

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

***İŞKODRA VİLÂYETİ 'OSMANLI ŞÂ'IRLARI ADLI TEZKİRENİN
BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ***

Ayşe Nur MERT

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

***İŞKODRA VİLÂYETİ 'OSMANLI ŞÂ'İRLERİ ADLI TEZKİRENİN
BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ***

Ayşe Nur MERT

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Ayşe Nur Mert tarafından hazırlanan “İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ‘irleri Adlı Tezkirenin Bağlamı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü” başlıklı bu çalışma, 20 Ocak 2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Aslı AYTAÇ (Başkan)

Prof. Dr. Özge ÖZTEKİN (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Fazile EREN KAYA (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾

Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾

Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

20/01/2022

Ayşe Nur MERT

“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

*Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

** Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Özge ÖZTEKİN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ayşe Nur MERT

TEŞEKKÜR

Bir tez yazma sürecinin pek çok kişinin desteğiyle tamamlandığını ben de deneyimlemiş bulunmaktayım ve her birini burada tek tek anamasam da bazılarına hassaten teşekkür etmeyi üzerimde bir borç olarak görmekteyim.

Hacettepe Üniversitesi'nde lisansüstü derslere başladığım günden beri bilgilerinden faydalandığım, çalışmak istediğim bir konuda tez yazmama izin verip bilgisi, disiplini ve desteği ile varlığını yanımda hissettiren danışman hocam Prof. Dr. Özge ÖZTEKİN'e teşekkür ederim. Tecrübelerine dayanarak yaptığı eleştirilerle, titiz bir bakış açısı ile tezi okuyup verdiği düzeltmelerle çalışmanın daha iyi bir noktaya taşınmasına katkı sağladığı için hocama minnettarım.

Lisansüstü eğitimime katkıda bulunan, bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim kıymetli hocalarım Prof. Dr. Osman HORATA'ya, Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ'a, Prof. Dr. Aysun SUNGURHAN'a, Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK'a, Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin Çoşguner ve Dr. Öğr. Üyesi Işıl Pınar ÖZLÜK'e teşekkür ederim.

Tezin TEBDİZ projesi kapsamındaki oluşumunda bilgilerine sık sık başvurduğum, sorularımı zaman ve mekân uygunluğunu gözetmeden sabırla yanıtlayan Esra KILIÇ'a, Özge KARAKOÇ KAYGUSUZ'a, amcam Talip MERT'e ve ablama teşekkür ederim.

Akademik bir çalışmanın kolay kolay ortaya çıkmadığını biraz uzun bir serüvenle tecrübe ettim ve bu süreçte bazı duygu iniş-çıkışları yaşadım, bazen de sabırla çalışmakta zorlandım. Gâh öğrendiğim bilgilerden duyduğum hazzı, heyecanı, sevinci gâh yorgunluğumu hep onlarla paylaştım. Kısacası maddi ve manevi desteğe ihtiyaç duyduğum zamanlar da bilgiye ve takibe muhtaç olduğum zamanlar kadar çok oldu. Sabır, anlayış ve imkânlarıyla her zaman beni destekleyip varlıklarıyla bana güç veren değerli aileme ve sevgili arkadaşlarıma en içten duygularıyla teşekkür ederim.

ÖZET

MERT, Ayşe Nur. *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri Adlı Tezkirenin Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Klâsik Türk edebiyatı tarihine kaynaklık eden pek çok yapıttan birisi de tezkirelerdir. Tezkireler içerdikleri şairlerin hayatlarını sanatlı bir üslupla ve nesir şeklinde yansıtmakla beraber şairlerin şiirlerinden örnek kesitler de sunmaktadır. Bugün tezkirelerin büyük çoğunluğu eski yazıdan yeni yazıya aktarılmıştır. Bunlardan biri de Ali Emirî'ye ait İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri adlı tezkiredir. Ali Emirî bu tezkiresinde 'Osmanlı toprakları içerisinde bulunan Arnavutluk'un İşkodra vilayetindeki şairlerinden bahsetmektedir. İşkodra vilayeti ile sınırlandırılan eser, bu yörenin edebî ve sosyal tarihi açısından bir kaynak niteliğindedir. Tezkire, İkdâm gazetesinde tefrika edilirken dönemin siyasî olayları nedeniyle yarım kalmıştır. Adı geçen tezkirenin günümüz okurlarınca daha iyi anlaşılabilmesi ve edebiyat tarihi çalışmalarına katkı sağlayabilmesi amacıyla eserdeki sözcüklerin ve sözcük gruplarının anlam dünyası TEBDİZ (Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü) projesi kapsamında incelenecektir. Sözlük formatında hazırlanacak bağlamlı dizin ile hem Ali Emirî'nin bir tezkire yazarı olarak kelime dünyası ortaya konacak hem de Dîvân edebiyatının kelime kadrosuna bu tezkire yoluyla katkıları değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler

Klâsik Türk edebiyatı, tezkire, Ali Emirî, İşkodra, bağlamlı dizin, işlevsel sözlük

ABSTRACT

MERT, Ayşe Nur. *The Contextual Index and Functional Dictionary of Ottoman Poets of Shkoder Province*, Master's Thesis, Ankara, 2022.

One of the many studies that have been a source for the history of classical Turkish literature is the tezkires. Tezkires reflect the lives of the poets they contain in an artistic and prose style, as well as presenting sample sections from the poems of that poets. Today, most of the tezkires have been transferred from the old text to the new text. One of them is Ali Emiri's tezkire named Shkodra Province 'Ottoman Poets. In his tezkire, Ali Emirî talks about the poets in the Shkodra province of Albania, which is in the 'Ottoman lands. The work, which is limited to the province of Shkodra, is a source in terms of the literary and social history of this region. While Tezkire was serialized in the İkdâm newspaper, it was left unfinished due to the political events of that period. In order for the above-mentioned tezkire to be better understood by today's readers and to contribute to the study of literary history, the semantic world of the words and phrases in the work will be examined within the scope of the TEBDİZ (Contextual Index and Functional Dictionary of History and Literary Texts) project. With the contextual index to be prepared in the dictionary format, the world of words of Ali Emirî as a tezkire writer will be revealed and his contributions to the vocabulary of Divan literature through this tezkire will be evaluated.

Keywords

Classical Turkish literature, tezkire, Ali Emirî, İşkodra, contextual index, functional dictionary

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
ÖN SÖZ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ALİ EMİRÎ EFENDİ VE İŞKODRA VİLÂYETİ ‘OSMANLI ŞÂ‘İRLERİ ADLI TEZKİRESİ	5
1.1. ALİ EMİRÎ EFENDİ: HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ	5
1.2. İŞKODRA VİLÂYETİ ‘OSMANLI ŞÂ‘İRLERİ ADLI TEZKİRENİN ÖZELLİKLERİ	9
2. BÖLÜM: TEZKİRENİN İNCELENMESİ	12
2.1. TEZKİREDE ADI GEÇEN ŞAİR ADLARI	12
2.2. TEZKİREDE ŞAİRLERLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER	15
2.2.1. Biyografik Bilgi ve Değerlendirmeler.....	16
2.2.2. Edebî Kişilikle İlgili Değerlendirmeler.....	23
2.3. TEZKİREDE ADI GEÇEN ESER ADLARI	30
2.4. TEZKİREDE ESERLERLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER	32
2.5. TEZKİREDE ŞİİRLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER	33
2.6. TEZKİREDE ADI GEÇEN NAZİM ŞEKİLLERİ	39

2.7. TEZKİREDE BAHSİ GEÇEN YERLEŞİM MERKEZLERİ.....	41
2.8. TEZKİREDE BAHSİ GEÇEN MEKÂNLAR.....	46
2.8.1. Dinî Mekânlar	46
2.8.2. Askerî Mekânlar	49
2.8.3. Sosyal Yaşantı Mekânları	49
2.8.4. Diğer Mekânlar	50
2.9. TEZKİREDE BAHSİ GEÇEN YÖRESEL GELENEKLER	52
3. BÖLÜM: TEZKİRENİN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜNÜN OLUŞTURULMASI	55
3.1. TESPİTLER VE YAZIM ÖNERİLERİ.....	55
3.1.1. Tezkirenin Çevriyazısında Tespit Edilen Farklı Yazımlar	55
3.1.2. Tezkirenin Çevriyazısında Tespit Edilen Yer İsimlerindeki Farklı Yazımlar	78
3.2. SÖZLÜK KULLANIM KILAVUZU (YÖNTEM).....	79
3.3. TEZKİRENİN BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ.....	82
3.3.1. Tarihler ve Rakamsal İfadeler.....	82
3.3.2. A	104
3.3.3. B	166
3.3.4. C	256
3.3.5. Ç	279
3.3.6. D	290
3.3.7. E	340
3.3.8. F	379
3.3.9. G	394
3.3.10. H	438
3.3.11. I-İ	511
3.3.12. J	582

3.3.13. K	583
3.3.14. L.....	647
3.3.15. M.....	656
3.3.16. N	780
3.3.17. O	815
3.3.18. Ö	875
3.3.19. P.....	881
3.3.20. R	900
3.3.21. S.....	917
3.3.22. Ş.....	990
3.3.23. T.....	1028
3.3.24. U	1103
3.3.25. Ü	1111
3.3.26. V	1118
3.3.27. Y	1150
3.3.28. Z.....	1178
EK 1. İŞKODRA VİLÂYETİ 'OSMANLI ŞÂ'İRLERİ YAZMA ESERİ.....	1224
EK 2. İŞKODRA VİLÂYETİ 'OSMANLI ŞÂ'İRLERİ ÇEVİRİYAZISI	1242
EK 3. ORİJİNALLİK RAPORU	1312
EK 4. ETİK KOMİSYON MUAFİYET FORMU	1315

KISALTMALAR

akt.	Aktaran
a.g.e	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
d.	Doğum
haz.	Hazırlayan
K.	Kaside
KL	Kubbealtı Lugatı/Misalli Büyük Türkçe Sözlük
KO	Kâmus-ı Osmânî
KT	Kâmus-ı Türkî
ö.	Ölüm
s.	Sayfa
st.	Satır
TDK	Türk Dil Kurumu
Th.	Tahmis
t.y.	Tarih yok
TEBDİZ	Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü
vb.	ve benzeri

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın konusu TEBDİZ (Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizini ve İşlevsel Sözlük) projesi kapsamındadır. Buna göre, Prof. Hakan T. Karateke'nin hazırladığı *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri'* adlı çevriyazı tezkire metni esas alınarak metnin anlam dünyası çerçevesinde sözcük ve sözcük gruplarının bağlamlı dizini ve işlevsel sözlüğü hazırlanmıştır. Tezde *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri'* tezkiresinde geçen sözcüklerin bu eserde yer aldığı bağlama göre anlamlarının belirlenmesi ve böylece eserin söz varlığının tespit edilmesi hedeflenmektedir. Çalışmada bir taraftan tezkirenin söz varlığı tespit edilirken bir taraftan da tezkire metninin İşkodra yöresinde kültüre, tarihe, siyasi ve sosyal yaşama dair neler yansıttığını incelemek amaçlanmaktadır.

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri' tezkiresi belli bir coğrafi bölgedeki şairleri ele alması, tezkirede verilen bilgilere gerek belgeler üzerinden gerek şifahi olarak kaynak göstermesi, sadece yirmi şairi temel maddelendirmesine rağmen içerik olarak görüldüğünden daha zengin bir malzeme sunması, tezkirede adı geçen bazı şair/kişilerle Emirî'nin yüz yüze tanışma fırsatı yakalaması, tezkirenin yazıldığı dönemde bazı şair/kişilerin -Emirî onlarla bizzat tanışmasa da- hâlâ hayatta olduğunun belirtilmesi gibi yönlerden dikkat çekici bir eserdir. Tezkire şairlerin mahlasları, şecereleri, ders aldıkları hocaları, meslekleri, doğum ve ölüm tarihleri, defin yerleri, çalışma hayatları, varsa mensup olduğu tarikatları, kişilik özellikleri, şairlerin şiirlerinden örnekleri, maddelendirilmeyen ancak bir şekilde tezkirede adı geçen ve/veya hakkında bilgi verilen diğer şairleri/kişileri, yörenin gelenekleri, ziyaret edilen yerleri, meşhur binaları gibi okuyucuya edebî, kültürel, sosyal ve siyasî yönlerden çeşitli malzemeler sunmaktadır.

Bir eserin dilinin anlam dünyasını, bağlı bulunduğu edebiyat anlayışı ile yazıldığı dönemin sosyal, siyasal ve kültürel özellikleri oluşturmaktadır. Bu doğrultuda; tezde ele alınan tezkirenin TEBDİZ projesi çerçevesinde anlam dünyasına inmek, tezkirede geçen sözcük ve sözcük gruplarının hangi bağlamlarda kullanıldığını bir sözlük formatında göstermek, var olan söz varlığı üzerinden şekil-dil-üslup incelemeleri yapmak ve böylece günümüz okurlarıyla da tezkireyi buluşturmak amaçlanmaktadır. Çalışmada tezkirede geçen sözcüklerin kullanım sıklığı ve anlam katmanları TEBDİZ formatında belirlenmiştir. Bağlamlı dizini ve işlevsel sözlüğün meydana getirilmesiyle, hem tezkirenin edebiyat tarihi içerisindeki yeri hem de yazarın üslubu

¹ Bu çalışmada T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Prof. Hakan T. Karateke'nin e-kitaba çevrilen eseri esas alınmıştır ve tez kapsamında bu eser üzerinden bir çalışma yürütülmüştür. Tezde gösterilen sayfa numaraları e-kitaba aittir.

daha somut veriler eşliğinde ortaya konmuş ve değerlendirilmiş olacaktır. Tezde *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* tezkiresinde geçen kelimeler ve bu kelimelerin anlam dünyası bir sözlük formatında alfabetik sıralı maddeler halinde verilmiş ve böylece XX. yüzyılda yazılmış bir tezkirenin kelime dünyasına ait veriler toplanmış ve değerlendirilmiştir.

TEBDİZ projesinde kullanılan standartlara uygun olarak dizin ve sözlük çalışmasının yapılabilmesi için tezde plan ve yöntem adına işleyen süreç şu şekildedir: Öncelikle PDF formatında olan tezkire metni Word formatına çevrilmiştir. Ardından çevriyazıda belirtilmeyen Arapça ve Farsça bazı kelimelerin uzun ünlü ile yazımı Ünver'in (2008) yazım birliği çalışmasına, çevriyazıda Türk Dil Kurumu'nun ("Yazım Kuralları", t.y.) yazım kurallarına uymayan bazı kelimeler de TDK yazım kurallarına göre düzeltilmiştir. Tezkire metni TEBDİZ sisteminde kullanılan Gentium Plus fontuna uygun hale getirilmiştir. TEBDİZ sisteminin şartlarına uyması açısından virgöl, nokta vb. gibi noktalama işaretleri olmadan metin ilgili internet ortamına yüklenmiştir ve sistemdeki ortak veri alanlarından yararlanılarak tezkirede geçen kelime yapıları anlamlandırılmıştır. Prof. Hakan Karateke'nin çevriyazıya aktardığı *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* adlı çalışmada bulunan "'Osmanlı edebiyâtı 'âleminde yeni zuhûr eden bir hazîne" başlıklı Ali Emirî'nin eser hakkında hazırladığı ön söz ve İşkodralı İbrâhîm Halîlî ile başlayıp Tiranlı Ziver ile biten şairler hakkındaki bilgiler bölümü TEBDİZ ortamına aktarılmıştır. Şairlerin Farsça ve Arapça kaleme aldıkları nazımlar çalışma kapsamına dahil edilmemiştir. Prof. Hakan Karateke'nin e-kitabı transkripsiyonlu bir çevriyazı değildir. Ancak hemze (') ve ayın (') harflerinin gösterimi, Arapça ve Farsça kelimelerin uzun ünlü -bazı eksiklikler olsa da- ile yazımı, terkiplerde kullanılan kısa çizgi (-) ve kesme işareti (') e-kitapta yer almaktadır. Karateke'nin çevriyazı çalışmasında geçen "â, î, û" uzun ünlüleri TEBDİZ sisteminde kullanılan font gereği tezin bağlamı dizin ve işlevsel sözlük bölümünde "ā, ī, ū" şeklinde verilmiştir. Sözlük bölümü haricinde, gerek ilgili çevriyazı metni kapsamında yazılan cümlelerde gerek başka vesilelerle tezde geçen beyit; eser, şair ve yazar adları vb. yazımlarında bu harflerin "â, î, û" şekli kullanılmıştır. Tezde doğrudan alıntı beyitleri ve düz yazıları metin içi göndermelerde belirtilen asıl metindeki yazıma bağlı kalınarak verilmiştir, herhangi bir metin tamiri yapılmamıştır. Karateke'nin çalışmasında bazı yerlerde "bir çok, hiç biri, bir takım, onbeş, bu gün, Dersaadetden, halâ" vb. şeklinde geçen kelimeler, "hacı Mustafa, şeyh Şucâ'" örneklerinde olduğu gibi unvan sıfatının küçük harfle yazıldığı yerler Türk Dil Kurumu'nun yazım kuralları ("Yazım Kuralları", t.y.) dikkate alınarak "birçok, hiçbir, birtakım, on beş, bugün, Dersaadet'ten, hâlâ" ve "Hacı Mustafa, Şeyh Şucâ'" şeklinde yazılmıştır. Ayrıca e-kitaptan erişilen bu çevriyazı çalışmasında "edebiyat, zuhur eden, havali, 'azimet" gibi pek çok kelimedede uzun ünlünün belirtilmediği görülmektedir. Ünver (2008, s. 27) çevriyazıda bir birlik oluşması için hazırladığı çalışmasında Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlülerin Türkçe

metinlere değişikliğe uğramadan aktarılması gerektiği önerisinde bulunmuştur. Bu öneri dikkate alınarak “edebiyât, zuhûr eden, havâlâ, ‘azîmet” şeklinde kelimelerin uzun ünlü ile yazılmış halleri sözlük çalışmasında kullanılmıştır. Tezkirede geçen kelime ve terkipler alfabetik sırayla ele alınmıştır. Ele alınan bu dil verilerinin anlamları bağlamsal ve işlevsel açıdan verilmeye çalışılmış, kelimelerin bağlamsal anlamlarına uygun cümle ve/veya beyitler tezkirede geçtiği şekliyle örneklendirilmiştir.

Tez yazım sürecinde tezin ana metnini oluşturan sözlük çalışması <http://www.tebdiz.com/> adresli çevrimiçi ortamda hazırlanmıştır. *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ‘irleri* tezkiresinde de bulunan ve aynı anlama sahip kelimeler daha önceki çalışmalar kapsamında TEBDİZ sistemine girildiği için bu durum kelimelerin anlamlandırılmasında pratik bir anlam seçme fırsatı sunmaktadır. Ancak sisteme veri girişi için sürekli internet bağlantısına ihtiyaç duyulması, yoğun bir veri deposuna sahip olduğu için sistemin yavaş çalışması ve içerikle ilgili bazı bölümlerin ekrana tam sığmaması TEBDİZ sisteminin sunduğu kolaylıklar yanında yaşanan bazı zorluklar arasındadır. TEBDİZ’den alınan çıktı, sözlüğün oluşmasında büyük kolaylıklar sunmakla beraber çıktı verilerinin temizlenmesi gerekmektedir. Sözlük çalışması sisteme girilirken yapılan bazı anlamlar silinmesine/değiştirilmesine ve “Eski verileri temizle” seçeneği aktifleştirilmesine rağmen TEBDİZ sistemi eski verileri de çıktıda vermiştir. Çalışmada bu veriler tek tek silinmiştir. Sistemin, nazım türü metinler için (beyitler üzerine) daha elverişli çıktılar sunduğu gözlemlenmiştir. Nesir metinleri sistemden çıktı alındığında nazım metinlerine göre daha karışık bir çıktı elde edilmiştir. Diğer taraftan nesir metni sisteme yüklenirken tezkirede bulunan noktalama işaretleri TEBDİZ sisteminin kuralları gereği silinmiştir. Ancak sözlük çalışmasında nokta, virgül, aktarım cümlelerini göstermek için tırnak işareti vb. noktalama işaretlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bu eksikliklerin giderilebilmesi için TEBDİZ’den alınan Word çıktısı üzerinde birçok değişiklik yapılmıştır. Nesir metninden anlamlı ve şeklen düzgün bir bağlamli dizinin oluşturulabilmesi için cümleler tek tek incelenip bir hayli düzenleme gerçekleştirilmiştir. Kısacası bağlamli dizin ve işlevsel sözlük çalışmaları için TEBDİZ hakkında hem çok büyük kolaylık sunduğunu hem de alt yapı sisteminin daha hızlı çalışabilmesi ve düzgün çıktılar verebilmesi için geliştirilmeye açık olduğunu söylemek mümkündür. Tezkire metni yönünden ise Mustafa Paşa, Şerîfi Mustafa Paşa; Koca Mehmed Paşa, Mehmed Paşa gibi aynı isme sahip çok fazla kişi bulunduğu için kişiler arası soy bağının kurulması konusunda bazı zorluklar yaşanmıştır.

Tezin genel çerçevesi çizilecek olursa şunlar söylenebilir: Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Ali Emirî Efendi’nin hayatı ve edebî kişiliğine dair hem onunla aynı devirde yaşamış Ahmet Refik, İbnü’l-emin Mahmut Kemal İnal gibi kişilerin hem de Dr.

Muhtar Tevfikoğlu, Kemal elik, Dr. İdris Kadioğlu gibi akademik çalışmalarla onu tanıtan kişilerin eserlerinden literatür taraması yapılarak kaynaklardan elde edilen çeşitli bilgiler yer almaktadır. Ayrıca tezin asıl konusunu oluşturan *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı şâ‘irleri* adlı çalışma hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümde *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı şâ‘irleri* tezkiresi detaylara inilerek incelenmiştir. Tezkirede adı geçen şairlerle ilgili tablo, İdris Kadioğlu’nun çevriyazıya aktararak hazırladığı yine Ali Emirî Efendi’ye ait olan Tezkire-yi şu’arâ-yı Âmid adlı çalışmasında yer alan “şairler tablosu”ndan esinlenerek şairin mahlası, asıl adı, doğum yeri, doğum ve ölüm tarihi, kabrinin nerede olduğu, mesleği ve tezkirede geçen şairlerden herhangi biriyle akrabalık bağının bulunup bulunmadığı bilgileri çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu bölümde Ali Emirî Efendi’nin biyografilerini yazdığı şairlerin hayatları ve edebî kişilikleriyle ilgili değerlendirmeleri de ele alınmıştır. Ayrıca tezkirede adı geçen ÷lke, il, kazâ, mahalle, sokak gibi yerleşim merkezleri; tekke, dergâh, türbe gibi çeşitli mekânlar; eşme ve cami gibi mimariye ilişkin unsurlara Ali Emirî Efendi’nin yaptığı tespit ve değerlendirmelerden hareketle yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü yani son bölümünde ise *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı şâ‘irleri* adlı tezkirenin çevriyazısı üzerinde tespit edilen yazımlarla ilgili bazı öneriler sunulduktan sonra tezkirenin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğü alfabetik düzenle yer almaktadır.

Ali Emirî Efendi’nin yazdığı *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı şâ‘irleri* Prof. Hakan Karateke tarafından çevriyazıya aktarılmıştır. Bu tez; tezkirede geçen kelimelerin bağlama uygun anlamlandırılması ve buna yönelik bir sözlük hazırlanmasıyla edebî metinleri günümüz diliyle anlamaya ve bir kültürel miras olan bu tezkirenin söz varlığının ortaya çıkarılmasına dair yararlar sunacaktır. TEBDİZ kapsamında edebî metinlerin bağlamlı dizinlenmesine ve sözcüklerin işlevsel kullanımına dair yapılan çalışmalara bir yenisini daha eklenecek ve Klâsik Türk edebiyatı bilim dalı için internet ortamında hazırlanan veri deposuna yeni malzemeler sunacaktır.

GİRİŞ

Bağlamsal dizin ve sözlüğün anlamı, önemi, örnekleri, tez kapsamında bir tezkire metni üzerinde bu sözlük tarzının uygulanması bilgilerine geçmeden önce *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* eseri hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Emirî, tezkiresini maliye müfettişi olarak gittiği İşkodra vilâyetinde kaldığı üç aylık bir sürede yazmıştır. Mevcut metinden dört beş kat daha hacimli olan bu tezkire, İkdâm gazetesinde tefrika edilirken devrin siyasî gerilimleri nedeniyle tamamlanamamıştır. Karateke (2018, s. 2) tefrikaya dair sorduğu, tezkirenin tamamının bir kitap hâlinde mi yazıldığı yoksa şair bilgilerinin notlar veya fişler hâlinde mi bulunduğu sorusuna yine kendisi şu şekilde cevap vermiştir:

“Tefrikanın zaman zaman üçer dörder günlük aralar verdiği ve yayınlanan son parçadan evvel bir ay gibi uzun bir müddet tefrikaya devam etmediğine bakılırsa, bütün metni bir kitap haline getirmemişti. Tefrikadaki şairlerin alfabetik sırayı takip etmeleri gerekirken, zaman zaman takdim-tehirlerin olması da tezkireyi notlarından gün-be-gün yazmış olabileceği fikrini destekliyor”.

Tezkire defteri Millet kütüphanesi, Ali Emirî Tarih Yazmaları 1190 numarada kayıtlıdır. Bir ön söz ve yirmi şair maddesi bu defterde yer almaktadır. Ön sözden başlayarak her sayfa numaralandırılmıştır. Defterde son üç şair bölümü hariç diğer bölümler matbu metindir. Son üç şair olan Tiranlı Rızâ Bey, İşkodralı Râci ve Tiranlı Zîver bölümleri ise Emirî'nin el yazısıyla bulunmaktadır.

Dilbilim çalışmalarında “concordance tipi” sözlüklerin yeri önemlidir. Cambridge Dictionary'nin tanımıyla concordance tipi sözlük, bir yazarın çalışmasında kullanılan kelimelerin alfabetik olarak listelendiği dokümanlardır ve bu kelimelerin cümlelerde nerelerde bulunduğu/bulunabileceği ile ilgili bilgiler de vermektedir (“concordance”, 2020). Belli bir metnin anlam dünyasına dayanan concordance sözlüğün Türkçe’de karşılığı “bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük” olarak belirtilmektedir (Öztürk, 2007). Vardar (2002, s. 32) “bağlamlı dizin” terimini “Sözlük bilgisinde, bağlamıyla birlikte sunulan sözcüklerin oluşturduğu abecesel dizelge. Bağlamlı dizinler, öğelerin işlevlerini belirleme olanağı verdiği için araştırmacılara büyük kolaylık sağlayan araçlardır” şeklinde tanımlamaktadır.

Batı’da önce kutsal kitaplar üzerinde çalışılan ve olumlu sonuçlar elde edildiği için farklı alanlarda da yaygınlaşan bağlamlı dizin çalışmaları Shakespeare’den Proust’a pek çok şair ve yazarın eserlerinde uygulanmıştır. Batı’da bu çalışmaların artış sebepleri arasında bilgisayar teknolojilerindeki büyük gelişmeler ve bu gelişmelerin sosyal bilimler alanına yansımaları gösterilmektedir. Doğu edebiyatlarında sadece Hâfız Dîvânı’nın bağlamlı dizininin

oluşturulduğu tespit edilmiştir (Öztürk, 2007, s. VI-VII). Türkiye’de ise ilk çalışma Furkan Öztürk’ün hazırladığı *Bâkî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]*dür. Öztürk’ün çalışmasını Özer Şenödeyici’nin *Nâilî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]* adlı çalışması takip etmektedir. Daha sonra pek çok eserin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğü yüksek lisans ve doktora düzeyinde çalışılmıştır ve çalışılmaya da halen devam edilmektedir.

Shewmaker, bir eserin anlaşılmasını güç kılan en büyük sorunun, okuyucunun eserdeki sözcüklerin anlamını bilmemesinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Bu bağlamda sayfalara ilave notlar eklenerek açıklamalar yapıldığından ve okuyucunun ana metinle notlar arasında sürekli gidip gelmesiyle okuma heyecanının azalmasından dolayı concordance tipi sözlüklere ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir (akt. Doğan, 2018, s. 1). Klâsik Türk edebiyatı metinleri de sözcük anlamı bakımından aydınlatılmaya ve okuru anlam dünyasına çekmeye muhtaç metinlerdir. Bu problem, metinlerdeki sözcükleri bağlamdan yola çıkarak anlamlandırma ile giderilebilir (Doğan, 2018, s. 1-2). Bu tezde *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ‘irleri* adlı tezkirenin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğü hazırlanarak tezkirede geçen sözcüklerin/sözcük gruplarının anlamları alfabetik düzenle ve eser içerisinde hangi cümlede hangi anlamla geçtiğine dair bağlamlı dizinle birlikte verilmiştir.

İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ‘irleri adlı tezkirenin bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüğü hazırlanırken sözlüğün akışının bozulmaması ve kullanımının kolay olması gerekçeleriyle “ve, veyâ, veyâhud da, da, ki, bile, dahi, ama, fakat, lâkin, ancak, çünkü, meğer/se, yâ’nî, yalnız, üzere/üzre, bir, ile, ise, iken, için, gibi², kadar, mi, hem ... hem/hem de, gerek ... gerek/gerekse, ya ... ya/ya da, ne ... ne/ne de” bağlaç ve edatları gibi tek başına anlamı olmayan kelimeler, “başka, ba’zı, bir, bir iki, biraz, birçok, birkaç, birtakım, her, hep, hiçbir” gibi belgisiz sıfatlar, “kim ve ne” soru zamirleri, isim soylu sözcükleri yüklemleştiren veya basit çekimli fiili birleşik çekimli yapan “i- ek fiili”, “Gazel, Diğer Gazel, Farisî Gazel, Terci‘-i bend, Nazîre-i sâhib-tercüme Tevfik Bey” gibi nazım bölümlerinde sık sık tekrarlanan başlıklar sözlük kapsamına dahil edilmemiştir. İşaret ve kişi zamirleri, işaret sıfatları bağlama uygun olarak anlamlandırılmıştır. Tezkiredeki kelime/kelime grupları anlamlandırılırken TEBDİZ sistemine daha önce girilmiş anlamlardan ve kaynakçada belirtilen sözlüklerden faydalanılmıştır. Ayrıca şair maddelerinde geçen ancak tezkire kapsamında hakkında bilgi verilmeyen Müşîr Kâzım Paşa, Vecdî, ‘Örfî, Sa’dî, Hâfız gibi bazı kişilerin çeşitli kaynaklardan ulaşılabildiyse doğum/ölüm tarihleri ve kısaca kim oldukları hakkında bilgiler sözlük çalışması kapsamında anlamlandırılabilirken, bazıları hakkında bakılan kaynaklardan herhangi bir bilgi elde

² gibi (benzerlik) ve mi (soru) edatları alışılmışın dışında bağlama bir anlam katıyorsa sözlükte anlamlandırılmıştır.

edilemediği için tezkirede anlatılanlardan hareketle metin içerisindeki bağlama uygun olarak anlamlandırılması yöntemi izlenmiştir. *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri Bağlamı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü'*nde geçen kelimelerin/kelime gruplarının anlamlandırıldığı cümle ve beyitlerin kullanımına dair aşağıdaki örnekler fikir verecektir:

başkâtib: *Bir dairede görevli olan kâtiplerin başı, başyazman.*

1. İkinci mahdümü Dervîş Efendi el-hâletü hazîhi İşkodra defter-i hâkânî **başkâtibidir**" (s. 30, st. 19). [*başkâtib, -(i), -dir*]

çâr fasl-ı bâg-ı dehr: *Dünya bahçesinin dört mevsimi.*

1. Nâle vü efgânla geçti **çâr fasl-ı bâg-ı dehr** (s. 15, st. 20). [*çâr fasl-ı bâg-ı dehr*]

o: *"O" işaret zamiri (Ya'kub Meylî Efendi'nin yazdığı nazire).*

1. ... gazeline 1240/1824-25 hudûdunda vefat eden Priştineli şâ'ir İskender Zârî Efendi'nin birâder-zâdesi Ya'kub Meylî Efendi'nin dahi nazîresi vardır. Şu beyit **ondandır** (s. 44, st. 3). [*ondandır, -(n), -dan, -dır*]

o: *"O" işaret sıfatı (Kavaye kasabası civarı işaret edilmektedir.).*

1. ... derisini yüzerek altınla doldurup takdîm etmek sûretiyle efendisini memnûn edeceğini makâm-ı tehdîtte beyân ettiği hâlâ **o** havâlîce meşhûrdur (s. 23, st. 26). [*o*]

1300/1882-83: *Hasan Hakkî Paşa'nın Van valiliğinden ayrıldığı yıl.*

1. Vilâyet-i mezkûrede vâlîliğinde yedi sene mikdârı îfâ-yı hüsn-i hizmet ve bilhâssa Rusya muhârebesi sırasında ibrâz-ı dirâyet ve kifâyet ve siyâset eylemiş ve **1300/1882-83** senesinde infikâkı vukû' bulmuştur (s. 36, st. 16).

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri üzerine yapılan bu çalışmada, yukarıda kısaca bahsedilen yöntemlerle tezkirenin söz varlığını ortaya çıkarmak, bu söz varlığını anlamlandırmak adına da tezkirenin bağlamı dizini ve işlevsel sözlüğünü oluşturmak amaçlanmıştır. Sözlük hazırlanırken TEBDİZ sistemi kullanılmıştır. Tezkire metni, TEBDİZ'in çalışma şekline uygun hale getirilmiştir. TEBDİZ'e 70 sayfa olarak yüklenen tezkire metni, sistemden satır bazlı alınan çıktı sonucunda 1500 sayfa kadar bir hacimle genişlemiştir, veri temizleme ve düzenleme sonucunda da 1100 kadar sayfayla son halini almıştır. Tezkiredeki sözcüklerin, sözcük

gruplarının ve tarihlerin hazırlanan sözlükte alfabetik sırayla yer aldığı, koyu (bold) olarak cümlede belirtilen ilgili sözcüğün/sözcük grubunun/tarihin geçtiği cümlenin sayfa-satır-adet bilgilerinin verildiği bu çalışmayla Klâsik Türk edebiyatı metinlerinden birinin daha söz varlığı belirlenmiş olacak ve Ali Emirî'nin dil kullanımını hakkında fikir sahibi olunmasına katkı sağlanacaktır.

1. BÖLÜM

ALİ EMİRÎ EFENDİ VE İŞKODRA VİLÂYETİ 'OSMANLI ŞÂ'İRLERİ ADLI TEZKİRESİ

1.1. ALİ EMİRÎ EFENDİ: HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

XIX. yüzyıl Divan edebiyatı temsilcilerinden Ali Emirî Efendi Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid adlı eserinde “Vilâdet-i 'âcizânem 1274/1857 sene-i hicrîsindedir.” cümlesiyle belirttiği üzere 1274/1857 tarihinde Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir (Kadioğlu, haz. 2018, s. 93). Zengin bir kültür içinde büyüyen Ali Emirî Efendi, köklü ve aydın bir aileye mensuptur. Öğrenimine Diyarbakır'da Sülûkiye mahalle mektebinde başlamış ve zamanla bazı müderrislerden dersler alarak Arapça ve Farsça dillerinde kendisini geliştirmiştir (Tayşi, 1989, s. 390-391). Ali Emirî Efendi yabancı dil öğrenimine önem vermiş, Arapça, Farsça, Almanca, İngilizce ve Fransızca öğrenmenin ilmî kişilik kazanmada önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir (Çelik, 1988, s. 41).

Ali Emirî Efendi memuriyetle geçimini sağlamıştır. Telgrafçılık, kâtiplik, defterdarlık, muhasebecilik ve maliye müfettişliği icra ettiği mesleklerdir. Bu meslekler içerisinde telgrafçılığın onun hayatında ayrı bir yeri vardır. Ali Emirî Efendi yaşadığı dönemde önemli bir teknolojik gelişme olan telgraf cihazına büyük bir hayranlık duymuştur ve bu cihazın kullanımıyla ilgili eğitim olarak mesleği icra etmiştir. Hatta “telgraf” redifli, on üç beyitlik bir manzumesi (Arslan, 2008, s. 11) de vardır. Aşağıdaki beyit onun telgrafi şiirine yansıtmasına bir örnektir:

Âyet oldu kudret-i Yezdân'a telsiz telgraf

Oldu bir sekl-i garîb ekvâna telsiz telgraf

Ali Emirî, Divan (akt. Arslan, 2008, s. 11)

Bu görevleri vesilesiyle Adana, Elazığ, Sivas, Erzurum gibi hem Anadolu'da; Selanik, Yanya, İşkodra gibi hem Balkanlar'da; Yemen, Halep ve Trablusşam gibi hem de Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki sancaklarında (Tayşi, 1989, s. 391) birçok ili gezip görme ve buralardan Türk edebiyatı çalışmalarına da katkı sağlama fırsatı elde etmiştir. Otuz/otuz bir yıllık memuriyet hayatı boyunca ilmî ve edebî çalışmalarına ara vermeden devam ettiğini Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası'nda kendisi ifade etmiştir (akt. Gençboyacı, 2012, s. 211).

Klâsik Türk Edebiyatı'nın son devir kitap meraklılarından (Tayşi, 1989, s. 390) olan Ali Emirî Efendi çok erken yaşlardan itibaren kitap okumaya başlamıştır. Onun kitaplara olan sevdası

gazel ve kasidelerinde şiirsel bir üsluba dahi bürünmüştür ki bir beytinde kendisine en yakın dostun kitaplar olduğunu şöyle ifade etmektedir:

Bulmadım dünyada gitti kendime bir âşinâ

Hamdu-llillah âşinâ ders ü kitâb oldu bañâ

Ali Emîrî, Divan K. 5/1 (Arslan, 2008, s. 153)

Edebiyat ve tarihe bir hayli ilgi duyup kitap okuduğu süreçte bir ara sağlığı bile bozulur ve doktorların tavsiyesi üzerine hava değişikliği için Mardin'e gider. Burada sağlığına kısa zamanda kavuşur, bir taraftan da kitap okumaya devam eder (Kadioğlu, 2018, s. 5). Bu okuma alışkanlığının yanında çoğunlukla iş hayatında görev için gittiği her yerden kitap toplayarak geniş bir koleksiyona da sahip olmuştur. Türk edebiyatı dünyasını Divânü Lûgâti't-Türk ile buluşturması da yine düzenli olarak gittiği bir sahafta beklemediği bir anda bu kitabı satın alması neticesindedir (Gençboyacı, 2012, s. 215). Şair, yazar, gazeteci ve münekkit Ali Emîrî Efendi'nin kültür tarihine iz bırakacak en büyük hamlesi hayatı boyunca topladığı değerli kitaplarından oluşan kütüphanesini İstanbul ili Fatih semtinde Feyzullah Efendi Medresesi'nde kendisinin 17 Nisan 1916'da kurmuş olduğu Millet Kütüphanesi'ne vakfetmesidir (Gençboyacı, 2012, s. 211; Taşyi, 1989, s. 391). Vefatına kadar bu kütüphanenin müdürlüğünü de yapan Ali Emîrî Efendi'nin kütüphaneye 16.000 cilt eser bağışladığı belirtilmektedir (Taşyi, 1989, s. 391).

Osmanlı'nın son döneminde yetişmiş aydınlardan olan Ali Emîrî Efendi Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna şahit olmuştur. Savaşın sadece milletlerin bağımsızlığı tehlikede olduğunda yapılabileceğini, bunun için Millî Mücadele'yi desteklediğini belirten yazılar yazmış ve savaş karşıtı olan bazı kişileri de eleştirmiştir (Çeltik, 2007, s. 20-21).

Ahmet Refik, Ali Emîrî Efendi'nin ömrünün sonlarında hastalandığını, vücudunun zayıf düştüğünü, ancak onun tarih düşürme merakının kendi vefatına bile yansıyor vefatına tarih söylediğini ifade etmektedir (akt. Arslan, 2008, s. 16). 23 Ocak 1924 tarihinde İstanbul'da vefat eden Ali Emîrî Efendi'nin kabri Fatih Camii mezarlığındadır (Taşyi, 1989, s. 391). Gençboyacı'nın da ifade ettiği gibi (2012, s. 232) onun vefatı üzerine birçok edebiyatçı ve şair söz söylemiştir. Yahya Kemal'in ona yazdığı "Ali Emîrî'ye Gazel" adlı şiir Ali Emîrî Efendi'yi edebî bir üslupla ölümsüzleştirilen satırlardan sadece birisidir:

Muhtâc isen füyûzuna eslâf pendinin

Diz çök önünde şimdi Emîrî Efendi'nin

Âmid o şeh-i nur öğünsün ile'l-ebed

Fazl ü fazîletiyle bu necl-i büleddinin

*İklîm-i Rûm 'u gezdi otuz yıl taraf taraf
Bir maksadıyla tab '-ı nefâ 'is-pesendinin*

*Yek-pâre nûr olan bu kütüphâne-i nefîs
Yek-pâre servetiydi bu âlemde kendinin*

*Ecdâd-ı pâkimiz gibi vakfetti millete
Hayranı oldu halk eser-i bî-menendinin*

*Yâ Fahr-ı Kâinaat sen iyfâ et ecrini
Dîvân-ı Kibriyâ 'da bu Şark ercümendinin*

(Beyatlı, 2000, s. 59-60)

Ali Emirî Efendi'nin çok küçük yaşlardan itibaren şiire ilgi duyduğu, Türk saz şairlerinden Âşık Ömer'in şiirlerini, divan şairlerinden Sünbülzâde Vehbî'nin divanını okuduğu, nahve ait temel kitaplardan Avâmil'i ve İzhâr'ı, aynı zamanda Hz. Ali'nin kelâm-ı kibârlarını ve henüz dokuz yaşındayken beş yüz şairin yaklaşık dört bin beytini içeren Nevâdirü'l-Âsâr adlı antolojiyi ezberlediği belirtilmektedir. Firdevsî'nin Şehnâme'si, Sa'di-i Şirazi'nin Gülistân'ı, Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si, Ali b. 'Osmân el-Ûşî'nin Kasîde-i Emâlî'si okuduğu ve Veysî'nin Siyer'i kelime ve tamlamalarını anlayarak ve çözümleyerek ezberlediği eserler arasındadır. Ayrıca kitaplara duyulan ilginin yanında hat sanatıyla da uğraştığı, yazdığı bazı levhaların camilere asıldığı bilinmektedir (Kadıoğlu, 2018, s. 4-5).

Ali Emirî Efendi'nin edebî yönü onun çok okuması ve Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid'de belirttiği üzere Arap şairlerinin eserlerini ezberlemesi ile gelişmeye başlamıştır ve kendi ifadesiyle "Arabî şiir söylemeye yeltenmiş"tir. İyi bir lûgat bilgisine sahip olduğu, Sultan V. Murad'ın tahta çıkması üzerine yazdığı kasidenin de büyük ses getirdiği yine Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid'de kendi hayatını anlattığı bölümde kendi kaleminden ifade edilmektedir (akt. İnal, 1969, s. 300). İnal, Ali Emirî Efendi'nin öz güveni gelişmiş, kendisini âlimlerden ve eserlerini başka eserlerden üstün gören, hatta bazı kimselerin yerli yersiz iltifatlarını ciddiye alarak bunu da övgü vesilesi yapan, Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası'nda yazdığı metinlerden de anlaşılacağı üzere yer yer sivri dille hem kendisine hem de başkalarına sözler sarf eden bir şahsiyet olduğunu da belirtmektedir. Onunla çeşitli vesilelerle bir araya gelen İnal, Ali Emirî Efendi'nin edebî kişiliğini değerlendirirken nazımın nesrinden daha iyi olduğunu, nazmında kusurlar bulunsa da nesri kadar karmakarışık olmadığını, hızlı ve kolaylıkla şiir yazabildiğini dile getirmektedir. Ayrıca Ali Emirî Efendi'nin "yüz binden ziyade" beyit yazdığını belirttiğini ancak kıymetin çoklukta değil, "metanet ve letafet"te olduğunu ifade ederek onun övünmesini

eleştirmiştir (İnal, 1969, s. 301-309). Süleyman Nazif ise İnal'ın aksine Ali Emirî Efendi'nin nazımda büyük bir kudretinin olmadığını belirterek şairlerinden ziyade araştırmacılığı doğrultusunda yazdıklarını onun başarılı bir yönü olarak nazara vermiştir (akt. İnal, 1969, s. 310). Ali Emirî Efendi'nin kendisi ise şair yazma işinin bir yönden de Allah vergisi olduğunu Mehmed Said Galib Efendi'nin bir gazeline tahmiste şöyle dile getirmiştir:

*Olur ifşâd-ı eş'âr etmeye her nev-heves tâlib
 Qalır çok kimse bî-behrelikle hâsir ü hâib
 Emîrî olmuyor lutf etmedikçe Hazret-i Vahib
 O zâta söylerim ben şâ'ir-i mu'ciz-edâ (Gâlib)
 Ki her nuḡunda olsun nice biñ ma'nâ-yı istiğnâ*

Ali Emirî, Divan Th. 39/5 (Arslan, 2008, s. 496)

Ali Emirî Efendi'nin telif, istinsah ve tercüme olarak birçok eseri bulunmaktadır. Cevâhirü'l-mülûk (Çeltik, 2007, s. 14), Divan, Durûb-ı Emsâl, Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid, Mir'âtü'l Fevâ'id Mukaddimesi, Mir'âtü'l Fevâ'id, Mir'at-i Fevâ'id fî Terâcim-i Şu'arâ-yı Âmid, Tezkire-yi Şu'arâ-yı Âmid adlı eserleri telif eserlerindedir. Âmid-i Sevdâ, Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmûası kendisinin çıkardığı dergilerdir. Ayrıca bu ve diğer dergilerde yayımladığı makaleleri de bulunmaktadır. Râmiz, Yümnî tezkireleri, Güftî'nin Teşrifâtü'ş-şu'arâ'sı, Azmî, Şerifi, Nigâhî ve Sırrı Hanım gibi bazı şairlerin divanları istinsah ettiği eserlerden birkaçıdır. Yakın tarihlerde varlığından haberdar olunan ve Ali Emirî Efendi'nin Türkçe'ye tercüme ile edebiyat dünyasına kazandırdığı En-Mûzec tercümesi bulunmaktadır (Gençboyacı, 2012, s. 220-222). Ali Emirî Efendi'nin roman ve hikâye yazmadığı, kendisinden bu yönde talepte bulunanları da eleştirdiği, kadın-aşk ve şarap konulu şiirler yazmaktan da kaçındığı onun edebî yönüne dair verilen bilgiler arasındadır (Çelik, 1988, s. 2). Ali Emirî Efendi'nin güçlü bir şair olmamasına karşın iyi bir edebiyat tarihçisi olduğu yönünde genel bir kanaat kabul görmüştür (Çelik, 1988, s. 56).

Ali Emirî Efendi'nin vatan ve millet sevgisi üzerine içerik bakımından yeni edebiyatın sahasına giren şiirler yazsa da edebî anlayış olarak daha çok eski edebiyata bağlı olduğu, hatta Köprülü gibi bazı kişilerle eski-yeni çatışmasına girdiği, millî edebiyatı savunmalarına karşın bu edebî anlayışla ilgisi olmayan yazılar yazmaları yönüyle onları eleştirdiği belirtilmektedir. Döneminde meydana gelen Abdülhamit'in tahttan indirilmesi, Çanakkale Savaşı gibi önemli olaylara dair şiirler yazması onun kaleme aldığı metinleri dönemin siyasî olaylarını yansıtması bakımından değerli kılar (Çeltik, 2007, s. 21-24). Klâsik Türk Edebiyatının önemli biyografi yazarlarından

olan Ali Emirî Efendi Türk edebiyatında şairler tezkireciliğinin son temsilcisi olarak kabul edilmektedir (Dağlar, 2014, s. 137).

Özetle Ali Emirî, XIX. yüzyıl Divan edebiyatı temsilcilerindedir ve Klâsik Türk edebiyatının son devir kitap sevdalılarındandır. Kitap okuma sevdası onu, sağlığının bozulmasına kadar götürmüştür. Bunun yanında Emirî, sadece okumayı değil, kitap toplamayı da sever. Kültür tarihine iz bırakacak derecede geniş bir koleksiyona sahip olmuştur. Zengin bir kültür içerisinde büyümesi, köklü ve aydın bir aileye mensup olması, yabancı dil öğrenimine verdiği önemin ilmî kişilik kazanmasına da yansımaları, memuriyet görevleri vesilesiyle pek çok il gezip görmesi ve bu deneyimlerin onun edebî çalışmalarına hatta geniş anlamda Türk edebiyatına katkı sağladığını söylemek mümkündür. Emirî'nin edebî yönünün gelişmesinde onun iyi bir okuyucu olmasının da etkisi büyüktür. Okuyarak ve birçok il gezme, yabancı dil öğrenme gibi çeşitli yollarla kendisini geliştirerek elde ettiği birikim onun kalemine de yansımıştır. Pek çok telifi, istinsahı, tercümesi ve çeşitli dergilerde makaleleri bulunmaktadır. Ancak Emirî'nin şairlik yönünün edebiyat tarihçiliği kadar takdir görmediği araştırmacıların ortak kabulüdür. Onun hakkında tartışmaya açık olmayan yön ise edebiyat tarihçiliği yönündeki gayreti ve Türk edebiyatında şair tezkireciliğinin son temsilcisi olduğudur.

1.2. İŞKODRA VİLÂYETİ 'OSMANLI ŞÂ'IRLERİ ADLI TEZKİRENİN ÖZELLİKLERİ

Ali Emirî Efendi İstanbul'u merkez alarak Osmanlı coğrafyasının genelini ele almaları, taşradaki çoğu şairi fark etmeyerek onlar hakkında bilgi vermemeleri yönüyle Anadolu şu'arâ tezkirelerini eleştirmektedir. Bu sebeple Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid (Dağlar, 2014, s. 137), Yanya Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri ve *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* gibi tezkirelerinde daha özele inerek taşrada bulunan şairlerin hayatlarını anlatmaya yönelik bir tutum sergilemiştir.

Ali Emirî Efendi'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi veren kaynaklara bakıldığında pek çoğunun *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* adlı eserden ya sadece ismen bahsettiği ya da İnal'ın Son Asır Türk Şairleri adlı çalışmasında (1969, s. 301) olduğu gibi isminin bile anılmadığı görülmektedir. Bu bağlamda Prof. Hakan Karateke'nin Ali Emirî Efendi'nin *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* tezkiresini çevriyazıya aktarması son derece değerlidir.

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri artık tezkireciliğin bitmeye yüz tuttuğu bir dönemde kaleme alınmış bir eserdir. Anadolu sahasında oluşturulan geleneksel tezkirecilikten farklı olarak Balkanlar gibi belli bir coğrafi bölge ve bu bölge içerisinde de Akçahisar ve Tiran gibi kazalardan birkaç şair de olmakla beraber çoğunlukla İşkodra şehrinde bulunan şairlerin

hayatları ve edebî kişilikleri anlatılmaktadır. Ali Emirî Efendi'nin Tezkire-yi Şu'arâ-yı Âmid adlı biyografi çalışmasında kendi memleketi olan Diyarbakır şehrindeki şairleri toplaması gibi (Dağlar, 2014, s. 138) *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri'*nde de belli bir şehrin şairlerini bir araya getirmesi onun tezkireciliği bölgesel bir boyuta taşıdığını göstermektedir (Çeltik, 2011, s. 265).

Ali Emirî Efendi kendisinden önce yazılan tezkirelerin pek çoğunu yanlış bilgi vermek ve verilen bilgilerin de kaynağının gösterilmemesi konusunda tenkit etmiştir (Ali Emirî, s. 3, akt. Dağlar, 2014, s. 138). *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri'*nin kaynağı yöre halkının Ali Emirî'ye getirdiği şairlere ait belgeler/eserlerle birlikte İşkodra halkının Ali Emirî'ye şairler hakkında anlattıkları olmak üzere şifahi kaynaklardır.

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri' -ön sözünde kendisinin de belirttiği gibi- Ali Emirî Efendi'nin maliye müfettişi olarak bir görev üzerine İşkodra'ya atandığı ve burada üç ay kadar kalabildiği sürede yazılan bir tezkiredir. Şu an mevcut olan metinden dört beş kat daha hacimli olan bu tezkire, İkdâm gazetesinde tefrika edilirken devrin siyasî gerilimleri nedeniyle tamamlanamamıştır. Karateke bu tezkirenin tamamının bir kitap şeklinde mi yoksa notlar/fişler şeklinde mi olduğuna dair değerlendirmesinde tefrikadaki şairlerin alfabetik sırayla gitmediğini ve tefrikaya üçer dörder gün bazen bir ay ara verildiğini gerekçe göstererek tezkirenin notlardan oluşmuş olabileceğini belirtmektedir (Karateke³, 2018, s. 2). Ali Emirî Efendi tezkirenin ön sözünde hayatını kitap okuyarak geçirmesine rağmen İşkodra vilayeti dışına çıkmamış kişiler arasında Osmanlıca şiir söyleyen bir isme rastlamadığını, görev için gittiği bu yerde yöre halkının şair atalarından ve onların şiirlerinden bahsetmeleri karşısındaki hayret ve beğenisini dile getirmektedir. Kendisinin İşkodra şairlerine yönelik bir kitap yazdığını duyanların atalarına ait kitapları/mecmuaları getirip "... benim ceddimi de vesîle-i rahmet olmak üzere kaydediniz" diyerek ona verdiklerini ifade etmektedir (a.g.e, s. 9). Şairlerin adları; mahlasları; -eğer hakkında bilgisi olduysa- şecereleri, hangi hocadan yetiştiği, nasıl bir kişiliğe sahip olduğu, doğum tarihleri ve yerleri, ölüm tarihleri ve defnolunduğu yer, mesleği/çalışma hayatı, varsa tarikatı; edebî kimlikleri hakkında bilgi verilmekte ve şairin bilinen veya onu iyi yansıttığına inanılan şiirlerinden örnekler verilmektedir. Ali Emirî Efendi nazire yazma geleneğine hayli önem vermektedir. Kendisi de çeşitli yerlerde çeşitli vesilelerle yazdığı birçok nazireye sahip olan (Çeltik, 2007, s. 25) Ali Emirî Efendi, *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri'*nde de şairlerin nazirelerine yer vermiştir.

³ Karateke'nin çalışması bu tez için temel kaynak olduğundan atıflarda sık sık geçecektir. Bundan sonraki atıflarda Karateke'nin çalışmasına a.g.e. kısaltması kullanılarak ve sadece sayfa numarası ile gönderme yapılacaktır.

Karateke'nin (2018) "... yeri geldikçe yörenin geleneklerinden, ziyaret edilen yerlerinden, meşhur binalarından, binaların kitâbelerinden, tekke ve mezarlıklarından ve bölgenin coğrafi durumundan bahsetmiştir" şeklindeki tespiti, tezkirenin şairlerin hayatları ve edebî kişilikleri hakkında bilgi vermesinin yanı sıra İşkodra vilayetinin sosyal tarihi açısından da kaynak niteliği taşıdığını göstermektedir. *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* düzen/yapı olarak tıpkı önceki yüzyıllarda yazılan tezkirelerde olduğu gibi bir ön sözle başlamıştır ve "Cenâb-ı Hakk'a farîza-ı tahmîdî ifâdan sonra" kitabını nasıl yazdığı hakkında tezkire yazarı bilgi vermektedir. Ali Emirî Efendi tezkirecilik geleneğinde kullanılan "hurûf-ı hecâ" ile bu tezkiresini düzenlediğini ön sözde ifade etse de Karateke bazı şairlerin sırasının buna uymadığını belirtmektedir (s. 2-3).

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri tezkiresi Emirî'nin İstanbul dışında yaşayan şairlerin de hayatlarına ve edebî kişiliklerine tezkirecilikte yer verilmesi gerektiğini savunmasıyla ortaya çıkmış bir eserdir. Tezkirenin sadece İşkodra vilayeti şairlerine yer vermesi yönüyle diğer şair tezkirelerinden ayrıldığı söylenebilir. Emirî tezkiresini kendisine getirilen belgelerden ve yöre halkının şairler hakkında anlattıklarından yola çıkarak oluşturmuştur. Böylece çoğu tezkireyi kaynak gösterilmeden yazıldığı gerekçesiyle yaptığı kendi eleştirisine, kendisi muhatap olmamıştır. Emirî eserini bir ön söz ve tahmidle başlatarak kendisinden önceki tezkirecilik geleneğine uymuştur. Şair maddelerinde onların biyografik bilgilerini, edebî kimliklerinden daha ön planda tuttuğu genel olarak söylenebilir. Tezkirede İşkodra vilayetinin sosyal tarihine kaynaklık edecek pek çok bilgiyi de bulmak mümkündür. Prof. Hakan Karateke'nin çevriyazıya aktarmasına kadar bu eser sadece ismen çalışmalarda yer almıştır. Hatta Ali Emirî'den veya şair tezkirelerinden bahsedilirken isminin geçmediği çalışmalar da bulunmaktadır. Bu sebeple Karateke'nin çevriyazısı *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* adlı tezkirenin tanınması, edebî eserler içerisinde yer alması bakımından çok önemlidir. Tezkirenin şu anki mevcut miktarından daha hacimli olduğu kuvvetle muhtemeldir. Ancak gazetede tefrika şeklinde yayımlanan ve notlardan oluştuğu düşünülen tezkirenin tamamıyla ilgili henüz bir bilgi yoktur.

2. BÖLÜM

TEZKİRENİN İNCELENMESİ

2.1. TEZKİREDE ADI GEÇEN ŞAİR ADLARI

Tezkirede madde başlığıyla biyografisi ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilen toplamda yirmi şair bulunmaktadır. Bu şairlerin mahlasları, asıl adları, doğum yerleri, meslekleri ve/veya yaptıkları görevler, doğum ve ölüm tarihleri, kabirlerinin nerede bulunduğu ve tezkirede geçen diğer kişilerle akrabalık ilişkisi hakkındaki bilgiler Tablo 1’de görüldüğü gibidir.

Tezkirede biyografi ve/veya edebî kişilikle ilgili verilen bilgiler kapsamında bu yirmi şairden İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa, İşkodralı Âsaf Mehmed Paşa, Peklinli Ca’fer Sâdık Paşa, Çâker, Hasan Hakkî Paşa, Tiranlı Halîmî, İşkodralı Hamdî, Akçahisarlı Hulûsî Bey, Zihnî, İşkodralı Râcî, Tiranlı Rızâ Bey ve Tiranlı Zîver ile ilgili daha kapsamlı anlatımlar söz konusuysen İşkodralı Ahmedî, Bâlî, Tevfik, İşkodralı Hüseyinî, Hikmetî, Akçahisarlı Hâtemî, Tiranlı Hâdim ve İşkodralı Hulûsî hakkında daha az bilgilerin verildiğini söylemek mümkündür. Bu şairlerden Hasan Hakkî Paşa, Zihnî ve Tiranlı Rızâ Bey ile Ali Emirî bizzat tanıştığını belirtmektedir. Tezkirenin yazıldığı tarihlerde hâlâ hayatta olan Bâlî ile yüz yüze tanışmadığını Ali Emirî ifade etmektedir. Şairlerden Çâker’in hayat hikâyesi şairin kendi ağzından çıkan ifadelerle tezkirede yer almaktadır. Ali Emirî de Çâker’in biyografisi ve edebî kişiliği hakkında birtakım bilgilere yer vermiştir. Ali Emirî bazı şairlerin biyografisi ve edebî kişilik bilgilerini kendisinin yaptığı araştırmalar sonucu ulaştığı mecmu’alardan anlatırken bazı şairlerin de oğulları veya soylarından gelen torunlarından biri Ali Emirî’nin İşkodra şairlerine dair bir kitap yazdığını haber alınca ona şairlere ait hayatları hakkındaki bazı bilgileri, eserleri ve risaleleri getirerek ecdadlarına “vesîle-i rahmet” olmasını temenni etmişlerdir. Şairlerden Çâker ve Hasan Hakkî Paşa’nın Mevlevî; Hikmetî ve Akçahisarlı Hâtemî’nin Alevî-Bektaşî; Tiranlı Halîmî ve Tiranlı Hâdim’in de Kadirî şairlerden olduğu belirtilmektedir.

Tablo 1.

Tezkirede Madde Girişi Yapılan Şairler

Mahlas	Asıl adı	Doğum yeri	Mesleği veya yaptığı görevler	Doğum-ölüm tarihi	Kabri	Tezkirede geçen diğer şairlerle akrabalığı
Halîlî ⁴	İbrâhîm Halîlî Paşa	İşkodra	Vali, serasker, vezir.	d. ? ö. 1808-09	İşkodra- Kurşunlu Cami mezarlığında medfun	İşkodralı Âsaf Mehmed Paşa'nın amcası.
Ahmedî	Ahmed	İşkodra	Müftü.	d. ? ö. 1737-38	Vefatı İşkodra.	-
Âsaf	Âsaf Mehmed Paşa	İşkodra	Mutasarrıf.	d. 1758/59 ö. 1807/08	Vefatı İşkodra ⁵ .	İbrâhîm Halîlî Paşa'nın yeğeni.
Bâlî	-	Karadağ-Ülgün kasabası	-	d. ? ö. Hayatta ⁶	-	-
Tevfik	-	İşkodra vilâyeti-Kavaye kasabası	-	d. ? ö. 1844	-	-
Sâdık	Câ'fer Sâdık Paşa	İşkodra vilâyeti-Peklin kazası	Kaza müdürü, vali, mutasarrıf.	d. ? ö. 1834-35	Peklin- Eski Cami mezarlığı	Şair İbrâhîm Fehmî Bey'in ağabeyi.
Çâker	Mehmed	Aslen Zileli ancak İşkodra'da yaşamış	Askeriyede fişekçi ve top atıcısı, arzuhâlcî, kâtip, divan kâtibi.	d. 1790-91 ö. 1857-58	İşkodra- Çukurçeşme Camisi yakınlarında	Şair Mustafâ Sâfi'nin babası.
Hakkî	Hasan Hakkî Paşa	İşkodra	Vali, askeriyede miralay ve ferik, mutasarrıf.	d. 1826-27 ö. 1896	İstanbul- Merkez Efendi Türbesi mezarlığı.	İbrâhîm Halîlî Paşa, Hakkî'nin büyük amcalarından.
Hüseyinî	Molla Hüseyin	İşkodra	Öğretmen, müezzin, cami hatibi.	d. ? ö. 1737-38	Vefatı İşkodra.	-

⁴ Halîlî ile Âsaf arasındaki akrabalık ilişkilerinde bir ikilem tezkirede bulunmaktadır: Âsaf bahsinde Halîlî, Âsaf'ın amcası olarak geçerken (a.g.e., s. 19); Halîlî bahsinde Âsaf, Halîlî'nin biraderi (a.g.e., s. 11) şeklinde geçmektedir.

⁵ Âsaf'ın İşkodra'da vefat ettiği kesin bir ifadeyle tezkirede yazmamakla beraber ilgili madde okunduğunda onun İşkodra'da vefat ettiği anlaşılmaktadır.

⁶ Tezkirenin yazıldığı tarihte Bâlî'nin hayatta olduğu anlaşılmaktadır.

Hikmetî	Ahmed	İşkodra vilâyeti- Akçahisar kasabası	Bektaşî şeyhliği.	d. ? ö. 1824-25	Vefatı İşkodra.	-
Halimî	Şeyh Selim Efendi	İşkodra vilâyeti- Tiran şehri.	Kâdirî şeyhliği.	d. 1793-94 ö. 1854	Tiran- Şeyh Selim Efendi Tekkesi'nde medfun.	-
Hamdî	Mahmûd	İşkodra	Öğretmen.	d. 1795-96 ö. 1861	Vefatı İşkodra.	-
Hâtemî	Haydar	İşkodra vilâyeti- Akçahisar kasabası	Bektaşî şeyhliği.	d. ? ö. 1809-10	Arnavutluk-Lezhë ile Akçahisar kasabası arasında bir yerde medfun.	-
Hâdim	Hasan	İşkodra vilâyeti- Tiran şehri.	Kâdirî şeyhliği.	d. ? ö. 1805-06	Tiran- Kâdirî Merkez Tekkesi'nde medfun.	-
Hulûsî	Şa'bân	İşkodra vilâyeti- Akçahisar kasabası	Çiftçi.	d. 1775-76 ö. 1833-34	Vefatı Tiran.	-
Hulûsî	'Abdullah	İşkodra	Öğretmen.	d. ? ö. 1889-90	Vefatı İşkodra.	-
Zihnî	İsmâ'îl	İşkodra	Muhasebeci, askeriyede miralay, defterdar.	d. 1834-35 ö. 1886-87	Vefatı Selânik.	-
Râcî	Abdâl Murtazâ	İşkodra	-	d. ? ö. 1717-18	-	Murtazâ Sâfî Efendi'nin (Zîver) babası.
Rızâ	'Alî	Tiran	Mühürdar, kaza kaymakamı, savcı yardımcısı.	d. 1832-33 ö. Hayatta ⁷	-	
Zîver	Murtazâ	Tiran	Müftü.	d. ? ö. 1877	-	Abdâl Murtazâ'nın (İşkodralı Râcî) oğlu.

⁷ Tezkirenin yazıldığı tarihte Rızâ'nın hayatta olduğu anlaşılmaktadır.

Tezkirede madde girişi yapılmayan ancak çeşitli vesilelerle adından bahsedilen pek çok şair ismine ve bazen de bu şairlere ait eserlere sıkça rastlamak mümkündür. Klâsik edebiyatın şair ve şiir varlığı üzerine ayna tutması açısından bu isimler belirtilecek olursa: Altıparmak İbrâhîm Müznib Efendi, Adanalı ‘Abdü’n-nâfi’ Efendi, Caferî, Demir-zâde Müsevvid Kanber Efendi, Fasih-i Mevlevî, Halîl Efendi el-Horî, İşkodralı Kanber, İşkodralı Niyazî, İşkodralı Vefkî, İzmirlî Muhyiddîn Rûmî Paşa, Murtazâ Sâfi Efendi, ‘Ömer Paşa-zâde Şükrî Bey, ‘Ömer Sûzî Bey, Peklinli İbrahim Fehmî Bey, Peklinli Süleymân Sâlim Bey, Priştineli İskender Zârî Efendi, Priştine Müftüsü Hüseyin Efendi, Recayî, Talibî, Tiranlı Sa’id Efendi, Tiranlı Toptan-zâde Mahmûd Muhsîn ve Tiranlı Yûsuf Bey şair bölümlerinde adı geenlerdir.

Ali Emirî’nin tercüme-i hâllerinden bahsedileceğini belirttiği hâlde tezkirede maddelendirilmeyen kişiler/şairler de bulunmaktadır: Akçahisarlı İbrâhîm Kemâlû’d-dîn Şemîmî Dede (Alevî-Bektaşî dedesi), Boric-zâde Halîl Necîb Efendi, Demir-zâde Müsevvid Kanber Efendi (şair), Hacı Edhem Şehîdî Bey (şair), Halîl Necîb Efendi (âlim/şair), İşkodralı Şerîfi Mustafâ Paşa (şeyhü’l-vüzerâ), Mustafâ Sâfi Efendi (şair), Murtazâ Za’îfi Efendi, ‘Ömer Sûzî Efendi (şair), Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey (şair), Şerîfi Mustafâ Paşa, Şeyh ‘Abdü’s-selâm Mücrim (Kâdiri şeyhi), Şeyh ‘Abdü’s-selâm Tiranî (Kâdiri şeyhi), Tiranlı Altıparmak İbrahim Müznib Efendi (şair) ve Tiranlı Toptan-zâde Mahmûd Muhsîn (şair) bu şairlerdendir.

2.2. TEZKİREDE ŞAIRLERLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

Ali Emirî, İşkodra yöresinde zekî, güçlü, mert ve Osmanlı’ya sadık pek çok insan gördüğünü ancak buranın edebî dünyasına yönelik bilgisinin önceleri pek olmadığını ifade etmektedir. İşkodra’ya ikinci kez gittiğinde burayı daha yakından tanıma fırsatı elde ettiğini ve İşkodralıların Türkçe’den başka Arapça ve Farsça da bilip konuştuklarını öğrenince bir hayli şaşırdığını belirtmektedir. İşkodra halkının, büyük dedeleri hakkında Osmanlıa şiirler söyleyenlerin ve hatta dîvân sahibi olanların dahi bulunduğunu ifade etmeleri üzerine Ali Emirî, İşkodra’ya ait bu edebî zenginliği kitaplaştırmaya karar vermiştir. Emirî’nin İşkodra şairleri hakkında yaptığı çalışmayı görenler Akçahisar ve Tiran gibi kazalarda da pek çok Osmanlı şairi bulunduğunu belirtmişlerdir ve bunun neticesinde Emirî’nin tezkire çalışmasına Akçahisar ve Tiran’dan da şairler dahil olmuştur (a.g.e., syf 8-9). Bu bölümde tezkirenin madde girişlerinde yer alan şairlerin biyografik bilgileri ile -varsa- kişilikleri hakkında Emirî’nin değerlendirmeleri verilmektedir. Şairlerin edebî kişiliklerine yönelik Emirî’nin kullandığı sıfatlar da bu bölümde yer almaktadır.

2.2.1. Biyografik Bilgi ve Değerlendirmeler

Tezkirenin madde girişlerinde yer alan yirmi şairin biyografik bilgileri tezkiredeki sırasıyla aşağıda verilmektedir. Şairlerin asıl adları, doğum yerleri, meslekleri ve/veya yaptıkları görevler, doğum ve ölüm tarihleri, kabirlerinin nerede bulunduğu ve tezkirede geçen diğer kişilerle akrabalık ilişkisi bilgileri tezin “2.1. Tezkirede Adı Geçen Şair Adları” bölümünde (bkz. Tablo 1) verildiği için bu bölümde yinelenmemektedir. Mahlaslara göre biyografik bilgi ve -varsa- değerlendirmeler ifade edilmektedir.

Halîlî: Tezkirede şairin şeceresi ve bu silsilede adı geçen kişilerin görevleri verilmektedir. Emirî, şairin dedelerinin ya vezir ya da vezirin oğlu olan ünlü kişiler olduğuna dair değerlendirmede bulunmuştur. Şairin babası Koca Mehmed Paşa İşkodra'nın Buşat karyesi emirleri ve hanesindedir. Halîlî, Murtazâ Sâfi Efendi'den ders almış, babası ve amcalarıyla birlikte âlim ve şairlerle yakınlaşarak ilmini artırmıştır. İşkodra vilayeti valiliği, Rûmeli eyaleti seraskerliği ve vezirlik görevlerinde bulunmuştur. İşkodra vilayeti valiliği sırasında İşkodra ve civarındaki eşkıyayı temizlemiştir. Ali Emirî Efendi, şairi görenlerden kimseyi hayatta bulamadığını ancak paşa hakkında çok rivayet dinlediğini ve onun sünnî mezhepten olup büyük şeyhlere itikat ettiğini belirtmektedir. Şair, mübarek gecelerde İşkodra'da medfun büyük zâtların kabirlerini ziyaret ederek sadaka verir ve iyilikler yapmıştır. Halîlî'nin Tahir Paşa ve Derviş Bey adlı iki oğlu bulunmaktadır. Ancak kardeşi Mehmed Âsaf Paşa'nın oğlu Mustafa Şerifi Paşa daha erşed olduğundan İşkodra valiliği Halîlî'nin oğullarına değil, Mustafa Şerifi Paşa'ya geçmiştir. Tahir Paşa yirmi bir, Derviş Bey de yirmi yaşlarındayken öldürülmüştür. Halîlî'nin, babası Koca Mehmed Paşa'nın İşkodra'nın Tabakhane mahallesinde yaptırdığı Kurşunlu Cami mezarlığına defnedildiği; Emirî'nin, merhumun kabrini gezdiği ancak Drin Nehri'nin taşmasıyla orada meydana gelen deşimelerden/bozulmalardan dolayı mezar taşına rastlayamadığı ifade edilmektedir (a.g.e, s. 10-14).

Ahmedî: İşkodra medreselerinde eğitim aldığı, tahsilini tamamladıktan sonra memleketin müderrislerini yetiştirmekle meşgul olup bunun için kitaplar yazdığı ve pek çok âlim ve edip yetiştirdiği tezkirede ifade edilmektedir. Şairin İşkodra dışına hiç çıkmadığı belirtilmektedir. Talik yazısının çok güzel olduğu söylenen Ahmedî'nin çok fazla kitabının olduğu vurgulanmaktadır (a.g.e., s. 16).

Âsaf: Kimlerle akraba olduğu belirtildikten sonra şairin şeceresinin şairle akrabalık bağı bulunan Halîlî bahsinde verildiği ifade edilmektedir. İşkodrada eğitim görmüştür ve ömrünü de burada geçirmiştir. İstanbul'a davet edilerek hükümdarlık askerliği sınıfına yükseltilmiştir. Âsaf Mehmed Paşa, Ohri sancağı mutasarrıflığına tayin edilse de ömrü İşkodra valiliğini yapmaya

vefa etmemiştir. Vefatından sonra oğlu Şerifi Mustafa Paşa Devlet-i âliye tarafından İşkodra valiliğine getirilmiştir (a.g.e., s. 19-20).

Bâlî: Ahalisinin yiğitlikleriyle meşhur olduğu Ülgün kasabası emirlerindedir. Emirî, tezkirenin yazıldığı tarihlerde şairin hayatta olduğunu “asrımız şu’ârasındandır” ifadeleriyle belirtmiştir (a.g.e., s. 22).

Tevfik: İşkodra vilayetinin Draç sancağına bağlı Kavaye kasabasının asil, zengin ve emirlerinden olan İbrahim Bey’in akrabalarındandır. İşkodra ve Tiran’da tahsil görmüştür (a.g.e., s. 23).

Sâdık: Peklin kazasının soylu ailelerinden olup eyalet beyliği de yapan Süleyman Paşa’nın oğlu, Şair İbrahim Fehmî Bey’in ağabeyidir. Önce Peklin’de ardından İşkodra’da tahsil görmüştür. İşkodra’da Murtazâ Sâfi Efendi ve başka âlimlerden ders almıştır. Babasının vefatı üzerine Peklin kazası müdürlüğünde ve sonraları da başka memuriyetlerde bulunmuştur. Zamanında gerçekleşen bütün savaşlara katılarak Devlet-i âliyeye olan sadakatını ortaya koymuştur ve kendisine eyalet valisi rütbesi verilmiştir. Maçin, İnebahtı, Karlılı mutasarrıflıklarında bulunmuştur. Ardından İstanbul’a gelerek hükümdarlığın iltifatına mazhar olmuştur. Sıla-i rahim için Peklin’e döndüğünde orada vefat etmiştir. Emirî, Sâdık’ın kişiliğine yönelik “asîl, kerîm, vefî, hayr u hasenâta mâ’ il ve hüsn ü ahlâka mâlik bir zât” ifadesini kullanmıştır (a.g.e., s. 25-26).

Çâker: Asıl adı Mehmed olan şair, mahlasının Çâker olduğunu kendisiyle aynı adda olan birisine yazdığı

“Mahlasım Çâkerse ismimdir Muhammed sen gibi

Gel Muhammed hakkı-çün gel kardaşım cânım yigit”

Çâker (a.g.e., s. 27)

beyitiyle işaret etmiştir. Aslen Zileli olmasıyla birlikte İşkodra’ya yerleşmiş, burada bir aile kurmuştur ve vefat etmiştir. Ancak vatan aşkıyla yazdığı pek çok şiiri vardır. Tezkirede Çâker’in kendi biyografisini ve geçliğinde başından geçen bir olayı bizzat şairin kendi ağzından ifadelerle bir şerh kitabının ön sözünde yer almasından bahsedilir. Emirî, bu metni tezkiresine aynen koymuştur. Çâker doğum yılını, doğduğu yeri söyledikten sonra eğitimini maddi sıkıntılardan dolayı sarfa kadar tamamlayabildiğini belirtir. Daha sonra tahsilini tamamlama arzusuyla İstanbul’a geldiğini, burada yalnız/kimsesiz olduğu için han, hane, mescit, meyhane, tekke, kahvehane gibi yerleri dolaştığını ancak tanıdık hiçkimseye denk gelmediğini, oturacak

bir yer bulamadığını ifade eder. En sonunda bazı hemşehrilerinin tavsiyesiyle Tophane'ye geldiğini ve burada yeni topçu olmuş bir neferi görür görmez “belâ-yı ‘aşka giriftâr ol”duğunu dillendirir. Bu olayla beraber ilim öğrenme isteğinin yerini sevgilinin aşkının, maddî sıkıntı kaygısının yerini de sevgilinin muhabbet kederinin aldığını söyler. Sevgilisinin gölgesi gibi onun yanından hiç ayrılmaz. Bu gencin vefalı olduğunu belirten Çâker, onun ısrarlarına dayanamayarak askerlik mesleğine girdiğini, o gencin aşkıyla da üç yıl hiç ara vermeden fişekçilik ve top atıcılığı ilimlerini öğrenip beceri hatta ustalık kazandığını anlatır. Sadrazam Reşit Paşa'nın emriyle Maslak'a memur olarak gönderildiğini, altı ay burada kaldığını, ancak “mahbûb-ı dil-ârâ ve vefâkârı” yanında olduğu için Maslak çevresinin kendisine cennet gibi geldiğini ifade eder. Çâker “felek böyle medîd bir muvaffakiyeti kimseye revâ görmeyeceğinden” diyerek bu gencin kendisine isabet eden bir topla şهادet şerbetini içtiğini söyler. Bunun üzerine de Manastır şehrine döndüğünü, gece gündüz ağlayarak mâsivâyı terk edip ölümü arzuladığını ifade eder. En sonunda bazı dostlarının zorlaması ve ısrarlarıyla kitap mütalaasıyla, şairlerin divanlarını incelemeye, Allah'ın kudretini görmek maksadıyla gezintiler yapmakla ve geçimini sağlamak için de arzuhâlcilikle vakit geçirdiğini anlatır. İki sene boyunca Farsça öğrenmeye de gayret ettiği için ve hem dilin kendisine açıldığından hem de Firdevsî, Hâkânî, Sa'dî, Hâfız gibi ünlü şairlerin eserlerini okuduğundan, bir taraftan da Arapça şiir ve eserlerle uğraştığından bahseder. On yıl boyunca hayatının böyle geçtiğini söyleyen Çâker, daha sonra Rumeli valisi Mahmud Hamdi Paşa'nın yanında Prizren'e gittiğini ve çekememe belasına maruz kalarak ümit edilen ölçüde burada mutlu olamadığını Paşa'ya

“Vermeyince sana Ma'bûd ne yapsın Mahmûd”

Çâker (a.g.e., s. 29)

mısrasıyla belirtir. Çâker kethüda kâtipliğinde, dîvân kâtipliğinde ve bazı paşalara kâtiplik hizmetinde bulunmuştur. Buraya kadar şairin ağzından ifadelerle şaire tezkiresinde yer veren Emirî, bundan sonrasını kendi edindiği bilgilerle anlatmıştır. İşkodra'da vefat eden Çâker'in vefatına İşkodra âlimlerinden Halîl Necîb Efendi bir tarih yazmıştır ve bu tarih şairin mezar taşına işlenmiştir:

“Çıkdı târîh âl-i hamsın 'aşkına gur-re-cemâl

Ey Necîb Çâker Mehemmed etti mesken cenneti”

Necîb (a.g.e., s. 30)

Çâker'in Mustafa Sâfi ve Derviş adında iki oğlunun olduğu, Sâfi'nin şair ve Derviş'in tapuda başkâtip olduğu tezkirede anlatılmaktadır. Emirî, Çâker'in Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili pek

çok beyitinin bulunduğunu ancak şairin kendi hayatını anlattığı metinde bu konuya rastlanmadığını belirtmektedir.

Hakkî: Vezir İşkodralı Şerîfî Mustafa Paşa'nın oğludur. Hüseyin adlı kardeşiyle ikizdir. Hakkî gibi eyalet valiliği yapmış olan Mahmud Paşa şairin ağabeyidir. Babası Şerîfî Mustafa Paşa'nın yirmi üç yıllık İşkodra valiliğine son verdirilerek İstanbul'a çağırıldığı sırada Hakkî de babasıyla birlikte yedi yaşındayken İstanbul'a gelmiştir. Sultan II. Mahmud'un huzuruna Arnavut elbiseleriyle henüz çocuk yaşta çıkan Hakkî, padişahın izni olursa Nizamiye elbisesi giymek istediğini "ma'sûmâne bir lisân ile niyâz veistirhâm eylemiştir". Padişah, Hakkî'nin bu isteğini kabul ederek ona Nizamiye elbiselerinin orduya has usul ile giydirilmesini buyurmuştur. Bir parça mücevher ve inci, elmas gibi kıymetli taşlarla süslenmiş bir saat de ihsan ederek Hakkî'yi taltif etmiştir. Daha sonra Hakkî, eyalet valiliği yapmış, miralay rütbesi almıştır ve dış işleri yazı kalemi görevinde bulunmuştur. Uzun süre devam ettiği Bâb-ı âli'de birçok mertebe atlamıştır. Midilli, Rodos, Biga, Varna, Kütahya, İzmit, Niğde, Hersek, Filibe, Diyarbakır ve Elazığ mutasarrıflıkları ile Van, Selanik ve Halep valilikleri görevlerinde bulunmuştur. Hiç ara vermeden pek çok görevle vatanına güzel hizmetlerde bulunan Hakkî, ikinci rütbeden Mecidî nişanıyla taltif edilmiştir. Ali Emirî Efendi 1895'te Elazığ vilayeti defterdarlığına tayin olunca oraya giden güzergâh üzerinde bulunan Halep şehrine de uğradığını ve Şair Hakkî ile ilk ve son kez görüşüp tarih ve edebiyat üzerine güzel sohbet ettiklerini anlatır. Şair hakkındaki yorumunu da "Sagîrû'l-cüsse olmakla ber-â-ber vücûdunun sinnine nisbetle ziyâdece yorulmuş olduğunu sîmâsı gösteriyordu" cümlesiyle ifade eder. Emirî ile bu görüşmelerinden sonra Hakkî, yetmiş bir yaşındayken 1895 yılında Halep'ten ayrılarak İstanbul'a gelir ve 1896'da burada vefat eder. Emirî, şairi "asîl, necîb, mükrim, sahî, vezîr ibn-i vezîr bir zât-ı hâtem-semîr" ifadeleriyle tavsif etmektedir. Bunlara ek olarak şairin evlenmediği için çocuğunun olmadığı; Mevlevî tarikatına mensubiyeti; Arapça, Farsça, Türkçe, Fransızca, Arnavutça olmak üzere beş dilde konuştuğu; veciz sözler söylediği bilgileri tezkirede verilmektedir (a.g.e., s. 35-36).

Hüseyinî: Tahsilini tamamladıktan sonra başlangıçta öğretmenlikle meşgul olmuştur. Sonra bir müddet dervişâne kıyafetler giyip yabancı memleketleri gezip dolaşmıştır. Daha sonra memleketi İşkodra'ya dönerek yine öğretmenlik yapmıştır. Müzik dalına vâkıf ve sesi de güzel olduğu için camilerde müezzinlik ve hatiplik görevlerinde de bulunmuştur (a.g.e., s. 40).

Hikmetî: Dervişlerden olan şairin "Derviş Hikmetî" diye bilindiği tezkirede belirtilmektedir. Akçahisarlı İbrahim Kemaleddin Şemîmî Dede'ye hizmet etmiştir ve Akçahisar kasabasında bulunan Şemsî Efendi Zaviyesine zaviyedarlık yapmıştır. Sonra İşkodraya gelmiştir. Bir ara

başka beldeleri, memleketleri gezse de tekrar İşkodra'ya dönmüştür ve burada dervişlerin dinî merasimlerini yürütmekle zamanını geçirmiştir (a.g.e., s. 43-44).

Halîmî: Tiran şehrinin büyük şeyhlerinden olduğu tezkirede belirtilmektedir. Emirî, şairin şeceresini verdikten sonra şöhretlerinin Kubâd-zâde ve bütün ecdadının da Kâdiriyye tarikatının büyük şeyhlerinden olduğunu ifade etmektedir. Emirî, Halîmî ve ceddinin pek önemli insanlar olduğu değerlendirilmesinde bulunmuştur. Bu yüzden de Halîmî'nin fazilet sahibi silsilesini ve haklarındaki bazı bilgileri verdikten sonra şairin hayatını anlatmaya başlamıştır. Tiran'da dünyaya gelen Halîmî tahsilini de burada tamamlamıştır. Ancak babası vefat edeceği sırada kendisine şeyhlik hilafetini vermediği için Debre iline gitmiş ve buradaki Kâdirî şeyhlerinden meşhur Debreli Şeyh Osman Efendi'den şeyhlik makamını alarak Tiran'a dönmüştür. Tiran'daki tekkesinde de yirmi yıldan fazla zaviye dervişliği yaşamıştır. Vefatından sonra zaviyesinde kendine has türbesine defnedilmiştir. Emirî, şairin türbesine gittiğini ve ruhuna Fatiha okuduğunu belirtmektedir. Halîmî'nin Arapça, Farsça, Türkçe dillerinde ve pek çok ilimde yetenek sahibi olması tezkirede vurgulanmaktadır. Bu durum, onun şeyhliğine başka bir güzellik vermiş ve ona şöhret kazandırmıştır (a.g.e., s. 46-50).

Hamdî: Şöhreti Nalband-zâde olan şairin tuhaf bir zât olduğu, bazı kimseler hakkında söylediği latîfe ve hicivyelerden dolayı memleketi İşkodra'dan çıkarıldığı tezkirede belirtilmektedir. Bu tuhaf kişiliğinden ve kaleminden dolayı şairin başına gelen birkaç olaya Emirî tezkiresinde yer vermiştir. Şöyle ki valinin hizmetinde bulunan birisi Hamdî'yi ziyarete gelir. Hacca gideceği için bir veda merasimi yapacağını söyler. Hac'dan geldiğinde de önceki bulunduğu yere tekrar dönüp dönemeyeceğini sorar. Bunun üzerine Hamdî şu beyiti söyler:

*“Vâlîye hizmet eden Hacca giderse müjdelik
Ka'be'den tekrâr vâlîye gelirse mürdelik”*

Hamdî (a.g.e., s. 52)

Beyit bütün memlekette duyulup okunmaya başlar ve en sonunda valinin kulağına da gider. Başka latîfeleri de bu olayın üzerinde eklenerek Hamdî, vali tarafından memleketi İşkodra'dan çıkarılır ve on beş sene kadar çeşitli yerlerde dolaşır. Sonra tekrar İşkodra'ya gelir ve öğretmenliğe devam eder. Pek çok zeki talebe yetiştirmeye gayret eder. Camilerde de vaaz ve nasihat ederek günlerini geçirir (a.g.e., s. 52).

Hâtemî: Karçin adlı aileye mensup olan Hâtemî, İbrâhîm Kemâleddin Şemîmî Dede'nin akrabasıdır. Memleketi Akçahisar'da tahsilini tamamladıktan sonra Edirne'ye gider ve buradaki Sultan Ali Dergâhı'nda İbrâhîm Baba'nın hizmetinde bir müddet bulunur. Daha sonra

Hacı Bektâş-ı Velî Dergâhı'na gidip Hacı Bektâş-ı Velî'nin vekili Hâkî Ali Dede'den el alır ve uzun bir müddet bu dergâhta uzlete çekilir. Nihayetinde seyahate çıkar ve Hz. Ali'nin ve Hz. Hüseyin'in makamlarını ziyaret eder. Oradan İmam Rızâ'yı ziyaret etmek üzere Horasan'a gider ve ardından Rumeli'ye dönerek Yanya'da Tepedelenli Ali Paşa ile görüşür. Daha sonra Şemîmî Dede'nin maiyetinde bulunan kırk kalenderan ile Akçahisar'a yeniden gelir. Akçahisar'a iki saat uzaklıkta olan ve Şemîmî Dede'nin inşa eylediği zaviyede ikamet eder. Şemîmî Dede, Toptan-zâde Kaplan Paşa tarafından şehit ettirilince Akçahisar'a dört saat mesafe uzaklıktaki Mat Nehri kıyısında bulunan çiftliğine çekilir ve burada bir müddet dervişâne bir hayat yaşadktan sonra vefat eder. Ali Emirî Efendi, Akçahisar'a gelirken Hâtemî'nin zaviyesine uğradığını kabrinin burada ağacı bol ve gönlü ferahlatan bir mevkide bulunduğunu belirtmektedir (a.g.e., s. 54-55).

Hâdim: Âdâbı ve terbiyesi iyi şairin güzel ahlaklı bir insan olduğu, memleketi Tiran'da tahsilini tamamladıktan sonra Şeyh Abdüsselâm Tiranî'nin manevî iklimine ve irşat zincirine katıldığı tezkirede belirtilmektedir. Hâdim mahlasını Hz. Peygamberin “Kavmin efendisi onlara hizmet edendir” sözüne binaen Şeyh Abdüsselam Tiranî kendisine verir ve Hâdim'e şeyhlik elbisesini giydirerek onu bahtiyar eder. Tiran'da inşa eyledikleri Kâdirî tarikatının merkez tekkesinde kırk seneden fazla şeyhlik yapar ve burada da vefat eder. Ali Emirî Efendi şairin kabrini ziyaret ettiğini ve ihlas ile bir Fâtiha okuduğunu belirtmektedir (a.g.e., s. 56).

Hulûsî, Toptan-zâde: Akçahisar'ın meşhur ailelerinden Toptan-zâdelere mensup olduğu bildirildikten sonra bu ailenin şeceresi tezkirede verilmektedir. İşkodalıların ve başka asilerin taşkınlık ve isyanları sırasında Toptan-zâdelerin Devlet-i âliye'ye sadık kalıp güzel hizmetlerde buldukları, Akçahisar kalesini muhafaza ettikleri için önemli oldukları belirtilmektedir. Emirî bu aile için “fitraten zekî ve ekserîsi tahsîl görmüş zâtlardır” değerlendirmesinde bulunmaktadır. Hulûsî'nin tahsilini tamamladıktan sonra memuriyete yönelmeyerek babasından kalan servet ve çiftliklerle geçimini sağladığı ifade edilmektedir. Emirî, Hulûsî hakkında birinin bir başkasıyla uğraşmasına pek karşı çıktığı ve birisiyle uğraşan bu tür insanlara nasihat ederek onları mutlaka barıştırdığı, herkesi daima birlik ve anlaşma içerisinde güzel geçinmeye yönlendirerek bunun için gayret ettiği bilgilerini vermektedir. Ağırbaşlı bir kişiliği olan şairin erkek evladının olmadığı, kızını da Elbasan'ın bey-zâdelerinden biriyle evlendirdiği ve Elbasan'da torunlarının bulunduğu, refah bir hayat sürdüğü de belirtilmektedir (a.g.e., s. 58-60).

Hulûsî: Şairin şeceresi verildikten sonra İškodra'ya iki buçuk saat mesafede bulunan Girize karyesinden İškodra'ya gelen bu ailenin Girizevî lakabıyla anıldıkları tezkirede belirtilmektedir. Hulûsî'nin, Molla Mahmûd Efendi'den tahsil gördüğü için mektep hocalığına aşına olduğu ifade edilmektedir (a.g.e., s. 62).

Zihnî: Şairin İşkodra'nın muhasebe kâtiplerinden İbrâhîm Şu'ûrî Efendi neslinden geldiği, babasının aslının Prizrenli olup kan davasından dolayı memleketini terk ederek İşkodra'ya gelip burayı vatan edindiği tezkirede belirtilmektedir. Zihnî, temel tahsilini tamamladıktan sonra Kur'an, hadis, fıkıh gibi ilimleri İşkodra âlimlerinden Dâvud Şükrî Efendi'den almıştır. Daha sonra İşkodra'da muhasebe kalemine başlayan Zihnî, bu alanda yavaş yavaş yükselmiştir. İşkodra merkez vilayet muhasebecisi olmuştur, merkez vilayet muhasebecilikleri ilgâ edilince İstanbul'a gelmiştir ve Cebel-i Lübnân muhasebeciliğine tayin olunmuştur. Burada miralay rütbesiyle taltif edilmiştir. Sonra da Elazığ'da on sene kadar muhasebecilik ve defterdarlık yapmıştır. Buradan azledilince tekrar İstanbul'a gelmiştir. Bir müddet İstanbul'da memuriyette bulunduktan sonra Selanik'e maliye müfettişi olarak atanmıştır ve Selanik'te de vefat etmiştir. Ali Emirî Efendi Elazığ'a gittiğinde Zihnî'yi gördüğünü ve onunla sohbet ettiğini, "zarîf ve nükte-dân bir zât olduğunu bi'z-zât müşâhede eyledi"ğini ifade etmektedir (a.g.e., s. 64-65).

Râcî: Şairin lakap ve adının Abdâl Murtazâ, babasının adının Murtazâ Za'îfi Efendi ve Râcî'nin oğlunun adının da Murtazâ Sâfi Efendi olduğu, oğul-baba-büyük baba isimlerinin birbiriyle uyumlu ancak mahlaslarının farklılığı tezkirede belirtilmektedir. Vefat tarihi de belirtilen şair hakkında tezkirede geçen diğer bilgiler onun edebî yönüne aittir (a.g.e., s. 68).

Rızâ: Şairin şeceresi tezkirede verilmekte ve Rızâ'nın doğumu üzerine şairin babasının birçok tarih yazdığı belirtilmektedir. Tiran'ın faziletli kimselerinden tahsil görmüştür. Rızâ'nın asaleti ve hüsn-i terbiyesinden dolayı bazı seçkin valiler kendisine hürmet etmiş ve onu mühürdar olarak yanlarında istihdam etmişlerdir. Yazısının güzelliği sebebiyle de çeşitli bağış ve ihsanlara nâil olmuştur. Daha sonra kaza kaymakamlıklarında, livâ/sancak savcı yardımcılıklarında bulunmuştur. Son olarak da Kavaye kazası kaymakamlığı yapmıştır ve kendi isteğiyle buradan emekliye ayrılarak oğlu Draç sancağı tahrirat müdürü Kâzım Bey ile birlikte yaşayıp ibadetle meşgul olmuştur. Ali Emirî Efendi, Rızâ ile görüştüğünde şairin yetmiş yaşında ve Kavaye kazası kaymakamlığından emekli olduğunu, yaşlılığa bağlı işitme kaybı yaşadığı için kendisiyle yazışarak anlaşacağını ifade etmektedir. Rızâ'nın yazısı hakkında da "pek güzel ve imlâsında en zekî bir Türk edîbi gibi aslâ yanlış yok, ifâdesi gâyet selîs ve münakkah idi" değerlendirmesinde bulunmaktadır. Emirî şairden o yörede yetişen şairlerin tercüme-i hâlleriyle ilgili vesika istediğini, Rızâ'nın da Emirî'ye Akçahisar ve Tiran yöresinden on iki şair hakkında bir muhtıra getirdiğini belirtmektedir. Emirî, hitabı iyi olan şairin kelâm ilmiyle yakından ilgilendiği, zarîf bir kişiliğe ve kuvvetli bir hafızaya sahip, marifetli bir üstad olduğu değerlendirmelerinde bulunmaktadır. Bunların yanında Rızâ'nın ceddinin o yörenin asil ve hürmet gösterilen emirlerinden olduğu için gerek kendisine gerek ailesine büyük saygı gösterildiği bilgilerini de vermektedir (a.g.e., s. 71-72).

Zîver: Tiran'ın faziletli kimselerinden tahsil gördüğü, bir müddet müderrislikle geçimini sağladığı ve bir hayli fuzalâ yetiştirdikten sonra Tiran'a müftülük de yaptığı tezkirede belirtilmektedir. Emirî şairin kişiliği hakkında “natûk, mütekellim, hamiyetli, cerbezeli bir zât imiş” ifadesini kullanmaktadır. İslam tarihine pek hevesli olduğu, İslam hükümetlerinin zaferlerini anlatırken “iftihâr damarlarının kabardığı” bilgileri verilmektedir. Zîver'in bu özelliğini bilen bazı muzip kişilerin Hicret'ten sonra meydana gelen bazı üzücü olaylardan bahis açarak, kendisinden bu olayların hikayesini rica ettikleri, onun da hikayeyi büyük bir coşkuyla anlattığı ve en sonunda hararetleterek başından sarığını, sırtından cübbesini, ayaklarından mestlerini çıkararak bazı nidalarla odadan kalkıp gittiği anlatılmaktadır. Bu hikayelere tutkuyla bağlı olan Zîver'in Abbasi halifesi Mu'tasım bin Me'mûn ibn Hârûn'u'r-Reşîd'in başından geçenlerden dolayı oğlunun adını Mu'tasım koyduğu ifade edilmektedir. Ali Emirî Efendi, Kavaye kazası müftülüğü yapan Mu'tasım ile görüşüğünü ve güzel ahlaklı, dürüst biri olarak onu gözlemlediğini anlatmaktadır (a.g.e., s. 76).

2.2.2. Edebî Kişilikle İlgili Değerlendirmeler

Tezkirelerde şairi ve şiiri olumlayan ve olumsuzlayan nitelemelerin kullanılması XV. yüzyılın sonlarında Alî Şîr Nevâyî'nin Mecâlisü'n-Nefâ'is adlı tezkiresinden beri süregelen bir tutumdur (Kılıç, 2003, s. 110). Şairler hakkında sıradan yorumlar yapmayıp onların edebî kimliklerini yansıtabilecek sıfatları seçmeye gayret eden tezkire yazarları, şairlerin edebî kimliklerini anlatırken kendilerine özgü bir dil geliştirmişlerdir (Sevinç, 2014, s. 1257). Ali Emirî'nin tezkiresinde de şairi niteleyen kelime veya kelime gruplarının, o şairin edebî yönüyle ilgili Emirî'nin öznel yorumu olduğu görülmektedir.

Ali Emirî İşkodra vilâyeti şairlerinin edebî kişilikleriyle ilgili genel değerlendirmelerde bulunurken tezkirenin ön sözünde o bölgenin şairlerini “beliğ” sıfatıyla anmaktadır (a.g.e., s. 9). *Belâgati olan, yerinde, güzel ve etkili söz söyleyen* (KL) anlamlarına gelen bu kelimeyi kullanan Emirî'nin İşkodra şairlerini beğendiği anlaşılmaktadır.

Ali Emirî'nin İşkodra vilâyeti Osmanlı şairlerini edebî kişilikleri yönüyle değerlendirirken şair maddelerinde kullandığı diğer sıfatlar Tablo 2'de gösterildiği gibi şunlardır:

Tablo 2.

Tezkirede Şairlerin Edebî Kişiliği İçin Kullanılan Sıfatlar

Mahlas	Ali Emirî'nin şairlerin edebî kişiliği için kullandığı sıfatlar
Halîfî	Mâhir
Ahmedî	Âli

Âsaf	Üstâd
Bâlî	Mahâret[li]
Tevfik	-
Sâdık	Heveskâr
Çâker	Zarîf, iktidâr-ı tab‘
Hakkî	Selîs, vecîz, nevâdir-i rûzigâr, maharet[li], zerâfet-i tab‘
Hüseynî	-
Hikmetî	Evezân ve kavâfiye vâkıf
Halîmî	Hüner-pîrâ, şâ‘ir-i kâmil, fazîlet[li]
Hamdî	Tuhaf
Hâtemî	-
Hâdim	Lisân-ı tasavvufa âşinâ, belîg-i hakâyık-gûy, nâdire-senc-i belâgat
Hulûsî (Akçahisarlı)	Şi‘ire vâkıf, mâhir
Hulûsî (İşkodralı)	-
Zihmî	-
Râcî	-
Rızâ	Natûk, pîr-i ma‘ârif-semîr, mahâret[li], münakkah, zekî
Zîver	Natûk

Tablo 2’de belirtilen sıfatların anlamları ile bu sıfatların tezkirede geçtiği ifadeler ve/veya Emirî’nin bu sıfatlar üzerinden şairlerin edebî kişilikleri için yaptığı değerlendirmeler aşağıdaki maddelerde gösterilmektedir.

- **‘Âli:** *Yüce, ulu, değeri yüksek* (KL) anlamlarına gelen “‘âli” nitelemesi tezkirede Ahmedî’nin edebî seviyesini tasvir etmek için kullanılmıştır. Şiirleri tasavvuf neşvesiyle dolu olan bu şairin Ali Emirî’ye göre “ka‘bı ‘âli bir ‘Osmanlı şâ‘iri olduğu” eserlerinden açıkça anlaşılmaktadır. Ahmedî’nin ana dili Türkçe olmadığı halde şiirlerinde Türkçe’yi kuvvetli bir şekilde kullanması İşkodra yöresinde Türkçe’nin haylice gelişmiş olduğuna delil teşkil etmektedir. Çağdaşlarıyla pek çok nazîreleri bulunan Ahmedî’nin, kendisinden sonra gelen şairler tarafından da şiirleri incelenmiştir (a.g.e., s. 16-17). Şairin edebî kimliği değerlendirilirken “ka‘bı ‘âli” ifadesinin kullanılması Emirî’nin, Ahmedî’nin şiirlerini beğendiğini göstermektedir.

- **Belîg-i hakâyık-gûy:** *Hakikatleri belîğ bir şekilde söyleyen* (KL, KT) anlamındaki bu terkip Hâdim’in edebî kişiliği için kullanılmıştır (a.g.e., s. 56). Belîğ sıfatının belâgat ilmindeki yeri düşünüldüğünde Emirî’nin, şairin sözü söyleyiş şeklini beğendiği anlaşılmaktadır.

- **Ezvân ve kavâfiye vâkıf:** Ali Emirî, *vezin ve kaftiye bilgisi son derece iyi olan* (KL) Hikmetî'nin İşkodra hanedanına eserler sunarak onların teveccühlerini kazandığını belirtmektedir. Emirî, şair hakkında “Ezvân ve kavâfiye vâkıf bir zât-ı ‘ârif imiş” (a.g.e., s. 44) ifadelerine yer vererek onun şiir söyleme becerisindeki zekâsını da vurgulamaktadır.

- **Fazîlet[li]:** *Meziyetçe üstün* (KL) anlamındaki bu niteleme Halîmî'nin edebî kişiliğini yansıtmak için tezkirede geçmektedir. Şairin vefatı yaklaştığı sırada kendisine cezbe gelerek Arapça uzun bir kaside yazması “hakîkaten büyük bir fazîlettir” ifadeleriyle anlatılmaktadır (a.g.e., s. 48). Emirî'nin şairi taktir ettiğini söylemek mümkündür.

- **Heveskâr:** *İstekli, meyli olan* (KL; Parlatur, 2006) anlamlarına gelen “heveskâr” kelimesi tezkirede Sâdık'ın şiir ve inşâya olan merakını tasvir etmektedir. Emirî'nin “Şi'ir ve inşâda heveskâr olarak güzel eserler yazmağa başladı” (a.g.e., s. 25) ifadesinden şairin edebî yönünü beğendiği anlaşılmaktadır.

- **Hüner-pîrâ:** Hüner, *bir işte gösterilen ustalık, beceriklilik, mahâret* (KL) anlamına gelmektedir. -pirâ, *eklendiği sözcüğe “donatıcı, süsleyici, donatan, süsleyen” anlamı kazandırarak* (Parlatur, 2006) Farsça usûlüyle birleşik söz varlıkları oluşturmaktadır. Tezkirede Halîmî mahlaslı şairin Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazan “şu'arâ-yı hüner-pîrâ” olduğu ifade edilmektedir (a.g.e., s. 45).

- **İktidâr-ı tab':** Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı eserindeki şair ve şiirler hakkında değerlendirme yapan Güleç, Bursalı'ya göre iyi bir şairde bulunması gerekenler arasında ilk sırada “Tab' sahibi olmalıdır” özelliğine yer vermektedir. Güleç, tab' sahibi olunmasından ne kastedildiğine ve Bursalı için ne ifade ettiğine dair şunları söylemektedir (2008, s. 76):

“Doğuştan gelen kabiliyet anlamında kullanılan bu kelimedden anlaşılan sonradan sanatkâr olunamayacağı, doğuştan sanatkâr olunacağıdır. Kendisinden öncekilerin de önemle üzerinde durduğu bu husus, Bursalı'nın çok dikkat ettiği bir özelliktir. Ona göre iyi bir şairin tab'ı şairliğe uygun olmalıdır: Tab' şairlik gücü anlamında kullanılmakta ve kavî-tabîat da şairliği güçlü olanlar için kullanılmaktadır. Beğendiği şairlerden bahsederken mutlaka onun bu özelliğine vurguda bulunur. Bunun için en çok kullandığı kelime *kavî-tabîat*'tir”.

Tezkirede bu terkip Çâker için kullanılmaktadır. Ali Emirî, Çâker'in Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey ile pek çok karşılıklı şiir söyleyerek yarışıklarını ifade etmektedir. Daha sonra “Bir gazelinde Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey sâhib-tercümenin iktidâr-ı tab'ını şöylece takdir ediyor” diyerek Fehmî'ye ait bir beyitle Çâker'in şairlik yeteneğinin gücünü vurgulamaktadır:

“*Makâl-i Çâker'i tanzîre düşme Fehmîyâ sen de
Ki Peklin gibi yerde öyle erbâb-ı sühan çıkmaz*”

Fehmî (a.g.e., s. 31)

• **Lisân-ı tasavvufa âşinâ:** Kâdirî tarikatından olan Tiranlı Hâdim'in tasavvuf diline âşinâ olduğu tezkirede ifade edilmektedir. Hadîm, o yörenin şeyhülislamından dersler almıştır. Hz. Muhammed'in "Seyyidü'l-kavmi hâdimuhum" (Kavmin efendisi onlara hizmet edendir) sözüne layık olduğu için asıl adı Hasan olan şaire Hâdim mahlası verilmiştir ve şeyhlik elbisesi giydirilmiştir. Tiran'da bulunan Kâdirî tekkesinde kırk seneden fazla tarikata girmek isteyenlere feyiz vermiştir (a.g.e., s. 56). Şairin tasavvufî yaşantısına dikkat çeken Emirî, onun bu yaşantısının edebî kimliğine de yansıdığını "lisân-ı tasavvufa âşinâ" terkibiyle ifade etmektedir.

• **Mahâret[li]:** *Bir işi görmedeki ustalık, beceriklilik, hüner* (Parlatır, 2006) anlamlarına gelen mahâret nitelemesi Bâlî, Hakkî ve Rızâ için tezkirede kullanılmaktadır. Ali Emirî, II. Abdülhamid için benzersiz bir manzûme-i târihiye yazan Bâlî'nin ustalığına "Dört beyite yedi târîh derceylemek tezekkür olunursa haylice mahârettir" ifadeleriyle yer vermektedir (a.g.e., s. 23). Tezkirede Hakkî için de mahâret nitelemesi kullanılmaktadır. Hakkî, Tayyar-zâde 'Atâ Bey'in neşrettiği Enderun Târîhinin tarih beytinden seksen iki tarih çıkarmıştır. Emirî, şairin Kânî Paşa'nın vefatına yazdığı târihi de bu alandaki hünerine örnek olarak göstermektedir (a.g.e., s. 37). Tezkirede târîh düşmede mahâretli olduğu söylenen bir diğer kişi de Rızâ'dır. Pek çok eserinin olduğu belirtilen şairin 'Ömer Sırrî Efendi hakkında söylediği târîh onun bu alandaki becerisine örnek verilmiştir (a.g.e., s. 73)

• **Mâhir:** *Üstat, usta, becerikli, mahâretli* (Parlatır, 2006) anlamlarına gelmektedir. Tezkirede Halîlî ve Hulûsî mahlaslı şairlerin edebî kişilikleri için kullanılmaktadır. Emirî, Halîlî'nin pek çok şair ve edip yetiştirdiğini belirttikten sonra "Müşârün-ileyh İbrâhîm Paşa bir şâ'ir-i mâhir olup ..." ifadesiyle onun şiir söylemedeki ustalığını dile getirmektedir. Bir araya geldiği şair ve ediplerle karşılıklı şiir söyleyen, şiirle birbirlerine cevap vererek şairlikte yarışan Halîlî'nin bu vesileyle Osmanlı edebiyatının çoğalmasında başarılı olduğunu anlatmaktadır. Şairin pek çok nazîre yazdığını ancak bunların hepsine yer vermenin mümkün olamayacağını belirterek Kanûnî'nin

*"Hây u hûdan fâriğ ol 'âlemde insânlık budur
Pendini gûş eyle gel mûrun Süleymânlık budur"*

Kanûnî (a.g.e., s. 13)

matlalı gazeline yazdığını örnek olarak vermektedir:

*"Bu fenâya verme dil 'âlemde insânlık budur
Rûzigârı ber-hevâ bil ehl-i 'irfânlık budur"*

Halîlî (a.g.e., s. 13)

Mâhir nitelemesiyle anılan bir diğer şair Akçahisarlı Hulûsî Bey'dir. Tezkirede şairin ustalığı “Vâsıl-ı sinn-i rüşd oldukta tahsîl-i ma'ârif ü kemâlât ederek şî'irde mâhir ve kemâlde kâmil bir mîr-i dirâyet-semîr zuhûr etmiştir” şeklinde ifade edilmektedir. Hulûsî'nin hem Tiran ve İşkodra hem de başkent İstanbul şairleriyle karşılıklı şiir söyleyerek yarıştığı belirtilmektedir (a.g.e., s. 60).

- **Münakkah:** *Mükemmel sûrette telîf ve terkîb edilmiş şiir, ifade* (Toven, 1927); *boş, anlamsız, doldurma taraflı olmayan söz* (KL); *özli, açık, anlaşılır söz* (Parlatır, 2006) şeklinde sözlüklerde anlamlandırılan bu niteleme tezkirede Rızâ'nın edebî kimliğini tasvir etmektedir. Tiranlı Rızâ Bey tezkirenin yazıldığı yıllarda hayattadır ve Ali Emîrî şair ile görüşme fırsatı yakalamıştır. Emîrî, Rızâ'nın yaşlılığın etkisiyle işitme engeli bulunduğunu ve kendisiyle yazarak konuştuğunu belirttikten sonra “... ifâdesi gâyet selîs ve münakkah idi” (a.g.e, s. 71) söylemiyle şairin yazış tarzını beğendiğini dile getirmektedir. Münakkah vasfını Bursalı da tezkiresinde kullanmaktadır. İyi bir şairin özelliklerini sıralarken “münakkah” nitelemesini de saymaktadır (Güleç, 2008, s. 76).

- **Nâdire-senc-i belâgat:** Kelimelerin anlamlarından yola çıkarak terkip *etkili, yerinde ve güzel söylemek kaydıyla nükteli sözler, az duyulmuş fıkralar anlatan (kimse)* şeklinde anlamlandırılabilir. Bu terkip Tiranlı Hâdim için kullanılmaktadır. Emîrî, Hâdim'in Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere üç dilde de nükteli, belâgatli şiir yazdığını “elsine-i selâsede nâdire-senc-i belâgat oldukları ...” (a.g.e., s. 56) ifadeleriyle belirtmektedir. Güleç'in *Osmanlı Müellifleri* üzerine yaptığı çalışmasında (2008, s. 76) ifade ettiği gibi “elsine-i selâseye vâkıf olmak” Bursalı'nın da şairlerde dikkat ettiği ikinci önemli özelliktir. İyi bir şair Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinin gramerine ve edebiyatlarına vâkıf olmalıdır.

- **Natûk:** *Güzel ve düzgün söz söyleyen, iyi konuşan* (KL) anlamına gelen natûk tezkirede Rızâ ve Zîver için kullanılmaktadır. Emîrî, Rızâ'nın edebî kişiliğinden bahsederken “natûk ve mütekellim ...” (a.g.e., s. 72) ifadelerine yer vermektedir. Tiranlı Zîver bahsinde ise bu niteleme “Natûk, mütekellim, hamiyetli, cerbezeli bir zât imiş” (a.g.e., s. 76) şeklinde geçmektedir.

- **Nevâdir-i rûzigâr:** *Zaman, devir* (KL; Parlatır, 2006) anlamlarına gelen rûzigâr/rûzgâr kelimesi ve *nâdir olan, az bulunan* (KL) anlamındaki nevâdir kelimesi bir kişi hakkında kullanılmak üzere bir araya getirildiğinde *devrinde az bulunan, nâdir kişilerden* şeklinde anlamlandırılabilir. Bu terkip tezkirede Hakkî için kullanılmıştır. Emîrî, şairin tarih düşmedeki başarısını “Hele tanzîr-i nevâdir husûsunda nevâdir-i rûzigârdandır” şeklinde övmektedir. Örnek olarak da onun Enderûn Tarihi'ne yazdığı tarihi şu ifadelerle göstermektedir: “Tayyar-zâde 'Atâ Bey merhûmun 1291/1874-75 senesinde tab' ve neşrine muvaffak oldukları *Enderûn Târîhi*'ne takrîz sûretiyle tanzîm eylediği manzûmenin târîh beytinde seksen târîh çıkarmıştır ki matbû'

'*Atâ Târîhi*'nde gerek 'umûm ebyâtı ve gerek ne sûretle ihrâc olunacağına dâ'ir seksen iki târîhin ta'rifâtı zebûr-ı sutûrdur" (a.g.e., s. 37).

- **Pîr-i ma'ârif-semîr:** Terkibi oluşturan kelimelerin anlamlarından yola çıkarak bu terkip *marifetli, bilgili ve hünerli üstat* şeklinde anlamlandırılabilir. Emirî, bu nitelemeyi Rızâ için tezkiresinde kullanmaktadır. Kendisinden önceki pek çok kıymetli eseri hafızasına alan şairin "... pîr-i ma'ârif-semir ..." olduğu ifade edilmektedir (a.g.e., s. 72).

- **Şâ'ir-i kâmil:** *İlim, fazîlet ve hünerde belli bir olgunluğa erişmiş (KL) şair* anlamındaki bu terkip Halîmî için kullanılmaktadır. Emirî, şairin Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinde kemâle ulaştığının bilgisini "Şeyh-i müşârün-ileyh 'ulûm-ı 'Arabîyyede me'zûn ve fıkhıta nâdirü'l-butûn ve cifr, remel, vefk gibi ma'ârif-i 'Arabîyyede zû-fünûn olduktan başka üç lisânda dahi bir şâ'ir-i kâmil olduğundan böyle her fende sâhib-kudret olması meşihatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihâr eylemiş idi" ifadeleriyle vermektedir (a.g.e., s. 48)

- **Şi'ire vâkıf:** Vâkıf kelimesi *bir şeyi hakkıyla bilen (KL), bir konuya hâkim olan* (Parlatır, 2006) anlamındadır. Emirî, Akçahisarlı Hulûsî Bey'in şiir yazmadaki başarısını "... kendisi şi'ir ve inşâyâ vâkıf bir mîr-i valâ-şan idi" (a.g.e., s. 58) ifadeleriyle dile getirmektedir.

- **Tuhaf:** *Alışılmıştın dışında, değişik (KL); gülünç, eğlenceli* (Parlatır, 2006) anlamlarındaki tuhaf nitelemesi tezkirede Hamdî'nin edebî kişiliğini tasvir etmek için kullanılmaktadır. Şairin tuhaf bir kişiliğinin olduğu "Gâyet tuhaf bir zât olduğundan şunun bunun hakkında ba'zı latîfelerde ve hicviyyelerde bulduğundan şe'âmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrâcını mûcib olmuştur" (a.g.e., s. 52) ifadeleriyle belirtilmektedir. Onun bu tuhaf kişiliğinin kalemine de yansıdığını "Dîvân-ı âsârını okudum. Hakîkten pek tuhaf sözler gördüm" (a.g.e., s. 52) şeklinde Ali Emirî anlatmaktadır. Emirî, "Ba'zı tuhaf fıkraları" başlığı altında Hamdî'ye atfedilen birkaç nükteli olaydan bahsetmektedir. Kurâ ahalişi şaire tevaccüh göstermekte ve ona bazı hediyeler takdîm ederek kendisinden muska yazmalarını istemektedirler. Hâdim de hediye vazgeçemediği ve tuhafılığı da bırakmadığı için insanların hâl ve tavrına göre bazı latîfeler yazarak muska şeklinde onlara vermekte ve muskanın tesiri de görülmektedir. "Bir avcı biraz balık hediye getirerek tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricâ' etmiş o da şu beyti yazarak nüsha şeklinde tazının boynuna asılmasını tavsiye etmiş imiş

Tama' ettim semege nüsha yazdım köpege

Ya tavşanları o tutsun ya dayansın kötege"

Hamdî (a.g.e., s. 53)

Emirî, şairin bu tuhaf söylemlerini "İşkodralı Hamdî'nin hakîkten garîb mazmûnları ve bulunmaz me'âlleri vardır. Ben hiç bu vâdîde bir şâ'ir görmedim" (a.g.e., s. 53) ifadeleriyle beğendiğini dile getirmektedir.

- **Üstâd:** *Herhangi bir ilimde veya sanat alanında bilgi ve söz sâhibi olan, üstün bir yeri, tam vukûfu bulunan* (KL) kimseler için üstâd kelimesi kullanılmaktadır. Emirî tezkiresinde Âsaf'ın kendisinden önce gelen pek çok ünlü şairin eserlerini tanzîm, tetebbu' ve tahmîs ettiğini belirtmektedir. Şairin "üstâdiyyetine numûne olarak" da "sultân-ı şû'arâ-yı Rûm Bâkî" nin gazeline yazdığı tahmîsten iki kıt'aya tezkirede yer vermektedir (a.g.e., s. 20).

- **Vecîz:** *(Söz ve ifâde için) Kısa ve öz, derli toplu, eksîği ve fazlası olmayan* anlamlarına gelen vecîz nitelemesi tezkirede Hakkî için kullanılmaktadır. Emirî Arapça, Farsça, Türkçe, Fransızca ve Arnavutça olmak üzere beş dilde vecîz konuşabildiğini "Kitâbeti selîs eş'ârı latîf tekellümü vecîz idi" (a.g.e., s. 36) ifadesiyle belirtmektedir.

- **Zarîf:** *(Söz, konuşma, üslûp için) Karşısındakini incitmeyen, yumuşak, ince ve nükteli* (KL) anlamına gelmektedir. Emirî, Çâker'in edebî yönünü anlatmaya "... bir şâ'ir-i zarîf olmakla ber-â-ber ..." (a.g.e., s. 28) ifadesiyle başlamaktadır. Şairin yumuşak, ince ve nükteli bir üslûba sahip olduğu tezkirede vurgulanmaktadır.

- **Zekî:** *Çabuk anlayan, zekâsını belli eden* (KL) kimseler için kullanılan zekî nitelemesi Rızâ için tezkirede kullanılmıştır. Emirî, şairin işitme engeli olduğundan dolayı kendisiyle yazışarak anlaşışığını anlatırken "... imlâsında en zekî bir Türk edîbi gibi aslâ yanlış yok ..." (a.g.e., s. 71) ifadelerine yer vermektedir. Rızâ'yı zekî bir Türk edibine benzeten Emirî'nin şairin yazış tarzını beğendiği anlaşılmaktadır.

- **Zerâfet-i tab':** *Zerâfet incelik, nezâket* (KL) ve *tab' huy, karakter, yaratılış* (KL) anlamlarına gelmektedir. Kelimelerin anlamlarından yola çıkarak terkibi *nâzik bir karaktare sahip olan kimse* şeklinde anlamlandırmak mümkündür. Tezkirede bu terkip Hakkî için kullanılmaktadır. Emirî, Hakkî'nin tarih konusunda eşî benzerine az rastlanır nazîreler yazdığını belirterek şairin Kânî Paşa'nın vefâtına yazdığı tarihi "... bu fende olan mahâret ve zerâfet-i tab'ına delîl" (a.g.e., s. 37) göstermektedir.

Ali Emirî tezkiresinde Tevfîk, Hüseyinî, Hâtemî, İşkodralı Hulûsî, Zihnî ve Râcî hakkında şairlerin edebî yönünü olumlu ya da olumsuz tasvir edecek herhangi bir niteleme kullanmamaktadır. Hakkında niteleme kullandığı şair bahislerinde ise onların edebî yönünü beğendiğine dair olumlu sıfatlara yer verdiği görülmektedir.

Şairlerin biyografik bilgi ve değerlendirmeler ile edebî kişilikle ilgili değerlendirilmelerine bakıldığında Ali Emirî'nin biyografik bilgiler üzerinde daha çok durduğu görülmektedir. Şairlerin edebî yönleri hakkında çok fazla yorum yapmamıştır.

2.3. TEZKİREDE ADI GEÇEN ESER ADLARI

Tezkirede kendisine ait dîvân, münşeât, mecmû'a, şerh kitabı gibi bir esere sahip olduğu belirtilen şairler İşkodralı Ahmedî, Çâker, Hasan Hakkî Paşa, Tiranlı Halîmî, İşkodralı Hamdî, Akçahisarlı Hâtemî, Tiranlı Hâdim, İşkodralı Hulûsî, Zihnî ve İşkodralı Râcî'dir. Herhangi bir esere sahip olup olmadığı konusunda bilgi verilmeyip kendisine ait şiirlere mecmû'a, gazete ve Ali Emîrî'ye getirilen kâğıt parçaları/defterler gibi çeşitli yerlerde rastlanan şairler ise İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa, Âsaf Mehmed Paşa, Bâlî, Tevfik, Peklinli Ca'fer Sâdık Paşa, İşkodralı Hüseyinî, Hikmetî, Akçahisarlı Hulûsî Bey, Tiranlı Rızâ Bey ve Tiranlı Zîver'dir.

Ali Emîrî'nin tezkiresinde doğrudan veya dolaylı olarak sözünü ettiği eserler şu şekildedir:

- İškodra'daki çeşitli kitapların arka tarafında gördüğü "min kütübî'l-fakîr, Ahmedî el-İskenderiyyevî el-müderriş ve'l-müftî, 'afâ 'anhi'l-Bârî", "İstashabehu" gibi ibârelerden İşkodralı Ahmedî'ye ait pek çok kitabın sahibi olduğu görüşüne varmaktadır.
- Âsaf Mehmed Paşa'nın kütüphanesinde 'Örfî, Sa'dî, Hâfız, Selmân, Hasan, Enverî, Tâlib, Feyzî, Sâ'ib, Şevket, Câmî, Zahîr, Nazîrî, Hakanî gibi İran ve Bâkî, Nef'î, Yahyâ, Fehîm, Sabrî, Vecdî, Nâ'ilî, Mezâkî, Şehrî, Cevrî, Nâbî, Nedîm, Nahîfî, Râgıb Paşa gibi pek çok Osmanlı şairinin dîvânının bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca Ali Emîrî bunlar içerisindeki müzeyyen ve müzehheb Nâbî Dîvânı'nın değerli olduğunu "Şimdiye kadar öyle bir Nâbî dîvânı bir yerde bir daha gördüğüm yoktur." (a.g.e., s. 20) ifadeleriyle dile getirmektedir.
- Çâker'in bir dîvân sahibi olduğunu ve bu dîvândaki elif harfiyle başlayan şiirlerinin de Çâker'in kendisi tarafından şerh edildiği bir ciltlik şerh kitabının bulunduğunu belirtmektedir. Çâker'in dîvân tertip ettiğine dair

"Hâkini vardır yeri İškodra'nın medh eylesem

Bu zemîn ürcûzeli bir tâze dîvân oldu cem'

Çâker hele 'âşıklara tertîbi-y-le dîvân

Koydun bu cihân içre büyük bir eser-i pâk"

Çâker (a.g.e., s. 30)

beyitleri işaret olarak gösterilmektedir. Çâker'in dîvânından başka bir münşe'âtı ve Arapça mecmû'ası Ali Emîrî tarafından bizzat görülmüştür.

- Hasan Hakkî Paşa'nın pek çok münşeât ile kitabının bulunduğunu ve müretteb bir dîvân sahibi olduğunu belirtmektedir. Hasan Hakkî Paşa bahsinde geçen bir diğer eser Tayyazâde 'Atâ Bey'in yazdığı Enderûn/'Atâ Tarihi'dir. Hasan Hakkî Paşa'nın bu esere takrîz suretiyle tanzîm eylediği manzûme vesilesiyle eserin adı geçmektedir.

- Tiranlı Halîmî Şeyh ‘Abdülkâdir Geylanî’ye ait Fütûhü’l-Gayb adlı eseri kendi el yazısıyla istinsah etmiştir. Ayrıca üç dört cilt kadar istinsah ettiği başka Arapça kitaplar da bulunmaktadır.

- İşkodralı Hamdî’nin oğlu tarafından Ali Emirî’ye getirilen şaire ait bir kitap/dîvân-ı âsâr ve mecmû‘ası bulunmaktadır.

- Selîmiyye (Leş [Lezhë]) kasabasından Akçahisar’a gelirken uğradığı Akçahisarlı Hâtemî’nin türbesinde birçok Türkçe şiir kitabı ve manzûmenin varlığından bahsetmektedir. Bunların hepsini gözden geçirdiğini belirterek Hâtemî’ye ait eserlerin de bulunduğunu ifade etmektedir.

- Tiranlı Hâdim’in dîvânından başka çok fazla kitabının olduğu rivâyet edilmektedir. Ali Emirî bu eserlerin varlığını haber alınca kaymakam, mal müdürü ve kadı ile beraber şairin zaviyesine gitmiştir. Ancak devlet görevlilerinin geldiğini haber alan zaviye dervişinin orayı kapatıp tarlalara doğru gitmesi üzerine Ali Emirî zaviyeye girip şairin eserlerini görememiştir. Dervişin zaviyeyi kapatma sebebi ise gelen yüksek memurların şairin bir eserini hâtra olarak almak istemeleri, dervişin de onları kıramayıp eseri memurlara verdiği ve böyle giderse şairin nefis eserlerinden elinde hiçbir şey kalmayacağı endişesidir. Ali Emirî’nin niyetinin böyle olmadığını anlayan derviş her ne kadar özür dileyip onu tekrar davet etse de Emirî tekkenin uzaklığı ve meşguliyetinden dolayı oraya bir daha gidememiştir.

- İşkodralı Hulûsî’ye ait olan Gülzâr isimli manzûm risâleyi ve manzûm lûgat kitabını Ali Emirî’nin İškodra şairleri üzerine kitap yazdığını haber alan Hulûsî’nin oğlu Emirî’ye getirip babasının kitaplarının vesîle-i rahmet olmasını temenni etmiştir.

- Zihnî bahsinde Ergani Ma‘deni mutasarrıflığı yapan Rûmî Paşa’nın bir dîvân tertip ettiğinden bahsedilmektedir. Bu bahiste Dersim’in eski mutasarrıflarından Harputlu Hayrî Efendi’nin Hâtıra-i ‘Ahd-i Şebâb adıyla bir şiir mecmû‘ası tertip ettiğinin de bilgisi verilmektedir. Ali Emirî Zihnî ile görüştüğü zaman kendisi henüz bir dîvân tertip etmediğini ancak dîvân olacak kadar çok şiirinin olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra bir dîvân tertip ettiyse veya mecmû‘a yazdıysa da bunların Zihnî’nin ailesinde bulunduğu Ali Emirî ihtimal vermektedir.

- Ali Emirî İşkodra ve İstanbul’da gördüğü yüzlerce kitabın arkasında Râcî’nin yazı, imza ve mührünün bulunmasının şairin pek çok kitabın sahibi olduğuna bir delil göstermektedir. Emirî gördüğü kitapların bazılarının ve şaire ait mecmû‘anın Râcî’nin kendi el yazısıyla yazıldığını belirtmektedir.

2.4. TEZKİREDE ESERLERLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

Ali Emirî'nin tezkiredeki şairlerin biyografik bilgilerinden, yaşadıkları şehirlerin özelliklerinden ve silsilelerinden daha detaylı bilgiler aktarırken İşkodra vilâyeti şairlerine veya çeşitli vesilelerle bahsettiği diğer kişilere ait eserlerle ilgili ayrıntılı değerlendirmeler yapmadığı görülmektedir. Tezkirede geçen eserlere yönelik değerlendirmeleri şu şekildedir:

- Ali Emirî, Çâker'in "mufassal ve müretteb dîvânı" için "mükemmel" ifadesini kullanarak baştan sona bu dîvânı incelediğini, şiiirlerini de beğendiğini dile getirmektedir. Diğer şairlerin çok az şiiir söyledikleri harflerde bile Çâker'in çok fazla gazel yazdığı belirtilmektedir. Hatta bu durum şair tarafından da fark edilmektedir ki

*"Şâ'ir-i pür-gûylukta Çâker emsâlin senin
Gelmedi zanneylerim vakt-i sa'âdetten beri"*

Çâker (a.g.e., s. 30)

beytini bir gazelinde söylemiştir. Çâker'in kendi dîvânının şerhini yaptığı, elif harfinde olan gazellerinin bir ciltlik şerhlerini bitirse de dîvânın tamamının şerh edilmesine ömrünün yetmediği ifade edilmektedir. Bu şerhin mukaddimesinde kendi tercüme-i hâlini ve gençlik zamanında başından geçen bir olayı "dil-sûz" (yürek yakıcı) anlatmaktadır. Çâker, kendi el yazısıyla yazdığı -ki rık'a hattı bile okunaklı ve çok güzeldir- münşe'âtında meşhur inşâ ustalarının eserlerini bir araya getirmiştir. Arapça mecmû'asında ise Arap şairlerinin şiiirlerini ve nâdir bilinen hâllerini yine kendi el yazısıyla ayrıntılı bir biçimde anlatmıştır. Bu eserlerin varlığını bildiren Ali Emirî edebî yönleri hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamaktadır.

- Ali Emirî'nin tespitlerine göre Hasan Hakkî Paşa kitaplarının dış kısmına gelecek nesillere hatıra kalması için bir beyit ve *Hasan Hakkî-i Mevlevî* imzasını yazmayı alışkanlık hâline getirmiştir. Ali Emirî Hakkî'nin kitaplarını "selîs" (düzgün ve açık ifadeli, âhenkli ve akıcı) olarak vasıflandırmıştır.

- Ali Emirî, Tiranlı Halîmi'nin istinsah ettiği Fütûhü'l-Gayb ve diğer Arapça kitaplar için "galattan müberrâ" yorumunu yaparak Halîmi'nin yanlışsız, hatadan uzak çalışmasını beğendiğini dile getirmiştir.

- Hicviyeleriyle meşhur olan İşkodralı Hamdî'nin dîvânını Ali Emirî okuduğunda gerçekten tuhaf sözler gördüğünü ve İşkodra ahalisinin Hamdî'ye ait bu tuhaf bazı beyitleri ezberden okuduklarını belirtmektedir.

- Tiranlı Hâdim'in eserlerinin “nefis” (herkes tarafından beğenilen, çok güzel) olduğunu ifade eden Ali Emirî onun Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dilde de belâgat konusunda eşine az rastlanır bir söyleyişinin olduğunu dile getirmektedir.

- İškodralı Râcî'nin “pek çok kütüb-i nefiseye mâlik olduğu”nu belirten Ali Emirî, onun kitaplarını nefis sıfatıyla anarak beğendiğini belirtmektedir.

- Ali Emirî varlıklarından okuru haber etmesine karşın İškodralı Ahmedî'nin kitapları, çok fazla dervişâne şiir ve sözlerin sahibi olan Hâtemî'nin eserleri, İškodralı Hulûsî'nin Gülzâr'ı ve manzûm lügati, Rûmî'nin dîvânı, Hayrî'nin Hâtıra-i 'Ahd-i Şebâb'ı ve Zihnî'nin eserleri hakkında edebî bir değerlendirme yapmamıştır.

2.5. TEZKİREDE ŞİİRLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

Tezkirelerde şairi ve şiiri olumlayan ve olumsuzlayan nitelemelerin kullanılması XV. yüzyılın sonlarında Alî Şîr Nevâyî'nin Mecâlisü'n-Nefâ'is adlı tezkiresinden beri süregelen bir tutumdur (Kılıç, 2003, s. 110). Bu nitelemelerin bazen şiirin teknik özellikleriyle (dış yapı) bazen imge kurgulamasıyla (iç yapı) bazen de söyleniş şekliyle (üslup) ilgili olduğu belirtilmektedir (Açıkgöz, 2013, s. 650). Ali Emirî'nin tezkiresinde ise şiiri niteleyen kelime veya kelime gruplarının şairin söyleyiş tarzı/üslubu üzerine olduğu görülmektedir.

Ali Emirî İškodra vilâyetinde “kadîm bir Türk edebiyâtı” olduğunu oraya ikinci kez gittiğinde fark ettiğini tezkirenin ön sözünde belirtmektedir (a.g.e., s. 8). Emirî, İškodra vilâyeti şairlerinin şiirleriyle ilgili genel değerlendirmelerde bulunurken “o kadar metîn sözler, o kadar içtimâ'î müşâ'areler gördüm ki Arnavutların Osmanlı Edebiyyâtı husûsunda memâlik-i sâ'ire-i 'Osmânîyye'den hiçbir fark olmayacak derecede terakkî ettiklerine mütehayyir kaldım” diyerek o yöre şairlerinin şiirlerini “metîn” ve “içtimâ'î” sıfatlarıyla anmaktadır. *Sağlam, kuvvetli, güçlü* anlamlarına gelen “metîn” sıfatıyla şiirlerin söyleniş şekline, *toplumla ilgili* anlamına gelen “içtimâ'î” sıfatıyla da bazı şiirlerin konularına yönelik değerlendirmelerini belirtmektedir. Arnavutların yazdığı Osmanlıca şiirlerin diğer 'Osmanlı ülkelerindekilerden fark olmayacak derecede ileri seviyede bulunduğunu ifade etmektedir (a.g.e., s. 9).

Ali Emirî'nin İškodra vilâyeti Osmanlı şiirlerini değerlendirirken şair maddelerinde kullandığı diğer sıfatlar Tablo 3'te gösterildiği gibi şunlardır:

Tablo 3.

Tezkirede Şairlerin Şiirleri İçin Kullanılan Sıfatlar

Mahlas	Ali Emirî'nin şairlerin şiirleri için kullandığı sıfatlar
Halîfî	Hakîmâne, belîgâne, edibâne, mütevâzî'âne, sehl-i mümteni', zarîf
Ahmedî	Neşve-i tasavvuf, belâgat-şi'âr

Âsaf	(Farsça şiiirleri için) Metîn ve Türkîsine gâlib, belîg
Bâlî	-
Tevfik	-
Sâdık	Güzel
Çâker	Sûzişli
Hakkî	Latîf, sâlim
Hüseynî	-
Hikmetî	-
Halîmî	Bedî‘, belîg
Hamdî	Tuhaf, garîb, bulunmaz (me‘âller)
Hâtemî	Dervîşâne
Hâdim	Ra‘nâ, üstadâne
Hulûsî (Akçahisarlı)	Güzel
Hulûsî (İşkodralı)	-
Zihnî	-
Râcî	Güzîde, güzel
Rızâ	Latîf, selâset, selîs
Zîver	‘Acîb, tuhaf, hamîyyetli

Tablo 3’te belirtilen sıfatların anlamları ile bu sıfatların tezkirede geçtiği ifadeler ve/veya Emirî’nin bu sıfatlar üzerinden şairlerin şiiirleri için yaptığı değerlendirmeler aşağıdaki maddelerde gösterilmektedir.

- **‘Acîb/Tuhaf/Garîb:** *Alışılmışın dışında, şaşırtıcı, değişik, yadırganan* (KL; Parlatır, 2006) anlamlarına gelen “‘acîb/tuhaf/garîb” nitelemeleri tezkirede İşkodralı Hamdî’nin ve Tiranlı Zîver’in şiiirleri için kullanılmaktadır. Ali Emirî, İşkodralı Hamdî’nin dîvân-ı âsârını okuduğunu ve “Hakîkaten pek tuhaf sözler gör”düğünü ifade etmektedir. Ayrıca Hamdî için “... hakîkaten garîb mazmûnları ... vardır. Ben hiç bu vâdîde bir şâ‘ir görmedim.” diyerek şairin mazmunlarını da alışılmışın dışında bulunduğunu belirtmektedir (a.g.e., s. 52-53). Zîver hakkında “... ‘acîb ve tuhaf mevzûn sözleri de vardır” diyerek İşim nahiyesi müdürü Mahmûd Bey’in azledilip yerine Kurd namında birinin ta‘yîn olunması üzerine şairin yazdığı şu beyti örnek olarak göstermektedir:

*“Ne ‘acebdir bu cihân kurdunu mahmûd eyler
Hikmet-i bâliğadır müdbiri mes‘ûd eyler”*

Zîver (a.g.e., s. 77).

- **Bedî'**: *Benzeri ve örneği olmayan, ender, yeni (şey)* (KL) anlamlarında olan “bedî” kelimesi tezkirede Tiranlı Halîmî'nin Arapça yazdığı münâcâtını tavsif etmektedir. Ali Emirî, Halîmî'nin bu eşsiz münâcâtını ölüm anına çok yakinken inşâd ettiğini belirtmektedir (a.g.e., s. 48).

- **Belâgat-şî'âr**: *Sözün etkili, güzel ve hitap edilen kimseye, içinde bulunulan duruma uygun düşecek şekilde söylenmesi; âhenkli, açık ve anlaşılır şekilde düzgün ve yanlızsız (fasih) olarak hâle uygun söz söyleme* (KL) anlamlarına gelen belâgat, “gazel-i belâgat-şî'âr” tamlamasıyla İşkodralı Ahmedî'nin tezkirede yer alan üç gazelini tavsif etmek için kullanılmaktadır (a.g.e., s. 17). Ahmedî'nin belâgatli olduğu belirtilen bu üç gazelindeki kelimelerin birbiriyle uyumu ve söyleyişteki akıcılığı şairin belâgat/retorik ilmindeki başarısını ortaya koymaktadır.

- **Belîğ/Belîğâne**: *Belîğ; etkili, güzel ve yerinde söylenmiş (söz) ve belîğâne; belîğ bir şekilde* (KL) anlamlarına gelmektedir. Ali Emirî, Halîlî mahlaslı şairin şiirleri için “eş'ârî ... belîğâne” (a.g.e., s. 12), Şair Âsaf'ın Türkçe ve Farsça gazelleri için “gazel-i belîğ” (a.g.e., s. 21) ifadelerini kullanmış ve Halîmî'nin Arapça yazdığı şiiri de “münâcât-ı belîğa” (a.g.e., s. 50) ile tavsif etmiştir. Ali Emirî'nin bu şairlerin şiirleri için belîğ ve belîğâne nitelemelerini kullanması onların şiirlerini beğendiğinin bir göstergesidir.

- **Bulunmaz**: Ali Emirî, “bulunmaz” sıfatını İşkodralı Hamdî'nin şiirlerindeki mânâyı, mefhumu nitelemek üzere kullanmaktadır. Hamdî'nin “garîb mazmûnları ve bulunmaz me'âlleri”nin var olduğunu belirtmektedir (a.g.e., s. 53). “Bulunmaz” sıfatının *eşsiz, emsâlsiz, seçkin; zor* (KL) anlamlarından yola çıkarak Emirî'nin, Hamdî'nin şiirlerini seçkin bulduğunu belirtmek mümkündür.

- **Dervîşâne**: *Dervîş, tarîkâta girip bir şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsini ıslâh eden, varlık iddiâsından geçip Allah'ın birliğini bütün kâinatta görerek kendini Hakk'a ve onun yarattıklarına adayın kimse; hakikat yolcusunun niteliklerini taşıyan, saf, kanâatkâr, her şeyi hoş gören kimse* dervîşâne ise *dervîşe yakışır şekilde, dervîşçe* (KL) anlamlarına gelmektedir. Ali Emirî, Hâtemî mahlaslı şairin Bektaşîliğe mensup olduğunu anlatmaktadır ve şaire ait incelediği “mevzûn birçok Türkçe kitap ve manzûmeler”de onun “bir hayli dervîşâne eş'âr ve güftârı”nın bulunduğunu (a.g.e., s. 53) ifade etmektedir.

- **Dil-sûz**: *Yürek yakan, çok ızdırap veren* (KL) anlamlarına gelen “dil-sûz” kelimesi tezkirede maddelendirilmeyen Hacı 'Ömer Sûzî Efendi'nin, Tiranlı Halîmî'nin babası Şeyh Yûnus'un vefatı üzerine yazdığı mersiye şeklindeki tarihi (a.g.e., s. 48) tavsif etmede kullanılmaktadır.

- **Edîbâne**: Ali Emirî, *bir yazara, bir edebiyatçıya yakışır tarzda; terbiyeli* (KL; Parlatur, 2006) anlamlarına gelen “edîbâne” sıfatını Halîlî mahlaslı şairin şiirlerini nitelemek için

kullanmaktadır. Kelimenin anlamından ve şair hakkında kullanılan “bir şâ‘ir-i mâhir olup ... eş‘arı hakîmâne, belîğâne, edîbâne ...dir.” (a.g.e., s. 12) ifadelerinden Emirî’nin Halîlî’nin şiirlerini beğendiği anlaşılmaktadır.

- **Güzel:** *Taşdığı üstün nitelikler veya isteğe uygun olması sebebiyle insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran (KL) ve iyi, hoş; kusursuz (Parlatır, 2006) anlamlarına sahip olan “güzel” sıfatı tezkirede Sâdık, Hulûsî (Akçahisarlı) ve Râcî’nin şiirlerini nitelemektedir. Bu nitelendirme, Sâdık’ın şiirde hevesli olduğunu belirtmek için “güzel eserler yazmağa başladı” (a.g.e., s. 25), Hulûsî’nin İstanbul şairlerine yazdığı nazîreler için “güzel nazîreler” (a.g.e., s. 60) ve Râcî’nin nazîreleri için de “güzel cevâblar” (a.g.e., s. 69) şeklinde kullanılmaktadır.*

- **Güzîde:** *Seçkin, seçilmiş (KL) ve beğenilmiş, saygın (Parlatır, 2006) anlamlarına gelen “güzîde” sıfatı Râcî’nin mecmû‘alarda karşılaşılan eserleri için “ekser mecmû‘alarda müşârün-ileyhin âsâr-ı güzîdesi muharrerdir” ifadeleriyle (a.g.e., s. 69) kullanılmaktadır. Tezkirede nazîrelerine vurgu yapılan Râcî’nin bu güzîde eserlerini Emirî’nin beğendiği anlaşılmaktadır.*

- **Hakîmâne:** *Nâbî’nin en önemli ve güçlü temsilcisi olarak bilindiği “Hikemî şiir” veya “Hakîmâne şiir”, düşünceye ağırlık veren; okuyucuyu uyarmayı, düşündürmeyi, aydınlatmayı amaçlayan; insana doğruyu ve güzeli göstermek doğrultusunda görüş bildiren didaktik içerikli şiir şeklinde tanımlanmaktadır. Bir sanatçının hakîmâne şiirler yazmasının “sanatçının iç dünyasının ve sanat anlayışının bu tarza meyyl olması” ile “sanatçının içinde yaşadığı dış dünya şartları ve buna bağlı olarak sanatçının bu ortam karşısında takındığı tutum” olmak üzere iki temel nedeninin bulunduğu dair çıkarım yapılmaktadır (Demirel, 2009, s. 259-261).*

Ali Emirî, tezkirede yer alan Halîlî mahlaslı şairin şiirlerinin öğüt veren hikmetli sözlerle örülü olduğunu “hakîmâne” nitelmesiyle tavsif etmiştir (a.g.e., s. 12). Halîlî’nin

*“Bu fenâya verme dil ‘âlemde insânlık budur
Rûzigârı ber-hevâ bil ehl-i ‘irfânlık budur”*

Halîlî (a.g.e., s. 13)

beyti onun hikemî üslubuna bir örnektir.

- **Hamiyyetli:** *Millî şerefine ve haysiyetine düşkün, vatanperver (KL) anlamlarına gelen “hamiyyetli” nitelmesi Zîver’in sözleri için kullanılmıştır. Emirî, Zîver’in İslâm tarihindeki zaferleri iftiharla hikâye ederek anlattığını ifade etmiş ve “İşte bu kabîl hamiyetli ve tuhaf sözleri memleketi ahâlîsinin elsinesinde dâ‘ir ve cârîdir” diyerek onun hamiyetli sözlerinin halk arasında konuşulduğunu belirtmektedir (a.g.e., s. 76-77).*

- **Latîf:** *Latîf kelimesi sözlüklerde zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sahip olan, hoş, nâzik, yumuşak (KL; KO; Parlatır, 2006) anlamlarındadır. Tezkirelerde kelimelerin ses ve anlam boyutlarını niteleyen “latîf” sıfatı, şiirdeki güzelliğin yanı sıra şiiri oluşturan kelimelerin incelik ve yumuşaklığını belirtmek, kelimelerdeki seslerin bir zorlama olmadan telaffuz edildiğine*

işaret etmek için kullanılmaktadır (Açıkgöz, 2013, s. 653). Ali Emîrî, Hakkî'nin eş'ârını (a.g.e., s. 36) ve Rızâ'nın da tarihlerini (a.g.e., s. 72) "latîf" kelimesiyle tavsif etmiştir.

- **Metîn:** *Sağlam, güçlü, kuvvetli* (KL; Parlatır, 2006) anlamlarına gelen "metîn" sıfatı tezkirede Âsaf'ın şiirleri için kullanılmıştır. Emîrî, Âsaf Mehmed Paşa'nın Farsça şiirlerinin "pek metîn ve Türkîsine gâlib" olduğunu ifade etmektedir (a.g.e., s. 20).

- **Mütevâzî'âne:** *Yalın olarak, gösterişe kaçmadan; tevâzu içinde olan* (Parlatır, 2006) anlamlarına gelen "mütevâzî'âne" sıfatıyla Halîlî'nin şiirleri tezkirede nitelenmiştir. Ali Emîrî, şair hakkında "Eş'ârî hakîmâne, belîğâne, edîbâne, mütevâzî'ânedir" ifadesini kullanmaktadır (a.g.e., s. 12).

- **Neşve-i tasavvuf:** *Tasavvufun verdiği manevî zevk* (KL) olarak anlamlandırılan "neşve-i tasavvuf" terkihi tezkirede Ahmedî'nin mazmûnlarının özelliklerini belirtmek için kullanılmıştır. Emîrî, "Mazmûn-ı eş'ârî neşve-i tasavvufla mâlî.." diyerek Ahmedî'nin şiirlerindeki tasavvuf coşkusuna vurgu yapmaktadır (a.g.e., s. 16).

- **Ra'nâ:** *Hoş, güzel* (KL) anlamlarına gelen "ra'nâ" nitelemesi Hâdim'in Türkçe gazeli için kullanılmaktadır. Tiranlı Hâdim'in eserlerini "nefis" bulan Ali Emîrî, mecmû'alarda karşılaştığı şairin gazelleri için de "gazel-i ra'nâ" (a.g.e., s. 57) ifadesini kullanarak beğenisini dile getirmektedir.

- **Sâlim:** *Eksiği, noksanı olmayan, hatâsız, kusursuz (şey)* (KL) anlamlarına gelen "sâlim" nitelemesi Hakkî bahsinde şairin Mevlânâ için yazdığı gazelini tavsif ederken "gazel-i sâlimü'l-halel-i âsafâneleri" (a.g.e., s. 37) ifadeleriyle kullanılmıştır. Ali Emîrî'nin, Hakkî şiirlerini "sâlim/kusursuz" diyerek anması şairin şiirlerini beğendiğini göstermektedir.

- **Sehl-i mümteni':** *Sehl-i mümteni' derin ve ince anlamlar ifâde ettikleri halde sâdelikleri sebebiyle kolayca söylenivermiş hissi uyandıran, fakat aslında söylenmesi, taklit edilmesi çok güç söz, mısra, beyit* (KL) anlamına gelen bir üslup özelliğidir. Bir belâgat terimi olarak da bilinen (Mengi, 2009, s. 321) sehl-i mümteni', "... en büyük ziyeti külfetsizliğidir. Gayet tabî ve revân olduğundan onu işiten 'Ben de böyle söz söyleyebilirim.' der." şeklinde ifade edilmiştir (Muallim Naci, 1307, s. 225). Sehl-i mümteni'de sadece anlatımda kolaylık, konuşma diline yakınlık, samimiyet gibi özelliklerin olmadığı, aynı zamanda sözün estetik nitelik de taşıdığı belirtilmektedir (Can, 2020, s. 44-49). Emîrî tezkiresinde Halîlî şiirleri için "... eş'ârî sehl-i mümteni' denilecek derecede zarîftir" ifadelerini kullanmaktadır (a.g.e., s. 37). Buradan Emîrî'nin şairin ince anlamlara sahip, kolay ve estetik söylenmiş şiirlerini beğendiği anlaşılmaktadır.

- **Selâset-selîs:** *Sözlüklerde sözlü yahut yazılı ifadenin açıklığı ve akıcılığı* (KL) şeklinde açıklanan selâsetin *belâgatta ifadenin pürüzsüz ve akıcı olmasını ifade eden terim* olduğu belirtilmektedir (Okay, 2009). Kılıç (2003, s. 112) tezkirelerde bir şiirin âhenkli olduğunu

belirten kelimeler arasında selâsetin de bulunduğunu ifade etmektedir. Emirî tezkiresinde Rızâ'nın tarih tanzim etmedeki "... selâset ve maharetine" (a.g.e., s. 73) 'Ömer Sırrî Efendi'nin vefatı üzerine söylediği ifadeyi örnek göstermektedir. *Düzgün ve açık ifâdeli, âhenkli ve akıcı söz, yazı* (KL) anlamına gelen selîs nitelemesinin de tezkirelerde selâset ile aynı amaçla yani şiirin âhengini belirtmek için kullanıldığı ifade edilmektedir (Kılıç, 2003, s. 112). Ali Emirî tezkiresinde selîs, Hakkî ve Rızâ bahislerinde geçmektedir. Hakkî'nin edebî yönünden bahsedilirken "kitâbeti selîs, eş'ârı latîf ..." (a.g.e., s. 36) denilerek şairin yazılarındaki akıcılık vurgulanmıştır. Şair Rızâ ile yazışarak anlaştığını söyleyen Emirî, onun ifadesini de "... gâyet selîs ..." (a.g.e., s. 71) bulduğunu dillendirmektedir.

Kılıç (2003, s. 112) selîs ve selâset nitelemelerinin "şiirin genel durumu için olduğu kadar, sadece kelimeleri veya edası için de" kullanıldığını ve "bundan hareketle bu tabirlerin şiirin sadece şekli için niteleyici sıfatlar olduklarını" belirtmektedir. Emirî tezkiresinde geçen selîs ve selâset nitelemelerinin ise şiirin ahengini göstermede değil şairlerin yazma yetenekleri ve kendilerini ifade etmeleri bağlamında kullanıldığı görülmektedir.

- **Sûzişli:** Tezkirelerde "sûz-nâk" ve "sûz u güdâz" gibi "yakmak"la ilgili üslup terimlerinin, üslubun etki gücünü ve bu bağlamda okuyanda/dinleyende iç burkan bir etki bırakmasını ifade etmek için kullanıldığı belirtilmektedir (Açıkgöz, 2013, s. 653). Ali Emirî de "yakıcı, acıklı, dokunaklı" anlamlarına gelen "sûzişli" nitelemesini Çâker'in vatan aşkını dillendirdiği

"Etti Çâker felek-i süfle-nihâd âhir-i kâr

Gerçi kim gurbet ile bizleri hâtır-fersâ

Lik vuslatla mülâkat degildir bir şey

Meded eylerse eger himmet-i 'Osman Paşa"

Çâker (a.g.e., s. 29)

beyitlerini tavsif ederken "... gibi sûzişli şeyler söylemiş ise de sıla-i vatan etmege muvaffak olamamıştır" ifadeleriyle kullanmıştır.

- **Üstâdâne:** *Ustaca* anlamına gelen "üstâdâne" sıfatı Tiranlı Hâdim'in Türkçe gazeli için tezkirede kullanılmıştır. Ali Emirî, şairin şiirlerinden örnekler verirken

"Gülşen-i hikmete mir'ât-ı hakikat derler

Sûret-i kudrete gülzâr-ı nefâset derler"

Hâdim (a.g.e., s. 58)

matla'lı gazelini "Türkî gazel-i üstâdâneleri" ifadesiyle başlıklandırarak Hâdim'in bu şiirini ustaca bulduğunu belirtmektedir.

• **Zarîf:** “Zarîf” kelimesi söz, konuşma ve üslup için *karşısındakini incitmeyen, yumuşak, ince ve nükteli* (KL) anlamlarına gelmektedir. Ali Emîrî tezkiresinde Halîlî şiiirlerini tavsif ederken “zarîf” nitelemesini kullanmıştır. Halîlî’nin ince anlamlı şiiirler yazdığını “... eş’ârı sehl-i mümteni’ denilecek derecede zarîftir.” ifadeleriyle belirtmektedir (a.g.e., s. 15).

2.6. TEZKİREDE ADI GEÇEN NAZİM ŞEKİLLERİ

Bir önceki “Tezkirede Şiiirle İlgili Değerlendirmeler” bölümünde yer alan gerek şiiir nitelemelerinin sahibi yirmi şaire gerek çeşitli vesilelerle adı geçen diğer şair veya kişilere ait pek çok nazım veya nazım parçası tezkirede bulunmaktadır. Bu şiiirlerin nazım biçimi ve/veya türüne göre sayısı Tablo 4’te belirtildiği gibi olup toplamda 107 adet nazım veya nazım parçası tezkirede mevcuttur. Tabloda verilen sayılar tezkirede en çok geçen nazım biçimi ve/veya türünden en aza göre sıralanmıştır. Her bir nazım biçiminin/türünün geçtiği maddeler de kendi içerisinde çoktan aza sıralı olarak verilmiştir.

Tablo 4

Tezkirede Yer Alan Nazım Şekilleri

Nazım biçimi ve/veya türü	Geçtiği madde	Şairi	Sayısı
Türkçe beyit	Çâker	Çâker	15
		İbrâhîm Fehmî Bey	1
	Halîlî	Halîlî	2
		Kânûnî Sultân Süleymân	1
		Akçahisarlı Hikmetî	1
		Priştine Müftüsü Hüseyin Efendi	1
		İşkodralı Niyâzî	1
		‘Ömer Paşa-zâde Şükri Bey	1
		Tiranlı Yûsuf Bey	1
	Ahmedî	Ahmedî	3
		İşkodralı Murtazâ Râcî Efendi	2
		İşkodralı Vefkî	1
	Hamdî	Hamdî	6
	Râcî	Fasîh-i Mevlevî	1
		Recâyî	1
		Tâlibî	1
		Ca’ferî	1
		Râcî	1
	Hulûsî (İşkodralı)	Hulûsî (İşkodralı)	2
	Hakkî	‘Ömer Sûzî Efendi	1
Hikmetî	Priştineli İskender Zârî Efendi	1	
Zîver	Zîver	1	
Arapça beyit	Hulûsî (İşkodralı)	Hulûsî (İşkodralı)	4
Farsça beyit	Hulûsî (İşkodralı)	Hulûsî (İşkodralı)	3

Türkçe gazel	Ahmedî	Ahmedî	3
	Râcî	Râcî	3
	Halîlî	Halîlî	2
	Çâker	Çâker	2
	Hakkî	Hakkî	2
	Hamdî	Hamdî	2
	Tevfik	Tevfik	1
		İbrâhîm Fehmî Bey	1
	Sâdık	Sâdık	1
	Hüseynî	Hüseynî	1
	Hikmetî	Hikmetî	1
	Halîmî	Halîmî	1
	Hâtemî	Hâtemî	1
	Hâdim	Hâdim	1
	Hulûsî (Akçahisarlı)	Hulûsî (Akçahisarlı)	1
	Hulûsî (İşkodralı)	Hulûsî (İşkodralı)	1
	Âsaf	Âsaf	1
	Zîver	Zîver	1
Farsça gazel	Âsaf	Âsaf	1
		Demir-zâde Müsevvid Kanber Efendi	1
	Çâker	Çâker	1
Türkçe târîh	Sâdık	İbrâhîm Fehmî Bey	2
	Halîmî	Edhem Şehidî Bey	1
		Tiranlı Sa'îd Efendi	1
	Halîlî	Murtazâ Sâfî Efendi	1
	Bâlî	Bâlî	1
	Çâker	Halîl Necîb Efendi	1
	Hakkî	Hakkî	1
Rızâ	Rızâ	1	
Farsça târîh	Halîmî	Halîmî	1
	Hâdim	Hâdim	1
Arapça târîh	Zihnî	Zihnî	1
Manzûme	Çâker	Çâker	1
	Hakkî	Hakkî	1
	Hulûsî (Akçahisarlı)	Hulûsî (Akçahisarlı)	1
	Zihnî	Zihnî	1
Türkçe kıt'a	Zihnî	Zihnî	3
Farsça kıt'a	Âsaf	Demir-zâde Müsevvid Kanber Efendi	1
Arapça münacât	Halîmî	Halîmî	1
Farsça münacât	Hulûsî (Akçahisarlı)	Hulûsî (Akçahisarlı)	1
Tahmîs	Âsaf	Âsaf	1
Takrîz	Zihnî	Zihnî	1
Tercî'-i bend	Rızâ	Rızâ	1
Toplam			107

Tablo 4’te verilen bu bilgiler tezkirenin şiir dünyasına ışık tutması açısından önemlidir. İşkodra vilâyetinde şiir yazarların sadece Türkçe ile değil, Arapça ve Farsça dillerinde de şiirler yazdığı görülmektedir. Tezkirede en çok gazel ve tarihlerin yer aldığını söylemek mümkündür. Tezkirede yer alan pek çok beyit, madde girişi yapılan veya yapılmayan şairlerin birbirlerine yazdıkları nazirelerden örnek olarak tezkireye konulmuştur.

2.7. TEZKİREDE BAHSİ GEÇEN YERLEŞİM MERKEZLERİ

Dönemin sosyal yaşantısından sanat anlayışına kadar pek çok özelliğinden izler taşıyan tezkirelerin bilgi sunduğu bir alan da dönemin yerleşim yerleridir. Ali Emirî’nin *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ’irleri* adlı tezkiresinin giriş bölümünde Emirî, Erzurum’da bulunduğu sırada maliye müfettişliğine tayin olunduğunu ve Erzurum’dan hareket edip Leskovik, Premedi, Berat, Voştina, Kavaye güzergâhından Draç’a, Draç’tan deniz yoluyla İşkodra’ya vardığını ve İşkodra’da birkaç ay kaldıktan sonra da Yanya’ya gittiğini belirtmektedir (a.g.e., s. 8). İşkodra şairleri hakkında incelemeler yaptığını görenler Emirî’ye Akçahisar ve Tiran gibi kazalarda da birçok Osmanlı şairi bulunduğunu söylerler. Emirî bu durumu araştırdığında onların haklı olduğunu ifade etmektedir ve böylece tezkireye Akçahisar ve Tiran’dan da şairler dahil olur (a.g.e., s. 9).

Ali Emirî Efendi *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ’irleri*’nde Balkanlardaki çoğunlukla İşkodra şehrinde bulunan şairlerle beraber Akçahisar ve Tiran kazalarından da birkaç şairin hayatını ve edebî kişiliğini anlatmıştır. Belli bir şehrin şairlerini bir araya getirmesi, onun tezkireciliği bölgesel bir boyutta ele aldığını göstermektedir (Çeltik, 2011, s. 265). Tezkirede geçen yerleşim merkezleri çoğunlukla şairlerin doğdukları/vefat ettikleri/medfun oldukları, soylarının geldikleri, tahsil gördükleri ya da görev aldıkları yerlerden bahsedilirken söylenmektedir. Ayrıca Ali Emirî’nin tezkireyi oluştururken bilgi almak için gittiği yerleşim yerleri de tezkirede belirtilmektedir. Şairlerin şiirlerinde de bazı yerleşim merkezlerinin geçtiği beyitler bulunmaktadır. Tezkirede genellikle İşkodra vilâyetinde bulunan şehir, kale, kazâ, sancak, kasaba, mahalle, sokak ve karye yerleşim merkezleri adı yer almaktadır.

Ali Emirî, tezkiresinde yer alan yirmi şairden hepsinin doğum yerini belirtmiştir. Bu şairlerin doğum yerlerini belirtirken hangi şehir ve karyeden, kazâ ve kasabadan olduğunu söylemiştir. Tezkirede İşkodra’dan on bir, Akçahisar’dan üç, Tiran’dan dört, Karadağ’dan bir ve Zile’den bir şair bulunmaktadır. Şairlerin doğum yeri olarak geçen yerleşim merkezleri ve buralarda doğan şairler şunlardır:

- İşkodra şehri: Halîlî, Ahmedî, Âsaf, Hakkî, Hüseyinî, Hamdî, Zihnî, Râcî
- İşkodra şehrinin Girize karyesi: Hulûsî

- İşkodra vilâyetinin Peklin kazâsı : Sâdık
- İşkodra vilâyetinin Kavaye kasabası: Tevfik
- Akçahisar kasabası: Hikmetî, Hâtemî, Hulûsî (Toptan-zâde).
- Tiran şehri: Halîmî, Hâdim, Rızâ, Zîver
- Zile: Çâker
- Karadağ'ın Ülgün kasabası: Bâlî

Ali Emirî şairlerin tahsil gördükleri yerleri de genelde belirtmiştir. İşkodra (Halîlî, Ahmedî, Âsaf, Tevfik, Sâdık, Hüseyinî, Hikmetî, Hamdî, İşkodralı Hulûsî, Zihnî), Tiran (Tevfik, Halîmî, Hâdim, Rızâ, Zîver), Peklin (Sâdık), Zile (Çâker), Manastır (Çâker), İstanbul (Hakkî), Akçahisar (Hikmetî, Hâtemî, Hulûsî Bey), Debre (Halîmî) şairlerin tahsil gördükleri yerleşim yerleridir.

Tezkirede adı geçen bazı yerleşim yerleriyle şairlerin görev yaptıkları yerler olarak karşılaşılmaktadır. İşkodra (Halîlî, Ahmedî, Âsaf, Çâker, Hakkî, Hüseyinî, Hamdî, İşkodralı Hulûsî, Zihnî), Ohri sancağı (Âsaf), Ülgün kasabası (Bâlî), Peklin (Sâdık), Maçin (Sâdık), İnebahtı (Sâdık), Karlili (Sâdık), İstanbul (Çâker-Tophane ve Maslak, Hakkî), Manastır (Çâker), Prizren (Çâker), Selânik (Çâker, Hakkî, Zihnî), Trablusgarp (Çâker), Midilli (Hakkî), Rodos (Hakkî), Biga (Hakkî), Varna (Hakkî), Kütahya (Hakkî), İzmit (Hakkî), Niğde (Hakkî), Hersek (Hakkî), Filibe (Hakkî), Diyarbakır (Hakkî), Ma'mûretü'l-'azîz (Hakkî, Zihnî), Van (Hakkî), Halep (Hakkî), İskelebaşı (Hüseyinî), Tiran (Halîmî, Hâdim, Zîver), Edirne (Hâtemî), Kerbela (Hâtemî), Horasan (Hâtemî), Yanya (Hâtemî), Akçahisar (Hâtemî), Cebel-i Lübnan (Zihnî), Kavaye kazâsı (Rızâ) şairlerin çeşitli görevlerde buldukları yerleşim yerleridir. Adı geçen bu yerleşim yerlerinde şairler bazen geçim derdiyle çalışmışlar, bazen devlet eliyle görevlendirilmişler bazen de dinî duygularla şeyhlerine ve/veya müritlerine hizmette bulunmuşlardır.

Tezkiredeki Âsaf, Sâdık, Çâker, Hakkî ve Zihnî mahlaslı şairlerin çeşitli vesilelerle Der-Sa'âdet'e gittikleri belirtilmiştir.

Tezkirede madde girişlerinde yer almayıp şair bahislerinde nereli olduğu bildirilen şairler de bulunmaktadır. İşkodralı Murtazâ Sâfî Efendi, İşkodralı Niyâzî, İşkodralı Vefkî, İşkodralı Murtazâ Râcî Efendi, İşkodralı Demir-zâde Müsevvid Kanber Efendi, İşkodralı Molla Mahmûd Hamdî Efendi; Tiranlı Yûsuf Bey, Tiranlı Toptan-zâde Mahmûd Muhsîn, Tiranlı Hacı 'Ömer Sûzî Efendi, Tiranlı Sa'îd Efendi, Tiranlı Altıparmak İbrâhîm Müznib Efendi; Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey; Priştineli İskender Zârî Efendi bu şairlerdendir. Tezkirede bu şairler bazen önemli

birisinin vefatı üzerine söyledikleri tarihler⁸, bazen tezkirede maddelendirilen şairlerin şiirlerine yazdıkları nazireler⁹ ve bazen de şairlerin şiir ve inşâ üzerine tahsil gördükleri hocalar¹⁰ gibi çeşitli vesilelerle anılmaktadır. Onların varlığından ve kısmen edebî ürünlerinden *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* tezkiresi aracılığıyla haberdar olmak İşkodra vilâyetinin şair ve şiir dünyası adına önem taşımaktadır.

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri tezkiresinde idari ve yerel yapıya yönelik Tiran, Akçahisar, İşkodra, Peklin, Şayak, Draç, Selîmiyye, Kavaye ve Ohri kazâları; Ohri, İşkodra ve Draç sancakları; Akçahisar, Ülgün, Draç, Kavaye, Peklin, Zile ve Selîmiyye/Leş kasabaları; Buşat, Milet/Mullet, Rahiçe ve Girize karyeleri; Tiran kazâsının İşim nahiyesi; İşkodra ilinin Tabakhane, 'Alî Bey, Cami'î kebir, Tophane ve Çukurçeşme mahalleleri; İşkodra ilinin Tekye sokağı olmak üzere sancak, kazâ, kasaba, karye, nahiye, mahalle ve sokak adları geçmektedir.

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri tezkiresinde Zile, İşkodra, Peklin, Tiran, Tebriz, Konya ve Harput yerleşim yerleri beyitlerde anılmaktadır. Söz konusu beyitler şunlardır:

“Yolun uğrarsa eger **Zile** denilen şehre
Zâyi' etme şu emânetimi ey bâd-ı sabâ”

Çâker (a.g.e., s. 27)

“De ki tâ Rûmeli'nin cânib-i garbisinde
Bir şehir var denilir nâmda **İşkod[r]a** ona”

Çâker (a.g.e., s. 27)

“Hâkini vardır yeri **İşkodra**'nın medh eylesem
Bu zemîn üzre ürcûzeli bir tâze dîvân oldu cem’”

Çâker (a.g.e., s. 30)

“Ölürsem de yemem gam belde-i **İşkodra**'da Çâker
Degil mi der-kenâr-ı vasla tıfl-ı Arnavud çekdim”

Çâker (a.g.e., s. 30)

“Makal-i Çâker'i tanzîre düşme Fehmiyâ sen de

⁸ Örneğin Halîlî'nin babası Koca Mehmed Paşa'nın vefatı üzerine “İşkodra'nın mümtaz 'ulemâsından bir bülbül-i yektâ-yı belâgat olan Murtazâ Sâfi Efendi” (a.g.e., s. 10) bir tarih söylemiştir.

⁹ Örneğin “İşkodra'nın Sâ'ib ve Nâbîsi makamında olan Demir-zâde Müsevvid Kanber Efendi” (a.g.e., s. 10) Âsaf'ın Farsça gazeline bir nazire yazmıştır.

¹⁰ Örneğin Zihnî ve İşkodralı Hulûsî İşkodralı Molla Mahmûd Hamdî Efendi'den şiir ve inşâ üzerine tahsil almışlardır (a.g.e., s. 62 ve s. 64).

*Ki **Peklin** gibi yerde öyle erbâb-ı sühan çıkmaz”*

Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey (a.g.e., s. 31)

*“Cenâb-ı şeyhinin emriyle geldi **Tebriz**’den*

*Kim ola **Konya**’da tâ reh-nümâ-yı Mevlânâ”*

Çâker (a.g.e., s. 34)

“Olunca böylece irşâd Şems-i Tebrîz’den

*Pür etti **Konya**’yı nûr-ı hüda-yı Mevlânâ”*

Çâker (a.g.e., s. 34)

*“Anınçün oldu vilâyetler içre bu **Konya***

Diyâr-ı Rûm’da dârü’l-vilâ-yı Mevlânâ”

Çâker (a.g.e., s. 34)

*“Şübhesiz **Tiran** içinde gelmemiştî böyle zât*

Sırr-ı ahkâm-ı tarîkatta budur kenz-i nihân”

Halîmî (a.g.e., s. 49)

*“Şimdi **Harput**’ta tezek ‘anber-i sârâ gibidir*

‘Ud-veş micmerede eyleriz iş‘âl-ı hatab”

Zihnî (a.g.e., s. 68)

Tezkirede bazı yerleşim yerleri sadece ismen geçmektedir. Ancak Buşat karyesi, Ülgün kasabası, Kavaye kasabası, Akçahisar kasabası, Tiran şehri ve Girize karyesi yerleşim yerleri hakkında çeşitli bilgiler bulunmaktadır.

Buşat karyesi hakkında İşkodra’ya üç saat mesafede olduğu, yöre halkının o gün dahi kadîm asaletlerini ve konukseverliklerini korudukları, karyenin önünden geçen Drin nehrinin yatağını değiştirmesi sonucu bazı bataklıkların olduğu ve yedi yüz/sekiz yüz hanelik bu zengin karyenin servetinin de azalmasına sebep olduğu bilgileri verilmektedir (a.g.e., s. 10).

Ülgün kasabası ile ilgili deniz kenarında bulunduğu, halkının yiğitlik ve cesaretleriyle meşhur oldukları, kaybedilen savaş neticesinde Karadağ’a bu kasabanın bırakıldığı bilgileri geçmektedir (a.g.e., s. 22).

Kavaye kasabası, İşkodra vilâyetinin Draç sancağına bağlı Kavaye kazâsının merkezidir. Bu kasabanın Osmanlı zamanında 1561-62 yıllarında ‘Alî Haydar Bey tarafından kurulduğu rivayet

edilmektedir. Tezkirede, kasabada bulunan bir cami, çeşme ve saat kulesinden bahsedilmektedir (a.g.e., s. 23).

İşkodra vilâyet ve sancağının kaza merkezi olan **Akçahisar kasabasının** asıl ismi Kruya'dır ki Arnavutça'da "çeşme" anlamına gelmektedir. Yüksek bir dağa dayanmış çok dik ve dayanıklı bir tepe üzerindedir. Venedik körfezi sahiline 30 kilometre mesafededir. Çok fazla akarsuya ve çeşmeye sahiptir. Akçahisar şehrinde ve kalesinde birçok şehit ve ermiş/evliya kimsenin mezarı bulunmaktadır. Emirî tezkiresinde Akçahisarla ilgili bu bilgileri verdikten sonra bu kasabanın tıpkı İşkodra gibi Osmanlı ve İslâm şehrine benzediğini ifade etmektedir. Bina kapılarında ve duvarlarında mevzûn ve mensûr Türkçe kitâbelerin bulunduğunu, mezar taşlarındaki yazıların bile Türkçe olduğunu belirtmektedir. Emirî, tabaka tabaka yükselen bir yüksek dağın, denizden 600 kilometre yüksekte kalan yerinde bulunduğu için Akçahisar'ı bir dürbüne benzettiğini dillendirmektedir. Akçahisar'ın önündeki düz ve geniş ovanın içinde Tiran, Şayak, Draç ve Selîmiye kazâlarının büyük bir kısmı bulunmaktadır. Emirî, bu azametli dağdan bakılınca insanın bakışlarının, bu kazâlara ait o geniş ve ağaçlarla dolu boş arazilerin üzerinden dağ eteklerini dolaşarak Adriyatik denizine ulaştığını ve denizin Akçahisar'a pek yakın olduğu hissini insana yaşattığını ifade etmektedir. Emirî "... hele açık havalarda güneşin gurûbu esnâsında denizin öte tarafında bulunan İtalya sevâhili bile medd-i nazara çarpmakta bulunur." diyerek dürbüne benzettiği Akçahisar kasabasının manzarasını betimlemektedir. Rivâyetlere göre Hacı Bektaş'ın arkadaşı olan Sarı Saltık Baba'nın makamını ziyaret etmek üzere mağara yolculuğuna çıkan ve zorlu geçen bu yolculuk sonucunda hastalanan Ali Emirî, "Birçok tedâvîye inzimâm eden Akçahisar şehrinin o latîf havasının yardımıyla ..." hastalığı güç belâ atlabildiğini ifade ederek Akçahisar'ın güzel bir havaya sahip olduğunun bilgisini de vermektedir (a.g.e., s. 40-43). Şehrin kalesi Akçahisar kalesinin de gayet emniyetli ve sağlam olduğu ifade edilmektedir (a.g.e., s. 59). Tezkirede adı geçen yerleşim yerleri içerisinde hakkında en detaylı anlatım/tasvir yapılan Akçahisar'dır.

Tezkirede Tiranlı Halîmî bahsinde **Tiran şehrinin**, İşkodra vilâyetinin Draç sancağının Tiran kazâsının merkezi ve şehrin kurucusunun Tiran'ın Milet karyesinden Süleyman Paşa olduğu belirtilmektedir. Şehir hakkında verilen diğer bilgiler şu şekildedir: Şehir, çok geniş bir ovanın ilerisinde bulunmaktadır. Suları çok boldur ve dünyadaki Firdevs cenneti denilecek derecede, saatler boyunca gezilebilecek kadar büyük bağlarla ve bahçelerle etrafı kaplıdır. Tiran'daki câmi'ler latîf ve Arnavutluk'a özgü mimarî üsluba sahiptirler (a.g.e., s. 45).

İşkodralı Hulûsî'nin ecdâdı hakkında bilgi verilirken şairin babasının Hacı 'Abdullah Girize[vî] olduğu söylendikten sonra **Girize'nin** İşkodra'ya iki buçuk saat mesafede bir karye olduğu hakkında bilgi verilmektedir (a.g.e., s. 62).

Tezkirenin adında geçen **İşkodra** hakkında ise Akçahisar ve Tiran yerlerindeki gibi bir anlatım/tasvir söz konusu değildir. İşkodra’da üç tane nehir bulunduğu ve Drin nehrinin bunlardan birisi olduğu (a.g.e., s. 12) bilgisi verilmekte, Çâker’in İşkodra için “şehir-i dil-ârâ” ifadesini kullandığı belirtilmekte (a.g.e., s. 29), Hikmetî bahsinde Akçahisar kasabası anlatılırken “aynıyla İşkodra gibi bir ‘Osmanlı, bir İslâm şehri” (a.g.e., s. 41) ifadeleri kullanılmakta, İşkodralı Hamdî bahsinde İşkodra vilâyetinin merkezi ve “kubbetü’l-İslâm” olduğu ifade edilmektedir (a.g.e., s. 51).

Ali Emirî’nin *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ’irleri* adlı tezkiresini yazma sürecinde bilgi toplamak için gittiği yerler İşkodra, Akçahisar kasabası, Haleb, Tiran, Selîmiyye kasabası, Ma‘mûretü’l-‘azîz, Harput ve Kavaye kasabası olarak tezkirede yer almaktadır.

2.8. TEZKİREDE BAHSİ GEÇEN MEKÂNLAR

Mimari eserler şehirlerin görünen yüzüdür ve şehirlerin tarihine ışık tutarlar. Dolayısıyla mimari eserler şehir tarihi açısından oldukça önemlidir. “Tarih-gelenek-hafıza üzerinden düşünüldüğünde; mimari eserin inşa edildiği dönem içindeki yeri, onu inşa eden zihniyetin yapısı, yine o dönemin toplumsal arka planı ve bugünkü tarihsellik bilincinde taşıdığı anlam vb. önemlidir” (Öztekin, 2016, s. 114). Tezkireler, şehirlerin tarihini yansıtan mimari eserler yönüyle ele alınacak olursa onlarda dinî, ilmî, askerî, kültürel ve sosyal yaşantı adına pek çok yapıt bulmak mümkündür. Ali Emirî’nin *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ’irleri* adlı tezkiresinde de pek çok mekân bulunmaktadır. Tezkirede tespit edilebilen mekânlar, Prof. Dr. Özge Öztekin’in doktora çalışmasından (2004, s. 1009-1216) ve XIX. Yüzyılda İstanbul: Kent Mimarisini Şiir Üzerinden Okumak (2016) adlı kitabından esinlenerek dinî, askerî, sosyal yaşantıya ait ve diğer mekânlar şeklinde gruplandırılmıştır. Ali Emirî, şairlerin buldukları mekânları ve İşkodra vilâyetinde bulunan mimari yapıları tezkiresinde yansıtmıştır. Bu mekânların bazen sadece adlarının bazen de mimarisi, kim tarafından yaptırıldığı ve bulunduğu yer vb. özelliklerinin verilmesi dönemin ve o yörenin dinî, askerî, kültürel ve sosyal yapıları hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır.

2.8.1. Dinî Mekânlar

İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ’irleri adlı tezkirede dinî mekân olarak cami, tekke ve zaviyeler, dergâh ve hânkâhlar geçmektedir.

2.8.1.1. Cami

İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa'nın babası Koca Mehmed Paşa tarafından yaptırılan ve İşkodra'nın Tabakhane mahallesinde bulunduğu belirtilen caminin adı **Kurşunlu Câmi**¹¹ olarak tezkirede geçmektedir. “Sekiz on kubbeli gayet zarîf bir câmi‘-i şerîf” olduğundan ve süslü kapısının üzerinde yazılı bulunan “Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Mehmed Paşa'nın binâ eylediği câmi‘-i şerîfin tarihi: Sene 1187/1773-74” kitâbesinden bahsedilmektedir. Bu caminin tamamlanması ve açılış töreni sırasında yapılan hayrât ve hasenâtın Ali Emirî'nin tezkireyi yazdığı o günlerde bile yöre halkının dilinde destan olduğu ifade edilmektedir. Koca Mehmet Paşa'nın bu caminin haziresine defnolunduğu bilgisi de verilmektedir (a.g.e., s. 10). Ayrıca Emirî, Halîlî'nin de Kurşunlu Cami haziresine defnolunduğunu, kendisinin şairin mezarını ziyaret ettiğini; ancak Drin nehrinin sularının taşması sonucu oraları su bastığı için şairin mezar taşını bulamadığını belirtmektedir (a.g.e., s. 12).

Kavaye kasabasında **Ahmed Paşa Câmi‘-i Şerîfi** bulunmaktadır. “Takrîben iki üç yüz sene evvel zarîf bir sûrette binâ olunmuş kubbeli ve eyvânlı” caminin harem (avlu) kapısı üzerindeki kitâbenin zamanla bozulduğu ifade edilmektedir (a.g.e., s. 23).

Peklinli Ca‘fer Sâdık Paşa bahsinde, şairin memleketi Peklin kasabasında **Eski Câmi**‘ adıyla bilinen camiye Sâdık'ın “cedd-i ‘âlîleri”nin yaptırdığı ifade edilmektedir. Sâdık, bu caminin haziresinde medfundur (a.g.e., s. 26).

Çâker bahsinde, İşkodra'nın Çukurçeşme mahallesinde **Çukurçeşme Câmi‘-i Şerîfi**'nin bulunduğu geçmektedir. Çâker'in mezarı da bu cami civarındadır (a.g.e., s. 30).

İşkodralı Hüseyinî'nin İşkodra'da bulunan **Sultân Bâyezîd-i Velî Câmi**‘inde ve İskelebaşı'ndaki **Kara Hüseyin Câmi**‘inde görev yaptığı belirtilmektedir (a.g.e., s. 40).

Akçahisar Kalesi'nde **Fâtih Sultân Mehmed Han Gâzî Câmi**‘ bulunmaktadır (a.g.e., s. 41).

Tiran şehrinde bulunan **Molla Bey Câmi‘-i Şerîf**¹²i ve **Süleymân Paşa Câmi‘-i Şerîfi**nde Osmanlı mimari tarzı ile Arnavutluk'a has mimari üslup birleştirilmiştir. Her iki tarzdan “güzel bir tarz-ı mahsûs” ortaya çıkmıştır. Tiran şehrinin kurucusu ve Süleymân Paşa Câmi‘i bânîsi Süleyman Paşa, caminin iç taraflarındaki “türbe-i mahsûsa”da medfundur (a.g.e., s. 45).

¹¹ Buşatlı Mehmet Paşa Cami olarak da bilinmektedir (Çakıcı ve Akan, 2009; Eyice, 1969; Özer, 2016, s. 126).

¹² Edhem Bey Camii olarak da bilinir. Molla Bey tarafından Tiran'da 1793 yılında yapımına başlanmıştır. Molla Bey'in 1808'de vefat etmesiyle oğlu Hacı Edhem Bey camiyi 1822-23'de tamamlatmıştır. Camii, Avrupa ve Osmanlı tarzının karışımı olan bir yapıdır. Enver Hoca zamanında (1966) ibadete kapatılmış, 1968'de müze olarak ziyarete açılmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren de ibadethane olarak kullanılmaktadır (Eyice, 1994, s. 415-16).

2.8.1.2. Tekke/Dergâh

Akçahisar şehrinde **el-Hac Hamza Efendi Tekkesi**, **Koçak Abdâl Efendi Tekkesi**, **Bâf Sultân Efendi Tekkesi**, **Zemzem Baba Tekkesi** ve **Şeyh Şemsi Efendi Dergâhı**, Akçahisar Kalesi varoşunda **eş-Şeyh Ahmed Efendi Tekkesi** ve kalenin iç taraflarında “Dolma” denilen yerde **Hacı Mustafâ Efendi Tekkesi** (a.g.e., s. 41) bulunmaktadır. Edirne’deki **Sultân ‘Alî Dergâhı**’nda (a.g.e., s. 54-55) Hâtemî mahlaslı şairin hizmette bulunduğu belirtilmektedir. Der-i âliyye’de **Karaağaç Dergâhı**’nın varlığından bahsedilmektedir (a.g.e., s. 60).

2.8.1.3. Zaviye

Tiran’da Şair **Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi**’nin **zaviyesi** vardır. “Mükemmel ve ferah-fezâ” bu zaviyeyi şairin/şeyhin kendisi inşa etmiştir ve türbesi de bu zaviyededir (a.g.e., s. 48). Şairin zaviyesini/dergâhını ziyaret ettiğini söyleyen Emirî, tezkiresinde bu mekân için tekke, dergâh, zaviye ve hânkâh terimlerinin dördünü de kullanmaktadır.

Akçahisar’da **Sarı Saltık Baba Zaviyesi** bulunmaktadır. Zaviyenin altında olan derince bir mağara, Sarı Saltık Baba’nın makamıdır. Mağaranın “yüksek ve müstesnâ bir yerinde bir insanın oturup yatacak kadar” olan yeri Sarı Saltık Baba’nın inzivâgâhıdır. Ali Emirî, mağaraya girdiğini ve Sarı Saltık Baba’nın makamını ziyaret ettiğini ifade etmektedir. Zaviyeyi birlikte ziyaret ettiği kişilerden bazılarının burayı Hazreti ‘Îsâ’nın kahve ocağı odasına benzettiklerini söylemektedir (a.g.e., s. 42).

Akçahisar kasabasında **Şemsi Efendi Zaviyesi** bulunmaktadır. Tezkirede geçen Hikmetî mahlaslı şair buraya zaviyedar olmuştur (a.g.e., s. 43).

Akçahisar kasabasına iki saat mesafede **Şemîmî Dede**’nin inşa eylediği **zaviye** bulunmaktadır. Şair Hâtemî bu zaviyede bir müddet ikamet etmiştir. Emirî, bu zaviyeye uğradığını söylemektedir (a.g.e., s. 55).

2.8.1.4. Hânkâh

Tiran’da bir **Kâdirî hânkâhı** bulunmaktadır. Bu hânkâhın kırk seneden fazla bir sürede yapıldığı belirtilmektedir. Kâdirî şeyhlerinden olan Şair Hâdim burada tarikat mensuplarıyla ilgilenmektedir. Bu hânkâhın önünde de şairin türbesi vardır. Tezkiresinde bu mekân için hânkâh, zaviye ve tekke terimlerini birlikte kullanan Emirî, bu zaviyeye gittiğini ve şairin mezarını da ziyaret ettiğini ifade etmektedir (a.g.e., s. 56).

2.8.2. Askerî Mekânlar

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri adlı tezkirede dönemin askerî mekânlarından **İstanbul-Tophane** geçmektedir. Çâker kendi hayat hikâyesini anlatırken Der-Sa'âdet'e geldiğinde şehri dolaşsa da bir tanıdığa rastlamadığını, duracak bir yer de bulamadığını ve hemşehrilerinin yol göstermesiyle Tophane'ye geldiğini ifade etmektedir. Üç sene Tophane'de fişekçilik ve top atıcılığı üzerine eğitim almış ve ustalaşmıştır (a.g.e., s. 28).

2.8.3. Sosyal Yaşantı Mekânları

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri adlı tezkirede sosyal yaşantıya dair açık mekân olarak bir çarşı ve birkaç çeşme; kapalı mekân olarak da yaşanılan konutlar (hane ve konak) geçmektedir.

2.8.3.1. Çarşı

Tiran'da her Cuma günü **bir çarşı**¹³ kurulduğu belirtilmektedir (a.g.e., s. 45).

2.8.3.2. Çeşme

Tezkirede Kavaye kasabasındaki Ahmed Paşa Câmî'-i Şerîfi'nden bahsedilirken "Yanında bir de güzel **bir çeşme** vardır" denilerek su mimarisinde önemli yerleri olan çeşmelerden birinin varlığı haber verilmektedir (a.g.e., s. 23).

Tezkirede Akçahisar anlatılırken akarsularının ve çeşmelerinin bol olduğu vurgulanmaktadır. Akçahisar'ın asıl adının Arnavutça'da "çeşme" demek olan "Kruya" olduğu ifade edilmektedir (a.g.e., s. 40). Akçahisar şehrini geçip Akçahisar Kalesi'ne girerken **İsâ Bey çeşmesi** bulunmaktadır. Kemerî gayet yüksek, Türk nakışları ile işlenmiş ve suyu bol olan çeşmenin üstünde "Sâhibü'l-hayrât vezîr-i â'zam Gâzî Evrenos Bey, Sene: 850/1446-47" kitâbesinin - "Türklere dâ'ir en kadîm bir kitâbe olmak üzere"- "mahkûk ve menkûş" olduğu belirtilmektedir (a.g.e., s. 40-41).

Akçahisar kasabası ile Sarı Saltık Baba'nın makamı ortasında **bir çeşme** bulunmaktadır. Emirî bu çeşmeyi "suyu vâfir, âb-ı hayât gibi" şeklinde tasvir etmektedir (a.g.e., s. 42).

2.8.3.3. Konut

İşkodra'nın Çukurçeşme mahallesinde Çukurçeşme Câmî'-i Şerîf civarında **Çâker'in hânesi** bulunmaktadır. Geniş bir yapıya sahip olan evde, tezkirenin yazıldığı o yıllarda Çâker'in oğlu Dervîş Efendi'nin ikamet ettiği belirtilmektedir (a.g.e., s. 30).

¹³ Çarşı ile ilgili ayrıntılar çalışmanın 2.8. Tezkirede Bahsi Geçen Yöresel Gelenekler bölümünde anlatılacaktır.

Akçahisar’da Toptan-zâde ailesinin cediti **Âdem Ağa Konağı** bulunmaktadır. Tezkirenin yazıldığı o günlerde hükûmet konağı olarak kullanılan bu mekânda Ali Emirî Akçahisar’a gittikçe kaldığını belirtmektedir. Emirî, konağın manzarasının bir hayli güzel olduğunu (a.g.e., s. 42), “gayet cesîm ve safâdâr olarak” yapıldığını ve konağın düzeninin “Toptan-zâde Âdem Ağa’nın hüsn-i tabî’at sahibi ve değerli bir zât olduğunu göster”diğini ifade etmektedir. Konağın kitâbesi “Târîh-i binâ-yı sarây, sene 1180/1766-67” şeklindedir (a.g.e., s. 59).

2.8.4. Diğer Mekânlar

İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ‘irleri adlı tezkirede geçen diğer mekânlar saat kuleleri, kaleler ve ziyaretgâhlar (mezarlıklar ve türbeler)dır.

2.8.4.1. Saat Kulesi

Kavaye kasabasında bulunan Ahmed Paşa Câmi‘-i Şerîfi’nin civarında gayet yüksek ve dört köşeli **bir saat kulesinden** bahsedilmektedir. “Bir ‘asır evvel oranın hânedan ve mütemevvilânından olan İbrâhîm Bey tarafından binâ olunmuştur” (a.g.e., s. 23).

Tiran şehrinde 1238/1822-23 senesinde Edhem Şehîdî Bey’in binâ eylediği büyük **bir saat kulesi** bulunmaktadır. Akçahisarlı Hulûsî Bey, bu saat kulesine ilk mısrası

Kef-i nedâmet ile sînesin döger sâ‘at

şeklinde olan “bir manzûme-i tebrîkiye tanzîm eylemiştir” (a.g.e., s. 60).

2.8.4.2. Kale

Tezkirede **İşkodra Kalesi**, **Dragos Kalesi** ve **Akçahisar Kalesi** geçmektedir. Kaleler hakkında muhafızlığını kimlerin yaptığı ve bu muhafızların bahsi geçen şairle ilgisinin ne olduğu, kalelerin hangi şehirlerde ve etraflarında nelerin bulunduğu bilgileri verilmektedir. Örneğin; Halîlî’nin babası Koca Mehmed Paşa İşkodra Kalesi’nin (a.g.e., s. 10), Akçahisarlı Hulûsî Bey’in de mensubu olduğu Toptan-zâde ailesi “gayet müstahkem ve metîn olan” Akçahisar Kalesi’nin (a.g.e., s. 59) muhafızlığını yapmışlardır. İşkodra Kale kapısında Baba Mustafâ (Moye Baba)’nın (a.g.e., s. 14), Dragos Kalesi yakınlarında Gumir (Kanber Baba)’in mezarı (a.g.e., s. 14) ve Akçahisar Kalesi’nde Gâzî Evrenos oğlu ‘Îsâ Bey çeşmesi; Fâtih Sultân Mehmed Hân Gâzî Câmi‘-i Şerîfi; eş-Şeyh Ahmed Efendi Tekkesi, Hacı Mustafâ Efendi Tekkesi ve Şeyh Şucâ‘ mezarı bulunmaktadır (a.g.e., s. 40-41).

2.8.4.3. Mağara

Akçahisar'da Sarı Saltık Baba'nın makamı olan **bir mağara** bulunmaktadır. Emirî, bu mağaranın her tarafında sular çağlayarak mağaranın dibine doğru akıp gittiğini, mağaranın diplerindeki rutubetli yerde bazı mezarların da bulunduğunu ifade etmektedir (a.g.e., s. 42). Karateke'nin çeşitli kaynaklardan derleyerek oluşturduğu bilgilere göre (s. 42-43) Sarı Saltık, Kruya'da bir ejderha ile savaşıp ejderhayı öldürerek mahpus bir prensesi kurtarmıştır. Öldürdüğü ejderhanın mağarasına kendisi taşınmış ve orada yıllarca yaşamıştır. Krualılar bu efsanenin gerçekliğine kanıt olarak Ali Emirî'nin tezkiresinde geçen mağarayı göstermektedir. Emirî, mağarayı birlikte ziyaret ettiği kişilerden bazılarının burayı Ashâb-ı Kehf mağarasına benzettiğini tezkiresinde ifade etmektedir.

2.8.4.4. Ziyâretgâhlar (Mezarlık ve Türbeler)

Tezkirede Halîlî mahlaslı şairin “sünniyü'l-mezheb ve meşâyih-i kirâma pek mu'tekid” olduğu anlatılırken mübarek gecelerde ziyaret ettiği mezarlar belirtilmiştir. İşkodra Kale kapısında **Baba Mustafâ (Moye Baba)** medfundur. Moye Baba, Fatih Sultan Mehmed Han zamanında yaşamış ve ermiş olduğu düşünülen bir zattır. İşkodra'nın 'Alî Bey Mahallesi'nde Bağçalık Köprüsü'nün başında **Seyyid Kalender Dede**'nin, Tekye Sokağı'nda **Şeyh Mehmed Efendi**'nin, Sûk-i Sultânî'de Tekye Sokağı'nda **Kayyûm Baba Sultân**'ın, Câmî'-i Kebir Mahallesi'nde **Baba Atı** (Atuy ?)'nun, Tekye Sahrâsı'nın dağ eteğinde **Baba Mustafâ**'nın, Kara Hasan Câmî'-i Şerîfî musallasında **eş-Şeyh Mehmed Efendi**'nin, İşkodra kazâsındaki Zabyak/Jabyak'ta **Emîr Evhad Sultân**'ın ve 'Abdu'r-rahmân Baba'nın, Dragos Kalesi yakınlarında da **Gumir (Kanber Baba)**'in mübarek mezarları bulunmaktadır (a.g.e., s. 14).

Akçahisar Kalesi ve şehrinde birçok şehit ve evliyadan olduğu düşünülen kişinin kabrinin var olduğunu Emirî ifade etmektedir. Akçahisar şehrinde **el-Hac Hamza Efendi Türbesi** bulunmaktadır. Vefatı 940/1533-34 senesindedir. Zamanla harab olan türbenin kubbesini Toptan-zâde Âdem Ağa 1192/1778'de yeniden inşâ ettirmiştir. Ondan otuz dört sene sonra da (1226/1811) Âdem Ağa'nın oğlu Kaplan Paşa türbenin içini rengarenk nakışlarla süsletmiştir. Yine Akçahisar şehrinde **Zemzem Baba**'nın ve Akçahisar Kalesi'nin Dolma denilen yerinde **Şeyh Şucâ'**'nin mezarı bulunmaktadır (a.g.e., s. 41). Akçahisar kasabasına iki saat uzaklıkta 'Alî Baba Horasanî'nin kabri vardır (a.g.e., s. 55). Akçahisar Kalesi'nin Dolma mevki'inde **Hacı Mustafâ Baba** adına olan türbenin kubbesinde “İşbu bin yüz doksan üç târîhinde Toptan-zâde Âdem Ağa'nın binâ eylediği kubbe-i şerîf” ibaresi yazmaktadır. Yine Âdem Ağa'nın meşâyih-i kirâmdan Hacı Hamza adlı zâta inşâ eylediği türbe de vardır ki kitâbesi “Sâhibü'l-hayrât Âdem Ağa'nın **Hacı Hamza türbesini** inşâ eylediği tarih: sene 1192/1778” şeklindedir (a.g.e., s. 59).

Bir ziyâretgâh olduğu açıkça ifade edilmese de İstanbul’da bulunan **Merkez Efendi’nin kabri** de tezkirede geçmektedir. Hakkî mahlaslı şairin İstanbul’da vefat ettiği ve Merkez Efendi haziresine defnedildiği belirtilmektedir (a.g.e., s. 36).

Tezkirede, şairlerin gittikleri, görev yaptıkları, hizmetinde buldukları kişi ve/veya yerler, medfun oldukları yerler ile babalarının/cetlerinin kim oldukları hakkında bilgi verilirken; şehir/kasaba/kale gibi yerleşim yerleri anlatılırken, bu yerleşim yerlerindeki sosyal yaşantıdan, şehir halkından ve şehrin ileri gelenlerinden bahsedilirken; Ali Emirî’nin tezkiresini yazarken İşkodra’da gittiği/varlığından haberdar olduğu yerler ifade edilirken dinî, askerî ve sosyal yaşantı mekânlarının geçtiği görülmektedir. Tezkirede en fazla dinî mekânlar bulunmaktadır. Edirne-Sultân ‘Alî Dergâhı, İstanbul-Karaağaç Dergâhı, İstanbul-Tophane, İstanbul-Merkez Efendi haziresi gibi İşkodra sınırları içerisinde olmayan başka mekânlar da çeşitli vesilelerde tezkirede yer almaktadır.

2.9. TEZKİREDE BAHSİ GEÇEN YÖRESEL GELENEKLER

Toplumlarda önemli yerleri olan gelenek, görenek, örf, âdet ve töreler geçmişten geleceğe taşınarak insanlar arasındaki iletişimin devamını sağlamaktadır. Gelenek hakkında Dursun Yıldırım (1998, s. 68) şu açıklamaları yapmaktadır:

“Gelenekler, ait oldukları insan topluluğunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere, üyelerin gönüllü iştirakiyle vücûd bulurlar. Nesiller değıştikçe, ihtiyaçlar farklılaştıkça onlar da değışirler. Sürekli var olmalarının sebebi, ait oldukları toplumun üyeleriyle uyum içinde bulunmalarındır. Bir yerde insan topluluğu varsa, yani üyeler aynı dili, ortamı ve tarihi paylaşıyorlarsa, orada gelenekler vardır”.

Yıldırım (1998, s. 76), bir milletin kültürünü oluşturan geleneklerin yapı ve özellikleri itibariyle sözlü ve yazılı olma nitelikleri taşıdığını ifade etmektedir. Sözlü geleneklerin de “fertlerin gönüllü ‘ortak’ kabulleriyle oluş”tuğunu belirtmektedir.

Sözlü gelenekler kapsamında tezkireler ele alınacak olursa tezkirelerde sadece kişi tasvirlerinin yapılmadığı; yerleşim yerleri, çevre, mekân anlatımına, devrin ve bölgelerin sosyal yapısına, gelenek ve göreneklerine dair bilgilere de yer verildiği görülmektedir (Kılıç, 2007, s. 550). Ali Emirî’nin *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ’irleri* adlı tezkiresinde İşkodra yöresine ait bazı gelenekler¹⁴le karşılaşılmaktadır.

Emirî, Halîlî mahlaslı şairin mübarek gecelerde ziyaret ettiği mübarek mezarları sayarken Dragos Kalesi yakınlarında bulunan Gumir (Kanber Baba) mekânını da anmaktadır. Hemen

¹⁴ Bu çalışmada gelenek, görenek, örf, âdet ve töre kelimelerinin kavramsal anlam ve farklılıkları dikkate alınmadan bütün kelimeler tek bir şekilde birleştirilerek sadece “gelenek” terimi kullanılmıştır.

ardından da “Hele Kanber Baba ziyâreti şâyân-ı tezkâr merâsim-i mu‘tâdeye tâbi‘dir.” diyerek Kanber Baba ziyaretinin hatırlanmaya değer, âdet hâline gelmiş bir merasim olduğunu belirtmektedir. Rivayete göre Kanber Baba’nın Sultan Fatih zamanında yaşamış ve ermiş olduğu düşünülen yüce bir zât olduğu tezkirede ifade edilmektedir. Yaz mevsimi gelince İşkodra halkı Kanber Baba ziyaretine hazırlanır. Ancak bütün ahâlî birlikte gittiğinde Kanber Baba’nın mekânına sığamayacaklarından oraya kâfile kâfile, mahalle mahalle giderler. Her mahallenin sırası ve günü gelince meşâyih-i kirâm ve diğer genç ihtiyar herkes bir araya toplanır. Bayraklar açılır, sancaklar çekilir ve nevbetler vurulur. Na‘t-ı şerîfler okunup tehlîl ve tekbîrler getirilir. Kudümler, defler ve nefirler çalınır. Her yer seyircilerle dolar. Her mahallenin büyük ve küçük erkeklerinin hepsi Kanber Baba’nın mezarına gidip orada üç gün/bir hafta kalırlar. Kurbanlar kesip çeşitli yemekler pişirirler. Hem ibâdetle hem de gezip dolaşarak vakit geçirirler. Ali Emirî, her ne kadar bu merasimi görmek için bütün hazırlıklarını tamamladıysa da oraya gidemediğini belirtmektedir (a.g.e., s. 14-15).

Emirî, Tiranlı Halîmî bahsinde Tiran şehrini anlattıktan sonra “Bu şehirde hiçbir yerde görmediğim bir ‘âdete tesâdüf ettim” diyerek Tiran’da her cuma günü kurulan çarşıdaki bir gelenekten bahsetmektedir. Tiran’da on iki yaş ve üzeri ne kadar talebe varsa çarşıda yer alan dükkânlarda oturtturulur. On iki yaşından küçükler de varsa ağabeylerinin yoksa da başka bir büyük talebenin yanında oturur. Talebelerin burada ipek işçiliği, manifaturacılık, tâcirlik, tuhafiyecilik, bakkallık ve diğer ticaret ve sanat dallarını öğrenmeleri/yapmaları amaçlanır. Tiran’daki sanat erbâbları mallarından bir kısmını bu talebelere getirirler ve hepsine de kararınca bir fiyat gösterirler. Tiran ahâlîsi ise talebeleri cesaretlendirmek, isteklendirmek ve onlara ticaret zevkini tattırmak için bu çarşıya gelerek alışveriş yaparlar. Talebeler de büyük bir vâkarla dükkânın en yüksek yerine oturup ticaretlerini gerçekleştirirler. İşlerini öyle ciddi yaparlar ki görenler onları kırk yıllık tâcir zanneder. Ali Emirî de Tiran’da bulunduğu sırada bu çarşıya üç kere gittiğini, çarşıdaki o güzel manzara karşısında kayran kaldığını, hatta hem kendi ihtiyacı olduğu için hem de talebeleri teşvik etmek için Tiran’ın ipekli ve yaldızlı zarîf kumaşlarından yüz liralık on beş top aldığını belirtmektedir (a.g.e., s. 45-46).

Emirî, Akçahisarlı Hulûsî Bey bahsinde Hulûsî’nin Tiran’da vefat ettiğini belirtmektedir. Sonra da “Gerek bu zâtın ve gerek sâ‘ir Tiran şâ‘irlerinin mezâr taşlarından târîh-i vefâtlarını ahz için şehrin mezârlıklarını dolaştığım sırada pek garîb bir şeye tesâdüf ettim” diyerek Tiran şehrinde mezâr taşlarına yönelik bir âdeti anlatmaktadır. Tiran ulemâ, fuzalâ ve ümerâsından olup memleket ve devlete güzel hizmetlerde bulunurken gurbette vefât edenlerin adına herkesin görebileceği bir yere tek bir mezâr taşı dikilmektedir. Mezâr taşlarıyla bu zâtların adları Tiran şehrinde kalıcı, ebedî ve vesîle-i rahmet olacaktır. Mezâr taşlarını ilk gördüğünde önceki emîrler

zamanında başka yerlerde şehîd olanların veya vefât edenlerin na'şlarının Tiran'a nakledildiğini, ancak böyle olmadığını öğrenen Ali Emirî, “bu güzel 'âdetin hakîkaten pek hoşuna gittiğini” söylemektedir (a.g.e., s. 61).

3. BÖLÜM

TEZKİRENİN BAĞLAMLI DİZİN VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜNÜN OLUŞTURULMASI

3.1. TESPİTLER VE YAZIM ÖNERİLERİ

Prof. Hakan T. Karateke'nin *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* çevriyazı çalışmasında pek çok kelimedede uzun ünlünün belirtilmediği görülmektedir. Ünver (2008, s. 27) çevriyazıda bir birlik oluşması için hazırladığı çalışmasında Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlülerin Türkçe metinlere değişikliğe uğramadan aktarılması gerektiği önerisinde bulunmuştur. Ayrıca Ünver, Farsça birleşik isimlerin özel ad da olsa iki kelime arasına kısa çizgi (“-“) koyarak yazılması gerektiğini belirtmiştir (2008, s. 24) Bu öneriler dikkate alınarak çevriyazıdaki bazı kelimeler/kelime grupları üzerinde düzeltmeler yapılmış ve sözlük çalışmasında da bu yapıların düzeltilmiş formları kullanılmıştır.

3.1.1. Tezkirenin Çevriyazısında Tespit Edilen Farklı Yazımlar

Bu bölümde Karateke'nin *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* çevriyazısında Ünver'in yazım birliği önerilerinden farklı olan yazımlar ve bu yazımların düzeltilmiş şekli verilmektedir. Tespit edilen yapılar ve yapılarıdaki düzeltmeler şu şekildedir¹⁵:

¹⁵ Sözlük bölümündeki kullanımlarla uyumlu olması açısından burada yazı fontu olarak Gentium Plus kullanılmıştır.

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
ab	āb	aktab	aktāb
abā	ābā	aktar	aktār
‘Abbasiyye	‘Abbāsiye	‘akur	‘akūr
‘Abdurrahman	‘Abdu’r-rahmān	‘aliyye	‘āliyye
‘Abdülhamid	‘Abdü’l-hamīd	ālī-cenab	‘ālī-cenāb
‘Abdünnāfī’	‘Abdü’n-nāfī’	ani	ānī
‘Abdüsselam	‘Abdü’s-selām	‘anka	‘ankā
ab-ı hayāt	āb-ı hayāt	arazi	arāzī
‘acaba	‘acebā	arzu	ārzū
adab	ādāb	arzuhal	‘arz-ı hāl
‘adalet	‘adālet	asalet	asālet
‘adet	‘ādet	ashab	ashāb
afiyyet	‘āfiyyet	asil	asīl
ahali	ahālī	asla	aslā
ahfad	ahfād	‘aşıkane	‘āşıkāne
ahval	ahvāl	aşına	āşinā
aid / ait	‘ā’id	ateş	āteş
‘a’ile	‘ā’ile	ateş-bazī	āteş-bāzī
a‘kab	a‘kāb	‘atıfet	‘ātıfet
‘akim	‘akīm	āti	ātī
‘akimül-imkân	‘akīmü’l-imkân	ayin	āyīn
akran	akrān	a‘za	a‘zā

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
a‘zam	ā‘zam	bi’-ta‘yin	bi’t-ta‘yīn
azad	āzād	biza‘a	bizā‘a
‘azimet	‘azīmet	bizzāt	bi’z-zāt
bab	bāb	burudet	burūdet
bā-irade	bā-irāde	būldan	būldān
bakkal	bakkāl	ca	cā
bāni	bānī	ca‘ize	cā‘ize
basiret	basīret	cami‘	cāmi‘
bedi‘a	bedī‘a	Cami‘-i şerif	Cāmi‘-i şerīf
beka	bekā	can	cān
belig	belīg	canān	cānān
beraber	ber-ā-ber	canib / cānīb	cānib
berat	berāt	cari	cārī
berā-yı Mevlana	berāy-ı Mevlānā	cariye	cāriye
beyan	beyān	Celāleddīn	Celālū’d-dīn
bezzaz	bezzāz	celil	celīl
bilahare	bi’l-āhire	celis	celīs
bi’l-bedahe	bi’l-bedāhe	cema‘at	cemā‘at
bilhassa	bi’l-hāssa	cemazi	cemāzī
bina	binā	Cenab	Cenāb
birader	birāder	cenub	cenūb
bi’t-tevkil	bi’t-tevkīl	cereyan	cereyān

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
ceride	cerīde	delil	delīl
cesim	cesīm	dercetmek/eylemek	derc etmek/eylemek
cevab	cevāb	derhal	derhāl
cevami‘	cevāmi‘	Dersaadet	Der-Sa‘ādet
cihan-nüma	cihān-nümā	derun	derūn
civan	civān	derviş	dervīş
civar	civār	destan	destān
Cuma	Cum‘a	destbürd	dest-bürd
Cumade’l-ūla / Cümade’l-ūla	Cümāde’l-ūlā	devam	devām
cüzdān	cüzdān	Devlet-i ‘aliyye	Devlet-i ‘āliyye
çare	çāre	-dide	-dīde
çerag	çerāg	dilāra	dil-ārā
dahil	dāhil	dilber	dil-ber
da’ima / dā’ima	dā’imā	dilkeş	dil-keş
da’ir	dā’ir	dil-küşa	dil-güşā
da’ire	dā’ire	dil-nişin	dil-nişīn
damad	dāmād	dilpesend	dil-pesend
dar	dār	dilsitan / dilsitān	dil-sitān
darü’l-huzur	dārü’l-huzūr	dilsüz	dil-süz
dava	da‘vā	dirayet	dirāyet
defterdar	defterdār	divan	dīvān
dekayık	dekāyık	diyar	diyār

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
Diyarbakır	Diyārbekir	emsal	emsāl
duhul	duhūl	emval	emvāl
dünya	dünyā	enfas	enfās
ebyat	ebyāt	enहा	enhāʾ
ecdad	ecdād	enhar	enhār
edebi	edebī	enva ^ç	envā ^ç
edebiyat	edebiyāt	erba ^ç in	erba ^ç in
edib	edīb	esami	esāmī
efadıl	efādıl	esaret	esāret
efrad	efrād	esir	esīr
efşan	efşān	eskal	eskāl
ekīn	ekin	eslaf	eslāf
ekseri	ekserī	esna	esnā
ekseriya	ekseriyā	eş ^ç ar	eş ^ç ar
elan	el-ān	eşcar	eşcār
el-haletü hazihi	el-hāletü hāzihi	eşkiya	eşkiyā
el-hasil	el-hāsıl	eşraf	eşrāf
eltaf	eltāf	eşya	eşyāʾ
eman	emān	etraf	etrāf
emcad	emcād	evaʾil	evāʾil
emir	emīr	evkat	evkāt
emin	emīn	evlad	evlād

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
evsaf	evsāf	firar	firār
evvela	evvelā	fuzela	fuzalā
evzan	evzān	fünun	fünün
eyalet	eyālet	fütur	fütūr
eyvan	eyvān	füyuzāt	füyüzāt
eyyam	eyyām	galeyan	galeyān
faide	fā'ide	garabet	garābet
fa'ik	fā'ik	garib	garīb
Farisī	Fārisī	gayet	gāyet
Farisiyye	Fārisīyye	gerdenkeşān	gerden-keşān
fasıla	fāsıla	geşt ü güzar	geşt ü güzār
fasih	fasīh	Geylanī	Geylānī
fatiha	fātiha	giran-beha	girān-behā
fazıl	fāzıl	giriftar	giriftār
fazilet	fazīlet	gufran	gufrān
fena	fenā	günāgün	gün-ā-gün
ferah-feza	ferah-fezā	gunude	gunūde
ferda	ferdā	gurub	gurüb
fetava	fetāvā	gurur	gurūr
feva'id	fevā'id	güftar	güftār
fi'l-hakika	fi'l-hakīka	gülsitān	gül-sitān
firak	firāk	güya	güyā

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
güzide	güzīde	haric	hāric
hadisāt	hādīsāt	harika	hārika
hadisü's-sin	hadīsü's-sin	hasafet	hasāfet
hafiza	hāfiza	hasıl	hāsıl
hafid	hafīd	Haşimiye	Hāşimiye
hafif	hafīf	hatem	hātem
ha'iz	hā'iz	hatır	hātır
hak	hāk	hatib	hatīb
hakan	hākān	havale	havāle
Hakanī	Hākānī	havali	havālī
hakayık	hakāyık	havi	hāvī
hākdan	hākdān	hayat	hayāt
hakikaten	hakīkaten	hayli	haylī
hakir	hakīr	hayran	hayrān
halā	hālā	hayrat	hayrāt
hal / halde	hāl / hālde	hayvan	hayvān
han	hān	hazır	hāzır
hane	hāne	hazine	hazīne
hanedan	hānedān	hazire	hazīre
hankah / hānkah	hānkāh	helecan	helecān
harab	harāb	hem	hemm ¹⁶
hararet	harāret		

¹⁶ Üzüntü, gam, keder anlamındadır.

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
hemnām	hem-nām	‘ibare	‘ibāre
hemşeri	hem-şehrī	ibdita	ibtidā’
hesab	hesāb	ibram	ibrām
heva	hevā	ibraz	ibrāz
hiç	hīç	ibdita	ibtidā’
hidemat	hidemāt	ibtidar	ibtidār
himar	himār	ibzal	ibzāl
hitab	hitāb	icab	īcāb
hitam	hitām	icazet	icāzet
hudud	hudūd	icra	icrā
hulefa	hulefā’	içtima‘ī	ictimā‘ī
huruf-ı heca	hurūf-ı hecā	‘idad	‘idād
husus	husūs	idhal	idhāl
huzur	huzūr	ifa	īfā
hükümet	hükümet	ifrag	ifrāg
hümam	hümām	iftihar	iftihār
hümayun	hümāyūn	igfalāt-ı ecanib	igfālāt-ı ecānib
hüsn-i idare	hüsn-i idāre	ihata	ihāta
ıslah	ıslāh	ihda	ihdā’
ısrar	ısrār	ihlas	ihlās
iade / i‘ade	i‘āde	ihrac	ihrāc
‘ibadet	‘ibādet	ihraz	ihrāz

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
ihsan	ihsān	imam	imām
ihtimal	ihtimāl	imrar	imrār
ihtiram	ihtirām	imza	imzā ³
ihtirazen	ihtirāzen	infisal	infisāl
ihtiyar	ihtiyār	inha	inhā ³
ihtizar	ihtizār	inhimak	inhimāk
ihvan	ihvān	insaf	insāf
ihya	ihyā ³	insan	insān
ihzar	ihzār	inşa	inşā
ikamet	ikāmet	inşad	inşād
ikdam	ikdām	intikal	intikāl
ikmal	ikmāl	intikam	intikām
ikram	ikrām	intizam	intizām
iksar	iksār	inzimam	inzimām
iktidar	iktidār	inziva	inzivā ³
iktifa	iktifā	ira ³ e	irā ³ e
iktisab	iktisāb	İran	Īrān
ilbas	ilbās	irsal	irsāl
ilhac	ilhāc	irşad	irşād
iltifat-1 şahane	iltifāt-1 şāhāne	irtibat	irtibāt
iltimas	iltimās	irtifa ⁶	irtifā ⁶
ima	īmā ³	irva	irvā ³

Çevriyazı	Düzelme	Çevriyazı	Düzelme
isabet	isābet	ita‘at	itā‘at
isbat	isbāt	ithaf	ithāf
İslam	İslām	itibaren	i‘tibāren
isti‘fa	isti‘fā’	i‘tikad	i‘tikād
istihdam	istihdām	i‘tizar	i‘tizār
istihsal	istihsāl	itmam	itmām
istihza	istihzā’	ittihad	ittihād
istikbal	istikbāl	ittihaz	ittihāz
istikmal	istikmāl	ittisal	ittisāl
istīman	istīmān	ittisaf	ittisāf
istimdad	istimdād	ittisam	ittisām
istinsah	istinsāh	‘iyal	‘iyāl
istirahat	istirāhat	iz‘ac	iz‘ac
istirham	istirhām	izale	izāle
istirkab	istirkāb	‘izam	‘izām
‘isyan	‘isyān	izhar	izhār
işaret	işāret	kabil	kābil
iştidad	iştidād	kabul	kabūl
iştihar	iştihār	kadim	kadīm
iştira	iştirā’	Kadiriyye	Kādiriyye
iştirak	iştirāk	kāfi	kāfī
iştiyak	iştiyāk	kafile	kāfile

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
kahvehane	kahve-hâne	kıra'ât	kırâ'at
kamet	kâmet	kıyafet	kıyâfet
kāmuranī	kāmuranī	kıyam	kıyām
karar	karār	kıymetdar	kıymetdār
kari / kariʔ	kārī	kibar	kibār
Kasım	Kāsım	kifayet	kifāyet
kaside	kasīde	kiram	kirām
kavafi	kavāfī	kitab	kitāb
kaymakam	kaymakām	kitabe	kitābe
kaza	kazā	kitabeta	kitābet
kazzaz	kazzāz	kumaş	kumāş
kebir	kebīr	kurban	kurbān
kemal	kemāl	kusur	kusūr
kemalāt	kemālāt	küllü	küllī
Kemāleddīn	Kemālū'd-dīn	-küşa	-küşā
kenar	kenār	küşad	küşād
kerim	kerīm	kütübhane	kütüb-hâne
kesir	kesīr	latif	latīf
keşâkeş	keş-â-keş	latife	latīfe
kethüda	kethüdā	lazım	lāzım
kezalik	kezālik	letafet	letāfet
kıl u kal	kīl u kāl	letaʔif	letāʔif

Çevriyazı	Düzelme	Çevriyazı	Düzelme
leza'iz	lezā'iz	mahfi	mahfī
libas	libās	mahir	māhir
lika	likā'	mahluk	mahlūk
lisan	lisān	mahrukat	mahrūkāt
liva	livā'	mahsus	mahsūs
liyakat	liyākat	ma'ıl	mā'ıl
Lübnan	Lübnān	ma'ıšet	ma'ıšet
lütfen/lütfen	lutfen	makal	makāl
lüzum	lüzüm	makam	makām
ma ^ç - ^ç a'ile	ma ^ç - ^ç ā'ile	makbul	makbül
ma ^ç arif	ma ^ç ārif	maksud	maksūd
maaş / ma ^ç aş	ma ^ç āş	malum	ma ^ç lüm
mabeyn	mābeyn	ma ^ç mafih	ma ^ç māfih
madem ki	mādem ki	ma ^ç mur	ma ^ç mūr
mader	māder	Ma ^ç muretül- ^ç aziz	Ma ^ç muretü'l- ^ç aziz
ma ^ç dude	ma ^ç dūde	manzum	manzüm
magfur	magfūr	manzume	manzūme
magrur	magrūr	manzur	manzūr
mah	māh	ma ^ç ruf	ma ^ç rūf
maharet	mahāret	masum	ma ^ç süm
mahbub	mahbüb	ma ^ç şuk	ma ^ç şūk
mahdum	mahdüm	matbu ^ç	matbū ^ç

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
mazanna	mazanne	me'muriyyet	me'mūriyyet
mazmun	mazmūn	menkuş	menkūş
me'al	me'al	mensub	mensūb
me'alī	me'alī	mensur	mensūr
me'asir	me'āsir	merak	merāk
mebadi	mebādī	merakid	merākīd
mecbur	mecbūr	merasim	merāsīm
meclubiyyet	meclūbiyyet	meratib	merātīb
Mecidī	Mecīdī	merhum	merhūm
mecmu'a / mecmua	mecmū'a	merkad	merkād
medaris	medāris	mesafe	mesāfe
medfun	medfūn	mesdud	mesdūd
medid	medīd	mesela	meselā
medyun-ı şükran	medyūn-ı şükrān	mesire	mesīre
meham	mehām	mesrur	mesrūr
meharet	mahāret	mesruren	mesrūren
meh-lika	mehlikā	mestur	mestūr
mektub	mektūb	meşahir	meşāhir
me'luf	me'lūf	meşayih	meşāyih
memnun	memnūn	meşhud	meşhūd
memul	me'mūl	meşhure	meşhūre
Me'mun	Me'mūn	meşihat	meşīhat

Çevriyazı	Düzelme	Çevriyazı	Düzelme
metin	metīn	mu'asır	mu'āsır
metrukat	metrūkāt	mu'aşeret	mu'āşeret
mevcud	mevcūd	mu'avenet	mu'āvenet
mev'ud	mev'ūd	mu'avin	mu'āvin
mevzun	mevzūn	mucib	mūcib
meyan	meyān	muhabere	muhābere
meydan	meydān	muhafaza	muhāfaza
meyhane	mey-hāne	muhafız	muhāfız
mezar	mezār	muharebāt	muhārebāt
me'zun	me'zūn	muharebe	muhārebe
mısra'	mısrā'	muhasebe	muhāsebe
mihmān-nüvaz	mihmān-nüvāz	muhit	muhīt
mikdar	mikdār	muhtevi	muhtevī
mil	mīl	muma-ileyh	mūmā-ileyh
mimarī / mi'marī	mi'mārī	murassa	murassa'
miralay	mīr-ālāy	musahebet	musāhabet
mīran	mīrān	musalla	musallā
misafir	misāfir	musiki	mūsikī
misal	misāl	mutabık	mutābık
miyah	miyāh	mu'tad	mu'tād
mu'ahharen	mu'ahharen	mutayebe	mutāyebe
mu'arız	mu'ārız	mutlaka	mutlakā

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
muttasıl	muttasıl	münadi	münādī
muvafık	muvāfık	münasebet / münasebetsiz	münāsebet / münāsebetsiz
muvasalat	muvāsalat	münasib	münāsib
muzip	muʿzib	münteha	müntehā
mübahi	mübāhī	münzevi	münzevī
mübarek	mübārek	müracaʿat	mürācaʿat
mübaşeret	mübāşeret	mürasele	mürāsele
müberra	müberrā	mürur	mürūr
mücaleset	mücāleset	müsaʿade	müsāʿade
mücavir	mücāvir	müstakim	müstakīm
müdavemet	müdāvemem	müsteban	müstebān
müddeī	müddeʿī	müstesna	müstesnā
müʿedda	müʿeddā	müşaʿare	müşāʿare
müfarakat	müfārekāt	müşahede	müşāhede
mühürdar	mühürdār	müşarün-ileyh	müşārün-ileyh
mükāfat	mükāfāt	müşarün-ileyhā ¹⁷	müşārün-ileyhe
mülakat / mülakat	mülākāt	müşir	müşīr
mülatafa	mülātāfa	müşteri	müşterī
mülhakat	mülhakāt	mütalaʿa	mütālaʿa
mümarese	mümārese	müteʿakib	müteʿākib
mümtaz	mümtāz		
münacat / münacāt	münācāt		

¹⁷ Buradaki anlam “Adı geçen, sözü edilen kadın” olmadığı için kelime, bağlama uygun olarak yönelme hâli eki (-e) ile yazılmıştır.

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
mütebâki	mütebâkî	necib	necîb
mütevali	mütevâlî	nedamet	nedâmet
mütevazî ^c	mütevâzî ^c	nefa ³ 'is	nefâ ³ 'is
nâdi	nâdî	nefis	nefîs
nadir	nâdir	nehar	nehâr
nadire-senc	nâdire-senc	nejad	nejâd
nafi ³ 'a	nâfi ³ 'a	netice	netîce
nahafet	nahâfet	nevadir	nevâdir
nahiyye	nâhiyye	neva ³ 'ib	nevâ ³ 'ib
na ³ 'il	nâ ³ 'il	nevaziş	nevâziş
na ³ 'iliyyet	nâ ³ 'iliyyet	nevbahâr	nev-bahâr
nakkaş	nakkâş	neza ³ 'ir	nezâ ³ 'ir
nalân	nâlân	nida	nidâ ³
nam	nâm	nihad	nihâd
namdâr / nam-dar	nâmdâr	nihade	nihâde
-name	-nâme	nihayet	nihâyet
nasib	nasîb	nikab	nikâb
nasihat	nasîhat	nisab	nisâb
naza ³ 'ir	nazâ ³ 'ir	nişan	nişân
nazir	nazîr	-nişin	-nişîn
nazire	nazîre	niyaz	niyâz
necaset	necâset	Nizam / Nizamiyye	Nizâm / Nizâmiye

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
nukud	nukūd	rabıta	rābıta
nukuş	nukūş	radde	rādde
nuş	nūş	ra‘şedar	ra‘şedār
nüfus	nüfūs	Ramazān	Ramazān
nükte-dan / nüktedan	nükte-dān	ra‘na	ra‘nā
nümayan	nümāyān	reh-var	rehvār
nümune / numune	numūne	re’is / reis	re’īs
nüşhā	nüşha	reva	revā
‘Osman / ‘Osmaniyye	‘Osmān / ‘Osmāniye	rıka	rık‘a
‘Osmanlı/ca	‘Osmānlı/ca	rıza	rızā
padişahī	pādişāhī	rica	ricā’
paha	pahā	risale	risāle
payan	pāyān	rivayet	rivāyet
pay-ı taht	pāy-ı taht	ruh	rūh
payidar	pāyidār	rutubet	rutūbet
perī-veş	perīveş	ruz	rūz
peşimanī	peşīmānī	ruzigār	rūzigār
peyda	peydā	rütbe-i samiye	rütbe-i sāmīye
-pīra	-pīrā	sa‘at	sā‘at
pīran	pīrān	saba	sabā
piş	pīş	saba-reh-var	sabā-rehvār
Rabbānī	Rabbānī	sabavet	sabāvet

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
sabık	sābık	samiyye	sāmiyye
sabit	sābit	sani	sānī
sada	sadā	saniye	sāniye
sadakat	sadākat	saye	sāye
sadakat	sadakāt	sefine	sefīne
sade	sāde	sebil	sebīl
Sadık	Sādık	seher-gāh	sehergāh
sadıkane	sādıkāne	selis	selīs
safadār	safādār	-semir	-semīr
sagir	sagīr	senā	senā'
sa'ir / sa'ire	sā'ir / sā'ire	serapa	ser-ā-pā
saha	sāha	sermaye	sermāye
sahib-divan	sāhib-dīvān	ser-şār	serşār
sahib-i tedbir u dirayet	sāhib-i tedbīr u dirāyet	sevahil	sevāhil
sahib-tercüme	sāhib-tercüme	sevda	sevdā
sahih	sahīh	seyahat	seyāhat
sahil	sāhil	sınayi ^c	sınā'ī
sahra	sahrā'	silsilename	silsile-nāme
sa'ib	sā'ib	sima	sīmā
sa'ir	sā'ir	siret	sīret
sakin	sākin	sitayiş	sitāyış
Samedanī	Samedānī	siyaset	siyāset

Çevriyazı	Düzelme	Çevriyazı	Düzelme
suʿal	suʿāl	şerif	şerīf
suhte	sūhte	şiʿar	şiʿār
sultan	sultān	şikayet	şikāyet
sunuf	sunūf	şuʿara	şuʿarā
suret	sūret	şuhud	şuhūd
sutur	sutūr	şuyuʿ	şüyūʿ
sükünet	sükūnet	şüheda	şühedā
şah	şāh	şükran	şükṛān
şahane	şāhāne	ta	tā
Şahidī	Şāhidī	taʿat	tāʿat
şaiʿir	şāʿir	Tabakhane	Tabak-hāne
şan	şān	tābi	tābiʿ
şayan	şāyān	tabiʿat	tabīʿat
şeʿamet	şeʿāmet	tabir	taʿbīr
şecaʿat	şecāʿat	tabiʿi	tabīʿī
şehadet	şehādet	tac	tāc
şehbaz	şeh-bāz	tāc-dār	tācdār
şehid	şehīd	tacir	tācir
şehir	şehīr ¹⁸	tafsilāt	tafsīlāt
şehper	şeh-per	taharri	taharri
şehriyārī	şehriyārī	Tahir Paşa	Tāhir Paşa
		tahkik	tahkīk

¹⁸ Tezkirede *meşhur* anlamında da geçmektedir.

Çevriyazı	Düzelme	Çevriyazı	Düzelme
tahlis	tahlīs	tarik	tarīk
tahmid	tahmīd	tasaddi	tasaddī
tahmis	tahmīs	tasadüf	tesādüf
tahrir	tahrīr	tasdik	tasdīk
tahsil	tahsīl	tastir	tastīr
tahvil-i mecra eyle-	tahvīl-i mecra eyle-	ta‘til	ta‘tīl
takdim	takdīm	tavzif	tavzīf
takdir	takdīr	ta‘yin	ta‘yīn
takdirname	takdīr-nāme	taze	tāze
takriben	takrīben	tazmin	tazmīn
takriz	takrīz	tebcil	tebcīl
taksimāt	taksīmāt	tebdil	tebdīl
Takvim-i Vekayi‘	Takvīm-i Vekāyi‘	tebrik	tebrīk
ta‘lik	ta‘līk	Tebriz	Tebrīz
ta‘lim	ta‘līm	tecavüz	tecāvüz
taltif	taltīf	tedarik	tedārik
tamam	tamām	tedavi	tedāvī
ta‘mim	ta‘mīm	te‘dib	te‘dīb
tanzim	tanzīm	tedkik	tedkīk
tanzir	tanzīr	tedkikat	tedkīkāt
tarih	tārīh	tedricen	tedrīcen
tarihi	tārīhī	tedris	tedrīs

Çevriyazı	Düzelme	Çevriyazı	Düzelme
tefrık	tefrīk	tesadüf / tasadüf	tesādüf
tehdit	tehdīt	teselli	tesellī
tehlil	tehlīl	tesir / te'sir	te'sīr
teka'üd	tekā'üd	te'sis	te'sīs
tekbir	tekbīr	teslim	teslīm
tekdir	tekdīr	teşkil	teşkil
teklif	teklīf	teşvik	teşvīk
tekrar	tekrār	tevali	tevālī
teksir	teksīr	tevarih	tevārīh
telaş	telāş	tevcih	tevcīh
telgraf-name	telgraf-nāme	tevsic	tevsīc
te'min	te'mīn	tevsim	tevsīm
tenakus	tenākus	te'yidāt	te'yīdāt
teracim-i ahval / teracim-i ahvāl	terācim-i ahvāl	tezayüd	tezāyüd
terakki	terakkī	tezvic	tezvīc
terazi	terāzi	tezyid	tezyīd
Tercüman-ı Hakikat	Tercümān-ı Hakīkat	tezyin	tezyīn
terfi'	terfīc	ticaret	ticāret
tergib	tergīb	Tophane	Top-hāne
terkim	terkīm	tugyan	tugyān
tertib	tertīb	ulā	ulā
		'ulema	'ulemā

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
‘ulum	‘ulūm	veda ^ç / veda	vedā ^ç
umera	umerā ^ç	vefa	vefā ^ç
‘umum	‘umūm	vefakār	vefākār
umur-ı maliyye	umūr-ı mālīyye	vefat	vefāt
‘unvan / ünvan	‘unvān	vekil	vekil
‘urefa	‘urefā ^ç	veli	velī
usul	usūl	vesika	vesīka
üdeba	üdebā	vesile	vesīle
ümera	ümerā	vesim	vesīm
ümid	ümīd	veyahud	veyāhūd
üsera	üserā	vezaret	vezāret
üstad	üstād	vezir	vezīr
vadi	vādī	vezir-zade	vezīr-zāde
vakar	vakār	vicdan	vicdān
vaki ^ç	vāki ^ç	vilayet	vilāyet
valā	vālā	visal	visāl
vali	vālī	vuku ^ç	vukū ^ç
vasıl	vāsıl	vukuf	vukūf
vasıta	vāsıta	vücud	vücūd
vazife	vazīfe	vüzera	vüzerā
vecih	vech	yad	yād
veciz	vecīz	yadigār	yādigār

Çevriyazı	Düzeltilme	Çevriyazı	Düzeltilme
yahud	yāhud	zindan	zindān
Ya'kub	Ya'kūb	zīrī	zīri
yani	ya'nī	ziyade	ziyāde
yanan	yārān	ziyafet	ziyāfet
yekta	yektā	ziyaret	ziyāret
yemin	yemīn	zuhur	zuhūr
yesar	yesār	Zülfikar	Zülfikār
-zade	-zāde		
zahir	zāhir		
za'il	zā'il		
zaman	zamān		
zarif	zarīf		
zarure	zarūre		
zaruret	zarūret		
zat	zāt		
zaten	zāten		
zaviye	zāviye		
zeban	zebān		
zemin	zemīn		
zerafet	zerāfet		
zevalī	zevālī		
zevat	zevāt		

Prof. Hakan Karateke'nin çalışmasında bazı yerlerde “arkamsıra, bir çok, birgün, bir takım, bu gün, defn ettirmek, defn olmak, derc etmek, derc eylemek, hem ân, hiç biri, kayd etmek, mütevazi, mezartaşı, nakl etmek, nakl eylemek, onbir, oniki, onüç, ondört, onbeş, yirmibir, yirmiüç, yirmisekiz, otuziki, otuzüç, kırkbir, yetmişbir, senkseniki, yüzondokuz, üçyüz, altıyüz, binyüzdoksanüç, ikibin, Dersaadetden” şeklinde geçen kelimeler, “hacı Mustafa, şeyh Şucâ” örneklerinde olduğu gibi unvan sıfatının küçük harfle yazıldığı yerler Türk Dil Kurumu'nun yazım kuralları (“Yazım Kuralları”, t.y.) dikkate alınarak “arkam sıra, birçok, bir gün, birtakım, bugün, defnettirmek, defnolmak, dercetmek, derceylemek, hemân, hiçbir, kaydetmek, mütevâzı, mezâr taşı, nakletmek, nakleylemek, on bir, on iki, on üç, on dört, on beş, yirmi bir, yirmi üç, yirmi sekiz, otuz iki, otuz üç, kırk bir, yetmiş bir, seksen iki, yüz on dokuz, üç yüz, altı yüz, bin yüz doksan üç, iki bin, Der-Sa'âdet'ten” ve “Hacı Mustafa, Şeyh Şucâ” şeklinde yazılmıştır. Bu tez çalışmasında da Türk Dil Kurumu'nun güncel sözlüğüne uygun olan yazımları kullanılmıştır.

3.1.2. Tezkirenin Çevriyazısında Tespit Edilen Yer İsimlerindeki Farklı Yazımlar

Bu bölümde, Nuri Akbayer'in Osmanlı Yer Adları Sözlüğü (2001) isimli eseri çerçevesinde *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* tezkiresinin çevriyazısında yer alan bazı şehir, kaza ve kasaba isimlerinin yazımında değişiklikler yapılmıştır. Sözlük çalışmasında yer alan yazımları şu şekildedir:

Çevriyazı	Düzeltilme
Piremedi	Premedi
Vuştine	Voştina
Diyarbakır	Diyârbekir

3.2. SÖZLÜK KULLANIM KILAVUZU (YÖNTEM)

TEBDİZ’de yapılan sözlük çalışmalarının alfabetik sırayla dışa aktarımı üç farklı şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Bu çalışmada 10.05.2021 tarihinde Format 3 ile dışa aktarım sağlanmıştır. TEBDİZ sistemine Gentium Plus fontu ve 11 punto ile metin girilmektedir. Sözlükte sistemdeki görünümle uyumlu olması açısından Gentium Plus fontu ve 11 punto kullanılmıştır. TEBDİZ’den Word formatında alınan sözlük çıktısı üzerinde bazı temizleme ve düzenlemeler yapılmıştır:

- Sözlük hazırlanırken Öztürk’ün (2007) *Bâkî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]*, Şenödeyici’nin (2011) *Nâilî Dîvânı Sözlüğü [Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük]*, Doğan’ın (2018) *Mesihî Dîvânı Sözlüğü (Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük)* ve Kaygusuz’un (2019) *Heşt Behişt Tezkiresinin Bağlamsal Dizini ve İşlevsel Sözlüğü* adlı çalışmaları esas olmak üzere TEBDİZ projesi kapsamında hazırlanan diğer çalışmaların yöntem ve şekillerinden yararlanılmıştır.

- Tezkirede geçen tarihler ve rakamsal ifadeler sözlük bölümünün başlangıcında, daha sonra kelime ve kelime grupları alfabetik sırayla verilmiştir. Her harf ile ilgili bölüm yeni bir sayfadan başlatılmıştır.

- Tezkire kelimeleri/kelime grupları anlamlandırılırken TEBDİZ’de var olan ve çalışma kapsamındaki metne uygun düşen anlamlar seçilmiştir. Eğer TEBDİZ sisteminde, aranan anlam yoksa ve hemen hemen her sözlükte kolaylıkla bulunabilecek bir anlama sahip kelimeyse sisteme girilen anlam için metin içi sözlük atfı verilmemiştir. Bu durumların dışında bir anlamlandırma yapıldıysa kelimenin/kelime grubunun anlamının veya bilgisinin alındığı kaynağa atf, ilgili kelime sayfasında dipnot ile gösterilmiştir. Eğer herhangi bir çalışmadan kelime/kelime grubu ile ilgili bir anlama veya bilgiye ulaşamadıysa tezkirede geçtiği bağlama göre anlamlandırılma yapılmıştır. Tüm bu yöntemler sözlüğün kolay kullanılabilmesi, sözlük akışının bozulmaması ve tezkirenin söz varlığını olabildiğince gün yüzüne çıkarıp okuru bilgilendirmek için tercih edilmiştir.

- Anlamlandırılan kelimelerin/kelime gruplarının geçtiği her cümle sonunda yer alan (İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şâ’irleri) eser ismi silinmiştir.

- (Diğer 40, Mısra 17) ile gösterilen sayfa ve mısra bilgileri (s.11, st. 23) şeklinde verilmiştir. s. kelimenin tezkirede geçtiği sayfayı, st. kelimenin ilgili sayfada geçtiği satırı¹⁹ belirtmektedir.

¹⁹ Sözlük çalışmasında yer alan satır numaraları Karateke’nin e-kitabından farklılık gösterebilir. Sözlük kapsamında Arapça ve Farsça bölümler, şiir başlıkları vb. gibi bazı anlamlandırılmayan kısımlar olduğu için satır numaraları değişebilir. Sözlük çalışmasında yer alan numaralar TEBDİZ sistemine yüklenen metnin satır numaralarını yansıtmaktadır.

- Kelime/kelime grubu bir beyitte geçiyorsa beyitin sadece ilgili mısrası, eğer her iki mısra ile bağlantılıysa beyitin tamamı bağlamsal dizinde verilmiştir. Kelime/kelime grubu bir cümlede geçiyorsa iki şekilde bağlama yansıtılmıştır. Eğer cümle kısaysa cümlenin tamamı, değilse cümle önünde, ortasında ve/veya sonundaki kelimelerden kısaltılarak verilmiştir. Kısaltma ... (üç nokta) işareti ile gösterilmiştir.

- Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlüklerin amacı; kelimenin kökenini, türünü vb. ortaya koymak olmadığı için, tezkiredeki kelimelerin bu özelliklerini ifade eden kısaltmalar çalışmada kullanılmamıştır.

- Sözlükte madde girişleri koyu (bold), altı çizili şekilde ve anlamlar italik olarak verilmiştir. TEBDİZ sisteminden alınan çıktıda madde girişlerinde ve bağlamsal dizinde cümle sonlarında yer alan parantez içi kısımlarda özel isimlerin baş harfi küçüktür. Bu durum, madde girişlerinde yazım kurallarına göre düzeltilmiş ancak parantez içlerine müdahale edilmemiştir. Bir kelimenin bağlamda kastedilen birden fazla gerçek anlamı olduğu düşünülüyorsa gerçek anlamlar ; (noktalı virgül) işareti ile sıralanmıştır. Yan ve mecaz anlamlar II işaretinden sonra gelen anlamlardır. [] işareti içerisinde anlamı tamamlayan ifadeler yer almıştır. Bazı anlamların sonunda parantez içerisinde o kelimedenden/kelime grubundan kastedilen kişi, mekân, tezkireye göre anlam vb. verilmiştir. Kelimenin/kelime grubunun verilen anlamda tezkirede geçme sayısı/sıklığı cümle başlarındaki rakamlarla belirtilmiştir. Örneğin bir madde girişinde 7 örnek cümle varsa, bu kelime tezkirede 7 defa geçiyor demektir. Madde girişlerinde yer alan her bir cümle tezkiredeki sıraya göredir ve bu cümlelerde geçip ilgili maddede anlamı verilen kelime/kelime grubu koyu (bold) olarak gösterilmiştir. Söz konusu anlamın geçtiği bütün cümleler Karateke'nin (2018) çalışmasından aynen alındığı ve sözlüğün daha sade bir görünüme sahip olması için tırnak içerisinde gösterilmemiştir. Aşağıda yer alan temsil şimdiye kadar anlatılanları örneklendirir:

TEBDİZ'den alınan çıktı görünümü	Tezde yer alan görünüm
aç kal-: <i>Yeterince yiyemeyip karnını doyuramamak; yoksulluğa, sıkıntıya düşmek, geçim zorluğu çekmek.</i> 1. Sûret-i kudrete gülzâr-ı nefâset derler Aç kalıp cürm edene eyleme tekdîr-i 'anîf (İşkodra Vilayeti 'Osmanlı Şa'irleri, Diğer 58, Mısra 6) [aç kal-, -ip,] izmid: <i>Kocaeli ilinin merkezi olan şehir. 1337-1337- Orhan Bey döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir.</i>	aç kal-: <i>Yeterince yiyemeyip karnını doyuramamak; yoksulluğa, sıkıntıya düşmek, geçim zorluğu çekmek.</i> 1. Aç kalıp cürm edene eyleme tekdîr-i 'anîf (s. 58, st. 6). [aç kal-, -ip] İzmid: <i>Kocaeli ilinin merkezi olan şehir. 1337-Orhan Bey döneminde Osmanlı hakimiyetine</i>

1. ve 1274/1857'de ūlā evvelī oldu 1278/1861-62'de Midilli 1280/1863-64'de Rodos 1282/1865'de Biga ve aynı senede Varna ve 1284/ 1867-68'de Kütahya ve 1288/1871-72'de İzmid 1289/1872-73'de (<i>İşkodra Vilayeti 'Osmanlı Şa'irleri, Diğer 36, Mısra 8.</i> [izmid,]	<i>girmiştir.</i> 1. ... 1284/ 1867-68'de Kütahya ve 1288/1871-72'de İzmid 1289/1872-73'de Nigde ve müte'ākiben Hersek 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fāsıla ve infisāl vukū' bulmaksızın mütevālī bir sūrette ta'yīn olunarak ... (s. 36, st. 8). [izmid]

3.3. TEZKİRENİN BAĞLAMLI DİZİNİ VE İŞLEVSEL SÖZLÜĞÜ

3.3.1. Tarihler ve Rakamsal İfadeler

1023/1614-15: *1603-1618 Osmanlı Devleti ile Safevî Devleti arasında çıkan savaşın on birinci yılı.*

1. Mü'essis-i memleket ve bānī-i cāmi^ç olan Süleymān Paşa Īrān muhārebātında **1023/1614-15** senesinde şehīd olarak na^ç-ı magfīret-nakşı Tiran'a nakl ile cāmi^ç-i mezkūr derūnunda ihzār etmiş ... (s. 45, st. 15). [1023/1614-15]

1075/1664-65: *Ömer Bey'in babası Mehmed Paşa'nın İşkodra valiliği görevinin sona erdiği tarih.*

1. ... Mehmed Paşa ba^çı me'mūriyyetlerde bulunduktan sonra İşkodra vālīliğine bi't-ta'yīn **1075/1664-65** tārīhine kadar vālīliği devām eylemiştir (s. 11, st. 15). [1075/1664-65]

11 Nisan 1854: *Şeyh Halīmî Efendi'nin vefat tarihi.*

1. Tiran'da vāki^ç tekye-i 'ālīlerinde yirmi seneden ziyāde zāviye-nişīn-i irşād olduktan sonra 1270 senesi Recebinin on üçüncü günü (**11 Nisan 1854**) terk-i cihān-ı fānī eyledi (s. 48, st. 12). [11 nisan 1854]

1110/1698-99: *Süleymān Paşa'nın İşkodra ve Rūmeli valiliklerinden ayrıldığı tarih.*

1. Ama Kaptan Mehmed Bey'in pederi Süleymān Paşa İşkodra ve Rūmeli vālīliklerinde bulunmuş ve **1110/1698-99** senesinde infisāl eylemiştir (s. 11, st. 13). [1110/1698-99]

1130/1717-18: *İşkodralı Rācī'nin vefat tarihi.*

1. Sāhib-tercüme Mur tazā Rācī Efendi'nin vefātı **1130/1717-18** hudūdundadır (s. 70, st. 6). [1130/1717-18]

1150/1737-38: *İşkodralı Hüseyinî'nin vefat tarihi.*

1. **1150/1737-38** hudūdunda İşkodra'da vefāt etmiştir (s. 40, st. 6). [1150/1737-38]

1150/1737-38: *İşkodralı Ahmedî'nin vefat tarihi.*

1. Vefatı İşkodra'da **1150/1737-38** hudüdüdadır (s. 17, st. 23). [1150/1737-38]

1170/1756-57: *Toptan ailesinin Rahiçe köyünden Akçahisar'a geliş tarihi.*

1. Lâkin Tiran ve Akçahisar'da görüştüğüm ba'zı ihtiyârlar, Âdem Aga Ohri kazâsında, Rahiçe karyesinden **1170/1756-57** târîhlerinde Akçahisar'a gelerek Akçahisar müsellemi Kôr Süleymân Aga'nın hizmetine girmiş... (s. 59, st. 7). [1170/1756-57]
2. Şu 'ibâreye nazaran gerek Toptan-zâdelik gerek Akçahisarîlik **1170/1756-57** târîhinden daha evvellerine 'â'idolmak lâzım gelir (s. 59, st. 17). [1170/1756-57]

1175/1761-62: *Koca Mehmed Paşa'nın İşkodra valiliğine atandığı ve vezirlik rütbesini aldığı tarih.*

1. İşte sülâle-i kadîmesi bu karyeye mensûb olan Koca Mehmed Paşa İşkodra kal'esinin muhâfızlığında bulunduğu esnâda sâhib-i tedbîr u dirâyet bir zât olduğundan **1175/1761-62** senesinde taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden İşkodra vâlîliğine ta'yîn ve 'uhdesine rütbe-i vezâret ihsân olunmuştur (s. 10, st. 10). [1175/1761-62]

1180/1766-67: *Akçahisar Hükûmet Konağı'nın yapım tarihi.*

1. Bu konanın kitâbesi şudur
Târîh-i binâ-yı sarây sene **1180/1766-67** (s. 59, st. 22). [1180/1766-67]

1182/1768-69²⁰: *İşkodralı Âsaf Mehmed Paşa'nın doğum tarihi.*

1. Cedd-i 'âlîleri Koca Mehmed Paşa'nın vâlîlikleri vaktinde **1182/1768-69** senesinde İşkodra şehrinde dünyâya gelmiştir (s. 19, st. 16). [1182/1768-69]

1182/1768-69: *Edhem Bey'in vefat tarihi.*

²⁰ Karateke'nin çalışmasında bu tarih 1172 şeklindedir. Ancak bu tarih tezkiredeki bilgilere uymadığı için orijinal metne bakılmış ve tarihin 1182 olduğu görülmüştür ve düzeltilmiştir.

1. ... onun pederi Edhem Bey **1182/1768-69** senesinde vefât etmiştir (s. 72, st. 13). [1182/1768-69]

1187/1773-74: *İşkodra'da bulunan, asıl adı Buşatlı Mehmed Paşa Cami olan ve halk arasında Kurşunlu Cami olarak bilinen yapının inşa edildiği tarih.*

1. Paşa hüsn-i idāreye muvāfık olarak on dört sene vālīlik eyledikten başka İşkodra'nın Tabak-hāne mahallesinde sekiz on kubbeli gāyet zarīf bir cāmi'-i şerīf binā eylemiştir. Cāmi'-i şerīfin **1187/1773-74** senesinde ikmāl edildiği müzeyyen kapısı üzerinde muharrer bulunan 'aynen şu kitābeden müstebāndır (s. 10, st. 12). [1187/1773-74]
2. Sāhibü'l-hayrāt ve'l-hasenāt Mehmed Paşa'nın binā eylediği cāmi'-i şerīfin tārīhi Sene **1187/1773-74** (s. 10, st. 14). [1187/1773-74]

1189/1775-76: *Murtazâ Sâfi Efendi'nin Koca Mehmed Paşa'nın vefatı üzerine tarih düştüğü yıl.*

1. Sāfiyā tāk-ı cevāhirle dedim tārīhini
Āşiyān-ı 'arşa çıkdı rüh-ı düstür-ı celīl
Sene **1189/1775-76** (s. 11, st. 11). [1189/1775-76]

1189/1775-76: *Akçahisarlı Hulûsî Bey, Toptan-zâde'nin doğum tarihi.*

1. İşte sâhib-tercüme Şa'bān Hulûsî Bey müşārün-ileyh Ādem Aga'nın mahdümü Mustafâ Paşa'nın sulbünden **1189/1775-76** tārīhinde Akçahisar kasabasında dünyāya gelmiştir (s. 60, st. 3). [1189/1775-76]

1189/1775-76: *Āsaf Paşa'nın büyük dedesi Koca Mehmed Paşa'nın vefat tarihi.*

1. 1189/1775-76 senesinde cedd-i āsafānelerinin vefatı üzerine pederi Mustafâ Paşa İşkodra vālisi olarak on üç sene mikdārı vālīliği hüsn-i ifā ile ... (s. 19, st. 17). [1189/1775-76]

1189 senesi Cümade'l-ülāsının on altıncı Cum'a günü: *Koca Mehmed Paşa'nın Hicri takvime göre vefat tarihi (H.1189 yılında Arabi ayların beşincisi olan cemāziye'l-evvelin on altıncı Cuma günü).*

1. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa **1189 senesi Cümāde'l-ülāsının on altıncı Cum'a günü** (14 Temmuz 1775) beyne's- salateyn vefāt ederek cāmi'-i mezkūr hazīresine defnolunmuştur (s. 10, st. 15). [1189 senesi cümāde'l-ülāsının on altıncı cum'a günü, - (s), -i(s), -i, -nın-ncı-ü]

1190/1776-77: *Abdü's-selâm Mücrim hazretlerinin vefat tarihi.*

1. Sene **1190/1776-77²¹** (s. 58, st. 2). [1190/1776-77]

1192/1778: *Toptan-zāde Ādem Aga'nın el-Hac Hamza Efendi türbesine yeni bir kubbe inşa ettirdiği tarih.*

1. Bu türbenin kubbesi mürūr-ı zamān ile harāb olduğundan Akçahisar hānedān-ı kadīminden Toptan-zāde Ādem Aga **1192/1778** senesinde müceddeden dil-nişin bir kubbe binā ettirmiş (s. 41, st. 10). [1192/1778]
2. Ādem Aga'nın meşāyih-i kirāmdan Hacı Hamza nām zāta inşā eylediği türbenin kitābesi de şöyledir
Sāhibü'l-hayrāt Ādem Aga'nın Hacı Hamza türbesini inşā eylediği tārīh sene **1192/1778** (s. 59, st. 24). [1192/1778]

1198/1783-84: *Toptan-zāde Ādem Aga'nın vefat tarihi.*

1. Hazā tārīh-i vefāt-ı Cennetmekān Toptan-zāde Ādem Aga ibn İbrāhīm Aga bin 'Alī Bey Akçahisarī sene **1198/1783-84** Rahmetullāhi 'aleyhim (s. 59, st. 16). [1198/1783-84]

1202/1787-88: *Āsaf Mehmed Paşa'nın babası Mustafā Paşa'nın sefere memur edildiği tarih.*

1. ... cedd-i āsafānelerinin vefātı üzerine pederi Mustafā Paşa İşkodra vālisi olarak on üç sene mikdārı vāliligi hüsn-i ifā ile **1202/1787-88** senesinde sefere me'mūr edilmişti (s. 19, st. 18). [1202/1787-88]

1202/1787-88: *Koca Mehmed Paşa'nın büyük oğlu Mustafā Paşa'nın vefat tarihi.*

²¹ Farsça yazılan bir tarih manzumesinin sonunda belirtilmiştir.

1. Koca Mehmed Paşa'nın vefâtından sonra büyük mahdûmları Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vâlîliğinin on üçüncü senesi olan **1202/1787-88'de** vefâtı vukû' bularak ... (s. 11, st. 19). [1202/1787-88'de, -de]

1204/1789-90: *Şeyh Receb Efendi'nin vefat tarihi.*

1. Memleketi olan Tiran'da yetmiş sene icrâ-yı meşîhat ve irşâd-ı müridâna himmet ederek **1204/1789-90** senesinde vefât etmiştir (s. 46, st. 14). [1204/1789-90]
2. Sene **1204/1789-90** (s. 48, st. 2). [1204/1789-90]

1205/1790-91: *Çâker Mehmed Bey'in doğum tarihi.*

1. Cenâb-ı Çâker diyor ki “**1205/1790-91** senesinde Zile kasabasında tevellüd eyledim” (s. 28, st. 8). [1205/1790-91]

1208/1793-94: *Âsaf Mehmed Paşa'nın amcalarının valilik görevindeki diğer amcası Kara Mahmud Paşa üzerine gönderildiği tarih.*

1. **1208/1793-94** senesinde diğer amcaları sâbıku't-tercûme İbrâhîm Halîlî Paşa ile birlikte amcası Kara Mahmûd Paşa üstüne sevk olunmuş idi (s. 19, st. 23). [1208/1793-94]

1208/1793-94: *Şeyh Hâlîmî Efendi'nin doğum tarihi.*

1. Şeyh Hâlîmî Efendi **1208/1793-94** senesinde Tiran'da dünyâyâ gelmiştir (s. 48, st. 9). [1208/1793-94]

1210/1795-96: *İşkodralı Hamdî'nin doğum tarihi.*

1. ... şöhreti Nalband-zâde'dir. **1210/1795-96** hudûdunda tevellüd eylemiştir (s. 51, st. 4). [1210/1795-96]

1211/1796-97: *Kara Mahmûd Paşa'nın Karadağ'ı ele geçirdiği tarih.*

1. ... 1211/1796-97 senesinde birâderi Kara Mahmūd Paşa'nın Karadag'ı kâmilen zabteylediği esnâda... (s. 12, st. 2). [1211/1796-97]

1211/1796-97: *Kara Mahmūd Paşa'nın vefat tarihi.*

1. 1211/1796-97 senesinde Kara Mahmūd Paşa'nın vefâtı üzerine İbrâhîm Halîlî Paşa İşkodra vâlîliğine ve Āsaf Mehmed Paşa dahi rütbe-i mîr-i mîrâni ile Ohri sancığı mutasarrıflığına tahvîl-i me'mûriyyet eyledi (s. 19, st. 25). [1211/1796-97]

1218/1803-04: *İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa'nın Rûmeli eyaleti seraskerlik unvanını aldığı tarih.*

1. Sultân Selîm Hân-ı sâlis hazretleri tarafından 1218/1803-04 senesinde Rûmeli eyaleti seraskerlik 'unvânının inzimâmıyla ... (s. 12, st. 6). [1218/1803-04]

1220/1805-06: *İşkodralı Hâdim'in vefat tarihi.*

1. ... 1220/1805-06 hudûdunda 'azm-i nişîmengâh-ı melekût eyledi (s. 56, st. 9). [1220/1805-06]

1222/1807-08: *İşkodralı Āsaf Mehmed Paşa'nın vefat tarihi.*

1. Sinn-i necîbâneleri tabaka-i erba'inde olduğu hâlde 1222/1807-08 senesinde terk-i lezâ'iz-i hayât eyledi (s. 19, st. 28). [1222/1807-08]

1222/1807-08: *Tiran mütesellimi Mollâ Bey'in şehit edildiği tarih.*

1. İşkodra vâlîsi İbrâhîm Hâlîlî Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollâ Bey'i şehîd ederek yerini sâhib-tercümenin 'amcası Kaplan Paşa'ya vermiş ... (s. 60, st. 11). [1222/1807-08]

1223/1808-09: *İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa'nın vefat tarihi.*

1. Bu sûretle hüsn-i hizmette sâbit-kadem olarak imrâr-ı leyl ü nehâr eylemekte olduğu hâlde vâlîliğinin on ikinci senesi olan 1223/1808-09'da 'azm-i nişîmen-i lâhut ederek ... (s. 12, st. 14). [1223/1808-09'da, -da]

1223/1808-09: *Mehmed Mollā Bey'in vefat tarihi.*

1. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 tārīhinde Tiran'da vefāt etmiş, onun pederi Mollā Bey Tiran mütesellimi iken **1223/1808-09** senesinde şehīd edilmiş (s. 72, st. 12). [1223/1808-09]

1224/1809-10: *Akçahisarlı Hātemī'nin vefat tarihi.*

1. Mahall-i mezkūrda imrār-ı evkāt-ı dervīşāne etmekde iken **1224/1809-10** senesinde vefāt etmiştir (s. 55, st. 11). [1224/1809-10]

1226/1811: *El-Hac Hamza Efendi türbesi içinin Kaplan Paşa tarafından süslendirildiği tarih.*

1. ... yā'ni **1226/1811** senesinde mahdūmu Kaplan Paşa tarafından derūnu nukūş-ı gün-ā-gün ile tezyīn edilmiştir (s. 41, st. 11). [1226/1811]

1234/1818-19: *Kaplan Paşa'nın vefat tarihi.*

1. Mollā Bey'in mahdūmu āti't-tercūme Edhem Şehīdī Bey firār ederek az müddet sonra İbrāhīm Hālīlī ve **1234/1818-19** senesinde de Kaplan Paşalar vefāt eylediginden ... (s. 60, st. 13). [1234/1818-19]

1236/1820-21: *Tahir Paşa ve Dervīş Bey'in öldürüldükleri tarih.*

1. ... büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervīş Bey yirmi yaşlarında birer civān-ı necīb oldukları hālde **1236/1820-21** senesinde İşkodra'da terk-i hayāt ettirilmişlerdir (s. 14, st. 3). [1236/1820-21]

1236/1820-21: *Peklinli Ca'fer Sadık Paşa'nın babası Süleymān Paşa'nın vefat tarihi.*

1. Süleymān Paşa'nın **1236/1820-21** senesinde vukū'-ı vefātına ... (s. 25, st. 3). [1236/1820-21]
2. 'Azim-i Cennet-i lutf oldu Süleymān Paşa
Sene **1236/1820-21** (s. 25, st. 20). [1236/1820-21]

1236/1820-21: *Peklinli Ca'fer Sadık Paşa'nın memuriyete başlama tarihi.*

1. Pederinin vefâtı üzerine **1236/1820-21** senesinde memleketi olan Peklin kazâsı müdüriyyetinde ve sonraları daha sâ'ir me'müriyyetlerde îfâ-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 24). [1236/1820-21]

1237/1821-22: *Çâker'in öğrenimini tamamlama arzusuyla İstanbul'a geldiği tarih.*

1. Kayd-ı zarûret mâni'-i tahsîl olduğundan yalnız sarfa kadar okuyabildim. **1237/1821-22** senesinde ârzü-yı ikmâl-i tahsîl ile Der-Sa'âdet'e 'azîmet eyledim (s. 28, st. 9). [1237/1821-22]

1238/1822-23: *Peklinli Ca'fer Sadık Paşa'nın eyalet valiliği için görevlendirildiği tarih.*

1. ... bi't-takdîr **1238/1822-23** senesinde 'uhdesine taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden rütbe-i mîr-i mîrânî tevcih olundu (s. 26, st. 1). [1238/1822-23]

1238/1822-23: *Edhem Şehîdî Bey tarafından Tiran Saat Kulesi'nin inşa edildiği tarih.*

1. Edhem Şehîdî Bey'in **1238/1822-23** senesinde Tiran şehrinde binâ eylediği kebîr sâ'at kulesine ma'-târîh bir de manzûme-i tebrikiyye tanzîm eylemiştir ... (s. 60, st. 17). [1238/1822-23]

1240/1824-25: *Akçahisarlı şair Hikmetî'nin vefat tarihi.*

1. Bir müddet geşt ü güzâr-ı aktâr u memleket ve seyr-i büldân ve mesâlik eyledikten sonra yine İşkodra'ya 'avdet ve icrâ-yı âyîn-i dervîşân ile imrâr-ı vakt-ı sâ'at eylemekte olduğu hâlde **1240/1824-25** hudûdunda vefât etmiştir (s. 44, st. 7). [1240/1824-25]

1240/1824-25: *Çâker'in altı ay boyunca memur olarak görev yapacağı İstanbul'un Maslak ilçesine gidiş tarihi.*

1. **1240/1824-25** senesinde sadr-ı esbak müteveffâ Reşîd Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a me'mûr olarak altı ay anda karâr eyledim (s. 28, st. 18). [1240/1824-25]

1240/1824-25: *Priştineli şair İskender Zârî Efendi'nin vefat tarihi.*

1. ... gazeline **1240/1824-25** hudûdunda vefât eden Priştineli şâ'ir İskender Zârî Efendi'nin birâder-zâdesi Ya'kûb Meylî Efendi'nin dahi nazîresi vardır (s. 44, st. 3). [1240/1824-25]

1242/1826-27: *Hasan Hakkî Paşa'nın doğduğu yıl.*

1. **1242/1826-27** senesi Muharreminde (5 Ağustos-3 Eylül 1826) İşkodra şehrinde dünyâya gelmiştir (s. 35, st. 2). [1242/1826-27]

1242/1826-27: *Hasan Hakkî Paşa'nın ve kardeşi Hüseyin'in doğduğu yıl.*

1. Kudûm-i pâk-i ma'sûmeyne Sûzî pek becâ târîh
Sudûr etti zehî lutf-ı Hudâdan bu iki nev-zâd
Sene **1242/1826-27** (s. 35, st. 9). [1242/1826-27]

1242/1826-27: *Şeyh Selîm Halîmî Efendi'nin 'Abdülkâdir Geylânî'ye ait Fütühü'l-Gayb isimli kitabın nüshasını yazmayıtamladığı tarih.*

1. Zikr olunan Fütühü'l-Gayb kitâbını **1242/1826-27** senesinde ikmâl eylediği zîrindeki ketebelerinden anlaşılmıştır (s. 50, st. 4). [1242/1826-27]

1243/1827-28: *Peklinli Ca'fer Sadık Paşa'nın Maçın mutasarrıflığı için görevlendirildiği tarih.*

1. **1243/1827-28'de** Maçın ve 1244/1828-28 Şevval'inde İnebahtı ve sonra da Karlili mutasarrıflıklarında bulundu (s. 26, st. 2). [1243/1827-28'de, -de]

1243/1827-28: *Hasan Hakkî Paşa'nın eyâlet vâlisi, beylerbeyi olarak görevlendirildiği yıl.*

1. ... büyük birâderi Mahmûd Paşa ile birlikte **1243/1827-28** senesinde 'uhdelerine rütbe-i refî'a-ı mîr-i mîrânî tevcih buyurulmuş ... (s. 35, st. 11). [1243/1827-28]

1244/1828-28: *Peklinli Ca'fer Sadık Paşa'nın İnebahtı mutasarrıflığı için görevlendirildiği tarih.*

1. 1243/1827-28'de Maçın ve **1244/1828-28** Şevval'inde İnebahtı ve sonra da Karlılı mutasarrıflıklarında bulundu (s. 26, st. 2). [1244/1828-28]

1247/1831-32: *Şerîfî Mustafâ Paşa'nın İşkodra valiliğinin sona erdiği yıl.*

1. ... **1247/1831-32** senesinde tafsîlâtı Takvîm-i Vekâyi' gazetesinin sene-i mezkûreye 'â'id nüshalarında beyân olunduğu üzere İşkodra vâlîliğine hitâm verdirilerek ... (s. 35, st. 13). [1247/1831-32]

1247/1831-32: *Şeyh Yûnus Efendi'nin vefat tarihi.*

1. İşte sâhib-tercüme pek ciddî bir zât-ı 'âlî-kadr olduğu gibi pederleri Şeyh Yûnus dahi bir şeyh-i kesîrû'l-fazâ'il idi. **1247/1831-32** senesinde vâki' olan vefâtına mazhar-ı esmâ târîh düşmüştür (s. 48, st. 3). [1247/1831-32]
2. Yakışır mazhar-ı esmâ târîh **1247/1831-32**
Şeyh Yûnus ede 'Adn'i me'vâ **1247** (s. 48, st. 7). [1247]

1248/1831-33: *Hacı Edhem Şehîdî Bey'in oğlunun (Tiranlı Rızâ Bey) doğumu üzerine yazdığı Necm-i Dirahşân tarihi.*

1. Târîhlerinin biri Necm-i Dirahşân (**1248/1831-33**) ve birisi de Ke-Zülfikârı 'Alî'dir (s. 72, st. 16). [1248/1831-33]

1248/1832-33: *Tiranlı Rızâ Bey'in doğum tarihi.*

1. Sâhib-tercüme 'Alî Rızâ Bey **1248/1832-33** senesinde tevellüd eylemiştir ... (s. 72, st. 14). [1248/1832-33]

1248/1832-33: *Hacı Edhem Şehîdî Bey'in oğlunun (Tiranlı Rızâ Bey) doğumu üzerine yazdığı Ke-Zülfikârı 'Alî' tarihi.*

1. Tārīhlerinin biri Necm-i Dirahşān (1248/1831-33) ve birisi de Ke-Zülfikārī ‘Alī’dir (1248/1832-33) (s. 72, st. 16). [1248/1832-33]

1249/1833-34: Peklinli Ca‘fer Sadık Paşa'nın İstanbul'a geldiği tarih.

1. 1249/1833-34 senesinde Der-Sa‘ādet’e gelerek mazhar-ı iltifāt-ı şehriyārī oldu (s. 26, st. 3). [1249/1833-34]

1249/1833-34: Akçahisarlı Hulūsī Bey'in vefat tarihi.

1. Sāhib-tercüme Şa‘bān Hulūsī Bey muvakkar ve müreffeh bir sūrette imrār-ı evkāt eylemekte olduğu hâlde Tiran’da 1249/1833-34 senesinde terk-i cihān-ı bī-bekā eyledi (s. 60, st. 22). [1249/1833-34]

1250/1834-35: Peklinli Ca‘fer Sadık Paşa'nın vefat tarihi.

1. Sila-i rahm için mesrūren vatanına ‘avdetini müte‘ākib 1250/1834-35 senesinde terk-i ‘ālem-i gurūr ve ‘azm-i Cenāb-ı dārü’l-huzūr ederek Dārü’l-huzūr ta‘biri tārīh-i vefāti vāki‘ oldu (s. 26, st. 4). [1250/1834-35]
2. Āh ederken dāderi Fehmī gelip hātif dedi
‘Adn ola mesken ana tārīhidir Dārü’l-huzūr
Sene 1250/1834-35 (s. 26, st. 17). [1250/1834-35]

1250/1834-35: Valilikte çalışan birisinin İşkodralı Hamdī’yi ziyaret ettiği tarih.

1. Şöyle ki vālī-i memleketin hizmetinde bulunan bir zāt 1250/1834-35 senesinde ziyāretine gelerek hacc-ı şerīfe ‘azīmet edeceğinden rāsime-i vedā‘i icrā eyledikten sonra ‘acebā tekrār ‘avdet edip etmeyeceği su‘āline karşı şu beyti bi’l-bedāhe inşād ederek okumuştur (s. 52, st. 3). [1250/1834-35]

1250/1834-35: Şair İsmail Zihni’nin vefat tarihi.

1. İşkodra muhāsebe ketebesinden İbrāhīm Şu‘ūrī Efendi’nin sulbünden 1250/1834-35 hudūdunda İşkodra’da dünyāya gelmiştir (s. 64, st. 5). [1250/1834-35]

1251/1835-36: *Çāker'in Rumeli valisi Mahmūd Hamdī Paşa'nın mesleğine dahil olup Paşa'yla Prizren'e gittiği tarih.*

1. ... 1251/1835-36 senesinde Rümeli vālīsi müteveffā Mahmūd Hamdī Paşa'nın kitāb-ı belāgat-nisābı silkine duhül ettim (s. 28, st. 33). [1251/1835-36]

1253/1837-38: *Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa'nın İşkodra'ya atandığı ve Çāker'in de Paşa'nın divan katipliğine tayin edildiği tarih.*

1. 1253/1837-38 senesinde İşkodra'ya ta'yīn olunan Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa'nın dīvān kitābeti hizmetine ta'yīn edilerek kadr ve menziletim terfī'e eyledi (s. 29, st. 4). [1253/1837-38]

1255/1839-40: *Hasan Rıf'at Paşa'nın İşkodra'dan ayrıldığı ve Çāker'in de Zekeriyā Paşa'nın katipliğine tayin edildiği tarih.*

1. 1255/1839-40 senesinde müşārün-ileyh Hasan Rıf'at Paşa'nın İşkodra'dan infisāli üzerine yine Manastır'a gelerek kemā-kān müşārün-ileyh Zekeriyā Paşa'nın hizmet-i kitābetinde bulundum (s. 29, st. 6). [1255/1839-40]

1259/1843: *Bosnalı Süleymān Paşa-zāde 'Osman Mazhar Paşa'nın İşkodra valiliğine tayin olduğu ve Çāker'in de Paşa'nın katipliğine tayin edildiği tarih.*

1. 1259/1843 senesinde İşkodra vālīliğine ta'yīn olunan Bosnalı Süleymān Paşa-zāde 'Osmān Mazhar Paşa'nın kitābeti hizmetinde bi't-ta'yīn sānīyen İşkodra şehr-i dil-ārāsına vāsıl oldum (s. 29, st. 9). [1259/1843]

1260/1844: *Tevfīk Bey'in vefat tarihi.*

1. Vefātı 1260/1844 hudūdundadır (s. 23, st. 29). [1260/1844]

1262/1845-46: *Hasan Hakkī Paşa'nın eyalet valiliği rütbesinden miralay rütbesine geçtiği yıl.*

1. ... sabāvetten beri hā'iz olduğu mīr-i mīrānlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi'l-iltimās sāniye rütbesine tahvīl ettirerek (s. 36, st. 4). [1262/1845-46]

1265/1848-49: *Hacı Edhem Şehîdî Bey'in vefat tarihi.*

1. Pederi Hacı Edhem Bey **1265/1848-49** târîhinde Tiran'da vefât etmiş ... (s. 72, st. 11). [1265/1848-49]

1270/1853-54: *Çāker Efendi'nin İşkodra valiliği bünyesinde çalışmasının sona erdiği tarih.*

1. ‘Osmān Paşa’nın mazhar-ı ihtirām u hürmeti olarak **1270/1853-54** senesine kadar on bir sene müddet devām eden İşkodra vālîliğinde kemā-kān dīvān efendiliginde bulunmuş ... (s. 29, st. 19). [1270/1853-54]

1270/1853-54: *‘Osmān Mazhar Paşa'nın Selānik valiliğine atanma tarihi.*

1. Vālî-i müşārün-ileyh ‘Osmān Mazhar Paşa **1270/1853-54** senesinde Selānik vālîliğine tahvîl-i me’mûriyyet etmesi hasebiyle ... (s. 29, st. 22). [1270/1853-54]

1270/1853-54: *Şeyh Selîm Hālîmî Efendi'nin vefat tarihi.*

1. Şeyhinin dedi Sa‘îdî cevher-i târîhini
Şeyh Selîm Efendi kasr-ı ‘Adn’e geldi kāmurān
Sene **1270/1853-54** (s. 49, st. 27). [1270/1853-54]

1270/1853-54: *‘Ömer Sırrî Efendi'nin vefat tarihi.*

1. İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa’nın ser-kâtibi olup **1270/1853-54** senesinde vefât eden ‘Ömer Sırrî Efendi Gogola hakkında söylediği târîh isim ve mahlası hāvî olmakla ber-â-ber hak budur ki tamāmi-i îfādeyi cāmî‘dir (s. 73, st. 3). [1270/1853-54]
2. ‘Ömer Sırrî Efendi vāsıl-ı Dārü’s-Selām olsun
Sene **1270/1853-54** (s. 73, st. 6). [1270/1853-54]

1270 senesi Recebinin on üçüncü günü: *Şeyh Halîmî Efendi'nin Hicri takvime göre vefat tarihi.*

1. Tiran'da vākî‘ tekye-i ‘ālîlerinde yirmi seneden ziyāde zāviye-nişîn-i irşād olduktan sonra **1270 senesi Recebinin on üçüncü günü** (11 Nisan 1854) terk-i cihān-ı fānî eyledi (s. 48, st. 12). [1270 senesi recebinin on üçüncü günü]

1271/1854-55: *‘Osmān Mazhar Paşa'nın Trablusgarp valiliğine atanma ve Çāker'in de Paşa'nın emri altında buraya gitme tarihi.*

1. ‘Osmān Mazhar Paşa ... **1271/1854-55** senesinde Trablusgarp vāliligi ‘uhdelerine tevcih buyurulması üzerine oraya da birlikte muvāsalat eylemiş ... (s. 29, st. 23). [1271/1854-55]

1272/1855-56: *Menemenli-zāde Mustafā Paşa'nın İşkodra valisi olduğu tarih.*

1. **1272/1855-56** senesinde İşkodra vāliligine gelen Menemenli-zāde Mustafā Paşa'nın ibrāmı üzerine tekrār İşkodra vilāyeti dīvān kitābeti hizmetini der‘uhde eylemiştir (s. 29, st. 28). [1272/1855-56]

1272/1855-56: *Hasan Hakkī Paşa'nın ūlā sanisi görevine getirildiği yıl.*

1. Müddet-i medīde Bāb-ı ‘ālīye devām ile kat‘-ı merātib eyledi. **1272/1855-56** senesinde ūlā sānīsi ve 1274/1857’de ūlā evvelī oldu (s. 36, st. 6). [1272/1855-56]

1274/1857: *Hasan Hakkī Paşa'nın ūlā evvelī görevine getirildiği yıl.*

1. 1272/1855-56 senesinde ūlā sānīsi ve **1274/1857’de** ūlā evvelī oldu (s. 36, st. 7). [1274/1857’de, -de]

1274/1857-58: *Çāker'in vefat tarihi.*

1. Ölürsem de yemem gam belde-i İşkodra’da Çāker
Degil mi der-kenār-ı vasla tıfl-ı Arnavud çekdim
hükmü zuhūr ederek **1274/1857-58** senesinde İşkodra’da vefāt eyledi (s. 30, st. 8). [1274/1857-58]
2. Çıkdı tārīh āl-i hamsın ‘aşkına gurre-cemāl
Ey Necīb Çāker Mehemmed etti mesken Cenneti
Sene **1274/1857-58** (s. 30, st. 15). [1274/1857-58]

1277 senesi Ramazān-ı şerīfi: *İşkodralı Hamdī'nin Hicri takvime göre vefat tarihi.*

1. ... imrār-ı eyyām eylemekte olduğu hâlde **1277 senesi Ramazân-ı şerîfnde** (13 Mart-11 Nisan 1861) vefât etmiştir (s. 52, st. 11). [1277 senesi ramazân-ı şerîfî, -(n), -de]

1278/1861-62: *Hasan Hakkî Paşa'nın Midilli mutasarrıflığına getirildiği yıl.*

1. **1278/1861-62'de** Midilli ... mutasarrıflıklarına, fāsıla ve infisāl vukū^c bulmaksızın mütevālî bir sūrette ta'yîn olunarak îfâ-yı hüsn-i hizmet eyledi (s. 36, st. 7). [1278/1861-62'de, -de]

1280/1863-64: *Hasan Hakkî Paşa'nın Rodos mutasarrıflığına getirildiği yıl.*

1. ... **1280/1863-64'de** Rodos ... mutasarrıflıklarına, fāsıla ve infisāl vukū^c bulmaksızın mütevālî bir sūrette ta'yîn olunarak îfâ-yı hüsn-i hizmet eyledi (s. 36, st. 7). [1280/1863-64'de, -de]

1282/1865: *Hasan Hakkî Paşa'nın Biga mutasarrıflığına getirildiği yıl.*

1. ... **1282/1865'de** Biga ve Varna ... mutasarrıflıklarına, fāsıla ve infisāl vukū^c bulmaksızın mütevālî bir sūrette ta'yîn olunarak îfâ-yı hüsn-i hizmet eyledi (s. 36, st. 7). [1282/1865'de, -de]

1284/1867-68: *Hasan Hakkî Paşa'nın Kütahya mutasarrıflığına getirildiği yıl.*

1. ... **1284/ 1867-68'de** Kütahya ... mutasarrıflıklarına, fāsıla ve infisāl vukū^c bulmaksızın mütevālî bir sūrette ta'yîn olunarak îfâ-yı hüsn-i hizmet eyledi (s. 36, st. 8). [1284/1867-68, -de]

1284/1867-68: *İsmâ'îl Zihnî Efendi'nin İşkodra merkez vilâyet muhâsebecisi olduğu tarih.*

1. Tedrîcen terakkî eyleyerek **1284/1867-68** senesinde iki bin kuruş ma'âşla İşkodra merkez vilâyet muhâsebecisi oldu (s. 64, st. 11). [1284/1867-68]

1288/1871-72: *Hasan Hakkî Paşa'nın İzmit mutasarrıflığına getirildiği yıl.*

1. ... **1288/1871-72'de** İzmid ... mutasarrıflıklarına, fāsıla ve infisāl vukū' bulmaksızın mütevālī bir sūrette ta'yīn olunarak ĩfā-yı hüsn-i hizmet eyledi (s. 36, st. 8). [1288/1871-72'de, -de]

1289/1872-73: *Hasan Hakkī Paşa'nın Niğde ve Hersek mutasarrıflıklarına getirildiği yıl.*

1. **1289/1872-73'de** Niğde ve müte'akiben Hersek ... mutasarrıflıklarına, fāsıla ve infisāl vukū' bulmaksızın mütevālī bir sūrette ta'yīn olunarak ĩfā-yı hüsn-i hizmet eyledi (s. 36, st. 8). [1289/1872-73'de, -de]

1290/1873-74: *Hasan Hakkī Paşa'nın Mecidī nişanı aldığı yıl.*

1. **1290/1873-74** senesinde ikinci rütbeden Mecidī nişānıyla taltīf olundu (s. 36, st. 11). [1290/1873-74, -du]

1290/1873-74: *İsmā'īl Zihnī Efendi'nin Lübnan Dağı muhāsebeciliğine atandığı tarih.*

1. ... **1290/1873-74** hudūdunda Cebel-i Lübnān muhāsebeciligine ta'yīn olundu (s. 64, st. 13). [1290/1873-74]

1291/1874-75: *Hasan Hakkī Paşa'nın Filibe mutasarrıflığına getirildiği yıl.*

1. ... **1291/1874-75'de** Filibe mutasarrıflıklarına fāsıla ve infisāl vukū' bulmaksızın mütevālī bir sūrette ta'yīn olunarak ĩfā-yı hüsn-i hizmet eyledi (s. 36, st. 9). [1291/1874-75'de, -de]

1291/1874-75: *Tayyar-zāde 'Atā Bey'in Enderūn Tarihi'ni yayımladığı yıl.*

1. Tayyar-zāde 'Atā Bey merhūmun **1291/1874-75** senesinde tab' ve neşrine muvaffak oldukları Enderūn Tārīhi 'ne takrīz sūretiyle tanzīm eylediği ... (s. 37, st. 4). [1291/1874-75]

1292/1875: *Hasan Hakkī Paşa'nın bālā rütbesini aldığı yıl.*

1. **1292/1875** senesinde rütbe-i bālāyî bi'l-ihraz Diyārbekir vilāyetinden fekk-i irtibat ile mutasarrıflık olan Ma'mūretü'l-'aziz mutasarrıflığına ta'yin olundu (s. 36, st. 12). [1292/1875]

1292/1875: *İsmā'îl Zihnî Efendi'ye miralay rütbesinin verildiği tarih.*

1. **1292/1875'de** livā'-ı mezkūr muhāsebecisi bulunduğu hâlde sāniye sınıf sanisi rütbesiyle taltif edildi (s. 64, st. 14). [1292/1875'de, -de]

1292/1875-76: *Ali Emirî ile Âbidîn Paşa'nın Elazığ'a birlikte gittikleri ve İsmā'îl Zihnî Efendi'nin orada muhāsebeci olarak bulunduğu tarih.*

1. **1292/1875-76** senesinde Diyārbekir, Ma'mūretü'l-'aziz, Sīvās heyet-i islāhiyye serkomiseri Âbidîn Paşa ile devren Ma'mūretü'l-'aziz'e gelip on beş gün kadar ikāmet eylediğimiz sırada orada muhāsebeci idi (s. 64, st. 19). [1292/1875-76]

1293/1876: *Hasan Hakkî Paşa'nın Van valisi olduğu yıl.*

1. **1293/1876** senesinde 'uhde-i devletlerine rütbe-i sāmiye-i vezāret bi't-tevcih Van vilāyeti vāliliğiyle mesrūr edildi (s. 36, st. 13). [1293/1876]

1293/1876-77: *İsmā'îl Zihnî Efendi'nin Elazığ muhāsebeciliğine atandığı tarih.*

1. ... Ma'mūretü'l-'aziz muhāsebeciliğinde mutasarrıfı olan sābikü't-tercūme İşkodralı Hasan Hakkî Paşa inhā'sıyla **1293/1876-77** senesinde 3200 kuruş ma'āşla ta'yin olundu (s. 64, st. 18). [1293/1876-77]

1294/1877: *Tiranlı Ziver'in vefat tarihi.*

1. Vefāti **1294/1877** senesindedir (s. 76, st. 12). [1294/1877]

1298/1880-81: *Ma'mūretü'l-'aziz/Elazığ sancağının vilāyete dönüştürüldüğü ve İsmā'îl Zihnî Efendi'nin burada defterdarlık yaptığı tarih.*

1. **1298/1880-81** senesinde livā³-ı mezkūr vilāyete tahvīl olundukta yine ma³āş-ı sâbıkı ile vilāyet-i mezkûre defterdârlığına istihdâm olundu (s. 64, st. 22). [1298/1880-81]

13 Mart-11 Nisan 1861: *İşkodralı Hamdî'nin vefat tarihi.*

1. ... cevâmi³-i şerîfede va³z u nasîhatla imrâr-ı eyyâm eylemekte olduğu hâlde 1277 senesi Ramazân-ı şerîfinde (**13 Mart-11 Nisan 1861**) vefât etmiştir (s. 52, st. 11). [13 mart-11 nisan 1861]

1300/1882-83: *Hasan Hakkî Paşa'nın Van valiliğinden ayrıldığı yıl.*

1. Vilāyet-i mezkûrede vâlîliğinde yedi sene mikdârı îfâ-yı hüsn-i hizmet ve bi'l-hâssa Rusya muhârebese sırasında ibrâz-ı dirâyet ve kifâyet ve siyâset eylemiş ve **1300/1882-83** senesinde infikâkı vukû³ bulmuştur (s. 36, st. 16). [1300/1882-83]

1300/1882-83: *Kânî Paşa'nın vefat ettiği yıl.*

1. Hâke defnoldu sadâkat Kânî
Sene **1300/1882-83** (s. 37, st. 10). [1300/1882-83]

1302/1884-85: *Hasan Hakkî Paşa'nın Selânik valisi olduğu yıl.*

1. ... **1302/1884-85** senesinde Selânik vilâyeti vâlîliğine ittisâl eyledi (s. 36, st. 17). [1302/1884-85]

1302/1884-85: *İsmâ'îl Zihnî Efendi'nin Ma'mûretü'l-'azîz/Elazığ defterdarlığından ayrılarak İstanbul'a döndüğü tarih.*

1. **1302/1884-85** senesinde vilāyet-i mezkûre defterdârlığından infisâl ve Der-Sa³âdet'e ³avdet eyledi (s. 65, st. 1). [1302/1884-85]

1304/1886-87: *Hasan Hakkî Paşa'nın naîf'a/bayındırlık komisyonu üyeliğine tayin olma yılı.*

1. **1304/1886-87** senesinde nāfi‘a komisyon-ı celīli a‘zālīgına ve 1305/19 Eylül-19 Ekim 1887-88 senesi Muharreminde Haleb vilāyeti vālīliğine ta‘yīn buyurularak ... (s. 36, st. 18). [1304/1886-87]

1304/1886-87: İsmā‘īl Zihnī Efendi'nin vefat tarihi.

1. **1304/1886-87** senesinde vilāyet-i mezkūrede vefāt etmiştir (s. 65, st. 3). [1304/1886-87]

1305/19 Eylül-19 Ekim 1887-88: Hasan Hakkī Paşa'nın Halep valisi olduğu tarih.

1. ... **1305/19 Eylül-19 Ekim 1887-88** senesi Muharreminde Haleb vilāyeti vālīliğine ta‘yīn buyurularak ... (s. 36, st. 18). [1305/19 eylül-19 ekim 1887-88]

1307/1889-90: İşkodralı Hulūsi'nin vefat tarihi.

1. **1307/1889-90** senesinde şehir-i mezkūrda vefāt etmiştir (s. 62, st. 6). [1307/1889-90]

1307 Recebinde/21 Şubat-22 Mart 1890: Hasan Hakkī Paşa'nın Halep valiliğinden ayrıldığı tarih.

1. ... Muharreminde Haleb vilāyeti vālīliğine ta‘yīn buyurularak bir buçuk sene mikdārı ifā-yı vazīfe-i mehām-āşināyi etti. **1307 Recebinde/21 Şubat-22 Mart 1890** infikākı vukū‘ bularak... (s. 36, st. 20). [1307 recebinde/21 şubat-22 mart 1890]

1311 senesi Zilhiccesinde/5 Haziran-4 Temmuz 1894: Hasan Hakkī Paşa'nın ikinci kez Halep valisi olduğu tarih.

1. **1311 senesi Zilhiccesinde/5 Haziran-4 Temmuz 1894** sāniyen Haleb vālisi oldu (s. 36, st. 21). [1311 senesi zilhiccesinde/5 haziran-4 temmuz 1894]

1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895: Ali Emiri'nin Elazığ defterdarlığına getirildiği tarih.

1. Bu ‘abd-i āciz **1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895** Ma‘mūretü'l-‘azīz vilāyeti defterdārlığına bi’t-ta‘yīn ... (s. 36, st. 22). [1313 senesi muharreminde/24 haziran-23 temmuz 1895]

1313 senesi Zilhiccesinin dördüncü günü: *Hicri takvime göre Hasan Hakkī Paşa'nın vefat tarihi.*

1. ... Der-Sa‘ādet’e ‘avdet ve muvāsalatından yedi māh sonra yā‘nī **1313 senesi Zilhiccesinin dördüncü gününde** (17 Mayıs 1896) irtihāl-i Dār-ı Na‘īm ederek ... (s. 36, st. 28). [1313 senesi zilhiccesinin dördüncü günü, -(n), -de]

1314/1896: *Ali Emirî'nin defterdar olarak Erzurum'da bulunduğu yıl.*

1. Hicrī **1314/1896** senesi evā‘ilinde Erzurum vilāyeti defterdārı bulunuyordum (s. 8, st. 3). [1314/1896]

1320/1902-03: *Bālī'nin II. Abdülhamid hakkında manzume-i tarihiyye yazdığı tarih (Bu tarihten şairin o yıllarda henüz yaşıyor olduğu anlaşılmaktadır).*

1. İşkodra’dan infikākımdan dört beş sene sonraya kadar hayāтта olduğu **1320/1902-03** senesinde hākān-ı esbak merhūm ve magfūr Sultān ‘Abdü'l-hamīd-i sānī hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde gayr-i mükerrer yedi tārīhi hāvi olarak gördüğüm dört beyitli manzūme-i tārīhiyyeleri ile anlaşılıyordu (s. 23, st. 1). [1320/1902-03]

14 Temmuz 1775: *Koca Mehmed Paşa'nın vefat tarihi.*

1. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa 1189 senesi Cümāde'l-ülāsının on altıncı Cum‘a günü **14 Temmuz 1775** beyne’s- salateyn vefāt ederek cāmi‘-i mezkūr hazīresine defnolunmuştur (s. 10, st. 15). [14 temmuz 1775]

17: *"On yedi" sayı sıfatı (Kavaye kasabası ile Draç arasındaki mesafeyi ifade eder.).*

1. İşkodra vilāyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının **17** kilometre cenūb-ı şarkisinde vāki‘ ve hem-nāmı olan kazānın merkezi bulunan Kavaye kasabasıdır (s. 23, st. 15). [17]

17 Mayıs 1896: Miladi takvime göre Hasan Hakkî Paşa'nın vefat tarihi.

1. **17 Mayıs 1896** irtihâl-i Dâr-ı Na'ım ederek vücūd-ı magfîret-nümünü pîrân-ı tarîkat-ı 'âliyyeden hazret-i Merkez kuddise sırrihu'l-'azîz hazretlerinin merkâd-ı 'âlîleri hazîresinde defîn-i hâk-i Gufrân edilmiştir (s. 36, st. 29). [17 mayıs 1896]

23: "Yirmi üç" sayı sıfatı (Şerîfî Mustafâ Paşa'nın İşkodra valiliği süreyi belirtir.).

1. ... pederleri Şerîfî Mustafâ Paşa'nın **23** sene İşkodra vâlîliğini ifâdan sonra ... (s. 35, st. 12). [23]

30: "Otuz" sayı sıfatı (Akçahisar kasabası ile Venedik sahili arasındaki mesafeyi ifade eder.).

1. ... Akçahisar kasabasındandır Bu kasaba yüksek bir dağa dayanmış gâyet sarp ve tabî'î olarak müstahkem bir tepe üzerinde ve Venedik körfezi sâhilinden **30** kilometrelik mesâfededir (s. 40, st. 21). [30]

3200: "Üç bin iki yüz" sayı sıfatı (Şair Zihni'nin Elazığ muhasebeciliği yaparken aldığı maaş)..

1. ... 3200 kuruş ma'âşla ta'yîn olundu (s. 64, st. 19). [3200]

5 Ağustos-3 Eylül 1826: Hasan Hakkî Paşa'nın doğum tarihi. 1826-Muharrem ayının mîlâdî takvime göre yaklaşık olarak karşılığı.

1. ... **5 Ağustos-3 Eylül 1826** İşkodra şehrinde dünyâya gelmiştir (s. 35, st. 3). [5 ağustos-3 eylül 1826]

550: "Beş yüz elli" sayı sıfatı (Tiranlı Rızâ Bey'in emeklilik maaşı tutarı).

1. **550** guruş ma'âşla tekâ'üdü icrâ olunarak mahdūmları Draç sancığı tahrîrat müdürü Kâzım Bey'le birlikte ikâmetle 'ibâdet ve tâ'at ve vatanın nef'ine hizmet sûretiyle imrâr-ı evkât eylemektedir (s. 72, st. 23). [550]

7500: "Yedi bin beş yüz" sayı sıfatı (Ali Emirî'nin Yanya ve İşkodra vilayetlerinde maliye müfettişliği görevindeki maaşı).

1. Ānī olarak Der-Sa‘ādet’ten aldığım bir telgraf-nāmede, bā-irāde-i seniyye **7500** guruş ma‘āşla Yanya ve İşkodra vilāyetleri umūr-ı māliyye müfettişliğine ta‘yīn olduğumdan ... (s. 8, st. 5). [7500]

850/1446-47: *‘Īsā Bey’in babası Gāzī Evrenos Bey adına hayır için yaptırdığı çeşmenin yapım tarihi.*

1. Sāhibü’l-hayrāt vezīr-i ā‘zam Gāzī Evrenos Bey
Sene **850/1446-47** (s. 41, st. 2). [850/1446-47]

940/1533-34: *El-Hac Hamza Efendi'nin vefat tarihi.*

1. Vefātı **940/1533-34** senesindedir (s. 41, st. 9). [940/1533-34]

969/1561-62: *Kavaye kasabasının kurulduğu tarih.*

1. ... Kavaye kasabasındandır. Bu kasaba **969/1561-62** sene-i hicriyyesinde yā‘nī ‘Osmānlılar zamānında ‘Alī Haydar Bey nām zāt tarafından te’sīs edildiği mervīdir (s. 23, st. 16). [969/1561-62]

3.3.2. A

a: *İtiraz, sitem, ikaz ve tembih bildiren ifadelerde söze kuvvet vermek için hitap kelimesinin başına getirilen ünlem.*

1. Gurbette gedāsın **a** gönül bakma vakāra (s. 40, st. 17). [a]

ābā: *Babalar, atalar, cetler II Büyükler, ileri gelenler.*

1. **Ābā** ve ecdādları içinde pek belīg ve hatta sāhib-dīvān şā'irler bulunduğunu söylediler (s. 9, st. 1). [ābā]
2. İbrāhīm Halīlī Paşa'nın **ābā** ve ecdādı ya vezīr ya vezīr-zāde ümerā-yı nām-dār idiler (s. 11, st. 22). [ābā]
3. **Ābā** ve ecdādından kalan kadīm zāviyeyi digerine terk ederek ... (s. 48, st. 13). [ābā]
4. ... her iki 'ā'ilenin **ābā** ve ecdādları arasındaki münāfeseye ehemmiyyet vermeyerek ... (s. 60, st. 16). [ābā]
5. ... **ābā** ve ecdādı o havālīnin zādegān ve umerā'-i sāhib-ihirāmından olmagla ... (s. 72, st. 26). [ābā]

Abdāl Murtazā: (d. ?? - ö. 1130/1717-18) Rācī mahlaslı şairin lakab ve adı Abdāl Murtazā'dır. İškodra'nın tanınmış şairlerinden olup İškodralı Ahmedī'nin gazeline nazire yazmıştır.

1. Mahlası Rācī lakab ve ismi **Abdāl Murtazā**'dır (s. 68, st. 20). [Abdāl Murtazā, -dır]

'abd-i āciz: *Zavallı/bîçâre kul; bir kişinin kendisinden bahsederken "āciz kul" anlamında kullandığı tevâzu sözü (Ali Emirî).*

1. Bu **'abd-i āciz** 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 Ma'mûretü'l-'azîz vilâyetidefterdârlığına bi't-ta'yîn ... (s. 36, st. 21). ['abd-i āciz]

'Abdullāh: (d. ?? - ö. 1307/1889-90) Asıl adı 'Abdullāh olan Şair İškodralı Hulūsî.

1. İsmi **'Abdullāh** pederinin ismi Hamza onun pederinin ismi Hacı **'Abdullāh** Girizevî'dir (s. 62, st. 2). ['Abdullāh]

‘Abdu'r-rahmān Baba: *İşkodra'nın Jabyak ilçesinde medfun mübarek bir zat. Emir Evhad Sultan ile kabirleri yanyanadır.*

1. ‘Abdu'r-rahmān Baba ve Dragos kal‘esi kurbunda Gumir Kanber Baba merākıd-ı mübārekelerini ziyāret ... (s. 14, st. 15). [‘Abdu'r-rahmān Baba]

‘Abdu'r-rahmān Efendi: *Bālī Sultan Efendi'nin oğludur.*

1. Yanında oğlu ‘Abdu'r-rahmān Efendi'nin merkādı da bulunur (s. 41, st. 14). [‘abdu'r-rahmān efendi, -nin]

‘Abdü’s-selām Mücrim: *(ö. 1190/1776-77) Hakkında Tiranlı Hādım'in tarih kaleme aldığı muhterem bir şeyh.*

1. ... ‘Abdü’s-selām Mücrim hazretlerinin tercüme-i hālî zīrinde görülecektir (s. 57, st. 20). [‘abdü’s-selāmmücrim]

āb-ı cārī: *Akan su II Gözyaşı.*

1. Çeşmimde āb-ı cārī kalbinde vardır āteş (s. 62, st. 16). [āb-ı cārī]

āb-ı hayāt: *Efsaneye göre yalnız Hızır'ın içtiği, içeni ölümsüz kılan su, ebedî hayat suyu.*

1. Kasaba ile makāmın vasatında suyu vāfir āb-ı hayāt gibi bir çeşme vardı (s. 42, st. 10). [āb-ı hayāt]

āb-ı hayvān: *Efsaneye göre yalnız Hızır'ın içtiği, içeni ölümsüz kılan su, ebedî hayat suyu, bengi su.*

1. Rāciyā agyār elinde āb-ı hayvān olsa da (s. 70, st. 16). [āb-ı hayvān]

‘ābid: *İbadet eden, ibadetle meşgul olan.*

1. Biz ‘ibādet etmeziz Cennet için ‘ābid gibi (s. 18, st. 20). [‘ābid]
2. Kāmil olsun ‘ābid olsun ettiler terk-i cihān (s. 49, st. 2). [‘ābid]

Ābidīn Paşa: *Diyarbakır, Elazığ ve Sivas ıslah heyetinin başkomiseri.*

1. **Ābidīn Paşa** ile devren Ma‘müretü’l-‘azîz’e gelip (s. 64, st. 20). [*Ābidīn Paşa*]

aç-: *Açık hâle getirmek (ağzını açmak).*

1. Yemek arasında içtiğim sular o kadar lezzetli ve o kadar soğuk idi ki dişlerim tahammül edemediğinden ağzımı çokça **açar** suyu boğazıma doğru akıtmaya çalışırdım (s. 43, st. 12). [*açar, -ar*]

aç-: *Açık hâle getirmek (kapıyı açmak).*

1. Süleymān Sālīm Bey uykudan uyanıp kapıyı **açınca** mısırā‘-ı mezkûru görür (s. 73, st. 12). [*açınca, -ınca*]

aç kal-: *Yeterince yiyemeyip karnını doyuramamak; yoksulluğa, sıkıntıya düşmek, geçim zorluğu çekmek.*

1. **Aç kalıp** cürm edene eyleme tekdîr-i ‘anîf (s. 58, st. 6). [*aç kal-, -ıp*]

‘aceb: *Acaba, şüphle, tereddüt, hayret ve şaşkınlık ifade eden soru zarfı.*

1. ‘**Aceb** insāf edip lutf etmege ol yār gelmez mi (s. 17, st. 10). [*‘aceb*]
2. ‘**Aceb** bir gün o Leylā-nāz u hoş-güftār gelmez mi (s. 19, st. 5). [*‘aceb*]
3. Verir mi hūnum ‘**aceb** neş’e-i şarāb sana (s. 37, st. 27). [*‘aceb*]
4. ‘**Aceb** mi şî‘iri mü’essir olursa dillerde (s. 50, st. 19). [*‘aceb*]
5. **Aceb** mi yār-i kadīm ekser āşināya gider (s. 71, st. 11). [*‘aceb*]

‘aceb: *Garip, acâyip, tuhaf, şaşırtıcı.*

1. Ne ‘**acebdir** bu cihān kurdunu mahmūd eyler (s. 77, st. 4). [*‘acebdir, -dir*]

‘acebā: *Şüphle, tereddüt, hayret ve şaşkınlık ifade eden soru zarfı.*

1. ... rāsime-i vedā'ı icrā eyledikten sonra **'acebā** tekrār 'avdet edip etmeyecegi su'āline karşı ... (s. 52, st. 4). [*'acebā*]

'acīb: Çok acâyip, tuhaf, garip, şaşırtıcı.

1. ... Murtaẓā Zīver Efendi'nin **'acīb** ve tuhaf mevzūn sözleri de vardır (s. 77, st. 1). [*'acīb*]

'ācizāne: Bir kimsenin kendisinden bahsederken kullandığı tevâzu ve nezâket sözü.

1. ... Tercümān-ı Hakikat nāmına olarak **'ācizāne** yaptığım bir manzūme ile ... (s. 67, st. 16). [*'ācizāne*]

'acūz-ı dehr: Dünyanın kötü huylusu; zamanın kocakarısı.

1. Bākī **'acūz-ı dehre** zebūn olma key sakın (s. 21, st. 9). [*'acūz-ı dehr, -e*]

'acz: Güçsüzlük, çaresizlik.

1. Himmet demidir **'aczime** ahbāba salādır (s. 40, st. 14). [*'aczime, -im, -e*]

'acz u niyāz: Güçsüzlük/âcizlik ve muhtaçlık.

1. Hezār **'acz u niyāz** ile Rācī-i şeydā (s. 71, st. 14). [*'acz u niyāz*]

'acz-āver: Bir beytin son kelimesini getiren, taşıyan.

1. Nazm-ı mīr-i Fehmī'yi tanzīre **'acz-āver** olur (s. 24, st. 23). [*'acz-āver*]

açık: Aydınlık, parlak. II Bulutlu olmayan, güneşli.

1. ... **açık** havalarda güneşin gurūbu esnāsında denizin öte tarafında bulunan İtalya sevāhili bile ... (s. 41, st.29). [*açık*]

açıl-: *Kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hâle getirilmek.*

1. ... bir gün oda kapısı **açılarak** on altı on yedi yaşında genç ve gâyet güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 15). [açılarak, -arak]

ādāb: *Ahlak ve terbiyenin gerektirdiği konuşma ve hareket tarzı.*

1. ... hüsn-i hulku ve **ādāb** ve terbiyesi hasebiyle bi-hakkın insān denilen sunūf-ı mümtāzeve dāhil olmuştur (s. 56, st. 2). [ādāb]

ādāb: *Ahlāk ve terbiye kurallarına göre uyulması gereken esaslar, âdet, yol yordam; gelenek ve görenekler.*

1. Zeyl-i ahbābımız **ādāb** ile ba‘de't-takbīl (s. 27, st. 17). [ādāb]

adam: *Kişi, insan.*

1. ... Devlet-i ‘āliyyeye sādık ve merd **adamlar** gördüm (s. 8, st. 11). [adamlar, -lar]
2. Lākin ālī-cenāb **adamlar** oldukları için satmaga tenezzül etmiyorlardı (s. 9, st. 13). [adamlar, -lar]
3. Arkadaşlarımız zarīf **adamlar** idi (s. 43, st. 1). [adamlar, -lar]
4. Hafīdi bulunan şeyh fāzıl ve kibār bir **adam** idi (s. 56, st. 31). [adam]
5. ... o kabīl **adamlara** nasīhat ederek mutlakā barıştırır (s. 60, st. 9). [adamlara, -lar, -a]
6. ... bir ‘ā’ilede yetişen bir kemālli **adamın** o ‘ā’ileye ne kadar faydası dokunduğuna ... (s. 61, st. 2). [adamın, -ın]
7. “... fenā **adamların** su-i idāresiyle bu hāle geldik” ... (s. 76, st. 11). [adamların, -lar, -ın]

Adanalı ‘Abdü’n-nāfi‘ Efendi: (1823-1890) *Son devir Osmanlı devlet ve ilim adamı. Ramazanoğulları hānedanına mensup olduğundan Ramazan-zāde, alçak gönüllü, edep ve iffet sahibi bir kişi olduğu için de İffet lakabı ile tanınmıştır²².*

1. **Adanalı ‘Abdü’n-nāfi‘ Efendi** ve İzmirli Muhyiddīn Rūmī Paşa ile sā’ir Harput şu‘arāsıyla müşā‘arelerivukū‘ bulmuştur (s. 65, st. 5). [adanalı ‘abdü’n-nāfi‘ efendi]

²² Durmuş, 1988

‘addet-: *Saymak, kabul etmek.*

1. Sā’ir şū‘arānın zemīn-i teng **addedip** pek az şī‘ir söyledikleri harflerde elliden yüz elliye kadar gazeller tanzīm eylemiştir ... (s. 30, st. 21). [*addedip, -ip*]
2. Bu ‘ā’ile kendilerini Akçahisarlı meşhūr İskender Bey sülālesine mensüb **‘addederler** (s. 59, st. 6). [*‘addederler, -er, -ler*]

‘aded²³: *Tane (Sayı bildirir).*

1. Üç **‘aded** gazel-i belāgat-şī‘ārlarını tahrīr eyliyoruz (s. 17, st. 23). [*‘adet*]
2. ... ol civān-ı bī-hemtāya bir **‘aded** dāne-i top isābet ederek şerbet-i şehādeti nūş eyledi (s. 28, st. 22). [*‘aded*]
3. ... beş **‘aded** ta‘miyyesi olduğuna işāret eylemiştir (s. 30, st. 12). [*‘aded*]
4. ... inşād eylediği mūte‘addid manzūmelerden teberrūken bir **‘adedi** tahrīr olundu (s. 37, st. 22). [*‘adedi, -i*]
5. İškodralı İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde altı **‘aded** nazīreler içinde ... (s. 43, st. 24). [*‘aded*]
6. ... bir **‘aded** Fārisī tārīhleriyle bir **‘aded** Türkī gazel-i ra‘nāları ... (s. 57, st. 23). [*‘aded*]
7. ... mütāla‘a ettiği kitāblardan beş altı **‘adedini** koltuguna vurmuş (s. 57, st. 7). [*‘adedini, -i, -(n), -i*]
8. Üç **‘aded** gazeli yazıldı (s. 70, st. 6). [*‘adet*]

ādem: *İnsan, beşer.*

1. Harāmdan kaçmayan **ādem** cihānda zevk eder (s. 54, st. 16). [*ādem*]

Ādem Aga: (ö. 1198/1783-84) XVIII. yüzyılda Kruya/Akçahisar kasabasını yöneten ve güçlü bir derebeyi ailesi olup soyu XIV. yüzyılda burayı idare eden Charles Thopia’ya kadar uzanan Toptan ailesi mensuplarından, Toptan-zāde Mustafā Paşa’nın babası.

1. Akçahisar’da bulduğum müddetçe Toptan-zāde hānedānının cediti **Ādem Aga’nın** konağı ... (s. 42, st.1). [*ādem aga*]
2. ... onun pederi **Ādem Aga** onun pederi İbrāhīm Aga ... (s. 58, st. 20). [*ādem aga*]
3. Cedit-i ‘ālīleri **Ādem Aga** Akçahisar kal‘esinin muhāfızı olup ... (s. 59, st. 1). [*ādem aga*]

²³ Karateke’nin çevriyazısında ‘aded ve ‘adet şeklinde iki farklı yazım bulunmaktadır. Ancak orijinal metinde ‘aded şeklinde yer aldığı için sözlük çalışmasında da bu yazım dikkate alınmıştır.

4. ... **Ādem Aga** Ohri kazāsında Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 tārīhlerinde Akçahisar'a gelerek ... (s. 59, st. 7). [*ādem aga*]
5. Lākin **Ādem Aga** merhūmun Akçahisar kal'esinde Dolma denilen mahalde ... (s. 59, st. 11). [*ādem aga*]
6. **Ādem Aga'nın** meşāyih-i kirāmdan Hacı Hamza nām zāta inşā eylediği türbenin kitābesi ... [*ādem aga, -nın*]
7. Sāhibü'l-hayrāt **Ādem Aga'nın** Hacı Hamza türbesini inşā eylediği ... (s. 59, st. 24). [*ādem aga, -nın*]
8. Görülüyor ki **Ādem Aga** hakikaten sāhib-hayr ve hüsn-i tedbīr sāhibi bir zāt imiş (s. 59, st. 27). [*ādem aga*]
9. ... el-hāletü hazihi **Ādem Aga'nın** mevcūd olan ahfādı yedinde olduğundan ... (s. 60, st. 1). [*ādem aga, -nın*]
10. ... Şa'bān Hulūsī Bey müşārün-ileyh **Ādem Aga'nın** mahdūmu Mustafā Paşa'nın sulbünden ... (s. 60, st. 3). [*ādem aga, -nın*]

‘adem-i fehm: *Anlayışsızlık.*

1. **‘Adem-i fehm** ile sofū bana ta‘n eylese ne (s. 18, st. 11). [*‘adem-i fehm*]

‘adet: *Herkes tarafından uyulan hal, olagelmiş, alışılmış şey, usûl, görenek.*

1. Yār olup bār olmamak **‘adet** imiş ammā çe sūd (s. 24, st. 8). [*‘adet*]
2. Bu şehirde hiçbir yerde görmediğim bir **‘adete** tesādūf ettim (s. 45, st. 18). [*‘adete, -e*]
3. Bu güzel **‘adet** hakikaten pek hoşuma gitti (s. 61, st. 12). [*‘adet*]
4. Eger bu **‘adet** memālik-i İslāmiyye'nin her tarafında ... (s. 61, st. 12). [*‘adet*]

‘adet (im) ol-: *Alışkanlık durumuna gelmek.*

1. ... hediye sūretiyle kitāb almak **‘adetim olmadığımı** teşekkürle ber-ā-ber anlattım (s. 57, st. 2). [*‘adet (im)ol-, -ma, -dık, -ı, -(n), -ı*]

‘adet-i hasene: *Güzel alışkanlık.*

1. Hasan Hakkī-i Mevlevī imzā'sının vaz'ı **‘adet-i hasenelerinden** idi (s. 36, st. 35). [*‘adet-i hasene, -ler, -i, -(n), -den*]

ādil: *Haktan, adâletten ayrılmayan, adâletli.*

1. “Vezîr olanlar **ādil** ādil olanlar mütevāzı[‘] olmalıdır” (s. 12, st. 24). [*ādil*]
2. “Vezîr olanlar ādil **ādil** olanlar mütevāzı[‘] olmalıdır” (s. 12, st. 24). [*ādil*]

Ādile Sultan: (d. 1826- ö. 1899) II. Mahmud’un kızı, Osmanlı hanedanı mensupları arasında yetişen tek kadın şair.

1. ... muhadderāt-ı selātīn-i mu‘azzama içinde fāzıla ve şā‘ire-i meşhūre **Ādile Sultan** (s. 37, st. 16). [*ādilesultan*]

adım at-: *Yürümek.*

1. ... her on **adım attıkça** kan terlere batardık (s. 42, st. 15). [*adım at-, -tık, -ça*]

‘adliyye: *Adâlete ve hukūka âit işlerle uğraşan resmî teşkîlât.*

1. ... ‘**adliyyenin** teşkîlinden sonra livā[‘] müdde[‘]i-i ‘umūmî mu‘āvinliklerinde bulunmuş (s. 72, st. 20). [*‘adliyyenin, -nin*]

‘adn: *Cennetin en yüksek mevkiine veya değişik yerlerinin tamamına verilen ad.*

1. ‘**Adn** ola mesken ana tārīhidir Dārü’l-huzūr (s. 26, st. 16). [*‘adn*]
2. Şeyh Yūnus ede ‘**Adn**’i Me’vā (s. 48, st. 7). [*‘adn’i, -i*]

Adriyatik Denizi: *Akdeniz’in İtalya Yarımadası ve Balkan Yarımadası arasında kalmış koludur.*

1. **Adriyatik denizi** Akçahisar’a pek yakın bir mesāfede bulunur (s. 41, st. 29). [*adriyatik denizi*]

āferīn: *"Aferin, bravo, tebrikler" anlamlarına gelen takdir ve beğenilme sözü.*

1. Āferīn Hayrī-i şīrīn-güftār (s. 65, st. 13). [*āferīn*]

āfet-i sitemkeş: *Mazlûmun canını yakan güzel kadın, sevgili.*

1. Artık mürüvvet eyle ey **āfet-i sitemkeş** (s. 62, st. 20). [*āfet-i sitemkeş*]

‘aff: *Doğru, dürüst, sahtekâr olmayan.*

1. Hüsn-i hâl ashâbindan **‘aff** bir zât buldum (s. 76, st. 22). [*‘aff*]

‘afv kıl-: *(Günah, kabahat, suç ve kusuru) Bağışlamak; hoş görmek.*

1. Lutf edip **‘afv kıl** ‘isyânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 16). [*‘afv kıl-*]

agabey: *Yaşça büyük erkek kardeş.*

1. On iki yaşından küçük olan talebe efendiler de **agabeyleri** var ise onların yanında ... (s. 45, st. 24). [*agabeyleri, -ler, -i*]

Āgâh Paşa: *1271/1854-55 senesinde İşkodra valiliğine gelmiştir.*

1. ... İşkodra vâlîsi Āgâh Paşa'nın dîvân kitâbetine ittisâl ... (s. 29, st. 27). [*āgâh paşa, -nın*]

āgâh(i) ol-: *Öğrenmek, vâkîf olmak.*

1. **Olaydı** vâ‘iz o sırrın eger kim **āgâhı** (s. 33, st. 5). [*āgâh(i) ol-, -a, -(y), -dı*]

ag(ı)z: *İnsan ve hayvanlarda yemeye, seslenmeye mahsus uzuv.*

1. ... agzımı çokça açar suyu bogazıma doğru akıtmaga çalışırdım (s. 43, st. 12). [*agzımı, -im, -i*]

agla-: *Üzüntü, acı gibi sebeplerden gözyaşı dökmek.*

1. Pederim geçti cihândan edip ‘azm-i ‘ukbâ
Aglayıp eyleyeyim sıdk-ı derûn ile du‘â (s. 25, st. 7). [*aglayıp, -(y), -ıp*]
2. ‘Aşık olsa vâsil-ı dil-ber hem **aglar** hem güler (s. 61, st. 18). [*aglar, -r*]

3. Mevsim-i hicrānı zikr eyler hem **aglar** hem güler (s. 61, st. 19). [*aglar, -r*]
4. Olsa da insān şeh-i kişver hem **aglar** hem güler (s. 61, st. 21). [*aglar, -r*]
5. Nev-bahār-ı gül-sitān-perver hem **aglar** hem güler (s. 61, st. 23). [*aglar, -r*]
6. Duhterin tezvīc eden māder hem **aglar** hem güler (s. 61, st. 25). [*aglar, -r*]
7. Anladım gülşende de güller hem **aglar** hem güler (s. 61, st. 27). [*aglar, -r*]
8. Vechine baktıkça ey dil-ber hem **aglar** hem güler (s. 61, st. 29). [*aglar, -r*]
9. Bize de **aglamaga** dīde-i nem vermişler (s. 77, st. 10). [*aglamaga, -mak, -a*]

agyār: (Aşığa göre) Sevgilisinin dost edindiği kimseler, rakipler; başkaları.

1. Niyāz ettikçe yārı ol bana **agyārı** gösterdi (s. 21, st. 17). [*agyārı, -ı*]
2. Eyleme terk-i ‘ināyet yā‘nī **agyār** olsa da (s. 24, st. 11). [*agyār*]
3. Ey meh icrā-yı muhabbet ile **agyār** olsa da (s. 24, st. 22). [*agyār*]
4. Rāciyā **agyār** elinde āb-ı hayvān olsa da (s. 70, st. 16). [*agyār*]

āh: "Ah!" üzüntü bildiren ünlem. Kullanıldığı yere ve sesin tonuna göre maddî veya mânevî acı, ağrı, ızdırıp, pişmanlık, esef, acıma, özlem, yanıp yakılma, yeis, ümitsizlik, beğenme, hayranlık vb. duyguları ifâde eder.

1. **Āh āh** ihtimāl ki ba‘zı kimseler benim bu sözlerime inanmak istemezler (s. 9, st. 16). [*āh āh*]
2. **Āh āh** yine bir tıfla gönül başladı zāra (s. 40, st. 8). [*āh āh*]
3. **Āh** kim bir mürşid artık beldemizde kalmadı (s. 49, st. 1). [*āh*]
4. **Āh** gitti Şeyh Selīm oldu mekân Dārü’l-cinān (s. 49, st. 22). [*āh*]

āh et-: Feryat ermek, inlemek.

1. **Āh ederken** dāderi Fehmī gelip hātif dedi (s. 26, st. 15). [*āh et-, -er, -ken*]

āh u enīn et-: Ağlamak, inlemek, feryat etmek.

1. Karşısında ‘andelīb-i dil **eder āh u enīn** (s. 70, st. 22). [*āh u enīn et-, -er*]

āh u feryād: Ağlama, inleme, feryat etme, sızlanma.

1. Her gece **āh u feryād** hasretle san‘atımdır (s. 62, st. 17). [*āh u feryād*]

ahālī: *Bir memleket, şehir veya semtte oturanların, yaşayanların hepsi.*

1. Ben bu havālī **ahālīsini** pek zekī muktadir ... gördüm (s. 8, st. 11). [*ahālīsini, -(s), -i, -(n), -i*]
2. Buşat **ahālisi** kadīm asāletlerini ve mihmān-nüvāzlıklarını el-hāletü hazihi muhāfaza ediyorlar (s. 10, st. 7). [*ahālisi, -(s), -i*]
3. Yaz mevsimi geldi mi İşkodra **ahālisi** Kanber Baba ziyāretine hazırlanır (s. 14, st. 18). [*ahālisi, -(s), -i*]
4. ... lākin ‘umūm memleket **ahālisi** birlikte gitse (s. 14, st. 18). [*ahālisi, -(s), -i*]
5. **Ahālisi** şecā‘atla meşhūr ve tevārīh-i ‘Osmāniyede niçe niçe celādetleri mestūr olan ... (s. 22, st. 5). [*ahālisi, -(s), -i*]
6. O gün ‘umūm **ahālī** mücib-i teşvīk ve tergīb olmak ve bunlara ticāretin lezzetini tattırmak için ... (s. 45, st.26). [*ahālī*]
7. Tiran’a tābi‘ Milet (Mullet) karyesi **ahālīsinden** olup ... (s. 45, st. 10). [*ahālīsinden, -(s), -i, -(n), -den*]
8. İşkodra **ahālīsinin** hālā ezberlerinde olarak okudukları beyitlerden ba‘zıları şunlardır (s. 52, st. 20). [*ahālīsinin, -(s), -i, -nin*]
9. Kurā **ahālisi** kendisine müteveccih imişler (s. 53, st. 5). [*ahālisi, -(s), -i*]
10. Cebel-i Lübnān **ahālīsinden** sāhib-i dīvān-ı eş‘ār-ı ‘Arabiyye Hālīl Efendi el-Horī tebrīk rütbesi hakkındaşu kıt‘a-ı tārīhi inşād etti (s. 64, st. 15). [*ahālīsinden, -(s), -i, -(n), -den*]
11. İşte bu kabīl hamiyetli ve tuhaf sözleri memleketi **ahālīsinin** elsinesinde dā‘ir ve cārīdir , (s. 77, st. 6). [*ahālīsinin, -(s), -i, -nin*]

ahālī-i zükūr: *Erkeklerin hepsi.*

1. ... büyük ve küçük **ahālī-i zükūru** denecek bir sürette merkād-ı müşārün-ileyhe gidip ... (s. 14, st. 26). [*ahālī-i zükūr, -u*]

ahbāb: *Dostlar, sevilenler, tanıdıklar.*

1. Himmet demidir ‘aczime **ahbāba** salādır (s. 40, st. 14). [*ahbāba, -a*]

ahfād: *Torunlar, gelecek nesiller.*

1. İbrāhīm Bey’in **ahfādı** el-ān mevcūddur (s. 23, st. 26). [*ahfādı, -ı*]

2. **Ahfādından** zāviyede bulunan dervīş yeni gelen bir müfettişle heyet-i hükümetin ‘azîmet etmelerini haberdaldığı gibi ... (s. 56, st. 15). [*ahfādından, -ı, -(n), -dan*]
3. **Ahfādından** mütehayyiz zātlar ve güzel şā‘irler zuhūr etmiştir (s. 59, st. 28). [*ahfādından, -ı, -(n), -dan*]
4. el-hāletü hazihi Ādem Aga’nın mevcūd olan **ahfādı** yedinde olduğundan kemāl-i ni‘met-i kāmurānī ile imrār-ı evkāt ederler (s. 60, st. 1). [*ahfādı, -ı*]
5. ... kerīme-i ‘iffet-vesīmesinden el-ān Elbasan’da **ahfādı** mevcūddur (s. 60, st. 23). [*ahfādı, -ı*]

āh-ı cünūn-nişāne-i dil: *Gönlün aşktan delirme halinin iniltisi.*

1. **Āh-ı cünūn-nişāne-i dil** saldı velvele
Eflāk ü hāki eyledi pür ra‘ş u zelzele (s. 21, st. 1). [*āh-ı cünūn-nişāne-i dil*]

ahiren: *Sonradan; son olarak, son zamanlarda.*

1. **Ahiren** müşārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa hazretlerine bir manzūme takdīm ederek ... (s. 44, st. 6). [*ahiren*]
2. livā’ müdde‘ī-i ‘umūmī mu‘āvinliklerinde bulunmuş ve **ahiren** re’s-i maskat-ı vālāları olan Tiran’a ... (s. 72, st. 20). [*ahiren*]

āhiret: *Ölümden sonra gidilecek olan âlem, öbür dünya, bekâ âlemi.*

1. Niçe bir **āhiret** a‘mālını te’hīr edelim (s. 32, st. 19). [*āhiret*]

āhir-i kār et-: *Sonunda kazanç sağlamak; tesir etmek.*

1. **Etdi** Çāker felek-i süfle-nihād **āhir-i kār** (s. 29, st. 14). [*āhir-i kār et-, -dı*]

āhirü’l-emr: *İşin sonunda, âkıbet.*

1. Zindegānī mansıbından **āhirü’l-emr** ‘azlolup (s. 26, st. 11). [*āhirü’l-emr*]

ahlāf: *Halefler, sonra gelenler, birinin yerine geçenler veya geçecekler.*

1. ... müşā'aresi olduğu gibi **ahlāfi** da ba'zı eş'ārını tetebbu' etmiştir (s. 17, st. 3). [*ahlāfi, -i*]

ahlāk-ı hasene: *Güzel ahlāk.*

1. **Ahlāk-ı hasene** sāhibi sahīhü'l-i'tikād bir mīr-i kemālāt-sīmāt olduğunu ... (s. 60, st. 7). [*ahlāk-ı hasene*]

Ahmed: (ö. 1240/1824-25) Akçahisar şehrinden Hikmetī mahlaslı bir şair. Dervīş Hikmetī diye de bilinen şairin asıladı Ahmet'tir.

1. ... Akçahisar şehrindedir İsmi **Ahmed'dir** (s. 43, st. 20). [*ahmed'dir, -dir*]

Ahmed Paşa Cāmi'-i Şerīfi: *İşkodra vilayetinin Draç sancağının Kavaye kasabasında bulunan bir cami.*

1. Kavaye kasabasında takrīben iki üç yüz sene evvel zarīf bir sūrette binā olunmuş kubbeli ve eyvānlı **Ahmed Paşa cāmi'-i şerīfi** mevcūddur (s. 23, st. 19). [*ahmed paşa cāmi'-i şerīfi*]

Ahmed Zekerıyyā Paşa: (ö. 1842) Rumeli valisi Mahmud Hamdi Paşa'nın 1836'da ölümü üzerine Rumeli valiliğine atanan Prizrin mutasarrıfidir. Cesur ve gayretli olan Ahmed Zekerıya Paşa, Eyüp'te medfundur²⁴.

1. ... **Ahmed Zekerıyyā Paşa** kadr-dān bir müşīr-i fā'ikü'l-akrān olduğundan bu hakīri kethüdā kātibi ta'yīn ederek fakr u felāketten tahlīse himmet eyledi (s. 29, st. 3). [*ahmed zekerıyyā paşa*]

Ahmedī: *İşkodralı Ahmedī'nin mahlası.*

1. Sāhib-tercüme **Ahmedī** (s. 17, st. 5). [*ahmedī*]
2. **Ahmedī** sāhib-tercüme (s. 17, st. 11). [*ahmedī*]
3. **Ahmedī** sāhib-tercüme (s. 17, st. 17). [*ahmedī*]
4. **Ahmedī** gibi demādem çekerim gurbet-i 'aşk (s. 18, st. 12). [*ahmedī*]
5. **Ahmedī** ism olsa lāyıktır eger 'Ankā bize (s. 18, st. 25). [*ahmedī*]

²⁴ Mehmed Süreyyâ, 1996

6. Asılısam **Ahmedî** zülfünde yârin çok belâ çeksem (s. 19, st. 10). [ahmedî]
7. ... İşkodra müftüsü **Ahmedî** ile besmele-i şerîfeyi tazmîn sûretiyle ... (s. 70, st. 4). [ahmedî]
8. ... iki nazîre müşâ'aresi **Ahmedî** bahsinde mürûr etmiştir (s. 70, st. 5). [ahmedî]

ahrâr-perestâr: Hürler-köleler.

1. Deme **ahrâr-perestâr** ile etmez ülfet (s. 31, st. 11). [ahrâr-perestâr]

âhû-yı harem: Kâbe civârında avlanılması yasak olan yerlerdeki ceylân. II Sevgili.

1. Köpeğin yanına **âhû-yı harem** vermişler (s. 77, st. 16). [âhû-yı harem]

ahvâl: Hâdiseler, olup bitenler, durumlar, hâller; olaylar.

1. Semâ' u vecdinin **ahvâlin** anlasa zâhid (s. 33, st. 7). [ahvâlin, -i, -(n)]
2. Sonra İşkodra'nın ba'zı nükte-dânlarından **ahvâli** sordum (s. 52, st. 19). [ahvâli, -i]
3. Celî her safhasında nîk ü bed **ahvâli** akvâmın
Mübeyyen her sütününde şu'ûn-ı gerdiş-i devrân (s. 67, st. 3). [ahvâli, -i]
4. Necâh-ı milletin **ahvâlin** eyler 'âleme i'lân (s. 67, st. 6). [ahvâlin, -i, -(n)]

ahvâl-i hatab: Odunun hâlleri, odunla ilgili durumlar.

1. Bu gidişle neye müncer olur **ahvâl-i hatab** (s. 68, st. 10). [ahvâl-i hatab]

ahvâlinde sor-: Hâllerinden, durumlarından sormak.

1. Gördüğün var mı o bî-çâreyi derlerse sana
Sorar olursa eger Çâker'in **ahvâlinde** (s. 27, st. 19). [ahvâlinde sor-, -ar]

ahz: Alma, alış.

1. Gerek bu zâtin ve gerek sâ'ir Tiran şâ'irlerinin mezâr taşlarından târîh-i vefâtlarını **ahz** için (s. 61, st. 4). [ahz]

ahz et-: *Almak.*

1. Debreli ş-şeyh ile ‘Osmān’dan hilāfet **ahz edip** (s. 49, st. 23). [*ahz et-, -ip*]

ahz eyle-: *Almak.*

1. Īcāb eden ba‘zı eserleri **ahz eyledikten** sonra yine i‘āde ettim (s. 62, st. 9). [*ahz eyle-, -dik, -ten*]

ahzān: *Hüzünler, kederler.*

1. Yeter oldum bu elemgehde mihen mümtehenem
Kıl sürūra bedel **ahzānımı** yā Mevlānā (s. 39, st. 14). [*ahzānımı, -ım, -ı*]

ahz-ı dest-i icāzet eyle-: *İrşat müsāadesi için el almak.*

1. ... cā-niṣhīn-i Hacı Bektāş-ı Velī olan Hākī ‘Alī Dede’den **ahz-ı dest-i icāzet eyledi** (s. 55, st. 1). [*ahz-ı dest-i icāzet eyle-, -di*]

ahz-ı kemālāt eyle-: *Sahip olunan mânevî hasletleri almak.*

1. ... Murtazā Sāfī Efendi’den ve sâ’ir ‘ulemā-yı memleketten **ahz-ı kemālāt eyledi** (s. 25, st. 23). [*ahz-ı kemālāt eyle-, -di*]

‘ā’id: *İlgili; bir şeye mahsus olan.*

1. ... Takvīm-i Vekāyi‘ gazetesinin sene-i mezkūreye ‘ā’id nüshalarında beyān olundugu üzere ... (s. 35, st.14). [*‘ā’id*]
2. İşkodra vilāyetine ‘ā’id ekser mecmū‘alarda müşārün-ileyhin āsār-ı güzīdesi muharrerdır (s. 69, st. 7). [*‘ā’id*]

‘ā’id: *Bir döneme veya kimseye has, onunla ilgili özellikleri taşıyan.*

1. ... tafsīlâtı kezālik o zamāna ‘ā’id Takvīm-i Vekāyi‘ gazetesini nüshalarında muharrerdır (s. 36, st. 1). [*‘ā’id*]

2. Toptan-zāde ‘ā’ilesinden ātīde terācim-i ahvāleri görülecek olan şu‘arā hüsn-i terbiyeye ‘ā’id bu zātın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan ... (s. 61, st. 1). [*‘ā’id*]

‘ā’id ol-: *İlgili olmak, ilgilendirmek; birinin olmak; birine düşmek.*

1. Şu ‘ibāreye nazaran gerek Toptan-zādelik gerek Akçahisarīlik 1170/1756-57 tārīhinden daha evvellerine ‘ā’id olmak lāzım gelir (s. 59, st. 17). [*‘ā’id ol-, -mak*]
2. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havālīsine ‘ā’id olmak üzere on iki şā‘ir ile velādetleri ve vefātlarını verir (s. 71, st. 22). [*‘ā’id ol-, -mak*]

‘ā’ile: *Aynı soydan gelenlerin bütünü, sülāle.*

1. İsmi Haydar’dır. Karçin nām ‘ā’ileye mensūbdur (s. 54, st. 19). [*‘ā’ileye, -(y), -e*]
2. ... medlūlüne ma-sadāk olan zāt-ı vālāları meşhūr Toptan-zāde ‘ā’ilesindendir (s. 58, st. 18). [*‘ā’ilesindendir, -(s), -i, -(n), -den, -dir*]
3. Bu ‘ā’ile İşkodralıların ve sā‘ir ba‘zı gerden-keşānın tugyān ve ‘isyānları sırasında Devlet-i ‘āliyyesadākat ve hüsn-i hizmet ederek (s. 59, st. 3). [*‘ā’ile*]
4. Bu ‘ā’ile kendilerini Akçahisarlı meşhūr İskender Bey sülālesine mensūb ‘addederler (s. 59, st. 6). [*‘ā’ile*]
5. Bu ‘ā’ile fitraten zekī ve ekserīsi tahsīl görmüş zātlardır (s. 60, st. 2). [*‘ā’ile*]
6. Sāhib-tercūme her iki ‘ā’ilenin ābā ve ecdādları arasındaki münāfeseğe ehemmiyyet vermeyerek ... (s. 60, st. 16). [*‘ā’ilenin, -nin*]
7. Toptan-zāde ‘ā’ilesinden ātīde terācim-i ahvāleri görülecek olan şu‘arā ... (s. 61, st. 1). [*‘ā’ilesinden, -(s), -i, -(n), -den*]
8. ... bir ‘ā’ilede yetişen bir kemālli adamın o ‘ā’ileye (s. 61, st. 2). [*‘ā’ilede, -de*]
9. ... bir ‘ā’ilede yetişen bir kemālli adamın o ‘ā’ileye ne kadar faydası dokduğuna ... (s. 61, st. 2). [*‘ā’ileye, -(y), -e*]
10. Ba‘zı ‘ā’ileye mahsūs mezārliklar içinde dikilmiş bir tek mezār taşı üzerinde ... (s. 61, st. 6). [*‘ā’ileye, -(y), -e*]
11. Mecmū‘ ası veya tertīb-i dīvān etmiş ise ihtimāl ki dīvānı ‘ā’ilesi nezdinde mevcūd olmak lāzım gelir (s. 68, st. 5). [*‘ā’ilesi, -(s), -i*]

ak-: *(Sıvılar veya ufak taneli maddeler için) Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek.*

1. Her tarafında sular çağlayarak magaranın gavrına doğru akıp gidiyordu (s. 42, st. 28). [*akıp, -ıp*]

ak: Beyaz.

1. ... Hacı Mustafâ Efendi tekyesi civârında yüksek bir mevki'de **ak** taştan yapılmış mezârına gidip ziyârettim (s. 59, st. 12). [ak]

akarsu: Nehir, dere, çay, ırmak gibi devamlı akıp giden su.

1. **Akarsuları** ve çeşmeleri çoktur. Asıl ismi Arnavutça çeşme demek olan Kruya'dır (s. 40, st. 21). [akarsuları, -lar, -ı]

Akçahisar: Arnavutluk'ta bugün "Kruya", Osmanlı döneminde "Akçahisar" adıyla anılan, İşkodra vilâyetine bağlı tarihî bir kasaba ve kale.

1. ... yalnız İşkodra'da değil **Akçahisar** ve Tiran gibi kazâlarda dahi birçok 'Osmânlı şu'arâsı bulacağımı beyân eylediler (s. 9, st. 19). [akçahisar]
2. **Akçahisar** muhârebâtında bulunan 'İsâ Bey bin Evrenos Bey bâ'is-i zikr-i hayr olsun için pederi nâminainşâ ettirmişti (s. 41, st. 3). [akçahisar]
3. Gerek **Akçahisar** şehrinde gerek mevcûd ve ma'mûr olan kal'esinde birçok şühedâ ve mazanne-i kirâmmerkâdleri vardır (s. 41, st. 5). [akçahisar]
4. **Akçahisar** şehrinde el-Hac Hamza Efendi türbesi mevcûd ve tekyesi ma'mûrdur (s. 41, st. 8). [akçahisar]
5. Bu türbenin kubbesi mürûr-ı zamân ile harâb olduğundan **Akçahisar** hânedân-ı kadîminden Toptan-zâde Âdem Aga 1192/1778 senesinde müceddeden dil-nişîn bir kubbe ... (s. 41, st. 9). [akçahisar]
6. Yine **Akçahisar** şehri içinde Koçak Abdâl Efendi tekyesi mevcûddur (s. 41, st. 13). [akçahisar]
7. Yine **Akçahisar'da** Bâlî Sultân Efendi tekyesi vardır (s. 41, st. 14). [akçahisar]
8. Yine **Akçahisar** şehrinde Zemzem Baba merkâd ve tekyesi ziyaretgâhtır (s. 41, st. 16). [akçahisar]
9. Ben **Akçahisarı** bir dürbüne benzetirim (s. 41, st. 23). [akçahisarı, -ı]
10. Yine **Akçahisar'da** Şeyh Şemsî Efendi dergâhı bulunmaktadır (s. 41, st. 17). [akçahisar'da, -da]
11. **Akçahisar'ın** önünde düz ve vâsi' ovanın içinde Tiran Şayak Draç kazalarıyla Selimiyye ... (s. 41, st. 26). [akçahisar'ın, -ın]
12. ... Adriyatik denizi **Akçahisar'a** pek yakın bir mesâfede bulunur ... (s. 41, st. 29). [akçahisar'a, -a]

13. **Akçahisar'da** bulduğum müddetçe Toptan-zāde hānedānının cediti Ādem Aga'nın konagi olup el-hāletü hazihi hükümet konagi bulunan cihān-nümā hānede ikāmet eyledigimden (s. 42, st. 1). [akçahisar'da, -da]
14. **Akçahisar** şehrinin o latīf havasının yardımıyla ve güç belā ile def' edebildim (s. 43, st. 17). [akçahisar]
15. **Akçahisar** şehrinde mevcūd ba'zı kitābeler sāhibleri ve şā'irleri terācim-i ahvāllerinde görülecektir (s. 43, st. 20). [akçahisar]
16. İşte sāhib-tercūme şā'ir Hikmetī bu **Akçahisar** şehrendendir (s. 43, st. 19). [akçahisar]
17. ... çil kalenderān ile vatan-ı aslīsi ve maskat-ı re'si olan **Akçahisar'a** geldi (s. 55, st. 5). [akçahisar'a, -a]
18. ... **Akçahisar'a** dört sā'at mesāfede vāki' Mat Nehri kenārında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 10). [akçahisar'a, -a]
19. Muharrir-i hakīr Selīmiyye [Leş] kasabasından **Akçahisar'a** gelirken zāviyesine ugradım (s. 55, st. 12). [akçahisar'a, -a]
20. **Akçahisar** kasaba-i dil-ārāsındandır (s. 58, st. 15). [akçahisar]
21. Lākin Tiran ve **Akçahisar'da** görüştüğüm ba'zı ihtiyārlar ... (s. 59, st. 8). [akçahisar'da, -da]
22. ... Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 tārīhlerinde **Akçahisar'a** gelerek ... (s. 59, st. 8). [akçahisar'a, -a]
23. ... **Akçahisar** müsellemi Kōr Süleymān Aga'nın hizmetine girmiş ... (s. 59, st. 8). [akçahisar]
24. ... bu münāsebetle **Akçahisar'a** yerleşmişlerdir derler. Ma'māfih Ohri kazāsından **Akçahisar'a** gelmekiskender Bey sülālesinden olmaga māni' olmayacağı tabi'idir (s. 59, st. 9). [akçahisar'a, -a]
25. El-hāletü hazihi **Akçahisar'ın** hükümet konagi olan ... (s. 59, st. 19). [akçahisar'ın, -ın]
26. Tiran **Akçahisar** Şayak Draç kazāları dāhilinde bulunan o 'azīm ve vāsi' arāzīnin kısm-ı a'zā'mı ... (s. 59, st. 29). [akçahisar]
27. Bir gün sonra **Akçahisar** ve Tiran ile havālīsine 'ā'id olmak üzere on iki şā'ir ile velādetleri ve vefātlarını verir (s. 71, st. 22). [akçahisar]

Akçahisar kal'esi: Arnavutluk'ta bugün "Kruya", Osmanlı döneminde "Akçahisar" adıyla anılan, İşkodra vilâyetinebağlı tarihî bir kasaba ve kale.

1. **Akçahisar kal'esi** varoşunda eş-Şeyh Ahmed Efendi tekyesi vardır (s. 41, st. 18). [akçahisar kal'esi]
2. **Akçahisar kal'esi** derūnunda Dolma ta'bīr olunan mahalde Hacı Mustafā Efendi tekyesi vardır (s. 41, st. 19). [akçahisar kal'esi, -(s), -i]
3. Cedit-i 'ālīleri Ādem Aga **Akçahisar kal'esinin** muhāfızı olup ... (s. 59, st. 1). [akçahisar kal'esi, -nin]
4. **Akçahisar kal'esi** gibi gāyet müstahkem ve metīn olan (s. 59, st. 4). [akçahisar kal'esi]

5. Ādem Aga merhūmun **Akçahisar kal'esinde** Dolma denilen mahalde mazanne-i kirāmdan Hacı Mustafā Efendi tekyesi civārında yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış mezārına gidip ziyāret ettim (s. 59, st. 11). [akçahisar kal'esî, -(n), -de]

Akçahisar kasabası: Arnavutluk'ta bugün "Kruya", Osmanlı döneminde "Akçahisar" adıyla anılan, İşkodra vilâyetine bağlı tarihî bir kasaba.

1. **Akçahisar kasabasında** meşhūdum olan bu kitāb zahrında ... (s. 16, st. 22). [akçahisar kasabası, -(n), -da]
2. İşkodra vilâyet ve sancagında kazā merkezi olan **Akçahisar kasabasıdır** (s. 40, st. 19). [akçahisarkasabası, -(n), -dan, -dır]
3. **Akçahisar kasabası** 'aynıyla İşkodra gibi bir 'Osmānlı bir İslām şehrine benzer (s. 41, st. 21). [akçahisarkasabası]
4. **Akçahisar kasabasında** vāki' Şemsi Efendi zāviyesine zāviyedār olmuştur (s. 43, st. 22). [akçahisarkasabası, -(n), -da]
5. İsmi Haydar'dır Karçin nām 'ā'ileye mensūbdur Āti't-tercūme İbrāhīm Kemālū'd-dīn Şemīmī Dede'nin akrabāsındandır **Akçahisar kasabasında** dünyāya gelmiştir ... (s. 54, st. 19). [akçahisar kasabası, -(n), -da]
6. İşte sâhib-tercūme Şa'bān Hulūsī Bey müşārün-ileyh Ādem Aga'nın mahdūmu Mustafā Paşa'nın sulbünden 1189/1775-76 tārīhinde **Akçahisar kasabasında** dünyāya gelmiştir (s. 60, st. 3). [akçahisar kasabası, -(n), -da]

Akçahisarî: Akçahisarlı.

1. Hazā tārīh-i vefāt-ı Cennetmekān Toptan-zāde Ādem Aga ibn İbrāhīm Aga bin 'Alī Bey **Akçahisarî**. Sene 1198/1783-84 Rahmetullāhi 'aleyhim (s. 59, st. 15). [akçahisarî]

Akçahisarîlik: Akçahisarlı olma durumu.

1. Şu 'ibāreye nazaran gerek Toptan-zādelik gerek **Akçahisarîlik** 1170/1756-57 tārīhinden daha evvellerine 'ā'id olmak lâzım gelir (s. 59, st. 17). [akçahisarîlik]

Akçahisarlı: İşkodra vilâyetine bağlı kasabaya mensup.

1. Bu 'ā'ile kendilerini **Akçahisarlı** meşhūr İskender Bey sülâlesine mensūb 'addederler (s. 59, st. 6). [akçahisarlı]

Akçahisarlı Hâtemî: (ö. 1224/1809-10) Akçahisarlı Hâtemî'nin asıl adı Haydar'dır. Karçin adlı aileye mensuptur. İbrahim Kemaleddin Şemimî Dede'nin akrabasından olup şiirlerini dervişâne üslupla yazan bir şairdir.

1. **Akçahisarlı Hâtemî**

İsmi Haydar'dır (s. 54, st. 18). [akçahisarlı hâtemî]

Akçahisarlı Hikmetî: (ö. 1240/1824-25) Akçahisar şehrinden bir şair. Dervîş Hikmetî diye bilinen şairin asıl adı Ahmet'tir.

1. **Akçahisarlı Hikmetî**

Mâsivâdan geç dilâ dünyâda insânlık budur

Kesreti terk eyle mahzâ ehl-i 'irfânlık budur (s. 13, st. 10). [akçahisarlı hikmetî]

Akçahisarlı Hulûsî Bey Toptan-zâde: (d. 1189/1775 - ö. 1249/1833) Asıl adı Şa'bân Hulûsî Bey olup şiirlerinde Hulûsî mahlasını kullanan İşkodra'ya bağlı Akçahisar doğumlu bir şair. Bölgede tanınan Toptan-zâde ailesindedir.

1. **Akçahisarlı Hulûsî Bey Toptan-zâde**

Akçahisar kasaba-i dil-ârāsındandır (s. 58, st. 14). [akçahisarlı hulûsî bey toptan-zâde]

Akçahisarlı İbrâhîm Kemâlû'd-dîn Şemîmî Dede: (d.1748-ö.1803) İşkodra'nın Akçahisar kasabasındaki Bektaşîdergâhında şeyhlik yapan şahsiyetlerden biri.

1. Âti't-tercüme Akçahisarlı İbrâhîm Kemâlû'd-dîn Şemîmî'ye hizmet etmiş ... (s. 43, st. 21). [akçahisarlıibrâhîm kemâlû'd-dîn şemîmî dede, -(y), -e]

akdem-i cümle: Bütün önemli.

1. Kâdiri'de akdem-i cümle meşâyih bu idi (s. 49, st. 3). [akdem-i cümle]

akıt-: Dökmek.

1. ... ağzımı çokça açar suyu bogazıma doğru akıtmaya çalışırdım (s. 43, st. 12). [akıtmaya, -mak, -a]

‘ākibet: *Neticede, sonuçta.*

1. Cāy-ı Kudse **‘ākibet** kıldı sefer ikbāl ile (s. 11, st. 3). [*‘ākibet*]

‘akīmü’l-imbkân ol-: *Mümkün olmamak.*

1. Vusūlümüzde tekyeyi mesdūd bulduğumuzdan dervīş-i merkūm taleb ve taharrī edilmiş ise de bulunmak **‘akīmü’l-imbkân oldugu** anlaşılmağa cenāb-ı şeyhin āsar-ı girān-behāsı ve sālir kütüb-i nādiresi bi’z- zarūre ziyāret olunamadı (s. 56, st. 19). [*‘akīmü’l-imbkân ol-, -duk, -u*]

‘akis: *Bir düşünce, duygu veya olayın yaptığı etki, bıraktığı iz, yankı.*

1. Gurūr erbābının kārı **‘akislikten** emān olmaz (s. 54, st. 6). [*‘akislikten, -lik, -ten*]

akraba: *Aralarında kan bağı olan kimseler.*

1. İşte sāhib-tercüme Tevfīk Bey bu İbrāhīm Bey’in **akrabasından** imiş (s. 23, st. 27). [*akrabasından, -(s), -ı, -(n), -dan*]
2. Āti’t-tercüme İbrāhīm Kemālū’d-dīn Şemīmī Dede’nin **akrabāsındandır** (s. 54, st. 19). [*akrabāsındandır, -(s), -ı, -(n), -dan, -dır*]

akrān: *Bir yaşta veya bir rütbede olanlar, benzer kişiler.*

1. Varsa **akrānı** selefte bu ‘asırda bī-nişān (s. 49, st. 18). [*akrānı, -ı*]
2. Genc iken şālir-i mümtāz oldun
Cümle **akrāna** ser-efrāz oldun (s. 65, st. 16). [*akrāna, -a*]

aks: *Bir şeyin zıddı, tersi.*

1. Kimisi buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun **aksi** olarak bir def’a gelen her vakit gelmek ister latīfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 4). [*aksi, -i*]

‘aks-ı ruhsār: *(Sevgilinin) Yüzünün yansıması, görüntüsü.*

1. ‘**Aks-ı ruhsārını** āyīne-i dilde görelî
Mürşid ü rehberimiz oldu bizim hazret-i ‘aşk (s. 18, st. 9). [*‘aks-ı ruhsār, -ı, -(n), -ı*]

akvām: *Kavimler, milletler.*

1. Celî her safhasında nîk ü bed ahvâlî **akvāmın** (s. 67, st. 3). [*akvāmın, -ın*]

al-: *Kabul etmek.*

1. Teşekkür ederim fakat bir kıymet takdîr ediniz de öyle **alayım** derdim (s. 9, st. 13). [*alayım, -a, -(y), -ım*]
2. Şöyle ki onlar getirdikleri kitābları Efendim **alınız** sizin olsun i‘āde etmeyiniz bizde sūretleri vardır derlerdi (s. 9, st. 12). [*alınız, -ınız*]
3. Ben ise parasız bir şey **almamak** gibi meslek-i müttehazamı bozmak istemiyordum (s. 9, st. 14). [*almamak, -ma, -mak*]
4. Lākin benim hediye sūretiyle kitāb **almak** ‘ādetim olmadığımı teşekkürle ber-ā-ber anlattım (s. 57, st. 1). [*almak, -mak*]

al-: *(Herhangi bir şeyi) Tutup yerinden ayırarak elinde veya yanında bulundurmak. II Elde etmek, kazanmak.*

1. ... mecmū‘ası şudur **alıp** okuyunuz benim ceddimi de vesīle-i rahmet olmak üzere kaydediniz ... (s. 9, st. 9). [*alıp, -ıp*]
2. Bihār-ı Mesnevî’ye dal dūr-i ma‘āni **al** (s. 34, st. 17). [*al*]

al-: *Giymek.*

1. Oturduğumuz odanın pencerelerini kapatarak sırtımıza kalın paltolar **aldık** (s. 42, st. 23). [*aldık, -dı, -k*]

al-: *Beraberinde götürmek veya getirmek.*

1. İşte āsārı lutfen okuyunuz ... Birkaç gün sonra gelir **alırım** dedi (s. 52, st. 15). [*alırım, -(ı), -ı, -ım*]
2. hoca efendi merkūm köylüye hitāben “**Al merkebinî götür**” demiş (s. 53, st. 17). [*al*]

3. Ceddinin eş'ârını getiren genç efendi birkaç gün sonra gelip kitâbları **aldı** (s. 53, st. 20). [aldı, -dı]
4. Lâkin bu zât tarafından dahi Martin tüfegini **alarak** oradan tarlalara doğru savuşmuştur (s. 56, st.17). [alarak, -arak]
5. ... ve yâdigâr olarak birkaç kitâbın **alınmasını** teklîf ve ısrâr eyledi (s. 57, st. 1). [alınmasını, - (ı), -n, -ma, -(s), -ı, -(n), -ı]

al-: *Sâhip olmak, elde etmek.*

1. Tehî el ile dolaşmak olur mu kayd-ı murâd
Tuzak ki dânesiz olsa ne gūna sayd **alacak** (s. 52, st. 26). [alacak, -acak]

al-: *Satın almak.*

1. Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarîf kumâşlarından yüz liralık on beş top **aldım** (s. 46, st. 3). [aldım, -dı, -m]

al-: *(Evrak, mektup, para gibi gönderilen şeyleri) Tesellüm etmek, o şey kendisine varmış olmak, eline geçmek.*

1. Ānî olarak Der-Sa'âdet'ten **aldığım** bir telgraf-nâmede ... (s. 8, st. 4). [aldığım, -dık, -(ı), -m]

al eyle-: *Kırmızı bir renk vermek. // Hile yapmak.*

1. Gül-rūhları **al eyledi** mestâne hezâra (s. 40, st. 11). [al eyle-, -di]

a'lâ: *Daha iyi, daha mükemmel, daha güzel.*

1. Daha ziyâde bizâ'aya mâlik olmuş olaydım elbette daha **a'lâsını** yapardım (s. 67, st. 17). [a'lâsını, -(s), -ı, -(n), -ı]

aldan-: *Görünüşe bakarak yanlış bir yargıya varmak, yanılmak; bir hileye, yalana kanmak.*

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfâlât-ı ecânibe **aldanarak** ba'zı münâsebetsiz hâllere tasaddî etmiş ise de ... (s. 11, st. 21). [aldanarak, -arak]

2. Zīb ü nakşa **aldananlar** ta‘n ederlerse nola (s. 18, st. 16). [*aldananlar, -an, -lar*]
3. Bir şüh-ı perī peykere **aldandı** ne çäre (s. 40, st. 9). [*aldandı, -dı*]

aldırma- *Önem vermemek, umursamamak, üzerinde durmamak.*

1. ... benimle koştukça yüreginden kopan helecānlar kendisini ne hāle getirdigini mosmor olan çehresinden anlar isem de **aldırmayarak** “Maşa‘allāh ne güzel koşuyorsunuz” derdim (s. 42, st. 18). [*aldırmayarak, -(y), -arak*]
2. Lākin benim de ne hāle geldigimi kendim de bildirdim ama güyā babayigitlik göstererek **aldırmazdım** (s. 42, st. 21). [*aldırmazdım, -z, -dı, -m*]

‘ale’l-ekser: *Genellikle, umûmiyetle, ekseriya.*

1. Kendi hattıyla yazdığı kitāb ve mecmū‘aların zahr veya kenārlarına **‘ale’l-ekser** imzā’sını şu ‘ibāre ile vaz‘ediyor (s. 69, st. 1). [*‘ale’l-ekser*]

‘ālem: *Aynı şart, durum ve düşüncedeki insanların meydana getirdiği çevre, muhit II Bir şeyin kendi içinde veya aynı özelliği taşıyan şeylerin kendi aralarında meydana getirdiği bütün, kendilerine has bir dünya.*

1. ‘Osmānlı edebiyātı **‘āleminde** yeni zuhūr eden bir hazāne (s. 8, st. 1). [*‘āleminde, -i, -(n), -de*]

‘ālem: *Dünya, cihan, kâinat; herkes.*

1. Ederdi rūhunu **‘ālem** fedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 12). [*‘ālem*]
2. Şārih-i Burde Na‘īmī merhūm
‘Āleme fazl u kemāli ma‘lūm (s. 66, st. 2). [*‘āleme, -e*]
3. Necāh-ı milletin ahvālin eyler **‘āleme** i‘lān (s. 67, st. 6). [*‘āleme, -e*]
4. **‘Ālem** içre kūy-i dil-ber özge menzildir bana (s. 70, st. 13). [*‘ālem*]

‘ālem: *(Fāni, geçici) Dünya.*

1. Hāy u hūdan fāriğ ol **‘ālemde** insānlık budur (s. 13, st. 3). [*‘ālemde, -de*]
2. Bu fenāya verme dil **‘ālemde** insānlık budur (s. 13, st. 8). [*‘ālemde, -de*]
3. Verme nā-ehle gönül **‘ālemde** insānlık budur (s. 13, st. 20). [*‘ālemde, -de*]

4. Etme meyl-i intikām **‘ālemde** sultānlık budur (s. 44, st. 4). [*‘ālemde, -de*]

‘ālem: *Dünya, kâinat II Hal, hâlet, ortam.*

1. Düşmüşüm bir **‘āleme** kim anda yok subh u mesā (s. 15, st. 18). [*‘āleme, -e*]

‘alem-i hāb: *Uyku hāli.*

1. **‘Alem-i hābda** nüş ettigimiz bādeleri
Hāsıl-ı devlet-i dünyā ile ta‘bīr edelim (s. 32, st. 16). [*‘alem-i hāb, -da*]

‘ale’t-tevālī: *Arası kesilmeksizin, birbiri ardınca, arka arkaya.*

1. Üç sene **‘ale’t-tevālī** ol civānın ‘aşkıyla ta‘līm ve ta‘allüm-i sīnā‘ī-i āteş-bazī ve ... (s. 28, st. 16). [*‘ale’t-tevālī*]

‘aleyh: *Birine karşı olumsuz duygu ve davranış, "leh" karşıtı.*

1. Mu‘ārızı bulunan bir zāt tarafından işkodra vālisi Mustafā Paşa’ya **‘aleyhinde** şiddetli şikāyetler tevālī edince ... (s. 23, st.23). [*‘aleyhinde, -i, -(n), -de*]

‘aleyhdar ol-: *Karşı olmak, muhālif bulunmak.*

1. Bu zāt birtakım kimselerin yekdigleriyle ugraşmasına pek **‘aleyhdar olduğundan** o kabīl adamlara nasīhat ederek mutlakā barıştırır (s. 60, st. 9). [*‘aleyhdar ol-, -duk, -u, -(n), -dan*]

alın-: *Örnek alınıp uygulanmak.*

1. Denilebilir ki meşhūr-ı dünyā olan ‘Osmānlı tarz mi‘mārīsi **alınarak** Arnavutluk’a mahsūs olan uslūb-ı mimarī birleştirilmiş ... (s. 45, st. 12). [*alınarak, -arak*]

alışık ol-: *Alışmış duruma gelmek.*

1. ... o çetin yollara alışık olduklarından keklik gibi koşarlardı (s. 42, st. 13). [*alışık ol-, -duk, -lar, -(i), -n, -dan*]

alışveriş: *Satın alma, çarşıdan, pazardan ihtiyaçlarını temin etme.*

1. o çarşıya giderek bu talebe efendilerden **alışveriş** icrâ ederler (s. 45, st.28). [*alışveriş*]

‘ālī: *Yüce, ulu.*

1. Mazmūn-ı eş‘ārı neşve-i tasavvufla mālī ka‘bı **‘ālī** bir ‘Osmānlı şā‘iri olduğu āsārından müstebāndır (s. 16, st. 29). [*‘ālī*]

‘Ālī: (d. 1248-1832-33 - ö. ?/?) *Tiranlı Rızā Bey. Asıl adı ‘Alī olup mahlası Rızā’dır. Kaymakamlık, savcı yardımcılığı görevlerinde bulunan şairin tarihleri meşhur olmakla beraber pek çok eseri vardır.*

1. İsimleri **‘Alī’dir**. O havālīnin el-hāletü hazihi ber-hayāt olan şu‘arāsındandır (s. 71, st. 17). [*‘alī’dir, -dir*]

āl-i ‘abā: *“Abâ ehli”, Hz. Muhammed ve ailesinden dört kişi [Kızı Hz. Fâtıma, damadı Hz. Ali ve torunları Hz.Hasan ve Hüseyin için kullanılır].*

1. Kām-yāb eyle beni ey ma‘den-i lutf u kerem
Çārdeh ma‘sum-ı pāk **āl-i ‘abānın** ‘aşkına (s. 45, st. 2). [*āl-i ‘abā, -nın*]

āl-i ‘Alī: *Hz. Ali’nin ailesi.*

1. Sādıkā **āl-i ‘Alī** matbah-ı in‘āmından
Hamdülillāh bize envā‘-ı ni‘am vermişler (s. 27, st. 5). [*āl-i ‘alī*]

‘Alī Baba Horasanī: *Mezarı Akçahisar kasabasına iki saatlik mesafede bulunan ermiş bir zāt.*

1. Kasaba-i mezkûreye iki sâ‘at mesāfede vāki ‘ashāb-ı mazanneden **‘Alī Baba Horasanī’nin** merkādı yanında ... (s. 55, st. 6). [*‘alī baba horasanī, -nin*]

‘Alī Bey: XVIII. yüzyılda Kruya/Akçahisar kasabasını yöneten ve güçlü bir derebeyi ailesi olup soyu XIV. yüzyılda burayı idare eden Charles Thopia'ya kadar uzanan Toptan ailesi mensuplarından, İbrāhīm Aga'nın babası.

1. ... onun pederi Ādem Aga onun pederi İbrāhīm Aga onun pederi **‘Alī Bey’dir** (s. 58, st. 20). [*‘alī bey, -dir*]
2. Hazā tārīh-i vefāt-ı Cennetmekān Toptan-zāde Ādem Aga ibn İbrāhīm Aga bin **‘Alī Bey** Akçahisarī ... (s. 59, st. 15). [*‘alī bey*]
3. Lākin mezār taşında mahkūk olan silsilede **‘Alī Bey’den** yukarısını bulamadım (s. 59, st. 18). [*‘alī bey, -den*]

‘Alī Bey mahallesi: İşkodra'da bir mahalle.

1. ... **‘Alī Bey mahallesinde** Bağçalık köprüsünün başında Seyyid Kāsım Bālī Sultān oğlu ... (s.14, st. 10). [*‘alī bey mahallesi, -(n), -de-(s), -i, -(n), -de*]

‘Alī Efendi: Fıkıh ilminde kitapları bulunan bir ālim.

1. ... **‘Alī Efendi** fetāvāsını taleb süretiyle Paşa'ya irsāl eylediği şu kıt'a-ı Fārisīyye bu cümledendir (s. 20, st. 7). [*‘alī efendi*]

Ali Emirī: (d. 1857 - ö. 1924) Daha çok topladığı kitaplarla meşhur olan son devir kitap meraklılarından, Millet Kütüphanesi'nin kurucusu.

1. Ve min Allāhi'l-i‘aneti ve't-tevfīk
Ali Emirī (s. 9, st. 32). [*ali emirī*]

āl-i hams: Beş ehil.

1. ... **āl-i hams** ta‘bīriyle de beş ‘aded ta‘miyyesi olduğuna işāret eylemiştir ... (s. 30, st. 12). [*āl-i hams*]
2. Çıkdı tārīh **āl-i hamsın** ‘aşkına gurre-cemāl
Ey Necīb Çāker Mehemmed etti mesken Cenneti (s. 30, st. 13). [*āl-i hams, -in*]

‘Alī Haydar Bey: İşkodra vilayetinin Draç sancağındaki Kavaye kasabasını Osmanlılar zamanında (969/1561-62) kuran kişi.

1. ... ‘Osmānlılar zamānında **‘Alī Haydar Bey** nām zāt tarafından te’sīs edildiği mervīdir (s. 23, st. 17). [*‘alī haydar bey*]

‘Alī Mūsā Rızā: (d. 770 - ö. 818) Hz. Ali Rıza. Babası Musa Kazım, annesi mağribli bir cariyedir. On iki imamın sekizincisidir.

1. Ol Muhammed Bākır u Ca‘fer imām-ı şer‘ ü dīn Mūsā-i Kāzım **‘Alī Mūsā Rızā’nın** ‘aşkına (s. 44, st. 17). [*‘alī mūsā rızā, -nın*]

‘Alī Rızā: (d. 1248-1832-33 - ö. ?/?) Tiranlı Rızā Bey. Asıl adı ‘Alī olup mahlası Rızā’dır. Kaymakamlık, savcı yardımcılığı görevlerinde bulunan şairin tarihleri meşhur olmakla beraber pek çok eseri vardır.

1. Gelelim tercüme-i hāline İsmi **‘Alī Rızā ...** (s. 72, st. 10). [*‘alī rızā*]

‘Alī Rızā Bey: (d. 1248-1832-33 - ö. ?/?) Tiranlı Rızā Bey. Asıl adı ‘Alī olup mahlası Rızā’dır. Kaymakamlık, savcı yardımcılığı görevlerinde bulunan şairin tarihleri meşhur olmakla beraber pek çok eseri vardır.

1. Sāhib-tercüme **‘Alī Rızā Bey** 1248/1832-33 senesinde tevellüd eylemiştir (s. 72, st. 14). [*‘alī rızā bey*]
2. **‘Alī Rızā Bey** de bir gün vakt-i zuhrda görüşmege gider (s. 73, st. 8). [*‘alī rızā bey*]
3. Sāhib-tercüme **‘Alī Rızā Bey’in** āsārından şāh-ı velāyet efendimizden istimdād-ı ‘āşıkāneyi hāvī bir terci‘-i bend-i ‘ālīlerinin teberrüken derciyle iktifā eyliyoruz (s. 73, st. 15). [*‘alī rızā bey, -in*]

‘Alī Rızā Beyefendi: (d. 1248/1832-33 - ö. ?/?) Tiranlı Rızā Bey. Asıl adı ‘Alī olup mahlası Rızā’dır. Kaymakamlık, savcı yardımcılığı görevlerinde bulunan şairin tarihleri meşhur olmakla beraber pek çok eseri vardır.

1. İşte şu tercüme-i hālini tahrīr edeceğim **‘Alī Rızā Beyefendi** bu yolda bana mu‘āvenet ve rehberlik edenlerin birincilerindendir (s. 72, st. 8). [*‘alī rızā bey efendi*]
2. Muhterem **‘Alī Rızā Beyefendi’nin** o havālī üdebā ve şu‘arāsıyla müşā‘aresi ve zarīf mutāyebeleri de vardır (s. 73, st. 7). [*‘alī rızā beyefendi, -nin*]

ālī-cenāb ol-: Şerefli, haysiyetli olmak; hayırsever, cömert olmak.

1. Lākin **ālī-cenāb** adamlar **oldukları** için satmaga tenezzül etmiyorlardı (s.9, st. 14). [*ālī-cenāb ol-, -duk, -lar, -ı*]

‘ālī-himmet: Gayreti çok olan.

1. Meylimiz yok cīfe-i dünyāya **‘ālī-himmetiz** (s. 18, st. 24). [*‘ālī-himmetiz, -iz*]

Allāh için: Doğrusu, gerçekten, hakîkaten.

1. Sen de **Allāh için** isbāt ettin (s. 66, st. 7). [*allāh için*]

Allāh insāf versin: Yanlış yolda olanlar ve aşırı davranışlarda bulunanlar için "Allah merhamet duygusu, vicdan versin!" anlamlarında söylenir.

1. ... ma^c-kordon ihsān buyurdıkları sâ^catle ve daha sâ³ir birtakım nefis eşyā³ ile ber-ā-ber sirkat eyledi. **Allāh insāf versin** (s. 46, st. 13). [*allāh insāf versin*]

alt: Bir şeyin aşağısında bulunan boşluk veya yer.

1. Lākin kitāblar arkasına yazdığı ‘ibārelerin **altına** tārīh rakamı koymadığı için her bir ‘ibāreyi ne tārīhte tahrīr eylediği tabī‘ī bilinmiyor (s. 16, st.25). [*altına, -ı, -(n), -a*]
2. Süleymān Sālīm Bey uykudan uyanıp kapıyı açınca mısra^c-ı mezkūru görür. **Altına** "Bir uyku elde kaldı bī-pul u paradır bu" mısra^cını yazıp savışır (s. 73, st. 12). [*altına, -ı, -(n), -a*]

alt: Bulunulan yere göre daha geride, seviye bakımından daha alçakta olan veya daha alçakta olduğu kabul edilen (taraf, yer...).

1. Zāviyenin **altında** olan pek derin bir magara Sarı Saltık Baba'nın makāmi imiş (s.42, st. 23). [*altında, -ı, -(n), -da*]

altı: "Altı" sayı sıfatı.

1. Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a me'mûr olarak **altı** ay anda karâr eyledim (s. 28, st. 19). [altı]
2. Tiranlı âti't-tercüme 'Ömer Sûzî Efendi'nin manzûrumuz olan on iki beyitli ve **altı** ta'miyyeli manzûme-i tebrîkiyyesine nazaren ... (s. 35, st.4). [altı]
3. Bir vakit sonra İşkodra'ya 'azîmet ve İşkodralı hânedânına takdîm-i âsâr ederek eltâf ve iltifâtlarına mazhar olmuştu İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa bahsinde **altı** 'aded nazîreler içinde sebkât eden şu (s. 43, st.24). [altı]

altı yüz: "Altı yüz" sayı sıfatı.

1. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i 'azîmin bahrden **altı yüz** kilometre irtifâ'ındaki bir mahallinde olup ... (s. 41, st. 24). [altı yüz]

altın: Altın madeni; altın para.

1. ... derisini yüzerek **altınla** doldurup takdîm etmek sûretiyle efendisini memnûn edeceğini makâm-ı tehditte beyân ettiği hâlâ o havâlîce meşhûrdur (s. 23, st. 25). [altınla, -la]
2. Kimisi sattığı mâlın kıymeti olan **altın** ve gümüş paraları birbirinden tefrîk ediyor (s. 45, st. 31). [altın]

Altıparmak İbrâhîm Müznib Efendi: Tiranlı fazilet sahibi bir şâir olup Tiranlı Rızâ Bey'in ders aldığı hocalarındandır.

1. Vâsıl-ı sinn-i şebâb oldukça âti't-tercüme Tiranlı şâ'ir-i fâzıl **Altıparmak İbrâhîm Müznib Efendi'den** ve sâ'ir efâdil-ı Tiraniyye'den tahsîl-i kemâlât etmiş ... (s. 72, st. 17). [altıparmak ibrahîm müznib efendi, -den]

âlûd ol-: Bulaşmak, batmak.

1. Habâset gerdine **âlûd olan** olmaz kerîmü'l-hulk (s. 54, st. 12). [âlûd ol-, -an]

a'mâl: Ameller, işler.

1. Niçe bir âhîret **a'mâlini** te'hîr edelim (s. 32, st. 19). [a'mâlini, -i, -(n), -i]

aman: "Çok beğenme, zevk alma" duygularını ifadede kullanılan ünlem.

1. Her ne vakit kaymakām kadı gibi me'mûrlar zāviyeye gelirlerse ceddimin kitāblarını ziyāret ederek "Aman şu kitābı çok begendim yādigār olarak bana ver" derler (s. 56, st. 24). [aman]

amca: Bir kimsenin babasının erkek kardeşi.

1. Silsile-i nesebleri 'amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde geçmiştir (s. 19, st. 15). [amcaları, -lar, -ı]
2. 'Amcaları Kara Mahmūd Paşa'nın vālīliği zamānında taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden Der-Sa'ādet'e ... (s. 19, st.22). [amcaları, -lar, -ı]
3. ... diğer 'amcaları sâbıku't-tercüme İbrāhīm Halīlī Paşa ile birlikte ... (s. 19, st. 24). [amcaları, -lar, -ı]
4. Yerine birāderi ve sâhib-tercüme Āsaf Mehmed Paşa'nın 'amcası Kara Mahmūd Paşa ta'yīn olundu (s. 19, st.19). [amcası, -(s), -ı]
5. ... diğer 'amcaları sâbıku't-tercüme İbrāhīm Halīlī Paşa ile birlikte 'amcası Kara Mahmūd Paşa üstüne sevk olunmuş idi (s. 19, st. 24). [amcası, -(s), -ı]
6. Āsaf Mehmed Paşa daha bir sene kadar müsā'ade-i kadere nā'il olarak yaşasaydı vālīlik nöbeti kendisine geliyordu. Lâkin 'ömrü vefā' etmediginden bir sene sonra 'amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa'nın ... (s.20, st. 2). [amcaları, -lar, -ı]
7. Büyük 'amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde bir nebze beyān olunduğu üzere ... (s. 37, st. 11). [amcaları, -lar, -ı]
8. 'Amcaları kezālik mīr-i mīrān-ı kirāmdan Kaplan Paşa'dır (s. 58, st. 21). [amcaları, -lar, -ı]
9. ... İşkodra vālīsi İbrāhīm Hālīlī Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollā Bey'i şehīd ederek yerini sâhib-tercümenin 'amcası Kaplan Paşa'ya vermiş ... (s. 60, st. 12). [amcası, -(s), -ı]

amm: Amca.

1. Ki senin 'ammın idi ol nihrīr
Ol hünermend-i Harīrī-tahrīr (s. 66, st. 3). [ammın, -ın]

ammā: "Ancak, fakat, lâkin" anlamlarında bağlaç.

1. Yār olup bār olmamak 'ādet imiş ammā çe sūd (s. 24, st. 8). [ammā]

‘Ammūriyye: *Amorium olarak da adı geçen Afyonkarahisar ilinin sınırları içinde, Emirdağ ilçe merkezine 13 km uzaklıkta bir antik kent.*

1. Ma‘ lūmdur ki hulefā³-yı ‘Abbāsīye'den Mu‘tasım bin Me‘mūn ibn Hārūnū'r-Reşid ‘Ammūriyye taraflarında esīr düşen bir Hāşimiye'nin sicn-i esārette “Vā-Mu‘tasimāh” diye sayha eyledigini ... (s. 76, st. 13). [‘ammūriyye]
2. ... hemān bilād-ı Rūm'a yürüyerek Ma‘mūriyye ve ‘Ammūriyye şehir ve kal‘elerini zabt ederek ... (s. 76, st. 17). [‘ammūriyye]

an: *Zamanın bölünemeyecek kadar küçük parçası, lahza, dem.*

1. ... zindāncıların “Lebbeyk” diye istihzā³ ettiklerini haber aldığı **anda** elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile ... (s.76, st. 15). [anda, -da]

‘anber-i sārā: *Hālīs, katıksız güzel koku.*

1. Şimdi Harput'ta tezek ‘anber-i sārā gibidir (s. 68, st. 17). [‘anber-i sārā]

ancak: *(Bu kadar, o kadar ile berâber kullanıldığı zaman) Olsa olsa, onun gibi.*

1. Şu denli sâ'im-i dehr idi māsivādan kim
Likā³-yı Hak idi **ancak** gedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 16). [ancak]

‘andelīb-i dil: *Gönül bülbülü.*

1. Gördüğünce gül-rūhun ol gonca-i nev-restenin
Karşısında ‘andelīb-i dil eder āh u enīn (s. 70, st. 22). [‘andelīb-i dil]

ānī: *Bir anda oluveren, birden, apansız.*

1. ... Erzurum vilāyeti defterdārı bulunuyordum. **Ānī** olarak Der-Sa‘ādet'ten aldığım bir telgraf-nāmede ... (s. 8, st. 4). [ānī]

anınçün: *Bu sebepten dolayı, bu nedenle.*

1. **Anınçün** oldu vilâyetler içre bu Konya
Diyâr-ı Rûm'da dârü'l-vilâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 13). [*anınçün*]

‘Ankâ: *Kafdağı'nda bulunduğu inanılan, başkasına muhtaç olmayan ve asla leş ile beslenmeyen, yalnızca bir parça kemikle günlerce, aylarca yetinen efsanevi bir kuş.*²⁵

1. Ahmedî ism olsa lâyıktır eger ‘**Ankâ** bize (s. 18, st. 25). [*‘ankâ*]

‘ankâ bezirgân: *Eskiden büyük tüccarlar için kullanılan bir ifade.*

1. Talebe efendiler de öyle bir vakâr ile sadr-ı dükkâna otururlar ki görenler bunların her birini kırk yıllık birer ‘**ankâ bezirgân** zanneder (s. 45, st.28). [*‘ankâ bezirgân*]

anla-: *Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak; bir şey hakkında bilgisi bulunmak.*

1. Şu‘arâ-yı selefin şî‘irin okur **anlardı** (s. 25, st. 12). [*anlardı, -r, -dı*]
2. Semâ‘ u vecdinin ahvâlin **anlasa** zâhid
Ederdi zühdünü ĩsâr-ı pây-ı Mevlânâ (s. 33, st. 7). [*anlasa, -sa*]
3. benimle koştukça yüreginden kopan helecânlar kendisini ne hâle getirdiğini mosmor olan çehresinden **anlar** isem de aldırmayarak (s. 42, st. 18). [*anlar, -r*]
4. **Anladım** ki dünyâ lezzeti çekilen zahmetin mükâfâtıdır (s. 43, st. 9). [*anladım, -dı, -m*]
5. Pek tuhaf hikâyelerini söylediler ve hâfızalarında olan ba‘zı beyitlerini okudular **anladım** ki ĩşkodraca meşhûr bir zât imiş (s. 52, st. 20). [*anladım, -dı, m*]
6. Bu münâsebetle ecdâdımın birçok nefis kitâbları elden çıktı **Anladım** ki bir müddet daha böyle devâm ederse nefâ‘is-i ĩsârdan hiçbir şey kalmayacaktır (s. 56, st. 25). [*anladım, -dı, -m*]
7. Dervîş-i merkûm sonradan ĩşi **anlayıp** izhâr-ı nedâmet ve bi‘l-vâsita bu yolda bast-ı ĩ‘tizâr eyledi (s. 56, st.22). [*anlayıp, -(y), -ıp*]
8. **Anladım** gülşende de güller hem aglar hem güler (s. 61, st. 27). [*anladım, -dı, -m*]

anlaşıl-: *Ne olduğu bilinmek, kavranılmak; belli olmak.*

²⁵ Yıldırım, 2008

1. ... hatt-ı destinin dahi güzel olduğu **anlaşıyor** (s. 16, st.19). [*anlaşıyor, -(i), -yor*]
2. ... İstahabehu.. ‘ibāresini ra‘şedār bir sūrette yazmış olmasına nazaran ‘ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o ‘ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı **anlaşıyor** (s. 16, st. 24). [*anlaşıyor, -(i), -yor*]
3. ... gayr-i mükerrer yedi tārīhi hāvī olarak gördüğüm dört beyitli manzūme-i tārīhiyyeleri ile **anlaşıyordu** (s. 23, st. 4). [*anlaşıyordu, -(i), -yor, -du*]
4. ... beyitleri gibi birçok āsārının delāletleriyle **anlaşılmakta** ise de bālāda beyān olunan tercūme-i hālinde buralarından bahsetmiyor (s.31, st. 15). [*anlaşılmakta, -mak, -ta*]
5. Zikr olunan Fütühü’l-Gayb kitābını 1242/1826-27 senesinde ikmāl eylediği zīrindeki ketebelerinden **anlaşılmıştır** (s. 50, st. 4). [*anlaşılmıştır, -miş, -tır*]
6. ... bulunmak ‘akīmü’l-imbān olduğu **anlaşılmakla** cenāb-ı şeyhin āsār-ı girān-behāsı ve sā’ir kütüb-i nādiresibi’z-zarūre ziyāret olunamadı (s. 56, st. 19). [*anlaşılmakla, -mak, -la*]

anlat-: Bir konu üzerinde açıklama yapmak, açıklamada bulunmak; bilgi vermek, izah etmek.

1. Sizin o maksatla gelmediğinizi bana şimdi **anlattılar** (s. 56, st. 27). [*anlattılar, -tı, -lar*]
2. Lākin benim hediye sūretiyle kitāb almak ‘ādetim olmadığını teşekkürle ber-ā-ber **anlattım** etmedim (s. 57, st. 2). [*anlattım, -tı, -m*]

ara: Esnasında, anında.

1. Yemek **arasında** içtiğim sular o kadar lezzetli ve o kadar soguk idi ki dişlerim tahammül edemediğinden agzımı çokça açar suyu bogazıma doğru akıtmaya çalışırdım (s. 43, st. 11). [*arasında, -(s), -ı, -(n), -da*]

ara: Bir insan topluluğunun içi (İşkodralı şairlerin içinden).

1. Hālbuki ben o tārīhe kadar pek çok tārīhler kitāblar okudugum hālde İşkodra vilāyetinden hārice çıkmamış zevāt **arasında** ‘Osmānlıca şi‘ir söylemiş bir ferden değil āsārına ve hatta ismine de tesādūf etmemiştim (s. 9, st. 3). [*arasında, -(s), -ı, -(n), -da*]

ara: Bir oluştan diğer bir oluşa kadar geçen zaman fāsılası.

1. İbrāhīm Halīlī Paşa ile benim İşkodra’da bu kitābı yazmaya teşebbüs eylediğim zamānın **arasında** doksan seneden ziyāde bir mesāfe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayāтта bulamadım (s. 14, st. 4). [*arasında, -(s), -ı, -(n), -da*]

ara: *Kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu, tutumu veya ilgisi.*

1. Lâkin ba‘zılarıyla **aramızda** tuhaf bir ihtilâf zuhûr etti (s. 9, st. 11). [*aramızda, -mız, -da*]
2. Sâhib-tercüme her iki ‘â’ilenin âbâ ve ecdâdları **arasındaki** münâfeseğe ehemmiyyet vermeyerek Edhem Şehîdî Bey’le hoş geçinmiş (s. 60, st.16). [*arasındaki, -(s), -ı, -(n), -da, -ki*]

ara-: *Bulmaya çalışmak.*

1. **Arardım** kendime cân vermeğe bir ka‘be-i maksûd (s. 21, st. 22). [*arardım, -r, -dı, -m*]

araba: *At, eşek, öküz gibi hayvanlar tarafından çekilen, yük ve insan taşıyan tekerlekli kara taşıtı.*

1. Yolun bir mikdârını **araba** ile gitmek mümkün ise de diger bir mikdârının esb-süvâr olarak gidilmesi ... (s. 14, st.30). [*araba*]

‘Arabî: *Arapça.*

1. ... hatt-ı destiyle muharrer ve mufassal **‘Arabî** ve iktitâfî diger bir mecmû‘aları manzûrumuz olmuştur (s. 31, st.18). [*‘arabî*]
2. ... **‘Arabî**, Fârisî, Türki lisânlarıyla inşâd-ı eş‘âr eden şu‘arâ-yı hüner-pîrâdandır (s. 45, st. 7). [*‘arabî*]
3. ... istinsâh eylediği **‘Arabî** kitâblar manzûrumuz oldu (s. 50, st. 3). [*‘arabî*]
4. ... vefâtı zamânında **‘Arabî** olarak inşâd eylediği otuz üç beyitli münâcât-ı belîğasının dahi (s. 50, st. 6). [*‘arabî*]
5. **‘Arabî**, Fârisî, Türki şu birkaç beyit manzûm lûgat kitâbından tahrîr olundu (s. 62, st. 21). [*‘arabî*]

‘Arabiyyü’l-‘ibâre ol-: *Arapça söz dizisi olmak.*

1. Vefâtı takarrüb eylediği esnâda kendisine bir cezbe gelerek **‘Arabiyyü’l-‘ibâre olmak** üzere tamâm otuz iki beyit münâcât-ı bedî‘ inşâd eylemiş (s. 48, st. 17). [*‘arabiyyü’l-‘ibâreol-, -mak*]

aralık: Zaman içinde verilen fâsıla; ara.

1. ... Ma'mûretü'l-'azîz'e gelip on beş gün kadar ikâmet eyledigimiz sırada orada muhâsebeci idi. Kendisiyle **aralıkta** mücâleset ve sohbetimiz vâki' olurdu (s. 64, st. 20). [aralıkta, -ta]

'Arapça: Hâmî-Sâmî dil ailesinin Sâmî dalından, yapı bakımından bükümlü diller grubuna giren, Asya ve Afrika'da birçok halkın konuştuğu, bütün İslâm âleminin dînî lisanı hâline gelmiş bulunan dil.

1. Tesâdüf bu ya İşkodra 'ulemâsından ziyârete gelen ba'zı zevât **'Arapça** tekellüm ettiler (s. 8, st.15). ['arapça]
2. ... biz Türkçe'den başka hem**'Arapça** hem Fârisî bilir ve konuşuruz, bizim ecdâdımız da böyle idi dediler (s. 8, st.17). ['arapça]
3. Beş lisân ile tekellüm ederdi ki **'Arapça**, Fârisîce, Türkçe, Fransızca, Arnavutça idi (s. 36, st. 35). ['arapça]

arâzî: Yer, toprak.

1. Akçahisar'ın önünde düz ve vâsi' ovanın içinde Tiran, Şayak, Draç kazâlarıyla Selimiyye kazâsı **arâzîsinin** bir büyük kısmı bulduğundan ... (s. 41, st. 27). [arâzîsinin, -(s), -i, -nin]
2. Tiran, Akçahisar, Şayak, Draç kazâları dâhilinde bulunan o 'azîm ve vâsi' **arâzînin** kısm-ı a'zâ'mı el-hâletü hazîhi Âdem Aga'nın mevcûd olan ahfâdı yedinde olduğundan ... (s. 59, st.29). [arâzînin, -nin]

'arif: Âlim, bilgin, marifet ehli, irfan sahibi.

1. ... dekâyik-i şî'iriyeye üstâdlarının himmetiyle **'arif** ve vâkıf olmuştur (s. 72, st. 19). ['arif]

'arif: Allah'ın sırları kendisine açılmış olan seçkin kul, herkesin göremediği mânevî gerçekleri gören, anlayan kimse.

1. Hem şerî'at hem tarîkat hem hakîkat **'arifî** Zât idi, eylerdi hep ikrâr ü tasdîk bi'l-cinân (s. 49, st. 11). ['arifî, -i]

arka: *Sirt.*

1. Gāh birbirimizin ellerinden tutarak yukarıya dogru çeker gāh **arkadan** birbirimizi iterdik (s.42, st. 12). [*arkadan, -dan*]

arka: *Ön, sağ ve solun dışında dördüncü yön, görünmeyen taraf, "ön" karşıtı.*

1. Lākin kitāblar **arkasına** yazdığı ʿibārelerin altına tārīh rakamı koymadığı için her bir ʿibāreyi ne tārīhte tahrīr eylediği tabīʿi bilinmiyor (s. 16, st.25). [*arkasına, -(s), -ı, -(n), -a*]
2. Biraz rahatlaştıktan sonra odadan çıkıp dağın **arka** taraflarını dolaştık (s. 43, st. 5). [*arka*]

arka: *Peş, art.*

1. Bir de döndüm baktım ki **arkamda** ber-ā-ber götürdüğüm iki zabtiyyeden başka kimse yok (s. 57, st. 4). [*arkamda, -m, -da*]

arkadaş: *Aralarında yakınlık, dostluk ve sevgi bulunan kimselerden her biri.*

1. **Arkadaşlarımız** zarīf adamlar idi (s. 43, st.1). [*arkadaşlarımız, -lar, -(ı), -mız*]
2. On iki yaşından küçük olan talebe efendiler de agabeyleri var ise onların yanında yok ise diger bir **arkadaşının** dükkānında oturur (s. 45, st.25). [*arkadaşının, -ı, -nın*]

arkalarına al-: *Yüklenmek, sırtına almak.*

1. Baʿzı babayigitleri beni **arkalarına almayı** bile teklīf ederlerdi (s. 42, st. 14). [*arkalarına al-, -ma, -(y), -ı*]

arka[sı] sıra: *Hemen peşinden, ardından, ardı sıra, peşi sıra.*

1. Ben zannediyordum ki kadı efendi **arkam sıra** geliyor (s. 57, st. 3). [*arka[sı](m) sıra*]

arkasından yetiştir-: *Peşinden hızlıca götürmek.*

1. "... fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik" diye bağırarak odadan kalkıp gider olduğundan bıraktığı libāslarını **arkasından yetiştirirlermiş** (s. 76, st. 12). [*arkasından yetiştir-, -(i), -r, -ler, -miş*]

arkasını daya-: *Koruyuculuğuna güvenmek, birinden veya bir şeyden güç almak (Arka yönünde sıradağların bulunması).*

1. Bu ‘azīm dag **arkasını** bir muhtasar dere vāsitasıyla Mat silsile-i cibāline **dayamıştır** (s. 43, st. 6). [*arkasını daya-, -(s), -ı, -(n), -ı-mış, -tır*]

Arnavud²⁶: *Arnavutlar veya Arnavudlar bugün Adriyatik kıyısı ile Balkanlar'ın diğer bölgelerinde yaşayan halk.*

1. ... **Arnavudların** ‘Osmānlı edebiyātı husūsunda memālik-i sâ’ire-i ‘Osmāniye'den hiçbir fark olmayacak derecede terakkī ettiklerine mütehayyir kaldım (s. 9, st. 27). [*arnavudların, -lar, -ın*]
2. Yedi yaşında bulunduğu sırada Sultān Mahmūd Hān-ı sâni hazretleri huzūr-ı şāhānelerine **Arnavud** libāsını lābis bir ma‘sum olduğu hālde ... (s. 35, st. 16). [*arnavud*]
3. **Arnavud** jandarma şeh-bāzları o çetin yollara alışık olduklarından kekklik gibi koşarlardı (s. 42, st. 12). [*arnavud*]
4. **Arnavud** aslıdır ol taşlı yerin şeh-bāzı medlülüne ma-sadāk olan zāt-ı vālaları meşhūr Toptan-zāde ‘ā’ilesindedir (s. 58, st. 17). [*arnavud*]

Arnavudca: *Hint-Avrupa dil ailesinin eski İllirya diline bağlanan, kelime hazinesi Türkçe, Latince, İtalyanca, Rumca, Slavca vb. dillerin kuvvetle etkisinde kalan, Arnavutluk'ta ve ayrıca Yugoslavya, Yunanistan ve İtalya'daki Arnavut toplulukları arasında konuşulan dil.*

1. Beş lisān ile tekellüm ederdi ki ‘Arapça, Fārisīce, Türkçe, Fransızca, **Arnavudca** idi (s. 36, st. 36). [*arnavutça*]
2. Asıl ismi **Arnavudca** “çeşme” demek olan Kruya’dır (s. 40, st. 21). [*arnavutça*]

²⁶ Karateke'nin çevriyazısında *Arnavud* ve *Arnavut* şeklinde iki farklı yazım bulunmaktadır. Ancak orijinal metinde *Arnavud* şeklinde yer aldığı için sözlük çalışmasında da bu yazım dikkate alınmıştır.

Arnavudluk: *Balkan yarımadasının batısında ve Adriyatik kıyısında bir Avrupa ülkesi. Osmanlı idaresindeki Arnavutluk'la ilgili en eski kayıtlar I. Bayezid devrine kadar gider.*²⁷

1. PEKLİNLİ CA'FER SÂDİK PAŞA
Müşārün-ileyhin pederi İşkodra vilāyetine tābi' **Arnavudluk'un** Peklin kazāsı hānedān-ı kadīminden ve mīr-i mīrān-ı kirāmdan Süleymān Paşa'dır (s. 25, st. 2).
[arnavutluk'un, -un]
2. Cāmi'leri latīf ve **Arnavudluk'a** mahsūs tarz-ı mi'cārīyi hā'izdirler (s. 45, st. 11).
[arnavutluk'a, -a]
3. Denilebilir ki meşhūr-ı dünyā olan 'Osmānlı tarz mi'cārīsi alınarak **Arnavudluk'a** mahsūs olan uslūb-ı mimarī birleştirilmiş (s. 45, st. 12). [arnavutluk'a, -a]

'arş: *İslām inancına göre göğün en yüksek katı, feleklerin en üstündeki felek, dokuzuncu gök.*

1. Hamdülillāh geçerim nüh felegi **'arşa** kadem
Her nefeste basarım olsa eger himmet-i 'aşk (s. 18, st. 5). ['arşa, -a]

arşın: *Uzunluğu arşın birimine göre ölçen demirden, çelikten, tahtadan âlet.*

1. Ne göreyim kimisinin elinde **arşın** kumāş ölçüyor (s. 45, st. 31). [arşın]

art: *Peş; arka.*

1. Ümerā **ardına** dā'im kişiler cem' oluyor (s. 52, st. 22). [ardına, -ı, -(n), -a]

art-: *Fazlalaşmak, çoğalmak.*

1. Benim ta'accübüm **artmakla** ber-ā-ber kelāmı 'Osmānlı edebiyātı cihetine döktüm (s. 8, st.18). [artmakla, -mak, -la]
2. Meh-i çehār-deh-i şeb gibi evc-i 'izzette
Vücūd-ı Şems ile **arttı** ziyā-yı Mevlānā (s. 34, st. 4). [arttı, -tı]
3. İçince hāhişin **artar** nedir bu keyfiyyet (s. 37, st. 26). [artar, -ar]
4. Mādem ki mikdār-ı sa'ye göre mükāfāt görülecek bir 'asr-ı hümāyūndayız, kadr-i hizmetimiz **arttikça** biz de onlardan şimdikilere kat kat fā'ik takdīrāt kazanacağımızdan emīniz (s.67, st. 26). [arttikça, -tikça]

²⁷ Bilge, 1991

artık: *Daha fazla.*

1. İçem ey vâ'iz seninle ba'dezîn **artık** nihân
Bendedir hamr-ı ezel sahbâyâ hâcet kalmadı (s. 16, st. 7). [artık]

artık: *"Bundan sonra, bundan böyle" anlamlarında zarf.*

1. **Artık** mecâle kararım kalmadığından ... (s. 28, st. 22). [artık]
2. ... İşkodra vâlîsi Āgâh Paşa'nın dīvân kitâbetine ittisâl ve onun infisâli üzerine **artık** inzivâ' hânesinde ikâmete karar vermiş ise de ... (s. 29, st.27). [artık]
3. Āh kim bir mürşid **artık** beldemizde kalmadı (s. 49, st. 1). [artık]
4. Lâyık mıdır Hulûsî çeksin melâl-i hecrin
Artık mürüvvet eyle ey âfet-i sitemkeş (s. 62, st. 20). [artık]

artık: *Bir durumdan bir duruma geçişi, bir durumun, bir işin son bulup yenisinin başlayışını anlatmak için cümle başında kullanılır.*

1. Ve eliyle gözüyle "Hele bu müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı bilirim" yolunda tehdidkârâne ĩmâ'lar işâretler yapıyordu. **Artık** ben kadiya dünyâda ne söylemek ĩcâb ederse söyledim ... (s. 57, st. 14). [artık]

ārūn: *İyi vasıflarla şöhret bulma, güzel ve iyi huylular.²⁸*

1. Devlet u **ārūn** olur her yerde lîk
Nefha-i Cibrîl ile mülhem gönül (s. 55, st. 21). [ārūn]

‘arz et-: *Göstermek; ifade etmek.*

1. Neyle seyr et **‘arz eder** sūz-i dilin cānāna ney (s. 38, st. 5). [‘arz et-, -er]

‘arz et-: *Sunmak, takdim etmek.*

²⁸ Mehmed Salâhî, 2019

1. Tercümân-ı Hakikat nâmına olarak ‘âcizâne yaptığım bir manzûme ile kıt‘ayı **‘arz ediyorum**. Daha ziyâde bizâ‘aya mâlik olmuş olaydım elbette daha a‘lâsını yapardım (s. 67, st. 17). [*‘arz et-, -(i), -yor, -um*]

‘arz-ı hâl: *Hâlini bildirme.*

1. **‘Arz-ı hâle** gâh girye gâh mâni‘dir hicâb (s. 70, st. 14). [*‘arz-ı hâl, -e*]

‘arz-ı hâlcilik: *Arzuhal (Herhangi bir iş veya husus için resmî dairelere verilen dilekçe; kendi yazamayan kişilere ücret karşılığı bu hizmeti sunan "arzuhalci") yazma mesleği.*

1. ... müşâhede-i sun‘-ı Rabbânî ve ru‘yet-i kudret-i Samedânî zımında ‘azm-i mesîre-i dil-keş ve **‘arz-ı hâlcilige** sülûk ile te‘mîn-i ma‘îşet ederek ... (s. 28, st. 27). [*‘arz-ı hâlcilige, -e*]

‘arz-ı mefharet et-: *İftihar ettiğini bildirmek.*

1. Ehl-i tahkîk **etse ‘arz-ı mefharet**
Dogru el-hak hüsn-i hibret sâlidir (s. 23, st. 8). [*‘arz-ı mefharet et-, -se*]

‘arzû: *İstek, dilek.*

1. İşkodra Vilâyeti ‘Osmânî Şâ‘irleri eserimizi tahrîr eyledigimiz esnâda kendi **‘arzû** ve mürâca‘at ve rızâsı üzerine 550 guruş ma‘âşla tekâ‘üdü icrâ olunarak ... (s. 72, st. 22). [*‘arzû*]

‘arzû et-: *İstemek, dilemek.*

1. Sonra kendilerinden bu zâtlar hakkında **‘arzû ettigim** ma‘lûmatı su‘âl ederek tevsî‘ ettim ve her memlekette mevcûd bu gibi zâtları bilen kimler var (s. 71, st. 25). [*‘arzû et-, -tik, -im*]

‘arzûsunda bulun-: *İstemek.*

1. ... bunun daha fevkine çıkararak Sarı Saltık Baba makāmını da ziyāret etmek **ārzusunda bulundum** (s.42, st. 4). [*ārzusunda bulun-, -du, -m*]

ārzū-yı ikmāl-i tahsīl: Öğrenimi tamamlama/bitirme isteği.

1. Kayd-ı zarūret māni‘-i tahsīl olduğundan yalnız sarfa kadar okuyabildim. 1237/1821-22 senesinde **ārzū-yı ikmāl-i tahsīl** ile Der-Sa‘ādet’e ‘azīmet eyledim (s. 28, st. 9). [*ārzū-yı ikmāl-i tahsīl*]

ārzū-yı merg eyle-: Ölümü arzulamak.

1. ... Manastır şehrine muvāsalatla rüz u şeb nālān ü giryān olarak māsivāyı bütün bütün terk ve gündən güne **ārzū-yı merg eyledim** (s. 28, st. 24). [*ārzū-yı merg eyle-, -di, -m*]

Āsaf: Āsaf Mehmed Paşa'nın mahlası.

1. **Āsaf** şarāb-ı nāz yeter içme mey sakın (s. 21, st. 6). [*āsaf*]
2. Bana **Āsaf** erenler meşhed-i Kerrārı gösterdi (s. 21, st. 23). [*āsaf*]

Āsaf Mehmed Paşa: (d. 1182/1768-69 - ö. 1222/1807-08) İşkodralı edib, kâtib ve şair. Amcası Kara Mahmud Paşa'nın vefatı üzerine beylerbeyi rütbesi ile Ohri sancağı mutasarrıflığına getirilmiştir.

1. Yerine birāderi ve sâhib-tercüme **Āsaf Mehmed Paşa'nın** ‘amcası Kara Mahmūd Paşa ta‘yīn olundu (s. 19, st. 19). [*āsaf mehmed paşa, -nın*]
2. Müşārün-ileyh **Āsaf Mehmed Paşa** sāye-i cedd ü pederde İşkodra'da istirahat-ı kāmurānī ile imrār-ı ma‘īšet ve tahsīl-i kemālāta bezl-i himmet eylemiştir (s. 19, st. 20). [*āsaf mehmed paşa*]
3. **Āsaf Mehmed Paşa** dahi rütbe-i mīr-i mīrāni ile Ohri sancığı mutasarrıflığına tahvīl-i me'mūriyyet eyledi (s. 19, st. 26). [*āsaf mehmed paşa*]
4. **Āsaf Mehmed Paşa** daha bir sene kadar müsā‘ade-i kadere nā'ıl olarak yaşasaydı vālīlik nöbeti kendisine geliyordu (s.20, st. 1). [*āsaf mehmed paşa*]
5. **Āsaf Mehmed Paşa** edīb, kâtib, şā'ir idi (s. 20, st. 4). [*āsaf mehmed paşa*]
6. Müşārün-ileyh **Āsaf Mehmed Paşa** şu‘arā-yı eslāfın pek çok āsār-ı nāmdārını tanzīr, tetebbu‘, tahmīs etmiştir (s. 20, st.17). [*āsaf mehmed paşa*]

Āsaf Paşa: (d. 1182/1768-69 - ö. 1222/1807-08) İşkodralı edib, kâtib ve şair. Amcası Kara Mahmud Paşa'nın vefatı üzerine beylerbeyi rütbesi ile Ohri sancağı mutasarrıflığına getirilmiştir.

1. İškodra vālī-i esbaki Koca Mustafâ Paşa'nın hafidi kezâlik İškodra vālī-i sâbıkı Mustafâ Paşa'nın mahdümü ve şeyhü'l-vüzerâ âti't-tercüme Şerîfî Mustafâ Paşa merhûmun pederi **Āsaf Paşa'dır** (s. 19, st.14). [*āsaf paşa, -dır*]

asâlet: Asillik, soyluluk, asil bir soya mensup olma; ruh ve mânâ bakımından üstün ve kibar olma, saygı uyandıracak şekilde davranma.

1. Buşat ahālîsi kadîm **asâletlerini** ve mihmân-nüvâzlıklarını el-hâletü hazihi muhâfaza ediyorlar (s. 10, st. 7). [*asâletlerini, -ler, -i, -(n), -i*]
2. **Asâleti** ve hüsn-i terbiyyesi hasebiyle ba'zı vülât-ı 'izâm kendisine hürmet ederek mühürdârlıklarında istihdâm ve yazısının dahi güzelliği sebebiyle mazhar-ı ikrâm olmuştur (s.72, st. 19). [*asâleti, -i*]

āsâr: Eserler.

1. ... 'Osmânlıca şi'ir söylemiş bir ferdin degil **āsârına** ve hatta ismine de tesâdüf etmemiştim (s. 9, st. 4). [*āsârına, -ı, -(n), -a*]
2. Buşat karyesi ümerâ ve hânedânından idi. Ben bu karyeye gidip gezdim ve tedkîkât icrâ ettim ve bālâda beyân ettiğim silsile-nâmeyi ve daha ba'zı **āsâr** buldum (s. 10, st. 6). [*āsâr*]
3. Kıymetdâr **āsârı** o havâlî mu'āsırını bulunan birçok şu'arânın nazîreleriyle birlikte olarak İškodra ile mülhakâtındaki şehirlerde gördüğüm mecmû'alarda mevcüddur (s. 12, st. 30). [*āsârı, -ı*]
4. Mazmûn-ı eş'ârı neşve-i tasavvufla mâlî ka'ıbı 'âlî bir 'Osmânlı şâ'iri olduğu **āsârından** müstebândır (s. 16, st. 29). [*āsârından, -ın, -dan*]
5. ... Nâbî, Nedîm, Nahîfî, Râgıb Paşa gibi 'Osmânlı üdebâsının **āsârını** pîş-i nazar-ı mütâla'adan ayırmazdı (s. 20, st.12). [*āsârını, -ı, -(n), -ı*]
6. Bir taraftan Firdevsî, Hâkânî, Sa'dî, Hâfız gibi şu'arâ-yı be-nâmın **āsârını** mütâla'a ve diğer taraftan da eş'âr ve âsâr-ı 'Arabiyye ile mümârese hâsıl eyledim (s. 28, st. 31). [*āsârını, -ı, -(n), -ı*]
7. ... beyitleri gibi birçok **āsârının** delâletleriyle anlaşılmakta ise de ... (s. 31, st. 15). [*āsârının, -ı, -nın*]
8. Ba'zı gazel ve ilâhiyyâtı manzûrumuz oldu. Bu gazel **āsârındandır** (s. 40, st. 7). [*āsârındandır, -ı, -(n), -dan, -dır*]

9. Evzān ve kavāfiye vākıf bir zāt-ı ‘arīf imiş. On iki imām-ı hümāmın esāmīsini hāvī bu sitāyiş-güne gazel **āsārındandır** (s. 44, st. 8). [*āsārındandır, -ı, -(n), -dan, -dır*]
10. Müşārün-ileyhin üç lisānda olan iktidārına numüne olmak üzere Fārisī **āsārından** cediti vefātına olan mersiyesi yukarıda mürūr eylediği gibi ... (s. 50, st. 5). [*āsārından, -ı, -(n), -dan*]
11. “İşte **āsārı** lutfen okuyunuz. Benim ceddimi de yazınız” (s. 52, st.15). [*āsārı, -ı*]
12. “Efendim bunlar benim ceddimin **āsārıdır**. Ceddim şā‘irdir” (s. 52, st. 14). [*āsārıdır, -ı, -dır*]
13. “Bunun için ceddimin **āsārını** başkasına emniyyet etmedim. Ben getirmege mecbūr oldum” dedi (s. 52, st.18). [*āsārını, -ı, -(n), -ı*]
14. Kendisinin bir hayli dervīşāne eş‘ar ve güftarı vardır. Bu gazel **āsārındandır** (s. 55, st. 15). [*āsārındandır, -ı, -(n), -dan, -dır*]
15. Müşārün-ileyh lisān-ı tasavvufa āşinā bir şeyh-i belīg-i hakāyık-güyā olduğundan elsine-i selāse de nādire-senc-i belāgat oldukları eş‘ar ve **āsārı** bī-hesāb olduğunu rivāyet etmeleri ... (s. 56, st. 12). [*āsārı, -ı*]
16. Bizı istikbāl ederek ceddinin kütüb-hānesine götürdü, ‘umūm kitābları ve ceddinin **āsārını** gösterdi (s. 56, st. 32). [*āsārını, -ı, -(n), -ı*]
17. Tiran ve İškodra şu‘arāsıyla müşā‘areler icrā etmekle ber-ā-ber pāy-ı taht-ı saltanat-ı seniyye şu‘arāsının **āsārına** da güzel nazīreler yazmıştır (s. 60, st. 6). [*āsārına, -ı, -(n), -a*]
18. Şu gazel sāhib-tercüme Hulūsī Bey’in İstanbul şu‘arāsına nazīre olarak inşād ve nihāde-i nazargāh-ı takdīr-i emsāl ve emcād eylediği **āsārındandır** (s. 61, st. 16). [*āsārındandır, -ı, -(n), -dan, -dır*]
19. Hele bu Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb
Oldu **āsārına** bir fasl-ı hitāb (s. 66, st. 10). [*āsārına, -ı, -(n), -a*]
20. Medh u takrīze ne hācet Zihnī
Vasfdan işte bu **āsārı** ganī (s. 66, st. 16). [*āsārı, -ı*]
21. Kendi destiyle tahrīr eylediği mecmū‘alarda dahi ba‘zı şu‘arā **āsārına** “li-nāmıkhı” ... (s. 69, st. 8). [*āsārına, -ı, -(n), -a*]
22. Sāhib-tercüme ‘Alī Rızā Bey’in **āsārından** şāh-ı velāyet efendimizden istimdād-ı ‘āşıkāneyi hāvī bir terci‘-i bend-i ‘ālīlerinin teberrūken derciyle iktifā eyliyoruz (s. 73, st. 15). [*āsārından, -ı, -(n), -dan*]
23. Ba‘zı tārīhleri vardır. Bu gazel **āsārındandır** (s. 77, st. 7). [*āsārındandır, -ı, -(n), -dan, -dır*]

āsār-ı ‘ālī: Yüce eserler.

1. **Āsār-ı ‘ālīsinden** Türkī ve Fārisī gazel-i beligleriyle Fārisī gazeline Müsevvid Kanber Efendī’nin vākī‘olan nazīresi tahrīr olundu (s. 21, st. 11). [*āsār-ı ‘ālī, -(s), -ı, -(n), -den*]

āsār-ı ‘Arabiyye: *Arapça eserler.*

1. Bir taraftan Firdevsī, Hākānī, Sa‘dī, Hāfız gibi şu‘arā-yı be-nāmin āsārını mütālā‘a ve diğer taraftan da eş‘ār ve **āsār-ı ‘Arabiyye** ile mümārese hāsıl eyledim (s. 28, st. 32). [*āsār-ı ‘arabiyye*]

āsār-ı girān-behā: *Çok değerli, pek kıymetli eserler.*

1. ... cenāb-ı şeyhin **āsār-ı girān-behāsı** ve sâ‘ir kütüb-i nādiresi bi’z-zarūre ziyāret olunamadı (s. 56, st. 19). [*āsār-ı girān-behā, -(s), -ı*]

āsār-ı güzīde: *Seçkin eserler.*

1. İşkodra vilāyetine ‘ā‘id ekser mecmū‘alarda müşārün-ileyhin **āsār-ı güzīdesi** muharrerdir (s.69, st. 7). [*āsār-ı güzīde, -(s), -ı*]

āsār-ı kalemiyye: *Yazılan eserler.*

1. **Āsār-ı kalemiyyesi** kesīr ve tārīhleri de latīftir (s. 72, st. 27). [*āsār-ı kalemiyye, -(s), -ı*]

āsār-ı kıymetdār-ı eslāf: *Kendisinden önceki kıymetli eserler.*

1. Natūk ve mütekellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası vāsi‘ ve birçok **āsār-ı kıymetdār-ı eslāf** hāfızasında menkūş bir pīr-i ma‘ārif-semīr olmakla ber-ā-ber ... (s. 72, st. 25). [*āsār-ı kıymetdār-ı eslāf*]

āsār-ı nāmdār: *Ünlü eserler.*

1. Müşārün-ileyh Āsaf Mehmed Paşa şu‘arā-yı eslāfın pek çok **āsār-ı nāmdārını** tanzīr, tetebbu‘, tahmīs etmiştir (s. 20, st.17). [*āsār-ı nāmdār, -ı, -(n), -ı*]

āsār-ı vālā: *Yüce eserler.*

1. Bu gazel **āsār-ı vālālarındandır** (s. 26, st.20). [*āsār-ı vālā, -lar, -ı, -(n), -dan, -dır*]

ashāb: *Bir şeye veya bir kimseye mensup bulunanlar.*

1. Ben Kavaye kasabasına gidip Mu'tasım Efendi ile görüştüm. Hüsn-i hāl **ashābından** 'a'ff bir zāt buldum (s. 76, st. 22). [*ashābından, -i, -(n), -dan*]

Ashāb-ı Kehf: *Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde, Kıtmir adındaki köpekleriyle birlikte, Hıristiyanlara baskı yapan hükümdardan kaçarak sığındıkları bir mağarada üç yüz küsur sene uyuduktan sonra hiçbir şeyin farkına varmadan tekrar uyandıkları rivâyet edilen yedi kişi (Yedi Uyurlar).*

1. Kimisi mağarayı **Ashāb-ı Kehf** mağarasına kimisi zāviyeyi hazret-i 'İsā'nın kahve ocagi odasına ... (s. 43, st.2). [*ashāb-ı kehf*]
2. **Ashāb-ı Kehf** içinde yatmış mağaradır bu mısra'ını terkîm ile 'avdet eder (s. 73, st. 11). [*ashāb-ı kehf*]

ashāb-ı kemāl: *Kemâl sâhipleri.*

1. Biri hikmet ile mānende-i İbn-i Sīnā
Oldu **ashāb-ı kemāl** içre re'īsü'l-üdebā (s. 66, st. 22). [*ashāb-ı kemāl*]

ashāb-ı mazanne²⁹: *Ermış sanılan kimseler.*

1. Kasaba-i mezkûreye iki sâ'at mesâfede vâki '**ashāb-ı mazanneden** 'Alī Baba Horasanî'nin merkâdı yanında ... (s. 55, st. 6). [*ashāb-ı mazanna, -dan*]

ashāb-ı mürîdân: *Bir şeyle ilgili olanlar, bir şeye veya bir kimseye mensup bulunanlar; müritler.*

1. Cümle **ashāb-ı mürîdânı** ederdî şādumān (s. 49, st. 6). [*ashāb-ı mürîdân, -i*]

ashāb-ı nühâ: *Akıl sâhipleri.*

²⁹ Karateke'nin çevriyazısında *mazannadan* şeklinde yazılan kelime bu yazımla sözlüklerde bulunamadığı için orijinal metinden bakılarak *mazanneden* şeklinde düzeltilmiştir.

1. Kılar her bendi **ashāb-ı nühāyī** vālih ü hayrān (s. 67, st. 8). [*ashāb-ı nühā, -(y), -i*]

‘āşık: *Bir şeye veya birine karşı aşırı sevgi duyan kimse, tutkun, meftun.*

1. **‘Āşık** oldur ki cemāl ü rüh-ı cānānı görüp
Ola cān terki ile behrever-i devlet-i ‘aşk (s. 18, st. 3). [*‘āşık*]
2. Kūşe-i çeşminle olsun gör gözet **‘āşıkını**
Ey meh icrā-yı muhabbet ile agyār olsa da (s. 24, st. 21). [*‘āşıkını, -ın, -i*]
3. Çāker hele **‘āşıklara** tertībi-y-le dīvān
Koydun bu cihān içre büyük bir eser-i pāk (s. 30, st. 3). [*‘āşıklara, -lar, -a*]
4. Hakkıyā bülbül-i dil bāg-ı vatan **‘āşıkıdır**
Anda gars et gül ü reyhānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 23). [*‘āşıkıdır, -i, -dır*]
5. Yār **‘āşıklarına** kahr ile de etse nazar
Ne mürüvvet ne sa‘ādet ne ‘ināyet derler (s. 58, st. 10). [*‘āşıklarına, -lar, -ı, -(n), -a*]
6. **‘Āşık** olsa vāsıl-ı dil-ber hem aklar hem güler
Mevsim-i hicrānı zikr eyler hem aklar hem güler (s. 61, st. 18). [*‘āşık*]
7. **‘Āşıkım** bir mehlikāya kim be-gāyet nāzenīn
Çārdeh yaşındadır ol māh-peyker hür-i ‘īn (s. 70, st. 19). [*‘āşıkım, -ım*]

asıl: *Gerçek, hakiki.*

1. **Asıl** ismi Arnavutça çeşme demek olan Kruya’dır (s. 40, st. 21). [*asıl*]

asıl-: *Tutunmak.*

1. **Asılsam** Ahmedī zülfünde yārın çok belā çeksem (s. 19, st. 10). [*asılsam, -sa, -m*]

asıl-: *Yüksek bir yere iliştirilip sarkıtılmak.*

1. ... o da şu beyti yazarak nüsha şeklinde tazının boynuna **asılmasını** tavsiye etmiş imiş
(s. 53, st. 9). [*asılmasını, -ma, -(s), -ı, -(n), -i*]

‘asır: *Yüzyıl, çağ.*

1. Binde bir gelmez vücūda böyle bir ehl-i kemāl

Varsa akrānı selefte, bu **‘asırda** bī-niṣān (s. 49, st. 18). [*‘asırda, --da*]

asl: Soy, neseb, geldiği yer.

1. Sāhib-tercümenin **aslı** Zileli olduğu hâlde sā’ik-i kader kendisini İşkodra’ya sevk ve orada te’ehhül ve evlād u ‘iyāl sāhibi olarak tavattun eylemiş (s. 27, st. 12). [*aslı, -i*]
2. Arnavud **aslıdır** ol taşlı yerin şeh-bāzı medlülüne ma-sadāk olan zāt-ı vālaları meşhūr Toptan-zāde ‘ā’ilesindedir (s. 58, st. 17). [*aslıdır, -i, -dır*]
3. Pederinin **aslı** Prizrenli olup bir kan da‘vāsından dolayı genç iken memleketini terk ederek İşkodra’da tavattun etmişti (s. 64, st.5). [*aslı, -i*]

aslā: "Hiçbir zaman, hiçbir şekilde, katiyen" anlamlarında bir zarf.

1. Lākin benim hediyeye sūretiyle kitāb almak ‘ādetim olmadığını teşekkürle ber-ā-ber anlattım ve **aslā** bir şey kabül etmedim (s. 57, st. 2). [*aslā*]
2. Kıt‘aātında letāfet pek çok Gazeliyyātına **aslā** söz yok (s. 65, st. 22). [*aslā*]
3. Ol perīnin Rāciyā söz yoktur **aslā** hüsnüne (s. 71, st. 3). [*aslā*]
4. Yazısı pek güzel ve imlāsında en zekī bir Türk edībi gibi **aslā** yanlış yok, İfādesi gāyet selīs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [*aslā*]

‘asr: Zaman, devir, çağ.

1. Ülgün kasabası ümerāsından ve **‘asrımız** şu‘arāsındandır (s.22, st. 6). [*‘asrımız, -i, -mız*]

‘asr-ı hümāyūn: Kutlu çağ; pâdişāh zamanı.

1. Mādem ki mikdār-ı sa‘ye göre mükāfāt görülecek bir **‘asr-ı hümāyūndayız**, kadr-i hizmetimiz arttıkça biz de onlardan şimdikilere kat kat fā’ik takdīrāt kazanacağımızdan emīniz (s.67, st. 25). [*‘asr-ı hümāyūn, -da, -(y), -ız*]

asīl: Asalet sahibi, soylu.

1. Müşārün-ileyh Ca‘fer Sādık Paşa **asīl**, kerīm, vefī, hayr u hasenāta mā’il ve hüsni-ahlāka mālīk bir zāt idi (s. 26, st.18). [*asīl*]

2. Müşārün-ileyh **asīl**, necīb, mükrim, sahi, vezīr ibn-i vezīr bir zāt-ı hātem-semīr idi (s. 36, st. 32).[*asīl*]

āşinā: *Tanıdık, bildik (kimse); dost.*

1. ... gibi mahalleri dolaşmış isem de bir **āşināya** dest-res olamadım ve bir oturacak yer bulamadım (s. 28, st. 11). [*āşināya, -(y), -a*]
2. Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin **āşinā** ve musāhibi olduğunu şu beyti gösteriyor (s. 51, st. 5). [*āşinā*]
3. **Āşinā** tab 'ehli olsa sohbet-i dil-keş olur (s. 51, st. 6). [*āşinā*]
4. 'Aceb mi yār-i kadīm ekser **āşināya** gider (s. 71, st. 11). [*āşināya, -(y), -a*]

āşinā: *Bilen, vâkıf.*

1. Müsīkiye **āşinā** ve sadāsı güzel olduğundan evvelā İşkodra'da Sultān Bāyezīd-i Velī cāmi'inde mü'ezzin ... (s.40, st. 5). [*āşinā*]
2. Müşārün-ileyh lisān-ı tasavvufa **āşinā** bir şeyh-i belīg-i hakāyık-güyā olduğundan ... (s. 56, st. 11). [*āşinā*]

āşinā-yı Mevlānā: *Mevlānā'nın yakını/dostu.*

1. Bihār-ı Mesnevī'ye dal dūr-i ma'āni al
Olasın ister isen **āşinā-yı Mevlānā** (s. 34, st. 18). [*āşinā-yı mevlānā*]

āşiyān eyle-: *Mesken tutmak, yerleşmek.*

1. Mürşid-i kāmīl oturmuştu yigirmi üç sene
Eylemişti hānkāh-ı dil-pesendin **āşiyān** (s. 49, st. 8). [*āşiyān eyle-, -miş, -ti*]

āşiyān-ı 'arşa çık-: *Gökteki en yüksek barınağa kadar çıkmak.*

1. **Āşiyān-ı 'arşa çıkdı** rüh-ı düstūr-ı celīl (s. 11, st. 10). [*āşiyān-ı 'arşa çık-, -ti*]

'aşk: *Bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık, aşırı muhabbet.*

1. Kişi **‘aşk** ile olur sâhib-i kadr u ‘izzet
Cümleye gâlib olur debdebe-i ‘izzet-i ‘aşk (s. 18, st. 7). [*‘aşk*]
2. **‘Aşk** iste Hak’dan isteme bir gayri şey sakın (s. 21, st. 8). [*‘aşk*]
3. ... ol civânın **‘aşkıyla** ta‘lîm ve ta‘allüm-i sînâ‘î-i âteş-bâzî ve tahsîl-i fûnûn-ı top-endâzî ederek fûnûn-ı mezkûrede kesb-i mahâret ü kemâl eyledim (s. 28, st. 17). [*‘aşkıyla, -i, -(y), -la*]
4. Çıkdı târîh âl-i hamsın **‘aşkına** gurre-cemâl (s. 30, st. 13). [*‘aşkına, -i, -(n), -a*]
5. Gûyiyâ **‘aşk** ile yandı âteş-i hicrâna ney (s. 38, st. 11). [*‘aşk*]
6. ... içlerinde ‘aşka mübtelâ olmayan ve belâ-yı **‘aşk** ne olduğunu bilmeyen var ise kıyâm etmesini ricâ’ eyler (s. 53, st. 16). [*‘aşk*]
7. Sâde-dil bir kimse “Benim başımdan **‘aşk** geçmedi ve sevdâ-yı ‘aşkın ne olduğunu bilmem” ... (s. 53, st. 16). [*‘aşk*]
8. **‘Aşk** ettirmiş ancak âteşle suyu memzûc
Çeşmimde âb-ı cârî kalbinde vardır âteş (s. 62, st. 15). [*‘aşk*]
9. **‘Aşk** âteşiyle her dem ey gonçe-fem dahi gül
Gâh şem‘-veş yanarım gâh inlerim çü bülbül (s. 74, st. 8). [*‘aşk*]

‘aşka mübtelâ ol-: *Aşka düşmek, âşık olmak.*

1. ... cemâ‘ata hitâb ederek içlerinde **‘aşka mübtelâ olmayan** ve belâ-yı ‘aşk ne olduğunu bilmeyen var ise kıyâm etmesini ricâ’ eyler (s. 53, st. 15). [*‘aşka mübtelâ ol-, -ma, -(y), -an*]

‘aşk-ı mahbûb-ı bî-bedel: *Yerini herhangi bir şeyin tutamayacağı sevgilinin aşkı.*

1. Hevâ-yı ‘ilm ü ‘ameli **‘aşk-ı mahbûb-ı bî-bedele** tebdîl ve kayd-ı zarûreti düşünmegi ma‘şûkumun gam u âlâm-ı muhabbetine tahvîl ederek ... (s. 28, st. 14). [*‘aşk-ı mahbûb-ı bî-bedel, -e*]

‘aşkına: *...in sevgisi için II ... uğruna, yoluna, hürmetine.*

1. Hâlik-i kevn ü mekân Bârî Hudâ’nın **‘aşkına** (s. 44, st. 10). [*‘aşkına*]
2. Pâdişâh-ı enbiyâ ol Mustafâ’nın **‘aşkına** (s. 44, st. 11). [*‘aşkına*]
3. Sen muhibb-i evliyâsın Murtazâ’nın **‘aşkına** (s. 44, st. 13). [*‘aşkına*]
4. Lutf edip ben bendeye Zeynü’l-‘abâ’nın **‘aşkına** (s. 44, st. 15). [*‘aşkına*]
5. Mûsâ-i Kâzım ‘Alî Mûsâ Rızâ’nın **‘aşkına** (s. 44, st. 17). [*‘aşkına*]
6. Ey velî-i ni‘metim ihsânımı efvün kıl
Şâh Takî ile Nakî nûr-ı Hudâ’nın **‘aşkına** (s. 44, st. 19). [*‘aşkına*]

7. Bir söyünmez şem' kıl mîr-i livânın 'aşkına (s. 44, st. 21). [*'aşkına*]
8. Mehdî olsun dest-gîrin evliyânın 'aşkına (s. 44, st. 23). [*'aşkına*]
9. Kâm-yâb eyle beni ey ma'den-i lutf u kerem
Çârdeh ma'sûm-ı pāk âl-i 'abânın 'aşkına (s. 45, st. 2). [*'aşkına*]
10. Sifle-perver çarha minnet eylemez bu Hikmetî
Var iken lutfun senin kân-ı sehânın 'aşkına (s. 45, st. 4). [*'aşkına*]

'Atâ Târîhi: *Enderûn Tarihi. Tayyar-zade 'Atâ Bey'in yazdığı beş ciltlik tarih kitabı.*

1. ... matbû' 'Atâ Târîhi' nde gerek 'umûm ebyâtı ve gerek ne sûretle ihrâc olunacağına dâ'ir seksen iki târîhin ta'rîfâtı zebûr-ı sutûrdur (s. 37, st. 5). [*'atâ târîhi, -(n), -de*]

'atâ-yı Hüdâvend-i müste'ân: *Kendisinden yardım istenen Allah'ın ihsanı.*

1. Bırakma dest-i garîmde bu Çâker'i medyûn
Eyâ 'atâ-yı Hüdâvend-i müste'ân yetiş (s. 32, st. 10). [*'atâ-yı hüdâvend-i müste'ân*]

âteş: *Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od, nâr.*

1. 'Aşk ettirmiş ancak âteşle suyu memzûc
Çeşmimde âb-ı cârî kalbinde vardır âteş (s. 62, st. 15). [*âteşle, -le*]

âteş: *Yakıcı madde (Âşığa azap veren sevgilinin gönlündeki ateş).*

1. 'Aşk ettirmiş ancak âteşle suyu memzûc
Çeşmimde âb-ı cârî kalbinde vardır âteş (s. 62, st. 16). [*âteş*]

âteş: *Aşk, ayrılık, hasret, azap, hiddet, öfke vb. duyguların yakıcı etkisi.*

1. 'Aşk âteşle her dem ey gonçe-fem dahi gül (s. 74, st. 8). [*âteşleyle, -i, -(y), -le*]

âteş pahâsı: *Çok pahalı, fiyatı çok yüksek.*

1. Harput'ta zâten odun pek pahalı olduğu hâlde o sene kış pek şiddetli olması ve mahrûkâtın âteş pahâsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [*âteş pahâsı, -(n), -a*]

āteş-i hicrān: *Ayrılık ateşi; ayrılığın verdiği acı, keder.*

1. Sīnesi sūzān, dili pür dag, muhrik nālesi
Güyyā ‘aşk ile yandı **āteş-i hicrāna** ney (s. 38, st. 11). [*āteş-i hicrān, -a*]

āti: *Gelecek; (bir metinde) alt taraf.*

1. Sāfī şā‘ir idi Tercüme-i hāli **ātīde** gelecektir (s. 30, st. 18). [*ātīde, -de*]
2. ... Toptan-zāde ‘ā‘ilesinden **ātīde** terācim-i ahvālleri görülecek olan şu‘arā ... (s. 61, st. 1). [*ātīde, -de*]

āti’t-tercüme: *Tercüme-i hāli gelecek, ileriki sayfalarda (biyografisi) yazılacak.*

1. ... şeyhü’l-vüzerā **āti’t-tercüme** Şerīfī Mustafā Paşa merhūmun pederi Āsaf Paşa’dır (s. 19, st. 14). [*āti’t-tercüme*]
2. İşkodra’nın Sā‘ib ve Nābī’si makāmında olan **āti’t-tercüme** Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi’nin ... (s. 20, st. 6). [*āti’t-tercüme*]
3. **Āti’t-tercüme** Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey’in nazīre teklīfi süretiyle yazdığı gazel ... (s. 24, st. 1). [*āti’t-tercüme*]
4. ... sāhib-tercümenin küçük birāderi **āti’t-tercüme** İbrāhīm Fehmī Bey şu tārīhi inşād etmiştir (s. 25, st. 4). [*āti’t-tercüme*]
5. Orada **āti’t-tercüme** Murtazā Sāfī Efendi’den ve sā‘ir ‘ulemā-yı memlekette ahz-ı kemālāt eyledi (s. 25, st. 22). [*āti’t-tercüme*]
6. ... **āti’t-tercüme** Halīl Necīb Efendi’nin inşād eylediği bu tārīh seng-i merkādında mahkūkdur (s. 30, st. 9). [*āti’t-tercüme*]
7. **Āti’t-tercüme** Tiranlı Toptan-zāde Mahmūd Muhsin ve Peklinli İbrāhīm Fehmī Beylerle pek çok müşā‘areleri ... (s. 30, st. 25). [*āti’t-tercüme*]
8. Tiranlı **āti’t-tercüme** ‘Ömer Sūzī Efendi’nin manzūrumuz olan on iki beyitli ve altı ta‘miyyeli manzūme-i tebrīkiyyesine nazaren ... (s. 35, st. 4). [*āti’t-tercüme*]
9. **Āti’t-tercüme** Akçahisarlı İbrāhīm Kemālū’ d-dīn Şemīmī Dede’ye hizmet etmiş ... (s. 43, st. 21). [*āti’t-tercüme*]
10. Tiran fuzalāsından **āti’t-tercüme** Hacı ‘Ömer Sūzī Efendi rihletinden te’essürünü hāvī ma‘-mersiye dil-süz bir tārīh inşād etmiştir (s. 48, st. 4). [*āti’t-tercüme*]
11. Ve yine **āti’t-tercüme** Edhem Şehīdī Bey ayrıca bir mersiye tanzīm ederek ... (s. 48, st. 4). [*āti’t-tercüme*]
12. Vefātına **āti’t-tercüme** ‘Ömer Sūzī Efendi’nin mahdūmu Tiranlı Sa‘īd Efendi ma‘-mersiye şu tārīhi tanzīm eylemiştir (s. 48, st. 21). [*āti’t-tercüme*]

13. İşkodralı **āti't-tercüme** şā'ir-i şehīr Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi (s. 51, st. 4). [*āti't-tercüme*]
14. **āti't-tercüme** İbrāhīm Kemālū'd-dīn Şemīmī Dede'nin akrabāsındandır (s. 54, st. 19). [*āti't-tercüme*]
15. ... el-hāletü hazīhi o havālīde şeyhü'l-İslām nām ve 'unvānıyla ma'rūf olan **āti't-tercüme** Şeyh 'Abdü's-selām Tiranī hazretlerinin ... (s. 56, st. 4). [*āti't-tercüme*]
16. Fārisī bir manzūme-i tārīhiyyesi **āti't-tercüme** şeyh-i muhteremleri 'Abdü's-selām Mücrim hazretlerinin tercüme-i hālī zīrinde görülecektir (s. 57, st. 20). [*āti't-tercüme*]
17. Mollā Bey'in mahdūmu **āti't-tercüme** Edhem Şehīdī Bey firār ederek ... (s. 60, st. 13). [*āti't-tercüme*]
18. Kaplan Paşalar vefāt eylediginden **āti't-tercüme** İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa İşkodra vālisi olduğu gibi ... (s. 60, st. 14). [*āti't-tercüme*]
19. ... **āti't-tercüme** Boric-zāde Halīl Necīb Efendi'nin birāderi İşkodra 'ulemāsından Dāvud Şükri Efendi'den ... (s. 64, st. 8). [*āti't-tercüme*]
20. Pederi **āti't-tercüme** Murtazā Za'īfī Efendi olduğu gibi mahdūmu da **āti't-tercüme** Murtazā Sāfī Efendi'dir (s. 68, st. 21). [*āti't-tercüme*]
21. İsmi 'Alī Rızā pederinin ismi **āti't-tercüme** Hacı Edhem Şehīdī Bey ... (s. 72, st. 10). [*āti't-tercüme*]
22. Vāsıl-ı sinn-i şebāb oldukça **āti't-tercüme** Tiranlı şā'ir-i fāzıl Altıparmak İbrāhīm Müznib Efendi'den ... (s. 72, st. 17). [*āti't-tercüme*]
23. **āti't-tercüme** Peklinli Süleymān Sālim Bey dayı-zādeleri bulunan Toptan-zādelerle görüşmek için Tiran'a gelip Toptan-zāde Ahmed Bey'e misāfir olur (s. 73, st. 8). [*āti't-tercüme*]

āvāz: Ses; yüksek sesle bağırma, feryat.

1. Şehnāz ile **āvāzı** Hüseyinī 'ye çıkarma (s. 40, st. 16). [*āvāzı, -i*]

avcı: Avlanmayı kendine meslek edinen veya spor amacıyla avlanan kimse.

1. Bir **avcı** biraz balık hediye getirerek tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricā' etmiş (s. 53, st. 7). [*avcı*]

avdet: Dönüş, geri geliş, gidilen yerden dönme.

1. Sila-i rahm için mesrūren vatanına **avdetini** müte'ākib 1250/1834-35 senesinde ... (s. 26, st. 4). [*avdetini, -i, -(n), -i*]

2. Yetmiş bir yaşında olduğu hâlde sene-i mezkûre Cümâde'l-ülâsında infisâli vukû'a gelerek Der-Sa'âdet'e **'avdet** ve muvâsalatından yedi mâh sonra ... (s. 36, st. 28). [*'avdet*]
3. Uykuda bulduğundan **'avdet** ve civâr bir mahalde ikâmetle bir müddet sonra tekrâr gider (s. 73, st. 9). [*'avdet*]

'avdet edip etme-: *Evvelce bulunduğu yere veya duruma geri dönüp dönmemek.*

1. Şöyle ki vâlî-i memleketin hizmetinde bulunan bir zât 1250/1834-35 senesinde ziyâretine gelerek hacc-ı şerîfe 'azîmet edeceğinden râsime-i vedâ'ı icrâ eyledikten sonra 'acebâ tekrâr **'avdet edip etmeyeceği** su'âline karşı şu beyti bi'l-bedâhe inşâd ederek okumuştur (s. 52, st. 4). [*'avdet edip etme-, -(y), -ecek, -i*]

'avdet et-: *Evvelce bulunduğu yere veya duruma geri dönmek, geri gelmek.*

1. Sonra memleketine **'avdet ederek** yine mu'allimlik vazîfesiyle meşgûl oldu (s.40, st. 4). [*'avdet et-, -erek*]
2. **'Avdet ederek** diger bir odaya gidip yemek başına oturduk (s. 43, st. 7). [*'avdet et-, -erek*]
3. Ashâb-ı Kehf içinde yatmış magaradır bu mısırâ'ımı terkîm ile **'avdet eder** (s. 73, st. 12). [*'avdet et-, -er*]
4. Ma'mûriyye ve 'Ammûriyye şehir ve kal'elerini zabt ederek istimdâd eden esîreyi ve hayâtta olan sâ'ir üserâyı tahallüs ile muzafferin **'avdet ederek** içmeyip sakladığı şerbetin mütebâkisini kemâl-i 'âfiyyetle henüz içmişler idi (s. 76, st. 18). [*'avdet et-, -erek*]

'avdet eyle-: *Evvelce bulunduğu yere veya duruma geri dönmek.*

1. İşkodra vilâyetinde iki üç mâh kadar cevelân eyledikten sonra yine Yanya'ya **'avdet eyledim** (s. 8, st. 13). [*'avdet eyle-, -di, -m*]
2. ... iki üç mâh sonra hastalandığından mahdûmları Mustafâ Sâfî Efendi'yi Paşa'nın ma'iyyetinde bırakarak ma'-'â'ile İşkodra'ya **'avdet** ve ihtiyâr-ı ikâmet **eyledi** (s. 29, st. 26). [*'avdet eyle-, -di*]
3. Bir müddet geşt ü güzâr-ı aktâr u memleket ve seyr-i büldân ve mesâlik eyledikten sonra yine İşkodra'ya **'avdet** ve icrâ-yı âyîn-i dervîşân ile imrâr-ı vakt-ı sâ'at **eylemekte** ... (s. 44, st. 7). [*'avdet eyle-*]
4. ... Debreli Şeyh 'Osmân Efendi hazretlerinden ihrâz-ı meşîhat ederek Tiran'a **'avdet eylemiştir** (s. 48, st. 11). [*'avdet eyle-, -miş, -tir*]

5. 1302/1884-85 senesinde vilāyet-i mezkūre defterdārılığınan infisāl ve Der-Sa‘ādet’e ‘**avdet eyledi** (s. 65, st. 1). [‘avdet eyle-, -di]

‘avdet olun-: *Evvelce bulunulan .yere veya duruma geri dönmek.*

1. Yalnız merhūm müşārün-ileyhin merkād-ı ‘ālileri ziyāret ve ihlās ile ihdā’-yı Fātiha edilerek ‘**avdet olundu** (s. 56, st.21). [‘avdet olun-, -du]

avla-: *Bir av hayvanını ölü veya diri olarak ele geçirmek, yakalamak.*

1. Bir avcı biraz balık hediye getirerek tazısının çabuk tavşan **avlaması** için bir nüsha yazılmasını ricā’ etmiş (s. 53, st. 8). [avlaması, -ma, -(s), -ı]

ay: *Ay; yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri.*

1. Bir **aydan** ziyāde duramayacağım cihetle gece gündüz çalışmaya başladım (s. 9, st.10). [aydan, -dan]
2. Bulduğum şu mikdār ise gerek İşkodra’da ve gerek havālisinde topu üç **aylık** bir geşt ü güzār netīcesidir (s. 9, st. 25). [aylık, -lık]
3. ... Reşīd Paşa ma‘iyyetiyle Maslak’a me’mūr olarak altı **ay** anda karār eyledim ... (s. 28, st. 19). [ay]
4. Günlerin en uzun zamānı olan Temmuz **ayında** idi (s. 42, st. 6). [ayında, -ı, -(n), -da]
5. Bundan üç **ay** evvel vefāt eyledi (s. 52, st. 17). [ay]

āyā: *"Acaba" manasına gelen, şaşkınlık ve merak bildiren bir zarf.*

1. Ey sabā benden cüdā düştü nigārım kandadır
Bir peyāmın var mı **āyā** gül-‘izārım kandadır (s. 15, st. 10). [āyā]

ayagını bas-: *Bir ortama girmek; yürümek.*

1. Bākī ‘acūz-ı dehre zebūn olma key sakın
Merdāne **bas ayagını** meydāna er gibi (s. 21, st. 10). [ayagını bas-]

ayak: *İnsan ve hayvanın yürümesini sağlayan uzuv, kadem.*

1. ... evvelâ başından imâmesini ve biraz sonra sırtından cübbesini ve daha sonra da **ayaklarından** mestlerini çıkarırdı (s. 76, st.9). [*ayaklarından, -lar, -ı, -(n), -dan*]

‘ayân: Açık, âşikâr, gözle görülür, belli.

1. Ne pāk yerde **‘ayândır** o çeşm-i enverde (s. 50, st. 17). [*‘ayândır, -dır*]

āyîne-i dil: Gönül aynası (Âşığın gönlü).

1. ‘Aks-ı ruhsârını **āyîne-i dilde** görelî
Mürşid ü rehberimiz oldu bizim hazret-i ‘aşk (s. 18, st. 9). [*āyîne-i dil, -de*]

ayır-: Ayır düşürmek, uzaklaştırmak.

1. Dîdârdan **ayırma** iki cihânda şâhım (s. 74, st. 17). [*ayırma, -ma*]

‘ayn: Göz.

1. Hamdülillâh edeli tebdîl zâhir, bātına
‘Aynımızda oldu eşyâ’ Cennet-i Me’vâ bize (s. 18, st. 23). [*‘aynımızda, -(i), -mız, -da*]

‘aynen: Tıpkısı, tamamı, aynı olarak.

1. ... senesinde ikmâl edildiği müzeyyen kapısı üzerinde muharrer bulunan **‘aynen** şu kitâbeden müstebândır (s.10, st. 13). [*‘aynen*]
2. Mezâr taşında **‘aynen** şu ‘ibâre mahkûktur “Hüve’l-Gafûrû’r Rahîm” (s. 59, st. 13). [*‘aynen*]

aynı: Daha önce belirtilenle bir/eş değer olan.

1. **Aynı** senede İşkodra vâlîsi Āgâh Paşa’nın dîvân kitâbetine ittisâl ve onun infisâli üzerine artık inzivâ’ hânesinde ikâmete karâr vermiş ... (s. 29, st.27). [*aynı*]
2. 1282/1865’de Biga ve **aynı** senede Varna ... (s. 36, st. 8). [*aynı*]

‘ayn-ı fenā-yı Mevlānā: *Mevlānā'nın ölümlü gözü.*

1. Nikab-ı lā ile setr eylemişti illāyı
Bekā-yı mahz idi **‘ayn-ı fenā-yı Mevlānā** (s. 34, st. 16). [*‘ayn-ı fenā-yı mevlānā*]

‘aynıyla: *"Aynen" anlamında benzerlik özelliği bulunduran zarf.*

1. Akçahisar kasabası **‘aynıyla** İşkodra gibi bir ‘Osmānlı bir İslām şehrine benzer (s. 41, st. 21). [*‘aynıyla*]

ayrı: *Farklı, başka.*

1. Pederi āti't-tercūme Murtazā Za‘īfī Efendi olduğu gibi mahdūmu da āti't-tercūme Murtazā Sāfī Efendi'dir. Veled ve peder ve ceddin her üçünün de isimleri mutābık yalnız mahlasları **ayrıdır** (s. 68, st. 22). [*ayrıdır, -dır*]

ayrıca: *Bundan başka, bunun yanında, ilâve olarak.*

1. Ve yine āti't-tercūme Edhem Şehīdī Bey **ayrıca** bir mersiye tanzīm ederek ... (s. 48, st. 4). [*ayrıca*]

ayrıl-: *Bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaşmak, ondan ayrı düşmek.*

1. ... sāye-misāl yanından **ayrılmamaga** başladım (s. 28, st. 15). [*ayrılmamaga, -ma, -mak, -a*]

az: *Çok olmayan, az.*

1. Sizin gibi bir şā‘ir-i kadr-āşināya hizmet begendirip de böyle bir takdīr-nāme-i ‘ālīsine nā‘il olmak **az** muvaffakiyyet midir (s. 67, st. 23). [*az*]

az: *(Mesâfe ve zaman için) Kısa.*

1. ... Edhem Şehīdī Bey firār ederek **az** müddet sonra İbrāhīm Hālīlī ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar vefāt eylediginden ... (s. 60, st. 13). [az]
2. ... Der-Sa‘ādet’e ‘avdet eyledi. **Az** bir müddet munfasıl kaldıktan sonra ... (s. 65, st. 2). [az]

āzād eyle-: (Esir, köle veya cāriyeye) Hürriyetini geri vermek; serbest bırakmak.

1. ... bir sülüsünü evlādına bir sülüsünü fī-sebīllāh hayrāta diger sülüsünü de **āzād eylediği** köle ve cāriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 17). [āzād eyle-, -dik, -i]

āzāde: Bir şeye veya bir kimseye bağlı olmayan, serbest.

1. Sūret-i gayrdan **āzāde** iken cāmi‘-i dil Niçe bir deyr misāli tolu tasvīr edelim (s. 32, st. 14). [āzāde]

āzād-ı helāk ol-: Perişanlıktan kurtulmak.

1. Bir nefesle dağıt **olsun** serim **āzād-ı helāk** Sardı gam leşkeri her yanımı yā Mevlānā (s. 38, st. 23). [āzād-ı helāk ol-, -sun]

a‘zālīk: Bir kuruluş, birlik, komisyon vb.nin üyesi olma durumu, üyelik.

1. 1304/1886-87 senesinde nāfi‘a komisyon-ı celīlī **a‘zālīgına** ... (s. 36, st.18). [a‘zālīgına, -ı, -(n), -a]

‘azametli: Büyük, ihtişamlı, muhteşem.

1. ... bu **‘azametli** cebelden bakılınca medd-i nazar bu vāsi‘ ve eşcār ile memlū sahrā’ların ... (s. 41, st. 27). [‘azametli]

‘azīm: Büyük.

1. Bu **‘azīm** dag arkasını bir muhtasar dere vāsitasıyla Mat silsile-i cibāline dayamıştır (s. 43, st. 5). [‘azīm]
2. Tiran, Akçahisar, Şayak, Draç kazaları dāhilinde bulunan o **‘azīm** ve vāsi‘ arāzīnin kısm-ı a‘zāmı (s. 59, st.29). [‘azīm]

‘azīmet: *Bir yere doğru yönelme, yola çıkma.*

1. ... vālīliğine tahvīl-i me’mūriyyet etmesi hasebiyle ma’iyyetlerinde **‘azīmet** ve 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vālīliği ‘uhdelerine tevcīh buyurulması üzerine oraya da birlikte muvāsalat eylemiş ... (s. 29, st. 23). [*‘azīmet*]
2. Bir vakit sonra İškodra’ya **‘azīmet** ve İškodralı hānedānına takdīm-i āsār ederek eltāf ve iltifātlarına mazhar olmuştu (s. 43, st. 23). [*‘azīmet*]

‘azīmet: *Gitme, gidiş.*

1. ... ta’yīn olduğumdan yerime bir münāsibini bi’t-tevkīl **‘azīmetim** emrolunuyordu (s. 8, st. 6). [*‘azīmetim, -im*]
2. ‘Osmānlı şā’irleri hakkındaki tetebbu‘āta teşebbüsüm İškodra’ya son **‘azīmetimde** idi (s. 9, st. 22). [*‘azīmetimde, -im, -de*]
3. ... evvelki **‘azīmetimde** haberim olsaydı veyāhūd şu teşebbüsümden sonra bir kere daha gidilseydi elbette daha pek çok ziyāde şeyler bulacaktım (s. 9, st. 23). [*‘azīmetimde, -im, -de*]
4. ... Gumir (Kanber Baba) merākıd-ı mübārekelerini ziyārete **‘azīmeti** vesīle-i bezl-i sadakāt ve hasenāt eylerdi (s. 14, st. 16). [*‘azīmeti, -i*]
5. ... böyle kalabalık içinde müşkilātı mücib olacağı gibi mütāla‘alardan sarf-ı nazarla **‘azīmete** karār verdik ve her bir tedarikimizi gördük (s. 15, st. 2). [*‘azīmete, -e*]

‘azīmet et-: *Gitmek, yönelmek.*

1. ... mevki‘-i mezkūr kendilerini ihāta edemeyeceğinden kāfile kāfile, mahalle mahalle **‘azīmet ederler** (s. 14, st. 19). [*‘azīmet et-, -er, -ler*]
2. ... tertīb ile ba‘zı eşrāf ve mütehayyızān-ı memleket ve dilek eden me’mūrīn-i hükümet **‘azīmet** ve ifā-yı vazīfe-i ziyāret **ederler** (s. 14, st. 21). [*‘azīmet et-*]
3. Ma’iyyet-i devletlerinde Prizren’e **‘azīmet etmiş** isem de ... (s. 28, st. 34). [*‘azīmet et-, -miş*]
4. ... pederleri hīn-i vefātında kendilerine hilāfet vermeyip Debre’ye **‘azīmet ederek** Debre şehrinde meşhūr meşāyih-i ‘izām-ı Kādiriyye’den ... (s. 48, st. 9). [*‘azīmet et-, -erek*]
5. Bu hakīr zāviyelerine **‘azīmet ederek** rüh-ı şerīflerine Fātiha-hān oldum (s. 48, st. 13). [*‘azīmet et-, -erek*]

6. Memleketinde tahsîl-i mukaddemât-ı kemâlât eyledikten sonra Edirne'ye **'azîmet ederek** şehir-i mezkûrda vâki' Sultân 'Alî Dergâhı'nda İbrâhîm Baba'nın bir müddet hizmetinde bulunmuştur (s. 54, st. 19). [*'azîmet et-, -erek*]
7. Oradan Horasan'a **'azîmet ederek** İmâm Rızâ hazretlerini de ziyâret eyledi (s. 55, st. 3). [*'azîmet et-, -erek*]
8. Ahfâdından zâviyede bulunan dervîş yeni gelen bir müfettişle heyet-i hükûmetin **'azîmet etmelerini** haber aldığı gibi zâviyeyi kapatarak ... (s. 56, st. 16). [*'azîmet et-, -me, -ler, -i, -(n), -i*]

'azîmet eyle-: *Gitmek, yönelmek.*

1. ... Kavaye tarîkiyla Draç'a ve Draç'tan bahren İşkodra'ya **'azîmet eyledim** (s. 8, st. 10). [*'azîmet eyle-, -di, -m*]
2. İşte sâhib-tercüme İbrâhîm Hâlîlî Paşa'nın **'azîmet** ve ziyâret **eylediği** zevâtın birisi de bu zât-ı 'âlî-kadr Kanber Baba idi (s. 15, st. 4). [*'azîmet eyle-*]
3. 1237/1821-22 senesinde ârzü-yı ikmâl-i tahsîl ile Der-Sa'âdet'e **'azîmet eyledim** (s. 28, st.10). [*'azîmet eyle-, -di, -m*]
4. ... merkez vilâyet muhâsebeciliklerini ilgâsı hasebiyle Der-Sa'âdet'e **'azîmet eyledi** (s. 64, st. 13). [*'azîmet eyle-, -di*]

'azîmet olun-: *Gitmek, yönelmek.*

1. birçok kütüb-i nâdire mevcûd bulunduğu haber alınmağla kaymakâm ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben zâviye-i mezkûreye **'azîmet olunmuş** ... (s. 56, st. 14). [*'azîmet olun-, -muş*]

'âzim-i Cennet-i lutf ol-: *İyilik / hoşluk Cennetine geçmek.*

1. **'Âzim-i Cennet-i lutf oldu** Süleymân Paşa (s. 25, st. 19). [*'âzim-i Cennet-i lutf ol-, -du*]

'azl: *Görevine son verilme, işten çıkarılma.*

1. Meselâ Tiran kazâsına tâbi' İşim nâhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idâre erbâbından Mahmûd Bey nâm zâtın **'azliyle** yerine Kurd nâmında biri ta'yîn olundukta şu beyti demiş (s. 77, st. 3). [*'azliyle, -i, -(y), -le*]

‘azlol-: *Görevi son bulmak.*

1. Zindegānī mansıbından āhirü'l-emr **‘azlolup**
Cāh-i dünyāyı tasarruf etmede geldi fütür (s. 26, st. 11). [*‘azlolup, -up*]

‘azm-i cenāb-ı dārü'l-huzūr et-: *Huzurun evi/yeri Allah'a gitmek.*

1. Sila-i rahm için mesrūren vatanına ‘avdetini müte‘ākib 1250/1834-35 senesinde terk-i ‘ālem-i gurūr ve **‘azm-i cenāb-ı dārü'l-huzūr ederek** Dārü'l-huzūr ta‘biri tārīh-i vefātı vāki‘ oldu (s. 26, st. 5). [*‘azm-i cenāb-ı dārü'l-huzūr et-, -erek*]

‘azm-i mesīre-i dil-keş: *Gönül çekici gezinti yerine yönelme.*

1. ...müşāhede-i sun‘-ı Rabbānī ve ru‘yet-i kudret-i Samedānī zımnında **‘azm-i mesīre-i dil-keş** ve ‘arz-ı hālcilige sülük ile te‘mīn-i ma‘īšet ederek ... (s. 28, st. 27). [*‘azm-i mesīre-i dil-keş*]

‘azm-i nişīmengāh-ı melekūt eyle-: *İlâhî ruhlar âleminde toplanılacak yere gitmek (vefat etmek).*

1. Tiran’da binā ve te’sīs eyledikleri hānkāh-ı Kādirī’de teşne-dilān-ı tarīkata irvā‘-yı āb-ı füyüzāt etmekte olduğu hālde 1220/1805-06 hudūdunda **‘azm-i nişīmengāh-ı melekūt eyledi** (s. 56, st. 9). [*‘azm-i nişīmengāh-ı melekūt eyle-, -di*]

‘azm-i nişīmen-i lāhut et-: *Ulūhiyet meclisine gitmek (vefat etmek).*

1. Bu sûretle hüsn-i hizmette sâbit-kadem olarak imrār-ı leyl ü nehār eylemekte olduğu hālde vāliliginin on ikinci senesi olan 1223/1808-09’da **‘azm-i nişīmen-i lāhut ederek** İşkodra’da pederlerinin binā-kerdeleri olan Kurşunlu cāmi‘ hazīresine defnolundu (s. 12, st.15). [*‘azm-i nişīmen-i lāhut et-, -erek*]

‘azm-i rāh-ı selsebīl et-: *Selsebil yoluna gitmek. (Selsebil: İçimi çok hoş ve hafif su; Cennette bulunan aynı isimdeki bir pınar).*

1. Muktezā-yı meşreb-i pākīzesin icrā edip
Etti rüh-ı pür-fütūhu **‘azm-i rāh-ı selsebīl** (s. 11, st. 6). [*‘azm-i rāh-ı selsebīl et-, -ti*]

‘azm-i seyāhat kıl-: *Yola çıkmak, kesin karar vererek bir yere yönelmek.*

1. Ahiren müşārün-ileyh İbrāhīm Hālīlī Paşa hazretlerine bir manzūme takdīm ederek bir esb-i sabā-rehvār istirhām eylemiş ve nā’il-i matlab olunca **‘azm-i seyāhat kılmış** olduğu mervīdir (s. 44, st. 7). [*‘azm-i seyāhat kıl-, -mış*]

‘azm-i ‘ukbā et-: *Ahireti niyet etmek.*

1. Pederim geçti cihāndan **edip ‘azm-i ‘ukbā**
Aglayıp eyleyeyim sıdk-ı derūn ile du‘ā (s. 25, st. 6). [*‘azm-i ‘ukbā et-, -ip*]

‘azm-i ‘ukbā eyle-: *Ahirete göçmek, vefat etmek.*

1. Mīr-i mīrān-ı kirāmdan dāderim Ca‘fer Paşa
‘Azm-i ‘ukbā eyledi rahmet kıla Rabb-i Gafūr (s. 26, st. 8). [*‘azm-i ‘ukbā eyle-, -di*]

3.3.3. B

bāb: *Kapı; huzur, makam.*

1. Ey şāh her dü ‘ālem **bābında** bir gedāyım (s. 74, st. 2). [bābında, -i, -(n), -da]
2. Yā şāh emān mürüvvet **bābında** bir gedāyım (s. 74, st. 7). [bābında, -i, -(n), -da]
3. Yā şāh emān mürüvvet **bābında** bir gedāyım (s. 74, st. 13). [bābında, -i, -(n), -da]
4. **Bābındadır** niyāzım her şām u subhgāhım (s. 74, st. 14). [bābında, -i, -(n), -da, -dır]
5. Yā şāh emān mürüvvet **bābında** bir gedāyım (s. 74, st. 19). [bābında, -i, -(n), -da]
6. Yā şāh emān mürüvvet **bābında** bir gedāyım (s. 74, st. 25). [bābında, -i, -(n), -da]
7. Kulun Rızāyī eyler **bābında** şey’i lillāh (s. 75, st. 1). [bābında, -i, -(n), -da]
8. Yā şāh emān mürüvvet **bābında** bir gedāyım (s. 75, st. 4). [bābında, -i, -(n), -da]

bāb: *Husus, mesele, konu.*

1. Sāhib-tercüme Tiranlı ‘Alī Rızā Bey’in bu **bābdaki** selāset ve mahāretine numūne olmak üzere ... (s. 73, st. 2). [bābdaki, -da, -ki]

Baba Atı (Atuy ?): *Cami’-i kebir mahallesinde medfun ermiş, meşhur bir zat.*

1. ... Cāmi’-i kebīr mahallesinde **Baba Atı’yu (Atuy’u ?)** ... (s. 14, st. 12). [baba atı (atuy)]

Baba Mustafā (Moye Baba): *İşkodra kale kapısında medfun ermiş büyük şeyhlerden.*

1. ... meşāhir-i mazanne-i kirāmdan kal’e kapısında medfun **Baba Mustafā’yı (Moye Baba)** ... (s. 14, st. 9). [baba mustafā, -(y), -i]

Baba Mustafā: *İşkodra’nın Tekke ovasının dağ eteğinde bulunan ermiş, meşhur bir zat.*

1. ... Tekye sahrāsının dağ eteğinde **Baba Mustafā’yı** ... (s. 14, st. 13). [baba mustafā, -(y), -i]

babayigit: *Güçlü kuvvetli, bedenī gücü gelişmiş.*

1. Ba’zı **babayigitleri** beni arkalarına almayı bile teklif ederlerdi (s. 42, st. 13). [babayigitleri, -ler, -i]

babayigitlik göster-: Güçlü kuvvetli bir duruş sergilemek.

1. Lâkin benim de ne hâle geldigimi kendim de bilirdim ama güyâ **babayigitlik göstererek** aldirmazdım (s. 42, st. 21). [*babayigitlik göster-, -erek*]

Bâb-ı ‘âlî: Osmanlı Devleti'nin idare merkezi.

1. Müddet-i medîde **Bâb-ı ‘âlîye** devâm ile kat^c-ı merâtib eyledi (s. 36, st. 6). [*bâb-ı ‘âlî, -(y), -e*]

bâb-ı ihsân u kerem: Bağışlama ve cömertlik kapısı.

1. **Bâb-ı ihsân u keremdir** hem gönül (s. 55, st. 20). [*bâb-ı ihsân ukerem, -dir*]

bâb-ı rızâ: Rıza kapısı; Allah'ın kapısı, huzuru.

1. Hâtemî **bâb-ı rızâda** bul emân (s. 55, st. 27). [*bâb-ı rızâ, -da*]

bâde: Şarap.

1. La‘l-i nâbın **bâdeye** ni‘me‘l-bedeldir bezmde (s. 24, st. 6). [*bâdeye, -(y), -*]
2. ‘Alem-i hâbda nûş ettigimiz **bâdeleri**
Hâsıl-ı devlet-i dünyâ ile ta‘bîr edelim (s. 32, st. 16). [*bâdeleri, -ler, -i*]

bâ-defter: Defter ile.

1. ... herkes mallarından lüzümü mikdârını getirip **bâ-defter** bu talebe efendilere teslîm ederler. Her nev^c eşyâ’ya mu‘tedil bir fiyatgösterirler (s. 45, st. 23). [*bâ-defter*]

bâ-dehân: Ağzıyla.

1. Bugz u gıybet eylemezdi **bâ-dehân** u bâ-zebân (s. 49, st. 16). [*bâ-dehân*]

ba'dehu: "Ondan sonra, daha sonra" anlamlarında zarf.

1. Şi'ir ve inşâda heveskâr olarak güzel eserler yazmaya başladı. **Ba'dehu** memleketine döndü (s. 25, st. 23). [ba'dehu]
2. ... Manastır'a gelerek kemâ-kân müşârün-ileyh Zekeriyâ Paşa'nın hizmet-i kitâbetinde bulundum. **Ba'dehu** halefleri Halîl ve onun halefi Dilâver Paşaların dahi kitâbetleri hizmetiyle mübâhi olarak ... (s. 29, st. 8). [ba'dehu]
3. Yanya'da meşhûr Tepedelenli 'Alî Paşa ile görüştü. **Ba'dehu** Şemîmî Dede'nin ma'iyyetinde bulunan çil kalenderân ile vatan-ı aslîsi ve maskat-ı re'si olan Akçahisar'a geldi (s. 55, st. 4). [ba'dehu]

bâde-i la'l-i leb-i dil-ber: Sevgilinin dudağının kırmızı şarabı.

1. **Bâde-i la'l-i leb-i dil-ber** dururken sâkiyâ
İtifât eyler mi rindân câm-ı ser-şâr olsa da (s. 24, st. 17). [bâde-i la'l-i leb-i dil-ber]

ba'de'l-ikmâl: Sona erdirip tamamladıktan sonra.

1. Tahsîlini **ba'de'l-ikmâl** müderrisîn-i memleket 'idâdına dâhil olarak neşr-i 'ulûm-ı 'âliye ile meşgûl olmuştur (s. 16, st. 15). [ba'de'l-ikmâl]

ba'de't-takbîl: Öpmeden sonra.

1. Zeyl-i ahbâbımız âdâb ile **ba'de't-takbîl**
Eyle teblîg-i selâm cümleye ferdin ferdâ (s. 27, st. 17). [ba'de't-takbîl]

ba'dezîn: Bundan sonra.

1. İçem ey vâ'iz seninle **ba'dezîn** artık nihân
Bendedir hamr-ı ezel sahbâya hâcet kalmadı (s. 16, st. 7). [ba'dezîn]

bâdi ol-: Sebep olmak.

1. ... Drin nehri tahvīl-i mecrā eylediginden ba'zı bataklıklar hāsıl olmakla ber-ā-ber yedi sekiz yüz hāne kadar olan o zengin karyenin eski servetinin tenākusuna **bādi olmuştur** (s. 10, st. 9). [*bādi ol-, -muş, -tur*]

bād-ı sabā: *Serīn ve tatlı esen sabah rüzgārı.*

1. Yolun ugrarsa eger Zile denilen şehre Zāyi' etme şu emānetimi ey **bād-ı sabā** (s. 27, st. 16). [*bād-ı sabā*]

bāg: *Bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bostan.*

1. Tiran şehri gāyet vāsī' bir ova ötesinde vākī' olup suları gāyet vāfir ve etrāfi firdevs-i dünyā denilecek derecede sā'atlerce **bağları** bahçeleri hāvīdir (s. 45, st. 9). [*bağları, -lar, -ı*]

bāg: *Bahçe (Sevgilinin bulunduğu yer).*

1. Melāhat gülşeninde istedikçe bir gül-i handān ĩnād etti o **bāgın** bāgbānı hārı gösterdi (s. 21, st. 19). [*bāgın, -ın*]

bāgbān: *Bahçıvan (Sevgili).*

1. Melāhat gülşeninde istedikçe bir gül-i handān ĩnād etti o bāgın **bāgbānı** hārı gösterdi (s. 21, st. 19). [*bāgbānı, -ı*]

bāgbānā: *Ey bahçıvan!.*

1. Nāle vü efgānla geçti çār fasl-ı bāg-ı dehr **Bāgbānā** bu cihānda nev-bahārım kandadır (s. 15, st. 21). [*bāgbānā*]

Bağçalık Köprüsü: *Bahçelik köprüsü. İşkodra-Şengin yolunda bulunan köprüünün yapımına 1307 (1889-90) yılında vali Bahri Paşa zamanında başlanmış, Abdülkerim Paşa zamanında bitirilmiştir. 114 m. uzunluğundadır.³⁰*

³⁰ Eyice, 1991

1. ... ‘Alī Bey mahallesinde **Bagçalık köprüsünün** başında Seyyid Kāsım Bālī Sultān oğlu Seyyid Kalender Dede’yi ... (s. 14, st. 10). [*bagçalık köprüsü, -nün*]

bāg-ı vatan: *Vatan bahçesi.*

1. Hakkıyā bülbül-i dil **bāg-ı vatan** ‘āşıkıdır
Anda gars et gül ü reyhānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 23). [*bāg-ıvatan*]

bagır-: *Yüksek tonda ses çıkarmak, haykırmak.*

1. “... fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik” diye **bagırarak** odadan kalkıp gider olduğundan bıraktığı libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 11). [*bagırarak, -arak*]

bagrım delin-: *İçine işlemek, ıztırap vermek.*

1. **Bagrım delindi** hecr ile dürr ü güher gibi (s. 21, st. 5). [*bagrım delin-, -di*]

bahçe: *Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer.*

1. ... paşa-yı müşārün-ileyh kendisine mükemmel bir çiftlik ve **bahçe** ve büyük bir hāne ihsān eylemiştir (s. 29, st. 21). [*bahçe*]
2. Tiran şehri gāyet vāsi‘ bir ova ötesinde vāki‘ olup suları gāyet vāfir ve etrāfi firdevs-i dünyā denilecek derecede sātlerce bağları **bahçeleri** hāvīdir (s. 45, st. 9). [*bahçeleri, -ler, -i*]

bahis aç-: *Sözünü etmek, bahsetmek.*

1. Lākin ba‘zı mu‘zib hicret-i seniyyenin bin tārīhinden sonra zuhūra gelen hādīsāt-ı mü‘essifeden **bahis açarak** bunun nakl ve hikāyesini ricā’ ederlerdi (s. 76, st. 7). [*bahis aç-, -arak*]

bahl-i zamān: *Vaktin cimriliği, zamanın kısıtlılığı.*

1. Eger dīvān-ı eş‘arını ve sā’ir kitāblarını görmege **bahl-i zamān** māni‘ olmasaydı, kim bilir o muhīt hakkında daha ne kadar hakāyık meydāna çıkacaktı (s. 57, st. 20). [*bahl-i zamān*]

bahr: *Deniz.*

1. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i ‘azīmin **bahrden** altı yüz kilometre irtifā‘ındaki bir mahallinde olup ... (s. 41, st. 24). [*bahrden, -den*]

bahren: *Denizden, deniz yoluyla.*

1. Draç’tan **bahren** işkodra’ya ‘azīmet eyledim (s. 8, st. 9). [*bahren*]

bahr-ı bī-pāyān-ı ‘aşk: *Aşkın sınırsız denizi.*

1. **Bahr-ı bī-pāyān-ı ‘aşka** nā-gehān saldı beni
Matlabım sāhil degildir nazlı yārim kandadır (s. 15, st. 15). [*bahr-ı bī-pāyān-ı ‘aşk, -a*]

bahs: *Bölüm, fasıl.*

1. Büyük ‘amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa **bahsinde** bir nebze beyān olunduğu üzere cedd-i ‘alāları Yūsuf Bey ... (s. 37, st. 11). [*bahsinde, -i, -(n), -de*]
2. İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa **bahsinde** altı ‘aded nazīreler içinde sebkāt eden şu matla‘lı gazele (s. 43, st. 24). [*bahsinde, -i, -(n), -de*]
3. ... iki nazīre müşā‘aresi Ahmedī **bahsinde** mürūr etmiştir (s. 70, st. 5). [*bahsinde, -i, -(n), -de*]

bahset-: *(Bir meseleden veya bir kimseden) Söz etmek, hakkında konuşmak.*

1. ... beyitleri gibi birçok āsarının delāletleriyle anlaşılmakta ise de bālāda beyān olunan tercüme-i hālinde buralarından **bahsetmiyor** (s. 31, st. 16). [*bahsetmiyor, -me, -yor*]
2. ... pek çok sıkıntı çekileceğinden **bahsettiler** (s. 42, st. 5). [*bahsettiler, -ti, -ler*]

bahseyle-: *(Bir meseleden veya bir kimseden) Söz etmek, hakkında konuşmak.*

1. Ābā ve ecdādı içinde pek belīg ve hatta sāhib-dīvān şā'irler bulunduğunu söylediler ve ba'zılarının eş'arından ve terācim-i ahvāllerinden **bahseylediler** (s. 9, st. 2). [*bahseylediler, -di, -ler*]

bahsi geç-: *Adı geçmek, sözü edilmek.*

1. Sāhib-tercūme İsmā'īl Zihnī Efendi ile yukarıda **bahsi geçtiği** üzere Harput'ta bundan kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnāda (s. 68, st. 1). [*bahsi geç-, -tik, -i*]

bahsinde geç-: *Adı geçmek, sözü edilmek.*

1. Silsile-i nesebleri 'amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa **bahsinde geçmiştir** (s. 19, st. 15). [*bahsinde geç-, -miş, -tir*]

baht-ver: *Talihli, bahtlı.*

1. Mefharetle **baht-ver** sāl-i cedīd
Çünkü bu sāl fart-ı şevket sālidir (s. 23, st. 10). [*baht-ver*]

baht-ver ol-: *Talihli olmak.*

1. **Ola** hakkında hümāyūn **baht-ver**
Pādişāhım bu fazīlet sālidir (s. 23, st. 12). [*baht-ver ol-*]

ba'īd bulunmuş ol-: *Uzak olmak.*

1. Vatanından hārice çıkmamış ve memleketi ise Der-Sa'ādet'e **ba'īd bulunmuş olduğundan ...** (s. 16, st. 27). [*ba'īd bulunmuş ol-, -duk, -u, -(n), -dan*]

bā-irāde-i seniyye: *Padişah iradesiyle.*

1. ... **bā-irāde-i seniyye** 7500 guruş ma'āşla Yanya ve İşkodra vilāyetleri umūr-ı māliyye müfettişliğine ta'yīn olduğumdan (s. 8, st. 5). [*bā-irade-i seniyye*]

bā'is-i zikr-i cemil: *Güzel, iyi anılmaya sebep.*

1. Mahz-ı Tevfikāt u te'yidāt-ı Sübhāniyyeden
Oldu makbūlü'l-ahālī **bā'is-i zikr-i cemil** (s. 11, st. 2). [*bā'is-izikr-i cemil*]

bā'is-i zikr-i hayr ol-: *Adı geçen iyiliğe/hayra (çeşme) sebep olmak.*

1. Akçahisar muhārebātında bulunan 'Īsā Bey bin Evrenos Bey **bā'is-i zikr-i hayr olsun** için pederi nāmına inşā ettirmişti (s. 41, st. 4). [*bā'is-i zikr-i hayr ol-, -sun*]

bak-: *Nazar etmek, gözleri bir şey üzerine çevirmek.*

1. Gözüm yaşına rahm et söyledim ol mehlikā yāra
Bakıp çeşm-i gazabla çağlayan enhāri gösterdi (s. 21, st.21). [*bakıp, -ıp*]
2. Kim **bakar** cām-ı meye ey sāki ser-şār olsa da (s. 24, st. 7). [*bakar, -ar*]
3. Bir de döndüm **baktım** ki arkamda ber-ā-ber götürdüğüm iki zabtiyyeden başka kimse yok (s. 57, st. 3). [*baktım, -tı, -m*]
4. Vechine **baktıkça** ey dil-ber hem aglar hem güler (s. 61, st.29). [*baktıkça, -tıkça*]

bak-: *Önem vermek, dikkate almak.*

1. Gurbette gedāsın a gönül **bakma** vakāra (s. 40, st. 17). [*bakma, -ma*]

bak: *Gör! Fark et!*

1. Çāker'i **bak** ki kabūl eylediler Mevleviyān
Deme ahrār-perestār ile etmez ülfet (s. 31, st. 10). [*bak*]
2. Bu pis dünyāya **bak** hergiz necāsetsiz ekin olmaz (s. 54, st. 17). [*bak*]

Bākī: (ö. 1008/1600) *Şöhret ve tesiri asırlarca devam eden, Klasik Osmanlı şiirine söyleyiş gücü kazandıran ve "Sultānü'ş-şuarā" diye anılmış büyük divan şairi.*

1. ... **Bākī**, Nef'ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī ... gibi 'Osmānlı üdebāsının āsārını ... (s. 20, st. 11). [*bākī*]

2. Şu iki kıt'a sultān-ı şu'arā-yı Rūm **Bākī** merhūmun bir gazelinin tahmīsindendir (s. 20, st. 18). [*bākī*]
3. **Bākī** 'acūz-ı dehre zebūn olma key sakın (s. 21, st. 9). [*bākī*]

bākī kal-: Ebediyen devam etmek, sürüp gitmek, kalıcı olmak.

1. Kime **bākī kalacak** mülk-i fenā-yı dünyā (s. 25, st. 17). [*bākī kal-, -acak*]

bakıl-: Bakma işi yapılmak, nazar edilmek, görülmek.

1. ... bu 'azametli cebelden **bakılınca** medd-i nazar, bu vāsi' ve eşcār ile memlū sahrā'ların birçok kısmını dağın eteginde saklanmak sūretiyle tayy ederek ... (s. 41, st. 27). [*bakılınca, -ınca*]

bakkāllık: Bakkal dükkānı işletme işi.

1. Kimisi kazzāzlık kimisi bezzāzlık kimisi təcirlik kimisi tuhafcılık kimisi **bakkāllık** mahsūs olmak üzere bir çarşı kurulur (s. 45, st. 20). [*bakkāllık*]

bāl u per-: Kol ve kanat.

1. **Bāl u peri** yanık bir pervāne-i cefāyım (s. 74, st. 5). [*bāl u per, -i*]

bālā-: Yukarı.

1. ... **bālāda** beyān ettigim silsile-nāmeyi ve daha ba'zı āsār buldum (s. 10, st. 6). [*bālāda, -da*]
2. Kendilerinin tercüme-i hāline gelince **bālāda** kıt'a-ı tārīhiyyesini derceyledigimiz İşkodralı Murtazā Sāfī Efendi ... (s. 11, st. 23). [*bālāda, -da*]
3. ... **bālāda** beyān olunan tercüme-i hālinde buralarından bahsetmiyor (s. 31, st. 15). [*bālāda, -da*]

Bālī-: İşkodralı şairlerdendir. Ali Emirī tezkiresinde onun Ülgün kasabası emirlerinden ve kendisinin bu tezkireyi yazdığı yıllarda yaşayan bir şair olduğu bilgisini vermektedir.

1. **BĀLĪ** (s. 22, st. 4). [*bālī*]

Bālī Sultān Efendi tekyesi: *Halvetī tarikatı şeyhlerinden, Fusūsü'l-hikem şārihi, ālim, şair ve mutasavvıf olan Bālī Sultān Efendi'nin (ö. 960/1553) dergāhi.*

1. Yine Akçahisar'da **Bālī Sultān Efendi** tekyesi vardır (s. 41, st. 14). [*bālī sultān efendi*]

balık: *Omurgalılarından, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı.*

1. Bir avcı biraz **balık** hediye getirerek tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricā³ etmiş (s. 53, st. 7). [*balık*]

bānī: *Bina eden, yapan; kuran, kurucu, tesis eden kimse.*

1. Tiran şehrinin **bānīsi** elf-i kāmīl ricālinden ve Tiran'a tābī^c Milet (Mullet) karyesi ahālīsinden olup (s. 45, st. 9). [*bānīsi, -(s), -i*]

bānī-i cāmī^c: *Camiyi inşā ettiren (kimse).*

1. Mü'essis-i memleket ve **bānī-i cāmī^c** olan Süleymān Paşa Īrān muhārebātında 1023/1614-15 senesinde şehīd olarak ... (s. 45, st. 15). [*bānī-i cāmī^c*]

bā-^cömr-i tavīl: *Uzun ömür ile.*

1. Dā'imā evlād u emcādın Hudā mes'ūd ede
Eyleye ma'mūr u ābādān **bā-^cömr-i tavīl** (s. 11, st. 8). [*bā-^cömr-i tavīl*]

bār ol-: *Yük olmak, ağır gelmek.*

1. Eyledim teklīf-i vuslat yāra ben **bār olsa** da (s. 24, st. 9). [*bār ol-, -sa*]

barıştir-: *Ara buluculuk ederek dargın veya kavgalı iki tarafı uzlaştırmak, barışmalarını sağlamak.*

1. Bu zāt birtakım kimselerin yekdigerleriyle ugraşmasına pek ‘aleyhdar olduğundan o kabîl adamlara nasîhat ederek mutlakā **barıştıır** ve herkesi dā’imā ittihād ve ittîfāk ile hüsn-i mu‘āşerete sevk eylemege çalışırmiş (s. 60, st. 9). [*barıştıır, -(ı), -r*]

bārî: "Hiç olmazsa, en azından" anlamlarında bağlaç.

1. Cünbiş-i ebrū ile **bārî** nigāh et cā-be-cā (s. 24, st. 10). [*bārî*]

Bārî: "Her şeyi takdir ettiği şekle uygun olarak yaratıp varlığa çıkararak, yaratan" anlamında esmā-i hüsnādan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır.

1. Hālik-i kevn ü mekān **Bārî** Hudā'nın ‘aşkına (s. 44, st. 10). [*bārî*]

basîret: Kalp gözüyle görme, kalp gözüyle görerek bir şeyin gerçeğini kavrama, anlama, idrak etme.

1. ... ne kadar faydası dokunduguna ve dokunacağına bu zātın **basîreti** ve dirāyeti delîl-i kâfîdir (s. 61, st. 3). [*basîreti, -i*]

baş: Bir şeyin başladığı yer, baş tarafı, başlangıç noktası.

1. ... ‘Alî Bey mahallesinde Bağçalık köprüsünün **başında** ... (s. 14, st. 10). [*başında, -ı, -(n), -da*]

baş: Başlangıç, ilk.

1. ... manzūme-i tebrîkiyye tanzîm eylemiştir ki **baş** mısra'ı şudur (s. 60, st. 19). [*baş*]

baş: Kafa.

1. ... evvelā **başından** imāmesini ve biraz sonra sırtından cübbesini ve daha sonra da ayaklarından mestlerini çıkarırdı (s. 76, st. 9). [*başından, -ı, -(n), -dan*]

baş (ını) salla-: *Rahatsız olunan bir durum karşısında tehditkâr bir şekilde başı öne ve arkaya hafif hafif sallamak.*

1. Kapıdan çıkarken göz altından baktım şeyh efendiye karşı **başını sallıyor**. Ve eliyle gözüyle “Hele bu müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı bilirim”... (s. 57, st. 12). [*baş (ını) salla-, -yor*]

baş yukarı: *Bir yer altı kuyusunun üst kısmına geçmeyi sağlayan geçit³¹; yukarı taraf.*

1. Orada bir mikdâr oturduktan sonra **baş yukarı** ‘urûc etmeğe başladık (s. 42, st. 10). [*baş yukarı*]

başın(m)dan geç-: *Bir hâli, bir hâdiseyi yaşamış olmak.*

1. ... kendi tercüme-i hâlini ve zamân-ı civânîde **başından geçen** serencâmı dil-süz bir sûrette tahrîr eylemiştir (s. 28, st. 5). [*başından geç-, -en*]
2. Sâde-dil bir kimse “Benim **başım**dan ‘aşk **geçmedi** ve sevdâ-yı ‘aşkın ne olduğunu bilmem” diyerek kıyâm edince ... (s. 53, st. 16). [*başım/ndan geç-, -me, -di*]

başına otur-: *Bir işi yapmaya başlamak, işe koyulmak.*

1. ‘Avdet ederek diğer bir odaya gidip yemek **başına oturduk** (s. 43, st. 8). [*başına otur-, -du, -k*]

başka: *"Bilinenden gayri, diğer" anlamlarında belgisiz zamir.*

1. Bu hikâyeler ihtimâl ki **başkaları** nâmına da söylenilmiş olur (s. 53, st. 18). [*başkaları, -lar, -ı*]

başka: *Bilinenden ayrı, farklı, değişik; -den gayri, dışında.*

1. Paşa hüsn-i idâreye muvâfik olarak on dört sene vâlîlik eyledikten **başka** İşkodra'nın Tabak-hâne mahallesinde sekiz on kubbeli gâyet zarîf bir câmi'-i şerîf binâ eylemiştir (s. 10, st. 12). [*başka*]

³¹ TDK, 2019

2. Müretteb ve mufassal dīvānından **başka** meşāhir-i münşiyānın muharrerātını ... (s. 31, st. 16). [*başka*]
3. Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sürette giymesine ruhsat-ı hümayūn buyurulduktan **başka** bir kıt'a mücevher ve ... (s. 35, st. 20). [*başka*]
4. **Başka** bir hālet verir sermest-i bezm-i vahdete (s. 38, st. 14). [*başka*]
5. ... cifr, remel, vefk gibi ma'ārif-i 'Arabiyyede zū-fünūn olduktan **başka** üç lisānda dahi bir şā'ir-i kāmil olduğundan ... (s. 48, st. 15). [*başka*]
6. ... dīvān-ı eş'ārından **başka** metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu haber alınmagla ... (s. 56, st. 13). [*başka*]
7. ... zāviyeyi kapatıp firār etmekten **başka** çāre bulamadım (s. 56, st. 26). [*başka*]
8. Bir de döndüm baktım ki arkamda ber-ā-ber götürdüğüm iki zabtiyyeden **başka** kimse yok (s. 57, st. 4). [*başka*]
9. Görülüyor ki insān olmak **başka** bu sīret ve meslekte kadı olmak yine başkadır (s. 57, st. 16). [*başka*]
10. Görülüyor ki insān olmak başka bu sīret ve meslekte kadı olmak yine **başkadır** (s. 57, st. 16). [*başkadır, -dır*]

başkası: Söz konusu edilen, görülen, düşünülen kimseden veya şeyden ayrı olan, onun dışında bulunan, diğeri, diğer bir kimse veya şey.

1. Bunun için ceddimin āsārını **başkasına** emniyet etmedim Ben getirmege mecbūr oldum (s. 52, st. 18). [*başkasına, -(n), -a*]

başkātib: Bir dairede görevli olan kātiplerin başı, başyazman.

1. İkinci mahdūmu Dervīş Efendi el-hāletü hazihi İškodra defter-i hākānī **başkātibidir** (s. 30, st. 19). [*başkātibidir, -i, -dir*]

başla-: Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek.

1. Ve hakikaten ba'zıları da pek fasih Fārisī konuşmaga **başladılar** (s. 8, st. 18). [*başladılar, -dı, -lar*]
2. Cenāb-ı Hakka farīza-ı tahmīdi ifādan sonra şöylece söze **başlarım** (s. 8, st. 3). [*başlarım, -r, -ım*]
3. Bana bir haylī 'Osmānlı şā'irleri isimleri zabtettirdikleri gibi dīvānlarını ve mecmū'alarını getirmege **başladılar** (s. 9, st. 6). [*başladılar, -dı, -lar*]
4. Bir aydan ziyāde duramayacağım cihetle gece gündüz çalışmaga **başladım** (s. 9, st. 11). [*başladım, -dı, -m*]

5. Şi'ir ve inşâda heveskâr olarak güzel eserler yazmaga **başladı** (s. 25, st. 23). [*başladı, -dı*]
6. ... tahvîl ederek sâye-misâl yanından ayrılmamaga **başladım** (s. 28, st. 15). [*başladım, -dı, -m*]
7. Bülbül-i nâlişgeri hāmūş eder gülzârda
Başlayınca nagme-i dil-sûz ile efgāna ney (s. 38, st. 7). [*başlayınca, -(y), -ınca*]
8. Orada bir mikdâr oturduktan sonra baş yukarı 'urûc etmege **başladık** (s. 42, st. 11). [*başladık, -dı, -k*]
9. İşkodra muhâsebe kalemine devāma **başladı** (s. 64, st. 11). [*başladı, -dı*]

başla-: *Bir şeyin meydana gelmesi (Ağlamaya başlamak).*

1. Āh āh yine bir tıfla gönül **başladı** zāra (s. 40, st. 8). [*başladı, -dı*]

başla-: *Bir şeyin meydana gelmesi (Okunmaya başlamak).*

1. Beyit memlekette şüyū^c bularak okunmaga **başlamış** nihāyet vālīnin kulagina kadar yetişmiştir (s. 52, st. 7). [*başlamış, -miş*]

bast-ı i'tizār eyle-: *Māzeretini uzunca, detaylıca bildirmek; özür dilemek.*

1. Dervīş-i merkūm sonradan işi anlayıp izhār-ı nedāmet ve bi'l-vāsita bu yolda **bast-ı i'tizār eyledi** (s. 56, st. 22). [*bast-ı i'tizār eyle-, -di*]

bataklık: *Basıldığı zaman içine batılan, cıvık, çamurlu, çok sulak arazi.*

1. Lākin karyenin önünden cereyān eden Drin nehri tahvîl-i mecrā eylediginden ba'zı **bataklıklar** hāsıl olmakla ber-ā-ber ... (s. 10, st. 7). [*bataklıklar, -lar*]

batın: *Nesil, kuşak.*

1. Bu Mehmed Paşa'dan yedi sekiz **batın** yukarıda bulunan cedd-i 'ālīleri Koca Yūsuf Bey'dir ki (s. 11, st. 16). [*batın*]

batın: *İç yüz, dāhil, derūn, "zāhir" karşıtı.*

1. Hamdülillāh edeli tebdīl zāhir **bātına** (s. 18, st. 22). [*bātına, -a*]

bāy: *Zengin, mal mülk sahibi, varlıklı kimse. II Gönül zenginliği.*

1. Nā-merde etme muhtāc kim fakrım ile **bāyım** (s. 74, st. 3). [*bāyım, -ım*]

bayrak (lar) aç-: *Bayrağı göklere çekmek.*

1. Her mahallenin sırası ve günü geldi mi meşāyih-i kirām ve sā'ir pīr ü civān bir araya toplanır, **bayraklar açılır**, sancaklar çekilir, tabl-ı nevbet vurulur (s. 14, st. 24). [*bayrak (lar) aç-, -(ı), -l, -(ı), -r*]

bā-zebān: *Diliyle.*

1. Bugz u gıybet eylemezdi bā-dehān u **bā-zebān** (s. 49, st. 16). [*bā-zebān*]

ba'zı: *Bazı (kişiler) anlamında belgisiz zamir (İşkodra âlimleri).*

1. ... bizim ecdādımız da böyle idi dediler. Ve hakikaten **ba'zıları** da pek fasīh Fārisī konuşmaga başladılar (s. 8, st. 17). [*ba'zıları, -lar, -ı*]

ba'zı: *Bazı (kişiler) anlamında belgisiz zamir (Kanunī Sultan Süleymān zamanındaki bazı şairler).*

1. ... Kanunī Sultān Süleymān Hān hazretlerinin ... matla'lı gazel-i şāhānelerini tettebbu' ve müstagra-ı 'ātıfeti olan zamānı şu'arāsının **ba'zıları** da tanzīr eylemiştir ki (s. 13, st. 5). [*ba'zıları, -lar, -ı*]

ba'zı: *Bazı (kişiler) anlamında belgisiz zamir (Koşan şişmanlar).*

1. ... koşanların **ba'zıları** tahammül edemeyerek yere kapanır (s. 42, st. 17). [*ba'zıları, -lar, -ı*]
2. ... ve **ba'zıları** benimle koştukça yüreginden kopan helecānlar kendisini ne hāle getirdigini mosmor olan çehresinden anlar isem de ... (s. 42, st. 17). [*ba'zıları, -lar, -ı*]

ba'zı: "Hepsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi" anlamında belgisiz zamir (Mustafâ Efendi'nin yazdığı bazı beyitler).

1. İşkodra ahâlîsinin hâlâ ezberlerinde olarak okudukları beyitlerden **ba'zıları** şunlardır (s. 52, st. 20). [*ba'zıları, -lar, -ı*]

ba'zı: "Hepsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi" anlamında belgisiz zamir (İşkodralı Râcî'nin yazdığı bazı kitaplar).

1. Manzûrumuz olan kitâbların **ba'zıları** da kendi hattıyladır (s. 68, st. 25). [*ba'zıları, -lar, -ı*]

ba'zı: Hepsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi anlamında belgisiz zamir (İşkodralı Râcî'nin nazîreleri).

1. Hatt-ı destiyle olarak gördüğümüz bu kabîl nazâ'irden **ba'zılarının** matla'ları tahrîr olunur (s. 69, st. 12). [*ba'zılarının, -lar, -ı, -nın*]

bâzî et-: Oynamak, eğlenmek.

1. Nola murgân-ı ma'âni ile **etse bâzî** (s. 58, st. 16). [*bâzî et-, -se*]

ba'zıları: Bazı (kişiler), belgisiz zamir.

1. Lâkin **ba'zılarıyla** aramızda tuhaf bir ihtilâf zuhûr etti (s. 9, st. 11). [*ba'zılarıyla, -(y), -la*]

bâ-rütbe-i sâmiyye-i müşîr: Yüce mareşalin emri ile.

1. **Bâ-rütbe-i sâmiyye-i müşîri** Rümeli vâlîliğine ta'yîn olunan Ahmed Zekeriyâ Paşa kadr-dân bir müşîr-i fâ'ikü'l-akrân olduğundan bu hakîri kethüdâ kâtibi ta'yîn ederek fakr u felâketten tahlîse himmet eyledi (s. 29, st. 3). [*bâ-rütbe-i sâmiyye-i müşîr, -i*]

becâ: Uygun, yerinde, münasip.

1. Sāl-i nev tafdīl olunmak pek **becā** (s. 23, st. 6). [*becā*]
2. Kudūm-i pāk-i ma'sūmeyne Sūzī pek **becā** tārīh
Sudūr etti zehī lutf-ı Hudādan bu iki nev-zād (s. 35, st. 7). [*becā*]

bedel: *Bir şeyin yerini tutabilen karşılık; eşit, denk.*

1. Yeter oldum bu elemgehde mihen mümtehenem
Kıl sürūra **bedel** ahzānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 14). [*bedel*]

be-dereke-i rabbānī: *Gönlünü Allah'a bağlamış olan kimsenin aşağı seviyede bulunmasına göre.*

1. Bi'l-āhire ekmel-i 'urefā³-i müdekkikīn eşher-i meşāyih-i muhakkikīn **be-dereke-i Rabbānī** el-hāletü hazihi o havālīde şeyh'ül-İslam nām ve 'unvānıyla ma'rūf olan ... (s. 56, st. 3). [*be-dereke-i rabbānī*]

bed-hū: *Kötü huylu, huysuz.*

1. Her gece āh u feryād hasretle san'atımdır
Gündüz işim o **bed-hū** cānān ile keş-ā-keş (s. 62, st. 18). [*bed-hū*]

bed-zebān: *Dili, sözleri kötü olan, ağız bozuk.*

1. Mahzen-i esrār ol olma sakın **bed-zebān** (s. 64, st. 3). [*bed-zebān*]

be-gāyet: *Ziyadesiyle, aşırı derecede, pek çok.*

1. Etmez bana mürüvvet benden kaçar **be-gāyet**
Bilmem nedir bu vahşet hālim benim müşevveş (s. 62, st. 13). [*be-gāyet*]
2. 'Aşıkım bir mehlikāya kim **be-gāyet** nāzenīn
Çārdeh yaşındadır ol māh-peyker hūr-i 'īn (s. 70, st. 19). [*be-gāyet*]

begen-: *Bir şeyi diğerlerinden daha iyi ve güzel bularak seçmek, tercih etmek; iyi ve güzel bulmak; hoşuna gitmek.*

1. “Aman şu kitābı çok **begendim** yādigār olarak bana ver” derler (s. 56, st. 24).
[begendim, -di, -m]

begendir-: İyi ve güzel bulunmasını, hoşla gitmesini sağlamak, kabul ettirmek.

1. Sizin gibi bir şā’ir-i kadr-āşināya hizmet **begendirip** de böyle bir takdīr-nāme-i ‘ālīsine nā’il olmak ... (s. 67, st. 22). [begendirip, -ip]

behrever-i devlet-i ‘aşk ol-: Aşk makamından hisse ve nasibini almak.

1. ‘Āşık oldur ki cemāl ü rüh-ı cānānı görüp
Ola cān terki ile **behrever-i devlet-i ‘aşk** (s. 18, st. 4). [behrever-i devlet-i ‘aşk ol-, -a]

bekām eyle-: İsteğine kavuşturmak, mesut etmek.

1. ... pek çok ‘ulemā ve fuzalā yetiştirmişler ve niçe niçe şu‘arā ve üdebāyı memnūn ve **bekām eylemişler** idi (s. 12, st. 22). [bekām eyle-, -miş, -ler]

bekā-yı mahz: Saflığın ölümsüzlüğü.

1. Nikāb-ı lā ile setr eylemişti illāyı
Bekā-yı mahz idi ‘ayn-ı fenā-yı Mevlānā (s. 34, st. 16). [bekā-yı mahz]

bekle-: (Bir kimsenin gelmesini veya bir işin olmasını) Gözler vaziyette olmak, durup kollamak.

1. Ben zabtiyyenin birini gönderdim. **Bekliyorum** dedim. Yine gelen yok (s. 57, st. 5).
[bekliyorum, -yor, -um]

belā çek-: Sıkıntı çekmek, zorluk yaşamak.

1. Asılısam Ahmedī zülfünde yārın çok **belā çeksem** (s. 19, st. 10). [belā çek-, -se, -m]

belā-yı ‘aşk: Aşk belası, aşk acısı, aşk derdi.

1. Bir nefer topçu tazesini görür görmez **belā-yı ‘aşka** giriftār oldum (s. 28, st. 13). [*belā-yı ‘aşk, -a*]
2. ... içlerinde ‘aşka mübtelā olmayan ve **belā-yı ‘aşk** ne olduğunu bilmeyen var ise kıyām etmesini ricā eyler (s. 53, st. 15). [*belā-yı ‘aşk*]

belde: *Kasaba, şehir, diyar.*

1. Gördüm ol **beldede** Mecnūn gibi ser-gerdandır (s. 28, st. 1). [*beldede, -de*]
2. Āh kim bir mürşid artık **beldemizde** kalmadı (s. 49, st. 1). [*beldemizde, -miz, -de*]

belde-i İşkodra: *İşkodra şehri.*

1. Ölüsem de yemem gam **belde-i İşkodra**’da Çāker (s. 30, st. 6). [*belde-i İşkodra*]

belediyye re’īsi: *Bir şehir veya kasabanın kamuya āit hizmetlerine bakan başkanı.*

1. İbtidā’ **belediyye re’īsi** bir ziyāfet tertīb ile ... (s. 14, st. 20). [*belediyye re’īsi*]
2. ... **belediyye re’īsi** gelerek vālī ve kumandan-ı memleket Müşir Kāzım Paşa hazretlerini da’vet eyledi (s. 14, st. 29). [*belediyye re’īsi*]

belīg: *Belāgati olan, yerinde, güzel ve etkili söz söyleyen, belāgatli.*

1. Ābā ve ecdādı içinde pek **belīg** ve hatta sāhib-dīvān şā’irler bulunduğunu söylediler (s. 9, st. 1). [*belīg*]

beligāne: *Beliğ bir şekilde; etkili, güzel ve yerinde söylenmiş söze yakışır bir şekilde.*

1. Eş’arı hakīmāne, **beligāne**, edibāne, mütevāzi’ānedir (s. 12, st. 24). [*beligāne*]

beliyye-i istirkāb: *Çekememe belası.*

1. Ma’iyyet-i devletlerinde Prizren’e ‘azīmet etmiş isem de **beliyye-i istirkāba** ugrayarak me’mulum nisbetinde kām-yāb olamadım (s. 28, st. 35). [*beliyye-i istirkāb, -a*]

belki: "Bir ihtimal" anlamında zarf.

1. Himmet eyler **belki** Tevfîk Fehmiyâ tanzîrime (s. 24, st. 12). [belki]
2. San'at-ı cer ile **belki** gelir eskâl-i hatab (s. 68, st. 12). [belki]

ben: "Ben" birinci tekil şahıs zamiri (Ali Emiri).

1. **Ben** bu havâlî ahâlîsini pek zekî muktedir, Devlet-i 'âliyyeye sâdık ve merd adamlar gördüm (s. 8, st. 11). [ben]
2. Lâkin buralarda kadîm bir Türk edebiyâtı olduğunu ne kendileri söylediler ne de **ben** hissettim (s. 8, st. 12). [ben]
3. **Benim** garâbetimi mücib olarak ne sûretle öğrendiklerini su'âl edince ... (s. 8, st. 16). [benim, -im]
4. **Benim** ta'accübüm artmakla ber-â-ber kelâmı 'Osmânlı ... (s. 8, st. 18). [benim, -im]
5. Halbuki **ben** o târihe kadar pek çok târihler kitâblar okudugum hâlde (s. 9, st. 2). [ben]
6. **Bana** bir haylî 'Osmânlı şâ'irleri isimleri zabtettirdikleri gibi dîvânlarını ve mecmû'alarını getirmege başladılar (s. 9, st. 5). [bana, -a]
7. **Benim** böyle bir kitâb yazmakta olduğum İşkodra'da şüyûc bulunca ... (s. 9, st. 7). [benim, -im]
8. **Ben** ise "Teşekkür ederim fakat bir kıymet takdîr ediniz de öyle alayım" derdim (s. 9, st. 12). [ben]
9. **Ben** ise parasız bir şey almamak gibi meslek-i müttehamı bozmak istemiyordum (s. 9, st. 14). [ben]
10. **Ben** de istinsâhtan ilerisine varmadım (s. 9, st. 15). [ben]
11. Âh âh ihtimâl ki ba'zı kimseler **benim** bu sözlerime inanmak istemezler (s. 9, st. 16). [benim, -im]
12. **Ben** bu karyeye gidip gezdim ve tedkîkât icrâ ettim (s. 10, st. 5). [ben]
13. İbrâhîm Halîlî Paşa ile **benim** İşkodra'da bu kitâbı yazmaga teşebbüs eylediğim zamânın arasında doksan seneden ziyâde bir mesâfe ... (s. 14, st. 4). [benim, -im]
14. **Benim** İşkodra'da bulduğum zamân şu mevsim-i ziyârete tesâdüf ettiğinden ... (s. 14, st. 28). [benim, -im]
15. Müşârün-ileyh hazretleri de **benim** re'yime ta'lik etti (s. 14, st. 30). [benim, -im]
16. Fi'l-hakîka **ben** bu dîvânların cümlesini nefîs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserî müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hâletü hazîhi İşkodra kütüb-hânesinde ve üdebâsı ellerinde mevcûd gördüm (s. 20, st. 13). [ben]
17. **Ben** Akçahısarı bir dürbüne benzetirim (s. 41, st. 23). [ben]
18. Ba'zı babayigitleri **beni** arkalarına almayı bile teklîf ederlerdi (s. 42, st. 13). [beni, -i]
19. **Ben** ba'zı şişmanları güyâ iltifât sûretinde ellerinden tutarak "Haydi seninle koşalım" derdim (s. 42, st. 15). [ben]

20. ... ba'zıları **benimle** koştukça yüreginden kopan helecânlar kendisini ne hâle getirdigini mosmor olan çehresinden anlar isem de ... (s. 42, st. 17). [*benimle, -im, -le*]
21. Lâkin **benim** de ne hâle geldiğimi kendim de bilirdim ama güyâ babayigitlik göstererek aldırmazdım (s. 42, st. 21). [*benim, -im*]
22. Bu yemek **bana** öyle lezzetli geldi ki ... (s. 43, st. 8). [*bana, -a*]
23. Bu nezle yirmi gün kadar odadan dışarı çıkmamak süretiyle **bana** çektirmedigi meşakkat kalmadı (s. 43, st. 16). [*bana, -a*]
24. **Ben** Tiran'da bulduğum yirmi gün zarfında üç Cum'a günü bu çarşıya devâm ettim (s. 45, st. 30). [*ben*]
25. Hem talebe efendileri teşvîk ve hem de **bana** lüzümü hasebiyle Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarîf kumaşlarından yüz liralık on beş top aldım (s. 46, st. 4). [*bana, -a*]
26. ... Sultân Mehmed Reşâd Hân hazretleri inşâd buyurdıkları gazel-i şâhânelerine icrâ eylediğim tahmîsi takdîr ederek **beni** mâbeyn-i hümâyûna da'vetle ism-i şâhânelerinin ilk harfleri muharrer ... (s. 46, st. 10). [*beni, -i*]
27. **Ben** hîç bu vâdîde bir şâ'ir görmedim (s. 53, st. 24). [*ben*]
28. ... tekyenin biraz uzak bir mahalde olması ve **benim** de meşgûliyyetimle ber-â-ber Tiran'dan müfâratım zamânına tesâdüf etmesi hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 28). [*benim, -im*]
29. Lâkin **benim** hediye süretiyle kitâb almak 'âdetim olmadığını teşekkürle ber-â-ber anlattım (s. 57, st. 1). [*benim, -im*]
30. **Ben** zannediyordum ki kadı efendi arkam sıra geliyor (s. 57, st. 3). [*ben*]
31. **Ben** zabtiyyenin birini gönderdim (s. 57, st. 5). [*ben*]
32. Kadı efendi **benimle** ber-â-ber mütâla'a ettiği kitâblardan beş altı 'adedini koltuguna vurmuş "Vallâhi götüreceğim" diyor (s. 57, st. 6). [*benimle, -im, -le*]
33. **Ben** içeriye girdim. Kitâbları bırak diye ısrâr ettiğim hâlde kadı efendinin gözleri öyle kızmış ki (s. 57, st. 10). [*ben*]
34. Artık **ben** kadıya dünyâda ne söylemek îcâb ederse söyledim (s. 57, st. 14). [*ben*]
35. ... ve şeyh efendiye de **benden** sonra kadının eger (s. 57, st. 14). [*benden, -den*]
36. ... kendisine zerre kadar bir tecâvüzü görülürse **bana** telgrafla bildirmesi için yemin ettirdim (s. 57, st. 15). [*bana, -a*]
37. **Ben** evvel emîrde oralarda şehîd olan veya vefât eden zâtların na'şları memleketine naklolunmuş zannettim (s. 61, st. 8). [*ben*]
38. Palu kazası kaymakâm vekîli Kürd Aga-zâde Hacı 'Ömer Bey'e ismarladığı hatâbın te'ehhür etmesi üzerine inşâd eylediği bir Hatabiyye manzûmesini **bana** ithâf eylemişti (s. 68, st. 8). [*bana, -a*]
39. **Benim** bir memleket fuzalâ ve meşâyihini kendilerinden ziyâde bildiğimden dolayı hayrette kalırlardı (s. 72, st. 7). [*benim, -im*]
40. 'Alî Rızâ Bey Efendi bu yolda **bana** mu'âvenet ve rehberlik edenlerin birincilerindedir (s. 72, st. 9). [*bana, -a*]
41. **Ben** Kavaye kasabasına gidip Mu'tasım Efendi ile görüştüm (s. 76, st. 21). [*ben*]

ben: "Ben" birinci tekil şahıs zamiri (İşkodralılardan birisi).

1. "Efendim **benim** ceddım şā'ir imiş işte kitābı ..." (s. 9, st. 8). [benim, -im]
2. ... **benim** ceddimi de vesīle-i rahmet olmak üzere kaydediniz ... (s. 9, st. 9). [benim, -im]

ben: "Ben" birinci tekil şahıs zamiri (Aşık, şair).

1. Ey sabā **benden** cüdā düştü nigārim kandadır (s. 15, st. 9). [benden, -den]
2. Dostlar bilmem **benim** subh u nehārim kandadır (s. 15, st. 12). [benim, -im]
3. Bahr-ı bī-pāyān-ı 'aşka nā-gehān saldı **beni** (s. 15, st. 15). [beni, -i]
4. Kadd-i mevzūnun görüp ey şāh-ı hūbānım **benim**
Serv-i bāg-ı Cennet ü Tübāya hācet kalmadı (s. 16, st. 1). [benim, -im]
5. **Bendedir** hamr-ı ezel sahbāya hācet kalmadı (s. 16, st. 8). [bendedir, -de, -dir]
6. Ey Halīlī **ben** bugün oldum cihānın mukbili (s. 16, st. 11). [ben]
7. 'Adem-i fehmi ile sofū bana ta'n eylese ne (s. 18, st. 11). [bana, -a]
8. Meded hayfā **beni** giryān künc-i gamda terk etti (s. 19, st. 6). [beni, -i]
9. Hayāl-i rüy-ı cānānım **beni** bīmār-ı 'aşk etti (s. 19, st. 8). [beni, -i]
10. Felek lutf eyledi bir gün **bana** dildārı gösterdi (s. 21, st. 14). [bana, -a]
11. Niyāz ettikçe yārı ol **bana** agyārı gösterdi (s. 21, st. 17). [bana, -a]
12. **Bana** Āsaf erenler meşhed-i Kerrārı gösterdi (s. 21, st. 23). [bana, -a]
13. Eyledim teklīf-i vuslat yāra **ben** bār olsa da (s. 24, st. 9). [ben]
14. **Benden** ol vahşī civān öyle kaçar kim güyā (s. 27, st. 1). [benden, -den]
15. **Bana** meyl etmemege yāra kasem vermişler (s. 27, st. 2). [bana, -a]
16. Yetiş **ben** ölmeden ey şāh-ı dil-sitān yetiş (s. 31, st. 25). [ben]
17. Hazān-ı deyle cehennem gamında kaldım **ben** (s. 32, st. 1). [ben]
18. Zūd gönder **bana** dermānımı yā Mevlānā (s. 38, st. 22). [bana, -a]
19. Eyle is'āf ile hācātımı dil-şād **beni**
Lutf edip 'afv kıl 'isyānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 15). [beni, -i]
20. Tenhā degilim **ben** leb-i gül-fām ile medhūş (s. 40, st. 10). [ben]
21. Şāh Hasan ile Hüseyin olsun mu'īnin her nefes
Lutf edip **ben** bendeye Zeynü'l-'abā'nın 'aşkına (s. 44, st. 15). [ben]
22. Kām-yāb eyle **beni** ey ma'den-i lutf u kerem
Çārdeh ma'sūm-ı pāk āl-i 'abānın 'aşkına (s. 45, st. 1). [beni, -i]
23. Etmez bana mürüvvet **benden** kaçar be-gāyet (s. 62, st. 13). [benden, -den]
24. Bilmem nedir bu vahşet hālim **benim** müşevveş (s. 62, st. 14). [benim, -im]
25. Ol bütün cevri safādır rāhat-ı dildir **bana** (s. 70, st. 8). [bana, -a]
26. Refte refte vuslatı el verse kābildir **bana** (s. 70, st. 9). [bana, -a]
27. Peyk-i istignā ile peygāmı vāsıldır **bana** (s. 70, st. 11). [bana, -a]
28. 'Alemler küy-i dil-ber özge menzildir **bana** (s. 70, st. 13). [bana, -a]

29. Neyleyim bilmem meded kim hāl müşkildir **bana** (s. 70, st. 15). [*bana, -a*]
30. Tab‘ım ikbāl eylemez zehr-i helâhildir **bana** (s. 70, st. 17). [*bana, -a*]
31. Sensin **benim** ümîdim ey melce’ vü penâhım (s. 74, st. 15). [*benim, -im*]
32. Gelecekmiş bu gece hâneme ol mâh **benim** (s. 77, st. 13). [*benim, -im*]
33. Müjdeler şimdi **bana** ehl-i kerem vermişler (s. 77, st. 14). [*bana, -a*]

ben: "Ben" birinci tekil şahıs zamiri (Çâker).

1. ... iki sene mikdârı zebân-ı şeker-efşân-ı Fârisînin tekemmülünü mu‘tâd eyledigimden lisân-ı mezkûr dahi **bana** keşf oldu ... (s. 28, st. 29). [*bana, -a*]

ben: "Ben" birinci tekil şahıs zamiri (Ali Emirî'ye eser getiren İşkodralı genç).

1. Elinde bir kitâb ile bir mecmû‘a olduğu hâlde içeriye girdi. "Efendim bunlar **benim** ceddimin âsârıdır. Ceddım şâ‘irdir" (s. 52, st. 14). [*benim, -im*]
2. "İşte âsârı lutfen okuyunuz. **Benim** ceddimi de yazınız" (s. 52, st. 15). [*benim, -im*]
3. "Bunun için ceddimin âsârını başkasına emniyyet etmedim. **Ben** getirmege mecbûr oldum" (s. 52, st. 18). [*ben*]

ben: "Ben" birinci tekil şahıs zamiri (saf kişi).

1. Sâde-dil bir kimse "**Benim** başımdan ‘aşk geçmedi ve sevdâ-yı ‘aşkın ne olduğunu bilmem" diyerek kıyâm edince ... (s. 53, st. 16). [*benim, -im*]

ben: "Ben" birinci tekil şahıs zamiri (kaymakâm, kadı gibi memurlar).

1. Her ne vakit kaymakâm kadı gibi me‘mûrlar zâviyeye gelirlerse ceddimin kitâblarını ziyâret ederek "Aman şu kitâbı çok begendim yâdigâr olarak **bana** ver" derler (s. 56, st. 24). [*bana, -a*]

ben: "Ben" birinci tekil şahıs zamiri (Derviş).

1. Sizin o maksatla gelmediginizi **bana** şimdi anlattılar (s. 56, st. 27). [*bana, -a*]
2. "Aman şu kitâbı çok begendim yâdigâr olarak bana ver" derler **ben** de bi’z-zarûre kıramam ... (s. 56, st. 24). [*ben*]

bend: *Gazete makalesi, gazete yazısı.*

1. Kılar her **bendi** ashāb-ı nühāyı vālih ü hayrān (s. 67, st. 8). [bendi, -i]

bend et-: *Bağlamak; hüküm ve tesiri altına almak.*

1. Gördüm ol beldede Mecnūn gibi ser-gerdāndır
Tār-ı müyu ile **bend etmiş** onu bir Leylā (s. 28, st. 2). [bend et-, -miş]

bend ol-: *Bağlanmak, tutulmak II Āşığın gönlünün sevgilinin saçlarına tutulması.*

1. Dil hevā-yı zūlf ile **bend oldu** zünnār olsa da (s. 24, st. 4). [bend ol-, -du]

bende: *Kul, köle; birisine tābi olan kimse.*

1. Şāh Hasan ile Hüseyñ olsun mu'īnin her nefes
Lutf edip ben **bendeye** Zeynü'l-‘abā'nın ‘aşkına (s. 44, st. 15). [bendeye, -(y), -e]

bende-i Mollā-yı Rūm: *Mevlānā (Celaleddin) Rūmī'nin kölesi/tutsağı.*

1. **Bende-i Mollā-yı Rūm'um** çok mudur Hakkī eger
Her nefes dem-sāz olursa bu dil-i nālāna ney (s. 38, st. 16). [bende-i mollā-yı rūm, -um]

bend-i hicrān: *Ayrılık bağı.*

1. Dırīgā bend-i hicrāna düşürdü Kays-ı pür-zārı (s. 19, st. 4). [bend-i hicrān, -a]

benze-: *Başka bir şeyle ortak nitelikleri bulunmak, başka bir şeyi andırmak.*

1. Akçahisar kasabası ‘aynıyla İşkodra gibi bir ‘Osmānlı bir İslām şehrine **benzer** (s. 41, st. 21). [benzer, -r]
2. Hālīmī mahlası vefk-i murabba‘a **benzer** (s. 50, st. 18). [benzer, -r]

benzet-: (Bir kimse veya şeyin başka bir kimse veya şeyle) Arasında uygun ve benzer taraflar bulmak.

1. Ben Akçahisarı bir dürbüne **benzetirim** (s. 41, st. 23). [*benzetirim, -(i), -r, -im*]
2. Kimisi mağarayı Ashâb-ı Kehf mağarasına kimisi zâviyeyi hazret-i 'İsâ'nın kahve ocağı odasına kimisi bu mürtefi^c cebeli Demavend dağlarına **benzetiyorlardı** (s. 43, st. 3). [*benzetiyorlardı, -(i), -yor, -lar, -dı*]

ber-â-ber: "... nın yanı sıra, birlikte" anlamlarında zarf.

1. Benim ta'accübüm artmakla **ber-â-ber** kelâmı 'Osmanlı edebiyâtı cihetine döktüm (s. 8, st. 18). [*ber-â-ber*]
2. ... Drin nehri tahvîl-i mecrâ eylediginden ba'zı bataklıklar hâsıl olmakla **ber-â-ber** yedi sekiz yüz hâne kadar olan o zengin karyenin ... (s. 10, st. 8). [*ber-â-ber*]
3. İbrâhîm Bey zengin olmakla **ber-â-ber** gâyet zî-nukûd ümerâdan imiş (s. 23, st. 22). [*ber-â-ber*]
4. Cenâb-ı Çâker bir şâ'ir-i zarîf olmakla **ber-â-ber** dîvân-ı sâ'ibe tahrîrine mübâşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir şerh kitâbının mukaddimesinde ... (s. 28, st. 3). [*ber-â-ber*]
5. Sagîrî'l-cüsse olmakla **ber-â-ber** vücudunun sinnine nisbetle ziyâdece yorulmuş olduğunu sîmâsı gösteriyordu (s. 36, st. 25). [*ber-â-ber*]
6. Zîrâ sinnim kırk raddesinde olmakla **ber-â-ber** sıhhat-i vücûda mâlik olduğumdan gençlik sevdâ-yı magrûrânesinden henüz sarf-ı nazar edememiştım (s. 42, st. 19). [*ber-â-ber*]
7. ... haftada bir kere kurulur ma'kordon ihsân buyurdıkları sâ'atle ve daha sâ'ir birtakım nefis eşyâ ile **ber-â-ber** sirkat eyledi (s. 46, st. 10). [*ber-â-ber*]
8. Galattan müberrâ olmakla **ber-â-ber** hattı dahi latîftir (s. 50, st. 3). [*ber-â-ber*]
9. ... tekyenin biraz uzak bir mahalde olması ve benim de meşgûliyyetimle **ber-â-ber** Tiran'dan müfâratım zamânına tesâdüf etmesi hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 28). [*ber-â-ber*]
10. Lâkin benim hediyeye sūretiyle kitâb almak 'âdetim olmadığını teşekkürle **ber-â-ber** anlattım ve aslâ bir şey kabul etmedim (s. 57, st. 2). [*ber-â-ber*]
11. Bir de döndüm baktım ki arkamda **ber-â-ber** götürdüğüm iki zabtiyyeden başka kimse yok (s. 57, st. 4). [*ber-â-ber*]
12. Kadı efendi benimle **ber-â-ber** mütâla'a ettiği kitâblardan beş altı 'adedini koltuguna vurmuş (s. 57, st. 6). [*ber-â-ber*]
13. Tiran ve İşkodra şu'arâsıyla müşâ'areler icrâ etmekle **ber-â-ber** pây-ı taht-ı saltanat-ı seniyye şu'arâsının âsârına da güzel nazîreler yazmıştır (s. 60, st. 6). [*ber-â-ber*]
14. Natûk ve mütekellim ve zarîf ve kuvve-i hâfızası vâsi' ve birçok âsâr-ı kıymetdâr-ı eslâf hâfızasında menkûş bir pîr-i ma'ârif-semîr olmakla **ber-â-ber** âbâ ve ecdâdı o

havālīnin zādegān ve umerā³-i sāhib-ihitirāmından olmağla gerek kendileri ve gerek efrād-ı hānedānı hürmet-i ‘azīmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 26). [ber-ā-ber]

15. İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa'nın ser-kātibi olup 1270/1853-54 senesinde vefāt eden ‘Ömer Sırrī Efendi Gogola hakkında söylediği tārīh isim ve mahlası hāvī olmakla **ber-ā-ber** hak budur ki tamāmi-i ifādeyi cāmi‘dir (s. 73, st. 4). [ber-ā-ber]

Berat: *Arnavutluk'ta bir ilçe. Osmanlı zamanında Yanya vilayetinde bir kaza idi.*

1. Bir müddet sonra Leskovik, Premedi, **Berat**, Voştina, Kavaye tarīkıyla Draç’a ve Draç’tan bahren İşkodra’ya ‘azīmet eyledim (s. 8, st. 8). [berat]

berāt-ı ‘adālet: *Hak ve hukuka uymanın izni.*

1. Paşa yed-i yemīn-i satvetini seyf-i şecā’ata ve dest-i yesār-i hasāfetini **berāt-ı ‘adālete** merkez ederek eşkiyanın kimisini te’dīb kimisini istīmān ile ... (s. 12, st. 9). [berāt-ı ‘adālet, -e]

berāy-ı Mevlānā: *Mevlānā için.*

1. Özün kılarıd fedā ez **berāy-ı Mevlānā** (s. 33, st. 6). [berāy-ı Mevlānā]

ber-devām ol-: *Devam etmek.*

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfālāt-ı ecānibe aldanarak ba‘zı münāsebetsiz hāllere tasaddī etmiş ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve peşimānī ederek yine meslek-i sadākatta **ber-devām olduğundan** hidemāt-ı meşkūresi seyyi’ātından pek çok fazladır (s. 11, st. 21). [ber-devām ol-, -duk, -u, -(n), -dan]

berekāt: *Bereketler, bolluk.*

1. Müy-ı sefid hüsni hisāla delīl olur
Yagdıqça kar o yıl **berekāta** sebīl olur (s. 53, st. 27). [berekāta, -a]

bereket: *Bolluk; uğurlu olma, kutluluk.*

1. **Bereket** ehl-i necābette olur ey Hamdī (s. 53, st. 2). [bereket]
2. Seg ü hınzır katarında olur mu **bereket** (s. 53, st. 3). [bereket]

ber-hayāt ol-: Yaşamakta olmak, sağ bulunmak.

1. İsimleri ‘Alī’dir. O havālīnin el-hāletü hazihi **ber-hayāt olan** şu‘arāsındandır (s. 71, st. 17). [ber-hayāt ol-, -an]

ber-hevā: Havaya gitmiş, kaybolmuş.

1. Rūzigāri **ber-hevā** bil ehl-i ‘irfānlık budur (s. 13, st. 9). [ber-hevā]

beri: Geçmiş bir zamandan bugüne kadar, bu yana.

1. Drin nehri tahvīl-i mecrā ederek tugyān-ı miyāh zamānlarında bir müddetten **beridir** oraları su basmakta olduğu cihetle ... (s. 12, st. 18). [beridir, -dir]
2. ... İşkodra’da Fātih Sultān Mehmed Hān zamānından **beri** defin-i hāk-i gufrān olan meşāhir-i mazanne-i kirāmdan kal‘e kapısında medfūn ... (s. 14, st. 8). [beri]
3. Şā‘ir-i pür-gūylukta Çāker emsālin senin Gelmedi zanneylerim vakt-i sa‘ādetten **beri** (s. 30, st. 24). [beri]
4. ... sabāvetten **beri** hā‘iz olduğu mīr-i mīrānlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi’l-iltimās sāniye rütbesine tahvīl ettirerek ... (s. 36, st. 3). [beri]

bernā: Genç, delikanlı, civan.

1. Şi‘irine reşk ede **bernā** ile pīr (s. 66, st. 12). [bernā]

beş: "Beş" sayı sıfatı.

1. İşkodra’dan infikākımdan dört **beş** sene sonraya kadar hayāтта olduğu ... (s. 23, st. 1). [beş]
2. ... āl-i hams ta‘bīriyle de **beş** ‘aded ta‘miyyesi olduğuna işāret eylemiştir (s. 30, st. 12). [beş]
3. Hasan Hakkī-i Mevlevī imzā’sının vaz‘ı ‘ādet-i hasenelerinden idi. **Beş** lisān ile tekellüm ederdi ki ‘Arapça Fārisīce Türkçe Fransızca Arnavutça idi (s. 36, st. 35). [beş]

beş altı: *Bir şeyin miktarından yaklaşık olarak bahsedilirken sayı sıfatlarının kullanılmasıyla ortaya çıkan ifade (beş altı adet kitap).*

1. Kadı efendi benimle ber-â-ber mütâla‘a ettiği kitâblardan **beş altı** ‘adedini koltuguna vurmuş “Vallâhi götüreceğim” diyor (s. 57, st. 7). [*beş altı*]

besmele-i şerîfe: *“Bağışlayan ve esirgeyen Allah’ın adıyla” mânâsına gelen Bismillâhirrahmânirrahim sözünün ismi.*

1. Mu‘âsırı bulunan sâbıku’t-tercüme İşkodra müftüsü Ahmedî ile **besmele-i şerîfeyi** tazmîn sûretiyle iki nazîre müşâ‘aresi Ahmedî bahsinde mürûr etmiştir (s. 70, st. 4). [*besmele-i şerîfe, -(y), -i*]
2. **Besmele-i şerîfeyi** tazmîn sûretiyle daha birçok ebyâtı vardır (s. 70, st. 5). [*besmele-i şerîfe, -(y), -i*]

bey: *Erkek isimlerinin sonuna eklenen saygı sözü.*

1. ... sûret-i ‘azîmetimiz evvelce kaymakâm **bey** tarafından bir zabtiyye ile bildirilmiş idi (s. 56, st. 15). [*bey*]

beyân: *Belli, âşikâr.*

1. ‘İlm-i şer‘ ü ‘İlm-i şî‘irde vâkıf-ı hikmet **beyân** (s. 49, st. 14). [*beyân*]

beyân et-: *Bildirmek, söylemek, açıklamak; anlatmak.*

1. Ben bu karyeye gidip gezdim ve tedkikât icrâ ettim ve bālâda **beyân ettigim** silsile-nâmeyi ve daha ba‘zı âsâr buldum (s. 10, st. 6). [*beyân et-, -tik, -im*]
2. ... derisini yüzerek altınla doldurup takdîm etmek sûretiyle efendisini memnûn edeceğine makâm-ı tehditte **beyân ettiği** hâlâ o havâlîce meşhûrdur (s. 23, st. 26). [*beyân et-, -tik, -i*]
3. Cenâb-ı Çâker bir şâ‘ir-i zarîf olmakla ber-â-ber dîvân-ı sâ‘ibe tahrîrine mübâşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir şerh kitâbının mukaddimesinde birçok nevâdir-i edebîyye ve fevâ‘id-i garîbe **beyân ederek** kendi tercüme-i hâlini ve zamân-ı civânîde başından geçen serencâmı dil-süz bir sûrette tahrîr eylemiştir (s. 28, st. 5). [*beyân et-, -erek*]

beyān eyle-: *Bildirmek, söylemek, açıklamak; anlatmak.*

1. **Beyān eyledikleri** şâ'irlerin isimlerini yazdım (s. 9, st. 4). [*beyān eyle-, -dik, -ler, -i*]
2. İşkodra şu'arāsı hakkında tedkikātımı gören mütefekkirin yalnız İşkodra'da değil Akçahisar ve Tiran gibi kazalarda dahi birçok 'Osmānlı şu'arāsı bulacağımı **beyān eylediler** (s. 9, st. 20). [*beyān eyle-, -di, -ler*]
3. Lākin bu zāt tarafından dahi vukū' bulduğunu bir cemm-i gafir **beyān eylediler** (s. 53, st. 19). [*beyān eyle-, -di, -ler*]

beyān olun-: *Anlatılmak, bildirilmek, söylenmek.*

1. ... beyitleri gibi birçok āsārının delāletleriyle anlaşılmakta ise de bālāda **beyān olunan** tercüme-i hālinde buralarından bahsetmiyor (s. 31, st. 15). [*beyān olun-, -an*]
2. ... 1247/1831-32 senesinde tafsilātı Takvīm-i Vekāyi' gazetesinin sene-i mezkūreye'ā'id nüshalarında **beyān olunduğu** üzere İşkodra vāliligine hitām verdirilerek (s. 35, st. 14). [*beyān olun-, -duk, -u*]
3. Büyük 'amcaları İbrāhīm Halilī Paşa bahsinde bir nebze **beyān olunduğu** üzere cedd-i 'alālari Yūsuf Bey Ebü'l-feth Sultān Mehmed Hān hazretlerine hüsn-i hizmet ve sadākat eylediğinden ... (s. 37, st. 11). [*beyān olun-, -duk, -u*]

beyit/beyt: *Dīvan edebiyatında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısradan ibaret nazım parçası.*

1. Görme nefsin mürdan fā'ik Süleymānlık budur
beytindeki mü'eddā da tasdik eder (s. 12, st. 28). [*beytindeki, -i, -(n), -de, -ki*]
1. ... Sultān 'Abdü'l-hamīd-i sānī hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde gayr-i mükerrer yedi tārīhi hāvī olarak gördüğüm dört **beyitli** manzūme-i tārīhiyyeleri ile anlaşılıyordu (s. 23, st. 3). [*beyitli, -li*]
2. Dört **beyite** yedi tārīh dercelemek tezekkür olunursa haylice mahārettir (s. 23, st. 4). [*beyite, -e*]
3. İsmnin Mehmed ve mahlasının Çāker olduğunu hem-nāmı olan bir zāta hitāben yazdığı bu **beyit** ile işāret etmiştir (s. 27, st. 9). [*beyit*]
4. ... **beyitleri** gibi süzişli şeyler söylemiş ise de sıla-i vatan etmege muvaffak olamamıştır (s. 29, st. 18). [*beyitleri, -ler, -i*]
5. ... **beyitlerinde** işāret eyliyor (s. 30, st. 5). [*beyitlerinde, -ler, -i, -(n), -de*]
6. Latīfe süretiyle söylediği şu **beytin** ... (s. 30, st. 5). [*beytin, -in*]
7. ... beytini inşād eylemiştir (s. 30, st. 25). [*beytini, -i, -(n), -i*]

8. Rümeli vilâyetinde İşkodralı-zâde Hasan Hakkî Paşa'dan gayri Mevlevî bulunmadığına şu **beytinde** te³essüf etmekte ... (s. 31, st. 5). [*beytinde, -i, -(n), -de*]
9. ... **beyitleri** gibi birçok âsârının delâletleriyle anlaşılmakta ise de bâlâda beyân olunan tercüme-i hâlinde buralarından bahsetmiyor (s. 31, st. 15). [*beyitleri, -ler, -i*]
10. Tiranlı âti't-tercüme 'Ömer Sûzî Efendi'nin manzûrumuz olan on iki **beyitli** ve altı ta'ciyyeli manzûme-i tebrîkiyyesine nazaren ... (s. 35, st. 4). [*beyitli, -li*]
11. müşârün-ileyh Hasan Hakkî Paşa Hüseyin nâm birâderiyle tev'em dogmuştur. Mezkûr manzûmenin târîh **beyti** şudur (s. 35, st. 6). [*beyti, -i*]
12. Kitâblarının zâhiresine yâdigâr-ı ahlâf olmak üzere ekseriyâ bir **beyit** tahrîri ve *Hasan Hakkî-i Mevlevî* imzâ'sının vaz'ı 'âdet-i hasenelerinden idi (s. 36, st. 34). [*beyit*]
13. 1291/1874-75 senesinde tab^c ve neşrine muvaffak oldukları *Enderûn Târîhi* 'ne takrîz sûretiyle tanzîm eylediği manzûmenin târîh **beytinde** seksen târîh çıkarmıştır ki ... (s. 37, st. 5). [*beytinde, -i, -(n), -de*]
14. ... kapının üstünde şu **beyit** menkûş ve mahkûk idi (s. 42, st. 25). [*beyit*]
15. ... gazeline 1240/1824-25 hudûdunda vefât eden Priştineli şâ'ir İskender Zârî Efendi'nin birâder-zâdesi Ya'kûb Meylî Efendi'nin dahi nazîresi vardır. Şu **beyit** ondandır (s. 44, st. 3). [*beyit*]
16. Ve yine âti't-tercüme Edhem Şehîdî Bey ayrıca bir mersiye tanzîm ederek son **beyti** şu târîh tesâdüf eylemiştir (s. 48, st. 5). [*beyti, -i*]
17. Vefâtı takarrüb eylediği esnâda kendisine bir cezbe gelerek 'Arabıyyü'l-'ibâre olmak üzere tamâm otuz iki **beyit** münâcât-ı bedî' inşâd eylemiş ... (s. 48, st. 18). [*beyit*]
18. ... inşâd eylediği otuz üç **beyitli** münâcât-ı belîğasının dahi (s. 50, st. 7). [*beyitli, -li*]
19. ... iksârından ihtirâzen yalnız on iki **beytini** teberrûken derceyiyoruz (s. 50, st. 7). [*beytini, -i, -(n), -i*]
20. Demir-zâde Müsevvid Kanber Efendi'nin âşinâ ve musâhibi olduğunu şu **beyti** gösteriyor (s. 51, st. 5). [*beyti, -i*]
21. Gâyet tuhaf bir zât olduğundan şunun bunun hakkında ba'zı latîfelerde ve hicviyyelerde bulduğundan şe'âmetini görmüş ve ufak bir **beyti** memleketinden ihrâcını mücib olmuştur (s. 52, st. 2). [*beyti, -i*]
22. Şöyle ki vâlî-i memleketin hizmetinde bulunan bir zât 1250/1834-35 senesinde ziyâretine gelerek hacc-ı şerîfe 'azîmet edeceğinden râsime-i vedâ'ı icrâ eyledikten sonra 'acebâ tekrâr 'avdet edip etmeyeceği su'âline karşı şu **beyti** bi'l-bedâhe inşâd ederek okumuştur (s. 52, st. 4). [*beyti, -i*]
23. Demir-zâde Müsevvid Kanber Efendi'nin âşinâ ve musâhibi olduğunu şu **beyti** gösteriyor (s. 51, st. 5). [*beyti, -i*]
24. **Beyit** memlekette şüyû' bularak okunmaga başlamış nihâyet vâlînin kulagina kadar yetişmiştir (s. 52, st. 7). [*beyit*]
25. Pek tuhaf hikâyelerini söylediler ve hâfizalarında olan ba'zı **beyitlerini** okudular (s. 52, st. 19). [*beyitlerini, -ler, -i, -(n), -i*]
26. İşkodra ahâlîsinin hâlâ ezberlerinde olarak okudukları **beyitlerden** ba'zıları şunlardır (s. 52, st. 20). [*beyitlerden, -ler, -den*]

27. ... tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricâ etmiş o da şu **beyti** yazarak ba'zı letâ'if yazarak nüsha şeklinde verir ve te'sîri görülür imiş (s. 53, st. 8). [beyti, -i]
28. Ahlāk-ı hasene sâhibi sahîhü'l-i'tikâd bir mîr-i kemâlât-sîmât olduğunu haber verenler zâde-i tabî'atı olmak üzere Fârisî bir münâcâtını irâ'e eylediler. Şu iki **beyit** ondandır (s. 60, st. 7). [beyit]
29. Arabî, Fârisî, Türkî şu birkaç **beyit** manzûm lûgat kitâbından tahrîr olundu (s. 62, st. 21). [beyit]
30. Şu **beyitler** zikr olunan Hatabiyye'dendir (s. 68, st. 8). [beyitler, -ler]
31. Tahrîren kendisinden o havâlîde yetiştikleri ve işittikleri şu'arânın bir iki satırlık muhtasar tercüme-i hâlleriyle zîrine bir iki **beyitleri** yazılmak sûretiyle bir vesîka istedim (s. 71, st. 21). [beyitleri, -ler, -i]
32. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havâlîsine 'â'id olmak üzere on iki şâ'ir ile velâdetleri ve vefâtlarını verir veyâhud ikişer **beyit** eserlerini hâvî üç dört sayfalık bir muhtıra getirdi (s. 71, st. 23). [beyit]
33. Meselâ Tiran kazâsına tâbi' işim nâhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idâre erbâbından Mahmûd Bey nâm zâtın 'azliyle yerine Kurd nâmında biri ta'yîn olundukta şu **beyti** demiş imiş (s. 77, st. 3). [beyti, -i]

beyne's-salateyn: İki namaz arasındaki zaman dilimi.

1. Müşârün-ileyh Mehmed Paşa 1189 senesi Cümâde'l-ülâsının on altıncı Cum'a günü (14 Temmuz 1775) **beyne's-salateyn** vefât ederek câmi'î mezkûr hazîresine defnolunmuştur (s. 10, st. 15). [beyne's-salateyn]

bey-zâde: Bir beyin, bir büyüğün oğlu; soylu, asil kimse.

1. Elbasan şehri **bey-zâdelerinden** bir zâta tezvîc eylediği bir kerîme-i 'iffet-vesîmesinden el-ân Elbasan'da ahfâdı mevcûddur (s. 60, st. 23). [bey-zâdelerinden, -ler, -i, - (n), -den]

bezl et-: Esirgemedi vermek.

1. Mâ-hasal nakdîne-i 'ömr-i 'azîzin **bezl edip** Tab'ı pâki oldu el-Hak niçe hayrâta delîl (s. 10, st. 24). [bezlet-, -ip]

bezl-i himmet et-: Esirgemedi, bol bol yardım etmek.

1. **Bezl-i himmet edip** ‘ilm ü hünere
İktifâ eyledin isr-i pedere (s. 65, st. 17). [bezl-i himmet et-, -ip]

bezl-i himmet eyle-: Bol bol gayret etmek.

1. Müşārün-ileyh Āsaf Mehmed Paşa sāye-i cedd ü pederde İşkodra’daistirāhat-ı
kāmūrāni ile imrār-ı ma‘īšet ve tahsīl-i kemālāta **bezl-i himmet eylemiştir**. (s. 19, st.
21). [bezl-i himmet eyle-, -miş-, -tir]

bezm: Sohbet toplantısı; içkili, eğlenceli meclis.

1. La‘l-i nābın bādeye ni‘me’l-bedeldir **bezmde**
Kim bakar cām-ı meye ey sāki serşār olsa da (s. 24, st. 6). [bezmde, -de]

bezmgeh-i yār-i bā-safā: Safā içinde olan sevgilinin meclisi.

1. Gönül ki **bezmgeh-i yār-i bā-safāya** gider (s. 70, st. 2). [bezmgeh-i yār-i bā-safā, -(y), -a]
2. Gönül ki **bezmgeh-i yār-i bā-safāya** gider (s. 71, st. 6). [bezmgeh-i yār-i bā-safā, -(y), -a]

bezm-i Kanber: Kanber’in (Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi) meclisi.

1. **Bezm-i Kanber’de** suhandan gayri bir güftār yok (s. 51, st. 7). [bezm-i kanber, -de]

bezzāzlık: Manifaturacılık.

1. Kimisi kazzāzlık kimisi **bezzāzlık** kimisi tācirlik kimisi tuhafcılık kimisi bakkāllık ve
kimisi sā’ir ticāret ve san‘atları ifā etmek için ... (s. 45, st. 20). [bezzāzlık]

bırak: (Eldeki bir şeyi) Tutmaktan vazgeçip tutmaz olmak.

1. Şeyh efendi de oda kapısını tutmuş “Kadı efendi ricā’ ederim ceddimin yādigārlarıdır
veremem kitābları **bırak**” diye yalvarıyor (s. 57, st. 9). [bırak]
2. Ben içeriye girdim. Kitābları **bırak** diye ısrār ettigim hālde kadı efendinin gözleri öyle
kızıışmış ki ... (s. 57, st. 10). [bırak]

3. Kitābları bırak diye ısrār ettigim hâlde kadı efendinin gözleri öyle kızışmış ki hâlâ **bırakmak** istemiyor. Çekip koltugundan kitābları aldım (s. 57, st. 11). [*bırakmak, -mak*]

bırak-: *Koyup gitmek, terk etmek; belli bir durumda kalmasına izin vermek.*

1. **Bırakma** dest-i garīmde bu Çāker'i medyūn (s. 32, st. 9). [*bırakma, -ma*]

bırak-: *(Bir işi) Başkasına havāle etmek, devretmek.*

1. ... iki üç māh sonra hastalandığından mahdūmları Mustafā Sāfī Efendi'yi Paşa'nın ma'iyyetinde **bırakarak** ma^{‘-‘ā} ile İškodra'ya ‘avdet ve ihtiyār-ı ikāmet eyledi (s. 29, st. 26). [*bırakarak, -arak*]

bırak-: *Bir alışkanlıktan vazgeçmek.*

1. Mümā-ileyh ise hedāyādan geçememekte olduğu gibi tuhafılığı da **bırakamadığından** her birinin hāl ve tavrına göre ba‘zı letā’if yazarak nüsha şeklinde verir ve te’sīri görülür imiş (s. 53, st. 6). [*bırakamadığından, -a, -ma, -dık, -ı, -(n), -dan*]

bırak-: *Bir şeyi bir yerde unutmuş olmak.*

1. “Biz ‘Osmanlılar cihāngir bir devlet iken niçin birtakım fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik” diye bağırarak odadan kalkıp gider olduğundan **bıraktığı** libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 12). [*bıraktığı, -tık, -ı*]

bī-çāre: *Çaresiz, düşkün, zavallı.*

1. Sorar olursa eger Çāker'in ahvālinden Gördüğün var mı o **bī-çāreyi** derlerse sana (s. 27, st. 20). [*bī-çāreyi, -(y), -i*]

bī-emān: *Hoşgörüsüz, amansız, zalim.*

1. Lākin **bī-emān** bir insāfsız insāfsız bu kumaşları hākān-ı sābık merhūm ve magfūr Sultān Mehmed Reşād Hān hazretleri inşād buyurdıkları gazel-i şāhānelerine icrā eylediğim tahmīsi takdīr ederek ... (s. 46, st. 6). [*bī-emān*]

Biga: *Çanak kale iline bağlı bir ilçe merkezi. 1365- I. Murad döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir.*

1. 1278/1861-62'de Midilli, 1280/1863-64'de Rodos, 1282/1865'de **Biga** ve aynı senede Varna ve 1284/ 1867-68'de Kütahya ve 1288/1871-72'de İzmid 1289/1872-73'de Nigde ve müte'akiben Hersek 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına ... (s. 36, st. 8). [*biga*]

bi-hakkın: *Hakkıyla, tam mânâsıyla.*

1. Şeyh Hālīmī Efendi 1208/1793-94 senesinde Tiran'da dünyāya gelmiştir. **Bi-hakkın** tahsīl-i fazā'il ve kemālāt etmiş (s. 48, st. 9). [*bi-hakkın*]
2. Memleketi olan Tiran'da tahsīl-i 'ulūm u kemālāt ederek hüsn-i hulku ve ādāb ve terbiyyesi hasebiyle **bi-hakkın** insān denilen sunūf-ı mümtāzeye dāhil olmuştur (s. 56, st. 2). [*bi-hakkın*]
3. Tamām olmaz **bi-Hakkın** vasfı ol mecmū'a-i fazlın (s. 67, st. 11). [*bi-hakkın*]

bihār-ı Mesnevī: *Mesnevī'nin denizleri.*

1. **Bihār-ı Mesnevī**'ye dal dūr-i ma'āni al
Olasın ister isen āşinā-yı Mevlānā (s. 34, st. 17). [*bihār-ımesnevī, -(y), -e*]

bī-hesāb: *Hesapsız, çok fazla.*

1. Müşārün-ileyh lisān-ı tasavvufa āşinā bir şeyh-i belīg-i hakāyık-gūyā olduğundan elsine-i selāse de nādire-senc-i belāgat oldukları eş'ār ve āsarı **bī-hesāb** olduğunu rivāyet etmeleri (s. 56, st. 12). [*bī-hesāb*]

bīkeslik: *Kimsesizlik, yalnızlık.*

1. **Bīkesligim** hasebiyle han ve hāne ve mescid ve mey-hāne ve tekye ve kahve-hāne gibi mahālleri dolaşmış isem de bir āşināya dest-res olamadım (s. 28, st. 10). [*bīkesligim, -im*]

bil: *"Anla, kavra, idrak et" anlamında bir söz.*

1. Rūzigārı ber-hevā **bil** ehl-i ‘irfānlık budur (s. 13, st. 9). [*bil*]

bil-: Bir şey hakkında bilgisi, malumatı olmak; o şeyi öğrenmiş bulunmak; anlamak, kavramak, farkında olmak; tanımak, hatırlamak.

1. “... biz Türkçe’den başka hem ‘Arapça hem Fārisī **bilir** ve konuşuruz bizim eccādımız da böyle idi” dediler (s. 8, st. 17). [*bilir, -(i), -r*]
2. **Bilmedigim** me’ mül müşā‘areler gördüm ki Arnavutların ‘Osmānlı edebiyātı husūsunda memālik-i sā’ire-i ‘Osmāniye’den hiçbir fark olmayacak derecede terakkī ettiklerine mütehayyir kaldım (s. 9, st. 28). [*bilmedigim, -me, -dik, -im*]
3. Benim böyle bir kitāb yazmakta olduğum İşkodra’da şüyū‘ bulunca garībi şurasıdır ki ba‘zı okuyup yazmak **bilmeyenleri** bile mürāca‘at ederek ... (s. 9, st. 8). [*bilmeyenleri, -me, -(y), -en, -ler, -i*]
4. Dostlar **bilmem** benim subh u nehārım kandadır (s. 15, st. 12). [*bilmem, -me, -m*]
5. Kimse hīç **bilmez** dilā dār u diyārım kandadır (s. 15, st. 18). [*bilmez, -mez*]
6. Zāhidā sen ne **bilirsin** niçedir hālet-i ‘aşk (s. 17, st. 25). [*bilirsin, -(i), -r, -sin*]
7. Şahs-ı bī-magz **bilir** mi niçedir lezzet-i ‘aşk (s. 17, st. 26). [*bilir, -ir*]
8. **Bilirsin** indi ki kerb-i helāka dūçārım (s. 32, st. 3). [*bilirsin, -(i), -r, -sin*]
9. Ne remz eder **bilebildin** mi nāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 3). [*bilebildin, -e, -bil, -di, -n*]
10. Ne cism-i cevher-i cān olduğun **bileydi** eger Ederdi rūhunu ‘ālem fedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 11). [*bileydi, -e, -(y), -di*]
11. **Bileydiler** ne şehensāh-ı şems-tāc idüğün Cemī‘-i şehirler olurdu gedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 9). [*bileydiler, -e, -(y), -di, -ler*]
12. Lākin benim de ne hāle geldiğimi kendim de **bilirdim** ama güyā babayigitlik göstererek aldırmazdım (s. 42, st. 21). [*bilirdim, -(i), -r, -di, -m*]
13. Ve eliyle gözüyle “Hele bu müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı **bilirim**” yolunda tehdidkārāne ĩmā‘lar işāretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [*bilirim, -(i), -r, -im*]
14. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa‘ādet nūfūs idāresinde müstahdem olduğu hālde ondan sonra nereye gittigini ve şimdi ne me’mūriyyette bulunduğunu **bilemediklerini** ba‘zı ihvān söylediler (s. 68, st. 4). [*bilemediklerini, -e, -me, -dik, -ler, -i, -(n), -i*]
15. ... her memlekette mevcūd bu gibi zātları **bilen** kimler var ise isimlerini ve o zātlarda edebiyāta dā‘ir ne gibi kitāblar olduğunu ... (s. 71, st. 26). [*bilen, -en*]
16. O memlekete gittim mi derhāl o zātları bulur şübhe ettigim husūsarlarda onlardan hāl-i mes‘ele eder ve onların da o havālīdeki her **bildigi** zātlar kimler ise tahkīk eder ve cūzdānıma kaydederdim (s. 72, st. 4). [*bildigi, -dik, -i*]
17. Benim bir memleket fuzalā ve meşāyihini kendilerinden ziyāde **bildigimden** dolayı hayrette kalırlardı (s. 72, st. 7). [*bildigimden, -dik, -im, -den*]

bilād-ı Rūm: *Anadolu.*

1. ... emvālinin bir sülüsünü evlādına bir sülüsünü fī-sebīllāh hayrāta diger sülüsünü de āzād eylediği köle ve cāriyelerine vasiyyet ile hemān **bilād-ı Rūm'a** yürüyerek Ma'mūriyye ve 'Ammūriyye şehir ve kal'elerini zabt ederek istimdād eden esīreyi ve hayātta olan sâ'ir üserāyı tahallüs ile muzafferin 'avdet ederek (s. 76, st. 17). [*bilād-ı rūm, -a*]

bi'l-āhire: *Sonra, daha sonra, sonradan.*

1. Dā'ire-i tadrīsinden birçok 'ulemā ve üdebā yetişmiştir. **Bi'l-āhire** İşkodra müftülüğüne ta'yīn olunduğu hâlde yine neşr-i 'ulūm-ı 'āliyye devām-ı meslek-i 'ālīsini terk etmedi (s. 16, st. 16). [*bi'l-āhire*]
2. ... hasebiyle bi-hakkın insān denilen sunūf-ı mümtāzeye dāhil olmuştur. **Bi'l-āhire** ekmel-i 'urefā'-i müdekkikīn eşher-i meşāyih-i muhakkikīn be-dereke-i Rabbānī el-hāletü hazīhi o havālīde şeyhü'l-İslam nām ve 'unvānıyla ma'rūf olan āti't-tercūme Şeyh 'Abdü's-selām Tiranī hazretlerinin ... (s. 56, st. 3). [*bi'l-āhire*]

bi'l-bedāhe: *Uzun uzun düşünmeden, birdenbire, irticālen.*

1. Şöyle ki vālī-i memleketin hizmetinde bulunan bir zāt 1250/1834-35 senesinde ziyāretine gelerek hacc-ı şerīfe 'azīmet edeceğinden rāsime-i vedā'ı icrā eyledikten sonra 'acebā tekrār 'avdet edip etmeyeceği su'āline karşı şu beyti **bi'l-bedāhe** inşād ederek okumuştur (s. 52, st. 4). [*bi'l-bedāhe*]

bi'l-cinān: *Bütün Cennetler.*

1. Hem şerī'at hem tarīkat hem hakīkat 'ārifi
Zāt idi eylerdi hep ikrār ü tasdīk **bi'l-cinān** (s. 49, st. 12). [*bi'l-cinān*]

bildir-: *Haber vermek, ihbar etmek.*

1. ... kendisine zerre kadar bir tecāvüzü görülürse bana telgrafla **bildirmesi** için yemin ettirdim (s. 57, st. 15). [*bildirmesi, -me, -(s), -i*]

bildiril-: *Haber verilmek, anlatılmak.*

1. ... sūret-i ‘azīmetimiz evvelce kaymakām bey tarafından bir zabtiyye ile **bildirilmiş** idi. (s. 56, st. 15). [*bildirilmiş, -miş*]

bi'l-hāssa: *Özellikle.*

1. Vilāyet-i mezkūrede vālīliğinde yedi sene mikdārı ifā-yı hüsn-i hizmet ve **bi'l-hāssa** Rusya muhārebesi sırasında ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikākı vukūc bulmuştur (s. 36, st. 15). [*bi'l-hāssa*]

bi'l-ihrāz: *Elde ederek, nāil olarak.*

1. 1290/1873-74 senesinde ikinci rütbeden Mecīdī nişānyla taltīf olundu. 1292/1875 senesinde rütbe-i bālāyı **bi'l-ihrāz** Diyārbekir vilāyetinden fekk-i irtibāt ile mutasarrıflık olan Ma‘mūretü'l-‘azīz mutasarrıflığına ta‘yīn olundu (s. 36, st. 12). [*bi'l-ihrāz*]

bi'l-iltimās: *Kayıarak, arka çıkarak.*

1. ... istikmāl-i fenn-i kitābet eyledikten sonra sabāvetten beri hā‘iz olduğu mīr-i mīrānlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde **bi'l-iltimās** sāniye rütbesine tahvīl ettirerek mektūbī-i hāriciyye kalemine çerāğ olunmuştur (s. 36, st. 4). [*bi'l-iltimās*]

bilin-: *Hakkında bilgi sahibi olunmak, öğrenilmiş bulunmak.*

1. Lākin kitāblar arkasına yazdığı ‘ibārelerin altına tārīh rakamı koymadığı için her bir ‘ibāreyi ne tārīhte tahrīr eylediği tabī‘ī **bilinmiyor** (s. 16, st. 26). [*bilinmiyor, -e, -mi, -yor*]

bi'l-itmām: *Tamamlayarak, bitirerek.*

1. Sāhib-tercūme İsmā‘īl Zihnī Efendi mebdā-i tahsīli **bi'l-itmām** tahsīl-i ‘ulūm-ı ‘āliyye mecbūriyyet çağına geldikte ... (s. 64, st. 7). [*bi'l-itmām*]

bilmem: *Bir işi yapmakta veya bir şeyin olması hususunda gösterilen tereddüdü ifade etmek için kullanılır.*

1. Etmez bana mürüvvet benden kaçar be-gāyet
Bilmem nedir bu vahşet hālim benim müşevveş (s. 62, st. 14). [bilmem]
2. ‘Arz-ı hāle gāh girye gāh māni‘dir hicāb
Neyleyim **bilmem** meded kim hāl müşkildir bana (s. 70, st. 15). [bilmem]

bilmem ki: *Bir olay veya durum karşısında kuşku duyulması, emin olamama ifadesi.*

1. Kaderin define **bilmem ki** ne tedbīr edelim (s. 32, st. 21). [bilmem ki]

bi’l-vāsita: *Vāsitalı olarak, bir aracı yoluyla, dolayısıyla.*

1. Dervīş-i merkūm sonradan işi anlayıp izhār-ı nedāmet ve **bi’l-vāsita** bu yolda bast-ı i‘tizār eyledi (s. 56, st. 22). [bi’l-vāsita]

bīmār-ı ‘aşk et-: *Aşk hastası olmak.*

1. Hayāl-i rüy-ı cānānım beni **bīmār-ı ‘aşk etti** (s. 19, st. 8). [bīmār-ı ‘aşk et-, -ti]

bī-minnet: *Minnnet etmeden, yardımsız.*

1. Matbahımdan dilerim kısmetimi **bī-minnet**
El elinden dilemem nānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 3). [bī-minnet]

bī-minnet-i mahlūk: *Yaratılmışların yardımı/lutfu.*

1. Ede **bī-minnet-i mahlūk** hemīşe leb-rīz
Zer-i cūdun kef ü dāmānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 9). [bī-minnet-i mahlūk]

bin: *"İbn" kelimesinin kısaltılmış şekli olup Arap dili kuralına göre yapılan isimlerde, bir kimsenin kimin oğlu olduğunu göstermek üzere, soyadı yerine geçen baba adıyla oğul adı arasına getirilir (‘İsā Bey bin Evrenos Bey).*

1. Akçahisar muhârebâtında bulunan ʿİsâ Bey **bin** Evrenos Bey bâʿis-i zikr-i hayr olsun için pederi nâmına inşâ ettirmişti (s. 41, st. 4). [bin]

bin: "Bin" sayı sıfatı.

1. Lâkin baʿzı muʿzib hicret-i seniyyenin **bin** târîhinden sonra zuhûra gelen hâdisât-ı müʿessifeden bahis açarak bunun nakl ve hikâyesini ricâʾ ederlerdi (s. 76, st. 7). [bin]

bin: Oğul.

1. Hazâ târîh-i vefât-ı Cennetmekân Toptan-zâde Âdem Aga ibn İbrâhîm Aga **bin** ʿAlî Bey Akçahisarî (s. 59, st. 15). [bin]

bin yüz doksan üç: 1193- Hacı Hamza Türbesi kubbesinin Toptan-zâde Âdem Aga tarafından yapıldığı tarih.

1. ... Dolma mevkiʿinde Hacı Mustafâ Baba nâm zâtın türbesini inşâ eylediği günbet-i vâlâmın ʿibâre ve târîhi de budur. İşbu **bin yüz doksan üç** târîhinde Toptan-zâde Âdem Aga'nın binâ eylediği kubbe-i şerîf (s. 59, st. 26). [bin yüz doksan üç]

binâ et-: Yapmak, inşâ etmek.

1. ... gerek İşkodra'da ve gerek havâlîsinde cevâmiʿ, medâris, kütüb-hâneler **binâ ederek** pek çok ʿulemâ ve fuzalâ yetiştirmişler ve niçe niçe şuʿarâ ve üdebâyı memnûn ve bekâm eylemişler idi (s. 12, st. 21). [binâ et-, -erek]
2. Peklin kasabasında cedd-i ʿâlîleri vaktiyle **binâ edip** el-hâletü hazihi Eski câmiʿ nâmıyla maʿrûf olan câmiʿ-i şerîf hazîresinde gunüde-i mirkad-ı gufrândır (s. 26, st. 19). [binâ et-, -ip]
3. Bu türbenin kubbesi mürûr-ı zamân ile harâb olduğundan Akçahisar hânedân-ı kadîminden Toptan-zâde Âdem Aga 1192/1778 senesinde müceddeden dil-nişîn bir kubbe **binâ ettirmiş** ... (s. 41, st. 11). [binâ et-, -tir, -miş]

binâ eyle-: İnşâ etmek, yapmak.

1. Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Mehmed Paşa'nın **binâ eylediği** câmiʿ-i şerîfin târîhi Sene 1187/1773-74 (s. 10, st. 14). [binâ eyle-, -dik, -i]

2. Paşa hüsn-i idāreye muvāfık olarak on dört sene vālīlik eyledikten başka İşkodra'nın Tabak-hāne mahallesinde sekiz on kubbeli gāyet zarīf bir cāmi^c-i şerīf **binā eylemiştir** (s. 10, st. 12). [*binā eyle-, -miş, -tir*]
3. Kırk seneden ziyāde Tiran'da **binā** ve te'sīs **eyledikleri** hānkāh-ı Kādirī'de teşne-dilān-ı tarīkātā irvā³-yı āb-ı füyūzāt etmekte olduğu hālde 1220/1805-06 hudūdunda 'azm-i nişīmengāh-ı melekūt eyledi (s. 56, st. 8). [*binā eyle-*]
4. İşbu bin yüz doksan üç tārīhinde Toptan-zāde Ādem Aga'nın **binā eylediği** kubbe-i şerīf (s. 59, st. 26). [*binā eyle-, -dik, -i*]
5. ... Edhem Şehīdī Bey'in 1238/1822-23 senesinde Tiran şehrinde **binā eylediği** kebīr sā'at kulesine ma^c-tārīh bir de manzūme-i tebrīkiyye tanzīm eylemiştir (s. 60, st. 18). [*binā eyle-, -dik, -i*]

binā olun-: *Yapılmak, inşā edilmek.*

1. Kavaye kasabasında takrīben iki üç yüz sene evvel zarīf bir sūrette **binā olunmuş** kubbeli ve eyvānlı Ahmed Paşa Cāmi^c-i şerīfi mevcūddur (s. 23, st. 18). [*binā olun-, -muş*]
2. Civārında gāyet mürtefi^c ve dört köşeli mevcūd olan sā'at kulesi bir 'asır evvel oranın hānedān ve mütemevvilānından olan İbrāhīm Bey tarafından **binā olunmuştur** (s. 23, st. 22). [*binā olun-, -muş, -tur*]

bināen-aleyh: *Bundan dolayı, bunun üzerine.*

1. Anladım ki bir müddet daha böyle devām ederse nefā³'is-i āsārdan hiçbir şey kalmayacaktır. **Bināen-aleyh** hātırından çıkılamayacak bir me'mūr gelmekte olduğunu haber verdiler mi zāviyeyi kapatıp firār etmekten başka çāre bulamadım (s. 56, st. 26). [*bināen-aleyh*]
2. Fakat mādih kendi vicdānında hisseylediği muhabbeti meydāna koymuş olur. **Bināen-aleyh** bu efkāra tebe'an Tercümān-ı Hakīkat nāmına olarak 'ācizāne yaptığım bir manzūme ile kıt'ayı 'arz ediyorum (s. 67, st. 16). [*bināen-aleyh*]

binā-kerde: *Bina edilmiş, yapılmış.*

1. ... İşkodra'da pederlerinin **binā-kerdeleri** olan Kurşunlu cāmi^c hazīresine defnolundu (s. 12, st. 15). [*binā-kerdeleri, -ler, -i*]

binde bir: *Çok az, pek seyrek olarak.*

1. **Binde bir** gelmez vücūda böyle bir ehl-i kemāl
Varsa akrānı selefte bu ‘asırda **bī-niṣān** (s. 49, st. 17). [*bīnde bir*]

bī-nikāb: *Yüz örtüsü, peçe olmadan.*

1. Olur hacālet ile tīre-dīde-i hūrṣīd
Niḡāh kılsa bu hüsn ile **bī-nikāb** sana (s. 37, st. 31). [*bī-nikāb*]

bī-niṣān: *Niṣansız, işaretsiz, izsiz.*

1. Binde bir gelmez vücūda böyle bir ehl-i kemāl
2. Varsa akrānı selefte bu ‘asırda **bī-niṣān** (s. 49, st. 18). [*bī-niṣān*]

bī-pul u para: *Parasız ve puluz (Parasız olma durumu).*

1. Bir uyku elde kaldı **bī-pul u paradır** bu (s. 73, st. 13). [*bī-pul u para, -dır*]

bir: *"Bir" sayı sıfatı.*

1. **Bir** aydan ziyāde duramayacağım cihetle gece gündüz çalışmaga başladım (s. 9, st. 10). [*bir*]
2. Āsaf Mehmed Paşa daha **bir** sene kadar müsā‘ade-i kadere nā‘il olarak yaşasaydı vālīlik nöbeti kendisine geliyordu (s. 20, st. 1). [*bir*]
3. Lākin ‘ömrü vefā’ etmediginden **bir** sene sonra ‘amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa’nın vefātı üzerine mahdūmu Şerīfī Mustafā Paşa henüz on iki yaşında olduğu hālde taraf-ı Devlet-i ‘āliyyeden İṣkodra vālīliğine ta‘yīn buyuruldu (s. 20, st. 2). [*bir*]
4. Felek böyle medīd bir muvaffakiyyeti kimseye revā görmeyeceginden ol esnāda ol civān-ı bī-hemtāya **bir** ‘aded dāne-i top isābet ederek şerbet-i şehādeti nūş eyledi (s. 28, st. 22). [*bir*]
5. Yukarıda zikri mürūr eylediği üzere dīvān-ı sā‘ibe mufassal bir şerh tahrīrine ibtidār ederek **bir** cild mikdārı olmak üzere elif harfinde olan gazellerin şerhlerini ikmāl eylemiş ise de itmāmına ‘ömrü vefā’ etmemiştir (s. 31, st. 20). [*bir*]
6. İki Türkī ve **bir** Fārisī gazelleriyle Mevlānā Celālū’d-dīn-i Rūmī hazretleri hakkında bir manzūmelerinin tastīriyle tercüme-i hāliline netīce veriyoruz (s. 31, st. 22). [*bir*]
7. ... hazret-i Mevlānā kuddise sırrıhu’l-a‘lādan istimdādı hāvī inṣād eylediği müte‘addid manzūmelerden teberrüken **bir** ‘adedi tahrīr olundu (s. 37, st. 22). [*bir*]

8. **Bir** nefesle dağıt olsun serim āzād-ı helāk
Sardı gam leşkeri her yanımı yā Mevlānā (s. 38, st. 23). [bir]
9. **Bir** gün evvel birkaç kuzu ve sā'ir malzeme gönderildi (s. 42, st. 5). [bir]
10. Lākin **bir** gün sonra öyle şiddetli bir göğüs nezlesine mübtelā oldum ki böyle bir müz'ic ve zahmetli nezle görmemiştim (s. 43, st. 15). [bir]
11. Bundan **bir** gün sonra idi ki kadı efendiyle birlikte yukarıda tercüme-i hālını kaydettiğim Şeyh Hālīmī Efendi dergāhına gitmiştim (s. 56, st. 30). [bir]
12. **bir** 'aded Fārisī tārīhleriyle ... (s. 57, st. 23). [bir]
13. ... **bir** 'aded Türkī gazel-i ra'nāları şuraya tahrīr olundu (s. 57, st. 23). [bir]
14. **Bir** gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havālīsine 'ā'id olmak üzere on iki şā'ir ile velādetleri ve vefātlarını verir (s. 71, st. 22). [bir]
15. ... birçok tārīhler inşād etmiştir ki yalnız **bir** mısra'dan yirmi sekiz tārīh çıkardığı manzūrumuz olmuştur (s. 72, st. 15). [bir]
16. ... emvālinin **bir** sülüsünü evlādına bir sülüsünü fī-sebīlillāh hayrāta diger sülüsünü de āzād eylediği köle vecāriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 17). [bir]
17. ... emvālinin bir sülüsünü evlādına **bir** sülüsünü fī-sebīlillāh hayrāta diger sülüsünü de āzād eylediği köle vecāriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 17). [bir]

bir ān: *Bir an bile, hiçbir zaman.*

1. Bulunduğu sancaklarda 'ulemā ve şu'arā ile ülfet ve musāhabetten **bir ān** hālī kalmadı (s. 19, st. 28). [bir ān]

bir araya toplan-: *Aynı yerde toplanmak; bir araya gelmek.*

1. Her mahallenin sırası ve günü geldi mi meşāyih-i kirām ve sā'ir pīr ü civān **bir araya toplanır** bayraklar açılır sancaklar çekilir tabl-ı nevbet vurulur (s. 14, st. 23). [bir araya toplan-, -(i), -r]

bir 'asır: *Yüz yıl.*

1. Civārında gāyet mürtefi' ve dört köşeli mevcūd olan sā'at kulesi **bir 'asır** evvel oranın hānedān ve mütemevvilānından olan İbrāhīm Bey tarafından binā olunmuştur (s. 23, st. 21). [bir 'asır]

bir buçuk: *Bir ve yarım (Bir yıl altı ay).*

1. Haleb vilāyeti vāliligine ta'yīn buyurularak **bir buçuk** sene mikdārı ifā-yı vazīfe-i mehām-āşināyi etti (s. 36, st. 19). [*bir buçuk*]

bir daha: "İkinci kez, tekrar" anlamlarında zarf.

1. Şimdiye kadar öyle bir Nābī dīvānı bir yerde **bir daha** gördüğüm yoktur (s. 20, st. 16). [*bir daha*]
2. Mu'ārızı bulunan bir zāt tarafından İškodra vālisi Mustafā Paşa'ya 'aleyhinde şiddetli şikāyetler tevālī edince merkūmu celbederek eger **bir daha** hakkında efendisi olan İškodra vālisine şikāyet ederse (s. 23, st. 24). [*bir daha*]
3. Kimisi buraya gelen **bir daha** gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak bir def'a gelen her vakit gelmek ister latīfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 3). [*bir daha*]

bir de: Üstüne üstlük, olanlara ilave olarak.

1. ... Ahmed Paşa cāmi'-i şerīfi mevcūddur. Mürūr-ı zamān ile cāmi'-i şerīfin harem kapısının üzerinde bulunan kitābe bozulmuştur. Yanında **bir de** güzel bir çeşme vardır (s. 23, st. 20). [*bir de*]
2. ... Edhem Şehīdī Bey'in 1238/1822-23 senesinde Tiran şehrinde binā eylediği kebīr sâ'at kulesine ma'-tārīh **bir de** manzūme-i tebrīkiyye tanzīm eylemiştir ki (s. 60, st. 18). [*bir de*]

bir de: Gelmek, bakmak, görmek, duymak vb. fiillerle başlayan cümlelerin başına getirildiğinde anlamı kuvvetlendirir, hayret ve şaşkınlık ifade eder.

1. Ben zannediyordum ki kadı efendi arkam sıra geliyor. **Bir de** döndüm baktım ki arkamda ber-ā-ber götürdüğüm iki zabtiyyeden başka kimse yok (s. 57, st. 3). [*bir de*]

bir de ne göreyim: "Şaşkınlık, şaşırma" karşısında kullanılan bir ifade.

1. Derhāl dönüp kütüb-hāneye kadar gittim. **Bir de ne göreyim** Kadı efendi benimle ber-ā-ber mütāla'a ettiği kitāblardan beş altı 'adedini koltuguna vurmuş "Vallāhi götüreceğim" diyor (s. 57, st. 6). [*bir de ne göreyim*]

bir def'a: Bir kez, bir kere, bir sefer.

1. Kimisi buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak **bir defa** gelen her vakit gelmek ister latîfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 4). [*bir defa*]

bir gel-: *Ağırlıkça eşit gelmek.*

1. **Bir gelir** mîzân-ı ‘adl üzre nazar kıl neml ü fil (s. 12, st. 26). [*bir gel-, -(i), -r*]

bir gün: *Bir zaman, sonra, ileride bir gün.*

1. ‘Aceb **bir gün** o Leylâ-nâz u hoş-güftâr gelmez mi (s. 19, st. 5). [*bir gün*]

bir gün: *Beklenmedik bir an, herhangi bir zaman.*

1. Felek lutf eyledi **bir gün** bana dildârı gösterdi (s. 21, st. 14). [*bir gün*]
2. İşkodra şâ‘irlerini kaydeylediğim esnâda **bir gün** oda kapısı açılarak on altı on yedi yaşında genç ve gâyet güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 12). [*bir gün*]
3. Yine fikrasındandır ki **bir gün** câmi‘de va‘z ederken bir köylü kemâl-i telâş ile câmi‘e girer (s. 53, st. 12). [*bir gün*]
4. Ati’t-tercüme Peklinli Süleymân Sâlim Bey dayı-zâdeleri bulunan Toptan-zâdelerle görüşmek için Tiran’a gelip Toptan-zâde Ahmed Bey’e misâfir olur. ‘Alî Rızâ Bey de **bir gün** vakt-i zuhrda görüşmege gider (s. 73, st. 8). [*bir gün*]

bir hafta: *Yedi gün.*

1. Her mahallenin hemen büyük ve küçük ahâlî-i zükûru denecek bir sûrette merkâd-ı müşârün-ileyhe gidip üç gün ve nihâyet **bir hafta** kadar kalırlar (s. 14, st. 27). [*bir hafta*]

bir hâl ol-: *Eskiden görülmeyen değişik bir hâl göstermek, acayılaşmak.*

1. Dün gece meclis-i ‘uşşâkta **bir hâl olmuş**
Zâhidin destine bir sâgar-ı Cem vermişler (s. 27, st. 3). [*bir hâl ol-, -muş*]

bir haylî: *Oldukça, epey, çokça.*

1. Bana **bir haylî** ‘Osmānlı şā’irleri isimleri zabtettirdikleri gibi dīvānlarını ve mecmū‘alarını getirmege başladılar (s. 9, st. 6). [*bir haylî*]
2. Sattıkları eşyā’nın sermāyesini tesviye ederek kendilerine **bir haylî** temettu‘ kalır (s. 46, st. 2). [*bir haylî*]
3. Sonra yine vatan-ı aslīsine gelerek mu‘allimliğine devām ve **bir haylî** zekî talebe yetiştirmege ikdām ve cevāmi‘-i şerīfede va‘z u nasīhatla imrār-ı eyyām eylemekte olduğu hālde (s. 52, st. 10). [*bir haylî*]
4. Ondan Hacı Bektāş-ı Velî dergāh-ı şerīfine gidip cā-nişīn-i Hacı Bektāş-ı Velî olan Hākī ‘Alī Dede’den ahz-ı dest-i icāzet eyledi. **Bir haylî** zamān dergāh-ı hazret-i pīrde mūcāvīr kaldı (s. 55, st. 2). [*bir haylî*]
5. Kendisinin **bir hayli** dervīşāne eş‘ār ve güftārı vardır (s. 55, st. 15). [*bir hayli*]
6. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel ‘ulemāsı, fuzalāsı, zāviyeleri, tekyeleri, meşāyihi, **bir haylî** mühim kitābları, sefīneleri ma‘lūmum idi (s. 72, st. 6). [*bir haylî*]

bir iki günde: *Kısa bir zaman dilimini ifade etmek için kullanılır.*

1. Dil-rīş etme kimseyi ‘ömrün zevāllidir
Kelb-i ‘akūr **bir iki günde** katīl olur (s. 53, st. 29). [*bir iki günde*]

bir kere: *Bir kez, bir defa.*

1. İnanmak istemeyenler kāşki **bir kere** oraların hālını ve onlarda olan safvet-i vicdānı ve hayātı görseler ondan sonra inanmasalar (s. 9, st. 17). [*bir kere*]
2. Lākin evvelki ‘azīmetimde haberim olsaydı veyāhūd şu teşebbüsümden sonra **bir kere** daha gidilseydi elbette daha pek çok ziyāde şeyler bulacaktım (s. 9, st. 23). [*bir kere*]
3. ... ism-i şāhānelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tāc şeklini hāvī bir mīl üzerinde hem zevālī hem gurūbī sā‘atleri gösterir ve haftada **bir kere** kurulur ma‘-kordon ihsān buyurdıkları sā‘atle ve daha sā‘ir birtakım nefis eşyā ile ber-ā-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 9). [*bir kere*]

bir miktār: *"Biraz, bir kısmı" anlamlarında miktar zarfı.*

1. Yolun **bir miktārını** araba ile gitmek mümkün ise de diger bir miktārının esb-süvār olarak gidilmesi ... (s. 14, st. 30). [*bir miktār, -ı, -(n), -ı*]
2. ... diger **bir miktārının** esb-süvār olarak gidilmesi ve gece de kalınması ... (s. 15, st. 1). [*bir miktār, -ı, -nın*]
3. Kasaba ile makāmın vasatında suyu vāfir āb-ı hayāt gibi bir çeşme vardı. Orada **bir miktār** oturduktan sonra baş yukarı ‘urūc etmege başladık (s. 42, st. 10). [*bir miktār*]

bir müddet: *Bir süre, bir süreliğine.*

1. Birkaç gün zarfında Erzurum'dan hareket ve Der-Sa'âdet'e muvâsalatla on beş gün kalarak Yanya'ya gittim. **Bir müddet** sonra Leskovik, Premedi, Berat, Voştina Kavaye tarikiyla Draç'a ve Draç'tan bahren İşkodra'ya 'azîmet eyledim (s. 8, st. 8). [*bir müddet*]
2. Yanya ve havâlisinde **bir müddet** geşt ü güzâr eyledikten sonra ikinci def'a olarak İşkodra'ya geldim (s. 8, st. 14). [*bir müddet*]
3. ... Drin nehri tahvîl-i mecrâ ederek tугyân-ı miyâh zamânlarında **bir müddetten** beridir oraları su basmakta olduğu cihetle hâsıl olan tagayyürât münâsebetiyle ... (s. 12, st. 18). [*bir müddet, -ten*]
4. **Bir müddet** dervîşâne bir kıyâfetle diyâr-ı gurbeti ihtiyâr ve ba'zı memleketleri geşt ü güzâr eyledi (s. 40, st. 3). [*bir müddet*]
5. **Bir müddet** geşt ü güzâr-ı aktâr u memleket ve seyr-i büldân ve mesâlik eyledikten sonra yine İşkodra'ya 'avdet ve icrâ- yı âyîn-i dervîşân ile imrâr-ı vakt-ı sâ'at eylemekte olduğu hâlde ... (s. 44, st. 7). [*bir müddet*]
6. Memleketinde tahsîl-i mukaddemât-ı kemâlât eyledikten sonra Edirne'ye 'azîmet ederek şehir-i mezkûrda vâki' Sultân 'Alî Dergâhı'nda İbrâhîm Baba'nın **bir müddet** hizmetinde bulunmuştur (s. 54, st. 19). [*bir müddet*]
7. Anladım ki **bir müddet** daha böyle devâm ederse nefâ'is-i âsârdan hiçbir şey kalmayacaktır (s. 56, st. 25). [*bir müddet*]
8. 1302/1884-85 senesinde vilâyet-i mezkûre defterdârlığından infisâl ve Der-Sa'âdet'e 'avdet eyledi. Az **bir müddet** munfasıl kaldıktan sonra ... (s. 65, st. 2). [*bir müddet*]
9. **Bir müddet** bu sûretle imrâr-ı evkât eyledikten sonra kazâ kaymakâmlıklarında ve 'adliyyenin teşkîlinden sonra livâ' müdde'î-i 'umûmî mu'âvinliklerinde bulunmuş ... (s. 72, st. 20). [*bir müddet*]
10. Uykuda bulduğundan 'avdet ve civâr bir mahalde ikâmetle **bir müddet** sonra tekrâr gider (s. 73, st. 9). [*bir müddet*]
11. İsmi Murtazâ'dır. Memleketi fuzalâsından tahsîl-i 'ulûm u kemâlât etmiştir. **Bir müddet** müderrislikle imrâr-ı hayât ve te'mîn-i ma'îşet ederek haylice fuzalâ yetiştirmiş ... (s. 76, st. 2). [*bir müddet*]

bir nebze: *Bir parça, az bir şey.*

1. Büyük 'amcaları İbrâhîm Halîlî Paşa bahsinde **bir nebze** beyân olunduğu üzere cedd-i 'alâları Yûsuf Bey Ebü'l-feth Sultân Mehmed Hân hazretlerine hüsni hizmet ve sadâkat eylediginden ... (s. 37, st. 11). [*bir nebze*]

bir taraftan ... diğer taraftan: "Hem ... hem" bağlacı gibi kullanılan bir kalıp ifade.

1. **Bir taraftan** Firdevsî, Hâkânî, Sa'dî, Hâfız gibi şu'arâ-yı be-nâmin âsârını mütâla'a ve **diğer taraftan** da eş'âr ve âsâr-ı 'Arabiyye ile mûmârese hâsıl eyledim (s. 28, st. 32). [*bir taraftan ... diğer taraftan*]

bir tek: *Bir tane; yalnız, sadece.*

1. Ba'zı 'â'ileye mahsûs mezârlıklar içinde dikilmiş **bir tek** mezâr taşı üzerinde meselâ *Mîr-âlây iken Plevne muhârebesinde şehîd olan Tiranlı Mustafâ Bey'in rûhuna el-Fâtîha* 'ibâresi gibi yazılar mahkûk birçok mezâr taşlarına tesâdüf ettim (s. 61, st. 6). [*bir tek*]

bir vakit: *Bir süre.*

1. **Bir vakit** sonra İškodra'ya 'azîmet ve İškodralı hânedânına takdîm-i âsâr ederek eltâf ve iltifâtlarına mazhar olmuştu (s. 43, st. 23). [*bir vakit*]

birâder: *Kardeş, erkek kardeş.*

1. Paşa İškodra vâlîsi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vâlîliğinin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88'de vefâtı vukû' bularak yerine **birâderi** Kara Mahmûd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta'ÿîn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*birâderi, -i*]
2. ... gerek peder-i ekremi ve gerek **birâderleri** 'ulemâ ve şu'arâ ile ülfet ve tezyîd-i bizâ'a-ı ma'ârif u kemalât ederek imrâr-i vakt u sâ'at eylemekte bulunmuş olduğu hâlde ... (s. 12, st. 1). [*birâderleri, -ler, -i*]
3. ... 1211/1796-97 senesinde **birâderi** Kara Mahmûd Paşa'nın Karadag'ı kâmilen zabteylediği esnâda bir ecl-i kazâyı vukû'-ı şehâdeti üzerine ... (s. 12, st. 2). [*birâderi, -i*]
4. Pederleri ile şu üç **birâderin** İškodra'da vâlîlikleri müddeti yarım asır mikdârı olup gerek İškodra'da ve gerek havâlîsinde cevâmi' medâris kütüb-hâneler binâ ederek pek çok 'ulemâ ve fuzalâ yetiştirmişler (s. 12, st. 20). [*birâderin, -in*]
5. Müşârün-ileyh İbrâhîm Halîlî Paşa Tâhir Paşa ve Dervîş Bey isimlerinde iki evlâd istihlâf etmiş ise de **birâderi** Mehmed Âsaf Paşa merhûmun ... (s. 13, st. 26). [*birâderi, -i*]
6. Yerine **birâderi** ve sâhib-tercûme Âsaf Mehmed Paşa'nın 'amcası Kara Mahmûd Paşa ta'ÿîn olundu (s. 19, st. 19). [*birâderi, -i*]

7. ‘Ömer Sūzī Efendi’nin manzūrumuz olan on iki beyitli ve altı ta‘miyyeli manzūme-i tebrīkiyyesine nazaran müşārün-ileyh Hasan Hakkī Paşa Hüseyin nām **birāderiyle** tev’em dogmuştur (s. 35, st. 5). [birāderiyle, -i, -(y), -le]
8. İşkodra’da bulunduğu esnāda henüz hadīsü’s-sin iken pederinin vāki‘ olan iltimāsı üzerine zādegānlığa hürmeten büyük **birāderi** Mahmūd Paşa ile birlikte 1243/1827-28 senesinde ‘uhdelerine rütbe-i refī‘a-ı mīr-i mīrānī tevcīh buyurulmuş ... (s. 35, st. 11). [birāderi, -i]
9. Sāhib-tercūme Hasan Hakkī Paşa’nın **birāderi** rütbe-i bālā ricālinden merhūm Rızā Bey muhadderāt-ı selātīn-i mu‘azzama içinde fāzıla ve şā‘ire-i meşhūre Ādile Sultan hazretlerine dāmād olarak kerīme-i ‘iffet-vesīmeleri Hayriyye Hanım Sultānı tezevvüce kām-yāb olmuşlar (s. 37, st. 15). [birāderi, -i]
10. Süleymān Paşa’nın 1236/1820-21 senesinde vukū‘-ı vefātına sāhib-tercūmenin küçük **birāderi** āti’t-tercūme İbrāhīm Fehmī Bey şu tārīhi inşād etmiştir (s. 25, st. 4). [birāderi, -i]
11. Sāhib-tercūme İsmā‘īl Zihnī Efendi mebādī-i tahsīli bi’l-itmām tahsīl-i ‘ulūm-ı ‘āliyye mecbūriyyet çağına geldikte āti’t-tercūme Boric-zāde Halīl Necīb Efendi’nin **birāderi** İşkodra ‘ulemāsından Dāvud Şükrī Efendi’den ‘ulūm-ı ‘āliyyeyi ... (s. 64, st. 8). [birāderi, -i]

birāder-i elem-dīde: *Keder görmüş/acılı erkek kardeşi.*

1. **Birāder-i elem-dīdesi** İbrāhīm Fehmī Bey sāhib-tercūmenin vefātına bu tārīhi inşād etmiştir (s. 26, st. 6). [birāder-i elem-dīde, -(s), -i]

birāder-zāde: *Erkek kardeşin çocuğu, yeğen.*

1. ... gazeline 1240/1824-25 hudūdunda vefāt eden Priştineli şā‘ir İskender Zārī Efendi’nin **birāder-zādesi** Ya‘kūb Meylī Efendi’nin dahi nazīresi vardır (s. 44, st. 3). [birāder-zādesi, -(s), -i]

biraz: *"Az miktarda" anlamında bir zarf.*

1. Her tarafında sular çağlayarak mağaranın gavrına dogru akıp gidiyordu. O rutübetli ve sengīn yerde **biraz** toprak toplattırıp teberrūken kendini defnettirmiş (s. 42, st. 28). [biraz]
2. **Biraz** rahatlaştıktan sonra odadan çıkıp dağın arka taraflarını dolaştık (s. 43, st. 5). [biraz]

3. Zemīninde isti'fā'-yı kusūr ile da'vet eylemiş ise de tekyenin **biraz** uzak bir mahalde olması ve benim de meşgūliyyetimle ber-ā-ber Tiran'dan müfāratım zamānına tesādūf etmesi hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 28). [*biraz*]

biraz sonra: *Az sonra, birazdan.*

1. Hāsıl eylediği harārete tahammül edemeyerek evvelā başından imāmesini ve **biraz sonra** sırtından cūbbesini ve daha sonra da ayaklarından mestlerini çıkarırdı (s. 76, st. 9). [*biraz sonra*]

birbiri: *Karşılıklı olarak bir diğeri.*

1. Yolun en sarp en çıkılması müşkül olan kısmı bundan sonra geliyordu. Gāh **birbirimizin** ellerinden tutarak yukarıya doğru çeker gāh arkadan birbirimizi iterdik (s. 42, st. 11). [*birbirimizi, -miz, -i*]
2. Gāh **birbirimizin** ellerinden tutarak yukarıya doğru çeker gāh arkadan birbirimizi iterdik (s. 42, st. 12). [*birbirimizin, -miz, -in*]
3. Kimisi sattığı mālın kıymeti olan altın ve gümüş paraları **birbirinden** tefrīk ediyor (s. 45, st. 32). [*birbirinden, -(n), -den*]

birer: *Her biri.*

1. Lākin **birer** tek taş olduğu için sebebini sordum (s. 61, st. 9). [*birer*]
2. ... mahdūmlarının büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervīş Bey yirmi yaşlarında **birer** civān-ı necīb oldukları hālde 1236/1820-21 senesinde İškodra'da terk-i hayāt ettirilmişlerdir (s. 14, st. 3). [*birer*]

birer: *Başlı başına, bir.*

1. ... vesīle-i rahmet olmak için mezārliklarına ve ĩcāb ederse herkesin göreceği bir mevki'e böyle tek **birer** mezār taşı dikeriz (s. 61, st. 11). [*birer*]

biri: *(Bahsedilen iki veya birkaç şeyden/kimseden) "Bir tanesi" anlamında belgisiz zamir.*

1. Çıkmadı odada kaldı dediler. Ben zabtiyyenin **birini** gönderdim. Bekliyorum dedim (s. 57, st. 5). [*birini, -(n), -i*]

2. **Biri** hikmet ile m̄anende-i İbn-i Sīnā
Oldu ashāb-ı kemāl içre re'īsü'l-üdebā (s. 66, st. 21). [*biri*]
3. Tārīhlerinin **biri** Necm-i Dirahşān 1248/1831-33 ve birisi de Ke-Zülfikārı 'Alī'dir
1248/1832-33 (s. 72, st. 16). [*biri*]
4. Tārīhlerinin biri Necm-i Dirahşān 1248/1831-33 ve **birisi** de Ke-Zülfikārı 'Alī'dir
1248/1832-33 (s. 72, st. 16). [*birisi, -(s), -i*]

birinci: *İlk.*

1. ... esnā-yı 'azīmetimde güzergāh olan Haleb şehrine ugranılmış ve müşārün-ileyh ile **birinci** ve son def'a olarak mülākāt eyleyip tevārīh ve edebiyāta dā'ir güzel sohbetler icrā edilmiş (s. 36, st. 24). [*birinci*]
2. İşte şu tercüme-i hālını tahrīr edeceğim 'Alī Rızā Bey Efendi bu yolda bana mu'āvenet ve rehberlik edenlerin **birincilerindendir** medyūn-ı şükrānım (s. 72, st. 9). [*birincilerindendir, -ler, -i, -(n), -den, -dir*]

birisi: (Bahsedilen iki veya birkaç şeyden/kimseden) "Bir tanesi" anlamında belgisiz zamir.

1. Gidilip müşārün-ileyhin merkādı ziyāret olunmuş ise de İşkodra'nın enhār-ı selāsesinden **birisi** olan Drin nehri tahvīl-i mecrā ederek tugyān-ı miyāh zamānlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu cihetle hāsıl olan tagayyürāt münāsebetiyle levha-i merkād-ı mübāreki bulunamamıştır (s. 12, st. 17). [*birisi*]
2. İşte sāhib-tercüme İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın 'azīmet ve ziyāret eylediği zevātın **birisi** de bu zāt-ı 'ālī-kadr Kanber Baba idi (s. 15, st. 4). [*birisi*]

birleştiril-: *Ayrı şeyler olmaktan çıkarılıp bir şey durumuna getirmek, kaynaştırılmak, bir araya getirilmek.*

1. Denilebilir ki meşhūr-ı dünyā olan 'Osmanlı tarz mi'marīsi alınarak Arnavutluk'a mahsūs uslūb-ı mi'marī **birleştirilmiş** ve her ikisinden güzel bir tarz-ı mahsūs zuhūra getirilmiştir (s. 45, st. 13). [*birleştirilmiş, -miş*]

birlikte: "Beraber" anlamında zarf.

1. Kıymetdār āsārı o havālī mu'āsırı bulunan birçok şu'arānın nazīreleriyle **birlikte** olarak İşkodra ile mülhakātındaki şehirlerde gördüğüm mecmū'alarda mevcüddür (s. 12, st. 30). [*birlikte*]

2. Yaz mevsimi geldi mi İşkodra ahālīsi Kanber Baba ziyāretine hazırlanır lākin ‘umūm memleket ahālīsi **birlikte** gitse mevki‘-i mezkūr kendilerini ihāta edemeyeceğinden kāfile kāfile mahalle mahalle ‘azīmet ederler (s. 14, st. 18). [*birlikte*]
3. 1208/1793-94 senesinde diger ‘amcaları sābiku't-tercūme İbrāhīm Halīlī Paşa ile **birlikte** ‘amcası Kara Mahmūd Paşa üstüne sevk olunmuş idi (s. 19, st. 24). [*birlikte*]
4. ... 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vālīliği ‘uhdelerine tevcih buyurulması üzerine oraya da **birlikte** muvāsalat eylemiş ... (s. 29, st. 24). [*birlikte*]
5. ... büyük birāderi Mahmūd Paşa ile **birlikte** 1243/1827-28 senesinde ‘uhdelerine rütbe-i refī‘a-ı mīr-i mīrānī tevcih buyurulmuş ... (s. 35, st. 11). [*birlikte*]
6. ... İşkodra vālīliğine hitām verdirilerek celbolunduğu sırada pederiyle **birlikte** Der-Sa‘ādet’e gelmiştir (s. 35, st. 15). [*birlikte*]
7. ... mısra‘ıyla ikmāl-i ma‘dūde-i enfāsi **birlikte** vāki‘ olmuştur (s. 48, st. 20). [*birlikte*]
8. Bundan bir gün sonra idi ki kadı efendiyle **birlikte** yukarıda tercūme-i hālını kaydettigim Şeyh Hālīmī Efendi dergāhına gitmiştim (s. 56, st. 30). [*birlikte*]
9. Ondan sonra gittigim mahāllere kadı ve kaymakām gibi zevātı **birlikte** götürmez yalnız mütehayyizān-ı memleketten olan ba‘zı zevāt ile giderdim (s. 57, st. 17). [*birlikte*]
10. ... 550 guruş ma‘āşla tekā‘üdü icrā olunarak mahdūmları Draç sancığı tahrīrat müdürü Kāzım Bey’le **birlikte** ikāmetle ‘ibādet ve tā‘at ve vatanın nef‘ine hizmet süretiyle imrār-ı evkāat eylemektedir (s. 72, st. 23). [*birlikte*]

Bismillāhirrahmānirrahīm: "Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adı ile..." anlamına gelen besmele.

1. **Bismillāhirrahmānirrahīm**
Mecma‘-ı esrār-ı Kelām-ı kadīm (s. 17, st. 12). [*bismillāhirrahmānirrahīm*]
2. **Bismillāhirrahmānirrahīm**
Menba‘-ı eltāf-ı Latīf u Kerīm (s. 17, st. 15). [*bismillāhirrahmānirrahīm*]
3. **Bismillāhirrahmānirrahīm**
Rāhber-i vahy-i kelām-ı ‘azīm (s. 17, st. 18). [*bismillāhirrahmānirrahīm*]
4. **Bismillāhirrahmānirrahīm**
Fātih-i ebvāb-ı cinān-ı Na‘īm (s. 17, st. 21). [*bismillāhirrahmānirrahīm*]

bī-ta‘līm-i üstād: Hocanın öğretmesiyle.

1. ... iki sene mikdārı zebān-ı şeker-efşān-ı Fārisīnin tekemmülünü mu‘tād eylediğimden lisān-ı mezkūr dahi bana keşf oldu **bī-ta‘līm-i üstād** hārikası zuhūra geldi (s. 28, st. 29). [*bī-ta‘līm-i üstād*]

bi't-tarikat: *Tarikat mensubu olmayan.*

1. **Bi't-tarikatlar** eder eylese ancak ta'riz
Suhan-ı Hādim'e esrār-ı tarikat derler (s. 58, st. 12). [*bi't-tarikatlar, -lar*]

bi't-tab': *Doğal olarak, elbette.*

1. Kasaba-i mezkûre muhārebe-i zā'ile neticesinde Karadag'a terk olunduğu cihetle **bi't-tab'** gittim (s. 22, st. 8). [*bi't-tab'*]

bi't-takdir: *Takdirle.*

1. ... ibrāz-ı sadākata inhimāk eylediginden hidemātı **bi't-takdir** 1238/1822-23 senesinde
'uhdesine taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden rütbe-i mīr-i mīrānī tevcih olundu (s. 26, st. 1).
[*bi't-takdir*]

bi't-ta'yin: *Tāyin (bir göreve yerleştirilme, atanma) ile.*

1. ... onun pederi olan Mehmed Paşa ba'zı me'mūriyyetlerde bulunduktan sonra İşkodra
vāliligine **bi't-ta'yin** 1075/1664-65 tārīhine kadar vāliligi devām eylemiştir (s. 11, st.
15). [*bi't-ta'yin*]
2. 1259/1843 senesinde İşkodra vāliligine ta'yin olunan Bosnalı Süleymān Paşa-zāde
'Osman Mazhar Paşa'nın kitābeti hizmetinde **bi't-ta'yin** sāniyen İşkodra şehir-i dil-
ārāsına vāsıl oldum (s. 29, st. 11). [*bi't-ta'yin*]
3. Bu 'abd-i āciz 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 Ma'mūretü'l-
'aziz vilāyeti defterdārlığına **bi't-ta'yin** mahall-i me'mūriyyete esnā-yı 'azimetimde
güzergāh olan Haleb şehrine ugranılmış ... (s. 36, st. 22). [*bi't-ta'yin*]

bi't-tevcih: *Belli bir yöne yönelterek.*

1. ... Rümeli eyāleti seraskerlik 'unvānının inzimāmıyla 'uhdesine **bi't-tevcih** 'umūm
Rümeli taraflarında bulunan eşkiyāyı dā'ire-i itā'ata alınmasına me'mūr buyuruldu (s.
12, st. 7). [*bi't-tevcih*]
2. 1293/1876 senesinde 'uhde-i devletlerine rütbe-i sāmiye-i vezāret **bi't-tevcih** Van
vilāyeti vāliligiyle mesrūr edildi (s. 36, st. 14). [*bi't-tevcih*]

bi't-tevkil: *Vekil olarak tayin ederek, vekil ederek.*

1. Yanya ve İşkodra vilāyetleri umūr-ı mālīyye müfettişliğine ta'yīn olduğumdan yerime bir münāsibini **bi't-tevkīl** 'azīmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 6). [*bi't-tevkīl*]

biz: "Biz" birinci çoğul şahıs zamiri (Ali Emiri).

1. **Biz** de mebādī-i tercüme-i hāllerini kendi lisānından olarak kārīlerimize dinletmeyi münāsib gördük (s. 28, st. 6). [*biz*]
2. Gerek Akçahisar şehrinde gerek mevcūd ve ma'cūr olan kal'esinde birçok şühedā ve mazanne-i kirām merkādleri vardır. **Bizim** ziyāret ettigimiz şunlardır (s. 41, st. 6). [*bizim, -im*]

biz: "Biz" birinci çoğul şahıs zamiri (İşkodralılar).

1. Benim garābetimi mücib olarak ne sūretle öğrendiklerini su'al edince "**Biz** Türkçe'den başka hem 'Arapça hem Fārisī bilir ve konuşuruz bizim ecdādımız da böyle idi" dediler (s. 8, st. 16). [*biz*]
2. "... hem 'Arapça hem Fārisī bilir ve konuşuruz **bizim** ecdādımız da böyle idi" dediler (s. 8, st. 17). [*bizim, -im*]

biz: "Biz" birinci çoğul şahıs zamiri (İşkodra halkından ataları şair olanlar).

1. Şöyle ki onlar getirdikleri kitābları "Efendim alınız sizin olsun i'āde etmeyiniz **bizde** sūretleri vardır" derlerdi (s. 9, st. 12). [*bizde, -de*]

biz: "Biz" birinci çoğul şahıs zamiri (Āşık/Āşıklar).

1. 'Aks-ı ruhsārını āyīne-i dilde görelî
Mürşid ü rehberimiz oldu **bizim** hazret-i 'aşk (s. 18, st. 10). [*bizim, -im*]
2. Bir sebāt-ı ma'rifet göstermedi dünyā **bize** (s. 18, st. 14). [*bize, -e*]
3. Gösterir reng-i tagayyūr dā'imā eşyā' **bize** (s. 18, st. 15). [*bize, -e*]
4. Rūz u şeb dīdārdır hep matlab-ı a'lā **bize** (s. 18, st. 17). [*bize, -e*]
5. Münkeşiftir sırr-ı sübhānellezī isrā **bize** (s. 18, st. 19). [*bize, -e*]
6. **Biz** 'ibādet etmeziz Cennet için 'ābid gibi (s. 18, st. 20). [*biz*]
7. Hak cemālidir ezelden maksad-ı aksā **bize** (s. 18, st. 21). [*bize, -e*]
8. 'Aynımızda oldu eşyā' Cennet-i Me'vā **bize** (s. 18, st. 23). [*bize, -e*]
9. Ahmedī ism olsa lāyıktır eger 'Ankā **bize** (s. 18, st. 25). [*bize, -e*]

10. Sādıkā āl-i ‘Alī matbah-ı in‘āmından
Hamdülillāh **bize** envā‘-ı ni‘am vermişler (s. 27, st. 6). [*bize, -e*]
11. Dā‘imā sevk eder idbāra **bizi** ey Çāker
Kaderin def‘ine bilmem ki ne tedbīr edelim (s. 32, st. 20). [*bizi, -i*]
12. Nāz ile gülmege dil-berlere fem vermişler
Bize de aqlamaga dīde-i nem vermişler (s. 77, st. 10). [*bize, -e*]

biz: "Biz" birinci çoğul şahıs zamiri (Çāker).

1. Etdi Çāker felek-i süfle-nihād āhir-i kār
Gerçi kim gurbet ile **bizleri** hātır-fersā (s. 29, st. 15). [*bizleri, -ler, -i*]

biz: "Biz" birinci çoğul şahıs zamiri (Dervişler).

1. Derde dermān **bizedir** ey mürde dil (s. 55, st. 19). [*bizedir, -de, -dir*]

biz: "Biz" birinci çoğul şahıs zamiri (Ali Emirī ve kadı).

1. Şeyh Hālīmī Efendi dergāhına gitmiştim. Hafidi bulunan şeyh fāzıl ve kibār bir adam idi.
Bizi istikbāl ederek ceddinin kütüb-hānesine götürdü, ‘umūm kitābları ve ceddinin
āsārını gösterdi (s. 56, st. 32). [*bizi, -i*]

biz: "Biz" birinci çoğul şahıs zamiri (Tercümān-ı Hakikat gazetesini çıkaranlar).

1. Mādem ki mikdār-ı sa‘ye göre mükāfāt görülecek bir ‘asr-ı hümāyūndayız kadr-i
hizmetimiz arttıkça **biz** de onlardan şimdikilere kat kat fā‘ik takdīrāt kazanacağımızdan
emīniz (s. 67, st. 26). [*biz*]

biz: Tevāzu maksadıyla "ben" anlamında kullanılır (İsmā‘īl Zihnī Efendi).

1. **Biz** dahi sūhte gibi cerre şitāb eyleyelim
San‘at-ı cer ile belki gelir eskāl-i hatab (s. 68, st. 11). [*biz*]

biz: "Biz" birinci çoğul şahıs zamiri (‘Osmānlılar).

1. Lâkin galeyân-ı harâret-i hamiyetkârîsi bununla da sükûnet-yâb olamadığından nakleylediği hikâyeyi tamamlamamış iken “**Biz** ‘Osmânlılar cihângir bir devlet iken niçin birtakım fenâ adamların su-i idâresiyle bu hâle geldik” diye bağırarak odadan kalkıp gider ... (s. 76, st. 10). [biz]

biz: "Biz" birinci çoğul şahıs zamiri (Ali Emirî, kaymakâm, kadı, mal müdürü ve Akçahisar'ın diğer eşrafı).

1. **Biz** pek güzel bir tenezzüh ve teferrüc icrâ ederken yemek hâzır olduğunu haber verdiler (s. 43, st. 6). [biz]

bizâ'a: Sermaye³². II Bilgi sermayesi, bilgi sahibi olma.

1. Daha ziyâde **bizâ'aya** mâlik olmuş olaydım elbette daha a'lâsını yapardım (s. 67, st. 17). [bizâ'aya, -(y), -a]

bi'z-zarûre: Zaruri olarak, ister istemez.

1. İki üç mâh kadar devâm edebilmiş ise de nahâfeti iştîdâd eylediginden **bi'z-zarûre** terk-i me'mûriyyetle hânesinde ikâmet ve eş'ârını tertîb ile uğraşarak mükemmel bir dîvân şekline ifrâg eyledi (s. 29, st. 30). [bi'z-zarûre]
2. ... cenâb-ı şeyhin âsâr-ı girân-behâsı ve sâ'ir kütüb-i nâdiresi **bi'z-zarûre** ziyâret olunamadı (s. 56, st. 20). [bi'z-zarûre]
3. Her ne vakit kaymakâm kadı gibi me'mûrlar zâviyeye gelirlerse ceddimin kitâblarını ziyâret ederek “Aman şu kitâbı çok begendim yâdigâr olarak bana ver” derler ben de **bi'z-zarûre** kıramam (s. 56, st. 24). [bi'z-zarûre]

bi'z-zât: Kendisi, şahsen; doğrudan doğruya.

1. Hele bir Nâbî dîvânı gördüm ki dîvânının itmâmına **bi'z-zât** Nâbî'nin söylediği ba'zı târîhler kitâbın nihâyetinde muharrer ve mevcûd idi (s. 20, st. 14). [bi'z-zât]
2. Zarîf ve nükte-dân bir zât olduğunu **bi'z-zât** müşâhede eyledim (s. 64, st. 21). [bi'z-zât]
3. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel 'ulemâsı, fuzalâsı, zâviyeleri, tekyeleri, meşâyihî, bir haylî mühim kitâbları, sefîneleri ma'lûmum idi. Ya kendim **bi'z-zât** gider yâhud onları yanıma celbederdim (s. 72, st. 6). [bi'z-zât]

³² Toven, 1927

bogaz: *Ağız boşluğundan sonra yiyeceklerin geçtiği, ağızla gırtlak arasındaki dar kısım.*

1. Yemek arasında içtiğim sular o kadar lezzetli ve o kadar soguk idi ki dişlerim tahammül edemediğinden ağızımı çokça açar suyu **bogazıma** doğru akıtmaya çalışırdım (s. 43, st. 12). [*bogazıma, -ım, -a*]

Boric-zāde Halīl Necīb Efendi: *İşkodra'nın önemli âlimlerinden Dāvud Şükrī Efendi'nin ağabeyi.*

1. ... tahsīl-i 'ulūm-ı 'āliyye mecbūriyyet çağına geldikte āti't-tercüme **Boric-zāde Halīl Necīb Efendi'nin** birāderi İşkodra 'ulemāsından Dāvud Şükrī Efendi'den 'ulūm-ı 'āliyye ... (s. 64, st. 8). [*boric-zāde halīl necīb efendi, -nin*]

Bosnalı Süleymān Paşa-zāde: *Bosnalı Süleymān Paşa'nın oğlu.*

1. 1259/1843 senesinde İşkodra vāliligine ta'yīn olunan **Bosnalı Süleymān Paşa-zāde** 'Osmān Mazhar Paşa'nın kitābeti hizmetinde bi't-ta'yīn sāniyen İşkodra şehir-i dil-ārāsına vāsıl oldum (s. 29, st. 10). [*bosnalı süleymān paşa-zāde*]

boy(u)n: *Vücūdun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.*

1. Bir avcı biraz balık hediye getirerek tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricā' etmiş o da şu beyti yazarak nüsha şeklinde tazının **boynuna** asılmasını tavsiye etmiş imiş (s. 53, st. 9). [*boynuna, -u, -(n), -a*]

boz-: *Geçersiz duruma getirmek, hükmünü ortadan kaldırmak, feshetmek, iptal etmek.*

1. Ben ise parasız bir şey almamak gibi meslek-i müttehazamı **bozmak** istemiyordum (s. 9, st. 15). [*bozmak, -mak*]

bozul-: *Düzenliliği bozulmak.*

1. ... Ahmed Paşa cāmi'-i şerīfi mevcūddur. Mürūr-ı zamān ile cāmi'-i şerīfin harem kapısının üzerinde bulunan kitābe **bozulmuştur** (s. 23, st. 20). [*bozulmuştur, -muş, -tur*]

bölükbaşı: *Yeniçeri teşkilatında ağa bölüklerinin kumandanı.*

1. Lâkin Tiran ve Akçahisar'da görüştüğüm ba'zı ihtiyârlar, Âdem Aga Ohri Kazâsında, Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 târîhlerinde Akçahisar'a gelerek Akçahisar müsellemi Kôr Süleymân Aga'nın hizmetine girmiş ve giderek **bölükbaşı** olmuş ve bu münâsebetle Akçahisar'a yerleşmişlerdir derler (s. 59, st. 9). [*bölükbaşı*]

böyle: *Bu şekilde, bu tarzda; buna benzer.*

1. "... biz Türkçe'den başka hem 'Arapça hem Fârisî bilir ve konuşuruz bizim ecdâdımız da **böyle** idi" dediler (s. 8, st. 17). [*böyle*]
2. Benim **böyle** bir kitâb yazmakta olduğum İşkodra'da şüyûc bulunca garîbi şurasıdır ki ba'zı okuyup yazmak bilmeyenleri bile mürâca'at ederek ... (s. 9, st. 7). [*böyle*]
3. ... diger bir mikdârının esb-süvâr olarak gidilmesi ve gece de kalınması ve gerçi zâviye var ise de **böyle** kalabalık içinde müşkilâtı mücib olacağı gibi mütâla'alardan sarf-ı nazarla 'azîmete karâr verdik ... (s. 15, st. 2). [*böyle*]
4. İrtihâlin işiden **böyle** dedi târîhin (s. 25, st. 18). [*böyle*]
5. Felek **böyle** medîd bir muvaffakiyyeti kimseye revâ görmeyeceğinden ol esnâda ol civân-ı bî-hemtâya bir 'aded dâne-i top isâbet ederek şerbet-i şehâdeti nûş eyledi (s. 28, st. 21). [*böyle*]
6. Bu yemek bana öyle lezzetli geldi ki güyâ 'ömrümde **böyle** lezzetli bir yemek yememiştım (s. 43, st. 8). [*böyle*]
7. Lâkin bir gün sonra öyle şiddetli bir göğüs nezlesine mübtelâ oldum ki **böyle** bir müz'ic ve zahmetli nezle görmemiştım (s. 43, st. 15). [*böyle*]
8. Şeyh-i müşârün-ileyh 'ulûm-ı 'Arabîyyede me'zûn ve fıkihta nâdirü'l-butûn ve cifr remel vefk gibi ma'ârif-i 'Arabîyyede zû-fünûn olduktan başka üç lisânda dahi bir şâ'ir-i kâmil olduğundan **böyle** her fende sâhib-kudret olması meşîhatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihâr eylemiş idi (s. 48, st. 16). [*böyle*]
9. Hâlet-i ihtizârda **böyle** tavîl bir kasîde inşâd hakîkaten büyük bir fazîlettir (s. 48, st. 20). [*böyle*]
10. Şübhesiz Tiran içinde gelmemiştı **böyle** zât (s. 49, st. 9). [*böyle*]
11. Binde bir gelmez vücûda **böyle** bir ehl-i kemâl
Varsa akrânı selefte bu 'asırda bî-nişân (s. 49, st. 17). [*böyle*]
12. Bu münâsebetle ecdâdımın birçok nefîs kitâbları elden çıktı. Anladım ki bir müddet daha **böyle** devâm ederse nefâ'is-i âsârdan hiçbir şey kalmayacaktır (s. 56, st. 25). [*böyle*]
13. ... mezârlıklarına ve îcâb ederse herkesin göreceği bir mevki'e **böyle** tek birer mezâr taşı dikeriz (s. 61, st. 11). [*böyle*]
14. Sen de Allâh için isbât ettin

Böyle ibrâz-ı kemâlât ettin (s. 66, st. 8). [böyle]

15. Sizin gibi bir şâ'ir-i kadr-âşināya hizmet begendirip de **böyle** bir takdîr-nāme-i 'ālîsine nâ'îl olmak az muvaffakiyyet midir (s. 67, st. 22). [böyle]
16. Terakkî-pesendân-ı vatandan **böyle** iltifâtlara mazhar oldukça gönlümüzdeki ifâ-yı hizmete müdâvemet şevk-i mümteni'ü'l-izâlesinin tezâyüd edeceğinden emîn olsunlar (s. 67, st. 23). [böyle]

böylece: "Böyle, bu şekilde, buna benzer" anlamına gelen bir durum zarfı.

1. Olunca **böylece** irşād Şems-i Tebrîz'den Pür etti Konya'yı nūr-ı hüdâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 11). [böylece]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Yanya ve İşkodra'da adı geçen kaza ve sancaklar).

1. Ben **bu** havâlî ahâlîsini pek zekî muktedir Devlet-i 'âliyyeye sâdık ve merd adamlar gördüm (s. 8, st. 11). [bu]

bu: "Bu", işaret zamiri (İşkodra alimlerinin Arapça konuşması durumu.).

1. Tesâdüf **bu** ya İşkodra 'ulemâsından ziyârete gelen ba'zı zevât 'Arapça tekellüm ettiler (s. 8, st. 15). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Buşat köyü işaret edilmektedir.).

1. Pederleri Koca Mehmed Paşa İşkodra'ya üç sâ'at mesâfede kâin Buşat karyesi ümerâ ve hânedânından idi. Ben **bu** karyeye gidip gezdim ve tedkîkât icrâ ettim ... (s. 10, st. 5). [bu]
2. İşte sülâle-i kadîmesi **bu** karyeye mensûb olan Koca Mehmed Paşa İşkodra kal'esinin muhâfızlığında bulunduğu esnâda sâhib-i tedbîr u dirâyet bir zât olduğundan ... (s. 10, st. 10). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı ('Ömer Bey'in babası Mehmed Paşa kastedilmektedir.).

1. ... onun pederi olan Mehmed Paşa ba'zı me'mûriyyetlerde bulunduktan sonra İşkodra vâlîliğine bi't-ta'yîn 1075/1664-65 târîhine kadar vâlîliği devâm eylemiştir. **Bu** Mehmed

Paşa'dan yedi sekiz batın yukarıda bulunan cedd-i 'ālīleri Koca Yūsuf Bey'dir ki ... (s. 11, st. 16). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Koca Yūsuf Bey kastedilmektedir.).

1. Bu Mehmed Paşa'dan yedi sekiz batın yukarıda bulunan cedd-i 'ālīleri Koca Yūsuf Bey'dir ki **bu** zāt Ebü'l-feth Sultan Mehmed Hân hazretlerine mülâki olmakla şeref-yâb ve iltifât-ı şāhânelerine nâ'iliyyetle kām-yâb olmuştur (s. 11, st. 17). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Sülale işaret edilmektedir.).

1. **Bu** silsileden Kara Mahmūd Paşa igfālât-ı ecānibe aldanarak ba'zı münāsebetsiz hāllere tasaddī etmiş ise de ... (s. 11, st. 21). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (İbrāhīm Halīlī Paşa işaret edilmektedir.).

1. ... **bu** zātın o me'mūriyyete sūret-i ta'yīnini hoş görmeyenler bile etmiş oldukları hidemāt-i vatan-perverīye hayrān kalmışlar (s. 12, st. 11). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Kelām işaret edilmektedir.).

1. "Vezīr olanlar ādil, ādil olanlar mütevāzı' olmalıdır" kelāmını her zamān yād ve tekrār ettikleri gibi **bu** kelāmını
 Bir gelir mīzān-ı 'adl üzre nazar kıl neml ü fīl
 Görme nefsin mürdan fā'ik Süleymānlık budur
 beytindeki mü'eddā da tasdīk eder (s. 12, st. 25). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Ali Emirī'nin İşkodra hakkında anlattıkları işaret edilmektedir.).

1. Āh āh ihtimāl ki ba'zı kimseler benim **bu** sözlerime inanmak istemezler (s. 9, st. 16). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Halīlī'nin Osmanlı edebiyatına vākıf olduğu vesīle işaret edilmektedir.).

1. Merkez-i vilāyete cem‘ eylediği şu‘arā ve üdebā ile müşā‘areler edip **bu** vesīle ile edebiyāt-ı ‘Osmāniye'nin teksīr ve ta‘mīmine muvaffak olmuştur (s. 12, st. 29). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Fenā işaret edilmektedir.).

1. **Bu** fenāya verme dil ‘ālemde insānlık budur (s. 13, st. 8). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı ("Fenā-yı bī-bekā" işaret edilmektedir.).

1. **Bu** fenā-yı bī-bekādan geç ki insānlık budur (s. 13, st. 14). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı ("İşkodra Vilāyeti ‘Osmanlı Şa‘irleri" kitabı işaret edilmektedir.).

1. İbrāhīm Halīlī Paşa ile benim İşkodra’da **bu** kitabı yazmaga teşebbüs eylediğim zamānın arasında doksan seneden ziyāde bir mesāfe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayāтта bulamadım (s. 14, st. 4). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Kanber Baba işaret edilmektedir.).

1. İşte sāhib-tercüme İbrāhīm Hālīlī Paşa’nın ‘azīmet ve ziyāret eylediği zevātın birisi de **bu** zāt-ı ‘ālī-kadr Kanber Baba idi (s. 15, st. 4). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Kanber Baba'yı ziyaret işaret edilmektedir.).

1. **Bu** ziyāret ve ibzāl-i sadakāt esnāsında dahi ‘ulemā ve üdebā ile sohbet-i ‘ilmiyye ve edebiyye icrāsıyla mütelezziz ve mübtehic olurdu (s. 15, st. 5). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Dünya işaret edilmektedir.).

1. Bāgbānā **bu** cihānda nev-bahārım kandadır (s. 15, st. 20). [bu]
2. **Bu** cihānda kimine mihnet ü gam vermişler (s. 26, st. 22). [bu]
3. Çāker hele ‘āşıklara tertībi-y-le dīvān
Koydun **bu** cihān içre büyük bir eser-i pāk (s. 30, st. 4). [bu]
4. **Bu** pis dünyāya bak hergiz necāsetsiz ekin olmaz (s. 54, st. 17). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Kitap işaret edilmektedir.).

1. Akçahisar kasabasında meşhūdum olan **bu** kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh *İstahabehu.* ‘ibāresini ra‘şedār bir sūrette yazmış olmasına nazaran ‘ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o ‘ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 23). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Türkçe söylenen şiirin başarısı işaret edilmektedir.).

1. Türkçe lisān-ı māder-zādı olmadığı hâlde **bu** kuvvette şi‘ir söylemesi edebiyāt-ı ‘Osmāniyenin o havālīde vaktiyle ne kadar terakkī eylediğine bir delil teşkil eder (s. 17, st. 1). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Divanlar işaret edilmektedir.).

1. Fi‘l-hakīka ben **bu** dīvānların cümlesini nefis yazılarla yazılmış olduğu ve ekseri müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hāletü hazihi İşkodra kütüb-hānesinde ve üdebāsi ellerinde mevcūd gördüm (s. 20, st. 13). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Kavaye kasabası işaret edilmektedir.).

1. İşkodra vilāyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 kilometre cenüb-ı şarkisinde vāki‘ ve hem-nāmı olan kazānın merkezi bulunan Kavaye kasabasıdır. **Bu** kasaba 969/1561-62 sene-i hicriyyesinde yā‘nī ‘Osmanlılar zamānında ‘Alī Haydar Bey nām zāt tarafından te’sīs edildiği mervīdir (s. 23, st. 16). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (İbrahim Bey işaret edilmektedir.).

1. İşte sāhib-tercūme Tevfīk Bey **bu** İbrāhīm Bey’in akrabasından imiş (s. 23, st. 27). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Gazel işaret edilmektedir.).

1. Nev-zemīnde **bu** gazel pek sāde-güftār olsa da (s. 24, st. 13). [bu]
2. **Bu** gazel āsār-ı vālālarındandır (s. 26, st. 20). [bu]
3. **Bu** gazel āsārındandır (s. 40, st. 7). [bu]
4. On iki imām-ı hümāmın esāmīsini hāvī **bu** sitāyiş-güne gazel āsārındandır (s. 44, st. 8). [bu]

5. **Bu** gazel āsārındandır (s. 55, st. 15). [bu]
6. **Bu** gazel āsārındandır (s. 77, st. 7). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (İbrāhīm Fehmī Bey 'in ağabeyi Peklinli Ca'fer Sādık Paşa'nın vefatı üzerine yazdığı tarih işaret edilmektedir.).

1. Birāder-i elem-dīdesi İbrāhīm Fehmī Bey sâhib-tercūmenin vefâtına **bu** târīhi inşâd etmiştir (s. 26, st. 6). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Çāker'in kendisiyle aynı ada sahip birisine yazdığı beyit işaret edilmektedir.).

1. İsminin Mehmed ve mahlasının Çāker olduğunu hem-nāmı olan bir zāta hitāben yazdığı **bu** beyit ile işaret etmiştir (s. 27, st. 9). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Çāker'in vatan hasreti üzerine yazdığı beyitler işaret edilmektedir.).

1. İştīyāk-ı vatanla birçok eş'ār tanzīm ve inşâd etmiştir. **Bu** ebyāt bu cümledendir (s. 27, st. 14). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Hakir/Çāker işaret edilmektedir.).

1. ... Rūmeli vālīliğine ta'yīn olunan Ahmed Zekeriyā Paşa kadr-dān bir müşīr-i fā'ikū'l-akrān olduğundan **bu** hakīri kethüdā kātibi ta'yīn ederek fakr u felākette tahlīse himmet eyledi (s. 29, st. 4). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Divan tertibi işaret edilmektedir.).

1. ... terk-i me'mūriyyetle hānesinde ikāmet ve eş'ārını tertīb ile uğraşarak mükemmel bir dīvān şekline ifrāg eyledi. Dīvānını tertīb ve **bu** tertibi İşkodra şehrinde icrā eylediğine dā'ir şu ... beyitlerinde işaret eyliyor (s. 29, st. 32). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Şiir üslubu işaret edilmektedir.).

1. Hākini vardır yeri İşkodra'nın medh eylesem

Bu zemīn ürcüzeli bir tāze dīvān oldu cem‘ (s. 30, st. 2). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Halīl Necīb Efendi'nin Çāker Efendi'nin vefatı üzerine yazdığı tarih işaret edilmektedir.).

1. ... Halīl Necīb Efendi'nin inşād eylediği **bu** tārīh seng-i merkādında mahkūkdur (s. 30, st. 9). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri (Tarih beyti).

1. ... tārīhdeki “جم” cemāzī'ye “ل” ūlā'ya işaret olarak “[؟] خيم ير” usūlüyle tārīhi meydāna getirilmiş āl-i hams ta'bīriyle de beş ‘aded ta'miyyesi olduğuna işaret eylemiştir. Tārīh **budur** (s. 30, st. 12). [budur, -dur]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Boy işaret edilmektedir.).

1. Ecel **bu** kāmētimi kılmadan kemān yetiş (s. 32, st. 6). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Çāker işaret edilmektedir.).

1. Bırakma dest-i garīmde **bu** Çāker'i medyūn (s. 32, st. 9). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Konya işaret edilmektedir.).

1. Anınçün oldu vilāyetler içre **bu** Konya
Diyār-ı Rūm'da dārü'l-vilā-yı Mevlānā (s. 34, st. 13). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Tafsīl işaret edilmektedir.).

1. Garaz vasıfısa **bu** tafsīlden eger Çāker
Kanı o vasf kim olsun sezā-yı Mevlānā (s. 34, st. 21). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Yeni doğmuş iki çocuk işaret edilmektedir.).

1. Kudūm-i pāk-i ma'sūmeyne Sūzī pek becā tārīh

Sudūr etti zehī lutf-ı Hudādan **bu** iki nev-zād (s. 35, st. 8). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Āciz kul/Ali Emirī işaret edilmektedir.).

1. **Bu** ‘abd-i āciz 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 Ma‘mūretü'l-‘azīz vilāyeti defterdārlığına bi’t-ta‘yīn mahall-i me‘mūriyyete esnā-yı ‘azīmetimde güzergāh olan Haleb şehrine ugranılmış ... (s. 36, st. 21). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Fen/ilim, sanat işaret edilmektedir.).

1. Vüzerādan meşhūr Kānī Paşa'nın vefātına olan şu mücevher tārīh de **bu** fende olan mahāret ve zerāfet-i tab‘ına delīldir (s. 37, st. 7). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı. (Dervīşin yanlış anladığı mesele işaret edilmektedir.).

1. Dervīş-i merkūm sonradan işi anlayıp izhār-ı nedāmet ve bi'l-vāsita **bu** yolda bast-ı i‘tizār eyledi (s. 56, st. 22). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Hakkī'nin mensup olduğu hanedan işaret edilmektedir.).

1. ... ni‘me'l-emīr vasf-ı ‘ālīsine mazhar olan cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta‘bīriyle taltif olunmuş tā o zamāndan zamānımıza kadar **bu** hānedāndan birçok vālīler ve mīr-i mīrānlar ve hatta ondan ziyāde vüzerā-yı ‘izām zuhūr etmiştir (s. 37, st. 14). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (İçki içilirken alınan keyif işaret edilmektedir.).

1. İçince hāhişin artar nedir **bu** keyfiyyet
Verir mi hūnum ‘aceb neş’e-i şarāb sana (s. 37, st. 26). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Sevgilinin güzelliği işaret edilmektedir.).

1. Nigāh kılsa **bu** hüsn ile bī-nikāb sana (s. 37, st. 31). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (İnleyen gönül işaret edilmektedir.).

1. Bende-i Mollā-yı Rūm'um çok mudur *Hakkī* eger
Her nefes dem-sāz olursa **bu** dil-i nālāna ney (s. 38, st. 17). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Fettān/ortalığı karıştırıcı huy işaret edilmektedir.*)

1. Nefs-i zālīm galebe etti kuvā-yı 'akla
Eyle i'dām **bu** fettānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 6). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Elemgeh/üzüntü yeri işaret edilmektedir.*)

1. Yeter oldum **bu** elemgehde mihen mūmtehenem
Kıl sürūra bedel ahzānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 13). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Şebistān/yatak odası işaret edilmektedir.*)

1. Sāye-i şemste nā-būd ola deycūr-ı firāk
Reşk-i rüz et **bu** şebistānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 22). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Akçahisar kasabası işaret edilmektedir.*)

1. İşkodra vilāyet ve sancagında kazā merkezi olan Akçahisar kasabasındandır. **Bu** kasaba yüksek bir daga dayanmış gāyet sarp ve tabī'î olarak müstahkem bir tepe üzerinde ... (s. 40, st. 19). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*el-Hac Hamza Efendi'nin türbesi işaret edilmektedir.*)

1. **Bu** türbenin kubbesi mürūr-ı zamān ile harāb olduğundan Akçahisar hānedān-ı kadīminden Toptan-zāde Ādem Aga 1192/1778 senesinde müceddeden dil-nişān bir kubbe binā ettirmiş (s. 41, st. 9). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Zirve-i cebel/Dağın zirvesi işaret edilmektedir.*)

1. ... zirve-i cebele vāsıl olunur ki meşhūr Sarı Saltık Baba'nın bir makām-ı 'ālīsi de **bu** zirve-i cebelde vāki'dir (s. 41, st. 25). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Azametli cebel/ihtişamlı dağ işaret edilmektedir.).

1. ... Selimiyye kazası arāzīsının bir büyük kısmı bulduğundan **bu** ‘azametli cebelden bakılınca medd-i nazar bu vāsi‘ ve eşcār ile memlū sahrā’ların birçok kısmını dağın eteginde saklanmak sūretiyle tayy ederek ... (s. 41, st. 27). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Sahra/ova işaret edilmektedir.).

1. ... bu ‘azametli cebelden bakılınca medd-i nazar **bu** vāsi‘ ve eşcār ile memlū sahrā’ların birçok kısmını dağın eteginde saklanmak sūretiyle tayy ederek ... (s. 41, st. 27). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı. (Memnun olunmayan durum işaret edilmektedir.).

1. “Biz ‘Osmanlılar cihāngir bir devlet iken niçin birtakım fenā adamların su-i idāresiyle **bu** hāle geldik” diye bağırarak odadan kalkıp gider olduğundan bıraktığı libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 11). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri (Oturlan evin muhiti kastedilmektedir.).

1. ... ikāmet eylediğimden nazargāhımda bulunan sāha-i berr ü bahr pek güzel bir manzara-i dil-güşā irā’pe eylediğinden **bunun** daha fevkine çıkararak Sarı Saltık Baba makāmını da ziyāret etmek arzūsunda buldum (s. 42, st. 3). [bunun, -nun]

bu: "Bu" işaret zamiri (Tamamlanan yol işaret edilmektedir.).

1. Yolun en sarp en çıkılması müşkül olan kısmı **bundan** sonra geliyordu (s. 42, st. 11). [bundan, -(n), -dan]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Yüksek dağ işaret edilmektedir.).

1. Kimisi mağarayı Ashāb-ı Kehf mağarasına kimisi zāviyeyi hazret-i ‘İsā’nın kahve ocağı odasına kimisi **bu** mürtefi‘ cebeli Demavend dağlarına benzetiyorlardı (s. 43, st. 2). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri ("Buraya gelen bir daha gelmez" sözü kastedilmektedir.).

1. Kimisi buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de **bunun** aksi olarak bir def'a gelen her vakit gelmek ister latîfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 4). [*bunun, -nun*]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Sarı Saltık Baba zaviyesinin bulunduğu azim dağ işaret edilmektedir.).

1. Biraz rahatlaştıktan sonra odadan çıkıp dağın arka taraflarını dolaştık **Bu** 'azîm dağ arkasını bir muhtasar dere vâsıtasıyla Mat silsile-i cibâline dayamıştır (s. 43, st. 5). [*bu*]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Sarı Saltık Baba zaviyesinde hazırlanan yemek işaret edilmektedir.).

1. 'Avdet ederek diğer bir odaya gidip yemek başına oturduk. **Bu** yemek bana öyle lezzetli geldi ki gūyâ 'ömrümde böyle lezzetli bir yemek yememiştım (s. 43, st. 8). [*bu*]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Nezle işaret edilmektedir.).

1. Lâkin bir gün sonra öyle şiddetli bir göğüs nezlesine mübtelâ oldum ki böyle bir müz'ic ve zahmetli nezle görmemiştım. **Bu** nezle yirmi gün kadar odadan dışarı çıkmamak süretiyle bana çektirmedigi meşakkat kalmadı (s. 43, st. 16). [*bu*]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Akçahisar şehri işaret edilmektedir.).

1. İşte sâhib-tercüme şâ'ir Hikmetî **bu** Akçahisar şehridendir (s. 43, st. 20). [*bu*]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Hikmetî kendisini işaret etmektedir.).

1. Sifle-perver çarha minnet eylemez **bu** Hikmetî
Var iken lutfun senin kân-ı sehânın 'aşkına (s. 45, st. 3). [*bu*]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Yıl işaret edilmektedir.).

1. Mefharetle baht-ver sâl-i cedîd
Çünkü **bu** sâl fart-ı şevket sâlidir (s. 23, st. 11). [*bu*]
2. Ola hakkında hümâyün baht-ver
Pâdişâhim **bu** fazîlet sâlidir (s. 23, st. 13). [*bu*]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Osmanlı ile Arnavutluk mimari tarzlarının birleştirilmesiyle ortaya çıkan mimari üslup işaret edilmektedir.).

1. ... 'Osmanlı tarz mi'marîsi alınarak Arnavutluk'a mahsûs olan uslûb-ı mi'marî birleştirilmiş ve her ikisinden güzel bir tarz-ı mahsûs zuhûra getirilmiştir. **Bu** tarz-ı mi'marînin en güzel numûneleri Tiran şehrinde vâki' Mollâ Bey ve Süleymân Paşa Câmî-i-îşerîfleridir (s. 45, st. 14). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Tiran şehri işaret edilmektedir.).

1. **Bu** şehirde hiçbir yerde görmediğim bir 'âdete tesâdüf ettim (s. 45, st. 18). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Tiran çarşısına kurulan dükkânlar işaret edilmektedir.).

1. Şöyle ki Her Cum'a gününe mahsûs olmak üzere bir çarşı kurulur. On iki yaşından i'tibâren ne kadar mekteb talebesi varsa **bu** dükkânlarda oturtturulur (s. 45, st. 19). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Tiran çarşısında satış yapan talebeler işaret edilmektedir.).

1. ... Tiran'da ne kadar san'at erbâbı varsa zâten Cum'a olmak münâsebetiyle çarşı pazar ta'tîl olduğundan herkes mallarından lüzûmu mikdârını getirip bâ-defter **bu** talebe efendilere teslîm ederler (s. 45, st. 23). [bu]
2. O gün 'umûm ahâlî mûcib-i teşvîk ve tergîb olmak ve bunlara ticâretin lezzetini tattırmak için o çarşıya giderek **bu** talebe efendilerden alışveriş icrâ ederler (s. 45, st. 27). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Tiran çarşısı işaret edilmektedir.).

1. Ben Tiran'da bulduğum yirmi gün zarfında üç Cum'a günü **bu** çarşıya devâm ettim (s. 45, st. 30). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Tiran çarşısında talebelerin ticaretle uğraşırken ortaya çıkan manzara işaret edilmektedir.).

1. Kimisinin elinde terāzi malzeme tartıp müşteriye veriyor Hakikaten **bu** manzara-i bedī'a karşısında hayrānkaldım (s. 46, st. 1). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri (İçinde bulunulan an, zaman kastedilmektedir.).

1. Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarīf kumāşlarından yüz liralık on beş top aldım. **Bundan** iki sene evvele kadarbu kumāşlar yanımda mevcūd idi (s. 46, st. 3). [bundan, -(n), -dan]
2. İşkodra mekteb-i rüşdiyye mu'allimi idi. **Bundan** üç ay evvel vefāt eyledi (s. 52, st. 17). [bundan, -(n), -dan]
3. Sāhib-tercüme İsmā'īl Zihnī Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzre Harput'ta **bundan** kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnāda henüz tertīb-i dīvāna mübāşeret etmemiş ise de dīvān olacak mikdār eş'arı mevcūd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 1). [bundan, -(n), -dan]
4. Merhūmun mahdūmu **bundan** üç dört sene evvele kadar Der-Sa'adet nüfus idāresinde müstahdem olduğu hālde ondan sonra nereye gittiğini ve şimdi ne me'mūriyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvān söylediler (s. 68, st. 3). [bundan, -(n), -dan]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Satın alınan ipekli ve zarīf kumāşlar işaret edilmektedir.).

1. Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarīf kumāşlarından yüz liralık on beş top aldım. Bundan iki sene evvele kadar **bu** kumāşlar yanımda mevcūd idi (s. 46, st. 4). [bu]
2. Lākin bī-emān bir insāfsız **bu** kumāşları hākān-ı sābık merhūm ve magfūr Sultān Mehmed Reşād Hān hazretleri inşād buyurdıkları gazel-i şāhānelerine icrā eylediğim tahmīsi takdīr ederek ... (s. 46, st. 7). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Fānī dünya işaret edilmektedir.).

1. Ez-cümle cedd-i 'ālīleri Şeyh Receb Efendi bir mürşid-i sāhib-vukūf olarak **bu** hākdān-ı fenāda yüz on dokuz sene mu'ammer olmuştur (s. 46, st. 14). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Hakīr işaret edilmekte ve Ali Emirī kastedilmektedir.).

1. **Bu** hakīr zāviyelerine 'azīmet ederek rüh-ı şerīflerine Fātiha-hān oldum (s. 48, st. 13). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri (Kādirī şeyhlerinin zamanını nasıl geçirdikleri kastedilmektedir.).

1. Kādīrī'de akdem-i cümle meşāyih **bu** idi
Zikr ile tevhīd ile eylerdi ihyā-yı zamān (s. 49, st. 3). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Asır işaret edilmektedir.).

1. Binde bir gelmez vücūda böyle bir ehl-i kemāl
Varsa akrānı selefte **bu** 'asırda bī-niṣān (s. 49, st. 18). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri (Önceki durum [yazılan beyit] kastedilmektedir.).

1. Beyit memlekette şüyū' bularak okunmaga başlamış nihāyet vālīnin kulagina kadar yetişmiştir. Sā'ir ba'zı dokunaklı letā'ifi de **buna** inzimām ederek vālī tarafından memleketinden ihrāc ve on beş sene kadar şurada burada dolaşmagla iz'āc olunmuştur (s. 52, st. 8). [buna, -(n), -a]

bu: "Bu" işaret sıfatı (İşkodralı Hamdī'nin anlattıkları hikāyeler işaret edilmektedir.).

1. **Bu** hikāyeler ihtimāl ki başkaları nāmına da söylenilmiş olur (s. 53, st. 18). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Zāt/İşkodralı Hamdī işaret edilmektedir.).

1. Bu hikāyeler ihtimāl ki başkaları nāmına da söylenilmiş olur. Lākin **bu** zāt tarafından dahi vukū' buldugunu bir cemm-i gafīr beyān eylediler (s. 53, st. 18). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Ali Emīrī'ye ceddinin kitaplarını getiren genç işaret edilmektedir.).

1. Lākin yazık ki **bu** kıymetdār efendinin ismini zabt etmemişim (s. 53, st. 22). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (İşkodralı Hamdī'nin şairlik yeteneği işaret edilmektedir.).

1. İşkodralı Hamdī'nin hakikaten garīb mazmūnları ve bulunmaz me'ālleri vardır. Ben hiç **bu** vādīde bir şā'ir görmedim (s. 53, st. 24). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri (Kaymakām, kadı ve mal müdürünü dervişin tekkeye daveti olayı kastedilmektedir.).

1. Tiran'dan müfârekatım zamânına tesâdüf etmesi hasebiyle gidemedim. **Bundan** bir gün sonra idi ki kadı efendiyle birlikte yukarıda tercüme-i hâlini kaydettiğim Şeyh Hâlîmî Efendi dergâhına gitmiştim (s. 56, st. 30). [bundan, -(n), -dan]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Müfettiş işaret edilmektedir.).

1. Ve eliyle gözüyle "Hele **bu** müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı bilirim" yolunda tehdidkârâne ĩmâ'lar işaretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (İnsanlığın gerektirdiği güzel ahlakla ve düzgün bir şekilde mesleğin icrası işaret edilmektedir.).

1. Görülüyor ki insân olmak başka **bu** sîret ve meslekte kadı olmak yine başkadır (s. 57, st. 16). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri (Bütün yaratılmışlara eşit bakmak kastedilmektedir.).

1. Cümle mahlûka müsâvî nazar etmek güçtür
Bunu herkes yapamaz hüsn-i tabî'at derler (s. 58, st. 9). [bunu, -(n), -u]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Toptan ailesi işaret edilmektedir.).

1. **Bu** 'â'ile İşkodralıların ve sâ'ir ba'zı gerden-keşânın tугyân ve 'isyânları sırasında Devlet-i 'âliyyeye sadâkat ve hüsn-i hizmet ederek (s. 59, st. 3). [bu]
2. **Bu** 'â'ile kendilerini Akçahisarlı meşhûr İskender Bey sülâlesine mensûb 'addederler (s. 59, st. 6). [bu]
3. **Bu** 'â'ile fitraten zekî ve ekserîsi tahsîl görmüş zâtlardır (s. 60, st. 2). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Akçahisar Hükümet Konağı işaret edilmektedir.).

1. **Bu** konagin kitâbesi şudur (s. 59, st. 21). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri (Hacı Mustafâ Baba türbesinin kubbe yapımına dair ibare kastedilmektedir.).

1. ... Dolma mevki'inde Hacı Mustafâ Baba nâm zâtın türbesini inşâ eylediği günbet-i vâlânın 'ibâre ve târihi de **budur** (s. 59, st. 25). [budur, -dur]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Zât/Akçahisarlı Hulûsî Bey işaret edilmektedir.).

1. **Bu** zât birtakım kimselerin yekdigierleriyle ugraşmasına pek 'aleyhdar olduğundan o kabîl adamlara nasîhat ederek mutlakâ barıştıır ve herkesi dâ'imâ ittihâd ve ittîfâk ile hüsni mu'âşerete sevk eylemeğe çalışmış (s. 60, st. 9). [bu]
2. Toptan-zâde 'â'ilesinden âtîde terâcim-i ahvâleri görülecek olan şu'arâ hüsni terbiyeye 'â'id **bu** zâtın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan bir 'â'ilede yetişen bir kemâlli adamın o 'â'ileye ... (s. 61, st. 2). [bu]
3. ... o 'â'ileye ne kadar faydası dokunduguna ve dokunacağına **bu** zâtın basîreti ve dirâyeti delîl-i kâfidir (s. 61, st. 4). [bu]
4. Gerek **bu** zâtın ve gerek sâ'ir Tiran şâ'irlerinin mezâr taşlarından târîh-i vefâtlarını ahz için şehrin mezârlıklarını dolaştığım sırada pek garîb bir şeye tesâdüf ettim şöyle ki (s. 61, st. 4). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı. (Mezar taşı dikmek âdeti işaret edilmektedir.).

1. ... herkesin göreceği bir mevki'e böyle tek birer mezâr taşı dikeriz. **Bu** güzel 'âdet hakîkaten pek hoşuma gitti (s. 61, st. 12). [bu]
2. Eger **bu** 'âdet memâlik-i İslâmiyye'nin her tarafında öteden beri ittihâz edilmiş olsaydı ricâl-i mensiyyeden olan meşâhirimizin hiçbirisinin maskat-ı re'si ne hemşehrîlerine ve ne de erbâb-ı taharrî ve merâka mahfî kalmayacaktı (s. 61, st. 12). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Akçahisarlı Hulûsî Bey işaret edilmektedir.).

1. **Bu** Hulûsî'nin 'nin gelir idbâr-i hüsni fikrine Vechine baktıkça ey dil-ber hem aglar hem güler (s. 61, st. 28). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Girizevî lakabı işaret edilmektedir.).

1. Girize İşkodra'ya iki buçuk sâ'at mesâfede bir karyedir. Ecdâdının o karyeden İşkodra'ya nakletmesi hasebiyle **bu** lakabla yâd olunurlar (s. 62, st. 4). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Sevgilinin âşıktan kaçması vahşeti işaret edilmektedir.*)

1. Etmez bana mürüvvet benden kaçar be-gāyet
Bilmem nedir **bu** vahşet hālim benim müşevveş (s. 62, st. 14). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Nüşha/İzmirli Muhyiddīn Rūmī Paşa'nın dīvānı işaret edilmektedir.*)

1. Edip **bu** nüshayı zīb-i mahāfil-i şu'arā
Denilse nāmına gülzār-ı ma'rifet şāyān (s. 65, st. 9). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Beliğ olmasıyla beğenilen şiirler işaret edilmektedir.*)

1. **Bu** ne eş'ār-ı belīgāne-edā
Ki olur cān u dile neş'e-fezā (s. 65, st. 19). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Hātıra-i 'Ahd-i Şebāb isimli eser işaret edilmektedir.*)

1. Hele **bu** Hātıra-i 'Ahd-i Şebāb
Oldu āsārına bir fasl-ı hitāb (s. 66, st. 9). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Tab^c u kudret/Yaratılış ve kâbiliyet işaret edilmektedir.*)

1. Şu'arā içre bulursun şöhret
Var iken sende **bu** tab^c u kudret (s. 66, st. 14). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Hārputlu Hayrī Efendi'nin eserleri işaret edilmektedir.*)

1. Medh u takrīze ne hācet Zihnī
Vasfdan işte **bu** āsarı ganī (s. 66, st. 16). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (*Efkār/Fikirler işaret edilmektedir.*)

1. Bināen-aleyh **bu** efkāra tebe'an Tercümān-ı Hakikat nāmına olarak 'ācizāne yaptığım bir manzūme ile kıt'ayı 'arz ediyorum (s. 67, st. 16). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Hat, imza ve mühür delilleri işaret edilmektedir.).

1. Nefs-i İşkodra'da mülhakātında Der-Sa'ādet'te yüzlerle kitāblar gördüm ki zahrında sāhib-tercümenin hat ve imzā' ve mühürü mevcüddur. Zamān-ı hayātında pek çok kütüb-i nefiseye mālİK olduğu **bu** delā'il ile nümāyān oluyor (s. 68, st. 25). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Zāt/Tiranlı Rızā Bey işaret edilmektedir.).

1. O havālīnin el-hāletü hazihi ber-hayāt olan şu'arāsındandır. **Bu** zāt ile görüştüğüm vakit sinn-i 'ālīleri yetmiş bulmuş ve son me'mūriyyeti olan Kavaye kazāsı kaymakāmlığından tekā'üd olmuş idi (s. 71, st. 18). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Zātlar/Akçahisar ve Tiran yöresine ait on iki şair işaret edilmektedir.).

1. Sonra kendilerinden **bu** zātlar hakkında ārzü ettiğim ma'lūmatı su'āl ederek tevsī' ettim ve ... (s. 71, st. 25). [bu]
2. ... ve her memlekette mevcüd **bu** gibi zātları bilen kimler var ise ... (s. 71, st. 26). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Yol/Amaç işaret edilmektedir.).

1. Benim bir memleket fuzalā ve meşāyihini kendilerinden ziyāde bildiğimden dolayı hayrette kalırlardı. İşte şu tercüme-i hālını tahrīr edeceğim 'Alī Rızā Bey Efendi **bu** yolda bana mu'āvenet ve rehberlik edenlerin birincilerindedir (s. 72, st. 8). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Bāb/Tiranlı Rızā'nın tarih düşmedeki becerisi işaret edilmektedir.).

1. Sāhib-tercüme Tiranlı 'Alī Rızā Bey'in **bu** bābdaki selāset ve mahāretine numūne olmak üzere ... (s. 73, st. 2). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri (Mağara/Oda işaret edilmektedir.).

1. Ashāb-ı Kehf içinde yatmış mağaradır **bu** (s. 73, st. 11). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri (Süleymān Sālim Bey kastedilmektedir.).

1. Bir uyku elde kaldı bī-pul u paradır **bu** (s. 73, st. 13). [bu]

bu: "Bu" işaret zamiri (Hicret'ten bin yıl sonra meydana gelen üzücü olaylar kastedilmektedir.).

1. Lākin ba'zı mu'zib hicret-i seniyyenin bin tārīhinden sonra zuhūra gelen hādisāt-ı mü'essifeden bahis açarak **bunun** nakl ve hikāyesini ricā' ederlerdi (s. 76, st. 7). [bunun, -nun]

bu: "Bu" işaret zamiri (Sarığ, cübbeyi ve mesti çıkarmak kastedilmektedir.).

1. ... evvelā başından imāmesini ve biraz sonra sırtından cübbesini ve daha sonra da ayaklarından mestlerini çıkarırdı. Lākin galeyān-ı harāret-i hamiiyetkārīsi **bununla** da sükūnet-yāb olamadığından nakleylediği hikāyeyi tamamlamamış iken ... (s. 76, st. 9). [bununla, -nun, -la]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Fıkra/Abbasi halifesi Mu'tasım hakkında anlatılan hikaye işaret edilmektedir.).

1. İşte sāhib-tercüme Murtażā Zīver Efendi **bu** fıkraya olan rābīta-i meclūbiyyeti hasebiyle oglunun ismini Mu'tasım koymuştur (s. 76, st. 20). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Cihān/Dünya işaret edilmektedir.).

1. Ne 'acebdir **bu** cihān kurdunu mahmūd eyler (s. 77, st. 4). [bu]
2. **Bu** cihān müdbiredir müdbire hemm vermişler (s. 77, st. 18). [bu]

bu: "Bu" işaret sıfatı (Gece işaret edilmektedir.).

1. Gelecekmiş **bu** gece hāneme ol māh benim (s. 77, st. 13). [bu]

bu(dur): "Böyledir, bu şekildedir, böyle olmalıdır" anlamlarına gelen "bu" işaret sıfatının bildirme eki almış şekli.

1. Görme nefsin mürdan fâ'ik Süleymânlık **budur** (s. 12, st. 27). [budur, -dur]
2. Hây u hüdan fârig ol 'âlemde insânlık **budur** (s. 13, st. 3). [budur, -dur]
3. Pendini gûş eyle gel mûrun Süleymânlık **budur** (s. 13, st. 4). [budur, -dur]
4. Bu fenâya verme dil 'âlemde insânlık **budur** (s. 13, st. 8). [budur, -dur]
5. Rûzigârı ber-hevâ bil ehl-i 'irfânlık **budur** (s. 13, st. 9). [budur, -dur]
6. Mâsivâdan geç dilâ dünyâda insânlık **budur** (s. 13, st. 11). [budur, -dur]
7. Kesreti terk eyle mahzâ ehl-i 'irfânlık **budur** (s. 13, st. 12). [budur, -dur]
8. Bu fenâ-yı bî-bekâdan geç ki insânlık **budur** (s. 13, st. 14). [budur, -dur]
9. Nefsine râm olma dâ'im şöhret ü şânlık **budur** (s. 13, st. 15). [budur, -dur]
10. Hoş suhan söyle dil-âzâr olma nâdânlık **budur** (s. 13, st. 17). [budur, -dur]
11. İrtikâb-ı gadre sâ'î olma hayvânlık **budur** (s. 13, st. 18). [budur, -dur]
12. Verme nâ-ehle gönül 'âlemde insânlık **budur** (s. 13, st. 20). [budur, -dur]
13. Hükm-i şer'îye teşebbüs eyle sultânlık **budur** (s. 13, st. 21). [budur, -dur]
14. Kîl u kâl-i 'âlemi terk eyle insânlık **budur** (s. 13, st. 23). [budur, -dur]
15. Hırka-ber-düş-ı fenâ rind ol ki sultânlık **budur** (s. 13, st. 24). [budur, -dur]
16. Mâsivâdan geç dilâ dünyâda insânlık **budur** (s. 44, st. 1). [budur, -dur]
17. Kesreti terk eyle mahzâ ehl-i 'irfânlık **budur** (s. 44, st. 2). [budur, -dur]
18. Etme meyl-i intikâm 'âlemde sultânlık **budur** (s. 44, st. 4). [budur, -dur]
19. Hikmet-i Hakkı tefekkür eyle insânlık **budur** (s. 44, st. 5). [budur, -dur]
20. Şübhesiz Tiran içinde gelmemişti böyle zât
Sırr-ı ahkâm-ı tarîkatta **budur** kenz-i nihân (s. 49, st. 10). [budur, -dur]
21. ... 'Ömer Sırrî Efendi Gogola hakkında söylediği târîh isim ve mahlası hâvî olmakla ber-â-ber hak **budur** ki tamâmi-i îfâdeyi câmi'dir (s. 73, st. 4). [budur, -dur]

bu cümleden: *Bunlar arasında, bunlar gibi.*

1. İşkodra'nın Sâ'ib ve Nâbî'si makâmında olan âti't-tercüme Demir-zâde Müsevvid Kanber Efendi'nin kütüb-i fikhiyyeden 'Alî Efendi fetâvâsını talep sûretiyle Paşa'ya irsâl eylediği şu kıt'a-ı Fârisîyye **bu cümledendir** (s. 20, st. 7). [bu cümleden, -dir]
2. İştîyâk-ı vatanla birçok eş'âr tanzîm ve inşâd etmiştir. Bu ebyât **bu cümledendir** (s. 27, st. 14). [bu cümleden, -dir]

bu gidişle: *Böyle devam ederse.*

1. **Bu gidişle** neye müncer olur ahvâl-i hatab (s. 68, st. 10). [bugidişle]

bu kabil: *Bu türlü, bu çeşit.*

1. Hatt-ı destiyle olarak gördüğümüz **bu kabîl** nazâ'irden ba'zılarının matla'ları tahrîr olunur (s. 69, st. 12). [*bu kabîl*]
2. İşte **bu kabîl** hamiyetli ve tuhaf sözleri memleketi ahâlîsinin elsinesinde dâ'ir ve cârîdir (s. 77, st. 6). [*bu kabîl*]

Bü Leheb: (ö. 2/624) Hz. Muhammed'in amcası olan Ebü Leheb, İslâmiyete ve Müslümanlara düşmanlığıyla bilinmektedir.

1. Kurusun elleri efrâd-ı tam'ı mu'tâdın
Kimisi **Bü Leheb** oldu kimi hammâl-i hatab (s. 68, st. 16). [*büleheb*]

bu meyânda: "Bu arada" anlamında kullanılan zarf.

1. ... Nigde ve müte'âkiben Hersek 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fâsıla ve infisâl vukû' bulmaksızın mütevâlî bir sûrette ta'yîn olunarak ifâ-yı hüsn-i hizmet eyledi ve **bu meyânda** yâ'nî 1290/1873-74 senesinde ikinci rütbeden Mecîdî nişâmyla taltîf olundu (s. 36, st. 10). [*bu meyânda*]

bu münâsebetle: *Sırası gelmişken, bu vesîleyle; bu sebepten.*

1. Her ne vakit kaymakâm kadı gibi me'mûrlar zâviyeye gelirlerse ceddimin kitâblarını ziyâret ederek "Aman şu kitâbı çok begendim yâdigâr olarak bana ver" derler ben de bi'z-zarûre kıramam. **Bu münâsebetle** ecdâdımın birçok nefis kitâbları elden (s. 56, st. 25). [*bu münâsebetle*]
2. Akçahisar müsellemi Kör Süleymân Aga'nın hizmetine girmiş ve giderek bölükbaşı olmuş ve **bu münâsebetle** Akçahisar'a yerleşmişlerdir derler (s. 59, st. 9). [*bu münâsebetle*]

bu sûretle: *Bu şekilde, bu yolla, böylece, böylelikle.*

1. Paşa dahi hidemât-ı sâdikânesinin bir mükâfât-ı kıymetdârı olmak üzere rütbe-i vâlâ-yı vezâreti ihrâz ile kâm-yâb olmuştur. **Bu sûretle** hüsn-i hizmette sâbit-kadem olarak imrâr-ı leyl ü nehâr eylemekte olduğu hâlde ... (s. 12, st. 13). [*bu sûretle, -le*]
2. Bir taraftan Firdevsî, Hâkânî, Sa'dî, Hâfız gibi şu'arâ-yı be-nâmın âsârını mütâla'a ve diğer taraftan da eş'âr ve âsâr-ı 'Arabiyye ile mûmârese hâsil eyledim. On sene mikdârı **bu sûretle** evkât-güzâr olduktan sonra (s. 28, st. 32). [*bu sûretle, -le*]

3. İşte sâhib-tercüme Çâker Efendi buraya kadar **bu sûretle** tercüme-i hâlini yazmış ... (s. 29, st. 12). [*bu sûretle, -le*]
4. Ceddinin nâminin **bu sûretle** ihyâ' edildiginden dolayı teşekkür eyledi (s. 53, st. 21). [*bu sûretle*]
5. Asâleti ve hüsn-i terbiyyesi hasebiyle ba'zı vülât-ı 'izâm kendisine hürmet ederek mühürdârlıklarında istihdâm ve yazısının dahi güzelliği sebebiyle mazhar-ı ikrâm olmuştur. Bir müddet **bu sûretle** imrâr-ı evkât eyledikten sonra ... (s. 72, st. 21). [*bu sûretle*]

bugün: *İçinde bulunulan zaman dilimi.*

1. Ey Hâlîlî pes **bugün** sabr u karârım kandadır (s. 15, st. 22). [*bugün*]
2. Ey Halîlî ben **bugün** oldum cihânın mukbili (s. 16, st. 11). [*bugün*]
3. Pederi seyre götürmüştü o cânânı **bugün** (s. 77, st. 15). [*bugün*]

bugz eyle-: *Düşmanlık etmek, kin beslemek.*

1. **Bugz** u gıybet **eylemezdi** bâ-dehân u bâ-zebân (s. 49, st. 16). [*bugz eyle-*]

bul-: *(Arayarak veya rastgele) Bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak; elde etmek; ulaşmak, erişmek, varmak.*

1. İşkodra şu'arâsı hakkında tedkîkâtımı gören mütefekkirîn yalnız İşkodra'da değil Akçahisar ve Tiran gibi kazâlarda dahi birçok 'Osmânlı şu'arâsı **bulacagımı** beyân eylediler (s. 9, st. 20). [*bulacagımı, -acak, -ım, -ı*]
2. ...evvelki 'azîmetimde haberim olsaydı veyâhüd şu teşebbüsümünden sonra bir kere daha gidilseydi elbette daha pek çok ziyâde şeyler **bulacaktım** (s. 9, st. 24). [*bulacaktım, -acak, -tı, -m*]
3. **Buldugum** şu mikdâr ise gerek İşkodra'da ve gerek havâlîsinde topu üç aylık bir geşt ü güzâr netîcesidir (s. 9, st. 25). [*buldugum, -duk, -um*]
4. ... Buşat karyesi ümerâ ve hânedânından idi. Ben bu karyeye gidip gezdim ve tedkîkât icrâ ettim ve bâlâda beyân ettiğim silsile-nâmeyi ve daha ba'zı âsâr **buldum** (s. 10, st. 6). [*buldum, -du, -m*]
5. Serserî gezdim cihân iklimini Mecnûn gibi
Dilde **buldum** yârımı Leylâya hâcet kalmadı (s. 16, st. 10). [*buldum, -du, -m*]
6. Kalb ile **buldum** fazîlet sâlidir (s. 23, st. 7). [*buldum, -du, -m*]

7. Bîkesligim hasebiyle hân ve hâne ve mescid ve mey-hâne ve tekye ve kahve-hâne gibi mahalleri dolaşmış isem de bir âşinâyâ dest-res olamadım ve bir oturacak yer **bulamadım** (s. 28, st.11). [*bulamadım, -a, -ma, -dı, -m*]
8. Vusûlümüzde tekyeyi mesdûd **buldugumuzdan** dervîş-i merkûm taleb ve taharrî edilmiş ise de ... (s. 56, st. 18). [*buldugumuzdan, -duk, -(u), -muz, -dan*]
9. Lâkin mezâr taşında mahkûk olan silsilede ‘Alî Bey’den yukarısını **bulamadım** (s. 59, st. 18). [*bulamadım, -a, -ma, -dı, -m*]
10. Bu zât ile görüştüğüm vakit sinn-i ‘âlîleri yetmiş **bulmuş** ve son me’mûriyyeti olan Kavaye kazâsı kaymakâmlığından tekâ‘üd olmuş idi (s. 71, st. 18). [*bulmuş, -muş*]
11. O memlekete gittim mi derhâl o zâtları **bulur** şübhe ettiğim husûslarda onlardan hâll-i mes’ele eder ve onların da o havâlîdeki her bildiği zâtlar kimler ise tahkîk eder ve cüzdânıma kaydederdim (s. 72, st. 3). [*bulur, -(u), -r*]
12. Ben Kavaye kasabasına gidip Mu’tasım Efendi ile görüştüm. Hüsn-i hâl ashâbından ‘affî bir zât **buldum** (s. 76, st. 22). [*buldum, -du, -m*]

bul-: *Var olmak, mevcut olmak.*

1. Bu Mehmed Paşa’dan yedi sekiz batın yukarıda **bulunan** cedd-i ‘âlîleri Koca Yûsuf Bey’dir ki (s. 11, st. 16). [*bulunan, -(u), -n, -an*]
2. Paşa cidden ibrâz-ı me’âsir-i kifâyet ve dirâyet ederek vilâyet-i mezkûrede ve civârında **bulunan** eşkiyâyı temizledi (s. 12, st. 5). [*bulunan, -u, -(n), -an*]
3. Rûmeli eyâleti seraskerlik ‘unvânının inzimâmıyla ‘uhdesine bi’t-tevcîh ‘umûm Rûmeli taraflarında **bulunan** eşkiyâyı dâ’ire-i itâ‘ata alınmasına me’mûr buyuruldu (s. 12, st.7). [*bulunan, -(u), -n, -an*]
4. Kıymetdâr âsârı o havâlî mu‘âsırı **bulunan** birçok şu‘arânın nazîreleriyle birlikte olarak İşkodra ile mülhakâtındaki şehirlerde gördüğüm mecmû‘alarda mevcûddur (s. 12, st. 30). [*bulunan, -(u), -n, -an*]
5. Ahfâdından zâviyede **bulunan** dervîş yeni gelen bir müfettişle heyet-i hükûmetin ‘azîmet etmelerini haber aldığı gibi zâviyeyi kapatarak Martin tüfegini alarak oradan tarlalara doğru savuşmuştur (s. 56, st. 15). [*bulunan, -un, -an*]

bul-: *Belirlemek, tespit etmek.*

1. ... Drin nehri tahvîl-i mecrâ ederek tугyân-ı miyâh zamânlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu cihetle hâsil olan tagayyürât münâsebetiyle levha-i merkâd-ı mübâreki **bulunamamıştır** (s. 12, st. 19). [*bulunamamıştır, -(u), -n, -a, -ma, -mış, -tır*]

bul-: ...olduğuna tanık olmak, ...olduğunu görmek.

1. Henüz uykudan kalkmamış **bulur** odanın kapısına tebeşir ile ... (s. 73, st. 10). [*bulur, -(u), -r*]

buldurul-: Bulmak işini başkasına yaptırmak, sağlatmak, temin ettirmek.

1. Merkebini kaybettiğini ve fakr u zarüretini söyler merkebinin **buldurulmasını** ricâ eder (s. 53, st. 13). [*buldurulmasını, -ma, -(s), -i, -(n), -ı*]

bulun-: Yer almak, var olmak, mevcut olmak.

1. Ābā ve ecdādları içinde pek belîğ ve hatta sâhib-dîvân şâ'irler **bulundugunu** söylediler (s. 9, st. 1). [*bulundugunu, -duk, -u, -(n), -u*]
2. Ta'lîk hattıyla elimize geçen ba'zı eş'arının üstünde li-muharririhi 'ibâresi **bulunmagla** hatt-ı destinin dahi güzel olduğu anlaşılıyor (s. 16, st. 18). [*bulunmagla, -mak, -la*]
3. O havâlî şâ'irleri makarr-ı hükümete gelerek kendisine şî'irler takdîm ederler ve kendileri de etrâf ve enhâ'sında **bulunan** şu'arâya şî'irler câ'izeler gönderirdi (s. 20, st. 5). [*bulunan, -an*]
4. Fî'l-hakîka ben bu dîvânların cümlesini nefîs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserî müzeyyen ve müzehheb **bulundugu** hâlde el-hâletü hazîhi İşkodra kütüb-hânesinde ve üdebâsı ellerinde mevcûd gördüm (s. 20, st. 13). [*bulundugu, -duk, -u*]
5. ... Ahmed Paşa câmi'-i şerîfi mevcûddur. Mürûr-ı zamân ile câmi'-i şerîfin harem kapısının üzerinde **bulunan** kitâbe bozulmuştur (s. 23, st. 20). [*bulunan, -an*]
6. Tam idi zihn ü zekâsı hiç **bulunmazdı** kusûr (s. 26, st. 10). [*bulunmazdı, -maz, -dı*]
7. ... Reşîd Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a me'mûr olarak altı ay anda karâr eyledim ve mahbûb-ı dil-ârâm ve vefâkârım yanımda **bulundugu** için ol havâlî nazarımda Cennet-misâl idi (s.28, st. 20). [*bulundugu, -duk, -u*]
8. Merkâdları İşkodra'da Çukurçeşme mahallesinde hâneleri civârında **bulunan** Çukurçeşme câmi'-i şerîfi havâlîsinde safâdâr bir mevki'dedir (s. 30, st. 16). [*bulunan, -an*]
9. Rûmeli vilâyetinde İşkodralı-zâde Hasan Hakkî Paşa'dan gayri Mevlevî **bulunmadığına** şu beytinde te'essüf etmekte (s. 31, st. 5). [*bulunmadığına, -ma, -dık, -ı, -(n), -a*]
10. Yedi yaşında **bulundugu** sırada Sultân Mahmûd Hân-ı sâni hazretleri huzûr-ı şâhânelerine Arnavud libâsını lâbis bir ma'sûm olduğu hâlde ... (s. 35, st. 15). [*bulundugu, -duk, -u*]
11. Akçahisar muhârebâtında **bulunan** 'İsâ Bey bin Evrenos Bey bâ'is-i zikr-i hayr olsun için pederi nâmına inşâ ettirmişti (s. 41, st. 3). [*bulunan, -an*]

12. Yanında oğlu ‘Abdu’r-rahmān Efendi’nin merkādı da **bulunur** (s. 41, st. 15). [*bulunur, -(u), -r*]
13. Yine Akçahisar’da Şeyh Şemsī Efendi dergāhı **bulunmaktadır** (s. 41, st. 17). [*bulunmaktadır, -mak, -ta, -dır*]
14. Akçahisar’ın önünde düz ve vāsi^c ovanın içinde Tiran, Şayak, Draç kazālarıyla Selimiyye kazası arāzīsının bir büyük kısmı **bulundugundan** bu ‘azametli cebelden bakılınca medd-i nazar bu vāsi^c ve eşcār ile memlū sahrā’ların birçok kısmını dağın eteginde saklanmak süretiyle tayy ederek (s. 41, st. 27). [*bulundugundan, -duk, -u, -(n), -dan*]
15. Adriyatik denizi Akçahisar’a pek yakın bir mesāfede **bulunur** zannolunur (s. 41, st. 29). [*bulunur, -(u), -r*]
16. ... Adriyatik denizi Akçahisar’a pek yakın bir mesāfede bulunur zannolunur ve hele açıkhavalarda güneşin gurūbu esnāsında denizin öte tarafında **bulunan** İtalya sevāhili bile medd-i nazara çarpmakta bulunur (s. 41, st. 30). [*bulunan, -an*]
17. Akçahisar’da bulduğum müddetçe Toptan-zāde hānedānının ceddi Ādem Aga’nın konağı olup el-hāletü hazihi hükümet konağı **bulunan** cihān-nümā hānede ikāmet eylediğimden ... (s. 42, st. 2). [*bulunan, -an*]
18. ... Ādem Aga’nın konağı olup el-hāletü hazihi hükümet konağı **bulunan** cihān-nümā hānede ikāmet eylediğimden nazargāhımda bulunan sāha-i berr ü bahr pek güzel bir manzara-i dil-güşā irā’e eylediğimden ... (s. 42, st. 3). [*bulunan, -an*]
19. Ondan sonra mağaradan çıkıp üst tarafında **bulunan** zāviyedeki odamıza geldik (s. 43, st. 1). [*bulunan, -an*]
20. Ba’dehu Şemīmī Dede’nin ma’iyyetinde **bulunan** çil kalenderān ile vatan-ı aslīsi ve maskat-ı re’si olan Akçahisar’a geldi (s. 55, st. 4). [*bulunan, -an*]
21. Tiran, Akçahisar, Şayak, Draç kazāları dāhilinde **bulunan** o ‘azīm ve vāsi^c arāzīnin kısm-ı a’zā’mı ... (s. 59, st. 29). [*bulunan, -an*]
22. Pederinin vefātına tanzīm ile Tiran’da cedleri Mollā Bey Cāmi^c-i şerīfinin sofasının önünün sağ tarafında **bulunan** merkādının ser-levha-i mezārında mahkūktur (s. 73, st. 1). [*bulunan, -an*]
23. Ati’t-tercüme Peklinli Süleymān Sālīm Bey dayı-zādeleri **bulunan** Toptan-zādelerle görüşmek için Tiran’a gelip Toptan-zāde Ahmed Bey’e misāfir olur (s. 73, st. 8). [*bulunan, -an*]

bulun-: *Yapmak.*

1. ... gerek peder-i ekremi ve gerek birāderleri ‘ulemā ve şu‘arā ile ülfet ve tezyīd-i bizā‘a-ı ma‘ārif u kemalāt ederek imrār-i vakt u sā‘at eylemekte **bulunmuş** olduğu hālde (s. 12, st. 2). [*bulunmuş, -muş*]

2. ... Hasan Rif'at Paşa'nın İşkodra'dan infisālî üzerine yine Manastır'a gelerek kemā-kān müşārün-ileyh Zekeriyā Paşa'nın hizmet-i kitābetinde **bulundum** (s. 29, st. 8). [*bulundum, -du, -m*]
3. 'Osman Paşa'nın mazhar-ı ihtirām u hürmeti olarak 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene müddet devām eden İşkodra vālîliğinde kemā-kān dīvān efendiliginde **bulunmuş** (s. 29, st. 20). [*bulunmuş, -muş*]
4. Şöyle ki vālî-i memleketin hizmetinde **bulunan** bir zāt 1250/1834-35 senesinde ziyāretine gelerek ... (s. 52, st. 3). [*bulunan, -an*]
5. Gāyet tuhaf bir zāt olduğundan şunun bunun hakkında ba'zı latīfelerde ve hicviyyelerde **bulduğundan** şe'āmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrācını mücib olmuştur (s. 52, st. 1). [*bulduğundan, -duk, -u, -(n), -dan*]
6. Şemīmī Dede'nin inşā eylediği zāviyede dedenin manzūr ve makbūlu olarak ikāmet edip Şemīmī Dede ile ve sâ'ir o havālî şu'arāsıyla müşā'areler icrā eylemekte **bulunmuş** idi (s. 55, st. 8). [*bulunmuş, -muş*]

bulun-: (Bir memlekette, bir şehirde) Oturmuş veya oturmakta olmak, ikāmet etmek.

1. Benim İşkodra'da **bulduğum** zamān şu mevsim-i ziyārete tesādūf ettiğinden belediyye re'isi gelerek vālî ve kumandan-ı memleket Müşir Kāzım Paşa hazretlerini da'vet eyledi (s. 14, st. 28). [*bulduğum, -duk, -um*]
2. Akçahisar'da **bulduğum** müddetçe Toptan-zāde hānedānının cediti Ādem Aga'nın konagi olup el-hāletü hazihi hükümet konagi bulunan cihān-nümā hānede ikāmet eylediğimden (s. 42, st. 1). [*bulduğum, -duk, -um*]
3. Ben Tiran'da **bulduğum** yirmi gün zarfında üç Cum'a günü bu çarşıya devām ettim (s. 45, st. 30). [*bulduğum, -duk, -um*]
4. Sāhib-tercüme İsmā'îl Zihnī Efendi Ma'umūretü'l-'azīz defterdārliğından infisālden sonra Der-sa'adet'te **bulduğu** esnāda Midhat Efendi'yle Mu'allim Nācī Efendi hakkında şu kıt'ayı nakşetmişti (s. 66, st. 18). [*bulduğu, -duk, -u*]

bulun-: *Olmak.*

1. Mu'āsırı **bulunan** İşkodra şu'arāsıyla birçok müşā'aresi olduğu gibi ahlāfı da ba'zı eş'arını tettebbu' etmiştir (s. 17, st. 2). [*bulunan, -an*]
2. İşkodra vilāyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 kilometre cenüb-ı şarkisinde vāki' ve hem-nāmı olan kazānın merkezi **bulunan** Kavaye kasabasındandır (s. 23, st. 16). [*bulunan, -an*]
3. Mu'ārızı **bulunan** bir zāt tarafından İşkodra vālîsi Mustafā Paşa'ya 'aleyhinde şiddetli şikāyetler tevālî edince ... (s. 23, st. 23). [*bulunan, -an*]

4. İşkodra vilâyetinde Draç sancagında Tiran kazâsının merkezi **bulunan** Tiran şehir-i dil-ârâsı meşâyih-i kirâmından ve ‘Arabî, Fârisî, Türkî lisânlarıyla inşâd-ı eş‘âr eden şu‘arâ-yı hüner-pîrâdandır (s. 45, st. 6). [*bulunan, -an*]
5. Şeyh Hâlîmî Efendi dergâhına gitmiştim. Hafîdi **bulunan** şeyh fâzıl ve kibâr bir adam idi (s. 56, st. 31). [*bulunan, -an*]
6. Mustafâ Fâtih Baba nezdinde münzevî **bulunan** Edhem Şehîdî Bey’i de vefât eden Kaplan Paşa yerine Tiran mütesellimliğine ta’yîn eylemişti (s. 60, st. 15). [*bulunan, -an*]
7. Mu‘âsırı **bulunan** sâbiku’t-tercüme İşkodra müftüsü Ahmedî ile besmele-i şerîfeyi tazmîn sûretiyle iki nazîre müşâ‘aresi Ahmedî bahsinde mürûr etmiştir (s. 70, st. 4). [*bulunan, -an*]

bulun-: (Bir görevde) Yer almak, var olmak, mevcut olmak.

1. Hicrî 1314/1896 senesi evâ’ilinde Erzurum vilâyeti defterdarı **bulunuyordum** (s. 8, st. 4). [*bulunuyordum, -(u), -yor, -du, -m*]
2. İşte sülâle-i kadîmesi bu karyeye mensûb olan Koca Mehmed Paşa İşkodra kal‘esinin muhâfızlığında **bulundugu** esnâda sâhib-i tedbîr u dirâyet bir zât olduğundan ... (s. 10, st. 10). [*bulundugu, -duk, -u*]
3. **Bulundugu** sancaklarda ‘ulemâ ve şu‘arâ ile ülfet ve musâhabetten bir ân hâlî kalmadı (s. 19, st. 27). [*bulundugu, -duk, -u*]
4. 1243/1827-28’de Maçın ve 1244/1828-28 Şevval’inde İnebahtı ve sonra da Karlılı mutasarrıflıklarında **bulundu** (s. 26, st. 3). [*bulundu, -du*]
5. İşkodra’da **bulundugu** esnâda henüz hadîsü’s-sin iken pederinin vâki‘ olan iltimâsı üzerine ... (s. 35, st. 10). [*bulundugu, -duk, -u*]
6. 1292/1875’de livâ’-ı mezkûr muhâsebecisi **bulundugu** hâlde sâniye sınıf sanîsi rütbesiyle taltîf edildi (s. 64, st. 14). [*bulundugu, -duk, -u*]
7. Ma‘mûretü’l-‘azîz’de muhâsebecilik ve defterdârlık me’mûriyyeti on sene kadar devâm ederek îfâ-yı hüsn-i hizmet etmekte **bulunmuş** olduğu hâlde ... (s. 64, st. 23). [*bulunmuş, -muş*]
8. Selânik vilâyeti vâlîsi **bulundugu** gibi sâhib-tercüme de vilâyet-i müşârün-ileyhe mâliyye müfettişliğine ta’yîn olundu (s. 65, st. 3). [*bulundugu, -duk, -u*]
9. Ma‘mûretü’l-‘azîz’de on sene kadar **bulundugu** esnâda fuzalâ-yı vülât ve mutasarrıfından Adanalı ‘Abdü’n-nâfi‘ Efendi ve İzmirli Muhyiddîn Rümî Paşa ile sâ’ir Harput şu‘arâsıyla müşâ‘areleri vukû‘ bulmuştur (s. 65, st. 4). [*bulundugu, -duk, -u*]
10. Merhûmun mahdûmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa‘âdet nüfûs idâresinde müstahdem olduğu hâlde ondan sonra nereye gittiğini ve şimdi ne me’mûriyyette **bulundugunu** bilemediklerini ba‘zı ihvân söylediler (s. 68, st. 4). [*bulundugunu, -duk, -u, -(n), -u*]

11. Bir müddet bu sūretle imrār-ı evkāt eyledikten sonra kazā kaymakāmlıklarında ve ‘adliyyenin teşkilindensonra livā’ müdde‘ī-i ‘umūmī mu‘āvinliklerinde **bulunmuş** ... (s. 72, st. 20). [*bulunmuş, -muş*]
12. El-hāletü hazihi Kavaye kazāsı müftüsü **bulunan** Mu‘tasım Efendi mahdūmudur (s. 76, st. 12). [*bulunan, -an*]
13. Meselā Tiran kazāsına tābi‘ İşim nāhiyyesi müdürü **bulunan** hüsn-i idāre erbābından Mahmūd Bey nām zātın ... (s. 77, st. 2). [*bulunan, -an*]

bulun-: *Meydana gelmek, gerçekleşmek.*

1. ... hele açık havalarda güneşin gurūbu esnāsında denizin öte tarafında bulunan İtalya sevāhili bile medd-i nazara çarpmakta **bulunur** (s. 41, st. 31). [*bulunur, -(u), -r*]

bulun-: *(Kaybedilen bir şey) Tekrar elde edilmek.*

1. Hamdī Efendi merkebin şimdi **bulunacağına** dā‘ir köylüye tesellī verdikten sonra cemā‘ata hitāb ederek ... (s. 53, st. 14). [*bulunacağına, -acak, -ı, -(n), -a*]
2. Vusūlümüzde tekyeyi mesdūd bulduğumuzdan dervīş-i merkūm taleb ve taharrī edilmiş ise de **bulunmak** ‘akīmü’l-imbān olduğu anlaşılmağa cenāb-ı şeyhin āsār-ı girān-behāsı ve sā‘ir kütüb-i nādiresi bi’z-zarūre ziyāret olunamadı (s. 56, st. 19). [*bulunmak, -mak*]

bulunmaz: *Eşsiz, emsalsiz, seçkin; zor.*

1. İşkodralı Hamdī’nin hakīkaten garīb mazmūnları ve **bulunmaz** me‘ālleri vardır (s. 53, st. 23). [*bulunmaz*]

buluş-: *Bir araya gelmek, kavuşmak.*

1. **Buluştı** eyledi irşād-ı Hakka hem oldu
Tarīk-i Mevlevī’de muktedā-yı Mevlānā (s. 34, st. 9). [*buluştı, -tu*]

bundan ziyāde: *Bundan fazla.*

1. Yalnız iki kıt‘a ve zīri gazellerinin derciyle **bundan ziyāde** iksārdan keff-i kalem eyliyoruz (s. 15, st. 7). [*bundan ziyāde*]

bunlar: *Bu işaret zamirinin çokluk biçimi (Mecmū'alardaki nazireler kastedilmektedir.).*

1. ... gördüğüm mecmū'alarda mevcüddür. **Bunların** cümlesini dercetmege kitābımızın tahammülü olmadığından (s. 12, st. 31). [*bunların, -in*]

bunlar: *"Bunlar" işaret zamiri (Tiran çarşısında satış yapacak talebeler kastedilmektedir.).*

1. O gün 'umūm ahālī mūcib-i teşvīk ve tergīb olmak ve **bunlara** ticāretin lezzetini tattırmak için o çarşıya giderek bu talebe efendilerden alışveriş icrā ederler (s. 45, st. 26). [*bunlara, -a*]
2. Gülmek yok hafiflik yok vakārlı bir tācirde ne kadar evsāf-ı 'ālīye var ise cümlesi **bunlarda** mevcūd bulunur (s. 45, st. 29). [*bunlarda, -da*]
3. Talebe efendiler de öyle bir vakār ile sadr-ı dükkāna otururlar ki görenler **bunların** her birini kırk yıllık birer 'ankā bezirgān zanneder (s. 45, st. 28). [*bunların, -in*]

bunlar: *"Bunlar" işaret zamiri (Gencin dedelerine ait eserler kastedilmektedir.).*

1. Elinde bir kitāb ile bir mecmū'a olduğu hālde içeriye girdi. "Efendim **bunlar** benim ceddimin āsārıdır. Ceddim şā'irdir" (s. 52, st. 14). [*bunlar*]

bunlar: *"Bunlar" işaret zamiri (İşkodralı Hātemī'nin eserleri).*

1. Eşcārı kesīr ve ferah-fezā bir mevki'-i dil-güşāda gunūdedir. El-hāletü hazihi türbesinde mevzūn birçok Türkçe kitāblar ve manzūmeler mevcüddür **Bunların** cümlesini gözden geçirdim (s. 55, st. 14). [*bunların, -in*]

bunun için: *Bu sebeple, bu yüzden, bundan dolayı.*

1. Bundan üç ay evvel vefāt eyledi. **Bunun için** ceddimin āsārını başkasına emniyyet etmedim (s. 52, st. 18). [*bunun için*]
2. ... onların da o havālīdeki her bildiği zātlar kimler ise tahkīk eder ve cüzdānıma kaydederdim. **Bunun için** bir memlekete gitmezden evvel 'ulemāsı, fuzalāsı, zāviyeleri, tekyeleri, meşāyihi bir haylī mühim kitābları sefīneleri ma'lūmum idi (s. 72, st. 5). [*bunun için*]

bununla ber-ā-ber: *Buna karşılık, böyle olduğu halde, şu da var ki.*

1. Bulduğum şu mikdār ise gerek İşkodra'da ve gerek havālīsinde topu üç aylık bir geşt ü güzār netīcesidir. **Bununla ber-ā-ber** o kadar sāhib-dīvān şā'irleri o kadar metīn sözler o kadar ictimā'ī müşā'areler gördüm ki ... (s. 9, st. 26). [*bununla berāber*]
2. Kendilerinin tercüme-i hālīne gelince bālāda kıt'a-ı tārīhiyyesini derceylediğimiz İşkodralı Murtazā Sāfī Efendi gibi bir mümtāz-ı fāzıldan tahsīl-i kemalāt eylemiş ve **bununla ber-ā-ber** gerek peder-i ekremi ve gerek birāderleri 'ulemā ve şu'arā ile ülfet ve tezyīd-i bizā'a-ı ma'ārif u kemālāt ederek imrār-i vakt u sā'at eylemekte bulunmuş ... (s. 11, st. 24). [*bununla ber-ā-ber*]

bura: *Bu yer (İşkodra ve Yanya vilayetleri).*

1. Ben bu havālī ahālīsini pek zekī, muktedir, Devlet-i 'āliyyeye sādık ve merd adamlar gördüm. Lākin **buralarda** kadīm bir Türk edebiyātı olduğunu ne kendileri söylediler ne de ben hissettim (s. 8, st. 12). [*buralarda, -lar, -da*]

bura: *Bu yer (Çāker'in kendi ağzından hayatını anlattığı bölüm).*

1. İşte sāhib-tercüme Çāker Efendi **buraya** kadar bu sūretle tercüme-i hālīni yazmış ... (s. 29, st. 12). [*buraya, -(y), -a*]

bura: *Bu yer (Çāker'in hayatının Mevlevilikle ilgili bölümü).*

1. ... beyitleri gibi birçok āsārının delāletleriyle anlaşılmakta ise de bālāda beyān olunan tercüme-i hālīnde **buralarından** bahsetmiyor (s. 31, st. 16). [*buralarından, -lar, -ı, -(n), -dan*]

bura: *Bu yer (Sarı Saltık Baba'nın inzivagāhının bulunduğu yer).*

1. Magaranın yüksek ve müstesnā bir yerinde bir insān oturup yatacak kadar bir mevki' vardı. İşte **burası** Sarı Saltık Baba'nın inzivā'gāhı imiş (s. 42, st. 32). [*burası, -(s), -ı*]

bura: *Bu yer (Sarı Saltık Baba'nın makamı olan mağara).*

1. Kimisi **buraya** gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak bir def'a gelen her vakit gelmek ister latifelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 3). [*buraya, -(y), -a*]

bura: *Bu yer (Bu bahis, bu satırlar).*

1. Besmele-i şerīfeyi tazmīn sūretiyle daha birçok ebyātı vardır. Numūnesi geçmiş olmagla **burada** digerlerin dercine lüzüm görülmedi (s. 70, st. 5). [*burada, -da*]

burüdet: *Bir şeyin insanın üzerinde bıraktığı soğuk etki, manevî soğukluk.*

1. Lākin mideye indirilen o sıcak yemekler öyle **burüdet** peydā ettirdi ki midemde yemek degil buz parçaları var zannederdim (s. 43, st. 13). [*burüdet*]

burul-: *Döndürölüp bükülmek, kıvrılmak.*

1. Bükülmüş olmayan iplik **burulmuştan** metīn olmaz (s. 54, st. 9). [*burulmuştan, -muş, -tan*]

Buşat: *Arnavutluk'un İşkodra iline bağlı bir köy.*

1. **Buşat** ahālīsi kadīm asāletlerini ve mihmān-nüvāzlıklarını el-hāletü hazīhi muhāfaza ediyorlar (s. 10, st. 7). [*buşat*]

Buşat karyesi: *Arnavutluk'un İşkodra iline bağlı bir köy.*

1. Pederleri Koca Mehmed Paşa İşkodra'ya üç sâ'at mesāfede kâin **Buşat karyesi** ümerā ve hānedānından idi (s. 10, st. 5). [*buşat karyesi, -(s), -i*]

būs-ı hāk-i pāy: *(Sevgilinin) Ayağının toprağını öpme.*

1. Gönül ki sür'at ile **būs-ı hāk-i pāya** gider (s. 69, st. 17). [*būs-ı hāk-i pāy, -a*]

būs-ı mehlikā: *Yüzü ay gibi olan sevgiliyi öpme.*

1. Gönül ümīd ederek **būs-ı mehlikāya** gider (s. 69, st. 23). [*būs-ı mehlikā, -(y), -a*]

būy-ı gülşen-i dīdār: *Gül bahçesi yüzünün kokusu.*

1. Dimāg-ı cāna **būy-ı gülşen-i dīdār** gelmez mi (s. 19, st. 11). [*būy-ı gülşen-i dīdār*]

buyurul-: *Emrolunmak; söylenmek.*

1. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā²-yı vāki'î kabūl ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sūrette giymesine ruhsat-ı hümāyūn **buyurulduktan** başka bir kıt'a mücevher vemurassa⁶ sā⁶at ihsāniyla dahi taltīf buyurulmuştur ... (s. 35, st. 20). [*buyurulduktan, -duk, -tan*]
2. ... Nizāmiye elbisesi giyip ol vecihle iftihār eylemesi hakkında ruhsat-ı hümāyūn erzān **buyurulmasını** ma⁶sūmāne bir lisān ile niyāz ve istirhām eylemiştir (s. 35, st. 18). [*buyurulmasını, -ma, -(s), -ı, -(n), -ı*]

buz: *Soğuktan donarak katı duruma gelmiş su.*

1. Lākin mideye indirilen o sıcak yemekler öyle burūdet peydā ettirdi ki midemde yemek degil **buz** parçaları var zannederdim (s. 43, st. 13). [*buz*]

bükül-: *(İplik için) Eğirilmek; katlanmak, dürülmek.*

1. **Bükülmüş** olmayan iplik burulmuştan metīn olmaz (s. 54, st. 9). [*bükülmüş, -müş*]

bülbül: *Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş (Āşık).*

1. 'Aşk āteşiyle her dem ey gonçe-fem dahi gül
Gāh şem⁶-veş yanarım gāh inlerim çü **bülbül** (s. 74, st. 9). [*bülbül*]

bülbül gibi oku-: *Çok kolay ve güzel okumak.*

1. Rūz u şeb **bülbül gibi** dāyim okur idi kitāb (s. 49, st. 15). [*bülbül gibi oku-, -r*]

bülbül-i dil: *Gönül kuşu. (Âşık).*

1. Hakkıyâ **bülbül-i dil** bāg-ı vatan ‘âşıkıdır (s. 39, st. 23). [*bülbül-i dil*]

bülbül-i nâlişger: *İnleyen bülbül.*

1. **Bülbül-i nâlişgeri** hāmūş eder gülzârda (s. 38, st. 6). [*bülbül-i nâlişger, -i*]

bülbül-i yektâ-yı belâgat ol-: *Belâgatin eşsiz bülbülü olmak (Sözü etkili, güzel ve yerinde söyleme yeteneğinde benzersiz olmak).*

1. Müşārün-ileyh Koca Mehmed Paşa’nın vefâtına İşkodra’nın mümtâz ‘ulemâsından bir **bülbül-i yektâ-yı belâgat olan** Murtazâ Sâfî Efendi şu târîhi sebt-i cerîde-i rûzigâr eylemiştir (s. 10, st. 17). [*bülbül-i yektâ-yı belâgat ol-, -an*]

büt: *Güzel, sevgili.*

1. Ol **bütün** cevri safâdır rāhat-ı dildir bana (s. 70, st. 8). [*bütün, -ün*]

büt-i hüsn: *Güzel, put gibi olan sevgili.*

1. Hat çekerdî dest-i gayretle vücûdu nakşına
Ol **büt-i hüsnün** göreydi sûretin nakkâş-ı Çîn (s. 70, st. 24). [*büt-i hüsn, -ün*]

bütün bütün: *Tamamen, iyice.*

1. Artık mecâle karârım kalmadığından hemân sâ‘at oradan hareket ve seyr-i serî‘ ile Manastır şehrine muvâsalatla rûz u şeb nālân ü giryân olarak mâsivâyı **bütün bütün** terk ve günden güne ârzü-yı merg eyledim (s. 28, st. 24). [*bütün bütün*]

büyük: *Boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne).*

1. ... paşa-yı müşārün-ileyh kendisine mükemmel bir çiftlik ve bahçe ve **büyük** bir hâne ihsân eylemiştir (s. 29, st. 21). [*büyük*]

büyük: Çok, fazla.

1. Akçahisar'ın önünde düz ve vâsi^c ovanın içinde Tiran, Şayak, Draç kazâlarıyla Selimiyye kazâsı arâzîsinin bir **büyük** kısmı bulunduğundan bu 'azametli cebelden bakılınca ... (s. 41, st. 27). [büyük]

büyük: Yaşı daha ileri, yaşça büyük olma durumu.

1. Koca Mehmed Paşa'nın vefâtından sonra **büyük** mahdûmları Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olmuş ... (s. 11, st. 18). [büyük]
2. ... İşkodra vâlîliği İbrâhîm Paşa'dan sonra müşârün-ileyh Mustafâ Şerîfî Paşa'nın 'uhdesine tevcih olunmuş ve mahdûmlarının **büyükü** Tâhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervîş Bey yirmi yaşlarında erşed olduğundan ... (s. 14, st. 2). [büyükü, -ü]
3. Her mahallenin hemen **büyük** ve küçük ahâlî-i zükûru denecek bir sûrette merkâd-ı müşârün-ileyhe gidip ... (s. 14, st. 26). [büyük]
4. ... pederinin vâki^c olan iltimâsı üzerine zâdegânlığa hürmeten **büyük** birâderi Mahmûd Paşa ile birlikte 1243/1827-28 senesinde 'uhdelerine rütbe-i refî'a-ı mîr-i mîrânî tevcih buyurulmuş (s. 35, st. 11). [büyük]
5. **Büyük** 'amcaları İbrâhîm Halîlî Paşa bahsinde bir nebze beyân olunduğu üzere cedd-i 'alâları ... (s. 37, st. 11). [büyük]

büyük: Yüce, ulu; önemli, kıymetli.

1. Çâker hele 'aşıklara tertîbi-y-le dîvân Koydun bu cihân içre **büyük** bir eser-i pâk (s. 30, st. 4). [büyük]
2. Hâlet-i ihtizârda böyle tavîl bir kasîde inşâd hakîkten **büyük** bir fazîlettir (s. 48, st. 21). [büyük]
3. Şunun en **büyük** delâ'ilindendir ki ... (s. 60, st. 11). [büyük]

3.3.4. C

cā-be-cā: *Yer yer, ara sıra.*

1. Cünbiş-i ebrū ile bārī nigāh et **cā-be-cā** (s. 24, st. 10). [*cā-be-cā*]

Ca'fer: (d. 702 - ö. 765) Hz. Cafer-i Sadık. Babası Muhammed Bākır, annesi Hz. Ebū Bekir'in torunu Kasım'ın kızı Ümmü Ferve'dir. On iki imamın altıncısıdır.

1. Ol Muhammed Bākır u **Ca'fer** imām-ı şer' ü dīn
Mūsā-i Kāzım 'Alī Mūsā Rızā'nın 'aşkına (s. 44, st. 16). [*ca'fer*]

Ca'fer Paşa: (ö. 1250/1834-35) İşkodra vilayetinin Peklin kazasından bir şair. Babası eyalet valiliği görevinde bulunan Süleyman Paşa'dır. Babasının vefatından sonra birçok memuriyette ve eyalet valiliği görevinde bulunmuştur. Peklin kazasındaki Eski Cami'nin mezarlığında medfundur.

1. Mīr-i mīrān-ı kirāmdan dāderim **Ca'fer Paşa**
'Azm-i 'ukbā eyledi rahmet kıla Rabb-i Gafūr (s. 26, st. 7). [*ca'fer paşa*]

Ca'fer Sādık Paşa: (ö. 1250/1834-35) İşkodra vilayetinin Peklin kazasından bir şair. Babası eyalet valiliği görevinde bulunan Süleyman Paşa'dır. Babasının vefatından sonra birçok memuriyette ve eyalet valiliği görevinde bulunmuştur. Peklin kazasındaki Eski Cami'nin mezarlığında medfundur.

1. Sāhib-tercūme **Ca'fer Sādık Paşa** evā'il-i hālinde Peklin'de tahsīl-i mukaddemāt-ı kırā'at eyledi (s. 25, st. 21). [*ca'fer sādık paşa*]
2. Müşārün-ileyh **Ca'fer Sādık Paşa** asīl, kerīm, vefī, hayr u hasenāta mā'il ve hüsni ahlāka mālīk bir zāt idi (s. 26, st. 18). [*ca'fer sādık paşa*]

Ca'ferī: (d. ?/? - ö. ?/?) 17. yy tekke şairlerinden olduğu tahmin edilmektedir.

1. **Ca'ferī**
Gönül ümīd ederek būs-ı mehlikāya gider
Koyup tarīk-i savābı reh-i hatāya gider (s. 69, st. 22). [*ca'ferī*]

Ca'fer-i Tayyār: Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib'in oğlu, Mûte Savaşı kumandanlarından. Mûte'de şehit edildikten sonra ruhunun yücelikler âleminde "uçmakta" olduğu hadis ile bildirilen sahâbî.

1. Hem-nişîni **Ca'fer-i Tayyār** ola Firdevs'te
Hazret-i Haydar şeffî'ci ola hem yevmü'n-nüşûr (s. 26, st. 13). [ca'fer-i tayyār]

câh-i dünyâ: Dünya makamı.

1. Zindegânî mansıbından âhirü'l-emr 'azlolup
Câh-i dünyâyı tasarruf etmede geldi fütür (s. 26, st. 12). [câh-idünyâ, -(y), -ı]

câ'ize: Armağan, bahşiş, hediye; eskiden bir büyüğün bir sanat eserine, özellikle kendisi için yazılmış olan bir methiyeye karşılık sanatkâra verdiği eşyâ veya para.

1. O havâlî şâ'irleri makarr-ı hükûmete gelerek kendisine şi'irler takdîm ederler ve kendileri de etrâf ve enhâ'sında bulunan şu'arâya şi'irler **câ'izeler** gönderirdi (s. 20, st. 5). [câ'izeler, -ler]

câlib-i dikkat: Dikkati/ilgiyi üzerine çeken.

1. Hüküm-sencâna her fasl-ı güzîni **câlib-i dikkat**
Kılar her bendi ashâb-ı nühâyı vâlih ü hayrân (s. 67, st. 7). [câlib-i dikkat]

câmi': Müslümanların, içinde vakit namazlarıyla cuma ve bayram namazlarını kıldıkları ve ibadet ettikleri mihraplı, minberli, genellikle minareli bina; büyük mescit.

1. **Câmi'leri** latîf ve Arnavutluk'a mahsûs tarz-ı mi'mârîyi hâ'izdirler (s. 45, st. 11).
[câmi'leri, -ler, -i]
2. Yine fikrasındandır ki bir gün **câmi'de** va'z ederken bir köylü kemâl-i telâş ile câmi'e girer (s. 53, st. 12). [câmi'de, -de]
3. Yine fikrasındandır ki bir gün câmi'de va'z ederken bir köylü kemâl-i telâş ile **câmi'e** girer (s. 53, st. 12). [câmi'e, -e]

câmi': İçine alan, ihtivâ eden, ihâta eden.

1. ... İşkodralı Őerifî Mustafâ Paşa'nın ser-kâtibi olup 1270/1853-54 senesinde vefât eden 'Ömer Sırrî EfendiGogola hakkında söylediği târîh isim ve mahlası hâvî olmakla ber-â-ber hak budur ki tamâmi-i îfâdeyi **câmi'dir** (s. 73, st. 4). [*câmi'dir, -dir*]

Câmi: (ö. 898/1492) *Nakşibendî tarikatına mensup İranlı âlim ve şair Abdurrahman Câmi. Molla Câmi unvanıyla da tanınır.*

1. ... Sâ'ib, Şevket, **Câmi**, Zahîr, Nazîrî, Hakanî gibi İran şu'arâsının ve Bâki, Nefî, Yahyâ, Fehîm, Sabrî, Vecdî, Nâ'ilî, Mezâki, Şehrî, Cevrî, Nâbî, Nedîm, Nahîffî, Râğb Paşa gibi 'Osmânlı üdebâsının âsârını ... (s. 20, st. 11). [*câmi*]

câm-ı mey: *şarap kadehi.*

1. Kim bakar **câm-ı meye** ey sâki ser-şâr olsa da (s. 24, st. 7). [*câm-ı mey, -e*]

câm-ı mey-i 'ahd-i Elest: *Elest zamanında şarap kadehi.*

1. İçmişiz **câm-ı mey-i 'ahd-i Elest**i yârdan (s. 18, st. 18). [*câm-ımey-i 'ahd-i elest*]

câm-ı ser-şâr: *Ağzına kadar dolu kadeh.*

1. İltifât eyler mi rindân **câm-ı ser-şâr** olsa da (s. 24, st. 18). [*câm-ı ser-şâr*]

câmi-i dil: *Gönül camisi, gönlü toplayan/bir araya getiren.*

1. Süret-i gayrdan âzâde iken **câmi-i dil**
Niçe bir deyr misâli tolu tasvîr edelim (s. 32, st. 14). [*câmi-i dil*]

Câmi-i Kebîr mahallesi: *İşkodra'da bir mahalle.*

1. Tekye sokagında Şeyh Mehmed Efendi'yi ve kezâlik Sûk-i Sultânî'de Tekye sokagında Kayyûm Baba Sultân'ı, **Câmi-i Kebîr mahallesinde** Baba Atuy'u (Atuy'u ?) ... (s. 14, st. 12). [*câmi-i kebîr mahallesi, -n, -de*]

câmi-i mezkûr: *Adı geçen cami (Buşatlı Mehmet Paşa Cami / Kurşunlu Cami).*

1. Paşa hüsn-i idāreye muvāfık olarak on dört sene vālīlik eyledikten başka İşkodra'nın Tabak-hāne mahallesinde sekiz on kubbeli gāyet zarīf bir **cāmi^c-i şerīf** binā eylemiştir (s. 10, st. 12). [*cāmi^c-i şerīf*]
2. **Cāmi^c-i şerīfin** 1187/1773-74 senesinde ikmāl edildiği müzeyyen kapısı üzerinde muharrer bulunan 'aynen şu kitābeden müstebāndır (s. 10, st. 12). [*cāmi^c-i şerīf, -in*]
3. **Cāmi^c-i şerīfin** itmām ve resm-i küşādında icrā edilen hayrāt ve hasenāt o havālīce el-hāletü hazihi dillerde destāndır (s. 10, st. 15). [*cāmi^c-i şerīf, -in*]
4. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa 1189 senesi Cümāde'l-ülāsının on altıncı Cum'a günü (14 Temmuz 1775) beyne's-salateyn vefāt ederek **cāmi^c-i mezkūr** hazīresine defnolunmuştur (s. 10, st. 15). [*cāmi^c-i mezkūr*]

cāmi^c-i mezkūr: *Adı geçen cami (Süleyman Paşa Cami / Eski Cami).*

1. Mü'essis-i memleket ve bānī-i cāmi^c olan Süleymān Paşa Īrān muhārebātında 1023/1614-15 senesinde şehīd olarak na'ş-ı magfiret-nakşı Tiran'a nakl ile **cāmi^c-i mezkūr** derūnunda ihzār etmiş olduğu türbe-i mahsūsaya defnolunmuştur (s. 45, st. 16). [*cāmi^c-i mezkūr*]

cāmi^c-i şerīf: *Mübarek cami (Ahmed Paşa Cami).*

1. Ahmed Paşa cāmi^c-i şerīfi mevcūddur. Mürūr-ı zamān ile **cāmi^c-i şerīfin** harem kapısının üzerinde bulunan kitābe bozulmuştur (s. 23, st. 19). [*cāmi^c-i şerīf, -in*]

cāmi^c-i şerīf: *Mübarek cami (Eski Camii).*

1. Peklin kasabasında cedd-i 'ālīleri vaktiyle binā edip el-hāletü hazihi Eski cāmi^c nāmıyla ma'rūf olan **cāmi^c-i şerīf** hazīresinde gunūde-i mirkad-ı gufrāndır (s. 26, st. 20). [*cāmi^c-i şerīf*]

cāmi^c-i şerīf: *Mübarek cāmi.*

1. Sāhibü'l-hayrāt ve'l-hasenāt Mehmed Paşa'nın binā eylediği **cāmi^c-i şerīfin** tārīhi Sene 1187/1773-74 (s. 10, st. 14). [*cāmi^c-i şerīf, -in*]

cān: *Beden, ruh, insanın maddi ve manevi varlığı.*

1. Veled ü vālidī ki sana emānet ettim
Cānımı şānımı ĩmānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 20). [cānımı, -ım, -ı]

cān: *Āşığın canı, kendi varlığı.*

1. ‘Āşık oldur ki cemāl ü rūh-ı cānānı görüp
Ola cān terki ile behrever-i devlet-i ‘aşk (s. 18, st. 4). [cān]

cān u dil: *Ruh ve gönül.*

1. Cān u dil kesb-i safā eyler o yerde hāsılı (s. 70, st. 12). [cān udil]
2. Bu ne eş‘ār-ı belġāne-edā
Ki olur cān u dile neş’e-fezā (s. 65, st. 20). [cān u dil, -e]

cān ver-: *Uğrunda ölmek; bir şeyi çok istemek.*

1. Arardım kendime cān vermege bir ka‘be-i maksūd
Bana Āsaf erenler meşhed-i Kerrārı gösterdi (s. 21, st.22). [cān ver-, -mek, -e]

cānān: *Sevgili, yār.*

1. Neyle seyr et ‘arz eder sūz-i dilin cānāna ney (s. 38, st. 5). [cānāna, -a]
2. Her gece āh u feryād hasretle san‘atımdır
Gündüz işim o bed-hū cānān ile keş-ā-keş (s. 62, st. 18). [cānān]
3. Pederi seyre götürmüştü o cānānı bugün (s. 77, st. 15). [cānānı, -ı]

cān-güdāz: *Can yakan, can yakıcı.*

1. Fütāde-i elem-i ‘aşk cān-güdāzındır
Düşer mi Hakkī-i zārından ictināb sana (s. 38, st. 1). [cān-güdāzındır, -ın, -dır]

cānib: *Taraf, cihet, yön.*

1. Sene-i mezkūrede Mora cānibinde vefāt eyledi (s. 19, st. 19). [cānibinde, -i, -(n), -de]

2. Zāt-ı ‘ālilerinde *Seyyidü’l-kavmi hādimumum* sıfat-ı mādihasını ihrāza liyākat hāsıl olduğu cihetle mürşid-i bī-nazīrleri **cānībinden** kendisine Hādım mahlası ihdā’ ve ilbās-ı libās-ı meşīhatla kām-yāb edildi (s. 56, st. 7). [*cānībinden, -i, -(n), -den*]

cānib-i garbī: *Batı yönü, tarafı.*

1. De ki tā Rümeli’nin **cānib-i garbīsinde** Bir şehir var denilir nāmda İşkodra ona (s. 27, st. 21). [*cānib-igarbī, -(s), -i, -(n), -de*]

cānım: *“Kendi canım gibi sevdiğim, dostum, azizim” anlamında sevgi sözü olarak kullanılır.*

1. Gel Muhammed hakkı-çün gel kardaşım **cānım** yigit (s. 27, st. 11). [*cānım*]

cānıma minnet bil-: *Bir lütuf olarak kabul etmek.*

1. Onun sevk ve ibrāmını **cānıma minnet bilerek** silk-i ‘askerīye duhül eyledim (s. 28, st. 16). [*cānıma minnet bil-, -erek*]

cānımı sık-: *Bıktırmak, usanç vermek.*

1. Gūş kıl nāle vü efgānımı yā Mevlānā **Sıktı** ekdār-ı cihān **cānımı** yā Mevlānā (s. 38, st. 20). [*cānımı sık-, -tı*]

cā-nişīn-i Hacı Bektāş-ı Velī: *Hacı Bektāş-ı Velī’nin vekili.*

1. Ondan Hacı Bektāş-ı Velī dergāh-ı şerīfine gidip **cā-nişīn-i Hacı Bektāş-ı Velī** olan Hākī ‘Alī Dede’den ahz-ı dest-i icāzet eyledi (s. 55, st. 1). [*cā-nişīn-i hacı bektāş-ı velī*]

cārī: *Kullanılan, tedavülde olan.*

1. İşte bu kabīl hamıyyetli ve tuhaf sözleri memleketi ahālīsının elsinesinde dā’ir ve **cārīdir** (s. 77, st. 6). [*cārīdir, -dir*]

cārīye: *Sarayda veya konakta efendiye hizmet vermek üzere beslenen genç kız.*

1. ... emvālinin bir sülüsünü evlādına bir sülüsünü fī-sebīllāh hayrāta diger sülüsünü de āzād eylediği köle ve **cāriyelerine** vasiyyet ile hemān bilād-ı Rūm'a yürüyerek ... (s. 76, st. 17). [*cāriyelerine, -ler, -i, -(n), -e*]

cārüb-ı dīvān: *Divanın/yüce meclisin süpürgesi.*

1. Dergeh-i Sultān Mevlānā-yı Rūmī'de müdām Kemterin **cārüb-ı dīvānız** ezelden tā ebed (s. 31, st. 14). [*cārüb-ı dīvān, -ız*]

cāy-ı Kud: *Kutsal, mübarek yer.*

1. **Cāy-ı Kudse** 'ākibet kıldı sefer ikbāl ile Vāsıl oldukça sımāh-ı kalbine savt-ı rahīl (s. 11, st. 3). [*cāy-ıkuds, -e*]

cebel: *Dağ.*

1. Akçahisar'ın önünde düz ve vāsi' ovanın içinde Tiran, Şayak, Draç kazālarıyla Selimiyye kazāsı arāzīsının bir büyük kısmı bulduğundan bu 'azametli **cebelden** bakılınca medd-i nazar bu vāsi' ve eşcār ile memlū sahrā'ların birçok kısmını dağın eteginde saklanmak sūretiyle tayy ederek ... (s. 41, st. 27). [*cebelden, -den*]
2. Nihāyet tam öğlen vaktine karīb **cebelin** müntehāsına vāsıl ve Sarı Saltık zāviyesine dāhil olduk (s. 42, st. 22). [*cebelin, -in*]
3. Kimisi mağarayı Ashāb-ı Kehf mağarasına kimisi zāviyeyi hazret-i 'İsā'nın kahve ocağı odasına kimisi bu mürtefi' **cebeli** Demavend dağlarına benzetiyorlardı (s. 43, st. 3). [*cebeli, -i*]

cebel-i 'azīm: *Büyük dağ.*

1. Ben Akçahisarı bir dürbüne benzetirim. Tabaka tabaka yükselen bir **cebel-i 'azīm** bahreden altı yüz kilometre irtifā'ındaki bir mahallinde olup (s. 41, st. 23). [*cebel-i 'azīm, -in*]

Cebel-i Lübnān: *Lübnan Dağı ve çevresi Osmanlı İmparatorluğu tarafından, yarı özerk bölge olarak, 1861'de kurulup Osmanlı bölgedeki topraklarını 1918'de kaybedene kadar, Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı adı altında politik bir varlık şeklinde oluşturulmuştur.*

1. 1290/1873-74 hudūdunda **Cebel-i Lübnān** muhāsebeciligine ta'yīn olundu (s. 64, st. 14). [*cebel-i lübnān*]
2. **Cebel-i Lübnān** ahālīsinden sāhib-i dīvān-ı eş'ār-ı 'Arabiyye Hālīl Efendi el-Horī tebrīk rütbesi hakkında şu kıt'a-ı tārīhi inşād etti (s. 64, st. 15). [*cebel-i lübnān*]

ced/cedd: Soy, sop, büyük baba.

1. Benim böyle bir kitāb yazmakta olduğum İşkodra'da şüyū' bulunca garībi şurasıdır ki ba'zı okuyup yazmak bilmeyenleri bile mürāca'at ederek "Efendim benim **ceddim** şā'ir imiş işte kitābı ..." (s. 9, st. 8). [*ceddim, -im*]
2. ... "veyāhūd mecmū'ası şudur alıp okuyunuz benim **ceddimi** de vesīle-i rahmet olmak üzere kaydediniz" dediler (s. 9, st. 9). [*ceddimi, -im, -i*]
3. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa'nın pederi Mustafā ve **ceddi** Kaptan Mehmed Beylere vālīlik nasīb olmayıp İşkodra kal'e-i meşhūresinin muhāfızlığı hizmetiyle mübāhī idiler (s. 11, st. 12). [*ceddi, -i*]
4. Akçahisar'da bulduğum müddetçe Toptan-zāde hānedānının **ceddi** Ādem Aga'nın konağı olup el-hāletü hazihi hükümet konağı bulunan cihān-nümā hānede ikāmet eylediğimden ... (s. 42, st. 1). [*ceddi, -i*]
5. Müşārün-ileyhin üç lisānda olan iktidārına numūne olmak üzere Fārisī āsārından **ceddi** vefātına olan mersiyesi yukarıda mürūr eylediği gibi ... (s. 50, st. 5). [*ceddi, -i*]
6. Efendim bunlar benim **ceddimin** āsārıdır (s. 52, st. 14). [*ceddin, -in*]
7. **Ceddim** şā'irdir (s. 52, st. 14). [*ceddim, -im*]
8. "İşte āsārı lutfen okuyunuz. Benim **ceddimi** de yazınız" (s. 52, st. 15). [*ceddimi, -im, -i*]
9. Bundan üç ay evvel vefāt eyledi. Bunun için **ceddimin** āsārını başkasına emniyyet etmedim (s. 52, st. 18). [*ceddimin, -im, -in*]
10. **Ceddinin** eş'ārını getiren genç efendi birkaç gün sonra gelip kitābları aldı (s. 53, st. 20). [*ceddinin, -i, -nin*]
11. **Ceddinin** nāmının bu sūretle ihyā' edildiğinden dolayı teşekkür eyledi (s. 53, st. 21). [*ceddinin, -i, -nin*]
12. Her ne vakit kaymakām kadı gibi me'mūrlar zāviyeye gelirlerse **ceddimin** kitāblarını ziyāret ederek "Aman şu kitābı çok begendim yādigār olarak bana ver" derler (s. 56, st. 23). [*ceddimin, -im, -in*]
13. Şeyh Hālīmī Efendi dergāhına gitmiştim Hafidi bulunan şeyh fāzıl ve kibār bir adam idi Bizi istikbāl ederek **ceddinin** kütüb-hānesine götürdü ... (s. 56, st. 32). [*ceddinin, -i, -nin*]
14. ... götürdü, 'umūm kitābları ve **ceddinin** āsārını gösterdi (s. 56, st. 32). [*ceddinin, -i, -nin*]
15. Kadı efendi ricā' ederim **ceddimin** yādigārlarıdır veremem ... (s. 57, st. 8). [*ceddimin, -im, -in*]

16. Pederi āti't-tercüme Murtazā Za'īfī Efendi olduğu gibi mahdümü da āti't-tercüme Murtazā Sāfī Efendi'dir. Veled ve peder ve **ceddin** her üçünün de isimleri mutābık yalnız mahlasları ayırır (s. 68, st. 22). [*ceddin, -in*]
17. Pederinin vefātına tanzīm ile Tiran'da **cedleri** Mollā Bey Cāmi'-i şerīfinin sofasının önünün sağ tarafında bulunan merkādının ser-levha-i mezārında mahkūktur (s. 73, st. 1). [*cedleri, -ler, -i*]

cedd-i 'alā: *En büyük ata, dede.*

1. Büyük 'amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde bir nebze beyān olunduğu üzere **cedd-i 'alaları** Yūsuf Bey Ebü'l-feth Sultān Mehmed Hān hazretlerine hüsn-i hizmet ve sadākat eylediğinden ... (s. 37, st. 11). [*cedd-i 'alā, -lar, -ı*]

cedd-i 'ālī: *Büyük ata, dede.*

1. Bu Mehmed Paşa'dan yedi sekiz batın yukarıda bulunan **cedd-i 'ālileri** Koca Yūsuf Bey'dir ki (s. 11, st. 16). [*cedd-i 'ālī, -ler, -i*]
2. **Cedd-i 'ālileri** Koca Mehmed Paşa'nın vālīlikleri vaktinde 1182/1768-69 senesinde İškodra şehrinde dünyāya gelmiştir (s. 19, st. 15). [*cedd-i 'ālī, -ler, -i*]
3. Peklin kasabasında **cedd-i 'ālileri** vaktiyle binā edip el-hāletü hazīhi Eski cāmi' nāmıyla ma'rūf olan cāmi'-i şerīf hazīresinde gunūde-i mirkad-ı gufrāndır (s. 26, st. 19). [*cedd-i 'ālī, -ler, -i*]
4. Ez-cümle **cedd-i 'ālileri** Şeyh Receb Efendi bir mürşid-i sāhib-vukūf olarak bu hākdān-ı fenāda yüz on dokuz sene mu'ammer olmuştur (s. 46, st. 14). [*cedd-i 'ālī, -ler, -i*]
5. **Cedd-i 'ālileri** Ādem Aga Akçahisar kal'esinin muhāfızı olup hayrātkār ve dirāyet-şi'ār bir zāt-ı şecā'at-nihād idi (s. 59, st. 1). [*cedd-i 'ālī, -ler, -i*]

cedd-i āsafāne: *Vezire yakışacak şekilde soy, ata.*

1. 1189/1775-76 senesinde **cedd-i āsafanelerinin** vefāti üzerine pederi Mustafā Paşa İškodra vālisi olarak on üç sene mikdārı vālīliği hüsn-i ifā ile 1202/1787-88 senesinde sefere me'mūr edilmişti (s. 19, st. 17). [*cedd-i āsafāne, -ler, -i, -nin*]

cehd et-: *Çalışıp çabalamak, uğraşmak.*

1. **Cehd edegör** olmayasın tā himār (s. 63, st. 17). [*cehd et-, -e, -gör*]

cehennem: *Dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer (Sıcak).*

1. Hazân-ı deyle **cehennem** gamında kaldım ben
Eyâ nesîm-i bahâr-ı behiştîyân yetiş (s. 32, st. 1). [*cehennem*]

celâdet: *Boyun eğilmemesi gereken yerde gösterilen şuurlu cesâret, yüreklilik.*

1. Ahâlîsi şecâ'atla meşhûr ve tevârîh-i 'Osmâniyede niçe niçe **celâdetleri** mestûr olan müntehâ-yı hudûdda ve kenâr-ı bahirde vâki' Ülgün kasabası ümerâsından ve 'asrımız şu'arâsındandır (s. 22, st. 5). [*celâdetleri, -ler, -i*]

Celâlî'd-dîn Paşa: *Rızâ Bey'in oğludur. Babası gibi o da Osmanlı hanedanına damat olmuştur.*

1. Merhûm Rızâ Bey'in mahdûmu **Celâlî'd-dîn Paşa** hazretleri de el-hâletü hazihi vüzerâ-yı 'izâm-ı mekârim-ittisâmdan ve dâmâd-ı me'âlî-nejâd-ı hazret-i şehriyârîdendir (s. 37, st. 18). [*celâlî'd-dîn paşa*]

celbet-: *Getirtmek, çağirtmek, davet etmek.*

1. Mu'ârızı bulunan bir zât tarafından İşkodra vâlîsi Mustafâ Paşa'ya 'aleyhinde şiddetli şikâyetler tevâlî edince merkûmu **celbederek** eger bir daha hakkında efendisi olan İşkodra vâlîsine şikâyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdîm etmek sûretiyle ... (s. 23, st. 24). [*celbederek, -erek*]
2. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel 'ulemâsı, fuzalâsı, zâviyeleri, tekyeleri, meşâyihî bir haylî mühim kitâbları seffîneleri ma'lûmum idi. Ya kendim bizzât gider yâhud onları yanıma **celbederdim** (s. 72, st. 6). [*celbet-, -er, -di, -m*]

celbolun-: *Getirtilmek, çağirtılmak.*

1. ... İşkodra vâlîliğine hitâm verdirilerek Der-Sa'âdet'e **celbolundugu** sırada pederiyle birlikte Der-Sa'âdet'e gelmiştir (s. 35, st. 15). [*celbolundugu, -duk, -u*]

celî: *Açık, belli, meydanda, âşikâr.*

1. **Celī** her safhasında nīk ü bed ahvāli akvāmın (s. 67, st.3). [*celī*]

cellād-ı bī-emān: *Merhametsiz cellat.*

1. Yetiş ben ölmeden ey şāh-ı dil-sitān yetiş
Serim dolaşmada **cellād-ı bī-emān** yetiş (s. 31, st. 26). [*cellād-ı bī-emān*]

cem^c et-: *Toplamak, bir araya getirmek.*

1. Müretteb ve mufassal dīvānından başka meşāhir-i münşiyānın muharrerātını **cem^c ederek** hatt-ı destiyle tahrīr eylediği bir münşe'atı ve şu'arā-yı 'Arab'ın eş'arını ve nevādir-i ahvālini muhtevī ... (s. 31, st. 17). [*cem^c et-, -erek*]

cem^c eyle-: *Toplamak, bir araya getirmek.*

1. Merkez-i vilāyete **cem^c eylediği** şu'arā ve üdebā ile müşā'areler edip bu vesīle ile edebiyāt-ı 'Osmāniyye'nin teksīr ve ta'mīmüne muvaffak olmuştur (s. 12, st. 28). [*cem^c eyle-, -dik, -i*]

cem^c kıl-: *Toplamak, bir araya getirmek.*

1. **Cem^c kıl** zihn-i perīşānımı yā Mevlānā (s. 38, st. 26). [*cem^c kıl-*]

cem^c ol-: *Toplanmak, bir araya gelmek.*

1. Hākini vardır yeri İşkodra'nın medh eylesem
Bu zemīn ürcüzeli bir tāze dīvān **oldu cem^c** (s. 30, st. 2). [*cem^c ol-, -du*]
2. Ümerā ardına dā'im kişiler **cem^c oluyor** (s. 52, st. 22). [*cem^c ol-, -(u), -yor*]
3. Ki ta'āmın kokusundan kediler **cem^c oluyor** (s. 52, st. 23). [*cem^c ol-, -(u), -yor*]

cemā'at: *Bir imama uyup namaz kılan müslümanların bütünü; camideki topluluk.*

1. Hamdī Efendi merkebin şimdi bulunacağına dā'ir köylüye tesellī verdikten sonra **cemā'ata** hitāb ederek ... (s. 53, st. 14). [*cemā'ata, -a*]

cemāl: *Güzellik; Allah'ın "Cemāl (güzel)" sıfatı.*

1. Biz ‘ibādet etmeziz Cennet için ‘ābid gibi
Hak **cemālīdir** ezelden maksad-ı aksā bize (s. 18, st. 21). [*cemālīdir, -i, -dir*]

cemāl ü rüh-ı cānān: *Sevgilinin canı ve güzelliği.*

1. ‘Āşık oldur ki **cemāl ü rüh-ı cānānı** görüp
Ola cān terki ile behrever-i devlet-i ‘aşk (s. 18, st. 3). [*cemāl ürüh-ı cānān, -ı*]

cemāzī: *Bazı Arabī aylardaki tamlamalarda kullanılan ilk kelime.*

1. ... tārīhdeki “جم” **cemāzī’ye** “ل” ulā’ya işāret olarak “[?] خيم ير” usūlüyle tārīhi meydāna getirilmiş āl-i hams ta‘bīriyle de beş ‘aded ta‘miyyesi olduğuna işāret eylemiştir (s. 30, st. 11). [*cemāzī’ye, -(y), -e*]

cemī’-i şeh: *Hükümdarların hepsi.*

1. Bileydiler ne şehensāh-ı şems-tāc idügün
Cemī’-i şehler olurdu gedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 10). [*cemī’-i şeh, -ler*]

cemm-i gafīr: *Büyük insan kalabalığı.*

1. Bu hikāyeler ihtimāl ki başkaları nāmına da söylenilmiş olur. Lākin bu zāt tarafından dahi vukū‘ bulduğunu bir **cemm-i gafīr** beyān eylediler (s. 53, st. 19). [*cemm-i gafīr*]

cenāb-ı Çāker: *Saygıdeğer Çāker. (d. 1205/1790-91 - ö.1274/1857) Çāker Mehmed Bey, aslen Zileli olup çeşitli zamanlarda divan kātipleğinde bulunmuş divan şairidir.*

1. **Cenāb-ı Çāker** bir şā‘ir-i zarīf olmakla ber-ā-ber ... (s. 28, st. 3). [*cenāb-ı çāker*]
2. Biz de mebādī-i tercüme-i hāllerini kendi lisānından olarak kārīlerimize dinletmeyi münāsib gördük. **Cenāb-ı Çāker** diyor ki ... (s. 28, st. 7). [*cenāb-ı çāker*]

cenāb-ı Fātih: *Saygıdeğer Fātih.*

1. ... cedd-i ‘alaları Yūsuf Bey Ebü’l-feth Sultān Mehmed Hān hazretlerine hüsn-i hizmet ve sadakat eylediginden *ni‘me’l-emīr* vasf-ı ‘ālīsine mazhar olan **cenāb-ı Fātih** tarafından Koca Yūsuf ta‘biriyle taltif olunmuş ... (s. 37, st. 13). [*cenāb-ı fātih*]

cenāb-ı Hakk: *Allah.*

1. **Cenāb-ı Hakka** farīza-ı tahmīdi ifādan sonra şöylece söze başlarım (s. 8, st. 3). [*cenāb-ı hakk, -a*]

cenāb-ı Hüseyin-i Müctebā efendilerimiz: *Hz. Peygamber’in torunu, Hz. Fātıma ile Hz. Ali’nin küçük oğlu, Kerbelā şehidi. Bir rivayete göre başı Necef’te babasının yanına gömülmüştür.*

1. Sonra seyāhata çıktı. Sultān-ı Necef hazret-i ‘Aliyyü’l-Murtazā ve şehriyār-ı Kerbelā **Cenāb-ı Hüseyin-i Müctebā Efendilerimizi** ziyāretle kām-yāb oldu (s. 55, st. 2). [*cenāb-ı hüseyin-i müctebā efendilerimiz, -i*]

cenāb-ı Müste‘ān: *Kendisinden yardım istenen yüce Allah.*

1. ‘Ömr ü iclālin ziyād etsin **cenāb-ı Müste‘ān** (s. 44, st. 12). [*cenāb-ı müste‘ān*]

cenāb-ı Rūmī-i mu‘ciz-edā: *Davranış ve tavırları, anlatış ve üslubu taklit edilemeyecek kadar yüce ve olağanüstü olan Cenāb-ı Rūmī’/İzmirli Muhyiddīn Rūmī Paşa.*

1. **Cenāb-ı Rūmī-i mu‘ciz-edāyı** hazret-i Hak Hemīşe eyleye ‘ömr-i tavil ile şādān (s. 65, st. 7). [*cenāb-ı rūmī-i mu‘ciz-edā, -(y), -i*]

cenāb-ı şeyh: *Hazreti şeyh.*

1. **Cenāb-ı şeyhinin** emriyle geldi Tebriz’den (s. 34, st. 7). [*cenāb-ı şeyh, -i, -nin*]
2. ... bulunmak ‘akīmü’l-imbān olduğu anlaşılmağa **cenāb-ı şeyhin** āsar-ı girān-behāsı ve sā‘ir kütüb-i nādiresi bi’z-zarūre ziyāret olunamadı (s. 56, st. 19). [*cenāb-ı şeyh, -in*]

cenāb-ı Şemimī: *Saygıdeğer Şemimī. (d.1748-ö.1803/1807) İşkodra’nın Akçahisar kasabesindeki Bektaşī dergāhında şeyhlik yapanlardan biri.*

1. **Cenāb-ı Şemimî'nin** Toptan-zāde Kaplan Paşa tarafından vukū' bulan şehādetinden sonra Akçahisar'a dört sā'at mesāfede vāki' Mat Nehri kenārında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 9). [*cenāb-ı şemimî, -nin*]

cenk: *Mücadele, kavga, çekişme.*

1. Cuyüş-ı baht-ı siyehle hemîşe **cenkdeyim**
Misāl-i müjde-i te'yîd-i āsumān yetiş (s. 32, st. 7). [*cenkdeyim, -de, -(y), -im*]

Cennet: *İmanlı ve iyi kimselerin ölümünden sonra Allah tarafından mükafat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nimetlerle dolu yer.*

1. Biz 'ibādet etmeziz **Cennet** için 'ābid gibi (s. 18, st. 20). [*Cennet*]
2. Çıkdı tārīh āl-i hamsın 'aşkına gurre-cemāl
Ey Necīb Çāker Mehemmed etti mesken **Cenneti** (s. 30, st. 14). [*Cenneti, -i*]

Cennet-i me'vā: *Me'vā Cenneti, Kur'an-ı Kerim'de adı geçen sekiz Cennetten biri; sığınılacak yer, yurt.*

1. 'Aynımızda oldu eşyā' **Cennet-i Me'vā** bize (s. 18, st. 23). [*Cennet-i me'vā*]

Cennet-i rüy: *Sevgilinin yüzünün (Cennet gibi) çok güzel, iç açıcı olması.*

1. **Cennet-i rüy**un görüp dünyāya hācet kalmadı (s. 15, st. 25). [*Cennet-i rüy, -un*]

Cennet-i 'ulyā: *Çok yüce Cennet.*

1. Hak vere **Cennet-i 'ulyāda** mekân-ı a'lā (s. 25, st. 9). [*Cennet-i 'ulyā, -da*]

Cennet-misāl: *Cennet gibi.*

1. Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a me'mūr olarak altı ay anda karār eyledim ve mahbüb-ı dil-ārām ve vefākārım yanımda bulunduğu için ol havālī nazarımda **Cennet-misāl** idi (s.28, st. 20). [*Cennet-misāl*]

cenüb-ı şarkî: *Doğu tarafının güneyi.*

1. İşkodra vilâyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 kilometre **cenüb-ı şarkîsinde** vâki^c ve hem-nâmı olan kazânın merkezi bulunan Kavaye kasabasıdır (s. 23, st. 15). [*cenüb-ı şarkî, -(s), -i, -(n), -de*]

cerbezeli: *Güzel ve inandırıcı konuşan (kimse); becerikli, tuttuğunu koparan (kimse).*

1. Natük, mütekellim, hamiyetli, **cerbezeli** bir zât imiş (s. 76, st. 4). [*cerbezeli*]

cereyân et-: *Akmak.*

1. Lâkin karyenin önünden **cereyân eden** Drin nehri tahvîl-i mecrâ eylediginden ba'zı bataklıklar hâsıl olmakla ber-â-ber ... (s. 10, st. 7). [*cereyân et-, -en*]

cerr: *Medrese talebelerinin üç aylarda köylerde imamlık ve vâizlik yaparak bir yıllık geçimlerini sağlayacak para ve erzâkı toplamaları işi.*

1. Biz dahi sūhte gibi **cerre** şitâb eyleyelim
San'at-ı cer ile belki gelir eskâl-i hatab (s. 68, st. 11). [*cerre, -e*]

cesîm: *Büyük.*

1. Çâker Efendi merhûmun **cesîm** hânesinde mahdûmu Dervîş Efendi ikâmet etmektedir (s. 30, st. 19). [*cesîm*]
2. El-hâletü hazîhi Akçahisar'ın hükûmet konagı olan ve gâyet **cesîm** ve safâdâr olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizâm-ı taksîmât Toptan-zâde Âdem Aga'nın hüsn-i tabî'at sâhibi ve değerli bir zât olduğunu gösterir (s. 59, st. 19). [*cesîm*]

cevâb(lar) ver-: *Karşılık vermek.*

1. ... ba'zı def'alarda li-muharririhî'l-fakîr veya li-nâmıkîhî'l-hakîr 'ibâreleriyle nazîreler tahrîr eylemiştir. Şu'arâ-yı eslâf ve mu'âsirîne güzel **cevâblar vermiştir** (s. 69, st. 10). [*cevâb(lar) ver-, -lar-miş, -tir*]

cevāmi': *Camiler.*

1. ... gerek İşkodra'da gerek havālīsinde **cevāmi'** medāris kütüb-hāneler binā ederek pek çok 'ulemā ve fuzalā yetiştirmişler ve niçe niçe şu'arā ve üdebāyı memnūn ve bekām eylemişler idi (s. 12, st. 21). [*cevāmi'*]

cevāmi'-i şerīfe: *Mübarek camiler.*

1. Sonra yine vatan-ı aslīsine gelerek mu'allimliğine devām ve bir haylī zekī talebe yetiştirmege ikdām ve **cevāmi'-i şerīfede** va'z u nasīhatla imrār-ı eyyām eylemekte (s. 52, st. 10). [*cevāmi'-i şerīfe, -de*]

cevelān eyle-: *Gezmek, dolaşmak.*

1. İşkodra vilāyetinde iki üç māh kadar **cevelān eyledikten** sonra yine Yanya'ya 'avdet eyledim (s. 8, st. 13). [*cevelān eyle-, -dik, -ten*]

cevher-i tārīh: *Bir mısradā veya beyitte Arap alfābesinin sadece noktalı harflerinin toplanmasıyla tarih düşürme metodu.*

1. Şeyhinin dedi Sa'īdī **cevher-i tārīhini** (s. 49, st. 25). [*cevher-i tārīh, -i, -(n), -i*]

cevr: *Haksızlık edip incitme, eziyet, cefā.*

1. Ol bütün **cevr**i safādır rāhat-ı dildir bana (s. 70, st. 8). [*cevr, -i*]

Cevrī: (ö. 1065/1654) *Divan şairi ve hattat. Cevrī Çelebi, Cevrī Dede diye anılan şairin asıl adı İbrāhim'dir.*³³

1. .. gibi İnan şu'arāsının ve Bāki, Ne'fī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā'ilī, Mezāki, Şehrī, **Cevrī**, Nābī, Nedīm, Nahīfī, Rāgıb Paşa gibi 'Osmānlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütālā'adan ayırmazdı (s. 20, st. 12). [*cevrī*]

³³ Ayan, 1993

Cevzā: *İkizler burcu (Yükseklik ve yücelikle anılır.).*

1. Mihr-i dīdāra mukābil feyz ile buldum kemāl
Encüm-i Zühre, Kamer, **Cevzāya** hācet kalmadı (s. 16, st. 6). [cevzāya, -(y), -a]

cez' ü fez': *Korkuyla ağlayıp sızlanma.*

1. **Cez' ü fez'in** ne olur fā'idesi ey Fehmī (s. 25, st. 16). [cez' üfez', -in]

cezbe gel-: *Kendinden geçmek, kendini kaybedecek derecede coşmak.*

1. Vefātı takarrüb eylediği esnāda kendisine bir **cezbe gelerek** 'Arabıyyü'l-'ibāre olmak üzere tamām otuz iki beyit münācāt-ı bedī' inşād eylemiş ... (s. 48, st. 17). [cezbe gel-, -erek]

cezbe ol-: *Bir şeyin çekiciliğinin etkisi altında kalmak, ona doğru çekilmiş olmak.*

1. Ziyāde **cezbe olur** dil-ber-i hat-āverde
Yazıldı vefk-i sad ender sad ol rüh-ı terde (s. 50, st. 10). [cezbe ol-, -(u), -r]

cidden: *Gerçekten, hakikaten, sâhiden.*

1. Paşa **cidden** ibrāz-ı me'āsir-i kifāyet ve dirāyet ederek vilāyet-i mezkūrede ve civārında bulunan eşkiyâyı temizledi (s. 12, st. 5). [cidden]

ciddi: *Önemli, üzerinde durulması gereken durum; gerçeğe uygun, yalan veya şaka olmayan durum.*

1. İşte sâhib-tercüme pek **ciddi** bir zāt-ı 'ālī-kadr olduğu gibi pederleri Şeyh Yūnus dahi bir şeyh-i kesīrū'l- fazā'il idi (s. 48, st. 3). [ciddi]

cife-i dünyā: *Dünya leşi.*

1. Meylimiz yok **cife-i dünyāya** 'ālī-himmetiz (s. 18, st. 24). [cife-i dünyā, -(y), -a]

cifr: *Guya insanı gayba muttali eden bir ilm.*³⁴ *Başlangıcının Hz. Ali'ye dayandığı rivāyet edilen, harf, rakam ve semboller yoluyla gelecekte olacak şeyleri haber verdiğine inanılan ilim, ilm-i cifr.*

1. Şeyh-i müşārün-ileyh ‘ulūm-ı ‘Arabiyyede me’zūn ve fıkihta nādirü’l-butūn ve **cifr**, remel, vefk gibi ma‘ārif-i ‘Arabiyyede zū-fünūn olduktan başka üç lisānda dahi bir şā‘ir-i kāmīl olduğundan ... (s. 48, st. 15). [cifr]
2. **Cifr** ile vefk-i mutalsam dopdolu
‘ilm-i sırr-ı Hālik-i a‘zā’m gönül (s. 55, st. 23). [cifr]

cigeri(m) yan-: *Çok acı çekmek, çok üzölmek.*

1. **Yandı cigerim** düdu çıkıp tuttu semāyı (s. 40, st. 12). [cigeri(m)yan-, -dı]

cihān: *Dünya, kāinat, yeryüzü, zemin.*

1. Bāgbānā bu **cihānda** nev-bahārım kandadır (s. 15, st. 21). [cihānda, -da]
2. Serserī gezdım **cihān** iklimini Mecnūn gibi
Dilde buldım yārimi Leylāya hācet kalmadı (s. 16, st. 9). [cihān]
3. Ey Halīlī ben bugün oldım **cihānın** mukbili
Yār ile yār olmuşam Dārāya hācet kalmadı (s. 16, st. 11). [cihānın, -ın]
4. Pederim geçti **cihāndan** edip ‘azm-i ‘ukbā (s. 25, st. 6). [cihāndan, -dan]
5. Bu **cihānda** kimine mihnet ü gam vermişler (s. 26, st. 22). [cihānda, -da]
6. Çāker hele ‘āşıklara tertībi-y-le dīvān
Koydun bu **cihān** içre büyük bir eser-i pāk (s. 30, st. 4). [cihān]
7. Karīn-i yek nigeh-i hışmın olmasın yoksa
Cihānı eyleme bir iş midir harāb sana (s. 37, st. 29). [cihānı, -ı]
8. Harāmdan kaçmayan ādem **cihānda** zevk eder Hamdī (s. 54, st.16). [cihānda, -da]
9. Tev’em olmuş sūruna kahbe **cihānın** mātemi (s. 61, st. 24). [cihānın, -ın]
10. **Cihānda** oldu musallā-yı ‘aşk-ı küy-ı nigār (s. 71, st. 12). [cihānda, -da]
11. Ne ‘acebdir bu **cihān** kurdunu mahmūd eyler (s. 77, st. 4). [cihān]
12. Bu **cihān** müdbiredir müdbire hemm vermişler (s. 77, st. 18). [cihān]

cihāngir: *Dünyayı zaptetmiş, hükmü altına almış.*

³⁴ Muallim Nācī, 1894

1. Lâkin galeyân-ı harâret-i hamiyetkârîsi bununla da sükûnet-yâb olamadığından nakleylediği hikâyeyi tamamlamamış iken “Biz ‘Osmânlılar **cihângir** bir devlet iken niçin birtakım fenâ adamların su-i idâresiyle bu hâle geldik” diye bağırarak odadan kalkıp gider (s. 76, st. 10). [*cihângir*]

cihân-nümâ: *Manzarayı bütünüyle görebilmek amacıyla yapılan yüksek bina (Dünyayı gösteren).*

1. Akçahisar’da bulduğum müddetçe Toptan-zâde hânedânının cediti Âdem Aga’nın konagi olup el-hâletü hazîhi hükümet konagi bulunan **cihân-nümâ** hânedâde ikâmet eylediğimden ... (s. 42, st. 2). [*cihân-nümâ*]

cihet: *Sebep, vesile.*

1. Benim ta‘accübüm artmakla ber-â-ber kelâmı ‘Osmanlı edebiyâtı edebiyâtı **cihetine** döktüm (s. 8, st. 19). [*cihetine, -i, -n, -e*]
2. Bir aydan ziyâde duramayacağım **cihetle** gece gündüz çalışmaya başladım (s. 9, st. 10). [*cihetle, -le*]
3. ... Drin nehri tahvîl-i mecrâ ederek tугyân-ı miyâh zamânlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu **cihetle** hâsıl olan tagayyürât münâsebetiyle levha-i merkâd-ı mübâreki bulunamamıştır (s. 12, st. 18). [*cihetle, -le*]
4. Kasaba-i mezkûre muhârebe-i zâ’ile netîcesinde Karadag’a terk olunduğu **cihetle** bi’t-tab‘ gittim (s. 22, st. 8). [*cihetle, -le*]
5. Zât-ı ‘âlîlerinde Seyyidü’l-kavmi hâdimuhum sıfat-ı mâdihasını ihrâza liyâkat hâsıl olduğu **cihetle** mürşid-i bî-nazîrleri cānîbinden kendisine *Hâdim* mahlası ihdâ’ ve ilbâs-ı libâs-ı meşîhatla kām-yâb edildi (s. 56, st. 6). [*cihetle, -le*]

cild: *Bir eserin, birbirinin devamı olarak birkaç kitap hâlinde basılan kısımlarından her biri.*

1. Yukarıda zikri mürûr eylediği üzere dîvân-ı sâ’ibe mufassal bir şerh tahrîrine ibtidâr ederek bir **cild** mikdârı olmak üzere elif harfinde olan gazellerin şerhlerini ikmâl eylemiş ... (s. 31, st. 20). [*cild*]
2. Merhûm müşârün-ileyh Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi’nin hatt-ı destiyle kutbü’l-aktâb-ı samedânî hazret-i Şeyh ‘Abdülkâdir Geylânî’nin Fütühü’l-Gayb nâm kitâb-ı ‘âlîsi ve daha üç dört **cild** sâ’ir istinsâh eylediği ‘Arabî kitâblar manzûrumuz oldu (s. 50, st. 2). [*cild*]

cilveger ol-: *Cilveli olmak, cilve yapmak.*

1. Hâne-i dilde komaz nakş-ı nukûş-ı gayrı
Lutf ile **cilveger oldukda** güzel sûret-i ‘aşk (s. 18, st. 2). [*cilveger ol-, -duk, -da*]

cism-i cevher-i cān: *Ruhunun kıymetinin varlığı.*

1. Ne **cism-i cevher-i cān** olduğun bileydi eger
Ederdi rûhunu ‘âlem fedâ-yı Mevlânâ (s. 33, st. 11). [*cism-icevher-i cān*]

civân: *Genç, taze delikanlı.*

1. Üç sene ‘ale’t-tevālî ol **civânın** ‘aşkıyla ta‘lîm ve ta‘allüm-i sinâ‘î-i âteş-bâzî ve tahsîl-i fûnûn-ı top-endâzî ederek fûnûn-ı mezkûrede kesb-i mahâret ü kemâl eyledim (s. 28, st. 17). [*civânın, -ın*]

civân: *Genç kadın.*

1. Benden ol vahşî **civân** öyle kaçar kim gūyâ
Bana meyl etmemege yâra kasem vermişler (s. 27, st. 1). [*civân*]

civân-ı bî-hemtâ: *Benzersiz genç.*

1. Felek böyle medîd bir muvaffakiyyeti kimseye revâ görmeyeceğinden ol esnâda ol **civân-ı bî-hemtâya** bir ‘aded dâne-i top isâbet ederek şerbet-i şehâdeti nûş eyledi (s. 28, st. 21). [*civân-ı bî-hemtâ, -(y), -a*]

civân-ı merkûm: *Yukarıda anılan genç.*

1. **Civân-ı merkûm** ise bir dil-ber-i vefâkâr idi (s. 28, st. 15). [*civân-ı merkûm*]

civân-ı necib: *Asil genç.*

1. ... mahdūmlarının büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervīş Bey yirmi yaşlarında birer **civān-ı necīb** oldukları hâlde 1236/1820-21 senesinde İşkodra'da terk-i hayāt ettirilmişlerdir (s. 14, st. 3). [*civān-ı necīb*]

civār: *Yakın yer, çevre, yöre, etraf.*

1. Paşa cidden ibrāz-ı me'āsir-i kifāyet ve dirāyet ederek vilāyet-i mezkūrede ve **civārında** bulunan eşkiyāyı temizledi (s. 12, st. 5). [*civārında, -ı, -(n), -da*]
2. Zikr olunan Dragos kal'esi **civārında** medfūn olan müşārün-ileyh Kanber Baba rivāyete göre zamān-ı hazret-i Fātih mazanne-i kirāmından bir zāt-ı 'ālī-kadrdır (s. 14, st. 20). [*civārında, -ı, -(n), -da*]
3. **Civārında** gāyet mürtefi' ve dört köşeli mevcūd olan sâ'at kulesi bir 'asır evvel oranın hānedān ve mütemevvilānından olan İbrāhīm Bey tarafından binā olunmuştur (s. 23, st. 20). [*civārında, -ı, -(n), -da*]
4. Merkādları İşkodra'da Çukurçeşme mahallesinde hāneleri **civārında** bulunan Çukurçeşme cāmi'-i şerīfi havālīsinde safādār bir mevki'dedir (s. 30, st. 16). [*civārında, -ı, -(n), -da*]
5. Lākin Ādem Aga merhūmun Akçahisar kal'esinde Dolma denilen mahalde mazanne-i kirāmdan Hacı Mustafā Efendi tekyesi **civārında** yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış mezārına gidip ziyāret ettim (s. 59, st. 12). [*civārında, -ı, -(n), -da*]
6. ... ahīren re's-i maskat-ı vālāları olan Tiran'a **civār** Kavaye kazāsı kaymakāmlığına nasb ve ta'yīn olunmuştur (s. 72, st. 21). [*civār*]
7. Uykuda buldugundan 'avdet ve **civār** bir mahalde ikāmetle bir müddet sonra tekrār gider (s. 73, st. 9). [*civār*]

Cum'a: *Cuma günü.*

1. ... el-hāsıl Tiran'da ne kadar san'at erbābı varsa zāten **Cum'a** olmak münāsebetiyle çarşı pazar ta'tīl olduğundan ... (s. 45, st. 22). [*cum'a*]

Cum'a günü: *Perşembe ile cumartesi arasındaki günün adı, haftanın altıncı günü.*

1. Bu şehirde hiçbir yerde görmediğim bir 'ādete tesādūf ettim. Şöyle ki her **Cum'a gününe** mahsūs olmak üzere bir çarşı kurulur (s. 45, st. 18). [*cum'a günü, -(n), -e*]
2. Ben Tiran'da bulduğum yirmi gün zarfında üç **Cum'a günü** bu çarşıya devām ettim (s. 45, st. 30). [*cum'a günü*]

cuyūş-1 baht-1 siyeh: *Kötü talihin coşması.*

1. **Cuyūş-1 baht-1 siyehle** hemîşe cenkdeyim (s. 32, st. 7). [*cuyūş-1 baht-1 siyeh, -le*]

cübbe: *Elbise üstüne giyilen, bedeni uzun ve bol, yenleri geniş, düğmesiz giyecek.*

1. ... evvelâ başından imâmesini ve biraz sonra sırtından **cübbesini** ve daha sonra da ayaklarından mestlerini çıkarırdı (s. 76, st. 9). [*cübbesini, -(s), -i, -(n), -i*]

cüdâ düş-: *Ayrı düşmek, ayrı kalmak.*

1. Ey sabâ benden **cüdâ düştü** nigârım kandadır (s. 15, st. 10). [*cüdâ düş-, -tü*]

Cümâde'l-ülâ: *Arabi ayların beşincisi (Cemâziyelevvel).*

1. Sâhib-tercüme Çâker Efendi'nin vefâtı sene-i mezkûrenin **Cümâde'l-ülâsı** guresinde vukû' bulmağla ... (s. 30, st. 10). [*cümâde'l-ülâsı, -(s), -i*]
2. Yetmiş bir yaşında olduğu hâlde sene-i mezkûre **Cümâde'l-ülâsında** infisâli vukû'a gelerek Der-Sa'âdet'e 'avdet ve muvâsalatından yedi mâh sonra yâ'nî 1313 senesi Zilhicesinin dördüncü gününde (17 Mayıs 1896) irtihâl-i Dâr-ı Na'îm ederek ... (s. 36, st. 27). [*cümâde'l-ülâsında, -(s), -i, -(n), -da*]

cümle: *Herkes.*

1. Kişi 'aşk ile olur sâhib-i kadr u 'izzet
Cümleye gâlib olur debdebe-i 'izzet-i 'aşk (s. 18, st. 8). [*cümleye, -(y), -e*]
2. Zeyl-i ahbâbımız âdâb ile ba'de't-takbîl
Eyle teblîg-i selâm **cümleye** ferden ferdâ (s. 27, st. 18). [*cümleye, -(y), -e*]

cümle: *Tamam, bütün, hep.*

1. ... mecmû'alarda mevcûddur. Bunların **cümlesini** dercetmege kitâbımızın tahammülü olmadığından ... (s. 12, st. 31). [*cümlesini, -(s), -i, -(n), -i*]
2. Fi'l-hakîka ben bu dîvânların **cümlesini** nefîs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserî müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hâletü hazîhi İşkodra kütüb-hânesinde ve üdebâsı ellerinde mevcûd gördüm (s. 20, st. 13). [*cümlesini, -(s), -i, -(n), -i*]

3. ... o zamanda vāki^c olan devlet muhārebātının **cümlesine** iştirāk ve ibrāz-ı sadākata inhimāk eylediginden ... (s. 25, st. 26). [*cümlesine, -(s), -i, -(n), -e*]
4. Gülmek yok hafiflik yok vakārlı bir tācirde ne kadar evsāf-ı ‘ālīye var ise **cümlesi** bunlarda mevcūd bulunur (s. 45, st. 29). [*cümlesi, -(s), -i*]
5. El-hāletü hazihi türbesinde mevzūn birçok Türkçe kitāblar ve manzūmeler mevcūddur. Bunların **cümlesini** gözden geçirdim (s. 55, st. 14). [*cümlesini, -(s), -i, -(n), -i*]
6. Ahfādından mütehayyiz zātlar ve güzel şā‘irler zuhūr etmiştir ki **cümlesi** mahallerinde mezkūrdur (s. 59, st. 28). [*cümlesi, -(s), -i*]

cümle: "Bütün, her" anlamında belgisiz sıfat.

1. **Cümle** ashāb-ı mürīdānı ederdi şādumān (s. 49, st. 6). [*cümle*]
2. **Cümle** mahlūka müsāvī nazar etmek güçtür (s. 58, st. 8). [*cümle*]
3. Genc iken şā‘ir-i mümtāz oldun
Cümle akrāna ser-efrāz oldun (s. 65, st. 16). [*cümle*]

cünbiş-i ebrū: Kaş hareketi.

1. **Cünbiş-i ebrū** ile bārī nigāh et cā-be-cā (s. 24, st. 10). [*cünbiş-iebrū*]

cürm et-: Kabahat, kusur işlemek.

1. Aç kalıp **cürm edene** eyleme tekdīr-i ‘anīf (s. 58, st. 6). [*cürm et-, -en, -e*]

cüzdān: Evrak çantası; belge.

1. O memlekete gittim mi derhāl o zātları bulur şübhe ettigim husūslarda onlardan hāl-i mes‘ele eder ve onların da o havālīdeki her bildigi zātlar kimler ise tahkīk eder ve **cüzdānıma** kaydederdim (s. 72, st. 4). [*cüzdānıma, -ım, -a*]

3.3.5. Ç

çabuk: *Süratli bir şekilde, tez.*

1. Bir avcı biraz balık hediye getirerek tazısının **çabuk** tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricâ etmiş (s. 53, st. 8). [çabuk]

çag: *Hayatın dönemlerinden her biri, yaş.*

1. Sâhib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi mebdâ-i tahsîli bi'l-itmâm tahsîl-i 'ulûm-ı 'âliyyeye mecbûriyyet **çagina** geldikte âti't-tercüme Boric-zâde Halîl Necîb Efendi'nin birâderi İškodra 'ulemâsından Dâvud Şükrî Efendi'den ... (s. 64, st. 7). [çagina, -i, -(n), -a]

çağla-: *Coşkun biçimde akmak, coşmak.*

1. Bakıp çeşm-i gazabla **çağlayan** enhârî gösterdi (s. 21, st.21). [çağlayan, -(y), -an]
2. Her tarafında sular **çağlayarak** magaranın gavrına doğru akıp gidiyordu (s. 42, st. 27). [çağlayarak, -(y), -arak]

çâh-ı sefâlet: *Perişanlık çukuru.*

1. Çıkar mı süfle kesb-i câh ile **çâh-ı sefâletten** (s. 54, st. 10). [çâh-ı sefâlet, -ten]

çâk eyle-: *Yırtmak.*

1. Dest-bürd-i himeminle koma **çâk eyleyeler**
Dest-i a'dâda giribânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 7). [çâk eyle-, -(y), -e, -ler]

Çâker: (d. 1205/1790-91 - ö.1274/1857) *Çâker Mehmed Bey, aslen Zileli olup çeşitli zamanlarda divan kâtipliğinde bulunmuş divan şairidir.*

1. **ÇÂKER**
İsmi Mehmed'dir (s. 27, st. 7). [çâker]
2. İsminin Mehmed ve mahlasının **Çâker** olduğunu hem-nâmı olan bir zâta hitâben yazdığı bu beyit ile işâret etmiştir (s. 27, st. 8). [çâker]
3. Mahlasım **Çâkerse** isimdir Muhammed sen gibi (s. 27, st.10). [çâkerse, -se]

4. Sorar olursa eger **Çāker'in** ahvālinden (s. 27, st. 19). [*çāker'in, -in*]
5. Etdi **Çāker** felek-i süfle-nihād āhir-i kār (s. 29, st. 14). [*çāker*]
6. **Çāker** hele 'āşıklara tertībi-y-le dīvān
Koydun bu cihān içre büyük bir eser-i pāk (s. 30, st. 3). [*çāker*]
7. Ölürsem de yemem gam belde-i İşkodra'da **Çāker** (s. 30, st. 6). [*çāker*]
8. Şā'ir-i pür-güylükta **Çāker** emsālin senin
Gelmedi zanneylerim vakt-i sa'ādetten beri (s. 30, st. 23). [*çāker*]
9. **Çāker'i** bak ki kabūl eylediler Mevleviyān
Deme ahrār-perestār ile etmez ülfet (s. 31, st. 10). [*çāker'i, -i*]
10. Bırakma dest-i garīmde bu **Çāker'i** medyūn (s. 32, st. 9). [*çāker'i, -i*]
11. Dā'imā sevk eder idbāra bizi ey **Çāker**
Kaderin def'ine bilmem ki ne tedbīr edelim (s. 32, st. 20). [*çāker*]
12. Garaz vasıfsa bu tafsīlden eger **Çāker**
Kanı o vasf kim olsun sezā-yı Mevlānā (s. 34, st. 21). [*çāker*]

Çāker Efendi: (d. 1205/1790-91 - ö.1274/1857) Çāker Mehmed Bey, aslen Zileli olup çeşitli zamanlarda dīvan kātīpliğinde bulunmuş dīvan şairidir.

1. İşte sāhib-tercüme **Çāker Efendi** buraya kadar bu sûretle tercüme-i hālını yazmış ve iştīyāk-ı vatanla ... (s. 29, st. 12). [*çāker efendi*]
2. Sāhib-tercüme **Çāker Efendi'nin** vefātı sene-i mezkūrenin Cümāde'l-ülāsı gurresinde vukūf bulmagla ... (s. 30, st. 10). [*çāker efendi, -nin*]
3. **Çāker Efendi** merhūmun cesīm hānesinde mahdūmu Dervīş Efendi ikāmet etmektedir (s. 30, st. 19). [*çāker efendi*]

Çāker Mehmed: (d. 1205/1790-91 - ö.1274/1857) Çāker Mehmed Bey, aslen Zileli olup çeşitli zamanlarda dīvan kātīpliğinde bulunmuş dīvan şairidir.

1. Çıkdı tārīh āl-i hamsın 'aşkına gurre-cemāl
Ey Necīb **Çāker Mehmed** etti mesken Cenneti (s. 30, st.14). [*çāker mehmed*]

çal-: (Mūsikī āletlerinin veya ses çıkarmaya yarayan boru, çan, çingirak, kampana vb.nin) Vurmak, üflemek veya gerekeni yapmak sûretiyle ses çıkarmasını sağlamak.

1. Kudümler, defler, nefirler **çalınır** (s. 14, st. 25). [*çalınır, -(ı), -n, -(i), -r*]

çalış-: *Bir şeyin olması, yapılması, elde edilmesi için gereken gayreti göstermek, çaba sarfetmek.*

1. Yemek arasında içtiğim sular o kadar lezzetli ve o kadar soguk idi ki dişlerim tahammül edemediğinden agzımı çokça açar suyu bogazıma dogru akıtmaya **çalışırdım** (s. 43, st. 12). [*çalışırdım, -(i), -r, -dı, -m*]
2. İnsan ne kadar gayret eder zahmete katlanarak **çalışırsa** hâsıl olacak netîce-i maksûd o kadar lezzetli görünür (s. 43, st. 10). [*çalışırsa, -(i), -r, -sa*]
3. Bu zât birtakım kimselerin yekdigierleriyle ugraşmasına pek ‘aleyhdar olduğundan o kabîl adamlara nasîhatederek mutlakâ barıştıırır ve herkesi dâ’imâ ittihād ve ittifāk ile hüsn-i mu‘āşerete sevk eylemege **çalışırmış** (s. 60, st. 10). [*çalışırmış, -(i), -r, -mış*]

çār: *"Dört" sayı sıfatı.*

1. Degil mi vefk-i müretteb o **çār** saf müjgān
Ne pāk yerde ‘ayāndır o çeşm-i enverde (s. 50, st. 16). [*çār*]

çār fasl-ı bāg-ı dehr: *Dünya bahçesinin dört mevsimi.*

1. Nāle vü efgānla geçti **çār fasl-ı bāg-ı dehr**
Bāgbānā bu cihānda nev-bahārim kandadır (s. 15, st. 19). [*çār fasl-ı bāg-ı dehr*]

çārdeh: *On dört.*³⁵

1. Kām-yāb eyle beni ey ma‘den-i lutf u kerem
Çārdeh ma‘süm-ı pāk āl-i ‘abānın ‘aşkına (s. 45, st. 2). [*çārdeh*]
2. ‘Āşıkım bir mehlikāya kim be-gāyet nāzenīn
Çārdeh yaşındadır ol mäh-peyker hür-i ‘īn (s. 70, st. 20). [*çārdeh*]

çāre: *Çıkar yol; kurtuluş yolu; tedbir.*

1. Sīne mecrūh-ı gam-ı gaddāre-i yār olsa da
Çāre ne meyl eyledik ol şūha gaddār olsa da (s. 24, st. 16). [*çāre*]

³⁵ Steingass, 1998.

çāre bul-: *Bir meseleyi halletmeye çalışmak, çözüm yolu aramak.*

1. Bināen-aleyh hâtırından çıkılamayacak bir me'mūr gelmekte olduğunu haber verdiler mi zāviyeyi kapatıp firār etmekten başka **çāre bulamadım** (s. 56, st. 26). [*çāre bul-*, -a, -ma, -di, -m]

çarh: *Felek, gök katlarında yer alan yıldızların insan kaderi üzerinde yaptığı kabul edilen etki, kadere hakim olduğuna inanılan güç, talih, baht.*³⁶

1. Sifle-perver **çarha** minnet eylemez bu Hikmetī
Var iken lutfun senin kân-ı sehânın 'aşkına (s. 45, st. 3). [*çarha*, -a]

çarp-: *Etkisi altına almak.*

1. ... hele açık havalarda güneşin gurūbu esnāsında denizin öte tarafında bulunan İtalya sevāhili bile medd-i nazara **çarpmakta** bulunur (s. 41, st. 31). [*çarpmakta*, -mak, -ta]

çarşı: *Çeşitli dükkānların bulunduğu, üstü açık veya kapalı alışveriş yeri.*

1. Kimisi kazzāzlık kimisi bezzāzlık kimisi təcirlik kimisi tuhafcılık kimisi bakkāllık mahsūs olmak üzere bir **çarşı** kurulur (s. 45, st. 19). [*çarşı*]
2. ... Tiran'da ne kadar san'at erbābı varsa zāten Cum'a olmak münāsebetiyle **çarşı** pazar ta'tīl olduğundan herkes māllarından lüzūmu mikdārını getirip bā-defter bu talebe efendilere teslīm ederler (s. 45, st. 22). [*çarşı*]
3. O gün 'umūm ahālī mūcib-i teşvīk ve tergīb olmak ve bunlara ticāretin lezzetini tattırmak için o **çarşıya** giderek bu talebe efendilerden alışveriş icrā ederler (s. 45, st. 27). [*çarşıya*, -(y), -a]
4. Ben Tiran'da bulduğum yirmi gün zarfında üç Cum'a günü bu **çarşıya** devām ettim (s. 45, st. 30). [*çarşıya*, -(y), -a]

çe sūd: *"Ne fayda?" anlamında Farsça bir yapı.*

1. Yār olup bār olmamak 'ādet imiş ammā **çe sūd**
Eyledim teklīf-i vuslat yāra ben bār olsa da (s. 24, st. 8). [*çe sūd*]

³⁶ Mütercim Âsım Efendi, 2009

çehre: *Yüz, sima.*

1. ... koşanların ba'zıları tahammül edemeyerek yere kapanır ve ba'zıları benimle koştukça yüreginden kopan helecânlar kendisini ne hâle getirdigini mosmor olan **çehresinden** anlar isem de ... (s. 42, st. 18). [*çehresinden, -(s), -i, -(n), -den*]

çek-: *Yazmak.*

1. Ölürsem de yemem gam belde-i İşkodra'da *Çāker*
Degil mi der-kenār-ı vasla tıfl-ı Arnavud **çekdim** (s. 30, st. 7). [*çekdim, -di, -m*]

çek-: *(Kılıç, bıçak, tabanca vb. şeyler) Kullanılmak üzere ele alınmak.*

1. Nāvek-i dil-düz-ı çeşm-i neyzen-i mahbūbdan
Şerhalar **çekmiş** ser-ā-pā sīne-i sūzāna ney (s. 38, st. 13). [*çekmiş, -miş*]

çek-: *(Bir şeyi veya bir kimseyi hareket ettirerek bulunduğu yerden) Başka bir yere doğru götürmek, hareket ettirip sürüklemek.*

1. Gāh birbirimizin ellerinden tutarak yukarıya doğru **çeker** gāh arkadan birbirimizi iterdik (s. 42, st. 12). [*çeker, -er*]

çekil-: *(Çevresiyle ilgisini kesip kendi hâlinde yaşamak için) Bir yere kapanmak, etrafla ilgisini kesip yaşamak.*

1. Cenāb-ı Şemimī'nin Toptan-zāde Kaplan Paşa tarafından vukū' bulan şehādetinden sonra Akçahisar'a dört sâ'at mesāfede vāki' Mat Nehri kenārında olan çiftliğine **çekildi** (s. 55, st. 10). [*çekildi, -di*]

çekip al-: *Zorla almak.*

1. Çekip koltugundan kitābları aldım (s. 57, st. 11). [*çekip al-, -di, -m*]

çektir-: *(Sıkıntı) Yaşatmak.*

1. Bu nezle yirmi gün kadar odadan dışarı çıkmamak sūretiyle bana **çektirmedigi** meşakkat kalmadı (s. 43, st. 16). [*çektirmedigi, -me, -dik, -i*]

çerāg olun-: *Resmī dairelerde maaşa geçirilmek.*

1. Hasan Hakkī Paşa iktisāb-ı ‘ilm ü ma‘rifet ve istikmāl-i fenn-i kitābet eyledikten sonra sabāvetten beri hā‘iz olduğu mīr-i mīrānlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi’l-iltimās sāniye rütbesine tahvīl ettirerek mektübī-i hāriciyye kalemine **çerāg olunmuştur** (s. 36, st. 5). [*çerāg olun-, -muş, -tur*]

çeşm: *Göz.*

1. **Çeşmim** nemi peyveste olup ebr-i bahāra (s. 40, st. 13). [*çeşmim, -im*]
2. ‘Aşk ettirmiş ancak āteşle suyu memzūc
Çeşmimde āb-ı cārī kalbinde vardır āteş (s. 62, st. 16). [*çeşmimde, -im, -de*]
3. Oldu **çeşminde** mümessil sūret-i nādīdesi
Nūr-ı çeşm-i ‘āşıkandır şāh Zeyne’l ‘Ābidīn (s. 71, st. 1). [*çeşminde, -i, -(n), -de*]
4. Zulmette geçti ‘ömrüm hicrān gamıyla ey māh
Vuslat yüzünü **çeşmim** hiç görmedi sehergāh (s. 74, st. 27). [*çeşmim, -im*]

çeşme: *Musluklu su haznesi.*

1. Ahmed Paşa cāmi‘-i şerīfi mevcūddur. Mürūr-ı zamān ile cāmi‘-i şerīfin harem kapısının üzerinde bulunan kitābe bozulmuştur. Yanında bir de güzel bir **çeşme** vardır (s. 23, st. 20). [*çeşme*]
2. Akarsuları ve **çeşmeleri** çoktur (s. 40, st. 21). [*çeşmeleri, -ler, -i*]
3. Asıl ismi Arnavutça **çeşme** demek olan Kruya’dır (s. 40, st. 21). [*çeşme*]
4. Kasaba ile makāmın vasatında suyu vāfir āb-ı hayāt gibi bir **çeşme** vardı (s. 42, st. 10). [*çeşme*]

çeşm-i enver: *Nurlu, çok parlak göz.*

1. Degil mi vefk-i müretteb o çār saf müjgān
Ne pāk yerde ‘ayandır o **çeşm-i enverde** (s. 50, st. 17). [*çeşm-i enver, -de*]

çeşm-i gazab: Öfkeli bakış.

1. Gözüm yâşinâ rahm et söyledim ol mehlîkâ yâra
Bakıp **çeşm-i gazabla** çağlayan enhârî gösterdi (s. 21, st.21). [*çeşm-i gazab, -la*]

çetin: Aşılması zor, sarp.

1. Arnavud jandarma şeh-bâzları o **çetin** yollara alışık olduklarından keklik gibi koşarlardı (s. 42, st. 13). [*çetin*]

çık-: (Bulunduğu yerden) Dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek.

1. İşte burası Sarı Saltık Baba'nın inzivâ'gâhı imiş Girip ziyâret ettik Ondan sonra mağaradan **çıkıp** üst tarafında bulunan zâviyedeki odamıza geldik (s. 42, st. 32). [*çıkıp, -ıp*]
2. Biraz rahatlaştıktan sonra odadan **çıkıp** dağın arka taraflarını dolaştık (s. 43, st. 5). [*çıkıp, -ıp*]
3. **Çıkmadı**, odada kaldı dediler (s. 57, st. 5). [*çıkmadı, -ma, -dı*]
4. Kapıdan **çıkarken** göz altından baktım, şeyh efendiye karşı başını sallıyor (s. 57, st. 12). [*çıkarken, -ar, -ken*]

çık-: Gitmek.

1. Hâlbuki ben o târîhe kadar pek çok târîhler kitâblar okudugum hâlde İşkodra vilâyetinden hârice **çıkmamış** zevât arasında 'Osmânlıca şi'ir söylemiş bir ferdin değil âsârına ve hatta ismine de tesâdüf etmemiştim (s. 9, st. 3). [*çıkmamış, -ma, -mış*]
2. Vatanından hârice **çıkmamış** ve memleketi ise Der-Sa'âdet'e ba'îd bulunmuş olduğundan terâcim-i ahvâl kitâblarımızın hiçbirisinde nâm-ı fâzılânelerine tesâdüf olunamaz (s. 16, st. 27). [*çıkmamış, -ma, -mış*]

çık-: Görünmek, ortaya çıkmak, belirlemek.

1. **Çıkdı** târîh âl-i hamsın 'aşkına gurre-cemâl
Ey Necîb Çâker Mehemed etti mesken Cenneti (s. 30, st. 13). [*çıkdı, -dı*]

çık-: Bulunmak, var olmak.

1. Makāl-i Çāker'i tanzīre düşme Fehmiyā sen de
Ki Peklin gibi yerde öyle erbāb-ı sühan **çıkamaz** (s. 31, st. 4). [çıkamaz, -maz]

çık-: Yükselmek, ulaşmak, erişmek.

1. Yandı cigerim düdü **çıkıp** tuttu semāyı (s. 40, st. 12). [çıkıp, -ıp]

çık-: (Yüksek bir yere varmak için) Yukarı doğru gitmek, yüksekteki bir yere erişmek.

1. ... nazargāhımda bulunan sāha-i berr ü bahr pek güzel bir manzara-i dil-güşā irā'e eylediginden bunun daha fevkine **çıkarak** Sarı Saltık Baba makāmını da ziyāret etmek ārzüsunda bulundum (s. 42, st. 4). [çıkarak, -arak]

çık-: Meydana gelmek. II Kurtulmak.

1. **Çıkar** mı süfle kesb-i cāh ile çāh-ı sefāletten
Giderse Hacca har-mühre gelip dürr-i semīn olmaz (s. 54, st. 10). [çıkar, -ar]

çık-: (Fiyatı, değeri) Yükselmek.

1. Harput'ta zāten odun pek pahalı olduğu hālde o sene kış pek şiddetli olması ve mahrūkātın āteş pahāsına **çıkması** ... (s. 68, st. 6). [çıkması, -ma, -(s), -ı]

çıkard-: Elde etmek, görülmesini sağlamak.

1. ... Enderūn Tārīhi 'ne takrīz sūretiyle tanzīm eylediği manzūmenin tārīh beytinde seksen tārīh **çıkarmıştır** ki matbū' 'Atā Tārīhi 'nde gerek 'umūm ebyātı ve gerek ne sūretle ihrāc olunacağına dā'ir seksen iki tārīhin ta'rīfātı zebūr-ı sutūrdur (s. 37, st. 5). [çıkarmıştır, -mış, -tır]
2. Sāhib-tercüme 'Alī Rızā Bey 1248/1832-33 senesinde tevellüd eylemiştir ve pederleri oğlunun velādetine birçok tārīhler inşād etmiştir ki yalnız bir mısra'dan yirmi sekiz tārīh **çıkardığı** manzūrumuz olmuştur (s. 72, st. 15). [çıkardığı, -dık, -ı]

çıkār- Ulaştırmak; yükseltmek (Şehnāz makamından ona göre daha tiz olan Hüseynī makamına sesi yükseltmek).

1. Şehnāz ile āvāzı Hüseynī 'ye **çıkarma** (s. 40, st. 16). [çıkarma, -ma]

çıkār- (Giyilen veya takılan şeyleri) Vücuttan ayırmak.

1. Serin rüzgārlar esmekte olduğu paltoları setreleri **çıkarak** üstümüzdeki elbise pek muhtasar kaldığı hâlde yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 14). [çıkarak, -arak]
2. ... evvelā başından imāmesini ve biraz sonra sırtından cübbesini ve daha sonra da ayaklarından mestlerini **çıkardı** (s. 76, st. 9). [çıkardı, -(ı), -r, -dı]

çıkıl- Çıkmak işi yapılmak, yukarı doğru gitmek.

1. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i 'azīmin bahrden altı yüz kilometre irtifā'ındaki bir mahallinde olup ondan daha birkaç sā'at yukarıya **çıkılırsa** zirve-i cebele vāsıl olunur (s. 41, st. 24). [çıkılırsa, -(ı), -r, -sa]
2. Yolun en sarp en **çıkılması** müşkül olan kısmı bundan sonra geliyordu (s. 42, st. 11). [çıkılması, -ma, -(s), -ı]

çiçek- Farklı renklerde ve kokularda olabilen kır ve bahçe bitkisi.

1. Bir insān gāyet hoşlandığı bir zarīf **çiçeği** ne kadar medh ü senā' eder ise o çiçeğin hüsn ü letāfetine bir şey 'ilāve edemez (s. 67, st. 14). [çiçeği, -i]
2. Bir insān gāyet hoşlandığı bir zarīf çiçeği ne kadar medh ü senā' eder ise o **çiçeğin** hüsn ü letāfetine bir şey 'ilāve edemez (s. 67, st. 14). [çiçeğin, -in]

çiftlik- Ürün elde etmek için ekilip biçilen, hayvan yetiştirilen ve içinde çalışanların oturması için evler ve ahır, kümes gibi hayvan barınakları bulunan geniş arazi, çiftlik.

1. ... paşa-yı müşārün-ileyh kendisine mükemmel bir **çiftlik** ve bahçe ve büyük bir hāne ihsān eylemiştir (s. 29, st. 21). [çiftlik]
2. Cenāb-ı Şemimī'nin Toptan-zāde Kaplan Paşa tarafından vukū' bulan şehādetinden sonra Akçahisar'a dört sā'at mesāfede vāki' Mat Nehri kenārında olan **çiftliğine** çekildi (s. 55, st. 10). [çiftliğine, -i, -(n), -e]

3. Me'mūriyyete meyl etmemiş pederinden intikāl eden servet ve **çiftliklerle** te'mīn-i ma'īšet eylemiştir (s. 60, st. 5). [*çiftliklerle, -ler, -le*]

çil: *Kırk.*

1. Ba'dehu Şemīmī Dede'nin ma'ıyyetinde bulunan **çil** kalenderān ile vatan-ı aslīsi ve maskat-ı re'si olan Akçahisar'a geldi (s. 55, st. 5). [*çil*]

çok: "*Oldukça fazla, aşırı miktarda, fazlaca*" anlamlarında zarf.

1. Asılsam Ahmedī zūlfünde yārın **çok** belā çeksem (s. 19, st. 10). [*çok*]
2. Fuzalā ve husūsuyla Fārisī-dān olan üdebā ile mutāyēbe ve mükātebeleri **çoktur** (s. 20, st. 6). [*çoktur, -tur*]
3. Bende-i Mollā-yı Rūm'um **çok** mudur Hakkī eger Her nefes dem-sāz olursa bu dil-i nālāna ney (s. 38, st.16). [*çok*]
4. Akarsuları ve çeşmeleri **çoktur** (s. 40, st. 21). [*çoktur, -tur*]
5. Her ne vakit kaymakām kadı gibi me'mūrlar zāviyeye gelirlerse ceddimin kitāblarını ziyāret ederek "Aman şu kitābı **çok** begendim yādigār olarak bana ver" derler (s. 56, st. 24). [*çok*]

çokça: "*Oldukça fazla, aşırı miktarda, fazlaca*" anlamlarında zarf.

1. Yemek arasında içtiğim sular o kadar lezzetli ve o kadar soguk idi ki dişlerim tahammül edemediğinden agzımı **çokça** açar suyu bogazıma doğru akıtmaya çalışırdım (s. 43, st. 12). [*çokça*]

Çukurçeşme cāmi'-i şerīf: *İşkodra'nın Çukurçeşme mahallesinde bulunan bir camidir. Şair Çāker Mehmed Bey'in kabri bu cami civarındadır.*

1. Merkādları İşkodra'da Çukurçeşme mahallesinde hāneleri civārında bulunan **Çukurçeşme cāmi'-i şerīfi** havālīsinde safādār bir mevki'dedir (s. 30, st. 16). [*çukurçeşme cāmi'-i şerīf, -i*]

Çukurçeşme mahallesi: *İşkodra ilinde bir mahalle.*

1. Merkādları İškodra'da **Çukurçeşme mahallesinde** hāneleri civārında bulunan Çukurçeşme cāmi^c-i şerīfi havālīsinde safādār bir mevki^cdedir (s. 30, st. 16). [çukurçeşme mahallesi, -(n), -de]

çü: "Gibi" edatı.

1. Gāh şem^c-veş yanarım gāh inlerim **çü** bülbül (s. 74, st. 9). [çü]

çün: "Çünkü" anlamında edat.

1. Mīr-i mīrān-ı kirāmdan idi **çün** dünyāda
Ola ʿukbāda dahi mīr-i sunūf-ı sülehā (s. 25, st. 10). [çün]

3.3.6. D

dāder: *Erkek kardeş (Ca‘fer Paşa).*

1. Mîr-i mîrân-ı kirâmdan **dāderim** Ca‘fer Paşa
‘Azm-i ‘ukbâ eyledi rahmet kıla Rabb-i Gafûr (s. 26, st. 7). [dāderim, -im]

dāder: *Erkek kardeş (İbrāhîm Fehmî Bey).*

1. Āh ederken **dāderi** Fehmî gelip hâtif dedi
‘Adn ola mesken ana târîhidir Dârü’l-huzûr (s. 26, st. 15). [dāderi, -i]

dag: *Çevresindeki araziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütlesi.*

1. İşkodra vilâyet ve sancagında kazâ merkezi olan Akçahisar kasabasındandır. Bu kasaba yüksek bir **daga** dayanmış gâyet sarp ve tabî‘i olarak müstahkem bir tepe üzerinde ... (s. 40, st. 20). [daga, -a]
2. ... henüz gün doğmadan evvel kaymakâm, kadı, mal müdürü efendiler ve sâ‘ir ba‘zı eşrâf-ı memleketle **daga** tırmandık (s. 42, st. 8). [daga, -a]
3. Biraz rahatlaştıktan sonra odadan çıkıp **dagın** arka taraflarını dolaştık (s. 43, st. 5). [dag, -ın]
4. Bu ‘azîm **dag** arkasını bir muhtasar dere vâsıtasıyla Mat silsile-i cibâline dayamıştır (s. 43, st. 5). [dagın]

dag etegi: *Dağın yayla veya ovanın düzlüğüyle birleşen kısımları.*

1. ... Tekye sahrâ’sının **dag eteginde** Baba Mustafâ’yı Kara Hasan câmi‘-i şerîfi musallâsında eş-Şeyh Mehmed Efendi’yi ... (s. 14, st. 13). [dag etegi, -(n), -de]

dag(ın) etegi: *Dağın yayla veya ovanın düzlüğüyle birleşen kısımları.*

1. ... bu ‘azametli cebelden bakılınca medd-i nazar bu vâsi‘ ve eşcâr ile memlû sahrâ’ların birçok kısmını **dagın eteginde** saklanmak sûretiyle tayy ederek ... (s. 41, st. 28). [dag(ın) etegi, -(n), -de-in]

dağıt-: *Yaymak, saçmak; göndermek.*

1. Bir nefesle **dağıt** olsun serim āzād-ı helāk
Sardı gam leşkəri her yanımı yā Mevlānā (s. 38, st. 23). [*dağıt*]

daha: *Başına geldiği sığata bir karşılaştırmaya dayanarak fazlalık ve üstünlük anlamı katar.*

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa Tāhir Paşa ve Dervīş Bey isimlerinde iki evlād istihlāf etmiş ise de birāderi Mehmed Āsaf Paşa merhūmun mahdūmu Mustafā Şerīfī Paşa **daha** erşed olduğundan İşkodra vālīliği İbrāhīm Paşa'dan sonra müşārün-ileyh Mustafā Şerīfī Paşa'nın 'uhdesine tevcih olunmuş ... (s. 13, st. 26). [*daha*]
2. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i 'azīmın baherden altı yüz kilometre irtifā'ındaki bir mahallinde olup ondan **daha** birkaç sâ'at yukarıya çıkılırsa ... (s. 41, st. 24). [*daha*]
3. nazargāhımda bulunan sâha-i berr ü bahr pek güzel bir manzara-i dil-güşā irā'e eylediğinden bunun **daha** fevkine çıkararak Sarı Saltık Baba makāmını da ziyāret etmek ārzüsünde bulundum (s. 42, st. 3). [*daha*]
4. Şu 'ibāreye nazaran gerek Toptan-zādelik gerek Akçahisarīlik 1170/1756-57 tārīhinden **daha** evvellerine'ā'id olmak lāzım gelir (s. 59, st. 17). [*daha*]
5. **Daha** ziyāde bizā'aya mālīk olmuş olaydım elbette daha a'lāsını yapardım (s. 67, st. 17). [*daha*]
6. Daha ziyāde bizā'aya mālīk olmuş olaydım elbette **daha** a'lāsını yapardım (s. 67, st. 17). [*daha*]

daha: *(Var olana, elde bulunana, yapılanı, söylenene ...) Ek olarak; daha fazla.*

1. ... evvelki 'azīmetimde haberim olsaydı veyāhūd şu teşebbüsümünden sonra bir kere **daha** gidilseydi ... (s. 9, st. 23). [*daha*]
2. ... elbette **daha** pek çok ziyāde şeyler bulacaktım (s. 9, st. 24). [*daha*]
3. ... Buşat karyesi ümerā ve hānedānından idi. Ben bu karyeye gidip gezdim ve tedkīkāt icrā ettim ve bālāda beyān ettiğim silsile-nāmeyi ve **daha** ba'zı āsār buldum (s. 10, st. 6). [*daha*]
4. Āsaf Mehmed Paşa **daha** bir sene kadar müsā'ade-i kadere nā'il olarak yaşasaydı vālīlik nöbeti kendisine geliyordu (s. 20, st. 1). [*daha*]
5. ... ism-i şāhānelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tāj şeklini hāvī bir mīl üzerinde hem zevālī hem gurübī sâ'atleri gösterir ve haftada bir kere kurulur ma'-kordon ihsān buyurdıkları sâ'atle ve **daha** sâ'ir birtakım nefīs eşyā ile ber-ā-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 10). [*daha*]
6. Merhūm müşārün-ileyh Şeyh Selīm Hālīmī Efendi'nin hatt-ı destiyle kutbü'l-aktāb-ı samedānī hazret-i Şeyh 'Abdülkādīr Geylānī'nin Fütühü'l-Gayb nām kitāb-ı 'ālīsī ve

daha üç dört cild sâ'ir istinsâh eylediği 'Arabî kitâblar manzûrumuz oldu (s. 50, st. 2). [daha]

7. Bu münâsebetle ecdâdımın birçok nefis kitâbları elden çıktı. Anladım ki bir müddet **daha** böyle devâm ederse nefâ'is-i âsârdan hiçbir şey kalmayacaktır (s. 56, st. 25). [daha]
8. Eger dîvân-ı eş'ârını ve sâ'ir kitâblarını görmege bahl-i zamân mâni' olmasaydı kim bilir o muhîr hakkında **daha** ne kadar hakâyık meydâna çıkacaktı (s. 57, st. 21). [daha]

daha: *Bunun dışında, başka.*

1. Pederinin vefâtı üzerine 1236/1820-21 senesinde memleketi olan Peklin kazâsı müdürîyyetinde ve sonraları **daha** sâ'ir me'mûriyyetlerde îfâ-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 25). [daha]
2. Besmele-i şerîfeyi tazmîn sûretiyle **daha** birçok ebyâtı vardır (s. 70, st. 5). [daha]

daha sonra: *Önce yapılanın ardından, bir sonraki aşama.*

1. Hâsil eylediği harârete tahammül edemeyerek evvelâ başından imâmesini ve biraz sonra sırtından cübbesini ve **daha sonra** da ayaklarından mestlerini çıkarırdı (s. 76, st. 9). [daha sonra]

dâhil: *Topraklar.*

1. Tiran, Akçahisar, Şayak, Draç kazâları **dâhilinde** bulunan o 'azîm ve vâsi' arâzînin kısm-ı a'zâ'mı el-hâletü hazîhi Âdem Aga'nın mevcûd olan ahfâdı yedinde olduğundan ... (s. 59, st. 29). [dâhilinde, -i, -(n), -de]

dâhil ol-: *Katılmak, girmek veya içinde olmak.*

1. Tahsîlini ba'de'l-ikmâl müderrisîn-i memleket 'idâdına **dâhil olarak** neşr-i 'ulûm-ı 'âliye ile meşgûl olmuştur (s. 16, st. 15). [dâhil ol-, -arak]
2. Nihâyet tam öğlen vaktine kârîb cebelin müntehâsına vâsil ve Sarı Saltık zâviyesine **dâhil olduk** (s. 42, st. 23). [dâhil ol-, -du, -k]
3. Memleketi olan Tiran'da tahsîl-i 'ulûm u kemâlât ederek hüsn-i hulku ve âdâb ve terbiyyesi hasebiyle bi-hakkın insân denilen sunûf-ı mümtâzeye **dâhil olmuştur** (s. 56, st. 2). [dâhil ol-, -muş, -tur]

4. ... Şeyh ‘Abdü’s-selām Tiranī hazretlerinin nazar-ı iksir-i gavsānelerine ve muttasıl silsile-i meşāyih-i kirāma **dāhil olmuştur** (s. 56, st. 5). [*dāhil ol-, -muş, -tur*]

dā'im: *Devamlı olarak, her zaman, sürekli.*

1. Nefsine rām olma **dā'im** şöret ü şānlık budur (s. 13, st. 15). [*dā'im*]
2. Ümerā ardına **dā'im** kişiler cem' oluyor (s. 52, st. 22). [*dā'im*]

dā'imā: *Her vakit, her zaman, devamlı olarak, sürekli.*

1. **Dā'imā** evlād u emcādın Hudā mes'ūd ede (s. 11, st. 7). [*dā'imā*]
2. Gösterir reng-i tagayyür **dā'imā** eşyā' bize (s. 18, st. 15). [*dā'imā*]
3. **Dā'imā** sevk eder idbāra bizi ey Çāker (s. 32, st. 20). [*dā'imā*]
4. Bu 'ā'ile İşkodralıların ve sā'ir ba'zı gerden-keşānın tugyān ve 'isyānları sırasında Devlet-i 'āliyyeye sadākat ve hüsn-i hizmet ederek **dā'imā** Akçahisar kal'esi gibi gāyet müstahkem ve metīn olan olan bir mevki'i Devlet-i 'āliyyenin yed-i zabtında olmak üzere muhāfaza etmişlerdir (s. 59, st. 4). [*dā'imā*]
5. Bu zāt birtakım kimselerin yekdigirleriyle ugraşmasına pek 'aleyhdar olduğundan o kabīl adamlara nasīhat ederek mutlakā barıştıır ve herkesi **dā'imā** ittihād ve ittifāk ile hüsn-i mu'āşerete sevk eylemege çalışmış (s. 60, st. 10). [*dā'imā*]

dā'ir: *Hakkında, konusunda, ... ile ilgili.*

1. Dīvānını tertīb ve bu tertībi İşkodra şehrinde icrā eylediğine **dā'ir** şu ... beyitlerinde işāret ediyor (s. 29, st. 32). [*dā'ir*]
2. ... Haleb şehrine ugranılmış ve müşārün-ileyh ile birinci ve son def'a olarak mülākāt eyleyip tevārīh ve edebiyāta **dā'ir** güzel sohbetler icrā edilmiş idi (s. 36, st. 24). [*dā'ir*]
3. ... matbū' 'Atā Tārīhi 'nde gerek 'umūm ebyātı ve gerek ne sūretle ihrāc olunacağına **dā'ir** seksen iki tārīhin ta'rīfātı zebūr-ı sutūrdur (s. 37, st. 6). [*dā'ir*]
4. Türklere **dā'ir** en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu 'İsā Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 23). [*dā'ir*]
5. Hamdī Efendi merkebin şimdi bulunacağına **dā'ir** köylüye tesellī verdikten sonra cemā'ata hitāb ederek ... (s. 53, st. 14). [*dā'ir*]
6. ... her memlekette mevcūd bu gibi zātları bilen kimler var ise isimlerini ve o zātlarda edebiyāta **dā'ir** ne gibi kitāblar olduğunu kendisinden tahkīk ederek defterime kaydeyledim (s. 72, st. 1). [*dā'ir*]

7. İşte bu kabîl hamîyyetli ve tuhaf sözleri memleketi ahâlîsinin elsinesinde **dâ'ir** ve cārîdir (s. 77, st. 6). [*dâ'ir*]

dâ'ire: *Ev, mekân.*

1. Paşanın sohbetine yetişen ba'zı zevâta vâsıl olan pîrân-ı memleketin rivâyetiyle sâbittir ki paşanın **dâ'iresi** bir kütüb-hâne şeklinde idi (s. 20, st. 10). [*dâ'iresi, -(s), -i*]

dâ'ire-i itâ'ata al-: *Emre uymanın sınırı içine almak.*

1. ... Rümeli eyâleti seraskerlik 'unvânının inzimâmıyla 'uhdesine bi't-tevcîh 'umûm Rümeli taraflarında bulunan eşkiyâyı **dâ'ire-i itâ'ata alınmasına** me'mûr buyuruldu (s. 12, st.8). [*dâ'ire-i itâ'ata al-, -(i), -n, -ma, -(s), -i, -(n), -a*]

dâ'ire-i tadrîs: *Ders verme çevresi.*

1. **Dâ'ire-i tadrîsinden** birçok 'ulemâ ve üdebâ yetişmiştir (s. 16, st. 16). [*dâ'ire-i tadrîs, -i, -(n), -den*]

dal-: *Bir şeyin dibine doğru gitmek. II Başka bir şeyle ilgilenmeyecek şekilde kendini bir şeye vermek, yalnız o şeyle ilgilenmek, kendini ona kaptırmak.*

1. Bihâr-ı Mesnevî'ye **dal** dür-i ma'âni al (s. 34, st. 17). [*dal*]

dâmâd: *Padişah soyundan kız almış olan kimse; damat, güvey.*

1. Sâhib-tercüme Hasan Hakkî Paşa'nın birâderi rütbe-i bālâ ricâlinden merhûm Rızâ Bey muhadderât-ı selâtin-i mu'azzama içinde fâzıla ve şâ'ire-i meşhûre Âdile Sultân hazretlerine **dâmâd** olarak kerîme-i 'iffet-vesîmeleri Hayriyye Hanım Sultânı tezevvüce kâm-yâb olmuşlar idi (s. 37, st. 17). [*dâmâd*]

dâmâd-ı me'alî-nejâd-ı hazret-i şehriyâri: *Saygıdeğer hükümdarlığın yüce soylu damadı.*

1. Merhūm Rızā Bey'in mahdūmu Celāleddīn Paşa hazretleri de el-hāletü hazihi vüzerā-yı 'izām-ı mekārim-ittisāmdan ve **dāmād-ı me'alī-nejād-ı hazret-i şehriyārīdendir** (s. 37, st. 19). [*dāmād-ı me'alī-nejād-ı hazret-i şehriyārī, -den, -dir*]

dāne: *Tane; kuş yemi.*

1. Tehī el ile dolaşmak olur mu kayd-ı murād
Tuzak ki **dānesiz** olsa ne gūna sayd alacak (s. 52, st. 26). [*dānesiz, -siz*]

dāne-i top: *Top güllesi.*

1. Felek böyle medīd bir muvaffakiyyeti kimseye revā görmeyeceğinden ol esnāda ol civān-ı bī-hemtāya bir 'aded **dāne-i top** isābet ederek şerbet-i şehādeti nüş eyledi (s. 28, st. 22). [*dāne-i top*]

dār u diyar: *Yer ve yurt.*

1. Kimse hiç bilmez dilā **dār u diyarım** kandağır (s. 15, st. 19). [*dār u diyar, -ım*]

Dārā: *Eski İnan'ın meşhur bir şahı olup mecazen hükümdar manasına da gelir.*

1. Yār ile yār olmuşam **Dārāya** hācet kalmadı (s. 16, st. 12). [*dārāya, -(y), -a*]

darmadağın et-: *Allak bullak etmek, karıştırmak.*

1. Zülf-i hūbān gibi hep **darmadağın etti** felek
Cem' kıl zihn-i perīşānımı yā Mevlānā (s. 38, st. 25). [*darmadağın et-, -ti*]

Dārü'l-cinān: *Cennetler.*

1. Rūz-ı Ādīne Receb māhı üçüncü gün idi
Āh gitti Şeyh Selīm oldu mekān **Dārü'l-cinān** (s. 49, st. 22). [*dārü'l-cinān*]

dārü'l-huzūr: *Huzurun evi / yeri.*

1. Sila-i rahm için mesrûren vatanına ‘avdetini müte‘âkib 1250/1834-35 senesinde terk-i ‘âlem-i gurûr ve ‘azm-i cenâb-ı dârü'l-huzûr ederek **Dârü'l-huzûr** ta‘bîri târîh-i vefâtı vâki‘ oldu (s. 26, st. 5). [dârü'l-huzûr]
2. Âh ederken dâderi Fehmî gelip hâtif dedi
‘Adn ola mesken ana târîhidir **Dârü'l-huzûr** (s. 26, st. 16). [dârü'l-huzûr]

dârü'l-vilâ-yı Mevlânâ: *Mevlânâ'nın dostluğunun yeri.*

1. Anınçün oldu vilâyetler içre bu Konya
Diyâr-ı Rûm'da **dârü'l-vilâ-yı Mevlânâ** (s. 34, st. 14). [dârü'l-vilâ-yı mevlânâ]

dârü'ş-şifâ: *Şifahane, sağlık yurdu II (Aşk derdinin) Derman merkezi.*

1. Meclisin **dârü'ş-şifâ** yâkut-ı ahmerdir lebin
Rûh-bahşâdır sözün ‘İsâ'ya hâcet kalmadı (s. 16, st. 3). [dârü'ş-şifâ]

dâver-i Āsaf-‘adîl: *Āsaf [Hz. Süleyman'ın veziri] gibi ādaletli vezir (Koca Mehmed Paşa).*

1. Ma‘den-i rüşd ü sahâvet kân-ı cûd u ma‘delet
Hâtem-i ‘âlî-tabî‘at **dâver-i Āsaf-‘adîl** (s. 10, st. 21). [dâver-i āsaf-‘adîl]

da‘vet: *Çağırma, gelmesini isteme, çağrı.*

1. ‘Amcaları Kara Mahmûd Paşa'nın vâlîliği zamânında taraf-ı Devlet-i ‘âliyyeden Der-Sa‘âdet'e **da‘vetle** silâhşörân-ı şehriyârî sunûf-ı mümtâzesine idhâl ile tebcîl olundu (s. 19, st. 23). [da‘vetle, -le]
2. Lâkin bî-emân bir insâfsız bu kumâşları hâkân-ı sâbık merhûm ve magfûr Sultân Mehmed Reşâd Hân hazretleri inşâd buyurdıkları gazel-i şâhânelerine icrâ eyledigim tahmîsi takdîr ederek beni mâbeyn-i hümâyûna **da‘vetle** ism-i şâhânelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tâc şeklini havî bir mil üzerinde hem zevalî hem gurûbî sâ‘atleri gösterir ve haftada bir kere kurulur ... (s. 46, st. 8). [da‘vetle, -le]

da‘vet et-: *Çağırmak.*

1. **Eder** tashîh-i efkâra vatan evlâdını **da‘vet** (s. 67, st. 5). [da‘vet et-, -er]

da‘vet eyle-: *Buyur etmek, çağırarak.*

1. Benim İşkodra’da bulunduğum zamān şu mevsim-i ziyārete tesādūf ettiginden belediyye re‘īsi gelerek vālī ve kumandan-ı memleket Müşir Kāzım Paşa hazretlerini **da‘vet eyledi** (s. 14, st. 30). [*da‘vet eyle-, -di*]
2. Zemīninde isti‘fā’-yı kusūr ile **da‘vet eylemiş** ise de tekyenin biraz uzak bir mahalde olması ve benim de meşgūliyyetimle ber-ā-ber Tiran’dan müfāratım zamānına tesādūf etmesi hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 27). [*da‘vet eyle-, -miş*]

Dāvud Şükri Efendi: (d. 1242/1826 - ö. 1312-14/1896-98) *İşkodra'nın eğitim ve siyaset tarihinde önemli bir yeri olan ve Boric ailesine mensup bir ālim.*³⁷

1. Sāhib-tercüme İsmā‘īl Zihnī Efendi mebādī-i tahsīli bi’l-itmām tahsīl-i ‘ulūm-ı ‘āliyye mecbūriyyet çağına geldikte āti’t-tercüme Boric-zāde Halīl Necīb Efendi’nin birāderi İşkodra ‘ulemāsından **Dāvud Şükri Efendi’dan** ‘ulūm-ı ‘āliyyeyi ... tahsīl eyledi (s. 64, st. 8). [*dāvud şükri efendi, -den*]

dayan-: *Yaslanmak.*

1. İşkodra vilāyet ve sancagında kazā merkezi olan Akçahisar kasabasındandır. Bu kasaba yüksek bir dağa **dayanmış** gāyet sarp ve tabī‘i olarak müstahkem bir tepe üzerinde ... (s. 40, st. 20). [*dayanmış, -miş*]

dayan-: *Katlanmak, tahammül etmek.*

1. Ya tavşanları o tutsun ya **dayansın** kötege (s. 53, st. 11). [*dayansın, -sın*]

dāyim: *Devamlı olarak, her zaman, sürekli.*

1. Rūz u şeb bülbül gibi **dāyim** okur idi kitāb (s. 49, st. 15). [*dāyim*]

dayı-zāde: *Dayı oğlu.*

³⁷ Bardhi, 2009

1. Ati't-tercüme Peklinli Süleymān Sālim Bey **dayı-zādeleri** bulunan Toptan-zādelerle görüşmek için Tiran'a gelip Toptan-zāde Ahmed Bey'e misāfir olur (s. 73, st. 8). [*dayı-zādeleri, -ler, -i*]

de-: Demek, söylemek, dile getirmek, ifade etmek.

1. ... "biz Türkçe'den başka hem 'Arapça hem Fārisī bilir ve konuşuruz bizim ecdādımız da böyle idi" dediler (s. 8, st. 17). [*dediler, -di, -ler*]
2. ... "Mecmū'ası şudur alıp okuyunuz, benim ceddimi de vesīle-i rahmet olmak üzere kaydediniz" **dediler** (s. 9, st. 10). [*dediler, -di, -ler*]
3. Şöyle ki onlar getirdikleri kitābları "Efendim, alınız sizin olsun, i'āde etmeyiniz, bizde sūretleri vardır" **derlerdi** (s. 9, st. 12). [*derlerdi, -r, -ler, -di*]
4. Teşekkür ederim fakat bir kıymet takdīr ediniz de öyle alayım **derdim** (s. 9, st. 13). [*derdim, -r, -di, -m*]
5. Sāfiyā tāt-ı cevāhirle **dedim** tārīhini
Āşiyān-ı 'arşa çıkdı rüh-ı düstūr-ı celīl (s. 11, st. 9). [*dedim, -di, -m*]
6. İrtihālin işiden böyle **dedi** tārīhin
'Āzim-i cennet-i lutf oldu Süleymān Paşa (s. 25, st. 18). [*dedi, -di*]
7. Āh ederken dāderi Fehmī gelip hātif **dedi**
'Adn ola mesken ana tārīhidir Dārü'l-huzūr (s. 26, st. 15). [*dedi, -di*]
8. Sorar olursa eger Çāker'in ahvālından
Gördüğün var mı o bī-çāreyi **derlerse** sana (s. 27, st. 20). [*derlerse, -r, -ler, -se*]
9. **De** ki tā Rūmeli'nin cānib-i garbīsinde
Bir şehir var denilir nāmda İşkodra ona (s. 27, st. 21). [*de*]
10. Cenāb-ı Çāker **diyor** ki
"1205/1790-91 senesinde Zile kasabasında tevellüd eyledim ..." (s. 28, st. 7). [*diyor, -yor*]
11. Çāker'i bak ki kabūl eylediler Mevleviyān
Deme ahrār-perestār ile etmez ülfet (s. 31, st. 11). [*deme, -me*]
12. Ben ba'zı şişmanları gūyā iltifāt sūretinde ellerinden tutarak "Haydi seninle koşalım"
derdim (s. 42, st. 16). [*derdim, -r, -di, -m*]
13. "Maşa'allāh ne güzel koşuyorsunuz" **derdim** (s. 42, st. 19). [*derdim, -r, -di, -m*]
14. Şeyhinin **dedi** Sa'īdī cevher-i tārīhini
Şeyh Selīm Efendi kasr-ı 'Adn'e geldi kāmūrān (s. 49, st. 25). [*dedi, -di*]
15. "Birkaç gün sonra gelir alırım" **dedi** (s. 52, st. 15). [*dedi, -di*]
16. "Bunun için ceddimin āsārını başkasına emniyyet etmedim. Ben getirmege mecbūr oldum" **dedi** (s. 52, st. 18). [*dedi, -di*]
17. Sāde-dil bir kimse "Benim başımdan 'aşk geçmedi ve sevdā-yı 'aşkın ne olduğunu bilmem" **diyerek** kıyām edince ... (s. 53, st. 16). [*diyerek, -(y), -erek*]

18. Sāde-dil bir kimse “Benim başımdan ‘aşk geçmedi ve sevdā-yı ‘aşkın ne olduğunu bilmem” diyerek kıyām edince hoca efendi merkūm köylüye hitāben “Al merkebinin götür” **demiş** (s. 53, st. 17). [*demiş, -miş*]
19. Her ne vakit kaymakām kadı gibi me’mūrlar zāviyeye gelirlerse ceddinin kitāblarını ziyāret ederek “Aman şu kitābı çok begendim, yādigār olarak bana ver” **derler** ... (s. 56, st. 24). [*derler, -r, -ler*]
20. Kadıyı su’āl ettim “Çıkmadı odada kaldı” **dediler** (s. 57, st. 5). [*dediler, -di, -ler*]
21. Ben zabtiyyenin birini gönderdim. “Bekliyorum” **dedim** (s. 57, st. 5). [*dedim, -di, -m*]
22. Kadı efendi benimle ber-ā-ber mütālā’ā ettiği kitāblardan beş altı ‘adedini koltuguna vurmuş “Vallāhi götüreceğim” **diyor** (s. 57, st. 7). [*diyor, -yor*]
23. Kuvve-i fikrin ederdi takdīr
Hayrī’ye yok **der** idi misl ü nazīr (s. 66, st. 6). [*der, -r*]
24. Meselā Tiran kazāsına tābi‘ İşim nāhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idāre erbābından Mahmūd Bey nām zātın ‘azliyle yerine Kurd nāmında biri ta’yīn olundukta şu beyti **demiş** imiş (s. 77, st. 3). [*demiş, -miş*]

de-: *Anlatılmak, ifade edilmek.*

1. Her mahallenin hemen büyük ve küçük ahālī-i zükuru **denecek** bir sūrette merkād-ı müşārün-ileyhe gidip üç gün ve nihāyet bir hafta kadar kalırlar (s. 14, st. 26). [*denecek, -n, -ecek*]

de-: *... diye ifade edilmek.*

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Hālīlī Paşa’nın eş‘arı sehl-i mümteni‘ **denilecek** derecede zarīftir (s. 15, st. 7). [*denilecek, -n, -(i), -i, -ecek*]
2. Gülşen-i hikmete mir’āt-ı hakikat **derler** (s. 58, st. 4). [*derler, -r, -ler*]
3. Sūret-i kudrete gülzār-ı nefāset **derler** s. 58, st. 5). [*derler, -r, -ler*]
4. Aç kalıp cürm edene eyleme tekdīr-i ‘anīf
Neylesin eylesin derd-i ma‘īšet **derler** (s. 58, st. 7). [*derler, -r, -ler*]
5. Cümle mahlūka müsāvī nazar etmek güçtür
Bunu herkes yapamaz hüsn-i tabī‘at **derler** (s. 58, st. 9). [*derler, -r, -ler*]
6. Yār ‘āşıklarına kahr ile de etse nazar
Ne mürüvvet ne sa‘ādet ne ‘ināyet **derler** (s. 58, st. 11). [*derler, -r, -ler*]
7. Bī-tarīkatlar eder eylese ancak ta‘rīz
Suhan-ı Hādīm ’e esrār-ı tarīkat **derler** (s. 58, st. 13). [*derler, -r, -ler*]

de-: *Rivāyet etmek, nakletmek.*

1. ... Akçahisar'a gelerek Akçahisar müsellemi Kör Süleymān Aga'nın hizmetine girmiş ve giderek bölükbaşı olmuş ve bu münāsebetle Akçahisar'a yerleşmişlerdir **derler** (s. 59, st. 9). [derler, -r, -ler]
2. Lākin birer tek taş olduğu için sebebini sordum. Megerse öyle degilmiş **Dediler** ki "Ulemā ve fuzalā ve ümerādan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin şehrimizde nāmı pāyidār ve muhālled ve vesīle-i rahmet olmak için mezārliklarına ve ĩcāb ederse herkesin göreceği bir mevki'e böyle tek birer mezār taşı dikeriz" (s. 61, st. 10). [dediler, -di, -ler]

debdebe-i 'izzet-i 'aşk: *Aşkın kıymetinin ihtişamı.*

1. Kişi 'aşk ile olur sāhib-i kadr u 'izzet
Cümleye gālib olur **debdebe-i 'izzet-i 'aşk** (s. 18, st. 8). [debdebe-i 'izzet-i 'aşk]

Debre: *Arnavutluk'un en önemli şehirlerinden biri ve aynı adı taşıyan bir sancağın merkezi. Makedonya'nın Arnavutluk sınırına çok yakın (6 km) bir kesiminde Manastır'ın (Bitola) 90 km kuzeybatısında, Radika nehrinin Kara Drin'e kavuştuğu bir mevkide etrafı dağlarla çevrilmiş oldukça geniş, verimli bir ovada yer alır.³⁸*

1. Şeyh Hālīmī Efendi 1208/1793-94 senesinde Tiran'da dünyāya gelmiştir. Bi-hakkın tahsīl-i fazā'il ve kemālāt etmiş ve pederleri hīn-i vefātında kendilerine hilāfet vermeyip **Debre'ye** 'azīmet ederek ... (s. 48, st. 9). [debre'ye, -(y), -e]
2. ... **Debre** şehrinde meşhūr meşāyih-i 'izām-ı Kādiriyye'den kutbü'l-'arifin Debreli Şeyh 'Osmān Efendi hazretlerinden ihrāz-ı meşīhat ederek Tiran'a 'avdet eylemiştir (s. 48, st. 9). [debre]

Debreli Şeyh 'Osmān Efendi: *Debreli olup Kādiriyye tarikatının meşhur şeyhidir.*

1. Bi-hakkın tahsīl-i fazā'il ve kemālāt etmiş ve pederleri hīn-i vefātında kendilerine hilāfet vermeyip Debre'ye 'azīmet ederek Debre şehrinde meşhūr meşāyih-i 'izām-ı Kādiriyye'den kutbü'l-'arifin **Debreli Şeyh 'Osmān Efendi** hazretlerinden ihrāz-ı meşīhat ederek Tiran'a 'avdet eylemiştir (s. 48, st. 10). [debreli şeyh 'osmān efendi]

Debreli Şeyh 'Osmān: *Debreli olup Kādiriyye tarikatının meşhur şeyhidir.*

³⁸ Kiel, 2016

1. **Debreli Ş-şeyh ile ‘Osmān’dan** hilāfet ahz edip
Himmat-i şeyh ile olmuştu melāz-ı ‘ārifān (s. 49, st. 23). [debreli ş-şeyh ‘osmān, -dan]

dede: *Bektaşîler’de eskiden baba yerine mürşide verilen isim ve unvan (Şemimî Dede).*

1. ... Şemimî Dede’nin inşā eylediği zāviyede **dedenin** manzūr ve makbūlu olarak ikāmet edip Şemimî Dede ile ve sâ’ir o havālî şu‘arāsıyla müşā‘areler icrā eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 7). [dedenin, -nin]

def: *Öteye itme, uzaklaştırma; ortadan kaldırma.*

1. Kaderin **define** bilmem ki ne tedbîr edelim (s. 32, st. 21). [define, -i, -(n), -e]

def: *Parmakla vurulmak sūretiyle çalınan, bir tarafına ince bir deri gerilmiş ve etrafına birkaç çift zil konmuş, yuvarlak bir kasnaktan ibāret mūsikî āleti.*

1. Kudümler, **defler**, nefirler çalınır (s. 14, st. 25). [defler, -ler]

def et-: *Savmak; ortadan kaldırmak, yok etmek.*

1. Birçok tedāvîye inzimām eden Akçahisar şehrinin o latîf havasının yardımıyla ve güç belā ile **def edebildim** (s. 43, st. 18). [def et-, -e, -bil, -di, -m]

defa: *Kez, kere.*

1. Yanya ve havālîsinde bir müddet geşt ü güzār eyledikten sonra ikinci **defa** olarak İşkodra’ya geldim (s. 8, st. 14). [defa]
2. Bu ‘abd-i āciz 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 Ma‘mūretü’l-‘azîz vilāyeti defterdārlığına bi’t-ta’yîn mahāl-i me’mūriyyete esnā-yı ‘azîmetimde güzergāh olan Haleb şehrine ugranılmış ve müşārün-ileyh ile birinci ve son **defa** olarak mülākāt eyleyip tevārîh ve edebiyāta dā’ir güzel sohbetler icrā edilmiş idi (s. 36, st. 24). [defa]
3. Kendi destiyle tahrîr eylediği mecmū‘alarda dahi ba‘zı şu‘arā āsārına li-nāmıkihi yāhud li-muharririhi ve ba‘zı **defalarda** li-muharririhi’l-fakîr veya li-nāmıkihi’l-hakîr ‘ibāreleriyle nazîreler tahrîr eylemiştir (s. 69, st. 9). [defalarda, -lar, -da]

defn-i hāk-i gufrān: *Merhamet edici toprağa gömülmüş.*

1. ... İşkodra'da Fātih Sultān Mehmed Hān zamānından beri **defn-i hāk-i gufrān** olan meşāhir-i mazanne-i kirāmdan kal'e kapısında medfūn Baba Mustafā'yı (Moye Baba) ... (s. 14, st. 9). [*defn-i hāk-i gufrān*]
2. Hānkāh pīşgāhındaki türbelerinde **defn-i hāk-i gufrāndır** (s. 56, st. 10). [*defn-i hāk-i gufrān, -dır*]

defn-i hāk-i Gufrān edil-: *Merhamet edici toprağa (Allah'ın affını umarak) gömülmek.*

1. 1313 senesi Zilhiccesinin dördüncü gününde/17 Mayıs 1896 irtihāl-i Dār-ı Na'īm ederek vücūd-ı magfired-nümünü pīrān-ı tarīkat-ı 'āliyyeden hazret-i Merkez kuddise sırrūhu'l-'aziz hazretlerinin merkād-ı 'ālileri hazīresinde **defn-i hāk-i Gufrān edilmiştir** (s. 36, st. 31). [*defn-i hāk-i gufrān edil-, -miş, -tir*]

defnettir-: *(Ölüyü) Gömdürmek, mezara koydurmak.*

1. O rutūbetli ve sengin yerde biraz toprak toplattırıp teberrüken kendini **defnettirmiş** (s. 42, st. 28). [*defnettir-, -miş*]

defnol-: *Gömülmek.*

1. Hāke **defnoldu** sadākat Kānī (s. 37, st. 9). [*defnol-, -du*]

defnolun-: *Gömülmek.*

1. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa 1189 senesi Cümāde'l-ülāsının on altıncı Cum'a günü/14 Temmuz 1775 beyne's-salateyn vefāt ederek cāmi'-i mezkūr hazīresine **defnolunmuştur** (s. 10, st. 15). [*defnolunmuştur, -(u), -n, -muş, -tur*]
2. ... imrār-ı leyl ü nehār eylemekte olduğu hālde vālīliğinin on ikinci senesi olan 1223/1808-09'da 'azm-i nişīmen-i lāhut ederek İşkodra'da pederlerinin binā-kerdeleri olan Kurşunlu cāmi' hazīresine **defnolundu** (s. 12, st. 16). [*defnolundu, -du*]
3. Mü'essis-i memleket ve bānī-i cāmi' olan Süleymān Paşa İrān muhārebātında 1023/1614-15 senesinde şehīd olarak na'ş-ı magfired-nakşı Tiran'a nakl ile cāmi'-i

mezkûr derûnunda ihzâr etmiş olduğu türbe-i mahsûsaya **defnolunmuştur** (s. 45, st. 17). [*defnolun-, -muş, -tur*]

4. Zâviyelerinde vâki⁶ türbe-i mahsûsalarına **defnolunmuştur** (s. 48, st. 12). [*defnolunmuştur, -(u), -n, -muş, -tur*]

defter: *Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları.*

1. ... bu gibi zâtları bilen kimler ise isimlerini ve o zâtlarda edebiyâta dâ'ir ne gibi kitâblar olduğunu kendisinden tahkîk ederek **defterime** kaydeydim (s. 72, st. 2). [*defterime, -im, -e*]

defterdâr: *Osmanlı Devleti'nde bir ilin mâlî işlerinden sorumlu en yüksek memur.*

1. Hicrî 1314/1896 senesi evâ'îlinde Erzurum vilâyeti **defterdârı** bulunuyordum (s. 8, st. 4). [*defterdârı, -ı*]

defterdârlık: *Osmanlı Devleti'nde bir ilin maliye işlerine bakan sorumlu memurun makamı.*

1. Bu 'abd-i âciz 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 Ma'mûretü'l-⁶azîz vilâyeti **defterdârlığına** bi't-ta'yîn mahall-i me'mûriyyete esnâ-yı 'azîmetimde güzergâh olan Haleb şehrine ugranılmış ... (s. 36, st. 22). [*defterdârlığına, -ı, -(n), -a*]
2. 1298/1880-81 senesinde livâ'-ı mezkûr vilâyete tahvîl olundukta yine ma'âş-ı sâbıkı ile vilâyet-i mezkûre **defterdârlığına** istihdâm olundu (s. 64, st. 22). [*defterdârlığına, -ı, -(n), -a*]
3. Ma'mûretü'l-'azîz'de muhâsebecilik ve **defterdârlık** sıfatlarıyla me'mûriyyeti on sene kadar devâm ederek ... (s. 64, st. 22). [*defterdârlık*]
4. 1302/1884-85 senesinde vilâyet-i mezkûre **defterdârlığından** infisâl ve Der-Sa'âdet'e 'avdet eyledi (s. 65, st. 1). [*defterdârlığından, -ı, -(n), -dan*]
5. Sâhib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi Ma'mûretü'l-'azîz **defterdârlığından** infisâlden sonra Der-sa'âdet'te bulunduğu esnâda Midhat Efendi'yle Mu'allim Nâcî Efendi hakkında şu kıt'ayı nakşetmişti (s. 66, st. 17). [*defterdârlığından, -ı, -(n), -dan*]

defter-i hâkânî: *Tapu kadastro genel müdürlüğü dairesinin eski adı, defterhâne; tapu sicili.*

1. İkinci mahdümü Dervîş Efendi el-hâletü hazihi İşkodra **defter-i hâkânî** başkâtibidir (s. 30, st. 19). [*defter-i hâkânî*]

değerli: *Üstün nitelikleri bulunan, mânevî değeri yüksek olan.*

1. El-hâletü hazîhi Akçahisar'ın hükümet konagi olan ve gâyet cesîm ve safâdâr olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizâm-ı taksîmât Toptan-zâde Âdem Aga'nın hüsn-i tabî'at sâhibi ve **değerli** birzât olduğunu gösterir (s. 59, st. 20). [*değerli*]

değil: *"Yalnız onu değil ... bile" anlamında kullanılmıştır.*

1. ... İşkodra vilâyetinden hârice çıkmamış zevât arasında 'Osmânlıca şi'ir söylemiş bir ferdin **değil** âsârına ve hatta ismine de tesâdüf etmemiştim (s. 9, st. 4). [*değil*]
2. İşkodra şu'arâsı hakkında tedkîkâtımı gören mütefekkirîn yalnız İşkodra'da **değil** Akçahisar ve Tiran gibi kazâlarda dahi birçok 'Osmânlı şu'arâsı bulacağımı beyân eylediler (s. 9, st. 19). [*değil*]

değil: *İsim cümlesinde yükleme veya başka öğelere olumsuzluk anlamı veren sözcük; ek fiilin olumsuzu.*

1. Bahr-ı bî-pâyân-ı 'aşka nâ-gehân saldı beni
Matlabım sâhil **degildir** nazlı yârim kandadır (s. 15, st. 16). [*degildir, -dir*]
2. Lîk vuslatla mülâkat **degildir** bir şey
Meded eylerse eger himmet-i 'Osman Paşa (s. 29, st. 16). [*degildir, -dir*]
3. Tenhâ **degilim** ben leb-i gül-fâm ile medhüş (s. 40, st. 10). [*degilim, -im*]
4. Ma'lûmdur ki Gâzî Evrenos Bey o târîhte hayâtta **değil** idi (s. 41, st. 3). [*değil*]
5. Lâkin mideye indirilen o sıcak yemekler öyle burüdet peydâ ettirdi ki midemde yemek **değil** buz parçaları var zannedirdim (s. 43, st. 13). [*değil*]
6. Megerse öyle **degilmiş** (s. 61, st. 10). [*degilmiş, -miş*]

değil mi: *Herhangi bir durumu teyit etmek için kullanılan soru ifadesi.*

1. Ölürsem de yemem gam belde-i İşkodra'da Çâker
Değil mi der-kenâr-ı vasla tıfl-ı Arnavud çekdim (s. 30, st. 7). [*değil*]
2. **Değil mi** vefk-i müretteb o çâr saf müjgân
Ne pāk yerde 'ayândır o çeşm-i enverde (s. 50, st. 16). [*değil mi*]

dekâyık-ı şi'ir ü inşâ: *Şiir ve secîli nesrin incelikleri, detayları.*

1. ... sâbıkü't-tercüme Mehmed Çâker ve Mollâ Mahmûd Hamdî Efendilerden **dekâyık-ı şî'ir ü inşâyı** tahsîl eyledi (s. 64, st. 10). [*dekâyık-ı şî'ir ü inşâ, -(y), -ı*]

dekâyık-i şî'iriyye: *Anlaşılması güç olan ve dikkat isteyen ince şiirler.*

1. Vâsıl-ı sinn-i şebâb oldukça âti't-tercüme Tiranlı şâ'ir-i fâzıl Altıparmak İbrâhîm Müznib Efendi'den ve sâ'ir efâdıl-ı Tiraniyye'den tahsîl-i kemâlât etmiş ve **dekâyık-i şî'iriyyeye** üstâdlarının himmetiyle 'ârif ve vâkıf olmuştur (s. 72, st. 18). [*dekâyık-i şî'iriyye, -(y), -e*]

delâ'il: *Deliller.*

1. Şunun en büyük **delâ'ilindendir** ki (s. 60, st. 11). [*delâ'ilindendir, -i, -(n), -den, -dir*]
2. Zamân-ı hayâtında pek çok kütüb-i nefîseye mâlik olduğu bu **delâ'il** ile nümâyân oluyor (s. 68, st. 25). [*delâ'il*]

delâlet: *Delil, işaret.*

1. ... beyitleri gibi birçok âsârının **delâletleriyle** anlaşılmakta ise de bâlâda beyân olunan tercüme-i hâlinde buralarından bahsetmiyor (s. 31, st. 15). [*delâletleriyle, -ler, -i, -(y), -le*]

delâlet: *Yol gösterme, kılavuzluk, rehberlik, aracılık.*

1. Ba'zı hem-şehrîlerin **delâletiyle** Top-hâne'ye geldim (s. 28, st.12). [*delâletiyle, -i, -(y), -le*]

delîl: *Bir meseleyi ispata yarayan şey, alâmet, kanıt.*

1. Türkçe lisân-ı mâder-zâdı olmadığı hâlde bu kuvvette şî'ir söylemesi edebiyât-ı 'Osmâniyenin o havâlîde vaktiyle ne kadar terakkî eyledigine bir **delîl** teşkîl eder (s. 17, st. 2). [*delîl*]
2. Vüzerâdan meşhûr Kânî Paşa'nın vefâtına olan şu mücevher târîh de bu fende olan mahâret ve zerâfet-i tab'ına **delîldir** (s. 37, st. 8). [*delîldir, -dir*]

delil ol-: *Rehber olmak; şahit, kanıt olmak.*

1. Mā-hasal nakdīne-i ‘ömr-i ‘azizin bezl edip
Tab‘-ı pāki **oldu** el-Hak niçe hayrāta **delil** (s. 10, st. 25). [*delilol-, -du*]
2. Mūy-ı sefid hüsn-i hısāla **delil olur** (s. 53, st. 26). [*delil ol-, -(u), -r*]
3. Hamdī gazab külefleri rahmet suyu çeker
Kan ile kan gidermege rāhı **delil olur** (s. 54, st. 4). [*delil ol-, -(u), -r*]

delil-i kāfi: *Yeterli derecede ipucu.*

1. ... bir ‘ā’ilede yetişen bir kemālli adamın o ‘ā’ileye ne kadar faydası dokunduguna ve dokunacagina bu zātın basireti ve dirāyeti **delil-i kāfidir** (s. 61, st. 3). [*delil-i kāfī, -dir*]

dem: *Zaman.*

1. Himmet **demidir** ‘acizime ahbāba salādır (s. 40, st. 14). [*demidir, -i, -dir*]

dem ur-: *Bahsetmek, söz etmek, konu açmak.*

1. **Dem urur** her dem makām-ı ‘ālem-i lāhūttan
Rāz-ı ‘aşkın perdesin keşfeylemez nādāna ney (s. 38, st. 8). [*demur-, -(u), -r*]

demādem: *Her zaman, daima, her an.*

1. Ahmedī gibi **demādem** çekerim gurbet-i ‘aşk (s. 18, st. 12). [*demādem*]

Demavend dağları: *İran’ın kuzeyinde, 5610 m yüksekliğinde bir dağ. İran mitolojisi ve folklorunda özel bir yeri olan bu dağdaki mağaraya Ferīdūn’un Dahhāk’ı hapsettiği anlatılmaktadır³⁹.*

1. Kimisi mağarayı Ashāb-ı Kehf mağarasına kimisi zāviyeyi hazret-i ‘İsā’nın kahve ocağı odasına kimisi bu mürtefi‘ cebeli **Demavend dağlarına** benzetiyorlardı (s. 43, st. 3). [*demavend dağları, -(n), -a*]

³⁹ Yıldırım, 2008

demek ol-: *Anlamına gelmek.*

1. Asıl ismi Arnavutça çeşme **demek olan** Kruya'dır (s. 40, st. 22). [*demek ol-, -an*]

Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi: *Bir fıkıh kitabı yazdığı bilinen İşkodra'nın müftü yardımcısı. İşkodralı Āsaf Mehmed Paşa'nın nazire yazdığı, İşkodralı Hamdī'nin de sohbet arkadaşı olan bir şair.*

1. İşkodra'nın Sā'ib ve Nābī'si makāmında olan āti't-tercüme **Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin** kütüb-i fikhiyyeden 'Alī Efendi fetāvāsımı taleb süretiyle Paşa'ya irsāl eylediği şu kıt'a-ı Fārisiyye bu cümledendir (s. 20, st. 6). [*demir-zāde müsevvid kanber efendi, -nin*]
2. **Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin** āşinā ve musāhibi olduğunu şu beyti gösteriyor (s. 51, st. 5). [*demir-zāde müsevvid kanber efendi, -nin*]

demlen-: *Olgunlaşmak.*

1. **Demlenir** her dem hevā-yı 'aşk ile dīvāne ney (s. 38, st. 4). [*demlenir, -(i), -r*]

dem-sāz: *Arkadaş, dost, sırdaş.*

1. Her nefes **dem-sāz** olursa bu dil-i nālāna ney (s. 38, st. 17). [*dem-sāz*]

den-: *... diye ifade edilmek.*

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın eş'arı sehl-i mümteni' **denilecek** derecede zarīftir (s. 15, st. 6). [*denilecek, -(i), -l, -ecek*]
2. Her mahallenin hemen büyük ve küçük ahālī-i zükūru **denecek** bir sürette merkād-ı müşārün-ileyhe gidip üç gün ve nihāyet bir hafta kadar kalırlar (s. 14, st. 26). [*denecek, -ecek*]

denil-: *Adı verilmek, ... diye isimlendirilmek.*

1. Yolun ugrarsa eger Zile **denilen** şehre Zāyi' etme şu emānetimi ey bād-ı sabā (s. 27, st. 15). [*denilen, -en*]

2. De ki tā Rūmeli'nin cānib-i garbīsinde
Bir şehir var **denilir** nāmında İşkodra ona (s. 27, st. 22). [*denilir, -(i), -r*]
3. Memleketi olan Tiran'da tahsīl-i 'ulūm u kemālāt ederek hüsn-i hulku ve ādāb ve terbiyyesi hasebiyle bi-hakkın insān **denilen** sunūf-ı mümtāzeye dāhil olmuştur (s. 56, st. 2). [*denilen, -en*]
4. Lākin Ādem Aga merhūmun Akçahisar kal'esinde Dolma **denilen** mahalde mazanne-i kirāmdan Hacı Mustafā Efendi tekyesi civārında yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış mezārına gidip ziyāret ettim (s. 59, st. 11). [*denilen, -en*]
5. Edip bu nüshayı zīb-i mahāfil-i şu'arā
Denilse nāmına gülzār-ı ma'rifet şāyān (s. 65, st. 10). [*denilse, -se*]
6. Digeri şī'r-i latīfiyle misāl-i Hassān
Denilirse yaraşır nāmına şeyhü'ş-şu'arā (s. 66, st. 24). [*denilirse, -(i), -r, -se*]

denil-: ... diye ifade edilmek.

1. Tiran şehri gāyet vāsī' bir ova ötesinde vākī' olup suları gāyet vāfir ve etrāfı firdevs-i dünyā **denilecek** derecede sā'atlerce bağları bahçeleri hāvīdir (s. 45, st. 9). [*denilecek, -ecek*]

denil-: Anlatılmak, ifade edilmek.

1. **Denilebilir** ki meşhūr-ı dünyā olan 'Osmānlı tarz mi'mārīsi alınarak Arnavutluk'a mahsūs olan uslūb-ı mimarī birleştirilmiş ve her ikisinden güzel bir tarz-ı mahsūs zuhūra getirilmiştir (s. 45, st. 12). [*denilebilir, -e, -bil, -(i), -r*]

deniz: Yer yüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi, bahir, derya.

1. ... bu vāsī' ve eşcār ile memlū sahrā'ların birçok kısmını dağın eteginde saklanmak sūretiyle tayy ederek **denize** vāsıl ve Adriyatik denizi Akçahisar'a pek yakın bir mesāfede bulunur zannolunur ... (s. 41, st. 29). [*denize, -e*]
2. ... hele açık havalarda güneşin gurūbu esnāsında **denizin** öte tarafında bulunan İtalya sevāhili bile medd-i nazara çarpmakta bulunur (s. 41, st. 30). [*denizin, -in*]

denli: Kadar.

1. Şu **denli** sâ'im-i dehr idi māsivādan kim
Likā²-yı Hak idi ancak gedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 15). [*denli*]

derc: *Yazma; toplama, bir araya getirme.*

1. Yalnız iki kıt'a ve zīri gazellerinin **derciyle** bundan ziyade iksārdan keff-i kalem eyliyoruz (s. 15, st. 7). [*derciyle, -i, -(y), -le*]

derc: *(Kitaba, gazeteye vb.) Yazma, koyma, geçirme, kaydetme.*

1. Lütfen kabūl ile Tercümān'a **dercini** ricā' ederim (s. 67, st. 19). [*dercini, -i, -(n), -i*]
2. Besmele-i şerīfeyi tazmīn sūretiyle daha birçok ebyātı vardır. Numūnesi geçmiş olmağla burada diğerlerin **dercine** lüzūm görülmedi (s. 70, st. 5). [*dercine, -i, -(n), -e*]
3. Sāhib-tercüme 'Alī Rızā Bey'in āsārından şāh-ı velāyet efendimizden istimdād-ı 'āşıkāneyi hāvī bir terci'-i bend-i 'ālīlerinin teberrüken **derciyle** iktifā eyliyoruz (s. 73, st. 16). [*derciyle, -i, -(y), -le*]

dercet-: *Toplamak.*

1. Kıymetdār āsarı o havālīde mu'āsırı bulunan birçok şu'arānın nazīreleriyle birlikte olarak İşkodra ile mülhakātındaki şehirlerde gördüğüm mecmū'alarda mevcūddur. Bunların cümlesini **dercetmege** kitabımızın tahammülü olmadığından ... (s. 12, st. 31). [*dercet-, -mek, -e*]

derceyle-: *Kaydetmek, yazmak, koymak.*

1. Kendilerinin tercüme-i hālince bālāda kıt'a-ı tārīhiyyesini **derceylediğimiz** İşkodralı Murtazā Sāfī Efendi gibi bir mümtāz-ı fāzıldan tahsīl-i kemalāt eylemiş ... (s. 11, st. 23). [*derceyle-, -dik, -(i), -miz*]
2. Dört beyite yedi tārīh **derceylemek** tezekkür olunursa haylīce mahārettir (s. 23, st. 4). [*derceyle-, -mek*]
3. ... vefātı zamānında 'Arabī olarak inşād eylediği otuz üç beyitli münacāt-ı belīgasının dahi iksārından ihtirāzen yalnız on iki beytini teberrüken **derceyliyorduk** (s. 50, st. 8). [*derceyle-, -yor, -uz*]

derd: *İnsana ızdırıp veren her türlü hāl, sıkıntı, zorluk, üzüntü.*

1. Elem-i gurbet ü kürbet ile **derd** oldu füzūn
Zūd gönder bana dermānını yā Mevlānā (s. 38, st. 21). [*derd*]

2. **Derde** dermān bizdedir ey mürde dil
Bāb-ı ihsān u keremdir hem gönül (s. 55, st. 19). [*derde, -e*]

derd ü belā: *Keder ve musībet.*

1. **Derd ü belālarınla** meʿlūf u mübtelāyım (s. 74, st. 4). [*derd ü belā, -lar, -ın, -la*]

derd-i maʿīšet eyle-: *Geçim derdine düşmek.*

1. Aç kalıp cürm edene eyleme tekdīr-i ʿanīf
Neylesin **eylemesin derd-i maʿīšet** derler (s. 58, st. 7). [*derd-i maʿīšet eyle-, -me, -sin*]

dere: *Küçük akarsu.*

1. Bu ʿazīm dag arkasını bir muhtasar **dere** vāsıtasıyla Mat silsile-i cibāline dayamıştır (s. 43, st. 6). [*dere*]

derece: *Miktar, ölçü.*

1. ... Arnavutların ʿOsmanlı Edebiyatı hususunda memālik-i sāʿire-i ʿOsmānīyyeʼden hiçbir fark olmayacak **derecede** terakkī ettiklerine mütehayyir kaldım (s. 9, st. 28). [*derecede, -de*]

derece: *Kadar.*

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Hālī Paşa'nın eşʿarı sehl-i mümteniʿ denilecek **derecede** zarīftir (s. 15, st. 7). [*derecede, -de*]
2. Tiran şehri gāyet vāsiʿ bir ova ötesinde vākiʿ olup suları gāyet vāfir ve etrāfi firdevs-i dünyā denilecek **derecede** sāʿatlerce bagları bahçeleri hāvīdir (s. 45, st. 9). [*derecede, -de*]

dergāh: *Tarīkatlarda dervişlerin zikir ve ibadet ettikleri ve içinde tarīkatın gerektirdiği biçimde yaşadıkları yer, tekke. II Bir büyüğün, büyük bir yerin herkes için başvurma yeri olan kapısı, huzūru, eşiği.*

1. Yine Akçahisar'da Şeyh Şemsî Efendi **dergâhı** bulunmaktadır (s. 41, st. 17). [*dergâhı, -i*]

dergâh-ı hazret-i pîr: *Hazreti pîrin dergâhı (Hacı Bektâş-ı Velî Dergâhı).*

1. Bir haylî zamân **dergâh-ı hazret-i pîrde** mücâvir kaldı (s. 55, st. 2). [*dergâh-ı hazret-i pîr, -de*]

dergeh-i Sultân Mevlânâ-yı Rûmî: *Sultân Mevlânâ-yı Rûmî'nin dergâhı.*

1. **Dergeh-i Sultân Mevlânâ-yı Rûmî'de** müdâm Kemterin cārüb-ı dīvânız ezelden tâ ebed (s. 31, st. 13). [*dergeh-i sultân mevlânâ-yı rûmî, -de*]

derhâl: *"Hemen, hiç vakit geçirmeksizin, süratle, âcilen" anlamlarında zarf.*

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfâlât-ı ecānibe aldanarak ba'zı münāsebetsiz hāllere tasaddî etmiş ise **derhāl** izhār-ı nedāmet ve peşimānî ederek yine meslek-i sadākatta ber-devām olduğundan hidemāt-ı meşkūresi seyvi'ātından pek çok fazladır (s. 11, st. 21). [*derhāl*]
2. **Derhāl** dönüp kütüb-hāneye kadar gittim (s. 57, st. 6). [*derhāl*]
3. O memlekete gittim mi **derhāl** o zātları bulur şübhe ettiğim husūslarda onlardan hāll-i mes'ele eder ... (s. 72, st. 3). [*derhāl*]

Der-i 'āliyye: *İstanbul'a verilen isimlerden biri.*

1. ... āti't-tercūme İškodralı Şerîfî Mustafâ Paşa İškodra vālîsi olduğu gibi **Der-i 'āliyyede** Karaagaç dergâhı post-nişîni Mustafâ Fâtih Baba nezdinde münzevî bulunan Edhem Şehîdî Bey'i de ... (s. 60, st. 14). [*der-i 'āliyye, -de*]

derin: *Dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan.*

1. Zāviyenin altında olan pek **derin** bir magara Sarı Saltık Baba'nın makâmı imiş (s. 42, st. 24). [*derin*]

derisini yüz-: *Derisini vücudundan ayırmak sūretiyle cezalandırıp öldürmek. II Çok eziyet etmek (Bu anlamda tehdit sözü olarak kullanılır).*

1. ... eger bir daha hakkında efendisi olan İşkodra vālīsine şikāyet ederse **derisini yüzerek** altınla doldurup takdīm etmek sūretiyle efendisini memnūn edeceğini makām-ı tehditte beyān ettiği hālā o havālīce meşhūrdur (s. 23, st. 25). [*derisini yüz-, -erek*]

der-kenār-ı vasl: *Kavuşma notu.*

1. Degil mi **der-kenār-ı vasla** tıfl-ı Arnavud çekdim (s. 30, st. 7). [*der-kenār-ı vasl, -a*]

dermān: *Çāre, hāl yolu, çıkış yolu.*

1. Zūd gönder bana **dermānını** yā Mevlānā (s. 38, st. 22). [*dermānını, -ı, -(n), -ı*]
2. Derde **dermān** bizdedir ey mürde dil (s. 55, st. 19). [*dermān*]

Der-Sa‘ādet: *Saadet kapısı. II Osmanlı döneminde İstanbul için kullanılmıştır (Yönetim / saray kastedilmektedir.).*

1. Ānī olarak **Der-Sa‘ādet’ten** aldığım bir telgraf-nāmede bā-irāde -i seniyye 7500 guruş ma‘āşla Yanya ve İşkodra vilāyetleri umūr-ı māliyye müfettişliğine ta‘yīn olduğumdan ... (s. 8, st. 4). [*der-sa‘ādet’ten, -ten*]
2. Birkaç gün zarfında Erzurum’dan hareket ve **Der-Sa‘ādet’e** muvāsalatla on beş gün kalarak Yanya’ya gittim (s. 8, st. 7). [*der-sa‘ādet’e, -e*]
3. Vatanından hārice çıkmamış ve memleketi ise **Der-Sa‘ādet’e** ba‘īd bulunmuş olduğundan terācim-i ahvāl kitāblarımızın hiçbirisinde nām-ı fāzilānelerine tesādūf olunamaz (s. 16, st. 27). [*der-sa‘ādet’e, -e*]
4. ‘Amcaları Kara Mahmūd Paşa’nın vālīliği zamānında taraf-ı Devlet-i ‘āliyyeden **Der-Sa‘ādet’e** da‘vetle silāhşörān-ı şehriyārī sunūf-ı mümtāzesine idhāl ile tebcīl olundu (s. 19, st. 22). [*der-sa‘ādet’e, -e*]
5. 1249/1833-34 senesinde **Der-Sa‘ādet’e** gelerek mazhar-ı iltifāt-ı şehriyārī oldu (s. 26, st. 3). [*der-sa‘ādet’e, -e*]
6. 1237/1821-22 senesinde ārzū-yı ikmāl-i tahsīl ile **Der-Sa‘ādet’e** ‘azīmet eyledim (s. 28, st. 9). [*der-sa‘ādet’e, -e*]
7. ... Takvīm-i Vekāyi‘ gazetesinin sene-i mezkūreye ‘ā’id nüshalarında beyān olduğu üzere İşkodra vālīliğine hitām verdirilerek **Der-Sa‘ādet’e** celbolunduğu sırada pederiyle birlikte Der-Sa‘ādet’e gelmiştir (s. 35, st. 14). [*der-sa‘ādet’e, -e*]

8. ... celbolundugu sırada pederiyle birlikte **Der-Sa'âdet'e** gelmiştir (s. 35, st. 15). [*der-sa'âdet'e, -e*]
9. Yetmiş bir yaşında olduğu hâlde sene-i mezkûre Cümâde'l-ülâsında infisâli vukû'a gelerek **Der-Sa'âdet'e** 'avdet ve muvâsalatından yedi mâh sonra yâ'nî 1313 senesi Zilhiccesinin dördüncü gününde/17 Mayıs 1896 irtihâl-i Dâr-ı Na'îm ederek (s. 36, st. 28). [*der-sa'âdet'e, -e*]
10. Müte'âkiben merkez vilâyet muhâsebeciliklerini ilgâsı hasebiyle **Der-Sa'âdet'e** 'azîmet eyledi (s. 64, st. 13). [*der-sa'âdet'e, -e*]
11. 1302/1884-85 senesinde vilâyet-i mezkûre defterdârlığından infisâl ve **Der-Sa'âdet'e** 'avdet eyledi (s. 65, st. 1). [*der-sa'âdet'e, -e*]
12. Sâhib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi Ma'mûretü'l-'azîz defterdârlığından infisâlden sonra **Der-sa'âdet'te** bulunduğu esnâda Midhat Efendi'yle Mu'allim Nâcî Efendi hakkında şu kıt'ayı nakşetmişti (s. 66, st. 18). [*der-sa'âdet'te, -te*]
13. Merhûmun mahdûmu bundan üç dört sene evvele kadar **Der-Sa'âdet** nüfus idâresinde müstahdem olduğu hâlde ondan sonra nereye gittigini ve şimdi ne me'mûriyyette bulduğunu bilemediklerini ba'zı ihvân söylediler (s. 68, st. 3). [*der-sa'âdet*]
14. Nefs-i İşkodra'da mülhakâtında **Der-Sa'âdet'te** yüzlerle kitâblar gördüm ki zahrında sâhib-tercümenin hat ve imzâ ve mührü mevcûddur (s. 68, st. 23). [*der-sa'âdet'te, -te*]

Dersim: Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Tunceli ili. 20. yy Osmanlı Devleti zamanında Ma'mûretü'l-'azîz vilâyetine bağlı bir sancak.

1. **Dersim** mutasarrıf-ı esbaki merhûm Harputlu Hayrî Efendi Hâtıra-i 'Ahd-i Şebâb nâmıyla bir mecmû'a-i eş'âr tertîbine muvaffak oldukça şu takrîzi inşâd eylemiştir (s. 65, st. 11). [*dersim*]

der'uhde eyle-: Üzerine almak, üstlenmek, yüklenmek (Divan kâtibi görevini yapmak).

1. Menemenli-zâde Mustafâ Paşa'nın ibrâmı üzerine tekrâr İşkodra vilâyeti dīvân kitâbeti hizmetini **der'uhde eylemiştir** (s. 29, st. 30). [*der'uhde eyle-, -miş, -tir*]

derûn: Kalp, yürek, iç, bâtın.

1. **Derûnu** hasta olan hâne-i şifâya gider (s. 71, st. 9). [*derûnu, -u*]

derûn: İç, iç taraf.

1. ... Toptan-zāde Ādem Aga 1192/1778 senesinde müceddeden dil-niṣṣin bir kubbe binā ettirmiş ve ondan otuz dört sene sonra yā'nī 1226/1811 senesinde mahdūmu Kaplan Paşa tarafından **derūnu** nukūṣ-ı gün-ā-gün ile tezyīn edilmiştir (s. 41, st. 12). [derūnu, -u]
2. Akçahisar kal'esi **derūnunda** Dolma ta'bīr olunan mahalde Hacı Mustafā Efendi tekyesi vardır ... (s. 41, st.19). [derūnunda, -u, -(n), -da]
3. Mü'essis-i memleket ve bānī-i cāmi' olan Süleymān Paşa Īrān muhārebātında 1023/1614-15 senesinde şehīd olarak na'ṣ-ı magfīret-nakṣı Tiran'a nakl ile cāmi'-i mezkūr **derūnunda** ihzār etmiş olduğu türbe-i mahsūsaya defn olunmuştur (s. 45, st. 16). [derūnunda, -u, -(n), -da]

dervīṣ: *Hakikat yolcusunun niteliklerini taşıyan, kanaatkār, saf, alçak gönüllü, her şeyi hoş gören kimse.*

1. Gerçi bir **dervīṣ** şeklinde gelip geçti velī (s. 15, st. 13). [dervīṣ]
2. Ahfādından zāviyede bulunan **dervīṣ** yeni gelen bir müfettiṣle heyet-i hükümetin 'azīmet etmelerini haber aldığı gibi zāviyeyi kapatarak Martin tüfegini alarak oradan tarlalara doğru savuşmuştur (s. 56, st. 15). [dervīṣ]

Dervīṣ: *Çāker Efendi'nin oğlu olup İṣkodra tapu sicilinde başkātīplik yapmıştır.*

1. Mustafā Sāfī ve **Dervīṣ** isimlerinde iki evlād istihlāf etmiştir (s. 30, st. 17). [dervīṣ]

dervīṣ: *Tarīkata girip bir şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsini ıslāh eden, varlık iddiāsındangeçip Allah'ın birliğini bütün kāinatta görerek kendini Hakk'a ve onun yarattıklarına adayan kimse, tarīkat müntesibi.*

1. İşte şu hāli gözümle görünce sāhib-tercūme Hādīm Efendi'nin hafidi **dervīṣin** tekyeye bir hātırlı me'mūr gelmekte olduğunu haber alınca ... (s. 57, st. 18). [dervīṣin, -in]

Dervīṣ Bey: *(ö. 1236/1820-21) İṣkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa'nın iki oğlundan küçük olanı.*

1. Müṣārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa Tāhir Paşa ve **Dervīṣ Bey** isimlerinde iki evlād istihlāf etmiş ise de ... (s. 13, st. 25). [dervīṣ bey]
2. ... mahdūmlarının büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve küçüğü **Dervīṣ Bey** yirmi yaşlarında erşed olduğundan ... (s. 14, st. 2). [dervīṣ bey]

Dervîş Efendi: *Çāker Efendi'nin oğlu olup İşkodra tapu sicilinde başkātīplik yapmıştır.*

1. İkinci mahdūmu **Dervîş Efendi** el-hāletü hazīhi İşkodra defter-i hākānī başkātībidir (s. 30, st. 18). [*dervîş efendi*]
2. Çāker Efendi merhūmun cesīm hānesinde mahdūmu **Dervîş Efendi** ikāmet etmektedir (s. 30, st. 19). [*dervîş efendi*]

Dervîş Efendi: *Şeyh Receb Efendi'nin babası.*

1. Gelelim sāhib-tercūme Şeyh Hālīmī Efendi'nin tercūme-i hālīne ismi Şeyh Selīm Efendi pederinin ismi Şeyh Yūnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi **Dervîş Efendi'dir** (s. 46, st. 12). [*dervîş efendi, -dir*]

Dervîş Hikmetī: *(ö. 1240/1824-25) Akçahisar şehrinden Hikmetī mahlaslı bir şair. Dervîş Hikmetī diye de bilinen şairin asıl adı Ahmet'tir.*

1. **Dervîş Hikmetī** diye ma'rūf idi (s. 43, st. 21). [*dervîş hikmetī*]

dervîşān: *Dervişler.*

1. İşte sāhib-tercūme şā'ir Hikmetī bu Akçahisar şehrindedir. İsmi Ahmed'dir. **Dervîşāndandır** (s. 43, st. 20). [*dervîşāndandır, -dan, -dır*]

dervîşāne: *Bir tarikata girip ilim gören talebeye yakışır tarzda, dervişe yakışır şekilde.*

1. Bir müddet **dervîşāne** bir kıyāfetle diyār-ı gurbeti ihtiyār ve ba'zı memleketleri geşt ü güzār eyledi (s. 40, st. 3). [*dervîşāne*]
2. Kendisinin bir hayli **dervîşāne** eş'ār ve güftārı vardır (s. 55, st. 15). [*dervîşāne*]

dervîş-i merkūm: *Yukarıda adı geçen, anılan derviş.*

1. Vusūlümüzde tekyeyi mesdūd bulduğumuzdan **dervîş-i merkūm** talep ve taharrī edilmiş ise de ... (s. 56, st. 18). [*dervîş-i merkūm*]
2. **Dervîş-i merkūm** sonradan işi anlayıp izhār-ı nedāmet ve bi'l-vāsita bu yolda bast-ı i'tizār eyledi (s. 56, st. 22). [*dervîş-i merkūm*]

dest: *El.*

1. Dün gece meclis-i ‘uşşâkıta bir hâl olmuş
Zâhidin **destine** bir sāgar-ı Cem vermişler (s. 27, st. 4). [*destine, -i, -(n), -e*]
2. Kendi **destiyle** tahrîr eylediği mecmû‘alarda dahi ba‘zı şu‘arâ âsârına li-nâmıkıhi yâhud li-muharririhi ve ba‘zı def‘alarda li-muharririhi’l-fakîr veya li-nâmıkıhi’l-hakîr ‘ibâreleriyle nazîreler tahrîr eylemiştir (s. 69, st. 8). [*destiyle, -i, -(y), -le*]
3. Hün-ı ‘uşşâkı mürekkebe ederek yazmak için
Yârimin **destine** mektebde kalem vermişler (s. 77, st. 12). [*destine, -i, -(n), -e*]

dest-bürd-i⁴⁰ himem: *Himmatlerinin üstünlüğü/kuvveti.*

1. **Dest-bürd-i himeminle** koma çâk eyleyeler
Dest-i a‘dâda girîbânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 7). [*dest-bürd-ihimem, -i, -(n), -le-in, -le*]

dest-gîr: *Elden tutan (kimse), yardımcı.*

1. Mehdî olsun **dest-gîrin** evliyânın ‘aşkına (s. 44, st. 23). [*dest-gîrin, -in*]

dest-i a‘dâ: *Düşmanların eli; rakiplerin eli.*

1. Dest-bürd-i himeminle koma çâk eyleyeler
Dest-i a‘dâda girîbânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 8). [*dest-i a‘dâ, -da*]

dest-i garîm: *Alacaklının (kimse) elinde.*

1. Bırakma **dest-i garîmde** bu Çâker’i medyün (s. 32, st. 9). [*dest-i garîm, -de*]

dest-i gayret: *Gayret eli.*

1. Hat çekerdi **dest-i gayretle** vücûdu nakşına
Ol büt-i hüsnün göreydi sûretin nakkâş-ı Çîn (s. 70, st. 23). [*dest-i gayret, -le*]

⁴⁰ Hüseyin Remzî Efendi, 1888

dest-i mi'mārī-i lutf: *İyilik biçiminin eli.*

1. **Dest-i mi'mārī-i lutfun** ile ta'mir eyle
Hâne-i hâtır-ı vîrânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 1). [*dest-i mi'mārī-i lutf, -un*]

dest-i yesâr-i hasâfet: *Kuvvetli sol el.*

1. Paşa yed-i yemîn-i satvetini seyf-i şecâ'ata ve **dest-i yesâr-i hasâfetini** berât-ı 'adâlete merkez ederek eşkıyânın kimisini te'dîb kimisini istîmân ile istihsâl-i rızâ-yı pâdişâhiye bir sûrette muvaffak olmuştur (s. 12, st. 9). [*dest-i yesâr-i hasâfet, -i, -(n), -i*]

dest-res ol-: *Elde etmek, erişmek, ele geçirmek, nâil olmak.*

1. ... gibi mahalleri dolaşmış isem de bir âşinâyâ **dest-res olamadım** ve bir oturacak yer bulamadım (s. 28, st.11). [*dest-res ol-, -a, -ma, -dı, -m*]

devâm: *Bir durum üzere sürüp gitme, sürme, kesilmeme.*

1. Müddet-i medîde Bâb-ı 'âlîye **devâm** ile kat'-ı merâtib eyledi (s. 36, st. 6). [*devâm*]
2. Sonra yine vatan-ı aslîsine gelerek mu'allimliğine **devâm** ve bir haylî zekî talebe yetiştirmege ikdâm ... (s. 52, st. 10). [*devâm*]
3. İşkodra muhâsebe kalemine **devâma** başladı (s. 64, st. 11). [*devâma, -a*]

devâm et-: *Sürmek, ilerlemek.*

1. 'Osman Paşa'nın mazhar-ı ihtirâm u hürmeti olarak 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene müddet **devâm eden** İşkodra vâlîliğinde kemâ-kân dîvân efendiliğinde bulunmuş ... (s. 29, st. 19). [*devâm et-, -en*]
2. Anladım ki bir müddet daha böyle **devâm ederse** nefâ'is-i âsârdan hiçbir şey kalmayacaktır (s. 56, st. 25). [*devâm et-, -er, -se*]

devâm et-: *(Bir kimse bir işi) Sürdürmek, yürütmek, kesmemek.*

1. Menemenli-zāde Mustafā Paşa'nın ibrāmı üzerine tekrār İşkodra vilāyeti dīvān kitābeti hizmetini der'uhde eylemiştir. İki üç māh kadar **devām edebilmiş** ise de nahāfeti iştidād eylediginden bi'z-zarūre terk-i me'mūriyyetle ... (s. 29, st. 30). [*devām et-, -ebil, -miş*]
2. Ma'mūretü'l-'azīz'de muhāsebecilik ve defterdārlik sıfatlarıyla me'mūriyyeti on sene kadar **devām ederek** İfā-yı hüsn-i hizmet etmekte bulunmuş olduğu hālde ... (s. 64, st. 23). [*devām et-, -erek*]
3. Ricā'cılarını kırmayıp nakl-i hikāyeye **devām ettikçe** harāretlenir, kendisini unuttur (s. 76, st. 7). [*devām et-, -tikçe*]

devām et-: (Bir işe veya yere) Sürekli gitmek, devāmı bırakmamak, müdāvemem etmek.

1. Ben Tiran'da bulunduğum yirmi gün zarfında üç Cum'a günü bu çarşıya **devām ettim** (s. 45, st. 30). [*devām et-, -ti, -m*]

devām eyle-: (Bir kimse bir işi) Sürdürmek, yürütmek, kesmemek.

1. Süleymān Paşa'nın pederi 'Ömer Bey de vālilikle tavzīf olunmuş ise de onun pederi olan Mehmed Paşa ba'zı me'mūriyyetlerde bulunduktan sonra İşkodra vāliligine bi't-ta'yi'n1075/1664-65 tārīhine kadar vāliligi **devām eylemiştir** (s. 11, st. 15). [*devām eyle-, -miş, -tir*]

devām olun-: (Bir işi) Sürdürmek, yürütmek, kesmemek.

1. Na't-ı şerīfler okunur tehlīl ve tekbīrlere **devām olunur** (s. 14, st. 25). [*devām olun-, -(u), -r*]

devām-ı meslek-i 'ālī: Yüce mesleğini sürdürme.

1. Bi'l-āhire İşkodra müftülüğüne ta'yi'n olunduğu hālde yine neşr-i 'ulūm-ı 'āliyyeye **devām-ı meslek-i 'ālīsini** terk etmedi (s. 16, st. 17). [*devām-ı meslek-i 'ālī, -(s), -i, -(n), -i*]

devā-yı hasta-ı 'aşk: Aşk hastasının çaresi, dermanı.

1. **Devā-yı hasta-ı 'aşka** tabībim yār gelmez mi (s. 19, st. 9). [*devā-yı hasta-ı 'aşk, -a*]

devlet: *Bağımsız idare olunan hükümet ve ülke; bir hükümet idaresince teşkilatlandırılmış olan siyasi topluluk.*

1. ... sonraları daha sā'ir me'mūriyyetlerde ifā-yı hüsn-i hizmet etti ve o zamanda vāki' olan **devlet** muhārebātının cümlesine iştirāk ve ibrāz-ı sadākata inhimāk eylediğinden ... (s. 25, st. 26). [*devlet*]
2. Dediler ki 'ulemā ve fuzalā ve ümerādan olup da memleket ve **devlete** hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin şehrimizde nāmı pāyidār ve muhālled ve vesīle-i rahmet olmak için ... (s. 61, st. 10). [*devlete, -e*]
3. Lākin galeyān-ı harāret-i hamiiyetkārīsi bununla da sükūnet-yāb olamadığından nakleylediği hikāyeyi tamamlamamış iken "Biz 'Osmānlılar cihāngir bir **devlet** iken niçin birtakım birtakım fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik" diye bağırarak (s. 76, st. 10). [*devlet*]

devlet: *Baht, talih; büyük saadet, büyük mutluluk; büyük mevki ve makam.*

1. **Devlet** u ārūn olur her yerde līk
Nefha-i Cibrīl ile mülhem gönül (s. 55, st. 21). [*devlet*]

devlet-i 'āliyye: *Yüce devlet (Osmanlı Devleti kastedilmiştir.).*

1. Ben bu havālī ahālīsini pek zekī muktedir **Devlet-i 'āliyyeye** sādık ve merd adamlar gördüm (s. 8, st. 11). [*devlet-i 'āliyye, -(y), -e*]
2. Bu 'ā'ile İškodralıların ve sā'ir ba'zı gerden-keşānın tугyān ve 'isyānları sırasında **Devlet-i 'āliyyeye** sadākat ve hüsn-i hizmet ederek dā'imā Akçahisar kal'esi gibi gāyet müstahkem ve metīn olan ... (s. 59, st. 3). [*devlet-i 'āliyye, -(y), -e*]
3. ... bir mevki'i **Devlet-i 'āliyyenin** yed-i zabtında olmak üzere muhāfaza etmişlerdir (s. 59, st. 5). [*devlet-i 'āliyye, -nin*]

devr: *Zaman, vakit.*

1. Ki sāl-i hük **devridir** domuzdan koç emīn olmaz (s. 54, st.15). [*devridir, -i, -dir*]

devrān: *Zaman, çağ.*

1. Cefā-yı tābı **devrānın** sebātın māyesi olmuş (s. 54, st. 8). [*devrānın, -in*]

devren: *Başkasının üstüne vermek sūretiyle, devretmek yoluyla.*

1. 1292/1875-76 senesinde Diyārbekir, Ma‘mūretü’l-‘azīz, Sīvās heyet-i islāhiyye serkomiseri Ābidīn Paşa ile **devren** Ma‘mūretü’l-‘azīz’e gelip on beş gün kadar ikāmet eyledigimiz sırada orada muhāsebeci (s. 64, st. 20). [*devren*]

deycūr-ı firāk: *Ayrılık karanlığı.*

1. Sāye-i şemste nā-būd ola **deycūr-ı firāk** (s. 39, st. 21). [*deycūr-ı firāk*]

deyr: *Kilise, manastır.*

1. Sūret-i gayrdan āzāde iken cāmi‘-i dil
Niçe bir **deyr** misāli tolu tasvīr edelim (s. 32, st. 15). [*deyr*]

dīdār: *Allah’ın müminlere vādettiği görünüşü, tecellisi.*

1. Rūz u şeb **dīdārdır** hep matlab-ı a‘lā bize (s. 18, st. 17). [*dīdārdır, -dır*]

dīdār: *Güzel yüz.*

1. **Dīdārdan** ayırma iki cihānda şāhım (s. 74, st. 17). [*dīdārdan, -dan*]

dīdede kal-: *Gözünde kalmak, elde edemediği bir şeye karşı isteğini devam ettirmek.*

1. Geldi geçti düş gibi **kaldı** hayāli **dīdede** (s. 15, st. 21). [*dīdede kal-, -dı*]

dīde-i nem: *Nemli, ıslak göz. II Gözyaşı.*

1. Bize de agramaga **dīde-i nem** vermişler (s. 77, st. 10). [*dīde-inem*]

diger: *"Başka, öteki, öbür" anlamında belgisiz zamir.*

1. Ābā ve ecdādından kalan kadīm zāviyeyi **digerine** terk ederek medfūn oldukları hānkāhı kendileri müceddeden inşā etmişler (s. 48, st. 14). [*digerine, -i, -(n), -e*]
2. Besmele-i şerīfeyi tazmīn sūretiyle daha birçok ebyātı vardır. Numūnesi geçmiş olmağla burada **digerlerin** dercine lüzūm görülmedi (s. 70, st. 5). [*digerlerin, -ler, -i, -(n), -e*]

digeri: (Kıyaslanan şeyden) Öbürü, öteki.

1. **Digeri** şi‘ir-i latīfiyle misāl-i Hassān
Denilirse yaraşır nāmına şeyhü’ş-şu‘arā (s. 66, st. 23). [*digeri*]

dik-: (Bir şeyi) Dikine duracak şekilde yere koyup yerleştirmek.

1. Dediler ki ‘ulemā ve fuzelā ve ümerādan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin şehrimizde nāmı pāyidār ve muhālled ve vesīle-i rahmet olmak için mezārlıklarına ve ĩcāb ederse herkesin göreceği bir mevki‘e böyle tek birer mezār taşı **dikeriz** (s. 61, st. 11). [*dikeriz, -er, -iz*]

dikil-: (Bir şey) Dik olarak bir yere konup yerleştirilmek.

1. Ba‘zı ‘ā’ileye mahsūs mezārlıklar içinde **dikilmiş** bir tek mezār taşı üzerinde meselā “Miralay iken Plevne muhārebesinde şehīd olan Tiranlı Mustafā Bey’in rūhuna el-fātiha” ‘ibāresi gibi yazılar mahkūk birçok mezār taşlarına tesādūf ettim (s. 61, st. 6). [*dikilmiş, -miş*]

dil: Gönül (Āşığın gönlü).

1. **Dil** hevā-yı zūlf ile bend oldu zünnār olsa da (s. 24, st. 4). [*dil*]
2. Ne tende tāb u tākat ne **dilde** var tahammül (s. 74, st. 10). [*dilde, -de*]

dil: Cenāb-ı Hakk’ın insanda tecellī ettiği yer, gönül.

1. Feyzi **dilde** seyr kıl her dem gönül (s. 55, st. 17). [*dilde, -de*]

dil: *Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan tat alma ve konuşma organı.*

1. Misāl-i vefk müselles olur serī‘ü’l-eser
Dü lebleriyle **dili** nutk edince her yerde (s. 50, st. 15). [*dili, -i*]

dil: *Gönül.*

1. Serserī gezdım cihān iklīmını Mecnūn gibi
Dilde buldım yārımı Leylāya hācet kalmadı (s. 16, st. 10). [*dilde, -de*]
2. Sīnesi sūzān **dili** pür dag muhrik nālesi
Gūyiyā ‘aşk ile yandı āteş-i hicrāna ney (s. 38, st. 10). [*dili, -i*]
3. Hālīmī mahlası vefk-i murabba‘a benzer
‘Aceb mi şi‘iri mü’essir olursa **dillerde** (s. 50, st. 19). [*dillerde, -ler, -de*]

dil ver-: *Gönül vermek, sevmek, aşık olmak.*

1. Bu fenāya **verme dil** ‘ālemde insānlık budur (s. 13, st. 8). [*dilver-, -me*]

dilā: *Ey gönül!*

1. Māsivādan geç **dilā** dünyāda insānlık budur (s. 13, st. 11). [*dilā*]
2. Kimse hiç bilmez **dilā** dār u diyārım kandadır (s. 15, st. 18). [*dilā*]
3. Māsivādan geç **dilā** dünyāda insānlık budur (s. 44, st. 1). [*dilā*]

Dilāver Paşa: *Halil Paşa’nın İşkodra valiliğinden ayrılması üzerine bu göreve gelmiştir.*

1. Ba‘dehu halefleri Halīl ve onun halefi **Dilāver Paşaların** dahi kitābetleri hizmetiyle
mübāhī olarak ol havālīce kesb-i rıf‘at u şān eyledim (s. 29, st. 8). [*dilāver paşa, -lar, -ın*]

dil-āzār ol-: *Kalp kırmak, gönül incitmek.*

1. Hoş suhan söyle **dil-āzār olma** nādānlık budur (s. 13, st. 17). [*dil-āzār ol-, -ma*]

dil-ber: *Gönlü kendine çeken, güzel. II Sevgili.*

1. Bu Hulūsī 'nin gelir idbār-i hüsnün fikrine
Vechine baktıkça ey **dil-ber** hem aglar hem güler (s. 61, st. 29). [dil-ber]
2. Nāz ile gülmege **dil-berlere** fem vermişler (s. 77, st. 9). [dil-berlere, -ler, -e]

dil-ber-i hat-āverde: Sakalı yeni çıkmaya başlayan (genç) güzel.

1. Ziyāde cezbe olur **dil-ber-i hat-āverde** (s. 50, st. 10). [dil-ber-i hat-āverde]

dil-ber-i vefākār: Vefalı gönül çelen.

1. Civān-ı merkūm ise bir **dil-ber-i vefākār** idi (s. 28, st. 15). [dil-ber-i vefākār]

dildār: Sevgili.

1. Felek lutf eyledi bir gün bana **dildārı** gösterdi (s. 21, st. 14). [dildārı, -ı]

dile-: İstemek, arzulamak; aramak.

1. Matbahımdan **dilerim** kismetimi bī-minnet
El elinden dilemem nānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 3). [dilerim, -r, -im]

dilek et-: Dilemek, istemek.

1. İbtidā belediyye reʿīsi bir ziyāfet tertīb ile baʿzı eşrāf ve mütehayyızān-ı memleket ve
dilek eden meʾmūrīn-i hükümet ʿazīmet ve İfā-yı vazīfe-i ziyāret ederler (s. 14, st. 21).
[dilek et-, -en]

dil-gīr et-: İncitmek, kırmak.

1. Kıssa-i derd-i dili kimlere takrīr edelim
Kime dinlettirelim kimleri **dil-gīr edelim** (s. 32, st. 13). [dil-gīr et-, -elim]

dil-i nālān: İnleyen gönül.

1. Bende-i Mollā-yı Rūm'um çok mudur Hakkī eger
Her nefes dem-sāz olursa bu **dil-i nālāna** ney (s. 38, st. 17). [*dil-i nālān, -a*]

dillerde destān: Herkes tarafından sözü edilir durumda (olmak), çok meşhur olmak.

1. Cāmi'-i şerīfin itmām ve resm-i küşādında icrā edilen hayrāt ve hasenāt o havālīce el-hāletü hazīhi **dillerde destāndır** (s. 10, st. 16). [*dillerde destān, -dır*]

dil-nişīn: Gönülde yer tutan, hoş, güzel.

1. Bu türbenin kubbesi mürūr-ı zamān ile harāb olduğundan Akçahisar hānedān-ı kadīminden Toptan-zāde Ādem Aga 1192/1778 senesinde müceddeden **dil-nişīn** bir kubbe binā ettirmiş ... (s. 41, st. 10). [*dil-nişīn*]

dil-rīş et-: Gönlü yaralı, kederli etmek; kalp kırmak.

1. **Dil-rīş etme** kimseyi 'ömrün zevāllidir (s. 53, st. 28). [*dil-rīş et- , -me*]

dil-şād eyle-: Gönlünü hoş etmek, mutlu etmek.

1. **Eyle** is'āf ile hācātımı **dil-şād** beni (s. 39, st. 15). [*dil-şādeyle-*]

dil-sūz: Gönlü yanmış, çok ızdıraplı.

1. Cenāb-ı Çāker bir şā'ir-i zarīf olmakla ber-ā-ber dīvān-ı sā'ibe tahrīrine mübāşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir şerh kitābının mukaddimesinde birçok nevādir-i edebiyye ve fevā'id-i garībe beyān ederek kendi tercüme-i hālını ve zamān-ı civānīde başından geçen serencāmı **dil-sūz** bir sūrette tahrīr eylemiştir (s. 28, st. 5). [*dil-sūz*]
2. Tiran fuzalāsından āti't-tercüme Hacı 'Ömer Sūzī Efendi rihletinden te'essürünü hāvī ma'-mersiye **dil-sūz** bir tārīh inşād etmiştir (s. 48, st. 4). [*dil-sūz*]

dimāg-ı cān: Can ve gönül dimağı, zihni.

1. Asılsam Ahmedī zūlfünde yārın çok belā çeksem

Dimāg-ı cāna bŷy-ı gŷlŷen-i dīdār gelmez mi (s. 19, st. 11). [*dimāg-ıcān, -a*]

dinle-: *İŷitmek için kulak vermek, isteyerek duymak.*

1. **Dinlemege** okumaga yazmaga
Cehd edegör olmayasın tā himār (s. 63, st. 16). [*dinlemege, -mek, -e*]

dinlet-: *Dinlemesini sağlamak; duyurmak.*

1. Biz de mebādī-i tercüme-i hāllerini kendi lisānından olarak kārīlerimize **dinletmeyi** münāsib gördük (s. 28, st. 7). [*dinletmeyi, -me, -(y), -i*]
2. Kıssa-i derd-i dili kimlere takrīr edelim
Kime **dinlettirelim** kimleri dil-gīr edelim (s. 32, st. 13). [*dinlettirelim, -tir, -elim*]

dirāyet: *Çabuk kavrama yeteneği, anlayıŷ; ilim ve tecrŷbenin verdiği beceriklilik, iktidar.*

1. ... bir ‘ā’ilede yetiŷen bir kemālli adamın o ‘ā’ileye ne kadar faydası dokunduguna ve dokunacagna bu zātın basīreti ve **dirāyeti** delīl-i kāfidir (s. 61, st. 3). [*dirāyeti, -i*]

dirāyet-ŷi‘ār: *Becerikli, iktidar sahibi.*

1. Cedd-i ‘ālīleri Ādem Aga Akçahisar kal‘esinin muhāfızı olup hayrātkār ve **dirāyet-ŷi‘ār** bir zāt-ı ŷecā‘at-nihād idi (s. 59, st. 2). [*dirāyet-ŷi‘ār*]

dirīg: *Eyvāh...! Yazık...!*

1. Gonçe-i nāzım eder yek ŷemme-i vaslın **dirīg**
Nāle-i cān-sŷz-ı murg-ı dil hezār-bār olsa da (s. 24, st. 19). [*dirīg*]
2. Kadem **dirīg** eger etmese ziyāretten
‘Aceb mi yār-i kadīm ekser aŷināya gider (s. 71, st. 10). [*dirīg*]

dirīgā: *Çok yazık, eyvahlar olsun, ne yazık ki!*

1. **Dirīgā** bend-i hicrāna dŷŷürdü Kays-ı pŷr-zārı
‘Aceb bir gün o Leylā-nāz u hoŷ-gŷftār gelmez mi (s. 19, st. 4). [*dirīgā*]

dışarı çık-: *Kapalı bir yerden dışarı gitmek.*

1. Bu nezle yirmi gün kadar odadan **dışarı çıkmamak** süretiyle bana çektirmedigi meşakkat kalmadı (s. 43, st. 16). [*dışarı çık-, -ma, -mak*]

dışarı(ya) çık-: *Kapalı bir yerden dışarı gitmek.*

1. Vedā' edip **dışarıya çıktım** (s. 57, st. 3). [*dışarı (ya) çık-, -tı, -m*]

diş: *Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri.*

1. Yemek arasında içtigim sular o kadar lezzetli ve o kadar soguk idi ki **dişlerim** tahammül edemediginden agzımı çokça açar suyu bogazıma dogru akıtmaga çalışırdım (s. 43, st. 11). [*dişlerim, -ler, -im*]

dīvān: *Divan şairlerinin şiirlerini kafiyelerine göre alfabe sırası ile içine alan mecmua, şiir kitabı.*

1. Bana bir haylī 'Osmānlı şā'irleri isimleri zabtettirdikleri gibi **dīvānlarını** ve mecmū'alarını getirmege başladılar (s. 9, st. 6). [*dīvānlarını, -lar, -ı, -(n), -ı*]
2. Fi'l-hakīka ben bu **dīvānların** cümlesini nefis yazılarla yazılmış olduğu ve ekseri müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hâletü hazihi İşkodra kütüb-hânesinde ve üdebâsı ellerinde mevcüd gördüm (s. 20, st. 13). [*dīvānların, -lar, -ın*]
3. Hele bir Nābī **dīvānı** gördüm ki dīvānının itmāmına bi'z-zāt Nābī'nin söylediği ba'zı tārīhler kitābın nihāyetinde muharrer ve mevcüd idi (s. 20, st. 14). [*dīvānı, -ı*]
4. Hele bir Nābī dīvānı gördüm ki **dīvānının** itmāmına bi'z-zāt Nābī'nin söylediği ba'zı tārīhler kitābın nihāyetinde muharrer ve mevcüd idi (s. 20, st. 14). [*dīvānının, -ı, -nın*]
5. Şimdiye kadar öyle bir Nābī **dīvānı** bir yerde bir daha gördüğüm yoktur (s. 20, st. 16). [*dīvānı, -ı*]
6. Nihāyet ba'zı yārānın ilhāc ve ibrāmıyla hayr-ı celīs olan kitāb mütāla'ası tarīkına insilāk ederek şu'arā-yı eslāf-ı 'aşk-ittisāfın gāh **dīvānlarını** tedkik ve tekrār etmege sa'y u verziş ve gāh ... (s. 28, st. 26). [*dīvānlarını, -lar, -ı, -(n), -ı*]
7. İki üç mah kadar devām edebilmiş ise de nahāfeti iştidād eylediginden bi'z-zarüre terk-i me'mūriyyetle hânesinde ikāmet ve eş'arını tertīb ile uğraşarak mükemmel bir **dīvān** şekline ifrāg eyledi (s. 29, st. 31). [*dīvān*]

8. **Dīvānını** tertīb ve bu tertībi İşkodra şehrinde icrā eylediğine dā'ir şu ... beyitlerinde işāret eyliyor (s. 29, st. 32). [*dīvānını, -ı, -(n), -ı*]
9. Hākini vardır yeri İşkodra'nın medh eylesem
Bu zemīn ürcūzeli bir tāze **dīvān** oldu cem' (s. 30, st. 2). [*dīvān*]
10. Çāker hele 'āşıklara tertībi-y-le **dīvān**
Koydun bu cihān içre büyük bir eser-i pāk (s. 30, st. 3). [*dīvān*]
11. Şu kıt'ayı Rūmī Paşa merhūm Ergānī Ma'deni mutasarrıflığında tertīb-i dīvān-ı eş'ār eylediği esnāda sāhib-tercūme **dīvānı** tebrīk sūretiyle inşād eylemişti (s. 65, st. 6). [*dīvānı, -ı*]
12. Sāhib-tercūme İsmā'īl Zihnī Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzre Harput'ta bundan kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnāda henüz tertīb-i dīvāna mübāşeret etmemiş ise de **dīvān** olacak mikdār eş'ārı mevcūd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 2). [*dīvān*]
13. Mecmū' ası veya tertīb-i dīvān etmiş ise ihtimāl ki **dīvānı** 'ā'ilesi nezdinde mevcūd olmak lāzım gelir (s. 68, st. 5). [*dīvānı, -ı*]

dīvān efendiligi: *Vezirlerin ve beylerbeyilerin yazı işlerini yürüten, mektupçuluk vazifesi gören özel kalem müdürü, divan kâtibi.*

1. ... 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene müddet devām eden İşkodra vāliliginde kemā-kān **dīvān efendiliginde** bulunmuş ... (s. 29, st. 20). [*dīvān efendiligi, -(n), -de*]

dīvān kitābeti: *Vezirlerin ve beylerbeyilerin yazı işlerini yürüten, mektupçuluk vazifesi gören özel kalem müdürü.*

1. ... Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa'nın **dīvān kitābeti** hizmetine ta'yīn edilerek kadr ve menziletim terfī' eyledi (s. 29, st. 5). [*dīvān kitābeti*]
2. Aynı senede İşkodra vālisi Āgāh Paşa'nın **dīvān kitābetine** ittisāl ve onun infisāli üzerine artık inzivā' hānesinde ikāmete karār vermiş ise de ... (s. 29, st. 27). [*dīvān kitābeti, -(n), -e*]
3. Menemenli-zāde Mustafā Paşa'nın ibrāmı üzerine tekrār İşkodra vilāyeti **dīvān kitābeti** hizmetini der'uhde eylemiştir (s. 29, st. 29). [*dīvān kitābeti*]

dīvāne: *Aşk ile kendinden geçmiş, aşk delisi.*

1. Demlenir her dem hevā-yı 'aşk ile **dīvāne** ney (s. 38, st. 4). [*dīvāne*]

dīvān-ı āsār: *Dīvānındaki eserler.*

1. **Dīvān-ı āsārını** okudum (s. 52, st. 19). [*dīvān-ı āsār, -ı, -(n), -ı*]

dīvān-ı eş'ār: *Şiirlerin dīvānı (şiir mecmuası).*

1. **Dīvān-ı eş'ārının** müretteb olduğunu Haleb'de gördüğümüz vakit söylemişti (s. 37, st. 1). [*dīvān-ı eş'ār, -ı, -nın*]
2. ... ba'zı eserlerinin de fi'l-hakīka nefis olması ve **dīvān-ı eş'ārından** başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu haber alınmağla ... (s. 56, st. 13). [*dīvān-ı eş'ār, -ı, -(n), -dan*]
3. Eger **dīvān-ı eş'ārını** ve sâ'ir kitāblarını görmege bahl-i zamān māni' olmasaydı kim bilir o muhīt hakkında daha ne kadar hakāyık meydāna çıkacaktı (s. 57, st. 20). [*dīvān-ı eş'ār, -ı, -(n), -ı*]

dīvān-ı sâ'ibe: *Maksada uygun divan/şiir mecmuası.*

1. Cenāb-ı Çāker bir şā'ir-i zarīf olmakla ber-ā-ber **dīvān-ı sâ'ibe** tahrīrine mübāşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir şerh kitābının mukaddimesinde ... (s. 28, st. 3). [*dīvān-ı sâ'ibe*]
2. Yukarıda zikri mürūr eylediği üzere **dīvān-ı sâ'ibe** mufassal bir şerh tahrīrine ibtidār ederek bir cild mikdārı olmak üzere elif harfinde olan gazellerin şerhlerini ikmāl eylemiş ise de itmāmına 'ömürü vefā etmemiştir (s. 31, st. 19). [*dīvān-ı sâ'ibe*]

diyār: *Memleket, ülke.*

1. Hayf ki Rūm **diyārında** Hakkī'dan gayri
Kimesne bilmedi kadr ü behā-yı Mevlānā (s. 31, st. 7). [*diyārında, -ı, -(n), -da*]
2. Hayf ki Rūm **diyārında** Hakkī'dan gayri
Kimesne bilmedi kadr ü behā-yı Mevlānā (s. 33, st. 13). [*diyārında, -ı, -(n), -da*]

Diyārbekir: *Diyarbakır, Güneydoğu Anadolu bölgesinde şehir.*

1. 1292/1875 senesinde rütbe-i bālāyı bi'l-ihraz **Diyārbekir** vilāyetinden fekk-i irtibāt ile mutasarrıflık olan Ma'mūretü'l-'aziz mutasarrıflığına ta'yin olundu (s. 36, st. 12). [*diyārbekir*]

2. **Diyārbekir** vilāyetinden fekk-i rābita ile müstakillen mutasarrıflık olan Ma‘mūretü’l-‘azīz muhāsebeciliginde mutasarrıfı olan sābıkü’t-tercūme İškodralı Hasan Hakkī Paşa inhā’sıyla ... (s. 64, st. 18). [*diyārbekir*]
3. 1292/1875-76 senesinde **Diyārbekir**, Ma‘mūretü’l-‘azīz, Sīvās heyet-i ıslāhiyye serkomiseri Ābidīn Paşa ile devren Ma‘mūretü’l-‘azīz’e gelip on beş gün kadar ikāmet eylediğimiz sırada orada muhāsebeci idi (s. 64, st. 19). [*diyārbekir*]

diyār-ı gurbet: *Yabancı memleket.*

1. Bir müddet dervīşāne bir kıyāfetle **diyār-ı gurbeti** ihtiyār ve ba‘zı memleketleri geşt ü güzār eyledi (s. 40, st. 3). [*diyār-ı gurbet, -i*]

diyār-ı Rūm: *Anadolu.*

1. Anınçün oldu vilāyetler içre bu Konya
Diyār-ı Rūm’da dārü’l-vilā-yı Mevlānā (s. 34, st. 14). [*diyār-ı rūm, -da*]

diye: *"Adında, isminde" anlamında zarf.*

1. Dervīş Hikmetī **diye** ma‘rūf idi (s. 43, st. 21). [*diye*]

diye: *"Diyerek, deyip" anlamlarında kullanılan zarf.*

1. Şeyh efendi de oda kapısını tutmuş “Kadı efendi ricā’ ederim ceddimin yādigārlarıdır, veremem kitābları, bırak” **diye** yalvarıyor (s. 57, st. 9). [*diye*]
2. Kitābları bırak **diye** ısrār ettiğim hālde kadı efendinin gözleri öyle kızışmış ki ... (s. 57, st. 10). [*diye*]
3. ... “Biz ‘Osmanlılar cihāngir bir devlet iken niçin birtakım fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik” **diye** bagırarak odadan kalkıp gider olduğundan bıraktığı libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 11). [*diye*]
4. Ma‘ lūmdur ki hulefā’-yı ‘Abbāsīye’den Mu‘tasım bin Me’mūn ibn Hārūnū’r-Reşid ‘Ammūriyyetaraflarında esīr düşen bir Hāşimiye’nin sicn-i esārette “Vā-Mu‘tasimāh” **diye** sayha eylediğini ... (s. 76, st. 14). [*diye*]
5. ... zindāncıların “Lebbeyk” **diye** istihzā’ ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile ... (s. 76, st. 15). [*diye*]

dog-: (Güneş, ay, yıldızlar) Ufuktan yükselerek gökyüzünde görünmek, tulü etmek.

1. **Dogmadan** subh-ı visāl erdi yazık şām-ı firāk (s. 15, st. 11). [dogmadan, -madan]
2. ... henüz gün **dogmadan** evvel kaymakām, kadı, mal müdürü efendiler ve sā'ir ba'zı ešrāf-ı memleketle daga tırmandı (s. 42, st. 7). [dogmadan, -madan]

dog-: Dünyaya gelmek.

1. ... müşārün-ileyh Hasan Hakkī Paşa Hüseyin nām birāderiyle tev'em **dogmuştur** (s. 35, st. 5). [dogmuştur, -muş, -tur]

dogru: Dürüst, yalansız.

1. Ehl-i tahkik etse 'arz-ı mefharet
Dogru el-hak hüsn-i hibret sālidir (s. 23, st. 9). [dogru]

doksan: "Doksan" sayı sıfatı.

1. İbrāhīm Hālīlī Paşa ile benim İškodra'da bu kitābı yazmaga teşebbüs eylediğim zamānın arasında **doksan** seneden ziyāde bir mesāfe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayatta bulamadım (s. 14, st. 5). [doksan]

dokunaklı: (Birinin hassas olduğu veya önem verdiği bir hususu) Zedeleyen, olumsuz yolda tesir.

1. Sā'ir ba'zı **dokunaklı** letā'ifi de buna inzimām ederek vālī tarafından memleketinden ihrāc ve on beş sene kadar şurada burada dolaşmağla iz'ac olunmuştur (s. 52, st. 8). [dokunaklı]

dol-: İçine yeterince insan girmek, kalabalık duruma gelmek.

1. Sokaklar, sahrā'lar seyircilerle **dolar** (s. 14, st. 25). [dolar, -ar]

dolaş-: Gezinmek, gidip gelmek; vakit geçirmek için gelişigüzel gezmek.

1. Bîkesligim hasebiyle hân ve hâne ve mescid ve mey-hâne ve tekye ve kahve-hâne gibi mahalleri **dolaşmış** isem de bir âşinâyâ dest-res olamadım ve bir oturacak yer bulamadım (s. 28, st.11). [*dolaşmış, -miş*]
2. Yetiş ben ölmeden ey şâh-ı dil-sitân yetiş
Serim **dolaşmada** cellâd-ı bî-emân yetiş (s. 31, st. 26). [*dolaşmada, -ma, -da*]
3. Biraz rahatlaştıktan sonra odadan çıkıp dağın arka taraflarını **dolaştık** (s. 43, st. 5). [*dolaştık, -tı, -k*]
4. Sâ'ir ba'zı dokunaklı letâ'ifi de buna inzimâm ederek vâlî tarafından memleketinden ihrâc ve on beş sene kadar şurada burada **dolaşmagla** iz'âc olunmuştur (s. 52, st. 9). [*dolaşmagla, -mak, -la*]
5. Tehî el ile **dolaşmak** olur mu kayd-ı murâd
Tuzak ki dânesiz olsa ne gūna sayd alacak (s. 52, st. 25). [*dolaşmak, -mak*]

dolaş-: (Görmek, bir şey aramak vb. bir maksatla) Bir yeri gezmek.

1. Gerek bu zâtın ve gerek sâ'ir Tiran şâ'irlerinin mezâr taşlarından târîh-i vefâtlarını ahz için şehrin mezârlıklarını **dolaştığım** sırada pek garîb bir şeye tesâdüf ettim ... (s. 61, st. 5). [*dolaştığım, -tık, -ım*]

dolayı: -den ötürü, sebebiyle, yüzünden.

1. Ceddinin nâmının bu sûretle ihyâ' edildiğinden **dolayı** teşekkür eyledi (s. 53, st. 21). [*dolayı*]
2. Pederinin aslı Prizrenli olup bir kan da'vâsından **dolayı** genç iken memleketini terk ederek İşkodra'da tavattun etmişti (s. 64, st. 5). [*dolayı*]
3. Benim bir memleket fuzalâ ve meşâyihini kendilerinden ziyâde bildiğimden **dolayı** hayrette kalırlardı (s. 72, st. 7). [*dolayı*]

doldur-: Boş bir şeyi dolu duruma getirmek; bol bol koymak, yerleştirmek.

1. ... eger bir daha hakkında efendisi olan İşkodra vâlîsine şikâyet ederse derisini yüzerek altınla **doldurup** takdîm etmek sûretiyle efendisini memnûn edeceğini makâm-ı tehditte beyân ettiği hâlâ o havâlîce meşhûrdur (s. 23, st. 25). [*doldurup, -up*]

Dolma: Akçahisar kalesi içlerinde bir bölgenin ismi.

1. Akçahisar kal'esi derūnunda **Dolma** ta'bīr olunan mahalde Hacı Mustafā Efendi tekyesi vardır ve yanında Şeyh Şucā' merkādı mevcūddur (s. 41, st.19). [dolma]
2. Lākin Ādem Aga merhūmun Akçahisar kal'esinde **Dolma** denilen mahalde mazanne-i kirāmdan Hacı Mustafā Efendi tekyesi civārında yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış mezārına gidip ziyāret ettim (s. 59, st. 11). [dolma]
3. ... **Dolma** mevki'inde Hacı Mustafā Baba nām zātın türbesini inşā eylediği günbet-i vālānın 'ibāre ve tārīhi de budur (s. 59, st. 25). [dolma]

domuz: Kalın derili, eti, yağı ve derisi için beslenen, ağır, hantal, memeli evcil hayvan, hıncır (Domuz yılının soğukluğu bağlamında kullanılmıştır).

1. Seg u pars i'tibārından hamel burcu sefīl olmuş
Ki sāl-i hūk devridir **domuzdan** koç emīn olmaz (s. 54, st.15). [domuzdan, -dan]

dopdolu: Tamamen dolu.

1. Cifr ile vefk-i mutalsam **dopdolu**
'ilm-i sırr-ı Hālik-i a'zā'm gönül (s. 55, st. 23). [dopdolu]

dostlar: Dostlar! Ey dostlar!

1. **Dostlar** bilmem benim subh u nehārım kandağır (s. 15, st. 12).[dostlar]

dök-: Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri buldukları yerden başka bir yere veya kaba boşaltmak. II İntikal ettirmek, geçirmek (yazıya dökmek, eseri yazmak).

1. Benim ta'accübüm artmakla ber-ā-ber kelāmı 'Osmanlı edebiyātı cihetine **döktüm** (s. 8, st. 19). [döktüm, -tü, -m]

dön-: (Bir yere) Geri gitmek veya geri gelmek, avdet etmek.

1. Ba'dehu memleketine **döndü** (s. 25, st. 24). [döndü, -dü]
2. Yine Rūmeli'ne **döndü** (s. 55, st. 3). [döndü, -dü]
3. Derhāl **dönüp** kütüb-hāneye kadar gittim (s. 57, st. 6). [dönüp, -üp]

dön-: *Kendini olduğu yerde çevirmek, bir tarafa doğru yönelmek.*

1. Bir de **döndüm** baktım ki arkamda ber-â-ber götürdüğüm iki zabtiyyeden başka kimse yok (s. 57, st. 3). [döndüm, -dü, -m]

dört: *"Dört" sayı sıfatı.*

1. ... İstanbul gazetelerinde gayr-i mükerrer yedi tārīhi hāvī olarak gördüğüm **dört** beyitli manzūme-i tārīhiyyeleri ile anlaşılıyordu (s. 23, st. 3). [dört]
2. **Dört** beyite yedi tārīh derceylemek tezekkür olunursa haylīce mahārettir (s. 23, st. 4). [dört]
3. Civārında gāyet mürtefi^c ve **dört** köşeli mevcūd olan sâ^cat kulesi (s. 23, st. 20). [dört]
4. Cenāb-ı Şemimī'nin Toptan-zāde Kaplan Paşa tarafından vukū^c bulan şehādetinden sonra Akçahisar'a **dört** sâ^cat mesāfede vāki^c Mat Nehri kenārında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 10). [dört]

dört beş: *Bir şeyin miktarından yaklaşık olarak bahsedilirken sayı sıfatlarının kullanılmasıyla ortaya çıkan ifade (Dört beş sene).*

1. İşkodra'dan infikākımdan **dört beş** sene sonraya kadar hayāтта olduğu 1320/1902-03 senesinde hākān-ı esbak merhūm ve magfūr Sultān 'Abdü'l-hamīd-i sānī hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde ... (s. 23, st. 1). [dört beş]

Draç: *Arnavutluk'ta bir ilçe. Osmanlı zamanında İşkodra vilayetinde bir kaza idi.⁴¹*

1. Kavaye tarīkıyla **Draç'a** ve Draç'tan bahren İşkodra'ya 'azīmet eyledim (s. 8, st. 9). [draç'a, -a]
2. Kavaye tarīkıyla Draç'a ve **Draç'tan** bahren İşkodra'ya 'azīmet eyledim (s. 8, st. 9). [draç'tan, -tan]
3. Akçahisar'ın önünde düz ve vāsi^c ovanın içinde Tiran, Şayak, **Draç** kazālarıyla Selimiyye kazāsı arāzīsının bir büyük kısmı bulduğundan ... (s. 41, st. 26). [draç]
4. Tiran, Akçahisar, Şayak, **Draç** kazāları dāhilinde bulunan o 'azīm ve vāsi^c arāzīnin kısm-ı a'zā'mı el-hāletü hazihi Ādem Aga'nın mevcūd olan ahfādı yedinde olduğundan ... (s. 59, st. 29). [draç]

⁴¹ Akbayar, 2001

Draç kasabası: *Draç ilinin merkezi, Draç sancağında merkez kasaba.*

1. İşkodra vilâyetinin Draç sancagında ve **Draç kasabasının** 17 kilometre cenüb-ı şarkisinde vâki^ç ve hem-nâmı olan kazânın merkezi bulunan Kavaye kasabasındandır (s. 23, st. 15). [draç kasabası, -nın]

Draç sancagı: *Arnavutluk'ta Adriyatik kıyısında önemli bir liman şehri, Osmanlı İmparatorluğu zamanında İşkodra vilayetinde bir sancak.*

1. İşkodra vilâyetinin **Draç sancagında** ve Draç kasabasının 17 kilometre cenüb-ı şarkisinde vâki^ç ve hem-nâmı olan kazânın merkezi bulunan Kavaye kasabasındandır (s. 23, st. 15). [draç sancagı, -(n), -da]
2. İşkodra vilâyetinde **Draç sancagında** Tiran kazâsının merkezi bulunan Tiran şehir-i dil-ârâsı meşâyih-i kirâmından ve ‘Arabî, Fârisî, Türkî lisânlarıyla inşâd-ı eş‘âr eden şu‘arâ-yı hüner-pîrâdandır (s. 45, st. 6). [draç]
3. ... kendi ârzü ve mürâca‘at ve rızâsı üzerine 550 guruş ma‘âşla tekâ‘üdü icrâ olunarak mahdūmları **Draç sancagı** tahrîrat müdürü Kâzım Bey’le birlikte ikâmetle ‘ibâdet ve tâ‘at ve vatanın nefine hizmet sūretiyle imrâr-ı evkât eylemektedir (s. 72, st. 23). [draç sancagı]

Dragos kal‘esi: *İşkodra'da bir kale.*

1. ... **Dragos kal‘esi** kurbunda Gumir (Kanber) Baba merākıd-ı mübârekelerini ziyârete ‘azîmeti vesîle-i bezl-i sadakât ve hasenât eylerdi (s. 14, st. 15). [dragos kal‘esi]
2. Zikr olunan **Dragos kal‘esi** civârında medfūn olan müşârün-ileyh Kanber Baba rivâyete göre zamân-ı hazret-i Fâtiḥ mazanne-i kirâmından bir zât-ı ‘âlî-kadrdır (s. 14, st. 20). [dragos kal‘esi]

Drin nehri: *Arnavutluk'ta bir nehir.*

1. Lâkin karyenin önünden cereyân eden **Drin nehri** tahvîl-i mecrâ eylediginden ba‘zı bataklıklar hâsıl olmakla ... (s. 10, st. 7). [drin nehri]
2. Gidilip müşârün-ileyhin merkâdı ziyâret olunmuş ise de İşkodra'nın enhâr-ı selâsesinden birisi olan **Drin nehri** tahvîl-i mecrâ ederek tugyân-ı miyâh zamânlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu ... (s. 12, st. 17). [drin nehri]

du‘â eyle-: *Allah'a yalvarmak.*

1. Pederim geçti cihāndan edip ʿazm-i ʿukbā
Ağlayıp **eyleyeyim** sıdk-ı derūn ile **duʿā** (s. 25, st. 7). [*duʿāyle-, -(y), -e, -(y), -im*]

duʿā(lar) et-: *Allah'a yalvarmak, bir şeyin olmasını veya olmamasını istemek.*

1. **Duʿālar etmege** ʿuşşāk hep oraya gider (s. 71, st. 13). [*duʿā(lar) et-, -mek, -e*]

dūçār: *Uğramış, yakalanmış, tutulmuş.*

1. Bilirsin indi ki kerb-i helāka **dūçārim**
Hayātıma sebep ol ey hayāt-ı cān yetiş (s. 32, st. 3). [*dūçārim, -ım*]

dūd: *Duman II Gam, keder.*

1. Yandı cigerim **dūdu** çıkıp tuttu semāyı (s. 40, st. 12). [*dūdu, -u*]

duhter: *Kız çocuk, kız.*

1. **Duhterin** tezvīc eden māder hem ağlar hem güler (s. 61, st. 25). [*duhterin, -i, -(n)*]

duhūl et-: *Girmek, dāhil olmak.*

1. ... 1251/1835-36 senesinde Rūmeli vālīsi müteveffā Mahmūd Hamdī Paşa'nın kitāb-ı belāgat-nisābı silkine **duhūl ettim** (s. 28, st. 34). [*duhūl et-, -ti, -m*]

duhūl eyle-: *Girmek, dāhil olmak.*

1. Onun sevk ve ibrāmını cānıma minnet bilerek silk-i ʿaskerīye **duhūl eyledim** (s. 28, st. 16). [*duhūl eyle-, -di, -m*]

dur-: *Oturmak, kalmak, ikame etmek.*

1. Bir aydan ziyāde **duramayacağım** cihetle gece gündüz çalışmaya başladım (s. 9, st. 10).
[duramayacağım, -a, -ma, -(y), -acak, -ım]

dururken: ... varken, ... ortada ve mevcutken.

1. Bāde-i la^l-i leb-i dil-ber **dururken** sākiyā
iltifāt eyler mi rindān cām-ı ser-şār olsa da (s. 24, st. 17).[dururken]

duvar: Bir binanın bedenini meydana getirmek amacıyla taş, tuğla, kerpiç, ahşap vb. malzemeden gereken kalınlıkta örülen ve diklemesine yükselen yapı.

1. Akçahisar kasabası ‘aynıyla İşkodra gibi bir ‘Osmānlı bir İslām şehrine benzer Ebniye kapılarında ve **duvarlarında** mevzūn ve mensūr Türkçe kitābeler vardır (s. 41, st. 22).
[duvarlarında, -lar, -ı, -(n), -da]

dü: "iki" sayı sıfatı.

1. Misāl-i vefk müselles olur serī‘ü’l-eser
Dü lebleriyle dili nutk edince her yerde (s. 50, st. 15). [dü]

dükkān: İçinde perākende öteberi satılan veya küçük İmalāt yapılan iş yeri.

1. On iki yaşından i‘tibāren ne kadar mekteb talebesi varsa bu **dükkānlarda** oturtturulur (s. 45, st. 19). [dükkānlarda, -lar, -da]
2. On iki yaşından küçük olan talebe efendiler de agabeyleri var ise onların yanında yok ise diğeri bir arkadaşının **dükkānında** oturur (s. 45, st. 25). [dükkānında, -ı, -(n), -da]

dün: Bugünden bir önceki gün.

1. **Dün** gece meclis-i ‘uşşākta bir hāl olmuş (s. 27, st. 3). [dün]

dünyā: İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, yer küresi, arz, cihan; fāni ālem.

1. Māsivādan geç dilā **dünyāda** insānlık budur (s. 13, st. 11).[dünyāda, -da]
2. Māsivādan geç dilā **dünyāda** insānlık budur (s. 44, st. 1).[dünyāda, -da]

3. Artık ben kadiya **dünyāda** ne söylemek icāb ederse söyledim ... (s. 57, st. 14). [*dünyāda, -da*]
4. Cennet-i rüyün görüp **dünyāya** hācet kalmadı (s. 15, st. 25). [*dünyāya, -(y), -a*]
5. Bir sebāt-ı ma'rifet göstermedi **dünyā** bize (s. 18, st. 14). [*dünyā*]
6. Mīr-i mīrān-ı kirāmdan idi çün **dünyāda**
Ola 'ukbāda dahi mīr-i sunūf-ı sülehā (s. 25, st. 10). [*dünyāda, -da*]
7. Anladım ki **dünyā** lezzeti çekilen zahmetin mükāfātıdır (s. 43, st. 9). [*dünyā*]
8. Bu pis **dünyāya** bak hergiz necāsetsiz ekin olmaz (s. 54, st. 17). [*dünyāya, -(y), -a*]

dünyāya gel-: *Doğmak.*

1. Müşārün-ileyh merkez-i vilāyet olan İškodra şehrinde **dünyāya gelmiştir** (s. 10, st. 2). [*dünyāya gel-, -miş, -tir*]
2. Ceddi 'ālīleri Koca Mehmed Paşa'nın vālīlikleri vaktinde 1182/1768-69 senesinde İškodra şehrinde **dünyāya gelmiştir** (s. 19, st. 16). [*dünyāya gel-*]
3. 1242/1826-27 senesi Muharreminde 5 Ağustos-3 Eylül 1826 İškodra şehrinde dünyāya gelmiştir (s. 35, st. 3). [*dünyāya gel-, -miş, -tir*]
4. Şeyh Hālīmī Efendi 1208/1793-94 senesinde Tiran'da **dünyāya gelmiştir** (s. 48, st. 9). [*dünyāya gel-, -miş, -tir*]
5. Akçahisar kasabasında **dünyāya gelmiştir** (s. 54, st. 19). [*dünyāya gel-, -miş, -tir*]
6. İşte sāhib-tercūme Şa'bān Hulūsī Bey müşārün-ileyh Ādem Aga'nın mahdūmu Mustafā Paşa'nın sulbünden 1189/1775-76 tārīhinde Akçahisar kasabasında **dünyāya gelmiştir** (s. 60, st. 3). [*dünyāya gel-, -miş, -tir*]
7. İškodra muhāsebe ketebesinden İbrāhīm Şu'ūrī Efendi'nin sulbünden 1250/1834-35 hudūdunda İškodra'da **dünyāya gelmiştir** (s. 64, st. 5). [*dünyāya gel-, -miş, -tir*]

dürbün: *İçine yerleştirilen mercekler vasıtasıyla uzaktaki şeyleri büyüterek yakında imiş gibi (tersine tutulursa uzakta imiş gibi) gösteren optik alet.*

1. Ben Akçahisarı bir **dürbüne** benzetirim (s. 41, st. 23). [*dürbüne, -e*]

dür-i ma'āni: *Anlam incisi.*

1. Bihār-ı Mesnevī'ye dal **dür-i ma'āni** al (s. 34, st. 17). [*dür-i ma'āni*]

dür-i yektā: *Benzeri olmayan tek inci (Şeyh Halīmī Efendi).*

1. Post-ı irşād-ı meşīhatta **dür-i yektā** idi (s. 49, st. 5). [dür-iyektā]

dürr ü güher: İnci ve mücevher.

1. Bağrım delindi hecr ile **dürr ü güher** gibi (s. 21, st. 5). [dürr ügüher]

dürr-i semīn ol-: Çok değerli, pahalı inci olmak.

1. Giderse Hacca har-mühre gelip **dürr-i semīn olmaz** (s. 54, st. 11). [dürr-i semīn ol-, -maz]

düş-: Kendini kaptırmak, kapılmak, ... içinde bulunmak.

1. **Düşmüşüm** bir ʿāleme kim anda yok subh u mesā (s. 15, st. 18). [düşmüşüm, -müş, -üm]
2. Makāl-i Çāker'i tanzīre **düşme** Fehmiyā sen de
Ki Peklin gibi yerde öyle erbāb-ı sühan çıkmaz (s. 31, st. 3). [düşme, -me]

düş-: Uğratmak.

1. Dırīgā bend-i hicrāna **düşürdü** Kays-ı pür-zārı (s. 19, st. 4). [düşürdü, -ür, -dü]

düş-: Denk gelmek; yakışmak, uygun olmak.

1. Fütāde-i elem-i ʿaşk cān-güdāzındır
Düşer mi Hakkī-i zārından ictināb sana (s. 38, st. 2). [düşer, -er]

düş gibi: (Rüya gibi) Olağanüstü.

1. Geldi geçti **düş gibi** kaldı hayāli dīdede (s. 15, st. 21). [düşgibi]

düşün-: Aklından geçirmek, göz önüne getirmek.

1. Hevā-yı ʿilm ü ʿameli ʿaşk-ı mahbūb-ı bī-bedele tebdīl ve kayd-ı zarūreti **düşünmegi** maʿşūkumun gam u ālām-ı muhabbetine tahvīl ederek sāye-misāl yanından ayrılmamaga başladım (s. 28, st. 14). [*düşünmegi, -mek, -i*]

düz: *Girintisi çıkıntısı olmayan.*

1. Akçahisar'ın önünde **düz** ve vāsi^c ovanın içinde Tiran, Şayak, Draç kazalarıyla Selimiyye kazası arāzīsinin bir büyük kısmı bulduğundan ... (s. 41, st. 26). [*düz*]

3.3.7. E

ebed: *Sonu olmayan gelecek zaman, sonsuz.*

1. Dergeh-i Sultān Mevlānā-yı Rūmī'de mūdām
Kemterīn cārüb-ı dīvānız ezelden tā **ebed** (s. 31, st. 14). [ebed]

ebniye: *Binalar, yapılar.*

1. Akçahisar kasabası 'aynıyla İŖkodra gibi bir 'Osmānlı bir İslām Ŗehrine benzer. **Ebniye** kapılarında ve duvarlarında mevzūn ve mensūr TŖrkçe kitābeler vardır (s. 41, st. 21). [ebniye]

ebr: *Bulut.*

1. **Ebr** içinde mihr olur gāhi 'iyān gāhi nihān (s. 61, st. 22). [ebr]

ebr-i bahār: *Bahar bulutu.*

1. eŖmim nemi peyveste olup **ebr-i bahāra** (s. 40, st. 13). [ebr-i bahār, -a]

ebrū: *KaŖ.*

1. Rumūz-ı vefk mŖsennādır ol iki **ebrū**
Yazıldı hāme-i kudretle vech-i dil-berde (s. 50, st. 12). [ebrū]

ebū'l-feth: *"Fetihlerin babası" anlamında Fatih Sultan Mehmed'in lakabı.*

1. Bu Mehmed PaŖa'dan yedi sekiz batın yukarıda bulunan cedd-i 'ālīleri Koca YŖsuf Bey'dir ki bu zāt **Ebū'l-feth** Sultan Mehmed Hān hazretlerine mŖlāki olmakla Ŗeref-yāb ve iltifāt-ı Ŗāhānelerinenā'iliyyetle kām-yāb olmuŖtur (s. 11, st. 17). [ebū'l-feth]
2. BŖyŖk 'amcaları İbrāhīm Halīlī PaŖa bahsinde bir nebze beyān olunduđu Ŗzere cedd-i 'alāları YŖsuf Bey **Ebū'l-feth** Sultān Mehmed Hān hazretlerine hŖsn-i hizmet ve sadākat eylediginden ... (s. 37, st. 12). [ebū'l-feth]

ebyāt: İkişer dizeden oluşan manzum sözler, beyitler.

1. İştihāk-ı vatanla birçok eş‘ār tanzīm ve inşād etmiştir. Bu **ebyāt** bu cümledendir (s. 27, st. 14). [*ebyāt*]
2. ... matbū‘ ‘Atā Tārīhi ’nde gerek ‘umūm **ebyāti** ve gerek ne sūretle ihrāc olunacağına dā‘ir seksen iki tārīhin ta‘rīfātı zebūr-ı sutūrdur (s. 37, st. 6). [*ebyāti, -i*]
3. Zāviyede ve etrāfında ba‘zı **ebyāt** ve eş‘ār muharrer ve husūsuyla ilk girecek kapının üstünde şu beyit menkūş ve mahkūc idi (s. 42, st. 24). [*ebyāt*]
4. Ve kezālik evvel harflerinden Tercümān-ı Hakīkat ismi hāsıl olmak üzere şu **ebyāti** inşād eylemiştir (s. 66, st. 25). [*ebyāti, -i*]
5. Besmele-i şerīfeyi tazmīn sūretiyle daha birçok **ebyāti** vardır (s. 70, st. 5). [*ebyāti, -i*]

ecdād: Atalar, dedeler, cedler.

1. “... biz Türkçe’den başka hem ‘Arapça hem Fārisī bilir ve konuşuruz bizim **ecdādımız** da böyle idi” dediler (s. 8, st. 17). [*ecdādımız, -i, -mız*]
2. Ābā ve **ecdādları** içinde pek belīg ve hatta sāhib-dīvān şā‘irler bulunduğunu söylediler ... (s. 9, st. 1). [*ecdādları, -lar, -i*]
3. İşte sāhib-tercüme İbrāhīm Halīlī Paşa’nın ābā ve **ecdādı** ya vezīr ya vezīr-zāde ümerā-yı nām-dār idiler (s. 11, st. 22). [*ecdādi, -i*]
4. Ābā ve **ecdādından** kalan kadīm zāviyeyi digerine terk ederek medfūn oldukları hānkāhı kendileri müceddeden inşā etmişler (s. 48, st. 13). [*ecdādından, -i, -(n), -dan*]
5. Bu münāsebetle **ecdādımın** birçok nefis kitābları elden çıktı (s. 56, st. 25). [*ecdādımın, -im, -in*]
6. Sāhib-tercüme her iki ‘ā‘ilenin ābā ve **ecdādları** arasındaki münāfeseğe ehemmiyyet vermeyerek Edhem Şehīdī Bey’le hoş geçinmiş ... (s. 60, st. 16). [*ecdādları, -lar, -i*]
7. Girize İškodra’ya iki buçuk sā‘at mesāfede bir karyedir. **Ecdādımın** o karyeden İškodra’ya nakletmesi hasebiyle bu lakabla yād olunurlar (s. 62, st. 3). [*ecdādımın, -i, -nın*]
8. Natūk ve mütekellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası vāsi‘ ve birçok āsār-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūş bir pīr-i ma‘ārif-semīr olmakla ber-ā-ber ābā ve **ecdādı** o havālīnin zādegān ve umerā‘-i sāhib-ihtirāmından olmagla gerek kendileri ve gerek efrād-ı hānedānı hürmet-i ‘azīmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 26). [*ecdādi, -i*]

ecdād-ı kirām: Ulu dedeler.

1. **Ecdād-ı kirāmı** ser-ā-pā meşāyih-i ‘izām-ı Kādiriyye’ dendir (s. 46, st.13). [*ecdād-ı kirām, -i*]

ecel: *Dünyevi hayatın sonu, ölüm zamanı.*

1. **Ecel** bu kâmetimi kılmadan kemân yetiş (s. 32, st. 6). [ecel]

ecl-i kazâ: *Kaza sebebi.*

1. Mahmūd Paşa'nın Karadağ'ı kâmilten zabteylediği esnâda bir **ecl-i kazâyla** vukûc-ı şehâdeti üzerine İşkodra vilâyeti vâlîliği sâhib-tercüme İbrâhîm Halîlî Paşa'nın 'uhde-i hasâfetine tevcih bulunmuştur (s. 12, st. 3). [ecl-i kazâ, -(y), -la]

edebî: *Edebiyat bakımından bir değer taşıyan (eser); edebiyatla ilgili.*

1. Eş'arıyla şehir-i mezkûr ve havâlîsindeki **edebî** mecmû'alar mâlâmâldır (s. 17, st. 23). [edebî]

edebiyât: *Duygu, düşünce ve hayallerin sözlü veya yazılı olarak güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı, yazın.*

1. ... Haleb şehrine ugranılmış ve müşârün-ileyh ile birinci ve son def'a olarak mülâkât eyleyip tevârîh ve **edebiyâta** dâ'ir güzel sohbetler icrâ edilmiş (s. 36, st. 24). [edebiyâta, -a]
2. ... her memlekette mevcûd bu gibi zâtları bilen kimler var ise isimlerini ve o zâtlarda **edebiyâta** dâ'ir ne gibi kitâblar olduğunu kendisinden tahkîk ederek defterime kaydeyledim (s. 72, st. 1). [edebiyâta, -a]

edebiyât-ı 'Osmâniye: *Osmanlı edebiyatı. Türk edebiyatının umumi gelişimi içinde, nazarî ve estetik esaslarını İslâmî kültürden alarak meydana gelen ve özellikle örnek kabul ettiği Fars edebiyatının her yönden kuvvetli ve sürekli tesiri altında şekillenip belirgin örneklerini vermeye başladığı XIII. yüzyıl sonlarından, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar, bünyesini sarsıcı ve zayıflatıcı bir tepki ve değişikliğe uğramadan Arapça-Farsça kelimelerin geniş ölçüde yer aldığı bir dille varlığını altı asır sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir.*

1. Merkez-i vilâyete cem' eylediği şu'arâ ve üdebâ ile müşâ'areler edip bu vesîle ile **edebiyât-ı 'Osmâniye'nin** teksîr ve ta'mîmine muvaffak olmuştur (s. 12, st. 29). [edebiyât-ı 'osmâniye, -nin]

2. Türkçe lisân-ı mâder-zâdı olmadığı hâlde bu kuvvette şi'ir söylemesi **edebiyât-ı 'Osmâniyenin** o havâlîde vaktiyle ne kadar terakkî eyledigine bir delîl teşkîl eder (s. 17, st. 1). [*edebiyât-ı 'osmâniye, -nin*]

Edhem Bey: (d. ?/? - ö. 1182/1768-69) Mehmed Mollâ Bey'in babası.

1. İsmi 'Alî Rızâ pederinin ismi âti't-tercüme Hacı Edhem Şehîdî Bey onun pederinin ismi Mehmed Mollâ onun pederi **Edhem Bey** onun pederi Şa'bân Bey'dir (s. 72, st. 11). [*edhem bey*]
2. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 târîhinde Tiran'da vefât etmiş onun pederi Mollâ Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehîd edilmiş onun pederi **Edhem Bey** 1182/1768-69 senesinde vefât etmiştir (s. 72, st. 13). [*edhem bey*]

Edhem Şehîdî Bey: (d. ?/? - ö. 1265/1848-49) Tiranlı Rızâ Bey'in babası. Tiran'ın ileri gelen ailelerinden birine mensuptur. Babası Mollâ Bey'dir. Bir müddet Tiran'da mütesellimlik yapmıştır. Şiirleri zayıf da olsa şairlik yönü vardır.

1. Ve yine âti't-tercüme **Edhem Şehîdî Bey** ayrıca bir mersiye tanzîm ederek son beyti şu târîh tesâdüf eylemiştir (s. 48, st. 4). [*edhem şehîdî bey*]
2. Mollâ Bey'in mahdümü âti't-tercüme **Edhem Şehîdî Bey** firâr ederek az müddet sonra İbrâhîm Hâlîlî ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar vefât eylediginden ... (s. 60, st. 13). [*edhem şehîdî bey*]
3. ... Der-i 'âliyyede Karaagaç dergâhı post-nişîni Mustafâ Fâtilh Baba nezdinde münzevî bulunan **Edhem Şehîdî Bey'i** de vefât eden Kaplan Paşa yerine Tiran mütesellimliğine ta'yîn eylemişti (s. 60, st. 15). [*edhem şehîdî bey, -i*]
4. Sâhib-tercüme her iki 'âilenin abâ ve ecdâdları arasındaki münâfeseğe ehemmiyyet vermeyerek **Edhem Şehîdî Bey'le** hoş geçinmiş ... (s. 60, st. 17). [*edhem şehîdî bey, -le*]
5. ...**Edhem Şehîdî Bey'in** 1238/1822-23 senesinde Tiran şehrinde binâ eylediği kebîr sâ'at kulesine ma'c-târîh bir de manzûme-i tebrîkiyye tanzîm eylemiştir ... (s. 60, st. 17). [*edhem şehîdî bey, -in*]

edîb: Edebî yazılar yazan kimse.

1. Āsaf Mehmed Paşa **edîb**, kâtib, şâ'ir idi (s. 20, st. 4). [*edîb*]
2. Yazısı pek güzel ve imlâsında en zekî bir Türk **edîbi** gibi aslâ yanlış yok, îfâdesi gâyet selîs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [*edîbi, -i*]

edibâne: *Bir yazara, bir edebiyatçıya yakışır tarzda; terbiyeli ve nâzik bir tarzda.*

1. Eş‘arı hakîmâne, beligâne, **edibâne**, mütevâzî‘ânedir (s. 12, st. 24). [*edibâne*]

Edirne: *Trakya'da bulunan ve Osmanlıya başkentlik yapmış olan il.*

1. Memleketinde tahsîl-i mukaddemât-ı kemâlât eyledikten sonra **Edirne’ye** ‘azîmet ederek şehir-i mezkûrda vâki‘ Sultân ‘Alî Dergâhı’nda İbrâhîm Baba’nın bir müddet hizmetinde bulunmuştur (s. 54, st. 19). [*edirne’ye, -(y), -e*]

efâdıl-ı Tiraniyye: *Tiranlı fazîletli kimseler.*

1. Vâsıl-ı sinn-i şebâb oldukça âti’t-tercüme Tiranlı şâ‘ir-i fâzıl Altıparmak İbrâhîm Müznib Efendi’den ve sâ‘ir **efâdıl-ı Tiraniyye’den** tahsîl-i kemâlât etmiş ... (s. 72, st. 18). [*efâdıl-ı tiraniyye, -den*]

efendi: *Erkekler için kullanılan bir söz.*

1. ... herkes mallarından lüzümü mikdârını getirip bâ-defter bu talebe **efendilere** teslim ederler (s. 45, st. 23). [*efendilere, -ler, -e*]
2. On iki yaşından küçük olan talebe **efendiler** de ağabeyleri var ise onların yanında ... (s. 45, st. 24). [*efendiler, -ler*]
3. O gün ‘umûm ahâlî mûcib-i teşvîk ve tergîb olmak ve bunlara ticâretin lezzetini tattırmak için çarşıya giderek bu talebe **efendilerden** alışveriş icrâ ederler (s. 45, st. 26). [*efendilerden, -ler, -den*]
4. Talebe **efendiler** de öyle bir vakâr ile sadr-ı dükkâna otururlar ki görenler bunların her birini kırk yıllık birer ‘ankâ bezirgân zanneder (s. 45, st. 27). [*efendiler, -ler*]
5. Hem talebe **efendileri** teşvîk ve hem de bana lüzümü hasebiyle Tiran’ın ipekli ve yaldızlı zarîf kumaşlarından yüz liralık on beş top aldım (s. 46, st. 2). [*efendileri, -ler, -i*]
6. İşkodra şâ‘irlerini kayd eylediğim esnâda bir gün oda kapısı açılarak on altı on yedi yaşında genç ve gâyet güzel bir **efendi** girdi (s. 52, st. 13). [*efendi*]
7. Sâde-dil bir kimse “Benim başımdan ‘aşk geçmedi ve sevdâ-yı ‘aşkın ne olduğunu bilmem” diyerek kıyâm edince hoca **efendi** merkûm köylüye hitâben “Al merkebinin götür” demiş (s. 53, st. 17). [*efendi*]
8. Ceddinin eş‘arını getiren genç **efendi** birkaç gün sonra gelip kitâbları aldı (s. 53, st. 20). [*efendi*]

9. Lākin yazık ki bu kıymetdār **efendinin** ismini zabt etmemişim (s. 53, st. 22). [*efendinin, -nin*]
10. Bundan bir gün sonra idi ki kadı **efendiyle** birlikte yukarıda tercüme-i hālîni kaydettiğim Şeyh Hālīmī Efendi dergāhına gitmiştim (s. 56, st. 30). [*efendiyle, -(y), -le*]
11. Ben zannediyordum ki kadı **efendi** arkam sıra geliyor (s. 57, st. 3). [*efendi*]
12. Kadı **efendi** benimle ber-ā-ber mütāla‘a ettiği kitāblardan beş altı ‘adedini koltuguna vurmuş “Vallāhi götüreceğim” diyor (s. 57, st. 6). [*efendi*]
13. Şeyh **efendi** de oda kapısını tutmuş ... (s. 57, st. 8). [*efendi*]
14. “Kadı **efendi** ricā’ ederim ceddimin yādigārlarıdır veremem, kitābları bırak” diye yalvarıyor (s. 57, st. 8). [*efendi*]
15. Kitābları bırak diye ısrār ettiğim hālde kadı **efendinin** gözleri öyle kızışmış ki ... (s. 57, st. 10). [*efendinin, -nin*]
16. Kapıdan çıkarken göz altından baktım şeyh **efendiye** karşı başını sallıyor (s. 57, st. 12). [*efendiye, -(y), -e*]
17. Artık ben kadıya dünyāda ne söylemek ĩcāb ederse söyledim ve şeyh **efendiye** de benden sonra kadının eger kendisine zerre kadar bir tecāvüzü görülürse bana telgrafla bildirmesi için yemin ettirdim (s. 57, st. 14). [*efendiye, -(y), -e*]

efendi: *Saygıdeğer, okumuş, bilgili kimse.*

1. ... henüz gün doğmadan evvel kaymakām, kadı, mal müdürü **efendiler** ve sā’ir ba‘zı eşrāf-ı memleketle daga tırmadık (s. 42, st. 7). [*efendiler, -ler*]
2. ... dīvān-ı eş‘ārından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu haber alınmağla kaymakām ve kadı ve mal müdürü **efendileri** müstashiben zāviye-i mezkūreye ‘azīmet olunmuş ... (s. 56, st. 14). [*efendileri, -ler, -i*]

efendi: *Buyruğu, sözü geçen, saygıdeğer kimse (İşkodra valisi Mustafa Paşa).*

1. Mu‘ārızı bulunan bir zāt tarafından İşkodra vālisi Mustafā Paşa’ya ‘aleyhinde şiddetli şikāyetler tevālī edince merkūmu celbederek eger bir daha hakkında **efendisi** olan İşkodra vālisine şikāyet ederse (s. 23, st. 24). [*efendisi, -(s), -i*]
2. ... derisini yüzerek altınla doldurup takdīm etmek sūretiyle **efendisini** memnūn edeceğini makām-ı tehditte beyān ettiği hālā o havālīce meşhūrdur (s. 23, st. 25). [*efendisini, -(s), -i, -(n), -i*]

efendim: *Kişinin kendisinden üstün gördüğü birine saygı ve nezāket ile hitap şekli (Ali Emiri).*

1. Benim böyle bir kitāb yazmakta olduğum İşkodra'da şüyū^ç bulunca garībi şurasıdır ki ba^çzı okuyup yazmak bilmeyenleri bile mürāca^çat ederek “**Efendim** benim ceddinm şā^çir imiş işte kitābı ...” (s. 9, st. 8). [efendim]
2. Şöyke ki onlar getirdikleri kitābları “**Efendim** alınız sizin olsun i^çade etmeyiniz bizde süretleri vardır” derlerdi (s. 9, st. 12). [efendim]
3. “**Efendim** bunlar benim ceddimin āsārıdır ...” (s. 52, st. 14). [efendim]

efendimiz: *Din ve devlet büyükleri için kullanılan saygı sözü.*

1. Sāhib-tercüme ‘Alī Rızā Bey’in āsārından şāh-ı velāyet **efendimizden** istimdād-ı ‘āşıkāneyi hāvī bir terci^ç-i bend-i ‘ālīlerinin teberrüken derciyle iktifā eyliyoruz (s. 73, st. 15). [efendimizden, -den]

efgān: *Iztırapla bağırma, haykırma, feryat, inleyiş.*

1. Bülbül-i nālišgeri hāmūş eder gülzārda
Başlayınca nagme-i dil-süz ile **efgāna** ney (s. 38, st. 7). [efgāna, -a]

efkār: *Fikirler, düşünceler.*

1. Bināen-aleyh bu **efkāra** tebe^çan Tercümān-ı Hakikat nāmına olarak ‘ācizāne yaptığım bir manzūme ile kıt^çay^ı ‘arz ediyorum (s. 67, st. 16). [efkāra, -a]

eflāk ü hāk: *Gökler ve yer.*

1. **Eflāk ü hāk**i eyledi pür ra^çş u zelzele (s. 21, st. 2). [eflāk ü hāk]

efrād-ı hānedān: *Büyük āilesinin fertleri.*

1. Natūk ve mütekellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası vāsī^ç ve birçok āsār-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūş bir pīr-i ma^çārif-semīr olmakla ber-ā-ber ābā ve ecdādı o havālīnin zādegān ve umerā^ç-i sāhib-ihtirāmından olmağla gerek kendileri ve gerek **efrād-ı hānedān**ı hürmet-i ‘azīmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 26). [efrād-ı hānedān, -ı]

efrād-ı tam^ç-ı mu^çtād: *Açgözlülüğü ādet edinmiş kimseler.*

1. Kurusun elleri **efrād-ı tam^ı-ı mu'tādın**

Kimisi Bū Leheb oldu kimi hammāl-i hatab (s. 68, st. 15). [efrād-ı tam^ı-ı mu'tād, -ın]

efzūn kıl-: Arttırmak, çoğaltmak.

1. Ey velī-i ni'metim ihsānını **efzūn kıl**

Şāh Takī ile Nakī nūr-ı Hudā'nın 'aşkına (s. 44, st. 18). [efzūn kıl-]

eger: Şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen bağlaç, "şayet".

1. Hamdülillāh geçerim nüh felegi 'arşa kadem
Her nefeste basarım olsa **eger** himmet-i 'aşk (s. 18, st. 6). [eger]
2. Ahmedī ism olsa lāyıktır **eger** 'Ankā bize (s. 18, st. 25). [eger]
3. Mu'ārızı bulunan bir zāt tarafından İşkodra vālisi Mustafā Paşa'ya 'aleyhinde şiddetli şikāyetler tevālī edince merkūmu celbederek **eger** bir daha hakkında efendisi olan İşkodra vālisine şikāyet ederse ... (s. 23, st. 24). [eger]
4. Yolun ugrarsa **eger** Zile denilen şehre
Zāyi' etme şu emānetimi ey bād-ı sabā (s. 27, st. 15). [eger]
5. Sorar olursa **eger** Çāker'in ahvālinden
Gördüğün var mı o bī-çāreyi derlerse sana (s. 27, st. 19). [eger]
6. Līk vuslatla mülākāt degildir bir şey
Meded eylerse **eger** himmet-i 'Osmān Paşa (s. 29, st. 17). [eger]
7. Olaydı vā'iz o sırrın **eger** kim āgāhı
Özün kılardı fedā ez berāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 5). [eger]
8. Ne cism-i cevher-i cān oldugun bileydi **eger**
Ederdi rūhunu 'ālem fedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 11). [eger]
9. Garaz vasıfı bu tafsīlden **eger** Çāker
Kanı o vasf kim olsun sezā-yı Mevlānā (s. 34, st. 21). [eger]
10. Bende-i Mollā-yı Rūm'um çok mudur Hakkī **eger**
Her nefes dem-sāz olursa bu dil-i nālāna ney (s. 38, st. 16). [eger]
11. Artık ben kadıya dünyāda ne söylemek ĩcāb ederse söyledim ve şeyh efendiye de benden sonra kadının **eger** kendisine zerre kadar bir tecāvüzü görülürse bana telgrafla bildirmesi için yemin ettirdim (s. 57, st. 14). [eger]
12. **Eger** dīvān-ı eş'arını ve sā'ir kitāblarını görmege bahl-i zamān māni' olmasaydı kim bilir o muhīt hakkında daha ne kadar hakāyık meydāna çıkacaktı (s. 57, st. 20). [eger]
13. **Eger** bu 'ādet memālik-i İslāmiyye'nin her tarafında öteden beri ittihāz edilmiş olsaydı ... (s. 61, st. 12). [eger]
14. Kadem dirīg **eger** etmese ziyāretten

‘Aceb mi yār-i kadīm ekser āşināya gider (s. 71, st. 10). [eger]

eglen-: Hoşça vakit geçirmek; neşelenmek.

1. Yolda gāh yürür gāh oturur gāh latīfelerle **eglenirdik** (s. 42, st. 9). [eglenirdik, -(i), -r, -di, -k]

ehemmiyyet ver-: Önemli sayıp üzerinde durmak.

1. Sāhib-tercüme her iki ‘ā’ilenin ābā ve ecdādları arasındaki münāfeseye **ehemmiyyet vermeyerek** Edhem Şehīdī Bey’le hoş geçinmiş ... (s. 60, st. 16). [ehemmiyyet ver-, -me, -(y), -erek]

ehl-i ‘irfān: İrfan sahibi, bilgili.

1. Rūzigārı ber-hevā bil **ehl-i ‘irfānlık** budur (s. 13, st. 9). [ehl-i ‘irfān, -lık]
2. Kesreti terk eyle mahzā **ehl-i ‘irfānlık** budur (s. 13, st. 12). [ehl-i ‘irfān, -lık]
3. Kesreti terk eyle mahzā **ehl-i ‘irfānlık** budur (s. 44, st. 2). [ehl-i ‘irfān, -lık]

ehl-i kemāl: İlim ve fazilet sahipleri, kāmīl insanlar.

1. Binde bir gelmez vücūda böyle bir **ehl-i kemāl**
Varsa akrānı selefte bu ‘asırda bī-nişān (s. 49, st. 17). [ehl-i kemāl]

ehl-i kerem: Kerem sāhibi, cömert ve iyi huylu, ālīcenap ve lutufkār (kimse).

1. Gelecekmiş bu gece hāneme ol māh benim
Müjdeler şimdi bana **ehl-i kerem** vermişler (s. 77, st. 14). [ehl-i kerem]

ehl-i necābet: Asiller, soylular.

1. Bereket **ehl-i necābette** olur ey Hamdī
Seg ü hınzīr katārında olur mu bereket (s. 53, st. 2). [ehl-inecābet, -te]

ehl-i tahkik: *Hakikat ehli. Bir şeyin gerçeğini inceden inceye araştıran.*

1. **Ehl-i tahkik** etse ‘arz-ı mefharet
Dogru el-hak hüsn-i hibret sâlidir (s. 23, st. 8). [ehl-i tahkik]

ekdâr-ı cihân: *Dünyanın kederleri.*

1. Sıktı **ekdâr-ı cihân** cânımı yâ Mevlânâ (s. 38, st. 20). [ekdâr-ı cihân]

ekin: *Buğday, arpa vb. tahılların, tohumlarının tarlada filizlenmesinden harmana kadarki durumlarına verilen isim.*

1. Bu pis dünyâya bak hergiz necâsetsiz **ekin** olmaz (s. 54, st. 17). [ekin]

ekmel-i ‘urefâ’-i müdekkikîn: *İnceden inceye araştıran âriflerin en mükemmeli.*

1. Bi'l-âhire **ekmel-i ‘urefâ’-i müdekkikîn**, eşher-i meşâyih-i muhakkikîn be-dereke-i Rabbânî, el-hâletü hazîhi o havâlîde şeyhü'l-İslam nâm ve ‘unvânıyla ma‘rûf olan âti’t-tercüme Şeyh ‘Abdü's-selâm Tiranî hazretlerinin nazar-ı iksir-i gavsânelerine ve muttasîl silsile-i meşâyih-i kirâma dâhil olmuştur (s. 56, st. 3). [ekmel-i ‘urefâ’-i müdekkikîn]

ekser: *Çok fazla, birçok.*

1. İşkodra vilâyetine ‘â’id **ekser** mecmû‘alarda müşârün-ileyhin âsar-ı güzîdesi muharrerdir (s. 69, st. 7). [ekser]
2. Kadem dirîğ eger etmese ziyâretten
‘Aceb mi yâr-i kadîm **ekser** âşinâya gider (s. 71, st. 11). [ekser]

ekserî: *Büyük bir kısmı, çoğu.*

1. Fi'l-hakîka ben bu dîvânların cümlesini nefîs yazılarla yazılmış olduğu ve **ekserî** müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hâletü hazîhi İşkodra kütüb-hânesinde ve üdebâsı ellerinde mevcûd gördüm (s. 20, st. 13). [ekserî]
2. Bu ‘â’ile fitraten zekî ve **ekserîsi** tahsîl görmüş zâtlardır (s. 60, st. 2). [ekserîsi, -(s), -i]

ekseriyā: Çok defa, çoğu zaman, çoğunlukla, genellikle.

1. Kitāblarının zāhiresine yādigār-ı ahlāf olmak üzere **ekseriyā** bir beyit tahrīri ve Hasan Hakkī-i Mevlevī imzā'sının vaz'ı 'ādet-i hasenelerinden idi (s. 36, st. 34). [ekseriyā]

el: Başkası, yabancı, tanımadık.

1. **El** elinden dilemem nānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 4). [el]
2. Komaz **elden** gece gündüz terakkī isteyen ihvān (s. 67, st.10). [elden, -den]

el: Bedenin bir uzvu, el.

1. Gāh birbirimizin **ellerinden** tutarak yukarıya doğru çeker gāh arkadan birbirimizi iterdik (s. 42, st. 12). [ellerinden, -ler, -i, -(n), -den]
2. Ben ba'zı şişmanları gūyā iltifāt sūretinde **ellerinden** tutarak "Haydi seninle koşalım" derdim (s. 42, st. 16). [ellerinden, -ler, -i, -n, -den]
3. Ne göreyim kimisinin **elinde** arşın kumāş ölçüyor (s. 45, st. 32). [elinde, -i, -(n), -de]
4. Kimisi **elinde** kalem hesap görüyor (s. 45, st. 32). [elinde, -i, -(n), -de]
5. Kimisinin **elinde** terāzi malzeme tartıp müşteriye veriyor (s. 46, st. 1). [elinde, -i, -(n), -de]
6. Tehī **el** ile dolaşmak olur mu kayd-ı murād (s. 52, st. 25). [el]
7. **Elinde** bir kitāb ile bir mecmū'a olduğu hālde içeriye girdi (s. 52, st. 13). [elinde, -i, -(n), -de]
8. Ve **eliyle** gözüyle "Hele bu müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı bilirim" yolunda tehdidkārāne ĩmā'lar işāretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [eliyle, -i, -(y), -le]
9. ... zindāncıların "Lebbeyk" diye istihzā' ettiklerini haber aldığı anda **elinde** içmekte olduğu şerbeti terk ile ... (s. 76, st. 15). [elinde, -i, -(n), -de]

el: Sahiplik ifade eder (Ediplerin elleri).

1. Fi'l-hakīka ben bu dīvānların cümlesini nefīs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserī müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hālde el-hāletü hazihi İşkodra kütüb-hānesinde ve üdebāsi **ellerinde** mevcūd gördüm (s. 20, st. 14). [ellerinde, -ler, -i, -(n), -de]

el: El (uzuv); bir durum veya olayın birisinin idaresi altında olması.

1. El **elinden** dilemem nānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 4). [*elinden, -i, -(n), -den*]

el: (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) *Güç, kudret, tasarruf, tesir.*

1. Rāciyā agyār **elinde** āb-ı hayvān olsa da
Tab‘ım ikbāl eylemez zehr-i helāhildir bana (s. 70, st. 16). [*elinde, -i, -(n), -de*]

el erme-: *Ulaşmak, güç yetirmek.*

1. Zülfünden **ermedi** yine **el** bir siyeh tele (s. 21, st. 3). [*el erme-, -di*]

el ver-: *Mümkün kılmak, imkân vermek, yardım etmek.*

1. Refte refte vuslatı **el verse** kâbildir bana (s. 70, st. 9). [*el ver-, -se*]

el-ān: *"Hālā, şu anda bile" anlamlarında zarf.*

1. İbrāhīm Bey'in ahfādı **el-ān** mevcüddur (s. 23, st. 26). [*el-ān*]
2. Elbasan şehri bey-zādelerinden bir zāta tezvīc eylediği bir kerīme-i ‘iffet-vesīmesinden **el-ān** Elbasan'da ahfādı mevcüddur (s. 60, st. 23). [*el-ān*]

Elbasan: *Arnavutluk'ta ilbasan adıyla da bilinen bir şehir. Osmanlı Devleti zamanında Manastır vilayetinin ilbasan sancağının merkezidir.*

1. **Elbasan** şehri bey-zādelerinden bir zāta tezvīc eylediği bir kerīme-i ‘iffet-vesīmesinden el-ān Elbasan'da ahfādı mevcüddur (s. 60, st. 23). [*elbasan*]
2. Elbasan şehri bey-zādelerinden bir zāta tezvīc eylediği bir kerīme-i ‘iffet-vesīmesinden el-ān **Elbasan'da** ahfādı mevcüddur (s. 60, st. 23). [*elbasan'da, -da*]

elbette: *"Mutlaka, hiç şüphesiz" anlamlarında kullanılan zarf.*

1. Lākin evvelki ‘azīmetimde haberim olsaydı veyāhūd şu teşebbüsümden sonra bir kere daha gidilseydi **elbette** daha pek çok ziyāde şeyler bulacaktım (s. 9, st. 24). [*elbette*]
2. Daha ziyāde bizā‘aya mālīk olmuş olaydım **elbette** daha a‘lāsını yapardım (s. 67, st. 17). [*elbette*]

elbise: *Giysi II Üniforma.*

1. Yedi yaşında bulunduğu sırada Sultān Mahmūd Hān-ı sānī hazretleri huzūr-ı şāhānelerine Arnavud libāsını lābis bir ma'sūm olduğu hālde kabūl buyurulmuş ve Nizāmiye **elbisesi** giyip ol vecihle iftihār eylemesi hakkında ruhsat-ı hümāyūn erzān buyurulmasını ma'sūmāne bir lisān ile niyāz ve istirhām eylemiştir (s. 35, st. 17). [*elbisesi, -(s), -i*]
2. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā'-yı vāki'i kabūl ile Nizām'a mahsūs olan **elbiseyi** sırmalı ve ziynetli bir sūrette giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 20). [*elbiseyi, -(y), -i*]

elbise: *Giysi.*

1. Serin rüzgārlar esmekte olduğu paltoları setreleri çıkararak üstümüzdeki **elbise** pek muhtasar kaldığı hālde yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 15). [*elbise*]

elde kal-: *Geride kalmak, mevcut bulunmak.*

1. Bir uyku **elde kaldı** bī-pul u paradır bu (s. 73, st. 13). [*elde kal-, -dı*]

elden çık-: *Artık onun olmamak, sahipliği başkasına geçmek.*

1. Bu münāsebetle ecdādımın birçok nefis kitābları **elden çıktı** (s. 56, st. 25). [*elden çık-, -tı*]

ele girme-: *Ele geçmemek, elde etmenin yolunu bulamamak.*

1. Zülfünden ermedi yine el bir siyeh tele
Ser-rişte-i visāl dahi **girmede ele** (s. 21, st. 4). [*ele girme-, -di*]

elem: *Acı, üzüntü, dert, keder.*

1. Hezeyān söyleyerek haylī **elem** vermişler (s. 26, st. 25). [*elem*]

elemgeh: *Üzüntü yeri.*

1. Yeter oldum bu **elemgehde** mihen mümtehenem (s. 39, st. 13). [*elemgehde, -de*]

elem-i gurbet ü kürbet: *Gam ve ayrılığın hüznü.*

1. **Elem-i gurbet ü kürbet** ile derd oldu füzün (s. 38, st. 21). [*elem-i gurbet ü kürbet*]

el-Fātiha: *Fātiha sūresini okumaya dāvet etmek için kullanılır.*

1. Mīr-ālāy iken Plevne muhārebesinde şehīd olan Tiranlı Mustafā Bey'in rūhuna **el-Fātiha** 'ibāresi gibi yazılar mahkūk birçok mezār taşlarına tesādūf ettim (s. 61, st. 7). [*el-Fātiha*]

elf-i kāmil: *Olgunluğunun bininci yaşında olan kimse.*

1. Tiran şehrinin bānīsi **elf-i kāmil** ricālinden ve Tiran'a tābī' Milet (Mullet) karyesi ahālīsinden olup hidemāt-ı Devlet-i 'āliyyede sādıkāne hüsn-i hizmet eden Süleymān Paşa'dır (s. 45, st. 9). [*elf-i kāmil*]

el-Hac Hamza Efendi türbesi: *Akçahisar'ın manevī büyüklerinden Hacı Hamza Efendi'nin (ö. 940/1533-34) mezarı/türbesi.*

1. Akçahisar şehrinde **el-Hac Hamza Efendi türbesi** mevcūd ve tekyesi ma'cūrdur (s. 41, st. 8). [*el-hac hamza efendi türbesi, -(s), -i*]

el-hak: *Doğrusu, gerçekten, hakikaten.*

1. Mā-hasal nakdīne-i 'ömr-i 'azīzin bezl edip
Tab'-ı pāki oldu **el-Hak** niçe hayrāta delīl (s. 10, st. 25). [*el-hak*]
2. Ehl-i tahkīk etse 'arz-ı mefharet
Dogru **el-hak** hüsn-i hibret sālīdir (s. 23, st. 9). [*el-hak*]

el-hāletü hazihi: *Bugün, hālā, şimdiye kadar.*

1. Buşat ahālisi kadīm asāletlerini ve mihmān-nüvāzlıklarını **el-hāletü hazihi** muhāfaza ediyorlar (s. 10, st. 7). [*el-hāletü hazihi*]
2. Cāmi'-i şerīfin itmām ve resm-i küşādında icrā edilen hayrāt ve hasenāt o havālīce **el-hāletü hazihi** dillerde destāndır (s. 10, st. 16). [*el-hāletü hazihi*]
3. Fi'l-hakīka ben bu dīvānların cümlesini nefis yazılarla yazılmış olduğu ve ekserī müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hālde **el-hāletü hazihi** İşkodra kütüb-hānesinde ve üdebāsı ellerinde mevcūd gördüm (s. 20, st. 13). [*el-hāletü hazihi*]
4. Peklin kasabasında cedd-i 'ālīleri vaktiyle binā edip **el-hāletü hazihi** Eski cāmi' nāmıyla ma'rūf olan cāmi'-i şerīf hazīresinde gunüde-i mirkad-ı gufrāndır (s. 26, st. 19). [*el-hāletü hazihi*]
5. İkinci mahdūmu Dervīş Efendi **el-hāletü hazihi** İşkodra defter-i hākānī başkātibidir (s. 30, st. 18). [*el-hāletü hazihi*]
6. Merhūm Rızā Bey'in mahdūmu Celālū'd-dīn Paşa hazretleri de **el-hāletü hazihi** vüzerā-yı 'izām-ı mekārīm-ittisāmdan ve dāmād-ı me'ālī-nejād-ı hazret-i şehriyārīdendir (s. 37, st. 18). [*el-hāletü hazihi*]
7. Akçahisar'da bulunduğum müddetçe Toptan-zāde hānedānının cedd-i Ādem Aga'nın konağı olup **el-hāletü hazihi** hükümet konağı bulunan cihān-nümā hānede ikāmet eylediğimden ... (s. 42, st. 2). [*el-hāletü hazihi*]
8. Hatta bir kumāşın nısfını İstanbul'da te'sīs eylediğim Millet kütüphanesine götürüp ba'zı Kelām-ı kadīm masasına örtü yaptım. **El-hāletü hazihi** kütüb-hānede mevcüddür (s. 46, st. 4). [*el-hāletü hazihi*]
9. **El-hāletü hazihi** türbesinde mevzūn birçok Türkçe kitāblar ve manzūmeler mevcüddür (s. 55, st. 13). [*el-hāletü hazihi*]
10. Bi'l-āhire ekmel-i 'urefā'-i müdekkikīn, eşher-i meşāyih-i muhakkikīn be-dereke-i Rabbānī **el-hāletü hazihi** o havālīde şeyhü'l-İslam nām ve 'unvāniyla ma'rūf olan āti't-tercūme Şeyh 'Abdü's-selām Tiranī hazretlerinin ... (s. 56, st. 3). [*el-hāletü hazihi*]
11. **El-hāletü hazihi** Akçahisar'ın hükümet konağı olan ve gāyet cesīm ve safādār olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizām-ı taksīmāt Toptan-zāde Ādem Aga'nın hüsn-i tabī'at sāhibi ve değerli bir zāt olduğunu gösterir (s. 59, st. 19). [*el-hāletü hazihi*]
12. Tiran, Akçahisar, Şayak, Draç kazaları dāhilinde bulunan o 'azīm ve vāsi' arāzīnin kısm-ı a'zā'mı **el-hāletü hazihi** Ādem Aga'nın mevcūd olan ahfādı yedinde olduğundan kemāl-i ni'met-i kāmurānī ile imrār-ı evkāt ederler (s. 60, st. 1). [*el-hāletü hazihi*]
13. O havālīnin **el-hāletü hazihi** ber-hayāt olan şu'arāsındandır (s. 71, st. 17). [*el-hāletü hazihi*]
14. **El-hāletü hazihi** o güzel hatt-ı destiyle yanımda mevcüddür (s. 71, st. 24). [*el-hāletü hazihi*]
15. **El-hāletü hazihi** Kavaye kazāsı müftüsü bulunan Mu'tasım Efendi mahdūmudur (s. 76, st. 12). [*el-hāletü hazihi*]

el-hāsıl: *Netice itibariyle, sonuçta, sözün kısası, kısacası.*

1. **El-hāsıl** para kabül ettirmek bir vecih ile mümkün olamadı (s. 9, st. 15). [el-hāsıl]
2. ve kimisi sā'ir ticāret ve san'atları ifā etmek için **el-hāsıl** Tiran'da ne kadar san'at erbābı varsa zāten Cum'a olmak münāsebetiyle çarşı pazar ta'tıl olduğundan ... (s. 45, st. 21). [el-hāsıl]

elif: *Arap alfabesinin ilk harfi .*

1. Yukarıda zikri mürür eylediği üzere dīvān-ı sā'ibe mufassal bir şerh tahrīrine ibtidār ederek bir cild mikdārı olmak üzere **elif** harfinde olan gazellerin şerhlerini ikmāl eylemiş ise de itmāmına 'ömrü vefā etmemiştir (s. 31, st. 20). [elif]

elimize geç-: *(Bir şeyi) Elde etmek, bulmuş ve almış olmak, o şeye sāhip olmak.*

1. Ta'lik hattıyla **elimize geçen** ba'zı eş'ārının üstünde li-muharririhi 'ibāresi bulunmagla hatt-ı destinin dahi güzel olduğu anlaşılıyor (s. 16, st. 18). [elimize geç-, -en]

elleri kurusun: *Bir beddua cümlesi. (Tebbet sūresi 1. āyete telmih vardır.).*

1. **Kurusun elleri** efrād-ı tam'-ı mu'tādın Kimisi Bū Leheb oldu kimi hammāl-i hatab (s. 68, st. 15). [elleri kurusun]

elli: *"Elli" sayı sıfatı.*

1. Sā'ir şu'arānın zemīn-i teng addedip pek az şi'ir söyledikleri harflerde **elliden** yüz elliye kadar gazeller tanzīm eylemiştir ... (s. 30, st. 21). [elliden, -den]

elsine: *Diller, lisānlar.*

1. İşte bu kabīl hamiyetli ve tuhaf sözleri memleketi ahālīsının **elsinesinde** dā'ir ve cārīdir (s. 77, st. 6). [elsinesinde, -(s), -i, -(n), -de]

elsine-i selāse: *"Üç dil" Osmanlı devrinde Türkçe, Farsça ve Arapça'ya verilen isim.*

1. Müşārün-ileyh lisān-ı tasavvufa āşinā bir şeyh-i belīg-i hakāyık-gūyā olduğundan **elsine-i selāse** nādire-senc-i belāgat oldukları ... (s. 56, st. 11). [*elsine-i selāse, -de*]

eltāf: *Lütuflar, iyilikler, güzel muameleler.*

1. Bir vakit sonra İşkodra'ya 'azīmet ve İşkodralı hānedānına takdīm-i āsār ederek **eltāf** ve iltifātlarına mazhar olmuştu (s. 43, st. 23). [*eltāf*]

elver-: *Yetmek, kāfi gelmek.*

1. **Elverdi** gūş eyledigin zevk-i ney sakın (s. 21, st. 7). [*elverdi, -di*]

emān: *Yardım isteme, imdat dileme, yakarış.*

1. Yā şāh **emān** mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 7). [*emān*]
2. Yā şāh **emān** mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 13). [*emān*]
3. Yā şāh **emān** mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 19). [*emān*]
4. Yā şāh **emān** mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 25). [*emān*]
5. Yā şāh **emān** mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 75, st. 4). [*emān*]

emān bul-: *Kurtulmak, çare bulmak.*

1. Hātemī bāb-ı rızāda **bul emān** (s. 55, st. 27). [*emān bul-*]

emānet: *Güvenilir bir kimseye saklaması veya birine teslim etmesi için bırakılan şey veya kimse.*

1. Yolun uğrarsa eger Zile denilen şehre Zāyī^c etme şu **emānetimi** ey bād-ı sabā (s. 27, st. 16). [*emānetimi, -im, -i*]

emānet et-: *Koruması için bırakmak, koruyuculuğuna vermek.*

1. Veled ü vālidī ki sana **emānet ettim** Cānımı şānımı İmānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 19). [*emānet et-, -ti, -m*]

emîn: *Herhangi bir konuda tereddüt ve şüphesi olmayan, kesin olarak kanâat getirmiş bulunan (kimse).*

1. Mâdem ki mikdâr-ı sa'ye göre mükâfât görülecek bir 'asr-ı hümâyüneyiz kadr-i hizmetimiz arttıkça biz de onlardan şimdikilere kat kat fâ'ik takdîrât kazanacağımızdan **emîiniz** (s. 67, st. 26). [*emîiniz, -iz*]

emîn ol-: *İnanmak, güvenmek.*

1. Terakkî-pesendân-ı vatandan böyle iltifâtlara mazhar oldukça gönlümüzdeki ifâ-yı hizmete müdâvemet şevk-i mümteni'ü'l-izâlesinin tezâyüd edeceğinden **emîn olsunlar** (s. 67, st. 24). [*emîn ol-, -sun, -lar*]

emîn ol-: *Emniyet içinde olmak.*

1. Gurûr erbâbının kârı 'akislikten **emîn olmaz** (s. 54, st. 6). [*emîinol-, -maz*]
2. Seg u pars i'tibârından hamel burcu sefil olmuş
Ki sâl-i hük devridir domuzdan koç **emîn olmaz** (s. 54, st.15). [*emîn ol-, -maz*]

emîr: *Bir kavim veya memleketin başı, başkan.*

1. Ben evvel **emîrde** oralarda şehîd olan veya vefât eden zâtların na'şları memleketine naklolunmuş zannettim (s. 61, st. 8). [*emîrde, -de*]

Emîr Evhad Sultân: *İşkodra'nın Jabyak ilçesinde medfun mübarek bir zat.*

1. Ve İşkodra kazâsındaki Jabyak'ta medfûn **Emîr Evhad Sultân**'ı ve yanında medfûn 'Abdu'r-rahmân Baba ve Dragos kal'esi kurbunda Gumir (Kanber Baba) merâkîd-ı mübârekelerini ziyârete 'azîmeti vesîle-i bezl-i sadakât ve hasenât eylerdi (s. 14, st. 15). [*emîr evhad sultân, -ı*]

emniyyet et-: *Güvenmek, inanmak.*

1. Bunun için ceddimin āsarını başkasına **emniyyet etmedim** (s. 52, st. 18). [*emniyyet et-, -me, -di, -m*]

emr: *Bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususunda bildirilen kesin hüküm, buyruk.*

1. Cenāb-ı şeyhinin **emriyle** geldi Tebriz'den
Kim ola Konya'da tā reh-nümā-yı Mevlānā (s. 34, st. 7). [*emriyle, -i, -(y), -le*]

emrol-: *(Yapılması istenen şey) Kesin olarak bildirilmek, buyurulmak.*

1. ... 7500 guruş ma'āşla Yanya ve İşkodra vilāyetleri umūr-ı māliyye müfettişliğine ta'yīn olundugundan yerime bir münāsibini bi't-tevkīl 'azīmetim **emrolunuyordu** (s. 8, st. 6). [*emrolunuyordu, -(u), -n, -(u), -yor, -du*]

emsāl: *Eş, benzer.*

1. Şā'ir-i pür-gūylukta Çāker **emsālin** senin
Gelmedi zanneylerim vakt-i sa'ādetten beri (s. 30, st. 23). [*emsālin, -in*]

emvāl: *Mallar, mülkler, satın alınan şeyler.*

1. ... **emvālinin** bir sülüsünü evlādına bir sülüsünü fī-sebīllāh hayrāta diğeri sülüsünü de āzād eylediği köle ve cāriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 17). [*emvālinin, -i, -nin*]

en: *Başına geldiği sıfatların üstün derecede olduğunu belirten zarf.*

1. Türklere dā'ir **en** kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu 'İsā Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 23). [*en*]
2. Günlerin **en** uzun zamāni olan Temmuz ayında idi (s. 42, st. 6). [*en*]
3. Yolun **en** sarp en çıkılması müşkül olan kısmı bundan sonra geliyordu (s. 42, st. 11). [*en*]
4. Yolun en sarp **en** çıkılması müşkül olan kısmı bundan sonra geliyordu (s. 42, st. 11). [*en*]
5. Bu tarz-ı mi'mārīnin **en** güzel numūneleri Tiran şehrinde vāki' Mollā Bey ve Süleymān Paşa Cāmi'-işerīfleridir (s. 45, st. 14). [*en*]

6. Şunun **en** büyük delâ'ilindendir ki İşkodra vâlîsi İbrâhîm Hâlîlî Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollâ Bey'i şehîd ederek yerini sâhib-tercümenin 'amcası Kaplan Paşa'ya vermiş ... (s. 60, st. 11). [en]
7. Yazısı pek güzel ve imlâsında **en** zekî bir Türk edîbi gibi aslâ yanlış yok îfâdesi gâyet selîs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [en]

encüm-i zühre: *Zühre (Venüs) yıldızı.*

1. Mihr-i dîdâra mukâbil feyz ile buldum kemâl
Encüm-i Zühre, Kamer, Cevzâya hâcet kalmadı (s. 16, st. 6). [encüm-i zühre]

Enderûn Târîhi'ne: *Tayyar-zâde 'Atâ Bey'in yazdığı beş ciltlik tarih kitabı.*

1. Tayyar-zâde 'Atâ Bey merhûmun 1291/1874-75 senesinde tab' ve neşrine muvaffak oldukları **Enderûn Târîhi 'ne** takrîz sûretiyle tanzîm eylediği manzûmenin târîh beytinde seksen târîh çıkarmıştır ... (s. 37, st. 4). [enderûn târîhi'ne, -(n), -e]

enhâ': *Taraflar, cihetler.*

1. O havâlî şâ'irleri makarr-ı hükûmete gelerek kendisine şî'irler takdîm ederler ve kendileri de etrâf ve **enhâ'sında** bulunan şu'arâya şî'irler câ'izeler gönderirdi (s. 20, st. 5). [enhâ'sında, -(s), -i, -(n), -da]

enhâr: *Nehirler, ırmaklar.*

1. Gözüm yaşına rahm et söyledim ol mehlîkâ yâra
Bakıp çeşm-i gazabla çağlayan **enhârı** gösterdi (s. 21, st.21). [enhârı, -i]

enhâr-ı selâse: *Üç nehir.*

1. ... İşkodra'nın **enhâr-ı selâsesinden** birisi olan Drin nehri tahvîl-i mecrâ ederek ... (s. 12, st. 17). [enhâr-ı selâse, -(s), -i, -(n), -den]

en-Nefir en-Nefir: *Boru şeklindeki nefesli mūsikī āleti olan nefir, “derviş borusu” ve “yuf borusu” olarak da bilinir. Uyarı, işāret ve hücüm borusu olarak çalınır⁴².*

1. ... zindāncıların “Lebbeyk” diye istihzā’ ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile münādiler vāsitalarıyla **en-Nefir en-Nefir** nidā’larını ta‘mīm ettirip ... (s. 76, st. 16). [*en-nefir en-nefir*]

envā’-ı et‘ime pişir-: *Çeşitli yemekler pişirmek.*

1. Kurbānlar keserler ve **envā’-ı et‘ime pişirirler** (s. 14, st. 27). [*envā’-ı et‘ime pişir-, -(i), -r, -ler*]

envā’-ı ni‘am: *Türlü türlü nimetler.*

1. Sādıkā āl-i ‘Alī matbah-ı in‘āmından
Hamdülillāh bize **envā’-ı ni‘am** vermişler (s. 27, st. 6). [*envā’-ı ni‘am*]

Enverī: (ö. 585/1189 [?]) *Künyesi Evhadüddin Muhammed b. Muhammed b. Alī-yi Ebīverdī şeklinde olan şair İran edebiyatının en büyük kaside ustalarındandır.⁴³*

1. ‘Örfī, Sa‘dī, Hāfız, Selmān, Hasan, **Enverī**, Tālib, Feyzī, Sā’ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hākānī gibi İran şu‘arāsının ve Bāki, Nef‘ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā’ilī, Mezāki, Şehrī, Cevrī, Nābī, Nedīm, Nahīfī, Rāgıb Paşa gibi ‘Osmanlı üdebāsının āsarını pīş-i nazar-ı mütāla‘adan ayırmazdı (s. 20, st. 10). [*enverī*]

er: *Erkek; mert, yiğit kimse.*

1. Merdāne bas ayagını meydāna **er** gibi (s. 21, st. 10). [*er*]

er-: *Gelmek.*

1. Dogmadan subh-ı visāl **erdi** yazık şām-ı firāk (s. 15, st. 11). [*erdi, -di*]

⁴² Çatıkkaş, 2009

⁴³ Karahan, 1995

erbāb: *Bir işten iyi anlayan, o işte becerikli, usta, māhir olan kimse.*

1. ... kimisi sā'ir ticāret ve san'atları ifā etmek için el-hāsıl Tiran'da ne kadar san'at **erbābı** varsa zāten Cum'a olmak münāsebetiyle çarşı pazar ta'tıl olduğundan ... (s. 45, st. 21). [erbābı, -ı]
2. Meselā Tiran kazāsına tābi' İşim nāhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idāre **erbābından** Mahmūd Bey nām zātın 'azliyle yerine Kurd nāmında biri ta'yīn olundukta şu beyti demiş imiş (s. 77, st. 2). [erbābından, -ı, -(n), -dan]

erbāb: *Sāhipler (gurūr sāhipleri).*

1. Gurūr **erbābının** kārī 'akislikten emīn olmaz (s. 54, st. 6). [erbābının, -ı, -nın]

erbāb-ı merāk: *Merak sahipleri, bir şeyi elde etme konusunda usta olanlar.*

1. Eger bu 'ādet memālik-i İslāmiyye'nin her tarafında öteden beri ittihāz edilmiş olsaydı ricāl-i mensiyyeden olan meşāhirimizin hiçbirisinin maskat-ı re'si ne hem-şehrīlerine ve ne de **erbāb-ı taharrī** ve **merāka** mahfī kalmayacaktı (s. 61, st. 14). [erbāb-ı merāk, -a]

erbāb-ı sühan: *Söz ustaları.*

1. Makāl-i Çāker'i tanzīre düşme Fehmiyā sen de
Ki Peklin gibi yerde öyle **erbāb-ı sühan** çıkmaz (s. 31, st. 4). [erbāb-ı sühan]

erbāb-ı taharrī: *Araştırma yapmada becerikli olanlar, araştırmacılar.*

1. Eger bu 'ādet memālik-i İslāmiyye'nin her tarafında öteden beri ittihāz edilmiş olsaydı ricāl-i mensiyyeden olan meşāhirimizin hiçbirisinin maskat-ı re'si ne hem-şehrīlerine ve ne de **erbāb-ı taharrī** ve merāka mahfī kalmayacaktı (s. 61, st. 14). [erbāb-ı taharrī]

erenler: *Dervişler arasında hitap ve selam sözü olarak kullanılır.*

1. Arardım kendime cān vermege bir ka'be-i maksūd

Bana Āsaf **erenler** meşhed-i Kerrārı gösterdi (s. 21, st. 23). [erenler]

Ergānī Ma‘deni: Osmanlı Devleti zamanında Diyarbakır vilāyetine bağlı bir sancak.

1. Şu kıt‘ayı Rūmī Paşa merhūm **Ergānī Ma‘deni** mutasarrıflığında tertīb-i dīvān-ı eş‘ār eylediği esnāda sāhib-tercūme dīvānı tebrik sūretiyle inşād eylemişti (s. 65, st. 6). [ergānī ma‘deni]

erşed ol-: Çok daha reşit, doğru yola daha yakın olmak.

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa Tāhir Paşa ve Dervīş Bey isimlerinde iki evlad istihlāf etmiş ise de birāderi Mehmed Āsaf Paşa merhūmun mahdūmu Mustafā Şerīfī Paşa daha **erşed olduğundan** İşkodra vālīliği İbrāhīm Paşa’dan sonra müşārün-ileyh Mustafā Şerīfī Paşa’nın ‘uhdesine tevcih olunmuş (s. 14, st. 1). [erşed ol-, -duk, -u, -(n), -dan]

erzān: Lāyık, değer, uygun.

1. Nizāmiye elbisesi giyip ol vecihle iftihār eylemesi hakkında ruhsat-ı hümāyūn **erzān** buyurulmasını ma‘sumāne bir lisān ile niyāz veistirhām eylemiştir (s. 35, st. 18). [erzān]

Erzurum: Erzurum ili.

1. Hicrī 1314/1896 senesi evā‘ilinde **Erzurum** vilāyeti defterdārı bulunuyordum (s. 8, st. 4). [erzurum]
2. Birkaç gün zarfında **Erzurum’dan** hareket ve Der-Sa‘ādet’e muvāsalatla on beş gün kalarak Yanya’ya gittim (s. 8, st. 7). [erzurum’dan, -dan]

es-: (Hava için) Bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek.

1. Serin rüzgārlar **esmekte** olduğu, paltoları setreleri çıkararak üstümüzdeki elbise pek muhtasar kaldığı hālde yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 14). [esmekte, -mek, -te]

esāmī: İsimler, adlar.

1. On iki imām-ı hümāmın **esāmīsini** hāvī bu sitāyiş-güne gazel āsārındandır (s. 44, st. 8).
[esāmīsini, -(s), -i, -(n), -i]

eş'ār: Şiirler.

1. Ābā ve ecdādı içinde pek belīg ve hatta sāhib-dīvān şā'irler bulunduğunu söylediler ve ba'zılarının **eş'ārından** ve terācim-i ahvāllerinden bahseylediler (s. 9, st. 2).
[eş'ārından, -i, -(n), -dan]
2. Beyān eyledikleri şā'irlerin isimlerini yazdım ve terācim-i ahvāllerini ve **eş'ārlarını** kendilerinden istedim (s. 9, st. 5). [eş'ārlarını, -lar, -i, -(n), -i]
3. **Eş'arı** hakīmāne, beligāne, edibāne, mütevāzī'ānedir (s. 12, st. 24). [eş'arı, -i]
4. Müşārün-ileyh İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın **eş'arı** sehl-i mümteni' denilecek derecede zarīftir (s. 15, st. 6). [eş'arı, -i]
5. Ta'līk hattıyla elimize geçen ba'zı **eş'ārının** üstünde li-muharririhi 'ibāresi bulunmagla hatt-ı destinin dahi güzel olduğu anlaşılıyor (s. 16, st. 18). [eş'ārının, -i, -nın]
6. Mu'āsırı bulunan İşkodra şu'arāsıyla birçok müşā'aresi olduğu gibi ahlāfı da ba'zı **eş'ārını** tettebbu' etmiştir (s. 17, st. 3). [eş'ārını, -i, -(n), -i]
7. **Eş'arıyla** şehir-i mezkūr ve havālisindeki edebī mecmū'alar mālāmāldır (s. 17, st. 23).
[eş'arıyla, -i, -(y), -la]
8. Fārisī **eş'arı** pek metīn ve Türkisine gālibdir (s. 20, st. 5). [eş'arı, -i]
9. İştīyāk-ı vatanla birçok **eş'ār** tanzīm ve inşād etmiştir (s. 27, st. 14). [eş'ār]
10. Bir taraftan Firdevsī, Hākānī, Sa'dī, Hāfız gibi şu'arā-yı be-nāmin āsārını mütālā'a ve diğer taraftan da **eş'ār** ve āsār-ı 'Arabiyye ile mümārese hāsıl eyledim (s. 28, st. 32).
[eş'ār]
11. ... nahāfeti iştīdād eylediginden bi'z-zarūre terk-i me'mūriyyetle hānesinde ikāmet ve **eş'ārını** tertīb ile uğraşarak mükemmel bir dīvān şekline ifrāg eyledi (s. 29, st. 31).
[eş'ārını, -i, -(n), -i]
12. Pek çok **eş'ār** tanzīm etmiştir (s. 30, st. 20). [eş'ār]
13. ... şu'arā-yı 'Arab'ın **eş'ārını** ve nevādir-i ahvālini muhtevī kezālīk hatt-ı destiyile muharrer ve mufassal 'Arabī ve iktitāfī diğer bir mecmū'aları manzūrumuz olmuştur (s. 31, st. 17). [eş'ārını, -i, -(n), -i]
14. Kitābeti selīs, **eş'arı** latīf, tekellümü vecīz idi (s. 36, st. 36). [eş'arı, -i]
15. Birçok münşe'āt ve küllī **eş'arı** vardır (s. 37, st. 1). [eş'arı, -i]
16. Zāviyede ve etrāfında ba'zı ebyāt ve **eş'ār** muharrer ve husūsuyla ilk girecek kapının üstünde şu beyit menkūş ve mahkūk idi (s. 42, st. 24). [eş'ār]
17. Ceddinin **eş'ārını** getiren genç efendi birkaç gün sonra gelip kitābları aldı (s. 53, st. 20).
[eş'ārını, -i, -(n), -i]
18. Kendisinin bir hayli dervīşāne **eş'ār** ve güftāri vardır (s. 55, st. 15). [eş'ār]

19. Müşārün-ileyh lisān-ı tasavvufa āşinā bir şeyh-i belīg-i hakāyık-güyā olduğundan elbine-i selāsede nādire-senc-i belāgat oldukları **eş‘ār** ve āsarı bī-hesāb olduğunu rivāyet etmeleri ... (s. 56, st. 12). [*eş‘ār*]
20. İşkodra şu‘arāsına mahsūs kitāb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdūmu pederinin ba‘zı **eş‘ārıyla** Şāhidī ve Tuhfe-i Vehbī vādīsinde Gülzār isminde manzūm bir risālesini getirerek vesīle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolanmasını ricā eylediğinden ... (s. 62, st. 7). [*eş‘ārıyla, -i, -(y), -la*]
21. Sāhib-tercūme İsmā‘īl Zihnī Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzere Harput’ta bundan kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnāda henüz tertīb-i dīvāna mübāşeret etmemiş ise de dīvān olacak mikdār **eş‘ārı** mevcūd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 2). [*eş‘ārı, -ı*]

eş‘ār-ı belīgāne-edā: *Belīg üslūplu şiirler.*

1. Bu ne **eş‘ār-ı belīgāne-edā**
Ki olur cān u dile neş’e-fezā (s. 65, st. 19). [*eş‘ār-ı belīgāne-edā*]

esb-i sabā-rehvār: *Yürüyüşü sabā rüzgārını andıran, çabuk ve āhenkli yürüyüşlü, sarsmadan yürüyen at.*

1. Ahīren müşārün-ileyh İbrāhīm Hālīlī Paşa hazretlerine bir manzūme takdīm ederek bir **esb-i sabā-rehvār** istihām eylemiş ve nā’il-i matlab olunca ‘azm-i seyāhat kılmış olduğu mervīdir (s. 44, st. 7). [*esb-i sabā-rehvār*]

esb-süvār: *Ata binmiş, süvāri.*

1. Yolun bir mikdārını araba ile gitmek mümkün ise de diger bir mikdārının **esb-süvār** olarak gidilmesi ... (s. 15, st. 1). [*esb-süvār*]

eşcār: *Ağaçlar.*

1. ... bu ‘azametli cebelden bakılınca medd-i nazar bu vāsif ve **eşcār** ile memlū sahrā’ların birçok kısmını dağın eteginde saklanmak sūretiyle tayy ederek ... (s. 41, st. 28). [*eşcār*]
2. **Eşcārı** kesir ve ferah-fezā bir mevki‘-i dil-güşāda gunūdedir (s. 55, st. 13). [*eşcārı, -ı*]

eser: *Sarf edilen bir emek, yapılan bir iş sonucunda meydana gelen, yetenek, gayret veya emek ürünü şey, yapıt; kitap, telif.*

1. Şi‘ir ve inşâda heveskâr olarak güzel **eserler** yazmaya başladı (s. 25, st. 23). [*eserler, -ler*]
2. ... eyâdi-i ihtirâmda görülen ba‘zı **eserlerinin** de fi‘l-hakîka nefis olması ve dîvân-ı eş‘ârından başka metrukâtından şâyân-ı ziyâret birçok kütüb-i nâdire mevcûd bulunduğu haber alınmagla ... (s. 56, st. 13). [*eserlerinin, -ler, -i, -nin*]
3. Īcâb eden ba‘zı **eserleri** ahz eyledikten sonra yine i‘âde ettim (s. 62, st. 9). [*eserleri, -ler, -i*]
4. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havâlîsine ‘â’id olmak üzere on iki şâ‘ir ile velâdetleri ve vefâtlarını verir veyâhud ikişer beyit **eserlerini** hâvî üç dört sayfalık bir muhtıra getirdi (s. 71, st. 23). [*eserlerini, -ler, -i, -(n), -i*]
5. İşkodra Vilâyeti ‘Osmânlı Şâ‘irleri **eserimizi** tahrîr eyledigimiz esnâda kendi ârzü ve mürâca‘at ve rızâsı üzerine ... (s. 72, st. 22). [*eserimizi, -(i), -miz, -i*]

eser-i pâk: *Temiz eser, yapıt.*

1. Koydun bu cihân içre büyük bir **eser-i pâk** (s. 30, st. 4). [*eser-îpâk*]

eşher-i meşâyih-i muhakkıkîn: *Muhakkik (meselelerin hakîkatini bilme seviyesine erişen kimse) şeyhlerin en meşhuru.*

1. Bi‘l-âhire ekmel-i ‘urefâ‘-i müdekkikîn, **eşher-i meşâyih-i muhakkıkîn** be-dereke-i Rabbânî el-hâletühazihî o havâlîde şeyhü‘l-İslam nâm ve ‘unvânıyla ma‘rûf olan âti‘t-tercûme Şeyh ‘Abdü’s-selâm Tiranî hazretlerinin ... (s. 56, st. 3). [*eşher-i meşâyih-i muhakkıkîn*]

esîr düş-: *Düşman tarafından yakalanmak, düşmanın eline geçmek.*

1. Ma‘ lümdur ki hulefâ‘-yı ‘Abbâsiye‘den Mu‘tasım bin Me‘mûn ibn Hârûnû‘r-Reşid ‘Ammûriyye taraflarında **esîr düşen** bir Hâşimiye‘nin sicn-i esârette “Vâ-Mu‘tasimâh” diye sayha eyledigini ... (s. 76, st. 14). [*esîr düş-, -en*]

esîre: *Kadın esir.*

1. ... hemân bilâd-ı Rûm‘a yürüyerek Ma‘mûriyye ve ‘Ammûriyye şehir ve kal‘elerini zabt ederek istimdâd eden **esîreyi** ve hayâtta olan sâ‘ir üserâyı tahallüs ile ... (s. 76, st. 18). [*esîreyi, -(y), -i*]

esîr-i hecr-i hemîşe: *Dâima ayrılığın tutsağı.*

1. **Esîr-i hecr-i hemîşe** eder visâli taleb (s. 71, st. 8). [*esîr-i hecr-i hemîşe*]

eskâl-i hatab: *Odun/yakacak yükü.*

1. Biz dahi sūhte gibi cerre şitâb eyleyelim
San'at-ı cer ile belki gelir **eskâl-i hatab** (s. 68, st. 12). [*eskâl-i hatab*]

eski: *Önceki, çok önceden beri var olan.*

1. Lâkin karyenin önünden cereyân eden Drin nehri tahvîl-i mecrâ eylediginden ba'zı bataklıklar hâsıl olmakla ber-â-ber yedi sekiz yüz hâne kadar olan o zengin karyenin **eski** servetinin tenâkusuna bâdi olmuştur (s. 10, st. 8). [*eski*]

Eski cāmi': *Peklinli Ca'fer Sadık Paşa'nın büyük dedelerinin Peklin kasabasında inşa ettirdiği bir cami ki kendisinin de kabri bu caminin mezarlığında bulunmaktadır.*

1. Peklin kasabasında cedd-i 'âlîleri vaktiyle binâ edip el-hâletü hazihi **Eski cāmi'** nāmıyla ma'rûf olan cāmi'-i şerîf hazîresinde gunûde-i mirkad-ı gufrândır (s. 26, st. 19). [*eski cāmi'*]

eşkiyâ: *Şehir dışında dağlarda yol kesen hırsız, haydut.*

1. Paşa cidden ibrâz-ı me'âsir-i kifâyet ve dirâyet ederek vilâyet-i mezkûrede ve civârında bulunan **eşkiyâyı** temizledi (s. 12, st. 6). [*eşkiyâyı, -(y), -i*]
2. Sultân Selîm Hân-ı sâlis hazretleri tarafından 1218/1803-04 senesinde Rûmeli eyâleti seraskerlik 'unvânının inzimâmıyla 'uhdesine bi't-tevcîh 'umûm Rûmeli taraflarında bulunan **eşkiyâyı** dâ'ire-i itâ'ata alınmasına me'mûr buyuruldu (s. 12, st. 8). [*eşkiyâyı, -(y), -i*]
3. Paşa yed-i yemîn-i satvetini seyf-i şecâ'ata ve dest-i yesâr-i hasâfetini berât-ı 'adâlete merkez ederek **eşkiyânın** kimisini te'dîb kimisini istîmân ile istihsâl-i rızâ-yı pâdişâhiye bir sûrette muvaffak olmuştur ki ... (s. 12, st. 10). [*eşkiyânın, -nın*]

esnā: *Bir işin yapıldığı veya olduğu zaman, sıra, an.*

1. İşte sülāle-i kadīmesi bu karyeye mensūb olan Koca Mehmed Paşa İškodra kal‘esinin muhāfizlığında bulunduğu **esnāda** sāhib-i tedbīr u dirāyet bir zāt olduğundan ... (s. 10, st. 10). [*esnāda, -da*]
2. Mahmūd Paşa'nın Karadağ'ı kāmilen zabteylediği **esnāda** bir ecl-i kazāyla vukū‘-ı şehādeti üzerine İškodra vilāyeti vālīliği sāhib-tercūme İbrāhīm Halīlī Paşa'nın ‘uhde-i hasāfetine tevcih bulunmuştur (s. 12, st. 3). [*esnāda, -da*]
3. Bu ziyāret ve ibzāl-i sadakāt **esnāsında** dahi ‘ulemā ve üdebā ile sohbet-i ‘ilmiyye ve edebiyye icrāsıyla mütelezziz ve mübtehic olurdu (s. 15, st. 5). [*esnāsında, -(s), -i, -n, -da*]
4. Felek böyle medīd bir muvaffakiyyeti kimseye revā görmeyeceğinden ol **esnāda** ol civān-ı bī-hemtāya bir ‘aded dāne-i top isābet ederek şerbet-i şehādeti nūş eyledi (s. 28, st. 21). [*esnāda, -da*]
5. İškodra'da bulunduğu **esnāda** henüz hadīsü's-sin iken pederinin vāki‘ olan iltimāsı üzerine zādegānlığa hürmeten büyük birāderi Mahmūd Paşa ile birlikte 1243/1827-28 senesinde ‘uhdelerine rütbe-i refī‘a-ı mīr-i mīrānī tevcih buyurulmuş (s. 35, st. 10). [*esnāda, -da*]
6. ... hele açık havalarda güneşin gurūbu **esnāsında** denizin öte tarafında bulunan İtalya sevāhili bile medd-i nazara çarpmakta bulunur (s. 41, st. 30). [*esnāsında, -(s), -i, -(n), -da*]
7. Vefātı takarrüb eylediği **esnāda** kendisine bir cezbe gelerek ‘Arabıyyü'l-‘ibāre olmak üzere tamām otuz iki beyit münacāt-ı bedī‘ inşād eylemiş ... (s. 48, st. 17). [*esnāda, -da*]
8. İškodra şā‘irlerini kaydeylediğim **esnāda** bir gün oda kapısı açılarak on altı on yedi yaşında genç ve gāyet güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 12). [*esnāda, -da*]
9. Ma‘mūretü'l-‘azīz’de on sene kadar bulunduğu **esnāda** fuzalā-yı vülāt ve mutasarrıfından Adanalı ‘Abdü'n-nāfi‘ Efendi ve İzmirli Muhyiddīn Rūmī Paşa ile sā‘ir Harput şu‘arāsıyla müşā‘areleri vukū‘ bulmuştur (s. 65, st. 4). [*esnāda, -da*]
10. Şu kıt‘ayı Rūmī Paşa merhūm Ergānī Ma‘deni mutasarrıflığında tertīb-i dīvān-ı eş‘ār eylediği **esnāda** sāhib-tercūme dīvānı tebrīk sūretiyle inşād eylemişti (s. 65, st. 6). [*esnāda, -da*]
11. Sāhib-tercūme İsmā‘īl Zihnī Efendi Ma‘mūretü'l-‘azīz defterdārlığından infisālden sonra Der-sa‘adet’te bulunduğu **esnāda** Midhat Efendi’yle Mu‘allim Nācī Efendi hakkında şu kıt‘ayı nakşetmişti (s. 66, st. 18). [*esnāda, -da*]
12. Sāhib-tercūme İsmā‘īl Zihnī Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzre Harput’ta bundan kırk bir sene evvel görüşüğümüz **esnāda** henüz tertīb-i dīvāna mübāşeret etmemiş ise de dīvān olacak mikdār eş‘arı mevcūd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 1). [*esnāda, -da*]
13. İškodra Vilāyeti ‘Osmanlı Şā‘irleri eserimizi tahrīr eyledigimiz **esnāda** kendi ārzū ve mūrāca‘at ve rızası üzerine 550 guruş ma‘āşla tekā‘üdü icrā olunarak ... (s. 72, st. 22). [*esnāda, -da*]

esnā-yı ‘azīmet: *Gidiş anı/zamanı.*

1. Bu ‘abd-i āciz 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 Ma‘mūretü’l-‘azīz vilāyeti defterdārlığına bi’t-ta‘yīn mahāll-i me‘mūriyyete **esnā-yı ‘azīmetimde** güzergāh olan Haleb şehrine ugranılmış ... (s. 36, st. 23). [*esnā-yı ‘azīmet, -im, -de*]

eşrāf: *İleri gelenler, itibar sahipleri.*

1. İbtidā belediyye re‘īsi bir ziyāfet tertīb ile ba‘zı **eşrāf** ve mütehayyızān-ı memleket ve dilek eden me‘mūrīn-i hükümet ‘azīmet ve İfā-yı vazīfe-i ziyāret ederler (s. 14, st. 21). [*eşrāf*]

eşrāf-ı memleket: *Memleketin ileri gelenleri/İtibarlı kimseleri.*

1. Yevm-i mev‘ūdda henüz gün doğmadan evvel kaymakām, kadı, mal müdürü efendiler ve sā‘ir ba‘zı **eşrāf-ı memleketle** daga tırmandık (s. 42, st. 8). [*eşrāf-ı memleket, -le*]

esrār-ı tarikat: *Tarikat sırları.*

1. Suhan-ı Hādīm ’e **esrār-ı tarikat** derler (s. 58, st. 13). [*esrār-ıtarikat*]

eş-Şeyh Ahmed Efendi tekyesi: *Akçahisar şehrinin velī zatlarından olan eş-Şeyh Ahmed Efendi'nin dergāhı.*

1. Akçahisar kal‘esi varoşunda **eş-Şeyh Ahmed Efendi tekyesi** vardır (s. 41, st. 18). [*eş-şeyh ahmed efendi tekyesi, -(s), -i*]

eş-Şeyh Mehmed Efendi: *İşkodra'nın Kara Hasan Cami avlusunda medfun ermiş, meşhur bir zat.*

1. ... Tekye sahrā’sının dag eteginde Baba Mustafā’yı Kara Hasan cāmī-i şerīfi musallāsında **eş-Şeyh Mehmed Efendi’yi** ve ...baklar üstünde Havale ta‘bīr olunur mahal ile Top-hāne mahallesi tarīkindaki merākīd-ı mübārekeleri ziyāretle kurbānlar zebh eder (s. 14, st. 13). [*eş-şeyh mehmed efendi*]

eşyā': *Mevcudat, yaratılmış olan her şey.*

1. Gösterir reng-i tagayyür dā'imā **eşyā'** bize (s. 18, st. 15). [*eşyā'*]
2. Hamdülillāh edeli tebdil zāhir bātına
‘Aynımızda oldu **eşyā'** Cennet-i Me'vā bize (s. 18, st. 23). [*eşyā'*]
3. Her nev' **eşyā'ya** mu'tedil bir fiyat gösterirler (s. 45, st. 23). [*eşyā'ya, -(y), -a*]

eşyā': *Nesne II Ticari mal/ürün.*

1. Kimisi verdiği **eşyā'nın** parasını alıyor (s. 45, st. 32). [*eşyā'nın, -nın*]
2. Sattıkları **eşyā'nın** sermāyesini tesviye ederek kendilerine bir haylī temettu' kalır (s. 46, st. 1). [*eşyā'nın, -nın*]

eşyā': *Nesneler.*

1. ... ism-i şāhānelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tāc şeklini hāvī bir mīl üzerinde hem zevālī hem gurūbīsā'atleri gösterir ve haftada bir kere kurulur ma'kordon ihsān buyurdıkları sā'atle ve daha sā'ir birtakım nefis **eşyā'** ile ber-ā-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 10). [*eşyā'*]

et-: *Yapmak; ... durumuna getirmek.*

1. ... bu zātın o me'mūriyyete sūret-i ta'yīnini hoş görmeyenler bile **etmiş** oldukları hidemāt-ı vatan-perverīye hayrān kalmışlar (s. 12, st. 11). [*etmiş, -miş*]
2. Müşārün-ileyh Āsaf Mehmed Paşa şu'arā-yı eslāfın pek çok āsar-ı nāmdārını tanzir tetebbu' tahmīs **etmiştir** (s. 20, st. 18). [*etmiştir, -miş, -tir*]
3. Hūn-ı 'uşşākı mürekkeb **ederek** yazmak için
Yārimin destine mektebde kalem vermişler (s. 77, st. 11). [*ederek, -erek*]

et-: *"Etsin" anlamında yardımcı fiil (leb-rīz ede).*

1. **Ede** bī-minnet-i mahlūk hemīşe **leb-rīz**
Zer-i cūduñ keñ ü dāmānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 9). [*ede, -e*]

et-: *"Etmek" yardımcı fiil (iftihar etmek).*

1. İftihār **ettik** (s. 67, st. 22). [ettik, -ti, -k]

etrāf: Çevre, yöre.

1. O havālī şā'irleri makarr-ı hükümete gelerek kendisine şi'irler takdīm ederler ve kendileri de **etrāf** ve enhā'sında bulunan şu'arāya şi'irler cā'izeler gönderirdi (s. 20, st. 5). [etrāf]
2. Zāviyede ve **etrāfında** ba'zı ebyāt ve eş'ār muharrer ve husūsuyla ilk girecek kapının üstünde şu beyit menkūş ve mahkūk idi (s. 42, st. 24). [etrāfında, -i, -(n), -da]
3. Tiran şehri gāyet vāsi' bir ova ötesinde vāki' olup suları gāyet vāfir ve **etrāfi** firdevs-i dünyā denilecek derecede sā'atlerce bağları bahçeleri hāvīdir (s. 45, st. 8). [etrāfi, -i]

evā'il: İlk zamanlar, başlangıçlar.

1. Hicrī 1314/1896 senesi **evā'ilinde** Erzurum vilāyeti defterdārı bulunuyordum (s. 8, st. 4). [evā'ilinde, -i, -(n), -de]
2. **Evā'ilinde** tahsīl-i mukaddemāt-ı 'ulūm ederek mu'allimlikle imrār-ı evkāt eylemekte idi (s. 40, st. 2). [evā'ilinde, -i, -(n), -de]

evā'il-i hāl: Şu anki durumunun ilk zamanları, başlangıç.

1. Sāhib-tercüme Ca'fer Sādık Paşa **evā'il-i hālinde** Peklin'de tahsīl-i mukaddemāt-ı kırā'at eyledi (s. 25, st. 21). [evā'il-i hāl, -i, -(n), -de]
2. **Evā'il-i hālinden** İškodra ve Tiran şehirlerinde tahsīl-i kemālāt ederek hā'iz-i şi'ir ü inşā olduğundan ... (s. 23, st. 28). [evā'il-i hāl, -i, -(n), -den]

evc-i 'izzet: Yüceliğin zirvesi.

1. Meh-i çehār-deh-i şeb gibi **evc-i 'izzette**
Vücūd-ı Şems ile arttı ziyā-yı Mevlānā (s. 34, st. 3). [evc-i 'izzet, -te]

evkāt-güzār: Vakit geçiren.

1. On sene mikdārı bu sūretle **evkāt-güzār** olduktan sonra 1251/1835-36 senesinde Rūmeli vālīsi müteveffā Mahmūd Hamdī Paşa'nın kitāb-ı belāgat-nisābı silkine duhūl ettim (s. 28, st. 32). [*evkāt-güzār*]

evlād: *Çocuklar; kişinin soyundan gelenler.*

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa Tāhir Paşa ve Dervīş Bey isimlerinde iki **evlād** istihlāf etmiş ise de birāderi Mehmed Āsaf Paşa merhūmun mahdūmu Mustafā Şerīfī Paşa daha erşed olduğundan İşkodra vālīliği İbrāhīm Paşa'dan sonra müşārün-ileyh Mustafā Şerīfī Paşa'nın 'uhdesine tevcih olunmuş (s. 13, st. 25). [*evlād*]
2. Mustafā Sāfī ve Dervīş isimlerinde iki **evlād** istihlāf etmiştir (s. 30, st. 17). [*evlād*]
3. ... hemān kadı ile şuhūd huzūrunda emvālinin bir sülüsünü **evlādına** bir sülüsünü fi-sebīlillāh hayrāta diğere sülüsünü de āzād eylediği köle vecāriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 17). [*evlādına, -i, -(n), -a*]

evlād: *(Belli bir topluluk veya yere göre) Varlığına, yetişmesine sebep olunan kimse (kimseler), oraya mensup olan fert (fertler).*

1. Eder tashīh-i efkāra vatan **evlādını** da'vet (s. 67, st. 5). [*evlādını, -i, -(n), -i*]

evlād ü a'kāb: *Çocuklar ve torunlar.*

1. Te'ehhül etmediginden **evlād ü a'kābı** yoktur (s. 36, st. 33). [*evlād ü a'kāb, -i*]

evlād u emcād: *Soyundan gelenler ve şeref sahipleri.*

1. Dā'imā **evlād u emcādın** Hudā mes'ūd ede (s. 11, st. 7). [*evlād u emcād, -in*]

evlād u 'iyāl: *Çoluk çocuk.*

1. Sāhib-tercümenin aslı Zileli olduğu hālde sā'ik-i kader kendisini İşkodra'ya sevk ve orada te'ehhül ve **evlād u 'iyāl** sāhibi olarak tavattun eylemiş ve şehri mezkurda vefāt etmiştir (s. 27, st. 13). [*evlād u 'iyāl*]

evlād-ı zükür: *Erkek evlat.*

1. **Evlād-ı zükürü** olmayıp Elbasan şehri bey-zādelerinden bir zāta tezvīc eylediği bir kerīme-i ‘iffet-vesīmesinden el-ān Elbasan’da ahfādı mevcūddur (s. 60, st. 22). [evlād-ı zükūr, -u]

evliyā: Allah dostları, veliler.

1. Mehdī olsun dest-gīrin **evliyānın** ‘aşkına (s. 44, st. 23). [evliyānın, -nın]

Evrenos Bey: (ö. 820/1417) Rumeli’nin fethinde önemli rol oynayan akıncı beyi ve Evrenosoğulları ailesinin kurucusu.

1. Akçahisar muhārebātında bulunan ‘İsā Bey bin **Evrenos Bey** bā‘is-i zikr-i hayr olsun için pederi nāmına inşā ettirmişti (s. 41, st. 4). [evrenos bey]

evsāf-ı ‘ālīye: Yüce vasıflar, nitelikler.

1. Gülmek yok hafiflik yok vakārlı bir tācirde ne kadar **evsāf-ı ‘ālīye** var ise cümlesi bunlarda mevcūd bulunur (s. 45, st. 29). [evsāf-ı ‘ālīye]

evvel: Önce.

1. Bundan iki sene **evvele** kadar bu kumāşlar yanımda mevcūd idi (s. 46, st. 3). [evvele, -e]
2. Bundan üç ay **evvel** vefāt eyledi (s. 52, st. 17). [evvel]
3. Şu ‘ibāreye nazaran gerek Toptan-zādelik gerek Akçahisarīlik 1170/1756-57 tārīhinden daha **evvellerine** ‘ā‘id olmak lāzım gelir (s. 59, st. 17). [evvellerine, -ler, -i, -(n), -e]
4. Ben **evvel** emīrde oralarda şehīd olan veya vefāt eden zātların na‘şları memleketine naklolunmuş zannettim (s. 61, st. 8). [evvel]
5. Sāhib-tercüme İsmā‘īl Zihnī Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzre Harput’ta bundan kırk bir sene **evvel** görüşdüğümüz esnāda henüz tertīb-i dīvāna mübāşeret etmemiş ise de dīvān olacak mikdār eş‘arı mevcūd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 1). [evvel]
6. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene **evvele** kadar Der-Sa‘ādet nüfūs idāresinde müstahdem olduğu hālde ondan sonra nereye gittiğini ve şimdi ne me’mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba‘zı ihvān söylediler (s. 68, st. 3). [evvele, -e]
7. Bunun için bir memlekete gitmezden **evvel** ‘ulemāsı fuzalāsı zāviyeleri tekyeleri meşāyihini bir haylī mühim kitābları sefīneleri ma‘lūmum idi (s. 72, st. 5). [evvel]

evvel: *İlk, birinci; daha önceki, bundan önceki.*

1. Lākin **evvelki** ‘azīmetimde haberim olsaydı veyāhūd şu teşebbüsümde sonra bir kere daha gidilseydi elbette daha pek çok ziyāde şeyler bulacaktım (s. 9, st. 23). [evvelki, -ki]
2. Kavaye kasabasında takrīben iki üç yüz sene **evvel** zarīf bir sūrette binā olunmuş kubbeli ve eyvānlı Ahmed Paşa Cāmi‘-i şerīfi mevcūddur (s. 23, st. 18). [evvel]
3. Civārında gāyet mūrtefi‘ ve dört köşeli mevcūd olan sā‘at kulesi bir ‘asır **evvel** oranın hānedān ve mütemevvilānından olan İbrāhīm Bey tarafından binā olunmuştur (s. 23, st. 21). [evvel]
4. Bir gün **evvel** birkaç kuzu ve sālir malzeme gönderildi (s. 42, st. 5). [evvel]
5. Yevm-i mev‘ūdda henüz gün doğmadan **evvel** kaymakām, kadı, mal müdürü efendiler ve sālir ba‘zı eşrāf-ı memleketle dağa tırmandık (s. 42, st. 7). [evvel]
6. Ham olsa kadd-i pīr tūrāba nazar eder
Evvel rükū‘a sonra sūcūda yemīl olur (s. 54, st. 2). [evvel]
7. Ve kezālik **evvel** harflerinden Tercümān-ı Hakīkat ismi hāsıl olmak üzere şu ebyātı inşād eylemiştir (s. 66, st. 25). [evvel]

evvelā: *"İlk önce, ilk olarak" anlamlarında zarf.*

1. Mūsīkiye āşinā ve sadāsı güzel olduğundan **evvelā** İşkodra’da Sultān Bāyezīd-i Velī cāmi‘inde mü‘ezzin ve mu‘ahharen İskelebaşı’nda Kara Hüseyin cāmi‘inde hatīb-i dilnişīn oldu (s. 40, st. 5). [evvelā]
2. Hāsıl eylediği harārete tahammül edemeyerek **evvelā** başından imāmesini ve biraz sonra sırtından cūbbesini ve daha sonra da ayaklarından mestlerini çıkarırdı (s. 76, st. 9). [evvelā]

evvelce: *Önce, önceden.*

1. ... dīvān-ı eş‘ārından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu haber alınmağla kaymakām ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben zāviye-i mezkūreye ‘azīmet olunmuş ve sūret-i ‘azīmetimiz **evvelce** kaymakām bey tarafından bir zabtiyye ile bildirilmiş idi (s. 56, st. 15). [evvelce]

evzān: *Vezinler.*

1. **Evzān** ve kavāfiye vākıf bir zāt-ı ‘ārif imiş (s. 44, st. 7). [evzān]

ey: "Ey" seslenme ünlemi (Ay yüzlü güzel, sevgiliye seslenilmektedir.).

1. Kūşe-i çeşminle olsun gör gözet ʿāşıkını
Ey meh icrâ-yı muhabbet ile agyâr olsa da (s. 24, st. 22). [ey]

ey: "Ey" seslenme ünlemi (Sabah rüzgârına seslenilmektedir.).

1. Ey sabâ benden cüdâ düştü nigârım kandadır (s. 15, st. 9). [ey]
2. Yolun ugrarsa eger Zile denilen şehre
Zâyı^ç etme şu emânetimi ey bād-ı sabâ (s. 27, st. 16). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Güzellerin şahı olan sevgiliye seslenilmektedir.).

1. Kadd-i mevzûnun görüp ey şâh-ı hübânım benim
Serv-i bāğ-ı Cennet ü Tübâya hâcet kalmadı (s. 16, st. 1). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Vâize seslenilmektedir.).

1. İçem ey vâ'iz seninle ba' dezîn artık nihân
Bendedir hamr-ı ezel sahbâya hâcet kalmadı (s. 16, st. 7). [ey]

ey: "Ey" seslenme ünlemi (Şâir kendisine seslenmektedir.).

1. Ey Hâlîlî pes bugün sabr u karârım kandadır (s. 15, st. 22). [ey]
2. Ey Halîlî ben bugün oldum cihânın mukbili (s. 16, st. 11). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Sâkiye seslenilmektedir.).

1. Kim bakar cām-ı meye ey sâki ser-şâr olsa da (s. 24, st. 7). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Fehmîye seslenilmektedir.).

1. Cez^ç ü fez^çin ne olur fâ'idesi ey Fehmî (s. 25, st. 16). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Necîbe seslenilmektedir.).

1. **Ey** Necîb Çâker Mehemmed etti mesken Cenneti (s. 30, st. 14). [ey]

ey: "Ey" seslenme ünlemi (Gönül alan sevgiliye seslenilmektedir.).

1. Yetiş ben ölmeden **ey** şâh-ı dil-sitân yetiş (s. 31, st. 25). [ey]
2. Vechine baktıkça **ey** dil-ber hem aglar hem güler (s. 61, st. 29). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Cana can katana seslenilmektedir.).

1. Hayâtıma sebep ol **ey** hayât-ı cân yetiş (s. 32, st. 4). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Çâker kendisine seslenilmektedir.).

1. Dâ'imâ sevk eder idbâra bizi **ey** Çâker (s. 32, st. 20). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Velî-i ni'met olan kimseye seslenilmektedir.).

1. **Ey** velî-i ni'metim ihsânımı efzûn kıl (s. 44, st. 18). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Lutf ve keremin cevherine seslenilmektedir.).

1. Kâm-yâb eyle beni **ey** ma'den-i lutf u kerem (s. 45, st. 1). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Hamdî kendisine seslenilmektedir.).

1. Bereket ehl-i necâbette olur **ey** Hamdî (s. 53, st. 2). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Gönüle seslenilmektedir.).

1. Derde dermân bizdedir **ey** mürde dil
Bâb-ı ihsân u keremdir hem gönül (s. 55, st. 19). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Mazlûmun canını yakan sevgiliye seslenilmektedir.).

1. Artık mürüvvet eyle **ey** âfet-i sitemkeş (s. 62, st. 20). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Şâh/Hz. Ali'ye seslenilmektedir.).

1. **Ey** şâh her dü 'âlem bâbında bir gedâyım (s. 74, st. 2). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Gonçe-fem/Sevgiliye seslenilmektedir.).

1. 'Aşk âteşiyle her dem **ey** gonçe-fem dahi gül (s. 74, st. 8). [ey]

ey: "Ey" seslenme ünlemi (Şehsüvâr-ı Düldül/Hz. Ali'ye seslenilmektedir.).

1. Feryâdına yetiş gel **ey** şehsüvâr-ı Düldül (s. 74, st. 11). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Melce' vü penâh/Sığınma yeri olan Hz. Ali'ye seslenilmektedir.).

1. Sensin benim ümîdim **ey** melce' vü penâhım (s. 74, st. 15). [ey]

ey: "Ey!" seslenme ünlemi (Mâh/Ay gibi güzel ve parlak Hz. Ali'ye seslenilmektedir.).

1. Zulmette geçti 'ömrüm hicrân gamıyla **ey** mâh (s. 74, st. 26). [ey]
2. Hüsnün zekâtını ver lutf eyle **ey** ganî mâh (s. 75, st. 2). [ey]

eyâ: "Ey, hey" manasına gelen seslenme ünlemi (Meleklerin bahar rüzgarına seslenilmektedir.).

1. **Eyâ** nesîm-i bahâr-ı behiştîyân yetiş (s. 32, st. 2). [eyâ]

eyâ: "Ey, hey" manasına gelen seslenme ünlemi (Doğru, düz boyluya seslenilmektedir.).

1. Misâl-i tîr **eyâ** kadd-i müstakîmim gel (s. 32, st. 5). [eyâ]

eyā: "Ey, hey" manasına gelen seslenme ünlemi (Allah'a seslenilmektedir.).

1. **Eyā** 'atā-yı Hüdāvend-i müste'ān yetiş (s. 32, st. 10). [eyā]

eyādi-i ihtirām: Saygın eller.

1. ... eş'ār ve āsarı bī-hesāb olduğunu rivāyet etmeleri **eyādi-i ihtirām**da görülen ba'zı eserlerinin de fi'l-hakīka nefīs olması ve dīvān-ı eş'ārından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu haber alınmağla ... (s. 56, st. 13). [eyādi-i ihtirām, -da]

eyle-: "Etmek" anlamında yardımcı fiil ("Samimi arkadaşlarımı ailem (gibi) eyle" anlamında dua ifadesinde kullanılmıştır.).

1. Hānedānım **eyle** ihvānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 18). [eyle]

eyvān: Bir binanın iç veya dışındaki yalnız ön tarafı açık, genellikle kemerli kısım.

1. Kavaye kasabasında takrīben iki üç yüz sene evvel zarīf bir sūrette binā olunmuş kubbeli ve **eyvānlı** Ahmed Paşa Cāmi'-i şerīfi mevcūddur (s. 23, st. 18). [eyvānlı, -lı]

ez: Türkçe -den ekinin karşılığı olan ve Farsça veya Arapça kelime ve terkiplerin başına gelerek birleşik zarflar teşkil eden ön ek.

1. Olaydı vā'iz o sırrın eger kim āgāhı
Özün kılarıd fedā **ez** berāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 6). [ez]

ezber: Hāfıza, bellek.

1. İşkodra ahālīsının hālā **ezberlerinde** olarak okudukları beyitlerden ba'zıları şunlardır (s. 52, st. 20). [ezberlerinde, -ler, -i, -(n), -de]

ez-cümle: Bunların içinden, bu cümleden olarak, örnek olarak.

1. **Ez-cümle** cedd-i ‘ālîleri Şeyh Receb Efendi bir mürşid-i sâhib-vukûf olarak bu hâkdân-ı fenâda yüz on dokuz sene mu‘ammer olmuştur (s. 46, st.14). [ez-cümle]

ezel: Başlangıcı olmayan geçmiş zaman; ruhlar âleminin başlangıcı.

1. Biz ‘ibâdet etmeziz Cennet için ‘âbid gibi
Hak cemâlidir **ezelden** maksad-ı aksâ bize (s. 18, st. 21). [ezelden, -den]
2. Dergeh-i Sultân Mevlânâ-yı Rûmî’de müdâm
Kemterîñ cārüb-ı dîvânız **ezelden** tâ ebed (s. 31, st. 14). [ezelden, -den]

ezil-: Yok edilip, mahvedilmek; bir şeyin baskısı, ağırlığı altında bunalmak.

1. Seng-i cefâ ile **ezilip** muzmahil olur (s. 53, st. 31). [ezilip, -ip]

ezmân: Zamanlar.

1. Edemem hîç şumâr ‘ömr-i girân-kıymetten
Firkatinle geçen **ezmânımı** yâ Mevlânâ (s. 39, st. 12). [ezmânımı, -ım, -i]

3.3.8. F

fā'ik: *Daha üstün, tercih edilecek üstünlükte, müreccah.*

1. Mâdem ki mikdâr-ı sa'ye göre mükâfât görülecek bir 'asr-ı hümâyüneyiz kadr-i hizmetimiz arttıkça biz de onlardan şimdikilere kat kat **fā'ik** takdîrât kazanacağımızdan emîiniz (s. 67, st. 26). [*fā'ik*]

fā'ik gör-: *Daha üstün görmek, (bir şeyden) üstün olduğunu düşünmek.*

1. **Görme** nefsin mürdan **fā'ik** Süleymānlık budur (s. 12, st. 27). [*fā'ik gör-, -me*]

fakr: *Fakirlik, yoksulluk.*

1. Nā-merde etme muhtâc kim **fakrım** ile bāyım (s. 74, st. 3). [*fakrım, -ım*]
2. ... Rümeli vālîliğine ta'yîn olunan Ahmed Zekeriyâ Paşa kadr-dân bir müşîr-i fā'ikü'l-akrân olduğundan bu hakîri kethüdâ kâtibi ta'yîn ederek **fakr** u felâketten tahlîse himmet eyledi (s. 29, st. 4). [*fakr*]

fakr u zarûret: *Fakirlik ve yoksulluk.*

1. Merkebini kaybettiğini ve **fakr u zarûretini** söyler, merkebinin buldurulmasını ricâ eder (s. 53, st. 13). [*fakr u zarûret, -i, -(n), -i*]

fârig ol-: *Vazgeçmek, el çekmek.*

1. Hây u hüdān **fârig ol** 'âlemde insānlık budur (s. 13, st. 3). [*fârig ol-*]

Fārisî: *Hint-Avrupa dil ailesinden olup yapı bakımından ön eklemeli olan bugünkü İran'ın resmi dili, Fars dili, Acemce, Farsça.*

1. ... biz Türkçe'den başka hem 'Arapça hem **Fārisî** bilir ve konuşuruz, bizim ecdādımız da böyle idi, dediler (s. 8, st. 17). [*fārisî*]
2. Ve hakîkaten ba'zıları da pek fasîh **Fārisî** konuşmaya başladılar (s. 8, st. 18). [*fārisî*]
3. **Fārisî** eş'arı pek metin ve Türkîsine gâlibdir (s. 20, st. 4). [*fārisî*]

4. Āsār-ı ‘ālīsinden Türkî ve **Fārisî** gazel-i beligleriyle Fārisî gazeline Müsevvid Kanber Efendi'nin vāki'olan nazîresi tahrîr olundu (s. 21, st. 11). [*fārisî*]
5. Āsār-ı ‘ālīsinden Türkî ve Fārisî gazel-i beligleriyle **Fārisî** gazeline Müsevvid Kanber Efendi'nin vāki'olan nazîresi tahrîr olundu (s. 21, st. 11). [*fārisî*]
6. İki Türkî ve bir **Fārisî** gazelleriyle Mevlânâ Celâlü'd-dîn-i Rûmî hazretleri hakkında bir manzûmelerinin tastîriyle tercüme-i hâline netîce veriyoruz (s. 31, st. 22). [*fārisî*]
7. ... Tiran şehr-i dil-ārâsi meşâyih-i kirâmından ve ‘Arabî, Fārisî, Türkî lisânlarıyla inşâd-ı eş‘âr eden şu‘arâ-yı hüner-pîrâdandır (s. 45, st. 7). [*fārisî*]
8. ... sâhib-tercüme Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi ma‘-târîh şu **Fārisî** manzûmeyi inşâd etmiştir (s. 46, st. 16). [*fārisî*]
9. Müşârün-ileyhin üç lisânda olan iktidârına numûne olmak üzere **Fārisî** âsârından ceddi vefâtına olan mersiyesi yukarıda mürûr eylediği gibi ... (s. 50, st. 5). [*fārisî*]
10. **Fārisî** bir manzûme-i târîhiyyesi âti't-tercüme şeyh-i muhteremleri ‘Abdü's-selâm Mücrim hazretlerinin tercüme-i hâli zîrinde görülecektir (s. 57, st. 20). [*fārisî*]
11. ... bir ‘aded **Fārisî** târîhleriyle bir ‘aded Türkî gazel-i ra‘nâları şuraya tahrîr olundu (s. 57, st. 23). [*fārisî*]
12. Ahlâk-ı hasene sâhibi sahîhü'l-i‘tikâd bir mîr-i kemâlât-sîmât olduğunu haber verenler zâde-i tabî‘atı olmak üzere **Fārisî** bir münâcâtını irâ'e eylediler (s. 60, st. 7). [*fārisî*]
13. ‘Arabî, **Fārisî**, Türkî şu birkaç beyit manzûm lûgat kitâbından tahrîr olundu (s. 62, st. 21). [*fārisî*]

Fārisîce: *Hint-Avrupa dil ailesinden olup yapı bakımından ön eklemeli olan bugünkü İran'ın resmi dili, Fars dili, Acemce, Farsça.*

1. Beş lisân ile tekellüm ederd ki ‘Arapça, **Fārisîce**, Türkçe, Fransızca, Arnavutça idi (s. 36, st. 36). [*fārisîce*]

Fārisî-dân: *Farsça bilen.*

1. Fuzalâ ve husûsuyla **Fārisî-dân** olan üdebâ ile mutâyebe ve mükâtebeleri çoktur (s. 20, st. 6). [*fārisî-dân*]

farîza-ı tahmîd: *Allah'ı övme, O'na teşekkür etme borcu/görevi.*

1. Cenâb-ı Hakka **farîza-ı tahmîdi** ifâdan sonra şöylece söze başlarım (s. 8, st. 3). [*farîza-ı tahmîd, -i*]

fark: İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık.

1. ... Arnavutların ‘Osmanlı Edebiyyâtı husûsunda memâlik-i sâ’ire-i ‘Osmânîyye’den hiçbir **fark** olmayacak derecede terakkî ettiklerine mütehayyir kaldım (s. 9, st. 28). [fark]

fart-ı şevket: Aşırı derecede heybetli, kuvvetli olma.

1. Mefharetle baht-ver sâl-i cedîd
Çünkü bu sâl **fart-ı şevket** sâlidir (s. 23, st. 11). [fart-ı şevket]

fasîh: Güzel, âhenkli, açık ve anlaşılır şekilde düzgün ve yanlışsız söylenen, fesahatle söylenen söz.

1. Ve hakîkaten ba‘zıları da pek **fasîh** Fârisî konuşmaga başladılar (s. 8, st. 18). [fasîh]

Fasîh-i Mevlevî: (d. ?? - ö. 1111/1699) Fasîh Ahmed Dede. Divan edebiyatının Mevlevî şairlerinden biri olup asıl adı Ahmed’dir. Şiirlerinin anlaşılır ve açık olmasından dolayı kendisine Fasîh mahlası verilmiş ve şiirlerinde bu mahlası kullanmıştır. Şairliğinin yanı sıra hattatlık ve ressamlık konusunda da büyük ün kazanmıştır.⁴⁴

1. **Fasîh-i Mevlevî**
Sabâyı sanma ki giysü-yı dil-rübâya gider (s. 69, st. 13). [fasîh-i mevlevî]

fâsıla: Aralık, ara, kesinti.

1. Nigde ve müte‘âkiben Hersek 1291/1874-75’de Filibe mutasarrıflıklarına **fâsıla** ve infisâl vukû‘ bulmaksızın mütevâlî bir sûrette ta‘yîn olunarak ifâ-yı hüsn-i hizmet eyledi ... (s. 36, st. 9). [fâsıla]

fasl-ı güzîn: Seçkin bölümler.

1. Hüküm-sencâna her **fasl-ı güzîni** câlib-i dikkat (s. 67, st. 7). [fasl-ı güzîn, -i]

⁴⁴ Ünal, 2014

fasl-ı hitāb: “Hitap faslı” İki sözün arasını ayıran cümle, başlangıçla asıl madde arasındaki “amma”, “bādezā” gibi sözler. II Söz söylemeye geçiş (“Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb” adlı eserin Hayrî’nin edebî kimliği açısından büyük önem taşıması).

1. Hele bu Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb
Oldu āsārına bir **fasl-ı hitāb** (s. 66, st. 10). [*fasl-ı hitāb*]

Fātih Sultān Mehmed Hān: (d. 1432 - ö. 1481) II. Mehmed. Osmanlı İmparatorluğu'nun yedinci padişahı.

1. Leyālî-i mübārekede İşkodra’da **Fātih Sultān Mehmed Hān** zamānından beri defīn-i hāk-i gufrān olan meşāhir-i mazanne-i kirāmdan kal’e kapısında medfūn ... (s. 14, st. 8). [*fātih sultān mehmed hān*]

Fātih Sultān Mehmed Hān Gāzī Cāmî’i: Fatih Sultan Mehmet'in 1478'de Kruya/Akçahisar'ı fethetmesi üzerine orada yaptırdığı cami.

1. Kal’ede **Fātih Sultān Mehmed Hān gāzī cāmî’i** mevcūddur (s. 41, st. 5). [*fātih sultān mehmed hān gāzī cāmî’i*]

Fātiha-hān ol-: Fātiha okuyan olmak.

1. Bu hakīr zāviyelerine ‘azīmet ederek rūh-ı şerīflerine **Fātiha-hān oldum** (s. 48, st. 13). [*Fātiha-hān ol-, -du, -m*]

fātih-i ebvāb-ı cinān-ı Na‘īm: Naīm Cennetlerinin kapılarını açan.

1. Bismillāhirrahmānirrahīm
Fātih-i ebvāb-ı cinān-ı Na‘īm (s. 17, st. 22). [*fātih-i ebvāb-ı cinān-ı na‘īm*]

faydası dokun-: Yarar sağlamak, iyi tesir etmek.

1. ... bir ‘ā’ilede yetişen bir kemālî adamın o ‘ā’ileye ne kadar **faydası dokunduguna** ve dokunacağına bu zātın basīreti ve dirāyeti delīl-i kāfīdir (s. 61, st. 3). [*faydası dokun-, -duk, -u, -(n), -a*]

fâzıl: *Ahlâkı, ilmi ve sahip olduğu meziyetler bakımından üstün (kimse), fazîlet sahibi, erdemli.*

1. Hafidi bulunan şeyh **fâzıl** ve kibâr bir adam idi (s. 56, st. 31). [*fâzıl*]

fâzıla: *Faziletli, erdemli kadın.*

1. ... merhûm Rızâ Bey muhadderât-ı selâtîn-i mu‘azzama içinde **fâzıla** ve şâ‘ire-i meşhûre Âdile Sultan hazretlerine dâmâd olarak kerîme-i ‘iffet-vesîmeleri Hayriyye Hanım Sultânı tezevvücle kâm-yâb olmuşlar idi (s. 37, st. 16). [*fâzıla*]

fazîlet: *İyi huy, erdem, güzel ahlak.*

1. Sâl-i nev tafdîl olunmak pek becâ
Kalb ile buldum **fazîlet** sâlidir (s. 23, st. 7). [*fazîlet*]
2. Ola hakkında hümâyûn baht-ver
Pâdişâhim bu **fazîlet** sâlidir (s. 23, st. 13). [*fazîlet*]

fazîlet: *Değer ve üstünlük, meziyet.*

1. Hâlet-i ihtizârda böyle tavîl bir inşâd hakîkaten büyük bir **fazîlettir** (s. 48, st. 21). [*fazîlettir, -tir*]

fâzıl-ı müşârûn-ileyh: *Adı geçen fazîlet sahibi (İşkodralı Ahmedî).*

1. İskenderiyyevî el-müderris ve’l-müftî ‘afâ ‘anhi’l-Bârî ‘ibâresi muharrer olduğundan **fâzıl-ı müşârûn-ileyhin** birçok kütüb-i kesîreye mâlik olduğu istidlâl olunuyor (s. 16, st. 21). [*fâzıl-ı müşârûn-ileyh, -in*]
2. Akçahisar kasabasında meşhûdum olan bu kitâb zahrında **fâzıl-ı müşârûn-ileyh** İstashabehu.. ‘ibâresini ra‘şedâr bir sûrette yazmış olmasına nazaran ‘ömr-i pîriye vâsıl olduğu ve o ‘ibâreyi ihtiyârlığı zamânında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 23). [*fâzıl-ı müşârûn-ileyh*]

fazl: *Değer, şahsî kıymet.*

1. Şārih-i Burde Naʿīmī merhūm
‘Āleme **fazl** u kemāli maʿlūm (s. 66, st. 2). [*kemāl, -i*]

fazla: *Daha çok, ziyade.*

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfālāt-ı ecānibe aldanarak baʿzı münāsebetsiz hāllere tasaddī etmiş ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve peşimānī ederek yine meslek-i sadākatta ber-devām olduğundan hidemāt-ı meşküresi seyyiʿātından pek çok **fazladır** (s. 11, st. 21). [*fazladır, -dır*]

fedā kıl-: *Bir amaç uğrunda bir değer veya varlıktan vazgeçmek.*

1. Olaydı vāʿiz o sırrın eger kim āgāhı
Özün **kıldarı fedā** ez berāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 6). [*fedā kıl-, -ar, -dı*]

fedā-yı Mevlānā et-: *Mevlānā uğruna vermek.*

1. Ne cism-i cevher-i cān olduğun bileydi eger
Ederdi rūhunu ‘ālem **fedā-yı Mevlānā** (s. 33, st. 12). [*fedā-yı mevlānā et-, -er, -dı*]

Fehīm: (ö. 1057/1647) *Asıl adı Mustafā olan Fehīm mahlaslı divan şairi, XIX. yüzyılda hoca olarak büyük şöhrete sahip bulunan ve Fehīm'e hayranlığı dolayısıyla aynı mahlası kullanan Süleyman Fehīm Efendi ile karıştırılmaması için "Kadīm" sıfatıyla anılmaktadır (Fehīm-i Kadīm).*

1. ... Bāki, Nefʿī, Yahyā, **Fehīm**, Sabrī, Vecdī, Nāʿilī, Mezāki, Şehrī, Cevrī, Nābī, Nedīm, Nahīfī, Rāğıb Paşa gibi ‘Osmānlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütālaʿadan ayırmazdı (s. 20, st. 11). [*fehīm*]

Fehmī: *Peklinli Caʿfer Sādık Paşa'nın kardeşi Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey'in mahlası.*

1. Cezʿ ü fezʿin ne olur fāʿidesi ey **Fehmī** (s. 25, st. 16). [*fehmi*]
2. Āh ederken dāderi **Fehmī** gelip hātif dedi
‘Adn ola mesken ana tārīhidir Dārü'l-huzūr (s. 26, st. 15). [*fehmi*]

Fehmiyā: *Ey Fehmi (Peklinli İbrāhim Fehmī Bey).*

1. Himmet eyler belki Tevfik **Fehmiyā** tanzirime (s. 24, st. 12). [*fehmiyā*]
2. Makāl-i Çāker'i tanzire düşme **Fehmiyā** sen de
Ki Peklin gibi yerde öyle erbāb-ı sühan çıkmaz (s. 31, st. 3). [*fehmiyā*]

fekk-i irtibāt: *Bağlantıyı/irtibatı kesme.*

1. 1292/1875 senesinde rütbe-i bālāyı bi'l-ihraz Diyārbekir vilāyetinden **fekk-i irtibāt** ile mutasarrıflık olan Ma'müretü'l-aziz mutasarrıflığına ta'yin olundu (s. 36, st. 12). [*fekk-i irtibāt*]

fekk-i rābita: *Münasebetini kesmek.*

1. Diyārbekir vilāyetinden **fekk-i rābita** ile müstakillen mutasarrıflık olan Ma'müretü'l-aziz muhāsebeciliginde mutasarrıfı olan sābıkü't-tercüme İşkodralı Hasan Hakkī Paşa inhā'sıyla 1293/1876-77 senesinde 3200 kuruş ma'āşla ta'yin olundu (s. 64, st. 18). [*fekk-i rābita*]

felāket: *Büyük dert/bela.*

1. ... Rümeli vāliligine ta'yin olunan Ahmed Zekeriyā Paşa kadr-dān bir müşir-i fā'ikü'l-akrān olduğundan bu hakiri kethüdā kātibi ta'yin ederek fakr u **felāketten** tahlise himmet eyledi (s. 29, st. 4). [*felāket, -ten*]

felek: *Gök katlarında yer alan yıldızların insan kaderi üzerinde yaptığı kabul edilen etki, kadere hākim olduğuna inanılan güç, talih, baht.*

1. **Felek** lutf eyledi bir gün bana dildāri gösterdi (s. 21, st. 14). [*felek*]
2. Felek böyle medid bir muvaffakiyeti kimseye revā görmeyeceğinden ol esnāda ol civān-ı bī-hemtāya bir 'aded dāne-i top isābet ederek şerbet-i şehādeti nüş eyledi (s. 28, st. 21). [*felek*]
3. Zülf-i hūbān gibi hep darmadagin etti **felek**
Cem' kıl zihn-i perişānımı yā Mevlānā (s. 38, st. 25). [*felek*]

felek: *Gök katları.*

1. Hamdülillāh geçirim nüh **felegi** ‘arşa kadem
Her nefeste basarım olsa eger himmet-i ‘aşk (s. 18, st. 5). [*felegi, -i*]

felek-i süfle-nihād: *Sefil tabiatlı tālih/baht.*

1. Etdi Çāker **felek-i süfle-nihād** āhir-i kār
Gerçi kim gurbet ile bizleri hātır-fersā (s. 29, st. 14). [*felek-i süfle-nihād*]

fem: *Ağız.*

1. Nāz ile gülmege dil-berlere **fem** vermişler (s. 77, st. 9). [*fem*]

fen: *Herhangi bir konuya ait olan ilim, bir ilim kolu, hüner, marifet, sanat.*

1. Vüzerādan meşhūr Kānī Paşa’nın vefātına olan şu mücevher tārīh de bu **fende** olan mahāret ve zerāfet-i tab‘ına delīldir (s. 37, st. 7). [*fende, -de*]
2. Şeyh-i müşārün-ileyh ‘ulūm-ı ‘Arabiyyede me’zūn ve fıkhıta nādirü’l-butūn ve cifr, remel, vefk gibi ma‘ārif-i ‘Arabiyyede zū-fünūn olduktan başka üç lisānda dahi bir şā‘ir-i kāmīl olduğundan böyle her **fende** sāhib-kudret olması meşīhatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihār eylemiş idi (s. 48, st. 16). [*fende, -de*]

fenā: *Ölümlü ve son bulucu olma, geçici, fānī.*

1. Bu **fenāya** verme dil ‘ālemde insānlık budur (s. 13, st. 8). [*fenāya, -(y), -a*]

fenā: *Kötü huylu, başkalarının kötülüğünü isteyen (kimse).*

1. “Biz ‘Osmanlılar cihāngir bir devlet iken niçin birtakım **fenā** adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik” diye bağırarak odadan kalkıp gider olduğundan bıraktığı libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 11). [*fenā*]

fenā-yı bī-beka: *Ölümlü olan, devamlı olmayan fānīlik, geçicilik.*

1. Bu **fenā-yı bī-bekādan** geç ki insānlık budur (s. 13, st. 14). [*fenā-yı bī-bekā, -dan*]

ferah-fezā: *Ferahı arttıran, ferahlık veren.*

1. Mükemmel ve **ferah-fezā** bir zāviyedir (s. 48, st. 15). [*ferah-fezā*]
2. Eşcārı kesİR ve **ferah-fezā** bir mevki^c-i dil-güşāda gunūdedir (s. 55, st. 13). [*ferah-fezā*]

ferd: *Kişi, insanlardan her biri.*

1. Hālbuki ben o tārīhe kadar pek çok tārīhler, kitāblar okudugum hālde İşkodra vilāyetinden hārice çıkmamış zevāt arasında ‘Osmānlıca şi‘ir söylemiş bir **ferdin** değil āsārına ve hatta ismine de tesādūf etmemiştim (s. 9, st. 4). [*ferdin, -iñ*]

ferdā: *Ertesi gün, yarın.*

1. **Ferdāsı** günü sāhibleriyle hesāb görürler (s. 46, st. 1). [*ferdāsı, -(s), -ı*]

ferden ferdā: *Fert fert, tek tek.*

1. Zeyl-i ahhābımız ādāb ile ba‘de't-takbīl
Eyle teblīg-i selām cümleye **ferden ferdā** (s. 27, st. 18). [*ferden ferdā*]

feryād: *Çığlık, figān; imdat isteme, yardım dileme.*

1. **Feryādıma** yetiş gel ey şehsüvār-ı Döldül (s. 74, st. 11). [*feryādıma, -ım, -a*]

ferzend-i necīb: *Soylu oğul.*

1. Şeyhü'l-vüzerā-yı esbak İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa merhūmun **ferzend-i necīb**dir (s. 35, st. 2). [*ferzend-i necīb, -i, -dir*]

fetāvā: *Fetvalar.*

1. İşkodra'nın Sā'ib ve Nābī'si makāmında olan āti't-tercüme Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin kütüb-i fikhiyyeden 'Alī Efendi **fetāvāsını** talep sūretiyle Pařa'ya irsāl eylediği řu kıt'a-ı Fārisīye bu cümledendir (s. 20, st. 7). [*fetāvāsını, -(s), -ı, -(n), -ı*]

fettān: *Fitne ve fesāda teşvik eden, karıştırıcı, çok bilmiş (kimse).*

1. Nefs-i zālim galebe etti kuvā-yı 'akla
Eyle i'dām bu **fettānımı** yā Mevlānā (s. 39, st. 6). [*fettānımı, -ım, -ı*]

fevā'id-i garībe: *İşitilmemiş, görülmemiş, hayret edilecek faydalı bilgiler.*

1. ... bir řerh kitābının mukaddimesinde birşok nevādir-i edebiyye ve **fevā'id-i garībe** beyān ederek kendi tercüme-i hālını ve zamān-ı civānīde başından geşen serencāmı dil-süz bir sūrette tahrīr eylemiştir (s. 28, st. 5). [*fevā'id-i garībe*]

fevk: *Yukarı, üst taraf; ileri.*

1. ... nazargāhımda bulunan sāha-i berr ü bahr pek güzel bir manzara-i dil-güşā irā'e eylediğinden bunun daha **fevkine** ıkararak Sarı Saltık Baba makāmını da ziyāret etmek ārzüsunda bulundum (s. 42, st. 4). [*fevkine, -i, -(n), -e*]

feyz: *Bereket, bolluk; bağış, ihsan; ilim, irfan.*

1. **Feyzi** dilde seyr kıl her dem gönül (s. 55, st. 17). [*feyzi, -i*]

feyz: *Ruha huzur verici mübarek ve uğurlu tesir.*

1. Mihr-i dīdāra mukābil **feyz** ile buldum kemāl
Encüm-i Zühre, Kamer, Cevzāya hācet kalmadı (s. 16, st. 5). [*feyz*]

Feyzī: (d. 954/1547 - ö. 1004/1595) Feyzī-i Hindī. Ekber řah döneminin önde gelen řair, ālim ve düşünürlerinden. *Sebk-i Hindī üslūbunun büyük řairlerindedir.*⁴⁵

⁴⁵ Duru, 2003; Ansarı, 1995

1. ‘Örfî, Sa‘dî, Hâfız, Selmân, Hasan, Enverî, Tâlib, **Feyzî**, Sâ‘ib, Şevket, Câmî, Zahir, Nazîrî, Hâkânî gibi İran şu‘arâsının ... âsârını pîş-i nazar-ı mütâla‘adan ayırmazdı (s. 20, st. 10). [feyzî]

fıkıh: *İslâmiyet’in içtimâî, medenî, hukûkî, siyâsî bütün amelî hükümlerini şer‘î delilleriyle birlikte açıklayan ilim.*

1. Şeyh-i müşârün-ileyh ‘ulûm-ı ‘Arabiyyede me‘zûn ve **fıkıhta** nâdirü’l-butûn ve cifr, remel, vefk gibi ma‘ârif-i ‘Arabiyyede zû-fünûn olduktan başka üç lisânda dahi bir şâ‘ir-i kâmil olduğundan ... (s. 48, st. 15). [fıkıhta, -ta]

fıkra: *Bir düşünceyi, bir olayı en kısa ve etkili yoldan anlatan özlü, nükteli, mizah ve hiciv unsurları taşıyan küçükhikâye, kıssa.*

1. Ba‘zı tuhaf **fıkraları** (s. 53, st. 4). [fıkraları, -lar, -ı]
2. Yine **fikrasındandır** ki bir gün câmî‘de va‘z ederken bir köylü kemâl-i telâş ile câmî‘e girer (s. 53, st. 12). [fikrasındandır, -(s), -ı, -(n), -dan, -dır]
3. İşte sâhib-tercüme Murtazâ Zîver Efendi bu **fıkraya** olan râbîta-i meclûbiyyeti hasebiyle oğlunun ismini Mu‘tasım koymuştur (s. 76, st. 20). [fıkraya, -(y), -a]

fitraten: *Yaradılış bakımından.*

1. Bu ‘â‘ile **fitraten** zekî ve ekserîsi tahsîl görmüş zâtlardır (s. 60, st. 2). [fitraten]

fıkr et-: *Düşünmek.*

1. Zevk ü şevkin geçtiğin **fıkr etmemek** kâbil degil (s. 61, st. 20). [fıkr et-, -me, -mek]

fıkrine gel-: *Aklına gelmek, hatırlamak.*

1. Bu Hulûsî'nin'nin **gelir** idbâr-i hüsnün **fıkrine** (s. 61, st. 28). [fıkrine gel-, -(i), -r]

fi'l-hakîka: *Hakikatte, esasında, hakikaten, doğrusu.*

1. ... yalnız İşkodra'da değil Akçahisar ve Tiran gibi kazalarda dahi birçok 'Osmanlı şu'arâsı bulacağımı beyân eylediler. **Fi'l-hakîka** öyle oldu (s. 9, st. 20). [*fi'l-hakîka*]
2. **Fi'l-hakîka** ben bu dîvânların cümlesini nefîs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserî müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hâletü hazîhi İşkodra kütüb-hânesinde ve üdebâsı ellerinde mevcûd gördüm (s. 20, st. 13). [*fi'l-hakîka*]
3. ... eş'âr ve âsârı bî-hesâb olduğunu rivâyet etmeleri, eyâdi-i ihtirâmda görülen bazı eserlerinin de **fi'l-hakîka** nefîs olması ve dîvân-ı eş'ârından başka metrukâtından şâyân-ı ziyâret birçok kütüb-i nâdire mevcûd bulunduğu haber alınmağla ... (s. 56, st. 13). [*fi'l-hakîka*]

Filibe: *Bulgaristan'ın güney kesiminde bugünkü adı Plovdiv olan eski bir Osmanlı şehri. 1360/61-Orhan Bey döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir.*

1. ... 1291/1874-75'de **Filibe** mutasarrıflıklarına fâsıla ve infisâl vukû' bulmaksızın mütevâlî bir sürette ta'yîn olunarak îfâ-yı hüsn-i hizmet eyledi ... (s. 36, st. 9). [*filibe*]

firâr et-: *Kaçmak.*

1. Binâen-aleyh hâtırından çıkılamayacak bir me'mûr gelmekte olduğunu haber verdiler mi zâviyeyi kapatıp **firâr etmekten** başka çâre bulamadım (s. 56, st. 26). [*firâr et-, -mek, -ten*]
2. İşte şu hâli gözümle görünce sâhib-tercüme Hâdim Efendi'nin hafîdi dervîşin tekyeye bir hâtırlı me'mûr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrâ'lara **firâr etmesi** husûsundaki mecbûriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [*firâr et-, -me, -(s), -i*]
3. Mollâ Bey'in mahdümü âti't-tercüme Edhem Şehîdî Bey **firâr ederek** az müddet sonra İbrâhîm Hâlîlî ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar vefât eylediginden ... (s. 60, st. 13). [*firâr et-, -erek*]

Firdevs: *Cennet.*

1. Hem-nişîni Ca'fer-i Tayyâr ola **Firdevs'te**
Hazret-i Haydar şefî'î ola hem yevmü'n-nüşûr (s. 26, st. 13). [*firdevs'te, -te*]

Firdevsî: (d. ??? - ö. 411/1020 [?]) *İran'ın millî destanı Şâhnâme'nin yazarı.*

1. Bir taraftan **Firdevsî**, Hākānî, Sa'dî, Hāfız gibi şu'arā-yı be-nāmin āsārını mütālā'a ve diger taraftan da eş'ār ve āsār-ı 'Arabiyye ile mümārese hāsıl eyledim (s. 28, st. 31). [*firdevsî*]

Firdevs-i dünyā: *Dünyadaki Cennet.*

1. Tiran şehri gāyet vāsi' bir ova ötesinde vāki' olup suları gāyet vāfir ve etrāfi **Firdevs-i dünyā** denilecek derecede sā'atlerce bağları bahçeleri hāvīdir (s. 45, st. 8). [*firdevs-i dünyā*]

firkat: *Ayrılık.*

1. Edemem hīç şumār 'ömr-i girān-kıymetten
Firkatinle geçen ezmānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 12). [*firkatinle, -in, -le*]

fī-sebīllāh: *Allah yolunda, Allah'ın rızāsını elde etmek için, hiçbir karşılık beklemeden.*

1. ... hemān kadı ile şuhūd huzūrunda emvālinin bir sülüsünü evlādına bir sülüsünü **fī-sebīllāh** hayrāta diger sülüsünü de āzād eylediği köle ve cāriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 17). [*fī-sebīllāh*]

fitne: *Kargaşa; karışıklığa sebep olacak kadar güzel kadın (yüz, göz vb.), āfet.*

1. Gönül mülkün harāb etti o şūhun **fitnesi** Vefkî (s. 17, st. 9). [*fitnesi, -(s), -i*]

fiyat göster-: *Bir malı kaçā alabileceğini veya satabileceğini bildirmek.*

1. Her nev' eşyā'ya mu'tedil bir **fiyat gösterirler** (s. 45, st. 23). [*fiyat göster-, -(i), -r, -ler*]

Fransızca: *Hint-Avrupa dil ailesinin İtalik diller dalına, yapı bakımından bükümlü diller grubuna giren, Fransa'da ve Fransızlar'ın hakim olduğu ülkelerde kullanılan dil, Fransız dili.*

1. Beş lisān ile tekellüm ederdi ki 'Arapça, Fārisīce, Türkçe, **Fransızca**, Arnavutça idi (s. 36, st. 36). [*fransızca*]

fuzalā: *Fāzıllar, ahlāk, ilim ve meziyetçe üstün, fazîletli kimseler.*

1. ... gerek İşkodra'da ve gerek havālīsinde cevāmi', medāris, kütüb-hāneler binā ederek pek çok 'ulemā ve **fuzalā** yetiştirmişler (s. 12, st. 21). [*fuzalā*]
2. **Fuzalā** ve husūsuyla Fārisī-dān olan üdebā ile mutāyebe ve mükātebeleri çoktur (s. 20, st. 6). [*fuzalā*]
3. Tiran **fuzalāsından** āti't-tercüme Hacı 'Ömer Sūzī Efendi rihletinden te'essürünü hāvī ma'-mersiye dil-süz bir tārīh inşād etmiştir (s. 48, st. 4). [*fuzalāsından, -(s), -i, -(n), -dan*]
4. Dediler ki 'ulemā ve **fuzalā** ve ümerādan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin şehrimizde nāmı pāyidār ve muhālled ve vesīle-i rahmet olmak için mezārliklarına ve icāb ederse herkesin göreceği bir mevki'e böyle tek birer mezār taşı dikeriz (s. 61, st. 10). [*fuzalā*]
5. İşkodra şehrinin **fuzalā** ve şu'arāsındandır (s. 68, st. 20). [*fuzalā*]
6. Benim bir memleket **fuzalā** ve meşāyihini kendilerinden ziyāde bildiğimden dolayı hayrette kalırlardı (s. 72, st. 7). [*fuzalā*]
7. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel 'ulemāsı, **fuzalāsı**, zāviyeleri, tekyeleri, meşāyihini bir haylī mühim kitābları sefineleri ma'lūmum idi (s. 72, st. 5). [*fuzalāsı, -(s), -ı*]
8. Memleketi **fuzalāsından** tahsīl-i 'ulūm u kemālāt etmiştir (s. 76, st. 2). [*fuzalāsından, -(s), -i, -(n), -dan*]
9. Bir müddet müderrislikle imrār-ı hayāt ve te'mīn-i ma'īšet ederek haylīce **fuzalā** yetiştirmiş ... (s. 76, st. 3). [*fuzalā*]

fuzalā-yı vülāt: *Valilerin ahlāk, ilim ve meziyetçe üstün olanı.*

1. Ma'mūretü'l-'azīz'de on sene kadar bulunduğu esnāda **fuzalā-yı vülāt** ve mutasarrıfından Adanalı 'Abdü'n-nāfi' Efendi ve İzmirli Muhyiddīn Rūmī Paşa ile sâ'ir Harput şu'arāsıyla müşā'areleri vukū' bulmuştur (s. 65, st. 4). [*fuzalā-yı vülāt*]

fuzalā-yı mutasarrıfın: *Mutasarrıfların ahlāk, ilim ve meziyetçe üstün olanı.*

1. Ma'mūretü'l-'azīz'de on sene kadar bulunduğu esnāda **fuzalā-yı vülāt** ve **mutasarrıfından** Adanalı 'Abdü'n-nāfi' Efendi ve İzmirli Muhyiddīn Rūmī Paşa ile sâ'ir Harput şu'arāsıyla müşā'areleri vukū' bulmuştur (s. 65, st. 4). [*fuzalā-yı mutasarrıfın, -den*]

fünün-ı mezkûre: *Adı geçen ilimler.*

1. Üç sene ‘ale’t-tevālī ol civānın ‘aşkıyla ta‘līm ve ta‘allüm-i sinā‘ī-i āteş-bāzī ve tahsīl-i fūnūn-ı top-endāzī ederek **fünün-ı mezkûrede** kesb-i mahāret ü kemāl eyledim (s. 28, st. 18). [*fünün-ı mezkûre, -de*]

fütāde-i elem-i ‘aşk: *Aşk kederinden düşkün/biçāre.*

1. **Fütāde-i elem-i ‘aşk** cān-güdāzındır
Düşer mi Hakkī-i zārından ictināb sana (s. 38, st. 1). [*fütāde-i elem-i ‘aşk*]

fütühü’l-gayb: *Abdülkādir-i Geylānī’nin (ö. 561/1165-66) tasavvufa dair nasīhat türündeki eseri.*

1. Merhūm müşārün-ileyh Şeyh Selīm Hālīmī Efendi’nin hatt-ı destiyle kutbü’l-aktāb-ı samedānī hazret-i Şeyh ‘Abdülkādir Geylānī’nin **Fütühü’l-Gayb** nām kitāb-ı ‘ālīsi ve daha üç dört cild sâ’ir istinsāh eylediği ‘Arabī kitāblar manzūrumuz oldu (s. 50, st. 2). [*fütühü’l-gayb*]
2. Zikr olunan **Fütühü’l-Gayb** kitābını 1242/1826-27 senesinde ikmāl eylediği zīrindeki ketebelerinden anlaşılıştır (s. 50, st. 4). [*fütühü’l-gayb*]

fütür gel-: *Bıkmak, usanmak.*

1. Cāh-i dünyāyı tasarruf etmede **geldi fütür** (s. 26, st. 12). [*fütür gel-, -di*]

füzūn ol-: *Artmak, çoğalmak.*

1. Elem-i gurbet ü kürbet ile derd **oldu füzūn** (s. 38, st. 21). [*füzūnol-, -du*]

3.3.9. G

gaddār ol-: *Acımasız, insafsız, merhametsiz davranmak.*

1. Herçi-bād-ā-bād meylim yāra **gaddār olsa** da (s. 24, st. 5). [*gaddār ol-, -sa*]
2. Çāre ne meyl eyledik ol şūha **gaddār olsa** da (s. 24, st. 16). [*gaddār ol-, -sa*]

gāh ... gāh: *"Vakit vakit, bazen ... bazen ..., ara sıra" anlamlarında zarf.*

1. Nihāyet ba'zı yārānın ilhāc ve ibrāmıyla hayr-ı celīs olan kitāb mütālā'ası tarīkına insilāk ederek şu'arā-yı eslāf-ı 'aşk-ittisāfın **gāh** dīvānlarını tedkik ve tekrār etmege sa'y u verziş ve **gāh** müşāhede-i sun'-ı Rabbanī ve ru'yet-i kudret-i Samedānī zımında 'azm-i mesīre-i dil-keş ve ārzūhālcilige sülūk ile te'mīn-i ma'īšet ederek (s. 28, st. 26). [*gāh ... gāh*]
2. **Gāh** birbirimizin ellerinden tutarak yukarıya doğru çeker **gāh** arkadan birbirimizi iterdik (s. 42, st. 12). [*gāh ... gāh*]
3. **Gāh** handān **gāh** olurlar şebnem-i eşke karīn (s. 61, st. 26). [*gāh ... gāh*]
4. 'Arz-ı hāle **gāh** girye **gāh** māni'dir hicāb (s. 70, st. 14). [*gāh ... gāh*]
5. **Gāh** şem'-veş yanarım **gāh** inlerim çü bülbül (s. 74, st. 9). [*gāh ... gāh*]

gāh ... gāh ... gāh: *"Bazen ... bazen ... bazen ..." anlamında zarf.*

1. Yolda **gāh** yürür **gāh** oturur **gāh** latīfelerle eğlenirdik (s. 42, st. 9). [*gāh ... gāh ... gāh*]

gāhi ... gāhi: *"Ara sıra, bazen, bazı defa" anlamlarında zarf.*

1. Ebr içinde mihr olur **gāhi** 'iyān **gāhi** nihān (s. 61, st. 22). [*gāhi ... gāhi*]

galat: *Yanlış, hatā, sehiv.*

1. **Galattan** müberrā olmakla ber-ā-ber hattı dahi latīftir (s. 50, st. 3). [*galattan, -tan*]

galebe et-: *Üstün gelmek, bastırmak.*

1. Nefs-i zālīm **galebe etti** kuvā-yı 'akla (s. 39, st. 5). [*galebe et-, -ti*]

galeyān-ı harāret-i hamiiyetkārī: *Hamiyetli sıcaklığının kaynaması (Vücut ısısının artması).*

1. ... evvelā başından imāmesini ve biraz sonra sırtından cübbesini ve daha sonra da ayaklarından mestlerini çıkarırdı. Lākin **galeyān-ı harāret-i hamiiyetkārīsi** bununla da sükūnet-yāb olamadığından nakleylediği hikāyeyi tamamlamamış iken ... (s. 76, st. 9). [*galeyān-ı harāret-i hamiiyetkārī, -(s), -i*]

gālib: *Üstün, baskın, güçlü.*

1. Fārisī eş‘ārı pek metīn ve Türkīsine **gālibdir** (s. 20, st. 5). [*gālibdir, -dir*]

gālib ol-: *Üstün gelmek.*

1. Cümleye **gālib olur** debdebe-i ‘izzet-i ‘aşk (s. 18, st. 8). [*gālibol-, -(u), -r*]

gālibā: *Görünüşe bakılırsa, öyle görünüyor ki.*

1. Sā’ir şu‘arānın zemīn-i teng addedip pek az şī’ir söyledikleri harflerde elliden yüz elliye kadar gazeller tanzīm eylemiştir ki **gālibā** kendileri de ta‘accüb ederek bir gazelinde ... beytini inşād eylemiştir (s. 30, st. 22). [*gālibā*]

gam: *Kaygı, tasa, keder, iç darlığı.*

1. Hazān-ı deyle cehennem **gamında** kaldım ben (s. 32, st. 1). [*gamında, -i, -(n), -da*]
2. Sardı **gam** leşkeri her yanımı yā Mevlānā (s. 38, st. 24). [*gam*]
3. Men‘-i hussād etmesin pür **gam** gönül (s. 55, st. 18). [*gam*]
4. Zulmette geçti ‘ömrüm hicrān **gamıyla** ey māh
Vuslat yüzünü çeşmim hiç görmedi sehergāh (s. 74, st. 26). [*gamıyla, -i, -(y), -la*]

gam u ālām-ı muhabbet: *Sevda elemeleri ve kederi.*

1. Hevā-yı ‘ilm ü ‘ameli ‘aşk-ı mahbūb-ı bī-bedele tebdīl ve kayd-ı zarūreti düşünmegi ma‘şūkumun **gam u ālām-ı muhabbetine** tahvīl ederek sāye-misāl yanından ayrılmamaga başladım (s. 28, st. 14). [*gam u ālām-ı muhabbet, -i, -(n), -e*]

gani: Bol, çok fazla.

1. Medh u takrīze ne hācet Zihnī
Vasfdan işte bu āsārı **gani** (s. 66, st. 16). [*gani*]

gani: Zengin; gözü tok (kimse).

1. Hüsün zekātını ver lutf eyle ey **gani** māh (s. 75, st. 2). [*gani*]

garābet: Gariplik, tuhaflık.

1. Benim **garābetimi** mücib olarak ne sūretle öğrendiklerini su'āl edince ... (s. 8, st. 16).
[*garābetimi, -im, -i*]

garaz: Gaye, maksat, amaç.

1. **Garaz** vasıfısa bu tafsilden eger Çāker
Kanı o vasf kim olsun sezā-yı Mevlānā (s. 34, st. 21). [*garaz*]

garīb: Tuhaf, acayip.

1. Benim böyle bir kitāb yazmakta olduğum İşkodra'da şüyūc bulunca **garībi** şurasıdır ki ba'zı okuyup yazmak bilmeyenleri bile mūrāca'at ederek "Efendim benim ceddım şā'ir imiş işte kitābı ..." (s. 9, st. 7). [*garībi, -i*]
2. İşkodralı Hamdī'nin hakikaten **garīb** mazmūnları ve bulunmaz me'ālleri vardır (s. 53, st. 23). [*garīb*]
3. Gerek bu zātın ve gerek sā'ir Tiran şā'irlerinin mezār taşlarından tārīh-i vefātlarını ahz için şehrin mezārliklarını dolaştığım sırada pek **garīb** bir şeye tesādūf ettim şöyle ki (s. 61, st. 5). [*garīb*]

gars et-: Dikmek.

1. Hakkıyā bülbül-i dil bāg-ı vatan 'āşıkıdır
Anda **gars et** gül ü reyhānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 24). [*garset-*]

gavr: *Dip.*

1. Magaraya birçok müşkülât ile indik. Her tarafında sular çağlayarak magaranın **gavrına** doğru akıp gidiyordu (s. 42, st. 27). [*gavrına, -i, -(n), -a*]

gāyet: "*Çok, oldukça, pek, son derece*" anlamında miktar zarfı.

1. Paşa hüsn-i idāreye muvāfık olarak on dört sene vālīlik eyledikten başka İşkodra'nın Tabak-hāne mahallesinde sekiz on kubbeli **gāyet** zarīf bir cāmi'-i şerīf binā eylemiştir (s. 10, st. 12). [*gayet*]
2. Cīvārında **gāyet** mürtefi' ve dört köşeli mevcūd olan sā'at kulesi bir 'asır evvel oranın hānedān ve mütemevvilānından olan İbrāhīm Bey tarafından binā olunmuştur (s. 23, st. 20). [*gāyet*]
3. İbrāhīm Bey zengin olmakla ber-ā-ber **gāyet** zī-nukūd ümerādan imiş (s. 23, st. 22). [*gāyet*]
4. İşkodra vilāyet ve sancagında kazā merkezi olan Akçahisar kasabasındandır. Bu kasaba yüksek bir dağa dayanmış **gāyet** sarp ve tabī'i olarak müstahkem bir tepe üzerinde ve Venedik körfezi sahilinden 30 kilometrelik mesāfededir (s. 40, st. 20). [*gāyet*]
5. Türklere dā'ir en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri **gāyet** yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu 'İsā Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 23). [*gāyet*]
6. Tiran şehri **gāyet** vāsi' bir ova ötesinde vāki' olup suları gāyet vāfir ve etrāfı firdevs-i dünyā denilecek derecede sā'atlerce bağları bahçeleri hāvīdir (s. 45, st. 8). [*gāyet*]
7. **Gāyet** tuhaf bir zāt olduğundan şunun bunun hakkında ba'zı latīfelerde ve hicviyyelerde bulunduğundan şe'āmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrācını mücib olmuştur (s. 52, st. 1). [*gāyet*]
8. İşkodra şā'irlerini kayd eyledigim esnāda bir gün oda kapısı açılarak on altı on yedi yaşında genç ve **gāyet** güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 13). [*gāyet*]
9. Bu 'ā'ile İškodralıların ve sā'ir ba'zı gerdan-keşānın tugyān ve 'isyānları sırasında Devlet-i 'āliyyeye sadākat ve hüsn-i hizmet ederek dā'imā Akçahisar kal'esi gibi **gāyet** müstahkem ve metīn olan bir mevki'i Devlet-i 'āliyyenin yed-i zabtında olmak üzere muhāfaza etmişlerdir (s. 59, st. 4). [*gāyet*]
10. El-hāletü hazihî Akçahisar'ın hükümet konagi olan ve **gāyet** cesīm ve safādār olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizām-ı taksīmāt Toptan-zāde Ādem Aga'nın hüsn-i tabī'at sāhibi ve değerli birzāt olduğunu gösterir (s. 59, st. 19). [*gāyet*]
11. Bir insān **gāyet** hoşlandığı bir zarīf çiçeği ne kadar medh ü senā' eder ise o çiçeğin hüsn ü letāfetine bir şey 'ilāve edemez (s. 67, st. 14). [*gāyet*]
12. Yazısı pek güzel ve imlāsında en zekī bir Türk edībi gibi aslā yanlış yok, ifādesi **gāyet** selīs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [*gāyet*]

gayret et-: (Bir şeyin olması için) Çalışmak, uğraşmak.

1. İnsân ne kadar **gayret eder** zahmete katlanarak çalışırsa hâsıl olacak netîce-i maksûd o kadar lezzetli görünür (s. 43, st. 9). [gayret et-, -er]

gayrı/gayri: Başka.

1. ‘Aşk iste Hak’dan isteme bir **gayri** şey sakın (s. 21, st. 8). [gayri]
2. Rûmeli vilâyetinde İşkodralı-zâde Hasan Hakkî Paşa’dan **gayri** Mevlevî bulunmadığına şu beytinde te’essüf etmekte (s. 31, st. 5). [gayri]
3. Hayf ki Rûm diyârında Hakkî’dan **gayri**
Kimesne bilmedi kadr ü behâ-yı Mevlânâ (s. 31, st. 7). [gayri]
4. Hayf ki Rûm diyârında Hakkî’dan **gayri**
Kimesne bilmedi kadr ü behâ-yı Mevlânâ (s. 33, st. 13). [gayri]
5. Bezm-i Kanber’de suhandan **gayri** bir güftâr yok (s. 51, st. 7). [gayri]

gayr-i mükerrer: Tekrarı olmayan; eşsiz, benzersiz⁴⁶. II Tarih düşürme geleneğinde, tarih manzumesinde kullanılan harflerin her birinden birer tane alınması⁴⁷.

1. İşkodra’dan infikâkımdan dört beş sene sonraya kadar hayâtta olduğu 1320/1902-03 senesinde hâkân-ı esbak merhûm ve magfûr Sultân ‘Abdü’l-hamîd-i sâni hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde **gayr-i mükerrer** yedi târihi hâvî olarak gördüğüm dört beyitli manzûme-i târihiyyeleri ile anlaşıyordu (s. 23, st. 3). [gayr-i mükerrer]

gazâb: Aşırı hiddet, intikam alma duygusu ile karışık öfke, kızgınlık, hışım.

1. Hamdî **gazab** külefleri rahmet suyu çeker (s. 54, st. 3). [gazab]

gazel: Klasik Türk Edebiyatında, konusu genellikle aşk ve duygusal söyleyişler olan, ilk beyitinin mısraları birbiriyle, diğer beyitlerinin ikinci mısraları birinci beyitle kafiyeli, 5 ila 15 beyitten ibaret nazım şekli; şiir.

⁴⁶ Şemseddin Sami, 2007

⁴⁷ İspirli, 2000

1. Yalnız iki kıt'a ve zīri **gazellerinin** derciyle bundan ziyāde iksārdan keff-i kalem eyliyoruz (s. 15, st. 7). [*gazellerinin, -ler, -i, -nin*]
2. Şu iki kıt'a sultān-ı şu'arā-yı Rūm Bākī merhūmun bir **gazelinin** tahmīsindendir ... (s. 20, st. 18). [*gazelinin, -i, -nin*]
3. Āsār-ı 'ālīsinden Türkī ve Fārisī gazel-i beligleriyle Fārisī **gazeline** Müsevvid Kanber Efendi'nin vāki' olan nazīresi tahrīr olundu (s. 21, st. 11). [*gazeline, -i, -(n), -e*]
4. Āti't-tercūme Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey'in nazīre teklīfi sūretiyle yazdığı **gazel** ile sāhib-tercūmenin yazdığı nazīrenin numūne olarak her ikisi de tahrīr olundu (s. 24, st. 1). [*gazel*]
5. Himmet eyler belki Tevfik *Fehmiyā* tanzīrime
Nev-zemīnde bu **gazel** pek sāde-güftār olsa da (s. 24, st. 13). [*gazel*]
6. Bu **gazel** āsār-ı vālālarındandır (s. 26, st. 20). [*gazel*]
7. Sā'ir şu'arānın zemīn-i teng addedip pek az şi'ir söyledikleri harflerde elliden yüz elliye kadar **gazeller** tanzīm eylemiştir ki ... (s. 30, st. 22). [*gazelinde, -i, -(n), -de*]
8. ... gazeller tanzīm eylemiştir ki gālibā kendileri de ta'accüb ederek bir **gazelinde** ... beytini inşād eylemiştir (s. 30, st. 22). [*gazelinde, -i, -(n), -de*]
9. Bir **gazelinde** Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey sāhib-tercūmenin iktidār-ı tab'ını şöylece takdīr ediyor (s. 31, st. 1). [*gazelinde, -i, -(n), -de*]
10. Yukarıda zikri mürūr eylediği üzere dīvān-ı sā'ibe mufassal bir şerh tahrīrine ibtidār ederek bir cild mikdārı olmak üzere elif harfinde olan **gazellerin** şerhlerini ikmāl eylemiş ise de itmāmına 'ömrü vefā etmemiştir (s. 31, st. 20). [*gazellerin, -ler, -in*]
11. İki Türkī ve bir Fārisī **gazelleriyle** Mevlānā Celālū'd-dīn-i Rūmī hazretleri hakkında bir manzūmelerinin tastīriyle tercūme-i hāline netīce veriyoruz (s. 31, st. 22). [*gazelleriyle, -ler, -i, -(y), -le*]
12. Ba'zı **gazel** ve ilāhiyyātı manzūrumuz oldu (s. 40, st. 7). [*gazel*]
13. Bu **gazel** āsārındandır (s. 40, st. 7). [*gazel*]
14. İşkodralı İbrāhīm Hālīlī Paşa bahsinde altı 'aded nazīreler içinde sebkāt eden şu matla'lı **gazele** ... (s. 43, st. 25). [*gazele, -e*]
15. ... **gazeline** 1240/1824-25 hudūdunda vefāt eden Priştineli şā'ir İskender Zārī Efendi'nin birāder-zādesi Ya'kūb Meylī Efendi'nin dahi nazīresi vardır (s. 44, st. 3). [*gazeline, -i, -(n), -e*]
16. On iki imām-ı hümāmın esāmīsini hāvī bu sitāyiş-güne **gazel** āsārındandır (s. 44, st. 8). [*gazel*]
17. Müşārün-ileyhin üç lisānda olan iktidārına numūne olmak üzere Fārisī āsārından cedit vefātına olan mersiyesi yukarıda mürūr eylediği gibi Türkī bir **gazel** ile vefāti zamānında 'Arabī olarak inşād eylediği otuz üç beyitli münācāt-ı belīgasının (s. 50, st. 6). [*gazel*]
18. İşte iki **gazel** numūnesi meydānda (s. 53, st. 24). [*gazel*]
19. Bu **gazel** āsārındandır (s. 55, st. 15). [*gazel*]

20. Şeyhlerinin vefâtına müte‘addid târîhleri ile ba‘zı **gazelleri** mecmû‘alarda manzûrumuz olduğundan bir ‘aded Fârisî târîhleriyle bir ‘aded Türkî gazel-i ra‘nâları şuraya tahrîr olundu (s. 57, st. 22). [*gazelleri, -ler, -i*]
21. Şu **gazel** sâhib-tercüme Hulûsî Bey’in İstanbul şu‘arâsına nazîre olarak inşâd ve nihâde-i nazargâh-ı takdîr-i emsâl ve emcâd eylediği âsârındandır (s. 61, st. 15). [*gazel*]
22. Üç ‘adet **gazeli** yazıldı (s. 70, st. 6). [*gazeli, -i*]
23. Bu **gazel** âsârındandır (s. 77, st. 7). [*gazel*]

gazel-i belâgat-şi‘âr: *Belâgatli (ifadesi etkili, güzel, sanatlı ve yerinde olan) gazel.*

1. Üç ‘adet **gazel-i belâgat-şi‘ârlarını** tahrîr ediyoruz (s. 17, st. 23). [*gazel-i belâgat-şi‘âr, -lar, -i, -(n), -ı*]

gazel-i belig: *Etkili ve güzel söylenmiş gazel.*

1. Âsâr-ı ‘âlîsinden Türkî ve Fârisî **gazel-i beligleriyle** Fârisî gazeline Müsevvid Kanber Efendi’nin vâki‘ olan nazîresi tahrîr olundu (s. 21, st. 11). [*gazel-i belig, -ler, -i, -(y), -le*]

gazel-i ra‘nâ: *Çok güzel gazel.*

1. Şeyhlerinin vefâtına müte‘addid târîhleri ile ba‘zı **gazelleri** mecmû‘alarda manzûrumuz olduğundan bir ‘aded Fârisî târîhleriyle bir ‘aded Türkî **gazel-i ra‘nâları** şuraya tahrîr olundu (s. 57, st. 23). [*gazel-i ra‘nâ, -lar, -i*]

gazel-i sâlimü’l-halel-i âsafâne: *Vezire yakışacak şekilde kusursuz/hatasız gazel.*

1. Müşârün-ileyh Hasan Hakkî Paşa’nın iki **gazel-i sâlimü’l-halel-i âsafâneleriyle** hazret-i Mevlânâ kuddise sırrıhu’l-a‘lâdan istimdâdı hâvî inşâd eylediği müte‘addid manzûmelerden teberrüken bir ‘adedi tahrîr olundu (s. 37, st. 20). [*gazel-i sâlimü’l-halel-i âsafâne, -ler, -i, -(y), -le*]

gazel-i şâhâne: *Şahlara yakışacak mükemmellikte olan gazel.*

1. Kanunî Sultân Süleymân Hân hazretlerinin ... matla‘lı **gazel-i şâhânelerini** tetebbu‘ ve müstagrak-ı ‘âtifeti olan zamânı şu‘arâsının ba‘zıları da tanzîr eylemiştir ki numüne

olarak mütâla‘alarının tahrîriyle iktifâ eyliyoruz (s. 13, st. 5). [*gazel-i şâhâne, -ler, -i, -(n), -i*]

2. Sultân Mehmed Reşâd Hân hazretleri inşâd buyurdıkları **gazel-i şâhânelerine** icrâ eylediğim tahmîsi takdîr ederek ... (s. 46, st. 8). [*gazel-i şâhâne, -ler, -i, -(n), -e*]

gazeliyyât: *Gazeller.*

1. Kıt‘aâtında letâfet pek çok
Gazeliyyâtına aslâ söz yok (s. 65, st. 22). [*gazeliyyâtına, -i, -(n), -a*]

gazete: *Okuyucularına çeşitli konularda haber ve bilgi vermek için genellikle günlük olarak çıkarılan yayın organı.*

1. İşkodra’dan infikākımdan dört beş sene sonra hayâtta olduğu 1320/1902-03 senesinde hākân-ı esbak merhûm ve magfûr Sultân ‘Abdü'l-hamîd-i sâni hazretleri hakkında İstanbul **gazetelerinde** gayr-i mükerrer yedi târîhi hâvi olarak gördüğüm dört beyitli manzûme-i târîhiyyeleri ile anlaşılıyordu (s. 23, st. 2). [*gazetelerinde, -ler, -i, -(n), -de*]
2. Takvîm-i Vekâyi‘ **gazetesinin** sene-i mezkûreye ‘â’id nüshalarında beyân olunduğu üzere İşkodra vâlîliğine hitâm verdirilerek ... (s. 35, st. 13). [*gazetesinin, -(s), -i, -nin*]
3. ... mücevher ve murassa sâ‘at ihsânıyla dahi taltîf buyurulmuştur ki tafsilâtı kezâlik o zamâna ‘â’id Takvîm-i Vekâyi‘ **gazetesi** nüshalarında muharrerdir (s. 36, st. 2). [*gazetesi, -(s), -i*]

Gâzî Evrenos: (ö. 820/1417) *Rumeli’nin fethinde önemli rol oynayan akıncı beyi ve Evrenosoğulları ailesinin kurucusu.*

1. Türklere dâ’ir en kadîm bir kitâbe olmak üzere şehri geçip kal‘eye girerken kemeri gâyet yüksek Türk-kârî ve suyu vâfir **Gâzî Evrenos** oğlu ‘İsâ Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 24). [*gâzî evrenos*]

Gâzî Evrenos Bey: (ö. 820/1417) *Rumeli’nin fethinde önemli rol oynayan akıncı beyi ve Evrenosoğulları ailesinin kurucusu.*

1. Sâhibü’l-hayrât vezîr-i â‘zam **Gâzî Evrenos Bey** (s. 41, st. 1). [*gâzî evrenos bey*]
2. Ma‘lûmdur ki **Gâzî Evrenos Bey** o târîhte hayâtta değil idi (s. 41, st. 3). [*gâzî evrenos bey*]

geç-: (Bir şeyden) vazgeçmek, (bir şeye) yüz çevirmek.

1. Bu fenā-yı bī-bekādan **geç** ki insānlık budur (s. 13, st. 14). [geç]
2. Māsivādan **geç** dilā dünyāda insānlık budur (s. 13, st. 11). [geç]
3. Māsivādan **geç** dilā dünyāda insānlık budur (s. 44, st. 1). [geç]

geç-: Bir yerden başka bir yere gitmek.

1. Hamdülillāh **geçerim** nüh felegi ‘arşa kadem
Her nefeste basarım olsa eger himmet-i ‘aşk (s. 18, st. 5). [geçerim, -er, -im]
2. Türklere dā’ir en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri **geçip** kal‘eye girerken kemeri
gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu ‘Īsā Bey çeşmesi vardır ... (s. 40,
st. 23). [geçip, -ip]

geç-: (Bir yerden) geçmek, (bir yere) uğramak; son bulmak.

1. Pederim **geçti** cihāndan edip ‘azm-i ‘ukbā (s. 25, st. 6). [geçti, -ti]

geç-: Akmak, ilerlemek II Zamanın geçip gitmesi.

1. Edemem hīç şumār ‘ömr-i girān-kıymetten
Firkatinle **geçen** ezmānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 12). [geçen, -en]

geç-: Vazgeçmek.

1. Mümā-ileyh ise hedāyādan **geçememekte** olduğu gibi tuhafılığı da bırakamadığından
her birinin hāl ve tavrına göre ba‘zı letā’if yazarak nüsha şeklinde verir ve te’sīri
görülür imiş (s. 53, st. 6). [geçememekte, -e, -me, -mekte]

geç-: (Ad, isim, söz, zikr, bahis vb. kelimelerle) Söylenmek, konuşulmak.

1. Besmele-i şerīfeyi tazmīn sūretiyle daha birçok ebyātı vardır. Numūnesi **geçmiş**
olmagla burada digerlerin dercine lüzüm görülmedi (s. 70, st. 5). [geçmiş, -miş]

geç-: Yaşanıp tükenmek, tükenip bitmek.

1. Zulmette **geçti** ‘ömrüm hicrân gamıyla ey mâh (s. 74, st. 26). [geçti, -ti]

gece: Akşam güneşin batımından gün ağarıncaya kadar geçen süre.

1. Yolun bir mikdârını araba ile gitmek mümkün ise de diger bir mikdârının esb-süvâr olarak gidilmesi ve **gece** de kalınması ... (s. 15, st. 1). [gece]
2. Dün **gece** meclis-i ‘uşşâkta bir hâl olmuş
Zâhidin destine bir sāgar-ı Cem vermişler (s. 27, st. 3). [gece]
3. Her **gece** âh u feryâd hasretle san‘atımdır
Gündüz işim o bed-hû cānân ile keş-â-keş (s. 62, st. 17). [gece]
4. Gelecekmiş bu **gece** hâneme ol mâh benim
Müjdeler şimdi bana ehl-i kerem vermişler (s. 77, st. 13). [gece]

gece gündüz: Her zaman, ara vermeden, durmadan, devamlı olarak.

1. Komaz elden **gece gündüz** terakkî isteyen ihvân (s. 67, st.10). [gece gündüz]

gece gündüz çalışmak: Her zaman, ara vermeden, devamlı çalışmak.

1. Bir aydan ziyâde duramayacağım cihetle **gece gündüz çalışmaga** başladım (s. 9, st. 12).
[gece gündüz çalışmak, -a]

gedâ: Dilenci, düşkün. II Köle, kul (Āşık).

1. Gurbette **gedâsın** a gönül bakma vakâra (s. 40, st. 17). [gedâsın, -sın]
2. Ey şâh her dü ‘âlem bâbında bir **gedâyım** (s. 74, st. 2). [gedâyım, -(y), -ım]
3. Yâ şâh emân mürüvvet bâbında bir **gedâyım** (s. 74, st. 7). [gedâyım, -(y), -ım]
4. Yâ şâh emân mürüvvet bâbında bir **gedâyım** (s. 74, st. 13). [gedâyım, -(y), -ım]
5. Yâ şâh emân mürüvvet bâbında bir **gedâyım** (s. 74, st. 19). [gedâyım, -(y), -ım]
6. Yâ şâh emân mürüvvet bâbında bir **gedâyım** (s. 74, st. 25). [gedâyım, -(y), -ım]
7. Yâ şâh emân mürüvvet bâbında bir **gedâyım** (s. 75, st. 4). [gedâyım, -(y), -ım]

gedâ-yı Mevlânâ: Mevlânâ'nın dilencisi.

1. Bileydiler ne şehensāh-ı şems-tāc idügün
Cemī^c-i şehler olurdu **gedā-yı Mevlānā** (s. 33, st. 10). [*gedā-yı mevlānā*]
2. Şu denli sā'im-i dehr idi māsivādan kim
Likā²-yı Hak idi ancak **gedā-yı Mevlānā** (s. 33, st. 16). [*gedā-yı mevlānā*]

gel-: *Bulunduğu yerden ayrılıp geri dönmek, avdet etmek.*

1. Vālīye hizmet eden Hacca giderse müjdelik
Ka^cbe'den tekrār vālīye **gelirse** mürdelik (s. 52, st. 6). [*gelirse, -(i), -r, -se*]
2. Sonra yine vatan-ı aslīsine **gelerek** mu'allimliğine devām ... (s. 52, st. 9). [*gelerek, -erek*]
3. Giderse Hacca har-mühre **gelip** dürr-i semīn olmaz (s. 54, st. 11). [*gelip, -ip*]
4. Ba^cdehu Şemīmī Dede'nin ma'iyetinde bulunan çil kalenderān ile vatan-ı aslīs ve maskat-ı re'si olan Akçahisar'a **geldi** (s. 55, st. 5). [*geldi, -di*]
5. Yine **gelen** yok (s. 57, st. 5). [*gelen, -en*]

gel-: *(Zaman bildiren kelimeler veya zamana bağlı şeylerle) Çatmak, girmek, erişmek, başlamak.*

1. Yaz mevsimi **geldi** mi İškodra ahālīs Kanber Baba ziyāretine hazırlanır (s. 14, st. 17). [*geldi, -di*]
2. Sāhib-tercüme İsmā'īl Zihnī Efendi mebādī-i tahsīli bi'l-itmām tahsīl-i 'ulūm-ı 'āliyyeye mecbūriyyet çağına **geldikte** āti't-tercüme Boric-zāde Halīl Necīb Efendi'nin birāderi İškodra 'ulemāsından Dāvud Şükri Efendi'den 'ulūm-ı 'āliyyeyi ... tahsīl eyledi (s. 64, st. 7). [*geldikte, -dik, -te*]

gel: *"Buyur, haydi gel!" anlamlarında bir davet ve çağırma sözü.*

1. **Gel** Muhammed hakkı-çün **gel** kardaşım cānım yigit (s. 27, st. 11). [*gel*]
2. Misāl-i tīr eyā kadd-i müstakīmim **gel**
Ecel bu kāmētimi kılmadan kemān yetiş (s. 32, st. 5). [*gel*]
3. Feryādıma yetiş **gel** ey şehsüvār-ı Düldül (s. 74, st. 11). [*gel*]

gel: *"Haydi direnme, kabul et" anlamlarında bir isteği belirtmek için kullanılır.*

1. Pendini güş eyle **gel** mürun Süleymānlık budur (s. 13, st. 4). [*gel*]

gel-: (Bir maksatla) Bir yere uğramak, ziyaret etmek.

1. Benim İşkodra'da bulunduğum zamān şu mevsim-i ziyārete tesādūf ettiğinden belediyye re'îsi **gelerek** vālî ve kumandan-ı memleket Müşir Kāzım Paşa hazretlerini da'vet eyledi (s. 14, st. 29). [*gelerek, -erek*]
2. Tavāf-ı Ka'be-i kalbe o hoş-reftār **gelmez** mi (s. 17, st. 6). [*gelmez, -mez*]
3. Nazargāh-ı Hudāya ol perî-ruhsār **gelmez** mi (s. 17, st. 7). [*gelmez, -mez*]
4. 'Aceb insāf edip lutf etmege ol yār **gelmez** mi (s. 17, st. 10). [*gelmez, -mez*]
5. Tavāf-ı Ka'be-i kalbe o hoş-reftār **gelmez** mi (s. 19, st. 2). [*gelmez, -mez*]
6. Nazargāh-ı Hudāya ol perî-reftār **gelmez** mi (s. 19, st. 3). [*gelmez, -mez*]
7. 'Aceb bir gün o Leylā-nāz u hoş-güftār **gelmez** mi (s. 19, st. 5). [*gelmez, -mez*]
8. Gözüm yaşına rahmen ol mürüvvetkār **gelmez** mi (s. 19, st. 7). [*gelmez, -mez*]
9. Devā-yı hasta-ı 'aşka tabîbim yār **gelmez** mi (s. 19, st. 9). [*gelmez, -mez*]
10. Asılsam Ahmedî zülfünde yārın çok belā çeksem
Dimāg-ı cāna bûy-ı gülşen-i dîdār **gelmez** mi (s. 19, st. 11). [*gelmez, -mez*]
11. O havālî şâ'irleri makarr-ı hükümete **gelerek** kendisine şî'irler takdîm ederler ve kendileri de etrāf ve enhâ'sında bulunan şu'arāya şî'irler cā'izeler gönderirdi (s. 20, st. 5). [*gelerek, -erek*]
12. 1249/1833-34 senesinde Der-Sa'âdet'e **gelerek** mazhar-ı iltifāt-ı şehriyārî oldu (s. 26, st. 3). [*gelerek, -erek*]
13. 1255/1839-40 senesinde müşārün-ileyh Hasan Rıf'at Paşa'nın İşkodra'dan infisālî üzerine yine Manastır'a **gelerek** kemā-kān müşārün-ileyh Zekeriyyā Paşa'nın hizmet-i kitābetinde bulundum (s. 29, st. 7). [*gelerek, -erek*]
14. ... İşkodra vālîliğine hitām verdirilerek Der-Sa'âdet'e celbolunduğu sırada pederiyle birlikte Der-Sa'âdet'e **gelmiştir** (s. 35, st. 15). [*gelmiştir, -miş, -tir*]
15. Kimisi buraya **gelen** bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak bir def'a gelen her vakit gelmek ister latîfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 3). [*gelen, -en*]
16. Kimisi buraya gelen bir daha **gelmez** ve kimisi de bunun aksi olarak bir def'a gelen her vakit gelmek ister latîfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 3). [*gelmez, -mez*]
17. Kimisi buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak bir def'a **gelen** her vakit gelmek ister latîfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 4). [*gelen, -en*]
18. Kimisi buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak bir def'a gelen her vakit **gelmek** ister latîfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 4). [*gelmek, -mek*]
19. "... Birkaç gün sonra **gelir** alırım" dedi (s. 52, st. 15). [*gelir, -(i), -r*]
20. Ceddinin eş'ârını getiren genç efendi birkaç gün sonra **gelip** kitābları aldı (s. 53, st. 20). [*gelip, -ip*]
21. Her ne vakit kaymakām kadı gibi me'mûrlar zāviyeye **gelirlerse** ceddimin kitāblarını ziyāret ederek ... (s. 56, st. 23). [*gelirlerse, -(i), -r, -ler, -se*]
22. Sizin o maksatla **gelmediginizi** bana şimdi anlattılar (s. 56, st. 27). [*gelmediginizi, -me, -dik, -(i), -niz, -i*]

23. Bināen-aleyh hātırından çıkılamayacak bir me'mūr **gelmekte** olduğunu haber verdiler mi zāviyeyi kapatıp firār etmekten başka çāre bulamadım (s. 56, st. 26). [*gelmekte, -mekte*]
24. İşte şu hāli gözümle görünce sāhib-tercūme Hādım Efendi'nin hafidi dervīşin tekyeye bir hātırlı me'mūr **gelmekte** olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrā'lara firār etmesi husūsundaki mecbūriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [*gelmekte, -mekte*]
25. Ati't-tercūme Peklinli Süleymān Sālim Bey dayı-zādeleri bulunan Toptan-zādelerle görüşmek için Tiran'a **gelip** Toptan-zāde Ahmed Bey'e misāfir olur (s. 73, st. 8). [*gelip, -ip*]
26. **Gelecekmiş** bu gece hāneme ol māh benim (s. 77, st. 13). [*gelecekmiş, -ecek, -miş*]

gel-: *Bir mesafe katedip bir yere varmak.*

1. Yanya ve havālīsinde bir müddet geşt ü güzār eyledikten sonra ikinci def'a olarak İškodra'ya geldim (s. 8, st. 15). [*geldim, -di, -m*]
2. Ba'zı hem-şehrīlerin delāletiyile Top-hāne'ye **geldim** (s. 28, st. 12). [*geldim, -di, -m*]
3. ... 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene müddet devām eden İškodra vālīliğinde kemā-kān dīvān efendiliginde bulunmuş ve zāten ilk İškodra'ya **geldiği** vakit orada te'ehhül etmiş olduğundan paşa-yı müşārün-ileyh kendisine mükemmel bir çiftlik ve bahçe ve büyük bir hāne ihsān eylemiştir (s. 29, st. 20). [*geldiği, -dik, -i*]
1. Cenāb-ı şeyhinin emriyle **geldi** Tebriz'den
Kim ola Konya'da tā reh-nümā-yı Mevlānā (s. 34, st. 7). [*geldi, -di*]
2. Ondan sonra mağaradan çıkıp üst tarafında bulunan zāviyedeki odamıza **geldik** (s. 43, st. 1). [*geldik, -di, -k*]
3. Muharrir-i hakīr Selīmiyye (Leş) kasabasından Akçahisar'a **gelirken** zāviyesine ugradım (s. 55, st. 12). [*gelirken, -(i), -r, -ken*]
4. Ben zannediyordum ki kadı efendi arkam sıra **geliyor** (s. 57, st. 3). [*geliyor, -(i), -yor*]
5. Lākin Tiran ve Akçahisar'da görüştüğüm ba'zı ihtiyārlar, Ādem Aga Ohri kazāsında Rahiçe karyesinden, 1170/1756-57 tārīhlerinde Akçahisar'a **gelerek** Akçahisar müsellemi Kōr Süleymān Aga'nın hizmetine girmiş ... (s. 59, st. 8). [*gelerek, -erek*]
6. Ma'māfih Ohri kazāsından Akçahisar'a **gelmek** İskender Bey sülālesinden olmaga māni' olmayacağı tabī'īdir (s. 59, st. 10). [*gelmek, -mek*]
7. 1292/1875-76 senesinde Diyārbekir, Ma'müretü'l-azīz, Sīvās heyet-i islāhiyye serkomiseri Ābidīn Paşa ile devren Ma'müretü'l-azīz'e **gelip** on beş gün kadar ikāmet eyledigimiz sırada orada muhāsebeci idi (s. 64, st. 20). [*gelip, -ip*]

gel-: *Yeni bir konuya girilir veya yeni bir kişiden bahsedilirken cümle başına getirilen "... söz konusu olunca, sıra -e gelince" anlamında geçiş sözü.*

1. Kendilerinin tercüme-i hâline **geline** bālâda kıt‘a-ı tārīhiyyesini derceyledigimiz İşkodralı Murtazâ Sâfî Efendi gibi bir mümtâz-ı fâzıldan tahsîl-i kemalât eylemiş ... (s. 11, st. 23). [*geline, -ince*]
2. **Gelelim** sâhib-tercüme Şeyh Hâlîmî Efendi’nin tercüme-i hâline ismi Şeyh Selîm Efendi pederinin ismi Şeyh Yûnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervîş Efendi’dir (s. 46, st. 11). [*gelelim, -e, -lim*]
3. **Gelelim** tercüme-i hâline İsmi ‘Alî Rızâ pederinin ismi âti’t-tercüme Hacı Edhem Şehîdî Bey ... (s. 72, st. 9). [*gelelim, -elim*]

gel-: (Bir yer veya makâmın) Sorumluluğunu üstüne almak.

1. Āsaf Mehmed Paşa daha bir sene kadar müsâ‘ade-i kadere nâ‘il olarak yaşasaydı vâlîlik nöbeti kendisine **geliyordu** (s. 20, st. 2). [*geliyordu, -(i), -yor, -du*]
2. Aynı senede İşkodra vâlîsi Āgâh Paşa’nın dîvân kitâbetine ittisâl ve onun infisâli üzerine artık inzivâ’ hânesinde ikâmete karâr vermiş ise de 1272/1855-56 senesinde İşkodra vâlîliğine **gelen** Menemenli-zâde Mustafâ Paşa’nın ibrâmı üzerine tekrâr İşkodra vilâyeti dîvân kitâbeti hizmetini der‘uhde eylemiştir (s. 29, st. 28). [*gelen, -en*]
3. Ahfâdından zâviyede bulunan dervîş yeni **gelen** bir müfettişle heyet-i hükümetin ‘azîmet etmelerini haber aldığı gibi ... (s. 56, st. 16). [*gelen, -en*]

gel-: Ortaya çıkmak, belirmek.

1. Āh ederken dâderi Fehmî **gelip** hâtif dedi
‘Adn ola mesken ana tārîhidir Dârü’l-huzûr (s. 26, st. 15). [*gelip, -ip*]

gel-: Etki bırakmak; var olmak.

1. Şâ‘ir-i pür-güylükta Çâker emsâlin senin
Gelmedi zanneylerim vakt-i sa‘âdetten beri (s. 30, st. 24). [*gelmedi, -me, -di*]
2. Şübhesiz Tiran içinde **gelmemişti** böyle zât (s. 49, st. 9). [*gelmemişti, -me, -miş*]

gel-: (Bir hal bir kimseye veya şeye) Hâkim olmak; (kötü durumlar için) ârız olmak.

1. Yolun en sarp en çıkılması müşkül olan kısmı bundan sonra **geliyordu** (s. 42, st. 11). [*geliyordu, -(i), -yor, -du*]

2. ... “Biz ‘Osmanlılar cihāngir bir devlet iken niçin birtakım fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle **geldik**” diye bağırarak odadan kalkıp gider olduğundan bıraktığı libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 11). [*geldik, -di, -k*]

gel-: (Bir kimse veya yer üzerinde) Belli bir durum veya sıfatın etkisi görünür, hissedilir olmak.

1. Bu yemek bana öyle lezzetli **geldi** ki gūyā ‘ömrümde böyle lezzetli bir yemek yememiştim (s. 43, st. 8). [*geldi, -di*]

gel-: Getirilmek, gönderilmek.

1. Biz dahi sūhte gibi cerre şitāb eyleyelim
San‘at-ı cer ile belki **gelir** eskāl-i hatab (s. 68, st. 12). [*gelir, -(i), -r*]

gel-: Ele almak, üzerinde durmak.

1. Sāfī şā‘ir idi. Tercüme-i hāli ātīde **gelecektir** (s. 30, st. 18). [*gelecektir, -ecek, -tir*]

geldi geçti: Kısa bir süre etkin olmak.

1. **Geldi geçti** düş gibi kaldı hayāli dīdede (s. 15, st. 21). [*geldi geçti*]

gelip geç-: Bir yerde kısa bir süre bulunmak, bir yerden geçmek.

1. Gerçi bir dervīş şeklinde **gelip geçti** velī (s. 15, st. 13). [*gelip geç-, -ti*]

genç: Hayatın çocuklukla orta yaşlılık arasındaki döneminde bulunan.

1. İşkodra şā‘irlerini kayd eyledigim esnāda bir gün oda kapısı açılarak on altı on yedi yaşında **genç** ve gāyet güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 13). [*genç*]
2. Ceddinin eş‘arını getiren **genç** efendi birkaç gün sonra gelip kitābları aldı (s. 53, st. 20). [*genç*]
3. Pederinin aslı Prizrenli olup bir kan da‘vāsından dolayı **genç** iken memleketini terk ederek İşkodra’da tavattun etmişti (s. 64, st. 6). [*genç*]
4. **Genc** iken şā‘ir-i mümtāz oldun
Cümle akrāna ser-efrāz oldun (s. 65, st. 15). [*genc*]

gençlik: *Hayatın çocuklukla orta çağ arasındaki dönemi. II Yaşı gereği iyi düşünememe, cāhillik.*

1. Zīrā sinnim kırk raddesinde olmakla ber-ā-ber sıhhat-i vücūda mālīk olduğumdan **gençlik** sevdā-yı magrūrānesinden henüz sarf-ı nazar edememiştim (s. 42, st. 20). [gençlik]

gerçi: *"Her ne kadar" anlamında zarf.*

1. Yolun bir mikdārını araba ile gitmek mümkün ise de diğer bir mikdārının esb-süvār olarak gidilmesi ve gece de kalınması ve **gerçi** zāviye var ise de böyle kalabalık içinde müşkilātı mūcib olacağı gibi mütāla‘alardan sarf-ı nazarla ‘azīmete karar verdik ... (s. 15, st. 1). [gerçi]

gerçi: *"Aslına bakılırsa, aslında" anlamında zarf.*

1. **Gerçi** bir dervīş şeklinde gelip geçti velī (s. 15, st. 13). [gerçi]
2. Etdi Çāker felek-i süfle-nihād āhir-i kār
Gerçi kim gurbet ile bizleri hātır-fersā (s. 29, st. 15). [gerçi]
3. Tamām olmaz bi-Hakkın vasfı ol mecmū‘a-i fazlın
Hurūf-ı ismi oldu **gerçi** Zihnī vāsıl-ı pāyān (s. 67, st. 12). [gerçi]

gerd: *Toz, toprak.*

1. Habāset **gerdine** ālūd olan olmaz kerīmü’l-hulk (s. 54, st. 12). [gerdine, -i, -(n), -e]

gerden-keşān: *Āsīler, serkeşler.*

1. Bu ‘ā’ile İşkodralıların ve sālir ba‘zı **gerden-keşānın** tugyān ve ‘isyānları sırasında Devlet-i ‘āliyyeye sadākat ve hüsn-i hizmet ederek ... (s. 59, st. 3). [gerden-keşānın, -ın]

geşt ü güzār: *Gezip dolaşma.*

1. Buldugum Şu mikdār ise gerek İŞkodra'da ve gerek havālīsinde topu üç aylık bir **geşt ü güzār** netīcesidir (s. 9, st. 25). [*geşt ü güzār*]

geşt ü güzār eyle-: *Gezip dolaşmak.*

1. Yanya ve havālīsinde bir müddet **geşt ü güzār eyledikten** sonra ikinci def'a olarak İŞkodra'ya geldim (s. 8, st. 14). [*geşt ü güzār eyle-, -dik, -ten*]
2. Bir müddet dervīŐāne bir kıyāfetle diyār-ı gurbeti ihtiyār ve ba'zı memleketleri **geşt ü güzār eyledi** (s. 40, st. 4). [*geşt ü güzār eyle-, -di*]

geşt ü güzār-ı aktār u memleket: *İlleri ve köşe bucak bölgeleri gezip dolaşma.*

1. Bir müddet **geŐt ü güzār-ı aktār u memleket** ve seyr-i büldān ve mesālik eyledikten sonra yine İŐkodra'ya 'avdet ve icrā-yı āyīn-i dervīŐān ile imrār-ı vakt-ı sā'at eylemekte olduğu hālde 1240/1824-25 hudūdunda vefāt etmiŐtir (s. 44, st. 7). [*geŐt ü güzār-ı aktār u memleket*]

getir-: *(Bir yere) Bir kimse veya Şeyle birlikte gelmek , gelirken o Şey veya kimse yanında olmak.*

1. Őöyle ki onlar **getirdikleri** kitābları "Efendim alınız sizin olsun i'āde etmeyiniz bizde sūretleri vardır" derlerdi (s. 9, st. 11). [*getirdikleri, -dik, -ler, -i*]
2. Bana bir haylī 'Osmānlı Őā'irleri isimleri zabtettirdikleri gibi dīvānlarını ve mecmū'alarını **getirmege** başladılar (s. 9, st. 6). [*getirmege, -me, -(g / y), -e*]
3. ... herkes mallarından lüzūmu mikdārını **getirip** bā-defter bu talebe efendilere teslīm ederler (s. 45, st. 23). [*getirip, -ip*]
4. Pederi kim olduğunu ve niçin pederi **getirmedigini** su'āl ettim (s. 52, st. 16). [*getirmedigini, -me, -dik, -i, -(n), -i*]
5. "... Ben **getirmege** mecbūr oldum" dedi (s. 52, st. 18). [*getirmege, -mek, -e*]
6. Ceddinin eş'ārını **getiren** genç efendi birkaç gün sonra gelip kitābları aldı (s. 53, st. 20). [*getiren, -en*]
7. Bir avcı biraz balık hediye **getirerek** tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüŐa yazılmasını ricā' etmiş (s. 53, st. 7). [*getirerek, -erek*]
8. İŐkodra Őu'arāsına mahsūs kitāb yazdığımı haber alan otuz beŐ yaşlarında mahdūmu pederinin ba'zı eŐ'ārıyla Őāhidī ve Tuhfe-i Vehbī vādīsinde Güzār isminde manzūm bir risālesini **getirerek** vesīle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını ricā' eylediginden ... (s. 62, st. 7). [*getirerek, -erek*]

9. ... ikişer beyit eserlerini hāvī üç dört sayfalık bir muhtıra **getirdi** (s. 71, st. 23). [*getirdi, -di*]

gez-: *Dolaşmak II Yaşamak.*

1. Serserī **gezdım** cihān iklīmını Mecnūn gibi
Dilde buldum yārımı Leylāya hācet kalmadı (s. 16, st. 9). [*gezdım, -di, -m*]

gez-: *(Bir yeri görmek, incelemek için veya belli bir maksatla) Dolaşmak.*

1. Ben bu karyeye gidip **gezdım** ve tedkikāt icrā ettim ve bālāda beyān ettiğim silsile-nāmeyi ve daha ba‘zı āsār buldum (s. 10, st. 5). [*gezdım, -di, -m*]

gybet eyle-: *Bir kimsenin arkasından aleyhinde bulunmak, duyacağı zaman üzüleceği bir sözü arkasından söylemek, çekiştirmek, koğuculuk etmek.*

1. Bugz u **gybet eylemezdi** bā-dehān u bā-zebān (s. 49, st. 16). [*gybet eyle-, -mez, -di*]

gibi: *Bahsedilen şey veya kimsenin eşi, örneği, benzeri olan şey veya kimse.*

1. ... Sā‘ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İnan şu‘arāsının ve Bāki, Nef‘ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī Nā‘ilī Mezāki Şehrī Cevrī Nābī Nedīm Nahīfī Rāğb Paşa **gibi** ‘Osmānlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütāla‘adan ayırmazdı (s. 20, st. 11). [*gibi*]
2. ... Sā‘ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İnan şu‘arāsının ve Bāki, Nef‘ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī Nā‘ilī Mezāki Şehrī Cevrī Nābī Nedīm Nahīfī Rāğb Paşa **gibi** ‘Osmānlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütāla‘adan ayırmazdı (s. 20, st. 12). [*gibi*]
3. Bir taraftan Firdevsī, Hākānī, Sa‘dī, Hāfız **gibi** şu‘arā-yı be-nāmin āsārını mütāla‘a ve diger taraftan da eş‘ār ve āsār-ı ‘Arabiyye ile mümārese hāsıl eyledim (s. 28, st. 31). [*gibi*]
4. Her ne vakit kaymakām kadı **gibi** me‘mūrlar zāviyeye gelirlerse ceddimin kitāblarını ziyāret ederek “Aman şu kitābı çok begendim yādigār olarak bana ver” derler ... (s. 56, st. 23). [*gibi*]
5. Bu ‘ā‘ile İşkodralıların ve sā‘ir ba‘zı gerdan-keşānın tугyān ve ‘isyānları sırasında Devlet-i ‘āliyyeye sadākat ve hüsn-i hizmet ederek dā‘imā Akçahisar kal‘esi **gibi** gāyet müstahkem ve metīn olan bir mevki‘i Devlet-i ‘āliyyenin yed-i zabtında olmak üzere muhāfaza etmişlerdir (s. 59, st. 4). [*gibi*]

gibi: "O anda, tam o sırada" anlamında zarf.

1. Ahfâdından zâviyede bulunan dervîş yeni gelen bir müfettişle heyet-i hükümetin ‘azîmet etmelerini haber aldığı **gibi** zâviyeyi kapatarak Martin tüfegini alarak oradan tarlalara dogru savuşmuştur (s. 56, st. 16). [*gibi*]
2. İşte şu hâli gözümle görünce sâhib-tercüme Hâdim Efendi'nin hafidi dervîşin tekyeye bir hâtırlı me`mür gelmekte oldugunu haber alınca tüfegini kaptığı **gibi** sahrâ'lara firâr etmesi husûsundakimecbûriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [*gibi*]

gibi: Özel isimden sonra belirli bir özelliği temsil eder.

1. Kendilerinin tercüme-i hâline gelince bâlâda kıt'a-ı tārîhiyyesini derceylediğimiz İşkodralı Murtażā Sâfî Efendi **gibi** bir mümtâz-ı fâzıldan tahsîl-i kemalât eylemiş ... (s. 11, st. 24). [*gibi*]
2. Makâl-i Çâker'i tanzîre düşme Fehmiyâ sen de
Ki Peklin **gibi** yerde öyle erbâb-ı sühan çıkmaz (s. 31, st. 4). [*gibi*]
3. Sizin **gibi** bir şâ'ir-i kadr-âşinâya hizmet begendirip de böyle bir takdîr-nâme-i ‘âlîsine nâ'îl olmak az muvaffakiyyet midir (s. 67, st. 22). [*gibi*]

gibi: Cümlede adı geçen şeyin benzerlerini de içine aldığı göstermek için kullanılır; ... ve benzerleri.

1. İškodra şu‘arâsı hakkında tedkîkâtımı gören mütefekkirîn yalnız İškodra'da değil Akçahisar ve Tiran **gibi** kazâlarda dahi birçok ‘Osmânlı şu‘arâsı bulacağımı beyân eylediler (s. 9, st. 20). [*gibi*]
2. Ondan sonra gittiğim mahallere kadı ve kaymakâm **gibi** zevâtı birlikte götürmez yalnız mütehâyizân-ı memleketten olan ba‘zı zevât ilegiderdim (s. 57, st. 17). [*gibi*]

gibi: İsim-fiillerden sonra geldiğinde cümleye değişik anlamlar katıp zarf niteliğinde kelime grupları yapar (parasız bir şey almamak gibi mesleki kural).

1. Ben ise parasız bir şey almamak **gibi** meslek-i müttehazamı bozmak istemiyordum (s. 9, st. 14). [*gibi*]

gibi: -den başka, ilâve olarak.

1. Yolun bir mikdârını araba ile gitmek mümkün ise de diger bir mikdârının esb-süvâr olarak gidilmesi ve gece de kalınması ve gerçi zâviye var ise de böyle kalabalık içinde müşkilâtı mûcib olacağı **gibi** mütâla'alardan sarf-ı nazarla 'azîmete karar verdik ... (s. 15, st. 2). [*gibi*]
2. Şeyh-i müşârün-ileyh 'ulûm-ı 'Arabîyyede me'zûn ve fıkıhta nâdirü'l-butûn ve cifr remel vefk **gibi** ma'ârif-i 'Arabîyyede zû-fünûn olduktan başka üç lisânda dahi bir şâ'ir-i kâmil olduğundan böyle her fende sâhib-kudret olması meşîhatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihâr eylemiş idi (s. 48, st. 15). [*gibi*]
3. Mûmâ-ileyh ise hedâyâdan geçememekte olduğu **gibi** tuhafılığı da bırakmadığından her birinin hâl ve tavrına göre ba'zı letâ'if yazarak nüsha şeklinde verir ve te'sîri görülür imiş (s. 53, st. 6). [*gibi*]
4. Pederi âti't-tercûme Murtazâ Za'îfî Efendi olduğu **gibi** mahdûmu da âti't-tercûme Murtazâ Sâfî Efendi'dir (s. 68, st. 21). [*gibi*]

giderek: *Gitgide, derece derece, zaman geçtikçe.*

1. 1170/1756-57 târîhlerinde Akçahisar'a gelerek Akçahisar müsellemi Kör Süleymân Aga'nın hizmetine girmiş ve **giderek** bölükbaşı olmuş ve bu münâsebetle Akçahisar'a yerleşmişlerdir derler (s. 59, st. 9). [*giderek*]

gir-: *(Dışarıdan içeriye) Geçmek, (içeriye) varmak.*

1. ... şehri geçip kal'eye **girerken** kemeri gâyet yüksek Türk-kârî ve suyu vâfir Gâzî Evrenos oğlu 'İsâ Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 23). [*girerken, -er, -ken*]
2. Zâviyede ve etrâfında ba'zı ebyât ve eş'âr muharrer ve husûsuyla ilk **girecek** kapının üstünde şu beyit menkûş ve mahkûk idi (s. 42, st. 25). [*girecek, -ecek*]
3. İşte burası Sarı Saltık Baba'nın inzivâ'gâhı imiş. **Girip** ziyâret ettik (s. 42, st. 32). [*girip, -ip*]
4. İşkodra şâ'irlerini kayd eylediğim esnâda bir gün oda kapısı açılarak on altı on yedi yaşında genç ve gâyet güzel bir efendi **girdi** (s. 52, st. 13). [*girdi, -di*]
5. Elinde bir kitâb ile bir mecmû'a olduğu hâlde içeriye **girdi** (s. 52, st. 13). [*girdi, -di*]
6. Yine fıkрасındandır ki bir gün câmi'de va'z ederken bir köylü kemâl-i telâş ile câmi'e **girer** (s. 53, st. 12). [*girer, -er*]
7. Ben içeriye **girdim** (s. 57, st. 10). [*girdim, -di, -m*]

girbân: *Elbise yakası.*

1. Dest-bürd-i himeminle koma çāk eyleyeler
Dest-i a‘dāda **girībānımı** yā Mevlānā (s. 39, st. 8). [*girībānımı, -ım, -ı*]

giriftār ol-: *Yakalanmak, tutulmak, dūçar olma.*⁴⁸

1. Bir nefer topçu tāzesini görür görmez belā-yı ‘aşka **giriftār oldum** (s. 28, st. 13). [*giriftār ol-, -du, -m*]

Girize: *İşkodra'ya iki buçuk saat uzaklıkta bir köy.*

1. **Girize** İşkodra'ya iki buçuk sā‘at mesāfede bir karyedir (s. 62, st. 3). [*girize*]

giryān: *Ağlayan.*

1. Meded hayfā beni **giryān** künc-i gamda terk etti (s. 19, st. 6). [*giryān*]

girye: *Gözyaşı.*

1. ‘Arz-ı hāle gāh **girye** gāh māni‘dir hicāb (s. 70, st. 14). [*girye*]

git-: *Ayrılmak, uzaklaşmak.*

1. Ve eliyle gözüyle “Hele bu müfettiş **gitsin** de sana ne yapacağımı bilirim” yolunda tehdidkārāne ĩmā‘larişāretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [*gitsin, -sin*]
2. ... “Biz ‘Osmanlılar cihāngir bir devlet iken niçin birtakım fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik” diye bağırarak odadan kalkıp **gider** olduğundan bıraktığı libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 11). [*gider, -er*]

git-: *Bir yöne doğru yönelmek, yol almak, ilerlemek.*

1. ‘Avdet ederek diger bir odaya **gidip** yemek başına oturduk (s. 43, st. 7). [*gidip, -ip*]
2. Derhāl dönüp kütüb-hāneye kadar **gittim** (s. 57, st. 6). [*gittim, -ti, -m*]

⁴⁸ Çatıkkaş, 2009

3. Lākin Ādem Aga merhūmun Akçahisar kal'esinde Dolma denilen mahalde mazanne-i kirāmdan Hacı Mustafā Efendi tekyesi civārında yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış mezārına **gidip** ziyāret ettim (s. 59, st. 12). [*gidip, -ip*]
4. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa'ādet nūfūs idāresinde müstahdem olduğu hālde ondan sonra nereye **gittigini** ve şimdi ne me'mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvān söylediler (s. 68, st. 4). [*gittigini, -tik, -i, -(n), -i*]
5. Sabāyı sanma ki giysū-yı dil-rübāya **gider** (s. 69, st. 14). [*gider, -er*]
6. Nevāziş-i dil-i şeydā-yı mübtelāya **gider** (s. 69, st. 15). [*gider, -er*]
7. Gönül ki sür'at ile būs-ı hāk-i pāya **gider** (s. 69, st. 17). [*gider, -er*]
8. Misāl-i merd-i tahassür-nümā salāya **gider** (s. 69, st. 18). [*gider, -er*]
9. Gönül ki hasret ile kūy-ı dil-rübāya **gider** (s. 69, st. 20). [*gider, -er*]
10. Misāl-i murg-ı seher gülşene nevāya **gider** (s. 69, st. 21). [*gider, -er*]
11. Gönül ümīd ederek būs-ı mehlikāya **gider** (s. 69, st. 23). [*gider, -er*]
12. Koyup tarīk-i savābı reh-i hatāya **gider** (s. 69, st. 24). [*gider, -er*]
13. Gönül ki bezmgeh-i yār-i bā-safāya **gider** (s. 70, st. 2). [*gider, -er*]
14. Zehī makām-ı safā-bahş u cān-fezāya **gider** (s. 70, st. 3). [*gider, -er*]
15. Gönül ki bezmgeh-i yār-i bā-safāya **gider** (s. 71, st. 6). [*gider, -er*]
16. Zehī makām-ı safā-bahş u cān-fezāya **gider** (s. 71, st. 7). [*gider, -er*]
17. Derūnu hasta olan hāne-i şifāya **gider** (s. 71, st. 9). [*gider, -er*]
18. 'Aceb mi yār-i kadīm ekser āşināya **gider** (s. 71, st. 11). [*gider, -er*]
19. Du'ālar etmege 'uşşāk hep oraya **gider** (s. 71, st. 13). [*gider, -er*]
20. Huzūr-ı pādīşeh-i hūsne bir ricāya **gider** (s. 71, st. 15). [*gider, -er*]
21. 'Alī Rızā Bey de bir gün vakt-i zuhrda görüşmege **gider** (s. 73, st. 8). [*gider, -er*]
22. Uykuda buldugundan 'avdet ve civār bir mahalde ikāmetle bir müddet sonra tekrār **gider** (s. 73, st. 9). [*gider, -er*]

git-: *Bir yerden daha uzak bir yere varmak; bir kimseyi ziyaret etmek.*

1. Birkaç gün zarfında Erzurum'dan hareket ve Der-Sa'ādet'e muvāsalatla on beş gün kalarak Yanya'ya **gittim** (s. 8, st. 8). [*gittim, -ti, -m*]
2. Lākin evvelki 'azīmetimde haberim olsaydı veyāhūd şu teşebbüsümden sonra bir kere daha **gidilseydi** elbette daha pek çok ziyāde şeyler bulacaktım (s. 9, st. 23). [*gidilseydi, -(i), -l, -se, -(y), -di*]
3. ... Buşat karyesi ümerā ve hānedānından idi. Ben bu karyeye **gidip** gezdim ... (s. 10, st. 5). [*gidip, -ip*]
4. ... Kurşunlu cāmi' hazīresine defnolundu. **Gidilip** müşārün-ileyh merkādı ziyāret olunmuş ise de ... (s. 12, st. 16). [*gidilip, -(i), -l, -ip*]

5. Her mahallenin hemen büyük ve küçük ahālī-i zükürü denecek bir sürette merkād-ı müşārün-ileyhe **gidip** üç gün ve nihāyet bir hafta kadar kalırlar (s. 14, st. 26). [*gidip, -ip*]
6. Yaz mevsimi geldi mi İşkodra ahālīsi Kanber Baba ziyāretine hazırlanır lākin ‘umūm memleket ahālīsi birlikte **gitse** mevki‘-i mezkūr kendilerini ihāta edemeyeceğinden kāfile kāfile mahālle mahālle ‘azīmet ederler (s. 14, st. 18). [*gitse, -se*]
7. Yolun bir mikdārını araba ile **gitmek** mümkün ise de diger bir mikdārının esb-süvār olarak gidilmesi ve gece de kalınması ve gerçi zāviye var ise de böyle kalabalık içinde müşkilātı mūcib olacağı gibi mütāla‘alardan sarf-ı nazarla ‘azīmetekarār verdik ve (s. 15, st. 1). [*gitmek, -mek*]
8. Yolun bir mikdārını araba ile gitmek mümkün ise de diger bir mikdārının esb-süvār olarak **gidilmesi** ve gece de kalınması ve gerçi zāviye var ise de böyle kalabalık içinde müşkilātı mūcib olacağı gibi mütāla‘alardan sarf-ı nazarla ‘azīmete karār verdik ve (s. 15, st. 1). [*gidilmesi, -(i), -l, -me, -(s), -i*]
9. Lākin her nasılsa **gitmek** nasīb olmadı (s. 15, st. 3). [*gitmek, -mek*]
10. Kasaba-i mezkūre muhārebe-i zā‘ile netīcesinde Karadag’a terk olundugu cihetle bi’t-tab‘ **gittim** (s. 22, st. 8). [*gittim, -ti, -m*]
11. Sāhib-tercūme Ca‘fer Sādık Paşa evā‘il-i hālinde Peklin’de tahsīl-i mukaddemāt-ı kırā‘at eyledi. Sonra İşkodra’ya **gitti** (s. 25, st. 22). [*gitti, -ti*]
12. Her tarafında sular çağlayarak magaranın gavrına dogru akıp **gidiyordu** (s. 42, st. 28). [*gidiyordu, -(i), -yor, -du*]
13. Şeyh Hālīmī Efendi dergāhına **gitmiştim** (s. 56, st. 31). [*gitmiştim, -miş, -ti, -m*]
14. Ondan sonra **gittigim** mahallere kadı ve kaymakām gibi zevātı birlikte götürmez yalnız mütehayyizān-ı memleketten olan ba‘zı zevāt ile giderdim (s. 57, st. 16). [*gittigim, -tik, -im*]
15. Ondan sonra gittigim mahāllere kadı ve kaymakām gibi zevātı birlikte götürmez yalnız mütehayyizān-ı memleketten olan ba‘zı zevāt ile **giderdim** (s. 57, st. 17). [*giderdim, -er, -di, -m*]
16. O memlekete **gittim** mi derhāl o zātları bulur şübhe ettigim husūslarda onlardan hāl-i mes‘ele eder ve onların da o havālīdeki her bildigi zātlar kimler ise tahkīk eder ve cūzdānıma kaydederdim (s. 72, st. 3). [*gittim, -ti, -m*]
17. Bunun için bir memlekete **gitmezden** evvel ‘ulemāsı fuzalāsı zāviyeleri tekyeleri meşāyihi bir haylī mühim kitābları seffineleri ma‘lūmum idi (s. 72, st. 5). [*gitmezden, -mez, -den*]
18. Ya kendim bizzāt **gider** yāhud onları yanıma celbederdim (s. 72, st. 6). [*gider, -er*]
19. Ben Kavaye kasabasına **gidip** Mu‘tasım Efendi ile görüştüm (s. 76, st. 21). [*gidip, -ip*]

git-: (Bir şeyden bir şeye, bir kimseden bir kimseye) Gitmek, intikal etmek.

1. Yārimin yanına **gitmiş** yine bir iki rakīb (s. 26, st. 24). [*gitmiş, -miş*]

2. Ondan Hacı Bektāş-ı Velī dergāh-ı şerīfine **gidip** cā-nişin-i Hacı Bektāş-ı Velī olan Hākī ‘Alī Dede’den ahz-ı dest-i icāzet eyledi (s. 55, st. 1). [*gidip, -ip*]

git-: (Belli bir maksat için) Bir yerde bulunmak.

1. O gün ‘umūm ahālī mūcib-i teşvīk ve tergīb olmak ve bunlara ticāretin lezzetini tattırmak için o çarşıya **giderek** bu talebe efendilerden alışveriş icrā ederler (s. 45, st. 27). [*giderek, -erek*]
2. Tiran’dan müfārekatım zamānına tesādūf etmesi hasebiyle **gidemedim** (s. 56, st. 29). [*gidemedim, -e, -me, -di, -m*]

git-: Ölmek.

1. Rūz-ı Ādīne Receb māhı üçüncü gün idi
Āh **gitti** Şeyh Selīm oldu mekān Dārü’l-cinān (s. 49, st. 22). [*gitti, -ti*]

giy-: Bir giyeceği bedenine veya herhangi bir organına geçirmek (Üniforma giymek).

1. ... Nizāmiye elbisesi **giyip** ol vecihle iftihār eylemesi hakkında ruhsat-ı hümāyūn erzān buyurulmasını ma‘sumāne bir lisān ile niyāz ve istirhām eylemiştir (s. 35, st. 17). [*giyip, -ip*]
2. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā-yı vākī’i kabūl ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sürette **giymesine** ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 20). [*giymesine, -me, -(s), -i, -(n), -e*]

giysū-yı⁴⁹ dil-rübā: Gönül kapalı sevgilinin zülfü.

1. Sabāyı sanma ki **giysū-yı dil-rübāya** gider (s. 69, st. 14). [*giysū-yı dil-rübā, -(y), -a*]

gizli: Açıkça bilinmeyen, görülmeyen, açık ve āşikār olmayan; saklı.

1. Şeh-perinde **gizlidir** sehm-i kazā (s. 55, st. 25). [*gizlidir, -dir*]

⁴⁹ Hüseyin Remzî Efendi, 1888

Gogola: (d. 1226/1809 - ö. 1270/1853-54) Nikolay Vasilyeviç Gogol. Ukrayna asıllı Rus roman ve oyun yazarı.

1. İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa'nın ser-kâtibi olup 1270/1853-54 senesinde vefât eden 'Ömer Sırrî Efendi **Gogola** hakkında söylediği târîh isim ve mahlası hâvî olmakla ber-â-ber hak budur ki tamâmi-i îfâdeyi câmi'dir (s. 73, st. 4). [gogola]

gonca-i nev-reste: Yeni yetişmiş, taze gonca. II Genç sevgili.

1. Gördüğünce gül-rûhun ol **gonca-i nev-restenin**
Karşısında 'andelîb-i dil eder âh u enîn (s. 70, st. 21). [gonca-inev-reste, -nin]

gonçe-fem: Gonca ağzılı, ağzı küçük ve güzel olan (Sevgili).

1. 'Aşk âteşiyile her dem ey **gonçe-fem** dahi gül (s. 74, st. 8). [gonçe-fem]

gonçe-i nâz: Nazlı sevgili.

1. **Gonçe-i nâzım** eder yek şemme-i vaslın dirîg
Nâle-i cân-süz-ı murg-ı dil hezâr-bâr olsa da (s. 24, st. 19). [gonçe-i nâz, -ım]

gögüs: Vücutun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer vb. organları içine alan bölümü, sine.

1. Lâkin bir gün sonra öyle şiddetli bir **gögüs** nezlesine mübtelâ oldum ki böyle bir müz'ic ve zahmetli nezle görmemiştım (s. 43, st. 15). [gögüs]

gönder-: Yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak.

1. O havâlî şâ'irleri makarr-ı hükümete gelerek kendisine şî'irler takdîm ederler ve kendileri de etrâf ve enhâ'sında bulunan şu'arâya şî'irler câ'izeler **gönderirdi** (s. 20, st. 5). [gönderirdi, -(i), -r, -di]
2. Zûd **gönder** bana dermânını yâ Mevlânâ (s. 38, st. 22). [gönder]
3. Şu kıt'a ile manzûmeyi rabten **gönderdigi** mektûb şudur (s. 67, st. 13). [gönderdigi, -dik, -i]

gönder-: (Belli bir yere, belli bir işi yapmak üzere) Gitmesini sağlamak, bir görevle yollamak.

1. Ben zabtiyyenin birini **gönderdim** (s. 57, st. 5). [gönderdim, -di, -m]

gönderil-: Gitmesi sağlanmak, yollanmak.

1. Bir gün evvel birkaç kuzu ve sā'ir malzeme **gönderildi** (s. 42, st. 6). [gönderildi, -di]

gön(ü): Hatır, kalp.

1. Her kim yılan-sıfat ki sokar halk **gönlünü**
Seng-i cefā ile ezilip muzmahil olur (s. 53, st. 30). [gönlünü, -ü, -(n), -ü]

gön(ü): İnsanın duyu merkezi, yüreğin manevi yönü.

1. Terakkī-pesendān-ı vatandan böyle iltifatlara mazhar oldukça **gönlümüzdeki** ifā-yı hizmete müdāvemet şevk-i mümteni'ü'l-izālesinin tezāyüd edeceğinden emīn olsunlar (s. 67, st. 24). [gönlümüzdeki, -(ü), -müz, -de, -ki]

gönül: "Ey gönül!" "Ey kişi!" anlamlarında bir ifade.

1. Feyzi dilde seyr kıl her dem **gönül** (s. 55, st. 17). [gönül]
2. Men'-i hussād etmesin pür gam **gönül** (s. 55, st. 18). [gönül]
3. Derde dermān bizdedir ey mürde dil
Bāb-ı ihsān u keremdir hem **gönül** (s. 55, st. 20). [gönül]
4. Devlet u ārūn olur her yerde līk
Nefha-i Cibrīl ile mülhem **gönül** (s. 55, st. 22). [gönül]
5. Cifr ile vefk-i mutalsam dopdolu
İlm-i sırr-ı Hālik-i a'zā'm **gönül** (s. 55, st. 24). [gönül]
6. Şeh-perinde gizlidir sehm-i kazā
Murg-ı 'Ankā olsa da hem-dem **gönül** (s. 55, st. 26). [gönül]
7. Hātemī bāb-ı rızāda bul emān
Sür yüzün nüş eyle her bir sem **gönül** (s. 55, st. 28). [gönül]

gönül: Āşığın gönlü ("A gönül!" şeklinde āşığın kendisine hitabı).

1. Gurbette gedāsın a **gönül** bakma vakāra (s. 40, st. 17). [gönül]

gönül: *Āşığın aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin algılandığı yer.*

1. **Gönül** mülkün harāb etti o şūhun fitnesi Vefkī (s. 17, st. 9). [gönül]
2. Āh āh yine bir tıfla **gönül** başladı zāra (s. 40, st. 8). [gönül]
3. **Gönül** ki sür‘at ile būs-ı hāk-i pāya gider
Misāl-i merd-i tahassür-nümā salāya gider (s. 69, st. 17). [gönül]
4. **Gönül** ki hasret ile kūy-ı dil-rübāya gider
Misāl-i murg-ı seher gülşene nevāya gider (s. 69, st. 20). [gönül]
5. **Gönül** ümīd ederek būs-ı mehlikāya gider
Koyup tarīk-i savābı reh-i hatāya gider (s. 69, st. 23). [gönül]
6. **Gönül** ki bezmgeh-i yār-i bā-safāya gider
Zehī makām-ı safā-bahş u cān-fezāya gider (s. 70, st. 2). [gönül]
7. **Gönül** ki bezmgeh-i yār-i bā-safāya gider
Zehī makām-ı safā-bahş u cān-fezāya gider (s. 71, st. 6). [gönül]

gönül ver-: *Bütün varlığı ile bağlanmak, gönül bağlamak.*

1. **Verme** nā-ehle **gönül** ‘ālemde insānlık budur (s. 13, st. 20). [gönül ver-, -me]

gör-: *(Bir şeyin oluşuna veya var olduğuna) şahit olmak, müşahede etmek (Burada "duymak, işitmek" anlamındadır.).*

1. İşkodra şu‘arāsı hakkında tedkīkātımı **gören** mütefekkirīn yalnız İşkodra’da degil Akçahisar ve Tiran gibi kazālarda dahi birçok ‘Osmānlı şu‘arāsı bulacağımı beyān eylediler (s. 9, st. 19). [gören, -en]

gör-: *(Gözle ve ışık yardımı ile) Bir nesne veya kimsenin varlığını algılamak, hissetmek.*

1. ‘Āşık oldur ki cemāl ü rūh-ı cānānı **görüp**
Ola cān terki ile behrever-i devlet-i ‘aşk (s. 18, st. 3). [görüp, -üp]
2. ‘Aks-ı ruhsārını āyīne-i dilde **görelî**
Mürşid ü rehberimiz oldu bizim hazret-i ‘aşk (s. 18, st. 9). [görelî, -elî]
3. Dediler ki ‘ulemā ve fuzelā ve ümerādan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin şehrimizde nāmı pāyidār ve muhālled ve vesīle-i

rahmet olmak için mezârlıklarına ve icâb ederse herkesin **görecegi** bir mevki'e böyle tek birer mezâr taşı dikeriz (s. 61, st. 11). [*görecegi, -ecek, -i*]

4. Hat çekerdi dest-i gayretle vücûdu nakşına
Ol büt-i hüsnün **göreydi** süretin nakkâş-ı Çîn (s. 70, st. 24). [*göreydi, -e, -(y), -di*]
5. Vuslat yüzünü çeşmim hiç **görmedi** sehergâh (s. 74, st. 27). [*görmedi, -me, -di*]

gör-: (Bir şeyin oluşuna veya var olduğuna) Şâhit olmak, müşâhede etmek, tanık olmak.

1. Ben bu havâlî ahâlîsini pek zekî muktedir Devlet-i 'âliyyeye sâdık ve merd adamlar **gördüm** (s. 8, st. 11). [*gördüm, -dü, -m*]
2. İnanmak istemeyenler kâşki bir kere oraların hâlini ve onlarda olan safvet-i vicdânî ve hayâtî **görseler** ondan sonra inanmasalar (s. 9, st. 18). [*görseler, -se, -ler*]
3. Bilmediğim me'mûl müşâ'areler **gördüm** ki Arnavutların 'Osmânî edebiyâtı husûsunda memâlik-i sâ'ire-i 'Osmâniye'den hiçbir fark olmayacak derecede terakkî ettiklerine mütehayyir kaldım (s. 9, st. 27). [*gördüm, -dü, -m*]
4. Kıymetdâr âsârı o havâlîde mu'âsırı bulunan birçok şu'arânın nazîreleriyle birlikte olarak İşkodra ile mülhakâtındaki şehirlerde **gördüğüm** mecmû'alarda mevcûddur (s. 12, st. 31). [*gördüğüm, -dük, -üm*]
5. Fi'l-hakîka ben bu dîvânların cümlesini nefîs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserî müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hâletü hazîhi İşkodra kütüb-hânesinde ve üdebâsı ellerinde mevcûd **gördüm** (s. 20, st. 14). [*gördüm, -dü, -m*]
6. Hele bir Nâbî dîvânı **gördüm** ki dîvânının itmâmına bi'z-zât Nâbî'nin söylediği bazı târîhler kitâbın nihâyetinde muharrer ve mevcûd idi (s. 20, st. 14). [*gördüm, -dü, -m*]
7. Şimdiye kadar öyle bir Nâbî dîvânı bir yerde bir daha **gördüğüm** yoktur (s. 20, st. 16). [*gördüğüm, -dük, -üm*]
8. ... Sultân 'Abdü'l-hamîd-i sâni hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde gayr-i mükerrer yedi târîhi hâvî olarak **gördüğüm** dört beyitli manzûme-i târîhiyyeleri ile anlaşıyordu (s. 23, st. 3). [*gördüğüm, -dük, -üm*]
9. **Gördüm** ol beldede Mecnûn gibi ser-gerdandır (s. 28, st. 1). [*gördüm, -dü, -m*]
10. Lâkin bir gün sonra öyle şiddetli bir göğüs nezlesine mübtelâ oldum ki böyle bir müz'ic ve zahmetli nezle görmemiştım (s. 43, st. 16). [*görmemiştım, -me, -miş, -ti, -m*]
11. Bu şehirde hiçbir yerde **görmediğim** bir 'âdete tesâdüf ettim (s. 45, st. 18). [*görmediğim, -me, -dik, -im*]
12. Talebe efendiler de öyle bir vakâr ile sadr-ı dükkâna otururlar ki **görenler** bunların her birini kırk yıllık birer 'ankâ bezirgân zanneder (s. 45, st. 28). [*görenler, -en, -ler*]
13. **Görenlerin** nazar-ı dikkatini celbederek takdîr ederler (s. 46, st. 5). [*görenlerin, -en, -ler, -in*]
14. Hakîkaten pek tuhaf sözler **gördüm** [*gördüm, -dü, -m*]

15. Gāyet tuhaf bir zāt olduğundan şunun bunun hakkında ba'zı latīfelerde ve hicviyyelerde bulunduğundan şe'āmetini **görmüş** ve ufak bir beyti memleketinden ihrācını mücib olmuştur (s. 52, st. 2). [*görmüş, -müş*]
16. Ben hīç bu vādide bir şā'ir **görmedim** (s. 53, st. 24). [*görmedim, -me, -di, -m*]

gör-: Tanımak.

1. İbrāhīm Hālīlī Paşa ile benim İşkodra'da bu kitābı yazmaya teşebbüs eylediğim zamānın arasında doksan seneden ziyāde bir mesāfe olduğundan paşayı **görenlerden** kimseyi hayātta bulamadım (s. 14, st. 5). [*görenlerden, -en, -ler, -den*]

gör-: Keşfetmek, bulmak; bir şeyin var olduğuna şahit olmak.

1. Cennet-i Cennet-i rüyun **görüp** dünyāya hācet kalmadı (s. 15, st. 26). [*görüp, -üp*]
2. Kadd-i mevzūnun **görüp** ey şāh-ı hūbānım benim
Serv-i bāg-ı Cennet ü Tübāya hācet kalmadı (s. 16, st. 1). [*görüp, -üp*]
3. Eger dīvān-ı eş'ārını ve sā'ir kitāblarını **görmege** bahl-i zamān māni' olmasaydı kim bilir o muhīt hakkında daha ne kadar hakāyık meydāna çıkacaktı (s. 57, st. 20). [*görmege, -mek, -e*]

gör-: Rastlamak, karşılaşmak, bir şeyin var olduğuna şahit olmak.

1. İşkodra'da **gördüğüm** müte'addid kitāblar zahrında "Min kütübi'l-fakir ileyhi'l-kadir Ahmedī el-İskenderiyyevī el-müderri ve'l-müftī 'afā 'anhi'l-Bārī" 'ibāresi muharrer olduğundan ... (s. 16, st. 20). [*gördüğüm, -dük, -üm*]
2. Sorar olursa eger Çāker'in ahvālinden
Gördüğün var mı o bī-çāreyi derlerse sana (s. 27, st. 20). [*gördüğün, -dük, -ün*]
3. El-hāletü hazihî Akçahisar'ın hükümet konagı olan ve gāyet cesīm ve safādār olarak yapılmış olan konakta **gördüğüm** intizām-ı taksīmāt Toptan-zāde Ādem Aga'nın hüsn-i tabī'at sāhibi ve degerli birzāt olduğunu gösterir (s. 59, st. 20). [*gördüğüm, -dük, -üm*]
4. Nefs-i İşkodra'da mülhakātında Der-Sa'ādet'te yüzlerle kitāblar **gördüm** ki zahrında sāhib-tercümenin hat ve imzā ve mührü mevcüddur (s. 68, st. 23). [*gördüm, -dü, -m*]
5. Hatt-ı destiyle olarak **gördüğümüz** bu kabīl nazā'irden ba'zılarının matla'ları tahrīr olunur (s. 69, st. 12). [*gördüğümüz, -dük, -(ü), -müz*]
6. **Gördüğünce** gül-rūhun ol gonca-i nev-restenin
Karşısında 'andelīb-i dil eder āh u enīn (s. 70, st. 21). [*gördüğünce, -dügünce*]
7. Süleymān Sālim Bey uykudan uyanıp kapıyı açınca mısra'ı mezkūru **görür** (s. 73, st. 12). [*görür, -(ü), -r*]

gör(üp) gözet-: (Birini) Korumak, kollamak.

1. Küşe-i çeşminle olsun **gör gözet** ‘aşıkını (s. 24, st. 21). [gör gözet]

görül-: Bir şeyin bulunduğu anlaşılmaq, karşılaşılmak, rastlanmak; fark edilmek.

1. Akçahisar şehrinde mevcüd ba‘zı kitâbeler sâhibleri ve şâ‘irleri terâcim-i ahvâllerinde **görülecektir** (s. 43, st. 19). [görülecektir, -ecek, -tir]
2. eş‘âr ve âsârı bî-hesâb olduğunu rivâyet etmeleri eyâdi-i ihtirâmde **görülen** ba‘zı eserlerinin de fi’l-hakîka nefîs olması ve dîvân-ı eş‘ârından başka metrukâtından şâyân-ı ziyâret birçok kütüb-i nâdire mevcüd bulunduğuna haber alınmağla ... (s. 56, st. 13). [görülen, -en]
3. Ol vakit Tercümân-ı Hakîkat’ın neşreylediği şu iki manzûme ile mektûbun zîrinde şu satırlar **görölmüştü** (s. 67, st. 20). [görölmüştü, -müş, -tü]
4. İştirâ‘ sûretiyle sâhib olduğu kitâbların zahrında da imzâ’sı şöylece **görölmüşdür** (s. 69, st. 3). [görölmüşdür, -müş, -tür]

görül-: (Oluşu veya var olduğu) Gözlenmek, müşâhede edilmek, şâhit olunmak.

1. Artık ben kadıya dünyâda ne söylemek icab ederse söyledim ve şeyh efendiye de benden sonra kadının eğer kendisine zerre kadar bir tecâvüzü **görülürse** bana telgrafla bildirmesi için yemin ettirdim (s. 57, st. 15). [görülürse, -(ü), -r, -se]
2. **Görülüyor** ki insân olmak başka bu sîret ve meslekte kadı olmak yine başkadır (s. 57, st. 15). [görülüyor, -(ü), -yor]
3. **Görülüyor** ki Âdem Aga hakîkaten sâhib-hayr ve hüsn-i tedbîr sâhibi bir zât imiş (s. 59, st. 27). [görülüyor, -(ü), -yor]

görül-: İncelenmek, tetkik edilmek.

1. Fârisî bir manzûme-i târîhiyyesi âti’t-tercûme şeyh-i muhteremleri ‘Abdü’s-selâm Mücrim hazretlerinin tercûme-i hâli zîrinde **görülecektir** (s. 57, st. 20). [görülecektir, -ecek, -tir]
2. Toptan-zâde ‘â’ilesinden âtîde terâcim-i ahvâlleri **görülecek** olan şu‘arâ hüsn-i terbiyeye ‘â’id bu zâtın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan ... (s. 61, st. 1). [görülecek, -ecek]

görün-: ... Olduğu hissini vermek, ... etkisi bırakmak.

1. İnsan ne kadar gayret eder zahmete katlanarak çalışırsa hâsıl olacak netice-i maksûd o kadar lezzetli **görünür** (s. 43, st. 10). [görünür, -(ü), -r]

görür görmez: Gördüğü anda.

1. Bir nefer topçu tâzesini **görür görmez** belâ-yı ‘aşka giriftâr oldum (s. 28, st. 13). [görür görmez]

görüş-: Karşı karşıya gelip konuşmak, birbirini görmek; sohbet etmek.

1. Dîvân-ı eş‘arının müretteb olduğunu Haleb’de **görüştüğümüz** vakit söylemişti (s. 37, st. 1). [görüştüğümüz, -tük, -(ü), -müz]
2. Yanya’da meşhûr Tepedelenli ‘Alî Paşa ile **görüştü** (s. 55, st. 4). [görüştü, -tü]
3. Lâkin Tiran ve Akçahisar’da **görüştüğüm** ba‘zı ihtiyârlar, Âdem Aga Ohri kazâsında Rahiçe karyesinden ... (s. 59, st. 7). [görüştüğüm, -tük, -üm]
4. Sâhib-tercüme İsmâ‘îl Zihnî Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzre Harput’ta bundan kırk bir sene evvel **görüştüğümüz** esnâda henüz tertîb-i dîvâna mübâşeret etmemiş ise de dîvân olacak mikdâr eş‘arı mevcûd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 1). [görüştüğümüz, -tük, -(ü), -müz]
5. Bu zât ile **görüştüğüm** vakit sinn-i ‘âlîleri yetmiş bulmuş ve son me’mûriyeti olan Kavaye kazâsı kaymakamlığından tekâ‘üd olmuş idi (s. 71, st. 18). [görüştüğüm, -tük, -üm]
6. ‘Alî Rızâ Bey de bir gün vakt-i zuhrda **görüşmege** gider (s. 73, st. 8). [görüşmege, -mek, -e]
7. Atî’t-tercüme Peklinli Süleymân Sâlim Bey dayı-zâdeleri bulunan Toptan-zâdelerle **görüşmek** için Tiran’a gelip Toptan-zâde Ahmed Bey’e misâfir olur (s. 73, st. 8). [görüşmek, -mek]
8. Ben Kavaye kasabasına gidip Mu‘tasım Efendi ile **görüştüm** (s. 76, st. 21). [görüştüm, -tü, -m]

göster-: Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak; ortaya çıkarmak.

1. Felek lutf eyledi bir gün bana dildârı **gösterdi** (s. 21, st. 14). [gösterdi, -di]
2. Sehâbı kaldırıp hürşîd-i pür-envârı **gösterdi** (s. 21, st. 15). [gösterdi, -di]
3. Niyâz ettikçe yârı ol bana agyârı **gösterdi** (s. 21, st. 17). [gösterdi, -di]

4. ‘İnād etti o bāğın bāğbāni hārı **gösterdi** (s. 21, st. 19). [gösterdi, -di]
5. Gözüm yaşına rahm et söyledim ol mehlikā yāra
Bakıp çeşm-i gazabla çağlayan enhārı **gösterdi** (s. 21, st. 21). [gösterdi, -di]
6. Arardım kendime cān vermege bir ka‘be-i maksūd
Bana Āsaf erenler meşhed-i Kerrārı **gösterdi** (s. 21, st. 23). [gösterdi, -di]

göster-: Açıkça ortaya koymak, göz önüne sermek.

1. Sağırü'l-cüsse olmakla ber-ā-ber vücūdunun sinnine nisbetle ziyādece yorulmuş olduğunu sīmāsı **gösteriyordu** (s. 36, st. 26). [gösteriyordu, -(i), -yor, -du]
2. ... beni mābeyn-i hümāyūna da‘vetle ism-i şāhānelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tāc şeklini hāvī bir mīl üzerinde hem zevālī hem gurūbī sā‘atleri **gösterir** ve haftada bir kere kurulur ma‘-kordon ihsān buyurdıkları sā‘atle ve daha sārīr birtakım nefīs eşyā ile ber-ā-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 9). [gösterir, -(i), -r]
3. Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi’nin āşinā ve musāhibi olduğunu şu beyti **gösteriyor** s. 51, st. 5). [gösteriyor, -(i), -yor]
4. El-hāletü hazihi Akçahisar’ın hükümet konagı olan ve gāyet cesīm ve safādār olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizām-ı taksīmāt Toptan-zāde Ādem Aga’nın hüsn-i tabī‘at sāhibi ve değerli bir zāt olduğunu **gösterir** (s. 59, st. 20). [gösterir, -(i), -r]

göster-: (Birinin) Görmesini sağlamak.

1. Bizi istikbāl ederek ceddinin kütüb-hānesine götürdü, ‘umūm kitābları ve ceddinin āsārını **gösterdi** (s. 56, st. 32). [gösterdi, -di]

götür-: (Bulunulan yerden daha uzak bir yere) Taşımak, ulaştırmak, iletmek.

1. Hatta bir kumāşın nisfını İstanbul’da te’sīs eylediğim Millet kütüphanesine **götürüp** ba‘zı Kelām-ı kadīm masasına örtü yaptım (s. 46, st. 4). [götürüp, -üp]
2. Mütebākī on dört topu kütüb-hāneye **götürüp** pencerelere perde yapmak süretiyle tezyīn edecektim (s. 46, st. 6). [götürüp, -üp]

götür-: (Bir kimseyi veya bir şeyi bir yere giderken) Berāberinde bulundurmak, onunla ber-ā-ber gİtmek.

1. Sāde-dil bir kimse “Benim başımdan ‘aşk geçmedi ve sevdā-yı ‘aşkın ne olduğunu bilmem” diyerek kıyām edince hoca efendi merkūm köylüye hitāben “Al merkebin **götür**” demiş (s. 53, st. 17). [*götür*]
2. Bizi istikbāl ederek ceddinin kütüb-hānesine **götürdü**, ‘umūm kitābları ve ceddinin āsārını gösterdi (s. 56, st. 32). [*götürdü, -dü*]
3. Bir de döndüm baktım ki arkamda ber-ā-ber **götürdüğüm** iki zabtiyyeden başka kimse yok (s. 57, st. 4). [*götürdüğüm, -dük, -üm*]
4. Kadı efendi benimle ber-ā-ber mütālā‘a ettiği kitāblardan beş altı ‘adedini koltuguna vurmuş “Vallāhi **götürecekim**” diyor (s. 57, st. 7). [*götürecekim, -ecek, -im*]
5. Ondan sonra gittğim mahāllere kadı ve kaymakām gibi zevātı birlikte **götürmez** yalnız mütehayyızān-ı memleketten olan ba‘zı zevāt ile giderdim (s. 57, st. 17). [*götürmez, -mez*]
6. Pederi seyre **götürmüştü** o cānānı bugün Köpegin yanına āhū-yı harem vermişler (s. 77, st. 15). [*götürmüştü, -müş, -tü*]

gövde: *Beden, vücut.*

1. O iri **gövde** ile koşanların ba‘zıları tahammül edemeyerek yere kapanır ... (s. 42, st. 16). [*gövde*]

göz: *Görme organı; bakış, nazar.*

1. Ve eliyle **gözüyle** “Hele bu müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı bilirim” yolunda tehdidkārāne ĩmā‘larişāretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [*gözüyle, -ü, -(y), -le*]

göz altından bak-: *Göz ucuyla bakmak: Fark ettirmeden gözlemek, belli etmemeye çalışarak başını çevirmeden yandan bakmak.*

1. Kapıdan çıkarken **göz altından baktım**, şeyh efendiye karşı başını sallıyor (s. 57, st. 12). [*göz altından bak-, -tı, -m*]

gözden geçir-: *Okuyarak incelemek, okumak.*

1. El-hāletü hazihi türbesinde mevzūn birçok Türkçe kitāblar ve manzūmeler mevcūddur. Bunların cümlesini **gözden geçirdim** (s. 55, st. 14). [*gözden geçir-, -di, -m*]

göze al-: *Bir işi yapmaya kalkışırken başına gelebilecek şeyleri peşinen kabul etmek, zorluklarına rağmen yapmaya cesaret etmek.*

1. ... pek çok sıkıntı çekileceğinden bahsettiler. Katlanmayı **göze alırdım** (s. 42, st. 5). [göze al-, -(i), -r, -di, -m]

gözleri kızış-: *Bu söyleyiş “göz koymak veya gözü kalmak deyimleriyle ilişkilendirilebilir. Göz koymak: (Bir şey veya kimseyi) Elde etmeyi arzulamak, ele geçirmeyi aklına koymak; gözü kalmak: Çok beğenip elde edemediği bir şeye karşı arzu duymak.*

1. Kitâbları bırak diye ısrâr ettiğim hâlde kadı efendinin **gözleri** öyle **kızışmış** ki hâlâ bırakmak istemiyor (s. 57, st. 10). [gözleri kızış-, -mış]

gözüm yaşı: *Gözyaşı.*

1. **Gözüm yaşına** rahmen ol mürüvvetkâr gelmez mi (s. 19, st. 7). [gözüm yaşı, -(n), -a]
2. **Gözüm yaşına** rahm et söyledim ol mehlîkâ yâra
Bakıp çeşm-i gazabla çağlayan enhârî gösterdi (s. 21, st. 20). [gözüm yaşı, -(n), -a]

göz(üm)le gör-: *Bir olaya tanık olmak.*

1. İşte şu hâli **gözümle görünce** sâhib-tercüme Hâdim Efendi'nin hafîdi dervîşin tekyeye bir hâtırlı me'mûr gelmekte olduğunu haber alınca tûfegini kaptığı gibi sahrâ'lara firâr etmesi husûsundaki mecbûriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 18). [göz(üm)le gör-, -ünce]

Gumir (Kanber Baba): *İşkodra'da Dragos kalesi yakınlarında medfun mübarek bir zat.*

1. ... Dragos kal'esi kurbunda **Gumir (Kanber Baba)** merâkîd-ı mübârekelerini ziyârete 'azîmeti vesîle-i bezl-i sadakât ve hasenât eylerdi (s. 14, st. 15). [gumir (kanber baba)]

günâ: *Tür, nevi, çeşit, tarz.*

1. Tehî el ile dolaşmak olur mu kayd-ı murâd
Tuzak ki dânesiz olsa ne **günâ** sayd alacak (s. 52, st. 26). [günâ]

gunūde: *Uyumuş, uykuya varmış.*

1. Eşcārı kesīr ve ferah-fezā bir mevki‘-i dil-güşāda **gunūdedir** (s. 55, st. 13). [*gunūdedir, -dir*]

gunūde-i mirkad-ı gufrān: *Affetme basamağında uyuma. II Allah'ın merhametini umarak kabirde yatma, gömülü olma.*

1. Peklin kasabasında cedd-i ‘ālīleri vaktiyle binā edip el-hāletü hazīhi Eski cāmi‘ nāmıyla ma‘rūf olan cāmi‘-i şerīf hazīresinde **gunūde-i mirkad-ı gufrāndır** (s. 26, st. 20). [*gunūde-i mirkad-ı gufrān, -dır*]

gurbet: *Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, yabancı memleket.*

1. Gerçi kim **gurbet** ile bizleri hātır-fersā (s. 29, st. 15). [*gurbet*]
2. Dediler ki ‘ulemā ve fuzalā ve ümerādan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek **gurbette** vefāt edenlerin şehrimizde nāmı pāyidār ve muhālled ve vesīle-i rahmet olmak için mezārliklarına ve ĩcāb ederse herkesin görecegi bir mevki‘e böyle tek birer mezār taşı dikeriz (s. 61, st. 10). [*gurbette, -te*]

gurbet: *Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, yabancı memleket II Sevgiliden uzakta olunan yer.*

1. Himmet demidir ‘aczime ahbāba salādır
Gurbet mütehassir ediyor yār u diyāra (s. 40, st. 15). [*gurbet*]
2. **Gurbette** gedāsın a gönül bakma vakāra (s. 40, st. 17). [*gurbette, -te*]

gurbet-i ‘aşk çek-: *Aşk gurbeti çekmek, aşktan ayrı kalmaya katlanmak.*

1. ‘Adem-i fehm ile sofū bana ta‘n eylese ne
Ahmedī gibi demādem **çekerim gurbet-i ‘aşk** (s. 18, st. 12). [*gurbet-i ‘aşk çek-, -er, -im*]

gurre: *Arabī ayların birinci günü.*

1. Sāhib-tercūme Çāker Efendi’nin vefātı sene-i mezkūrenin Cümāde’l-ülāsı **gurresinde** vukū‘ bulmagla ... (s. 30, st. 10). [*gurresinde, -(s), -i, -(n), -de*]

gurre-cemāl: *Nur yüzlü güzellik.*

1. Çıkdı tārīh āl-i hamsın ‘aşkına **gurre-cemāl** (s. 30, st. 13). [gurre-cemāl]

gurūb: *Güneşin batması, gün batımı.*

3. ... Adriyatik denizi Akçahisar’a pek yakın bir mesāfede bulunur zannolunur ve hele açık havalarda güneşin **gurūbu** esnāsında denizin öte tarafında bulunan İtalya sevāhili bile medd-i nazara çarpmakta bulunur (s. 41, st. 30). [gurūbu, -u]

gurūbī sā‘at: *Güneşin batış vaktini 12 olarak kabul eden ve buna göre ayarlanan saat, alaturka saat.*

1. ... beni mābeyn-i hümāyūna da‘vetle ism-i şāhānelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tāc şeklini hāvī bir mīl üzerinde hem zevālī hem **gurūbī sā‘atleri** gösterir ve haftada bir kere kurulur ma‘-kordon ihsān buyurdıkları sā‘atle ve daha sā‘ir birtakım nefis eşyā’ ile ber-ā-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 9). [gurūbī sā‘at, -ler, -i]

gurūr: *Kendini beğenme, büyüklük taslama, boş şeylerle övünme, benlik, enāniyet, kibir, azamet.*

1. **Gurūr** erbābının kārī ‘akislikten emīn olmaz (s. 54, st. 6). [gurūr]

guruş: *Osmanlı’da her dönemde ederi farklı olmak üzere 1688’den itibaren kullanılan gümüş sikke, para.*

1. Ānī olarak Der-Sa‘ādet’ten aldığım bir telgraf-nāmede bā-irāde-i seniyye 7500 **guruş** ma‘āşla Yanya ve İşkodra vilāyetleri umūr-ı māliyye müfettişliğine ta‘yīn olduğumdan yerime bir münāsibini bi’t-tevkīl ‘azīmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 5). [guruş]
2. İşkodra Vilāyeti ‘Osmanlı Şā‘irleri eserimizi tahrīr eyledigimiz esnāda kendi ārzū ve mūrāca‘at ve rızāsı üzerine 550 **guruş** ma‘āşla tekā‘üdü icrā olunarak mahdūmları Draç sancagı tahrīrat müdürü Kāzım Bey’le birlikte ikāmetle ‘ibādet ve tā‘at ve vatanın nef‘ine hizmet sūretiyle imrār-ı evkāt eylemektedir (s. 72, st. 23). [guruş]

güş eyle- *İşitmek, dinlemek, kulak vermek, ciddiye almak.*

1. Pendini **güş eyle** gel mürun Süleymānlık budur (s. 13, st. 4). [güş eyle-]
2. Elverdi **güş eyledigin** zevk-i ney sakın (s. 21, st. 7). [güş eyle-, -dik, -in]

güş kıl- *Dinlemek, kulak vermek.*

1. **Güş kıl** nāle vü efgānımı yā Mevlānā (s. 38, st. 19). [güş kıl-]

güyā: *"Sanki, ādeta, zannedersin ki" anlamlarında zarf.*

1. Benden ol vahşī civān öyle kaçır kim **güyā**
Bana meyl etmemege yāra kasem vermişler (s. 27, st. 1). [güyā]
2. Ben ba'zı şişmanları **güyā** iltifāt sūretinde ellerinden tutarak haydi seninle koşalım
derdim (s. 42, st. 16). [güyā]
3. Lākin benim de ne hāle geldigimi kendim de bilirdim ama **güyā** babayigitlik göstererek
aldırmazdım (s. 42, st. 21). [güyā]
4. Bu yemek bana öyle lezzetli geldi ki **güyā** 'ömrümde böyle lezzetli bir yemek
yememiştım (s. 43, st. 8). [güyā]

güyyā: *Sanki, ādeta.*

1. Sīnesi sūzān dili pür dag muhrik nālesi
Güyyā 'aşk ile yandı āteş-i hicrāna ney (s. 38, st. 11). [güyyā]

güç: *Başa çıkılması zor olan, emek isteyen, müşkül, çetin.*

1. Cümle mahlūka müsāvī nazar etmek **güçtür** (s. 58, st. 8). [güçtür, -tür]

güç belā: *Zorlukla, büyük güçlülle, zahmetle.*

1. Birçok tedāviye inzimām eden Akçahisar şehrinin o latīf havasının yardımıyla ve **güç belā** ile def' edebildim (s. 43, st. 18). [güç belā]

güftār: *Söz, kelam.*

1. Nazm-ı mîr-i Fehmî'yi tanzîre 'aciz-âver olur
Hâme-i Tevfik ne denli tâze **güftār** olsa da (s. 24, st. 24).[güftār]
2. Bezm-i Kanber'de suhandan gayri bir **güftār** yok (s. 51, st. 7).[güftār]
3. Kendisinin bir hayli dervîşâne eş'âr ve **güftârı** vardır (s. 55, st. 15). [güftârı, -ı]

gül-: *(Bir kimse bir şeyi tuhaf bulduğu veya bir şeye sevindiği zaman) Kesik kesik sesler çıkarmak sūretiyle duygusunu, sevinç veya hayretini açığa vurmak.*

1. **Gülmek** yok hafiflik yok vakârlı bir tâcirde ne kadar evsâf-ı 'âlîye var ise cümlesi bunlarda mevcūd bulunur (s. 45, st. 29). [gülmek, -mek]
2. 'Âşık olsa vâsıl-ı dil-ber hem ağlar hem **güler** (s. 61, st. 18).[güler, -er]
3. Mevsim-i hicrânı zikr eyler hem ağlar hem **güler** (s. 61, st. 19).[güler, -er]
4. Olsa da insân şeh-i kişver hem ağlar hem **güler** (s. 61, st. 21).[güler, -er]
5. Nev-bahâr-ı gül-sitân-perver hem ağlar hem **güler** (s. 61, st. 23).[güler, -er]
6. Duhterin tezvîc eden mâder hem ağlar hem **güler** (s. 61, st. 25).[güler, -er]
7. Anladım gülşende de güller hem ağlar hem **güler** (s. 61, st. 27).[güler, -er]
8. Vechine baktıkça ey dil-ber hem ağlar hem **güler** (s. 61, st. 29).[güler, -er]
9. 'Aşk âteşiyle her dem ey gonçe-fem dahi **gül** (s. 74, st. 8). [gül]
10. Nâz ile **gülmege** dil-berlere fem vermişler (s. 77, st. 9). [gülmege, -mek, -e]

gül: *"Gül ağacının katmerli, genellikle kokulu olan çiçeği" olmakla birlikte bu kelimeyle "sevgili" de kastedilir.*

1. **Gül** nikabın ref' edip şekvâya hâcet kalmadı (s. 15, st. 25).[gül]
2. Hakkıyâ bülbül-i dil bâg-ı vatan 'âşıkıdır
Anda gars et **gül** ü reyhânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 24). [gül]
3. Anladım gülşende de **güller** hem ağlar hem güler (s. 61, st. 27).[güller, -ler]

gül-i handân: *Açılmış gül (Sevgili).*

1. Melâhat gülşeninde istedikçe bir **gül-i handân**
'İnâd etti o bâgın bâgbânı hârı gösterdi (s. 21, st. 18). [gül-i handân]

gül-izâr: *Gül yanaklı (Sevgili).*

1. Bir peyâmın var mı âyâ **gül-‘izârim** kdadır (s. 15, st. 11). [gül-‘izârim, -ım]

gül-rûh: *Gül yanaklı (Sevgili).*

1. Tenhâ degilim ben leb-i gül-fâm ile medhûş
Gül-rûhları al eyledi mestâne hezâra (s. 40, st. 11). [gül-rûhları, -lar, -ı]
2. Gördüğünce **gül-rûhun** ol gonca-i nev-restenin
Karşısında ‘andelîb-i dil eder âh u enîn (s. 70, st. 21). [gül-rûhun, -un]

gülşen: *Gül bahçesi.*

1. Melâhat **gülşeninde** istedikçe bir gül-i handân
‘înâd etti o bâğın bâgbâni hârî gösterdi (s. 21, st. 18). [gülşeninde, -i, -(n), -de]
2. Anladım **gülşende** de güller hem ağlar hem güler (s. 61, st. 27). [gülşende, -de]
3. Gönül ki hasret ile kûy-ı dil-rübâya gider
Misâl-i murg-ı seher **gülşene** nevâya gider (s. 69, st. 21). [gülşene, -e]

gülşen-i hikmet: *Kalbî ilmin gül bahçesi.*

1. **Gülşen-i hikmete** mir’ât-ı hakikat derler (s. 58, st. 4). [gülşen-ihikmet, -e]

gülzâr: *Gül bahçesi.*

1. Bülbül-i nâlişgeri hāmûş eder **gülzârda**
Başlayınca nagme-i dil-süz ile efgâna ney (s. 38, st. 6). [gülzârda, -da]

Gülzâr: *İşkodralı Hulûsî’nin manzum risale tarzında bir eseri.*

1. İşkodra şu‘arâsına mahsûs kitâb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdûmu pederinin ba‘zı eş‘arıyla Şâhidî ve Tuhfe-i Vehbî vâdîsinde **Gülzâr** isminde manzûm bir risâlesini getirerek vesîle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını ricâ’ eylediginden ... (s. 62, st. 7). [gülzâr]

gülzâr-ı ma‘rifet: *Hünerin gül bahçesi.*

1. Edip bu nüshayı zîb-i mahâfil-i şu‘arâ

Denilse nāmına **gūlzār-ı maʿrifet** şāyān (s. 65, st. 10). [gūlzār-ı maʿrifet]

gūlzār-ı nefāset: Nefis, çok güzel gül bahçesi.

1. Sūret-i kudrete **gūlzār-ı nefāset** derler (s. 58, st. 5). [gūlzār-ı nefāset]

gümüş: Tabiatta altın, bakır, bazen platinle birlikte bulunan, altından sonra en kolay dövülüp haddelenebilen element.

1. Kimisi sattığı mālın kıymeti olan altın ve **gümüş** paraları birbirinden tefrīk ediyor (s. 45, st. 31). [gümüş]

gün: Güneş.

1. Yevm-i mevʿūdda henüz **gün** dogmadan evvel kaymakām, kadı, mal müdürü efendiler ve sāʿir baʿzı eşrāf-ı memleketle daga tırmandık (s. 42, st. 7). [gün]

gün: Gün, yirmi dört saatlik zaman dilimi.

1. Birkaç **gün** zarfında Erzurum'dan hareket ve Der-Saʿādet'e muvāsalatla on beş gün kalarak Yanya'ya gittim (s. 8, st. 7). [gün]
2. Birkaç gün zarfında Erzurum'dan hareket ve Der-Saʿādet'e muvāsalatla on beş **gün** kalarak Yanya'ya gittim (s. 8, st. 7). [gün]
3. Her mahallenin hemen büyük ve küçük ahālī-i zükürü denecek bir sūrette merkād-ı müşārün-ileyhe gidip üç **gün** ve nihāyet bir hafta kadar kalırlar (s. 14, st. 26). [gün]
4. Bir **gün** evvel birkaç kuzu ve sāʿir malzeme gönderildi (s. 42, st. 5). [gün]
5. Lākin bir **gün** sonra öyle şiddetli bir göğüs nezlesine mübtelā oldum ki böyle bir müzʿic ve zahmetli nezle görmemiştim (s. 43, st. 15). [gün]
6. Bu nezle yirmi **gün** kadar odadan dışarı çıkmamak sūretiyle bana çektirmedigi meşakkat kalmadı (s. 43, st. 16). [gün]
7. O **gün** ʿumūm ahālī mūcib-i teşvīk ve tergīb olmak ve bunlara ticāretin lezzetini tattırmak için o çarşıya giderek bu talebe efendilerden alışveriş icrā ederler (s. 45, st. 26). [gün]
8. Ben Tiran'da bulduğum yirmi **gün** zarfında üç Cum'a günü bu çarşıya devām ettim (s. 45, st. 30). [gün]
9. Ferdası **günü** sāhibleriyle hesāb görürler (s. 46, st. 1). [günü, -ü]
10. Rūz-ı Ādīne Receb māhı üçüncü **gün** idi

- Āh gitti Şeyh Selīm oldu mekân Dārü'l-cinān (s. 49, st. 21). [gün]
11. "Birkaç **gün** sonra gelir alırım" dedi (s. 52, st. 15). [gün]
 12. Ceddinin eş'arını getiren genç efendi birkaç **gün** sonra gelip kitābları aldı (s. 53, st. 20). [gün]
 13. Bundan bir **gün** sonra idi ki kadı efendiyle birlikte yukarıda tercüme-i hālını kaydettiğim Şeyh Hālīmī Efendi dergāhına gitmiştim (s. 56, st. 30). [gün]
 14. 1292/1875-76 senesinde Diyārbekir, Ma'mūretü'l-'azīz, Sīvās heyet-i islāhiyye serkomiseri Ābidīn Paşa ile devren Ma'mūretü'l-'azīz'e gelip on beş **gün** kadar ikāmet eylediğimiz sırada orada muhāsebeci idi (s. 64, st. 20). [gün]
 15. Bir **gün** sonra Akçahisar ve Tiran ile havālīsine 'ā'id olmak üzere on iki şā'ir ile velādetleri ve vefātlarını verir (s. 71, st. 22). [gün]

gün: *Gündüz; günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü, "gece" karşıtı.*

1. **Günlerin** en uzun zamānı olan Temmuz ayında idi (s. 42, st. 6). [günlerin, -ler, -in]

günbet-i vālā: *Yüksek kubbe.*

1. ... Dolma mevki'inde Hacı Mustafā Baba nām zātın türbesini inşā eylediği **günbet-i vālānın** 'ibāre ve tārīhi de budur (s. 59, st. 25). [günbet-i vālā, -nın]

günden güne: *Gün geçtikçe, git gide, her gün biraz daha.*

1. Artık mecāle karārım kalmadığından hemān sā'at oradan hareket ve seyr-i serī' ile Manastır şehrine muvāsalatla rüz u şeb nālān ü giryān olarak māsivāyı bütün bütün terk ve **günden güne** ārzū-yı merg eyledim (s. 28, st. 24). [günden güne]

gündüz: *Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün; gündüzleyin, gündüz vaktinde.*

1. Her gece āh u feryād hasretle san'atımdır
Gündüz işim o bed-hū cānān ile keş-ā-keş (s. 62, st. 18). [gündüz]

güneş: *Güneş.*

1. ... Adriyatik denizi Akçahisar'a pek yakın bir mesâfede bulunur zannolunur ve hele açık havalarda **güneşin** gurûbu esnâsında denizin öte tarafında bulunan İtalya sevâhili bile medd-i nazara çarpmakta bulunur (s. 41, st. 30). [*güneşin, -in*]

günü gel-: *Bir şeyin yapılması için uygun zamanın gelmesi.*

1. Her mahallenin sırası ve **günü geldi** mi meşâyih-i kirâm ve sâ'ir pîr ü civân bir araya toplanır bayraklar açılır, sancaklar çekilir, tabl-ı nevbet vurulur (s. 14, st. 23). [*günü gel-, -di*]

gürle(r/yip) dur-: *Kalın, tok ve gür bir sesle anlatmak.*

1. İslâm hükümetlerinin vukû'ât-ı muzafferânelerini nakl ve hikâye eyledikçe iftihâr damarları kabarıp **gürler dururmuş** (s. 76, st. 6). [*gürle(r/yip) dur-, -(u), -r, -muş*]

güzârende-i evkât: *Vakit geçiren.*

1. ... ve 'arz-ı hâlcilige sülûk ile te'mîn-i ma'îşet ederek **güzârende-i evkât** ve iki sene mikdârı zebân-ı şeker-efşân-ı Fârisînin tekemmülünü mu'tâd eyledigimden lisân-ı mezkûr dahi bana keşf oldu ... (s. 28, st. 28). [*güzârende-i evkât*]

güzel: *Taşıdığı üstün nitelikler veya isteğe uygun olması sebebiyle insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran; iyi.*

1. ... Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olmuş ve **güzel** hizmetler etmiş ve vâlîliğinin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88'de vefâtı vukû' bularak yerine birâderi Kara Mahmûd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta'yîn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*güzel*]
2. Yanında bir de **güzel** bir çeşme vardır (s. 23, st. 20). [*güzel*]
3. Şi'ir ve inşâda heveskâr olarak **güzel** eserler yazmaya başladı (s. 25, st. 23). [*güzel*]
4. ... Haleb şehrine ugranılmış ve müşârün-ileyh ile birinci ve son def'a olarak mülâkât eyleyip tevârîh ve edebiyâta dâ'ir **güzel** sohbetler icrâ edilmiş (s. 36, st. 24). [*güzel*]
5. Akçahisar'da bulduğum müddetçe Toptan-zâde hânedânının cediti Âdem Aga'nın konağı olup el-hâletü hazîhi hükümet konağı bulunan cihân-nümâ hânedâde ikâmet eyledigimden nazargâhımda bulunan sâha-i berr ü bahr pek **güzel** bir manzara-i dil-güşâ irâ'e eylediginden bunun daha fevkine çıkararak Sarı Saltık Baba makâmını da ziyâret etmek ârzüsünde bulundum (s. 42, st. 3). [*güzel*]
6. Maşa'allâh ne **güzel** koşuyorsunuz derdim (s. 42, st. 19). [*güzel*]

7. Biz pek **güzel** bir tenezzüh ve teferrüc icrâ ederken yemek hâzır olduğunu haber verdiler (s. 43, st. 6). [güzel]
8. Denilebilir ki meşhûr-ı dünyâ olan ‘Osmanlı tarz mi‘marîsi alınarak Arnavutluk’a mahsûs olan uslûb-ı mi‘mârî birleştirilmiş ve her ikisinden **güzel** bir tarz-ı mahsûs zuhûra getirilmiştir (s. 45, st. 13). [güzel]
9. Bu tarz-ı mi‘mârînin en **güzel** numûneleri Tiran şehrinde vâki‘ Mollâ Bey ve Süleymân Paşa Câmî‘-i şerîfleridir (s. 45, st. 14). [güzel]
10. İşkodra şâ‘irlerini kayd eyledigim esnâda bir gün oda kapısı açılarak on altı on yedi yaşında genç ve gâyet **güzel** bir efendi girdi (s. 52, st. 13). [güzel]
11. Ahfâdından mütehayyiz zâtlar ve **güzel** şâ‘irler zuhûr etmiştir ki cümlesi mahallerinde mezkûrdur (s. 59, st. 28). [güzel]
12. Tiran ve İşkodra şu‘arâsiyla müşâ‘areler icrâ etmekle ber-â-ber pây-ı taht-ı saltanat-ı seniyye şu‘arâsının âsârına da **güzel** nazîreler yazmıştır (s. 60, st. 6). [güzel]
13. Bu **güzel** ‘âdet hakîkten pek hoşuma gitti (s. 61, st. 12). [güzel]
14. Şu‘arâ-yı eslâf ve mu‘âsirîne **güzel** cevâblar vermiştir (s. 69, st. 10). [güzel]
15. Yazısı pek **güzel** ve imlâsında en zekî bir Türk edîbi gibi aslâ yanlış yok îfâdesi gâyet selîs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [güzel]
16. El-hâletü hazîhi o **güzel** hatt-ı destiyle yanımda mevcûddur (s. 71, st. 24). [güzel]

güzel: Çekici, cazip kimse (Sevgili).

1. Hâne-i dilde komaz nakş-ı nukûş-ı gayrı
Lutf ile cilveger oldukda **güzel** sûret-i ‘aşk (s. 18, st. 2). [güzel]

güzel ol-: İnsanda hoş giden bir etki ve estetik duygu uyandıran şeyin niteliğine sahip olmak.

1. Ta‘lîk hattıyla elimize geçen ba‘zı eş‘arının üstünde li-muharririhî ‘ibâresi bulunmagla hatt-ı destinin dahi **güzel olduğu** anlaşılıyor (s. 16, st. 19). [güzel ol-, -duk, -u]
2. Mûsikîye âşinâ ve sadâsı **güzel olduğundan** evvelâ İşkodra’da Sultân Bâyezîd-i Velî câmî‘inde mü‘ezzin ve mu‘ahharen İskelebaşı’nda Kara Hüseyin câmî‘inde hatîb-i dilnişîn oldu (s. 40, st. 5). [güzel ol-, -duk, -u, -(n), -dan]

güzellik: Göze, kulağa hoş gelen veya taşıdığı üstün niteliklerle insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran şey veya hâlin durumu.

1. Asāleti ve hüsn-i terbiyyesi hasebiyle ba‘zı vülāt-ı ‘izām kendisine hürmet ederek mühürdârlıklarında istihdām ve yazısının dahi **güzelliği** sebebiyle mazhar-ı ikrām olmuştur (s. 72, st. 19). [*güzelliği, -i*]

güzergāh: *Yolüstü uğranılacak, geçilecek yer.*

1. Bu ‘abd-i āciz 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 Ma‘mūretü’l-‘azīz vilāyeti defterdārlığına bi’t-ta‘yīn mahāll-i me‘mūriyyete esnā-yı ‘azīmetimde **güzergāh** olan Haleb şehrine ugranılmış ve müşārün-ileyh ile birinci ve son def‘a olarak mülākāt eyleyip tevārīh ve edebiyāta dā‘ir güzel sohbetler icrā edilmiş (s. 36, st. 23). [*güzergāh*]

3.3.10. H

habāset: *Habislik, kötülük, alçaklık.*

1. **Habāset** gerdine ālūd olan olmaz kerīmü'l-hulk
Tahāretsiz huzūr-ı ʿizzete vazʿ-ı cebīn olmaz (s. 54, st. 12). [*habāset*]

haber al-: *(Birine bir şey hakkında) Bilgi erişmek; duyulmak, işitilmek.*

1. Ahfādından zāviyede bulunan dervīş yeni gelen bir müfettişle heyet-i hükümetin ʿazīmet etmelerini **haber aldığı** gibi zāviyeyi kapatarak Martin tüfegini alarak oradan tarlalara dogru savuşmuştur (s. 56, st. 16). [*haber al-, -dik, -i*]
2. İşte şu hāli gözümle görünce sāhib-tercüme Hādım Efendi'nin hafidi dervīşin tekyeye bir hātırlı me'mūr gelmekte olduğunu **haber alınca** tüfegini kaptığı gibi sahrā'lara firār etmesi husūsundakimecbūriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [*haber al-, -ınca*]
3. İşkodra şu'arāsına mahsūs kitāb yazdığımı **haber alan** otuz beş yaşlarında mahdūmu pederinin ba'zı eş'arıyla Şāhidī ve Tuhfe-i Vehbī vādīsinde Gülzār isminde manzūm bir risālesini getirerek vesīle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolanmasını ricā eylediğinden ... (s. 62, st. 7). [*haber al-, -an*]
4. ... zindāncıların "Lebbeyk" diye istihzā ettiklerini **haber aldığı** anda elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile münādīler vāsıtalılarıyla ... (s. 76, st. 15). [*haber al-, -dik, -i*]

haber alın-: *(Birine bir şey hakkında) Bilgi erişmek; duyulmak, işitilmek.*

1. ... dīvān-ı eş'arından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu **haber alınmağla** kaymakām ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben zāviye-i mezkūreye ʿazīmet olunmuş ... (s. 56, st. 14). [*haber alın-, -mak, -la*]

haber ver-: *Bir şeyi bildirmek.*

1. Biz pek güzel bir tenezzüh ve teferrüc icrā ederken yemek hazır olduğunu **haber verdiler** (s. 43, st. 7). [*haber ver-, -di, -ler*]
2. Bināen-aleyh hātırından çıkılamayacak bir me'mūr gelmekte olduğunu **haber verdiler** mi zāviyeyi kapatıp firār etmekten başka çāre bulamadım (s.56, st. 26). [*haber ver-, -di, -ler*]

3. Ahlāk-ı hasene sâhibi sahihü'l-i'tikâd bir mîr-i kemâlât-sîmât olduğunu **haber verenler** zâde-i tabî'atı olmak üzere Fârisî bir münâcâtını irâ'e eylediler (s. 60, st. 7). [*haber ver-, -en, -ler*]

haberim ol-: *Bir şeyi duymuş, işitmiş olmak.*

1. Lâkin evvelki 'azîmetimde **haberim olsaydı** veyâhüd şu teşebbüsümden sonra bir kere daha gidilseydi elbette daha pek çok ziyâde şeyler bulacaktım (s. 9, st. 23). [*haberimol-, -sa, -(y), -dı*]

hacâlet: *Mahcubiyet, utanma.*

1. Olur **hacâlet** ile tîre-dîde-i hürşîd
Niğâh kılssa bu hüsn ile bî-nikâb sana (s. 37, st. 30). [*hacâlet*]

hacât: *İstekler, dilekler.*

1. Eyle is'âf ile **hacâtımı** dil-şâd beni (s. 39, st. 15). [*hacâtımı, -ım, -i*]

hacca git-: *Hac zamanında Mekke'ye gidip Kabe'yi ziyaret etmek, hacı olmak.*

1. Vâlîye hizmet eden **Hacca giderse** müjdelik
Ka'be'den tekrâr vâlîye gelirse mürdelik (s. 52, st. 5). [*hacca git-, -er, -se*]
2. Çıkar mı süfle kesb-i câh ile çâh-ı sefâletten
Giderse Hacca har-mühre gelip dürr-i semîn olmaz (s. 54, st. 11). [*haccagit-, -er, -se*]

hacc-ı şerîfe 'azîmet et-: *Hacca gitmek. Hac zamânında Mekke'ye gidip Kâbe'yi ziyâret etmek, hacı olmak.*

1. Şöyle ki vâlî-i memleketin hizmetinde bulunan bir zât 1250/1834-35 senesinde ziyâretine gelerek **hacc-ı şerîfe 'azîmet edeceğinden** râsime-i vedâ'ı icrâ eyledikten sonra 'acebâ tekrâr 'avdet edip etmeyeceği su'âline karşı şu beyti bi'l-bedâhe inşâd ederek okumuştur (s. 52, st. 4). [*hacc-ı şerîfe 'azîmet et-, -e-ecek, -i, -(n), -den*]

hâcet kalma-: *(Artık) Gerekli olmamak, ihtiyaç kalmamak.*

1. Gül nikābın ref^c edip şekvāya **hācet kalmadı** (s. 15, st. 25). [*hācet kalma-, -dı*]
2. Cennet-i rüyün görüp dünyāya **hācet kalmadı** (s. 15, st. 26). [*hācet kalma-, -dı*]
3. Kadd-i mevzūnun görüp ey şāh-ı hūbānım benim
Serv-i bāg-ı Cennet ü Tūbāya **hācet kalmadı** (s. 16, st. 2). [*hācet kalma-, -dı*]
4. Rūh-bahşādır sözün Ğisā'ya **hācet kalmadı** (s. 16, st. 4). [*hācet kalma-, -dı*]
5. Mihr-i dīdāra mukābil feyz ile buldum kemāl
Encüm-i Zühre, Kamer, Cevzāya **hācet kalmadı** (s. 16, st. 6). [*hācetkalma-, -dı*]
6. Bendedir hamr-ı ezel sahbāya **hācet kalmadı** (s. 16, st. 8). [*hācetkalma-, -dı*]
7. Serserī gezdim cihān iklīmini Mecnūn gibi
Dilde buldum yārımı Leylāya **hācet kalmadı** (s. 16, st. 10). [*hācetkalma-, -dı*]
8. Yār ile yār olmuşam Dārāya **hācet kalmadı** (s. 16, st. 12). [*hācetkalma-, -dı*]

Hacı ‘Abdullāh Girizevī: *İşkodralı Hulūsi'nin dedesi.*

1. İsmi ‘Abdullāh pederinin ismi Hamza onun pederinin ismi **Hacı ‘Abdullāh Girizevī’dir** (s. 62, st. 2). [*hacı ‘abdullāh girizevī, -dir*]

Hacı Bektāş-ı Velī dergāh-ı şerīfi: *Hacı Bektaş Velī Dergāhı (Külliyesi), Nevşehir’in Hacıbektaş ilçesinde Hacı Bektāş-ı Velī'nin (ö. 669/1271 [?]) türbesi etrafında teşekkül eden külliye, Bektaşılığın “pīr evi” olarak kabul edilmektedir.⁵⁰*

1. Ondan **Hacı Bektāş-ı Velī dergāh-ı şerīfine** gidip cā-niṣīn-i Hacı Bektāş-ı Velī olan Hākī ‘Alī Dede’den ahz-ı dest-i icāzet eyledi (s. 55, st. 1). [*hacı bektāş-ı velī dergāh-ı şerīfi, - (n), -e*]

Hācī Bey: *Kürd Aga-zāde Hacı ‘Ömer Bey. Palu kazası kaymakām vekili.*

1. **Hācī Bey** geldi şitā etmedik irsāl-i hatab
Bu gidişle neye müncer olur ahvāl-i hatab (s. 68, st. 9). [*hācī bey*]

Hacı Edhem Bey: (d. ??/? - ö. 1265/1848-49) *Tiranlı Rızā Bey'in babası. Tiran'ın ileri gelen ailelerinden birine mensuptur. Babası Mollā Bey'dir. Bir müddet Tiran'da mütesellimlik yapmıştır. Şiirleri zayıf da olsa şairlik yönü vardır.*

⁵⁰ Tanman, 1996, s. 459-471

1. Pederi **Hacı Edhem Bey** 1265/1848-49 tārīhinde Tiran'da vefāt etmiş onun pederi Mollā Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehīd edilmiş ... (s. 72, st. 11). [*hacı edhem bey*]

Hacı Edhem Şehīdī Bey: (d. ?/? - ö. 1265/1848-49) Tiranlı Rızā Bey'in babası. Tiran'ın ileri gelen ailelerinden birine mensuptur. Babası Mollā Bey'dir. Bir müddet Tiran'da mütesellimlik yapmıştır. Şiirleri zayıf da olsa şairlik yönü vardır.

1. İsmi 'Alī Rızā pederinin ismi āti't-tercūme **Hacı Edhem Şehīdī Bey** onun pederinin ismi Mehmed Mollā Bey ... (s. 72, st. 10). [*hacı edhem şehīdī bey*]

Hacı Hamza: (ö. 940/1533-34) Akçahisar'ın manevī büyüklerinden Hacı Hamza Efendi.

1. Ādem Aga'nın meşāyih-i kirāmdan **Hacı Hamza** nām zāta inşā eylediği türbenin kitābesi de şöyledir (s. 59, st. 23). [*hacı hamza*]

Hacı Hamza türbesi: Akçahisar'ın manevī büyüklerinden Hacı Hamza Efendi'nin (ö. 940/1533-34) mezarı/türbesi.

1. Sāhibü'l-hayrāt Ādem Aga'nın **Hacı Hamza türbesini** inşā eylediği tārīh sene 1192/1778 (s. 59, st. 24). [*hacı hamza türbesi, -(s), -i, -(n), -i*]

Hacı Mustafā Baba: Akçahisar'ın manevī büyüklerinden olup türbesinin de içerisinde bulunduğu tekkesi "Dolma Tekkesi" adıyla da bilinmektedir.

1. ... Dolma mevki'inde **Hacı Mustafā Baba** nām zātın türbesini inşā eylediği günbet-i vālānın 'ibāre ve tārīhi de budur (s. 59, st. 25). [*hacı mustafā baba*]

Hacı Mustafā Efendi tekyesi: Ermiş kişilerden olduğu sanılan Hacı Mustafā Efendi'nin Akçahisar kalesi iç kısımlarında Dolma adıyla anılan yerde bulunan tekkesi.

1. Akçahisar kal'esi derūnunda Dolma ta'bīr olunan mahalde **Hacı Mustafā Efendi tekyesi** vardır ve yanında Şeyh Şucā' merkādı mevcūddur (s. 41, st. 19). [*hacı mustafā efendi*]
2. Lākin Ādem Aga merhūmun Akçahisar kal'esinde Dolma denilen mahalde mazanne-i kirāmdan **Hacı Mustafā Efendi tekyesi** civārında yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış mezārına gidip ziyāret ettim (s. 59, st. 11). [*hacı mustafā efendi tekyesi*]

Hacı ‘Ömer Sūzī Efendi: *Tiranlı bir şair.*

1. Tiran fuzalāsından āti’t-tercüme **Hacı ‘Ömer Sūzī Efendi** rihletinden te’essürünü hāvī ma‘-mersiye dil-sūz birtārīh inşād etmiştir (s. 48, st. 4). [*hacı ‘ömer sūzī efendi*]

Hādīm: *İşkodralı Hādīm'in mahlası.*

1. Zāt-ı ‘ālīlerinde Seyyidü'l-kavmi hādīmuhum sıfat-ı mādihasını ihrāza liyākat hāsıl olduğu cihetle mürşid-i bī-nazīrleri cānībinden kendisine **Hādīm** mahlası ihdā’ ve ilbās-ı libās-ı meşīhatla kām-yāb edildi (s. 56, st. 7). [*hādīm*]

Hādīm Efendi: (d. ??/? - ö. 1220/1805-06) *Asıl adı Hasan olup Tiran'da şeyhülislam olarak tanınan Kadirī şeyhi Şeyh Abdüsselam-ı Tirnī'ye intisap eden bir şairdir.*

1. İşte şu hāli gözümle görünce sāhib-tercüme **Hādīm Efendi'nin** hafīdi dervīşin tekyeye bir hātırlı me’mūr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrā’lara firār etmesi husūsundaki mecbūriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 18). [*hādīm efendi, -nin*]

hādīsāt-ı mü’essife: *Üzücü olaylar.*

1. Lākin ba‘zı mu‘zib hicret-i seniyyenin bin tārīhinden sonra zuhūra gelen **hādīsāt-ı mü’essifeden** bahis açarak bunun nakl ve hikāyesini ricā’ ederlerdi (s. 76, st. 7). [*hādīsāt-ı mü’essife, -den*]

hadīsü's-sin: *Taze, nev-civan,⁵¹ yaşı genç.*

1. İşkodra’da bulunduğu esnāda henüz **hadīsü's-sin** iken pederinin vāki‘ olan iltimāsı üzerine zādegānlığa hürmeten büyük birāderi Mahmūd Paşa ile birlikte 1243/1827-28 senesinde ‘uhdelerine rütbe-i refī‘a-ı mīr-i mīrānī tevcih buyurulmuş ... (s. 35, st. 10). [*hadīsü's-sin*]

⁵¹ Ebūzziyā Mehmed Tefik, 1891

hafid: *Erkek torun.*

1. İşkodra vālī-i esbakı Koca Mustafā Paşa'nın **hafidi** kezālik İşkodra vālī-i sâbıkı Mustafā Paşa'nın mahdūmu ve şeyhü'l-vüzerā āti't-tercūme Şerīfī Mustafā Paşa merhūmun pederi Āsaf Paşa'dır (s. 19, st. 13). [*hafīdi, -i*]
2. Mertebe-i kutbiyyet ve tercūme-i hāl-i pür fazīletlerini hāvī **hafidleri** sâhib-tercūme Şeyh Selīm Hālīmī Efendi ma'⁠-tārīh şu Fārisī manzūmeyi inşād etmiştir (s. 46, st. 15). [*hafīdleri, -ler, -i*]
3. Şeyh Hālīmī Efendi dergāhına gitmiştim. **Hafidi** bulunan şeyh fāzıl ve kibār bir adam idi (s. 56, st. 31). [*hafīdi, -i*]
4. İşte şu hālî gözümle görünce sâhib-tercūme Hādım Efendi'nin **hafidi** dervīşin tekyeye bir hātırlı me'mūr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrā'lara firār etmesi husūsundaki mecbūriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 18). [*hafīdi, -i*]

hafif: *Etki gücü az olan.*

1. Birkaç lokma yedikçe su içer hāzım ve **hafif** suyu içtikçe yemege Rüstemāne hamle ederdim (s. 43, st. 14). [*hafif*]

hafiflik: *Ağırbaşlı ve ciddī olmama durumu, hoppalık.*

1. Gülmek yok **hafiflik** yok vakārlı bir tācirde ne kadar evsāf-ı 'ālīye var ise cümlesi bunlarda mevcūd bulunur (s. 45, st. 29). [*hafiflik*]

Hāfiz: (ö. 792/1390 [?]) *Asıl adı Hāce Şemseddin Muhammed olan Hāfiz-ı Şīrazī İnan'ın önde gelen lirik şairlerindendir.*

1. 'Örfī, Sa'dī, Hāfiz, Selmān, Hasan, Enverī, Tālib, Feyzī, Sā'ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hākānī gibi İnan şu'arāsının ve Bāki, Ne'fī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā'ilī, Mezāki, Şehrī, Cevrī, Nābī, Nedīm, Nahīfī, Rāgıb Paşa gibi 'Osmanlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütāla'adan ayırmazdı (s. 20, st. 10). [*hāfiz*]
2. Bir taraftan Firdevsī, Hākānī, Sa'dī, **Hāfiz** gibi şu'arā-yı be-nāmın āsārını mütāla'a ve diğer taraftan da eş'ār ve āsār-ı 'Arabiyye ile mümārese hāsıl eyledim (s. 28, st. 31). [*hāfiz*]

hāfıza: *İdrak edilen, algılanan, öğrenilen şeyleri zihinde tutma ve hatırlama hassası, bellek.*

1. Pek tuhaf hikâyelerini söylediler ve **hâfizalarında** olan ba'zı beyitlerini okudular ... (s. 52, st. 19). [*hâfizalarında, -lar, -ı, -(n), -da*]
2. Natûk ve mütekellim ve zarîf ve kuvve-i hâfızası vâsi' ve birçok âsâr-ı kıymetdâr-ı eslâf **hâfızasında** menkûş bir pîr-i ma'ârif-semîr olmakla ber-â-ber ... (s. 72, st. 25). [*hâfızasında, -(s), -ı, -(n), -da*]

hafta: *Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem.*

1. ... beni mâbeyn-i hümâyûna da'vetle ism-i şâhânelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tâc şeklini hâvî bir mîl üzerinde hem zevâlî hem gurûbî sâ'atleri gösterir ve **haftada** bir kere kurulur ma'kordon ihsân buyurdıkları sâ'atle ve daha sâ'ir birtakım nefîs eşyâ ile ber-â-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 9). [*haftada, -da*]

hâhiş: *Arzu, istek.*

1. İçince **hâhişin** artar nedir bu keyfiyyet
Verir mi hûnum 'aceb neş'e-i şarâb sana (s. 37, st. 26). [*hâhişin, -in*]

hâhiş-i nûş-ı şarâb-ı nâb: *Hâlis şarabı içme arzusu.*

1. Olaydı **hâhiş-i nûş-ı şarâb-ı nâb** sana
Olurdu sāgar-ı zerrîn âfitâb sana (s. 37, st. 24). [*hâhiş-i nûş-ı şarâb-ı nâb*]

hâ'iz: *Sâhip, mâlik, taşıyan.*

1. Câmi'leri latîf ve Arnavutluk'a mahsûs tarz-ı mi'mârîyi **hâ'izdirler** (s. 45, st. 11). [*hâ'izdirler, -dir, -ler*]

hâ'iz ol-: *Herhangi bir niteliği taşımak, ona sahip olmak.*

1. ... sabâvetten beri **hâ'iz olduğu** mîr-i mîrânlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi'l-iltimâs sâniye rütbesine tahvîl ettirerek ... (s. 36, st. 3). [*hâ'iz ol-, -duk, -u*]

hâ'iz-i şi'r ü inşâ ol-: *Şiir ve inşâ sahibi olmak.*

1. Evā'il-i hālinden İşkodra ve Tiran şehirlerinde tahsîl-i kemâlât ederek **hâ'iz-i şî'ir ü inşâ olduğundan** havālîsi şu'arâsiyla müşâ'aresi vukû' bulmuştur (s. 23, st. 28). [*hâ'iz-i şî'ir ü inşâ ol-, -duk, -u, -(n), -dan*]

hāk: *Toprak.*

1. **Hākini** vardır yeri İşkodra'nın medh eylesem (s. 30, st. 1). [*hākini, -i, -(n), -i*]
2. **Hāke** defnoldu sadākat Kānî (s. 37, st. 9). [*hāke, -e*]

Hak: *Allah.*

1. Biz 'ibādet etmeziz Cennet için 'ābid gibi
Hak cemālîdir ezelden maksad-ı aksā bize (s. 18, st. 21). [*hak*]
2. 'Aşk iste **Hak'dan** isteme bir gayri şey sakın (s. 21, st. 8). [*hak'dan, -dan*]
3. **Hak** vere Cennet-i 'ulyāda mekân-ı a'lā (s. 25, st. 9). [*hak*]

hak: *Gerçek, doğru.*

1. İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa'nın ser-kâtibi olup 1270/1853-54 senesinde vefât eden 'Ömer Sırrî Efendi Gogola hakkında söylediği târîh isim ve mahlası hāvî olmakla ber-â-ber **hak** budur ki tamāmi-i îfādeyi cāmi'dir (s. 73, st. 4). [*hak*]

Hak te'ālā cümle hatâlardan emîn eylesin: "Yüce Allah bütün yanlışlardan uzak eylesin" anlamında bir dua ifadesi.

1. **Hak te'ālā eylesin cümle hatâlardan emîn** (s. 71, st. 4). [*hak te'ālā cümle hatâlardan emîn eylesin*]

hak ver-: *(Birinin) Haklı olduğunu kabul etmek.*

1. ... Hādîm Efendi'nin hafîdi dervîşin tekyeye bir hâtırlı me'mûr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrâ'lara firār etmesi husûsundaki mecbûriyyetine yerden göge kadar **hak verdim** (s. 57, st. 19). [*hak ver-, -di, -m*]

Hākānī: (ö. 595/1199) Künyesi "Efdalüddīn Bedīl (İbrāhīm) b. Alī" şeklinde olan İranlı kaside şairi Hākānī-i Şīrvānī'nin bütün tezkirelerde adı İbrahim olarak geçmektedir.⁵²

1. ... Sā'ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, **Hākānī** gibi İran şu'arāsının ve Bāki, Nef'ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā'ilī, Mezāki, Şehrī, Cevrī, Nābī, Nedīm, Nahīfī, Rāgıb Paşa gibi 'Osmānlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütāla'adan ayırmazdı (s. 20, st. 11). [hākānī]
2. Bir taraftan Firdevsī, **Hākānī**, Sa'dī, Hāfız gibi şu'arā-yı be-nāmin āsārını mütāla'a ve diger taraftan da eş'ār ve āsār-ı 'Arabıyye ile mümārese hāsıl eyledim (s. 28, st. 31). [hākānī]

hākān-ı esbak: Bir önceki hükümdardan daha önceki hükümdar.

1. İşkodra'dan infikākımdan dört beş sene sonra hayatta olduğu 1320/1902-03 senesinde **hākān-ı esbak** merhūm ve magfūr Sultān 'Abdü'l-hamīd-i sānī hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde gayr-i mükerrer yedi tārīhi hāvi olarak gördüğüm dört beyitli manzūme-i tārīhiyyeleri ile anlaşıyordu (s. 23, st. 2). [hākān-ı esbak]

hākān-ı sâbık: Önceki padişah.

1. Lākin bī-emān bir insāfsız bu kumāşları **hākān-ı sâbık** merhūm ve magfūr Sultān Mehmed Reşād Hān hazretleri inşād buyurdıkları gazel-i şāhānelerine icrā eylediğim tahmīsi takdīr ederek ... (s. 46, st. 7). [hākān-ı sâbık]

hakāyık: Hakikatler, gerçekler.

1. Eger dīvān-ı eş'ārını ve sâ'ir kitāblarını görmege bahl-i zamān mānī' olmasaydı kim bilir o muhīt hakkında daha ne kadar **hakāyık** meydāna çıkacaktı (s. 57, st. 21). [hakāyık]

hākān-ı fenā: Fānī dünya.

1. Ez-cümle cedd-i 'ālīleri Şeyh Receb Efendi bir mürşid-i sāhib-vukūf olarak bu **hākān-ı fenāda** yüz on dokuz sene mu'ammer olmuştur (s. 46, st. 14). [hākān-ı fenā, -da]

⁵² Yazıcı, 1997

Hākī ‘Alī Dede: *Hacı Bektāş-ı Velī'nin vekili olan Bektāşī dedelerindedir. Hacı Bektāş-ı Velī Külliyesi haziresinde medfundur.*

1. Ondan Hacı Bektāş-ı Velī dergāh-ı şerīfine gidip cā-nişīn-i Hacı Bektāş-ı Velī olan **Hākī ‘Alī Dede’den** ahz-ı dest-i icāzet eyledi (s. 55, st. 1). [*hākī ‘alī dede, -den*]

hakikat: *Allah’a erişme yolundaki dört makamdan üçüncüsü [diğerleri şeriat, tarikat, mārifet’tir. Bu makamda kul, hakikī fāil olan ve tecellī yoluyla ālemlerde zuhur eden Cenābihakk’ın sıfatlarını, kāinattaki tasarruf ve irādesini, gizlediği ve açıkladığı şeyleri, kazā ve kaderi müşāhede eder].*

1. Hem şerī‘at hem tarikat hem **hakikat** ‘ārifi
Zāt idi eylerdi hep ikrār ü tasdik bi’l-cinān (s. 49, st. 11). [*hakikat*]

hakikaten: *Gerçekten, gerçek manada.*

1. Ve **hakikaten** ba‘zıları da pek fasīh Fārisī konuşmaga başladılar (s. 8, st. 17). [*hakikaten*]
2. **Hakikaten** bu manzara-i bedī‘a karşısında hayrān kaldım (s. 46, st. 1). [*hakikaten*]
3. Hālet-i ihtizārda böyle tavīl bir kasīde inşād **hakikaten** büyük bir fazīlettir (s. 48, st. 21). [*hakikaten*]
4. Dīvān-ı āsārını okudum. **Hakikaten** pek tuhaf sözler gördüm (s. 52, st. 19). [*hakikaten*]
5. İşkodralı Hamdī’nin **hakikaten** garīb mazmūnları ve bulunmaz me‘ālleri vardır (s. 53, st. 23). [*hakikaten*]
6. Görülüyor ki Ādem Aga **hakikaten** sāhib-hayr ve hüsn-i tedbīr sāhibi bir zāt imiş (s. 59, st. 27). [*hakikaten*]
7. Bu güzel ‘ādet **hakikaten** pek hoşuma gitti (s. 61, st. 12). [*hakikaten*]

hakīmāne: *Bilgeye yakışır tarzda, bilgece; etkili, güçlü.*

1. Eş‘arı **hakīmāne** beligāne edibāne mütevāzı‘ānedir (s. 12, st. 24). [*hakīmāne*]

hakīr: *Eskiden bir kimsenin kendisi için kullanıldığı tevāzu sözü, bendeniz, kulunuz (Çāker).*

1. ... Rümeli vālīliğine ta‘yīn olunan Ahmed Zekeriyā Paşa kadr-dān bir müşīr-i fā‘ikū’l-akrān olduğundan bu **hakīri** kethüdā kātibi ta‘yīn ederek fakr u felāketten tahlīse himmet eyledi (s. 29, st. 4). [*hakīri, -i*]

hakir: Eskiden bir kimsenin kendisi için kullanıldığı tevāzu sözü, bendeniz, kulunuz (Ali Emirî).

1. Bu **hakir** zāviyelerine ‘azîmet ederek rûh-ı şerîflerine Fâtiha-hân oldum (s. 48, st. 13). [hakir]

hakk: Yapılan bir işin maddî veya manevî karşılığı.

1. Şîve-i nesrini ta‘bîr edemem
Ne desem **hakkımı** tahrîr edemem (s. 65, st. 24). [hakkını, -ı, -(n), -ı]

Hakkî: İşkodralı-zade Hasan Hakkî Paşa'nın mahlası.

1. Hayf ki Rûm diyârında **Hakkî'dan** gayri
Kimesne bilmedi kadr ü behâ-yı Mevlânâ (s. 31, st. 7). [hakkî'dan, -dan]
2. Hayf ki Rûm diyârında **Hakkî'dan** gayri
Kimesne bilmedi kadr ü behâ-yı Mevlânâ (s. 33, st. 13). [hakkî'dan, -dan]
3. Bende-i Mollâ-yı Rûm'um çok mudur **Hakkî** eger
Her nefes dem-sâz olursa bu dil-i nâlâna ney (s. 38, st. 16). [hakkî]

hakkı-çün: Hakkı için, ... nin hürmetine.

1. Gel Muhammed **hakkı-çün** gel kardaşım cânım yigit (s. 27, st. 11). [hakkı-çün]

Hakkî-i zâr: İnleyen/ağlayan Hakkî.

1. Fütâde-i elem-i ‘aşk cân-güdâzındır
Düşer mi **Hakkî-i zârından** ictinâb sana (s. 38, st. 2). [hakkî-i zâr, -ın, -dan]

hakkında: Birine veya bir şeye ait olan, onunla ilgili.

1. İşkodra şu‘arâsı **hakkında** tedkîkâtımı gören mütefekkirîn yalnız İşkodra’da değil Akçahisar ve Tiran gibi kazâlarda dahi birçok ‘Osmânlı şu‘arâsı bulacağımı beyân eylediler (s. 9, st. 19). [hakkında]
2. ‘Osmânlı şâ‘irleri **hakkındaki** tetebbu‘âta teşebbüsüm İşkodra’ya son ‘azîmetimde idi (s. 9, st. 22). [hakkındaki, -ki]

3. ... 1320/1902-03 senesinde hākān-ı esbak merhūm ve magfūr Sultān ‘Abdū'l-hamīd-i sānī hazretleri **hakkında** İstanbul gazetelerinde ... (s. 23, st. 2). [*hakkında*]
4. Ola **hakkında** hümāyūn baht-ver (s. 23, st. 12). [*hakkında*]
5. Mu‘ārızı bulunan bir zāt tarafından İşkodra vālisi Mustafā Paşa’ya ‘aleyhinde şiddetli şikāyetler tevālī edince merkūmu celbederek eger bir daha **hakkında** efendisi olan İşkodra vālisine şikāyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdīm etmek sūretiyle (s. 23, st. 24). [*hakkında*]
6. İki Türkī ve bir Fārisī gazelleriyle Mevlānā Celālū'd-dīn-i Rūmī hazretleri **hakkında** bir manzūmelerinin tastīriyle tercūme-i hāline netīce veriyoruz (s. 31, st. 22). [*hakkında*]
7. ... Nizāmiye elbisesi giyip ol vecihle iftihār eylemesi **hakkında** ruhsat-ı hümāyūn erzān buyurulmasını ma‘sumāne bir lisān ile niyāz ve istirhām eylemiştir (s. 35, st. 17). [*hakkında*]
8. Gāyet tuhaf bir zāt olduğundan şunun bunun **hakkında** ba‘zı latīfelerde ve hicviyelerde bulduğundan şe‘āmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrācını mücib olmuştur (s. 52, st. 1). [*hakkında*]
9. Eger dīvān-ı eş‘ārını ve sā’ir kitāblarını görmege bahl-i zamān māni‘ olmasaydı kim bilir o muhīt **hakkında** daha ne kadar hakāyık meydāna çıkacaktı (s. 57, st. 21). [*hakkında*]
10. Cebel-i Lübnān ahālīsinden sāhib-i dīvān-ı eş‘ār-ı ‘Arabiyye Hālīl Efendi el-Horī tebrīk rütbesi **hakkında** şu kīt‘a-ı tārīhi inşād etti (s. 64, st. 16). [*hakkında*]
11. Sāhib-tercūme İsmā‘īl Zihnī Efendi Ma‘mūretü'l-‘azīz defterdārılığından infisālden sonra Der-sa‘adet’te bulunduğu esnāda Midhat Efendi’yle Mu‘allim Nācī Efendi **hakkında** şu kīt‘ayı nakşetmişti (s. 66, st. 18). [*hakkında*]
12. Sonra kendilerinden bu zātlar **hakkında** ārzū ettiğim ma‘lūmatı su‘āl ederek tevsī‘ ettim ... (s. 71, st. 25). [*hakkında*]
13. İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa’nın ser-kātibi olup 1270/1853-54 senesinde vefāt eden ‘Ömer Sırrī Efendi Gogola **hakkında** söylediği tārīh isim ve mahlası hāvī olmakla ber-ā-ber hak budur ki tamāmi-i ifādeyi cāmi‘dir (s. 73, st. 4). [*hakkında*]

hakkımızda: *Birine veya bir şeye ait olan, onunla ilgili.*

1. **Hakkımızda** izhār eylediğiniz ‘ulüvv-i teveccüh mücib-i şükrān-ı bī-pāyānımız oldu (s. 67, st. 21). [*hakkımızda*]

hakkıya: *Ey Hakkı (Hasan Hakkī Paşa).*

1. **Hakkıya** bülbül-i dil bāg-ı vatan ‘āşıkıdır
Anda gars et gül ü reyhānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 23). [*hakkıya*]

hāl: Davranış, tutum, tavır.

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfālāt-ı ecānibe aldanarak baʿzı münāsebetsiz **hāllere** tasaddī etmiş ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve peşīmānī ederek ... (s.11, st. 21). [*hāllere, -ler, -e*]

hāl: Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum; vaziyet, keyfiyet.

1. İnanmak istemeyenler kâşki bir kere oraların **hālını** ve onlarda olan safvet-i vicdāni ve hayātı görseler ondan sonra inanmasalar (s. 9, st. 17). [*hālını, -i, -(n)i*]
2. Bilmediğim meʿmūl etmediğim bir **hāl** olduğu için kitābımın ismini ‘Osmānlı Edebiyātı ‘Āleminde Yeni Zuhūr Eden Bir Hazīne ve İşkodra Vilāyeti ‘Osmānlı Şāʿirleri tevsīm etmeyi münāsib gördüm (s. 9, st. 29). [*hāl*]
3. Serin rüzgārlar esmekte olduğu paltoları setreleri çıkararak üstümüzdeki elbise pek muhtasar kaldığı **hālde** yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 15). [*hālde, -de*]
4. ... cevāmiʿ-i şerīfede vaʿz u nasīhatla imrār-ı eyyām eylemekte olduğu **hālde** 1277 senesi Ramazān-ı şerīfnde/13 Mart-11 Nisan 1861 vefāt etmiştir (s. 52, st. 11). [*hālde, -de*]
5. Elinde bir kitāb ile bir mecmūʿa olduğu **hālde** içeriye girdi (s. 52, st. 13). [*hālde, -de*]
6. Mūmā-ileyh ise hedāyādan geçememekte olduğu gibi tuhafılığı da bırakamadığından her birinin **hāl** ve tavrına göre baʿzı letāʿif yazarak nüsha şeklinde verir ve teʿsiri görülür imiş (s. 53, st. 6). [*hāl*]
7. ... hānkāh-ı Kādiriʿde teşne-dilān-ı tarīkata irvāʿ-yı āb-ı füyūzāt etmekte olduğu **hālde** 1220/1805-06 hudūdunda ‘azm-i nişīmengāh-ı melekūt eyledi (s. 56, st. 9). [*hālde, -de*]
8. İşte şu **hāli** gözümle görünce sāhib-tercūme Hādım Efendi’nin hafīdi dervīşin tekyeye bir hātırlı meʿmūr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrāʿlara firār etmesi husūsundaki mecbūriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 18). [*hāli, -i*]
9. Sāhib-tercūme Şāʿbān Hulūsī Bey muvakkar ve müreffeh bir sūrette imrār-ı evkāt eylemekte olduğu **hālde** Tiran’da 1249/1833-34 senesinde terk-i cihān-ı bī-bekā eyledi (s. 60, st. 21). [*hālde, -de*]
10. Etmez bana mürüvvet benden kaçır be-gāyet
Bilmem nedir bu vahşet **hālīm** benim müşevveş (s. 62, st. 14). [*hālīm, -im*]
11. 1292/1875’de livāʿ-ı mezkūr muhāsebecisi bulunduğu **hālde** sāniye sınıf sanīsi rütbesiyle taltīf edildi (s. 64, st. 14). [*hālde, -de*]
12. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Saʿādet nüfūs idāresinde müstahdem olduğu **hālde** ondan sonra nereye gittiğini ve şimdi ne meʿmūriyyette bulunduğunu bilemediklerini baʿzı ihvān söylediler (s. 68, st. 3). [*hālde, -de*]

13. Harput'ta zāten odun pek pahalı olduğu **hâlde** o sene kış pek şiddetli olması ve mahrūkātın āteş pahāsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [*hâlde, -de*]
14. ‘Arz-ı hāle gāh girye gāh māni‘dir hicāb
Neyleyim bilmem meded kim **hāl** müşkildir bana (s. 70, st. 15). [*hāl*]
15. O sıralarda ‘illet-i sameme mübtelā olduğu **hâlde** kazā-i mezkūr kaymakāmlığında yedi sene ifā-yı hüsn-i hizmet eylemiştir (s. 72, st. 22). [*hâlde, -de*]
16. “Biz ‘Osmanlılar cihāngir bir devlet iken niçin birtakım fenā adamların su-i idāresiyle bu **hāle** geldik” diye bağırarak odadan kalkıp gider olduğundan bıraktığı libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 11). [*hāle, -e*]

hālā: “Bu zamana kadar, şimdi bile, hālen” anlamlarında zarf.

1. **Hālā** kasaba-i mezkūrede sākin ve kendi umūr ve husūsuyla meşgūldur (s. 22, st. 7). [*hālā*]
2. eger bir daha hakkında efendisi olan İşkodra vālīsine şikāyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdīm etmek sūretiyle efendisini memnūn edeceğini makām-ı tehditte beyān ettiği **hālā** o havālīce meşhūrdur (s. 23, st. 26). [*hālā*]
3. İşkodra ahālīsinin **hālā** ezberlerinde olarak okudukları beyitlerden ba‘zıları şunlardır (s. 52, st. 20). [*hālā*]
4. Kitābları bırak diye ısrār ettiğim hâlde kadı efendinin gözleri öyle kızışmış ki **hālā** bırakmak istemiyor (s. 57, st. 11). [*hālā*]

halbuki: “Oysa, aksine” anlamında bağlaç.

1. **Halbuki** ben o tārīhe kadar pek çok tārīhler kitāblar okudugum hâlde İşkodra vilāyetinden hārice çıkmamış zevāt arasında ‘Osmanlıca şi‘ir söylemiş bir ferdin değil āsārına ve hatta ismine de tesādūf etmemiştim (s. 9, st. 2). [*halbuki*]

hâlde: Rağmen (Olumsuzluk anlamı katar.).

1. Halbuki ben o tārīhe kadar pek çok tārīhler kitāblar okudugum **hâlde** İşkodra vilāyetinden hārice çıkmamış zevāt arasında ‘Osmānlıca şi‘ir söylemiş bir ferdin değil āsārına ve hatta ismine de tesādūf etmemiştim (s. 9, st. 3). [*hâlde*]
2. ... gerek peder-i ekremi ve gerek birāderleri ‘ulemā ve şu‘arā ile ülfet ve tezyīd-i bizā‘a-ı ma‘ārif u kemalāt ederek imrār-i vakt u sā‘at eylemekte bulunmuş olduğu **hâlde** 1211/1796-97 senesinde birāderi Kara Mahmūd Paşa'nın Karadag'ı kāmilen zabteylediği esnāda bir ecl-i kazāyla vukū‘-ı şehādeti üzerine (s. 12, st. 2). [*hâlde*]

3. Bu sūretle hūsn-i hizmette sābit-kadem olarak imrār-ı leyl ü nehār eylemekte olduğu **hālde** vālīliğinin on ikinci senesi olan 1223/1808-09'da 'azm-i nişīmen-i lāhut ederek ... (s. 12, st. 14). [hālde]
4. ... mahdūmlarının büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervīş Bey yirmi yaşlarında birer civān-ı necīb oldukları **hālde** 1236/1820-21 senesinde İškodra'da terk-i hayāt ettirilmişlerdir (s. 14, st. 3). [hālde]
5. Bi'l-āhare İškodra müftülüğüne ta'yīn olunduğu **hālde** yine neşr-i 'ulūm-ı 'āliyyeye devām-ı meslek-i 'ālīsini terk etmedi (s. 16, st. 17). [hālde]
6. Türkçe lisān-ı māder-zādı olmadığı **hālde** bu kuvvette şi'ir söylemesi edebiyāt-ı 'Osmāniyenin o havālīde vaktiyle ne kadar terakkī eyledigine bir delīl teşkīl eder (s. 17, st. 1). [hālde]
7. Sinn-i necībāneleri tabaka-i erba'inde olduğu **hālde** 1222/1807-08 senesinde terk-i lezā'iz-i hayāt eyledi (s. 19, st. 28). [hālde]
8. Lākin 'ömrü vefāt etmediginden bir sene sonra 'amcaları İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın vefāti üzerine mahdūmu Şerīfī Mustafā Paşa henüz on iki yaşında olduğu **hālde** taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden İškodra vālīliğine ta'yīn buyuruldu (s. 20, st. 3). [hālde]
9. Fi'l-hakīka ben bu dīvānların cümlesini nefīs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserī müzeyyen ve müzehheb bulunduğu **hālde** el-hāletü hazihi İškodra kütüb-hānesinde ve üdebāsı ellerinde mevcūd gördüm (s. 20, st. 13). [hālde]
10. Sāhib-tercümenin aslı Zileli olduğu **hālde** sā'ik-i kader kendisini İškodra'ya sevk ve orada te'ehhül ve evlād u 'iyāl sāhibi olarak tavattun eylemiş ... (s. 27, st. 12). [hālde]
11. ... mısra'ını tekrār eylemekte olduğum **hālde** Paşa-yı müşārün-ileyh vefāt eyledi (s. 29, st. 2). [hālde]
12. Yedi yaşında bulunduğu sırada Sultān Mahmūd Hān-ı sānī hazretleri huzūr-ı şāhānelerine Arnavud libāsını lābis bir ma'sūm olduğu **hālde** kabūl buyurulmuş ... (s. 35, st. 16). [hālde]
13. Yetmiş bir yaşında olduğu **hālde** sene-i mezkūre Cümāde'l-ülāsında infisāli vukū'a gelerek Der-Sa'ādet'e 'avdet ve muvāsalatından yedi māh sonra ... (s. 36, st. 27). [hālde]
14. Bir müddet geşt ü güzār-ı aktār u memleket ve seyr-i büldān ve mesālik eyledikten sonra yine İškodra'ya 'avdet ve icrā-yı āyīn-i dervīşān ile imrār-ı vakt-ı sā'at eylemekte olduğu **hālde** 1240/1824-25 hudūdunda vefāt etmiştir (s. 44, st. 7). [hālde]
15. Kitābları bırak diye isrār ettiğim **hālde** kadı efendinin gözleri öyle kızışmış ki ... (s. 57, st. 10). [hālde]
16. Ma'mūretü'l-'azīz'de muhāsebecilik ve defterdārlık sıfatlarıyla me'mūriyyeti on sene kadar devām ederek ifā-yı hūsn-i hizmet etmekte bulunmuş olduğu **hālde** 1302/1884-85 senesinde vilāyet-i mezkūre defterdārlığından infisāl ve Der-Sa'ādet'e 'avdet eyledi (s. 65, st. 2). [hālde]

Haleb: Suriye'nin ikinci büyük şehri. Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı hakimiyetine girmiştir.

1. 1305/19 Eylül-19 Ekim 1887-88 senesi Muharreminde **Haleb** vilâyeti vâlîliğine ta'ÿîn buyurularak bir buçuk sene mikdârı İfâ-yı vazîfe-i mehâm-âşinâyi etti (s. 36, st. 19). [haleb]
2. 1311 senesi Zilhiccesinde/5 Haziran-4 Temmuz 1894 sâniyen **Haleb** vâlîsi oldu (s. 36, st. 21). [haleb]
3. Bu 'abd-i âciz 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 Ma'mûretü'l- 'azîz vilâyeti defterdârlığına bi't-ta'ÿîn mahâll-i me'mûriyyete esnâ-yı 'azîmetimde güzergâh olan **Haleb** şehrine uğranılmış ve müşârün-ileyh ile birinci ve son def'a olarak mülâkât eyleyip tevârîh ve edebiyâta dâ'ir güzel sohbetler icrâ edilmiş (s. 36, st. 23). [haleb]
4. Dîvân-ı eş'ârının müretteb olduğunu **Haleb'de** gördüğümüz vakit söylemişti (s. 37, st. 1). [haleb'de, -de]

halef: *Birinin ardından gelip onun makamına geçen kimse, "selef" karşıtı.*

1. Ba'dehu halefleri Halîl ve onun **halefi** Dilâver Paşaların dahi kitâbetleri hizmetiyle mübâhî olarak ol havâlîce kesb-i rif'at u şân eyledim (s. 29, st. 8). [halefi, -i]

hâlet: *Durum, nitelik, keyfiyet.*

1. Başka bir **hâlet** verir sermest-i bezm-i vahdete (s. 38, st. 14). [hâlet]

hâlet-i 'aşk: *Aşk halî.*

1. Zâhidâ sen ne bilirsin niçedir **hâlet-i 'aşk** (s. 17, st. 25). [hâlet-i 'aşk]

hâlet-i ihtizâr: *Can çekişme hâli (ölüm anı).*

1. **Hâlet-i ihtizârda** böyle tavîl bir kasîde inşâd hakîkaten büyük bir fazîlettir (s. 48, st. 20). [hâlet-i ihtizâr, -da]

hâlî kalma-: *O şeysiz olmamak; geri kalmamak.*

1. Bulunduğu sancaklarda 'ulemâ ve şu'arâ ile ülfet ve musâhabetten bir ân **hâlî kalmadı** (s. 19, st. 28). [hâlî kalma-, -dı]

hālik-i kevn ü mekân: *Kāinatı/varlığı yaratan.*

1. **Hālik-i kevn ü mekân** Bārī Hudā'nın 'aşkına Pādişāh-ı enbiyā ol Mustafā'nın 'aşkına (s. 44, st. 10). [*hālik-i kevn ü mekân*]

Hālil Efendi el-Horī: *Lübnan Dağı ahālīsinden olup Arapça bir dīvānı bulunmaktadır.*

1. Cebel-i Lübnān ahālīsinden sāhib-i dīvān-ı eş'ār-ı 'Arabiyye **Hālil Efendi el-Horī** tebrīk rütbesi hakkında şu kıt'a-ı tārīhi inşād etti (s. 64, st. 16). [*hālil efendi el-horī*]

Halil Necib Efendi: *İşkodra alimlerinden olup Çāker Efendi'nin vefatı üzerine bir tarih yazmıştır.*

1. Vefātına İşkodra 'ulemāsından āti't-tercüme **Halil Necib Efendi'nin** inşād eylediği bu tārīh seng-i merkādında mahkūkdur (s. 30, st. 9). [*halil necib efendi, -nin*]

Halil Paşa: *Yenişehirli Hasan Rif'at Paşa'nın 1839-40 senesinde İşkodra valiliğinden ayrılması üzerine bu göreve gelmiştir.*

1. Ba'dehu halefleri **Halil** ve onun halefi Dilāver **Paşaların** dahi kitābetleri hizmetiyle mübāhī olarak ol havālīce kesb-i rif'at u şān eyledim (s. 29, st. 8). [*halil paşa*]

Halilī: *İşkodralı İbrāhīm Halilī Paşa'nın mahlası.*

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Paşa bir şā'ir-i māhir olup **Halilī** mahlasıyla inşād-ı eş'ār ederdi (s. 12, st. 23). [*halilī*]
2. Ey **Halilī** pes bugün sabr u karārım kandadır (s. 15, st. 22). [*hālilī*]
3. Ey **Halilī** ben bugün oldum cihānın mukbili (s. 16, st. 11). [*halilī*]

Hālīmī: *Tiranlı şair Şeyh Selīm Hālīmī Efendi'nin mahlası.*

1. **Hālīmī** mahlası vefk-i murabba'a benzer 'Aceb mi şī'iri mü'essir olursa dillerde (s. 50, st. 18). [*hālīmī*]

halk: *İnsanlar, yaratılmış olanlar.*

1. Her kim yılan-sıfat ki sokar **halk** gönlünü
Seng-i cefâ ile ezilip muzmahil olur (s. 53, st. 30). [*halk*]

hâll-i mes'ele et-: *Meseleyi halletmek, sorunu çözmek.*

1. O memlekete gittim mi derhâl o zâtları bulur şübhe ettiğim husûslarda onlardan **hâll-i mes'ele eder** ve onların da o havâlîdeki her bildiği zâtlar kimler ise tahkîk eder ve cüzdânıma kaydederdim (s. 72, st. 3). [*hâll-i mes'ele et-, -er*]

halt-i kelâm eyle-: *Uygunsuz söz söylemek; söylenecekleri birbirine karıştırmak.*

1. Semt-i sükûta varıp **halt-i kelâm eyleme** (s. 64, st. 2). [*halt-i kelâm eyle-, -me*]

ham ol-: *Manevî olgunlaşma yolunun henüz başlangıcında bulunmak; ruhen olgunlaşmamak.*

1. **Ham olsa** kadd-i pîr türâba nazar eder
Evvel rükû'a sonra sücûda yemîl olur (s. 54, st. 1). [*ham ol-, -sa*]

Hamdî: *İşkodralı Hamdî'nin mahlası.*

1. Bereket ehl-i necâbette olur ey **Hamdî** (s. 53, st. 2). [*hamdî*]
2. **Hamdî** gazab külefleri rahmet suyu çeker (s. 54, st. 3). [*hamdî*]
3. Harâmdan kaçmayan âdem cihânda zevk eder **Hamdî** (s. 54, st. 16). [*hamdî*]

Hamdî Efendi: (d. 1210/1795 - ö. 1277/1860) *Asıl ismi Mahmûd olup Hamdî mahlasını kullanan, muallimlik görevinde bulunan, hicivleri ve muska yazmasıyla ünlü İşkodralı bir şair.*

1. **Hamdî Efendi** merkebin şimdi bulunacağına dâ'ir köylüye tesellî verdikten sonra cemâ'ata hitâb ederek ... (s. 53, st. 14). [*hamdî efendi*]

Hamdülillâh: *Allah'a hamdolsun, elhamdülillâh.*

1. **Hamdülillāh** geçerim nüh felegi ‘arşa kadem
Her nefeste basarım olsa eger himmet-i ‘aşk (s. 18, st. 5). [*hamdülillāh*]
2. **Hamdülillāh** edeli tebdīl zāhir bātına
‘Aynımızda oldu eşyā Cennet-i Me’vā bize (s. 18, st. 22). [*hamdülillāh*]
3. Sādikā āl-i ‘Alī matbah-ı in‘āmından
Hamdülillāh bize envā‘-ı ni‘am vermişler (s. 27, st. 6). [*hamdülillāh*]

hāme-i kudret: *Kudret kalemi (Allah'ın iradesi).*

1. Yazıldı **hāme-i kudretle** vech-i dil-berde (s. 50, st. 13). [*hāme-i kudret, -le*]

hāme-i tevfīk: *Tevfīk'in kalemi.*

1. Nazm-ı mīr-i Fehmī'yi tanzīre ‘acz-āver olur
Hāme-i Tefvīk ne denli tāze güftār olsa da (s. 24, st. 24). [*hāme-i tevfīk*]

hamel burcu: *Koç burcu.*

1. Seg u pars i‘tibārından **hamel burcu** sefīl olmuş (s. 54, st. 14). [*hamel burcu*]

hamiyyetli: *Vatanperver.*

1. Natūk mütekellim **hamiyyetli** cerbezeli bir zāt imiş (s. 76, st. 4). [*hamiyyetli*]
2. İşte bu kabīl **hamiyyetli** ve tuhaf sözleri memleketi ahālīsının elsinesinde dā‘ir ve cārīdir (s. 77, st. 6). [*hamiyyetli*]

hamle et-: *Atılmak, saldırmak, hücüm etmek.*

1. Birkaç lokma yedikçe su içer hāzım ve hafīf suyu içtikçe yemege Rüstemāne **hamle ederdim** (s. 43, st. 14). [*hamle et-, -er, -di, -m*]

hammāl-i hatab: *Odun taşıyan kimse.*

1. Kurusun elleri efrād-ı tam‘-ı mu‘tādın
Kimisi Bū Leheb oldu kimi **hammāl-i hatab** (s. 68, st. 16). [*hammāl-i hatab*]

hamr-ı ezel: *Ezel şarabı.*

1. Bendedir **hamr-ı ezel** sahbāya hācet kalmadı (s. 16, st. 8). [*hamr-ı ezel*]

hāmūş et-: *Susturmak.*

1. Bülbul-i nālişgeri **hāmūş eder** gülzārda
Başlayınca nagme-i dil-süz ile efgāna ney (s. 38, st. 6). [*hāmūş et-, -er*]

Hamza: *İşkodralı Hulūsi'nin babası.*

1. İsmi ‘Abdullāh pederinin ismi **Hamza** onun pederinin ismi Hacı ‘Abdullāh Girizevî’dir (s. 62, st. 2). [*hamza*]

han: *Bekārların oda oda kaldıkları bina.*

1. Bīkesligim hasebiyle **han** ve hāne ve mescid ve mey-hāne ve tekye ve kahve-hāne gibi mahālleri dolaşmış isem de bir āşināya dest-res olamadım ve bir oturacak yer bulamadım (s. 28, st. 10). [*han*]

handān ol-: *Yüzü gülmek, sevinmek.*

1. Gāh **handān** gāh **olurlar** şebnem-i eşke karīn (s. 61, st. 26). [*handān ol-*]

hāne: *Ev, mesken.*

1. Lākin karyenin önünden cereyān eden Drin nehri tahvīl-i mecrā eylediginden ba‘zı bataklıklar hāsıl olmakla ber-ā-ber yedi sekiz yüz **hāne** kadar olan o zengin karyenin eski servetinin tenākusuna ... (s. 10, st. 8). [*hāne*]
2. Bīkesligim hasebiyle han ve **hāne** ve mescid ve mey-hāne ve tekye ve kahve-hāne gibi mahālleri dolaşmış isem de bir āşināya dest-res olamadım ve bir oturacak yer bulamadım (s. 28, st. 10). [*hāne*]

3. ... İşkodra'ya geldiği vakit orada te'ehhül etmiş olduğundan paşa-yı müşārün-ileyh kendisine mükemmel bir çiftlik ve bahçe ve büyük bir **hâne** ihsân eylemiştir (s. 29, st. 22). [*hâne*]
4. Aynı senede İşkodra vālisi Āgāh Paşa'nın dīvān kitābetine ittisāl ve onun infisālî üzerine artık inzivā³ **hānesinde** ikāmete karār vermiş ise de ... (s. 29, st. 28). [*hānesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
5. ... nahāfeti iştidād eylediginden bi'z-zarüre terk-i me'mūriyyetle **hānesinde** ikāmet ve eş'arını tertīb ile uğraşarak mükemmel bir dīvān şekline ifrāğ eyledi (s. 29, st. 31). [*hānesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
6. Merkādları İşkodra'da Çukurçeşme mahallesinde **hāneleri** civārında bulunan Çukurçeşme cāmi'-i şerīfi havālīsinde safādār bir mevki'cedir (s. 30, st. 16). [*hāneleri, -ler, -i*]
7. Çāker Efendi merhūmun cesīm **hānesinde** mahdūmu Dervīş Efendi ikāmet etmektedir (s. 30, st. 19). [*hānesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
8. Akçahisar'da bulduğum müddetçe Toptan-zāde hānedānının cediti Ādem Aga'nın konagi olup el-hāletü hazihi hükümet konagi bulunan cihān-nümā **hānede** ikāmet eyledigimden ... (s. 42, st. 2). [*hānede, -de*]
9. Gelecekmiş bu gece **hāneme** ol māh benim (s. 77, st. 13). [*hāneme, -m, -e*]

hānedān: Köklü, asil ve büyük aile.

1. Buşat karyesi ümerā ve **hānedānından** idi (s. 10, st. 5). [*hānedānından, -i, -(n), -dan*]
2. Civārında gāyet mürtefi' ve dört köşeli mevcūd olan sā'at kulesi bir 'asır evvel oranın **hānedān** ve mütemevvilānından olan İbrāhīm Bey tarafından binā olunmuştur (s. 23, st. 21). [*hānedān*]
3. ... ni'me'l-emīr vasf-ı 'ālīsine mazhar olan cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta'bīriyle taltif olunmuş tā o zamāndan zamānımıza kadar bu **hānedāndan** birçok vāliler ve mīr-i mīrānlar ve hatta ondan ziyāde vüzerā-yı 'izām zuhūr etmiştir (s. 37, st. 14). [*hānedāndan, -dan*]
4. **Hānedānım** eyle ihvānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 18). [*hānedānım, -ım*]
5. Akçahisar'da bulduğum müddetçe Toptan-zāde **hānedānının** cediti Ādem Aga'nın konagi olup el-hāletü hazihi hükümet konagi bulunan cihān-nümā hānede ikāmet eyledigimden ... (s. 42, st. 1). [*hānedānının, -i, -nün*]
6. Bir vakit sonra İşkodra'ya 'azīmet ve İşkodralı **hānedānına** takdīm-i āsār ederek eltāf ve iltifātlarına mazhar olmuştu (s. 43, st. 23). [*hānedānına, -i, -(n), -a*]

hānedān-ı devlet: Devletinin soyu, devamı.

1. Tā kıyāmet **hānedān-ı devletin** ma'mūr ola (s. 44, st. 22). [*hānedān-ıdevlet, -in*]

hānedān-ı kadīm: Geçmişî uzun zamana dayanan soylu aile.

1. Müşārün-ileyhin pederi İşkodra vilāyetine tābi‘ Arnavutluk’un Peklin kazāsı **hānedān-ı kadīminden** ve mīr-i mīrān-ı kirāmdan Süleymān Paşa’dır (s. 25, st. 2). [*hānedān-ı kadīm, -i, -(n), -den*]
2. Bu türbenin kubbesi mūrūr-ı zamān ile harāb olduğundan Akçahisar **hānedān-ı kadīminden** Toptan-zāde Ādem Aga 1192/1778 senesinde müceddeden dil-nişīn bir kubbe binā ettirmiş ... (s. 41, st. 10). [*hānedān-ı kadīm, -i, -(n), -den*]

hāne-i dil: Gönül evi.

1. **Hāne-i dilde** komaz nakş-ı nukūş-ı gayrı
Lutf ile cilveger oldukda güzel sûret-i ‘aşk (s. 18, st. 1). [*hāne-i dil, -de*]

hāne-i hātır-ı vīrān: Kederli gönül evi.

1. Dest-i mi‘mārī-i lutfun ile ta‘mīr eyle
Hāne-i hātır-ı vīrānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 2). [*hāne-i hātır-ı vīrān, -ım, -i*]

hāne-i şifā: Şifā evi. II Sevgilinin makamı, yanı.

1. Derūnu hasta olan **hāne-i şifāya** gider (s. 71, st. 9). [*hāne-i şifā, -(y), -a*]

hānkāh: Bir tarīkatın, diğer tekkelerinin kendisine bağlı bulunduğu merkez durumundaki tekkesi.

1. Ābā ve ecdādından kalan kadīm zāviyeyi digerine terk ederek medfūn oldukları **hānkāhı** kendileri müceddeden inşā etmişler (s. 48, st. 14). [*hānkāhı, -i*]
2. **Hānkāh** pīşgāhındaki türbelerinde defīn-i hāk-i gufrāndır (s. 56, st. 10). [*hānkāh*]

hānkāh-ı dil-pesend: Gönlün beğendiği (merkez) tekke.

1. Mürşid-i kāmīl oturmuştu yigirmi üç sene
Eylemişti **hānkāh-ı dil-pesendin** āşiyān (s. 49, st. 8). [*hānkāh-ı dil-pesend, -i, -(n)-in*]

hānkāh-ı Kādirī: *Kādirī tarikatının merkez tekkesi.*

1. Kırk seneden ziyāde Tiran'da binā ve te'sīs eyledikleri **hānkāh-ı Kādirī'de** teşne-dilān-ı tarīkata irvā'-yı āb-ı füyüzāt etmekte olduğu hālde ... (s. 56, st. 8). [*hānkāh-ı kādirī, -de*]

hār: *Diken (Rakıp; kötülük).*

1. İnād etti o bāğın bāgbānı **hārı** gösterdi (s. 21, st. 19). [*hārı, -ı*]

harāb et-: *Perişan duruma getirmek, çok üzmemek, yıkmak.*

1. Gönül mülkün **harāb etti** o şühun fitnesi Vefkī (s. 17, st. 9). [*harāb et-, -ti*]

harāb eyle-: *Viraneye çevirmek, yıkmak; hüüzün, gam, keder vermek.*

1. Cihānı **eyleme** bir iş midir **harāb** sana (s. 37, st. 29). [*harāb eyle-, -me*]

harāb ol-: *Tahrip olmak, yıkılmaya yüz tutmak.*

1. Bu türbenin kubbesi mürūr-ı zamān ile **harāb olduğundan** Akçahisar hānedān-ı kadīminden Toptan-zāde Ādem Aga 1192/1778 senesinde müceddeden dil-nişīn bir kubbe binā ettirmiş ... (s. 41, st. 9). [*harāb ol-, -duk, -u, -(n), -dan*]

harām: *Din kurallarına aykırı olan, dinī bakımdan yasak olan, helal karşıtı; yasak.*

1. **Harāmdan** kaçmayan ādem cihānda zevk eder Hamdī (s. 54, st. 16). [*harāmdan, -dan*]

harāret: *Sıcaklık; vücut ısısı.*

1. Hāsıl eylediği **harārete** tahammül edemeyerek evvelā başından imāmesini ve biraz sonra sırtından cübbesini ve daha sonra da ayaklarından mestlerini çıkarırdı (s. 76, st. 8). [*harārete, -e*]

harāretlen-: *Coşmak, heyecanlı duruma gelmek.*

1. Ricā'cıları kırmayıp nakl-i hikāyeye devām ettikçe **harāretlenir** kendisini unuttur (s. 76, st. 7). [*harāretlenir, -(i), -r*]

hareket: *Yola çıkma.*

1. Birkaç gün zarfında Erzurum'dan **hareket** ve Der-Sa'ādet'e muvāsalatla on beş gün kalarak Yanya'ya gittim (s. 8, st. 7). [*hareket*]
2. Artık mecāle karārım kalmadığından hemān sā'at oradan **hareket** ve seyr-i serī' ile Manastır şehrine muvāsalatla rüz u şeb nālān ü giryān olarak māsivāyı bütün bütün terk ve günden güne ārzū-yı merg eyledim (s. 28, st. 23). [*hareket*]

harem: *(Camilerde) Avlu.*

1. Mürūr-ı zamān ile cāmi'-i şerīfin **harem** kapısının üzerinde bulunan kitābe bozulmuştur (s. 23, st. 19). [*harem*]

harf: *Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işāretlerden her biri.*

1. Sā'ir şu'arānın zemīn-i teng addedip pek az şī'ir söyledikleri **harflerde** elliden yüz elliye kadar gazeller tanzīm eylemiştir ki ... (s. 30, st. 21). [*harflerde, -ler, -de*]
2. Yukarıda zikri mürūr eylediği üzere dīvān-ı sā'ibe mufassal bir şerh tahrīrine ibtidār ederek bir cild mikdārı olmak üzere elif **harfinde** olan gazellerin şerhlerini ikmāl eylemiş ise de itmāmına 'ömrü vefā etmemiştir (s. 31, st. 20). [*harfinde, -i, -(n), -de*]
3. ... beni mābeyn-i hümāyūna da'vetle ism-i şāhānelerinin ilk **harfleri** muharrer ve üzeri tāt şeklini hāvī bir mīl üzerinde hem zevālī hem gurūbī sā'atlerigösterir ... (s. 46, st. 9). [*harfleri, -ler, -i*]
4. Ve kezālik evvel **harflerinden** Tercümān-ı Hakīkat ismi hāsıl olmak üzere şu ebyātı inşād eylemiştir (s. 66, st. 25). [*harflerinden, -ler, -i, -(n), -den*]

hāric: *Dış, dışarı.*

1. Hālbuki ben o tārīhe kadar pek çok tārīhler kitāblar okudugum hālde İşkodra vilāyetinden **hārice** çıkmamış zevāt arasında 'Osmānlıca şī'ir söylemiş bir ferdin degil āsārına ve hatta ismine de tesādūf etmemiştim (s. 9, st. 3). [*hārice, -e*]

2. Vatanından **hārice** çıkmamış ve memleketi ise Der-Sa‘ādet’e ba‘īd bulunmuş olduğundan terācim-i ahvāl kitāblarımızın hiçbirisinde nām-ı fāzilānelerine tesādūf olunamaz (s. 16, st. 27). [*hārice, -e*]

hārika: *Çok mükemmel, çok güzel.*

1. ... ve iki sene mikdārı zebān-ı şeker-efşān-ı Fārisīnin tekemmülünü mu‘tād eylediğimden lisān-ı mezkūr dahi bana keşf oldu bī-ta‘līm-i üstād **hārikası** zuhūra geldi (s. 28, st. 30). [*hārikası, -(s), -ı*]

har-mühre: *Eşek boncuğu.*

1. Giderse Hacca **har-mühre** gelip dürr-i semīn olmaz (s. 54, st. 11). [*har-mühre*]

Harput: *Osmanlı Devleti zamanında Diyarbakır beylerbeyiliğine bağlı bir sancaktı. Günümüzde Elazığ belediye sınırları içinde bulunan tarihî bir belde.*

1. ... Adanalı ‘Abdü’n-nāfi‘ Efendi ve İzmirli Muhyiddīn Rūmī Paşa ile sâ‘ir **Harput** şu‘arāsıyla müşā‘areleri vukū‘ bulmuştur (s. 65, st.5). [*harput*]
2. Sāhib-tercüme İsmā‘īl Zihnī Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzre **Harput’ta** bundan kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnāda henüz tertīb-i dīvāna mübāşeret etmemiş ise de dīvān olacak mikdār eş‘arı mevcūd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 1). [*harput’ta, -ta*]
3. **Harput’ta** zāten odun pek pahalı olduğu hālde o sene kış pek şiddetli olması ve mahrūkātın āteş pahāsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [*harput’ta, -ta*]
4. Şimdi **Harput’ta** tezek ‘anber-i sārā gibidir (s. 68, st. 17). [*harput’ta, -ta*]

Harputlu Hayrī Efendi: *(d. 1277[?]/1860[?] - ö. 1328/1910) Asıl ismi Mehmed Hayrullāh olup Hacı Hayrī ismiyle de tanınan son dönem dīvān şairlerinden ve nasirlerindedir.⁵³*

1. Dersim mutasarrıf-ı esbakı merhūm **Harputlu Hayrī Efendi** Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb nāmıyla bir mecmū‘a-i eş‘ār tertībine muvaffak oldukça şu takrīzi inşād eylemiştir (s. 65, st. 11). [*harputlu hayrī efendi*]

Hasan: *(ö. 1201/1786) İnan asıllı Hint şairi Gulām Hasan veya Mīr Hasan olarak da anılır.⁵⁴*

⁵³ Selçuk, 2014a

1. ‘Örfî, Sa‘dî, Hâfız, Selmân, **Hasan**, Enverî, Tâlib, Feyzî ... gibi İran şu‘arâsının ve Bâki, Nefî, Yahyâ, Fehîm ... gibi ‘Osmanlı üdebâsının âsârını pîş-i nazar-ı mütâla‘adan ayırmazdı (s. 20, st. 10). [hasan]

Hasan: (d. 625 - ö. 669) Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan. On iki imamın ikincisidir.

1. Şâh **Hasan** ile Hüseyin olsun mu‘înin her nefes (s. 44, st. 14). [hasan]

Hasan: (d. ??/? - ö. 1220/1805-06) Tiranlı Hâdim. Asıl adı Hasan olup Tiran'da şeyhülislam olarak tanınan Kadirî şeyhi Şeyh Abdüsselam-ı Tirmî'ye intisap eden bir şairdir.

1. İsm-i vâlâları **Hasan'dır** (s. 56, st. 2). [hasan'dır, -dır]

Hasan el-‘Askerî: (d. 846 - ö. 874) Hz. Hasan el-Askerî. Asıl adı Hasan olmakla birlikte Samarra kentinde bulunan Asker mahallesine izafeten kendisi Askerî adıyla meşhur olmuştur. Babası Ali Naki el-Hâdî, annesi ise Susen'dir. On iki imamın on birincisidir.

1. Şâh **Hasan el-‘Askerî** olsun nigehbânın müdâm (s. 44, st. 20). [hasanel-‘askerî]

Hasan Hakkî Paşa: (d. 1242/1826 - ö. 1313/1896) Asıl adı Hasan Hakkı olup İşkodralı Vezir Mustafa Şerîfî Paşa'nın oğludur. Asil, müstakim, edebiyata ve tasavvufa; Arap, Acem, Fransız, Arnavud lisanlarına vakıf Mevlevî bir şairdir. Osmanlı topraklarında çeşitli yerlerde kaymakamlık, mutasarrıflık, valilik gibi memuriyetlerde bulunan Hasan Hakkî Paşa'nın kabri Ebū Eyyūb-ı Ensārî Hazretleri'nin türbesi yakınındadır.⁵⁵

1. Tiranlı âti't-tercüme ‘Ömer Süzî Efendi'nin manzûrumuz olan on iki beyitli ve altı ta‘miyyeli manzûme-i tebrîkiyyesine nazaran müşârün-ileyh **Hasan Hakkî Paşa** Hüseyin nâm birâderiyle tev’em dogmuştur (s. 35, st. 5). [hasan hakkî paşa]
2. **Hasan Hakkî Paşa** iktisâb-ı ‘ilm ü ma‘rifet ve istikmâl-i fenn-i kitâbet eyledikten sonra sabâvetten beri hâ’iz olduğu mîr-i mîrânlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi’l-iltimâs sâniye rütbesine tahvîl ettirerek ... (s. 36, st. 2). [hasan hakkî paşa]

⁵⁴ Fauq, 1996

⁵⁵ Arslan, 2014

3. Sāhib-tercüme **Hasan Hakkî Paşa'nın** birāderi rütbe-i bālā ricālinden merhūm Rızā Bey muhadderāt-ı selātīn-i mu'azzama içinde fāzıla ve şā'ire-i meşhūre Ādile Sultan hazretlerine dāmād olarak kerīme-i 'iffet-vesīmeleri Hayriyye Hanım Sultānı tezevvücle kām-yāb olmuşlar idi (s. 37, st. 15). [*hasan hakkî paşa, -nın*]
4. Müşārün-ileyh **Hasan Hakkî Paşa'nın** iki gazel-i sālīmü'l-halel-i āsafāneleriyle hazret-i Mevlānā kuddise sırrihu'l-a'lādan istimdādı hāvī inşād eylediği müte'addid manzūmelerden teberrüken bir 'adedi tahrīr olundu (s. 37, st. 20). [*hasan hakkî paşa, -nın*]

Hasan Hakkî-i Mevlevî: *Hasan Hakkî Paşa'nın kitaplarında kullandığı imza.*

1. Kitāblarının zāhiresine yādigār-ı ahlāf olmak üzere ekserīya bir beyit tahrīri ve **Hasan Hakkî-i Mevlevî** imzā'sının vaz'ı 'ādet-i hasenelerinden idi (s. 36, st. 35). [*hasan hakkî-i mevlevî*]

Hasan Rıf'at Paşa: *Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa, 1253/1837-38 ile 1255/1839-40 yılları arasında İşkodra valiliği yapmıştır.*

1. 1255/1839-40 senesinde müşārün-ileyh **Hasan Rıf'at Paşa'nın** İşkodra'dan infisālī üzerine yine Manastır'a gelerek kemā-kān müşārün-ileyh Zekerıyyā Paşa'nın hizmet-i kitābetinde bulundum (s. 29, st. 7). [*hasan rıf'at paşa, -nın*]

hasebiyle: *Sebebiyle, dolayısıyla.*

1. Bīkesligim **hasebiyle** han ve hāne ve mescid ve mey-hāne ve tekye ve kahve-hāne gibi mahālleri dolaşmış isem de ... (s. 28, st. 10). [*hasebiyle*]
2. Vālī-i müşārün-ileyh 'Osman Mazhar Paşa 1270/1853-54 senesinde Selānik vāliligine tahvīl-i me'mūriyyet etmesi **hasebiyle** ma'ıyyetlerinde 'azīmet ve 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vāliligi 'uhdelerine tevcīh buyurulması üzerine oraya da birlikte muvāsalat eylemiş ... (s. 29, st. 23). [*hasebiyle*]
3. Hem talebe efendileri teşvīk ve hem de bana lüzūmu **hasebiyle** Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarīf kumaşlarından yüz liralık on beş top aldım (s. 46, st. 2). [*hasebiyle*]
4. Memleketi olan Tiran'da tahsīl-i 'ulūm u kemālāt ederek hüsn-i hulku ve ādāb ve terbiyyesi **hasebiyle** bi-hakkın insān denilen sunūf-ı mümtāzeye dāhil olmuştur (s. 56, st. 2). [*hasebiyle*]
5. Zemīninde isti'fā'yı kusūr ile da'vet eylemiş ise de tekyenin biraz uzak bir mahālde olması ve benim de meşgūliyyetimle ber-ā-ber Tiran'dan müfārekatım zamānına tesādūf etmesi **hasebiyle** gidemedim (s. 56, st. 29). [*hasebiyle*]

6. Ecdādının o karyeden İşkodra'ya nakletmesi **hasebiyle** bu lakabla yād olunurlar (s. 62, st. 3). [*hasebiyle*]
7. Müte'ākiben merkez vilāyet muhāsebeciliklerini ilgāsi **hasebiyle** Der-Sa'ādet'e 'azīmet eyledi (s. 64, st. 13). [*hasebiyle*]
8. Asāleti ve hüsn-i terbiyyesi **hasebiyle** ba'zı vülāt-ı 'izām kendisine hürmet ederek mühürdārlıklarında istihdām ve yazısının dahi güzelliği sebebiyle mazhar-ı ikrām olmuştur (s. 72, st. 19). [*hasebiyle, -(s), -i*]
9. İşte sāhib-tercüme Murtazā Zīver Efendi bu fıkraya olan rābita-i meclūbiyyeti **hasebiyle** oğlunun ismini Mu'tasım koymuştur (s. 76, st. 20). [*hasebiyle*]

hasenāt: *İnsanların iyiliği için yapılan hayırlı işler, iyilikler.*

1. Cāmi'-i şerīfin itmām ve resm-i küşādında icrā edilen hayrāt ve **hasenāt** o havālīce el-hāletü hazihî dillerde destāndır (s. 10, st. 16). [*hasenāt*]

hasenāt eyle-: *İnsanların iyiliği için yapılan hayırlı işler, iyilikler yapmak.*

1. Ve İşkodra kazāsındaki Jabyak'ta medfün Emīr Evhad Sultān'ı ve yanında medfün 'Abdu'r-rahmān Baba ve Dragos kal'esi kurbunda Gumir Kanber Baba merākıd-ı mübārekelerini ziyārete 'azīmeti vesīle-i bezl-i sadakāt ve **hasenāt eylerdi** (s. 14, st. 16). [*hasenāt eyle-, -r, -di*]

hāsıl eyle-: *Elde etmek.*

1. Bir taraftan Firdevsī, Hākānī, Sa'dī, Hāfız gibi şu'arā-yı be-nāmın āsārını mütālā'a ve diğer taraftan da eş'ār ve āsār-ı 'Arabiyye ile mümārese **hāsıl eyledim** (s. 28, st. 32). [*hāsıl eyle-, -di, -m*]

hāsıl eyle-: *Ortaya çıkan.*

1. Ricā'cılarını kırmayıp nakl-i hikāyeye devām ettikçe harāretlenir kendisini unuttur. **Hāsıl eylediği** harārete tahammül edemeyerek evvelā başından imāmesini ve biraz sonra sırtından cübbesini ve daha sonra da ayaklarından mestlerini çıkarırdı (s. 76, st. 8). [*hāsıl eyle-, -dik, -i*]

hāsıl ol-: *Meydana gelmek, ortaya çıkmak, doğmak.*

1. Lâkin karyenin önünden cereyân eden Drin nehri tahvîl-i mecrâ eylediginden ba'zı bataklıklar **hâsıl olmakla** ber-â-ber yedi sekiz yüz hâne kadar olan o zengin karyenin eski servetinin tenâkusuna bâdi olmuştur (s. 10, st. 8). [*hâsıl ol-, -mak, -la*]
2. ... Drin nehri tahvîl-i mecrâ ederek tугyân-ı miyâh zamânlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu cihetle **hâsıl olan** tagayyürât münâsebetiyle (s. 12, st. 18). [*hâsıl ol-, -an*]
3. İnsan ne kadar gayret eder zahmete katlanarak çalışırsa **hâsıl olacak** netîce-i maksûd o kadar lezzetli görünür (s. 43, st. 10). [*hâsıl ol-, -acak*]
4. Zât-ı 'âlîlerinde Seyyidü'l-kavmi hâdimuhum sıfat-ı mâdihasını ihrâza liyâkat **hâsıl olduğu** cihetle ... (s. 56, st. 6). [*hâsıl ol-, -duk, -u*]
5. Ve kezâlik evvel harflerinden Tercümân-ı Hakîkat ismi **hâsıl olmak** üzere şu ebyâtı inşâd eylemiştir (s. 66, st. 25). [*hâsıl ol-, -mak*]

hâsılı: *Sonuç olarak, sözün kısası, velhâsıl.*

1. Cân u dil kesb-i safâ eyler o yerde **hâsılı** (s. 70, st. 12). [*hâsılı*]

hâsıl-ı devlet-i dünyâ: *Dünya saadetinin semeresi/neticesi.*

1. 'Alem-i hâbda nüş ettigimiz bādeleri
Hâsıl-ı devlet-i dünyâ ile ta'bir edelim (s. 32, st. 17). [*hâsıl-ı devlet-idünyâ*]

Hâşimiye: *Irak'ta Kûfe civarında Anbar şehri kadimi harebeleri yanında bir kasaba⁵⁶. Hz. Hasan'ın soyundan gelen Mekke emîrleriyle Hicaz, Suriye, Irak ve Ürdün krallık ailelerine mensup olanlar.*

1. Ma'lûmdur ki hulefâ-yı 'Abbâsiye'den Mu'tasım bin Me'mûn ibn Hârünü'r-Reşid 'Ammûriyye taraflarında esîr düşen bir **Hâşimiye'nin** sicn-i esârette "Vâ-Mu'tasımâh" diye sayha eyledigini ... (s. 76, st. 14). [*hâşimiye'nin, -nin*]

hasret: *Ayrı kalınan veya elden kaçırılan bir şeye/kişiyeye karşı duyulan istek, tekrar görme ve kavuşma arzusu, özleyiş, özlem, iştiaak.*

1. Her gece âh u feryâd **hasretle** san'atımdır (s. 62, st. 17). [*hasretle, -le*]

⁵⁶ Şemseddin Sami, 1889

2. Gönül ki **hasret** ile kūy-ı dil-rübāya gider (s. 69, st. 20). [*hasret*]

hasta ol-: *Sağlığı yerinde olmamak. II (Āşığın) Gönlü hasta olmak, aşk derdiyle dertlenmek.*

1. Derünü **hasta olan** hāne-i şifāya gider (s. 71, st. 9). [*hasta ol-, -an*]

hastalan-: *Sağlığı bozulmak, hasta olmak.*

1. ... iki üç māh sonra **hastalandığından** mahdūmları Mustafā Sāfī Efendi'yi Paşa'nın ma'ıyyetinde bırakarak ma^c-^cā'ile İşkodra'ya 'avdet ve ihtiyār-ı ikāmet eyledi (s. 29, st. 25). [*hastalandığından, -dık, -ı, -(n), -dan*]

hat: *Yazı.*

1. Nefs-i İşkodra'da mülhakātında Der-Sa'ādet'te yüzlerle kitāblar gördüm ki zahrında sāhib-tercümenin **hat** ve imzā³ ve mührü mevcüddur (s. 68, st. 24). [*hat*]

hat çek-: *Çizgi çekmek (Resim çizmek).*

1. **Hat çekerdi** dest-i gayretle vücūdu nakşına
Ol büt-i hüsnün göreydi süretin nakkāş-ı Çīn (s. 70, st. 23). [*hat çek-, -er, -di*]

hatab: *Odun.*

1. Palu kazası kaymakām vekīli Kürd Aga-zāde Hacı 'Ömer Bey'e ismarladığı **hatabın** te'ehhür etmesi üzerine inşād eylediği bir Hatabiyye manzūmesini bana ithāf eylemişti (s. 68, st. 7). [*hatabın, -ın*]
2. **Hatabın** sīgasını hutbeye tahvīl ederiz (s. 68, st. 13). [*hatabın, -ın*]

Hatabiyye: *Konusu yakacak odun ile ilgili ve redifi de "hatab" şeklinde olan şiir.*

1. Palu kazası kaymakām vekīli Kürd Aga-zāde Hacı 'Ömer Bey'e ismarladığı hatabın te'ehhür etmesi üzerine inşād eylediği bir **Hatabiyye** manzūmesini bana ithāf eylemişti (s. 68, st. 8). [*hatabiyye*]
2. Şu beyitler zikr olunan **Hatabiyye'dendir** (s. 68, st. 8). [*hatabiyye'dendir, -den, -dir*]

hâtem: *Çok cömert kimse.*

1. Sücûda inmeyince **hâtemin** hattı yemîn olmaz (s. 54, st. 7). [*hâtemin, -in*]

hâtem: *Mühür.*

1. **Hâteminin** hattı dahi şu ‘ibâredir (s. 69, st. 5). [*hâteminin, -i, -nin*]

Hâtemî: *Akçahisarlı Hâtemî'nin mahlası.*

1. **Hâtemî** bâb-ı rızâda bul emân (s. 55, st. 27). [*hâtemî*]

hâtem-i ‘âlî-tabî‘at: *Yüce yaratılışlı cömert kimse (Koca Mehmed Paşa).*

1. **Hâtem-i ‘âlî-tabî‘at** dâver-i Âsaf-‘adîl (s. 10, st. 21). [*hâtem-i ‘âlî-tabî‘at*]

hatîb-i dil-nişîn ol-: *Gönüllerde yer tutan hatip olmak II Beğenilen bir konuşmacı olmak.*

1. ... sadâsı güzel olduğundan evvelâ İşkodra’da Sultân Bâyezîd-i Velî câmi‘inde mü’ezzin ve mu‘ahharen İskelebaşı’nda Kara Hüseyin câmi‘inde **hatîb-i dil-nişîn oldu** (s. 40, st. 6). [*hatîb-i dil-nişîn ol-, -du*]

hâtif: *Gaybdan seslenir gibi haber veren melek.*

1. Āh ederken dâderi Fehmî gelip **hâtif** dedi
‘Adn ola mesken ana târîhidir Dârü’l-huzûr (s. 26, st. 15). [*hâtif*]

Hâtıra-i ‘Ahd-i Şebâb: *Harputlu Hayrî Efendi'nin 25 yaşına kadar kaleme aldığı şiirlerini ihtiva eden eser, 1885'te İstanbul'da Matbaa-i Osmaniye'de eski harflerle, 1950'de İstanbul'da yeni harflerle basılmıştır.⁵⁷*

⁵⁷ Selçuk, 2014a

1. Dersim mutasarrıf-ı esbaki merhūm Harputlu Hayrī Efendi **Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb** nāmıyla bir mecmū‘a-i eş‘ār tertībine muvaffak oldukça şu takrīzi inşād eylemiştir (s. 65, st. 11). [*hātıra-i ‘ahd-i şebāb*]
2. Hele bu **Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb** Oldu āsārına bir fasl-ı hitāb (s. 66, st. 9). [*hātıra-i ‘ahd-i şebāb*]

hātır-fersā: *Gönlü bozan/zihni eskiten.*

1. Gerçi kim gurbet ile bizleri **hātır-fersā** (s. 29, st. 15). [*hātır-fersā*]

hātır-ı dil-dāde: *(Gönül vermiş olan) Aşığın kalbi, gönlü.*

1. Rahm ile eyler nevāziş **hātır-ı dil-dādeyi** (s. 70, st. 10). [*hātır-ı dil-dāde, -(y), -i*]

hātırından çıkılmamak: *Hatırı büyük, hatırından çıkılmayacak kadar sayılan kimseler için kullanılır.*

1. Bināen-aleyh **hātırından çıkılmayacak** bir me‘mūr gelmekte olduğunu haber verdiler ... (s.56, st. 26). [*hātırından çıkılmamak, -(y), -acak*]

hātırlı: *Hatırı sayılan, sözü geçen.*

1. İşte şu hāli gözümle görünce sāhib-tercūme Hādım Efendi’nin hafīdi dervīşin tekyeye bir **hātırlı** me‘mūr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrā’lara firār etmesi husūsundaki mecbūriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [*hātırlı*]

hatt: *Yazı.*

1. Ta‘līk **hattıyla** elimize geçen ba‘zı eş‘ārının üstünde li-muharririhī ‘ibāresi bulunmagla ... (s. 16, st. 17). [*hattıyla, -i, -(y), -la*]
2. Rık‘a **hattı** dahi okunaklı ve nefistir (s. 31, st. 21). [*hattı, -i*]
3. Galattan müberrā olmakla ber-ā-ber **hattı** dahi latīftir (s. 50, st. 3). [*hattı, -i*]
4. Manzūrumuz olan kitābların ba‘zıları da kendi **hattıyladır** (s. 68, st. 25). [*hattıyladır, -i, -(y), -la, -dır*]
5. Hāteminin **hattı** dahi şu ‘ibāredir (s. 69, st. 5). [*hattı, -i*]

6. Kendi **hattıyla** yazdığı kitāb ve mecmū'aların zahr veya kenārlarına 'ale'l-ekser imzā'sını şu 'ibāre ile vaz' ediyor (s. 69, st. 1). [*hattıyla, -i, -(y), -la*]

hatt: *Yüzdeki ayva tüyleri.*

1. Sücūda inmeyince hātemin **hattı** yemīn olmaz (s. 54, st. 7). [*hattı, -i*]

hatta: *"Üstelik, bundan başka, hem de" gibi anlamı kuvvetlendirmek için kullanılan bağlaç.*

1. Ābā ve ecdādları içinde pek belīg ve **hatta** sāhib-dīvān şā'irler bulunduğunu söylediler ... (s. 9, st. 1). [*hatta*]
2. Hālbuki ben o tārīhe kadar pek çok tārīhler kitāblar okudugum hālde işkodra vilāyetinden hārice çıkmamış zevāt arasında 'Osmānlıca şī'r söylemiş bir ferdin değil āsārına ve **hatta** ismine de tesādūf etmemiştim (s. 9, st. 4). [*hatta*]
3. ... cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta'bīriyle taltīf olunmuş tā o zamāndan zamānımıza kadar bu hānedāndan birçok vālīler ve mīr-i mīrānlar ve **hatta** ondan ziyāde vūzerā-yı 'izām zuhūr etmiştir (s. 37, st. 14). [*hatta*]
4. Bundan iki sene evvele kadar bu kumāşlar yanımda mevcūd idi. **Hatta** bir kumāşın nısfını İstanbul'da te'sīs eylediğim Millet kütüphānesine götürüp ba'zı Kelām-ı kadīm masasına örtü yaptım (s. 46, st. 4). [*hatta*]

hatt-ı dest: *El yazısı.*

1. Ta'lik hattıyla elimize geçen ba'zı eş'arının üstünde li-muharririhî 'ibāresi bulunmağla **hatt-ı destinin** dahi güzel olduğu anlaşılıyor (s. 16, st. 18). [*hatt-ı dest, -i, -nin*]
2. Müretteb ve mufassal dīvānından başka meşāhir-i münşiyānın muharrerātını cem' ederek **hatt-ı destiyle** tahrīr eylediği bir münşe'atı ve şu'arā-yı 'Arab'ın eş'arını ve nevādir-i ahvālını muhtevī ... (s. 31, st. 17). [*hatt-ı dest, -i, -(y), -le*]
3. ... muhtevī kezālik **hatt-ı destiyle** muharrer ve mufassal 'Arabī ve iktitāfī diğer bir mecmū'aları manzūrumuz olmuştur (s. 31, st. 18). [*hatt-ı dest, -i, -(y), -le*]
4. Merhūm müşārün-ileyh Şeyh Selīm Hālīmī Efendi'nin **hatt-ı destiyle** kutbü'l-aktāb-ı samedānī hazret-i Şeyh 'Abdülkādīr Geylānī'nin Fütūhü'l-Gayb nām kitāb-ı 'ālīsī ve daha üç dört cild sā'ir istinsāh eylediği 'Arabī kitāblar manzūrumuz oldu (s. 50, st. 1). [*hatt-ı dest, -i, -(y), -le*]
5. **Hatt-ı destiyle** olarak gördüğümüz bu kabīl nazā'irden ba'zılarının matla'ları tahrīr olunur (s. 69, st. 12). [*hatt-ı dest, -i, -(y), -le*]
6. El-hāletü hazihî o güzel **hatt-ı destiyle** yanımda mevcūddur (s. 71, st. 24). [*hatt-ı dest, -i, -(y), -le*]

hava: Gökyüzü, semâ.

1. ... Adriyatik denizi Akçahisar'a pek yakın bir mesâfede bulunur zannolunur ve hele açık **havalarda** güneşin gurûbu esnâsında denizin öte tarafında bulunan İtalya sevâhili bile ... (s. 41, st. 30). [*havalarda, -lar, -da*]
2. Birçok tedâvîye inzimâm eden Akçahisar şehrinin o latîf **havasının** yardımıyla ve güç belâ ile def' edebildim (s. 43, st. 17). [*havasının, -(s), -i, -nın*]

Havale: İşkodra'da bir yer ismi.

1. Kara Hasan câmi'-i şerîfi musallâsında eş-Şeyh Mehmed Efendi'yi ve ...baklar üstünde **Havale** ta'bir olunur mahal ile Top-hâne mahallesi tarîkındaki merâkîd-ı mübârekeleri ziyaretle kurbânlar zebh eder (s. 14, st. 14). [*havale*]

havâlî: Çevre, civar, yöre.

1. Ben bu **havâlî** ahâlîsini pek zekî muktedir Devlet-i 'âliyyeye sâdık ve merd adamlar gördüm (s. 8, st. 11). [*havâlî*]
2. Yanya ve **havâlîsinde** bir müddet geşt ü güzâr eyledikten sonra ... (s. 8, st. 14). [*havâlîsinde, -(s), -i, -(n), -de*]
3. Bulduğum şu mikdâr ise gerek İşkodra'da ve gerek **havâlîsinde** topu üç aylık bir geşt ü güzâr netîcesidir (s. 9, st. 25). [*havâlîsinde, -(s), -i, -(n), -de*]
4. Câmi'-i şerîfin itmâm ve resm-i küşâdında icrâ edilen hayrât ve hasenât o **havâlîce** el-hâletü hazîhi dillerde destândır (s. 10, st. 16). [*havâlîce, -ce*]
5. Kıymetdâr âsârı o **havâlî** mu'âsırı bulunan birçok şu'arânın nazîreleriyle birlikte olarak İşkodra ile mülhakâtındaki şehirlerde gördüğüm mecmû'alarda mevcûddur (s. 12, st. 30). [*havâlî*]
6. ... gerek İşkodra'da ve gerek **havâlîsinde** cevâmî' medâris kütüb-hâneler binâ ederek pek çok 'ulemâ ve fuzelâ yetiştirmişler (s. 12, st. 21). [*havâlîsinde, -(s), -i, -(n), -de*]
7. Türkçe lisân-ı mâder-zâdı olmadığı hâlde bu kuvvette şi'ir söylemesi edebiyât-ı 'Osmâniyenin o **havâlîde** vaktiyle ne kadar terakkî eyledigine bir delîl teşkîl eder (s. 17, st. 1). [*havâlîde, -de*]
8. Eş'arıyla şehir-i mezkûr ve **havâlîsindeki** edebî mecmû'alar mâlâmâldır (s. 17, st. 23). [*havâlîsindeki, -(s), -i, -(n), -de, -ki*]
9. O **havâlî** şâ'irleri makarr-ı hükûmete gelerek kendisine şi'irler takdîm ederler (s. 20, st. 5). [*havâlî*]

10. ... eger bir daha hakkında efendisi olan İşkodra vālīsine şikāyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdīm etmek süretiyle efendisini memnūn edeceğini makām-ı tehditte beyān ettiği hālā o **havālīce** meşhūrdur (s. 23, st. 26). [*havālīce, -ce*]
11. Evā'il-i hālinden İşkodra ve Tiran şehirlerinde tahsīl-i kemālāt ederek hā'iz-i şī'ir ü inşā olduğundan **havālīsī** şu'arāsıyla müşā'aresi vukū' bulmuştur (s. 23, st. 29). [*havālīsī, -(s), -i*]
12. ... mahbūb-ı dil-ārām ve vefākārım yanımda bulunduğu için ol **havālī** nazarımda Cennet-misāl idi (s. 28, st.20). [*havālī*]
13. Ba'dehu hālefleri Hālīl ve onun hālefi Dilāver Paşaların dahi kitābetleri hizmetiyle mübāhī olarak ol **havālīce** kesb-i rıf'at u şān eyledim (s. 29, st. 9). [*havālīce, -ce*]
14. Merkādları İşkodra'da Çukurçeşme mahāllesinde hāneleri civārında bulunan Çukurçeşme Cāmi'ci şerīfi **havālīsinde** safādār bir mevki'dedir (s. 30, st. 17). [*havālīsinde, -(s), -i, -(n), -de*]
15. ... Şemīmī Dede'nin inşā eylediği zāviyede dedenin manzūr ve makbūlu olarak ikāmet edip Şemīmī Dede ile ve sā'ir o **havālī** şu'arāsıyla müşā'areler icrā eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 8). [*havālī*]
16. Bi'l-āhire ekmel-i 'urefā'i müdekkikīn eşher-i meşāyih-i muhakkikīn be-dereke-i Rabbānī el-hāletü hazīhi o **havālīde** şeyhü'l-İslam nām ve 'unvāniyla ma'rūf olan āti't-tercūme Şeyh 'Abdü's-selām Tiranī hazretlerinin ... (s. 56, st. 4). [*havālīde, -de*]
17. Tahrīren kendisinden o **havālīde** yetişdikleri ve işittikleri şu'arānın bir iki satırlık muhtasar tercūme-i hālleriyle ... (s. 71, st. 20). [*havālīde, -de*]
18. O **havālīnin** el-hāletü hazīhi ber-hayāt olan şu'arāsındandır (s. 71, st. 17). [*havālīnin, -nin*]
19. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile **havālīsine** 'ā'id olmak üzere on iki şā'ir ile velādetleri ve vefātlarını verir (s. 71, st. 22). [*havālīsine, -(s), -i, -(n), -e*]
20. O memlekete gittim mi derhāl o zātları bulur şübhe ettim husūslarda onlardan hāl-i mes'ele eder ve onların da o **havālīdeki** her bildiği zātlar kimler ise tahkīk eder ve cüzdānıma kaydederdim (s. 72, st. 4). [*havālīdeki, -de, -ki*]
21. Natūk ve mütekellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası vāsi' ve birçok āsār-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūş bir pīr-i ma'ārif-semīr olmakla ber-ā-ber ābā ve ecdādı o **havālīnin** zādegān ve umerā'i sāhib-ihtirāmından olmağla gerek kendileri ve gerek efrād-ı hānedānı hürmet-i 'azīmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 26). [*havālīnin, -nin*]
22. Muhterem 'Alī Rızā Beyefendi'nin o **havālī** üdebā ve şu'arāsıyla müşā'aresi ve zarīf mutāyebeleri de vardır (s. 73, st. 7). [*havālī*]

hāvī: İçine alan, içeren, kapsayan.

1. ... İstanbul gazetelerinde gayr-i mükerrer yedi tārīhi **hāvī** olarak gördüğüm dört beyitli manzūme-i tārīhiyyeleri ile anlaşılıyordu (s. 23, st. 3). [*hāvī*]

2. ... hazret-i Mevlānā kuddise sırrıhu'l-a'ladan istimdādı **hāvī** inşād eylediği müte'addid manzūmelerden teberrükenbir 'adedi tahrīr olundu (s. 37, st. 21). [*hāvī*]
3. On iki imām-ı hümāmın esāmīsini **hāvī** bu sitāyiş-güne gazel āsārındandır (s. 44, st. 8). [*hāvī*]
4. Tiran şehri gāyet vāsī' bir ova ötesinde vāki' olup suları gāyet vāfir ve etrāfı firdevs-i dünyā denilecek derecede sā'atlerce bagları bahçeleri **hāvīdir** (s. 45, st. 9). [*hāvīdir, -dir*]
5. ... beni mābeyn-i hümāyūna da'vetle ism-i şāhānelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tāc şeklini **hāvī** bir mīl üzerinde hem zevālī hem gurūbī sā'atleri gösterir ... (s. 46, st. 9). [*hāvī*]
6. Mertebe-i kutbiyyet ve tercüme-i hāl-i pür fazīletlerini **hāvī** hafīdleri sāhib-tercüme Şeyh Selīm Hālīmī Efendi ma'-'tārīh şu Fārisī manzūmeyi inşād etmiştir (s. 46, st. 15). [*hāvī*]
7. Tiran fuzalāsından āti't-tercüme Hacı 'Ömer Sūzī Efendi rıhletinden te'essürünü **hāvī** ma'-'mersiye dil-süz bir tārīh inşād etmiştir (s. 48, st. 4). [*hāvī*]
8. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havālīsine 'ā'id olmak üzere on iki şā'ir ile velādetleri ve vefātlarını verir veyāhud ikişer beyit eserlerini **hāvī** üç dört sayfalık bir muhtıra getirdi (s. 71, st.23). [*hāvī*]
9. Sāhib-tercüme 'Alī Rızā Bey'in āsārından şāh-ı velāyet efendimizden istimdād-ı 'aşıkāneyi **hāvī** bir terci'-i bend-i 'ālīlerinin teberrüken derciyle iktifā eyliyoruz (s. 73, st. 15). [*hāvī*]

hāvī ol-: *İçine almak, içermek, kapsamak.*

1. İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa'nın ser-kātibi olup 1270/1853-54 senesinde vefāt eden 'Ömer Sırrī Efendi Gogola hakkında söylediği tārīh isim ve mahlası **hāvī olmakla** ber-ā-ber hak budur ki tamāmi-i ifādeyi cāmi'dir (s. 73, st. 4). [*hāvī ol-, -mak, -la*]

hāy u hū: *Kuru gürültü, şamata, kalabalığın yaptığı gürültü.*

1. **Hāy u hūdan** fārig ol 'ālemde insānlık budur (s. 13, st. 3). [*hāy u hū, -dan*]

hayāl: *Bir kişi, olay veya nesnenin zihinde canlanan, biçimlenen süreti; görüntü.*

1. Geldi geçti düş gibi kaldı **hayāli** dīdede (s. 15, st. 21). [*hayāli, -i*]

hayāl-i rüy-ı cānān: *Sevgilinin yüzünün hayali.*

1. **Hayāl-i rüy-ı cānānım** beni bīmār-ı ‘aşk etti (s. 19, st. 8). [*hayāl-i rüy-ı cānān, -ım*]

hayāt: Yaşayış, yaşama tarzı.

1. İnanmak istemeyenler kâşki bir kere oraların hâlini ve onlarda olan safvet-i vicdāni ve **hayātı** görseler ondan sonra inanmasalar (s. 9, st. 17). [*hayātı, -ı*]

hayāt: Yaşam, dirilik, canlılık.

1. **Hayātıma** sebep ol ey hayāt-ı cān yetiş (s. 32, st. 4). [*hayātıma, -ım, -a*]
2. Ma‘lumdur ki Gāzī Evrenos Bey o tārīhte **hayätta** degil idi (s. 41, st. 3). [*hayätta, -ta*]

hayāt-ı cān: Hayat veren, cana can katan.

1. Hayātıma sebep ol ey **hayāt-ı cān** yetiş (s. 32, st. 4). [*hayāt-ı cān*]

hayätta bulama-: Yaşamamak, vefat etmiş olmak.

1. İbrāhīm Hālīlī Paşa ile benim İşkodra’da bu kitābı yazmaga teşebbüs eylediğim zamānın arasında doksan seneden ziyāde bir mesāfe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi **hayätta bulamadım** (s. 14, st. 5). [*hayätta bulama-, -dı, -m*]

hayätta ol-: Yaşamak, sağ olmak.

1. İşkodra’dan infikākımdan dört beş sene sonraya kadar **hayätta olduğu** 1320/1902-03 senesinde hākān-ı esbak merhūm ve magfūr Sultān ‘Abdü'l-hamīd-i sānī hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde ... (s. 23, st. 1). [*hayätta ol-, -duk, -u*]
2. ... hemān bilād-ı Rūm’a yürüyerek Ma‘mūriyye ve ‘Ammūriyye şehir ve kal‘elerini zabtederek istimdād eden esīreyi ve **hayätta olan** sâ’ir üserāyı tahallūs ile muzafferen ‘avdet ederek içmeyip sakladığı ... (s. 76, st. 18). [*hayätta ol-, -an*]

Haydar: (ö. 1224/1809-10) Akçahisarlı Hâtemī’nin asıl adı Haydar’dır. Karçin adlı aileye mensuptur. İbrahim Kemaleddin Şemimī Dede’nin akrabasından olup şiirlerini dervişâne üslupla yazan bir şairdir.

- İsmi **Haydar'dır** (s. 54, st. 19). [*haydar'dır, -dır*]

haydi: *İsteklendirmek, çabukluk belirtmek için kullanılan bir ünlem.*

- Ben ba'zı şişmanları güyâ iltifât sûretinde ellerinden tutarak **haydi** seninle koşalım derdim (s. 42, st. 16). [*haydi*]

hayf: *"Eyvah! Yazık!" anlamlarına gelen ünlem.*

- Hayf** ki Rûm diyârında Hakkî'dan gayri
Kimesne bilmedi kadr ü behâ-yı Mevlânâ (s. 31, st. 7). [*hayf*]
- Hayf** ki Rûm diyârında Hakkî'dan gayri
Kimesne bilmedi kadr ü behâ-yı Mevlânâ (s. 33, st. 13). [*hayf*]

hayfâ: *"Yazık" anlamına gelen ünlem.*

- Meded **hayfâ** beni giryân künc-i gamda terk etti (s. 19, st. 6). [*hayfâ*]

hayl u haşem: *At sürüsü ve adamlar, maiyet.*

- Kimine zevk ü safâ **hayl u haşem** vermişler (s. 26, st. 23). [*hayl u haşem*]

haylî: *Çok fazla, oldukça, epey.*

- Hezeyân söyleyerek **haylî** elem vermişler (s. 26, st. 25). [*haylî*]

haylîce: *"Epeyce, oldukça fazla" anlamlarında zarf.*

- Dört beyite yedi târîh derceylemek tezekkür olunursa **haylîce** mahârettir (s. 23, st. 4). [*haylîce*]
- Bir müddet müderrislikle imrâr-ı hayât ve te'mîn-i ma'îşet ederek **haylîce** fuzalâ yetiştirmiş (s. 76, st. 3). [*haylîce*]

hayr u hasenāt: *Sırf hayır olsun diye yapılan işler ve yardımlar.*

1. Müşārün-ileyh Ca'fer Sādık Paşa asıl, kerīm, vefī, **hayr u hasenāta** mā'il ve hüsn-i ahlāka mālīk ... (s. 26, st. 18). [*hayr u hasenāt, -a*]

hayrān kal-: *Çok beğenmek; şaşırıp kalmak.*

1. ... bu zātın o me'mūriyyete sūret-i ta'yīnini hoş görmeyenler bile etmiş oldukları hidemāt-ı vatan-perverīye **hayrān kalmışlar** (s. 12, st. 12). [*hayrān kal-, -mış, -lar*]
2. Hakikaten bu manzara-i bedī'a karşısında **hayrān kaldım** (s. 46, st. 1). [*hayrān kal-, -dı, -m*]

hayrāt: *Sırf hayır maksadıyla herkesin faydalanması için yapılan cāmi, köprü sebil, çeşme vb. tesisler, başkalarının yararlanması için vakıf ve tahsis edilmiş olan gayrimenkuller veya mallar.*

1. Cāmi'-i şerīfin itmām ve resm-i küşādında icrā edilen **hayrāt** ve hasenāt o havālīce el-hāletü hazihî dillerde destāndır (s. 10, st. 16). [*hayrāt*]
2. Tab'-ı pāki oldu el-Hak niçe **hayrāta** delīl (s. 10, st. 25). [*hayrāta, -a*]
3. ... emvālının bir sülüsünü evlādına bir sülüsünü fī-sebīlillāh **hayrāta** diger sülüsünü de āzād eylediği köle ve cāriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 17). [*hayrāta, -a*]

hayrātkār: *Hayırlı işler yapan.*

1. Cedd-i 'ālīleri Ādem Aga Akçahisar kal'esinin muhāfızı olup **hayrātkār** ve dirāyet-şi'ār bir zāt-ı şecā'at-nihād idi (s. 59, st. 1). [*hayrātkār*]

hayrette kal-: *Şaşırarak.*

1. Benim bir memleket fuzalā ve meşāyihini kendilerinden ziyāde bildigimden dolayı **hayrette kalırlardı** (s. 72, st. 7). [*hayrette kal-, -(ı), -r, -lar, -dı*]

Hayrī: (d. 1277[?]/1860[?] - ö. 1328/1910) Harputlu Hayrī Efendi. Asıl ismi Mehmed Hayrullāh olup Hacı Hayrī ismiyle de tanınan son dönem dīvān şairlerinden ve nasirlerindedir.

1. **Hayrī'ye** yok der idi misl ü nazīr (s. 66, st. 6). [*hayrī'ye, -(y), -e*]

hayr-ı celīs: *İyi/hayırlı arkadaş.*

1. Nihāyet ba‘zı yārānın ilhāc ve ibrāmıyla **hayr-ı celīs** olan kitāb mütālā‘ası tarīkına insilāk ederek ... (s. 28, st. 25). [*hayr-ı celīs*]

Hayrī-i şīrīn-güftār: *Hoşsohbet, tatlı sözlü Hayrī.*

1. Āferīn **Hayrī-i şīrīn-güftār**
Yine bir nev-eser ettin izhār (s. 65, st. 13). [*hayrī-i şīrīn-güftār*]

Hayriyye Hanım Sultān: (ö. 1869) *Ādile Sultan’ın tek çocuğudur. 1865’te İşkodralı Mustafā Şerīfī Paşazāde Rızā Beyle evlendirilmiştir.*

1. ... merhūm Rızā Bey muhadderāt-ı selātin-i mu‘azzama içinde fāzıla ve şā‘ire-i meşhūre Ādile Sultān hazretlerine dāmād olarak kerīme-i ‘iffet-vesīmeleri **Hayriyye Hanım Sultānı** tezevvücle kām-yāb olmuşlar idi (s. 37, st. 17). [*hayriyye hanım sultān, -ı*]

hayvānlık: *Hayvana yakışacak tarzda akılsızca, idraksizce davranış.*

1. İrtikāb-ı gadre sā‘ī olma **hayvānlık** budur (s. 13, st. 18). [*hayvānlık*]

hazā: *Tam, tam anlamıyla, mükemmel.*

1. **Hazā** tārīh-i vefāt-ı Cennetmekān Toptan-zāde Ādem Ağa ibn İbrāhīm Ağa bin ‘Alī Bey Akçahisarī sene 1198/1783-84 Rahmetullāhi ‘aleyhim (s. 59, st. 15). [*hazā*]

hazān-ı dey: *Kışın sonbaharı. II İhtiyarlık çağı.*

1. **Hazān-ı deyle** cehennem gamında kaldım ben (s. 32, st. 1). [*hazān-ı dey, -le*]
Eyā nesīm-i bahār-ı behiştīyān yetiş (s. 32, st. 1). [*hazān-ı dey, -le*]

hāzım et-: *Sindirmek.*

1. Birkaç lokma yedikçe su içer **hāzım** ve hafif suyu içtikçe yemeğe Rüstemâne hamle **ederdim** (s. 43, st. 14). [*hāzım et-*]

hazîne: Maddi veya manevi büyük servet değerindeki şey (İşkodra yöresi şairleri kastedilmektedir).

1. ‘Osmānlı edebiyatı ‘āleminde yeni zuhūr eden bir **hazîne** (s. 8, st. 2). [*hazîne*]

hazır: Belli bir işi yapacak veya belli bir işe yarayacak duruma getirilmiş olan (şey).

1. Biz pek güzel bir tenezzüh ve teferrüc icrā ederken yemek **hazır** olduğunu haber verdiler (s. 43, st. 7). [*hazır*]

hāzırān u gā’ib: Gözle görünen ve görünmeyen. II Şu an aramızda olanlar ve olmayanlar (Yaşayanlar ve vefat etmiş olanlar).

1. Hubbunla müftehirdir hep **hāzırān u gā’ib** (s. 74, st. 23). [*hāzırān ugā’ib*]

hazîre: Cami, türbe ve tekke bahçelerinde etrafı parmaklık veya duvarla çevrili mezarlık.

1. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa 1189 senesi Cümāde’l-ülāsının on altıncı Cum‘a günü/14 Temmuz 1775 beyne’s- salateyn vefāt ederek cāmi‘-i mezkūr **hazîresine** defnolunmuştur (s. 10, st. 15). [*hazîresine, -(s), -i, -(n), -e*]
2. ... İşkodra’da pederlerinin binā-kerdeleri olan Kurşunlu cāmi‘ **hazîresine** defnolundu (s. 12, st. 16). [*hazîresine, -(s), -i, -(n), -e*]
3. Peklin kasabasında cedd-i ‘ālîleri vaktiyle binā edip el-hāletü hazihi Eski cāmi‘ nāmıyla ma‘rūf olan cāmi‘-i şerîf **hazîresinde** gunūde-i mirkad-ı gufrāndır (s. 26, st. 20). [*hazîresinde, -(s), -i, -(n), -de*]
4. ... irtihāl-i Dār-ı Na‘īm ederek vücūd-ı magfîret-nümünü pîrān-ı tarîkat-ı ‘aliyyeden hazret-i Merkez kuddise sırruhu’l-‘azîz hazretlerinin merkād-ı ‘ālîleri **hazîresinde** defn-i hāk-i Gufrān edilmiştir (s. 36, st. 30). [*hazîresinde, -(s), -i, -(n), -de*]

hazırlan-: Kendini hazırlamak, hazır duruma gelmek.

1. Yaz mevsimi geldi mi İşkodra ahāl̄isi Kanber Baba ziyāretine **hazırlanır** ... (s. 14, st. 18). [hazırlanır, -(ı), -r]

hazret: *Yücelik, ululuk ifade ederken isimlerden önce veya sonra kullanılan saygınlık ifadesi*

1. ... bu zāt Ebü'l-feth Sultan Mehmed Hān **hazretlerine** mülāki olmakla şeref-yāb ve iltifāt-ı şāhānelerine nā'iliyyetle kām-yāb olmuştur (s. 11, st. 17). [hazretlerine, -ler, -i, -(n), -e]
2. Sultān Selīm Hān-ı sālis **hazretleri** tarafından 1218/1803-04 senesinde Rümeli eyāleti seraskerlik ünvanının inzimāmıyla (s. 12, st. 6). [hazretleri, -ler, -i]
3. ... kitābımızın tahammülü olmadığından selātin-i mu'azzama-i 'Osmāniyenin onuncusu olan Kānūnī Sultān Süleymān Hān **hazretlerinin** ... matla'lı gazelini ... (s. 13, st. 2). [hazretlerinin, -ler, -i, -nin]
4. ... belediye re'isi gelerek vālī ve kumandan-ı memleket Müşir Kāzım Paşa **hazretlerini** da'vet eyledi. Müşārün-ileyh hazretleri de benim re'yime ta'lik etti (s. 14, st. 29). [hazretlerini, -ler, -i, -(n), -i]
5. ... belediye re'isi gelerek vālī ve kumandan-ı memleket Müşir Kāzım Paşa hazretlerini da'vet eyledi. Müşārün-ileyh **hazretleri** de benim re'yime ta'lik etti (s. 14, st. 30). [hazretlerini, -ler, -i]
6. İřkodra'dan infikākımdan dört beş sene sonraya kadar hayāтта olduğu 1320/1902-03 senesinde hākān-ı esbak merhūm ve magfūr Sultān 'Abdü'l-hamīd-i sānī **hazretleri** hakkında İstanbul gazetelerinde ... (s. 23, st. 2). [hazretleri, -ler, -i]
7. Mehmed-i Magribī **hazretleriyle** ba'zı mülātafaları vardır (s. 30, st. 26). [hazretleriyle, -ler, -i, -(y), -le]
8. İki Türkī ve bir Fārisī gazelleriyle Mevlānā Celālū'd-dīn-i Rūmī **hazretleri** hakkında bir manzūmelerinin tastiriyle tercüme-i hāline netice veriyoruz (s. 31, st. 22). [hazretleri, -ler, -i]
9. Yedi yaşında bulunduğu sırada Sultān Mahmūd Hān-ı sānī **hazretleri** huzūr-ı şāhānelerine Arnavud libāsını lābis bir ma'sūm olduğu hālide ... (s. 35, st. 16). [hazretleri, -ler, -i]
10. ... 1313 senesi Zilhiccesinin dördüncü gününde/17 Mayıs 1896 irtihāl-i Dār-ı Na'īm ederek vücūd-ı magfīret-nümünü pīrān-ı tarikat-ı 'āliyyeden hazret-i Merkez kuddise sırruhu'l-'azīz **hazretlerinin** merkād-ı 'ālīleri haziresinde defīn-i hāk-i Gufrān edilmiştir (s. 36, st. 30). [hazretlerinin, -ler, -i, -nin]
11. Büyük 'amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde bir nebze beyān olunduğu üzere cedd-i 'alāları Yūsuf Bey Ebü'l-feth Sultān Mehmed Hān **hazretlerine** hüsn-i hizmet ve sadākat eylediginden ni'me'l-emīr (s. 37, st. 12). [hazretlerine, -ler, -i, -(n), -e]
12. Merhūm Rızā Bey'in mahdūmu Celālū'd-dīn Paşa **hazretleri** de el-hāletü hazihi vüzerā-yı 'izām-ı mekārīm-ittisāmdan ve dāmād-ı me'ālī-nejād-ı hazret-i şehriyārīdendir (s. 37, st. 18). [hazretlerine, -ler, -i, -(n), -e]

13. Ahîren müşārün-ileyh İbrāhîm Halîlî Paşa **hazretlerine** bir manzûme takdîm ederek bir esb-i sabâ-rehvâr istirhâm eylemiş ... (s. 44, st. 6). [hazretlerine, -ler, -i, -(n), -e]
14. Lâkin bî-emân bir insâfsız bu kumâşları hâkân-ı sâbık merhûm ve magfûr Sultân Mehmed Reşâd Hân **hazretleri** inşâd buyurdıkları gazel-i şâhânelerine icrâ eylediğim tahmîsi takdîr ederek ... (s. 46, st. 7). [hazretleri, -ler, -i]
15. ... pederleri hîn-i vefâtında kendilerine hilâfet vermeyip Debre'ye 'azîmet ederek Debre şehrinde meşhûr meşâyih-i 'izâm-ı Kâdiriyye'den kutbü'l-'arifîn Debreli Şeyh 'Osmân Efendi **hazretlerinden** ihrâz-ı meşîhat ederek Tiran'a 'avdet eylemiştir (s. 48, st. 10). [hazretlerinden, -ler, -i, -(n), -den]
16. Oradan Horasan'a 'azîmet ederek İmâm Rızâ **hazretlerini** de ziyâret eyledi (s. 55, st. 3). [hazretlerini, -ler, -i, -(n), -i]
17. Bi'l-âhire ekmel-i 'urefâ-i müdekkikîn eşher-i meşâyih-i muhakkikîn be-dereke-i Rabbânî el-hâletü hazîhi o havâlîde şeyhü'l-İslam nâm ve 'unvânıyla ma'rûf olan âti't-tercûme Şeyh 'Abdü's-selâm Tiranî **hazretlerinin** nazar-ı iksir-i gavsânelerine ve muttasîl silsile-i meşâyih-i kirâma dâhil olmuştur (s. 56, st. 4). [hazretlerinin, -ler, -i, -nin]
18. Fârisî bir manzûme-i târîhiyyesi âti't-tercûme şeyh-i muhteremleri 'Abdü's-selâm Mücrim **hazretlerinin** tercûme-i hâli zîrinde görülecektir (s. 57, st. 20). [hazretlerinin, -ler, -i, -nin]

hazret-i 'Aliyyü'l-Murtazâ: Hz. Ali. Hz. Peygamber tarafından verilen lakaplarından biri de "el-Murtazâ" dır.

1. Sultân-ı Necef **hazret-i 'Aliyyü'l- Murtazâ** ve şehriyâr-ı Kerbelâ Cenâb-ı Hüseyin-i Müctebâ Efendilerimizi ziyâretle kâm-yâb oldu (s. 55, st. 2). [hazret-i 'aliyyü'l-murtazâ]

hazret-i 'aşk: Saygıdeğer aşk.

1. 'Aks-ı ruhsârını âyîne-i dilde görelî Mürşid ü rehberimiz oldu bizim **hazret-i 'aşk** (s. 18, st. 10). [hazret-i 'aşk]

hazret-i düstür-ı ekrem: Saygıdeğer sadrâzam (Koca Mehmed Paşa).

1. **Hazret-i düstür-ı ekrem** menba'ı lutf u kerem Ya'nî hem-nâm-ı Habîb-i muhterem zât-ı celîl (s. 10, st. 18). [hazret-i düstür-ı ekrem]

hazret-i hak: Yüce Allah.

1. Cenāb-ı Rūmī-i mu'ciz-edāy **hazret-i Hak**
Hemīşe eyleye 'ömr-i tavīl ile şādān (s. 65, st. 7). [hazret-i hak]

hazret-i Haydar: Hz. Ali'nin lakabı. Haydar, Arapça'da "aslan" demektir ve kuvvet, cesaret, kahramanlık sembolü sayılmıştır.

1. **Hazret-i Haydar** şeffi'ci ola hem yevmü'n-nüşür (s. 26, st. 14). [hazret-i haydar]

hazret-i 'İsā: Hz. 'İsā peygamber.

1. Kimisi mağarayı Ashāb-ı Kehf mağarasına kimisi zāviyeyi **hazret-i 'İsā'nın** kahve ocağı odasına kimisi bu mürtefi' cebeli Demavend dağlarına benzetiyorlardı (s. 43, st. 2). [hazret-i 'İsā, -nın]

hazret-i Merkez: (ö. 959/1552) Asıl adı Mūsā, künyesi Ebü't-Takī, lakabı Merkez Muslihuddin'dir. Merkez Efendi veya Merkez Halīfe diye tanınır. Halveti-Sünbülī şeyhi, ālimi olan Merkez Efendi İstanbul'da medfundur ve Merkez Efendi Külliyesi olarak günümüzde ziyarete açıktır.

1. ... 17 Mayıs 1896 irtihāl-i Dār-ı Na'īm ederek vücūd-ı magfıret-nümünü pīrān-ı tarīkat-ı 'āliyyeden **hazret-i Merkez** kuddise sırrıhu'l-'azīz hazretlerinin merkād-ı 'ālileri hazīresinde defīn-i hāk-i Gufrān edilmiştir (s. 36, st. 30). [hazret-i merkez]

hazret-i Mevlānā: Saygıdeğer Mevlānā.

1. Müşārün-ileyh Hasan Hakkī Paşa'nın iki gazel-i sālīmü'l-halel-i āsafāneleriyle **hazret-i Mevlānā** kuddise sırrıhu'l-a'lādan istimdādı hāvī inşād eylediği ... (s. 37, st. 20). [hazret-i mevlānā]

hazret-i Midhat Efendi: Saygıdeğer Ahmet Midhat Efendi.

1. **Hazret-i Midhat Efendi'yle** Mu'allim Nācī
Kadrini eylediler nazm ile nesrin i'lā (s. 66, st. 19). [hazret-i midhat efendi, -(y), -le]

hazret-i Şeyh ‘Abdülkādir Geylānī: (ö. 561/1165-66) Kādiriyye tarikatının kurucusu.

1. Merhūm müşārün-ileyh Şeyh Selīm Hālīmī Efendi'nin hatt-ı destiyle kutbü'l-aktāb-ı samedānī **hazret-i Şeyh ‘Abdülkādir Geylānī'nin** Fütūhü'l-Gayb nām kitāb-ı ‘ālīsi ... (s. 50, st. 2). [hazret-i şeyh ‘abdülkādir geylānī, -nin]

hecr: *Ayrılık, sevgiliden ayrı olma.*

1. Bağrım delindi **hecr** ile dürr ü güher gibi (s. 21, st. 5). [hecr]

hedāyā: *Hediyeler.*

1. Ba‘zı **hedāyā** takdīmiyle nüshālar yazdırırlarmış (s. 53, st. 5). [hedāyā]
2. Mūmā-ileyh ise **hedāyādan** geçememekte olduğu gibi tuhafılığı da bırakamadığından her birinin hāl ve tavrına göre ba‘zı letā‘if yazarak nüsha şeklinde verir ve te‘şiri görülür imiş (s. 53, st. 6). [hedāyādan, -dan]

hediyye: *Sevgi veya saygı ifadesi olarak karşılıksız verilen şey, armağan.*

1. Bir avcı biraz balık **hediyye** getirerek tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricā‘ etmiş ... (s. 53, st. 7). [hediyye]
2. Lākin benim **hediyye** sūretiyle kitāb almak ‘ādetim olmadığını teşekkürle ber-ā-ber anlattım ve aslā bir şey kabūl etmedim (s. 57, st. 1). [hediyye]

hele: *Ayrıca, bunun yanında.*

1. ... Adriyatik denizi Akçahisar’a pek yakın bir mesāfede bulunur zannolunur ve **hele** açık havalarda güneşin gurūbu esnāsında denizin öte tarafında bulunan İtalya sevāhili bile medd-i nazara çarpmakta bulunur (s. 41, st. 29). [hele]

hele: *"Sonunda" anlamıyla geciken davranışları bildirmek için kullanılan bir söz.*

1. Çāker **hele** ‘āşıklara tertībi-y-le dīvān Koydun bu cihān içre büyük bir eser-i pāk (s. 30, st. 3). [hele]

hele: *Bir kimse veya şey, diğer kimse veya şeylerin içinde ayrıca belirtmek istendiği zaman bunu ifade eden kelimenin başına veya sonuna getirilir; özellikle, bilhassa, her şeyden önce.*

1. **Hele** Kanber Baba ziyāreti şāyān-ı tezkār merāsım-i mu‘tādeye tābi‘dir (s. 14, st. 17). [hele]
2. **Hele** bir Nābī dīvānı gördüm ki dīvānının itmāmına bi’z-zāt Nābī’nin söylediği bazı tārīhler kitābın nihāyetinde muharrer ve mevcūd idi (s. 20, st. 14). [hele]
3. **Hele** tanzīr-i tevārīh husūsunda nevādir-i rūzigārdandır (s. 37, st. 3). [hele]
4. **Hele** bu Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb
Oldu āsārına bir fasl-ı hitāb (s. 66, st. 9). [hele]

hele: *Tehdit, uyarı, vaat, temennī bildiren bir cümle ile bu tehdit veya vaadin sebebi durumunda olan cümleyi birbirine bağlar.*

1. Ve eliyle gözüyle “**Hele** bu müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı bilirim” yolunda tehdidkārāne ĩmā’lar işāretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [hele]

helecān: *Çarpıntı, titreme.*

1. ... koşanların ba‘zıları tahammül edemeyerek yere kapanır ve ba‘zıları benimle koştukça yüreginden kopan **helecānlar** kendisini ne hāle getirdiğini mosmor olan çehresinden anlar isem de aldırmayarak ... (s. 42, st. 18). [helecānlar, -lar]

hem: *"Aynı zamanda, ayrıca, üstelik" anlamlarında bağlaç.*

1. Mahlası Sādık idi münşī vü **hem** şā‘ir idi (s. 26, st. 9). [hem]
2. Hazret-i Haydar şeffī‘i ola **hem** yevmü’n-nüşūr (s. 26, st. 14). [hem]
3. Buluştu eyledi irşād-ı Hakka **hem** oldu
Tarīk-i Mevlevī’de muktedā-yı Mevlānā (s. 34, st. 9). [hem]
4. Derde dermān bizdedir ey mürde dil
Bāb-ı ihsān u keremdir **hem** gönül (s. 55, st. 20). [hem]

hemān: *"Derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden" anlamlarında zarf.*

1. Artık mecāle karārım kalmadığından **hemān** sā‘at oradan hareket ve seyr-i serī‘ ile Manastır şehrine muvāsalatla rüz u şeb nālān ü giryān olarak māsivāyı bütün bütün terk ve günden güne ārzū-yı merg eyledim (s. 28, st. 23). [hemān]

2. ... zindāncıların “Lebbeyk” diye istihzā’ ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile münādīler vāsıtalarıyla en-Nefir en-Nefir nidā’larını ta‘mīm ettirip ve **hemān** kadı ile şuhūd huzūrunda ... (s. 76, st. 16). [*hemān*]
3. ... emvālinin bir sülüsünü evlādına bir sülüsünü fī-sebīlillāh hayrāta diger sülüsünü de āzād eylediği köle ve cāriyelerine vasiyyet ile **hemān** bilād-ı Rūm’a yürüyerek Ma‘mūriyye ve ‘Ammūriyye şehir ve kal‘elerini zabtederek (s. 76, st. 17). [*hemān*]

hem-dem ol-: *Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.*

1. Şeh-perinde gizlidir sehm-i kazā
Murg-ı ‘Ankā **olsa** da **hem-dem** gönül (s. 55, st. 26). [*hem-dem ol-, -sa*]

hemen: *Aşağı yukarı, yaklaşık, takriben.*

1. Her mahallenin **hemen** büyük ve küçük ahālī-i zükuru denecek bir sūrette merkād-ı müşārün-ileyhe gidip ... (s. 14, st. 26). [*hemen*]

hemīşe: *Daima, her vakit, her zaman.*

1. Cuyūş-ı baht-ı siyehle **hemīşe** cenkdeyim (s. 32, st. 7). [*hemīşe*]
2. Ede bī-minnet-i mahlūk **hemīşe** leb-rīz (s. 39, st. 9). [*hemīşe*]
3. **Hemīşe** eyleye ‘ömr-i tavīl ile şādān (s. 65, st. 8). [*hemīşe*]

hemm: *Üzüntü, gam, keder, kaygı, hüzn.*

1. Zīverā hüzn ü fütūr u helecāndan vazgeç
Bu cihān müdbiredir müdbire **hemm** vermişler (s. 77, st. 18). [*hemm*]

hem-nām: *Adaş.*

1. İşkodra vilāyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 kilometre cenüb-ı şarkīsinde vāki‘ ve **hem-nāmı** olan kazānın merkezi bulunan Kavaye kasabasındandır (s. 23, st. 16). [*hem-nāmı, -ı*]
2. İsmnin Mehmed ve mahlasının Çāker olduğunu **hem-nāmı** olan bir zāta hitāben yazdığı bu beyit ile işāret etmiştir (s. 27, st. 8). [*hem-nāmı, -ı*]

hem-nām-ı Habīb-i muhterem: *Saygıdeğer Sevgili (Hz. Muhammed) ile adaş (Koca Mehmed Paşa kastedilmektedir.).*

1. Hazret-i düstür-ı ekrem menba‘-ı lutf u kerem
Ya‘nī **hem-nām-ı Habīb-i muhterem** zāt-ı celīl (s. 10, st. 19). [*hem-nām-ı habīb-i muhterem*]

hem-nişīn: *Beraber oturup kalkan, yakın arkadaş.*

1. **Hem-nişīni** Ca‘fer-i Tayyār ola Firdevs’te (s. 26, st. 13). [*hem-nişīni, -i*]

hem-şehrī: *Aynı şehir ve memlekette olan kişilerden her biri.*

1. Ba‘zı **hem-şehrīlerin** delâletiyle Top-hâne'ye geldim (s. 28, st. 12). [*hem-şehrīlerin, -ler, -in*]
2. Eger bu ‘âdet memâlik-i İslâmiyye’nin her tarafında öteden beri ittihâz edilmiş olsaydı ricâl-i mensiyyeden olan meşâhirimizin hiçbirisinin maskat-ı re’si ne **hem-şehrīlerine** ve ne de erbâb-ı taharrī ve merâka mahfī kalmayacaktı (s. 61, st. 14). [*hem-şehrīlerine, -ler, -i, -(n), -e*]

henüz: *"Daha" anlamında zarf.*

1. Lâkin ‘ömrü vefâ etmediginden bir sene sonra ‘amcaları İbrâhīm Hâlîlî Paşa’nın vefâtı üzerine mahdümü Şerîfî Mustafâ Paşa **henüz** on iki yaşında olduğu hâlde taraf-ı Devlet-i ‘âliyyeden İşkodra vâlîliğine ta‘yîn buyuruldu (s. 20, st. 3). [*henüz*]
2. İşkodra’da bulunduğu esnâda **henüz** hadîsü's-sin iken pederinin vâki‘ olan iltimâsı üzerine ... (s. 35, st. 10). [*henüz*]
3. Yevm-i mev‘ûdda **henüz** gün dogmadan evvel kaymakâm, kadı, mal müdürü efendiler ve sâ‘ir ba‘zı eşrâf-ı memleketle daga tırmandık (s. 42, st. 7). [*henüz*]
4. Zîrâ sinnim kırk raddesinde olmakla ber-â-ber sıhhat-i vücûda mâlik olduğumdan gençlik sevdâ-yı magrûrânesinden **henüz** sarf-ı nazar edememiştim (s. 42, st. 20). [*henüz*]
5. Sâhib-tercüme İsmâ‘îl Zihnî Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzere Harput’ta bundan kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnâda **henüz** tertîb-i dîvâna mübâşeret etmemiş ise de dîvân olacak mikdâr eş‘ârı mevcûd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 2). [*henüz*]
6. **Henüz** uykudan kalkmamış bulur odanın kapısına tebeşir ile ... (s. 73, st.10). [*henüz*]

henüz: "Daha şimdi, yeni" anlamlarında zarf.

1. ... hayatta olan sâ'ir üserâyı tahallüs ile muzaffaren 'avdet ederek içmeyip sakladığı şerbetin mütebâkisini kemâl-i 'âfiyyetle **henüz** içmişler idi (s. 76, st. 19). [*henüz*]

hep: "Her zaman, sürekli" anlamında zarf.

1. Rüz u şeb dîdârdır **hep** matlab-ı a'lâ bize (s. 18, st. 17). [*hep*]
2. Zülf-i hüban gibi **hep** darmadagin etti felek (s. 38, st. 25). [*hep*]
3. Hem şerî'at hem tarîkat hem hakikat 'ârifi
Zât idi eylerdi **hep** ikrâr ü tasdik bi'l-cinân (s. 49, st. 12). [*hep*]
4. Du'âlar etmege 'uşşâk **hep** oraya gider (s. 71, st. 13). [*hep*]

her bir: Tek tek, ayrı ayrı; hepsi, bütün.

1. ... böyle kalabalık içinde müşkilâtı mücib olacağı gibi mütâla'alardan sarf-ı nazarla 'azimete karar verdik ve **her bir** tedarikimizi gördük (s. 15, st. 3). [*her bir*]
2. ... kitâblar arkasına yazdığı 'ibârelerin altına târîh rakamı koymadığı için **her bir** 'ibâreyi ne târîhte tahrîr eylediği tabî'î bilinmiyor (s. 16, st. 25). [*her bir*]
3. Sür yüzün nüş eyle **her bir** sem gönül (s. 55, st. 28). [*her bir*]

her bir zamân: Her zaman, dâima.

1. Sad hezârân rahmet olsun rûhuna **her bir zamân** (s. 49, st. 20). [*herbir zamân*]

her biri: Teker teker, her bir kişi; hepsi, bütün.

1. Talebe efendiler de öyle bir vakâr ile sadr-ı dükkâna otururlar ki görenler bunların **her birini** kırk yıllık birer 'ankâ bezirgân zanneder (s. 45, st. 28). [*her biri, -(n), -i*]
2. Mümâ-ileyh ise hedâyâdan geçememekte olduğu gibi tuhaflığı da bırakamadığından **her birinin** hâl ve tavrına göre ba'zı letâ'if yazarak nüsha şeklinde verir ve te'sîri görülür imiş (s. 53, st. 6). [*her biri, -nin*]

her dem: Her zaman, daima.

1. Demlenir **her dem** hevā-yı ‘aşk ile dīvāne ney (s. 38, st. 4). [*her dem*]
2. Dem urur **her dem** makām-ı ‘ālem-i lāhūttan (s. 38, st. 8). [*her dem*]
3. Feyzi dilde seyr kıl **her dem** gönül (s. 55, st. 17). [*her dem*]
4. ‘Aşk āteşiyle **her dem** ey gonçe-fem dahi gül (s. 74, st. 8). [*her dem*]

her dü ‘ālem: *Her iki ālem, dünya ve āhiret.*

1. Ey şāh **her dü ‘ālem** bābında bir gedāyım (s. 74, st. 2). [*her dü ‘ālem*]

her ikisi: *İki şeyden ikisi, ikisi birden.*

1. Āti’t-tercüme Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey’in nazīre teklīfi sūretiyle yazdığı gazel ile sāhib-tercümenin yazdığı nazīrenin numūne olarak **her ikisi** de tahrīr olundu (s. 24, st. 2). [*her ikisi*]
2. Denilebilir ki meşhūr-ı dünyā olan ‘Osmanlı tarz mi‘marīsi alınarak Arnavutluk’a mahsūs olan uslūb-ı mi‘mārī birleştirilmiş ve **her ikisinden** güzel bir tarz-ı mahsūs zuhūra getirilmiştir (s. 45, st. 13). [*her ikisi, -(n), -den*]

her kim: *Hangi kimse ki.*

1. **Her kim** yılan-sıfat ki sokar halk gönlünü
Seng-i cefā ile ezilip muzmahil olur (s. 53, st. 30). [*her kim*]

her nasılsa: *Nasıl olduysa, nasıl oldu bilinmez.*

1. Lākin **her nasılsa** gitmek nasib olmadı (s. 15, st. 3). [*her nasılsa*]

her ne vakit: *(Bir işin yapıldığı) Her seferde, her defāda.*

1. **Her ne vakit** kaymakām kadı gibi me’mūrlar zāviyeye gelirlerse ceddimin kitāblarını ziyāret ederek ... (s. 56, st. 23). [*her ne vakit*]

her vakit: *Her zaman, daima.*

1. Kimisi buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak bir def'a gelen **her vakit** gelmek ister latifelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 4). [*her vakit*]

her yer: *Her mekân.*

1. Misāl-i vefk müselles olur serī'ü'l-eser
Dü lebleriyle dili nutk edince **her yerde** (s. 50, st. 15). [*her yer, -de*]
2. Devlet u ārūn olur **her yerde** līk
Nefha-i Cibrīl ile mülhem gönül (s. 55, st. 21). [*her yer, -de*]

her zaman: *Daıma, sürekli.*

1. ... kelāmını **her zamān** yād ve tekrār ettikleri gibi bu kelāmını her zamān yād ve tekrār ettikleri gibi ... (s. 12, st.25). [*her zamān*]

herçi-bād-ā-bād: *"Ne olursa olsun" anlamında zarf.*

1. **Herçi-bād-ā-bād** meylim yāra gaddār olsa da (s. 24, st. 5). [*herçi-bād-ā-bād*]

hergiz: *Asla, kat'iyen, hiçbir vakit, hiçbir şekilde.*

1. Bu pis dünyāya bak **hergiz** necāsetsiz ekin olmaz (s. 54, st. 17). [*hergiz*]

herkes: *Kim varsa hepsi II Ticaret ve sanatla uğraşanların tamamı.*

1. ... el-hāsıl Tiran'da ne kadar san'at erbābı varsa zāten Cum'a olmak münāsebetiyle çarşı pazar ta'til olduğundan **herkes** mällarından lüzümü mikdārını getirip bā-defter bu talebe efendilere teslīm ederler (s. 45, st. 22). [*herkes*]

herkes: *Kim varsa hepsi, mevcut olan bütün insanlar.*

1. Bunu **herkes** yapamaz hüsn-i tabī'at derler (s. 58, st. 9). [*herkes*]
2. Bu zāt birtakım kimselerin yekdigerleriyle uğraşmasına pek 'aleyhdar olduğundan o kabīl adamlara nasīhat ederek mutlakā barıştırır ve **herkesi** dā'imā ittihād ve ittifāk ile hüsn-i mu'āşerete sevk eylemeğe çalışmış (s. 60, st. 10). [*herkesi, -i*]

3. ... ĩcāb ederse **herkesin** görecegi bir mevki'e böyle tek birer mezār taşı dikeriz (s. 61, st. 11). [*herkesin, -in*]
4. Yoluyla **herkese** ta'lim-i rāh-ı müstakim eyler (s. 67, st. 9). [*herkese, -e*]

Hersek: 1991'de bağımsızlığını ilan eden ve eski Yugoslavya'yı oluşturan federe cumhuriyetlerden biri. 1467- Fatih Sultan Mehmed döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir.

1. ... Nigde ve müte'ākiben **Hersek** 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fāsıla ve infisāl vukū' bulmaksızın mütevālī bir sürette ta'yin olunarak ... (s. 36, st. 9). [*hersek*]

hesāb gör-: (Sayı veya değerler üzerinde) Matematik işlemlerinden birini yapmak; karşılıklı alacak vereceği yazmak.

1. Ferdası günü sāhibleriyle **hesāb görürler** (s. 46, st. 1). [*hesāb gör-, -(ü), -r, -ler*]
2. Kimisi elinde kalem **hesāb görüyor** (s. 45, st. 32). [*hesāp gör-, -(ü), -yor*]

hevā-yı 'aşk: Aşk arzusu.

1. Demlenir her dem **hevā-yı 'aşk** ile dīvāne ney (s. 38, st. 4). [*hevā-yı 'aşk*]

hevā-yı 'ilm ü 'amel: İlim/bilgi ve o bilgiyle hareket etme isteği.

1. **Hevā-yı 'ilm ü 'ameli** 'aşk-ı mahbūb-ı bī-bedele tebdil ve kayd-ı zarūreti düşünmeği ma'sūkumun gam u ālām-ı muhabbetine tahvīl ederek sāye-misāl yanından ayrılmamaga başladım (s. 28, st. 13). [*hevā-yı 'ilm ü 'amel, -i*]

hevā-yı zūlf: (Sevgilinin) Saçının arzusu.

1. Dil **hevā-yı zūlf** ile bend oldu zünnār olsa da (s. 24, st. 4). [*hevā-yı zūlf*]

heveskār: İstekli; bir sanatı, bir mesleği sırf zevk için yapan (kimse).

1. Şi'ir ve inşāda **heveskār** olarak güzel eserler yazmaga başladı (s. 25, st. 23). [*heveskār*]

hevesli: *Bir şeyi elde etmeye, öğrenmeye veya onunla uğraşmaya istekli olan, arzulu, meraklı.*

1. Tevārīh-i İslām mütāla‘asına pek çok **hevesliymiş** (s. 76, st. 5). [*hevesliymiş, -(y), -miş*]

heyet-i hükümet: *Bakanlar kurulundan bir heyet.*

1. Ahfādından zāviyede bulunan dervīş yeni gelen bir müfettişle **heyet-i hükümetin** ‘azīmet etmelerini haber aldığı gibi ... (s. 56, st. 16). [*heyet-i hükümet, -in*]

heyet-i islāhiyye: *İslāh/iyileştirme heyeti.*

1. 1292/1875-76 senesinde Diyārbekir, Ma‘mūretü’l‘azīz, Sīvās **heyet-i islāhiyye** serkomiseri Ābidīn Paşa ile devren Ma‘mūretü’l‘azīz’e gelip on beş gün kadar ikāmet eyledigimiz sırada orada muhāsebeci idi (s. 64, st. 20). [*heyet-i islāhiyye*]

hezār: *Bin.*

1. **Hezār** ‘acz u niyāz ile Rācī-i şeydā
Huzūr-ı pādīşeh-i hūsne bir ricāya gider (s. 71, st. 14). [*hezār*]

hezār: *Bülbül (Āşık).*

1. Tenhā degilim ben leb-i gül-fām ile medhūş
Gül-rūhları al eyledi mestāne **hezāra** (s. 40, st. 11). [*hezāra, -a*]

hezār-bār: *Bin kere.*

1. Gonçe-i nāzım eder yek şemme-i vaslın dirīg
Nāle-i cān-süz-ı murg-ı dil **hezār-bār** olsa da (s. 24, st. 20). [*hezār-bār*]

hezeyān: *Saçma sapan konuşma, saçmalama.*

1. **Hezeyān** söyleyerek haylī elem vermişler (s. 26, st. 25). [*hezeyān*]

hıfz: *Koruma, muhafaza etme.*

1. Sen nıgehbanlarınsın **hıfzına** tevdi' ettim (s. 39, st. 17). [*hıfzına, -ı, -(n), -a*]

hırka-ber-düş-ı fenā: *Fānīlik hırkası giyen, derviş.*

1. **Hırka-ber-düş-ı fenā** rind ol ki sultānlık budur (s. 13, st. 24). [*hırka-ber-düş-ı fenā*]

hırz-ı cān: *Canın sığındığı yer.*

1. Revādır **hırz-ı cāna** i'tibār eyler ise insān (s. 67, st. 2). [*hırz-ı cān, -a*]

Hızır: *Āb-ı hayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdādına yetiştiğine inanılan peygamber veya velī olan zat.*

1. Ya melektir ya **Hızır** ol tādārım kandadır (s. 15, st. 14). [*hızır*]

hiç: *"Asla" anlamına gelen zarf.*

1. Kimse **hīç** bilmez dilā dār u diyārım kandadır (s. 15, st. 18). [*hīç*]
2. Tam idi zihn ü zekāsı **hīç** bulunmazdı kusūr (s. 26, st. 10). [*hīç*]
3. Edemem **hīç** şumār 'ömr-i girān-kıymetten
Firkatinle geçen ezmānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 11). [*hīç*]
4. Vuslat yüzünü çeşmim **hīç** görmedi sehergāh (s. 74, st. 27). [*hīç*]

hiç: *Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, kat'iyen, asla.*

1. Ben **hīç** bu vādide bir şā'ir görmedim (s.53, st. 24). [*hīç*]

hicāb: *Utanma, sıkılma, mahcūbiyet.*

1. 'Arz-ı hāle gāh girye gāh māni'dir **hicāb** (s. 70, st. 14). [*hicāb*]

hiçbiri: Olumsuz cümlelerde yerini tuttuğu ismin cinsinden olan şeylerden bir tanesinin bile cümlede verilen hükmün dışındakalmadığını anlatan belgisiz zamir (Kitapların hiçbiri).

1. Vatanından hārice çıkmamış ve memleketi ise Der-Sa‘ādet’e ba‘īd bulunmuş olduğundan terācim-i ahvāl kitāblarımızın **hiçbirisinde** nām-ı fāzılānelerine tesādūf olunamaz (s. 16, st. 28). [*hiçbirisinde, -(s), -i, -(n), -de*]

hiçbiri: Olumsuz cümlelerde yerini tuttuğu ismin cinsinden olan şeylerden bir tanesinin bile cümlede verilen hükmün dışındakalmadığını anlatan belgisiz zamir (Meşhurların hiçbiri).

1. ... ricāl-i mensiyyeden olan meşāhirimizin **hiçbirisinin** maskat-ı re’si ne hem-şehrīlerine ve ne de erbāb-ı taharrī ve merāka mahfī kalmayacaktı (s. 61, st. 13). [*hiçbirisinin, -(s), -i, -nin*]

hicrān: Ayrılık.

1. Zulmette geçti ‘ömrüm **hicrān** gamıyla ey māh (s. 74, st. 26). [*hicrān*]

hicret-i seniyye: Büyük hicret. Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi.

1. Lākin ba‘zı mu‘zib **hicret-i seniyyenin** bin tārīhinden sonra zuhūra gelen hādīsāt-ı mü’essifeden bahis açarak bunun nakl ve hikāyesini ricā’ ederlerdi (s. 76, st. 7). [*hicret-i seniyye, -nin*]

hicrī: Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretini (M. 622) başlangıç kabul eden (tarih).

1. **Hicrī** 1314/1896 senesi evā’ilinde Erzurum vilāyeti defterdārı bulunuyordum (s. 8, st. 3). [*hicrī*]

hicviyye: Bir kimseyi, toplumu veya bir olayı yermek için yazılan özellikle manzum yazı.

1. Gāyet tuhaf bir zāt olduğundan şunun bunun hakkında ba‘zı latīfelerde ve **hicviyyelerde** bulduğundan şe‘āmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrācını mücib olmuştur (s. 52, st. 1). [*hicviyyelerde, -ler, -de*]

hidemāt: *Hizmetler.*

1. ... o zamānda vāki^c olan devlet muhārebātının cümlesine iştirāk ve ibrāz-ı sadākata inhimāk eylediğinden **hidemātı** bi't-takdīr 1238/1822-23 senesinde 'uhdesine taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden rütbe-i mīr-i mīrānī tevcih olundu (s. 25, st. 26). [*hidemātı, -ı*]

hidemāt-ı Devlet-i 'āliyye: *Osmanlı Devleti'nin hizmetleri, işleri.*

1. Tiran şehrinin bānisi elf-i kāmīl ricālinden ve Tiran'a tābi^c Milet (Mullet) karyesi ahālīsinden olup **hidemāt-ı Devlet-i 'āliyyede** sādıkāne hüsni-i hizmet eden Süleymān Paşa'dır (s. 45, st. 10). [*hidemāt-ı devlet-i 'āliyye, -de*]

hidemāt-ı meşkūre: *Beğenilmiş hizmetler, işler.*

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfālāt-ı ecānibe aldanarak ba'zı münāsebetsiz hāllere tasaddī etmiş ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve peşīmānī ederek yine meslek-i sadākatta ber-devām olduğundan **hidemāt-ı meşkūresi** seyyi'ātından pek çok fazladır (s.11, st. 21). [*hidemāt-ı meşkūre, -(s), -i*]

hidemāt-ı sādıkāne: *Vefālī olana yakışır tarzda hizmetler.*

1. Paşa dahi **hidemāt-ı sādıkānesinin** bir mükāfāt-ı kıymetdārı olmak üzere rütbe-i vālā-yı vezāreti ihrāz ile kām-yāb olmuştur (s. 12, st. 12). [*hidemāt-ı sādıkāne, -(s), -i, -nin*]

hidemāt-ı vatan-perver: *Yurtseverin hizmetleri, işleri.*

1. ... bu zātın o me'mūriyyete sūret-i ta'yīnini hoş görmeyenler bile etmiş oldukları **hidemāt-ı vatan-perveriye** hayrān kalmışlar (s. 12, st. 12). [*hidemāt-ı vatan-perver, -i, -(y), -e*]

hikāye: *Bir insanın başından geçen olaylar.*

1. Lākin pederlerinden rivāyet sūretiyle paşanın pek çok **hikāyelerini** işittim (s. 14, st. 6). [*hikāyelerini, -ler, -i, -(n), -i*]

hikāye: *Hakikī veya uydurma sergüzeşt, kissa, masal; bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması.*

1. Pek tuhaf **hikāyelerini** söylediler ve hāfızalarında olan baʿzı beyitlerini okudular anladım ki İşkodraca meşhūr bir zāt imiş (s. 52, st. 19). [*hikāyelerini, -ler, -i, -(n), -i*]
2. Bu **hikāyeler** ihtimāl ki başkaları nāmına da söylenilmiş olur Lākin bu zāt tarafından dahi (s. 53, st. 18). [*hikāyeler, -ler*]

hikāye: *Sırasıyla ve etraflıca anlatılan olay.*

1. Lākin baʿzı muʿzib hicret-i seniyyenin bin tārīhinden sonra zuhūra gelen hādīsāt-ı müʿessifeden bahis açarak bunun nakl ve **hikāyesini** ricāʿ ederlerdi (s. 76, st. 7). [*hikāyesini, -(s), -i, -(n), -i*]
2. Lākin galeyān-ı harāret-i hamiyetkārīsi bununla da sükūnet-yāb olamadığından naklelediği **hikāyeyi** tamamlamamış iken “Biz ‘Osmānlılar cihāngir bir devlet iken niçin birtakım fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik” diye bağırarak odadan kalkıp gider (s. 76, st. 10). [*hikāyeyi, -(y), -i*]

hikāye eyle-: *Olayları etraflıca anlatmak.*

1. İslām hükümetlerinin vukūʿāt-ı muzafferānelerini nakl ve **hikāye eyledikçe** iftihār damarları kabarıp gürlür dururmuş (s. 76, st. 6). [*hikāye eyle-, -dikçe*]

hikmet: *Bilgelik.*

1. Biri **hikmet** ile mānende-i İbn-i Sīnā
Oldu ashāb-ı kemāl içre reʿīsü'l-üdebā (s. 66, st. 21). [*hikmet*]

Hikmetī: (ö. 1240/1824-25) Akçahisar şehrinden bir şair. Dervīş Hikmetī diye bilinen şairin asıl adı Ahmet'tir.

1. İşte sāhib-tercüme şāʿir **Hikmetī** bu Akçahisar şehrindedir (s. 43, st. 20). [*hikmetī*]
2. Sifle-perver çarha minnet eylemez bu **Hikmetī**
Var iken lutfun senin kân-ı sehānın ʿaşkına (s. 45, st. 3). [*hikmetī*]

hikmet-i bālīga: *Bülüğa ermiş kadının hikmeti.*

1. **Hikmet-i bāligadır** müdbiri mes‘ūd eyler (s. 77, st. 5). [*hikmet-i bāliga, -dır*]

hikmet-i Hakk: “Allah’ın hikmeti”, Allah’ın akıl erdirilemeyen gizli tecellîleri.

1. **Hikmet-i Hakkı** tefekkür eyle insānlık budur (s. 44, st. 5). [*hikmet-i hakk, -ı*]

hilāfet: *Tarīkatlarda bir şeyhten izin almak sūretiyle şeyhlik görev ve sorumluluğunu üstlenme işi.*

1. Debreli Ş-şeyh ile ‘Osmān’dan **hilāfet** ahz edip
Himmat-i şeyh ile olmuştu melāz-ı ‘arīfān (s. 49, st. 23). [*hilāfet*]

hilāfet ver-: (Bir şeyh) *Yetişmiş bir dervişe şeyhlik görevini yürütme izni vermek.*

1. Bi-hakkın tahsīl-i fazā’il ve kemālāt etmiş ve pederleri hīn-i vefātında kendilerine **hilāfet vermeyip** Debre’ye ‘azīmet ederek Debre şehrinde meşhūr meşāyih-i ‘izām-ı Kādiriyye’den kutbü’l-‘arīfīn Debreli Şeyh ‘Osmān Efendi hazretlerinden ihrāz-ı meşīhat ederek Tiran’a ‘avdet eylemiştir (s. 48, st. 9). [*hilāfet ver-, -me, -(y), -ip*]

himār: *Eşek, merkep.*

1. Cehd edegör olmayasın tā **himār** (s. 63, st. 17). [*himār*]

himmet: *Yardım; lütuf.*

1. **Himmat** demidir ‘aczime ahbāba salādır (s. 40, st. 14). [*himmet*]
2. Vāsıl-ı sinn-i şebāb oldukça āti’t-tercüme Tiranlı şā’ir-i fāzıl Altıparmak İbrāhīm Müznib Efendi’den ve sār’ir efādıl-ı Tiraniyye’den tahsīl-i kemālāt etmiş ve dekāyik-i şī’riyyeye üstādlarının **himmetiyle** ‘arīf ve vākıf olmuştur (s. 72, st. 18). [*himmetiyle, -i, -(y), -le*]

himmet et-: *Yardım etmek, gayret etmek, emek vermek.*

1. Memleketi olan Tiran'da yetmiş sene icrā-yı meşīhat ve irşād-ı müridāna **himmət ederek** 1204/1789-90 senesinde vefāt etmiştir (s. 46, st. 14). [*himmət et-, -erek*]

himmət eyle-: *Yardım etmek.*

1. ... Rūmeli vāliligine ta'yīn olunan Ahmed Zekeriyā Paşa kadr-dān bir müşīr-i fā'ikū'l-akrān olduğundan bu hakīri kethüdā kātibi ta'yīn ederek fakr u felāketten tahlīse **himmət eyledi** (s. 29, st. 4). [*himmət eyle-, -di*]

himmət eyle-: *Mānen büyük kimselerin lutfetmesi, mānevī yönden yardım etmesi.*

1. **Himmət eyler** belki Tevfīk Fehmiyā tanzīrime Nev-zemīnde bu gazel pek sāde-güftār olsa da (s. 24, st. 12). [*himmət eyle-, -r*]

himmət-i 'aşk: *Aşkın ihsanı, lutfu.*

1. Hamdülillāh geçerim nüh felegi 'arşa kadem Her nefeste basarım olsa eger **himmət-i 'aşk** (s. 18, st. 6). [*himmət-i 'aşk*]

himmət-i şeyh: *Şeyhin (Debreli Şeyh 'Osmān) mānevī yardımı,.*

1. Debreli ş-şeyh ile 'Osmān'dan hilāfet ahz edip **Himmət-i şeyh** ile olmuştu melāz-ı 'ārifān (s. 49, st. 24). [*himmət-i şeyh*]

himmət-i 'Osmān Paşa: *Osman Paşa'nın ihsanı, mānevī gücü.*

1. Līk vuslatla mülākāt degildir bir şey Meded eylerse eger **himmət-i 'Osmān Paşa** (s. 29, st. 17). [*himmət-i 'osmān paşa*]

hīn-i vefāt: *Vefāt edeceği zaman.*

1. Bi-hakkın tahsīl-i fazā'il ve kemālāt etmiş ve pederleri **hīn-i vefātında** kendilerine hilāfet vermeyip Debre'ye 'azīmet ederek Debre şehrinde meşhūr meşāyih-i 'izām-ı Kādiriyye'den kutbü'l-'arifīn Debreli Şeyh 'Osmān Efendi hazretlerinden ihrāz-ı meşīhat ederek Tiran'a 'avdet eylemiştir (s. 48, st. 9). [*hīn-i vefāt, -i, -(n), -da*]

hisset-: *Sezmek, fark etmek.*

1. Lâkin buralarda kadīm bir Türk edebiyâtı olduğunu ne kendileri söylediler ne de ben **hissettim** (s. 8, st. 12). [*hissettim, -di, -m*]

hisseyle-: *Gönülde duymak.*

1. Fakat mādih kendi vicdânında **hisseylediği** muhabbeti meydâna koymuş olur (s. 67, st. 15). [*hisseylediği, -dik, -i*]

hitâb et-: *(Birine) Söz söylemek, söz yöneltmek.*

1. Hamdī Efendi merkebin şimdi bulunacağına dâ'ir köylüye tesellī verdikten sonra cemâ'ata **hitâb ederek** içlerinde 'aşka mübtelâ olmayan ve belâ-yı 'aşk ne olduğunu bilmeyen var ise kıyâm etmesini ricâ' eyler (s. 53, st. 14). [*hitâb et-, -erek*]

hitâben: *(Birine) Hitap ederek, onun ismine yazmak sūretiyle.*

1. İsminin Mehmed ve mahlasının Çāker olduğunu hem-nāmı olan bir zāta **hitâben** yazdığı bu beyit ile işāret etmiştir (s. 27, st. 9). [*hitâben*]
2. Sāde-dil bir kimse "Benim başımdan 'aşk geçmedi ve sevdâ-yı 'aşkın ne olduğunu bilmem" diyerek kıyâm edince hoca efendi merkūm köylüye **hitâben** "Al merkebin götür" demiş (s. 53, st. 17). [*hitâben*]

hitām verdiril-: *Sona erdirilmek.*

1. ... 1247/1831-32 senesinde tafsīlâtı Takvīm-i Vekāyi' gazetesinin sene-i mezkūreye 'ā'id nüshalarında beyān olunduğu üzere İşkodra vāliligine **hitām verdirilerek** Der-Sa'ādet'e celbolunduğu sırada pederiyle birlikte Der-Sa'ādet'e gelmiştir (s. 35, st. 14). [*hitām verdiril-, -erek*]

hizmet: *Bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen görev.*

1. Müşarün-ileyh Mehmed Paşa'nın pederi Mustafâ ve cediti Kaptan Mehmed Beylere vâlîlik nasîb olmayıp İşkodra kal'e-i meşhûresinin muhâfızlığı **hizmetiyle** mübâhî idiler (s. 11, st. 13). [*hizmetiyle, -i, -(y), -le*]
2. ... İşkodra'ya ta'yîn olunan Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa'nın dîvân kitâbeti **hizmetine** ta'yîn edilerek kadr ve menziletim terfî'e eyledi (s. 29, st. 5). [*hizmetine, -i, -(n), -e*]
3. Ba'dehu hâlefleri Hâlîl ve onun hâlefi Dilâver Paşaların dahi kitâbetleri **hizmetiyle** mübâhî olarak ol havâlîce kesb-i rıf'at u şân eyledim (s. 29, st. 9). [*hizmetiyle, -i, -(y), -le*]
4. Bosnalı Süleymân Paşa-zâde 'Osman Mazhar Paşa'nın kitâbeti **hizmetinde** bi't-ta'yîn sâniyen İşkodra şehir-i dil-ârâsına vâsıl oldum (s. 29, st. 11). [*hizmetinde, -i, -(n), -de*]
5. Menemenli-zâde Mustafâ Paşa'nın ibrâmı üzerine tekrâr İşkodra vilâyeti dîvân kitâbeti **hizmetini** der'uhde eylemiştir (s. 29, st. 29). [*hizmetini, -i, -(n), -i*]
6. Şöyle ki vâlî-i memleketin **hizmetinde** bulunan bir zât 1250/1834-35 senesinde ziyâretine gelerek hacc-ı şerîfe 'azîmet edeceğinden râsime-i vedâ'ı icrâ eyledikten sonra 'acebâ tekrâr 'avdet edip etmeyeceği su'âlîne karşı şu beyti bi'l-bedâhe inşâd ederek okumuştur (s. 52, st. 3). [*hizmetinde, -i, -(n), -de*]

hizmet: İş.

1. Sizin gibi bir şâ'ir-i kadr-âşinâyâ **hizmet** begendirip de böyle bir takdîr-nâme-i 'âlîsine nâ'îl olmak az muvaffakiyyet midir (s. 67, st. 22). [*hizmet*]

hizmet: Bir işin yapılması için beden veya kafa gücü sarf ederek yardımda bulunma, katkı.

1. ... 550 guruş ma'âşla tekâ'üdü icrâ olunarak mahdûmları Draç sancagı tahrîrat müdürü Kâzım Bey'le birlikte ikâmetle 'ibâdet ve tâ'at ve vatanın nef'ine **hizmet** sûretiyle imrâr-ı evkât eylemektedir (s. 72, st. 24). [*hizmet*]

hizmet et-: İş görmek, çalışmak, başkalarının işini yapmak.

1. Âti't-tercüme Akçahisarlı İbrâhîm Kemâlü'd-dîn Şemîmî Dede'ye **hizmet etmiş** ve Akçahisar kasabasında vâki' Şemsî Efendi zâviyesine zâviyedâr olmuştur (s. 43, st. 22). [*hizmet et-, -miş*]
2. Vâlîye **hizmet eden** Hacca giderse müjdelik Ka'be'den tekrâr vâlîye gelirse mürdelik (s. 52, st. 5). [*hizmet et-, -en*]

hizmet-i kitâbet: Kâtiplik hizmeti.

1. 1255/1839-40 senesinde müşārün-ileyh Hasan Rıf‘at Paşa’nın İşkodra’dan infisāli üzerine yine Manastır’a gelerek kemā-kān müşārün-ileyh Zekerıyyā Paşa’nın **hizmet-i kitābetinde** bulundum (s. 29, st. 8). [hizmet-i kitābet, -i, -(n), -de]

hizmetinde bulun-: Yanında çalışmak.

1. Memleketinde tahsīl-i mukaddemāt-ı kemālāt eyledikten sonra Edirne’ye ‘azīmet ederek şehir-i mezkūrda vāki‘ Sultān ‘Alī Dergāhı’nda İbrāhīm Baba’nın bir müddet **hizmetinde bulunmuştur** (s. 54, st. 19). [hizmetinde bulun-, -muş, -tur]

hizmetine gir-: Yanında çalışmak.

1. Lākin Tiran ve Akçahisar’da görüştüğüm ba‘zı ihtiyārlar Ādem Aga Ohri kazāsında Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 tārīhlerinde Akçahisar’a gelerek Akçahisar müsellemi Kōr Süleymān Aga’nın **hizmetine girmiş** ... (s. 59, st. 8). [hizmetine gir-, -miş]

hizmetler et-: İş görmek, çalışmak.

1. Koca Mehmed Paşa’nın vefātından sonra büyük mahdūmları Mustafā Paşa İşkodra vālisi olmuş ve güzel **hizmetler etmiş** ve vāliliginin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88’de vefātı vukū‘ bularak ... (s. 11, st. 19). [hizmetler et-, -miş]

hoca: Dīnī hizmetlerde görevli kimse, din görevlisi.

1. Sāde-dil bir kimse “Benim başımdan ‘aşk geçmedi ve sevdā-yı ‘aşkın ne olduğunu bilmem” diyerek kıyām edince **hoca** efendi merkūm köylüye hitāben “Al merkebinı götür” demiş (s. 53, st. 17). [hoca]

hocalık: Öğretmenlik.

1. Sābıkü’t-tercūme Monlā Mahmūd Hamdī Efendi’den tahsīl-i kemālāt etmesi ve mekteb **hocalığıyla** ve inşād-ı kelām-ı mevzūn ile me’lūf bulunmuş idi (s. 62, st. 5). [hocalığıyla, -ı, -(y), -la]

Horasan: *Kuzeydoğu İran'da bir eyalet; Horasan şehri.*

1. Oradan **Horasan'a** 'azîmet ederek İmâm Rızâ hazretlerini de ziyâret eyledi (s. 55, st. 3).
[horasan'a, -a]

hoş: *Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi, latif.*

1. **Hoş** suhan söyle dil-âzâr olma nâdânlık budur (s. 13, st. 17). [hoş]

hoş geçin-: *İyi anlaşmak.*

1. Sâhib-tercüme her iki 'â'ilenin abâ ve ecdâdları arasındaki münâfeseyle ehemmiyyet vermeyerek Edhem Şehîdî Bey'le **hoş geçinmiş** ve Edhem Şehîdî Bey'in 1238/1822-23 senesinde Tiran şehrinde binâ eylediği kebîr sâ'at kulesine ma'-'târîh bir de manzûme-i tebrîkiyye tanzîm eylemiştir ki (s. 60, st. 17). [hoş geçin-, -miş]

hoş gör-: *Güzel görmek, iyi karşılamak.*

1. ... bu zâtın o me'mûriyyete sûret-i ta'yînini **hoş görmeyenler** bile etmiş oldukları hidemât-ı vatan-perveriye hayrân kalmışlar (s. 12, st. 11). [hoş gör-, -me, -(y), -en, -ler]

hoşlan-: *Zevkine veya arzusuna uygun bulup beğenmek, zevk almak, hoş bulmak.*

1. Bir insân gâyet **hoşlandığı** bir zarîf çiçeği ne kadar medh ü senâ' eder ise o çiçeğin hüsn ü letâfetine bir şey 'ilâve edemez (s. 67, st. 14). [hoşlandığı, -dık, -ı]

hoş-reftâr: *Yürüyüşü güzel olan (Sevgili).*

1. Tavâf-ı Ka'be-i kalbe o **hoş-reftâr** gelmez mi (s. 17, st. 6). [hoş-reftâr]
2. Tavâf-ı Ka'be-i kalbe o **hoş-reftâr** gelmez mi (s. 19, st. 2). [hoş-reftâr]

hoşum/na git-: *(Birini, bir şeyi) Beğenmek, hoşlanmak.*

1. Bu güzel 'âdet hakîkaten pek **hoşuma gitti** (s. 61, st. 12). [hoşum/na git-, -ti]

hubb: *Sevgi, aşk.*

1. **Hubbunla** müftehirdir hep hâzırân u gâ'ib (s. 74, st. 23). [*hubbunla, -un, -la*]

hüb-rû-yı dil-keş: *Gönül cezbeden güzel yüzlü (sevgili).*

1. Ol **hüb-rû-yı dil-keş** misl-i firişte mevheş
Hürî-sıfat perîveş mânend-i serv-i serkeş (s. 62, st. 11). [*hüb-rû-yı dil-keş*]

Hudâ: *Allah.*

1. Hâlik-i kevn ü mekân Bârî **Hudâ'nın** 'aşkına (s. 44, st. 10). [*hudâ'nın, -nın*]

Hudâ mes'ûd ede: *Allah mutluluk versin.*

1. Dâ'imâ evlâd u emcâdın **Hudâ mes'ûd ede** (s. 11, st. 7). [*hudâ mes'ûd ede*]

hudûd: *Son; sınırlar.*

1. Vefâtı İşkodra'da 1150/1737-38 **hudûdundadır** (s. 17, st. 23). [*hudûdundadır, -u, -(n), -da, -dır*]
2. Vefâtı 1260/1844 **hudûdundadır** (s. 23, st. 29). [*hudûdundadır, -u, -(n), -da, -dır*]
3. 1150/1737-38 **hudûdunda** İşkodra'da vefât etmiştir (s. 40, st. 6). [*hudûdunda, -u, -(n), -da*]
4. ... gazeline 1240/1824-25 **hudûdunda** vefât eden Priştineli şâ'ir İskender Zârî Efendi'nin birâder-zâdesi Ya'kûb Meylî Efendi'nin dahi nazîresi vardır (s. 44, st. 3). [*hudûdunda, -u, -(n), -da*]
5. Bir müddet geşt ü güzâr-ı aktâr u memleket ve seyr-i büldân ve mesâlik eyledikten sonra yine İşkodra'ya 'avdet ve icrâ-yı âyîn-i dervîşân ile imrâr-ı vakt-ı sâ'at eylemekte olduğu hâlde 1240/1824-25 **hudûdunda** vefât etmiştir (s. 44, st. 7). [*hudûdunda, -u, -(n), -da*]
6. 1210/1795-96 **hudûdunda** tevellüd eylemiştir (s. 51, st. 4). [*hudûdunda, -u, -(n), -da*]
7. Kırk seneden ziyâde Tiran'da binâ ve te'sîs eyledikleri hânkâh-ı Kâdiri'de teşne-dilân-ı tarîkata irvâ'-yı âb-ı füyûzât etmekte olduğu hâlde 1220/1805-06 **hudûdunda** 'azm-i nişîmengâh-ı melekût eyledi (s. 56, st. 9). [*hudûdunda, -u, -(n), -da*]

8. İŝkodra muhāsebe ketebesinden İbrāhīm Ŝu‘ūrī Efendi’nin sulbünden 1250/1834-35 **hudūdunda** İŝkodra’da dünyāya gelmiŝtir (s. 64, st. 5). [*hudūdunda, -u, -(n), -da*]
9. 1290/1873-74 **hudūdunda** Cebel-i Lübnān muhāsebeciligine ta‘yīn olundu (s. 64, st. 13). [*hudūdunda, -u, -(n), -da*]
10. Sāhib-tercūme Murtazā Rācī Efendi’nin vefātı 1130/1717-18 **hudūdundadır** (s. 70, st. 6). [*hudūdundadır, -u, -(n), -da, -dır*]

hulefā’-yī ‘Abbāsīye: *Abbāsī halīfeleri.*

1. Ma‘lūmdur ki **hulefā’-yī ‘Abbāsīye’den** Mu‘tasım bin Me‘mūn ibn Hārūnū’r-Reŝid ‘Ammūriyye taraflarında esīr dūŝen bir Hāŝimiyye’nin sicn-i esārette “Vā-Mu‘tasımāh” diye sayha eylediğini ... (s. 76, st. 13). [*hulefā’-yī ‘abbāsīye, -den*]

Hulūsī: *Akçahisarlı Ŝaban Hulūsī Bey’in mahlası.*

1. Bu **Hulūsī’nin** ’nin gelir idbār-i hüsnün fikrine (s. 61, st. 28). [*hulūsī’nin, -nin*]

Hulūsī: *Asıl adı ‘Abdullāh olan İŝkodralı Hulūsī’nin mahlası.*

1. Lāyık mıdır **Hulūsī** çeksin melāl-i hecrin (s. 62, st. 19). [*hulūsī*]

Hulūsī Bey: (d. 1189/1775 - ö. 1249/1833) Akçahisarlı Hulūsī Bey’in asıl adı Ŝa’bān Hulūsī Bey olup ŝiirlerinde Hulūsī mahlasını kullanan İŝkodra’ya baėlı Akçahisar doėumlu bir ŝair. Bölgede tanınan Toptan-zāde ailesindedir.

1. Ŝu gazel sāhib-tercūme **Hulūsī Bey’in** İstanbul ŝu‘arāsına nazīre olarak inŝād ve nihāde-i nazargāh-ı takdīr-i emsāl ve emcād eylediėi āsārındandır (s. 61, st. 15). [*hulūsī bey, -in*]

hūrŝid-i pūr-envār: *Nurlar dolu güneŝ.*

1. Sehābı kaldırıp **hūrŝid-i pūr-envārı** gösterdi (s. 21, st. 15). [*hūrŝid-i pūr-envār, -ı*]

hurūf-ı hecā: *Elif-bā sırasına göre dizili alfabe harfleri.*

1. **Hurūf-ı hecā** ile tertīb eyledim (s. 9, st. 30). [*hurūf-ı hecā*]

hurūf-ı ism: *İsmiñ harfleri.*

1. **Hurūf-ı ismi** oldu gerçi Zihnī vāsıl-ı pāyān (s. 67, st. 12). [*hurūf-ı ism, -i*]

husūs: *Konu, iş, madde.*

1. ... Arnavutların ‘Osmānlı edebiyatı **husūsunda** memālik-i sâ’ire-i ‘Osmāniye’den hiçbir fark olmayacak derecede terakkī ettiklerine mütehayyir kaldım (s. 9, st. 27). [*husūsunda, -u, -(n), -da*]
2. Hālā kasaba-i mezkūrede sâkin ve kendi umūr ve **husūsuyla** meşgūldur (s. 22, st. 7). [*husūsuyla, -u, -(y), -la*]
3. Hele tanzīr-i tevārīh **husūsunda** nevādir-i rüzigārdandır (s. 37, st. 3). [*husūsunda, -u, -(n), -da*]
4. İşte şu hāli gözümle görünce sâhib-tercüme Hādım Efendi’nin hafīdi dervīşin tekyeye bir hātırlı me’mūr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrā’lara firār etmesi **husūsundaki** mecbūriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [*husūsundaki, -u, -(n), -da, -ki*]
5. O memlekete gittim mi derhāl o zātları bulur şübhe ettiğim **husūslarda** onlardan hāl-i mes’ele eder ve onların da o havālīdeki her bildiği zātlar kimler ise tahkik eder ve cüzdānıma kaydederdim (s. 72, st. 3). [*husūslarda, -lar, -da*]

husūsuyla: *"Özellikle, bilhassa, husūsen" anlamlarında kullanılan zarf.*

1. Fuzalā ve **husūsuyla** Fārisī-dān olan üdebā ile mutāyebe ve mükātebeleri çoktur (s. 20, st. 6). [*husūsuyla*]
2. Zāviyede ve etrāfında ba’zı ebyāt ve eş’ār muharrer ve **husūsuyla** ilk girecek kapının üstünde şu beyit menkūş ve mahkūk idi (s. 42, st. 25). [*husūsuyla*]

hutbe: *Cuma namazından önce ve bayram namazlarından sonra hatībın minberde yaptığı, Arapça ve Türkçe olmak üzere iki kısımdan meydana gelen dīnī konuşma.*

1. Hatabın sīgasını **hutbeye** tahvīl ederiz (s. 68, st. 13). [*hutbeye, -(y), -e*]

huzūr: *Önemli bir makâmın veya kişinin var olduğu, bulunduğu yer, o makam veya şahsın önü, katı, yanı.*

1. ... zindāncıların “Lebbeyk” diye istihzâ’ ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile münādîler vâsıtalarıyla en-Nefîr en-Nefîr nidâ’larını ta‘mîm ettirip ve hemân kadı ile şuhūd **huzūrunda** emvālînin bir sülüsünü evlâdına bir sülüsünü fî-sebilillâh hayrâta diğer sülüsünü de âzâd eylediği köle ve câriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 16). [*huzūrunda, -u, -(n), -da*]

huzūr-ı ‘izzet: *Hakk'ın huzuru.*

1. Tahâretsiz **huzūr-ı ‘izzete** vaz^c-ı cebîn olmaz (s. 54, st. 13). [*huzūr-ı‘izzet, -e*]

huzūr-ı pâdişeh-i hüsn: *Güzellik sultânının makâmı.*

1. **Huzūr-ı pâdişeh-i hüsn**e bir ricâyâ gider (s. 71, st. 15). [*huzūr-ı pâdişeh-i hüsn, -e*]

huzūr-ı şâhâne: *Padişahın huzuru.*

1. Yedi yaşında bulunduğu sırada Sultân Mahmūd Hân-ı sâni hazretleri **huzūr-ı şâhânelerine** Arnavud libâsını lâbis bir ma‘sum olduğu hâlde ... (s. 35, st. 16). [*huzūr-ı şâhâne, -ler, -i, -(n), -e*]

hükm: *Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı.*

1. Degil mi der-kenâr-ı vasla tıfl-ı Arnavud çekdim
hükmü zuhūr ederek 1274/1857-58 senesinde İşkodra’da vefât eyledi (s. 30, st. 8).
[*hükmü, -ü*]

hükm-i şer‘î: *Şeriat hükümleri.*

1. **Hükm-i şer‘îye** teşebbüs eyle sultânlık budur (s. 13, st. 21). [*hükm-i şer‘î, -(y), -e*]

hükümet: *Devlet.*

1. İslâm **hükümetlerinin** vukū‘āt-ı muzafferānelerini nakl ve hikāye eyledikçe iftihār damarları kabarıp gürlür dururmuş (s. 76, st. 5). [*hükümetlerinin, -ler, -i, -nin*]

hükümet konagi: *İl veya ilçelerde başta vali veya kaymakām olmak üzere devlet memurlarının çalıştığı bina.*

1. Akçahisar’da bulduğum müddetçe Toptan-zāde hānedānının cediti Ādem Aga’nın konagi olup el-hāletü hazihi **hükümet konagi** bulunan cihān-nümā hānede ikāmet eylediğimden ... (s. 42, st. 2). [*hükümet konagi*]
2. El-hāletü hazihi Akçahisar’ın **hükümet konagi** olan ve gāyet cesīm ve safādār olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizām-ı taksīmāt Toptan-zāde Ādem Aga’nın hüsn-i tabī‘at sāhibi ve değerli bir zāt olduğunu gösterir (s. 59, st. 19). [*hükümet konagi*]

hüküm-sencān: *Hüküm değerlendirenler.*

1. **Hüküm-sencāna** her fasl-ı güzīni cālib-i dikkat (s. 67, st. 7). [*hüküm-sencāna, -a*]

hümāyūn: *Padişaha, padişahlığa ait.*

1. Ola hakkında **hümāyūn** baht-ver
Pādişāhım bu fazīlet sālidir (s. 23, st. 12). [*hümāyūn*]

hūn: *Kan.*

1. Verir mi **hūnum** ‘aceb neş’e-i şarāb sana (s. 37, st. 27). [*hūnum, -um*]

hüner: *Bir şeyi iyi bilmekten, iyi yapabilmekten gelen üstün hal, marifet.*

1. Ne **hünerdir** olasın şābb-ı saġīr (s. 66, st. 11). [*hünerdir, -dir*]

hünermend-i Harīrī-tahrīr: *Harīrī (Ebū Muhammed Kāsım bin Alī bin Muhammed el-Harīrī) gibi yazıda oldukça māhir.*

1. Ki senin ‘ammın idi ol nihrīr
Ol **hünermend-i Harīrī-tahrīr** (s. 66, st. 4). [*hünermend-i harīrī-tahrīr*]

hün-i ‘uṣṣāk: *Āşıkların kanı.*

1. **Hün-i ‘uṣṣākı** mürekkebe ederek yazmak için
Yārimin destine mektebde kalem vermişler (s. 77, st. 11). [*hün-i ‘uṣṣāk, -ı*]

hür-i ‘īn: *Gözünün siyahı çok siyah, beyazı çok beyaz olan hūrīler (Güzel gözlü hūrī).*

1. ‘Āşıkımla bir mehlükāya kim be-gāyet nāzenīn
Çārdeh yaşındadır ol māh-peyker **hür-i ‘īn** (s. 70, st. 20). [*hür-i ‘īn*]

hūrī-sıfat: *Hūrī yüzlü, (Cennet kızı) gibi çok güzel yüzlü (sevgili).*

1. Ol hūb-rū-yı dil-keş misl-i firīşte mevheş
Hūrī-sıfat perīveş mānend-i serv-i serkeş (s. 62, st. 12). [*hūrī-sıfat*]

hürmet et-: *Saymak, saygı göstermek.*

1. Asāleti ve hūsn-i terbiyyesi hasebiyle ba‘zı vülāt-ı ‘izām kendisine **hürmet ederek** mūhürdārlıklarında istihdām ve yazısının dahi güzelliği sebebiyle mazhar-ı ikrām olmuştur (s. 72, st. 19). [*hürmet et-, -erek*]

hürmeten: *Saygı göstermek maksadıyla.*

1. İşkodra’da bulunduğu esnāda henüz hadīsü’s-sin iken pederinin vāki‘ olan iltimāsı üzerine zādegānlığa **hürmeten** büyük birāderi Mahmūd Paşa ile birlikte 1243/1827-28 senesinde ‘uhdelerine rütbe-i refī‘a-ı mīr-i mīrānī tevcih buyurulmuş ... (s. 35, st. 11). [*hürmeten*]

hürmet-i ‘azīme: *Büyük saygı.*

1. Natūk ve mütekellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası vāsi‘ ve birçok āsar-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūş bir pīr-i ma‘ārif-semīr olmakla ber-ā-ber ābā ve ecdādı o havālīnin zādegān ve umerā‘-i sāhib-ihtirāmından olmağla gerek kendileri ve gerek efrād-ı

hānedānı **hürmet-i ‘azīmeye** mazhar olmaktadır (s. 72, st. 26). [*hürmet-i ‘azīme, -(y), -e*]

Hüseyin: *Hasan Hakkī Paşa'nın ikiz kardeşi.*

1. ... müşārün-ileyh Hasan Hakkī Paşa **Hüseyin** nām birāderiyle tev'em dogmuştur (s. 35, st. 5). [*hüseyin*]

Hüseyin: (d. 626 - ö. 681) Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin. On iki imamın üçüncüsüdür.

1. Şāh Hasan ile **Hüseyin** olsun mu'īnin her nefes (s. 44, st. 14). [*hüseyin*]

Hüseyinī: *İşkodralı Hüseyinī'nin mahlası. II Klasik Türk mūsikīsinin en eski basit makamlarından biri.*

1. Şehnāz ile āvāzı **Hüseyinī**'ye çıkarma (s. 40, st. 16). [*hüseyinī, -(y), -e*]

hüsn: *Güzellik.*

1. Niğāh kılsa bu **hüsn** ile bī-nikāb sana (s. 37, st. 31). [*hüsn*]
2. Ol perīnin Rāciyā söz yoktur aslā **hüsnüne** (s. 71, st. 3). [*hüsnüne, -ü, -(n), -e*]
3. **Hüsnün** zekātını ver lutf eyle ey ganī māh (s. 75, st. 2). [*hüsnün, -ün*]

hüsn ü letāfet: *Güzellik ve hoşluk.*

1. Bir insān gāyet hoşlandığı bir zarīf çiçeği ne kadar medh ü senā' eder ise o çiçeğin **hüsn ü letāfetine** bir şey 'ilāve edemez (s. 67, st. 14). [*hüsn ü letāfet, -i, -(n), -e*]

hüsn-i ahlāk: *Güzel ahlak.*

1. Müşārün-ileyh Ca'fer Sādık Paşa asīl, kerīm, vefī, hayr u hasenāta mā'il ve **hüsn-i ahlāka** mālīk bir zāt idi (s. 26, st. 18). [*hüsn-i ahlāk, -a*]

hüsn-i hāl: *İyi hal, yaşayışında kötü bir hal bulunmama.*

1. Ben Kavaye kasabasına gidip Mu‘tasım Efendi ile görüştüm. **Hüsn-i hāl** ashābından ‘afīf bir zāt buldum (s. 76, st. 22). [*hüsn-i hāl*]

hüsn-i hibret: *Sağlam bilginin iyisi.*

1. Ehl-i tahkik etse ‘arz-ı mefharet
Dogru el-hak **hüsn-i hibret** sâlidir (s. 23, st. 9). [*hüsn-i hibret*]

hüsn-i hısāl: *Huyların güzelliği, güzel ahlāk.*

1. Müy-ı sefid **hüsn-i hısāla** delil olur (s. 53, st. 26). [*hüsn-i hısāl, -a*]

hüsn-i hizmet: *Güzel, iyi hizmet.*

1. Bu sûretle **hüsn-i hizmette** sâbit-kadem olarak imrâr-ı leyl ü nehâr eylemekte olduğu hâlde vâlîliğinin on ikinci senesi olan 1223/1808-09’da ‘azm-i nişîmen-i lâhut ederek ... (s. 12, st. 13). [*hüsn-i hizmet, -te*]

hüsn-i hizmet et-: *İyi, güzel hizmet etmek.*

1. ... Tiran’a tâbi‘ Millet karyesi ahâlîsinden olup hidemât-ı Devlet-i ‘âliyyede sâdıkâne **hüsn-i hizmet eden** Süleymân Paşa’dır (s. 45, st. 11). [*hüsn-i hizmet et-, -en*]
2. Bu ‘â’ile İşkodralıların ve sâ’ir ba‘zı gerden-keşânın tugyân ve ‘isyânları sırasında Devlet-i ‘âliyyeye sadâkat ve **hüsn-i hizmet ederek** dâ’imâ Akçahisar kal‘esi gibi gâyet müstahkem ve metîn olan bir mevki’i Devlet-i ‘âliyyenin yed-i zabtında olmak üzere muhâfaza etmişlerdir (s. 59, st. 4). [*hüsn-i hizmet et-, -erek*]
3. Dediler ki ‘ulemâ ve fuzalâ ve ümerâdan olup da memleket ve devlete **hüsn-i hizmet ederek** gurbette vefât edenlerin şehrimizde nâmi pâyidâr ve muhâlled ve vesîle-i rahmet olmak için ... (s. 61, st. 10). [*hüsn-i hizmet et-, -erek*]

hüsn-i hizmet eyle-: *Güzel, iyi hizmet etmek.*

1. Büyük ‘amcaları İbrâhîm Halîlî Paşa bahsinde bir nebze beyân olunduğu üzere cedd-i ‘alaları Yûsuf Bey Ebü’l-feth Sultân Mehmed Hân hazretlerine **hüsn-i hizmet** ve sadâkat

eylediginden ni‘me’l-emîr vasf-ı ‘ālîsine mazhar olan Cenâb-ı Fâtih tarafından Koca Yûsuf ta‘bîriyle taltîf olunmuş ... (s. 37, st. 12). [*hüsn-i hizmet eyle-*]

hüsn-i hulk: *İyi huy, güzel yaratılış.*

1. Memleketi olan Tiran’da tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât ederek **hüsn-i hulku** ve âdâb ve terbiyyesi hasebiyle bi-hakkın insân denilen sunûf-ı mümtâzeye dâhil olmuştur (s. 56, st. 2). [*hüsn-i hulk, -u*]

hüsn-i idâre: *İyi idare, yönetim.*

1. Paşa **hüsn-i idâreye** muvâfık olarak on dört sene vâlîlik eyledikten başka İşkodra’nın Tabak-hâne mahallesinde sekiz on kubbeli gâyet zarîf bir câmi‘-i şerîf binâ eylemiştir (s. 10, st. 12). [*hüsn-i idâre, -(y), -e*]
2. Meselâ Tiran kazâsına tâbi‘ İşim nâhiyyesi müdürü bulunan **hüsn-i idâre** erbâbından Mahmûd Bey nâm zâtın ‘azliyle yerine Kurd nâmında biri ta‘yîn olundukta şu beyti demiş imiş (s. 77, st. 2). [*hüsn-i idâre*]

hüsn-i îfâ: *Güzel bir şekilde bir işi yapma.*

1. ... Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olarak on üç sene mikdârı vâlîliği **hüsn-i îfâ** ile 1202/1787-88 senesinde sefere me‘mûr edilmişti (s. 19, st. 18). [*hüsn-i îfâ*]

hüsn-i mu‘âşeret: *Güzel geçinme.*

1. Bu zât birtakım kimselerin yekdigeriyle ugraşmasına pek ‘aleyhdar olduğundan o kabîl adamlara nasîhat ederek mutlakâ barıştırdı ve herkesi dâ‘imâ ittihâd ve ittîfâk ile **hüsn-i mu‘âşerete** sevk eylemeğe çalışmış (s. 60, st. 10). [*hüsn-i mu‘âşeret, -e*]

hüsn-i tabî‘at: *Huy, mizaç güzelliği.*

1. Bunu herkes yapamaz **hüsn-i tabî‘at** derler (s. 58, st. 9). [*hüsn-i tabî‘at*]
2. El-hâletü hazîhi Akçahisar’ın hükûmet konagi olan ve gâyet cesîm ve safâdar olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizâm-ı taksîmât Toptan-zâde Âdem Aga’nın **hüsn-i tabî‘at** sâhibi ve değerli bir zât olduğunu gösterir (s. 59, st. 20). [*hüsn-i tabî‘at*]

hüsn-i tedbîr: *İyi yönetme, güzel idâre etme.*

1. Görülüyor ki Âdem Aga hakikaten sâhib-hayr ve **hüsn-i tedbîr** sâhibi bir zât imiş (s. 59, st. 27). [*hüsn-i tedbîr*]

hüsn-i terbiye: *İyi eğitim.*

1. Toptan-zâde ‘âilesinden âtîde terâcim-i ahvâleri görülecek olan şu‘arâ **hüsn-i terbiyeye** ‘âid bu zâtın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan ... (s. 61, st. 1). [*hüsn-i terbiye, -(y), -e*]
2. Asâleti ve **hüsn-i terbiyesi** hasebiyle ba‘zı vülât-ı ‘izâm kendisine hürmet ederek mühürdârlıklarında istihdâm ve yazısının dahi güzelliği sebebiyle mazhar-ı ikrâm olmuştur (s. 72, st. 19). [*hüsn-i terbiyye, -(s), -i*]

hüve'l-Gafûrû'r Rahîm: *O, Gafûr (çok bağışlayan)dır, Rahîm (çok merhamet eden)dır (Yunus Suresi, 107. ayet).*

1. Mezâr taşında ‘aynen şu ‘ibâre mahkûktur
Hüve'l-Gafûrû'r Rahîm (s. 59, st. 14). [*hüve'l-gafûrû'r-rahîm*]

hüzn ü fütûr u helecân: *Keder ve ümitsizlik ve yürek çarpıntısı.*

1. Zîverâ **hüzn ü fütûr u helecândan** vazgeç (s. 77, st. 17). [*hüzn üfütûr u helecân, -dan*]

3.3.11. I-İ

ısmarla-: *Bir şeyin hazırlanmasını, alınmasını veya getirilmesini bir kimseden istemek, sipariş etmek.*

1. Palu kazası kaymakām vekīli Kürd Aga-zāde Hacı ‘Ömer Bey’e **ısmarladığı** hataabın te’ehhür etmesi üzerine inşād eylediği bir Hatabiyye manzūmesini bana ithāf eylemişti (s. 68, st. 7). [*ısmarladığı, -dık, -ı*]

ısrār et-: *Arzusunu kabul ettirmek için tekrar tekrar üstünde durmak, üstelemek.*

1. Kitābları bırak diye **ısrār ettigim** hālde kadı efendinin gözleri öyle kızışmış ki (s. 57, st. 10). [*ısrār et-, -tik, -im*]

ısrār eyle-: *Arzusunu kabul ettirmek için tekrar tekrar üstünde durmak, üstelemek.*

1. Bizi istikbāl ederek ceddinin kütüb-hānesine götürdü ‘umūm kitābları ve ceddinin āsārını gösterdi ve yādigār olarak birkaç kitābın alınmasını teklīf ve **ısrār eyledi** (s. 57, st. 1). [*ısrār eyle-, -di*]

i‘āde et-: *Alınan bir şeyi geri vermek.*

1. Şöyle ki onlar getirdikleri kitābları Efendim alınız sizin olsun **i‘āde etmeyiniz** bizde sūretleri vardır derlerdi (s. 9, st. 12). [*i‘āde et-, -me, -(y), -iniz*]
2. İcāb eden ba‘zı eserleri ahz eyledikten sonra yine **i‘āde ettim** (s. 62, st. 9). [*i‘āde et-, -ti, -m*]

‘ibādet: *İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah’a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler, tapma, tapınma.*

1. Hem **‘ibādet** hem tenezzüh ile vakit geçirirler (s. 14, st. 27). [*‘ibādet*]
2. Geçirirdi ‘ömrünü zikr ü **‘ibādetle** müdām (s. 49, st. 19). [*‘ibādetle, -le*]
3. ... kendi ārzū ve mürāca‘at ve rızāsı üzerine 550 guruş ma‘āşla tekā‘üdü icrā olunarak mahdūmları Draç sancacı tahrīrat müdürü Kāzım Bey’le birlikte ikāmetle **‘ibādet** ve tā‘at ve vatanın nef‘ine hizmet sūretiyle imrār-ı evkāt eylemektedir (s. 72, st. 24). [*‘ibādet*]

‘ibādet et-: *Tek Tanrılı dinlerde Allah’a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp bağlandığı kudrete kulluğunu göstermek üzere hareketler yapmak, tapmak, tapınmak.*

1. Biz **‘ibādet etmeziz** Cennet için ‘ābid gibi (s. 18, st. 20). [*‘ibādet et-, -mez, -iz*]

‘ibāre: *Anlatımı meydana getiren bir veya birkaç cümlelik yazılı söz dizisi; bir metinden çıkarılmış birkaç satır.*

1. Ta‘līk hattıyla elimize geçen ba‘zı eş‘ārının üstünde li-muharririhi **‘ibāresi** bulunmağla hatt-ı destinin dahi güzel olduğu anlaşılıyor (s. 16, st. 18). [*‘ibāresi, -(s), -i*]
2. İşkodra’da gördüğüm müte‘addid kitāblar zahrında “Min kütübi’l-fakir ileyhi’l-kadir Ahmedī el-İskenderiyyevī el-müderriis ve’l-müftī ‘afā ‘anhi’l-Bārī” **‘ibāresi** muharrer olduğundan fāzıl-ı müşārün-ileyhin birçok kütüb-i kesīreye mālīk olduğu istidlāl olunuyor (s. 16, st. 21). [*‘ibāresi, -(s), -i*]
3. ... bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh İstashabehu.. **‘ibāresini** ra‘şedār bir sürette yazmış olmasına nazaran ‘ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o ‘ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 23). [*‘ibāresini, -(s), -i, -(n), -i*]
4. ... bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh İstashabehu.. ‘ibāresini ra‘şedār bir sürette yazmış olmasına nazaran ‘ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o **‘ibāreyi** ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 24). [*‘ibāreyi, -(y), -i*]
5. Lākin kitāblar arkasına yazdığı **‘ibārelerin** altına tārīh rakamı koymadığı için her bir ‘ibāreyi ne tārīhte tahrīr eylediği tabī‘ī bilinmiyor (s. 16, st. 25). [*‘ibārelerin, -ler, -in*]
6. Lākin kitāblar arkasına yazdığı ‘ibārelerin altına tārīh rakamı koymadığı için her bir **‘ibāreyi** ne tārīhte tahrīr eylediği tabī‘ī bilinmiyor (s. 16, st. 25). [*‘ibāreyi, -(y), -i*]
7. Mezār taşında ‘aynen şu **‘ibāre** mahkūtur (s. 59, st. 13). [*‘ibāre*]
8. ... Dolma mevki‘inde Hacı Mustafā Baba nām zātın türbesini inşā eylediği günbet-i vālānın **‘ibāre** ve tārīhi de budur (s. 59, st. 25). [*‘ibāre*]
9. Şu **‘ibāreye** nazaran gerek Toptan-zādelik gerek Akçahisarīlik 1170/1756-57 tārīhinden daha evvellerine ‘ā‘id olmak lāzım gelir (s. 59, st. 17). [*‘ibāreye, -(y), -e*]
10. Mīr-ālāy iken Plevne muhārebesinde şehīd olan Tiranlı Mustafā Bey’in rūhuna el-Fātiha **‘ibāresi** gibi yazılar mahkūk birçok mezār taşlarına tesādūf ettim (s. 61, st. 7). [*‘ibāresi, -(s), -i*]
11. Kendi hattıyla yazdığı kitāb ve mecmū‘aların zahr veya kenārlarına ‘ale’l-ekser imzā’sını şu **‘ibāre** ile vaz‘ ediyor (s. 69, st. 1). [*‘ibāre*]
12. Hāteminin hattı dahi şu **‘ibāredir** (s. 69, st. 5). [*‘ibāredir, -dir*]
13. ... ba‘zı def‘alarda li-muharririhi’l-fakir veya li-nāmıkıhi’l-hakir **‘ibāreleriyle** nazīreler tahrīr eylemiştir (s. 69, st. 9). [*‘ibāreleriyle, -ler, -i, -(y), -le*]

ibn: *Oğul.*

1. Hazā tārīh-i vefāt-ı Cennetmekān Toptan-zāde Ādem Aga **ibn** İbrāhīm Aga bin ‘Alī Bey Akçahisarī (s. 59, st. 15). [*ibn*]

ibn-i vezīr: *Vezir oğlu.*

1. Müşārün-ileyh asīl necīb mükrim sahī vezīr **ibn-i vezīr** bir zāt-ı hātem-semīr idi (s. 36, st. 32). [*ibn-i vezīr*]

İbrāhīm Aga: *XVIII. yüzyılda Kruya/Akçahisar kasabasını yöneten ve güçlü bir derebeyi ailesi olup soyu XIV. yüzyılda burayı idare eden Charles Thopia'ya kadar uzanan Toptan ailesi mensuplarından, Ādem Aga'nın babası.*

1. Pederi mīr-i mīrān-ı kirāmdan Toptan-zāde Mustafā Paşa onun pederi Ādem Aga onun pederi **İbrāhīm Aga** onun pederi ‘Alī Bey’dir (s. 58, st. 20). [*İbrāhīm aga*]
2. Hazā tārīh-i vefāt-ı Cennetmekān Toptan-zāde Ādem Aga **ibn İbrāhīm Aga** bin ‘Alī Bey Akçahisarī (s. 59, st. 15). [*İbrāhīm aga*]

İbrāhīm Baba: *Sultān ‘Alī Dergāhı'nın son post-nişinlerinden.*

1. Memleketinde tahsīl-i mukaddemāt-ı kemālāt eyledikten sonra Edirne'ye ‘azīmet ederek şehir-i mezkūrda vākī‘ Sultān ‘Alī Dergāhı’nda **İbrāhīm Baba'nın** bir müddet hizmetinde bulunmuştur (s. 54, st. 19). [*İbrāhīm baba, -nın*]

İbrāhīm Bey: *İşkodra vilayetinin Draç sancağının Kavaye kasabasında yaşamış, bölgenin zenginlerinden olan, kasabadaki Ahmed Paşa Camisi civarındaki saat kulesini inşa ettiren kişi.*

1. Civārında gāyet mürtefi‘ ve dört köşeli mevcūd olan sā‘at kulesi bir ‘asır evvel oranın hānedān ve mütemevvilānından olan **İbrāhīm Bey** tarafından binā olunmuştur (s. 23, st. 22). [*İbrāhīm bey*]
2. **İbrāhīm Bey** zengin olmakla ber-ā-ber gāyet zī-nukūd ümerādan imiş (s. 23, st. 22). [*İbrāhīm bey*]
3. **İbrāhīm Bey’in** ahfādı el-ān mevcūddur (s. 23, st. 26). [*İbrāhīm bey, -in*]
4. İşte sāhib-tercüme Tevfīk Bey bu **İbrāhīm Bey’in** akrabasından imiş (s. 23, st. 27). [*İbrāhīm bey, -in*]

İbrāhīm Fehmī Bey: *Peklinli Cafer Sādik Paşa'nın küçük kardeşi olan Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey İşkodra'nın Peklin kazasından bir şairdir.*

1. Süleymān Paşa'nın 1236/1820-21 senesinde vukū'-ı vefātına sāhib-tercümenin küçük birāderi āti't-tercüme **İbrāhīm Fehmī Bey** şu tārīhi inşād etmiştir (s. 25, st. 4). [*ibrāhīm fehmi bey*]
2. Birāder-i elem-dīdesi **İbrāhīm Fehmī Bey** sāhib-tercümenin vefātına bu tārīhi inşād etmiştir (s. 26, st. 6). [*ibrāhīm fehmi bey*]

İbrāhīm Halīlī Paşa: *(ö.1223/1808-09) Rumeli Eyaleti Valiliği görevinde bulunmuş İşkodralı bir şairdir.*

1. İşte sāhib-tercüme **İbrāhīm Halīlī Paşa'nın** ābā ve ecdādı ya vezīr ya vezīr-zāde ümerā-yı nām-dār idiler (s.11, st. 22). [*ibrāhīm halili paşa, -nın*]
2. Mahmūd Paşa'nın Karadag'ı kāmilen zabteyledigi esnāda bir ecl-i kazāyla vukū'-ı şehādeti üzerine İşkodra vilāyeti vālīliği sāhib-tercüme **İbrāhīm Halīlī Paşa'nın** 'uhde-i hasāfetine tevcīh bulunmuştur (s. 12, st. 4). [*ibrāhīm halili paşa, -nın*]
3. Müşārün-ileyh **İbrāhīm Halīlī Paşa** Tāhir Paşa ve Dervīş Bey isimlerinde iki evlād istihlāf etmiş ise ... (s. 13, st. 25). [*ibrāhīm halili paşa*]
4. **İbrāhīm Halīlī Paşa** ile benim İşkodra'da bu kitābı yazmaga teşebbüs eyledigim zamānın arasında doksan seneden ziyāde bir mesāfe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayātta bulamadım (s. 14, st. 4). [*ibrāhīm halili paşa*]
5. İşte sāhib-tercüme **İbrāhīm Halīlī Paşa'nın** 'azīmet ve ziyāret eyledigi zevātın birisi de bu zāt-ı 'ālī-kadr Kanber Baba idi (s. 15, st. 4). [*ibrāhīm halili paşa, -nın*]
6. Müşārün-ileyh **İbrāhīm Halīlī Paşa'nın** eş'arı sehl-i mümteni' denilecek derecede zarīftir (s. 15, st. 6). [*ibrāhīm halili paşa, -nın*]
7. Silsile-i nesebleri 'amcaları **İbrāhīm Halīlī Paşa** bahsinde geçmiştir (s. 19, st. 15). [*ibrāhīm halili paşa*]
8. 1208/1793-94 senesinde diger 'amcaları sābıku't-tercüme **İbrāhīm Halīlī Paşa** ile birlikte 'amcası Kara Mahmūd Paşa üstüne sevk olunmuş idi (s. 19, st. 24). [*ibrāhīm halili paşa*]
9. 1211/1796-97 senesinde Kara Mahmūd Paşa'nın vefātı üzerine **İbrāhīm Halīlī Paşa** İşkodra vālīliğine ve Āsaf Mehmed Paşa dahi rütbe-i mīr-i mīrāni ile Ohri sancagı mutasarrıflığına tahvīl-i me'mūriyyet eyledi (s. 19, st. 25). [*ibrāhīm halili paşa*]
10. Lākin 'ömrü vefā' etmediginden bir sene sonra 'amcaları **İbrāhīm Halīlī Paşa'nın** vefātı üzerine mahdūmu Şerīfī Mustafā Paşa henüz on iki yaşında olduğu hālde taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden İşkodra vālīliğine ta'yīn buyuruldu (s. 20, st. 2). [*ibrāhīm halili paşa*]

11. Büyük ‘amcaları **İbrāhīm Halīlī Paşa** bahsinde bir nebze beyān olundugu üzere cedd-i ‘alāları Yūsuf Bey Ebü’l-feth Sultān Mehmed Hān hazretlerine hüsn-i hizmet ve sadākat eylediginden ... (s. 37, st. 11). [*ibrāhīm halīlī paşa*]
12. Ahīren müşārün-ileyh **İbrāhīm Halīlī Paşa** hazretlerine bir manzūme takdīm ederek ... (s. 44, st. 6). [*ibrāhīm halīlī paşa*]
13. ... İşkodra vālīsi **İbrāhīm Hālīlī Paşa** 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollā Bey’i şehīd ederek yerini sāhib-tercūmenin ‘amcası Kaplan Paşa’ya vermiş ... (s. 60, st. 11). [*ibrāhīm hālīlī paşa*]
14. Mollā Bey’in mahdūmu āti’t-tercūme Edhem Şehīdī Bey firār ederek az müddet sonra **İbrāhīm Hālīlī** ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan **Paşalar** vefāt eylediginden ... (s. 60, st. 13). [*ibrāhīm hālīlī paşa*]

İbrāhīm Kemālū’d-dīn Şemīmī Dede: (d. 1748 - ö. 1803/1087) *İşkodra’nın Akçahisar kasabasındaki Bektaşī dergāhında şeyhlik yapan şahsiyetlerden biridir.*⁵⁸

1. Āti’t-tercūme **İbrāhīm Kemālū’d-dīn Şemīmī Dede’nin** akrabāsındandır (s. 54, st. 19). [*ibrāhīm kemālū’d-dīn şemīmīdede, -nin*]

İbrāhīm Paşa: (ö.1223/1808-09) *Rumeli Eyaleti Valiliği görevinde bulunmuş İşkodralı bir şairdir.*

1. Müşārün-ileyh **İbrāhīm Paşa** bir şā‘ir-i māhir olup Halīlī mahlasıyla inşād-ı eş‘ār ederdi (s. 12, st. 23). [*ibrāhīm paşa*]
2. ... birāderi Mehmed Āsaf Paşa merhūmun mahdūmu Mustafā Şerīfī Paşa daha erşed olduğundan İşkodra vālīliği **İbrāhīm Paşa’dan** sonra müşārün-ileyh Mustafā Şerīfī Paşa’nın ‘uhdesine tevcih olunmuş ... (s. 14, st. 1). [*ibrāhīm paşa, -dan*]

İbrāhīm Şu‘ūrī Efendi: *Şair İsmail Zihnī’nin babası.*

1. İşkodra muhāsebe ketebesinden **İbrāhīm Şu‘ūrī Efendi’nin** sulbünden 1250/1834-35 hudūdunda İşkodra’da dünyāya gelmiştir (s. 64, st. 5). [*ibrāhīm şu‘ūrī efendi, -nin*]

İbrām: *Bıktırarak derecede ısrar etme, zorlama.*

⁵⁸ Tanyıldız, 2018, s. 547-574

1. Onun sevk ve **ibrāmını** cānıma minnet bilerek silk-i ‘askerīye duhūl eyledim (s. 28, st. 16). [*ibrāmını, -ı, -(n), -ı*]
2. Nihāyet ba‘zı yārānın ilhāc ve **ibrāmıyla** hayr-ı celīs olan kitāb mütālā‘ası tarīkına insilāk ederek ... (s. 28, st. 25). [*ibrāmıyla, -ı, -(y), -la*]
3. Menemenli-zāde Mustafā Paşa’nın **ibrāmı** üzerine tekrār İşkodra vilāyeti dīvān kitābeti hizmetini der‘uhde eylemiştir (s. 29, st. 29). [*ibrāmı, -ı*]

ibrāz-ı dirāyet: *Anlayış göstermek.*

1. Vilāyet-i mezkūrede vāliliginde yedi sene mikdārı ĩfā-yı hüsn-i hizmet ve bi'l-hāssa Rusya muhārebese sırasında **ibrāz-ı dirāyet** ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikākı vukū‘ bulmuştur (s. 36, st. 15). [*ibrāz-ı dirāyet*]

ibrāz-ı kemālāt et-: *Kemālātını ortaya koymak.*

1. Sen de Allāh için isbāt ettin
Böyle **ibrāz-ı kemālāt ettin** (s. 66, st. 8). [*ibrāz-ı kemālāt et-, -ti, -n*]

ibrāz-ı me‘āsir-i kifāyet ve dirāyet et-: *Sanat, ilim vb. alanlarda geçmişten kalan örnek alınacak davranışları göstermeye kāfi gelmek ve yetenekli olmak.*

1. Paşa cidden **ibrāz-ı me‘āsir-i kifāyet ve dirāyet ederek** vilāyet-i mezkūrede ve civārında bulunan eşkiyāyı temizledi (s. 12, st. 5). [*ibrāz-ı me‘āsir-i kifāyet ve dirāyet et-, -erek*]

ibrāz-ı nevāziş: *İltifat ettiğini gösterme.*

1. Zāt-ı şāhāne **ibrāz-ı nevāziş** ve şefkat buyurarak ricā‘-yı vāki‘i kabūl ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sūrette giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 19). [*ibrāz-ı nevāziş*]

ibrāz-ı sadākat: *Sadakatını ortaya koyma.*

1. ... o zamānda vāki‘ olan devlet muhārebātının cümlesine iştirāk ve **ibrāz-ı sadākata** inhimāk eylediginden ... (s. 25, st. 26). [*ibrāz-ı sadākat, -a*]

ibtidāʾ: "Önceleri, ilk başta, evvelā, en evvel" anlamlarında kullanılan zarf.

1. **İbtidāʾ** belediye reʾisi bir ziyāfet tertīb ile baʿzı eşrāf ve mütehayyızān-ı memleket ve dilek eden meʾmūrīn-i hükümet ʿazīmet ve ifā-yı vazīfe-i ziyāret ederler (s. 14, st. 20). [ibtidāʾ]

ibtidār et-: Bir işe girişmek, başlamak.

1. Yukarıda zikri mürūr eylediği üzere dīvān-ı sâʿibe mufassal bir şerh tahrīrine **ibtidār ederek** bir cild mikdārı olmak üzere elif harfinde olan gazellerin şerhlerini ikmāl eylemiş ... (s. 31, st. 20). [ibtidār et-, -erek]

ibzāl-i sadakāt: Sadakaları bol bol verme.

1. Bu ziyāret ve **ibzāl-i sadakāt** esnāsında dahi ʿulemā ve üdebā ile sohbet-i ʿilmiyye ve edebiyeye icrāsıyla mütelezziz ve mübtehic olurdu (s. 15, st. 5). [ibzāl-i sadakāt]

iç-: Bir sıvıyı ağza alıp yudumlamak; içki kullanmak.

1. **İçem** ey vāʿiz seninle baʿdezīn artık nihān (s. 16, st. 7). [içem, -e, -m]
2. **İçmişiz** cām-ı mey-i ʿahd-i Elesti yārdan (s. 18, st. 18). [içmişiz, -miş, -iz]
3. Āsaf şarāb-ı nāz yeter **içme** mey sakın (s. 21, st. 6). [içme, -me]
4. **İçince** hāhişin artar nedir bu keyfiyyet (s. 37, st. 26). [içince, -ince]
5. Yemek arasında **içtigim** sular o kadar lezzetli ve o kadar soguk idi ki ... (s. 43, st. 11). [içtigim, -tik, -im]
6. Birkaç lokma yedikçe su içer hāzım ve hafif suyu **içtikçe** yemege Rüstemāne hamle ederdim (s. 43, st. 14). [içtikçe, -tikçe]
7. ... zindāncıların "Lebbeyk" diye istihzāʾ ettiklerini haber aldığı anda elinde **içmekte** olduğu şerbeti terk ile münādīler vāsitalarıyla en-Nefir en-Nefir nidāʾlarını taʿmīm ettirip ... (s. 76, st. 15). [içmekte, -mek, -te]
8. ... hemān bilād-ı Rümʾa yürüyerek Maʿmūriyye ve ʿAmmūriyye şehir ve kalʿelerini zabt ederek istimdād eden esīreyi ve hayāтта olan sâʿir üserāyı tahallūs ile muzafferen ʿavdet ederek **içmeyip** sakladığı sakladığı şerbetin mütebākisini kemāl-i ʿāfiyyetle henüz içmişler idi (s. 76, st. 18). [içmeyip, -me, -(y), -ip]
9. ... içmeyip sakladığı şerbetin mütebākisini kemāl-i ʿāfiyyetle henüz **içmişler** idi (s. 76, st. 19). [içmişler, -miş, -ler]

İç: (İnsan veya nesnelere meydana getirdiği topluluklarda) Ara, ortam.

1. Ābā ve ecdādları **İçinde** pek belîğ ve hatta sâhib-dîvân şâ'irler bulunduğunu söylediler ... (s. 9, st. 1). [İçinde, -i, -(n), -de]
2. Yolun bir mikdârını araba ile gitmek mümkün ise de diğer bir mikdârının esb-süvâr olarak gidilmesi ve gece de kalınması ve gerçi zâviye var ise de böyle kalabalık **İçinde** müşkilâtı mücib olacağı gibi mütâla'alardan sarf-ı nazarla 'azîmete karar verdik ... (s. 15, st. 2). [İçinde, -i, -(n), -de]
3. Sâhib-tercüme Hasan Hakkî Paşa'nın birâderi rütbe-i bâlâ ricâinden merhûm Rızâ Bey muhadderât-ı selâtîn-i mu'azzama **İçinde** fâzıla ve şâ'ire-i meşhûre Âdile Sultan hazretlerine dâmâd olarak kerîme-i 'iffet-vesîmeleri Hayriyye Hanım Sultânı tezevvüce kâm-yâb olmuşlar idi (s. 37, st. 16). [İçinde, -i, -(n), -de]
4. İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa bahsinde altı 'aded nazîreler **İçinde** sebkât eden şu matla'lı gazele (s. 43, st. 24). [İçinde, -i, -(n), -de]
5. Şübhesiz Tiran **İçinde** gelmemişti böyle zât (s. 49, st. 9). [İçinde, -i, -(n), -de]
6. ... cemâ'ata hitâb ederek **İçlerinde** 'aşka mübtelâ olmayan ve belâ-yı 'aşk ne olduğunu bilmeyen var ise kıyâm etmesini ricâ' eyler (s. 53, st. 15). [İçlerinde, -ler, -i, -(n), -de]
7. Ba'zı 'â'ileye mahsûs mezârlıklar **İçinde** dikilmiş bir tek mezâr taşı üzerinde ... (s. 61, st. 6). [İçinde, -i, -, -]
8. Ashâb-ı Kehf **İçinde** yatmış magaradır bu (s. 73, st. 11). [İçinde, -i, -(n), -de]

İç: Bir şeyin veya yerin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil.

1. Yine Akçahisar şehri **İçinde** Koçak Abdâl Efendi tekyesi mevcûddur (s. 41, st. 13). [İçinde, -i, -(n), -de]
2. Akçahisar'ın önünde düz ve vâsi' ovanın **İçinde** Tiran Şayak Draç kazalarıyla Selimiyye (s. 41, st. 26). [İçinde, -i, -(n), -de]

İç: Bir şeyin iki yüzü arasında kalan kısmı, orta, ara.

1. Ebr **İçinde** mihr olur gâhi 'iyân gâhi nihân (s. 61, st. 22). [İçinde, -i, -(n), -de]

İcâb et-: Gerekmek, lâzım gelmek.

1. Artık ben kadîya dünyâda ne söylemek **İcâb ederse** söyledim ... (s. 57, st. 14). [İcâb et-, -er, -se]
2. ... **İcâb ederse** herkesin göreceği bir mevki'e böyle tek birer mezâr taşı dikeriz (s. 61, st. 11). [İcâb et-, -er, -se]

3. **İcāb eden** ba'zı eserleri ahz eyledikten sonra yine i'ade ettim (s. 62, st. 9). [*İcāb et-, -en*]

İçeri: İçte kalan yer, iç kısım, "dışarı" karşıtı; içinde yaşanılan/durulan kapalı yer.

1. Ben **İçeriye** girdim (s. 57, st. 10). [*İçeriye, -(y), -e*]

İçeriye gir-: Bir kimsenin evi veya içinde yaşadığı, yatıp kalktığı yere, kapalı mekâna girmek.

1. Elinde bir kitâb ile bir mecmû'a olduğu hâlde **İçeriye girdi** (s. 52, st. 13). [*İçeriye gir-, -di*]

İcrâ: Yapma.

1. Bu ziyâret ve ibzâl-i sadakât esnâsında dahi 'ulemâ ve üdebâ ile sohbet-i 'ilmiyye ve edebiyye **İcrâsıyla** mütelezziz ve mübtehic olurdu (s. 15, st. 5). [*İcrâsıyla, -(s), -ı, -(y), -la*]

İcrâ edil-: Yapılmak.

1. Cāmi'-i şerîfin itmâm ve resm-i küşâdında **İcrâ edilen** hayrât ve hasenât o havâlîce el-hâletü hazîhi dillerde destândır (s. 10, st. 16). [*İcrâ edil-, -en*]
2. ... güzergâh olan Haleb şehrine ugranılmış ve müşârün-ileyh ile birinci ve son def'a olarak mülâkât eyleyip tevârîh ve edebiyâta dâ'ir güzel sohbetler **İcrâ edilmiş** idi (s. 36, st. 24). [*İcrâ edil-, -miş*]

İcrâ et-: Yapmak, yürütmek, uygulamak.

1. Ben bu karyeye gidip gezdim ve tedkîkât icrâ ettim ve bālâda beyân ettiğim silsile-nâmeyi ve daha ba'zı âsâr buldum (s. 10, st. 5). [*İcrâ et-, -ti, -m*]
2. Muktezâ-yı meşreb-i pākîzesin **İcrâ edip**
Etti rûh-ı pür-fütûhu 'azm-i râh-ı selsebîl (s. 11, st. 5). [*İcrâ et-, -ip*]
3. Biz pek güzel bir tenezzüh ve teferrüc **İcrâ ederken** yemek hazır olduğunu haber verdiler (s. 43, st. 7). [*İcrâ et-, -er, -ken*]

4. O gün ‘umūm ahālī mūcib-i teşvīk ve tergīb olmak ve bunlara ticāretin lezzetini tattırmak için o çarşıya giderek bu talebe efendilerden alışveriş **icrā ederler** (s. 45, st. 27). [*icrā et-, -er, -ler*]
5. Tiran ve İşkodra şu‘arāsıyla müşā‘areler **icrā etmekle** ber-ā-ber pāy-ı taht-ı saltanat-ı seniyye şu‘arāsının āsārına da güzel nazīreler yazmıştır (s. 60, st. 6). [*icrā et-, -mek, -le*]
6. ... mu‘āsırı bulunan pāy-i taht üdebāsıyla mürāsele ve muhābere **icrā eden** şu‘arādan olduğu istidlāl olunabilir (s. 69, st. 11). [*icrā et-, -en*]

icrā eyle-: *Uygulamak, yapmak.*

1. Dīvānını tertīb ve bu tertībi İşkodra şehrinde **icrā eylediğine** dā’ir şu ... beyitlerinde işāret eyliyor (s. 29, st. 32). [*icrā eyle-, -dik, -i, -(n), -e*]
2. ... hākān-ı sābık merhūm ve magfūr Sultān Mehmed Reşād Hān hazretleri inşād buyurdukları gazel-i şāhānelerine **icrā eyledigim** tahmīsi takdīr ederek beni mābeyn-i hūmāyūna da‘vetle ... (s. 46, st. 8). [*icrā eyle-, -dik, -im*]
3. Şemīmī Dede’nin **inşā eylediği** zāviyede dedenin manzūr ve makbūlu olarak ikāmet edip Şemīmī Dede ile ve sā’ir o havālī şu‘arāsıyla müşā‘areler icrā eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 8). [*icrā eyle-, -mekte*]

icrā olun-: *Yapılmak.*

1. ... kendi ārzū ve mürāca‘at ve rızāsı üzerine 550 guruş ma‘āşla tekā‘üdü **icrā olunarak** mahdūmları Draç sancagı tahrīrat müdürü Kāzım Bey’le birlikte ikāmetle ‘ibādet ve tā‘at ve vatanın nef‘ine hizmet sūretiyle imrār-ı evkāt eylemektedir (s. 72, st. 23). [*icrā olun-, -arak*]

icrā-yı āyīn-i dervīşān: *Dervīşlerin dīnī merāsimini yürütmek/uygulamak.*

1. Bir müddet geşt ü güzār-ı aktār u memleket ve seyr-i büldān ve mesālik eyledikten sonra yine İşkodra’ya ‘avdet ve **icrā-yı āyīn-i dervīşān** ile imrār-ı vakt-ı sā‘at eylemekte olduğu hālde 1240/1824-25 hudūdunda vefāt etmiştir (s. 44, st. 7). [*icrā-yı āyīn-i dervīşān*]

icrā-yı meşīhat et-: *Şeyhülislāmlık yapmak.*

1. Memleketi olan Tiran’da yetmiş sene **icrā-yı meşīhat** ve irşād-ı müridāna himmet ederek 1204/1789-90 senesinde vefāt etmiştir (s. 46, st. 14). [*icrā-yı meşīhat et-*]

icrā-yı muhabbet: *Sohbet etmek, yârenlik yapmak; sevgi göstermek.*

1. Kūşe-i çeşminle olsun gör gözet ‘āşıkını
Ey meh **icrā-yı muhabbet** ile agyār olsa da (s. 24, st. 22). [*icrā-yı muhabbet*]

ictināb: *Kaçınma, sakınma, çekinme.*

1. Düşer mi Hakkī-i zārından **ictināb** sana (s. 38, st. 2). [*ictināb*]

içre: *"İçinde, arasında" anlamlarına gelen ve "-de/-da" bulunma hâli eki görevinde de kullanılan bir ifade.*

1. Çâker hele ‘āşıklara tertîbi-y-le dīvân
Koydun bu cihân **içre** büyük bir eser-i pāk (s. 30, st. 4). [*içre*]
2. Anınçün oldu vilâyetler **içre** bu Konya
Diyâr-ı Rûm’da dârü’l-vilâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 13). [*içre*]
3. Şu‘arâ **içre** bulursun şöhet
Var iken sende bu tab‘ u kudret (s. 66, st. 13). [*içre*]
4. Biri hikmet ile mânende-i İbn-i Sînâ
Oldu ashâb-ı kemâl **içre** re’îsü’l-üdebâ (s. 66, st. 22). [*içre*]
5. ‘Âlem **içre** kûy-i dil-ber özge menzildir bana (s. 70, st. 13). [*içre*]

ictimâ’î: *Sosyal, toplulukla ilgili.*

1. Bununla ber-â-ber o kadar sâhib-dīvân şâ’irleri o kadar metîn sözler o kadar **ictimâ’î müşâ’areler** gördüm ... (s. 9, st. 26). [*ictimâ’î*]

‘idād: *Hazırlama, hazırlayıp geliştirme.*

1. Tahsîlini ba‘de’l-ikmâl müderrisîn-i memleket **‘idādına** dâhil olarak neşr-i ‘ulûm-ı ‘âliye ile meşgûl olmuştur (s. 16, st. 15). [*‘idādına, -ı, -(n), -a*]

i‘dām eyle-: *Yok etmek, öldürmek.*

1. **Eyle i'dām** bu fettānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 6). [*i'dām eyle-*]

idbār: *Talihsizlik, bahtsızlık.*

1. Dā'imā sevk eder **idbāra** bizi ey Çāker (s. 32, st. 20). [*idbāra, -a*]

idbār-i hüsn: *Güzelin talihsizliği.*

1. Bu Hulūsi'nin 'nin gelir **idbār-i hüsnün** fikrine (s. 61, st. 28). [*idbār-ihüsn, -ün*]

idhāl: *Dahil etme.*

1. 'Amcaları Kara Mahmūd Paşa'nın vālīliği zamānında taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden Der-Sa'adet'e da'vetle silāhşörān-ı şehriyārī sunūf-ı mümtāzesine **idhāl** ile tebcil olundu (s. 19, st. 23). [*idhāl*]

idüg: *Olduğu.*

1. Bileydiler ne şehensāh-ı şems-tāc **idügün** Cemī'-i şehler olurdu gedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 9). [*idügün, -ün*]

ifā: *Yerine getirme, bir işin gereğini yapma.*

1. Cenāb-ı Hakka farīza-ı tahmīdi **ifādan** sonra şöylece söze başlarım (s. 8, st. 3). [*ifādan, -dan*]
2. ... pederleri Şerīfī Mustafā Paşa'nın 23 sene İşkodra vālīliğini **ifādan** sonra 1247/1831-32 senesinde tafsīlātı Takvīm-i Vekāyi' gazetesi sene-i mezkūreye 'ā'id nüshalarında beyān olunduğu üzere İşkodra vālīliğine hitām verdirilerek ... (s. 35, st. 13). [*ifādan, -dan*]

ifā et-: *Bir işi yapmak, yerine getirmek, iş hāliline koymak.*

1. ... kimisi sā'ir ticāret ve san'atları **ifā etmek** için el-hāsıl Tiran'da ne kadar san'at erbābı varsa zāten Cum'a olmak münāsebetiyle çarşı pazar ta'til olduğundan herkes

māllarından lüzümü mikdārını getirip bā-defter bu talebe efendilere teslīm ederler (s. 45, st. 21). [*īfā et-, -mek*]

īfāde: *Anlatış, anlatma yolu ve tarzı.*

1. Yazısı pek güzel ve imlāsında en zekī bir Türk edībi gibi aslā yanlış yok **īfādesi** gāyet selīs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [*īfādesi, -(s), -i*]

īfā-yı hizmet: *Görevini yerine getirme.*

1. Terakkī-pesendān-ı vatandan böyle iltifātlara mazhar oldukça gönlümüzdeki **īfā-yı hizmete** müdāvemem şevk-i mümteni'ü'l-izālesinin tezāyüd edeceğinden emīn olsunlar (s. 67, st. 24). [*īfā-yı hizmet, -e*]

īfā-yı hüsn-i hizmet et-: *İyi hizmet yapmak.*

1. ... Peklin kazāsı müdüriyyetinde ve sonraları daha sâ'ir me'müriyyetlerde **īfā-yı hüsn-i hizmet etti** (s. 25, st. 25). [*īfā-yı hüsn-i hizmet et-, -ti*]
2. Ma'müretü'l-'azīz'de muhāsebecilik ve defterdārlik sıfatlarıyla me'müriyyeti on sene kadar devām ederek **īfā-yı hüsn-i hizmet etmekte** bulunmuş olduğu hâlde 1302/1884-85 senesinde vilāyet-i mezkûre defterdārliğından infisāl ve Der-Sa'ādet'e 'avdet eyledi (s. 64, st. 23). [*īfā-yı hüsn-i hizmet et-, -mekte*]

īfā-yı hüsn-i hizmet eyle-: *İşini güzel yerine getirmek.*

1. ... Nigde ve müte'ākiben Hersek 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fāsıla ve infisāl vukū' bulmaksızın mütevālī bir sūrette ta'yīn olunarak **īfā-yı hüsn-i hizmet eyledi** ... (s. 36, st. 10). [*īfā-yı hüsn-i hizmet eyle-, -di*]
2. Vilāyet-i mezkûrede vāliliginde yedi sene mikdārı **īfā-yı hüsn-i hizmet** ve bi'l-hāssa Rusya muhārebesi sırasında ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikākı vukū' bulmuştur (s. 36, st. 15). [*īfā-yı hüsn-i hizmet eyle-*]
3. O sıralarda 'illet-i sameme mübtelā olduğu hâlde kazā-i mezkûr kaymakāmlığında yedi sene **īfā-yı hüsn-i hizmet eylemiştir** (s. 72, st. 22). [*īfā-yı hüsn-i hizmet eyle-, -miş, -tir*]

īfā-yı vazīfe-i mehām-āşināyi et-: *Haberdar olunan önemli işlerde görevini yerine getirmek.*

1. ... Haleb vilāyeti vālīliğine ta'yīn buyurularak bir buçuk sene mikdārı **īfā-yı vazīfe-i mehām-āşināyi etti** (s. 36, st. 20). [*īfā-yı vazīfe-i mehām-āşināyi et-, -ti*]

īfā-yı vazīfe-i ziyāret et-: Ziyaret ederek görevlerini yerine getirmek.

1. İbtidā belediyye re'isi bir ziyāfet tertīb ile ba'zı eşrāf ve mütehayyān-ı memleket ve dilek eden me'mūrīn-i hükümet 'azīmet ve **īfā-yı vazīfe-i ziyāret ederler** (s. 14, st. 22). [*īfā-yı vazīfe-i ziyāret et-, -er, -ler*]

ifrāg eyle-: Bir şekilden başka bir şekle sokmak.

1. ... nahāfeti iştidād eylediğinden bi'z-zarūre terk-i me'mūriyyetle hānesinde ikāmet ve eş'ārını tertīb ile uğraşarak mükemmel bir dīvān şekline **ifrāg eyledi** (s. 29, st. 32). [*ifrāg eyle-, -di*]

iftihār damarları kabar-: Bir şeyden dolayı kendini yücelmiş saymak, göğsü kabarmak, övünmek.

1. İslām hükümetlerinin vukū'āt-ı muzafferānelerini nakl ve hikāye eyledikçe **iftihār damarları kabarır** gürler dururmuş (s. 76, st. 6). [*iftihār damarları kabar-, -(ı), -r*]

iftihār et-: Şeref ve şan duymak.

1. Hakkımızda izhār eylediğiniz 'ulüvv-i teveccüh mücib-i şükrān-ı bī-pāyānımız oldu. **İftihār ettik** (s. 67, st. 21). [*iftihār et-, -ti, -k*]

iftihār eyle-: Övünmek, gurur duymak.

1. ... Nizāmiye elbisesi giyip ol vecihle **iftihār eylemesi** hakkında ruhsat-ı hümāyūn erzān buyurulmasını ma'sūmāne bir lisān ile niyāz ve istirhām eylemiştir (s. 35, st. 17). [*iftihār eyle-, -me, -(s), -i*]

igfalāt-ı ecānib: Ecnebilerin aldatmaları, gaflete düşürmeleri.

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa **igfālāt-ı ecānibe** aldanarak ba‘zı münāsebetsiz hāllere tasaddī etmiş ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve peşīmānī ederek yine meslek-i sadākatta ber-devām olduğundan hidemāt-ı meşkūresi seyyi‘ātından pek çok fazladır (s.11, st. 21). [*igfālāt-ı ecānib, -e*]

ihāta et-: *Sarmak, çevrelemek; içine almak.*

1. Yaz mevsimi geldi mi İškodra ahālīsi Kanber Baba ziyāretine hazırlanır lākin ‘umūm memleket ahālīsi birlikte gitse mevki‘-i mezkūr kendilerini **ihāta edemeyeceğinden** kāfile kāfile mahalle mahalle ‘azīmet ederler (s. 14, st. 19). [*ihāta et-, -e, -me, -(y), -ecek, -in, -den*]

ihdā’: *Hediye verme.*

1. Zāt-ı ‘ālīlerinde Seyyidü’l-kavmi hādimumhum sıfat-ı mādihasını ihrāza liyākat hāsıl olduğu cihetle mürşid-i bī-nazīrleri cānībinden kendisine Hādım mahlası **ihdā’** ve ilbās-ı libās-ı meşīhatla kām-yāb edildi (s. 56, st. 7). [*ihdā’*]

ihdā’-yı Fātiha edil-: *Fātiha suresini hediye göndermek.*

1. Yalnız merhūm müşārün-ileyhin merkād-ı ‘ālīleri ziyāret ve ihlās ile **ihdā’-yı Fātiha edilerek** ‘avdet olundu (s. 56, st. 21). [*ihdā’-yı Fātiha edil-, -erek*]

ihlās: *Samimiyet, doğruluk; kulun bütün amel, ibadet ve davranışlarının şirk ve riyadan uzak olarak sadece Allah için olması.*

1. Yalnız merhūm müşārün-ileyhin merkād-ı ‘ālīleri ziyāret ve **ihlās** ile ihdā’-yı Fātiha edilerek ‘avdet olundu (s. 56, st. 21). [*ihlās*]

ihrāc: *Dışarıya çıkarma; ilişkisini kesme, çıkarma.*

1. Gāyet tuhaf bir zāt olduğundan şunun bunun hakkında ba‘zı latīfelerde ve hicviyelerde bulunduğundan şe‘āmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden **ihrācını** mücib olmuştur (s. 52, st. 2). [*ihrācını, -ı, -(n), -ı*]

2. Sā'ir ba'zı dokunaklı letā'ifi de buna inzimām ederek vālī tarafından memleketinden **ih̄rāc** ve on beş sene kadar şurada burada dolaşmağla iz'āc olunmuştur (s. 52, st. 8). [*ih̄rāc*]

ih̄rāc olun-: Çıkarılmak; elde edilmek.

1. ... matbū' 'Atā Tārīhi 'nde gerek 'umūm ebyātı ve gerek ne sūretle **ih̄rāc olunacağına** dā'ir seksen iki tārīhin ta'rīfātı zebūr-ı sutūrdur (s. 37, st. 6). [*ih̄rāc olun-, -acak, -ı, -(n), -a*]

ih̄rāz: Kazanma, elde etme; erişme, nāil olma.

1. Paşa dahi hidemāt-ı sādıkānesinin bir mükāfāt-ı kıymetdārı olmak üzere rütbe-i vālā-yı vezāreti **ih̄rāz** ile kām-yāb olmuştur (s. 12, st. 13). [*ih̄rāz*]
2. Zāt-ı 'ālīlerinde Seyyidü'l-kavmi hādimumhum sıfat-ı mādihasını **ih̄rāza** liyākat hāsıl olduğu cihetle mürşid-i bī-nazīrleri cānībinden kendisine Hādım mahlası ihdā' ve ilbās-ı libās-ı meşīhatla kām-yāb edildi (s. 56, st. 6). [*ih̄rāza, -a*]

ih̄rāz-ı meşīhat et-: Şeyhlik/mürşitlik elde etme; şeyhlik makamına erişme, nāil olma.

1. ... kutbü'l-'ariffn Debrelī Şeyh 'Osman Efendi hazretlerinden **ih̄rāz-ı meşīhat ederek** Tiran'a 'avdet eylemiştir (s. 48, st. 11). [*ih̄rāz-ı meşīhat et-, -erek*]

ihsān: Lütuf, kerem, iyilik.

1. Ey velī-i ni'metim **ihsānımı** efvün kıl (s. 44, st. 18). [*ihsānımı, -ım, -ı*]

ihsān: Bağışlanan şey, hediye.

1. ... bir kıt'a mücevher ve murassa sâ'at **ihsānıyla** dahi taltif buyurulmuştur ... (s. 36, st. 1). [*ihsānıyla, -ı, -(y), -la*]

ihsān buyur-: Bağışlamak, armağan etmek, vermek.

1. ... haftada bir kere kurulur ma^c-kordon **ih̄sān buyurdıkları** sâ^catle ve daha sâ^r'ir birtakım nefis eşyâ³ ile ber-ā-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 9). [*ih̄sān buyur-, -duk, -lar, -ı*]

ih̄sān eyle-: *Bağışlamak, armağan etmek, vermek.*

1. ... paşa-yı müşārün-ileyh kendisine mükemmel bir çiftlik ve bahçe ve büyük bir hāne **ih̄sān eylemiştir** (s. 29, st. 22). [*ih̄sān eyle-, -miş, -tir*]

ih̄sān olun-: *Lutfedilmek.*

1. ... 1175/1761-62 senesinde taraf-ı Devlet-i ʿāliyyeden İškodra vāliligine taʿyīn ve ʿuhdesine rütbe-i vezāret **ih̄sān olunmuştur** (s. 10, st. 11). [*ih̄sān olun-, -muş, -tur*]

ih̄tilāf: *Anlaşmazlık, uyuşmazlık, aykırılık.*

1. Lâkin ba^czılarıyla aramızda tuhaf bir **ih̄tilāf** zuhūr etti (s. 9, st. 11). [*ih̄tilāf*]

ih̄timāl ki: *Olabilir ki, mümkündür ki.*

1. Āh āh **ih̄timāl ki** ba^czı kimseler benim bu sözlerime inanmak istemezler (s. 9, st. 16). [*ih̄timāl ki*]
2. Bu hikāyeler **ih̄timāl ki** başkaları nāmına da söylenilmiş olur (s. 53, st. 18). [*ih̄timāl ki*]
3. Mecmū^cası veya tertīb-i dīvān etmiş ise **ih̄timāl ki** dīvānı ʿā^rilesi nezdinde mevcūd olmak lâzım gelir (s. 68, st. 5). [*ih̄timāl ki*]

ih̄tirāzen: *Çekinerek, sakınarak.*

1. ... ʿArabī olarak inşād eylediği otuz üç beyitli münācāt-ı belīgasının dahi iksārından **ih̄tirāzen** yalnız on iki beytini teberrüken derceyliyozuz (s. 50, st. 7). [*ih̄tirāzen*]

ih̄tiyār: *Yaşı ilerlemiş, yaşlı kimse.*

1. Lâkin Tiran ve Akçahisar'da görüştüğüm ba^czı **ih̄tiyār**lar Ādem Aga Ohri kazasında Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 tārīhlerinde Akçahisar'a gelerek Akçahisar müsellemi Kōr Süleymān Aga'nın hizmetine girmiş ... (s. 59, st. 7). [*ih̄tiyār*lar, -lar]

ih̄tiyār eyle-: Seçmek, tercih etmek.

1. Bir müddet dervîşâne bir kıyâfetle diyâr-ı gurbeti **ih̄tiyār** ve ba‘zı memleketleri geşt ü güzâr **eyledi** (s. 40, st. 3). [*ih̄tiyār eyle-*]

ih̄tiyār-ı ikâmet eyle-: Yerleşmeye razı olmak; bir yerde oturmayı tercih etmek, kabullenmek.

1. ... iki üç mâh sonra hastalandığından mahdūmları Mustafâ Sâfî Efendi’yi Paşa’nın ma‘iyyetinde bırakarak ma‘-‘â’ile İşkodra’ya ‘avdet ve **ih̄tiyār-ı ikâmet eyledi** (s. 29, st. 26). [*ih̄tiyār-ı ikâmet eyle-, -di*]

ih̄tiyârlık: Yaşlılık.

1. Akçahisar kasabasında meşhūdum olan bu kitâb zahrında fâzıl-ı müşârün-ileyh İstashabehu.. ‘ibâresini ra‘şedâr bir sûrette yazmış olmasına nazaran ‘ömr-i pîriye vâsıl olduğu ve o ‘ibâreyi **ih̄tiyârlığı** zamânında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 24). [*ih̄tiyârlığı, -i*]

ih̄vân: Candan dostlar, samimi arkadaşlar.

1. Komaz elden gece gündüz terakkî isteyen **ih̄vân** (s. 67, st. 10). [*ih̄vân*]
2. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa‘âdet nüfûs idâresinde müstahdem olduğu hâlde ondan sonra nereye gittiğini ve şimdi ne me’mûriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba‘zı **ih̄vân** söylediler (s. 68, st. 4). [*ih̄vân*]

ih̄vânımı hânedânım eyle: "Samimi arkadaşlarımı ailem (gibi) eyle" anlamında dua ifadesinde kullanılmıştır.

1. **Hânedânım eyle ih̄vânımı** yâ Mevlânâ (s. 39, st. 18). [*ih̄vânımihânedânım eyle, -ım, -i*]

ih̄yâ’ edil-: Canlandırılmak, hayâtiyet kazandırılmak.

1. Ceddinin nâminin bu sûretle **ih̄yâ’ edildiginden** dolayı teşekkür eyledi (s. 53, st. 21). [*ih̄yâ’ edil-, -dik, -i, -(n), -den*]

ihyā-yı zamān eyle- *Zamanı ibadetle geçirmek.*

1. Zikr ile tevhīd ile **eylerdi ihyā-yı zamān** (s. 49, st. 4). [ihyā-yı zamāneyle-, -r, -di]

ihzār et- *Hazır etme, hazır bulundurma, hazırlama.*

1. Mü'essis-i memleket ve bānī-i cāmi' olan Süleymān Paşa Īrān muhārebātında 1023/1614-15 senesinde şehīd olarak na'ş-ı magfiret-nakşı Tiran'a nakl ile cāmi'-i mezkūr derūnunda **ihzār etmiş** olduğu türbe-i mahsūsaya defn olunmuştur (s. 45, st. 16). [ihzār et-, -miş]

ikāmet: *Bir yerde yerleşip oturma, mukim olma.*

1. ... nahāfeti iştidād eylediginden bi'z-zarūre terk-i me'mūriyyetle hānesinde **ikāmet** ve eş'ārını tertīb ile uğraşarak mükemmel bir dīvān şekline ifrāg eyledi (s. 29, st. 31). [ikāmet]
2. Aynı senede İşkodra vālisi Āgāh Paşa'nın dīvān kitābetine ittisāl ve onun infisāli üzerine artık inzivā' hānesinde **ikāmete** karar vermiş ... (s. 29, st. 28). [ikāmete, -e]
3. ... kendi ārzū ve mūrāca'at ve rızāsı üzerine 550 guruş ma'aşla tekā'üdü icrā olunarak mahdūmları Draç sancagı tahrīrat müdürü Kāzım Bey'le birlikte **ikāmetle** 'ibādet ve tā'at ve vatanın nef'ine hizmet sūretiyle imrār-ı evkāt eylemektedir (s. 72, st. 24). [ikāmetle, -le]
4. Uykuda buldugundan 'avdet ve civār bir mahalde **ikāmetle** bir müddet sonra tekrār gider (s. 73, st.9). [ikāmetle, -le]

ikāmet et- *Bir yerde yerleşip oturmak, mukim olmak.*

1. Çāker Efendi merhūmun cesīm hānesinde mahdūmu Dervīş Efendi **ikāmet etmektedir** (s. 30, st. 20). [ikāmet et-, -mekte, -dir]
2. Şemīmī Dede'nin inşā eylediği zāviyede dedenin manzūr ve makbūlu olarak **ikāmet edip** Şemīmī Dede ile ve sār o havālī şu'arāsıyla müşā'areler icrā eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 7). [ikāmet et-, -ip]

ikāmet eyle- *Bir yerde yerleşip oturmak.*

1. Akçahisar'da bulduğum müddetçe Toptan-zāde hānedānının cediti Ādem Aga'nın konagı olup el-hāletü hazihi hükümet konagı bulunan cihān-nümā hānede **ikāmet eyledigimden** nazargāhımda bulunan sāha-i berr ü bahr pek güzel bir manzara-i dil-küşā irā'e eylediginden ... (s. 42, st. 2). [*ikāmet eyle-, -dik, -im, -den*]
2. 1292/1875-76 senesinde Diyārbekir, Ma'müretü'l-azīz, Sīvās heyet-i islāhiyye serkomiseri Ābidīn Paşa ile devren Ma'müretü'l-azīz'e gelip on beş gün kadar **ikāmet eyledigimiz** sırada orada muhāsebeci idi (s. 64, st. 20). [*ikāmet eyle-, -dik, -(i), -miz*]

ikbāl: *Mutluluk, yüksek mevki.*

1. Cāy-ı Kudse 'akibet kıldı sefer **ikbāl** ile Vāsıl oldukta sımāh-ı kalbine savt-ı rahīl (s. 11, st. 3). [*ikbāl*]

ikbāl eyle-: *İstemek, arzu duymak.*

1. Tab'ım **ikbāl eylemez** zehr-i helāhildir bana (s. 70, st. 17). [*ikbāl eyle-, -mez*]

ikdām: *Bir şeyi elde etmek için gayretle çalışma, sürekli çaba gösterme.*

1. Sonra yine vatan-ı aslīsine gelerek mu'allimliğine devām ve bir haylī zekī talebe yetiştirmege **ikdām** ve cevāmi'-i şerīfede va'z u nasīhatla imrār-ı eyyām eylemekte olduğu hālde 1277 senesi Ramazān-ı şerīfnde/13 Mart-11 Nisan 1861 vefāt etmiştir (s. 52, st. 10). [*ikdām*]

iki: *"iki" sayı sıfatı.*

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa Tāhir Paşa ve Dervīş Bey isimlerinde **iki** evlād istihlāf etmiş ise de ... (s. 13, st. 25). [*iki*]
2. Yalnız **iki** kıt'a ve zīri gazellerinin derciyle bundan ziyāde iksārdan keff-i kalem eyliyoruz (s. 15, st. 7). [*iki*]
3. Şu **iki** kıt'a sultān-ı şu'arā-yı Rūm Bāki merhūmun bir gazelinin tahmīsindendir ... (s. 20, st. 18). [*iki*]
4. Şu iki kıt'a sultān-ı şu'arā-yı Rūm Bāki merhūmun bir gazelinin tahmīsindendir ki üstādiyyetine numūne olarak **iki** kıt'ası tahrīr olundu (s. 20, st. 19). [*iki*]
5. ... gāh dīvānlarını tedkīk ve tekrār etmege sa'y u verziş ve gāh müşāhede-i sun'-ı Rabbānī ve ru'yet-i kudret-i Samedānī zımnında 'azm-i mesīre-i dil-keş ve 'arz-ı hālcilige sülük ile te'mīn-i ma'şet ederek güzārende-i evkāt ve **iki** sene mikdārı zebān-

- ı şeker-efşân-ı Fârisînin tekemmülünü mu‘tād eylediğimden lisân-ı mezkûr dahi bana keşf oldu (s. 28, st. 28). [iki]
6. Mustafâ Sâfî ve Dervîş isimlerinde **iki** evlād istihlâf etmiştir (s. 30, st. 17). [iki]
7. **İki** Türkî ve bir Fârisî gazelleriyle Mevlânâ Celâlî'd-dîn-i Rûmî hazretleri hakkında bir manzûmelerinin tastîriyle tercüme-i hâline netîce veriyoruz (s. 31, st. 21). [iki]
8. Kudûm-i pâk-i ma'sûmeyne Sûzî pek becâ târîh
Sudûr etti zehî lutf-ı Hudâdan bu **iki** nev-zâd (s. 35, st. 8). [iki]
9. Müşârün-ileyh Hasan Hakî Paşa'nın **iki** gazel-i sâlimü'l-halel-i âsafâneleriyle hazret-i Mevlânâ kuddise sırrıhu'l-a'lâdan istimdâdı hâvî inşâd eylediği ... (s. 37, st. 20). [iki]
10. Bundan **iki** sene evvele kadar bu kumâşlar yanımda mevcûd idi (s. 46, st. 3). [iki]
11. Rumûz-ı vefk müsennâdır ol **iki** ebrû
Yazıldı hâme-i kudretle vech-i dil-berde (s. 50, st. 12). [iki]
12. İşte **iki** gazel numûnesi meydânda (s. 53, st. 24). [iki]
13. Kasaba-i mezkûreye **iki** sâ'at mesâfede vâki' ashâb-ı mazanneden 'Alî Baba Horasanî'nin merkâdı yanında Şemîmî Dede'nin inşâ eylediği zâviyede dedenin manzûr ve makbûlu olarak ikâmet edip ... (s. 55, st. 6). [iki]
14. Bir de döndüm baktım ki arkamda ber-â-ber götürdüğüm **iki** zabtiyyeden başka kimse yok (s. 57, st. 4). [iki]
15. Şu **iki** beyit ondandır (s. 60, st. 7). [iki]
16. Sâhib-tercüme her **iki** 'â'ilenin âbâ ve ecdâdları arasındaki münâfeseyle ehemmiyyet vermeyerek ... (s. 60, st. 16). [iki]
17. Ol vakit Tercümân-ı Hakîkat'ın neşreylediği şu **iki** manzûme ile mektûbun zîrinde şu satırlar görülmüştü (s. 67, st. 20). [iki]
18. ... besmele-i şerîfeyi tazmîn sûretiyle iki nazîre müşâ'aresi Ahmedî bahsinde mürûr etmiştir (s. 70, st. 5). [iki]

iki bin: "iki bin" sayı sıfatı.

1. Tadrîcen terakkî eyleyerek 1284/1867-68 senesinde **iki bin** kuruş ma'âşla İşkodra merkez vilâyet muhâsebecisi oldu (s. 64, st. 12). [iki bin]

iki buçuk: "iki buçuk" sayı sıfatı.

1. Girize İşkodra'ya **iki buçuk** sâ'at mesâfede bir karyedir (s. 62, st. 3). [iki buçuk]

iki cihân: Dünya ve âhiret.

1. Dîdârdan ayırma **iki cihânda** şâhım (s. 74, st. 17). [iki cihân, -da]

2. **iki cihānda** sensin maksūd-ı küllī tālib (s. 74, st. 22). [*iki cihān, -da*]

iki üç: *Bir şeyin miktarından yaklaşık olarak bahsedilirken sayı sıfatlarının kullanılmasıyla ortaya çıkan ifade (iki üç ay kadar).*

1. İşkodra vilāyetinde **iki üç** māh kadar cevelān eyledikten sonra yine Yanya'ya 'avdet eyledim (s. 8, st. 13). [*iki üç*]
2. ... **iki üç** māh sonra hastalandığından mahdūmları Mustafā Sāfī Efendi'yi Paşa'nın ma'iyyetinde bırakarak ma'-'ā'ile İşkodra'ya 'avdet ve ihtiyār-ı ikāmet eyledi (s. 29, st. 25). [*iki üç*]
3. **iki üç** māh kadar devām edebilmiş ise de nahāfeti iştidād eylediginden ... (s. 29, st. 30). [*iki üç*]

iki üç yüz: *"İki yüz veya üç yüz" anlamında sayı sıfatı.*

1. Kavaye kasabasında takrīben **iki üç yüz** sene evvel zarīf bir sūrette binā olunmuş kubbeli ve eyvānlı Ahmed Paşa Cāmi'-i şerīfi mevcūddur (s. 23, st. 18). [*iki üç yüz*]

ikinci: *İki sayısının sıra sıfatı, sırada birinciden sonra gelen.*

1. Yanya ve havālīsinde bir müddet geşt ü güzār eyledikten sonra **ikinci** def'a olarak İşkodra'ya geldim (s. 8, st. 14). [*ikinci*]
2. **İkinci** mahdūmu Dervīş Efendi el-hāletü hazihi İşkodra defter-i hākānī başkātibidir (s. 30, st. 18). [*ikinci*]
3. 1290/1873-74 senesinde **ikinci** rütbeden Mecīdī nişānıyla taltīf olundu (s. 36, st. 11). [*ikinci*]

ikişer: *İki sayısının "iki tane" anlamına gelen üleştirme şekli.*

1. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havālīsine 'ā'id olmak üzere on iki şā'ir ile velādetleri ve vefātlarını verir veyāhud **ikişer** beyit eserlerini hāvī üç dört sayfalık bir muhtıra getirdi (s. 71, st.23). [*ikişer*]

iklīm: *Ülke, memleket, diyar.*

1. Serserī gezdim cihān **iklīm**ini Mecnūn gibi

Dilde buldum yārimi Leylāya hācet kalmadı (s. 16, st. 9). [iklīmini, -i, -(n), -i]

ikmāl et-: Bitirmek, tamamlamak.

1. Cāmi^c-i şerīfin 1187/1773-74 senesinde **ikmāl edildiği** müzeyyen kapısı üzerinde muharrer bulunan ‘aynen şu kitābeden müstebāndır (s. 10, st. 13). [ikmāl et-, -(i), -i, -dik, -i]

ikmāl eyle-: Tamamlamak, nihayete erdirmek.

1. Yukarıda zikri mürūr eylediği üzere dīvān-ı sā’ibe mufassal bir şerh tahrīrine ibtidār ederek bir cild mikdārı olmak üzere elif harfinde olan gazellerin şerhlerini **ikmāl eylemiş** ise de itmāmına ‘ömrü vefā’ etmemiştir (s. 31, st. 21). [ikmāl eyle-, -miş]
2. Zikr olunan Fütühü’l-Gayb kitābını 1242/1826-27 senesinde **ikmāl eylediği** zīrindeki ketebelerinden anlaşmıştır (s. 50, st. 4). [ikmāl eyle-, -dik, -i]

ikmāl-i ma‘dūde-i enfā: Çok faydalı olduğu kabul edilen bitirme, son.

1. ... mısra^cıyla **ikmāl-i ma‘dūde-i enfāsi** birlikte vāki^c olmuştur (s. 48, st. 20). [ikmāl-i ma‘dūde-i enfā, -(s), -i]

ikrār ü tasdīk eyle-: Kabul etmek ve onaylamak.

1. Hem şerī‘at hem tarīkat hem hakīkat ‘ārifi Zāt idi **eyledi** hep **ikrār ü tasdīk** bi’l-cinān (s. 49, st. 12). [ikrār ü tasdīk eyle-, -r, -di]

iksār: Çoğaltma, uzatma.

1. Yalnız iki kıt‘a ve zīri gazellerinin derciyle bundan ziyāde **iksārdan** keff-i kalem eyliyoruz (s. 15, st. 7). [iksārdan, -dan]
2. ... otuz üç beyitli münācāt-ı belīgasının dahi **iksārından** ihtirāzen yalnız on iki beytini teberriken derceyiyoruz (s. 50, st. 7). [iksārından, -i, -(n), -dan]

iktidār: Bir şeyi yapabilmeye gücü yetme durumu, muktedir olma; kuvvet, kudret, güç.

1. Müşārün-ileyhin üç lisānda olan **iktidārna** numūne olmak üzere Fārisī āsārından ceddi vefātına olan mersiyesi yukarıda mürūr eylediği gibi Türkī bir gazel ile vefātı zamānında ‘Arabī olarak inşād eylediği otuz üç beyitli münācāt-ı belīgasının dahi ... (s. 50, st. 5). [*iktidārna, -i, -(n), -a*]

iktidār-ı tab‘: (Şairlik) Yeteneğinin gücü.

1. Bir gazelinde Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey sāhib-tercūmenin **iktidār-ı tab‘ını** şöylece takdīr ediyor (s. 31, st. 2). [*iktidār-ı tab‘, -i, -(n), -i*]

iktifā et-: Yetinmek.

1. Ba‘zı nazīreleri İstanbul kibār-ı şu‘arāsına olmasına nazaran yalnız memleketi veya vilāyeti şu‘arāsıyla **iktifā etmeyip** mu‘āsırı bulunan pāy-i taht üdebāsıyla mürāsele ve muhābere icrā eden şu‘arādan olduğu istidlāl olunabilir (s. 69, st. 10). [*iktifā et-, -me, -(y), -ip*]

iktifā eyle-: Yetinmek.

1. ... matla‘lı gazel-i şāhānelerini tettebbu‘ ve müstagrağ-ı ‘ātifeti olan zamānı şu‘arāsının ba‘zıları da tanzīr eylemiştir ki numūne olarak mütāla‘alarının tahrīriyle **iktifā eyliyoruz** (s. 13, st. 6). [*iktifā eyle-, -yor, -uz*]
2. Bezl-i himmet edip ‘ilm ü hünere
İktifā eyledin isr-i pedere (s. 65, st. 18). [*iktifā eyle-, -di, -n*]
3. Sāhib-tercūme ‘Alī Rızā Bey’in āsārından şāh-ı velāyet efendimizden istimdād-ı ‘āşıkāneyi hāvī bir terci‘-i bend-i ‘ālīlerinin teberrūken derciyle **iktifā eyliyoruz** (s. 73, st. 16). [*iktifā eyle-, -yor, -uz*]

iktisāb-ı ‘ilm ü ma‘rifet: İlim ve irfān kazanma.

1. Hasan Hakkī Paşa **iktisāb-ı ‘ilm ü ma‘rifet** ve istikmāl-i fenn-i kitābet eyledikten sonra (s. 36, st. 2). [*iktisāb-ı ‘ilm ü ma‘rifet*]

iktitāfi: Seçmecî; toplanma, toplama.

1. ... hatt-ı destiyle tahrîr eylediği bir münşe'âtı ve şu'arâ-yı 'Arab'ın eş'ârını ve nevâdir-i ahvâlini muhtevî kezâlik hatt-ı destiyle muharrer ve mufassal 'Arabî ve **iktitâfî** diger bir mecmû'aları manzûrumuz olmuştur (s. 31, st. 18). [*iktitâfî*]

i'flâ eyle-: *Yüceltmek.*

1. Hazret-i Midhat Efendi'yle Mu'allim Nâcî Kadrini **eylediler** nazm ile nesrin i'flâ (s. 66, st. 20). [*i'flâ eyle-, -di, -ler*]

ilâhiyyât: *îlâhîler. İslam dininde Allah'a, Peygamber'e ve manevî büyüklere karşı duyulan aşkı, tarîkat esaslarını ve âdâbını, dînî heyecanları, duâ ve yalvarmaları dile getiren ve besteyle okunan manzûmeler.*

1. Ba'zı gazel ve **ilâhiyyâtı** manzûrumuz oldu (s. 40, st. 7). [*ilâhiyyâtı, -ı*]

i'flâl-i hatab eyle-: *Odun harflerine çevirmek (i'flâl: Arapça'da kökünde elif, vav, yâ harfleri bulunan kelimelerin ses değişikliğine uğraması).*

1. Hatabın sîgasını hutbeye tahvîl ederiz
İlleti yoksa dahi **eyleriz i'flâl-i hatab** (s. 68, st. 14). [*i'flâl-i hatab eyle-, -r, -iz*]

i'flân eyle-: *Bir yayın organı aracılığıyla herkese duyurmak.*

1. Necâh-ı milletin ahvâlin **eyler** 'âleme i'flân (s. 67, st. 6). [*i'flân eyle-, -r*]

'ilâve et-: *Katmak, eklemek.*

1. Bir insân gâyet hoşlandığı bir zarîf çiçeği ne kadar medh ü senâ' eder ise o çiçeğin hüsn ü letâfetine bir şey **'ilâve edemez** (s. 67, st. 15). [*'ilâve et-, -e, -mez*]

ilbâs-ı libâs-ı meşîhat: *Şeyhlik elbisesini giydirme.*

1. Zât-ı 'âlîlerinde Seyyidü'l-kavmi hâdimuhum sıfat-ı mâdihasını ihrâza liyâkat hâsıl olduğu cihetle mürşid-i bî-nazîrleri cânîbinden kendisine Hâdim mahlası ihdâ' ve **ilbâs-ı libâs-ı meşîhatla** kâm-yâb edildi (s. 56, st. 7). [*ilbâs-ı libâs-ı meşîhat, -la*]

ilerisine var-: *Haddi aşmak II Önceden yapılan bir işin bir adım ötesine, ilerisine geçmek.*

1. El-hāsıl para kabūl ettirmek bir vecih ile mümkün olamadı. Ben de istinsāhtan **ilerisine varmadım** (s. 9, st. 16). [*ilerisine var-, -ma, -dı, -m*]

ilgā: *Ortadan kaldırma, hükümsüz bırakma, lağv ve feshetme.*

1. Müte‘ākiben merkez vilāyet muhāsebeciliklerini **ilgāsı** hasebiyle Der-Sa‘ādet’e ‘azīmet eyledi (s. 64, st. 13). [*ilgāsı, -(s), -ı*]

ilhāc: *Zorlamak, çaresiz bırakmak.*⁵⁹

1. Nihāyet ba‘zı yārānın **ilhāc** ve ibrāmıyla hayr-ı celīs olan kitāb mütāla‘ası tarīkına insilāk ederek ... (s. 28, st. 25). [*ilhāc*]

ilk: *Birinci.*

1. Lākin bī-emān bir insāfsız bu kumaşları hākān-ı sābık merhūm ve magfūr Sultān Mehmed Reşād Hān hazretleri inşād buyurdıkları gazel-i şāhānelerine icrā eylediğim tahmīsī takdīr ederek beni mābeyn-i hūmāyūna da‘vetle ism-i şāhānelerinin **ilk** harfleri muharrer ve üzeri tāc şeklini hāvī bir mīl üzerinde hem zevālī hem gurūbī sā‘atleri gösterir ... (s. 46, st. 9). [*ilk*]

ilk: *Öncelikle, birinci olarak.*

1. ... 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene müddet devām eden İşkodra vālīliğinde kemā-kān dīvān efendiliğinde bulunmuş ve zāten **ilk** İşkodra’ya geldiği vakit orada te’ehhül etmiş olduğundan paşa-yı müşārün-ileyh kendisine mükemmel bir çiftlik ve bahçe ve büyük bir hāne ihsān eylemiştir (s. 29, st. 20). [*ilk*]
2. Zāviyede ve etrāfında ba‘zı ebyāt ve eş‘ār muharrer ve husūsuyla **ilk** girecek kapının üstünde şu beyit menkūş ve mahkūk idi (s. 42, st. 25). [*ilk*]

⁵⁹ Hüseyin Remzī Efendi, 1888

illā: *Varlık.*

1. Nikab-ı lā ile setr eylemişti **illāy** (s. 34, st. 15). [*illāy*, -(y), -i]

‘illet: *Sebepe, neden; illet harfi [Arapça kelimelerde bulunan ve o kelimenin ses değişikliğine uğramasına sebep olan elif, vav, yā harflerinden her biri].*

1. Hatabın sīgasını hutbeye tahvīl ederiz
‘**illeti** yoksa dahi eyleriz i‘lāl-i hatab (s. 68, st. 14). [*‘illeti*, -i]

‘illet-i samem: *Sağırlık hastalığı.*

1. O sıralarda ‘**illet-i sameme** mübtelā olduğu hālde kazā-i mezkūr kaymakāmlığında yedi sene ifā-yı hüsn-i hizmet eylemiştir (s. 72, st. 22). [*‘illet-i samem*, -e]

‘ilm ü hüner: *İlim ve mārifet (sahibi kimseler).*

1. Bezl-i himmet edip ‘**ilm ü hünere**
İktifā eyledin isr-i pedere (s. 65, st. 17). [*‘ilm ü hüner*, -e]

‘ilm-i cifr: *Başlangıcının Hz. Ali’ye dayandığı rivāyet edilen, harf, rakam ve semboller yoluyla gelecekte olacak şeyleri haber verdiğine inanılan ilim.*

1. ‘İlm-i vefk ü ‘**ilm-i cifr** ü remlde me’zūn idi (s. 49, st. 13). [*‘ilm-i cifr*]

‘ilm-i şer’: *İslām’a ait dinī, ahlākī ve hukukī hükümler bütünü.*

1. ‘İlm-i şer’ ü ‘İlm-i şî’irde vākıf-ı hikmet beyān (s. 49, st. 14). [*‘ilm-i şer’*]

‘ilm-i şî’ir: *Şiir ilmi.*

1. ‘İlm-i şer’ ü ‘İlm-i şî’irde vākıf-ı hikmet beyān (s. 49, st. 14). [*‘ilm-i şî’ir*, -de]

‘ilm-i sırr-ı hālīk-i a‘zā’m: *Yüce yaratıcının gizli ilmi.*

1. Cifr ile vefk-i mutalsam dopdolu
‘İlm-i sırr-ı Hâlik-i a‘zâ’m gönül (s. 55, st. 24). [*‘ilm-i sırr-ı hâlik-i a‘zâ’m*]

‘ilm-i vefk: *Muska veya tılsım ilmi.*

1. ‘İlm-i vefk ü ‘ilm-i cifr ü remlde me’zûn idi (s. 49, st. 13). [*‘ilm-i vefk*]

iltifât: *İlgilenme, teveccüh.*

1. Ben ba‘zı şişmanları gūyâ **iltifât** süretinde ellerinden tutarak haydi seninle koşalım derdim (s. 42, st. 16). [*iltifât*]
2. Bir vakit sonra İşkodra’ya ‘azîmet ve İşkodralı hânedânına takdîm-i âsâr ederek eltâf ve **iltifâtlarına** mazhar olmuştu (s. 43, st. 23). [*iltifâtlarına, -lar, -ı, -(n), -a*]
3. Terakkî-pesendân-ı vatandan böyle **iltifâtlara** mazhar oldukça gönlümüzdeki ifâ-yı hizmete müdâvemet şevk-i mümteni‘ü’l-izâlesinin tezâyüd edeceğinden emîn olsunlar (s. 67, st. 23). [*iltifâtlara, -lar, -a*]

iltifât eyle-: *Güler yüz göstermek; rağbet etmek, ilgilenmek.*

1. Bâde-i la‘l-i leb-i dil-ber dururken sâkiyâ
İltifât eyle mi rindân câm-ı ser-şâr olsa da (s. 24, st. 18). [*iltifât eyle-, -r*]

iltifât-ı şâhâne: *Şâha yakışacak şekilde mükemmel bir ilgilenme, teveccüh, gönül alma.*

1. ... cedd-i ‘âlîleri Koca Yūsuf Bey’dir ki bu zât Ebü’l-feth Sultan Mehmed Hân hazretlerine mülâki olmakla şeref-yâb ve **iltifât-ı şâhanelerine** nâ‘iliyyetle kâm-yâb olmuştur (s. 11, st. 17). [*iltifât-ı şâhâne, -ler, -i, -(n), -e*]

iltimâs: *Birine herhangi bir konuda öncelik ve ayrıcalık tanıma; rica etme.*

1. İşkodra’da bulunduğu esnâda henüz hadîsü’s-sin iken pederinin vâki‘ olan **iltimâsı** üzerine zâdegânlığa hürmeten büyük birâderi Mahmūd Paşa ile birlikte ... (s. 35, st. 10). [*iltimâsı, -ı*]

Īmā' (lar) yap-: *Īmā' etmek, üstü kapalı olarak anlatmak için kelime, işaret vb. kullanmak.*

1. Ve eliyle gözüyle “Hele bu müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı bilirim” yolunda tehdidkārāne **Īmā'lar** işaretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [*Īmā' (lar) yap-*]

Īmām Rızā: (d. 770 - ö. 818) Hz. Ali Rıza. Babası Musa Kazım, annesi mağribli bir cariye. On iki imamın sekizincisidir.

1. Oradan Horasan'a 'azîmet ederek **Īmām Rızā** hazretlerini de ziyâret eyledi (s. 55, st. 3). [*imām rızā*]

imāme: Sarık.

1. ... evvelâ başından **imāmesini** ve biraz sonra sırtından cübbesini ve daha sonra da ayaklarından mestlerini çıkarırdı (s. 76, st. 9). [*imāmesini, -(s), -i, -(n), -i*]

imām-ı şer' ü dīn: *İslām şer'iatı ve dininin imamı. II Īmām: Hz. Ali'nin soyundan gelen ve onun vekīli kabul edilen kişilerin unvanı.*

1. Ol Muhammed Bākır u Ca'fer **imām-ı şer' ü dīn**
Mūsā-i Kāzım 'Alī Mūsā Rızā'nın 'aşkına (s. 44, st. 16). [*imām-ı şer' ü dīn*]

Īmān: *Allah'a inanma, inanç.*

1. Veled ü vālidini ki sana emānet ettim
Cānımı şānımı **Īmānımı** yā Mevlānā (s. 39, st. 20). [*Īmānımı, -ım, -i*]

imlā: *Bir dili doğru yazmak için konulmuş belli kurallar, bir dilin kelimelerini doğru yazma bilgisi, yazım.*

1. Yazısı pek güzel ve **imlāsında** en zekī bir Türk edībi gibi aslā yanlış yok ĩfādesi gāyet selīs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [*imlāsında, -(s), -i, -(n), -da*]

imrār-ı evkāt et-: *(Bir şeyle meşgul olarak) Zaman geçirmek.*

1. ... el-hāletü hazihi Ādem Aga'nın mevcūd olan ahfādı yedinde olduğundan kemāl-i ni'met-i kāmurānī ile **imrār-ı evkāt ederler** (s. 60, st. 1). [imrār-ı evkāt et-, -er, -ler]

imrār-ı evkāt eyle-: (Bir şeyle meşgul olarak) Zaman geçirmek.

1. Evā'ilinde tahsīl-i mukaddemāt-ı 'ulūm ederek mu'allimlikle **imrār-ı evkāt eylemekte** idi (s. 40, st. 3). [imrār-ı evkāt eyle-, -mekte]
2. Sāhib-tercüme Şa'bān Hulūsī Bey muvakkar ve müreffeh bir sūrette **imrār-ı evkāt eylemekte** olduğu hālde Tiran'da 1249/1833-34 senesinde terk-i cihān-ı bī-bekā eyledi (s. 60, st. 21). [imrār-ı evkāt eyle-, -mek, -te]
3. Bir müddet bu sūretle **imrār-ı evkāt eyledikten** sonra kazā kaymakāmlıklarında ve 'adliyyenin teşkīlinden sonra livā' müdde'ī-i 'umūmī mu'āvinliklerinde bulunmuş ... (s. 72, st. 20). [imrār-ı evkāt eyle-, -dik, -ten]
4. ... kendi ārzū ve mürāca'at ve rızāsı üzerine 550 guruş ma'āşla tekā'üdü icrā olunarak mahdūmları Draç sancagı tahrīrat müdürü Kāzım Bey'le birlikte ikāmetle 'ibādet ve tā'at ve vatanın nef'ine hizmet sūretiyle **imrār-ı evkāt eylemektedir** (s. 72, st. 24). [imrār-ı evkāt eyle-, -mek, -te, -dir]

imrār-ı evkāt-ı dervīşāne et-: Vaktini dervīşçe geçirmek.

1. Mahall-i mezkūrda **imrār-ı evkāt-ı dervīşāne etmekte** iken 1224/1809-10 senesinde vefāt etmiştir (s. 55, st. 11). [imrār-ı evkāt-ı dervīşāne et-, -mekte]

imrār-ı eyyām eyle-: Günleri geçirmek.

1. Sonra yine vatan-ı aslīsine gelerek mu'allimliğine devām ve bir hayli zekī talebe yetiştirmege ikdām ve cevāmi'i şerīfede va'z u nasīhatla **imrār-ı eyyām eylemekte** olduğu hālde 1277 senesi Ramazān-ı şerīfinde/13 Mart-11 Nisan 1861 vefāt etmiştir (s. 52, st. 11). [imrār-ı eyyām eyle-, -mekte]

imrār-ı hayāt et-: Ömrünü geçirmek.

1. Bir müddet müderrislikle **imrār-ı hayāt** ve te'mīn-i ma'īšet **ederek** haylice fuzalā yetiştirmiş ve sonra Tiran şehrine müftü-i müşkül-küşā olmuştur (s. 76, st. 3). [imrār-ı hayāt et-]

imrār-ı leyl ü nehār eyle-: Gece ve gündüzü geçirmek.

1. Bu sûretle hüsn-i hizmette sābit-kadem olarak **imrār-ı leyl ü nehār eylemekte** olduğu hâlde vāliliginin on ikinci senesi olan 1223/1808-09'da 'azm-i nişîmen-i lâhut ederek ... (s. 12, st. 14). [*imrār-ı leyl ü nehār eyle-, -mekte*]

imrār-ı ma'îşet: Ömrünü geçirme.

1. Müşārün-ileyh Āsaf Mehmed Paşa sāye-i cedd ü pederde İşkodra'da istirāhat-ı kāmurāni ile **imrār-ı ma'îşet** ve tahsîl-i kemālāta bezl-i himmet eylemiştir (s. 19, st. 21). [*imrār-ı ma'îşet*]

imrār-ı vakt u sâ'at eyle-: Zaman geçirmek.

1. ... 'ulemā ve şu'arā ile ülfet ve tezyîd-i bizā'a-ı ma'ārif u kemalāt ederek **imrār-ı vakt u sâ'at eylemekte** bulunmuş olduğu hâlde 1211/1796-97 senesinde birāderi Kara Mahmūd Paşa'nın Karadag'ı kāmilen zabteylediği esnāda bir ecl-i kazāyla vukū'ı şehādeti üzerine ... (s. 12, st. 2). [*imrār-ı vakt u sâ'at eyle-, -mekte*]
2. Tahsîl-i 'ulūm u kemālāt eyledikten sonra mekteb mu'allimliği meslegine sülūk ile **imrār-ı vakt u sâ'at eyler** imiş (s. 52, st. 1). [*imrār-ı vakt ü sâ'at eyle-, -r*]

imrār-ı vakt-ı sâ'at eyle-: Zaman geçirmek.

1. Bir müddet geşt ü güzār-ı aktār u memleket ve seyr-i büldān ve mesālik eyledikten sonra yine İşkodra'ya 'avdet ve icrā-yı āyîn-i dervîşān ile **imrār-ı vakt-ı sâ'at eylemekte** olduğu hâlde 1240/1824-25 hudūdunda vefāt etmiştir (s. 44, st. 7). [*imrār-ı vakt-ı sâ'at eyle-, -mekte*]

imzā': Yazar ya da sanatçının eserinin görünebilir bir yerine eserin kendisine ait olduğunu belirtmek için yazmış olduğu isim veya her zaman aynı biçimde kullandığı işaret.

1. Hasan Hakkî-i Mevlevî **imzā'sının** vaz'ı 'ādet-i hasenelerinden idi (s. 36, st. 35). [*imzā'sının, -(s), -ı, -nın*]
2. Nefs-i İşkodra'da mülhakātında Der-Sa'ādet'te yüzlerle kitāblar gördüm ki zahrında sāhib-tercümenin hat ve **imzā'** ve mührü mevcüddur (s. 68, st. 24). [*imzā'*]
3. İştirā' sûretiyle sāhib olduğu kitābların zahrında da **imzā'sı** şöylece görülmüştür (s. 69, st. 3). [*imzā'sı, -(s), -ı*]

4. Kendi hattıyla yazdığı kitāb ve mecmū'aların zahr veya kenārlarına 'ale'l-ekser **imzā'sımı** şu 'ibāre ile vaz' ediyor (s. 69, st. 1). [*imzā'sımı, -(s), -i, -(n), -ı*]

in-: *Kaplamak, basmak, çökmek.*

1. Bilirsin **indi** ki kerb-i helāka dūcārım (s. 32, st. 3). [*indi, -di*]

in-: *(Bulunduğu yerden) Aşağıya doğru gelmek.*

1. Magaraya birçok müşkülāt ile **indik** (s. 42, st. 27). [*indik, -di, -k*]

'inād et-: *Direnmek.*

1. **'inād etti** o bāğın bāğbānı hārı gösterdi (s. 21, st. 19). [*'inād et-, -ti*]

inan-: *Bir şeyin doğruluğuna güvenmek, onaylamak, kabul etmek.*

1. Āh āh ihtimāl ki ba'zı kimseler benim bu sözlerime **inanmak** istemezler (s. 9, st. 16). [*inanmak, -mak*]
2. **İnanmak** istemeyenler kāşki bir kere oraların hālını ve onlarda olan safvet-i vicdānı ve hayātı görseler ondan sonra inanmasalar (s. 9, st. 17). [*inanmak, -mak*]
3. İnanmak istemeyenler kāşki bir kere oraların hālını ve onlarda olan safvet-i vicdānı ve hayātı görseler ondan sonra **inanmasalar** (s. 9, st. 18). [*inanmasalar, -ma, -sa, -lar*]

'ināyet: *Lütuf, ihsan, iyilik.*

1. Yār 'āşıklarına kahr ile de etse nazar
Ne mürüvvet ne sa'ādet ne **'ināyet** derler (s. 58, st. 11). [*'ināyet*]

İnebahtı: *Yunanistan'da Korint körfezinde Navpaktos kasabasının Osmanlılar dönemindeki adı. II. Bayezid zamanında Osmanlı hakimiyetine giren bir Rumeli sancağı.*

1. 1243/1827-28'de Maçın ve 1244/1828-28 Şevval'inde **İnebahtı** ve sonra da Karlılı mutasarrıflıklarında bulundu (s. 26, st. 2). [*inebahtı*]

infikāk: *Ayrılma.*

1. İşkodra'dan **infikākımdan** dört beş sene sonraya kadar hayatta olduğu 1320/1902-03 senesinde hākān-ı esbak merhūm ve magfūr Sultān 'Abdū'l-hamīd-i sānī hazretleri hakkında ... (s. 23, st. 1). [*infikākımdan, -ım, -dan*]
2. ... yedi sene mikdārı ĩfā-yı hüsn-i hizmet ve bi'l-hāssa Rusya muhārebesi sırasında ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde **infikākı** vukū' bulmuştur (s. 36, st. 16). [*infikākı, -i*]
3. 1307 Recebinde/21 Şubat-22 Mart 1890 **infikākı** vukū' bularak 1311 senesi Zilhiccesinde/5 Haziran-4 Temmuz 1894 sānīyen Haleb vālīsi oldu (s. 36, st. 20). [*infikākı, -i*]

infisāl: *Ayrılma.*

1. ... Hasan Rıf'at Paşa'nın İşkodra'dan **infisālī** üzerine yine Manastır'a gelerek kemā-kān müşārün-ileyh Zekerıyyā Paşa'nın hizmet-i kitābetinde bulundum (s. 29, st. 7). [*infisālī, -i*]
2. Aynı senede İşkodra vālīsi Āgāh Paşa'nın dīvān kitābetine ittisāl ve onun **infisālī** üzerine artık inzivā' hānesinde ikāmete karār vermiş ... (s. 29, st. 27). [*infisālī, -i*]
3. Yetmiş bir yaşında olduğu hālde sene-i mezkūre Cümāde'l-ülāsında **infisālī** vukū'a gelerek Der-Sa'ādet'e 'avdet ve muvāsalatından yedi māh sonra yā'nī 1313 senesi Zilhiccesinin dördüncü gününde 17 Mayıs 1896 irtihāl-i Dār-ı Na'īm ederek ... (s. 36, st. 27). [*infisālī, -i*]

infisāl: *Memuriyetten ayrılma, azledilme.*

1. ... 1288/1871-72'de İzmid 1289/1872-73'de Nigde ve müte'ākiben Hersek 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fāsıla ve **infisāl** vukū' bulmaksızın mütevālī bir sürette ta'yīn olunarak ĩfā-yı hüsn-i hizmet eyledi ... (s. 36, st. 9). [*infisāl*]
2. 1302/1884-85 senesinde vilāyet-i mezkūre defterdārlığından **infisāl** ve Der-Sa'ādet'e 'avdet eyledi (s. 65, st. 1). [*infisāl*]
3. Sāhib-tercüme İsmā'īl Zihnī Efendi Ma'mūretü'l-'azīz defterdārlığından **infisālden** sonra Der-sa'ādet'te bulunduğu esnāda Midhat Efendi'yle Mu'allim Nācī Efendi hakkında şu kıt'ayı nakşetmişti (s. 66, st. 17). [*infisālden, -den*]

infisāl eyle-: *Ayrılmak, bulunduğu yeri terk etmek.*

1. Ama Kaptan Mehmed Bey'in pederi Süleymān Paşa İşkodra ve Rümeli vālılıklerinde bulunmuş ve 1110/1698-99 senesinde **infisāl eylemiştir** (s. 11, st. 14). [*infisāl eyle-, -miş, -tir*]

inhāʿ: *Resmī bir dāireden bir üst makāma bir tāyin veya terfī için yazı yazma, teklifte bulunma.*

1. Diyārbekir vilāyetinden fekk-i rābıta ile müstakillen mutasarrıflık olan Maʿmūretü'l-ʿazīz muhāsebeciliginde mutasarrıfı olan sābıkü't-tercūme İşkodralı Hasan Hakkī Paşa **inhāʿıyla** 1293/1876-77 senesinde 3200 kuruş maʿāşla taʿyīn olundu (s. 64, st. 18). [*inhāʿıyla, -(s), -ı, -(y), -la*]

inhimāk eyle-: *Gayret etmek, bir şeyin üzerine fazlaca düşmek.*

1. ... sonraları daha sāʿir meʿmūriyyetlerde ifā-yı hüsn-i hizmet etti ve o zamanda vākiʿ olan devlet muhārebātının cümlesine iştirāk ve ibrāz-ı sadākata **inhimāk eylediginden** hidemātı bi't-takdīr 1238/1822-23 senesinde ʿuhdesine taraf-ı Devlet-i ʿāliyyeden rütbe-i mīr-i mīrānī tevcih olundu (s. 25, st. 26). [*inhimāk eyle-, -dik, -i, -(n), -den*]

inle-: *Acı ve üzüntü ifade eden kesik kesik sesler çıkarmak.*

1. Gāh şemʿ-veş yanarım gāh **inlerim** çü bülbül (s. 74, st. 9). [*inlerim, -r, -im*]

inşā: *Dīvan edebiyātı sanatlarına çok fazla yer veren, Arapça, Farsça kelimelerle yüklü, süslü, secīli nesir.*

1. Şuʿarā-yı selevin şiʿirin okur anlardı
Etmemişdiyse de **inşāda** tabīʿat peydā (s. 25, st. 13). [*inşāda, -da*]
2. Şiʿir ve **inşāda** heveskār olarak güzel eserler yazmaya başladı (s. 25, st. 23). [*inşāda, -da*]
3. İsmi Şaʿbān kendisi şiʿir ve **inşāya** vākıf bir mīr-i vālā-şān idi (s. 58, st. 19). [*inşāya, -(y), -a*]

inşā et-: *Yapmak.*

1. Ābā ve ecdādından kalan kadīm zāviyeyi digerine terk ederek medfūn oldukları hānkāhı kendileri müceddeden **inşā etmişler** (s. 48, st. 14). [*inşā et-, -miş, -ler*]

inşā ettir-: *Yaptırmak.*

1. Akçahisar muhārebātında bulunan ʿİsā Bey bin Evrenos Bey bāʿis-i zikr-i hayr olsun için pederi nāmına **inşā ettirmişti** (s. 41, st. 4). [*inşā ettir-, -miş, -ti*]

inşā eyle-: *Yapmak, bina etmek.*

1. ... Şemīmī Dede'nin **inşā eylediği** zāviyede dedenin manzūr ve makbūlu olarak ikāmet edip Şemīmī Dede ile ve sār o havālī şu'arāsıyla müşā'areler icrā eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 7). [*inşā eyle-, -dik, -i*]
2. Ādem Aga'nın meşāyih-i kirāmdan Hacı Hamza nām zāta **inşā eylediği** türbenin kitābesi de şöyledir (s. 59, st. 23). [*inşā eyle-, -dik, -i*]
3. Sāhibü'l-hayrāt Ādem Aga'nın Hacı Hamza türbesini **inşā eylediği** tārīh sene 1192/1778 (s. 59, st. 24). [*inşā eyle-, -dik, -i*]
4. ... Dolma mevki'inde Hacı Mustafā Baba nām zātın türbesini **inşā eylediği** günbet-i vālānın ʿibāre ve tārīhi de budur (s. 59, st. 25). [*inşā eyle-, -dik, -i*]

inşād: *Şiir yazma, şiir söyleme.*

1. Hālet-i ihtizārda böyle tavīl bir kasīde **inşād** hakikaten büyük bir fazīlettir (s. 48, st. 21). [*inşād*]

inşād buyur-: *Şiir yazmak, şiir söylemek.*

1. Lākin bī-emān bir insāfsız bu kumāşları hākān-ı sābık merhūm ve magfūr Sultān Mehmed Reşād Hān hazretleri **inşād buyurdıkları** gazel-i şāhānelerine icrā eylediğim tahmīsi takdīr ederek ... (s. 46, st. 7). [*inşād buyur-, -duk, -lar, -i*]

inşād et-: *Şiir yazmak, şiir söylemek.*

1. Süleymān Paşa'nın 1236/1820-21 senesinde vukū'-ı vefātına sāhib-tercūmenin küçük birāderi āti't-tercūme İbrāhīm Fehmī Bey şu tārīhi **inşād etmiştir** (s. 25, st. 5). [*inşād et-, -miş -tir*]
2. Birāder-i elem-dīdesi İbrāhīm Fehmī Bey sāhib-tercūmenin vefātına bu tārīhi **inşād etmiştir** (s. 26, st. 6). [*inşād et-, -miş, -tir*]
3. İştīyāk-ı vatanla birçok eş'ār tanzīm ve **inşād etmiştir** (s.27, st. 14). [*inşād et-, -miş, -tir*]

4. Mertebe-i kutbiyyet ve tercüme-i hâl-i pür fazîletlerini hâvî hafîdleri sâhib-tercüme Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi ma^c-târîh şü Fârisî manzûmeyi **inşâd etmiştir** (s. 46, st. 16). [*inşâd et-, -miş, -tir*]
5. Tiran fuzalâsından âti't-tercüme Hacı 'Ömer Sûzî Efendi rihletinden te'essürünü hâvî ma^c-mersiye dil-sûz bir târîh **inşâd etmiştir** (s. 48, st. 4). [*inşâd et-, -miş, -tir*]
6. Şöyle ki vâlî-i memleketin hizmetinde bulunan bir zât 1250/1834-35 senesinde ziyâretine gelerek hacc-ı şerîfe 'azîmet edeceğinden râsime-i vedâ'ı icrâ eyledikten sonra 'acebâ tekrâr 'avdet edip etmeyeceği su'âline karşı şü beyti bi'l-bedâhe **inşâd ederek** okumuştur (s. 52, st. 4). [*inşâd et-, -erek*]
7. Cebel-i Lübnân ahâlîsinden sâhib-i dîvân-ı eş'âr-ı 'Arabîyye Hâlîl Efendi el-Horî tebrîk rütbesi hakkında şü kıt'a-ı târîhi **inşâd etti** (s. 64, st. 16). [*inşâd et-, -ti*]
8. Sâhib-tercüme 'Alî Rızâ Bey 1248/1832-33 senesinde tevellüd eylemiştir ve pederleri oğlunun velâdetine birçok târîhler **inşâd etmiştir** ki yalnız bir mısra'dan yirmi sekiz târîh çıkardığı manzûrumuz olmuştur (s. 72, st. 15). [*inşâd et-, -miş, -tir*]

inşâd eyle-: *Şiir yazmak, şiir söylemek.*

1. Vefâtına İškodra 'ulemâsından âti't-tercüme Halîl Necîb Efendi'nin **inşâd eylediği** bu târîh seng-i merkâdında mahkûkdur (s. 30, st. 9). [*inşâd eyle-, -dik, -i*]
2. ... beytini **inşâd eylemiştir** (s. 30, st. 25). [*inşâd eyle-, -miş, -tir*]
3. Müşârün-ileyh Hasan Hakkî Paşa'nın iki gazel-i sâlimü'l-halel-i âsafâneleriyle hazret-i Mevlânâ kuddise sırrıhu'l-a'lâdan istimdâdı hâvî **inşâd eylediği** müte'addid manzûmelerden teberrüken bir 'adedi tahrîr olundu (s. 37, st. 21). [*inşâd eyle-, -dik, -i*]
4. Vefâtı takarrüb eylediği esnâda kendisine bir cezbe gelerek 'Arabîyyü'l-'ibâre olmak üzere tamâm otuz iki beyit münâcât-ı bedî' **inşâd eylemiş** ... (s. 48, st. 18). [*inşâd eyle-, -miş*]
5. Müşârün-ileyhin üç lisânda olan iktidârına numüne olmak üzere Fârisî âsarından ceddî vefâtına olan mersiyesi yukarıda mürûr eylediği gibi Türkî bir gazel ile vefâtı zamânında 'Arabî olarak **inşâd eylediği** otuz üç beyitli münâcât-ı belîgasının dahi iksârından ihtirâzen yalnız on iki beytini teberrüken derceyiyoruz (s. 50, st. 7). [*inşâd eyle-, -dik, -i*]
6. Şü gazel sâhib-tercüme Hulûsî Bey'in İstanbul şü'arâsına nazîre olarak **inşâd** ve nihâde-i nazargâh-ı takdîr-i emsâl ve emcâd **eylediği** âsarındandır (s. 61, st. 16). [*inşâd eyle-*]
7. Şü kıt'ayı Rûmî Paşa merhûm Ergânî Ma'deni mutasarrıflığında tertîb-i dîvân-ı eş'âr eylediği esnâda sâhib-tercüme dîvânı tebrîk sûretiyle **inşâd eylemişti** (s. 65, st. 6). [*inşâd eyle-, -miş, -ti*]
8. Dersim mutasarrıf-ı esbaki merhûm Harputlu Hayrî Efendi Hâtıra-i 'Ahd-i Şebâb nâmıyla bir mecmû'a-i eş'âr tertîbine muvaffak oldukça şü takrîzi **inşâd eylemiştir** (s. 65, st. 12). [*inşâd eyle-, -miş, -tir*]

9. Ve kezâlik evvel harflerinden Tercümân-ı Hakikat ismi hâsıl olmak üzere şu ebyâtı **inşâd eylemiştir** (s. 66, st. 25). [*inşâd eyle-, -miş, -tir*]
10. Palu kazâsı kaymakâm vekîli Kürd Aga-zâde Hacı ‘Ömer Bey’e ismarladığı hatabın te’ehhür etmesi üzerine **inşâd eylediği** bir Hatabiyye manzûmesini bana ithâf eylemişti (s. 68, st. 8). [*inşâd eyle-, -dik, -i*]

inşâd-ı eş‘âr et-: *Şiirler yazmak, söylemek.*

1. Müşârün-ileyh İbrâhîm Paşa bir şâ‘ir-i mâhir olup Halîlî mahlasıyla **inşâd-ı eş‘âr ederci** (s. 12, st. 23). [*inşâd-ı eş‘âr et-, -er, -di*]
2. ... ‘Arabî, Fârisî, Türkî lisânlarıyla **inşâd-ı eş‘âr eden** şu‘arâ-yı hüner-pîrâdandır (s. 45, st. 7). [*inşâd-ı eş‘âr et-, -en*]

inşâd-ı kelâm-ı mevzûn: *Vezinli şiir söyleme.*

1. Sâbikü’t-tercüme Monlâ Mahmûd Hamdî Efendi’den tahsîl-i kemâlât etmesi ve mekteb hocalığıyla ve **inşâd-ı kelâm-ı mevzûn** ile me’lûf bulunmuş idi (s. 62, st. 5). [*inşâd-ı kelâm-ı mevzûn*]

insâf et-: *Acıyıp merhamet etmek.*

1. ‘Aceb **insâf edip** lutf etmege ol yâr gelmez mi (s. 17, st. 10). [*insâf et-, -ip*]

insâfsız: *İnsafi olmayan, gaddar, merhametsiz..*

1. Lâkin bî-emân bir **insâfsız** bu kumaşları hâkân-ı sâbik merhûm ve mağfûr Sultân Mehmed Reşâd Hân hazretleri inşâd buyurdıkları gazel-i şâhânelerine icrâ eylediğim tahmîsi takdîr ederek (s. 46, st. 6). [*insâfsız*]

insân: *Kişi, şahıs, ademoğlu.*

1. Magaranın yüksek ve müstesnâ bir yerinde bir **insân** oturup yatacak kadar bir mevki‘ vardı (s. 42, st. 31). [*insân*]
2. **İnsân** ne kadar gayret eder zahmete katlanarak çalışırsa hâsıl olacak netîce-i maksûd o kadar lezzetli görünür (s. 43, st. 9). [*insân*]
3. Olsa da **insân** şeh-i kişver hem aglar hem güler (s. 61, st. 21). [*insân*]

4. Revâdir hırz-ı cāna i'tibār eyler ise **insān** (s. 67, st. 2). [*insān*]
5. Bir **insān** gāyet hoşlandığı bir zarīf çiçeği ne kadar medh ü senā' eder ise o çiçeğin hüsn ü letāfetine bir şey 'ilāve edemez (s. 67, st. 14). [*insān*]

insān: *Ahlākı ve huyu üstün nitelikli, insāniyetli, değerli, ahlākli, fazīletli kimse.*

1. Memleketi olan Tiran'da tahsīl-i 'ulūm u kemālāt ederek hüsn-i hulku ve ādāb ve terbiyyesi hasebiyle bi-hakkın **insān** denilen sunūf-ı mümtāzeeye dāhil olmuştur (s. 56, st. 2). [*insān*]

insān ol-: *İnsana yakışır üstün niteliklere sāhip olmak.*

1. Görülüyor ki **insān olmak** başka bu sīret ve meslekte kadı olmak yine başkadır (s. 57, st. 16). [*insān ol-, -mak*]

insānlık: *İnsana yakışır şekilde davranma, insanca davranış.*

1. Hāy u hūdan fārig ol 'ālemde **insānlık** budur (s. 13, st. 3). [*insānlık*]
2. Bu fenāya verme dil 'ālemde **insānlık** budur (s. 13, st. 8). [*insānlık*]
3. Māsivādan geç dilā dünyāda **insānlık** budur (s. 13, st. 11). [*insānlık*]
4. Bu fenā-yı bī-bekādan geç ki **insānlık** budur (s. 13, st. 14). [*insānlık*]
5. Verme nā-ehle gönül 'ālemde **insānlık** budur (s. 13, st. 20). [*insānlık*]
6. Kīl u kāl-i 'ālemi terk eyle **insānlık** budur (s. 13, st. 23). [*insānlık*]
7. Māsivādan geç dilā dünyāda **insānlık** budur (s. 44, st. 1). [*insānlık*]
8. Hikmet-i Hakkı tefekkür eyle **insānlık** budur (s. 44, st. 5). [*insānlık*]

insilāk et-: *Bir yol tutmak.*

1. Nihāyet ba'zı yārānın ilhāc ve ibrāmıyla hayr-ı celīs olan kitāb mütālā'ası tarīkına **insilāk ederek** şu'arā-yı eslāf-ı 'aşk-ittisāfın gāh dīvānlarını tedkīk ve tekrār etmege sa'y u verziş ve gāh müşāhede-i sun'-ı Rabbanī ve ru'yet-i kudret-i Samedānī zımınında 'azm-i mesīre-i dil-keş ve ārzühālcilige sülūk ile te'mīn-i ma'īšet ederek ... (s. 28, st. 26). [*insilāk et-, -erek*]

intikāl et-: *(Mīras olarak) Kalmak.*

1. Me'mūriyyete meyl etmemiş pederinden **intikāl eden** servet ve çiftliklerle te'mīn-i ma'īšet eylemiştir (s. 60, st. 5). [*intikāl et-, -en*]

intizām-ı taksīmāt: *Bölümlerin düzeni.*

1. El-hāletü hazihi Akçahisar'ın hükümet konagi olan ve gāyet cesīm ve safādār olarak yapılmış olan konakta gördüğüm **intizām-ı taksīmāt** Toptan-zāde Ādem Aga'nın hüsn-i tabī'at sāhibi ve degerli bir zāt olduğunu gösterir (s. 59, st. 20). [*intizām-ı taksīmāt*]

inzimām: *Üstüne ekleme, katılma.*

1. Sultān Selīm Hān-ı sālīs hazretleri tarafından 1218/1803-04 senesinde Rümeli eyāleti seraskerlik 'unvānının **inzimāmıyla** 'uhdesine bi't-tevcīh 'umūm Rümeli taraflarında bulunan eşkiyāyı dā'ire-i itā'ata alınmasına me'mūr buyuruldu (s. 12, st. 7). [*inzimāmıyla, -ı, -(y), -la*]

inzimām et-: *Üstüne eklemek, ilāve etmek, katılmak.*

1. Birçok tedāvīye **inzimām eden** Akçahisar şehrinin o latīf havasının yardımıyla ve güç belā ile def' edebildim (s. 43, st. 17). [*inzimām et-, -en*]
2. Sā'ir ba'zı dokunaklı letā'ifi de buna **inzimām ederek** vālī tarafından memleketinden ihrāc ve on beş sene kadar şurada burada dolaşmagla iz'ac olunmuştur (s. 52, st. 8). [*inzimām et-, -erek*]

inzivā': *Bir köşeye çekilme; çekilip bir şeye karışmama.*

1. Aynı senede İškodra vālīsi Āgāh Paşa'nın dīvān kitābetine ittisāl ve onun infisāli üzerine artık **inzivā'** hānesinde ikāmete karar vermiş ise de ... (s. 29, st. 28). [*inzivā'*]

inzivā'gāh: *Bir kimsenin kendini Allah'a adayıp dünya işlerinden el çektiği yer.*

1. İşte burası Sarı Saltık Baba'nın **inzivā'gāhı** imiş (s. 42, st. 32). [*inzivā'gāhı, -ı*]

ipekli: *İpek ipliğiyle dokunmuş, ipekten māmul.*

1. Tiran'ın **ipekli** ve yaldızlı zarīf kumāşlarından yüz liralık on beş top aldım (s. 46, st. 3). [ipekli]

iplik: Pamuk, keten, yün, ipek vb.nden bükülerek yapılan ve dikiş dikmekte kullanılan ince uzun lif.

1. Bükülmüş olmayan **iplik** burulmuştan metin olmaz (s. 54, st. 9). [iplik]

irā'e eyle-: Göstermek.

1. ... sāha-i berr ü bahr pek güzel bir manzara-i dil-güşā **irā'e eylediginden** bunun daha fevkine çıkararak Sarı Saltık Baba makāmını da ziyaret etmek arzusunda bulundum (s. 42, st. 3). [irā'e eyle-, -dik, -i, -(n), -den-dik, -in, -den]

irā'e eyle-: Bildirmek.

1. Ahlāk-ı hasene sāhibi sahihü'l-i'tikād bir mīr-i kemālāt-sīmāt olduğunu haber verenler zāde-i tabi'atı olmak üzere Fārisī bir münācātını **irā'e eylediler** (s. 60, st. 7). [irā'e eyle-, -di, -ler]

İran: İran ülkesi.

1. ... Sā'ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İran şu'arāsının ve Bāki, Nef'ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā'ilī, Mezāki, Şehrī, Cevrī, Nābī, Nedīm, Nahīfī, Rāgıb Paşa gibi 'Osmanlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütālā'adan ayırmazdı (s. 20, st. 11). [iran]

İrān muhārebātı: 1603-1618 Osmanlı Devleti ile Safevī Devleti arasında çıkan savaş.

1. Mü'essis-i memleket ve bānī-i cāmi' olan Süleymān Paşa **İrān muhārebātında** 1023/1614-15 senesinde şehid olarak na'ş-ı magfīret-nakş-ı Tiran'a nakl ile cāmi'-i mezkūr derūnunda **ihzār etmiş** olduğu türbe-i mahsūsaya defn olunmuştur (s. 45, st. 15). [İrān muhārebātı, -n, -da]

iri: Olağandan daha hacimli, olağanı aşan büyüklüğü olan.

1. O **iri** gövde ile koşanların ba'zıları tahammül edemeyerek yere kapanır ... (s. 42, st. 16). [iri]

irşād: Doğru yolu gösterme; mānen aydınlatma, uyarma.

1. Olunca böylece **irşād** Şems-i Tebriz'den
Pür etti Konya'yı nūr-ı hüdā-yı Mevlānā (s. 34, st. 11). [irşād]

irşād-ı Hakka eyle-: Allah yolunu göstermek.

1. Buluştu **eyledi irşād-ı Hakka** hem oldu
Tarik-i Mevlevi'de muktedā-yı Mevlānā (s. 34, st. 9). [irşād-ı hakkaeyle-, -di]

irşād-ı müridān: Müritlerin rehberi, önderi.

1. Memleketi olan Tiran'da yetmiş sene icrā-yı meşihat ve **irşād-ı müridāna** himmet ederek 1204/1789-90 senesinde vefāt etmiştir (s. 46, st. 14). [irşād-ı müridān, -a]

irsāl eyle-: Göndermek, yollamak.

1. İşkodra'nın Sā'ib ve Nābī'si makāmında olan āti't-tercūme Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin kütüb-i fikhiyyeden 'Alī Efendi fetāvāsını taleb süretiyle Paşa'ya **irsāl eylediği** şu kit'a-ı Fārisīyye bu cümledendir (s. 20, st. 7). [irsāl eyle-, -dik, -i]

irsāl-i hatab et-: Odun göndermek, odun yollamak.

1. Hācī Bey geldi şitā **etmedik irsāl-i hatab** (s. 68, st. 9). [irsāl-i hatabet-, -me, -di, -k]

irtifā': Yükseklik.

1. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i 'azimin bahrden altı yüz kilometre **irtifā'ındaki** bir mahallinde olup ondan daha birkaç sā'at yukarıya çıkılırsa zirve-i cebele vāsıl olunur ki ... (s. 41, st. 24). [irtifā'ındaki, -i, -(n), -da, -ki]

irtihāl: *Dünyadan ahirete göçme, ölme.*

1. **İrtihālin** işiden böyle dedi tārīhin
‘Āzim-i cennet-i lutf oldu Süleymān Paşa (s. 25, st. 18). [*irtihālin, -in*]

irtihāl-i Dār-ı Na‘īm et-: *Na‘īm Cennetine göçmek, vefat etmek.*

1. ... 1313 senesi Zilhiccesinin dördüncü gününde 17 Mayıs 1896 **irtihāl-i Dār-ı Na‘īm ederek** vücūd-ı magfıret-nümünü pīrān-ı tarīkat-ı ‘āliyyeden hazret-i Merkez kuddise sırruhu’l-‘azīz hazretlerinin merkād-ı ‘ālīleri hazīresinde defn-i hāk-i Gufrān edilmiştir (s. 36, st. 29). [*irtihāl-i dār-ı na‘īm et-, -erek*]

irtikāb-ı gadr: *Haksızlık etmek, bir kimsenin zarara uğramasına sebep olmak.*

1. **İrtikāb-ı gadre** sâ‘ī olma hayvānlık budur (s. 13, st. 18). [*irtikāb-ı gadr, -e*]

irvā‘-ı āb-ı füyūzāt et-: *Feyiz sularına kandırmak.*

1. Kırk seneden ziyāde Tiran’da binā ve te’sīs eyledikleri hānkāh-ı Kādiri’de teşne-dilān-ı tarīkata **irvā‘-ı āb-ı füyūzāt etmekte** olduğu hālde 1220/1805-06 hudūdunda ‘azm-i nişīmengāh-ı melekūt eyledi (s. 56, st. 9). [*irvā‘-ı āb-ı füyūzāt et-, -mekte*]

iş: *Bir amaca ulaşmak için yapılan çalışma, faaliyet, amel; marifet, hüner.*

1. Karīn-i yek nıgeh-i hışmın olmasın yoksa
Cihāmı eyleme bir **iş** midir harāb sana (s. 37, st. 29). [*iş*]
2. Gündüz **işim** o bed-hū cānān ile keş-ā-keş (s. 62, st. 18). [*işim, -im*]

iş: *Bir sonuca bağlanması, çözülmesi gerekli durum, mesele, sorun; ortaya çıkan durum, olan ve yapılan şey, hādise, vak’a.*

1. Dervīş-i merkūm sonradan **iş**i anlayıp izhār-ı nedāmet ve bi’l-vāsita bu yolda bast-ı i‘tizār eyledi (s. 56, st. 22). [*işi, -i*]

İsā: *Hız. İsa peygamber.*

1. Rūh-bahşādır sözün **‘İsā’ya** hācet kalmadı (s. 16, st. 4). [*‘İsā’ya, -(y), -a*]

‘İsā Bey: *Gāzī Evrenos Bey’in oğullarından ‘İsā Bey Fatih Sultan Mehmet zamanında bir sancak beyidir. 1434-1438 yılları arasında Arnavutluk üzerine yapılan akınlarda, Fātih Sultan Mehmed devrinde Arnavutluk’ta meydana gelen olaylarda önemli rol oynamıştır.*

1. Akçahisar muhārebātında bulunan **‘İsā Bey** bin Evrenos Bey bā‘is-i zikr-i hayr olsun için pederi nāmına inşā ettirmişti (s. 41, st. 4). [*‘İsā bey*]

‘İsā Bey çeşmesi: *Gāzī Evrenos Bey’in oğullarından ‘İsā Bey Fatih Sultan Mehmet zamanında bir sancak beyidir. 1434-1438 yılları arasında Arnavutluk üzerine yapılan akınlarda, Fātih Sultan Mehmed devrinde Arnavutluk’ta meydana gelen olaylarda önemli rol oynamıştır. II ‘İsā Bey adına adı geçen yerde bulunan çeşme.*

1. Türklere dā‘ir en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal‘eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu **‘İsā Bey çeşmesi** vardır ki üstünde şu kitābe mahkūk ve menkūşdur (s. 40, st. 24). [*‘İsā bey çeşmesi*]

isābet et-: *(Belli bir noktaya) Ulaşmak, (gidip belli bir noktaya) değmek.*

1. Felek böyle medīd bir muvaffakıyyeti kimseye revā görmeyeceğinden ol esnāda ol civān-ı bī-hemtāya bir ‘aded dāne-i top **isābet ederek** şerbet-i şehādeti nūş eyledi (s. 28, st. 22). [*isābet et-, -erek*]

is‘āf: *Birinin isteğini kabul edip yerine getirme, yapma.*

1. Eyle **is‘āf** ile hācātımı dil-şād beni (s. 39, st. 15). [*is‘āf*]

iş‘āl-ı hatab eyle-: *Odun tutuşturmak.*

1. ‘Ud-veş micmerede **eyleriz iş‘āl-ı hatab** (s. 68, st. 18). [*iş‘āl-ı hatab eyle-, -r, -iz*]

işāret et-: *Belirtmek, dikkati çekmek.*

1. İsmi'nin Mehmed ve mahlasının Çāker olduğunu hem-nāmı olan bir zāta hitāben yazdığı bu beyit ile **işāret etmiştir** (s. 27, st. 9). [*işāret et-, -miş, -tir*]

işāret eyle-: *Belirtmek, dikkati çekmek.*

1. ... beyitlerinde **işāret eyliyor** (s. 30, st. 5). [*işāret eyle-, -yor*]
2. ... āl-i hams ta'bīriyle de beş 'aded ta'miyyesi olduğuna **işāret eylemiştir** (s. 30, st. 12). [*işāret eyle-, -miş, -tir*]

işāret(ler) yap-: *(Bir şeyi el, yüz, baş hareketiyle) Anlatmak, göstermek.*

1. Ve eliyle gözüyle "Hele bu müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı bilirim" yolunda tehdidkārāne ĩmā'lar **işāretler yapıyordu** (s. 57, st. 13). [*işāret (ler) yap-, -(i), -yor, -du*]

işāret ol-: *Bildirmek, göstermek, ona delil olmak.*

1. Sāhib-tercüme Çāker Efendi'nin vefātı sene-i mezkūrenin Cumāde'l-ūlāsı guresinde vukū' bulmağla tārīhdeki "جم" cemāzī'ye "ل" ūlā'ya **işāret olarak** ["خيم ير"] usūlüyle tārīhi meydāna getirilmiş āl-i hams ta'bīriyle de beş 'aded ta'miyyesi olduğuna işāret eylemiştir (s. 30, st. 11). [*işāret ol-, -arak*]

Īsār-ı pāy-ı Mevlānā et-: *Mevlānā'nın hissesine düşeni esirgemedenden vermek.*

1. Semā' u vecdinin ahvālin anlasa zāhid
Ederdi zühdünü **Īsār-ı pāy-ı Mevlānā** (s. 33, st. 8). [*Īsār-ı pāy-ı mevlānā et-, -er, -di*]

isbāt et-: *Kanıtlamak.*

1. Sen de Allāh için **isbāt ettin**
Böyle ibrāz-ı kemālāt ettin (s. 66, st. 7). [*isbāt et-, -ti, -n*]

işbu: *"Bu" işāret sıfatının yazıda kullanılan eski bir şekli, işte bu.*

1. **İşbu** bin yüz doksan üç tārīhinde Toptan-zāde Ādem Aga'nın binā eylediği kubbe-i şerīf (s. 59, st. 26). [*işbu*]

isim: *Ad.*

1. Bana bir haylî ‘Osmānlı şā’irleri **isimleri** zabtettirdikleri gibi dīvānlarını ve mecmū‘alarını getirmeğe başladılar (s. 9, st. 6). [*isimleri, -ler, -i*]
2. Beyān eyledikleri şā’irlerin **isimlerini** yazdım ve terācim-i ahvāllerini ve eş‘ārlarını kendilerinden istedim (s. 9, st. 5). [*isimlerini, -ler, -i, -(n), -i*]
3. Müşārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa Tāhir Paşa ve Dervīş Bey **isimlerinde** iki evlād istihlāf etmiş ise de ... (s. 13, st. 25). [*isimlerinde, -ler, -in, -de*]
4. Mustafā Sāfī ve Dervīş **isimlerinde** iki evlād istihlāf etmiştir (s. 30, st. 17). [*isimlerinde, -ler, -in, -de*]
5. Veled ve peder ve ceddin her üçünün de **isimleri** mutābık yalnız mahlasları ayırır (s. 68, st. 22). [*isimleri, -ler, -i*]
6. İsimleri ‘Alī’dir (s. 71, st. 17). [*isimleri, -ler, -i*]
7. ... her memlekette mevcūd bu gibi zātları bilen kimler var ise **isimlerini** ve o zātlarda edebiyāta dā’ir ne gibi kitāblar olduğunu kendisinden tahkīk ederek defterime kaydeyledim (s. 72, st. 1). [*isimlerini, -ler, -i, -(n), -i*]
8. Sāhib-tercüme Tiranlı ‘Alī Rızā Bey’in bu bābdaki selāset ve meharetine numūne olmak üzere İškodralı Şerīfī Mustafā Paşa’nın ser-kātibi olup 1270/1853-54 senesinde vefāt eden ‘Ömer Sırrī Efendi Gogola hakkında söylediği tārīh **isim** ve mahlası hāvī olmakla ber-ā-ber hak budur ki tamāmi-i ifādeyi cāmi’dir (s. 73, st. 4). [*isim*]

isim(ini) koy-: *Bir kimse veya nesneye isim vermek, onu bir adla adlandırmak, tesmiye etmek.*

1. İşte sāhib-tercüme Murtazā Zīver Efendi bu fıkraya olan rābīta-i meclūbiyyeti hasebiyle oğlunun **ismini** Mu‘tasım **koymuştur** (s. 76, st. 21). [*isim(ini) koy-, -muş, -tur*]

İskelebaşı: *Meriç Nehri kıyısında bir yer ismi.*

1. Mūsikīye āşinā ve sadāsı güzel olduğundan evvelā İškodra’da Sultān Bāyezīd-i Velī cāmi’inde mü’ezzin ve mu‘ahharen **İskelebaşı’nda** Kara Hüseyin cāmi’inde hatīb-i dilnişin oldu (s. 40, st. 6). [*iskelebaşı’nda, -(n), -da*]

İskender Bey: *(d. 1405 - ö. 1468) Osmanlılar’a karşı mücadele eden Arnavut beyi.*

1. Bu ‘ā’ile kendilerini Akçahisarlı meşhūr **İskender Bey** sülālesine mensüb ‘addederler (s. 59, st. 6). [*iskender bey*]

2. Ma‘māfih Ohri kazāsından Akçahisar’a gelmek **İskender Bey** sülalesinden olmaya mâni‘ olmayacağı tabî‘îdir (s. 59, st. 10). [iskender bey]

İskender Zārī Efendi: (ö. 1240/1824-25) Priştineli bir şair.

1. ... gazeline 1240/1824-25 hudūdunda vefāt eden Priştineli şā‘ir **İskender Zārī Efendi’nin** birāder-zādesi Ya‘küb Meylī Efendi’nin dahi nazīresi vardır (s. 44, st. 3). [iskenderzārī efendi, -nin]

İslām: Allah’ın Kur’an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din.

1. Akçahisar kasabası ‘aynıyla İşkodra gibi bir ‘Osmānlı bir **İslām** şehrine benzer Ebniye kapılarında ve duvarlarında mevzūn ve mensūr Türkçe kitābeler vardır (s. 41, st. 21). [islām]
2. Tevārīh-i **İslām** mütālā‘asına pek çok hevesliymiş (s. 76, st. 5). [islām]
3. **İslām** hükümetlerinin vukū‘āt-ı muzafferānelerini nakl ve hikāye eyledikçe iftihār damarları kabarır gürlür dururmuş (s. 76, st. 5). [islām]

ism: Ad, nam, unvan.

1. Hālbuki ben o tārīhe kadar pek çok tārīhler kitāblar okudugum hālde İşkodra vilāyetinden hārice çıkmamış zevāt arasında ‘Osmānlıca şī‘ir söylemiş bir ferdin degil āsārına ve hatta **ismine** de tesādūf etmemiştim (s. 9, st. 4). [ismine, -i, -(n), -e]
2. Bilmediğim me’mūl etmediğim bir hāl olduğu için kitabımın **ismini** ‘Osmānlı Edebiyatı ‘Aleminde Yeni Zuhūr Eden Bir Hazīne ve İşkodra Vilāyeti ‘Osmānlı Şā‘irleri tevsīm etmeyi münāsib gördüm (s. 9, st. 29). [ismini, -i, -(n), -i]
3. Ahmedī **ism** olsa lāyıktır eger ‘Ankā bize (s. 18, st. 25). [ism]
4. **İsmi** Mehmed’dir (s. 27, st. 8). [ismi, -i]
5. **İsminin** Mehmed ve mahlasının Çāker olduğunu hem-nāmı olan bir zāta hitāben yazdığı bu beyit ile işāret etmiştir (s. 27, st. 8). [isminin, -i, -nin]
6. Mahlasım Çākerse **ismimdir** Muhammed sen gibi Gel Muhammed hakkı-çün gel kardaşım cānım yigit (s. 27, st. 10). [ismimdir, -im, -dir]
7. **İsmi** Mollā Hüseyin’dir (s. 40, st. 2). [ismi, -i]
8. Asıl **ismi** Arnavutça çeşme demek olan Kruya’dır (s. 40, st. 21). [ismi, -i]
9. **İsmi** Ahmed’dir (s. 43, st. 20). [ismi, -i]
10. Gelelim sāhib-tercūme Şeyh Hālīmī Efendi’nin tercūme-i hālīne **ismi** Şeyh Selīm Efendi pederinin ismi Şeyh Yūnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervīş Efendi’dir (s. 46, st. 11). [ismi, -i]

11. Gelelim sâhib-tercüme Şeyh Hâlimî Efendi'nin tercüme-i hâline ismi Şeyh Selîm Efendi pederinin **ismi** Şeyh Yûnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervîş Efendi'dir (s. 46, st. 11). [*ismi, -i*]
12. Gelelim sâhib-tercüme Şeyh Hâlimî Efendi'nin tercüme-i hâline ismi Şeyh Selîm Efendi pederinin ismi Şeyh Yûnus Efendi onun pederinin **ismi** Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervîş Efendi'dir (s. 46, st. 12). [*ismi, -i*]
13. Gelelim sâhib-tercüme Şeyh Hâlimî Efendi'nin tercüme-i hâline ismi Şeyh Selîm Efendi pederinin ismi Şeyh Yûnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin **ismi** Dervîş Efendi'dir (s. 46, st. 12). [*ismi, -i*]
14. **İsmi** Mahmûd'dur şöhreti Nalband-zâde'dir (s. 51, st. 3). [*ismi, -i*]
15. Pederimin **ismi** Mustafâ Efendi'dir (s. 52, st. 16). [*ismi, -i*]
16. Lâkin yazık ki bu kıymetdâr efendinin **ismini** zabt etmemişim (s. 53, st. 22). [*ismini, -i, -(n), -i*]
17. **İsmi** Haydar'dır (s. 54, st. 19). [*ismi, -i*]
18. **İsmi** Şa'bân kendisi şi'ir ve inşâya vâkıf bir mîr-i vâlâ-şân idi (s. 58, st. 19). [*ismi, -i*]
19. **İsmi** 'Abdullâh pederinin ismi Hamza onun pederinin ismi Hacı 'Abdullâh Girizevî'dir (s. 62, st. 2). [*ismi, -i*]
20. İsmi 'Abdullâh pederinin **ismi** Hamza onun pederinin ismi Hacı 'Abdullâh Girizevî'dir (s. 62, st. 2). [*ismi, -i*]
21. İsmi 'Abdullâh pederinin ismi Hamza onun pederinin **ismi** Hacı 'Abdullâh Girizevî'dir (s. 62, st. 2). [*ismi, -i*]
22. İşkodra şu'arâsına mahsûs kitâb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdûmu pederinin ba'zı eş'ârıyla Şâhidî ve Tuhfe-i Vehbî vâdîsinde Gülzâr **isminde** manzûm bir risâlesini getirerek vesîle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolanmasını ricâ' eylediginden ... (s. 62, st. 7). [*isminde, -i, -(n), -de*]
23. ... Gülzâr isminde manzûm bir risâlesini getirerek vesîle-i rahmet olmak üzere pederinin **isminin** de kaydolanmasını ricâ' eylediginden ... (s. 62, st. 8). [*isminin, -i, -nin*]
24. **İsmi** İsmâ'îl'dir (s. 64, st. 5). [*ismi, -i*]
25. Ve kezâlik evvel harflerinden Tercümân-ı Hakîkat **ismi** hâsıl olmak üzere şu ebyâtı inşâd eylemiştir (s. 66, st. 25). [*ismi, -i*]
26. Mahlası Râcî lakab ve **ismi** Abdâl Murtazâ'dır (s. 68, st. 20). [*ismi, -i*]
27. **İsmi** 'Alî Rızâ pederinin ismi âti't-tercüme Hacı Edhem Şehîdî Bey onun pederinin ismi Mehmed Mollâ Bey ... (s. 72, st. 10). [*ismi, -i*]
28. İsmi 'Alî Rızâ pederinin **ismi** âti't-tercüme Hacı Edhem Şehîdî Bey onun pederinin ismi Mehmed Mollâ Bey ... (s. 72, st. 10). [*ismi, -i*]
29. İsmi 'Alî Rızâ pederinin ismi âti't-tercüme Hacı Edhem Şehîdî Bey onun pederinin **ismi** Mehmed Mollâ Bey ... (s. 72, st. 10). [*ismi, -i*]
30. **İsmi** Murtazâ'dır (s. 76, st. 2). [*ismi, -i*]
31. Mahdûmunun **ismini** bile târîhî bir sûrette vaz' etmiştir (s. 76, st. 12). [*ismini, -i, -(n), -i*]

İsmā'îl: (d. 1250/1834 - ö. 1304/1886-87) Asıl adı İsmail olup şiirlerinde Zihnî mahlasını kullanan, İşkodra doğumlu, "Tercümân-ı Hakikat" akrostişli şiiri bulunan ve dīvān hâline getiremeye de bir dīvān tertip edecek kadar şiir yazmış bir şair.

1. İsmi **İsmā'îl'dir** (s. 64, st. 5). [ismā'îl'dir, -dir]

İsmā'îl Zihnî Efendi: (d. 1250/1834 - ö. 1304/1886-87) Asıl adı İsmail olup şiirlerinde Zihnî mahlasını kullanan, İşkodra doğumlu, "Tercümân-ı Hakikat" akrostişli şiiri bulunan ve dīvān hâline getiremeye de bir dīvān tertip edecek kadar şiir yazmış bir şair.

1. Sâhib-tercüme **İsmā'îl Zihnî Efendi** İsmā'îl Zihnî Efendi mebdî-i tahsîli bi'l-itmâm tahsîl-i 'ulûm-ı 'âliyye mecbûriyyet çağına geldikte ... (s. 64, st. 6). [ismā'îl zihnî efendi]
2. Sâhib-tercüme **İsmā'îl Zihnî Efendi** Ma'mûretü'l-'azîz defterdârlığından infisâlden sonra Der-sa'adet'te bulunduğu esnâda Midhat Efendi'yle Mu'allim Nâcî Efendi hakkında şu kıt'ayı nakşetmişti (s. 66, st. 17). [ismā'îl zihnî efendi]
3. Sâhib-tercüme **İsmā'îl Zihnî Efendi** ile yukarıda bahsi geçtiği üzere Harput'ta bundan kırk bir sene evvel görüşüğümüz esnâda henüz tertîb-i dīvâna mübâşeret etmemiş ise de dīvān olacak mikdâr eş'arı mevcûd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 1). [ismā'îl zihnî efendi]

ism-i şâhâne: Şahın (padişahın) adı.

1. ... beni mâbeyn-i hümâyûna da'vetle **ism-i şâhânelerinin** ilk harfleri muharrer ve üzeri tâc şeklini hâvî bir mîl üzerinde hem zevâlî hem gurûbî sâ'atleri gösterir ... (s. 46, st. 9). [ism-i şâhâne, -ler, -i, -nin]

ism-i vâlâ: Yüce adı.

1. **İsm-i vâlâları** Hasan'dır (s. 56, st. 2). [ism-i vâlâ, -lar, -ı]

isr-i peder: Babanın mesleği, gittiği yol.

1. Bezl-i himmet edip 'ilm ü hünere İktifâ eyledin **isr-i pedere** (s. 65, st. 18). [isr-i peder, -e]

İstanbul: *İstanbul ili.*

1. İşkodra'dan infikākımdan dört beş sene sonra hayatta olduğu 1320/1902-03 senesinde hākān-ı esbak merhūm ve magfūr Sultān 'Abdü'l-hamīd-i sānī hazretleri hakkında **İstanbul** gazetelerinde ... (s. 23, st. 2). [*istanbul*]
2. Hatta bir kumāşın nısfını **İstanbul'da** te'sīs eylediğim Millet kütüphanesine götürüp ba'zı Kelām-ı kadīm masasına örtü yaptım (s. 46, st. 4). [*istanbul'da, -da*]
3. Şu gazel sāhib-tercüme Hulūsī Bey'in **İstanbul** şu'arāsına nazīre olarak inşād ve nihāde-i nazargāh-ı takdīr-i emsāl ve emcād eylediği āsarındandır (s. 61, st. 15). [*istanbul*]
4. Ba'zı nazīreleri **İstanbul** kibār-ı şu'arāsına olmasına nazaran yalnız memleketi veya vilāyeti şu'arāsıyla iktifā etmeyip ... (s. 69, st. 10). [*istanbul*]

İstashabehu..: *"Ona sahip oldu" anlamına gelen bir söz.⁶⁰*

1. Akçahisar kasabasında meşhūdum olan bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh **İstashabehu..** 'ibāresini ra'şedār bir sürette yazmış olmasına nazaran 'ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o 'ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 23). [*İstashabehu..*]

İstashabehü'l-hakīr Rācī Murtazā bin Za'īfī gafarallahu zunūbehuma⁶¹: *"Ona sahip olan bendeniz/kulunuz Za'īfī oğlu Rācī Murtazā, Allah onun günahlarını affetsin" anlamına gelip İşkodralı Rācī'nin kitaplarında kullandığı imzası.*

1. Akçahisar kasabasında meşhūdum olan bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh **İstashabehu..** 'ibāresini ra'şedār bir sürette yazmış olmasına nazaran 'ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o 'ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 23). [*İstashabehu..*]

İste-: *(Bir şeye karşı) İstek duymak, (o şeyi) arzulamak, arzu etmek.*

⁶⁰ Açıl, 2017

⁶¹ Devellioğlu, 1993

1. Beyān eyledikleri şā'irlerin isimlerini yazdım ve terācim-i ahvāllerini ve eş'arlarını kendilerinden **istedim** (s. 9, st. 5). [*istedim, -di, -m*]
2. Ben ise parasız bir şey almamak gibi meslek-i müttehamı bozmak **istemiyordum** (s. 9, st. 15). [*istemiyordum, -me, -yor, -du, -m*]
3. Āh āh ihtimāl ki ba'zı kimseler benim bu sözlerime inanmak **istemezler** (s. 9, st. 16). [*istemezler, -mez, -ler*]
4. İnanmak **istemeyenler** kâşki bir kere oraların hālını ve onlarda olan safvet-i vicdāni ve hayātı görseler ondan sonra inanmasalar (s. 9, st. 17). [*istemeyenler, -me, -(y), -en, -ler*]
5. 'Aşk **iste** Hak'dan isteme bir gayri şey sakın (s. 21, st. 8). [*iste*]
6. Melāhat gülşeninde **istedikçe** bir gül-i handān
'İnād etti o bāğın bāgbāni hārı gösterdi (s. 21, st. 18). [*istedikçe, -dikçe*]
7. Bihār-ı Mesnevī'ye dal dūr-i ma'āni al
Olasın **ister** isen āşinā-yı Mevlānā (s. 34, st. 18). [*ister, -r*]
8. Kimisi buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak bir def'a gelen her vakit gelmek **ister** latīfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 4). [*ister, -r*]
9. Kitābları bırak diye ısrār ettiğim hālde kadı efendinin gözleri öyle kızışmış ki hālā bırakmak **istemiyor** (s. 57, st. 11). [*istemiyor, -mi, -yor*]
10. Komaz elden gece gündüz terakkī **isteyen** ihvān (s. 67, st. 10). [*isteyen, -(y), -en*]

iste-: (Bir şeyin yapılmasını veya kendisine verilmesini) Dilemek, talep etmek.

1. Tahrīren kendisinden o havālīde yetişdikleri ve işittikleri şu'arānın bir iki satırlık muhtasar tercüme-i hālleriyle zīrine bir iki beyitleri yazılmak sūretiyle bir vesīka **istedim** (s. 71, st. 21). [*istedim, -di, -m*]

istidlāl olun-: Delillere dayanarak bir hükme varılmak.

1. İşkodra'da gördüğüm müte'addid kitāblar zahrında "Min kütübi'l-fakir ileyhi'l-kadir Ahmedī el-İskenderiyyevī el-müderri ve'l-müftī 'afā 'anhi'l-Bārī" 'ibāresi muharrer olduğundan fāzıl-ı müşārün-ileyhin birçok kütüb-i kesīreye mālīk olduğu **istidlāl olunuyor** (s. 16, st. 22). [*istidlāl olun-, -u, -yor*]
2. Ba'zı nazīreleri İstanbul kibār-ı şu'arāsına olmasına nazaran yalnız memleketi veya vilāyeti şu'arāsıyla iktifā etmeyip mu'āsırı bulunan pāy-i taht üdebāsıyla mürāsele ve muhābere icrā eden şu'arādan olduğu **istidlāl olunabilir** (s. 69, st. 11). [*istidlāl olun-, -a, -bil, -(i), -r*]

isti'fā'-yı kusūr: Kusūrunun bağışlanmasını dileme.

1. Zemīninde **isti'fā'-yı kusūr** ile da'vet eylemiş ise de tekyenin biraz uzak bir mahalde olması ve benim de meşgūliyyetimle ber-ā-ber Tiran'dan müfārekatım zamānına tesādūf etmesi hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 27). [*isti'fā'-yı kusūr*]

istihdām: *Bir hizmette kullanma, bir işte çalıştırma.*

1. Asāleti ve hüsn-i terbiyyesi hasebiyle ba'zı vülāt-ı 'izām kendisine hürmet ederek mühürdārlıklarında **istihdām** ve yazısının dahi güzelliği sebebiyle mazhar-ı ikrām olmuştur (s. 72, st. 19). [*istihdām*]

istihdām olun-: *Bir hizmette kullanılmak, bir işte çalıştırılmak.*

1. 1298/1880-81 senesinde livā'-ı mezkūr vilāyete tahvīl olundukta yine ma'āş-ı sābıkı ile vilāyet-i mezkūre defterdārlığına **istihdām olundu** (s. 64, st. 22). [*istihdām olun-, -du*]

istihlāf et-: *Birini kendi yerine bırakmak, yerine geçirmek.*

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa Tāhir Paşa ve Dervīş Bey isimlerinde iki evlād **istihlāf etmiş** ise de birāderi Mehmed Āsaf Paşa merhūmun mahdūmu Mustafā Şerīfī Paşa daha erşed olduğundan ... (s. 13, st. 26). [*istihlāf et-, -miş*]
2. Mustafā Sāfī ve Dervīş isimlerinde iki evlād **istihlāf etmiştir** (s. 30, st. 17). [*istihlāf et-, -miş, -tir*]

istihsāl-i rızā-yı pādīşāhī: *Padişahın memnuniyetini elde etme.*

1. Paşa yed-i yemīn-i satvetini seyf-i şecā'ata ve dest-i yesār-i hasāfetini berāt-ı 'adālete merkez ederek eşkiyānın kimisini te'dīb kimisini istīmān ile **istihsāl-i rızā-yı pādīşāhīye** bir sūrette muvaffak olmuştur ki ... (s. 12, st. 10). [*istihsāl-i rızā-yı pādīşāhī-, -(y), -e*]

istihzā' et-: *Biriyle ince ince alay etmek, birini eğlenceye/maskaralığa almak.*

1. ... zindāncıların "Lebbeyk" diye **istihzā'** ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile münādīler vāsıtalarıyla en-Nefir en-Nefir nidā'larını ta'mīm ettirip ... (s. 76, st. 15). [*istihzā' et-, -tik, -ler, -i, -(n), -i*]

istikbāl et-: *Karşılama.*

1. Bizi **istikbāl ederek** ceddinin kütüb-hānesine götürdü ‘umūm kitābları ve ceddinin āsārını gösterdi (s. 56, st. 32). [*istikbāl et-, -erek*]

istikmāl-i fenn-i kitābet eyle-: *Matematik, fizik gibi fen ilimleri hakkında yazmayı tamamlayıp bitirmek.*

1. Hasan Hakkī Paşa iktisāb-ı ‘ilm ü ma‘rifet ve **istikmāl-i fenn-i kitābet eyledikten** sonra sabāvetten beri hā‘iz olduğu mīr-i mīrānlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi‘l-iltimās sāniye rütbesine tahvīl ettirerek ... (s. 36, st. 3). [*istikmāl-i fenn-i kitābet eyle-, -dik, -ten*]

istīmān: *Aman dileme, aman dileyerek sığınma.*

1. Paşa yed-i yemīn-i satvetini seyf-i şecā‘ata ve dest-i yesār-i hasāfetini berāt-ı ‘adālete merkez ederek eşkıyānın kimisini te‘dīb kimisini **istīmān** ile istihsāl-i rızā-yı pādīşāhiye bir sūrette muvaffak olmuştur ki ... (s. 12, st. 10). [*istīmān*]

istimdād: *İçine alan, içeren, kapsayan.*

1. Müşārün-ileyh Hasan Hakkī Paşa’nın iki gazel-i sālīmü’l-halel-i āsafāneleriyle hazret-i Mevlānā kuddise sırrıhu’l-a‘lādan **istimdādı** hāvī inşād eylediği müte‘addid manzūmelerden teberrüken bir ‘adedi tahrīr olundu (s. 37, st. 21). [*istimdādı, -ı*]

istimdād et-: *Yardım istemek, medet ummak.*

1. ... hemān bilād-ı Rüm’a yürüyerek Ma‘mūriyye ve ‘Ammūriyye şehir ve kal‘elerini zabt ederek **istimdād eden** esīreyi ve hayāтта olan sār üserāyı tahallūs ile muzafferen ‘avdet ederek ... (s. 76, st. 18). [*istimdād et-, -en*]

istimdād-ı ‘āşıkāne: *Āşık olana yakışacak şekilde yardım isteme, imdāda çağırma.*

1. Sāhib-tercüme ‘Alī Rızā Bey’in āsārından şāh-ı velāyet efendimizden **istimdād-ı ‘āşıkāneyi** hāvī bir terci‘-i bend-i ‘ālīlerinin teberrüken derciyle iktifā eyliyoruz (s. 73, st. 15). [*istimdād-ı ‘āşıkāne, -(y), -i*]

istinsāh: *Bir metnin, bir kitabın elle bir nüshasını yazma, kopya edip sūretini çıkarma.*

1. Ben de **istinsāhtan** ilerisine varmadım (s. 9, st. 16). [*istinsāhtan, -tan*]

istinsāh eyle-: *Bir metnin, bir kitabın elle bir nüshasını yazmak.*

1. ... hazret-i Şeyh ‘Abdülkādir Geylānī’nin Fütūhü’l-Gayb nām kitāb-ı ‘ālīsi ve daha üç dört cild sâ’ir **istinsāh eylediği** ‘Arabī kitāblar manzūrumuz oldu (s. 50, st. 3). [*istinsāh eyle-, -dik, -i*]

istirāhat-ı kāmurāni: *Mutluluk dinlenmesi.*

1. Müşārün-ileyh Āsaf Mehmed Paşa sāye-i cedd ü pederde İşkodra’da **istirāhat-ı kāmurāni** ile imrār-ı ma‘īšet ve tahsīl-i kemālāta bezl-i himmet eylemiştir (s. 19, st. 21). [*istirāhat-ı kāmurāni*]

istirhām eyle-: *Rica etmek, dilemek.*

1. ... Nizāmiye elbisesi giyip ol vecihle iftihār eylemesi hakkında ruhsat-ı hümāyūn erzān buyurulmasını ma‘sumāne bir lisān ile niyāz ve **istirhām eylemiştir** (s. 35, st. 18). [*istirhām eyle-, -miş, -tir*]
2. Ahīren müşārün-ileyh İbrāhīm Hālīlī Paşa hazretlerine bir manzūme takdīm ederek bir esb-i sabā-rehvār **istirhām eylemiş** ve nā’il-i matlab olunca ‘azm-i seyāhat kılmış olduğu mervīdir (s. 44, st. 7). [*istirhām eyle-, -miş*]

‘isyān: *Karşı gelme, itāatsizlik etme, baş kaldırma.*

1. Lutf edip ‘afv kıl **‘isyānımı** yā Mevlānā (s. 39, st. 16). [*‘isyānımı, -ım, -i*]
2. Bu ‘ā’ile İşkodralıların ve sâ’ir ba’zı gerden-keşānın tugyān ve **‘isyānları** sırasında Devlet-i ‘āliyyeye sadākat ve hüsn-i hizmet ederek ... (s. 59, st. 3). [*‘isyānları, -lar, -ı*]

İşim: *Arnavutluk'un İşkodra vilâyeti Draç sancağında Şayak veya Tiran kazâsına bağlı bir nâhiye.*

1. Meselâ Tiran kazâsına tâbi⁶ **İşim** nâhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idâre erbâbından Mahmûd Bey nâm zâtın ‘azliyle yerine Kurd nâmında biri ta‘yîn olundukta şu beyti demiş imiş (s. 77, st. 2). [*İşim*]

İşit-: *Dinlemek; haber almak, öğrenmek.*

1. Lâkin pederlerinden rivâyet sûretiyle paşanın pek çok hikâyelerini **işittim** (s. 14, st. 6). [*İşittim, -ti, -m*]
2. Lâkin sâhib-âsâr olduğunu İşkodra’da iken **İşitiyordum** (s. 22, st. 9). [*İşitiyordum, -(i), -yor, -du, -m*]
3. İrtihâlin **İşiden** böyle dedi târîhin ‘Azim-i cennet-i lutf oldu Süleymân Paşa (s. 25, st. 18). [*İşiden, -en*]
4. **İşittim** ki İşkodra ‘Osmanlı şâ‘irlerini yazıyorsunuz (s. 52, st. 14). [*İşittim, -ti, -m*]
5. Tahrîren kendisinden o havâlîde yetişdikleri ve **İşittikleri** şu‘arânın bir iki satırlık muhtasar tercüme-i hâlleriyile zîrine bir iki beyitleri yazılmak sûretiyle bir vesîka istedim (s. 71, st. 20). [*İşittikleri, -tik, -ler, -i*]

İşkodra: *Arnavutluk'ta bir şehir. Fatih Sultan Mehmed'in Balkan seferiyle Osmanlı hakimiyetine girmiştir.⁶²*

1. Ānî olarak Der-Sa‘âdet’ten aldığım bir telgraf-nâmede bâ-irâde-i seniyye 7500 guruş ma‘âşla Yanya ve **İşkodra** vilâyetleri umûr-ı mâliyye müfettişliğine ta‘yîn olduğumdan yerime bir münâsibini bi’t-tevkîl ‘azîmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 5). [*İşkodra*]
2. Kavaye tarîkiyla Draç’a ve Draç’tan bahren **İşkodra’ya** ‘azîmet eyledim (s. 8, st. 9). [*İşkodra’ya, -y, -a*]
3. **İşkodra** vilâyetinde iki üç mâh kadar cevelân eyledikten sonra yine Yanya’ya ‘avdet eyledim (s. 8, st. 13). [*İşkodra*]
4. Yanya ve havâlîsinde bir müddet geşt ü güzâr eyledikten sonra ikinci def‘a olarak **İşkodra’ya** geldim (s. 8, st. 14). [*İşkodra’ya, -y, -a*]
5. Tesâdüf bu ya **İşkodra** ‘ulemâsından ziyârete gelen ba‘zı zevât ‘Arapça tekellüm ettiler (s. 8, st. 15). [*İşkodra*]

⁶² Kaytan, 2019

6. Hālbuki ben o tārīhe kadar pek çok tārīhler kitāblar okudugum hāde **İşkodra** vilāyetinden hārice çıkmamış zevāt arasında ‘Osmānlıca şi‘ir söylemiş bir ferdin degil āsārına ve hatta ismine de tesādūf etmemiştim (s. 9, st. 3). [*İşkodra*]
7. Benim böyle bir kitāb yazmakta olduğum **İşkodra’da** şüyū‘ bulunca garībi şurasıdır (s. 9, st. 7). [*İşkodra’da, -da*]
8. **İşkodra** şu‘arāsı hakkında tedkīkātımı gören mütefekkirīn yalnız İşkodra’da degil Akçahisar ve Tiran gibi kazālarda dahi birçok ‘Osmānlı şu‘arāsı bulacağımı beyān eylediler (s. 9, st. 19). [*İşkodra*]
9. İşkodra şu‘arāsı hakkında tedkīkātımı gören mütefekkirīn yalnız **İşkodra’da** degil Akçahisar ve Tiran gibi kazālarda dahi birçok ‘Osmānlı şu‘arāsı bulacağımı beyān eylediler (s. 9, st. 19). [*İşkodra’da, -da*]
10. Bulduğum şu mikdār ise gerek **İşkodra’da** ve gerek havālīsinde topu üç aylık bir geşt ü güzār netīcesidir (s. 9, st. 25). [*İşkodra’da, -da*]
11. ‘Osmānlı şā‘irleri hakkındaki tetebbu‘āta teşebbüsüm **İşkodra’ya** son ‘azīmetimde idi (s. 9, st. 22). [*İşkodra’ya, -y, -a*]
12. Müşārūn-ileyh merkez-i vilāyet olan **İşkodra** şehrinde dünyāya gelmiştir (s. 10, st. 2). [*İşkodra*]
13. Pederleri Koca Mehmed Paşa **İşkodra’ya** üç sâ‘at mesāfede kâin Buşat karyesi ümerā ve hānedānından idi (s. 10, st. 4). [*İşkodra’ya, -(y), -a*]
14. ... 1175/1761-62 senesinde taraf-ı Devlet-i ‘āliyyeden **İşkodra** vāliligine ta‘yīn ve ‘uhdesine rütbe-i vezāret ihsān olunmuştur (s. 10, st. 11). [*İşkodra*]
15. Paşa hüsn-i idāreye muvāfık olarak on dört sene vālilik eyledikten başka **İşkodra’nın** Tabak-hāne mahallesinde sekiz on kubbeli gāyet zarīf bir cāmī-i şerīf binā eylemiştir (s. 10, st. 12). [*İşkodra’nın, -nın*]
16. Müşārūn-ileyh Koca Mehmed Paşa’nın vefātına **İşkodra’nın** mümtāz ‘ulemāsından bir bülbül-i yektā-yı belāgat olan Murtazā Sāfī Efendi şu tārīhi sebt-i cerīde-i rüzīgār eylemiştir (s. 10, st. 16). [*İşkodra’nın, -nın*]
17. Müşārūn-ileyh Mehmed Paşa’nın pederi Mustafā ve cediti Kaptan Mehmed Beylere vālilik nasīb olmayıp **İşkodra** kal‘e-i meşhūresinin muhāfızlığı hizmetiyle mübāhī idiler (s. 11, st. 13). [*İşkodra*]
18. Ama Kaptan Mehmed Bey’in pederi Süleymān Paşa **İşkodra** ve Rümeli vāliliklerinde bulunmuş ve 1110/1698-99 senesinde infisāl eylemiştir (s. 11, st. 14). [*İşkodra*]
19. Süleymān Paşa’nın pederi ‘Ömer Bey de vālilikle tavzīf olunmuş ise de onun pederi olan Mehmed Paşa ba‘zı me’mūriyyetlerde bulunduktan sonra **İşkodra** vāliligine bi’t-ta‘yīn 1075/1664-65 tārīhine kadar vāliligi devām eylemiştir (s. 11, st. 15). [*İşkodra*]
20. Koca Mehmed Paşa’nın vefātından sonra büyük mahdūmları Mustafā Paşa **İşkodra** vālisi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vāliliginin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88’de vefātı vukū‘ bularak yerine birāderi Kara Mahmūd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta‘yīn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*İşkodra*]
21. ... 1211/1796-97 senesinde birāderi Kara Mahmūd Paşa’nın Karadağ’ı kāmilen zabteylediği esnāda bir ecl-i kazāyla vukū‘-ı şehādeti üzerine **İşkodra** vilāyeti vāliligi

- sāhib-tercüme İbrāhīm Halīlī Paşa'nın 'uhde-i hasāfetine tevcih bulunmuştur (s. 12, st. 4). [iškodra]
22. Kıymetdār āsarı o havālī mu'āsırı bulunan birçok şu'arānın nazīreleriyle birlikte olarak **İškodra** ile mülhakātındaki şehirlerde gördüğüm mecmū'alarda mevcüddur (s. 12, st. 30). [iškodra]
23. ... 1223/1808-09'da 'azm-i nişīmen-i lāhut ederek **İškodra'da** pederlerinin binākerdeleri olan Kurşunlu cāmi' hazīresine defnolundu (s. 12, st. 15). [iškodra'da, -da]
24. Gidilip müşārün-ileyh merkādı ziyāret olunmuş ise de **İškodra'nın** enhār-ı selāsesinden birisi olan Drin nehri tahvīl-i mecrā ederek ... (s. 12, st. 16). [iškodra'nın, -nın]
25. Pederleri ile şu üç birāderin **İškodra'da** vālīlikleri müddeti yarım asır mikdārı olup ... (s. 12, st. 20). [iškodra'da, -da]
26. ... yarım asır mikdārı olup gerek **İškodra'da** ve gerek havālīsinde cevāmi' medāris kütüb-hāneler binā ederek pek çok 'ulemā ve fuzelā yetiştirmişler ... (s. 12, st. 20). [iškodra'da, -da]
27. ... mahdūmlarının büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervīş Bey yirmi yaşlarında erşed olduğundan **İškodra** vālīliği İbrāhīm Paşa'dan sonra ... (s. 14, st. 1). [iškodra]
28. ... mahdūmlarının büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervīş Bey yirmi yaşlarında birer civān-ı necīb oldukları hālde 1236/1820-21 senesinde **İškodra'da** terk-i hayāt ettirilmişlerdir (s. 14, st. 3). [iškodra'da, -da]
29. İbrāhīm Halīlī Paşa ile benim **İškodra'da** bu kitābı yazmaga teşebbüs eylediğim zamānın arasında doksan seneden ziyāde bir mesāfe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayāтта bulamadım (s. 14, st. 4). [iškodra'da, -da]
30. Leyālī-i mübārekede **İškodra'da** Fātih Sultān Mehmed Hān zamānından beri defīn-i hāk-i gufrān olan meşāhir-i mazanne-i kirāmdan ... (s. 14, st. 8). [iškodra'da, -da]
31. Ve **İškodra** kazāsındaki Jabyak'ta medfūn Emīr Evhad Sultān'ı ve yanında medfūn 'Abdu'r-rahmān Baba ve Dragos kal'esi kurbunda Gumir (Kanber Baba) merākıd-ı mübārekelerini ziyārete 'azīmeti vesīle-i bezl-i sadākat ve hasenāt eylerdi (s. 14, st. 14). [iškodra]
32. Yaz mevsimi geldi mi **İškodra** ahālīsi Kanber Baba ziyāretine hazırlanır ... (s. 14, st. 18). [iškodra]
33. Benim **İškodra'da** bulunduğum zamān şu mevsim-i ziyārete tesādūf ettiginden belediyye re'isi gelerek ... (s. 14, st. 28). [iškodra'da, -da]
34. **İškodra** medreselerinde tahsīl-i 'ulūm u kemālāt eden 'ulemā-yı zevi'l-ihtirāmdandır (s. 16, st. 14). [iškodra]
35. Bi'l-āhire **İškodra** müftülüğüne ta'yīn olunduğu hālde yine neşr-i 'ulūm-ı 'āliyeye devām-ı meslek-i 'ālīsini terk etmedi (s. 16, st. 16). [iškodra]
36. **İškodra'da** gördüğüm müte'addid kitāblar zahrında "Min kütübi'l-fakir ileyhi'l-kadir Ahmedī el-İskenderiyyevī el-müderri ve'l-müftī 'afā 'anhi'l-Bārī" 'ibāresi muharrer olduğundan ... (s. 16, st. 20). [iškodra'da, -da]

37. Mu‘āsırı bulunan **İşkodra** şu‘arāsiyla birçok müşā‘aresi olduğu gibi ahlāfı da ba‘zı eş‘ārını tetebbu‘ etmiştir (s. 17, st. 2). [*İşkodra*]
38. Vefātı **İşkodra’da** 1150/1737-38 hudūdundadır (s. 17, st. 23). [*İşkodra’da, -da*]
39. **İşkodra** vālī-i esbakı Koca Mustafā Paşa’nın hafidi kezālik İşkodra vālī-i sâbıkı Mustafā Paşa’nın mahdümü ve şeyhü’l-vüzerā āti’t-tercüme Şerīfī Mustafā Paşa merhūmun pederi Āsaf Paşa’dır (s. 19, st. 13). [*İşkodra*]
40. İşkodra vālī-i esbakı Koca Mustafā Paşa’nın hafidi kezālik **İşkodra** vālī-i sâbıkı Mustafā Paşa’nın mahdümü ve şeyhü’l-vüzerā āti’t-tercüme Şerīfī Mustafā Paşa merhūmun pederi Āsaf Paşa’dır (s. 19, st. 13). [*İşkodra*]
41. Cedd-i ‘ālīleri Koca Mehmed Paşa’nın vālīlikleri vaktinde 1182/1768-69 senesinde **İşkodra** şehrinde dünyāya gelmiştir (s. 19, st. 16). [*İşkodra*]
42. ... pederi Mustafā Paşa **İşkodra** vālisi olarak on üç sene mikdārı vālīliği hüsn-i ifā ile 1202/1787-88 senesinde sefere me’mūr edilmişti (s. 19, st. 17). [*İşkodra*]
43. Müşārün-ileyh Āsaf Mehmed Paşa sāye-i cedd ü pederde **İşkodra’da** istirahat-ı kāmurānī ile imrār-ı ma‘īšet ve tahsīl-i kemālāta bezl-i himmet eylemiştir (s. 19, st. 20). [*İşkodra’da, -da*]
44. 1211/1796-97 senesinde Kara Mahmūd Paşa’nın vefātı üzerine İbrāhīm Halīlī Paşa **İşkodra** vālīliğine ve Āsaf Mehmed Paşa dahi rütbe-i mīr-i mīrāni ile Ohri sancagı mutasarrıflığına tahvīl-i me’mūriyyet eyledi (s. 19, st. 26). [*İşkodra*]
45. ... mahdümü Şerīfī Mustafā Paşa henüz on iki yaşında olduğu hâlde taraf-ı Devlet-i ‘āliyyeden **İşkodra** vālīliğine ta’yīn buyuruldu (s. 20, st. 4). [*İşkodra*]
46. **İşkodra’nın** Sā’ib ve Nābī’si makāmında olan āti’t-tercüme Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi’nin kütüb-i fikhiyyeden ‘Alī Efendi fetāvāsını talep sūretiyle Paşa’ya irsāl eylediği şu kıt‘a-ı Fārisīyye bu cümledendir (s. 20, st. 6). [*İşkodra’nın, -nın*]
47. Fi’l-hakīka ben bu dīvānların cümlesini nefīs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserī müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hāletü hazīhi **İşkodra** kütüb-hānesinde ve üdebāsı ellerinde mevcūd gördüm (s. 20, st. 13). [*İşkodra*]
48. Lākin sāhib-āsār olduğunu **İşkodra’da** iken işitiyordum (s. 22, st. 9). [*İşkodra’da, -da*]
49. **İşkodra’dan** infikākımdan dört beş sene sonraya kadar hayāтта olduğu ... (s. 23, st. 1). [*İşkodra’dan, -dan*]
50. **İşkodra** vilāyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 kilometre cenüb-ı şarkisinde vākī‘ ve hem-nāmı olan kazānın merkezi bulunan Kavaye kasabasındandır (s. 23, st. 15). [*İşkodra*]
51. Mu‘ārızı bulunan bir zāt tarafından **İşkodra** vālisi Mustafā Paşa’ya ‘aleyhinde şiddetli şikāyetler tevālī edince merkūmu celbederek ... (s. 23, st. 23). [*İşkodra*]
52. ... merkūmu celbederek eger bir daha hakkında efendisi olan **İşkodra** vālisine şikāyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdīm etmek sūretiyle efendisini memnūn edeceğini makām-ı tehditte beyān ettiği hālā o havālīce meşhūrdur (s. 23, st. 24). [*İşkodra*]

53. Evâ'il-i hâlınden **İşkodra** ve Tiran şehirlerinde tahsıl-i kemâlât ederek hâ'iz-i şî'ir ü inşâ olduğundan havâlisi şu'arâsıyla müşâ'aresi vukûc bulmuştur (s. 23, st. 28). [İşkodra]
54. Müşârün-ileyhin pederi **İşkodra** vilâyetine tâbi' Arnavutluk'un Peklin kazâsı hânedân-ı kadîminden ve mîr-i mîrân-ı kirâmdan Süleymân Paşa'dır (s. 25, st. 2). [İşkodra]
55. Sonra **İşkodra'ya** gitti (s. 25, st. 22). [İşkodra'ya, -(y), -a]
56. Sâhib-tercümenin aslı Zileli olduğu hâlde sâ'ik-i kader kendisini **İşkodra'ya** sevk ve orada te'ehhül ve evlâd u 'iyâl sâhibi olarak tavattun eylemiş ... (s. 27, st. 12). [İşkodra'ya, -(y), -a]
57. De ki tâ Rûmeli'nin cânib-i garbîsinde
Bir şehir var denilir nâmda **İşkodra** ona (s. 27, st. 22). [İşkodra]
58. 1253/1837-38 senesinde **İşkodra'ya** ta'yîn olunan Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa'nın dîvân kitâbeti hizmetine ta'yîn edilerek kadr ve menziletim terfî'e eyledi (s. 29, st. 5). [İşkodra'ya, -(y), -a]
59. 1255/1839-40 senesinde müşârün-ileyh Hasan Rıf'at Paşa'nın **İşkodra'dan** infisâli üzerine yine Manastır'a gelerek kemâ-kân müşârün-ileyh Zekeriyâ Paşa'nın hizmet-i kitâbetinde bulundum (s. 29, st. 7). [İşkodra'dan, -dan]
60. 1259/1843 senesinde **İşkodra** vâlîliğine ta'yîn olunan Bosnalı Süleymân Paşa-zâde 'Osmân Mazhar Paşa'nın kitâbeti hizmetinde bi't-ta'yîn sâniyen İşkodra şehir-i dil-ârâsına vâsıl oldum (s. 29, st. 10). [İşkodra]
61. ... 'Osmân Mazhar Paşa'nın kitâbeti hizmetinde bi't-ta'yîn sâniyen **İşkodra** şehir-i dil-ârâsına vâsıl oldum (s. 29, st. 11). [İşkodra]
62. ... 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene müddet devâm eden **İşkodra** vâlîliğinde kemâ-kân dîvân efendiliğinde bulunmuş ... (s. 29, st. 20). [İşkodra]
63. ... ilk **İşkodra'ya** geldiği vakit orada te'ehhül etmiş olduğundan paşa-yı müşârün-ileyh kendisine mükemmel bir çiftlik ve bahçe ve büyük bir hâne ihsân eylemiştir (s. 29, st. 20). [İşkodra'ya, -(y), -a]
64. ... iki üç mâh sonra hastalandığından mahdûmları Mustafâ Sâfî Efendi'yi Paşa'nın ma'iyyetinde bırakarak ma'-'â'ile **İşkodra'ya** 'avdet ve ihtiyâr-ı ikâmet eyledi (s. 29, st. 26). [İşkodra'ya, -(y), -a]
65. Aynı senede **İşkodra** vâlîsi Âgâh Paşa'nın dîvân kitâbetine ittisâl ve onun infisâli üzerine artık inzivâ' hânesinde ikâmete karar vermiş ise de ... (s. 29, st. 27). [İşkodra]
66. ... inzivâ' hânesinde ikâmete karar vermiş ise de 1272/1855-56 senesinde **İşkodra** vâlîliğine gelen Menemenli-zâde Mustafâ Paşa'nın ibrâmı üzerine tekrâr İşkodra vilâyeti dîvân kitâbeti hizmetini der'uhde eylemiştir (s. 29, st. 28). [İşkodra]
67. ... Menemenli-zâde Mustafâ Paşa'nın ibrâmı üzerine tekrâr **İşkodra** vilâyeti dîvân kitâbeti hizmetini der'uhde eylemiştir (s. 29, st. 29). [İşkodra]
68. Dîvânını tertîb ve bu tertîbi **İşkodra** şehrinde icrâ eylediğine dâ'ir ... (s. 29, st. 32). [İşkodra]
69. Hâkini vardır yeri **İşkodra'nın** medh eylesem
Bu zemîn ürcüzeli bir tâze dîvân oldu cem' (s. 30, st. 1). [İşkodra'nın, -nın]

70. Öürsem de yemem gam belde-i İşkodra'da Çäker
Degil mi der-kenär-ı vasla tıfl-ı Arnavud çekdim
hükümü zuhür ederek 1274/1857-58 senesinde **İşkodra'da** vefät eyledi (s. 30, st. 8).
[İşkodra'da, -da]
71. Vefätına **İşkodra** 'ulemäsından äti't-tercüme Hälil Necib Efendi'nin inşad eylediği bu
täril seng-i merkädında mahkükdur (s. 30, st. 8). [İşkodra]
72. Merkädları **İşkodra'da** Çukurçeşme mahallesinde haneleri civarında bulunan
Çukurçeşme cämi'-i şerifi havälisinde safädär bir mevki'dedir (s. 30, st. 16). [İşkodra'da,
-da]
73. İkinci mahdümu Derviş Efendi el-häletü hazihi **İşkodra** defter-i hākānī başkätibidir (s.
30, st. 18). [İşkodra]
74. Äti't-tercüme Tiranlı Toptan-zäde Mahmüd Muhsin ve Peklinli İbrāhīm Fehmī Beylerle
pek çok müşā'areleri ve **İşkodra'da** mutavattın Mehmed-i Magribī hazretleriyle ba'zı
mülātafaları vardır (s. 30, st. 26). [İşkodra'da, -da]
75. 1242/1826-27 senesi Muharreminde 5 Agustus-3 Eylül 1826 **İşkodra** şehrinde dünyāya
gelmiştir (s. 35, st. 3). [İşkodra]
76. **İşkodra'da** bulunduğu esnāda henüz hadīsü's-sin iken pederinin vāki' olan iltimāsı
üzerine ... (s. 35, st. 10). [İşkodra'da, -da]
77. ... büyük birāderi Mahmüd Paşa ile birlikte 1243/1827-28 senesinde 'uhdelerine rütbe-i
reff'a-ı mīr-i mīrānī tevcih buyurulmuş ve pederleri şerifi Mustafā Paşa'nın 23 sene
İşkodra vāliligini İfādan sonra (s. 35, st. 12). [İşkodra]
78. ... vāliligini İfādan sonra 1247/1831-32 senesinde tafsilātı Takvīm-i Vekāyi' gazetesinin
sene-i mezküreye 'ā'id nüshalarında beyān olunduğu üzere **İşkodra** vāliligine hitām
verdirilerek ... (s. 35, st. 14). [İşkodra]
79. Müsikiye āšinā ve sadāsı güzel olduğundan evvelā **İřkodra'da** Sultān Bāyezīd-i Velī
cāmi'inde mü'ezzin ve mu'ahharen İskelebaşı'nda Kara Hüseyin cāmi'inde hatīb-i dil-
nişin oldu (s. 40, st. 5). [İşkodra'da, -da]
80. **İşkodra'da** vefät etmiştir (s. 40, st. 7). [İşkodra'da, -da]
81. **İşkodra** vilāyet ve sancagında kazā merkezi olan Akçahisar kasabasındandır (s. 40, st.
19). [İşkodra]
82. Akçahisar kasabası 'aynıyla **İşkodra** gibi bir 'Osmānlı bir İslām şehrine benzer ... (s. 41,
st. 21). [İşkodra]
83. Bir vakit sonra **İşkodra'ya** 'azimet ve İşkodralı hānedānına takdīm-i āsār ederek eltāf ve
iltifātlarına mazhar olmuştu (s. 43, st. 23). [İşkodra'ya, -(y), -a]
84. Bir müddet geşt ü güzār-ı aktār u memleket ve seyr-i büldān ve mesālik eyledikten
sonra yine **İşkodra'ya** 'avdet ve icrā-yı āyīn-i dervīřān ile imrār-ı vakt-ı sā'at
eylemekte olduğu hālde 1240/1824-25 hudūdunda vefät etmiştir (s. 44, st. 7).
[İşkodra'ya, -(y), -a]
85. **İşkodra** vilāyetinde Draç sancagında Tiran kazāsının merkezi bulunan Tiran şehr-i dil-
ārāsı meřāyih-i kirāmından ... (s. 45, st. 6). [İşkodra]

86. Merkez-i vilāyet olan kubbetü'l-İslām **İşkodra'dandır** (s. 51, st. 3). [*İşkodra'dandır, -dan, -dır*]
87. **İşkodra** şâ'irlerini kaydeylediğim esnâda bir gün oda kapısı açılarak on altı on yedi yaşında genç ve gâyet güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 12). [*İşkodra*]
88. İşittim ki **İşkodra** 'Osmânlı şâ'irlerini yazıyorsunuz (s. 52, st. 14). [*İşkodra*]
89. **İşkodra** mekteb-i rüşdiyye mu'allimi idi (s. 52, st. 17). [*İşkodra*]
90. Sonra **İşkodra'nın** ba'zı nükte-dânlarından ahvâli sordum (s. 52, st. 19). [*İşkodra'nın, -nın*]
91. **İşkodra** ahâlîsinin hâlâ ezberlerinde olarak okudukları beyitlerden ba'zıları şunlardır (s. 52, st. 20). [*İşkodra*]
92. Tiran ve **İşkodra** şu'arâsıyla müşâ'areler icrâ etmekle ber-â-ber pây-ı taht-ı saltanat-ı seniyye şu'arâsının âsârına da güzel nazîreler yazmıştır (s. 60, st. 6). [*İşkodra*]
93. Şunun en büyük delâ'ilindendir ki **İşkodra** vâlîsi İbrâhîm Hâlîlî Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollâ Bey'i şehîd ederek yerini sâhib-tercümenin 'amcası Kaplan Paşa'ya vermiş ... (s. 60, st. 11). [*İşkodra*]
94. Mollâ Bey'in mahdümü âti't-tercüme Edhem Şehîdî Bey firâr ederek az müddet sonra İbrâhîm Hâlîlî ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar vefât eylediginden âti't-tercüme İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa **İşkodra** vâlîsi olduğu gibi Der-i 'âliyyede Karaagaç dergâhı post-nişîni Mustafâ Fâtiḥ Baba nezdinde ... (s. 60, st. 14). [*İşkodra*]
95. Girize **İşkodra'ya** iki buçuk sâ'at mesâfede bir karyedir (s. 62, st. 3). [*İşkodra'ya, -(y), -a*]
96. Ecdâdının o karyeden **İşkodra'ya** nakletmesi hasebiyle bu lakabla yâd olunurlar (s. 62, st. 3). [*İşkodra'ya, -(y), -a*]
97. **İşkodra** şu'arâsına mahsûs kitâb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdümü pederinin ba'zı eş'ârıyla Şâhidî ve Tuhfe-i Vehbî vâdîsinde Gülzâr isminde manzûm bir risâlesini getirerek ... (s. 62, st. 7). [*İşkodra*]
98. **İşkodra** muhâsebe ketebesinden İbrâhîm Şu'urî Efendi'nin sulbünden ... (s. 64, st. 5). [*İşkodra*]
99. ... sulbünden 1250/1834-35 hudûdunda **İşkodra'da** dünyâya gelmiştir (s. 64, st. 5). [*İşkodra'da, -da*]
100. Pederinin aslı Prizrenli olup bir kan da'vâsından dolayı genç iken memleketini terk ederek **İşkodra'da** tavattun etmişti (s. 64, st. 6). [*İşkodra'da, -da*]
101. Sâhib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi mebâdî-i tahsîli bi'l-itmâm tahsîl-i 'ulûm-ı 'âliyeye mecbûriyyet çağına geldikte âti't-tercüme Boric-zâde Halîl Necîb Efendi'nin birâderi **İşkodra** 'ulemâsından Dâvud Şükrî Efendi'den 'ulûm-ı 'âliyyeyi ... tahsîl eyledi (s. 64, st. 8). [*İşkodra*]
102. **İşkodra** muhâsebe kalemine devâma başladı (s. 64, st. 11). [*İşkodra*]
103. Tedrîcen terakkî eyleyerek 1284/1867-68 senesinde iki bin kuruş ma'âşla **İşkodra** merkez vilâyet muhâsebecisi oldu (s. 64, st. 12). [*İşkodra*]
104. **İşkodra** şehrinin fuzalâ ve şu'arâsındandır (s. 68, st. 20). [*İşkodra*]
105. **İşkodra** vilâyetine 'â'id ekser mecmû'alarda müşârûn-ileyhin âsâr-ı güzîdesi muharrerdir (s. 69, st. 7). [*İşkodra*]

106. Mu'āsırı bulunan s̄abıku't-tercüme **İşkodra** müftüsü Ahmedī ile besmele-i şerīfeyi tazmīn sūretiyle ... (s. 70, st. 4). [*İşkodra*]

İşkodra kal'esi: *İşkodra Gölü'nün gerisinde Traboş Dağı'nın bulunduğu bir tepe üzerinde, bölgeye hākim bir konumda kurulmuş olan kaledir. İşkodra Kalesi, etrafı surlarla çevrilmesinin ardından kale-şehir özelliğine sahip olmuştur.*⁶³

1. İşte sülāle-i kadīmesi bu karyeye mensūb olan Koca Mehmed Paşa **İşkodra kal'esinin** muhāfızlığında bulunduğu esnāda sāhib-i tedbīr u dirāyet bir zāt olduğundan ... (s. 10, st. 10). [*İşkodra kal'esi, -(s), -i, -nin-nin*]

İşkodra kal'e-i meşhūre: *Ünlü İşkodra kalesi.*

1. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa'nın pederi Mustafā ve cediti Kaptan Mehmed Beylere vālīlik nasīb olmayıp **İşkodra kal'e-i meşhūresinin** muhāfızlığı hizmetiyle mübāhī idiler (s. 11, st. 13). [*İşkodra kal'e-i meşhūre, -(s), -i, -nin*]

İşkodraca: *İşkodra yöresinde.*

1. Pek tuhaf hikāyelerini söylediler ve hāfızalarında olan ba'zı beyitlerini okudular anladım ki **İşkodraca** meşhūr bir zāt imiş (s. 52, st. 20). [*İşkodraca*]

İşkodralı: *Arnavutluk'ta bir şehir olan İşkodra şehrine mensup.*

1. Bir vakit sonra İşkodra'ya 'azīmet ve **İşkodralı** hānedānına takdīm-i āsār ederek eltāf ve iltifātlarına mazhar olmuştu (s. 43, st. 23). [*İşkodralı*]
2. **İşkodralı** İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde altı 'aded nazīreler içinde sebkāt eden şu matla'lı gazele ... (s. 43, st. 23). [*İşkodralı*]
3. **İşkodralı** āti't-tercüme şā'ir-i şehīr Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin āşinā ve musāhibi olduğunu şu beyti gösteriyor (s. 51, st. 4). [*İşkodralı*]
4. Bu 'ā'ile **İşkodralıların** ve sā'ir ba'zı gerden-keşānın tugyān ve 'isyānları sırasında Devlet-i 'āliyyeye sadākat ve hüsn-i hizmet ederek ... (s. 59, st. 3). [*İşkodralıların, -lar, -ın*]

⁶³ Kaytan, 2019

İşkodralı Ahmedî: (d. ??/? - ö. 1150/1737-38) Müderrislik ve müftülük görevlerinde bulunmuş, İşkodra bölgesinin bilim ve kültür hayatında etkili olmuş, şiirlerinde daha çok tasavvufa yönelen İşkodralı bir şair.

1. **İşkodralı Ahmedî**

İşkodra medreselerinde tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât eden ‘ulemâ-yı zevi’l-ihtirâmdandır (s. 16, st. 13). [İşkodralı ahmedî]

İşkodralı Āsaf Mehmed Paşa: (d. 1182/1768-69 - ö. 1222/1807-08) İşkodralı edib, kâtib ve şair. Amcası Kara Mahmud Paşa'nın vefatı üzerine beylerbeyi rütbesi ile Ohri sancağı mutasarrıflığına getirilmiştir.

1. **İşkodralı Āsaf Mehmed Paşa**

İşkodra vâlî-i esbakı Koca Mustafâ Paşa'nın hafîdi ... (s. 19, st. 12). [İşkodralı āsaf mehmed paşa]

İşkodralı Hamdî: (d. 1210/1795 - ö. 1277/1860) Asıl ismi Mahmūd olup Hamdî mahlasını kullanan, muallimlik görevinde bulunan, hicivleri ve muska yazmasıyla ünli İşkodralı bir şair.

1. **İşkodralı Hamdî'nin** hakikaten garîb mazmûnları ve bulunmaz me'âlleri vardır (s. 53, st. 23). [İşkodralı hamdî, -nin]

İşkodralı Hasan Hakkî Paşa: (d. 1242/1826 - ö. 1313/1896) Asıl adı Hasan Hakkî olup İşkodralı Vezir Mustafa Şerîfî Paşa'nın oğludur. Asil, müstakim, edebiyata ve tasavvufa; Arap, Acem, Fransız, Arnavud lisanlarına vakıf Mevlevî bir şairdir. Osmanlı topraklarında çeşitli yerlerde kaymakamlık, mutasarrıflık, valilik gibi memuriyetlerde bulunan Hasan Hakkî Paşa'nın kabri Ebû Eyyûb-ı Ensârî Hazretleri'nin türbesi yakınındadır.

1. Diyârbekir vilâyetinden fekk-i rābıta ile müstakillen mutasarrıflık olan Ma'mûretü'l-‘azîz muhâsebeciliginde mutasarrıfı olan sâbikü't-tercûme **İşkodralı Hasan Hakkî Paşa** inhâ'sıyla 1293/1876-77 senesinde 3200 kuruş ma'âşla ta'yîn olundu (s. 64, st. 18). [İşkodralı hasan hakkî paşa]
2. Az bir müddet munfasıl kaldıktan sonra o sırada müşârün-ileyh **İşkodralı Hasan Hakkî Paşa** Selânik vilâyeti vâlîsi bulunduğu gibi sâhib-tercûme de vilâyet-i müşârün-ileyhe mâliyye müfettişliğine ta'yîn olundu (s. 65, st. 2). [İşkodralı hasan hakkî paşa]

İşkodralı Hulûsî: (d. ??/? - ö. 1307/1889-90) Asıl adı ‘Abdullâh olan, Girizevî lakablı aileye mensup İşkodralı bir şair.

1. **İşkodralı Hulūsī**

İsmi ‘Abdullāh pederinin ismi Hamza onun pederinin ismi Hacı ‘Abdullāh Girizevī’dir (s. 62, st. 1). [iškodralı hulūsī]

İşkodralı Hüseyinī: (ö. 1150/1737-38) Asıl adı Mollā Hüseyin’dir. Öğretmenlik, müezzinlik ve hatiplik yapan İşkodralı bir şair.

1. **İşkodralı Hüseyinī**

İsmi Mollā Hüseyin’dir (s. 40, st. 1). [iškodralı hüseyinī]

İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa: (d. ?? - ö. 1223/1808-09) Rumeli Eyaleti Valiliği görevinde bulunmuş İşkodralı bir şairdir.

1. **İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa**

Müşārün-ileyh merkez-i vilāyet olan İškodra şehrinde dünyāya gelmiştir (s. 10, st. 1). [iškodralı ibrahīm halīlī paşa]

2. **İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa** bahsinde altı ‘aded nazireler içinde sebkāt eden şu matla‘lı gazele ... (s. 43, st. 24). [iškodralı ibrahīm halīlī paşa]

İşkodralı Murtazā Rācī Efendi: (d. ?? - ö. 1130/1717-18) Rācī mahlaslı şairin lakab ve adı Abdāl Murtazā’dır. İškodra’nın tanınmış şairlerinden olup İşkodralı Ahmedī’nin gazeline nazire yazmıştır.

1. **İşkodralı Murtazā Rācī Efendi**

Bismillāhirrahmānirrahīm
Menba‘-ı eltāf-ı Latīf u Kerīm (s. 17, st. 14). [iškodralı murtazā rācī efendi]

2. **İşkodralı Murtazā Rācī Efendi**

Bismillāhirrahmānirrahīm
Fātih-i ebvāb-ı cinān-ı Na‘īm (s. 17, st. 20). [iškodralı murtazā rācī efendi]

İşkodralı Murtazā Sāfī Efendi: (d. ?? - ö. ??) İşkodralı Rācī’nin oğlu. XVIII. yy.ın ikinci yarısı ile XIX. yy.ın ilk yıllarında yaşadığı tespit edilmiştir. Manastır yöresine mensup ālim, şiir ve inşāda muktedir, sufī ve usta bir şair.⁶⁴

⁶⁴ Ercan, 2013

1. Kendilerinin tercüme-i hâline gelince bālâda kıt‘a-ı târîhiyyesini derceylediğimiz **İşkodralı Murtazâ Sâfî Efendi** gibi bir mümtâz-ı fâzıldan tahsîl-i kemalât eylemiş ... (s. 11, st. 24). [*İşkodralı murtazâ sâfî efendi*]

İşkodralı Niyâzî: *Kanuni Sultan Süleyman'ın gazeline nazire yazan şairlerden biri.*

1. **İşkodralı Niyâzî**
Hoş suhan söyle dil-âzâr olma nâdânlık budur
İrtikâb-ı gadre sâfî olma hayvanlık budur (s. 13, st. 16). [*İşkodralı niyâzî*]

İşkodralı Râcî: (d. ??? - ö. 1130/1717-18) *Râcî mahlaslı şairin lakab ve adı Abdâl Murtazâ'dır. İşkodra'nın tanınmış şairlerinden olup İşkodralı Ahmedî'nin gazeline nazire yazmıştır.*

1. **İşkodralı Râcî**
İşkodra şehrinin fuzalâ ve şu‘arâsındandır (s. 68, st. 19). [*İşkodralı râcî*]

İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa: (d. 1797 - ö. 1860) *İşkodra'da Buşatlı ailesine mensup Osmanlı devlet adamı ve İşkodra mutasarrıfı. Bu sebeple Buşatlı veya İşkodralı Mustafâ Paşa diye anılır. Yazdığı şiirlerde kullandığı “Şerîfî” mahlası dolayısıyla Şerîfî Mustafâ Paşa olarak da bilinir.*

1. Şeyhü'l-vüzerâ-yı esbak **İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa** merhûmun ferzend-i necîbidir (s. 35, st. 2). [*İşkodralı şerîfî mustafâ paşa*]
2. ... Mollâ Bey'in mahdûmu âti't-tercüme Edhem Şehîdî Bey firâr ederek az müddet sonra İbrâhîm Hâlîlî ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar vefât eylediginden âti't-tercüme **İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa** İşkodra vâlîsi olduğu gibi Der-i ‘âliyyede Karaagaç dergâhı post-nişîni Mustafâ Fâtih Baba nezdinde ... (s. 60, st. 14). [*İşkodralı şerîfî mustafâ paşa*]
3. ... **İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa'nın** ser-kâtibi olup 1270/1853-54 senesinde vefât eden ‘Ömer Sırrî Efendi Gogola hakkında söylediği târîh isim ve mahlası hâvî olmakla ber-â-ber hak budur ki tamâmi-i îfâdeyi câmi‘dir (s. 73, st. 3). [*İşkodralı şerîfî mustafâ paşa, -nın*]

İşkodralı Vefkî: *İşkodralı Ahmedî'nin gazeline nazire yazan şairlerden biri.*

1. **İşkodralı Vefkî**
Gönül mülkün harâb etti o şühun fitnessi Vefkî
‘Aceb insâf edip lutf etmege ol yâr gelmez mi (s. 17, st. 8). [*İşkodralı vefkî*]

İşkodralı-zāde Hasan Hakkî Paşa: (d. 1242/1826 - ö. 1313/1896) Asıl adı Hasan Hakkı olup İşkodralı Vezir Mustafa Şerîfî Paşa'nın oğludur. Asil, müstakim, edebiyata ve tasavvufa; Arap, Acem, Fransız, Arnavud lisanlarına vakıf Mevlevî bir şairdir. Osmanlı topraklarında çeşitli yerlerde kaymakamlık, mutasarrıflık, valilik gibi memuriyetlerde bulunan Hasan Hakkî Paşa'nın kabri Ebū Eyyüb-ı Ensārî Hazretleri'nin türbesi yakınındadır.

1. Rümeli vilâyetinde **İşkodralı-zāde Hasan Hakkî Paşa'dan** gayri Mevlevî bulunmadığına şu beytinde te'essüf etmekte ... (s. 31, st. 5). [*İşkodralı-zāde hasan hakkî paşa, -dan*]

İşkodra Vilâyeti 'Osmānlı Şā'irleri: Ali Emirî Efendi'nin İşkodra vilayeti şairleri hakkında yazdığı tezkire.

1. **İşkodra Vilâyeti 'Osmānlı Şā'irleri** eserimizi tahrîr eyledigimiz esnâda kendi ârzü ve mürâca'at ve rızası üzerine 550 guruş ma'âşla tekâ'üdü icrâ olunarak ... (s. 72, st. 22). [*İşkodra vilâyeti 'osmānlı şā'irleri*]

işte: Anlatılan şeye dikkat çekmek için kullanılan bir söz; anlatılan bir sözün sonucuna gelindiğini gösterir.

1. **İşte** sülâle-i kadîmesi bu karyeye mensûb olan Koca Mehmed Paşa İşkodra kal'esinin muhafızlığında bulunduğu esnâda sâhib-i tedbîr u dirâyet bir zât olduğundan ... (s. 10, st. 10). [*İşte*]
2. **İşte** sâhib-tercüme İbrâhîm Halîlî Paşa'nın âbâ ve ecdâdı ya vezîr ya vezîr-zāde ümerâ-yı nâm-dâr idiler (s.11, st. 21). [*İşte*]
3. **İşte** sâhib-tercüme İbrâhîm Hâlîlî Paşa'nın 'azîmet ve ziyâret eylediği zevâtın birisi de bu zât-ı 'âlî-kadr Kanber Baba idi (s. 15, st. 4). [*İşte*]
4. **İşte** sâhib-tercüme Tevfîk Bey bu İbrâhîm Bey'in akrabasından imiş (s. 23, st. 27). [*İşte*]
5. **İşte** sâhib-tercüme Çâker Efendi buraya kadar bu sûretle tercüme-i hâlini yazmış ... (s. 29, st. 12). [*İşte*]
6. **İşte** sâhib-tercüme şā'ir Hikmetî bu Akçahisar şehridendir (s. 43, st. 20). [*İşte*]
7. **İşte** sâhib-tercüme pek ciddî bir zât-ı 'âlî-kadr olduğu gibi pederleri Şeyh Yünus dahi bir şeyh-i kesîrû'l-fazâ'il idi (s. 48, st. 3). [*İşte*]
8. **İşte** sâhib-tercüme Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi şu zevât-ı fâzılanın netîce-i silsileleridir (s. 48, st. 8). [*İşte*]
9. **İşte** şu hâli gözümle görünce sâhib-tercüme Hâdim Efendi'nin hafîdi dervîşin tekyeye bir hâtırlı me'mûr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrâ'lara firâr etmesi husûsundaki mecbûriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 18). [*İşte*]

10. **İşte** sâhib-tercüme Şa‘bân Hulûsî Bey müşârün-ileyh Âdem Aga’nın mahdûmu Mustafâ Paşa’nın sulbünden 1189/1775-76 târîhinde Akçahisar kasabasında dünyâyâ gelmiştir (s. 60, st. 3). [işte]
11. **İşte** şu tercüme-i hâlini tahrîr edeceğim ‘Alî Rızâ Bey Efendi bu yolda mu‘âvenet ve rehberlik edenlerin birincilerindendir ... (s. 72, st. 8). [işte]
12. **İşte** sâhib-tercüme Murtazâ Zîver Efendi bu fikraya olan râbîta-i meclûbiyyeti hasebiyle oğlunun ismini Mu‘tasım koymuştur (s. 76, st. 20). [işte]
13. **İşte** bu kabîl hamiyetli ve tuhaf sözleri memleketi ahâlîsinin elsinesinde dâ‘ir ve cârîdir (s. 77, st. 6). [işte]

işte: *Bir kimse, şey veya durumu işaret etmek için kullanılan ünlem (Şairlerin kitapları işaret edilmektedir.).*

1. Benim böyle bir kitâb yazmakta olduğum İşkodra’da şüyû‘ bulunca garîbi şurasıdır ki ba‘zı okuyup yazmak bilmeyenleri bile mürâca‘at ederek “Efendim benim ceddîm şâ‘ir imiş **işte** kitâbı veyâhud mecmû‘ası şudur alıp okuyunuz benim ceddîmi de vesîle-i rahmet olmak üzere kaydediniz” dediler (s. 9, st. 8). [işte]
2. “**İşte** âsârı lutfen okuyunuz. Benim ceddîmi de yazınız” (s. 52, st. 15). [işte]

işte: *Bir kimse, şey veya durumu işaret etmek için kullanılan ünlem (Sarı Saltık Baba’nın inzivagâhı işaret edilmektedir.).*

1. **İşte** burası Sarı Saltık Baba’nın inzivâ’gâhı imiş (s. 42, st. 32). [işte]

işte: *Bir kimse, şey veya durumu işaret etmek için kullanılan ünlem (Şairin gazelleri işaret edilmektedir.).*

1. **İşte** iki gazel numûnesi meydânda ... (s. 53, st. 24). [işte]

işte: *Bir kimse, şey veya durumu işaret etmek için kullanılan ünlem (Harputlu Hayrî Efendi’nin eserleri işaret edilmektedir.).*

1. Medh u takrîze ne hâcet Zihnî
Vasfdan **işte** bu âsârı ganî (s. 66, st. 16). [işte]

istidâd eyle-: *Şiddetlenmek, artmak.*

1. İki üç mäh kadar devām edebilmiş ise de nahāfeti **iştidād eylediginden** bi'z-zarūre terk-i me'mūriyyetle ... (s. 29, st. 30). [*iştidād eyle-, -dik, -in, -den*]

iştirā': *Satın alma.*

1. **iştirā'** sūretiyle sâhib olduğu kitâbların zahrında da imzâ'sı şöylece görülmüştür (s. 69, st. 3). [*iştirā'*]

iştirāk eyle-: *Emeği, imkân veya gücüyle bir şeye katılmak.*

1. ... sonraları daha sâ'ir me'mūriyyetlerde ifā-yı hüsn-i hizmet etti ve o zamanda vâki^c olan devlet muhārebâtının cümlesine **iştirāk** ve ibrâz-ı sadākata inhimāk **eylediginden** hidemâti bi't-takdîr 1238/1822-23 senesinde 'uhdesine taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden rütbe-i mîr-i mîrânî tevcîh olundu (s. 25, st. 26). [*iştirāk eyle-*]

iştîyāk-ı vatan: *Vatan özlemi.*

1. **iştîyāk-ı vatanla** birçok eş'âr tanzîm ve inşâd etmiştir (s. 27, st. 14). [*iştîyāk-ı vatan, -la*]
2. İşte sâhib-tercüme Çâker Efendi buraya kadar bu sūretle tercüme-i hâlini yazmış ve **iştîyāk-ı vatanla** ... beyitleri gibi sūzişli şeyler söylemiş ise de ... (s. 29, st. 13). [*iştîyāk-ı vatan, -la*]

it-: *(Bir şeye, ileri gitmesi için) Yerinden kaldırmadan kuvvetle abanmak, yerinden oynaması için yüklenmek.*

1. Gâh birbirimizin ellerinden tutarak yukarıya doğru çeker gâh arkadan birbirimizi **iterdik** (s. 42, st. 12). [*iterdik, -er, -di, -k*]

İtalya: *Kuzeyde Orta Avrupa'ya dayanan, güneydoğu yönünde Akdeniz'e girmiş çizme biçiminde bir yarımada ile Sicilya ve Sardinya adalarından oluşan Avrupa'da bir ülke.*

1. ... Adriyatik denizi Akçahisar'a pek yakın bir mesâfede bulunur zannolunur ve hele açık havalarda güneşin gurūbu esnâsında denizin öte tarafında bulunan **İtalya** sevâhili bile medd-i nazara çarpmakta bulunur (s. 41, st. 30). [*italya*]

ithāf eyle-: *Takdim etmek.*

1. Palu kazası kaymakām vekīli Kürd Aga-zāde Hacı ‘Ömer Bey’e ısmarladığı hatabin te’ehhür etmesi üzerine inşād eylediği bir Hatabiyye manzūmesini bana **ithāf eylemişti** (s. 68, st. 8). [*ithāf eyle-, -miş, -ti*]

i’tibār: *Önem verilme, değer verilme, saygı gösterilme.*

1. Seg u pars **i’tibārından** hamel burcu sefīl olmuş
Ki sāl-i hūk devridir domuzdan koç emīn olmaz (s. 54, st. 14). [*i’tibārından, -i, -(n), -dan*]

i’tibār eyle-: *Önem ve kıymet vermek, dikkate almak.*

1. Revādır hırz-ı cāna **i’tibār eyler** ise insān (s. 67, st. 2). [*i’tibār eyle-, -r*]

i’tibāren: *-den başlayarak, -den beri, -den sonra.*

1. On iki yaşından **i’tibāren** ne kadar mekteb talebesi varsa bu dükkānlarda oturtturulur (s. 45, st. 19). [*i’tibāren*]

itmām: *Tamamlama, bitirme.*

1. Cāmi‘-i şerīfin **itmām** ve resm-i küşādında icrā edilen hayrāt ve hasenāt o havālīce el-hāletü hazīhi dillerde destāndır (s. 10, st. 16). [*itmām*]
2. Hele bir Nābī dīvānı gördüm ki dīvānının **itmāmına** bi’z-zāt Nābī’nin söylediği ba‘zı tārīhler kitābın nihāyetinde muharrer ve mevcūd idi (s. 20, st. 14). [*itmāmına, -i, -(n), -a*]
3. Yukarıda zikri mürūr eylediği üzere dīvān-ı sā’ibe mufassal bir şerh tahrīrine ibtidār ederek bir cild mikdārı olmak üzere elif harfinde olan gazellerin şerhlerini ikmāl eylemiş ise de **itmāmına** ‘ömrü vefā’ etmemiştir (s. 31, st. 21). [*itmāmına, -i, -(n), -a*]
4. ‘Ömr ta‘cilde iken müddetini **itmāma**
Niçe bir āhiret a‘mālını te’hīr edelim (s. 32, st. 18). [*itmāma, -a*]

ittifāk: *Fikir birliğine varma, uyuşma, anlaşmaya varma.*

1. Bu zāt birtakım kimselerin yekdigerleriyle ugraşmasına pek ‘aleyhdar olduğundan o kabīl adamlara nasīhat ederek mutlakā barıştırır ve herkesi dā’imā ittihād ve ittīfāk ile hüsn-i mu‘āşerete sevk eylemeğe çalışmış (s. 60, st. 10). [ittīfāk]

ittihād: *Bir olma, birleşme, birlik.*

1. Bu zāt birtakım kimselerin yekdigerleriyle ugraşmasına pek ‘aleyhdar olduğundan o kabīl adamlara nasīhat ederek mutlakā barıştırır ve herkesi dā’imā ittihād ve ittīfāk ile hüsn-i mu‘āşerete sevk eylemeğe çalışmış (s. 60, st. 10). [ittihād]

ittihāz edil-: *Kabul edilmek.*

1. Eger bu ‘ādet memālik-i İslāmiyye’nin her tarafında öteden beri ittihāz edilmiş olsaydı ricāl-i mensiyyeden olan meşāhirimizin hiçbirisinin maskat-ı re’si ne hem-şehrīlerine ve ne de erbāb-ı taharrī ve merāka mahfī kalmayacaktı (s. 61, st. 13). [ittihāz edil-, -miş]

ittisāl: *Vāsıl olma, ulaşma.*

1. Aynı senede İşkodra vālīsi Āgāh Paşa’nın dīvān kitābetine ittisāl ve onun infisāli üzerine artık inzivā’ hānesinde ikāmete karar vermiş ise de ... (s. 29, st. 27). [ittisāl]

ittisāl eyle-: *Ulaşmak.*

1. Müte‘ākiben yā’nī 1302/1884-85 senesinde Selānik vilāyeti vālīliğine ittisāl eyledi (s. 36, st. 17). [ittisāl eyle-, -di]

‘iyān ol-: *Ayān olmak: Belli olmak, açıkça meydana çıkmak.*

1. Ebr içinde mihr olur gāhi ‘iyān gāhi nihān (s. 61, st. 22). [‘iyān ol-, -(u), -r]

iz bırak-: *Unutulmaz bir tesir bırakmak.*

1. Toptan-zāde ‘ā’ilesinden ātīde terācim-i ahvāleri görülecek olan şu‘arā hüsn-i terbiyeye ‘ā’id bu zātın **biraktığı** bir **iz** sayesinde yetişmiş olduğundan ... (s. 61, st. 2). [*iz bırak-, -tik, -i*]

iz‘āc olun-: *Rahatsız edilmek, tedirgin edilip bunaltmak.*

1. Sā’ir ba‘zı dokunaklı letā’ifi de buna inzimām ederek vālī tarafından memleketinden ihrāc ve on beş sene kadar şurada burada dolaşmağla **iz‘āc olunmuştur** (s. 52, st. 9). [*iz‘āc olun-, -muş, -tur*]

izhār et-: *Açığa vurmak, meydana çıkarmak, göstermek, aşikār etmek.*

1. Āferīn Hayrī-i şīrīn-güftār
Yine bir nev-eser **ettin izhār** (s. 65, st. 14). [*izhār et-, -ti, -n*]

izhār eyle-: *Açığa vurmak, meydana çıkarmak, göstermek, aşikār etmek.*

1. Hakkımızda **izhār eylediginiz** ‘ulüvv-i teveccüh mücib-i şükrān-ı bī-pāyānımız oldu (s. 67, st. 21). [*izhār eyle-, -dik, -(i), -niz*]

izhār-ı nedāmet et-: *Yaptığı işin yanlışlığını kabul etmek.*

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfālāt-ı ecānibe aldanarak ba‘zı münāsebetsiz hāllere tasaddī etmiş ise de derhāl **izhār-ı nedāmet** ve peşīmānī **ederek** yine meslek-i sadākatta ber-devām olduğundan hidemāt-ı meşkūresi seyyi‘ātından pek çok fazladır (s.11, st. 21). [*izhār-ı nedāmet et-*]

izhār-ı nedāmet eyle-: *Yaptığı işin yanlışlığını kabul etmek.*

1. Dervīş-i merkūm sonradan işi anlayıp **izhār-ı nedāmet** ve bi’l-vāsita bu yolda bast-ı i‘tizār **eyledi** (s. 56, st. 22). [*izhār-ı nedāmet eyle-*]

izmid: *Kocaeli ilinin merkezi olan şehir. 1337- Orhan Bey döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir.*

1. ... 1284/ 1867-68'de Kütahya ve 1288/1871-72'de **İzmid** 1289/1872-73'de Nigde ve müte'ākiben Hersek 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fāsıla ve infisāl vukū' bulmaksızın mütevālī bir sūrette ta'yīn olunarak ... (s. 36, st. 8). [izmid]

İzmirli Muhyiddīn Rūmī Paşa: (d. ??/? - ö. 1306/1889) Asıl adı Mehmed Muhyiddīn olan ve şiirlerinde Rūmī mahlasını kullanan bir şairdir. Kātiplik, mutasarrıflık, maliye müfettişliği ve Rumeli Beylerbeyliği gibi çeşitli idari görevlerde de bulunmuştur.

1. Ma'mūretü'l-'azīz'de on sene kadar bulunduğu esnāda fuzelā-yı vülāt ve mutasarrıfından Adanalı 'Abdü'n-nāfi' Efendi ve **İzmirli Muhyiddīn Rūmī Paşa** ile sā'ir Harput şu'arāsıyla müşā'areleri vukū' bulmuştur (s. 65, st. 5). [izmirli muhyiddīn rūmī paşa]

3.3.12. J

Jabyak: *İşkodra'da bir ilçe.*

1. Ve İşkodra kazâsındaki **Jabyak'ta** medfün Emîr Evhad Sultân'ı ve yanında medfün 'Abdu'r-rahmân Baba ve Dragos kal'esi kurbunda Gumir (Kanber Baba) merâkid-ı mübârekelerini ziyârete 'azîmeti vesîle-i bezl-i sadâkat ve hasenât eylerdi (s. 14, st. 14). [jabyak'ta, -ta]

jandarma: *Güvenliği sağlamak ve kamu düzenini korumakla görevli silahlı askerî inzibat kuvveti.*

1. Arnavud **jandarma** şeh-bâzları o çetin yollara alışık olduklarından keklik gibi koşarlardı (s. 42, st. 12). [jandarma]

3.3.13. K

ka'b: *Seviye.*

1. Mazmūn-ı eş'ārı neşve-i tasavvufla mālī **ka'bi** 'ālī bir 'Osmānlı şā'iri olduğu āsārından müstebāndır (s. 16, st. 29). [*ka'bi, -ı*]

Ka'be: *Bütün müslümanların kiblesi ve ziyāret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes binā, beytullah.*

1. Vālīye hizmet eden Hacca giderse müjdelik
Ka'be'den tekrār vālīye gelirse mürdelik (s. 52, st. 6). [*ka'be'den, -'den*]

Ka'be-i maksūd: *İstek, amaç kiblesi.*

1. Arardım kendime cān vermege bir **Ka'be-i maksūd**
Bana Āsaf erenler meşhed-i Kerrārı gösterdi (s. 21, st. 22). [*ka'be-i maksūd*]

kābil: *Olabilir, mümkün, uygun.*

1. Ol bütün cevri safādır rāhat-ı dildir bana
Refte refte vuslatı el verse **kābildir** bana (s. 70, st. 9). [*kābildir, -dir*]

kābil degil: *Mümkün değil, olanaksız.*

1. Zevk ü şevkin geçtiğin fikr etmemek **kābil degil**
Olsa da insān şeh-i kişver hem aglar hem güler (s. 61, st. 20). [*kābil degil*]

kabül: *Peki deme, rāzı olma.*

1. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā'-yı vāki' **kabül** ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sūrette giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 19). [*kabül*]

kabül: *Verilen bir şeyi alma, geri çevirmeme.*

1. Lütfen **kabül** ile Tercümân'a dercini ricâ' ederim (s. 67, st. 19). [*kabül*]

kabül buyurul-: (*Padişah*) *Huzûruna alınmak.*

1. Yedi yaşında bulunduğu sırada Sultân Mahmûd Hân-ı sâni hazretleri huzûr-ı şâhânelerine Arnavud libâsını lâbis bir ma'sûm olduğu hâlde **kabül buyurulmuş** ve Nizâmiye elbisesi giyip ol vecihle iftihâr eylesmesi hakkında ruhsat-ı hümâyûn erzân buyurulmasını ma'sûmâne bir lisân ile niyâz ve istirhâm eylemiştir (s. 35, st. 17). [*kabül buyurul-, -muş*]

kabül et-: *Verilen bir şeyi almak, geri çevirmemek.*

1. Lâkin benim hediye sûretiyle kitâb almak 'âdetim olmadığını teşekkürle ber-â-ber anlattım ve aslâ bir şey **kabül etmedim** (s. 57, st. 2). [*kabül et-, -me, -di, -m*]
2. ... Gülzâr isminde manzûm bir risâlesini getirerek vesîle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını ricâ' eylediginden ma'a'l-memnûniyye **kabül etmiştim** (s. 62, st. 9). [*kabül et-, -miş, -ti, -m*]

kabül ettir-: *Verilen bir şeyi almak, geri çevirmemek.*

1. El-hâsıl para **kabül ettirmek** bir vecih ile mümkün olmadı (s. 9, st. 15). [*kabül ettir-, -mek*]

kabül eyle-: *Birini bir yere veya bir topluluğa almak.*

1. Çâker'i bak ki **kabül eylediler** Mevleviyân (s. 31, st. 10). [*kabül eyle-, -di, -ler*]

kaç-: *Karşılaşmamaya çalışmak, yüz yüze gelmek istememek.*

1. Benden ol vahşî civân öyle **kaçar** kim güyâ
Bana meyl etmemeğe yâra kasem vermişler (s. 27, st. 1). [*kaçar, -ar*]
2. Etmez bana mürüvvet benden **kaçar** be-gâyet
Bilmem nedir bu vahşet hâlim benim müşevveş (s. 62, st. 13). [*kaçar, -ar*]

kaç-: Kaçınmak, sakınmak, geri durmak.

1. Harāmdan **kaçmayan** ādem cihānda zevk eder Hamdī (s. 54, st. 16). [*kaçmayan, -ma, -(y), -an*]

kadd-i mevzūn: (Sevgilinin) Biçimli, düzgün boyu.

1. **Kadd-i mevzūnun** görüp ey şāh-ı hūbānım benim
Serv-i bāg-ı Cennet ü Tübāya hācet kalmadı (s. 16, st. 1). [*kadd-i mevzūn, -un*]

kadd-i müstakīm: Doğru, düz boy.

1. Misāl-i tīr eyā **kadd-i müstakīmim** gel
Ecel bu kāmētimi kılmadan kemān yetiş (s. 32, st. 5). [*kadd-i müstakīm, -im*]

kadd-i pīr: Üstadın boyu, pirin boyu.

1. Ham olsa **kadd-i pīr** türāba nazar eder (s. 54, st. 1). [*kadd-i pīr*]

kadem bas-: Ayak basmak, bir yere varmak.

1. Hamdülillāh geçerim nüh felegi ‘arşa **kadem**
Her nefeste **basarım** olsa eger himmet-i ‘aşk (s. 18, st. 6). [*kadem bas-, -ar, -ım*]

kadem et-: Ayak basmak. II Geri gelmek, dönmek.

1. **Kadem** dırīg eger etmese ziyāretten
‘Aceb mi yār-i kadīm ekser āşināya gider (s. 71, st. 10). [*kadem et-, -me, -se*]

kader: Allah tarafından ezelde tayin ve tespit edilmiş hükümlerin bütünü, alın yazısı.

1. **Kaderin** def’ine bilmem ki ne tedbīr edelim (s. 32, st. 21). [*kaderin, -in*]

kadı: *İslam hukukuyla yönetilen devletlerde halk arasında çıkan anlaşmazlıkları, her türlü davayı halletmek üzere devlet tarafından tayin edilen memur.*

1. Yevm-i mev'üdda henüz gün doğmadan evvel kaymakām, kadı, mal müdürü efendiler ve sâ'ir ba'zı eşrâf-ı memleketle daga tırmandık (s. 42, st. 7). [kadı]
2. ... dīvân-ı eş'ârından başka metrukâtından şâyân-ı ziyâret birçok kütüb-i nâdire mevcüd bulunduğu haber alınmağla kaymakām ve **kadı** ve mal müdürü efendileri müstashiben zâviye-i mezkûreye 'azîmet olunmuş ... (s. 56, st. 14). [kadı]
3. Her ne vakit kaymakām **kadı** gibi me'mûrlar zâviyeye gelirlerse ceddimin kitâblarını ziyâret ederek ... (s. 56, st. 23). [kadı]
4. Bundan bir gün sonra idi ki **kadı** efendiyle birlikte yukarıda tercüme-i hâlini kaydettigim ... (s. 56, st. 30). [kadı]
5. Ben zannediyordum ki **kadı** efendi arkam sıra geliyor (s. 57, st. 3). [kadı]
6. **Kadıyı** su'al ettim (s. 57, st. 4). [kadıyı, -(y), -ı]
7. **Kadı** efendi benimle ber-â-ber mütâla'â ettiği kitâblardan beş altı 'adedini koltuguna vurmuş Vallâhi götürceğim diyor (s. 57, st. 6). [kadı]
8. Şeyh efendi de oda kapısını tutmuş **Kadı** efendi ricâ' ederim ceddimin yâdigârlarıdır veremem kitâbları bırak diye yalvarıyor (s. 57, st. 8). [kadı]
9. Kitâbları bırak diye ısrâr ettim hâlde **kadı** efendinin gözleri öyle kızışmış ki ... (s. 57, st. 10). [kadı]
10. Artık ben **kadıya** dünyâda ne söylemek îcâb ederse söyledim ve ... (s. 57, st. 14). [kadıya, -(y), -a]
11. ... söyledim ve şeyh efendiye de benden sonra **kadının** eger kendisine zerre kadar bir tecâvüzü görülürse bana telgrafla bildirmesi için yemin ettirdim (s. 57, st. 14). [kadının, -nın]
12. Görülüyor ki insân olmak başka bu sîret ve meslekte **kadı** olmak yine başkadır (s. 57, st. 16). [kadı]
13. Ondan sonra gittigim mahâllere **kadı** ve kaymakām gibi zevâtı birlikte götürmez yalnız mütehayyizân-ı memleketten olan ba'zı zevât ile giderdim (s. 57, st. 17). [kadı]
14. ... münâdîler vâsıtalarıyla en-Nefîr en-Nefîr nidâ'larını ta'mîm ettirip ve hemân **kadı** ile şuhûd huzûrunda emvâlînin bir sülüsünü evlâdına ... (s. 76, st. 16). [kadı]

kadîm: *Geçmişî uzun zamana dayanan, eski.*

1. Lâkin buralarda **kadîm** bir Türk edebiyâtı olduğunu ne kendileri söylediler ne de ben hissettim (s. 8, st. 12). [kadîm]
2. Buşat ahâlîsi **kadîm** asâletlerini ve mihmân-nüvâzlıklarını el-hâletü hazihi muhâfaza ediyorlar (s. 10, st. 7). [kadîm]

3. Türklere dā'ir en **kadīm** bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu 'Īsā Bey çeşmesi vardır ki ... (s. 40, st. 23). [*kadīm*]
4. Ābā ve ecdādından kalan **kadīm** zāviyeyi digerine terk ederek medfūn oldukları hānkāhı kendileri müceddeden inşā etmişler (s. 48, st. 14). [*kadīm*]

Kādirī: *Kadirilik tarikatına (XII. yüzyılda Abdülkadir Geylanī tarafından kurulan çok yaygın tarikat) mensup olan kimse.*

1. **Kādirī'de** akdem-i cümle meşāyih bu idi
Zıkr ile tevhd ile eylerdi ihyā-yı zamān (s. 49, st. 3). [*kādirī'de, -de*]

kadr: *Değer, kıymet; itibar.*

1. ... İşkodra'ya ta'yīn olunan Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa'nın dīvān kitābeti hizmetine ta'yīn edilerek **kadr** ve menziletim terfī'e eyledi (s. 29, st. 6). [*kadr*]
2. Hazret-i Midhat Efendi'yle Mu'allim Nācī
Kadrini eylediler nazm ile nesrin i'ālā (s. 66, st. 20). [*kadrini, -i, -(n), -i*]

kadr ü behā-yı Mevlānā bil-: *Mevlānā'nın zarāfeti ve değerini/kıymetini bilmek.*

1. Hayf ki Rūm diyārında Hakkī'dan gayrı
Kimesne **bilmedi kadr ü behā-yı Mevlānā** (s. 31, st. 8). [*kadr ü behā-yı mevlānā bil-, -me, -di*]
2. Hayf ki Rūm diyārında Hakkī'dan gayrı
Kimesne **bilmedi kadr ü behā-yı Mevlānā** (s. 33, st. 14). [*kadr ü behā-yı mevlānā bil-, -me, -di*]

kadr-dān: *Değerbilir.*

1. ... Rūmeli vālīliğine ta'yīn olunan Ahmed Zekeriyā Paşa **kadr-dān** bir müşīr-i fā'ikū'l-akrān olduğundan bu hakīri kethüdā kātibi ta'yīn ederek fakr u felāketten tahlīse himmet eyledi (s. 29, st. 3). [*kadr-dān*]

kadr-i hizmet: *Hizmetin değeri.*

1. Mâdem ki mikdâr-ı sa'ye göre mükâfât görülecek bir 'asr-ı hümâyûndayız **kadr-i hizmetimiz** arttıkça biz de onlardan şimdikilere kat kat fâ'ik takdîrât kazanacağımızdan emîiniz (s. 67, st. 26). [*kadr-i hizmet, -(i), -miz*]

kâfile kâfile: *Topluluklar hâlinde, grup grup, takım takım.*

1. Yaz mevsimi geldi mi İşkodra ahâlîsi Kanber Baba ziyâretine hazırlanır lâkin 'umûm memleket ahâlîsi birlikte gitse mevki'-i mezkûr kendilerini ihâta edemeyeceğinden **kâfile kâfile** mahalle mahalle 'azîmet ederler (s. 14, st. 19). [*kâfile kâfile*]

kahbe: *Dönek, kalles.*

1. Tev'em olmuş sûruna **kahbe** cihânın mâtemi (s. 61, st. 24). [*kahbe*]

kahr: *Gâlip gelip ezme, perîşan etme.*

1. Yâr 'âşıklarına **kahr** ile de etse nazar
Ne mürüvvet ne sa'âdet ne 'inâyet derler (s. 58, st. 10). [*kahr*]

kahve ocagı: *Gidip geleni çok olan büyük yerlerde kahve pişirilen yer.*

1. Kimisi mağarayı Ashâb-ı Kehf mağarasına kimisi zâviyeyi hazret-i 'İsâ'nın **kahve ocagı** odasına kimisi bu mürtefi' cebeli Demavend daglarına benzetiyorlardı (s. 43, st. 2). [*kahve ocagı*]

kahve-hâne: *Para ile kahve, çay vb. şeyler içilen ve oturulup konuşulan, vakit geçirilen dükkan.*

1. Bîkesligim hasebiyle han ve hâne ve mescid ve mey-hâne ve tekye ve **kahve-hâne** yalnız sarfa kadar okuyabildim (s. 28, st. 10). [*kahve-hâne*]

kâin: *Olan, bulunan, var olan, mevcut olan.*

1. Pederleri Koca Mehmed Paşa İşkodra'ya üç sâ'at mesâfede **kâin** Buşat karyesi ümerâ ve hânedânından idi (s. 10, st. 5). [*kâin*]

kal-: *Bir durumun içinde olmak, bulunmak.*

1. Hazān-ı deyle cehennem gamında **kaldım** ben
Eyā nesīm-i bahār-ı behiştīyān yetiş (s. 32, st. 1). [*kaldım, -dı, -m*]

kal-: *(Bir süre bir yerde) Yaşamak, oturmak.*

1. Birkaç gün zarfında Erzurum'dan hareket ve Der-Sa'ādet'e muvāsalatla on beş gün **kalarak** Yanya'ya gittim (s. 8, st. 7). [*kalarak, -arak*]
2. Her mahāllenin hemen büyük ve küçük ahālī-i zükūru denecek bir sürette merkād-ı müşārūn-ileyhe gidip üç gün ve nihāyet bir hafta kadar **kalırlar** (s. 14, st. 27). [*kalırlar, -(ı), -r, -lar*]
3. Yolun bir mikdārını araba ile gitmek mümkün ise de diger bir mikdārının esb-süvār olarak gidilmesi ve gece de **kalınması** ve gerçi zāviye var ise de böyle kalabalık içinde müşkilātı mücib olacağı gibi mütāla'alardan sarf-ı nazarla 'azīmete karar verdik ... (s. 15, st. 1). [*kalınması, -(ı), -n, -ma, -(s), -ı*]

kal-: *Var olmak, bulunmak.*

1. Artık mecāle kararım **kalmadığından** hemān sā'at oradan hareket ve seyr-i serī' ile Manastır şehrine muvāsalatla rüz u şeb nālān ü giryān olarak māsivāyı bütün bütün terk ve günden güne ārzū-yı merg eyledim (s. 28, st. 23). [*kalmadığından, -ma, -dık, -ı, -(n), -dan*]

kal-: *Durumunda bulunmak.*

1. Serin rüzgārlar esmekte olduğu paltoları setreleri çıkararak üstümüzdeki elbise pek muhtasar **kaldığı** hālde yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 15). [*kaldığı, -dık, -ı*]

kal-: *(Bir bütünden) Artmak.*

1. Sattıkları eşyā'nın sermāyesini tesviye ederek kendilerine bir haylī temettu' **kalır** (s. 46, st. 2). [*kalır, -(ı), -r*]

kal-: (Dünden bugüne veya mîras, yâdigâr, pay vb. olarak) Birinden diğerine geçmek, intikal etmek.

1. Ābā ve ecdādından **kalan** kadīm zāviyeyi diğerine terk ederek medfūn oldukları hānkāhı kendileri müceddeden inşā etmişler (s. 48, st. 14). [kalan, -an]
2. Anladım ki bir müddet daha böyle devām ederse nefā'is-i āsārdan hiçbir şey **kalmayacaktır** (s.56, st. 26). [kalmayacaktır, -ma, -(y), -acak, -tır]

kal-: (Olduğu yerde ve olduğu halde) Durmak.

1. Çıkmadı odada **kaldı** dediler (s. 57, st. 5). [kaldı, -dı]

kal-: (Geriye) Kalmamak, bitmek, tükenmek, yok olmak, mevcut olmamak.

1. Āh kim bir mürşid artık beldemizde **kalmadı** (s. 49, st. 1). [kalmadı, -ma, -dı]

kalabalık: Çok sayıda insanın bir arada bulunmasından meydana gelen topluluk.

1. Yolun bir mikdārını araba ile gitmek mümkün ise de diğer bir mikdārının esb-süvār olarak gidilmesi ve gece de kalınması ve gerçi zāviye var ise de böyle **kalabalık** içinde müşkilâtı mücib olacağı gibi mütāla'alardan sarf-ı nazarla 'azîmete karar verdik ... (s. 15, st. 2). [kalabalık]

kalb: Yürek, gönül.

1. Sāl-i nev tafdīl olunmak pek becā
Kalb ile buldum fazīlet sālidir (s. 23, st. 7). [kalb]
2. 'Aşk ettirmiş ancak âteşle suyu memzūc
Çeşmimde āb-ı cārī **kalbinde** vardır âteş (s. 62, st. 16). [kalbinde, -i, -(n), -de]

kaldır-: Olumsuz bir şeyi bitirmek, varlığına son vermek.

1. Felek lutf eyledi bir gün bana dildārı gösterdi
Sehābı **kaldırıp** hürşid-i pür-envārı gösterdi (s. 21, st. 15). [kaldırıp, -ıp]

kal'e: *Düşmana karşı koymak ve güvenliği sağlamak için savunulması gereken önemli noktalara yapılan yüksek, kalın duvarlı ve sağlam yapı.*

1. ... meşāhir-i mazanne-i kirāmdan **kal'e** kapısında medfūn Baba Mustafā'yı (Moye Baba) ve 'Alī Bey mahallesinde Bağçalık köprüsünün başında Seyyid Kāsım Bālī Sultān oğlu Seyyid Kalender Dede'yi ... (s. 14, st. 9). [*kal'e*]
2. Türklere dā'ir en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip **kal'eye** girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu 'Isā Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 23). [*kal'eye, -(y), -e*]
3. **Kal'ede** Fātih Sultān Mehmed Hān gāzī cāmi'i mevcūddur (s. 41, st. 5). [*kal'ede, -de*]
4. Gerek Akçahisar şehrinde gerek mevcūd ve ma'mūr olan **kal'esinde** birçok şühedā ve mazanne-i kirām merkādleri vardır (s. 41, st. 6). [*kal'esinde, -(s), -i, -(n), -de*]
5. ... hemān bilād-ı Rūm'a yürüyerek Ma'mūriyye ve 'Ammūriyye şehir ve **kal'elerini** zabt ederek istimdād eden esīreyi ve hayāтта olan sārīr üserāyı tahallūs ile ... (s. 76, st. 17). [*kal'elerini, -ler, -i, -(i), -i*]

kalem: *Resmī dairelerde yazı işlerinin yürütüldüğü yer.*

1. ... sabāvetten beri hā'iz olduğu mīr-i mīrānlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi'l-iltimās sāniye rütbesine tahvīl ettirerek mektübī-i hāriciyye **kalemine** çerāğ olunmuştur (s. 36, st. 4). [*kalemine, -i, -(n), -e*]

kalem: *Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde ālet.*

1. Kimisi elinde **kalem** hesāp görüyor (s. 45, st. 32). [*kalem*]
2. Hūn-ı 'uşşākı mürekkeb ederek yazmak için Yārimin destine mektebde **kalem** vermişler (s. 77, st. 12). [*kalem*]

kalenderān: *Bektāşīler'de derviş olmaya ikrar veren, fakat henüz derviş olma merāsimi yapılmadığı için tekkede hizmet eden kimseler.*

1. Ba'dehu Şemīmī Dede'nin ma'ıyyetinde bulunan çil **kalenderān** ile vatan-ı aslīsi ve maskat-ı re'si olan Akçahisar'a geldi (s. 55, st. 5). [*kalenderān*]

kalın: *Kendi cinsinden olan şeylere göre iki yüzü arasındaki uzaklığı büyük olan, "ince" karşıtı.*

1. Oturduğumuz odanın pencerelerini kapatarak sırtımıza **kalın** paltolar aldık (s. 42, st. 23). [*kalın*]

kalk-: *Gitmek üzere yerinden ayrılmak.*

1. ... “Biz ‘Osmanlılar cihāngir bir devlet iken niçin birtakım fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik” diye bağırarak odadan **kalkıp** gider olduğundan bıraktığı libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 11). [*kalkıp, -ıp*]

kalma-: *(Geriye) Kalmamak, bitmek, tükenmek, yok olmak, mevcut olmamak.*

1. Bu nezle yirmi gün kadar odadan dışarı çıkmamak sūretiyle bana çektirmedigi meşakkat **kalmadı** (s. 43, st. 17). [*kalmadı, -dı*]

Kamer: *Ay.*

1. Mihr-i dīdāra mukābil feyz ile buldum kemāl
Encüm-i Zühre, **Kamer**, Cevzāya hācet kalmadı (s. 16, st. 6). [*kamer*]

kāmet: *Boy, endam.*

1. Misāl-i tīr eyā kadd-i müstakīmim gel
Ecel bu **kāmetimi** kılmadan kemān yetiş (s. 32, st. 6). [*kāmetimi, -im, -i*]

kāmīl: *İlim, fāzīlet ve hūner sāhibi, mānevī meziyetleri bakımından belli bir olgunluğa erişmiş (kimse).*

1. Āh kim bir mürşid artık beldemizde kalmadı
Kāmīl olsun ‘ābid olsun ettiler terk-i cihān (s. 49, st. 2). [*kāmīl*]
2. Vāsıl-ı sinn-i rüşd oldukça tahsīl-i ma‘ārif ü kemālāt ederek şī‘irde māhir ve kemālde **kāmīl** bir mīr-i dirāyet-semīr zuhūr etmiştir (s. 60, st. 4). [*kāmīl*]

kāmīlen: *Tamāmen, tam olarak.*

1. ... Kara Mahmūd Paşa'nın Karadag'ı **kāmilen** zabteylediği esnāda bir ecl-i kazāyla vukū'-ı şehādeti üzerine İşkodra vilāyeti vālīliği sāhib-tercūme İbrāhīm Halīlī Paşa'nın 'uhde-i hasāfetine tevcih bulunmuştur (s. 12, st. 3). [*kāmilen*]

kām-yāb edil-: *İsteğine erişirmek, bahtiyar edilmek.*

1. Zāt-ı 'ālīlerinde Seyyidü'l-kavmi hādimumum sıfat-ı mādihasını ihrāza liyākat hāsıl olduğu cihetle mürşid-i bī-nazīrleri cānībinden kendisine Hādım mahlası ihdā' ve ilbās-ı libās-ı meşihatla **kām-yāb edildi** (s. 56, st. 7). [*kām-yāb edil-, -di*]

kām-yāb eyle-: *İsteğine erişirmek, bahtiyar etmek.*

1. **Kām-yāb eyle** beni ey ma'den-i lutf u kerem
Çārdeh ma'sūm-ı pāk āl-i 'abānın 'aşkına (s. 45, st. 1). [*kām-yāb eyle-*]

kām-yāb ol-: *İsteğine erişmek, arzusuna nāil olmak, bahtiyar olmak.*

1. ... cedd-i 'ālīleri Koca Yūsuf Bey'dir ki bu zāt Ebü'l-feth Sultan Mehmed Hān hazretlerine mülāki olmakla şeref-yāb ve iltifāt-ı şāhānelerine nā'iliyyetle **kām-yāb olmuştur** (s. 11, st. 18). [*kām-yāb ol-, -muş, -tur*]
2. Paşa dahi hidemāt-ı sādıkānesinin bir mükāfāt-ı kıymetdārı olmak üzere rütbe-i vālā-yı vezāreti ihrāz ile **kām-yāb olmuştur** (s. 12, st. 13). [*kām-yāb ol-, -muş, -tur*]
3. Ma'iyyet-i devletlerinde Prizren'e 'azīmet etmiş isem de beliyeye-i istirkāba ugrayarak me'mūlum nisbetinde **kām-yāb olamadım** (s.28, st. 35). [*kām-yāb ol-, -a, -ma, -di, -m*]
4. Sāhib-tercūme Hasan Hakkī Paşa'nın birāderi rütbe-i bālā ricālinden merhūm Rızā Bey muhadderāt-ı selātin-i mu'azzama içinde fāzıla ve şā'ire-i meşhūre Ādile Sultān hazretlerine dāmād olarak kerīme-i 'iffet-vesīmeleri Hayriyye Hanım Sultāni tezevvücle **kām-yāb olmuşlar** idi (s. 37, st. 18). [*kām-yāb ol-, -muş, -lar*]
5. Sultān-ı Necef hazret-i 'Aliyyü'l- Murtazā ve şehriyār-ı Kerbelā Cenāb-ı Hüseyin-i Müctebā Efendilerimizi ziyāretle **kām-yāb oldu** (s. 55, st. 2). [*kām-yāb ol-, -du*]

kan da'vāsı: *Geçmişte iki aile arasında cinayetten, kan akmış olmaktan veya başka bir nedenden oluşmuş düşmanlık.*

1. Pederinin aslı Prizrenli olup bir **kan da'vāsından** dolayı genç iken memleketini terk ederek İşkodra'da tavattun etmişti (s. 64, st. 5). [*kan da'vāsı, -(n), -dan*]

kan ile kan gider-: *Ölüme karşı ölüm, kısas.*

1. Hamdī gazab külefleri rahmet suyu çeker
Kan ile kan gidermege rāhī delīl olur (s. 54, st. 4). [*kan ile kan gider-, -mek, -e*]

kan terlere bat-: *Ter içinde kalmak, çok fazla terlemek.*

1. Serin rüzgārlar esmekte olduğu paltoları setreleri çıkararak üstümüzdeki elbise pek muhtasar kaldığı hâlde yine her on adım attıkça **kan terlere batardık** (s. 42, st. 15). [*kan terlere bat-, -ar, -dı, -k*]

Kanber Baba: *İşkodra'da Dragos kalesi yakınlarında medfun mübarek bir zat.*

1. Hele **Kanber Baba** ziyāreti şāyān-ı tezkār merāsım-i mu'tādeye tābi'dir (s. 14, st. 17). [*kanber baba*]
2. Yaz mevsimi geldi mi İşkodra ahālīsi **Kanber Baba** ziyāretine hazırlanır ... (s. 14, st. 18). [*kanber baba*]
3. Zikr olunan Dragos kal'esi civārında medfūn olan müşārün-ileyh **Kanber Baba** rivāyete göre zamān-ı hazret-i Fātih mazanne-i kirāmından bir zāt-ı 'ālī-kadrdır (s. 14, st. 20). [*kanber baba*]
4. İşte sāhib-tercūme İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın 'azīmet ve ziyāret eylediği zevātın birisi de bu zāt-ı 'ālī-kadr **Kanber Baba** idi (s. 15, st. 4). [*kanber baba*]

kanda: *Nerede.*

1. Ey sabā benden cüdā düştü nigārım **kandadır** (s. 15, st. 9). [*kandadır, -dır*]
2. Bir peyāmın var mı āyā gül-'izārım **kandadır** (s. 15, st. 10). [*kandadır, -dır*]
3. Dostlar bilmem benim subh u nehārım **kandadır** (s. 15, st. 12). [*kandadır, -dır*]
4. Ya melektir ya Hızır ol tāc-dārım **kandadır** (s. 15, st. 14). [*kandadır, -dır*]
5. Matlabım sāhil degildir nazlı yārim **kandadır** (s. 15, st. 16). [*kandadır, -dır*]
6. Kimse hiç bilmez dilā dār u diyarım **kandadır** (s. 15, st. 18). [*kandadır, -dır*]
7. Bāgbānā bu cihānda nev-bahārım **kandadır** (s. 15, st. 20). [*kandadır, -dır*]
8. Ey Halīlī pes bugün sabr u karārım **kandadır** (s. 15, st. 22). [*kandadır, -dır*]

kani: *"Hani, nerede?" anlamlarında kullanılan zarf.*

1. Garaz vasıfı bu tafsilden eger Çäker
Kanı o vasf kim olsun sezâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 22). [*kanı*]

Kānī: *Kānī Paşa.*

1. Hāke defnoldu sadākat **Kānī**
Sene 1300/1882-83 (s. 37, st. 9). [*kānī*]

kān-ı cūd u ma‘delet: *Adalet ve cömertlik kaynağı (Koca Mehmed Paşa kastedilmektedir.).*

1. Ma‘den-i rüşd ü sahāvet **kān-ı cūd u ma‘delet** (s. 10, st. 20). [*kān-ı cūd u ma‘delet*]

Kānī Paşa: (ö. 1882-83) *Osmanlı devlet adamı.*

1. Vüzerādan meşhūr **Kānī Paşa’nın** vefātına olan şu mücevher tārīh de bu fende olan mahāret ve zerāfet-i tab‘ına delīldir (s. 37, st. 7). [*kānī paşa, -nın*]

kān-ı sehā: *Cömertliğin kaynağı.*

1. Sifle-perver çarha minnet eylemez bu Hikmetī
Var iken lutfun senin **kān-ı sehānın** ‘aşkına (s. 45, st. 4). [*kān-ı sehā, -nın*]

Kanunī Sultan Süleymān Hān: (d. 1494 - ö. 1566) *Osmanlı İmparatorluğu'nun onuncu padişahı Kanunī Sultan Süleymān Hān.*

1. Bunların cümlesini derc etmege kitābımızın tahammülü olmadığından selātin-i mu‘azzama-i ‘Osmāniyenin onuncusu olan **Kānūnī Sultān Süleymān Hān** hazretlerinin ... matla‘lı gazel-i şāhānelerini ... (s. 13, st. 2). [*kānūnī sultān süleymān hān*]

kap-: *Birdenbire çekip almak, yakalayıp tutmak.*

1. İşte şu hāli gözümle görünce sāhib-tercüme Hādım Efendi’nin hafidi dervīşin tekyeye bir hātırlı me’mūr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini **kaptığı** gibi sahrā’lara firār etmesi husūsundaki mecbūriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [*kaptığı, -tık, -ı*]

kapat- Açık olan bir şeyi kapalı duruma getirmek, kapamak.

1. Oturduğumuz odanın pencerelerini **kapatarak** sırtımıza kalın paltolar aldık (s. 42, st. 23). [*kapatarak, -arak*]
2. Ahfādından zāviyede bulunan dervīş yeni gelen bir müfettişle heyet-i hükümetin ‘azîmet etmelerini haber aldığı gibi zāviyeyi **kapatarak** Martin tüfegini alarak oradan tarlalara doğru savuşmuştur (s. 56, st. 16). [*kapatarak, -arak*]
3. Bināen-aleyh hâtırından çıkılamayacak bir me’mūr gelmekte olduğunu haber verdiler mi zāviyeyi **kapatıp** firār etmekten başka çāre bulamadım (s. 56, st. 26). [*kapatıp, -ıp*]

kapı: Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı.

1. Cāmi‘-i şerīfin 1187/1773-74 senesinde ikmāl edildiği müzeyyen **kapısı** üzerinde muharrer bulunan ‘aynen şu kitābeden müstebāndır (s. 10, st. 13). [*kapısı, -(s), -ı*]
2. Leyālî-i mübārekede İşkodra’da Fātih Sultān Mehmed Hān zamānından beri defīn-i hāk-i gufrān olan meşāhir-i mazanne-i kirāmdan kal‘e **kapısında** medfūn Baba Mustafā’yı (Moye Baba) ve ‘Alī Bey mahallesinde Bağçalık köprüsünün başında Seyyid Kāsım Bālī Sultān oğlu Seyyid Kalender Dede’yi ... (s. 14, st. 9). [*kapısında, -(s), -ı, -(n), -da*]
3. Mürūr-ı zamān ile cāmi‘-i şerīfin harem **kapısının** üzerinde bulunan kitābe bozulmuştur (s. 23, st. 19). [*kapısının, -(s), -ı, -nın*]
4. Akçahisar kasabası ‘aynıyla İşkodra gibi bir ‘Osmānlı bir İslām şehrine benzer Ebniye **kapılarında** ve duvarlarında mevzūn ve mensūr Türkçe kitābeler vardır (s. 41, st. 21). [*kapılarında, -lar, -ı, -(n), -da*]
5. Zāviyede ve etrāfında ba‘zı ebyāt ve eş‘ār muharrer ve husūsuyla ilk girecek **kapının** üstünde şu beyit menkūş ve mahkūk idi (s. 42, st. 25). [*kapının, -nın*]
6. İşkodra şā‘irlerini kaydeylediğim esnāda bir gün oda **kapısı** açılarak on altı on yedi yaşında genç ve gāyet güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 12). [*kapısı, -(s), -ı*]
7. **Kapıdan** çıkarken göz altından baktım şeyh efendiye karşı başını sallıyor (s. 57, st. 12). [*kapıdan, -dan*]
8. Şeyh efendi de oda **kapısını** tutmuş (s. 57, st. 8). [*kapısını, -(s), -ı, -(n), -ı*]
9. Henüz uykudan kalkmamış bulur odanın **kapısına** tebeşir ile ... mısırā‘ını terkīm ile ‘avdet eder (s. 73, st.10). [*kapısına, -(s), -ı, -(n), -a*]
10. Süleymān Sālim Bey uykudan uyanıp **kapıyı** açınca mısırā‘-ı mezkūru görür (s. 73, st. 12). [*kapıyı, -(y), -ı*]

Kaplan Paşa: (ö. 1234/1818-19) Toptan-zāde ailesine mensup İşkodra eyalet valiliği yapan paşa, Toptan-zāde Adem Aga'nın oğlu, Akçahisarlı Hulūsī Bey'in amcasıdır. El-Hac Hamza Efendi türbesinin kubbesini nakışlarla süsleten kişidir.

1. ... 1226/1811 senesinde mahdümü **Kaplan Paşa** tarafından derünü nukūş-ı gün-ā-gün ile tezyin edilmiştir (s. 41, st. 11). [kaplanpaşa]
2. ‘Amcaları kezālik mīr-i mīrān-ı kirāmdan **Kaplan Paşa’dır** (s. 58, st.21). [kaplan paşa, -dır]
3. ... İşkodra vālisi İbrāhīm Hālīlī Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollā Bey’i şehīd ederek yerini sāhib-tercūmenin ‘amcası **Kaplan Paşa’ya** vermiş ... (s. 60, st. 12). [kaplan paşa, -(y), -a]
4. ... Mollā Bey’in mahdümü āti’t-tercūme Edhem Şehīdī Bey firār ederek az müddet sonra İbrāhīm Hālīlī ve 1234/1818-19 senesinde de **Kaplan Paşalar** vefāt eylediginden ... (s. 60, st. 13). [kaplan paşa, -lar]
5. ... Der-i ‘āliyyede Karaagaç dergāhı post-nişini Mustafā Fātih Baba nezdinde münzevī bulunan Edhem Şehīdī Bey’i de vefāt eden **Kaplan Paşa** yerine Tiran mütesellimliğine ta‘yīn eylemişti (s. 60, st. 15). [kaplan paşa]

Kaptan Mehmed Bey: İşkodralı İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın dedesi. Vezir Koca Mehmed Paşa'nın babası.

1. Koca Mehmed Paşa onun pederi **Kaptan Mehmed Bey** onun pederi Süleymān Paşa onun pederi ‘Ömer Bey onun pederi Mehmed Paşa’dır (s. 10, st. 3). [kaptan mehmed bey]
2. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa'nın pederi Mustafā ve cediti **Kaptan Mehmed Beylere** vālīlik nasīb olmayıp İşkodra kal‘e-i meşhūresinin muhāfızlığı hizmetiyle mübāhī idiler (s. 11, st. 12). [kaptan mehmed bey, -ler, -e]
3. Ama **Kaptan Mehmed Bey’in** pederi Süleymān Paşa İşkodra ve Rümeli vālīliklerinde bulunmuş ve 1110/1698-99 senesinde infisāl eylemiştir (s. 11, st. 13). [kaptan mehmed bey, -in]

kar: Havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yağın hafif beyaz taneler.

1. Mūy-ı sefid hūsn-i hīsāla delīl olur
Yağdıkça **kar** o yıl berekāta sebīl olur (s. 53, st. 27). [kar]

kār: İş, fiil, amel.

1. Gurūr erbābının **kārī** ‘akislikten emīn olmaz (s. 54, st. 6). [*kārī, -i*]

Kara Hasan cāmi’-i şerīfi: *İşkodra’da bir cami.*

1. ... Tekye sahrā’sının dag eteginde Baba Mustafā’yı **Kara Hasan cāmi’-i şerīfi** musallāsında eş-Şeyh Mehmed Efendi’yi ve ...baklar üstünde Havale ta’bīr olunur mahal ile Top-hāne mahallesi tarīkindaki merākıd-ı mübārekeleri ziyāretle kurbānlar zebh eder (s. 14, st. 13). [*kara hasan cāmi’-i şerīfi*]

Kara Hüseyin cāmi’: *Tekirdağ’ın İncik kasabasında XVI. yüzyıl başlarında yapılmış cami.*

1. Mūsikīye āşinā ve sadāsı güzel olduğundan evvelā İşkodra’da Sultān Bāyezīd-i Velī cāmi’inde mü’ezzin ve mu’ahharen İskelebaşı’nda **Kara Hüseyin cāmi’inde** hatīb-i dilnişin oldu (s. 40, st. 6). [*kara hüseyin cāmi’, -i, -(n), -de*]

Kara Mahmūd Paşa: *(d. 1742 - ö. 1796) Buşatlı vezir Koca Mehmed Paşa’nın oğlu.*

1. Paşa İşkodra vālīsi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vālīliğinin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88’de vefātı vukū’ bularak yerine birāderi **Kara Mahmūd Paşa** taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta’yīn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*kara mahmūd paşa*]
2. Bu silsileden **Kara Mahmūd Paşa** igfālāt-ı ecānibe aldanarak ba’zı münāsebetsiz hāllere tasaddī etmiş ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve peşimānī ederek yine meslek-i sadākatta ber-devām olduğundan hidemāt-ı meşküresi seyyi’ātından pek çok fazladır (s.11, st. 21). [*kara mahmūd paşa*]
3. ... **Kara Mahmūd Paşa’nın** Karadag’ı kāmilen zabteylediği esnāda bir ecl-i kazāyla vukū’-ı şehādeti üzerine İşkodra vilāyeti vālīliği sāhib-tercūme İbrāhīm Halīlī Paşa’nın ‘uhde-i hasāfetine tevcīh bulunmuştur (s. 12, st. 3). [*kara mahmūd paşa, -nın*]
4. Yerine birāderi ve sāhib-tercūme Āsaf Mehmed Paşa’nın ‘amcası **Kara Mahmūd Paşa** ta’yīn olundu (s. 19, st. 20). [*kara mahmūd paşa*]
5. ‘Amcaları **Kara Mahmūd Paşa’nın** vālīliği zamānında taraf-ı Devlet-i ‘āliyyeden Der-Sa‘ādet’e da‘vetle silāhşörān-ı şehriyārī sunūf-ı mümtāzesine idhāl ile tebcīl olundu (s. 19, st. 22). [*kara mahmūd paşa*]
6. 1208/1793-94 senesinde diger ‘amcaları sābiku’t-tercūme İbrāhīm Halīlī Paşa ile birlikte ‘amcası **Kara Mahmūd Paşa** üstüne sevk olunmuş idi (s. 19, st. 24). [*kara mahmūd paşa*]
7. 1211/1796-97 senesinde **Kara Mahmūd Paşa’nın** vefātı üzerine İbrāhīm Halīlī Paşa İşkodra vālīliğine ve Āsaf Mehmed Paşa dahi rütbe-i mīr-i mīrāni ile Ohri sancagı mutasarrıflığına tahvīl-i me’mūriyyet eyledi (s. 19, st. 25). [*kara mahmūd paşa, -nın*]

Karaağaç dergāhı: *Arşiv belgelerine göre tarihi Sultan III. Mustafa (1757-1774) devrine tekabül eden tekke, İstanbul'un en önemli Bektaşî tekkelerinden biridir.*⁶⁵

1. ... Der-i 'āliyyede **Karaağaç dergāhı** post-nişini Mustafā Fātih Baba nezdinde münzevī bulunan Edhem Şehīdī Bey'i de vefāt eden Kaplan Paşa yerine Tiran mütesellimliğine ta'yīn eylemişti (s. 60, st. 14). [*karaağaç dergāhı*]

Karadag: *Balkan Yarımadası'nın kuzey batısında Adriyatik Denizi kıyısında, Kattora körfezi ile İşkodra Gölü ve Drina Irmağı arasında yer alan 1498'de Osmanlı hakimiyetine geçen bölge.*⁶⁶

1. ... Kara Mahmūd Paşa'nın **Karadag'ı** kāmilen zabteylediği esnāda bir ecl-i kazāyla vukū'-ı şehādeti üzerine İşkodra vilāyeti vālīliği sāhib-tercūme İbrāhīm Halīlī Paşa'nın 'uhde-i hasāfetine tevcīh bulunmuştur (s. 12, st. 3). [*karadag'ı, -ı*]
2. Kasaba-i mezkūre muhārebe-i zā'ile netīcesinde **Karadag'a** terk olundugu cihetle bi't-tab' gittim (s. 22, st. 8). [*karadag'a, -a*]

karār: *Rahat, huzur, dinlenme; bir yerde veya bir halde durma, sebat üzre kalma.*

1. Artık mecāle **karārım** kalmadığından hemān sā'at oradan hareket ve seyr-i serī' ile Manastır şehrine muvāsalatla rūz u şeb nalān ü giryān olarak māsivāyı bütün bütün terk ve günden güne ārzū-yı merg eyledim (s. 28, st. 22). [*karārım, -ım*]

karār eyle-: *Kalmak, yaşamak.*

1. ... Reşīd Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a me'mūr olarak altı ay anda **karār eyledim** ve mahbūb-ı dil-ārām ve vefākārım yanımda bulunduğu için ol havālī nazarımda Cennet-misāl idi (s. 28, st.19). [*karār eyle-, -di, -m*]

karār ver-: *Bir meseleyi ne yapılması gerektiğiyle ilgili kesin hükme bağlamak.*

⁶⁵ Maden, 2014

⁶⁶ Özer, 2010

1. Yolun bir mikdārını araba ile gitmek mümkün ise de diğer bir mikdārının esb-süvār olarak gidilmesi ve gece de kalınması ve gerçi zāviye var ise de böyle kalabalık içinde müşkilātı mücib olacağı gibi mütāla‘alardan sarf-ı nazarla ‘azīmete **karār verdik** ... (s. 15, st. 2). [*karār ver-, -di, -k*]
2. Aynı senede İşkodra vālisi Āgāh Paşa'nın dīvān kitābetine ittisāl ve onun infisāli üzerine artık inzivā' hānesinde ikāmete **karār vermiş** ise de ... (s. 29, st. 28). [*karār ver-, -miş*]

Karçin: *Akçahisar'da bir aile (Akçahisarlı Hātemī bu ailedendir.).*

1. **Karçin** nām ‘ā'ileye mensūbdur (s. 54, st. 19). [*karçin*]

kardaş: *Kardeş II "Dostum, arkadaşım!" anlamlarında samimiyeti bildiren bir seslenme sözü.*

1. Gel Muhammed hakkı-çün gel **kardaşım** cānım yigit (s. 27, st. 11). [*kardaşım, -ım*]

kārī: *Okuyucu.*

1. Biz de mebādī-i tercüme-i hāllerini kendi lisānından olarak **kārīlerimize** dinletmeyi münāsib gördük (s. 28, st. 6). [*kārīlerimize, -ler, -i, -miz*]

karīb: *Yakın.*

1. Nihāyet tam öğlen vaktine **karīb** cebelin müntehāsına vāsıl ve Sarı Saltık zāviyesine dāhil olduk (s. 42, st. 22). [*karīb*]

karīn ol-: *Yaklaşmak, yakın olmak.*

1. Gāh handān gāh **olurlar** şebnem-i eşke **karīn**
Anladım gülşende de güller hem aglar hem güler (s. 61, st. 26). [*karīn ol-, -(u), -r, -lar*]

karīn-i yek: *Bir dost.*

1. **Karīn-i yek** nigeḥ-i hışmın olmasın yoksa
Cihānı eyleme bir iş midir harāb sana (s. 37, st. 28). [*karīn-i yek*]

Karlılı: *Batı Yunanistan'da bir Osmanlı sancağı. Fatih Sultan Mehmed'in Mora seferiyle Osmanlı hakimiyetine girmiştir.*⁶⁷

1. 1243/1827-28'de Maçin ve 1244/1828-28 Şevval'inde İnebahtı ve sonra da **Karlılı** mutasarrıflıklarında bulundu (s. 26, st. 2). [*karlılı*]

karşı: *Yönelmiş olarak, doğru.*

1. Kapıdan çıkarken göz altından baktım şeyh efendiye **karşı** başını sallıyor (s. 57, st. 12). [*karşı*]

karşı: *Ön, huzur.*

1. Hakikaten bu manzara-i bedî'a **karşısında** hayrân kaldım (s. 46, st. 1). [*karşısında, -(s), -ı, -(n), -da*]
2. Gördüğünce gül-rûhun ol gonca-i nev-restenin **Karşısında** 'andelîb-i dil eder âh u enîn (s. 70, st. 22). [*karşısında, -(s), -ı, -(n), -da*]

karşı: *... hakkında, ... için, ... hususunda; karşılık olarak, mukâbil.*

1. Şöyle ki vâli-i memleketin hizmetinde bulunan bir zât 1250/1834-35 senesinde ziyâretine gelerek hacc-ı şerîfe 'azîmet edeceğinden râsime-i vedâ'ı icrâ eyledikten sonra 'acebâ tekrâr 'avdet edip etmeyeceği su'âline **karşı** şu beyti bi'l-bedâhe inşâd ederek okumuştur (s. 52, st. 4). [*karşı*]

karye: *Köy.*

1. Ben bu **karyeye** gidip gezdim ve tedkîkât icrâ ettim ... (s. 10, st. 5). [*karyeye, -(y), -e*]
2. Lâkin **karyenin** önünden cereyân eden Drin nehri tahvîl-i mecrâ eylediginden ba'zı bataklıklar hâsıl olmakla ber-â-ber ... (s. 10, st. 7). [*karyenin, -nin*]
3. ... ba'zı bataklıklar hâsıl olmakla ber-â-ber yedi sekiz yüz hâne kadar olan o zengin **karyenin** eski servetinin tenâkusuna (s. 10, st. 8). [*karyenin, -nin*]

⁶⁷ Kiel, 2001

4. İşte sülâle-i kadîmesi bu **karyeye** mensûb olan Koca Mehmed Paşa İşkodra kal'esinin muhâfızlığında bulunduğu esnâda ... (s. 10, st. 10). [*karyeye, -(y), -e*]
5. Girize İşkodra'ya iki buçuk sâ'at mesâfede bir **karyedir** (s. 62, st. 3). [*karyeden, -den*]
6. Ecdâdının o **karyeden** İşkodra'ya nakletmesi hasebiyle bu lakabla yâd olunurlar (s. 62, st. 3). [*karyedir, -dir*]

kasaba: Köyle şehir arası yerleşim yeri, küçük şehir.

1. Bu **kasaba** 969/1561-62 sene-i hicriyyesinde yâ'ni 'Osmanlılar zamânında 'Alî Haydar Bey nâm zât tarafından te'sîs edildiği mervîdir (s. 23, st. 16). [*kasaba*]
2. Bu **kasaba** yüksek bir dağa dayanmış gâyet sarp ve tabî'i olarak müstahkem bir tepe üzerinde ... (s. 40, st. 19). [*kasaba*]
3. **Kasaba** ile makâmın vasatında suyu vâfir âb-ı hayât gibi bir çeşme vardı (s. 42, st. 9). [*kasaba*]

kasaba-i dil-ârâ: Gönlü süsleyen kasaba.

1. Akçahisar **kasaba-i dil-ârâsındandır** (s. 58, st. 15). [*kasaba-i dil-ârâ, -(s), -i, -(n), -dan, -dır*]

kasaba-i mezkûre: İsmi geçen kasaba.

1. **Kasaba-i mezkûre** muhârebe-i zâ'ile netîcesinde Karadag'a terk olunduğu cihetle bi't-tab' gittim (s. 22, st. 7). [*kasaba-i mezkûre, -de*]
2. **Kasaba-i mezkûreye** iki sâ'at mesâfede vâki' ashâb-ı mazanneden 'Alî Baba Horasanî'nin merkâdı yanında Şemîmî Dede'nin inşâ eylediği zâviyede ... (s. 55, st. 6). [*kasaba-i mezkûre, -(y), -e*]

kasem ver-: Yemin etmek.

1. Bana meyl etmemeğe yâra **kasem vermişler** (s. 27, st. 2). [*kasem ver-, -miş, -ler*]

kasîde: Beyit sayısı 15'den az olmayan, belli bir maksatla ve bilhassa birini veya bir şeyi övmek için aruz vezniyle yazılmış, bütün beyitlerinin ikinci mısrası ilk beyitle kâfiyeli manzume.

1. Hālet-i ihtizārda böyle tavīl bir **kasīde** inşād hakīkaten büyük bir fazīlettir (s. 48, st. 20). [kasīde]

kāşki: "keşke, mümkünü olsa da..." anlamında temenni edatı.

1. İnanmak istemeyenler **kāşki** bir kere oraların hālını ve onlarda olan safvet-i vicdānı ve hayātı görseler ondan sonra inanmasalar (s. 9, st. 17). [kāşki]

kasr-ı ‘adn: ‘Adn köşkü (‘Adn Cenneti).

1. Şeyh Selīm Efendi **kasr-ı ‘Adn’e** geldi kāmūrān (s. 49, st. 26). [kasr-ı‘adn, -e]

kat kat: Çok, pek çok, fazlasıyla.

1. Mādem ki mikdār-ı sa‘ye göre mükāfāt görülecek bir ‘asr-ı hümāyūndayız kadr-i hizmetimiz arttıkça biz de onlardan şimdikilere **kat kat** fā’ik takdīrāt kazanacağımızdan emīniz (s. 67, st. 26). [kat kat]

katar: Birbiri arkasına sıralanmış hayvan veya taşıt dizisi.

1. Seg ü hınzīr **katarında** olur mu bereket (s. 53, st. 3). [katarında, -ı, -(n), -da]

kat‘-ı merātib eyle-: Rütbeleri geçmek, rütbesi ilerlemek.

1. Müddet-i medīde Bāb-ı ‘ālīye devām ile **kat‘-ı merātib eyledi** (s. 36, st. 6). [kat‘-ı merātib eyle-, -di]

kātib: Bir resmī dāirede, bir kurumda veya bir kişinin yanında yazı yazmakla görevli kimse, yazan, yazıcı.

1. Āsaf Mehmed Paşa edīb, **kātib**, şā‘ir idi (s. 20, st. 4). [kātib]
2. ... Rümeli vālīliğine ta‘yīn olunan Ahmed Zekerıyyā Paşa kadr-dān bir müşīr-i fā’ikü’l-akrān olduğundan bu hakīri kethüdā **kātibi** ta‘yīn ederek fakr u felākette tahlīse himmet eyledi (s. 29, st. 4). [kātibi, -i]

katil ol- *Cana kıymak, birini öldürmek.*

1. Kelb-i ‘akür bir iki günde **katil olur** (s. 53, st. 29). [*katil ol-*, -(u), -r]

katlan- *Dayanmak, tahammül etmek.*

1. **Katlanmayı** göze alırdım (s. 42, st. 5). [*katlanmayı*, -ma, -(y), -i]

kavâfi- *Kafiyeler.*

1. Evzân ve **kavâfiye** vâkıf bir zât-ı ‘ârif imiş (s. 44, st. 7). [*kavâfiye*, -(y), -e]

Kavaye- *Arnavutluk'ta bir ilçe. Osmanlı zamanında İşkodra vilayetinde bir kaza idi.⁶⁸*

1. **Kavaye** tarikıyla Draç'a ve Draç'tan bahren İşkodra'ya ‘azîmet eyledim (s. 8, st. 9). [*kavaye*]

Kavaye kasabası- *İşkodra vilayetinde Draç sancağında bir kasaba.*

1. İşkodra vilâyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 kilometre cenüb-ı şarkisinde vâki‘ ve hem-nâmı olan kazânın merkezi bulunan **Kavaye kasabasıdır** (s. 23, st. 16). [*kavaye kasabası*, -(n), -dan, -dır]
2. **Kavaye kasabasında** takrîben iki üç yüz sene evvel zarîf bir sûrette binâ olunmuş kubbeli ve eyvânlı Ahmed Paşa Câmî‘-i şerîfi mevcüddur (s. 23, st. 18). [*kavaye kasabası*, -(n), -da]
3. Ben **Kavaye kasabasına** gidip Mu‘tasım Efendi ile görüştüm (s. 76, st. 21). [*kavaye kasabası*, -(n), -a]

Kavaye kazâsı- *Arnavutluk'ta bir ilçe. Osmanlı zamanında İşkodra vilayetinde bir kaza idi.*

1. Bu zât ile görüştüğüm vakit sinn-i ‘âlîleri yetmiş bulmuş ve son me’mûriyeti olan **Kavaye kazâsı** kaymakâmlığından tekâ‘üd olmuş idi (s. 71, st. 18). [*kavaye kazâsı*]

⁶⁸ Akbayar, 2001

2. ... ahîren re's-i maskat-ı vâlâları olan Tiran'a civâr **Kavaye kazâsı** kaymakâmlığına nasb ve ta'cûn olunmuştur (s. 72, st. 21). [*kavaye kazâsı*]
3. El-hâletü hazîhi **Kavaye kazâsı** müftüsü bulunan Mu'tasım Efendi mahdûmudur (s. 76, st. 12). [*kavaye kazâsı*]

kaybet-: (Bir şeyi) Nerede ve ne olduğunu bilemeyecek, aradığında bulamayacak şekilde yitirmek.

1. Merkebinin **kaybettigini** ve fakr u zarûretini söyler merkebinin buldurulmasını ricâ eder (s. 53, st. 13). [*kaybettigini, -tik, -i, -(n), -i*]

kaydeyle-: Yazıya geçirmek, yazmak.

1. İşkodra şâ'irlerini **kaydeyledigim** esnâda bir gün oda kapısı açılarak on altı on yedi yaşında genç ve gâyet güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 12). [*kaydeyle-, -dik, -im*]
2. ... her memlekette mevcûd bu gibi zâtları bilen kimler var ise isimlerini ve o zâtlarda edebiyâta dâ'ir ne gibi kitâblar olduğunu kendisinden tahkîk ederek defterime **kaydeyledim** (s. 72, st. 2). [*kaydeyledim, -di, -m*]

kaydet-: Yazıya geçirmek, yazmak.

1. ... “Efendim benim ceddîm şâ'ir imiş işte kitâbı veyâhûd mecmû'ası şudur alıp okuyunuz benim ceddîmi de vesîle-i rahmet olmak üzere **kaydediniz**” dediler (s. 9, st. 9). [*kaydediniz, -iniz*]
2. Bundan bir gün sonra idi ki kadı efendiyle birlikte yukarıda tercüme-i hâlini **kaydettigim** Şeyh Hâlimî Efendi dergâhına gitmiştim (s. 56, st. 30). [*kaydettigim, -tik, -im*]
3. O memlekete gittim mi derhâl o zâtları bulur şübhe ettigim husûslarda onlardan hâll-i mes'ele eder ve onların da o havâlîdeki her bildigi zâtlar kimler ise tahkîk eder ve cüzdânıma **kaydederdim** (s. 72, st. 4). [*kaydederdim, -er, -di, -m*]

kayd-ı murâd-: Arzu edilen şeyin bağlayıcılığı; kaygısı.

1. Tehî el ile dolaşmak olur mu **kayd-ı murâd** (s. 52, st. 25). [*kayd-ımurâd*]

kayd-ı zarûret-: Mecburiyet bağı, eli kolu bağı olma; Maddi sıkıntı tasası.

1. **Kayd-ı zarüret** mâni^c-i tahsîl olduğundan yalnız sarfa kadar okuyabildim (s. 28, st. 8). [*kayd-ı zarüret*]
2. Hevâ-yı ʿilm ü ʿameli ʿaşk-ı mahbûb-ı bî-bedele tebdîl ve **kayd-ı zarüreti** düşünmegi maʿşûkumun gam u âlâm-ı muhabbetine tahvîl ederek sâye-misâl yanından ayrılmamaga başladım (s. 28, st. 14). [*kayd-ı zarüret, -i*]

kaydolun- Yazılmak.

1. ... Gülzâr isminde manzûm bir risâlesini getirerek vesîle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de **kaydolunmasını** ricâʿ eylediginden ... (s. 62, st. 8). [*kaydolunmasını, -ma, -(s), -ı, -(n), -ı*]

kaymakâm: Bir ilçenin en büyük mülkî âmiri.

1. Yevm-i mevʿüdda henüz gün doğmadan evvel **kaymakâm, kadı, mal müdürü efendiler** ve sâʿir baʿzı eşrâf-ı memleketle daga tırmandık (s. 42, st. 7). [*kaymakâm*]
2. ... dîvân-ı eşʿârından başka metrukâtından şâyân-ı ziyâret birçok kütüb-i nâdire mevcûd bulunduğu haber alınmagla **kaymakâm** ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben zâviye-i mezkûreye ʿazîmet olunmuş ... (s. 56, st. 14). [*kaymakâm*]
3. ... sûret-i ʿazîmetimiz evvelce **kaymakâm** bey tarafından bir zabtiyye ile bildirilmiş idi (s. 56, st. 15). [*kaymakâm*]
4. Her ne vakit **kaymakâm** kadı gibi meʿmûrlar zâviyeye gelirlerse ceddimin kitâblarını ziyâret ederek ... (s. 56, st. 23). [*kaymakâm*]
5. Ondan sonra gittğim mahâllere kadı ve **kaymakâm** gibi zevâtı birlikte götürmez yalnız mütehayyizân-ı memleketten olan baʿzı zevât ile giderdim (s. 57, st. 17). [*kaymakâm*]
6. ... Palu kazâsı **kaymakâm** vekîli Kürd Aga-zâde Hacı ʿÖmer Bey'e ismarladığı hatâbın te'ehhür etmesi üzerine inşâd eylediği bir Hatabiyye manzûmesini bana ithâf eylemişti (s. 68, st. 7). [*kaymakâm*]

kaymakâmlık: Bir ilçenin en büyük mülkî âmiri olma durumu.

1. Bu zât ile görüştüğüm vakit sinn-i ʿâlîleri yetmiş bulmuş ve son meʿmûriyyeti olan Kavaye kazâsı **kaymakâmlığından** tekâʿüd olmuş idi (s. 71, st. 18). [*kaymakâmlığından, -ı, -(n), -dan*]
2. civâr Kavaye kazâsı **kaymakâmlığına** nasb ve taʿyîn olunmuştur (s. 72, st. 21). [*kaymakâmlığına, -ı, -(n), -a*]

3. O sıralarda ‘illet-i sameme mübtelâ olduğu hâlde kazâ-i mezkûr **kaymakâmlığında** yedi sene îfâ-yı hüsn-i hizmet eylemiştir (s. 72, st. 22). [*kaymakâmlığında, -i, -(n), -da*]
4. Bir müddet bu sûretle imrâr-ı evkât eyledikten sonra kazâ **kaymakâmlıklarında** ve ‘adliyyenin teşkîlinden sonra livâ’ müdde‘î-i ‘umûmî mu‘âvinliklerinde bulunmuş ... (s. 72, st. 20). [*kaymakâmlıklarında, -lar, -i, -(n), -da*]

Kays-ı pür-zâr: Çok ağlayan Kays (Mecnûn).

1. Dirîgâ bend-i hicrâna düşürdü **Kays-ı pür-zârı** (s. 19, st. 4). [*kays-ı pür-zâr, -i*]

Kayyûm Baba Sultân: İşkodra'nın Sultan Çarşısı'ndaki Tekke sokağı'nda medfun ermiş, meşhur bir zat.

1. ... Tekye sokagında Şeyh Mehmed Efendi'yi ve kezâlik Sük-i Sultani'de Tekye sokagında **Kayyûm Baba Sultân'ı** Câmi'ci kebir mahallesinde Baba Atuy'u (Atuy'u ?) ... (s. 14, st. 12). [*kayyûm baba sultân, -i*]

kazâ: Eskiden memleketin idârî taksîmâtında bir kadının hükmü ve idâresi altında bulunan, daha sonra bir kaymakâm tarafından yönetilen yer, kaymakamlık, ilçe.

1. İşkodra şu‘arâsı hakkında tedkîkâtımı gören mütefekkirîn yalnız İşkodra'da değil Akçahisar ve Tiran gibi **kazâlarda** dahi birçok ‘Osmânlı şu‘arâsı bulacağımı beyân eylediler (s. 9, st. 20). [*kazâlarda, -lar, -da*]
2. Ve İşkodra **kazâsındaki** Jabyak'ta medfûn Emîr Evhad Sultân'ı ve yanında medfûn ‘Abdu'r-rahmân Baba ... (s. 14, st. 14). [*kazâsındaki, -(s), -i, -(n), -da, -ki*]
3. İşkodra vilâyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 kilometre cenûb-ı şarkisinde vâki‘ ve hem-nâmı olan **kazânın** merkezi bulunan Kavaye kasabasındandır (s. 23, st. 16). [*kazânın, -nın*]
4. İşkodra vilâyet ve sancagında **kazâ** merkezi olan Akçahisar kasabasındandır (s. 40, st. 19). [*kazâ*]
5. Akçahisar'ın önünde düz ve vâsi‘ ovanın içinde Tiran Şayak Draç **kazâlarıyla** Selimiyye kazâsı arâzîsinin bir büyük kısmı bulundugundan (s. 41, st. 26). [*kazâlarıyla, -lar, -i, -(y), -la*]
6. İşkodra vilâyetinde Draç sancagında Tiran **kazâsının** merkezi bulunan Tiran şehir-i dil-ârâsı meşâyih-i kirâmından ... (s. 45, st. 6). [*kazâsının, -(s), -i, -nın*]
7. Tiran Akçahisar Şayak Draç **kazâları** dâhilinde bulunan o ‘azîm ve vâsi‘ arâzînin kısm-ı a‘zâ’mı el-hâletü hazîhi Âdem Aga'nın mevcûd olan ahfâdı yedinde olduğundan kemâl-i ni‘met-i kâmurânî ile imrâr-ı evkât ederler (s. 59, st. 29). [*kazâları, -lar, -i*]

8. Bir müddet bu sûretle imrâr-ı evkât eyledikten sonra **kazâ** kaymakâmlıklarında ve ‘adliyyenin teşkilinden sonra livâ’ müdde‘î-i ‘umûmî mu‘âvinliklerinde bulunmuş ... (s. 72, st. 20). [*kazâ*]
9. Meselâ Tiran **kazâsına** tâbi‘ işim nâhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idâre erbâbından Mahmûd Bey nâm zâtın ... (s. 77, st. 2). [*kazâsına, -(s), -i, -(n), -a*]

kazâ-i mezkûr: *Adı geçen kazâ (Kavaye).*

1. O sıralarda ‘illet-i sameme mübtelâ olduğu hâlde **kazâ-i mezkûr** kaymakâmlığında yedi sene îfâ-yı hüsn-i hizmet eylemiştir (s. 72, st. 22). [*kazâ-i mezkûr*]

Kâzım Bey: *Tiranlı Rızâ Bey’in oğlu olup Draç sancağı tahrîrat müdürlüğü görevinde bulunmuştur.*

1. ... mahdûmları Draç sancığı tahrîrat müdürü **Kâzım Bey’le** birlikte ikâmetle ‘ibâdet ve tâ‘at ve vatanın nef‘ine hizmet sûretiyle imrâr-ı evkât eylemektedir (s. 72, st. 23). [*kâzım bey, -le*]

kazzâzlık: *Ham ipeği işleyip iplik ve ibrişim durumuna getirme işi.*

1. Kimisi **kazzâzlık** kimisi bezzâzlık kimisi tâcirlik kimisi tuhafçılık kimisi bakkâllık mahsûs olmak üzere bir çarşı kurulur (s. 45, st. 20). [*kazzâzlık*]

kebîr: *Büyük.*

1. ... Edhem Şehîdî Bey’le hoş geçinmiş ve Edhem Şehîdî Bey’in 1238/1822-23 senesinde Tiran şehrinde binâ eylediği **kebîr** sâ‘at kulesine ma‘-târîh bir de manzûme-i tebrîkiyye tanzîm eylemiştir ki (s. 60, st. 18). [*kebîr*]

keci: *Kedigiller familyasının evcilleşmiş yegâne türü olan meşhur hayvan; keci.*

1. Ki ta‘âmın kokusundan **kediler** cem‘ oluyor (s. 52, st. 23). [*kediler, -ler*]

kef ü dâmân: *Avuç ve etek.*

1. Ede bî-minnet-i mahlûk hemîşe leb-rîz
Zer-i cûdun **kef ü dāmānımı** yā Mevlānā (s. 39, st. 10). [*kef ü dāmān, -ım, -ı*]

keff-i kalem eyle-: *Yazmaktan vazgeçmek.*

1. Yalnız iki kıt'a ve zîri gazellerinin derciyle bundan ziyāde iksārdan **keff-i kalem eyliyoruz** (s. 15, st. 7). [*keff-i kalem eyle-, -yor, -uz*]

kef-i nedāmet: *Pişmanlıktan vazgeçme.*

1. **Kef-i nedāmet** ile sînesin döger sâ'at (s. 60, st. 20). [*kef-i nedāmet*]

keklik gibi: *Canlı canlı, hareketli.*

1. Arnavud jandarma şeh-bāzları o çetin yollara alışık olduklarından **keklik gibi** koşarlardı (s. 42, st. 13). [*keklik gibi*]

kelām: *Tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifade.*

1. "Veẓîr olanlar ādil ādil olanlar mütevāzî' olmalıdır" **kelāmını** her zamān yād ve tekrār ettikleri gibi (s. 12, st.25). [*kelāmını, -ı, (n), -ı*]
2. ... tekrār ettikleri gibi bu **kelāmını** ... beytindeki mü'eddā da tasdîk eder (s. 12, st.25). [*kelāmını, -ı, -(n), -ı*]

kelām: *Söz, konuşma.*

1. Benim ta'accübüm artmakla ber-ā-ber **kelāmı** 'Osmānlı edebiyatı cihetine döktüm (s. 8, st. 18). [*kelāmı, -ı*]

Kelām-ı kadīm: *Kur'ān-ı Kerim.*

1. Hatta bir kumāşın nısfını İstanbul'da te'sîs eylediğim Millet kütüphanesine götürüp ba'zı **Kelām-ı kadīm** masasına örtü yaptım (s. 46, st. 4). [*kelām-ı kadīm*]

kelb-i 'akūr: *Kuduz köpek. II Gözü dönmüş saldırgan kimse.*

1. **Kelb-i ‘akūr** bir iki günde katıl olur (s. 53, st. 29). [*kelb-i ‘akūr*]

kemā-kān: *Eskisi gibi, eskiden olduğu gibi, evvelki gibi.*

1. ... Hasan Rıf‘at Paşa’nın İşkodra’dan infisālî üzerine yine Manastır’a gelerek **kemā-kān** müşārün-ileyh Zekerıyyā Paşa’nın hizmet-i kitābetinde bulundum (s. 29, st. 7). [*kemā-kān*]
2. ‘Osman Paşa’nın mazhar-ı ihtirām u hürmeti olarak 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene müddet devām eden İşkodra vālîliğinde **kemā-kān** dīvān efendiliğinde bulunmuş ... (s. 29, st. 20). [*kemā-kān*]

kemāl: *Bir kimsenin mânevî meziyetler, ahlāk, ilim ve fazîlet bakımından tam bir olgunluğa erişmiş olması durumu.*

1. Vāsıl-ı sinn-i rüşd oldukta tahsîl-i ma‘ārif ü kemālât ederek şî‘irde mâhir ve **kemâlde** kâmil bir mîr-i dirāyet-semîr zuhūr etmiştir (s. 60, st. 4). [*kemâlde, -de*]
2. ... bir ‘ā’ilede yetişen bir **kemālî** adamın o ‘ā’ileye ne kadar faydası dokunduguna ve dokunacağına bu zâtın basîreti ve dirāyeti delîl-i kâfidir (s. 61, st. 2). [*kemālî, -li*]

kemāl: *Mükemmellik.*

1. Şārih-i Burde Na‘îmî merhûm
‘Āleme fazl u **kemālî** ma‘lûm (s. 66, st. 2). [*kemāl, -i*]

kemāl bul-: *Kemāle ermek; olgunlaşmak.*

1. Mihr-i dîdāra mukābil feyz ile **buldum kemāl** (s. 16, st. 5). [*kemāl bul-, -du, -m*]

kemāl-i ni‘met-i kāmurānî: *Mutluluk ihsanının mükemmelliği.*

1. Tiran Akçahisar Şayak Draç kazaları dāhilinde bulunan o ‘azîm ve vāsî‘ arāzînin kısm-ı a‘zā’mı el-hāletü hazîhi Ādem Aga’nın mevcūd olan ahfādî yedinde olduğundan **kemāl-i ni‘met-i kāmurānî** ile imrār-ı evkāt ederler (s. 60, st. 1). [*kemāl-i ni‘met-i kāmurānî*]

kemāl-i telāş: *Telāşın son noktası, tam bir telāş hālî.*

1. Yine fıkrasındandır ki bir gün cāmi‘de va‘z ederken bir köylü **kemāl-i telāş** ile cāmi‘e girer (s. 53, st. 12). [*kemāl-i telāş*]

kemāl-i ‘āfiyyet: *Mükemmel bir āfiyet.*

1. ... şerbetin mütebākisini **kemāl-i ‘āfiyyetle** henüz içmişler idi (s. 76, st. 19). [*kemāl-i ‘āfiyyet, -le*]

kemān: *Yay II Yay gibi iki büküm, eğri.*

1. Ecel bu kâmetimi kılmadan **kemān** yetiş (s. 32, st. 6). [*kemān*]

kemer: *Yapıların kapı, pencere gibi kısımlarını, su yolu, geçit, köprü açıklıklarını, oyuğu aşağı bakacak şekilde üstten kavisli olarak örten mimari unsur.*

1. Türklere dā‘ir en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal‘eye girerken **kemeri** gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu ‘İsā Bey çeşmesi vardır ki ... (s. 40, st. 23). [*kemeri, -i*]

kemterīn: *Āciz, çok küçük.*

1. Dergeh-i Sultān Mevlānā-yı Rūmī’de müdām **Kemterīn** cārüb-ı dīvānız ezelden tā ebed (s. 31, st. 14). [*kemterīn*]

kenār: *Kıyı, sâhil.*

1. Cenāb-ı Şemimī’nin Toptan-zāde Kaplan Paşa tarafından vukū‘ bulan şehādetinden sonra Akçahisar’a dört sâ‘at mesāfede vāki‘ Mat Nehri **kenārında** olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 10). [*kenārında, -ı, -(n), -da*]

kenār: *Yan. II Yazılı bir sayfanın boşta kalan kısımları.*

1. Kendi hattıyla yazdığı kitāb ve mecmū'aların zahr veya **kenārlarına** 'ale'l-ekser imzā'sını şu 'ibāre ile vaz' ediyor (s. 69, st. 1). [*kenārlarına, -lar, -i, -(n), -a*]

kenār-ı bahir: *Deniz kenarı.*

1. Ahālīsi şecā'atla meşhūr ve tevārīh-i 'Osmāniyede niçe niçe celādetleri mestūr olan muntehā-yı hudūda ve **kenār-ı bahirde** vāki' Ülgün kasabası ümerāsından ve 'asrımız şu'arāsındandır (s. 22, st. 6). [*kenār-ı bahir, -de*]

kendi: *"Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Yanya ve İşkodra halkı).*

1. Lākin buralarda kadīm bir Türk edebiyātı olduğunu ne **kendileri** söylediler ne de ben hissettim (s. 8, st. 12). [*kendileri, -ler, -i*]

kendi: *"Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (İşkodra halkı).*

1. Beyān eyledikleri şā'irlerin isimlerini yazdım ve terācim-i ahvāllerini ve eş'arlarını **kendilerinden** istedim (s. 9, st. 5). [*kendilerinden, -ler, -i, -(n), -den*]
2. ... lākin 'umūm memleket ahālīsi birlikte gitse mevki'-i mezkūr **kendilerini** ihāta edemeyeceğinden kāfile kāfile mahalle mahalle 'azīmet ederler (s. 14, st. 19). [*kendilerini, -ler, -i, -(n), -i*]

kendi: *"Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa).*

1. **Kendilerinin** tercüme-i hāline gelince bālāda kıt'a-ı tārīhiyyesini derceylediğimiz İşkodralı Murtażā Sāfī Efendi gibi bir mümtāz-ı fāzıldan tahsīl-i kemalāt eylemiş ... (s. 11, st. 23). [*kendilerinin, -ler, -i, -nin*]

kendi: *"Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Āsaf Mehmed Paşa).*

1. Āsaf Mehmed Paşa daha bir sene kadar müsā'ade-i kadere nā'il olarak yaşasaydı vālīlik nöbeti **kendisine** geliyordu (s. 20, st. 2). [*kendisine, -(s), -i, -(n), -e*]
2. O havālī şā'irleri makarr-ı hükūmete gelerek **kendisine** şī'irler takdīm ederler ve kendileri de etrāf ve enhā'sında bulunan şu'arāya şī'irler cā'izeler gönderirdi (s. 20, st. 5). [*kendisine, -(s), -i, -(n), -e*]

3. O havālī şā'irleri makarr-ı hükümete gelerek kendisine şī'irler takdīm ederler ve **kendileri** de etrāf ve enhā'sında bulunan şu'arāya şī'irler cā'izeler gönderirdi (s. 20, st. 5). [*kendileri, -ler, -i*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Āşık).

1. Arardım **kendime** cān vermege bir ka'be-i maksūd (s. 21, st. 22). [*kendime, -m, -e*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Bālī).

1. Hālā kasaba-i mezkūrede sākin ve **kendi** umūr ve husūsuyla meşgūldur (s. 22, st. 7). [*kendi*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Çāker Mehmed Bey).

1. Sāhib-tercümenin aslı Zileli olduğu hālde sā'ik-i kader **kendisini** İşkodra'ya sevk ve orada te'ehhül ve evlād u 'iyāl sāhibi olarak tavattun eylemiş ... (s. 27, st. 12). [*kendisini, -(s), -i, -(n), -i*]
2. ... **kendi** tercüme-i hālını ve zamān-ı civānīde başından geçen serencāmı dil-süz bir sürette tahrīr eylemiştir (s. 28, st. 5). [*kendi*]
3. Biz de mebdā'ī-i tercüme-i hāllerini **kendi** lisānından olarak kārīlerimize dinletmeyi münāsib gördük (s. 28, st. 6). [*kendi*]
4. ... paşa-yı müşārün-ileyh **kendisine** mükemmel bir çiftlik ve bahçe ve büyük bir hāne ihsān eylemiştir (s. 29, st. 21). [*kendisine, -(s), -i, -(n), -e*]
5. Sā'ir şu'arānın zemīn-i teng addedip pek az şī'ir söyledikleri harflerde elliden yüz elliye kadar gazeller tanzīm eylemiştir ki gālibā **kendileri** de ta'accüb ederek bir gazelinde ... (s. 30, st. 22). [*kendileri, -ler, -i*]
6. Ve **kendisinin** tarīkat-ı 'āliyye-i Mevleviyye muhibbānından olduğu ... (s. 31, st. 9). [*kendisinin, -(s), -i, -nin*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Şişman kişi).

1. ... ba'zıları benimle koştukça yüreginden kopan helecānlar **kendisini** ne hāle getirdigini mosmor olan çehresinden anlar isem de aldırmayarak ... (s. 42, st. 18). [*kendisini, -(s), -i, -(n), -i*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Ali Emiri).

1. Lākin benim de ne hāle geldiğimi **kendim** de bilirdim ama gūyā babayigitlik göstererek aldırmazdım (s. 42, st. 21). [kendim, -m]
2. Ya **kendim** bizzāt gider yāhud onları yanıma celbederdim (s. 72, st. 6). [kendim, -m]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Bazı zātlar).

1. O rutūbetli ve sengīn yerde biraz toprak toplattırıp teberrūken **kendini** defnettirmiş (s. 42, st. 28). [kendini, -(n), -i]
2. Benim bir memleket fuzalā ve meşāyihini **kendilerinden** ziyāde bildigimden dolayı hayrette kalırlardı (s.72, st. 7). [kendilerinden, -ler, -i, -(n), -den]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Tiran çarşısı tüccarları ve satış yapan talebeler).

1. Sattıkları eşyā'nın sermāyesini tesviye ederek **kendilerine** bir haylī temettu' kalır (s. 46, st. 2). [kendilerine, -ler, -i, -(n), -e]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Şeyh Hālīmī Efendi).

1. Bi-hakkın tahsīl-i fazā'il ve kemālāt etmiş ve pederleri hīn-i vefātında **kendilerine** hilāfet vermeyip Debre'ye 'azīmet ederek ... (s. 48, st. 9). [kendilerine, -ler, -i, -(n), -e]
2. Ābā ve ecdādından kalan kadīm zāviyeyi digerine terk ederek medfūn oldukları hānkāhı **kendileri** müceddeden inşā etmişler (s. 48, st. 14). [kendileri, -ler, -i]
3. Vefātı takarrüb eylediği esnāda **kendisine** bir cezbe gelerek 'Arabıyyū'l-'ibāre olmak üzere tamām otuz iki beyit münācāt-ı bedī' inşād eylemiş ... (s. 48, st. 17). [kendisine, -(s), -i, -(n), -e]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (İşkodralı Hamdī).

1. Kurā ahālīsi **kendisine** müteveccih imişler (s. 53, st. 5). [kendisine, -(s), -i, -(n), -e]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (İşkodralı Hātemī).

1. **Kendisinin** bir hayli dervīṣāne eş‘ār ve güftārı vardır (s. 55, st. 15). [*kendisinin, -(s), -i, -nin*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Tıranlı Hādım).

1. Zāt-ı ‘ālilerinde Seyyidü’l-kavmi hādımuhum sıfat-ı mādihasını ihrāza liyākat hāsıl olduğu cihetle mürşid-i bī-nazīrleri cānībinden **kendisine** Hādım mahlası ihdā’ ve ilbās-ı libās-ı meşihatla kām-yāb edildi (s. 56, st. 7). [*kendisine, -(s), -i, -(n), -e*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Kadı efendi).

1. **Kendisini** tekdīr ettim (s. 57, st. 11). [*kendisini, -(s), -i, -(n), -i*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Şeyh Halīmī Efendi dergāhındaki şeyh).

1. ... şeyh efendiye de benden sonra kadının eger **kendisine** zerre kadar bir tecāvüzü görülürse bana telgrafla bildirmesi için yemin ettirdim (s. 57, st. 15). [*kendisine, -(s), -i, -(n), -e*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Akçahisarlı Hulūsī Bey, Toptan-zāde).

1. İsmi Şa‘bān **kendisi** şî‘ir ve inşāya vākıf bir mīr-i vālā-şān idi (s. 58, st. 19). [*kendisi, -(s), -i*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (Toptan ailesi).

1. Bu ‘ā’ile **kendilerini** Akçahisarlı meşhūr İskender Bey sülālesine mensüb ‘addederler (s. 59, st. 6). [*kendilerini, -ler, -i, -(n), -i*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zātı" anlamında dönüşlülük zamiri (İsmā‘īl Zihnī Efendi).

1. **Kendisiyle** aralıkta mücāleset ve sohbetimiz vāki‘ olurdu (s. 64, st. 20). [*kendisiyle, -(s), -i, -(y), -le*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zâtı" anlamında dönüşlülük zamiri (Mâdih/Metheden kimse).

1. Fakat mâdih **kendi** vicdânında hisseylediği muhabbeti meydâna koymuş olur (s. 67, st. 15). [*kendi*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zâtı" anlamında dönüşlülük zamiri (İşkodralı Râcî).

1. Manzûrumuz olan kitâbların ba'zıları da **kendi** hattıyladır (s. 68, st. 25). [*kendi*]
2. **Kendi** hattıyla yazdığı kitâb ve mecmû'aların zahr veya kenârlarına 'ale'l-ekser imzâ'sını şu 'ibâre ile vaz' ediyor (s. 69, st. 1). [*kendi*]
3. **Kendi** destiyle tahrîr eylediği mecmû'alarda dahi ba'zı şu'arâ âsârına li-nâmıkîhi yâhud li-muharririhi ve ... (s. 69, st. 8). [*kendi*]

kendi: "Kişinin öz varlığı, zâtı" anlamında dönüşlülük zamiri (Tiranlı Rızâ Bey).

1. Sonra **kendilerinden** bu zâtlar hakkında ârzü ettiğim ma'lûmatı su'âl ederek tevsî' ettim ... (s. 71, st. 25). [*kendilerinden, -ler, -i, -(n), -den*]
2. Tahrîren **kendisinden** o havâlîde yetişdikleri ve işittikleri şu'arânın bir iki satırlık muhtasar tercüme-i hâlleriyle ... (s. 71, st. 20). [*kendisinden, -(s), -i, -(n), -den*]
3. Sinn-i pirîde sameme mübtelâ olduğundan **kendisiyle** tahrîren konuşurdum (s. 71, st. 18). [*kendisiyle, -(s), -i, -(y), -le*]
4. İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri eserimizi tahrîr eyledigimiz esnâda **kendi** ârzü ve mürâca'at ve rızası üzerine 550 guruş ma'âşla tekâ'üdü icrâ olunarak ... (s. 72, st. 22). [*kendi*]
5. Natûk ve mütekellim ve zarîf ve kuvve-i hâfızası vâsî' ve birçok âsâr-ı kıymetdâr-ı eslâf hâfızasında menkûş bir pîr-i ma'ârif-semîr olmakla ber-â-ber âbâ ve ecdâdı o havâlînin zâdegân ve umerâ'-i sâhib-ihtirâmından olmagla gerek **kendileri** ve gerek efrâd-ı hânedânı hürmet-i 'azîmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 26). [*kendileri, -ler, -i*]
6. ... isimlerini ve o zâtlarda edebiyâta dâ'ir ne gibi kitâblar olduğunu **kendisinden** tahkîk ederek defterime kaydeyledim (s. 72, st. 1). [*kendisinden, -(s), -i, -(n), -den*]
7. Asâleti ve hüsn-i terbiyyesi hasebiyle ba'zı vülât-ı 'izâm **kendisine** hürmet ederek mühürdârlıklarında istihdâm ve yazısının dahi güzelliği sebebiyle mazhar-ı ikrâm olmuştur (s. 72, st. 19). [*kendisine, -(s), -i, -(n), -e*]

kendi(si)ni unut-: Kendinden geçmek, bir durumun etkisine kendini kaptırmak.

1. Ricā'cılarını kırmayıp nakl-i hikāyeye devām ettikçe harāretlenir **kendisini unuttur** (s. 76, st. 8). [*kendi(si)ni unut-, -(u), -r*]

kenz-i nihān: *Gizli hazine.*

1. Sırr-ı ahkām-ı tarīkatta budur **kenz-i nihān** (s. 49, st. 10). [*kenz-inihān*]

kerb-i helāk: *Yok olmanın/ölmenin tasası; perişan olmanın üzüntüsü.*

1. Bilirsin indi ki **kerb-i helāka** dūçārım (s. 32, st. 3). [*kerb-i helāk, -a*]

kerīm: *Kerem sahibi, cömert.*

1. Müşārün-ileyh Ca'fer Sādık Paşa asīl, kerīm, vefī, hayr u hasenāta mā'ıl ve hüsn-i ahlāka mālīk bir zāt idi (s. 26, st. 18). [*kerīm*]

kerīme-i 'iffet-vesīme: *İffetli, güzel yüzlü kıızı.*

1. ... merhūm Rızā Bey muhadderāt-ı selātin-i mu'azzama içinde fāzıla ve şā'ire-i meşhūre Ādile Sultān hazretlerine dāmād olarak **kerīme-i 'iffet-vesīmeleri** Hayriyye Hanım Sultānı tezevvücle kām-yāb olmuşlar idi (s. 37, st. 17). [*kerīme-i 'iffet-vesīme, -ler, -i*]
2. Elbasan şehri bey-zādelerinden bir zāta tezvīc eylediği bir **kerīme-i 'iffet-vesīmesinden** el-ān Elbasan'da ahfādı mevcūddur (s. 60, st. 23). [*kerīme-i 'iffet-vesīme, -(s), -i, -(n), -den*]

kerīmü'l-hulk ol-: *Yaratılış itibariyle şerefli olmak.*

1. Habāset gerdine ālūd olan olmaz **kerīmü'l-hulk** (s. 54, st. 12). [*kerīmü'l-hulk ol-, -maz*]

kerīmü'ş-şiyem: *Cömert tabiatlı.*

1. O **kerīmü'ş-şiyemin** zātı nevādirinden idi Sāhib-i hilm ü zekā menba'ı eltāf u sehā (s. 25, st. 14). [*kerīmü'ş-şiyemin, -in*]

kesb-i cāh: *Yüksek mevkiyi çalışarak kazanma.*

1. Çıkar mı süfle **kesb-i cāh** ile cāh-ı sefâletten
Giderse Hacca har-mühre gelip dürr-i semîn olmaz (s. 54, st. 10). [*kesb-i cāh*]

kesb-i iştiḥār eyle-: *Şöhret kazanmak.*

1. Şeyh-i müşārün-ileyh ‘ulūm-ı ‘Arabîyyede me’zūn ve fıkhıta nādirü’l-butūn ve cifr remel vefk gibi ma‘ārif-i ‘Arabîyyede zū-fünūn olduktan başka üç lisānda dahi bir şā‘ir-i kāmîl olduğundan böyle her fende sāhib-kudret olması meşīhatına bir revnak-ı diger vermiş ve **kesb-i iştiḥār eylemiş** idi (s. 48, st. 16). [*kesb-i iştiḥār eyle-, -miş*]

kesb-i mahāret ü kemāl eyle-: *Beceriklilik/ustalık ve mükemmellik/olgunluk kazanmak.*

1. ... ol civānın ‘aşkıyla ta‘līm ve ta‘allūm-ı sīnā‘ī-i āteş-bāzī ve tahsīl-i fūnūn-ı top-endāzī ederek fūnūn-ı mezkūrede **kesb-i mahāret ü kemāl eyledim** (s. 28, st. 18). [*kesb-i mahāret ü kemāl eyle-, -di, -m*]

kesb-i rıf‘at u şān eyle-: *Yüksek kazanç ve şöhret/ītibar elde etmek.*

1. Ba‘dehu hālefleri Hālīl ve onun hālefi Dilāver Paşaların dahi kitābetleri hizmetiyle mübāhī olarak ol havālīce **kesb-i rıf‘at u şān eyledim** (s. 29, st. 9). [*kesb-i rıf‘at u şān eyle-, -di, -m*]

kesb-i safā eyle-: *Mutluluk kazanmak, neşelenmek.*

1. Cān u dil **kesb-i safā eyler** o yerde hāsılı (s. 70, st. 12). [*kesb-i safā eyle-, -r*]

kesīr: *Çok, bol.*

1. Eşcārı **kesīr** ve ferah-fezā bir mevki‘-i dil-güşāda gunūdedir (s. 55, st. 13). [*kesīr*]
2. Āsār-ı kalemiyyesi **kesīr** ve tārīhleri de latīftir (s. 72, st. 27). [*kesīr*]

kesret: *Cenābıhakk’ın tecellīsıyla zuhūra gelmiş olan çokluk, mahlūkātın çokluğu, kalabalık.*

1. **Kesreti** terk eyle mahzā ehl-i ‘irfānlık budur (s. 13, st. 12). [kesreti, -i]
2. **Kesreti** terk eyle mahzā ehl-i ‘irfānlık budur (s. 44, st. 2). [kesreti, -i]

keş-â-keş: Çekişme, uğraşma, mücâdele.

1. Gündüz işim o bed-hū cānān ile **keş-â-keş** (s. 62, st. 18). [keş-â-keş]

keşf ol-: Tanınmayan veya bilinmeyen bir şeyi anlamak, öğrenmek; ilham yoluyla bilgi elde etmek.

1. ... iki sene mikdārı zebān-ı şeker-efşān-ı Fārisīnin tekemmülünü mu‘tād eyledigimden lisān-ı mezkūr dahi bana **keşf oldu** bī-ta‘līm-i üstād hārikası zuhūra geldi (s. 28, st. 29). [keşf ol-, -du]

keşfeyle-: Açmak, meydana çıkarmak.

1. Rāz-ı ‘aşkın perdesin **keşfeylemez** nādāna ney (s. 38, st. 9). [keşfeyle-, -mez]

ketebe: Yazma eserlerin genellikle sonunda bulunan, eser, müellif, müstensih hakkında bilgilerin bulunduğu kısım [İstinsah kaydı da denir].

1. Zikr olunan Fütühü’l-Gayb kitābını 1242/1826-27 senesinde ikmāl eylediği zīrindeki **ketebelerinden** anlaşılmiştir (s. 50, st. 4). [ketebelerinden, -ler, -i, -(n), -den]

ketebe: Kātipler.

1. İşkodra muhāsebe **ketebesinden** İbrāhīm Şu‘ūrī Efendi’nin sulbünden 1250/1834-35 hudūdundaİşkodra’da dünyāya gelmiştir (s. 64, st. 5). [ketebesinden, -(s), -i, -(n), -den]

kethüdā: Zengin kimselerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören kimse, kāhya;Osmanlılar’da sadrazamın yardımcısı.

1. ... Rümeli vāliligine ta'yīn olunan Ahmed Zekeriyā Paşa kadr-dān bir müşīr-i fā'ikü'l-akrān olduğundan bu hakīri **kethüdā** kātibi ta'yīn ederek fakr u felāketten tahlīse himmet eyledi (s. 29, st. 4). [*kethüdā*]

key: *Çok, pek.*

1. Bākī 'acüz-ı dehre zebūn olma **key** sakın (s. 21, st. 9). [*key*]

keyfiyyet: *Hāl, durum, vaziyet.*

1. İçince hāhişin artar nedir bu **keyfiyyet** (s. 37, st. 26). [*keyfiyyet*]

kezālik: *"Aynı biçimde" anlamında zarf.*

1. ... Tekye sokagında Şeyh Mehmed Efendi'yi ve **kezālik** Sūk-i Sultanī'de Tekye sokagında Kayyūm Baba Sultān'ı Cāmi'-i kebīr mahallesinde Baba Atı'yı (Atuy'u ?) ... (s. 14, st. 11). [*kezālik*]
2. İşkodra vālī-i esbakı Koca Mustafā Paşa'nın hafīdi **kezālik** İşkodra vālī-i sābıkı Mustafā Paşa'nın mahdūmu ve şeyhü'l-vüzerā āti't-tercūme Şerīfī Mustafā Paşa merhūmun pederi Āsaf Paşa'dır (s. 19, st. 13). [*kezālik*]
3. ... hatt-ı destiyle tahrīr eylediği bir münşe'āti ve şu'arā-yı 'Arab'ın eş'ārını ve nevādir-i ahvālını muhtevī **kezālik** hatt-ı destiyle muharrer ve mufassal 'Arabī ve iktitāfī diger bir mecmū'aları manzūrumuz olmuştur (s. 31, st. 18). [*kezālik*]
4. ... sâ'at ihsānıyla dahi taltif buyurulmuştur ki tafsīlāti **kezālik** o zamāna 'ā'id Takvīm-i Vekāyi' gazetesini nüshalarında muharrerdir (s. 36, st. 1). [*kezālik*]
5. 'Amcaları **kezālik** mīr-i mīrān-ı kirāmdan Kaplan Paşa'dır (s. 58, st. 21). [*kezālik*]
6. Ve **kezālik** evvel harflerinden Tercümān-ı Hakikat ismi hāsıl olmak üzere şu ebyāti inşād eylemiştir (s. 66, st. 25). [*kezālik*]

ke-zülfikārı 'Alī: *Hz. Ali'nin Zülfikarı gibi. Hacı Edhem Şehīdī Bey'in oğlu Tiranlı Rızā Bey'in doğumu üzerine yazdığı tarihlerden bir diğeri'nin adı.*

1. Tārīhlerinin biri Necm-i Dirahşān 1248/1831-33 ve birisi de **Ke-Zülfikārı 'Alī'dir** (s. 72, st. 16). [*ke-zülfikārı 'alī, -dir*]

kıl-: *Etmek, eylemek II Kabul etmek.*

1. Misāl-i tīr eyā kadd-i müstakīmim gel
Ecel bu kâmetimi **kılmadan** kemân yetiş (s. 32, st. 6). [*kılmadan, -ma, -dan*]
2. Yeter oldum bu elemgehde mihen mümtehenem
Kıl sürūra bedel ahzânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 14). [*kıl*]

kıl u kal-i ‘âlem: (Fâni, geçici) Dünyanın dedikodusu, boş sözü.

1. **Kıl u kal-i ‘âlemi** terk eyle insânlık budur (s. 13, st. 23). [*kıl u kal-i ‘âlem, -i*]

kırama-: Hatırından çıkamamak, reddedememek.

1. Her ne vakit kaymakâm kadı gibi me’mûrlar zâviyeye gelirlerse ceddimin kitâblarını ziyâret ederek “Aman şu kitâbı çok begendim yâdigâr olarak bana ver” derler ben de bi’z-zarûre **kıramam** (s. 56, st. 24). [*kıramam, -m*]

kırk: "Kırk" sayı sıfatı.

1. Zîrâ sinnim **kırk** raddesinde olmakla ber-â-ber sıhhat-i vücûda mâlik olduğumdan gençlik sevdâ-yı magrûrânesinden henüz sarf-ı nazar edememiştim (s. 42, st. 19). [*kırk*]
2. **Kırk** seneden ziyâde Tiran’da binâ ve te’sîs eyledikleri hânkâh-ı Kâdirî’de teşne-dilân-ı tarîkâta irvâ’-yı âb-ı füyûzât etmekte olduğu hâlde ... (s. 56, st. 8). [*kırk*]

kırk bir: "Kırk bir" sayı sıfatı.

1. Sâhib-tercüme İsmâ‘îl Zihnî Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzre Harput’ta bundan **kırk bir** sene evvel görüşdüğümüz esnâda henüz tertîb-i dîvâna mübâşeret etmemiş ise de dîvân olacak mikdâr eş‘ârı mevcûd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 1). [*kırk bir*]

kırk yıllık: Uzun zamandan beri, senelerdir.

1. Talebe efendiler de öyle bir vakâr ile sadr-ı dükkâna otururlar ki görenler bunların her birini **kırk yıllık** birer ‘ankâ bezirgân zanneder (s. 45, st. 28). [*kırk yıllık*]

kırma-: Geri çevirmemek, hatrını saymak.

1. Ricā'cıları **kırmayıp** nakl-i hikāyeye devām ettikçe harāretlenir kendisini unuttur (s. 76, st. 7). [*kırmayıp, -(y), -ıp*]

kıs(ı)m: Bölüm.

1. Akçahisar'ın önünde düz ve vāsi' ovanın içinde Tiran Şayak Draç kazālarıyla Selimiyye kazāsı arāzīsinin bir büyük **kısmı** bulunduğundan bu 'azāmetli cebelden bakılınca ... (s. 41, st. 27). [*kısmı, -ı*]
2. ... bu 'azāmetli cebelden bakılınca medd-i nazar bu vāsi' ve eşcār ile memlū sahrā'ların birçok **kısmını** dağın eteginde saklanmak süretiyle tayy ederek ... (s. 41, st. 28). [*kısmını, -ı, -(n), -ı*]
3. Yolun en sarp en çıkılması müşkül olan **kısmı** bundan sonra geliyordu (s. 42, st. 11). [*kısmı, -ı*]

kısmet: Allah tarafından takdir edilmiş olan şey, nasip.

1. Matbahımdan dilerim **kısmetimi** bī-minnet
El elinden dilemem nānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 3). [*kısmetimi, -im, -i*]

kısm-ı a'zā'm: Büyük bölüm.

1. Tiran Akçahisar Şayak Draç kazāları dāhilinde bulunan o 'azīm ve vāsi' arāzīnin **kısm-ı a'zā'mı** el-hāletü hazihi Ādem Aga'nın mevcūd olan ahfādı yedinde olduğundan ... (s. 59, st. 29). [*kısm-ı a'zā'm, -ı*]

kıssa-i derd-i dil: Gönlün ızdırıp veren ibretli hikayesi.

1. **Kıssa-i derd-i dili** kimlere takrīr edelim (s. 32, st. 12). [*kıssa-i derd-idil, -i*]

kış: 22 Aralık'ta başlayıp 21 Mart'ta sona eren, sonbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi.

1. Harput'ta zāten odun pek pahalı olduğu hālde o sene **kış** pek şiddetli olması ve mahrūkātın āteş pahāsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [*kış*]

kıt'a: *Tane; parça.*

1. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā³-yı vāki'i kabūl ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sûrette giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka bir **kıt'a** mücevher ve murassa^c sā'at ihsānıyla dahi taltīf buyurulmuştur ... (s. 35, st. 20). [*kıt'a*]

kıt'a: *Divan şiirinde en az iki beyitten meydana gelen nazım şekli.*

1. Yalnız iki **kıt'a** ve zīri gazellerinin derciyle bundan ziyade iksārdan keff-i kalem eyliyoruz (s. 15, st. 7). [*kıt'a*]
2. Şu iki **kıt'a** sultān-ı şu'arā-yı Rūm Bākī merhūmun bir gazelinin tahmīsindendir ... (s. 20, st. 18). [*kıt'a*]
3. ... bir gazelinin tahmīsindendir üstādiyyetine numūne olarak iki **kıt'ası** tahrīr olundu (s. 20, st. 19). [*kıt'ası, -(s), -i*]
4. Şu **kıt'ayı** Rūmī Paşa merhūm Ergānī Ma'deni mutasarrıflığında tertīb-i dīvān-ı eş'ār eylediği esnāda sāhib-tercūme dīvānı tebrīk sûretiyle inşād eylemişti (s. 65, st. 6). [*kıt'ayı, -(y), -i*]
5. Sāhib-tercūme İsmā'īl Zihnī Efendi Ma'cūretü'l-'azīz defterdārlığından infisālden sonra Der-sa'adet'te bulunduğu esnāda Midhat Efendi'yle Mu'allim Nācī Efendi hakkında şu **kıt'ayı** nakşetmişti (s. 66, st. 18). [*kıt'ayı, -(y), -i*]
6. Şu **kıt'a** ile manzūmeyi rabten gönderdiği mektūb şudur (s. 67, st. 13). [*kıt'a*]
7. Bināen-aleyh bu efkāra tebe'an *Tercūmān-ı Hakikat* nāmına olarak 'ācizāne yaptığım bir manzūme ile **kıt'ayı** 'arz ediyorum (s. 67, st. 17). [*kıt'ayı, -(y), -i*]

kıt'a-ı Fārisiyye: *Farsça şiir.*

1. 'Alī Efendi fetāvāsını taleb sûretiyle Paşa'ya irsāl eylediği şu **kıt'a-ı Fārisiyye** bu cümledendir (s. 20, st. 7). [*kıt'a-ı fārisiyye*]

kıt'a-ı tārīh: *Bir olayın meydana geldiği tarihi belirten kıt'a.*

1. Cebel-i Lübnān ahālīsinden sāhib-i dīvān-ı eş'ār-ı 'Arabiyye Hālīl Efendi el-Horī tebrīk rütbesi hakkında şu **kıt'a-ı tārīhi** inşād etti (s. 64, st. 16). [*kıt'a-ı tārīh, -i*]

kıt'a-ı tārīhiyye: *Bir olayın meydana geldiği tarihi belirten kıt'a.*

1. Kendilerinin tercüme-i hâline gelince bālâda **kıt'a-ı tārīhiyyesini** derceylediğimiz İškodralı Murtazâ Sâfî Efendi gibi bir mümtâz-ı fâzıldan tahsîl-i kemalât eylemiş ... (s. 11, st. 23). [*kıt'a-ı tārīhiyye, -(s), -i, -(n), -i*]

kıt'aât: Okumak işi, okuma.

1. **Kıt'aâtında** letâfet pek çok Gazeliyyâtına aslâ söz yok (s. 65, st. 21). [*kıt'aâtında, -i, -(n), -da*]

kıyâfet: Giysi; bir şeyin dış görünüşü; şekil, suret.

1. Bir müddet dervîşâne bir **kıyâfetle** diyâr-ı gurbeti ihtiyâr ve ba'zı memleketleri geşt ü güzâr eyledi (s. 40, st. 3). [*kıyâfetle, -le*]

kıyâm et-: Ayağa kalkmak.

1. Hamdî Efendi merkebin şimdi bulunacağına dâ'ir köylüye tesellî verdikten sonra cemâ'ata hitâb ederek içlerinde 'aşka mübtelâ olmayan ve belâ-yı 'aşk ne olduğunu bilmeyen var ise **kıyâm etmesini** ricâ' eyler (s. 53, st. 15). [*kıyâm et-, -me, -(s), -i, -(n), -i*]
2. Sâde-dil bir kimse "Benim başımdan 'aşk geçmedi ve sevdâ-yı 'aşkın ne olduğunu bilmem" diyerek **kıyâm edince** hoca efendi merkûm köylüye hitâben "Al merkebin götür" demiş (s. 53, st. 16). [*kıyâm et-, -ince*]

kıyâmet: Semâvî dinlerdeki ortak inanişâ göre takdir edilen zamanı gelince bu âlemin ve bu âlemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölümlerin dirilmesi, âhiret hayatının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman.

1. Tâ **kıyâmet** hânedân-ı devletin ma'mûr ola (s. 44, st. 22). [*kıyâmet*]

kıymet: Bir şeyin taşıdığı maddî varlığa göre tespit edilen karşılık, hakkında biçilen değer.

1. Teşekkür ederim fakat bir **kıymet** takdîr ediniz de öyle alayım derdim (s. 9, st. 13). [*kıymet*]
2. Kimisi sattığı mâlin **kıymeti** olan altın ve gümüş paraları birbirinden tefrîk ediyor (s. 45, st. 31). [*kıymeti, -i*]

kıymetdār: *Kıymetli, değerli.*

1. **Kıymetdār** āsārı o havālī mu‘āsırı bulunan birçok şu‘arânın nazîreleriyle birlikte olarak İşkodra ile (s. 12, st. 29). [*kıymetdār*]
2. Lâkin yazık ki bu **kıymetdār** efendinin ismini zabt etmemişim (s. 53, st. 22). [*kıymetdār*]

kibār: *Herkese terbiye dâhilinde ve nezâketle muâmele eden, ince, nâzik ve zarîf (kimse).*

1. Hafidi bulunan şeyh fâzıl ve **kibār** bir adam idi (s. 56, st. 31). [*kibār*]

kibār-ı şu‘arâ: *Şairlerin büyükleri, seçkinleri.*

1. Ba‘zı nazîreleri İstanbul **kibār-ı şu‘arāsına** olmasına nazaran yalnız memleketi veya vilâyeti şu‘arâsıyla iktifâ etmeyip ... (s. 69, st. 10). [*kibār-ı şu‘arâ, -(s), -i, -(n), -a*]

kifâyet eyle- *Yetmek, bir işi yapacak iktidarda olmak.*

1. ... bi'l-hâssa Rusya muhârebesi sırasında ibrâz-ı dirâyet ve **kifâyet** ve siyâset **eylemiş** ve 1300/1882-83 senesinde infikâkı vukûc bulmuştur (s. 36, st. 16). [*kifâyet eyle-*]

kilometre: *Uzunluk ölçü birimi (km).*

1. İşkodra vilâyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 **kilometre** cenüb-ı şarkisinde vâki‘ ve hem-nâmı olan kazânın merkezi bulunan Kavaye kasabasındandır (s. 23, st. 15). [*kilometre*]
2. ... Venedik körfezi sâhilinden 30 **kilometrelik** mesâfededir (s. 40, st. 21). [*kilometrelik, -lik*]
3. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i ‘azîmin bahrden altı yüz **kilometre** irtifâ‘ındaki bir mahallinde olup ondan daha birkaç sâ‘at yukarıya çıkılırsa ... (s. 41, st. 24). [*kilometre*]

kim: *"Ki" bağlacı.*

1. Düşmüşüm bir ‘âleme **kim** anda yok subh u mesâ (s. 15, st. 17). [*kim*]
2. Benden ol vahşî civân öyle kaçar **kim** güyâ

- Bana meyl etmemege yāra kaseṁ vermişler (s. 27, st. 1). [kim]
3. Olaydı vā'iz o sırrın eger **kim** āgāhı
Özün kılardı fedā ez berāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 5). [kim]
 4. Şu denli sâ'im-i dehr idi mäsivādan **kim**
Likā'-yı Hak idi ancak gedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 15). [kim]
 5. Ne Şems şems-i hakikat-kerem **kim** olmuştur
Misāl-i necm-i hidāyet-nümā-yı Mevlānā (s. 34, st. 5). [kim]
 6. Cenāb-ı şeyhinin emriyle geldi Tebriz'den
Kim ola Konya'da tā reh-nümā-yı Mevlānā (s. 34, st. 8). [kim]
 7. Garaz vasıfısa bu tafsilden eger Çāker
Kanı o vasf **kim** olsun sezā-yı Mevlānā (s. 34, st. 22). [kim]
 8. Āh **kim** bir mürşid artık beldemizde kalmadı (s. 49, st. 1). [kim]
 9. Neyleyim bilmem meded **kim** hāl müşkildir bana (s. 70, st. 15). [kim]
 10. 'Āşıkım bir mehlıkāya **kim** be-gāyet nāzenīn
Çārdeh yaşındadır ol mäh-peyker hür-i 'īn (s. 70, st. 19). [kim]
 11. Nā-merde etme muhtāc **kim** fakrım ile bāyım (s. 74, st. 3). [kim]

kim bilir: *Olması mümkün olan, umulan şeyler için kullanılır.*

1. Eger dīvān-ı eş'ārını ve sâ'ir kitāblarını görmege bahl-i zamān māni' olmasaydı **kim bilir** o muhīt hakkında daha ne kadar hakāyık meydāna çıkacaktı (s. 57, st. 21). [kim bilir]

kimesne: *"Hiçbir şahıs, hiçbir insan" anlamlarında belgisiz zamir.*

1. Hayf ki Rüm diyārında Hakkī'dan gayrı
Kimesne bilmedi kadr ü behā-yı Mevlānā (s. 31, st. 8). [kimesne]
2. Hayf ki Rüm diyārında Hakkī'dan gayrı
Kimesne bilmedi kadr ü behā-yı Mevlānā (s. 33, st. 14). [kimesne]

kimi: *"Bazısı, bazı kişiler" anlamında belgisiz zamir.*

1. Paşa yed-i yemīn-i satvetini seyf-i şecā'ata ve dest-i yesār-i hasāfetini berāt-ı 'adālete merkez ederek eşkiyānın **kimisini** te'dīb kimisini istīmān ile istihsāl-i rızā-yı pādīşāhiye bir sūrette muvaffak olmuştur ki ... (s. 12, st. 10). [kimesini, -(s), -i, -(n), -i]
2. Paşa yed-i yemīn-i satvetini seyf-i şecā'ata ve dest-i yesār-i hasāfetini berāt-ı 'adālete merkez ederek eşkiyānın kimisini te'dīb **kimisini** istīmān ile istihsāl-i rızā-yı pādīşāhiye bir sūrette muvaffak olmuştur ki ... (s. 12, st. 10). [kimesini, -(s), -i, -(n), -i]

3. Bu cihānda **kimine** mihnet ü gam vermişler (s. 26, st. 22). [*kimine, -(n), -e*]
4. **Kimine** zevk ü safā hayl u haşem vermişler (s. 26, st. 23). [*kimine, -(n), -e*]
5. **Kimisi** magarayı Ashāb-ı Kehf mağarasına kimisi zāviyeyi hazret-i ‘İsā’nın kahve ocağı odasına kimisi bu mürtefi‘ cebeli Demavend daglarına benzetiyorlardı (s. 43, st. 1). [*kimisi, -(s), -i*]
6. ... **kimisi** zāviyeyi hazret-i ‘İsā’nın kahve ocağı odasına **kimisi** bu mürtefi‘ cebeli Demavend daglarına benzetiyorlardı (s. 43, st. 2). [*kimisi, -(s), -i*]
7. ... **kimisi** bu mürtefi‘ cebeli Demavend daglarına benzetiyorlardı (s. 43, st. 2). [*kimisi, -(s), -i*]
8. **Kimisi** buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak bir def’a gelen her vakit gelmek ister latīfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 3). [*kimisi, -(s), -i*]
9. ... **kimisi** de bunun aksi olarak bir def’a gelen her vakit gelmek ister latīfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 3). [*kimisi, -(s), -i*]
10. **Kimisi** kazzāzlık kimisi bezzāzlık kimisi tācirlik kimisi tuhafcılık kimisi bakkāllık ve kimisi sā’ir ticāret ve san‘atları ifā etmek için el-hāsıl Tiran’da ne kadar san‘at erbābi varsa zāten Cum‘a olmak münāsebetiyle çarşı pazar ta‘tīl olduğundan herkes mallarından lüzūmu mikdārını getirip bā-defter bu talebe efendilere teslīm ederler (s. 45, st. 20). [*kimisi, -(s), -i*]
11. ... **kimisi** bezzāzlık kimisi tācirlik kimisi tuhafcılık kimisi bakkāllık ... (s. 45, st. 20). [*kimisi, -(s), -i*]
12. ... **kimisi** tācirlik kimisi tuhafcılık kimisi bakkāllık ... (s. 45, st. 20). [*kimisi, -(s), -i*]
13. ... **kimisi** tuhafcılık kimisi bakkāllık ... (s. 45, st. 20). [*kimisi, -(s), -i*]
14. ... **kimisi** bakkāllık ve kimisi sā’ir ticāret ve san‘atları ifā etmek için ... (s. 45, st. 20). [*kimisi, -(s), -i*]
15. ve **kimisi** sā’ir ticāret ve san‘atları ifā etmek için ... (s. 45, st. 21). [*kimisi, -(s), -i*]
16. Ne göreyim **kimisinin** elinde arşın kumaş ölçüyor (s. 45, st. 31). [*kimisinin, -(s), -i, -nin*]
17. **Kimisi** sattığı mālın kıymeti olan altın ve gümüş paraları birbirinden tefrīk ediyor (s. 45, st. 31). [*kimisi, -(s), -i*]
18. **Kimisi** verdiği eşyā’nın parasını alıyor (s. 45, st. 32). [*kimisi, -(s), -i*]
19. **Kimisi** elinde kalem hesāp görüyor (s. 45, st. 31). [*kimisinin, -(s), -i, -nin*]
20. **Kimisinin** elinde terāzi malzeme tartıp müşterīye veriyor (s. 46, st. 1). [*kimisinin, -(s), -i, -nin*]
21. Kurusun elleri efrād-ı tam‘-ı mu‘tādın
Kimisi Bū Leheb oldu kimi hammāl-i hatab (s. 68, st. 16). [*kimisi, -(s), -i*]
22. Kurusun elleri efrād-ı tam‘-ı mu‘tādın
Kimisi Bū Leheb oldu **kimi** hammāl-i hatab (s. 68, st. 16). [*kimi*]

kimse: “Kişi, birey, şahıs” anlamlarında belgesiz zamir.

1. Āh āh ihtimāl ki ba‘zı **kimseler** benim bu sözlerime inanmak istemezler (s. 9, st. 16). [*kimseler, -ler*]
2. Sāde-dil bir **kimse** “Benim başımdan ‘aşk geçmedi ve sevdā-yı ‘aşkın ne olduğunu bilmem” diyerek kıyām edince ... (s. 53, st. 16). [*kimse*]
3. Bu zāt birtakım **kimselerin** yekdigerleriyle uğraşmasına pek ‘aleyhdar olduğundan o kabīl adamlara nasīhat ederek mutlakā barıştıırır ve herkesi dā’imā ittihād ve ittīfāk ile hüsn-i mu‘āşerete sevk eylemege çalışırımış (s. 60, st. 9). [*kimselerin, -ler, -in*]

kimse: "Hiçbir şahıs, hiçbir insan" anlamlarında belgisiz zamir.

1. İbrāhīm Hālīlī Paşa ile benim İşkodra’da bu kitābı yazmaga teşebbüs eylediğim zamānın arasında doksan seneden ziyāde bir mesāfe olduğundan paşayı görenlerden **kimseyi** hayatta bulamadım (s. 14, st. 5). [*kimseyi, -(y), -i*]
2. **Kimse** hīç bilmez dilā dār u diyārım kandedir (s. 15, st. 18). [*kimse*]
3. Felek böyle medīd bir muvaffakıyyeti **kimseye** revā görmeyeceğinden ol esnāda ol civān-ı bī-hemtāya bir ‘aded dāne-i top isābet ederek şerbet-i şehādeti nūş eyledi (s. 28, st. 21). [*kimseye, -(y), -e*]
4. Dil-rīş etme **kimseyi** ‘ömrün zevālidir (s. 53, st. 28). [*kimseyi, -(y), -i*]
5. Bir de döndüm baktım ki arkamda ber-ā-ber götürdüğüm iki zabtıyyeden başka **kimse** yok (s. 57, st. 4). [*kimse*]

kişi: İnsan, şahıs.

1. **Kişi** ‘aşk ile olur sāhib-i kadr u ‘izzet (s. 18, st. 7). [*kişi*]
2. Ümerā ardına dā’im **kişiler** cem‘ oluyor (s. 52, st. 22). [*kişiler, -ler*]

kitāb: Herhangi bir konuda yazılmış manzum veya mensur eser.

1. Hālbuki ben o tārīhe kadar pek çok tārīhler **kitāblar** okudugum hālde İşkodra vilāyetinden hārice çıkmamış zevāt arasında ‘Osmānlıca şi‘ir söylemiş bir ferdin degil āsārına ve hatta ismine de tesādūf etmemiştim (s. 9, st. 3). [*kitāblar, -lar*]
2. Benim böyle bir **kitāb** yazmakta olduğum İşkodra’da şüyū‘ bulunca garībi şurasıdır ki ba‘zı okuyup yazmak bilmeyenleri bile mürāca‘at ederek ... (s. 9, st. 7). [*kitāb*]
3. “Efendim benim ceddım şā‘ir imiş işte **kitābı** veyāhud mecmū‘ası şudur alıp okuyunuz ...” (s. 9, st. 8). [*kitābı, -ı*]
4. Şöyle ki onlar getirdikleri **kitābları** “Efendim alınız sizin olsun i‘āde etmeyiniz bizde süretleri vardır” derlerdi (s. 9, st. 12). [*kitābları, -lar, -ı*]

5. Bilmediğim me'mûl etmediğim bir hâl olduğu için **kitâbımın** ismini 'Osmânlı Edebiyâtı 'Âleminde Yeni Zuhûr Eden Bir Hazîne ve İşkodra Vilâyeti 'Osmânlı Şâ'irleri tevsîm etmeyi münâsib gördüm (s. 9, st. 29). [*kitâbımın, -ım, -ın*]
6. Bunların cümlesini derc etmeğe **kitâbımızın** tahammülü olmadığından selâtin-i mu'azzama-i 'Osmâniyenin onuncusu olan Kânûnî Sultân Süleymân Hân hazretlerinin (s. 13, st. 1). [*kitâbımızın, -(ı), -mız, -ın*]
7. İbrâhîm Halîlî Paşa ile benim İşkodra'da bu **kitâbı** yazmaga teşebbüs eylediğim zamânın arasında doksan seneden ziyâde bir mesâfe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayâtta bulamadım (s. 14, st. 4). [*kitâbı, -ı*]
8. İşkodra'da gördüğüm müte'addid **kitâblar** zahrında "Min kütübî'l-fakir ileyhi'l-kadir Ahmedî el-İskenderiyyevî el-müderriş ve'l-müftî 'afâ 'anhi'l-Bârî" 'ibâresi muharrer olduğundan ... (s. 16, st. 20). [*kitâblar, -lar*]
9. Akçahisar kasabasında meşhûdum olan bu **kitâb** zahrında fâzıl-ı müşârün-ileyh İstahabehu.. 'ibâresini ra'şedar bir sûrette yazmış olmasına nazaran 'ömr-i pîriye vâsıl olduğu ve o 'ibâreyi ihtiyârlığı zamânında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 23). [*kitâb*]
10. Lâkin **kitâblar** arkasına yazdığı 'ibârelerin altına târîh rakamı koymadığı için her bir 'ibâreyi ne târîhte tahrîr eylediği tabî'î bilinmiyor (s. 16, st. 25). [*kitâblar, -lar*]
11. Vatanından hârice çıkmamış ve memleketi ise Der-Sa'âdet'e ba'îd bulunmuş olduğundan terâcim-i ahvâl **kitâblarımızın** hiçbirisinde nâm-ı fâzilânelerine tesâdüf olunamaz (s. 16, st. 28). [*kitâblarımızın, -lar, -(ı), -mız, -ın*]
12. Nâbî'nin söylediği ba'zı târîhler **kitâbın** nihâyetinde muharrer ve mevcûd idi (s. 20, st. 15). [*kitâbın, -ın*]
13. Cenâb-ı Çâker bir şâ'ir-i zarîf olmakla ber-â-ber dîvân-ı sâ'ibe tahrîrine mübâşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir şerh **kitâbının** mukaddimesinde birçok nevâdir-i edebiyeye ve fevâ'id-i garîbe beyân ederek ... (s. 28, st. 4). [*kitâbının, -ı, -nın*]
14. Nihâyet ba'zı yârânın ilhâc ve ibrâmiyla hayr-ı celîs olan **kitâb** mütâla'ası tarîkına insilâk ederek ... (s. 28, st. 25). [*kitâb*]
15. **Kitâblarının** zâhiresine yâdigâr-ı ahlâf olmak üzere ekseriyâ bir beyit tahrîri ... (s. 36, st. 34). [*kitâblarının, -lar, -ı, -nın*]
16. Rûz u şeb bülbül gibi dâyim okur idi **kitâb** (s. 49, st. 15). [*kitâb*]
17. ... istinsâh eylediği 'Arabî **kitâblar** manzûrumuz oldu (s. 50, st. 3). [*kitâblar, -lar*]
18. Zikr olunan Fütühü'l-Gayb **kitâbını** 1242/1826-27 senesinde ikmâl eylediği zîrindeki ketebelerinden anlaşılmıştır (s. 50, st. 4). [*kitâbını, -ı, -(n), -ı*]
19. Elinde bir **kitâb** ile bir mecmû'a olduğu hâlde içeriye girdi (s. 52, st. 13). [*kitâb*]
20. Ceddinin eş'ârını getiren genç efendi birkaç gün sonra gelip **kitâbları** aldı (s. 53, st. 20). [*kitâbları, -lar, -ı*]
21. El-hâletü hazîhi türbesinde mevzûn birçok Türkçe **kitâblar** ve manzûmeler mevcûddur (s. 55, st. 14). [*kitâblar, -lar*]
22. Her ne vakit kaymakâm kadı gibi me'mûrlar zâviyeye gelirlerse ceddimin **kitâblarını** ziyâret ederek "Aman şu kitâbı çok begendim yâdigâr olarak bana ver" derler ben de bi'z-zarûre kıramam (s. 56, st. 23). [*kitâblarını, -lar, -ı, -(n), -ı*]

23. Her ne vakit kaymakām kadı gibi me'mûrlar zâviyeye gelirlerse ceddinin kitâblarını ziyâret ederek "Aman şu **kitâbı** çok begendim yâdigâr olarak bana ver" derler ben de bi'z-zarûre kıramam (s. 56, st. 24). [*kitâbı, -ı*]
24. Bu münâsebetle ecdâdımın birçok nefis **kitâbları** elden çıktı (s. 56, st. 25). [*kitâbları, -lar, -ı*]
25. Bizi istikbâl ederek ceddinin kütüb-hânesine götürdü 'umûm **kitâbları** ve ceddinin âsârını gösterdi (s. 56, st. 32). [*kitâbları, -lar, -ı*]
26. ... ve yâdigâr olarak birkaç **kitâbın** alınmasını teklîf ve ısrâr eyledi (s. 57, st. 1). [*kitâbın, -ın*]
27. Lâkin benim hediyeye sûretiyle **kitâb** almak 'âdetim olmadığını teşekkürle ber-â-ber anlattım ve aslâ bir şey kabûl etmedim (s. 57, st. 1). [*kitâb*]
28. Kadı efendi benimle ber-â-ber mütâla'a ettiği **kitâblardan** beş altı 'adedini koltuguna vurmuş ... (s. 57, st. 7). [*kitâblardan, -lar, -dan*]
29. Şeyh efendi de oda kapısını tutmuş Kadı efendi ricâ' ederim ceddinin yâdigârlarıdır veremem **kitâbları** bırak diye yalvarıyor (s. 57, st. 8). [*kitâbları, -lar, -ı*]
30. "**Kitâbları** bırak" diye ısrâr ettiğim hâlde kadı efendinin gözleri öyle kızışmış ki ... (s. 57, st. 10). [*kitâbları, -lar, -ı*]
31. Çekip koltugundan **kitâbları** aldım (s. 57, st. 11). [*kitâbları, -lar, -ı*]
32. Eger dîvân-ı eş'ârını ve sâ'ir **kitâblarını** görmege bahl-i zamân mâni' olmasaydı ... (s. 57, st. 20). [*kitâblarını, -lar, -ı, -(n), -ı*]
33. İşkodra şu'arâsına mahsûs **kitâb** yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdûmu pederinin ba'zı eş'ârıyla Şâhidî ve Tuhfe-i Vehbî vâdisinde Gülzâr isminde manzûm bir risâlesini getirerek vesîle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını ricâ' eylediginden (s. 62, st. 7). [*kitâb*]
34. 'Arabî, Fârisî, Türkî şu birkaç beyit manzûm lûgat **kitâbından** tahrîr olundu (s. 62, st. 21). [*kitâbından, -ı, -(n), -dan*]
35. Nefs-i İşkodra'da mülhakâtında Der-Sa'âdet'te yüzlerle **kitâblar** gördüm ki zahrında sâhib-tercümenin hat ve imzâ' ve mührü mevcûddur (s. 68, st. 23). [*kitâblar, -lar*]
36. Manzûrumuz olan **kitâbların** ba'zıları da kendi hattıyladır (s. 68, st. 25). [*kitâbların, -lar, -ın*]
37. Kendi hattıyla yazdığı **kitâb** ve mecmû'aların zahr veya kenârlarına 'ale'l-ekser imzâ'sını şu 'ibâre ile vaz' ediyor (s. 69, st. 1). [*kitâb*]
38. İştirâ' sûretiyle sâhib olduğu **kitâbların** zahrında da imzâ'sı şöylece görülmüştür (s. 69, st. 3). [*kitâbların, -lar, -ın*]
39. ... isimlerini ve o zâtlarda edebiyâta dâ'ir ne gibi **kitâblar** olduğunu kendisinden tahkîk ederek defterime kaydeyledim (s. 72, st. 1). [*kitâblar, -lar*]
40. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel 'ulemâsı fuzalâsı zâviyeleri tekyeleri meşâyihî bir haylî mühim **kitâbları** sefîneleri ma'lûmum idi (s. 72, st. 6). [*kitâbları, -lar, -ı*]

kitābe: *Bir binanın kapısı üzerine kabartma olarak yazılan mimarın adı, yapım tarihi gibi bilgileri içeren yazılar.*

1. Cāmi^c-i şerīfin 1187/1773-74 senesinde ikmāl edildiği müzeyyen kapısı üzerinde muharrer bulunan ‘aynen şu **kitābeden** müstebāndır (s. 10, st. 13). [*kitābeden, -den*]
2. Mürūr-ı zamān ile cāmi^c-i şerīfin harem kapısının üzerinde bulunan **kitābe** bozulmuştur (s. 23, st. 20). [*kitābe*]
3. Türklere dā’ir en kadīm bir **kitābe** olmak üzere şehri geçip kal‘eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu ‘Īsā Bey çeşmesi vardır ki ... (s. 40, st. 23). [*kitābe*]
4. Gāzī Evrenos oğlu ‘Īsā Bey çeşmesi vardır ki üstünde şu **kitābe** mahkūk ve menkūşdur (s. 40, st. 24). [*kitābe*]
5. Ebniye kapılarında ve duvarlarında mevzūn ve mensūr Türkçe **kitābeler** vardır (s. 41, st. 22). [*kitābeler, -ler*]
6. Akçahisar şehrinde mevcūd ba‘zı **kitābeler** sāhibleri ve şā’irleri terācim-i ahvāllerinde görülecektir (s. 43, st. 19). [*kitābeler, -ler*]
7. Bu konagin **kitābesi** şudur (s. 59, st. 21). [*kitābesi, -(s), -i*]
8. Ādem Aga’nın meşāyih-i kirāmdan Hacı Hamza nām zāta inşā eylediği türbenin **kitābesi** de şöyledir (s. 59, st. 23). [*kitābesi, -(s), -i*]

kitābet: *Yazı yazma, kātīplik.*

1. Ba‘dehu hālefleri Hālīl ve onun hālefi Dilāver Paşaların dahi **kitābetleri** hizmetiyle mübāhī olarak ol havālīce kesb-i rıf‘at u şān eyledim (s. 29, st. 9). [*kitābetleri, -ler, -i*]
2. 1259/1843 senesinde İşkodra vālīliğine ta‘yīn olunan Bosnalı Süleymān Paşa-zāde ‘Osmān Mazhar Paşa’nın **kitābeti** hizmetinde bi’t-ta‘yīn sāniyen İşkodra şehr-i dil-ārāsına vāsıl oldum (s. 29, st. 10). [*kitābeti, -i*]

kitābet: *Bir şeyi düzgün ve kurallara uygun şekilde kaleme alma.*

1. **Kitābeti** selīs, eş‘ārı latīf, tekellümü vecīz idi (s. 36, st. 36). [*kitābeti, -i*]

kitāb-ı ‘ālī: *Yüce kitap.*

1. Merhūm müşārün-ileyh Şeyh Selīm Hālīmī Efendi’nin hatt-ı destiyle kutbü’l-aktāb-ı samedānī hazret-i Şeyh ‘Abdülkādīr Geylānī’nin Fütühü’l-Gayb nām **kitāb-ı ‘ālī** ve daha üç dört cild sā’ir istinsāh eylediği ‘Arabī kitāblar manzūrumuz oldu (s. 50, st. 2). [*kitāb-ı ‘ālī, -(s), -i*]

kitāb-ı belāgat-nisāb: *Belāgat kitabının aslı.*

1. On sene mikdārı bu sûretle evkāt-güzār olduktan sonra 1251/1835-36 senesinde Rūmeli vālisi müteveffā Mahmūd Hamdī Paşa'nın **kitāb-ı belāgat-nisābı** silkine duhül ettim (s. 28, st. 34). [*kitāb-ı belāgat-nisāb, -ı*]

ko-: *Bırakmak, terk etmek, vazgeçmek.*

1. Hāne-i dilde **komaz** nakş-ı nukūş-ı gayrı
Lutf ile cilveger oldukda güzel sûret-i 'aşk (s. 18, st. 1). [*komaz, -maz*]
2. Dest-bürd-i himeminle **koma** çāk eyleyeler
Dest-i a'dāda girībānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 7). [*koma, -ma*]

Koca Mehmed Paşa: *İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa'nın babası olup İşkodra civārında bulunan Boşat köyü hanedanından bir vezirdir.*

1. **Koca Mehmed Paşa** onun pederi Kaptan Mehmed Bey onun pederi Süleymān Paşa onun pederi 'Ömer Bey onun pederi Mehmed Paşa'dır (s. 10, st. 3). [*koca mehmed paşa*]
2. Pederleri **Koca Mehmed Paşa** İşkodra'ya üç sâ'at mesāfede kâin Buşat karyesi ümerā ve hānedānından idi (s. 10, st. 4). [*koca mehmed paşa*]
3. İşte sülāle-i kadīmesi bu karyeye mensūb olan **Koca Mehmed Paşa** İşkodra kal'esinin muhāfizlığında bulunduğu esnāda sâhib-i tedbīr u dirāyet bir zāt olduğundan 1175/1761-62 senesinde (s. 10, st. 10). [*koca mehmed paşa*]
4. Müşārün- ileyh **Koca Mehmed Paşa'nın** vefātına İşkodra'nın mümtāz 'ulemāsından bir bülbül-i (s. 10, st. 16). [*koca mehmed paşa, -nın*]
5. **Koca Mehmed Paşa'nın** vefātından sonra büyük mahdūmları Mustafā (s. 11, st. 18). [*koca mehmed paşa, -nın*]
6. Cedd-i 'ālīleri **Koca Mehmed Paşa'nın** vālīlikleri vaktinde 1182/1768-69 senesinde İşkodra şehrinde dünyāya gelmiştir (s. 19, st. 16). [*koca mehmed paşa, -nın*]

Koca Mustafā Paşa: *İşkodra valilerinden olup Āsaf Mehmed Paşa'nın dedesidir.*

1. İşkodra vālī-i esbakı **Koca Mustafā Paşa'nın** hafīdi kezālik İşkodra vālī-i sâbıkı Mustafā Paşa'nın mahdūmu ve şeyhü'l-vüzerā āti't-tercūme Şerīfī Mustafā Paşa merhūmun pederi Āsaf Paşa'dır (s. 19, st. 14). [*koca mustafā paşa, -nın*]

Koca Yūsuf: *‘Ömer Bey'in babası Mehmed Paşa'nın yedi sekiz kuşak üstünde bulunan büyük atası.*

1. ... cedd-i ‘alaları Yūsuf Bey Ebü'l-feth Sultān Mehmed Hān hazretlerine hüsn-i hizmet ve sadākat eylediginden “ni‘me'l- emīr” vasf-ı ‘ālīsine mazhar olan cenāb-ı Fātih tarafından **Koca Yūsuf** ta‘biriyle taltīf olunmuş ... (s. 37, st. 13). [*koca yūsuf*]

Koca Yūsuf Bey: *‘Ömer Bey'in babası Mehmed Paşa'nın yedi sekiz kuşak üstünde bulunan büyük atası.*

1. Bu Mehmed Paşa'dan yedi sekiz batın yukarıda bulunan cedd-i ‘ālīleri **Koca Yūsuf Bey'dir** ki ... (s. 11, st. 16). [*koca yūsuf bey, -dir*]

koç: *Damızlık erkek koyun (Koç burcunun sıcaklığı, Nevruzu, baharı temsil etmesi bağlamında).*

1. Ki sāl-i hūk devridir domuzdan **koç** emīn olmaz
Harāmdan kaçmayan ādem cihānda zevk eder Hamdī (s. 54, st. 15). [*koç*]

Koçak Abdāl Efendi tekyesi: *Akçahisar şehrinin velī zatlarından olan Koçak Abdāl Efendi'nin dergāhi.*

1. Yine Akçahisar şehri içinde **Koçak Abdāl Efendi tekyesi** mevcüddür (s. 41, st. 13). [*koçak abdāl efendi tekyesi, -(s), -i*]

koku: *Cisimlerden yayılan zerrelere burun zarındaki sinirlerde meydana getirdiği duyu.*

1. Ki ta‘āmın **kokusundan** kediler cem‘ oluyor (s. 52, st. 23). [*kokusundan, -(s), -u, -(n), -dan*]

koltuguna vur-: *Kolunun altına sıkıştırmak. II Almak.*

1. Bir de ne göreyim Kadı efendi benimle ber-ā-ber mütāla‘a ettiği kitāblardan beş altı ‘adedini **koltuguna vurmuş** “Vallāhi götüreceğim” diyor (s. 57, st. 7). [*koltuguna vur-, -muş*]

koltuk: *Vücutta omuz başının altında kolun gövde ile birleştiği yer.*

1. Çekip **koltugundan** kitâbları aldım (s. 57, st. 11). [*koltugundan, -u, -(n), -dan*]

komisyon-ı celîl: *Yüce komisyon.*

1. 1304/1886-87 senesinde nâfi‘a **komisyon-ı celîli** a‘zâlığına ve 1305/19 Eylül-19 Ekim 1887-88 senesi Muharreminde Haleb vilâyeti vâlîliğine ta‘yîn buyurularak ... (s. 36, st. 18). [*komisyon-ı celîl, -i*]

konak: *Büyük, gösterişli ev.*

1. Akçahisar’da bulduğum müddetçe Toptan-zâde hânedânının cediti Âdem Aga’nın **konagi** olup el-hâletü hazîhi hükümet konagi bulunan cihân-nümâ hânedâde ikâmet eylediğimden ... (s. 42, st. 1). [*konagi, -i*]

konak: *Hükümet işlerinin görüldüğü binâ.*

1. Bu **konagin** kitâbesi şudur
Târîh-i binâ-yı sarây sene 1180/1766-67 (s. 59, st. 21). [*konagin, -in*]
2. El-hâletü hazîhi Akçahisar’ın hükümet konagi olan ve gâyet cesîm ve safâdâr olarak yapılmış olan **konakta** gördüğüm intizâm-ı taksîmât Toptan-zâde Âdem Aga’nın hüsn-i tabî‘at sâhibi ve değerli bir zât olduğunu gösterir (s. 59, st. 20). [*konakta, -ta*]

konus-: *(Bir dili) Konuşma dili olarak kullanmak.*

1. “Biz Türkçe’den başka hem ‘Arapça hem Fârisî bilir ve **konusuruz** bizim ecdâdımız da böyle idi” dediler (s. 8, st. 17). [*konusuruz, -(u), -r, -uz*]
2. Ve hakîkaten ba‘zıları da pek fasîh Fârisî **konusmaga** başladılar (s. 8, st. 18). [*konusmaga, -mak, -a*]

konus-: *Karşılıklı olarak bir şeyler anlatmak, söyleşmek, sohbet etmek.*

1. Sinn-i pirîde sameme mübtelâ olduğundan kendisiyle tahrîren **konusurdum** (s. 71, st. 18). [*konusurdum, -(u), -r, -du, -m*]

Konya: *İç Anadolu'da bir şehir.*

1. Anınçün oldu vilâyetler içre bu **Konya**
Diyâr-ı Rûm'da dâri'l-vilâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 13). [*konya*]
2. Cenâb-ı şeyhinin emriyle geldi Tebriz'den
Kim ola **Konya'da** tâ reh-nümâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 8). [*konya'da, -da*]
3. Olunca böylece irşâd Şems-i Tebrîz'den
Pür etti **Konya'yı** nûr-ı hüdâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 12). [*konya'yı, -(y), -i*]

kop-: *Ortaya çıkmak, zuhur etmek.*

1. ... ba'zıları benimle koştukça yüreginden **kopan** helecânlar kendisini ne hâle getirdiğini mosmor olan çehresinden anlar isem de aldırılmayarak ... (s. 42, st. 18). [*kopan, -an*]

koş-: *Hızla gitmek, mesafeyi katetmek.*

1. Arnavud jandarma şeh-bâzları o çetin yollara alışık olduklarından keklik gibi **koşarlardı** (s. 42, st. 13). [*koşarlardı, -ar, -lar, -dı*]
2. Ben ba'zı şişmanları güyâ iltifât sûretinde ellerinden tutarak haydi seninle **koşalım** derdim (s. 42, st. 16). [*koşalım, -alım*]
3. O iri gövde ile **koşanların** ba'zıları tahammül edemeyerek yere kapanır ve ba'zıları ... (s. 42, st. 17). [*koşanların, -an, -lar, -ın*]
4. ... ve ba'zıları benimle **koştukça** yüreginden kopan helecânlar kendisini ne hâle getirdiğini mosmor olan çehresinden anlar isem de aldırılmayarak ... (s. 42, st. 17). [*koştukça, -tuk, -ça*]
5. Maşa'allâh ne güzel **koşuyorsunuz** derdim (s. 42, st. 19). [*koşuyorsunuz, -(u), -yor, -sunuz*]

ko(y)-: *Rahat bırakmak.*

1. **Komaz** elden gece gündüz terakkî isteyen ihvân (s. 67, st. 10). [*komaz, -maz*]

koy-: *Bırakmak.*

1. Çâker hele 'âşıklara tertîbi-y-le dîvân

Koydun bu cihān içre büyük bir eser-i pāk (s. 30, st. 4). [*koydun, -du, -n*]

2. Gönül ümīd ederek būs-ı mehlikāya gider

Koyup tarīk-i savābı reh-i hatāya gider (s. 69, st. 24). [*koyup, -up*]

koy-: Yazmak.

1. ... kitāblar arkasına yazdığı ‘ibārelerin altına tārīh rakamı **koymadığı** için her bir ‘ibāreyi ne tārīhte tahrīr eylediği tabī‘ī bilinmiyor (s. 16, st. 25). [*koymadığı, -ma, -dık, -i*]

köle: Birinin hākimiyeti altında bulunan ve özgürce hareket edemeyen kimse.

1. ... hemān kadı ile şuhūd huzūrunda emvālinin bir sülüsünü evlādına bir sülüsünü fī-sebīlillāh hayrāta diğer sülüsünü de āzād eylediği **köle** ve cāriyelerine vasiyyet ile hemān bilād-ı Rūm’a yürüyerek Ma‘mūriyye ve ‘Ammūriyye şehir ve kal‘elerini zabt ederek ... (s. 76, st. 17). [*köle*]

köpek: Köpekgillerden, boy ve biçim bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi koku alan, sadık, bekçilik ve avcılık gibi işle için beslenen memeli hayvan.

1. Tama^c ettim semege nüsha yazdım **köpege** (s. 53, st. 10). [*köpege, -e*]

köpek: Köpekgiller familyasından avcılıkta kullanılan bir hayvan. II “Aşağılık, ādī, alçak, değersiz” anlamında hakāret sözü olarak kullanılır.

1. Pederi seyre götürmüştü o cānānı bugün
Köpeğin yanına āhū-yı harem vermişler (s. 77, st. 16). [*köpeğin, -in*]

Kör Süleymān Ağa: Akçahisar’da müsellemler sınıfına mensup bir asker.

1. Lākin Tiran ve Akçahisar’da görüştüğüm ba‘zı ihtiyārlar Ādem Ağa Ohri kazasında Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 tārīhlerinde Akçahisar’a gelerek Akçahisar müsellemleri **Kör Süleymān Ağa’nın** hizmetine girmiş ... (s. 59, st. 8). [*kör süleymān ağa, -nn*]

köşe: İki duvarın birleştiği yer; taraf, yön.

1. Civarında gâyet mürtefi‘ ve dört **köşeli** mevcûd olan sâ‘at kulesi bir ‘asır evvel oranın hânedân ve mütemevvilânından olan İbrâhîm Bey tarafından binâ olunmuştur (s. 23, st. 21). [köşeli, -li]

kötek: Dayak.

1. Ya tavşanları o tutsun ya dayansın **kötege** (s. 53, st. 11). [kötege, -e]

köylü: Köyde yaşayan, köy halkından olan kimse.

1. Yine fıkrasındandır ki bir gün câmi‘de va‘z ederken bir **köylü** kemâl-i telâş ile câmi‘e girer (s. 53, st. 12). [köylü]
2. Hamdî Efendi merkebin şimdi bulunacağına dâ‘ir **köylüye** tesellî verdikten sonra cemâ‘ata hitâb ederek ... (s. 53, st. 14). [köylüye, -(y), -e]
3. Sâde-dil bir kimse benim başımdan ‘aşk geçmedi ve sevdâ-yı ‘aşkın ne olduğunu bilmem diyerek kıyâm edince hoca efendi merkûm **köylüye** hitâben “Al merkebin götür” demiş (s. 53, st. 17). [köylüye, -(y), -e]

Kruya: Arnavutluk’ta Osmanlı döneminde Akçahisar adıyla anılan tarihî bir kasaba ve kale.

1. Asıl ismi Arnavutça çeşme demek olan **Kruya’dır** (s. 40, st. 22). [kruya’dır, -dir]

Kubād-zâde: Tiranlı şair Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi ve dedelerinin o yöredeki şöhretleri.

1. ... ve şöhretleri **Kubād-zâdedir** (s. 46, st. 13). [kubād-zâdedir, -dir]

kubbe: Yarım küre biçiminde olan ve yapıyı örten dam, kümbet.

1. Paşa hüsn-i idâreye muvâfık olarak on dört sene vâlîlik eyledikten başka İşkodra’nın Tabak-hâne mahallesinde sekiz on **kubbeli** gâyet zarîf bir câmi‘-i şerîf binâ eylemiştir (s. 10, st. 12). [kubbeli, -li]
2. Kavaye kasabasında takrîben iki üç yüz sene evvel zarîf bir sūrette binâ olunmuş **kubbeli** ve eyvânlı Ahmed Paşa Câmi‘-i şerîfi mevcūddur (s. 23, st. 18). [kubbeli, -li]

3. Bu türbenin **kubbesi** mürür-ı zamān ile harāb olduğundan Akçahisar hānedān-ı kadīminden Toptan-zāde Ādem Aga ... (s. 41, st. 9). [*kubbesi, -(s), -i*]
4. ... Toptan-zāde Ādem Aga 1192/1778 senesinde müceddeden dil-nişīn bir **kubbe** binā ettirmiş (s. 41, st. 10). [*kubbe*]

kubbe-i şerīf: *Mübarek kubbe.*

1. İşbu bin yüz doksan üç tārīhinde Toptan-zāde Ādem Aga'nın binā eylediği **kubbe-i şerīf** (s. 59, st. 26). [*kubbe-i şerīf*]

kubbetü'l-İslām: *İslām'ın kubbesi.*

1. Merkez-i vilāyet olan **kubbetü'l-İslām** İşkodra'dandır (s. 51, st. 3). [*kubbetü'l-İslām*]

kuddise sırrıhu'l-a'lā: *"Onun yüce sırrı temiz ve mukaddes olsun" anlamında evliyaların ismi anıldığında söylenen bir dua.*

1. Müşārün-ileyh Hasan Hakkī Paşa'nın iki gazel-i sālīmü'l-halel-i āsafāneleriyle hazret-i Mevlānā **kuddise sırrıhu'l-a'lādan** istimdādı hāvī inşād eylediği müte'addid manzūmelerden teberrüken bir 'adedi tahrīr olundu (s. 37, st. 21). [*kuddise sırrıhu'l-a'lā, -dan*]

kuddise sırrıhu'l-'azīz: *"Onun yüce sırrı temiz ve mukaddes olsun" anlamında evliyaların ismi anıldığında söylenen bir dua.*

1. ... 17 Mayıs 1896 irtihāl-i Dār-ı Na'īm ederek vücūd-ı magfīret-nümūnu pīrān-ı tarīkat-ı 'āliyyeden hazret-i Merkez **kuddise sırrıhu'l-'azīz** hazretlerinin merkād-ı 'ālīleri hazīresinde defīn-i hāk-i Gufrān edilmiştir (s. 36, st. 30). [*kuddise sırrıhu'l-'azīz*]

kudret: *Kābīliyet.*

1. Şu'arā içre bulursun şöhret
Var iken sende bu tab^c u **kudret** (s. 66, st. 14). [*kudret*]

kudüm: *Mehter mûsikîsinde, klasik mûsikîmizde, bilhassa tekke mûsikîsinde kullanılan ve zahme denen, uçları yuvarlak iki değnekle çalınan, üzerine deri gerilmiş, nakkâreden büyük, kösten küçük, iki kâseden ibâret usûl vurma âleti.*

1. **Kudümler** defler nefirler çalınır (s. 14, st. 25). [*kudümler, -ler*]

kudüm-i pâk-i ma'sûmeyn: *İki suçsuz/günahsızın temiz ayak basması.*

1. **Kudüm-i pâk-i ma'sûmeyne** Sûzî pek becâ târîh Sudûr etti zehî lutf-ı Hudâdan bu iki nev-zâd (s. 35, st. 7). [*kudüm-i pâk-i ma'sûmeyn, -e*]

kulagina kadar yetiş-: *(Bir şey birinin) Kulağına kadar gelmek: O kimsenin duyacağı kadar yayılmış olmak.*

1. Beyit memlekette şüyû' bularak okunmaga başlamış nihâyet vâlînin **kulagina kadar yetişmiştir** (s. 52, st. 7). [*kulagina kadar yetiş-, -miş, -tir*]

kulüb-ı Mevleviyân: *Mevlevîlerin kalpleri.*

1. **Kulüb-ı Mevleviyânı** şumûs-ı vahdetle Münevver eyledi nûr-ı zekâ-yı Mevlânâ (s. 33, st. 17). [*kulüb-ımevleviyân, -ı*]

kulun: *(İyelik ekinin kalıplaşmasıyla) Nâzîk ve mütevâzi konuşmada "ben" zamiri yerine kullanılır, bendeniz, köleniz.*

1. **Kulun** Rızâyî eyler bâbında şey'i lillâh (s. 75, st. 1). [*kulun*]

kumandan-ı memleket: *Memleketin komutanı.*

1. Benim İşkodra'da bulunduğum zamân şu mevsim-i ziyârete tesâdüf ettiginden belediyye re'îsi gelerek vâlî ve **kumandan-ı memleket** Müşir Kâzım Paşa hazretlerini da'vet eyledi (s. 14, st. 29). [*kumandan-ı memleket*]

kumâş: *Pamuk, yün, ipek gibi malzemeler kullanılarak dokunmuş her türlü dokuma.*

1. Ne göreyim kimisinin elinde arşın **kumāş** ölçüyor (s. 45, st. 31). [*kumāş*]
2. Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarīf **kumāşlarından** yüz liralık on beş top aldım (s. 46, st. 3). [*kumaşlarından, -lar, -ı, -(n), -dan*]
3. Bundan iki sene evvele kadar bu **kumāşlar** yanımda mevcūd idi (s. 46, st. 4). [*kumaşlar, -lar*]
4. Hatta bir **kumāşın** nısfını İstanbul'da te'sīs eylediğim Millet kütüphānesine götürüp ba'zı Kelām-ı kadīm masasına örtü yaptım (s. 46, st. 4). [*kumāşın, -ın*]
5. Lākin bī-emān bir insāfsız bu **kumāşları** hākān-ı sābık merhūm ve magfūr Sultān Mehmed Reşād Hān hazretleri inşād buyurdıkları gazel-i şāhānelerine icrā eylediğim tahmīsi takdīr ederek ... (s. 46, st. 7). [*kumāşları, -lar, -ı*]

kurā: *Karyeler, köyler.*

1. **Kurā** ahālīsi kendisine müteveccih imişler (s. 53, st. 5). [*kurā*]

kurb: *Yakın.*

1. ... Dragos kal'esi **kurbunda** Gumir (Kanber Baba) merākıd-ı mübārekelerini ziyārete 'azīmeti vesīle-i bezl-i sadakāt ve hasenāt eylerdi (s. 14, st. 15). [*kurbunda, -u, -(n), -da*]

kurbān: *Çok istenen bir şeyin olması, hayırla sonuçlanması dileğiyle kesilen dana, kuzu gibi hayvanlar.*

1. ... Top-hāne mahallesi tarīkındaki merākıd-ı mübārekeleri ziyāretle **kurbānlar** zebh eder (s. 14, st. 14). [*kurbānlar, -lar*]

kurbān-ı 'ayn u lām: *Göz ve boyun/kāmetin kurbānı (Hz. Ali'nin Arap alfabesiyle yazımında bulunan "ayn ve lām" harfleri kastedilerek Hz. Ali sevdalısı olma ifade edilmiştir.)*

1. **Kurbān-ı 'ayn u lāmım** mecrūh-ı tīr-i yāyım
Yā şāh emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 6). [*kurbān-ı 'ayn u lām, -ım*]
2. **Kurbān-ı 'ayn u lāmım** mecrūh-ı tīr-i yāyım
Yā şāh emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 12). [*kurbān-ı 'ayn u lām, -ım*]
3. **Kurbān-ı 'ayn u lāmım** mecrūh-ı tīr-i yāyım
Yā şāh emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 18). [*kurbān-ı 'ayn u lām, -ım*]
4. **Kurbān-ı 'ayn u lāmım** mecrūh-ı tīr-i yāyım

- Yā şāh emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 24). [*kurbān-ı ‘ayn u lām, -ım*]
5. **Kurbān-ı ‘ayn u lāmım** mecrūh-ı tīr-i yāyım
Yā şāh emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 75, st. 3). [*kurbān-ı ‘ayn u lām, -ım*]

kurbānlar kes-: Çok istenen bir şeyin olması, hayırla sonuçlanması dileğiyle hayvanlar kesip dağıtmak.

1. **Kurbānlar keserler** ve envā^c-ı et‘ime pişirirler (s. 14, st. 27). [*kurbānlar kes-, -er, -ler*]

Kurd: Mahmūd Bey'in yerine İşim'e nāhiye müdürü olarak getirilen kişi.

1. Meselā Tiran kazāsına tābi‘ İşim nāhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idāre erbābından Mahmūd Bey nām zātın ‘azliyle yerine **Kurd** nāmında biri ta‘yīn olundukta şu beyti demiş imiş (s. 77, st. 3). [*kurd*]

kurd: Köpekgillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan; işini çok iyi bilen kurnaz kimse (İşim nāhiyesi müdürü kastedilmektedir.).

1. Ne ‘acebdir bu cihān **kurdunu** mahmūd eyler (s. 77, st. 4). [*kurdunu, -u, -(n), -u*]

Kurşunlu cāmi‘: 1773-74 senesinde İşkodra'nın Tabakhane mahallesinde inşa edilen Buşatlı Mehmed Paşa Cami.⁶⁹

1. ... vālīliğinin on ikinci senesi olan 1223/1808-09'da ‘azm-i nişīmen-i lāhut ederek İşkodra'da pederlerinin binā-kerdeleri olan **Kurşunlu cāmi‘** haziresine defnolundu (s. 12, st. 15). [*kurşunlu cāmi‘*]

kurul-: Hazırlanmak.

1. Kimisi kazzāzlık kimisi bezzāzlık kimisi tācirlik kimisi tuhafçılık kimisi bakkāllık mahsūs olmak üzere bir çarşı **kurulur** (s. 45, st. 19). [*kurulur, -(u), -r*]

kurul-: (Yayı ve zembereği gerilerek) İşleyecek duruma getirilmek.

⁶⁹ (Çakıcı ve Akan, 2009; Eyice, 1969; Özer, 2016, s. 126).

1. ... hem zevālī hem gurūbī sāʿatleri gösterir ve haftada bir kere **kurulur** maʿ-kordon ihsān buyurdukları sāʿatle ve daha sāʿir birtakım nefīs eşyāʾ ile ber-ā-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 9). [*kurulur, -(u), -r*]

kuruş: *Osmanlı'da her dönemde ederi farklı olmak üzere 1688'den itibaren kullanılan gümüş sikke, para.*⁷⁰

1. Tedrīcen terakkī eyleyerek 1284/1867-68 senesinde iki bin **kuruş** maʿāşla İşkodra merkez vilāyet muhāsebecisi oldu (s. 64, st. 12). [*kuruş*]
2. ... İşkodralı Hasan Hakkī Paşa inhāʾsıyla 1293/1876-77 senesinde 3200 **kuruş** maʿāşla taʿyīn olundu (s. 64, st. 19). [*kuruş*]

kusūr: *Eksiklik, noksan.*

1. Tam idi zihn ü zekāsı hīç bulunmazdı **kusūr** (s. 26, st. 10). [*kusūr*]

kutbü'l-aktāb-ı Samedānī: *Samed olan Allah'ın takdiriyle kutupların kutbu (gibi mânevî mertebelerin en yükseğinde bulunan).*

1. Merhūm müşārün-ileyh Şeyh Selīm Hālīmī Efendi'nin hatt-ı destiyle **kutbü'l-aktāb-ı Samedānī** hazret-i Şeyh ʿAbdülkādir Geylānī'nin Fütühü'l-Gayb nām kitāb-ı ʿālīsi ... (s. 50, st. 1). [*kutbü'l-aktāb-ı samedānī*]

kutbü'l-ʿarifin: *Āriflerin kutbu, en büyüğü, en yücesi.*

1. ... pederleri hīn-i vefātında kendilerine hilāfet vermeyip Debre'ye ʿazīmet ederek Debre şehrinde meşhūr meşāyih-i ʿizām-ı Kādiriyye'den **kutbü'l-ʿarifin** Debreli Şeyh ʿOsmān Efendi hazretlerinden ... (s. 48, st. 10). [*kutbü'l-ʿarifin*]

kuvā-yı ʿakl: *Akı kuvvetleri; aklın tamamı.*

1. Nefs-i zālīm galebe etti **kuvā-yı ʿakla** (s. 39, st. 5). [*kuvā-yı ʿakl, -a*]

⁷⁰ Pakalın, 1983

kuvā-yı Mevlānā: *Mevlānā'nın kuvvetleri.*

1. Sifāt-ı Lem yezel oldu **kuvā-yı Mevlānā** (s. 34, st. 2). [*kuvā-yı mevlānā*]

kuvve-i fikr: *Düşünce kuvveti.*

1. **Kuvve-i fikrin** ederdi takdīr
Hayrī'ye yok der idi misl ü nazīr (s. 66, st. 5). [*kuvve-i fikr, -i, -(n)*]

kuvve-i hāfıza: *Hāfıza gücü.*

1. Natük ve mütekellim ve zarīf ve **kuvve-i hāfızası** vāsi' ve birçok āsār-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūş bir pīr-i ma'ārif-semīr olmakla ber-ā-ber ... (s. 72, st. 25). [*kuvve-i hāfıza, -(s), -i*]

kuvvet: *Mānevī güç; etki.*

1. Türkçe lisān-ı māder-zādı olmadığı hālde bu **kuvvette** şī'r söylemesi edebiyāt-ı 'Osmāniyenin o havālīde vaktiyle ne kadar terakkī eylediğine bir delīl teşkīl eder (s. 17, st. 1). [*kuvvette, -te*]

kūy-i dil-ber: *Gönül alan, kalbi cezbeden sevgilinin mahallesi/bulunduğu yer.*

1. 'Ālem içre **kūy-i dil-ber** özge menzildir bana (s. 70, st. 13). [*kūy-i dil-ber*]

kūy-ı dil-rübā: *Gönül kapan sevgilinin yanı, semti.*

1. Gönül ki hasret ile **kūy-ı dil-rübāya** gider (s. 69, st. 20). [*kūy-ı dil-rübā, -(y), -a*]

kuzu: *Koyun yavrusu.*

1. Bir gün evvel birkaç **kuzu** ve sā'ir malzeme gönderildi (s. 42, st. 6). [*kuzu*]

küçük: *Yaşça küçük olma durumu.*

1. ... mahdūmlarının büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve **küçüğü** Dervīş Bey yirmi yaşlarında birer civān-ı necīb oldukları hālde 1236/1820-21 senesinde İşkodra'da terk-i hayāt ettirilmişlerdir (s. 14, st. 2). [*küçüğü, -ü*]
2. Her mahallenin hemen büyük ve **küçük** ahālī-i zükūru denecek bir sürette merkād-ı müşārün-ileyhe gidip ... (s. 14, st. 26). [*küçük*]
3. Süleymān Paşa'nın 1236/1820-21 senesinde vukū'-ı vefātına sāhib-tercūmenin **küçük** birāderi āti't-tercūme İbrāhīm Fehmī Bey şu tārīhi inşād etmiştir (s. 25, st. 4). [*küçük*]
4. On iki yaşından **küçük** olan talebe efendiler de agabeyleri var ise onların yanında yok ise diğeri bir arkadaşının dükkānında oturur (s. 45, st. 24). [*küçük*]

külef: *Zorluklar, zahmetler, sıkıntılar.*

1. Hamdī gazab **külefleri** rahmet suyu çeker (s. 54, st. 3). [*külefleri, -ler, -i*]

küllî: *Bütün, tam.*

1. Birçok münşe'ât ve **küllî** eş'ârı vardır (s. 37, st. 1). [*küllî*]

künc-i gam: *Üzüntü, dert köşesi.*

1. Meded hayfā beni giryān **künc-i gamda** terk etti (s. 19, st. 6). [*künc-igam, -da*]

Kürd Aga-zāde Hacı 'Ömer Bey: *Palu kazası kaymakām vekili.*

1. ... Palu kazası kaymakām vekīli **Kürd Aga-zāde Hacı 'Ömer Bey'e** ismarladığı hatabin te'ehhür etmesi üzerine inşād eylediği bir Hatabiyye manzūmesini bana ithāf eylemişti (s. 68, st. 7). [*kürd aga-zāde hacı 'ömer bey, -e*]

küşe-i çeşm: *Göz ucu.*

1. **Küşe-i çeşminle** olsun gör gözet 'āşıkını (s. 24, st. 21). [*küşe-i çeşm, -in, -le*]

Kütahya: Ege bölgesinin İç Batı Anadolu bölümünde şehir. 1390'da Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir.

1. ... 1284/ 1867-68'de **Kütahya** ve 1288/1871-72'de İzmid 1289/1872-73'de Nigde ve müte'akiben Hersek 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına ... (s. 36, st. 8). [kütahya]

kütüb-hâne: Kitaplık; halkın faydalanmasına sunulan çeşitli kitapların bulunduğu mekân.

1. Odam bir **kütüb-hâne** şeklini aldı (s. 9, st. 10). [kütüb-hâne]
2. ... gerek İşkodra'da ve gerek havālisinde cevāmi' medāris **kütüb-hāneler** binā ederek pek çok 'ulemā ve fuzalā yetiştirmişler ... (s. 12, st. 21). [kütüb-hāneler, -ler]
3. Paşanın sohbetine yetişen ba'zı zevāta vāsıl olan pīrān-ı memleketin rivāyetiyle sābittir ki paşanın dā'iresi bir **kütüb-hâne** şeklinde idi (s. 20, st. 10). [kütüb-hâne]
4. Fi'l-hakīka ben bu dīvānların cümlesini nefis yazılarla yazılmış olduğu ve ekserī müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hāletü hazihi İşkodra **kütüb-hānesinde** ve üdebāsı ellerinde mevcūd gördüm (s. 20, st. 13). [kütüb-hānesinde, -(s), -i, -(n), -de]
5. El-hāletü hazihi **kütüb-hānede** mevcüddur (s. 46, st. 4). [kütüb-hānede, -de]
6. Mütebākī on dört topu **kütüb-hāneye** götürüp pencerelere perde yapmak süretiyle tezyīn edecektim (s. 46, st. 6). [kütüb-hāneye, -(y), -e]
7. Bizi istikbāl ederek ceddinin **kütüb-hānesine** götürdü, 'umūm kitābları ve ceddinin āsārını gösterdi (s. 56, st. 32). [kütüb-hānesine, -(s), -i, -(n), -e]
8. Derhāl dönüp **kütüb-hāneye** kadar gittim (s. 57, st. 6). [kütüb-hāneye, -(y), -e]

kütüb-i fikhiyye: Fıkıh kitapları.

1. İşkodra'nın Sā'ib ve Nābī'si makāmında olan āti't-tercūme Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin **kütüb-i fikhiyyeden** 'Alī Efendi fetāvāsını taleb süretiyle Paşa'ya irsāl eylediği şu kıt'a-ı Fārisīyye bu cümledendir (s. 20, st. 6). [kütüb-i fikhiyye, -den]

kütüb-i kesīre: Bol, çok kitap.

1. İşkodra'da gördüğüm müte'addid kitāblar zahrında "Min kütübi'l-fakir ileyhi'l-kadir Ahmedī el-İskenderiyyevī el-müderri ve'l-müftī 'afā 'anhi'l-Bārī" 'ibāresi muharrer olduğundan fāzıl-ı müşārün-ileyhin birçok **kütüb-i kesīreye** mālīk olduğu istidlāl olunuyor (s. 16, st. 22). [kütüb-i kesīre, -(y), -e]

kütüb-i nādire: *Benzeri az bulunur kitaplar.*

1. ... ba‘zı eserlerinin de fi’l-hakīka nefis olması ve dīvān-ı eş‘arından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok **kütüb-i nādire** mevcūd bulunduğu haber alınmagla kaymakām ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben zāviye-i mezkūreye ‘azīmet olunmuş ... (s. 56, st. 14). [*kütüb-i nādire*]
2. ... cenāb-ı şeyhin āsār-ı girān-behāsı ve sārīr **kütüb-i nādiresi** bi’z-zarūre ziyāret olunamadı (s. 56, st. 19). [*kütüb-i nādire, -(s), -i*]

kütüb-i nefise: *Güzel kitaplar.*

1. Pek çok **kütüb-i nefiseye** mālīk ve tarīkat-ı ‘āliyye-i Mevleviyye’ye sālīk idi (s. 36, st. 33). [*kütüb-i nefise, -(y), -e*]
2. Zamān-ı hayātında pek çok **kütüb-i nefiseye** mālīk olduğu bu delā’il ile nümāyān oluyor (s. 68, st. 24). [*kütüb-i nefise, -(y), -e*]

3.3.14. L

lābis: *Giyen, giymiş.*

1. Yedi yaşında bulunduğu sırada Sultān Mahmūd Hān-ı sānī hazretleri huzūr-ı şāhānelerine Arnavud libāsını **lābis** bir ma'sūm olduğu hâlde ... (s. 35, st. 16). [*lābis*]

lakab: *Bir kimse veya aileye herhangi bir münāsebetle asıl adından başka sonradan takılan ad, takma ad.*

1. Ecdādının o karyeden İşkodra'ya nakletmesi hasebiyle bu **lakabla** yād olunurlar (s. 62, st. 4). [*lakabla, -la*]
2. Mahlası Rācī **lakab** ve ismi Abdāl Murtazā'dır (s. 68, st. 20). [*lakab*]

la'l-i nāb: *Berrak ve katıksız kırmızı şarap II Sevgilinin saf, kıpkırmızı dudağı.*

1. **La'l-i nābın** bādeye ni' me'l-bedeldir bezmde (s. 24, st. 6). [*la'l-i nāb, -in*]

latif: *Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sahip olan, hoş.*

1. Kitābeti selīs, eş'ārī **latif**, tekellümü vecīz idi (s. 36, st. 36). [*latif*]
2. Birçok tedāviye inzimām eden Akçahisar şehrinin o **latif** havasının yardımıyla ve güç belā ile def' edebildim (s. 43, st. 17). [*latif*]
3. Cāmi'leri **latif** ve Arnavutluk'a mahsūs tarz-ı mi'mārīyi hā'izdirler (s. 45, st. 11). [*latif*]
4. Galattan müberrā olmakla ber-ā-ber hattı dahi **latiftir** (s. 50, st. 3). [*latiftir, -tir*]
5. Āsār-ı kalemiyyesi kesīr ve tārīhleri de **latiftir** (s. 72, st. 27). [*latiftir, -tir*]

latife: *Güldürmek, eğlendirmek amacıyla söylenen güzel ve nükteli söz veya hikāye, şaka.*

1. **Latife** süretiyle söylediği şu beytin ... (s. 30, st. 5). [*latife*]
2. Yolda gāh yürür gāh oturur gāh **latifelerle** eglenirdik (s. 42, st. 9). [*latifelerle, -ler, -le*]
3. Kimisi buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak bir def'a gelen her vakit gelmek ister **latifelerini** sarf ediyorlardı (s. 43, st. 4). [*latifelerini, -ler, -i, -(n), -i*]
4. Gāyet tuhaf bir zāt olduğundan şunun bunun hakkında ba'zı **latifelerde** ve hicviyyelerde olduğundan şe'āmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrācını mücib olmuştur (s. 52, st. 1). [*latifelerde, -ler, -de*]

lāyık: *Yakışan, yaraşır, uygun.*

1. Ahmedî ism olsa **lāyıktır** eger ‘Ankâ bize (s. 18, st. 25). [*lāyıktır, -tır*]
2. **Lāyık** mıdır Hulûsî çeksin melâl-i hecrin
Artık mürüvvet eyle ey âfet-i sitemkeş (s. 62, st. 19). [*lāyık*]

lāzım gel-: *Gerekmek, îcap etmek.*

1. Şu ‘ibāreye nazaran gerek Toptan-zâdelik gerek Akçahisarîlik 1170/1756-57 târîhinden daha evvellerine ‘â’id olmak **lāzım gelir** (s. 59, st. 17). [*lāzım gel-, -(i), -r*]
2. Mecnû‘ası veya tertîb-i dîvân etmiş ise ihtimâl ki dîvânı ‘â’ilesi nezdinde mevcûd olmak **lāzım gelir** (s. 68, st. 5). [*lāzım gel-, -(i), -r*]

leb: *Dudak.*

1. Meclisin dârü’ş-şifâ yâkut-ı ahmerdir **lebin**
Rûh-bahşâdır sözün ‘İsâ’ya hâcet kalmadı (s. 16, st. 3). [*lebin, -in*]
2. Misâl-i vefk müselles olur serî‘ü’l-eser
Dü **lebleriyle** dili nutk edince her yerde (s. 50, st. 15). [*lebleriyle, -ler, -i, -(y), -le*]

Lebbeyk: *"Buyrunuz, ne emrettiniz efendim!" anlamında bir söz.*

1. ... zindâncıların "**Lebbeyk**" diye istihzâ’ ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile münâdîler vâsıtalarıyla en-Nefîr en-Nefîr nidâ’larını ta‘mîm ettirip ... (s. 76, st. 15). [*"Lebbeyk"*]

leb-i gül-fâm: *(Sevgilinin) Gül renkli/pembe dudağı.*

1. Tenhâ degilim ben **leb-i gül-fâm** ile medhüş (s. 40, st. 10). [*leb-i gül-fâm*]

leb-rîz: *Ağzına kadar dolu.*

1. Ede bî-minnet-i mahlûk hemîşe **leb-rîz**
Zer-i cûdun kef ü dâmânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 9). [*leb-rîz*]

Leskovik: *Arnavutluk'ta bir şehir. Osmanlı zamanında Yanya ilinde bir kaza idi.*

1. Bir müddet sonra **Leskovik**, Premedi, Berat, Voştina, Kavaye tarikiyla Draç'a ve Draç'tan bahren İşkodra'ya 'azîmet eyledim (s. 8, st. 8). [*leskovik*]

leşker: *Asker.*

1. Sardı gam **leşkeri** her yanımı yâ Mevlânâ (s. 38, st. 24). [*leşkeri, -i*]

letâfet: *Hoşluk, güzellik, incelik.*

1. Kıt'aâtında **letâfet** pek çok Gazeliyyâtına aslâ söz yok (s. 65, st. 21). [*letâfet*]

letâ'if: *İnce mânâlar, şakalar.*

1. Sâ'ir ba'zı dokunaklı **letâ'ifi** de buna inzimâm ederek vâlî tarafından memleketinden ihrâc ... (s. 52, st. 8). [*letâ'ifi, -i*]
2. Mümâ-ileyh ise hedâyâdan geçememekte olduğu gibi tuhaflığı da bırakmadığından her birinin hâl ve tavrına göre ba'zı **letâ'if** yazarak nüsha şeklinde verir ve te'sîri görülür imiş (s. 53, st. 7). [*letâ'if*]

levha-i merkâd-ı mübârek: *Muhterem kabrin tabelası, mezar taşı.*

1. ... Drin nehri tahvîl-i mecrâ ederek tугyân-ı miyâh zamânlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu cihetle hâsıl olan tagayyürât münâsebetiyle **levha-i merkâd-ı mübâreki** bulunamamıştır (s. 12, st. 19). [*levha-i merkâd-ı mübârek, -i*]

leyâli-i mübâreke: *Dînî bayram, kandil gibi mübarek geceler.*

1. **Leyâli-i mübârekede** İşkodra'da Fâtiḥ Sultân Mehmed Hân zamânından beri defîn-i hâk-i gufrân olan meşâhir-i mazanne-i kirâmdan ... (s. 14, st. 8). [*leyâli-i mübâreke, -de*]

Leylā: *Leylā ile Mecnūn hikāyesinin kadın kahramanı.*

1. Dilde buldum yārimi **Leylāya** hācet kalmadı (s. 16, st. 10). [*leylāya, -(y), -a*]
2. Gördüm ol beldede Mecnūn gibi ser-gerdāndır
Tār-ı müyu ile bend etmiş onu bir **Leylā** (s. 28, st. 2). [*leylā*]

Leylā-nāz u hoş-güftār: *Leyla gibi nazlı ve hoş sözlü.*

1. ‘Aceb bir gün o **Leylā-nāz u hoş-güftār** gelmez mi (s. 19, st. 5). [*leylā-nāzu hoş-güftār*]

lezzet: *Herhangi bir şeyden alınan zevk, haz, safā.*

1. Anladım ki dünyā **lezzeti** çekilen zahmetin mükāfātıdır (s. 43, st. 9). [*lezzeti, -i*]
2. O gün ‘umūm ahālī mūcib-i teşvīk ve tergīb olmak ve bunlara ticāretin **lezzetini** tattırmak için o çarşıya giderek bu talebe efendilerden alışveriş icrā ederler (s. 45, st. 26). [*lezzetini, -i, -(n), -i*]

lezzet-i ‘aşk: *Aşk lezzeti; aşktan duyulan manevi haz.*

1. Şahs-ı bī-magz bilir mi niçedir **lezzet-i ‘aşk** (s. 17, st. 26). [*lezzet-i‘aşk*]

lezzetli: *Tadı güzel, yenmesi hoş ve zevkli olan.*

1. Bu yemek bana öyle **lezzetli** geldi ki gūyā ‘ömrümde böyle lezzetli bir yemek yememiştim (s. 43, st. 8). [*lezzetli*]
2. ... gūyā ‘ömrümde böyle **lezzetli** bir yemek yememiştim (s. 43, st. 8). [*lezzetli*]
3. İnsān ne kadar gayret eder zahmete katlanarak çalışırsa hāsıl olacak netīce-i maksūd o kadar **lezzetli** görünür (s. 43, st. 10). [*lezzetli*]
4. Yemek arasında içtiğim sular o kadar **lezzetli** ve o kadar soguk idi ki ... (s. 43, st. 11). [*lezzetli*]

libās: *Elbise, giysi.*

1. Yedi yaşında bulunduğu sırada Sultān Mahmūd Hān-ı sānī hazretleri huzūr-ı şāhānelerine Arnavud **libāsını** lābis bir ma‘sum olduğu hālde ... (s. 35, st. 16). [*libāsını, -ı, -(n), -i*]

2. ... diye bağırarak odadan kalkıp gider olduğundan bıraktığı **libāslarını** arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 12). [*libāslarını, -lar, -ı, -(n), -ı*]

līk: "Ama, fakat, lakin" anlamlarında bağlaç.

1. **Līk** vuslatla mülakat degildir bir şey
Meded eyleser eger himmet-i ‘Osman Paşa (s. 29, st. 16). [*līk*]
2. Devlet u ārūn olur her yerde **līk**
Nefha-i Cibrīl ile mülhem gönül (s. 55, st. 21). [*līk*]

likāʿ-yı Hak: Allah'a kavuşma.

1. Şu denli sâʿim-i dehr idi māsivādan kim
Likāʿ-yı Hak idi ancak gedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 16). [*likāʿ-yı hak*]

li-muharririhi: "Bu yazara, mütercime āittir" anlamında kullanılan klişe sözlerden.

1. Taʿlīk hattıyla elimize geçen baʿzı eşʿārının üstünde **li-muharririhi** ʿibāresi bulunmağla hatt-ı destinin dahi güzel olduğu anlaşılıyor (s. 16, st. 18). [*li-muharririhi*]
2. Kendi destiyile tahrīr eylediği mecmūʿalarda dahi baʿzı şuʿarā āsārına li-nāmıkihi yāhud **li-muharririhi** ve baʿzı defʿalarda li-muharririhiʿl-fakīr veya li-nāmıkihiʿl-hakīr ʿibāreleriyle nazīreler tahrīr eylemiştir (s. 69, st. 8). [*li-muharririhi*]

li-muharririhiʿl-fakīr: "Bendeniz yazara, mütercime āittir" anlamında kullanılan klişe sözlerden.

1. ... baʿzı defʿalarda **li-muharririhiʿl-fakīr** veya li-nāmıkihiʿl-hakīr ʿibāreleriyle nazīreler tahrīr eylemiştir (s. 69, st. 9). [*li-muharririhiʿl-fakīr*]

li-nāmıkihi: "Bu yazara, mütercime āittir" anlamında kullanılan klişe sözlerden.

1. Kendi destiyile tahrīr eylediği mecmūʿalarda dahi baʿzı şuʿarā āsārına **li-nāmıkihi** yāhud li-muharririhi ve baʿzı defʿalarda li-muharririhiʿl-fakīr veya li-nāmıkihiʿl-hakīr ʿibāreleriyle nazīreler tahrīr eylemiştir (s. 69, st. 8). [*li-nāmıkihi*]

li-nāmıkhı'l-hakīr: “Bendeniz yazara, mütercime āittir” anlamında kullanılan klişe sözlerden.

1. ... ba‘zı def‘alarda li-muharririhi'l-fakīr veya **li-nāmıkhı'l-hakīr** ‘ibāreleriyle nazīreler tahrīr eylemiştir (s. 69, st. 9). [*li-nāmıkhı'l-hakīr*]

liralık: (Para birimi) Lira.

1. Tiran’ın ipekli ve yaldızlı zarīf kumāşlarından yüz **liralık** on beş top aldım (s. 46, st. 3). [*liralık*]

lisān: Dil; söz, konuşma.

1. Biz de mebādī-i tercüme-i hāllerini kendi **lisānından** olarak kārīlerimize dinletmeyi münāsib gördük (s. 28, st. 6). [*lisānından, -i, -(n), -dan*]
2. ... Nizāmiye elbisesi giyip ol vecihle iftihār eylemesi hakkında ruhsat-ı hümāyūn erzān buyurulmasını ma‘sumāne bir **lisān** ile niyāz ve istirhām eylemiştir (s. 35, st. 18). [*lisān*]
3. Beş **lisān** ile tekellüm ederdi ki ‘Arapça Fārisīce Türkçe Fransızca Arnavutça idi (s. 36, st. 35). [*lisān*]
4. ... Tiran şehir-i dil-ārāsı meşāyih-i kirāmından ve ‘Arabī, Fārisī, Türkī **lisānlarıyla** inşād-ı eş‘ār eden şu‘arā-yı hüner-pīrādandır (s. 45, st. 7). [*lisānlarıyla, -lar, -i, -(y), -la*]
5. Şeyh-i müşārün-ileyh ‘ulūm-ı ‘Arabıyyede me’zūn ve fıkhıta nādirü’l-butūn ve cifr remel vefk gibi ma‘ārif-i ‘Arabıyyede zū-fünūn olduktan başka üç **lisānda** dahi bir şā‘ir-i kāmil olduğundan böyle her fende sāhib-kudret olması meşīhatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihār eylemiş idi (s. 48, st. 15). [*lisānda, -da*]
6. Müşārün-ileyhin üç **lisānda** olan iktidārına numüne olmak üzere Fārisī āsārından cedit vefātına olan mersiyesi yukarıda mürūr eylediği gibi Türkī bir gazel ile vefātı zamānında ‘Arabī olarak inşād eylediği otuz üç beyitli münācāt-ı belīgasının ... (s. 50, st. 5). [*lisānda, -da*]

lisān-ı māder-zād: Ana dil.

1. Türkçe **lisān-ı māder-zādı** olmadığı hālde bu kuvvette şi‘ir söylemesi edebiyāt-ı ‘Osmāniyenin o havālīde vaktiyle ne kadar terakkī eyledigine bir delīl teşkīl eder (s. 17, st. 1). [*lisān-ı māder-zād, -i*]

lisān-ı mezkūr: Adı geçen dil (Farsça).

1. ... iki sene mikdārı zebān-ı şeker-efşān-ı Fārisīnin tekemmülünü mu'tād eyledigimden **lisān-ı mezkūr** dahi bana keşf oldu bī-ta'lim-i üstādhārikası zuhūra geldi (s. 28, st. 29). [*lisān-ı mezkūr*]

lisān-ı tasavvuf: *Tasavvuf dili.*

1. Müşārün-ileyh **lisān-ı tasavvufa** āşinā bir şeyh-i belīg-i hakāyık-güyā olduğundan elsine-i selāsede nādire-senc-i belāgat oldukları ... (s. 56, st. 11). [*lisān-ı tasavvuf, -a*]

livā': *Osmanlı mülkī teşkilātında bir mutasarrıf tarafından yönetilen, vilāyetle kazā arasındaki idārī bölüm, sancak.*

1. Bir müddet bu sūretle imrār-ı evkāt eyledikten sonra kazā kaymakāmlıklarında ve 'adliyyenin teşkilinden sonra **livā'** müdde'ī-i 'umūmī mu'āvinliklerinde bulunmuş ... (s. 72, st. 20). [*livā'*]

livā'²-ı mezkūr: *Adı geçen sancak (Lübnan).*

1. 1292/1875'de **livā'²-ı mezkūr** muhāsebecisi bulunduğu hâlde ... (s. 64, st. 14). [*livā'²-ı mezkūr*]

livā'²-ı mezkūr: *Adı geçen sancak (Ma'umūretü'l-'azīz/Elazığ).*

1. 1298/1880-81 senesinde **livā'²-ı mezkūr** vilāyete tahvīl olundukta yine ma'āş-ı sâbıkı ile vilāyet-i mezkūre defterdārlığına istihdām olundu (s. 64, st. 22). [*livā'²-ı mezkūr*]

liyākat: *Layık olma, uygunluk; layık olmaya sebep teşkil eden yetenek, yeterlilik, kifayet.*

1. Zāt-ı 'ālilerinde Seyyidü'l-kavmi hādimumum sıfat-ı mādihasını ihrāza **liyākat** hāsıl olduğu cihetle (s. 56, st. 6). [*liyākat*]

lokma: *Bir defada ağza götürülen yiyecek parçası, bir seferde yutulacak miktardaki yiyecek.*

1. Birkaç **lokma** yedikçe su içer hâzım ve hafif suyu içtikçe yemeğe Rüstemâne hamle ederdim (s. 43, st. 14). [*lokma*]

lugat⁷¹: *Sözlük.*

1. ‘Arabî, Fârisî, Türkî şu birkaç beyit manzûm **lugat** kitâbından tahrîr olundu (s. 62, st. 21). [*lugat*]

lugât⁷² u **lafz**: *Kelimeler/sözlükler ve sözler.*

1. **Lugât u lafz** yetişmez onun sitâyişine
Ne mümkün eyleyesin sen senâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 19). [*lugât u lafz*]

lutf: *İyilik, yumuşak davranma; bağış, cömertlik.*

1. Hâne-i dilde komaz nakş-ı nukûş-ı gayrı
Lutf ile cilveger oldukda güzel sûret-i ‘aşk (s. 18, st. 2). [*lutf*]
2. Sifle-perver çarha minnet eylemez bu Hikmetî
Var iken **lutfun** senin kân-ı sehânın ‘aşkına (s. 45, st. 4). [*lutfun, -un*]

lutf et-: *Hoş muâmele etmek, iyilikte bulunmak.*

1. ‘Aceb insâf edip **lutf etmege** ol yâr gelmez mi (s. 17, st. 10). [*lutf et-, -mek, -e*]
2. Eyle is‘âf ile hâcâtımı dil-şâd beni
Lutf edip ‘afv kıl ‘isyânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 16). [*lutf et-, -ip*]
3. Şâh Hasan ile Hüseyin olsun mu‘înin her nefes
Lutf edip ben bendeye Zeynü’l-‘abâ’nın ‘aşkına (s. 44, st. 15). [*lutf et-, -ip*]

lutf eyle-: *İyilikte bulunmak; izin vermek; ihsan etmek.*

1. Felek **lutf eyledi** bir gün bana dildârı gösterdi (s. 21, st. 14). [*lutf eyle-, -di*]

⁷¹ Bu kelime orijinal metinde لغت şeklinde yazılmıştır.

⁷² Bu kelime orijinal metinde لغات şeklinde yazılmıştır.

lutf eyle-: Hoş muâmele etmek.

1. Hüsün zekâtını ver **lutf eyle** ey ganî mäh (s. 75, st. 2). [*lutf eyle-*]

lutfen: Birinden bir şey istenirken nezaket sözü olarak kullanılır.

1. **Lutfen** kabül ile Tercümân'a dercini ricâ' ederim (s. 67, st. 19). [*lutfen*]

lutfen: Birinden bir şey istenirken nezâket sözü olarak kullanılır.

1. İşte âsârı **lutfen** okuyunuz (s. 52, st. 15). [*lutfen*]

lutf-ı hudâ: Allah'ın ihsanı/yardıımı.

1. Kudüm-i pâk-i ma'sûmeyne Sûzî pek becâ târîh
Sudür etti zehî **lutf-ı Hudâdan** bu iki nev-zâd (s. 35, st. 8). [*lutf-ı hudâ, -dan*]

lüzüm: Gerek, gerekli olan.

1. ... zâten Cum'a olmak münâsebetiyle çarşı pazar ta'tîl olduğundan herkes mâllarından **lüzümü** mikdârını getirip bâ-defter bu talebe efendilere teslim ederler (s. 45, st. 22). [*lüzümü, -u*]
2. Hem talebe efendileri teşvîk ve hem de bana **lüzümü** hasebiyle Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarîf kumaşlarından yüz liralık on beş top aldım (s. 46, st. 2). [*lüzümü, -u*]

lüzüm görülme-: İhtiyaç duyulmamak, gerekli sayılmamak, lâzım olduğuna inanılmamak.

1. Numünesi geçmiş olmagla burada digerlerin dercine **lüzüm görülmedi** (s. 70, st. 5). [*lüzüm görülme-, -di*]

3.3.15. M

ma^c-‘ā’ile: *Ailece, çoluk çocuk.*

1. ... iki üç māh sonra hastalandığından mahdūmları Mustafā Sāfī Efendi’yi Paşa’nın ma^ciyyetinde bırakarak **ma^c-‘ā’ile** İşkodra’ya ‘avdet ve ihtiyār-ı ikāmet eyledi (s. 29, st. 26). [*ma^c-‘ā’ile*]

ma^c’l-memnūniyye: *Memnūniyetle, isteyerek, seve seve.*

1. ... manzūm bir risālesini getirerek vesīle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolanmasını ricā³ eylediginden **ma^c’l-memnūniyye** kabūl etmiştim (s. 62, st. 9). [*ma^c’l-memnūniyye*]

ma^c‘ārif-i ‘Arabiyye: *Arapça bilgisi.*

1. Şeyh-i müşārün-ileyh ‘ulūm-ı ‘Arabiyyede me’zūn ve fıkhıta nādirü’l-butūn ve cifr remel vefk gibi **ma^c‘ārif-i ‘Arabiyyede** zū-fünūn olduktan başka üç lisānda dahi bir şā‘ir-i kāmil olduğundan böyle her fende sāhib-kudret olması meşīhatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihār eylemiş idi (s. 48, st. 15). [*ma^c‘ārif-i ‘arabiyye, -de*]

ma^c‘āş: *Bir kimseye aydan aya ödenen para, ücret, aylık.*

1. ... 7500 guruş **ma^c‘āşla** Yanya ve İşkodra vilāyetleri umūr-ı māliyye müfettişliğine ta‘yīn olduğumdan yerime bir münāsibini bi’t-tevkīl ‘azīmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 5). [*ma^c‘āşla, -la*]
2. Tedrīcen terakkī eyleyerek 1284/1867-68 senesinde iki bin kuruş **ma^c‘āşla** İşkodra merkez vilāyet muhāsebecisi oldu (s. 64, st. 12). [*ma^c‘āşla, -la*]
3. ... 550 guruş **ma^c‘āşla** tekā‘üdü icrā olunarak mahdūmları Draç sancagı tahrīrat müdürü Kāzım Bey’le birlikte ikāmetle ‘ibādet ve tā‘at ve vatanın nef‘ine hizmet süretiyle imrār-ı evkāt eylemektedir (s. 72, st. 23). [*ma^c‘āşla, -la*]

ma^c‘āş-ı sābık: *Önceki maaş.*

1. 1298/1880-81 senesinde livā³-ı mezkūr vilāyete tahvīl olundukta yine **ma^c‘āş-ı sābıkı** ile vilāyet-i mezkūre defterdārlığına istihdām olundu (s. 64, st. 22). [*ma^c‘āş-ı sābık, -ı*]

mābeyn-i hümāyūn: *Sarayda pādīşāhın hükümet işlerini gördüğü, vekilleri, elçileri kabul ettiği dāire.*

1. ... bu kumāşları hākān-ı sābık merhūm ve magfūr Sultān Mehmed Reşād Hān hazretleri inşād buyurdıkları gazel-i şāhānelerine icrā eylediğim tahmīsi takdīr ederek beni **mābeyn-i hümāyūna** da‘vetle ... (s. 46, st. 8). [*mābeyn-i hümāyūn, -a*]

Maçin: *Günümüzde Romanya sınırları içerisinde bulunan bir il.*

1. 1243/1827-28’de **Maçin** ve 1244/1828-28 Şevval’inde İnebahtı ve sonra da Karlili ... (s. 26, st. 2). [*maçin*]

mādem ki: *Başına getirildiği cümleyi “değil mi ki, -diği için, -diğine göre” gibi anlamlarla daha sonraki cümleye bağlar.*

1. **Mādem ki** mikdār-ı sa‘ye göre mükāfāt görülecek bir ‘asr-ı hümāyūndayız kadr-i hizmetimiz arttıkça biz de onlardan şimdikilere kat kat fā‘ik takdīrāt kazanacağımızdan emīniz (s. 67, st. 25). [*mādem ki*]

ma‘den-i lutf u kerem: *Cömertlik ve iyiliğin kaynağı.*

1. Kām-yāb eyle beni ey **ma‘den-i lutf u kerem**
Çārdeh ma‘sūm-ı pāk āl-i ‘abānın ‘aşkına (s. 45, st. 1). [*ma‘den-i lutf u kerem*]

ma‘den-i rüşd ü sahāvet: *Cömertlik ve doğruluk cevheri (Koca Mehmed Paşa kastedilmektedir.).*

1. **Ma‘den-i rüşd ü sahāvet** kān-ı cūd u ma‘delet
Hātem-i ‘ālī-tabī‘at dāver-i Āsaf-‘adīl (s. 10, st. 20). [*ma‘den-i rüşd ü sahāvet*]

māder: *Anne, vālide.*

1. Duhterin tezvīc eden **māder** hem aglar hem güler (s. 61, st. 25). [*māder*]

mādh: *Öven, metheden kimse.*

1. Fakat **mādh** kendi vicdânında hisseylediği muhabbeti meydâna koymuş olur (s. 67, st. 15). [*mādh*]

magara: *Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in.*

1. Zāviyenin altında olan pek derin bir **magara** Sarı Saltık Baba'nın makâmı imiş (s. 42, st. 24). [*magara*]
2. **Magaraya** birçok müşkülât ile indik (s. 42, st. 27). [*magaraya, -(y), -a*]
3. Her tarafında sular çağlayarak **magaranın** gavrına doğru akıp gidiyordu (s. 42, st. 27). [*magaranın, -nın*]
4. **Magaranın** yüksek ve müstesnâ bir yerinde bir insân oturup yatacak kadar bir mevki^c vardı (s. 42, st. 31). [*magaranın, -nın*]
5. Ondan sonra **magaradan** çıkıp ... (s. 42, st. 32). [*magaradan, -dan*]
6. Kimisi **magarayı** Ashâb-ı Kehf mağarasına kimisi zāviyeyi hazret-i 'İsâ'nın kahve ocağı odasına ... (s. 43, st. 1). [*magarayı, -(y), -ı*]
7. Kimisi magarayı Ashâb-ı Kehf **magarasına** kimisi zāviyeyi hazret-i 'İsâ'nın kahve ocağı odasına kimisi bu mürtefi^c cebeli Demavend dağlarına benzetiyorlardı (s. 43, st. 2). [*magarasına, -(s), -ı, -(n), -a*]
8. Ashâb-ı Kehf içinde yatmış **magaradır** bu (s. 73, st. 11). [*magaradır, -dır*]

magfūr: *Allah tarafından günahları bağışlanan veya günahlarının bağışlanması için Allah'a dua edilen (ölmüş kimse).*

1. İşkodra'dan infikākımdan dört beş sene sonraya kadar hayâtta olduğu 1320/1902-03 senesinde hākân-ı esbak merhûm ve **magfūr** Sultân 'Abdül-hamîd-i sâni hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde ... (s. 23, st. 2). [*magfūr*]
2. ... bu kumâşları hākân-ı sâbık merhûm ve **magfūr** Sultân Mehmed Reşâd Hân hazretleri inşâd buyurdıkları gazel-i şâhânelerine icrâ eylediğim tahmîsi takdîr ederek beni mâbeyn-i hümâyûna da'vetle ... (s. 46, st. 7). [*magfūr*]

mâh: *Bir takvim yılının on ikide biri, ay, şehr.*

1. İşkodra vilâyetinde iki üç **mâh** kadar cevelân eyledikten sonra yine Yanya'ya 'avdet eyledim (s. 8, st. 13). [*mâh*]

2. ... iki üç **māh** sonra hastalandığından mahdūmları Mustafā Sāfī Efendi'yi Paşa'nın ma'yyetinde bırakarak ma^c-^cā'ile İşkodra'ya 'avdet ve ihtiyār-ı ikāmet eyledi (s. 29, st. 25). [mah]
3. İki üç **māh** kadar devām edebilmiş ise de nahāfeti iştidād eylediginden ... (s. 29, st. 30). [mah]
4. Yetmiş bir yaşında olduğu hālde sene-i mezkūre Cümāde'l-ülāsında infisāli vukū'a gelerek Der-Sa'ādet'e 'avdet ve muvāsalatından yedi **māh** sonra yā'nī 1313 senesi Zilhiccesinin dördüncü gününde (17 Mayıs 1896) irtihāl-i Dār-ı Na'im ederek ... (s. 36, st. 28). [mah]
5. Rūz-ı Ādīne Receb **māhı** üçüncü gün idi
Āh gitti Şeyh Selīm oldu mekān Dārü'l-cinān (s. 49, st. 21). [māhı, -ı]

māh: Ay, kamer. II Aya benzeyen, ay gibi güzel ve parlak (Hz. Ali).

1. Zulmette geçti 'ömrüm hicrān gamıyla ey **māh** (s. 74, st. 26). [māh]
2. Hüsünün zekātını ver lutf eyle ey ganī **māh** (s. 75, st. 2). [māh]

māh: Ay, kamer. II Aya benzeyen, ay gibi güzel ve parlak (Sevgili).

1. Gelecekmiş bu gece hāneme ol **māh** benim
Müjdeler şimdi bana ehl-i kerem vermişler (s. 77, st. 13). [māh]

mahal: Yer, mekān, mevki.

1. ... Kara Hasan cāmi^c-i şerīfi musallāsında eş-Şeyh Mehmed Efendi'yi ve ...baklar üstünde Havale ta'bīr olunur **mahal** ile Top-hāne mahallesi tarīkindaki merākıd-ı mübārekeleri ziyāretle kurbānlar zebh eder (s. 14, st. 14). [mahal]
2. Bīkesligim hasebiyle hān ve hāne ve mescid ve mey-hāne ve tekye ve kahve-hāne gibi **mahalleri** dolaşmış isem de bir āşināya dest-res olamadım ... (s. 28, st. 11). [mahalleri, -ler, -i]
3. **Mahallerinde** mezkūrdur (s. 31, st. 1). [mahallerinde, -ler, -i, -(n), -de]
4. Akçahisar kal^cesi derūnunda Dolma ta'bīr olunan **mahalde** Hacı Mustafā Efendi tekyesi vardır ve yanında Şeyh Şucā^c merkādı mevcūddur (s. 41, st. 19). [mahalde, -de]
5. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i 'azīmin bahrden altı yüz kilometre irtifā'ındaki bir **mahallinde** olup ondan daha birkaç sā'at yukarıya çıkılırsa ... (s. 41, st. 24). [mahallinde, -i, -(n), -de]
6. Zemīninde isti'fā³-yı kusūr ile da'vet eylemiş ise de tekyenin biraz uzak bir **mahalde** olması ve benim de meşgūliyyetimle ber-ā-ber ... (s. 56, st. 28). [mahalde, -de]

7. Ondan sonra gittigim **mahallere** kadı ve kaymakām gibi zevatı birlikte götürmez yalnız mütehayyizān-ı memleketten olan ba'zı zevāt ile giderdim (s. 57, st. 16). [*mahallere, -ler, -e*]
8. Lākin Ādem Ağa merhūmun Akçahisar kal'esinde Dolma denilen **mahalde** mazanne-i kirāmdan Hacı Mustafā Efendi tekyesi civārında yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış mezārına gidip ziyāret ettim (s. 59, st. 11). [*mahalde, -de*]
9. Uykuda buldugundan 'avdet ve civār bir **mahalde** ikāmetle bir müddet sonra tekrār gider (s. 73, st. 9). [*mahalde, -de*]

mahal: *Uygun olan yer.*

1. Ahfādından mütehayyiz zātlar ve güzel şā'irler zuhūr etmiştir ki cümlesi **mahallerinde** mezkūrdur (s. 59, st. 28). [*mahallerinde, -ler, -i, -(n), -de*]

mahalle: *Bir yerleşim biriminin bölündüğü her bir kısım.*

1. Her **mahallenin** sırası ve günü geldi mi meşāyih-i kirām ve sā'ir pīr ü civān bir araya toplanır bayraklar açılır sancaklar çekilir tabl-ı nevbet vurulur (s. 14, st. 23). [*mahallenin, -nin*]
2. Her **mahallenin** hemen büyük ve küçük ahālī-i zükūru denecek bir sūrette merkād-ı müşārün-ileyhe gidip ... (s. 14, st. 25). [*mahallenin, -nin*]

mahalle mahalle: *Mahalle mahalle (Her bir ayrı mahallede bulunan insan grubu).*

1. Yaz mevsimi geldi mi İşkodra ahālīsi Kanber Baba ziyāretine hazırlanır lākin 'umūm memleket ahālīsi birlikte gitse mevki'-i mezkūr kendilerini ihāta edemeyeceğinden kāfile kāfile **mahalle mahalle** 'azīmet ederler (s. 14, st. 19). [*mahalle mahalle*]

mahall-i me'mūriyyet: *Memurluk (görevi) yeri.*

1. Bu 'abd-i āciz 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 Ma'mūretü'l-'azīz vilāyeti defterdārlığına bi't-ta'yīn **mahall-i me'mūriyyete** esnā-yı 'azīmetimde güzergāh olan Haleb şehrine ugranılmış ... (s. 36, st. 23). [*mahall-i me'mūriyyet, -e*]

mahall-i mezkūr: *Bahsedilen yer (Mat Nehri kenarındaki çiftlik).*

1. **Mahall-i mezkūrda** imrār-ı evkāt-ı dervīşāne etmekde iken 1224/1809-10 senesinde vefāt etmiştir (s. 55, st. 11). [*mahall-i mezkūr, -da*]

mahāret: *Bir işteki ustalık, beceriklilik, marifet, hüner.*

1. Dört beyite yedi tārīh derceylemek tezekkür olunursa haylıce **mahārettir** (s. 23, st. 4). [*mahārettir, -tir*]
2. Vüzerādan meşhūr Kānī Paşa'nın vefātına olan şu mücevher tārīh de bu fende olan **mahāret** ve zerāfet-i tab'ına delīldir (s. 37, st. 7). [*mahāret*]
3. Sāhib-tercüme Tiranlı 'Alī Rızā Bey'in bu bābdaki selāset ve **mahāretine** numüne olmak üzere ... (s. 73, st. 2). [*mahāretine, -i, -(n), -e*]

mahbüb-ı dil-ārā: *Gönlü süsleyen sevgili.*

1. 1240/1824-25 senesinde sadr-ı esbak müteveffā Reşīd Paşa ma'ıyyetiyle Maslak'a me'mūr olarak altı ay anda karār eyledim ve **mahbüb-ı dil-ārām** ve vefākārım yanımda bulunduğu için ol havālī nazarımda Cennet-misāl idi (s. 28, st. 19). [*mahbüb-ı dil-ārā, -m*]

mahdüm: *Erkek evlat, oğul.*

1. Koca Mehmed Paşa'nın vefātından sonra büyük **mahdümları** Mustafā Paşa İşkodra vālisi olmuş ... (s. 11, st. 18). [*mahdümları, -lar, -ı*]
2. Müşārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa Tāhir Paşa ve Dervīş Bey isimlerinde iki evlād istihlāf etmiş ise de birāderi Mehmed Āsaf Paşa merhūmun **mahdümü** Mustafā Şerīfī Paşa daha erşed olduğundan ... (s. 13, st. 26). [*mahdümü, -u*]
3. ... daha erşed olduğundan İşkodra vāliliği İbrāhīm Paşa'dan sonra müşārün-ileyh Mustafā Şerīfī Paşa'nın 'uhdesine tevcih olunmuş ve **mahdümlarının** büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervīş Bey yirmi yaşlarında birer civān-ı necib oldukları hālde 1236/1820-21 senesinde İşkodra'da terk-i hayāt ettirilmişlerdir (s. 14, st. 2). [*mahdümlarının, -lar, -ı, -nın*]
4. İşkodra vālī-i esbaki Koca Mustafā Paşa'nın hafidi kezālik İşkodra vālī-i sābıkı Mustafā Paşa'nın **mahdümü** ve şeyhü'l-vüzerā āti't-tercüme Şerīfī Mustafā Paşa merhūmun pederi Āsaf Paşa'dır (s. 19, st. 14). [*mahdümü, -u*]
5. Lākin 'ömrü vefā etmediginden bir sene sonra 'amcaları İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın vefātı üzerine **mahdümü** Şerīfī Mustafā Paşa henüz on iki yaşında olduğu hālde taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden İşkodra vāliliğine ta'yin buyuruldu (s. 20, st. 3). [*mahdümü, -u*]

6. ... iki üç mäh sonra hastalandığından **mahdūmları** Mustafā Sāfī Efendi'yi Paşa'nın ma'ıyyetinde bırakarak ma'c-ā'ile İşkodra'ya 'avdet ve ihtiyār-ı ikāmet eyledi (s. 29, st. 25). [*mahdūmları, -lar, -ı*]
7. İkinci **mahdūmu** Dervīş Efendi el-hāletü hazihi İşkodra defter-i hākānī başkātibidir (s. 30, st. 18). [*mahdūmu, -u*]
8. Çāker Efendi merhūmun cesīm hānesinde **mahdūmu** Dervīş Efendi ikāmet etmektedir (s. 30, st. 19). [*mahdūmu, -u*]
9. Merhūm Rızā Bey'in **mahdūmu** Celālū'd-dīn Paşa hazretleri de el-hāletü hazihi vüzerā-yı 'izām-ı mekārīm-ittisāmdan ... (s. 37, st. 18). [*mahdūmu, -u*]
10. ... 1226/1811 senesinde **mahdūmu** Kaplan Paşa tarafından derūnu nukūş-ı gūn-ā-gūn ile tezyīn edilmiştir (s. 41, st. 11). [*mahdūmu, -u*]
11. Vefātına āti't-tercūme 'Ömer Sūzī Efendi'nin **mahdūmu** Tiranlı Sa'īd Efendi ma'c-mersiye şu tārīhi tanzīm eylemiştir (s. 48, st. 21). [*mahdūmu, -u*]
12. İşte sāhib-tercūme Şa'bān Hulūsī Bey müşārūn-ileyh Ādem Aga'nın **mahdūmu** Mustafā Paşa'nın sulbünden 1189/1775-76 tārīhinde Akçahisar kasabasında dünyāya gelmiştir (s. 60, st. 3). [*mahdūmu, -u*]
13. Mollā Bey'in **mahdūmu** āti't-tercūme Edhem Şehīdī Bey firār ederek az müddet sonra İbrāhīm Hālīlī ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar vefāt eylediginden ... (s. 60, st. 13). [*mahdūmu, -u*]
14. İşkodra şu'arāsına mahsūs kitāb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında **mahdūmu** pederinin ba'zı eş'ārıyla Şāhidī ve Tuhfe-i Vehbī vādīsinde Gülzār isminde manzūm bir risālesini getirerek vesīle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını ricā' eylediginden ... (s. 62, st. 7). [*mahdūmu, -u*]
15. Merhūmun **mahdūmu** bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa'ādet nūfūs idāresinde müstahdem olduğu hālde ondan sonra nereye gittigini ve şimdi ne me'mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvān söylediler (s. 68, st. 3). [*mahdūmu, -u*]
16. Pederi āti't-tercūme Murtazā Za'īfī Efendi olduğu gibi **mahdūmu** da āti't-tercūme Murtazā Sāfī Efendi'dir (s. 68, st. 21). [*mahdūmu, -u*]
17. ... 550 guruş ma'āşla tekā'üdü icrā olunarak **mahdūmları** Draç sancagı tahrīrat müdürü Kāzım Bey'le birlikte ikāmetle 'ibādet ve tā'at ve vatanın nef'ine hizmet sūretiyle imrār-ı evkāt eylemektedir (s. 72, st. 23). [*mahdūmları, -lar, -ı*]
18. El-hāletü hazihi Kavaye kazası müftüsü bulunan Mu'tasım Efendi **mahdūmudur** (s. 76, st. 12). [*mahdūmudur, -u, -dur*]
19. **Mahdūmunun** ismini bile tārīhī bir sūrette vaz' etmiştir (s. 76, st. 12). [*mahdūmunun, -u, -nun*]

mahfi kal- *Gizli kalmak, kimse tarafından bilinmemek.*

1. Eger bu 'ādet memālik-i İslāmiyye'nin her tarafında öteden beri ittihāz edilmiş olsaydı ricāl-i mensiyyeden olan meşāhirimizin hiçbirisinin maskat-ı re'si ne hem-şehrīlerine

ve ne de erbāb-ı taharrī ve merāka **mahfī kalmayacaktı** (s. 61, st. 14). [*mahfī kal-, -ma, -(y), -acak, -tı*]

māhir: *Usta, becerikli, mārifetli (kimse).*

1. Vāsıl-ı sinn-i rüşd oldukta tahsīl-i ma‘ārif ü kemālāt ederek şî‘irde **māhir** ve kemâlde kâmil bir mîr-i dirāyet-semîr zuhūr etmiştir (s. 60, st. 4). [*māhir*]

mahkūk: *Sert bir yüzey üzerine çelik kalemle kazılmış veya kabartma şeklinde yazılmış olan, işlenmiş.*

1. ... āti’t-tercüme Halîl Necîb Efendi’nin inşād eylediği bu târîh seng-i merkādında **mahkūkdur** (s. 30, st. 9). [*mahkūkdur, -dur*]
2. Türklere dā’ir en kadîm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal‘eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārî ve suyu vāfir Gāzî Evrenos oğlu ‘İsā Bey çeşmesi vardır ki üstünde şu kitābe **mahkūk** ve menkūşdur (s. 40, st. 24). [*mahkūk*]
3. Zāviyede ve etrāfında ba‘zı ebyāt ve eş‘ār muharrer ve husūsuyla ilk girecek kapının üstünde şu beyit menkūş ve **mahkūk** idi (s. 42, st. 25). [*mahkūk*]
4. Mezār taşında ‘aynen şu ‘ibāre **mahkūktur** (s. 59, st. 13). [*mahkūktur, -tur*]
5. Mîr-ālāy iken Plevne muhārebesinde şehîd olan Tiranlı Mustafā Bey’in rûhuna el-Fātiha ‘ibāresi gibi yazılar **mahkūk** birçok mezār taşlarına tesādüf ettim (s. 61, st. 8). [*mahkūk*]
6. Pederinin vefātına tanzîm ile Tiran’da cedleri Mollā Bey Cāmi‘-i şerîfinin sofasının önünün sag tarafında bulunan merkādının ser-levha-i mezārında **mahkūktur** (s. 73, st. 1). [*mahkūktur, -tur*]

mahkūk ol-: *Bir şey üzerine kazılmak, işlenmek, hakkedilmek.*

1. Lâkin mezār taşında **mahkūk olan** silsilede ‘Alî Bey’den yukarısını bulamadım (s. 59, st. 18). [*mahkūk ol-, -an*]

mahlas: *Şâirlerin manzum eserlerinde kullandıkları takma ad.*

1. Müşārün-ileyh İbrāhîm Paşa bir şā‘ir-i māhir olup Halîlî **mahlasıyla** inşād-ı eş‘ār ederdi (s. 12, st. 23). [*mahlasıyla, -i, -(y), -la*]
2. **Mahlası** Sâdık idi münşî vü hem şā‘ir idi (s. 26, st. 9). [*mahlası, -i*]

3. İsmnin Mehmed ve **mahlasının** Çāker olduğunu hem-nāmı olan bir zāta hitāben yazdığı bu beyit ile işāret etmiştir (s. 27, st. 8). [*mahlasının, -i, -rın*]
4. **Mahlasım** Çākerse isimdir Muhammed sen gibi (s. 27, st. 10). [*mahlasım, -ım*]
5. Hālīmī **mahlası** vefk-i murabba‘a benzer
‘Aceb mi şī‘iri mü‘essir olursa dillerde (s. 50, st. 18). [*mahlası, -ı*]
6. mürşid-i bī-nazīrleri cānībinden kendisine Hādīm **mahlası** ihdā’ ve ilbās-ı libās-ı meşīhatla kām-yāb edildi (s. 56, st. 7). [*mahlası, -ı*]
7. **Mahlası** Rācī lakab ve ismi Abdāl Murtażā’dır (s. 68, st. 20). [*mahlası, -ı*]
8. Veled ve peder ve ceddin her üçünün de isimleri mutābık yalnız **mahlasları** ayrıdır (s. 68, st. 22). [*mahlasları, -lar, -ı*]
9. İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa’nın ser-kātibi olup 1270/1853-54 senesinde vefāt eden ‘Ömer Sırrī Efendi Gogola hakkında söylediği tārīh isim ve **mahlası** hāvī olmakla ber-ā-ber hak budur ki tamāmi-i ifādeyi cāmi‘dir (s. 73, st. 4). [*mahlası, -ı*]

mahlūk: *Yaratılmış şey, insan, hayvan, yaratık.*

1. Cümle **mahlūka** müsāvī nazar etmek güçtür (s. 58, st. 8). [*mahlūka, -a*]

Mahmūd: (d. 1210/1795 - ö. 1277/1860) İşkodralı Hamdī. Asıl ismi Mahmūd olup Hamdī mahlasını kullanan, muallimlik görevinde bulunan, hicivleri ve muska yazmasıyla ünlü İşkodralı bir şair.

1. İsmi **Mahmūd’dur** şöhreti Nalband-zāde’dır (s. 51, st. 3). [*mahmūd’dur, -dur*]

Mahmūd Bey: *İşim nāhiyesi müdürü olup iyi bir idāreci olduğu bildirilmektedir.*

1. Meselā Tiran kazāsına tābi‘ İşim nāhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idāre erbābından **Mahmūd Bey** nām zātın ‘azliyle yerine Kurd nāmında biri ta‘yīn olundukta şu beyti demiş imiş (s. 77, st. 2). [*mahmūd bey*]

mahmūd eyle-: *Övmek (İşim nāhiye müdürü Mahmūd Bey kastedilmektedir.).*

1. Ne ‘acebdir bu cihān kurdunu **mahmūd eyler** (s. 77, st. 4). [*mahmūdeyle-, -r*]

Mahmūd Hamdī Paşa: (ö. 1252/1836) Benderli Ali Paşa’nın silahdarıdır. Kapıcıbaşı; Tırhala mutasarrıflığı; Tırhala, Bosna, Yanya vezirliği ve Rumeli valilikleri görevlerinde bulundu. Bu

*topraklardan ayrılarak İstanbul'a gelmiş ve kısa bir süre sonra burada vefat etmiştir. Doğru, sadık ve cesur biri olan Hamdî Mahmūd Paşa Eyüp'te Bostan İskelesi'nde medfundur.*⁷³

1. ... 1251/1835-36 senesinde Rümeli vālisi müteveffâ **Mahmūd Hamdî Paşa'nın** kitâb-ı belâgat-nisâbı silkine duhül ettim (s. 28, st. 33). [*mahmūd hamdî paşa*]

Mahmūd Paşa: *Hasan Hakkî Paşa'nın ağabeyi.*

1. ... büyük birâderi **Mahmūd Paşa** ile birlikte 1243/1827-28 senesinde 'uhdelerine rütbe-i refî'a-ı mîr-i mîrânî tevcih buyurulmuş ... (s. 35, st. 11). [*mahmūd paşa*]

mâh-peyker: *Yüzü ay gibi parlak ve güzel olan, ay yüzlü (Sevgili).*

1. 'Aşıkım bir mehlikāya kim be-gāyet nāzenîn
Çârdeh yaşındadır ol **mâh-peyker** hür-i 'în (s. 70, st. 20). [*mâh-peyker*]

mahrûkât: *Odun, kömür vb. yakılacak şeyler, yakıt.*

1. Harput'ta zâten odun pek pahalı olduğu hâlde o sene kış pek şiddetli olması ve **mahrûkâtın** âteş pahâsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [*mahrûkâtın, -in*]

mahsûs: *Yalnız bir kimse, bir nesne veya bir yere âit olan, başkasında bulunmayan, husûsileşmiş, has, özgü.*

1. Cāmi'leri latîf ve Arnavutluk'a **mahsûs** tarz-ı mi'mārîyi hâ'izdirler (s. 45, st. 10). [*mahsûs*]
2. Denilebilir ki meşhûr-ı dünyâ olan 'Osmānlı tarz mi'mārîsi alınarak Arnavutluk'a **mahsûs** olan uslûb-ı mimarî birleştirilmiş ve her ikisinden güzel bir tarz-ı mahsûs zuhûra getirilmiştir (s. 45, st. 11). [*mahsûs*]
3. Ba'zı 'â'ileye **mahsûs** mezârlıklar içinde dikilmiş bir tek mezâr taşı üzerinde ... (s. 61, st. 6). [*mahsûs*]
4. İşkodra şu'arâsına **mahsûs** kitâb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdûmu pederinin ba'zı eş'ârıyla Şâhidî ve Tuhfe-i Vehbî vādîsinde Gülzâr isminde manzûm bir risâlesini getirerek ... (s. 62, st. 7). [*mahsûs*]

⁷³ Mehmed Süreyyâ, 1996 (Hamdi Mahmūd Paşa şeklinde geçmektedir.)

mahsūs ol-: *Has, özgü olmak.*

1. Şöyle ki Her Cum'a gününe **mahsūs olmak** üzere bir çarşı kurulur (s. 45, st. 19).
[mahsūs ol-, -mak]

mahsūs ol-: *Ait olmak.*

1. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā'-yı vāki'i kabūl ile Nizām'a **mahsūs olan** elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sûrette giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 19). [mahsūs ol-, -an]

mahsūs ol-: *Yalnız bir kimse, bir nesne veya bir yere āit olmak, başkasında bulunmamak, husūsīleşmek.*

1. Denilebilir ki meşhūr-ı dünyā olan 'Osmānlı tarz mi'mārīsi alınarak Arnavutluk'a **mahsūs olan** uslūb-ı mimarī birleştirilmiş ve her ikisinden güzel bir tarz-ı mahsūs zuhūra getirilmiştir (s. 45, st. 12). [mahsūs ol-, -an]

mahvet-: *Yok etmek, ortadan kaldırmak, varlığına son vermek.*

1. Makām-ı kurbda **mahvetti** zāt-ı esfāsın
Sifāt-ı Lem yezel oldu kuvā-yı Mevlānā (s. 34, st. 1). [mahvetti, -ti]

mahzā: *Hālis, katkısız, tam.*

1. Kesreti terk eyle **mahzā** ehl-i 'irfānlık budur (s. 13, st. 12). [mahzā]
2. Kesreti terk eyle **mahzā** ehl-i 'irfānlık budur (s. 44, st. 2). [mahzā]

mahzen-i esrār: *Sırların saklandığı yer, sırlar hazinesi.*

1. **Mahzen-i esrār** ol olma sakın bed-zebān (s. 64, st. 3). [mahzen-i esrār]

mahz-ı Tevfikāt u te'yīdāt-ı Sübhāniyye: *Allah'ın yardımına kavuşmaların ta kendisi ve Allah'ın güçlendirmeleri.*

1. **Mahz-ı Tevfikāt u te'yidāt-ı Sübhāniyyeden**

Oldu makbülü'l-ahālī bā'is-i zikr-i cemīl (s. 11, st. 1). [*mahz-ı tevfikāt u te'yidāt-ı sübhāniyye, -den*]

mā'īl: *İstekli, hevesli, düşkün.*

1. Müşārün-ileyh Ca'fer Sādık Paşa asīl, kerīm, vefī, hayr u hasenāta **mā'īl** ve hüsn-i ahlāka mālīk bir zāt idi (s. 26, st. 18). [*mā'īl*]

ma'ıyyet: *Birliktelik, arkadaşlık, refākat; bir āmirin emri altında çalışma.*

1. 1240/1824-25 senesinde sadr-ı esbak müteveffā Reşīd Paşa **ma'ıyyetiyle** Maslak'a me'mūr olarak altı ay anda karār eyledim ... (s. 28, st. 19). [*ma'ıyyetiyle, -i, -(y), -le*]
2. ... iki üç mäh sonra hastalandığından ma'hdümları Mustafā Sāfī Efendi'yi Paşa'nın **ma'ıyyetinde** bırakarak ma'c-ā'ile İşkodra'ya 'avdet ve ihtiyār-ı ikāmet eyledi (s. 29, st. 25). [*ma'ıyyetinde, -i, -(n), -de*]
3. Vālī-i müşārün-ileyh 'Osman Mazhar Paşa 1270/1853-54 senesinde Selānik vālīliğine tahvīl-i me'mūriyyet etmesi hasebiyle **ma'ıyyetlerinde** 'azīmet ve 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vālīliği 'uhdelerine tevcih buyurulması üzerine ... (s. 29, st. 23). [*ma'ıyyetlerinde, -ler, -i, -(n), -de*]
4. Ba'dehu Şemīmī Dede'nin **ma'ıyyetinde** bulunan çil kalenderān ile vatan-ı aslīsi ve maskat-ı re'si olan Akçahisar'a geldi (s. 55, st. 4). [*ma'ıyyetinde, -i, -(n), -de*]

ma'ıyyet-i devlet: *(Büyük rütbeye sahip) Mahmūd Hamdī Paşa'nın yanı.*

1. **Ma'ıyyet-i devletlerinde** Prizren'e 'azīmet etmiş isem de beliyye-i istirkāba ugrayarak me'mūlum nisbetinde kām-yāb olamadım (s. 28, st. 34). [*ma'ıyyet-i devlet, -ler, -i, -(n), -de*]

makāl-i Çāker: *Çāker'in sözü.*

1. **Makāl-i Çāker'i** tanzīre düşme Fehmiyā sen de Ki Peklin gibi yerde öyle erbāb-ı sühan çıkmaz (s. 31, st. 3). [*makāl-i çāker, -i*]

makām: *Derece, mertebe.*

1. İşkodra'nın Sā'ib ve Nābī'si **makāmında** olan āti't-tercūme Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin kütüb-i fikhiyyeden 'Alī Efendi fetāvāsını taleb süretiyle Pařa'ya irsāl eylediği řu kıt'a-ı Fārisiyye bu cümledendir (s. 20, st. 6). [*makāmında, -ı, -(n), -da*]

makām: Peygamber, velī gibi büyük bir zat adına yaptırılmış olan türbe, mezar, ziyaretgāh (Sarı Saltık Baba makamı).

1. ... Sarı Saltık Baba **makāmını** da ziyāret etmek ārzüsunda bulundum (s. 42, st. 4). [*makāmını, -ı, -(n), -ı*]
2. Kasaba ile **makāmın** vasatında suyu vāfir āb-ı hayāt gibi bir çeşme vardı (s. 42, st. 9). [*makāmın, -ın*]
3. Zāviyenin altında olan pek derin bir mağara Sarı Saltık Baba'nın **makāmı** imiş (s. 42, st. 24). [*makāmı, -ı*]

makām-ı 'ālem-i lāhūt: Ulūhiyet ālemi (mahal/yer).

1. Dem urur her dem **makām-ı 'ālem-i lāhūttan**
Rāz-ı 'aşkın perdesin keř eylemez nādāna ney (s. 38, st. 8). [*makām-ı 'ālem-i lāhūt, -tan*]

makām-ı 'ālī: Yüce makam (Yüce türbe/ziyāretgāh).

1. ... meřhūr Sarı Saltık Baba'nın bir **makām-ı 'ālisi** de bu zirve-i cebelde vāki'dir (s. 41, st. 25). [*makām-ı 'ālī, -(s), -ı*]

makām-ı kurb: Allah'a yakın olma makamı.

1. **Makām-ı kurbda** mahvetti zāt-ı esfāsın
Sifāt-ı Lem yezel oldu kuvā-yı Mevlānā (s. 34, st. 1). [*makām-ı kurb, -da*]

makām-ı safā-bahş u cān-fezā: Cana hayat ve neşe veren makam.

1. Zehī **makām-ı safā-bahş u cān-fezāya** gider (s. 70, st. 3). [*makām-ı safā-bahş u cān-fezā, -(y), -a*]

2. Zehī **makām-ı safā-bahş u cān-fezāya** gider (s. 71, st. 7). [*makām-ı safā-bahşu cān-fezā, -(y), a]*

makām-ı tehdīt: *Korkutma, göz dağı verme makamı.*

1. ... eger bir daha hakkında efendisi olan İškodra vālīsine şikāyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdīm etmek süretiyle efendisini memnūn edeceğini **makām-ı tehdītte** beyān ettiği hālā o havālīce meşhūrdur (s. 23, st. 26). [*makām-ı tehdīt, -te]*

makarr-ı hükümet: *Hükümet (saltanat) merkezi, başkent.*

1. O havālī şā'irleri **makarr-ı hükümete** gelerek kendisine şī'irler takdīm ederler ... (s. 20, st. 5). [*makarr-ı hükümet, -e]*

makbūl: *Beğenilen, kabul gören, hoş giden, hoş.*

1. ... Şemīmī Dede'nin inşā eylediği zāviyede dedenin manzūr ve **makbūlu** olarak ikāmet edip Şemīmī Dede ile ve sâ'ir o havālī şū'arāsıyla müşā'areler icrā eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 7). [*makbūlu, -u]*

makbūlü'l-ahālī ol-: *Halk tarafından kabul edilmek; beğenilen.*

1. Mahz-ı Tevfikāt u te'yīdāt-ı Sübhāniyyeden
Oldu makbūlü'l-ahālī bā'is-i zikr-i cemīl (s. 11, st. 2). [*makbūlü'l-ahālī ol-, -du]*

ma^ç-kordon: *Saat, madalyon vb. şeyleri takmaya yarayan, altın veya başka bir maddeden yapılmış ince zincir ile birlikte.*

1. ... ism-i şāhānelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tāç şeklini hāvī bir mīl üzerinde hem zevālī hem gurūbī sâ'atleri gösterir ve haftada bir kere kurulur **ma^ç-kordon** ihsān buyurdıkları sâ'atle ve daha sâ'ir birtakım nefīs eşyā' ile ber-ā-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 9). [*ma^ç-kordon]*

maksad-ı aksā: *Erişilmek istenen en büyük amaç, istek.*

1. Biz ‘ibādet etmeziz Cennet için ‘ābid gibi
Hak cemālidir ezelden **maksad-ı aksā** bize (s. 18, st. 21). [*maksad-ı aksā*]

maksat: *Niyet, amaç, gāye.*

1. Sizin o **maksatla** gelmediginizi bana şimdi anlattılar (s. 56, st. 27). [*maksatla, -la*]

maksūd-ı küllī: *Bütün maksat, gāye.*

1. İki cihānda sensin **maksūd-ı küllī** tālib (s. 74, st. 22). [*maksūd-ı küllī*]

māl: *Kār sağlamak maksadıyla alınıp satılan şeyler, tüccar malı.*

1. Kimisi sattığı **mālın** kıymeti olan altın ve gümüş paraları birbirinden tefrīk ediyor (s. 45, st. 31). [*mālın, -ın*]
2. ... el-hāsıl Tiran’da ne kadar san‘at erbābı varsa zāten Cum‘a olmak münāsebetiyle çarşı pazar ta‘tīl olduğundan herkes **māllarından** lüzümü mikdārını getirip bā-defter bu talebe efendilere teslīm ederler (s. 45, st. 22). [*māllarından, -lar, -ın, -dan*]

mal müdürü: *İlçe maliye teşkilatının āmiri.*

1. Yevm-i mev‘ūdda henüz gün dogmadan evvel kaymakām, kadı, **mal müdürü** efendiler ve sā‘ir ba‘zı eşrāf-ı memleketle daga tırmandık (s. 42, st. 7). [*mal müdürü*]
2. ... ba‘zı eserlerinin de fi’l-hakīka nefis olması ve dīvān-ı eş‘arından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu haber alınmagla kaymakām ve kadı ve **mal müdürü** efendileri müstashiben zāviye-i mezkūreye ‘azīmet olunmuş ... (s. 56, st. 14). [*mal müdürü*]

mālāmāl: *Dopdolu, çok dolu.*

1. Eş‘arıyla şehir-i mezkūr ve havālīsindeki edebī mecmū‘alar **mālāmāldır** (s. 17, st. 23). [*mālāmāldır, -dır*]

mālī: *Dolu.*

1. Mazmūn-ı eş‘ārı neşve-i tasavvufla **mālī** ka‘bı ‘ālī bir ‘Osmānlı şā‘iri olduğu āsarından müstebāndır (s. 16, st. 29). [*mālī*]

mālīk: *Bir şeye sahip olan kimse, sahip.*

1. Müşārūn-ileyh Ca‘fer Sādık Paşa asīl, kerīm, vefī, hayr u hasenāta mā‘il ve hūsn-i ahlāka **mālīk** bir zāt idi (s. 26, st. 18). [*mālīk*]
2. Pek çok kütüb-i nefīseye **mālīk** ve tarīkat-ı ‘āliyye-i Mevleviyye’ye sālīk idi (s. 36, st. 33). [*mālīk*]

mālīk ol-: *Sahip olmak.*

1. ... Min kütüb-i’l-fakir ileyhi’l-kadir Ahmedī el-İskenderiyyevī el-müderriis ve’l-müftī ‘afā ‘anhi’l-Bārī ‘ibāresi muharrer olduğundan fāzıl-ı müşārūn-ileyhin birçok kütüb-i kesīreye **mālīk olduğu** istidlāl olunuyor (s. 16, st. 22). [*mālīk ol-, -duk, -u*]
2. Zīrā sinnim kırk raddesinde olmakla ber-ā-ber sıhhat-i vücūda **mālīk olduğumdan** gençlik sevdā-yı magrūrānesinden henüz sarf-ı nazar edememiştim (s. 42, st. 20). [*mālīk ol-, -duk, -um, -dan*]
3. Daha ziyāde bizā‘aya **mālīk olmuş** olaydım elbette daha a‘lāsını yapardım (s. 67, st. 17). [*mālīk ol-, -muş*]
4. Zamān-ı hayātında pek çok kütüb-i nefīseye **mālīk olduğu** bu delā‘il ile nümāyān oluyor (s. 68, st. 24). [*mālīk ol-, -duk, -u*]

mālīyye müfettişligi: *Osmanlı Devleti'nde mālī denetimin yapılmasından sorumlu en yüksek memurun makamı.*

1. Selānik vilāyeti vālisi bulunduğu gibi sāhib-tercūme de vilāyet-i müşārūn-ileyhe **mālīyye müfettişligine** ta‘yīn olundu (s. 65, st. 3). [*mālīyye müfettişligi, -(n), -e*]

ma‘lūm: *Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan (şey).*

1. **Ma‘lūmdur** ki Gāzī Evrenos Bey o tārīhte hayātta degil idi (s. 41, st. 3). [*ma‘lūmdur, -dur*]
2. Şārih-i Burde Na‘īmī merhūm ‘Āleme fazl u kemālī **ma‘lūm** (s. 66, st. 2). [*ma‘lūm*]

ma'lūm: *Bilgisi dahilinde (olmak).*

1. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel 'ulemâsı fuzalâsı zâviyeleri tekyeleri meşâyihî bir haylî mühim kitâbları sefineleri **ma'lūmum** idi (s. 72, st. 6). [*ma'lūmum, -um*]

ma'lūmat: *Bilgi.*

1. Sonra kendilerinden bu zâtlar hakkında ârzü ettiğim **ma'lūmatı** su'âl ederek tevsîc ettim ... (s. 71, st. 25). [*ma'lūmatı, -ı*]

malzeme: *Gerekli olabilecek şeyler.*

1. Bir gün evvel birkaç kuzu ve sâ'ir **malzeme** gönderildi (s. 42, st. 6). [*malzeme*]
2. Kimisinin elinde terâzi **malzeme** tartıp müşteriye veriyor (s. 46, st. 1). [*malzeme*]

ma'māfih: *Bununla berāber, durum böyle iken.*

1. **Ma'māfih** Ohri kazâsından Akçahisar'a gelmek İskender Bey sülâlesinden olmaga mâni' olmayacağı tabî'îdir (s. 59, st. 10). [*ma'māfih*]

ma'-mersiye: *Mersiye (bir kimsenin ölümünden sonra onun iyiliklerini, meziyetlerini ve ölümünden duyulan acıyı dile getirmek için yazılan manzûme, ağıt, sağı) ile.*

1. Tiran fuzalâsından âti't-tercûme Hacı 'Ömer Sûzî Efendi rihletinden te'essürünü hâvî **ma'-mersiye** dil-sûz bir târîh inşâd etmiştir (s. 48, st. 4). [*ma'-mersiye*]
2. Vefâtına âti't-tercûme 'Ömer Sûzî Efendi'nin mahdûmu Tiranlı Sa'îd Efendi **ma'-mersiye** şu târîhi tanzîm eylemiştir (s. 48, st. 22). [*ma'-mersiye*]

ma'mūr: *Bayındır, imar edilmiş (yer).*

1. Akçahisar şehrinde el-Hac Hamza Efendi türbesi mevcûd ve tekyesi **ma'mūrdur** (s. 41, st. 8). [*ma'mūrdur, -dur*]

ma'mūr ol-: *Yerleşik/imar edilmiş olmak.*

1. Gerek Akçahisar şehrinde gerek mevcūd ve **ma‘mūr olan** kal‘esinde birçok şühedā ve mazanne-i kirām merkādleri vardır (s. 41, st. 6). [*ma‘mūr ol-, -an*]
2. Tā kıyāmet hānedān-ı devletin **ma‘mūr ola** (s. 44, st. 22). [*ma‘mūr ol-, -a*]

ma‘mūr u ābādān eyle-: *İnşa edilip bayındır hale getirmek.*

1. Dā‘imā evlād u emcādın Hudā mes‘ūd ede
Eyleye ma‘mūr u ābādān bā-‘ömr-i tavīl (s. 11, st. 8). [*ma‘mūr uābādān eyle-, -(y), -e*]

Ma‘mūretü’l-‘aziz: *Elaziğ. Doğu Anadolu bölgesinin Yukarı Fırat bölümünde şehir.*

1. 1292/1875 senesinde rütbe-i bālāyı bi’l-ihraz Diyārbakır vilāyetinden fekk-i irtibāt ile mutasarrıflık olan **Ma‘mūretü’l-‘aziz** mutasarrıflığına ta‘yīn olundu (s. 36, st. 13). [*ma‘mūretü’l-‘aziz*]
2. Bu ‘abd-i āciz 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 **Ma‘mūretü’l-‘aziz** vilāyeti defterdārlığına bi’t-ta‘yīn mahall-i mahāll-i me’mūriyyete esnā-yı ‘azīmetimde güzergāh olan Haleb şehrine ugranılmış ... (s. 36, st. 22). [*ma‘mūretü’l-‘aziz*]
3. Diyārbekir vilāyetinden fekk-i rābıta ile müstakillen mutasarrıflık olan **Ma‘mūretü’l-‘aziz** muhāsebeciliginde mutasarrıfı olan sābikū’t-tercüme İşkodralı Hasan Hakkı Paşa inhā’sıyla 1293/1876-77 senesinde 3200 kuruş ma‘āşla ta‘yīn olundu (s. 64, st. 18). [*ma‘mūretü’l-‘aziz*]
4. **Ma‘mūretü’l-‘aziz’de** muhāsebecilik ve defterdārlik sıfatlarıyla me’mūriyyeti on sene kadar devām ederek ... (s. 64, st. 22). [*ma‘mūretü’l-‘aziz’de, -de*]
5. 1292/1875-76 senesinde Diyārbekir, **Ma‘mūretü’l-‘aziz**, Sīvās heyet-i islāhiyye serkomiseri Ābidīn Paşa ile ... (s. 64, st. 19). [*ma‘mūretü’l-‘aziz*]
6. ... Ābidīn Paşa ile devren **Ma‘mūretü’l-‘aziz’e** gelip on beş gün kadar ikāmet eyledigimiz sırada orada muhāsebeci idi (s. 64, st. 20). [*ma‘mūretü’l-‘aziz’e, -e*]
7. **Ma‘mūretü’l-‘aziz’de** on sene kadar bulunduğu esnāda fuzalā-yı vülāt ve mutasarrıfından Adanalı ‘Abdü’n-nāfi‘ Efendi ve İzmirli Muhyiddīn Rūmī Paşa ile sār Harput şu‘arāsıyla müşā‘areleri vukū‘ bulmuştur (s. 65, st. 4). [*ma‘mūretü’l-‘aziz’de, -de*]
8. Sāhib-tercüme İsmā‘īl Zihnī Efendi **Ma‘mūretü’l-‘aziz** defterdārlığından infisālden sonra Der-sa‘adet’te bulunduğu esnāda Midhat Efendi’yle Mu‘allim Nācī Efendi hakkında şu kıt‘ayı nakşetmişti (s. 66, st. 17). [*ma‘mūretü’l-‘aziz*]

Ma‘mūriyye: *Osmanlı zamanında Adana vilāyetinin İçil/İçel sancağına bağlı bir kazā. Günümüzde adı Anamur'dur.*

1. ... hemān bilād-ı Rūm'a yürüyerek **Ma‘mūriyye** ve ‘Ammūriyye şehir ve kal‘elerini zabt ederek istimdād eden esīreyi ve hayatta olan sā’ir üserāyı tahallūs ile muzafferen ‘avdet ederek ... (s. 76, st. 17). [*ma‘mūriyye*]

Manastır: *Makedonya Cumhuriyeti'nde tarihî bir şehir. I. Murad döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir.*

1. ... hemān sā‘at oradan hareket ve seyr-i serī‘ ile **Manastır** şehrine muvāsalatla rüz u şeb nālān ü giryān olarak māsivāyı bütün bütün terk ve günden güne ārzū-yı merg eyledim (s. 28, st. 23). [*manastır*]
2. 1255/1839-40 senesinde müşārün-ileyh Hasan Rıf‘at Paşa'nın İşkodra'dan infisāli üzerine yine **Manastır'a** gelerek kemā-kān müşārün-ileyh Zekeriyā Paşa'nın hizmet-i kitābetinde bulundum (s. 29, st. 7). [*manastır'a, -a*]

mānende-i İbn-i Sīnā: *İbn-i Sīnā misālî.*

1. Biri hikmet ile **mānende-i İbn-i Sīnā**
Oldu ashāb-ı kemāl içre re‘īsü'l-üdebā (s. 66, st. 21). [*mānende-i ibn-i sīnā*]

mānend-i serv-i serkeş: *Dik başlı servi misali.*

1. Ol hūb-rū-yı dil-keş misl-i firişte mevheş
Hūrī-sıfat perīveş **mānend-i serv-i serkeş** (s. 62, st. 12). [*mānend-i serv-i serkeş*]

māni‘: *Bir şeyin yapılmasını önleyen şey, engel.*

1. ‘Arz-ı hāle gāh girye gāh **māni‘dir** hicāb (s. 70, st. 14). [*māni‘dir, -dir*]

māni‘ ol-: *Engel olmak, önlemek.*

1. Eger dīvān-ı eş‘ārını ve sā’ir kitāblarını görmege bahl-i zamān **māni‘ olmasaydı** kim bilir o muhīt hakkında daha ne kadar hakāyık meydāna çıkacaktı (s. 57, st. 20). [*māni‘ ol-, -ma, -sa, -(y), -dı*]

2. Ma‘māfih Ohri kazāsından Akçahisar’a gelmek İskender Bey sülalesinden olmaya **māni‘** olmayacağı tabi‘îdir (s. 59, st. 10). [*māni‘ ol-, -ma, -(y), -acak, -ı*]

māni‘-i tahsīl ol-: Öğrenime/okumaya engel olmak.

1. Kayd-ı zarūret **māni‘-i tahsīl olduğundan** yalnız sarfa kadar okuyabildim (s. 28, st. 8). [*māni‘-i tahsīl ol-, -duk, -u, -(n), -dan*]

mansıb: Devlet hizmetinde büyük memurluk, erişilmek istenen yüksek mevki, makam.

1. Zindegānī **mansıbından** āhirü’l-emr ‘azlolup Cāh-i dünyāyı tasarruf etmede geldi fütūr (s. 26, st. 11). [*mansıbından, -ı, -(n), -dan*]

manzara-i bedī‘a: Güzel durum, görünüş.

1. Hakīkaten bu **manzara-i bedī‘a** karşısında hayrān kaldım (s. 46, st. 1). [*manzara-i bedī‘a*]

manzara-i dil-güşā: İç açıcı/gönüle ferahlık veren manzara.

1. ... sāha-i berr ü bahr pek güzel bir **manzara-i dil-güşā** irā’e eylediginden bunun daha fevkine çıkararak Sarı Saltık Baba makāmını da ziyāret etmek ārūsunda buldum (s. 42, st. 3). [*manzara-i dil-güşā*]

manzūm: Şiir hālinde yazılan, vezinli ve ölçülü söz.

1. İşkodra şu‘arāsına mahsūs kitāb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdūmu pederinin ba‘zı eş‘arıyla Şāhidī ve Tuhfe-i Vehbī vādīsinde Gülzār isminde **manzūm** bir risālesini getirerek vesīle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını ricā’ eylediginden ... (s. 62, st. 7). [*manzūm*]
2. ‘Arabī, Fārisī, Türkī şu birkaç beyit **manzūm** lūgat kitābından tahrīr olundu (s. 62, st. 21). [*manzūm*]

manzūme: Vezinli, kāfiyeli eser, manzum parça.

1. İki Türkî ve bir Fârisî gazelleriyle Mevlânâ Celâlî'd-dîn-i Rûmî hazretleri hakkında bir **manzûmelerinin** tastîriyle tercüme-i hâline netîce veriyoruz (s. 31, st. 22). [*manzûmelerinin, -ler, -i, -nin*]
2. Mezkûr **manzûmenin** târîh beyti şudur (s. 35, st. 6). [*manzûmenin, -nin*]
3. ... inşâd eylediği müte'addid **manzûmelerden** teberrûken bir 'adedi tahrîr olundu (s. 37, st. 21). [*manzûmelerden, -ler, -den*]
4. ... Enderûn Târîhi'ne takrîz sûretiyle tanzîm eylediği **manzûmenin** târîh beytinde seksen târîh çıkarmıştır ki ... (s. 37, st. 5). [*manzûmenin, -nin*]
5. Ahîren müşârûn-ileyh İbrâhîm Halîlî Paşa hazretlerine bir **manzûme** takdîm ederek ... (s. 44, st. 6). [*manzûme*]
6. Mertebe-i kutbiyyet ve tercüme-i hâl-i pür fazîletlerini hâvî hafîdleri sâhib-tercüme Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi ma'â-târîh şu Fârisî **manzûmeyi** inşâd etmiştir (s. 46, st. 16). [*manzûmeyi, -(y), -i*]
7. El-hâletü hazîhi türbesinde mevzûn birçok Türkçe kitâblar ve **manzûmeler** mevcûddur (s. 55, st. 14). [*manzûmeler, -ler*]
8. Binâen-aleyh bu efkâra tebe'an Tercümân-ı Hakîkat nâmına olarak 'âcizâne yaptığım bir **manzûme** ile kî't'ayı 'arz ediyorum (s. 67, st. 16). [*manzûme*]
9. Ol vakit Tercümân-ı Hakîkat'ın neşreylediği şu iki **manzûme** ile mektûbun zîrinde şu satırlar görülmüştü (s. 67, st. 20). [*manzûme*]
10. Şu kî't'a ile **manzûmeyi** rabten gönderdiği mektûb şudur (s. 67, st. 13). [*manzûmeyi, -(y), -i*]
11. Palu kazâsı kaymakâm vekîli Kürd Aga-zâde Hacı 'Ömer Bey'e ısmarladığı hatâbın te'ehhür etmesi üzerine inşâd eylediği bir Hatâbiyye **manzûmesini** bana ithâf eylemişti (s. 68, st. 8). [*manzûmesini, -(s), -i, -(n), -i*]

manzûme-i târîhiyye: *Tarihle ilgili şiir.*

1. ... Sultân 'Abdü'l-hamîd-i sâni hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde gayr-i mükerrer yedi târîhi hâvî olarak gördüğüm dört beyitli **manzûme-i târîhiyyeleri** ile anlaşılıyordu (s. 23, st. 3). [*manzûme-i târîhiyye, -ler, -i*]
2. Fârisî bir **manzûme-i târîhiyyesi** âti't-tercüme şeyh-i muhteremleri 'Abdü's-selâm Mücrim hazretlerinin tercüme-i hâli zîrinde görülecektir (s. 57, st. 20). [*manzûme-i târîhiyye, -(s), -i*]

manzûme-i tebrîkiyye: *Kutlama manzumesi (vezinli, kâfiyeli eser).*

1. Tiranlı âti't-tercüme 'Ömer Sûzî Efendi'nin manzûrumuz olan on iki beyitli ve altı ta'miyyeli manzûme-i **tebrîkiyyesine** nazaran müşârûn-ileyh Hasan Hakkî Paşa

Hüseyin nām birāderiyle tev'em dogmuştur (s. 35, st. 5). [*manzūme-itebrīkiyye, -(s), -i, -(n), -e*]

2. ... Edhem Şehīdī Bey'in 1238/1822-23 senesinde Tiran şehrinde binā eylediği kebīr sā'at kulesine ma'ṭārīh bir de **manzūme-i tebrīkiyye** tanzīm eylemiştir ... (s. 60, st. 18). [*manzūme-i tebrīkiyye*]

manzūr: *Beğenilerek nazar edilen, bakılan.*

1. Şemīmī Dede'nin inşā eylediği zāviyede dedenin **manzūr** ve makbūlu olarak ikāmet edip Şemīmī Dede ile ve sā'ir o havālī şu'arāsıyla müşā'areler icrā eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 7). [*manzūr*]

manzūr(umuz) ol-: *Görölmek.*

1. Mufassal ve müretteb dīvānı ser-ā-pā **manzūrumuz olmuştur** (s. 30, st. 20). [*manzūr (umuz) ol-, -muş, -tur*]
2. ... hatt-ı destiyle muharrer ve mufassal 'Arabī ve iktitafī diger bir mecmū'aları **manzūrumuz olmuştur** (s. 31, st. 19). [*manzūr (umuz) ol-, -muş, -tur*]
3. Tiranlı āti't-tercüme 'Ömer Sūzī Efendi'nin **manzūrumuz olan** on iki beyitli ve altı ta'miyyeli manzūme-i tebrīkiyyesine nazaren müşārün-ileyh Hasan Hakkī Paşa Hüseyin nām birāderiyle tev'em dogmuştur (s. 35, st. 4). [*manzūr (umuz) ol-, -an*]
4. Ba'zı gazel ve ilāhiyyāti **manzūrumuz oldu** (s. 40, st. 7). [*manzūr (umuz) ol-, -du*]
5. ... daha üç dört cild sā'ir istinsāh eylediği 'Arabī kitāblar **manzūrumuz oldu** (s. 50, st. 3). [*manzūr (umuz) ol-, -du*]
6. Şeyhlerinin vefātına müte'addid tārīhleri ile ba'zı gazelleri mecmū'alarda **manzūrumuz olduğundan** bir 'aded Fārisī tārīhleriyle bir 'aded Türkī gazel-i ra'naları şuraya tahrīr olundu (s. 57, st. 22). [*manzūr (umuz) ol-, -duk, -u, -(n), -dan*]
7. **Manzūrumuz olan** kitābların ba'zıları da kendi hattıyladır (s. 68, st. 25). [*manzūr(umuz) ol-, -an*]
8. ... birçok tārīhler inşād etmiştir ki yalnız bir mısra'dan yirmi sekiz tārīh çıkardığı **manzūrumuz olmuştur** (s. 72, st. 15). [*manzūr(umuz) ol-, -muş, -tur*]

martin tüfegi: *Tek kurşun atan, yivli bir tüfek çeşidi.*

1. **Martin tüfegini** alarak oradan tarlalara dogru savuşmuştur (s. 56, st. 17). [*martin tüfegi, -(n), -i*]

ma'rûf: *Bilinen, tanınan, meşhur.*

1. Dervîş Hikmetî diye **ma'rûf** idi (s. 43, st. 21). [*ma'rûf*]

ma'rûf ol-: *Bilinmek; herkes tarafından tanınmak.*

1. Peklin kasabasında cedd-i 'âlîleri vaktiyle binâ edip el-hâletü hazîhi Eski câmi' nâmıyla **ma'rûf olan** câmi'-i şerîf hazîresinde gunûde-i mirkad-ı gufrândır (s. 26, st. 20). [*ma'rûf*]
1. Bi'l-âhire ekmele-i 'urefâ'-i müdekkikîn eşher-i meşâyih-i muhakkikîn be-dereke-i Rabbânî el-hâletü hazîhi o havâlîde şeyhü'l-İslam nâm ve 'unvânıyla **ma'rûf olan** âti't-tercüme Şeyh 'Abdü's-selâm Tiranî hazretlerinin nazar-ı iksir-i gavsânelerine ve muttasîl silsile-i meşâyih-i kirâma dâhil olmuştur (s. 56, st. 4). [*ma'rûf ol-, -an*]

masa: *Bir destek veya ayaklar üstüne oturtulan ve üzerinde çeşitli işler yapılan mobilya.*

1. Hatta bir kumâşın nısfını İstanbul'da te'sîs eylediğim Millet kütüphanesine götürüp ba'zı Kelâm-ı kadîm **masasına** örtü yaptım (s. 46, st. 4). [*masasına, -(s), -i, -(n), -a*]

maşa'allâh: *Beğenme ve övme ile birlikte nazardan sakındırma sözü olarak "Ne iyi, ne kadar güzel, Allah nazardan saklasın!" manasında kullanılan bir ünlem.*

1. **Maşa'allâh** ne güzel koşuyorsunuz derdim (s. 42, st. 19). [*maşa'allâh*]

ma-sadâk: *Uygun, muvâfık.*

1. Arnavud aslıdır ol taşlı yerin şeh-bâzı medlûlüne **ma-sadâk** olan zât-ı vâlâları meşhûr Toptan-zâde 'â'ilesindedir (s. 58, st. 18). [*ma-sadâk*]

mâsivâ: *Allah'tan başka her şey, insanı Allah'tan uzaklaştıran, dünyaya bağlayan her şey.*

1. **Mâsivâdan** geç dilâ dünyâda insânlık budur (s. 13, st. 11). [*mâsivâdan, -dan*]
2. ... Manastır şehrine muvâsalatla rûz u şeb nâlân ü giryân olarak **mâsivâyı** bütün bütün terk ve gündün güne ârzü-yı merg eyledim (s. 28, st. 24). [*mâsivâyı, -(y), -i*]
3. Şu denli sâ'im-i dehr idi **mâsivâdan** kim

Likā²-yı Hak idi ancak gedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 15). [māsivādan, -dan]

4. **Māsivādan** geç dilā dünyāda insānlık budur (s. 44, st. 1). [māsivādan, -dan]

maskat-1 re's: Doğum yeri.

1. Ba'dehu Şemīmī Dede'nin ma'iyyetinde çil kalenderān ile vatan-ı aslīsi ve **maskat-1 re'si** olan Akçahisar'a geldi (s. 55, st. 5). [maskat-1 re's, -i]

maskat-1 re's: Baş niyet, öncelikli amaç.

1. Eger bu 'ādet memālik-i İslāmiyye'nin her tarafında öteden beri ittihāz edilmiş olsaydı ricāl-i mensiyyeden olan meşāhirimizin hiçbirisinin **maskat-1 re'si** ne hem-şehrīlerine ve ne de erbāb-ı taharrī ve merāka mahfī kalmayacaktı (s. 61, st. 13). [maskat-1 re's, -i]

Maslak: İstanbul'da bir semt.

1. 1240/1824-25 senesinde sadr-ı esbak müteveffā Reşīd Paşa ma'iyyetiyle **Maslak'a** me'mūr olarak altı ay anda karār eyledim ... (s. 28, st.19). [maslak'a, -a]

ma'sūk: Sevgili, sevilen.

1. Hevā-yı 'ilm ü 'ameli 'aşk-ı mahbūb-ı bī-bedele tebdīl ve kayd-ı zarūreti düşünmegi **ma'sūcumun** gam u ālām-ı muhabbetine tahvīl ederek sāye-misāl yanından ayrılmamaga başladım (s. 28, st. 14). [ma'sūcumun, -um, -un]

ma'sūm: Temiz, saf, günahsız; küçük çocuk.

1. Yedi yaşında bulunduğu sırada Sultān Mahmūd Hān-ı sānī hazretleri huzūr-ı şāhānelerine Arnavud libāsını lābis bir **ma'sūm** olduğu hālde ... (s. 35, st. 16). [ma'sūm]

ma'sūmāne: Saf, temiz bir kimseye yakışır şekilde.

1. ... Nizāmiye elbisesi giyip ol vecihle iftihār eylemesi hakkında ruhsat-ı hümāyūn erzān buyurulmasını **ma'sūmāne** bir lisān ile niyāz ve istirhām eylemiştir (s. 35, st. 18). [ma'sūmāne]

ma'sūm-ı pāk: Mübarek/günahsız imam. Ma'sūm: Şiî inancına göre Ehl-i beyt'ten olan imam.

1. Kām-yāb eyle beni ey ma'den-i lutf u kerem
Çārdeh **ma'sūm-ı pāk** āl-i 'abānın 'aşkına (s. 45, st. 2). [*ma'sūm-ı pāk*]

Mat: Arnavutluk'ta önemli nehirlerden birisi. Adriyatik Denizine dökülmektedir.

1. Bu 'azīm dag arkasını bir muhtasar dere vāsitasıyla **Mat** silsile-i cibāline dayamıştır (s. 43, st. 6). [*mat*]

Mat nehri: Arnavutluk'ta önemli nehirlerden birisi. Adriyatik Denizine dökülmektedir.

1. Cenāb-ı Şemimī'nin Toptan-zāde Kaplan Paşa tarafından vukū' bulan şehādetinden sonra Akçahisar'a dört sā'at mesāfede vāki' **Mat Nehri** kenārında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 10). [*mat nehri*]

ma'-tārīh: Tarih manzumesi olan şey.

1. Mertebe-i kutbiyyet ve tercüme-i hāl-i pür fazīletlerini hāvī hafīdleri sāhib-tercüme Şeyh Selīm Hālīmī Efendi **ma'-tārīh** şu Fārisī manzūmeyi inşād etmiştir (s. 46, st. 16). [*ma'-tārīh*]
2. ... Edhem Şehīdī Bey'in 1238/1822-23 senesinde Tiran şehrinde binā eylediği kebīr sā'at kulesine **ma'-tārīh** bir de manzūme-i tebrīkiyye tanzīm eylemiştir ... (s. 60, st. 18). [*ma'-tārīh*]

matbah: Mutfak; bilhassa Mevlevī tekkelerinde hem yemek pişirilen hem de tarīkata yeni girmiş olanlara ilk dergah terbiyesinin verildiği yer.

1. **Matbahımdan** dilerim kismetimi bī-minnet
El elinden dilemem nānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 3). [*matbahımdan, -ım, -dan*]

matbah-ı in'ām: Lutuf, ihsan mutfağı.

1. Sādikā āl-i 'Alī **matbah-ı in'āmından**

Hamdülillāh bize envā'-ı ni'am vermişler (s. 27, st. 5). [*matbah-ı in'ām, -ı, -(n), -dan*]

matbū': *Matbaada basılmış, basılı, tabedilmiş.*

1. ... *Enderūn Tārīhi* 'ne takrīz sūretiyle tanzīm eylediği manzūmenin tārīh beytinde seksen tārīh çıkarmıştır ki **matbū'** 'Atā Tārīhi 'nde gerek 'umūm ebyātı ve gerek ne sūretle ihrāc olunacağına dā'ir seksen iki tārīhin ta'rīfātı zebūr-ı sutūrdur (s. 37, st. 5). [*matbū'*]

mātem: *Keder, üzüntü.*

1. Tev'em olmuş sūruna kahbe cihānın **mātemi**
Duhterin tezvīc eden māder hem aglar hem güler (s. 61, st. 24). [*mātemi, -i*]

matla': *Bir kasīde veya gazelin mısraları birbiriyle kāfiyeli olan ilk beyti.*

1. ... **matla'lı** gazel-i şāhānelerini tetebbu' ve müstagrağ-ı 'ātifeti olan zamānı şu'arāsının ba'zıları da tanzīr eylemiştir ... (s. 13, st. 5). [*matla'lı, -lı*]
2. İşkodralı İbrāhīm Hālīlī Paşa bahsinde altı 'aded nazīreler içinde sebkāt eden şu **matla'lı** gazele ... (s. 43, st. 25). [*matla'lı, -lı*]
3. Hatt-ı destiyle olarak gördüğümüz bu kabīl nazā'irden ba'zılarının **matla'ları** tahrīr olunur (s. 69, st. 12). [*matla'ları, -lar, -ı*]

matlab: *İstenilen şey, istek; bahis, mes'ele.*

1. Bahr-ı bī-pāyān-ı 'aşka nā-gehān saldı beni
Matlabım sāhil degildir nazlı yārim kdadır (s. 15, st. 16). [*matlabım, -ım*]

matlab-ı a'lā: *Yüce, yüksek maksat.*

1. Rūz u şeb dīdārdır hep **matlab-ı a'lā** bize (s. 18, st. 17). [*matlab-ı a'lā*]

māyesi ol-: *Özü, karakteri olmak.*

1. Cefā-yı tābı devrānın sebātın **māyesi olmuş** (s. 54, st. 8). [*māyesi ol-, -muş*]

mazanne-i kirām: *Evliyadan olduğu zannedilen, ermiş sanılan kimseler.*

1. Zikr olunan Dragos kal'esi civārında medfūn olan müşārün-ileyh Kanber Baba rivāyete göre zamān-ı hazret-i Fātih **mazanne-i kirāmından** bir zāt-ı 'ālī-kadrdır (s. 14, st. 20). [*mazanna-i kirām, -i, -(n), -dan-ın, -dan*]
2. Gerek Akçahisar şehrinde gerek mevcūd ve ma'mūr olan kal'esinde birçok şühedā ve **mazanne-i kirām** merkādleri vardır (s. 41, st. 6). [*mazanna-i kirām*]
3. Lākin Ādem Aga merhūmun Akçahisar kal'esinde Dolma denilen mahalde **mazanne-i kirāmından** Hacı Mustafā Efendi tekyesi civārında yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış mezārına gidip ziyāret ettim (s. 59, st. 11). [*mazanne-i kirām, -dan*]

mazhar ol-: *Erişmek, ulaşmak, nāil olmak.*

1. ... ni'me'l-emīr vasf-ı 'ālīsine **mazhar olan** cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta'biriyle taltif olunmuş ... (s. 37, st. 13). [*mazhar ol-, -an*]
2. Bir vakit sonra İşkodra'ya 'azīmet ve İşkodralı hānedānına takdīm-i āsār ederek eltāf ve iltifātlarına **mazhar olmuştu** (s. 43, st. 24). [*mazhar ol-, -muş, -tu*]
3. Terakkī-pesendān-ı vatandan böyle iltifātla **mazhar oldukça** gönlümüzdeki ifā-yı hizmete müdāvemmet şevk-i mümteni'ü'l-izālesinin tezāyüd edeceğinden emīn olsunlar (s. 67, st. 23). [*mazhar ol-, -dukça*]
4. Natūk ve mütekellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası vāsi' ve birçok āsār-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūş bir pīr-i ma'ārif-semīr olmakla ber-ā-ber ābā ve ecdādı o havālīnin zādegān ve umerā'-i sāhib-ihtirāmından olmağla gerek kendileri ve gerek efrād-ı hānedānı hürmet-i 'azīmeye **mazhar olmaktadır** (s. 72, st. 26). [*mazhar ol-, -mak, -ta, -dır*]

mazhar-ı esmā: *İsimlerin tecellī ettiği yer.*

1. 1247/1831-32 senesinde vāki' olan vefātına **mazhar-ı esmā** tārīh düşmüştür (s. 48, st. 3). [*mazhar-ı esmā*]
2. Yakışır **mazhar-ı esmā** tārīh 1247/1831-32 (s. 48, st. 6). [*mazhar-ı esmā*]

mazhar-ı ihtirām u hürmeti ol-: *Saygı ve itina göstermeye nāil olmak.*

1. ‘Osman Paşa’nın **mazhar-ı ihtirām u hürmeti olarak** 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene müddet devām eden İşkodra vāliliginde kemā-kān dīvān efendiliginde bulunmuş ... (s. 29, st. 19). [*mazhar-ı ihtirām u hürmeti ol-, -arak*]

mazhar-ı ikrām ol-: Ağır lanmaya, hürmet gösterilmesine, bağış ve ihsana nāil olmak.

1. Asāleti ve hüsn-i terbiyyesi hasebiyle ba‘zı vülāt-ı ‘izām kendisine hürmet ederek mühürdārliklarında istihdām ve yazısının dahi güzelliği sebebiyle **mazhar-ı ikrām olmuştur** (s. 72, st. 19). [*mazhar-ı ikrām ol-, -muş, -tur*]

mazhar-ı iltifāt-ı şehriyārī ol-: Hükümdarlığın teveccühüne erişmek, nāil olmak.

1. 1249/1833-34 senesinde Der-Sa‘ādet’e gelerek **mazhar-ı iltifāt-ı şehriyārī oldu** (s. 26, st. 4). [*mazhar-ı iltifāt-ı şehriyārī ol-, -du*]

mazmūn: Nükte ve cinaslarla süslenen ve asıl mânâyı dolaylı olarak anlatan güzel söz.

1. İşkodralı Hamdī’nin hakikaten garīb **mazmūnları** ve bulunmaz me‘ālleri vardır (s. 53, st. 23). [*mazmūnları, -lar, -ı*]

mazmūn-ı eş‘ār: Şiirlerin asıl anlamı.

1. **Mazmūn-ı eş‘ārı** neşve-i tasavvufla mālī ka‘bı ‘ālī bir ‘Osmanlı şā‘iri olduğu āsārından müstebāndır (s. 16, st. 28). [*mazmūn-ı eş‘ār, -ı*]

mā-hasal: "Hulāsa, sözün kısası" anlamında zarf.

1. **Mā-hasal** nakdīne-i ‘ömr-i ‘azīzin bezl edip Tab‘-ı pāki oldu el-Hak niçe hayrāta delīl (s. 10, st. 24). [*mā-hasal*]

ma‘āş: Bir kimseye aydan aya ödenen para, ücret, aylık.

1. ... 3200 kuruş **ma‘āşla** ta‘yīn olundu (s. 64, st. 19). [*ma‘āşla, -la*]

ma'lûm: Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan (şey).

1. **Ma'lûmdur** ki hulefâ'-yı 'Abbâsiye'den Mu'tasım bin Me'mûn ibn Hârûnî'r-Reşid 'Ammûriyye taraflarında esîr düşen bir Hâşimiye'nin sicn-i esârette "Vâ-Mu'tasimâh" diye sayha eylediğini ... (s. 76, st. 13). [*ma'lûmdur, -dur*]

me'âl: Anlam, kavram, mânâ, mefhum.

1. İşkodralı Hamdî'nin hakîkaten garîb mazmûnları ve bulunmaz **me'âlleri** vardır (s.53, st. 23). [*me'âlleri, -ler, -i*]

mebâdî-i tahsîl: Öğrenimin başlangıcı.

1. Sâhib-tercûme İsmâ'îl Zihnî Efendi **mebâdî-i tahsîli** bi'l-itmâm tahsîl-i 'ulûm-ı 'âliyye mecbûriyyet çağına geldikte âti't-tercûme Boric-zâde Halîl Necîb Efendi'nin birâderi İşkodra 'ulemâsından Dâvud Şükrî Efendi'den 'ulûm-ı 'âliyyeyi ... tahsîl eyledi (s. 64, st. 7). [*mebâdî-i tahsîl, -i*]

mebâdî-i tercûme-i hâl: Yaşam öyküsünün ilk devreleri.

1. Biz de **mebâdî-i tercûme-i hâllerini** kendi lisânından olarak kârîlerimize dinletmeyi münâsib gördük (s. 28, st. 6). [*mebâdî-i tercûme-i hâl, -ler, -i, -(n), -i*]

mecâl: Güç, kuvvet, derman.

1. Artık **mecâle** kararım kalmadığından ... (s. 28, st. 22). [*mecâle, -e*]

mecbûr ol-: (Bir şeyi) Yapmak zorunda olmak.

1. Ben getirmege **mecbûr oldum** dedi (s. 52, st. 18). [*mecbûr ol-, -du, -m*]

mecbûriyyet: Mecbur olma, yapmak zorunda kalma durumu, zorunluluk.

1. ... Hādım Efendi'nin hafıdı dervīşin tekyeye bir hātırlı me'mūr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrā'lara firār etmesi husūsundaki **mecbūriyyetine** yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [*mecbūriyyetine, -i, -(n), -e*]
2. Sāhib-tercüme İsmā'ıl Zihnī Efendi mebādī-i tahsīli bi'l-itmām tahsīl-i 'ulūm-ı 'āliyye **mecbūriyyet** çağına geldikte āti't-tercüme Boric-zāde Halīl Necīb Efendi'nin birāderi İškodra 'ulemāsından Dāvud Şükrī Efendi'den 'ulūm-ı 'āliyye ... tahsīl eyledi (s. 64, st. 7). [*mecbūriyyet*]

Mecīdī nişānı: *Sultan Abdūlmecid'e nispetle bu adı alan ve halk arasında "Mecīdiye nişanı" olarak bilinen bir Osmanlı nişanı.*

1. 1290/1873-74 senesinde ikinci rütbeden **Mecīdī nişānıyla** taltif olundu (s. 36, st. 11). [*mecīdī nişānı, -(y), -la*]

meclis: *Sohbet etmek ve eğlenmek amacıyla bir araya gelmiş dost ve arkadaş topluluğu (Sevgilinin bulunduğu ortam).*

1. **Meclisin** dārü'ş-şifā yākut-ı ahmerdir lebin Rūh-bahşādır sözün 'İsā'ya hācet kalmadı (s. 16, st. 3). [*meclisin, -in*]

meclis-i rindān: *Dünya işlerini önemsemeyenlerin toplantı, uğrak yeri.*

1. Neş'e-bahşā-yı safādır **meclis-i rindāna** ney (s. 38, st. 15). [*meclis-i rindān, -a*]

meclis-i 'uşşāk: *Āşıklar meclisi.*

1. Dün gece **meclis-i 'uşşākta** bir hāl olmuş Zāhidin destine bir sāgar-ı Cem vermişler (s. 27, st. 3). [*meclis-i 'uşşāk, -ta*]

mecma^c-ı esrār-ı Kelām-ı kadīm: *Ezelī söz (Kur'ān-ı Kerīm)ün sırlarını toplayan.*

1. **Mecma^c-ı esrār-ı Kelām-ı kadīm** (s. 17, st. 13). [*mecma^c-ı esrār-ı kelām-ı kadīm*]

mecmū'a: *İçinde şiirler, seçilmiş söz ve yazılar bulunan el yazması kitap.*

1. Bana bir haylī ‘Osmānlı şā’irleri isimleri zabtettirdikleri gibi dīvānlarını ve **mecmū‘alarını** getirmege başladılar (s. 9, st. 6). [*mecmū‘alarını, -lar, -i, -(n), -i*]
2. “... veyāhūd **mecmū‘ası** şudur alıp okuyunuz benim ceddimi de vesīle-i rahmet olmak üzere kaydediniz” dediler (s. 9, st. 9). [*mecmū‘ası, -(s), -i*]
3. Kıymetdār āsārı o havālīde mu‘āsırı bulunan birçok şu‘arānın nazīreleriyle birlikte olarak İškodra ile mülhakātındaki şehirlerde gördüğüm **mecmū‘alarda** mevcüddür (s. 12, st. 31). [*mecmū‘alarda, -lar, -da*]
4. Eş‘arıyla şehir-i mezkūr ve havālīsindeki edebī **mecmū‘alar** mālāmāldır (s. 17, st. 23). [*mecmū‘alar, -lar*]
5. ... hatt-ı destiyle muharrer ve mufassal ‘Arabī ve iktitafī diger bir **mecmū‘aları** manzūrumuz olmuştur (s. 31, st. 19). [*mecmū‘aları, -lar, -i*]
6. Elinde bir kitāb ile bir **mecmū‘a** olduğu hālde içeriye girdi (s. 52, st. 13). [*mecmū‘a*]
7. Şeyhlerinin vefātına müte‘addid tārīhleri ile ba‘zı gazelleri **mecmū‘alarda** manzūrumuz olduğundan ... (s. 57, st. 22). [*mecmū‘alarda, -lar, -da*]
8. Kendi hattıyla yazdığı kitāb ve **mecmū‘aların** zahr veya kenārlarına ‘ale’l-ekser imzā’sını şu ‘ibāre ile vaz‘ ediyor (s. 69, st. 1). [*mecmū‘aların, -lar, -ın*]
9. İškodra vilāyetine ‘ā’id ekser **mecmū‘alarda** müşārün-ileyhin āsār-ı güzīdesi muharrerdir (s. 69, st. 7). [*mecmū‘alarda, -lar, -da*]
10. Kendi destiyle tahrīr eylediği **mecmū‘alarda** dahi ba‘zı şu‘arā āsārına li-nāmıkihi yāhud li-muharririhi ... ‘ibāreleriyle nazīreler tahrīr eylemiştir (s. 69, st. 8). [*mecmū‘alarda, -lar, -da*]

mecmū‘a-i eş‘ār: *Şiirlerin mecmūası.*

1. Dersim mutasarrıf-ı esbaki merhūm Harputlu Hayrī Efendi Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb nāmıyla bir **mecmū‘a-i eş‘ār** tertībine muvaffak oldukça şu takrīzi inşād eylemiştir (s. 65, st. 12). [*mecmū‘a-i eş‘ār*]

mecmū‘a-i fazl: *Fazilet mecmuası.*

1. Tamām olmaz bi-Hakkın vasfı ol **mecmū‘a-i fazlın** (s. 67, st. 11). [*mecmū‘a-i fazl, -i, -(n)*]

mecmū‘a: *İçinde şiirler, seçilmiş söz ve yazılar bulunan el yazması kitap.*

1. **Mecmū‘ası** veya tertīb-i dīvān etmiş ise ihtimāl ki dīvānı ‘ā’ilesi nezdinde mevcūd olmak lāzım gelir (s. 68, st. 5). [*mecmū‘ası, -(s), -i*]

Mecnūn: *Leyla ile Mecnun hikayesinin erkek kahramanı Kays; deli, çıldırmış (Şair, âşık).*

1. Serserî gezdim cihān iklīmini **Mecnūn** gibi
Dilde buldum yārimi Leylāya hācet kalmadı (s. 16, st. 9). [mecnūn]
2. Gördüm ol beldede **Mecnūn** gibi ser-gerdāndır
Tār-ı müyu ile bend etmiş onu bir Leylā (s. 28, st. 1). [mecnūn]

mecrūh-ı tīr-i yāy: *Yaydan çıkan okun yaralısı. II Hz. Ali'nin Arap alfabesiyle yazımında bulunan "ye" harfî kastedilerek Hz. Ali sevdalısı olma ifade edilmiştir.*

1. Kurbān-ı ‘ayn u lāmım **mecrūh-ı tīr-i yāyım** (s. 74, st. 6). [mecrūh-ı tīr-i yāy, -ım]

mecrūh-ı tīr-i yā(y): *Yaydan çıkan okun yaralısı. II Hz. Ali'nin Arap alfabesiyle yazımında bulunan "ye" harfî kastedilerek Hz. Ali sevdalısı olma ifade edilmiştir.*

1. Kurbān-ı ‘ayn u lāmım **mecrūh-ı tīr-i yāyım** (s. 74, st. 12). [mecrūh-ı tīr-i yā(y), -ım]
2. Kurbān-ı ‘ayn u lāmım **mecrūh-ı tīr-i yāyım** (s. 74, st. 18). [mecrūh-ı tīr-i yā(y), -ım]
3. Kurbān-ı ‘ayn u lāmım **mecrūh-ı tīr-i yāyım** (s. 74, st. 24). [mecrūh-ı tīr-i yā(y), -ım]
4. Kurbān-ı ‘ayn u lāmım **mecrūh-ı tīr-i yāyım**
Yā şāh emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 75, st. 3). [mecrūh-ı tīr-i yā(y), -ım]

mecrūh-ı gam-ı gaddāre-i yār: *Sevgilinin keskin kılıcının kederinden yaralanmış.*

1. Sīne **mecrūh-ı gam-ı gaddāre-i yār** olsa da
Çāre ne meyl eyledik ol şūha gaddār olsa da (s. 24, st. 15). [mecrūh-ı gam-ı gaddāre-i yār]

medāris: *Medreseler.*

1. Pederleri ile şu üç birāderin İşkodra’da vālīlikleri müddeti yarım asır mikdārı olup gerek İşkodra’da ve gerek havālīsinde cevāmi‘ **medāris** kütüb-hāneler binā ederek pek çok ‘ulemā ve fuzalā yetiştirmişler ... (s. 12, st. 21). [medāris]

medd-i nazar: *Bakışını uzatma, uzağa bakma.*

1. ... bu ‘azametli cebelden bakılınca **medd-i nazar** bu vāsi‘ ve eşcār ile memlū sahrā’ların birçok kısmını dağın eteğinde saklanmak sūretiyle tayy ederek ... (s. 41, st. 27). [*medd-i nazar*]
2. ... hele açık havalarda güneşin gurūbu esnāsında denizin öte tarafında bulunan İtalya sevāhili bile **medd-i nazara** çarpmakta bulunur (s. 41, st. 30). [*medd-i nazar, -a*]

meded: "Yardım et, imdat eyle, yetiş, aman, eyvah" anlamlarına gelen ünlem.

1. **Meded** hayfā beni giryān künc-i gamda terk etti (s. 19, st. 6). [*meded*]
2. Neyleyim bilmem **meded** kim hāl müşkildir bana (s. 70, st. 15). [*meded*]

meded eyle-: Yardım etmek.

1. Līk vuslatla mülākāt degildir bir şey
Meded eylerse eger himmet-i ‘Osmān Paşa (s. 29, st. 17). [*meded eyle-, -r, -se*]

medfün: Toprağa gömülmüş, defnedilmiş (ölü).

1. ... meşāhir-i mazanne-i kirāmdan kal‘e kapısında **medfün** Baba Mustafā’yı (Moye Baba) ... (s. 14, st. 9). [*medfün*]
2. Ve İşkodra kazāsındaki Jabyak’ta **medfün** Emīr Evhad Sultān’ı ... (s. 14, st. 14). [*medfün*]
3. ... Emīr Evhad Sultān’ı ve yanında **medfün** ‘Abdu'r-rahmān Baba ve Dragos kal‘esi kurbunda Gumir Kanber Baba merākıd-ı mübārekelerini ziyārete ‘azīmeti vesīle-i bezl-i sadakāt ve hasenāt eylerdi (s. 14, st. 15). [*medfün*]

medfün ol-: Toprağa gömülmüş, defnedilmiş olmak.

1. Zikr olunan Dragos kal‘esi civārında **medfün olan** müşārün-ileyh Kanber Baba rivāyete göre zamān-ı hazret-i Fātih mazanne-i kirāmından bir zāt-ı ‘ālī-kadrdır (s. 14, st. 20). [*medfün ol-, -an*]
2. Ābā ve ecdādından kalan kadīm zāviyeyi digerine terk ederek **medfün oldukları** hānkāhı kendileri müceddeden inşā etmişler (s. 48, st. 14). [*medfün ol-, -duk, -lar, -ı*]

medh eyle-: Övmek.

1. Hākini vardır yeri İşkodra’nın **medh eyleşem** (s. 30, st. 1). [*medh eyle-, -se, -m*]

medh ü senā' et-: Övmek, yüceltmek.

1. Bir insān gāyet hoşlandığı bir zarīf çiçeği ne kadar **medh ü senā' eder** ise o çiçeğin hüsn ü letāfetine bir şey 'ilāve edemez (s. 67, st. 14). [*medh ü senā' et-, -er*]

medh u takrīz: Yüceltme ve övme.

1. **Medh u takrīze** ne hācet Zihnī
Vasfdan işte bu āsārı ganī (s. 66, st. 15). [*medh u takrīz, -e*]

medhūs: Dehşete düşmüş, şaşkına dönmüş.

1. Tenhā degilim ben leb-i gül-fām ile **medhūs** (s. 40, st. 10). [*medhūs*]

medīd: Uzun.

1. Felek böyle **medīd** bir muvaffakıyyeti kimseye revā görmeyeceğinden ol esnāda ol civān-ı bī-hemtāya bir 'aded dāne-i top isābet ederek şerbet-i şehādeti nūş eyledi (s. 28, st. 21). [*medīd*]

medlül: Mānā, meal, mefhum.

1. Arnavud aslıdır ol taşlı yerin şeh-bāzı
medlülüne ma-sadāk olan zāt-ı vālāları meşhūr Toptan-zāde 'ā'ilesindedir (s. 58, st. 18). [*medlülüne, -ü, -(n), -e*]

medrese: Ders okutulan, İslām dīninin koyduğu esaslara uygun olarak eğitim öğretim yapılan yer, mektep.

1. İşkodra **medreselerinde** tahsīl-i 'ulūm u kemālāt eden 'ulemā-yı zevi'l-ihtirāmdandır (s. 16, st. 14). [*medreselerinde, -ler, -i, -(n), -de*]

medyün: Borçlu, vereceklî; minnet duyan.

1. Bırakma dest-i garīmde bu Çāker'i **medyūn**
Eyā 'atā-yı Hūdāvend-i müste'ān yetiş (s. 32, st. 9). [medyūn]

medyūn-ı şükṛān: Teşekkür borcu olan, şükran borçlusı.

1. ... bana mu'āvenet ve rehberlik edenlerin birincilerindedir **medyūn-ı şükṛānım** (s. 72, st. 9). [medyūn-ı şükṛān, -ım]

mefharet: İftihar etme, övünme.

1. **Mefharetle** baht-ver sāl-i cedīd
Çünkü bu sāl fart-ı şevket sālidir (s. 23, st. 10). [mefharetle, -le]

meh: Ay gibi güzel, sevgili.

1. Kūşe-i çeşminle olsun gör gözet 'āşıkını
Ey **meh** icrā-yı muhabbet ile agyār olsa da (s. 24, st. 22). [meh]

Mehdī: (d. 869 - ö. ?) Hz. Muhammed Mehdī el-Muntazar. Babası Hasan b. Ali el-Askerī, annesi Nercis Hatun'dur. On iki imamın on ikincisidir.

1. **Mehdī** olsun dest-gīrin evliyānın 'aşkına (s. 44, st. 23). [mehdī]

meh-i çehār-deh-i şeb: Gecenin on dört ayı.

1. **Meh-i çehār-deh-i şeb** gibi evc-i 'izzette
Vücūd-ı Şems ile arttı ziyā-yı Mevlānā (s. 34, st. 3). [meh-i çehār-deh-işeb]

mehlikā: Yüzü ay gibi olan, ay yüzlü güzel kadın (Sevgili).

1. Gözüm yaşına rahm et söyledim ol **mehlikā** yāra (s. 21, st. 20). [mehlikā]
2. 'Āşıkım bir **mehlikāya** kim be-gāyet nāzenīn
Çārdeh yaşındadır ol māh-peyker hūr-i 'īn (s. 70, st. 19). [mehlikāya, -(y), -a]

Mehmed: (d. 1205/1790-91 - ö.1274/1857) Çāker Mehmed Bey, aslen Zileli olup çeşitli zamanlarda divan kâtipliğinde bulunmuş divan şairidir.

1. İsmi **Mehmed'dir** (s. 27, st. 8). [mehmed'dir, -dir]
2. İsminin **Mehmed** ve mahlasının Çāker olduğunu ... (s. 27, st. 8). [mehmed]

Mehmed Āsaf Paşa: İškodralı İbrāhīm Halīlī Paşa'nın erkek kardeşi ve Mustafā Şerīfī Paşa'nın babası.

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa Tāhir Paşa ve Dervīş Bey isimlerinde iki evlād istihlāf etmiş ise de birāderi **Mehmed Āsaf Paşa** merhūmun mahdūmu Mustafā Şerīfī Paşa daha erşed olduğundan ... (s. 13, st. 26). [mehmed āsaf paşa]

Mehmed Çāker: (d. 1205/1790-91 - ö.1274/1857) Çāker Mehmed Bey, aslen Zileli olup çeşitli zamanlarda divan kâtipliğinde bulunmuş divan şairidir.

1. ... sâbikū't-tercūme **Mehmed Çāker** ve Mollā Mahmūd Hamdī Efendilerde dekāyık-ı şî'ir ü inşāyı tahsīl eyledi (s. 64, st. 9). [mehmed çāker]

Mehmed Mollā Bey: (ö. 1222-23/1807-08) Hacı Edhem Şehīdī Bey'in babası. Tiran şehrinin kurucusu Süleyman Paşa'nın soyundan gelen Molla Bey, Tiran'da yaşayan önemli siyaset adamları arasında yer almıştır.

1. İsmi 'Alī Rızā pederinin ismi āti't-tercūme Hacı Edhem Şehīdī Bey onun pederinin ismi **Mehmed Mollā Bey** onun pederi Edhem Bey onun pederi Şa'bān Bey'dir (s. 72, st. 10). [mehmed mollā bey]

Mehmed Paşa: Koca Mehmed Paşa (İškodra civārında bulunan Boşat köyü hanedanından bir vezir.).

1. Sāhibü'l-hayrāt ve'l-hasenāt **Mehmed Paşa'nın** binā eylediği cāmi'-i şerīfin tārīhi Sene 1187/1773-74 (s. 10, st. 14). [mehmed paşa]
2. Müşārün-ileyh **Mehmed Paşa** 1189 senesi Cümāde'l-ülāsının on altıncı Cum'a günü/14 Temmuz 1775 beyne's- salateyn vefāt ederek cāmi'-i mezkūr hazīresine defnolunmuştur (s. 10, st. 15). [mehmed paşa]

3. Müşārün-ileyh **Mehmed Paşa'nın** pederi Mustafā ve ceddî Kaptan Mehmed Beylere vālîlik nasīb olmayıp İşkodra kal'e-i meşhūresinin muhāfızlığı hizmetiyle mübāhî idiler (s. 11, st. 12). [*mehmed paşa, -nın*]

Mehmed Paşa: *İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa'nın büyük dedelerinden. 'Ömer Bey'in babası.*

1. Pederleri Koca **Mehmed Paşa** İşkodra'ya üç sâ'at mesāfede kâin Buşat karyesi ümerā ve hānedānından idi (s. 10, st. 4). [*mehmed paşa, -dır*]
2. Müşārün-ileyh **Mehmed Paşa'nın** pederi Mustafā ve ceddî Kaptan Mehmed Beylere vālîlik nasīb olmayıp İşkodra kal'e-i meşhūresinin muhāfızlığı hizmetiyle mübāhî idiler (s. 11, st. 12). [*mehmed paşa, -nın*]
3. Süleymān Paşa'nın pederi 'Ömer Bey de vālîlikle tavzīf olunmuş ise de onun pederi olan **Mehmed Paşa** ba'zı me'mūriyyetlerde bulunduktan sonra İşkodra vālîliğine bi't-ta'yīn 1075/1664-65 tārīhine kadar vālîliği devām eylemiştir (s. 11, st. 15). [*mehmed paşa*]
4. Bu **Mehmed Paşa'dan** yedi sekiz batın yukarıda bulunan cedd-i 'ālîleri Koca Yūsuf Bey'dir ki ... (s. 11, st. 16). [*mehmed paşa, -dan*]

Mehmed Paşa: *Koca Mehmed Paşa (İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa'nın babası).*

1. Müşārün-ileyh **Mehmed Paşa** 1189 senesi Cümāde'l-ülāsının on altıncı Cum'a günü/14 Temmuz 1775 beyne's- salateyn vefāt ederek cāmi'-i mezkūr hazīresine defnolunmuştur (s. 10, st. 15). [*mehmed paşa*]

Mehmed-i Magribī: *İşkodra'ya sonradan gelerek burayı yurt edinir ve Çāker Mehmed Efendi ile latīfeleri bulunur.*

1. Āti't-tercūme Tiranlı Toptan-zāde Mahmūd Muhsin ve Peklinli İbrāhīm Fehmī Beylerle pek çok müşā'areleri ve İşkodra'da mutavattın **Mehmed-i Magribī** hazretleriyle ba'zı mülātafaları vardır (s. 30, st. 26). [*mehmed-i magribī*]

mekān ol-: *Yer (mesken) olmak.*

1. Rūz-ı Ādīne Receb māhı üçüncü gün idi
Āh gitti Şeyh Selīm **oldu mekān** Dārü'l-cinān (s. 49, st. 22). [*mekān ol-, -du*]

mekân-ı a'lâ: *En yüksek mekân, yer.*

1. Hak vere Cennet-i 'ulyâda **mekân-ı a'lâ** (s. 25, st. 9). [*mekân-ı a'lâ*]

mekteb: *Okul.*

1. On iki yaşından itibaren ne kadar **mekteb** talebesi varsa bu dükkânlarda oturtturulur (s. 45, st. 19). [*mekteb*]
2. Tahsîl-i 'ulûm u kemâlât eyledikten sonra **mekteb** mu'allimliği meslegine sülûk ile imrâr-ı vakt ü sâ'at eyler imiş (s. 52, st. 1). [*mekteb*]
3. Sâbikü't-tercüme Monlâ Mahmûd Hamdî Efendi'den tahsîl-i kemâlât etmesi ve **mekteb** hocalığıyla ve inşâd-ı kelâm-ı mevzûn ile me'lûf bulunmuş idi (s. 62, st. 5). [*mekteb*]
4. Hün-ı 'uşşâkı mürekkebe ederek yazmak için Yârimin destine **mektebde** kalem vermişler (s. 77, st. 12). [*mektebde, -de*]

mekteb-i rüşdiyye: *Orta okul.*

1. İşkodra **mekteb-i rüşdiyye** mu'allimi idi (s. 52, st. 17). [*mekteb-i rüşdiyye*]

mektûb: *Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek vb. bir maksatla elden yâhut posta aracılığı ile birisine gönderilen yazılı kâğıt, nâme.*

1. Şu kıt'a ile manzûmeyi rabten gönderdiği **mektûb** şudur (s. 67, st. 13). [*mektûb*]
2. Ol vakit Tercümân-ı Hakikat'ın neşreylediği şu iki manzûme ile **mektûbun** zîrinde şu satırlar görülmüştü (s. 67, st. 20). [*mektûbun, -un*]

mektûbî-i hâriciyye: *Dış mektupçu.*

1. ... mîr-i mîrânlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi'l-iltimâs sâniye rütbesine tahvîl ettirerek **mektûbî-i hâriciyye** kalemine çerâğ olunmuştur (s. 36, st. 4). [*mektûbî-i hâriciyye*]

melâhat: *Güzellik, şirinlik.*

1. **Melâhat** gülşeninde istedikçe bir gül-i handân 'înâd etti o bāğın bāğbâni hârı gösterdi (s. 21, st. 18). [*melâhat*]

melāl-i hecr(in) çek-: *Ayrılık acısı çekmek.*

1. Lâyık mıdır Hulûsî **çeksın melāl-i hecrin**
Artık mürüvvet eyle ey āfet-i sitemkeş (s. 62, st. 19). [*melāl-i hecr(in) çek-, -sin*]

melāz-ı ‘ārifān: *İrfan sâhibi kimselerin sığınağı.*

1. Debreli ş-şeyh ile ‘Osmān’ dan hilāfet ahz edip
Himmet-i şeyh ile olmuştu **melāz-ı ‘ārifān** (s. 49, st. 24). [*melāz-ı ‘ārifān*]

melce’ vü penāh: *Sığınılacak ve himaye eden yer.*

1. Sensin benim ümīdim ey **melce’ vü penāhım** (s. 74, st. 15). [*melce’ vü penāh, -ım*]

melek: *Allah katında bulunan ve nur olarak yaratılan varlıkların her biri.*

1. Gerçi bir dervīş şeklinde gelip geçti velī
Ya **melektir** ya Hızır ol tâcdārım kandadır (s. 15, st. 14). [*melektir, -tir*]

me’lūf bulun-: *Alışmak.*

1. Sābikū’t-tercūme Monlā Mahmūd Hamdī Efendi’den tahsīl-i kemālāt etmesi ve mekteb hocasıyla ve inşād-ı kelām-ı mevzūn ile **me’lūf bulunmuş** idi (s. 62, st. 5). [*me’lūf bulun-, -muş*]

me’lūf u mübtelā: *Alışmış ve tutkun.*

1. Derd ü belālarınla **me’lūf u mübtelāyım** (s. 74, st. 4). [*me’lūf u mübtelā, -(y), -ım*]

memālik-i İslāmiyye: *İslam ülkeleri.*

1. Eger bu ‘ādet **memālik-i İslāmiyye’nin** her tarafında öteden beri ittihāz edilmiş olsaydı
... (s. 61, st. 12). [*memālik-i İslāmiyye, -nin*]

memālik-i sā'ire-i 'Osmāniye: *Osmanlı Devletine bağlı diğer ülkeler, memleketler.*

1. Bilmediğim me'mūl müşā'areler gördüm ki Arnavutların 'Osmānlı edebiyātı husūsunda **memālik-i sā'ire-i 'Osmāniye'den** hiçbir fark olmayacak derecede terakkī ettiklerine mütehayyir kaldım (s. 9, st. 27). [*memālik-i sā'ire-i 'osmāniye, -den*]

memleket: *Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların bütünü, ülke.*

1. Yaz mevsimi geldi mi İşkodra ahālīsi Kanber Baba ziyāretine hazırlanır lākin 'umūm **memleket** ahālīsi birlikte gitse mevki'-i mezkūr kendilerini ihāta edemeyeceğinden kāfile kāfile mahālle mahālle 'azīmet ederler (s. 14, st. 18). [*memleket*]
2. Dediler ki 'ulemā ve fuzalā ve ümerādan olup da **memleket** ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin ... (s. 61, st. 10). [*memleket*]

memleket: *İl, şehir, kasaba, belde, yöre.*

1. Bir müddet dervīşāne bir kıyāfetle diyār-ı gurbeti ihtiyār ve ba'zı **memleketleri** geşt ü güzār eyledi (s. 40, st. 3). [*memleketleri, -ler, -i*]
2. Beyit **memlekette** şüyū' bularak okunmaya başlamış nihāyet vālīnin kulagina kadar yetmişmiştir (s. 52, st. 7). [*memlekette, -te*]
3. Sonra kendilerinden bu zātlar hakkında ārzū ettiğim ma'lūmatı su'āl ederek tevsī' ettim ve her **memlekette** mevcūd bu gibi zātları bilen kimler var ise ... (s. 71, st. 26). [*memlekette, -te*]
4. O **memlekete** gittim mi derhāl o zātları bulur şübhe ettiğim husūsularda onlardan hāl-i mes'ele eder ve onların da o havālīdeki her bildiği zātlar kimler ise tahkīk eder ve cüzdānıma kaydedirdim (s. 72, st. 3). [*memlekete, -e*]
5. Bunun için bir **memlekete** gitmezden evvel 'ulemāsı fuzalāsı zāviyeleri tekyeleri meşāyihini bir haylī mühim kitābları sefineleri ma'lūmum idi (s. 72, st. 5). [*memlekete, -e*]
6. Benim bir **memleket** fuzalā ve meşāyihini kendilerinden ziyāde bildiğimden dolayı hayrette kalırlardı (s. 72, st. 7). [*memleket*]

memleket: *Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer.*

1. Vatanından hārice çıkmamış ve **memleketi** ise Der-Sa‘ādet’e ba‘īd bulunmuş olduğundan terācim-i ahvāl kitāblarımızın hiçbirisinde nām-ı fāzilānelerine tesādūf olunamaz (s. 16, st. 27). [*memleketi, -i*]
2. Ba‘dehu **memleketine** döndü (s. 25, st. 24). [*memleketine, -i, -(n), -e*]
3. Pederinin vefātı üzerine 1236/1820-21 senesinde **memleketi** olan Peklin kazası müdüriyyetinde ve sonraları daha sā‘ir me‘müriyyetlerde ifā-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 24). [*memleketi, -i*]
4. Sonra **memleketine** ‘avdet ederek yine mu‘allimlik vazīfesiyle meşgūl oldu (s. 40, st. 4). [*memleketine, -i, -(n), -e*]
5. **Memleketi** olan Tiran’da yetmiş sene icrā-yı meşīhat ve irşād-ı müridāna himmet ederek 1204/1789-90 senesinde vefāt etmiştir (s. 46, st. 14). [*memleketi, -i*]
6. Gāyet tuhaf bir zāt olduğundan şunun bunun hakkında ba‘zı latīfelerde ve hicviyyelerde bulduğundan şe‘āmetini görmüş ve ufak bir beyti **memleketinden** ihrācını mücib olmuştur (s. 52, st. 2). [*memleketinden, -i, -(n), -den*]
7. Sā‘ir ba‘zı dokunaklı letā‘ifi de buna inzimām ederek vālī tarafından **memleketinden** ihrāc ve on beş sene kadar şurada burada dolaşmağla iz‘āc olunmuştur (s. 52, st. 8). [*memleketinden, -i, -(n), -den*]
8. **Memleketinde** tahsīl-i mukaddemāt-ı kemālāt eyledikten sonra Edirne’ye ‘azīmet ederek şehir-i mezkūrda vāki‘ Sultān ‘Alī Dergāhı’nda İbrāhīm Baba’nın bir müddet hizmetinde bulunmuştur (s. 54, st. 19). [*memleketinde, -i, -(n), -de*]
9. **Memleketi** olan Tiran’da tahsīl-i ‘ulūm u kemālāt ederek hüsn-i hulku ve ādāb ve terbiyyesi hasebiyle bi-hakkın insān denilen sunūf-ı mümtāzeye dāhil olmuştur (s. 56, st. 2). [*memleketi, -i*]
10. Ben evvel emīrde oralarda şehīd olan veya vefāt eden zātların na‘şları **memleketine** naklolunmuş zannettim (s. 61, st. 9). [*memleketine, -i, -(n), -e*]
11. Pederinin aslı Prizrenli olup bir kan da‘vāsından dolayı genç iken **memleketini** terk ederek İşkodra’da tavattun etmişti (s. 64, st. 6). [*memleketini, -i, -(n), -i*]
12. Ba‘zı nazīreleri İstanbul kibār-ı şu‘arāsına olmasına nazaran yalnız **memleketi** veya vilāyeti şu‘arāsıyla iktifā etmeyip ... (s. 69, st. 10). [*memleketi, -i*]
13. **Memleketi** fuzalāsından tahsīl-i ‘ulūm u kemālāt etmiştir (s. 76, st. 2). [*memleketi, -i*]
14. İşte bu kabīl hamıyyetli ve tuhaf sözleri **memleketi** ahālīsının elsinesinde dā‘ir ve cārīdir (s. 77, st. 6). [*memleketi, -i*]

memlū: Dolmuş, dolu.

1. ... bu ‘azametli cebelden bakılınca medd-i nazar bu vāsi‘ ve eşcār ile **memlū** sahrā’ların birçok kısmını dağın eteginde saklanmak sūretiyle tayy ederek ... (s. 41, st. 28). [*memlū*]

memnūn et-: *Sevindirmek, hoşnut etmek.*

1. ... eger bir daha hakkında efendisi olan İškodra vālīsine şikāyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdīm etmek sūretiyle efendisini **memnūn edeceğını** makām-ı tehditte beyān ettiği hālā o havālīce meşhūrdur (s. 23, st. 25). [*memnūn et-, -ecek, -i, -(n), -i*]

memnūn eyle-: *Sevindirmek, hoşnut etmek.*

1. ... gerek İškodra'da ve gerek havālīsinde cevāmi' medāris kütüb-hāneler binā ederek pek çok 'ulemā ve fuzalā yetiştirmişler ve niçe niçe şu'arā ve üdebāyı **memnūn** ve bekām **eylemişler** idi (s. 12, st. 22). [*memnūn eyle-*]

memnūn ol-: *Sevinmek, hoşnut olmak.*

1. Pek **memnūn oldum** (s. 71, st.23). [*memnūn ol-, -du, -m*]

me'mūl: *Emel edilen, ümit edilen, umulan, ümit.*

1. Ma'iyet-i devletlerinde Prizren'e 'azīmet etmiş isem de beliyye-i istirkāba uğrayarak **me'mūlum** nisbetinde kām-yāb olamadım (s. 28, st. 35). [*me'mūlum, -um*]

me'mūl et-: *Ummak, ümit etmek.*

1. Bilmediğim **me'mūl etmediğim** bir hāl olduğu için kitābımın ismini 'Osmanlı Edebiyyatı 'Aleminde Yeni Zuhūr Eden Bir Hazīne ve İškodra Vilāyeti 'Osmanlı Şā'irleri tevsīm etmeyi münāsib gördüm (s. 9, st. 28). [*me'mūl et-, -me, -dik, -im*]

me'mūr: *Devlet hizmetinde çalışan maaşlı kimse; bir işi yapmakla görevlendirilen (kimse).*

1. 1240/1824-25 senesinde sadr-ı esbak müteveffā Reşīd Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a **me'mūr** olarak altı ay anda karār eyledim ... (s. 28, st.19). [*me'mūr*]
2. Bināen-aleyh hātırından çıkılamayacak bir **me'mūr** gelmekte olduğunu haber verdiler mi zāviyeyi kapatıp firār etmekten başka çāre bulamadım (s.56, st. 26). [*me'mūr*]
3. Her ne vakit kaymakām kadı gibi **me'mūrlar** zāviyeye gelirlerse ceddimin kitāblarını ziyāret ederek "Aman şu kitābı çok begendim yādigār olarak bana ver" derler ben de bi'z-zarūre kıramam ... (s. 56, st. 23). [*me'mūrlar, -lar*]

4. İşte şu hâli gözümle görünce sâhib-tercüme Hâdim Efendi'nin hafidi dervîşin tekyeye bir hâtırlı **me'mûr** gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrâ'lara firâr etmesi husûsundaki mecbûriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [me'mûr]

me'mûr buyur-: *Emir almak.*

1. ... 'uhdesine bi't-tevcîh 'umûm Rûmeli taraflarında bulunan eşkiyâyı dâ'ire-i itâ'ata alınmasına **me'mûr buyuruldu** (s. 12, st. 8). [me'mûr buyur-, -(u), -l, -du]

me'mûr edil-: *Görevlendirilmek.*

1. ... pederi Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olarak on üç sene mikdârı vâlîliği hüsn-i îfâ ile 1202/1787-88 senesinde sefere **me'mûr edilmişti** (s. 19, st. 18). [me'mûr edil-, -miş, -ti]

me'mûrîn-i hükümet: *Hükümet memurları.*

1. ... ba'zı eşrâf ve mütehayyızân-ı memleket ve dilek eden **me'mûrîn-i hükümet** 'azîmet ve îfâ-yı vazîfe-i ziyâret ederler (s. 14, st. 21). [me'mûrîn-i hükümet]

me'mûriyyet: *Memur olan kimsenin yaptığı iş, maaş karşılığı gördürülen devlet işi, görev.*

1. ... bu zâtın o **me'mûriyyete** sûret-i ta'yînini hoş görmeyenler bile etmiş oldukları hidemât-ı vatan-perverîye hayrân kalmışlar (s. 12, st. 11). [me'mûriyyete, -e]
2. ... Peklin kazâsı müdüriyyetinde ve sonraları daha sâ'ir **me'mûriyyetlerde** îfâ-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 25). [me'mûriyyetlerde, -ler, -de]
3. **Me'mûriyyete** meyl etmemiş pederinden intikâl eden servet ve çiftliklerle te'mîn-i ma'îşet eylemiştir (s. 60, st. 5). [me'mûriyyete, -e]
4. Ma'mûretü'l-'azîz'de muhâsebecilik ve defterdârlık sıfatlarıyla **me'mûriyyeti** on sene kadar devâm ederek îfâ-yı hüsn-i hizmet etmekte bulunmuş olduğu hâlde ... (s. 64, st. 23). [me'mûriyyeti, -i]
5. Merhûmun mahdûmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa'âdet nüfûs idâresinde müstahdem olduğu hâlde ondan sonra nereye gittigini ve şimdi ne **me'mûriyyete** bulduğunu bilemediklerini ba'zı ihvân söylediler (s. 68, st. 4). [me'mûriyyete, -te]
6. Bu zât ile görüştüğüm vakit sinn-i 'âlîleri yetmiş bulmuş ve son **me'mûriyyeti** olan Kavaye kazâsı kaymakâmlığından tekâ'üd olmuş idi (s. 71, st. 18). [me'mûriyyeti, -i]

me'mūriyyetlerde bulun-: *Devlet hizmetinde maaşla çalışmak, me'murluk yapmak.*

1. ... Mehmed Paşa ba'zı **me'mūriyyetlerde** bulunduktan sonra İşkodra vālīliğine bi't-ta'yīn 1075/1664- 65 tārīhine kadar vālīliği devām eylemiştir (s. 11, st. 15). [*me'mūriyyetlerde bulun-, -duk, -tan*]

memzūc ettir-: *Karıştırmak. II Bir araya getirmek (Ateşle suyun bir araya gelmesi).*

1. 'Aşk **ettirirmiş** ancak âteşle suyu **memzūc** Çeşmimde āb-ı cārī kalbinde vardır âteş (s. 62, st. 15). [*memzūc ettir-, -(i), -r, -miş*]

menba'ı eltāf u sehā: *Lutufların ve cömertliğin kaynağı (Süleymān Paşa kastedilir.).*

1. O kerīmi'ş-şiyemin zātı nevādirinden idi Sāhib-i hilm ü zekā **menba'ı eltāf u sehā** (s. 25, st. 15). [*menba'ı eltāf u sehā*]

menba'ı eltāf-ı Latīf u Kerīm: *Cömert ve kullarına ince yollardan çeşitli faydalar ulaştıran lutufların kaynağı (Allah).*

1. Bismillāhirrahmānirrahīm **Menba'ı eltāf-ı Latīf u Kerīm** (s. 17, st. 16). [*menba'ı eltāf-ı latīf u kerīm*]

menba'ı lutf u kerem: *Cömertlik ve iyiliğin kaynağı (Sadrazam Koca Mehmed Paşa kastedilir.).*

1. Hazret-i düstūr-ı ekrem **menba'ı lutf u kerem** (s. 10, st. 18). [*menba'ı lutf u kerem*]

Menemenli-zāde Mustafā Paşa: *1272/1855-56 senesinde İşkodra valiliğine gelmiştir.*

1. **Menemenli-zāde Mustafā Paşa'nın** ibrāmı üzerine tekrār İşkodra vilāyeti dīvān kitābeti hizmetini der'uhde eylemiştir (s. 29, st. 29). [*menemenli-zāde mustafā paşa, -nın*]

men'ı hussād: *Hasetçiler, kıskanç kimseler.*

1. **Men'ı hussād** etmesin pür gam gönül (s. 55, st. 18). [*men'ı hussād*]

menkûş: *Renk renk boyanmış, üzerine nakışlar yapılarak işlenip süslenmiş, resimlenmiş, nakışlı.*

1. Türklere dâ'ir en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu 'İsā Bey çeşmesi vardır ki üstünde şu kitābe mahkûk ve **menkûşdur** (s. 40, st. 25). [*menkûşdur, -dur*]
2. ... husûsuyla ilk girecek kapının üstünde şu beyit **menkûş** ve mahkûk idi (s. 42, st. 25). [*menkûş*]

menkûş: *(Zihin, dimağ ve hāfizada) Yer etmiş, yerleşmiş.*

1. Natûk ve mütekellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası vāsi' ve birçok āsâr-ı kıymetdâr-ı eslāf hāfızasında **menkûş** bir pîr-i ma'ārif-semîr olmakla ber-ā-ber ābā ve ecdādı o havālînin zādegān ve umerā'-i sâhib-ihitirāmından olmağla gerek kendileri ve gerek efrād-ı hānedānı hürmet-i 'azîmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 25). [*menkûş*]

mensûb: *Bir kimse, bir görüş veya şeyle ilgisi, bağı bulunan.*

1. Karçin nām 'ā'ileye **mensûbdur** (s. 54, st. 19). [*mensûbdur, -dur*]
2. Bu 'ā'ile kendilerini Akçahisarlı meşhûr İskender Bey sülâlesine **mensûb** 'addederler (s. 59, st. 6). [*mensûb*]

mensûb ol-: *Bir kimse, bir görüş veya şeyle ilgisi olmak, bağı bulunmak.*

1. İşte sülâle-i kadîmesi bu karyeye **mensûb olan** Koca Mehmed Paşa İşkodra kal'esinin muhāfızlığında bulunduğu esnâda ... (s. 10, st. 10). [*mensûb ol-, -an*]

mensûr: *Düz yazı biçiminde olan, nesir şeklinde yazılmış.*

1. Akçahisar kasabası 'aynıyla İşkodra gibi bir 'Osmānlı bir İslām şehrine benzer Ebniye kapılarında ve duvarlarında mevzûn ve **mensûr** Türkçe kitābeler vardır (s. 41, st. 22). [*mensûr*]

menzil: *Dünya, cihan; varılacak yer.*

1. ‘Älem içre küy-i dil-ber özge **menzildir** bana (s. 70, st. 13). [*menzildir, -dir*]

menzilet: Derece, rütbe.

1. ... İşkodra’ya ta‘yîn olunan Yenişehirli Hasan Rıf‘at Paşa’nın dīvān kitābeti hizmetine ta‘yîn edilerek kadr ve **menziletim** terfî‘ eyledi (s. 29, st. 6). [*menziletim, -im*]

merākıd-ı mübāreke: Mübarek kabirler.

1. ... Kara Hasan cāmi‘-i şerīfi musallāsında eş-Şeyh Mehmed Efendi’yi ve ...baklar üstünde Havale ta‘bīr olunur mahal ile Top-hāne mahallesi tarīkındaki **merākıd-ı mübārekeleri** ziyāretle kurbānlar zebh eder (s. 14, st. 14). [*merākıd-ı mübāreke, -ler, -i*]
2. ... Dragos kal‘esi kurbunda Gumir (Kanber Baba) **merākıd-ı mübārekelerini** ziyārete ‘azīmeti vesīle-i bezl-i sadakāt ve hasenāt eylerdi (s. 14, st. 16). [*merākıd-ı mübāreke, -ler, -i, -(n), -i*]

merāsım-i mu‘tāde: Alışılmış, ādet olunmuş merasım.

1. Hele Kanber Baba ziyāreti şāyān-ı tezkār **merāsım-i mu‘tādeye** tābi‘dir (s. 14, st. 17). [*merāsım-i mu‘tāde, -(y), -e*]

merd: Yiğit, cesur; sözünün eri, güvenilir (kimse), erkek.

1. Ben bu havālī ahālīsini pek zekī muktedir Devlet-i ‘āliyyeye sādık ve **merd** adamlar gördüm (s. 8, st. 11). [*merd*]

merdāne: Mert bir insana yakışır tarzda, mertçe, yiğitçe.

1. **Merdāne** bas ayagını meydāna er gibi (s. 21, st. 10). [*merdāne*]

merhūm: Allah’ın rahmetine kavuşmuş, vefat etmiş kimse.

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa Tāhir Paşa ve Dervīş Bey isimlerinde iki evlād istihlāf etmiş ise de birāderi Mehmed Āsaf Paşa **merhūmun** mahdūmu Mustafā Şerīfī Paşa daha erşed olduğundan ... (s. 13, st. 26). [*merhūmun, -un*]
2. İşkodra vālī-i esbakı Koca Mustafā Paşa'nın hafīdi kezālik İşkodra vālī-i sâbıkı Mustafā Paşa'nın mahdūmu ve şeyhü'l-vüzerā āti't-tercūme Şerīfī Mustafā Paşa **merhūmun** pederi Āsaf Paşa'dır (s. 19, st. 14). [*merhūmun, -un*]
3. Şu iki kıt'a sultān-ı şu'arā-yı Rūm Bākī **merhūmun** bir gazelinin tahmīsindendir ... (s. 20, st. 18). [*merhūmun, -un*]
4. İşkodra'dan infikākımdan dört beş sene sonraya kadar hayāтта olduğu 1320/1902-03 senesinde hākān-ı esbak **merhūm** ve magfūr Sultān 'Abdü'l-hamīd-i sānī hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde ... (s. 23, st. 2). [*merhūm*]
5. Çāker Efendi **merhūmun** cesīm hānesinde mahdūmu Dervīş Efendi ikāmet etmektedir (s. 30, st. 19). [*merhūmun, -un*]
6. Şeyhü'l-vüzerā-yı esbak İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa **merhūmun** ferzend-i necībidir (s. 35, st. 2). [*merhūmun, -un*]
7. Sāhib-tercūme Hasan Hakkī Paşa'nın birāderi rütbe-i bālā ricālinden **merhūm** Rızā Bey muhadderāt-ı selātīn-i mu'azzama içinde fāzıla ve şā'ire-i meşhūre Ādile Sultan hazretlerine dāmād olarak kerīme-i 'iffet-vesīmeleri Hayriyye Hanım Sultāni tezevvücle kām-yāb olmuşlar idi (s. 37, st. 16). [*merhūm*]
8. **Merhūm** Rızā Bey'in mahdūmu Celālü'd-dīn Paşa hazretleri de el-hāletü hazihi vüzerā-yı 'izām-ı mekārīm-ittisāmıdan ve dāmād-ı me'ālī-nejād-ı hazret-i şehriyārīdendir (s. 37, st. 18). [*merhūm*]
9. Tayyar-zāde 'Atā Bey **merhūmun** 1291/1874-75 senesinde tab' ve neşrine muvaffak oldukları Enderün Tārīhi 'ne takrīz sūretiyle tanzīm eylediği ... (s. 37, st. 3). [*merhūmun, -un*]
10. ... bu kumāşları hākān-ı sâbık **merhūm** ve magfūr Sultān Mehmed Reşād Hān hazretleri inşād buyurdıkları gazeli-şāhānelerine icrā eylediğim tahmīsī takdīr ederek beni mābeyn-i hümāyūna da'vetle ... (s. 46, st. 7). [*merhūm*]
11. **Merhūm** müşārün-ileyh Şeyh Selīm Hālīmī Efendi'nin hatt-ı destiyle kutbü'l-aktāb-ı samedānī hazret-i Şeyh 'Abdülkādir Geylānī'nin Fütühü'l-Gayb nām kitāb-ı 'ālīsī ... (s. 50, st. 1). [*merhūm*]
12. Yalnız **merhūm** müşārün-ileyhin merkād-ı 'ālīleri ziyāret ve ihlās ile ihdā'-yı fātiha edilerek 'avdet olundu (s. 56, st. 20). [*merhūm*]
13. Lākin Ādem Aga **merhūmun** Akçahisar kal'esinde Dolma denilen mahalde mazanne-i kirāmdan Hacı Mustafā Efendi tekyesi civārında yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış mezārına gidip ziyāret ettim (s. 59, st. 11). [*merhūmun, -un*]
14. Şu kıt'ayı Rūmī Paşa **merhūm** Ergānī Ma'deni mutasarrıflığında tertīb-i dīvān-ı eş'ār eylediği esnāda sāhib-tercūme dīvānı tebrīk sūretiyle inşād eylemişti (s. 65, st. 6). [*merhūm*]

15. Dersim mutasarrıf-ı esbaki **merhūm** Harputlu Hayrī Efendi Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb nāmıyla bir mecmū‘a-i eş‘ār tertībine muvaffak oldukça şu takrīzi inşād eylemiştir (s. 65, st. 11). [*merhūm*]
16. Şārih-i Burde Na‘īmī **merhūm** ‘Āleme fazl u kemāli ma‘lūm (s. 66, st. 1). [*merhūm*]
17. **Merhūmun** mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa‘ādet nüfūs idāresinde müstahdem olduğu hālde ondan sonra nereye gittigini ve şimdi ne me‘mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba‘zı ihvān söylediler (s. 68, st. 3). [*merhūmun, -un*]

merkād: *Mezar, kabir.*

1. Gidilip müşārün-ileyh **merkādı** ziyāret olunmuş ise de ... (s. 12, st. 16). [*merkādı, -ı*]
2. **Merkādları** İşkodra’da Çukurçeşme mahallesinde hāneleri civārında bulunan Çukurçeşme cāmi‘-i şerīfi havālīsinde safādār bir mevki‘dedir (s. 30, st. 16). [*merkādları, -lar, -ı*]
3. Yanında oğlu ‘Abdu’r-rahmān Efendi’nin **merkādı** da bulunur (s. 41, st. 14). [*merkādı, -ı*]
4. Yine Akçahisar şehrinde Zemzem Baba **merkād** ve tekyesi ziyaretgāhtır (s. 41, st. 15). [*merkādı, -ı*]
5. Akçahisar kal‘esi derūnunda Dolma ta‘bīr olunan mahalde Hacı Mustafā Efendi tekyesi vardır ve yanında Şeyh Şucā‘ **merkādı** mevcūddur (s. 41, st. 20). [*merkādı, -ı*]
6. Gerek Akçahisar şehrinde gerek mevcūd ve ma‘mūr olan kal‘esinde birçok şühedā ve mazanne-i kirām **merkādleri** vardır (s. 41, st. 6). [*merkādleri, -ler, -ı*]
7. O rutūbetli ve sengīn yerde biraz toprak toplattırıp teberrūken kendini defn ettirmiş ba‘zı zevāt **merkādları** vardı (s. 42, st. 29). [*merkādları, -lar, -ı*]
8. **Merkādların** üzerleri ve seng-i mezarları rutūbetin te’sīrinden yemyeşil bir şekil almıştı (s. 42, st. 29). [*merkādların, -lar, -ın*]
9. Kasaba-i mezkūreye iki sā‘at mesāfede vāki‘ ashāb-ı mazanneden ‘Alī Baba Horasanī’nin **merkādı** yanında Şemīmī Dede’nin inşā eylediği zāviyede dedenin manzūr ve makbūlu olarak ikāmet edip ... (s. 55, st. 6). [*merkādı, -ı*]
10. Pederinin vefātına tanzīm ile Tiran’da cedleri Mollā Bey Cāmi‘-i şerīfinin sofasının önünün sag tarafında bulunan **merkādının** ser-levha-i mezarında mahkūktur (s. 73, st. 1). [*merkādının, -ı, -ının*]

merkād-ı ‘ālī: *Yüce kabir.*

1. ... hazret-i Merkez kuddise sırruhu’l-‘azīz hazretlerinin **merkād-ı ‘ālīleri** hazīresinde defn-i hāk-i Gufrān edilmiştir (s. 36, st. 30). [*merkād-ı ‘ālī, -ler, -ı*]

2. Yalnız merhūm müşārūn-ileyhin **merkād-ı ʿālileri** ziyāret ve ihlās ile ihdāʾ-yı fātiha edilerek ʿavdet olundu (s. 56, st. 20). [*merkād-ı ʿālī, -ler, -i*]

merkād-ı müşārūn-ileyh: *Adı geçen kabir (Kanber Baba mezarı).*

1. Her mahallenin hemen büyük ve küçük ahālī-i zükūru denecek bir sūrette **merkād-ı müşārūn-ileyhe** gidip üç gün ve nihāyet bir hafta kadar kalırlar (s. 14, st. 26). [*merkād-ı müşārūn-ileyh, -e*]

merkeb: *Eşek.*

1. **Merkebini** kaybettiğini ve fakr u zarūretini söyler merkebinin buldurulmasını ricā eder (s. 53, st. 13). [*merkebini, -i, -(n), -i*]
2. Merkebini kaybettiğini ve fakr u zarūretini söyler **merkebinin** buldurulmasını ricā eder (s. 53, st. 13). [*merkebinin, -i, -nin*]
3. Hamdī Efendi **merkebin** şimdi bulunacağına dāʾir köylüye tesellī verdikten sonra cemāʿata hitāb ederek ... (s. 53, st. 14). [*merkebin, -in*]
4. ... hoca efendi merkūm köylüye hitāben “Al merkebini götür” demiş (s. 53, st. 17). [*merkebini, -i, -(n), -i*]

merkez: *Belirli bir yerin ortası, orta kabul edilen en önemli yeri, bir ülkenin, bir belde veya bölgenin yönetildiği yer.*

1. İşkodra vilāyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 kilometre cenūb-ı şarkisinde vākiʿ ve hem-nāmı olan kazānın **merkezi** bulunan Kavaye kasabasındandır (s. 23, st. 16). [*merkezi, -i*]
2. İşkodra vilāyet ve sancagında kazā **merkezi** olan Akçahisar kasabasındandır (s. 40, st. 19). [*merkezi, -i*]
3. İşkodra vilāyetinde Draç sancagında Tiran kazāsının **merkezi** bulunan Tiran şehr-i dil-ārāsı meşāyih-i kirāmından ve ʿArabī Fārisī Türkī lisānlarıyla inşād-ı eşʿār eden şuʿarā-yı hüner-pīrādandır (s. 45, st. 6). [*merkezi, -i*]
4. Tedrīcen terakkī eyleyerek 1284/1867-68 senesinde iki bin kuruş maʿāşla İşkodra **merkez** vilāyet muhāsebecisi oldu (s. 64, st. 12). [*merkez*]
5. Müteʿakiben **merkez** vilāyet muhāsebeciliklerini ilgāsı hasebiyle Der-Saʿādet'e ʿazīmet eyledi (s. 64, st. 13). [*merkez*]

merkez et-: *En önemli konuma almak.*

1. Paşa yed-i yemîn-i satvetini seyf-i şecâ'ata ve dest-i yesâr-i hasâfetini berât-ı 'adâlete **merkez ederek** eşkıyânın kimisini te'dîb kimisini istîmân ile istihsâl-i rızâ-yı pâdişâhiye bir sûrette muvaffak olmuştur ki ... (s. 12, st. 10). [*merkez et-, -erek*]

merkez-i emn-i bilâd ü nâzım-ı hâl-i 'ibâd: *Şehirlerin güven merkezi ve kulların içinde bulunduğu durumu düzenleyen (Koca Mehmed Paşa).*

1. Hâtem-i 'âlî-tabî'at dâver-i Āsaf-'adîl
Merkez-i emn-i bilâd ü nâzım-ı hâl-i 'ibâd (s. 10, st. 22). [*merkez-i emn-i bilâd ü nâzım-ı hâl-i 'ibâd*]

merkez-i vilâyet: *İl merkezi.*

1. Müşârün-ileyh **merkez-i vilâyet** olan İşkodra şehrinde dünyâya gelmiştir (s. 10, st. 2). [*merkez-i vilâyet*]
2. **Merkez-i vilâyete** cem' eylediği şu'arâ ve üdebâ ile müşâ'areler edip bu vesîle ile edebiyât-ı 'Osmâniyye'nin teksîr ve ta'mîmine muvaffak olmuştur (s. 12, st. 28). [*merkez-i vilâyet, -e*]
3. **Merkez-i vilâyet** olan kubbetü'l-İslâm İşkodra'dandır (s. 51, st. 3). [*merkez-i vilâyet*]

merkûm: *Yukarıda adı geçen, anılan kimse veya şey (İbrahim Bey'e muhalif zat).*

1. Mu'ârızı bulunan bir zât tarafından İşkodra vâlîsi Mustafâ Paşa'ya 'aleyhinde şiddetli şikâyetler tevâlî edince **merkûmu** celbederek eger bir daha hakkında efendisi olan İşkodra vâlîsine şikâyet ederse ... (s. 23, st. 24). [*merkûmu, -u*]

merkûm: *Yukarıda adı geçen, anılan kimse veya şey (Eşeğini kaybeden kişi).*

1. ... hoca efendi **merkûm** köylüye hitâben "Al merkebinî götür" demiş (s. 53, st. 17). [*merkûm*]

mersiye: *Bir kimsenin ölümünden sonra onun iyiliklerini, meziyetlerini ve ölümünden duyulan acıyı dile getirmek için yazılan manzume, ağıt, sağı.*

1. Ve yine āti't-tercüme Edhem Şehīdī Bey ayrıca bir **mersiye** tanzīm ederek ... (s. 48, st. 4). [*mersiye*]
2. Müşārün-ileyhin üç lisānda olan iktidārına numüne olmak üzere Fārisī āsārından cedit vefātına olan **mersiyesi** yukarıda mürūr eylediği gibi Türkī bir gazel ile ... (s. 50, st. 6). [*mersiyesi, -(s), -i*]

mertebe-i kutbiyyet: *Mānevī mertebelerin en yükseği.*

1. **Mertebe-i kutbiyyet** ve tercüme-i hāl-i pür fazīletlerini hāvī hafīdleri sāhib-tercüme Şeyh Selīm Hālīmī Efendi ma^c-tārīh şü Fārisī manzūmeyi inşād etmiştir (s. 46, st. 15). [*mertebe-ikutbiyyet*]

mervī: *Rivayet edilen, anlatılan, nakledilen.*

1. ... ‘Osmānlılar zamānında ‘Alī Haydar Bey nām zāt tarafından te’sīs edildiği **mervīdir** (s. 23, st. 17). [*mervīdir, -dir*]
2. ... nā’il-i matlab olunca ‘azm-i seyāhat kılmış olduğu **mervīdir** (s. 44, st. 7). [*mervīdir, -dir*]

mesāfe: *Uzaklık, ara.*

1. Pederleri Koca Mehmed Paşa İşkodra’ya üç sâ‘at **mesāfede** kâin Buşat karyesi ümerā ve hānedānından idi (s. 10, st. 4). [*mesāfede, -de*]
2. İbrāhīm Hālīlī Paşa ile benim İşkodra’da bu kitābı yazmağa teşebbüs eylediğim zamānın arasında doksan seneden ziyāde bir **mesāfe** olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayātta bulamadım (s. 14, st. 5). [*mesāfe*]
3. Akçahisar kasabasındandır. Bu kasaba yüksek bir daga dayanmış gāyet sarp ve tabī‘i olarak müstahkem bir tepe üzerinde ve Venedik körfezi sāhilinden 30 kilometrelik **mesāfededir** (s. 40, st. 21). [*mesāfededir, -de, -dir*]
4. ... Adriyatik denizi Akçahisar’a pek yakın bir **mesāfede** bulunur zannolunur ... (s. 41, st. 29). [*mesāfede, -de*]
5. Kasaba-i mezkūreye iki sâ‘at **mesāfede** vāki‘ ashāb-ı mazanneden ‘Alī Baba Horasanī’nin merkādı yanında ... (s. 55, st. 6). [*mesāfede, -de*]
6. Cenāb-ı Şemimī’nin Toptan-zāde Kaplan Paşa tarafından vukū‘ bulan şehādetinden sonra Akçahisar’a dört sâ‘at **mesāfede** vāki‘ Mat Nehri kenārında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 10). [*mesāfede, -de*]
7. Girize İşkodra’ya iki buçuk sâ‘at **mesāfede** bir karyedir (s. 62, st. 3). [*mesāfede, -de*]

meşāhir: Şöhretli kimseler, meşhurlar.

1. Eger bu ‘ādet memālik-i İslāmiyye’nin her tarafında öteden beri ittihāz edilmiş olsaydı ricāl-i mensiyyeden olan **meşāhirimizin** hiçbirisinin maskat-ı re’si ne hem-şehrīlerine ve ne de erbāb-ı taharrī ve merāka mahfī kalmayacaktı (s. 61, st. 13). [*meşāhirimizin, - (i), -miz, -in*]

meşāhir-i mazanne-i kirām: Ermiş sanılanların meşhurları.

1. Leyālī-i mübārekede İşkodra’da Fātih Sultān Mehmed Hān zamānından beri defīn-i hāk-i gufrān olan **meşāhir-i mazanne-i kirāmdan** kal‘e kapısında medfūn Baba Mustafā’yı (Moye Baba) ve ... (s. 14, st. 9). [*meşāhir-i mazanna-i kirām, -dan*]

meşāhir-i münşiyān: İnşāda usta olan tanınmış/meşhur yazarlar.

1. Müretteb ve mufassal dīvānından başka **meşāhir-i münşiyānın** muharrerātını cem‘ ederek hatt-ı destiyle tahrīr eylediği bir münşe’atı ve ... (s. 31, st. 16). [*meşāhir-i münşiyān, -ın*]

meşakkat: Güçlük, zorluk, sıkıntı, eziyet.

1. Bu nezle yirmi gün kadar odadan dışarı çıkmamak sūretiyle bana çektirmedigi **meşakkat** kalmadı (s. 43, st. 17). [*meşakkat*]

mesālik eyle-: Meslekler icra etmek.

1. Bir müddet geşt ü güzār-ı aktār u memleket ve seyr-i büldān ve **mesālik eyledikten** sonra yine İşkodra’ya ‘avdet ve icrā-yı āyīn-i dervīşān ile imrār-ı vakt-ı sā‘at eylemekte olduğu hālde 1240/1824-25 hudūdunda vefāt etmiştir (s. 44, st. 7). [*mesālikeyle-, -dik, -ten*]

meşāyih: Şeyhler.

1. Kādīrī’de akdem-i cümle **meşāyih** bu idi Zikr ile tevhd ile eylerdi ihyā-yı zamān (s. 49, st. 3). [*meşāyih*]

2. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel ‘ulemâsı fuzalâsı zâviyeleri tekyeleri **meşâyih** bir haylî mühim kitâbları sefineleri ma‘lûmum idi (s. 72, st. 5). [*meşâyih-i*]
3. Benim bir memleket fuzalâ ve **meşâyihini** kendilerinden ziyâde bildigimden dolayı hayrette kalırlardı (s.72, st. 7). [*meşâyihini, -i, -(n), -i*]

meşâyih-i ‘izâm-ı Kâdiriyye: *Kâdiriyye tarikatının ulu şeyhleri.*

1. Ecdâd-ı kirâmı ser-â-pâ **meşâyih-i ‘izâm-ı Kâdiriyye’**dendir (s. 46, st. 13). [*meşâyih-i ‘izâm-ı kâdiriyye, -den, -dir*]
2. Bi-hakkın tahsîl-i fazâ’il ve kemâlât etmiş ve pederleri hîn-i vefâtında kendilerine hilâfet vermeyip Debre’ye ‘azîmet ederek Debre şehrinde meşhûr **meşâyih-i ‘izâm-ı Kâdiriyye’den** kutbü’l-‘arifîn Debreli Şeyh ‘Osmân Efendi hazretlerinden ihrâz-ı meşîhat ederek Tiran’a ‘avdet eylemiştir (s. 48, st. 10). [*meşâyih-i ‘izâm-ı kâdiriyye, -den*]
3. İsm-i vâlâları Hasan’dır. **Meşâyih-i ‘izâm-ı Kâdiriyye’**dendir (s. 56, st. 2). [*meşâyih-i ‘izâm-ı kâdiriyye, -den, -dir*]

meşâyih-i kirâm: *Ulu, soylu şeyhler.*

1. Paşa sünniyyü’l-mezheb ve **meşâyih-i kirâma** pek mu‘tekid imiş (s. 14, st. 7). [*meşâyih-i kirâm, -a*]
2. Her mahallenin sırası ve günü geldi mi **meşâyih-i kirâm** ve sâ’ir pîr ü civân bir araya toplanır bayraklar açılır sancaklar çekilir tabl-ı nevbet vurulur (s. 14, st. 23). [*meşâyih-i kirâm*]
3. ... Tiran şehr-i dil-ârâsı **meşâyih-i kirâmından** ve ‘Arabî, Fârisî, Türkî lisânlarıyla inşâd-ı eş‘âr eden şu‘arâ-yı hüner-pîrâdandır (s. 45, st. 7). [*meşâyih-i kirâm, -ı, -(n), -dan*]
4. Âdem Aga’nın **meşâyih-i kirâmdan** Hacı Hamza nâm zâta inşâ eylediği türbenin kitâbesi de şöyledir (s. 59, st. 23). [*meşâyih-i kirâm, -dan*]

mescid: *İbadet edilen minaresiz küçük cami.*

1. Bîkesligim hasebiyle han ve hâne ve **mescid** ve mey-hâne ve tekye ve kahve-hâne gibi mahâlleri dolaşmış isem de ... (s. 28, st. 10). [*mescid*]

mesdûd: *Kapanmış, kapalı.*

1. Vusûlümüzde tekyeyi **mesdûd** buldugumuzdan dervîş-i merkûm taleb ve taharrî edilmiş ise de ... (s. 56, st. 18). [*mesdûd*]

meselâ: *Misal olarak, örnek olarak, söz gelişi.*

1. Ba‘zı ‘â’ileye mahsûs mezârlıklar içinde dikilmiş bir tek mezâr taşı üzerinde **meselâ** Miralay iken Plevne muhârebesinde şehîd olan Tiranlı Mustafâ Bey’in rûhuna el-fâtîha ‘ibâresi gibi yazılar mahkûk ... (s. 61, st. 6). [*meselâ*]
2. **Meselâ** Tiran kazâsına tâbî‘ İşim nâhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idâre erbâbından Mahmûd Bey nâm zâtın ... (s. 77, st. 2). [*meselâ*]

meşgûl: *Bir şeyle uğraşan, bir iş yapmakta olan.*

1. Hâlâ kasaba-i mezkûrede sâkin ve kendi umûr ve husûsuyla **meşgûldur** (s. 22, st. 7). [*meşgûldur, -dur*]

meşgûl ol-: *Bir işle uğraşmak.*

1. Tahsîlini ba‘de’l-ikmâl müderrisîn-i memleket ‘idâdına dâhil olarak neşr-i ‘ulûm-ı ‘âliye ile **meşgûl olmuştur** (s. 16, st. 15). [*meşgûl ol-, -muş, -tur*]
2. Sonra memleketine ‘avdet ederek yine mu‘allimlik vazîfesiyle **meşgûl oldu** (s. 40, st. 4). [*meşgûl ol-, -du*]

meşgûliyyet: *Meşgul olma durumu, çalışma, uğraşma; iş güç, meşgale.*

1. Zemîninde isti‘fâ’-yı kusûr ile da‘vet eylemiş ise de tekyenin biraz uzak bir mahalde olması ve benim de **meşgûliyyetimle** ber-â-ber Tiran’dan müfâratım zamânına tesâdüf etmesi hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 28). [*meşgûliyyetimle, -im, -le*]

meşhed-i kerrâr: *Hz. Ali’nin şehit düştüğü yer.*

1. Bana Âsaf erenler **meşhed-i Kerrârı** gösterdi (s. 21, st. 23). [*meşhed-i kerrâr, -ı*]

meşhûd(um) ol-: *Gözle görülen olmak; şahit olmak.*

1. Akçahisar kasabasında **meşhūdum olan** bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh İstahabehu.. ‘ibāresini ra‘şedār bir sūrette yazmış olmasına nazaran ‘ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o ‘ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 23). [meşhūd(um) ol-, -an]

meşhūr: Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli.

1. Ahālīsi şecā‘atla **meşhūr** ve tevārīh-i ‘Osmāniyede niçe niçe celādetleri mestūr olan müntehā-yı hudūdda ve kenār-ı bahirde vāki‘ Ülgün kasabası ümerāsından ve ‘asrımız şu‘arāsındandır (s. 22, st. 5). [meşhūr]
2. ... eger bir daha hakkında efendisi olan İşkodra vālīsine şikāyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdīm etmek sūretiyle efendisini memnūn edeceğini makām-ı tehditte beyān ettiği hālā o havālīce **meşhūrdur** (s. 23, st. 26). [meşhūrdur, -dur]
3. Vūzerādan **meşhūr** Kānī Paşa’nın vefātına olan şu mücevher tārīh de bu fende olan mahāret ve zerāfet-i tab‘ına delīldir (s. 37, st. 7). [meşhūr]
4. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i ‘azīmin bahrden altı yüz kilometre irtifā‘ındaki bir mahāllinde olup ondan daha birkaç sā‘at yukarıya çıkılırsa zirve-i cebele vāsıl olunur ki **meşhūr** Sarı Saltık Baba’nın bir makām-ı ‘ālīsi de bu zirve-i cebelde vāki‘dir (s. 41, st. 25). [meşhūr]
5. Bi-hakkın tahsīl-i fazā‘il ve kemālāt etmiş ve pederleri hīn-i vefātında kendilerine hilāfet vermeyip Debre’ye ‘azīmet ederek Debre şehrinde **meşhūr** meşāyih-i ‘izām-ı Kādīriyye’den kutbū’l-‘arifin Debreli Şeyh ‘Osmān Efendi hazretlerinden ... (s. 48, st. 10). [meşhūr]
6. Pek tuhaf hikāyelerini söylediler ve hāfızalarında olan ba‘zı beyitlerini okudular anladım ki İşkodraca **meşhūr** bir zāt imiş (s. 52, st. 20). [meşhūr]
7. Yanya’da **meşhūr** Tepedelenli ‘Alī Paşa ile görüştü (s. 55, st. 4). [meşhūr]
8. Arnavud aslıdır ol taşlı yerin şeh-bāzı medlūlüne ma-sadāk olan zāt-ı vālaları **meşhūr** Toptan-zāde ‘ā’ilesindedir (s. 58, st. 18). [meşhūr]
9. Bu ‘ā’ile kendilerini Akçahisarlı **meşhūr** İskender Bey sülālesine mensūb ‘addederler (s. 59, st. 6). [meşhūr]

meşhūr-ı dünyā: Tüm dünyada bilinen, ünlü.

1. Denilebilir ki **meşhūr-ı dünyā** olan ‘Osmānlı tarz mi‘mārīsi alınarak Arnavutluk’a mahsūs olan olan uslūb-ı mimarī birleştirilmiş ve ... (s. 45, st. 12). [meşhūr-ı dünyā]

meşihat: Bir tekkeye şeyh olma durumu, şeyhlik, mürşitlik; şeyhülislamlık.

1. Şeyh-i müşārün-ileyh ‘ulūm-ı ‘Arabiyyede me’zūn ve fıkhıta nādirü’l-butūn ve cifr, remel, vefk gibi ma‘ārif-i ‘Arabiyyede zū-fünūn olduktan başka üç lisānda dahi bir şā‘ir-i kāmil olduğundan böyle her fende sāhib-kudret olması **meşīhatına** bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihār eylemiş idi (s. 48, st. 16). [*meşīhatına, -i, -(n), -a*]

mesken: *Oturulan, ikāmet edilen yer, ev, konut. II Makam.*

1. Āh ederken dāderi Fehmī gelip hātif dedi
‘Adn ola **mesken** ana tārīhidir Dārü’l-huzūr (s. 26, st. 16). [*mesken*]

mesken et-: *Bir yere yerleşmek, yer edinmek.*

1. Çıkdı tārīh āl-i hamsın ‘aşkına gurre-cemāl
Ey Necīb Çāker Mehemmed **etti mesken** Cenneti (s. 30, st. 14). [*meskenet-, -ti*]

meslek: *Bir kimsenin geçimini sağlamak maksadıyla seçtiği sürekli iş veya iş dalı.*

1. Tahsīl-i ‘ulūm u kemālāt eyledikten sonra mekteb mu‘allimliği **meslegine** sülūk ile imrār-ı vakt ü sā‘at eyler imiş (s. 52, st. 1). [*meslegine, -i, -(n), -e*]
2. Görülüyor ki insān olmak başka bu sīret ve **meslekte** kadı olmak yine başkadır (s. 57, st. 16). [*meslekte, -te*]

meslek-i müttehaza: *Meslekī kural, kaide.*

1. Ben ise parasız bir şey almamak gibi **meslek-i müttehazamı** bozmak istemiyordum (s. 9, st. 14). [*meslek-i müttehaza, -m, -i*]

meslek-i sadākat: *Hāinlik ve dōneklik etmeme, vefākarlık gösterme tutumu.*

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfālāt-ı ecānibe aldanarak ba‘zı münāsebetsiz hāllere tasaddī etmiş ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve peşīmānī ederek yine **meslek-i sadākatta** ber-devām olduğundan hidemāt-ı meşkūresi seyyi‘ātından pek çok fazladır (s.11, st. 21). [*meslek-i sadākat, -ta*]

mesrūr edil-: *Mutlu edilmek, memnun edilmek.*

1. 1293/1876 senesinde ‘uhde-i devletlerine rütbe-i sâmiye-i vezâret bi’t-tevcîh Van vilâyeti vâlîliğiyle **mesrūr edildi** (s. 36, st. 14). [*mesrūr edil-, -di*]

mesrūren: *Sevinçli, mutlu bir şekilde.*

1. Sila-i rahm için **mesrūren** vatanına ‘avdetini müte‘ākib ... (s. 26, st. 4). [*mesrūren*]

mest: *İncik kemiğinin üstüne kadar çıkan, kundura veya lastik içine giyilen, abdest alırken üzerine meshedilmesi dinen cāiz olan, kısa konçlu, hafif ve yumuşak ayakkabı.*

1. Hâsıl eylediği harârete tahammül edemeyerek evvelâ başından imâmesini ve biraz sonra sırtından cübbesini ve daha sonra da ayaklarından **mestlerini** çıkarırdı (s. 76, st. 9). [*mestlerini, -ler, -i, -(n), -i*]

mestâne: *Kendini kaybetmişçesine, sarhoş misali.*

1. Gül-rūhları al eyledi **mestâne** hezâra (s. 40, st. 11). [*mestâne*]

mestūr: *Yazılmış, çizilmiş. II Kayıtlı.*

1. Ahâlîsi şecâ‘atla meşhūr ve tevārîh-i ‘Osmâniyede niçe niçe celâdetleri **mestūr** olan müntehâ-yı hudüdda ve kenâr-ı bahirde vâki‘ Ülgün kasabası ümerâsından ve ‘asrımız şu‘arâsındandır (s. 22, st. 5). [*mestūr*]

mes‘ūd eyle-: *Saâdete erdirmek, mutlu kılmak.*

1. Hikmet-i bâligadır müdbiri **mes‘ūd eyler** (s. 77, st. 5). [*mes‘ūd eyle-, -r*]

metîn: *Sağlam, kuvvetli, güçlü.*

1. Bununla ber-â-ber o kadar sâhib-dīvân şâ‘irleri o kadar **metîn** sözler o kadar ictimâ‘î müşâ‘areler gördüm ki ... (s. 9, st. 26). [*metîn*]
2. Fârisî eş‘ârı pek **metîn** ve Türkîsine gâlibdir (s. 20, st. 5). [*metîn*]

3. Bu ‘ā’ile İşkodralıların ve sâ’ir ba‘zı gerden-keřānın tuğyān ve ‘isyānları sırasında Devlet-i ‘āliyyeye sadākat ve hūsn-i hizmet ederek dā’imā Akçahisar kal‘esi gibi gāyet müstahkem ve **metīn** olan bir mevki‘i Devlet-i ‘āliyyenin yed-i zabtında olmak üzere muhāfaza etmişlerdir (s. 59, st. 4). [*metīn*]

metīn ol-: *Sağlam, dayanıklı, kuvvetli, güçlü olmak.*

1. Bükülmüş olmayan iplik burulmuştan **metīn olmaz** (s. 54, st. 9). [*metīn ol-, -maz*]

metrukāt: *Ölmüş bir kimseden kalan eşyā ve mallar.*

1. ... eyādi-i ihtirāmda görülen ba‘zı eserlerinin de fi’l-hakīka nefīs olması ve dīvān-ı eş‘ārından başka **metrukātından** şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu haber alınmağla kaymakām ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben zāviye-i mezkūreye ‘azīmet olunmuş ... (s. 56, st. 13). [*metrukātından, -i, -(n), -dan*]

me’vā et-: *Mekān edinmek, mesken tutmak.*

1. Şeyh Yūnus **ede** ‘Adn’i **me’vā** 1247 (s. 48, st. 7). [*me’vā et-, -e*]

mevcūd: *Var olan, bulunan.*

1. Kıymetdār āsārı o havālīde mu‘āsırı bulunan birçok şu‘arānın nazīreleriyle birlikte olarak İřkodra ile mülhakātındaki şehirlerde gördüğüm mecmū‘alarda **mevcūddur** (s. 12, st. 31). [*mevcūddur, -dur*]
2. Fi’l-hakīka ben bu dīvānların cümlesini nefīs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserī müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hālde el-hāletü hazihi İřkodra kütüb-hānesinde ve üdebāsı ellerinde **mevcūd** gördüm (s. 20, st. 14). [*mevcūd*]
3. Nābī’ın söylediği ba‘zı tārīhler kitābın nihāyetinde muharrer ve **mevcūd** idi (s. 20, st. 15). [*mevcūd*]
4. Kavaye kasabasında takrīben iki üç yüz sene evvel zarīf bir sūrette binā olunmuş kubbeli ve eyvānlı Ahmed Paşa cāmi‘-i şerīfi **mevcūddur** (s. 23, st. 19). [*mevcūddur, -dur*]
5. İbrāhīm Bey’in ahfādı el-ān **mevcūddur** (s. 23, st. 26). [*mevcūddur, -dur*]
6. Kal‘ede Fātih Sultān Mehmed Hān Gāzī cāmi‘i **mevcūddur** (s. 41, st. 5). [*mevcūddur, -dur*]

7. Akçahisar şehrinde el-Hac Hamza Efendi türbesi **mevcūd** ve tekyesi ma‘mūrdur (s. 41, st. 8). [*mevcūd*]
8. Yine Akçahisar şehri içinde Koçak Abdāl Efendi tekyesi **mevcūddur** s. 41, st. 13). [*mevcūddur, -dur*]
9. Akçahisar kal‘esi derūnunda Dolma ta‘bīr olunan mahalde Hacı Mustafā Efendi tekyesi vardır ve yanında Şeyh Şucā‘ merkādı **mevcūddur** (s. 41, st. 20). [*mevcūddur, -dur*]
10. Akçahisar şehrinde **mevcūd** ba‘zı kitābeler sāhibleri ve şā‘irleri terācim-i ahvāllerinde görülecektir (s. 43, st. 19). [*mevcūd*]
11. Bundan iki sene evvele kadar bu kumāşlar yanımda **mevcūd** idi (s. 46, st. 4). [*mevcūd*]
12. El-hāletü hazihi kütüb-hānede **mevcūddur** (s. 46, st. 4). [*mevcūddur, -dur*]
13. El-hāletü hazihi türbesinde mevzūn birçok Türkçe kitāblar ve manzūmeler **mevcūddur** (s. 55, st. 14). [*mevcūddur, -dur*]
14. Evlād-ı zükūru olmayıp Elbasan şehri bey-zādelerinden bir zāta tezvīc eylediği bir kerīme-i ‘iffet-vesīmesinden el-ān Elbasan’da ahfādı **mevcūddur** (s. 60, st. 23). [*mevcūddur, -dur*]
15. Nefs-i İşkodra’da mülhakātında Der-Sa‘ādet’te yüzlerle kitāblar gördüm ki zahrında sāhib-tercümenin hat ve imzā’ ve mührü **mevcūddur** (s. 68, st. 24). [*mevcūddur, -dur*]
16. El-hāletü hazihi o güzel hatt-ı destiyle yanımda **mevcūddur** (s. 71, st. 24). [*mevcūddur, -dur*]
17. Sonra kendilerinden bu zātlar hakkında ārzū ettiğim ma‘lūmatı su’āl ederek tevsīc ettim ve her memlekette **mevcūd** bu gibi zātları bilen kimler var ise ... (s. 71, st. 26). [*mevcūd*]

mevcūd bulun-: *Var olmak, bulunmak.*

1. Gülmek yok hafiflik yok vakārlı bir tācirde ne kadar evsāf-ı ‘ālīye var ise cümlesi bunlarda **mevcūd bulunur** (s. 45, st. 29). [*mevcūd bulun-, -(u), -r*]
2. ... eyādi-i ihtirāmda görülen ba‘zı eserlerinin de fi’l-hakīka nefis olması ve dīvān-ı eş‘arından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire **mevcūd bulundu** haber alınmagla kaymakām ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben zāviye-i mezkūreye ‘azīmet olunmuş ve sūret-i ‘azīmetimiz (s. 56, st. 14). [*mevcūd bulun-, -duk, -u*]

mevcūd ol-: *Var olmak, bulunmak.*

1. Civārında gāyet mürtefi‘ ve dört köşeli **mevcūd olan** sā‘at kulesi bir ‘asır evvel oranın hānedān ve mütemevvilānından olan İbrāhīm Bey tarafından binā olunmuştur (s. 23, st. 21). [*mevcūd ol-, -an*]

2. Gerek Akçahisar şehrinde gerek **mevcūd** ve ma‘mūr **olan** kal‘esinde birçok şühedā ve mazanne-i kirām merkādleri vardır (s. 41, st. 6). [*mevcūd ol-*]
3. ... el-hāletü hazihi Ādem Aga'nın **mevcūd olan** ahfādı yedinde olduğundan kemāl-i ni‘met-i kāmurānī ile imrār-ı evkāt ederler (s. 60, st. 1). [*mevcūd ol-, -an*]
4. Sāhib-tercüme İsmā‘il Zihnī Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzere Harput'ta bundan kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnāda henüz tertīb-i dīvāna mübāşeret etmemiş ise de dīvān olacak mikdār eş‘arı **mevcūd olduğunu** söylemişti (s. 68, st. 2). [*mevcūd ol-, -duk, -u, -(n), -u*]
5. Mecmū‘ası veya tertīb-i dīvān etmiş ise ihtimāl ki dīvānı ‘ā’ilesi nezdinde **mevcūd olmak** lāzım gelir (s. 68, st. 5). [*mevcūd ol-, -mak*]

mevheş: *Yüzü aya benzeyen, ay gibi güzel kadın.*

1. Ol hūb-rū-yı dil-keş misl-i firişte **mevheş**
Hūrī-sıfat perīves mānend-i serv-i serkeş (s. 62, st. 11). [*mevheş*]

mevki’: *Yer, mahal.*

1. Merkādleri İškodra'da Çukurçeşme mahāllesinde hāneleri civārında bulunan Çukurçeşme Cāmi‘-i şerīfi havālīsinde safādār bir **mevki’dedir** (s. 30, st. 17). [*mevki’dedir, -de, -dir*]
2. Magaranın yüksek ve müstesnā bir yerinde bir insān oturup yatacak kadar bir **mevki’** vardı (s. 42, st. 31). [*mevki’*]
3. Lākin Ādem Aga merhūmun Akçahisar kal‘esinde Dolma denilen mahalde mazanne-i kirāmdan Hacı Mustafā Efendi tekyesi civārında yüksek bir **mevki’de** ak taştan yapılmış mezārına gidip ziyāret ettim (s. 59, st. 12). [*mevki’de, -de*]
4. ... Akçahisar kal‘esi gibi gāyet müstahkem ve metīn olan bir **mevki’i** Devlet-i ‘āliyyenin yed-i zabtında olmak üzere muhāfaza etmişlerdir (s. 59, st. 5). [*mevki’i, -i*]
5. ... Dolma **mevki’inde** Hacı Mustafā Baba nām zātın türbesini inşā eylediği günbet-i vālānın ‘ibāre ve tārīhi de budur (s. 59, st. 25). [*mevki’inde, -i, -(n), -de*]
6. ... İcāb ederse herkesin göreceği bir **mevki’e** böyle tek birer mezār taşı dikeriz (s. 61, st. 11). [*mevki’e, -e*]

mevki’-i dil-güşā: *İç açıcı, gönüle ferahlık veren yer.*

1. Eş‘arı kesīr ve ferah-fezā bir **mevki’-i dil-güşāda** gunūdedir (s. 55, st. 13). [*mevki’-i dil-güşā, -da*]

mevki'-i mezkür: *Yukarıda sözü edilen yer (Kanber Baba kabri).*

1. Yaz mevsimi geldi mi İşkodra ahālisi Kanber Baba ziyāretine hazırlanır lākin ‘umūm memleket ahālisi birlikte gitse **mevki'-i mezkür** kendilerini ihāta edemeyeceğinden kāfile kāfile mahalle mahalle ‘azīmet ederler (s. 14, st. 19). [*mevki'-i mezkür*]

Mevlānā: (d. 1207-ö. 1273) *Mevleviyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf, ālim ve şair.*

1. Gūş kıl nāle vü efgānımı yā **Mevlānā** (s. 38, st. 19). [*mevlānā*]
2. Sıktı ekdār-ı cihān cānımı yā **Mevlānā** (s. 38, st. 20). [*mevlānā*]
3. Zūd gönder bana dermānını yā **Mevlānā** (s. 38, st. 22). [*mevlānā*]
4. Bir nefesle dagıt olsun serim āzād-ı helāk
Sardı gam leşkери her yanımı yā **Mevlānā** (s. 38, st. 24). [*mevlānā*]
5. Zūlf-i hūbān gibi hep darmadagın etti felek
Cem' kıl zihn-i perīşānımı yā **Mevlānā** (s. 38, st. 26). [*mevlānā*]
6. Dest-i mi'cārī-i lutfun ile ta'mīr eyle
Hāne-i hātır-ı vīrānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 2). [*mevlānā*]
7. Matbahımdan dilerim kismetimi bī-minnet
El elinden dilemem nānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 4). [*mevlānā*]
8. Nefs-i zālīm galebe etti kuvā-yı 'akla
Eyle i'dām bu fettānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 6). [*mevlānā*]
9. Dest-bürd-i himeminle koma çāk eyleyeler
Dest-i a'dāda girībānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 8). [*mevlānā*]
10. Ede bī-minnet-i mahlūk hemīşe leb-rīz
Zer-i cūdun kef ü dāmānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 10). [*mevlānā*]
11. Edemem hīç şumār 'ömr-i girān-kıymetten
Firkatinle geçen ezmānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 12). [*mevlānā*]
12. Yeter oldum bu elemgehde mihen mümtehenem
Kıl sürūra bedel ahzānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 14). [*mevlānā*]
13. Eyle is'āf ile hācātımı dil-şād beni
Lutf edip 'afv kıl 'isyānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 16). [*mevlānā*]
14. Sen niğebānlarısın hıfzına tevdī' ettim
Hānedānım eyle ihvānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 18). [*mevlānā*]
15. Veled ü vālidı ki sana emānet ettim
Cānımı şānımı ĩmānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 20). [*mevlānā*]
16. Sāye-i şemste nā-būd ola deycūr-ı firāk
Reşk-i rüz et bu şebistānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 22). [*mevlānā*]
17. Hakkıyā bülbül-i dil bāg-ı vatan 'āşıkıdır
Anda gars et gül ü reyhānımı yā **Mevlānā** (s. 39, st. 24). [*mevlānā*]

Mevlānā Celālū'd-dīn-i Rūmī: (d. 1207-ö. 1273) *Mevleviyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf, âlim ve şair.*

1. İki Türkî ve bir Fārisî gazelleriyle **Mevlānā Celālū'd-dīn-i Rūmī** hazretleri hakkında bir manzûmelerinin tastîriyle ... (s. 31, st. 22). [*mevlānā celālū'd-dīn-i rūmī*]

Mevlevî: 13. yüzyılda yaşamış Mevlana Celaleddin Rumi'nin görüşleri ve tasavvufi düşünceleri üzerine, kendisinin ölümünün ardından gelişen tarikata mensup derviş.

1. Rümeli vilâyetinde İşkodralı-zāde Hasan Hakkî Paşa'dan gayri **Mevlevî** bulunmadığına şu beytinde te'essüf etmekte (s. 31, st. 5). [*mevlevî*]

Mevleviyān: *Mevleviler.*

1. Çāker'i bak ki kabûl eylediler **Mevleviyān** (s. 31, st. 10). [*mevleviyān*]

mevsim-i hicrān: *Ayrılık zamanı.*

1. **Mevsim-i hicrānı** zikir eyler hem ağlar hem güler (s. 61, st. 19). [*mevsim-i hicrān, -1*]

mevsim-i ziyāret: *Ziyaret mevsimi.*

1. Benim İşkodra'da bulduğum zamān şu **mevsim-i ziyārete** tesādûf ettiginden ... (s. 14, st. 28). [*mevsim-i ziyāret, -e*]

mevzūn: *Vezinli, ölçülü.*

1. Akçahisar kasabası 'aynıyla İşkodra gibi bir 'Osmānlı bir İslām şehrine benzer Ebniye kapılarında ve duvarlarında **mevzūn** ve mensūr Türkçe kitābeler vardır (s. 41, st. 22). [*mevzūn*]
2. El-hāletü hazihi türbesinde **mevzūn** birçok Türkçe kitāblar ve manzûmeler mevcüddür (s. 55, st. 13). [*mevzūn*]
3. Sāhib-tercüme Murtazā Zīver Efendi'nin 'acīb ve tuhaf **mevzūn** sözleri de vardır (s. 77, st. 1). [*mevzūn*]

mey: *Şarap, bāde.*

1. Āsaf şarāb-ı nāz yeter içme **mey** sakın (s. 21, st. 6). [*mey*]

meydān: *Geniş yer, açık alan, saha.*

1. Merdāne bas ayagını **meydāna** er gibi (s. 21, st. 10). [*meydāna, -a*]

meydāna çık-: *Görünmek, belli, açık, āşikār olmak, ortaya çıkmak.*

1. Eger dīvān-ı eş‘ārını ve sâ‘ir kitāblarını görmege bahl-i zamān māni‘ olmasaydı kim bilir o muhīt hakkında daha ne kadar hakāyık **meydāna çıkacaktı** (s. 57, st. 21). [*meydāna çık-, -acak, -tı*]

meydāna getiril-: *Olmasını sağlamak, yapmak, oluşturmak.*

1. ... tārīhdeki “جم” cemāzī’ye “ل” ūlā’ya işāret olarak “[خيم بر]” usūlüyle tārīhi **meydāna getirilmiş** āl-i hams ta‘bīriyle de beş ‘aded ta‘miyyesi olduğuna işāret eylemiştir (s. 30, st. 11). [*meydāna getiril-, -(i), -l, -miş-miş*]

meydāna koy-: *Ortaya çıkarmak, göstermek, herkesin bilgisine sunmak.*

1. Fakat mādih kendi vicdānında hisseylediği muhabbeti **meydāna koymuş** olur (s. 67, st. 15). [*meydāna koy-, -muş*]

meydānda: *Görünür durumda, açık, ortada.*

1. Ben hīç bu vādīde bir şā‘ir görmedim. İşte iki gazel numūnesi **meydānda** (s. 53, st. 24). [*meydānda*]

mey-hāne: *İçinde şarap vb. içkiler içilen ve satılan yer.*

1. Bīkesligim hasebiyle han ve hāne ve mescid ve **mey-hāne** ve tekye ve kahve-hāne gibi mahālleri dolaşmış isem de ... (s. 28, st. 10). [*mey-hāne*]

meyl: (Bir kimseye veya bir şeye) Yönelme, sevgi, ilgi, alâka gösterme, istek ve arzu duyma.

1. **Meylimiz** yok cîfe-i dünyâya ‘âlî-himmetiz (s. 18, st. 24). [meylimiz, -i, -miz]
2. Herçi-bâd-â-bâd **meylim** yâra gaddâr olsa da (s. 24, st. 5). [meylim, -im]

meyl et-: (Bir kimseye veya bir şeye) Yönelmek, sevgi, ilgi, alâka göstermek.

1. Benden ol vahşî civân öyle kaçar kim güyâ
Bana **meyl etmemege** yâra kasem vermişler (s. 27, st. 2). [meyl et-, -me, -mek, -e]
2. Me’mûriyyete **meyl etmemiş** pederinden intikâl eden servet ve çiftliklerle te’mîn-i ma’îşet eylemiştir (s. 60, st. 5). [meyl et-, -me, -miş]

meyl eyle-: (Bir kimseye veya bir şeye) Yönelmek, sevgi, ilgi, alâka göstermek, istek ve arzu duymak.

1. Sîne mecrûh-ı gam-ı gaddâre-i yâr olsa da
Çâre ne **meyl eyledik** ol şûha gaddâr olsa da (s. 24, st. 16). [meyl eyle-, -di, -k]

meyl-i intikâm et-: Yapılan bir kötülüğe karşılık vermek için arzu duymak.

1. **Etme meyl-i intikâm** ‘âlemde sultânlık budur (s. 44, st. 4). [meyl-i intikâm et-, -me]

Mezâki: (ö. 1087/1676) Divan şairlerinden Mezâki Süleyman Efendi'nin ismi kaynaklarda Süleyman el-Bosnevî (Bosnalı Süleyman Dede) ve Derviş Süleyman olarak da geçer.⁷⁴

1. ... Sâ’ib, Şevket, Câmî, Zahîr, Nazîrî, Hakanî gibi İran şu‘arâsının ve ... Vecdî, Nâ’îlî, **Mezâki**, Şehrî, Cevrî, Nâbî, Nedîm, Nahîfî, Râgıb Paşa gibi ‘Osmânlı üdebâsının âsârını ... (s. 20, st. 12). [mezâki]

mezâr: Bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir.

⁷⁴ Mermer, 2004

1. Lâkin Âdem Aga merhûmun Akçahisar kal'esinde Dolma denilen mahalde mazanne-i kirâmdan Hacı Mustafâ Efendi tekyesi civârında yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış **mezârına** gidip ziyâret ettim (s. 59, st. 12). [*mezârına, -ı, -(n), -a*]

mezâr taş(ı): Ölünün kimliğini, ölüm tarihini belirtmek, gelip geçenden hayır dua istemek vb. düşüncelerle mezarın baş tarafına dikilen yazılı taş.

1. **Mezâr taşlarındaki** yazılar dahi Türkçe'dir (s. 41, st. 22). [*mezar taş(ı), -lar, -ı, -(n), -da, -ki*]

mezâr taşı: Ölünün kimliğini, ölüm tarihini belirtmek, gelip geçenden hayır dua istemek vb. düşüncelerle mezarın baş tarafına dikilen yazılı taş.

1. **Mezâr taşında** 'aynen şu 'ibâre mahkûktur (s. 59, st. 13). [*mezâr taşı, -(n), -da*]
2. Lâkin **mezâr taşında** mahkûk olan silsilede 'Alî Bey'den yukarısını bulamadım (s. 59, st. 18). [*mezâr taşı, -(n), -da*]
3. Ba'zı 'â'ileye mahsûs mezârlıklar içinde dikilmiş bir tek **mezâr taşı** üzerinde meselâ ... (s. 61, st. 6). [*mezâr taşı*]
4. ... İcâb ederse herkesin göreceği bir mevki'e böyle tek birer **mezâr taşı** dikeriz (s. 61, st. 11). [*mezâr taşı*]

mezâr taş(lar)ı: Ölünün kimliğini, ölüm tarihini belirtmek, gelip geçenden hayır dua istemek vb. düşüncelerle mezarın baş tarafına dikilen yazılı taş.

1. Gerek bu zâtın ve gerek sâ'ir Tiran şâ'irlerinin **mezâr taşlarından** târîh-i vefâtlarını ahz için şehrin mezârlıklarını dolaştığım sırada pek garîb bir şeye tesâdüf ettim ... (s. 61, st. 4). [*mezâr taş(lar)ı, -(n), -dan*]
2. ... bir tek mezâr taşı üzerinde meselâ Mîr-âlây iken Plevne muhârebesinde şehîd olan Tiranlı Mustafâ Bey'in rûhuna el-Fâtiha 'ibâresi gibi yazılar mahkûk birçok **mezâr taşlarına** tesâdüf ettim (s. 61, st. 8). [*mezâr taş(lar)ı, -(n), -a*]

mezârlık: Mezarların toplu olarak bulunduğu yer, kabristan.

1. ... şehrin **mezârlıklarını** dolaştığım sırada pek garîb bir şeye tesâdüf ettim ... (s. 61, st. 5). [*mezârlıklarını, -lar, -ı, -(n), -ı*]
2. Ba'zı 'â'ileye mahsûs **mezârlıklar** içinde dikilmiş bir tek mezâr taşı üzerinde ... (s. 61, st. 6). [*mezârlıklar, -lar*]

3. ... vesīle-i rahmet olmak için **mezārlıklarına** ve ĩcāb ederse herkesin görecegi bir mevki'e böyle tek birer mezār taşı dikeriz (s. 61, st. 11). [*mezārlıklarına, -lar, -ı, -(n), -a*]

mezkūr: *Zikredilen, anılan.*

1. **Mezkūr** tārīh şudur (s. 23, st. 4). [*mezkūr*]
2. Mahallerinde **mezkūrdur** (s. 31, st. 1). [*mezkūrdur, -dur*]
3. **Mezkūr** manzūmenin tārīh beyti şudur (s. 35, st. 6). [*mezkūr*]
4. Ahfādından mütehayyiz zātlar ve güzel şā'irler zuhūr etmiştir ki cümlesi mahallerinde **mezkūrdur** (s. 59, st. 28). [*mezkūrdur, -dur*]

me'zūn: *Bir işi yapması için kendisine yetki verilmiş (kimse), yetkili.*

1. Şeyh-i müşārün-ileyh 'ulūm-ı 'Arabiyyede **me'zūn** ve fıkihta nādirü'l-butūn ve cifr, remel, vefk gibi ma'ārif-i 'Arabiyyede zū-fünūn olduktan başka üç lisānda dahi bir şā'ir-i kāmil olduğundan böyle her fende sāhib-kudret olması meşīhatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihār eylemiş idi (s. 48, st. 15). [*me'zūn*]
2. 'ilm-i vefk ü 'ilm-i cifr ü remlde **me'zūn** idi (s. 49, st. 13). [*me'zūn*]

mısrā': *Manzum bir parçayı meydana getiren satırlardan her biri.*

1. Vermeyince sana Ma'būd ne yapsın Mahmūd
mısrā'ını tekrār eylemekte olduğum hālde Paşa-yı müşārün-ileyh vefāt eyledi (s. 29, st. 2). [*mısrā'ını, -ı, -(n), -ı*]
2. Vefātı takarrüb eylediği esnāda kendisine bir cezbe gelerek 'Arabiyyü'l-'ibāre olmak üzere tamām otuz iki beyit münācāt-ı bedī' inşād eylemiş ve son **mısrā'ı** olan ... (s. 48, st. 18). [*mısrā'ı, -ı*]
3. ... son mısrā'ı olan ... **mısrā'ıyla** ikmāl-i ma'dūde-i enfāsı birlikte vāki' olmuştur (s. 48, st. 20). [*mısrā'ıyla, -ı, -(y), -la*]
4. ... Edhem Şehidī Bey'in 1238/1822-23 senesinde Tiran şehrinde binā eylediği kebīr sā'at kulesine ma'-'tārīh bir de manzūme-i tebrīkiyye tanzīm eylemiştir ki baş **mısrā'ı** şudur (s. 60, st. 19). [*mısrā'ı, -ı*]
5. ... birçok tārīhler inşād etmiştir ki yalnız bir **mısrā'dan** yirmi sekiz tārīh çıkardığı manzūrumuz olmuştur (s. 72, st. 15). [*mısrā'dan, -dan*]
6. Ashāb-ı Kehf içinde yatmış magaradır bu
mısrā'ını terkīm ile 'avdet eder (s. 73, st. 12). [*mısrā'ını, -ı, -(n), -ı*]
7. Bir uyku elde kaldı bī-pul u paradır bu
mısrā'ını yazıp savışır (s. 73, st. 14). [*mısrā'ını, -ı, -(n), -ı*]

mısrā^c-ı mezkūr: *Yukarıda anılan mısra.*

1. Süleymān Sālim Bey uykudan uyanıp kapıyı açınca **mısrā^c-ı mezkūru** görür (s. 73, st. 12). [*mısrā^c-ı mezkūr, -u*]

mi: *"Mi" soru edatı (Eklendiği olumlu yapıdaki fiili olumsuz yapacak şekilde kullanılmış).*

1. Zāhidā sen ne bilirsin niçedir hālet-i ‘aşk
Şahs-ı bī-magz bilir **mi** niçedir lezzet-i ‘aşk (s. 17, st. 26). [*mi*]

mi: *"-dığı zaman" anlamında kullanılan soru edatı.*

1. Yaz mevsimi geldi **mi** İşkodra ahālīsi Kanber Baba ziyāretine hazırlanır ... (s. 14, st. 17). [*mi*]
2. Her mahallenin sırası ve günü geldi **mi** meşāyih-i kirām ve sālir pīr ü civān bir araya toplanır bayraklar açılır sancaklar çekilir tabl-ı nevbet vurulur (s. 14, st. 23). [*mi*]
3. Bināen-aleyh hātırından çıkılamayacak bir me’mūr gelmekte olduğunu haber verdiler **mi** zāviyeyi kapatıp firār etmekten başka çāre bulamadım (s.56, st. 26). [*mi*]
4. O memlekete gittim **mi** derhāl o zātları bulur şübhe ettigim husūslarda onlardan hāl-i mes’ele eder ve onların da o havālīdeki her bildiği zātlar kimler ise tahkīk eder ve cüzdānıma kaydederdim (s. 72, st. 3). [*mi*]

micmere: *İçinde tütsü yakılan kap, tütsü kabı, buhurdan.*

1. Şimdi Harput’ta tezek ‘anber-i sārā gibidir
‘Ud-veş **micmerede** eyleriz iş‘āl-ı hatab (s. 68, st. 18). [*micmerede, -de*]

mide: *İnsanlarda ve hayvanlarda karın boşluğunun üst kısmında bulunan ve yenilen yiyecekleri sindirmeye yarayan torbaşeklindeki iç organ.*

1. Lākin mideye indirilen o sıcak yemekler öyle burūdet peydā ettirdi ki **midemde** yemek değil buz parçaları var zannedirdim (s. 43, st. 13). [*midemde, -m, -de*]

mideye indir-: *Yemek, çarçabuk yemek.*

1. Lâkin **mideye indirilen** o sıcak yemekler öyle burüdet peydâ ettirdi ki ... (s. 43, st. 12). [mideye indir-, -(i), -l, -en]

Midhat Efendi: (d. 1844 - ö. 1912) Ahmet Midhat Efendi. Yazar, gazeteci, romancı ve nâşir.

1. Sâhib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi Ma'âmüretü'l-'azîz defterdârlığından infisâlden sonra Der-sa'adet'te bulunduğu esnâda **Midhat Efendi'yle** Mu'allim Nâcî Efendi hakkında şu kıt'ayı nakşetmişti (s. 66, st. 18). [midhat efendi, -(y), -le]

Midilli: Ege denizinde Yunanistan'a bağlı ada. 1462- Fâtih Sultan Mehmed döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir.

1. 1278/1861-62'de **Midilli** 1280/1863-64'de Rodos 1282/1865'de Biga ve aynı senede Varna ... (s. 36, st. 7). [midilli]

mihen: Mihnetler, eziyetler, sıkıntılar.

1. Yeter oldum bu elemgehde **mihen** mümtehenem
Kıl sürûra bedel ahzânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 13). [mihen]

mihmân-nüvâz: Misafire iyi davranan, güler yüz gösteren, ikram eden, konuksever.

1. Buşat ahâlîsi kadîm asâletlerini ve **mihmân-nüvâzlıklarını** el-hâletü hazihi muhâfaza ediyorlar (s. 10, st. 7). [mihmân-nüvâzlıklarını, -lık, -lar, -i, -(n), -i]

mihnet ü gam: Sıkıntı, zorluk ve keder, iç darlığı.

1. Bu cihânda kimine **mihnet ü gam** vermişler (s. 26, st. 22). [mihnet ügam]

mihir: Güneş.

1. Ebr içinde **mihir** olur gâhi 'iyân gâhi nihân (s. 61, st. 22). [mihir]

mihr-i dīdār: *Yüzün güneşi (Sevgilinin çehresinin parlaklığı, ışığı).*

1. **Mihr-i dīdāra** mukābil feyz ile buldum kemāl
Encüm-i Zühre, Kamer, Cevzāya hācet kalmadı (s. 16, st. 5). [*mihr-i dīdār, -a*]

mihr-i münīr u māh: *Aydınlatan Güneş ve Ay.*

1. Şem^c-i cemālin olmuş **mihr-i münīr u māhım** (s. 74, st. 16). [*mihr-i münīr u māh, -ım*]

mikdār: *Bir şeyin ölçülebilen, sayılabilen veya azalıp çoğalabilme durumu, nicelik, derece.*

1. Bulduğum şu **mikdār** ise gerek İşkodra'da ve gerek havālīsinde topu üç aylık bir geşt ü güzār netīcesidir (s. 9, st. 25). [*mikdār*]
2. ... zāten Cum^{ca} olmak münāsebetiyle çarşı pazar ta^til olduğundan herkes mallarından lüzümü **mikdārını** getirip bā-defter bu talebe efendilere teslīm ederler (s. 45, st. 23). [*mikdārını, -ı, -(n), -ı*]
3. Sāhib-tercüme İsmā^cil Zihnī Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzere Harput'ta bundan kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnāda henüz tertīb-i dīvāna mübāşeret etmemiş ise de dīvān olacak **mikdār** eş^carı mevcūd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 2). [*mikdār*]

mikdār: *Nicelik; ölçü II Süre.*

1. Pederleri ile şu üç birāderin İşkodra'da vālīlikleri müddeti yarım asır **mikdārı** olup gerek İşkodra'da ve gerek havālīsinde cevāmi^c medāris kütüb-hāneler binā ederek pek çok 'ulemā ve fuzelā yetiştirmişler ... (s. 12, st. 20). [*mikdārı, -ı*]
2. ... cedd-i āsafānelerinin vefātı üzerine pederi Mustafā Paşa İşkodra vālīsini olarak on üç sene **mikdārı** vālīliği hüsn-i ifā ile 1202/1787-88 senesinde sefere me'mūr edilmişti (s. 19, st. 18). [*mikdārı, -ı*]
3. ... 'azm-i mesīre-i dil-keş ve 'arz-ı hālcilige sülūk ile te'mīn-i ma'īšet ederek güzārende-i evkāt ve iki sene **mikdārı** zebān-ı şeker-efşān-ı Fārisīnin tekemmülünü mu'tād eylediğimden lisān-ı mezkūr dahi bana keşf oldu ... (s. 28, st. 28). [*mikdārı, -ı*]
4. On sene **mikdārı** bu sūretle evkāt-güzār olduktan sonra ... (s. 28, st. 32). [*mikdārı, -ı*]
5. Yukarıda zikri mürūr eylediği üzere dīvān-ı sā'ibe mufassal bir şerh tahrīrine ibtidār ederek bir cild **mikdārı** olmak üzere elif harfinde olan gazellerin şerhlerini ... (s. 31, st. 20). [*mikdārı, -ı*]
6. Vilāyet-i mezkūrede vālīliğinde yedi sene **mikdārı** ifā-yı hüsn-i hizmet ve bi'l-hāssa Rusya muhārebesi sırasında ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ... (s. 36, st. 15). [*mikdārı, -ı*]

7. ... Haleb vilāyeti vālīliğine ta'ýin buyurularak bir buçuk sene **mikdārı** ifā-yı vazīfe-i mehām-āşınāyi etti (s. 36, st. 19). [*mikdārı, -ı*]

mikdār-ı sa'y: *Çalışma miktarı, ölçüsü.*

1. Mādem ki **mikdār-ı sa'ye** göre mükāfāt görülecek bir 'asr-ı hümāyūndayız kadr-i hizmetimiz arttıkça biz de onlardan şimdikilere kat kat fā'ik takdīrāt kazanacağımızdan emīniz (s. 67, st. 25). [*mikdār-ı sa'y, -e*]

mīl: *Çeşitli işlerde kullanılan iğneye benzer ince, uzun ālet.*

1. ... üzeri tāc şeklini hāvī bir **mīl** üzerinde hem zevālī hem gurūbī sā'atleri gösterir ve haftada bir kere kurulur ma'kordon ihsān buyurdıkları sā'atle ve daha sā'ir birtakım nefis eşyā' ile ber-ā-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 9). [*mīl*]

Milet (Mullet) karyesi: *Arnavutluk'un Tiran şehrine bağlı bir köy.*

1. Tiran şehrinin bānisi elf-i kāmīl ricālinden ve Tiran'a tābi' **Milet (Mullet) karyesi** ahālīsinden olup ... (s. 45, st. 10). [*milet (mullet) karyesi*]

Millet Kütüphanesi: *İstanbul Fatih'te Feyziye Medresesi'nde Şeyhülislām Seyyid Feyzullah Efendi ile Ali Emīrī Efendi'nin koleksiyonlarından oluşan kütüphaneye. Ali Emīrī Efendi içinde Osmanlı tarihleri, padişah divanları, şuarā tezkireleri ve fermanlar bulunan, çoğu nādīr ve tek nüsha olan 16.000 cilt kitabını başışlayarak 17 Nisan 1916 günü yapılan bir törenle ismini kendisinin verdiği Millet Kütüphanesi'ni hizmete açmıştır.*

1. Hatta bir kumāşın nısfını İstanbul'da te'sīs eylediğim **Millet Kütüphanesine** götürüp ba'zı Kelām-ı kadīm masasına örtü yaptım (s. 46, st. 4). [*millet kütüphanesi, -(n), -e*]

mi'mārī: *Binā yapma sanatı, mīmarlık.*

1. Denilebilir ki meşhūr-ı dünyā olan 'Osmānlı tarz **mi'mārīsi** alınarak Arnavutluk'a mahsūs olan uslūb-ı mimarī birleştirilmiş ... (s. 45, st. 12). [*mi'mārīsi, -(s), -i*]

minnet eyle-: Borcu ve yükü altında kalacağını bile bile bir kimseden kendisi için iyilikte bulunmasını istemek, boyun eğip yalvarmak.

1. Sifle-perver çarha **minnet eylemez** bu Hikmeti
Var iken lutfun senin kân-ı sehânın ‘aşkına (s. 45, st. 3). [*minnet eyle-, -mez*]

mîr-âlây: Eskiden kaymakamla mîr-livâ arasındaki rütbeye sahip subay, albay.

1. **Mîr-âlây** iken Plevne muhârebesinde şehîd olan Tiranlı Mustafâ Bey’in rûhuna el-Fâtiha ‘ibâresi gibi yazılar mahkûk birçok mezâr taşlarına tesâdüf ettim (s. 61, st. 7). [*mîr-âlây*]

mir’ât-ı hakikat: Hakikat aynası.

1. Gülşen-i hikmete **mir’ât-ı hakikat** derler (s. 58, st. 4). [*mir’ât-ı hakikat*]

mîr-i dirâyet-semîr: Dirâyetli (yetenekli) emîr, bey.

1. Vâsıl-ı sinn-i rüşd oldukta tahsîl-i ma‘ârif ü kemâlât ederek şi‘irde mâhir ve kemâlde kâmil bir **mîr-i dirâyet-semîr** zuhûr etmiştir (s. 60, st. 4). [*mîr-i dirâyet-semîr*]

mîr-i kemâlât-sîmât: Fazîlet, ilim ve ahlâk sâhibi bir bey, emîr olmak.

1. Ahlâk-ı hasene sâhibi sahîhü’l-i‘tikâd bir **mîr-i kemâlât-sîmât** olduğunu haber verenler zâde-i tabî‘atı olmak üzere Fârisî bir münâcâtını irâ‘e eylediler (s. 60, st. 7). [*mîr-i kemâlât-sîmât*]

mîr-i livâ: Osmanlı devlet teşkilâtının ilk zamanlarında sancakbeylerine verilen ad.

1. Bir söyünmez şem‘ kıl **mîr-i livânın** ‘aşkına (s. 44, st. 21). [*mîr-i livâ, -nın*]

mîr-i mîrân: Beylerbeyi (eyalet valisi).

1. ... cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta‘biriyle taltif olunmuş tā o zamāndan zamānımıza kadar bu hānedāndan birçok vāliler ve **mīr-i mīrānlar** ve hatta ondan ziyāde vūzerā-yı ‘izām zuhūr etmiştir (s. 37, st. 14). [*mīr-i mīrān, -lar*]

mīr-i mīrān-ı kirām: *Soylu beylerbeyi (eyalet valisi).*

1. **Mīr-i mīrān-ı kirāmdan** dāderim Ca‘fer Paşa
‘Azm-i ‘ukbā eyledi rahmet kıla Rabb-i Gafūr (s. 26, st. 7). [*mīr-i mīrān-ı kirām, -dan*]

mīr-i mīrān-ı kirām: *Soylu beylerbeyi (eyalet valisi).*

1. Müşārün-ileyhin pederi İşkodra vilāyetine tābi‘ Arnavutluk’un Peklin kazası hānedān-ı kadīminden ve **mīr-i mīrān-ı kirāmdan** Süleymān Paşa’dır (s. 25, st. 3). [*mīr-i mīrān-ı kirām, -dan*]
2. **Mīr-i mīrān-ı kirāmdan** idi çün dünyāda (s. 25, st. 10). [*mīr-i mīrān-ı kirām, -dan*]
3. Pederi **mīr-i mīrān-ı kirāmdan** Toptan-zāde Mustafā Paşa onun pederi Ādem Aga onun pederi İbrāhīm Aga onun pederi ‘Alī Bey’dır (s. 58, st. 20). [*mīr-i mīrān-ı kirām, -dan*]
4. ‘Amcaları kezālik **mīr-i mīrān-ı kirāmdan** Kaplan Paşa’dır (s. 58, st. 21). [*mīr-i mīrān-ı kirām, -dan*]

mīr-i mīrānlık: *Mīr-i mīrān pāyesi unvanı, eyalet valiliği.*

1. ... sabāvetten beri hā‘iz olduğu **mīr-i mīrānlık** rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi’l-iltimās sāniye rütbesine tahvīl ettirerek mektübī-i hāriciyye kalemine çerāğ olunmuştur (s. 36, st. 3). [*mīr-i mīrānlık*]

mīr-i sunūf-ı sülehā: *Salihler sınıflarının emīri, başı.*

1. Mīr-i mīrān-ı kirāmdan idi çün dünyāda
Ola ‘ukbāda dahi **mīr-i sunūf-ı sülehā** (s. 25, st. 11). [*mīr-i sunūf-ı sülehā*]

mīr-i vālā-şān: *Şānı yüce olan emīr, bey.*

1. İsmi Şa‘bān kendisi şī‘ir ve inşāya vākıf bir **mīr-i vālā-şān** idi (s. 58, st. 19). [*mīr-i vālā-şān*]

misâfir ol- Görüşme, ziyâret vb. amaçlarla birinin evine veya bir yere gelip orada geçici olarak kalmak.

1. Ati't-tercüme Peklinli Süleymân Sâlim Bey dayı-zâdeleri bulunan Toptan-zâdelerle görüşmek için Tiran'a gelip Toptan-zâde Ahmed Bey'e **misâfir olur** (s. 73, st. 8). [misâfir ol-, -(u), -r]

misâl: Benzer, örnek, gibi.

1. Sûret-i gayrdan âzâde iken câmi^c-i dil Niçe bir deyr **misâli** tolu tasvîr edelim (s. 32, st. 15). [misâli, -i]

misâl-i Hassân: Hassân'a (Hassân b. Sâbit) benzer.

1. Digeri şi'ir-i latîfiyle **misâl-i Hassân** Denilirse yaraşır nâmına şeyhü'ş-şu'arâ (s. 66, st. 23). [misâl-i hassân]

misâl-i merd-i tahassür-nümâ: Hasret çeken insan gibi.

1. Gönül ki sür^cat ile bûs-ı hâk-i pâyâ gider **Misâl-i merd-i tahassür-nümâ** salâya gider (s. 69, st. 18). [misâl-i merd-i tahassür-nümâ]

misâl-i müjde-i te'yîd-i âsumân: Göğün doğrulamasının sevindirici haberi gibi.

1. Cuyüş-ı baht-ı siyehle hemîşe cenkdeyim **Misâl-i müjde-i te'yîd-i âsumân** yetiş (s. 32, st. 8). [misâl-i müjde-i te'yîd-i âsumân]

misâl-i murg-ı seher: Bülbül gibi.

1. **Misâl-i murg-ı seher** gülşene nevâya gider (s. 69, st. 21). [misâl-i murg-ı seher]

misâl-i necm-i hidâyet-nümâ-yı Mevlânâ: Mevlânâ'nın doğru yolu gösteren yıldızı gibi.

1. Ne Şems şems-i hakikat-kerem kim olmuştur

Misāl-i necm-i hidāyet-nümā-yı Mevlānā (s. 34, st. 6). [*misāl-i necm-i hidāyet-nümā-yı mevlānā*]

misāl-i tīr: *Ok gibi.*

1. **Misāl-i tīr** eyā kadd-i müstakīmim gel

Ecel bu kâmetimi kılmadan kemân yetiş (s. 32, st. 5). [*misāl-i tīr*]

misāl-i vefk: *Muska gibi.*

1. **Misāl-i vefk** müselles olur serî'ü'l-eser

Dü lebleriyle dili nutk edince her yerde (s. 50, st. 14). [*misāl-i vefk*]

misl ü nazır yok: *Eşi benzeri bulunmamak.*

1. Kuvve-i fikrin ederdi takdīr

Hayrî'ye **yok** der idi **misl ü nazır** (s. 66, st. 6). [*misl ü nazır yok*]

misl-i firişte: *Meleğe benzer.*

1. Ol hüb-rū-yı dil-keş **misl-i firişte** mevheş

Hürî-sıfat perîveş mәнend-i serv-i serkeş (s. 62, st. 11). [*misl-i firişte*]

mizān-ı 'adl: *Adalet terazisi.*

1. Bir gelir **mizān-ı 'adl** üzre nazar kıl neml ü fıl (s. 12, st.26). [*mizān-ı 'adl*]

Mollā Bey: (ö. 1222-23/1807-08) *Hacı Edhem Şehīdī Bey'in babası. Tiran şehrinin kurucusu Süleyman Paşa'nın soyundan gelen Molla Bey, Tiran'da yaşayan önemli siyaset adamları arasında yer almıştır.*

1. ... İşkodra vālisi İbrāhīm Hālīlī Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi **Mollā Bey'i** şehīd ederek yerini sāhib-tercūmenin 'amcası Kaplan Paşa'ya vermiş ... (s. 60, st. 12). [*mollā bey, -i*]

2. ... **Mollā Bey'in** mahdūmu āti't-tercūme Edhem Şehīdī Bey firār ederek ... (s. 60, st. 13). [mollā bey, -in]
3. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 tārīhinde Tiran'da vefāt etmiş onun pederi **Mollā Bey** Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehīd edilmiş ... (s. 72, st. 12). [mollā bey]

Mollā Bey Cāmi'i şerīfi: *Edhem Bey Camii olarak bilinir. Tiran şehrinin kurucusu Süleyman Paşa'nın soyundan gelen Molla Bey tarafından Tiran'da 1793 yılında yapımına başlanmıştır. Molla Bey'in 1808'de vefat etmesiyle oğlu Hacı Edhem Bey camiyi 1822-23'de tamamlattır. Camii, Avrupa ve Osmanlı tarzının karışımı olan bir yapıttır. Enver Hoca zamanında (1966) ibadete kapatılmış, 1968'de müze olarak ziyarete açılmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren de ibadethane olarak kullanılmaktadır.*⁷⁵

1. Bu tarz-ı mi'mārīnin en güzel numūneleri Tiran şehrinde vāki' **Mollā Bey** ve Süleymān Paşa **Cāmi'i şerīfleridir** (s. 45, st. 14). [mollā bey cāmi'i şerīfi]
2. Pederinin vefātına tanzīm ile Tiran'da cedleri **Mollā Bey Cāmi'i şerīfinin** sofasının önünün sag tarafında bulunan merkādının ser-levha-i mezārında mahkūktur (s. 73, st. 1). [mollā bey cāmi'i şerīfi, -nin]

Mollā Hüseyin: (ö. 1150/1737-38) *İşkodralı Hüseyin'in asıl adı Mollā Hüseyin'dir. Öğretmenlik, müezzinlik ve hatiplik yapan İşkodralı bir şair.*

1. İsmi **Mollā Hüseyin'dir** (s. 40, st. 2). [mollā hüseyin, -dir]

Mollā Mahmūd Hamdī Efendi: *Şair İsmā'īl Zihnī'nin ders aldığı bir ālim. Aynı ālimden Şair İşkodralı Hulūsī de ders almıştır.*

1. ... sābikū't-tercūme Mehmed Çāker ve **Mollā Mahmūd Hamdī Efendilerden** dekāyık-ı şī'ir ü inşāyı tahsīl eyledi (s. 64, st. 9). [mollā mahmūd hamdī efendi, -ler, -den]

Monlā Mahmūd Hamdī Efendi: *İşkodralı Hulūsī'nin ders aldığı bir ālim.*

1. Sābiku't-tercūme **Monlā Mahmūd Hamdī Efendi'den** tahsīl-i kemālāt etmesi ... (s. 62, st. 4). [monlā mahmūd hamdī efendi, -den]

⁷⁵ Eyice, 1994, s. 415-16

Mora: *Balkanlar'da Yunanistan ana karasına bağlı bir yarımada. Fatih Sultan Mehmed zamanında (1460) Osmanlı hakimiyetine girmiştir.*

1. Sene-i mezkûrede **Mora** cānibinde vefāt eyledi (s. 19, st. 18). [*mora*]

mosmor ol-: *Bütünüyle mor bir renk almak.*

1. ... koşanların ba'zıları tahammül edemeyerek yere kapanır ve ba'zıları benimle koştukça yüreginden kopan helecānlar kendisini ne hāle getirdiğini **mosmor olan** çehresinden anlar isem de aldırmayarak ... (s. 42, st. 18). [*mosmor ol-, -an*]

Moye Baba: *Baba Mustafā olarak da bilinir. İşkodra kale kapısında medfun ermiş büyük şeyhlerden.*

1. ... meşāhir-i mazanne-i kirāmdan kal'e kapısında medfūn Baba Mustafā'yı (**Moye Baba**) ... (s. 14, st. 9). [*moye baba*]

mu'ahharen: *"Sonradan, daha sonra, bi'l-āhire" anlamlarında zarf.*

1. Mūsikīye āşinā ve sadāsı güzel olduğundan evvelā İşkodra'da Sultān Bāyezīd-i Velī cāmi'inde mü'ezzin ve **mu'ahharen** İskelebaşı'nda Kara Hüseyin cāmi'inde hatīb-i dilnişin oldu (s. 40, st. 6). [*mu'ahharen*]

mu'allim: *Öğretmen, hoca.*

1. İşkodra mekteb-i rüşdiyye **mu'allimi** idi (s. 52, st. 17). [*mu'allimi, -i*]

Mu'allim Nācī: *(d. 1849 - ö. 1893) Asıl adı Ömer olan şair; tenkit, lugat ve edebiyat tarihi çalışmalarıyla tanınan müellif.*

1. Hazret-i Midhat Efendi'yle **Mu'allim Nācī** Kadrini eylediler nazm ile nesrin i'lā (s. 66, st. 19). [*mu'allim nācī*]

Mu'allim Nâcî Efendi: (d. 1849 - ö. 1893) Asıl adı Ömer olan şair; tenkit, lugat ve edebiyat tarihi çalışmalarıyla tanınan müellif.

1. Sâhib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi Ma'mûretü'l-'azîz defterdârlığından infisâlden sonra Der-sa'adet'te bulunduğu esnâda Midhat Efendi'yle **Mu'allim Nâcî Efendi** hakkında şu kıt'ayı nakşetmişti (s. 66, st. 18). [*mu'allim nâcî efendi*]

mu'allimlik: Öğretmenlik.

1. Sonra memleketine 'avdet ederek yine **mu'allimlik** vazîfesiyle meşgûl oldu (s. 40, st. 4). [*mu'allimlik*]
2. Evâ'ilinde tahsîl-i mukaddemât-ı 'ulûm ederek **mu'allimlikle** imrâr-ı evkât eylemekte idi (s. 40, st. 2). [*mu'allimlikle, -le*]
3. Tahsîl-i 'ulûm u kemâlât eyledikten sonra mekteb **mu'allimligi** meslegine sülûk ile imrâr-ı vakt ü sâ'at eyler imiş (s. 52, st. 1). [*mu'allimligi, -i*]
4. Sonra yine vatan-ı aslîsine gelerek **mu'allimligine** devâm ve bir haylî zekî talebe yetiştirmege ikdâm ve cevâmi'-i şerîfede va'z u nasîhatla imrâr-ı eyyâm eylemekte olduğu hâlde ... (s. 52, st. 10). [*mu'allimligine, -i, -(n), -e*]

mu'ammer ol-: Yaşamak; uzun ve mutlu bir hayat sürmek.

1. Ez-cümle cedd-i 'âlîleri Şeyh Receb Efendi bir mürşid-i sâhib-vukûf olarak bu hâkdân-ı fenâda yüz on dokuz sene **mu'ammer olmuştur** (s. 46, st. 14). [*mu'ammer ol-, -muş, -tur*]

mu'âriz: Birine veya bir fikre karşı olan, muhâlif.

1. **Mu'ârizi** bulunan bir zât tarafından İşkodra vâlîsi Mustafâ Paşa'ya 'aleyhinde şiddetli şikâyetler tevâlî edince merkûmu celbederek ... (s. 23, st. 23). [*mu'ârizi, -i*]

mu'âsir(ı) bulun-: Çağdaşı olmak, aynı devirde yaşamak.

1. Kıymetdâr âsârı o havâlî **mu'âsırı bulunan** birçok şu'arânın nazîreleriyle birlikte olarak İşkodra ile mülhakâtındaki şehirlerde gördüğüm mecmû'alarda mevcûddur (s. 12, st. 30). [*mu'âsir(ı) bulun-, -an*]
2. **Mu'âsırı bulunan** İşkodra şu'arâsıyla birçok müşâ'aresi olduğu gibi ahlâfı da ba'zı eş'ârını tetebbu' etmiştir (s. 17, st. 2). [*mu'âsir(ı) bulun-, -an*]

3. Ba'zı nazîreleri İstanbul kibâr-ı şu'arâsına olmasına nazaran yalnız memleketi veya vilâyeti şu'arâsıyla iktifâ etmeyip **mu'âsırı bulunan** pâ-yi taht üdebâsıyla mürâsele ve muhâbere icrâ eden şu'arâdan olduğu istidlâl olunabilir (s. 69, st. 10). [*mu'âsır(i) bulun-, -an-ı*]
4. **Mu'âsırı bulunan** sâbiku't-tercüme İşkodra müftüsü Ahmedî ile besmele-i şerîfeyi tazmîn sûretiyle iki nazîre müşâ'aresi Ahmedî bahsinde mürûr etmiştir (s. 70, st. 4). [*mu'âsır(i) bulun-, -an*]

mu'âvenet et-: *Yardımda bulunmak, yardım etmek.*

1. 'Alî Rızâ Bey Efendi bu yolda bana **mu'âvenet** ve rehberlik **edenlerin** birincilerindedir ... (s. 72, st. 9). [*mu'âvenet et-*]

mu'âvinlik: *Bir yöneticiye, bir memura yardımcı olmak, yokluğunda ona vekâlet etmek üzere tâyin edilmiş kimse, yardımcı olma durumu.*

1. Bir müddet bu sûretle imrâr-ı evkât eyledikten sonra kazâ kaymakâmlıklarında ve 'adliyyenin teşkilinden sonra livâ' müdde'î-i 'umûmî **mu'âvinliklerinde** bulunmuş ve ahîren re's-i maskat-ı vâlâları olan Tiran'a civâr Kavaye kazâsı kaymakâmlığına nasb ve ta'yîn olunmuştur (s. 72, st. 20). [*mu'âvinliklerinde, -ler, -i, -(n), -de*]

mücib ol-: *Sebep olmak, gerektirmek.*

1. Benim garâbetimi **mücib olarak** ne sûretle öğrendiklerini su'âl edince ... (s. 8, st. 16). [*mücib ol-, -arak*]
2. ... ve gece de kalınması ve gerçi zâviye var ise de böyle kalabalık içinde müşkilâtı **mücib olacağı** gibi mütâla'alardan sarf-ı nazarla 'azîmete karar verdik ... (s. 15, st. 2). [*mücib ol-, -acak, -ı*]
3. Gâyet tuhaf bir zât olduğundan şunun bunun hakkında ba'zı latîfelerde ve hicviyelerde bulduğundan şe'âmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrâcını **mücib olmuştur** (s. 52, st. 2). [*mücib ol-, -muş, -tur*]

mücib-i şükrân-ı bî-pâyân(ımız) ol-: *Sonsuz teşekkür gerektirmek.*

1. Hakkımızda izhâr eylediğiniz 'ulüvv-i teveccüh **mücib-i şükrân-ı bî-pâyânımız oldu** (s. 67, st. 21). [*mücib-i şükrân-ı bî-pâyân(ımız) ol-, -du*]

mücb-i teşvîk ol-: *Cesaretlendirme, heves vermede vesîle olmak.*

1. O gün ‘umûm ahâlî **mücb-i teşvîk** ve tergîb **olmak** ve bunlara ticâretin lezzetini tattırmak için ... (s. 45, st. 26). [*mücb-i teşvîk ol-*]

mufassal: *Ayrıntılara girilerek geniş biçimde anlatılan, ayrıntılı, tafsîlatlı.*

1. Cenâb-ı Çâker bir şâ‘ir-i zarîf olmakla ber-â-ber dîvân-ı sâ‘ibe tahrîrine mübâşeret eylediği **mufassal** ve mükemmel bir şerh kitâbının mukaddimesinde ... (s. 28, st. 4). [*mufassal*]
2. **Mufassal** ve müretteb dîvânı ser-â-pâ manzûrumuz olmuştur (s. 30, st. 20). [*mufassal*]
3. Müretteb ve **mufassal** dîvânından başka meşâhir-i münşiyânın muharrerâtını cem‘ ederek ... (s. 31, st. 16). [*mufassal*]
4. ... hatt-ı destiyle muharrer ve **mufassal** ‘Arabî ve iktitâfî diger bir mecmû‘aları manzûrumuz olmuştur (s. 31, st. 18). [*mufassal*]
5. Yukarıda zikri mürûr eylediği üzere dîvân-ı sâ‘ibe **mufassal** bir şerh tahrîrine ibtidâr ederek bir cild mikdârı olmak üzere elif harfinde olan gazellerin şerhlerini ikmâl eylemiş ise de itmâmına ‘ömrü vefâ etmemiştir (s. 31, st. 19). [*mufassal*]

muhabbet: *Sevgi.*

1. Fakat mâdih kendi vicdânında hisseylediği **muhabbeti** meydâna koymuş olur (s. 67, st. 15). [*muhabbeti, -i*]

muhâbere: *Haberleşme, yazışma, mektuplaşma.*

1. Ba‘zı nazîreleri İstanbul kibâr-ı şu‘arâsına olmasına nazaran yalnız memleketi veya vilâyeti şu‘arâsıyla iktifâ etmeyip mu‘âsırı bulunan pâ-y-i taht üdebâsıyla mürâsele ve **muhâbere** icrâ eden şu‘arâdan olduğu istidlâl olunabilir (s. 69, st. 11). [*muhâbere*]

muhadderât-ı selâtîn-i mu‘azzama: *Ulu sultanların iffetli kadınları.*

1. Sâhib-tercüme Hasan Hakkî Paşa’nın birâderi rütbe-i bâlâ ricâlinden merhûm Rızâ Bey **muhadderât-ı selâtîn-i mu‘azzama** içinde fâzıla ve şâ‘ire-i meşhûre Âdile Sultan hazretlerine dâmâd olarak kerîme-i ‘iffet-vesîmeleri Hayriyye Hanım Sultânı tezevvücle kâm-yâb olmuşlar idi (s. 37, st. 16). [*muhadderât-ı selâtîn-i mu‘azzama*]

muhāfaza et-: *Korumak.*

1. Buşat ahālisi kadīm asāletlerini ve mihmān-nüvāzlıklarını el-hāletü hazihi **muhāfaza ediyorlar** (s. 10, st. 7). [*muhāfaza et-, -(i), -yor, -lar*]
2. ... Akçahisar kal'esi gibi gāyet müstahkem ve metīn olan bir mevki'ci Devlet-i 'āliyyenin yed-i zabtında olmak üzere **muhāfaza etmişlerdir** (s. 59, st. 5). [*muhāfaza et-, -miş, -ler, -dir*]

muhāfız: *Bir kale ve şehrin önemli yerlerini korumak, güvenlik ve düzeni sağlamakla görevli üst rütbeli komutan.*

1. İşte sülāle-i kadīmesi bu karyeye mensüb olan Koca Mehmed Paşa İşkodra kal'esinin **muhāfızlığında** bulunduğu esnāda ... (s. 10, st. 10). [*muhāfızlığında, -lık, -ı, -(n), -da*]
2. ... İşkodra kal'e-i meşhūresinin **muhāfızlığı** hizmetiyle mübāhī idiler (s. 11, st. 13). [*muhāfızlığı, -lık, -ı*]
3. Cedd-i 'ālileri Ādem Aga Akçahisar kal'esinin **muhāfızı** olup hayrātkār ve dirāyet-şi'ār bir zāt-ı şecā'at-nihād idi (s. 59, st. 1). [*muhāfızı, -ı*]

muhālled: *Sürekli, kalıcı, ebedī.*

1. Dediler ki 'ulemā ve fuzalā ve ümerādan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin şehrimizde nāmı pāyidār ve **muhālled** ve vesīle-i rahmet olmak için ... (s. 61, st. 10). [*muhālled*]

Muhammed: *Arap harfleriyle Mehmed ile yazımı aynıdır. Çāker Mehmed Bey kastedilmektedir.*

1. Mahlasım Çākerse ismimdir **Muhammed** sen gibi (s. 27, st. 10). [*muhammed*]

Muhammed: *İslām peygamberi Hz. Muhammed.*

1. Gel **Muhammed** hakkı-çün gel kardaşım cānım yigit (s. 27, st. 11). [*muhammed*]

Muhammed Bākır: *(d. 676 - ö. 731) Hz. Muhammed el-Bakır. Zeyne'l-abidin'in oğlu, Hz. Hüseyin'in torunudur. On iki imamın beşincisidir.*

1. Ol **Muhammed Bākır** u Ca'fer imām-ı şer' ü dīn Mūsā-i Kāzım 'Alī Mūsā Rızā'nın 'aşkına (s. 44, st. 16). [muhammed bākır]

muhārebāt: Savaşlar.

1. ... ve o zamanda vāki' olan devlet **muhārebātının** cümlesine iştirāk ve ibrāz-ı sadākata inhimāk eylediginden ... (s. 25, st. 26). [muhārebātının, -ı, -nın]
2. Akçahisar **muhārebātında** bulunan 'İsā Bey bin Evrenos Bey bā'is-i zikr-i hayr olsun için pederi nāmına inşā ettirmişti (s. 41, st. 3). [muhārebātında, -ı, -(n), -da]

muhārebe: Savaş, harp, cenk.

1. ... bi'l-hāssa Rusya **muhārebesi** sırasında ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikākı vukū' bulmuştur (s. 36, st. 15). [muhārebesi, -(s), -i]

muhārebe-i zā'ile: Kaybedilen savaş.

1. Kasaba-i mezkūre **muhārebe-i zā'ile** neticesinde Karadag'a terk olunduğu cihetle bi't-tab' gittim (s. 22, st. 8). [muhārebe-i zā'ile]

Muharrem: Hicrī senenin veya kamerī yılın birinci ayı, aṣūre ayı.

1. 1242/1826-27 senesi **Muharreminde** 5 Ağustos-3 Eylül 1826 İškodra şehrinde dünyāya gelmiştir (s. 35, st. 3). [muharreminde, -i, -(n), -de]
2. ... 1305/19 Eylül-19 Ekim 1887-88 senesi **Muharreminde** Haleb vilāyeti vāliligine ta'yin buyurularak bir buçuk sene mikdārı ĩfā-yı vazife-i mehām-āşināyi etti (s. 36, st. 19). [muharreminde, -i, -(n), -de]

muharrer: Yazılı, yazılmış; kaydedilmiş.

1. Nābī'nin söylediği ba'zı tārīhler kitābın nihāyetinde **muharrer** ve mevcūd idi (s. 20, st. 15). [muharrer]
2. ... şu'arā-yı 'Arab'ın eş'ārını ve nevādir-i ahvālini muhtevī kezālİK hatt-ı destiyle **muharrer** ve mufassal 'Arabī ve iktitāfī diger bir mecmū'aları manzūrumuz olmuştur (s. 31, st. 18). [muharrer]

3. ... tafsīlātı kezālīk o zamāna ‘ā’id Takvīm-i Vekāyi‘ gazetesini nūshalarında **muharrerdir** (s. 36, st. 2). [*muharrerdir, -dir*]
4. Zāviyede ve etrāfında ba‘zı ebyāt ve eş‘ār **muharrer** ve husūsuyla ilk girecek kapının üstünde şu beyit menkūş ve mahkūk idi (s. 42, st. 25). [*muharrer*]
5. ... Sultān Mehmed Reşād Hān hazretleri inşād buyurdıkları gazeli-şāhānelerine icrā eylediğim tahmīsi takdīr ederek beni mābeyn-i hūmāyūna da‘vetle ism-i şāhānelerinin ilk harfleri **muharrer** ve üzeri tāt şeklini hāvī bir mīl üzerinde hem zevālī hem gurūbī sātleri gösterir ... (s. 46, st. 9). [*muharrer*]
6. İşkodra vilāyetine ‘ā’id ekser mecmū‘alarda müşārün-ileyhin āsār-ı güzīdesi **muharrerdir** (s. 69, st. 7). [*muharrerdir, -dir*]

muharrer bul-: *Yazılı olmak.*

1. Cāmi‘-i şerīfin 1187/1773-74 senesinde ikmāl edildiği müzeyyen kapısı üzerinde **muharrer bulunan** ‘aynen şu kitābeden müstebāndır (s. 10, st. 13). [*muharrer bul-, -(u), -n, -an*]

muharrer ol-: *Yazılı olmak.*

1. ... Min kütübi’l-fakir ileyhi’l-kadir Ahmedī el-İskenderiyyevī el-müderris ve’l-müftī ‘afā ‘anhi’l-Bārī ‘ibāresi **muharrer olduğundan** fāzıl-ı müşārün-ileyhin birçok kütüb-i kesīreye mālīk olduğu istidlāl olunuyor (s. 16, st. 21). [*muharrer ol-, -duk, -u, -(n), -dan*]

muharrerāt: *Yazılmış, yazıya geçirilmiş şeyler.*

1. Müretteb ve mufassal dīvānından başka meşāhir-i münşiyānın **muharrerātını** cem‘ ederek hatt-ı destiyle tahrīr eylediği ... (s. 31, st. 16). [*muharrerātını, -ı, -(n), -ı*]

muharrir-i hakīr: *Bendeniz (Ali Emirī).*

1. **Muharrir-i hakīr** Selīmiyye (Leş) kasabasından Akçahisar’a gelirken zāviyesine ugradım (s. 55, st. 12). [*muharrir-i hakīr*]

muhāsebe: *Tüccar, işletmeci, ticārī kuruluş vb.nin gelir gider hesaplarının tutulması, makbuz, fatura ve defterlerinin bu işin tekniğine uygun biçimde düzenlenmesi işi ve usūlü.*

1. İřkodra **muhāsebe** ketebesinden İbrāhīm Őu‘ūrī Efendi’nin sulbünden 1250/1834-35 hudūdunda İřkodra’da dūnyāya gelmiřtir (s. 64, st. 5). [*muhāsebe*]

muhāsebe kalemi: *Osmanlı’da resmī dāirelerde mālī hesap işlerine bakan birim.*

1. İşkodra **muhāsebe kalemine** devāma başladı (s. 64, st. 11). [*muhāsebe kalemi, -(n), -e*]

muhāsebeci: *Devlet dāirelerinde veya ticārī kuruluş, ortaklık vb. yerlerde hesap ve muhāsebe iřlerini yūrūtmekle gōrevli kimse, muhāsip, sayman.*

1. 1292/1875-76 senesinde Diyārbekir, Ma‘mūretū’l-‘azīz, Sīvās heyet-i islāhiyye serkomiseri Ābidīn Pařa ile devren Ma‘mūretū’l-‘azīz’e gelip on beř gūn kadar ikāmet eylediğimiz sırada orada **muhāsebeci** idi (s. 64, st. 20). [*muhāsebeci*]
2. Tedrīcen terakkī eyleyerek 1284/1867-68 senesinde iki bin kuruş ma‘āřla İşkodra merkez vilāyet **muhāsebecisi** oldu (s. 64, st. 12). [*muhāsebecisi, -(s), -i*]
3. 1292/1875’de livā³-ı mezkūr **muhāsebecisi** bulunduęu hāde ... (s. 64, st. 14). [*muhāsebecisi, -(s), -i*]

muhāsebecilik: *Muhāsebeci olma durumu, muhāsiplik, saymanlık.*

1. Mūte‘ākiben merkez vilāyet **muhāsebeciliklerini** ilgāsı hasebiyle Der-Sa‘ādet’e ‘azīmet eyledi (s. 64, st. 13). [*muhāsebeciliklerini, -ler, -i, -(n), -i*]
2. 1290/1873-74 hudūdunda Cebel-i Lūbnān **muhāsebeciligine** ta‘yīn olundu (s. 64, st. 14). [*muhāsebeciligine, -i, -(n), -e*]
3. Diyārbekir vilāyetinden fekk-i rābīta ile mūstakillen mutasarrıflık olan Ma‘mūretū’l-‘azīz **muhāsebeciliginde** mutasarrıfı olan sābikū’t-tercūme İřkodralı Hasan Hakkī Pařa inhā³sıyla ... (s. 64, st. 18). [*muhāsebeciliginde, -i, -(n), -de*]
4. Ma‘mūretū’l-‘azīz’de **muhāsebecilik** ve defterdārlık sıfatlarıyla sıfatlarıyla me³mūriyyeti on sene kadar devām ederek İfā-yı hüsn-i hizmet etmekte bulunmuř olduęu hāde ... (s. 64, st. 22). [*muhāsebecilik*]

muhibbān: *Sevenler, dostlar.*

1. Ve kendisinin tarīkat-ı ‘āliyye-i Mevleviyye **muhibbānından** olduğu ... beyitleri gibi birçok āsārının delāletleriyle anlaşılmakta ise de ... (s. 31, st. 9). [*muhibbānından, -i, -(n), -dan*]

muhibb-i evliyā: *Velīlerin dostu, velilerin sevgi beslediği (kimse).*

1. ‘Ömr ü iclālın ziyād etsin cenāb-ı Müste‘ān
Sen **muhibb-i evliyāsın** Murtazā’nın ‘aşkına (s. 44, st. 13). [*muhibb-i evliyā, -sın*]

muhīt: *Yöre, semt.*

1. Eger dīvān-ı eş‘ārını ve sā’ir kitāblarını görmege bahl-i zamān māni‘ olmasaydı kim bilir o **muhīt** hakkında daha ne kadar hakāyık meydāna çıkacaktı (s. 57, st. 21). [*muhīt*]

muhrık: *Yakan; dokunaklı, etkili.*

1. Sīnesi sūzān dili pür dag **muhrık** nālesi
Güiyā ‘aşk ile yandı āteş-i hicrāna ney (s. 38, st. 10). [*muhrık*]

muhtasar: *Kısa; gösterişsiz.*

1. Serin rüzgārlar esmekte olduğu paltoları setreleri çıkararak üstümüzdeki elbise pek **muhtasar** kaldığı hālde yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 15). [*muhtasar*]
2. Bu ‘azīm dag arkasını bir **muhtasar** dere vāsıtasıyla Mat silsile-i cibāline dayamıştır (s. 43, st. 6). [*muhtasar*]

muhtasar: *Ayrıntılı olmayan, kısa, öz.*

1. Tahrīren kendisinden o havālīde yetişdikleri ve işittikleri şu‘arānın bir iki satırlık **muhtasar** tercüme-i hālleriyle tercüme-i hālleriyle zīrine bir iki beyitleri yazılmak sūretiyle bir vesīka istedim (s. 71, st. 20). [*muhtasar*]

muhterem: *Konuşma ve yazışmalarda hitap edilen veya adı geçen kimselerin isimleri başına getirilen saygı sözü, sayın.*

1. **Muhterem** ‘Alī Rızā Beyefendi’nin o havālī üdebā ve şu‘arāsıyla müşā‘aresi ve zarīf mutāyebeleri de vardır (s. 73, st. 7). [*muhterem*]

muhtevî: *Kapsayan, içine alan.*

1. ... hatt-ı destiyle tahrîr eylediği bir münşe'âtı ve şu'arâ-yı 'Arab'ın eş'arını ve nevâdir-i ahvâlini **muhtevî** kezâlik hatt-ı destiyle muharrer ve mufassal 'Arabî ve iktitâfî diger bir mecmû'aları manzûrumuz olmuştur (s. 31, st. 18). [*muhtevî*]

muhtıra: *Hatırlanması veya unutulmaması gereken şeylerin not edildiği kâğıt, cep defteri veya takvimli defter, ajanda.*

1. ... ikişer beyit eserlerini hâvî üç dört sayfalık bir **muhtıra** getirdi (s. 71, st.23). [*muhtıra*]

mu'în: *Yardım eden, yardımcı.*

1. Şâh Hasan ile Hüseyin olsun **mu'înin** her nefes (s. 44, st. 14). [*mu'înin, -in*]

mukâbil: *Denk, karşılık.*

1. Mihr-i dîdâra **mukâbil** feyz ile buldum kemâl
Encüm-i Zühre, Kamer, Cevzâya hâcet kalmadı (s. 16, st. 5). [*mukâbil*]

mukaddime: *Başlangıç, giriş, önsöz.*

1. Cenâb-ı Çâker bir şâ'ir-i zarîf olmakla ber-â-ber dîvân-ı sâ'ibe tahrîrine mübâşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir şerh kitâbının **mukaddimesinde** birçok nevâdir-i edebiyeye ve fevâ'id-i garîbe beyân ederek ... (s. 28, st. 4). [*mukaddimesinde, -(s), -i, -(n), -de*]

mukbil: *Bahtı açık ve talihli, yüce mevki ve makamlara erişmiş olan, ikbal sahibi, bahtiyar (kimse).*

1. Ey Halîlî ben bugün oldum cihânın **mukbili**
Yâr ile yâr olmuşam Dârâya hâcet kalmadı (s. 16, st. 11). [*mukbili, -i*]

muktedâ-yı Mevlânâ: *Mevlânâ'nın rehberi/lideri.*

1. Buluştu eyledi irşād-ı Hakka hem oldu
Tarîk-i Mevlevî'de **muktedā-yı Mevlānā** (s. 34, st. 10). [*muktedā-yı mevlānā*]

muktedir: *Bir işe gücü yeten, o işi yapacak veya yaptıracak güce, bilgi ve yeteneğe sahip olan, güçlü, kudretli (kimse).*

1. Ben bu havālī ahālīsini pek zekī **muktedir** Devlet-i ‘āliyyeye sādık ve merd adamlar gördüm (s. 8, st. 11). [*muktedir*]

muktezā-yı meşreb-i pākīze: *Temiz, güzel yaratılışı gereği.*

1. **Muktezā-yı meşreb-i pākīzesin** icrā edip
Etti rūh-ı pūr-fütūhu ‘azm-i rāh-ı selsebīl (s. 11, st. 5). [*muktezā-yı meşreb-i pākīze, - (s), -i, -(n), -i*]

munfasıl kal-: *Memur olarak çalıştığı görevden ayrılmış olmak, işinden çıkmış olmak.*

1. Az bir müddet **munfasıl kaldıktan** sonra o sırada müşārün-ileyh işkodralı Hasan Hakkī Paşa Selānik vilāyeti vālīsı bulduğu gibi ... (s. 65, st. 2). [*munfasıl kal-, -dık, -tan*]

murassa: *İnci, elmas, yakut vb. kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherle bezenmiş.*

1. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā'-yı vākī'i kabūl ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sūrette giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka bir kıt'a mücevher ve **murassa** sâ'at ihsānıyla dahi taltīf buyurulmuştur ... (s. 36, st. 1). [*murassa*]

murgān-ı ma'āni: *Mānāların kuşları.*

1. Nola **murgān-ı ma'āni** ile etse bāzī
Arnavud aslıdır ol taşlı yerin şeh-bāzı (s. 58, st. 16). [*murgān-ı ma'āni*]

murg-ı 'Ankā: *Anka kuşu.*

1. Şeh-perinde gizlidir sehm-i kazā
Murg-ı ‘Ankā olsa da hem-dem gönül (s. 55, st. 26). [*murg-ı ‘ankā*]

Murtazā: *Beğenilmiş, seçilmiş, hoşnut ve rāzı olunmuş (kimse) II On iki imamın ilki Hz. Ali'nin lakabı.*⁷⁶

1. ‘Ömr ü iclālin ziyād etsin cenāb-ı Müste‘ān
Sen muhibb-i evliyāsın **Murtazā'nın** ‘aşkına (s. 44, st. 13). [*murtazā'nın, -nın*]

Murtazā: (d. ?/? - ö. 1294/1877) *Asıl adı Murtazā olup müderrislik, müftülük görevlerinde de bulunan ve Zīver mahlasını kullanan Tiranlı bir şair.*

1. İsmi **Murtazā'dır** (s. 76, st. 2). [*murtazā'dır, -dır*]

Murtazā Rācī Efendi: (d. ?/? - ö. 1130/1717-18) *Rācī mahlaslı şairin lakab ve adı Abdāl Murtazā'dır. İşkodra'nın tanınmış şairlerinden olup İşkodralı Ahmedī'nin gazeline nazire yazmıştır.*

1. Sāhib-tercüme **Murtazā Rācī Efendi'nin** vefatı 1130/1717-18 hudūdundadır (s. 70, st. 6). [*murtazā rācī efendi, -nin*]

Murtazā Sāfī Efendi: (d. ?/? - ö. ?/?) *İşkodralı Rācī'nin oğlu. Manastır yöresine mensup ālim, şiiir ve inşāda muktedir, sufī ve usta bir şair.*

1. Müşārün-ileyh Koca Mehmed Paşa'nın vefatına İşkodra'nın mümtāz ‘ulemāsından bir bülbül-i yektā-yı belāgat olan **Murtazā Sāfī Efendi** şu tārīhi sebt-i cerīde-i rüzigār eylemiştir (s. 10, st. 17). [*murtazāsāfī efendi*]
2. Orada āti't-tercüme **Murtazā Sāfī Efendi'den** ve sār ‘ulemā-yı memlekettten ahz-ı kemālāt eyledi (s. 25, st. 22). [*murtazā sāfī efendi, -den*]
3. Pederi āti't-tercüme Murtazā Za‘īfī Efendi olduğu gibi mahdümü da āti't-tercüme **Murtazā Sāfī Efendi'dir** (s. 68, st. 21). [*murtazā sāfī efendi, -dir*]

Murtazā Za‘īfī Efendi: *İşkodralı Rācī'nin babası.*

⁷⁶ Kufacı, 2017; Atalan, 2012

1. Pederi āti't-tercüme **Murtazā Za'īfī Efendi** olduğu gibi mahdümü da āti't-tercüme Murtazā Sāfī Efendi'dir (s. 68, st. 21). [*murtazā za'īfī efendi*]

Murtazā Zīver Efendi: (d. ?? - ö. 1294/1877) Asıl adı Murtazā olup müderrislik, müftülük görevlerinde de bulunan ve Zīver mahlasını kullanan Tiranlı bir şair.

1. İşte sâhib-tercüme **Murtazā Zīver Efendi** bu fıkraya olan rābita-i meclūbiyeti hasebiyle oglunun ismini Mu'tasım koymuştur (s. 76, st. 20). [*murtazā zīver efendi*]
2. Sâhib-tercüme **Murtazā Zīver Efendi'nin** 'acīb ve tuhaf mevzūn sözleri de vardır (s. 77, st. 1). [*murtazā zīver efendi, -nin*]

musāhabet: Karşılıklı konuşma, sohbet.

1. Bulduğu sancaklarda 'ulemā ve şu'arā ile ülfet ve **musāhabetten** bir ān hālī kalmadı (s. 19, st. 27). [*musāhabetten, -ten*]

musāhib: Biriyle karşılıklı konuşan, sohbet arkadaşı olan kimse.

1. Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin āşinā ve **musāhibi** olduğunu şu beyti gösteriyor (s. 51, st. 5). [*musāhibi, -i*]

Mūsā-i Kāzım: (d. 745 - 802) Hz. Musa Kazım. Babası Cafer-i Sadık, annesi Hamide Berberiyeye adında Afrika kökenli eski bir cariye'dir. On iki imamın yedincisidir.

1. Ol Muhammed Bākır u Ca'fer imām-ı şer' ü dīn
Mūsā-i Kāzım 'Alī Mūsā Rızā'nın 'aşkına (s. 44, st. 17). [*mūsā-i kāzım*]

musallā: Cami avlusunda veya civarında cenaze namazlarının kılındığı yer.

1. ... Tekye sahrā'sının dag eteginde Baba Mustafā'yı Kara Hasan cāmi'-i şerīfi **musallāsında** eş-Şeyh Mehmed Efendi'yi ve ...baklar üstünde Havale ta'bīr olunur mahal ile Top-hāne mahallesi tarīkindaki merākıd-ı mübārekeleri ziyāretle kurbānlar zebh eder (s. 14, st. 13). [*musallāsında, -(s), -i, -(n), -da*]

musallā-yı 'aşk-ı kūy-ı nigār ol-: (Resim gibi güzel) Sevgilinin semtinin aşk namazgāhı olması.

1. Cihānda oldu **musallā-yı ‘aşk-ı kūy-ı nigār**
Du‘ālar etmege ‘uşşāk hep oraya gider (s. 71, st. 12). [*musallā-yı ‘aşk-ı kūy-ı nigār ol-, -du*]

mūsikī: *İnsanın duygu ve düşüncelerinin seslerle ifade edildiği sanat, müzik.*

1. **Mūsikīye** āşinā ve sadāsı güzel olduğundan evvelā İşkodra’da Sultān Bāyezīd-i Velī cāmi‘inde mü’ezzin ... (s. 40, st. 4). [*mūsikīye, -(y), -e*]

Mustafā: *Hız. Muhammed’in isimlerinden biridir. Arınmış, arındırılmış; seçilmiş, güzide anlamlarına gelmektedir.*

1. Pādişāh-ı enbiyā ol **Mustafā’nın** ‘aşkına (s. 44, st. 11). [*mustafā’nın, -nın*]

Mustafā: *Mehmed Paşa’nın babası ve ‘Ömer Bey’in dedesi.*

1. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa’nın pederi **Mustafā** ve cediti Kaptan Mehmed Beylere vālīlik nasīb olmayıp ... (s. 11, st. 12). [*mustafā*]

Mustafā Efendi: *İşkodraca ünlü, orta okulda öğretmenlik de yapmış bir şair.*

1. Pederimin ismi **Mustafā Efendi’dir** (s. 52, st. 16). [*mustafā efendi, -dir*]

Mustafā Fātih Baba: *İstanbul Sütlüce’de bulunan ve bir Bektaşî dergahı olan Karaağaç dergahında bir şeyh.*

1. Mollā Bey’in mahdūmu āti’t-tercūme Edhem Şehīdī Bey firār ederek az müddet sonra İbrāhīm Hālīlī ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar vefāt eylediginden āti’t-tercūme İškodralı Şerīfī Mustafā Paşa İškodra vālīsī olduğu gibi Der-i ‘āliyyede Karaağaç dergahı post-nişīni **Mustafā Fātih Baba** nezdinde münzevī bulunan Edhem Şehīdī Bey’i de vefāt eden Kaplan Paşa yerine Tiran mütesellimliğine ta’yīn eylemişti (s. 60, st. 14). [*mustafā fātih baba*]

Mustafâ Paşa: (ö. 1787-88) Buşatlı vezir Koca Mehmed Paşa'nın büyük oğlu. İşkodra'nın Koca Mustafâ Paşa'dan sonraki valisi olup Āsaf Mehmed Paşa'nın babasıdır.

1. Koca Mehmed Paşa'nın vefâtından sonra büyük mahdūmları **Mustafâ Paşa** İşkodra vālisi olmuş ... (s. 11, st. 19). [mustafâ paşa]
2. İşkodra vālī-i esbakı Koca Mustafâ Paşa'nın hafidi kezâlik İşkodra vālī-i sâbıkı **Mustafâ Paşa'nın** mahdūmu ve şeyhü'l-vüzerâ āti't-tercūme Şerīfî Mustafâ Paşa merhūmun pederi Āsaf Paşa'dır (s. 19, st. 14). [mustafâ paşa, -nın]
3. ... cedd-i āsafānelerinin vefâtı üzerine pederi **Mustafâ Paşa** İşkodra vālisi olarak on üç sene mikdârı vālīliği hüsn-i ifâ ile 1202/1787-88 senesinde sefere me'mūr edilmişti (s. 19, st. 17). [mustafâ paşa]
4. Mu'ārızı bulunan bir zât tarafından İşkodra vālisi **Mustafâ Paşa'ya** 'aleyhinde şiddetli şikâyetler tevālī edince ... (s. 23, st. 23). [mustafâ paşa, -(y), -a]

Mustafâ Paşa: Akçahisarlı Hulūsî Bey'in babası, eyalet valiliği yapmıştır.

1. İşte sâhib-tercūme Şa'bân Hulūsî Bey müşārün-ileyh Ādem Aga'nın mahdūmu **Mustafâ Paşa'nın** sulbünden 1189/1775-76 târîhinde Akçahisar kasabasında dünyâya gelmiştir (s. 60, st. 3). [mustafâ paşa, -nın]

Mustafâ Sâfî: Sâfî mahlasıyla şiirler yazan şair, Çâker Mehmed Efendi'nin oğludur.

1. **Mustafâ Sâfî** ve Dervîş isimlerinde iki evlād istihlâf etmiştir (s. 30, st. 17). [mustafâ sâfî]

Mustafâ Sâfî Efendi: Çâker Mehmed Efendi'nin oğlu.

1. ... iki üç mâh sonra hastalandığından mahdūmları **Mustafâ Sâfî Efendi'yi** Paşa'nın ma'ıyyetinde bırakarak ma'-'â'ile İşkodra'ya 'avdet ve ihtiyâr-ı ikâmet eyledi (s. 29, st. 25). [mustafâ sâfî efendi, -(y), -i]

Mustafâ Şerîfî Paşa: (d. 1797 - ö. 1860) İşkodra'da Buşatlı ailesine mensup Osmanlı devlet adamı ve İşkodra mutasarrıfı. Bu sebeple Buşatlı veya İşkodralı Mustafâ Paşa diye anılır. Yazdığı şiirlerde kullandığı "Şerîfî" mahlası dolayısıyla Şerîfî Mustafâ Paşa olarak da bilinir.

1. Müşārün-ileyh İbrâhîm Halîlî Paşa Tâhir Paşa ve Dervîş Bey isimlerinde iki evlād istihlâf etmiş ise de birâderi Mehmed Āsaf Paşa merhūmun mahdūmu **Mustafâ Şerîfî Paşa** daha erşed ... (s. 13, st. 26). [mustafâ şerîfî paşa]

2. ... daha erşed olduğundan İškodra vālīlīgi İbrāhīm Paşa'dan sonra müşārūn-ileyh **Mustafā Şerīfī Paşa'nın** 'uhdesine tevcih olunmuş ... (s. 14, st. 1). [*mustafā şerīfī paşa*]

mutābık: (Birbirine) Uyan, uygun, uyumlu.

1. Veled ve peder ve ceddin her üçünün de isimleri **mutābık** yalnız mahlasları ayırır (s. 68, st. 22). [*mutābık*]

mu'tād eyle-: Alışkanlık edinmek, ādet haline getirmek.

1. ... iki sene mikdārı zebān-ı şeker-efşān-ı Fārisīnin tekemmülünü **mu'tād eyledigimden** lisān-ı mezkūr dahi bana keşf oldu bī-ta'līm-i üstād hārikası zuhūra geldi (s. 28, st. 29). [*mu'tād eyle-, -dik, -im, -den*]

mutasarrıf: Osmanlı devlet teşkilātında kaza ve vilāyet arasında kalan sancak ya da livānın en büyük mülkī āmiri, sancakbeyi.

1. 1211/1796-97 senesinde Kara Mahmūd Paşa'nın vefatı üzerine İbrāhīm Halīlī Paşa İškodra vālīliğine ve Āsaf Mehmed Paşa dahi rütbe-i mīr-i mīrāni ile Ohri sancagı **mutasarrıflığına** tahvīl-i me'mūriyyet eyledi (s. 19, st. 26). [*mutasarrıflığına, -lık*]
2. Diyārbekir vilāyetinden fekk-i rābīta ile müstakillen mutasarrıflık olan Ma'mūretü'l-āzīz muhāsebeciliginde **mutasarrıfı** olan sābıkū't-tercūme İškodralı Hasan Hakkī Paşa inhā'sıyla ... (s. 64, st. 18). [*mutasarrıfı, -ı*]

mutasarrıf-ı esbak: Bir önceki mutasarrıftan daha önceki mutasarrıf.

1. Dersim **mutasarrıf-ı esbakı** merhūm Harputlu Hayrī Efendi Hātıra-i 'Ahd-i Şebāb nāmıyla bir mecmū'a-i eş'ār tertībine muvaffak oldukça şu takrīzi inşād eylemiştir (s. 65, st. 11). [*mutasarrıf-ı esbak, -ı*]

mutasarrıflık: Osmanlı devlet teşkilātında kaza ve vilayet arasında kalan sancak veya livanın en büyük mülkī āmirliği, sancak beyliği (görevi).

1. ... 1244/1828-28 Şevval'inde İnebahtı ve sonra da Karlılı **mutasarrıflıklarında** bulundu (s. 26, st. 3). [*mutasarrıflıklarında, -lar, -ı, -(n), -da*]

2. ... Nigde ve müte‘ākiben Hersek 1291/1874-75’de Filibe **mutasarrıflıklarına** fāsıla ve infisāl vukū‘ bulmaksızın mütevālī bir sūrette ta‘yīn olunarak ifā-yı hüsn-i hizmet eyledi ... (s. 36, st. 9). [*mutasarrıflıklarına, -lar, -ı, -(n), -a*]
3. 1292/1875 senesinde rütbe-i bālāyı bi’l-ihraz Diyārbekir vilāyetinden fekk-i irtibāt ile **mutasarrıflık** olan ... (s. 36, st. 12). [*mutasarrıflık*]
4. ... mutasarrıflık olan Ma‘mūretü’l-‘azīz **mutasarrıflığına** ta‘yīn olundu (s. 36, st. 13). [*mutasarrıflığına, -ı, -(n), -a*]
5. Diyārbekir vilāyetinden fekk-i rābita ile müstakillen **mutasarrıflık** olan Ma‘mūretü’l-‘azīz muhāsebeciliginde mutasarrıfı olan sābikū’t-tercūme İşkodralı Hasan Hakkī Paşa inhā’sıyla ... (s. 64, st. 18). [*mutasarrıflık*]
6. Şu kıt‘ayı Rūmī Paşa merhūm Ergānī Ma‘deni **mutasarrıflığında** tertīb-i dīvān-ı eş‘ār eylediği esnāda sāhib-tercūme dīvānı tebrīk sūretiyle inşād eylemişti (s. 65, st. 6). [*mutasarrıflığında, -ı, -(n), -da*]

Mu‘tasım: (d. 179-80/795-96 - ö. 227/842) *Mu‘tasım bin Me‘mūn ibn Hārūnū’r-Reşid. Bağdat doğumlu olup 833-842 yılları arasında Abbāsī halifeliği yapan zāt.*

1. İşte sāhib-tercūme Murtaẓā Zīver Efendi bu fıkraya olan rābita-i meclūbiyyeti hasebiyle oğlunun ismini **Mu‘tasım** koymuştur (s. 76, st. 21). [*mu‘tasım*]

Mu‘tasım bin Me‘mūn ibn Hārūnū’r-Reşid: (d. 179-80/795-96 - ö. 227/842) *Bağdat doğumlu olup 833-842 yılları arasında Abbāsī halifeliği yapan zāt.*

1. Ma‘lūmdur ki hulefā’-yı ‘Abbāsīye’den **Mu‘tasım bin Me‘mūn ibn Hārūnū’r-Reşid** ‘Ammūriyye taraflarında esīr düşen bir Hāşimiye’nin sicn-i esārette “Vā-Mu‘tasımāh” diye sayha eylediğini ... (s. 76, st. 13). [*mu‘tasım bin me‘mūn ibn hārūnū’r-reşid*]

Mu‘tasım Efendi: *Tiranlı Zīver’in oğlu olup Kavaye kazası müftülüğü yapmıştır.*

1. El-hāletü hazihi Kavaye kazāsı müftüsü bulunan **Mu‘tasım Efendi** mahdūmudur (s. 76, st. 12). [*mu‘tasım efendi*]
2. Ben Kavaye kasabasına gidip **Mu‘tasım Efendi** ile görüştüm (s. 76, st. 21). [*mu‘tasım efendi*]

mutavattın: *Bir yere yerleşip orayı vatan, yurt edinen (kimse).*

1. Āti't-tercüme Tiranlı Toptan-zāde Mahmūd Muhsin ve Peklinli İbrāhīm Fehmī Beylerle pek çok müşā'areleri ve İškodra'da **mutavattın** Mehmed-i Magribī hazretleriyle ba'zı mülātafaları vardır (s. 30, st. 26). [*mutavattın*]

mutāyebe: *Karşılıklı olarak şaka yollu, inceliği olan hoş ve güzel sözler söyleme, şakalaşma, latīfeleşme.*

1. Fuzalā ve husūsuyla Fārisī-dān olan üdebā ile **mutāyebe** ve mükātebeleri çoktur (s. 20, st. 6). [*mutāyebe*]
2. Muhterem 'Alī Rızā Beyefendi'nin o havālī üdebā ve şu'arāsıyla müşā'aresi ve zarīf **mutāyebeleri** de vardır (s. 73, st. 7). [*mutāyebeleri, -ler, -i*]

mu'tedil: *Orta halde, orta kararda olan, itidalli, vasat.*

1. Her nev' eşyā'ya **mu'tedil** bir fiyat gösterirler (s. 45, st. 23). [*mu'tedil*]

mu'tekid: *Bir şeye inanan, bağlanan kimse.*

1. Paşa sünniyyü'l-mezheb ve meşāyih-i kirāma pek **mu'tekid** imiş (s. 14, st. 7). [*mu'tekid*]

mutlakā: *Kesin olarak, kesinlikle, şüphesiz.*

1. Bu zāt birtakım kimselerin yekdigelerleriyle ugraşmasına pek 'aleyhdar olduğundan o kabīl adamlara nasīhat ederek **mutlakā** barıştırır ve herkesi dā'imā ittihād ve ittīfāk ile hüsn-i mu'āşerete sevk eylemeğe çalışmış (s. 60, st. 9). [*mutlakā*]

muttasıl: *Bitişik, yan yana olan; devamlı, sürekli.*

1. ... āti't-tercüme Şeyh 'Abdü's-selām Tiranī hazretlerinin nazar-ı iksir-i gavsānelerine ve **muttasıl** silsile-i meşāyih-i kirāma dāhil olmuştur (s. 56, st. 5). [*muttasıl*]

muvaḥḥak ol-: *Başarmak, üstesinden gelmek.*

1. ... eşkiyānın kimisini te'dīb kimisini istīmān ile istihsal-i rızā-yı pādişāhīye bir sūrette **muvaḥḥak olmuştur** ki bu zātın o me'mūriyyete sūret-i ta'yīnini hoş görmeyenler bile

- etmiş oldukları hidemāt-ı vatan-perverīye hayrān kalmışlar (s. 12, st. 11). [*muvaḫḫak ol-, -muş, -tur*]
2. ... bu vesīle ile edebiyāt-ı ‘Osmāniye'nin teksīr ve ta‘mīmine **muvaḫḫak olmuştur** (s. 12, st. 29). [*muvaḫḫak ol-, -muş, -tur*]
 3. ... beyitleri gibi süzişli şeyler söylemiş ise de sıla-i vatan etmege **muvaḫḫak olamamıştır** (s. 29, st. 18). [*muvaḫḫak ol-, -a, -ma, -mış, -tır*]
 4. Tayyar-zāde ‘Atā Bey merhūmun 1291/1874-75 senesinde tab‘ ve neşrine **muvaḫḫak oldukları** Enderūn Tārīhi ’ne takrīz sūretiyle tanzīm eylediği manzūmenin tārīh beytinde seksen tārīh çıkarmıştır ... (s. 37, st. 4). [*muvaḫḫak ol-, -duk, -lar, -ı*]
 5. Dersim mutasarrıf-ı esbaki merhūm Harputlu Hayrī Efendi Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb nāmıyla bir mecmū‘a-i eş‘ār tertībine **muvaḫḫak oldukta** şu takrīzi inşād eylemiştir (s. 65, st. 12). [*muvaḫḫak ol-, -duk, -ta*]

muvaḫḫakiyyet: *Başarılı olma, başarı.*

1. Felek böyle medīd bir **muvaḫḫakiyyeti** kimseye revā görmeyeceğinden ol esnāda ol civān-ı bī-hemtāya bir ‘aded dāne-i top isābet ederek şerbet-i şehādeti nūş eyledi (s. 28, st. 21). [*muvaḫḫakiyyeti, -ı*]
2. Sizin gibi bir şā‘ir-i kadr-āşināya hizmet begendirip de böyle bir takdīr-nāme-i ‘ālīsine nā‘il olmak az **muvaḫḫakiyyet** midir (s. 67, st. 23). [*muvaḫḫakiyyet*]

muvāḫik ol-: *Uygun olmak.*

1. Paşa hüsn-i idāreye **muvāḫik olarak** on dört sene vālilik eyledikten başka işkodra’nın Tabak-hāne mahallesinde sekiz on kubbeli gāyet zarīf bir cāmi‘-i şerīf binā eylemiştir (s. 10, st. 12). [*muvāḫik ol-, -arak*]

muvaḫkar: *Ağırbaşlı, vakarlı.*

1. Sāhib-tercūme Şa‘bān Hulūsī Bey **muvaḫkar** ve müreffeh bir sūrette imrār-ı evkāt eylemekte olduğu hālde Tiran’da 1249/1833-34 senesinde terk-i cihān-ı bī-bekā eyledi (s. 60, st. 21). [*muvaḫkar*]

muvāsalat: *Gitme, gidiş.*

1. Birkaç gün zarfında Erzurum’dan hareket ve Der-Sa‘ādet’e **muvāsalatla** on beş gün kalarak Yanya’ya gittim (s. 8, st. 7). [*muvāsalatla, -la*]

muḡasalat: *Bir yere ulaşma, varış.*

1. ... seyr-i serī ile Manastır řehrine **muḡasalatla** ršz u řeb nālān š giryān olarak māsiḡayı bštšn bštšn terk ve gšnden gšne ārzš-yı merg eyledim (s. 28, st. 23). [*muḡasalatla, -la*]
2. Yetmiř bir yařında olduđu hālde sene-i mezkšre Cšmāde'l-šlāsında infisālī vukš'a gelerek Der-Sa'ādet'e 'avdet ve **muḡasalatından** yedi māh sonra yā'nī 1313 senesi Zilhiccesinin dšrdšncš gšnšnde/17 Mayıs 1896 irtihāl-i Dār-ı Na'īm ederek (s. 36, st. 28). [*muḡasalatından, -ı, -(n), -dan*]

muḡasalat eyle-: *Varmak, ulaşmak.*

1. ... 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vālīligi 'uhdelerine tevġih buyurulması šzerine oraya da birlikte **muḡasalat eylemiř** ise de ... (s. 29, st. 24). [*muḡasalat eyle-, -miř*]

mšy-ı sefid: *Ak saġ.*

1. **Mšy-ı sefid** hšsn-i hisāla delīl olur (s. 53, st. 26). [*mšy-ı sefid*]

muzaffer: *Zafer kazanarak, gālīp gelerek, muzaffer olarak.*

1. ... hemān bilād-ı Ršm'a yšršyerek Ma'mšriyye ve 'Ammšriyye řehir ve kal'elerini zabt ederek istimdād eden esīreyi ve hayātta olan sār šserāyı tahallšs ile **muzaffer** 'avdet ederek ... (s. 76, st. 18). [*muzaffer*]

mu'zib: *ġok şaka yapan, insanlara takılmaktan hoşlanan, şaka yollu davranışlarda bulunmayı huy edinen (kimse).*

1. Lākin ba'zı **mu'zib** hicret-i seniyyenin bin tārīhinden sonra zuhšra gelen hādīsāt-ı mš'essifeden bahis aġarak bunun nakl ve hikāyesini ricā' ederlerdi (s. 76, st. 7). [*mu'zib*]

muzmahil ol-: *ġškmek, dađılmak, perīřan olmak; yok olmak, yokluđa karıřmak.*

1. Her kim yılan-sıfat ki sokar halk gšnlšnš

Seng-i cefâ ile ezilip **muzmahil olur** (s. 53, st. 31). [*muzmahil ol-, -(u), -r*]

mübâhî: *Övünen, iftihar eden (kimse).*

1. Müşarün-ileyh Mehmed Paşa'nın pederi Mustafâ ve cediti Kaptan Mehmed Beylere vâilîlik nasîb olmayıp İşkodra kal'e-i meşhûresinin muhâfızlığı hizmetiyle **mübâhî** idiler (s. 11, st. 13). [*mübâhî*]
2. Ba'dehu hâlefleri Hâlîl ve onun hâlefi Dilâver Paşaların dahi kitâbetleri hizmetiyle **mübâhî** olarak ol havâlice kesb-i rıf'at u şân eyledim (s. 29, st. 9). [*mübâhî*]

mübâşeret et-: *Bir işe başlamak, yapmaya girişmek.*

1. Sâhib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzre Harput'ta bundan kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnâda henüz tertîb-i dîvâna **mübâşeret etmemiş** ise de dîvân olacak mikdâr eş'ârı mevcûd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 2). [*mübâşeret et-, -me, -miş*]

mübâşeret eyle-: *Bir işe başlamak.*

1. Cenâb-ı Çâker bir şâ'ir-i zarîf olmakla ber-â-ber dîvân-ı sâ'ibe tahrîrine **mübâşeret eylediği** mufassal ve mükemmel bir şerh kitâbının mukaddimesinde ... (s. 28, st. 3). [*mübâşeret eyle-, -dik, -i*]

müberrâ: *Arınmış, arındırılmış, berî, münezzeh.*

1. Galattan **müberrâ** olmakla ber-â-ber hattı dahi latîftir (s. 50, st. 3). [*müberrâ*]

mübeyyen: *Açıkça ortaya konan, açıklanan, beyân edilen.*

1. **Mübeyyen** her sütûnunda şu'ûn-ı gerdiş-i devrân (s. 67, st. 4). [*mübeyyen*]

mübtehic ol-: *Sevinmek, memnun olmak.*

1. Bu ziyāret ve ibzāl-i sadakāt esnāsında dahi ʿulemā ve üdebā ile sohbet-i ʿilmiyye ve edebiyeye icrāsıyla mütelezziz ve **mübtetic olurdu** (s. 15, st. 5). [*mübtetic ol-, -(u), -r, -du*]

mübtelā ol-: (Bir hastalığa) Yakalanmış olmak, tutulmak.

1. Lākin bir gün sonra öyle şiddetli bir göğüs nezlesine **mübtelā oldum** ki böyle bir müzʿic ve zahmetli nezle görmemişim (s. 43, st. 15). [*mübtelā ol-, -du, -m*]
2. O sıralarda ʿillet-i sameme **mübtelā olduğu** hâlde kazā-i mezkūr kaymakāmlığında yedi sene ĩfā-yı hüsn-i hizmet eylemiştir (s. 72, st. 22). [*mübtelā ol-, -duk, -u*]
3. Sinn-i pirīde sameme **mübtelā olduğundan** kendisiyle tahrīren konuşurdum (s. 71, st. 18). [*mübtelā ol-, -duk, -(u), -n, -dan*]

mücāleset: Birlikte oturma, aynı toplulukta bulunma.

1. Kendisiyle aralıkta **mücāleset** ve sohbetimiz vākiʿ olurdu (s. 64, st. 20). [*mücāleset*]

mücāvir kal-: Bir tekke, türbe veya mābet yakınındaki bir yerde kendini ibādeteye vererek dünyādan el etek çekmek, uzlete çekilmek, ĩtikāfa girmek.

1. Bir haylī zamān dergāh-ı hazret-i pīrde **mücāvir kaldı** (s. 55, st. 2). [*mücāvir kal-, -dı*]

müceddeden: "Yeniden" anlamında zarf.

1. Bu türbenin kubbesi mürūr-ı zamān ile harāb olduğundan Akçahisar hānedān-ı kadīminden Toptan-zāde Ādem Aga 1192/1778 senesinde **müceddeden** dil-nişīn bir kubbe binā ettirmiş ... (s. 41, st. 10). [*müceddeden*]
2. Ābā ve ecdādından kalan kadīm zāviyeyi digerine terk ederek medfūn oldukları hānkāhı kendileri **müceddeden** inşā etmişler (s. 48, st. 14). [*müceddeden*]

mücevher: Elmas, inci, pırlanta, yākut, zümrüt, altın vb. ile donanmış veya onlardan yapılmış değerli süs eşyası.

1. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā²-yı vākiʿi kabūl ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sūrette giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka bir kıtʿa **mücevher** ve murassa sāʿat ihsānıyla dahi taltīf

buyurulmuştur ki tafsīlātı kezālik o zamāna ‘ā'id Takvīm-i Vekāyi‘ gazetesini nūshalarında muharrerdir (s. 36, st. 1). [mücevher]

mücevher: *Ebced hesabında yalnız noktalı harflerle düşürülen (tarih), cevheri.*

1. Vüzerādan meşhūr Kānī Paşa'nın vefātına olan şu **mücevher** tārīh de bu fende olan mahāret ve zerāfet-i tab'ına delīldir (s. 37, st. 7). [mücevher]

müdām: *Daima, her zaman.*

1. Dergeh-i Sultān Mevlānā-yı Rūmī'de **müdām**
Kemterīn cārüb-ı dīvānız ezelden tā ebed (s. 31, st. 13). [müdām]
2. Şāh Hasan el-‘Askerī olsun nigezbānın **müdām**
Bir söyünmez şem‘ kıl mīr-i livānın ‘aşkına (s. 44, st. 20). [müdām]
3. Geçirirdi ‘ömrünü zikr ü ‘ibādetle **müdām** (s. 49, st. 19). [müdām]

müdāvet: *(İş için) Devamlı yapma, ara vermeden, yılmadan sürekli çalışma.*

1. Terakkī-pesendān-ı vatandan böyle iltifātlara mazhar oldukça gönlümüzdeki ifā-yı hizmete **müdāvet** şevk-i mütteni‘ü’l-izālesinin tezāyüd edeceğinden emīn olsunlar (s. 67, st. 24). [müdāvet]

müdbir: *Tālihsiz, bahtsız, bedbaht (kimse).*

1. Bu cihān **müdbiredir** müdbire hemm vermişler (s. 77, st. 18). [müdbiredir, -e, -dir]
2. Bu cihān müdbiredir **müdbire** hemm vermişler (s. 77, st. 18). [müdbire, -e]
3. Hikmet-i bāligadır **müdbiri** mes‘ūd eyler (s. 77, st. 5). [müdbiri, -i]

müdde‘ī-i ‘umūmī: *Savcı.*

1. Bir müddet bu sūretle imrār-ı evkāt eyledikten sonra kazā kaymakāmlıklarında ve ‘adliyyenin teşkīlinden sonra livā’ **müdde‘ī-i ‘umūmī** mu‘āvinliklerinde bulunmuş ... (s. 72, st. 20). [müdde‘ī-i ‘umūmī]

müddet: *Bir şeyin, bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman bölümü, süre.*

1. Pederleri ile Şu üç birāderin İŞkodra'da vālīlikleri **müddeti** yarım asır mikdārı olup ... (s. 12, st. 20). [*müddeti, -i*]
2. ... 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene **müddet** devām eden İŞkodra vālīliğinde kemā-kān dīvān efendiliginde bulunmuş ... (s. 29, st. 19). [*müddet*]
3. 'Ömr ta'cilde iken **müddetini** itmāma
Niçe bir āhiret a'mālini te'hīr edelim (s. 32, st. 18). [*müddetini, -i, - (n), -i*]
4. Mollā Bey'in mahdūmu āti't-tercūme Edhem Őehīdī Bey firār ederek az **müddet** sonra İbrāhīm Hālīlī ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan PaŐalar vefāt eylediginden ... (s. 60, st. 13). [*müddet*]

müddetçe: *Bir Őeyin, bir olayın baŐı ile sonu arasında gečen zaman bōlümü, süre; sürece.*

1. Akçahisar'da bulduğum **müddetçe** Toptan-zāde hānedānının cediti Ādem Aga'nın konagı olup el-hāletü hazihi hükümet konagı bulunan cihān-nümā hānede ikāmet eyledigimden ... (s. 42, st. 1). [*müddetçe*]

müddet-i medīde: *Uzun zaman, uzun süre.*

1. **Müddet-i medīde** Bāb-ı 'ālīye devām ile kat'-ı merātib eyledi (s. 36, st. 6). [*müddet-i medīde*]

müdderisīn-i memleket: *Ülkenin müdderisleri.*

1. Tahsīlini ba'de'l-ikmāl **müdderisīn-i memleket** 'idādına dāhil olarak neŐr-i 'ulūm-ı 'ālīye ile meŐgöl olmuŐtur (s. 16, st. 15). [*müdderisīn-i memleket*]

müdderislik: *Medrese hocası olma.*

1. Bir müddet **müdderislikle** imrār-ı hayāt ve te'mīn-i ma'Őšet ederek haylice fuzelā yetiŐtirmiş ... (s. 76, st. 2). [*müdderislikle, -le*]

müddüriyyet: *Resmī bir kuruluŐu yöneten, daire, Őube gibi bōlümlerin başında bulunan kimsenin işi ve makamı; müddürlük.*

1. Pederinin vefâtı üzerine 1236/1820-21 senesinde memleketi olan Peklin kazâsı **müdüriyyetinde** ve sonraları daha sâ'ir me'mûriyyetlerde îfâ-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 25). [*müdüriyyetinde, -i, -(n), -de*]

mü'eddâ: *Anlam, kavram, mânâ.*

1. Görme nefsin mürdan fâ'ik Süleymânlık budur beytindeki **mü'eddâ** da tasdik eder (s. 12, st. 28). [*mü'eddâ*]

mü'essir ol-: *Tesir etmek, etkilemek.*

1. 'Aceb mi şi'iri **mü'essir olursa** dillerde (s. 50, st. 19). [*mü'essir ol-, -(u), -r, -sa*]

mü'essis-i memleket: *Şehrin kurucusu.*

1. **Mü'essis-i memleket** ve bânî-i câmi' olan Süleymân Paşa İrân muhârebâtında 1023/1614-15 senesinde şehid olarak ... (s. 45, st. 15). [*mü'essis-i memleket*]

mü'ezzin: *Namaz vakitlerini haber vermek için ezan okumakla görevli kimse.*

1. Mûsikîye âşinâ ve sadâsı güzel olduğundan evvelâ İşkodra'da Sultân Bâyezîd-i Velî câmi'inde **mü'ezzin** ve mu'ahharen İskelebaşı'nda Kara Hüseyin câmi'inde hatîb-i dil-nişin oldu (s. 40, st. 5). [*mü'ezzin*]

müfârekât: *Ayrılma, ayrılık.*

1. Tiran'dan **müfârekâtım** zamânına tesâdüf etmesi hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 29). [*müfârekâtım, -ım*]

müfettiş: *Bir işin usûlüne göre yapılıp yapılmadığını yerinde denetleyip sonucu bir raporla bağlı olduğu kuruma bildirmekle görevli kimse.*

1. ... 7500 guruş ma'âşla Yanya ve İşkodra vilâyetleri umûr-ı mâliyye **müfettişliğine** ta'yîn olduğumdan yerime bir münâsibini bi't-tevkîl 'azîmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 5). [*müfettişliğine, -lik, -i, -(n), -e*]

2. Ahfādından zāviyede bulunan dervīş yeni gelen bir **müfettişle** heyet-i hükümetin ‘azîmet etmelerini haber aldığı gibi zāviyeyi kapatarak ... (s. 56, st. 16). [müfettişle, -le]
3. Ve eliyle gözüyle “Hele bu **müfettiş** gitsin de sana ne yapacağımı bilirim” yolunda tehdidkārâne ĩmā’lar işāretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [müfettiş]

müftehir: İftihar eden, övünen.

1. Hubbunla **müftehirdir** hep hāzırān u gā’ib (s. 74, st. 23). [müftehirdir, -dir]

müftü: İl ve ilçelerdeki imam, hatip, vāiz, müezzin gibi din görevlilerinin āmiri durumunda olan ve dīnī hususlarda fetvā verme yetkisine sahip bulunan memur.

1. Mu‘āsırı bulunan sābıku’t-tercüme İşkodra **müftüsü** Ahmedī ile besmele-i şerīfeyi tazmīn sūretiyle daha birçok ebyātı vardır (s. 70, st. 4). [müftüsü, -(s), -ü]
2. El-hāletü hazihi Kavaye kazası **müftüsü** bulunan Mu‘tasım Efendi mahdūmudur (s. 76, st. 12). [müftüsü, -(s), -ü]

müftü-i müşkül-küşā: Meseleleri halleden, zorlukları yenen müftü.

1. Bir müddet müderrislikle imrār-ı hayāt ve te’mīn-i ma‘īşet ederek haylīce fuzalā yetiştirmiş ve sonra Tiran şehrine **müftü-i müşkül-küşā** olmuştur (s. 76, st. 4). [müftü-i müşkül-küşā]

müftülük: İl ve ilçelerdeki imam, hatip, vāiz, müezzin gibi din görevlilerinin āmiri durumunda olan ve dīnī hususlarda fetvā verme yetkisine sahip bulunan memurluk makāmı.

1. Bi'l-āhire İşkodra **müftülüğüne** ta‘yīn olunduğu hālde yine neşr-i ‘ulūm-ı ‘āliyyeye devām-ı meslek-i ‘ālīsini terk etmedi (s. 16, st. 16). [müftülüğüne, -ü, -(n), -e]

mühim: Ehemmiyetli, önemli.

1. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel ‘ulemāsı fuzalāsı zāviyeleri tekyeleri meşāyihî bir haylī **mühim** kitābları sefineleri ma‘lūmum idi (s. 72, st. 6). [mühim]

mühr: Üzerine bir kimse, makam veya kuruluşun ismi kazanmış olan ve basıldığı kâğıt vb. yerde bıraktığı iz imzâ yerine geçen mâden, plastik vb. den yapılmış damga, kaşe.

1. Nefs-i İşkodra'da mülhakâtında Der-Sa'âdet'te yüzlerle kitâblar gördüm ki zahrında sâhib-tercümenin hat ve imzâ' ve **mührü** mevcüddur (s. 68, st. 24). [mührü, -ü]

mühürdârlık: Osmanlı devlet teşkilâtında vezir, vâli vb. devlet büyüğünün mührünü taşımak ve o makamla ilgili evrâkı mühürlemekle görevli memurun işi.

1. Asâleti ve hüsn-i terbiyyesi hasebiyle ba'zı vülât-ı 'izâm kendisine hürmet ederek **mühürdârlıklarında** istihdâm ve yazısının dahi güzelliği sebebiyle mazhar-ı ikrâm olmuştur (s. 72, st. 19). [mühürdârlıklarında, -lar, -ı, -(n), -da]

müjde: Sevilmeye yol açan, sevindirici haber.

1. Vâlîye hizmet eden Hacca giderse **müjdelik**
Ka'be'den tekrâr vâlîye gelirse mürdelik (s. 52, st. 5). [müjdelik, -lik]

müjde(ler) ver-: Birine sevindirici bir haber ulaştırmak.

1. Gelecekmiş bu gece hâneme ol mâh benim
Müjdeler şimdi bana ehl-i kerem vermişler (s. 77, st. 14). [müjde(ler) ver-, -miş, -ler]

müjgân: Kirpikler.

1. Degil mi vefk-i müretteb o çâr saf **müjgân**
Ne pāk yerde 'ayândır o çeşm-i enverde (s. 50, st. 16). [müjgân]

mükâfât: Bir başarının, iyi ve güzel bir davranışın karşılığı olan şey.

1. Anladım ki dünyâ lezzeti çekilen zahmetin **mükâfâtıdır** (s. 43, st. 9). [mükâfâtıdır, -ı, -dır]

mükâfât göröl-: Ödüllendirilmek.

1. Mâdem ki mikdâr-ı sa'ye göre **mükâfât görülecek** bir 'asr-ı hümâyüneyiz kadr-i hizmetimiz arttıkça biz de onlardan şimdikilere kat kat fâ'ik takdîrât kazanacağımızdan emîiniz (s. 67, st. 25). [*mükâfât göröl-, -ecek*]

mükâfât-ı kıymetdârı ol-: Değerli ödülü, karşılığı olmak.

1. Paşa dahi hidemât-ı sâdikânesinin bir **mükâfât-ı kıymetdârı olmak** üzere rütbe-i vâlâ-yı vezâreti ihrâz ile kâm-yâb olmuştur (s. 12, st. 13). [*mükâfât-ı kıymetdârı ol-, -mak*]

mükâtebe: Mektuplaşma, yazışma.

1. Fuzalâ ve husûsuyla Fârisî-dân olan üdebâ ile mutâyeye ve **mükâtebeleri** çoktur (s. 20, st. 6). [*mükâtebeleri, -ler, -i*]

mükemmel: Olabileceği en üstün, en kusursuz şekilde olan, eksiksiz, kusursuz, tam.

1. Cenâb-ı Çâker bir şâ'ir-i zarîf olmakla ber-â-ber dîvân-ı sâ'ibe tahrîrine mübâşeret eylediği mufassal ve **mükemmel** bir şerh kitâbının mukaddimesinde birçok nevâdir-i edebiyeye ve fevâ'id-i garîbe beyân ederek ... (s. 28, st. 4). [*mükemmel*]
2. ... paşa-yı müşârün-ileyh kendisine **mükemmel** bir çiftlik ve bahçe ve büyük bir hâne ihsân eylemiştir (s. 29, st. 21). [*mükemmel*]
3. İki üç mah kadar devâm edebilmiş ise de nahâfeti iştidâd eylediginden bi'z-zarûre terk-i me'mûriyyetle hânesinde ikâmet ve eş'ârını tertîb ile uğraşarak **mükemmel** bir dîvân şekline ifrâg eyledi (s. 29, st. 31). [*mükemmel*]
4. **Mükemmel** ve ferah-fezâ bir zâviyedir (s. 48, st. 15). [*mükemmel*]

mükrim: Misafir ağırlamayı seven, ikram eden (kimse), misafirperver.

1. Müşârün-ileyh asîl necîb **mükrim** sahî vezîr ibn-i vezîr bir zât-ı hâtem-semîr idi (s. 36, st. 32). [*mükrim*]

mülâkat: Karşılaşma, kavuşma, görüşüp konuşma.

1. Lîk vuslatla **mülâkat** degildir bir şey
Meded eyleser eger himmet-i 'Osman Paşa (s. 29, st. 16). [*mülâkat*]

mülākāt eyle-: *Bir yerde buluşmak sūretiyle karşılıklı konuşmak, görüşmek.*

1. ... Ma‘mūretü’l-‘azīz vilāyeti defterdārlığına bi’t-ta‘yīn mahāll-i me’mūriyyete esnā-yı ‘azīmetimde güzergāh olan Haleb şehrine ugranılmış ve müşārün-ileyh ile birinci ve son def‘a olarak **mülākāt eyleyip** tevārīh ve edebiyāta dā‘ir güzel sohbetler icrā edilmiş idi (s. 36, st. 24). [*mülākāt eyle-, -(y), -ip*]

mülāki ol-: *Kavuşmak, görüşmek.*

1. ... bu zāt Ebü’l-feth Sultan Mehmed Hān hazretlerine **mülāki olmakla** şeref-yāb ve iltifāt-ı şāhānelerine nā‘iliyyetle kām-yāb olmuştur (s. 11, st. 17). [*mülāki ol-, -mak, -la*]

mülātafa: *Edep ve nezāket kuralları içinde şakalaşma, latīfe etme.*

1. ... İşkodra’da mutavattın Mehmed-i Magribī hazretleriyle ba‘zı **mülātafaları** vardır (s. 31, st. 1). [*mülātafaları, -lar, -ı*]

mülhakāt: *Bir merkeze bağlı olan kazā, nāhiye, köy vb. yerler.*

1. Kıymetdā āsarı o havālīde mu‘āsırı bulunan birçok şu‘arānın nazīreleriyle birlikte olarak İşkodra ile **mülhakātındaki** şehirlerde gördüğüm mecmū‘alarda mevcüddür (s. 12, st. 31). [*mülhakātındaki, -ı, -(n), -da, -ki*]
2. Nefs-i İşkodra’da **mülhakātında** Der-Sa‘ādet’te yüzlerle kitāblar gördüm ki zahrında sāhib-tercümenin hat ve imzā’ ve mührü mevcüddür (s. 68, st. 23). [*mülhakātında, -ı, -(n), -da*]

mülhem: *İlhāma mazhar olmuş, ilham almış (kimse).*

1. Devlet u ārūn olur her yerde līk
Nefha-i Cibrīl ile **mülhem** gönül (s. 55, st. 22). [*mülhem*]

mülk: *Ülke, ālem, diyar, dūnya.*

1. Gönül **mülkün** harāb etti o şūhun fitnesi Vefkī (s. 17, st. 9). [*mülkün, -ü, -(n)*]

mülk-i fenā-yı dünyā: *Dünyanın kalıcı olmayan malı.*

1. Kime bākī kalacak **mülk-i fenā-yı dünyā** (s. 25, st. 17). [*mülk-i fenā-yı dünyā*]

mūmā-ileyh: *Adı geçen, sözü edilen (kimse) (İşkodralı Hamdī).*

1. **Mūmā-ileyh** ise hedāyādan geçememekte olduğu gibi tuhafılığı da bırakamadığından ... (s. 53, st. 6). [*mūmā-ileyh*]

mūmārese: *Uсталık; alıştırma.*

1. Bir taraftan Firdevsī, Hākānī, Sa‘dī, Hāfız gibi şu‘arā-yı be-nāmin āsārını mütālā‘a ve diğer taraftan da eş‘ār ve āsār-ı ‘Arabiyye ile **mūmārese** hāsıl eyledim (s. 28, st. 32). [*mūmārese*]

mūmessil: *Temsil eden, temsilci.*

1. Oldu çeşminde **mūmessil** sūret-i nādīdesi Nūr-ı çeşm-i ‘āşikāndır şāh Zeyne’l ‘Ābidīn (s. 71, st. 1). [*mūmessil*]

mūmkün: *Olması, gerçekleşmesi imkân dāhilinde olan, olabilir, kābil, muhtemel.*

1. Yolun bir mikdārını araba ile gitmek **mūmkün** ise de diğer bir mikdārının esb-süvār olarak gidilmesi ve gece de kalınması ... (s. 15, st. 1). [*mūmkün*]

mūmkün ol-: *Olabilmek, yapılabilmek, gerçekleşebilmek.*

1. El-hāsıl para kabūl ettirmek bir vecih ile **mūmkün olmadı** (s. 9, st. 15). [*mūmkün ol-, -a, -ma, -dı*]

mūmtāz: *Seçilmiş, seçkin, imtiyazlı.*

1. Müşārün-ileyh Koca Mehmed Paşa'nın vefâtına İşkodra'nın **mümtâz** 'ulemâsından bir bülbül-i yektâ-yı belâgat olan Murtazâ Sâfî Efendi şu târîhi sebt-i cerîde-i rûzigâr eylemiştir (s. 10, st. 16). [*mümtâz*]

mümtâz-ı fâzıl: *Ahlâkı, ilmi ve sâhip olduğu meziyetler bakımından üstün, seçilmiş (kimse) (İşkodralı Murtazâ Sâfî Efendi).*

1. Kendilerinin tercüme-i hâline gelince bâlâda kıt'a-ı târîhiyyesini derceylediğimiz İşkodralı Murtazâ Sâfî Efendi gibi bir **mümtâz-ı fâzıldan** tahsîl-i kemalât eylemiş ... (s. 11, st. 24). [*mümtâz-ı fâzıl, -dan*]

mümtehen(em) ol-: *İmtihan olmak, denenmek.*

1. Yeter **oldum** bu elemgehde mihen **mümtehenem**
Kıl sürûra bedel ahzânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 13). [*mümtehen(em) ol-, -du, -m*]

münâcât: *Konusu Cenâb-ı Hakk'ı övme ve O'na yakarma olan manzûme.*

1. Ahlâk-ı hasene sâhibi sahîhü'l-i'tikâd bir mîr-i kemâlât-sîmât olduğunu haber verenler zâde-i tabî'atı olmak üzere Fârisî bir **münâcâtını** irâ'e eylediler (s. 60, st. 7). [*münâcâtını, -ı, -(n), -ı*]

münâcât-ı bedî': *Eşine ender rastlanır, benzeri ve örneği olmayan münâcât (Münâcât: Konusu Cenâbıhakk'ı övme ve O'na yakarma olan manzûme).*

1. Vefâtı takarrüb eylediği esnâda kendisine bir cezbe gelerek 'Arabıyyü'l-'ibâre olmak üzere tamâm otuz iki beyit **münâcât-ı bedî'** inşâd eylemiş ... (s. 48, st. 18). [*münâcât-ı bedî'*]

münâcât-ı belîga: *Etkili ve güzel bir şekilde söylenmiş konusu Cenâb-ı Hakk'ı övme ve O'na yakarma olan manzûme.*

1. inşâd eylediği otuz üç beyitli **münâcât-ı belîgasının** dahi iksârından ihtirâzen yalnız on iki beytini teberrüken derceyiyoruz (s. 50, st. 7). [*münâcât-ı belîga, -(s), -ı, -nın*]

münādī: *Bir haberi yüksek sesle duyuran, ilan eden kimse, tellal.*

1. ... zindāncıların “Lebbeyk” diye istihzā’ ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile **münādīler** vāsitalarıyla en-Nefir en-Nefir nidā’larını ta‘mīm ettirip ... (s. 76, st. 16). [*münādīler, -ler*]

münāfese: *Karşılıklı benlik dāvāsı gütmeye, çekememezlik, gizli düşmanlık.*

1. Sāhib-tercūme her iki ‘ā’ilenin ābā ve ecdādları arasındaki **münāfese**ye ehemmiyyet vermeyerek ... (s. 60, st. 16). [*münāfese, -(y), -e*]

münakkah: *Boş, anlamsız ve doldurma tarafı olmayan, haşıvsız (söz).*

1. Yazısı pek güzel ve imlāsında en zekī bir Türk edībi gibi aslā yanlış yok ifādesi gāyet selīs ve **münakkah** idi (s. 71, st. 19). [*münakkah*]

münāsebetiyle: *"Dolayısıyla, sebebiyle" anlamlarında zarf.*

1. ... Drin nehri tahvīl-i mecrā ederek tугyān-ı miyāh zamānlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu cihetle hāsıl olan tagayyürāt **münāsebetiyle** levha-i merkād-ı mübāreki bulunamamıştır (s. 12, st. 18). [*münāsebetiyle*]
2. ... el-hāsıl Tiran’da ne kadar san‘at erbābı varsa zāten Cum‘a olmak **münāsebetiyle** çarşı pazar ta‘tīl olduğundan ... (s. 45, st. 22). [*münāsebetiyle*]

münāsebetsiz: *Uygunsuz, yakışık almayan, yakışksız, yersiz.*

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfālāt-ı ecānibe aldanarak ba‘zı **münāsebetsiz** hāllere tasaddī etmiş ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve peşimānī ederek yine meslek-i sadākatta ber-devām olduğundan hidemāt-ı meşküresi seyyi‘ātından pek çok fazladır (s.11, st. 21). [*münāsebetsiz*]

münāsib: *Yaraşır, uygun.*

1. ... 7500 guruş ma‘āşla Yanya ve İşkodra vilāyetleri umūr-ı māliyye müfettişliğine ta‘yīn olduğundan yerime bir **münāsibini** bi’t-tevkīl ‘azīmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 6). [*münāsibini, -i, -(n), -i*]

münāsib gör-: *Uygun ve yerinde bulmak.*

1. Bilmediğim me'mûl etmediğim bir hâl olduğu için kitâbımın ismini 'Osmânlı Edebiyâtı 'Âleminde Yeni Zuhûr Eden Bir Hazîne ve İşkodra Vilâyeti 'Osmânlı Şâ'irleri tevsîm etmeyi **münāsib gördüm** (s. 9, st. 30). [*münāsib gör-, -dü, -m*]
2. Biz de mebādî-i tercüme-i hâllerini kendi lisânından olarak kârîlerimize dinletmeyi **münāsib gördük** (s. 28, st. 7). [*münāsib gör-, -dü, -k*]

müncer ol-: *Bir duruma veya bir şeye ulaşmak, varmak, varıp son bulmak, ... ile netîcelenmek.*

1. Hâcî Bey geldi şitâ etmedik irsâl-i hatab
Bu gidişle neye **müncer olur** ahvâl-i hatab (s. 68, st. 10). [*müncer ol-, -(u), -r*]

münevver eyle-: *Nurlandırmak, aydınlatmak.*

1. Kulüb-ı Mevleviyânı şumûs-ı vahdetle
Münevver eyledi nûr-ı zekâ-yı Mevlânâ (s. 33, st. 18). [*münevver eyle-, -di*]

münkeşif: *Meydana, açığa çıkmış, görünür, bilinir duruma gelmiş, âşikâr.*

1. **Münkeşiftir** sırr-ı sübhânellezî isrâ bize (s. 18, st. 19). [*münkeşiftir, -tir*]

münşe'ât: *Bir yazarın edebî değer taşıyan nesirlerinden ve mektuplarından meydana gelen ve yazı heveslileri tarafından örnek olarak kullanılan dergilere verilen ad.*

1. Müretteb ve mufassal dîvânından başka meşâhir-i münşiyânın muharrerâtını cem' ederek hatt-ı destiyle tahrîr eylediği bir **münşe'âtı** ve şu'arâ-yı 'Arab'ın eş'ârını ... (s. 31, st. 17). [*münşe'âtı, -ı*]
2. Birçok **münşe'ât** ve küllî eş'ârı vardır (s. 37, st. 1). [*münşe'ât*]

münşî: *İnşâda usta olan yazar, iyi nesir yazar.*

1. Mahlası Sâdik idi **münşî** vü hem şâ'ir idi (s. 26, st. 9). [*münşî*]

müntehā: *Bir şeyin varabileceği son nokta, son.*

1. Nihāyet tam öğlen vaktine karīb cebelin **müntehāsına** vāsıl ve Sarı Saltık zāviyesine dāhil olduk (s. 42, st. 22). [*müntehāsına, -(s), -i, -(n), -a*]

müntehā-yı hudūd: *Ülkenin sınırının son noktası.*

1. Ahālīsi şecā'atla meşhūr ve tevārīh-i 'Osmāniyede niçe niçe celādetleri mestūr olan **müntehā-yı hudūda** ve kenār-ı bahirde vāki' Ülgün kasabası ümerāsından ve 'asrımız şu'arāsındandır (s. 22, st. 6). [*müntehā-yı hudūd, -da*]

münzevī: *Bir köşeye çekilen, tek başına yaşayan (kimse).*

1. ... Karaagaç dergāhı post-nişīni Mustafā Fātih Baba nezdinde **münzevī** bulunan Edhem Şehīdī Bey'i de vefāt eden Kaplan Paşa yerine Tiran mütesellimliğine ta'yīn eylemişti (s. 60, st. 15). [*münzevī*]

mūr: *Karınca.*

1. Görme nefsin **mürdan** fā'ik Süleymānlık budur (s. 12, st. 27). [*mürdan, -dan*]
2. Pendini gūş eyle gel **mürun** Süleymānlık budur (s. 13, st. 4). [*mürun, -un*]

mürāca'at: *Bir istek için bir kimse veya makāma başvurma, başvuru.*

1. İškodra Vilāyeti 'Osmānlı Şā'irleri eserimizi tahrīr eyledigimiz esnāda kendi ārzū ve **mürāca'at** ve rızāsı üzerine 550 guruş ma'āşla tekā'üdü icrā olunarak ... (s. 72, st. 22). [*mürāca'at*]

mürāca'at et-: *Başvurmak.*

1. Benim böyle bir kitāb yazmakta olduğum İškodra'da şüyū' bulunca garībi şurasıdır ki ba'zı okuyup yazmak bilmeyenleri bile **mürāca'at ederek** "Efendim benim ceddım şā'ir imiş ..." (s. 9, st. 8). [*mürāca'at et-, -erek*]

mürāsele: *Mektuplaşma, haberleşme.*

1. ... yalnız memleketi veya vilāyeti şu‘arāsiyla iktifā etmeyip mu‘āsırı bulunan pāy-i taht üdebāsiyla **mürāsele** ve muhābere icrā eden şu‘arādan olduğu istidlāl olunabilir (s. 69, st. 11). [*mürāsele*]

mürde: *Ölü, ölmüş (kimse).*

1. Vālīye hizmet eden Hacca giderse müjdelik Ka‘be’den tekrār vālīye gelirse **mürdelik** (s. 52, st. 6). [*mürdelik, -lik*]

mürde-dil: *Gönlü ölü olan, hissiz, duygusuz (kimse).*

1. Derde dermān bizdedir ey **mürde-dil**
Bāb-ı ihsān u keremdir hem gönül (s. 55, st. 19). [*mürde-dil*]

müreffeh: *Geçim sıkıntısı olmayan, bolluk ve refah içinde yaşayan, varlıklı.*

1. Sāhib-tercüme Şa‘bān Hulūsī Bey muvakkar ve **müreffeh** bir sūrette imrār-ı evkāt eylemekte olduğu hâlde Tiran’da 1249/1833-34 senesinde terk-i cihān-ı bī-bekā eyledi (s. 60, st. 21). [*müreffeh*]

mürekkebe: *Yazı yazmak, desen çizmek veya basmak için kullanılan, türlü renklerde sıvı madde.*

1. Hūn-ı ‘uşşākı **mürekkebe** ederek yazmak için
Yārimin destine mektebde kalem vermişler (s. 77, st. 11). [*mürekkebe*]

müretteb: *Tertip edilmiş, sıraya konulmuş, düzenlenmiş. II Bir şaire ait şiirlerin belli bir düzene göre sıralanmasıyla hazırlanmış divan.*

1. Dīvān-ı eş‘ārının **müretteb** olduğunu Haleb’de görüştüğümüz vakit söylemişti (s. 37, st. 1). [*müretteb*]

müretteb dīvān: *Bir şaire ait şiirlerin belli bir düzene göre sıralanmasıyla hazırlanmış divan.*

1. Mufassal ve **müretteb dīvānı** ser-ā-pā manzūrumuz olmuştur (s. 30, st. 20). [*müretteb dīvān, -ı*]
2. **Müretteb** ve mufassal **dīvānından** başka meşāhir-i münşiyānın muharrerātını cem' ederek ... (s. 31, st. 16). [*müretteb dīvān, -ı, -(n), -dan*]

mürşid: *Hak ve hakikate erişme yolunda müritlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh.*

1. Āh kim bir **mürşid** artık beldemizde kalmadı (s. 49, st. 1). [*mürşid*]

mürşid ü rehberimiz ol-: *Önder ve yol gösteren olmak.*

1. 'Aks-ı ruhsārını āyīne-i dilde görelî
Mürşid ü rehberimiz oldu bizim hazret-i 'aşk (s. 18, st. 10). [*mürşid ü rehberimiz ol-, -du*]

mürşid-i bī-nazīr: *Benzersiz önder, eşsiz rehber.*

1. Zāt-ı 'ālilerinde Seyyidü'l-kavmi hādimumum sıfat-ı mādahasını ihrāza liyākat hāsıl olduğu cihetle **mürşid-i bī-nazīrleri** cānibinden kendisine Hādım mahlası ihdā' ve ilbās-ı libās-ı meşihatla kām-yāb edildi (s. 56, st. 7). [*mürşid-i bī-nazīr, -ler, -i*]

mürşid-i kāmīl: *Tasavvufta seyr-i sülukunu tamamlayıp irşad görevinde bulunan kişi, manevi terbiye edici, şeyh, tarikat büyüğü.*

1. **Mürşid-i kāmīl** oturmuştu yigirmi üç sene
Eylemişti hānkāh-ı dil-pesendin āşiyān (s. 49, st. 7). [*mürşid-i kāmīl*]

mürşid-i sāhib-vukūf: *Bilgi sahibi rehber, önder.*

1. Ez-cümle cedd-i 'ālileri Şeyh Receb Efendi bir **mürşid-i sāhib-vukūf** olarak bu hākdān-ı fenāda yüz on dokuz sene mu'ammer olmuştur (s. 46, st. 14). [*mürşid-i sāhib-vukūf*]

mürtefi': *Yükselmiş, yüksek.*

1. Civārında gāyet **mürtefi**^ç ve dört köşeli mevcūd olan sā^çat kulesi ... (s. 23, st. 20). [mürtefi^ç]
2. Kimisi mağarayı Ashāb-ı Kehf mağarasına kimisi zāviyeyi hazret-i ʿİsā'nın kahve ocağı odasına kimisi bu **mürtefi**^ç cebeli Demavend dağlarına benzetiyorlardı (s. 43, st. 2). [mürtefi^ç]

mürūr et-: Geçmek.

1. Mu^çāsırı bulunan sâbiku't-tercüme İşkodra müftüsü Ahmedî ile besmele-i şerîfeyi tazmîn sūretiyle iki nazîre müşā^çaresi Ahmedî bahsinde **mürūr etmiştir** (s. 70, st. 5). [mürūr et-, -miş, -tir]

mürūr eyle-: Geçmek.

1. Yukarıda zikri **mürūr eylediği** üzere dīvān-ı sâ'ibe mufassal bir şerh tahrîrine ibtidâr ederek ... (s. 31, st. 19). [mürūr eyle-, -dik, -i]
2. Müşārün-ileyhin üç lisānda olan iktidārına numūne olmak üzere Fārisî āsārından ceddî vefātına olan mersiyesi yukarıda **mürūr eylediği** gibi Türkî bir gazel ile vefâtı zamânında ʿArabî olarak inşād eylediği otuz üç beyitli münâcât-ı belîğasının dahi ... (s. 50, st. 6). [mürūr eyle-, -dik, -i]

mürūr-ı zamân: Zamanın geçmesi.

1. **Mürūr-ı zamân** ile cāmi^ç-i şerîfin harem kapısının üzerinde bulunan kitābe bozulmuştur (s. 23, st. 19). [mürūr-ı zamân]
2. Bu türbenin kubbesi **mürūr-ı zamân** ile harāb olduğundan ... (s. 41, st. 9). [mürūr-ı zamân]

mürüvvet: Cömertlik, lutufkârlık, iyilikte bulunma.

1. Yār ʿāşıklarına kahr ile de etse nazar
Ne **mürüvvet** ne sa^çâdet ne ʿināyet derler (s. 58, st. 11). [mürüvvet]
2. Yā şāh emān **mürüvvet** bābında bir gedâyım (s. 74, st. 7). [mürüvvet]
3. Yā şāh emān **mürüvvet** bābında bir gedâyım (s. 74, st. 13). [mürüvvet]
4. Yā şāh emān **mürüvvet** bābında bir gedâyım (s. 74, st. 19). [mürüvvet]
5. Yā şāh emān **mürüvvet** bābında bir gedâyım (s. 74, st. 25). [mürüvvet]
6. Yā şāh emān **mürüvvet** bābında bir gedâyım (s. 75, st. 4). [mürüvvet]

mürüvvet et-: İyilik ve ihsanda bulunmak, cömertlik göstermek.

1. **Etmez** bana **mürüvvet** benden kaçar be-gāyet
Bilmem nedir bu vahşet hālim benim müşevveş (s. 62, st. 13). [mürüvvet et-, -mez]

mürüvvet eyle-: İyilik ve ihsanda bulunmak, cömertlik göstermek.

1. Lāyık mıdır Hulūsī çeksin melāl-i hecrin
Artık **mürüvvet eyle** ey āfet-i sitemkeş (s. 62, st. 20). [mürüvvet eyle-]

mürüvvetkār: İyilik ve ihsan eden.

1. Gözüm yaşına rahmen ol **mürüvvetkār** gelmez mi (s. 19, st. 7). [mürüvvetkār]

müsā'ade-i kader: Kaderin izni.

1. Āsaf Mehmed Paşa daha bir sene kadar **müsā'ade-i kadere** nā'il olarak yaşasaydı vālilik nöbeti kendisine geliyordu (s. 20, st. 1). [müsā'ade-i kader, -e]

müsāvī: Birbirinden ne fazla ne eksik olan, eşit.

1. Cümle mahlūka **müsāvī** nazar etmek güçtür (s. 58, st. 8). [müsāvī]

müselleme: Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında barış zamānı zirāatle uğraşıp savaflara süvāri olarak katılan ve yeniçeri ocağının kurulmasından sonra geri hizmete alınarak sefer esnāsında yol açmak, köprü yapmak, top çekmek gibi işlerle görevlendirilen vergiden muaf bir çeşit asker veya askerī sınıf.

1. Lākin Tiran ve Akçahisar'da görüştüğüm ba'zı ihtiyārlar Ādem Aga Ohri kazasında Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 tārīhlerinde Akçahisar'a gelerek Akçahisar **müselleme** Kör Süleymān Aga'nın hizmetine girmiş ... (s. 59, st. 8). [müselleme, -i]

müselles: *Bir harekesinin değişmesiyle aynı veya farklı mânalarda üç kelime teşkiline imkân veren lafız grupları için kullanılan terim ve bir telif türü.*

1. Misâl-i vefk **müselles** olur serî'ü'l-eser
Dü lebleriyle dili nutk edince her yerde (s. 50, st. 14). [*müselles*]

müsennâ: *Hüsn-i hatta düz, istifli veya girift olarak çift ve karşılıklı şekilde yazılmış yazı, aynalı yazı.*

1. Rumûz-ı vefk **müsennâdır** ol iki ebrû
Yazıldı hâme-i kudretle vech-i dil-berde (s. 50, st. 12). [*müsennâdır, -dır*]

Müsevvid Kanber Efendi: *Bir fıkıh kitabı yazdığı bilinen İşkodra'nın müftü yardımcısı. İşkodralı Āsaf Mehmed Paşa'nın nazire yazdığı bir şair.*

1. Āsâr-ı 'ālîsinden Türkî ve Fârisî gazel-i beligleriyle Fârisî gazeline **Müsevvid Kanber Efendi'nin** vâki^c olan nazîresi tahrîr olundu (s. 21, st. 11). [*müsevvid kanber efendi*]

müstagrak-ı 'atıfet: *Cömertliğe dalmış, garkolmuş.*

1. ... matla^çlı gazel-i şâhânelerini tettebbu^c ve **müstagrak-ı 'atıfeti** olan zamâni şu'arâsının ba'zıları da tanzîr eylemiştir ... (s. 13, st. 5). [*müstagrak-ı 'atıfet, -i*]

müstahdem: *Hizmetli, hademe.*

1. Merhûmun mahdûmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa'âdet nüfûs idâresinde **müstahdem** olduğu hâlde ondan sonra nereye gittiğini ve şimdi ne me'mûriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvân söylediler (s. 68, st. 3). [*müstahdem*]

müstahkem: *Dayanıklı, sağlam.*

1. Bu kasaba yüksek bir dağa dayanmış gâyet sarp ve tabî'i olarak **müstahkem** bir tepe üzerinde ... (s. 40, st. 20). [*müstahkem*]

müstahkem: Çevresine siper kazılmak, kale, tabya vb. yapılmak süretiyle düşmana karşı korunmuş, emniyet altına alınmış.

1. Bu ‘ā’ile İşkodralıların ve sā’ir ba‘zı gerden-keşānın tугyān ve ‘isyānları sırasında Devlet-i ‘āliyyeye sadākat ve hūsn-i hizmet ederek dā’imā Akçahisar kal‘esi gibi gāyet **müstahkem** ve metīn olan bir mevki‘i Devlet-i ‘āliyyenin yed-i zabtında olmak üzere muhāfaza etmişlerdir (s. 59, st. 4). [*müstahkem*]

müstakillen: Bağımsız olarak, başlı başına.

1. Diyārbekir vilāyetinden fekk-i rābıta ile **müstakillen** mutasarrıflık olan Ma‘mūretü’l-‘azīz muhāsebeciliginde mutasarrıfı olan sābıkū’t-tercūme İşkodralı Hasan Hakkī Paşa inhā’sıyla ... (s. 64, st. 18). [*müstakillen*]

müstashiben: Yanına alarak, berāberinde götürerek, arkadaşı edinerek.

1. ... dīvān-ı eş‘ārından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu haber alınmagla kaymakām ve kadı ve mal müdürü efendileri **müstashiben** zāviye-i mezkūreye ‘azīmet olunmuş ... (s. 56, st. 14). [*müstashiben*]

müstebān: Açıkça ortaya konmuş olan, şüpheyeye yer bırakmayacak şekilde anlaşılın, açık, āşikar, vāzih.

1. Cāmi‘-i şerīfin 1187/1773-74 senesinde ikmāl edildiği müzeyyen kapısı üzerinde muharrer bulunan ‘aynen şu kitābeden **müstebāndır** (s. 10, st. 13). [*müstebāndır, -dır*]
2. Mazmūn-ı eş‘arı neşve-i tasavvufla mālī ka‘bı ‘ālī bir ‘Osmānlı şā‘iri olduğu āsārından **müstebāndır** (s. 16, st. 29). [*müstebāndır, -dır*]

müstesnā: Benzerlerinden üstün olan, benzeri az bulunur, seçkin.

1. Magaranın yüksek ve **müstesnā** bir yerinde bir insān oturup yatacak kadar bir mevki‘ vardı (s. 42, st. 31). [*müstesnā*]

müşā‘are: Karşılıklı şiir söyleme, şiirle birbirine cevap vermek süretiyle yarışma.

1. Bilmediğim me'mûl **müşâ'areler** gördüm ki Arnavutların 'Osmânlı edebiyâtı hususunda memâlik-i sâ'ire-i 'Osmâniye'den hiçbir fark olmayacak derecede terakkî ettiklerine mütehayyir kaldım (s. 9, st. 27). [*müşâ'areler, -ler*]
2. Mu'âsırı bulunan İškodra şu'arâsıyla birçok **müşâ'aresi** olduğu gibi ahlâfı da ba'zı eş'ârını tetebbu' etmiştir (s. 17, st. 3). [*müşâ'aresi, -(s), -i*]
3. Evâ'il-i hâlinden İškodra ve Tiran şehirlerinde tahsîl-i kemâlât ederek hâ'iz-i şi'ir ü inşâ olduğundan havâlîsi şu'arâsıyla **müşâ'aresi** vukû' bulmuştur (s. 23, st. 29). [*müşâ'aresi, -(s), -i*]
4. Âti't-tercüme Tiranlı Toptan-zâde Mahmûd Muhsin ve Peklinli İbrâhîm Fehmî Beylerle pek çok **müşâ'areleri** ve İškodra'da mutavattın Mehmed-i Magribî hazretleriyle ba'zı mülâtafaları vardır (s. 30, st. 26). [*müşâ'areleri, -ler, -i*]
5. Şemîmî Dede'nin inşâ eylediği zâviyede dedenin manzûr ve makbûlu olarak ikâmet edip Şemimî Dede ile ve sâ'ir o havâlî şu'arâsıyla **müşâ'areler** icrâ eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 8). [*müşâ'areler, -ler*]
6. Tiran ve İškodra şu'arâsıyla **müşâ'areler** icrâ etmekle ber-â-ber pây-ı taht-ı saltanat-ı seniyye şu'arâsının âsârında güzel nazîreler yazmıştır (s. 60, st. 6). [*müşâ'areler, -ler*]
7. ... Adanalı 'Abdü'n-nâfi' Efendi ve İzmirli Muhyiddîn Rûmî Paşa ile sâ'ir Harput şu'arâsıyla **müşâ'areleri** vukû' bulmuştur (s. 65, st.5). [*müşâ'areleri, -ler, -i*]
8. Mu'âsırı bulunan sâbiku't-tercüme İškodra müftüsü Ahmedî ile besmele-i şerîfeyi tazmîn sûretiyle iki nazîre **müşâ'aresi** Ahmedî bahsinde mürûr etmiştir (s. 70, st. 5). [*müşâ'aresi, -(s), -i*]
9. Muhterem 'Alî Rızâ Beyefendi'nin o havâlî üdebâ ve şu'arâsıyla **müşâ'aresi** ve zarîf mutâyebeleri de vardır (s. 73, st. 7). [*müşâ'aresi, -(s), -i*]

müşâ'areler et-: Karşılıklı şiir söylemek, şiirle birbirine cevap vermek sûretiyle yarışmak.

1. Merkez-i vilâyete cem' eylediği şu'arâ ve üdebâ ile **müşâ'areler edip** bu vesîle ile edebiyât-ı 'Osmâniye'nin teksîr ve ta'mîmine muvaffak olmuştur (s. 12, st. 29). [*müşâ'areler et-, -ip*]

müşâhede eyle-: Görmek, gözlemek.

1. Zarîf ve nükte-dân bir zât olduğunu bi'z-zât **müşâhede eyledim** (s. 64, st. 21). [*müşâhede eyle-, -di, -m*]

müşâhede-i sun'-ı Rabbânî: Allah'ın kudretini görme.

1. ... şu'arā-yı eslāf-ı 'aşk-ittisāfin gāh dīvānlarını tedkīk ve tekrār etmege sa'y u verziş ve gāh **müşāhede-i sun'-ı Rabbānī** ve ru'yet-i kudret-i Samedānī zımnında 'azm-i mesīre-i dil-keş ve 'arz-ı hālcilige sülūk ile te'mīn-i ma'īşet ederek ... (s. 28, st. 27). [*müşāhede-i sun'-ı rabbānī*]

müşārün-ileyh: *Adı geçen, bahsi geçen.*

1. İşkodrali İbrāhīm Halīlī Paşa
Müşārün-ileyh merkez-i vilāyet olan İşkodra şehrinde dünyāya gelmiştir (s. 10, st. 2). [*müşārün-ileyh*]
2. **Müşārün-ileyh** Mehmed Paşa 1189 senesi Cümāde'l-ülāsının on altıncı Cum'a günü/14 Temmuz 1775 beyne's- salateyn vefāt ederek cāmi'-i mezkūr hazīresine defnolunmuştur (s. 10, st. 15). [*müşārün-ileyh*]
3. **Müşārün-ileyh** Koca Mehmed Paşa'nın vefātına ... (s. 10, st. 16). [*müşārün-ileyh*]
4. **Müşārün-ileyh** Mehmed Paşa'nın pederi Mustafā ve ceddı Kaptan Mehmed Beylere vālīlik nasīb olmayıp ... (s. 11, st. 12). [*müşārün-ileyh*]
5. Gidilip **müşārün-ileyh** merkādı ziyāret olunmuş ise de ... (s. 12, st. 16). [*müşārün-ileyh*]
6. **Müşārün-ileyh** İbrāhīm Paşa bir şā'ir-i māhir olup Halīlī mahlasıyla inşād-ı eş'ār ederdi (s. 12, st. 23). [*müşārün-ileyh*]
7. **Müşārün-ileyh** İbrāhīm Halīlī Paşa Tāhir Paşa ve Dervīş Bey isimlerinde iki evlād istihlāf etmiş ise de ... (s. 13, st. 25). [*müşārün-ileyh*]
8. ... İşkodra vālīliği İbrāhīm Paşa'dan sonra **müşārün-ileyh** Mustafā Şerīfī Paşa'nın 'uhdesine tevcih olunmuş ... (s. 14, st. 1). [*müşārün-ileyh*]
9. Zikr olunan Dragos kal'esi civārında medfūn olan **müşārün-ileyh** Kanber Baba rivāyete göre zamān-ı hazret-i Fātih mazanne-i kirāmından bir zāt-ı 'ālī-kadrdır (s. 14, st. 20). [*müşārün-ileyh*]
10. **Müşārün-ileyh** hazretleri de benim re'yime ta'līk etti (s. 14, st. 30). [*müşārün-ileyh*]
11. **Müşārün-ileyh** İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın eş'arı sehl-i mümteni' denilecek derecede zarīftir (s. 15, st. 6). [*müşārün-ileyh*]
12. **Müşārün-ileyh** Āsaf Mehmed Paşa sāye-i cedd ü pederde İşkodra'da istirahat-ı kāmurānī ile imrār-ı ma'īşet ve tahsīl-i kemālāta bezl-i himmet eylemiştir (s. 19, st. 20). [*müşārün-ileyh*]
13. **Müşārün-ileyh** Āsaf Mehmed Paşa şu'arā-yı eslāfın pek çok āsar-ı nāmdarını tanzīr tetebbu' tahmīs etmiştir (s. 20, st. 17). [*müşārün-ileyh*]
14. Peklinli Ca'fer Sādık Paşa
Müşārün-ileyhin pederi İşkodra vilāyetine tābī' Arnavutluk'un Peklin kazası hānedān-ı kadīminden ve mīr-i mīrān-ı kirāmdan Süleymān Paşa'dır (s. 25, st. 2). [*müşārün-ileyhin, -in*]
15. **Müşārün-ileyh** Ca'fer Sādık Paşa asīl, kerīm, vefī, hayr u hasenāta mā'il ve hüsni ahlāka mālīk bir zāt idi (s. 26, st. 18). [*müşārün-ileyh*]

16. 1255/1839-40 senesinde **müşārün-ileyh** Hasan Rıf'at Paşa'nın İşkodra'dan infisālî üzerine ... (s. 29, st. 6). [*müşārün-ileyh*]
17. ... yine Manastır'a gelerek kemā-kān **müşārün-ileyh** Zekerıyyā Paşa'nın hizmet-i kitābetinde bulundum (s. 29, st. 7). [*müşārün-ileyh*]
18. Tiranlı āti't-tercüme 'Ömer Sūzī Efendi'nin manzûrumuz olan on iki beyitli ve altı ta'mıyyeli manzûme-i tebrîkiyyesine nazaran **müşārün-ileyh** Hasan Hakkî Paşa Hüseyin nām birāderiyle tev'em dogmuştur (s. 35, st. 5). [*müşārün-ileyh*]
19. ... Haleb şehrine ugranılmış ve **müşārün-ileyh** ile birinci ve son def'a olarak mülākāt eyleyip tevārîh ve edebiyāta dā'ir güzel sohbetler icrā edilmiş (s. 36, st. 23). [*müşārün-ileyh*]
20. **Müşārün-ileyh** asîl necîb mükrim sahî vezîr ibn-i vezîr bir zāt-ı hâtem-semîr idi (s. 36, st. 32). [*müşārün-ileyh*]
21. **Müşārün-ileyh** Hasan Hakkî Paşa'nın iki gazel-i sālîmü'l-halel-i āsafāneleriyle ... (s. 37, st. 20). [*müşārün-ileyh*]
22. Ahîren **müşārün-ileyh** İbrāhîm Halîlî Paşa hazretlerine bir manzûme takdîm ederek ... (s. 44, st. 6). [*müşārün-ileyh*]
23. Merhûm **müşārün-ileyh** Şeyh Selîm Hālîmî Efendi'nin hatt-ı destiyle ... (s. 50, st. 1). [*müşārün-ileyh*]
24. **Müşārün-ileyhin** üç lisānda olan iktidārına numûne olmak üzere Fārisî āsarından ceddî vefātına olan mersiyesi yukarıda mürûr eylediği gibi ... (s. 50, st. 5). [*müşārün-ileyhin, -in*]
25. **Müşārün-ileyh** lisān-ı tasavvufa āşinā bir şeyh-i belîg-i hakāyık-güyā olduğundan ... (s. 56, st. 11). [*müşārün-ileyh*]
26. Yalnız merhûm **müşārün-ileyhin** merkād-ı 'ālîleri ziyāret ve ihlās ile ihdā'-yı fātîha edilerek 'avdet olundu (s. 56, st. 20). [*müşārün-ileyhin, -in*]
27. İşte sâhib-tercüme Şa'bān Hulūsî Bey **müşārün-ileyh** Âdem Aga'nın mahdûmu Mustafā Paşa'nın sulbünden 1189/1775-76 târîhinde Akçahisar kasabasında dünyāya gelmiştir (s. 60, st. 3). [*müşārün-ileyh*]
28. Az bir müddet munfasıl kaldıktan sonra o sırada **müşārün-ileyh** İşkodralı Hasan Hakkî Paşa vilāyeti vālîsi bulunduğu gibi ... (s. 65, st. 2). [*müşārün-ileyh*]
29. İşkodra vilāyetine 'ā'id ekser mecmū'alarda **müşārün-ileyhin** āsar-ı güzîdesi muharrerdir (s. 69, st. 7). [*müşārün-ileyhin, -in*]

müşevveş: *Düzensiz, karışık, karmakarışık.*

1. Etmez bana mürüvvet benden kaçır be-gāyet
Bilmem nedir bu vahşet hâlim benim **müşevveş** (s. 62, st. 14). [*müşevveş*]

Müşir Kâzım Paşa: (d. 1839 - ö. 1936) Osmanlı ordusundaki başarılarından dolayı müşir (mareşal) rütbesini alan, Yanya'da bulunduğu sırada İşkodra valiliği ve komutanlığı görevine getirilen II. Abdülhamid devri ünlü komutanlardandır.

1. ... belediyye re'îsi gelerek vâlî ve kumandan-ı memleket **Müşir Kâzım Paşa** hazretlerini da'vet eyledi (s. 14, st. 29). [*müşir kâzım paşa*]

müşir-i fâ'ikü'l-akrân: Seçkin mevkidaş/Mareşal.

1. ... Rümeli vâlîliğine ta'yîn olunan Ahmed Zekeriyâ Paşa kadr-dân bir **müşir-i fâ'ikü'l-akrân** olduğundan bu hakîri kethüdâ kâtibi ta'yîn ederek fakr u felâketten tahlîse himmet eyledi (s. 29, st. 3). [*müşir-i fâ'ikü'l-akrân*]

müşkil: Zor, güç, çetin.

1. Neyleyim bilmem meded kim hâl **müşkildir** bana (s. 70, st. 15). [*müşkildir, -dir*]

müşkilât: Güçlükler, zorluklar.

1. ... gerçi zâviye var ise de böyle kalabalık içinde **müşkilâtı** mücib olacağı gibi mütâla'alardan sarf-ı nazarla 'azîmete karâr verdik ... (s. 15, st. 2). [*müşkilâtı, -ı*]

müşkül: Zor, güç, çetin.

1. Yolun en sarp en çıkılması **müşkül** olan kısmı bundan sonra geliyordu (s. 42, st. 11). [*müşkül*]

müşkülât: Zorluklar, güçlükler, engeller.

1. Yolun **müşkülâtından** ve pek çok sıkıntı çekileceğinden bahsettiler (s. 42, st. 4). [*müşkülâtından, -ı, -(n), -dan*]
2. Magaraya birçok **müşkülât** ile indik (s. 42, st. 27). [*müşkülât*]

müşterî: Satın alan kimse, alıcı.

1. Kimisinin elinde terāzi malzeme tartıp **müşteriye** veriyor (s. 46, st. 1). [*müşteriye*, -(y), -e]

mütala'a: *Etraflıca düşünme ve inceleme sonucu ortaya çıkan görüş, fikir, kanâat.*

1. ... matla¹lı gazel-i şāhānelerini tettebbu^ç ve müstagrak-ı 'atıfeti olan zamānı şu'arāsının ba'zıları da tanzir eylemiştir ki numüne olarak **mütala'alarının** tahririyle iktifā eyliyoruz (s. 13, st. 6). [*mütala'alarının*, -lar, -ı, -nın]
2. ... gerçi zāviye var ise de böyle kalabalık içinde müşkilâtı mücib olacağı gibi **mütala'alardan** sarf-ı nazarla 'azimete karar verdik ... (s. 15, st. 2). [*mütala'alardan*, -lar, -dan]
3. Nihāyet ba'zı yārānın ilhāc ve ibrāmıyla hayr-ı celīs olan kitāb **mütala'ası** tarikına insilāk ederek ... (s. 28, st. 25). [*mütala'ası*, -(s), -ı]
4. Bir taraftan Firdevsī, Hākānī, Sa'dī, Hāfız gibi şu'arā-yı be-nāmin āsārını **mütala'a** ve diger taraftan da eş'ār ve āsār-ı 'Arabıyye ile mümārese hāsıl eyledim (s. 28, st. 31). [*mütala'a*]
5. Tevārīh-i İslām **mütala'asına** pek çok hevesliymiş (s. 76, st. 5). [*mütala'asına*, -(s), -ı, -(n), -a]

mütala'a et-: *Üzerinde düşünmek; okumak.*

1. Kadı efendi benimle ber-ā-ber **mütala'a ettiği** kitāblardan beş altı 'adedini koltuguna vurmuş ... (s. 57, st. 7). [*mütala'a et-*, -tik, -i]

müte'addid: *Türlü türlü, birçok.*

1. İşkodra'da gördüğüm **müte'addid** kitāblar zahrında ... (s. 16, st. 20). [*müte'addid*]
2. ... hazret-i Mevlānā kuddise sırrıhu'l-a¹lādan istimdādı hāvī inşād eylediği **müte'addid** manzūmelerden teberrüken bir 'adedi tahrir olundu (s. 37, st. 21). [*müte'addid*]
3. Şeyhlerinin vefātına **müte'addid** tārīhleri ile ba'zı gazelleri mecmū'alarda manzūrumuz olduğundan ... (s. 57, st. 22). [*müte'addid*]

müte'ākib: *"-den sonra, -nin arkasından" anlamlarında zarf.*

1. Sıla-i rahm için mesrūren vatanına 'avdetini **müte'ākib** 1250/1834-35 senesinde terk-i 'ālem-i gurūr ve 'azm-i Cenāb-ı dārū'l-huzūr ederek ... (s. 26, st. 4). [*müte'ākib*]

müte'ākiben: *Sonra, hemen sonra, arkasından.*

1. ... Nigde ve **müte'ākiben** Hersek 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fāsıla ve infisāl vukū' bulmaksızın mütevālī bir sürette ta'yīn olunarak ifā-yı hüsn-i hizmet eyledi ... (s. 36, st. 9). [*müte'ākiben*]
2. **Müte'ākiben** yā'nī 1302/1884-85 senesinde Selānik vilāyeti vāliligine ittisāl eyledi (s. 36, st. 16). [*müte'ākiben*]
3. **Müte'ākiben** merkez vilāyet muhāsebeciliklerini ilgāsı hasebiyle Der-Sa'ādet'e 'azīmet eyledi (s. 64, st. 12). [*müte'ākiben*]

mütebākī: *Geriye kalan, artan.*

1. **Mütebākī** on dört topu kütüb-hāneye götürüp pencerelere perde yapmak süretiyle tezyīn edecektim (s. 46, st. 5). [*mütebākī*]
2. ... hayatta olan sā'ir üserāyı tahallüs ile muzaffaren 'avdet ederek içmeyip sakladığı şerbetin **mütebākisini** kemāl-i 'āfiyyetle henüz içmişler idi (s. 76, st. 19). [*mütebākisini, -(s), -i, -(n), -i*]

mütefekkir: *Düşünürler, filozoflar.*

1. İşkodra şu'arāsı hakkında tedkīkātımı gören **mütefekkirīn** yalnız İşkodra'da değil Akçahisar ve Tiran gibi kazalarda dahi birçok 'Osmānlı şu'arāsı bulacağımı beyān eylediler (s. 9, st. 19). [*mütefekkirīn, -in*]

mütehassir et-: *Özleyen, hasret çeken olmak.*

1. Gurbet **mütehassir ediyor** yār u diyāra (s. 40, st. 15). [*mütehassir et-, -(i), -yor*]

mütehayyir kal-: *Hayrette kalmak, şaşırarak.*

1. ... Arnavutların 'Osmanlı Edebiyyātı husūsunda memālik-i sā'ire-i 'Osmāniyye'den hiçbir fark olmayacak derecede terakkī ettiklerine **mütehayyir kaldım** (s. 9, st. 28). [*mütehayyir kal-, -dı, -m*]

mütehayyiz: *Önemli bir yeri ve mevki olan, ileri gelen, itibarlı, nüfuzlu (kimse).*

1. Ahfādından **mütehayyiz** zâtlar ve güzel şâ'irler zuhūr etmiştir ki cümlesi mahallerinde mezkûrdur (s. 59, st. 28). [*mütehayyiz*]

mütehayyizân-ı memleket: *Memleketin önemli kimseleri.*

1. ... ba'zı eşrâf ve **mütehayyizân-ı memleket** ve dilek eden me'mûrîn-i hükümet 'azîmet ve îfâ-yı vazîfe-i ziyâret ederler (s. 14, st. 21). [*mütehayyizân-ı memleket*]
2. ... kadı ve kaymakâm gibi zevâtı birlikte götürmez yalnız **mütehayyizân-ı memlekette** olan ba'zı zevât ile giderdim (s. 57, st. 17). [*mütehayyizân-ı memleket, -ten*]

mütekellim: *Kelâm ilmiyle uğraşan kimse, kelâm âlimi.*

1. Natûk ve **mütekellim** ve zarîf ve kuvve-i hâfızası vâsi' ve birçok âsâr-ı kıymetdâr-ı eslâf hâfızasında menkûş bir pîr-i ma'ârif-semîr olmakla ber-â-ber ... (s. 72, st. 25). [*mütekellim*]
2. Natûk **mütekellim** hamiyetli cerbezeli bir zât imiş (s. 76, st. 4). [*mütekellim*]

mütelezziz ol-: *Tat almak, lezzet bulmak.*

1. Bu ziyâret ve ibzâl-i sadakât esnâsında dahi 'ulemâ ve üdebâ ile sohbet-i 'ilmiyye ve edebiyeye icrâsıyla **mütelezziz** ve mübtehic **olurdu** (s. 15, st. 5). [*mütelezziz ol-, -(u), -r, -du*]

mütemevvilâ: *Mal ve servet sahibi olan (kimse), zengin.*

1. Civârında gâyet mürtefi' ve dört köşeli mevcûd olan sâ'at kulesi bir 'asır evvel oranın hânedân ve **mütemevvilânından** olan İbrâhîm Bey tarafından binâ olunmuştur (s. 23, st. 21). [*mütemevvilânından, -nın, -dan*]

mütesellim: *Tanzîmat'tan önce vâli ve mutasarrıflar tarafından kendi bölgeleri içindeki sancak ve kazâlara tâyin edilen kaymakâm seviyesindeki idâreci, voyvoda.*

1. ... İşkodra vâlîsi İbrâhîm Hâlîlî Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran **mütesellimi** Mollâ Bey'i şehîd ederek yerini sâhib-tercümenin 'amcası Kaplan Paşa'ya vermiş ... (s. 60, st. 12). [*mütesellimi, -i*]

2. ... Edhem Şehīdī Bey'i de vefāt eden Kaplan Paşa yerine Tiran **mütesellimligine** ta'yīn eylemişti (s. 60, st. 15). [*mütesellimligine, -lik, -i, -(n), -e*]
3. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 tārīhinde Tiran'da vefāt etmiş onun pederi Mollā Bey Tiran **mütesellimi** iken 1223/1808-09 senesinde şehīd edilmiş (s. 72, st. 12). [*mütesellimi, -i*]

mütevālī: *Birbiri ardınca, aralıksız devam eden.*

1. ... Nigde ve müte'ākiben Hersek 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fāsıla ve infisāl vukū' bulmaksızın **mütevālī** bir sūrette ta'yīn olunarak īfā-yı hüsn-i hizmet eyledi ... (s. 36, st. 10). [*mütevālī*]

mütevāzī': *Alçak gönüllü; gösterişsiz bir tarzda.*

1. "Vezīr olanlar ādil ādil olanlar **mütevāzī'** olmalıdır" (s. 12, st. 24). [*mütevāzī'*]

mütevāzī'āne: *Yalın olarak, gösterişe kaçmadan.*

1. Eş'ārı hakīmāne beligāne edibāne **mütevāzī'ānedir** (s. 12, st. 24). [*mütevāzī'ānedir, -dir*]

müteveccih: *Birine yakınlık ve sevgi duyan, teveccüh gösteren.*

1. Kurā ahālīsi kendisine **müteveccih** imişler (s. 53, st. 5). [*müteveccih*]

müteveffā: *Rūhu kabzedilmiş, vefat etmiş olan.*

1. 1240/1824-25 senesinde sadr-ı esbak **müteveffā** Reşīd Paşa ma'ıyyetiyle Maslak'a me'mūr olarak altı ay anda karār eyledim ... (s. 28, st. 18). [*müteveffā*]
2. ... 1251/1835-36 senesinde Rümeli vālīsi **müteveffā** Mahmūd Hamdī Paşa'nın kitāb-ı belāgat-nisābı silkine duhūl ettim (s. 28, st. 33). [*müteveffā*]

müzehheb: *Tezhip olunmuş, altınla yaldızlanmış.*

1. Fi'l-hakīka ben bu dīvānların cümlesini nefīs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserī müzeyyen ve **müzehheb** bulunduğu hâlde el-hāletü hazihi İşkodra kütüb-hānesinde ve üdebāsı ellerinde mevcūd gördüm (s. 20, st. 13). [*müzehheb*]

müzeyyen: *Süslenmiş, bezenmiş, süslü, zinetli.*

1. Cāmi'-i şerīfin 1187/1773-74 senesinde ikmāl edildiği **müzeyyen** kapısı üzerinde muharrer bulunan 'aynen şu kitābeden müstebāndır (s. 10, st. 13). [*müzeyyen*]
2. Fi'l-hakīka ben bu dīvānların cümlesini nefīs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserī **müzeyyen** ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hāletü hazihi İşkodra kütüb-hānesinde ve üdebāsı ellerinde mevcūd gördüm (s. 20, st. 13). [*müzeyyen*]

müz'ic: *Rahatsızlık veren, bunaltan.*

1. Lākin bir gün sonra öyle şiddetli bir göğüs nezlesine mübtelā oldum ki böyle bir **müz'ic** ve zahmetli nezle görmemiştim (s. 43, st. 15). [*müz'ic*]

3.3.16. N

Nābī: (ö. 1124/1712) *Hikemî şiiirin divan edebiyatındaki en önemli temsilcisi, asıl adı Yūsuf olan Urfā doğumlu şair.*

1. ... Sā'ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İnan şu'arāsının ve Bāki, Nef'ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā'ilī, Mezāki, Şehrī, Cevrī, **Nābī**, Nedīm, Nahīfī, Rāgıb Paşa gibi 'Osmānlı üdebāsının āsārını ... (s. 20, st. 12). [*nābī*]
2. Hele bir **Nābī** dīvānı gördüm ki ... (s. 20, st. 14). [*nābī*]
3. ... dīvānının itmāmına bi'z-zāt **Nābī'nin** söylediği ba'zı tārīhler kitābın nihāyetinde muharrer ve mevcūd idi (s. 20, st. 15). [*nābī'nin, -nin*]
4. Şimdiye kadar öyle bir **Nābī** dīvānı bir yerde bir daha gördüğüm yoktur (s. 20, st. 16). [*nābī*]
5. İşkodra'nın Sā'ib ve **Nābī'si** makāmında olan āti't-tercūme Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin kütüb-i fikhiyyeden ... (s. 20, st. 6). [*nābī'si, -(s), -i*]

nā-būd ol-: *Yok olmak, perişan olmak.*

1. Sāye-i şemste **nā-būd ola** deycūr-ı firāk
Reşk-i rüz et bu şebistānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 21). [*nā-būd ol-, -a*]

nādān: *Cahil, bilgisiz (kimse).*

1. Hoş suhan söyle dil-āzār olma **nādānlık** budur (s. 13, st. 17). [*nādānlık, -lık*]
2. Rāz-ı 'aşkın perdesin keşfeylemez **nādāna** ney (s. 38, st. 9). [*nādāna, -a*]

nādire-senc-i belāgat ol-: *Etkili, yerinde ve güzel söylemek kaydıyla nükteli sözler, az duyulmuş fikralar anlatan (kimse) olmak.*

1. Müşārün-ileyh lisān-ı tasavvufa āşinā bir şeyh-i belīg-i hakāyık-güyā olduğundan elsine-i selāsede **nādire-senc-i belāgat oldukları** eş'ār ve āsārı bī-hesāb olduğunu rivāyet etmeleri ... (s. 56, st. 12). [*nādire-senc-i belāgat ol-, -duk, -lar, -i*]

nādirü'l-butūn: *Soylarında az bulunur, ender.*

1. Şeyh-i müşārün-ileyh 'ulūm-ı 'Arabıyyede me'zūn ve fıkhıta **nādirü'l-butūn** ve cifr remel vefk gibi ma'ārif-i 'Arabıyyede zū-fünūn olduktan başka üç lisānda dahi bir şā'ir-

i kâmil olduğundan böyle her fende sâhib-kudret olması meşîhatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihâr eylemiş idi (s. 48, st. 15). [*nâdirü'l-butûn*]

nâ-ehl: *Bir işin ehli olmayan, o işten anlamayan.*

1. Verme **nâ-ehle** gönül 'âlemde insânlık budur (s. 13, st. 20). [*nâ-ehle, -e*]

nâfi'a: *Bir yeri bayındır duruma getirmek için yapılan işlerin bütünü, bayındırlık işleri.*

1. 1304/1886-87 senesinde **nâfi'a** komisyon-ı celîli a'zâlığına ... (s. 36, st. 18). [*nâfi'a*]

nâ-gehân: *Ansızın, birdenbire.*

1. Bahr-ı bî-pâyân-ı 'aşka **nâ-gehân** saldı beni (s. 15, st. 15). [*nâ-gehân*]

nagme-i dil-süz: *Gönül yakan, gönül yakıcı nağme.*

1. Bülbül-i nâlişgeri hâmüş eder gülzârda
Başlayınca **nagme-i dil-süz** ile efgâna ney (s. 38, st. 7). [*nagme-i dil-süz*]

nahâfet: *Zayıflık, cılızlık.*

1. İki üç mâh kadar devâm edebilmiş ise de **nahâfeti** iştidâd eylediginden bi'z-zarûre terk-i me'mûriyyetle ... (s. 29, st. 30). [*nahâfeti, -i*]

Nahîfî: (ö. 1151/1738) *Manzum Mesnevî tercümesiyle tanınan divan şairi.*⁷⁷

1. ... Sâ'ib, Şevket, Câmî, Zahîr, Nazîrî, Hakanî gibi İran şu'arâsının ve Bâki, Nef'î, Yahyâ, Fehîm, Sabrî, Vecdî, Nâ'ilî, Mezâki, Şehrî, Cevrî, Nâbî, Nedîm, **Nahîfî**, Râgıb Paşa gibi 'Osmânî üdebâsının âsârını ... (s. 20, st. 12). [*nahîfî*]

nâhiyye(si) müdürü: *İdârî taksîmat derecelerinin en küçüğü olan nâhiyenin başındaki idârî âmir. Kaymakamın mādunu olan bir merkez memurudur.*

⁷⁷ Uzun, 2006

1. Meselâ Tiran kazâsına tâbi‘ İşim **nâhiyyesi müdürü** bulunan hüsn-i idâre erbâbından Mahmûd Bey nâm zâtın ‘azliyle yerine Kurd nâmında biri ta‘yîn olundukta şu beyti demiş imiş (s. 77, st. 2). [*nâhiyye(si) müdürü, -ü*]

nâ’il ol-: *Erişmek, elde etmek, ulaşmak.*

1. Āsaf Mehmed Paşa daha bir sene kadar müsâ‘ade-i kadere **nâ’il olarak** yaşasaydı vâlîlik nöbeti kendisine geliyordu (s. 20, st. 1). [*nâ’il ol-, -arak*]
2. Sizin gibi bir şâ’ir-i kadr-âşinâya hizmet begendirip de böyle bir takdîr-nâme-i ‘âlîsine **nâ’il olmak** az muvaffakiyyet midir (s. 67, st. 22). [*nâ’il ol-, -mak*]

Nâ’ilî: (ö. 1077/1666) *Sebk-i Hindî akımının önde gelen temsilcilerinden olan divan şairi XIX. yüzyıl şairlerinden Manastırlı Nâilî’den ayrılması için Nâilî-i Kadîm diye de anılır.*

1. ... Sâ’ib, şevket, Câmî, Zahîr, Nazîrî, Hakanî gibi İnan şu‘arâsının ve Bâki, Nef’î, Yahyâ, Fehîm, Sabrî, Vecdî, **Nâ’ilî**, Mezâki, şehrî, Cevrî, Nâbî, Nedîm, Nahîfî, Râgıb Paşa gibi ‘Osmânlı üdebâsının âsârını ... (s. 20, st. 12). [*nâ’ilî*]

nâ’il-i matlab ol-: *İsteğine erişmek, talep ettiği şeyi elde etmek.*

1. Ahîren müşârün-ileyh İbrâhîm Hâlîlî Paşa hazretlerine bir manzûme takdîm ederek bir esb-i sabâ-rehvâr istihâm eylemiş ve **nâ’il-i matlab olunca** ‘azm-i seyâhat kılmış olduğu mervîdir (s. 44, st. 7). [*nâ’il-i matlab ol-, -unca*]

nâ’iliyyet: *Erişme, nâil olma.*

1. ... cedd-i ‘âlîleri Koca Yûsuf Bey’dır ki bu zât Ebü’l-feth Sultan Mehmed Hân hazretlerine mülâki olmakla şeref-yâb ve iltifât-ı şâhânelerine **nâ’iliyyetle** kâm-yâb olmuştur (s. 11, st. 18). [*nâ’iliyyetle, -le*]

nakdîne-i ‘ömr-i ‘azîz: *Kıymetli ömrün sermayesi.*

1. Mâ-hasal **nakdîne-i ‘ömr-i ‘azîzin** bezl edip Tab‘-ı pâki oldu el-Hak niçe hayrâta delîl (s. 10, st. 24). [*nakdîne-i ‘ömr-i ‘azîz, -in*]

Nakī: (d. 829 - ö. 868) Hz. Ali Naki el-Hādī. Babası Muhammed Cevād Taki, annesi Semane Hatun'dur. On iki imamın onuncusudur.

1. Ey velī-i ni‘metim ihsānını efzūn kıl
Şāh Takī ile **Nakī** nūr-ı Hudā'nın ‘aşkına (s. 44, st. 19). [nakī]

nakkāş-ı ÇİN: Çin nakkaşı, Çin ülkesinin süsleme ustaları, Çinli ressam.

1. Hat çekerdi dest-i gayretle vücūdu nakşına
Ol büt-i hüsnün göreydi süretin **nakkāş-ı ÇİN** (s. 70, st. 24). [nakkāş-ı çİN]

nakl: Aktarma, geçme.

1. Lākin ba‘zı mu‘zib hicret-i seniyyenin bin tārīhinden sonra zuhūra gelen hādīsāt-ı mü‘essifeden bahis açarak bunun **nakl** ve hikāyesini ricā’ ederlerdi (s. 76, st. 7). [nakl]

nakl: Bir yerden başka bir yere götürme, taşıma.

1. Mü‘essis-i memleket ve bānī-i cāmi‘ olan Süleymān Paşa Īrān muhārebātında 1023/1614-15 senesinde şehīd olarak na‘ş-ı magfīret-nakşı Tiran’a **nakl** ile cāmi‘-i mezkūr derūnunda ihzār etmiş olduğu türbe-i mahsūsaya defn olunmuştur (s. 45, st. 16). [nakl]

naklet-: (Bir yerden başka bir yere) Götürmek, taşımak, aktarmak.

1. Ecdādının o karyeden İşkodra’ya **nakletmesi** hasebiyle bu lakabla yād olunurlar (s. 62, st. 3). [naklet-, -me, -(s), -i]

nakleyle-: Anlatmak, aktarmak.

1. İslām hükümetlerinin vukū‘āt-ı muzafferānelerini **nakl** ve hikāye **eyledikçe** iftihār damarları kabarır gürlür dururmuş (s. 76, st. 6). [nakleyle-]
2. Lākin galeyān-ı harāret-i hamīyyetkārīsi bununla da sükūnet-yāb olamadığından **nakleylelediği** hikāyeyi tamamlamamış iken ... (s. 76, st. 10). [nakleylelediği, -dik, -i]

nakl-i hikāye: *Hikāye anlatma.*

1. Ricā'cılarını kırmayıp **nakl-i hikāyeye** devām ettikçe harāretlenir kendisini unuttur (s. 76, st. 7). [*nakl-i hikāye, -(y), -e*]

naklolun-: *(Bir yerden başka bir yere) Götürülmek, taşınmak, aktarılmak, geçirilmek.*

1. Ben evvel emīrde oralarda şehīd olan veya vefāt eden zātların na'şları memleketine **naklolunmuş** zannettim (s. 61, st. 9). [*naklolunmuş, -muş*]

nakş: *Resim, tasvir.*

1. Hat çekerdi dest-i gayretle vücūdu **nakşına**
Ol büt-i hüsnün göreydi sūretin nakkāş-ı Çīn (s. 70, st. 23). [*nakşına, -ı, -(n), -a*]

nakşet-: *Yazmak.*

1. Sāhib-tercūme İsmā'īl Zihnī Efendi Ma'umūretü'l-'azīz defterdārılığında infisālden sonra Der-sa'adet'te bulunduğu esnāda Midhat Efendi'yle Mu'allim Nācī Efendi hakkında şu kıt'ayı **nakşetmişti** (s. 66, st. 18). [*nakşetmişti, -miş, -ti*]

nakş-ı nukūş-ı gayrı: *Başka resimlerin görünüşü, sūreti.*

1. Hāne-i dilde komaz **nakş-ı nukūş-ı gayrı**
Lutf ile cilveger oldukda güzel sūret-i 'aşk (s. 18, st. 1). [*nakş-ı nukūş-ı gayrı*]

nālān ü giryān ol-: *İnlemek ve ağlamak.*

1. ... seyr-i serī' ile Manastır şehrine muvāsalatla rüz u şeb **nālān ü giryān olarak** māsivāyı bütün bütün terk ve günden güne ārzū-yı merg eyledim (s. 28, st. 24). [*nālān ü giryān ol-, -arak*]

Nalband-zāde: *İşkodralı şair Mahmūd Hamdī'nin o yöredeki şöhreti.*

1. İsmi Mahmūd'dur şöhreti **Nalband-zāde'dir** (s. 51, st. 3). [*nalband-zāde'dir, -dir*]

nāle: *İnleme, inilti.*

1. Sīnesi sūzān dili pür dag muhrik **nālesi**
Gūyiyā ‘aşk ile yandı āteş-i hicrāna ney (s. 38, st. 10). [*nālesi, -(s), -i*]

nāle vü efgān: *İnleme ve haykırış/figan.*

1. Gūş kıl **nāle vü efgānımı** yā Mevlānā (s. 38, st. 19). [*nāle vü efgān, -ım, -ı*]

nāle vü efgānla geç-: *İnleme ve haykırmayla geçmek.*

1. **Nāle vü efgānla geçti** çār fasl-ı bāg-ı dehr
Bāgbānā bu cihānda nev-bahārım kandağır (s. 15, st. 19). [*nāle vü efgānla geç-, -ti*]

nāle-i cān-sūz-ı murg-ı dil: *Gönül kuşunun can yakan iniltisi.*

1. Gonçe-i nāzım eder yek şemme-i vaslın dirīg
Nāle-i cān-sūz-ı murg-ı dil hezār-bār olsa da (s. 24, st. 20). [*nāle-i cān-sūz-ı murg-ı dil*]

nām: *Adlı.*

1. ... ‘Osmānlılar zamānında ‘Alī Haydar Bey **nām** zāt tarafından te’sīs edildiği mervīdir (s. 23, st. 17). [*nām*]
2. ... müşārün-ileyh Hasan Hakkī Paşa Hüseyin **nām** birāderiyle tev’em doğmuştur (s. 35, st. 5). [*nām*]
3. Merhūm müşārün-ileyh Şeyh Selīm Hālīmī Efendi’nin hatt-ı destiyle kutbü’l-aktāb-ı samedānī hazret-i Şeyh ‘Abdülkādir Geylānī’nin Fütühü’l-Gayb **nām** kitāb-ı ‘ālīsi ve daha üç dört cild sā’ir istinsāh eylediđi ‘Arabī kitāblar manzūrumuz oldu (s. 50, st. 2). [*nām*]
4. Karçin **nām** ‘ā’ileye mensūbdur (s. 54, st. 19). [*nām*]
5. Ādem Aga’nın meşāyih-i kirāmdan Hacı Hamza **nām** zāta inşā eylediği türbenin kitābesi de şöyledir (s. 59, st. 23). [*nām*]
6. ... Dolma mevkī’inde Hacı Mustafā Baba **nām** zātın türbesini inşā eylediği günbet-i vālānın ‘ibāre ve tārīhi de budur (s. 59, st. 25). [*nām*]

7. Meselâ Tiran kazâsına tâbi‘ işim nâhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idâre erbâbından Mahmûd Bey **nâm** zâtın ‘azliyle yerine Kurd nâmında biri ta‘yîn ... (s. 77, st. 2). [*nâm*]

nâm: Ad, isim; ün, şan, şöhrat.

1. Peklin kasabasında cedd-i ‘âlîleri vaktiyle binâ edip el-hâletü hazîhi Eski câmi‘ **nâmıyla** ma‘rûf olan câmi‘-i şerîf hazîresinde gunûde-i mirkad-ı gufrândır (s. 26, st. 19). [*nâmıyla, -ı, -(y), -la*]
2. De ki tâ Rûmeli’nin cânib-i garbîsinde
Bir şehir var denilir **nâmda** İşkodra ona (s. 27, st. 22). [*nâmda, -da*]
3. Akçahisar muhârebâtında bulunan ‘İsâ Bey bin Evrenos Bey bâ‘is-i zikr-i hayr olsun için pederi **nâmına** inşâ ettirmişti (s. 41, st. 4). [*nâmına, -ı, -(n), -a*]
4. Bu hikâyeler ihtimâl ki başkaları **nâmına** da söylenilmiş olur (s. 53, st. 18). [*nâmına, -ı, -(n), -a*]
5. Ceddinin **nâmının** bu sûretle ihyâ’ edildiginden dolayı teşekkür eyledi (s. 53, st. 21). [*nâmının, -ı, -nin*]
6. Bi'l-âhire ekmel-i ‘urefâ’-i müdekkikîn eşher-i meşâyih-i muhakkikîn be-dereke-i Rabbânî el-hâletü hazîhi o havâlîde şeyhül-İslam **nâm** ve ‘unvânıyla ma‘rûf olan âti’t-tercûme Şeyh ‘Abdü’s-selâm Tiranî hazretlerinin ... (s. 56, st. 4). [*nâm*]
7. Dediler ki ‘ulemâ ve fuzalâ ve ümerâdan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefât edenlerin şehrimizde **nâmı** pâyidâr ve muhâlled ve vesîle-i rahmet olmak için ... (s. 61, st. 10). [*nâmı, -ı*]
8. Edip bu nüshayı zîb-i mahâfil-i şu‘arâ
Denilse **nâmına** gülzâr-ı ma‘rifet şâyân (s. 65, st. 10). [*nâmına, -ı, -(n), -a*]
9. Dersim mutasarrıf-ı esbaki merhûm Harputlu Hayrî Efendi Hâtıra-i ‘Ahd-i Şebâb **nâmıyla** bir mecmû‘a-i eş‘âr tertîbine muvaffak oldukça şu takrîzi inşâd eylemiştir (s. 65, st. 11). [*nâmıyla, -ı, -(y), -la*]
10. Diğeri şi‘ir-i latîfiyle misâl-i Hassân
Denilirse yaraşır **nâmına** şeyhü’ş-şu‘arâ (s. 66, st. 24). [*nâmına, -ı, -(n), -a*]
11. ... Mahmûd Bey **nâm** zâtın ‘azliyle yerine Kurd **nâmında** biri ta‘yîn olundukta şu beyti demiş imiş (s. 77, st. 3). [*nâmında, -ı, -(n), -da*]

nâ-merde muhtâc etme: "İnsanlıktan mahrum kimselere muhtaç olmadan kendi imkânları ile geçimini sağlamak" için kullanılan bir dua.

1. **Nâ-merde etme muhtâc** kim fakrım ile bâyım (s. 74, st. 3). [*nâ-merde muhtâc etme*]

nâm-ı fâzilâne: Fazîletli, erdemli isim.

1. Vatanından hārice çıkmamış ve memleketi ise Der-Sa‘ādet’e ba‘īd bulunmuş olduğundan terācim-i ahvāl kitāblarımızın hiçbirisinde **nām-ı fāzilānelerine** tesādūf olunamaz (s. 16, st. 28). [*nām-ı fāzilāne, -ler, -i, -(n), -e*]

nāmına ol-: *Adına olmak, ithaf edilmek.*

1. Bināen-aleyh bu efkāra tebe‘an Tercümān-ı Hakīkat **nāmına olarak** ‘ācizāne yaptığım bir manzūme ile ... (s. 67, st. 16). [*nāmına ol-, -arak*]

nān: *Ekmek.*

1. Matbahımdan dilerim kısmetimi bī-minnet
El elinden dilemem **nānımı** yā Mevlānā (s. 39, st. 4). [*nānımı, -ım, -ı*]

na‘ş: *Ölmüş kimsenin vücūdu, ceset.*

1. Ben evvel emīrde oralarda şehīd olan veya vefāt eden zātların **na‘şları** memleketine naklolunmuş zannettim (s. 61, st. 8). [*na‘şları, -lar, -ı*]

nasb ol-: *(Bir şey bir kimse için) Mümkün olmak, gerçekleşmek.*

1. ... Kavaye kazāsi kaymakāmlığına **nasb** ve ta‘yīn **olunmuştur** (s. 72, st. 21). [*nasb ol-*]

na‘ş-ı magfiret-nakş: *Allah'ın merhamet ederek bağışladığı sūretinin cesedi.*

1. Mü‘essis-i memleket ve bānī-i cāmi‘ olan Süleymān Paşa Īrān muhārebātında 1023/1614-15 senesinde şehīd olarak **na‘ş-ı magfiret-nakşı** Tiran’a nakl ile cāmi‘-i mezkūr derūnunda ihzār etmiş olduğu ... (s. 45, st. 16). [*na‘ş-ı magfiret-nakş, -ı*]

nasıl: *Olumsuz fiillerin başına gelerek bir işin olması veya yapılması gerektiğini belirtir.*

1. İftihār ettik. **Nasıl** etmeyelim (s. 67, st. 22). [*nasıl*]

nasīb ol-: *(Bir şey bir kimseye) Kader olarak belirlenmiş olmak, onun kısmeti hāline gelmek.*

1. Müşarün-ileyh Mehmed Paşa'nın pederi Mustafâ ve cediti Kaptan Mehmed Beylere vâlîlik **nasîb olmayıp** İşkodra kal'e-i meşhûresinin muhâfızlığı hizmetiyle mübâhî idiler (s. 11, st. 13). [*nasîb ol-, -ma, -(y), -ıp*]

nasîb ol-: *Kismet olmak.*

1. Lâkin her nasılsa gitmek **nasîb olmadı** (s. 15, st. 3). [*nasîb ol-, -ma, -dı*]

nasîhat et-: *Birine yapması ve yapmaması gereken şeyleri söylemek, öğüt vermek.*

1. Bu zât birtakım kimselerin yekdigirleriyle ugraşmasına pek 'aleyhdar olduğundan o kabîl adamlara **nasîhat ederek** mutlakâ barıştıır ve herkesi dâ'imâ ittihâd ve ittîfâk ile hüsn-i mu'âşerete sevk eylemege çalışmış (s.60, st. 9). [*nasîhat et-, -erek*]

na't-ı şerîfler oku-: *Bilhassa Hz. Muhammed'i, Hz. Ali ve dört halîfeyi övmek için yazılan manzum methiyeler okumak.*

1. **Na't-ı şerîfler okunur** tehîl ve tekbîrlere .. (s. 14, st. 24). [*na't-ı şerîfler oku-, -n, -(u), -r*]

natûk: *Güzel ve düzgün söz söyleyen, iyi konuşan (kimse).*

1. **Natûk** ve mütekellim ve zarîf ve kuvve-i hâfızası vâsi' ve birçok âsâr-ı kıymetdâr-ı eslâf hâfızasında menkûş bir pîr-i ma'ârif-semîr olmakla ber-â-ber ... (s. 72, st. 25). [*natûk*]
2. **Natûk** mütekellim hamîyyetli cerbezeli bir zât imiş (s. 76, st. 4). [*natûk*]

nâvek-i dil-düz-ı çeşm-i neyzen-i mahbûb: *Sevgilinin yan bakışının gönlü delen oku.*

1. **Nâvek-i dil-düz-ı çeşm-i neyzen-i mahbûbdan**
Şerhâlar çekmiş ser-â-pâ sîne-i süzâna ney (s. 38, st. 12). [*nâvek-i dil-düz-ı çeşm-i neyzen-i mahbûb, -dan*]

nây: *Türk müziğinde, bilhassa Mevlevî mûsikisinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arkatarafında bir deliği bulunan nefesli saz.*

1. Nedir o **nāyda** sırr-ı nevā-yı Mevlānā (s. 33, st. 4). [*nāyda, -da*]

nāy-ı Mevlānā: *Mevlānā'nın neyi.*

1. Ne remz eder bilebildin mi **nāy-ı Mevlānā** (s. 33, st. 3). [*nāy-ı mevlānā*]

nāz: *Kendini beğendirmek amacıyla takınılan edālî tavır, cilve; bir şeyi istediği halde kendini ağıra satmak için hemen kabul etmeyip istemiyormuş gibi davranma.*

1. **Nāz** ile gülmege dil-berlere fem vermişler (s. 77, st. 9). [*nāz*]

nazā'ir: *Nazireler.*

1. Hatt-ı destiyle olarak gördüğümüz bu kabîl **nazā'irden** ba'zılarının matla'ları tahrîr olunur (s. 69, st. 12). [*nazā'irden, -den*]

nazar: *Bakış, bakış açısı.*

1. Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a me'mûr olarak altı ay anda karār eyledim ve mahbûb-ı dil-ārām ve vefākārım yanımda bulunduğu için ol havālî **nazarımda** Cennet-misāl idi (s. 28, st. 20). [*nazarımda, -im, -da*]

nazar et-: *Bakmak.*

1. Cümle mahlûka müsāvî **nazar etmek** güçtür (s. 58, st. 8). [*nazar et-, -mek*]
2. Yār 'aşıklarına kahr ile de **etse nazar**
Ne mürüvvet ne sa'âdet ne 'ināyet derler (s. 58, st. 10). [*nazar et-, -se*]

nazar et-: *Düşünerek bakmak.*

1. Ham olsa kadd-i pîr türāba **nazar eder**
Evvel rükû'a sonra sücûda yemîl olur (s. 54, st. 1). [*nazar et-, -er*]

nazar kıl-: *Bakmak.*

1. Bir gelir mizân-ı ‘adl üzre **nazar kıl** neml ü fil (s. 12, st. 26). [nazar kıl-]

nazaran: "Göre, bakılırsa" anlamında zarf.

1. ... bu kitâb zahrında fâzıl-ı müşârün-ileyh İstashabehu.. ‘ibâresini ra‘şedâr bir sūrette yazmış olmasına **nazaran** ‘ömr-i pîriye vâsıl olduğu ve o ‘ibâreyi ihtiyârlığı zamânında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 24). [nazaran]
2. ... ‘Ömer Sūzî Efendi’nin manzûrumuz olan on iki beyitli ve altı ta‘miyyeli manzûme-i tebrîkiyyesine **nazaran** müşârün-ileyh Hasan Hakkî Paşa Hüseyin nâm birâderiyle tev’em dogmuştur (s. 35, st. 5). [nazaran]
3. Şu ‘ibâreye **nazaran** gerek Toptan-zâdelik gerek Akçahisarîlik 1170/1756-57 târîhinden daha evvellerine ‘â’id olma lâzım gelir (s.59, st. 17). [nazaran]
4. Ba‘zı nazîreleri İstanbul kibâr-ı şu‘arâsına olmasına **nazaran** yalnız memleketi veya vilâyeti şu‘arâsıyla iktifâ etmeyip ... (s. 69, st. 10). [nazaran]

nazargâh: Nazar edilen yer, bakılacak yer.

1. Akçahisar’da bulduğum müddetçe Toptan-zâde hânedânının cediti Âdem Aga’nın konagı olup el-hâletü hazîhi hükûmet konagı bulunan cihân-nümâ hânede ikâmet eylediğimden **nazargâhımda** bulunan sâha-i berr ü bahr ... (s. 42, st. 2). [nazargâhımda, -im, -da]

nazargâh-ı Hudâ: Allah’ın baktığı yer. II Âşığın gönü.

1. **Nazargâh-ı Hudâya** ol perî-ruhsâr gelmez mi (s. 17, st. 7). [nazargâh-ı hudâ, -(y), -a]
2. **Nazargâh-ı Hudâya** ol perî-reftâr gelmez mi (s. 19, st. 3). [nazargâh-ı hudâ, -(y), -a]

nazar-ı dikkatini celbet-: Göze çarpmak, dikkati/ilgiyi üzerine çekmek.

1. Görenlerin **nazar-ı dikkatini celbederek** takdîr ederler (s. 46, st. 5). [nazar-ı dikkatini celbet-, -erek]

nazar-ı iksir-i gavsâne: Mânevî kemâlin en yüksek mertebelerine erişmiş olan kutbun/velînin Hak nûruyla bakışı.

1. ... bulunan sāha-i berr ü bahr **nazar-ı iksir-i gavsānelerine** ve muttasıl silsile-i meşāyih-i kirāma dāhil olmuştur (s. 56, st. 5). [*nazar-ı iksir-i gavsāne, -ler, -i, -(n), -e*]

nāzenīn: *İşveli, cilveli, nazlı; ince yapılı, nārin.*

1. ‘Aşıkım bir mehlikāya kim be-gāyet **nāzenīn**
Çārdeh yaşındadır ol māh-peyker hūr-i ‘īn (s. 70, st. 19). [*nāzenīn*]

nazīre: *Bir şairin manzum eserine başka bir şair tarafından aynı vezin, kafiye ve edayla yazılan benzer manzume.*

1. Kıymetdār āsārı o havālī mu‘āsırı bulunan birçok şu‘arānın **nazīreleriyle** birlikte olarak İşkodra ile ... (s. 12, st. 30). [*nazīreleriyle, -ler, -i, -(y), -le*]
2. Āsār-ı ‘ālīsinden Türkī ve Fārisī gazel-i beligleriyle Fārisī gazeline Müsevvid Kanber Efendi’nin vākī‘ olan **nazīresi** tahrīr olundu (s. 21, st. 12). [*nazīresi, -(s), -i*]
3. Āti’t-tercüme Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey’in **nazīre** teklīfi sūretiyle yazdığı gazel ile sāhib-tercümenin yazdığı nazīrenin numūne olarak her ikisi de tahrīr olundu (s. 24, st. 1). [*nazīre*]
4. ... yazdığı gazel ile sāhib-tercümenin yazdığı **nazīrenin** numūne olarak her ikisi de tahrīr olundu (s. 24, st. 2). [*nazīrenin, -nin*]
5. İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde altı ‘aded **nazīreler** içinde sebkāt eden şu ... (s. 43, st. 24). [*nazīreler, -ler*]
6. ... Priştineli şā‘ir İskender Zārī Efendi’nin birāder-zādesi Ya‘küb Meylī Efendi’nin dahi **nazīresi** vardır (s. 44, st. 3). [*nazīresi, -(s), -i*]
7. Tiran ve İşkodra şu‘arāsıyla müşā‘areler icrā etmekle ber-ā-ber pāy-ı taht-ı saltanat-ı seniyye şu‘arāsının āsārına da güzel **nazīreler** yazmıştır (s. 60, st. 6). [*nazīreler, -ler*]
8. Şu gazel sāhib-tercüme Hulūsī Bey’in İstanbul şu‘arāsına **nazīre** olarak inşād ve nihāde-i nazargāh-ı takdīr-i emsāl ve emcād eylediği āsārındandır (s. 61, st. 15). [*nazīre*]
9. ... ba‘zı def‘alarda li-muharririhī’l-fakīr veya li-nāmıkıhī’l-hakīr ‘ibāreleriyle **nazīreler** tahrīr eylemiştir (s. 69, st. 9). [*nazīreler, -ler*]
10. Ba‘zı **nazīreleri** İstanbul kibār-ı şu‘arāsına olmasına nazaran yalnız memleketi veya vilāyeti şu‘arāsıyla iktifā etmeyip ... (s. 69, st. 10). [*nazīreleri, -ler, -i*]
11. ... iki **nazīre** müşā‘aresi Ahmedī bahsinde mürūr etmiştir (s. 70, st. 5). [*nazīre*]

Nazīri: (ö. 1021/1612) Nişābur doğumlu İranlı bir şair.⁷⁸

⁷⁸ Kanar, 2006

1. ... Sā'ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, **Nazīrī**, Hakanī gibi İran şu'arāsının ve Bāki, Nef'ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā'ilī, Mezāki, Şehrī, Cevrī, Nābī, Nedīm, Nahīfī, Rāgıb Paşa gibi 'Osmānlı üdebāsının āsārını ... (s. 20, st. 11). [*nazīrī*]

nazlı: *Kolayca gönlü olmayan, kendini ağır satan, ısrar bekleyen, işveli, edalı.*

1. Bahr-ı bī-pāyān-ı 'aşka nā-gehān saldı beni
Matlabım sāhil degildir **nazlı** yārim kandadır (s. 15, st. 16). [*nazlı*]

nazm: *Vezinli ve kāfiyeli söz dizisi, şiir.*

1. Hazret-i Midhat Efendi'yle Mu'allim Nācī
Kadrini eylediler **nazm** ile nesrin i'ālā (s. 66, st. 20). [*nazm*]

nazm-ı mīr-i Fehmī: *Fehmī'nin baş nazmı.*

1. **Nazm-ı mīr-i Fehmī**'yi tanzīre 'aciz-āver olur
Hāme-i Tefvīk ne denli tāze güftār olsa da (s. 24, st. 23). [*nazm-ı mīr-i fehmi, -(y), -i*]

ne: *Bazı kelimelerle kullanıldığında bunlara aşırılık kavramı katar ve kelimenin anlamına göre şaşma, yakınma, memnuniyet, beğenme, takdir vb. ifade eder [Bu anlamda ne kadar'ın kısaltılmış şekli olup tekrar edilerek de kullanılır].*

1. Maşa'allāh **ne** güzel koşuyorsunuz derdim (s. 42, st. 19). [*ne*]
2. **Ne** pāk yerde 'ayāndır o çeşm-i enverde (s. 50, st. 17). [*ne*]
3. Yār 'āşıklarına kahr ile de etse nazar
Ne mürüvvet ne sa'ādet ne 'ināyet derler (s. 58, st. 11). [*ne*]
4. Ne mürüvvet **ne** sa'ādet ne 'ināyet derler (s. 58, st. 11). [*ne*]
5. Ne mürüvvet ne sa'ādet **ne** 'ināyet derler (s. 58, st. 11). [*ne*]
6. **Ne** hünerdir olası şābb-ı sagīr (s. 66, st. 11). [*ne*]
7. Te'alallāh **ne** zībā nüsha-i pākīze-i 'irfān (s. 67, st. 1). [*ne*]
8. **Ne** 'acebdır bu cihān kurdunu mahmūd eyler (s. 77, st. 4). [*ne*]

ne: *"Hangi, nasıl?" anlamında soru sıfatı.*

1. Benim garābetimi mūcib olarak **ne** sūretle öğrendiklerini su'āl edince ... (s. 8, st. 16). [ne]
2. ... kitāblar arkasına yazdığı 'ibārelerin altına tārīh rakamı koymadığı için her bir 'ibāreyi **ne** tārīhte tahrīr eylediği tabī'ī bilinmiyor (s. 16, st. 25). [ne]
3. **Ne** Şems şems-i hakikat-kerem kim olmuştur
Misāl-i necm-i hidāyet-nümā-yı Mevlānā (s. 34, st. 5). [ne]
4. ... matbū' 'Atā Tārīhi 'nde gerek 'umūm ebyātı ve gerek **ne** sūretle ihrāc olunacağına dā'ir seksen iki tārīhin ta'rīfātı zebūr-ı sutūrdur (s. 37, st. 6). [ne]
5. Tehī el ile dolaşmak olur mu kayd-ı murād
Tuzak ki dānesiz olsa **ne** gūna sayd alacak (s. 52, st. 26). [ne]
6. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa'ādet nüfūs idāresinde müstahdem olduğu hālde ondan sonra nereye gittiğini ve şimdi **ne** me'mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvān söylediler (s. 68, st. 4). [ne]
7. ... isimlerini ve o zātlarda edebiyāta dā'ir **ne** gibi kitāblar olduğunu kendisinden tahkīk ederek defterime kaydeyledim (s. 72, st. 1). [ne]

ne: "Beğenme, takdir etme" anlamı katmıştır.

1. Bileydiler **ne** şehensāh-ı şems-tāc idüğün
Cemī'ci şehir olurdu gedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 9). [ne]
2. **Ne** cism-i cevher-i cān olduğun bileydi eger
Ederdi rūhunu 'ālem fedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 11). [ne]

ne: Öñüne geldiği kelimeyi anlamca olumsuz yapan soru zamiri.

1. Zāhidā sen **ne** bilirsin niçedir hālet-i 'aşk (s. 17, st. 25). [ne]

ne: "Onu ne ilgilendiriyor, onu alākadar etmez" anlamında zamir.

1. 'Adem-i fehm ile sofū bana ta'n eylese **ne**
Ahmedī gibi demādem çekerim gurbet-i 'aşk (s. 18, st. 11). [ne]

ne: "Nasıl, nasıl bir şey?" anlamlarında soru zarfı.

1. Kaderin def'ine bilmem ki **ne** tedbīr edelim (s. 32, st. 21). [ne]
2. **Neyle** seyr et 'arz eder sūz-i dilin cānāna ney (s. 38, st. 5). [neyle, -(y), -le]

3. Ve eliyle gözüyle “Hele bu müfettiş gitsin de sana **ne** yapacağımı bilirim” yolunda tehdidkārāne ĩmā'lar işāretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [ne]
4. Artık ben kadıya dünyāda **ne** söylemek ĩcāb ederse söyledim ... (s. 57, st. 14). [ne]

ne: *Nasıl [Bu anlamda "bu" sıfatı ile kullanılır].*

1. Bu **ne** eş'ār-ı belġgāne-edā
Ki olur cān u dile neş'e-fezā (s. 65, st. 19). [ne]

ne çāre: *Çaresi yok, elden ne gelir.*

1. Bir şūh-ı perġ peykere aldı **ne çāre** (s. 40, st. 9). [ne çāre]

ne denli: *Ne kadar.*

1. Nazm-ı mġr-i Fehmġ'yi tanzġre 'acz-āver olur
Hāme-i Tevfġk **ne denli** tāze güftār olsa da (s. 24, st. 24). [ne denli]

ne desem: *Ne söylersem söyleyeyim.*

1. Şġve-i nesrini ta'bġr edemem
Ne desem hakkını tahrġr edemem (s. 65, st. 24). [ne desem]

ne fā'idesi ol-: *"İş işten geçtikten sonra ne yararı olacak?" anlamında bir söz.*

1. Cez' ü fez'in **ne olur fā'idesi** ey Fehmġ (s. 25, st. 16). [ne fā'idesi ol-, -(u), -r]

ne göreyim: *"Şaşırma" duygusu için söylenen bir ifade.*

1. **Ne göreyim** kimisinin elinde arşın kumāş ölçüyor (s. 45, st. 31). [ne göreyim]

ne hācet: *Ne gereği var, lüzum yok, gereksiz.*

1. Medh u takrġze **ne hācet** Zihnġ

Vasfdan işte bu āsārı ganī (s. 66, st. 15). [*ne hācet*]

ne hāle gel-: Zor durumda bulunmak.

1. Lākin benim de **ne hāle geldigimi** kendim de bilirdim ama gūyā babayigitlik göstererek aldırılmazdım (s. 42, st. 21). [*ne hāle gel-, -dik, -im, -i*]

ne hāle getir-: İstenilmeyen bir duruma sokmak.

1. ... koşanların ba‘zıları tahammül edemeyerek yere kapanır ve ba‘zıları benimle koştukça yüreginden kopan helecānlar kendisini **ne hāle getirdiğini** mosmor olan çehresinden anlar isem de aldırılmayarak ... (s. 42, st. 18). [*ne hāle getir-, -dik, -i, -(n), -i*]

ne kadar: Ne ölçüde; aşırı derecede.

1. Türkçe lisān-ı māder-zādı olmadığı hālde bu kuvvette şi‘ir söylemesi edebiyāt-ı ‘Osmāniyenin o havālīde vaktiyle **ne kadar** terakkī eylediğine bir delīl teşkīl eder (s. 17, st. 2). [*ne kadar*]
2. İnsān **ne kadar** gayret eder zahmete katlanarak çalışırsa ... (s. 43, st. 9). [*ne kadar*]
3. ... bir ‘ā’ilede yetişen bir kemālī adamın o ‘ā’ileye **ne kadar** faydası dokunduguna ve dokunacağına bu zātın basīreti ve dirāyeti delīl-i kāfīdir (s. 61, st. 3). [*ne kadar*]
4. Bir insān gāyet hoşlandığı bir zarīf çiçeği **ne kadar** medh ü senā’ eder ise o çiçeğin hüsni ü letāfetine bir şey ‘ilāve edemez (s. 67, st. 14). [*ne kadar*]

ne kadar: "Miktar" bildirir.

1. On iki yaşından i‘tibāren **ne kadar** mekteb talebesi varsa bu dükkānlarda oturtturulur (s. 45, st. 19). [*ne kadar*]
2. ... el-hāsıl Tiran’da **ne kadar** san‘at erbābı varsa zāten Cum‘a olmak münāsebetiyle çarşı pazar ta‘tīl olduğundan ... (s. 45, st. 21). [*ne kadar*]
3. Gülmek yok hafīlik yok vakārlı bir tācirde **ne kadar** evsāf-ı ‘ālīye var ise cümlesi bunlarda mevcūd bulunur (s. 45, st. 29). [*ne kadar*]

ne kadar: Hangi miktarda, ne ölçüde.

1. ... dīvān-ı eş‘ārını ve sâ’ir kitâblarını görmege bahl-i zamân mâni‘ olmasaydı kim bilir o muhît hakkında daha **ne kadar** hakâyık meydâna çıkacaktı (s. 57, st. 21). [*ne kadar*]

ne mümkün: *İmkânsız, olacak şey değil.*

1. Lugât u lafz yetişmez onun sitâyişine
Ne mümkün eylesin sen senâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 20). [*ne mümkün*]

ne oldugunu bil-: *Ne ifade ettiğini, ne anlama geldiğini bilmek. II Yaşamak, tecrübe etmek (Aşk acısı yaşamak).*

1. ... içlerinde ‘aşka mübtelâ olmayan ve belâ-yı ‘aşk **ne oldugunu bilmeyen** var ise kıyâm etmesini ricâ’ eyler (s. 53, st. 15). [*ne oldugunu bil-, -me, -(y), -en*]
2. Sâde-dil bir kimse “Benim başımdan ‘aşk geçmedi ve sevdâ-yı ‘aşkın **ne oldugunu bilmem**” diyerek kıyâm edince ... (s. 53, st. 16). [*ne oldugunu bil-, -me, -m*]

necâh-ı millet: *Milletin kurtuluşa ermesi.*

1. **Necâh-ı millet** ahvâlin eyler ‘âleme i‘lân (s. 67, st. 6). [*necâh-ı millet, -in*]

necâset: *Pislik, murdarlık.*

1. Bu pis dünyâyâ bak hergiz **necâsetsiz** ekin olmaz (s. 54, st. 17). [*necâsetsiz, -siz*]

Necîb: *İşkodra alimlerinden Halîl Necîb Efendi'nin mahlası.*

1. Ey **Necîb** Çâker Mehemmed etti mesken Cenneti (s. 30, st. 14). [*necîb*]

necîb: *Soyu temiz olan (kimse).*

1. Müşârün-ileyh asîl **necîb** mükrim sahî vezîr ibn-i vezîr bir zât-ı hâtem-semîr idi (s. 36, st. 32). [*necîb*]

necm-i dirahşān: *Parlayan yıldız. Hacı Edhem Şehīdī Bey'in oğlu Tiranlı Rızā Bey'in doğumu üzerine yazdığı tarihlerden birinin adı.*

1. Tārīhlerinin biri **Necm-i Dirahşān** 1248/1831-33 ve birisi de Ke-Zülfikārī 'Alī'dir (s. 72, st. 16). [*necm-i dirahşān*]

Nedīm: (ö. 1143/1730) *Divan şiirinde kendi adıyla anılan bir tarz ortaya koyan Lale Devri şairi.*

1. ... Sā'ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İnan şu'arāsının ve Bāki, Nefī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā'ilī, Mezāki, Şehrī, Cevrī, Nābī, **Nedīm**, Nahīfī, Rāgīb Paşa gibi 'Osmānlı üdebāsının āsārını ... (s. 20, st. 12). [*nedīm*]

nef: *Fayda, çıkar, kār, menfaat.*

1. ... 550 guruş ma'āşla tekā'üdü icrā olunarak mahdūmları Draç sancagı tahrīrat müdürü Kāzım Bey'le birlikte ikāmetle 'ibādet ve tā'at ve vatanın **nef'ine** hizmet süretiyle imrār-ı evkāt eylemektedir (s. 72, st. 24). [*nef'ine, -i, -(n), -e*]

nefā'is-i āsār: *Eserlerin kıymeti.*

1. Anladım ki bir müddet daha böyle devām ederse **nefā'is-i āsārdan** hiçbir şey kalmayacaktır (s. 56, st.26). [*nefā'is-i āsār, -dan*]

nefer: *Rütbesi olmayan asker, er.*

1. Bir **nefer** topçu tāzesini görür görmez belā-yı 'aşka giriftār oldum (s. 28, st. 13). [*nefer*]

nefes: *Soluk II An, zaman.*

1. Hamdülillāh geçerim nüh felegi 'arşa kadem
Her **nefeste** basarım olsa eger himmet-i 'aşk (s. 18, st. 6). [*nefeste, -te*]
2. Şāh Hasan ile Hüseyin olsun mu'īnin her **nefes** (s. 44, st. 14). [*nefes*]

nefes: *Soluk; üfleme.*

1. Her **nefes** dem-sāz olursa bu dil-i nālāna ney (s. 38, st. 17). [*nefes*]
2. Bir **nefesle** dağıt olsun serim āzād-ı helāk
Sardı gam leşkeri her yanımı yā Mevlānā (s. 38, st. 23). [*nefesle, -le*]

nefha-i Cibrīl: *Cebrail'in nefesi.*

1. Devlet u ārūn olur her yerde līk
Nefha-i Cibrīl ile mülhem gönül (s. 55, st. 22). [*nefha-i cibrīl*]

Nefī: (ö. 1044/1635) *Hiciv ve kasideleriyle ünlü Klasik Türk edebiyatı divan şairi.*

1. ... Sā'ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İnan şu'arāsının ve Bāki, **Nefī**, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā'ilī, Mezāki, Şehrī, Cevrī, Nābī, Nedīm, Nahīfī, Rāgıb Paşa gibi 'Osmānlı üdebāsının āsārını ... (s. 20, st. 11). [*nefī*]

nefir: *Boru şeklindeki nefesli mūsikī āleti.*

1. Kudümler defler **nefirler** çalınır (s. 14, st. 25). [*nefirler, -ler*]

nefis: *Herkes tarafından beğenilen, çok güzel.*

1. Fi'l-hakīka ben bu dīvānların cümlesini **nefis** yazılarla yazılmış olduğu ve ekserī müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hālde el-hāletü hazihi İşkodra kütüb-hānesinde ve üdebāsı ellerinde mevcūd gördüm (s. 20, st. 13). [*nefis*]
2. Rık'a hattı dahi okunaklı ve **nefistir** (s. 31, st. 21). [*nefistir, -tir*]
3. ... haftada bir kere kurulur ma'kordon ihsān buyurdıkları sā'atle ve daha sā'ir birtakım **nefis** eşyā ile ber-ā-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 10). [*nefis*]
4. ... eyādi-i ihtirāmda görülen ba'zı eserlerinin de fi'l-hakīka **nefis** olması ve dīvān-ı eş'ārından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu haber alınmağla ... (s. 56, st. 13). [*nefis*]
5. Bu münāsebetle ecdādımın birçok **nefis** kitābları elden çıktı (s. 56, st. 25). [*nefis*]

nefs: *Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.*

1. Görme **nefsin** mürdan fā'ik Süleymānlık budur (s. 12, st. 27). [*nefsin, -in*]

nefs: *Kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvānī arzuları, huy ve fiilleri, kibir gazap, kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, hasislik, dedikodu, şehvet, ihtiras, hevā vü heves gibi zaaflarının merkezi.*

1. **Nefsine** rām olma dā'im şöret ü şānlık budur (s. 13, st. 15). [*nefsine, -i, -(n), -e*]

nefs-i işkodra: *İşkodra merkezi.*

1. **Nefs-i işkodra'da** mülhakātında Der-Sa'ādet'te yüzlerle kitāblar gördüm ki zahrında sāhib-tercümenin hat ve imzā' ve mührü mevcüddur (s. 68, st. 23). [*nefs-i işkodra, -da*]

nefs-i zālim: *Zulmeden/merhametsiz nefis.*

1. **Nefs-i zālim** galebe etti kuvā-yı 'akla
Eyle i'dām bu fettānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 5). [*nefs-i zālim*]

nem: *Islaklık, yaş II Gözyaşı.*

1. Çeşmim **nemi** peyveste olup ebr-i bahāra (s. 40, st. 13). [*nemi, -i*]

neml ü fil: *Karınca ve fil.*

1. Bir gelir mizān-ı 'adl üzre nazar kıl **neml ü fil** (s. 12, st. 26). [*neml ü fil*]

nereye: *"Hangi yere?" anlamında soru zarfı.*

1. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa'ādet nüfūs idāresinde müstahdem olduğu hālde ondan sonra **nereye** gittigini ve şimdi ne me'mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvān söylediler (s. 68, st. 4). [*nereye*]

neş'e-bahşā-yı safā: *Neşe veren huzur.*

1. **Neş'e-bahşā-yı safādır** meclis-i rindāna ney (s. 38, st. 15). [*neş'e-bahşā-yı safā, -dır*]

neş'e-fezā: Neşe arttıran.

1. Bu ne eş'ār-ı belīgāne-edā
Ki olur cān u dile **neş'e-fezā** (s. 65, st. 20). [*neş'e-fezā*]

neş'e-i şarāb: Şarabın keyfi.

1. Verir mi hūnum 'aceb **neş'e-i şarāb** sana (s. 37, st. 27). [*neş'e-i şarāb*]

nesīm-i bahār-ı behiştīyān: Cennete mensup olanların/meleklerin ilkbahar rüzgārı. II Gençlik çağı.

1. Hazān-ı deyle cehennem gamında kaldım ben
Eyā **nesīm-i bahār-ı behiştīyān** yetiş (s. 32, st. 2). [*nesīm-i bahār-ı behiştīyān*]

neşr: Belli bir ölçü ve ahenge bağlı olmaksızın söz dizimi kurallarına uygun anlatım şekli, manzum olmayan yazı, düz yazı.

1. Hazret-i Midhat Efendi'yle Mu'allim Nācī
Kadrini eylediler nazm ile **nesrin** i'lā (s. 66, st. 20). [*nesrin, -in*]

neşr: Yayım lanma.

1. Tayyar-zāde 'Atā Bey merhūmun 1291/1874-75 senesinde tab' ve **neşrine** muvaffak oldukları Enderūn Tārīhi 'ne takrīz sūretiyle ... (s. 37, st. 4). [*neşrine, -i, -(n), -e*]

neşreyle-: Yayım lamak.

1. Ol vakit Tercümān-ı Hakīkat'ın **neşreylediği** şu iki manzūme ile mektūbun zīrinde şu satırlar görülmüştü (s. 67, st. 20). [*neşreylediği, -dik, -i*]

neşr-i 'ulūm-ı 'āliye: Yüce ilimlerin yazılması.

1. ... ba'de'l-ikmāl müderrisīn-i memleket 'idādına dāhil olarak **neşr-i 'ulūm-ı 'āliye** ile meşgūl olmuştur (s. 16, st. 15). [*neşr-i 'ulūm-ı 'āliye*]
2. Bi'l-āhare İškodra müftülüğüne ta'yīn olundugu hālde yine **neşr-i 'ulūm-ı 'āliyeye** devām-ı meslek-i 'ālīsini terk etmedi (s. 16, st. 17). [*neşr-i 'ulūm-ı 'āliye, -(y), -e*]

neşve-i tasavvuf: *Tasavvufun verdiği mānevī zevk.*

1. Mazmūn-ı eş'ārı **neşve-i tasavvufla** mālī ka'bı 'ālī bir 'Osmānlı şā'iri olduğu āsarından müstebāndır (s. 16, st. 29). [*neşve-i tasavvuf, -la*]

netīce: *Sonuç, son.*

1. Bulduğum şu mikdār ise gerek İškodra'da ve gerek havālīsinde topu üç aylık bir geşt ü güzār **netīcesidir** (s. 9, st. 26). [*netīcesidir, -si, -dir*]
2. Kasaba-i mezkūre muhārebe-i zā'ile **netīcesinde** Karadağ'a terk olundugu cihetle bi't-tab' gittim (s. 22, st. 8). [*netīcesinde, -(s), -i, -(n), -de*]

netīce ver-: *Sonlandırmak, bitirmek.*

1. ... Mevlānā Celāleddīn-i Rūmī hazretleri hakkında bir manzūmelerinin tastīriyle tercūme-i hālīne **netīce veriyoruz** (s. 31, st. 23). [*netīce ver-, -(i), -yor, -uz-i, -yor, -uz*]

netīce-i maksūd: *İstenilen sonuç.*

1. İnsān ne kadar gayret eder zahmete katlanarak çalışırsa hāsıl olacak **netīce-i maksūd** o kadar lezzetli görünür (s. 43, st. 10). [*netīce-i maksūd*]

netīce-i silsile: *Silsilenin sonuncusu.*

1. İşte sāhib-tercūme Şeyh Selīm Hālīmī Efendi şu zevāt-ı fāzılanın **netīce-i silsileleridir** (s. 48, st. 8). [*netīce-i silsile, -ler, -i, -dir*]

nev': *Çeşit, türlü.*

1. Her **nev'** eşyā'ya mu'tedil bir fiyat gösterirler (s. 45, st. 23). [*nev'*]

nevā: Nağme, āhenk, ses.

1. Misāl-i murg-ı seher gülşene **nevāya** gider (s. 69, st. 21). [*nevāya, -(y), -a*]

nevādir: Nādir olan, az bulunan şeyler.

1. O kerīmü'ş-şiyemin zātı **nevādir**den idi
Sāhib-i hilm ü zekā menba'-ı eltāf u sehā (s. 25, st. 14). [*nevādir*den, -den]

nevādir-i ahvāl: Nādir olan, az görülen haller/durumlar.

1. ... hatt-ı destiyle tahrīr eylediği bir münşe'āti ve şu'arā-yı 'Arab'ın eş'ārını ve **nevādir-i ahvāl**ini muhtevī kezālik hatt-ı destiyle muharrer ve mufassal 'Arabī ve iktitāfī diger bir (s. 31, st. 18). [*nevādir-i ahvāl, -i, -(n), -i*]

nevādir-i edebiyte: Nadir görülen edebiyat.

1. Cenāb-ı Çāker bir şā'ir-i zarīf olmakla ber-ā-ber dīvān-ı sā'ibe tahrīrine mübāşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir şerh kitābının mukaddimesinde birçok **nevādir-i edebiyte** ve fevā'id-i garībe beyān ederek ... (s. 28, st. 4). [*nevādir-i edebiyte*]

nevādir-i rüzigār: Zamanın az bulunanları, nādir görülenleri.

1. Hele tanzīr-i tevārīh husūsunda **nevādir-i rüzigārdandır** (s. 37, st. 3). [*nevādir-i rüzigār, -dan, -dır*]

nevāziş eyle-: Okşamak, gönül almak, iltifat etmek.

1. Rahm ile **eyle**r **nevāziş** hātır-ı dil-dādeyi
Peyk-i istignā ile peygāmı vāsıldır bana (s. 70, st. 10). [*nevāziş eyle-, -r*]

nevāziş-i dil-i şeydā-yı mübtelā: Düşkünün (āşığın) dīvāne gönlünü okşama.

1. Sabāyı sanma ki giysū-yı dil-rübāya gider
Nevāziş-i dil-i şeydā-yı mübtelāya gider (s. 69, st. 15). [*nevāziş-i dil-i şeydā-yı mübtelā, -(y), -a*]

nev-bahār: *İlkbahar.*

1. Nāle vü efgānla geçti çār fasl-ı bāg-ı dehr
Bāgbānā bu cihānda **nev-bahārım** kandağır (s. 15, st. 20). [*nev-bahārım, -ım*]

nev-bahār-ı gül-sitān-perver: *Gül bahçesini yetiştiren ilkbahar.*

1. Ebr içinde mihr olur gāhi ‘iyān gāhi nihān
Nev-bahār-ı gül-sitān-perver hem aglar hem güler (s. 61, st. 23). [*nev-bahār-ı gül-sitān-perver*]

nev-eser: *Yeni eser.*

1. Āferīn Hayrī-i şīrīn-güftār
Yine bir **nev-eser** ettin izhār (s. 65, st. 14). [*nev-eser*]

nev-zād: *Yeni doğmuş çocuk.*

1. Kudūm-i pāk-i ma‘sumeyne Sūzī pek becā tārīh
Sudūr etti zehī lutf-ı Hudādan bu iki **nev-zād** (s. 35, st. 8). [*nev-zād*]

nev-zemīn: *Yeni yol, yeni tarz (Orijinal bağlamında).*

1. Himmet eyler belki Tevfīk Fehmiyā tanzīrime
Nev-zemīnde bu gazel pek sāde-güftār olsa da (s. 24, st. 13). [*nev-zemīnde, -de*]

ney: *Klasik Türk müziğinde ve özellikle tekke müziğinde yer alan, kamıştan yapılmış, üflelemeli bir çalgı.*

1. Demlenir her dem hevā-yı ‘aşk ile dīvāne **ney** (s. 38, st. 4). [*ney*]
2. Neyle seyr et ‘arz eder sūz-i dilin cānāna **ney** (s. 38, st. 5). [*ney*]

3. Bülbul-i nâlişgeri hāmūş eder gülzārda
Başlayınca nagme-i dil-süz ile efgāna **ney** (s. 38, st. 7). [ney]
4. Dem urur her dem makām-ı ‘ālem-i lāhūttan
Rāz-ı ‘aşkın perdesin keşfeylemez nādāna **ney** (s. 38, st. 9). [ney]
5. Sīnesi sūzān dili pür dag muhrik nālesi
Gūyiyā ‘aşk ile yandı āteş-i hicrāna **ney** (s. 38, st. 11). [ney]
6. Nāvek-i dil-düz-ı çeşm-i neyzen-i mahbūbdan
Şerhalar çekmiş ser-ā-pā sīne-i sūzāna **ney** (s. 38, st. 13). [ney]
7. Başka bir hālet verir sermest-i bezm-i vahdete
Neş’e-bahşā-yı safādır meclis-i rindāna **ney** (s. 38, st. 15). [ney]
8. Bende-i Mollā-yı Rūm’um çok mudur Hakkī eger
Her nefes dem-sāz olursa bu dil-i nālāna **ney** (s. 38, st. 17). [ney]

neylesin: "Ne eylesin, ne yapsın, elinden ne gelir?" anlamında kullanılan bir ibare.

1. Aç kalıp cürm edene eyleme tekdīr-i ‘anīf
Neylesin eylemesin derd-i ma‘īšet derler (s. 58, st. 7). [neylesin]

neyleyim: "Ne yapayım, elden bir şey gelmez" anlamında bir ibare.

1. **Neyleyim** bilmem meded kim hāl müşkildir bana (s. 70, st. 15). [neyleyim]

nezā’ir: Nazireler, benzer manzūmeler.

1. Numūne olarak birkaç **nezā’ir** tahrīr olunur (s. 17, st. 3). [nezā’ir]

nezd: Kat, yan, huzur.

1. ... āti’t-tercüme İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa İşkodra vālisi olduğu gibi Der-i ‘āliyyede Karaagaç dergāhı post-nişini Mustafā Fātih Baba **nezdinde** münzevī bulunan Edhem Şehīdī Bey’i de vefāt eden Kaplan Paşa yerine Tiran mütesellimliğine ta‘yīn eylemişti (s. 60, st. 14). [nezdinde, -i, -(n), -de]
2. Mecmū‘ası veya tertīb-i dīvān etmiş ise ihtimāl ki dīvānı ‘ā’ilesi **nezdinde** mevcūd olmak lāzım gelir (s. 68, st. 5). [nezdinde, -i, -(n), -de]

neze: Vücutun herhangi bir yerinden gelen akıntı, hastalık.

1. Lâkin bir gün sonra öyle şiddetli bir göğüs **nezlesine** mübtelâ oldum ki böyle bir müz'ic ve zahmetli nezle görmemiştim (s. 43, st. 15). [*nezlesine, -(s), -i, -(n), -e*]
2. ... böyle bir müz'ic ve zahmetli **nezle** görmemiştim (s. 43, st. 15). [*nezle*]
3. Bu **nezle** yirmi gün kadar odadan dışarı çıkmamak süretiyle bana çektirmedigi meşakkat kalmadı (s. 43, st. 16). [*nezle*]

niçe: "Pek çok, birçok, hayli" anlamında miktar zarfı.

1. Tab^c-1 pâki oldu el-Hak **niçe** hayrâta delîl (s. 10, st. 25). [*niçe*]

niçe: "Nasıl?" anlamında soru zamiri.

1. Zâhidâ sen ne bilirsin **niçedir** hâlet-i 'aşk (s. 17, st. 25). [*niçedir, -dir*]
2. Şahs-ı bî-magz bilir mi **niçedir** lezzet-i 'aşk (s. 17, st. 26). [*niçedir, -dir*]

niçe: "Nasıl?" anlamında imkansızlık ifade eden soru zarfı.

1. Süret-i gayrdan âzâde iken câmi'-i dil
Niçe bir deyr misâli tolu tasvîr edelim (s. 32, st. 15). [*niçe*]

niçe: "Hangi?" anlamında soru sıfatı.

1. 'Ömr ta'cilde iken müddetini itmâma
Niçe bir âhîret a'mâlini te'hîr edelim (s. 32, st. 19). [*niçe*]

niçe niçe: Çok, birçok, hayli.

1. ... gerek İşkodra'da ve gerek havâlîsinde cevâmi' medâris kütüb-hâneler binâ ederek pek çok 'ulemâ ve fuzalâ yetiştirmişler ve **niçe niçe** şu'arâ ve üdebâyı memnûn ve bekâm eylemişler idi (s. 12, st. 22). [*niçe niçe*]
2. Ahâlîsi şecâ'atla meşhûr ve tevârîh-i 'Osmâniyede **niçe niçe** celâdetleri mestûr olan müntehâ-yı hudûdda ve kenâr-ı bahirde vâki' Ülgün kasabası ümerâsından ve 'asrımız şu'arâsındandır (s. 22, st. 5). [*niçe niçe*]

niçin: "Ne için, neden, hangi sebepten?" anlamlarında soru zarfı.

1. Pederi kim olduğunu ve **niçin** pederi getirmediğini su'âl ettim (s. 52, st. 16). [niçin]
2. Lâkin galeyân-ı harâret-i hamiiyetkârîsi bununla da sükûnet-yâb olamadığından nakleylediği hikâyeyi tamamlamamış iken "Biz 'Osmânlılar cihângir bir devlet iken **niçin** birtakım fenâ adamların su-i idâresiyle bu hâle geldik" diye bağırarak odadan kalkıp gider ... (s. 76, st. 10). [niçin]

nidâ: Haykırma, çağırma, bağırma.

1. ... münâdîler vâsıtalarıyla en-Nefîr en-Nefîr **nidâ'larını** ta'mîm ettirip ve hemân kadı ile şuhûd huzûrunda ... (s. 76, st. 16). [nidâ'larını, -lar, -ı, -(n), -ı]

nigâh et-: Bakmak.

1. Cünbiş-i ebrû ile bârî **nigâh et** câ-be-câ (s. 24, st. 10). [nigâh et-]

nigâh kıl-: Bakmak.

1. Olur hacâlet ile tîre-dîde-i hürşîd
Nigâh kılsa bu hüsn ile bî-nikâb sana (s. 37, st. 31). [nigâh kıl-, -sa]

nigâr: Resim gibi güzel sevgili.

1. Ey sabâ benden cüdâ düştü **nigârım** kandadır (s. 15, st. 9). [nigârım, -ım]

Nigde: İç Anadolu bölgesinde şehir. 1466-Fatih Sultan Mehmed döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir.

1. ... 1289/1872-73'de **Nigde** ve müte'ākiben Hersek 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fâsıla ve infisâl vukû' bulmaksızın mütevâlî bir sûrette ta'yîn olunarak îfâ-yı hüsn-i hizmet eyledi ... (s. 36, st. 9). [nigde]

nigehbân: Gözcü II Koruyan.

1. Sen **nigehbānlarısın** hıfzına tevdi^c ettim (s. 39, st. 17). [*nigehbānlarısın, -lar, -ı, -sın*]
2. Şāh Hasan el-^cAskerī olsun **nigehbānın** müdām (s. 44, st. 20). [*nigehbānın, -ın*]

nigeh-i hışm: *Öfkenin bakışı.*

1. Karīn-i yek **nigeh-i hışmın** olmasın yoksa
Cihānı eyleme bir iş midir harāb sana (s. 37, st. 28). [*nigeh-i hışm, -ın*]

nihāde-i nazargāh-ı takdīr-i emsāl eyle-: *Beğenilen örneklerini görülecek yere koymak.*

1. Şu gazel sāhib-tercüme Hulūsī Bey'in İstanbul şu'arāsına nazīre olarak inşād ve **nihāde-i nazargāh-ı takdīr-i emsāl** ve emcād **eylediği** āsārındandır (s. 61, st. 16).
[*nihāde-i nazargāh-ı takdīr-i emsāl eyle-*]

nihāde-i nazargāh-ı takdīr-i emcād eyle-: *Şan ve şeref sahiplerinin nazarına sunmak.*

1. Şu gazel sāhib-tercüme Hulūsī Bey'in İstanbul şu'arāsına nazīre olarak inşād ve **nihāde-i nazargāh-ı takdīr-i emsāl** ve **emcād eylediği** āsārındandır (s. 61, st. 16).
[*nihāde-i nazargāh-ı emcād eyle-, -dik, -i*]

nihān: *Gizli, gizlice.*

1. İçem ey vā'iz seninle ba'dezīn artık **nihān**
Bendedir hamr-ı ezel sahbāya hācet kalmadı (s. 16, st. 7). [*nihān*]

nihān ol-: *Görünmez olmak, gizlenmek.*

1. Ebr içinde mihr **olur** gāhi 'iyān gāhi **nihān** (s. 61, st. 22). [*nihān ol-*]

nihāyet: *En son, sonunda.*

1. Her mahāllenin hemen büyük ve küçük ahālī-i zükūru denecek bir sūrette merkād-ı müşārūn-ileyhe gidip üç gün ve **nihāyet** bir hafta kadar kalırlar (s. 14, st. 27). [*nihāyet*]
2. **Nihāyet** ba'zı yārānın ilhāc ve ibrāmıyla hayr-ı celīs olan kitāb mütāla'ası tarīkına insilāk ederek ... (s. 28, st. 25). [*nihāyet*]

3. **Nihāyet** tam öğlen vaktine karīb cebelin müntehāsına vāsıl ve Sarı Saltık zāviyesine dāhil olduk (s. 42, st. 22). [*nihāyet*]
4. Beyit memlekette şüyū^c bularak okunmaga başlamış **nihāyet** vālīnin kulagina kadar yetişmiştir (s. 52, st. 7). [*nihāyet*]

nihāyet: *Son.*

1. Nābī'nin söylediği ba'zı tārīhler kitābın **nihāyetinde** muharrer ve mevcūd idi (s. 20, st. 15). [*nihāyetinde, -i, -(n), -de*]

nihrīr: *Tecrübeli, bilgili kimse, māhir, ālim.*

1. Ki senin 'ammin idi ol **nihrīr**
Ol hünermend-i Harīrī-tahrīr (s. 66, st. 3). [*nihrīr*]

nīk ü bed: *İyi ve kötü.*

1. Celī her safhasında **nīk ü bed** ahvāli akvāmın (s. 67, st. 3). [*nīk ü bed*]

nikab: *Yüz örtüsü, peçe.*

1. Gül **nikabın** ref^c edip şekvāya hācet kalmadı (s. 15, st. 24). [*nikābın, -ın*]

nikab-ı lā: *Yokluk örtüsü.*

1. **Nikab-ı lā** ile setr eylemişti illāyı (s. 34, st. 15). [*nikab-ı lā*]

ni'me'l-bedel: *Ne güzel bedel, karşılık.*

1. La'l-i nābın bādeye **ni'me'l-bedeldir** bezmde (s. 24, st. 6). [*ni'me'l-bedeldir, -dir*]

ni'me'l-emīr: *"Ne güzel kumandan" anlamında bir söz.*

1. Büyük ‘amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde bir nebze beyān olunduğu üzere cedd-i ‘alāları Yūsuf Bey Ebū’l-feth Sultān Mehmed Hān hazretlerine hüsn-i hizmet ve sadākat eylediğinden **ni‘me’l-emīr** vasf-ı ‘ālīsine mazhar olan Cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta‘biriyle taltif olunmuş ... (s. 37, st. 12). [*ni‘me’l-emīr*]

nisbet: Ölçü, derece.

1. Ma‘iyyet-i devletlerinde Prizren’e ‘azīmet etmiş isem de beliyeye-i istirkāba ugrayarak me’mūlum **nisbetinde** kām-yāb olamadım (s. 28, st. 35). [*nisbetinde, -i, -(n), -de*]

nisbetle: "Göre, nazaran, kıyas edildiğinde" anlamlarında zarf.

1. Saġirü'l-cüsse olmakla ber-ā-ber vücūdunun sinnine **nisbetle** ziyādece yorulmuş olduğunu sīmāsı gösteriyordu (s. 36, st. 25). [*nisbetle*]

nısf: Yarı, yarım, nım.

1. Hatta bir kumāşın **nısfını** İstanbul’da te’sīs eylediğim Millet kütüphanesine götürüp ba‘zı Kelām-ı kadīm masasına örtü yaptım (s. 46, st. 4). [*nısfını, -i, -(n), -i*]

niyāz: Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, ricā; duā, tazarru.

1. Bābindadır **niyāzım** her şām u subhgāhım (s. 74, st. 14). [*niyāzım, -ım*]

niyāz et-: Dilemek, istemek, yalvarıp yakarmak.

1. **Niyāz ettikçe** yarı ol bana agyāri gösterdi (s. 21, st. 17). [*niyāz et-, -tikçe*]

niyāz eyle-: Ricā etmek, dilemek.

1. ... Nizāmiye elbisesi giyip ol vecihle iftihār eylemesi hakkında ruhsat-ı hümāyūn erzān buyurulmasını ma’sūmāne bir lisān ile **niyāz** ve istirhām **eylemiştir** (s. 35, st. 18). [*niyāz eyle-*]

Nizām: *Düzen II Asker/ordu.*

1. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā³-yı vāki'î kabûl ile **Nizām'a** mahsûs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sûrette giymesine ruhsat-ı hümāyûn buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 19). [*nizām'a, -a*]

Nizāmiye: *Tanzīmat devrinde kara ordusuna verilen isim.*

1. ... **Nizāmiye** elbisesi giyip ol vecihle iftihār eylemesi hakkında ruhsat-ı hümāyûn erzān buyurulmasını ma'sûmāne bir lisān ile niyāz ve istirhām eylemiştir (s. 35, st. 17). [*nizāmiye*]

nola: *Ne olur, ne çıkar, şaşılır mı?*

1. Zīb ü nakşa aldananlar ta'n ederlerse **nola** (s. 18, st. 16). [*nola*]
2. **Nola** murgān-ı ma'āni ile etse bāzī (s. 58, st. 16). [*nola*]

nöbet: *Sıra ile yapılan görev.*

1. Āsaf Mehmed Paşa daha bir sene kadar müsā'ade-i kadere nā'îl olarak yaşasaydı vālîlik **nöbeti** kendisine geliyordu (s. 20, st. 1). [*nöbeti, -i*]

nukûş-ı gûn-â-gûn: *Renk renk nakışlar; çeşit çeşit nakışlar.*

1. ... ondan otuz dört sene sonra yā'nî 1226/1811 senesinde mahdûmu Kaplan Paşa tarafından derûnu **nukûş-ı gûn-â-gûn** ile tezyîn edilmiştir (s. 41, st. 12). [*nukûş-ı gûn-â-gûn*]

numûne: *Nitelikleri hakkında bir fikir vermek üzere bir bütünden alınan parça, örnek.*

1. Bu tarz-ı mi'mārînin en güzel **numûneleri** Tiran şehrinde vāki' Mollâ Bey ve Süleymân Paşa Cāmi'-i şerîfleridir (s. 45, st. 14). [*numûneleri, -ler, -i*]
2. İşte iki gazel **numûnesi** meydānda (s. 53, st. 24). [*numûnesi, -(s), -i*]
3. **Numûnesi** geçmiş olmağla burada diğerklerin dercine lüzûm görülmedi (s. 70, st. 5). [*numûnesi, -(s), -i*]

numüne ol-: Nitelikleri hakkında bir fikir vermek üzere bir bütünden alınan parça olmak, örnek olmak.

1. ... matla^çlı gazel-i şāhānelerini tettebbu^ç ve müstagra^ç-ı ‘ātifeti olan zamānı şu‘arāsının ba‘zıları da tanzīr eylemiştir ki **numüne olarak** mütāla‘alarının tahrīriyle iktifā eyliyoruz (s. 13, st. 6). [numüne ol-, -arak]
2. **Numüne olarak** birkaç neẓā’ir tahrīr olunur (s. 17, st. 3). [numüne ol-, -arak]
3. Şu iki kıt‘a sultān-ı şu‘arā-yı Rūm Bāki merhūmun bir gazelinin tahmīsindendir ki üstādiyyetine **numüne olarak** iki kıt‘ası tahrīr olundu (s. 20, st. 19). [numüneol-, -arak]
4. Āti’t-tercūme Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey’in nazīre teklīfi sūretiyle yazdığı gazel ile sāhib-tercūmenin yazdığı nazīrenin **numüne olarak** her ikisi de tahrīr olundu (s. 24, st. 2). [numüne ol-, -arak]
5. Müşārün-ileyhin üç lisānda olan iktidārına **numüne olmak** üzere Fārisī āsārından ceddi vefātına olan mersiyesi yukarıda mürūr eylediği gibi Türkī bir gazel ile ... (s. 50, st. 5). [numüne ol-, -mak]
6. Sāhib-tercūme Tiranlı ‘Alī Rızā Bey’in bu bābdaki selāset ve mahāretine **numüne olmak** üzere İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa’nın ser-kātibi olup 1270/1853-54 senesinde vefāt eden ‘Ömer Sırrī Efendi Gogola hakkında söylediği tārīh isim ve mahlası hāvī olmakla berāber hak budur ki tamāmi-i ifādeyi cāmī‘dir (s. 73, st. 2). [numüne ol-, -mak]

nūr-ı çeşm-i ‘āşikān: Āşıkların gözünün nuru, aydınlığı, parlaklığı.

1. **Nūr-ı çeşm-i ‘āşikāndır** şāh Zeyne’l ‘Ābidīn (s. 71, st. 2). [nūr-ı çeşm-i ‘āşikān, -dır]

nūr-ı Hudā: Allah’ın nuru.

1. Ey velī-i ni‘metim ihsānını efzūn kıl
Şāh Takī ile Nakī **nūr-ı Hudā’nın** ‘aşkına (s. 44, st. 19). [nūr-ı hudā, -nın]

nūr-ı hüdā-yı Mevlānā: Mevlānā’nın hidayetinin ışığı.

1. Olunca böylece irşād Şems-i Tebrīz’den
Pür etti Konya’yı **nūr-ı hüdā-yı Mevlānā** (s. 34, st. 12). [nūr-ı hüdā-yı mevlānā]

nūr-ı zekā-yı Mevlānā: Mevlānā’nın zekāsının ışığı.

1. Kulüb-ı Mevleviyānı şumūs-ı vahdetle
Münevver eyledi **nūr-ı zekā-yı Mevlānā** (s. 33, st. 18). [*nūr-ı zekā-yı mevlānā*]

nūş et-: *İçmek.*

1. ‘Alem-i hābda **nūş ettigimiz** bādeleri
Hāsıl-ı devlet-i dünyā ile ta‘bīr edelim (s. 32, st. 16). [*nūş et-, -tik, -i, -miz*]

nūş eyle-: *İçmek.*

1. Hātemī bāb-ı rızāda bul emān
Sür yüzün **nūş eyle** her bir sem gönül (s. 55, st. 28). [*nūş eyle-*]

nutk et-: *Konuşmak.*

1. Misāl-i vefk müselles olur serī‘ü’l-eser
Dü lebleriyle dili **nutk edince** her yerde (s. 50, st. 15). [*nutk et-, -ince*]

nüfūs idāresi: *Nüfus teşkilātı.*

1. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa‘ādet **nüfūs idāresinde**
müstahdem olduğu hālde ondan sonra nereye gittigini ve şimdi ne me‘mūriyyette
bulduğunu bilemediklerini ba‘zı ihvān söylediler (s. 68, st. 3). [*nüfūs idāresi, -(n), -de*]

nüh: *Dokuz.*

1. Hamdüllillāh geçerim **nüh** felegi ‘arşa kadem
Her nefeste basarım olsa eger himmet-i ‘aşk (s. 18, st. 5). [*nüh*]

nükte-dān: *İnce bir anlam taşıyan, zekā eseri olduğu için hoşça giden zarīf ve düşündürücü söz söylemekte māhir olan (kimse).*

1. Sonra İşkodra'nın ba'zı **nükte-dānlarından** ahvāli sordum (s. 52, st. 19). [*nükte-dānlarından, -lar, -ı, -(n), -dan*]
2. Zarīf ve **nükte-dān** bir zāt olduğunu bi'z-zāt müşāhede eyledim (s. 64, st. 21). [*nükte-dān*]

nümāyān ol-: Görünmek.

1. Zamān-ı hayātında pek çok kütüb-i nefīseye mālīk olduğu bu delā'il ile **nümāyān oluyor** (s. 68, st. 25). [*nümāyān ol-, -(u), -yor*]

nüşha: Birbirinin tıpkısı olan yazılı şeylerin her biri.

1. ... 1247/1831-32 senesinde tafsīlātı Takvīm-i Vekāyi' gazetesinin sene-i mezkūreye 'ā'id **nüşhalarında** beyān olunduğu üzere İşkodra vālīliğine hitām verdirilerek ... (s. 35, st. 14). [*nüşhalarında, -lar, -ı, -(n), -da*]
2. ... mücevher ve murassa sā'at ihsānıyla dahi taltīf buyurulmuştur ki tafsīlātı kezālik o zamāna 'ā'id Takvīm-i Vekāyi' gazetesini **nüşhalarında** muharrerdir (s. 36, st. 2). [*nüşhalarında, -lar, -ı, -(n), -da*]
3. Edip bu **nüşhayı** zīb-i mahāfil-i şu'arā Denilse nāmına gülzār-ı ma'rifet şāyān (s. 65, st. 9). [*nüşhayı, -(y), -ı*]

nüşha: Muska.

1. ... ba'zı letā'if yazarak **nüşha** şeklinde verir ve te'siri görülür imiş (s. 53, st. 7). [*nüşha*]
2. Bir avcı biraz balık hediye getirerek tazısının çabuk tavşan avlaması için bir **nüşha** yazılmasını ricā' etmiş ... (s. 53, st. 8). [*nüşha*]
3. ... o da şu beyti yazarak **nüşha** şeklinde tazının boynuna asılmasını tavsiye etmiş imiş (s. 53, st. 9). [*nüşha*]

nüşhā (lar) yazdır-: Muska yazdırmak.

1. Ba'zı hedāyā takdīmiyle **nüşhālar yazdırırlarmış** (s. 53, st. 5). [*nüşhā (lar) yazdır-, -(ı), -r, -lar, -mış*]

nüşha yaz-: Muska yazmak.

1. Tama' ettim semege **nüsha yazdım** köpege (s. 53, st. 10). [*nüsha yaz-, -di, -m*]

nüsha-i pākīze-i 'irfān: *İrfānın hakikī gazetesī.*

1. Te'alallāh ne zībā **nüsha-i pākīze-i 'irfān** (s. 67, st. 1). [*nüsha-i pākīze-i 'irfān*]

3.3.17. O

o: "O" işaret sıfatı (Ali Emiri'nin İşkodra şairlerini öğrendiği tarih, zaman dilimi işaret edilir.).

1. Halbuki ben **o** târihe kadar pek çok târihler kitâblar okudugum hâlde İşkodra vilâyetinden hârice çıkmamış zevât arasında 'Osmanlıca şi'ir söylemiş bir ferdin değil âsârına ve hatta ismine de tesâdüf etmemiştim (s. 9, st. 2). [o]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa'nın babası Koca Mehmed Paşa).

1. Pederleri vüzerâdan Koca Mehmed Paşa **onun** pederi Kaptan Mehmed Bey onun pederi Süleymân Paşa onun pederi 'Ömer Bey onun pederi Mehmed Paşa'dır (s. 10, st. 3). [onun, -nun]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri ('Ömer Bey).

1. Pederleri vüzerâdan Koca Mehmed Paşa onun pederi Kaptan Mehmed Bey onun pederi Süleymân Paşa onun pederi 'Ömer Bey **onun** pederi Mehmed Paşa'dır (s. 10, st. 4). [onun, -nun]
2. Süleymân Paşa'nın pederi 'Ömer Bey de vâlîlikle tavzîf olunmuş ise de **onun** pederi olan Mehmed Paşa ba'zı me'mûriyyetlerde bulunduktan sonra İşkodra vâlîliğine bi't-ta'âyîn 1075/1664-65târîhine kadar vâlîliği devâm eylemiştir (s. 11, st. 15). [onun, -nun]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Kaptan Mehmed Bey).

1. Pederleri vüzerâdan Koca Mehmed Paşa onun pederi Kaptan Mehmed Bey **onun** pederi Süleymân Paşa onun pederi 'Ömer Bey onun pederi Mehmed Paşa'dır (s. 10, st. 3). [onun, -nun]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Süleymân Paşa).

1. Pederleri vüzerâdan Koca Mehmed Paşa onun pederi Kaptan Mehmed Bey onun pederi Süleymân Paşa **onun** pederi 'Ömer Bey onun pederi Mehmed Paşa'dır (s. 10, st. 3). [onun, -nun]

o: "O" işaret sıfatı (Buşat köyü işaret edilmektedir.).

1. Lâkin karyenin önünden cereyân eden Drin nehri tahvîl-i mecrâ eylediginden ba'zı bataklıklar hâsıl olmakla ber-â-ber yedi sekiz yüz hâne kadar olan **o** zengin karyenin eski servetinin tenâkusuna bâdi olmuştur (s. 10, st. 8). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Tabakhane Mahallesi -geniş anlamda İşkodra şehri- çevresi, yöresi işaret edilmektedir.).

1. Cāmi'-i şerîfin itmâm ve resm-i küşâdında icrâ edilen hayrât ve hasenât **o** havâlîce el-hâletü hazihî dillerde destândır (s. 10, st. 16). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Me'muriyyet işaret edilmektedir.).

1. ... bu zâtın **o** me'muriyyete sûret-i ta'yînini hoş görmeyenler bile etmiş oldukları hidemât-ı vatan-perveriye hayrân kalmışlar (s. 12, st. 11). [o]

o: "O" işaret sıfatı (İşkodra şehri ve çevresi işaret edilmektedir.).

1. Kıymetdâr âsârı **o** havâlî mu'âsırı bulunan birçok şu'arânın nazîreleriyle birlikte olarak ... (s. 12, st. 30). [o]
2. Türkçe lisân-ı mâder-zâdı olmadığı hâlde bu kuvvette şi'ir söylemesi edebiyât-ı 'Osmâniyenin **o** havâlîde vaktiyle ne kadar terakkî eyledigine bir delîl teşkîl eder (s. 17, st. 1). [o, -nin]
3. **O** havâlî şâ'irleri makarr-ı hükûmete gelerek kendisine şi'irler takdîm ederler ve kendileri de etrâf ve enhâ'sında bulunan şu'arâya şi'irler cā'izeler gönderirdi (s. 20, st. 5). [o]
4. De ki tâ Rûmeli'nin cānib-i garbîsinde
Bir şehir var denilir nâmda İşkodra **ona** (s. 27, st. 22). [ona, -(n), -a]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (İçinde bulunulan âlem).

1. Düşmüşüm bir 'âleme kim **anda** yok subh u mesâ (s. 15, st. 17). [anda, -n, -da]

o: "O" işaret sıfatı (İbare işaret edilmektedir.).

1. ... bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh İstashabehu.. ‘ibāresini ra‘şedār bir sūrette yazmış olmasına nazaran ‘ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o ‘ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 24). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Yürüyüşü güzel olan sevgili işaret edilmektedir.).

1. Tavāf-ı Ka‘be-i kalbe o hoş-reftār gelmez mi (s. 17, st. 6). [o]
2. Tavāf-ı Ka‘be-i kalbe o hoş-reftār gelmez mi (s. 19, st. 2). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Cilveli sevgili işaret edilmektedir.).

1. Gönül mülkün harāb etti o şühun fitnesi Vefkī (s. 17, st. 9). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Leyla gibi nazlı olan sevgili işaret edilmektedir.).

1. ‘Aceb bir gün o Leylā-nāz u hoş-güftār gelmez mi (s. 19, st. 5). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Bağ işaret edilmektedir.).

1. ‘İnād etti o bāğın bāgbānı hārı gösterdi (s. 21, st. 19). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Cömert tabiatlı kişi işaret edilmektedir.).

1. O kerīmü’ş-şiyemin zātı nevādirde idi
Sāhib-i hilm ü zekā menba‘-ı eltāf u sehā (s. 25, st. 14). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Zaman işaret edilmektedir.).

1. Pederinin vefātı üzerine 1236/1820-21 senesinde memleketi olan Peklin kazası müdürüyyetinde ve sonraları daha sā‘ir me‘muriyyetlerde İfā-yı hüsn-i hizmet etti ve o zamānda vāki‘ olan devlet muhārebātının cümlesine iştirāk ve ibrāz-ı sadākata inhimāk eylediğinden ... (s. 25, st. 25). [o]
2. ... mücevher ve murassa sā‘at ihsāniyla dahi taltīf buyurulmuştur ki tafsīlātı kezālik o zamāna ‘ā‘id Takvīm-i Vekāyi‘ gazetesi nüshalarında muharrerdir (s. 36, st. 1). [o]

3. ... cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta'birıyla taltif olunmuş tā **o** zamāndan zamānımıza kadar bu hānedāndan birçok vāliler ve mīr-i mīrānlar ... (s. 37, st. 13). [o]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Peklinli Ca'fer Sadık Paşa).

1. Āh ederken dāderi Fehmī gelip hātif dedi
‘Adn ola mesken **ana** tārīhidir Dārü'l-huzūr (s. 26, st. 16). [ana, -(n), -a]

o: "O" işaret sıfatı (Çaresiz şair işaret edilmektedir.).

1. Sorar olursa eger Çāker'in ahvālinden
Gördüğün var mı **o** bī-çāreyi derlerse sana (s. 27, st. 20). [o]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Şāir, āşık, Çāker).

1. Gördüm ol beldede Mecnūn gibi ser-gerdāndır
Tār-ı müyu ile bend etmiş **onu** bir Leylā (s. 28, st. 2). [onu, -(n), -u]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Sevilen genç).

1. **Onun** sevk ve ibrāmını cānıma minnet bilerek silk-i ‘askerīye duhūl eyledim (s. 28, st. 16). [onun, -nun]

o: "O" işaret zamiri (Maslak'ta memur olma).

1. 1240/1824-25 senesinde sadr-ı esbak müteveffā Reşīd Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a me'mūr olarak altı ay **anda** karār eyledim ... (s. 28, st. 19). [anda, -(n), -da]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Halīl Paşa).

1. Ba'dehu halefleri Halīl ve **onun** halefi Dilāver Paşaların dahi kitābetleri hizmetiyle mübāhī olarak ol havālice kesb-i rıf'at u şān eyledim (s. 29, st. 8). [onun, -nun]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Āgāh Paşa).

1. Aynı senede İşkodra vālīsi Āgāh Paşa'nın dīvān kitābetine ittisāl ve **onun** infisālī üzerine artık inzivā³ hānesinde ikāmete karār vermiş ise de ... (s. 29, st. 27). [*onun, -nun*]

o: "O" işaret sıfatı (Ney işaret edilmektedir.).

1. Nedir **o** nāyda sırr-ı nevā-yı Mevlānā (s. 33, st. 4). [*o*]

o: "O" işaret sıfatı (Sır işaret edilmektedir.).

1. Olaydı vā'iz **o** sırrın eger kim āgāhı
Özün kılarıdı fedā ez berāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 5). [*o*]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Mevlānā).

1. Lugāt u lafz yetişmez **onun** sitāyiřine
Ne mümkün eylesin sen senā-yı Mevlānā (s. 34, st. 19). [*onun, -nun*]

o: "O" işaret sıfatı (Vasf işaret edilmektedir.).

1. Garaz vasıfı bu tafsīlden eger Çāker
Kanı **o** vasf kim olsun sezā-yı Mevlānā (s. 34, st. 22). [*o*]

o: "O" işaret zamiri (Eyālet valiliği makamı).

1. ... cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta⁶bīriyle taltif olunmuř tā o zamāndan zamānımıza kadar bu hānedāndan birçok vālīler ve mīr-i mīrānlar ve hatta **ondan** ziyāde vüzerā-yı 'izām zuhūr etmiřtir (s. 37, st. 14). [*ondan, -(n), -dan*]

o: "O" işaret zamiri (Vatan bahçesi).

1. Hakkıyā bülbül-i dil bāg-ı vatan 'āřıkıdır
Anda gars et gül ü reyhānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 24). [*anda, -(n), -da*]

o: "O" işaret sıfatı (İsā Bey'in babası için yaptırdığı çeşmenin yapım tarihi işaret edilmektedir.).

1. Ma'lūmdur ki Gāzī Evrenos Bey o tārīhte hayāтта degil idi (s. 41, st. 3). [o]

o: "O" işaret zamiri (Toptan-zade Ādem Aga'nın kubbe yaptırdığı tarih).

1. ... Toptan-zāde Ādem Aga 1192/1778 senesinde müceddeden dil-niṣīn bir kubbe binā ettirmiş ve **ondan** otuz dört sene sonra yā'nī 1226/1811 senesinde maḥdūmu Kaplan Paşa tarafından derūnu nukūṣ-ı gūn-ā-gūn ile tezyīn edilmiştir (s. 41, st. 11). [ondan, -(n), -dan]

o: "O" işaret zamiri (Akçahisar).

1. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i 'azīmin bahrden altı yüz kilometre irtifā'ındaki bir mahallinde olup **ondan** daha birkaç sā'at yukarıya çıkılırsa zirve-i cebele vāsıl olunur ki ... (s. 41, st. 24). [ondan, -(n), -dan]

o: "O" işaret sıfatı (Çetin yollar işaret edilmektedir.).

1. Arnavud jandarma şeh-bāzları o çetin yollara alışık olduklarından keklük gibi koşarlardı (s. 42, st. 13). [o]

o: "O" işaret sıfatı (İri gövde ile koşanların bazıları işaret edilmektedir.).

1. O iri gövde ile koşanların ba'zıları tahammül edemeyerek yere kapanır ve ... (s. 42, st. 16). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Rutubetli ve taştan yer işaret edilmektedir.).

1. O rutübetli ve sengīn yerde biraz toprak toplattırıp teberrüken kendini defnettirmiş (s. 42, st. 28). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Sıcak yemekler işaret edilmektedir.).

1. Lâkin mideye indirilen **o** sıcak yemekler öyle burüdet peydâ ettirdi ki midemde yemek değil buz parçaları var zannederdim (s. 43, st. 12). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Akçahisar'ın latif havası işaret edilmektedir.).

1. Birçok tedâviye inzimâm eden Akçahisar şehrinin **o** latîf havasının yardımıyla ve güç belâ ile def^c edebildim (s. 43, st. 17). [o]

o: "O" işaret zamiri (Ya'kub Meylî Efendi'nin yazdığı nazire).

1. ... gazeline 1240/1824-25 hudûdunda vefât eden Priştineli şâ'ir İskender Zârî Efendi'nin birâder-zâdesi Ya'kûb Meylî Efendi'nin dahi nazîresi vardır. Şu beyit **ondandır** (s. 44, st. 3). [ondandır, -(n), -dan, -dır]

o: "O" işaret sıfatı (Kavaye kasabası civarı işaret edilmektedir.).

1. ... eger bir daha hakkında efendisi olan İşkodra vâlîsine şikâyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdîm etmek sûretiyle efendisini memnûn edeceğini makâm-ı tehditte beyân ettiği hâlâ **o** havâlîce meşhûrdur (s. 23, st. 26). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Cuma günü işaret edilmektedir.).

1. **O** gün 'umûm ahâlî mücib-i teşvîk ve terğîb olmak ve bunlara ticâretin lezzetini tattırmak için ... (s. 45, st. 26). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Tiran çarşısı işaret edilmektedir.).

1. ... bunlara ticâretin lezzetini tattırmak için **o** çarşıya giderek bu talebe efendilerden alışveriş icrâ ederler (s. 45, st. 27). [o]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Şeyh Yûnus Efendi).

1. Gelelim sâhib-tercüme Şeyh Hālīmī Efendi'nin tercüme-i hâline ismi Şeyh Selīm Efendi pederinin ismi Şeyh Yūnus Efendi **onun** pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervīş Efendi'dir (s. 46, st. 12). [onun, -nun]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Şeyh Receb Efendi).

1. Gelelim sâhib-tercüme Şeyh Hālīmī Efendi'nin tercüme-i hâline ismi Şeyh Selīm Efendi pederinin ismi Şeyh Yūnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi **onun** pederinin ismi Dervīş Efendi'dir (s. 46, st. 12). [onun, -nun]

o: "O" işaret sıfatı (Dört sıra kirpikler işaret edilmektedir.).

1. Degil mi vefk-i müretteb o çâr saf müjgân (s. 50, st. 16). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Çok parlak göz işaret edilmektedir.).

1. Ne pāk yerde 'ayāndır o çeşm-i enverde (s. 50, st. 17). [o]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (İşkodralı Hamdī).

1. Bir avcı biraz balık hediye getirerek tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricā' etmiş o da şu beyti yazarak nüsha şeklinde tazının boynuna asılmasını tavsiye etmiş imiş (s. 53, st. 8). [o]

o: "O" işaret zamiri (Muska kastedilmektedir.).

1. Ya tavşanları o tutsun ya dayansın kötege (s. 53, st. 11). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Yıl işaret edilmektedir.).

1. Yagdıqça kar o yıl berekâta sebîl olur (s. 53, st. 27). [o]
2. Harput'ta zâten odun pek pahalı olduğu hâlde o sene kış pek şiddetli olması ve mahrûkâtın âteş pahâsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [o]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (İbrāhīm Baba).

1. **Ondan** Hacı Bektāş-ı Velī dergāh-ı şerīfine gidip cā-nişīn-i Hacı Bektāş-ı Velī olan Hākī 'Alī Dede'den ahz-ı dest-i icāzet eyledi (s. 55, st. 1). [ondan, -(n), -dan]

o: "O" işaret sıfatı (Akçahisar çevresi işaret edilmektedir.).

1. Şemīmī Dede'nin inşā eylediği zāviyede dedenin manzūr ve makbūlu olarak ikāmet edip Şemimī Dede ile ve sâ'ir o havālī şu'arāsıyla müşā'areler icrā eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 8). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Tiran çevresi işaret edilmektedir.).

1. Bi'l-āhire ekmel-i 'urefā²-i müdekkikīn eşher-i meşāyih-i muhakkikīn be-dereke-i Rabbānī el-hāletü hazihi o havālīde şeyhü'l-İslam nām ve 'unvāniyla ma'rūf olan āti't-tercūme Şeyh 'Abdü's-selām Tiranī hazretlerinin ... (s. 56, st. 4). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Maksat işaret edilmektedir.).

1. Sizin o maksatla gelmediğinizi bana şimdi anlattılar (s.56, st. 27). [o]

o: "O" işaret zamiri (Ali Emirī'nin kadıyla yaşadığı olay kastedilmektedir.).

1. **Ondan** sonra gittigim mahallere kadı ve kaymakām gibi zevātı birlikte götürmez ... (s. 57, st. 16). [ondan, -(n), -dan]

o: "O" işaret sıfatı (Muhīt işaret edilmektedir.).

1. Eger dīvān-ı eş'ārını ve sâ'ir kitāblarını görmege bahl-i zamān māni^c olmasaydı kim bilir o muhīt hakkında daha ne kadar hakāyık meydāna çıkacaktı (s. 57, st. 21). [o]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Toptan-zāde Mustafā Paşa).

1. Pederi mīr-i mīrān-ı kirāmdan Toptan-zāde Mustafā Paşa **onun** pederi Ādem Aga onun pederi İbrāhīm Aga onun pederi 'Alī Bey'dir (s. 58, st. 20). [onun, -nun]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Ādem Aga).

1. Pederi mīr-i mīrān-ı kirāmdan Toptan-zāde Mustafā Paşa onun pederi Ādem Aga **onun** pederi İbrāhīm Aga onun pederi ‘Alī Bey’dir (s. 58, st. 20). [onun, -nun]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (İbrāhīm Aga).

1. Pederi mīr-i mīrān-ı kirāmdan Toptan-zāde Mustafā Paşa onun pederi Ādem Aga onun pederi İbrāhīm Aga **onun** pederi ‘Alī Bey’dir (s. 58, st. 20). [onun, -nun]

o: "O" işaret sıfatı (Arāzī işaret edilmektedir.).

1. Tiran Akçahisar Şayak Draç kazaları dāhilinde bulunan o ‘azīm ve vāsi’ arāzīnin kısm-ı a‘zā’ımı el-hāletü hazihi Ādem Aga’nın mevcūd olan ahfādı yedinde olduğundan kemāl-i ni‘met-i kāmurānī ile imrār-ı evkāt ederler (s. 59, st. 29). [o]

o: "O" işaret zamiri (Akçahisarlı Hulūsī Bey’in yazdığı münācāt).

1. Ahlāk-ı hasene sāhibi sahīhü’l-i‘tikād bir mīr-i kemālāt-sīmāt olduğunu haber verenler zāde-i tabī‘atı olmak üzere Fārisī bir münācātını irā’e eylediler Şu iki beyit **ondandır** (s. 60, st. 7). [ondandır, -(n), -dan, -dır]

o: "O" işaret sıfatı (Aile işaret edilmektedir.).

1. Toptan-zāde ‘ā’ilesinden ātīde terācim-i ahvāleri görülecek olan şu‘arā hüsni terbiyeye ‘ā’id bu zātın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan bir ‘ā’ilede yetişen bir kemālli adamın o ‘ā’ileye ne kadar faydası dokunduguna ve dokunacağına bu zātın basīreti ve dirāyeti delīl-i kāfīdir (s. 61, st. 2). [o]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Hamza).

1. İsmi ‘Abdullāh pederinin ismi Hamza **onun** pederinin ismi Hacı ‘Abdullāh Girizevī’dir (s. 62, st. 2). [onun, -nun]

o: "O" işaret sıfatı (Girize köyü işaret edilmektedir.).

1. Ecdādının o karyeden İşkodra'ya nakletmesi hasebiyle bu lakabla yād olunurlar (s. 62, st. 3). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Kötü huylu sevgili işaret edilmektedir.).

1. Gündüz işim o bed-hū cānān ile keş-ā-keş (s. 62, st. 18). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Çiçek işaret edilmektedir.).

1. Bir insān gāyet hoşlandığı bir zarīf çiçegi ne kadar medh ü senā' eder ise o çiçegin hüsn ü letāfetine bir şey 'ilāve edemez (s. 67, st. 14). [o]

o: "O" işaret zamiri (İsmā'īl Zihnī Efendi'nin İstanbul nüfus idaresinde çalışması kastedilmektedir.).

1. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa'ādet nüfus idāresinde müstahdem olduğu hālde **ondan** sonra nereye gittigini ve şimdi ne me'mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvān söylediler (s. 68, st. 4). [ondan, -(n), -dan]

o: "O" işaret sıfatı (Yer işaret edilmektedir.).

1. Cān u dil kesb-i safā eyler o yerde hāsılı (s. 70, st. 12). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Havālī/Tiran işaret edilmektedir.).

1. O havālīnin el-hāletü hazihi ber-hayāt olan şu'arāsındandır (s. 71, st. 17). [o]
2. Tahrīren kendisinden o havālīde yetişdikleri ve işittikleri şu'arānın bir iki satırlık muhtasar tercüme-i hālleriyle zīrine bir iki beyitleri yazılmak sūretiyle bir vesīka istedim (s. 71, st. 20). [o]
3. Natūk ve mütekellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası vāsi' ve birçok āsar-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūş bir pīr-i ma'ārif-semīr olmakla ber-ā-ber ābā ve ecdādı o havālīnin zādegān ve umerā'-i sāhib-ihtirāmından olmağla gerek kendileri ve gerek efrād-ı hānedānı hürmet-i 'azīmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 26). [o]

4. Muhterem ‘Alī Rızā Beyefendi’nin **o** havālī üdebā ve şu‘arāsıyla müşā‘aresi ve zarīf mutāyebeleri de vardır (s. 73, st. 7). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Hatt-ı dest/El yazısı işaret edilmektedir.).

1. El-hāletü hazīhi **o** güzel hatt-ı destiyle yanımda mevcüddür (s. 71, st. 24). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Zātlar/Akçahisar ve Tiran yöresine ait on iki şair işaret edilmektedir.).

1. ... her memlekette mevcüd bu gibi zātları bilen kimler var ise isimlerini ve **o** zātlarda edebiyāta dā’ir ne gibi kitāblar olduğunu kendisinden tahkīk ederek defterime kaydeyledim (s. 72, st. 1). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Memleket işaret edilmektedir.).

1. **O** memlekete gittim mi derhāl **o** zātları bulur şübhe ettiğim husūslarda onlardan hāl-i mes’ele eder ve onların da **o** havālīdeki her bildiği zātlar kimler ise tahkīk eder ve cüzdānıma kaydederdim (s. 72, st. 3). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Zātlar işaret edilmektedir.).

1. **O** memlekete gittim mi derhāl **o** zātları bulur şübhe ettiğim husūslarda onlardan hāl-i mes’ele eder ... (s. 72, st. 3). [o]

o: "O" işaret sıfatı (Havālī/Gidilen memleket işaret edilmektedir.).

1. **O** memlekete gittim mi derhāl **o** zātları bulur şübhe ettiğim husūslarda onlardan hāl-i mes’ele eder ve onların da **o** havālīdeki her bildiği zātlar kimler ise tahkīk eder ve cüzdānıma kaydederdim (s. 72, st. 4). [o]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Hacı Edhem Şehīdī Bey).

1. İsmi ‘Alī Rızā pederinin ismi āti’t-tercüme Hacı Edhem Şehīdī Bey **onun** pederinin ismi Mehmed Mollā Bey ... (s. 72, st. 10). [onun, -nun]
2. ... onun pederi Edhem Bey **onun** pederi Şa‘bān Bey’dır (s. 72, st. 12). [onun, -nun]

o: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Mehmed Mollâ Bey).

1. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 târîhinde Tiran'da vefât etmiş **onun** pederi Mollâ Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehîd edilmiş (s. 72, st. 11). [onun, -nun]
2. ... 1223/1808-09 senesinde şehîd edilmiş **onun** pederi Edhem Bey 1182/1768-69 senesinde vefât etmiştir (s. 72, st. 13). [onun, -nun]

o: "O" üçüncü tekil şahı zamiri (Edhem Bey).

1. onun pederi Edhem Bey **onun** pederi Şa'bân Bey'dir Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 târîhinde Tiran'da vefât etmiş **onun** pederi Mollâ Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehîd edilmiş (s. 72, st. 11). [onun, -nun]

o: "O" işaret sıfatı (Cânân/Sevgili işaret edilmektedir).

1. Pederi seyre götürmüştü **o** cânânı bugün Köpeğin yanına âhû-yı harem vermişler (s. 77, st. 15). [o]

o kabîl: O türlü.

1. Bu zât birtakım kimselerin yekdigirleriyle ugraşmasına pek 'aleyhdar olduğundan **o kabîl** adamlara nasîhat ederek mutlakâ barıştıır ve herkesi dâ'imâ ittihâd ve ittîfâk ile hüsn-i mu'âşerete sevk eylemege çalışmış (s. 60, st. 9). [o kabîl]

o kadar: O ölçüde, o derecede, o miktarda.

1. Bununla ber-â-ber **o kadar** sâhib-dîvân şâ'irleri o kadar metîn sözler o kadar ictimâ'î (s. 9, st. 26). [o kadar]
2. Bununla ber-â-ber o kadar sâhib-dîvân şâ'irleri **o kadar** metîn sözler o kadar ictimâ'î (s. 9, st. 26). [o kadar]
3. Bununla ber-â-ber o kadar sâhib-dîvân şâ'irleri o kadar metîn sözler **o kadar** ictimâ'î (s. 9, st. 26). [o kadar]
4. İnsân ne kadar gayret eder zahmete katlanarak çalışırsa hâsıl olacak netîce-i maksûd **o kadar** lezzetli görünür (s. 43, st. 10). [o kadar]

o kadar: *Aşırılık, çokluk anlatır.*

1. Yemek arasında içtiğim sular **o kadar** lezzetli ve o kadar soguk idi ki dişlerim tahammül edemediğinden agzımı çokça açar suyu bogazıma doğru akıtmaya çalışırdım (s. 43, st. 11). [o kadar]
2. ... o kadar lezzetli ve **o kadar** soguk idi ki dişlerim tahammül edemediğinden agzımı çokça açar suyu bogazıma doğru akıtmaya çalışırdım (s. 43, st. 11). [o kadar]

o sıra: *(Bu, o, şu kelimeleriyle) An, vakit, zaman, esnâ.*

1. Az bir müddet munfasıl kaldıktan sonra **o sırada** müşārün-ileyh İşkodralı Hasan Hakkî Paşa Selânik vilâyeti vâlîsi bulunduğu gibi ... (s. 65, st. 2). [o sıra, -da]
2. **O sıralarda** ‘illet-i sameme mübtelâ olduğu hâlde kazâ-i mezkûr kaymakâmlığında yedi sene İfâ-yı hüsn-i hizmet eylemiştir (s. 72, st. 21). [o sıra, -lar, -da]

oda: *Bir evin, meskenin bölümlerinden her biri.*

1. **Odam** bir kütüb-hâne şeklini aldı (s. 9, st. 10). [odam, -m]
2. Oturduğumuz **odanın** pencerelerini kapatarak sırtımıza kalın paltolar aldık (s. 42, st. 23). [odanın, -nın]
3. Ondan sonra mağaradan çıkıp üst tarafında bulunan zâviyedeki **odamıza** geldik (s. 43, st. 1). [odamıza, -mız, -a]
4. Kimisi mağarayı Ashâb-ı Kehf mağarasına kimisi zâviyeyi hazret-i ‘İsâ’nın kahve ocağı **odasına** kimisi bu mürtefi‘ cebeli Demavend dağlarına benzetiyorlardı (s. 43, st. 2). [odasına, -(s), -ı, -(n), -a]
5. Biraz rahatlaştıktan sonra **odadan** çıkıp dağın arka taraflarını dolaştık (s. 43, st. 5). [odadan, -dan]
6. ‘Avdet ederek diğer bir **odaya** gidip yemek başına oturduk (s. 43, st. 7). [odaya, -(y), -a]
7. Bu nezle yirmi gün kadar **odadan** dışarı çıkmamak süretiyle bana çektirmediği meşakkat kalmadı (s. 43, st. 16). [odadan, -dan]
8. Çıkmadı **odada** kaldı dediler (s. 57, st. 5). [odada, -da]
9. Şeyh efendi de **oda** kapısını tutmuş ... (s. 57, st. 8). [oda]
10. İşkodra şâ‘irlerini kaydeylediğim esnâda bir gün **oda** kapısı açılarak on altı on yedi yaşında genç ve gâyet güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 12). [oda]
11. Henüz uykudan kalkmamış bulur **odanın** kapısına tebeşir ile ... (s. 73, st. 10). [odanın, -nın]

12. "... fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik" diye bağırarak **odadan** kalkıp gider olduğundan bıraktığı libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 11). [*odadan, -dan*]

odun: Yakılmak üzere kesilmiş ağaç.

1. Harput'ta zāten **odun** pek pahalı olduğu hālde o sene kış pek şiddetli olması ve ... (s. 68, st. 6). [*odun*]

ogul: Erkek evlat.

1. ... 'Alī Bey mahallesinde Bağçalık köprüsünün başında Seyyid Kāsım Bālī Sultān **oglu** Seyyid Kalender Dede'yi ... (s. 14, st. 10). [*oglu, -u*]
2. Türklere dā'ir en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos **oglu** 'İsā Bey çeşmesi vardır ki üstünde şu kitābe mahkūk ve menkūşdur (s. 40, st. 24). [*oglu, -u*]
3. Yine Akçahisar'da Bālī Sultān Efendi tekyesi vardır. Yanında **oglu** 'Abdu'r-rahmān Efendi'nin merkādı da bulunur (s. 41, st. 14). [*oglu, -u*]
4. Sāhib-tercüme 'Alī Rızā Bey 1248/1832-33 senesinde tevellüd eylemiştir ve pederleri **oglundun** velādetine birçok tārīhler inşād etmiştir ki ... (s. 72, st. 14). [*oglundun, -u, -nun*]
5. İşte sāhib-tercüme Murtaẓā Zīver Efendi bu fikraya olan rābita-i meclūbiyyeti hasebiyle **oglundun** ismini Mu'tasım koymuştur (s. 76, st. 21). [*oglundun, -u, -nun*]

Ohri kazāsı: Arnavutluk'ta Osmanlı döneminde Ohri sancağına bağlı Ohri kazası.

1. Lākin Tiran ve Akçahisar'da görüştüğüm ba'zı ihtiyārlar Ādem Ağa **Ohri kazāsında** Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 tārīhlerinde Akçahisar'a gelerek Akçahisar müsellemi Kör Süleymān Ağa'nın hizmetine girmiş ... (s. 59, st. 7). [*ohri kazāsı, -(n), -da*]
2. Ma'māfih **Ohri kazāsından** Akçahisar'a gelmek İskender Bey sülālesinden olmaga māni' olmayacağı tabī'îdir (s. 59, st. 10). [*ohri kazāsı, -(n), -dan*]

Ohri sancagı: Arnavutluk'un Avlonya, Ohri ve İşkodra olarak üçe ayrılan sancaklarından Ohri sancagı.

1. 1211/1796-97 senesinde Kara Mahmūd Paşa'nın vefâtı üzerine İbrâhîm Halîlî Paşa İşkodra vâlîliğine ve Āsaf Mehmed Paşa dahi rütbe-i mîr-i mîrâni ile **Ohri sancagi** mutasarrıflığına tahvîl-i me'mûriyyet eyledi (s. 19, st. 26). [*ohri sancagi*]

oku-: *Yazılmış bir şeyi gözden geçirip anlamaya çalışmak ve bunu sesli veya sessiz olarak söylemek, kıraat etmek.*

1. Hâlbuki ben o târîhe kadar pek çok târîhler kitâblar **okudugum** hâlde İşkodra vilâyetinden hârice çıkmamış zevât arasında 'Osmânlıca şi'ir söylemiş bir ferдин değil âsârına ve hatta ismine de tesâdüf etmemiştim (s. 9, st. 3). [*okudugum, -duk, -um*]
2. "... veyâhüd mecmû'ası şudur alıp **okuyunuz** benim ceddimi de vesîle-i rahmet olmak üzere kaydediniz" dediler (s. 9, st. 9). [*okuyunuz, -(y), -unuz*]
3. Şu'arâ-yı selefın şi'irin **okur** anlardı (s. 25, st. 12). [*okur, -r*]
4. Şöyle ki vâlî-i memleketin hizmetinde bulunan bir zât 1250/1834-35 senesinde ziyâretine gelerek hacc-ı şerîfe 'azîmet edeceğinden râsime-i vedâ'ı icrâ eyledikten sonra 'acebâ tekrâr 'avdet edip etmeyeceği su'âline karşı şu beyti bi'l-bedâhe inşâd ederek **okumuştur** (s. 52, st. 4). [*okumuştur, -muş, -tur*]
5. İşte âsârı lutfen **okuyunuz**. Benim ceddimi de yazınız (s. 52, st. 15). [*okuyunuz, -(y), -unuz*]
6. Dîvân-ı âsârını **okudum** (s. 52, st. 19). [*okudum, -du, -m*]
7. Pek tuhaf hikâyelerini söylediler ve hâfızalarında olan ba'zı beyitlerini **okudular** anladım ki İşkodraca meşhûr bir zât imiş (s. 52, st. 19). [*okudular, -du, -lar*]
8. İşkodra ahâlîsinin hâlâ ezberlerinde olarak **okudukları** beyitlerden ba'zıları şunlardır (s. 52, st. 20). [*okudukları, -duk, -lar, -ı*]

oku-: *Öğrenim görmek, tahsil yapmak.*

1. Bîkesligim hasebiyle han ve hâne ve mescid ve mey-hâne ve tekye ve kahve-hâne yalnız sarfa kadar **okuyabildim** (s. 28, st. 9). [*okuyabildim, -(y), -a, -bil, -di, -m*]

oku-: *Bir yazıda anlatılmak istenen mânâyı anlamak, öğrenmek.*

1. Dinlemege **okumaga** yazmaga
Cehd edegör olmayasın tâ himâr (s. 63, st. 16). [*okumaga, -mak, -a*]

okun-: *Öğrenilmek, anlaşılmak; yüksek sesle kıraat edilmek.*

1. Beyit memlekette şüyûc bularak **okunmaga** başlamış nihâyet vâlînin kulagina kadar yetişmiştir (s. 52, st. 7). [okunmaga, -mak, -a]

okunaklı: Kolaylıkla okunabilen (yazı vb.).

1. Rık'a hattı dahi **okunaklı** ve nefîstir (s. 31, st. 21). [okunaklı]

okuyup yaz-: Bir yazıyı okuyabilme ve yazabilme yeteneği.

1. Benim böyle bir kitâb yazmakta olduğum İşkodra'da şüyûc bulunca garîbi şurasıdır ki ba'zı **okuyup yazmak** bilmeyenleri bile mürâca'at ederek "Efendim benim ceddîm şâ'ir imiş işte kitâb veyâhüd mecmû'ası şudur alıp okuyunuz benim ceddîmi de vesîle-i rahmet olmak üzere kaydediniz" dediler (s. 9, st. 9). [okuyup yaz-, -mak]

ol-: Olmak.

1. ... 1223/1808-09'da 'azm-i nişîmen-i lâhut ederek İşkodra'da pederlerinin binâ-kerdeleri **olan** Kurşunlu câmi' hazîresine defnolundu (s. 12, st. 15). [olan, -an]
2. Gidilip müşârün-ileyhin merkâdı ziyâret olunmuş ise de İşkodra'nın enhâr-ı selâsesinden birisi **olan** Drin nehri tahvîl-i mecrâ ederek ... (s. 12, st. 17). [olan, -an]
3. ... Drin nehri tahvîl-i mecrâ ederek tugyân-ı miyâh zamânlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu cihetle hâsıl **olan** tagayyürât münâsebetiyle levha-i merkâd-ı mübâreki bulunamamıştır (s. 12, st. 17). [olan, -an]
4. Mazmûn-ı eş'ârî neşve-i tasavvufla mâlî ka'bı 'âlî bir 'Osmânlı şâ'iri **olduğu** âsârından müstebândır (s. 16, st. 29). [olduğu, -duk, -u]
5. Türkçe lisân-ı mâder-zâdı **olmadığı** hâlde bu kuvvette şî'ir söylemesi edebiyât-ı 'Osmâniyenin o havâlîde vaktiyle ne kadar terakkî eylediğine bir delîl teşkîl eder (s. 17, st. 1). [olmadığı, -ma, -dık, -ı]
6. Tiran şehrinin bânîsi elf-i kâmil ricâlerinden ve Tiran'a tâbi' Milet (Mullet) karyesi ahâlîsinden **olup** hidemât-ı Devlet-i 'âliyyede sâdikâne hüsn-i hizmet eden Süleymân Paşa'dır (s. 45, st. 10). [olup, -up]
7. Mü'essîs-i memleket ve bânî-i câmi' **olan** Süleymân Paşa İrân muhârebâtında 1023/1614-15 senesinde şehîd olarak ... (s. 45, st. 15). [olan, -an]
8. ... el-hâsıl Tiran'da ne kadar san'at erbâbı varsa zâten Cum'a **olmak** münâsebetiyle çarşı pazar ta'tîl olduğundan ... (s. 45, st. 22). [olmak, -mak]
9. On iki yaşından küçük **olan** talebe efendiler de agabeyleri var ise onların yanında yok ise diğeri bir arkadaşının dükkânında oturur (s. 45, st. 24). [olan, -an]

10. Kimisi sattığı mālın kıymeti **olan** altın ve gümüş paraları birbirinden tefrîk ediyor (s. 45, st. 31). [*olan, -an*]
11. Vefâtı takarrüb eylediği esnâda kendisine bir cezbe gelerek ‘Arabîyyü’l-‘ibâre olmak üzere tamâm otuz iki beyit münâcât-ı bedî‘ inşâd eylemiş ve son mısra’yı **olan** ... mısra’yıyla ikmâl-i ma‘düde-i enfâsı birlikte vâki‘ olmuştur (s. 48, st. 18). [*olan, -an*]
12. Pederi kim **oldugunu** ve niçin pederi getirmediğini su’âl ettim (s. 52, st. 16). [*oldugunu, -duk, -u, -(n), -u*]
13. ... yalnız memleketi veya vilâyeti şu‘arâsıyla iktifâ etmeyip mu‘âsırı bulunan pâ-yi taht üdebâsıyla mürâsele ve muhâbere icrâ eden şu‘arâdan **oldugu** istidlâl olunabilir (s. 69, st. 11). [*oldugu, -duk, -u*]

ol-: (Bir şey) Birinin mülkiyetine geçmek.

1. Şöyle ki onlar getirdikleri kitâbları Efendim alınız sizin **olsun** i‘âde etmeyiniz bizde sûretleri vardır derlerdi (s. 9, st. 12). [*olsun, -sun*]

ol-: Bulunmak, var olmak, mevcut olmak.

1. Lâkin buralarda kadîm bir Türk edebiyâtı **oldugunu** ne kendileri söylediler ne de ben hissettim (s. 8, st. 12). [*oldugunu, -duk, -u, -n, -u*]
2. İnanmak istemeyenler kâşki bir kere oraların hâlini ve onlarda **olan** safvet-i vicdânî ve hayâtı görseler ondan sonra inanmasalar (s. 9, st. 17). [*olan, -an*]
3. ... Arnavutların ‘Osmânî edebiyâtı husûsunda memâlik-i sâ’ire-i ‘Osmâniye’den hiçbir fark **olmayacak** derecede terakkî ettiklerine mütehayyir kaldım (s. 9, st. 28). [*olmayacak, -ma, -(y), -acak*]
4. Bilmediğim me’mûl etmediğim bir hâl **oldugu** için kitâbımın ismini ‘Osmânî Edebiyâtı ‘Âleminde Yeni Zuhûr Eden Bir Hazîne ve İşkodra Vilâyeti ‘Osmânî Şâ’irleri tevsîm etmeyi münâsib gördüm (s. 9, st. 29). [*oldugu, -duk, -u*]
5. Lâkin karyenin önünden cereyân eden Drin nehri tahvîl-i mecrâ eylediğinden ba’zı bataklıklar hâsıl olmakla ber-â-ber yedi sekiz yüz hâne kadar **olan** o zengin karyenin eski servetinin tenâkusuna bâdi olmuştur (s. 10, st. 8). [*olan, -an*]
6. Bunların cümlesini derc etmege kitâbımızın tahammülü **olmadığından** selâtin-i mu‘azzama-i ‘Osmâniyenin onuncusu olan Kânûnî Sultân Süleymân Hân hazretlerinin ... (s. 13, st. 1). [*olmadığından, -ma, -dık, -(i), -n, -dan*]
7. İbrâhîm Hâlîlî Paşa ile benim İşkodra’da bu kitâbı yazmağa teşebbüs eylediğim zamânın arasında doksan seneden ziyâde bir mesâfe **oldugundan** paşayı görenlerden kimseyi hayâtta bulamadım (s. 14, st. 5). [*oldugundan, -duk, -u, -(n), -dan*]
8. Mu‘âsırı bulunan İşkodra şu‘arâsıyla birçok müşâ‘aresi **oldugu** gibi ahlâfî da ba’zı eş‘ârını tetebbu‘ etmiştir (s. 17, st. 3). [*oldugu, -duk, -u*]

9. Hamdülillāh geçerim nüh felegi ‘arşa kadem
Her nefeste basarım **olsa** eger himmet-i ‘aşk (s. 18, st. 6). [*olsa, -sa*]
10. ... tārīhdeki “جم” cemāzī’ye “ل” ūlā’ya işāret olarak “[خيم ير]” usūlüyle tārīhi meydāna getirilmiş āl-i hams ta‘bīriyle de beş ‘aded ta‘miyyesi **olduguna** işāret eylemiştir (s. 30, st. 12). [*olduguna, -duk, -u, -(n), -a*]
11. ... dīvān-ı sā’ibe mufassal bir şerh tahrīrine ibtidār ederek bir cild mikdārı olmak üzere elif harfinde **olan** gazellerin şerhlerini ikmāl eylemiş ise de itmāmına ‘ömrü vefā etmemiştir (s. 31, st. 20). [*olan, -an*]
12. Vüzerādan meşhūr Kānī Paşa’nın vefātına **olan** şu mücevher tārīh de bu fende olan mahāret ve zerāfet-i tab‘ına delīldir (s. 37, st. 7). [*olan, -an*]
13. Vüzerādan meşhūr Kānī Paşa’nın vefātına olan şu mücevher tārīh de bu fende **olan** mahāret ve zerāfet-itab‘ına delīldir (s. 37, st. 7). [*olan, -an*]
14. **Olaydı** hāhiş-i nūş-ı şarāb-ı nāb sana (s. 37, st. 24). [*olaydı, -a, -(y), -dı*]
15. **Olurdu** sāgar-ı zerrīn āfitāb sana (s. 37, st. 25). [*olurdu, -(u), -r, -du*]
16. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i ‘azīmin bahrden altı yüz kilometre irtifā’ındaki bir mahallinde **olup** ondan daha birkaç sā‘at yukarıya çıkılırsa ... (s. 41, st. 24). [*olup, -up*]
17. Zāviyenin altında **olan** pek derin bir mağara Sarı Saltık Baba’nın makāmı imiş (s. 42, st. 24). [*olan, -an*]
18. Pek tuhaf hikāyelerini söylediler ve hāfızalarında **olan** ba‘zı beyitlerini okudular anladım ki İşkodraca meşhūr bir zāt imiş (s. 52, st. 19). [*olan, -an*]
19. İşkodra ahālīsının hālā ezberlerinde **olarak** okudukları beyitlerden ba‘zıları şunlardır (s. 52, st. 20). [*olarak, -arak*]
20. Elinde bir kitāb ile bir mecmū’a **oldugu** hālde içeriye girdi (s. 52, st. 13). [*oldugu, -duk, -u*]
21. Bereket ehl-i necābette **olur** ey Hamdī (s. 53, st. 2). [*olur, -(u), -r*]
22. Bu pis dünyāya bak hergiz necāsetsiz ekin **olmaz** (s. 54, st. 17). [*olmaz, -maz*]
23. Cenāb-ı Şemimī’nin Toptan-zāde Kaplan Paşa tarafından vukū‘ bulan şehādetinden sonra Akçahisar’a dört sā‘at mesāfede vāki‘ Mat Nehri kenārında **olan** çiftliğine çekildi (s. 55, st. 10). [*olan, -an*]
24. Devlet u ārūn **olur** her yerde līk
Nefha-i Cibrīl ile mülhem gönül (s. 55, st. 21). [*olur, -(u), -r*]
25. Zemīninde isti‘fā’-yı kusūr ile da‘vet eylemiş ise de tekyenin biraz uzak bir mahalde **olması** ve benim de meşgūliyyetimle ber-ā-ber Tiran’dan müfāratım zamānına tesādūf etmesi hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 28). [*olması, -ma, -(s), -ı*]
26. ... Ādem Aga’nın mevcūd olan ahfādı yedinde **oldugundan** kemāl-i ni‘met-i kāmurānī ile imrār-ı evkāt ederler (s. 60, st. 1). [*oldugundan, -duk, -u, -(n), -dan*]
27. Evlād-ı zükūru **olmayıp** Elbasan şehri bey-zādelerinden bir zāta tezvīc eylediği ... (s. 60, st. 22). [*olmayıp, -ma, -(y), -ıp*]
28. Lākin birer tek taş **oldugu** için sebebini sordum (s. 61, st. 9). [*oldugu, -duk, -u*]
29. Daha ziyāde bizā‘aya mālīk olmuş **olaydım** elbette daha a‘lāsını yapardım (s. 67, st. 17). [*olaydım, -a, -(y), -dı, -m*]

30. Ba'zı nazîreleri İstanbul kibâr-ı şu'arâsına **olmasına** nazaran yalnız memleketi veya vilâyeti şu'arâsıyla iktifâ etmeyip ... (s. 69, st.10). [*olmasına, -ma, -(s), -ı, -(n), -a*]
31. Râciyâ agyâr elinde âb-ı hayvân **olsa** da (s. 70, st. 16). [*olsa, -sa*]
32. ... o zâtlarda edebiyâta dâ'ir ne gibi kitâblar **oldugunu** kendisinden tahkîk ederek defterime kaydeyledim (s. 72, st. 1). [*oldugunu, -duk, -u, -(n), -u*]
33. İşte sâhib-tercüme Murtazâ Zîver Efendi bu fıkraya **olan** râbîta-i meclûbiyyeti hasebiyle oğlunun ismini Mu'tasım koymuştur (s. 76, st. 20). [*olan, -an*]

ol-: *Filimsilerden sonra anlamı kuvvetlendirmek, değişik bir ifade sağlamak için bir üslûp özelliği olarak kullanılır.*

1. Benim böyle bir kitâb yazmakta **oldugum** İşkodra'da şüyûc bulunca garîbi şurasıdır ki ba'zı okuyup yazmak bilmeyenleri bile mürâca'at ederek ... (s. 9, st. 7). [*oldugum, -duk, -um*]
2. ... gerek peder-i ekremi ve gerek birâderleri 'ulemâ ve şu'arâ ile ülfet ve tezyîd-i bizâ'a-ı ma'ârif u kemalât ederek imrâr-i vakt u sâ'at eylemekte bulunmuş **oldugu** hâlde ... (s. 12, st. 2). [*oldugu, -duk, -u*]
3. ... bu zâtın o me'mûriyyete sûret-i ta'yînini hoş görmeyenler bile etmiş **oldukları** hidemât-ı vatan-perveriye hayrân kalmışlar (s. 12, st. 11). [*oldukları, -duk, -lar, -ı*]
4. Bu sûretle hüsn-i hizmette sâbit-kadem olarak imrâr-ı leyl ü nehâr eylemekte **oldugu** hâlde vâlîliğinin on ikinci senesi olan 1223/1808-09'da 'azm-i nişîmen-i lâhut ederek ... (s. 12, st. 14). [*oldugu, -duk, -u*]
5. ... Drin nehri tahvîl-i mecrâ ederek tugyân-ı miyâh zamânlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta **oldugu** cihetle hâsil olan tagayyürât münâsebetiyle levha-i merkâd-ı mübâreki bulunamamıştır (s. 12, st. 18). [*oldugu, -duk, -u*]
6. Fi'l-hakîka ben bu dîvânların cümlesini nefîs yazılarla yazılmış **oldugu** ve ekserî müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hâletü hazîhi İşkodra kütüb-hânesinde ve üdebâsı ellerinde mevcûd gördüm (s. 20, st. 13). [*oldugu, -duk, -u*]
7. Vermeyince sana Ma'bûd ne yapsın Mahmûd mısra'ını tekrâr eylemekte **oldugum** hâlde Paşa-yı müşârün-ileyh vefât eyledi (s. 29, st. 2). [*oldugum, -duk, -um*]
8. Serin rüzgârlar esmekte **oldugu** paltoları setreleri çıkararak ... (s. 42, st. 14). [*oldugu, -duk, -u*]
9. ... nâ'il-i matlab olunca 'azm-i seyâhat kılmış **oldugu** mervîdir (s. 44, st. 7). [*oldugu, -duk, -u*]
10. Bir müddet geşt ü güzâr-ı aktâr u memleket ve seyr-i büldân ve mesâlik eyledikten sonra yine İşkodra'ya 'avdet ve icrâ-yı âyîn-i dervîşân ile imrâr-ıvakt-ı sâ'at eylemekte **oldugu** hâlde 1240/1824-25 hudûdunda vefât etmiştir (s. 44, st. 10). [*oldugu, -duk, -u*]
11. Mü'essis-i memleket ve bânî-i câmi' olan Süleymân Paşa İrân muhârebâtında 1023/1614-15 senesinde şehîd olarak na'ş-ı magfîret-nakşı Tiran'a nakl ile câmi'-i

- mezkūr derūnunda ihzār etmiş **oldugu** türbe-i mahsūsaya defn olunmuştur (s. 45, st. 16). [oldugu, -duk, -u]
12. ... cevāmi‘-i şerīfede va‘z u nasīhatla imrār-ı eyyām eylemekte **oldugu** hâlde 1277 senesi Ramazān-ı şerīfide 13 Mart-11 Nisan 1861 vefāt etmiştir (s. 52, st. 11). [oldugu, -duk, -u]
13. Mümā-ileyh ise hedāyādan geçememekte **oldugu** gibi tuhafılığı da bırakamadığından ... (s. 53, st. 6). [oldugu, -duk, -u]
14. Bu hikāyeler ihtimāl ki başkaları nāmına da söylenilmiş **olur** (s. 53, st. 18). [olur, -(u), -r]
15. Bükülmüş **olmayan** iplik burulmuştan metīn olmaz (s. 54, st. 9). [olmayan, -ma, -(y), -an]
16. ... hānkāh-ı Kādirī‘de teşne-dilān-ı tarīkata irvā‘-yı āb-ı füyūzāt etmekte **oldugu** hâlde 1220/1805-06 hudūdunda ‘azm-i nişīmengāh-ı melekūt eyledi (s. 56, st. 9). [oldugu, -duk, -u]
17. Bināen-aleyh hātırından çıkılamayacak bir me‘mūr gelmekte **oldugunu** haberverdiler mi zāviyeyi kapatıp firār etmekten başka çāre bulamadım (s. 56, st. 26). [oldugunu, -duk, -u, -(n), -u]
18. ... Hādīm Efendi’nin hafīdi dervīşin tekyeye bir hātırlı me‘mūr gelmekte **oldugunu** haber alınca tūfegini kaptığı gibi sahrā’lara firār etmesi husūsundaki mecbūriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [oldugunu, -duk, -u, -(n), -u]
19. Sāhib-tercūme Şa‘bān Hulūsī Bey muvakkar ve müreffeh bir sūrette imrār-ı evkāt eylemekte **oldugu** hâlde Tiran’da 1249/1833-34 senesinde terk-i cihān-ı bī-bekā eyledi (s. 60, st. 21). [oldugu, -duk, -u]
20. Toptan-zāde ‘ā’ilesinden ātīde terācim-i ahvālleri görülecek **olan** şu‘arā hüsn-i terbiyeye ‘ā’id bu zātın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan ... (s. 61, st. 1). [olan, -an]
21. ... bu zātın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş **oldugundan** bir ‘ā’ilede yetişen bir kemālli adamın o ‘ā’ileye ne kadar faydası dokunduguna ve dokunacağına bu zātın basīreti ve dirāyeti delīl-i kāfīdir (s. 61, st. 2). [oldugundan, -duk, -u, -(n), -dan]
22. Eger bu ‘ādet memālik-i İslāmiyye’nin her tarafında öteden beri ittihāz edilmiş **olsaydı** ricāl-i mensiyyeden olan meşāhirimizin hiçbirisinin maskat-ı re’si ne hem-şehrīlerine ve ne de erbāb-ı taharrī ve merāka mahfī kalmayacaktı (s. 61, st. 13). [olsaydı, -sa, -(y), -dı]
23. Ma‘mūretü’l-‘azīz’de muhāsebecilik ve defterdārlık sıfatlarıyla me‘mūriyyeti on sene kadar devām ederek ifā-yı hüsn-i hizmet etmekte bulunmuş **oldugu** hâlde 1302/1884-85 senesinde vilāyet-i mezkūre defterdārlığından infisāl ve Der-Sa‘ādet’e ‘avdet eyledi (s. 64, st. 23). [oldugu, -duk, -u]
24. Fakat mādih kendi vicdānında hisseylediği muhabbeti meydāna koymuş **olur** (s. 67, st. 15). [olur, -(u), -r]
25. Numūnesi geçmiş **olmagla** burada digerlerin dercine lüzūm görülmedi (s. 70, st. 5). [olmagla, -mak, -la]

26. "... fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik" diye bağırarak odadan kalkıp gider **oldugundan** bıraktığı libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 11). [*oldugundan, -duk, -u, -(n), -dan*]
27. ... zindāncıların "Lebbeyk" diye istihzā' ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte **oldugu** şerbeti terk ile ... (s. 76, st. 15). [*oldugu, -duk, -u*]

ol-: Gerçekleşmek, tahakkuk etmek.

1. Yanya ve havālīsinde bir müddet geşt ü güzār eyledikten sonra ikinci defa **olarak** İşkodra'ya geldim (s. 8, st. 14). [*olarak, -arak*]
2. Fi'l-hakīka öyle **oldu** (s. 9, st. 21). [*oldu, -du*]
3. **Olunca** böylece irşād Şems-i Tebrīz'den Pür etti Konya'yı nūr-ı hüdā-yı Mevlānā (s. 34, st. 11). [*olunca, -unca*]
4. Karīn-i yek nigeh-i hısmın **olmasın** yoksa Cihānı eyleme bir iş midir harāb sana (s. 37, st. 28). [*olmasın, -ma, -sın*]

ol-: ... vasfını taşımak (İşkodra ilinin İşkodra eyaletinin merkezi konumunda olması kastedilmiştir.).

1. Müşārün-ileyh merkez-i vilāyet **olan** İşkodra şehrinde dünyāya gelmiştir (s. 10, st. 2). [*olan, -an*]
2. Merkez-i vilāyet **olan** kubbetü'l-İslām İşkodra'dandır (s. 51, st. 3). [*olan, -an*]

ol-: ... vasfını taşımak (Kanunī Sultan Süleymān'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun onuncu padişah olması kastedilmiştir.).

1. Bunların cümlesini derc etmege kitābımızın tahammülü olmadığından selātin-i mu'azzama-i 'Osmāniyenin onuncusu **olan** Kānūnī Sultān Süleymān Hān hazretlerinin ... (s. 13, st. 1). [*olan, -an*]

ol-: (Zaman bildiren kelimelerle) Geçmek, tamamlanmak.

1. Paşa İşkodra vālīsı olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vālīliğinin on üçüncü senesi **olan** 1202/1787-88'de vefātı vukū' bularak yerine birāderi Kara Mahmūd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta'yīn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*olan, -an*]

ol-: (Zaman bildiren kelimelerle) Geçmek, tamamlanmak.

1. Bu sûretle hüsn-i hizmette sābit-kadem olarak imrār-ı leyl ü nehār eylemekte olduğu hâlde vālîliğinin on ikinci senesi **olan** 1223/1808-09'da 'azm-i nişîmen-i lâhut ederek ... (s. 12, st. 14). [olan, -an]

ol-: (Zaman bildiren kelimelerle) Gelip çatmak, yaklaşmak.

1. Pederleri ile şu üç birâderin İşkodra'da vālîlikleri müddeti yarım asır mikdârı **olup** gerek İşkodra'da ve gerek havâlîsinde cevâmi' medâris kütüb-hâneler binâ ederek ... (s. 12, st. 20). [olup, -up]

ol-: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (ani olmak).

1. Ānî **olarak** Der-Sa'âdet'ten aldığım bir telgraf-nâmede ... (s. 8, st. 4). [olarak, -arak]

ol-: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (bir kişi hâline gelmek).

1. ... Koca Mehmed Paşa İşkodra kal'esinin muhâfızlığında bulunduğu esnâda sâhib-i tedbîr u dirâyet bir zât **oldugundan** 1175/1761-62 senesinde taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden İşkodra vālîliğine ta'yîn ve 'uhdesine rütbe-i vezâret ihsân olunmuştur (s. 10, st. 10). [oldugundan, -duk, -(u), -n, -dan]

ol-: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (babası olmak).

1. ... 'Ömer Bey de vālîlikle tavzîf olunmuş ise de onun pederi **olan** Mehmed Paşa ba'zı me'mûriyyetlerde bulunduktan sonra İşkodra vālîliğine bi't-ta'yîn 1075/1664-65 târihine kadar vālîliği devâm eylemiştir (s. 11, st. 15). [olan, -an]

ol-: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (vali olmak).

1. Paşa İşkodra vālîsi **olmuş** ve güzel hizmetler etmiş ve vālîliğinin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88'de vefâtı vukû' bularak yerine birâderi Kara Mahmūd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta'yîn olunmuştur (s. 11, st. 19). [olmuş, -muş]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (vezir olmak).*

1. “Vezir **olanlar** ādil ādil **olanlar** mütevāzi^c olmalıdır” (s. 12, st. 24). [olanlar, -an, -lar]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (ādil olmak).*

1. “Vezir **olanlar** ādil ādil **olanlar** mütevāzi^c olmalıdır” (s. 12, st. 24). [olanlar, -an, -lar]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (mütevāzi olmak).*

1. “Vezir olanlar ādil ādil olanlar mütevāzi^c **olmalıdır**” (s. 12, st. 24). [olmalıdır, -malı, -dır]

ol: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (müstagra^k-ı ‘ātifeti olmak).*

1. ... matla^qı gazel-i şāhānelerini tettebbu^c ve müstagra^k-ı ‘ātifeti **olan** zamānı şu^carāsının ba^czıları da tanzir eylemiştir ki numüne olarak mütālā^calarının tahririyle iktifā eyliyoruz (s.13, st. 5). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (civān-ı necib olmak).*

1. ... mahdūmlarının büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Derviş Bey yirmi yaşlarında birer civān-ı necib **oldukları** hālde 1236/1820-21 senesinde İşkodra’da terk-i hayāt ettirilmişlerdir (s. 14, st. 3). [oldukları, -duk, -lar, -ı]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (mukbili olmak).*

1. Ey Halilī ben bugün **oldum** cihānın mukbili (s. 16, st. 11). [oldum, -du, -m]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (İsmi ‘Anka olmak).*

1. Ahmedī ism **olsa** lāyıktır eger ‘Ankā bize (s. 18, st. 25). [olsa, -sa]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Farsça biliyor olmak).*

1. Fuzalā ve husūsuyla Fārisī-dān **olan** üdebā ile mutāyēbe ve mükātebeleri çoktur (s. 20, st. 6). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Sā'ib ve Nābī derecesinde olmak).*

1. İşkodra'nın Sā'ib ve Nābī'si makāmında **olan** āti't-tercūme Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin kütüb-i fikhiyyeden 'Alī Efendi fetāvāsını taleb süretiyle ... (s. 20, st. 6). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (eserler sahibi olmak).*

1. Lākin sāhib-āsār **oldugunu** İşkodra'da iken işitiyordum (s. 22, st. 8). [oldugunu, -duk, -u, -(n), -u]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (içerir olmak).*

1. ... Sultān 'Abdü'l-hamīd-i sānī hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde gayr-i mükerrer yedi tārīhi hāvī **olarak** gördüğüm dört beyitli manzūme-i tārīhiyyeleri ile anlaşılıyordu (s. 23, st. 3). [olarak, -arak]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (adaş olmak).*

1. İşkodra vilāyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 kilometre cenūb-ı şarkisinde vāki' ve hem-nāmı **olan** kazānın merkezi bulunan Kavaye kasabasıdır (s. 23, st. 16). [olan, -an]
2. İsminin Mehmed ve mahlasının Çāker olduğunu hem-nāmı **olan** bir zāta hitāben yazdığı bu beyit ile işāret etmiştir (s. 27, st. 8). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (asil soylu ve zengin olmak).*

1. Civārında gāyet mürtefi' ve dört köşeli mevcūd olan sā'at kulesi bir 'asır evvel oranın hānedān ve mütemevvilānından **olan** İbrāhīm Bey tarafından binā olunmuştur (s. 23, st. 21). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Zengin olmak).*

1. İbrāhīm Bey zengin **olmakla** ber-ā-ber gāyet zī-nukūd ümerādan imiş (s. 23, st. 22).
[olmakla, -mak, -la]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (efendisi olmak).*

1. ... eger bir daha hakkında efendisi **olan** İşkodra vālīsine şikāyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdīm etmek sūretiyle ... (s. 23, st. 24). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (zünnār olmak).*

1. Dil hevā-yı zülf ile bend oldu zünnār **olsa** da (s. 24, st. 4). [olsa, -sa]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (rakip konumunda olmak).*

1. Eyleme terk-i ‘ināyet yā‘nī agyār **olsa** da (s. 24, st. 11). [olsa, -sa]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (yalın olmak).*

1. Himmet eyler belki Tevfīk Fehmiyā tanzīrime
Nev-zemīnde bu gazel pek sāde-güftār **olsa** da (s. 24, st. 13). [olsa, -sa]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (yaralı / incinmiş olmak).*

1. Sīne mecrūh-ı gam-ı gaddāre-i yār **olsa** da (s. 24, st. 15). [olsa, -sa]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (kadehin dopdolu olması).*

1. Bāde-i la‘l-i leb-i dil-ber dururken sākiyā
İltifāt eyler mi rindān cām-ı ser-şār **olsa** da (s. 24, st. 18). [olsa, -sa]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (bin kere olmak).*

1. Gonçe-i nâzım eder yek şemme-i vaslın dirîğ
Nâle-i cân-süz-ı murg-ı dil hezâr-bâr **olsa** da (s. 24, st. 20). [*olsa, -sa*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (agyār olmak).*

1. Kūşe-i çeşminle olsun gör gözet ‘āşıkını
Ey meh icrā-yı muhabbet ile agyār **olsa** da (s. 24, st. 22). [*olsa, -da*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (bir beytin son kelimesi olmak).*

1. Nazm-ı mîr-i Fehmî’yi tanzîre ‘acz-âver **olur**
Hâme-i Tevfîk ne denli tâze güftâr olsa da (s. 24, st. 23). [*olur, -(u), -r*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (yeni söylenilmiş söz olmak).*

1. Nazm-ı mîr-i Fehmî’yi tanzîre ‘acz-âver olur
Hâme-i Tevfîk ne denli tâze güftâr **olsa** da (s. 24, st. 24). [*olsa, -sa*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (salihlerin başı olmak).*

1. **Ola** ‘ukbâda dahi mîr-i sunûf-ı sülehâ (s. 25, st. 11). [*ola, -a*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (heveskâr olmak).*

1. Şi‘ir ve inşâda heveskâr **olarak** güzel eserler yazmaya başladı (s. 25, st. 23). [*olarak, -arak*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (memleketi olmak).*

1. Pederinin vefâtı üzerine 1236/1820-21 senesinde memleketi **olan** Peklin kazâsı müdüriyyetinde ve sonraları daha sâ‘ir me’mûriyyetlerde îfâ-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 24). [*olan, -an*]
2. Memleketi **olan** Tiran’da tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât ederek hüsn-i hulku ve âdâb ve terbiyyesi hasebiyle bi-hakkın insân denilen sunûf-ı mümtâzeye dâhil olmuştur (s. 56, st. 2). [*olan, -an*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (yakın arkadaşı olmak).*

1. Hem-nişîni Ca‘fer-i Tayyâr **ola** Firdevs’te (s. 26, st. 13). [ola, -a]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (şefaatçi olmak).*

1. Hazret-i Haydar şefî‘i **ola** hem yevmü’n-nüşûr (s. 26, st. 14). [ola, -a]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (‘Adn Cennetinin mesken olması).*

1. Āh ederken dâderi Fehmî gelip hâtif dedi
‘Adn **ola** mesken ana târîhidir Dârü’l-huzûr (s. 26, st. 16). [ola, -a]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (... ismiyle bilinen olmak).*

1. Peklin kasabasında cedd-i ‘âlîleri vaktiyle binâ edip el-hâletü hazihi Eski câmi‘ nâmiyla ma‘rûf **olan** câmi‘-i şerîf hazîresinde gunûde-i mirkad-ı gufrândır (s. 26, st. 20). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (mahlası Çâker olmak).*

1. İsmnin Mehmed ve mahlasının Çâker **oldugunu** hem-nâmı olan bir zâta hitâben yazdığı bu beyit ile işâret etmiştir (s. 27, st. 8). [oldugunu, -duk, -u, -(n), -u]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Zileli olmak).*

1. Sâhib-tercümenin aslı Zileli **oldugu** hâlde sâ‘ik-i kader kendisini İşkodra’ya sevk ... (s. 27, st. 12). [oldugu, -duk, -u]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Zarîfşair olmak).*

1. Cenāb-ı Çāker bir şā'ir-i zarīf **olmakla** ber-ā-ber dīvān-ı sā'ibe tahrīrine mübāşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir şerh kitābının mukaddimesinde ... (s. 28, st. 3). [olmakla, -mak, -la]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (memur olmak).*

1. Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a me'mūr **olarak** altı ay anda karār eyledim ... (s. 28, st. 19). [olarak, -arak]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (hayırlı arkadaş olmak).*

1. Nihāyet ba'zı yārānın ilhāc ve ibrāmıyla hayr-ı celīs **olan** kitāb mütāla'ası tarīkına insilāk ederek ... (s. 28, st. 25). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (vakit geçiren kimse olmak).*

1. On sene mikdārı bu sūretle evkāt-güzār **olduktan** sonra 1251/1835-36 senesinde Rūmeli vālīsi müteveffā Mahmūd Hamdī Paşa'nın kitāb-ı belāgat-nisābı silkine duhūl ettim (s. 28, st. 33). [olduktan, -duk, -tan]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (rütbece aynı mevkide bulunmak/mareşal olmak).*

1. ... Rūmeli vālīliğine ta'yīn olunan Ahmed Zekerıyyā Paşa kadr-dān bir müşīr-i fā'ikū'l-akrān **oldugundan** bu hakīri kethüdā kātibi ta'yīn ederek fakr u felāketten tahlīse himmet eyledi (s. 29, st. 3). [oldugundan, -duk, -(u), -n, -dan]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (övünen olmak).*

1. Ba'dehu hālefleri Hālīl ve onun hālefi Dilāver Paşaların dahi kitābetleri hizmetiyle mübāhī **olarak** ol havālīce kesb-i rıf'at u şān eyledim (s. 29, st. 9). [olarak, -arak]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (evlenmiş olmak).*

1. ... ilk İşkodra'ya geldiği vakit orada te'ehhül etmiş **oldugundan** paşa-yı müşārün-ileyh kendisine mükemmel bir çiftlik ve bahçe ve büyük bir hâne ihsân eylemiştir (s. 29, st. 21). [*oldugundan, -duk, -u, -(n), -dan*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Dostlarından olmak).*

1. Ve kendisinin tarikat-ı 'āliyye-i Mevleviyye muhibbānından **oldugu**
Çāker'i bak ki kabūl eylediler Mevleviyān
Deme ahrār-perestār ile etmez ülfet
... beyitleri gibi birçok āsārının delāletleriyle anlaşılmakta ise de ... (s. 31, st. 9).
[*oldugu, -duk, -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Miktarı olmak).*

1. Yukarıda zikri mürūr eylediği üzere dīvān-ı sâ'ibe mufassal bir şerh tahrīrine ibtidār ederek bir cild mikdārı **olmak** üzere elif harfinde olan gazellerin şerhlerini ikmāl eylemiş ise de ... (s. 31, st. 20). [*olmak, -mak*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Dilenci, yoksul olmak).*

1. Bileydiler ne şehensāh-ı şems-tāc idügün
Cemī'-i şehler **olurdu** gedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 10). [*olurdu, -(u), -r, -du*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Varlığının değerli olması).*

1. Ne cism-i cevher-i cān **oldugun** bileydi eger
Ederdi rūhunu 'ālem fedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 11). [*oldugun, -duk, -u, -(n)*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Bākī olmak).*

1. Makām-ı kurbda mahvetti zāt-ı esfāsın
Sifāt-ı Lem yezel **oldu** kuvā-yı Mevlānā (s. 34, st. 2). [*oldu, -du*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Gerçek cömertliğin güneşi olmak).*

1. Ne Şems şems-i hakikat-kerem kim **olmuştur**
Misâl-i necm-i hidâyet-nümâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 5). [*olmuştur, -muş, -tur*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Yol gösteren/kılavuz olmak).*

1. Cenâb-ı şeyhinin emriyle geldi Tebriz'den
Kim **ola** Konya'da tâ reh-nümâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 8). [*ola, -a*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Önder/rehber olmak).*

1. Buluştu eyledi irşâd-ı Hakka hem **oldu**
Tarîk-i Mevlevî'de muktedâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 9). [*oldu, -du*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Dostluk mahalli olmak).*

1. Anınçün **oldu** vilâyetler içre bu Konya
Diyâr-ı Rûm'da dârü'l-vilâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 13). [*oldu, -du*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Mevlânâ'nın dostu/yakını olmak).*

1. Bihâr-ı Mesnevî'ye dal dür-i ma'âni al
Olasın ister isen âşinâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 18). [*olasın, -a, -sın*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Lâyık olmak).*

1. Garaz vasıfısa bu tafsilden eger Çâker
Kanı o vasf kim **olsun** sezâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 22). [*olsun, -sun*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Suç ve günah işlemesi düşünülemez kadar küçük çocuk olmak/masum olmak).*

1. Yedi yaşında bulunduğu sırada Sultân Mahmûd Hân-ı sâni hazretleri huzûr-ı şâhânelerine Arnavud libâsını lâbis bir ma'sûm **olduğu** hâlde ... (s. 35, st. 16). [*olduğu, -duk, -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (ülā sanisi ve ülā evvelī olmak).*

1. ... 1274/1857'de ülā evvelī **oldu** (s. 36, st. 7). [oldu, -du]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Mutasarrıf olmak).*

1. 1292/1875 senesinde rütbe-i bālāyı bi'l-ihrāz Diyārbakır vilāyetinden fekk-i irtibāt ile mutasarrıflık **olan** Ma'mūretü'l-‘azīz mutasarrıflığına ta‘yīn olundu (s. 36, st. 13). [olan, -an]
2. Diyārbekir vilāyetinden fekk-i rābıta ile müstakillen mutasarrıflık **olan** Ma'mūretü'l-‘azīz muhāsebeciliginde ... (s. 64, st. 18). [olan, -an]
3. ... Ma'mūretü'l-‘azīz muhāsebeciliginde mutasarrıfı **olan** sâbıkü't-tercūme İşkodralı Hasan Hakkī Paşa inhā'sıyla ... (s. 64, st. 18). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Vali olmak).*

1. ... 1311 senesi Zilhiccesinde/5 Haziran-4 Temmuz 1894 sâniyen Haleb vālisi **oldu** (s. 36, st. 21). [oldu, -du]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (güzergāh olmak).*

1. ... Ma'mūretü'l-‘azīz vilāyeti defterdārlığına bi't-ta‘yīn mahāll-i me'mūriyyete esnā-yı ‘azīmetimde güzergāh **olan** Haleb şehrine ugranılmış ve müşārün-ileyh ile birinci ve son def'a olarak ... (s. 36, st. 23). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (ilk ve son olmak).*

1. ... ve müşārün-ileyh ile birinci ve son def'a **olarak** mülākāt eyleyip tevārīh ve edebiyāta dā'ir güzel sohbetler icrā edilmiş (s. 36, st. 24). [olarak, -arak]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Cüssesi küçük olmak).*

1. Sağırü'l-cüsse **olmakla** ber-ā-ber vücūdunun sinnine nisbetle ziyādece yorulmuş olduğunu sīmāsı gösteriyordu (s. 36, st. 25). [olmakla, -mak, -la]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (yorulmuş olmak).*

1. Saġirü'l-cüsse olmakla ber-â-ber vücūdunun sinnine nisbetle ziyâdece yorulmuş **oldugunu** sîmâsı gösteriyordu (s. 36, st. 25). [*oldugunu, -duk, -u, -(n), -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Yetmiş bir yaşında olmak).*

1. Yetmiş bir yaşında **oldugu** hâlde sene-i mezkûre Cümâde'l-ülâsında infisâli vukû'a gelerek Der-Sa'âdet'e 'avdet ve muvâsalatından yedi mâh sonra ... (s. 36, st. 27). [*oldugu, -duk, -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Yadigâr olmak).*

1. Kitâblarının zâhiresine yâdigâr-ı ahlâf **olmak** üzere ekseriyâ bir beyit tahrîri ... (s. 36, st. 34). [*olmak, -mak*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Müretteb divan olmak).*

1. Dîvân-ı eş'ârının müretteb **oldugunu** Haleb'de görüştüğümüz vakit söylemişti (s. 37, st. 1). [*oldugunu, -duk, -u, -(n), -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (damat olmak).*

1. ... şâ'ire-i meşhûre Âdile Sultân hazretlerine dâmâd **olarak** kerîme-i 'iffet-vesîmeleri Hayriyye Hanım Sultâni tezevvücle kâm-yâb olmuşlar idi (s. 37, st. 17). [*olarak, -arak*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Güneş'in karanlık tarafı gibi olmak).*

1. **Olur** hacâlet ile tîre-dîde-i hürşîd
Niġâh kılssa bu hüsn ile bî-nikâb sana (s. 37, st. 30). [*olur, -(u), -r*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Arkadaş olmak).*

1. Bende-i Mollâ-yı Rûm'um çok mudur Hakkî eger

Her nefes dem-sāz **olursa** bu dil-i nālāna ney (s. 38, st. 17). [*olursa, -(u), -r, -sa*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Kitabe olmak).*

1. Türklere dā'ir en kadīm bir kitābe **olmak** üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu 'İsā Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 23). [*olmak, -mak*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Zor olmak).*

1. Yolun en sarp en çıkılması müşkül **olan** kısmı bundan sonra geliyordu (s. 42, st. 11). [*olan, -an*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Aşağı yukarı kırk yaşında olmak).*

1. Zīrā sinnim kırk raddesinde **olmakla** ber-ā-ber sıhhat-i vücūda mālīk olduğumdan gençlik sevdā-yı magrūrānesinden henüz sarf-ı nazar edememiştim (s. 42, st. 19). [*olmakla, -mak, -la*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (aksi olmak).*

1. Kimisi buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi **olarak** bir def'a gelen her vakit gelmek ister latīfelerini sarf ediyorlardı (s. 43, st. 4). [*olarak, -arak*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (yemek hazır olmak).*

1. ... yemek hazır **oldugunu** haber verdiler (s. 43, st. 7). [*oldugunu, -duk, -u, -(n), -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Zaviyedar olmak).*

1. Dede'ye hizmet etmiş ve Akçahisar kasabasında vāki' Şemsī Efendi zāviyesine zāviyedār **olmuştur** (s. 43, st. 22). [*olmuştur, -muş, -tur*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (mu'īn olmak).*

1. Şāh Hasan ile Hüseyin **olsun** muḥīnin her nefes (s. 44, st. 14). [olsun, -sun]

ol-: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (nigehbān olmak).

1. Şāh Hasan el-‘Askerī **olsun** nigehbānın müdām (s. 44, st. 20). [olsun, -sun]

ol-: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (dest-gīrin olmak).

1. Mehdī **olsun** dest-gīrin evliyānın ‘aşkına (s. 44, st. 23). [olsun, -sun]

ol-: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (dünyaca ünlü olmak).

1. Denilebilir ki meşhūr-ı dünyā **olan** ‘Osmānlı tarz mi‘mārīsi alınarak ... (s. 45, st. 12). [olan, -an]

ol-: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (mürşid-i sāhib-vukūf [bilgi sahibi rehber/önder] olmak).

1. Ez-cümle cedd-i ‘ālīleri Şeyh Receb Efendi bir mürşid-i sāhib-vukūf **olarak** bu hākdān-ı fenāda yüz on dokuz sene mu‘ammer olmuştur (s. 46, st. 14). [olarak, -arak]

ol-: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Memleketi olmak).

1. Memleketi **olan** Tiran’da yetmiş sene icrā-yı meşīhat ve irşād-ı müridāna himmet ederek 1204/1789-90 senesinde vefāt etmiştir (s. 46, st. 14). [olan, -an]

ol-: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Derecesi ve kıymeti yüksek saygıdeğer birisi olmak).

1. İşte sāhib-tercüme pek ciddī bir zāt-ı ‘ālī-kadr **olduğu** gibi pederleri Şeyh Yūnus dahi bir şeyh-i kesīrū’l-fazā’il idi (s. 48, st. 3). [olduğu, -duk, -u]

ol-: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (kāmīl olmak).

1. Āh kim bir mürşid artık beldemizde kalmadı
Kāmil **olsun** ‘ābid olsun ettiler terk-i cihān (s. 49, st. 2). [olsun, -sun]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (‘ābid olmak).*

1. Āh kim bir mürşid artık beldemizde kalmadı
Kāmil olsun ‘ābid **olsun** ettiler terk-i cihān (s. 49, st. 2). [olsun, -sun]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (āriflerin sığınağı olmak).*

1. Debreli ş-şeyh ile ‘Osmān’ dan hilāfet ahz edip
Himmet-i şeyh ile **olmuştu** melāz-ı ‘ārifān (s. 49, st. 24). [olmuştu, -muş, -tu]

ol: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Hatādan arındırılmış olmak).*

1. Galattan müberrā **olmakla** ber-ā-ber hattı dahi latīftir (s. 50, st. 3). [olmakla, -mak, -la]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (yetenek sahibi olmak).*

1. Müşārün-ileyhin üç lisānda **olan** iktidārına numūne olmak üzere ... (s. 50, st. 5). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (... nin ölümü üzerine yazılan mersiye olmak).*

1. Müşārün-ileyhin üç lisānda olan iktidārına numūne olmak üzere Fārisī āsārından ceddi vefātına **olan** mersiyesi yukarıda mürūr eylediği gibi ... (s. 50, st. 5). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (müselles olmak).*

1. Misāl-i vefk müselles **olur** serī‘ü’l-eser
Dü lebleriyle dili nutk edince her yerde (s. 50, st. 14). [olur, -(u), -r]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (sohbet arkadaşı olmak).*

1. Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin āşinā ve musāhibi **oldugunu** şu beyti gösteriyor (s. 51, st. 5). [*oldugunu, -duk, -u, -(n), -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (gönül cezbeden sohbet olmak).*

1. Āşinā tab' ehli olsa sohbet-i dil-keş **olur** (s. 51, st. 6). [*olur, -(u), -r*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (gayet tuhaf bir zāt olmak).*

1. Gāyet tuhaf bir zāt **oldugundan** şunun bunun hakkında ba'zı latifelerde ve hicviyelerde bulduğundan şe'āmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrācını mücib olmuştur (s.52, st. 1). [*oldugundan, -duk, -u, -(n), -dan*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (tanesiz olmak).*

1. Tehī el ile dolaşmak olur mu kayd-ı murād
Tuzak ki dānesiz **olsa** ne gūna sayd alacak (s. 52, st. 26). [*olsa, -sa*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (vekili olmak).*

1. Ondan Hacı Bektāş-ı Velī dergāh-ı şerīfine gidip cā-nişīn-i Hacı Bektāş-ı Velī **olan** Hākī
'Alī Dede'den ahz-ı dest-i icāzet eyledi (s. 55, st. 1). [*olan, -an*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (manzūr ve makbūlu olmak).*

1. Şemīmī Dede'nin inşā eylediği zāviyede dedenin manzūr ve makbūlu **olarak** ikāmet edip Şemīmī Dede ile ve sâ'ir o havālī şu'arāsıyla müşā'areler icrā eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 7). [*olarak, -arak*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (gerçekleri güzel, etkili ve yerinde söyleyen şeyh olmak).*

1. Müşārün-ileyh lisān-ı tasavvufa āşinā bir şeyh-i belīg-i hakāyık-gūyā **oldugundan** elsine-i selāsede nādire-senc-i belāgat oldukları ... (s. 56, st. 11). [*oldugundan, -duk, -u, -(n), -dan*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (eserleri sayısız/pek çok olmak).*

1. ... elsine-i selāsede nādire-senc-i belāgat oldukları eş‘ār ve āsarı bī-hesāb **oldugunu** rivāyet etmeleri ... (s. 56, st. 12). [*oldugunu, -duk, -u, -(n), -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (nefis olmak).*

1. ... rivāyet etmeleri eyādi-i ihtirāmda görülen ba‘zı eserlerinin de fi’l-hakīka nefis **olması** ve dīvān-ı eş‘ārından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu haber alınmagla kaymakām ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben zāviye-i mezkūreye ‘azīmet olunmuş ... (s. 56, st. 13). [*olması, -ma, -(s), -ı*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (vali olmak).*

1. Paşa İşkodra vālisi **olmuş** ve güzel hizmetler etmiş ... (s. 11, st. 19). [*olmuş, -muş*]
2. ... pederi Mustafā Paşa İşkodra vālisi **olarak** on üç sene mikdārı vāliliği hüsn-i ifā ile 1202/1787-88 senesinde sefere me‘mūr edilmişti (s. 19, st. 17). [*olarak, -arak*]
3. ... 1311 senesinde Zilhiccesinde/5 Haziran-4 Temmuz 1894 sāniyen Haleb vālisi **oldu** (s. 36, st. 21). [*oldu, -du*]
4. ... āti’t-tercūme İškodralı Şerīfī Mustafā Paşa İşkodra vālisi **oldugu** gibi Der-i ‘āliyyede Karaagaç dergāhı post-nişini Mustafā Fātih Baba nezdinde münzevī bulunan Edhem Şehīdī Bey’i de vefāt eden Kaplan Paşa yerine Tiran mütesellimliğine ta‘yīn eylemişti (s. 60, st. 14). [*oldugu, -duk, -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (kadı olmak).*

1. Görülüyor ki insān olmak başka bu sīret ve meslekte kadı **olmak** yine başkadır (s. 57, st. 16). [*olmak, -mak*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Memleketin önemli kimselerinden olmak).*

1. Ondan sonra gittigim mahallere kadı ve kaymakām gibi zevatı birlikte götürmez yalnız mütehayyizān-ı memleketten **olan** ba‘zı zevāt ile giderdim (s. 57, st. 17). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (uygun olmak).*

1. Arnavud aslıdır ol taşlı yerin şeh-bāzı medlülüne ma-sadāk **olan** zāt-ı vālaları meşhūr Toptan-zāde ‘ā’ilesindedir (s. 58, st. 18). [olan, -an]

ol-: *Bir isim veya sıfatın belirttiği durumu almak (Muhāfiz olmak).*

1. Cedd-i ‘ālileri Ādem Aga Akçahisar kal‘esinin muhāfızı **olup** hayrāt-kār ve dirāyet-şi‘ār bir zāt-ı şecā‘at-nihād idi (s. 59, st. 1). [olup, -up]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Metīn olmak).*

1. Bu ‘ā’ile İşkodralıların ve sār ba‘zı gerden-keşānın tугyān ve ‘isyānları sırasında Devlet-i ‘āliyyeye sadākat ve hüsn-i hizmet ederek dā’imā Akçahisar kal‘esi gibi gāyet müstahkem ve metīn **olan** bir mevki‘i Devlet-i ‘āliyyenin yed-i zabtında olmak üzere muhāfaza etmişlerdir (s. 59, st. 4). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Bölükbaşı olmak).*

1. Lākin Tiran ve Akçahisar’da görüştüğüm ba‘zı ihtiyārlar Ādem Aga Ohri Kazāsında Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 tārīhlerinde Akçahisar’a gelerek Akçahisar müsellemi Kōr Süleymān Aga’nın hizmetine girmiş ve giderek bölükbaşı **olmuş** ve bu münāsebetle Akçahisar’a yerleşmişlerdir derler (s. 59, st. 9). [olmuş, -muş]

ol-: *Bir yere mensup olmak (Sülalesinden olmak).*

1. Ma‘māfīh Ohri kazāsından Akçahisar’a gelmek İskender Bey sülalesinden **olmaga** māni‘ olmayacağı tabī‘īdir (s. 59, st. 10). [olmaga, -mak, -a]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Hükümet konagı olmak).*

1. El-hāletü hazihi Akçahisar'ın hükümet konagi **olan** ve gāyet cesīm ve safādār olarak yapılmış olan konakta gördüğüm ... (s. 59, st. 19). [*olan, -an*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (büyük ve huzurlu olmak).*

1. ... gāyet cesīm ve safādār **olarak** yapılmış olan konakta gördüğüm intizām-ı taksīmāt Toptan-zāde Ādem Aga'nın hüsn-i tabī'at sāhibi ve degerli bir zāt oldugunu gösterir (s. 59, st. 19). [*olarak, -arak*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (değerli bir zāt olmak).*

1. ... intizām-ı taksīmāt Toptan-zāde Ādem Aga'nın hüsn-i tabī'at sāhibi ve degerli bir zāt **oldugunu** gösterir (s. 59, st. 20). [*oldugunu, -duk, -u, -(n), -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (fazīlet, ilim ve ahlāk sāhibi bir bey olmak).*

1. Ahlāk-ı hasene sāhibi sahihü'l-i'tikād bir mīr-i kemālāt-sīmāt **oldugunu** haber verenler zāde-i tabī'atı olmak üzere Fārisī bir münācātını irā'e eylediler (s. 60, st. 7). [*oldugunu, -duk, -u, -(n), -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Mevki sahibi olduğu halde unutulmuş olmak).*

1. Eger bu 'ādet memālik-i İslāmiyye'nin her tarafında öteden beri ittihāz edilmiş olsaydı ricāl-i mensiyyeden **olan** meşāhirimizin hiçbirisinin maskat-ı re'si ne hem-şehrīlerine ve ne de erbāb-ı taharrī ve merāka mahfī kalmayacaktı (s. 61, st. 13). [*olan, -an*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (padişah olmak).*

1. **Olsa** da insān şeh-i kişver hem aglar hem güler (s. 61, st. 21). [*olsa, -sa*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Ağzı bozuk olmak).*

1. Mahzen-i esrār ol **olma** sakın bed-zebān (s. 64, st. 3). [*olma, -ma*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Mahzen-i esrār olmak: Güzel söz söylemek).*

1. Mahzen-i esrār **ol** olma sakın bed-zebān (s. 64, st. 3). [ol]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Prizrenli olmak).*

1. Pederinin aslı Prizrenli **olup** bir kan da‘vāsından dolayı genç iken memleketini terk ederek İşkodra’da tavattun etmişti (s. 64, st. 5). [olup, -up]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Muhāsebeci olmak).*

1. Tedrīcen terakkī eyleyerek 1284/1867-68 senesinde iki bin kuruş ma‘āşla İşkodra merkez vilāyet muhāsebecisi **oldu** (s.64, st. 12). [oldu, -du]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Mutasarrıflık olmak).*

1. Diyārbekir vilāyetinden fekk-i rābıta ile müstakillen mutasarrıflık **olan** Ma‘mūretü’l-‘azīz muhāsebeciliginde mutasarrıfı olan sābıkü’t-tercūme İşkodralı Hasan Hakkī Paşa inhā’sıyla ... (s. 64, st. 18). [olan, -an]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (zarīf ve nükte-dān bir zāt olmak).*

1. Zarīf ve nükte-dān bir zāt **oldugunu** bi’z-zāt müşāhede eyledim (s. 64, st. 21). [oldugunu, -duk, -u, -(n), -u]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (seçkin olmak).*

1. Genc iken şā‘ir-i mümtāz **oldun** (s. 65, st. 15). [oldun, -du, -n]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (seçkin şair olmak).*

1. Cümle akrāna ser-efrāz **oldun** (s. 65, st. 16). [oldun, -du, -n]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (neşe arttıran olmak).*

1. Bu ne eş'ār-ı belīgāne-edā
Ki **olur** cān u dile neş'e-fezā (s. 65, st. 20). [*olur, -(u), -r*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Küçük delikanlı olmak).*

1. Ne hünerdir **olasın** şābb-ı sagīr
Şi'irine reşk ede bernā ile pīr (s. 66, st. 11). [*olasın, -a, -sın*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Re'īsü'l-üdebā/ediplerin başı olmak).*

1. Biri hikmet ile mānende-i İbn-i Sīnā
Oldu ashāb-ı kemāl içre re'īsü'l-üdebā (s. 66, st. 22). [*oldu, -du*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Müstahdem olmak).*

1. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa'ādet nüfūs idāresinde müstahdem **oldugu** hālde ondan sonra nereye gittigini ve şimdi ne me'mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvān söylediler (s. 68, st. 3). [*oldugu, -duk, -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Pahalı olmak).*

1. Harput'ta zāten odun pek pahalı **oldugu** hālde o sene kış pek şiddetli olması ve mahrūkātın āteş pahāsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [*oldugu, -duk, -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Şiddetli/sert/soğuk olmak).*

1. Harput'ta zāten odun pek pahalı **oldugu** hālde o sene kış pek şiddetli **olması** ve mahrūkātın āteş pahāsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [*olması, -ma, -(s), -ı*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Pederi/babası olmak).*

1. Pederi āti't-tercūme Murtazā Za'īfī Efendi **oldugu** gibi mahdūmu da āti't-tercūme Murtazā Sāfī Efendi'dir (s. 68, st. 21). [*oldugu, -duk, -u*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Mümessil olmak).*

1. **Oldu** çeşminde mümessil sūret-i nādīdesi
Nūr-ı çeşm-i ‘āşikāndır şāh Zeyne’l ‘Ābidīn (s. 71, st. 1). [*oldu, -du*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Son me’mūriyyeti olmak).*

1. Bu zāt ile görüştüğüm vakit sinn-i ‘ālīleri yetmiş bulmuş ve son me’mūriyyeti **olan** Kavaye kazāsı kaymakāmlığından tekā’üd olmuş idi (s. 71, st. 18). [*olan, -an*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Doğum yeri olmak).*

1. Bir müddet bu sūretle imrār-ı evkāt eyledikten sonra kazā kaymakāmlıklarında ve ‘adliyyenin teşkilinden sonra livā’ müdde’ī-i ‘umūmī mu‘āvinliklerinde bulunmuş ve ahīren re’s-i maskat-ı vālāları **olan** Tiran’a civār Kavaye kazāsı kaymakāmlığına nasb ve ta’yīn olunmuştur (s. 72, st. 20). [*olan, -an*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Pīr-i ma‘ārif-semīr/Bilgili bir üstat olmak).*

1. Natūk ve mütekellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası vāsi‘ ve birçok āsār-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūş bir pīr-i ma‘ārif-semīr **olmakla** ber-ā-ber ... (s. 72, st. 26). [*olmakla, -mak, -la*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Umerā’-i sāhib-ihtirām/Hürmet gösterilen emirler olmak).*

1. ... bir pīr-i ma‘ārif-semīr olmakla ber-ā-ber ābā ve ecdādı o havālīnin zādegān ve umerā’-i sāhib-ihtirāmından **olmagla** gerek kendileri ve gerek efrād-ı hānedānı hürmet-i ‘azīmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 26). [*olmagla, -mak, -la*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Ser-kātib/Baş kātib olmak).*

1. İşkodralı Şerīf Mustafā Paşa’nın ser-kātibi **olup** 1270/1853-54 senesinde vefāt eden ‘Ömer Sırrī Efendi Gogola hakkında söylediği tārīh isim ve mahlası hāvī olmakla ber-ā-ber hak budur ki tamāmi-i ifādeyi cāmi‘dir (s. 73, st. 3). [*olup, -up*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Mihr-i münîr u mâh/Aydınlatıcı olmak).*

1. Şem^c-i cemâlin **olmuş** mihr-i münîr u mâhim (s. 74, st. 16). [*olmuş, -muş*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Meseleleri halleden bir müftü olmak).*

1. ... sonra Tiran şehrine müftü-i müşkül-küşâ **olmuştur** (s. 76, st. 4). [*olmuştur, -muş, -tur*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (Fasl-ı hitâb olmak).*

1. Hele bu Hâtıra-i ‘Ahd-i Şebâb **Oldu** âsârına bir fasl-ı hitâb (s. 66, st. 10). [*oldu, -du*]

ol-: *Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak.*

1. Dediler ki ‘ulemâ ve fuzalâ ve ümerâdan **olup** da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefât edenlerin ... (s. 61, st. 10). [*olup, -up*]

ol-: *... hâlinde bulunmak, ... hâline gelmek.*

1. Kıymetdâr âsârı o havâlî mu‘âsırı bulunan birçok şu‘arânın nazîreleriyle birlikte **olarak** İşkodra ile mülhakâtındaki şehirlerde gördüğüm mecmû‘alarda mevcüddür (s. 12, st. 30). [*olarak, -arak*]
2. Leyâli-i mübârekede İşkodra’da Fâtih Sultân Mehmed Hân zamânından beri defîn-i hâk-i gufrân **olan** meşâhir-i mazanne-i kirâmdan kal‘e kapısında medfûn Baba Mustafâ’yı ... (s. 14, st. 9). [*olan, -an*]
3. Yolun bir mikdârını araba ile gitmek mümkün ise de diger bir mikdârının esb-süvâr **olarak** gidilmesi ve gece de kalınması ve gerçi zâviye var ise de böyle kalabalık içinde müşkilâtı mücib olacağı gibi mütâla‘alardan sarf-ı nazarla ‘azîmete karar verdik ... (s. 15, st. 1). [*olarak, -arak*]
4. Hamdülillâh edeli tebdîl zâhir bātına ‘Aynımızda **oldu** eşyâ’ Cennet-i Me’vâ bize (s. 18, st. 23). [*oldu, -du*]

5. ... İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın vefâtı üzerine mahdümü Şerîfî Mustafâ Paşa henüz on iki yaşında **oldugu** hâlde taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden İşkodra vâlîliğine ta'yîn buyuruldu (s. 20, st. 3). [*oldugu, -duk, -u*]
6. Ahālîsi şecâ'atla meşhûr ve tevārîh-i 'Osmâniyede niçe niçe celâdetleri mestûr **olan** muntehâ-yı hudûdda ve kenâr-ı bahirde vâki' Ülgün kasabası ümerâsından ve 'asrımız şu'arâsındandır (s. 22, st. 5). [*olan, -an*]
7. Biz de mebâdî-i tercüme-i hâllerini kendi lisânından **olarak** kârîlerimize dinletmeyi münâsib gördük (s. 28, st. 6). [*olarak, -arak*]
8. İşkodra vilâyet ve sancagında kazâ merkezi **olan** Akçahisar kasabasındandır (s. 40, st. 19). [*olan, -an*]
9. Günlerin en uzun zamânı **olan** Temmuz ayında idi (s. 42, st. 6). [*olan, -an*]
10. ... vefâtı zamânında 'Arabî **olarak** inşâd eylediği otuz üç beyitli münâcât-ı belîğasının dahi ... (s. 50, st. 6). [*olarak, -arak*]
11. Ba'dehu Şemîmî Dede'nin ma'iyyetinde bulunan çil kalenderân ile vatan-ı aslîsi ve maskat-ı re'si **olan** Akçahisar'a geldi (s. 55, st. 5). [*olan, -an*]
12. Cehd edegör **olmayasın** tâ himâr (s. 63, st. 17). [*olmayasın, -ma, -(y), -a, -sın*]
13. Kurusun elleri efrâd-ı tam'-ı mu'tâdın
Kimisi Bū Leheb **oldu** kimi hammâl-i hatab (s. 68, st. 16). [*oldu, -du*]
14. Hatt-ı destiyle **olarak** gördüğümüz bu kabîl nazâ'irden ba'zılarının matla'ları tahrîr olunur (s. 69, st. 12). [*olarak, -arak*]

ol-: Söz konusu olmak.

1. Sorar **olursa** eger Çâker'in ahvâlinde (s. 27, st. 19). [*olursa, -(u), -r, -sa*]

ol-: ... şeklinde, tarzında olmak.

1. Şu gazel sâhib-tercüme Hulûsî Bey'in İstanbul şu'arâsına nazîre **olarak** inşâd ve nihâde-i nazargâh-ı takdîr-i emsâl ve emcâd eylediği âsârındandır (s. 61, st. 15). [*olarak, -arak*]

ol-: Bir durumda bulunmak, bir vasfı taşımak veya bir vasfı kazanmak, hâline gelmek, bir durumdan başka bir duruma geçmek.

1. Sâhib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzre Harput'ta bundan kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnâda henüz tertîb-i dîvâna mübâşeret etmemiş ise de dîvân **olacak** mikdâr eş'ârı mevcûd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 2). [*olacak, -acak*]

ol-: (Bir şeye) Sahip olmak (Adem Aga'nın konağı olmak).

1. Akçahisar'da bulduğum müddetçe Toptan-zāde hānedānının cediti Ādem Aga'nın konağı **olup** el-hāletü hazihi hükümet konağı bulunan cihān-nümā hānede ikāmet eylediğimden ... (s. 42, st. 2). [olup, -up]

ol-: Uygun düşmek, yerinde olmak.

1. Tahāretsiz huzūr-ı izzete vaz^c-ı cebīn **olmaz** (s. 54, st. 13). [olmaz, -maz]

ol: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Sevgili).

1. Gerçi bir dervīş şeklinde gelip geçti velī
Ya melektir ya Hızır **ol** tācdārım kandadır (s. 15, st. 14). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Peri yüzlü sevgili işaret edilmektedir.).

1. Nazargāh-ı Hudāya **ol** perī-ruhsār gelmez mi (s. 17, st. 7). [ol]
2. Nazargāh-ı Hudāya **ol** perī-reftār gelmez mi (s. 19, st. 3). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Sevgili işaret edilmektedir.).

1. Aceb insāf edip lutf etmege **ol** yār gelmez mi (s. 17, st. 10). [ol]
2. Sīne mecrūh-ı gam-ı gaddāre-i yār olsa da
Çāre ne meyl eyledik **ol** şūha gaddār olsa da (s. 24, st. 16). [ol]
3. Benden **ol** vahşī civān öyle kaçır kim gūyā
Bana meyl etmemege yāra kasem vermişler (s. 27, st. 1). [ol]
4. **Ol** hūb-rū-yı dil-keş misl-i firişte mevheş
Hūrī-sıfat perīveş mānend-i serv-i serkeş (s. 62, st. 11). [ol]
5. **Ol** bütün cevri safādır rāhat-ı dildir bana (s. 70, st. 8). [ol]

ol: "O" üçüncü tekil şahıs zamiri (Āşık).

1. Āşık **oldur** ki cemāl ü rūh-ı cānānı görüp
Ola cān terki ile behrever-i devlet-i aşk (s. 18, st. 3). [oldur, -dur]

ol: "O" işaret sıfatı (Mürüvvetkâr sevgili işaret edilmektedir.).

1. Gözüm yaşına rahmen **ol** mürüvvetkâr gelmez mi (s. 19, st. 7). [ol]

ol: "O" birinci tekil şahıs zamiri (Felek).

1. Niyâz ettikçe yârı **ol** bana agyârı gösterdi (s. 21, st. 17). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Ay yüzlü sevgili işaret edilmektedir.).

1. Gözüm yaşına rahm et söyledim **ol** mehlikâ yâra (s. 21, st. 20). [ol]
2. ‘Âşıkım bir mehlikâya kim be-gâyet nâzenîn
Çârdeh yaşındadır **ol** mâh-peyker hür-i ‘în (s. 70, st. 20). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (İşkodra şehri işaret edilmektedir.).

1. Gördüm **ol** beldede Mecnûn gibi ser-gerdândır
Târ-ı müyu ile bend etmiş onu bir Leylâ (s. 28, st. 1). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Sevilen genç işaret edilmektedir.).

1. Üç sene ‘ale’t-tevâlî **ol** civânın ‘aşkıyla ta‘lîm ve ta‘allüm-i sînâ‘î-i âteş-bâzî ve tahsîl-i fûnûn-ı top-endâzî ederek fûnûn-ı mezkûrede kesb-i mahâret ü kemâl eyledim (s. 28, st. 17). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Havali işaret edilmektedir.).

1. Paşa ma‘iyyetiyle Maslak’a me’mûr olarak altı ay anda karâr eyledim ve mahbûb-ı dil-ârâm ve vefâkârım yanımda bulunduğu için **ol** havâlî nazarımda Cennet-misâl idi (s. 28, st. 20). [ol]
2. Ba‘dehu hâlefleri Hâlîl ve onun hâlefi Dilâver Paşaların dahi kitâbetleri hizmetiyle mübâhî olarak **ol** havâlîce kesb-i rıf‘at u şân eyledim (s. 29, st. 9). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Zaman işaret edilmektedir.).

1. Felek böyle medīd bir muvaffakıyyeti kimseye revā görmeyeceğinden **ol** esnāda **ol** civān-ı bī-hemtāya bir ʿaded dāne-i top isābet ederek şerbet-i şehādeti nūş eyledi (s. 28, st. 21). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Genç işaret edilmektedir.).

1. Felek böyle medīd bir muvaffakıyyeti kimseye revā görmeyeceğinden **ol** esnāda **ol** civān-ı bī-hemtāya bir ʿaded dāne-i top isābet ederek şerbet-i şehādeti nūş eyledi (s. 28, st. 21). [ol]

ol: "O" işaret zamiri ("Cana can katan" işaret edilmektedir.).

1. Hayātıma sebep **ol** ey hayāt-ı cān yetiş (s. 32, st. 4). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Vecih işaret edilmektedir.).

1. ... Nizāmiye elbisesi giyip **ol** vecihle iftihār eylemesi hakkında ruhsat-ı hümāyūn erzān buyurulmasını maʿsūmāne bir lisān ile niyāz ve istirhām eylemiştir (s. 35, st. 17). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Hz. Muhammed Mustafa işaret edilmektedir.).

1. Pādişāh-ı enbiyā **ol** Mustafā'nın ʿaşkına (s. 44, st. 11). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Muhammed Bākır u Caʿfer).

1. **Ol** Muhammed Bākır u Caʿfer imām-ı şerʿ ü dīn (s. 44, st. 16). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Tāze can işaret edilmektedir.).

1. Yazıldı vefk-i sad ender sad **ol** rüh-ı terde (s. 50, st. 11). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (İki kaş işaret edilmektedir.).

1. Rumūz-ı vefk müsennâdır **ol** iki ebrū (s. 50, st. 12). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Taşlı yer işaret edilmektedir.).

1. Arnavud aslıdır **ol** taşlı yerin şeh-bāzı (s. 58, st. 17). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Ālim olan Şārih-i Burde Na'īmī işaret edilmektedir.).

1. Ki senin 'ammın idi **ol** nihrīr
Ol hünermend-i Harīrī-tahrīr (s. 66, st. 3). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Yazı yazmada el-Harīrī gibi usta olan Şārih-i Burde Na'īmī işaret edilmektedir.).

1. Ki senin 'ammın idi ol nihrīr
Ol hünermend-i Harīrī-tahrīr (s. 66, st. 4). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Mecmū'a-i fazl olan Tercümān-ı Hakīkāt gazetesi işaret edilmektedir.).

1. Tamām olmaz bi-Hakkın vasfı **ol** mecmū'a-i fazlın (s. 67, st. 11). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Gonca-i nev-reste/Genç sevgili işaret edilmektedir.).

1. Gördüğünce gül-rūhun **ol** gonca-i nev-restenin
Karşısında 'andelīb-i dil eder āh u enīn (s. 70, st. 21). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Büt-i hüsn/Put kadar güzel sevgili işaret edilmektedir.).

1. Hat çekerdi dest-i gayretle vücūdu nakşına
Ol büt-i hüsnün göreydi sūretin nakkāş-ı Çīn (s. 70, st. 24). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Perī/Çok güzel olan sevgili işaret edilmektedir.).

1. **Ol** per̄inin Rāciyā söz yoktur aslā hüsniye (s. 71, st. 3). [ol]

ol: "O" işaret sıfatı (Māh/Ay gibi güzel sevgili işaret edilmektedir.).

1. Gelecekmiş bu gece hāneme **ol** māh benim
Müjdeler şimdi bana ehl-i kerem vermişler (s. 77, st. 13). [ol]

ol vakit: O zaman.

1. **Ol vakit** Tercümān-ı Hakikat'ın neşreylediği şu iki manzūme ile mektūbun z̄irinde şu satırlar görülmüştü (s. 67, st. 20). [ol vakit]

ola: Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak (şefaatçi olmak).

1. Rūz-ı mahşerde şeffi' **ola** şāh-ı kevneyn (s. 25, st. 8). [ola, -a]

olsun: (İsimlerden sonra) Bile, dahi.

1. Kūşe-i çeşminle **olsun** gör gözet 'āşıkını
Ey meh icrā-yı muhabbet ile agyār olsa da (s. 24, st. 21). [olsun]

olur mu: Olmaz, bulunmaz, "yok"; uygun düşmez.

1. Tehi el ile dolaşmak **olur mu** kayd-ı murād
Tuzak ki dānesiz olsa ne gūna sayd alacak (s. 52, st. 25). [olur mu]
2. Bereket ehl-i necābette olur ey Hamdī
Seg ü hınzır katarında **olur mu** bereket (s. 53, st. 3). [olur mu]

on: "On" sayı sıfatı.

1. **On** sene mikdārı bu sūretle evkāt-güzār (s. 28, st. 32). [on]
2. Serin rüzgārlar esmekte olduğu paltoları setreleri çıkararak üstümüzdeki elbise pek muhtasar kaldığı hālde yine her **on** adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 15). [on]

3. Ma'müretü'l-'azîz'de muhâsebecilik ve defterdârlık sıfatlarıyla me'müriyeti **on** sene kadar devâm ederek îfâ-yı hüsn-i hizmet etmekte bulunmuş olduğu hâlde ... (s. 64, st. 23). [on]
4. Ma'müretü'l-'azîz'de **on** sene kadar bulunduğu esnâda ... (s. 65, st. 4). [on]

on altı on yedi: *Bir şeyin miktarından yaklaşık olarak bahsedilirken sayı sıfatlarının kullanılmasıyla ortaya çıkan ifade (on altı veya on yedi yaşında).*

1. İşkodra şâ'irlerini kaydeylediğim esnâda bir gün oda kapısı açılarak **on altı on yedi** yaşında genç ve gâyet güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 12). [on altı on yedi]

on beş: *"On beş" sayı sıfatı.*

1. Birkaç gün zarfında Erzurum'dan hareket ve Der-Sa'âdet'e muvâsalatla **on beş** gün kalarak Yanya'ya gittim (s. 8, st. 7). [on beş]
2. Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarîf kumâşlarından yüz liralık **on beş** top aldım (s. 46, st. 3). [on beş]
3. Sâ'ir ba'zı dokunaklı letâ'ifi de buna inzimâm ederek vâlî tarafından memleketinden ihrâc ve **on beş** sene kadar şurada burada dolaşmagla iz'âc olunmuştur (s. 52, st. 9). [on beş]
4. 1292/1875-76 senesinde Diyârbekir, Ma'müretü'l-'azîz, Sîvâs heyet-i islâhiyye serkomiseri Âbidîn Paşa ile devren Ma'müretü'l-'azîz'e gelip **on beş** gün kadar ikâmet eylediğimiz sırada orada muhâsebeci idi (s. 64, st. 20). [on beş]

on bir: *"On bir" sayı sıfatı.*

1. ... 1270/1853-54 senesine kadar **on bir** sene müddet devâm eden İşkodra vâlîliğinde kemâ-kân dîvân efendiliğinde bulunmuş ... (s. 29, st. 19). [on bir]

on dört: *"On dört" sayı sıfatı.*

1. Paşa hüsn-i idâreye muvâfık olarak **on dört** sene vâlîlik eyledikten başka İşkodra'nın Tabak-hâne mahallesinde sekiz on kubbeli gâyet zarîf bir câmi'-i şerîf binâ eylemiştir (s. 10, st. 12). [on dört]
2. Mütebâkî **on dört** topu kütüb-hâneye götürüp pencerelere perde yapmak süretiyle tezyîn edecektim (s. 46, st. 5). [on dört]

on iki: "On iki" sayı sıfatı.

1. ... Şerîfî Mustafâ Paşa henüz **on iki** yaşında olduğu hâlde taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden İşkodra vâlîliğine ta'yîn buyuruldu (s. 20, st. 3). [on iki]
2. Tiranlı âti't-tercüme 'Ömer Sûzî Efendi'nin manzûrumuz olan **on iki** beyitli ve altı ta'ciyyeli manzûme-i tebrîkiyyesine nazaren müşârün-ileyh Hasan Hakkî Paşa Hüseyin nâm birâderiyle tev'em dogmuştur (s. 35, st. 4). [on iki]
3. **On iki** yaşından itibaren ne kadar mekteb talebesi varsa bu dükkânlarda oturtturulur (s. 45, st. 19). [on iki]
4. **On iki** yaşından küçük olan talebe efendiler de agabeyleri var ise onların yanında yok ise diğer bir arkadaşının dükkânında oturur (s. 45, st. 24). [on iki]
5. ... inşâd eylediği otuz üç beyitli münâcât-ı belîğasının dahi iksârından ihtirâzen yalnız **on iki** beyitini teberrûken derceyiyoruz (s. 50, st. 7). [on iki]
6. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havâlîsine 'â'id olmak üzere **on iki** şâ'ir ile velâdetleri ve vefâtlarını verir (s. 71, st. 22). [on iki]

on iki imâm-ı⁷⁹ hümâm: On iki himmeti çok, gayretli imam. II Hz. Ali, oğulları Hasan ve Hüseyin ile birlikte Hüseyin'in neslindengelen ve imam kabul edilen dokuz kişiye verilen isim.

1. **On iki imâm-ı hümâmın** esâmîsini hâvî bu sitâyiş-güne gazel âsârındandır (s. 44, st. 7). [on iki imâm-ıhümâm, -ın]

on ikinci: "On ikinci" sıra sayı sıfatı.

1. Bu sûretle hüsn-i hizmette sâbit-kadem olarak imrâr-ı leyl ü nehâr eylemekte olduğu hâlde vâlîliğinin **on ikinci** senesi olan 1223/1808-09'da 'azm-i nişîmen-i lâhut ederek ... (s. 12, st. 14). [on ikinci]

on üç: "On üç" sayı sıfatı.

1. ... cedd-i âsafânelerinin vefâtı üzerine pederi Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olarak **on üç** sene mikdârı vâlîliği hüsn-i îfâ ile 1202/1787-88 senesinde sefere me'mûr edilmişti (s. 19, st. 17). [on üç]

⁷⁹ Gölpınarlı, 1977

on üçüncü: "On üçüncü" sıra sayı sıfatı.

1. Paşa İşkodra vālisi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vālîliğinin **on üçüncü** senesi olan 1202/1787-88'de vefâtı vukû' bularak yerine birâderi Kara Mahmūd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta'yîn olunmuştur (s. 11, st. 19). [on üçüncü]

ondan sonra: *Daha sonra.*

1. İnanmak istemeyenler kâşki bir kere oraların hâlini ve onlarda olan safvet-i vicdāni ve hayâtı görseler **ondan sonra** inanmasalar (s. 9, st. 18). [ondan sonra]
2. **Ondan sonra** mağaradan çıkıp üst tarafında bulunan zāviyedeki odamıza geldik (s. 42, st. 32). [ondan sonra]

onlar: "Onlar" üçüncü çoğul şahıs zamiri.

1. Mâdem ki mikdâr-ı sa'ye göre mükâfât görülecek bir 'asr-ı hümâyūndayız kadr-i hizmetimiz arttıkça biz de **onlardan** şimdikilere kat kat fâ'ik takdîrât kazanacağımızdan emîiniz (s. 67, st. 26). [onlardan, -dan]
2. Ya kendim bizzât gider yâhud **onları** yanıma celbederdim (s. 72, st. 6). [onları, -ı]

onlar: "Onlar" üçüncü çoğul şahıs zamiri (İşkodra halkından ataları şair olanlar).

1. Şöyle ki **onlar** getirdikleri kitâbları "Efendim alınız sizin olsun i'âde etmeyiniz bizde sûretleri vardır" derlerdi (s. 9, st. 11). [onlar]

onlar: "Onlar" üçüncü çoğul şahıs zamiri (İşkodra halkı).

1. İnanmak istemeyenler kâşki bir kere oraların hâlini ve **onlarda** olan safvet-i vicdāni ve hayâtı görseler ondan sonra inanmasalar (s. 9, st. 17). [onlarda, -da]

onlar: "Onlar" üçüncü çoğul şahıs zamiri (Satış yapacak talebelerin ağabeyleri).

1. On iki yaşından küçük olan talebe efendiler de ağabeyleri var ise **onların** yanında yok ise diğeri bir arkadaşının dükkânında oturur (s. 45, st. 24). [onların, -ın]

onlar: "Onlar" üçüncü çoğul şahıs zamiri (Akçahisar ve Tiran yöresindeki şair zâtlar kastedilmektedir.).

1. O memlekete gittim mi derhâl o zâtları bulur şübhe ettiğim husûslarda **onlardan** hâll-i mes'ele eder ve onların da o havâlîdeki her bildigi zâtlar kimler ise tahkîk eder ve cüzdânıma kaydederdim (s. 72, st. 3). [*onlardan, -dan*]
2. O memlekete gittim mi derhâl o zâtları bulur şübhe ettiğim husûslarda onlardan hâll-i mes'ele eder ve **onların** da o havâlîdeki her bildigi zâtlar kimler ise tahkîk eder ve cüzdânıma kaydederdim (s. 72, st. 4). [*onların, -ın*]

onuncu: "Onuncu" sıra sayı sıfatı.

1. Bunların cümlesini derc etmege kitâbımızın tahammülü olmadığından selâtin-i mu'azzama-i 'Osmâniyenin **onuncusu** olan Kânûnî Sultân Süleymân Hân hazretlerinin ... matla'lı gazel-i şâhânelerini ... (s. 13, st. 1). [*onuncusu, -(s), -u*]

ora: O yer.

1. ... Drin nehri tahvîl-i mecrâ ederek tугyân-ı miyâh zamânlarında bir müddetten beridir **oraları** su basmakta olduğu cihetle ... (s. 12, st. 18). [*oraları, -lar, -ı*]

ora: O yer (İşkodra).

1. İnanmak istemeyenler kâşki bir kere **oraların** hâlini ve onlarda olan safvet-i vicdânı ve hayâtı görseler ondan sonra inanmasalar (s. 9, st. 17). [*oraların, -lar, -ın*]
2. **Orada** âti't-tercüme Murtażâ Sâfî Efendi'den ... (s. 25, st. 22). [*orada, -da*]
3. Sâhib-tercümenin aslı Zileli olduğu hâlde sâ'ik-i kader kendisini İşkodra'ya sevk ve **orada** te'ehhül ve evlâd u 'iyâl sâhibi olarak tavattun eylemiş (s. 27, st. 12). [*orada, -da*]
4. ... 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene müddet devâm eden İşkodra vâlîliğinde kemâ-kân dîvân efendiliğinde bulunmuş ve zâten ilk İşkodra'ya geldiği vakit **orada** te'ehhül etmiş olduğundan ... (s. 29, st. 20). [*orada, -da*]

ora: O yer (Kavaye kasabası).

1. Civârında gâyet mürtefi' ve dört köşeli mevcûd olan sâ'at kulesi bir 'asır evvel **oranın** hânedân ve mütemevvilânından olan İbrâhîm Bey tarafından binâ olunmuştur (s. 23, st. 21). [*oranın, -nın*]

ora: *O yer (Maslak).*

1. Artık mecāle karārim kalmadığından hemān sā‘at **oradan** hareket ve seyr-i serī‘ ile Manastır şehrine muvāsalatla rūz u şeb nālān ü giryān olarak māsivāyı bütün bütün terk ve günden güne ārzū-yı merg eyledim (s. 28, st. 23). [*oradan, -dan*]

ora: *O yer (Trablusgarp).*

1. ... 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vālīliği ‘uhdelerine tevcih buyurulması üzerine **oraya** da birlikte muvāsalat eylemiş ... (s. 29, st. 24). [*oraya, -(y), -a*]

ora: *O yer (Çeşme).*

1. **Orada** bir mikdār oturduktan sonra baş yukarı ‘urūc etmege başladık (s. 42, st. 10). [*orada, -da*]

ora: *O yer (Necef).*

1. **Oradan** Horasan’a ‘azīmet ederek İmām Rızā hazretlerini de ziyāret eyledi (s. 55, st. 3). [*oradan, -dan*]

ora: *O yer (Zāviye).*

1. Martin tüfegini alarak **oradan** tarlalara doğru savuşmuştur (s. 56, st. 17). [*oradan, -dan*]

ora: *O yer (Plevne).*

1. Ben evvel emīrde **oralarda** şehīd olan veya vefāt eden zātların na‘şları memleketine naklolunmuş zannettim (s. 61, st. 8). [*oralarda, -lar, -da*]

ora: *O yer (Ma‘mūretü’l-‘azīz/Elazığ).*

1. 1292/1875-76 senesinde Diyārbekir, Ma‘mūretü’l-‘azīz, Sīvās heyet-i islāhiyye serkomiseri Ābidīn Paşa ile devren Ma‘mūretü’l-‘azīz’e gelip on beş gün kadar ikāmet eyledigimiz sırada **orada** muhāsebeci idi Kendisiyle aralıkta mücāleset ve sohbetimiz vāki‘ olurdu (s. 64, st. 20). [*orada, -da*]

ora: *O yer (Musallā-yı ‘aşk-ı kūy-ı nigār).*

1. Du‘ālar etmege ‘uşşāk hep **oraya** gider (s. 71, st. 13). [*oraya, -(y), -a*]

‘Osmān Mazhar Paşa: (ö. 1277/1861) *Arnavut beylerinden olup İşkodra mutasarrıflığı; Selanik, Trablusgarp ve Üsküp valiliklerinde bulunmuştur. Tedbirli ve güçlü birisidir.*

1. 1259/1843 senesinde İşkodra vāliligine ta‘yīn olunan Bosnalı Süleymān Paşa-zāde ‘**Osmān Mazhar Paşa’nın** kitābeti hizmetinde bi’t-ta‘yīn sāniyen İşkodra şehr-i dil-ārāsına vāsıl oldum (s. 29, st. 10). [*‘osmān mazhar paşa, -nın*]
2. Vālī-i müşārün-ileyh ‘**Osmān Mazhar Paşa** 1270/1853-54 senesinde Selānik vāliligine tahvīl-i me’mūriyyet etmesi hasebiyle (s. 29, st. 22). [*‘osmān mazhar paşa*]

‘Osmān Paşa: (ö. 1277/1861) *‘Osman Mazhar Paşa, Arnavut beylerinden olup İşkodra mutasarrıflığı; Selanik, Trablusgarp ve Üsküp valiliklerinde bulunmuştur. Tedbirli ve güçlü birisidir.*

1. Līk vuslatla mülākāt degildir bir şey
Meded eylerse eger himmet-i ‘**Osmān Paşa** (s. 29, st. 17). [*‘osmān paşa, -nın*]
2. ‘**Osmān Paşa’nın** mazhar-ı ihtirām u hürmeti olarak 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene müddet devām eden İşkodra vāliliginde kemā-kān dīvān efendiliginde bulunmuş ... (s. 29, st. 18). [*‘osmān paşa, -nın*]

‘Osmānli: *Osmanlı Devletine mensup.*

1. Bana bir haylī ‘**Osmānli** şā’irleri isimleri zabtettirdikleri gibi dīvānlarını ve mecmū‘alarını getirmege başladılar (s. 9, st. 6). [*‘osmānli*]
2. İşkodra şu‘arāsı hakkında tedkikātımı gören mütefekkirīn yalnız İşkodra’da değil Akçahisar ve Tiran gibi kazālarda dahi birçok ‘**Osmānli** şu‘arāsı bulacağımı beyān eylediler (s. 9, st. 20). [*‘osmānli*]
3. ‘**Osmānli** şā’irleri hakkındaki tetebbu‘āta teşebbüsüm İşkodra’ya son ‘azīmetimde idi (s. 9, st. 22). [*‘osmānli*]

4. Mazmūn-ı eş'ārı neşve-i tasavvufla mālī ka'bı 'ālī bir 'Osmānlı şā'iri olduğu āsārından müstebāndır (s. 16, st. 29). [*osmānlı*]
5. ... Nā'ilī, Mezāki, Şehrī, Cevrī, Nābī, Nedīm, Nahīfī, Rāgıb Paşa gibi 'Osmānlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütāla'adan ayırmazdı (s. 20, st. 12). [*osmānlı*]
6. İştittim ki İşkodra 'Osmānlı şā'irlerini yazıyorsunuz (s. 52, st. 14). [*osmānlı*]
7. Lākin galeyān-ı harāret-i hamiyetkārīsi bununla da sūkūnet-yāb olamadığından nakleylediği hikāyeyi tamamlamamış iken "Biz 'Osmānlılar cihāngir bir devlet iken niçin birtakım fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik" diye bağırarak odadan kalkıp gider ... (s. 76, st. 10). [*osmānlılar, -lar*]

'Osmānlı: (1299-1922) Osmanlı Devleti.

1. Bu kasaba 969/1561-62 sene-i hicriyyesinde yā'nī 'Osmānlılar zamānında 'Alī Haydar Bey nām zāt tarafından te'sis edildiği mervīdir (s. 23, st. 17). [*osmānlılar, -lar*]
2. Akçahisar kasabası 'aynıyla İşkodra gibi bir 'Osmānlı bir İslām şehrine benzer Ebniye kapılarında ve duvarlarında mevzūn ve mensūr Türkçe kitābeler vardır (s. 41, st. 21). [*osmānlı*]
3. Denilebilir ki meşhūr-ı dūnyā olan 'Osmānlı tarz mi'mārīsi alınarak Arnavutluk'a mahsūs olan uslūb-ı mimarī birleştirilmiş ve her ikisinden güzel bir tarz-ı mahsūs zuhūra getirilmiştir (s. 45, st. 12). [*osmānlı*]

'Osmānlı edebiyātı: Türk edebiyatının umumi gelişimi içinde, nazarī ve estetik esaslarını İslāmī kùltürden alarak meydana gelen ve özellikle örnek kabul ettiği Fars edebiyatının her yönden kuvvetli ve sürekli tesiri altında şekillenip belirgin örneklerini vermeye başladığı XIII. yüzyıl sonlarından, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar, bünyesini sarsıcı ve zayıflatıcı bir tepki ve değişikliğe uğramadan Arapça-Farsça kelimelerin geniş ölçüde yer aldığı bir dille varlığını altı asır sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir.

1. 'Osmānlı edebiyātı 'āleminde yeni zuhūr eden bir hazīne (s. 8, st. 1). [*osmānlı edebiyātı*]
2. Benim ta'accübüm artmakla ber-ā-ber kelāmı 'Osmanlı edebiyātı cihetine dōktüm (s. 8, st. 19). [*osmānlı edebiyātı*]
3. Bilmedigim me'mūl müşā'areler gördüm ki Arnavutların 'Osmānlı edebiyātı hususunda memālik-i sā'ire-i 'Osmāniye'den hiçbir fark olmayacak derecede terakkī ettiklerine mütehayyir kaldım (s. 9, st. 27). [*osmānlı edebiyātı*]

'Osmānlı Edebiyātı 'āleminde Yeni Zuhūr Eden Bir Hazīne ve İşkodra Vilāyeti 'osmānlı Şā'irleri: Ali Emirī Efendi'nin İşkodra vilayeti şairleri hakkında yazdığı tezkire.

1. Bilmediğim me'mûl etmediğim bir hâl olduğu için kitâbımın ismini 'Osmânî Edebiyâtı 'Âleminde Yeni Zuhûr Eden Bir Hazîne ve İşkodra Vilâyeti 'Osmânî Şâ'irleri tevsîm etmeyi münâsib gördüm (s. 9, st. 30). [*osmânî edebiyâtı 'âleminde yeni zuhûr eden bir hazîne ve işkodra vilâyeti 'osmânî şâ'irleri, -en-i-i, -(n), -de-ler, -i-lî*]

'Osmânîca: *Osmanlı Devletine ait dil, Osmanlı Türkçesi.*

1. Hâlbuki ben o târihe kadar pek çok târihler kitâblar okudugum hâlde İşkodra vilâyetinden hârice çıkmamış zevât arasında 'Osmânîca şî'ir söylemiş bir ferden değil âsârına ve hatta ismine de tesâdüf etmemiştim (s. 9, st. 3). [*osmânîca*]

otur-: *(Bir yerde) Devamlı olarak kalmak, ikâmet etmek; yerleşmek.*

1. ... mahalleri dolaşmış isem de bir âşinâyâ dest-res olamadım ve bir **oturacak** yer bulamadım (s. 28, st. 11). [*oturacak, -acak*]

otur-: *Vücutun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek; bir yerde bulunmak.*

1. Orada bir mikdâr **oturduktan** sonra baş yukarı 'urûc etmeğe başladık (s. 42, st. 10). [*oturduktan, -duk, -tan*]
2. **Oturduğumuz** odanın pencerelerini kapatarak sırtımıza kalın paltolar aldık (s. 42, st. 23). [*oturduğumuz, -duk, -u, -muz*]
3. Magaranın yüksek ve müstesnâ bir yerinde bir insân **oturup** yatacak kadar bir mevki' vardı (s. 42, st. 31). [*oturup, -up*]
4. Talebe efendiler de öyle bir vakâr ile sadr-ı dükkâna **otururlar** ki görenler bunların her birini kırk yıllık birer 'ankâ bezirgân zanneder (s. 45, st. 28). [*otururlar, -(u), -r, -lar*]

otur-: *Durmak, beklemek.*

1. Yolda gâh yürür gâh **oturur** gâh latîfelerle eğlenirdik (s. 42, st. 9). [*oturur, -(u)r*]
2. diğeri bir arkadaşının dükkânında **oturur** (s. 45, st. 25). [*oturur, -(u), -r*]

otur-: *(Bir mevkiye) Geçmek, orada yer almak.*

1. Mürşid-i kâmil **oturmuştu** yigirmi üç sene
Eylemişti hânkâh-ı dil-pesendin âşiyân (s. 49, st. 7). [*oturmuştu, -muş, -tu*]

oturtturul- *Oturmasına izin verilmek.*

1. On iki yaşından itibâren ne kadar mekteb talebesi varsa bu dükkânlarda **oturtturulur**
(s. 45, st. 19). [*oturtturulur, -(u), -r*]

otuz beş: *"Otuz beş" sayı sıfatı.*

1. İşkodra şu'arâsına mahsûs kitâb yazdığımı haber alan **otuz beş** yaşlarında mahdûmu pederinin ba'zı eş'ârıyla Şâhidî ve Tuhfe-i Vehbî vâdîsinde Gülzâr isminde manzûm bir risâlesini getirerek vesîle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını ricâ eylediğinden ... (s. 62, st. 7). [*otuz beş*]

otuz dört: *"Otuz dört" sayı sıfatı.*

1. ... ondan **otuz dört** sene sonra yâ'ni 1226/1811 senesinde mahdûmu Kaplan Paşa tarafından derûnu nukûş-ı gün-â-gün ile tezyîn edilmiştir (s. 41, st. 11). [*otuz dört*]

otuz iki: *"Otuz iki" sayı sıfatı.*

1. Vefâtı takarrüb eylediği esnâda kendisine bir cezbe gelerek 'Arabiyyü'l-'ibâre olmak üzere tamâm **otuz iki** beyit münâcât-ı bedî' inşâd eylemiş ... (s. 48, st. 18). [*otuz iki*]

otuz üç: *"Otuz üç" sayı sıfatı.*

1. ... inşâd eylediği **otuz üç** beyitli münâcât-ı belîğasının dahi iksârından ihtirâzen yalnız on iki beytini teberrûken derceyiyoruz (s. 50, st. 7). [*otuz üç*]

ova: *Çevresindeki yüksek ve ârızalı topraklara göre çukurda kalan geniş ve düz arâzi.*

1. Akçahisar'ın önünde düz ve vâsi' **ovanın** içinde Tiran, Şayak, Draç kazâlarıyla Selimiyye kazâsı arâzîsinin bir büyük kısmı bulduğundan ... (s. 41, st. 26). [*ovanın, -nin*]

2. Tiran şehri gāyet vāsi^c bir **ova** ötesinde vāki^c olup ... (s. 45, st. 8). [ova]

3.3.18. Ö

öğlen: *Öğle vakti, gün ortası.*

1. Nihāyet tam **öğlen** vaktine karīb cebelin müntehāsına vāsıl ve Sarı Saltık zāviyesine dāhil olduk (s. 42, st. 22). [öğlen]

öğren-: *Öğrenmek, bilgi edinmek, yetenek ve beceri kazanmak.*

1. Benim garābetimi mücib olarak ne sūretle **öğrendiklerini** su'āl edince biz Türkçe'den başka hem 'Arapça hem Fārisī bilir ... (s. 8, st. 16). [öğrendiklerini, -dik, -ler, -i, -n, -i]

öl-: *Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek.*

1. Yetiş ben **ölmeden** ey şāh-ı dil-sitān yetiş
Serim dolaşmada cellād-ı bī-emān yetiş (s. 31, st. 25). [ölmeden, --me, --den]

ölç-: *Bir niceliğin miktārını kendine mahsus bir ölçü ile belirlemek.*

1. Ne göreyim kimisinin elinde arşın kumāş **ölçüyor** (s. 45, st. 31). [ölçüyor, -(ü), -yor]

ölürsem de gam yemem: *Kaygılanmamak, tasalanmamak, üzülmemek.*

1. **Ölürsem de yemem** gam belde-i İşkodra'da Çāker
Degil mi der-kenār-ı vasla tıfl-ı Arnavud çekdim (s. 30, st. 6). [ölürsem degam yemem]

‘Ömer Bey: *İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa'nın büyük dedelerinden. Süleymān Paşa'nın babası.*

1. Pederleri vüzerādan Koca Mehmed Paşa onun pederi Kaptan Mehmed Bey onun pederi Süleymān Paşa onun pederi **‘Ömer Bey** onun pederi Mehmed Paşa'dır (s. 10, st. 4). [‘ömer bey]
2. Süleymān Paşa'nın pederi **‘Ömer Bey** de vālilikle tavnif olunmuş ise de ... (s. 11, st. 14). [‘ömer bey]

‘Ömer Paşa-zāde Şükrī Bey: *Kanuni Sultan Süleyman'ın gazeline nazire yazan şairlerden biri.*

1. **‘Ömer Paşa-zāde Şükrî Bey** (s. 13, st. 19). [*‘ömer paşa-zāde şükrî bey*]

‘Ömer Sırrî Efendi: (ö. 1270/1853-54) *İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa'nın baş kâtibi.*

1. İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa'nın ser-kâtibi olup 1270/1853-54 senesinde vefât eden **‘Ömer Sırrî Efendi** Gogola hakkında söylediği târîh isim ve mahlası hâvî olmakla ber-â-ber hak budur ki tamâmi-i îfâdeyi câmi‘dir (s. 73, st. 3). [*‘ömer sırrî efendi*]
2. **‘Ömer Sırrî Efendi** vāsıl-ı Dārü’s-Selâm olsun
Sene 1270/1853-54 (s. 73, st. 5). [*‘ömer sırrî efendi*]

‘Ömer Sûzî Efendi: *Tiranlı bir şair.*

1. Vefâtına âti’t-tercüme **‘Ömer Sûzî Efendi’nin** mahdümü Tiranlı Sa‘îd Efendi ma‘-mersiye şu târîhi tanzîm eylemiştir (s. 48, st. 21). [*‘ömer sûzî efendi, -nin*]

‘ömr: *Hayat, yaşam.*

1. **‘Ömr** ta‘cilde iken müddetini itmâma
Niçe bir âhiret a‘mâlini te‘hîr edelim (s. 32, st. 18). [*‘ömr*]
2. Dil-rîş etme kimseyi **‘ömrün** zevâllidir (s. 53, st. 28). [*‘ömrün, -ün*]
3. Zulmette geçti **‘ömrüm** hicrân gamıyla ey mâh (s. 74, st. 26). [*‘ömrüm, -üm*]

‘ömr ü iclâl: *Hayat ve büyüklük/kudret.*

1. **‘Ömr ü iclâlin** ziyād etsin cenâb-ı Müste‘ân (s. 44, st. 12). [*‘ömr ü iclâl, -in*]

‘ömr-i girân-kıymet: *Çok değerli hayat.*

1. Edemem hîç şumâr **‘ömr-i girân-kıymetten**
Firkatinle geçen ezmânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 11). [*‘ömr-i girân-kıymet, -ten*]

‘ömr-i pîrî: *İhtiyarlık zamanı.*

1. ... bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh İstashabehu.. ‘ibāresini ra‘şedār bir sūrette yazmış olmasına nazaran **‘ömr-i pīriye** vāsıl olduğu ve o ‘ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 24). [*‘ömr-i pīrī, -(y), -e*]

‘ömr-i tavīl: *Uzun ömür.*

1. Cenāb-ı Rūmī-i mu‘ciz-edāyı hazret-i Hak Hemīşe eyleye **‘ömr-i tavīl** ile şādān (s. 65, st. 8). [*‘ömr-i tavīl*]

‘ömrü vefā’ etme-: *Görmek istediği şeyi görecek kadar yaşayamamak.*

1. Lākin **‘ömrü vefā’⁸⁰ etmediginden** bir sene sonra ‘amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa’nın vefātı üzerine ... (s. 20, st. 2). [*‘ömrü vefā etme-*]
2. ... bir cild mikdārı olmak üzere elif harfinde olan gazellerin şerhlerini ikmāl eylemiş ise de itmāmına **‘ömrü vefā’ etmemiştir** (s. 31, st. 21). [*‘ömrü vefā etme-, -miş, -tir*]

‘ömrümde: *Hayatım boyunca.*

1. Bu yemek bana öyle lezzetli geldi ki gūyā **‘ömrümde** böyle lezzetli bir yemek yememiştim (s. 43, st. 8). [*‘ömrümde*]

‘ömrünü geçir-: *Yaşamak.*

1. **Geçirirdi ‘ömrünü** zikr ü ‘ibādetle müdām (s. 49, st. 19). [*‘ömrünü geçir-, -(i), -r, -di*]

ön: *Bir kimse veya yerin yüzünün baktığı tarafta olan yakın yer; "arka" karşıtı.*

1. Lākin karyenin **önünden** cereyān eden Drin nehri tahvīl-i mecrā eylediğinden ba‘zı bataklıklar hāsıl olmakla ber-ā-ber ... (s. 10, st. 7). [*önünden, -ü, -(n), -den*]
2. Pederinin vefātına tanzīm ile Tiran’da cedleri Mollā Bey Cāmi‘-i şerīfinin sofasının **önünün** sag tarafında bulunan merkādının ser-levha-i mezārında mahkūktur (s. 73, st. 1). [*önünün, -ü, -nün*]

⁸⁰ Karateke’nin çalışmasında bu kelime *vefāt* şeklindedir. Ancak kelimenin bu haliyle bağlama uymadığı anlaşılmiş, orijinal metinden kontrol edilmiş ve *vefā’* şeklinde yazıldığı görülmüştür. Sözlükte de kelimenin orijinal metinde geçen şekli kullanılmıştır.

ön: *Bir şeyin esas tutulan yüzünün bulunduğu, baktığı, yöneldiği taraf (Akçahisar şehri için).*

1. Akçahisar'ın **önünde** düz ve vâsi^c ovanın içinde Tiran, Şayak, Draç kazalarıyla Selimiyye kazası arâzîsinin bir büyük kısmı bulunduğundan ... (s. 41, st. 26). [*önünde, -ü, -(n), -de*]

Örfî: (ö. 999/1591) Asıl adı Cemâleddin Muhammed olan Şîraz doğumlu şair "Örfî" mahlasını kullanmıştır. Örfî-i Şîrâzî olarak da anılmaktadır.⁸¹

1. **Örfî**, Sa^cdî, Hâfız, Selmân, Hasan, Enverî ... gibi İran şu^carâsının ve Bâki, Nefî, Yahyâ, Fehîm, Sabrî ... gibi Osmanlı üdebâsının âsârını pîş-i nazar-ı mütâla^cadan ayırmazdı (s. 20, st. 10). [*örfî*]

örtü: *Örtmeye yarayan şey.*

1. Hatta bir kumâşın nısfını İstanbul'da te'sîs eylediğim Millet kütüphânesine götürüp ba^czı Kelâm-ı kadîm masasına **örtü** yaptım (s. 46, st. 4). [*örtü*]

öte: *Uzakta bulunan, uzakta kalan.*

1. ... Adriyatik denizi Akçahisar'a pek yakın bir mesâfede bulunur zannolunur ve hele açık havalarda güneşin gurûbu esnâsında denizin **öte** tarafında bulunan İtalya sevâhili bile medd-i nazara çarpmakta bulunur (s. 41, st. 30). [*öte*]

öte: *Karşı taraf; ileri.*

1. Tiran şehri gâyet vâsi^c bir ova **ötesinde** vâki^c olup suları gâyet vâfir ve etrâfı firdevs-i dünyâ denilecek derecede sâ^catlerce bağları bahçeleri hâvîdir (s. 45, st. 8). [*ötesinde, -(s), -i, -(n), -de*]

öteden beri: *Çok eskiden beri.*

⁸¹ Kurtuluş, 2007

1. Eger bu ‘âdet memâlik-i İslâmiyye’nin her tarafında **öteden beri** ittihâz edilmiş olsaydı ricâl-i mensiyyeden olan meşâhirimizin hiçbirisinin maskat-ı re’si ne hem-şehrîlerine ve ne de erbâb-ı taharrî ve merâka mahfî kalmayacaktı (s. 61, st. 13). [öteden beri]

öyle: "O şekilde" anlamında durum zarfı.

1. Megerse **öyle** degilmiş (s. 61, st. 10). [öyle]

öyle: Ondan sonra anlamında zarf.

1. "Teşekkür ederim fakat bir kıymet takdîr ediniz de **öyle** alayım" derdim (s. 9, st. 13). [öyle]

öyle: "O denli, o kadar, o derece" anlamlarındaki durum zarfı.

1. Kitâbları bırak diye ısrâr ettiğim hâlde kadı efendinin gözleri **öyle** kızışmış ki ... (s. 57, st. 10). [öyle]

öyle: "Ona benzer, onun gibi; o derece; o biçimde, o tarzda" anlamlarında kullanılan durum zarfı.

1. Fi'l-hakîka **öyle** oldu (s. 9, st. 20). [öyle]
2. Şimdiye kadar **öyle** bir Nâbî dîvânı bir yerde bir daha gördüğüm yoktur (s. 20, st. 15). [öyle]
3. Benden ol vahşî civân **öyle** kaçar kim gūyâ
Bana meyl etmemege yâra kasem vermişler (s. 27, st. 1). [öyle]
4. Makâl-i Çâker’i tanzîre düşme Fehmiyâ sen de
Ki Peklin gibi yerde **öyle** erbâb-ı sühan çıkmaz (s. 31, st. 4). [öyle]
5. Bu yemek bana **öyle** lezzetli geldi ki gūyâ ‘ömrümde böyle lezzetli bir yemek yememiştım (s. 43, st. 8). [öyle]
6. Lâkin mideye indirilen o sıcak yemekler **öyle** burüdet peydâ ettirdi ki midemde yemek degil buz parçaları var zannedirdim (s. 43, st. 13). [öyle]
7. Lâkin bir gün sonra **öyle** şiddetli bir göğüs nezlesine mübtelâ oldum ki böyle bir müz’ic ve zahmetli nezle görmemiştım (s. 43, st. 15). [öyle]
8. Talebe efendiler de **öyle** bir vakâr ile sadr-ı dükkâna otururlar ki görenler bunların her birini kırk yıllık birer ‘ankâ bezirgân zanneder (s. 45, st. 27). [öyle]

öz: *Kendi, şahsı, zātı.*

1. Olaydı vā'iz o sırrın eger kim āgāhı
Özün kıldardı fedā ez berāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 6). [özün, -ü, -(n)]

özge: *Bir başkalığı olan, değişik, kendine has.*

1. ‘Ālem içre kūy-i dil-ber **özge** menzildir bana (s. 70, st. 13). [özge]

3.3.19. P

pādişāh-ı enbiyā: *Nebīler/peygamberlerin padişahı.*

1. **Pādişāh-ı enbiyā** ol Mustafā'nın ʿaşkına (s. 44, st. 11). [*pādişāh-ı enbiyā*]

pādişāhım: *"Sultanım, hükümdarım" anlamlarında olup II. Abdülhamid Han için bir hitap; "ey padişanım!"*

1. **Pādişāhım** bu fazīlet sālidir (s. 23, st. 13). [*pādişāhım*]

pahalı: *Fiyatı yüksek, "ucuz" karşıtı.*

1. Harput'ta zāten odun pek **pahalı** olduğu hālde o sene kış pek şiddetli olması ve mahrūkātın āteş pahāsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [*pahalı*]

pāk: *Temiz; saf, hālīs. II Mübārek, kusursuz, günahsız.*

1. Degil mi vefk-i müretteb o çār saf müjgān
Ne **pāk** yerde ʿayāndır o çeşm-i enverde (s. 50, st. 17). [*pāk*]

palto: *Soğuk havalarda diğēr giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi.*

1. Oturdugumuz odanın pencerelerini kapatarak sırtımıza kalın **paltolar** aldık (s. 42, st. 23). [*paltolar, -lar*]
2. Serin rüzgārlar esmekte olduğu **paltoları** setreleri çıkararak üstümüzdeki elbise pek muhtasar kaldığı hālde yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 14). [*paltoları, -lar, -ı*]

Palu kazāsı: *Osmanlı Devleti zamanında Diyarbakır vilāyetine bağılı bir kazā. Günümüzde Elazığ'ın bir ilçesidir.*

1. **Palu kazāsı** kaymakām vekīli Kürd Aga-zāde Hacı ʿÖmer Bey'e ısmarladığı hatabın te'ehhür etmesi üzerine inşād eylediği bir Hatabiyye manzūmesini bana ithāf eylemişti (s. 68, st. 7). [*palu kazāsı*]

para: *Alışverişte ödenen maddî bedel.*

1. Ben ise **parasız** bir şey almamak gibi meslek-i müttehazamı bozmak istemiyordum (s. 9, st. 14). [*parasız, -sız*]
2. El-hâsıl **para** kabul ettirmek bir vecih ile mümkün olamadı (s. 9, st. 15). [*para*]
3. Kimisi sattığı mâlın kıymeti olan altın ve gümüş **paraları** birbirinden tefrîk ediyor (s. 45, st. 31). [*paraları, -lar, -ı*]

parasını al-: *Alışverişte ödenen maddî bedeli almak.*

1. Kimisi verdiği eşyâ'nın **parasını alıyor** (s. 45, st. 32). [*parasını al-, -(i), -yor-(s), -ı, -(n), -ı*]

parça: *Bir bütünden ayrılmış bölüm, tane.*

1. Lâkin mideye indirilen o sıcak yemekler öyle burüdet peydâ ettirdi ki midemde yemek değil buz **parçaları** var zannedirdim (s. 43, st. 13). [*parçaları, -lar, -ı*]

pars: *Kedigillerden yırtıcı bir hayvan, leopar, panter.*

1. Seg u **pars** i'tibârından hamel burcu sefîl olmuş
Ki sâl-i hük devridir domuzdan koç emîn olmaz (s. 54, st. 14). [*pars*]

paşa: *Osmanlı yönetiminde yüksek dereceli devlet memurlarına verilen unvan (Koca Mehmed Paşa).*

1. **Paşa** hüsn-i idāreye muvâfık olarak on dört sene vâlîlik eyledikten başka İşkodra'nın Tabak-hâne mahallesinde sekiz on kubbeli gâyet zarîf bir cāmi'-i şerîf binâ eylemiştir (s. 10, st. 12). [*paşa*]

paşa: *Osmanlı yönetiminde yüksek dereceli devlet memurlarına verilen unvan (İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa).*

1. **Paşa** cidden ibrâz-ı me'âsir-i kifâyet ve dirâyet ederek vilâyet-i mezkûrede ve civârında bulunan eşkiyâyı temizledi (s. 12, st. 5). [*paşa*]

2. **Paşa** yed-i yemîn-i satvetini seyf-i şecâ'ata ve dest-i yesâr-i hasâfetini berât-ı 'adâlete merkez ederek eşkiyânın kimisini te'dîb kimisini istîmân ile istihsâl-i rızâ-yı pâdişâhîye bir sûrette muvaffak olmuştur ... (s. 12, st. 9). [*paşa*]
3. **Paşa** dahi hidemât-ı sâdikânesinin bir mükâfât-ı kıymetdarı (s. 12, st. 12). [*paşa*]
4. Lâkin pederlerinden rivâyet sûretiyle **paşanın** pek çok hikâyelerini işittim (s. 14, st. 6). [*paşanın, -nın*]
5. **Paşa** sünniyyü'l-mezheb ve meşâyih-i kirâma pek mu'tekid imiş (s. 14, st. 5). [*paşa*]

paşa: *Osmanlı yönetiminde yüksek dereceli devlet memurlarına verilen unvan (Âsaf Mehmed Paşa).*

1. **Paşanın** sohbetine yetişen ba'zı zevâta vâsil olan pîrân-ı memleketin rivâyetiyle sâbittir ki paşanın dâ'iresi bir kütüb-hâne şeklinde idi (s. 20, st. 9). [*paşanın, -nın*]
2. Paşanın sohbetine yetişen ba'zı zevâta vâsil olan pîrân-ı memleketin rivâyetiyle sâbittir ki **paşanın** dâ'iresi bir kütüb-hâne şeklinde idi (s. 20, st. 10). [*paşanın, -nın*]
3. 'Alî Efendi fetâvâsını taleb sûretiyle **Paşa'ya** irsâl eylediği şu kıt'a-ı Fârisîyye bu cümledendir (s. 20, st. 7). [*paşa'ya, -(y), -a*]

paşa: *Osmanlı yönetiminde yüksek dereceli devlet memurlarına verilen unvan (Osman Mazhar Paşa).*

1. ... iki üç mâh sonra hastalandığından mahdûmları Mustafâ Sâfî Efendi'yi **Paşa'nın** ma'iyyetinde bırakarak ma'-'â'ile İşkodra'ya 'avdet ve ihtiyâr-ı ikâmet eyledi (s. 29, st. 25). [*paşa'nın, -nın*]

paşa-yı müşârün-ileyh: *Adı geçen paşa (Mahmûd Hamdî Paşa).*

1. Vermeyince sana Ma'bûd ne yapsın Mahmûd mısırâ'ını tekrâr eylemekte olduğum hâlde **Paşa-yı müşârün-ileyh** vefât eyledi (s. 29, st. 2). [*paşa-yı müşârün-ileyh*]

paşa-yı müşârün-ileyh: *Adı geçen paşa (Osman Paşa).*

1. ... ilk İşkodra'ya geldiği vakit orada te'ehhül etmiş olduğundan **paşa-yı müşârün-ileyh** kendisine mükemmel bir çiftlik ve bahçe ve büyük bir hâne ihsân eylemiştir (s. 29, st. 21). [*paşa-yı müşârün-ileyh*]

pāy-i taht: *Başkent (İstanbul).*

1. ... yalnız memleketi veya vilāyeti şu'arāsıyla iktifā etmeyip mu'āsırı bulunan **pāy-i taht** üdebāsıyla mürāsele ve muhābere icrā eden şu'arādan olduğu istidlāl olunabilir (s. 69, st. 11). [*pāy-i taht*]

pāy-ı taht-ı saltanat-ı seniyye: *Yüce saltanatın (Osmanlı Devleti) başkenti.*

1. Tiran ve İşkodra şu'arāsıyla müşā'areler icrā etmekle ber-ā-ber **pāy-ı taht-ı saltanat-ı seniyye** şu'arāsının āsārına da güzel nazīreler yazmıştır (s. 60, st. 6). [*pāy-ı taht-ı saltanat-ı seniyye*]

pāyidār: *Kalıcı, devamlı, sabit.*

1. Dediler ki 'ulemā ve fuzalā ve ümerādan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin şehrimizde nāmı **pāyidār** ve muhālled ve vesīle-i rahmet olmak için ... (s. 61, st. 10). [*pāyidār*]

pazar: *Haftanın belirli günlerinde belli yerlerde kurulan alışveriş yeri.*

1. ... el-hāsıl Tiran'da ne kadar san'at erbābı varsa zāten Cum'a olmak münāsebetiyle çarşı **pazar** ta'til olduğundan ... (s. 45, st. 22). [*pazar*]

peder: *Baba.*

1. **Pederleri** vüzerādan Koca Mehmed Paşa ... (s. 10, st. 2). [*pederleri, -ler, -i*]
2. **Pederi** kim olduğunu ve niçin pederi getirmediğini su'āl ettim (s. 52, st. 16). [*pederi, -i*]
3. Pederi kim olduğunu ve niçin **pederi** getirmediğini su'āl ettim (s. 52, st. 16). [*pederi, -i*]
4. Pederi āti't-tercüme Murtazā Za'īfī Efendi olduğu gibi mahdümü da āti't-tercüme Murtazā Sāfī Efendi'dir. Veled ve **peder** ve ceddin her üçünün de isimleri mutābık yalnız mahlasları ayırdır (s. 68, st. 22). [*peder*]
5. **Pederi** seyre götürmüştü o cānānı bugün Köpeğin yanına āhū-yı harem vermişler (s. 77, st. 15). [*pederi, -i*]

peder: *Baba (Koca Mehmed Paşa'nın babası Kaptan Mehmed Bey).*

1. Pederleri vüzerādan Koca Mehmed Paşa onun **pederi** Kaptan Mehmed Bey onun pederi Süleymān Paşa onun pederi 'Ömer Bey onun pederi Mehmed Paşa'dır (s. 10, st. 3). [pederi, -i]

peder: *Baba (Süleymān Paşa'nın babası 'Ömer Bey).*

1. ... Koca Mehmed Paşa onun pederi Kaptan Mehmed Bey onun pederi Süleymān Paşa onun **pederi** 'Ömer Bey onun pederi Mehmed Paşa'dır (s. 10, st. 3). [pederi, -i]
2. Süleymān Paşa'nın **pederi** 'Ömer Bey de vālīlikle tavnīf olunmuş ise de ... (s. 11, st. 14). [pederi, -i]

peder: *Baba (Kaptan Mehmed Bey'in babası Süleymān Paşa).*

1. ... Koca Mehmed Paşa onun pederi Kaptan Mehmed Bey onun **pederi** Süleymān Paşa onun pederi 'Ömer Bey onun pederi Mehmed Paşa'dır (s. 10, st. 3). [pederi, -i]
2. Ama Kaptan Mehmed Bey'in **pederi** Süleymān Paşa İşkodra ve Rümeli vālīliklerinde bulunmuş ve 1110/1698-99 senesinde infisāl eylemiştir (s. 11, st. 13). [pederi, -i]

peder: *Baba ('Ömer Bey'in babası Mehmed Paşa).*

1. ... Koca Mehmed Paşa onun pederi Kaptan Mehmed Bey onun pederi Süleymān Paşa onun pederi 'Ömer Bey onun **pederi** Mehmed Paşa'dır (s. 10, st. 4). [pederi, -i]
2. onun **pederi** olan Mehmed Paşa ba'zı me'mūriyyetlerde bulduktan sonra İşkodra vālīliğine bi't-ta'yīn 1075/1664-65 tārīhine kadar vālīliği devām eylemiştir (s. 11, st. 15). [pederi, -i]

peder: *Baba (İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa'nın babası Koca Mehmed Paşa).*

1. **Pederleri** Koca Mehmed Paşa İşkodra'ya üç sâ'at mesāfede kâin Buşat karyesi ümerā ve hānedānından idi (s. 10, st. 4). [pederleri, -ler, -i]
2. **Pederleri** ile şu üç birāderin İşkodra'da vālīlikleri müddeti yarım asır mikdārı olup ... (s. 12, st. 20). [pederleri, -ler, -i]
3. ... 1223/1808-09'da 'azm-i nişīmen-i lāhut ederek İşkodra'da **pederlerinin** binākerdeleri olan Kurşunlu cāmi' hazīresine defnolundu (s. 12, st. 15). [pederlerinin, -ler, -i, -nin]

4. Lâkin **pederlerinden** rivâyet sûretiyle paşanın pek çok hikâyelerini işittim (s. 14, st. 6). [pederlerinden, -ler, -i, -(n), -den]

peder: *Baba (Şerîfî Mustafâ Paşa'nın babası Âsaf Paşa).*

1. İşkodra vâlî-i esbaki Koca Mustafâ Paşa'nın hafidi kezâlik İşkodra vâlî-i sâbıkı Mustafâ Paşa'nın mahdümü ve şeyhü'l-vüzerâ âti't-tercüme Şerîfî Mustafâ Paşa merhûmun **pederi** Âsaf Paşa'dır (s. 19, st. 14). [pederi, -i]

peder: *Baba (Âsaf Mehmed Paşa'nın babası Mustafâ Paşa).*

1. ... cedd-i âsafânelerinin vefâtı üzerine **pederi** Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olarak on üç sene mikdârı vâlîliği hüsn-i îfâ ile 1202/1787-88 senesinde sefere me'mûr edilmişti (s. 19, st. 17). [pederi, -i]

peder: *Baba (İbrâhîm Fehmî Bey ve Peklinli Ca'fer Sâdık Paşa'nın babaları Süleymân Paşa).*

1. Müşârün-ileyhin **pederi** İşkodra vilâyetine tâbi' Arnavutluk'un Peklin kazâsı hânedân-ı kadîminden ve mîr-i mîrân-ı kirâmdan Süleymân Paşa'dır (s. 25, st. 2). [pederi, -i]
2. **Pederim** geçti cihândan edip 'azm-i 'ukbâ (s. 25, st. 6). [pederim, -im]
3. **Pederinin** vefâtı üzerine 1236/1820-21 senesinde memleketi olan Peklin kazâsı müdürîyyetinde ve sonraları daha sâ'ir me'mûriyyetlerde îfâ-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 24). [pederinin, -i, -nin]

peder: *Baba (Hasan Hakkî Paşa'nın babası İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa).*

1. İşkodra'da bulunduğu esnâda henüz hadîsü's-sin iken **pederinin** vâki' olan iltimâsı üzerine ... (s. 35, st. 10). [pederinin, -i, -nin]
2. ... 1243/1827-28 senesinde 'uhdelerine rütbe-i refî'a-ı mîr-i mîrânî tevcih buyurulmuş ve **pederleri** Şerîfî Mustafâ Paşa'nın ... (s. 35, st. 12). [pederleri, -ler, -i]
3. ... İşkodra vâlîliğine hitâm verdirilerek Der-Sa'âdet'e celbolunduğu sırada **pederiyle** birlikte Der-Sa'âdet'e gelmiştir (s. 35, st. 15). [pederiyle, -i, -(y), -le]

peder: *Baba (İsâ Bey'in babası Evrenos Bey).*

1. Akçahisar muhārebātında bulunan ʿİsā Bey bin Evrenos Bey bāʿis-i zikr-i hayr olsun için **pederi** nāmına inşā ettirmişti (s. 41, st. 4). [*pederi, -i*]

peder: *Baba (Şeyh Halīmī Efendi'nin babası Şeyh Yūnus Efendi).*

1. Gelelim sāhib-tercūme Şeyh Hālīmī Efendi'nin tercūme-i hāline ismi Şeyh Selīm Efendi **pederinin** ismi Şeyh Yūnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervīş Efendi'dir (s. 46, st. 11). [*pederinin, -i, -nin*]
2. İşte sāhib-tercūme pek ciddī bir zāt-ı ʿālī-kadr olduğu gibi **pederleri** Şeyh Yūnus dahi bir şeyh-i kesīrū'l-fazā'il idi (s. 48, st. 3). [*pederleri, -ler, -i*]
3. Bi-hakkın tahsīl-i fazā'il ve kemālāt etmiş ve **pederleri** hīn-i vefātında kendilerine hilāfet vermeyip Debre'ye ʿazīmet ederek ... (s. 48, st. 9). [*pederleri, -ler, -i*]

peder: *Baba (Şeyh Yūnus Efendi'nin babası Şeyh Receb Efendi).*

1. ... ismi Şeyh Selīm Efendi pederinin ismi Şeyh Yūnus Efendi onun **pederinin** ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervīş Efendi'dir (s. 46, st. 12). [*pederinin, -i, -nin*]

peder: *Baba (Şeyh Receb Efendi'nin babası Dervīş Efendi).*

1. ... ismi Şeyh Selīm Efendi pederinin ismi Şeyh Yūnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun **pederinin** ismi Dervīş Efendi'dir (s. 46, st. 12). [*pederinin, -i, -nin*]

peder: *Baba (Ali Emirī'ye eser getiren İşkodralı gencin babası Mustafā Efendi).*

1. **Pederimin** ismi Mustafā Efendi'dir (s. 52, st. 16). [*pederimin, -im, -in*]

peder: *Baba (Akçahisarlı Hulūsī Bey'in babası Toptan-zāde Mustafā Paşa).*

1. **Pederi** mīr-i mīrān-ı kirāmdan Toptan-zāde Mustafā Paşa onun pederi Ādem Aga onun pederi İbrāhīm Aga onun pederi ʿAlī Bey'dir (s. 58, st. 20). [*pederi, -i*]
2. Me'mūriyyete meyl etmemiş **pederinden** intikāl eden servet ve çiftliklerle te'mīn-i ma'īšet eylemiştir (s. 60, st. 5). [*pederinden, -i, -(n), -den*]

peder: *Baba (Toptan-zāde Mustafā Paşa'nın babası Ādem Aga).*

1. Pederî mîr-i mîrân-ı kirâmdan Toptan-zâde Mustafâ Paşa onun **pederi** Âdem Aga onun pederî İbrâhîm Aga onun pederî ‘Alî Bey’dir (s. 58, st. 20). [pederi, -i]

peder: *Baba (Âdem Aga'nın babası İbrâhîm Aga).*

1. Pederî mîr-i mîrân-ı kirâmdan Toptan-zâde Mustafâ Paşa onun pederî Âdem Aga onun **pederi** İbrâhîm Aga onun pederî ‘Alî Bey’dir (s. 58, st. 20). [pederi, -i]

peder: *Baba (İbrâhîm Aga'nın babası ‘Alî Bey).*

1. Pederî mîr-i mîrân-ı kirâmdan Toptan-zâde Mustafâ Paşa onun pederî Âdem Aga onun pederî İbrâhîm Aga onun **pederi** ‘Alî Bey’dir (s. 58, st. 20). [pederi, -i]

peder: *Baba (İşkodralı Hulûsî'nin babası Hamza).*

1. İsmi ‘Abdullâh **pederinin** ismi Hamza onun pederinin ismi Hacı ‘Abdullâh Girizevî’dir (s. 62, st. 2). [pederinin, -i, -nin]

peder: *Baba (İşkodralı Hulûsî'nin babası Hacı ‘Abdullâh Girizevî).*

1. İsmi ‘Abdullâh pederinin ismi Hamza onun **pederinin** ismi Hacı ‘Abdullâh Girizevî’dir (s. 62, st. 2). [pederinin, -i, -nin]

peder: *Baba (İşkodralı Hulûsî).*

1. İşkodra şu‘arâsına mahsûs kitâb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdûmu **pederinin** ba‘zı eş‘arıyla Şâhidî ve Tuhfe-i Vehbî vâdîsinde Gülzâr isminde manzûm bir risâlesini getirerek vesîle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolanmasını ricâ eylediginden ... (s. 62, st. 7). [pederinin, -i, -nin]
2. ... Gülzâr isminde manzûm bir risâlesini getirerek vesîle-i rahmet olmak üzere **pederinin** isminin de kaydolanmasını ricâ eylediginden ... (s. 62, st. 8). [pederinin, -i, -nin]

peder: *Baba (İsmâ‘îl Zihnî Efendi'nin babası İbrâhîm Şu‘urî Efendi).*

1. **Pederinin** aslı Prizrenli olup bir kan da'vāsından dolayı genç iken memleketini terk ederek İşkodra'da tavattun etmişti (s. 64, st. 5). [*pederinin, -i, -nin*]

peder: *Baba (İşkodralı Rāci'nin babası Murtazā Za'īfī Efendi).*

1. **Pederi** āti't-tercüme Murtazā Za'īfī Efendi olduğu gibi mahdümü da āti't-tercüme Murtazā Sāfī Efendi'dir (s. 68, st. 21). [*pederi, -i*]

peder: *Baba (Tiranlı Rızā Bey'in babası Hacı Edhem Şehīdī Bey).*

1. İsmi 'Alī Rızā **pederinin** ismi āti't-tercüme Hacı Edhem Şehīdī Bey ... (s. 72, st. 10). [*pederinin, -i, -nin*]
2. **Pederi** Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 tārīhinde Tiran'da vefāt etmiş onun pederi Mollā Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehīd edilmiş (s. 72, st. 11). [*pederi, -i*]
3. Sāhib-tercüme 'Alī Rızā Bey 1248/1832-33 senesinde tevellüd eylemiştir ve **pederleri** oglunun velādetine birçok tārīhler inşād etmiştir ... (s. 72, st. 14). [*pederleri, -ler, -i*]
4. **Pederinin** vefātına tanzīm ile Tiran'da cedleri Mollā Bey Cāmi'-i şerīfinin sofasının önünün sağ tarafında bulunan merkādının ser-levha-i mezārında mahkūktur (s. 73, st. 1). [*pederinin, -i, -nin*]

peder: *Baba (Hacı Edhem Şehīdī Bey'in babası Mehmed Mollā Bey).*

1. İsmi 'Alī Rızā pederinin ismi āti't-tercüme Hacı Edhem Şehīdī Bey onun **pederinin** ismi Mehmed Mollā Bey ... (s. 72, st. 10). [*pederinin, -i, -nin*]
2. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 tārīhinde Tiran'da vefāt etmiş onun **pederi** Mollā Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehīd edilmiş (s. 72, st. 12). [*pederi, -i*]

peder: *Baba (Mehmed Mollā Bey'in babası Edhem Bey).*

1. İsmi 'Alī Rızā pederinin ismi āti't-tercüme Hacı Edhem Şehīdī Bey onun pederinin ismi Mehmed Mollā Bey onun **pederi** Edhem Bey onun pederi Şa'bān Bey'dir (s. 72, st. 11). [*pederi, -i*]

2. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 tārīhinde Tiran'da vefāt etmiş onun pederi Mollā Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehīd edilmiş onun **pederi** Edhem Bey 1182/1768-69 senesinde vefāt etmiştir (s. 72, st. 13). [*pederi, -i*]

peder: *Baba (Edhem Bey'in babası Şa'ban Bey).*

1. İsmi 'Alī Rızā pederinin ismi āti't-tercūme Hacı Edhem Şehīdī Bey onun pederinin ismi Mehmed Mollā Bey onun pederi Edhem Bey onun **pederi** Şa'ban Bey'dir (s. 72, st. 11). [*pederi, -i*]

peder: *Baba (Mehmed Paşa'nın babası ve 'Ömer Bey'in dedesi).*

1. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa'nın **pederi** Mustafā ve ceddi Kaptan Mehmed Beylere ... (s. 11, st. 12). [*pederi, -i*]

peder-i ekrem: *Cömert baba (Koca Mehmed Paşa).*

1. ... bununla berāber gerek **peder-i ekremi** ve gerek birāderleri 'ulemā ve şu'arā ile ülfet ve tezyīd-i bizā'a-ı ma'ārif u kemalāt ederek imrār-i vakt u sā'at eylemekte bulunmuş olduğu hālde ... (s. 12, st. 1). [*peder-i ekrem, -i*]

pek: *"Çok fazla, oldukça" anlamında kullanılan bir zarf.*

1. Ben bu havālī ahālīsini **pek** zekī muktedir Devlet-i 'āliyyeye sādık ve merd adamlar gördüm (s. 8, st. 11). [*pek*]
2. Ve hakīkaten ba'zıları da **pek** fasīh Fārisī konuşmaga başladılar (s. 8, st. 18). [*pek*]
3. Ābā ve ecdādları içinde **pek** belīg ve hatta sāhib-dīvān şā'irler bulundugunu söylediler ve ba'zılarının eş'arından ve terācim-i ahvāllerinden bahseylediler (s. 9, st. 1). [*pek*]
4. Paşa sünniyyü'l-mezheb ve meşāyih-i kirāma **pek** mu'tekid imiş (s. 14, st. 7). [*pek*]
5. Fārisī eş'arı **pek** metīn ve Türkīsine gālibdir (s. 20, st. 5). [*pek*]
6. Sāl-i nev tafdīl olunmak **pek** becā (s. 23, st. 6). [*pek*]
7. Himmet eyler belki Tefk Fehmiyā tanzīrime
Nev-zemīnde bu gazel **pek** sāde-güftār olsa da (s. 24, st. 13). [*pek*]
8. Kudūm-i pāk-i ma'sūmeyne Sūzī **pek** becā tārīh
Sudūr etti zehī lutf-ı Hudādan bu iki nev-zād (s. 35, st. 7). [*pek*]
9. ... Adriyatik denizi Akçahisar'a **pek** yakın bir mesāfede bulunur zannolunur ... (s. 41, st. 29). [*pek*]

10. ... nazargāhımda bulunan sāha-i berr ü bahr **pek** güzel bir manzara-i dil-güşā irā'e eylediginden ... (s. 42, st. 3). [pek]
11. Serin rüzgārlar esmekte olduğu paltoları setreleri çıkararak üstümüzdeki elbise **pek** muhtasar kaldığı hâlde yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 15). [pek]
12. Zāviyenin altında olan **pek** derin bir mağara Sarı Saltık Baba'nın makāmı imiş (s. 42, st. 24). [pek]
13. Biz **pek** güzel bir tenezzüh ve teferrüc icrā ederken yemek hāzır olduğunu haber verdiler (s. 43, st. 6). [pek]
14. İşte sāhib-tercüme **pek** ciddī bir zāt-ı 'ālī-kadr olduğu gibi pederleri Şeyh Yūnus dahi bir şeyh-i kesīrū'l-fazā'il idi (s. 48, st. 3). [pek]
15. Hakīkaten **pek** tuhaf sözler gördüm (s. 52, st. 19). [pek]
16. **Pek** tuhaf hikāyelerini söylediler ve hāfızalarında olan ba'zı beyitlerini okudular anladım ki İşkodraca meşhūr bir zāt imiş (s. 52, st. 19). [pek]
17. Bu zāt birtakım kimselerin yekdigerleriyle ugraşmasına **pek** 'aleyhdar olduğundan o kabīl adamlara nasīhat ederek mutlakā barıştırır ve herkesi dā'imā ittihād ve ittifāk ile hüsn-i mu'āşerete sevk eylemege çalışmış (s. 60, st. 9). [pek]
18. ... şehrin mezārliklarını dolaştığım sırada **pek** garīb bir şeye tesādūf ettim şöyle ki (s. 61, st. 5). [pek]
19. Bu güzel 'ādet hakīkaten **pek** hoşuma gitti (s. 61, st. 12). [pek]
20. Harput'ta zāten odun **pek** pahalı olduğu hâlde o sene kış pek şiddetli olması ... (s. 68, st. 6). [pek]
21. ... o sene kış **pek** şiddetli olması ve mahrūkātın āteş pahāsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [pek]
22. Yazısı **pek** güzel ve imlāsında en zekī bir Türk edībi gibi aslā yanlış yok ifādesi gāyet selīs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [pek]
23. **Pek** memnūn oldum (s. 71, st. 23). [pek]

pek az: Çok az.

1. Sā'ir şu'arānın zemīn-i teng addedip **pek az** şi'ir söyledikleri harflerde elliden yüz elliye kadar gazeller tanzīm eylemiştir ki ... (s. 30, st. 21). [pek az]

pek çok: "Yeterinden fazla, çok fazla, bir hayli" anlamında miktar zarfı.

1. ... şu teşebbüsümden sonra bir kere daha gidilseydi elbette daha **pek çok** ziyāde şeyler bulacaktım (s. 9, st. 24). [pek çok]
2. Halbuki ben o tārīhe kadar **pek çok** tārīhler kitāblar okudugum hâlde ... (s. 9, st. 2). [pek çok]

3. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfālāt-ı ecānibe aldanarak ba‘zı münāsebetsiz hāllere tasaddī etmiş ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve peşīmānī ederek yine meslek-i sadākatta ber-devām olduğundan hidemāt-ı meşkūresi seyyi‘ātından **pek çok** fazladır (s. 11, st. 21). [pek çok]
4. ... gerek İşkodra’da ve gerek havālīsinde cevāmi‘ medāris kütüb-hāneler binā ederek **pek çok** ‘ulemā ve fuzalā yetiştirmişler ve niçe niçe şu‘arā ve üdebāyı memnūn ve bekām eylemişler idi (s. 12, st. 21). [pek çok]
5. Lākin pederlerinden rivāyet sūretiyle paşanın **pek çok** hikāyelerini işittim (s. 14, st. 6). [pek çok]
6. Müşārün-ileyh Āsaf Mehmed Paşa şu‘arā-yı eslāfın **pek çok** āsār-ı nāmdārını tanzīr tetebbu‘ tahmīs etmiştir (s. 20, st. 17). [pek çok]
7. **Pek çok** eş‘ār tanzīm etmiştir (s. 30, st. 20). [pek çok]
8. Āti‘t-tercūme Tiranlı Toptan-zāde Mahmūd Muhsin ve Peklinli İbrāhīm Fehmī Beylerle **pek çok** müşā‘areleri ve İşkodra’da mutavattın Mehmed-i Magribī hazretleriyle ba‘zı mülātafaları vardır (s. 30, st. 26). [pek çok]
9. **Pek çok** kütüb-i nefīseye mālīk ve tarīkat-ı ‘āliyye-i Mevleviyye’ye sālīk idi (s. 36, st. 33). [pek çok]
10. Yolun müşkülātından ve **pek çok** sıkıntı çekileceğinden bahsettiler (s. 42, st. 5). [pek çok]
11. Kıt‘aātında letāfet **pek çok**
Gazeliyyātına aslā söz yok (s. 65, st. 21). [pek çok]
12. Zamān-ı hayātında **pek çok** kütüb-i nefīseye mālīk olduğu bu delā‘il ile nümāyān oluyor (s. 68, st. 24). [pek çok]
13. Tevārīh-i İslām mütāla‘asına **pek çok** hevesliymiş (s. 76, st. 5). [pek çok]

Peklin: *Arnavutluk'ta bir şehir. Osmanlı zamanında Manastır vilayetinin İlbasan sancağında bir kaza idi.*

1. Sāhib-tercūme Ca‘fer Sādık Paşa evā‘il-i hālīnde **Peklin’de** tahsīl-i mukaddemāt-ı kırā‘at eyledi (s. 25, st. 21). [peklin’de, -de]
2. Makāl-i Çāker’i tanzīre düşme Fehmiyā sen de
Ki **Peklin** gibi yerde öyle erbāb-ı sühan çıkmaz (s. 31, st. 4). [peklin]

Peklin kasabası: *Arnavutluk'ta bir şehir. Osmanlı zamanında Manastır vilayetinin İlbasan sancağında bir kaza idi.*

1. **Peklin kasabasında** cedd-i ‘ālīleri vaktiyle binā edip el-hāletü hazīhi Eski cāmi‘ nāmıyla ma‘rūf olan cāmi‘-i şerīf hazīresinde gunūde-i mirkad-ı gufrāndır (s. 26, st. 19). [peklin kasabası, -(n), -da-(s), -ı, -(n), -da]

Peklin kazası: *Arnavutluk'ta bir şehir. Osmanlı zamanında Manastır vilayetinin İlbasan sancağında bir kaza idi.*

1. Müşārün-ileyhin pederi İşkodra vilāyetine tâbi^c Arnavutluk'un **Peklin kazası** hānedān-ı kadīminden ve mīr-i mīrān-ı kirāmdan Süleymān Paşa'dır (s. 25, st. 2). [*peklin kazası*]
2. Pederinin vefâtı üzerine 1236/1820-21 senesinde memleketi olan **Peklin kazası** müdürüyyetinde ve sonraları daha sā'ir me'müriyyetlerde îfā-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 24). [*peklin kazası*]

Peklinli Ca'fer Sâdık Paşa: (ö. 1250/1834/35) *İşkodra vilayetinin Peklin kazasından bir şair. Babası eyalet valiliği görevinde bulunan Süleyman Paşa'dır. Babasının vefatından sonra birçok memuriyette ve eyalet valiliği görevinde bulunmuştur. Peklin kazasındaki Eski Cami'nin mezarlığında medfundur.*

1. **Peklinli Ca'fer Sâdık Paşa** (s. 25, st. 1). [*peklinli ca'fer sâdik paşa*]

Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey: *Peklinli Cafer Sâdık Paşa'nın küçük kardeşi olan Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey İşkodra'nın Peklin kazasından bir şairdir.*

1. Āti't-tercüme **Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey'in** nazîre teklîfi sûretiyle yazdığı gazel ile sâhib-tercümenin yazdığı nazîrenin numüne olarak her ikisi de tahrîr olundu (s. 24, st. 1). [*peklinli İbrâhîm fehmi bey, -in*]
2. Āti't-tercüme Tiranlı Toptan-zâde Mahmûd Muhsin ve **Peklinli İbrâhîm Fehmî Beylerle** pek çok müşâ'areleri ... (s. 30, st. 26). [*peklinli İbrâhîm fehmi bey, -ler, -le*]
3. Bir gazelinde **Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey** sâhib-tercümenin iktidâr-ı tab'ını şöylece takdîr ediyor (s. 31, st. 1). [*peklinli İbrâhîm fehmi bey*]

Peklinli Süleymān Sâlim Bey: *Bir şair. Tiranlı Rızā Bey'in kendisiyle müşâ'aresi ve mutâyebeleri bulunmaktadır.*

1. Ati't-tercüme **Peklinli Süleymān Sâlim Bey** dayı-zâdeleri bulunan Toptan-zâdelerle görüşmek için Tiran'a gelip Toptan- zâde Ahmed Bey'e misâfir olur (s. 73, st. 8). [*peklinli süleymān sâlim bey*]

pencere: *Bina duvarlarında hava ve ışığın içeriye girmesi ve içeridekilerin dışarıyı görmesi için bırakılan açıklık.*

1. Oturduğumuz odanın **pencerelerini** kapatarak sırtımıza kalın paltolar aldık (s. 42, st. 23). [*pencerelerini, -ler, -i, -(n), -i*]
2. Mütebākī on dört topu kütüb-hāneye götürüp **pencerelere** perde yapmak süretiyle tezyīn edecektim (s. 46, st. 6). [*pencerelere, -ler, -e*]

pend: *Nasihat, öğüt.*

1. **Pendini** gūş eyle gel mūrūn Süleymānlık budur (s. 13, st. 4). [*pendini, -i, -(n), -i*]

perde: *Örtü II Bir şeyin doğrudan doğruya görülmesini, duyulmasını önleyen şey, engel.*

1. Rāz-ı ‘aşkın **perdesin** keşfeylemez nādāna ney (s. 38, st. 9). [*perdesin, -(s), -i, -(n)*]

perde: *Bir yerin dışarıdan görünmesini önlemek, ışığı engellemek veya iki yeri birbirinden ayırmak için gerilen kumaş, naylon vb.*

1. Mütebākī on dört topu kütüb-hāneye götürüp pencerelere **perde** yapmak süretiyle tezyīn edecektim (s. 46, st. 6). [*perde*]

perī: *Çok güzel genç kız veya kadın (Sevgili).*

1. Ol **perīnin** Rāciyā söz yoktur aslā hüsnüne
Hak te‘ālā eylesin cümle hatālardan emīn (s. 71, st. 3). [*perīnin, -nin*]

perī-reftār: *Peri gibi güzel yürüyüşlü.*

1. Nazargāh-ı Hudāya ol **perī-reftār** gelmez mi (s. 19, st. 3). [*perī-reftār*]

perī-ruhsār: *Peri yüzlü (Güzellik bağlamında peri gibi güzel yüzlü sevgili).*

1. Nazargāh-ı Hudāya ol **perī-ruhsār** gelmez mi (s. 17, st. 7). [*perī-ruhsār*]

perīves: *Peri gibi, çok güzel (kimse).*

1. Ol hūb-rū-yı dil-keş misl-i firişte mevheş
Hūrī-sıfat **perīves** mānend-i serv-i serkeş (s. 62, st. 12). [*perīves*]

pervāne-i cefā: *Sıkıntı kelebeği.*

1. Bāl u peri yanık bir **pervāne-i cefāyım** (s. 74, st. 5). [*pervāne-i cefā, -(y), -ım*]

pes: *Yeter, kāfī.*

1. Ey Hālīlī **pes** bugün sabr u karārım kandadır (s. 15, st. 22). [*pes*]

peşīmānī et-: *Pişman olmak.*

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfālāt-ı ecānibe aldanarak ba‘zı münāsebetsiz hāllere tasaddī etmiş ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve **peşīmānī ederek** yine meslek-i sadākatta ber-devām olduğundan hidemāt-ı meşkūresi seyyi‘ātından pek çok fazladır (s. 11, st. 21). [*peşīmānī et-, -erek*]

peyām: *Haber.*

1. Ey sabā benden cüdā düştü nigārım kandadır
Bir **peyāmın** var mı āyā gül-‘izārım kandadır (s. 15, st. 10). [*peyāmın, -ın*]

peydā et-: *Meydana getirmek.*

1. Şu‘arā-yı selevin şi‘irin okur anlardı
Etmemişdiyse de inşāda tabī‘at **peydā** (s. 25, st. 13). [*peydā et-, -me, -miş, -di, -(y), -se*]

peydā ettir-: *Meydana getirmek.*

1. Lākin mideye indirilen o sıcak yemekler öyle burūdet **peydā ettirdi** ki midemde yemek değil buz parçaları var zannedirdim (s. 43, st. 13). [*peydā ettir-, -di-tir, -di*]

peygām: *Haber.*

1. Peyk-i istignā ile **peygāmı** vāsıldır bana (s. 70, st. 11). [*peygāmı, -ı*]

peyk-i istignā: *Gönül tokluğunun habercisi.*

1. **Peyk-i istignā** ile peygāmı vāsıldır bana (s. 70, st. 11). [*peyk-i istignā*]

peyveste ol-: *Ulaşmak, erişmek.*

1. Çeşmim nemi **peyveste olup** ebr-i bahāra (s. 40, st. 13). [*peyveste ol-, -up*]

pīr: *İhtiyar.*

1. Şi'irine reşk ede bernā ile **pīr** (s. 66, st. 12). [*pīr*]

pīr ü civān: *İhtiyar ve genç.*

1. Her mahallenin sırası ve günü geldi mi meşāyih-i kirām ve sā'ir **pīr ü civān** bir araya toplanır bayraklar açılır sancaklar çekilir tabl-ı nevbet vurulur (s. 14, st. 23). [*pīr ü civān*]

pīrān-ı memleket: *Memleketin ihtiyarları.*

1. Paşanın sohbetine yetişen ba'zı zevāta vāsıl olan **pīrān-ı memleketin** rivāyetiyle sābittir ki paşanın dā'iresi bir kütüb-hāne şeklinde idi (s. 20, st. 9). [*pīrān-ı memleket, -in*]

pīrān-ı tarīkat-ı 'āliyye: *Yüce tasavvuf yolunun ihtiyarları.*

1. ... 17 Mayıs 1896 irtihāl-i Dār-ı Na'īm ederek vücūd-ı magfıret-nümünü **pīrān-ı tarīkat-ı 'āliyyeden** hazret-i Merkez kuddise sırruhu'l-'azīz hazretlerinin merkād-ı 'ālileri haziresinde defīn-i hāk-i Gufrān edilmiştir (s. 36, st. 29). [*pīrān-ı tarīkat-ı 'āliyye, -den*]

pīr-i ma‘ārif-semīr: *Mārifetli, bilgili ve hūnerli ūstat.*

1. Natūk ve mütেকellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası vāsi‘ ve birçok āsar-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūş bir **pīr-i ma‘ārif-semīr** olmakla ber-ā-ber ābā ve ecdādı o havālīnin zādegān ve umerā‘-i sāhib-ıhtirāmından olmağla gerek kendileri ve gerek efrād-ı hānedānı hürmet-i ‘azīmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 26). [*pīr-i ma‘ārif-semīr*]

pis: *Kötülenmek istenen, beğenilmeyen, kıymet verilmeyen kimse veya şeyler için küçümseme sözü olarak kullanılır.*

1. Bu **pis** dünyāya bak hergiz necāsetsiz ekin olmaz (s. 54, st. 17). [*pis*]

pīşgāh: *Ön, huzur.*

1. Hānkāh **pīşgāhındaki** türbelerinde defīn-i hāk-i gufrāndır (s. 56, st. 10). [*pīşgāhındaki, -m, -da, -ki*]

pīş-i nazar-ı mütāla‘adan ayırma(z): *Anlayarak okumak, etraflıca düşünmek için gözünün önünden ayırmamak.*

1. ‘Örfī, Sa‘dī, Hāfız, Selmān, Hasan, Enverī, Tālib, Feyzī, Sā‘ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hākānī gibi İnan şu‘arāsının ve Bāki, Nef‘ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā‘ilī, Mezāki, Şehrī, Cevrī, Nābī, Nedīm, Nahīfī, Rāgıb Paşa gibi ‘Osmanlı üdebāsının āsarını **pīş-i nazar-ı mütāla‘adan ayırmazdı** (s. 20, st. 13). [*pīş-i nazar-ı mütāla‘adan ayırma(z)-, -dı*]

Plevne muhārebesi: *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında 8 Temmuz-10 Aralık 1877 tarihlerinde Plevne’de yapılan savunma savaşları.*

1. Mīr-ālāy iken **Plevne muhārebesinde** şehīd olan Tiranlı Mustafā Bey’in rūhuna el-Fātiha ‘ibāresi gibi yazılar mahkūk birçok mezār taşlarına tesādūf ettim (s. 61, st. 7). [*plevne muhārebesi, -(n), -de*]

post-ı irşād-ı meşīhat: *Şeyhliğin hak yolunu gösterme makāmı.*

1. **Post-ı irşād-ı meşîhatta** dūr-i yektā idi (s. 49, st. 5). [*post-ı irşād-ı meşîhat, -ta*]

post-nişîn: *Bir tekkede şeyhlik postuna oturan, şeyh makāmına geçen kimse.*

1. ... İbrāhīm Hālîlî ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar vefāt eylediginden āti't-tercūme İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa İşkodra vālîsi olduğu gibi Der-i 'āliyyede Karaagaç dergāhı **post-nişîni** Mustafâ Fātih Baba nezdinde münzevî bulunan Edhem Şehîdî Bey'i de vefāt eden Kaplan Paşa yerine Tiran mütesellimliğine ta'yîn eylemişti (s. 60, st. 14). [*post-nişîni, -i*]

Premedi: *Arnavutluk'ta bir ilçe. Osmanlı zamanında Yanya vilayetinde bir kaza idi.⁸²*

1. Bir müddet sonra Leskovik, **Premedi**, Berat, Voştina, Kavaye tarîkıyla Draç'a ve Draç'tan bahren İşkodra'ya 'azîmet eyledim (s. 8, st. 8). [*premedi*]

Priştine: *Günümüzde Kosova özerk bölgesinin merkezi olan tarihî şehir.*

1. ... 1240/1824-25 hudūdunda vefāt eden **Priştineli** şâ'ir İskender Zārî Efendi'nin birâder-zâdesi Ya'küb Meylî Efendi'nin dahi nazîresi vardır (s. 44, st. 3). [*priştineli, -li*]

Priştine Müftüsü Hüseyin Efendi: *Kanuni Sultan Süleyman'ın gazeline nazire yazan şairlerden biri.*

1. **Priştine Müftüsü Hüseyin Efendi** (s. 13, st. 13). [*priştine müftüsü hüseyin efendi*]

Prizren: *Kosova'da tarihî bir şehir. Fatih Sultan Mehmed zamanında Osmanlı hakimiyetine girmiştir.*

1. Ma'iyyet-i devletlerinde **Prizren'e** 'azîmet etmiş isem de ... (s. 28, st. 34). [*prizren'e, -e*]
2. Pederinin aslı **Prizrenli** olup bir kan da'vâsından dolayı genç iken memleketini terk ederek İşkodra'da tavattun etmişti (s. 64, st. 5). [*prizrenli, -li*]

pür et-: *Doldurmak.*

⁸² Tarih ve Medeniyet, t.y.

1. Olunca böylece irşād Şems-i Tebrīz'den
Pür etti Konya'yı nūr-ı hüdā-yı Mevlānā (s. 34, st. 12). [*pür et-, -ti*]
2. Men'ci hussād **etmesin pür** gam gönül (s. 55, st. 18). [*pür et-, -me, -sin*]

pür eyle-: *Doldurmak.*

1. Eflāk ü hāki **eyledi pür** ra'ş u zelzele (s. 21, st. 2). [*pür eyle-, -di*]

pür dag: *Çok yaralı.*

1. Sīnesi sūzān dili **pür dag** muhrik nālesi
 Gūyiyā 'aşk ile yandı āteş-i hicrāna ney (s. 38, st. 10). [*pür dag*]

3.3.20. R

Rabb-i Gafūr rahmet kıla: Çok şefkat gösteren Allah (Ca'fer Paşa'ya) merhamet etsin.

1. Mîr-i mîrân-ı kirâmdan dâderim Ca'fer Paşa
‘Azm-i ‘ukbâ eyledi **rahmet kıla Rabb-i Gafūr** (s. 26, st. 8). [*rabb-i gafūr rahmet kıla*]

râbita-i meclûbiyyet: Tutkuyla bağlanma, âlâka duyma.

1. İşte sâhib-tercüme Murtazâ Zîver Efendi bu fıkraya olan **râbita-i meclûbiyyeti** hasebiyle oğlunun ismini Mu'tasım koymuştur (s. 76, st. 20). [*râbita-i meclûbiyyet, -i*]

rabten: Bağlı olarak, iliştilmiş bir şekilde.

1. Şu kıt'a ile manzûmeyi **rabten** gönderdiği mektûb şudur (s. 67, st. 13). [*rabten*]

Râcî: İşkodralı Râcî'nin mahlası.

1. Mahlası **Râcî** lakab ve ismi Abdâl Murtazâ'dır (s. 68, st. 20). [*râcî*]

Râcî-i şeydâ: Dîvâne Râcî.

1. Hezâr ‘acz u niyâz ile **Râcî-i şeydâ**
Huzûr-ı pâdişeh-i hüsne bir ricâyâ gider (s. 71, st. 14). [*râcî-i şeydâ*]

Râciyâ: Ey Râcî (Murtazâ Râcî Efendi).

1. **Râciyâ** agyâr elinde âb-ı hayvân olsa da
Tab'ım ikbâl eylemez zehr-i helâhildir bana (s. 70, st. 16). [*râciyâ*]
2. Ol perînin **Râciyâ** söz yoktur aslâ hüsnüne (s. 71, st. 3). [*râciyâ*]

raddesinde: Aşağı yukarı, yaklaşık olarak.

1. Zīrā sinnim kırk **raddesinde** olmakla ber-ā-ber sıhhat-i vücūda mālīk olduğumdan gençlik sevdā-yı magrūrānesinden henüz sarf-ı nazar edememiştim (s. 42, st. 19). [raddesinde]

Rāgıb Paşa: (ö. 1176/1763) Osmanlı sadrazamı, diplomat, şair ve tarihçi. Koca Rāgıb Paşa adıyla da anılır.

1. ... Sā'ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İran şu'arāsının ve Bāki, Nef'ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī ... Rāgıb Paşa gibi 'Osmānlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütāla'adan ayırmazdı (s. 20, st. 12). [rāgıb paşa]

rāh: Yol; usūl, tarz, sistem.

1. Hamdī gazab külefleri rahmet suyu çeker
Kan ile kan gidermege **rāhı** delīl olur (s. 54, st. 4). [rāhı, -ı]

rāhat-ı dil: Gönül rahathı, huzur.

1. Ol bütün cevri safādır **rāhat-ı dildir** bana (s. 70, st. 8). [rāhat-ı dil, -dir]

rahatla-: Üzüntü, sıkıntı, tedirginlik veren bir durum ortadan kalkmak veya azalmak.

1. Biraz **rahatlaştıktan** sonra odadan çıkıp dağın arka taraflarını dolaştık (s. 43, st. 5). [rahatlaştıktan, -ş, -tik, -tan]

rāhber-i vahy-i kelām-ı 'azīm: Yüce sözün ilāhī haberini getiren rehber.

1. Bismillāhirrahmānirrahīm
Rāhber-i vahy-i kelām-ı 'azīm (s. 17, st. 19). [rāhber-i vahy-i kelām-ı 'azīm]

Rahiçe karyesi: Arnavutluk'un Ohri kazasında bulunan bir köy.

1. Lākin Tiran ve Akçahisar'da görüştüğüm ba'zı ihtiyārlar Ādem Aga Ohri kazasında **Rahiçe karyesinden** 1170/1756-57 tārīhlerinde Akçahisar'a gelerek Akçahisar

müsellemi K r S leym n Aga'nın hizmetine girmiş ... (s. 59, st. 7). [*rahiÇe karyesi, -(n), -den*]

rahm: *Merhamet, acıma.*

1. Gözüm yaşına **rahmen** ol m r vvetk r gelmez mi (s. 19, st. 7). [*rahmen, -en*]
2. **Rahm** ile eyler nev ziŐ h t r-ı dil-d deyi (s. 70, st. 10). [*rahm*]

rahm et-: *Merhamet etmek, acımak.*

1. Gözüm yaşına **rahm et** söyledim ol mehlik  y ra
Bakıp  eŐm-i gazabla  aglayan enh ri gösterdi (s. 21, st. 20). [*rahm et-*]

rahmet: *Allah'ın yarattıklarına karşı olan acıma, baŐıŐlama, lütuf ve merhameti.*

1. Hamd  gazab külefleri **rahmet** suyu  eker (s. 54, st. 3). [*rahmet*]

Rahmetull hi 'aleyhim: *"Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun" anlamında ölmüş kimseler işin kullanılan du  cümlesi.*

1. Haz  t r h-i vef t-ı Cennetmek n Toptan-z de  dem Aga ibn  br h m Aga bin  Al  Bey Ak ahisar  sene 1198/1783-84 **Rahmetull hi 'aleyhim** (s. 59, st. 16). [*rahmetull hi 'aleyhim*]

rakam: *Sayıları göstermek işin kullanılan iŐaretlerden her biri.*

1. ... kit blar arkasına yazdđđ  b relerin altına t r h **rakamı** koymadđđ işin her bir  b reyi ne t r hte tahr r eylediđđ tabi' i bilinmiyor (s. 16, st. 25). [*rakamı, -ı*]

rak b: *Kl sik Ő irde sevgiliyi  Őıktan uzaklaŐtırmaya çalışan, sevgili ile  Őıđđn kavuŐmasına engel olan kimse.*

1. Y rimin yanına gitmiş yine bir iki **rak b**
Hezey n söyleyerek hayl  elem vermişler (s. 26, st. 24). [*rak b*]

rām ol-: *Boyun eğmek, itaat etmek.*

1. Nefsine **rām olma** dā'im şöhret ü şānlık budur (s. 13, st. 15). [*rām ol-, -ma*]

ra'ş u zelzele: *Titreme ve deprem, yer sarsıntısı.*

1. Eflāk ü hāki eyledi pür **ra'ş u zelzele** (s. 21, st. 2). [*ra'ş u zelzele*]

ra'şedār: *Titreyen.*

1. ... bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh İstashabehu.. 'ibāresini **ra'şedār** bir sürette yazmış olmasına nazaran 'ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o 'ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 23). [*ra'şedār*]

rāsime-i vedā'ı icrā eyle-: *Vedālaşma merāsimini yerine getirmek.*

1. Şöyle ki vālī-i memleketin hizmetinde bulunan bir zāt 1250/1834-35 senesinde ziyāretine gelerek hacc-ı şerīfe 'azīmet edeceğinden **rāsime-i vedā'ı icrā eyledikten** sonra 'acebā tekrār 'avdet edip etmeyeceği su'āline karşı şu beyti bi'l-bedāhe inşād ederek okumuştur (s. 52, st. 4). [*rāsime-i vedā'ı icrāeyle-, -dik, -ten*]

rāz-ı 'aşk: *Aşkın sırrı.*

1. **Rāz-ı 'aşkın** perdesin keşfeylemez nādāna ney (s. 38, st. 9). [*rāz-ı 'aşk, -ın*]

Recāyī: (d. ??? - ö. ???) *Hakkında hiçbir bilginin bulunmadığı ancak Kınalı-zāde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde yer verilen şairin İstanbullu Recā'ī olabileceği tahmin edilmektedir.*

1. **Recāyī**
Gönül ki sür'at ile būs-ı hāk-i pāya gider
Misāl-i merd-i tahassür-nümā salāya gider (s. 69, st. 16). [*recāyī*]

Receb: *Arabi ayların yedincisi ve üç ay ayların birincisi.*

1. Rūz-ı Ādīne **Receb** māhı üçüncü gün idi
Āh gitti Şeyh Selīm oldu mekân Dārü'l-cinān (s. 49, st. 21). [receb]

ref^c et-: *Yukarı kaldırmak, açmak.*

1. Gül nikābın **ref^c edip** şekvāya hācet kalmadı (s. 15, st. 24). [ref^c et-, -ip]

refte refte: *Gitgide, azar azar, yavaş yavaş.*

1. **Refte refte** vuslatı el verse kâbildir bana (s. 70, st. 9). [refte refte]

rehberlik et-: *Yol göstermek.*

1. ... 'Alī Rızā Bey Efendi bu yolda bana mu'āvenet ve **rehberlik edenlerin** birincilerindendir ... (s. 72, st. 9). [rehberlik et-, -en, -ler, -in]

reh-i hatā: *Yanlış yol.*

1. Gönül ümīd ederek būs-ı mehlikāya gider
Koyup tarīk-i savābı **reh-i hatāya** gider (s. 69, st. 24). [reh-i hatā, -(y), -a]

reh-nümā-yı Mevlānā: *Mevlānā'nın yol göstereni.*

1. Cenāb-ı şeyhinin emriyle geldi Tebriz'den
Kim ola Konya'da tā **reh-nümā-yı Mevlānā** (s. 34, st. 8). [reh-nümā-yı mevlānā]

re'īsü'l-üdebā: *Ediplerin başı.*

1. Biri hikmet ile mānende-i İbn-i Sīnā
Oldu ashāb-ı kemāl içre **re'īsü'l-üdebā** (s. 66, st. 22). [re'īsü'l-üdebā]

remel: *Aruzda her mısrası dört "fāilātün" den oluşan şiir vezni; kumda birtakım işaretler etmekle gaybdan haber vermek iddiası.*

1. Şeyh-i müşārün-ileyh ‘ulūm-ı ‘Arabiyyede me’zūn ve fıkhıta nādirü’l-butūn ve cifr, **remel**, vefk gibi ma‘ārif-i ‘Arabiyyede zū-fünūn olduktan başka üç lisānda dahi bir şā‘ir-i kāmīl olduğundan böyle her fende sāhib-kudret olması meşīhatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihār eylemiş idi (s. 48, st. 15). [remel]

reml: Kumda birtakım işaretler etmekle gaybdan haber vermek iddiası.⁸³

1. ‘İlm-i vefk ü ‘ilm-i cifr ü **remlde** me’zūn idi (s. 49, st. 13). [remlde, -de]

remz et-: Bir şeye delālet eden nesne, sembol ile o şeyi anlatmak; gizli bir yolla, ĩmā ve işāretle anlatmak.

1. Ne **remz eder** bilebildin mi nāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 3). [remz et-, -er]

reng-i tagayyür göster-: Şekil değişikliği göstermek.

1. Gösterir **reng-i tagayyür** dā’imā eşyā’ bize (s. 18, st. 15). [reng-i tagayyürgöster-, -(i), -r]

re’s-i maskat-ı vālā: Yüce doğum yeri.

1. Bir müddet bu sūretle imrār-ı evkāt eyledikten sonra kazā kaymakāmlıklarında ve ‘adliyyenin teşkilinden sonra livā’ müdde‘ī-i ‘umūmī mu‘āvinliklerinde bulunmuş ve ahīren **re’s-i maskat-ı vālāları** olan Tiran’a civār Kavaye kazāsı kaymakāmlığına nasb ve ta‘yīn olunmuştur (s. 72, st. 20). [re’s-i maskat-ı vālā, -lar, -ı]

Reşīd Paşa: (ö. 1836) Reşīd Mehmed Paşa, II. Mahmud dönemi bir Osmanlı sadrazamıdır.

1. 1240/1824-25 senesinde sadr-ı esbak müteveffā **Reşīd Paşa** ma‘iyyetiyle Maslak’a me’mūr olarak altı ay anda karār eyledim ve mahbūb-ı dil-ārām ve vefākārım yanımda bulunduğu için ol havālī nazarımda Cennet-misāl idi (s. 28, st. 19). [reşīd paşa]

reşk et-: Kiskanmak. II Gıpta etmek.

⁸³ İbrahim Cûdî Efendi, 1913

1. Ne hünerdir olasıñ şābb-ı sagīr
Şi‘irine **reşk ede** bernā ile pīr (s. 66, st. 12). [reşk et-, -e]

reşk-i rüz et-: *Kıskanılan gündüz olmak.*

1. Sāye-i şemste nā-būd ola deycūr-ı firāk
Reşk-i rüz et bu şebistānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 22). [reşk-i rüz et-]

resm-i küşād: *Açılış töreni.*

1. Cāmi‘-i şerīfin itmām ve **resm-i küşādında** icrā edilen hayrāt ve hasenāt o havālīce el-hāletü hazihi dillerde destāndır (s. 10, st. 16). [resm-i küşād, -ın, -da]

revā: *Lāyık, uygun, yerinde, münāsip.*

1. **Revādır** hırz-ı cāna i‘tibār eyler ise insān (s. 67, st. 2). [revādır, -dır]

revā gör-: *Bir davranışı, bir olayı bir kimse için uygun görmek.*

1. Felek böyle medīd bir muvaffakiyyeti kimseye **revā görmeyeceğinden** ol esnāda ol civān-ı bī-hemtāya bir ‘aded dāne-i top isābet ederek şerbet-i şehādeti nūş eyledi (s. 28, st. 21). [revā gör-, -me, -(y), -ecek, -in, -den]

revnak-ı diger ver-: *Başka bir güzellik vermek.*

1. Şeyh-i müşārün-ileyh ‘ulūm-ı ‘Arabiyyede me’zūn ve fıkıhta nādirü’l-butūn ve cifr remel vefk gibi ma‘ārif-i ‘Arabiyyede zū-fünūn olduktan başka üç lisānda dahi bir şā‘ir-i kāmīl olduğundan böyle her fende sāhib-kudret olması meşīhatına bir **revnak-ı diger vermiş** ve kesb-i iştihār eylemiş idi (s. 48, st. 16). [revnak-ı diger ver-, -miş]

reyhān: *Diğer adı fesleğen olan güzel kokulu bir bitki.*

1. Hakkıyā bülbül-i dil bāğ-ı vatan ‘āşıkıdır
Anda gars et gül ü **reyhānımı** yā Mevlānā (s. 39, st. 24). [reyhān, -ım, -ı]

re'y: Görüş, düşünce, fikir.

1. Müşārün-ileyh hazretleri de benim **re'yime** ta'lik etti (s. 14, st. 30). [*re'yime, -im, -e*]

rihlet: Dünyādan āhirete göçme, vefat.

1. Tiran fuzalāsından āti't-tercüme Hacı 'Ömer Sūzī Efendi **rihletinden** te'essürünü hāvī ma'-mersiye dil-süz bir tārīh inşād etmiştir (s. 48, st. 4). [*rihletinden, -i, -(n), -den*]

rık'a: Süratli ve kolay yazma ihtiyacından doğmuş olan, günlük hayatta ve devlet dairelerinde yaygın olarak kullanılan, Osmanlılar'ın geliştirdiği dīvānī karakterinde bir yazı çeşidi.

1. **Rık'a** hattı dahi okunaklı ve nefistir (s. 31, st. 21). [*rık'a*]

rızā: Rāzī olma, kalben hoş görüp kabul etme.

1. O sıralarda 'illet-i sameme mübtelā olduğu hâlde kazā-i mezkūr kaymakāmlığında yedi sene ifā-yı hüsn-i hizmet eylemiştir İşkodra Vilāyeti 'Osmānlı Şā'irleri eserimizi tahrīr eylediğimiz esnāda kendi ārzū ve mürāca'at ve **rızāsı** üzerine 550 guruş ma'āşla tekā'üdü icrā olunarak ... (s. 72, st. 22). [*rızāsı, -(s), -i*]

Rızā Bey: Hasan Hakkī Paşa'nın erkek kardeşi ve meşhur şaire Ādile Sultan'ın tek çocuğu olan Hayriye Sultan'ın eşidir.

1. Sāhib-tercüme Hasan Hakkī Paşa'nın birāderi rütbe-i bālā ricālinden merhūm **Rızā Bey** muhadderāt-ı selātīn-i mu'azzama içinde fāzıla ve şā'ire-i meşhūre Ādile Sultan hazretlerine dāmād olarak ... (s. 37, st. 16). [*rızā bey*]
2. Merhūm **Rızā Bey'in** mahdūmu Celālū'd-dīn Paşa hazretleri de el-hāletü hazihi vüzerā-yı 'izām-ı mekārīm-ittisāmdan ve dāmād-ı me'ālī-nejād-ı hazret-i şehriyārīdendir (s. 37, st. 18). [*rızā bey, -in*]

Rızāyī: Tiranlı 'Alī Rızā Bey'in mahlası.

1. Kulun **Rızāyī** eyler bābında şey'i lillāh (s. 75, st. 1). [*rızāyī*]

ricā: *Yalvarma; istek, dilek.*

1. Huzūr-ı pādīşeh-i hūsne bir **ricāya** gider (s. 71, st. 15). [*ricāya, -(y), -a*]

ricā ederim: *Yapılan bir şeyin tasvip edilmediğini nezâketle ifade etmek için kullanılır.*

1. “Kadı efendi **ricā ederim** ceddimin yādigārlarıdır veremem kitābları bırak” (s. 57, st. 8). [*ricā ederim*]

ricā et-: *Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, dilemek.*

1. Bir avcı biraz balık hediye getirerek tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını **ricā etmiş** o da şu beyti yazarak nüsha şeklinde tazının boynuna asılmasını tavsiye etmiş imiş (s. 53, st. 8). [*ricā et-, -miş*]
2. Merkebini kaybettiğini ve fakr u zarūretini söyler merkebinin buldurulmasını **ricā eder** (s. 53, st. 13). [*ricā et-, -er*]
3. Lutfen kabūl ile Tercümān’a dercini **ricā ederim** (s. 67, st. 19). [*ricā et-, -er, -im*]
4. Lākin ba‘zı mu‘zib hicret-i seniyyenin bin tārīhinden sonra zuhūra gelen hādīsāt-ı mü‘essifeden bahis açarak bunun nakl ve hikāyesini **ricā ederlerdi** (s. 76, st. 7). [*ricā et-, -er, -ler, -di*]

ricā eyle-: *Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, dilemek.*

1. içlerinde ‘aşka mübtelā olmayan ve belā-yı ‘aşk ne olduğunu bilmeyen var ise kıyām etmesini **ricā eyler** (s. 53, st. 15). [*ricā eyle-, -r*]
2. İşkodra şu‘arāsına mahsūs kitāb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdūmu pederinin ba‘zı eş‘arıyla Şāhidī ve Tuhfe-i Vehbī vādīsinde Gülzār isminde manzūm bir risālesini getirerek vesīle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını **ricā eylediginden** ma‘a’l-memnūniyye kabūl etmiştim (s. 62, st. 8). [*ricā eyle-, -dik, -i, -(n), -den*]

ricācı: *Ricā ve niyaz eden, çok isteyen (kimse).*

1. **Ricācıları** kırmayıp nakl-i hikāyeye devām ettikçe harāretlenir kendisini unuttur (s. 76, st. 7). [*ricācıları, -lar, -ı*]

ricāl: *Büyük mevkilerde bulunanlar, ileri gelen devlet adamları.*

1. Sāhib-tercüme Hasan Hakkī Paşa'nın birāderi rütbe-i bālā **ricālinden** merhūm Rızā Bey muhadderāt-ı selātīn-i mu'azzama içinde fāzıla ve şā'ire-i meşhūre Ādile Sultan hazretlerine dāmād olarak ... (s. 37, st. 15). [*ricālinden, -i, -(n), -den*]
2. Tiran şehrinin bānīsi elf-i kāmīl **ricālinden** ve Tiran'a tābi^ç Milet (Mullet) karyesi ahālīsinden olup hidemāt-ı Devlet-i 'āliyyede sādıkāne hüsn-i hizmet eden Süleymān Paşa'dır (s. 45, st. 9). [*ricālinden, -i, -(n), -den*]

ricāl-i mensiyye: *Unutulmuş mevki sahibi (kimseler).*

1. Eger bu 'ādet memālik-i İslāmiyye'nin her tarafında öteden beri ittihāz edilmiş olsaydı **ricāl-i mensiyyeden** olan meşāhirimizin hiçbirisinin maskat-ı re'isi ne hem-şehrīlerine ve ne de erbāb-ı taharrī ve merāka mahfī kalmayacaktı (s. 61, st. 13). [*ricāl-i mensiyye, -den*]

ricā'-yı vāki': *Meydana gelen/oluşan istek.*

1. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak **ricā'-yı vāki'** kabūl ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sūrette giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 19). [*ricā'-yı vāki', -i*]

rind ol-: *Görünüşe ve dünya işlerine kıymet vermemek, gönül ehli olmak.*

1. Kīl u kāl-i 'ālemi terk eyle insānlık budur
Hırka-ber-düş-ı fenā **rind ol** ki sultānlık budur (s. 13, st. 24). [*rind ol-*]

rindān: *Rindler, görünüşe ve dünya işlerine kıymet vermeyenler, gönül ehli olanlar.*

1. Bāde-i la'li lebi dil-ber dururken sākiyā
İltifāt eyler mi **rindān** cām-ı ser-şār olsa da (s. 24, st. 18). [*rindān*]

risāle: *Kısa yazılmış küçük eser.*

1. İřkodra řu'arāsına mahsūs kitāb yazdığımı haber alan otuz beř yařlarında mahdūmu pederinin ba'zı eř'arıyla řāhidī ve Tuhfe-i Vehbī vādīsinde Gūlzār isminde manzūm bir **risālesini** getirerek vesīle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını ricā eylediğinden ... (s. 62, st. 7). [risālesini, -(s), -i, -(n), -i]

rivāyet: *Söylenti, bir haber, söz veya hadisenin hikayesi.*

1. Zikr olunan Dragos kal'esi civārında medfūn olan müşārün-ileyh Kanber Baba **rivāyete** göre zamān-ı hazret-i Fātih mazanne-i kirāmından bir zāt-ı 'ālī-kadrdır (s. 14, st. 20). [rivāyete, -e]
2. Paşanın sohbetine yetişen ba'zı zevāta vāsıl olan pīrān-ı memleketin **rivāyetiyle** sābittir ki paşanın dā'iresi bir kütüb-hāne şeklinde idi (s. 20, st. 9). [rivāyetiyle, -i, -(y), -le]

rivāyet: *Bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma.*

1. Lākin pederlerinden **rivāyet** sūretiyle pařanın pek çok hikāyelerini işittim (s. 14, st. 6). [rivāyet]

rivāyet et-: *Anlatmak, söylemek, nakletmek.*

1. Müřārün-ileyh lisān-ı tasavvufa āšinā bir řeyh-i belīg-i hakāyık-gūyā olduğundan elsine-i selāse de nādire-senc-i belāgat oldukları eř'ar ve āsarı bī-hesāb olduğunu **rivāyet etmeleri** eyādi-i ihtirāmda görülen ba'zı eserlerinin de fi'l-hakīka nefīs olması ... (s. 56, st. 12). [rivāyet et-, -me, -ler, -i]

Rodos: *Ege denizinin güneydoğusunda bugün Yunanistan'a bağlı ada. 1522 Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir.*

1. 1278/1861-62'de Midilli 1280/1863-64'de **Rodos** 1282/1865'de Biga ve aynı senede Varna ... mutasarrıflıklarına fāsıla ve infisāl vukū' bulmaksızın mütevālī bir sūrette ta'yyīn olunarak ifā-yı hüsn-i hizmet eyledi (s. 36, st. 7). [rodos]

rūh: *İnsan ve hayvanda vücūdu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can.*

1. Ne cism-i cevher-i cān olduğun bileydi eger
Ederdi **rūhunu** ‘ālem fedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 12). [*rūhunu, -u, -(n), -u*]

rūh: Allah tarafından yaratıldıktan sonra insan bedenine üflenen, ölümden sonra da varlığı devam eden ve mâhiyeti tam olarak bilinemeyen ilâhî ve mânevî cevher.

1. Mîr-âlây iken Plevne muhârebesinde şehîd olan Tiranlı Mustafâ Bey’in **rūhuna** el-Fâtiha ‘ibâresi gibi yazılar mahkûk birçok mezâr taşlarına tesâdüf ettim (s. 61, st. 7). [*rūhuna, -u, -(n), -a*]

rūh-bahşâ: Ruh veren, yeni bir hayata kavuşturan, manen canlandıran.

1. Meclisin dârü’ş-şifâ yâkut-ı ahmerdir lebin
Rūh-bahşâdır sözün ‘İsâ’ya hâcet kalmadı (s. 16, st. 4). [*rūh-bahşâdır, -dır*]

rūh-ı düstūr-ı celîl: Ulu sadrâzâmın (Koca Mehmed Paşa) ruhu.

1. Sâfiyâ tâc-ı cevâhirle dedim târîhini
Âşiyân-ı ‘arşa çıkdı **rūh-ı düstūr-ı celîl** (s. 11, st. 10). [*rūh-ı düstūr-ı celîl*]

rūh-ı pür-fütūh: Fetihlerle dolu ruh.

1. Muktezâ-yı meşreb-i pākîzesin icrâ edip
Etti **rūh-ı pür-fütūhu** ‘azm-i rāh-ı selsebîl (s. 11, st. 6). [*rūh-ı pür-fütūh, -u*]

rūh-ı şerîf: Şerefli, mübarek kimsenin ruhu.

1. Bu hakîr zâviyelerine ‘azîmet ederek **rūh-ı şerîflerine** Fâtiha-hân oldum (s. 48, st. 13). [*rūh-ı şerîf, -ler, -i, -(n), -e*]

rūh-ı ter: Taze can.

1. Yazıldı vefk-i sad ender sad ol **rūh-ı terde** (s. 50, st. 11). [*rūh-ı ter, -de*]

ruhsat-ı hümāyūn: *Padişah izni.*

1. ... Nizāmiye elbisesi giyip ol vecihle iftihār eylemesi hakkında **ruhsat-ı hümāyūn** erzān buyurulmasını ma'sūmāne bir lisān ile niyāz veistirhām eylemiştir (s. 35, st. 17). [*ruhsat-ı hümāyūn*]
2. ... elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sūrette giymesine **ruhsat-ı hümāyūn** buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 20). [*ruhsat-ı hümāyūn*]

rūhuna rahmet olsun: *Vefat eden bir kimsenin ardından "Allah rahmet eylesin, merhametiyle muamele etsin!" temennisiyle söylenen dua ifadesi.*

1. Sad hezārān **rahmet olsun rūhuna** her bir zamān (s. 49, st. 20). [*rūhuna rahmet olsun*]

Rūm: *Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde oturanlara verilen isim, ayrıca eskiden Anadolu toprakları da bu isimle anılırdı.*

1. Hayf ki **Rūm** diyārında Hakkī'dan gayri
Kimesne bilmedi kadr ü behā-yı Mevlānā (s. 31, st. 7). [*rūm*]
2. Hayf ki **Rūm** diyārında Hakkī'dan gayri
Kimesne bilmedi kadr ü behā-yı Mevlānā (s. 33, st. 13). [*rūm*]

Rūmeli: *Osmanlı İmparatorluğu döneminde 15. yüzyıldan itibaren Balkanlar'ın güneyine verilen addır.*

1. Ama Kaptan Mehmed Bey'in pederi Süleymān Paşa İşkodra ve **Rūmeli** vālīliklerinde bulunmuş ve 1110/1698-99 senesinde infisāl eylemiştir (s. 11, st. 13). [*rūmeli*]
2. ... 1218/1803-04 senesinde Rūmeli eyāleti seraskerlik 'unvānının inzimāmıyla 'uhdesine bi't-tevcīh 'umūm **Rūmeli** taraflarında bulunan eşkiyāyı dā'ire-i itā'ata alınmasına me'mūr buyuruldu (s. 12, st. 7). [*rūmeli*]
3. De ki tā **Rūmeli'nin** cānib-i garbīsinde
Bir şehir var denilir nāmda İşkodra ona (s. 27, st. 21). [*rūmeli'nin, -nin*]
4. ... 1251/1835-36 senesinde **Rūmeli** vālīsi müteveffā Mahmūd Hamdī Paşa'nın kitāb-ı belāgat-nisābı silkine duhūl ettim (s. 28, st. 33). [*rūmeli*]
5. ... **Rūmeli** vālīliğine ta'yīn olunan Ahmed Zekerıyyā Paşa kadr-dān bir müşīr-i fā'ikü'l-akrān olduğundan bu hakīri kethüdā kātibi ta'yīn ederek fakr u felāketten tahlīse himmet eyledi (s. 29, st. 3). [*rūmeli*]
6. **Rūmeli** vilāyetinde İşkodralı-zāde Hasan Hakkī Paşa'dan gayri Mevlevī bulunmadığına şu beytinde te'essūf etmekte (s. 31, st. 5). [*rūmeli*]

7. Yine **Rümeli'ne** döndü (s. 55, st. 3). [*rümeli'ne, -(n), -e*]

Rümeli eyāleti: *Osmanlı İmparatorluğu'nun 15. yüzyıldan itibaren Balkan coğrafyasında fethettikleri yerlerde oluşturdukları idarî birim.*

1. Sultān Selīm Hān-ı sālis hazretleri tarafından 1218/1803-04 senesinde **Rümeli eyāleti** seraskerlik 'unvānının inzimāmıyla 'uhdesine bi't-tevcīh 'umūm Rümeli taraflarında bulunan eşkiyāyı dā'ire-i itā'ata alınmasına me'mūr buyuruldu (s. 12, st. 7). [*rümeli eyāleti*]

Rūmī Paşa: (d. ?? - ö. 1306/1889) *Asıl adı Mehmed Muhyiddīn olan ve şiirlerinde Rūmī mahlasını kullanan bir dīvān şairidir. Kātiplik, mutasarrıflık, maliye müfettişliği ve Rumeli Beylerbeyliği gibi çeşitli idari görevlerde de bulunmuştur.*

1. Şu kıt'ayı **Rūmī Paşa** merhūm Ergānī Ma'deni mutasarrıflığında tertīb-i dīvān-ı eş'ār eylediği esnāda sāhib-tercūme dīvānı tebrīk sūretiyle inşād eylemişti (s. 65, st. 6). [*rūmī paşa*]

rumūz-ı vefk: *Muskanın sembolleri.*

1. **Rumūz-ı vefk** müsennādır ol iki ebrū (s. 50, st. 12). [*rumūz-ı vefk*]

Rusya: *Avrupa'nın kuzeydoğusu ile Asya'nın kuzeyini kaplayan, dünyada en geniş topraklara sahip olan ülke.*

1. ... bi'l-hāssa **Rusya** muhārebesi sırasında ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikākı vukū' bulmuştur (s. 36, st. 15). [*rusya*]

rutūbet: *Nem.*

1. Merkādların üzerleri ve seng-i mezārları **rutūbetin** te'sīrinden yemyeşil bir şekil almıştı (s. 42, st. 29). [*rutūbetin, -in*]

rutūbetli: *Nemi fazlaca olan.*

1. O **rutūbetli** ve sengīn yerde biraz toprak toplattırıp teberrūken kendini defnettirmiş (s. 42, st. 28). [*rutūbetli*]

ru'yet-i kudret-i samedānī: *Samed olan Allah'ın kudretini görme.*

1. ... şu'arā-yı eslāf-ı 'aşk-ittisāfin gāh dīvānlarını tedkīk ve tekrār etmege sa'y u verziş ve gāh müşāhede-i sun'ı Rabbānī ve **ru'yet-i kudret-i Samedānī** zımnında 'azm-i mesīre-i dil-keş ve 'arz-ı hālcilige sülūk ile te'mīn-i ma'īšet ederek ... (s. 28, st. 27). [*ru'yet-i kudret-i samedānī*]

rūz u şeb: *Gündüz ve gece. II Her zaman.*

1. **Rūz u şeb** dīdārdır hep matlab-ı a'lā bize (s. 18, st. 17). [*rūz u şeb*]
2. ... hemān sā'at oradan hareket ve seyr-i serī' ile Manastır şehrine muvāsalaatla **rūz u şeb** nālān ü giryān olarak māsivāyı bütün bütün terk ve günden güne ārzū-yı merg eyledim (s. 28, st. 23). [*rūz u şeb*]
3. **Rūz u şeb** bülbül gibi dāyim okur idi kitāb (s. 49, st. 15). [*rūz u şeb*]

rūz-ı Ādīne: *Cuma günü.*

1. **Rūz-ı Ādīne** Receb māhı üçüncü gün idi
Āh gitti Şeyh Selīm oldu mekān Dārü'l-cinān (s. 49, st. 21). [*rūz-ı ādīne*]

rūz-ı mahşer: *Kiyāmetten sonra insanların hesaba çekileceği gün.*

1. **Rūz-ı mahşerde** şeff'ı ola şāh-ı kevneyn (s. 25, st. 8). [*rūz-ı mahşer, -de*]

rūzigār: *Rüzgar, yel; zaman, vakit.*

1. **Rūzigārı** ber-hevā bil ehl-i 'irfānlık budur (s. 13, st. 9). [*rūzigārı, -ı*]

rūkū: *Namazda elleri dizlere dayayıp vücūdun belden yukarı kısmı yere paralel gelecek şekilde eğilme, namazın beş erkānından kıyamla secde arasında olanı.*

1. Ham olsa kadd-i pīr tūrāba nazar eder

Evvel **rükū'a** sonra sücūda yemil olur (s. 54, st. 2). [rükū'a, -a]

Rüstemāne: Rüstem'e yakışır tarzda, onun gibi (Firdevsî'nin Şehnāme'sinde adı geçen İran'ın ünlü pehlivan ve savaşçı) II Cesurca, kıyasıya.

1. Birkaç lokma yedikçe su içer hāzım ve hafif suyu içtikçe yemeğe **Rüstemāne** hamle ederdim (s. 43, st. 14). [rüstemāne]

rütbe: Ordu hizmetinde bulunanların sahip olduğu derece.

1. ... sabāvetten beri hā'iz olduğu mīr-i mīrānlık **rütbesini** 1262/1845-46 senesinde bi'l-iltimās sāniye rütbesine tahvīl ettirerek ... (s. 36, st. 3). [rütbesini, -(s), -i, -(n), -i]
2. ... sabāvetten beri hā'iz olduğu mīr-i mīrānlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi'l-iltimās sāniye **rütbesine** tahvīl ettirerek ... (s. 36, st. 4). [rütbesine, -(s), -i, -(n), -e]
3. 1290/1873-74 senesinde ikinci **rütbeden** Mecidī nişānıyla taltif olundu (s. 36, st. 11). [rütbeden, -den]
4. Cebel-i Lübnān ahālīsinden sāhib-i dīvān-ı eş'ār-ı 'Arabīyye Hālīl Efendi el-Horī tebrīk **rütbesi** hakkında şu kıt'a-ı tārīhi inşād etti (s. 64, st. 16). [rütbesi, -(s), -i]

rütbe: Osmanlı Devleti'nde mülkī yönetimde bulunanlara ve ilmiye sınıftan olanlara verilen resmī derece (Sāniye, mülkiye rütbelerinden biridir.).

1. 1292/1875'de livā'ı mezkūr muhāsebecisi bulunduğu hālde sāniye sınıf sānisi **rütbesiyle** taltif edildi (s. 64, st. 15). [rütbesiyle, -(s), -i, -(y), -le]

rütbe-i bālā: Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında ihdas edilen bir mülkī rütbe.

1. 1292/1875 senesinde **rütbe-i bālāyı** bi'l-ihraz Diyārbekir vilāyetinden fekk-i irtibat ile ... (s. 36, st. 12). [rütbe-i bālā, -(y), -i]
2. Sāhib-tercüme Hasan Hakkī Paşa'nın birāderi **rütbe-i bālā** ricālinden merhūm Rızā Bey muhadderāt-ı selātīn-i mu'azzama içinde fāzıla ve şā'ire-i meşhūre Ādile Sultan hazretlerine dāmād olarak ... (s. 37, st. 15). [rütbe-i bālā]

rütbe-i mīr-i mīrān: Beylerbeyi (eyalet valisi) rütbesi.

1. 1211/1796-97 senesinde Kara Mahmūd Paşa'nın vefâtı üzerine İbrâhîm Halîlî Paşa İşkodra vâlîliğine ve Āsaf Mehmed Paşa dahi **rütbe-i mîr-i mîrânî** ile Ohri sancagı mutasarrıflığına tahvîl-i me'mûriyyet eyledi (s. 19, st. 26). [*rütbe-i mîr-i mîrân, -i*]
2. ... 1238/1822-23 senesinde 'uhdesine taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden **rütbe-i mîr-i mîrânî** tevcih olundu (s. 26, st. 1). [*rütbe-i mîr-i mîrânî, -i*]

rütbe-i refî'a-ı mîr-i mîrânî: *Beylerbeyi/eyâlet vâlisinin yüce rütbesi.*

1. ... büyük birâderi Mahmūd Paşa ile birlikte 1243/1827-28 senesinde 'uhdelerine **rütbe-i refî'a-ı mîr-i mîrânî** tevcih buyurulmuş ... (s. 35, st. 12). [*rütbe-i refî'a-ı mîr-i mîrânî*]

rütbe-i sâmiye-i vezâret: *Vezirliğin yüce rütbesi.*

1. 1293/1876 senesinde 'uhde-i devletlerine **rütbe-i sâmiye-i vezâret** bi't-tevcîh Van vilâyeti vâlîliğiyle mesrûr edildi (s. 36, st. 14). [*rütbe-i sâmiye-i vezâret*]

rütbe-i vâlâ-yı vezâret: *Yüce vezirlik rütbesi.*

1. Paşa dahi hidemât-ı sâdikânesinin bir mükâfât-ı kıymetdârı olmak üzere **rütbe-i vâlâ-yı vezâreti** ihrâz ile kâm-yâb olmuştur (s. 12, st. 13). [*rütbe-i vâlâ-yı vezâret, -i*]

rütbe-i vezâret: *Vezirlik rütbesi.*

1. ... taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden İşkodra vâlîliğine ta'yîn ve 'uhdesine **rütbe-i vezâret** ihsân olunmuştur (s. 10, st. 11). [*rütbe-i vezâret*]

rüzgâr: *Yer değiştiren hava, bu havanın hissedilen etkisi, esinti, yel.*

1. Serin **rüzgârlar** esmekte olduğu paltoları setreleri çıkararak üstümüzdeki elbise pek muhtasar kaldığı hâlde yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 14). [*rüzgârlar, -lar*]

3.3.21. S

sa'adet: *Mutluluk, bahtiyarlık.*

1. Yār 'aşıklarına kahr ile de etse nazar
Ne mürüvvet ne **sa'adet** ne 'ināyet derler (s. 58, st. 11). [sa'adet]

sā'at: *Vakit, zaman, an.*

1. ... hemān **sā'at** oradan hareket ve seyr-i serī' ile Manastır şehrine muvāsalatla rüz u şeb nālān ü giryān olarak māsivāyı bütün bütün terk ve günden güne ārzū-yı merg eyledim (s. 28, st. 23). [sā'at]

sā'at: *Altmış dakikalık zaman dilimi.*

1. Pederleri Koca Mehmed Paşa İşkodra'ya üç **sā'at** mesāfede kāin Buşat karyesi ümerā ve hānedānından idi (s. 10, st. 4). [sā'at]
2. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i 'azīmın bahrden altı yüz kilometre irtifā'ındaki bir mahallinde olup ondan daha birkaç **sā'at** yukarıya çıkılırsa ... (s. 41, st. 24). [sā'at]
3. Kasaba-i mezkūreye iki **sā'at** mesāfede vāki' ashāb-ı mazanneden 'Alī Baba Horasanī'nin merkādı yanında Şemīmī Dede'nin inşā eylediği zāviyede ... (s. 55, st. 6). [sā'at]
4. Cenāb-ı Şemimī'nin Toptan-zāde Kaplan Paşa tarafından vukū' bulan şehādetinden sonra Akçahisar'a dört **sā'at** mesāfede vāki' Mat Nehri kenārında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 10). [sā'at]
5. Girize İşkodra'ya iki buçuk **sā'at** mesāfede bir karyedir (s. 62, st. 3). [sā'at]

sā'at: *Zamanı göstermeye yarayan ālet.*

1. ... bir kıt'a mücevher ve murassa **sā'at** ihsāniyla dahi taltif buyurulmuştur ki tafsilātı kezālik o zamāna 'ā'id Takvīm-i Vekāyi' gazetesi nüshalarında muharrerdir (s. 36, st. 1). [sā'at]
2. ... ism-i şāhānelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tāj şeklini hāvī bir mīl üzerinde hem zevālī hem gurūbī sā'atleri gösterir ve haftada bir kere kurulur ma'-kordon ihsān buyurdıkları **sā'atle** ve daha sā'ir birtakım nefis eşyā' ile ber-ā-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 10). [sā'atle, -le]

sā'at kulesi: *Şehirlerde, üzerinde herkesin rahatça görebileceği büyük bir saat bulunan kule.*

1. Civarında gāyet mürtefi^c ve dört köşeli mevcūd olan **sā'at kulesi** bir ʿasır evvel oranın hānedān ve mütemevvilānından olan İbrāhīm Bey tarafından binā olunmuştur (s. 23, st. 21). [sā'at kulesi]
2. Edhem Şehīdī Bey'le hoş geçinmiş ve Edhem Şehīdī Bey'in 1238/1822-23 senesinde Tiran şehrinde binā eylediği kebīr **sā'at kulesine** ma^c-tārīh bir de manzūme-i tebrīkiyye tanzīm eylemiştir ... (s. 60, st. 18). [sā'at kulesi, -(n), -e]

sā'atlerce: *Saatler boyunca, uzun müddet (gezilebilecek kadar büyük).*

1. Tiran şehri gāyet vāsi^c bir ova ötesinde vāki^c olup suları gāyet vāfir ve etrāfi firdevs-i dünyā denilecek derecede **sā'atlerce** bağları bahçeleri hāvīdir (s. 45, st. 9). [sā'atlerce]

sabā: *Sabaha doğru kuzeydoğudan hafif hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgāri, tan yeli.*

1. Ey **sabā** benden cūdā düştü nigārım kandadır (s. 15, st. 9). [sabā]
2. **Sabāyı** sanma ki giysü-yi dil-rübāya gider (s. 69, st. 14). [sabāyı, -(y), -ı]

sabāvet: *Çocukluk.*

1. istikmāl-i fenn-i kitābet eyledikten sonra **sabāvetten** beri hā'iz olduğu mīr-i mīrānlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi'l-iltimās sāniye rütbesine tahvīl ettirerek ... (s. 36, st. 3). [sabāvetten, -ten]

sābiku't-tercüme: *Daha önce yaşam öyküsünden söz edilen.*

1. 1208/1793-94 senesinde diğer ʿamcaları **sābiku't-tercüme** İbrāhīm Halīlī Paşa ile birlikte ... (s. 19, st. 24). [sābiku't-tercüme]
2. **Sābiku't-tercüme** Monlā Mahmūd Hamdī Efendi'den tahsīl-i kemālāt etmesi ... (s. 62, st. 4). [sābiku't-tercüme]
3. ... İşkodra ʿulemāsından Dāvud Şükrī Efendi'den ʿulūm-ı ʿāliyeyi ve **sābiku't-tercüme** Mehmed Çāker ve Mollā Mahmūd Hamdī Efendilerden dekāyık-ı şi'ir ü inşāyı tahsīl eyledi (s. 64, st. 9). [sābiku't-tercüme]
4. Diyārbekir vilāyetinden fekk-i rābīta ile müstakillen mutasarrıflık olan Ma'müretü'l-ʿazīz muhāsebeciliginde mutasarrıfı olan **sābiku't-tercüme** İşkodralı Hasan Hakkī Paşa inhā'sıyla ... (s. 64, st. 18). [sābiku't-tercüme]

5. Mu‘āsırı bulunan **sābıku’t-tercüme** İşkodra müftüsü Ahmedī ile besmele-i şerīfeyi tazmīn sūretiyle ... (s. 70, st. 4). [*sābıku’t-tercüme*]

sābit: *Gerçekliği tespit edilmiş; açık, belli, değişmeyen.*

1. Paşanın sohbetine yetişen ba‘zı zevāta vāsıl olan pīrān-ı memleketin rivāyetiyle **sābittir** ki paşanın dā‘iresi bir kütüb-hāne şeklinde idi (s. 20, st. 9). [*sābittir, -tir*]

sābit- kadem ol-: *Verdiği karardan ve sözden dönmemek, devamlı olmak.*

1. Bu sūretle hüsn-i hizmette **sābit-kadem olarak** imrār-ı leyl ü nehār eylemekte olduğu hālde vālīliğinin on ikinci senesi olan 1223/1808-09’da ‘azm-i nişīmen-i lāhut ederek ... (s. 12, st. 14). [*sābit- kadem ol-, -arak*]

sabr u karār: *Sabır ve tahammül.*

1. Ey Halīlī pes bugün **sabr u karārım** kandadır (s. 15, st. 22). [*sabr u karār, -ım*]

Sabrī: (ö. 1055/1645) *Edirne doğumlu divan şairi.*⁸⁴

1. ... Sā‘ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İnan şu‘arāsının ve Bāki, Nefī, Yahyā, Fehīm, **Sabrī**, Vecdī, Nā‘ilī, Mezāki ... gibi ‘Osmānlı üdebāsının āsarını ... pīş-i nazar-ı mütāla‘adan ayırmazdı (s. 20, st. 11). [*sabrī*]

sad hezārān: *Yüz binlerce.*

1. **Sad hezārān** rahmet olsun rūhuna her bir zamān (s. 49, st. 20). [*sad hezārān*]

sadā: *Ses.*

1. Mūsikīye āşinā ve **sadāsı** güzel olduğundan evvelā İşkodra’da Sultān Bāyezīd-i Velī cāmī‘inde mü‘ezzin ve mu‘ahharen İskelebaşı’nda Kara Hüseyin cāmī‘inde hatīb-i dil-nişīn oldu (s. 40, st. 5). [*sadāsı, -(s), -ı*]

⁸⁴ Erdem, 2008

sadākat: *Vefālī.*

1. Hāke defnoldu **sadākat** Kānī (s. 37, st. 9). [*sadākat*]

sadākat: *Kendisine iyilik edene, lutufta bulunup koruyana minnet ve şükran duyguları ile bağlanma, bu bağlılığa yakışır şekilde davranma, hāinlik ve dōneklilik etmeme, vefākārlık gösterme.*

1. Bu ‘ā’ile İškodralıların ve sār ba‘zı gerden-keşānın tuğyān ve ‘isyānları sırasında Devlet-i ‘āliyyeye **sadākat** ve hüsn-i hizmet ederek ... (s. 59, st. 4). [*sadākat*]

sadākat eyle-: *Bağlılık göstermek.*

1. Büyük ‘amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde bir nebze beyān olundugu üzere cedd-i ‘alāları Yūsuf Bey Ebü’l-feth Sultān Mehmed Hān hazretlerine hüsn-i hizmet ve **sadākat eylediginden** ni‘me’l-emīr vasf-ı ‘ālīsine mazhar olan Cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta‘bīriyle taltif olunmuş ... (s. 37, st. 12). [*sadākat eyle-, -dik, -i, -(n), -den*]

sāde-dil: *Temiz kalpli, hīle bilmeyen, saf, karşısındakine inanmaya hazır (kimse).*

1. **Sāde-dil** bir kimse “Benim başımdan ‘aşk geçmedi ve sevdā-yı ‘aşkın ne olduğunu bilmem” diyerek kıyām edince ... (s. 53, st. 16). [*sāde-dil*]

sāde-güftār: *Süs ve zorlamadan uzak, yalın söz.*

1. Himmet eyler belki Tefk Fehmiyā tanzīrime
Nev-zemīnde bu gazel pek **sāde-güftār** olsa da (s. 24, st. 13). [*sāde-güftār*]

Sa’dī: (ö. 691/1292) *Bostan ve Gülistan adlı eserleriyle tanınan İran’ın büyük şairlerinden Sa’dī-i Şirazī.*

1. ... ‘Örfī, **Sa’dī**, Hāfız, Selmān, Hasan, Enverī, Tālib, Feyzī ... (s. 20, st. 10). [*sa’dī*]

2. Bir taraftan Firdevsî, Hâkânî, **Sa'dî**, Hâfız gibi şu'arâ-yı be-nâmin âsârını mütâlâ'a ve diğerk taraftan da eş'âr ve âsâr-ı 'Arabiyye ile mûmârese hâsil eyledim (s. 28, st. 31). [sa'dî]

Sâdık: *Peklinli Ca'fer Paşa'nın mahlası.*

1. Mahlası **Sâdık** idi münşî vü hem şâ'ir idi (s. 26, st. 9). [sâdık]

sâdık: *Samimi, içten bağlı, vefalı.*

1. Ben bu havâlî ahâlîsini pek zekî muktedir Devlet-i 'âliyyeye **sâdık** ve merd adamlar gördüm (s. 8, st. 11). [sâdık]

Sâdikâ: *Ey Sâdik (Peklinli Ca'fer Sadık Paşa).*

1. **Sâdikâ** âl-i 'Alî matbah-ı in'âmından Hamdülillâh bize envâ'-ı ni'am vermişler (s. 27, st. 5). [sâdikâ]

sâdikâne: *Sâdik olana yakışır tarzda.*

1. Tiran şehrinin bânîsi elf-i kâmil ricâinden ve Tiran'a tâbi' Milet (Mullet) karyesi ahâlîsinden olup hidemât-ı Devlet-i 'âliyyede **sâdikâne** hüsn-i hizmet eden Süleymân Paşa'dır (s. 45, st. 10). [sâdikâne]

sadr-ı dükkân: *Dükkânın en yüksek yeri, baş tarafı.*

1. Talebe efendiler de öyle bir vakâr ile **sadr-ı dükkâna** otururlar ki görenler bunların her birini kırk yıllık birer 'ankâ bezirgân zanneder (s. 45, st. 28). [sadr-ı dükkân, -a]

sadr-ı esbak: *Bir evvelkinden önceki sadrâzam.*

1. 1240/1824-25 senesinde **sadr-ı esbak** müteveffâ Reşîd Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a me'mûr olarak altı ay anda karâr eyledim ... (s. 28, st. 18). [sadr-ı esbak]

saf: Yan yana dizi, sıra.

1. Degil mi vefk-i müretteb o çār **saf** müjgān
Ne pāk yerde ‘ayāndır o çeşm-i enverde (s. 50, st. 16). [saf]

safā: Gönül şenliği, kedersizlik; eğlence, neşe, zevk.

1. Ol bütün cevri **safādır** rāhat-ı dildir bana (s. 70, st. 8). [safādır, -dır]

safādār: Gönlünü şen tutan, rahat ve huzura sahip.

1. Merkādları İşkodra’da Çukurçeşme mahallesinde hāneleri civārında bulunan Çukurçeşme Cāmi‘-i şerīfi havālisinde **safādār** bir mevki‘dedir (s. 30, st. 17). [safādār]
2. El-hāletü hazihi Akçahisar’ın hükümet konagi olan ve gāyet cesīm ve **safādār** olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizām-ı taksīmāt Toptan-zāde Ādem Aga’nın hüsn-i tabī‘at sāhibi ve değerli bir zāt olduğunu gösterir (s. 59, st. 19). [safādār]

safha: Sayfa.

1. Celī her **safhasında** nīk ü bed ahvāli akvāmın (s. 67, st. 3). [safhasında, -(s), -i, -(n), -da]

Sāfi: Sāfi mahlasıyla şiirler yazan şair, Çāker Mehmed Efendi’nin oğludur.

1. Mustafā **Sāfi** ve Dervīş isimlerinde iki evlād istihlāf etmiştir (s. 30, st. 18). [sāfi]

Sāfiyā: Ey Sāfi (Murtazā Sāfi Efendi).

1. **Sāfiyā** tāk-ı cevāhirle dedim tārīhini
Āşiyān-ı ‘arşa çıkdı rüh-ı düstūr-ı celīl (s. 11, st. 9). [sāfiyā]

safvet-i vicdān: Vicdan temizliği, saflığı.

1. İnanmak istemeyenler kāşki bir kere oraların hālını ve onlarda olan **safvet-i vicdānı** ve hayātı görseler ondan sonra inanmasalar (s. 9, st. 17). [safvet-i vicdān, -i]

sag: Sağ (yön), "sol" karşıtı.

1. Pederinin vefâtına tanzîm ile Tiran'da cedleri Mollâ Bey Câmî'-i şerîfinin sofasının önünün **sag** tarafında bulunan merkâdının ser-levha-i mezârında mahkûktur (s. 73, st. 1). [sag]

sâgar-ı Cem: Cem'in efsanevî kadehi; bu kadehin tılsımlı ve üzerinde yedi yazı olduğuna inanılır.

1. Dün gece meclis-i 'uşşâkta bir hâl olmuş
Zâhidin destine bir **sâgar-ı Cem** vermişler (s. 27, st. 4). [sâgar-ı cem]

sâgar-ı zerrîn âfitâb: Güneş gibi parlayan altından yapılmış kadeh.

1. Olaydı hâhiş-i nûş-ı şarâb-ı nâb sana
Olurdu **sâgar-ı zerrîn âfitâb** sana (s. 37, st. 25). [sâgar-ı zerrîn âfitâb]

sagîrû'l-cüsse: Vücudu/kalıbı küçük.

1. **Sagîrû'l-cüsse** olmakla ber-â-ber vücudunun sinnine nisbetle ziyâdece yorulmuş olduğunu sîmâsı gösteriyordu (s. 36, st. 25). [sagîrû'l-cüsse]

sâha-i berr ü bahr: Kara ve deniz alanı.

1. ... nazargâhımda bulunan **sâha-i berr ü bahr** pek güzel bir manzara-i dil-güşâ irâ'e eylediginden bunun daha fevkine çıkarak Sarı Saltık Baba makâmını da ziyâret etmek ârzüsünde bulundum (s. 42, st. 3). [sâha-i berr ü bahr]

sahbâ: Şarap.

1. İçem ey vâ'iz seninle ba'dezîn artık nihân
Bendedir hamr-ı ezel **sahbâya** hâcet kalmadı (s. 16, st. 8). [sahbâya, -(y), -a]

sahî: Cömert.

1. Müşārün-ileyh asīl necīb mükrim **sahī** vezīr ibn-i vezīr bir zāt-ı hātem-semīr idi (s. 36, st. 32). [*sahī*]

sāhib: *Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mālīk.*

1. Akçahisar şehrinde mevcūd ba‘zı kitābeler **sāhibleri** ve şā‘irleri terācim-i ahvāllerinde görülecektir (s. 43, st. 19). [*sāhibleri, -ler, -i*]
2. Ferdāsı günü **sāhibleriyle** hesāb görürler (s. 46, st. 1). [*sāhibleriyle, -ler, -i, -(y), -le*]

sāhib: *(İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bahsedilen şey kendisinde bulunan, o vasfı hāiz olan kimse.*

1. El-hāletü hazīhi Akçahisar’ın hükümet konagi olan ve gāyet cesīm ve safādār olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizām-ı taksīmāt Toptan-zāde Ādem Aga’nın hüsn-i tabī‘at **sāhibi** ve değerli bir zāt olduğunu gösterir (s. 59, st. 20). [*sāhibi, -i*]
2. Görülüyor ki Ādem Aga hakīkaten sāhib-hayr ve hüsn-i tedbīr **sāhibi** bir zāt imiş (s. 59, st. 27). [*sāhibi, -i*]
3. Ahlāk-ı hasene **sāhibi** sahīhü’l-i‘tikād bir mīr-i kemālāt-sīmāt olduğunu haber verenler zāde-i tabī‘atı olmak üzere Fārisī bir münacātını irā‘e eylediler (s. 60, st. 7). [*sāhibi, -i*]

sāhib ol-: *Elinde bulundurmak, mālīki olmak.*

1. İştirā‘ süretiyle **sāhib olduğu** kitābların zahrında da imzā’sı şöylece görülmüştür (s. 69, st. 3). [*sāhib ol-, -duk, -u*]

sāhib-āsār: *Eserler sahibi.*

1. Lākin **sāhib-āsār** olduğunu (s. 22, st. 8). [*sāhib-āsār*]

sāhib-dīvān: *Divan sahibi.*

1. Ābā ve ecdādı içinde pek belīg ve hatta **sāhib-dīvān** şā‘irler bulunduğunu söylediler ve ba‘zılarının eş‘arından ve terācim-i ahvāllerinden bahseylediler (s. 9, st. 1). [*sāhib-dīvān*]

2. Bununla ber-ā-ber o kadar **sāhib-dīvān** şā'irleri o kadar metīn sözler o kadar ictimā'ī müşā'areler gördüm ... (s. 9, st. 26). [*sāhib-dīvān*]

sāhib-hayr: *Hayır sahibi.*

1. Görülüyor ki Ādem Aga hakikaten **sāhib-hayr** ve hüsn-i tedbīr sāhibi bir zāt imiş (s. 59, st. 27). [*sāhib-hayr*]

sāhib-i dīvān-ı eş'ār-ı 'Arabiyye: *Arapça şiiirlerinin bulunduğu dīvān sahibi.*

1. Cebel-i Lübnān ahālīsinden **sāhib-i dīvān-ı eş'ār-ı 'Arabiyye** Hālil Efendi el-Horī tebrīk rütbesi hakkında şu kıt'a-ı tārīhi inşād etti (s. 64, st. 15). [*sāhib-i dīvān-ı eş'ār-ı 'arabiyye*]

sāhib-i hilm ü zekā: *Yumuşak huyluluk ve anlama gücü; saflık, hal düzgünlüğü sahibi.*

1. O kerīmü'ş-şiyemin zātı nevāirden idi
sāhib-i hilm ü zekā menba'-ı eltāf u sehā (s. 25, st. 15). [*sāhib-i hilm ü zekā*]

sāhib-i kadr u 'izzet ol-: *İtibar ve kıymet sahibi olmak.*

1. Kişi 'aşk ile olur **sāhib-i kadr u 'izzet** (s. 18, st. 7). [*sāhib-i kadr u 'izzet ol-, -(u), -r*]

sāhibi ol-: *Māliki olmak (çoluk çocuk sahibi olmak).*

1. Sāhib-tercümenin aslı Zileli olduğu hâlde sâ'ik-i kader kendisini İşkodra'ya sevk ve orada te'ehhül ve evlād u 'iyāl **sāhibi olarak** tavattun eylemiş ve şehir-i mezkūrda vefāt etmiştir (s. 27, st. 13). [*sāhibi ol-, -arak*]

sāhib-i pāk-i'tikad ü fā'il-i hayr-ı cezīl: *Temiz inanç sahibi ve çok hayır yapan (Koca Mehmed Paşa).*

1. Merkez-i emn-i bilād ü nāzım-ı hāl-i 'ibād
sāhib-i pāk-i'tikad ü fā'il-i hayr-ı cezīl (s. 10, st. 23). [*sāhib-i pāk-i'tikad ü fā'il-i hayr-ı cezīl*]

sāhib-i tedbīr u dirāyet: *Tecrübeleriyle becerikli ve tedbirli.*

1. İşte sülāle-i kadīmesi bu karyeye mensūb olan Koca Mehmed Paşa İşkodra kal'esinin muhāfızlığında bulunduğu esnāda **sāhib-i tedbīr u dirāyet** bir zāt olduğundan ... (s. 10, st. 10). [*sāhib-i tedbīr u dirāyet*]

sāhib-kudret ol-: *Yetenek, kābiliyet sahibi.*

1. Şeyh-i müşārün-ileyh 'ulūm-ı 'Arabıyyede me'zūn ve fıkhıta nādirü'l-butūn ve cifr remel vefk gibi ma'ārif-i 'Arabıyyede zū-fünūn olduktan başka üç lisānda dahi bir şā'ir-i kāmil olduğundan böyle her fende **sāhib-kudret olması** meşihatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihār eylemiş idi (s. 48, st. 16). [*sāhib-kudret ol-, -ma, -(s), -1*]

sāhib-tercüme: *Biyografinin sahibi.*

1. İşte **sāhib-tercüme** İbrāhīm Halīlī Paşa'nın ābā ve ecdādı ya vezīr ya vezīr-zāde ümerā-yı nām-dār idiler (s.11, st. 21). [*sāhib-tercüme*]
2. Mahmūd Paşa'nın Karadag'ı kāmilen zabtelediği esnāda bir ecl-i kazāyla vukū'-ı şehādeti üzerine İşkodra vilāyeti vāliligi **sāhib-tercüme** İbrāhīm Halīlī Paşa'nın 'uhde-i hasāfetine tevcīh bulunmuştur (s. 12, st. 4). [*sāhib-tercüme*]
3. İşte **sāhib-tercüme** İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın 'azīmet ve ziyāret eylediği zevātın birisi de bu zāt-ı 'ālī-kadr Kanber Baba idi (s. 15, st. 4). [*sāhib-tercüme*]
4. **Sāhib-tercüme** Ahmedī (s. 17, st. 5). [*sāhib-tercüme*]
5. Ahmedī **sāhib-tercüme** (s. 17, st. 11). [*sāhib-tercüme*]
6. Ahmedī **sāhib-tercüme** (s. 17, st. 17). [*sāhib-tercüme*]
7. Yerine birāderi ve **sāhib-tercüme** Āsaf Mehmed Paşa'nın 'amcası Kara Mahmūd Paşa ta'yīn olundu (s. 19, st. 19). [*sāhib-tercüme*]
8. İşte **sāhib-tercüme** Tefvīk Bey bu İbrāhīm Bey'in akrabasından imiş (s. 23, st. 27). [*sāhib-tercüme*]
9. Āti't-tercüme Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey'in nazīre teklīfi sūretiyle yazdığı gazel ile **sāhib-tercümenin** yazdığı nazīrenin numūne olarak her ikisi de tahrīr olundu (s. 24, st. 1). [*sāhib-tercümenin, -nin*]
10. **Sāhib-tercüme** Ca'fer Sādık Paşa evā'il-i hālinde Peklin'de tahsīl-i mukaddemāt-ı kırā'at eyledi (s. 25, st. 21). [*sāhib-tercüme*]
11. Süleymān Paşa'nın 1236/1820-21 senesinde vukū'-ı vefātına **sāhib-tercümenin** küçük birāderi āti't-tercüme İbrāhīm Fehmī Bey şu tārīhi inşād etmiştir (s. 25, st. 4). [*sāhib-tercümenin, -nin*]

12. Birâder-i elem-dîdesi İbrâhîm Fehmî Bey **sâhib-tercümenin** vefâtına bu târîhi inşâd etmiştir (s. 26, st. 6). [*sâhib-tercümenin, -nin*]
13. **Sâhib-tercümenin** aslı Zileli olduğu hâlde sâ'ik-i kader kendisini İşkodra'ya sevk ve orada te'ehhül ve evlâd u 'iyâl sâhibi olarak tavattun eylemiş ... (s. 27, st. 12). [*sâhib-tercümenin, -nin*]
14. İşte **sâhib-tercüme** Çâker Efendi buraya kadar bu sûretle tercüme-i hâlini yazmış ... (s. 29, st. 12). [*sâhib-tercüme*]
15. **Sâhib-tercüme** Çâker Efendi'nin vefâtı sene-i mezkûrenin Cümâde'l-ülâsı guresinde vukû' bulmağla ... (s. 30, st. 10). [*sâhib-tercüme*]
16. Bir gazelinde Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey **sâhib-tercümenin** iktidâr-ı tab'ını şöylece takdîr ediyor (s. 31, st. 1). [*sâhib-tercümenin, -nin*]
17. **Sâhib-tercüme** Hasan Hakkî Paşa'nın birâderi rütbe-i bâlâ ricâlinden merhûm Rızâ Bey muhadderât-ı selâtîn-i mu'azzama içinde fâzıla ve şâ'ire-i meşhûre Âdile Sultan hazretlerine dâmâd olarak ... (s. 37, st. 15). [*sâhib-tercüme*]
18. İşte **sâhib-tercüme** şâ'ir Hikmetî bu Akçahisar şehrindedir (s. 43, st. 20). [*sâhib-tercüme*]
19. Gelelim **sâhib-tercüme** Şeyh Hâlîmî Efendi'nin tercüme-i hâline ismi Şeyh Selîm Efendi pederinin ismi Şeyh Yûnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervîş Efendi'dir (s. 46, st. 11). [*sâhib-tercüme*]
20. Mertebe-i kutbiyyet ve tercüme-i hâl-i pür fazîletlerini hâvî hafîdleri **sâhib-tercüme** Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi ma'âtârîh şu Fârisî manzûmeyi inşâd etmiştir (s. 46, st. 15). [*sâhib-tercüme*]
21. İşte **sâhib-tercüme** pek ciddî bir zât-ı 'âlî-kadr olduğu gibi pederleri Şeyh Yûnus dahi bir şeyh-i kesîrî'l-fazâ'il idi (s. 48, st. 3). [*sâhib-tercüme*]
22. İşte **sâhib-tercüme** Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi şu zevât-ı fâzılanın netîce-i silsileleridir (s. 48, st. 8). [*sâhib-tercüme*]
23. İşte şu hâli gözümle görünce **sâhib-tercüme** Hâdim Efendi'nin hafîdi dervîşin tekyeye bir hâtırlı me'mûr gelmekte olduğunu haber alınca ... (s. 57, st. 18). [*sâhib-tercüme*]
24. İşte **sâhib-tercüme** Şa'bân Hulûsî Bey müşârün-ileyh Âdem Aga'nın mahdûmu Mustafâ Paşa'nın sulbünden 1189/1775-76 târîhinde Akçahisar kasabasında dünyâya gelmiştir (s. 60, st. 3). [*sâhib-tercüme*]
25. **Sâhib-tercüme** her iki 'â'ilenin âbâ ve ecdâdları arasındaki münâfeseğe ehemmiyyet vermeyerek ... (s. 60, st. 16). [*sâhib-tercüme*]
26. **Sâhib-tercüme** Şa'bân Hulûsî Bey muvakkâr ve müreffeh bir sûrette imrâr-ı evkât eylemekte olduğu hâlde Tiran'da 1249/1833-34 senesinde terk-i cihân-ı bî-bekâ eyledi (s. 60, st. 21). [*sâhib-tercüme*]
27. Şunun en büyük delâ'ilindedir ki İşkodra vâlîsi İbrâhîm Hâlîlî Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollâ Bey'i şehîd ederek yerini **sâhib-tercümenin** 'amcası Kaplan Paşa'ya vermiş ... (s. 60, st. 12). [*sâhib-tercümenin, -nin*]

28. Şu gazel **sāhib-tercüme** Hulūsī Bey'in İstanbul şu'arāsına nazīre olarak inşād ve nihāde-i nazargāh-ı takdīr-i emsāl ve emcād eylediği āsārındandır (s. 61, st. 15). [*sāhib-tercüme*]
29. **Sāhib-tercüme** İsmā'īl Zihnī Efendi (s. 64, st. 6). [*sāhib-tercüme*]
30. Selānik vilāyeti vālisi bulunduğu gibi **sāhib-tercüme** de vilāyet-i müşārün-ileyhe māliyye müfettişliğine ta'yīn olundu (s. 65, st. 3). [*sāhib-tercüme*]
31. Şu kıt'ayı Rūmī Paşa merhūm Ergānī Ma'deni mutasarrıflığında tertīb-i dīvān-ı eş'ār eylediği esnāda **sāhib-tercüme** dīvānı tebrik sūretiyle inşād eylemişti (s. 65, st. 6). [*sāhib-tercüme*]
32. **Sāhib-tercüme** İsmā'īl Zihnī Efendi Ma' müretü'l-'azīz defterdārlığından infisālden sonra Der-sa'adet'te bulunduğu esnāda Midhat Efendi'yle Mu'allim Nācī Efendi hakkında şu kıt'ayı nakşetmişti (s. 66, st. 17). [*sāhib-tercüme*]
33. **Sāhib-tercüme** İsmā'īl Zihnī Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzre Harput'ta bundan kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnāda henüz tertīb-i dīvāna mübāşeret etmemiş ise de dīvān olacak mikdār eş'arı mevcūd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 1). [*sāhib-tercüme*]
34. Nefs-i İşkodra'da mülhakātında Der-Sa'adet'te yüzlerle kitāblar gördüm ki zahrında **sāhib-tercümenin** hat ve imzā ve mührü mevcūddur (s. 68, st. 23). [*sāhib-tercümenin, -nin*]
35. Rācī **sāhib-tercüme** (s. 70, st. 1). [*sāhib-tercüme*]
36. **Sāhib-tercüme** Murtazā Rācī Efendi'nin vefātı 1130/1717-18 hudūdundadır (s. 70, st. 6). [*sāhib-tercüme*]
37. **Sāhib-tercüme** 'Alī Rızā Bey 1248/1832-33 senesinde tevellüd eylemiştir ... (s. 72, st. 14). [*sāhib-tercüme*]
38. **Sāhib-tercüme** Tiranlı 'Alī Rızā Bey'in bu bābdaki selāset ve mahāretine numūne olmak üzere ... (s. 73, st. 2). [*sāhib-tercüme*]
39. **Sāhib-tercüme** 'Alī Rızā Bey'in āsārından şāh-ı velāyet efendimizden istimdād-ı 'āşıkāneyi hāvī bir terci'-i bend-i 'ālīlerinin teberrüken derciyle iktifā eyliyoruz (s. 73, st. 15). [*sāhib-tercüme*]
40. İşte **sāhib-tercüme** Murtazā Zīver Efendi bu fıkraya olan rābıta-i meclūbiyyeti hasebiyle (s. 76, st. 20). [*sāhib-tercüme*]
41. **Sāhib-tercüme** Murtazā Zīver Efendi'nin 'acīb ve tuhaf mevzūn sözleri de vardır (s. 77, st. 1). [*sāhib-tercüme*]

sāhibü'l-hayrāt: *Güzel işler ve (cāmi ve çeşme gibi) hayır eserleri yaptıran kimse.*

1. **Sāhibü'l-hayrāt** vezīr-i ā'zam Gāzī Evrenos Bey (s. 41, st. 1). [*sāhibü'l-hayrāt*]
2. **Sāhibü'l-hayrāt** Ādem Aga'nın Hacı Hamza türbesini inşā eylediği tārīh sene 1192/1778 (s. 59, st. 24). [*sāhibü'l-hayrāt*]

sāhibü'l-hayrāt ve'l-hasenāt: *Güzel işler ve (cāmi ve çeşme gibi) hayır eserleri yaptıran kimse.*

1. **Sāhibü'l-hayrāt ve'l-hasenāt** Mehmed Paşa'nın binā eylediği cāmi'-i şerīfin tārīhi Sene 1187/1773-74 (s. 10, st. 14). [*sāhibü'l-hayrāt ve'l-hasenāt*]

sahihü'l-i'tikād: *Hālis, sağlam inançlı (kimse).*

1. Ahlāk-ı hasene sāhibi **sahihü'l-i'tikād** bir mīr-i kemālāt-sīmāt olduğunu haber verenler zāde-i tabī'atı olmak üzere Fārisī bir münācātını irā'e eylediler (s. 60, st. 7). [*sahihü'l-i'tikād*]

sāhil: *Deniz, nehir, göl kenarı (Sevgilinin yanı anlamındadır.).*

1. Bahr-ı bī-pāyān-ı 'aşka nā-gehān saldı beni
Matlabım **sāhil** degildir nazlı yārim kandadır (s. 15, st. 16). [*sāhil*]

sāhil: *Deniz, nehir veya göl kenarı, kıyı.*

1. ... Venedik körfezi **sāhilinden** 30 kilometrelik mesāfededir (s. 40, st. 21). [*sāhilinden, -i, -(n), -den*]

sahrā': *Kasaba, köy vb. meskun yerlerin dışında kalan boş ve geniş yer, kır, ova.*

1. Sokaklar **sahrā'lar** seyircilerle dolar (s. 14, st. 25). [*sahrā'lar, -lar*]
2. ... bu 'azametli cebelden bakılınca medd-i nazar bu vāsi' ve eşcār ile memlū **sahrā'ların** birçok kısmını dağın eteginde saklanmak süretiyle tayy ederek ... (s. 41, st. 28). [*sahrā'ların, -lar, -ın*]
3. ... Hādım Efendi'nin hafidi dervişin tekyeye bir hātırlı me'mūr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi **sahrā'lara** firār etmesi husūsundaki mecbūriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [*sahrā'lara, -lar, -a*]

sā'ī ol-: *Çalışmak.*

1. İrtikāb-ı gadre **sā'ī olma** hayvanlık budur (s. 13, st. 18). [*sā'ī ol-, -ma*]

Sā'ib: (ö. 1087/1676 [?]) İran ve Azeri edebiyatının ünlü simalarından olan ve Sa'ib mahlasıyla tanınan Tebriz doğumlu Mirza Muhammed Ali.⁸⁵

1. İşkodra'nın **Sā'ib** ve Nābī'si makāmında olan āti't-tercüme Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin kütüb-i fikhiyyeden 'Alī Efendi fetāvāsını talep süretiyle Paşa'ya irsāl eylediği şu kıt'a-ı Fārisiyye bu cümledendir (s. 20, st. 6). [sā'ib]
2. ... **Sā'ib**, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İran şu'arāsının ve Bāki, Nefī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī ... gibi 'Osmānlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütāla'adan ayırmazdı (s. 20, st. 11). [sā'ib]

Sa'īdī: Tiranlı Sa'īd Efendi'nin mahlası.

1. Şeyhinin dedi **Sa'īdī** cevher-i tārīhini
Şeyh Selīm Efendi kasr-ı 'Adn'e geldi kāmūrān (s. 49, st. 25). [sa'īdī]

sā'ik-i kader: Kaderin sevk etmesi II Kaderin sürüklemesi.

1. Sāhib-tercümenin aslı Zileli olduğu hâlde **sā'ik-i kader** kendisini İşkodra'ya sevk ve orada te'ehhül ve evlād u 'iyāl sāhibi olarak tavattun eylemiş ... (s. 27, st. 12). [sā'ik-i kader]

sā'im-i dehr: Dünya orucu tutan.

1. Şu denli **sā'im-i dehr** idi māsivādan kim
Likā'-yı Hak idi ancak gedā-yı Mevlānā (s. 33, st. 15). [sā'im-i dehr]

sā'ir: Öteki, başka, diğer.

1. Her mahallenin sırası ve günü geldi mi meşāyih-i kirām ve **sā'ir** pīr ü civān bir araya toplanır bayraklar açılır sancaklar çekilir tabl-ı nevbet vurulur (s. 14, st. 23). [sā'ir]
2. Orada āti't-tercüme Murtazā Sāfī Efendi'den ve **sā'ir** 'ulemā-yı memlekettten ahz-ı kemālāt eyledi (s. 25, st. 22). [sā'ir]
3. ... sonraları daha **sā'ir** me'mūriyyetlerde ifā-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 25). [sā'ir]

⁸⁵ Sadıkoğlu, 2008

4. **Sā'ir** şu'arânın zemîn-i teng addedip pek az şi'ir söyledikleri harflerde elliden yüz ellieye kadar gazeller tanzîm eylemiştir ... (s. 30, st. 21). [*sā'ir*]
5. Bir gün evvel birkaç kuzu ve **sā'ir** malzeme gönderildi (s. 42, st. 6). [*sā'ir*]
6. Yevm-i mev'ûdda henüz gün dogmadan evvel kaymakâm, kadı, mal müdürü efendiler ve **sā'ir** ba'zı eşrâf-ı memleketle daga tırmandık (s. 42, st. 7). [*sā'ir*]
7. ... kimisi **sā'ir** ticâret ve san'atları îfâ etmek için el-hâsıl Tiran'da ne kadar san'at erbâbı varsa zâten Cum'a olmak münâsebetiyle çarşı pazar ta'tîl olduğundan ... (s. 45, st. 21). [*sā'ir*]
8. ... haftada bir kere kurulur ma'kordon ihsân buyurdıkları sâ'atle ve daha **sā'ir** birtakım nefis eşyâ ile ber-â-ber sirkat eyledi Allâh insâf versin (s. 46, st. 10). [*sā'ir*]
9. Merhûm müşârûn-ileyh Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi'nin hatt-ı destiyle kutbü'l-aktâb-ı samedânî hazret-i Şeyh 'Abdülkâdir Geylânî'nin Fütühü'l-Gayb nâm kitâb-ı 'âlîsi ve daha üç dört cild **sā'ir** istinsâh eylediği 'Arabî kitâblar manzûrumuz oldu (s. 50, st. 2). [*sā'ir*]
10. **Sā'ir** ba'zı dokunaklı letâ'ifi de buna inzimâm ederek vâlî tarafından memleketinden ihrâc ve on beş sene kadar şurada burada dolaşmağla iz'âc olunmuştur (s. 52, st. 8). [*sā'ir*]
11. Şemîmî Dede'nin inşâ eylediği zâviyede dedenin manzûr ve makbûlu olarak ikâmet edip Şemîmî Dede ile ve **sā'ir** o havâlî şu'arâsıyla müşâ'areler icrâ eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 8). [*sā'ir*]
12. ... cenâb-ı şeyhin âsâr-ı girân-behâsı ve **sā'ir** kütüb-i nâdiresi bi'z-zarûre ziyâret olunamadı (s. 56, st. 19). [*sā'ir*]
13. Eger dîvân-ı eş'ârını ve **sā'ir** kitâblarını görmege bahl-i zamân mâni' olmasaydı ... (s. 57, st. 20). [*sā'ir*]
14. Bu 'â'ile işkodralıların ve **sā'ir** ba'zı gerdem-keşânın tугyân ve 'isyânları sırasında Devlet-i 'âliyyeye sadâkat ve hüsn-i hizmet ederek ... (s. 59, st. 3). [*sā'ir*]
15. Gerek bu zâtın ve gerek **sā'ir** Tiran şâ'irlerinin mezâr taşlarından târîh-i vefâtlarını ahz için şehrin mezârlıklarını dolaştığım sırada pek garîb bir şeye tesâdüf ettim ... (s. 61, st. 4). [*sā'ir*]
16. Adanalı 'Abdü'n-nâfi' Efendi ve İzmirli Muhyiddîn Rûmî Paşa ile **sā'ir** Harput şu'arâsıyla müşâ'areleri vukû' bulmuştur (s. 65, st.5). [*sā'ir*]
17. Vâsıl-ı sinn-i şebâb oldukta âti't-tercüme Tiranlı şâ'ir-i fâzıl Altıparmak İbrâhîm Müznib Efendi'den ve **sā'ir** efâdil-ı Tiraniyye'den tahsîl-i kemâlât etmiş ... (s. 72, st. 18). [*sā'ir*]
18. ... hemân bilâd-ı Rûm'a yürüyerek Ma'mûriyye ve 'Ammûriyye şehir ve kal'elerini zabtederek istimdâd eden esîreyi ve hayâtta olan **sā'ir** üserâyı tahallüs ile muzafferen 'avdet ederek içmeyip sakladığı şerbetin mütebâkisini kemâl-i 'âfiyyetle henüz içmişler idi (s. 76, st. 18). [*sā'ir*]

sâki: İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse.

1. Kim bakar cām-ı meye ey **sāki** ser-şār olsa da (s. 24, st. 7). [sāki]

sakin: *Bir davranışın yapılmaması, bir şeyin düşünülmemesi gereken durumlarda söylenen uyarı ünlemi.*

1. Āsaf şarāb-ı nāz yeter içme mey **sakın** (s. 21, st. 6). [sakın]
2. Elverdi gūş eyledigin zevk-i ney **sakın** (s. 21, st. 7). [sakın]
3. ‘Aşk iste Hak’ dan isteme bir gayri şey **sakın** (s. 21, st. 8). [sakın]
4. Bākī ‘acūz-ı dehre zebūn olma key **sakın** (s. 21, st. 9). [sakın]

sakin: *"Asla; yapma, yapmaktan çekin!" anlamında, yapılması istenmeyen bir davranışa engel olmak için söylenen bir uyarı ünlemi.*

1. Mahzen-i esrār ol olma **sakın** bed-zebān (s. 64, st. 3). [sakın]

sakin: *Gürültü ve patırtıdan uzak, sessiz; düzenli, huzurlu.*

1. Hālā kasaba-i mezkūrede **sakin** ve kendi umūr ve husūsuyla meşgūldur (s. 22, st. 7). [sakin]

sākiyā: *Ey sāki!*

1. Bāde-i la‘l-i leb-i dil-ber dururken **sākiyā**
İltifāt eyler mi rindān cām-ı ser-şār olsa da (s. 24, st. 17). [sākiyā]

sakla-: *Bozulmasını önlemek, olduğu gibi kalmasını sağlamak.*

1. ... hemān bilād-ı Rūm’a yürüyerek Ma‘mūriyye ve ‘Ammūriyye şehir ve kal‘elerini zabt ederek istimdād eden esīreyi ve hayāтта olan sā‘ir üserāyı tahallūs ile muzafferen ‘avdet ederek içmeyip **sakladığı** şerbetin mütebākisini kemāl-i ‘āfiyyetle henüz içmişler idi (s. 76, st. 18). [sakladığı, -dik, -ı]

saklan-: *Gizlenmek.*

1. ... bu ‘azametli cebelden bakılınca medd-i nazar bu vāsi‘ ve eşcār ile memlū sahrā’ların birçok kısmını dağın eteginde **saklanmak** süretiyle tayı ederek ... (s. 41, st. 28). [saklanmak, -mak]

sal-: Koymak, bırakmak, atmak.

1. Bahr-ı bī-pāyān-ı ‘aşka nā-gehān **saldı** beni (s. 15, st. 15). [saldı, -dı]

sāl: Yıl.

1. Kalb ile buldum fazīlet **sālidir** (s. 23, st. 7). [sālidir, -i, -dir]
2. Doğru el-hak hüsni-ı hibret **sālidir** (s. 23, st. 9). [sālidir, -i, -dir]
3. Çünkü bu sāl fart-ı şevket **sālidir** (s. 23, st. 11). [sālidir, -i, -dir]
4. Pādişāhım bu fazīlet **sālidir** (s. 23, st. 13). [sālidir, -i, -dir]

salā: Çağrı, davet.

1. Himmet demidir ‘aczime ahbāba **salādır** (s. 40, st. 14). [salādır, -dır]

salā: Dāvet; namaz.

1. Gönül ki sür‘at ile būs-ı hāk-i pāya gider
Misāl-i merd-i tahassür-nümā **salāya** gider (s. 69, st. 18). [salāya, -(y), -a]

sāl-i cedīd: Yeni yıl.

1. Mefharetle baht-ver **sāl-i cedīd**
Çünkü bu sāl fart-ı şevket sālidir (s. 23, st. 10). [sāl-i cedīd]

sāl-i hūk: Domuz yılı (On iki hayvanlı Türk takvimine göre domuz yılında kar ve soğuk çok olurmuş.).

1. Ki **sāl-i hūk** devridir domuzdan koç emīn olmaz (s. 54, st. 15). [sāl-i hūk]

sāl-i nev: *Yeni yıl (II. Abdülhamid'in tahta çıkışının birinci yılı bağlamında).*

1. **Sāl-i nev** tafdīl olunmak pek becā (s. 23, st. 6). [*sāl-i nev*]

sālik: *Bir tarikata girmiş, bir mürşide bağlanarak manevī yolculuğa çıkmış olan kimse.*

1. Pek çok kütüb-i nefīseye mālīk ve tarīkat-ı ‘āliyye-i Mevleviyye’ye **sālik** idi (s. 36, st. 34). [*sālik*]

samem: *Sağrlık.*

1. Sinn-i pirīde **sameme** mübtelā olduğundan kendisiyle tahrīren konuşurdum (s. 71, st. 18). [*sameme, -e*]

san-: *Kesin olarak bilmediği bir şey hakkında tahmine dayanarak hüküm vermek, zannetmek.*

1. Sabāyı **sanma** ki giysū-yı dil-rübāya gider (s. 69, st. 14). [*sanma, -ma*]

san‘at: *Duygu, tasavvur ve fikirleri etkili bir biçimde ve göze gönle hitap edecek şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifade etme hususundaki yaratıcılık.*

1. Her gece āh u feryād hasretle **san‘atımdır** (s. 62, st. 17). [*san‘atımdır, -ım, -dır*]

san‘at: *Zanaat, insanların maddī ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan ve el emeğine dayanan iş.*

1. ... kimisi sā‘ir ticāret ve **san‘atları** ifā etmek için el-hāsıl Tiran’da ne kadar san‘at erbābı varsa zāten Cum‘a olmak münāsebetiyle çarşı pazar ta‘tīl olduğundan ... (s. 45, st. 21). [*san‘atları, -lar, -ı*]
2. ... kimisi sā‘ir ticāret ve san‘atları ifā etmek için el-hāsıl Tiran’da ne kadar **san‘at** erbābı varsa ... (s. 45, st. 21). [*san‘at*]

san‘at-ı cer: *Vaizlik yaparak para toplama işinde ustalık.*

1. Biz dahi sūhte gibi cerre şitāb eyleyelim
San‘at-ı cer ile belki gelir eskāl-i hatab (s. 68, st. 12). [*san‘at-ı cer*]

sancak: *Osmanlı mülkî teşkilâtında vilâyet ile kaza arasında yer alan ve bir mutasarrıf tarafından yönetilen idârî bölüm, livâ.*

1. Bulunduğu **sancaklarda** ‘ulemâ ve şu‘arâ ile ülfet ve musâhabetten bir ân hâlî kalmadı (s. 19, st. 27). [*sancaklarda, -lar, -da*]
2. İşkodra vilâyet ve **sancagında** kazâ merkezi olan Akçahisar kasabasındandır (s. 40, st. 19). [*sancagında, -i, -(n), -da*]
3. İşkodra vilayetinde Draç **sancagında** Tiran kazasının merkezi bulunan Tiran şehir-i dil-ârâsi meşâyih-i kirâmından ve ‘Arabî Fârisî Türkî lisânlarıyla inşâd-ı eş‘âr eden şu‘arâ-yı hüner-pîrâdandır (s. 45, st. 6). [*sancagında, -ın, -da*]

sancak (lar) çek-: *Bir devletin, bir askerî birliğin şeref ve gurûrunu temsil eden, kenarları saçaklı, üzerinde çeşitli şekiller ve işlenmiş yazılar bulunan, yere dikilecek şekilde yapılmış gönderli bayrağı açmak.*

1. Her mahallenin sırası ve günü geldi mi meşâyih-i kirâm ve sâ’ir pîr ü civân bir araya toplanır bayraklar açılır **sancaklar çekilir** tabl-ı nevbet vurulur (s. 14, st. 24). [*sancak (lar) çek-, -i, -l, -(i), -r*]

sânî: *İkinci.*

1. 1292/1875’de livâ²-ı mezkûr muhâsebecisi bulunduğu hâlde sâniye sınıf **sânîsi** rütbesiyle taltîf edildi (s. 64, st. 15). [*sânîsi, -(s), -i*]

sâniye: *Osmanlılar’da askerî rütbelerden miralaya denk bir mülkî rütbe.*

1. ... sabâvetten beri hâ’iz olduğu mîr-i mîrânlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi’l-iltimâs **sâniye** rütbesine tahvîl ettirerek ... (s. 36, st. 4). [*sâniye*]
2. 1292/1875’de livâ²-ı mezkûr muhâsebecisi bulunduğu hâlde **sâniye** sınıf sânişi rütbesiyle taltîf edildi (s. 64, st. 15). [*sâniye*]

sâniyen: *İkinci kez.*

1. ... İşkodra vālīliğine ta'yīn olunan Bosnalı Süleymān Paşa-zāde 'Osman Mazhar Paşa'nın kitābeti hizmetinde bi't-ta'yīn **sāniyen** İşkodra şehir-i dil-ārāsına vāsıl oldum (s. 29, st. 11). [*sāniyen*]
2. ... 1311 senesi Zilhiccesinde/5 Haziran-4 Temmuz 1894 **sāniyen** Haleb vālīsi oldu (s. 36, st. 21). [*sāniyen*]

sar-: (Etrafını) Kuşatmak, çevrelemek.

1. Bir nefesle dağıt olsun serim āzād-ı helāk
Sardı gam leşkeri her yanımı yā Mevlānā (s. 38, st. 24). [*sardı, -dı*]

sarf: Şekil bilgisi.

1. Kayd-ı zarūret māni'-i tahsīl olduğundan yalnız **sarfa** kadar okuyabildim (s. 28, st. 9). [*sarfa, -a*]

sarf et-: Kullanmak.

1. Kimisi buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak bir def'a gelen her vakit gelmek ister latīfelerini **sarf ediyorlardı** (s. 43, st. 4). [*sarf et-, -(i), -yor, -lar, -dı*]

sarf-ı nazar: Vazgeçme, hesāba katmama.

1. Yolun bir mikdārını araba ile gitmek mümkün ise de diger bir mikdārının esb-süvār olarak gidilmesi ve gece de kalınması ve gerçi zāviye var ise de böyle kalabalık içinde müşkilātı mücib olacağı gibi mütāla'alardan **sarf-ı nazarla** 'azīmete karar verdik ... (s. 15, st. 2). [*sarf-ı nazar, -la*]

sarf-ı nazar edeme-: Vazgeçmemek, hesaba katmamak.

1. Zīrā sinnim kırk raddesinde olmakla ber-ā-ber sıhhat-i vücūda mālīk olduğumdan gençlik sevdā-yı magrūrānesinden henüz **sarf-ı nazar edememiştim** (s. 42, st. 20). [*sarf-ı nazar edeme-, -e, -me, -miş, -ti, -m-miş, -tim*]

Sarı Saltık: (ö. 1297-98) Anadolu ve Balkanlar'ın Türkleşip Müslümanlaşmasındaki etkisi sebebiyle adı etrafında menkıbeler oluşmuş bir alperen.

1. Nihāyet tam öğlen vaktine karīb cebelin müntehāsına vāsıl ve **Sarı Saltık** zāviyesine dāhil olduk (s. 42, st. 22). [sarı saltık]

Sarı Saltık Baba: (ö. 1297-98) Anadolu ve Balkanlar'ın Türkleşip Müslümanlaşmasındaki etkisi sebebiyle adı etrafında menkıbeler oluşmuş bir alperen.⁸⁶

1. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i ‘azīmin bahrden altı yüz kilometre irtifā’ındaki bir mahāllinde olup ondan daha birkaç sā‘at yukarıya çıkılırsa zirve-i cebele vāsıl olunur ki meşhūr **Sarı Saltık Baba’nın** bir makām-ı ‘ālisi de bu zirve-i cebelde vāki’dir (s. 41, st. 25). [sarı saltık baba, -nın]
2. ... nazargāhımda bulunan sāha-i berr ü bahr pek güzel bir manzara-i dil-güşā irā’eye eylediğinden bunun daha fevkine çıkarak **Sarı Saltık Baba** makāmını da ziyāret etmek ārzüsünde bulundum (s. 42, st. 4). [sarı saltık baba]
3. Zāviyenin altında olan pek derin bir mağara **Sarı Saltık Baba’nın** makāmı imiş (s. 42, st. 24). [sarı saltık baba, -nın]
4. İşte burası **Sarı Saltık Baba’nın** inzivā’gāhı imiş (s. 42, st. 32). [sarı saltık baba, -nın]

sarp: Çok dik, çıkılması zor.

1. Bu kasaba yüksek bir daga dayanmış gāyet **sarp** ve tabī‘i olarak müstahkem bir tepe üzerinde ve Venedik körfezi sahilinden 30 kilometrelik mesāfededir (s. 40, st. 20). [sarp]
2. Yolun en **sarp** en çıkılması müşkül olan kısmı bundan sonra geliyordu (s. 42, st. 11). [sarp]

sat-: Bir malı veya mülkü para karşılığı elden çıkarmak, bir alıcıya vermek.

1. Lākin ālī-cenāb adamlar oldukları için **satmaga** tenezzül etmiyorlardı (s. 9, st. 14). [satmaga, -mak, -a]
2. Kimisi **sattığı** mālın kıymeti olan altın ve gümüş paraları birbirinden tefrīk ediyor (s. 45, st. 31). [sattığı, -tık, -ı]
3. **Sattıkları** eşyā’nın sermāyesini tesviye ederek kendilerine bir haylī temettu‘ kalır (s. 46, st. 1). [sattıkları, -tık, -lar, -ı]

⁸⁶ Kiel, 2009

satır: *Bir sayfadaki yazı sıralarından her biri.*

1. Ol vakit Tercümān-ı Hakikat'ın neşreylediği şu iki manzūme ile mektūbun zīrinde şu **satırlar** görülmüştü (s. 67, st. 20). [*satırlar, -lar*]
2. Tahrīren kendisinden o havālīde yetişdikleri ve işittikleri şu'arānın bir iki **satırlık** muhtasar tercūme-i hālleriyle zīrine bir iki beyitleri yazılmak sūretiyle bir vesīka istedim (s. 71, st. 20). [*satırlık, -lık*]

savış-: *Etrāfa sezdirmeden sessizce ortadan kaybolmak, kaçmak.*

1. Bir uyku elde kaldı bī-pul u paradır bu mısra'ını yazıp **savışır** (s. 73, st. 14). [*savışır, -(i), -r*]

savt-ı rahīl: *Göç sesi, ölüm.*

1. Cāy-ı Kudse 'ākibet kıldı sefer ikbāl ile Vāsıl oldukça sımāh-ı kalbine **savt-ı rahīl** (s. 11, st. 4). [*savt-ı rahīl*]

savuş-: *(Bulunduğu yerden) Kimsenin dikkatini çekmeden ve kimseye haber vermeden gizlice ayrılmak, kaçıp gitmek.*

1. Martin tüfegini alarak oradan tarlalara doğru **savuşmuştur** (s. 56, st. 17). [*savuşmuştur, -muş, -tur*]

sa'y u verziş: *Çalışıp çabalama, emek sarfetme.*

1. Nihāyet ba'zı yārānın ilhāc ve ibrāmıyla hayr-ı celīs olan kitāb mütālā'ası tarīkına insilāk ederek şu'arā-yı eslāf-ı 'aşk-ittisāfın gāh dīvānlarını tedkīk ve tekrār etmege **sa'y u verziş** ve gāh müşāhede-i sun'-ı Rabbanī ve ru'yat-i kudret-i Samedānī zımnında 'azm-i mesīre-i dil-keş ve ārzühālcilige sülūk ile ... (s. 28, st. 26). [*sa'y u verziş*]

sayd: *Av.*

1. Tehī el ile dolaşmak olur mu kayd-ı murād

Tuzak ki dānesiz olsa ne gūna **sayd** alacak (s. 52, st. 26). [sayd]

sāye-i cedd ü peder: *Baba ve atanın gölgesi II Baba ve atanın himayesi.*

1. Müşārün-ileyh Āsaf Mehmed Paşa **sāye-i cedd ü pederde** İşkodra'da istirahat-ı kāmurānī ile imrār-ı ma'īšet ve tahsīl-i kemālāta bezl-i himmet eylemiştir (s. 19, st. 20). [sāye-i cedd ü peder, -de]

sāye-i şems: *Güneş'in gölgesi.*

1. **Sāye-i şemste** nā-būd ola deycūr-ı firāk Reşk-i rüz et bu şebistānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 21). [sāye-i şems, -te]

sāye-misāl: *Gölge gibi.*

1. Hevā-yı 'ilm ü 'ameli 'aşk-ı mahbūb-ı bī-bedele tebdīl ve kayd-ı zarūreti düşünmegi ma'şūkumun gam u ālām-ı muhabbetine tahvīl ederek **sāye-misāl** yanından ayrılmamaga başladım (s. 28, st. 15). [sāye-misāl]

sayesinde: *(Biri veya bir şey) Sebebiyle, yardımıyla, desteğiyle.*

1. Toptan-zāde 'ā'ilesinden ātīde terācim-i ahvāleri görülecek olan şu'arā hüsni terbiyeye 'ā'id bu zātın bıraktığı bir iz **sayesinde** yetişmiş olduğundan bir 'ā'ilede yetişen bir kemālli adamın o 'ā'ileye ne kadar faydası dokunduguna ve dokunacağına bu zātın basireti ve dirāyeti delīl-i kāfidir (s. 61, st. 2). [sayesinde]

sayfa: *Bir defter veya kitap yaprağının iki yüzünden her biri.*

1. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havālīsine 'ā'id olmak üzere on iki şā'ir ile velādetleri ve vefātlarını verir veyāhud ikişer beyit eserlerini hāvī üç dört **sayfalık** bir muhtıra getirdi (s. 71, st.23). [sayfalık, -lık]

sayha eyle-: *Yüksek sesle bağırarak, haykırmak, çığlık atmak.*

1. Ma'lumdur ki hulefâ'-yı 'Abbâsiye'den Mu'tasım bin Me'mûn ibn Hârûnû'r-Reşid 'Ammûriyye taraflarında esîr düşen bir Hâşimiye'nin sicn-i esârette "Vâ-Mu'tasımâh" diye **sayha eyledigini** ve zindâncıların Lebbeyk diye istihzâ' ettiklerini haber aldığı anda ... (s. 76, st. 14). [sayha eyle-, -dik, -i, -(n), -i]

sebât: Karârından ve sözünden dönmeme, bir iş veya davranışta azim ve kararlılık gösterme.

1. Cefâ-yı tâbı devrânın **sebâtın** mâyesi olmuş (s. 54, st. 8). [sebâtın, -in]

sebât-ı ma'rifet göster-: Hünerini göstermede kararlı olmak.

1. Bir **sebât-ı ma'rifet göstermedi** dünyâ bize (s. 18, st. 14). [sebât-ıma'rifet göster-, -me, -di]

sebeb: Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey, vesile.

1. Hayâtıma **sebeb** ol ey hayât-ı cân yetiş (s. 32, st. 4). [sebeb]

sebeb: Bir şeyin yapılmasını gerektiren şey, gerekçe.

1. Lâkin birer tek taş olduğu için **sebebini** sordum (s. 61, st. 9). [sebebini, -i, -(n), -i]

sebebiyle: -den dolayı, dolayısıyla, yüzünden, nedeniyle.

1. Asâleti ve hüsn-i terbiyyesi hasebiyle ba'zı vülât-ı 'izâm kendisine hürmet ederek mühürdârlıklarında istihdâm ve yazısının dahi güzelliği **sebebiyle** mazhar-ı ikrâm olmuştur (s. 72, st. 19). [sebebiyle]

sebîl ol-: Çok bol olmak.

1. Mûy-ı sefîd hüsn-i hısâla delîl olur
Yagdikça kar o yıl berekâta **sebîl olur** (s. 53, st. 27). [sebîl ol-, -(u), -r]

sebkât et-: Önceden geçmiş olmak, geçmek.

1. İşkodralı İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde altı ‘aded nazīreler içinde **sebkāt eden** şu matla‘lı gazele ... (s. 43, st. 24). [*sebkāt et-, -en*]

sebt-i cerīde-i rūzigār eyle-: İçinde bulunulan o zamanı deftere yazmak.

1. Müřārün-ileyh Koca Mehmed Pařa’nın vefātına İřkodra’nın mümtāz ‘ulemāsından bir bülbül-i yektā-yı belāgat olan Murtazā Sāfī Efendi řu tārīhi **sebt-i cerīde-i rūzigār eylemiřtir** (s. 10, st. 17). [*sebt-icerīde-i rūzigār eyle-, -miř, -tir*]

sefer: Yolculuk; savaş için yapılan yolculuk.

1. ... cedd-i āsafānelerinin vefātı üzerine pederi Mustafā Pařa İřkodra vālisi olarak on üç sene mikdārı vāliligi hüsn-i ifā ile 1202/1787-88 senesinde **sefere** me’mūr edilmiřti (s. 19, st. 18). [*sefere, -e*]

sefer kıl-: Ayrılmak, göçmek; ölmek.

1. Cāy-ı Kudse ‘ākibet **kıldı sefer** ikbāl ile Vāsıl oldukta sımāh-ı kalbine savt-ı rahīl (s. 11, st. 3). [*sefer kıl-, -dı*]

sefil ol-: Perişan olmak, değersizleşmek.

1. Seg u pars i’tibārından hamel burcu **sefil olmuş** (s. 54, st. 14). [*sefil ol-, -muş*]

sefine: Çeşitli konuları içine alan ansiklopedik māhiyette eser.

1. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel ‘ulemāsı fuzalāsı zāviyeleri tekyeleri meřāyihi bir haylī mühim kitābları **sefineleri** ma‘lūmum idi (s. 72, st. 6). [*sefineleri, -ler, -i*]

seg: Köpek.

1. **Seg** u pars i’tibārından hamel burcu sefil olmuş (s. 54, st. 14). [*seg*]

seg ü hınzır: *Köpek ve domuz.*

1. **Seg ü hınzır** katarında olur mu bereket (s. 53, st. 3). [*seg ü hınzır*]

sehâb: *Bulut.*

1. **Sehâbı** kaldırıp hürşîd-i pür-envârı gösterdi (s. 21, st. 15). [*sehâbı, -ı*]

sehergâh: *Seher vakti.*

1. Vuslat yüzünü çeşmim hiç görmedi **sehergâh** (s. 74, st. 27). [*sehergâh*]

sehl-i mümteniç: *Derin ve ince anlamlar ifade ettikleri halde sâdelikleri sebebiyle kolayca söylenivermiş hissini veren, fakat aslında söylenmesi, taklit edilmesi çok güç olan söz, şiir vb.*

1. Müşârün-ileyh İbrâhîm Hâlîlî Paşa'nın eş'ârı **sehl-i mümteniç** denilecek derecede zarîftir (s. 15, st. 7). [*sehl-i mümteniç*]

sehm-i kazâ: *Kazâ oku.*

1. Şeh-perinde gizlidir **sehm-i kazâ**
Murg-ı 'Ankâ olsa da hem-dem gönül (s. 55, st. 25). [*sehm-i kazâ*]

sekiz on: *Yaklaşık sekiz veya on adet.*

1. Paşa hüsn-i idāreye muvāfık olarak on dört sene vālîlik eyledikten başka İşkodra'nın Tabak-hâne mahallesinde **sekiz on** kubbeli gāyet zarîf bir cāmiç-i şerîf binā eylemiştir (s. 10, st. 12). [*sekiz on*]

seksen: *"Seksen" sayı sıfatı.*

1. ... manzūmenin târîh beytinde **seksen** târîh çıkarmıştır ki matbūç 'Atâ Târîhi 'nde ... (s. 37, st. 5). [*seksen*]

seksen iki: "Seksen iki" sayı sıfatı.

1. ... matbū' 'Atā Tārīhi 'nde gerek 'umūm ebyātı ve gerek ne sūretle ihrāc olunacağına dā'ir **seksen iki** tārīhin ta'rīfātı zebūr-ı sutūrdur (s. 37, st. 6). [seksen iki]

Selānik: Yunanistan'da tarihī bir şehir.

1. Vālī-i müşārün-ileyh 'Osmān Mazhar Paşa 1270/1853-54 senesinde **Selānik** vālīliğine tahvīl-i me'mūriyyet etmesi hasebiyle ... (s. 29, st. 22). [selānik]
2. ... 1302/1884-85 senesinde **Selānik** vilāyeti vālīliğine ittisāl eyledi (s. 36, st. 17). [selānik]
3. **Selānik** vilāyeti vālīsi bulunduğu gibi sāhib-tercūme de vilāyet-i müşārün-ileyhe mālīyye müfettişliğine ta'yīn olundu (s. 65, st. 3). [selānik]

selāset: İfadedeki açıklık ve akıcılık.

1. Sāhib-tercūme Tiranlı 'Alī Rızā Bey'in bu bābdaki **selāset** ve mahāretine numūne olmak üzere ... (s. 73, st. 2). [selāset]

selātin-i mu'azzama-i 'Osmāniye: Osmanlı'nın ulu sultanları, padişahları.

1. Bunların cümlesini derc etmege kitābımızın tahammülü olmadığından **selātin-i mu'azzama-i 'Osmāniyenin** onuncusu olan Kānūnī Sultān Süleymān Hān hazretlerinin ... (s. 13, st. 1). [selātin-i mu'azzama-i'osmāniye, -nin]

selef: Bir mevkide daha önce bulunan ve yerine geçilen kimse.

1. Binde bir gelmez vücūda böyle bir ehl-i kemāl
Varsa akrānı **selefte** bu 'asırda bī-nişān (s. 49, st. 18). [selefte, -te]

Selimiyye kazası: Arnavutluk'ta bir şehir ve belediyedir. Günümüzde adı Lezha veya Lesh isimleriyle geçen şehir Osmanlılar zamanında Selimiyye olarak adlandırılmıştır.⁸⁷

⁸⁷ Rruqa, 2011, s. 77

1. Akçahisar'ın önünde düz ve vâsi' ovanın içinde Tiran Şayak Draç kazâlarıyla **Selimiyye kazâsı** arâzîsinin bir büyük kısmı bulunduğundan ... (s. 41, st. 27). [*selimiyye kazası*]

Selîmiyye (Leş) kasabası: Arnavutluk'un Leş ilinde bulunan bir şehir ve belediyedir. Şehir ülkenin kuzeybatısında Drin Nehri'nin kıyısında yer almaktadır.

1. Muharrir-i hakîr **Selîmiyye (Leş) kasabasından** Akçahisar'a gelirken zâviyesine ugradım (s. 55, st. 12). [*selîmiyye (leş) kasabası, -(n), -dan*]

selîs: Düzgün ve açık ifadeli, âhenkli ve akıcı (söz, yazı).

1. Kitâbeti **selîs**, eş'arı latîf, tekellümü vecîz idi (s. 36, st. 36). [*selîs*]
2. Yazısı pek güzel ve imlâsında en zekî bir Türk edîbi gibi aslâ yanlış yok ifâdesi gâyet **selîs** ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [*selîs*]

Selmân: (ö. 778/1376) Sâve şehrinde dünyaya gelen Selmân-ı Sâvecî ünlü bir İran şairidir.

1. 'Örfî, Sa'dî, Hâfız, **Selmân**, Hasan, Enverî, Tâlib ... gibi İran şu'arâsının ve Bâki, Nef'î, Yahyâ, Fehîm, Sabrî ... gibi 'Osmanlı üdebâsının âsârını pîş-i nazar-ı mütâla'adan ayırmazdı (s. 20, st. 10). [*selmân*]

sem: Zehir, ağu. II Dert.

1. Hâtemî bâb-ı rızâda bul emân
Sür yüzün nüş eyle her bir **sem** gönül (s. 55, st. 28). [*sem*]

semâ: Gökyüzü.

1. Yandı cigirim düdu çıkıp tuttu **semâyı** (s. 40, st. 12). [*semâyı, -(y), -ı*]

semâ' u vecd: Mevlevî dervişlerinin ney, kudüm, rebap gibi çalgılar ve okunan ilâhîler eşliğinde tennüre denen bir kıyâfet giyerek belli bir usûle göre ayakta ve kolları iki yana açılmış vaziyette dönmeleri ve bu sûretle icrâ ettikleri âyin ve ilâhî aşkla kendinden geçme hâli.

1. **Semā' u vecdinin** ahvālin anlasa zāhid
Ederdi zühdünü Īsār-ı pāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 7). [*semā' u vecd, -i, -nin*]

semek: *Balık.*

1. Tama' ettim **semege** nüsha yazdım köpege (s. 53, st. 10). [*semege, -e*]

semt-i sükūt: *Sessizlik, suskunluk semti.*

1. **Semt-i sükūta** varıp halt-i kelām eyleme (s. 64, st. 2). [*semt-i sükūt, -a*]

sen: *"Sen" ikinci tekil şahıs zamiri (Vāiz).*

1. İçem ey vā'iz **seninle** ba'dezīn artık nihān (s. 16, st. 7). [*seninle, -in, -le*]

sen: *"Sen" ikinci tekil şahıs zamiri (Zāhid).*

1. Zāhidā **sen** ne bilirsin niçedir hālet-i 'aşk (s. 17, st. 25). [*sen*]

sen: *"Sen" ikinci tekil şahıs zamiri (Çāker Mehmed Bey'in "yiğit" olarak nitelendirip "Gel!" diye seslendiği Muhammed/Mehmed adlı bir kişi).*

1. Mahlasım Çākerse ismimdir Muhammed **sen** gibi (s. 27, st. 10). [*sen*]

sen: *"Sen" ikinci tekil şahıs zamiri (Sabah rüzgār).*

1. Gördüğün var mı o bī-çāreyi derlerse **sana**
Sorar olursa eger Çāker'in ahvālinden (s. 27, st. 20). [*sana, -a*]

sen: *"Sen" ikinci tekil şahıs zamiri (Çāker).*

1. Şā'ir-i pür-gūylukta Çāker emsālin **senin**
Gelmedi zanneylerim vakt-i sa'ādetten beri (s. 30, st. 23). [*senin, -in*]

2. Lugāt u lafz yetişmez onun sitāyişine
Ne mümkün eylesin **sen** senā-yı Mevlānā (s. 34, st. 20). [sen]

sen: "Sen" ikinci tekil şahıs zamiri (Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey).

1. Makāl-i Çāker'i tanzīre düşme Fehmiyā **sen** de
Ki Peklin gibi yerde öyle erbāb-ı sühan çıkmaz (s. 31, st. 3). [sen]

sen: "Sen" ikinci tekil şahıs zamiri (Mevlānā).

1. Olaydı hāhiş-i nūş-ı şarāb-ı nāb **sana** (s. 37, st. 24). [sana, -a]
2. Olurdu sāgar-ı zerrīn āfitāb **sana** (s. 37, st. 25). [sana, -a]
3. Verir mi hūnum 'aceb neş'e-i şarāb **sana** (s. 37, st. 27). [sana, -a]
4. Cihānı eyleme bir iş midir harāb **sana** (s. 37, st. 29). [sana, -a]
5. Nigāh kılsa bu hüsn ile bī-nikāb **sana** (s. 37, st. 31). [sana, -a]
6. Düşer mi Hakkī-i zārından ictināb **sana** (s. 38, st. 2). [sana, -a]
7. **Sen** nigezbānlarısın hıfzına tevdī'c ettim
Hānedānım eyle ihvānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 17). [sen]
8. Veled ü vālidı ki **sana** emānet ettim (s. 39, st. 19). [sana, -a]

sen: "Sen" ikinci tekil şahıs zamiri (Şişman kişi).

1. Ben ba'zı şişmanları güyā iltifāt sūretinde ellerinden tutarak haydi **seninle** koşalım
derdim (s. 42, st. 16). [seninle, -in, -le]

sen: "Sen" ikinci tekil şahıs zamiri (Şeyh efendi).

1. Ve eliyle gözüyle "Hele bu müfettiş gitsin de **sana** ne yapacağımı bilirim" yolunda
tehdidkārāne ĩmā'lar işāretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [sana, -a]

sen: "Sen" ikinci tekil şahıs zamiri (Harputlu Hayrī Efendi).

1. Ki **senin** 'ammın idi ol nihrīr
Ol hūnermend-i Harīrī-tahrīr (s. 66, st. 3). [senin, -in]
2. **Sen** de Allāh için isbāt ettin
Böyle ibrāz-ı kemālāt ettin (s. 66, st. 7). [sen]

3. Şu'arā içre bulursun şöret
Var iken **sende** bu tab' u kudret (s. 66, st. 14). [*sende, -de*]

sen: "Sen" ikinci tekil şahıs zamiri (Hz. Ali).

1. **Sensin** benim ümīdim ey melce' vü penāhım (s. 74, st. 15). [*sensin, -sin*]
2. İki cihānda **sensin** maksūd-ı küllī tālib (s. 74, st. 22). [*sensin, -sin*]

senā-yı Mevlānā eyle-: *Mevlānā'yı övmek.*

1. Lugāt u lafz yetişmez onun sitāyişine
Ne mümkün eyleyesin sen **senā-yı Mevlānā** (s. 34, st. 20). [*senā-yı mevlānā eyle-, -(y), -e, -sin*]

sene: *Yıl.*

1. Hicrī 1314/1896 **senesi** evā'ilinde Erzurum vilāyeti defterdāri bulunuyordum (s. 8, st. 3). [*senesi, -(s), -i*]
2. İşte sülāle-i kadīmesi bu karyeye mensūb olan Koca Mehmed Paşa İşkodra kal'esinin muhāfizlığında bulunduğu esnāda sāhib-i tedbīr u dirāyet bir zāt olduğundan 1175/1761-62 **senesinde** taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden İşkodra vāliligine ta'yīn ve 'uhdesine rütbe-i vezāret ihsān olunmuştur (s. 10, st. 10). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
3. Paşa hüsn-i idāreye muvāfık olarak on dört **sene** vālilik eyledikten başka İşkodra'nın Tabak-hāne mahallesinde sekiz on kubbeli gāyet zarīf bir cāmi'-i şerīf binā eylemiştir (s. 10, st. 12). [*sene*]
4. Cāmi'-i şerīfin 1187/1773-74 **senesinde** ikmāl edildiği müzeyyen kapısı üzerinde muharrer bulunan 'aynen şu kitābeden müstebāndır (s. 10, st. 13). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
5. Sāhibü'l-hayrāt ve'l-hasenāt Mehmed Paşa'nın binā eylediği cāmi'-i şerīfin tārīhi **Sene** 1187/1773-74 (s. 10, st. 14). [*sene*]
6. **Sene** 1189/1775-76 (s. 11, st. 11). [*sene*]
7. Paşa İşkodra vālisi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vāliliginin on üçüncü **senesi** olan 1202/1787-88'de vefātı vukū' bularak yerine birāderi Kara Mahmūd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta'yīn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*senesi, -(s), -i*]
8. Ama Kaptan Mehmed Bey'in pederi Süleymān Paşa İşkodra ve Rümeli vāliliklerinde bulunmuş ve 1110/1698-99 **senesinde** infisāl eylemiştir (s. 11, st. 14). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]

9. 1211/1796-97 **senesinde** birâderi Kara Mahmūd Paşa'nın Karadağ'ı kâmilen zabteylediği esnâda ... (s. 12, st. 2). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
10. Sultân Selîm Hân-ı sâlis hazretleri tarafından 1218/1803-04 **senesinde** Rümeli eyâleti seraskerlik ünvanının inzimâmıyla (s. 12, st. 6). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
11. Bu sûretle hüsn-i hizmette sâbit-kadem olarak imrâr-ı leyl ü nehâr eylemekte olduğu hâlde vâlîliğinin on ikinci **senesi** olan 1223/1808-09'da 'azm-i nişîmen-i lâhut ederek ... (s. 12, st. 14). [*senesi, -(s), -i*]
12. ... mahdûmlarının büyüğü Tâhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervîş Bey yirmi yaşlarında birer civân-ı necîb oldukları hâlde 1236/1820-21 **senesinde** İşkodra'da terk-i hayât ettirilmişlerdir (s. 14, st. 3). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
13. İbrâhîm Hâlîlî Paşa ile benim İşkodra'da bu kitâbı yazmaga teşebbüs eylediğim zamânın arasında doksan **seneden** ziyâde bir mesâfe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayâtta bulamadım (s. 14, st. 5). [*seneden, -den*]
14. Cedd-i 'âlîleri Koca Mehmed Paşa'nın vâlîlikleri vaktinde 1182/1768-69 **senesinde** İşkodra şehrinde dünyâya gelmiştir (s. 19, st. 16). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
15. 1189/1775-76 **senesinde** cedd-i âsafânelerinin vefâtı üzerine pederi Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olarak on üç sene mikdârı vâlîliği hüsn-i îfâ ile 1202/1787-88 senesinde sefere me'mûr edilmişti (s. 19, st. 17). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
16. ... Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olarak on üç **sene** mikdârı vâlîliği hüsn-i îfâ ile 1202/1787-88 senesinde sefere me'mûr edilmişti (s. 19, st. 17). [*sene*]
17. ... on üç sene mikdârı vâlîliği hüsn-i îfâ ile 1202/1787-88 **senesinde** sefere me'mûr edilmişti (s. 19, st. 18). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
18. 1208/1793-94 **senesinde** diger 'amcaları sâbiku't-tercûme İbrâhîm Halîlî Paşa ile birlikte 'amcası Kara Mahmūd Paşa üstüne ... (s. 19, st. 23). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
19. 1211/1796-97 **senesinde** Kara Mahmūd Paşa'nın vefâtı üzerine İbrâhîm Halîlî Paşa İşkodra vâlîliğine ... (s. 19, st. 25). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
20. Sinn-i necîbâneleri tabaka-i erba'inde olduğu hâlde 1222/1807-08 **senesinde** terk-i lezâ'iz-i hayât eyledi (s. 19, st. 28). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
21. Âsaf Mehmed Paşa daha bir **sene** kadar müsâ'ade-i kadere nâ'îl olarak yaşasaydı vâlîlik nöbeti kendisine geliyordu (s. 20, st. 1). [*sene*]
22. Lâkin 'ömrü vefâ' etmediginden bir **sene** sonra 'amcaları İbrâhîm Halîlî Paşa'nın vefâtı üzerine ... (s. 20, st. 2). [*sene*]
23. İşkodra'dan infikâkımdan dört beş **sene** sonraya kadar hayâtta olduğu 1320/1902-03 senesinde hâkân-ı esbak merhûm ve magfûr Sultân 'Abdü'l-hamîd-i sâni hazretleri hakkında ... (s. 23, st. 1). [*sene*]
24. ... 1320/1902-03 **senesinde** hâkân-ı esbak merhûm ve magfûr Sultân 'Abdü'l-hamîd-i sâni hazretleri hakkında ... (s. 23, st. 1). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
25. Kavaye kasabasında takrîben iki üç yüz **sene** evvel zarîf bir sûrette binâ olunmuş kubbeli ve eyvânlı Ahmed Paşa Câmî'-i şerîfi mevcûddur (s. 23, st. 18). [*sene*]
26. 'Azim-i Cennet-i lutf oldu Süleymân Paşa **Sene** 1236/1820-21 (s. 25, st. 20). [*sene*]

27. Süleymān Paşa'nın 1236/1820-21 **senesinde** vukū'-ı vefâtına sâhib-tercümenin küçük birâderi âti't-tercüme İbrâhîm Fehmî Bey şu târîhi inşâd etmiştir (s. 25, st. 3). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
28. Pederinin vefâtı üzerine 1236/1820-21 **senesinde** memleketi olan Peklin kazâsı müdüriyyetinde ve sonraları daha sâ'ir me'mûriyyetlerde îfâ-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 24). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
29. ... 1238/1822-23 **senesinde** 'uhdesine taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden rütbe-i mîr-i mîrânî tevcih olundu (s. 26, st. 1). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
30. 1249/1833-34 **senesinde** Der-Sa'âdet'e gelerek mazhar-ı iltifât-ı şehriyârî oldu (s. 26, st. 3). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
31. Sila-i rahm için mesrûren vatanına 'avdetini müte'âkib 1250/1834-35 **senesinde** terk-i 'âlem-i gurûr ve 'azm-i Cenâb-ı dârü'l-huzûr ederek (s. 26, st. 4). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
32. **Sene** 1250/1834-35 (s. 26, st. 17). [*sene*]
33. Cenâb-ı Çâker diyor ki 1205/1790-91 **senesinde** Zile kasabasında tevellüd eyledim (s. 28, st. 8). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
34. 1237/1821-22 **senesinde** ârzü-yı ikmâl-i tahsîl ile Der-Sa'âdet'e 'azîmet eyledim (s. 28, st. 9). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
35. Üç **sene** 'ale't-tevâlî ol civânın 'aşkıyla ta'lîm ve ta'allüm-i sinâ'î-i âteş-bazî ve tahsîl-i fûnûn-ı top-endâzî ederek ... (s. 28, st. 16). [*sene*]
36. 1240/1824-25 **senesinde** sadr-ı esbak müteveffâ Reşîd Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a me'mûr olarak altı ay anda karâr eyledim ... (s. 28, st. 18). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
37. ... 'azm-i mesîre-i dil-keş ve 'arz-ı hâlcilige sülûk ile te'mîn-i ma'îşet ederek güzârende-i evkât ve iki **sene** mikdârı zebân-ı şeker-efşân-ı Fârisînin tekemmülünü mu'tâd eyledigimden ... (s. 28, st. 28). [*sene*]
38. On **sene** mikdârı bu sûretle evkât-güzâr olduktan sonra ... (s. 28, st. 32). [*sene*]
39. ... olduktan sonra 1251/1835-36 **senesinde** Rûmeli vâlîsi müteveffâ Mahmûd Hamdî Paşa'nın kitâb-ı belâgat-nisâbı silkine duhûl ettim (s. 28, st. 33). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
40. 1253/1837-38 **senesinde** İşkodra'ya ta'yîn olunan Yenişehirli Hasan Rif'at Paşa'nın dîvân kitâbeti hizmetine ta'yîn edilerek kadr ve menziletim terfî' eyledi (s. 29, st. 5). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
41. 1255/1839-40 **senesinde** müşârün-ileyh Hasan Rif'at Paşa'nın İşkodra'dan infisâli üzerine ... (s. 29, st. 6). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
42. 1259/1843 **senesinde** İşkodra vâlîliğine ta'yîn olunan Bosnalı Süleymān Paşa-zâde 'Osmān Mazhar Paşa'nın kitâbeti ... (s. 29, st. 9). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
43. ... 1270/1853-54 **senesine** kadar on bir sene müddet devâm eden İşkodra vâlîliğinde kemâ-kân dîvân efendiliğinde bulunmuş ... (s. 29, st. 19). [*senesine, -(s), -i, -(n), -e*]
44. ... 1270/1853-54 **senesine** kadar on bir **sene** müddet devâm eden İşkodra vâlîliğinde kemâ-kân dîvân efendiliğinde bulunmuş ... (s. 29, st. 19). [*sene*]

45. Vālī-i müşārün-ileyh ‘Osmān Mazhar Paşa 1270/1853-54 **senesinde** Selānik vālīliğine tahvīl-i me’mūriyyet etmesi hasebiyle ... (s. 29, st. 22). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
46. ... vālīliğine tahvīl-i me’mūriyyet etmesi hasebiyle ma‘iyyetlerinde ‘azīmet ve 1271/1854-55 **senesinde** Trablusgarb vālīliği ‘uhdelerine tevcīh buyurulması üzerine oraya da birlikte muvāsalat eylemiş ... (s. 29, st. 23). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
47. Aynı **senede** İşkodra vālīsi Āgāh Paşa’nın dīvān kitābetine ittisāl ve onun infisālī üzerine artık inzivā’ hānesinde ikāmete karār vermiş ... (s. 29, st. 27). [*senede, -de*]
48. ... artık inzivā’ hānesinde ikāmete karār vermiş ise de 1272/1855-56 **senesinde** İşkodra vālīliğine gelen Menemenli-zāde Mustafā Paşa’nın ibrāmı üzerine tekrār İşkodra vilāyeti dīvān kitābeti hizmetini der‘uhde eylemiştir (s. 29, st. 28). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
49. **Sene** 1274/1857-58 (s. 30, st. 15). [*sene*]
50. Degil mi der-kenār-ı vasla tıfl-ı Arnavud çekdim
hükmü zuhūr ederek 1274/1857-58 **senesinde** İşkodra’da vefāt eyledi (s. 30, st. 8). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
51. 1242/1826-27 **senesi** Muharreminde 5 Agustos-3 Eylül 1826 İşkodra şehrinde dünyāya gelmiştir (s. 35, st. 3). [*senesi, -(s), -i*]
52. **Sene** 1242/1826-27 (s. 35, st. 9). [*sene*]
53. ... 1243/1827-28 **senesinde** ‘uhdelerine rütbe-i refī‘a-ı mīr-i mīrānī tevcīh buyurulmuş ... (s. 35, st. 11). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
54. ... ‘uhdelerine rütbe-i refī‘a-ı mīr-i mīrānī tevcīh buyurulmuş ve pederleri Şerīfī Mustafā Paşa’nın 23 **sene** İşkodra vālīliğini ifādan sonra ... (s. 35, st. 12). [*sene*]
55. ... 1247/1831-32 **senesinde** tafsīlātı Takvīm-i Vekāyi‘ gazetesinin sene-i mezkūreye ‘ā’id nüshalarında beyān olunduğu üzere İşkodra vālīliğine hitām verdirilerek ... (s. 35, st. 13). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
56. ... sabāvetten beri hā’iz olduğu mīr-i mīrānlık rütbesini 1262/1845-46 **senesinde** bi’l-iltimās sāniye rütbesine tahvīl ettirerek ... (s. 36, st. 4). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
57. 1272/1855-56 **senesinde** ūlā sānisi ve 1274/1857’de ūlā evvelī oldu (s. 36, st. 6). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
58. ... 1280/1863-64’de Rodos 1282/1865’de Biga ve aynı **senede** Varna ve 1284/ 1867-68’de Kütahya ... mutasarrıflıklarına fāsıla ve infisāl vukū‘ bulmaksızın mütevālī bir sürette ta‘yīn olunarak ... (s. 36, st. 8). [*senede, -de*]
59. 1290/1873-74 **senesinde** ikinci rütbeden Mecīdī nişānıyla taltīf olundu (s. 36, st. 11). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
60. 1292/1875 **senesinde** rütbe-i bālāyı bi’l-ihraz Diyārbekir vilāyetinden fekk-i irtibāt ile ... (s. 36, st. 12). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
61. 1293/1876 **senesinde** ‘uhde-i devletlerine rütbe-i sāmiye-i vezāret bi’t-tevcīh Van vilāyeti vālīliğiyle mesrūr edildi (s. 36, st. 13). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
62. Vilāyet-i mezkūrede vālīliğinde yedi **sene** mikdārı ifā-yı hüsn-i hizmet ve bi’l-hāssa Rusya muhārebesi sırasında ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikākı vukū‘ bulmuştur (s. 36, st. 15). [*sene*]

63. ... bi'l-hāssa Rusya muhārebese sırasında ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 **senesinde** infikākı vukūc bulmuştur (s. 36, st. 16). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
64. yā'ni 1302/1884-85 **senesinde** Selānik vilāyeti vāliligine ittisāl eyledi (s. 36, st. 17). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
65. 1304/1886-87 **senesinde** nāfi'a komisyon-ı celīli a'zālīgına ... (s. 36, st. 18). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
66. 1305/19 Eylül-19 Ekim 1887-88 senesi Muharreminde Haleb vilāyeti vāliligine ta'yin buyurularak ... (s. 36, st. 19). [*sene*]
67. ... Haleb vilāyeti vāliligine ta'yin buyurularak bir buçuk **sene** mikdārı ifā-yı vazīfe-i mehām-āşināyi etti (s. 36, st. 19). [*sene*]
68. 1307 Recebinde/21 Şubat-22 Mart 1890 infikākı vukūc bularak 1311 **senesi** Zilhiccesinde/5 Haziran-4 Temmuz 1894 sāniyen Haleb vālisi oldu (s. 36, st. 20). [*senesi, -(s), -i*]
69. Tayyar-zāde 'Atā Bey merhūmun 1291/1874-75 **senesinde** tabc ve neşrine muvaffak oldukları Enderūn Tārīhi'ne takrīz sūretiyle ... (s. 37, st. 4). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
70. Hāke defnoldu sadākat Kānī
Sene 1300/1882-83 (s. 37, st. 10). [*sene*]
71. Sāhibü'l-hayrāt vezīr-i ā'zam Gāzī Evrenos Bey
Sene 850/1446-47 (s. 41, st. 2). [*sene*]
72. Vefātı 940/1533-34 **senesindedir** (s. 41, st. 9). [*senesindedir, -(s), -i, -(n), -de, -dir*]
73. Bu türbenin kubbesi mürūr-ı zamān ile harāb olduğundan Akçahisar hānedān-ı kadīminden Toptan-zāde Ādem Aga 1192/1778 **senesinde** müceddeden dil-nişin bir kubbe binā ettirmiş ... (s. 41, st. 10). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
74. ... binā ettirmiş ve ondan otuz dört **sene** sonra yā'ni 1226/1811 senesinde mahdūmu Kaplan Paşa tarafından derūnu nukūş-ı gūn-ā-gūn ile tezyin edilmiştir (s. 41, st. 11). [*sene*]
75. ... binā ettirmiş ve ondan otuz dört sene sonra yā'ni 1226/1811 **senesinde** mahdūmu Kaplan Paşa tarafından derūnu nukūş-ı gūn-ā-gūn ile tezyin edilmiştir (s. 41, st. 11). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
76. Mü'essis-i memleket ve bānī-i cāmi' olan Süleymān Paşa Īrān muhārebātında 1023/1614-15 **senesinde** şehid olarak ... (s. 45, st. 15). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
77. Bundan iki **sene** evvele kadar bu kumāşlar yanımda mevcūd idi (s. 46, st. 3). [*sene*]
78. Ez-cümle cedd-i 'ālīleri Şeyh Receb Efendi bir mürşid-i sāhib-vukūf olarak bu hākdān-ı fenāda yüz on dokuz **sene** mu'ammer olmuştur (s. 46, st. 14). [*sene*]
79. Memleketi olan Tiran'da yetmiş **sene** icrā-yı meşihat ve irşād-ı müridāna himmet ederek 1204/1789-90 senesinde vefāt etmiştir (s. 46, st. 14). [*sene*]
80. Memleketi olan Tiran'da yetmiş sene icrā-yı meşihat ve irşād-ı müridāna himmet ederek 1204/1789-90 **senesinde** vefāt etmiştir (s. 46, st. 14). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
81. **Sene** 1204/1789-90 (s. 48, st. 2). [*sene*]

82. 1247/1831-32 **senesinde** vāki^c olan vefâtına mazhar-ı esmâ târîh düşmüştür (s. 48, st. 3). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
83. Şeyh Hālīmī Efendi 1208/1793-94 **senesinde** Tiran'da dünyāya gelmiştir (s. 48, st. 9). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
84. Tiran'da vāki^c tekye-i 'ālīlerinde yirmi **seneden** ziyāde zāviye-niṣ̄in-i irṣād olduktan sonra 1270 senesi Recebinin on üçüncü günü 11 Nisan 1854 terk-i cihān-ı fānī eyledi (s. 48, st. 11). [*seneden, -den*]
85. Mürşid-i kāmīl oturmuştu yigirmi üç **sene**
Eylemişti hānkāh-ı dil-pesendin āṣiyān (s. 49, st. 7). [*sene*]
86. **Sene** 1270/1853-54 (s. 49, st. 27). [*sene*]
87. Zikr olunan Fütühü'l-Gayb kitābını 1242/1826-27 **senesinde** ikmāl eylediği zīrindeki ketebelerinden anlaşılmiştir (s. 50, st. 4). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
88. Şöyle ki vālī-i memleketin hizmetinde bulunan bir zāt 1250/1834-35 **senesinde** ziyāretine gelerek hacc-ı şerīfe 'azīmet edeceğinden rāsime-i vedā'ı icrā eyledikten sonra 'acebā tekrār 'avdet edip etmeyeceği su'āline karşı şu beyti bi'l-bedāhe inṣād ederek okumuştur (s. 52, st. 3). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
89. Sā'ir ba'zı dokunaklı letā'ifi de buna inzimām ederek vālī tarafından memleketinden ihrāc ve on beş **sene** kadar şurada burada dolaşmağla iz'ac olunmuştur (s. 52, st. 9). [*sene*]
90. Mahall-i mezkūrda imrār-ı evkāt-ı dervīṣāne etmekde iken 1224/1809-10 **senesinde** vefāt etmiştir (s. 55, st. 11). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
91. Kırk **seneden** ziyāde Tiran'da binā ve te'sīs eyledikleri hānkāh-ı Kādirī'de teşne-dilān-ı tarīkata irvā'-yı āb-ı füyüzāt etmekde olduğu hâlde ... (s. 56, st. 8). [*seneden, -den*]
92. **Sene** 1190/1776-77 (s. 58, st. 2). [*sene*]
93. Hazā târîh-i vefāt-ı Cennetmekān Toptan-zāde Ādem Aga ibn İbrāhīm Aga bin 'Alī Bey Akçahisarī **sene** 1198/1783-84 Rahmetullāhi 'aleyhim (s. 59, st. 16). [*sene*]
94. Tārîh-i binā-yı sarāy **sene** 1180/1766-67 (s. 59, st. 22). [*sene*]
95. Sāhibü'l-hayrāt Ādem Aga'nın Hacı Hamza türbesini inṣā eylediği târîh **sene** 1192/1778 (s. 59, st. 24). [*sene*]
96. Şunun en büyük delā'ilindendir ki İşkodra vālisi İbrāhīm Hālīlī Paşa 1222/1807-08 **senesinde** Tiran mütesellimi Mollā Bey'i şehīd ederek yerini sāhib-tercümenin 'amcası Kaplan Paşa'ya vermiş ... (s. 60, st. 11). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
97. Mollā Bey'in mahdūmu āti't-tercüme Edhem Şehīdī Bey firār ederek az müddet sonra İbrāhīm Hālīlī ve 1234/1818-19 **senesinde** de Kaplan Paşalar vefāt eylediginden āti't-tercüme İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa İşkodra vālisi olduğu gibi ... (s. 60, st. 13). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
98. Edhem Şehīdī Bey'le hoş geçinmiş ve Edhem Şehīdī Bey'in 1238/1822-23 **senesinde** Tiran şehrinde binā eylediği kebīr sā'at kulesine ma'at-tārîh bir de manzūme-i tebrīkiyye tanzīm eylemiştir ... (s. 60, st. 17). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]

99. Sāhib-tercüme Şa'bān Hulūsī Bey muvakkar ve müreffeh bir sūrette imrār-ı evkāt eylemekte olduğu hâlde Tiran'da 1249/1833-34 **senesinde** terk-i cihān-ı bī-bekā eyledi (s. 60, st. 22). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
100. 1307/1889-90 **senesinde** şehir-i mezkūrda vefāt etmiştir (s. 62, st. 6). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
101. Ma'mūretü'l-'azīz'de muhāsebecilik ve defterdārılık me'mūriyyeti on **sene** kadar devām ederek ifā-yı hüsn-i hizmet etmekte bulunmuş olduğu hâlde ... (s. 64, st. 23). [*sene*]
102. Tedrīcen terakkī eyleyerek 1284/1867-68 **senesinde** iki bin kuruş ma'āşla İşkodra merkez vilāyet muhāsebecisi oldu (s. 64, st. 11). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
103. ... sābıkü't-tercüme İşkodralı Hasan Hakkī Paşa inhā'sıyla 1293/1876-77 **senesinde** 3200 kuruş ma'āşla ta'yīn olundu (s. 64, st. 18). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
104. 1292/1875-76 **senesinde** Diyārbekir, Ma'mūretü'l-'azīz, Sīvās heyet-i islāhiyye ser-komiseri Ābidīn Paşa ile devren Ma'mūretü'l-'azīz'e gelip on beş gün kadar ikāmet eylediğimiz sırada orada muhāsebeci idi (s. 64, st. 19). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
105. 1298/1880-81 **senesinde** livā'ı mezkūr vilāyete tahvīl olundukta yine ma'āş-ı sābıkı ile vilāyet-i mezkūre defterdārlığına istihdām olundu (s. 64, st. 22). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
106. 1302/1884-85 **senesinde** vilāyet-i mezkūre defterdārlığından infisāl ve Der-Sa'ādet'e 'avdet eyledi (s. 65, st. 1). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
107. 1304/1886-87 **senesinde** vilāyet-i mezkūrede vefāt etmiştir (s. 65, st. 3). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
108. Ma'mūretü'l-'azīz'de on **sene** kadar bulunduğu esnāda ... (s. 65, st. 4). [*sene*]
109. Sāhib-tercüme İsmā'īl Zihnī Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzere Harput'ta bundan kırk bir **sene** evvel görüşdüğümüz esnāda henüz tertīb-i dīvāna mübāşeret etmemiş ise de dīvān olacak mikdār eş'arı mevcūd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 1). [*sene*]
110. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört **sene** evvele kadar Der-Sa'ādet nüfūs idāresinde müstahdem olduğu hâlde ondan sonra nereye gittiğini ve şimdi ne me'mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvān söylediler (s. 68, st. 3). [*sene*]
111. Harput'ta zāten odun pek pahalı olduğu hâlde o **sene** kış pek şiddetli olması ve mahrūkātın āteş pahāsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [*sene*]
111. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 tārīhinde Tiran'da vefāt etmiş onun pederi Mollā Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 **senesinde** şehīd edilmiş (s. 72, st. 12). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
112. ... onun pederi Edhem Bey 1182/1768-69 **senesinde** vefāt etmiştir (s. 72, st. 13). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
113. Sāhib-tercüme 'Alī Rızā Bey 1248/1832-33 **senesinde** tevellüd eylemiştir ve pederleri oğlunun velādetine (s. 72, st. 14). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
114. O sıralarda 'illet-i sameme mübtelā olduğu hâlde kazā-i mezkūr kaymakāmlığında yedi **sene** ifā-yı hüsn-i hizmet eylemiştir (s. 72, st. 22). [*sene*]

115. İşkodralı Őerĩfi Mustafā Paşa'nın ser-kātibi olup 1270/1853-54 **senesinde** vefāt eden Ömer Sırrĩ Efendi Gogola hakkında sōylediđi tārĩh isim ve mahlası hāvĩ olmakla ber-ā-ber hak budur ki tamāmi-i ĩfādeyi cāmi'dir (s. 73, st. 3). [*senesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
116. Ömer Sırrĩ Efendi vāsıl-ı Dārũ's-Selām olsun
Sene 1270/1853-54 (s. 73, st. 6). [*sene*]
117. Vefātı 1294/1877 **senesindedir** (s. 76, st. 12). [*senesindedir, -(s), -i, -(n), -de, -dir*]

sene-i hicriyye: *Hicri yıl.*

1. Bu kasaba 969/1561-62 **sene-i hicriyyesinde** yā'nĩ Ősmānlılar zamānında ŐAlĩ Haydar Bey nām zāt tarafından te'sīs edildiği mervĩdir (s. 23, st. 17). [*sene-i hicriyye, -(s), -i, -(n), -de*]

sene-i mezkũre: *Sōzũ edilen yıl (1202/1787-88).*

1. **Sene-i mezkũrede** Mora cānibinde vefāt eyledi (s. 19, st. 18). [*sene-i mezkũre, -de*]

sene-i mezkũre: *Sōzũ edilen yıl (1274/1857-58).*

1. Sāhib-tercũme Őāker Efendi'nin vefātı **sene-i mezkũrenin** Cũmāde'l-ũlāsı gurrasinde vukũ bulmağla ... (s. 30, st. 10). [*sene-i mezkũre, -nin*]

sene-i mezkũre: *Sōzũ edilen yıl (1247/1831-32).*

1. ... 1247/1831-32 senesinde tafsĩlātı Takvĩm-i Vekāyi' gazetesinin **sene-i mezkũreye** Őā'id nũshalarında beyān olunduğu ũzere İşkodra vālĩliđine hitām verdirilerek ... (s. 35, st. 13). [*sene-i mezkũre, -(y), -e*]

sene-i mezkũre: *Sōzũ edilen yıl (1313/1896).*

1. Yetmiş bir yaşında olduğu hālide **sene-i mezkũre** Cũmāde'l-ũlāsında infisāli vukũ'a gelerek ... (s. 36, st. 27). [*sene-i mezkũre*]

seng-i cefā: *Eziyet taşı.*

1. **Seng-i cefā** ile ezilip muzmahil olur (s. 53, st. 31). [*seng-i cefā*]

seng-i merkād: *Mezar taşı.*

1. ... āti't-tercüme Halīl Necīb Efendi'nin inşād eylediği bu tārīh **seng-i merkādında** mahkūkdur (s. 30, st. 9). [*seng-i merkād, -i, -(n), -da*]

seng-i mezār: *Mezar taşı.*

1. Merkādların üzerleri ve **seng-i mezārları** rutūbetin te'sīrinden yemyeşil bir şekil almıştı (s. 42, st. 29). [*seng-i mezār, -lar, -i*]

sengīn: *Taş ve kayalarla dolu, taşı bol (yer), taşlık.*

1. O rutūbetli ve **sengīn** yerde biraz toprak toplattırıp teberrüken kendini defnettirmiş (s. 42, st. 28). [*sengīn*]

ser: *Baş.*

1. Yetiş ben ölmeden ey şāh-ı dil-sitān yetiş
Serim dolaşmada cellād-ı bī-emān yetiş (s. 31, st. 26). [*serim, -im*]
2. Bir nefesle dağıt olsun **serim** āzād-ı helāk
Sardı gam leşkeri her yanımı yā Mevlānā (s. 38, st. 23). [*serim, -im*]

ser-ā-pā: *Baştan ayağa kadar, baştan başa, bütün, hep.*

1. Mufassal ve müretteb dīvānı **ser-ā-pā** manzūrumuz olmuştur (s. 30, st. 20). [*ser-ā-pā*]
2. Şerhalar çekmiş **ser-ā-pā** sīne-i sūzāna ney (s. 38, st. 13). [*ser-ā-pā*]
3. Ecdād-ı kirāmı **ser-ā-pā** meşāyih-i 'izām-ı Kādiriyye'dendir (s. 46, st. 13). [*ser-ā-pā*]

serasker: *Ordunun başı, ordu kumandanı.*

1. ... 1218/1803-04 senesinde Rūmeli eyāleti **seraskerlik** 'unvānının inzimāmıyla 'uhdesine bi't-tevcīh 'umūm Rūmeli taraflarında bulunan eşkiyāyı dā'ire-i itā'ata alınmasına me'mūr buyuruldu (s. 12, st. 7). [*seraskerlik, -lik*]

ser-efrāz: *Başını yükselten. II Seçkin, benzerlerinden üstün olan.*

1. Genc iken şā'ir-i mümtāz oldun
Cümle akrāna **ser-efrāz** oldun (s. 65, st. 16). [*ser-efrāz*]

serencām: *Başa gelen hal, olay veya olaylar zinciri, macera.*

1. ... kendi tercüme-i hālını ve zamān-ı civānīde başından geçen **serencāmı** dil-süz bir sürette tahrīr eylemiştir (s. 28, st. 5). [*serencāmı, -i*]

ser-gerdān: *Başı dönen, ne yapacağını bilmeyen, şaşkın, perīşan.*

1. Gördüm ol beldede Mecnūn gibi **ser-gerdāndır**
Tār-ı müyu ile bend etmiş onu bir Leylā (s. 28, st. 1). [*ser-gerdāndır, -dır*]

serin: *Soğuğa yakın.*

1. **Serin** rüzgārlar esmekte olduğu paltoları setreleri çıkararak üstümüzdeki elbise pek muhtasar kaldığı hâlde yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 14). [*serin*]

serī'ü'l-eser: *Yapıtlarının hızı, dizisi.*

1. Misāl-i vefk müselles olur **serī'ü'l-eser**
Dü lebleriyle dili nutk edince her yerde (s. 50, st. 14). [*serī'ü'l-eser*]

ser-kātib: *Baş kātib.*

1. İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa'nın **ser-kātibi** olup 1270/1853-54 senesinde vefāt eden Ömer Sırrī Efendi Gogola hakkında söylediği tārīh isim ve mahlası hāvī olmakla ber-ā-ber hak budur ki tamāmi-i ifādeyi cāmi'dir (s. 73, st. 3). [*ser-kātibi, -i*]

ser-komiser: *Baş komiser.*

- 1292/1875-76 senesinde Diyārbekir, Ma‘mūretü’l‘azīz, Sīvās heyet-i islāhiyye **ser-komiseri** Ābidīn Paşa ile devren Ma‘mūretü’l‘azīz’e gelip on beş gün kadar ikāmet eylediğimiz sırada orada muhāsebeci idi (s. 64, st. 20). [ser-komiseri, -i]

ser-levha-i mezār: Mezar taşındaki baş yazı, başlık.

- Pederinin vefātına tanzīm ile Tiran’da cedleri Mollā Bey Cāmi‘i şerīfinin sofasının önünün sag tarafında bulunan merkādının **ser-levha-i mezārında** mahkūktur (s. 73, st. 1). [ser-levha-i mezār, -i, -(n), -da]

sermāye: Bir malın mālīyet fiyatı.

- Sattıkları eşyā’nın **sermāyesini** tesviye ederek kendilerine bir haylī temettu‘ kalır (s. 46, st. 1). [sermāyesini, -(s), -i, -(n), -i]

sermest-i bezm-i vahdet: Yalnızlık meclisinin sarhoşu.

- Başka bir hālet verir **sermest-i bezm-i vahdete** (s. 38, st. 14). [sermest-i bezm-i vahdet, -e]

ser-rişte-i visāl: Sevdiğine kavuşmanın ip ucu, vesilesi.

- Zülfünden ermedi yine el bir siyeh tele
Ser-rişte-i visāl dahi girmede ele (s. 21, st. 4). [ser-rişte-i visāl]

ser-şār ol-: Ağzına kadar dolu olmak.

- Kim bakar cām-ı meye ey sāki **ser-şār olsa** da (s. 24, st. 7). [ser-şār ol-, -sa]

serseri: Belli bir işi olmayan, yersiz yurtsuz, başıboş, āvāre (kimse); āşık, seven.

- Serseri** gezdim cihān iklīmini Mecnūn gibi
Dilde buldum yārımı Leylāya hācet kalmadı (s. 16, st. 9). [serseri]

servet: *Zenginlik, varlık, para, mal mülk.*

1. Lâkin karyenin önünden cereyân eden Drin nehri tahvîl-i mecrâ eylediginden ba'zı bataklıklar hâsıl olmakla ber-â-ber yedi sekiz yüz hâne kadar olan o zengin karyenin eski **servetinin** tenâkusuna bâdi olmuştur (s. 10, st. 8). [*servetinin, -i, -nin*]
2. Me'mûriyyete meyl etmemiş pederinden intikâl eden **servet** ve çiftliklerle te'mîn-i ma'îşet eylemiştir (s. 60, st. 5). [*servet*]

serv-i bâg-ı Cennet ü Tübâ: *Tübâ (Cennette bir ağaç) ağacı ve Cennet bahçesinin ince, uzun ağacı.*

1. Kadd-i mevzûnun görüp ey şâh-ı hübânım benim
Serv-i bâg-ı Cennet ü Tübâyâ hâcet kalmadı (s. 16, st. 2). [*serv-i bâg-ı Cennet ü tübâ, -(y), -a*]

setr eyle-: *Örtmek, kapamak, gizlemek.*

1. Nikab-ı lâ ile **setr eylemişti** illâyı
Bekâ-yı mahz idi 'ayn-ı fenâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 15). [*setr eyle-, -miş, -ti*]

setre: *Eskiden daha çok resmî dairelerde giyilen, düz yakalı, önü ilikli, etekleri uzunca, Avrupa kesimi bir çeşit çuha ceket.*

1. Serin rüzgârlar esmekte olduğu paltoları **setreleri** çıkararak üstümüzdeki elbise pek muhtasar kaldığı hâlde yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 14). [*setreleri, -ler, -i*]

sevâhil: *Sahiller, kıyılar.*

1. ... hele açık havalarda güneşin gurûbu esnâsında denizin öte tarafında bulunan İtalya **sevâhili** bile medd-i nazara çarpmakta bulunur (s. 41, st. 30). [*sevâhili, -i*]

sevdâ-yı 'aşk: *Aşk hevesi; kara sevdâ.*

1. Sāde-dil bir kimse “Benim başımdan ‘aşk geçmedi ve **sevdā-yı ‘aşkın** ne olduğunu bilmem” diyerek kıyām edince (s. 53, st. 16). [*sevdā-yı ‘aşk, -ın*]

sevdā-yı magrūrāne: *Gururlu bir tarzdaki arzu, heves.*

1. Zīrā sinnim kırk raddesinde olmakla ber-ā-ber sıhhat-i vücūda mālīk olduğumdan gençlik **sevdā-yı magrūrānesinden** henüz sarf-ı nazar edememiştim (s. 42, st. 20). [*sevdā-yı magrūrāne, -(s), -i, -(n), -den*]

sevk: *Yollama, gönderme.*

1. Onun **sevk** ve ibrāmını cānıma minnet bilerek silk-i ‘askerīye duhūl eyledim (s. 28, st. 16). [*sevk*]

sevk et-: *Göndermek, yollamak.*

1. Dā’imā **sevk eder** idbāra bizi ey Çāker (s. 32, st. 20). [*sevk et-, -er*]

sevk eyle-: *Göndermek, yollamak.*

1. Sāhib-tercūmenin aslı Zileli olduğu hālde sā’ik-i kader kendisini İşkodra’ya **sevk** ve orada te’ehhül ve evlād u ‘iyāl sāhibi olarak tavattun eylemiş ve şehir-i mezkūrda vefāt etmiştir (s. 27, st. 12). [*sevk eyle-*]

sevk eyle-: *Yönlendirmek.*

1. Bu zāt birtakım kimselerin yekdigerleriyle uğraşmasına pek ‘aleyhdar olduğundan o kabīl adamlara nasīhat ederek mutlakā barıştırır ve herkesi dā’imā ittihād ve ittīfāk ile hüsn-i mu‘āşerete **sevk eylemege** çalışırmiş (s. 60, st. 10). [*sevk eyle-, -mek, -e*]

sevk olun-: *Gönderilmek, yollanmak.*

1. 1208/1793-94 senesinde diger ‘amcaları sābıku’t-tercūme ibrāhīm Hālīlī Paşa ile birlikte ‘amcası Kara Mahmūd Paşa üstüne **sevk olunmuş** idi (s. 19, st. 25). [*sevk olun-, -muş*]

seyāhata çık-: *Uzak yerlere yolculuk yapmak.*

1. Sonra **seyāhata çıktı** (s. 55, st. 2). [*seyāhata çık-, -tı*]

seyf-i şecā'at: *Cesaret kılıcı.*

1. Paşa yed-i yemīn-i satvetini **seyf-i şecā'ata** ve dest-i yesār-i hasāfetini berāt-ı 'adālete merkez ederek eşkıyanın kimisini te'dīb kimisini istīmān ile istihsāl-i rızā-yı pādişāhīye bir sūrette muvaffak olmuştur ... (s. 12, st. 9). [*seyf-i şecā'at, -a*]

seyirci: *Oyun ve gösterileri seyreden kimse, izleyici.*

1. Sokaklar sahrā'lar **seyircilerle** dolar (s. 14, st. 25). [*seyircilerle, -ler, -le*]

seyr: *Yürüyüş; gezme, gezinti.*

1. Pederi **seyre** götürmüştü o cānānı bugün Köpegin yanına āhū-yı harem vermişler (s. 77, st. 15). [*seyre, -e*]

seyr kıl-: *Bakma, izlemek, temāşā etmek.*

1. Feyzi dilde **seyr kıl** her dem gönül (s. 55, st. 17). [*seyr kıl-*]

seyret-: *Bir şeyin durumunu, oluşumunu gözlemek, bakmak.*

1. Neyle **seyret** 'arz eder sūz-i dilin cānāna ney (s. 38, st. 5). [*seyret-*]

seyr-i büldān: *Beldeleri gezme.*

1. Bir müddet geşt ü güzār-ı aktār u memleket ve **seyr-i büldān** ve mesālik eyledikten sonra yine İškodra'ya 'avdet ve icrā-yı āyīn-i dervīşān ile imrār-ı vakt-ı sā'at eylemekte olduğu hālde 1240/1824-25 hudūdunda vefāt etmiştir (s. 44, st. 7). [*seyr-ibüldān*]

seyr-i serî: *Hızlı yol alma, hızlıca yola çıkma.*

1. ... hemân sâ'at oradan hareket ve **seyr-i serî** ile Manastır şehrine muvâsalatla rûz u şeb nālân ü giryân olarak mäsivâyı bütün bütün terk ve gündün güne ârzü-yı merg eyledim (s. 28, st. 23). [*seyr-i serî*]

seyyi'ât: *Kötülükler, fenâlıklar, suçlar.*

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfâlât-ı ecânibe aldanarak ba'zı münâsebetsiz hâllere tasaddî etmiş ise de derhâlizhâr-ı nedâmet ve peşimânî ederek yine meslek-i sadâkatta ber-devâm olduğundan hidemât-ı meşkûresi **seyyi'âtından** pek çok fazladır (s. 11, st. 21). [*seyyi'âtından, -i, -(n), -dan*]

Seyyid Kalender Dede: *İşkodra'nın Bağçalık/Bahçelik köprüsü başında medfun ermiş, meşhur bir zat.*

1. ... Bağçalık köprüsünün başında Seyyid Kâsım Bâlî Sultân oğlu **Seyyid Kalender Dede**'yi Tekye sokagında Şeyh Mehmed Efendi'yi ... (s. 14, st. 11). [*seyyid kalender dede, -(y), -i*]

Seyyid Kâsım Bâlî Sultân: *Seyyid Kalender Dede'nin babası.*

1. ... meşâhir-i mazanne-i kirâmdan kal'e kapısında medfün Baba Mustafâ'yı Moyer Baba ve 'Alî Bey mahallesinde Bağçalık köprüsünün başında **Seyyid Kâsım Bâlî Sultân** oğlu Seyyid Kalender Dede'yi ... (s. 14, st. 10). [*seyyid kâsım bâlî sultân*]

Seyyidü'l-kavmi hâdimuhum: *"Kavmin efendisi onlara hizmet edendir." (Hz. Muhammed'in sözü).*

1. Zât-ı 'âlîlerinde **Seyyidü'l-kavmi hâdimuhum** sıfat-ı mâdihasını ihrâza liyâkat hâsıl olduğu cihetle ... (s. 56, st. 6). [*seyyidü'l-kavmi hâdimuhum*]

sezâ-yı Mevlânâ: *Mevlânâ'ya yaraşır/lâyık.*

1. Garaz vasıfı bu tafsilden eger Çâker Kanı o vasf kim olsun **sezâ-yı Mevlânâ** (s. 34, st. 22). [*sezâ-yı mevlânâ*]

sıcak: *Isısı yüksek olan, çok ısınmış.*

1. Lâkin mideye indirilen o **sıcak** yemekler öyle burüdet peydâ ettirdi ki midemde yemek değil buz parçaları var zannedirdim (s. 43, st. 13). [*sıcak*]

sıdk-1 derûn: *Kalp temizliği.*

1. Pederim geçti cihândan edip ‘azm-i ‘ukbâ
Aglayıp eyleyeyim **sıdk-1 derûn** ile du‘â (s. 25, st. 7). [*sıdk-1 derûn*]

sıfat: *Bir kimsenin içinde bulunduğu topluma ve yakını olduğu kişilere göre taşıdığı nitelikleri bakımından yeri, hukûkî ve idârî bakımdan durumu.*

1. Ma‘mûretü’l-‘azîz’de muhâsebecilik ve defterdârlık **sıfatlarıyla** me’mûriyyeti on sene kadar devâm ederek ... (s. 64, st. 22). [*sıfatlarıyla, -lar, -i, -(y), -la*]

sıfat-1 Lem yezel: *Yok olmaz/bâkî sıfatları.*

1. Makâm-1 kurbda mahvetti zât-1 esfâsın
Sıfat-1 Lem yezel oldu kuvâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 2). [*sıfat-1 Lem yezel*]

sıfat-1 mādihā: *Methoden kimsenin vasfı, hāli.*

1. Zât-1 ‘ālîlerinde Seyyidü’l-kavmi hādimumum **sıfat-1 mādihāsını** ihrāza liyākat hāsıl olduğu cihetle ... (s. 56, st. 6). [*sıfat-1 mādihā, -(s), -i, -(n), -i*]

sıhhat-i vücūd: *Beden sağlığı.*

1. Zîrâ sinnim kırk raddesinde olmakla ber-â-ber **sıhhat-i vücūda** mālîk olduğumdan gençlik sevdâ-yı magrūrânesinden henüz sarf-ı nazar edememiştim (s. 42, st. 20). [*sıhhat-i vücūd, -a*]

sıkıntı çek-: *Zorluk çekmek.*

1. Yolun müşkülâtından ve pek çok **sıkıntı çekileceğinden** bahsettiler (s. 42, st. 5). [*sıkıntı çek-, -(i), -l, -ecek, -i, -(n), -den*]

sıla-i rahm: Ana, baba ve akrabasını ziyaret vazifesini yapma.

1. **Sıla-i rahm** için mesrûren vatanına ‘avdetini müte‘âkib ... (s. 26, st. 4). [*sıla-i rahm*]

sıla-i vatan et-: Memleketine dönmek/ulaşmak.

1. Meded eylerse eger himmet-i ‘Osmân Paşa beyitleri gibi süzişli şeyler söylemiş ise de **sıla-i vatan etmege** muvaffak olamamıştır (s. 29, st. 18). [*sıla-i vatan et-, -mek, -e*]

sımâh-ı kalb: Gönül kulağı.

1. Cây-ı Kudse ‘âkibet kıldı sefer ikbâl ile Vâsıl oldukça **sımâh-ı kalbine** savt-ı rahîl (s. 11, st. 4). [*sımâh-ı kalb, -i, -(n), -e*]

sınıf: Bir ordudaki piyâde, topçu, tank, muhâbere vb. birliklerden her biri.

1. 1292/1875’de livâ’-ı mezkûr muhâsebecisi bulunduğu hâlde sâniye **sınıf** sânisî rütbesiyle taltîf edildi (s. 64, st. 15). [*sınıf*]

sıra: An, vakit, zaman, esnâ.

1. ... İşkodra vâlîliğine hitâm verdirilerek Der-Sa‘âdet’e celbolunduğu **sırada** pederiyle birlikte Der-Sa‘âdet’e gelmiştir (s. 35, st. 15). [*sırada, -da*]
2. Yedi yaşında bulunduğu **sırada** Sultân Mahmûd Hân-ı sâniî hazretleri huzûr-ı şâhânelerine Arnavud libâsını lâbis bir ma‘sum olduğu hâlde ... (s. 35, st. 15). [*sırada, -da*]
3. Gerek bu zâtın ve gerek sâ’ir Tiran şâ’irlerinin mezâr taşlarından târîh-i vefâtlarını ahz için şehrin mezârlıklarını dolaştığım **sırada** pek garîb bir şeye tesâdüf ettim ... (s. 61, st. 5). [*sırada, -da*]

- 1292/1875-76 senesinde Diyārbekir, Ma'mūretü'l-'azīz, Sīvās heyet-i islāhiyye serkomiseri Ābidīn Paşa ile devren Ma'mūretü'l-'azīz'e gelip on beş gün kadar ikāmet eyledigimiz **sırada** orada muhāsebeci idi (s. 64, st. 20). [*sırada, -da*]

sırası gel-: Kendisine sıra gelmek; uygun zamanı gelmek.

- Her mahallenin **sırası** ve günü **geldi** mi meşāyih-i kirām ve sā'ir pīr ü civān bir araya toplanır bayraklar açılır sancaklar çekilir tabl-ı nevbet vurulur (s. 14, st. 23). [*sırası gel-, -di*]

sirasında: Esnasında, (o) vakitte.

- ... bi'l-hāssa Rusya muhārebesi **sirasında** ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikākı vukū' bulmuştur (s. 36, st. 15). [*sirasında*]
- Bu 'ā'ile İşkodralıların ve sā'ir ba'zı gerden-keşānın tугyān ve 'isyānları **sirasında** Devlet-i 'āliyyeye sadākat ve hüsn-i hizmet ederek ... (s. 59, st. 3). [*sirasında*]

sırmalı: Sırmalı olan, sırma ile işlenmiş veya süslenmiş.

- Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā'-yı vākī'i kabūl ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi **sırmalı** ve ziynetli bir sürette giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 20). [*sırmalı*]

sırr: Aklın erişemediği, açıklanamayan veya çözülemeyen şey, giz, gizem.

- Olaydı vā'iz o **sırrın** eger kim āgāhı
Özün kıldarı fedā ez berāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 5). [*sırrın, -ın*]

sırr-ı ahkām-ı tarikat: Tarikat hükümlerinin sırrı.

- Şübhesiz Tiran içinde gelmemiştii böyle zāt
Sırr-ı ahkām-ı tarikatta budur kenz-i nihān (s. 49, st. 10). [*sırr-ı ahkām-ı tarikat, -ta*]

sırr-ı nevā-yı Mevlānā: Mevlānā'nın ahenk/sesinin gizemi.

1. Nedir o nâyda **sırr-ı nevâ-yı Mevlânâ** (s. 33, st. 4). [*sırr-ı nevâ-yı mevlânâ*]

sırr-ı sübhânellezî isrâ: "Sübhânellezî isrâ" âyetinin sırrı.

1. Münkeşiftir **sırr-ı sübhânellezî isrâ** bize (s. 18, st. 19). [*sırr-ı sübhânellezî isrâ*]

sırt: İnsanlarda boyundan bele kadar uzanan üst bölüm, arka.

1. Oturduğumuz odanın pencerelerini kapatarak **sırtımıza** kalın paltolar aldık (s. 42, st. 23). [*sırtımıza, -(i), -mız, -a*]
2. Hâsıl eylediği harârete tahammül edemeyerek evvelâ başından imâmesini ve biraz sonra **sırtından** cübbesini ve daha sonra da ayaklarından mestlerini çıkarırdı (s. 76, st. 9). [*sırtından, -i, -(n), -dan*]

sicn-i esâret: Esirlik/tutsaklık zindanı.

1. Ma'lûmdur ki hulefâ-yı 'Abbâsiye'den Mu'tasım bin Me'mûn ibn Hârûnû'r-Reşid 'Ammûriyye taraflarında esîr düşen bir Hâşimiye'nin **sicn-i esârette** "Vâ-Mu'tasımâh" diye sayha eylediğini ... (s. 76, st. 14). [*sicn-i esâret, -te*]

sifle-perver: Ayak takımına, alçaklara destek olan, onları koruyan ve kullanan.⁸⁸

1. **Sifle-perver** çarha minnet eylemez bu Hikmetî
Var iken lutfun senin kân-ı sehânın 'aşkına (s. 45, st. 3). [*sifle-perver*]

sîga: Dil bilgisinde "kip" anlamındadır.

1. Hatabın **sîgasını** hutbeye tahvîl ederiz
'İlleti yoksa dahi eyleriz i'lâl-i hatab (s. 68, st. 13). [*sîgasını, -(s), -i, -(n), -i*]

silâhşörân-ı şehriyârî: Hükümdarlık savaşıları.

⁸⁸ Johnson, 1852

1. ‘Amcaları Kara Mahmūd Paşa’nın vālīliği zamānında taraf-ı Devlet-i ‘āliyyeden Der-Sa‘ādet’e da‘vetle **silāhşörān-ı şehriyārī** sunūf-ı mümtāzesine idhāl ile tebcīl olundu (s. 19, st. 23). [*silāhşörān-ı şehriyārī, -i*]

silk: *Bir kimsenin tuttuğu yol, meslek. II Düzen, tertip (Mahmūd Hamdī Paşa’nın belagat kitabının düzeni).*

1. ... 1251/1835-36 senesinde Rümeli vālīsi müteveffā Mahmūd Hamdī Paşa’nın kitāb-ı belāgat-nisābı **silkine** duhūl ettim (s. 28, st. 34). [*silkine, -i, -(n), -e*]

silk-i ‘askeriye: *Askeriye mesleği.*

1. Onun sevk ve ibrāmını cānıma minnet bilerek **silk-i ‘askeriye** duhūl eyledim (s. 28, st. 16). [*silk-i ‘askeriye*]

silsile: *Atalardan yaşayan torunlara kadar zincirleme uzayan soy kütüğü, şecere.*

1. Bu **silsileden** Kara Mahmūd Paşa igfālāt-ı ecānibe aldanarak ba‘zı münāsebetsiz hāllere tasaddī etmiş ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve peşimānī ederek yine meslek-i sadākatta ber-devām olduğundan hidemāt-ı meşkūresi seyyi‘ātından pek çok fazladır (s.11, st. 21). [*silsileden, -den*]
2. Lākin mezār taşında mahkūk olan **silsilede** ‘Alī Bey’den yukarısını bulamadım (s. 59, st. 18). [*silsilede, -de*]

silsile-i cibāl: *Sıradağlar.*

1. Bu ‘azīm dag arkasını bir muhtasar dere vāsıtasıyla Mat **silsile-i cibāline** dayamıştır (s. 43, st. 6). [*silsile-i cibāl, -i, -(n), -e*]

silsile-i meşāyih-i kirām: *Ulu, soylu şeyhlerin irşat zinciri.*

1. ... āti’t-tercüme Şeyh ‘Abdü’s-selām Tiranī hazretlerinin nazar-ı iksir-i gavsānelerine ve muttasıl **silsile-i meşāyih-i kirāma** dāhil olmuştur (s. 56, st. 5). [*silsile-i meşāyih-i kirām, -a*]

silsile-i neseb: *Soy kütüğü.*

1. **Silsile-i nesebleri** ‘amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde geçmiştir (s. 19, st. 15). [*silsile-i neseb, -ler, -i*]

silsile-nāme: *Bir kimsenin soyunu gösteren cetvel, soy kütüğü, şecere.*

1. Ben bu karyeye gidip gezdim ve tedkikāt icrā ettim ve bālāda beyān ettiğim **silsile-nāmeyi** ve daha ba‘zı āsār buldum (s. 10, st. 6). [*silsile-nāmeyi, -(y), -i*]

sīmā: *Yüz, çehre, beniz.*

1. Saġirü'l-cüsse olmakla ber-ā-ber vücūdunun sinnine nisbetle ziyādece yorulmuş olduğunu **sīmāsi** gösteriyordu (s. 36, st. 25). [*sīmāsi, -(s), -i*]

sīne: *Göğüs, baġır; gönül, yürek.*

1. **Sīne** mecrüh-ı gam-ı gaddāre-i yār olsa da
Çāre ne meyl eyledik ol şūha gaddār olsa da (s. 24, st. 15). [*sīne*]
2. **Sīnesi** sūzān dili pür dag muhrik nālesi
Güyyā ‘aşk ile yandı āteş-i hicrāna ney (s. 38, st. 10). [*sīnesi, -(s), -i*]

sīne-i sūzān: *Yanan göğüs, baġır; yanan gönül.*

1. Nāvek-i dil-düz-ı çeşm-i neyzen-i mahbūbdan
Şerhalar çekmiş ser-ā-pā **sīne-i sūzāna** ney (s. 38, st. 13). [*sīne-i sūzān, -a*]

sinn: *Yaş.*

1. Saġirü'l-cüsse olmakla ber-ā-ber vücūdunun **sinnine** nisbetle ziyādece yorulmuş olduğunu sīmāsi gösteriyordu (s. 36, st. 25). [*sinnine, -i, -(n), -e*]
2. Zīrā **sinnim** kırk raddesinde olmakla ber-ā-ber sıhhat-i vücūda mālīk olduğumdan gençlik sevdā-yı magrūrānesinden henüz sarf-ı nazar edememiştim (s. 42, st. 19). [*sinnim, -im*]

sinn-i ‘ālī: Yaş (‘ālī: Nezâket ifadesi olarak tamlamalarda kullanılır.).

1. Bu zât ile görüştüğüm vakit **sinn-i ‘ālîleri** yetmiş bulmuş ve son me’mûriyyeti olan Kavaye kazâsı kaymakâmlığından tekâ’üd olmuş idi (s. 71, st. 18). [sinn-i ‘ālî, -ler, -i]

sinn-i necîbâne: Nesli temiz olana yaraşır şekilde bir yaş, ömür.

1. **Sinn-i necîbâneleri** tabaka-i erba‘inde olduğu hâlde 1222/1807-08 senesinde terk-i lezâ’iz-i hayât eyledi (s. 19, st. 28). [sinn-i necîbâne, -ler, -i]

sinn-i piri: İhtiyarlık yaşı.

1. **Sinn-i pirîde** sameme mübtelâ olduğundan kendisiyle tahrîren konuşurdum (s. 71, st. 18). [sinn-i pirî, -de]

sîret: Bir kimsenin ahlâkı, seciyesi, karakteri, dışa akseden davranışı.

1. Görülüyor ki insân olmak başka bu **sîret** ve meslekte kadı olmak yine başkadır (s. 57, st. 16). [sîret]

sirkat eyle-: Çalmak, hırsızlık yapmak.

1. ... haftada bir kere kurulur ma‘-kordon ihsân buyurdıkları sâ‘atle ve daha sâ‘ir birtakım nefîs eşyâ ile ber-â-ber **sirkat eyledi** (s. 46, st. 10). [sirkat eyle-, -di]

sitâyiş: Övme, övgü.

1. Lugât u lafz yetişmez onun **sitâyişine**
Ne mümkün eylesin sen senâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 19). [sitâyişine, -i, -(n), -e]

sitâyiş-güne: Övgü türü.

1. On iki imâm-ı hü mâmin esâmîsini hâvî bu **sitâyiş-güne** gazel âsârındandır (s. 44, st. 8). [sitâyiş-güne]

Sīvās: *Sivas ili.*

1. 1292/1875-76 senesinde Diyārbekir, Ma‘mūretü’l‘azīz, **Sīvās** heyet-i islāhiyye serkomiseri Ābidīn Paşa ile devren Ma‘mūretü’l‘azīz’e gelip on beş gün kadar ikāmet eyledigimiz sırada orada muhāsebeci idi (s. 64, st. 19). [*sīvās*]

siyāset eyle- *Amaca ulaşacak tarzda davranmak; devletler arası ilişkileri düzenlemek.*

1. ... bi'l-hāssa Rusya muhārebesi sırasında ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve **siyāset eylemiş** ve 1300/1882-83 senesinde infikākı vukū‘ bulmuştur (s. 36, st. 16). [*siyāset eyle-, -miş*]

siyeh: *Siyah. "Siyah" muhaffefi.*

1. Zūlfünden ermedi yine el bir **siyeh** tele (s. 21, st. 3). [*siyeh*]

siz: *"Siz" ikinci çoğul şahıs zamiri (Ali Emiri).*

1. Şöyle ki onlar getirdikleri kitābları Efendim alınız **sizin** olsun i‘āde etmeyiniz bizde süreleri vardır derlerdi (s. 9, st. 12). [*sizin, -in*]

siz: *"Siz" ikinci çoğul şahıs zamiri (Kaymakām, kadı, mal müdürü).*

1. **Sizin** o maksatla gelmediginizi bana şimdi anlattılar (s. 56, st. 27). [*sizin, -in*]

siz: *"Siz" ikinci tekil şahıs zamiri (İsmā‘īl Zihnī Efendi).*

1. **Sizin** gibi bir şā‘ir-i kadr-āşināya hizmet begendirip de böyle bir takdīr-nāme-i ‘ālīsine nā‘il olmak az muvaffakiyyet midir (s. 67, st. 22). [*sizin, -in*]

sofa: *Camilerin avlularında cami binasına girilen cümle kapısının iki yanında ve revaklar altında yüksekçe olarak yapılan son cemaat yerleri.*

1. Pederinin vefâtına tanzîm ile Tiran'da cedleri Mollâ Bey Câmî'-i şerîfinin **sofasının** önünün sağ tarafında bulunan merkâdının ser-levha-i mezârında mahkûktur (s. 73, st. 1). [*sofasının, -(s), -i, -nın*]

sofû: *Mutaassıp, ham ruhlu, dinin özünden habersiz, şekilci ve katı kişi.*⁸⁹

1. 'Adem-i fehm ile **sofû** bana ta'n eylese ne Ahmedî gibi demâdem çekerim gurbet-i 'aşk (s. 18, st. 11). [*sofû*]

soguk: *Sıcak olmayan, ısısı düşük olan.*

1. Yemek arasında içtiğim sular o kadar lezzetli ve o kadar **soguk** idi ki dişlerim tahammül edemediğinden ağızımı çokça açar suyu boğazıma doğru akıtmaya çalışırdım (s. 43, st. 11). [*soguk*]

sohbet: *İki veya daha çok kimse arasında karşılıklı olarak dostça, arkadaşça yapılan konuşma, hasbihal, musâhabe.*

1. Paşanın **sohbetine** yetişen ba'zı zevâta vâsil olan pîrân-ı memleketin rivâyetiyle sâbittir ki paşanın dâ'iresi bir kütüb-hâne şeklinde idi (s. 20, st. 9). [*sohbetine, -i, -(n), -e*]
2. ... Haleb şehrine ugranılmış ve müşârün-ileyh ile birinci ve son def'a olarak mülâkât eyleyip tevârîh ve edebiyâta dâ'ir güzel **sohbetler** icrâ edilmiş (s. 36, st. 24). [*sohbetler, -ler*]
3. Kendisiyle aralıkta mücâleset ve **sohbetimiz** vâki' olurdu (s. 64, st. 20). [*sohbetimiz, -(i), -miz*]

sohbet-i dil-keş: *Gönül cezbeden sohbet.*

1. Āşinâ tab' ehli olsa **sohbet-i dil-keş** olur (s. 51, st. 6). [*sohbet-i dil-keş*]

sohbet-i 'ilmiyye ve edebiyye: *Edebiyat ve ilim sohbetleri.*

⁸⁹ Uludağ, 1999

1. Bu ziyâret ve ibzâl-i sadakât esnâsında dahi ‘ulemâ ve üdebâ ile **sohbet-i ‘ilmiyye ve edebiyye** icrâsıyla mütelezziz ve mübtehic olurdu (s. 15, st. 5). [*sohbet-i ‘ilmiyye ve edebiyye*]

sokak: *Yerleşim yerlerinde ev ve dükkanlar arasında uzanan, caddeye nispetle daha dar ve kısa yol; çarşı, panayır yeri.*

1. **Sokaklar** sahrâ’lar seyircilerle dolar (s. 14, st. 25). [*sokaklar, -lar*]

son: *"İlk" karşıtı, içinde bulunulan vakte en yakın geçmiş zaman.*

1. ‘Osmânlı şâ’irleri hakkındaki tetebbu‘âta teşebbüsüm İşkodra’ya **son** ‘azîmetimde idi (s. 9, st. 22). [*son*]

son: *Ondan sonrası veya başkası olmayan, onunla nihâyet bulan.*

1. ... Haleb şehrine ugranılmış ve müşârün-ileyh ile birinci ve **son** def‘a olarak mülâkât eyleyip tevârîh ve edebiyâta dâ’ir güzel sohbetler icrâ edilmiş (s. 36, st. 24). [*son*]
2. Ve yine âti’t-tercüme Edhem Şehîdî Bey ayrıca bir mersiye tanzîm ederek **son** beyti şu târîh tesâdüf eylemiştir (s. 48, st. 5). [*son*]
3. Vefâtı takarrüb eylediği esnâda kendisine bir cezbe gelerek ‘Arabiyyü’l-‘ibâre olmak üzere tamâm otuz iki beyit münâcât-ı bedî‘ inşâd eylemiş ve **son** mısırâ’ı olan ... mısırâ’ıyla ikmâl-i ma‘düde-i enfâsı birlikte vâki‘ olmuştur (s. 48, st. 18). [*son*]
4. Bu zât ile görüştüğüm vakit sinn-i ‘âlîleri yetmiş bulmuş ve **son** me’mûriyyeti olan Kavaye kazâsı kaymakâmlığından tekâ‘üd olmuş idi (s. 71, st. 18). [*son*]

sonra: *"Daha ileri bir zamanda; -nin ardından, ... arkasından " anlamlarında zarf.*

1. Cenâb-ı Hakka farîza-ı tahmîdi îfâdan **sonra** şöylece söze başlarım (s. 8, st. 3). [*sonra*]
2. Bir müddet **sonra** Leskovik, Premedi, Berat, Voştina, Kavaye tarîkıyla Draç’a ve Draç’tan bahren İşkodra’ya ‘azîmet eyledim (s. 8, st. 8). [*sonra*]
3. İşkodra vilâyetinde iki üç mâh kadar cevelân eyledikten **sonra** yine Yanya’ya ‘avdet eyledim (s. 8, st. 13). [*sonra*]
4. Yanya ve havâlîsinde bir müddet geşt ü güzâr eyledikten **sonra** ikinci def‘a olarak İşkodra’ya geldim (s. 8, st. 14). [*sonra*]
5. Lâkin evvelki ‘azîmetimde haberim olsaydı veyâhüd şu teşebbüsümden **sonra** bir kere daha gidilseydi elbette daha pek çok ziyâde şeyler bulacaktım (s. 9, st. 23). [*sonra*]

6. ... Mehmed Paşa ba'zı me'mûriyyetlerde bulunduktan **sonra** İşkodra vâlîliğine bi't-ta'âyîn 1075/1664-65 târîhine kadar vâlîliği devâm eylemiştir (s. 11, st. 15). [sonra]
7. Koca Mehmed Paşa'nın vefâtından **sonra** büyük mahdûmları Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olmuş ... (s. 11, st. 18). [sonra]
8. ... Mehmed Âsaf Paşa merhûmun mahdûmu Mustafâ Şerîfî Paşa daha erşed olduğundan İşkodra vâlîliği İbrâhîm Paşa'dan **sonra** müşârün-ileyh Mustafâ Şerîfî Paşa'nın 'uhdesine tevcîh olunmuş (s. 14, st. 1). [sonra]
9. Lâkin 'ömrü vefâ' etmediginden bir sene **sonra** 'amcaları İbrâhîm Halîlî Paşa'nın vefâtı üzerine ... (s. 20, st. 2). [sonra]
10. İşkodra'dan infikâkımdan dört beş sene **sonraya** kadar hayâtta olduğu 1320/1902-03 senesinde hâkân-ı esbak merhûm ve magfûr Sultân 'Abdü'l-hamîd-i sâni hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde ... (s. 23, st. 1). [sonraya, -(y), -a]
11. **Sonra** İşkodra'ya gitti (s. 25, st. 22). [sonra]
12. ... Peklin kazâsı müdüriyyetinde ve **sonraları** daha sâ'ir me'mûriyyetlerde îfâ-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 25). [sonraları, -lar, -ı]
13. 1243/1827-28'de Maçın ve 1244/1828-28 Şevval'inde İnebahtı ve **sonra** da Karlili mutasarrıflıklarında bulundu (s. 26, st. 2). [sonra]
14. On sene mikdârı bu sûretle evkât-güzâr olduktan **sonra** 1251/1835-36 senesinde Rûmeli vâlîsi müteveffâ Mahmûd Hamdî Paşa'nın kitâb-ı belâgat-nisâbı silkine duhûl ettim (s. 28, st. 33). [sonra]
15. 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vâlîliği 'uhdelerine tevcîh buyurulması üzerine oraya da birlikte muvâsalat eylemiş ise de iki üç mâh **sonra** hastalandığından mahdûmları Mustafâ Sâfî Efendi'yi Paşa'nın ma'iyetinde bırakarak ma'-'â'ile İşkodra'ya 'avdet ve ihtiyâr-ı ikâmet eyledi (s. 29, st. 25). [sonra]
16. ... Şerîfî Mustafâ Paşa'nın 23 sene İşkodra vâlîliğini îfâdan **sonra** 1247/1831-32 senesinde tafsîlâtı Takvîm-i Vekâyi' gazetesinin sene-i mezkûreye 'â'id nüshalarında beyân olunduğu üzere ... (s. 35, st. 13). [sonra]
17. Hasan Hakkî Paşa iktisâb-ı 'ilm ü ma'rifet ve istikmâl-i fenn-i kitâbet eyledikten **sonra** sabâvetten beri hâ'iz olduğu mîr-i mîrânlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi'l-iltimâs sâniye rütbesine tahvîl ettirerek ... (s. 36, st. 3). [sonra]
18. Yetmiş bir yaşında olduğu hâlde sene-i mezkûre Cümâde'l-ülâsında infisâli vukû'a gelerek Der-Sa'âdet'e 'avdet ve muvâsalatından yedi mâh **sonra** yâ'nî 1313 senesi Zilhiccesinin dördüncü gününde 17 Mayıs 1896 irtihâl-i Dâr-ı Na'îm ederek ... (s. 36, st. 28). [sonra]
19. **Sonra** memleketine 'avdet ederek yine mu'allimlik vazîfesiyle meşgûl oldu (s. 40, st. 4). [sonra]
20. ... otuz dört sene **sonra** yâ'nî 1226/1811 senesinde mahdûmu Kaplan Paşa tarafından derûnu nukûş-ı gün-â-gün ile tezyîn edilmiştir (s. 41, st. 11). [sonra]
21. Orada bir mikdâr oturduktan **sonra** baş yukarı 'urûc etmeğe başladık (s. 42, st. 10). [sonra]

22. Yolun en sarp en çıkılması müşkül olan kısmı bundan **sonra** geliyordu (s. 42, st. 11).
[sonra]
23. Biraz rahatlaştıktan **sonra** odadan çıkıp dağın arka taraflarını dolaştık (s. 43, st. 5).
[sonra]
24. Lâkin bir gün **sonra** öyle şiddetli bir göğüs nezlesine mübtelâ oldum ki böyle bir müz'ic ve zahmetli nezle görmemiştim (s. 43, st. 15). [sonra]
25. Bir vakit **sonra** İşkodra'ya 'azîmet ve İşkodralı hânedânına takdîm-i âsâr ederek eltâf ve iltifâtlarına mazhar olmuştu (s. 43, st. 23). [sonra]
26. Bir müddet geşt ü güzâr-ı aktâr u memleket ve seyr-i büldân ve mesâlik eyledikten **sonra** yine İşkodra'ya 'avdet ve icrâ-yı âyîn-i dervîşân ile imrâr-ı vakt-ı sâ'at eylemekte olduğu hâlde 1240/1824-25 hudûdunda vefât etmiştir (s. 44, st. 7). [sonra]
27. Tiran'da vâki' tekye-i 'âlîlerinde yirmi seneden ziyâde zâviye-nişîn-i irşâd olduktan **sonra** 1270 senesi Recebinin on üçüncü günü 11 Nisan 1854 terk-i cihân-ı fânî eyledi (s. 48, st.12). [sonra]
28. Tahsîl-i 'ulûm u kemâlât eyledikten **sonra** mekteb mu'allimliği meslegine sülûk ile imrâr-ı vakt ü sâ'at eyler imiş (s. 52, st. 1). [sonra]
29. Şöyle ki vâlî-i memleketin hizmetinde bulunan bir zât 1250/1834-35 senesinde ziyâretine gelerek hacc-ı şerîfe 'azîmet edeceğinden râsime-i vedâ'ı icrâ eyledikten **sonra** 'acebâ tekrâr 'avdet edip etmeyeceği su'âline karşı şu beyti bi'l-bedâhe inşâd ederek okumuştur (s. 52, st. 4). [sonra]
30. **Sonra** yine vatan-ı aslîsine gelerek mu'allimliğine devâm ... (s. 52, st. 9). [sonra]
31. "İşte âsârı lutfen okuyunuz. Benim ceddimi de yazınız. Birkaç gün **sonra** gelir alırım" dedi (s. 52, st. 15). [sonra]
32. **Sonra** İşkodra'nın ba'zı nükte-dânlarından ahvâli sordum (s. 52, st. 19). [sonra]
33. Hamdî Efendi merkebin şimdi bulunacağına dâ'ir köylüye tesellî verdikten **sonra** cemâ'ata hitâb ederek ... (s. 53, st. 14). [sonra]
34. Ceddinin eş'ârını getiren genç efendi birkaç gün **sonra** gelip kitâbları aldı (s. 53, st. 20).
[sonra]
35. Evvel rükû'a **sonra** sücûda yemîl olur (s. 54, st. 2). [sonra]
36. Memleketinde tahsîl-i mukaddemât-ı kemâlât eyledikten **sonra** Edirne'ye 'azîmet ederek şehir-i mezkûrda vâki' Sultân 'Alî Dergâhı'nda İbrâhîm Baba'nın bir müddet hizmetinde bulunmuştur (s. 54, st. 19). [sonra]
37. **Sonra** seyâhata çıktı (s. 55, st. 2). [sonra]
38. Cenâb-ı Şemimî'nin Toptan-zâde Kaplan Paşa tarafından vukû' bulan şehâdetinden **sonra** Akçahisar'a dört sâ'at mesâfede vâki' Mat Nehri kenârında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 9). [sonra]
39. Bundan bir gün **sonra** idi ki ... (s. 56, st. 30). [sonra]
40. Dervîş-i merkûm **sonradan** işi anlayıp izhâr-ı nedâmet ve bi'l-vâsıta bu yolda bast-ı i'tizâr eyledi (s. 56, st. 22). [sonradan, -dan]

41. Artık ben kadiya dünyāda ne söylemek icāb ederse söyledim ve şeyh efendiye de benden **sonra** kadının eger kendisine zerre kadar bir tecāvüzü görülürse bana telgrafla bildirmesi için yemin ettirdim (s. 57, st. 14). [sonra]
42. Ondan **sonra** gittigim mahallere kadı ve kaymakām gibi zevātı birlikte götürmez ... (s. 57, st. 16). [sonra]
43. Mollā Bey'in mahdūmu āti't-tercüme Edhem Şehīdī Bey firār ederek az müddet **sonra** İbrāhīm Hālīlī ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar vefāt eylediginden ... (s. 60, st. 13). [sonra]
44. İcāb eden ba'zı eserleri ahz eyledikten **sonra** yine i'āde ettim (s. 62, st. 9). [sonra]
45. Az bir müddet munfasıl kaldıktan **sonra** o sırada müşārün-ileyh İşkodralı Hasan Hakkī Paşa Selānik vilāyeti vālisi buldugu gibi ... (s. 65, st. 2). [sonra]
46. Sāhib-tercüme İsmā'īl Zihnī Efendi Ma'mūretü'l-'azīz defterdārlığından infisālden **sonra** Der-sa'adet'te bulunduğu esnāda Midhat Efendi'yle Mu'allim Nācī Efendi hakkında şu kıt'ayı nakşetmişti (s. 66, st. 17). [sonra]
47. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa'adet nüfūs idāresinde müstahdem olduğu hālde ondan **sonra** nereye gittigini ve şimdi ne me'mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvān söylediler (s. 68, st. 4). [sonra]
48. Bir gün **sonra** Akçahisar ve Tiran ile havālīsine 'ā'id olmak üzere on iki şā'ir ile velādetleri ve vefātlarını verir (s. 71, st. 22). [sonra]
49. **Sonra** kendilerinden bu zātlar hakkında ārzū ettigim ma'lūmatı su'al ederek tevsi' ettim ve her memlekette mevcūd bu gibi zātları bilen kimler var (s. 71, st. 25). [sonra]
50. Bir müddet bu sūretle imrār-ı evkāt eyledikten **sonra** kazā kaymakāmlıklarında ve 'adliyyenin teşkīlinden sonra livā' müdde'ī-i 'umūmī mu'āvinliklerinde bulunmuş ... (s. 72, st. 20). [sonra]
51. ... ve 'adliyyenin teşkīlinden **sonra** livā' müdde'ī-i 'umūmī mu'āvinliklerinde bulunmuş ... (s. 72, st. 20). [sonra]
52. Uykuda buldugundan 'avdet ve civār bir mahalde ikāmetle bir müddet **sonra** tekrār gider (s. 73, st. 9). [sonra]
53. ... haylice fuzalā yetiştirmiş ve **sonra** Tiran şehrine müftü-i müşkül-küşā olmuştur (s. 76, st. 3). [sonra]
54. Lākin ba'zı mu'zib hicret-i seniyyenin bin tārīhinden **sonra** zuhūra gelen hādisāt-ı mü'essifeden bahis açarak bunun nakl ve hikāyesini ricā' ederlerdi (s. 76, st. 7). [sonra]

sor-: Soru yöneltmek bilgi istemek, sual etmek.

1. Sonra İşkodra'nın ba'zı nükte-dānlarından ahvāli **sordum** (s. 52, st. 19). [sordum, -du, -m]
2. Lākin birer tek taş olduğu için sebebini **sordum** (s. 61, st. 9). [sordum, -du, -m]

söyle-: Demek, söylemek, dile getirmek; anlatmak.

1. Hezeyān **söyleyerek** haylī elem vermişler (s. 26, st. 25). [söyleyerek, -(y), -erek]
2. Dīvān-ı eş‘ārının müretteb olduğunu Haleb’de gördüğümüz vakit **söylemişti** (s. 37, st. 2). [söylemişti, -miş, -ti]
3. Pek tuhaf hikâyelerini **söylediler** ve hâfızalarında olan ba‘zı beyitlerini okudular anladım ki İşkodraca meşhûr bir zât imiş (s. 52, st. 19). [söylediler, -di, -ler]
4. Merkebini kaybettiğini ve fakr u zarûretini **söyler** merkebinin buldurulmasını ricâ eder (s. 53, st. 13). [söyler, -r]
5. Artık ben kadıya dünyâda ne **söylemek** icâb ederse söyledim ... (s. 57, st. 14). [söylemek, -mek]
6. Artık ben kadıya dünyâda ne söylemek icâb ederse **söyledim** ... (s. 57, st. 14). [söyledim, -di, -m]
7. Sâhib-tercüme İsmâ‘îl Zihnî Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzre Harput’ta bundan kırk bir sene evvelgörüştüğümüz esnâda henüz tertîb-i dīvâna mübâşeret etmemiş ise de dīvân olacak mikdâr eş‘arı mevcûd olduğunu **söylemişti** (s. 68, st. 2). [söylemişti, -miş, -ti]
8. Merhûmun mahdûmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa‘âdet nüfûs idâresinde müstahdem olduğu hâlde ondan sonra nereye gittiğini ve şimdi ne me’mûriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba‘zı ihvân **söylediler** (s. 68, st. 4). [söylediler, -di, -ler]

söyle-: Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak; yazmak, düzmek.

1. Lâkin buralarda kadîm bir Türk edebiyâtı olduğunu ne kendileri **söylediler** ne de ben hissettim (s. 8, st. 12). [söylediler, -di, -ler]
2. Âbâ ve ecdâdları içinde pek belîğ ve hatta sâhib-dīvân şâ‘irler bulunduğunu **söylediler** ve ba‘zılarının eş‘arından ve terâcim-i ahvâllerinden bahseylediler (s. 9, st. 1). [söylediler, -di, -ler]
3. Hâlbuki ben o târîhe kadar pek çok târîhler kitâblar okudugum hâlde İškodra vilâyetinden hârice çıkmamış zevât arasında ‘Osmânlıca şi‘ir **söylemiş** bir ferdin değil âsârına ve hatta ismine de tesâdüf etmemiştim (s. 9, st. 4). [söylemiş, -miş]
4. Türkçe lisân-ı mâder-zâdı olmadığı hâlde bu kuvvette şi‘ir **söylemesi** edebiyât-ı ‘Osmâniyenin o havâlîde vaktiyle ne kadar terakkî eylediğine bir delîl teşkîl eder (s. 17, st. 1). [söylemesi, -me, -(s), -i]
5. Nâbî’nin **söylediği** ba‘zı târîhler kitâbın nihâyetinde muharrer ve mevcûd idi (s. 20, st. 15). [söylediği, -dik, -i]
6. Gözüm yaşına rahm et **söyledim** ol mehlikâ yâra (s. 21, st. 20). [söyledim, -di, -m]
7. Meded eylerse eger himmet-i ‘Osmân Paşa beyitleri gibi süzişli şeyler **söylemiş** ise de sila-i vatan etmege muvaffak olamamıştır ‘Osmân Paşa’nın (s. 29, st. 18). [söylemiş, -miş]

8. Latîfe sûretiyle **söylediği** şu beytin ... (s. 30, st. 5). [söylediği, -dik, -i]
9. İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa'nın ser-kâtibi olup 1270/1853-54 senesinde vefât eden 'Ömer Sırrî Efendi Gogola hakkında **söylediği** târîh isim ve mahlası hâvî olmakla ber-â-ber hak budur ki tamâmi-i îfâdeyi câmi'dir (s. 73, st. 4). [söylediği, -dik, -i]

söyle-: (Şiir vb. şeyler için) Düzenlemek, tanzim etmek, yazmak.

1. Sâ'ir şu'arânın zemîn-i teng addedip pek az şi'ir **söyledikleri** harflerde elliden yüz elliye kadar gazeller tanzîm eylemiştir ki ... (s. 30, st. 21). [söyledikleri, -dik, -ler, -i]

söylenil-: Dile getirilmek; anlatılmak.

1. Bu hikâyeler ihtimâl ki başkaları nâmına da **söylenilmiş** olur (s. 53, st. 18). [söylenilmiş, -miş]

söyün-: Sönmek, parlaklığı gitmek.

1. Bir **söyünmez** şem' kıl mîr-i livânın 'aşkına (s. 44, st. 21). [söyünmez, -mez]

söz: Ağızdan çıkan bir veya daha fazla heceden meydana gelen, mana ifade eden kelime veya kelime topluluğu, laf, lafız, kelam.

1. Cenâb-ı Hakka farîza-ı tahmîdi îfâdan sonra şöylece **söze** başlarım (s. 8, st. 3). [söze, -e]
2. Bununla ber-â-ber o kadar sâhib-dîvân şâ'irleri o kadar metîn **sözler** o kadar ictimâ'î müşâ'areler gördüm (s. 9, st. 26). [sözler, -ler]
3. Āh āh ihtimâl ki ba'zı kimseler benim bu **sözlerime** inanmak istemezler (s. 9, st. 16). [sözlerime, -ler, -im, -e]
4. Meclisin dârü'ş-şifâ yâkut-ı ahmerdir lebin Rûh-bahşâdır **sözün** 'İsâ'ya hâcet kalmadı (s. 16, st. 4). [sözün, -ün]
5. Hakîkaten pek tuhaf **sözler** gördüm (s. 52, st. 19). [sözler, -ler]
6. Sâhib-tercüme Murtazâ Zîver Efendi'nin 'acîb ve tuhaf mevzûn **sözleri** de vardır (s. 77, st. 1). [sözleri, -ler, -i]
7. İşte bu kabîl hamîyyetli ve tuhaf **sözleri** memleketi ahâlîsinin elsinesinde dâ'ir ve cârîdir (s. 77, st. 6). [sözleri, -ler, -i]

söz yok: “-nin hakkında hiçbir şey söylenemez ve söylenmemeli” anlamında eleştirilecek yönü olmayan veya sevildiği, korunduğu için eleştirilmesi istenilmeyen kimseler için kullanılır, lāf yok.

1. Kıt‘aâtında letâfet pek çok
Gazeliyyâtına aslâ **söz yok** (s. 65, st. 22). [söz yok]
2. Ol perînin Râciyâ **söz yoktur** aslâ hüsnüne
Hak te‘âlâ eylesin cümle hatâlardan emîn (s. 71, st. 3). [söz yok, -tur]

su: Sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde.

1. Türklere dâ’ir en kadîm bir kitâbe olmak üzere şehri geçip kal‘eye girerken kemeri gâyet yüksek Türk-kârî ve **suyu** vâfir Gâzî Evrenos oğlu ‘İsâ Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 24). [suyu, -(y), -u]
2. Kasaba ile makâmın vasatında **suyu** vâfir âb-ı hayât gibi bir çeşme vardı (s. 42, st. 9). [suyu, -(y), -u]
3. Yemek arasında içtigim **sular** o kadar lezzetli ve o kadar soguk idi ki dişlerim tahammül edemediginden agzımı çokça açar suyu bogazıma dogru akıtmaga çalışırdım (s. 43, st. 11). [sular, -lar]
4. ... dişlerim tahammül edemediginden agzımı çokça açar **suyu** bogazıma dogru akıtmaga çalışırdım (s. 43, st. 12). [suyu, -(y), -u]
5. Birkaç lokma yedikçe **su** içer hâzım ve hafif suyu içtikçe yemege Rüstemâne hamle ederdim (s. 43, st. 14). [su]
6. ... hafif **suyu** içtikçe yemege Rüstemâne hamle ederdim (s. 43, st. 14). [suyu, -(y), -u]
7. ‘Aşk ettirmiş ancak âteşle **suyu** memzûc
Çeşmimde âb-ı cârî kalbinde vardır âteş (s. 62, st. 15). [suyu, -(y), -u]

su: Akarsu, nehir, ırmak.

1. Her tarafında **sular** çağlayarak mağaranın gavrına dogru akıp gidiyordu (s. 42, st. 27). [sular, -lar]
2. Tiran şehri gâyet vâsi‘ bir ova ötesinde vâki‘ olup **suları** gâyet vâfir ve etrâfı firdevs-i dünyâ denilecek derecede sâ‘atlerce bağları bahçeleri hâvîdir (s. 45, st. 8). [suları, -lar, -ı]

su bas-: Sular altında kalmak, her yanı suyla dolmak.

1. ... Drin nehri tahvīl-i mecrā ederek tугyān-ı miyāh zamānlarında bir müddetten beridir oraları **su basmakta** olduğu cihetle hāsıl olan tagayyürāt münāsebetiyle levha-i merkād-ı mübāreki bulunamamıştır (s. 12, st. 18). [*su bas-, -mak, -ta*]

su'āl: *Soru.*

1. Şöyle ki vālī-i memleketin hizmetinde bulunan bir zāt 1250/1834-35 senesinde ziyāretine gelerek hacc-ı şerīfe 'azīmet edeceğinden rāsime-i vedā'ı icrā eyledikten sonra 'acebā tekrār 'avdet edip etmeyeceği **su'āline** karşı şu beyti bi'l-bedāhe inşād ederek okumuştur (s. 52, st. 4). [*su'āline, -i, -(n), -e*]

su'āl et-: *Sormak.*

1. Benim garābetimi mūcib olarak ne sūretle öğrendiklerini **su'āl edince** biz Türkçe'den başka hem 'Arapça hem Fārisī bilir ve konuşuruz ... (s. 8, st. 16). [*su'āl et-, -ince*]
2. Pederi kim olduğunu ve niçin pederi getirmediğini **su'āl ettim** (s. 52, st. 16). [*su'āl et-, -ti, -m*]
3. Bir de döndüm baktım ki arkamda ber-ā-ber götürdüğüm iki zabtiyyeden başka kimse yok. Kadıyı **su'āl ettim** (s. 57, st. 4). [*su'āl et-, -ti, -m*]
4. Sonra kendilerinden bu zātlar hakkında ārzū ettiğim ma'lūmatı **su'āl ederek** tevsī' ettim ... (s. 71, st. 25). [*su'āl et-, -erek*]

subh u mesā: *Sabah ve akşam.*

1. Düşmüşüm bir 'āleme kim anda yok **subh u mesā** (s. 15, st. 17). [*subh u mesā*]

subh u nehār: *Sabah ve gündüz (Sevgili).*

1. Dostlar bilmem benim **subh u nehārım** kandadır (s. 15, st. 12). [*subh u nehār, -ım*]

subh-ı visāl: *Vuslat, kavuşma sabahı.*

1. Dogmadan **subh-ı visāl** erdi yazık şām-ı firāk (s. 15, st. 11). [*subh-ı visāl*]

sudūr et-: *Meydana gelmek, hāsıl olmak, ortaya çıkmak.*

1. Kudüm-i pāk-i ma‘sumeyne Sūzī pek becā tārīh
Sudūr etti zehī lutf-ı Hudādan bu iki nev-zād (s. 35, st. 8). [*sudūr et-, -ti*]

suhan: Söz, kelām.

1. Bezm-i Kanber’de **suhandan** gayri bir güftār yok (s. 51, st. 7). [*suhandan, -dan*]

suhan söyle-: Söz söylemek.

1. Hoş **suhan söyle** dil-āzār olma nādānlık budur (s. 13, st. 17). [*suhan söyle-*]

suhan-ı Hādīm’e: Hādīm’in sözü.

1. **Suhan-ı Hādīm’e** esrār-ı tarīkat derler (s. 58, st. 13). [*suhan-ı hādīm’e, -e*]

sūhte: Kaba sofı, softa (Mutaassıp medrese mensupları için alay yollu kullanılmıştır).

1. Biz dahi **sūhte** gibi cerre şitāb eyleyelim
San‘at-ı cer ile belki gelir eskāl-i hatab (s. 68, st. 11). [*sūhte*]

su-i idāre: İdārenin kötülüğü, kötü yönetim.

1. “... fenā adamların **su-i idāresiyle** bu hāle geldik” diye bağırarak odadan kalkıp gider olduğundan bıraktığı libāslarını arkasından yetiştirirlermiş (s. 76, st. 11). [*su-i idāre, - (s), -i, -(y), -le*]

Sūk-i Sultanī: Sultan çarşısı.

1. ... Tekye sokagında Şeyh Mehmed Efendi’yi ve kezālik **Sūk-i Sultanī’de** Tekye sokagında Kayyūm Baba Sultān’ı ... (s. 14, st. 11). [*sūk-i sultanī, -de*]

sulb: Nesil, zürriyet.

1. İşte sâhib-tercüme Şa‘bân Hulûsî Bey müşârün-ileyh Âdem Aga’nın mahdûmu Mustafâ Paşa’nın **sulbünden** 1189/1775-76 târîhinde Akçahisar kasabasında dünyâyâ gelmiştir (s. 60, st. 3). [*sulbünden, -ü, -(n), -den*]
2. İsmi İsmâ‘îl’dir. İşkodra muhâsebe ketebesinden İbrâhîm Şu‘urî Efendi’nin **sulbünden** 1250/1834-35 hudûdunda İşkodra’da dünyâyâ gelmiştir (s. 64, st. 5). [*sulbünden, -ü, -(n), -den*]

Sultân ‘Abdü’l-hamîd-i sâni’: (d. 1842 - ö. 1918) Osmanlı İmparatorluğu'nun otuz dördüncü padişahı olan II. Abdülhamid.

1. İşkodra’dan infikākımdan dört beş sene sonraya kadar hayâtta olduğu 1320/1902-03 senesinde hākân-ı esbak merhûm ve magfûr **Sultân ‘Abdü’l-hamîd-i sâni’** hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde gayr-i mükerrer yedi târîhi hâvi olarak gördüğüm dört beyitli manzûme-i târîhiyyeleri ile anlaşıyordu (s. 23, st. 2). [*sultân ‘abdü’l-hamîd-i sâni’*]

Sultân ‘Alî dergâhı: (ö. 815/1412’den sonra) Seyyid Sultân ‘Alî, Kızıl Deli adıyla da bilinir. Türk Dervişlerinden olan Seyyid Ali Sultan'ın bugünkü Ruşenler Köyü (Yunanistan Evros İli, Russa Köyü) yakınlarında kurduğu Dergâh Osmanlı döneminde Türk göçmenlerin Rumeli'ye geçişlerinde toplandıkları, barındıkları ve daha sonra uygun yerlere gönderildikleri bir merkez özelliğini taşımaktadır.⁹⁰

1. Memleketinde tahsîl-i mukaddemât-ı kemâlât eyledikten sonra Edirne’ye ‘azîmet ederek şehr-i mezkûrda vâki‘ **Sultân ‘Alî Dergâhı’nda** İbrâhîm Baba’nın bir müddet hizmetinde bulunmuştur (s. 54, st. 19). [*sultân ‘alî dergâhı, -(n), -da*]

Sultân Bâyezîd-i Velî cāmî’: Osmanlı Devleti'nin sekizinci padişahı II. Bayezid tarafından İşkodra'da inşa ettirilen cami.

1. Mûsikîye âşinâ ve sadâsı güzel olduğundan evvelâ İşkodra’da **Sultân Bâyezîd-i Velî cāmî’inde** mü’ezzin ve mu‘ahharen İskelebaşı’nda Kara Hüseyin cāmî’inde hatîb-i dilnişin oldu (s. 40, st. 5). [*sultân bâyezîd-i velî cāmî’, -i, -(n), -de*]

Sultân Mahmûd Hân-ı sâni’: (d. 1785 - ö. 1839) Osmanlı İmparatorluğu'nun otuzuncu padişahı olan II. Mahmud.

⁹⁰ Kaya, 2001

1. Yedi yaşında bulunduğu sırada **Sultān Mahmūd Hān-ı sānī** hazretleri huzūr-ı şāhānelerine Arnavud libāsını lābis bir ma'sūm olduğu hālde ... (s. 35, st. 16). [*sultān mahmūd hān-ı sānī*]

Sultan Mehmed Hān: (d. 1432 - ö. 1481) II. Mehmed. Osmanlı İmparatorluğu'nun yedinci padişahı.

1. ... cedd-i 'ālīleri Koca Yūsuf Bey'dir ki bu zāt Ebü'l-feth **Sultan Mehmed Hān** hazretlerine mülāki olmakla şeref-yāb ve iltifāt-ı şāhānelerine nā'iliyyetle kām-yāb olmuştur (s. 11, st. 17). [*sultan mehmed hān*]
2. Büyük 'amcaları İbrāhīm Halīlī Paşa bahsinde bir nebze beyān olunduğu üzere cedd-i 'alāları Yūsuf Bey Ebü'l-feth **Sultān Mehmed Hān** hazretlerine hüsn-i hizmet ve sadākat eylediginden ... (s. 37, st. 12). [*sultān mehmed hān*]

Sultān Mehmed Reşād Hān: (d. 1844- ö. 1918) Osmanlı İmparatorluğu'nun otuz beşinci padişahı.

1. ... bu kumāşları hākān-ı sābık merhūm ve magfūr **Sultān Mehmed Reşād Hān** hazretleri inşād buyurdıkları gazel-i şāhānelerine icrā eyledigim tahmīsi takdīr ederek ... (s. 46, st. 7). [*sultān mehmed reşād hān*]

Sultān Selīm Hān-ı sālis: (d. 1761 - ö. 1808) Osmanlı İmparatorluğu'nun yirmi sekizinci padişahı.

1. **Sultān Selīm Hān-ı sālis** hazretleri tarafından 1218/1803-04 senesinde Rūmeli eyāleti seraskerlik ünvanının inzimāmıyla ... (s. 12, st. 6). [*sultān selīm hān-ı sālis*]

Sultān-ı Necef: Necef (Kūfe civarında Hz. Ali'nin türbesi olan yer) sultānı (Hz. Ali).

1. **Sultān-ı Necef** hazret-i 'Aliyyü'l- Murtazā ve şehriyār-ı Kerbelā Cenāb-ı Hüseyin-i Müctebā Efendilerimizi ziyāretle kām-yāb oldu (s. 55, st. 2). [*sultān-ı necef*]

sultān-ı şu'arā-yı Rūm: Anadolu şairlerinin sultānı (Bākī).

1. Şu iki kıt'a **sultān-ı şu'arā-yı Rūm** Bākī merhūmun bir gazelinin tahmīsindendir ki ... (s. 20, st. 18). [*sultān-ı şu'arā-yı rūm*]

sultānlık: *Hükümdara, padişaha yakışır şekilde davranma.*

1. Hük-m-i şer'īye teşebbüs eyle **sultānlık** budur (s. 13, st. 21). [*sultānlık*]
2. Hırka-ber-düş-ı fenā rind ol ki **sultānlık** budur (s. 13, st. 24). [*sultānlık*]
3. Etme meyl-i intikām 'ālemde **sultānlık** budur (s. 44, st. 4). [*sultānlık*]

sunūf-ı mümtaze: *İmtiyazlı sınıflar.*

1. 'Amcaları Kara Mahmūd Paşa'nın vālīliği zamānında taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden Der-Sa'adet'e da'vetle silāhşörān-ı şehriyārī **sunūf-ı mümtāzesine** idhāl ile tebcīl olundu (s. 19, st. 23). [*sunūf-ı mümtāze*]
2. Memleketi olan Tiran'da tahsīl-i 'ulūm u kemālāt ederek hüsn-i hulku ve ādāb ve terbiyyesi hasebiyle bi-hakkın insān denilen **sunūf-ı mümtāze**ye dāhil olmuştur (s. 56, st. 2). [*sunūf-ı mümtāze, -(y), -e*]

sūr: *Şenlik, eğlence.*

1. Tev'em olmuş **sūruna** kahbe cihānın mātemi
Duhterin tezvīc eden māder hem aglar hem güler (s. 61, st. 24). [*sūruna, -u, -(n), -a*]

sūret: *(Yazı veya resim için) Nūsha, kopye.*

1. Şöyle ki onlar getirdikleri kitābları Efendim alınız sizin olsun i'āde etmeyiniz bizde **sūretleri** vardır derlerdi (s. 9, st. 12). [*sūretleri, -ler, -i*]

sūret: *Tarz, yol, şekil, biçim; amaç, gaye.*

1. Benim garābetimi mücib olarak ne **sūretle** öğrendiklerini su'āl edince ... (s. 8, st. 16). [*sūretle, -le*]
2. Paşa yed-i yemīn-i satvetini seyf-i şecā'ata ve dest-i yesār-i hasāfetini berāt-ı 'adālete merkez ederek eşkiyānın kimisini te'dīb kimisini istīmān ile istihsāl-i rızā-yı pādīşāhīye bir **sūrette** muvaffak olmuştur ... (s. 12, st. 10). [*sūrette, -te*]

3. Her mahallenin hemen büyük ve küçük ahālī-i zükürü denecek bir **sürette** merkād-ı müşārün-ileyhe gidip ... (s. 14, st. 26). [*sürette, -te*]
4. ... bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh İstashabehu.. ‘ibāresini ra‘şedār bir **sürette** yazmış olmasına nazaran ‘ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o ‘ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 23). [*sürette, -te*]
5. Kavaye kasabasında takrīben iki üç yüz sene evvel zarīf bir **sürette** binā olunmuş kubbeli ve eyvānlı Ahmed Paşa Cāmi‘i şerīfi mevcūddur (s. 23, st. 18). [*sürette, -te*]
6. ... birçok nevādir-i edebiyeye ve fevā'id-i garībe beyān ederek kendi tercüme-i hālını ve zamān-ı civānīde başından geçen serencāmı dil-süz bir **sürette** tahrīr eylemiştir (s. 28, st. 6). [*sürette, -te*]
7. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā'yı vākī'i kabūl ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir **sürette** giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 20). [*sürette, -te*]
8. ... 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fāsıla ve infisāl vukū' bulmaksızın mütevālī bir **sürette** ta'yīn olunarak ĩfā-yı hüsn-i hizmet eyledi ... (s. 36, st. 10). [*sürette, -te*]
9. ... matbū' 'Atā Tārīhi'nde gerek 'umūm ebyātı ve gerek ne **süretle** ihrāc olunacağına dā'ir seksen iki tārīhin ta'rīfātı zebūr-ı sutūrdur (s. 37, st. 6). [*süretle, -le*]
10. Ben ba'zı şişmanları gūyā iltifāt **süretinde** ellerinden tutarak haydi seninle koşalım derdim (s. 42, st. 16). [*süretinde, -i, -(n), -de*]
11. Sāhib-tercüme Şa'bān Hulūsī Bey muvakkar ve müreffeh bir **sürette** imrār-ı evkāt eylemekte olduğu hālde Tiran'da 1249/1833-34 senesinde terk-i cihān-ı bī-bekā eyledi (s. 60, st. 21). [*sürette, -te*]
12. Mahdūmunun ismini bile tārīhī bir **sürette** vaz' etmiştir (s. 76, st. 12). [*sürette, -te*]

süret: *Dış görünüş; yüz, çehre.*

1. Hat çekerdı dest-i gayretle vücūdu nakşına
Ol büt-i hüsnün göreydi **süretin** nakkāş-ı Çīn (s. 70, st. 24). [*süretin, -i, -(n)*]

süret-i 'aşk: *Aşkın görünen yüzü.*

1. Hāne-i dilde komaz nakş-ı nukūş-ı gayrı
Lutf ile cilveger oldukda güzel **süret-i 'aşk** (s. 18, st. 2). [*süret-i 'aşk*]

süret-i 'azīmet: *Gidiş tarzı.*

1. ... ba'zı eserlerinin de fi'l-hakīka nefīs olması ve dīvān-ı eş'ārından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulundugu haber alınmagla kaymakām ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben zāviye-i mezkūreye 'azīmet olunmuş ve **sūret-i 'azīmetimiz** evvelce kaymakām bey tarafından bir zabtiyye ile bildirilmiş idi (s. 56, st. 14). [*sūret-i 'azīmet, -(i), -miz*]

sūret-i gayr: *Başka bir suret, görünüş.*

1. **Sūret-i gayrdan** āzāde iken cāmi'ⁱ dil
Niçe bir deyr misāli tolu tasvīr edelim (s. 32, st. 14). [*sūret-i gayr, -dan*]

sūret-i kudret: *Gücün dışa aksetmesi.*

1. **Sūret-i kudrete** gülzār-ı nefāset derler (s. 58, st. 5). [*sūret-i kudret, -e*]

sūret-i nādīde: *Eşi benzeri olmayan çehre, yüz.*

1. Oldu çeşminde mümessil **sūret-i nādīdesi**
Nūr-ı çeşm-i 'āşıkāndır şāh Zeyne'l 'Ābidīn (s. 71, st. 1). [*sūret-i nādīde, -(s), -i*]

sūret-i ta'yīn: *Atama, göreve yerleştirilme biçimi.*

1. ... bu zātın o me'mūriyyete **sūret-i ta'yīnini** hoş görmeyenler bile etmiş oldukları hidemāt-ı vatan-perverīye hayrān kalmışlar (s. 12, st. 11). [*sūret-i ta'yīn, -i, -(n), -i*]

sūretiyle: *"Biçimiyle, yoluyla" anlamlarında zarf.*

1. Lākin pederlerinden rivāyet **sūretiyle** paşanın pek çok hikāyelerini işittim (s. 14, st. 6). [*sūretiyle*]
2. ... 'Alī Efendi fetāvāsını taleb **sūretiyle** Paşa'ya irsāl eylediği şu kıt'a-ı Fārisīyye bu cümledendir (s. 20, st. 7). [*sūretiyle*]
3. ... eger bir daha hakkında efendisi olan İşkodra vālīsine şikāyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdīm etmek **sūretiyle** efendisini memnūn edeceğini makām-ı tehditte beyān ettiği hālā o havālīce meşhūrdur (s. 23, st. 25). [*sūretiyle*]

4. Āti't-tercüme Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey'in nazīre teklīfi **sūretiyle** yazdığı gazel ile sāhib-tercümenin yazdığı nazīrenin numūne olarak her ikisi de tahrīr olundu (s. 24, st. 1). [sūretiyle]
5. Latīfe **sūretiyle** söylediği şu beytin ... (s. 30, st. 5). [sūretiyle]
6. Tayyar-zāde 'Atā Bey merhūmun 1291/1874-75 senesinde tab' ve neşrine muvaffak oldukları Enderūn Tārīhi 'ne takrīz **sūretiyle** tanzīm eylediği ... (s. 37, st. 4). [sūretiyle]
7. ... bu 'azametli cebelden bakılınca medd-i nazar bu vāsi' ve eşcār ile memlū sahrā'ların birçok kısmını dağın eteğinde saklanmak **sūretiyle** tayy ederek ... (s. 41, st. 28). [sūretiyle]
8. Bu nezle yirmi gün kadar odadan dışarı çıkmamak **sūretiyle** bana çektirmedigi meşakkat kalmadı (s. 43, st. 16). [sūretiyle]
9. Mütebākī on dört topu kütüb-hāneye götürüp pencerelere perde yapmak **sūretiyle** tezyīn edecektim (s. 46, st. 6). [sūretiyle]
10. Lākin benim hediyeye **sūretiyle** kitāb almak 'ādetim olmadığını teşekkürle ber-ā-ber anlattım ve aslā bir şey kabul etmedim (s. 57, st. 1). [sūretiyle]
11. Şu kıt'ayı Rūmī Paşa merhūm Ergānī Ma'deni mutasarrıflığında tertīb-i dīvān-ı eş'ār eylediği esnāda sāhib-tercüme dīvānı tebrīk **sūretiyle** inşād eylemişti (s. 65, st. 6). [sūretiyle]
12. İştirā' **sūretiyle** sāhib olduğu kitābların zahrında da imzā'sı şöylece görülmüştür (s. 69, st. 3). [sūretiyle]
13. Mu'āsırı bulunan sābiku't-tercüme İşkodra müftüsü Ahmedī ile besmele-i şerīfeyi tazmīn **sūretiyle** daha birçok ebyātı vardır (s. 70, st. 4). [sūretiyle]
14. Besmele-i şerīfeyi tazmīn **sūretiyle** daha birçok ebyātı vardır (s. 70, st. 5). [sūretiyle]
15. Tahrīren kendisinden o havālīde yetişdikleri ve işittikleri şu'arānın bir iki satırlık muhtasar tercüme-i hālleriyle zīrine bir iki beyitleri yazılmak **sūretiyle** bir vesīka istedim (s. 71, st. 21). [sūretiyle]
16. ... mahdūmları Draç sancığı tahrīrat müdürü Kāzım Bey'le birlikte ikāmetle 'ibādet ve tā'at ve vatanın nef'ine hizmet **sūretiyle** imrār-ı evkāt eylemektedir (s. 72, st. 24). [sūretiyle]

sūzān: Yanan II Acı çeken.

1. Sīnesi **sūzān** dili pür dag muhrik nālesi
Güyyā 'aşk ile yandı āteş-i hicrāna ney (s. 38, st. 10). [sūzān]

Sūzī: 'Ömer Sūzī Efendi'nin mahlası.

1. Kudūm-i pāk-i ma'sūmeyne **Sūzī** pek becā tārīh
Sudūr etti zehī lutf-ı Hudādan bu iki nev-zād (s. 35, st. 7). [sūzī]

süz-i dil: *Gönül yangını II Gönül acısı.*

1. Neyle seyr et ‘arz eder **süz-i dilin** cānāna ney (s. 38, st. 5). [*süz-i dil, -i, -(n)*]

süzişli: *Yakıcı, acıklı, dokunaklı, etkili.*

1. Meded eylerse eger himmet-i ‘Osmān Paşa beyitleri gibi **süzişli** şeyler söylemiş ise de sıla-i vatan etmege muvaffak olamamıştır (s. 29, st. 18). [*süzişli*]

sücūd: *Secde etme, yere eğilme.*

1. Evvel rükū‘a sonra **sücūda** yemil olur (s. 54, st. 2). [*sücūda, -a*]

sücūda in-: *Secde etmek.*

1. **Sücūda inmeyince** hâtemin hattı yemil olmaz (s. 54, st. 7). [*sücūda in-, -me, -(y), -ince*]

süfle: *Çok alçak, ādī, bayağı, sefil.*

1. Çıkar mı **süfle** kesb-i cāh ile cāh-ı sefāletten (s. 54, st. 10). [*süfle*]

sükūnet-yāb ol-: *Yatışmak, sâkinleşmek.*

1. Lâkin galeyān-ı harāret-i hamiyetkārīsi bununla da **sükūnet-yāb olamadığından** nakleylediği hikāyeyi tamamlamamış iken “Biz ‘Osmānlılar cihāngir bir devlet iken niçin birtakım fenā adamların su-i idāresiyle bu hāle geldik” diye bagırarak odadan kalkıp gider ... (s. 76, st. 9). [*sükūnet-yāb ol-, -a, -ma, -dık, -ı, -(n), -dan*]

sülāle: *Soy sop, nesil.*

1. Ma‘māfih Ohri kazāsından Akçahisar’a gelmek İskender Bey **sülālesinden** olmaga māni‘ olmayacağı tabī‘idir (s. 59, st. 10). [*sülālesinden, -(s), -i, -(n), -den*]

2. Bu ‘ā’ile kendilerini Akçahisarlı meşhūr İskender Bey **sülâlesine** mensüb ‘addederler (s. 59, st. 6). [*sülâlesine, -(s), -i, -(n), -e*]

sülâle-i kadîme: *Eski, geçmiş soy.*

1. İşte **sülâle-i kadîmesi** bu karyeye mensüb olan Koca Mehmed Paşa İşkodra kal‘esinin muhafızlığında bulunduğu esnâda ... (s. 10, st. 10). [*sülâle-i kadîme, -(s), -i*]

Süleymân Paşa: *İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa'nın büyük dedelerinden. Kaptan Mehmed Bey'in babası.*

1. Pederleri vüzerâdan Koca Mehmed Paşa onun pederi Kaptan Mehmed Bey onun pederi **Süleymân Paşa** onun pederi ‘Ömer Bey onun pederi Mehmed Paşa’dır (s. 10, st. 3). [*süleymân paşa*]
2. Ama Kaptan Mehmed Bey’in pederi **Süleymân Paşa** İşkodra ve Rümeli vâlîliklerinde bulunmuş ve 1110/1698-99 senesinde infisâl eylemiştir (s. 11, st. 13). [*süleymân paşa*]
3. **Süleymân Paşa’nın** pederi ‘Ömer Bey de vâlîlikle tavzîf olunmuş ise de ... (s. 11, st. 14). [*süleymân paşa, -nın*]

Süleymân Paşa: *(ö. 1236/1820-21) Peklinli Ca’fer Sâdık Paşa'nın babasıdır. Peklin'in soylu bir ailesine mensuptur ve eyalet valisi görevinde bulunmuştur.*

1. Müşârün-ileyhin pederi İşkodra vilâyetine tâbi‘ Arnavutluk’un Peklin kazâsı hânedân-ı kadîminden ve mîr-i mîrân-ı kirâmdan **Süleymân Paşa’dır** (s. 25, st. 3). [*süleymân paşa, -dır*]
2. **Süleymân Paşa’nın** 1236/1820-21 senesinde vukû‘-ı vefâtına sâhib-tercümenin küçük birâderi âti’t-tercüme İbrâhîm Fehmî Bey şu târîhi inşâd etmiştir (s. 25, st. 3). [*süleymân paşa, -nın*]
3. İrtihâlin işiden böyle dedi târîhin
‘Âzim-i Cennet-i lutf oldu **Süleymân Paşa** (s. 25, st. 19). [*süleymân paşa*]

Süleymân Paşa: *(ö. 1023/1614-15) Tiran şehrinin kurucusu olup Osmanlı Devletine güzel hizmetlerde bulunmuştur.*

1. ... Tiran’a tâbi‘ Milet karyesi ahâlîsinden olup hidemât-ı Devlet-i ‘âliyyede sâdikâne hüsn-i hizmet eden **Süleymân Paşa’dır** (s. 45, st. 11). [*süleymân paşa, -dır*]

2. Mü'assis-i memleket ve bānī-i cāmi' olan **Süleymān Paşa** Īrān muhārebātında 1023/1614-15 senesinde şehīd olarak ... (s. 45, st. 15). [süleymān paşa]

Süleymān Paşa Cāmi'-i şerīf: *Eski Camii diye de bilinen yapıt 1614 yılında Tiran ilinin kurucusu Süleyman Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Tiran'ın en eski yapısı olan cami, II. Dünya Savaşında büyük zarar görmüştür. Enver Hoca hükümeti tarafından da tamamen yıkıldığı için günümüzde bu cami mevcut değildir.*

1. Bu tarz-ı mi'mārīnin en güzel numūneleri Tiran şehrinde vāki' Mollā Bey ve **Süleymān Paşa Cāmi'-i şerīfleridir** (s. 45, st. 14). [süleymān paşa cāmi'-i şerīf]

Süleymān Sālim Bey: *Bir şair. Tiranlı Rızā Bey'in kendisiyle müşā'aresi ve mutāyebeleri bulunmaktadır.*

1. Ashāb-ı Kehf içinde yatmış mağaradır bu mısrā'ını terkīm ile 'avdet eder **Süleymān Sālim Bey** uykudan uyanıp kapıyı açınca mısrā'-ı mezkūru görür (s. 73, st. 12). [süleymān sālīm bey]

Süleymanlık: *Hz. Süleyman gibi, Süleyman makamı.*

1. Görme nefsin mürdan fā'ik **Süleymānlık** budur (s. 12, st. 27). [süleymānlık]
2. Pendini gūş eyle gel mürun **Süleymānlık** budur (s. 13, st. 4). [süleymānlık]

sülük: *(Maddī, mānevi) Bir yola girme, bir yol tutup o yolda yürüme.*

1. ... şu'arā-yı eslāf-ı 'aşk-ittisāfın gāh dīvānlarını tedkīk ve tekrār etmege sa'y u verziş ve gāh müşāhede-i sun'-ı Rabbānī ve ru'yet-i kudret-i Samedānī zımında 'azm-i mesīre-i dil-keş ve 'arz-ı hālcilige **sülük** ile te'mīn-i ma'īšet ederek ... (s. 28, st. 28). [sülük]
2. Tahsīl-i 'ulūm u kemālāt eyledikten sonra mekteb mu'allimliği meslegine **sülük** ile imrār-ı vakt ü sâ'at eyler imiş (s. 52, st. 1). [sülük]

sülüs: *Üçte bir.*

1. ... emvālının bir **sülüsünü** evlādına bir sülüsünü fī-sebīlillāh hayrāta diger sülüsünü de āzād eylediği köle ve cāriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 17). [sülüsünü, -ü, -(n), -ü]

2. ... emvālinin bir sülüsünü evlādına bir **sülüsünü** fī-sebīllāh hayrāta diger sülüsünü de āzād eylediği köle ve cāriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 17). [sülüsünü, -ü, -(n), -ü]
3. ... emvālinin bir sülüsünü evlādına bir sülüsünü fī-sebīllāh hayrāta diger **sülüsünü** de āzād eylediği köle ve cāriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 17). [sülüsünü, -ü, -(n), -ü]

sünniyyü'l-mezheb: *Mezhebi sünni olan kimse.*

1. Paşa **sünniyyü'l-mezheb** ve meşāyih-i kirāma pek mu'tekid imiş (s. 14, st. 6). [sünniyyü'l-mezheb]

sür'at: *Çabukluk, hız.*

1. Gönül ki **sür'at** ile būs-ı hāk-i pāya gider
Misāl-i merd-i tahassür-nümā salāya gider (s. 69, st. 17). [sür'at]

sürür: *Sevinç, neşe.*

1. Yeter oldum bu elemgehde mihen mümtehenem
Kıl **sürūra** bedel ahzānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 14). [sürūra, -a]

sütün: *Gazete, mecmua, kitap vb.nde bir sayfanın dikine ayrılmış bölümlerinden her biri.*

1. Mübeyyen her **sütünunda** şu'ün-ı gerdiş-i devrān (s. 67, st. 4). [sütünunda, -u, -(n), -da]

3.3.22. Ş

Şa'bān: (d. 1189/1775 - ö. 1249/1833) Asıl adı Şa'bān Hulūsī Bey olup şiirlerinde Hulūsī mahlasını kullanan İşkodra'ya bağlı Akçahisar doğumlu bir şair. Bölgede tanınan Toptan-zāde ailesindedir.

1. İsmi **Şa'bān** kendisi şi'ir ve inşāya vākıf bir mīr-i vālā-şān idi (s. 58, st. 19). [*şa'bān*]

Şa'bān Bey: (d. ??/? - ö. ??/?) Edhem Bey'in babası.

1. İsmi 'Alī Rızā pederinin ismi āti't-tercūme Hacı Edhem Şehīdī Bey onun pederinin ismi Mehmed Mollā Bey onun pederi Edhem Bey onun pederi **Şa'bān Bey'dir** (s. 72, st. 11). [*şa'bān bey, -dir*]

Şa'bān Hulūsī Bey: (d. 1189/1775 - ö. 1249/1833) Akçahisarlı Hulūsī Bey'in asıl adı Şa'bān Hulūsī Bey olup şiirlerinde Hulūsī mahlasını kullanan İşkodra'ya bağlı Akçahisar doğumlu bir şair. Bölgede tanınan Toptan-zāde ailesindedir.

1. İşte sāhib-tercūme **Şa'bān Hulūsī Bey** müşārün-ileyh Ādem Aga'nın mahdūmu Mustafā Paşa'nın sulbünden 1189/1775-76 tārīhinde Akçahisar kasabasında dünyāya gelmiştir (s. 60, st. 3). [*şa'bān hulūsī bey*]
2. Sāhib-tercūme **Şa'bān Hulūsī Bey** muvakkar ve müreffeh bir sūrette imrār-ı evkāt eylemekte olduğu hālde Tiran'da 1249/1833-34 senesinde terk-i cihān-ı bī-bekā eyledi (s. 60, st. 21). [*şa'bān hulūsī bey*]

şābb-ı sagīr: *Küçük delikanlı.*

1. Ne hünerdir olası **şābb-ı sagīr**
Şi'irine reşk ede bernā ile pīr (s. 66, st. 11). [*şābb-ı sagīr*]

şādān eyle-: *Sevindirmek, memnun etmek.*

1. Cenāb-ı Rūmī-i mu'ciz-edāyı hazret-i Hak
Hemīşe **eyleye** 'ömr-i tavīl ile **şādān** (s. 65, st. 8). [*şādān eyle-, -(y), -e*]

şādumān et-: *Sevindirmek.*

1. Cümle ashāb-ı mürīdānı **ederdi şādumān** (s. 49, st. 6). [*şādumān et-, -er, -di*]

şāh: *Alevilik, Bektaşilikte pîr (Hz. Hasan ile Hüseyin).*

1. **Şāh** Hasan ile Hüseyin olsun mu‘īnin her nefes (s. 44, st. 14). [*şāh*]

şāh: *Alevilik, Bektaşilikte pîr (Takī ile Nakī).*

1. **Şāh** Hasan el-‘Askerī olsun nıgehbānın müdām (s. 44, st. 19). [*şāh*]

şāh: *Alevilik, Bektaşilikte pîr (Hasan el-‘Askerī).*

1. Ey velī-i ni‘metim ihsānını efzūn kıl
Şāh Takī ile Nakī nūr-ı Hudā’nın ‘aşkına (s. 44, st. 20). [*şāh*]

şāh: *Alevilik, Bektaşilikte pîr (Zeyne’l ‘Ābidīn).*

1. Oldu çeşminde mümessil sūret-i nādīdesi
Nūr-ı çeşm-i ‘āşıkāndır **şāh** Zeyne’l ‘Ābidīn (s. 71, st. 2). [*şāh*]

şāh: *Alevilik, Bektaşilikte pîr (Hz. Ali).*

1. Ey **şāh** her dü ‘ālem bābında bir gedāyım (s. 74, st. 2). [*şāh*]
2. Yā **şāh** emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 7). [*şāh*]
3. Yā **şāh** emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 13). [*şāh*]
4. Dīdārdan ayırma iki cihānda **şāhım** (s. 74, st. 17). [*şāhım, -ım*]
5. Yā **şāh** emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 19). [*şāh*]
6. Yā **şāh** emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 25). [*şāh*]
7. Yā **şāh** emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 75, st. 4). [*şāh*]

şāh-ı dil-sitān: *Gönlü kendine bağlayan padişah (Sevgili).*

1. Yetiş ben ölmeden ey **şāh-ı dil-sitān** yetiş
Serim dolaşmada cellād-ı bī-emān yetiş (s. 31, st. 25). [*şāh-ı dil-sitān*]

şāh-ı hūbān: *Güzellerin şahı, en güzeli.*

1. Kadd-i mevzūnun görüp ey **şāh-ı hūbānım** benim
Serv-i bāg-ı Cennet ü Tübāya hācet kalmadı (s. 16, st. 1). [*şāh-ı hūbān, -ım*]

şāh-ı kevneyn: *Dünya ve āhiretin hükümdarı; Hz. Muhammed.*

1. Rüz-ı mahşerde şeffî'î ola **şāh-ı kevneyn** (s. 25, st. 8). [*şāh-ı kevneyn*]

şāh-ı velāyet: *"Mertlerin, yiğitlerin şāhı" anlamında olup Hz. Ali'ye lakap olmuştur.*

1. Sāhib-tercüme 'Alī Rızā Bey'in āsārından **şāh-ı velāyet** efendimizden istimdād-ı 'aşıkāneyi hāvī bir terci'-i bend-i 'ālīlerinin teberrūken derciyle iktifā eyliyoruz (s. 73, st. 15). [*şāh-ı velāyet*]

şāhidī: (ö. 957/1550) *İbrahim Şāhidī. Divan şairi ve lugat yazarı.*

1. İşkodra şu'arāsına mahsūs kitāb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdūmu pederinin ba'zı eş'ārıyla **şāhidī** ve Tuhfe-i Vehbī vādīsinde Gülzār isminde manzūm bir risālesini getirerek vesīle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını ricā' eylediginden ... (s. 62, st. 7). [*şāhidī*]

şahs-ı bī-magz: *Düşüncesiz, akılsız kimse.*

1. **şahs-ı bī-magz** bilir mi niçedir lezzet-i 'aşk (s. 17, st. 26). [*şahs-ı bī-magz*]

şā'ir: *Şiir söyleyen veya şiir yazan kimse.*

1. Ābā ve ecdādları içinde pek belīg ve hatta sāhib-dīvān **şā'irler** bulunduğunu söylediler ve ba'zılarının eş'ārından ve terācim-i ahvāllerinden bahseylediler (s. 9, st. 1). [*şā'irler, -ler*]
2. Beyān eyledikleri **şā'irlerin** isimlerini yazdım ve terācim-i ahvāllerini ve eş'arlarını kendilerinden istedim (s. 9, st. 5). [*şā'irlerin, -ler, -in*]

3. Bana bir haylī ‘Osmānlı **şā’irleri** isimleri zabtettirdikleri gibi dīvānlarını ve mecmū‘alarını getirmeğe başladılar (s. 9, st. 6). [*şā’irleri, -ler, -i*]
4. ... “Efendim benim ceddim **şā’ir** imiş işte kitābı ...” (s. 9, st. 8). [*şā’ir*]
5. ‘Osmānlı **şā’irleri** hakkındaki tetebbu‘ata teşebbüsüm İşkodra’ya son ‘azīmetimde idi (s. 9, st. 22). [*şā’irleri, -ler, -i*]
6. Bununla ber-ā-ber o kadar sāhib-dīvān **şā’irleri** o kadar metīn sözler o kadar ictimā‘ī müşā‘areler gördüm ... (s. 9, st. 26). [*şā’irleri, -ler, -i*]
7. Mazmūn-ı eş‘arı neşve-i tasavvufla mālī ka‘bı ‘ālī bir ‘Osmānlı **şā’iri** olduğu āsārından müstebāndır (s. 16, st. 29). [*şā’iri, -i*]
8. Āsaf Mehmed Paşa edīb, kātib, **şā’ir** idi (s. 20, st. 4). [*şā’ir*]
9. O havālī **şā’irleri** makarr-ı hükümete gelerek kendisine şī‘irler takdīm ederler ve kendileri de etrāf ve enhā’ında bulunan şu‘arāya şī‘irler cā’izeler gönderirdi (s. 20, st. 5). [*şā’irleri, -ler, -i*]
10. Mahlası Sādık idi münşī vü hem **şā’ir** idi (s. 26, st. 9). [*şā’ir*]
11. Sāfī **şā’ir** idi (s. 30, st. 18). [*şā’ir*]
12. İşte sāhib-tercūme **şā’ir** Hikmetī bu Akçahisar şehrendendir (s. 43, st. 20). [*şā’ir*]
13. Akçahisar şehrinde mevcūd ba‘zı kitābeler sāhibleri ve **şā’irleri** terācim-i ahvāllerinde görülecektir (s. 43, st. 19). [*şā’irleri, -ler, -i*]
14. ... 1240/1824-25 hudūdunda vefāt eden Priştineli **şā’ir** İskender Zārī Efendi’nin birāder-zādesi Ya‘kūb Meylī Efendi’nin dahi nazīresi vardır (s. 44, st. 3). [*şā’ir*]
15. İşkodra **şā’irlerini** kaydeylediğim esnāda bir gün oda kapısı açılarak on altı on yedi yaşında genç ve gāyet güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 12). [*şā’irlerini, -ler, -i, -(n), -i*]
16. İştittim ki İşkodra ‘Osmānlı **şā’irlerini** yazıyorsunuz (s. 52, st. 14). [*şā’irlerini, -ler, -i, -(n), -i*]
17. Ceddim **şā’irdir** (s. 52, st. 14). [*şā’irdir, -dir*]
18. Ben hīç bu vādīde bir **şā’ir** görmedim (s. 53, st. 24). [*şā’ir*]
19. Ahfādından mütehayyiz zātlar ve güzel **şā’irler** zuhūr etmiştir ki cümlesi mahallerinde mezkūrdur (s. 59, st. 28). [*şā’irler, -ler*]
20. Gerek bu zātın ve gerek sā’ir Tiran **şā’irlerinin** mezār taşlarından tārīh-i vefātlarını ahz için ... (s. 61, st. 4). [*şā’irlerinin, -ler, -i, -nin*]
21. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havālīsine ‘ā’id olmak üzere on iki **şā’ir** ile velādetleri ve vefātlarını verir (s. 71, st. 22). [*şā’ir*]

şā’ire-i meşhūre: Ünlü kadın şair.

1. Sāhib-tercūme Hasan Hakkī Paşa’nın birāderi rütbe-i bālā ricālinden merhūm Rızā Bey muhadderāt-ı selātīn-i mu‘azzama içinde fāzıla ve **şā’ire-i meşhūre** Ādile Sultan hazretlerine dāmād olarak ... (s. 37, st. 16). [*şā’ire-i meşhūre*]

şâ'ir-i fâzıl: *Ahlâkı, ilmi ve sâhip olduğu meziyetler bakımından üstün şair.*

1. Vâsıl-ı sinn-i şebâb oldukça âti't-tercüme Tiranlı **şâ'ir-i fâzıl** Altıparmak İbrâhîm Müznib Efendi'den ve sâ'ir efâdıl-ı Tiraniyye'den tahsîl-i kemâlât etmiş ... (s. 72, st. 17). [*şâ'ir-i fâzıl*]

şâ'ir-i kadr-âşinâ: *Kıymet bilir şair.*

1. Sizin gibi bir **şâ'ir-i kadr-âşinâya** hizmet begendirip de böyle bir takdîr-nâme-i 'âlîsine nâ'îl olmak ... (s. 67, st. 22). [*şâ'ir-i kadr-âşinâ, -(y), -a*]

şâ'ir-i kâmil ol-: *İlim, fazîlet ve hünerde belli bir olgunluğa erişmiş şair.*

1. Şeyh-i müşârün-ileyh 'ulûm-ı 'Arabiyyede me'zûn ve fıkhıta nâdirü'l-butûn ve cifr remel vefk gibi ma'ârif-i 'Arabiyyede zû-fünûn olduktan başka üç lisânda dahi bir **şâ'ir-i kâmil olduğundan** böyle her fende sâhib-kudret olması meşîhatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihâr eylemiş idi (s. 48, st. 15). [*şâ'ir-i kâmil ol-, -duk, -(u), -n, -dan*]

şâ'ir-i mâhir ol-: *Usta şair olmak.*

1. Müşârün-ileyh İbrâhîm Paşa bir **şâ'ir-i mâhir olup** Halîlî mahlasıyla inşâd-ı eş'âr ederdi (s. 12, st. 23). [*şâ'ir-i mâhir ol-, -up*]

şâ'ir-i mümtâz: *Seçkin şair.*

1. Genc iken **şâ'ir-i mümtâz** oldun
Cümle akrâna ser-efrâz oldun (s. 65, st. 15). [*şâ'ir-i mümtâz*]

şâ'ir-i pür-güy: *Çok söyleyen şair.*

1. **Şâ'ir-i pür-güylükta** Çâker emsâlin senin
Gelmedi zanneylerim vakt-i sa'âdetten beri (s. 30, st. 23). [*şâ'ir-i pür-güy, -luk, -ta*]

şâ'ir-i şehîr: *Meşhur şair.*

1. İşkodralı āti't-tercüme **řā'ir-i řehīr** Demir-zāde Müsevvid Kanber Efendi'nin āřinā ve musāhibi oldugunu şu beyti gösteriyor (s. 51, st. 4). [*řā'ir-i řehīr*]

řā'ir-i zarīf: *İnce, nükteli, hoşa giden şiirler yazan şair.*

1. Cenāb-ı Çāker bir **řā'ir-i zarīf** olmakla ber-ā-ber dīvān-ı sā'ibe tahrīrine mübāşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir şerh kitābının mukaddimesinde ... (s. 28, st. 3). [*řā'ir-i zarīf*]

řām u subhgāh: *Akşam ve sabah vakti.*

1. Bābındadır niyāzım her **řām u subhgāhım** (s. 74, st. 14). [*řām u subhgāh, -ım*]

řām-ı firak: *Ayrılık akşamı.*

1. Dogmadan subh-ı visāl erdi yazık **řām-ı firāk** (s. 15, st. 11). [*řām-ı firāk*]

řān: *Ün, şöhret, itibar.*

1. Veled ü vāli di ki sana emānet ettim
Cānımı **řānımı** imānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 20). [*řānımı, -ım, -ı*]

řarāb-ı nāz: *Naz şarabı.*

1. Āsaf **řarāb-ı nāz** yeter içme mey sakın (s. 21, st. 6). [*řarāb-ı nāz*]

řārih-i Burde Na'īmī: (d. 1216/1801-02 - ö. 1299/1882) Asıl adı Ömer olan, Harput doğumlu şair *Kasīde-i Bürde řārihi olarak meşhurdur.*⁹¹

1. **řārih-i Burde Na'īmī** merhūm
Āleme fazl u kemāli ma'lūm (s. 66, st. 1). [*řārih-i burde na'īmī*]

⁹¹ Selçuk, 2014b

Şayak: *Arnavutluk'un Dıraç ilinde bulunan günümüzde adı Shijak şeklinde geçen bir şehir ve belediyedir.*

1. Akçahisar'ın önünde düz ve vâsi^c ovanın içinde Tiran, **Şayak**, Draç kazalarıyla Selimiyye kazası arâzîsinin bir büyük kısmı bulunduğundan ... (s. 41, st. 26). [*şayak*]
2. Tiran Akçahisar **Şayak** Draç kazaları dâhilinde bulunan o 'azîm ve vâsi^c arâzînin kısm-ı a'zâ'mı el-hâletü hazîhi Âdem Aga'nın mevcûd olan ahfâdı yedinde olduğundan ... (s. 59, st. 29). [*şayak*]

şâyân: *Lâyık, değer, yakışır, uygun.*

1. Edip bu nüshayı zîb-i mahâfil-i şu'arâ
Denilse nâmına gülzâr-ı ma'rifet **şâyân** (s. 65, st. 10). [*şâyân*]

şâyân-ı tezkâr: *Hatırlamaya değer.*

1. Hele Kanber Baba ziyâreti **şâyân-ı tezkâr** merâsim-i mu'tâdeye tâbi'dir (s. 14, st. 17). [*şâyân-ı tezkâr*]

şâyân-ı ziyâret: *Görülmeye değer.*

1. ... ba'zı eserlerinin de fi'l-hakîka nefîs olması ve dîvân-ı eş'ârından başka metrukâtından **şâyân-ı ziyâret** birçok kütüb-i nâdire mevcûd bulunduğu haber alınmagla kaymakâm ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben zâviye-i mezkûreye 'azîmet olunmuş ... (s. 56, st. 14). [*şâyân-ı ziyâret*]

şe'âmet: *Uğursuzluk.*

1. Gâyet tuhaf bir zât olduğundan şunun bunun hakkında ba'zı latîfelerde ve hicviyelerde bulunduğundan **şe'âmetini** görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrâcını mücib olmuştur (s. 52, st. 2). [*şe'âmetini, -i, -(n), -i*]

şebistân: *Yatak odası.*

1. Sâye-i şemste nâ-bûd ola deycür-ı firāk

Reşk-i rüz et bu **şebistānımı** yā Mevlānā (s. 39, st. 22). [*şebistānımı, -ım, -i*]

şebnem-i eşk: Gözyaşı çiği, gözyaşı damlası.

1. Gāh handān gāh olurlar **şebnem-i eşke** karīn (s. 61, st. 26). [*şebnem-i eşk, -e*]

şecā'at: Yiğitlik, yüreklilik, cesāret.

1. Ahālīsi **şecā'atla** meşhūr ve tevārīh-i 'Osmāniyede niçe niçe celādetleri mestūr olan müntehā-yı hudūdda ve kenār-ı bahirde vāki' Ülgün kasabası ümerāsından ve 'asrımız şu'arāsındandır (s. 22, st. 5). [*şecā'atla, -la*]

şefi': Şefa'at eden, bir kimsenin affā uğraması için aracılık eden kimse, şefa'atçi.

1. Rüz-ı mahşerde **şefi'** ola şāh-ı kevneyn (s. 25, st. 8). [*şefi', -i*]
2. Hazret-i Haydar **şefi'** ola hem yevmü'n-nüşūr (s. 26, st. 14). [*şefi', -i*]

şefkat buyur-: Bir kimseyle esirgeyici bir sevgi göstererek ilgilenmek.

1. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve **şefkat buyurarak** ricā'yı vāki' kabul ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sürette giymesine ruhsat-ı hümāyün buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 19). [*şefkat buyur-, -arak*]

şehādet: Allah yolunda, millī ve mānevī değerler uğrunda ölme, canını fedā edip şehit olma.

1. Cenāb-ı Şemimī'nin Toptan-zāde Kaplan Paşa tarafından vukū' bulan **şehādetinden** sonra Akçahisar'a dört sā'at mesāfede vāki' Mat Nehri kenārında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 9). [*şehādetinden, -i, -(n), -den*]

şeh-bāz: İri ve beyaz bir doğan cinsi. II Yiğit, gösterişli ve şanlı kimse (Arnavut jandarmalar için bir benzetme).

1. Arnavud jandarma **şeh-bāzları** o çetin yollara alışık olduklarından keklik gibi koşarlardı (s. 42, st. 12). [*şeh-bāzları, -lar, -ı*]

şeh-bâz: İri ve beyaz bir doğan cinsi. II Yiğit, gösterişli ve şanlı kimse (Arnavutlar için kullanılan bir benzetme).

1. Arnavud aslıdır ol taşlı yerin **şeh-bâzı** (s. 58, st. 17). [*şeh-bâzı, -ı*]

şehensâh-ı şems-tâc: Güneş'i tâc giymiş şahlar şahı.

1. Bileydiler ne **şehensâh-ı şems-tâc** idüğün
Cemî'-i şehler olurdu gedâ-yı Mevlânâ (s. 33, st. 9). [*şehensâh-ı şems-tâc*]

şeh-i kişver: Ülkenin padişahı.

1. Olsa da insân **şeh-i kişver** hem aglar hem güler (s. 61, st. 21). [*şeh-i kişver*]

şehîd edil-: İmâni, vatanı ve kutsal bir amacı uğrunda savaşırken veya mücadele ederken öldürülmek.

1. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 târihinde Tiran'da vefât etmiş onun pederi Mollâ Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde **şehîd edilmiş** (s. 72, st. 12). [*şehîd edil-, -miş*]

şehîd et-: Amacı uğrunda savaşan birini öldürmek.

1. Şunun en büyük delâ'ilindendir ki İşkodra vâlisi İbrâhîm Hâlîlî Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollâ Bey'i **şehîd ederek** yerini sâhib-tercümenin 'amcası Kaplan Paşa'ya vermiş ... (s. 60, st. 12). [*şehîd et-, -erek*]

şehîd ol-: İmâni, vatanı ve kutsal bir amacı uğrunda savaşırken ölmek.

1. Mü'essis-i memleket ve bânî-i câmi' olan Süleymân Paşa İrân muhârebâtında 1023/1614-15 senesinde **şehîd olarak** na'ş-ı magfîret-nakşı Tiran'a nakl ile câmi'-i mezkûr derûnunda ihzâr etmiş olduğu ... (s. 45, st. 16). [*şehîd ol-, -arak*]
2. Mîr-âlây iken Plevne muhârebesinde **şehîd olan** Tiranlı Mustafâ Bey'in rûhuna el-Fâtîha 'ibâresi gibi yazılar mahkûk birçok mezâr taşlarına tesâdüf ettim (s. 61, st. 7). [*şehîd ol-, -an*]

3. Ben evvel emîrde oralarda **şehîd olan** veya vefât eden zâtların na'şları memleketine naklolunmuş zannettim (s. 61, st. 8). [*şehîd ol-, -an*]

şehir/şehir: *Yerleşim merkezi, kent.*

1. Müşārün-ileyh merkez-i vilâyet olan İškodra **şehirinde** dünyāya gelmiştir (s. 10, st. 2). [*şehirinde, -i, -(n), -de*]
2. Kıymetdâr âsârı o havālîde mu'âsırı bulunan birçok şu'arânın nazîreleriyle birlikte olarak İškodra mülhakâtındaki **şehirlerde** gördüğüm mecmû'alarda mevcûddur (s. 12, st. 31). [*şehirlerde, -ler, -de*]
3. Ceddi-î 'âlîleri Koca Mehmed Paşa'nın vâlîlikleri vaktinde 1182/1768-69 senesinde İškodra **şehirinde** dünyāya gelmiştir (s. 19, st. 16). [*şehirinde, -i, -(n), -de*]
4. Evâ'il-i hâlınden İškodra ve Tiran **şehirlerinde** tahsîl-i kemâlât ederek ... (s. 23, st. 28). [*şehirlerinde, -ler, -i, -(n), -de*]
5. Yolun ugrarsa eger Zile denilen **şehir**
Zâyi' etme şu emânetimi ey bād-ı sabâ (s. 27, st. 15). [*şehir, -e*]
6. De ki tâ Rûmeli'nin cânib-i garbîsinde
Bir **şehir** var denilir nâmda İškodra ona (s. 27, st. 22). [*şehir*]
7. ... hemân sâ'at oradan hareket ve seyr-i serî' ile Manastır **şehirine** muvâsalatla rûz u şeb nâlân ü giryân olarak mâsivâyı bütün bütün terk ve günden güne ârzü-yı merg eyledim (s. 28, st. 23). [*şehirine, -i, -(n), -e*]
8. Dîvânını tertîb ve bu tertîbi İškodra **şehirinde** icrâ eylediğine dâ'ir ... (s. 29, st. 32). [*şehirinde, -i, -(n), -de*]
9. 1242/1826-27 senesi Muharreminde 5 Agustus-3 Eylül 1826 İškodra **şehirinde** dünyāya gelmiştir (s. 35, st. 3). [*şehirinde, -i, -(n), -de*]
10. ... Haleb **şehirine** ugranılmış ve müşārün-ileyh ile birinci ve son def'a olarak mülâkât eyleyip tevârîh ve edebiyâta dâ'ir güzel sohbetler icrâ edilmiş (s. 36, st. 23). [*şehirine, -i, -(n), -e*]
11. Türklere dâ'ir en kadîm bir kitâbe olmak üzere **şehri** geçip kal'eye girerken kemeri gâyet yüksek Türk-kârî ve suyu vâfir Gâzî Evrenos oğlu 'İsâ Bey çeşmesi vardır ki ... (s. 40, st. 23). [*şehri, -i*]
12. Gerek Akçahisar **şehirinde** gerek mevcûd ve ma'mûr olan kal'esinde birçok şühedâ ve mazanne-i kirâm merkâdleri vardır (s. 41, st. 5). [*şehirinde, -i, -(n), -de*]
13. Akçahisar **şehirinde** el-Hac Hamza Efendi türbesi mevcûd ve tekyesi ma'mûrdur (s. 41, st. 8). [*şehirinde, -i, -(n), -de*]
14. Yine Akçahisar **şehri** içinde Koçak Abdâl Efendi tekyesi mevcûddur (s. 41, st. 13). [*şehri, -i*]
15. Yine Akçahisar **şehirinde** Zemzem Baba merkâd ve tekyesi ziyaretgâhtır (s. 41, st. 16). [*şehirinde, -i, -(n), -de*]

16. Akçahisar kasabası ‘aynıyla İşkodra gibi bir ‘Osmānlı bir İslām **şehrine** benzer Ebniye kapılarında ve duvarlarında mevzūn ve mensūr Türkçe kitābeler vardır (s. 41, st. 21). [*şehrine, -i, -(n), -e*]
17. Akçahisar **şehrinde** mevcūd ba‘zı kitābeler sāhibleri ve şā‘irleri terācim-i ahvāllerinde görülecektir (s. 43, st. 19). [*şehrinde, -i, -(n), -de*]
18. İşte sāhib-tercūme şā‘ir Hikmetī bu Akçahisar **şehrindedir** (s. 43, st. 20). [*şehrindedir, -i, -(n), -den, -dir*]
19. Birçok tedāvīye inzimām eden Akçahisar **şehrinin** o latīf havasının yardımıyla ve güç belā ile def‘ edebildim (s. 43, st. 17). [*şehrinin, -i, -nin*]
20. Tiran **şehri** gāyet vāsi‘ bir ova ötesinde vaki‘ olup suları gayet vāfir ve etrāfi firdevs-i dūnyā denilecek derecede sā‘atlerce bağları bahçeleri hāvīdir (s. 45, st. 8). [*şehri, -i*]
21. Tiran **şehrinin** bānisi elf-i kāmīl ricālinden ve Tiran’a tābi‘ Milet (Mullet) karyesi ahālīsinden olup hidemāt-ı Devlet-i ‘āliyyede sādikāne hüsn-i hizmet eden Süleymān Paşa’dır (s. 45, st. 9). [*şehrinin, -i, -nin*]
22. Bu tarz-ı mi‘mārīnin en güzel numūneleri Tiran **şehrinde** vāki‘ Mollā Bey ve Süleymān Paşa Cāmi‘i şerīfleridir (s. 45, st. 14). [*şehrinde, -i, -(n), -de*]
23. Bu **şehirde** hiçbir yerde görmediğim bir ‘ādete tesādūf ettim (s. 45, st. 18). [*şehirde, -de*]
24. Bi-hakkın tahsīl-i fazā‘il ve kemālāt etmiş ve pederleri hīn-i vefātında kendilerine hilāfet vermeyip Debre’ye ‘azīmet ederek Debre **şehrinde** meşhūr meşāyih-i ‘izām-ı Kādiriyye’den kutbū’l-‘arifīn Debreli Şeyh ‘Osmān Efendi hazretlerinden ihrāz-ı meşīhat ederek Tiran’a ‘avdet eylemiştir (s. 48, st. 9). [*şehrinde, -i, -(n), -de*]
25. Edhem Şehīdī Bey’le hoş geçinmiş ve Edhem Şehīdī Bey’in 1238/1822-23 senesinde Tiran **şehrinde** binā eylediği kebīr sā‘at kulesine ma‘-tārīh bir de manzūme-i tebrīkiyye tanzīm eylemiştir ... (s. 60, st. 17). [*şehrinde, -i, -(n), -de*]
26. Elbasan **şehri** bey-zādelerinden bir zāta tezvīc eylediği bir kerīme-i ‘iffet-vesīmesinden el-ān Elbasan’da ahfādı mevcūddur (s. 60, st. 23). [*şehri, -i*]
27. Gerek bu zātın ve gerek sā‘ir Tiran şā‘irlerinin mezār taşlarından tārīh-i vefātlarını ahz için **şehrin** mezārliklarını dolaştığım sırada pek garīb bir şeye tesādūf ettim şöyle ki (s. 61, st. 5). [*şehrin, -in*]
28. Dediler ki ‘ulemā ve fuzalā ve ümerādan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin **şehrimizde** nāmı pāyidār ve muhālled ve vesīle-i rahmet olmak için ... (s. 61, st. 10). [*şehrimizde, -(i), -miz, -de*]
29. İşkodra **şehrinin** fuzalā ve şu‘arāsındandır (s. 68, st. 20). [*şehrinin, -i, -nin*]
30. ... haylīce fuzalā yetiştirmiş ve sonra Tiran **şehrine** müftü-i müşkül-küşā olmuştur (s. 76, st. 4). [*şehrine, -i, -(n), -e*]
31. ... hemān bilād-ı Rūm’a yürüyerek Ma‘mūriyye ve ‘Ammūriyye **şehir** ve kal‘elerini zabt ederek ... (s. 76, st. 17). [*şehir*]

şehnāz: *Klasik Türk mūsikīsinde en eski birleşik makamlardan biri. II Nazlı, şuh güzeli anlatma.*

1. **Şehnâz** ile âvâzı Hüseyinî 'ye çıkarma (s. 40, st. 16). [*şehnâz*]

şeh-per: *Başa takılan kuş kanadının en uzun tüyü.*⁹²

1. Şeh-perinde gizlidir **sehm-i kazâ**
Murg-ı 'Ankâ olsa da hem-dem gönül (s. 55, st. 25). [*şeh-perinde, -i, -(n), -de*]

Şehrî: *17. yüzyılda yaşamış Sebk-i Hindî tesirinde olan divân şairinin adı tezkirelerde Malatyalı Ali Çelebi olarak geçmektedir.*⁹³

1. ... Sâ'ib, Şevket, Câmî, Zahîr, Nazîrî, Hakanî gibi İnan şu'arâsının ve Bâki, Nef'î, Yahyâ, Fehîm, Sabrî, Vecdî, Nâ'ilî, Mezâki, **Şehrî**, Cevrî, Nâbî, Nedîm, Nahîfî, Râgıb Paşa gibi 'Osmânlı üdebâsının âsârını ... (s. 20, st. 12). [*şehrî*]

şehr-i dil-ârâ: *Gönülleri süsleyen şehir.*

1. ... Bosnalı Süleymân Paşa-zâde 'Osman Mazhar Paşa'nın kitâbeti hizmetinde bi't-ta'yîn sâniyen İşkodra **şehr-i dil-ârâsına** vâsıl oldum (s. 29, st. 11). [*şehr-i dil-ârâ, -(s), -i, -(n), -a*]
2. İşkodra vilâyetinde Draç sancagında Tiran kazâsının merkezi bulunan Tiran şehr-i **dil-ârâsı** meşâyih-i kirâmından ve 'Arabî Fârisî Türkî lisânlarıyla inşâd-ı eş'âr eden şu'arâyı hüner-pîrâdandır (s. 45, st. 6). [*şehr-i dil-ârâ, -(s), -i*]

şehr-i mezkûr: *Adı geçen şehir (İşkodra).*

1. Eş'arıyla **şehr-i mezkûr** ve havâlisindeki edebî mecmû'alar mâlâmâldır (s. 17, st. 23). [*şehr-i mezkûr*]
2. Sâhib-tercümenin aslı Zileli olduğu hâlde sâ'ik-i kader kendisini İşkodra'ya sevk ve orada te'ehhül ve evlâd u 'iyâl sâhibi olarak tavattun eylemiş ve **şehr-i mezkûrda** vefât etmiştir (s. 27, st. 13). [*şehr-i mezkûr, -da*]
3. 1307/1889-90 senesinde **şehr-i mezkûrda** vefât etmiştir (s. 62, st. 6). [*şehr-i mezkûr, -da*]

⁹² Pakalın, 1983

⁹³ Demirel, 1999

şehir-i mezkūr: *Adı geçen şehir (Edirne).*

1. Memleketinde tahsīl-i mukaddemāt-ı kemālāt eyledikten sonra Edirne'ye 'azīmet ederek **şehir-i mezkūrda** vāki' Sultān 'Alī Dergāhı'nda İbrāhīm Baba'nın bir müddet hizmetinde bulunmuştur (s. 54, st. 19). [*şehir-i mezkūr, -da*]

şehir-i Kerbelā: *Kerbelā hükümdarı.*

1. Sultān-ı Necef hazret-i 'Aliyyü'l- Murtazā ve **şehir-i Kerbelā** Cenāb-ı Hüseyin-i Müctebā Efendilerimizi ziyāretle kām-yāb oldu (s. 55, st. 2). [*şehir-i kerbelā*]

şehsüvār-ı Düldül: *Düldül'ün usta binicisi (Düldül: Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye hediye ettiği katırın adı).*

1. Feryādıma yetiş gel ey **şehsüvār-ı Düldül** Kurbān-ı 'ayn u lāmim mecrūh-ı tīr-i yāyim (s. 74, st. 11). [*şehsüvār-ı düldül*]

şekil al-: *(Dış görünüşte) ... haline gelmek.*

1. Merkādların üzerleri ve seng-i mezārları rutūbetin te'sīrinden yemyeşil bir **şekil almıştı** (s. 42, st. 30). [*şekil al-, -miş, -tı*]

şekl: *Bişim, kılık, görünüş; tarz, hāl.*

1. Gerçi bir dervīş **şeklinde** gelip geçti velī (s. 15, st. 13). [*şeklinde, -i, -(n), -de*]
2. Paşanın sohbetine yetişen ba'zı zevāta vāsıl olan pīrān-ı memleketin rivāyetiyle sābittir ki paşanın dā'iresi bir kütüb-hāne **şeklinde** idi (s. 20, st. 10). [*şeklinde, -i, -(n), -de*]
3. ... tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricā' etmiş o da şu beyti yazarak ba'zı letā'if yazarak nüsha **şeklinde** verir ve te'sīri görülür imiş (s. 53, st. 7). [*şeklinde, -i, -(n), -de*]
4. ... nüsha **şeklinde** tazının boynuna asılmasını tavsiye etmiş imiş (s. 53, st. 9). [*şeklinde, -i, -(n), -de*]

şekl: *Belli bir hāl almak. (Divanın mükemmel olması kastedilmiştir.).*

1. ... terk-i me'mūriyyetle hānesinde ikāmet ve eş'ārını tertīb ile ugraşarak mükemmel bir dīvān **şekline** ifrāğ eyledi (s. 29, st. 31). [*şekline, -i, -(n), -e*]

şeklini al-: *Belli bir görünüşe bürünmek (Odanın kütüphane gibi olması kastedilmiştir.).*

1. Odam kütüb-hāne **şeklini aldı** (s. 9, st. 11). [*şeklini al-, -dı*]

şekvā: *Şikāyet, yakınma.*

1. Gül nikābın ref' edip **şekvāya** hācet kalmadı (s. 15, st. 24). [*şekvāya, -(y), -a*]

Şemīmī Dede: (d.1748-ö.1803/1807) *İşkodra'nın Akçahisar kasabasındaki Bektaşī dergāhında şeyhlik yapan şahsiyetlerden biri.*

1. Ba'dehu **Şemīmī Dede'nin** ma'iyyetinde bulunan çil kalenderān ile vatan-ı aslīsi ve maskat-ı re'si olan Akçahisar'a geldi (s. 55, st. 4). [*şemīmī dede, -nin*]
2. **Şemīmī Dede'nin** inşā eylediği zāviyede dedenin manzūr ve makbūlu olarak ikāmet edip ... (s. 55, st. 7). [*şemīmī dede, -nin*]
3. ... ikāmet edip **Şemīmī Dede** ile ve sâ'ir o havālī şu'arāsıyla müşā'areler icrā eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 8). [*şemīmī dede*]

şem'ci cemāl: *Güzelliğinin nuru.*

1. **Şem'ci cemālın** olmuş mihr-i münīr u māhım (s. 74, st. 16). [*şem'ci cemāl, -in*]

şem' kıl-: *Mum yakmak.*

1. Bir söyünmez **şem' kıl** mīr-i livānın 'aşkına (s. 44, st. 21). [*şem' kıl-*]

şemme-i vaslın et-: *Kavuşma kokusunu vermek.*

1. Gonçe-i nāzım **eder** yek **şemme-i vaslın** dirīg
Nāle-i cān-süz-ı murg-ı dil hezār-bār olsa da (s. 24, st. 19). [*şemme-ivaslın et-, -er*]

şems-i hakikat-kerem: *Asıl cömertliğin güneşi.*

1. Ne Şems **şems-i hakikat-kerem** kim olmuştur
Misāl-i necm-i hidāyet-nümā-yı Mevlānā (s. 34, st. 5). [*şems-i hakikat-kerem*]

şem^c-veş: *Mum gibi.*

1. Gāh **şem^c-veş** yanarım gāh inlerim çü bülbül (s. 74, st. 9). [*şem^c-veş*]

Şems: (ö. 1247 [?]) *Şems-i Tebrîzî. Mevlānā'nın gönül dünyasında büyük değişikliklere sebep olan mutasavvif.*

1. Ne **Şems** şems-i hakikat-kerem kim olmuştur
Misāl-i necm-i hidāyet-nümā-yı Mevlānā (s. 34, st. 5). [*şems*]

Şemsî Efendi: *Akçahisar kasabasında bulunan bir zaviye.*

1. Dedey'e hizmet etmiş ve Akçahisar kasabasında vāki^c **Şemsî Efendi** zāviyesine zāviyedār olmuştur (s. 43, st. 22). [*şemsî efendi*]

Şems-i Tebrîz: (ö. 1247 [?]) *Şems-i Tebrîzî. Mevlānā'nın gönül dünyasında büyük değişikliklere sebep olan mutasavvif.*

1. Olunca böylece irşād **Şems-i Tebrîz'den**
Pür etti Konya'yı nūr-ı hüdā-yı Mevlānā (s. 34, st. 11). [*şems-i tebrîz, -den*]

şerbet: *Meyve özü, su ve şekerle yapılan tatlı içecek.*

1. ... zindāncıların "Lebbeyk" diye istihzā³ ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu **şerbeti** terk ile münādîler vāsitalarıyla en-Nefir en-Nefir nidā'larını ta'mīm ettirip ... (s. 76, st. 15). [*şerbeti, -i*]
2. ... hayatta olan sâ'ir üserāyı tahallüs ile muzaffaren 'avdet ederek içmeyip sakladığı **şerbetin** mütebākisini kemāl-i 'āfiyyetle henüz içmişler idi (s. 76, st. 19). [*şerbetin, -in*]

şerbet-i şehādeti nüş eyle-: *Şehadet şerbetini içmek (Hak yolunda şehit olmak).*

1. Felek böyle medîd bir muvaffakiyyeti kimseye revâ görmeyeceğinden ol esnâda ol civân-ı bî-hemtâya bir ‘aded dâne-i top isâbet ederek **şerbet-i şehâdeti** nûş eyledi (s. 28, st. 22). [*şerbet-i şehâdeti nûş eyle-, -di*]

şeref-yâb: Şereflemek, şeref bulmak.

1. ... bu zât Ebü'l-feth Sultan Mehmed Hân hazretlerine mülâki olmakla **şeref-yâb** ve iltifât-ı şâhânelerine nâ'iliyyetle kâm-yâb olmuştur (s. 11, st. 17). [*şeref-yâb*]

şerh: Bir metni, bir kitabı ayrıntılarına inerek açıklama, yorumlama.

1. Cenâb-ı Çâker bir şâ'ir-i zarîf olmakla ber-â-ber dîvân-ı sâ'ibe tahrîrine mübâşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir **şerh** kitabının mukaddimesinde ... (s. 28, st. 4). [*şerh*]
2. Yukarıda zikri mürûr eylediği üzere dîvân-ı sâ'ibe mufassal bir **şerh** tahrîrine ibtidâr ederek ... (s. 31, st. 20). [*şerh*]
3. ... bir şerh tahrîrine ibtidâr ederek bir cild mikdârı olmak üzere elif harfinde olan gazellerin **şerhlerini** ikmâl eylemiş ise de itmâmına ‘ömrü vefâ etmemiştir (s. 31, st. 20). [*şerhlerini, -ler, -i, -(n), -i*]

şerha: Bıçak yarası, kesik.

1. **Şerhalar** çekmiş ser-â-pâ sîne-i süzâna ney (s. 38, st. 13). [*şerhalar, -lar*]

şerî'at: Dînen mükellef sayılan kimselerin uyması gereken amelle ilgili emir ve yasaklar, zâhiri hükümler, İslâm hukûku.

1. Hem **şerî'at** hem tarîkat hem hakîkat ‘ârifi
Zât idi eylerdi hep ikrâr ü tasdîk bi'l-cinân (s. 49, st. 11). [*şerî'at*]

Şerîfi Mustafâ Paşa: (d. 1797 - ö. 1860) İşkodra'da Buşatlı ailesine mensup Osmanlı devlet adamı ve İşkodra mutasarrıfı. Bu sebeple Buşatlı veya İşkodralı Mustafa Paşa diye anılır. Yazdığı şiirlerde kullandığı “Şerîfi” mahlası dolayısıyla Şerîfi Mustafâ Paşa olarak da bilinir.

1. İřkodra vālī-i esbaki Koca Mustafā Pařa'nın hafidi kezālik İřkodra vālī-i sābıkı Mustafā Pařa'nın mahdūmu ve řeyhū'l-vūzerā āti't-tercūme **řerīfī Mustafā Pařa** merhūmun pederi Āsaf Pařa'dır (s. 19, st. 14). [*řerīfī mustafā pařa*]
2. ... **řerīfī Mustafā Paşa** henüz on iki yaşında olduğu hāde taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden İşkodra vālīliğine ta'yīn buyuruldu (s. 20, st. 3). [*řerīfī mustafā paşa*] ... **řerīfī Mustafā Paşa** henüz on iki yaşında olduğu hāde taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden İşkodra vālīliğine ta'yīn buyuruldu (s. 20, st. 3). [*řerīfī mustafā paşa*]
3. ... 1243/1827-28 senesinde 'uhdelerine rütbe-i refī'a-ı mīr-i mīrānī tevcih buyurulmuş ve pederleri **řerīfī Mustafā Paşa'nın** 23 sene İşkodra vālīliğini ifādan sonra ... (s. 35, st. 12). [*řerīfī mustafā paşa, -nın*]

şevket: (ö. 1111/1700) Fars şiirinde sebk-i Hindī akımının önde gelen temsilcilerinden şevket-i Buharī.⁹⁴

1. ... Sā'ib, **şevket**, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İnan şu'arāsının ve Bāki, Nefī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā'ilī, Mezāki, řehrī, Cevrī, Nābī, Nedīm, Nahīfī, Rāgıb Paşa gibi 'Osmānlı üdebāsının āsārını ... (s. 20, st. 11). [*şevket*]

řevk-i mūmteni'ü'l-izāle: Yok olması imkānsız olan řevk, çok istekli olma durumu.

1. Terakkī-pesendān-ı vatandan böyle iltifātlara mazhar oldukça gönlümüzdeki ifā-yı hizmete müdāvemet **řevk-i mūmteni'ü'l-izālesinin** tezāyüd edeceğinden emīn olsunlar (s. 67, st. 24). [*řevk-i mūmteni'ü'l-izāle, -(s), -i, -nin*]

şevval: Arabī ayların, Ramazanla Zilkāde arasında kalan ve ilk üç günü Ramazan bayramı olan onuncusu.

1. 1243/1827-28'de Maçın ve 1244/1828-28 **şevval'inde** İnebahtı ve sonra da Karlili mutasarrıflıklarında bulundu (s. 26, st. 2). [*şevval'inde, -i, -(n), -de*]

şey: Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan belgisiz zamir.

1. Ben ise parasız bir **şey** almamak gibi meslek-i müttehazamı bozmak istemiyordum (s. 9, st. 14). [*şey*]

⁹⁴ şafak, 2016

2. ... şu teşebbüsünden sonra bir kere daha gidilseydi elbette daha pek çok ziyâde **şeyler** bulacaktım (s. 9, st. 24). [*şeyler, -ler*]
3. ‘Aşk iste Hak’dan isteme bir gayri **şey** sakın (s. 21, st. 8). [*şey*]
4. Lîk vuslatla mülâkat degildir bir **şey**
Meded eylerse eger himmet-i ‘Osman Paşa (s. 29, st. 16). [*şey*]
5. ... beyitleri gibi süzişli **şeyler** söylemiş ise de sıla-i vatan etmege muvaffak olamamıştır (s. 29, st. 18). [*şeyler, -ler*]
6. Anladım ki bir müddet daha böyle devâm ederse nefâ’is-i âsârdan hiçbir **şey** kalmayacaktır (s.56, st. 26). [*şey*]
7. Lâkin benim hediye sūretiyle kitâb almak ‘âdetim olmadığını teşekkürle ber-â-ber anlattım ve aslâ bir **şey** kabul etmedim (s. 57, st. 2). [*şey*]
8. ... şehrin mezârlıklarını dolaştığım sırada pek garîb bir **şeye** tesâdüf ettim (s. 61, st. 5). [*şeye, -e*]
9. Bir insân gâyet hoşlandığı bir zarîf çiçeği ne kadar medh ü senâ’ eder ise o çiçeğin hüsn ü letâfetine bir **şey** ‘ilâve edemez (s. 67, st. 15). [*şey*]

şeyh: *Bir tarikata girip seyr ü sülûkünü tamamladıktan sonra o tarikatın başı durumundaki en yüksek mertebeye çıkan bulunan ve kendisine derviş yetiştirme (irşat) izni verilen kimse; taliplere rehberlik edip onları tarikat usullerine göre irşat etmek ehliyetine sahip kâmil insan.*

1. **Şeyhinin** dedi Sa‘îdî cevher-i târîhini
Şeyh Selîm Efendi kasr-ı ‘Adn’e geldi kâmurân (s. 49, st. 25). [*şeyhinin, -i, -nin*]
2. Hafidi bulunan **şeyh** fâzıl ve kibâr bir adam idi (s. 56, st. 31). [*şeyh*]
3. **Şeyh** efendi de oda kapısını tutmuş ... (s. 57, st. 8). [*şeyh*]
4. Kapıdan çıkarken göz altından baktım **şeyh** efendiye karşı başını sallıyor (s. 57, st. 12). [*şeyh*]
5. Artık ben kadıya dünyâda ne söylemek îcâb ederse söyledim ve **şeyh** efendiye de benden sonra kadının eger kendisine zerre kadar bir tecâvüzü görülürse bana telgrafla bildirmesi için yemin ettirdim (s. 57, st. 14). [*şeyh*]
6. **Şeyhlerinin** vefâtına müte‘addid târîhleri ile ba‘zı gazelleri mecmû‘alarda manzûrumuz olduğundan bir ‘aded Fârisî târîhleriyle bir ‘aded Türki gazel-i ra‘naları şuraya tahrîr olundu (s. 57, st. 22). [*şeyhlerinin, -ler, -(i), -nin*]

Şeyh ‘Abdü’s-selâm Tiranî: *Tiran’da şeyhülislam olarak tanınan Kadirî şeyhi.*

1. Bi'l-âhire ekmel-i ‘urefâ’-i müdekkikîn eşher-i meşâyih-i muhakkikîn be-dereke-i Rabbânî el-hâletü hazîhi o havâlîde şeyhü’l-İslam nâm ve ‘unvânıyla ma‘rûf olan âti’t-tercüme **Şeyh ‘Abdü’s-selâm Tiranî** hazretlerinin nazar-ı iksir-i gavsânelerine ve muttasîl silsile-i meşâyih-i kirâma dâhil olmuştur (s. 56, st. 4). [*şeyh ‘abdüsselâm tiranî*]

Şeyh Hālīmī Efendi: (d. 1208/1793-94 - ö. 1270/1854) Asıl adı Şeyh Selīm Efendi olup Halīmī mahlasını kullanmıştır. Tiran'da Kubad-zāde adıyla şöhrret bulmuş ve Kadiriyye tarikatına mensup bir ecdādın soyundan olan bir şairdir.

1. **Şeyh Hālīmī Efendi** 1208/1793-94 senesinde Tiran'da dünyāya gelmiştir (s. 48, st. 9). [*şeyh hālīmī efendi*]
2. Gelelim sāhib-tercüme **Şeyh Hālīmī Efendi'nin** tercüme-i hālīne ismi Şeyh Selīm Efendi pederinin ismi Şeyh Yūnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervīş Efendi'dir (s. 46, st. 11). [*şeyh hālīmī efendi, -nin*]

Şeyh Hālīmī Efendi dergāhı: Asıl adı Şeyh Selīm olan ve Halīmī mahlasını kullanan Tiranlı şairin dergahı.

1. **Şeyh Hālīmī Efendi dergāhına** gitmişim (s. 56, st. 31). [*şeyh hālīmī efendi dergāhı, -(n), -a*]

Şeyh Mehmed Efendi: *İşkodra'nın Tekke sokağında medfun ermiş, meşhur bir zat.*

1. ...Tekye sokagında **Şeyh Mehmed Efendi'yi** ve kezālik Sūk-i Sultani'de Tekye sokagında Kayyūm Baba Sultān'ı ... (s. 14, st. 11). [*şeyh mehmed efendi, -(y), -i*]

Şeyh Receb Efendi: (d. 1085/1670-71 - ö. 1204/1789-90) Şeyh Yūnus Efendi'nin babası olup Tiran'da yetmiş yıl Şeyhülislāmlık yapmıştır.

1. Gelelim sāhib-tercüme Şeyh Hālīmī Efendi'nin tercüme-i hālīne ismi Şeyh Selīm Efendi pederinin ismi Şeyh Yūnus Efendi onun pederinin ismi **Şeyh Receb Efendi** onun pederinin ismi Dervīş Efendi'dir (s. 46, st. 12). [*şeyh receb efendi*]
2. Ez-cümle cedd-i 'ālīleri **Şeyh Receb Efendi** bir mürşid-i sāhib-vukūf olarak bu hākdān-ı fenāda yüz on dokuz senemu'ammer olmuştur (s. 46, st. 14). [*şeyh receb efendi*]

Şeyh Selīm Efendi: (d. 1208/1793-94 - ö. 1270/1854) Asıl adı Şeyh Selīm Efendi olup Halīmī mahlasını kullanmıştır. Tiran'da Kubad-zāde adıyla şöhrret bulmuş ve Kadiriyye tarikatına mensup bir ecdādın soyundan olan bir şairdir.

1. Gelelim sâhib-tercüme Şeyh Hâlimî Efendi'nin tercüme-i hâline ismi **Şeyh Selîm Efendi** pederinin ismi Şeyh Yûnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervîş Efendi'dir (s. 46, st. 11). [*şeyh selîm efendi*]
2. Rûz-ı Âdîne Receb mâhî üçüncü gün idi
Âh gitti **Şeyh Selîm** oldu mekân Dârü'l-cinân (s. 49, st. 22). [*şeyh selîm*]
3. Şeyhinin dedi Sa'îdî cevher-i târîhini
Şeyh Selîm Efendi kasr-ı 'Adn'e geldi kâmurân (s. 49, st. 26). [*şeyhselîm efendi*]

Şeyh Selîm Hâlimî Efendi: (d. 1208/1793-94 - ö. 1270/1854) Asıl adı Şeyh Selîm Efendi olup Halîmî mahlasını kullanmıştır. Tiran'da Kubad-zâde adıyla şöhret bulmuş ve Kadiriyye tarikatına mensup bir ecdâdın soyundan olan bir şairdir.

1. Mertebe-i kutbiyyet ve tercüme-i hâl-i pür fazîletlerini hâvî hafîdleri sâhib-tercüme **Şeyh Selîm Hâlimî Efendi** ma^c-târîh şu Fârisî manzûmeyi inşâd etmiştir (s. 46, st. 15). [*şeyh selîmhâlimî efendi*]
2. İşte sâhib-tercüme **Şeyh Selîm Hâlimî Efendi** şu zevât-ı fâzılanın netîce-i silsileleridir (s. 48, st. 8). [*şeyh selîm hâlimî efendi*]
3. Merhûm müşârün-ileyh **Şeyh Selîm Hâlimî Efendi'nin** hatt-ı destiyle kutbü'l-aktâb-ı samedânî hazret-i Şeyh 'Abdülkâdir Geylânî'nin Fütühü'l-Gayb nâm kitâb-ı 'âlîsi ... (s. 50, st. 1). [*şeyh selîm hâlimî efendi, -nin*]

Şeyh Şemsî Efendi⁹⁵ **dergâhı:** Fatih Sultan Mehmet'in yanında Bosna'nın fethine katılarak şehit düşen Nakşibendiyye mensubu Şeyh Şemsî Efendi'nin (ö. 1462) tekkesi.

1. Yine Akçahisar'da **Şeyh Şemsî Efendi dergâhı** bulunmaktadır (s. 41, st. 17). [*şeyh şemsî efendi dergâhı, -i*]

Şeyh Şucâ: Akçahisar'da Hacı Mustafâ Efendi tekkesi yanında kabri bulunan bir zat.

1. Akçahisar kal'esi derûnunda Dolma ta'bîr olunan mahalde Hacı Mustafâ Efendi tekyesi vardır ve yanında **Şeyh Şucâ**^c merkâdı mevcûddur (s. 41, st. 20). [*şeyhşucâ^c*]

Şeyh Yûnus: (ö. 1247/1831-32) Tiranlı Halîmî'nin babası olup Kadiriyye tarikatının çok faziletli şeyhlerindedir.

⁹⁵ Öngören, 2016, s. 37

1. İşte sâhib-tercüme pek ciddî bir zât-ı ‘âlî-kadr olduğu gibi pederleri **Şeyh Yünus** dahi bir şeyh-i kesîrî'l-fazâ'il idi (s. 48, st. 3). [*şeyh yünus*]
2. **Şeyh Yünus** ede ‘Adn’i me’vâ 1247 (s. 48, st. 7). [*şeyh yünus*]

Şeyh Yünus Efendi: (ö. 1247/1831-32) Tiranlı Halîmî'nin babası olup Kadiriyye tarikatının çok faziletli şeyhlerindedir.

1. Gelelim sâhib-tercüme Şeyh Hâlîmî Efendi'nin tercüme-i hâline ismi Şeyh Selîm Efendi pederinin ismi **Şeyh Yünus Efendi** onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervîş Efendi'dir (s. 46, st. 12). [*şeyh yünus efendi*]

şeyh-i belîğ-i hakâyık-güyâ: Gerçekleri güzel, etkili ve yerinde söyleyen şeyh.

1. Müşârün-ileyh lisân-ı tasavvufa âşinâ bir **şeyh-i belîğ-i hakâyık-güyâ** olduğundan elsine-i selâsede nâdire-senc-i belâgat oldukları ... (s. 56, st. 11). [*şeyh-i belîğ-i hakâyık-güyâ*]

şeyh-i kesîrî'l-fazâ'il: Çok faziletli şeyh.

1. İşte sâhib-tercüme pek ciddî bir zât-ı ‘âlî-kadr olduğu gibi pederleri Şeyh Yünus dahi bir **şeyh-i kesîrî'l-fazâ'il** idi (s. 48, st. 3). [*şeyh-i kesîrî'l-fazâ'il*]

şeyh-i muhterem: Saygıdeğer şeyh.

1. Fârisî bir manzûme-i târîhiyyesi âti't-tercüme **şeyh-i muhteremleri** ‘Abdü’s-selâm Mücrim hazretlerinin tercüme-i hâli zîrinde görülecektir (s. 57, st. 20). [*şeyh-i muhterem, -ler, -i*]

şeyh-i müşârün-ileyh: Adı geçen şeyh (Şeyh Halîmî Efendi).

1. **Şeyh-i müşârün-ileyh** ‘ulûm-ı ‘Arabiyyede me’zûn ve fıkihta nâdirü'l-butûn ve cifr remel vefk gibi ma‘ârif-i ‘Arabiyyede zû-fünûn olduktan başka üç lisânda dahi bir şâ‘ir-i kâmil olduğundan böyle her fende sâhib-kudret olması meşihatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihâr eylemiş idi (s. 48, st. 15). [*şeyh-i müşârün-ileyh*]

şeyhü'l-İslām: *Osmanlı Devleti'nde dīnī kurumların, şerīat mahkemelerinin ve ilmiye sınıfının başı durumunda olup bunlaranezāret eden en yüksek rütbeli din adamına verilen unvan.*

1. Bi'l-āhire ekmel-i 'urefā'-i müdekkikīn eşher-i meşāyih-i muhakkikīn be-dereke-i Rabbānī el-hāletü hazīhi o havālīde **şeyhü'l-İslām** nām ve 'unvāniyla ma'rūf olan āti't-tercūme Şeyh 'Abdü's-selām Tiranī hazretlerinin ... (s. 56, st. 4). [*şeyhü'l-islam*]

şeyhü'l-vüzerā: *En yaşlı vezir.*

1. İşkodra vālī-i esbakı Koca Mustafā Paşa'nın hafidi kezālik İşkodra vālī-i sābıkı Mustafā Paşa'nın mahdūmu ve **şeyhü'l-vüzerā** āti't-tercūme Şerīfī Mustafā Paşa merhūmun pederi Āsaf Paşa'dır (s. 19, st. 14). [*şeyhü'l-vüzerā*]

şeyhü'l-vüzerā-yı esbak: *Bir öncekinden daha önce olan en yaşlı vezir.*

1. **Şeyhü'l-vüzerā-yı esbak** İškodralı Şerīfī Mustafā Paşa merhūmun ferzend-i necībīdir (s. 35, st. 2). [*şeyhü'l-vüzerā-yı esbak*]

şeyhü's-şu'arā: *"Şairlerin şeyhi" anlamında olup şiir yazmada çok başarılı şairler için kullanılan bir unvan.*

1. Digeri şi'ir-i latīfiyle misāl-i Hassān
Denilirse yaraşır nāmına **şeyhü's-şu'arā** (s. 66, st. 24). [*şeyhü's-şu'arā*]

şey'i lillāh eyle-: *"Allah için bir şey" istemek.*

1. Kulun Rızāyī **eyler** bābında **şey'i lillāh** (s. 75, st. 1). [*şey'i lillāh eyle-, -r*]

şiddetli: *Aşırı derecede olan, haddinden fazla, çok fazla; zorlu, sert.*

1. Mu'ārızı bulunan bir zāt tarafından İşkodra vālīsi Mustafā Paşa'ya 'aleyhinde **şiddetli** şikāyetler tevālī edince merkūmu celbederek ... (s. 23, st. 23). [*şiddetli*]
2. Lākin bir gün sonra öyle **şiddetli** bir göğüs nezlesine mübtelā oldum ki böyle bir müz'ic ve zahmetli nezle görmemiştim (s. 43, st. 15). [*şiddetli*]
3. Harput'ta zāten odun pek pahalı olduğu hālde o sene kış pek **şiddetli** olması ve mahrūkātın āteş pahāsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [*şiddetli*]

şi‘ir: *Edebi değeri ve anlamı bütünlük oluşturan söz dizimi.*

1. Hâlbuki ben o târihe kadar pek çok târihler kitâblar okudugum hâlde İşkodra vilâyetinden hârice çıkmamış zevât arasında ‘Osmânlıca **şi‘ir** söylemiş bir ferdin değil âsârına ve hatta ismine de tesâdüf etmemiştim (s. 9, st. 4). [*şi‘ir*]
2. Türkçe lisân-ı mâder-zâdı olmadığı hâlde bu kuvvette **şi‘ir** söylemesi edebiyât-ı ‘Osmâniyenin o havâlîde vaktiyle ne kadar terakkî eyledigine bir delîl teşkîl eder (s. 17, st. 1). [*şi‘ir*]
3. O havâlî şâ‘irleri makarr-ı hükûmete gelerek kendisine **şi‘irler** takdîm ederler ... (s. 20, st. 5). [*şi‘irler, -ler*]
4. ... takdîm ederler ve kendileri de etrâf ve enhâ’sında bulunan şu‘arâya **şi‘irler** câ‘izeler gönderirdi (s. 20, st. 5). [*şi‘irler, -ler*]
5. Şu‘arâ-yı selefin **şi‘irini** okur anlardı (s. 25, st. 12). [*şi‘irin, -in*]
6. **Şi‘ir** ve inşâda heveskâr olarak güzel eserler yazmaga başladı (s. 25, st. 23). [*şi‘ir*]
7. Sâ‘ir şu‘arânın zemîn-i teng addedip pek az **şi‘ir** söyledikleri harflerde elliden yüz elliye kadar gazeller tanzîm eylemiştir ... (s. 30, st. 21). [*şi‘ir*]
8. ‘Aceb mi **şi‘iri** mü’essir olursa dillerde (s. 50, st. 19). [*şi‘iri, -i*]
9. İsmi Şa‘bân kendisi **şi‘ir** ve inşâya vâkıf bir mîr-i vâlâ-şân idi (s. 58, st. 19). [*şi‘ir*]
10. Vâsil-ı sinn-i rüşd oldukça tahsîl-i ma‘ârif ü kemâlât ederek **şi‘irde** mâhir ve kemâlde kâmil bir mîr-i dirâyet-semîr zuhûr etmiştir (s. 60, st. 4). [*şi‘irde, -de*]
11. **Şi‘irine** reşk ede bernâ ile pîr (s. 66, st. 12). [*şi‘irine, -i, -(n), -e*]

şi‘ir-i latîf: *Latîf/ince bir güzelliğe sâhip olan, hoş şiir.*

1. Digeri **şi‘ir-i latîfiyle** misâl-i Hassân
Denilirse yaraşır nâmına şeyhü’ş-şu‘arâ (s. 66, st. 23). [*şi‘ir-i latîf, -i, -(y), -le*]

şikâyet: *Bir kimsenin yaptığı haksız veya kötü işleri yazılı veya sözlü olarak bildirip çaresine bakılmasını isteme; bir kimseden veya bir şeyden hoşnut olmadığını belirtme.*

1. Mu‘arızı bulunan bir zât tarafından İşkodra vâlîsi Mustafâ Paşa’ya ‘aleyhinde şiddetli **şikâyetler** tevâlî edince merkûmu celbederek ... (s. 23, st. 23). [*şikâyetler, -ler*]

şikâyet et-: *Birinin yaptığı, doğru olmayan veya kendisine doğru gelmeyen şeyleri söz veya yazı ile bir kimseye veya bir makâma bildirmek.*

1. ... eger bir daha hakkında efendisi olan İřkodra vālīsine **řikāyet ederse** derisini yüzerek altınla doldurup takdīm etmek sūretiyle efendisini memnūn edeceğini makām-ı tehdītte beyān ettiği hālā o havālīce meřhūrdur (s. 23, st. 25). [*řikāyet et-, -er, -se*]

şimdi: "İçinde bulunulan zaman dilimi, şu an"anlamlarında zaman zarfi.

1. Hamdī Efendi merkebin **şimdi** bulunacağına dā'ir köylüye tesellī verdikten sonra cemā'ata hitāb ederek ... (s. 53, st. 14). [*şimdi*]
2. Sizin o maksatla gelmediğini bana **şimdi** anlattılar (s. 56, st. 27). [*şimdi*]
3. Merhūmun mahdūmu bundan üç dört sene evvele kadar Der-Sa'ādet nüfūs idāresinde müstahdem olduğu hālde ondan sonra nereye gittiğini ve **řimdi** ne me'mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvān söylediler (s. 68, st. 4). [*řimdi*]
4. **şimdi** Harput'ta tezek 'anber-i sārā gibidir (s. 68, st. 17). [*şimdi*]
5. Müjdeler **şimdi** bana ehl-i kerem vermişler (s. 77, st. 14). [*şimdi*]

şimdiki: *Mevcut olanlar, hālihazırda var olanlar.*

1. Mādem ki mikdār-ı sa'ye göre mükāfāt görülecek bir 'asr-ı hūmāyūndayız kadr-i hizmetimiz arttıkça biz de onlardan **řimdikilere** kat kat fā'ik takdīrāt kazanacağımızdan emīniz (s. 67, st. 26). [*řimdikilere, -ler, -e*]

şimdiye kadar: *şu ana kadar, bugüne gelinceye kadar.*

1. **şimdiye kadar** öyle bir Nābī dīvānı bir yerde bir daha gördüğüm yoktur (s. 20, st. 15). [*şimdiyekadar*]

şişman: *Vücudu aşırı derecede yağlı olduğu için şişkin görünen (kimse).*

1. Ben ba'zı **řişmanları** gūyā iltifāt sūretinde ellerinden tutarak haydi seninle kořalım derdim (s. 42, st. 16). [*řişmanları, -lar, -ı*]

řitā gel-: *Kış mevsimi gelmek, kış soğukları başlamak.*

1. Hācī Bey **geldi řitā** etmedik irsāl-i hatab Bu gidişle neye müncer olur ahvāl-i hatab (s. 68, st. 9). [*řitā gel-, -di*]

şitâb eyle-: *Acele etmek, seğırtmek, çabuk davranmak.*

1. Biz dahi sũhte gibi cerre **şitâb eyleyelim**
San'at-ı cer ile belki gelir eskâl-i hatab (s. 68, st. 11). [*şitâb eyle-, -(y), -elim*]

şive-i nesr: *Düz yazıdaki tarz.*

1. **Şive-i nesrini** ta'bir edemem
Ne desem hakkını tahrir edemem (s. 65, st. 23). [*şive-i nesr, -i, -(n), -i*]

şöhret: *Bir kimsenin herkesçe bilinen, onunla meşhur olduğı adı veya lakabı.*

1. Şeyh Selim Efendi pederinin ismi Şeyh Yunus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Derviş Efendi'dir ve **şöhretleri** Kubad-zâdedir (s. 46, st. 13). [*şöhretleri, -ler, -i*]
2. İsmi Mahmud'dur **şöhreti** Nalband-zâde'dir (s. 51, st. 3). [*şöhreti, -i*]

şöhret bul-: *Meşhur olmak, ün kazanmak.*

1. Şu'arâ içre **bulursun şöhret**
Var iken sende bu tab' u kudret (s. 66, st. 13). [*şöhret bul-, -(u), -r, -sun*]

şöhret ü şân: *Şöhret ve şân (meşhur, ünlü olma durumu).*

1. Nefsine râm olma dâ'im **şöhret ü şânlık** budur (s. 13, st. 15). [*şöhret ü şân, -lık*]

söyle: *"Şu şekilde" anlamında zarf.*

1. Adem Aga'nın meşâyih-i kirâmdan Hacı Hamza nâm zâta inşâ eylediğı türbenin kitâbesi de **söyledir**
Sâhibü'l-hayrât Adem Aga'nın Hacı Hamza türbesini inşâ eylediğı târîh sene 1192/1778 (s. 59, st. 23). [*söyledir, -dir*]

şöyle ki: "şimdi açıklayacağımız gibi" anlamında bir fikri, iddiayı açıklamak amacıyla söylenecek sözlerin başına getirilen bir ifade kalıbı.

1. **Şöyle ki** onlar getirdikleri kitābları Efendim alınız sizin olsun i'āde etmeyiniz bizde sūretleri vardır derlerdi (s. 9, st. 12). [şöyle ki]
2. **Şöyle ki** Her Cum'a gününe ... (s. 45, st. 18). [şöyle ki]
3. **Şöyle ki** vālī-i memleketin hizmetinde bulunan bir zāt 1250/1834-35 senesinde ziyāretine gelerek hacc-ı şerīfe 'azīmet edeceğinden rāsime-i vedā'ı icrā eyledikten sonra 'acebā tekrār 'avdet edip etmeyeceği su'āline karşı şu beyti bi'l-bedāhe inşād ederek okumuştur (s. 52, st. 3). [şöyle ki]
4. ... şehrin mezārlıklarını dolaştığım sırada pek garīb bir şeye tesādūf ettim **şöyle ki** (s. 61, st. 5). [şöyle ki]

şöylece: "şu şekilde" anlamında zarf.

1. Cenāb-ı Hakka farīza-ı tahmīdi ifādan sonra **şöylece** söze başlarım (s. 8, st. 3). [şöylece]
2. Bir gazelinde Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey sāhib-tercūmenin iktidār-ı tab'ını **şöylece** takdīr ediyor (s. 31, st. 2). [şöylece]
3. İştirā' sūretiyle sāhib olduğu kitābların zahrında da imzā'sı **şöylece** görülmüştür (s. 69, st. 3). [şöylece]

şu: "şu" işaret zamiri (kitap veya mecmua).

1. "... veyāhūd mecmū'ası **şudur** alıp okuyunuz benim ceddimi de vesīle-i rahmet olmak üzere kaydediniz" dediler (s. 9, st. 9). [şudur, -dur]

şu: "şu" işaret sıfatı (Ali Emirī'nin teşebbüsü işaret edilmektedir.).

1. ... veyāhūd **şu** teşebbüsünden sonra bir kere daha gidilseydi elbette daha pek çok ziyāde şeyler bulacaktım (s. 9, st. 23). [şu]

şu: "şu" işaret sıfatı (Ali Emirī'nin İşkodralı şairlerle ilgili bulduğu bilgi ve şiir miktarı işaret edilmektedir.).

1. Bulduğum **şu** mikdār ise gerek İşkodra'da ve gerek havālīsinde topu üç aylık bir geşt ü güzār netīcesidir (s. 9, st. 25). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Kitabe işaret edilmektedir.).

1. ... müzeyyen kapısı üzerinde muharrer bulunan ‘aynen **şu** kitâbeden müstebândır (s. 10, st. 13). [şu]
2. Türklere dâ’ir en kadîm bir kitâbe olmak üzere şehri geçip kal‘eye girerken kemeri gâyet yüksek Türk-kârî ve suyu vâfir Gâzî Evrenos oğlu ‘İsâ Bey çeşmesi vardır ki üstünde **şu** kitâbe mahkûk (s. 40, st. 24). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Murtazâ Sâfî Efendi'nin Koca Mehmed Paşa'nın vefatı üzerine yazdığı manzume işaret edilmektedir.).

1. ... Murtazâ Sâfî Efendi **şu** târîhi sebt-i cerîde-i rûzigâr eylemiştir (s. 10, st. 17). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa'nın üç erkek kardeşi işaret edilmektedir.).

1. Pederleri ile **şu** üç birâderin İşkodra'da vâlîlikleri müddeti yarım asır mikdârı olup ... (s. 12, st. 20). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Ziyaret mevsimi işaret edilmektedir.).

1. Benim İşkodra'da bulduğum zamân **şu** mevsim-i ziyârete tesâdüf ettiginden (s. 14, st. 28). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Farsça kıt'a işaret edilmektedir.).

1. ‘Alî Efendi fetâvâsını taleb sûretiyle Paşa'ya irsâl eylediği **şu** kıt'a-ı Fârisîyye bu cümledendir (s. 20, st. 7). [şu]

şu: "Şu" belgisiz zamir (Tarih manzumesi kastedilmektedir.).

1. Mezkûr târîh **şudur** (s. 23, st. 5). [şudur, -dur]
2. Mezkûr manzûmenin târîh beyti **şudur** (s. 35, st. 6). [şudur, -dur]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Peklinli Ca'fer Sâdık Paşa'nın biraderi İbrâhîm Fehmî Bey 'in babaları Süleyman Paşa'nın vefatı üzerine yazdığı tarih işaret edilmektedir.).

1. Süleymân Paşa'nın 1236/1820-21 senesinde vukû'-ı vefâtına sâhib-tercümenin küçük birâderi âti't-tercüme İbrâhîm Fehmî Bey **şu** târihi inşâd etmiştir (s. 25, st. 4). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Emanet işaret edilmektedir.).

1. Zâyi' etme **şu** emânetimi ey bād-ı sabā (s. 27, st. 16). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Beyitler işaret edilmektedir.).

1. Dīvânını tertîb ve bu tertîbi İşkodra şehrinde icrâ eylediğine dâ'ir **şu** ... beyitlerinde işâret eyliyor (s. 29, st. 32). [şu]
2. 'Arabî, Fârisî, Türkî **şu** birkaç beyit manzûm lûgat kitâbından tahrîr olundu (s. 62, st. 21). [şu]
3. Ve kezâlik evvel harflerinden Tercümân-ı Hakikat ismi hâsıl olmak üzere **şu** ebyâtı inşâd eylemiştir (s. 66, st. 25). [şu]
4. **Şu** beyitler zikr olunan Hatabiyye'dendir (s. 68, st. 8). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Beyit işaret edilmektedir.).

1. Latîfe sûretiyle söylediği **şu** beytin ... (s. 30, st. 5). [şu]
2. Rûmeli vilâyetinde İškodralı-zâde Hasan Hakkî Paşa'dan gayri Mevlevî bulunmadığına **şu** beytinde te'essüf etmekte (s. 31, st. 5). [şu]
3. ... kapının üstünde **şu** beyit menkûş ve mahkûk idi (s. 42, st. 25). [şu]
4. **Şu** beyit ondandır (s. 44, st. 3). [şu]
5. Demir-zâde Müsevvid Kanber Efendi'nin âşinâ ve musâhibi olduğunu **şu** beyti gösteriyor (s. 51, st. 5). [şu]
6. Şöyle ki vâlî-i memleketin hizmetinde bulunan bir zât 1250/1834-35 senesinde ziyâretine gelerek hacc-ı şerîfe 'azîmet edeceğinden râsime-i vedâ'ı icrâ eyledikten sonra 'acebâ tekrâr 'avdet edip etmeyeceği su'âline karşı **şu** beyti bi'l-bedâhe inşâd ederek okumuştur (s. 52, st. 4). [şu]
7. ... tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricâ' etmiş o da **şu** beyti yazarak ba'zı letâ'if yazarak nüsha şeklinde verir ve te'sîri görülür imiş (s. 53, st. 8). [şu]
8. **Şu** iki beyit ondandır (s. 60, st. 7). [şu]
9. ... Kurd nâmında biri ta'ÿîn olundukta **şu** beyti demiş imiş (s. 77, st. 3). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Mücevher tarih işaret edilmektedir.).

1. Vüzerâdan meşhûr Kânî Paşa'nın vefâtına olan **şu** mücevher târîh de bu fende olan mahâret ve zerâfet-i tab'ına delîldir (s. 37, st. 7). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Gazel işaret edilmektedir.).

1. İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa bahsinde altı 'aded nazîreler içinde sebkât eden **şu** matla'lı gazele ... (s. 43, st. 24). [şu]
2. **Şu** gazel sâhib-tercûme Hulûsî Bey'in İstanbul şu'arâsına nazîre olarak inşâd ve nihâde-i nazargâh-ı takdîr-i emsâl ve emcâd eylediği âsârındandır (s. 61, st. 15). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Fârisî manzûme işaret edilmektedir.).

1. Mertebe-i kutbiyyet ve tercûme-i hâl-i pür fazîletlerini hâvî hafîdleri sâhib-tercûme Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi ma'-târîh **şu** Fârisî manzûmeyi inşâd etmiştir (s. 46, st. 16). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Tarih beyti işaret edilmektedir.).

1. Ve yine âti't-tercûme Edhem Şehîdî Bey ayrıca bir mersiye tanzîm ederek son beyti **şu** târîh tesâdüf eylemiştir (s. 48, st. 5). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Fazîletli zâtlar işaret edilmektedir.).

1. İşte sâhib-tercûme Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi **şu** zevât-ı fâzılânın netîce-i silsileleridir (s. 48, st. 8). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Tiranlı Sa'îd Efendi'nin, Şeyh Halîmî Efendi'nin vefatı üzerine yazdığı tarih işaret edilmektedir.).

1. Vefâtına âti't-tercûme 'Ömer Sûzî Efendi'nin mahdûmu Tiranlı Sa'îd Efendi ma'-mersiye **şu** târîhi tanzîm eylemiştir (s. 48, st. 22). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Kitap işaret edilmektedir.).

1. Her ne vakit kaymakām kadı gibi me'mūrlar zāviyeye gelirlerse ceddimin kitāblarını ziyāret ederek "Aman **şu** kitābı çok begendim yādigār olarak bana ver" derler ben de bi'z-zarūre kıramam (s. 56, st. 24). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Anlatılan durum işaret edilmektedir.).

1. İşte **şu** hāli gözümle görünce ... (s. 57, st. 18). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (İbare işaret edilmektedir.).

1. Mezār taşında 'aynen **şu** 'ibāre mahkūktur (s. 59, st. 13). [şu]
2. **Şu** 'ibāreye nazaran gerek Toptan-zādelik gerek Akçahisarīlik 1170/1756-57 tārīhinden daha evvellerine 'ā'id olmak lāzım gelir (s. 59, st. 17). [şu]

şu: "Şu" işaret zamiri (Hükümet konağının kitabesi kastedilmektedir.).

1. Bu konağın kitābesi **şudur** (s. 59, st. 21). [şudur, -dur]

şu: "Şu" belgisiz zamir (Tebrik manzumesi kastedilmektedir.).

1. ... kebīr sā'at kulesine ma'-tārīh bir de manzūme-i tebrīkiyye tanzīm eylemiştir baş mısra'ı **şudur** (s. 60, st. 19). [şudur, -dur]

şu: "Şu" işaret sıfatı (İsmā'īl Zihnī Efendi'nin miralay rütbesiyle ödüllendirilmesi üzerine Hālīl Efendi el-Horī'nin yazdığı tarih kıt'ası işaret edilmektedir.).

1. Cebel-i Lübnān ahālīsinden sāhib-i dīvān-ı eş'ār-ı 'Arabiyye Hālīl Efendi el-Horī tebrīk rütbesi hakkında **şu** kıt'a-ı tārīhi inşād etti (s. 64, st. 16). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Hayrī'nin Hātıra-i 'Ahd-i Şebāb adlı eserine Zihnī'nin yazdığı takrīz işaret edilmektedir.).

1. Dersim mutasarrıf-ı esbaki merhūm Harputlu Hayrī Efendi Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb nāmıyla bir mecmū‘a-i eş‘ār tertībine muvaffak oldukça **şu** takrīzi inşād eylemiştir (s. 65, st. 12). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (İsmā‘īl Zihnī Efendi'nin Midhat Efendi'yle Mu‘allim Nācī Efendi hakkında yazdığı kıt'a işaret edilmektedir.).

1. Sāhib-tercüme İsmā‘īl Zihnī Efendi Ma‘mūretü'l-‘azīz defterdārlığından infisālden sonra Der-sa‘adet’te bulunduğu esnāda Midhat Efendi'yle Mu‘allim Nācī Efendi hakkında **şu** kıt‘ayı nakşetmişti (s. 66, st. 18). [şu]

şu: "Şu" işaret zamiri (İsmā‘īl Zihnī Efendi'nin Tercümān-ı Hakikat gazetesine gönderdiği mektup kastedilmektedir.).

1. Şu kıt‘a ile manzūmeyi rabten gönderdiği mektüb **şudur** (s. 67, st. 13). [şudur, -dur]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Tercümān-ı Hakikat’ta yayımlanan manzume işaret edilmektedir.).

1. Ol vakit Tercümān-ı Hakikat’ın neşreylediği **şu** iki manzūme ile mektübun zīrinde şu satırlar görülmüştü (s. 67, st. 20). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Tercümān-ı Hakikat gazetesinin İsmā‘īl Zihnī Efendi'ye yazdığı mektup işaret edilmektedir.).

1. Ol vakit Tercümān-ı Hakikat’ın neşreylediği şu iki manzūme ile mektübun zīrinde **şu** satırlar görülmüştü (s. 67, st. 20). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (İmzaya ilişkin ibāre işaret edilmektedir.).

1. Kendi hattıyla yazdığı kitāb ve mecmū‘aların zahr veya kenārlarına ‘ale’l-ekser imzā’sını **şu** ‘ibāre ile vaz‘ ediyor (s. 69, st. 1). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Hātem/mühre ilişkin ibāre işaret edilmektedir.).

1. Hāteminin hattı dahi **şu** ‘ibāredir (s. 69, st. 5). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Tercüme-i hâl/Biyografi işaret edilmektedir.).

1. İşte **şu** tercüme-i hâlini tahrîr edeceğim ‘Alî Rızâ Bey Efendi bu yolda bana mu‘âvenet ve rehberlik edenlerin birincilerindendir ... (s.72, st. 8). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Kit'a işaret edilmektedir.).

1. **Şu** iki kıt‘a sultân-ı şu‘arâ-yı Rûm Bâkî merhûmun bir gazelinin tahmîsindedir ki (s. 20, st. 18). [şu]
2. **Şu** kıt‘ayı Rûmî Paşa merhûm Ergânî Ma‘deni mutasarrıflığında tertîb-i dîvân-ı eş‘âr eylediği esnâda sâhib-tercüme dîvânı tebrik sûretiyle inşâd eylemişti (s. 65, st.6). [şu]

şu: "Şu" işaret sıfatı (Arapça kıt'a işaret edilmektedir.).

1. **Şu** kıt‘a ile manzûmeyi rabten gönderdiği mektûb şudur (s. 67, st. 13). [şu]

şu: "Şu" işaret zamiri (İnsanlarla iyi geçinme kastedilmektedir.).

1. **Şunun** en büyük delâ‘ilindedir ki İşkodra vâlîsi İbrâhîm Hâlîlî Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollâ Bey’i şehîd ederek ... (s. 60, st. 11). [şunun, -nun]

şu denli: Şu kadar.

1. **Şu denli** sâ‘im-i dehr idi mâsivâdan kim Likâ‘-yı Hak idi ancak gedâ-yı Mevlânâ (s. 33, st. 15). [şu]

şu‘arâ: Şairler.

1. İşkodra **şu‘arâsı** hakkında tedkîkâtımı gören mütefekkirîn yalnız İşkodra’da değil Akçahisar ve Tiran gibi kazâlarda dahi birçok ‘Osmânî şu‘arâsı bulacağımı beyân eylediler (s. 9, st. 19). [şu‘arâsı, -(s), -ı]
2. İşkodra şu‘arâsı hakkında tedkîkâtımı gören mütefekkirîn yalnız İşkodra’da değil Akçahisar ve Tiran gibi kazâlarda dahi birçok ‘Osmânî **şu‘arâsı** bulacağımı beyân eylediler (s. 9, st. 20). [şu‘arâsı, -(s), -ı]

3. ... gerek peder-i ekremi ve gerek birâderleri ‘ulemâ ve **şu‘arâ** ile ülfet ve tezyîd-i bizâ‘a-ı ma‘ârif u kemalât ederek imrâr-i vakt u sâ‘at eylemekte bulunmuş olduğu hâlde ... (s. 12, st. 1). [*şu‘arâ*]
4. ... gerek İşkodra’da ve gerek havâlîsinde cevâmi‘ medâris kütüb-hâneler binâ ederek pek çok ‘ulemâ ve fuzalâ yetiştirmişler ve niçe niçe **şu‘arâ** ve üdebâyı memnûn ve bekâm eylemişler idi (s. 12, st. 22). [*şu‘arâ*]
5. Merkez-i vilâyete cem‘ eylediği **şu‘arâ** ve üdebâ ile müşâ‘areler edip ... (s. 12, st. 28). [*şu‘arâ*]
6. Kıymetdâr âsârı o havâlî mu‘âsırı bulunan birçok **şu‘arânın** nazîreleriyle birlikte olarak İşkodra ile mülhakâtındaki şehirlerde gördüğüm mecmû‘alarda mevcüddur (s. 12, st. 30). [*şu‘arânın, -nın*]
7. ... matla‘lı gazel-i şâhânelerini tettebbu‘ ve müstagrak-ı ‘âtifeti olan zamânı **şu‘arâsının** ba‘zıları da tanzîr eylemiştir ... (s. 13, st. 5). [*şu‘arâsının, -(s), -i, -nin*]
8. Mu‘âsırı bulunan İşkodra **şu‘arâsıyla** birçok müşâ‘aresi olduğu gibi ahlâfı da ba‘zı eş‘ârını tettebbu‘ etmiştir (s. 17, st. 2). [*şu‘arâsıyla, -(s), -i, -(y), -la*]
9. Bulunduğu sancaklarda ‘ulemâ ve **şu‘arâ** ile ülfet ve musâhabetten bir ân hâlî kalmadı (s. 19, st. 27). [*şu‘arâ*]
10. ... Sâ‘ib, Şevket, Câmî, Zahîr, Nazîrî, Hakanî gibi İran şu‘arâsının ... âsârını pîş-i nazar-ı mütâlâ‘adan ayırmazdı (s. 20, st. 11). [*şu‘arâsının, -(s), -i, -nin*]
11. O havâlî şâ‘irleri makarr-ı hükümete gelerek kendisine şî‘irler takdîm ederler ve kendileri de etrâf ve enhâ’sında bulunan **şu‘arâya** şî‘irler câ‘izeler gönderirdi (s. 20, st. 5). [*şu‘arâya, -(y), -a*]
12. Ahâlîsi şecâ‘atla meşhûr ve tevârîh-i ‘Osmâniyede niçe niçe celâdetleri mestûr olan müntehâ-yı hudûdda ve kenâr-ı bahirde vâki‘ Ülgün kasabası ümerâsından ve ‘asrımız **şu‘arâsındandır** (s. 22, st. 6). [*şu‘arâsındandır, -(s), -i, -(n), -dan, -dır*]
13. Evâ‘il-i hâlinden İşkodra ve Tiran şehirlerinde tahsîl-i kemâlât ederek hâ‘iz-i şî‘ir ü inşâ olduğundan havâlîsi **şu‘arâsıyla** müşâ‘aresi vukû‘ bulmuştur (s. 23, st. 29). [*şu‘arâsıyla, -(s), -i, -(y), -la*]
14. Sâ‘ir **şu‘arânın** zemîn-i teng addedip pek az şî‘ir söyledikleri harflerde elliden yüz elliye kadar gazeller tanzîm eylemiştir ki ... (s. 30, st. 21). [*şu‘arânın, -nin*]
15. Şemîmî Dede’nin inşâ eylediği zâviyede dedenin manzûr ve makbûlu olarak ikâmet edip Şemîmî Dede ile ve sâ‘ir o havâlî **şu‘arâsıyla** müşâ‘areler icrâ eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 8). [*şu‘arâsıyla, -(s), -i, -(y), -la*]
16. Tiran ve İşkodra **şu‘arâsıyla** müşâ‘areler icrâ etmekle ber-â-ber pây-ı taht-ı saltanat-ı seniyye şu‘arâsının âsârına dagûzel nazîreler yazmıştır (s. 60, st. 6). [*şu‘arâsıyla, -(s), -i, -(y), -la*]
17. Tiran ve İşkodra şu‘arâsıyla müşâ‘areler icrâ etmekle ber-â-ber pây-ı taht-ı saltanat-ı seniyye **şu‘arâsının** âsârında güzel nazîreler yazmıştır (s. 60, st. 6). [*şu‘arâsının, -(s), -i, -nin*]

18. Toptan-zāde ‘ā’ilesinden ātīde terācim-i ahvāleri görülecek olan **şu‘arā** hüsn-i terbiyeye ‘ā’id bu zātın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan ... (s. 61, st. 1). [*şu‘arā*]
19. Şu gazel sāhib-tercüme Hulūsī Bey’in İstanbul **şu‘arāsına** nazīre olarak inşād ve nihāde-i nazargāh-ı takdīr-i emsāl ve emcād eylediği āsārındandır (s. 61, st. 15). [*şu‘arāsına, -(s), -ı, -(n), -a*]
20. İşkodra **şu‘arāsına** mahsūs kitāb yazdığını haber alan otuz beş yaşlarında mahdümü ... (s. 62, st. 7). [*şu‘arāsına, -(s), -ı, -(n), -a*]
21. Adanalı ‘Abdü’n-nāfi‘ Efendi ve İzmirli Muhyiddīn Rūmī Paşa ile sā’ir Harput **şu‘arāsıyla** müşā‘areleri vukū‘ bulmuştur (s. 65, st.5). [*şu‘arāsıyla, -(s), -ı, -(y), -la*]
22. **Şu‘arā** içre bulursun şöhet
Var iken sende bu tab‘ u kudret (s. 66, st. 13). [*şu‘arā*]
23. İşkodra şehrinin fuzalā ve **şu‘arāsındandır** (s. 68, st. 20). [*şu‘arāsındandır, -(s), -ı, -(n), -dan, -dır*]
24. Kendi destiyle tahrīr eylediği mecmū‘alarda dahi ba‘zı **şu‘arā** āsārına li-nāmıkihi yāhud li-muharririhi ve (s. 69, st. 8). [*şu‘arā*]
25. ... yalnız memleketi veya vilāyeti şu‘arāsıyla iktifā etmeyip mu‘āsırı bulunan pāy-i taht üdebāsıyla mürāsele ve muhābere icrā eden **şu‘arādan** olduğu istidlāl olunabilir (s. 69, st. 11). [*şu‘arādan, -dan*]
26. Ba‘zı nazīreleri İstanbul kibār-ı şu‘arāsına olmasına nazaran yalnız memleketi veya vilāyeti **şu‘arāsıyla** iktifā etmeyip mu‘āsırı bulunan pāy-i taht üdebāsıyla mürāsele ve muhābere icrā eden şu‘arādan olduğu istidlāl olunabilir (s. 69, st. 10). [*şu‘arāsıyla, -(s), -ı, -(y), -la*]
27. Tahrīren kendisinden o havālīde yetişdikleri ve işittikleri **şu‘arānın** bir iki satırlık muhtasar tercüme-i hālleriyle zīrine bir iki beyitleri yazılmak sūretiyle bir vesīka istedim (s. 71, st. 20). [*şu‘arānın, -nın*]
28. O havālīnin el-hāletü hazihi ber-hayāt olan **şu‘arāsındandır** (s. 71, st. 17). [*şu‘arāsındandır, -(s), -ı, -(n), -dan, -dır*]
29. Muhterem ‘Alī Rızā Beyefendi’nin o havālī üdebā ve **şu‘arāsıyla** müşā‘aresi ve zarīf mutāyebeleri de vardır (s. 73, st. 7). [*şu‘arāsıyla, -(s), -ı, -(y), -la*]

şu‘arā-yı ‘Arab: *Arap şairler.*

1. Müretteb ve mufassal dīvānından başka meşāhir-i münşiyānın muharrerātını cem‘ ederek hatt-ı destiyle tahrīr eylediği bir münşe‘atı ve **şu‘arā-yı ‘Arab’ın** eş‘arını ve nevādir-i ahvālini muhtevī kezālik hatt-ı destiyle muharrer ve mufassal ‘Arabī ve iktitāfī diger bir mecmū‘aları manzūrumuz olmuştur (s. 31, st. 17). [*şu‘arā-yı ‘arab, -ın*]

şu‘arā-yı be-nām: *Ünlü şairler.*

1. Bir taraftan Firdevsî, Hâkânî, Sa'dî, Hâfız gibi **şu'arâ-yı be-nâmın** âsârını mütâlâ'a ve diğer taraftan da eş'âr ve âsâr-ı 'Arabiyye ile mümârese hâsıl eyledim (s. 28, st. 31). [*şu'arâ-yı be-nâm, -ın*]

şu'arâ-yı eslâf: Kendisinden önceki şairler.

1. Müşârün-ileyh Âsaf Mehmed Paşa **şu'arâ-yı eslâfin** pek çok âsâr-ı nâmdarını tanzîr tetebbu' tahmîs etmiştir (s. 20, st. 17). [*şu'arâ-yı eslâf, -ın*]
2. **Şu'arâ-yı eslâf** ve mu'âsirîne güzel cevâblar vermiştir (s. 69, st. 10). [*şu'arâ-yı eslâf*]

şu'arâ-yı eslâf-ı 'aşk-ittisâf: Önceki aşk şairleri.

1. Nihâyet ba'zı yârânın ilhâc ve ibrâmiyla hayr-ı celîs olan kitâb mütâlâ'ası tarîkına insilâk ederek **şu'arâ-yı eslâf-ı 'aşk-ittisâfin** gâh dîvânlarını tedkîk ve tekrâr etmege sa'y u verziş ve gâh müşâhede-i sun'-ı Rabbanî ve ru'yet-i kudret-i Samedânî zımında ... (s. 28, st. 26). [*şu'arâ-yı eslâf-ı 'aşk-ittisâf, -ın*]

şu'ara-yı hüner-pîrâ: Ustalığı/marifeti süsleyen şairler.

1. İşkodra vilâyetinde Draç sancagında Tiran kazâsının merkezi bulunan Tiran şehr-i dil-ârâsı meşâyih-i kirâmından ve 'Arabî, Fârisî, Türkî lisânlarıyla inşâd-ı eş'âr eden **şu'arâ-yı hüner-pîrâdandır** (s. 45, st. 7). [*şu'arâ-yı hüner-pîrâ, -dan, -dır*]

şu'arâ-yı mu'âsirîn: Çağdaşı olan şairler.

1. **Şu'arâ-yı** eslâf ve **mu'âsirîne** güzel cevâblar vermiştir (s. 69, st. 10). [*şu'arâ-yı mu'âsirîn, -e*]

şu'arâ-yı selef: Kendisinden önceki şairler.

1. **Şu'arâ-yı selefin** şi'irin okur anları Etmemişdiyse de inşâda tabî'at peydâ (s. 25, st. 12). [*şu'arâ-yı selef, -ın*]

şüh: Serbest ve neşeli tavırlı, işveli, cilveli (Sevgili).

1. Gönül mülkün harāb etti o **şūhun** fitnesi Vefkī (s. 17, st. 9). [*şūhun, -un*]
2. Çāre ne meyl eyledik ol **şūha** gaddār olsa da (s. 24, st. 16). [*şūha, -a*]

şūh-ı perī peyker: *Peri yüzlü, neşeli, cilveli (kadın).*

1. Bir **şūh-ı perī peykere** aldandı ne çāre (s. 40, st. 9). [*şūh-ı perī peyker, -e*]

şuhūd: *Şāhitler, tanıklar.*

1. ... hemān kadı ile **şuhūd** huzūrunda emvālīnin bir sülüsünü evlādına bir sülüsünü fī-sobilillāh hayrāta diğēr sülüsünü de āzād eylediği köle ve cāriyelerine vasiyyet ile ... (s. 76, st. 16). [*şuhūd*]

şumār et-: *Saymak.*

1. **Edemem** hīç **şumār** ‘ömr-i girān-kıymetten Firkatinle geçen ezmānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 11). [*şumār et-, -e, -me, -m*]

şumūs-ı vahdet: *Allah'ın bir ve tek olmasının güneşleri; vahdetin yansıması.*

1. Kulüb-ı Mevleviyānı **şumūs-ı vahdetle** Münevver eyledi nūr-ı zekā-yı Mevlānā (s. 33, st. 17). [*şumūs-ı vahdet, -le*]

şunlar: *"Şu" işaret zamirinin çoğul şekli (Akçahisar kalesinde yatan mezarlar kastedilmektedir.).*

1. Bizim ziyāret ettiğimiz **şunlardır** (s. 41, st. 7). [*şunlardır, -dır*]

şunlar: *"Şu" işaret zamirinin çoğul şekli (Mustafā Efendi'nin yazdığı bazı beyitler kastedilmektedir.).*

1. İşkodra ahālīsının hālā ezberlerinde olarak okudukları beyitlerden ba‘zıları **şunlardır** (s. 52, st. 20). [*şunlardır, -dır*]

şunun bunun: *Ne olduğu belli olmayanın; herkesin.*

1. Gāyet tuhaf bir zāt olduğundan **şunun bunun** hakkında ba'zı latîfelerde ve hicviyelerde bulunduğundan şe'âmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrâcını mücib olmuştur (s. 52, st. 1). [*şunun bunun*]

şura: *"Şu husus, şu hal, şu iş" anlamında bir zamir.*

1. Benim böyle bir kitâb yazmakta olduğum İşkodra'da şüyû' bulunca garîbi **şurasıdır** ki ba'zı okuyup yazmak bilmeyenleri bile mürâca'at ederek ... (s. 9, st. 7). [*şurasıdır, -s, -i, -dır*]

şura: *Şu yer (Metnin ilgili yeri kastedilmektedir.).*

1. ... bir 'aded Fârisî târîhleriyle bir 'aded Türki gazel-i ra'nâları **şuraya** tahrîr olundu (s. 57, st. 23). [*şuraya, -(y), -a*]

şurada burada: *Çeşitli yerlerde, birçok yerde, rastgele yerde.*

1. ... on beş sene kadar **şurada burada** dolaşmagla iz'âc olunmuştur (s. 52, st. 9). [*şurada burada*]

şu'ûn-ı gerdiş-i devrân: *Zamanın hâdiseleri.*

1. Mübeyyen her sütünunda **şu'ûn-ı gerdiş-i devrân** (s. 67, st. 4). [*şu'ûn-ı gerdiş-i devrân*]

şübhesiz: *Muhakkak, kesin olarak, kesinlikle.*

1. **Şübhesiz** Tiran içinde gelmemiştî böyle zāt (s. 49, st. 9). [*şübhesiz*]

şübhe et-: *Bir husus hakkında kesin karar verememek, zihinde hâsıl tereddüt olmak.*

1. O memlekete gittim mi derhāl o zātları bulur **şübhe ettigim** husūslarda onlardan hāl-i mes'ele eder ve onların da o havālīdeki her bildigi zātlar kimler ise tahkīk eder ve cüzdānıma kaydederdim (s. 72, st. 3). [*şübhe et-, -tik, -im*]

şühedā: *Şehitler.*

1. Gerek Akçahisar şehrinde gerek mevcūd ve ma'mūr olan kal'esinde birçok **şühedā** ve mazanne-i kirām merkādleri vardır (s. 41, st. 6). [*şühedā*]

şüyū' bul-: *Herkesçe duyulmak, herkesçe bilinir hāle gelmek.*

1. Benim böyle bir kitāb yazmakta olduğum İşkodra'da **şüyū' bulunca** garībi şurasıdır ki ba'zı okuyup yazmak bilmeyenleri bile mürāca'at ederek ... (s. 9, st. 7). [*şüyū' bul-, -unca*]
2. Beyit memlekette **şüyū' bularak** okunmaga başlamış nihāyet vālīnin kulagına kadar yetişmiştir (s. 52, st. 7). [*şüyū' bul-, -arak*]

3.3.23. T

tā: "-e kadar" anlamında edat.

1. Kemterīn cārūb-ı dīvānız ezelden **tā** ebed (s. 31, st. 14). [tā]
2. **Tā** kıyāmet hānedān-ı devletin ma'mūr ola (s. 44, st. 22). [tā]

tā: "-den beri" anlamında bir söz.

1. Cenāb-ı şeyhinin emriyle geldi Tebriz'den
Kim ola Konya'da **tā** reh-nümā-yı Mevlānā (s. 34, st. 8). [tā]

tā: Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yahut zamanı anlatırken söze mübalağa katar.

1. De ki **tā** Rūmeli'nin cānib-i garbīsinde
Bir şehir var denilir nāmda İşkodra ona (s. 27, st. 21). [tā]
2. ... cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta'bīriyle taltīf olunmuş **tā** o zamāndan zamānımıza kadar bu hānedāndan birçok vāliler ve mīr-i mīrānlar ... (s. 37, st. 13). [tā]

tā: Öyle ki.

1. Cehd edegör olmayasın **tā** himār (s. 63, st. 17). [tā]

ta'accüb: Şaşma, hayret etme.

1. Benim **ta'accübüm** artmakla ber-ā-ber kelāmı 'Osmānlı edebiyātı cihetine döktüm (s. 8, st. 18). [ta'accübüm, -üm]

ta'accüb et-: Şaşırmak, hayret etmek.

1. Sā'ir şu'arānın zemīn-i teng addedip pek az şī'r söyledikleri harflerde elliden yüz elliye kadar gazeller tanzīm eylemiştir ki gālibā kendileri de **ta'accüb ederek** bir gazelinde ... beytini inşād eylemiştir (s. 30, st. 22). [ta'accüb et-, -erek]
2. Yine gelen yok. **Ta'accüb ettim.** Derhāl dönüp kütüb-hāneye kadar gittim (s. 57, st. 6). [ta'accüb et-, -ti, -m]

ta'allüm-i sinâ'î-i âteş-bâzî: *Fişekçi sanayisini ders alarak öğrenme.*

1. Üç sene 'ale't-tevālî ol civânın 'aşkıyla ta'lîm ve **ta'allüm-i sinâ'î-i âteş-bâzî** ve tahsîl-i fûnûn-ı top-endâzî ederek fûnûn-ı mezkûrede kesb-i mahâret ü kemâl eyledim (s. 28, st. 17). [*ta'allüm-i sinâ'î-i âteş-bâzî*]

ta'âm: *Yemek, aş.*

1. Ümerâ ardına dâ'im kişiler cem' oluyor
Ki **ta'âmın** kokusundan kediler cem' oluyor (s. 52, st. 23). [*ta'âmın, -in*]

tâ'at: *Allah'ın emirlerini yerine getirme; takvâ.*

1. ... mahdûmları Draç sancagı tahrîrat müdürü Kâzım Bey'le birlikte ikâmetle 'ibâdet ve **tâ'at** ve vatanın nefine hizmet sûretiyle imrâr-ı evkât eylemektedir (s. 72, st. 24). [*tâ'at*]

tab': *Mühür, damga basma; (kitap, dergi vb.) basma.*

1. Tayyar-zâde 'Atâ Bey merhûmun 1291/1874-75 senesinde **tab'** ve neşrine muvaffak oldukları Enderûn Târîhi 'ne takrîz sûretiyle tanzîm eylediği ... (s. 37, st. 4). [*tab'*]

tab': *Huy, mizaç, karakter, yaradılış.*

1. Şu'arâ içre bulursun şöhret
Var iken sende bu **tab'** u kudret (s. 66, st. 14). [*tab'*]
2. **Tab'ım** ikbâl eylemez zehr-i helâhildir bana (s. 70, st. 17). [*tab'ım, -ım*]

tâb: *Güç.*

1. Ne tende **tâb** u tâkat ne dilde var tahammül (s. 74, st. 10). [*tâb*]

tabaka tabaka: *Katman katman, kat kat.*

1. **Tabaka tabaka** yükselen bir cebel-i ʿazîmin bahrden altı yüz kilometre irtifâındaki bir mahallinde olup ondan daha birkaç sâʿat yukarıya çıkılırsa ... (s. 41, st. 23). [*tabaka tabaka*]

tabaka-i erbaʿinde ol-: *Kırkınıcı zümrede olmak.*

1. Sinn-i necîbâneleri **tabaka-i erbaʿinde olduğu** hâlde 1222/1807-08 senesinde terk-i lezâʿiz-i hayât eyledi (s. 19, st. 28). [*tabaka-i erbaʿinde ol-, -duk, -u*]

Tabak-hâne mahallesi: *İşkodra ilinde bulunan bir mahalle.*

1. Paşa hüsn-i idâreye muvâfık olarak on dört sene vâlîlik eyledikten başka İşkodra'nın **Tabak-hâne mahallesinde** sekiz on kubbeli gâyet zarîf bir câmiʿ-i şerîf binâ eylemiştir (s. 10, st. 12). [*tabak-hâne mahallesi, -(n), -de*]

tâbiʿ: *Bağlı.*

1. Müşârün-ileyhin pederi İşkodra vilâyetine **tâbiʿ** Arnavutluk'un Peklin kazâsı hânedân-ı kadîminden ve mîr-i mîrân-ı kirâmdan Süleymân Paşa'dır (s. 25, st. 2). [*tâbiʿ*]
2. Tiran şehrinin bânîsi elf-i kâmil ricâlinden ve Tiran'a **tâbiʿ** Milet (Mullet) karyesi ahâlîsinden olup ... (s. 45, st. 10). [*tâbiʿ*]
3. Meselâ Tiran kazâsına **tâbiʿ** İşim nâhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idâre erbâbından Mahmûd Bey nâm zâtın ʿazliyle ... (s. 77, st. 2). [*tâbiʿ*]

tâbiʿ: *Bir şeye uyan, o şeyin arkasından giden.*

1. Hele Kanber Baba ziyâreti şâyân-ı tezkâr merâsim-i muʿtâdeye **tâbiʿdir** (s. 14, st. 17). [*tâbiʿdir, -dir*]

tabʿ-ı pâki: *Temiz yaratılış, saf karakter.*

1. **Tabʿ-ı pâki** oldu el-Hak niçe hayrâta delîl (s. 10, st. 25). [*tabʿ-ı pâki*]

tabiʿat: *Güzeli seçebilme, ayırabilme melekesi, zevk; alışkanlık, huy, âdet.*

1. Şu‘arā-yı selevin şi‘irin okur anlardı
Etmemişdiyse de inşāda **tabī‘at** peydā (s. 25, st. 13). [tabī‘at]

tabīb: *Hekim, doktor.*

1. Devā-yı hasta-ı ‘aşka **tabībim** yār gelmez mi (s. 19, st. 9). [tabībim, -im]

tabī‘ī: *Doğal olarak, elbette.*

1. Lākin kitāblar arkasına yazdığı ‘ibārelerin altına tārīh rakamı koymadığı için her bir ‘ibāreyi ne tārīhte tahrīr eylediği **tabī‘ī** bilinmiyor (s. 16, st. 26). [tabī‘ī]

tabī‘ī: *Normal düzene, akla ve mantığa uygun olan.*

1. Ma‘māfīh Ohri kazāsından Akçahisar’a gelmek İskender Bey sülalesinden olmaga māni‘ olmayacağı **tabī‘īdir** (s. 59, st. 10). [tabī‘īdir, -dir]

tabī‘ī ol-: *Elbette, doğal olarak.*

1. Bu kasaba yüksek bir daga dayanmış gāyet sarp ve **tabī‘ī olarak** müstahkem bir tepe üzerinde ... (s. 40, st. 20). [tabī‘ī ol-, -arak]

ta‘bīr: *Bir anlam ifade eden söz.*

1. ... ‘ālem-i gurūr ve ‘azm-i cenāb-ı dārü'l-huzūr ederek Dārü'l-huzūr **ta‘bīri** tārīh-i vefātı vāki‘ oldu (s. 26, st. 5). [ta‘bīri, -i]
2. ... tārīhdeki “جم” cemāzī’ye “ل” ūlā’ya işāret olarak “[خيم بر]” usūlüyle tārīhi meydāna getirilmiş āl-i hams **ta‘bīriyle** de beş ‘aded ta‘miyyesi olduğuna işāret eylemiştir (s. 30, st. 12). [ta‘bīriyle, -i, -(y), -le]
3. ... cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf **ta‘bīriyle** taltīf olunmuş ... (s. 37, st. 13). [ta‘bīriyle, -i, -(y), -le]

ta‘bīr et-: *... diye ifade etmek; rüyāyı yormak.*

1. ‘Alem-i hābda nūş ettiğimiz bādeleri
Hāsıl-ı devlet-i dünyā ile **ta‘bīr edelim** (s. 32, st. 17). [*ta‘bīr et-, -elim*]

ta‘bīr et-: *İfāde etmek, anlatmak.*

1. Şīve-i nesrini **ta‘bīr edemem**
Ne desem hakkını tahrīr edemem (s. 65, st. 23). [*ta‘bīr et-, -e, -me, -m*]

ta‘bīr olun-: *... diye ifade edilmek, adlandırılmak.*

1. ... Baba Mustafā’yı Kara Hasan cāmi‘-i şerīfi musallāsında eş-Şeyh Mehmed Efendi’yi ve ...baklar üstünde Havale **ta‘bīr olunur** mahal ile Top-hāne mahallesi tarīkindaki merākıd-ı mübārekeleri ziyāretlekurbānlar zebh eder (s. 14, st. 14). [*ta‘bīr olun-, -(u), -r*]
2. Akçahisar kal‘esi derūnunda Dolma **ta‘bīr olunan** mahalde Hacı Mustafā Efendi tekyesi vardır ve yanında Şeyh Şucā‘ merkādı mevcūddur (s. 41, st. 19). [*ta‘bīrolun-, -an*]

tabl-ı nevbet vur-: *Askerī davul çalmak.*

1. Her mahallenin sırası ve günü geldi mi meşāyih-i kirām ve sālir pīr ü civān bir araya toplanır bayraklar açılır sancaklar çekilir **tabl-ı nevbet vurulur** (s. 14, st. 24). [*tabl-ı nevbet vur-, -(u), -l, -(u), -r*]

tācdār: *Hükümdar, padişah (Sevgili).*

1. Gerçi bir dervīş şeklinde gelip geçti velī
Ya melektir ya Hızır ol **tācdārım** kandadır (s. 15, st. 14). [*tācdārım, -ım*]

tāc-ı cevāhir: *En değerli taşlardan oluşan tāc, üstün kişilerin giyindiği başlık.*

1. Sāfiyā **tāc-ı cevāhirle** dedim tārīhini
Åşiyān-ı ‘arşa çıkdı rūh-ı düstūr-ı celīl (s. 11, st. 9). [*tāc-ı cevāhir, -le*]

ta‘cīl: *Acele ettirme; hızlandırma.*

1. ‘Ömr **ta‘cilde** iken müddetini itmāma
Niçe bir āhret a‘mālını te‘hīr edelim (s. 32, st. 18). [ta‘cilde, -de]

tācir: Ticaretle uğraşan kimse, tüccar.

1. Gülmek yok hafiflik yok vakārlı bir **tācirde** ne kadar evsāf-ı ‘ālīye var ise cümlesi bunlarda mevcūd bulunur (s. 45, st. 29). [tācirde, -de]

tācirlik: Ticāretle uğraşma.

1. Kimisi kazzāzlık kimisi bezzāzlık kimisi **tācirlik** kimisi tuhafcılık kimisi bakkālık mahsūs olmak üzere bir çarşı kurulur (s. 45, st. 20). [tācirlik]

tafdil olun-: Üstün tutmak.

1. Sāl-i nev **tafdil olunmak** pek becā (s. 23, st. 6). [tafdil olun-, -mak]

tafsil: Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama, anlatma.

1. Garaz vasıfı bu **tafsilden** eger Çāker
Kanı o vasf kim olsun sezā-yı Mevlānā (s. 34, st. 21). [tafsilden, -den]

tafsilāt: Bir şey hakkındaki etraflı bilgi, uzun uzun açıklamalar, ayrıntılar.

1. ... 1247/1831-32 senesinde **tafsilātı** Takvīm-i Vekāyi‘ gazetesinin sene-i mezkūreye ‘ā‘id nüshalarında beyān olunduğu üzere İşkodra vālīliğine hitām verdirilerek ... (s. 35, st. 13). [tafsilātı, -ı]
2. ... mücevher ve murassa sā‘at ihsāniyla dahi taltif buyurulmuştur ki **tafsilātı** kezālik o zamāna ‘ā‘id Takvīm-i Vekāyi‘ gazetesi nüshalarında muharrerdir (s. 36, st. 1). [tafsilātı, -ı]

tagayyürāt: Değişmeler; bozulmalar.

1. ... Drin nehri tahvīl-i mecrā ederek tугyān-ı miyāh zamānlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu cihetle hāsıl olan **tagayyürāt** münāsebetiyle levha-i merkād-ı mübāreki bulunamamıştır (s. 12, st. 18). [tagayyürāt]

tahallüs: Kurtarma.

1. ... hemān bilād-ı Rüm'a yürüyerek Ma'mūriyye ve 'Ammūriyye şehir ve kal'elerini zabt ederek istimdād eden esīreyi ve hayātta olan sā'ir üserāyı **tahallüs** ile muzafferen 'avdet ederek ... (s. 76, st. 18). [tahallüs]

tahammül: Taşıma, yüklenme.

1. Bunların cümlesini derc etmege kitābımızın **tahammülü** olmadığından selātin-i mu'azzama-i 'Osmāniyenin onuncusu olan Kānūnī Sultān Süleymān Hān hazretlerinin ... (s. 13, st. 1). [tahammülü, -ü]

tahammül: Zor şeylere dayanma gücü, katlanma, sabır.

1. Ne tende tāb u tākat ne dilde var **tahammül** (s. 74, st. 10). [tahammül]

tahammül et-: Dayanmak.

1. O iri gövde ile koşanların ba'zıları **tahammül edemeyerek** yere kapanır ... (s. 42, st. 17). [tahammül et-, -e, -me, -(y), -erek]
2. Yemek arasında içtiğim sular o kadar lezzetli ve o kadar soguk idi ki dişlerim **tahammül edemediğinden** agzımı çokça açar suyu bogazıma doğru akıtmaya çalışırdım (s. 43, st. 11). [tahammül et-, -e, -me, -dik, -(i), -n, -den]
3. Hāsıl eylediği harārete **tahammül edemeyerek** ... (s. 76, st. 8). [tahammül et-, -e, -me, -(y), -erek]

tahāret: İslām şeriātına göre, ibādetten önce vücūdu ve giyecekleri namaza engel olan kirlerden ve pisliklerden arındırmak şeklindeki temizlik.

1. **Tahāretsiz** huzūr-ı 'izzete vaz'-ı cebīn olmaz (s. 54, st. 13). [tahāretsiz, -siz]

taharrī edil-: *Aranmak, araştırılmak.*

1. Vusûlümüzde tekyeyi mesdûd bulduğumuzdan dervîş-i merkûm taleb ve **taharrī edilmiş** ise de ... (s. 56, st. 18). [*taharrī edil-, -miş*]

Tâhir Paşa: (ö. 1236/1820-21) *İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa'nın iki oğlundan büyük olanı.*

1. Müşârün-ileyh İbrâhîm Halîlî Paşa **Tâhir Paşa** ve Dervîş Bey isimlerinde iki evlâd istihlâf etmiş ise de ... (s. 13, st. 25). [*tâhir paşa*]
2. ... mahdûmlarının büyüğü **Tâhir Paşa** yirmi bir ve küçüğü Dervîş Bey yirmi yaşlarında birer civân-ı necîb oldukları hâlde 1236/1820-21 senesinde İşkodra'da terk-i hayât ettirilmişlerdir (s. 14, st. 2). [*tâhir paşa*]

tahkîk et-: *Araştırmak, soruşturmak.*

1. ... o zâtlarda edebiyâta dâ'ir ne gibi kitâblar olduğunu kendisinden **tahkîk ederek** defterime kaydeyledim (s. 72, st. 1). [*tahkîk et-, -erek*]
2. O memlekete gittim mi derhâl o zâtları bulur şübhe ettigim husûslarda onlardan hâll-i mes'eale eder ve onların da o havâlîdeki her bildiği zâtlar kimler ise **tahkîk eder** ve cüzdânıma kaydederdim (s. 72, st. 4). [*tahkîk et-, -er*]

tahlîs: *Kurtarma.*

1. ... Rûmeli vâlîliğine ta'yîn olunan Ahmed Zekeriyâ Paşa kadr-dân bir müşîr-i fâ'ikü'l-akrân olduğundan bu hakîri kethüdâ kâtibi ta'yîn ederek fakr u felâketten **tahlîse** himmet eyledi (s. 29, st. 4). [*tahlîse, -e*]

tahmîs: *Dîvan edebiyâtında bir gazeli, her beytinden önce birinci mısralarının kafiyelerine uygun üçer mısra eklemek suretiyle beşer mısralık kıt'alardan meydana gelmiş bir manzûme hâline getirme, beşleme.*

1. Şu iki kıt'a sultân-ı şu'arâ-yı Rûm Bâkî merhûmun bir gazelinin **tahmîsindedir** ki ... (s. 20, st. 18). [*tahmîs*]
2. ... Sultân Mehmed Reşâd Hân hazretleri inşâd buyurdıkları gazeli şâhânelerine icrâ eylediğim **tahmîsi** takdîr ederek beni mâbeyn-i hümâyûna da'vetle ... (s. 46, st. 8). [*tahmîsi, -i*]

tahrîr: *Yazma, kaleme alma; kaydetme.*

1. ... numûne olarak mütâla‘alarının **tahrîriyle** iktifâ eyliyoruz (s. 13, st. 6). [*tahrîriyle, -i, -(y), -le*]
2. Cenâb-ı Çâker bir şâ‘ir-i zarîf olmakla ber-â-ber dîvân-ı sâ‘ibe **tahrîrine** mübâşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir şerh kitabının mukaddimesinde ... (s. 28, st. 3). [*tahrîrine, -i, -(n), -e*]
3. Yukarıda zikri mürûr eylediği üzere dîvân-ı sâ‘ibe mufassal bir şerh **tahrîrine** ibtidâr ederek ... (s. 31, st. 20). [*tahrîrine, -i, -(n), -e*]
4. Kitâblarının zâhiresine yâdigâr-ı ahlâf olmak üzere ekseriyâ bir beyit **tahrîri** ve Hasan Hakkî-i Mevlevî imzâ’sının vaz‘ı ‘âdet-i hasenelerinden idi (s. 36, st. 34). [*tahrîri, -i*]

tahrîr et-: *Yazmak.*

1. Şîve-i nesrini ta‘bîr edemem
Ne desem hakkını **tahrîr edemem** (s. 65, st. 24). [*tahrîr et-, -e, -me, -m*]
2. İşte şu tercüme-i hâlini **tahrîr edeceğim** ‘Alî Rızâ Bey Efendi ... (s. 72, st. 8). [*tahrîr et-, -ecek, -im*]

tahrîr eyle-: *Yazmak.*

1. Lâkin kitâblar arkasına yazdığı ‘ibârelerin altına târîh rakamı koymadığı için her bir ‘ibâreyi ne târîhte **tahrîr eylediği** tabî‘î bilinmiyor (s. 16, st. 26). [*tahrîr eyle-, -dik, -i*]
2. Üç ‘adet gazel-i belâgat-şi‘ârlarını **tahrîr ediyoruz** (s. 17, st. 23). [*tahrîr eyle-, -yor, -uz*]
3. ... kendi tercüme-i hâlini ve zamân-ı civânîde başından geçen serencâmı dil-sûz bir sûrette **tahrîr eylemiştir** (s. 28, st. 6). [*tahrîr eyle-, -miş, -tir*]
4. ... hatt-ı destiyle **tahrîr eylediği** bir münşe‘âtı ve şu‘arâ-yı ‘Arab’ın eş‘ârını ve nevâdir-i ahvâlini muhtevî ... (s. 31, st. 17). [*tahrîr eyle-, -dik, -i*]
5. Kendi destiyle **tahrîr eylediği** mecmû‘alarda dahi ... (s. 69, st. 8). [*tahrîr eyle-, -dik, -i*]
6. ... ba‘zı def‘alarda li-muharririhî’l-fakîr veya li-nâmıkıhî’l-hakîr ‘ibâreleriyle nazîreler **tahrîr eylemiştir** (s. 69, st. 9). [*tahrîr eyle-, -miş, -tir*]
7. İşkodra Vilâyeti ‘Osmânlı Şâ‘irleri eserimizi **tahrîr eyledigimiz** esnâda kendi ârzü ve mürâca‘at ve rızası üzerine ... (s. 72, st. 22). [*tahrîr eyle-, -dik, -(i), -miz*]

tahrîr olun-: *Yazılmak.*

1. Numûne olarak birkaç nezâ‘ir **tahrîr olunur** (s. 17, st. 4). [*tahrîr olun-, -(u), -r*]
2. ... üstâdiyyetine numûne olarak iki kıt‘ası **tahrîr olundu** (s. 20, st. 19). [*tahrîr olun-, -du*]

3. Āsār-ı ‘ālīsinden Türkī ve Fārisī gazel-i beligleriyle Fārisī gazeline Müsevvid Kanber Efendi'nin vāki‘ olan nazīresi **tahrīr olundu** (s. 21, st. 12). [*tahrīr olun-, -du*]
4. Āti't-tercüme Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey'in nazīre teklīfi sūretiyle yazdığı gazel ile sâhib-tercümenin yazdığı nazīrenin numūne olarak her ikisi de **tahrīr olundu** (s. 24, st. 2). [*tahrīr olun-, -du*]
5. ... inşād eylediği müte‘addid manzūmelerden teberrüken bir ‘adedi **tahrīr olundu** (s. 37, st. 22). [*tahrīr olun-, -du*]
6. Şeyhlerinin vefātına müte‘addid tārīhleri ile ba‘zı gazelleri mecmū‘alarda manzūrumuz olduğundan bir ‘aded Fārisī tārīhleriyle bir ‘aded Türkī gazel-i ra‘nâları şuraya **tahrīr olundu** (s. 57, st. 23). [*tahrīr olun-, -du*]
7. ‘Arabī, Fārisī, Türkī şu birkaç beyit manzūm lūgat kitābından **tahrīr olundu** (s. 62, st. 21). [*tahrīr olun-, -du*]
8. Hatt-ı destiyle olarak gördüğümüz bu kabīl nazā’irden ba‘zılarının matla‘ları **tahrīr olunur** (s. 69, st. 12). [*tahrīr olun-, -(u), -r*]

tahrīrat müdürü: *Sancaklarda tahrīrat (resmī dairelerce yapılan yazışmalar) kaleminin āmiri.*

1. ... mahdūmları Draç sancığı **tahrīrat müdürü** Kāzım Bey’le birlikte ikāmetle ‘ibādet ve tā‘at ve vatanın nef‘ine hizmet sūretiyle imrār-ı evkāt eylemektedir (s. 72, st. 23). [*tahrīrat müdürü*]

tahrīren: *Yazılı olarak, yazı ile.*

1. Sinn-i pirīde sameme mübtelā olduğundan kendisiyle **tahrīren** konuşurdum (s. 71, st. 18). [*tahrīren*]
2. **Tahrīren** kendisinden o havālīde yetişdikleri ve işittikleri şu‘arānın bir iki satırlık muhtasar tercüme-i hālleriyle zīrine bir iki beyitleri yazılmak sūretiyle bir vesīka istedim (s. 71, st. 20). [*tahrīren*]

tahsīl: *İlim öğrenmek için okuma, öğrenim.*

1. **Tahsīlini** ba‘de’l-ikmāl müderrisīn-i memleket ‘idādına dāhil olarak neşr-i ‘ulūm-ı ‘āliye ile meşgūl olmuştur (s. 16, st. 14). [*tahsīlini, -i, -(n), -i*]

tahsīl eyle-: *Öğrenim görmek, bir konu hakkında bilgi sahibi olmak.*

1. ... s̄abıkü't-tercüme Mehmed Çāker ve Mollā Mahmūd Hamdī Efendilerden dekāyık-ı şī'ir ü inşāyı **tahsīl eyledi** (s. 64, st. 10). [tahsīl eyle-, -di]

tahsīl gör-: Öğrenim görmek, okumak.

1. Bu 'ā ile fitraten zekī ve ekserīsi **tahsīl görmüş** zātlardır (s. 60, st. 2). [tahsīl gör-, -miş]

tahsīl-i fazā'il et-: Fazīletleri öğrenmek, fazīlet ilmini öğrenmek için okumak.

1. Bi-hakkın **tahsīl-i fazā'il** ve kemālāt **etmiş** ve pederleri hīn-i vefātında kendilerine hilāfet vermeyip ... (s. 48, st. 9). [tahsīl-i fazā'il et-, -miş]

tahsīl-i fūnūn-ı top-endāzī et-: Top atıcı ilmini öğrenmek.

1. Felek böyle medīd bir muvaffakıyyeti kimseye revā görmeyeceğinden ol esnāda ol civānın 'aşkıyla ta'līm ve ta'allūm-i sīnā'ī-i āteş-bāzī ve **tahsīl-i fūnūn-ı top-endāzī ederek** fūnūn-ı mezkūrede kesb-i mahāret ü kemāl eyledim (s. 28, st. 17). [tahsīl-i fūnūn-ı top-endāzī et-, -erek]

tahsīl-i kemālāt: Mānevī hasletleri, olgunlukları elde etmek.

1. Müşārün-ileyh Āsaf Mehmed Paşa sāye-i cedd ü pederde İşkodra'da istirāhat-ı kāmurāni ile imrār-ı ma'īšet ve **tahsīl-i kemālāta** bezl-i himmet eylemiştir (s. 19, st. 21). [tahsīl-i kemālāt, -a]

tahsīl-i kemālāt et-: Mānevī hasletleri elde etmek/öğrenmek.

1. Evā'il-i hālinden İşkodra ve Tiran şehirlerinde **tahsīl-i kemālāt ederek** hā'iz-i şī'ir ü inşā olduğundan havālīsi şu'arāsıyla müşā'aresi vukū' bulmuştur (s. 23, st. 28). [tahsīl-i kemālāt et-, -erek]
2. Bi-hakkın **tahsīl-i fazā'il** ve **kemālāt etmiş** ve pederleri hīn-i vefātında kendilerine hilāfet vermeyip Debre'ye 'azīmet ederek ... (s. 48, st. 9). [tahsīl-i kemālāt et-, -miş]
3. S̄abıkü't-tercüme Monlā Mahmūd Hamdī Efendi'den **tahsīl-i kemālāt etmesi** hasebiyle bu lakabla yād olunurlar (s. 62, st. 4). [tahsīl-i kemālāt et-, -me, -(s), -i]
4. Vāsıl-ı sinn-i şebāb oldukça āti't-tercüme Tiranlı şā'ir-i fāzıl Altıparmak İbrāhīm Müznib Efendi'den ve s̄ā'ir efādıl-ı Tiraniyye'den **tahsīl-i kemālāt etmiş** ve dekāyık-i

şî'iriyeye üstâdlarının himmetiyle 'ârif ve vâkıf olmuştur (s. 72, st. 18). [*tahsîl-i kemâlât et-, -miş*]

tahsîl-i kemalât eyle- *Mānevî hasletleri elde etmek/öğrenmek.*

1. Kendilerinin tercüme-i hâline gelince bālâda kıt'a-ı târîhiyyesini derceylediğimiz İškodralı Murtazâ Sâfî Efendi gibi bir mümtâz-ı fâzıldan **tahsîl-i kemalât eylemiş** ... (s. 11, st. 24). [*tahsîl-i kemalât eyle-, -miş*]

tahsîl-i ma'ârif ü kemâlât et- *Sanat ve fazîlet ilmini öğrenmek.*

1. Vāsıl-ı sinn-i rüşd oldukça **tahsîl-i ma'ârif ü kemâlât ederek** şî'irde mâhir ve kemâlde kâmil bir mîr-i dirâyet-semîr zuhûr etmiştir (s. 60, st. 4). [*tahsîl-i ma'ârif ü kemâlât et-, -erek*]

tahsîl-i mukaddemât-ı kemâlât eyle- *Öncelikle öğrenilmesi gereken bilgilerin öğrenimini tamamlamak.*

1. Memleketinde **tahsîl-i mukaddemât-ı kemâlât eyledikten** sonra Edirne'ye 'azîmet ederek şehir-i mezkûrda vâki' Sultân 'Alî Dergâhı'nda İbrâhîm Baba'nın bir müddet hizmetinde bulunmuştur (s. 54, st. 19). [*tahsîl-i mukaddemât-ı kemâlâteyle-, -dik, -ten*]

tahsîl-i mukaddemât-ı kırâ'at eyle- *Okumaya başlangıç olan bilgileri öğrenmek.*

1. Sâhib-tercüme Ca'fer Sâdıq Paşa evâ'il-i hâlinde Peklin'de **tahsîl-i mukaddemât-ı kırâ'at eyledi** (s. 25, st. 22). [*tahsîl-i mukaddemât-ı kırâ'at eyle-, -di*]

tahsîl-i mukaddemât-ı 'ulûm et- *İlk olarak öğrenilmesi gereken bilgileri okumak, öğrenmek.*

1. Evâ'ilinde **tahsîl-i mukaddemât-ı 'ulûm ederek** mu'allimlikle imrâr-ı evkât eylemekte idi (s. 40, st. 2). [*tahsîl-i mukaddemât-ı 'ulûm et-, -erek*]

tahsîl-i 'ulûm u kemâlât et- *İlimler ve mānevî hasletler öğrenmek, okumak.*

1. İşkodra medreselerinde **tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât eden** ‘ulemâ-yı zevi’l-ihtirâm dandır (s. 16, st. 14). [*tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât et-, -en*]
2. Memleketi olan Tiran’da **tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât ederek** hüsn-i hulku ve âdâb ve terbiyyesi hasebiyle bi-hakkın insân denilen sunûf-ı mümtâzeye dâhil olmuştur (s. 56, st. 2). [*tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât et-, -erek*]
3. Memleketi fuzalâsından **tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât etmiştir** (s. 76, st. 2). [*tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât et-, -miş, -tir*]

tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât eyle-: *İlimler ve mânevî hasletler öğrenmek, okumak.*

1. **Tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât eyledikten** sonra mekteb mu‘allimliği meslegine sülûk ile imrâr-ı vakt ü sâ‘at eyler imiş (s. 52, st. 1). [*tahsîl-i ‘ulûm u kemâlât eyle-, -dik, -ten*]

tahsîl-i ‘ulûm-ı ‘âliye: *Yüce ilimleri öğrenme (Yüce ilimler: Eskiden Kur’an, hadis ve fıkıh ilimlerine verilen isim).*

1. Sâhib-tercüme İsmâ‘îl Zihnî Efendi mebâdî-i tahsîli bi’l-itmâm **tahsîl-i ‘ulûm-ı ‘âliyeye** mecbûriyyet çağına geldikte âti’t-tercüme Boric-zâde Halîl Necîb Efendi’nin birâderi İşkodra ‘ulemâsından Dâvud Şükrî Efendi’den ‘ulûm-ı ‘âliyeyi ... tahsîl eyledi (s. 64, st. 7). [*tahsîl-i ‘ulûm-ı ‘âliye, -(y), -e*]

tahvîl et-: *Değiştirmek, bir durumdan başka duruma çevirmek.*

1. Hevâ-yı ‘ilm ü ‘ameli ‘aşk-ı mahbûb-ı bî-bedele tebdîl ve kayd-ı zarûreti düşünmegi ma‘şûkumun gam u âlâm-ı muhabbetine **tahvîl ederek** sâye-misâl yanından ayrılmamaya başladım (s. 28, st. 15). [*tahvîl et-, -erek*]
2. Hatabın sîgasını hutbeye **tahvîl ederiz** ‘illeti yoksa dahi eyleriz i‘lâl-i hatab (s. 68, st. 13). [*tahvîl et-, -er, -iz*]

tahvîl ettir-: *Değiştirmek, bir durumdan başka duruma çevirmek.*

1. ... mîr-i mîrânlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi’l-iltimâs sâniye rütbesine **tahvîl ettirerek** mektûbî-i hâriciyye kalemine çerâğ olunmuştur (s. 36, st. 4). [*tahvîl ettir-, -erek*]

tahvîl olun-: *Dönüştürülmek, değiştirilmek.*

1. 1298/1880-81 senesinde livā³-ı mezkūr vilāyete **tahvīl olundukta** yine ma⁶āş-ı sâbıkı ile vilāyet-i mezkûre defterdârlığına istihdâm olundu (s. 64, st. 22). [*tahvīl olun-, -duk, -ta*]

tahvīl-i mecrā et-: *Su yatağını, yolunu değiştirmek.*

1. ... Drin nehri **tahvīl-i mecrā ederek** tугyān-ı miyāh zamānlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu cihetle hâsıl olan tagayyürāt münāsebetiyle ... (s. 12, st. 17). [*tahvīl-i mecrā et-, -erek*]

tahvīl-i mecrā eyle-: *Su yatağını, yolunu değiştirmek.*

1. Lâkin karyenin önünden cereyān eden Drin nehri **tahvīl-i mecrā eylediginden** ba⁶zı bataklıklar hâsıl olmakla ber-ā-ber ... (s. 10, st. 7). [*tahvīl-i mecrā eyle-, -dik, -i, -(n), -den*]

tahvīl-i me'mūriyyet et-: *Memurluk görevine deęiştirmek.*

1. Selānik vāliligine **tahvīl-i me'mūriyyet etmesi** hasebiyle ma⁶iyyetlerinde 'azīmet ve 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vāliligi 'uhdelerine tevcih buyurulması üzerine oraya da birlikte muvāsalat eylemiş ... (s. 29, st. 23). [*tahvīl-i me'mūriyyet et-, -me, -(s), -i*]

tahvīl-i me'mūriyyet eyle-: *Memurluk görevini deęiştirmek.*

1. ... Āsaf Mehmed Paşa dahi rütbe-i mīr-i mīrānī ile Ohri sancagı mutasarrıflığına **tahvīl-i me'mūriyyet eyledi** (s. 19, st. 27). [*tahvīl-i me'mūriyyet eyle-, -di*]

takarrüb eyle-: *Yaklaşmak.*

1. Vefātı **takarrüb eylediği** esnāda kendisine bir cezbe gelerek 'Arabıyyü'l-'ibāre olmak üzere tamām otuz iki beyit münācāt-ı bedī⁶ inşād eylemiş ... (s. 48, st. 17). [*takarrüb eyle-, -dik, -i*]

tākat: *Kuvvet.*

1. Ne tende t̄ab u **t̄akat** ne dilde var tahammül (s. 74, st. 10). [t̄akat]

takdīm: (Bir şeyi) Kendinden büyük ve üstün bir kimseye verme, sunma.

1. Ba'zı hedāyā **takdīmiyle** nüshālar yazdırırlarmış (s. 53, st. 5). [takdīmiyle, -i, -(y), -le]

takdīm et-: Sunmak, arz etmek.

1. O havālī şā'irleri makarr-ı hükümete gelerek kendisine şī'irler **takdīm ederler** ve kendileri de etrāf ve enhā'sında bulunan şu'arāya şī'irler cā'izeler gönderirdi (s. 20, st. 5). [takdīm et-]
2. ... eger bir daha hakkında efendisi olan İşkodra vālīsine şikāyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup **takdīm etmek** sūretiyle efendisini memnūn edeceğini makām-ı tehditte beyān ettiği hālā o havālīce meşhūrdur (s. 23, st. 25). [takdīm et-, -mek]
3. Ahīren müşārün-ileyh İbrāhīm Halīlī Paşa hazretlerine bir manzūme **takdīm ederek** bir esb-i sabā-rehvār istirhām eylemiş ... (s. 44, st. 6). [takdīm et-, -erek]

takdīm-i āsār et-: Eserleri sunmak.

1. Bir vakit sonra İşkodra'ya 'azīmet ve İşkodralı hānedānına **takdīm-i āsār ederek** eltāf ve iltifātlarına mazhar olmuştu (s. 43, st. 23). [takdīm-i āsār et-, -erek]

takdīr et-: Kıymet biçmek, değerini belirlemek.

1. Teşekkür ederim fakat bir kıymet **takdīr ediniz** de öyle alayım derdim (s. 9, st. 13). [takdīr et-, -iniz]

takdīr et-: Beğenmek, güzel bulduğunu belirtmek.

1. Bir gazelinde Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey sāhib-tercūmenin iktidār-ı tab'ını şöylece **takdīr ediyor** (s. 31, st. 2). [takdīr et-, -i, -yor]
2. Görenlerin nazar-ı dikkatini celbederek **takdīr ederler** (s. 46, st. 5). [takdīr et-, -er, -ler]
3. ... hākān-ı sābık merhūm ve magfūr Sultān Mehmed Reşād Hān hazretleri inşād buyurdıkları gazel-i şāhānelerine icrā eylediğim tahmīsi **takdīr ederek** beni mābeyn-i hümāyūna da'vetle ... (s. 46, st. 8). [takdīr et-, -erek]

4. Kuvve-i fikrin **ederdi takdîr**

Hayrî'ye yok der idi misl ü nazîr (s. 66, st. 5). [takdîr et-, -er, -di]

takdîrât kazan-: Beğenilmek.

1. Mâdem ki mikdâr-ı sa'ye göre mükâfât görülecek bir 'asr-ı hümâyüdayız kadr-i hizmetimiz arttıkça biz de onlardan şimdikilere kat kat fâ'ik **takdîrât kazanacağımızdan** emîiniz (s. 67, st. 26). [takdîrât kazan-, -acak, -(ı), -mız, -dan]

takdîr-nâme-i 'âlî: Değeri yüce olan takdir belgesi.

1. Sizin gibi bir şâ'ir-i kadr-âşinâyâ hizmet begendirip de böyle bir **takdîr-nâme-i 'âlîsine** nâ'îl olmak az muvaffakiyyet midir (s. 67, st. 22). [takdîr-nâme-i 'âlî, -(s), -i, -(n), -e]

Takî: (d. 810 - ö. 835) Hz. Muhammed Cevâd Taki. Babası Ali Rıza'dır. On iki imamın dokuzuncusudur.

1. Ey velî-i ni'metim ihsânını efzûn kıl
Şâh **Takî** ile Nakî nûr-ı Hudâ'nın 'aşkına (s. 44, st. 19). [takî]

takrîben: Yaklaşık olarak, aşağı yukarı, tahminen.

1. Kavaye kasabasında **takrîben** iki üç yüz sene evvel zarîf bir sûrette binâ olunmuş kubbeli ve eyvânlı Ahmed Paşa Câmî-i şerîfi mevcûddur (s. 23, st. 18). [takrîben]

takrîr et-: Anlatmak, ifade etmek.

1. Kıssa-i derd-i dili kimlere **takrîr edelim** (s. 32, st. 12). [takrîr et-, -elim]

takrîz: Yazarın isteği üzerine tanınmış biri tarafından yazılıp eserin başına konan takdim yazısı.

1. Tayyar-zâde 'Atâ Bey merhûmun 1291/1874-75 senesinde tab' ve neşrine muvaffak oldukları Enderûn Târîhi'ne **takrîz** sûretiyle tanzîm eylediği ... (s. 37, st. 4). [takrîz]

2. Dersim mutasarrıf-ı esbaki merhūm Harputlu Hayrī Efendi Hātıra-i ‘Ahd-i Şebāb nāmıyla bir mecmū‘a-i eş‘ār tertībine muvaffak oldukça şu **takrīzi** inşād eylemiştir (s. 65, st. 12). [takrīzi, -i]

Takvīm-i Vekāyi‘: *Birinci sayısı 1 Kasım 1831’de Türkçe olarak yayımlanan Osmanlı Devleti’nin ilk resmī gazetesidir.*

1. ... 1247/1831-32 senesinde tafsilātı **Takvīm-i Vekāyi‘** gazetesinin sene-i mezkūreye ‘ā’id nüshalarında beyān olunduğu üzere İşkodra vāliligine hitām verdirilerek ... (s. 35, st. 13). [takvīm-i vekāyi‘]
2. ... tafsilātı kezālik o zamāna ‘ā’id **Takvīm-i Vekāyi‘** gazetesi nüshalarında muharrerdir (s. 36, st. 2). [takvīm-i vekāyi‘]

taleb: *İsteme, dileme.*

1. ... ‘Alī Efendi fetāvāsını **taleb** sūretiyle Paşa’ya irsāl eylediği şu kıt‘a-ı Fārisīyye bu cümledendir (s. 20, st. 7). [taleb]

taleb edil-: *İstenilmek.*

1. Vusūlümüzde tekyeyi mesdūd bulduğumuzdan dervīş-i merkūm **taleb** ve taharrī **edilmiş** ise de ... (s. 56, st. 18). [taleb edil-]

taleb et-: *İstemek.*

1. Esīr-i hecr-i hemīşe **eder** visāli **taleb** (s. 71, st. 8). [taleb et-, -er]

talebe: *Öğrenci.*

1. On iki yaşından itibāren ne kadar mekteb **talebesi** varsa bu dükkānlarda oturtturulur (s. 45, st. 19). [talebesi, -(s), -i]
2. ... herkes mallarından lüzūmu mikdārını getirip bā-defter bu **talebe** efendilere teslīm ederler (s. 45, st. 23). [talebe]
3. On iki yaşından küçük olan **talebe** efendiler de agabeyleri var ise onların yanında yok ise diğeri bir arkadaşının dükkānında oturur (s. 45, st. 24). [talebe]

4. O gün ‘umūm ahālī mūcib-i teşvīk ve tergīb olmak ve bunlara ticāretin lezzetini tattırmak için o çarşıya giderek bu **talebe** efendilerden alışveriş icrā ederler (s. 45, st. 27). [*talebe*]
5. **Talebe** efendiler de öyle bir vakār ile sadr-ı dükkāna otururlar ki görenler bunların her birini kırk yıllık birer ‘ankā bezirgān zanneder (s. 45, st. 27). [*talebe*]
6. Hem **talebe** efendileri teşvīk ve hem de bana lüzūmu hasebiyle Tiran’ın ipekli ve yaldızlı zarīf kumaşlarından yüz liralık on beş top aldım (s. 46, st. 2). [*talebe*]
7. Sonra yine vatan-ı aslīsine gelerek mu‘allimliğine devām ve bir haylī zekī **talebe** yetiştirmeğe ikdām ve cevāmi‘-i şerīfede va‘z u nasīhatla imrār-ı eyyām eylemekte olduğu hālde ... (s. 52, st. 10). [*talebe*]

Tālib: (ö. 1036/1626) *Tālib-i Āmulī*, Fars şüirinde *Sebk-i Hindī* akımının önde gelen şairlerindendir.

1. ‘Örfī, Sa‘dī, Hāfız, Selmān, Hasan, Enverī, **Tālib**, Feyzī ... gibi İnan şu‘arāsının ve Bāki, Nef‘ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī ... gibi ‘Osmanlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütāla‘adan ayırmazdı (s. 20, st. 10). [*tālib*]

tālib: İstenen, talep edilen.

1. İki cihānda sensin maksūd-ı küllī **tālib** (s. 74, st. 22). [*tālib*]

Tālibī: (d. ?/? - ö. 1130/1717-18) *Şeyh Hasan Tālibī Dede*. Asıl adı Hasan'dır. Çeşitli yerlerde şeyhlik vazifesi yapan ve tamamlayamadan vefat etse de *Mesnevī* şerhi bulunan *Mevlevī* bir şairdir.

1. **Tālibī**
Gönül ki hasret ile kūy-ı dil-rübāya gider (s. 69, st. 19). [*tālibī*]

ta‘līk: İnan’da XI. ve XII. yüzyıllarda *tevkī* ve *rikā* yazılarından geliştirilmiş bir yazı çeşidi.

1. **Ta‘līk** hattıyla elimize geçen ba‘zı eş‘ārının üstünde li-muharririhi ‘ibāresi bulunmağla hatt-ı destinin dahi güzel olduğu anlaşılıyor (s. 16, st. 17). [*ta‘līk*]

ta‘līk et-: Bir şeyin oluşu için başka şeye bağlı kalmak.

1. Müşārün-ileyh hazretleri de benim re'yi me **ta'lik etti** (s. 14, st. 30). [ta'lik et-, -ti]

ta'lim: Öğretme, ders verme; bir şeyi öğretmek için yapılan düzenli çalışma.

1. Üç sene 'ale't-tevālī ol civānın 'aşkıyla **ta'lim** ve ta'allüm-i sinā'ī-i āteş-bāzī ve tahsīl-i fūnūn-ı top-endāzī ederek fūnūn-ı mezkūrede kesb-i mahāret ü kemāl eyledim (s. 28, st. 17). [ta'lim]

ta'lim-i rāh-ı müstakīm eyle-: Doğru yolu öğretmek.

1. Yoluyla herkese **ta'lim-i rāh-ı müstakīm eyle** (s. 67, st. 9). [ta'lim-i rāh-ı müstakīm eyle-, -r]

taltif buyurul-: Gönlü hoş edilmek; ödüllendirilmek.

1. ... bir kıt'a mücevher ve murassa sā'at ihsānıyla dahi **taltif buyurulmuştur ki** tafsīlâtı kezālik o zamāna 'ā'id Takvīm-i Vekāyi' gazetesi nüshalarında muharrerdir (s. 36, st. 1). [taltif buyurul-, -muş, -tur]

taltif edil-: Rütbe, nişan, madalya vb. ile ödüllendirilmek.

1. 1292/1875'de livā'ı mezkūr muhāsebecisi bulunduğu hâlde sāniye sınıf sālisi rütbesiyle **taltif edildi** (s. 64, st. 15). [taltif edil-, -di]

taltif olun-: Gönlü hoş edilmek; ödüllendirilmek.

1. 1290/1873-74 senesinde ikinci rütbeden Mecidī nişānıyla **taltif olundu** (s. 36, st. 11). [taltif olun-, -du]
2. ... cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta'bīriyle **taltif olunmuş** tā o zamāndan zamānımıza kadar bu hānedāndan birçok vāliler ve mīr-i mīrānlar ... (s. 37, st. 13). [taltif olun-, -muş]

tam: Gerekli her şeyi kendisinde bulunduran, eksiği olmayan.

1. Mahlası Sādık idi münşī vü hem şā'ir idi

Tam idi zihn ü zekâsı hîç bulunmazdı kusûr (s. 26, st. 10). [tam]

tam: Zaman ve yer bildiren kelimelerle anlamı kesinleştirir ve güçlendirir.

1. Nihâyet **tam** öğlen vaktine karîb cebelin müntehâsına vâsıl ... (s. 42, st. 22). [tam]

tama^c et-: Açgözlülük etmek.

1. **Tama^c ettim** semege nüsha yazdım köpege (s. 53, st. 10). [tama^c et-, -ti, -m]

tamâm: Bütün, hepsi.

1. Vefâtı takarrüb eylediği esnâda kendisine bir cezbe gelerek ‘Arabîyyü’l-‘ibâre olmak üzere **tamâm** otuz iki beyit münâcât-ı bedî‘ inşâd eylemiş ... (s. 48, st. 18). [tamâm]

tamâm ol-: Sona ermek, bitmek, tamamlanmak.

1. **Tamâm olmaz** bi-Hakkın vasfı ol mecmû‘a-i fazlın (s. 67, st. 11). [tamâm ol-, -maz]

tamâmi-i îfâde: İfadenin bütünü.

1. İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa’nın ser-kâtibi olup 1270/1853-54 senesinde vefât eden ‘Ömer Sırrî Efendi Gogola hakkında söylediği târîh isim ve mahlası hâvî olmakla ber-â-ber hak budur ki **tamâmi-i îfâdeyi** câmi‘dir (s. 73, st. 4). [tamâmi-i îfâde, -(y), -i]

tamamla-: Bitirmek.

1. Lâkin galeyân-ı harâret-i hamîyyetkârîsi bununla da sükûnet-yâb olamadığından nakleylediği hikâyeyi **tamamlamamış** iken “Biz ‘Osmânlılar cihângir bir devlet iken niçin birtakım fenâ adamların su-i idâresiyle bu hâle geldik” diye bağırarak odadan kalkıp gider ... (s. 76, st. 10). [tamamlamamış, -ma, -miş]

ta‘mîm: Umûma yayma, genel duruma getirme.

1. Merkez-i vilāyete cem' eylediği şu'arā ve üdebā ile müşā'areler edip bu vesīle ile edebiyāt-ı 'Osmāniye'nin teksīr ve **ta'mīm**ine muvaffak olmuştur (s. 12, st. 29). [ta'mīmine, -i, -(n), -e]

ta'mīm et-: Geniş kitleye duyurmak, genel duruma getirmek.

1. ... münādīler vāsitalarıyla en-Nefir en-Nefir nidā'larını **ta'mīm ettirip** ve hemān kadı ile şuhūd huzūrunda ... (s. 76, st. 16). [ta'mīm et-, -tir, -ip]

ta'mīr eyle-: I. Tamir etmek, onarmak. II. (Fiziksel ve ruhsal bir yarayı) iyileştirmek, tedavi etmek.

1. Dest-i mi'mārī-i lutfun ile **ta'mīr eyle**
Hāne-i hātır-ı vīrānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 1). [ta'mīr eyle-]

ta'miyye: Ebcet hesabıyla düşürülen tarihlerde hesabı doldurmak için çıkarılacak veya eklenecek sayılar.

1. ... tārīhdeki "جم" cemāzī'ye "ل" ulā'ya işāret olarak "[?] خيم ير" usūlüyle tārīhi meydāna getirilmiş āl-i hams ta'bīriyle de beş 'aded **ta'miyyesi** olduğuna işāret eylemiştir (s. 30, st. 12). [ta'miyyesi, -(s), -i]
2. Tiranlı āti't-tercūme 'Ömer Sūzī Efendi'nin manzūrumuz olan on iki beyitli ve altı **ta'miyyeli** manzūme-i tebrīkiyyesine nazaren müşārün-ileyh Hasan Hakkī Paşa Hüseyin nām birāderiyle tev'em dogmuştur (s. 35, st. 4). [ta'miyyeli, -li]

ta'n et-: Kınamak, ayıplamak.

1. Zīb ü nakşa aldananlar **ta'n ederlerse** nola (s. 18, st. 16). [ta'n et-, -er, -ler, -se]

ta'n eyle-: Kınamak, ayıplamak.

1. 'Adem-i fehmi ile sofū bana **ta'n eylese** ne
Ahmedī gibi demādem çekerim gurbet-i 'aşk (s. 18, st. 11). [ta'n eyle-, -se]

tanzīm: (Yazı, kitap vb.) Kaleme alma.

1. Pederinin vefâtına **tanzîm** ile Tiran'da cedleri Mollâ Bey Câmi^c-i şerîfinin sofasının önünün sağ tarafında bulunan merkâdının ser-levha-i mezârında mahkûktur (s. 73, st. 1). [*tanzîm*]

tanzîm et-: (Yazı) Kaleme almak.

1. İştîyâk-ı vatanla birçok eş‘âr **tanzîm** ve inşâd **etmiştir** (s. 27, st. 14). [*tanzîm et-*]
2. Pek çok eş‘âr **tanzîm etmiştir** (s. 30, st. 21). [*tanzîm et-, -miş, -tir*]
3. Ve yine âti't-tercüme Edhem Şehîdî Bey ayrıca bir mersiye **tanzîm ederek** son beyti şu târîh tesâdüf eylemiştir (s. 48, st. 4). [*tanzîm et-, -erek*]

tanzîm eyle-: (Yazı, şiir, kitap vb.) Kaleme almak.

1. Sâ'ir şu'arânın zemîn-i teng addedip pek az şi'ir söyledikleri harflerde elliden yüz elliye kadar gazeller **tanzîm eylemiştir** ki gâlibâ kendileri de ta'accüb ederek ... (s. 30, st. 22). [*tanzîm eyle-, -miş, -tir*]
2. Enderûn Târîhi'ne takrîz sûretiyle **tanzîm eylediği** manzûmenin târîh beytinde seksen târîh çıkarmıştır ki matbû' 'Atâ Târîhi 'nde gerek 'umûm ebyâtı ve gerek ne sûretle ihrâc olunacağına dâ'ir seksen iki târîhin ta'rîfâtı zebûr-ı sutûrdur (s. 37, st. 5). [*tanzîm eyle-, -dik, -i*]
3. Vefâtına âti't-tercüme 'Ömer Sûzî Efendi'nin mahdûmu Tiranlı Sa'îd Efendi ma' mersiye şu târîhi **tanzîm eylemiştir** (s. 48, st. 22). [*tanzîm eyle-, -miş, -tir*]
4. Edhem Şehîdî Bey'le hoş geçinmiş ve Edhem Şehîdî Bey'in 1238/1822-23 senesinde Tiran şehrinde binâ eylediği kebîr sâ'at kulesine ma' târîh bir de manzûme-i tebrîkiyye **tanzîm eylemiştir** ki ... (s. 60, st. 18). [*tanzîm eyle-, -miş, -tir*]

tanzîr: Bir şiirin şekil ve mânâ bakımından benzerini söyleme, benzerini yazma; nazire yazma.

1. Müşârûn-ileyh Āsaf Mehmed Paşa şu'arâ-yı eslâfın pek çok âsâr-ı nâmdârını **tanzîr** tetebbu' tahmîs etmiştir (s. 20, st. 17). [*tanzîr*]
2. Himmet eyler belki Tevfîk Fehmiyâ **tanzîrime** (s. 24, st. 12). [*tanzîrime, -im, -e*]
3. Nazm-ı mîr-i Fehmî'yi **tanzîre** 'aciz-âver olur
Hâme-i Tevfîk ne denli tâze güftâr olsa da (s. 24, st. 23). [*tanzîre, -e*]
4. Makâl-i Çâker'i **tanzîre** düşme Fehmiyâ sen de
Ki Peklin gibi yerde öyle erbâb-ı sühan çıkmaz (s. 31, st. 3). [*tanzîre, -e*]

tanzîr eyle-: Bir şiirin şekil ve mânâ bakımından benzerini söylemek, benzerini yazmak; nazire yazmak.

1. ... matla^lı gazel-i şāhānelerini tettebbu^ç ve müstagrak-ı ‘ātifeti olan zamānı şu‘arāsının ba‘zıları da **tanzîr eylemiştir** ki numüne olarak mütāla‘alarının tahrîriyle iktifā ediyoruz (s. 13, st. 6). [*tanzîr eyle-, -miş, -tir*]

tanzîr-i tevārîh: Tarihlerin şekil ve mânâ bakımından benzerini söyleme, benzerini yazma.

1. Hele **tanzîr-i tevārîh** husüsünde nevādir-i rüzigārdandır (s. 37, st. 3). [*tanzîr-i tevārîh*]

taraf: Yöre, yer, bölge.

1. ... ‘uhdesine bi’t-tevcîh ‘umūm Rūmeli **taraflarında** bulunan eşkiyāyı dā‘ire-i itā‘ata alınmasına me‘mūr buyuruldu (s. 12, st. 7). [*taraflarında, -lar, -ı, -(n), -da*]
2. Eger bu ‘ādet memālik-i İslāmiyye’nin her **tarafında** öteden beri ittihāz edilmiş olsaydı (s. 61, st. 12). [*tarafında, -ı, -(n), -da*]
3. Ma‘lūmdur ki hulefā³-yı ‘Abbāsiyye’den Mu‘tasım bin Me‘mūn ibn Hārūnū’r-Reşid ‘Ammūriyye **taraflarında** esîr düşen bir Hāşimiye’nin sicn-i esārette “Vā-Mu‘tasimāh” diye sayha eyledigini ... (s. 76, st. 13). [*taraflarında, -lar, -ı, -(n), -da*]

taraf: Cihet, yön.

1. ... hele açık havalarda güneşin gurūbu esnāsında denizin öte **tarafında** bulunan İtalya sevāhili bile medd-i nazara çarpmakta bulunur (s. 41, st. 30). [*tarafında, -ı, -(n), -da*]
2. Her **tarafında** sular çağlayarak magaranın gavrına doğru akıp gidiyordu (s. 42, st. 27). [*tarafında, -ı, -(n), -da*]
3. Biraz rahatlaştıktan sonra odadan çıkıp dağın arka **taraflarını** dolaştık (s. 43, st. 5). [*taraflarını, -lar, -ı, -(n), -ı*]
4. Pederinin vefātına tanzîm ile Tiran’da cedleri Mollā Bey Cāmi‘-i şerîfinin sofasının önünün sağ **tarafında** bulunan merkādının ser-levha-i mezārında mahkūktur (s. 73, st. 1). [*tarafında, -ı, -(n), -da*]

taraf: Bahsedilen kimse veya varlığı belirtir.

1. Sultān Selīm Hān-ı sālīs hazretleri **tarafından** 1218/1803-04 senesinde Rūmeli eyāleti seraskerlik ünvanının inzimāmıyla ... (s. 12, st. 6). [*tarafından, -ı, -(n), -dan*]

2. ... yā'ni 'Osmānlılar zamānında 'Alī Haydar Bey nām zāt **tarafından** te'sis edildiği mervīdir (s. 23, st. 17). [*tarafından, -i, -(n), -dan*]
3. Civārında gāyet mürtefi' ve dört köşeli mevcūd olan sā'at kulesi bir 'asır evvel oranın hānedān ve mütemevvilānından olan İbrāhīm Bey **tarafından** binā olunmuştur (s. 23, st. 22). [*tarafından, -i, -(n), -dan*]
4. Mu'arızı bulunan bir zāt **tarafından** İškodra vālisi Mustafā Paşa'ya 'aleyhinde şiddetli şikāyetler tevālī edince merkūmu celbederek ... (s. 23, st. 23). [*tarafından, -i, -(n), -dan*]
5. ... cenāb-ı Fātih **tarafından** Koca Yūsuf ta'biriyle taltif olunmuş tā o zamāndan zamānımıza kadar bu hānedāndan birçok vāliler ve mīr-i mīrānlar ... (s. 37, st. 13). [*tarafından, -i, -(n), -dan*]
6. ... 1226/1811 senesinde mahdūmu Kaplan Paşa **tarafından** derūnu nukūş-ı gün-ā-gün ile tezyīn edilmiştir (s. 41, st. 11). [*tarafından, -i, -(n), -dan*]
7. Sā'ir ba'zı dokunaklı letā'ifi de buna inzimām ederek vālī **tarafından** memleketinden ihrāc ve on beş sene kadar şurada burada dolaşmağla iz'ac olunmuştur (s. 52, st. 8). [*tarafından, -i, -(n), -dan*]
8. Cenāb-ı Şemimī'nin Toptan-zāde Kaplan Paşa **tarafından** vukū' bulan şehādetinden sonra Akçahisar'a dört sā'at mesāfede vākī' Mat Nehri kenārında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 9). [*tarafından, -i, -(n), -dan*]

taraf-1 Devlet-i 'āliyye: *Osmanlı Devleti tarafı.*

1. ... 1175/1761-62 senesinde **taraf-1 Devlet-i 'āliyyeden** İškodra vāliliğine ta'yīn ve 'uhdesine rütbe-i vezāret ihsān olunmuştur (s. 10, st. 11). [*taraf-1 devlet-i 'āliyye, -den*]
2. 'Amcaları Kara Mahmūd Paşa'nın vāliliği zamānında **taraf-1 Devlet-i 'āliyyeden** Der-Sa'adet'e da'vetle silāhşörān-ı şehriyārī sunūf-ı mümtāzesine idhāl ile tebcil olundu (s. 19, st. 22). [*taraf-1 devlet-i 'āliyye, -den*]
3. ... Şerīfī Mustafā Paşa henüz on iki yaşında olduğu hālde **taraf-1 Devlet-i 'āliyyeden** İškodra vāliliğine ta'yīn buyuruldu (s. 20, st. 3). [*taraf-1 devlet-i 'āliyye, -den*]
4. ... 1238/1822-23 senesinde 'uhdesine **taraf-1 Devlet-i 'āliyyeden** rütbe-i mīr-i mīrānī tevcih olundu (s. 26, st. 1). [*taraf-1 devlet-i 'āliyye, -den*]

taraf-1 saltanat-1 seniyye: *"Yüce saltanat" Osmanlı Devleti.*

1. Paşa İškodra vālisi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vāliliğinin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88'de vefātı vukū' bularak yerine birāderi Kara Mahmūd Paşa **taraf-1 saltanat-1 seniyyeden** ta'yīn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*taraf-1 saltanat-1 seniyye, -den*]

tarafından: *Bahsedilen kimse veya varlığı belirtir.*

1. Lâkin bu zât **tarafından** dahi vukū^c buldugunu bir cemm-i gaffır beyân eylediler (s. 53, st. 18). [*tarafından*]
2. ... sûret-i ‘azîmetimiz evvelce kaymakâm bey **tarafından** bir zabtiyye ile bildirilmiş idi (s. 56, st. 15). [*tarafından*]

tarf: *Taraf.*

1. Ondan sonra magaradan çıkıp üst **tarfinda** bulunan zâviyedeki odamıza geldik (s. 43, st. 1). [*tarfinda, -i, -(n), -da*]

târ-ı müy: *Saç teli.*

1. Gördüm ol beldede Mecnûn gibi ser-gerdândır
Târ-ı müyü ile bend etmiş onu bir Leylâ (s. 28, st. 2). [*târ-ı müy, -u*]

ta‘rifât: *Tanımlamalar, açıklamalar.*

1. ... matbû^c ‘Atâ Târîhi’nde gerek ‘umûm ebyâtı ve gerek ne sûretle ihrâc olunacağına dâ‘ir seksen iki târîhin **ta‘rifâtı** zebûr-ı sutûrdur (s. 37, st. 6). [*ta‘rifâtı, -ı*]

târîh: *Bir olayın meydana geldiği gün, ay ve yıl.*

1. Halbuki ben o **târîhe** kadar pek çok târîhler kitâblar okudugum hâlde ... (s. 9, st. 2). [*târîhe, -e*]
2. Lâkin kitâblar arkasına yazdığı ‘ibârelerin altına **târîh** rakamı koymadığı için her bir ‘ibâreyi ne târîhte tahrîr eylediği tabî‘î bilinmiyor (s. 16, st. 25). [*târîh*]
3. Lâkin kitâblar arkasına yazdığı ‘ibârelerin altına târîh rakamı koymadığı için her bir ‘ibâreyi ne **târîhte** tahrîr eylediği tabî‘î bilinmiyor (s. 16, st. 25). [*târîhte, -te*]
4. ... **târîhdeki** “جم” cemâzî‘ye “ل” ülâ‘ya işâret olarak “[؟] خيم ير” usûlüyle târîhi meydâna getirilmiş âl-i hams ta‘bîriyle de beş ‘aded ta‘miyyesi olduğuna işâret eylemiştir (s. 30, st. 11). [*târîhdeki, -de, -ki*]
5. Ma‘lûmdur ki Gâzî Evrenos Bey o **târîhte** hayâtta degil idi (s. 41, st. 3). [*târîhte, -te*]
6. Ve yine âti‘t-tercüme Edhem Şehîdî Bey ayrıca bir mersiye tanzîm ederek son beyti şu **târîh** tesâdüf eylemiştir (s. 48, st. 6). [*târîh*]
7. Sâhibü’l-hayrât Âdem Aga’nın Hacı Hamza türbesini inşâ eylediği **târîh** sene 1192/1778 (s. 59, st. 24). [*târîh*]

8. ... Dolma mevkî'inde Hacı Mustafâ Baba nâm zâtın türbesini inşâ eylediği günbet-i vâlânın 'ibâre ve **târîhi** de budur (s. 59, st. 25). [*târîhi, -i*]
9. İşbu bin yüz doksan üç **târîhinde** Toptan-zâde Âdem Aga'nın binâ eylediği kubbe-i şerîf (s. 59, st. 26). [*târîhinde, -i, -(n), -de*]
10. Şu 'ibâreye nazaran gerek Toptan-zâdelik gerek Akçahisarîlik 1170/1756-57 **târîhinden** daha evvellerine 'â'id olmak lâzım gelir (s. 59, st. 17). [*târîhinden, -i, -(n), -den*]
11. Lâkin Tiran ve Akçahisar'da görüştüğüm ba'zı ihtiyârlar Âdem Aga Ohri kazâsında Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 **târîhlerinde** Akçahisar'a gelerek Akçahisar müsellemi Kôr Süleymân Aga'nın hizmetine girmiş ... (s. 59, st. 7). [*târîhlerinde, -ler, -i, -(n), -de*]
12. İşte sâhib-tercüme Şa'ban Hulûsî Bey müşârün-ileyh Âdem Aga'nın mahdümü Mustafâ Paşa'nın sulbünden 1189/1775-76 **târîhinde** Akçahisar kasabasında dünyâya gelmiştir (s. 60, st. 3). [*târîhinde, -i, -(n), -de*]
13. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 **târîhinde** Tiran'da vefât etmiş onun pederi Mollâ Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehîd edilmiş (s. 72, st. 11). [*târîhinde, -i, -(n), -de*]
14. Lâkin ba'zı mu'zib hicret-i seniyyenin bin **târîhinden** sonra zuhûra gelen hâdisât-ı mü'essifeden bahis açarak bunun nakl ve hikâyesini ricâ' ederlerdi (s. 76, st. 7). [*târîhinden, -i, -(n), -den*]

târîh: *Bir olayın meydana geldiği tarihi belirten mısra, beyit veya manzume. II Tarih düşürme sanatı.*

1. Hâlbuki ben o târihe kadar pek çok **târîhler** kitâblar okudugum hâlde İşkodra vilâyetinden hârice çıkmamış zevât arasında 'Osmânlıca şi'ir söylemiş bir ferdin degil âsârına ve hatta ismine de tesâdüf etmemiştim (s. 9, st. 3). [*târîhler, -ler*]
2. Murtazâ Sâfî Efendi şu **târîhi** sebt-i cerîde-i rûzigâr eylemiştir (s. 10, st. 17). [*târîhi, -i*]
3. Sâfiyâ tâc-ı cevâhirle dedim **târîhini**
Âşiyân-ı 'arşa çıkdı rûh-ı düstür-ı celîl (s. 11, st. 9). [*târîhini, -i, -(n), -i*]
4. Nâbî'nin söylediği ba'zı **târîhler** kitâbın nihâyetinde muharrer ve mevcûd idi (s. 20, st. 15). [*târîhler, -ler*]
5. Sultân 'Abdü'l-hamîd-i sâni hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde gayr-i mükerrer yedi **târîhi** hâvî olarak gördüğüm dört beyitli manzûme-i târihiyyeleri ile anlaşılıyordu (s. 23, st. 3). [*târîhi, -i*]
6. Dört beyite yedi **târîh** derceylemek tezekkür olunursa haylîce mahârettir (s. 23, st. 4). [*târîh*]
7. Mezkûr **târîh** şudur (s. 23, st. 5). [*târîh*]
8. Süleymân Paşa'nın 1236/1820-21 senesinde vukû'-ı vefâtına sâhib-tercümenin küçük birâderi âti't-tercüme İbrâhîm Fehmî Bey şu **târîhi** inşâd etmiştir (s. 25, st. 4). [*târîhi, -i*]

9. Birāder-i elem-dīdesi İbrāhīm Fehmī Bey sāhib-tercūmenin vefātına bu **tārīhi** inşād etmiştir (s. 26, st. 6). [*tārīhi, -i*]
10. Āh ederken dāderi Fehmī gelip hātif dedi
‘Adn ola mesken ana **tārīhidir** Dārü’l-huzūr (s. 26, st. 16). [*tārīhidir, -i, -dir*]
11. İrtihālin işiden böyle dedi **tārīhin**
‘Āzim-i cennet-i lutf oldu Süleymān Paşa (s. 25, st. 18). [*tārīhin, -i, -(n)*]
12. ... āti’t-tercūme Halīl Necīb Efendi’nin inşād eylediği bu **tārīh** seng-i merkādında mahkūkdur (s. 30, st. 9). [*tārīh*]
13. ... tārīhdeki “جم” cemāzī’ye “ل” ulā’ya işāret olarak “[خيم ير]” usūlüyle **tārīhi** meydāna getirilmiş āl-i hams ta‘bīriyle de beş ‘aded ta‘miyyesi olduğuna işāret eylemiştir (s. 30, st. 11). [*tārīhi, -i*]
14. **Tārīh** budur (s. 30, st. 12). [*tārīh*]
15. Çıkdı **tārīh** āl-i hamsın ‘aşkına gurre-cemāl
Ey Necīb Çāker Mehemmed etti mesken Cenneti (s. 30, st. 13). [*tārīh*]
16. Mezkūr manzūmenin **tārīh** beyti şudur (s. 35, st. 6). [*tārīh*]
17. Kudūm-i pāk-i ma’sūmeyne Sūzī pek becā **tārīh**
Sudūr etti zehī lutf-ı Hudādan bu iki nev-zād (s. 35, st. 7). [*tārīh*]
18. ... Enderūn Tārīhi’ne takrīz sūretiyle tanzīm eylediği manzūmenin **tārīh** beytinde seksen tārīh çıkarmıştır ki ... (s. 37, st. 5). [*tārīh*]
19. ... Enderūn Tārīhi’ne takrīz sūretiyle tanzīm eylediği manzūmenin tārīh beytinde seksen **tārīh** çıkarmıştır ki matbū‘ ‘Atā Tārīhi’nde gerek ‘umūm ebyātı ve gerek ne sūretle ihrāc olunacağına dā’ir seksen iki tārīhin ta‘rīfātı zebūr-ı sutūrdur (s. 37, st. 5). [*tārīh*]
20. ... matbū‘ ‘Atā Tārīhi ’nde gerek ‘umūm ebyātı ve gerek ne sūretle ihrāc olunacağına dā’ir seksen iki **tārīhin** ta‘rīfātı zebūr-ı sutūrdur (s. 37, st. 6). [*tārīhin, -in*]
21. Vūzerādan meşhūr Kānī Paşa’nın vefātına olan şu mücevher **tārīh** de bu fende olan mahāret ve zerāfet-i tab‘ına delīldir (s. 37, st. 7). [*tārīh*]
22. 1247/1831-32 senesinde vāki‘ olan vefātına mazhar-ı esmā **tārīh** düşmüştür (s. 48, st. 3). [*tārīh*]
23. Tiran fuzalāsından āti’t-tercūme Hacı ‘Ömer Sūzī Efendi rihletinden te’essürünü hāvī ma‘-mersiye dil-sūz bir **tārīh** inşād etmiştir (s. 48, st. 4). [*tārīh*]
24. Yakışır mazhar-ı esmā **tārīh** 1247/1831-32 (s. 48, st. 5). [*tārīh*]
25. Vefātına āti’t-tercūme ‘Ömer Sūzī Efendi’nin mahdūmu Tiranlı Sa‘īd Efendi ma‘-mersiye şu **tārīhi** tanzīm eylemiştir (s. 48, st. 22). [*tārīhi, -i*]
26. Şeyhlerinin vefātına müte‘addid **tārīhleri** ile ba‘zı gazelleri mecmū‘alarda manzūrumuz olduğundan bir ‘aded Fārisī tārīhleriyle ... (s. 57, st. 22). [*tārīhleri, -ler, -i*]
27. ... bir ‘aded Fārisī **tārīhleriyle** bir ‘aded Türkī gazel-i ra’nāları şuraya tahrīr olundu (s. 57, st. 23). [*tārīhleriyle, -ler, -i, -(y), -le*]
28. ... pederleri oğlunun velādetine birçok **tārīhler** inşād etmiştir ki yalnız bir mısra‘dan yirmi sekiz tārīh çıkardığı manzūrumuz olmuştur (s. 72, st. 15). [*tārīhler, -ler*]

29. ... pederleri oğlunun velâdetine birçok tārīhler inşâd etmiştir ki yalnız bir mısra'dan yirmi sekiz **tārīh** çıkardığı manzûrumuz olmuştur (s. 72, st. 15). [tārīh]
30. **Tārīhlerinin** biri Necm-i Dirahşân 1248/1831-33 ve birisi de Ke-Zülfikârı 'Alî'dir (s. 72, st. 16). [tārīhlerinin, -ler, -i, -nin]
31. Āsâr-ı kalemiyyesi kesîr ve **tārīhleri** de latîftir (s. 72, st. 27). [tārīhleri, -ler, -i]
32. İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa'nın ser-kâtibi olup 1270/1853-54 senesinde vefât eden 'Ömer Sırrî Efendi Gogola hakkında söylediği **tārīh** isim ve mahlası hâvî olmakla ber-â-ber hak budur ki tamâmi-i îfâdeyi câmi'dir (s. 73, st. 4). [tārīh]
33. Ba'zı **tārīhleri** vardır (s. 77, st. 7). [tārīhleri, -ler, -i]

tārīh: *Bir şeyin oluş zamanı (İşkodra'da bulunan, asıl adı Buşatlı Mehmed Paşa Cami olan ve halk arasında Kurşunlu Cami olarak bilinen yapının inşa edildiği zaman kastedilir.).*

1. Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Mehmed Paşa'nın binâ eylediği câmi'-i şerîfin **tārīhi** Sene 1187/1773-74 (s. 10, st. 14). [tārīhi, -i]

tārīh: *Bir şeyin oluş zamanı ('Ömer Bey'in babası Mehmed Paşa'nın 1664-1665 yılına kadar yaptığı İşkodra valiliği süresi kastedilmektedir.).*

1. ... pederi olan Mehmed Paşa ba'zı me'mûriyyetlerde bulunduktan sonra İşkodra vâlîliğine bi't-ta'yîn 1075/1664-65 **tārīhine** kadar vâlîliği devâm eylemiştir (s. 11, st. 15). [tārīhine, -i, -(n), -e]

tārīh düş-: *Önemli tārīh olaylarını, doğum, ölüm, inşâ tārīhlerini göstermek üzere eski alfabemizdeki harflerin ebcet hesabındaki değerlerinden faydalanılarak yazılan mısra, beyit veya manzûme.*

1. 1247/1831-32 senesinde vâki' olan vefâtına mazhar-ı esmâ **tārīh düşmüştür** (s. 48, st. 3). [tārīh düş-, -müş-, -tür]

tārīhi: *Tarihsel, tarihle ilgili.*

1. Mahdûmunun ismini bile **tārīhi** bir sûrette vaz' etmiştir (s. 76, st. 12). [tārīhi]

tārīh-i binâ-yı sarây: *Kamu binasının yapım tarihi.*

1. Bu konanın kitābesi şudur

Tārīh-i binā-yı sarāy sene 1180/1766-67 (s. 59, st. 22). [*tārīh-i binā-yı sarāy*]

tārīh-i vefāt: *Ölüm tarihi.*

1. ... ‘ālem-i gurūr ve ‘azm-i cenāb-ı dārü'l-huzūr ederek Dārü'l-huzūr ta‘biri **tārīh-i vefātı** vāki‘ oldu (s. 26, st. 5). [*tārīh-i vefāt, -ı*]
2. Gerek bu zātın ve gerek sā‘ir Tiran şā‘irlerinin mezār taşlarından **tārīh-i vefātlarını** ahz için şehrin mezārliklarını dolaştığım sırada pek garīb bir şeye tesādūf ettim şöyle ki (s. 61, st. 4). [*tārīh-i vefāt, -lar, -ı, -(n), -ı*]

tārīh-i vefāt-ı Cennetmekān: *Yeri Cennet olan [kişinin] ölüm tarihi.*

1. Hazā **tārīh-i vefāt-ı Cennetmekān** Toptan-zāde Ādem Aga ibn İbrāhīm Aga bin ‘Alī Bey Akçahisarī sene 1198/1783-84 Rahmetullāhi ‘aleyhim (s. 59, st. 15). [*tārīh-i vefāt-ı Cennetmekān*]

tarīk: *Yol.*

1. Bir müddet sonra Leskovik Piremedi, Berāt ,Voştine, Kavaye **tarīkıyla** Draç’a ve Draç’tan bahren İškodra’ya ‘azīmet eyledim (s. 8, st. 9). [*tarīkıyla, -ı, -(y), -la*]
2. ... Baba Mustafā’yı Kara Hasan cāmi‘-i şerīfi musallāsında eş-Şeyh Mehmed Efendi’yi ve ...baklar üstünde Havale ta‘bīr olunur mahal ile Top-hāne mahallesi **tarīkındaki** merākıd-ı mübārekeleri ziyāretle kurbānlar zebh eder (s. 14, st. 14). [*tarīkındaki, -ı, -(n), -da, -ki*]

tarīk: *Yol II Usūl.*

1. Nihāyet ba‘zı yārānın ilhāc ve ibrāmıyla hayr-ı celīs olan kitāb mütāla‘ası **tarīkına** insilāk ederek ... (s. 28, st. 25). [*tarīkına, -ı, -(n), -a*]

tarīkat: *Allah’a erişme yolundaki dört makamdan (şerīat, tarīkat, hakīkat, mārīfet) ikincisi [Bu makam kulun, hakīkī fāil olan ve tecellī yoluyla ālemlerde zuhur eden Cenābıhakk’ın ilāhī sıfatlarını, kāinattaki tasarruf ve irādesini, gizlediği ve açıkladığı şeyleri, kazā ve kaderi müşāhede ettiği makamdır].*

1. Hem şerī'at hem **tarīkat** hem hakīkat 'ārifi
Zāt idi eylerdi hep ikrār ü tasdik bi'l-cinān (s. 49, st. 11). [tarīkat]

tarīkat-ı 'āliyye-i Mevleviyye: *Yüce Mevlevi tarikatı.*

1. Ve kendisinin **tarīkat-ı 'āliyye-i Mevleviyye** muhibbānından olduğu ... (s. 31, st. 9).
[tarīkat-ı 'āliyye-i mevleviyye]
2. Pek çok kütüb-i nefīseye mālīk ve **tarīkat-ı 'āliyye-i Mevleviyye'**ye sālīk idi (s. 36, st. 33). [tarīkat-ı 'āliyye-i mevleviyye, -(y), -e]

tarīk-i Mevlevī: *Mevlevī yolu; Mevlevīlik tarikatı.*

1. Buluştu eyledi irşād-ı Hakka hem oldu
Tarīk-i Mevlevī'de muktedā-yı Mevlānā (s. 34, st. 10). [tarīk-i mevlevī, -de]

tarīk-i savāb: *Sevap/mükāfat yolu.*

1. Gönül ümīd ederek būs-ı mehlikāya gider
Koyup **tarīk-i savābı** reh-i hatāya gider (s. 69, st. 24). [tarīk-i savāb, -ı]

tarīk-i şefkat-āsār: *Şefkat eserlerinin gösterdiği yol, usul.*

1. Yine terk eyledi lākin **tarīk-i şefkat-āsārın** (s. 21, st. 16). [tarīk-i şefkat-āsār, -ın]

ta'rīz eyle-: *Söz dokundurmak, taşlamak.*

1. Bī-tarīkatlar eder **eylese** ancak **ta'rīz** (s. 58, st. 12). [ta'rīz eyle-, -se]

tarla: *Tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası.*

1. Martin tüfegini alarak oradan **tarlalara** doğru savuşmuştur (s. 56, st. 17). [tarlalara, -lar, -a]

tart-: *(Terāzi, kantar vb. ölçme āletleriyle) Bir şeyin ağırlığını bulmak.*

1. Kimisinin elinde terāzi malzeme **tartıp** müşteriye veriyor (s. 46, st. 1). [*tartıp, -ıp*]

tarz: Üslup, edā.

1. Denilebilir ki meşhūr-ı dünyā olan ‘Osmānlı **tarz** mi‘mārīsi alınarak Arnavutluk’a mahsūs olan uslūb-ı mimarī birleştirilmiş ve her ikisinden güzel bir tarz-ı mahsūs zuhūra getirilmiştir (s. 45, st. 12). [*tarz*]

tarz-ı mahsūs: Özgün üslup.

1. ... Arnavutluk’a mahsūs olan uslūb-ı mi‘mārī birleştirilmiş ve her ikisinden güzel bir **tarz-ı mahsūs** zuhūra getirilmiştir (s. 45, st. 13). [*tarz-ı mahsūs*]

tarz-ı mi‘mārī: Mimari üslup.

1. Cāmi‘leri latīf ve Arnavutluk’a mahsūs **tarz-ı mi‘mārīyi** hā’izdirler (s. 45, st. 11). [*tarz-ı mi‘mārī, -(y), -i*]
2. Bu **tarz-ı mi‘mārīnin** en güzel numūneleri Tiran şehrinde vāki‘ Mollā Bey ve Süleymān Paşa Cāmi‘-i şerīfleridir (s. 45, st. 14). [*tarz-ı mi‘mārī, -nin*]

taş: Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde. II Mezar taşı.

1. Lākin birer tek **taş** olduğu için sebebini sordum (s. 61, st. 9). [*taş*]

taş: Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde.

1. Lākin Ādem Aga merhūmun Akçahisar kal‘esinde Dolma denilen mahalde mazanne-i kirāmdan Hacı MustafāEfendi tekyesi civārında yüksek bir mevki‘de ak **taştan** yapılmış mezārına gidip ziyāret ettim (s. 59, st. 12). [*taştan, -tan*]

tasaddī et-: Bir işe girişmek, teşebbüs etmek.

1. Bu silsileden Kara Mahmūd Paşa igfālāt-ı ecānibe aldanarak ba‘zı münāsebetsiz hāllere **tasaddī etmiş** ise de derhāl izhār-ı nedāmet ve peşīmānī ederek yine meslek-i sadākatta ber-devām olduğundan hidemāt-ı meşküresi seyyi‘ātından pek çok fazladır (s.11, st. 21). [tasaddī et-, -miş]

tasarruf et-: Sahibi olduğu şeyi istediği gibi kullanmak.

1. Zindegānī mansıbından āhirü'l-emr ‘azlolup Cāh-i dünyāyı **tasarruf etmede** geldi fütūr (s. 26, st. 12). [tasarruf et-, -me, -de]

tasdik et-: Onaylamak; doğrulamak.

1. Görme nefsin mürdan fā‘ik Süleymānlık budur beytindeki mü‘eddā da **tasdik eder** (s. 12, st. 28). [tasdik et-, -er]

tashih-i efkār: Fikirleri düzeltme, yanlış düşünceleri doğru hāle getirme.

1. Eder **tashih-i efkāra** vatan evlādını da‘vet (s. 67, st. 5). [tashih-iefkār, -a]

taşlı: Üzerinde taş bulunan yer.

1. Arnavud aslıdır ol **taşlı** yerin şeh-bāzı medlülüne ma-sadāk olan zāt-ı vālaları meşhūr Toptan-zāde ‘ā‘ilesindedir (s. 58, st. 17). [taşlı]

tastir: Satır hāline koyma, satır hālinde yazma.

1. Rık‘a hattı dahi okunaklı ve nefistir İki Türkī ve bir Fārisī gazelleriyle Mevlānā Celālū'd-dīn-i Rūmī hazretleri hakkında bir manzümelerinin **tastiriyle** tercüme-i hāline netice veriyoruz (s. 31, st. 22). [tastiriyle, -i, -(y), -le]

tasvir et-: Bir şeyi resim gibi göz önüne gelecek şekilde ayrıntıları ile anlatmak.

1. Sūret-i gayrdan āzāde iken cāmi‘-i dil Niçe bir deyr misālī tolu **tasvir edelim** (s. 32, st. 15). [tasvir et-, -elim]

ta'til ol-: *Kapanmak, ara verilmek.*

1. ... zāten Cum'a olmak münāsebetiyle çarşı pazar **ta'til olduğundan** ... (s. 45, st. 22).
[ta'til ol-, -duk, -u, -(n), -dan]

tattır-: *Duyurmak, hissettirmek.*

1. O gün 'umūm ahālī mūcib-i teşvīk ve tergīb olmak ve bunlara ticāretin lezzetini **tattırmak** için o çarşıya giderek bu talebe efendilerden alışveriş icrā ederler (s. 45, st. 26). [tattırmak, -mak]

tavāf-ı Ka'be-i kalb: *Gönlün mukaddes yerini ziyaret etme.*

1. **Tavāf-ı Ka'be-i kalbe** o hoş-reftār gelmez mi (s. 17, st. 6). [tavāf-ı ka'be-i kalb, -e]
2. **Tavāf-ı Ka'be-i kalbe** o hoş-reftār gelmez mi (s. 19, st. 2). [tavāf-ı ka'be-i kalb, -e]

tavattun et-: *Bir yere yerleşmek, orayı vatan edinmek.*

1. Pederinin aslı Prizrenli olup bir kan da'vāsından dolayı genç iken memleketini terk ederek İşkodra'da **tavattun etmişti** (s. 64, st. 6). [tavattun et-, -miş, -ti]

tavattun eyle-: *Bir yere yerleşmek, orayı vatan edinmek.*

1. Sāhib-tercümenin aslı Zileli olduğu hālde sāvīk-i kader kendisini İşkodra'ya sevk ve orada te'ehhül ve evlād u 'iyāl sāhibi olarak **tavattun eylemiş** ve şehri-i mezkūrda vefāt etmiştir (s.27, st. 13). [tavattun eyle-, -miş]

tavil: *Uzun.*

1. Hālet-i ihtizārda böyle **tavil** bir kasīde inşād hakikaten büyük bir faziletir (s. 48, st. 20).
[tavil]

tavr: *Durum, hāl, vaziyet, davranış.*

1. Mümā-ileyh ise hedāyādan geçememekte olduğu gibi tuhaflığı da bırakmadığından her birinin hāl ve **tavrına** göre baʿzı letāʿif yazarak nüsha şeklinde verir ve teʿsīri görülür imiş (s. 53, st. 6). [tavrına, -ı, -(n), -a]

tavşan: Tavşangillerden, uzunluğu 70 santim kadar olan, kulakları başından uzun, ön bacakları arka bacaklarından kısa, çok hızlı koşan, dudakları kalın ve çok hareketli, kuyruğu kısa, postundan yararlanan kemirgen memeli hayvan.

1. Bir avcı biraz balık hediye getirerek tazısının çabuk **tavşan** avlaması için bir nüsha yazılmasını ricāʿ etmiş ... (s. 53, st. 8). [tavşan]
2. Ya **tavşanları** o tutsun ya dayansın kötege (s. 53, st. 11). [tavşanları, -lar, -ı]

tavsiye et-: Bir şeyin yapılıp yapılmamasını öğütlemek, o hususta yol göstermek.

1. ... o da şu beyti yazarak nüsha şeklinde tazının boynuna asılmasını **tavsiye etmiş** imiş (s. 53, st. 9). [tavsiye et-, -miş]

tavzif olun-: Vazifelendirilmek, görevlendirilmek.

1. Süleymān Paşa'nın pederi ʿÖmer Bey de vālīlikle **tavzif olunmuş** ise de ... (s. 11, st. 14). [tavzif olun-, -muş]

taʿyīn buyurul-: Bir göreve yerleştirilmek.

1. ... Şerīfī Mustafā Paşa henüz on iki yaşında olduğu hālde taraf-ı Devlet-i ʿāliyyeden İşkodra vālīliğine **taʿyīn buyuruldu** (s. 20, st. 4). [taʿyīn buyurul-, -du]
2. ... 1305/19 Eylül-19 Ekim 1887-88 senesi Muharreminde Haleb vilāyeti vālīliğine **taʿyīn buyurularak** bir buçuk sene mikdārı ĩfā-yı vazīfe-i mehām-āşināyi etti (s. 36, st. 19). [taʿyīn buyurul-, -arak]

taʿyīn edil-: Görevlendirilmek, atanmak.

1. ... İşkodra'ya taʿyīn olunan Yenişehirli Hasan Rıfʿat Paşa'nın dīvān kitābeti hizmetine **taʿyīn edilerek** kadr ve menziletim terfīʿ eyledi (s. 29, st. 6). [taʿyīn edil-, -erek]

ta'yîn et-: *Bir göreve yerleştirmek, atamak.*

1. ... Rümeli vâlîliğine ta'yîn olunan Ahmed Zekeriyâ Paşa kadr-dân bir müşîr-i fâ'ikü'l-akrân olduğundan bu hakîri kethüdâ kâtibi **ta'yîn ederek** fakr u felâketten tahlîse himmet eyledi (s. 29, st. 4). [*ta'yîn et-, -erek*]

ta'yîn eyle-: *Bir göreve yerleştirmek, atamak.*

1. ... Edhem Şehîdî Bey'i de vefât eden Kaplan Paşa yerine Tiran mütesellimliğine **ta'yîn eylemişti** (s. 60, st. 15). [*ta'yîn eyle-, -miş, -ti*]

ta'yîn olun-: *Görevlendirilmek, atanmak.*

1. ... 7500 guruş ma'âşla Yanya ve İşkodra vilâyetleri umûr-ı mâliyye müfettişliğine **ta'yîn olunduğumdan** yerime bir münâsibini bi't-tevkîl 'azîmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 6). [*ta'yîn ol-*]
2. ... 1175/1761-62 senesinde taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden İşkodra vâlîliğine **ta'yîn** ve 'uhdesine rütbe-i vezâret ihsân **olunmuştur** (s. 10, st. 11). [*ta'yîn olun-, -muş, -tur*]
3. Paşa İşkodra vâlîsi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vâlîliğinin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88'de vefâtı vukû' bularak yerine birâderi Kara Mahmûd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden **ta'yîn olunmuştur** (s. 11, st. 20). [*ta'yîn olun-, -muş, -tur*]
4. Bi'l-âhire İşkodra müftülüğüne **ta'yîn** olunduğu hâlde yine neşr-i 'ulûm-I 'âliyye devâm-ı meslek-i 'âlîsini terk etmedi (s. 16, st. 16). [*ta'yîn olun-, -duk, -u*]
5. Yerine birâderi ve sâhib-tercûme Âsaf Mehmed Paşa'nın 'amcası Kara Mahmûd Paşa **ta'yîn olundu** (s. 19, st. 20). [*ta'yîn olun-, -(u), -n, -du-du*]
6. ... Rümeli vâlîliğine **ta'yîn olunan** Ahmed Zekeriyâ Paşa kadr-dân bir müşîr-i fâ'ikü'l-akrân olduğundan bu hakîri kethüdâ kâtibi ta'yîn ederek fakr u felâketten tahlîse himmet eyledi (s. 29, st. 3). [*ta'yîn olun-, -an*]
7. ... İşkodra'ya **ta'yîn olunan** Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa'nın dîvân kitâbeti hizmetine ta'yîn edilerek kadr ve menziletim terfî' eyledi (s. 29, st. 5). [*ta'yîn olun-, -an*]
8. 1259/1843 senesinde İşkodra vâlîliğine **ta'yîn olunan** Bosnalı Süleymân Paşa-zâde 'Osmân Mazhar Paşa'nın kitâbeti hizmetinde bi't-ta'yîn sâniyen İşkodra şehr-i dil-ârâsına vâsil oldum (s. 29, st. 10). [*ta'yîn olun-, -an*]
9. ... 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fâsıla ve infisâl vukû' bulmaksızın mütevâlî bir sûrette **ta'yîn olunarak** îfâ-yı hüsn-i hizmet eyledi ... (s. 36, st. 10). [*ta'yîn olun-, -arak*]

10. 1292/1875 senesinde rütbe-i bālāyı bi'l-ihraz Diyārbakır vilāyetinden fekk-i irtibat ile mutasarrıflık olan Ma'umuretü'l-'aziz mutasarrıflığına **ta'yin olundu** (s. 36, st. 13). [ta'yin olun-, -du]
11. 1290/1873-74 hudūdunda Cebel-i Lübnān muhāsebeciligine **ta'yin olundu** (s. 64, st. 14). [ta'yin olun-, -du]
12. ... 1293/1876-77 senesinde 3200 kuruş ma'āşla **ta'yin olundu** (s. 64, st. 19). [ta'yin olun-, -du]
13. Selānik vilāyeti vālisi bulunduğu gibi sāhib-tercūme de vilāyet-i müşārün-ileyhe māliyye müfettişliğine **ta'yin olundu** (s. 65, st. 3). [ta'yin olun-, -du]
14. ... Kavaye kazası kaymakāmlığına nasb ve **ta'yin olunmuştur** (s. 72, st. 21). [ta'yin olun-, -muş, -tur]
15. ... Kurd nāmında biri **ta'yin olundukta** şu beyti demiş imiş (s. 77, st. 3). [ta'yin olun-, -duk, -ta]

tayy et-: Aşmak, katetmek.

1. ... bu 'azametli cebelden bakılınca medd-i nazar bu vāsi' ve eşcār ile memlū sahrā'ların birçok kısmını dağın eteginde saklanmak sūretiyle **tayy ederek** denize vāsıl ... (s. 41, st. 28). [tayy et-, -erek]

Tayyar-zāde 'Atā Bey: (d. 1801- ö. 1880'den sonra) Osmanlı tarihçisi ve devlet adamı.

1. **Tayyar-zāde 'Atā Bey** merhūmun 1291/1874-75 senesinde tab' ve neşrine muvaffak oldukları Enderūn Tārīhi'ne takriz sūretiyle tanzim eylediği ... (s. 37, st. 3). [tayyar-zāde 'atā bey]

tāze: Yeni, orijinal, daha önce söylenmemiş, düşünülmemiş, değişik.

1. Nazm-ı mīr-i Fehmī'yi tanzire 'acz-āver olur
Hāme-i Tevfik ne denli **tāze** güftār olsa da (s. 24, st. 24). [tāze]
2. Hākini vardır yeri İşkodra'nın medh eylesem
Bu zemīn ürcūzeli bir **tāze** dīvān oldu cem' (s. 30, st. 2). [tāze]

tāze: Yeni, körpe; genç.

1. Bir nefer topçu **tāzesini** görür görmez belā-yı 'aşka giriftār oldum (s. 28, st. 13). [tāzesini, -(s), -i, -(n), -i]

tazi: *Uzun bacaklı, uzun burunlu, çekik karınlı, genellikle tavşan avında kullanılan, çok çevik bir av köpeği cinsi.*

1. Bir avcı biraz balık hediye getirerek **tazısının** çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricâ etmiş ... (s. 53, st. 8). [*tazısının, -(s), -i, -nın*]
2. ... o da şu beyti yazarak nüsha şeklinde **tazının** boynuna asılmasını tavsiye etmiş imiş (s. 53, st. 9). [*tazının, -nın*]

tazmîn: *Başka bir şâire âit bir mısra veya beyti kimin olduğunu belirterek kendi şiirinde tekrarlama.*

1. Mu‘âsırı bulunan sâbıku’t-tercüme İşkodra müftüsü Ahmedî ile besmele-i şerîfeyi **tazmîn** süretiyle daha birçok ebyâtı vardır (s. 70, st. 4). [*tazmîn*]
2. Besmele-i şerîfeyi **tazmîn** süretiyle daha birçok ebyâtı vardır (s. 70, st. 5). [*tazmîn*]

Te‘âlallâh: *“Allah ne yücedir” anlamındaki kelime dilimizde beğenilen, takdir edilen bir şey karşısında “mâşallah, ne güzel” mânâsında övgü sözü olarak kullanılır.*

1. **Te‘âlallâh** ne zîbâ nüsha-i pâkîze-i ‘irfân (s. 67, st. 1). [*te‘âlallâh*]

tebcîl olun-: *Ağırlanmak, yüceltmek.*

1. ... Der-Sa‘âdet’e da‘vetle silâhşörân-ı şehriyârî sunûf-ı mümtâzesine idhâl ile **tebcîl olundu** (s. 19, st. 23). [*tebcîl olun-, -du*]

tebdîl: *Değiştirme, değiştirilme, başka bir hâle getirme.*

1. Hevâ-yı ‘ilm ü ‘ameli ‘aşk-ı mahbûb-ı bî-bedele **tebdîl** ve kayd-ı zarûreti düşünmegi ma‘şûkumun gam u âlâm-ı muhabbetine tahvîl ederek sâye-misâl yanından ayrılmamaga başladım (s. 28, st. 14). [*tebdîl*]

tebdîl et-: *Değiştirmek.*

1. Hamdülillâh **edeli tebdîl** zâhir bātına

‘Aynımızda oldu eşyā Cennet-i Me’vā bize (s. 18, st. 22). [tebdīl et-, -eli]

tebe’an: *Tābi olarak, uyarak.*

1. Bināen-aleyh bu efkāra **tebe’an** Tercümān-ı Hakikat nāmına olarak ‘ācizāne yaptığım bir manzūme ile kıt‘ayı ‘arz ediyorum (s. 67, st. 16). [tebe’an]

teberrüken: *Uğur sayarak, itibar ederek.*

1. ... hazret-i Mevlānā kuddise sırrıhu'l-a‘lādan istimdādı hāvī inşād eylediği müte‘addid manzūmelerden **teberrüken** bir ‘adedi tahrīr olundu (s. 37, st. 21). [teberrüken]
2. O rutūbetli ve sengin yerde biraz toprak toplattırıp **teberrüken** kendini defnettirmiş (s. 42, st. 28). [teberrüken]
3. ... ‘Arabī olarak inşād eylediği otuz üç beyitli münācāt-ı belīgasının dahi iksārından ihtirāzen yalnız on iki beytini **teberrüken** derceyiyoruz (s. 50, st. 8). [teberrüken]
4. Sāhib-tercüme ‘Alī Rızā Bey’in āsārından şāh-ı velāyet efendimizden istimdād-ı ‘āşıkāneyi hāvī bir terci‘-i bend-i ‘ālīlerinin **teberrüken** derciyle iktifā eyliyoruz (s. 73, st. 16). [teberrüken]

tebeşir: *Kireç ve alçıdan daha yumuşak, siyah tahta üzerine yazı yazmakta kullanılan beyaz ve yuvarlak madde.*

1. Henüz uykudan kalkmamış bulur odanın kapısına **tebeşir** ile (s. 73, st.10). [tebeşir]

teblīg-i selām eyle-: *Selām ulaştırmak.*

1. Zeyl-i ahabābımız ādāb ile ba‘de't-takbīl
Eyle **teblīg-i selām** cümleye ferdan ferdā (s. 27, st. 18). [teblīg-i selām eyle-]

tebrīk: *Uğurlu ve hayırlı olmasını dileme, duyulan memnūniyeti ve takdiri yazı veya sözle bildirme, kutlama.*

1. Cebel-i Lübnān ahālīsinden sāhib-i dīvān-ı eş‘ār-ı ‘Arabiyeye Hālil Efendi el-Horī **tebrīk** rütbesi hakkında şu kıt‘a-ı tārīhi inşād etti (s. 64, st. 16). [tebrīk]

- Şu kıt'ayı Rūmī Paşa merhūm Ergānī Ma'zeni mutasarrıflığında tertīb-i dīvān-ı eş'ār eylediği esnāda sāhib-tercūme dīvānı **tebrīk** sūretiyle inşād eylemişti (s. 65, st. 6). [tebrīk]

Tebriz: *İran'da Doğu Azerbaycan eyaletinin merkezi olan şehir.*

- Cenāb-ı şeyhinin emriyle geldi **Tebriz'den**
Kim ola Konya'da tā reh-nümā-yı Mevlānā (s. 34, st. 7). [tebriz'den, -den]

tecāvüz: *Saldırma, hücum etme.*

- ... şeyh efendiye de benden sonra kadının eger kendisine zerre kadar bir **tecāvüzü** görülürse bana telgrafla bildirmesi için yemin ettirdim (s. 57, st. 15). [tecāvüzü, -ü]

tedarik (imizi) gör-: *Hazırlık yapmak.*

- ... böyle kalabalık içinde müşkilâtı mūcib olacağı gibi mütāla'alardan sarf-ı nazarla 'azimete karar verdik ve her bir **tedarikimizi gördük** (s. 15, st. 3). [tedarik (imizi) gör-, -dü, -k]

tedāvī: *İyileştirmek için ilaç vererek, tıbbi bakımdan gerekeni yaparak bakma; iyileştirme.*

- Birçok **tedāvīye** inzimām eden Akçahisar şehrinin o latīf havasının yardımıyla ve güç belā ile def' edebildim (s. 43, st. 17). [tedāvīye, -(y), -e]

tedbīr et-: *Tedbir almak. (Bir işi önlemek veya yapılmasını sağlamak için) Gereken hazırlıkları yapmak.*

- Kaderin def'ine bilmem ki ne **tedbīr edelim** (s. 32, st. 21). [tedbīr et-, -elim]

te'dīb: *Haddini bildirme, yola getirmek için gerekeni yapma, terbiyesini verme.*

- Paşa yed-i yemīn-i satvetini seyf-i şecā'ata ve dest-i yesār-i hasāfetini berāt-ı 'adālete merkez ederek eşkıyānın kimisini **te'dīb** kimisini istīmān ile istihsāl-i rızā-yı pādīşāhiye bir sūrette muvaffak olmuştur ... (s. 12, st. 10). [te'dīb]

tedkik et-: *İncelemek.*

1. Nihāyet ba‘zı yārānın ilhāc ve ibrāmıyla hayr-ı celīs olan kitāb mütālā‘ası tarīkına insilāk ederek şu‘arā-yı eslāf-ı ‘aşk-ittisāfın gāh dīvānlarını **tedkik** ve tekrār **etmege** sa‘y u verziş ve gāh müşāhede-i sun‘-ı Rabbanī ... (s. 28, st. 26). [*tedkik et-*]

tedkikāt: *Tetkikler, incelemeler.*

1. İşkodra şu‘arāsı hakkında **tedkikātımı** gören mütefekkirīn yalnız İşkodra’da değil Akçahisar ve Tiran gibi kazālarda dahi birçok ‘Osmānlı şu‘arāsı bulacağımı beyān eylediler (s. 9, st. 19). [*tedkikātımı, -ım, -ı*]
2. Ben bu karyeye gidip gezdim ve **tedkikāt** icrā ettim ve bālāda beyān ettiğim silsile-nāmeyi ve daha ba‘zı āsār buldum (s. 10, st. 5). [*tedkikāt*]

tedrīcen: *Yavaş yavaş.*

1. **Tedrīcen** terakkī eyleyerek 1284/1867-68 senesinde iki bin kuruş ma‘āşla İşkodra merkez vilāyet muhāsebecisi oldu (s. 64, st. 11). [*tedrīcen*]

te’ehhül: *Evlenme.*

1. Sāhib-tercümenin aslı Zileli olduğu hālde sā‘ik-i kader kendisini İşkodra’ya sevk ve orada **te’ehhül** ve evlād u ‘iyāl sāhibi olarak tavattun eylemiş ve şehri-i mezkūrda vefāt etmiştir (s. 27, st. 13). [*te’ehhül*]

te’ehhül et-: *Evlenmek.*

1. ... ilk İşkodra’ya geldiği vakit orada **te’ehhül etmiş** olduğundan paşa-yı müşārün-ileyh kendisine mükemmel bir çiftlik ve bahçe ve büyük bir hāne ihsān eylemiştir (s. 29, st. 21). [*te’ehhül et-, -miş*]
2. **Te’ehhül etmediginden** evlād ü a‘kābı yoktur (s. 36, st. 33). [*te’ehhül et-, -me, -dik, -i, -(n), -den*]

te'ehhür et-: *Gecikmek.*⁹⁶

1. Palu kazası kaymakâm vekîli Kürd Aga-zâde Hacı 'Ömer Bey'e ısmarladığı hatabın **te'ehhür etmesi** üzerine inşâd eylediği bir Hatabiyye manzûmesini bana ithâf eylemişti (s. 68, st. 7). [te'ehhür et-, -me, -(s), -i]

te'essüf et-: *Üzölmek.*

1. Rümeli vilâyetinde İşkodralı-zâde Hasan Hakkî Paşa'dan gayri Mevlevî bulunmadığına şu beytinde **te'essüf etmekte** ... (s. 31, st. 6). [te'essüf et-, -mek, -te]

te'essür: *Üzölme, kederlenme, üzüntü, keder.*

1. Tiran fuzalâsından âti't-tercüme Hacı 'Ömer Sûzî Efendi rihletinden **te'essürünü** hâvî ma^c-mersiye dil-süz bir târîh inşâd etmiştir (s. 48, st. 4). [te'essürünü, -ü, -(n), -ü]

tefekür eyle-: *Düşünmek.*

1. Hikmet-i Hakkı **tefekür eyle** insânlık budur (s. 44, st. 5). [tefekür eyle-]

teferrüc: *Ferahlamak için yapılan iç açıcı gezinti.*

1. Biz pek güzel bir tenezzüh ve **teferrüc** icrâ ederken yemek hâzır olduğunu haber verdiler (s. 43, st. 6). [teferrüc]

tefrîk et-: *Ayrırmak.*

1. Kimisi sattığı mâlın kıymeti olan altın ve gümüş paraları birbirinden **tefrîk ediyor** (s. 45, st. 32). [tefrîk et-, -(i), -yor]

tehdidkârâne: *Tehdit edercesine.*

⁹⁶ Muallim Nâcî, 1894

1. Ve eliyle gözüyle “Hele bu müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı bilirim” yolunda **tehdidkārāne** ĩmā'lar işāretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [tehdidkārāne]

tehī: Boş.

1. **Tehī** el ile dolaşmak olur mu kayd-ı murād
Tuzak ki dānesiz olsa ne gūna sayd alacak (s. 52, st. 25). [tehī]

te'hīr et-: Ertelemek.

1. ‘Ömr ta‘cīlde iken müddetini itmāma
Niçe bir āhıret a‘mālini **te'hīr edelim** (s. 32, st. 19). [te'hīr et-, -elim]

tehlīl: "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur" mānāsındaki "lā ilāhe illallah" sözünü söylemek.

1. Na‘t-ı şerīfler okunur **tehlīl** ve tekbīrlere (s. 14, st. 24). [tehlīl]

tek: Bir, ayrı bir.

1. Lākin birer **tek** taş olduğu için sebebini sordum (s. 61, st. 9). [tek]
2. ... ĩcāb ederse herkesin göreceği bir mevki'e böyle **tek** birer mezār taşı dikeriz (s. 61, st. 11). [tek]

tekā'üd: Emeklilik.

1. ... kendi ārzū ve mūrāca‘at ve rızāsı üzerine 550 guruş ma‘āşla **tekā'üdü** icrā olunarak mahdūmları Draç sancagı tahrīrat müdürü Kāzım Bey'le birlikte ikāmetle ‘ibādet ve tā‘at ve vatanın nef'ine hizmet sūretiyle imrār-ı evkāt eylemektedir (s. 72, st. 23). [tekā'üdü, -ü]

tekā'üd ol-: Emekli olmak, emekliye ayrılmak.

1. Bu zāt ile görüştüğüm vakit sinn-i ‘ālīleri yetmiş bulmuş ve son me'mūriyyeti olan Kavaye kazāsı kaymakāmlığından **tekā'üd olmuş** idi (s. 71, st. 18). [tekā'üd ol-, -muş]

tekbîr: *Allah büyüklüğünü hatırlama ve "Allahu ekber" deme.*

1. Naʿt-ı şerîfler okunur tehlīl ve **tekbîrlere** devâm olunur (s. 14, st. 24). [*tekbîrlere, -ler, -e*]

tekdîr et-: *Azarlamak.*

1. Kendisini **tekdîr ettim** (s. 57, st. 11). [*tekdîr et-, -ti, -m*]

tekdîr-i ʿanîf eyle-: *Şiddetli, kaba bir şekilde azarlamak.*

1. Aç kalıp cürm edene **eyleme tekdîr-i ʿanîf** (s. 58, st. 6). [*tekdîr-i ʿanîf eyle-, -me*]

tekellüm: *Söyleme, konuşma.*

1. Kitâbeti selîs, eşʿarı latîf, **tekellümü** vecîz idi (s. 36, st. 36). [*tekellümü, -ü*]

tekellüm et-: *Konuşmak.*

1. Tesâdüf bu ya İşkodra ʿulemâsından ziyârete gelen baʿzı zevât ʿArapça **tekellüm ettiler** (s. 8, st. 15). [*tekellüm et-, -ti, -ler*]
2. Beş lisân ile **tekellüm ederdi** ki ʿArapça Fârisîce Türkçe Fransızca Arnavutça idi (s. 36, st. 35). [*tekellüm et-, -er, -di*]

tekemmül: *Mükemmel duruma gelme, olgunlaşma.*

1. ... iki sene mikdârı zebân-ı şeker-efşân-ı Fârisînin **tekemmülünü** muʿtâd eyledigimden lisân-ı mezkûr dahi bana keşf oldu bî-taʿlîm-i üstâd hârikası zuhûra geldi (s. 28, st. 29). [*tekemmülünü, -ü, -(n), -ü*]

teklîf: *Yapması için birinden bir iş isteme, öneri.*

1. Āti't-tercüme Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey'in nazīre **teklīfi** sūretiyle yazdığı gazel ile sāhib-tercümenin yazdığı nazīrenin numūne olarak her ikisi de tahrīr olundu (s. 24, st. 1). [teklīfi, -i]

teklif et-: (Bir kimseye bir şeyin olması veya bir şeyi yapması için) Öneride bulunmak.

1. Ba'zı babayigitleri beni arkalarına almayı bile **teklif ederlerdi** (s. 42, st. 14). [teklif et-, -er, -ler, -di]

teklif eyle-: (Bir kimseye bir şeyin olması veya bir şeyi yapması için) Öneride bulunmak.

1. ... yādīgār olarak birkaç kitābın alınmasını **teklif** ve ısrār **eyledi** (s. 57, st. 1). [teklif eyle-]

teklif-i vuslat eyle-: Kavuşma teklifinde bulunmak.

1. **Eyledim teklif-i vuslat** yāra ben bār olsa da (s. 24, st. 9). [teklif-i vuslat eyle-, -di, -m]

tekrār: Bir daha, yine, yeniden.

1. Menemenli-zāde Mustafā Paşa'nın ibrāmı üzerine **tekrār** İşkodra vilāyeti dīvān kitābeti hizmetini der'uhde eylemiştir (s. 29, st. 29). [tekrār]
2. Şöyle ki vālī-i memleketin hizmetinde bulunan bir zāt 1250/1834-35 senesinde ziyāretine gelerek hacc-ı şerīfe 'azīmet edeceğinden rāsime-i vedā'ı icrā eyledikten sonra 'acebā **tekrār** 'avdet edip etmeyeceği su'āline karşı şu beyti bi'l-bedāhe inşād ederek okumuştur (s. 52, st. 4). [tekrār]
3. Vālīye hizmet eden Hacca giderse müjdelik Ka'be'den **tekrār** vālīye gelirse mürdelik (s. 52, st. 6). [tekrār]
4. Uykuda buldugundan 'avdet ve civār bir mahalde ikāmetle bir müddet sonra **tekrār** gider (s. 73, st. 9). [tekrār]

tekrār et-: (Bir şeyi) Yeniden yapmak veya söylemek.

1. Bir gelir mīzān-ı 'adl üzre nazar kıl neml ü fīl kelāmını her zamān yād ve **tekrār ettikleri** gibi ... (s. 12, st. 25). [tekrār et-, -tik, -ler, -i]

2. Nihāyet ba‘zı yārānın ilhāc ve ibrāmıyla hayr-ı celīs olan kitāb mütālā‘ası tarīkına insilāk ederek şu‘arā-yı eslāf-ı ‘aşk-ittisāfın gāh dīvānlarını tedkīk ve **tekrār etmege** sa‘y u veriş ve gāh müşāhede-i sun‘-ı Rabbanī ... (s. 28, st. 26). [*tekrār et-, -mek, -e*]
3. Vermeyince sana Ma‘būd ne yapsın Mahmūd mısırā‘ını **tekrār eylemekte** olduğum hālde Paşa-yı müşārün-ileyh vefāt eyledi (s. 29, st. 2). [*tekrār eyle-, -mekte*]

teksīr: *Çoğalma.*

1. ... bu vesīle ile edebiyāt-ı ‘Osmāniye'nin **teksīr** ve ta‘mīmüne muvaffak olmuştur (s. 12, st. 29). [*teksīr*]

tekye: *Bir şeyhin liderliğinde ve idaresinde derviş grubunun bağlandığı dergāh, tekke.*

1. Bīkesligim hasebiyle han ve hāne ve mescid ve mey-hāne ve **tekye** ve kahve-hāne yalnız sarfa kadar okuyabildim (s. 28, st. 10). [*tekye*]
2. Akçahisar şehirde el-Hac Hamza Efendi türbesi mevcūd ve **tekyesi** ma‘mūrdur (s. 41, st. 8). [*tekyesi, -(s), -i*]
3. Yine Akçahisar şehirde Zemzem Baba merkād ve **tekyesi** ziyaretgāhtır (s. 41, st. 16). [*tekyesi, -(s), -i*]
4. Akçahisar kal‘esi varoşunda eş-Şeyh Ahmed Efendi **tekyesi** vardır (s. 41, st. 18). [*tekyesi, -(s), -i*]
5. Zemīninde isti‘fā‘-yı kusūr ile da‘vet eylemiş ise de **tekyenin** biraz uzak bir mahalde olması ... (s. 56, st. 28). [*tekyenin, -nin*]
6. Vusūlümüzde **tekyeyi** mesdūd bulduğumuzdan dervīş-i merkūm taleb ve taharrī edilmiş ise de ... (s. 56, st. 18). [*tekyeyi, -(y), -i*]
7. İşte şu hāli gözümle görünce sāhib-tercūme Hādım Efendi'nin hafidi dervīşin **tekyeye** bir hātırlı me‘mūr gelmekte olduğunu haber alınca ... (s. 57, st. 18). [*tekyeye, -(y), -e*]
8. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel ‘ulemāsı fuzalāsı zāviyeleri **tekyeleri** meşāyihi bir haylī mühim kitābları seffineleri ma‘lūmum idi (s. 72, st. 5). [*tekyeleri, -ler, -i*]

Tekye sahrā’sı: *İşkodra’da bir ova.*

1. ... Tekye sokagında Şeyh Mehmed Efendi’yi ve kezālik Sūk-i Sultānī’de Tekye sokagında Kayyūm Baba Sultān’ı Cāmi‘-i kebīr mahallesinde Baba Atū’yu (Atuy’u ?) **Tekye sahrā’sının** dag eteginde ... (s. 14, st. 12). [*tekye sahrā’sı, -nın*]

Tekye sokagı: *İşkodra'da bulunan Sultan Çarşısı'nda bir sokak.*

1. ... Tekye sokagında Şeyh Mehmed Efendi'yi ve kezâlik Sük-i Sultânî'de **Tekye sokagında** Kayyûm Baba Sultân'ı ... (s. 14, st. 11). [*tekye sokagı*]

tekye-i 'ālî: *Yüce tekke.*

1. Tiran'da vâki' **tekye-i 'ālilerinde** yirmi seneden ziyâde zâviye-nişân-i irşâd olduktan sonra 1270 senesi Recebinin on üçüncü günü 11 Nisan 1854 terk-i cihân-ı fânî eyledi (s. 48, st. 11). [*tekye-i 'ālî, -ler, -i, -(n), -den*]

tel: *Saç teli.*

1. Zülfünden ermedi yine el bir siyeh **tele**
Ser-rişte-i visâl dahi girmede ele (s. 21, st. 3). [*tele, -e*]

telgraf: *Kararlaştırılmış işaretlerin elektrik yoluyla bir merkezden diğer bir merkeze gönderilmesi sûretiyle yazılı haber ve belgelerin iletilmesini sağlayan haberleşme sistemi; bu sistemle ulaştırılan yazılı haber.*

1. ... şeyh efendiye de benden sonra kadının eger kendisine zerre kadar bir tecâvüzü görülürse bana **telgrafla** bildirmesi için yemin ettirdim (s. 57, st. 15). [*telgrafla, -la*]

telgraf-nâme: *Telgrafla gelen haberin üzerine yazıldığı kâğıt.*

1. Ānî olarak Der-Sa'âdet'ten aldığım bir **telgraf-nâmede** bâ-irâde -i seniyye 7500 guruş ma'âşla Yanya ve İşkodra vilâyetleri umûr-ı mâliyye müfettişliğine ta'yîn olundugumdan ... (s. 8, st. 4). [*telgraf-nâmede, -de*]

temettu': *Kâr etme, kazanç.*

1. Sattıkları eşyâ'nın sermâyesini tesviye ederek kendilerine bir haylî **temettu'** kalır (s. 46, st. 2). [*temettu'*]

te'mîn-i ma'îşet et-: Yaşamak için gerekli olan şeyleri sağlamak, geçimini sağlamak.

1. ... müşâhede-i sun^c-ı Rabbânî ve ru'yet-i kudret-i Samedânî zımınında 'azm-i mesîre-i dil-keş ve 'arz-ı hâlcilige sülûk ile **te'mîn-i ma'îşet ederek** ... (s. 28, st. 28). [te'mîn-i ma'îşet et-, -erek]
2. Bir müddet müderrislikle imrâr-ı hayât ve **te'mîn-i ma'îşet ederek** haylîce fuzalâ yetiştirmiş ve sonra Tiran şehrine müftü-i müşkül-küşâ olmuştur (s. 76, st. 3). [te'mîn-i ma'îşet et-, -erek]

te'mîn-i ma'îşet eyle-: Yaşamak için gerekli olan şeyleri sağlamak.

1. Me'mûriyyete meyl etmemiş pederinden intikâl eden servet ve çiftliklerle **te'mîn-i ma'îşet eylemiştir** (s. 60, st. 5). [te'mîn-i ma'îşet eyle-, -miş, -tir]

temiz: Ortadan kaldırmak, öldürmek.

1. Paşa cidden ibrâz-ı me'âsir-i kifâyet ve dirâyet ederek vilâyet-i mezkûrede ve civârında bulunan eşkiyâyı **temizledi** (s. 12, st. 6). [temizledi, -le, -di]

Temmuz: Yaz aylarının ikincisi.

1. Günlerin en uzun zamânı olan **Temmuz** ayında idi (s. 42, st. 6). [temmuz]

ten: Beden, vücut, cisim (Âşığın bedeni).

1. Ne **tende** tâb u tâkat ne dilde var tahammül (s. 74, st. 10). [tende, -de]

tenâkus: Azalma, eksilme.

1. Lâkin karyenin önünden cereyân eden Drin nehri tahvîl-i mecrâ eylediginden ba'zı bataklıklar hâsıl olmakla ber-â-ber yedi sekiz yüz hâne kadar olan o zengin karyenin eski servetinin **tenâkusuna** bâdi olmuştur (s. 10, st. 8). [tenâkusuna, -u, -(n), -a]

tenezzüh: Eğlenmek için gezip dolaşma, gezinti.

1. Hem ‘ibadet hem **tenezzüh** ile vakit geçirirler (s. 14, st. 28). [*tenezzüh*]
2. Biz pek güzel bir **tenezzüh** ve teferrüc icrâ ederken yemek hâzır olduğunu haber verdiler (s. 43, st. 6). [*tenezzüh*]

tenezzül et-: Alçak gönüllülük göstermek; kendi durumuna, düzeyine aykırı düşen bir şeyi veya işi kabul etmek.

1. Lâkin ‘âlî-cenâb adamlar oldukları için satmaga **tenezzül etmiyorlardı** (s. 9, st. 15). [*tenezzül et-, -me, -yor, -lar, -dı*]

tenhâ: Tek başına, yalnız.

1. **Tenhâ** degilim ben leb-i gül-fâm ile medhüş (s. 40, st. 10). [*tenhâ*]

tepe: Etrafına göre daha yüksek halde bulunan arazi yapısı, yeryüzü biçimi.

1. Bu kasaba yüksek bir dağa dayanmış gayet sarp ve tabî’i olarak müstahkem bir **tepe** üzerinde ... (s. 40, st. 20). [*tepe*]

Tepedelenli ‘Alî Paşa: (ö. 1822) Yanya valisi. Zamanında Avrupa’da “Yanya aslanı” sıfatıyla tanınmıştır.

1. Yanya’da meşhûr **Tepedelenli ‘Alî Paşa** ile görüştü (s. 55, st. 4). [*tepedelenli ‘alî paşa*]

terâcim-i ahvâl: Hâl tercümeleri, biyografiler.

1. Âbâ ve ecdâdları içinde pek belîğ ve hatta sâhib-dîvân şâ’irler bulunduğunu söylediler ve ba’zılarının eş’ârından ve **terâcim-i ahvâllerinden** bahseylediler (s. 9, st. 2). [*terâcim-i ahvâl, -ler, -i, -(n), -den*]
2. ... şâ’irlerin isimlerini yazdım ve **terâcim-i ahvâllerini** ve eş’arlarını kendilerinden istedim (s. 9, st. 5). [*terâcim-i ahvâl, -ler, -i, -(n), -i*]
3. Vatanından hârice çıkmamış ve memleketi ise Der-Sa‘âdet’e ba‘îd bulunmuş olduğundan **terâcim-i ahvâl** kitâblarımızın hiçbirisinde nâm-ı fâzilânelerine tesâdüf olunamaz (s. 16, st. 28). [*terâcim-i ahvâl*]
4. Akçahisar şehrinde mevcûd ba’zı kitâbeler sâhibleri ve şâ’irleri **terâcim-i ahvâllerinde** görülecektir (s. 43, st. 19). [*terâcim-i ahvâl, -ler, -i, -(n), -de-ler, -in, -de*]

5. Toptan-zāde ‘ā’ilesinden ātīde **terācīm-i ahvāleri** görülecek olan şu‘arā hüsn-i terbiyeye ‘ā’id bu zātın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan ... (s. 61, st. 1). [terācīm-i ahvāl, -ler, -i]

terakkī: *ilerleme, gelişme.*

1. Komaz elden gece gündüz **terakkī** isteyen ihvān (s. 67, st. 10). [terakkī]

terakkī et-: *ilerlemek, gelişmek, yükselmek.*

1. ... Arnavutların ‘Osmanlı Edebiyyâtı husûsunda memālik-i sâ’ire-i ‘Osmānīyye’den hiçbir fark olmayacak derecede **terakkī ettiklerine** mütehayyir kaldım (s. 9, st. 28). [terakkī et-, -tik, -ler, -i, -(n), -e]

terakkī eyle-: *ilerlemek, gelişmek, yükselmek.*

1. Türkçe lisān-ı māder-zādı olmadığı hâlde bu kuvvette şi‘ir söylemesi edebiyāt-ı ‘Osmāniyenin o havālīde vaktiyle ne kadar **terakkī eyledigine** bir delīl teşkīl eder (s. 17, st. 2). [terakkī eyle-, -dik, -i, -(n), -e]
2. Tedrīcen **terakkī eyleyerek** 1284/1867-68 senesinde iki bin kuruş ma‘āşla İşkodra merkez vilāyet muhāsebecisi oldu (s. 64, st. 11). [terakkī eyle-, -(y), -erek]

terakkī-pesendān-ı vatan: *Memleketteki gelişmeleri/ilerlemeleri beğenenler (kimseler).*

1. **Terakkī-pesendān-ı vatandan** böyle iltifātlara mazhar oldukça gönlümüzdeki ifā-yı hizmete müdāvemet şevk-i mümteni‘ü’l-izālesinin tezāyüd edeceğinden emīn olsunlar (s. 67, st. 23). [terakkī-pesendān-ı vatan, -dan]

terāzi: *Bir kolun iki ucuna asılı iki kefedden meydana gelen tartı āleti.*

1. Kimisinin elinde **terāzi** malzeme tartıp müşteriye veriyor (s. 46, st. 1). [terāzi]

terbiyye: *Görgü, bilgi.*

1. Memleketi olan Tiran'da tahsîl-i 'ulûm u kemâlât ederek hüsn-i hulku ve âdâb ve **terbiyyesi** hasebiyle bi-hakkın insân denilen sunûf-ı mümtâzeye dâhil olmuştur (s. 56, st. 2). [*terbiyyesi, -(s), -i*]

terci'-i bend-i 'ālî: Değerli terci'-i bend.

1. Sâhib-tercüme 'Alî Rızâ Bey'in âsârından şâh-ı velâyet efendimizden istimdâd-ı 'âşıkâneyi hâvî bir **terci'-i bend-i 'âlîlerinin** teberrüken derciyle iktifâ ediyoruz (s. 73, st. 16). [*terci'-i bend-i 'âlî, -ler, -i, -nin*]

Tercümân: *Tercümân-ı Hakikat. İlk nüshası 27 Haziran 1878'de basılmış olup otuz dört yıl kesintisiz yayımlanan Ahmed Midhat Efendi'nin çıkardığı Türk basınının en uzun ömürlü gazetelerinden.*

1. Lütfen kabûl ile **Tercümân'a** dercini ricâ ederim (s. 67, st. 19). [*tercümân'a, -a*]

Tercümân-ı Hakikat: *İlk nüshası 27 Haziran 1878'de basılmış olup otuz dört yıl kesintisiz yayımlanan Ahmed Midhat Efendi'nin çıkardığı Türk basınının en uzun ömürlü gazetelerinden.*

1. Ve kezâlik evvel harflerinden **Tercümân-ı Hakikat** ismi hâsıl olmak üzere şu ebyâtı inşâd eylemiştir (s. 66, st. 25). [*tercümân-ı hakikat*]
2. Binâen-aleyh bu efkâra tebe'an **Tercümân-ı Hakikat** nâmına olarak 'âcizâne yaptığım bir manzûme ile ... (s. 67, st. 16). [*tercümân-ı hakikat*]
3. Ol vakit **Tercümân-ı Hakikat'ın** neşreylediği şu iki manzûme ile mektûbun zîrinde şu satırlar görülmüştü (s. 67, st. 20). [*tercümân-ı hakikat, -in*]

tercüme-i hâl: *Bir kimsenin hayatını ve eserlerini anlatan yazı veya eser, öz geçmiş, yaşam öyküsü, hal tercümesi, biyografi.*

1. Kendilerinin **tercüme-i hâline** gelince bâlâda kıt'a-ı târîhiyyesini derceylediğimiz İškodralı Murtazâ Sâfî Efendi gibi bir mümtâz-ı fâzıldan tahsîl-i kemalât eylemiş ... (s. 11, st. 23). [*tercüme-i hâl, -i, -(n), -e*]
2. ... bir şerh kitâbının mukaddimesinde birçok nevâdir-i edebîye ve fevâ'id-i garîbe beyân ederek kendi **tercüme-i hâlini** ve zamân-ı civânîde başından geçen serencâmı dil-sûz bir sûrette tahrîr eylemiştir (s. 28, st. 5). [*tercüme-i hâl, -i, -(n), -i*]

3. İşte sâhib-tercüme Çâker Efendi buraya kadar bu sûretle **tercüme-i hâlini** yazmış ve iştiyâk-ı vatanla ... beyitleri gibi sūzişli şeyler söylemiş ... (s. 29, st. 12). [*tercüme-i hâl, -i, -(n), -i*]
4. **Tercüme-i hâli** âtîde gelecektir (s. 30, st. 18). [*tercüme-i hâl, -i*]
5. ... birçok âsârının delâletleriyle anlaşılmakta ise de bâlâda beyân olunan **tercüme-i hâlinde** buralarından bahsetmiyor (s. 31, st. 15). [*tercüme-i hâl, -i, -(n), -de*]
6. ... Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî hazretleri hakkında bir manzûmelerinin tastîriyle **tercüme-i hâline** netîce veriyoruz (s. 31, st. 23). [*tercüme-i hâl, -i, -(n), -e*]
7. Gelelim sâhib-tercüme Şeyh Hâlîmî Efendi'nin **tercüme-i hâline** ismi Şeyh Selîm Efendi pederinin ismi Şeyh Yûnus Efendi onun pederinin ismi Şeyh Receb Efendi onun pederinin ismi Dervîş Efendi'dir (s. 46, st. 11). [*tercüme-i hâl, -i, -(n), -e*]
8. Bundan bir gün sonra idi ki kadı efendiyle birlikte yukarıda **tercüme-i hâlini** kaydettiğim Şeyh Hâlîmî Efendi dergâhına gitmiştim (s. 56, st. 30). [*tercüme-i hâl, -i, -(n), -i*]
9. Fârisî bir manzûme-i târîhiyyesi âti't-tercüme şeyh-i muhteremleri 'Abdü's-selâm Mücrim hazretlerinin **tercüme-i hâli** zîrinde görülecektir (s. 57, st. 20). [*tercüme-i hâl, -i*]
10. Tahrîren kendisinden o havâlîde yetişdikleri ve işittikleri şu'arânın bir iki satırlık muhtasar **tercüme-i hâleriyle** zîrine bir iki beyitleri yazılmak sûretiyle bir vesîka istedim (s. 71, st. 20). [*tercüme-i hâl, -ler, -i, -(y), -le*]
11. İşte şu **tercüme-i hâlini** tahrîr edeceğim 'Alî Rızâ Bey Efendi ... (s. 72, st. 8). [*tercüme-i hâl, -i, -(n), -i*]
12. Gelelim **tercüme-i hâline**
İsmi 'Alî Rızâ ... (s. 72, st. 9). [*tercüme-i hâl, -i, -(n), -e*]

tercüme-i hâl-i pür fazîlet: *Fazilet dolu yaşam öyküsü.*

1. Mertebe-i kutbiyyet ve **tercüme-i hâl-i pür fazîletlerini** hâvî hafidleri sâhib-tercüme Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi ma^c-târîh şu Fârisî manzûmeyi inşâd etmiştir (s. 46, st. 15). [*tercüme-ihâl-i pür fazîlet, -ler, -i, -(n), -i*]

terfî^c eyle-: *Bir üst rütbeye yükseltmek, rütbesini bir derece arttırmak.*

1. ... İşkodra'ya ta'yîn olunan Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa'nın dîvân kitâbeti hizmetine ta'yîn edilerek kadr ve menziletim **terfî^c eyledi** (s. 29, st. 6). [*terfî^c eyle-, -di*]

tergîb ol-: *İsteklendirmek, arzu ettirmek.*

1. O gün ‘umūm ahālī mūcib-i teşvīk ve **tergīb olmak** ve bunlara ticāretin lezzetini tattırmak için ... (s. 45, st. 26). [*tergīb ol-, -mak*]

terk: *Bırakma, vazgeçme.*

1. ‘Āşık oldur ki cemāl ü rüh-ı cānānı görüp
Ola cān **terki** ile behrever-i devlet-i ‘aşk (s. 18, st. 4). [*terki, -i*]
2. ... hemān sā‘at oradan hareket ve seyr-i serī‘ ile Manastır şehrine muvāsalatla rüz u şeb nālān ü giryān olarak māsivāyı bütün bütün **terk** ve günden güne ārzū-yı merg eyledim (s. 28, st. 24). [*terk*]
3. ... zindāncıların “Lebbeyk” diye istihzā’ ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu şerbeti **terk** ile münādīler vāsitalarıyla en-Nefir en-Nefir nidā’larını ta‘mīm ettirip ... (s. 76, st. 15). [*terk*]

terk et-: *Bırakmak, vazgeçmek.*

1. ... yine neşr-i ‘ulūm-ı ‘āliyye devām-ı meslek-i ‘ālīsini **terk etmedi** (s. 16, st. 17). [*terk et-, -me, -di*]
2. Ābā ve ecdādından kalan kadīm zāviyeyi digerine **terk ederek** medfūn oldukları hānkāhı kendileri müceddeden inşā etmişler (s. 48, st. 14). [*terk et-, -erek*]

terk et-: *(Bir yer veya kimseyi) Bırakıp gitmek, ondan uzaklaşmak, vazgeçmek.*

1. Meded hayfā beni giryān künc-i gamda **terk etti** (s. 19, st. 6). [*terk et-, -ti*]
2. Pederinin aslı Prizrenli olup bir kan da‘vāsından dolayı genç iken memleketini **terk ederek** İşkodra’da tavattun etmişti (s. 64, st. 6). [*terk et-, -erek*]

terk eyle-: *Bırakmak, vazgeçmek.*

1. Kesreti **terk eyle** mahzā ehl-i ‘irfānlık budur (s. 13, st. 12). [*terk eyle-*]
2. Kīl u kāl-i ‘ālemi **terk eyle** insānlık budur (s. 13, st. 23). [*terk eyle-*]
3. Yine **terk eyledi** lākin tarīk-i şefkat-āsārın (s. 21, st. 16). [*terk eyle-, -di*]
4. Kesreti **terk eyle** mahzā ehl-i ‘irfānlık budur (s. 44, st. 2). [*terk eyle-*]

terk olun-: *Bırakılmak.*

1. Kasaba-i mezkûre muhârebe-i zâ'ile netîcesinde Karadag'a **terk olunduğu** cihetle bi't-tab' gittim (s. 22, st. 8). [*terk olun-, -duk, -u*]

terk-i 'âlem-i gurûr et-: Benlik dünyasını terk etmek.

1. Silâ-i rahm için mesrûren vatanına 'avdetini müte'âkib 1250/1834-35 senesinde **terk-i 'âlem-i gurûr** ve 'azm-i cenâb-ı dârü'l-huzûr ederek Dârü'l-huzûr ta'bîri târîh-i vefâtî vâki' oldu (s. 26, st. 5). [*terk-i 'âlem-i gurûr et-*]

terk-i cihân et-: Ölmek.

1. Âh kim bir mürşid artık beldemizde kalmadı
Kâmil olsun 'âbid olsun ettiler **terk-i cihân** (s. 49, st. 2). [*terk-i cihân et-, -ti, -ler*]

terk-i cihân-ı bî-bekâ eyle-: Ölümsüz olmayan dünyayı terk etmek, vefat etmek.

1. Sâhib-tercüme Şa'bân Hulûsî Bey muvakkar ve müreffeh bir sûrette imrâr-ı evkât eylemekte olduğu hâlde Tiran'da 1249/1833-34 senesinde **terk-i cihân-ı bî-bekâ eyledi** (s. 60, st. 22). [*terk-i cihân-ı bî-bekâ eyle-, -di*]

terk-i cihân-ı fânî eyle-: Fânî dünyayı terk etmek; vefat etmek.

1. Tiran'da vâki' tekye-i 'âlîlerinde yirmi seneden ziyâde zâviye-nişîn-i irşâd olduktan sonra 1270 senesi Recebinin on üçüncü günü 11 Nisan 1854 **terk-i cihân-ı fânî eyledi** (s. 48, st. 12). [*terk-i cihân-ı fânî eyle-, -di*]

terk-i hayât ettiril-: Öldürülmek.

1. ... mahdûmlarının büyüğü Tâhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervîş Bey yirmi yaşlarında birer civân-ı necîb oldukları hâlde 1236/1820-21 senesinde İşkodra'da **terk-i hayât ettirilmişlerdir** (s. 14, st. 3). [*terk-i hayât ettiril-, -miş, -ler, -dir*]

terk-i 'inâyet eyle-: Lutfetmeyi bırakmak; ihsanı kesmek.

1. Eyleme **terk-i 'inâyet** yâ'nî agyâr olsa da (s. 24, st. 11). [*terk-i 'inâyet eyle-, -me*]

terk-i lezā'iz-i hayāt eyle-: *Hayat lezzetlerini terk etmek; ölmek.*

1. Sinn-i necībāneleri tabaka-i erba'inde olduğu hâlde 1222/1807-08 senesinde **terk-i lezā'iz-i hayāt eyledi** (s. 19, st. 29). [*terk-i lezā'iz-i hayāt eyle-, -di*]

terk-i me'mūriyyet: *Memurluk görevini bırakmak.*

1. İki üç mah kadar devām edebilmiş ise de nahāfeti iştidād eylediginden bi'z-zarūre **terk-i me'mūriyyetle** hānesinde ikāmet ve eş'ārını tertīb ile ugraşarak mükemmel bir dīvān şekline ifrāg eyledi (s. 29, st. 31). [*terk-i me'mūriyyet, -le*]

terkīm: *Yazma.*

1. Ashāb-ı Kehf içinde yatmış mağaradır bu mısra'ını **terkīm** ile 'avdet eder (s. 73, st. 12). [*terkīm*]

tertīb: *Uygun bir sıraya, düzene koyma, sıralama.*

1. İki üç mah kadar devām edebilmiş ise de nahāfeti iştidād eylediginden bi'z-zarūre terk-i me'mūriyyetle hānesinde ikāmet ve eş'ārını **tertīb** ile ugraşarak mükemmel bir dīvān şekline ifrāg eyledi (s. 29, st. 31). [*tertīb*]
2. Dīvānını **tertīb** ve bu tertībi İşkodra şehrinde icrā eylediğine dā'ir ... (s. 29, st. 32). [*tertīb*]
3. Dīvānını tertīb ve bu **tertībi** İşkodra şehrinde icrā eylediğine dā'ir ... (s. 29, st. 32). [*tertībi, -i*]
4. Çāker hele 'āşıklara **tertībi-y-le** dīvān Koydun bu cihān içre büyük bir eser-i pāk (s. 30, st. 3). [*tertībi-y-le, -i, -(y), -le*]
5. Dersim mutasarrıf-ı esbaki merhūm Harputlu Hayrī Efendi Hātıra-i 'Ahd-i Şebāb nāmıyla bir mecmū'a-i eş'ār **tertībine** muvaffak oldukça şu takrīzi inşād eylemiştir (s. 65, st. 12). [*tertībine, -i, -(n), -e*]

tertīb eyle-: *Sıralamak; düzenlemek, hazırlamak.*

1. Hurūf-ı hecā ile **tertīb eyledim** (s. 9, st. 30). [*tertīb eyle-, -di, -m*]

tertīb-i dīvān: *Dīvān düzenleme, şiirlerini bir kitapta toplama.*

1. Sāhib-tercüme İsmā‘īl Zihnī Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzere Harput’ta bundan kırk bir sene evvelgörüştüğümüz esnāda henüz **tertīb-i dīvāna** mübāşeret etmemiş ise de dīvān olacak mikdār eş‘ārı mevcūd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 2). [*tertīb-i dīvān*]

tertīb-i dīvān et-: *Dīvān düzenlemek, şiirlerini bir kitapta toplamak.*

1. Mecmū‘ası veya **tertīb-i dīvān etmiş** ise ihtimāl ki dīvānı ‘ā’ilesi nezdinde mevcūd olmak lāzım gelir (s. 68, st. 5). [*tertīb-i dīvān et-, -miş*]

tertīb-i dīvān-ı eş‘ār eyle-: *Şiirleriyle dīvān oluşturmak.*

1. Şu kıt‘ayı Rümī Paşa merhūm Ergānī Ma‘deni mutasarrıflığında **tertīb-i dīvān-ı eş‘ār eylediği** esnāda sāhib-tercüme dīvānı tebrik sūretiyle inşād eylemişti (s. 65, st. 6). [*tertīb-i dīvān-ı eş‘ār eyle-, -dik, -i*]

tesādūf: *Tasarlanmadığı halde karşılaşma, rast gelme.*

1. **Tesādūf** bu ya İşkodra ‘ulemāsından ziyārete gelen ba‘zı zevāt ‘Arapça tekellüm ettiler (s. 8, st. 15). [*tesādūf*]

tesādūf et-: *Rastlamak, karşılaşmak.*

1. Hālbuki ben o tārīhe kadar pek çok tārīhler kitāblar okudugum hālde İşkodra vilāyetinden hārice çıkmamış zevāt arasında ‘Osmānlıca şi‘ir söylemiş bir ferden değil āsārına ve hatta ismine de **tesādūf etmemiştim** (s. 9, st. 4). [*tesādūf et-, -me, -miş, -ti, -m*]
2. Benim İşkodra’da bulunduğum zamān şu mevsim-i ziyārete **tesādūf ettiginden** belediyye re‘īsi gelerek vālī ve kumandan-ı memleket Müşir Kāzım Paşa hazretlerini da‘vet eyledi (s. 14, st. 29). [*tesādūf et-, -tik, -in, -den*]
3. Bu şehirde hiçbir yerde görmediğim bir ‘ādete **tesādūf ettim** (s. 45, st. 18). [*tesādūf et-, -ti, -m*]
4. Tiran’dan müfārekatım zamānına **tesādūf etmesi** hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 29). [*tesādūf et-, -me, -(s), -i*]
5. ... şehrin mezārliklarını dolaştığım sırada pek garīb bir şeye **tesādūf ettim** ... (s. 61, st. 5). [*tesādūf et-, -ti, -m*]

6. Mîr-âlây iken Plevne muhârebesinde şehîd olan Tiranlı Mustafâ Bey'in rûhuna el-Fâtiha 'ibâresi gibi yazılar mahkûk birçok mezâr taşlarına **tesâdüf ettim** (s. 61, st. 8). [*tesâdüf et-, -ti, -m*]

tesâdüf eyle-: *Denk gelmek, rastlamak.*

1. Ve yine âti't-tercüme Edhem Şehîdî Bey ayrıca bir mersiye tanzîm ederek son beyti şu târîh **tesâdüf eylemiştir** (s. 48, st. 5). [*tesâdüf eyle-, -miş, -tir*]

tesâdüf olun-: *Rastlamak.*

1. Vatanından hârice çıkmamış ve memleketi ise Der-Sa'âdet'e ba'îd bulunmuş olduğundan terâcim-i ahvâl kitâblarımızın hiçbirisinde nâm-ı fâzilânelerine **tesâdüf olunamaz** (s. 16, st. 28). [*tesâdüf olun-, -a, -maz*]

teşebbüs: *Bir işe kalkışmak, bir durum için harekete geçmek.*

1. 'Osmânî şâ'irleri hakkındaki tetebbu'âta **teşebbüsüm** İškodra'ya son 'azîmetimde idi (s. 9, st. 22). [*teşebbüsüm, -üm*]
2. Lâkin evvelki 'azîmetimde haberim olsaydı veyâhüd şu **teşebbüsüm**den sonra bir kere daha gidilseydi elbette daha pek çok ziyâde şeyler bulacaktım (s. 9, st. 23). [*teşebbüsüm*den, -üm, -den]

teşebbüs eyle-: *Bir işi yapmaya davranmak, girişmek.*

1. Hükûm-i şer'îye **teşebbüs eyle** sultânlık budur (s. 13, st. 21). [*teşebbüs eyle-*]
2. İbrâhîm Halîlî Paşa ile benim İškodra'da bu kitâbı yazmaya **teşebbüs eyledigim** zamânın arasında doksan seneden ziyâde bir mesâfe olduğundan ... (s. 14, st. 4). [*teşebbüs eyle-, -dik, -im*]

teşekkür: *Yapılan bir harekete karşı memnûniyetini gösterme, minnetini bildirme.*

1. Lâkin benim hediyeye sûretiyle kitâb almak 'âdetim olmadığını **teşekkürle** ber-â-ber anlattım ve aslâ bir şey kabul etmedim (s. 57, st. 2). [*teşekkürle, -le*]

teşekkür ederim: Verilen bir şey veya yapılan bir hareket karşısında memnuniyet ve minnet bildiren klişe söyleyiş.

1. **Teşekkür ederim** fakat bir kıymet takdîr ediniz de öyle alayım derdim (s. 9, st. 13).
[teşekkür ederim]

teşekkür eyle-: Yapılan bir harekete karşı memnûniyetini göstermek.

1. Ceddinin nâmının bu sûretle ihyâ' edildiğinden dolayı **teşekkür eyledi** (s. 53, st. 21).
[teşekkür eyle-, -di]

tesellî ver-: Üzüntüsünü, acısını hafifletmek, hafifletici şeyler söylemek, avutmak.

1. Hamdî Efendi merkebin şimdi bulunacağına dâ'ir köylüye **tesellî verdikten** sonra cemâ'ata hitâb ederek ... (s. 53, st. 14). [tesellî ver-, -dik, -ten]

te'sîr: Etki.

1. Merkâdların üzerleri ve seng-i mezârları rutûbetin **te'sîrinden** yemyeşil bir şekil almıştı (s. 42, st. 29). [te'sîrinden, -i, -(n), -den]

te'sîri göröl-: Tesiri görölmeye başlamak, etkili olmak.

1. ... o da şu beyti yazarak ba'zı letâ'if yazarak nüsha şeklinde verir ve **te'sîri görölür** imiş (s. 53, st. 7). [te'sîri göröl-, -(ü), -r]

te'sîs edil-: Oluşturmak, kurmak.

1. ... yâ'nî 'Osmânlılar zamânında 'Alî Haydar Bey nâm zât tarafından **te'sîs edildiği** mervîdir (s. 23, st. 17). [te'sîs edil-, -dik, -i]

te'sîs eyle-: Kurmak, yapmak.

1. Hatta bir kumâşın nısfını İstanbul'da **te'sîs eylediğim** Millet kütüphânesine götürüp ba'zı Kelâm-ı kadîm masasına örtü yaptım (s. 46, st. 4). [te'sîs eyle-, -dik, -im]

2. Kırk seneden ziyāde Tiran'da binā ve **te'sīs eyledikleri** hānkāh-ı Kādirī'de teşne-dilān-ı tarīkātā irvā'-yı āb-ı füyūzāt etmekte olduğu hālde ... (s. 56, st. 8). [*te'sīs eyle-, -dik, -ler, -i*]

teşkil: *Kuruluş.*

1. Bir müddet bu sūretle imrār-ı evkāt eyledikten sonra kazā kaymakāmlıklarında ve 'adliyyenin **teşkilinden** sonralivā' müdde'ī-i 'umūmī mu'āvinliklerinde bulunmuş ... (s. 72, st. 20). [*teşkilinden, -i, -(n), -den*]

teşkil et-: *Meydana getirmek, ortaya çıkarmak.*

1. Türkçe lisān-ı māder-zādı olmadığı hālde bu kuvvette şi'ir söylemesi edebiyāt-ı 'Osmāniyenin o havālīde vaktiyle ne kadar terakkī eyledigine bir delīl **teşkil eder** (s. 17, st. 2). [*teşkil et-, -er*]

teslīm et-: *Bir şey veya birini bir makam veya kimseye vermek, götürüp vermek.*

1. ... herkes mallarından lüzūmu mikdārını getirip bā-defter bu talebe efendilere **teslīm ederler** (s. 45, st. 23). [*teslīm et-, -er, -ler*]

teşne-dilān-ı tarikat: *Tarikatı gönülden isteyenler.*

1. Kırk seneden ziyāde Tiran'da binā ve te'sīs eyledikleri hānkāh-ı Kādirī'de **teşne-dilān-ı tarikatā** irvā'-yı āb-ı füyūzāt etmekte olduğu hālde ... (s. 56, st. 8). [*teşne-dilān-ı tarikat, -a*]

teşvik: *Bir kimseyi bir şeyi yapma hususunda cesāretlendirme, gayrete getirme, heves ve istek verme.*

1. Hem talebe efendileri **teşvik** ve hem de bana lüzūmu hasebiyle Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarīf kumaşlarından yüz liralık on beş top aldım (s. 46, st. 2). [*teşvik*]

tesviye et-: *Ödemek.*

1. Sattıkları eşyâ'nın sermâyesini **tesviye ederek** kendilerine bir haylî temettu' kalır (s. 46, st. 1). [tesviye et-, -erek]

tetebbu': *Etraflıca inceleyip araştırma; öğrenmek için okuma.*

1. ... matla'lı gazel-i şāhānelerini **tetebbu'** ve müstagrak-ı 'atıfeti olan zamānı şu'arāsının ba'zıları da tanzīr eylemiştir ki numūne olarak mütāla'alarının tahrīriyle iktifā eyliyoruz (s. 13, st. 5). [tetebbu']
2. Müşārün-ileyh Āsaf Mehmed Paşa şu'arā-yı eslāfın pek çok āsār-ı nāmdārını tanzīr **tetebbu'** tahmīs etmiştir (s. 20, st. 17). [tetebbu']

tetebbu' et-: *Etraflıca inceleyip araştırmak.*

1. Mu'āsırı bulunan İşkodra şu'arāsıyla birçok müşā'aresi olduğu gibi ahlāfı da ba'zı eş'arını **tetebbu' etmiştir** (s. 17, st. 3). [tetebbu' et-, -miş, -tir]

tetebbu'āt: *İncelemeler, araştırmalar, tetkikler.*

1. 'Osmānlı şā'irleri hakkındaki **tetebbu'āta** teşebbüsüm İşkodra'ya son 'azīmetimde idi (s. 9, st. 22). [tetebbu'āta, -a]

tevālī et-: *Birbiri ardınca gelmek.*

1. Mu'ārızı bulunan bir zāt tarafından İşkodra vālīsi Mustafā Paşa'ya 'aleyhinde şiddetli şikāyetler **tevālī edince** merkūmu celbederek ... (s. 23, st. 24). [tevālī et-, -ince]

tevārīh: *Tarihler.*

1. ... Haleb şehrine ugranılmış ve müşārün-ileyh ile birinci ve son def'a olarak mülākāt eyleyip **tevārīh** ve edebiyāta dā'ir güzel sohbetler icrā edilmiş (s. 36, st. 24). [tevārīh]

tevārīh-i İslām: *İslām Tarihi.*

1. **Tevārīh-i İslām** mütāla'asına pek çok hevesliymiş (s. 76, st. 5). [tevārīh-i islām]

tevārīh-i ‘Osmāniye: *Osmanlı tarihleri.*

1. Ahālīsi şecā‘atla meşhūr ve **tevārīh-i ‘Osmāniyede** niçe niçe celādetleri mestūr olan mūntehā-yı hudūdda ve kenār-ı bahirde vākī‘ Ülgün kasabası ümerāsından ve ‘asrımız şu‘arāsındandır (s. 22, st. 5). [*tevārīh-i ‘osmāniye, -de*]

tevcīh bulun-: *Rütbe, memūriyet vb. şereflī bir şeyi bir kimseye vermek.*

1. Mahmūd Paşa’nın Karadag’ı kāmilen zabteylediği esnāda bir ecl-i kazāyla vukū‘-ı şehādeti üzerine İşkodra vilāyeti vālīliği sāhib-tercūme İbrāhīm Halīlī Paşa’nın ‘uhde-i hasāfetine **tevcīh bulunmuştur** (s. 12, st. 4). [*tevcīh bulun-, -muş, -tur*]

tevcīh buyurul-: *Atanmak, vazifeye getirilmek.*

1. ... 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vālīliği ‘uhdelerine **tevcīh buyurulması** üzerine oraya da birlikte muvāsalat eylemiş ... (s. 29, st. 24). [*tevcīh buyurul-, -ma, -(s), -ı*]
2. ... 1243/1827-28 senesinde ‘uhdelerine rütbe-i refī‘a-ı mīr-i mīrānī **tevcīh buyurulmuş** ... (s. 35, st. 12). [*tevcīh buyurul-, -muş*]

tevcīh olun-: *Rütbe, memūriyet vb. şereflī bir şeyi bir kimseye vermek.*

1. ... İşkodra vālīliği İbrāhīm Paşa’dan sonra müşārün-ileyh Mustafā Şerīfī Paşa’nın ‘uhdesine **tevcīh olunmuş** ... (s. 14, st. 2). [*tevcīh olun-, -muş*]
2. ... 1238/1822-23 senesinde ‘uhdesine taraf-ı Devlet-i ‘āliyyeden rütbe-i mīr-i mīrānī **tevcīh olundu** (s. 26, st. 2). [*tevcīh olun-, -du*]

tevdī‘ et-: *Emanet etmek.*

1. Sen nigejbānlarısın hıfzına **tevdī‘ ettim**
Hānedānım eyle ihvānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 17). [*tevdī‘ et-, -ti, -m*]

tevellüd eyle-: *Doğmak.*

1. 1205/1790-91 senesinde Zile kasabasında **tevellüd eyledim** (s. 28, st. 8). [*tevellüd eyle-, -di, -m*]

2. 1210/1795-96 hudūdunda **tevellüd eylemiştir** (s. 51, st. 4). [tevellüd eyle-, -miş, -tir]
3. Sāhib-tercüme ‘Alī Rızā Bey 1248/1832-33 senesinde **tevellüd eylemiştir** ... (s. 72, st. 14). [tevellüd eyle-, -miş, -tir]

tev'em: *İkiz.*

1. ... müşārün-ileyh Hasan Hakkī Paşa Hüseyin nām birāderiyle **tev'em** dogmuştur (s. 35, st. 5). [tev'em]

tev'em ol-: *Bir olmak, denk olmak.*

1. **Tev'em olmuş** sūruna kahbe cihānın mātemi
Duhterin tezvīc eden māder hem aglar hem güler (s. 61, st. 24). [tev'em ol-, -muş]

Tevfik: (ö. 1260/1844) *İşkodra vilayetinin Kavaye kasabasından bir şair. Bu kasabanın zenginlerinden olan İbrāhīm Bey'in akrabalarındandır.*

1. **TEVFİK** (s. 23, st. 14). [tevfik]
2. Himmet eyler belki **Tevfik** Fehmiyā tanzīrime (s. 24, st. 12). [tevfik]

Tevfik Bey: (ö. 1260/1844) *İşkodra vilayetinin Kavaye kasabasından bir şair. Bu kasabanın zenginlerinden olan İbrāhīm Bey'in akrabalarındandır.*

1. İşte sāhib-tercüme **Tevfik Bey** bu İbrāhīm Bey'in akrabasından imiş (s. 23, st. 27). [tevfik bey]

tevhīd: *“Lā ilāhe illallah” sözünü söyleme, zikretme.*

1. Kādirī'de akdem-i cümle meşāyih bu idi
Zikr ile **tevhīd** ile eylerdi ihyā-yı zamān (s. 49, st. 4). [tevhīd]

tevsī' et-: *Genişletmek, genişletilmek, yaymak.*

1. Sonra kendilerinden bu zātlar hakkında ārzū ettiğim ma'lūmatı su'āl ederek **tevsī' ettim** ... (s. 71, st. 25). [tevsī' et-, -ti, -m]

tevsīm et-: *İsim koymak, adlandırmak.*

1. ... kitābımın ismini ‘Osmānlı Edebiyātı ‘Aleminde Yeni Zuhūr Eden Bir Hazīne ve İşkodra Vilāyeti ‘Osmānlı Şā‘ırları **tevsīm etmeyi** münāsib gördüm (s. 9, st. 30). [*tevsīm et-, -me, -(y), -i*]

tezāyüd et-: *Artmak, çoğalmak.*

1. Terakkī-pesendān-ı vatandan böyle iltifātlara mazhar oldukça gönlümüzdeki ifā-yı hizmete müdāvemet şevk-i mümteni‘ü’l-izālesinin **tezāyüd edeceğinden** emīn olsunlar (s. 67, st. 24). [*tezāyüd et-, -ecek, -i, -(n), -den*]

tezek: *Yakıt olarak kullanılan kurutulmuş sığır dışkısı.*

1. Şimdi Harput’ta **tezek** ‘anber-i sārā gibidir
‘Ud-veş micmerede eyleriz iş‘āl-ı hatab (s. 68, st. 17). [*tezek*]

tezekkür olun-: *Hatırlanmak.*

1. Dört beyite yedi tārīh derceylemek **tezekkür olunursa** haylice mahārettir (s. 23, st. 4). [*tezekkür olun-, -(u), -r, -sa*]

tezevvüç: *Evllenme, kadın eş alma, zevce edinme.*

1. ... şā‘ire-i meşhūre Ādile Sultān hazretlerine dāmād olarak kerīme-i ‘iffet-vesīmeleri Hayriyye Hanım Sultānı **tezevvüçle** kām-yāb olmuşlar idi (s. 37, st. 17). [*tezevvüçle, -le*]

tezvīc et-: *Evlendirmek.*

1. Duhterin **tezvīc eden** māder hem aglar hem güler (s. 61, st. 25). [*tezvīc et-, -en*]

tezvīc eyle-: *Evlendirmek.*

1. Elbasan şehri bey-zādelerinden bir zāta **tezvīc eylediği** bir kerīme-i ‘iffet-vesīmesinden el-ān Elbasan’da ahfādı mevcūddur (s. 60, st. 23). [tezvīc eyle-, -dik, -i]

tezyīd-i bizā‘a-ı ma‘ārif u kemalāt et-: *İlmin öğrenilmesiyle elde edilen bilgi ve mānevī hasletlerin sermayesini artırmak.*

1. gerek peder-i ekremi ve gerek birāderleri ‘ulemā ve şu‘arā ile ülfet ve **tezyīd-i bizā‘a-ı ma‘ārif u kemalāt ederek** imrār-i vakt u sā‘at eylemekte bulunmuş olduğu hālde ... (s. 12, st. 2). [tezyīd-i bizā‘a-ı ma‘ārif u kemalāt et-, -erek]

tezyīn edil-: *Süslenmek.*

1. ... yā‘nī 1226/1811 senesinde mahdūmu Kaplan Paşa tarafından derūnu nukūş-ı gün-ā-gün ile **tezyīn edilmiştir** (s. 41, st. 12). [tezyīnedil-, -miş, -tir]

tezyīn et-: *Süslemek.*

1. Mütebākī on dört topu kütüb-hāneye götürüp pencerelere perde yapmak süretiyle **tezyīn edecektim** (s. 46, st. 6). [tezyīn et-, -ecek, -ti, -m]

tıfl: *Küçük çocuk. II Toy, tecrübesiz kimse (Sevgili).*

1. Āh āh yine bir **tıfla** gönül başladı zāra (s. 40, st. 8). [tıfla, -a]

tıfl-ı Arnavud: *Arnavut çocuğu.*

1. Degil mi der-kenār-ı vasla **tıfl-ı Arnavud** çekdim (s. 30, st. 7). [tıfl-ı arnavud]

tırman-: *Bütün gücünü kullanarak yüksek bir yere çıkmak.*

1. Yevm-i mev‘ūdda henüz gün doğmadan evvel kaymakām, kadı, mal müdürü efendiler ve sā‘ir ba‘zı eşrāf-ı memleketle dağa **tırmandık** (s. 42, st. 8). [tırmandık, -dı, -k]

ticāret: *Kazanç elde etmek için yapılan mal ve ürün alım satımı, alışveriş.*

1. ... kimisi sâ'ir **ticâret** ve san'atları îfâ etmek için el-hâsıl Tiran'da ne kadar san'at erbâbı varsa ... (s. 45, st. 21). [*ticâret*]
2. O gün 'umûm ahâlî mûcib-i teşvîk ve tergîb olmak ve bunlara **ticâretin** lezzetini tattırmak için o çarşıya giderek bu talebe efendilerden alışveriş icrâ ederler (s. 45, st. 26). [*ticâretin, -in*]

Tiran: Arnavutluk'un başkenti ve en büyük şehri. Osmanlı zamanında İşkodra vilayetinde Draç sancağında Tiran kazasının merkez şehridir.

1. Evâ'il-i hâlınden İşkodra ve **Tiran** şehirlerinde tahsîl-i kemâlât ederek hâ'iz-i şi'ir ü inşâ olduğundan ... (s. 23, st. 28). [*tiran*]
2. İşkodra vilâyetinde Draç sancağında Tiran kazâsının merkezi bulunan **Tiran** şehri-i dil-ârâsı meşâyih-i kirâmından ve 'Arabî Fârisî Türkî lisânlarıyla inşâd-ı eş'âr eden şu'arâyı hüner-pîrâdandır (s. 45, st. 6). [*tiran*]
3. **Tiran** şehri gâyet vâsî' bir ova ötesinde vâkî' olup suları gâyet vâfir ve etrâfı firdevs-i dünyâ denilecek derecede sâ'atlerce bağları bahçeleri hâvîdir (s. 45, st. 8). [*tiran*]
4. **Tiran** şehrinin bânîsî elf-i kâmil ricâlinden ve Tiran'a tâbi' Milet (Mullet) karyesi ahâlîsinden olup ... (s. 45, st. 9). [*tiran*]
5. Tiran şehrinin bânîsî elf-i kâmil ricâlinden ve **Tiran'a** tâbi' Milet (Mullet) karyesi ahâlîsinden olup ... (s. 45, st. 10). [*tiran'a, -a*]
6. Bu tarz-ı mi'mârînin en güzel numûneleri **Tiran** şehrinde vâkî' Mollâ Bey ve Süleymân Paşa Câmî'-i şerîfleridir (s. 45, st. 14). [*tiran*]
7. Mü'essis-i memleket ve bânî-i câmî' olan Süleymân Paşa İrân muhârebâtında 1023/1614-15 senesinde şehîd olarak na'ş-ı magfîret-nakşî **Tiran'a** nakl ile câmî'-i mezkûr derûnunda ihzâr etmiş olduğu (s. 45, st. 16). [*tiran'a, -a*]
8. ... kimisi sâ'ir ticâret ve san'atları îfâ etmek için el-hâsıl **Tiran'da** ne kadar san'at erbâbı varsa ... (s. 45, st. 21). [*tiran'da, -da*]
9. Ben **Tiran'da** bulduğum yirmi gün zarfında üç Cum'a günü bu çarşıya devâm ettim (s. 45, st. 30). [*tiran'da, -da*]
10. Memleketi olan **Tiran'da** yetmiş sene icrâ-yı meşîhat ve irşâd-ı müridâna himmet ederek 1204/1789-90 senesinde vefât etmiştir (s. 46, st. 14). [*tiran'da, -da*]
11. **Tiran'ın** ipekli ve yaldızlı zarîf kumâşlarından yüz liralık on beş top aldım (s. 46, st. 3). [*tiran'ın, -in*]
12. **Tiran** fuzalâsından âti't-tercüme Hacı 'Ömer Sûzî Efendi rihletinden te'essürünü hâvî ma'-'mersiye dil-sûz bir târîh inşâd etmiştir (s. 48, st. 4). [*tiran*]
13. Şeyh Hâlîmî Efendi 1208/1793-94 senesinde **Tiran'da** dünyâyâ gelmiştir (s. 48, st. 9). [*tiran'da, -da*]
14. Şübhesiz **Tiran** içinde gelmemişti böyle zât (s. 49, st. 9). [*tiran*]

15. ... meşāyih-i ‘izām-ı Kādiriyye’den kutbü’l-‘arifin Debreli Şeyh ‘Osman Efendi hazretlerinden ihrāz-ı meşihat ederek **Tiran’a** ‘avdet eylemiştir (s. 48, st. 11). [*tiran’a, -a*]
16. **Tiran’da** vāki‘ tekyye-i ‘ālilerinde yirmi seneden ziyāde zāviye-nişin-i irşād olduktan sonra 1270 senesi Recebinin on üçüncü günü/11 Nisan 1854 terk-i cihān-ı fānī eyledi (s. 48, st. 11). [*tiran’da, -da*]
17. Memleketi olan **Tiran’da** tahsīl-i ‘ulūm u kemālāt ederek hüsni hülku ve ādāb ve terbiyyesi hasebiyle bi-hakkın insān denilen sunūf-ı mümtāzeye dāhil olmuştur (s. 56, st. 2). [*tiran’da, -da*]
18. Kırk seneden ziyāde **Tiran’da** binā ve te’sīs eyledikleri ... (s. 56, st. 8). [*tiran’da, -da*]
19. **Tiran’dan** müfārekatım zamānına tesādūf etmesi hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 29). [*tiran’dan, -dan*]
20. Lākin **Tiran** ve Akçahisar’da görüştüğüm ba’zı ihtiyārlar Ādem Aga Ohri kazāsında Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 tārīhlerinde Akçahisar’a gelerek Akçahisar müsellemi Kōr Süleymān Aga’nın hizmetine girmiş ... (s. 59, st. 7). [*tiran*]
21. **Tiran** Akçahisar Şayak Draç kazāları dāhilinde bulunan o ‘azīm ve vāsi‘ arāzīnin kısm-ı a‘zā’mı ... (s. 59, st. 29). [*tiran*]
22. **Tiran** ve İşkodra şu‘arāsıyla müşā‘areler icrā etmekle ber-ā-ber pāy-ı taht-ı saltanat-ı seniyye şu‘arāsının āsārına dagūzel nazīreler yazmıştır (s. 60, st. 6). [*tiran*]
23. Şunun en büyük delā’ilindendir ki İşkodra vālisi İbrāhīm Hālīlī Paşa 1222/1807-08 senesinde **Tiran** mütesellimi Mollā Bey’i şehīd ederek yerini sāhib-tercūmenin ‘amcası Kaplan Paşa’ya vermiş ... (s. 60, st. 12). [*tiran*]
24. ... Edhem Şehīdī Bey’i de vefāt eden Kaplan Paşa yerine **Tiran** mütesellimliğine ta’yin eylemişti (s. 60, st. 15). [*tiran*]
25. Edhem Şehīdī Bey’le hoş geçinmiş ve Edhem Şehīdī Bey’in 1238/1822-23 senesinde **Tiran** şehrinde binā eylediği kebīr sā‘at kulesine ma‘-tārīh bir de manzūme-i tebrīkiyye tanzīm eylemiştir ... (s. 60, st. 17). [*tiran*]
26. Sāhib-tercūme Şa‘bān Hulūsī Bey muvakkar ve müreffeh bir sūrette imrār-ı evkāt eylemekte olduğu hāle **Tiran’da** 1249/1833-34 senesinde terk-i cihān-ı bī-bekā eyledi (s. 60, st. 22). [*tiran’da, -da*]
27. Gerek bu zātın ve gerek sā’ir **Tiran** şā’irlerinin mezār taşlarından tārīh-i vefātlarını ahz için şehrin mezārliklarını dolaştığım sırada ... (s. 61, st. 4). [*tiran*]
28. Bir gün sonra Akçahisar ve **Tiran** ile havālīsine ‘ā’id olmak üzere on iki şā’ir ile velādetleri ve vefātlarını verir (s. 71, st. 22). [*tiran*]
29. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 tārīhinde Tiran’da vefāt etmiş onun pederi Mollā Bey **Tiran** mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehīd edilmiş (s. 72, st. 12). [*tiran*]
30. Bir müddet bu sūretle imrār-ı evkāt eyledikten sonra kazā kaymakāmlıklarında ve ‘adliyyenin teşkilinden sonra livā’ müdde‘ī-i ‘umūmī mu‘āvinliklerinde bulunmuş ve ahīren re’s-i maskat-ı vālāları olan **Tiran’a** civār Kavaye kazāsı kaymakāmlığına nasb ve ta’yin olunmuştur (s. 72, st. 20). [*tiran’a, -a*]

31. **Tiran'da** vefât etmiş onun pederi Mollâ Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehîd edilmiş (s. 72, st. 12). [*tiran'da, -da*]
32. Ati't-tercüme Peklinli Süleymân Sâlim Bey dayı-zâdeleri bulunan Toptan-zâdelerle görüşmek için **Tiran'a** gelip Toptan-zâde Ahmed Bey'e misâfir olur 'Alî Rızâ Bey de bir gün vakt-i zuhrda görüşmege gider (s. 73, st. 8). [*tiran'a, -a*]
33. Pederinin vefâtına tanzîm ile **Tiran'da** cedleri Mollâ Bey Câmi^c-i şerîfinin sofasının önünün sag tarafında bulunan merkâdının ser-levha-i mezârında mahkûktur (s. 73, st. 1). [*tiran'da, -da*]
34. ... haylîce fuzalâ yetiştirmiş ve sonra **Tiran** şehrine müftü-i müşkül-küşâ olmuştur (s. 76, st. 4). [*tiran*]

Tiran kazâsı: Osmanlı zamanında İşkodra vilâyetine bağlı Draç sancağındaki Tiran 17.000 kişilik nüfusa sahip bir kaza merkezidir.⁹⁷

1. İşkodra şu'arâsı hakkında tedkîkâtımı gören mütefekkirîn yalnız İşkodra'da degil Akçahisar ve **Tiran** gibi **kazâlarda** dahi birçok 'Osmanlı şu'arâsı bulacağımı beyân eylediler (s. 9, st. 20). [*tiran kazâlarda, -lar, -da*]
2. Akçahisar'ın önünde düz ve vâsi^c ovanın içinde **Tiran** Şayak Draç **kazâlarıyla** Selimiyye kazâsı arâzîsinin bir büyük kısmı bulduğundan ... (s. 41, st. 26). [*tiran kazâlarıyla, -lar, -ı, -(y), -la*]
3. İşkodra vilâyetinde Draç sancağında **Tiran kazâsının** merkezi bulunan Tiran şehir-i dil-ârâsı meşâyih-i kirâmından ... (s. 45, st. 6). [*tiran kazâsının, -nın*]
4. Meselâ **Tiran kazâsına** tâbi^c İşim nâhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idâre erbâbından Mahmûd Bey nâm zâtın 'azliyle yerine Kurd nâmında biri ta'yîn olundukta şu beyti demiş imiş (s. 77, st. 2). [*tiran kazâsına, -(n), -a*]

Tiranlı: Arnavutluk'ta bir şehir olan Tiran şehrine mensup.

1. Vâsıl-ı sinn-i şebâb oldukça âti't-tercüme **Tiranlı** şâ'ir-i fâzıl Altıparmak İbrâhîm Müznib Efendi'den ve sâ'ir efâdil-ı Tiraniyye'den tahsîl-i kemâlât etmiş ... (s. 72, st. 17). [*tiranlı*]

Tiranlı 'Alî Rızâ Bey: (d. 1248-1832-33 - ö. ?/??) Tiranlı Rızâ Bey. Asıl adı 'Alî olup mahlası Rızâ'dır. Kaymakamlık, savcı yardımcılığı görevlerinde bulunan şâirin tarihleri meşhur olmakla beraber pek çok eseri vardır.

⁹⁷ Şemseddin Sami, 1889

1. Sāhib-tercüme **Tıranlı ‘Alī Rızā Bey’in** bu bābdaki selāset ve mahāretine numūne olmak üzere ... (s. 73, st. 2). [*tıranlı ‘alī rızā bey, -in*]

Tıranlı Hādım: (d. ?? - ö. 1220/1805-06) Asıl adı Hasan olup Tıran'da şeyhülislam olarak tanınan Kadirī şeyhi Şeyh Abdüsselam-ı Tırnī'ye intisap eden bir şairdir.

1. **Tıranlı Hādım**

İsm-i vālaları Hasan'dır Meşāyih-i ‘izām-ı Kādiriyye'dendir (s. 56, st. 1). [*tıranlı hādım*]

Tıranlı Halīmī: (d. 1208/1793-94 - ö. 1270/1854) Asıl adı Şeyh Selīm Efendi olup Halīmī mahlasını kullanmıştır. Tıran'da Kubad-zāde adıyla şöret bulmuş ve Kadiriyye tarikatına mensup bir ecdādın soyundan olan bir şairdir.

1. **Tıranlı Halīmī**

İşkodra vilāyetinde Draç sancagında Tıran kazasının merkezi bulunan Tıran şehir-i dil-ārāsı ... (s. 45, st. 5). [*tıranlı halīmī*]

Tıranlı Mustafā Bey: Plevne muharebesinde şehit olan bir albay.

1. Mīr-ālāy iken Plevne muharebesinde şehīd olan **Tıranlı Mustafā Bey'in** rūhuna el-Fātiha ‘ibāresi gibi yazılar mahkūk birçok mezār taşlarına tesādūf ettim (s. 61, st. 7). [*tıranlı mustafā bey, -in*]

Tıranlı ‘Ömer Sūzī Efendi: Tıranlı bir şair.

1. Tıranlı āti't-tercüme **‘Ömer Sūzī Efendi'nin** manzūrumuz olan on iki beyitli ve altı ta‘miyyeli manzūme-i tebrīkiyyesine nazaren ... (s. 35, st. 4). [*tıranlı ‘ömer sūzī efendi, -nin*]

Tıranlı Rızā Bey: (d. 1248-1832-33 - ö. ??/??) Asıl adı ‘Alī olup mahlası Rızā'dır. Kaymakamlık, savcı yardımcılığı görevlerinde bulunan şairin tarihleri meşhur olmakla beraber pek çok eseri vardır.

1. **Tıranlı Rızā Bey** (s. 71, st. 16). [*tıranlı rızā bey*]

Tıranlı Sa'îd Efendi: *Tıranlı şair Hacı 'Ömer Sūzî Efendi'nin oğlu olup Tıranlı Halîmî'nin vefatı üzerine mersiye yazmıştır.*

1. Vefâtına âti't-tercüme 'Ömer Sūzî Efendi'nin mahdümü **Tıranlı Sa'îd Efendi** ma' mersiye şu târîhi tanzîm eylemiştir (s. 48, st. 21). [*tıranlı sa'îd efendi*]

Tıranlı Toptan-zâde Mahmūd Muhsin: *Tıran şehrinin soylu Toptanizâdeler ailesine mensup bir şair.*

1. Âti't-tercüme **Tıranlı Toptan-zâde Mahmūd Muhsin** ve Peklinli İbrâhîm Fehmî Beylerle pek çok müşâ'areleri ... (s. 30, st. 25). [*tıranlı toptan-zâde mahmūd muhsin*]

Tıranlı Yūsuf Bey: *Kanuni Sultan Süleyman'ın gazeline nazire yazan şairlerden biri.*

1. **Tıranlı Yūsuf Bey** (s. 13, st. 22). [*tıranlı yūsuf bey*]

Tıranlı Zîver: (d. ?? - ö. 1294/1877) *Asıl adı Murtazâ olup müderrislik, müftülük görevlerinde de bulunan ve Zîver mahlasını kullanan Tıranlı bir şair.*

1. **Tıranlı Zîver**
İsmi Murtazâ'dır (s. 76, st. 1). [*tıranlı zîver*]

tîre-dîde-i hürşîd: *Güneş'in karanlık görmüş (yüzü/tafı).*

1. Olur hacâlet ile **tîre-dîde-i hürşîd**
Niğâh kılssa bu hüsn ile bî-nikâb sana (s. 37, st. 30). [*tîre-dîde-i hürşîd*]

tol-: *(Bir duygu insanın içini, gönlünü...) Kaplamak, sarmak.*

1. Sūret-i gayrdan âzâde iken cāmi'-i dil
Niçe bir deyr misâli **tolu** tasvîr edelim (s. 32, st. 15). [*tolu, -u*]

top: *Hepsi, tamamı.*

1. Buldugum Şu mikdār ise gerek İŞkodra'da ve gerek havālīsinde **topu** üç aylık bir geşt ü güzār netīcesidir (s. 9, st. 25). [topu, -u]

top: *Düzenli bir bağ durumuna getirilmiş olan kumaş, kāđıt vb.*

1. Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarīf kumāŐlarından yüz liralık on beş **top** aldım (s. 46, st. 3). [top]
2. Mütebākī on dört **topu** kütüb-hāneye götürüp pencerelere perde yapmak süretiyle tezyīn edecektim (s. 46, st. 5). [topu, -u]

topçu: *Topların kullanılması, bakımı, ikmālī ve taŐınması ile uğraşan asker sınıfından olan.*

1. Bir nefer **topçu** tāzesini görür görmez belā-yı 'aşka giriftār oldum (s. 28, st. 13). [topçu]

Top-hāne: *Top dökümü yapılan yer; topçu askerlerinin eğitildiği yer II İstanbul'da Tophane-i Amire'nin bulunduğu semt.*

1. Ba'zı hem-Őehrīlerin delāletiyle **Top-hāne'**ye geldim (s. 28, st. 12). [top-hāne'ye, -(y), -e]

Top-hāne mahallesi: *İŞkodra'da bir mahalle.*

1. ... Kara Hasan cāmi'-i Őerīfi musallāsında eş-Şeyh Mehmed Efendi'yi ve ...baklar üstünde Havale ta'bir olunur mahal ile **Top-hāne mahallesi** tarīkındaki merākıd-ı mübārekeleri ziyāretle kurbānlar zebh eder (s. 14, st. 14). [top-hāne mahallesi]

toplattı: *Bir araya getirme işini yaptırmak.*

1. O rutübetli ve sengīn yerde biraz toprak **toplattırıp** teberrüken kendini defnettirmiş (s. 42, st. 28). [toplattırıp, -tır, -ıp]

toprak: *Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüŐ organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü.*

1. O rutübetli ve sengīn yerde biraz **toprak** toplattırıp teberrüken kendini defnettirmiş (s. 42, st. 28). [toprak]

Toptan-zāde: XVIII. yüzyılda Kruya/Akçahisar kasabasını yöneten ve güçlü bir derebeyi ailesi olup soyu XIV. yüzyılda burayı idare eden Charles Thopia'ya kadar uzanan Toptan ailesi (oğlu).

1. Akçahisar'da bulduğum müddetçe **Toptan-zāde** hānedānının cediti Ādem Aga'nın konagi olup el-hāletü hazihi hükümet konagi bulunan cihān-nümā hānede ikāmet eyledigimden ... (s. 42, st. 1). [toptan-zāde]
2. Arnavud aslıdır ol taşlı yerin şeh-bāzı medlülüne ma-sadāk olan zāt-ı vālaları meşhūr **Toptan-zāde** 'ā'ilesindedir (s. 58, st. 18). [toptan-zāde]
3. **Toptan-zāde** 'ā'ilesinden ātīde terācim-i ahvāleri görülecek olan şu'arā hüsn-i terbiyeye 'ā'id bu zātın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan ... (s. 61, st. 1). [toptan-zāde]
4. Ati't-tercūme Peklinli Süleymān Sālim Bey dayı-zādeleri bulunan **Toptan-zādelerle** görüşmek için Tiran'a gelip Toptan-zāde Ahmed Bey'e misāfir olur (s. 73, st. 8). [toptan-zādelerle, -ler, -le]

Toptan-zāde Ādem Aga: XVIII. yüzyılda Kruya/Akçahisar kasabasını yöneten ve güçlü bir derebeyi ailesi olup soyu XIV. yüzyılda burayı idare eden Charles Thopia'ya kadar uzanan Toptan ailesi mensuplarından. Toptan-zāde Mustafā Paşa'nın babası.

1. Bu türbenin kubbesi mürūr-ı zamān ile harāb olduğundan Akçahisar hānedān-ı kadīminden **Toptan-zāde Ādem Aga** 1192/1778 senesinde müceddeden dil-nişin bir kubbe binā ettirmiş ... (s. 41, st. 10). [toptan-zāde ādem aga]
2. Hazā tārīh-i vefāt-ı Cennetmekān **Toptan-zāde Ādem Aga** ibn İbrāhīm Aga bin 'Alī Bey Akçahisarī sene 1198/1783-84 Rahmetullāhi 'aleyhim (s. 59, st. 15). [toptan-zāde ādem aga]
3. El-hāletü hazihi Akçahisar'ın hükümet konagi olan ve gāyet cesīm ve safādār olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizām-ı taksīmāt **Toptan-zāde Ādem Aga'nın** hüsn-i tabī'at sāhibi ve değerli bir zātoldugunu gösterir (s. 59, st. 20). [toptan-zāde ādem aga, -nın]
4. İşbu bin yüz doksan üç tārīhinde **Toptan-zāde Ādem Aga'nın** binā eylediği kubbe-i şerīf (s. 59, st. 26). [toptan-zāde ādem aga, -nın]

Toptan-zāde Ahmed Bey: Bölgede tanınan Toptan-zāde ailesine mensup bir zāt.

1. Ati't-tercüme Peklinli Süleymān Sālim Bey dayı-zādeleri bulunan Toptan-zādelerle görüşmek için Tiran'a gelip **Toptan-zāde Ahmed Bey'e** misāfir olur (s. 73, st. 8). [toptan-zāde ahmed bey, -e]

Toptan-zāde Kaplan Paşa: (ö. 1234/1818-19) Toptan-zāde ailesine mensup İşkodra eyalet valiliği yapan paşa, Toptan-zāde Ādem Aga'nın oğlu, Akçahisarlı Hulūsī Bey'in amcasıdır. El-Hac Hamza Efendi türbesinin kubbesini nakışlarla süsleten kişidir.

1. Cenāb-ı Şemimī'nin **Toptan-zāde Kaplan Paşa** tarafından vukū' bulan şehādetinden sonra Akçahisar'a dört sā'at mesāfede vāki' Mat Nehri kenārında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 9). [toptan-zāde kaplan paşa]

Toptan-zāde Mustafā Paşa: Akçahisarlı Hulūsī Bey'in babası, eyalet valiliği yapmıştır.

1. Pederi mīr-i mīrān-ı kirāmdan **Toptan-zāde Mustafā Paşa** onun pederi Ādem Aga onun pederi İbrāhīm Aga onun pederi 'Alī Bey'dir (s. 58, st. 20). [toptan-zāde mustafā paşa]

Toptan-zādelik: Toptan-zāde ailesine mensup olma durumu.

1. Şu 'ibāreye nazaran gerek **Toptan-zādelik** gerek Akçahisarlık 1170/1756-57 tārīhinden daha evvellerine 'ā'id olmak lāzım gelir (s. 59, st. 17). [toptan-zādelik]

Trablusgarb: Libya'nın başkenti, tarihī bir şehir ve Osmanlı zamanında bir eyalet.

1. ... 1271/1854-55 senesinde **Trablusgarb** vālīliği 'uhdelerine tevcih buyurulması üzerine oraya da birlikte muvāsalat eylemiş ... (s. 29, st. 24). [trablusgarb]

tugyān: Taşkınlık, coşkunculuk; haddini aşma, azgınlık.

1. Bu 'ā'ile İşkodralıların ve sā'ir ba'zı gerden-keşānın **tugyān** ve 'isyānları sırasında Devlet-i 'āliyyeye sadākat ve hüsn-i hizmet ederek ... (s. 59, st. 3). [tugyān]

tugyān-ı miyāh: Suların coşması, su taşkını.

1. ... Drin nehri tahvīl-i mecrā ederek **tugyān-ı miyāh** zamānlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu cihetle ... (s. 12, st. 17). [tugyān-ı miyāh]

tuhaf: *Alışılmamış tarzda, garip şekilde.*

1. Lâkin ba‘zılarıyla aramızda **tuhaf** bir ihtilâf zuhûr etti (s. 9, st. 11). [*tuhaf*]
2. Gâyet **tuhaf** bir zât olduğundan şunun bunun hakkında ba‘zı latîfelerde ve hicviyelerde bulunduğundan şe‘âmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrâcını mücib olmuştur (s. 52, st. 1). [*tuhaf*]
3. Hakîkaten pek **tuhaf** sözler gördüm (s. 52, st. 19). [*tuhaf*]
4. Pek **tuhaf** hikâyelerini söylediler ve hâfızalarında olan ba‘zı beyitlerini okudular anladım ki İşkodraca meşhûr bir zât imiş (s. 52, st. 19). [*tuhaf*]
5. Sâhib-tercüme Murtazâ Zîver Efendi’nin ‘acîb ve **tuhaf** mevzûn sözleri de vardır (s. 77, st. 1). [*tuhaf*]
6. İşte bu kabîl hamiyetli ve **tuhaf** sözleri memleketi ahâlîsinin elsinesinde dâ’ir ve cârîdir (s. 77, st. 6). [*tuhaf*]

tuhafçılık: *Tuhafiyeci.*

1. Kimisi kazzâzlık kimisi bezzâzlık kimisi tâcirlik kimisi **tuhafçılık** kimisi bakkâllık ve kimisi sâ’ir ticâret ve san‘atları îfâ etmek için (s. 45, st. 20). [*tuhafçılık*]

tuhaflık: *Tuhaf, alışılmışın dışında olma durumu.*

1. Mümâ-ileyh ise hedâyâdan geçememekte olduğu gibi **tuhaflığı** da bırakamadığından ... (s. 53, st. 6). [*tuhaflığı, -i*]

Tuhfe-i Vehbî: *Sünbülzâde Vehbî’nin 1197’de (1783) kaleme aldığı değişik vezinlerde elli sekiz kıtadan oluşan Farsça-Türkçe bir sözlük.*

1. İşkodra şu‘arâsına mahsûs kitâb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdûmu pederinin ba‘zı eş‘ârıyla Şâhidî ve **Tuhfe-i Vehbî** vâdîsinde Gülzâr isminde manzûm bir risâlesini getirerek vesîle-i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını ricâ’ eylediğinden ... (s. 62, st. 7). [*tuhfe-i vehbî*]

tut-: *Tutmak, bir nesneyi elle kavramak.*

1. Gāh birbirimizin ellerinden **tutarak** yukarıya doğru çeker gāh arkadan birbirimizi iterdik (s. 42, st. 12). [*tutarak, -arak*]
2. Ben ba'zı şişmanları gūyā iltifāt sūretinde ellerinden **tutarak** haydi seninle koşalım derdim (s. 42, st. 16). [*tutarak, -arak*]

tut-: *Kaplamak.*

1. Yandı cigirim düdü çıkıp **tuttu** semāyı (s. 40, st. 12). [*tuttu, -tu*]

tut-: *Avlamak.*

1. Ya tavşanları o **tutsun** ya dayansın kötege (s. 53, st. 11). [*tutsun, -sun*]

tut-: *Gitmeye bırakmamak, bir yere koyup gitmesini önlemek, alıkoymak.*

1. Şeyh efendi de oda kapısını **tutmuş** “Kadı efendi ricā³ ederim ceddimin yādigārlarıdır veremem kitābları bırakınız” diyor (s. 57, st. 8). [*tutmuş, -muş*]

tuzak: *Kuşları, vahşī ve yabānī hayvanları yakalamak üzere hazırlanan düzen.*

1. Tehī el ile dolaşmak olur mu kayd-ı murād
Tuzak ki dānesiz olsa ne gūna sayd alacak (s. 52, st. 26). [*tuzak*]

tüfek: *Uzun namlulu, taşınabilir ateşli silāh.*

1. ... Hādım Efendi'nin hafīdi dervīşin tekyeye bir hātırlı me'mūr gelmekte olduğunu haber alınca **tüfegini** kaptığı gibi sahrā'lara firār etmesi husūsundaki mecbūriyyetine yerden göge kadar hak verdim (s. 57, st. 19). [*tüfegini, -i, -(n), -i*]

türāb: *Toprak.*

1. Ham olsa kadd-i pīr **türāba** nazar eder (s. 54, st. 1). [*türāba, -a*]

türbe: Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan, içinde o kimsenin mezarı bulunan ve ziyaret edilen yapı.

1. Bu **türbenin** kubbesi mürür-ı zamān ile harāb olduğundan ... (s. 41, st. 9). [*türbenin, -nin*]
2. El-hāletü hazihi **türbesinde** mevzūn birçok Türkçe kitāblar ve manzūmeler mevcūddur (s. 55, st. 13). [*türbesinde, -(s), -i, -(n), -de*]
3. Hānkāh pīşgāhındaki **türbelerinde** defn-i hāk-i gufrāndır (s. 56, st.10). [*türbelerinde, -ler, -i, -(n), -de*]
4. Ādem Aga'nın meşāyih-i kirāmdan Hacı Hamza nām zāta inşā eylediği **türbenin** kitābesi de şöyledir (s. 59, st. 23). [*türbenin, -nin*]
5. ... Dolma mevki'inde Hacı Mustafā Baba nām zātın **türbesini** inşā eylediği günbet-i vālānın 'ibāre ve tārīhi de budur (s. 59, st. 25). [*türbesini, -(s), -i, -(n), -i*]

türbe-i mahsūsa: Kendine özgü/husūsī türbe.

1. ... na'ş-ı magfīret-nakşı Tiran'a nakl ile cāmī'-i mezkūr derūnunda ihzār etmiş olduğu **türbe-i mahsūsaya** defnolunmuştur (s. 45, st. 17). [*türbe-i mahsūsa, -(y), -a*]
2. Zāviyelerinde vāki' **türbe-i mahsūsalarına** defnolunmuştur (s. 48, st. 12). [*türbe-i mahsūsa, -lar, -i, -(n), -a*]

Türk: Ana yurdu Orta Asya olan, buradan çeşitli yönlerle yayılarak büyük devletler kuran, Türkçe'nin değişik lehçeleriyle konuşan millet ve bu milletten olan kimse.

1. **Türklere** dā'ir en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu 'İsā Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 23). [*türklere, -ler, -e*]
2. Yazısı pek güzel ve imlāsında en zekī bir **Türk** edībi gibi aslā yanlış yok ifādesi gāyet selīs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [*türk*]

Türk edebiyatı: Türklere ait edebiyat (Osmanlı edebiyatı kastedilir.).

1. Lākin buralarda kadīm bir **Türk edebiyatı** olduğunu ne kendileri söylediler ne de ben hissettim (s. 8, st. 12). [*türk edebiyatı*]

Türkçe: Ural – Altay dil ailesinin Altay dilleri dalına, yapı bakımından eklemeli diller grubuna giren, Türkiye'de ve Türkler'in hakim olduğu ülkelerde kullanılan dil, Türk dili.

1. Benim garābetimi mūcib olarak ne sūretle öğrendiklerini su'āl edince biz **Türkçe'den** başka hem 'Arapça hem Fārisī bilir ve konuşuruz ... (s. 8, st. 16). [*türkçe, -den, -başka*]
2. **Türkçe** lisān-ı māder-zādı olmadığı hâlde bu kuvvette şi'ir söylemesi ... (s. 16, st. 29). [*türkçe*]
3. Beş lisān ile tekellüm ederdi ki 'Arapça Fārisīce **Türkçe** Fransızca Arnavutça idi (s. 36, st. 36). [*türkçe*]
4. Akçahisar kasabası 'aynıyla İşkodra gibi bir 'Osmānlı bir İslām şehrine benzer Ebniye kapılarında ve duvarlarında mevzūn ve mensūr **Türkçe** kitābeler vardır (s. 41, st. 22). [*türkçe*]
5. Mezār taşlarındaki yazılar dahi **Türkçedir** (s. 41, st. 23). [*türkçedir, -dir*]
6. El-hāletü hazihi türbesinde mevzūn birçok **Türkçe** kitāblar ve manzūmeler mevcūddur (s. 55, st. 14). [*türkçe*]

Türkī: *Türkçe.*

1. Fārisī eş'ārı pek metīn ve **Türkīsine** gālibdir (s. 20, st. 5). [*türkīsine, -(s), -i, -(n), -e*]
2. Āsār-ı 'ālīsinden **Türkī** ve Fārisī gazel-i beligleriyle Fārisī gazeline Müsevvid Kanber Efendi'nin vākī'olan nazīresi tahrīr olundu (s. 21, st. 11). [*türkī*]
3. İki **Türkī** ve bir Fārisī gazelleriyle Mevlānā Celālū'd-dīn-i Rūmī hazretleri hakkında bir manzūmelerinin tastīriyle ... (s. 31, st. 21). [*türkī*]
4. İşkodra vilāyetinde Draç sancagında Tiran kazāsının merkezi bulunan Tiran şehri-i dil-ārāsı meşāyih-i kirāmından ve 'Arabī, Fārisī, **Türkī** lisānlarıyla inşād-ı eş'ār eden şu'arā-yı hüner-pīrādandır (s. 45, st. 7). [*türkī*]
5. Müşārūn-ileyhin üç lisānda olan iktidārına numūne olmak üzere Fārisī āsārından cedit vefātına olan mersiyesi yukarıda mūrūr eylediği gibi **Türkī** bir gazel ile ... (s. 50, st. 6). [*türkī*]
6. ... bir 'aded Fārisī tārīhleriyle bir 'aded **Türkī** gazel-i ra'nāları şuraya tahrīr olundu (s. 57, st. 23). [*türkī*]
7. 'Arabī, Fārisī, **Türkī** şu birkaç beyit manzūm lūgat kitābından tahrīr olundu (s. 62, st. 21). [*türkī*]

Türk-kārī: *Türk işi, Türk usūlü nakşedilmiş.*

1. Türklere dā'ir en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri gāyet yüksek **Türk-kārī** ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu 'İsā Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 24). [*türk-kārī*]

3.3.24. U

u/ü: "ve" bağlacı.

1. ... bu hakīri kethüdā kātibi taʿyīn ederek fakr **u** felāketten tahlīse himmet eyledi (s. 29, st. 3). [u]
2. Ol Muhammed Bākır **u** Caʿfer imām-ı şerʿ ü dīn (s. 44, st. 16). [u]
3. ʿİlm-i vefk **ü** ʿilm-i cifr ü remlde meʿzūn idi (s. 49, st. 13). [ü]
4. ʿİlm-i vefk **ü** ʿilm-i cifr **ü** remlde meʿzūn idi (s. 49, st. 13). [ü]
5. ʿİlm-i şerʿ **ü** ʿilm-i şiʿirde vākıf-ı hikmet beyān (s. 49, st. 14). [ü]
6. Rūz **u** şeb bülbül gibi dāyım okur idi kitāb (s. 49, st. 16). [u]
7. Bugz **u** gıybet eylemezdi bā-dehān u bā-zebān (s. 49, st. 17). [u]
8. Bugz u gıybet eylemezdi bā-dehān **u** bā-zebān (s. 49, st. 17). [u]
9. Geçirirdi ʿömrünü zıkr **ü** ʿibādetle müdām (s. 49, st. 19). [ü]
10. Seg **u** pars iʿtibārından hamel burcu sefīl olmuş (s. 54, st. 14). [u]
11. Devlet **u** ārūn olur her yerde līk
Nefha-i Cibrīl ile mülhem gönül (s. 55, st. 21). [u]
12. ʿĀleme fazl **u** kemāli maʿlūm (s. 66, st. 2). [u]
13. Var iken sende bu tabʿ **u** kudret (s. 66, st. 14). [u]
14. Ne tende tāb **u** tākat ne dilde var tahammül (s. 74, st. 10). [u]

ʿud-veş: Öd ağacı gibi.

1. Şimdi Harput'ta tezek ʿanber-i sārā gibidir
ʿUd-veş micmerede eyleriz işʿāl-ı hatab (s. 68, st. 18). [ʿud-veş]

ufak: Küçük.

1. Gāyet tuhaf bir zāt olduğundan şunun bunun hakkında baʿzı latīfelerde ve hicviyelerde bulunduğundan şeʿāmetini görmüş ve **ufak** bir beyti memleketinden ihrācını mücib olmuştur (s. 52, st. 2). [ufak]

ugra-: ...ile karşılaşmak, ...ya maruz kalmak.

1. Maʿiyyet-i devletlerinde Prizren'e ʿazīmet etmiş isem de beliyye-i istirkāba **ugrayarak** meʿmūlum nisbetinde kām-yāb olamadım (s. 28, st. 35). [ugrayarak, -(y), -arak]

ugra-: Bir yere kısa bir süre kalmak üzere gitmek, gidip kısa süre kalmak.

1. ... Haleb şehrine **ugranılmış** ve müşārün-ileyh ile birinci ve son def'a olarak mülākāt eyleyip tevārīh ve edebiyāta dā'ir güzel sohbetler icrā edilmiş (s. 36, st. 23). [ugranılmış, -n, -(i), -l, -mış]

ugra-: *Bir yerin yanından, yakınından, içinden geçmek.*

1. Muharrir-i hakīr Selīmiyye (Leş) kasabasından Akçahisar'a gelirken zāviyesine **ugradım** (s. 55, st. 12). [ugradım, -dı, -m]

ugraŝ-: *Bir şeyi kendine iş edinip üzerinde çalışmak, meşgul olmak.*

1. ... terk-i me'mūriyyetle hānesinde ikāmet ve eŝ'ārını tertīb ile **ugraŝarak** mükemmel bir dīvān ŝekline ifrāg eyledi (s. 29, st. 31). [ugraŝarak, -arak]

ugraŝ-: *Birinin eksik ve kusurlu taraflarını bulup hırpalama gayreti içinde olmak, kusurlu ve kötü tarafını bulmaya çalışmak, didiŝmek.*

1. Bu zāt birtakım kimselerin yekdigierleriyle **ugraşmasına** pek 'aleyhdar olduğundan o kabīl adamlara nasīhat ederek mutlakā barıştırır ve herkesi dā'imā ittihād ve ittifāk ile hüsn-i mu'āŝerete sevk eylemege çalışmış (s. 60, st. 9). [ugraşmasına, -ma, -(s), -i, -(n), -a]

'uhde: *Bir işi üzerine alma, yüklenme, sorumluluk.*

1. ... taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden İşkodra vālīliğine ta'yīn ve **'uhdesine** rütbe-i vezāret ihsān olunmuştur (s. 10, st. 11). ['uhdesine, -(s), -i, -(n), -e]
2. Rūmeli eyāleti seraskerlik 'unvānının inzimāmıyla **'uhdesine** bi't-tevcīh 'umūm Rūmeli taraflarında bulunan eŝkıyāyı dā'ire-i itā'ata alınmasına me'mūr buyuruldu (s. 12, st. 7). ['uhdesine, -(s), -i, -(n), -e]
3. ... İşkodra vālīliği İbrāhīm Paşa'dan sonra müşārün-ileyh Mustafā ŝerīfī Paşa'nın **'uhdesine** tevcīh olunmuş ... (s. 14, st. 1). ['uhdesine, -(s), -i, -(n), -e]
4. 1238/1822-23 senesinde **'uhdesine** taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden rütbe-i mīr-i mīrānī tevcīh olundu (s. 26, st. 1). ['uhdesine, -(s), -i, -(n), -e]
5. 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vālīliği **'uhdelerine** tevcīh buyurulması üzerine oraya da birlikte muvāŝalat eylemiş ... (s. 29, st. 24). ['uhdelerine, -ler, -i, -(n), -e]

6. 1243/1827-28 senesinde **‘uhdelerine** rütbe-i refī‘a-ı mīr-i mīrānī tevcīh buyurulmuş ... (s. 35, st. 11). [*‘uhdelerine, -ler, -i, -(n), -e*]

‘uhde-i devlet: *Makamının sorumluluğu.*

1. 1293/1876 senesinde **‘uhde-i devletlerine** rütbe-i sāmiye-i vezāret bi’t-tevcīh Van vilāyeti vālīliğiyle mesrūr edildi (s. 36, st. 13). [*‘uhde-i devlet, -ler, -i, -(n), -e*]

‘uhde-i hasāfet: *Hüküm ve fikrin sağlamlığında sorumluluk.*

1. Mahmūd Paşa’nın Karadag’ı kāmilen zabteylediği esnāda bir ecl-i kazāyla vukū‘-ı şehādeti üzerine İşkodra vilāyeti vālīliği sāhib-tercūme İbrāhīm Halīlī Paşa’nın **‘uhde-i hasāfetine** tevcīh bulunmuştur (s. 12, st. 4). [*‘uhde-i hasāfet, -i, -(n), -e*]

‘ukbā: *Ahiret, öbür dünya.*

1. Ola **‘ukbāda** dahi mīr-i sunūf-ı sülehā (s. 25, st. 11). [*‘ukbāda, -da*]

ūlā: *"Evvel"ın müennesi, birinci.*

1. ... tārīhdeki “جم” cemāzī’ye “ل” **ūlā’ya** işāret olarak “[خيم بر]” usūlüyle tārīhi meydāna getirilmiş āl-i hams ta‘bīriyle de beş ‘aded ta‘miyyesi olduğuna işāret eylemiştir (s. 30, st. 11). [*ūlā’ya, -(y), -a*]

ūlā evvelī: *Osmanlı Devleti’nde askerlikteki ferikliğe denk bulunan ve teşrīfāta dahil olan bir mülkī rütbe.*

1. ... 1274/1857’de **ūlā evvelī** oldu (s. 36, st. 7). [*ūlā evvelī*]

ūlā sānī: *Ūlā evvelinden küçük olup teşrīfāta dahil olmayan mülkī rütbe.*

1. 1272/1855-56 senesinde **ūlā sānīsi** ... oldu (s. 36, st. 6). [*ūlā sānī, -(s), -i*]

‘ulemā: *Ālimler, bilginler.*

1. Tesādūf bu ya İřkodra ‘ulemāsından ziyārete gelen ba‘zı zevāt ‘Arapça tekellüm ettiler (s. 8, st. 15). [*‘ulemāsından, -(s), -i, -(n), -dan*]
2. Müřārün-ileyh Koca Mehmed Pařa’nın vefātına İřkodra’nın mümtāz ‘ulemāsından bir bülbül-i yektā-yı belāgat olan Murtażā Sāfī Efendi řu tārīhi sebt-i cerīde-i rūzigār eylemiřtir (s. 10, st. 16). [*‘ulemāsından, -(s), -i, -(n), -dan*]
3. ... gerek peder-i ekremi ve gerek birāderleri ‘ulemā ve řu‘arā ile ūlfet ve tezyīd-i bizā‘a-ı ma‘ārif u kemālāt ederek ... (s. 12, st. 1). [*‘ulemā*]
4. ... pek çok ‘ulemā ve fuzalā yetiřtirmiřler ve niçe niçe řu‘arā ve ūdebāyı memnūn ve bekām eylemiřler idi (s. 12, st. 21). [*‘ulemā*]
5. Bu ziyāret ve ibzāl-i sadakāt esnāsında dahi ‘ulemā ve ūdebā ile sohbet-i ‘ilmiyye ve edebiyeye icrāsıyla mütelezziz ve mübtehic olurdu (s. 15, st. 5). [*‘ulemā*]
6. Dā’ire-i tadrīsinden birçok ‘ulemā ve ūdebā yetiřmiřtir (s. 16, st. 16). [*‘ulemā*]
7. Bulundugu sancaklarda ‘ulemā ve řu‘arā ile ūlfet ve musāhabetten bir ān hālī kalmadı (s. 19, st. 27). [*‘ulemā*]
8. Vefātına İřkodra ‘ulemāsından āti’t-tercūme Hālīl Necīb Efendi’nin inřād eylediđi bu tārīh seng-i merkādında mahkūkdur (s. 30, st. 8). [*‘ulemāsından, -(s), -i, -(n), -dan*]
9. Dediler ki ‘ulemā ve fuzalā ve ūmerādan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin řehrimizde nāmı pāyidār ve muhālled ve vesīle-i rahmet olmak için ... (s. 61, st. 10). [*‘ulemā*]
10. ... āti’t-tercūme Boric-zāde Hālīl Necīb Efendi’nin birāderi İřkodra ‘ulemāsından Dāvud řükrī Efendi’den ... (s. 64, st. 8). [*‘ulemāsından, -(s), -i, -(n), -dan*]
11. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel ‘ulemāsı fuzalāsı zāviyeleri tekyeleri meřāyihi bir haylī mühim kitābları sefīneleri ma‘lūmum idi (s. 72, st. 5). [*‘ulemāsı, -(s), -i*]

‘ulemā-yı memleket: *Yörenin ālimleri.*

1. Orada āti’t-tercūme Murtażā Sāfī Efendi’den ve sā’ir ‘ulemā-yı memlekettten ahz-ı kemālāt eyledi (s. 25, st. 22). [*‘ulemā-yı memleket, -ten*]

‘ulemā-yı zevi’l-ihtirām: *Saygıdeğer ālimler.*

1. İşkodra medreselerinde tahsīl-i ‘ulūm u kemālāt eden ‘ulemā-yı zevi’l-ihtirāmdandır (s. 16, st. 14). [*‘ulemā-yı zevi’l-ihtirām, -dan, -dır*]

‘ulūm-ı ‘āliye: *Yüce ilimler (Yüce ilimler: Eskiden Kur’an, hadis ve fıkıh ilimlerine verilen isim).*

1. ... İškodra ‘ulemāsından Dāvud Şükri Efendi’den ‘**ulūm-ı ‘āliyye**’ ve sâbıkü’t-tercüme Mehmed Çâker ve Mollâ Mahmūd Hamdî Efendilerden dekâyık-ı şî‘ir ü inşâyı tahsîl eyledi (s. 64, st. 9). [*‘ulūm-ı ‘āliye, -(y), -i*]

‘ulūm-ı ‘Arabiyye: *Arapça ilimleri (Nahv, sarf, arūz, kāfiye, lūgat, garaz, inşā, hatt, beyān, meānī, muhādara, iştikāk).*

1. Şeyh-i müşārün-ileyh ‘**ulūm-ı ‘Arabiyyede** me’zūn ve fıkhıta nādirü’l-butūn ve cifr remel vefk gibi ma‘ārif-i ‘Arabiyyede zū-fünūn olduktan başka üç lisānda dahi bir şā‘ir-i kāmil olduğundan böyle her fende sâhib-kudret olması meşihatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihār eylemiş idi (s. 48, st. 15). [*‘ulūm-ı ‘arabiyye, -de*]

‘ulūvv-i teveccüh: *Yüce iltifat.*

1. Hakkımızda izhār eylediğiniz ‘**ulūvv-i teveccüh** mücib-i şükrân-ı bî-pâyânımız oldu (s. 67, st. 21). [*‘ulūvv-i teveccüh*]

umerā’-i sâhib-ihtirām: *Hürmet gösterilen emirler.*

1. Natük ve mütekellim ve zarîf ve kuvve-i hâfızası vâsi‘ ve birçok âsâr-ı kıymetdâr-ı eslâf hâfızasında menkûş bir pîr-i ma‘ārif-semîr olmakla ber-â-ber âbâ ve ecdâdı o havâlînin zâdegân ve **umerā’-i sâhib-ihtirāmından** olmağla gerek kendileri ve gerek efrâd-ı hânedânı hürmet-i ‘azîmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 26). [*umerā’-i sâhib-ihtirām, -i, -(n), -dan*]

‘umūm: *Bütün, cümle.*

1. ... ‘uhdesine bi’t-tevcîh ‘**umūm** Rümeli taraflarında bulunan eşkiyâyı dâ’ire-i itâ‘ata alınmasına me’mûr buyuruldu (s. 12, st. 7). [*‘umūm*]
2. Yaz mevsimi geldi mi İškodra ahâlîsi Kanber Baba ziyâretine hazırlanır lâkin ‘**umūm** memleket ahâlîsi birlikte gitse ... (s. 14, st. 18). [*‘umūm*]
3. ... matbû‘ ‘Atâ Tārîhi ’nde gerek ‘**umūm** ebyâti ve gerek ne sûretle ihrâc olunacağına dâ’ir seksen iki tārîhin ta’rîfâtı zebûr-ı sutûrdur (s. 37, st. 5). [*‘umūm*]
4. O gün ‘**umūm** ahâlî mücib-i teşvîk ve tergîb olmak ve bunlara ticâretin lezzetini tattırmak için ... (s. 45, st. 26). [*‘umūm*]

5. Bizi istikbāl ederek ceddinin kütüb-hānesine götürdü **‘umūm** kitābları ve ceddinin āsārını gösterdi (s. 56, st. 32). [*‘umūm*]

umūr: *İşler.*

1. Hālā kasaba-i mezkūrede sākin ve kendi **umūr** ve husūsuyla meşgūldur (s. 22, st. 7). [*umūr*]

umūr-ı mālīyye: *Para işleri, para ile ilgili işler.*

1. ... 7500 guruş ma‘āşla Yanya ve İşkodra vilāyetleri **umūr-ı mālīyye** müfettişliğine ta‘yīn olduğumdan yerime bir münāsibini bi’t-tevkīl ‘azīmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 5). [*umūr-ı mālīyye*]

‘unvān: *Bir kimsenin memūriyet rütbesini, görevini belirten söz.*

1. Rūmeli eyāleti seraskerlik **‘unvānının** inzimāmıyla ‘uhdesine bi’t-tevcīh ‘umūm Rūmeli taraflarında bulunan eşkiyāyı dā’ire-i itā‘ata alınmasına me’mūr buyuruldu (s. 12, st. 7). [*‘unvānının, -ı, -nın*]
2. Bi'l-āhire ekmel-i ‘urefā’-i müdekkikīn eşher-i meşāyih-i muhakkikīn be-dereke-i Rabbānī el-hāletü hazīhi o havālīde şeyhü'l-İslam nām ve **‘unvānıyla** ma‘rūf olan āti’t-tercūme Şeyh ‘Abdü's-selām Tiranī hazretlerinin ... (s. 56, st. 4). [*‘unvānıyla, -ı, -(y), -la*]

‘urūc et-: *Yukarı çıkmak.*

1. Orada bir mikdār oturduktan sonra baş yukarı **‘urūc etmege** başladık (s. 42, st. 10). [*‘urūc et-, -mek, -e*]

uslūb-ı mi‘mārī: *Mimari tarz, usūl.*

1. Denilebilir ki meşhūr-ı dünyā olan ‘Osmanlı tarz mi‘marīsi alınarak Arnavutluk’a mahsūs olan **uslūb-ı mi‘mārī** birleştirilmiş ve her ikisinden güzel bir tarz-ı mahsūs zuhūra getirilmiştir (s. 45, st. 13). [*uslūb-ı mi‘mārī*]

usūl: *Bir ilimde bir sonuca erişmek için belli bir plana göre tākīp edilen yol, metot.*

1. ... tārīhdeki “جم” cemāzī'ye “ل” ūlā'ya işāret olarak “[؟] خيم ير” **usūlüyle** tārīhi meydāna getirilmiş āl-i hams ta'bīriyle de beş 'aded ta'miyyesi olduğuna işāret eylemiştir (s. 30, st. 11). [*usūlüyle, -ü, -(y), -le*]

‘uṣṣāk: *Āşıklar.*

1. Du‘ālar etmege **‘uṣṣāk** hep oraya gider (s. 71, st. 13). [*‘uṣṣāk*]

uyku: *Duyuların uyuşması ile oluşan dinlenme durumu.*

1. Bir **uyku** elde kaldı bī-pul u paradır bu (s. 73, st. 13). [*uyku*]

uykuda bul-: *(Bir kimse) Uyur durumda bulunmak, uyuyor olmak.*

1. **Uykuda bulduğundan** ‘avdet ve civār bir mahalde ikāmetle bir müddet sonra tekrār gider (s. 73, st.9). [*uykuda bul-, -da-duk, -(u), -n, -dan*]

uykudan kalk-: *Uyanmak.*

1. Henüz **uykudan kalkmamış** bulur odanın kapısına tebeşir ile ... (s. 73, st.10). [*uykudan kalk-, -ma, -miş*]

uykudan uyan-: *Uyku durumundan çıkmak, uyanmak.*

1. Ashāb-ı Kehf içinde yatmış mağaradır bu mısra‘ını terkīm ile ‘avdet eder. Süleymān Sālim Bey **uykudan uyanıp** kapıyı açınca mısra‘-ı mezkūru görür (s. 73, st. 12). [*uykudan uyan-, -ıp*]

uzak: *Arada çok mesāfe bulunan, uzun sürede gidilebilen, "yakın" karşıtı.*

1. Zemīninde isti‘fā'-yı kusūr ile da‘vet eylemiş ise de tekyenin biraz **uzak** bir mahalde olması ve benim de meşgūliyyetimle ber-ā-ber ... (s. 56, st. 28). [*uzak*]

uzun: *Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren.*

1. Günlerin en **uzun** zamānı olan Temmuz ayında idi (s. 42, st. 6). [uzun]

3.3.25. Ü

üç: "Üç" sayı sıfatı.

1. Buldugum şu mikdār ise gerek İşkodra'da ve gerek havālisinde topu **üç** aylık bir geşt ü güzār neticesidir (s. 9, st. 25). [üç]
2. Pederleri Koca Mehmed Paşa İşkodra'ya **üç** sâ'at mesâfede kâin Buşat karyesi ümerâ ve hânedânından idi (s. 10, st. 4). [üç]
3. Pederleri ile şu **üç** birâderin İşkodra'da vâlîlikleri müddeti yarım asır mikdârı olup ... (s. 12, st. 20). [üç]
4. Her mahallenin hemen büyük ve küçük ahālî-i zükûru denecek bir sürette merkâd-ı müşârün-ileyhe gidip **üç** gün ve nihâyet bir hafta kadar kalırlar (s. 14, st. 26). [üç]
5. **Üç** 'adet gazel-i belâgat-şi'ârlarını tahrîr ediyoruz (s. 17, st. 23). [üç]
6. **Üç** sene 'ale't-tevâlî ol civânın 'aşkıyla ... (s. 28, st. 16). [üç]
7. ... Trablusgarb vâlîliği 'uhdelerine tevcîh buyurulması üzerine oraya da birlikte muvâsalat eylemiş ise de iki **üç** mâh sonra hastalandığından mahdûmları Mustafâ Sâfî Efendi'yi Paşa'nın ma'iyyetinde bırakarak ma'-'â'ile İşkodra'ya 'avdet ve ihtiyâr-ı ikâmet eyledi (s. 29, st. 25). [üç]
8. İki **üç** mâh kadar devâm edebilmiş ise de nahâfeti iştidâd eylediginden ... (s. 29, st. 30). [üç]
9. Ben Tiran'da bulduğum yirmi gün zarfında **üç** Cum'a günü bu çarşıya devâm ettim (s. 45, st. 30). [üç]
10. Şeyh-i müşârün-ileyh 'ulûm-ı 'Arabîyyede me'zûn ve fıkıhta nâdirü'l-butûn ve cifr remel vefk gibi ma'ârif-i 'Arabîyyede zû-fünûn olduktan başka **üç** lisânda dahi bir şâ'ir-i kâmil olduğundan böyle her fende sâhib-kudret olması meşîhatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihâr eylemiş idi (s. 48, st. 15). [üç]
11. Müşârün-ileyhin **üç** lisânda olan iktidârına numûne olmak üzere Fârisî âsarından cedit vefâtına olan mersiyesi yukarıda mürûr eylediği gibi ... (s. 50, st. 5). [üç]
12. Bundan **üç** ay evvel vefât eyledi (s. 52, st. 17). [üç]
13. Veled ve peder ve ceddin her **üçünün** de isimleri mutâbık yalnız mahlasları ayırır (s. 68, st. 22). [üçünün, -ü, -nün]
14. **Üç** 'adet gazeli yazıldı (s. 70, st. 6). [üç]

üç dört: Üç veya dört. Bir şeyin miktarından yaklaşık olarak bahsedilirken sayı sıfatlarının kullanılmasıyla ortaya çıkan ifade.

1. Merhûm müşârün-ileyh Şeyh Selîm Hâlîmî Efendi'nin hatt-ı destiyle kutbü'l-aktâb-ı samedânî hazret-i Şeyh 'Abdülkâdir Geylânî'nin Fütühü'l-Gayb nâm kitâb-ı 'âlîsi ve daha **üç dört** cild sâ'ir istinsâh eylediği 'Arabî kitâblar manzûrumuz oldu (s. 50, st. 2). [üç dört]

2. Merhūmun mahdūmu bundan **üç dört** sene evvele kadar Der-Sa‘adet nüfūs idāresinde müstahdem olduğu hālde ondan sonra nereye gittigini ve şimdi ne me‘mūriyyette bulunduğunu bilemediklerini ba‘zı ihvān söylediler (s. 68, st. 3). [*üç dört*]
3. ... ikişer beyit eserlerini hāvī **üç dört** sayfalık bir muhtıra getirdi (s. 71, st.23). [*üç dört*]

üçüncü: *Üç sayısının sıra sıfatı.*

1. Rūz-ı Ādīne Receb māhı **üçüncü** gün idi
Āh gitti Şeyh Selīm oldu mekān Dārü’l-cinān (s. 49, st. 21). [*üçüncü*]

üdebā: *Edipler, edebî eser yazan kimseler, edebiyatçılar.*

1. Merkez-i vilāyete cem‘ eylediği şu‘arā ve **üdebā** ile müşā‘areler edip ... (s. 12, st. 28). [*üdebā*]
2. ... pek çok ‘ulemā ve fuzalā yetiştirmişler ve niçe niçe şu‘arā ve **üdebāyı** memnūn ve bekām eylemişler idi (s. 12, st. 22). [*üdebāyı, -(y), -i*]
3. Bu ziyāret ve ibzāl-i sadakāt esnāsında dahi ‘ulemā ve **üdebā** ile sohbet-i ‘ilmiyye ve edebiyeye icrāsıyla mütelezzizve mübtehic olurdu (s. 15, st. 5). [*üdebā*]
4. Dā‘ire-i tadrīsinden birçok ‘ulemā ve **üdebā** yetişmiştir (s. 16, st. 16). [*üdebā*]
5. Fuzalā ve husūsuyla Fārisī-dān olan **üdebā** ile mutāyēbe ve mükātebeleri çoktur (s. 20, st. 6). [*üdebā*]
6. Fi’l-hakīka ben bu dīvānların cümlesini nefīs yazılarla yazılmış olduğu ve ekserī müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hālde el-hāletü hazīhi İškodra kütüb-hānesinde ve **üdebāsı** ellerinde mevcūd gördüm (s. 20, st. 14). [*üdebāsı, -(s), -i*]
7. ... Sā‘ib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İnan şu‘arāsının ve Bāki, Nefī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī ... gibi ‘Osmānlı **üdebāsının** āsarını pīş-i nazar-ı mütāla‘adan ayırmazdı (s. 20, st. 12). [*üdebāsının, -(s), -i, -nın*]
8. ... yalnız memleketi veya vilāyeti şu‘arāsıyla iktifā etmeyip mu‘āsırı bulunan pāy-i taht **üdebāsıyla** mürāsele ve muhābere icrā eden şu‘arādan olduğu istidlāl olunabilir (s. 69, st. 11). [*üdebāsıyla, -(s), -i, -(y), -la*]
9. Muhterem ‘Alī Rızā Beyefendi’nin o havālī **üdebā** ve şu‘arāsıyla müşā‘aresi ve zarīf mutāyēbeleri de vardır (s. 73, st. 7). [*üdebā*]

ülfet: *Alışma, kaynaşma; görüşme, konuşma; ahbablık, dostluk.*

1. ... gerek peder-i ekremi ve gerek birāderleri ‘ulemā ve şu‘arā ile **ülfet** ve tezyīd-i bizā‘a-ı ma‘ārif u kemalāt ederek ... (s. 12, st. 1). [*ülfet*]

2. Bulunduğu sancaklarda ‘ulemā ve şu‘arā ile **ülfet** ve musāhabetten bir ān hālī kalmadı (s. 19, st. 27). [*ülfet*]

ülfet et-: *Konuşmak, görüşmek, ahbaplık etmek, dostluk kurmak.*

1. Deme ahrār-perestār ile **etmez ülfet** (s. 31, st. 11). [*ülfet et-, -mez*]

Ülgün kasabası: *1396 Niğbolu Zaferi ile Osmanlı topraklarına katılan İşkodra'ya 40 km yakınlıkta bulunan, Karadağ'da bir şehir.*⁹⁸

1. Ahālīsi şecā‘atla meşhūr ve tevārīh-i ‘Osmāniyede niçe niçe celādetleri mestūr olan müntehā-yı hudūdda ve kenār-ı bahirde vāki‘ **Ülgün kasabası** ümerāsından ve ‘asrımız şu‘arāsındandır (s. 22, st. 6). [*ülgün kasabası*]

ümerā: *Emirler, beyler; büyük subaylar.*

1. Pederleri Koca Mehmed Paşa İşkodra'ya üç sâ‘at mesāfede kâin Buşat karyesi **ümerā** ve hānedānından idi (s. 10, st. 5). [*ümerā*]
2. Ahālīsi şecā‘atla meşhūr ve tevārīh-i ‘Osmāniyede niçe niçe celādetleri mestūr olan müntehā-yı hudūdda ve kenār-ı bahirde vāki‘ Ülgün kasabası **ümerāsından** ve ‘asrımız şu‘arāsındandır (s. 22, st. 6). [*ümerāsından, -(s), -ı, -(n), -dan*]
3. İbrāhīm Bey zengin olmakla ber-ā-ber gāyet zī-nukūd **ümerādan** imiş (s. 23, st. 22). [*ümerādan, -dan*]
4. **Ümerā** ardına dā‘im kişiler cem‘ oluyor (s. 52, st. 22). [*ümerā*]
5. Dediler ki ‘ulemā ve fuzalā ve **ümerādan** olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin şehrimizde nāmı pāyidār ve muhālled ve vesīle-i rahmet olmak için ... (s. 61, st. 10). [*ümerādan, -dan*]

ümerā-yı nām-dār: *Meşhur emirler.*

1. İşte sāhib-tercūme İbrāhīm Halīlī Paşa'nın ābā ve ecdādı ya vezīr ya vezīr-zāde **ümerā-yı nām-dār** idiler (s.11, st. 22). [*ümerā-yı nām-dār*]

ümīd: *Arzu edilen bir iyiliği bekleme, umma, umut.*

⁹⁸ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2013, s. 9

1. Sensin benim **ümîdim** ey melce' vü penâhım (s. 74, st. 15). [*ümîdim, -im*]

ümîd et-: *Bir şeyin olmasını beklemek, ummak.*

1. Gönül **ümîd ederek** būs-ı mehlikāya gider
Koyup tarîk-i savābı reh-i hatāya gider (s. 69, st. 23). [*ümîd et-, -erek*]

ürçüze: *Mısraları kafiyeli, kısa vezinli nazım.*

1. Hākini vardır yeri işkodra'nın medh eylesem
Bu zemîn **ürçüzeli** bir taze dīvān oldu cem' (s. 30, st. 2). [*ürçüzeli, -li*]

üserā: *Esirler.*

1. ... hemān bilād-ı Rüm'a yürüyerek Ma'âmüriyye ve 'Ammüriyye şehir ve kal'elerini zabt ederek istimdād eden esīreyi ve hayatta olan sār **üserāyı** tahallüs ile muzafferen 'avdet ederek ... (s. 76, st. 18). [*üserāyı, -(y), -ı*]

üst: *Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi.*

1. ... Kara Hasan cāmi'-i şerīfi musallāsında eş-Şeyh Mehmed Efendi'yi ve ...baklar **üstünde** Havale ta'bīr olunur mahal ile Top-hāne mahallesi tarīkındaki merākıd-ı mübārekeleri ziyāretle kurbānlar zebh eder (s. 14, st. 14). [*üstünde, -ü, -(n), -de*]
2. Türklere dā'ir en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu vāfir Gāzī Evrenos oğlu 'İsā Bey çeşmesi vardır ki **üstünde** şu kitābe mahkūk ve menkūşdur (s. 40, st. 24). [*üstünde, -ü, -(n), -de*]

üst: *Bir şeyin yukarısında bulunan boşluk veya yer.*

1. Ta'lık hattıyla elimize geçen ba'zı eş'ārının **üstünde** li-muharririhi 'ibāresi bulunmağla hatt-ı destinin dahi güzel olduğu anlaşılıyor (s. 16, st. 18). [*üstünde, -ü, -(n), -de*]
2. Zāviyede ve etrafında ba'zı ebyāt ve eş'ār muharrer ve husūsuyla ilk girecek kapının **üstünde** şu beyit menkūş ve mahkūk idi (s. 42, st. 25). [*üstünde, -ü, -(n), -de*]
3. Ondan sonra mağaradan çıkıp **üst** tarafında bulunan zāviyedeki odamıza geldik (s. 43, st. 1). [*üst*]

üst: *Bir kimsenin kendisi, şahsı.*

1. 1208/1793-94 senesinde diger ‘amcaları sâbıku't-tercüme İbrâhîm Halîlî Paşa ile birlikte ‘amcası Kara Mahmûd Paşa **üstüne** sevk olunmuş idi (s. 19, st. 24). [*üstüne, -ü, - (n), -e*]

üst: *Vücut, gövde, beden.*

1. Serin rüzgârlar esmekte olduğu paltoları setreleri çıkararak **üstümüzdeki** elbise pek muhtasar kaldığı hâlde yine her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 14). [*üstümüzdeki, -ü, -müz, -de, -ki*]

üstâd: *Bir ilim veya sanat alanında üstün yeri olma.*

1. Vâsıl-ı sinn-i şebâb oldukta âti't-tercüme Tiranlı şâ‘ir-i fâzıl Altıparmak İbrâhîm Müznib Efendi'den ve sâ‘ir efâdıl-ı Tiraniyye'den tahsîl-i kemâlât etmiş ve dekâyik-i şî‘riyyeye **üstâdlarının** himmetiyle ‘ârif ve vâkif olmuştur (s. 72, st. 18). [*üstâdlarının, -lar, -ı, -nın*]

üstâdiyyet: *Üstat olma durumu; bir ilim veya sanat alanında üstün yeri olma.*

1. Şu iki kıt‘a sultân-ı şu‘arâ-yı Rûm Bâki merhûmun bir gazelinin tahmîsindedir ki **üstâdiyyetine** numûne olarak iki kıt‘ası tahrîr olundu (s. 20, st. 19). [*üstâdiyyetine, -i, - (n), -e*]

üzer(i): *Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi, üst tarafı.*

1. Merkâdların **üzerleri** ve seng-i mezârları rutûbetin te’sîrinden yemyeşil bir şekil almıştı (s. 42, st. 29). [*üzerleri, -ler, -i*]

üzeri: *Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi, üst tarafı.*

1. Câmî‘-i şerîfin 1187/1773-74 senesinde ikmâl edildiği müzeyyen kapısı **üzerinde** muharrer bulunan ‘aynen şu kitâbeden müstebândır (s. 10, st. 13). [*üzerinde, -(n), -de*]

2. Mürür-ı zamân ile cāmi'-i şerîfin harem kapısının **üzerinde** bulunan kitābe bozulmuştur (s. 23, st. 19). [üzerinde, -(n), -de]
3. Bu kasaba yüksek bir daga dayanmış gâyet sarp ve tabî'î olarak müstahkem bir tepe **üzerinde** ve Venedik körfezi sahilinden 30 kilometrelik mesâfededir (s. 40, st. 20). [üzerinde, -(n), -de]
4. ... ism-i şāhānelerinin ilk harfleri muharrer ve **üzeri** tāc şeklini hāvî bir mîl üzerinde hem zevālî hem gurübî sâ'atleri gösterir ... (s. 46, st. 9). [üzeri]
5. ... ism-i şāhānelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tāc şeklini hāvî bir mîl **üzerinde** hem zevālî hem gurübî sâ'atlerigösterir ve haftada bir kere kurulur ma'-kordon ihsân buyurdıkları sâ'atle ve daha sâ'ir birtakım nefis eşyâ ile ber-â-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 9). [üzerinde, -(n), -de]

üzeri: "-den dolayı" anlamında zarf.

1. Mahmūd Paşa'nın Karadag'ı kāmilen zabteylediği esnâda bir ecl-i kazâyla vukû'-ı şehâdeti **üzerine** İşkodra vilâyeti vâlîliği sâhib-tercüme İbrāhîm Halîlî Paşa'nın 'uhde-i hasâfetine tevcîh bulunmuştur (s. 12, st. 3). [üzerine, -(n), -e]
2. ... cedd-i āsafānelerinin vefâtı **üzerine** pederi Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olarak on üç sene mikdârı vâlîliği hüsn-i îfâ ile 1202/1787-88 senesinde sefere me'mûr edilmişti (s. 19, st. 17). [üzerine, -(n), -e]
3. 1211/1796-97 senesinde Kara Mahmūd Paşa'nın vefâtı **üzerine** İbrāhîm Halîlî Paşa İşkodra vâlîliğine ... (s. 19, st. 25). [üzerine, -(n), -e]
4. Lâkin 'ömrü vefât etmediginden bir sene sonra 'amcaları İbrāhîm Hâlîlî Paşa'nın vefâtı **üzerine** mahdümü Şerîfî Mustafâ Paşa henüz on iki yaşında olduğu hâlde taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden İşkodra vâlîliğine ta'yîn buyuruldu (s. 20, st. 3). [üzerine, -(n), -e]
5. Pederinin vefâtı **üzerine** 1236/1820-21 senesinde memleketi olan Peklin kazâsi müdüriyyetinde ve sonraları daha sâ'ir me'mûriyyetlerde îfâ-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 24). [üzerine, -(n), -e]
6. Paşa'nın İşkodra'dan infisâli **üzerine** yine Manastır'a gelerek kemâ-kân müşārün-ileyh Zekeriyâ Paşa'nın hizmet-i kitâbetinde bulundum (s. 29, st. 7). [üzerine, -(n), -e]
7. ... Selânik vâlîliğine tahvîl-i me'mûriyyet etmesi hasebiyle ma'iyyetlerinde 'azîmet ve 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vâlîliği 'uhdelerine tevcîh buyurulması **üzerine** oraya da birlikte muvâsalat eylemiş ... (s. 29, st. 24). [üzerine, -(n), -e]
8. Aynı senede İşkodra vâlîsi Āgâh Paşa'nın dîvân kitâbetine ittisâl ve onun infisâli **üzerine** artık inzivâ hânesinde ikâmete karâr vermiş ... (s. 29, st. 27). [üzerine, -(n), -e]
9. Menemenli-zâde Mustafâ Paşa'nın ibrâmi **üzerine** tekrâr İşkodra vilâyeti dîvân kitâbeti hizmetini der'uhde eylemiştir (s. 29, st. 29). [üzerine, -(n), -e]
10. İşkodra'da bulunduğu esnâda henüz hadîsü's-sin iken pederinin vâki' olan iltimâsi **üzerine** zâdegânlığa hürmeten ... (s. 35, st. 10). [üzerine, -(n), -e]

11. Palu kazası kaymakām vekīli Kürd Aga-zāde Hacı ‘Ömer Bey’e ısmarladığı hatabın te’ehhür etmesi **üzerine** inşād eylediği bir Hatabiyye manzūmesini bana ithāf eylemişti (s. 68, st. 7). [*üzerine, -(n), -e*]

üzeri: *Bir şeyin dışı bakan yüzü, dış yüz.*

1. Cāmi‘-i şerīfin 1187/1773-74 senesinde ikmāl edildiği müzeyyen kapısı **üzerinde** muharrer bulunan ‘aynen şu kitābeden müstebāndır (s. 10, st. 13). [*üzerinde, -(n), -de*]
2. Mürūr-ı zamān ile cāmi‘-i şerīfin harem kapısının **üzerinde** bulunan kitābe bozulmuştur (s. 23, st. 19). [*üzerinde, -(n), -de*]
3. Ba‘zı ‘ā’ileye mahsūs mezārliklar içinde dikilmiş bir tek mezār taşı **üzerinde** meselā *Miralay iken Plevne muhārebesinde şehīd olan Tiranlı Mustafā Bey’in rūhuna el-fātiha* ‘ibāresi gibi yazılar mahkūk birçok mezār taşlarına tesādūf ettim (s. 61, st. 6). [*üzerinde, -(n), -de*]

üzerine: *"-a/e göre, -a/e uygun olarak" anlamlarında zarf.*

1. İşkodra Vilāyeti ‘Osmānlı Şā’irleri eserimizi tahrīr eyledigimiz esnāda kendi ārzū ve mürāca‘at ve rızāsı **üzerine** 550 guruş ma‘āşla tekā‘üdü icrā olunarak ... (s. 72, st. 22). [*üzerine*]

3.3.26. V

vādī: *Alan, saha.*

1. Ben hîç bu **vādīde** bir şâ'ir görmedim (s. 53, st. 24). [*vādīde, -de*]
2. İşkodra şu'arāsına mahsūs kitāb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdūmu pederinin ba'zı eş'ārıyla Şāhidīve Tuhfe-i Vehbī **vādīsinde** Gülzār isminde manzūm bir risālesini getirerek ... (s. 62, st. 7). [*vādīsinde, -(s), -i, -(n), -de*]

vāfir: *Çok, bol.*

1. Türklere dā'ir en kadīm bir kitābe olmak üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri gāyet yüksek Türk-kārī ve suyu **vāfir** Gāzī Evrenos oğlu 'İsā Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 24). [*vāfir*]
2. Kasaba ile makāmın vasatında suyu **vāfir** āb-ı hayāt gibi bir çeşme vardı (s. 42, st. 10). [*vāfir*]
3. Tiran şehri gāyet vāsī' bir ova ötesinde vāki' olup suları gāyet **vāfir** ve etrāfı firdevs-i dünyā denilecek derecede sā'atlerce bağları bahçeleri hāvīdir (s. 45, st. 8). [*vāfir*]

vahşet: *Yalnızlık; korku, dehşet.*

1. Etmez bana mürüvvet benden kaçır be-gāyet
Bilmem nedir bu **vahşet** hālīm benim müşevveş (s. 62, st. 14). [*vahşet*]

vahşī: *İnsandan kaçan, insana alışkın olmayan, yabani.*

1. Benden ol **vahşī** civān öyle kaçır kim gūyā
Bana meyl etmemege yāra kasem vermişler (s. 27, st. 1). [*vahşī*]

vā'iz: *İbadet yerlerinde öğüt niteliğinde dinī konuşmalar yapan kimse.*

1. İçem ey **vā'iz** seninle ba'dezīn artık nihān
Bendedir hamr-ı ezel sahbāya hācet kalmadı (s. 16, st. 7). [*vā'iz*]
2. Olaydı **vā'iz** o sırrın eger kim āgāhı
Özün kılardı fedā ez berāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 5). [*vā'iz*]

vakār: Ağırbaşlılık, haysiyetli ve şerefli olma.

1. Gurbette gedāsın a gönül bakma **vakāra** (s. 40, st. 17). [*vakāra, -a*]
2. Talebe efendiler de öyle bir **vakār** ile sadr-ı dükkāna otururlar ki görenler bunların her birini kırk yıllık birer ‘ankā bezirgān zanneder (s. 45, st. 27). [*vakār*]

vakārlı: Ağırbaşlı, ciddî ve temkinli, vakur.

1. Gülmek yok hafiflik yok **vakārlı** bir tācirde ne kadar evsāf-ı ‘ālīye var ise cümlesi bunlarda mevcūd bulunur (s. 45, st. 29). [*vakārlı*]

vāki’: Olan, bulunan, mevcut.

1. Ahālīsi şecā‘atla meşhūr ve tevārīh-i ‘Osmāniyede niçe niçe celādetleri mestūr olan müntehā-yı hudūdda ve kenār-ı bahirde **vāki’** Ülgün kasabası ümerāsından ve ‘asrımız şu‘arāsındandır (s. 22, st. 6). [*vāki’*]
2. İşkodra vilāyetinin Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 kilometre cenüb-ı şarkisinde **vāki’** ve hem-nāmı olan kazānın merkezi bulunan Kavaye kasabasıdır (s. 23, st. 15). [*vāki’*]
3. ... birkaç sā‘at yukarıya çıkılırsa zirve-i cebele vāsıl olunur ki meşhūr Sarı Saltık Baba’nın bir makām-ı ‘ālīsi de bu zirve-i cebelde **vāki’dir** (s. 41, st. 26). [*vāki’dir, -dir*]
4. Āti’t-tercüme Akçahisarlı İbrāhīm Kemālū’d-dīn Şemīmī Dede’ye hizmet etmiş ve Akçahisar kasabasında **vāki’** Şemsī Efendi zāviyesine zāviyedār olmuştur (s. 43, st. 22). [*vāki’*]
5. Bu tarz-ı mi‘mārīnin en güzel numūneleri Tiran şehrinde **vāki’** Mollā Bey ve Süleymān Paşa Cāmi‘-i şerīfleridir (s. 45, st. 14). [*vāki’*]
6. Tiran’da **vāki’** tekye-i ‘ālīlerinde yirmi seneden ziyāde zāviye-nişīn-i irşād olduktan sonra 1270 senesi Recebinin on üçüncü günü/11 Nisan 1854 terk-i cihān-ı fānī eyledi (s. 48, st. 11). [*vāki’*]
7. Zāviyelerinde **vāki’** türbe-i mahsūsalarına defnolunmuştur (s. 48, st. 12). [*vāki’*]
8. Memleketinde tahsīl-i mukaddemāt-ı kemālāt eyledikten sonra Edirne’ye ‘azīmet ederek şehir-i mezkūrda **vāki’** Sultān ‘Alī Dergāhı’nda İbrāhīm Baba’nın bir müddet hizmetinde bulunmuştur (s. 54, st. 19). [*vāki’*]
9. Kasaba-i mezkūreye iki sā‘at mesāfede **vāki’** ashāb-ı mazanneden ‘Alī Baba Horasanī’nin merkādı yanında (s. 55, st. 6). [*vāki’*]
10. Cenāb-ı Şemīmī’nin Toptan-zāde Kaplan Paşa tarafından vukū‘ bulan şehādetinden sonra Akçahisar’a dört sā‘at mesāfede **vāki’** Mat Nehri kenārında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 10). [*vāki’*]

vāki' ol-: *Olmak, meydana gelmek, vukū bulmak.*

1. Āsār-ı 'ālīsinden Türkī ve Fārisī gazel-i beligleriyle Fārisī gazeline Müsevvid Kanber Efendi'nin **vāki' olan** nazīresi tahrīr olundu (s. 21, st. 12). [*vāki' ol-*]
2. ... daha sā'ir me'mūriyyetlerde İfā-yı hüsn-i hizmet etti ve o zamanda **vāki' olan** devlet muhārebātının cümlesine iştirāk ve ibrāz-ı sadākata inhimāk eylediginden ... (s. 25, st. 26). [*vāki' ol-, -an*]
3. Sila-i rahm için mesrūren vatanına 'avdetini müte'ākib 1250/1834-35 senesinde terk-i 'ālem-i gurūr ve 'azm-i cenāb-ı dārū'l-huzūr ederek Dārū'l-huzūr ta'bīri tārīh-i vefātı **vāki' oldu** (s. 26, st. 5). [*vāki' ol-, -du*]
4. İşkodra'da bulunduğu esnāda henüz hadīsü's-sin iken pederinin **vāki' olan** iltimāsı üzerine zādegānlığa hürmeten ... (s. 35, st. 10). [*vāki' ol-, -an*]
5. Tiran şehri gāyet vāsī' bir ova ötesinde **vāki' olup** suları gāyet vāfir ve etrāfi firdevs-i dünyā denilecek derecede sā'atlerce bagları bahçeleri hāvīdir (s. 45, st. 8). [*vāki' ol-, -up*]
6. 1247/1831-32 senesinde **vāki' olan** vefātına mazhar-ı esmā tārīh düşmüştür (s. 48, st. 3). [*vāki' ol-, -an*]
7. ... mısra'ıyla ikmāl-i ma'dūde-i enfāsı birlikte **vāki' olmuştur** (s. 48, st. 20). [*vāki' ol-, -muş, -tur*]
8. Kendisiyle aralıkta mücāleset ve sohbetimiz **vāki' olurdu** (s. 64, st. 20). [*vāki' ol-, -(u), -r, -du*]

vākıf: *Hakkıyla bilen, anlayan.*

1. Evzān ve kavāfiye **vākıf** bir zāt-ı 'ārif imiş (s. 44, st. 7). [*vākıf*]
2. İsmi Şa'bān kendisi şi'ir ve inşāya **vākıf** bir mīr-i vālā-şān idi (s. 58, st. 19). [*vākıf*]

vākıf ol-: *Hakkıyla bilmek, öğrenmek, idrak etmek, kavramak.*

1. ... Altıparmak İbrāhīm Müznib Efendi'den ve sā'ir efādıl-ı Tiraniyye'den tahsīl-i kemālāt etmiş ve dekāyik-i şi'iriyeye üstādlarının himmetiyle 'ārif ve **vākıf olmuştur** (s. 72, st. 19). [*vākıf ol-, -muş, -tur*]

vākıf-ı hikmet: *Akılla elde edilemeyen kalbī ilmi hakkıyla bilen.*

1. 'İlm-i şer' ü 'İlm-i şi'irde **vākıf-ı hikmet** beyān (s. 49, st. 14). [*vākıf-ı hikmet*]

vakit: *Zaman.*

1. ... zāten ilk İşkodra'ya geldiği **vakit** orada te'ehhül etmiş olduğundan ... (s. 29, st. 20). [vakit]
2. Dīvān-ı eş'ārının müretteb olduğunu Haleb'de görüştüğümüz **vakit** söylemişti (s. 37, st. 1). [vakit]
3. Bu zāt ile görüştüğüm **vakit** sinn-i 'ālīleri yetmişi bulmuş ve son me'müriyyeti olan Kavaye kazāsi kaymakāmlıđından tekā'üd olmuş idi (s. 71, st. 18). [vakit]

vakit geçir-: *Bir şeyle meşgul olmak.*

1. Hem 'ibādet hem tenezzüh ile **vakit geçirirler** (s. 14, st. 28). [vakit geçir-, -(i), -r, -ler]

vakt: *Çağ, zaman, devir.*

1. Cedd-i 'ālīleri Koca Mehmed Paşa'nın vālīlikleri **vaktinde** 1182/1768-69 senesinde İşkodra şehrinde dünyāya gelmiştir (s. 19, st. 16). [vaktinde, -i, -(n), -de]

vakt: *Zaman, an.*

1. Nihāyet tam öğlen **vaktine** karīb cebelin müntehāsına vāsıl ve Sarı Saltık zāviyesine dāhil olduk (s. 42, st. 22). [vaktine, -i, -(n), -e]

vakt-i sa'ādet: *Mutluluk devri II Hz. Muhammed zamanı.*

1. řā'ir-i pür-güylukta Çāker emsālin senin Gelmedi zanneylerim **vakt-i sa'ādetten** beri (s. 30, st. 24). [vakt-i sa'ādet, -ten]

vakt-i zuhr: *Öğle vakti.*

1. 'Alī Rızā Bey de bir gün **vakt-i zuhrda** görüşmege gider (s. 73, st. 8). [vakt-i zuhr, -da]

vaktiyle: *"Eskiden, bir zamanlar" anlamında zarf.*

1. Türkçe lisân-ı mâder-zâdı olmadığı hâlde bu kuvvette şi‘ir söylemesi edebiyât-ı ‘Osmâniyenin o havâlîde **vaktiyle** ne kadar terakkî eyledigine bir delîl teşkîl eder (s. 17, st. 2). [*vaktiyle*]
2. Peklin kasabasında cedd-i ‘âlîleri **vaktiyle** binâ edip el-hâletü hazîhi Eski câmi‘ nâmiyla ma‘rûf olan câmi‘-i şerîf hazîresinde gunûde-i mirkad-ı gufrândır (s. 26, st. 19). [*vaktiyle*]

vâlî: *Bir ilde devleti temsil eden en büyük mülkî âmir.*

1. Paşa İşkodra **vâlîsi** olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vâlîliğinin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88’de vefâtı vukû‘ bularak yerine birâderi Kara Mahmûd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta‘yîn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*vâlîsi, -(s), -i*]
2. Benim İşkodra’da bulduğum zamân şu mevsim-i ziyârete tesâdüf ettiginden belediyye re‘îsi gelerek **vâlî** ve kumandan-ı memleket Müşir Kâzım Paşa hazretlerini da‘vet eyledi (s. 14, st. 29). [*vâlî*]
3. 1189/1775-76 senesinde cedd-i âsafânelerinin vefâtı üzerine pederi Mustafâ Paşa İşkodra **vâlîsi** olarak on üç sene mikdârı vâlîliği hüsn-i îfâ ile 1202/1787-88 senesinde sefere me‘mûr edilmişti (s. 19, st. 17). [*vâlîsi, -(s), -i*]
4. Mu‘ârızı bulunan bir zât tarafından İşkodra **vâlîsi** Mustafâ Paşa’ya ‘aleyhinde şiddetli şikâyetler tevâlî edince merkûmu celbederek ... (s. 23, st. 23). [*vâlîsi, -(s), -i*]
5. ... merkûmu celbederek eger bir daha hakkında efendisi olan İşkodra **vâlîsine** şikâyet ederse derisini yüzerek altınla doldurup takdîm etmek sûretiyle (s. 23, st. 24). [*vâlîsine, -(s), -i, -(n), -e*]
6. On sene mikdârı bu sûretle evkât-güzâr olduktan sonra 1251/1835-36 senesinde Rûmeli **vâlîsi** müteveffâ Mahmûd Hamdî Paşa’nın kitâb-ı belâgat-nisâbı silkine duhûl ettim (s. 28, st. 33). [*vâlîsi, -(s), -i*]
7. Aynı senede İşkodra **vâlîsi** Âgâh Paşa’nın dîvân kitâbetine ittisâl ve onun infisâli üzerine artık inzivâ‘ hânesinde ikâmete karar vermiş ... (s. 29, st. 27). [*vâlîsi, -(s), -i*]
8. ... 1311 senesi Zilhiccesinde/5 Haziran-4 Temmuz 1894 sâniyen Haleb **vâlîsi** oldu (s. 36, st. 21). [*vâlîsi, -(s), -i*]
9. ... cenâb-ı Fâtih tarafından Koca Yûsuf ta‘bîriyle taltîf olunmuş tâ o zamândan zamânımıza kadar bu hânedândan birçok **vâlîler** ve mîr-i mîrânlar ... (s. 37, st. 14). [*vâlîler, -ler*]
10. **Vâlîye** hizmet eden Hacca giderse müjdelik (s. 52, st. 5). [*vâlîye, -(y), -e*]
11. Ka‘be’den tekrâr **vâlîye** gelirse mürdelik (s. 52, st. 6). [*vâlîye, -(y), -e*]
12. Beyit memlekette şüyû‘ bularak okunmaga başlamış nihâyet **vâlînin** kulagina kadar yetişmiştir (s. 52, st. 7). [*vâlînin, -nin*]
13. Sâ‘ir ba‘zı dokunaklı letâ‘ifi de buna inzimâm ederek **vâlî** tarafından memleketinden ihrâc ve on beş sene kadar şurada burada dolaşmağla iz‘âc olunmuştur (s. 52, st. 8). [*vâlî*]

14. Şunun en büyük delâ'ilindendir ki İşkodra **vālisi** İbrāhīm Hālilī Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollā Bey'i şehīd ederek yerini sâhib-tercümenin 'amcası Kaplan Paşa'ya vermiş ... (s. 60, st. 11). [*vālisi, -(s), -i*]
15. Mollā Bey'in mahdümü āti't-tercüme Edhem Şehīdī Bey firār ederek az müddet sonra İbrāhīm Hālilī ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar vefāt eylediginden āti't-tercüme İşkodralı Şerīfī Mustafā Paşa İşkodra **vālisi** olduğu gibi Der-i 'āliyyede Karaagaç dergāhi post-nişīni Mustafā Fātih Baba nezdinde ... (s. 60, st. 14). [*vālisi, -(s), -i*]
16. Selānik vilāyeti **vālisi** bulunduğu gibi sâhib-tercüme de vilāyet-i müşārün-ileyhe mālīyye müfettişliğine ta'yin olundu (s. 65, st. 3). [*vālisi, -(s), -i*]

vālih ü hayrān kıl- *Şaşırtmak ve hayranlık duygusu uyandırmak.*

1. **Kılar** her bendi ashāb-ı mūhāyı **vālih ü hayrān** (s. 67, st. 8). [*vālih ü hayrān kıl-, -ar*]

vālī-i esbak: *Bir önceki validen daha önceki vali.*

1. İşkodra **vālī-i esbaki** Koca Mustafā Paşa'nın hafidi kezālik İşkodra vālī-i sâbıkı Mustafā Paşa'nın mahdümü ve şeyhü'l-vüzerā āti't-tercüme Şerīfī Mustafā Paşa merhūmun pederi Āsaf Paşa'dır (s. 19, st. 13). [*vali-i esbak*]

vālī-i memleket: *İlin valisi.*

1. Şöyle ki **vālī-i memleketin** hizmetinde bulunan bir zāt 1250/1834-35 senesinde ziyāretine gelerek hacc-ı şerīfe 'azīmet edeceğinden rāsime-i vedā'ı icrā eyledikten sonra 'acebā tekrār 'avdet edip etmeyeceği su'āline karşı şu beyti bi'l-bedāhe inşād ederek okumuştur (s. 52, st. 3). [*vālī-i memleket, -in*]

vālī-i müşārün-ileyh: *Adı geçen vali.*

1. **Vālī-i müşārün-ileyh** 'Osmān Mazhar Paşa 1270/1853-54 senesinde Selānik vālīliğine tahvīl-i me'mūriyyet etmesi hasebiyle (s. 29, st. 22). [*vālī-i müşārün-ileyh*]

vālī-i sabık: *Önceki vali.*

1. İşkodra vālī-i esbaki Koca Mustafā Paşa'nın hafidi kezālik İşkodra **vālī-i sâbıkı** Mustafā Paşa'nın mahdümü ve şeyhü'l-vüzerā āti't-tercüme Şerîfî Mustafā Paşa merhûmun pederi Āsaf Paşa'dır (s. 19, st. 13). [*vālī-i sâbık*]

vālīlik: *Bir ilde devleti temsil eden en büyük mülkî âmir olma durumu.*

1. ... 1175/1761-62 senesinde taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden İşkodra **vālīliğine** ta'yîn ve 'uhdesine rütbe-i vezâret ihsân olunmuştur (s. 10, st. 11). [*vālīliğine, -i, -(n), -e*]
2. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa'nın pederi Mustafā ve ceddî Kaptan Mehmed Beylere **vālīlik** nasīb olmayıp ... (s. 11, st. 12). [*vālīlik*]
3. Ama Kaptan Mehmed Bey'in pederi Süleymân Paşa İşkodra ve Rümeli **vālīliklerinde** bulunmuş ve 1110/1698-99 senesinde infisâl eylemiştir (s. 11, st. 14). [*vālīlikle, -ler, (i), -n, -de*]
4. Süleymân Paşa'nın pederi 'Ömer Bey de **vālīlikle** tavzîf olunmuş ise de ... (s. 11, st. 14). [*vālīlikle, -le*]
5. ... Mehmed Paşa ba'zı me'mûriyyetlerde bulunduktan sonra İşkodra **vālīliğine** bi't-ta'yîn 1075/1664-65 tārîhine kadar vālīliği devâm eylemiştir (s. 11, st. 15). [*vālīliğine, -i, -(n), -e*]
6. ... Mehmed Paşa ba'zı me'mûriyyetlerde bulunduktan sonra İşkodra vālīliğine bi't-ta'yîn 1075/1664-65 tārîhine kadar **vālīliği** devâm eylemiştir (s. 11, st. 15). [*vālīliği, -i*]
7. Paşa İşkodra vālîsi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve **vālīğinin** on üçüncü senesi olan 1202/1787-88'de vefâtı vukû' bularak yerine birâderi Kara Mahmûd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta'yîn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*vālīğinin, -i, -nin*]
8. Mahmûd Paşa'nın Karadag'ı kâmilen zabtelediği esnâda bir ecl-i kazâyla vukû'-ı şehâdeti üzerine İşkodra vilâyeti **vālīliği** sâhib-tercüme İbrâhîm Halîlî Paşa'nın 'uhde-i hasâfetine tevcih bulunmuştur (s. 12, st. 4). [*vālīliği, -i*]
9. Bu sûretle hüsn-i hizmette sâbit-kadem olarak imrâr-ı leyl ü nehâr eylemekte olduğu hâlde **vālīğinin** on ikinci senesi olan 1223/1808-09'da 'azm-i nişîmen-i lâhut ederek ... (s. 12, st. 14). [*vālīğinin, -i, -nin*]
10. Pederleri ile şu üç birâderin İşkodra'da **vālīlikleri** müddeti yarım asır mikdârı olup ... (s. 12, st. 20). [*vālīlikleri, -lik, -ler, -i*]
11. İşkodra **vālīliği** İbrâhîm Paşa'dan sonra müşārün-ileyh Mustafā Şerîfî Paşa'nın 'uhdesine tevcih olunmuş ... (s. 14, st. 1). [*vālīliği, -i*]
12. Cedd-i 'ālîleri Koca Mehmed Paşa'nın **vālīlikleri** vaktinde 1182/1768-69 senesinde İşkodra şehrinde dünyâya gelmiştir (s. 19, st. 16). [*vālīlikleri, -lik, -ler, -i*]
13. 1189/1775-76 senesinde cedd-i âsafânelerinin vefâtı üzerine pederi Mustafā Paşa İşkodra vālîsi olarak on üç sene mikdârı **vālīliği** hüsn-i îfâ ile 1202/1787-88 senesinde sefere me'mûr edilmişti (s. 19, st. 18). [*vālīliği, -i*]

14. ‘Amcaları Kara Mahmūd Paşa’nın **vāliligi** zamānında taraf-ı Devlet-i ‘āliyyeden Der-Sa‘ādet’e da‘vetle silāhşörān-ı şehriyārī sunūf-ı mümtāzesine idhāl ile tebcīl olundu (s. 19, st. 22). [*vāliligi, -lik, -i*]
15. 1211/1796-97 senesinde Kara Mahmūd Paşa’nın vefātı üzerine İbrāhīm Halīlī Paşa İškodra **vāliligine** ve Āsaf Mehmed Paşa dahi rütbe-i mīr-i mīrāni ile Ohri sancagı mutasarrıflığına ... (s. 19, st. 26). [*vāliligine, -lik, -i, -(n), -e*]
16. Āsaf Mehmed Paşa daha bir sene kadar müsā‘ade-i kadere nā’il olarak yaşasaydı **vālilik** nöbeti kendisine geliyordu (s. 20, st. 1). [*vālilik, -lik*]
17. ... Şerīfī Mustafā Paşa henüz on iki yaşında olduğu hālde taraf-ı Devlet-i ‘āliyyeden İškodra **vāliligine** ta‘yīn buyuruldu (s. 20, st. 4). [*vāliligine, -i, -(n), -e*]
18. ... Rümeli **vāliligine** ta‘yīn olunan Ahmed Zekerıyyā Paşa kadr-dān bir müşīr-i fā’ikū’l-akrān olduğundan bu hakīri kethüdā kātibi ta‘yīn ederek fakr u felākette tahlīse himmet eyledi (s. 29, st. 3). [*vāliligine, -lik, -i, -(n), -e*]
19. 1259/1843 senesinde İškodra **vāliligine** ta‘yīn olunan Bosnalı Süleymān Paşa-zāde ‘Osmān Mazhar Paşa’nın kitābeti ... (s. 29, st. 10). [*vāliligine, -lik, -i, -(n), -e*]
20. ... on bir sene müddet devām eden İškodra **vāliliginde** kemā-kān dīvān efendiliginde bulunmuş ... (s. 29, st. 20). [*vāliliginde, -lik, -i, -(n), -de*]
21. Vālī-i müşārün-ileyh ‘Osman Mazhar Paşa 1270/1853-54 senesinde Selānik **vāliligine** tahvīl-i me’mūriyyet etmesi hasebiyle ma’iyyetlerinde ‘azīmet ve 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb vāliligi ‘uhdelerine tevcīh buyurulması üzerine ... (s. 29, st. 23). [*vāliligine, -lik, -i, -(n), -e*]
22. ... 1271/1854-55 senesinde Trablusgarb **vāliligi** ‘uhdelerine tevcīh buyurulması üzerine ... (s. 29, st. 24). [*vāliligi, -lik, -i*]
23. Aynı senede İškodra vālīsi Āgāh Paşa’nın dīvān kitābetine ittisāl ve onun infisālī üzerine artık inzivā’ hānesinde ikāmete karār vermiş ise de 1272/1855-56 senesinde İškodra **vāliligine** gelen Menemenli-zāde Mustafā Paşa’nın ibrāmı üzerine ... (s. 29, st. 28). [*vāliligine, -i, -(n), -e*]
24. ... Şerīfī Mustafā Paşa’nın 23 sene İškodra **vāliligini** ifādan sonra 1247/1831-32 senesinde tafsīlātı Takvīm-i Vekāyi‘ gazetesinin sene-i mezkūreye ‘ā’id nüshalarında beyān olunduğu üzere İškodra vāliligine hitām verdirilerek ... (s. 35, st. 13). [*vāliligini, -i, -(n), -i*]
25. ... tafsīlātı Takvīm-i Vekāyi‘ gazetesinin sene-i mezkūreye ‘ā’id nüshalarında beyān olunduğu üzere İškodra **vāliligine** hitām verdirilerek ... (s. 35, st. 14). [*vāliligine, -i, -(n), -e*]
26. 1293/1876 senesinde ‘uhde-i devletlerine rütbe-i sāmīye-i vezāret bi’t-tevcīh Van vilāyeti **vāliligiyle** mesrūr edildi (s. 36, st. 14). [*vāliligiyle, -i, -(y), -le*]
27. Vilāyet-i mezkūrede **vāliliginde** yedi sene mikdārı ifā-yı hüsn-i hizmet ve bi’l-hāssa Rusya muhārebesi sırasında ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikākı vukū‘ bulmuştur (s. 36, st. 15). [*vāliliginde, -i, -(n), -de*]
28. ... 1302/1884-85 senesinde Selānik vilāyeti **vāliligine** ittisāl eyledi (s. 36, st. 17). [*vāliligine, -i, -(n), -e*]

29. ... Haleb vilāyeti **vālīligine** ta'yīn buyurularak bir buçuk sene mikdārı ifā-yı vazīfe-i mehām-āşınāyi etti (s. 36, st. 19). [vālīligine, -i, -(n), -e]

vālīlik eyle-: Valilik görevini yürütmek.

1. Paşa hüsn-i idāreye muvāfık olarak on dört sene **vālīlik eyledikten** başka İşkodra'nın Tabak-hāne mahallesinde sekiz on kubbeli gāyet zarīf bir cāmi'-i şerīf binā eylemiştir (s. 10, st. 12). [vālīlik eyle-, -dik, -ten]

vālīliklerinde bulun-: Bir ilde devleti temsil eden en büyük mülkī āmirlik görevini yapmak.

1. Ama Kaptan Mehmed Bey'in pederi Süleymān Paşa İşkodra ve Rümeli **vālīliklerinde bulunmuş** ve 1110/1698-99 senesinde infisāl eylemiştir (s. 11, st. 13). [vālīliklerinde bulun-, -(u), -n, -muş-muş]

vallāhi: "Allah'a and olsun ki, Allah hakkı için" anlamlarında bir yemin sözü.

1. **Vallāhi** götüreceğim diyor (s. 57, st. 7). [vallāhi]

Vā-Mu'tasimāh: Yazık Mu'tasim'a.

1. Ma'lūmdur ki hulefā'-yı 'Abbāsiye'den Mu'tasim bin Me'mūn ibn Hārūnū'r-Reşid 'Ammūriyye taraflarında esīr düşen bir Hāşimiye'nin sicn-i esārette "**Vā-Mu'tasimāh**" diye sayha eyledigini ... (s. 76, st. 14). [vā-mu'tasimāh]

Van: Doğu Anadolu bölgesinde şehir.

1. 1293/1876 senesinde 'uhde-i devletlerine rütbe-i sāmīye-i vezāret bi't-tevcīh **Van** vilāyeti vālīliğiyle mesrūr edildi (s. 36, st. 14). [van]

var-: Gitmek.

1. Semt-i sūkūta **varıp** halt-i kelām eyleme (s. 64, st. 2). [varıp, -ip]

var: *Mevcut olma, bulunma, "yok" karşıtı.*

1. Şöyle ki onlar getirdikleri kitâbları Efendim alınız sizin olsun i'ade etmeyiniz bizde süretleri **vardır** derlerdi (s. 9, st. 12). [*vardır, -dır*]
2. ... gerçi zâviye **var** ise de böyle kalabalık içinde müşkilâtı mücib olacağı gibi mütâla'alardan sarf-ı nazarla 'azîmete karar verdik ... (s. 15, st. 2). [*var*]
3. Bir peyâmın **var** mı âyâ gül-'izârım kandadır (s. 15, st. 10). [*var*]
4. Yanında bir de güzel bir çeşme **vardır** (s. 23, st. 20). [*vardır, -dır*]
5. De ki tâ Rümeli'nin cânib-i garbisinde
Bir şehir **var** denilir nâmda İşkodra ona (s. 27, st. 22). [*var*]
6. ... İşkodra'da mutavattın Mehmed-i Magribî hazretleriyle ba'zı mülâtafaları **vardır** (s. 31, st. 1). [*vardır, -dır*]
7. Birçok münşe'ât ve küllî eş'arı **vardır** (s. 37, st. 1). [*vardır, -dır*]
8. Türklere dâ'ir en kadîm bir kitâbe olmak üzere şehri geçip kal'eye girerken kemeri gâyet yüksek Türk-kârî ve suyu vâfir Gâzî Evrenos oğlu 'İsâ Bey çeşmesi **vardır** ki ... (s. 40, st. 24). [*vardır, -dır*]
9. Gerek Akçahisar şehrinde gerek mevcûd ve ma'mûr olan kal'esinde birçok şühedâ ve mazanne-i kirâm merkâdleri **vardır** (s. 41, st. 6). [*vardır, -dır*]
10. Yine Akçahisar'da Bâlî Sultân Efendi tekyesi **vardır** (s. 41, st. 14). [*vardır, -dır*]
11. Akçahisar kal'esi varoşunda eş-Şeyh Ahmed Efendi tekyesi **vardır** (s. 41, st. 18). [*vardır, -dır*]
12. Akçahisar kal'esi derûnunda Dolma ta'bîr olunan mahalde Hacı Mustafâ Efendi tekyesi **vardır** ve yanında Şeyh Şucâ' merkâdı mevcûddur (s. 41, st. 20). [*vardır, -dır*]
13. Akçahisar kasabası 'aynıyla İşkodra gibi bir 'Osmânlı bir İslâm şehrine benzer Ebniye kapılarında ve duvarlarında mevzûn ve mensûr Türkçe kitâbeler **vardır** (s. 41, st. 22). [*vardır, -dır*]
14. Kasaba ile makâmın vasatında suyu vâfir âb-ı hayât gibi bir çeşme **vardı** (s. 42, st. 10). [*vardı, -dı*]
15. O rutûbetli ve sengîn yerde biraz toprak toplattırıp teberrûken kendini defn ettirmiş ba'zı zevât merkâdları **vardı** (s. 42, st. 29). [*vardı, -dı*]
16. Magaranın yüksek ve müstesnâ bir yerinde bir insân oturup yatacak kadar bir mevki' **vardı** (s. 42, st. 31). [*vardı, -dı*]
17. Lâkin mideye indirilen o sıcak yemekler öyle burûdet peydâ ettirdi ki midemde yemek değil buz parçaları **var** zannedirdim (s. 43, st. 13). [*var*]
18. ... gazeline 1240/1824-25 hudûdunda vefât eden Priştineli şâ'ir İskender Zârî Efendi'nin birâder-zâdesi Ya'kûb Meylî Efendi'nin dahi nazîresi **vardır** (s. 44, st. 3). [*vardır, -dır*]
19. Sifle-perver çarha minnet eylemez bu Hikmetî
Var iken lutfun senin kân-ı sehânın 'aşkına (s. 45, st. 4). [*var*]
20. On iki yaşından i'tibâren ne kadar mekteb talebesi **varsa** bu dükkânlarda oturtturulur (s. 45, st. 19). [*varsa, -sa*]

21. ... el-hāsıl Tiran'da ne kadar san'at erbābı **varsa** zāten Cum'a olmak münāsebetiyle çarşı pazar ta'tıl olduğundan ... (s. 45, st. 21). [*varsa, -sa*]
22. On iki yaşından küçük olan talebe efendiler de agabeyleri **var** ise onların yanında yok ise diğer bir arkadaşının dükkânında oturur (s. 45, st. 24). [*var*]
23. Gülmek yok hafiflik yok vakârlı bir tâcirde ne kadar evsâf-ı 'ālīye **var** ise cümlesi bunlarda mevcūd bulunur (s. 45, st. 29). [*var*]
24. Binde bir gelmez vücūda böyle bir ehl-i kemāl
Varsa akrāni selefte bu 'asırda bî-nişān (s. 49, st. 18). [*varsa, -sa*]
25. içlerinde 'aşka mübtelā olmayan ve belā-yı 'aşk ne olduğunu bilmeyen **var** ise kıyām etmesini ricā' eyler (s. 53, st. 15). [*var*]
26. İşkodralı Hamdī'nin hakīkaten garīb mazmūnları ve bulunmaz me'ālleri **vardır** (s. 53, st. 23). [*vardır, -dır*]
27. Kendisinin bir hayli dervīşāne eş'ār ve güftarı **vardır** (s. 55, st. 15). [*vardır, -dır*]
28. 'Aşk ettirmiş ancak âteşle suyu memzūc
Çeşmimde āb-ı cārī kalbinde **vardır** âteş (s. 62, st. 16). [*vardır, -dır*]
29. Şu'arā içre bulursun şöhet
Var iken sende bu tab' u kudret (s. 66, st. 14). [*var*]
30. Besmele-i şerīfeyi tazmīn sūretiyle daha birçok ebyātı **vardır** (s. 70, st. 5). [*vardır, -dır*]
31. Sonra kendilerinden bu zātlar hakkında ārzū ettiğim ma'lūmatı su'āl ederek tevsī'c
ettim ve her memlekette mevcūd bu gibi zātları bilen kimler **var** (s. 71, st. 26). [*var*]
32. Muhterem 'Alī Rızā Beyefendi'nin o havālī üdebā ve şu'arāsıyla müşā'aresi ve zarīf
mutāyebeleri de **vardır** (s. 73, st. 7). [*vardır, -dır*]
33. Sāhib-tercūme Murtazā Zīver Efendi'nin 'acīb ve tuhaf mevzūn sözleri de **vardır** (s. 77,
st. 1). [*vardır, -dır*]
34. Ba'zı tārīhleri **vardır** (s. 77, st. 7). [*vardır, -dır*]

var: *Bulunma, mevcut olma; soru eki ile birlikte "yok" anlamı katıp cümleyi anlamca olumsuz yapar.*

1. Gördüğün **var** mı o bî-çāreyi derlerse sana
Sorar olursa eger Çāker'in ahvālinden (s. 27, st. 20). [*var*]

var: *Bulunma, mevcut olma; "yok" anlamı katıp cümleyi anlamca olumsuz yapar.*

1. Ne tende tāb u tākat ne dilde **var** tahammül (s. 74, st. 10). [*var*]

Varna: *Bulgaristan'da Karadeniz kıyısında tarihī bir liman şehri. 1393- Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı hakimiyetine girmiştir.*

- 1278/1861-62'de Midilli 1280/1863-64'de Rodos 1282/1865'de Biga ve aynı senede **Varna** ve 1284/ 1867-68'de Kütahya ... mutasarrıflıklarına fasıla ve infisâl vukûc bulmaksızın mütevâlî bir sūrette ta'ÿin olunarak îfâ-yı hüsn-i hizmet eyledi ... (s. 36, st. 8). [*varna*]

varoş: *Bir kalenin dışında kalan mahalle, bir şehir veya kasabanın dışındaki evler, şehir dışındaki mahalle.*

- Akçahisar kal'esi **varoşunda** eş-Şeyh Ahmed Efendi tekyesi vardır (s. 41, st. 18). [*varoşunda, -u, -(n), -da*]

vasat: *Orta.*

- Kasaba ile makâmın **vasatında** suyu vâfir âb-ı hayât gibi bir çeşme vardı (s. 42, st. 9). [*vasatında, -ı, -(n), -da*]

vasf: *Niteliklerini sayarak tarif etme; övme.*

- Garaz vasıfısa bu tafsilden eger Çâker
Kanı o **vasf** kim olsun sezâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 22). [*vasf*]
- Medh u takrîze ne hâcet Zihnî
Vasfdan işte bu âsârı ganî (s. 66, st. 16). [*vasfdan, -dan*]

vasf: *Bir kimse veya şeyin taşıdığı hal, sıfat, nitelik.*

- Tamâm olmaz bi-Hakkın **vasfı** ol mecmû'a-i fazlın (s. 67, st. 11). [*vasfı, -ı*]

vasf-ı 'âlî: *Yüce nitelik/sıfat II Yüce övgü.*

- Yūsuf Bey Ebü'l-feth Sultân Mehmed Hân hazretlerine hüsn-i hizmet ve sadâkat eylediginden ni'me'l-emîr **vasf-ı 'âlîsine** mazhar olan cenâb-ı Fâtih tarafından Koca Yūsuf ta'birıyla taltîf olunmuş ... (s. 37, st. 13). [*vasf-ı 'âlî, -(s), -ı, -(n), -e*]

vâsi': *Geniş.*

1. Akçahisar'ın önünde düz ve **vāsi**^ç ovanın içinde Tiran, Şayak, Draç kazālarıyla Selimiyye kazāsi arāzīsinin bir büyük kısmı bulunduğundan ... (s. 41, st. 26). [*vāsi*^ç]
2. ... bu 'azāmetli cebelden bakılınca medd-i nazar bu **vāsi**^ç ve eşcār ile memlū sahrā'ların birçok kısmını dağın eteginde saklanmak sūretiyle tayy ederek ... (s. 41, st. 28). [*vāsi*^ç]
3. Tiran şehri gāyet **vāsi**^ç bir ova ötesinde vāki^ç olup suları gāyet vāfir ve etrāfi firdevs-i dünyā denilecek derecede sā'atlerce bağları bahçeleri hāvīdir (s. 45, st. 8). [*vāsi*^ç]
4. Tiran Akçahisar Şayak Draç kazāları dāhilinde bulunan o 'azīm ve **vāsi**^ç arāzīnin kısm-ı a'zā'mı el-hāletü hazihi Ādem Aga'nın mevcūd olan ahfādı yedinde olduğundan ... (s. 59, st. 29). [*vāsi*^ç]
5. Natūk ve mütekellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası **vāsi**^ç ve birçok āsār-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūş bir pīr-i ma'ārif-semīr olmakla ber-ā-ber ābā ve ecdādı o havālīnin zādegān ve umerā'-i sāhib-ihtirāmından olmağla gerek kendileri ve gerek efrād-ı hānedāni hürmet-i 'azīmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 25). [*vāsi*^ç]

vasıf: *Niteliklerini sayarak tarif etme; övme.*

1. Garaz **vasıf**sa bu tafsīlden eger Çāker Kanı o vasf kim olsun sezā-yı Mevlānā (s. 34, st. 21). [*vasıf*sa, -sa]

vāsıl: *Ulaşan, erişen.*

1. ... bu vāsi^ç ve eşcār ile memlū sahrā'ların birçok kısmını dağın eteginde saklanmak sūretiyle tayy ederek denize **vāsıl** ve Adriyatik denizi Akçahisar'a pek yakın bir mesāfede bulunur zannolunur ... (s. 41, st. 29). [*vāsıl*]
2. Nihāyet tam öğlen vaktine karīb cebelin müntehāsına **vāsıl** ve Sarı Saltık zāviyesine dāhil olduk (s. 42, st. 22). [*vāsıl*]
3. Rahm ile eyler nevāziş hātır-ı dil-dādeyi Peyk-i istignā ile peygāmi **vāsıldır** bana (s. 70, st. 11). [*vāsıldır*, -dır]

vāsıl ol-: *Ulaşmak, erişmek.*

1. Cāy-ı Kudse 'ākibet kıldı sefer ikbāl ile **Vāsıl oldukça** sımāh-ı kalbine savt-ı rahīl (s. 11, st. 4). [*vāsıl ol-*, -duk, -ta]
2. ... bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh İstashabehu.. 'ibāresini ra'şedār bir sūrette yazmış olmasına nazaran 'ömr-i pīriye **vāsıl olduğu** ve o 'ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 24). [*vāsıl ol-*, -duk, -u]

3. Paşanın sohbetine yetişen ba'zı zevāta **vāsıl olan** pīrān-ı memleketin rivāyetiyle s̄abittir ki paşanın dā'iresi bir kütüb-hāne şeklinde idi (s. 20, st. 9). [*vāsıl ol-, -an*]
4. ... bi't-ta'yīn sāniyen İşkodra şehr-i dil-ārāsına **vāsıl oldum** (s. 29, st. 11). [*vāsıl ol-, -du, -m*]

vāsıl olun-: *Ulaşmak, erişmek.*

1. ... bahrden altı yüz kilometre irtifā'ındaki bir mahāllinde olup ondan daha birkaç sā'at yukarıya çıkılırsa zirve-i cebele **vāsıl olunur** ki meşhūr Sarı Saltık Baba'nın bir makām-ı 'ālisi de bu zirve-i cebelde vāki'dir (s. 41, st. 25). [*vāsıl olun-, -(u), -n, -(u), -r-(u), -r*]

vāsıl-ı dārū's-Selām olsun: *"Selāmet evine erişsin, mekānı Cennet olsun" anlamına gelen bir dua ifadesi.*

1. 'Ömer Sırrī Efendi **vāsıl-ı Dārū's-Selām olsun** (s. 73, st. 5). [*vāsıl-ı dārū's-selām olsun, -sun*]

vāsıl-ı dil-ber ol-: *Gönül alan sevgiliye kavuşmak.*

1. 'Aşık olsa **vāsıl-ı dil-ber** hem ağlar hem güler (s. 61, st. 18). [*vāsıl-ı dil-ber ol-, -sa*]

vāsıl-ı pāyān ol-: *Sona ermek.*

1. Hurūf-ı ismi **oldu** gerçi Zihnī **vāsıl-ı pāyān** (s. 67, st. 12). [*vāsıl-ı pāyān ol-, -du*]

vāsıl-ı sinn-i rüṣd ol-: *Bülūğ çağına erişmek.*

1. **Vāsıl-ı sinn-i rüṣd oldukça** tahsīl-i ma'ārif ü kemālāt ederek şī'irde māhir ve kemālde kāmīl bir mīr-i dirāyet-semīrzuhūr etmiştir (s. 60, st. 4). [*vāsıl-ı sinn-i rüṣd ol-, -duk, -ta*]

vāsıl-ı sinn-i şebāb ol-: *Gençlik yaşına ulaşmak.*

1. **Vāsıl-ı sinn-i şebāb oldukta** āti't-tercūme Tiranlı şā'ir-i fāzıl Altıparmak İbrāhīm Müznib Efendi'den ve sālir efādıl-ı Tiraniyye'den tahsıl-i kemālāt etmiş ... (s. 72, st. 17). [*vāsıl-ı sinn-i şebāb ol-, -dukta*]

vāsita: İki taraf veya şahıs arasını bulan, araya giren kimse, aracı.

1. ... zindāncıların "Lebbeyk" diye istihzā' ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile münādīler **vāsitalarıyla** en-Nefir en-Nefir nidā'larını ta'mīm ettirip ... (s. 76, st. 16). [*vāsitalarıyla, -lar, -ı, -(y), -la*]

vāsitasıyla: Aracılığıyla, yoluyla.

1. Bu 'azīm dag arkasını bir muhtasar dere **vāsitasıyla** Mat silsile-i cibāline dayamıştır (s. 43, st. 6). [*vāsitasıyla*]

vasiyyet: Bir kimsenin sözlü veya yazılı olarak bildirdiği, ölümünden sonra arkasından yapılmasını istediği şey.

1. ... emvālinin bir sülüsünü evlādına bir sülüsünü fī-sebīllāh hayrāta diger sülüsünü de āzād eylediği köle ve cāriyelerine **vasiyyet** ile hemān bilād-ı Rūm'a yürüyerek Ma'mūriyye ve 'Ammūriyye şehir ve kal'elerini zabtederek ... (s. 76, st. 17). [*vasiyyet*]

vatan: Bir kimsenin doğduğu, yaşadığı yer, memleket.

1. **Vatanından** hārice çıkmamış ve memleketi ise Der-Sa'adet'e ba'īd bulunmuş olduğundan terācim-i ahvāl kitāblarımızın hiçbirisinde nām-ı fāzılānelerine tesādūf olunamaz (s. 16, st. 27). [*vatanından, -ı, -(n), -dan*]
2. Sila-i rahm için mesrūren **vatanına** 'avdetini müte'ākib 1250/1834-35 senesinde terk-i 'ālem-i gurūr ve 'azm-i Cenāb-ı dārū'l-huzūr ederek ... (s. 26, st. 4). [*vatanına, -ı, -(n), -a*]

vatan: Bir milletin üzerinde yaşadığı, hākim olduğu toprak, yurt.

1. Eder tashīh-i efkāra **vatan** evlādını da'vet (s. 67, st. 5). [*vatan*]

2. ... mahdūmları Draç sancagı tahrīrat mūdūrü Kāzım Bey'le birlikte ikāmetle 'ibādet ve tā'at ve **vatanın** nef'ine hizmet sūretiyle imrār-ı evkāt eylemektedir (s. 72, st. 24). [*vatanın, -ın*]

vatan-ı aslī: *Asıl vatan, memleket.*

1. Sonra yine **vatan-ı aslīsine** gelerek mu'allimliğine devām ve bir haylī zekī talebe yetiştirmeğe ikdām ... (s. 52, st. 9). [*vatan-ı aslī, -(s), -i, -(n), -e*]
2. Ba'dehu Şemīmī Dede'nin ma'iyyetinde bulunan çil kalenderān ile **vatan-ı aslīsini** ve maskat-ı re'si olan Akçahisar'a geldi (s. 55, st. 5). [*vatan-ı aslī, -(s), -i*]

vaz': *Koyma, konulma.*

1. Hasan Hakkī-i Mevlevī imzā'sının **vaz'** 'ādet-i hasenelerinden idi (s. 36, st. 35). [*vaz', -ı*]

vaz' et-: *Koymak.*

1. Kendi hattıyla yazdığı kitāb ve mecmū'aların zahr veya kenārlarına 'ale'l-ekser imzā'sını şu 'ibāre ile **vaz' ediyor** (s. 69, st. 1). [*vaz' et-, -(i), -yor*]
2. Mahdūmunun ismini bile tārīhī bir sūrette **vaz' etmiştir** (s. 76, st. 12). [*vaz' et-, -miş, -tir*]

va'z et-: *Dīnī öğütte bulunmak, vaaz vermek.*

1. Yine fıkrasındandır ki bir gün cāmi'ce **va'z ederken** bir köylü kemāl-i telāş ile cāmi'ce girer (s. 53, st. 12). [*va'z et-, -er, -ken*]

va'z u nasīhat: *Dīnī konuşma ve öğüt.*

1. Sonra yine vatan-ı aslīsine gelerek mu'allimliğine devām ve bir haylī zekī talebe yetiştirmeğe ikdām ve cevāmi'-i şerīfede **va'z u nasīhatla** imrār-ı eyyām eylemekte olduğu hālde ... (s. 52, st. 10). [*va'z u nasīhat, -la*]

vazgeç-: *Artık istemez olmak, terk etmek, bırakmak.*

1. Zīverā hüzn ü fütür u helecāndan **vazgeç** (s. 77, st. 17). [*vazgeç*]

vaz^ç-ı cebīn: *Alın koyma; secde etme.*

1. Tahāretsiz huzūr-ı izzete **vaz^ç-ı cebīn** olmaz (s. 54, st. 13). [*vaz^ç-ı cebīn*]

vazīfe: *Görev.*

1. Sonra memleketine ʿavdet ederek yine muʿallimlik **vazīfesiyle** meşgūl oldu (s. 40, st. 4). [*vazīfesiyle, -(s), -i, -(y), -le*]

ve min allāhi'l-iʿaneti ve't-tevfik: *Yardım ve destek Allah'tandır.*

1. **Ve min Allāhi'l-iʿaneti ve't-tevfik** (s. 9, st. 31). [*ve min allāhi'l-iʿaneti ve't-tevfik*]

Vecdī: (d. ?/? - ö. 1008/1599) Önce Bezmī daha sonra Vecdī mahlasını kullanan Abdurrahman Vecdī, bazı kaynaklarda iki farklı şair gibi düşünölmüş, divanı 17. yüzyıl şairi Abdülbakī Vecdī adına kaydedilmiştir.⁹⁹

1. ... Sāʿib, Şevket, Cāmī, Zahīr, Nazīrī, Hakanī gibi İnan şuʿarāsının ve Bāki, Nefī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, **Vecdī**, Nāʿilī ... gibi ʿOsmānlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütālaʿadan ayırmazdı (s. 20, st. 12). [*vecdī*]

vech: *Çehre, yüz.*

1. **Vechine** baktıkça ey dil-ber hem aglar hem güler (s. 61, st. 29). [*vechine, -i, -(n), -e*]

vech-i dil-ber: *Gönöl alan sevgilinin çehresi, yüzü.*

1. Yazıldı hāme-i kudretle **vech-i dil-berde** (s. 50, st. 13). [*vech-i dil-ber, -de*]

⁹⁹ Selçuk, 2013

vecih: *Sebep, vesile.*

1. El-hāsıl para kabül ettirmek bir **vecih** ile mümkün olmadı (s. 9, st. 15). [*vecih*]
2. ... Nizāmiye elbisesi giyip ol **vecihle** iftihār eylemesi hakkında ruhsat-ı hümāyūn erzān buyurulmasını ma'sūmāne bir lisān ile niyāz ve istirhām eylemiştir (s. 35, st. 17). [*vecihle, -le*]

veciz: *(Söz ve ifade için) Kısa ve öz, derli toplu, eksiği ve fazlası olmayan.*

1. Kitābeti selīs, eş'ārı latīf, tekellümü **veciz** idi (s. 36, st. 36). [*veciz*]

vedā' et-: *"Allah'a ısmarladık" demek, vedālaşmak.*

1. **Vedā' edip** dışarıya çıktım (s. 57, st. 3). [*vedā' et-, -ip*]

vefākār: *Vefā gösteren, vefālı (kimse).*

1. Paşa ma'ıyyetiyle Maslak'a me'mūr olarak altı ay anda karār eyledim ve mahbūb-ı dil-ārām ve **vefākārım** yanımda bulunduğu için ol havālī nazarımda Cennet-misāl idi (s. 28, st.19). [*vefākārım, -ım*]

vefāt: *Ölüm.*

1. Müşārūn-ileyh Koca Mehmed Paşa'nın **vefātına** İşkodra'nın mümtāz 'ulemāsından bir bülbül-i yektā-yı belāgat olan Murtazā Sāfī Efendi şu tārīhi sebt-i cerīde-i rüzigār eylemiştir (s. 10, st. 16). [*vefātına, -ı, -(n), -a*]
2. Koca Mehmed Paşa'nın **vefātından** sonra büyük mahdūmları Mustafā Paşa İşkodra vālisi olmuş ... (s. 11, st. 18). [*vefātından, -ı, -(n), -dan*]
3. Paşa İşkodra vālisi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vāliliginin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88'de **vefātı** vukū' bularak yerine birāderi Kara Mahmūd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta'yīn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*vefātı, -ı*]
4. **Vefātı** İşkodra'da 1150/1737-38 hudūdundadır (s. 17, st. 23). [*vefātı, -ı*]
5. 1189/1775-76 senesinde cedd-i āsafānelerinin **vefātı** üzerine pederi Mustafā Paşa İşkodra vālisi olarak on üç sene mikdārı vāliligi hüs-n-i ifā ile 1202/1787-88 senesinde sefere me'mūr edilmişti (s. 19, st. 17). [*vefātı, -ı*]
6. 1211/1796-97 senesinde Kara Mahmūd Paşa'nın **vefātı** üzerine İbrāhīm Halīlī Paşa İşkodra vāliligine ... (s. 19, st. 25). [*vefātı, -ı*]

7. ... İbrāhīm Hālilī Paşa'nın **vefâtı** üzerine mahdümü Şerîfî Mustafâ Paşa henüz on iki yaşında olduğu hâlde taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden İşkodra vâlîliğine ta'yîn buyuruldu (s. 20, st. 3). [*vefâtı, -ı*]
8. **Vefâtı** 1260/1844 hudüdüdadır (s. 23, st. 29). [*vefâtı, -ı*]
9. Pederinin **vefâtı** üzerine 1236/1820-21 senesinde memleketi olan Peklin kazâsı müdüriyyetinde ve sonraları daha sâ'ir me'mûriyyetlerde îfâ-yı hüsn-i hizmet etti ... (s. 25, st. 24). [*vefâtı, -ı*]
10. Birâder-i elem-dîdesi İbrāhīm Fehmî Bey sâhib-tercümenin **vefâtına** bu târîhi inşâd etmiştir (s. 26, st. 6). [*vefâtına, -ı, -(n), -a*]
11. **Vefâtına** İşkodra 'ulemâsından âti't-tercüme Hālil Necîb Efendi'nin inşâd eylediği bu târîh seng-i merkâdında mahkûkdur (s. 30, st. 8). [*vefâtına, -ı, -(n), -a*]
12. Sâhib-tercüme Çâker Efendi'nin **vefâtı** sene-i mezkûrenin Cümâde'l-ülâsı guresinde vukû' bulmagla ... (s. 30, st. 10). [*vefâtı, -ı*]
13. Vüzerâdan meşhûr Kânî Paşa'nın **vefâtına** olan şu mücevher târîh de bu fende olan mahâret ve zerâfet-i tab'ına delîldir (s. 37, st. 7). [*vefâtına, -ı, -(n), -a*]
14. **Vefâtı** 940/1533-34 senesindedir (s. 41, st. 8). [*vefâtı, -ı*]
15. 1247/1831-32 senesinde vâki' olan **vefâtına** mazhar-ı esmâ târîh düşmüştür (s. 48, st. 3). [*vefâtına, -ı, -(n), -a*]
16. **Vefâtı** takarrüb eylediği esnâda kendisine bir cezbe gelerek 'Arabıyyü'l-'ibâre olmak üzere tamâm otuz iki beyit münâcât-ı bedî' inşâd eylemiş ... (s. 48, st. 17). [*vefâtı, -ı*]
17. **Vefâtına** âti't-tercüme 'Ömer Sûzî Efendi'nin mahdümü Tiranlı Sa'îd Efendi ma' mersiye şu târîhi tanzîm eylemiştir (s. 48, st. 21). [*vefâtına, -ı, -(n), -a*]
18. Müşârün-ileyhin üç lisânda olan iktidârına numüne olmak üzere Fârisî âsârından ceddî vefâtına olan mersiyesi yukarıda mürûr eylediği gibi Türkî bir gazel ile **vefâtı** zamânında 'Arabî olarak inşâd eylediği ... (s. 50, st. 6). [*vefâtı, -ı*]
19. Müşârün-ileyhin üç lisânda olan iktidârına numüne olmak üzere Fârisî âsârından ceddî **vefâtına** olan mersiyesi yukarıda mürûr eylediği gibi Türkî bir gazel ile vefâtı zamânında 'Arabî olarak inşâd eylediği ... (s. 50, st. 5). [*vefâtına, -ı, -(n), -a*]
20. Şeyhlerinin **vefâtına** müte'addid târîhleri ile ba'zı gazelleri mecmû'alarda manzûrumuz olduğundan ... (s. 57, st. 22). [*vefâtına, -ı, -(n), -a*]
21. Sâhib-tercüme Murtazâ Râcî Efendi'nin **vefâtı** 1130/1717-18 hudüdüdadır (s. 70, st. 6). [*vefâtı, -ı*]
22. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havâlîsine 'â'id olmak üzere on iki şâ'ir ile velâdetleri ve **vefâtlarını** verir (s. 71, st. 22). [*vefâtlarını, -lar, -ı, -(n), -ı*]
23. Pederinin **vefâtına** tanzîm ile Tiran'da cedleri Mollâ Bey Câmî'-i şerîfinin sofasının önünün sag tarafında bulunan merkâdının ser-levha-i mezârında mahkûktur (s. 73, st. 1). [*vefâtına, -ı, -(n), -a*]
24. **Vefâtı** 1294/1877 senesindedir (s. 76, st. 12). [*vefâtı, -ı*]

vefât et-: Ölmek.

1. Müşārün-ileyh Mehmed Paşa 1189 senesi Cümāde'l-ülāsının on altıncı Cum'a günü/14 Temmuz 1775 beyne's- salateyn **vefāt ederek** cāmi'-i mezkūr hazīresine defnolunmuştur (s. 10, st. 15). [*vefāt et-, -erek*]
2. Sāhib-tercūmenin aslı Zileli olduğu hâlde sâ'ik-i kader kendisini İşkodra'ya sevk ve orada te'ehhül ve evlād u 'iyāl sāhibi olarak tavattun eylemiş ve şehri-i mezkūrda **vefāt etmiştir** (s. 27, st. 13). [*vefāt et-, -miş, -tir*]
3. İşkodra'da **vefāt etmiştir** (s. 40, st. 7). [*vefāt et-, -miş, -tir*]
4. ... gazeline 1240/1824-25 hudūdunda **vefāt eden** Priştineli şā'ir İskender Zārī Efendi'nin birāder-zādesi Ya'küb Meylī Efendi'nin dahi nazīresi vardır (s. 44, st. 3). [*vefāt et-, -en*]
5. Bir müddet geşt ü güzār-ı aktār u memleket ve seyr-i büldān ve mesālik eyledikten sonra yine İşkodra'ya 'avdet ve icrā-yı āyīn-i dervīşān ile imrār-ı vakt-ı sâ'at eylemekte olduğu hâlde 1240/1824-25 hudūdunda **vefāt etmiştir** (s. 44, st. 7). [*vefātet-, -miş, -tir*]
6. Memleketi olan Tiran'da yetmiş sene icrā-yı meşīhat ve irşād-ı müridāna himmet ederek 1204/1789-90 senesinde **vefāt etmiştir** (s. 46, st. 14). [*vefāt et-, -miş, -tir*]
7. ... cevāmi'-i şerīfede va'z u nasīhatla imrār-ı eyyām eylemekte olduğu hâlde 1277 senesi Ramazān-ı şerīfinde 13 Mart-11 Nisan 1861 **vefāt etmiştir** (s. 52, st. 11). [*vefāt et-, -miş, -tir*]
8. Mahall-i mezkūrda imrār-ı evkāt-ı dervīşāne etmekde iken 1224/1809-10 senesinde **vefāt etmiştir** (s. 55, st. 11). [*vefāt et-, -miş, -tir*]
9. ... Edhem Şehīdī Bey'i de **vefāt eden** Kaplan Paşa yerine Tiran mütesellimliğine ta'yīn eylemişti (s. 60, st. 15). [*vefāt et-, -en*]
10. Ben evvel emīrde oralarda şehīd olan veya **vefāt eden** zātların na'şları memleketine naklolunmuş zannettim (s. 61, st. 8). [*vefāt et-, -en*]
11. Dediler ki 'ulemā ve fuzalā ve ümerādan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette **vefāt edenlerin** şehrimizde nāmi pāyidār ve muhālled ve vesīle-i rahmet olmak için ... (s. 61, st. 10). [*vefāt et-, -en, -ler, -in*]
12. 1307/1889-90 senesinde şehri-i mezkūrda **vefāt etmiştir** (s. 62, st. 6). [*vefāt et-, -miş, -tir*]
13. 1304/1886-87 senesinde vilāyet-i mezkūrede **vefāt etmiştir** (s. 65, st. 3). [*vefāt et-, -miş, -tir*]
14. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 tārīhinde Tiran'da **vefāt etmiş** onun pederi Mollā Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehīd edilmiş ... (s. 72, st. 12). [*vefāt et-, -miş*]
15. ... pederi Edhem Bey 1182/1768-69 senesinde **vefāt etmiştir** (s. 72, st. 13). [*vefāt et-, -miş, -tir*]
16. İškodralı Şerīfī Mustafā Paşa'nın ser-kātibi olup 1270/1853-54 senesinde **vefāt eden** 'Ömer Sırrī Efendi Gogola hakkında söylediği tārīh isim ve mahlası hāvī olmakla ber-āber hak budur ki tamāmi-i ifādeyi cāmi'dir (s. 73, st. 3). [*vefāt et-, -en*]

vefât eyle-: *Ölmek.*

1. Sene-i mezkûrede Mora cânibinde **vefât eyledi** (s. 19, st. 19). [*vefât eyle-, -di*]
2. Vermeyince sana Ma'bûd ne yapsın Mahmûd
mısrâ'ını tekrâr eylemekte olduğum hâlde Paşa-yı müşârün-ileyh **vefât eyledi** (s. 29, st. 2). [*vefât eyle-, -di*]
3. ... hükmü zuhûr ederek 1274/1857-58 senesinde İşkodra'da **vefât eyledi** (s. 30, st. 8). [*vefât eyle-, -di*]
4. Bundan üç ay evvel **vefât eyledi** (s. 52, st. 17). [*vefât eyle-, -di*]
5. Mollâ Bey'in mahdümü âti't-tercüme Edhem Şehîdî Bey firâr ederek az müddet sonra İbrâhîm Hâlîlî ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar **vefât eylediginden** âti't-tercüme İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa İşkodra vâlîsi olduğu gibi ... (s. 60, st. 13). [*vefât eyle-, -dik, -i, -(n), -den*]

vefi: *Vefalı.*

1. Müşârün-ileyh Ca'fer Sâdık Paşa asîl, kerîm, **vefi**, hayr u hasenâta mâ'il ve hüsn-i ahlâka mâlik bir zât idi (s. 26, st. 18). [*vefi*]

vefk: *Uyum, uygun, münasip¹⁰⁰. Bir kimsenin isteğine uygun olarak âyet, duâ ve harflerle belli şekillerde yazılmış muska; harf, rakam, kelime, esmâ-i hüsnâ, âyet ve sûrelerin belli bir düzene göre kareler içine yazılarak bunda bâtinî mânalar arayan bir tılsım türü.¹⁰¹*

1. Mükemmel ve ferah-fezâ bir zâviyedir Şeyh-i müşârün-ileyh 'ulûm-ı 'Arabîyyede me'zûn ve fıkıhta nâdirü'l-butûn ve cifr remel **vefk** gibi ma'ârif-i 'Arabîyyede zû-fünûn olduktan başka üç lisânda dahi bir şâ'ir-i kâmil olduğundan böyle her fende sâhib-kudret olması meşîhatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihâr eylemiş idi (s. 48, st. 15). [*vefk*]

Vefkî: *İşkodralı Vefkî'nin mahlası. İşkodralı Ahmedî'nin gazeline nazire yazan şairlerden biri.*

1. Gönül mülkûn harâb etti o şühun fitnesi **Vefkî** (s. 17, st. 9). [*vefkî*]

¹⁰⁰ Ali Nazîmâ ve Fâik Reşad, 1902

¹⁰¹ Çelebi, 2012

vefk-i murabba': Dört çizgi ile çizilmiş tılsım.

1. Hālīmī mahlası **vefk-i murabba'a** benzer
‘Aceb mi şi‘iri mü’essir olursa dillerde (s. 50, st. 18). [vefk-i murabba', -a]

vefk-i müretteb: Düzenlenmiş muska, tılsım.

1. Degil mi **vefk-i müretteb** o çār saf müjgān
Ne pāk yerde ‘ayāndır o çeşm-i enverde (s. 50, st. 16). [vefk-i müretteb]

vefk-i mutalsam: Tılsımlı muska.

1. Cifr ile **vefk-i mutalsam** dopdolu
‘ilm-i sırr-ı Hālik-i a‘zā’m gönül (s. 55, st. 23). [vefk-i mutalsam]

vefk-i sad ender sad: Göz içinde göz muskası.

1. Yazıldı **vefk-i sad ender sad** ol rüh-ı terde (s. 50, st. 11). [vefk-i sad ender sad]

vekîl: Bir memurun bir rütbe aşâğısında olan yardımcısı.

1. Palu kazâsı kaymakām **vekîli** Kürd Aga-zāde Hacı ‘Ömer Bey’e ısmarladığı hatabın te’ehhür etmesi üzerine inşād eylediği bir Hatabiyye manzūmesini bana ithāf eylemişti (s. 68, st. 7). [vekîli, -i]

velâdet: Dünyāya gelme, doğma.

1. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havālīsine ‘ā’id olmak üzere on iki şā‘ir ile **velâdetleri** ve vefātlarını verir (s. 71, st. 22). [velâdetleri, -ler, -i]
2. Sāhib-tercüme ‘Alī Rızā Bey 1248/1832-33 senesinde tevellüd eylemiştir ve pederleri oğlunun **velâdetine** birçok tārīhler inşād etmiştir ... (s. 72, st. 14). [velâdetine, -i, -(n), -e]

veled: Çocuk, oğul.

1. **Veled** ve peder ve ceddin her üçünün de isimleri mutābık yalnız mahlasları ayrıdır (s. 68, st. 22). [*veled*]

veled ü vālid: *Çocuk ve baba.*

1. **Veled ü vālid** ki sana emānet ettim
Cānımı şānımı ĩmānımı yā Mevlānā (s. 39, st. 19). [*veled ü vālid, -i*]

velī: *Allah'a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah'ın dostu ve sevgili kulu.*

1. Gerçi bir dervīş şeklinde gelip geçti **velī** (s. 15, st. 13). [*velī*]

velī-i ni'met: *Bir kimsenin nimetinden faydalandığı, birçok şeyini ona borçlu olduğu kimse.*

1. Ey **velī-i ni'metim** ihsānını efzūn kıl (s. 44, st. 18). [*velī-i ni'met, -im*]

velvele sal-: *Gürültüye boğmak, telāş ve heyecan uyandırmak.*

1. Āh-ı cünūn-nişāne-i dil **saldı velvele** (s. 21, st. 1). [*velvele sal-, -dı*]

Venedik körfezi: *Adriyatik Denizi'nin kuzey kesimini oluşturan girinti.*¹⁰²

1. Bu kasaba yüksek bir daga dayanmış gāyet sarp ve tabī'i olarak müstahkem bir tepe üzerinde ve **Venedik körfezi** sahilinden 30 kilometrelik mesāfededir (s. 40, st. 20). [*venedik körfezi*]

ver-: *(Bir şeyi karşılık beklemeden birine) Bağışlamak, ihsan etmek.*

1. Hak **vere** Cennet-i 'ulyāda mekān-ı a'lā (s. 25, st. 9). [*vere, -e*]
2. Dün gece meclis-i 'uşşākta bir hāl olmuş
Zāhidin destine bir sāgar-ı Cem **vermişler** (s. 27, st. 4). [*vermişler, -miş, -ler*]
3. Sādıkā āl-i 'Alī matbah-ı in'āmından

¹⁰² Şemseddin Sami, 1889

Hamdülillāh bize envā'-ı ni'ām **vermişler** (s. 27, st. 6). [*vermişler, -miş, -ler*]

4. **Verir** mi hūnum 'aceb neş'e-i şarāb sana (s. 37, st. 27). [*verir, -(i), -r*]
5. Her ne vakit kaymakām kadı gibi me'mūrlar zāviyeye gelirlerse ceddimin kitāblarını ziyāret ederek "Aman şu kitābı çok begendim yādigār olarak bana **ver**" derler ben de bi'z-zarūre kıramam (s. 56, st. 24). [*ver*]

ver-: (Bir hāli bir kimse veya yerde) Hākim kılmak, hāsıl etmek (Sıkıntı ve keder vermek).

1. Bu cihānda kimine mihnet ü gam **vermişler** (s. 26, st. 22). [*vermişler, -miş, -ler*]
2. Bu cihān müdbiredir müdbire hemm **vermişler** (s. 77, st. 18). [*vermişler, -miş, -ler*]

ver-: (Bir hāli bir kimse veya yerde) Hākim kılmak, hāsıl etmek (Rahat, eğlence ve ordu vermek).

1. Kimine zevk ü safā hayl u haşem **vermişler** (s. 26, st. 23). [*vermişler, -miş, -ler*]

ver-: (Bir hāli bir kimse veya yerde) Hākim kılmak, hāsıl etmek (Dert vermek).

1. Hezeyān söyleyerek hayl̄ elem **vermişler** (s. 26, st. 25). [*vermişler, -miş, -ler*]

ver-: Kazandırmak (Başka bir hāl vermek).

1. Başka bir hālet **verir** sermest-i bezm-i vahdete (s. 38, st. 14). [*verir, -(i), -r*]

ver-: Satmak.

1. Kimisi **verdiği** eşyā'nın parasını alıyor (s. 45, st. 32). [*verdiği, -dik, -i*]

ver-: (Bir şeyi bir kimseye) İletmek, eriştirmek; uzatmak.

1. Kimisinin elinde terāzi malzeme tartıp müşteriye **veriyor** (s. 46, st. 1). [*veriyor, -(i), -yor*]
2. Mūmā-ileyh ise hedāyādan geçememekte olduğu gibi tuhaflığı da bırakmadığından her birinin hāl ve tavrına göre ba'zı letā'if yazarak nüsha şeklinde **verir** ve te'siri görülür imiş (s. 53, st. 7). [*verir, -(i), -r*]

3. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havālīsine ‘ā’id olmak üzere on iki şā’ir ile velādetleri ve vefātlarını **verir** (s. 71, st. 22). [verir, -(i), -r]
4. Hūn-ı ‘uşşākı mürekkeb ederek yazmak için Yārimin destine mektebde kalem **vermişler** (s. 77, st. 12). [vermişler, -miş, -ler]

ver-: (Kendisine āit bir şeyi başka birine veya bir yere) Bırakmak, onun istifadesine sunmak.

1. Kadı efendi ricā’ ederim ceddimin yādigārlarıdır **veremem** kitābları bırakınız ... (s. 57, st. 8). [veremem, -e, -me, -m]

ver-: Sahip olmasını sağlamak.

1. Nāz ile gülmege dil-berlere fem **vermişler** (s. 77, st. 9). [vermişler, -miş, -ler]
2. Bize de aqlamaga dīde-i nem **vermişler** (s. 77, st. 10). [vermişler, -miş, -ler]

vermeyince sana Ma‘būd ne yapsın Mahmūd: Şanssız kişiler için söylenen bir söz.

1. **Vermeyince sana Ma‘būd ne yapsın Mahmūd** (s. 29, st. 1). [vermeyince sana ma‘būd ne yapsın mahmūd]

vesīka: Belge.

1. Tahrīren kendisinden o havālīde yetişdikleri ve işittikleri şu‘arānın bir iki satırlık muhtasar tercüme-i hālleriyle zīrine bir iki beyitleri yazılmak sūretiyle bir **vesīka** istedim (s. 71, st. 21). [vesīka]

vesīle: Sebep, bahane; fırsat, elverişli durum.

1. Merkez-i vilāyete cem‘ eylediği şu‘arā ve üdebā ile müşā‘areler edip bu **vesīle** ile edebiyāt-ı ‘Osmāniye’nin teksīr ve ta‘mīmüne muvaffak olmuştur (s. 12, st. 29). [vesīle]

vesīle-i bezl-i sadakāt eyle-: Sadakaları (Allah için verilen para) cömertçe vermeyi vesīle yapmak.

1. Sultān'ı ve yanında medfūn 'Abdu'r-rahmān Baba ve Dragos kal'esi kurbunda Gumir Kanber Baba merākıd-ı mübārekelerini ziyārete 'azīmeti **vesīle-i bezl-i sadakāt** ve hasenāt **eylerdi** (s. 14, st. 16). [*vesīle-i bezl-i sadakāt eyle-*]

vesīle-i rahmet ol-: *Allah'ın rahmeti için bir vesile, sebep olmak.*

1. "... veyāhūd mecmū'ası şudur alıp okuyunuz benim ceddimi de **vesīle-i rahmet olmak** üzere kaydediniz" dediler (s. 9, st. 9). [*vesīle-i rahmet ol-, -mak*]
2. Dediler ki 'ulemā ve fuzalā ve ümerādan olup da memleket ve devlete hüsn-i hizmet ederek gurbette vefāt edenlerin şehrimizde nāmı pāyidār ve muhālled ve **vesīle-i rahmet olmak** için mezārliklarına ve ĩcāb ederse herkesin görecegi bir mevki'e böyle tek birer mezār taşı dikeriz (s. 61, st. 10). [*vesīle-i rahmet ol-, -mak*]
3. İşkodra şu'arāsına mahsūs kitāb yazdığımı haber alan otuz beş yaşlarında mahdūmu pederinin ba'zı eş'arıyla Şāhidīve Tuhfe-i Vehbī vādīsinde Gülzār isminde manzūm bir risālesini getirerek **vesīle-i rahmet olmak** üzere pederinin isminin de kaydolunmasını ricā' eylediginden ... (s. 62, st. 8). [*vesīle-i rahmet ol-, -mak*]

vezīr: *Osmanlı Devleti'nde askerī ve idārī yetkisi olan en yüksek rütbedeki devlet memuru, "paşa" unvanını taşıyıp hükümdar vekili olan kimse.*

1. İşte sāhib-tercūme İbrāhīm Halīlī Paşa'nın ābā ve ecdādı ya **vezīr** ya vezīr-zāde ümerā-yı nām-dār idiler (s.11, st. 22). [*vezīr*]
2. "**Veziir** olanlar ādil ādil olanlar mütevāzı' olmalıdır" (s. 12, st. 24). [*vezīr*]
3. Müşārün-ileyh asīl necīb mükrim sahī **vezīr** ibn-i **vezīr** bir zāt-ı hātem-semīr idi (s. 36, st. 32). [*vezīr*]

vezīr ibn-i vezīr: *Veziir oğlu vezir.*

1. Müşārün-ileyh asīl necīb mükrim sahī **vezīr ibn-i vezīr** bir zāt-ı hātem-semīr idi (s. 36, st. 32). [*vezīr ibn-i vezīr*]

vezīr-i ā'zam: *Osmanlı Devleti'nde devlet işlerini yürütmekle görevli vezirlerin başı olan başbakan durumundaki kimse, sadrāzam II (ö. 820/1417) Gazi Evrenos Bey.*

1. Sāhibü'l-hayrāt **vezīr-i ā'zam** Gāzī Evrenos Bey (s. 41, st. 1). [*vezīr-i ā'zam*]

vezîr-zâde: *Vezir oğlu.*

1. İşte sâhib-tercüme İbrâhîm Halîlî Paşa'nın âbâ ve ecdâdı ya vezîr ya **vezîr-zâde** ümerâ-yı nâm-dâr idiler (s. 11, st. 22). [*vezîr-zâde*]

vicdân: *Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılamaya yapmasını sağlayan güç, manevî his.*

1. Fakat mādih kendi **vicdânında** hisseylediği muhabbeti meydâna koymuş olur (s. 67, st. 15). [*vicdânında, -i, -(n), -da*]

vilâyet: *îl, diyar, ülke, memleket.*

1. Hicrî 1314/1896 senesi evâ'ilinde Erzurum **vilâyeti** defterdârı bulunuyordum (s. 8, st. 4). [*vilâyeti, -i*]
2. ... 7500 guruş ma'âşla Yanya ve İşkodra **vilâyetleri** umûr-ı mâliyye müfettişliğine ta'yîn olduğumdan yerime bir münâsibini bi't-tevkîl 'azîmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 5). [*vilâyetleri, -ler, -i*]
3. İşkodra **vilâyetinde** iki üç mâh kadar cevelân eyledikten sonra yine Yanya'ya 'avdet eyledim (s. 8, st. 13). [*vilâyetinde, -i, -(n), -de*]
4. Hâlbuki ben o târihe kadar pek çok târihler kitâblar okudugum hâlde İşkodra **vilâyetinden** hârice çıkmamış zevât arasında 'Osmânlıca şi'ir söylemiş bir ferдин değil âsârına ve hatta ismine de tesâdüf etmemiştim (s. 9, st. 3). [*vilâyetinden, -i, -(n), -den*]
5. Mahmûd Paşa'nın Karadag'ı kâmilen zabteylediği esnâda bir ecl-i kazâyı vukû'-ı şehâdeti üzerine İşkodra **vilâyeti** vâlîliği sâhib-tercüme İbrâhîm Halîlî Paşa'nın 'uhde-i hasâfetine tevcîh bulunmuştur (s. 12, st. 4). [*vilâyeti, -i*]
6. İşkodra **vilâyetinin** Draç sancagında ve Draç kasabasının 17 kilometre cenûb-ı şarkisinde vâki' ve hem-nâmı olan kazânın merkezi bulunan Kavaye kasabasındandır (s. 23, st. 15). [*vilâyetinin, -i, -nin*]
7. Müşârün-ileyhin pederi İşkodra **vilâyetine** tâbi' Arnavutluk'un Peklin kazâsı hânedân-ı kadîminden ve mîr-i mîrân-ı kirâmdan Süleymân Paşa'dır (s. 25, st. 2). [*vilâyetine, -i, -(n), -e*]
8. Menemenli-zâde Mustafâ Paşa'nın ibrâmı üzerine tekrâr İşkodra **vilâyeti** dîvân kitâbeti hizmetini der'uhde eylemiştir (s. 29, st. 29). [*vilâyeti, -i*]
9. Rûmeli **vilâyetinde** İşkodralı-zâde Hasan Hakkî Paşa'dan gayri Mevlevî bulunmadığına şu beytinde te'essüf etmekte (s. 31, st. 5). [*vilâyetinde, -i, -(n), -de*]
10. Anınçün oldu **vilâyetler** içre bu Konya
Diyâr-ı Rûm'da dârü'l-vilâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 13). [*vilâyetler, -ler*]

11. 1293/1876 senesinde ‘uhde-i devletlerine rütbe-i sāmiye-i vezāret bi’t-tevcīh Van **vilāyeti** vālīligiyle mesrūr edildi (s. 36, st. 14). [*vilāyeti, -i*]
12. ... 1302/1884-85 senesinde Selānik **vilāyeti** vālīligine ittisāl eyledi (s. 36, st. 17). [*vilāyeti, -i*]
13. ... Haleb **vilāyeti** vālīligine ta’yīn buyurularak bir buçuk sene mikdārı ifā-yı vazīfe-i mehām-āşināyi etti (s. 36, st. 19). [*vilāyeti, -i*]
14. Bu ‘abd-i āciz 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 Ma‘mūretü’l-‘azīz **vilāyeti** defterdārlığına bi’t-ta’yīn ... (s. 36, st. 22). [*vilāyeti, -i*]
15. 1292/1875 senesinde rütbe-i bālāyı bi’l-ihraz Diyārbekir **vilāyetinden** fekk-i irtibāt ile ... (s. 36, st. 12). [*vilāyetinden, -i, -(n), -den*]
16. İşkodra **vilāyet** ve sancagında kazā merkezi olan Akçahisar kasabasındandır (s. 40, st. 19). [*vilāyet*]
17. İşkodra **vilāyetinde** Draç sancagında Tiran kazāsının merkezi bulunan ... (s. 45, st. 6). [*vilāyetinde, -i, -(n), -de*]
18. Tadrīcen terakkī eyleyerek 1284/1867-68 senesinde iki bin kuruş ma‘āşla İşkodra merkez **vilāyet** muhāsebecisi oldu (s. 64, st. 12). [*vilāyet*]
19. Mūte‘ākiben merkez **vilāyet** muhāsebeciliklerini ilgāsı hasebiyle Der-Sa‘ādet’e ‘azīmet eyledi (s. 64, st. 13). [*vilāyet*]
20. 1298/1880-81 senesinde livā³-ı mezkūr **vilāyete** tahvīl olundukta yine ma‘āş-ı sābıkı ile vilāyet-i mezkūre defterdārlığına istihdām olundu (s. 64, st. 22). [*vilāyete, -e*]
21. Diyārbekir **vilāyetinden** fekk-i rābita ile müstakillen mutasarrıflık olan Ma‘mūretü’l-‘azīz muhāsebeciliginde mutasarrıfı olan ... (s. 64, st. 18). [*vilāyetinden, -i, -(n), -den*]
22. Selānik **vilāyeti** vālīsi bulunduğu gibi sāhib-tercūme de vilāyet-i müşārūn-ileyhe mālīyye müfettişliğine ta’yīn olundu (s. 65, st. 3). [*vilāyeti, -i*]
23. Ba‘zı nazīreleri İstanbul kibār-ı şu‘arāsına olmasına nazaran yalnız memleketi veya **vilāyeti** şu‘arāsıyla iktifā etmeyip ... (s. 69, st. 10). [*vilāyeti, -i*]
24. İşkodra **vilāyetine** ‘ā’id ekser mecmū‘alarda müşārūn-ileyhin āsār-ı güzīdesi muharrerdir (s. 69, st. 7). [*vilāyetine, -i, -(n), -e*]

vilāyet-i mezkūre: Adı geçen il (İşkodra).

1. Paşa cidden ibraz-ı me‘āsir-i kifāyet ve dirāyet ederek **vilāyet-i mezkūrede** ve civārında bulunan eşkiyāyı temizledi (s. 12, st. 5). [*vilāyet-i mezkūre, -de*]

vilāyet-i mezkūre: Adı geçen il (Van).

1. **Vilāyet-i mezkūrede** vālīliginde yedi sene mikdārı ifā-yı hüsn-i hizmet ve bilhāssa Rusya muhārebesi sırasında ibraz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikākı vukū‘ bulmuştur (s. 36, st. 14). [*vilāyet-i mezkūre, -de*]

vilāyet-i mezkûre: *Adı geçen il (Ma‘mûretü’l-‘azîz/Elazığ).*

1. 1298/1880-81 senesinde livâ‘-ı mezkûr vilāyete tahvîl olundukta yine ma‘âş-ı sâbıkı ile **vilāyet-i mezkûre** defterdârlığına istihdâm olundu (s. 64, st. 22). [*vilāyet-i mezkûre*]
2. 1302/1884-85 senesinde **vilāyet-i mezkûre** defterdârlığından infisâl ve Der-Sa‘âdet’e ‘avdet eyledi (s. 65, st. 1). [*vilāyet-i mezkûre*]

vilāyet-i mezkûre: *Adı geçen il (Selânik).*

1. 1304/1886-87 senesinde **vilāyet-i mezkûrede** vefât etmiştir (s. 65, st. 3). [*vilāyet-i mezkûre, -de*]

vilāyet-i müşārûn-ileyh: *Adı geçen, bahsi geçen il (Selânik).*

1. Selânik vilāyeti vâlîsi bulunduğu gibi sâhib-tercûme de **vilāyet-i müşārûn-ileyhe** mâliyye müfettişliğine ta‘yîn olundu (s. 65, st. 3). [*vilāyet-i müşārûn-ileyh, -e*]

visâli: *(Sevgiliye) kavuşma, vuslata erme.*

1. Zehî makâm-ı safâ-bahş u cân-fezāya gider
Esîr-i hecr-i hemîşe eder **visâli** taleb (s. 71, st. 8). [*visâli, -i*]

Voştina: *Arnavutluk'ta bir ilçe. Osmanlı zamanında Yanya vilayetinde kaza idi.¹⁰³*

1. Bir müddet sonra Leskovik, Premedi, Berat, **Voştina**, Kavaye tarîkıyla Draç'a ve Draç'tan bahren İşkodra'ya ‘azîmet eyledim (s. 8, st. 8). [*voştina*]

vukû‘ bul-: *Olmak, meydana gelmek.*

1. Paşa İşkodra vâlîsi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vâlîliğinin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88'de vefâtı **vukû‘ bularak** yerine birâderi Kara Mahmûd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta‘yîn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*vukû‘ bul-, -arak*]

¹⁰³ Tarih ve Medeniyet, t.y.

2. Evâ'il-i hâlınden İşkodra ve Tiran Şehirlerinde tahsıl-i kemâlât ederek hâ'iz-i Şi'ir ü inşa oldugundan havâlîsi Şu'arâsiyla müşâ'aresi **vukû' bulmuştur** (s. 23, st. 29). [*vukû' bul-, -muş, -tur*]
3. Sâhib-tercüme Çâker Efendi'nin vefâtı sene-i mezkûrenin Cümâde'l-ülâsı gurrasinde **vukû' bulmagla ...** (s. 30, st. 10). [*vukû' bul-, -mak, -la*]
4. ... 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına fâsıla ve infisâl **vukû' bulmaksızın** mütevâlî bir sûrette ta'yîn olunarak îfâ-yı hüsn-i hizmet eyledi ... (s. 36, st. 10). [*vukû' bul-, -maksızın*]
5. ... bi'l-hâssa Rusya muhârebesi sırasında ibrâz-ı dirâyet ve kifâyet ve siyâset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikâkı **vukû' bulmuştur** (s. 36, st. 16). [*vukû' bul-, -muş, -tur*]
6. 1307 Recebinde/21 Şubat-22 Mart 1890 infikâkı **vukû' bularak ...** (s. 36, st. 20). [*vukû' bul-, -arak*]
7. Lâkin bu zât tarafından dahi **vukû' bulduğunu** bir cemm-i gafîr beyân eylediler (s. 53, st. 19). [*vukû' bul-, -duk, -u, -(n), -u*]
8. Cenâb-ı Şemimî'nin Toptan-zâde Kaplan Paşa tarafından **vukû' bulan** Şehâdetinden sonra Akçahisar'a dört sâ'at mesâfede vâki' Mat Nehri kenârında olan çiftliğine çekildi (s. 55, st. 9). [*vukû' bul-, -an*]
9. Adanalı 'Abdü'n-nâfi' Efendi ve İzmirli Muhyiddîn Rûmî Paşa ile sâ'ir Harput Şu'arâsiyla müşâ'areleri **vukû' bulmuştur** (s. 65, st. 6). [*vukû' bul-, -muş, -tur*]

vukû'a gel-: *Vukû bulmak, olmak, meydana gelmek.*

1. Yetmiş bir yaşında olduğu hâlde sene-i mezkûre Cümâde'l-ülâsında infisâli **vukû'a gelerek** Der-Sa'âdet'e 'avdet ve muvâsalatından yedi mâh sonra ... (s. 36, st. 27). [*vukû'a gel-, -erek*]

vukû'ât-ı muzafferâne: *Zafer kazanılan, gâlip gelinen olaylar.*

1. İslâm hükümetlerinin **vukû'ât-ı muzafferânelerini** nakl ve hikâye eyledikçe iftihâr damarları kabarır gürler dururmuş (s. 76, st. 5). [*vukû'ât-ı muzafferâne, -ler, -i, -(n), -i*]

vukû'-ı Őehâdet: *Allah yolunda, millî ve mânevî değerler uğrunda ölmek.*

1. Mahmûd Paşa'nın Karadag'ı kâmilen zabteylediği esnâda bir ecl-i kazâyla **vukû'-ı Şehâdeti** üzerine İşkodra vilâyeti vâlîliği sâhib-tercüme İbrâhîm Halîlî Paşa'nın 'uhde-i hasâfetine tevcih bulunmuştur (s. 12, st. 3). [*vukû'-ı Őehâdet, -i*]

vukū'-ı vefāt: *Ölümün gerçekleşmesi.*

1. Süleymān Paşa'nın 1236/1820-21 senesinde **vukū'-ı vefātına** sāhib-tercümenin küçük birāderi ātī't-tercüme İbrāhīm Fehmī Bey şu tārīhi inşād (s. 25, st. 4). [*vukū'-ı vefāt, -ı, -(n), -a*]

vuslat: *(Sevdiğine) Kavuşma.*

1. Līk **vuslatla** mülākat degildir bir şey
Meded eylerse eger himmet-i 'Osman Paşa (s. 29, st. 16). [*vuslatla, -la*]
2. Refte refte **vuslatı** el verse kâbildir bana (s. 70, st. 9). [*vuslatı, -ı*]
3. **Vuslat** yüzünü çeşmim hīç görmedi sehergāh (s. 74, st. 27). [*vuslat*]

vusül: *Ulaşma, erişme, varma.*

1. **Vusülümüzde** tekyeyi mesdūd buldugumuzdan dervīş-i merkūm taleb ve taharrī edilmiş ise de ... (s. 56, st. 18). [*vusülümüzde, -ü, -müz, -de*]

vü: *"Ve" bağlacı.*

1. Mahlası Sādık idi münşī **vü** hem şā'ir idi
Tam idi zihn ü zekāsı hīç bulunmazdı kusūr (s. 26, st. 9). [*vü*]

vücūd: *Beden, gövde.*

1. Sagīrū'l-cüsse olmakla ber-ā-ber **vücūdunun** sinnine nisbetle ziyādece yorulmuş olduğunu sīmāsı gösteriyordu (s. 36, st. 25). [*vücūdunun, -u, -nun*]
2. Hat çekerdi dest-i gayretle **vücūdu** nakşına
Ol büt-i hüsnün göreydi süretin nakkāş-ı Çīn (s. 70, st. 23). [*vücūdu, -u*]

vücūda gel-: *Yaratılmak, doğmak.*

1. Binde bir **gelmez vücūda** böyle bir ehl-i kemāl
Varsa akrānı selefte bu 'asırda bī-nişān (s. 49, st. 17). [*vücūda gel-, -mez*]

vücūd-ı magfîret-nümûn: *Allah'ın lutuf ve merhamet ederek bağışlama gösterdiği beden.*

1. 17 Mayıs 1896 irtihâl-i Dâr-ı Na'îm ederek **vücūd-ı magfîret-nümûnu** pîrân-ı tarîkat-ı 'âliyyeden hazret-i Merkez kuddise sırruhu'l-'azîz hazretlerinin merkâd-ı 'âlîleri hazîresinde defn-i hâk-i Gufrân edilmiştir (s. 36, st. 29). [*vücūd-ı magfîret-nümûn, -u*]

vücūd-ı Şems: *Şems'in varlığı.*

1. Meh-i çehâr-deh-i şeb gibi evc-i 'izzette
Vücūd-ı Şems ile arttı ziyâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 4). [*vücūd-ı şems*]

vülât-ı 'izâm: *Büyük, seçkin valiler.*

1. Asâleti ve hüsn-i terbiyyesi hasebiyle ba'zı **vülât-ı 'izâm** kendisine hürmet ederek mühürdârlıklarında istihdâm ve yazısının dahi güzelliği sebebiyle mazhar-ı ikrâm olmuştur (s. 72, st. 19). [*vülât-ı 'izâm*]

vüzerâ: *Vezirler.*

1. Pederleri **vüzerâdan** Koca Mehmed Paşa onun pederi Kaptan Mehmed Bey ... (s. 10, st. 2). [*vüzerâdan, -dan*]
2. **Vüzerâdan** meşhûr Kânî Paşa'nın vefâtına olan şu mücevher târîh de bu fende olan mahâret ve zerâfet-i tab'ına delîldir (s. 37, st. 7). [*vüzerâdan, -dan*]

vüzerâ-yı 'izâm: *Ulu ve seçkin vezirler.*

1. ... Cenâb-ı Fâtih tarafından Koca Yûsuf ta'bîriyle taltîf olunmuş tâ o zamândan zamânımıza kadar bu hânedândan birçok vâlîler ve mîr-i mîrânlar ve hatta ondan ziyâde **vüzerâ-yı 'izâm** zuhûr etmiştir (s. 37, st. 15). [*vüzerâ-yı 'izâm*]

vüzerâ-yı 'izâm-ı mekârim-ittisâm: *Cömert ve güzel ahlâklı ulu, seçkin vezirler.*

1. Merhûm Rızâ Bey'in mahdümü Celâleddîn Paşa hazretleri de el-hâletü hazîhi **vüzerâ-yı 'izâm-ı mekârim-ittisâmdan** ve dâmâd-ı me'âlî-nejâd-ı hazret-i şehriyârîdendir (s. 37, st. 19). [*vüzerâ-yı 'izâm-ı mekârim-ittisâm, -dan*]

3.3.27. Y

ya: *Şaşkınlık ve hayret bildiren ünlem.*

1. Tesādūf bu **ya** işkodra ʿulemāsından ziyārete gelen baʿzı zevāt ʿArapça tekellüm ettiler (s. 8, st. 15). [ya]

yā: *"Ey!" anlamında bir seslenme ünlemi (Mevlānā'ya seslenilmektedir.).*

1. Gūş kıl nāle vü efgānımı **yā** Mevlānā (s. 38, st. 19). [yā]
2. Sıktı ekdār-ı cihān cānımı **yā** Mevlānā (s. 38, st. 20). [yā]
3. Zūd gönder bana dermānımı **yā** Mevlānā (s. 38, st. 22). [yā]
4. Sardı gam leşkeri her yanımı **yā** Mevlānā (s. 38, st. 24). [yā]
5. Cemʿ kıl zihn-i perīşānımı **yā** Mevlānā (s. 38, st. 26). [yā]
6. Dest-i miʿmārī-i lutfun ile taʿmīr eyle
Hāne-i hātır-ı vīrānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 2). [yā]
7. Matbahımdan dilerim kısmetimi bī-minnet
El elinden dilemem nānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 4). [yā]
8. Nefs-i zālīm galebe etti kuvā-yı ʿakla
Eyle iʿdām bu fettānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 6). [yā]
9. Dest-bürd-i himeminle koma çāk eyleyeler
Dest-i aʿdāda girībānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 8). [yā]
10. Ede bī-minnet-i mahlūk hemīşe leb-rīz
Zer-i cūdun kef ü dāmānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 10). [yā]
11. Edemem hīç şumār ʿömr-i girān-kıymetten
Firkatinle geçen ezmānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 12). [yā]
12. Yeter oldum bu elemgehde mihen mūmtehenem
Kıl sürūra bedel ahzānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 14). [yā]
13. Eyle isʿāf ile hācātımı dil-şād beni
Lutf edip ʿafv kıl ʿisyānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 16). [yā]
14. Sen nıgehbānlarısın hıfzına tevdīʿ ettim
Hānedānım eyle ihvānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 18). [yā]
15. Veled ü vālidī ki sana emānet ettim
Cānımı şānımı ĩmānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 20). [yā]
16. Sāye-i şemste nā-būd ola deycūr-ı firāk
Reşk-i rüz et bu şebistānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 22). [yā]
17. Hakkıyā bülbül-i dil bāg-ı vatan ʿāşıkıdır
Anda gars et gül ü reyhānımı **yā** Mevlānā (s. 39, st. 24). [yā]

yā: "Ey!" anlamında bir seslenme ünlemi (Şāh/Hz. Ali'ye seslenilmektedir.).

1. **Yā** şāh emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 7). [yā]
2. **Yā** şāh emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 13). [yā]
3. **Yā** şāh emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 19). [yā]
4. **Yā** şāh emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 74, st. 25). [yā]
5. **Yā** şāh emān mürüvvet bābında bir gedāyım (s. 75, st. 4). [yā]

yād et-: Anmak, hatırlamak.

1. Bir gelir mīzān-ı ‘adl üzre nazar kıl neml ü fl̄ kelāmını her zamān **yād** ve tekrār **ettikleri** gibi bu kelāmını (s. 12, st.25). [yād et-]

yād olun-: Anılmak, hatırlanmak.

1. Ecdādının o karyeden işkodra’ya nakletmesi hasebiyle bu lakabla **yād olunurlar** (s. 62, st. 4). [yād olun-, -(u), -r, -lar]

yādigār: Bir kimseyi veya olayı hatırlatmak üzere verilen yāhut onlardan kalan şey.

1. Şeyh efendi de oda kapısını tutmuş “Kadı efendi ricā’ ederim ceddimin **yādigārlarıdır** veremem kitābları bırak” diye yalvarıyor (s. 57, st. 8). [yādigārlarıdır, -lar, -ı, -dır]

yādigār ol-: Hatıra olarak kalmak.

1. Her ne vakit kaymakām kadı gibi me’mūrlar zāviyeye gelirlerse ceddimin kitāblarını ziyāret ederek “Aman şu kitābı çok begendim **yādigār olarak** bana ver” derler ben de bi’z-zarūre kıramam (s. 56, st. 24). [yādigār ol-, -arak]
2. ... ve **yādigār olarak** birkaç kitābın alınmasını teklīf ve ısrār eyledi (s. 57, st. 1). [yādigār ol-, -arak]

yādigār-ı ahlāf: Gelecek nesillere hatıra olarak kalan şey.

1. Kitāblarının zāhiresine **yādigār-ı ahlāf** olmak üzere ekseriyā bir beyit tahrīri ... (s. 36, st. 34). [yādigār-ı ahlāf]

yag-: (Yağmur, kar ve dolu) Gökten yere düşmek.

1. **Yagdıqça** kar o yıl berekâta sebîl olur (s. 53, st. 27). [yagdıqça, -dıqça]

Yahyâ: (ö. 990/1582) Arnavut asıllı Dukakin ailesine mensup Taşlıcalı Yahyâ hamsesiyle ünlü Klasik Türk Edebiyatı divan şairidir.¹⁰⁴

1. ... Sâ'ib, Şevket, Câmî, Zahîr, Nazîrî, Hakanî gibi İran şu'arâsının ve Bâki, Nefî, **Yahyâ**, Fehîm, Sabrî, Vecdî, Nâ'ilî ... gibi 'Osmânlı üdebâsının âsârını pîş-i nazar-ı mütâla'adan ayırmazdı (s. 20, st. 11). [yahyâ]

yakın: Arada az mesafe bulunan, "uzak" karşıtı.

1. ... Adriyatik denizi Akçahisar'a pek **yakın** bir mesâfede bulunur zannolunur ... (s. 41, st. 29). [yakın]

yakış-: Güzel durmak, iyi gitmek; uygun olmak.

1. **Yakışır** mazhar-ı esmâ târîh 1247/1831-32 (s. 48, st. 6). [yakışır, -(i), -r]

Ya'küb Meylî Efendi: Priştineli şair İskender Zârî Efendi'nin yeğeni.

1. ... gazeline 1240/1824-25 hudûdunda vefât eden Priştineli şâ'ir İskender Zârî Efendi'nin birâder-zâdesi **Ya'küb Meylî Efendi'nin** dahi nazîresi vardır (s. 44, st. 3). [ya'küb meylî efendi, -nin]

yâkut-ı ahmer: Kırmızı yakut taşı (Sevgilinin dudağı).

1. Meclisin dârü'ş-şifâ **yâkut-ı ahmerdir** lebin
Rûh-bahşâdır sözün 'İsâ'ya hâcet kalmadı (s. 16, st. 3). [yâkut-ı ahmer, -dir]

yaldızlı: Üzerine yaldız sürülmüş, yaldızlanmış.

¹⁰⁴ Kaya, 2011

1. Tiran'ın ipekli ve **yaldızlı** zarîf kumâşlarından yüz liralık on beş top aldım (s. 46, st. 3). [*yaldızlı*]

yalvar-: *Birinden bir şey isterken yumuşak ve acındırıcı bir tavır takınmak, saygılı bir ısrarla istediğini söylemek.*

1. Şeyh efendi de oda kapısını tutmuş “Kadı efendi ricâ’ ederim ceddimin yâdigârlarıdır veremem kitâbları bırak” diye **yalvarıyor** (s. 57, st. 9). [*yalvarıyor, -ı, -yor*]

yan: *Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yâhut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf (Emîr Evhad Sultan kabrinin yanı).*

1. ... **yanında** medfün ‘Abdu'r-rahmân Baba ve Dragos kal’esi kurbunda Gumir Kanber Baba merâkîd-ı mübârekelerini ziyârete ‘azîmeti vesîle-i bezl-i sadakât ve hasenât eylerdi (s. 14, st. 15). [*yanında, -ı, -(n), -da*]

yan: *Ön veya arka kabul edilen yere göre sağ veya solda bulunan taraf.*

1. Ahmed Paşa câmi’-i şerîfi mevcûddur. Mürûr-ı zamân ile câmi’-i şerîfin harem kapısının üzerinde bulunan kitâbe bozulmuştur. **Yanında** bir de güzel bir çeşme vardır (s. 23, st. 20). [*yanında, -ı, -(n), -da*]
2. Bir nefesle dağıt olsun serim âzâd-ı helâk Sardı gam leşkeri her **yanımı** yâ Mevlânâ (s. 38, st. 24). [*yanımı, -ım, -ı*]

yan: *Çevre, etraf; birliktelik.*

1. Yârimin **yanına** gitmiş yine bir iki rakîb (s. 26, st. 24). [*yanına, -ı, -(n), -a*]
2. Paşa ma’iyyetiyle Maslak’a me’mûr olarak altı ay anda karâr eyledim ve mahbûb-ı dil-ârâm ve vefâkârım **yanımda** bulunduğu için ol havâlî nazarımda Cennet-misâl idi (s. 28, st.20). [*yanımda, -ım, -da*]
3. Hevâ-yı ‘ilm ü ‘ameli ‘aşk-ı mahbûb-ı bî-bedele tebdîl ve kayd-ı zarûreti düşünmegi ma’şûkumun gam u âlâm-ı muhabbetine tahvîl ederek sâye-misâl **yanından** ayrılmamaga başladım (s. 28, st. 15). [*yanından, -ı, -(n), -dan*]
4. On iki yaşından küçük olan talebe efendiler de agabeyleri var ise onların **yanında** yok ise diğeri bir arkadaşının dükkânında oturur (s. 45, st. 24). [*yanında, -ı, -(n), -da*]

yan: *Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yahut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf (Bālī Sultan Efendi tekkesinin yanı).*

1. **Yanında** oğlu ‘Abdu'r-rahmān Efendi’nin merkādı da bulunur (s. 41, st. 14). [*yanında, -ı, -(n), -da*]

yan: *Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yahut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf (Hacı Mustafā Efendi tekkesinin yanı).*

1. ... **yanında** Şeyh Şucā‘ merkādı mevcüddur (s. 41, st. 20). [*yanında, -ı, -(n), -da*]

yan: *Birlikte olma ifade eder.*

1. Bundan iki sene evvele kadar bu kumāşlar **yanımda** mevcüd idi (s. 46, st. 4). [*yanımda, -ım, -da*]
2. El-hāletü hazihi o güzel hatt-ı destiyle **yanımda** mevcüddur (s. 71, st. 24). [*yanımda, -ım, -da*]

yan: *Bir yerin ön veya arka kabul edilen kısmına göre sağ yahut solda olan tarafı, bir eksene göre sağ veya solda kalan taraf (‘Alī Baba Horasanī mezarının yanı).*

1. Kasaba-i mezkūreye iki sā‘at mesāfede vāki‘ ashāb-ı mazanneden ‘Alī Baba Horasanī’nin merkādı **yanında** Şemīmī Dede’nin inşā eylediği zāviyede dedenin manzūr ve makbūlu olarak ikāmet edip ... (s. 55, st. 6). [*yanında, -ı, -(n), -da*]

yan: *Kat, huzur, nezd. II Yer, bulunulan mekân.*

1. Ya kendim bizzāt gider yāhud onları **yanıma** celbederdim (s. 72, st. 6). [*yanıma, -ım, -a*]

yan-: *Ateşte yanmak; çok güçlü ve derin bir aşkla sevmek, aşk ateşine düşmek.*

1. Gūyiyā ‘aşk ile **yandı** āteş-i hicrāna ney (s. 38, st. 11). [*yandı, -dı*]
2. Gāh şem‘-veş **yanarım** gāh inlerim çü bülbül (s. 74, st. 9). [*yanarım, -ar, -ım*]

yanık: *Üzüntülü, dertli.*

1. Bâl u peri **yanık** bir pervâne-i cefâyım (s. 74, st. 5). [*yanık*]

yanına ver-: *Berâberinde bulundurmak.*

1. Pederi seyre götürmüştü o cānānı bugün
Köpeğin **yanına** āhū-yı harem **vermişler** (s. 77, st. 16). [*yanına ver-, -miş, -ler*]

yanlış: *Doğru olmayan, hatâ.*

1. Yazısı pek güzel ve imlâsında en zekî bir Türk edîbi gibi aslâ **yanlış** yok îfâdesi gâyet selîs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [*yanlış*]

Yanya: *2. Murad zamanında Osmanlı hakimiyetine giren bir Balkan vilayeti. Günümüzde Ioannina denilen şehir, Yunanistan sınırları içerisinde*¹⁰⁵.

1. ... 7500 guruş ma‘âşla **Yanya** ve İşkodra vilâyetleri umûr-ı mâliyye müfettişliğine ta‘yîn olduğumdan yerime bir münāsibini bi’t-tevkîl ‘azîmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 5). [*yanya*]
2. **Yanya’ya** gittim (s. 8, st. 7). [*yanya’ya, -(y), -a*]
3. İşkodra vilâyetinde iki üç mâh kadar cevelân eyledikten sonra yine **Yanya’ya** ‘avdet eyledim (s. 8, st. 13). [*yanya’ya, -y, -a*]
4. **Yanya** ve havâlîsinde bir müddet geşt ü güzâr eyledikten sonra ... (s. 8, st. 14). [*yanya*]
5. **Yanya’da** meşhûr Tepedelenli ‘Alî Paşa ile görüştü (s. 55, st. 4). [*yanya’da, -da*]

yap-: *... duruma (durumuna) getirmek.*

1. Mütebākî on dört topu kütüb-hāneye götürüp pencerelere perde **yapmak** sūretiyle tezyîn edecektim (s. 46, st. 6). [*yapmak, -mak*]
2. Hatta bir kumâşın nısfını İstanbul’da te’sîs eylediğim Millet kütüphanesine götürüp ba‘zı Kelâm-ı kadîm masasına örtü **yaptım** (s. 46, st. 4). [*yaptım, -tı, -m*]

yap-: *Davranmak, hareket etmek.*

¹⁰⁵ Kılıç, 2016

1. Ve eliyle gözüyle “Hele bu müfettiş gitsin de sana ne **yapacağımı** bilirim” yolunda tehdidkârâne ĩmā’lar işâretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [*yapacağımı, -acak, -ım, -ı*]

yap-: Başarmak, becermek.

1. Cümle mahlûka müsāvî nazar etmek güçtür
Bunu herkes **yapamaz** hüsn-i tabî’at derler (s. 58, st. 9). [*yapamaz, -a, -maz*]

yap-: Ortaya koymak, gerçekleştirmek, meydana getirmek.

1. Daha ziyâde bizâ’aya mâlik olmuş olaydım elbette daha a’lâsını **yapardım** (s. 67, st. 17). [*yapardım, -ar, -dı, -m*]
2. Binâen-aleyh bu efkâra tebe’an Tercümân-ı Hakîkat nâmına olarak ‘âcizâne **yaptığım** bir manzûme ile ... (s. 67, st. 16). [*yaptığım, -tık, -ım*]

yapıl-: İnşa edilmek.

1. Lâkin Âdem Aga merhûmun Akçahisar kal’esinde Dolma denilen mahalde mazanne-i kirâmdan Hacı MustafâEfendi tekyesi civârında yüksek bir mevki’de ak taştan **yapılmış** mezârına gidip ziyâret ettim (s. 59, st. 12). [*yapılmış, -mış*]
2. El-hâletü hazihî Akçahisar’ın hükûmet konagı olan ve gâyet cesîm ve safâdâr olarak **yapılmış** olan konakta gördüğüm intizâm-ı taksîmât Toptan-zâde Âdem Aga’nın hüsn-i tabî’at sâhibi ve değerli bir zât olduğunu gösterir (s. 59, st. 19). [*yapılmış, -mış*]

yâr: Sevgili.

1. Bahr-ı bî-pâyân-ı ‘aşka nâ-gehân saldı beni
Matlabım sâhil degildir nazlı **yârim** kandadır (s. 15, st. 16). [*yârim, -im*]
2. Serserî gezdim cihân iklimini Mecnûn gibi
Dilde buldum **yârimi** Leylâya hâcet kalmadı (s. 16, st. 10). [*yârimi, -im, -i*]
3. ‘Aceb insâf edip lutf etmege ol **yâr** gelmez mi (s. 17, st. 10). [*yâr*]
4. Devâ-yı hasta-ı ‘aşka tabîbim **yâr** gelmez mi (s. 19, st. 9). [*yâr*]
5. Asılsam Ahmedî zülfünde **yârın** çok belâ çeksem (s. 19, st. 10). [*yârın, -ın*]
6. Gözüm yaşına rahm et söyledim ol mehlikâ **yâra** (s. 21, st. 20). [*yâra, -a*]
7. Niyâz ettikçe **yârı** ol bana agyârı gösterdi (s. 21, st. 17). [*yârı, -ı*]
8. Herçi-bâd-â-bâd meylim **yâra** gaddâr olsa da (s. 24, st. 5). [*yâra, -a*]

9. Yār olup bār olmamak ‘ādet imiş ammā çe sūd
Eyledim teklīf-i vuslat **yāra** ben bār olsa da (s. 24, st. 9). [yāra, -a]
10. **Yārimin** yanına gitmiş yine bir iki rakīb (s. 26, st. 24). [yārimin, -im, -in]
11. Benden ol vahşī civān öyle kaçar kim gūyā
Bana meyl etmemege **yāra** kasem vermişler (s. 27, st. 2). [yāra, -a]
12. Hūn-ı ‘uşşākı mürekkeb ederek yazmak için
Yārimin destine mektebde kalem vermişler (s. 77, st. 12). [yārimin, -im, -in]

yār: *Sevgili, dost (Aşığın kendi gönlü).*

1. Ey Halīlī ben bugün oldum cihānın mukbili
Yār ile yār olmuşam Dārāya hācet kalmadı (s. 16, st. 12). [yār]

yār: *Sevgili II Allah.*

1. İçmişiz cām-ı mey-i ‘ahd-i Elesti **yārdan** (s. 18, st. 18). [yārdan, -dan]

yār: *Sevgili. II Şeyh, mürşit.*

1. Bunu herkes yapamaz hüsn-i tabī‘at derler
Yār ‘āşıklarına kahr ile de etse nazar (s. 58, st. 10). [yār]

yār ol-: *Sevgili, dost olmak.*

1. Ey Halīlī ben bugün oldum cihānın mukbili
Yār ile **yār olmuşam** Dārāya hācet kalmadı (s. 16, st. 12). [yār ol-, -muş, -a, -m]

yār olup bār olmamak: *Yük olmayacak şekilde dost olmak II Sevgiliye yük olmadan onu sevmek.*

1. **Yār olup bār olmamak** ‘ādet imiş ammā çe sūd
Eyledim teklīf-i vuslat yāra ben bār olsa da (s. 24, st. 8). [yār olup bār olmamak]

yār u diyār: *Sevgili ve memleket.*

1. Gurbet mütehasir ediyor **yār u diyāra** (s. 40, st. 15). [*yār u diyār, -a*]

yārān: *Arkadaşlar, dostlar.*

1. Nihāyet ba‘zı **yārānın** ilhāc ve ibrāmıyla hayr-ı celīs olan kitāb mütālā‘ası tarīkına insilāk ederek ... (s. 28, st. 25). [*yaranın, -in*]

yaraş-: *Uygun düşmek, yakışmak.*

1. Digeri şi‘ir-i latīfiyle misāl-i Hassān
Denilirse **yaraşır** nāmına şeyhü’ş-şu‘arā (s. 66, st. 24). [*yaraşır, -(ı), -r*]

yardım: *Bir gücün bir olay üzerinde yaptığı etki, katkı.*

1. Birçok tedāvīye inzimām eden Akçahisar şehrinin o latīf havasının **yardımıyla** ve güç belā ile def‘ edebildim (s. 43, st. 17). [*yardımıyla, -ı, -(y), -la*]

yār-i kadīm: *Eski yār, sevgili.*

1. ‘Aceb mi **yār-i kadīm** ekser āşināya gider (s. 71, st. 11). [*yār-i kadīm*]

yarım asır: *Elli yıl.*

1. Pederleri ile şu üç birāderin İškodra’da vālīlikleri müddeti **yarım asır** mikdārı olup ... (s. 12, st. 20). [*yarım asır*]

yaş: *Doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman.*

1. ... mahdūmlarının büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervīş Bey yirmi **yaşlarında** birer civān-ı necīb oldukları hālde 1236/1820-21 senesinde İškodra’da terk-i hayāt ettirilmişlerdir (s. 14, st. 2). [*yaşlarında, -lar, -ın, -da*]
2. ... Şerīfī Mustafā Paşa henüz on iki **yaşında** olduğu hālde taraf-ı Devlet-i ‘āliyyeden İškodra vālīliğine ta‘yīn buyuruldu (s. 20, st. 3). [*yaşında, -ı, -(n), -da*]

3. Yedi **yaşında** bulunduğu sırada Sultān Mahmūd Hān-ı sānī hazretleri huzūr-ı şāhānelerine Arnavud libāsını lābis bir ma'cūm olduğu hâlde ... (s. 35, st. 15). [*yaşında, -i, -(n), -da*]
4. Yetmiş bir **yaşında** olduğu hâlde sene-i mezkûre Cümāde'l-ülāsında infisāli vukū'a gelerek ... (s. 36, st. 27). [*yaşında, -i, -(n), -da*]
5. On iki **yaşından** i'tibāren ne kadar mekteb talebesi varsa bu dükkānlarda oturtturulur (s. 45, st. 19). [*yaşından, -i, -(n), -dan*]
6. On iki **yaşından** küçük olan talebe efendiler de agabeyleleri var ise onların yanında yok ise diğer bir arkadaşının dükkānında oturur (s. 45, st. 24). [*yaşından, -i, -(n), -dan*]
7. İşkodra şā'irlerini kaydeylediğim esnāda bir gün oda kapısı açılarak on altı on yedi **yaşında** genç ve gāyet güzel bir efendi girdi (s. 52, st. 12). [*yaşında, -i, -(n), -da*]
8. İşkodra şu'arāsına mahsūs kitāb yazdığımı haber alan otuz beş **yaşlarında** mahdūmu pederinin ba'zı eş'ārıyla Şāhidī ve Tuhfe-i Vehbī vādīsinde Gülzār isminde manzūm bir risālesini getirerek ... (s. 62, st. 7). [*yaşlarında, -lar, -i, -(n), -da*]
9. 'Aşıkım bir mehlikāya kim be-gāyet nāzenīn
Çārdeh **yaşındadır** ol māh-peyker hūr-i 'īn (s. 70, st. 20). [*yaşındadır, -i, -(n), -da, -dır*]

yaşa-: Hayatını devam ettirmek, ömür sürmek.

1. Āsaf Mehmed Paşa daha bir sene kadar müsā'ade-i kadere nā'il olarak **yaşasaydı** vālīlik nöbeti kendisine geliyordu (s. 20, st. 1). [*yaşasaydı, -sa, -(y), -dı*]

yat-: Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak; uyumak.

1. Ashāb-ı Kehf içinde **yatmış** mağaradır bu (s. 73, st. 11). [*yatmış, -mış*]
2. Magaranın yüksek ve müstesnā bir yerinde bir insān oturup **yatacak** kadar bir mevki' vardı (s. 42, st. 31). [*yatacak, -acak*]

yaz-: Yazı ile anlatmak, yazıya dökmek, kaleme almak.

1. Beyān eyledikleri şā'irlerin isimlerini **yazdım** ve terācim-i ahvāllerini ve eş'ārlarını kendilerinden istedim (s. 9, st. 5). [*yazdım, -dı, -m*]
2. Benim böyle bir kitāb **yazmakta** olduğum İşkodra'da şüyū' bulunca garībi şurasıdır ki ba'zı okuyup yazmak bilmeyenleri bile mürāca'at ederek ... (s. 9, st. 7). [*yazmakta, -mak, -ta*]
3. İbrāhīm Halīlī Paşa ile benim İşkodra'da bu kitābı **yazmaga** teşebbüs eylediğim zamānın arasında doksan seneden ziyāde bir mesāfe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayāтта bulamadım (s. 14, st. 4). [*yazmaga, -mak, -a*]

4. ... bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh İstashabehu.. ‘ibāresini ra‘şedār bir sūrette yazmış olmasına nazaran ‘ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o ‘ibāreyi ihtiyārlığı zamānında **yazdığı** anlaşılıyor (s. 16, st. 24). [*yazdığı, -dık, -ı*]
5. ... kitāblar arkasına **yazdığı** ‘ibārelerin altına tārīh rakamı koymadığı için her bir ‘ibāreyi ne tārīhte tahrīr eylediği tabī‘ī bilinmiyor (s. 16, st. 25). [*yazdığı, -dık, -ı*]
6. Āti’t-tercūme Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey’in nazīre teklīfi sūretiyle **yazdığı** gazel ile sāhib-tercūmenin yazdığı nazīrenin numūne olarak her ikisi de tahrīr olundu (s. 24, st. 1). [*yazdığı, -dık, -ı*]
7. Āti’t-tercūme Peklinli İbrāhīm Fehmī Bey’in nazīre teklīfi sūretiyle yazdığı gazel ile sāhib-tercūmenin **yazdığı** nazīrenin numūne olarak her ikisi de tahrīr olundu (s. 24, st. 2). [*yazdığı, -dık, -ı*]
8. İsmnin Mehmed ve mahlasının Çāker olduğunu hem-nāmı olan bir zāta hitāben **yazdığı** bu beyit ile işāret etmiştir (s. 27, st. 9). [*yazdığı, -dık, -ı*]
9. İşte sāhib-tercūme Çāker Efendi buraya kadar bu sūretle tercūme-i hālını **yazmış** ve ... (s. 29, st. 12). [*yazmış, -mış*]
10. Mūmā-ileyh ise hedāyādan geçememekte olduğu gibi tuhafılığı da bırakmadığından her birinin hāl ve tavrına göre ba‘zı letā‘if **yazarak** nüsha şeklinde verir ve te‘şiri görölür imiş (s. 53, st. 7). [*yazarak, -arak*]
11. Bir avcı biraz balık hediye getirerek tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını ricā’ etmiş o da şu beyti **yazarak** nüsha şeklinde tazının boynuna asılmasını tavsiye etmiş imiş (s. 53, st. 8). [*yazarak, -arak*]
12. İşkodra şu‘arāsına mahsūs kitāb **yazdığını** haber alan otuz beş yaşlarında mahdūmu pederinin ba‘zı eş‘arıyla Şāhidī ve Tuhfe-i Vehbī vādīsinde Gülzār isminde manzūm bir risālesini getirerek ... (s. 62, st. 7). [*yazdığını, -dık, -ım, -ı*]
13. Dinlemege okumaga **yazmaga**
Cehd edegör olmayasın tā himār (s. 63, st. 16). [*yazmaga, -mak, -a*]
14. Kendi hattıyla **yazdığı** kitāb ve mecmū‘aların zahr veya kenārlarına ‘ale’l-ekser imzā’sını şu ‘ibāre ile vaz‘ ediyor (s. 69, st. 1). [*yazdığı, -dık, -ı*]
15. Bir uyku elde kaldı bī-pul u paradır bu
mısrā‘ını **yazıp** savışır (s. 73, st. 14). [*yazıp, -ıp*]
16. Hūn-ı ‘uşşākı mürekkeb ederek **yazmak** için
Yārimin destine mektebde kalem vermişler (s. 77, st. 11). [*yazmak, -mak*]

yaz-: Edebī veya ilmī bir eser meydana getirmek; kaleme almak.

1. Şi‘ir ve inşāda heveskār olarak güzel eserler **yazmaga** başladı (s. 25, st. 23). [*yazmaga, -mak, -a*]
2. Benim ceddimi de **yazınız** (s. 52, st. 15). [*yazınız, -ınız*]
3. İştittim ki İşkodra ‘Osmānlı şā‘irlerini **yazıyorsunuz** (s. 52, st. 14). [*yazıyorsunuz, -(ı), -yor, -sunuz*]

4. Tiran ve İşkodra şu'arâsıyla müşâ'areler icrâ etmekle ber-â-ber pây-ı taht-ı saltanat-ı seniyye şu'arâsının âsârına dagüzel nazîreler **yazmıştır** (s. 60, st. 6). [*yazmıştır, -miş, -tır*]

yaz mevsimi: 21 Haziran'da başlayıp 23 Eylül'de sona eren, ilkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi.

1. **Yaz mevsimi** geldi mi İşkodra ahâlîsi Kanber Baba ziyâretine hazırlanır ... (s. 14, st. 17). [*yaz mevsimi*]

yazı: Yazma tarzı.

1. Fi'l-hakîka ben bu dîvânların cümlesini nefîs **yazılarla** yazılmış olduğu ve ekserî müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hâlde el-hâletü hazîhi İşkodra kütüb-hânesinde ve üdebâsı ellerinde mevcûd gördüm (s. 20, st. 13). [*yazılarla, -lar, -la*]
2. **Yazısı** pek güzel ve imlâsında en zekî bir Türk edîbi gibi aslâ yanlış yok îfâdesi gâyet selîs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [*yazısı, -(s), -ı*]
3. Asâleti ve hüsn-i terbiyyesi hasebiyle ba'zı vülât-ı 'izâm kendisine hürmet ederek mühürdârlıklarında istihdâm ve **yazısının** dahi güzelliği sebebiyle mazhar-ı ikrâm olmuştur (s. 72, st. 19). [*yazısının, -(s), -ı, -nın*]

yazı: Yazılmış şey.

1. Mezar taşlarındaki **yazılar** dahi Türkçedir (s. 41, st. 22). [*yazılar, -lar*]
2. Mîr-âlây iken Plevne muhârebesinde şehîd olan Tiranlı Mustafâ Bey'in rûhuna el-Fâtiha 'ibâresi gibi **yazılar** mahkûk birçok mezâr taşlarına tesâdüf ettim (s. 61, st. 7). [*yazılar, -lar*]

yazık: Olmaması gereken bir şey karşısındaki üzüntüyü ifade eden ünlem.

1. Dogmadan subh-ı visâl erdi **yazık** şâm-ı firāk (s. 15, st. 11). [*yazık*]
2. Lâkin **yazık** ki bu kıymetdâr efendinin ismini zabt etmemişim (s.53, st. 22). [*yazık*]

yazıl-: Yazma işi yapılmak, kaleme alınmak.

1. Fi'l-hakīka ben bu dīvānların cümlesini nefīs yazılarla **yazılmış** olduğu ve ekserī müzeyyen ve müzehheb bulunduğu hālde el-hāletü hazīhi İşkodra kütüb-hānesinde ve üdebāsı ellerinde mevcūd gördüm (s. 20, st. 13). [*yazılmış, -miş*]
2. **Yazıldı** vefk-i sad ender sad ol rüh-ı terde (s. 50, st. 11). [*yazıldı, -dı*]
3. Bir avcı biraz balık hediye getirerek tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha **yazılmasını** ricā' etmiş o da şu beyti yazarak nüsha şeklinde tazının boynuna asılmasını tavsiye etmiş imiş (s. 53, st. 8). [*yazılmasını, -ma, -(s), -ı, -(n), -ı*]
4. Üç 'adet gazeli **yazıldı** (s. 70, st. 6). [*yazıldı, -dı*]
5. Tahrīren kendisinden o havālīde yetişdikleri ve işittikleri şu'arānın bir iki satırlık muhtasar tercüme-i hālleriyle zīrine bir iki beyitleri **yazılmak** sūretiyle bir vesīka istedim (s. 71, st. 21). [*yazılmak, -mak*]

yazıl-: (Kader, alın yazısı bağlamında) Yazılmak, kararlaştırılmak.

1. **Yazıldı** hāme-i kudretle vech-i dil-berde (s. 50, st. 13). [*yazıldı, -dı*]

yazmış ol-: (Bir söz veya düşünceyi) Belli işaret ve harflerle bir yere geçirmiş olmak; belirtmek.

1. ... bu kitāb zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh İstashabehu.. 'ibāresini ra'şedār bir sūrette **yazmış olmasına** nazaran 'ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o 'ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 24). [*yazmış ol-, -ma, -(s), -ı, -(n), -a*]

ye-: Yemek eylemi, ağızda çiğneyerek yutmak.

1. Birkaç lokma **yedikçe** su içer hāzım ve hafīf suyu içtikçe yemege Rüstemāne hamle ederdim (s. 43, st. 14). [*yedikçe, -dikçe*]
2. Bu yemek bana öyle lezzetli geldi ki güyā 'ömrümde böyle lezzetli bir yemek **yememiştım** (s. 43, st. 8). [*yememiştım, -me, -miş, -ti, -m*]

yed: El.

1. ... el-hāletü hazīhi Ādem Aga'nın mevcūd olan ahfādı **yedinde** olduğundan kemāl-i ni'met-i kāmurānī ile imrār-ı evkāt ederler (s. 60, st. 1). [*yedinde, -i, -(n), -de*]

yedi: "Yedi" sayı sıfatı.

1. ... Sultān ‘Abdü’l-hamīd-i sānī hazretleri hakkında İstanbul gazetelerinde gayr-i mükerrer **yedi** tārīhi hāvī olarak gördüğüm dört beyitli manzūme-i tārīhiyyeleri ile anlaşılıyordu (s. 23, st. 3). [*yedi*]
2. Dört beyite **yedi** tārīh dercelemek tezekkür olunursa haylīce mahārettir (s. 23, st. 4). [*yedi*]
3. **Yedi** yaşında bulunduğu sırada Sultān Mahmūd Hān-ı sānī hazretleri huzūr-ı şāhānelerine Arnavud libāsını lābis bir ma’sūm olduğu hālde ... (s. 35, st. 15). [*yedi*]
4. Vilāyet-i mezkūrede vālīliğinde **yedi** sene mikdārı ĩfā-yı hüsn-i hizmet ve bi’l-hāssa Rusya muhārebesi sırasında ibrāz-ı dirāyet ve kifāyet ve siyāset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikākı vukū’ bulmuştur (s. 36, st. 15). [*yedi*]
5. Yetmiş bir yaşında olduğu hālde sene-i mezkūre Cümāde’l-ülāsında infisālī vukū’a gelerek Der-Sa’ādet’e ‘avdet ve muvāsalatından **yedi** māh sonra ... (s. 36, st. 28). [*yedi*]
6. O sıralarda ‘illet-i sameme mübtelā olduğu hālde kazā-i mezkūr kaymakāmlığında **yedi** sene ĩfā-yı hüsn-i hizmet eylemiştir (s. 72, st. 22). [*yedi*]

yedi sekiz: Yaklaşık "yedi veya sekiz" sayı sıfatı.

1. Bu Mehmed Paşa’dan **yedi sekiz** batın yukarıda bulunan cedd-i ‘ālīleri Koca Yūsuf Bey’dir ki ... (s. 11, st. 16). [*yedi sekiz*]

yedi sekiz yüz: Yaklaşık yedi yüz veya sekiz yüz adet.

1. Lākin karyenin önünden cereyān eden Drin nehri tahvīl-i mecrā eylediğinden ba’zı bataklıklar hāsıl olmakla ber-ā-ber **yedi sekiz yüz** hāne kadar olan o zengin karyenin eski servetinin tenākusuna bādi olmuştur (s. 10, st. 8). [*yedi sekiz yüz*]

yed-i yemīn-i satvet: Karşı konulamaz derecede güçlü sağ el.

1. Paşa **yed-i yemīn-i satvetini** seyf-i şecā’ata ve dest-i yesār-i hasāfetini berāt-ı ‘adālete merkez ederek eşkıyānın kimisini te’dīb kimisini istīmān ile istihsāl-i rızā-yı pādīşāhīye bir sūrette muvaffak olmuştur ... (s. 12, st. 9). [*yed-i yemīn-i satvet, -i, -(n), -i*]

yed-i zabtında ol-: Gücü altında tutmak.

1. ... Akçahisar kal‘esi gibi gāyet müstahkem ve metīn olan bir mevki’i Devlet-i ‘āliyyenin **yed-i zabtında olmak** üzere muhāfaza etmişlerdir (s. 59, st. 5). [*yed-i zabtında ol-, -mak*]

yek: *Bir, tek.*

1. Gonçe-i nâzım eder **yek** şemme-i vaslın dirîg
Nâle-i cân-süz-ı murg-ı dil hezâr-bâr olsa da (s. 24, st. 19). [*yek*]

yekdiger: *"Kişi, birey, şahıs" anlamlarındaki belgisiz zamir.*

1. Bu zât birtakım kimselerin **yekdigerleriyle** ugraşmasına pek ‘aleyhdar olduğundan o kabîl adamlara nasîhat ederek mutlakâ barıştıır ve herkesi dâ’imâ ittihād ve ittîfāk ile hüs-n-i mu‘āşerete sevk eylemege çalışırmiş (s. 60, st. 9). [*yekdigerleriyle, -ler, -i, -(y), -le*]

yemek: *Yenmek için pişirilmiş, hazırlanmış yiyecek, aş.*

1. Birkaç lokma yedikçe su içer hâzım ve hafîf suyu içtikçe **yemege** Rüstemâne hamle ederdim (s. 43, st. 14). [*yemege, -e*]
2. Biz pek güzel bir tenezzüh ve teferrüc icrâ ederken **yemek** hazır olduğunu haber verdiler (s. 43, st. 7). [*yemek*]
3. ‘Avdet ederek diger bir odaya gidip **yemek** başına oturduk (s. 43, st. 7). [*yemek*]
4. Bu **yemek** bana öyle lezzetli geldi ki gūyâ ‘ömrümde böyle lezzetli bir **yemek** yememiştim (s. 43, st. 8). [*yemek*]
5. **Yemek** arasında içtigim sular o kadar lezzetli ve o kadar soguk idi ki dişlerim tahammül edemediginden agzımı çokça açar suyu bogazıma dogru akıtmaga çalışırdım (s. 43, st. 11). [*yemek*]
6. Lâkin mideye indirilen o sıcak **yemekler** öyle burüdet peydâ ettirdi ki midemde yemek degil buz parçaları var zannederdim (s. 43, st. 13). [*yemekler, -ler*]
7. Lâkin mideye indirilen o sıcak yemekler öyle burüdet peydâ ettirdi ki midemde **yemek** degil buz parçaları var zannederdim (s. 43, st. 13). [*yemek*]

yemin ettir-: *(Bir şeyin doğruluğunu belirtmek için) Allah'ı veya mukaddes bir şeyi şahit tutturmak, ant içtirmek.*

1. ... kendisine zerre kadar bir tecävüzü görülürse bana telgrafla bildirmesi için **yemin ettirdim** (s. 57, st. 15). [*yemin ettir-, -di, -m*]

yemîn ol-: *Allah'ı veya mukaddes bir şeyi şahit tutmuş olmak.*

1. Sücûda inmeyince hâtemin hattı **yemîn olmaz** (s. 54, st. 7). [*yemîn ol-, -maz*]

yemyeşil: *Çok yeşil, her yanı yeşil.*

1. Merkâdların üzerleri ve seng-i mezârları rutûbetin te'sîrinden **yemyeşil** bir şekil almıştı (s. 42, st. 29). [*yemyeşil*]

yeni: *Oluş veya çıkışından beri çok zaman geçmemiş olan.*

1. 'Osmânî edebiyâtı 'âleminde **yeni** zuhûr eden bir hazîne (s. 8, st. 2). [*yeni*]
2. Ahfâdından zâviyede bulunan dervîş **yeni** gelen bir müfettişle heyet-i hükûmetin 'azîmet etmelerini haber aldığı gibi ... (s. 56, st. 16). [*yeni*]

Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa: *1253/1837-38 ile 1255/1839-40 yılları arasında İşkodra valiliği yapmıştır..*

1. ... İşkodra'ya ta'yîn olunan **Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa'nın** dîvân kitâbeti hizmetine ta'yîn edilerek kadr ve menziletim terfî'e eyledi (s. 29, st. 5). [*yenişehirli hasan rıf'at paşa*]

yer: *Mekân; durum.*

1. ... 7500 guruş ma'âşla Yanya ve İşkodra vilâyetleri umûr-ı mâliyye müfettişliğine ta'yîn olduğumdan **yerime** bir münâsibini bi't-tevkîl 'azîmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 6). [*yerime, -im, -e*]
2. Şimdiye kadar öyle bir Nâbî dîvânı bir **yerde** bir daha gördüğüm yoktur (s. 20, st. 16). [*yerde, -de*]
3. Bîkesligim hasebiyle hân ve hâne ve mescid ve mey-hâne ve tekye ve kahve-hâne gibi mahalleri dolaşmış isem de bir âşinâyâ dest-res olamadım ve bir oturacak **yer** bulamadım (s. 28, st. 11). [*yer*]
4. Makâl-i Çâker'i tanzîre düşme Fehmiyâ sen de
Ki Peklin gibi **yerde** öyle erbâb-ı sühan çıkmaz (s. 31, st. 4). [*yerde, -de*]
5. O rutûbetli ve sengîn **yerde** biraz toprak toplattırıp teberrûken kendini defnettirmiş (s. 42, st. 28). [*yerde, -de*]

6. Magaranın yüksek ve müstesnâ bir **yerinde** bir insân oturup yatacak kadar bir mevki^c vardı (s. 42, st. 31). [*yerinde, -i, -(n), -de*]
7. Bu şehirde hiçbir **yerde** görmediğim bir ‘âdete tesâdüf ettim (s. 45, st. 18). [*yerde, -de*]
8. Ne pāk **yerde** ‘ayāndır o çeşm-i enverde (s. 50, st. 17). [*yerde, -de*]

yer: *Mevki, mekân, mahal.*

1. Bîkesligim hasebiyle hân ve hâne ve mescid ve mey-hâne ve tekye ve kahve-hâne gibi mahalleri dolaşmış isem de bir âşināya dest-res olamadım ve bir oturacak **yer** bulamadım (s. 28, st. 11). [*yer*]
2. Makāl-i Çāker’i tanzîre düşme Fehmiyâ sen de
Ki Peklin gibi **yerde** öyle erbāb-ı sūhan çıkmaz (s. 31, st. 4). [*yerde, -de*]
3. Arnavud aslıdır ol taşlı **yerin** şeh-bāzı (s. 58, st. 17). [*yerin, -in*]
4. Cān u dil kesb-i safā eyler o **yerde** hāsılı (s. 70, st. 12). [*yerde, -de*]

yer: *Ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin.*

1. O rutübetli ve sengin **yerde** biraz toprak toplattırıp teberrüken kendini defnettirmiş (s. 42, st. 28). [*yerde, -de*]

yer: *Makam, mevki.*

1. ... 7500 guruş ma‘āşla Yanya ve İşkodra vilāyetleri umūr-ı mālīyye müfettişliğine ta‘yîn olduğumdan **yerime** bir münāsibini bi’t-tevkîl ‘azîmetim emrolunuyordu (s. 8, st. 6). [*yerime, -im, -e*]
2. Paşa İşkodra vālisi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vālîliğinin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88’de vefâtı vukû^c bularak **yerine** birâderi Kara Mahmūd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta‘yîn olunmuştur (s. 11, st. 19). [*yerine, -i, -(n), -e*]
3. **Yerine** birâderi ve sâhib-tercüme Āsaf Mehmed Paşa’nın ‘amcası Kara Mahmūd Paşa ta‘yîn olundu (s. 19, st. 19). [*yerine, -i, -(n), -e*]
4. ... Edhem Şehîdî Bey’i de vefât eden Kaplan Paşa **yerine** Tiran mütesellimliğine ta‘yîn eylemişti (s. 60, st. 15). [*yerine, -i, -(n), -e*]
5. ... Mahmūd Bey nām zâtın ‘azliyle **yerine** Kurd nāmında biri ta‘yîn olundukta şu beyti demiş imiş (s. 77, st. 3). [*yerine, -i, -(n), -e*]

yer: *Bölüm, kısım.*

1. Magaranın yüksek ve müstesnâ bir **yerinde** bir insân oturup yatacak kadar bir mevki^ç vardı (s. 42, st. 31). [*yerinde, -i, -(n), -de*]
2. Ne pāk **yerde** ‘ayandır o çeşm-i enverde (s. 50, st. 17). [*yerde, -de*]

yer: *Mevki, mekân, mahal; bölge, ülke.*

1. Bu şehirde hiçbir **yerde** görmediğim bir ‘âdete tesâdüf ettim (s. 45, st. 18). [*yerde, -de*]

yecü likâe rabbihi te‘âlâ ‘abduhu Murtazâ: *"Rabbine kavuşmayı arzu eder (Kehf Sûresi 110. âyet)", şanı yüce olan Allah'ın kulu Murtazâ.*

1. Hâteminin hattı dahi şu ‘ibâredir
Yecü likâe rabbihi te‘âlâ ‘abduhu Murtazâ (s. 69, st. 6). [*yecü likâe rabbihi te‘âlâ ‘abduhu murtazâ*]

yerden göge kadar: *Çok fazla, pek çok.*

1. ... Hâdim Efendi'nin hafîdi dervîşin tekyeye bir hâtırlı me'mûr gelmekte olduğunu haber alınca tüfegini kaptığı gibi sahrâ'lara firâr etmesi husûsundaki mecbûriyyetine **yerden göge kadar** hak verdim (s. 57, st. 19). [*yerden göge kadar*]

yerde kapan-: *Yüzü koyun yere düşmek.*

1. ... koşanların ba‘zıları tahammül edemeyerek **yerde kapanır** ve ba‘zıları benimle koştukça yüreginden kopan helecânlar kendisini ne hâle getirdiğini mosmor olan çehresinden anlar isem de ... (s. 42, st. 17). [*yerde kapan-, -(i), -r*]

yeri var: *"Uygundur, iyidir" anlamında kullanılan bir söz.*

1. Hâkini **vardır yeri** İşkodra'nın medh eylesem
Bu zemîn ürcüzeli bir tâze dîvân oldu cem^ç (s. 30, st. 1). [*yeri var, -dır*]

yerine: *"Bir şey veya kimsenin yerini tutmak üzere" anlamında kullanılan zarf.*

1. Paşa İşkodra vālisi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve vālîliğinin on üçüncü senesi olan 1202/1787-88'de vefâtı vukû' bularak **yerine** birâderi Kara Mahmûd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta'yîn olunmuştur (s. 11, st. 19). [yerine]
2. **Yerine** birâderi ve sâhib-tercüme Āsaf Mehmed Paşa'nın 'amcası Kara Mahmûd Paşa ta'yîn olundu (s. 19, st. 19). [yerine]

yerini ver-: *Birisine ait makamı başka birisine vermek.*

1. Şunun en büyük delâ'ilindendir ki İşkodra vālisi İbrâhîm Hâlîlî Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollâ Bey'i şehîd ederek **yerini** sâhib-tercümenin 'amcası Kaplan Paşa'ya **vermiş** ... (s. 60, st. 12). [yerini ver-, -i, -(n), -i-miş]

yerleş-: *Oturmak üzere bir yerde kalmaya başlamak, mukim olmak.*

1. ... bu münâsebetle Akçahisar'a **yerleşmişlerdir** derler (s. 59, st. 9). [yerleşmişlerdir, -miş, -ler, -dir]

yeter: *"Yeterli, kâfi" anlamında ünlem.*

1. Āsaf şarâb-ı nâz **yeter** içme mey sakın (s. 21, st. 6). [yeter]

yeter: *"Son bulsun!" anlamında ünlem.*

1. **Yeter** oldum bu elemgehde mihen mümtehenem
Kıl sürûra bedel ahzânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 13). [yeter]

yetiş: *"Yardım et" anlamında ünlem.*

1. **Yetiş** ben ölmeden ey şâh-ı dil-sitân yetiş (s. 31, st. 25). [yetiş]
2. Yetiş ben ölmeden ey şâh-ı dil-sitân **yetiş** (s. 31, st. 25). [yetiş]
3. Serim dolaşmada cellâd-ı bî-emân **yetiş** (s. 31, st. 26). [yetiş]
4. Hazân-ı deyle cehennem gamında kaldım ben
Eyâ nesîm-i bahâr-ı behiştîyân **yetiş** (s. 32, st. 2). [yetiş]
5. Bilirsin indi ki kerb-i helâka dūçârım
Hayâtıma sebep ol ey hayât-ı cân **yetiş** (s. 32, st. 4). [yetiş]
6. Misâl-i tîr eyâ kadd-i müstakîmim gel

- Ecel bu kâmetimi kılmadan kemân **yetiş** (s. 32, st. 6). [*yetiş*]
7. Cuyüş-ı baht-ı siyehle hemîşe cenkdeyim
Misâl-i müjde-i te'yîd-i âsumân **yetiş** (s. 32, st. 8). [*yetiş*]
8. Bırakma dest-i garîmde bu Çâker'i medyûn
Eyâ 'atâ-yı Hüdâvend-i müste'ân **yetiş** (s. 32, st. 10). [*yetiş*]
9. Feryâdîma **yetiş** gel ey şehsüvâr-ı Döldül (s. 74, st. 11). [*yetiş*]

yetiş-: (İnsan için) Eğitim görmek, bir sanat veya meslek öğrenip meydana çıkmak.

1. Dâ'ire-i tadrîsinden birçok 'ulemâ ve üdebâ **yetişmiştir** (s. 16, st. 16). [*yetişmiştir, -miş, -tir*]
2. Toptan-zâde 'â'ilesinden âtîde terâcim-i ahvâleri görülecek olan şu'arâ hüsn-i terbiyeye 'â'id bu zâtın bıraktığı bir iz sayesinde **yetişmiş** olduğundan ... (s. 61, st. 2). [*yetişmiş, -miş*]
3. ... bu zâtın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan bir 'â'ilede **yetişen** bir kemâlli adamın o 'â'ileye ne kadar faydası dokunduguna ve dokunacağına bu zâtın basîreti ve dirâyeti delîl-i kâfidir (s. 61, st. 2). [*yetişen, -en*]
4. Tahrîren kendisinden o havâlîde **yetişdikleri** ve işittikleri şu'arânın bir iki satırlık muhtasar tercüme-i hâlleriyile (s. 71, st. 20). [*yetişdikleri, -dik, -ler, -i*]

yetiş-: Ulaşmak, varmak, vâsil olmak; aynı seviyeye erişmek.

1. Paşanın sohbetine **yetişen** ba'zı zevâta vâsil olan pîrân-ı memleketin rivâyetiyle sâbittir ki paşanın dâ'iresi bir kütüb-hâne şeklinde idi (s. 20, st. 9). [*yetişen, -en*]
2. Lugât u lafz **yetişmez** onun sitâyişine
Ne mümkün eylesin sen senâ-yı Mevlânâ (s. 34, st. 19). [*yetişmez, -mez*]

yetiştir-: Eğitip belli bir seviyeye gelmesini sağlamak.

1. ... gerek İşkodra'da gerek havâlîsinde cevâmi' medâris kütüb-hâneler binâ ederek pek çok 'ulemâ ve fuzalâ **yetiştirmişler** ve niçe niçe şu'arâ ve üdebâyı memnûn ve bekâm eylemişler idi (s. 12, st. 22). [*yetiştirmişler, -miş, -ler*]
2. Sonra yine vatan-ı aslîsine gelerek mu'allimliğine devâm ve bir haylî zekî talebe **yetiştirmege** ikdâm ve cevâmi'-i şerîfede va'z u nasîhatla imrâr-ı eyyâm eylemekte olduğu hâlde ... (s. 52, st. 10). [*yetiştirmege, -mek, -e*]
3. Bir müddet müderrislikle imrâr-ı hayât ve te'mîn-i ma'îşet ederek haylîce fuzalâ **yetiştirmiş** ve sonra Tiran şehrine müftü-i müşkül-küşâ olmuştur (s. 76, st. 3). [*yetiştirmiş, -miş*]

yetmiş: "Yetmiş" sayı sıfatı.

1. Memleketi olan Tiran'da **yetmiş** sene icrā-yı meşihat ve irşād-ı müridāna himmet ederek 1204/1789-90 senesinde vefāt etmiştir (s. 46, st. 14). [yetmiş]
2. Bu zāt ile görüştüğüm vakit sinn-i 'ālileri **yetmiş** bulmuş ve son me'müriyeti olan Kavaye kazası kaymakāmlığından tekā'üd olmuş idi (s. 71, st. 18). [yetmiş, -i]

yetmiş bir: "Yetmiş bir" sayı sıfatı.

1. **Yetmiş bir** yaşında olduğu hâlde sene-i mezkûre Cümâde'l-ülâsında infisâli vukû'a gelerek ... (s. 36, st. 27). [yetmiş bir]

yevm-i mev'üd: Söz verilmiş gün.

1. **Yevm-i mev'üdda** henüz gün doğmadan evvel kaymakām, kadı, mal müdürü efendiler ve sâ'ir ba'zı eşraf-ı memleketle daga tırmadık (s. 42, st. 7). [yevm-i mev'üd, -da]

yevmü'n-nüşür: Mahşer günü, diriliş günü.

1. Hem-nişîni Ca'fer-i Tayyār ola Firdevs'te Hazret-i Haydar şefî'i ola hem **yevmü'n-nüşür** (s. 26, st. 14). [yevmü'n-nüşür]

yıl: On iki aylık zaman dilimi, sene, sâl.

1. Yagdıkça kar o **yıl** berekâta sebîl olur (s. 53, st. 27). [yıl]

yılan-sıfat sok-: Yılan gibi sokmak. II Bir kimseye sinsice kötülük etmek.

1. Her kim **yılan-sıfat** ki **sokar** halk gönlünü Seng-i cefâ ile ezilip muzmahil olur (s. 53, st. 30). [yılan-sıfat sok-, -ar]

yigirmi üç: "Yirmi üç" sayı sıfatı.

1. Mürşid-i kâmil oturmuştu **yigirmi üç** sene
Eylemişti hânkâh-ı dil-pesendin âşiyân (s. 49, st. 7). [*yigirmi üç*]

yigit: *Yürekli, kahraman; genç, delikanlı (kimse).*

1. Gel Muhammed hakkı-çün gel kardaşım cānım **yigit** (s. 27, st. 11). [*yigit*]

yine: *"Her zaman olduğu gibi" anlamında zarf.*

1. Zülfünden ermedi **yine** el bir siyeh tele (s. 21, st. 3). [*yine*]
2. **Yine** terk eyledi lâkin tarîk-i şefkat-âsârın (s. 21, st. 16). [*yine*]
3. Yârimin yanına gitmiş **yine** bir iki rakîb (s. 26, st. 24). [*yine*]

yine: *"Tekrar, yeniden" anlamına gelen zarf.*

1. İşkodra vilâyetinde iki üç mâh kadar cevelân eyledikten sonra **yine** Yanya'ya 'avdet eyledim (s. 8, st. 13). [*yine*]
2. Bu silsileden Kara Mahmûd Paşa igfâlât-ı ecânibe aldanarak ba'zı münâsebetsiz hâllere tasaddî etmiş ise de derhâl izhâr-ı nedâmet ve peşimânî ederek **yine** meslek-i sadâkatta ber-devâm olduğundan hidemât-ı meşkûresi seyyi'âtından pek çok fazladır (s.11, st. 21). [*yine*]
3. Bilâhare İşkodra müftülüğüne ta'yîn olundugu hâlde **yine** neşr-i 'ulûm-ı 'âliyye devâm-ı meslek-i 'âlîsini terk etmedi (s. 16, st. 17). [*yine*]
4. Paşa'nın İşkodra'dan infisâli üzerine **yine** Manastır'a gelerek kemâ-kân müşârün-ileyh Zekeriyâ Paşa'nın hizmet-i kitâbetinde bulundum (s. 29, st. 7). [*yine*]
5. Sonra memleketine 'avdet ederek **yine** mu'allimlik vazîfesiyle meşgûl oldu (s. 40, st. 4). [*yine*]
6. Âh âh **yine** bir tıfla gönül başladı zâra (s. 40, st. 8). [*yine*]
7. Bir müddet geşt ü güzâr-ı aktâr u memleket ve seyr-i büldân ve mesâlik eyledikten sonra **yine** İşkodra'ya 'avdet ve icrâ-yı âyîn-i dervîşân ile imrâr-ı vakt-ı sâ'at eylemekte olduğu hâlde 1240/1824-25 hudûdunda vefât etmiştir (s. 44, st. 7). [*yine*]
8. Sonra **yine** vatan-ı aslîsine gelerek mu'allimliğine devâm ve bir haylî zekî talebe yetiştirmege ikdâm ve cevâmi'-i şerîfede va'z u nasîhatla ... (s. 52, st. 9). [*yine*]
9. **Yine** Rûmeli'ne döndü (s. 55, st. 3). [*yine*]
10. İcâb eden ba'zı eserleri ahz eyledikten sonra **yine** i'âde ettim (s. 62, st. 9). [*yine*]
11. Âferîn Hayrî-i şîrîn-güftâr
Yine bir nev-eser ettin izhâr (s. 65, st. 14). [*yine*]

yine: "Ayrıca, bundan başka" anlamlarında kullanılan zarf.

1. **Yine** Akçahisar şehri içinde Koçak Abdāl Efendi tekyesi mevcüddür (s. 41, st. 13). [yine]
2. **Yine** Akçahisar'da Bālī Sultān Efendi tekyesi vardır (s. 41, st. 14). [yine]
3. **Yine** Akçahisar şehrinde Zemzem Baba merkād ve tekyesi ziyaretgāhtır (s. 41, st. 16). [yine]
4. **Yine** Akçahisar'da Şeyh Şemsī Efendi dergāhı bulunmaktadır (s. 41, st. 17). [yine]
5. elbise pek muhtasar kaldığı hâlde **yine** her on adım attıkça kan terlere batardık (s. 42, st. 15). [yine]
6. Ve **yine** āti't-tercüme Edhem Şehīdī Bey ayrıca bir mersiye tanzīm ederek ... (s. 48, st. 4). [yine]
7. **Yine** fikrasındandır ki bir gün cāmi'ede va'z ederken bir köylü kemāl-i telāş ile cāmi'e girer (s. 53, st. 12). [yine]

yine: Aynı şekilde.

1. Görülüyor ki insān olmak başka bu sīret ve meslekte kadı olmak **yine** başkadır (s. 57, st. 16). [yine]
2. 1298/1880-81 senesinde livā'-ı mezkūr vilāyete tahvīl olundukta **yine** ma'āş-ı sābıkı ile vilāyet-i mezkūre defterdārlığına istihdām olundu (s. 64, st. 22). [yine]

yine: "Buna rağmen" anlamında kullanılan zarf.

1. Ben zabtiyyenin birini gönderdim. "Bekliyorum" dedim. **Yine** gelen yok (s. 57, st. 5). [yine]

yirmi: "Yirmi" sayı sıfatı.

1. ... mahdūmlarının büyüğü Tāhir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervīş Bey **yirmi** yaşlarında birer civān-ı necīb oldukları hâlde 1236/1820-21 senesinde İşkodra'da terk-i hayāt ettirilmişlerdir (s. 14, st. 2). [yirmi]
2. Bu nezle **yirmi** gün kadar odadan dışarı çıkmamak sūretiyle bana çektirmedigi meşakkat kalmadı (s. 43, st. 16). [yirmi]
3. Ben Tiran'da bulduğum **yirmi** gün zarfında üç Cum'a günü bu çarşıya devām ettim (s. 45, st. 30). [yirmi]

4. Tiran'da vākī' tekye-i 'ālīlerinde **yirmi** seneden ziyāde zāviye-niṣān-i irṣād olduktan sonra 1270 senesi Recebinin on üçüncü günü 11 Nisan 1854 terk-i cihān-ı fānī eyledi (s. 48, st. 11). [*yirmi*]

yirmi bir: "Yirmi bir" sayı sıfatı.

1. ... mahdūmlarının büyüğü Tāhir Paşa **yirmi bir** ve küçüğü Dervīş Bey yirmi yaşlarında birer civān-ı necīb oldukları hālde 1236/1820-21 senesinde İškodra'da terk-i hayāt ettirilmişlerdir (s. 14, st. 2). [*yirmi bir*]

yirmi sekiz: "Yirmi sekiz" sayı sıfatı.

1. ... birçok tārīhler inṣād etmiştir ki yalnız bir mısra'dan **yirmi sekiz** tārīh çıkardığı manzūrumuz olmuştur (s. 72, st. 15). [*yirmi sekiz*]

yok: *Bulunmama durumu, mevcut olmama, "var" karşıtı.*

2. Düşmüşüm bir 'āleme kim anda **yok** subh u mesā (s. 15, st. 17). [*yok*]
3. Meylimiz **yok** cīfe-i dünyāya 'ālī-himmetiz (s. 18, st. 24). [*yok*]
4. Şimdiye kadar öyle bir Nābī dīvānı bir yerde bir daha gördüğüm **yoktur** (s. 20, st. 16). [*yoktur, -tur*]
5. Te'ehhül etmediginden evlād ü a'kābı **yoktur** (s. 36, st. 33). [*yoktur, -tur*]
6. On iki yaşından küçük olan talebe efendiler de agabeyleri var ise onların yanında **yok** ise diğer bir arkadaşının dükkānında oturur (s. 45, st. 24). [*yok*]
7. Bezm-i Kanber'de suhandan gayri bir güftār **yok** (s. 51, st. 7). [*yok*]
8. Bir de döndüm baktım ki arkamda ber-ā-ber götürdüğüm iki zabtiyyeden başka kimse **yok** (s. 57, st. 4). [*yok*]
9. "Bekliyorum" dedim. Yine gelen **yok** (s. 57, st. 5). [*yok*]
10. Hatabın sīgasını hutbeye tahvīl ederiz
'illeti **yoksa** dahi eyleriz i'lāl-i hatab (s. 68, st. 14). [*yoksa, -sa*]
11. Yazısı pek güzel ve imlāsında en zekī bir Türk edībi gibi aslā yanlış **yok** ifādesi gāyet selīs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [*yok*]

yok: *Yasak, memnū.*

1. Gülmek **yok** hafīflik yok vakārlı bir tācirde ne kadar evsāf-ı 'ālīye var ise cümlesi bunlarda mevcūd bulunur (s. 45, st. 29). [*yok*]

2. Gülmek yok hafiflik **yok** vakarlı bir tâcirde ne kadar evsâf-ı ‘âlîye var ise cümlesi bunlarda mevcûd bulunur (s. 45, st. 29). [yok]

yoksa: Merak, tereddüt, ümit vb. duyguları ve düşünülen ihtimallerin dışındaki başka bir ihtimâli belirtmek için kullanılır; acaba.

1. Karîn-i yek nigeht-i hışmın olmasın **yoksa**
Cihânı eyleme bir iş midir harâb sana (s. 37, st. 28). [yoksa]

yol: Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarik, rah.

1. **Yolun** bir mikdârını araba ile gitmek mümkün ise de diger bir mikdârının esb-süvâr olarak gidilmesi ... (s. 14, st. 30). [yolun, -un]
2. **Yolun** müşkülâtından ve pek çok sıkıntı çekileceğinden bahsettiler (s. 42, st. 4). [yolun, -un]
3. **Yolda** gâh yürür gâh oturur gâh latîfelerle eğlenirdik (s. 42, st. 9). [yolda, -da]
4. **Yolun** en sarp en çıkılması müşkül olan kısmı bundan sonra geliyordu (s. 42, st. 11). [yolun, -un]
5. Arnavud jandarma şeh-bâzları o çetin **yollara** alışık olduklarından keklik gibi koşarlardı (s. 42, st. 13). [yollara, -lar, -a]

yol: Amaç, maksat, uğur.

1. İşte şu tercüme-i hâlini tahrîr edeceğim ‘Alî Rızâ Bey Efendi bu **yolda** bana mu‘âvenet ve rehberlik edenlerin birincilerindedir medyûn-ı şükrânım (s.72, st. 8). [yolda, -da]

yol: Tutum, davranış biçimi; maksat, amaç.

1. Dervîş-i merkûm sonradan işi anlayıp izhâr-ı nedâmet ve bi'l-vāsita bu **yolda** bast-ı i‘tizâr eyledi (s. 56, st. 22). [yolda, -da]

yol: Amaç, maksat. II Anlam, kasıt ("Ben sana ne yapacağımı bilirim" anlamında).

1. Ve eliyle gözüyle "Hele bu müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı bilirim" **yolunda** tehdidkârâne ĩmâ'lar işâretler yapıyordu (s. 57, st. 13). [yolunda, -un, -da]

yol: *Sistem, tarz, usûl.*

1. **Yoluyla** herkese ta'lîm-i rāh-ı müstakîm eyler (s. 67, st. 9). [yoluyla, -u, -(y), -la]

yolu(n) ugra-: *Yolu düşmek, bir yerden geçmesi gerekme.*

1. **Yolun ugrarsa** eger Zile denilen şehre Zāyî' etme şu emānetimi ey bād-ı sabā (s. 27, st. 15). [yolu(n) ugra-, -r, -sa]

yorul-: *Yorgun duruma gelmek.*

1. Sağîrû'l-cüsse olmakla ber-â-ber vücūdunun sinnine nisbetle ziyādece **yorulmuş** olduğunu sîmâsı gösteriyordu (s. 36, st. 25). [yorulmuş, -muş]

yukarı: *Üstte bulunan, önce gelen.*

1. Bu Mehmed Paşa'dan yedi sekiz batın **yukarıda** bulunan cedd-i 'ālîleri Koca Yūsuf Bey'dir ki (s. 11, st. 16). [yukarıda, -da]
2. **Yukarıda** zikri mürûr eylediği üzere dîvân-ı sâ'ibe mufassal bir şerh tahrîrine ibtidâr ederek ... (s. 31, st. 19). [yukarıda, -da]
3. Müşârün-ileyhin üç lisānda olan iktidārına numüne olmak üzere Fārisî āsârından ceddî vefâtına olan mersiyesi **yukarıda** mürûr eylediği gibi Türkî bir gazel ile vefâtı zamânında 'Arabî olarak inşād eylediği otuz üç beyitli münâcât-ı belîğasının (s. 50, st. 6). [yukarıda, -da]
4. Bundan bir gün sonra idi ki kadı efendiyle birlikte **yukarıda** tercüme-i hālîni kaydettiğim (s. 56, st. 30). [yukarıda, -da]
5. Lâkin mezâr taşında mahkûk olan silsilede 'Alî Bey'den **yukarısını** bulamadım (s. 59, st. 18). [yukarısını, -(s), -ı, -(n), -ı]
6. Sâhib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi ile **yukarıda** bahsi geçtiği üzere Harput'ta bundan kırk bir sene evvel görüşdüğümüz esnâda henüz tertîb-i dîvāna mübāşeret etmemiş ise de dîvân olacak mikdâr eş'arı mevcûd olduğunu söylemişti (s. 68, st. 1). [yukarıda, -da]

yukarı: *Bir şeyin üst bölümü, "aşağı" karşıtı.*

1. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i ‘azîmin bahrden altı yüz kilometre irtifâ‘ındaki bir mahallinde olup ondan daha birkaç sâ‘at **yukarıya** çıkılırsa zirve-i cebele vâsıl olunur ... (s. 41, st. 24). [*yukarıya, -(y), -a*]
2. Gâh birbirimizin ellerinden tutarak **yukarıya** doğru çeker gâh arkadan birbirimizi iterdik (s. 42, st. 12). [*yukarıya, -(y), -a*]

Yūsuf Bey: ‘Ömer Bey'in babası Mehmed Paşa'nın yedi sekiz kuşak üstünde bulunan büyük atası.

1. Büyük ‘amcaları İbrāhîm Halîlî Paşa bahsinde bir nebze beyân olunduğu üzere cedd-i ‘alâları **Yūsuf Bey** Ebü'l-feth Sultân Mehmed Hân hazretlerine hüsn-i hizmet ve sadâkat eylediginden ... (s. 37, st. 12). [*yūsuf bey*]

yüksek: *Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan, "alçak" karşıtı.*

1. Bu kasaba **yüksek** bir daga dayanmış gâyet sarp ve tabî‘i olarak müstahkem bir tepe üzerinde ... (s. 40, st. 19). [*yüksek*]
2. Türklere dâ‘ir en kadîm bir kitâbe olmak üzere şehri geçip kal‘eye girerken kemeri gâyet **yüksek** Türk-kârî ve suyu vâfir Gâzî Evrenos oğlu ‘İsâ Bey çeşmesi vardır ... (s. 40, st. 24). [*yüksek*]
3. Magaranın **yüksek** ve müstesnâ bir yerinde bir insân oturup yatacak kadar bir mevki‘ vardı (s. 42, st. 31). [*yüksek*]
4. Lâkin Âdem Aga merhûmun Akçahisar kal‘esinde Dolma denilen mahalde mazanne-i kirâmdan Hacı Mustafâ Efendi tekyesi civârında **yüksek** bir mevki‘de ak taştan yapılmış mezârına gidip ziyaret ettim (s. 59, st. 12). [*yüksek*]

yüksel-: *Normal kabul edilen seviyenin üzerine çıkmak; kurulup gelişmek.*

1. Tabaka tabaka **yükselen** bir cebel-i ‘azîmin bahrden altı yüz kilometre irtifâ‘ındaki bir mahallinde olup ondan daha birkaç sâ‘at yukarıya çıkılırsa zirve-i cebele vâsıl olunur (s. 41, st. 23). [*yükselen, -en*]

yürek: *Gönül; kalp; iç.*

1. ... koşanların ba‘zıları tahammül edemeyerek yere kapanır ve ba‘zıları benimle koştukça **yüreginden** kopan helecânlar kendisini ne hâle getirdiğini mosmor olan çehresinden anlar isem de ... (s. 42, st. 17). [*yüreginden, -i, -(n), -den*]

yürü-: *Yol almak, mesafe katetmek.*

1. Yolda gâh **yürür** gâh oturur gâh latîfelerle eğlenirdik (s. 42, st. 9). [yürür, -r]
2. ... hemân bilâd-ı Rûm'a **yürüyerek** Ma'âmûriyye ve 'Ammûriyye şehir ve kal'elerini zabt ederek ... (s. 76, st. 17). [yürüyerek, -(y), -erek]

yüz: *"Yüz" sayı sıfatı.*

1. Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarîf kumâşlarından **yüz** liralık on beş top aldım (s. 46, st. 3). [yüz]

yüz elli: *"Yüz elli" sayı sıfatı.*

1. Sâ'ir şu'arânın zemîn-i teng addedip pek az şi'ir söyledikleri harflerde elliden **yüz elliye** kadar gazeller tanzîm eylemiştir ki ... (s. 30, st. 21). [yüz elliye, -(y), -e]

yüz on dokuz: *"Yüz on dokuz" sayı sıfatı.*

1. Ez-cümle cedd-i 'âlîleri Şeyh Receb Efendi bir mürşid-i sâhib-vukûf olarak bu hâkdân-ı fenâda **yüz on dokuz** sene mu'ammer olmuştur (s. 46, st. 14). [yüz on dokuz]

yüzlerle: *Pek çok sayıda.*

1. Nefs-i İşkodra'da mülhakâtında Der-Sa'âdet'te **yüzlerle** kitâblar gördüm ki zahrında sâhib-tercümenin hat ve imzâ' ve mührü mevcüddur (s. 68, st. 23). [yüzlerle]

yüz(ün) sür-: *(Sevgi veya saygı ifadesi olarak) Huzûrunda yere kapanmak.*

1. Hâtemî bâb-ı rızâda bul emân
Sür yüzün nüş eyle her bir sem gönül (s. 55, st. 28). [yüz(ün) sür-]

3.3.28. Z

zabt et-: *(Yazı veya makine ile) Kaydetmek, tespit etmek; akılda tutmak.*

1. Bana bir haylî ‘Osmānlı şā‘irleri isimleri **zabt ettirdikleri** gibi dīvānlarını ve mecmū‘alarını getirmeğe başladılar (s. 9, st. 6). [*zabtettirdikleri, -tir, -dik, -ler, -i*]
2. Lākin yazık ki bu kıymetdār efendinin ismini **zabt etmemişim** (s. 53, st. 22). [*zabt et-, -me, -miş, -im*]

zabt et-: *Zorla ele geçirmek, yönetimi altına almak; (bir yeri) silah zoruyla almak.*

1. ... hemān bilād-ı Rūm’a yürüyerek Ma‘mūriyye ve ‘Ammūriyye şehir ve kal‘elerini **zabt ederek** istimdād eden esīreyi ve hayāтта olan sā‘ir üserāyı tahallūs ile muzafferen ‘avdet ederek ... (s. 76, st. 17). [*zabt et-, -erek*]

zabt eyle-: *Zorla ele geçirmek, yönetimi altına almak; (bir yeri) silāh zoruyla almak.*

1. Mahmūd Paşa’nın Karadag’ı kāmilen **zabt eylediği** esnāda bir ecl-i kazāyla vukū‘-ı şehādeti üzerine İşkodra vilāyeti vāliligi sāhib-tercūme İbrāhīm Halilī Paşa’nın ‘uhde-i hasāfetine tevcih bulunmuştur (s. 12, st. 3). [*zabt eylediği, -dik, -i*]

zabtiyye: *Osmanlı Devleti’nde XIX. yüzyılda kurulan, toplumun güvenliğini ve āsāyişi sağlamakla görevli askerī teşkilāta mensup kimse, polis, jandarma.*

1. ... evvelce kaymakām bey tarafından bir **zabtiyye** ile bildirilmiş idi (s. 56, st. 15). [*zabtiyye*]
2. Bir de döndüm baktım ki arkamda ber-ā-ber götürdüğüm iki **zabtiyyeden** başka kimse yok (s. 57, st. 4). [*zabtiyyeden, -den*]
3. Ben **zabtiyyenin** birini gönderdim (s. 57, st. 5). [*zabtiyyenin, -nin*]

zādegān: *Toplumun asil sınıfı, soylu kimseleri.*

1. İşkodra’da bulunduğu esnāda henüz hadīsü’s-sin iken pederinin vāki‘ olan iltimāsı üzerine **zādegānlığa** hürmeten büyük birāderi Mahmūd Paşa ile birlikte 1243/1827-28 senesinde ‘uhdelerine rütbe-i ref‘a-ı mīr-i mīrānī tevcih buyurulmuş ... (s. 35, st. 11). [*zādegānlığa, -lık, -a*]

2. Natūk ve mütekellim ve zarīf ve kuvve-i hāfızası vāsī‘ ve birçok āsār-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūşbir pīr-i ma‘ārif-semīr olmakla ber-ā-ber ābā ve ecdādı o havālīnin **zādegān** ve umerā‘-i sāhib-ihitirāmından olmağla gerek kendileri ve gerek efrād-ı hānedānı hürmet-i ‘azīmeye mazhar olmaktadır (s. 72, st. 26). [zādegān]

zāhid: *Dinin emir ve yasaklarına uyan fakat irfanı olmayan kaba sofı.*

1. Dün gece meclis-i ‘uşşākta bir hāl olmuş
Zāhidin destine bir sāgar-ı Cem vermişler (s. 27, st. 4). [zāhidin, -in]
2. Semā‘ u vecdinin ahvālin anlasa **zāhid**
Ederdi zūhdünü ĩsār-ı pāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 7). [zāhid]

zāhidā: *Ey sofı, ey zāhid! (Zāhid: Çok dindar olup irfanı olmayan kimse, kaba sofı).*

1. **Zāhidā** sen ne bilirsin niçedir hālet-i ‘aşk (s. 17, st. 25). [zāhidā]

zāhir: *Bir şeyin görünen tarafı, dış yüzü, dış görünüşü, "bātın" karşıtı.*

1. Hamdülillāh edeli tebdīl **zāhir** bātına
‘Aynımızda oldu eşyā Cennet-i Me’vā bize (s. 18, st. 22). [zāhir]

Zāhir: (ö. 598/1201) İnan’da ünlü bir kaside şairi olan Zāhīr-i Fāryābī.¹⁰⁶

1. ... Sā‘ib, Şevket, Cāmī, **Zāhīr**, Nazīrī, Hakanī gibi İnan şu‘arāsının ve Bāki, Nef‘ī, Yahyā, Fehīm, Sabrī, Vecdī, Nā‘ilī ... gibi ‘Osmanlı üdebāsının āsārını pīş-i nazar-ı mütālā‘adan ayırmazdı (s. 20, st. 11). [zāhīr]

zāhire: *Görünüş, dış görünüş.*

1. Kitāblarının **zāhiresine** yādigār-ı ahlāf olmak üzere ekseriyā bir beyit tahrīri ... (s. 36, st. 34). [zāhiresine, -(s), -i, -(n), -e]

zahmete katlan-: *Güçlkle karşılaşmak, sıkıntıya katlanmak; zahmet çekmek.*

¹⁰⁶ Atalay, 2013

1. İnsān ne kadar gayret eder **zahmete katlanarak** çalışırsa hāsıl olacak netīce-i maksūd o kadar lezzetli görünür (s. 43, st. 9). [*zahmete katlan-, -arak*]

zahmet(in) çek-: *Sıkıntıya uğramak, güçlükle karşılaşmak.*

1. Anladım ki dünyā lezzeti **çekilen zahmetin** mükāfātıdır (s. 43, st. 9). [*zahmet(in) çek-, -(i), -l, -en*]

zahmetli: *Sıkıntılı, güç, zor, yorucu.*

1. Lākin bir gün sonra öyle şiddetli bir göğüs nezlesine mübtelā oldum ki böyle bir müz'ic ve **zahmetli** nezle görmemiştim (s. 43, st. 15). [*zahmetli*]

zahr: *Kāğıt vb.nin arka tarafı.*

1. İşkodra'da gördüğüm müte'addid kitāblar **zahrında** Min kütübi'l-fakir ileyhi'l-kadir Ahmedī el-İskenderiyyevī el-müderriş ve'l-müftī 'afā 'anhi'l-Bārī 'ibāresi muharrer olduğundan ... (s. 16, st. 20). [*zahrında, -i, -(n), -da*]
2. ... bu kitāb **zahrında** fāzıl-ı müşārün-ileyh İstashabehu.. 'ibāresini ra'şedār bir sūrette yazmış olmasına nazaran 'ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o 'ibāreyi ihtiyārlığı zamānında yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 23). [*zahrında, -i, -(n), -da*]
3. Nefs-i İşkodra'da mülhakātında Der-Sa'ādet'te yüzlerle kitāblar gördüm ki **zahrında** sāhib-tercümenin hat ve imzā³ ve mührü mevcüddür (s. 68, st. 23). [*zahrında, -i, -(n), -da*]
4. Kendi hattıyla yazdığı kitāb ve mecmū'aların **zahr** veya kenārlarına 'ale'l-ekser imzā'sını şu 'ibāre ile vaz' ediyor (s. 69, st. 1). [*zahr*]
5. İştirā³ sūretiyle sāhib olduğu kitābların **zahrında** da imzā'sı şöylece görülmüştür (s. 69, st. 3). [*zahrında, -i, -(n), -da*]

zamān: *Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit.*

1. ... Drin nehri tahvīl-i mecrā ederek tугyān-ı miyāh **zamānlarında** bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu cihetle hāsıl olan tagayyürāt münāsebetiyle ... (s. 12, st. 17). [*zamanlarında, -lar, -i, -(n), -da*]
2. Benim İşkodra'da bulduğum **zamān** şu mevsim-i ziyārete tesādūf ettiğinden ... (s. 14, st. 28). [*zamān*]

3. İbrāhīm Halīlī Paşa ile benim İşkodra'da bu kitabı yazmaga teşebbüs eylediğim **zamānın** arasında doksan seneden ziyāde bir mesāfe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayāтта bulamadım (s. 14, st. 4). [*zamānın, -ın*]
4. ... sonraları daha sā'ir me'mūriyyetlerde ifā-yı hüsn-i hizmet etti ve o **zamānda** vāki' olan devlet muhārebātının cümlesine iştirāk ve ibrāz-ı sadākata inhimāk eylediğinden ... (s. 25, st. 25). [*zamanda, -da*]
5. ... tafsīlātı kezālik o **zamāna** 'ā'id Takvīm-i Vekāyi' gazetesini nūshalarında muharrerdir (s. 36, st. 1). [*zamāna, -a*]
6. ... cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta'bīriyle taltīf olunmuş tā o **zamāndan** zamānımıza kadar bu hānedāndan birçok vāliler ve mīr-i mīrānlar ... (s. 37, st. 14). [*zamāndan, -dan*]
7. ... cenāb-ı Fātih tarafından Koca Yūsuf ta'bīriyle taltīf olunmuş tā o zamāndan **zamānımıza** kadar bu hānedāndan birçok vāliler ve mīr-i mīrānlar ... (s. 37, st. 14). [*zamānımıza, -(i), -mız, -a*]
8. Günlerin en uzun **zamānı** olan Temmuz ayında idi (s. 42, st. 6). [*zamānı, -ı*]
9. Bir haylī **zamān** dergāh-ı hazret-i pīrde mūcāvır kaldı (s. 55, st. 2). [*zamān*]
10. Tiran'dan mūfārekātım **zamānına** tesādūf etmesi hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 29). [*zamānına, -ı, -(n), -a*]

zamān: *Devir, dönem, çağ (Yaşlılık dönemi kastedilmektedir.).*

1. ... bu kitabın zahrında fāzıl-ı müşārün-ileyh İstāshābehu.. 'ibāresini ra'şedār bir sūrette yazmış olmasına nazaran 'ömr-i pīriye vāsıl olduğu ve o 'ibāreyi ihtiyārlığı **zamānında** yazdığı anlaşılıyor (s. 16, st. 24). [*zamānında, -ı, -(n), -da*]

zamān: *Devir, dönem, çağ.*

1. ... matla'lı gazel-i şāhānelerini tettebbu' ve müstāgrak-ı 'ātifeti olan **zamānı** şu'arāsının ba'zıları da tanzīr eylemiştir ki (s. 13, st. 5). [*zamānı, -ı*]
2. Leyālī-i mübārekede İşkodra'da Fātih Sultān Mehmed Hān **zamānından** beri defn-i hāk-i gufrān olan meşāhir-i mazanne-i kirāmdan kal'e kapısında medfūn ... (s. 14, st. 8). [*zamānından, -ı, -(n), -dan*]
3. 'Amcaları Kara Mahmūd Paşa'nın vālīliği **zamānında** taraf-ı Devlet-i 'āliyyeden Der-Sa'ādet'e da'vetle silāhşörān-ı şehriyārī sunūf-ı mümtāzesine idhāl ile tebcīl olundu (s. 19, st. 22). [*zamānında, -ı, -(n), -da*]
4. ... yā'nī 'Osmānlılar **zamānında** 'Alī Haydar Bey nām zāt tarafından te'sīs edildiği mervīdir (s. 23, st. 17). [*zamānında, -ı, -(n), -da*]
5. Müşārün-ileyhin üç lisānda olan iktidārına numūne olmak üzere Fārisī 'āsārından ceddi vefātına olan mersiyesi yukarıda mūrūr eylediği gibi Türkī bir gazel ile vefātı

zamānında ‘Arabī olarak inşād eylediği otuz üç beyitli münacāt-ı belīgasının ... (s. 50, st. 6). [*zamānında, -ı, -(n), -da*]

zamān-ı civānī: *Gençlik zamanı.*

1. ... kendi tercüme-i hālını ve **zamān-ı civānīde** başından geçen serencāmı dil-süz bir sürette tahrīr eylemiştir (s. 28, st. 5). [*zamān-ı civānī, -de*]

zamān-ı hayāt: *Hayatın zamanı, ömür.*

1. **Zamān-ı hayātında** pek çok kütüb-i nefiseye mālīk olduğu ... (s. 68, st. 24). [*zamān-ı hayāt, -ı, -(n), -da*]

zamān-ı hazret-i Fātih: *Hazreti Fātih Sultan Mehmed devri.*

1. Zikr olunan Dragos kal‘esi civārında medfūn olan müşārün-ileyh Kanber Baba rivāyete göre **zamān-ı hazret-i Fātih** mazanne-i kirāmından bir zāt-ı ‘ālī-kadrdır (s. 14, st. 20). [*zamān-ı hazret-i fātih*]

zannet-: *Sanmak.*

1. Lākin mideye indirilen o sıcak yemekler öyle burüdet peydā ettirdi ki midemde yemek degil buz parçaları var **zannederdim** (s. 43, st. 13). [*zannederdim, -er, -di, -m*]
2. Talebe efendiler de öyle bir vakār ile sadr-ı dükkāna oturlar ki görenler bunların her birini kırk yıllık birer ‘ankā bezirgān **zanneder** (s. 45, st. 28). [*zanneder, -(e), -r*]
3. Ben **zannediyordum** ki kadı efendi arkam sıra geliyor (s. 57, st. 3). [*zannediyordum, -(i), -yor, -du, -m*]
4. Ben evvel emīrde oralarda şehīd olan veya vefāt eden zātların na‘şları memleketine naklolunmuş **zannettim** (s. 61, st. 9). [*zannettim, -ti, -m*]

zanneyle-: *Sanmak.*

1. Şā‘ir-i pür-güylukta Çāker emsālin senin Gelmedi **zanneylerim** vakt-i sa‘adetten beri (s. 30, st. 24). [*zanneylerim, -r, -im*]

zannolun-: *Öyle olabileceği düşünölmek, sanılmak.*

1. ... Adriyatik denizi Akçahisar'a pek yakın bir mesâfede bulunur **zannolunur** ... (s. 41, st. 29). [zannolunur, -(u), -r]

zār: *Ağlama, inleme.*

1. Āh āh yine bir tıfla gönöl başladı **zāra** (s. 40, st. 8). [zāra, -a]

zarfında: *Süresince, belli bir sürede.*

1. Birkaç gün **zarfında** Erzurum'dan hareket ve Der-Sa'adet'e muvāsalatla on beş gün kalarak Yanya'ya gittim (s. 8, st. 7). [zarfında]
2. Ben Tiran'da bulunduğum yirmi gün **zarfında** üç Cum'a günü bu çarşıya devām ettim (s. 45, st. 30). [zarfında]

zarīf: *(Eşya vb. için) Hoş görünüşlü, ince, ölçülü.*

1. Paşa hüsn-i idāreye muvāfık olarak on dört sene vālilik eyledikten başka İşkodra'nın Tabak-hāne mahallesinde sekiz on kubbeli gāyet **zarīf** bir cāmi'-i şerīf binā eylemiştir (s. 10, st. 12). [zarīf]
2. Kavaye kasabasında takrīben iki üç yüz sene evvel **zarīf** bir sürette binā olunmuş kubbeli ve eyvānlı Ahmed Paşa Cāmi'-i şerīfi mevcüddur (s. 23, st. 18). [zarīf]
3. Tiran'ın ipekli ve yaldızlı **zarīf** kumāşlarından yüz liralık on beş top aldım (s. 46, st. 3). [zarīf]
4. Bir insān gāyet hoşlandığı bir **zarīf** çiçeği ne kadar medh ü senā' eder ise ... (s. 67, st. 14). [zarīf]

zarīf: *Davranışları, durumu insanda hoş bir etki bırakan, tavrı ve edāsı hoş olan; (söz, konuşma, üslup için) karşısındakini incitmeyen.*

1. Müşārün-ileyh İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın eş'arı sehl-i mümteni' denilecek derecede **zarīftir** (s. 15, st. 6). [zarīftir, -tir]
2. Arkadaşlarımız **zarīf** adamlar idi (s. 43, st. 1). [zarīf]
3. **Zarīf** ve nükte-dān bir zāt olduğunu bi'z-zāt müşāhede eyledim (s. 64, st. 21). [zarīf]
4. Natük ve mütekellim ve **zarīf** ve kuvve-i hāfızası vāsi' ve birçok āsār-ı kıymetdār-ı eslāf hāfızasında menkūş bir pīr-i ma'ārif-semīr olmakla ber-ā-ber ... (s. 72, st. 25). [zarīf]

5. Muhterem ‘Alī Rızā Beyefendi’nin o havālī üdebā ve şu‘arāsıyla müşā‘aresi ve **zarīf** mutāyebeleri de vardır (s. 73, st. 7). [*zarīf*]

zāt: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse.*

1. Mu‘ārızı bulunan bir **zāt** tarafından İşkodra vālisi Mustafā Paşa’ya ‘aleyhinde şiddetli şikāyetler tevālī edince ... (s. 23, st. 23). [*zāt*]
2. İsmnin Mehmed ve mahlasının Çāker olduğunu hem-nāmı olan bir **zāta** hitāben yazdığı bu beyit ile işāret etmiştir (s. 27, st. 8). [*zāta, -a*]
3. Şöyle ki vālī-i memleketin hizmetinde bulunan bir **zāt** 1250/1834-35 senesinde ziyāretine gelerek hacc-ı şerīfe ‘azīmet edeceğinden rāsime-i vedā‘i icrā eyledikten sonra ‘acebā tekrār ‘avdet edip etmeyeceği su‘āline karşı şu beyti bi’l-bedāhe inşād ederek okumuştur (s. 52, st. 3). [*zāt*]
4. Ahfādından mütehayyiz **zātlar** ve güzel şā‘irler zuhūr etmiştir ... (s. 59, st. 28). [*zātlar, -lar*]
5. Elbasan şehri bey-zādelerinden bir **zāta** tezvīc eylediği bir kerīme-i ‘iffet-vesīmesinden el-ān Elbasan’da ahfādı mevcūddur (s. 60, st. 23). [*zāta, -a*]
6. Bu ‘ā’ile fitraten zekī ve ekserīsi tahsīl görmüş **zātlardır** (s. 60, st. 2). [*zātlardır, -lar, -dır*]
7. Ben evvel emīrde oralarda şehīd olan veya vefāt eden **zātların** na‘şları ... (s. 61, st. 8). [*zātların, -lar, -ın*]
8. Sonra kendilerinden bu **zātlar** hakkında ārzū ettiğim ma‘lūmatı su‘āl ederek tevsī‘ ettim ... (s. 71, st. 25). [*zātlar, -lar*]
9. ... tevsī‘ ettim ve her memlekette mevcūd bu gibi **zātları** bilen kimler var ise ... (s. 71, st. 26). [*zātları, -lar, -ı*]
10. ... her memlekette mevcūd bu gibi zātları bilen kimler var ise isimlerini ve o **zātlarda** edebiyāta dā‘ir ne gibi kitāblar olduğunu kendisinden tahkīk ederek defterime kaydeyledim (s. 72, st. 1). [*zātlarda, -lar, -da*]
11. O memlekete gittim mi derhāl o **zātları** bulur şübhe ettiğim husūslarda onlardan hāl-i mes‘ele eder ... (s. 72, st. 3). [*zātları, -lar, -ı*]
12. ... hāl-i mes‘ele eder ve onların da o havālīdeki her bildiği **zātlar** kimler ise tahkīk eder ve cüzdānıma kaydederdim (s. 72, st. 4). [*zātlar, -lar*]
13. Hüsn-i hāl ashābından ‘afīf bir **zāt** buldum (s. 76, st. 22). [*zāt*]
14. Meselā Tiran kazāsına tābi‘ işim nāhiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idāre erbābından Mahmūd Bey nām **zātın** ‘azliyle yerine Kurd nāmında biri ta‘yīn olundukta şu beyti demiş imiş (s. 77, st. 2). [*zātın, -ın*]

zāt: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (Süleymān Paşa).*

1. O kerîmü'ş-şiyemin **zâtı** nevâdiriden idi
Sâhib-i hilm ü zekâ menba^c-ı eltâf u sehâ (s. 25, st. 14). [*zâtı, -ı*]

zât: *Kişi, kimse (Koca Mehmed Paşa).*

1. İşte sülâle-i kadîmesi bu karyeye mensûb olan Koca Mehmed Paşa İşkodra kal'esinin muhafızlığında bulunduğu esnâda sâhib-i tedbîr u dirâyet bir **zât** olduğundan 1175/1761-62 senesinde taraf-ı Devlet-i 'âliyyeden İşkodra vâlîliğine ta'yîn ve 'uhdesine rütbe-i vezâret ihsân olunmuştur (s. 10, st. 10). [*zât*]

zât: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (Koca Yūsuf Bey).*

1. ... cedd-i 'âlîleri Koca Yūsuf Bey'dir ki bu **zât** Ebü'l-feth Sultan Mehmed Hân hazretlerine mülâki olmakla şeref-yâb ve iltifât-ı şâhânelerine nâ'iliyyetle kâm-yâb olmuştur (s. 11, st. 17). [*zât*]

zât: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (İbrâhîm Halîlî Paşa).*

1. ... eşkiyânın kimisini te'dîb kimisini istîmân ile istihsal-i rızâ-yı pâdişâhiye bir sûrette muvaffak olmuştur ki bu **zâtın** o me'mûriyyete sûret-i ta'yînini hoş görmeyenler bile etmiş oldukları hidemât-ı i vatan-perverîye hayrân kalmışlar (s. 12, st. 11). [*zâtın, -ın*]

zât: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (Alî Haydar Bey).*

1. ... 'Osmânlılar zamânında 'Alî Haydar Bey nâm **zât** tarafından te'sîs edildiği mervîdir (s. 23, st. 17). [*zât*]

zât: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (Peklinli Ca'fer Sadık Paşa).*

1. Müşârün-ileyh Ca'fer Sâdık Paşa asîl kerîm vefî hayr u hasenâta mâ'îl ve hüsn-i ahlâka mâlik bir **zât** idi (s. 26, st. 19). [*zât*]

zât: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (Şeyh Halîmî Efendi).*

1. Şübhesiz Tiran içinde gelmemiştî böyle **zât** (s. 49, st. 9). [*zât*]

2. Hem şerī‘at hem tarīkat hem hakīkat ‘ārifi
Zāt idi eylerdi hep ikrār ü tasdīk bi’l-cinān (s. 49, st. 12). [zāt]

zāt: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (İşkodralı Hamdī).*

1. Gāyet tuhaf bir **zāt** olduğundan şunun bunun hakkında ba‘zı latīfelerde ve hicviyelerde bulunduğundan şe‘āmetini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihrācını mücib olmuştur (s. 52, st. 1). [zāt]
2. Pek tuhaf hikāyelerini söylediler ve hāfızalarında olan ba‘zı beyitlerini okudular anladım ki İşkodraca meşhūr bir **zāt** imiş (s. 52, st. 20). [zāt]
3. Lākin bu **zāt** tarafından dahi vukū‘ bulduğunu bir cemm-i gāfir beyān eylediler (s. 53, st. 18). [zāt]

zāt: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (Toptan-zāde Ādem Aga).*

1. El-hāletü hazīhi Akçahisar’ın hükümet konagi olan ve gāyet cesīm ve safādār olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizām-ı taksīmāt Toptan-zāde Ādem Aga’nın hüsn-i tabī‘at sāhibi ve değerli bir **zāt** olduğunu gösterir (s. 59, st. 20). [zāt]
2. Görülüyor ki Ādem Aga hakīkaten sāhib-hayr ve hüsn-i tedbīr sāhibi bir **zāt** imiş (s. 59, st. 27). [zāt]

zāt: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (Hacı Hamza).*

1. Ādem Aga’nın meşāyih-i kirāmdan Hacı Hamza nām **zāta** inşā eylediği türbenin kitābesi de şöyledir (s. 59, st. 23). [zāta, -a]

zāt: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (Hacı Mustafā Baba).*

1. ... Dolma mevki’inde Hacı Mustafā Baba nām **zātın** türbesini inşā eylediği günbet-i vālānın ‘ibāre ve tārīhi de budur (s. 59, st. 25). [zātın, -ın]

zāt: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (Akçahisarlı Hulūsī Bey).*

1. Bu **zāt** birtakım kimselerin yekdigerleriyle uğraşmasına pek ‘aleyhdar olduğundan o kabīl adamlara nasīhat ederek mutlakā barıştırır ve herkesi dā’imā ittihād ve ittīfāk ile hüsn-i mu‘āşerete sevk eylemeğe çalışmış (s. 60, st. 9). [zāt]

2. Toptan-zāde ʿāʿilesinden ātīde terācim-i ahvālleri görülecek olan şuʿarā hüsn-i terbiyeye ʿāʿid bu **zātın** bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan bir ʿāʿilede yetişen ... (s. 61, st. 2). [*zātın, -in*]
3. ... bir ʿāʿilede yetişen bir kemālli adamın o ʿāʿileye ne kadar faydası dokunduguna ve dokunacağına bu **zātın**¹⁰⁷ basireti ve dirāyeti delil-i kāfidir (s. 61, st. 3). [*zātın, -in*]
4. Gerek bu **zātın** ve gerek sāʿir Tiran şāʿirlerinin mezār taşlarından tārīh-i vefātlarını ahz için şehrin mezārliklarını dolaştığım sırada pek garīb bir şeye tesādūf ettim (s. 61, st. 4). [*zātın, -in*]

zāt: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (İsmāʿīl Zihnī Efendi).*

1. Zarīf ve nükte-dān bir **zāt** olduğunu bi'z-zāt müşāhede eyledim (s. 64, st. 21). [*zāt*]

zāt: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (Tiranlı Rızā Bey).*

1. Bu **zāt** ile görüştüğüm vakit sinn-i ʿālīleri yetmiş bulmuş ve son meʿmūriyyeti olan Kavaye kazāsı kaymakāmlığından tekāʿüd olmuş idi (s. 71, st. 18). [*zāt*]

zāt: *Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse (Tiranlı Zīver).*

1. Natük mütekellim hamıyyetli cerbezeli bir **zāt** imiş (s. 76, st. 4). [*zāt*]

zāten: *Esasen, aslında.*

1. ... 1270/1853-54 senesine kadar on bir sene müddet devām eden İşkodra vālīliğinde kemā-kān dīvān efendiliğinde bulunmuş ve **zāten** ilk İşkodra'ya geldiği vakit orada (s. 29, st. 20). [*zāten*]
2. ... el-hāsıl Tiran'da ne kadar sanʿat erbābı varsa **zāten** Cumʿa olmak münāsebetiyle çarşı pazar taʿtīl olduğundan herkes mällarından lüzümü (s. 45, st. 22). [*zāten*]
3. Harput'ta **zāten** odun pek pahalı olduğu hālde o sene kış pek şiddetli olması ve mahrūkātın āteş pahāsına çıkması ... (s. 68, st. 6). [*zāten*]

¹⁰⁷ Karateke'nin çalışmasında bu kelime *zātu* şeklindedir. Ancak kelimenin bu haliyle bağlama uymadığı anlaşılmalı, orijinal metinden kontrol edilmiş ve *zātın* şeklinde yazıldığı görülmüştür. Sözlükte de kelimenin orijinal metinde geçen şekli kullanılmıştır.

zāt-1 ‘ālī: “Yüksek şahıs” anlamına gelen ifade saygılı konuşmada hitap sözü olarak kullanılır.

1. **Zāt-1 ‘ālilerinde** Seyyidü’l-kavmi hādimumhum sıfat-ı mādihasını ihrāza liyākat hāsıl olduğu cihetle ... (s. 56, st. 6). [zāt-1 ‘ālī, -ler, -i, -(n), -de]

zāt-1 ‘ālī-kadr: Derecesi ve kıymeti yüksek kimse.

1. Zikr olunan Dragos kal‘esi civārında medfün olan müşārün-ileyh Kanber Baba rivāyete göre zamān-ı hazret-i Fātih mazanne-i kirāmından bir **zāt-1 ‘ālī-kadr** (s. 14, st. 20). [zāt-1 ‘ālī-kadr, -dır]
2. İşte sāhib-tercüme İbrāhīm Hālīlī Paşa’nın ‘azīmet ve ziyāret eylediği zevātın birisi de bu **zāt-1 ‘ālī-kadr** Kanber Baba idi (s. 15, st. 4). [zāt-1 ‘ālī-kadr]
3. İşte sāhib-tercüme pek ciddī bir **zāt-1 ‘ālī-kadr** olduğu gibi pederleri Şeyh Yūnus dahi bir şeyh-i kesīrū’l-fazā’il idi (s. 48, st. 3). [zāt-1 ‘ālī-kadr]

zāt-1 ‘ārif: Gördüğünü uzun düşünmeye gerek kalmadan hemen kavrayacak yetenekte olan, irfan sahibi kimse.

1. Evzān ve kavāfiye vākıf bir **zāt-1 ‘ārif** imiş (s. 44, st. 7). [zāt-1 ‘ārif]

zāt-1 celīl: Ulu, yüce kişi.

1. Hazret-i düstūr-ı ekrem menba‘-ı lutf u kerem Ya‘nī hem-nām-ı Habīb-i muhterem **zāt-1 celīl** (s. 10, st. 19). [zāt-1 celīl,]

zāt-1 esfā: En temiz şahsı/kendisi.

1. Makām-ı kurbda mahvetti **zāt-1 esfāsın** Sıfāt-ı Lem yezel oldu kuvā-yı Mevlānā (s. 34, st. 1). [zāt-1 esfā, -(s), -i, -(n)]

zāt-1 hātem-semīr: Mühür sahibi kişi.

1. Müşārün-ileyh asīl necīb mükrim sahī vezīr ibn-i vezīr bir **zāt-1 hātem-semīr** idi (s. 36, st. 32). [zāt-1 hātem-semīr]

zāt-1 şāhāne: *Padişahlara hitap ederken veya padişahı bahsedilirken kullanılır (II. Mahmud).*

1. **Zāt-1 şāhāne** ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā²-yı vāki'i kabūl ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir sūrette giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 19). [*zāt-1 şāhāne*]

zāt-1 şecā'at-nihād: *Cesaretli, yiğit kimse.*

1. Cedd-i ʿālīleri Ādem Aga Akçahisar kal'esinin muhāfızı olup hayrātkār ve dirāyet-şi'ār bir **zāt-1 şecā'at-nihād** idi (s. 59, st. 2). [*zāt-1 şecā'at-nihād*]

zāt-1 vālā: *Yüce şahıs.*

1. Arnavud aslıdır ol taşlı yerin şeh-bāzı medlülüne ma-sadāk olan **zāt-1 vālāları** meşhūr Toptan-zāde ʿā'ilesindedir (s. 58, st. 18). [*zāt-1 vālā, -lar, -i*]

zāviye: *İnsanların ibadet etmek amacıyla çekildikleri küçük tekke.*

1. ... gece de kalınması ve gerçi **zāviye** var ise de böyle kalabalık içinde müşkilātı mūcib olacağı gibi mütālā'alardan sarf-ı nazarla ʿazīmete karar verdik ... (s. 15, st. 2). [*zāviye*]
2. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel ʿulemāsı fuzalāsı **zāviyeleri** tekyeleri meşāyihi bir haylī mühim kitābları sefineleri ma'lūmum idi (s. 72, st. 5). [*zāviyeleri, -ler, -i*]

zāviye: *Osmanlı Devleti'nin ilk devirlerinde genellikle yerleşim merkezleri dışındaki yollar üzerinde, derbentlerde kurulan ve dīnī-tasavvufī inanç ve fikirleri yaymak, bölgenin güvenlik ve āsāyişini sağlamak, gelip geçenleri barındırmak, yedirip içirmek gibi işleri üstlenen, Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük rol oynamış olan dīnī ve sosyal kurum.*

1. Nihāyet tam öğlen vaktine karīb cebelin mūntehāsına vāsıl ve Sarı Saltık **zāviyesine** dāhil olduk (s. 42, st. 22). [*zāviyesine, -(s), -i, -(n), -e*]
2. **Zāviyenin** altında olan pek derin bir mağara Sarı Saltık Baba'nın makāmı imiş (s. 42, st. 23). [*zāviyenin, -nin*]
3. **Zāviyede** ve etrafında ba'zı ebyāt ve eş'ār muharrer ve husūsıyla ilk girecek kapının üstünde şu beyit menkūş ve mahkūk idi (s. 42, st. 24). [*zāviyede, -de*]

4. Ondan sonra mağaradan çıkıp üst tarafında bulunan **zāviyedeki** odamıza geldik (s. 43, st. 1). [*zāviyedeki, -de, -ki*]
5. Kimisi mağarayı Ashāb-ı Kehf mağarasına kimisi **zāviyeyi** hazret-i ʿİsā'nın kahve ocağı odasına kimisi bu mürtefi^ç cebeli Demavend dağlarına benzetiyorlardı (s. 43, st. 2). [*zāviyeyi, -(y), -i*]
6. ... Akçahisar kasabasında vāki^ç Şemsî Efendi **zāviyesine** zāviyedār olmuştur (s. 43, st. 22). [*zāviyesine, -(s), -i, -(n), -e*]
7. Mükemmel ve ferah-fezā bir **zāviyedir** (s. 48, st. 15). [*zāviyedir, -dir*]
8. **Zāviyelerinde** vāki^ç türbe-i mahsūsalarına defnolunmuştur (s. 48, st. 12). [*zāviyelerinde, -ler, -i, -(n), -de*]
9. Bu hakīr **zāviyelerine** ʿazīmet ederek rūh-ı şerīflerine Fātiha-hān oldum (s. 48, st. 13). [*zāviyelerine, -ler, -i, -(n), -e*]
10. Ābā ve ecdādından kalan kadīm **zāviyeyi** digerine terk ederek medfūn oldukları hānkāhı kendileri müceddeden inşā etmişler (s. 48, st. 14). [*zāviyeyi, -(y), -i*]
11. Şemīmī Dede'nin inşā eylediği **zāviyede** dedenin manzūr ve makbūlu olarak ikāmet edip Şemimī Dede ile ve sāvīr o havālī şu'arāsıyla müşā'areler icrā eylemekte bulunmuş idi (s. 55, st. 7). [*zāviyede, -de*]
12. Muharrir-i hakīr Selīmiyye (Leş) kasabasından Akçahisar'a gelirken **zāviyesine** ugradım (s. 55, st. 12). [*zāviyesine, -(s), -i, -(n), -e*]
13. Ahfādından **zāviyede** bulunan derviş yeni gelen bir müfettişle heyet-i hükümetin ʿazīmet etmelerini haber aldığı gibi ... (s. 56, st. 15). [*zāviyede, -de*]
14. ... haber aldığı gibi **zāviyeyi** kapatarak (s. 56, st. 16). [*zāviyeyi, -(y), -i*]
15. Her ne vakit kaymakām kadı gibi me'mūrlar **zāviyeye** gelirlerse ceddimin kitāblarını ziyāret ederek ... (s. 56, st. 23). [*zāviyeye, -(y), -e*]
16. Bināen-aleyh hātırından çıkılamayacak bir me'mūr gelmekte olduğunu haber verdiler mi **zāviyeyi** kapatıp firār etmekten başka çāre bulamadım (s. 56, st. 26). [*zāviyeyi, -(y), -i*]

zāviyedār: *Zāviye şeyhi.*

1. ... Akçahisar kasabasında vāki^ç Şemsî Efendi zāviyesine **zāviyedār** olmuştur (s. 43, st. 22). [*zāviyedār*]

zāviye-i mezkūre: *Adı geçen zāviye.*

1. ... dīvān-ı eş'ārından başka metrukātından şāyān-ı ziyāret birçok kütüb-i nādire mevcūd bulunduğu haber alınmağla kaymakām ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben **zāviye-i mezkūreye** ʿazīmet olunmuş ... (s. 56, st. 14). [*zāviye-i mezkūre, -(y), -e*]

zāviye-nişīn-i irşād ol-: *Hak yolunu görerek zāviyeye çekilen derviş olmak.*

1. Tiran'da vāki^c tekye-i ʿālīlerinde yirmi seneden ziyāde **zāviye-nişīn-i irşād olduktan** sonra 1270 senesi Recebinin on üçüncü günü/11 Nisan 1854 terk-i cihān-ı fānī eyledi (s. 48, st. 12). [*zāviye-nişīn-i irşād ol-, -duk, -tan*]

zāyi^c et-: *Yitirmek, kaybetmek.*

1. Yolun ugrarsa eger Zile denilen şehre **Zāyi^c etme** şu emānetimi ey bād-ı sabā (s. 27, st. 16). [*zāyi^c et-, -me*]

zebān-ı şeker-efşān-ı Fārisī: *Farsça'nın şeker saçan (tatlı tatlı konuşma) dili.*

1. ... iki sene mikdārı **zebān-ı şeker-efşān-ı Fārisīnin** tekemmülünü muʿtād eylediğimden lisān-ı mezkūr dahi bana keşf oldu bī-taʿlīm-i üstād hārikası zuhūra geldi (s. 28, st. 29). [*zebān-ı şeker-efşān-ı fārisī, -nin*]

zebh et-: *Kesmek, boğazlamak.*

1. ... Kara Hasan cāmi^c-i şerīfi musallāsında eş-Şeyh Mehmed Efendi'yi ve ...baklar üstünde Havale taʿbīr olunur mahal ile Top-hāne mahallesi tarīkindaki merākıd-ı mübārekeleri ziyāretle kurbānlar **zebh eder** (s. 14, st. 14). [*zebh et-, -er*]

zebūn ol-: *Zayıf ve düşkün duruma gelmek.*

1. Bākī ʿacūz-ı dehre **zebūn olma** key sakın (s. 21, st. 9). [*zebūn ol-, -ma*]

zebūr-ı¹⁰⁸ sutūr: *Satırlarda yazılı (şey).*

¹⁰⁸ Karateke'nin çalışmasında bu kelime *zubur* şeklindedir. Ancak kelimenin bu haliyle bağlama uymadığı anlaşılmış, orijinal metinden kontrol edilmiş ve *zebūr* şeklinde yazıldığı görülmüştür. Sözlükte de kelimenin orijinal metinde geçen şekli kullanılmıştır.

1. ... matbū' 'Atā Tārīhi 'nde gerek 'umūm ebyātı ve gerek ne sūretle ihrāc olunacağına dā'ir seksen iki tārīhin ta'rīfātı **zebūr-ı sutūrdur** (s. 37, st. 6). [*zebūr-ı sutūr, -dur*]

zehī: "Ne güzel! Ne hoş!" anlamlarında ünlem.

1. Kudūm-i pāk-i ma'sūmeyne Sūzī pek becā tārīh
Sudūr etti **zehī** lutf-ı Hudādan bu iki nev-zād (s. 35, st. 8). [*zehī*]
2. Gönül ki bezmgeh-i yār-i bā-safāya gider
Zehī makām-ı safā-bahş u cān-fezāya gider (s. 70, st. 3). [*zehī*]
3. Gönül ki bezmgeh-i yār-i bā-safāya gider
Zehī makām-ı safā-bahş u cān-fezāya gider (s. 71, st. 7). [*zehī*]

zehr-i helāhil: Öldürücü zehir.

1. Tab'ım ikbāl eylemez **zehr-i helāhildir** bana (s. 70, st. 17). [*zehr-i helāhil, -dir*]

zekāt(ını) ver-: İslām dinine göre sahip olunan mal ve paranın manevī temizliğini yapmak üzere yılda kırkta birini yoksullara dağıtmak. II Sahip olunan manevī şeylerin de (güzellik, ses, ilim vb.) zekātı verilebilir (Güzelliğin zekātını vermek kastedilmektedir.).

1. Hüsnün **zekātını ver** lutf eyle ey ganī māh (s. 75, st. 2). [*zekāt(ını) ver-,]*

Zekeriyyā Paşa: Rumeli valisi Mahmud Hamdi Paşa'nın 1836'da ölümü üzerine Rumeli valiliğine atanan Prizrin mutasarrıfı Ahmed Zekeriya Paşa.

1. ... Manastır'a gelerek kemā-kān müşārün-ileyh **Zekeriyyā Paşa'nın** hizmet-i kitābetinde bulundum (s. 29, st. 8). [*zekeriyyā paşa*]

zekī: Akıllı, çabuk anlayan, anlama yeteneği olan, zekāsı keskin (kimse).

1. Ben bu havālī ahālīsini pek **zekī** muktedir Devlet-i 'āliyyeye sādık ve merd adamlar gördüm (s. 8, st. 11). [*zekī*]
2. Sonra yine vatan-ı aslīsine gelerek mu'allimliğine devām ve bir haylī **zekī** talebe yetiştirmege ... (s. 52, st. 10). [*zekī*]
3. Bu 'ā'ile fitraten **zekī** ve ekserisi tahsīl görmüş zātlardır (s. 60, st. 2). [*zekī*]

4. Yazısı pek güzel ve imlâsında en **zekî** bir Türk edîbi gibi aslâ yanlış yok îfâdesi gâyet selîs ve münakkah idi (s. 71, st. 19). [*zekî*]

zemîn: *Şiirin icra edildiği eski üslûp, tarz.*

1. Hâkini vardır yeri işkodra'nın medh eylesem
Bu **zemîn** ürcüzeli bir tâze dîvân oldu cem' (s. 30, st. 2). [*zemîn*]

zemîn: *Bir şeyin üzerinde geliştiği, cereyan ettiği ortam.*

1. **Zemîninde** isti'fâ-yı kusûr ile da'vet eylemiş ise de tekyenin biraz uzak bir mahalde olması ve benim de meşgûliyyetimle ber-â-ber Tiran'dan müfâratım zamânına tesâdüf etmesi hasebiyle gidemedim (s. 56, st. 27). [*zemîninde, -i, -(n), -de*]

zemîn-i teng: *"Dar yer/yer dar" anlamında bir şeye bahane bulunmak istendiğinde söylenen söz.*

1. Sâ'ir şu'arânın **zemîn-i teng** addedip pek az şi'ir söyledikleri harflerde elliden yüz elliye kadar gazeller tanzîm eylemiştir ki ... (s. 30, st. 21). [*zemîn-i teng*]

Zemzem Baba: *Akçahisar'da tekkesi bulunan bir zat.*

1. Yine Akçahisar şehrinde **Zemzem Baba** merkâd ve tekyesi ziyaretgâhtır (s. 41, st. 16). [*zemzem baba*]

zengin: *Malı ve parası çok olan, varlıklı.*

1. Lâkin karyenin önünden cereyân eden Drin nehri tahvîl-i mecrâ eylediginden ba'zı bataklıklar hâsıl olmakla ber-â-ber yedi sekiz yüz hâne kadar olan o **zengin** karyenin eski servetinin tenâkusuna bâdi olmuştur (s. 10, st. 8). [*zengin*]
2. İbrâhîm Bey **zengin** olmakla ber-â-ber gâyet zî-nukûd ümerâdan imiş (s. 23, st. 22). [*zengin*]

zerâfet-i tab': *Yaratılışının inceliği.*

1. Vüzerâdan meşhûr Kânî Paşa'nın vefâtına olan şu mücevher târîh de bu fende olan mahâret ve **zerâfet-i tab'ına** delîldir (s. 37, st. 8). [*zerâfet-i tab' -i, -(n), -a*]

zer-i cûd: *Altın ile ihsanda bulunma.*

1. Ede bî-minnet-i mahlûk hemîşe leb-rîz
Zer-i cûdun kef ü dâmânımı yâ Mevlânâ (s. 39, st. 10). [*zer-i cûd, -un*]

zerre kadar: *Çok küçük, çok az.*

1. ... şeyh efendiye de benden sonra kadının eger kendisine **zerre kadar** bir tecâvüzü görülürse bana telgrafla bildirmesi için yemin ettirdim (s. 57, st. 15). [*zerre kadar*]

zevâlî sâ'at: *Öğle vakti 12.00'yi başlangıç kabul eden saat.*

1. ... ism-i şâhânelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tâc şeklini hâvî bir mîl üzerinde hem **zevâlî** hem gurûbî **sâ'atleri** gösterir ve haftada bir kere kurulur ma'kordon ihsân buyurdıkları sâ'atle ve daha sâ'ir birtakım nefis eşyâ' ile ber-â-ber sirkat eyledi (s. 46, st. 9). [*zevâlî sâ'at*]

zevâlli: *Yok olan, sonlu, ölümlü.*

1. Dil-rîş etme kimseyi 'ömrün **zevâllidir** (s. 53, st. 28). [*zevâllidir, -dir*]

zevât: *Zatlar, saygıdeğer kimseler.*

1. Tesâdüf bu ya işkodra 'ulemâsından ziyârete gelen ba'zı **zevât** 'Arapça tekellüm ettiler (s. 8, st. 15). [*zevât*]
2. Hâlbuki ben o târîhe kadar pek çok târîhler kitâblar okudugum hâlde işkodra vilâyetinden hârice çıkmamış **zevât** arasında 'Osmânlıca şi'ir söylemiş bir ferdin degil âsârına ve hatta ismine de tesâdüf etmemiştim (s. 9, st. 3). [*zevât*]
3. İşte sâhib-tercûme İbrâhîm Hâlîlî Paşa'nın 'azîmet ve ziyâret eylediği **zevâtın** birisi de bu zât-ı 'âlî-kadr Kanber Baba idi (s. 15, st. 4). [*zevâtın, -ın*]
4. Paşanın sohbetine yetişen ba'zı **zevâta** vâsil olan pîrân-ı memleketin rivâyetiyle sâbittir ki paşanın dâ'iresi bir kütüb-hâne şeklinde idi (s. 20, st. 9). [*zevâta, -a*]

5. O rutūbetli ve sengīn yerde biraz toprak toplattırıp teberrūken kendini defn ettirmiş ba‘zı **zevāt** merkādları vardı (s. 42, st. 29). [zevāt]
6. Ondan sonra gittigim mahāllere kadı ve kaymakām gibi **zevātı** birlikte götürmez yalnız mütehayyizān-ı memlekette olan ba‘zı zevāt ile giderdim (s. 57, st. 17). [zevātı, -ı]
7. Ondan sonra gittigim mahāllere kadı ve kaymakām gibi zevātı birlikte götürmez yalnız mütehayyizān-ı memlekette olan ba‘zı **zevāt** ile giderdim (s. 57, st. 17). [zevāt]

zevāt-ı fāzıla: *Fazīletli zātlar.*

1. İşte sāhib-tercüme Şeyh Selīm Hālīmī Efendi şu **zevāt-ı fāzılanın** netīce-i silsileleridir (s. 48, st. 8). [zevāt-ı fāzıla, -nın]

zevk et-: *Eğlenmek.*

1. Harāmdan kaçmayan ādem cihānda **zevk eder** Hamdī (s. 54, st. 16). [zevk et-, -er]

zevk ü safā: *Rahat ve eğlence.*

1. Kimine **zevk ü safā** hayl u haşem vermişler (s. 26, st. 23). [zevk ü safā]

zevk ü şevkin geç-: *Eğlenmek ve coşmak.*

1. **Zevk ü şevkin geçtigin** fikr etmemek kābil degil (s. 61, st. 20). [zevk ü şevkin geç-, -tik, -i, -(n)]

zevk-i ney: *Ney (üflemeli bir çalgı) zevki.*

1. Elverdi gūş eyledigin **zevk-i ney** sakın (s. 21, st. 7). [zevk-i ney]

zeyl-i ahbāb: *Dostların, birbirini seven kimselerin ayrılması.*

1. **Zeyl-i ahbābımız** ādāb ile ba‘de't-takbīl (s. 27, st. 17). [zeyl-i ahbāb, -ı, -mız]

Zeyne'l 'Ābidīn: (d. 666 ? - ö. 713) Aslı adı Ali Asgar'dır. Hz. Hüseyin'in Kerbelā'da kurtulan ortanca oğludur. On iki imamın dördüncüsüdür.

1. Nūr-ı çeşm-i 'āşikāndır şāh **Zeyne'l 'Ābidīn** (s. 71, st. 2). [zeyne'l'ābidīn]

Zeynü'l-'Abā: (d. 666 ? - ö. 713) Hz. Zeyne'l-abidin. Aslı adı Ali Asgar'dır. Hz. Hüseyin'in Kerbelā'da kurtulan ortanca oğludur. On iki imamın dördüncüsüdür.

1. Şāh Hasan ile Hüseyin olsun mu'īnin her nefes
Lutf edip ben bendeye **Zeynü'l-'abā'nın** 'aşkına (s. 44, st. 15). [zeynü'l-'abā'nın, -nın]

zımnında: (İyelik ve bulunma hāli eklerinin kalıplaşmasıyla zımn-ı(n)-da) İçin, maksadıyla.

1. ... müşāhede-i sun'ı Rabbānī ve ru'yet-i kudret-i Samedānī **zımnında** 'azm-i mesāire-i dil-keş ve 'arz-ı hālcilige sülūk ile te'mīn-i ma'īšet ederek ... (s. 28, st. 27). [zımnında]

zīb ü nakş: Süs ve görünüş. II Sūret.

1. **Zīb ü nakşa** aldananlar ta'n ederlerse nola (s. 18, st. 16). [zīb ü nakş, -a]

zībā: Güzel.

1. Te'ālallāh ne **zībā** nüsha-i pākīze-i 'irfān (s. 67, st. 1). [zībā]

zīb-i mahāfil-i şu'arā et-: Şairlerin meclislerini süslemek.

1. Edip bu nüshayı **zīb-i mahāfil-i şu'arā**
Denilse nāmına gülzār-ı ma'rifet şāyān (s. 65, st. 9). [zīb-i mahāfil-işu'arā et-, -ip]

zihn ü zekā: Anlayış, kavrayış, akıl ve anlama gücü, zihin keskinliği.

1. Mahlası Sādık idi münşī vü hem şā'ir idi
Tam idi **zihn ü zekāsı** hīç bulunmazdı kusūr (s. 26, st. 10). [zihn ü zekā, -(s), -ı]

Zihni: (d. 1250/1834 - ö. 1304/1886-87) Asıl adı İsmail olup şiirlerinde Zihni mahlasını kullanan, İşkodra doğumlu, "Tercümân-ı Hakikat" akrostişli şiiri bulunan ve Dîvân hâline getiremeye de bir Dîvân tertip edecek kadar şiir yazmış birşair.

1. Mahzen-i esrâr ol olma sakın bed-zebân **Zihni** (s. 64, st. 4). [zihni]
2. Medh u takrîze ne hâcet **Zihni**
Vasfdan işte bu âsârı ganî (s. 66, st. 15). [zihni]
3. Hurûf-ı ismi oldu gerçi **Zihni** vâsıl-ı pâyân (s. 67, st. 12). [zihni]

zihn-i perîşân: Karışık olan akıl, düşünceli.

1. Zülf-i hübân gibi hep darmadagin etti felek
Cem' kıl **zihn-i perîşânımı** yâ Mevlânâ (s. 38, st. 26). [zihn-i perîşân, -im, -i]

zîkr: Allah'ın isimlerini (esmâ-yı hüsnâyı) söylemek sûretiyle yapılan ibâdet.

1. Geçirirdi 'ömrünü **zîkr** ü 'ibâdetle müdâm (s. 49, st. 19). [zîkr]

zîkr: Anma, anılma.

1. Yukarıda **zîkri** mürûr eylediği üzere dîvân-ı sâ'ibe mufassal bir şerh tahrîrine ibtidâr ederek ... (s. 31, st. 19). [zîkri, -i]

zîkr eyle-: Allah'ın isimlerini (esmâ-yı hüsnâyı) söylemek sûretiyle yapılan ibâdet.

1. Kâdirî'de akdem-i cümle meşâyih bu idi
Zîkr ile tevhîd ile eylerdi ihyâ-yı zamân (s. 49, st. 4). [zîkr]
2. Geçirirdi 'ömrünü **zîkr** ü 'ibâdetle müdâm (s. 49, st. 19). [zîkr]

zîkr eyle-: Bahsini etmek.

1. Mevsim-i hicrânı **zîkr eyler** hem aklar hem güler (s. 61, st. 19). [zîkreyle-, -r]

zîkr olun-: İsmi söylenmek, bahsi edilmek, anılmak.

1. **Zikr olunan** Dragos kal‘esi civārında medfūn olan müşārūn-ileyh Kanber Baba rivāyete göre zamān-ı hazret-i Fātih mazanne-i kirāmından bir zāt-ı ‘ālī-kadrdır (s. 14, st. 20). [zikr olun-, -an]
2. **Zikr olunan** Fütühü’l-Gayb kitābını 1242/1826-27 senesinde ikmāl eylediği zīrindeki ketebelerinden anlaşılmiştir (s. 50, st. 4). [zikr olun-, -an]
3. Şu beyitler **zikr olunan** Hatabiyye’dendir (s. 68, st. 8). [zikr olun-, -an]

Zile: *Osmanlı zamanında Sivas vilayeti Tokat sancağında bir kaza.*

1. Yolun ugrarsa eger **Zile** denilen şehre Zāyi‘ etme şu emānetimi ey bād-ı sabā (s. 27, st. 15). [zile]
2. Sāhib-tercūmenin aslı **Zileli** olduğu hālde sā‘ik-i kader kendisini İşkodra’ya sevk ve orada (s. 27, st. 12). [zileli, -li]

Zile kasabası: *Osmanlı zamanında Sivas vilayeti Tokat sancağında bir kaza.*

1. 1205/1790-91 senesinde **Zile kasabasında** tevellüd eyledim (s. 28, st. 8). [zile kasabası, - (n), -da]

zindāncı: *Zindan bekçisi, hapishane memuru, gardiyan.*

1. Ma‘lūmdur ki hulefā’-yı ‘Abbasiyye’den Mu‘tasım bin Me’mūn ibn Hārūnū’r-Reşid ‘Ammūriyye taraflarında esīr düşen bir Hāşimiyye’nin sicn-i esārette Vā-Mu‘tasimāh diye sayha eylediğini ve **zindāncıların** “Lebbeyk” diye istihzā’ ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile ... (s. 76, st. 15). [zindāncıların, -lar, -ın]

zindegānī: *Yaşayış, hayat.*

1. **Zindegānī** mansıbından āhirū’l-emr ‘azlolup Cāh-i dünyāyı tasarruf etmede geldi fütūr (s. 26, st. 11). [zindegānī]

zī-nukūd: *Paralar sahibi.*

1. İbrāhīm Bey zengin olmakla ber-ā-ber gāyet **zī-nukūd** ümerādan imiş (s. 23, st. 22). [zī-nukūd]

z̄ir: *Altta, aşağıda olan.*

1. Yalnız iki kıt'a ve **z̄iri** gazellerinin derciyle bundan ziyāde iksārdan keff-i kalem eyliyoruz (s. 15, st. 7). [*z̄iri, -i*]
2. Zikr olunan Fütühü'l-Gayb kitābını 1242/1826-27 senesinde ikmāl eylediği **z̄irindeki** ketebelereinden anlaşılmiştir (s. 50, st. 4). [*z̄irindeki, -in, -de, -ki*]
3. Fārisī bir manzūme-i tārīhiyyesi āti't-tercūme şeyh-i muhteremleri 'Abdü's-selām Mücrim hazretlerinin tercūme-i hālī **z̄irinde** görülecektir (s. 57, st. 20). [*z̄irinde, -i, -(n), -de*]
4. Ol vakit Tercümān-ı Hakikat'ın neşreylediği şu iki manzūme ile mektūbun **z̄irinde** şu satırlar görülmüştü (s. 67, st. 20). [*z̄irinde, -i, -(n), -de*]
5. Tahrīren kendisinden o havālīde yetişdikleri ve işittikleri şu'arānın bir iki satırlık muhtasar tercūme-i hālleriyle **z̄irine** bir iki beyitleri yazılmak sūretiyle bir vesīka istedim (s. 71, st. 21). [*z̄irine, -i, -(n), -e*]

z̄irā: *"Çünkü, şu sebepten, bundan dolayı" anlamlarına gelen bağlaç.*

1. "Maşa'allāh ne güzel koşuyorsunuz" derdim. **Z̄irā** sinnim kırk raddesinde olmakla ber-ā-ber sıhhat-ı vücūda mālīk olduğumdan gençlik sevdā-yı magrūrānesinden henüz sarf-ı nazar edememiştim (s. 42, st. 19). [*z̄irā*]

zirve-i cebel: *Dağın en yüksek noktası, dağın tepesi.*

1. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i 'azīmin bahrden altı yüz kilometre irtifā'ındaki bir mahāllinde olup ondan daha birkaç sâ'at yukarıya çıkılırsa **zirve-i cebele** vāsıl olunur ki (s. 41, st. 25). [*zirve-i cebel, -e*]
2. ... vāsıl olunur ki meşhūr Sarı Saltık Baba'nın bir makām-ı 'ālīsi de bu **zirve-i cebelde** vāki'dir (s. 41, st. 25). [*zirve-i cebel, -de*]

z̄iverā: *Ey Z̄iver (Tiranlı Z̄iver).*

1. **Z̄iverā** hüzn ü fütūr u helecāndan vazgeç
Bu cihān müdbiredir müdbire hemm vermişler (s. 77, st. 17). [*z̄iverā*]

ziyād et-: *Arttırmak.*

1. ‘Ömr ü iclâlin **ziyâd etsin** cenâb-ı Müste‘ân (s. 44, st. 12). [*ziyâd et-, -sin*]

ziyâde: Çok, daha çok, daha fazla.

1. Bir aydan **ziyâde** duramayacağım cihetle gece gündüz çalışmaya başladım (s. 9, st. 10). [*ziyâde*]
2. Lâkin evvelki ‘azîmetimde haberim olsaydı veyâhüd şu teşebbüsümden sonra bir kere daha gidilseydi elbette daha pek çok **ziyâde** şeyler bulacaktım (s. 9, st. 24). [*ziyâde*]
3. İbrâhîm Hâlîlî Paşa ile benim İşkodra’da bu kitâbı yazmaga teşebbüs eylediğim zamânın arasında doksan seneden **ziyâde** bir mesâfe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayâtta bulamadım (s. 14, st. 5). [*ziyâde*]
4. ... cenâb-ı Fâtih tarafından Koca Yûsuf ta‘biriyle taltîf olunmuş tâ o zamândan zamânımıza kadar bu hânedândan birçok vâlîler ve mîr-i mîrânlar ve hatta ondan **ziyâde** vüzerâ-yı ‘izâm zuhûr etmiştir (s. 37, st. 14). [*ziyâde*]
5. Tiran’da vâki‘ tekye-i ‘âlîlerinde yirmi seneden **ziyâde** zâviye-nişîn-i irşâd olduktan sonra 1270 senesi Recebinin on üçüncü günü/11 Nisan 1854 terk-i cihân-ı fânî eyledi (s. 48, st. 11). [*ziyâde*]
6. **Ziyâde** cezbe olur dil-ber-i hat-âverde (s. 50, st. 10). [*ziyâde*]
7. Kırk seneden **ziyâde** Tiran’da binâ ve te’sîs eyledikleri hânkâh-ı Kâdirî’de ... (s. 56, st. 8). [*ziyâde*]
8. Daha **ziyâde** bizâ‘aya mâlik olmuş olaydım elbette daha a‘lâsını yapardım (s. 67, st. 17). [*ziyâde*]
9. Benim bir memleket fuzalâ ve meşâyihini kendilerinden **ziyâde** bildiğimden dolayı hayrette kalırlardı (s. 72, st. 7). [*ziyâde*]

ziyâdece: "Fazlaca" anlamında zarf.

1. Sağîrî'l-cüsse olmakla ber-â-ber vücûdunun sinnine nisbetle **ziyâdece** yorulmuş olduğunu sîması gösteriyordu (s. 36, st. 25). [*ziyâdece*]

ziyâfet tertîb: Ziyâfet düzenlemek, misafiri yedirip içirerek ağırlamak.

1. İbtidâ belediyye re‘îsi bir ziyâfet **tertîb** ile ba‘zı eşrâf ve mütehayyızân-ı memleket ve dilek eden me‘mûrîn-i hükûmet ‘azîmet ve İfâ-yı vazîfe-i ziyâret ederler (s. 14, st. 21). [*ziyâfet tertîb*]

ziyâret: *Dua etmek, istekte bulunmak gayesiyle kutsal yerlere, bir kabre, bir türbeye gitme, bir yeri görmeye gitme, görüşme.*

1. ... Kara Hasan cāmi^ç-i şerîfi musallâsında eş-Şeyh Mehmed Efendi'yi ve ...baklar üstünde Havale ta^çbîr olunur mahal ile Top-hâne mahallesi tarîkindaki merâkîd-ı mübârekeleri **ziyâretle** kurbânlar zebh eder (s. 14, st. 14). [*ziyâretle, -le*]
2. ... Dragos kal^çesi kurbunda Gumir (Kanber Baba) merâkîd-ı mübârekelerini **ziyârete** 'azîmeti vesîle-i bezl-i sadakât ve hasenât eylerdi (s. 14, st. 16). [*ziyârete, -e*]
3. Hele Kanber Baba **ziyâreti** şâyân-ı tezkâr merâsim-i mu'tâdeye tâbî'dir (s. 14, st. 17). [*ziyâreti, -i*]
4. Yaz mevsimi geldi mi İşkodra ahâlîsi Kanber Baba **ziyâretine** hazırlanır ... (s. 14, st. 18). [*ziyâretine, -i, -(n), -e*]
5. Sultân-ı Necef hazret-i 'Aliyyü'l- Murtazâ ve şehriyâr-ı Kerbelâ Cenâb-ı Hüseyin-i Müctebâ Efendilerimizi **ziyâretle** kâm-yâb oldu (s. 55, st. 2). [*ziyâretle, -le*]
6. ... cenâb-ı şeyhin âsâr-ı girân-behâsı ve sâ'ir kütüb-i nâdiresi bi'z-zarûre **ziyâret** olunamadı (s. 56, st. 20). [*ziyâret*]

ziyâret: *Bir kimseyi veya bir yeri görmeye gitme.*

1. Bu **ziyâret** ve ibzâl-i sadakât esnâsında dahi 'ulemâ ve üdebâ ile sohbet-i 'ilmiyye ve edebiyeye icrâsıyla mütelezziz ve mübtehic olurdu (s. 15, st. 5). [*ziyâret*]
2. Kadem dırîğ eger etmese **ziyâretten**
'Aceb mi yâr-i kadîm ekser âşinâyaya gider (s. 71, st. 10). [*ziyâretten, -ten*]

ziyâret et-: *Bir kişiyi ya da bir yeri görmeye gitmek.*

1. Bizim **ziyâret ettigimiz** şunlardır (s. 41, st. 7). [*ziyâret et-, -tik, -(i), -miz*]
2. ... bunun daha fevkine çıkararak Sarı Saltık Baba makâmını da **ziyâret etmek** ârzüsünde bulundum (s. 42, st. 4). [*ziyâret et-, -mek*]
3. İşte burası Sarı Saltık Baba'nın inzivâ'gâhı imiş. Girip **ziyâret ettik** (s. 42, st. 32). [*ziyâret et-, -ti, -k*]
4. Lâkin Âdem Aga merhûmun Akçahisar kal^çesinde Dolma denilen mahalde mazanne-i kirâmdan Hacı Mustafâ Efendi tekyesi civârında yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış mezârına gidip **ziyâret ettim** (s. 59, st. 12). [*ziyâret et-, -ti, -m*]

ziyâret et-: *Görmek, ilgi göstermek.*

1. Her ne vakit kaymakām kadı gibi me'mûrlar zāviyeye gelirlerse ceddinin kitāblarını **ziyāret ederek** "Aman şu kitābı çok begendim yādigār olarak bana ver" derler ... (s. 56, st. 23). [*ziyāret et-, -erek*]

ziyāret eyle-: *Dua etmek, istekte bulunmak gayesiyle kutsal yerlere, bir kabre, bir türbeye gitmek, bir yeri görmeye gitmek.*

1. İşte sāhib-tercüme İbrāhīm Hālīlī Paşa'nın 'azīmet ve **ziyāret eylediği** zevātın birisi de bu zāt-ı 'ālī-kadr Kanber Baba idi (s. 15, st. 4). [*ziyāret eyle-, -dik, -i*]
2. Oradan Horasan'a 'azīmet ederek İmām Rızā hazretlerini de **ziyāret eyledi** (s. 55, st. 3). [*ziyāret eyle-, -di*]

ziyāret olun-: *(Belli bir yer veya kimseyi) Görmeye gitmek, ziyaret etmek.*

1. Gidilip müşārün-ileyh merkādı **ziyāret olunmuş** ise de ... (s. 12, st. 16). [*ziyāret ol-, -(u), -n, -muş*]
2. ... cenāb-ı şeyhin āsār-ı girān-behāsı ve sā'ir kütüb-i nādiresi bi'z-zarūre **ziyāret olunamadı** (s. 56, st. 20). [*ziyāret olun-, -a, -ma, -dı*]

ziyārete gel-: *(Belli bir yer veya kimseyi) Görmeye gitmek.*

1. İškodra 'ulemāsından **ziyārete gelen** ba'zı zevāt 'Arapça tekellüm ettiler (s. 8, st. 15). [*ziyārete gel-, -en*]

ziyāretgāh: *Saygı için veya bir şey dilemek, sevap kazanmak gibi bir amaçla gidilen kutsal yer, türbe.*

1. Yine Akçahisar şehrinde Zemzem Baba merkād ve tekyesi **ziyāretgāhtır** (s. 41, st. 16). [*ziyāretgāhtır, -tır*]

ziyāretine gel-: *(Belli bir yer veya kimseyi) Görmeye gitmek.*

1. Şöyle ki vālī-i memleketin hizmetinde bulunan bir zāt 1250/1834-35 senesinde **ziyāretine gelerek** hacc-ı şerīfe 'azīmet edeceğinden rāsime-i vedā'ı icrā eyledikten sonra 'acebā tekrār 'avdet edip etmeyeceği su'āline karşı şu beyti bi'l-bedāhe inşād ederek okumuştur (s. 52, st. 3). [*ziyāretine gel-, -erek*]

ziyā-yı Mevlānā: *Mevlānā'nın ışığı.*

1. Meh-i çehār-deh-i şeb gibi evc-i ʿizzette
Vücūd-ı Şems ile arttı **ziyā-yı Mevlānā** (s. 34, st. 4). [*ziyā-yı mevlānā,*]

ziynetli: *Süslü, müzeyyen.*

1. Zāt-ı şāhāne ibrāz-ı nevāziş ve şefkat buyurarak ricā³-yı vākiʿi kabūl ile Nizām'a mahsūs olan elbiseyi sırmalı ve **ziynetli** bir sūrette giymesine ruhsat-ı hümāyūn buyurulduktan başka ... (s. 35, st. 20). [*ziynetli*]

zūd: *Hemen, çabuk, tez.*

1. **Zūd** gönder bana dermānını yā Mevlānā (s. 38, st. 22). [*zūd*]

zū-fünūn ol-: *İlim sāhibi, bilgili, ālim olmak.*

1. Şeyh-i müşārūn-ileyh ʿulūm-ı ʿArabiyyede meʿzūn ve fıkhıta nādirü'l-butūn ve cifr remel vefk gibi maʿārif-i ʿArabiyyede **zū-fünūn** olduktan başka üç lisānda dahi bir şāʿir-i kāmil olduğundan böyle her fende sāhib-kudret olması meşihatına bir revnak-ı diger vermiş ve kesb-i iştihār eylemiş idi (s. 48, st. 15). [*zū-fünūn ol-, -duk, -tan*]

zuhūr et-: *Ortaya çıkmak, meydana gelmek; görünmek.*

1. ʿOsmānlı edebiyatı ʿāleminde yeni **zuhūr eden** bir hazīne (s. 8, st. 2). [*zuhūr et-,en*]
2. Lākin baʿzılarıyla aramızda tuhaf bir ihtilāf **zuhūr etti** (s. 9, st. 11). [*zuhūr et-, -ti*]
3. Degil mi der-kenār-ı vasla tıfl-ı Arnavud çekdim
hükmü **zuhūr ederek** 1274/1857-58 senesinde İşkodra'da vefāt eyledi (s. 30, st. 8). [*zuhūr et-, -erek*]
4. Ahfādından mütehayyiz zātlar ve güzel şāʿirler **zuhūr etmiştir** ki cümlesi mahallerinde mezkūrdur (s. 59, st. 28). [*zuhūr et-, -miş, -tir*]
5. Vāsıl-ı sinn-i rüşd olduktan tahsīl-i maʿārif ü kemālāt ederek şīʿirde māhir ve kemālde kāmil bir mīr-i dirāyet-semīr **zuhūr etmiştir** (s. 60, st. 4). [*zuhūr et-, -miş, -tir*]

zuhūr et-: *Ortaya çıkmak. II Dođmak.*

1. ... tā o zamāndan zamānımıza kadar bu hānedāndan birçok vāliler ve mīr-i mīrānlar ve hatta ondan ziyāde vūzerā-yı ‘izām **zuhūr etmiştir** (s. 37, st. 15). [*zuhūr et-, -miş, -tir*]

zuhūra gel-: *Ortaya çıkmak, meydana gelmek.*

1. ... iki sene mikdārı zebān-ı şeker-efşān-ı Fārisīnin tekemmülünü mu‘tād eylediğimden lisān-ı mezkūr dahi bana keşf oldu bī-ta‘līm-i üstād hārikası **zuhūra geldi** (s. 28, st. 30). [*zuhūra gel-, -di*]
2. Lākin ba‘zı mu‘zib hicret-i seniyyenin bin tārīhinden sonra **zuhūra gelen** hādisāt-ı mü‘essifeden bahis açarak bunun nakl ve hikāyesini ricā’ ederlerdi (s. 76, st. 7). [*zuhūra gel-, -en*]

zuhūra getiril-: *Meydana getirilmek, oluşturulmak.*

1. ... her ikisinden güzel bir tarz-ı mahsūs **zuhūra getirilmiştir** (s. 45, st. 13). [*zuhūra getiril-, -miş, -tir*]

zulmet: *Karanlık. II Sıkıntı, dert, keder.*

1. **Zulmette** geçti ‘ömrüm hicrān gamıyla ey māh (s. 74, st. 26). [*zulmette, -te*]

zühd: *Dünyaya rağbet etmeyip kendini ibadete verme, nefsinin her türlü zevkten alıkoyup ibadet yolunu seçme, takvā.*

1. Semā‘ u vecdinin ahvālin anlasa zāhid
Ederdi **zühdünü** ĩsār-ı pāy-ı Mevlānā (s. 33, st. 8). [*zühdünü, -ü, -(n), -ü*]

zül: *Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi (Sevgilinin saçı).*

1. Asılsam Ahmedī **zülünde** yārın çok belā çeksem (s. 19, st. 10). [*zülünde, -ü, -(n), -de*]
2. **Zülünden** ermedi yine el bir siyeh tele (s. 21, st. 3). [*zülünden, -ü, -(n), -den*]

zül-i hūbān: *Güzellerin saçları.*

1. **Zülf-i hūbān** gibi hep darmadagin etti felek
Cem^c kıl zihn-i perīṣānımı yā Mevlānā (s. 38, st. 25). [zūlf-i hūbān]

zūnnār: Hıristiyan keşişlerin çıplak ten üzerine kuşandıkları kıldan yapılmış, kaba ve sert kuşak II Sevgilinin saçları.

1. Dil hevā-yı zūlf ile bend oldu **zūnnār** olsa da (s. 24, st. 4). [zūnnār]

SONUÇ

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri Adlı Tezkirenin Bağlamı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü adlı bu tezin amacı, Prof. Hakan T. Karateke'nin hazırladığı *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* adlı çevriyazı tezkire metnini esas alarak metnin anlam dünyası çerçevesinde sözcük ve sözcük gruplarının bağlamı dizini ve işlevsel sözlüğünü oluşturmaktır. Tezkirede geçen sözcüklerin/sözcük gruplarının bu eserde yer aldığı bağlama göre anlamlarının belirlenmesi ve böylece eserin söz varlığının tespit edilmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda; tarihi ve edebî metinlerin bağlamı dizini ve işlevsel sözlükleri hazırlanırken son yıllarda adından sıkça söz ettiren TEBDİZ (Tanıklı Türkçe Sözlük- Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamı Dizini ve İşlevsel Sözlüğü) sisteminden yararlanılmıştır. Öncelikli hedefi, bağlamı dizini ve işlevsel sözlüğünü hazırlayarak tezkirenin söz varlığını ortaya çıkarmak olan bu tezde çalışma süreci iki koldan yürümüştür. Bir taraftan sözcük ve sözcük gruplarının anlamları TEBDİZ sistemine girilip tezkirenin sözlüğü oluşturulurken bir taraftan da çeşitli yönlerden tezkirenin incelenmesi yapılmıştır. Bu sürecin sonunda elde edilen bilgiler tezde üç ana bölümü meydana getirmiştir.

Tezin ilk bölümünde *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* tezkiresinin yazarına ve tezkirenin genel özelliklerine yönelik bilgiler verilmiştir. Ali Emirî'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında literatür taranmıştır. XIX. yüzyıl Divan edebiyatı temsilcilerinden olan Emirî'nin gerek yetiştiği aile ve çevre gerekse de pek çok yer gezip görerek kendi yaşadığı deneyimler onun edebî yönünün gelişimine katkı sağlamıştır. İyi bir kitap toplayıcısı ve okuyucusu olması Emirî'nin edebî kimliğine yansımıştır; pek çok telifin, istinsahın, tercüme ve makalenin yazarı olmuştur. Emirî'nin şairlik yönü de bulunmaktadır ancak şairliğinin, edebiyat tarihçiliği alanındaki başarısı kadar takdir görmediği aşikârdır. Türk edebiyatında şair tezkireciliğinin son temsilcisidir ki tezin bu bölümünde onun kaleminden çıkmış *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* adlı şair tezkiresinin genel özelliklerinden de bahsedilmiştir. Tezkire üzerine genel değerlendirme yapmadan önce şunu belirtmek gerekir ki Ali Emirî Efendi'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi veren kaynakların çoğunda bu eser ya sadece ismen geçmektedir ya da eserin ismi dahi kaynaklarda yer almamıştır. Bu sebeple Prof. Hakan T. Karateke'nin tezkireyi çevriyazıya aktarması eserin edebiyat dünyasına kazandırılması adına oldukça önemli bir adımdır.

Emirî, İstanbul dışında yaşayan şairlere de tezkirecilikte yer verilmesi gerektiğini savunmuştur. Tezkireciliğin bitmeye yüz tuttuğu bir dönemde yazılan *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* adlı eserin, Anadolu sahasında oluşturulan geleneksel tezkirecilikten farkı, adından da anlaşılacağı üzere belli bir coğrafi bölgedeki şairleri ele almasıdır. Balkanlar'da bulunan Akçahisar ve Tiran

kazalarından da birkaç şairin olduğu tezkirede şairlerin çoğunluğu İškodra şehrinde dir. Yine Emirî'ye ait Tezkire-yi Şu'arâ-yı Âmid adlı biyografi çalışmasında yazarın kendi memleketi Diyarbakır'dan şairlerin toplanması, onun tezkireciliği bölgesel bir boyuta taşıdığını ifade etmektedir. *İškodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* tezkiresinin, daha önceki yüzyıllarda yazılan tezkirelerle benzer yönlerini ise düzen/yapı bakımından bir ön sözle başlaması, Allah'a tahmîd edildikten sonra kitabın nasıl yazıldığı hakkında bilgi verilmesi ve hurûf-ı hecâ ile tezkirenin düzenlendiğinin belirtilmesi şeklindedir. Karateke'nin tezkirenin bulunduğu defterde bazı şairlerin sırasının hurûf-ı hecâyâ uymadığını belirtmesi üzerine Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Tarih Yazmaları 1190 numarada kayıtlı olan orijinal metne bakılmış, Ca'fer'den sonra gelmesi gereken Çâker'in Çâker'den önce, Râcî'den sonra gelmesi gereken Rızâ'nın da ondan önce gelmesi dışında şairlerin hurûf-ı hecâyâ göre sıralanmasına aykırı bir durum görülmemiştir (Ali Emirî, t.y.). Emirî, *İškodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* tezkiresinde verdiği bilgileri yöre halkının kendisine getirdiği belge/eserlere ve anlattıklarına dayandırmaktadır. Böylece tezkiresinde verdiği bilgilere gerek belgeler üzerinden gerek şifahi olarak kaynak göstermektedir. Tezkire mahlasları, şecereleri, ders aldıkları hocalar, meslekleri, doğum ve ölüm tarihleri, defin yerleri, çalışma hayatları, varsa mensup olduğu tarikatları, kişilik özellikleri gibi şairlerin hayatları ve edebî kişilikleri hakkında bilgi vermesi, şiirlerinden örnekler göstermesinin yanı sıra söz konusu yörenin geleneklerinden, ziyaret edilen yerlerinden, meşhur binalarından vb. bahsederek İškodra vilâyetinin sosyal tarihine de ışık tutmaktadır.

Tezin ikinci bölümünde tezkirede adı geçen şairler, tezkirenin madde girişlerindeki şairlere yönelik Emirî'nin yaptığı biyografik bilgiler ve değerlendirmeler ile edebî kişilikleriyle ilgili değerlendirmeler, tezkirede adı geçen eserler; şiirler; nazım şekilleri; yerleşim merkezleri; mekânlar ve yöresel gelenekler hakkındaki bilgi ve değerlendirmelere yönelik çeşitli incelemeler yapılmıştır.

Tezkirede madde başlığıyla biyografisi ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilen toplam yirmi şairden sırasıyla -çoktan aza doğru- Çâker, Halîmî ve Halîlî en kapsamlı anlatıma sahiptir. Yine sırasıyla -azdan çoğa doğru- Tevfik, Bâlî ve Hüseyinî en kısa anlatılan şairlerdir. Bu yirmi şairden Hakkî, Zihnî ve Rızâ ile Ali Emirî'nin yüz yüze tanışması, şairler hakkında anlatılanlardan yola çıkarak değil de kendi gözlemleriyle onları bizzat analiz edip anlatması açısından son derece önemlidir. Şairlerden Çâker'in hayat hikâyesinin şairin kendi ağzından çıkan ifadelerle tezkirede yer alması ile Bâlî'nin ve Rızâ'nın tezkirenin yazıldığı tarihlerde hayatta olması tezkireye dair ifade edilmesi gereken farklılıklardır. Şairler hakkında biyografik bilgiler verilirken akrabalık bağlarının detaylı verilmesi ve çok fazla benzer isimde kişinin bulunması şecere izi sürülürken bazı ikilemlere, anlaşılmazlıklara sebep olmuştur. Örneğin

Halîlî ile Âsaf arasındaki akrabalık ilişkisi Âsaf bahsinde Halîlî, Âsaf'ın amcası; Halîlî bahsinde Âsaf, Halîlî'nin biraderi şeklinde belirtilir. Tezkirede madde girişi yapılan şairlerden başka çeşitli vesilelerle adından bahsedilen yirmi üç şair ve bu şairlere ait eserler de bulunur. Ayrıca tercüme-i hâllerinden bahsedileceği belirtildiği hâlde tezkirede maddelendirilmeyen on beş adet kişi/şair ismi de geçmektedir. Madde girişi yapılmayan bütün şahıslar bazen önemli birisinin vefatı üzerine söyledikleri tarihler, bazen tezkirede maddelendirilen şairlerin şiirlerine yazdıkları nazireler ve bazen de şairlerin eğitim aldıkları hocalar gibi çeşitli bağlamlarda anılır. Bu kişilerin de varlıklarından ve kısmen edebî ürünlerinden *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* tezkiresi aracılığıyla haberdar olmak İşkodra vilâyetinin şair ve şiir dünyası adına önemlidir.

Emirî, şairlerin edebî kimlikleri hakkında öznel yorumunu yaparken genelde olumlu nitelermeler kullanmış, olumsuz eleştirilerinde ise ölçüyü korumuştur. Tezkirenin ön sözünde o bölge şairlerinin edebî yönlerinin “beliğ” sıfatıyla anılması, Emirî'nin İşkodra şairlerini beğendiğinin bir göstergesidir. Madde girişlerinde adı geçen on dört şair için toplamda yirmi üç farklı nitelme kullanılmıştır. Tevfik, Hüseyinî, Hâtemî, İşkodralı Hulûsî, Zihnî ve Râcî olmak üzere altı şairin edebî kimlikleri için olumlu ya da olumsuz herhangi bir nitelme kullanılmamıştır. Mâhir (Halîlî ve Akçahisarlı Hulûsî), mahâretli (Bâlî, Hakkî ve Rızâ) ve natûk (Rızâ ve Zîver) sıfatları birden fazla şairin edebî yönünü nitelmiştir. Genel olarak tezkirede şairlere ait biyografik bilgi ve değerlendirmelerin, edebî kişiliklerine yönelik bilgi ve değerlendirmelerden daha fazla olduğu görülmektedir.

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri adlı tezkirede doğrudan veya dolaylı olarak adından ve/veya içeriğinden söz edilen dîvân, münşeât, mecmû'a, şerh kitabı gibi çeşitli eserler bulunmaktadır. Bu eserlerden bazıları madde girişi yapılan şairlere aitken bazıları bir vesileyle adı tezkirede geçen ancak madde girişlerinde yer almayan kişi/şairlere aittir. Tezkirede bir dîvân sahibi olduğu açıkça belirtilen şairler Çâker, Hakkî, Hamdî ve Hâdim'dir. Ayrıca madde girişlerinde ismi yer almayıp bir şair bahsinde adı geçen ve Ergani Ma'deni mutasarrıfı Rûmî Paşa'nın bir dîvân tertip ettiği belirtilmektedir.

Emirî, tezkiresinde geçen şiirleri bazı sözcükler veya sözcük grupları ile niteleyerek değerlendirmiştir. Tezkirenin ön sözünde İşkodra vilâyeti şairlerinin şiirleri için genel bir değerlendirmede bulunarak “metîn” ve “içtimâ'î” sıfatlarını kullanmıştır. Bu sıfatlardan Emirî'nin İşkodra şairlerinin şiirlerini beğendiği, takdir ettiği anlaşılacak kadar ileri seviyede olduğunu da doğrudan ifade etmiştir. Madde girişlerinde adı geçen on dört şair için toplamda yirmi yedi farklı nitelme kullanılmıştır. Bâlî, Tevfik, Hüseyinî, Hikmetî, İşkodralı

Hulûsî ve Zihnî olmak üzere altı şairin şiirleriyle ilgili olumlu ya da olumsuz herhangi bir niteleme yoktur. 'Acîb/tuhaf/garîb (Hamdî ve Zîver), belîğ/beliğane (Halîlî, Âsaf ve Halîmî), güzel (Sâdık, Akçahisarlı Hulûsî ve Râcî), latîf (Hakkî ve Rızâ) ve selîs (Hakkî ve Rızâ) sıfatları birden fazla şairin şiirini nitelemiştir. Bu nitelemeler genelde şairin söyleyiş tarzı/üslubu üzerinedir. Tezkiredeki şairleri ve şiirleri olumlu veya olumsuz niteleyen sıfatların tez kapsamında incelenmesi Ali Emirî'nin tezkire üslubuna ve Divan edebiyatının kelime kadrosuna bu tezkire yoluyla yaptığı katkılara dair bir fikir oluşturur.

Tezin bu bölümünde incelenen bir diğer konu, tezkirede geçen nazım parçaları veya nazımların tespitidir. Nazım biçimi ve/veya türüne göre tezkirede toplam 107 adet nazım parçası veya nazım vardır. Bu 107 nazım parçasının veya nazımın 24'ü madde girişi yapılmayıp bir vesileyle tezkirede adı geçen on dokuz şaire/kişiyeye aittir. Geriye kalan 83'ü ise tezkirede maddelendirilen yirmi şairindir. Şair bahislerindeki söz konusu şair ve/veya o bahiste geçen diğer kişilere ait en çok nazım parçası toplam 46 adet ile Türkçe beyitlerdir. Tezkirede Türkçe beyitine en çok yer verilen Şair Çâker 15 adetle ilk sıradadır. Beyitlerin pek çoğu madde girişi yapılan veya yapılmayan şairlerin birbirlerine yazdıkları nazirelerden örnek olarak tezkirede yer almaktadır. Bu durum, çeşitli yerlerde birtakım vesilelerle birçok nazire yazan Ali Emirî'nin nazire yazma geleneğine bir hayli önem verdiği savını destekler. Tezkirede en çok yer alan nazım biçimi ise 26 adetle Türkçe gazellerdir. Tezkirede geçen nazım parçaları veya nazımlar çoğunlukla Türkçe'dir ancak Arapça ve Farsça dillerinde de nazımlar vardır. Bu, İşkodra yöresinde sadece Türkçe dilinde değil, Arapça ve Farsça ile de şiirler yazıldığını gösterir. Bütün bu bilgiler tezkirenin şiir dünyasını aydınlatması yönüyle önemlidir.

Ali Emirî tezkiresinde o dönemin yerleşim merkezlerinden bazılarını yansıtmaktadır. Tezkireden, dönemin idari ve yerel yapısına yönelik bazı sancak, kazâ, kasaba, karye, nahiye, mahalle ve sokak adlarına ve bunlar hakkında bazı bilgilere ulaşılabılır. Tezkirenin adından da anlaşılacağı üzere yerleşim yerlerinin pek çoğu özelde İşkodra ve çevresinden, genelde ise Balkanlar'dandır. Bu yerleşim merkezleri çoğunlukla şairlerin doğdukları/vefat ettikleri/medfun oldukları, soylarının geldikleri, tahsil gördükleri ya da görev aldıkları yerlerden bahsedilirken geçer. Tezkirede yer alan yirmi şairden hepsinin doğum yerleri belirtilmiştir ki İşkodra'dan on bir, Akçahisar'dan üç, Tiran'dan dört, Karadağ'dan bir ve Zile'den bir şair bulunur. İşkodra, Tiran, Peklin, Zile, Manastır, İstanbul, Akçahisar ve Debre şairlerin tahsil gördükleri yerleşim yerleridir ki bu, o dönem insanının eğitim için nerelere gittikleri hakkında fikir verir. Emirî'nin tezkireyi oluştururken gittiği yerlerin ve şairlerin şiirlerinde geçen yerleşim merkezlerinin adlarıyla da tezkirede karşılaşmak mümkündür. Tezkirenin nazım kısımlarında adı en çok geçen yerleşim merkezleri (öngörülmesi mümkün olduğu gibi) İşkodra ve Konya'dır. İki şehir de

tezkirede üçer farklı beyitte anılmaktadır. Buşat karyesi, Ülgün kasabası, Kavaye kasabası, Akçahisar kasabası, Tiran şehri ve Girize karyesi tezkirede hakkında biraz daha detaylı bilgi verilip bazı betimlemelerle anlatılan yerleşim yerleridir. Bu yerler içerisinde hacim olarak en geniş bilgiye ve tasvire sahip yer ise Akçahisar kasabasıdır. Akçahisar, diğer yerleşim yerlerine göre tezkirede daha detaylı anlatılmıştır. Tezkirenin adında geçen İşkodra hakkında ise yapılan anlatımın/tasvirin ve verilen bilgilerin kısıtlı olması dikkat çekmiştir.

Şehir tarihlerini yansıtan mimari eserler yönüyle tezkirelere bakıldığında, *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* adlı tezkirede de dinî, ilmî, askerî, kültürel ve sosyal yaşantı adına pek çok mekân geçmektedir. Bu mekânlarla bazen şairlerin buldukları, defnoldukları mekânlar bağlamında bazen de İşkodra vilâyetinde bulunan mimari yapıtlar olarak karşılaşılr. Tezkirede geçen mekânlar dinî, askerî mekânlar, sosyal yaşantı mekânları ve diğer mekânlar şeklinde dört ana grup altında toplanmıştır. Dinî mekânlarda cami, tekke/dergâh, zaviye ve hânkâh; sosyal yaşantı mekânlarında çarşı, çeşme ve konut yer almıştır. Sosyal yaşantı mekânları açık ve kapalı mekân olarak düşünülmüştür; çarşı ve çeşme açık mekâna, hane ve konaklar kapalı mekâna dahil edilmiştir. Saat kulesi, kale, mağara, ziyâretgâhlar (mezarlık ve türbeler) ise diğer mekânlar başlığı altında toplanmıştır. Dinî mekânlar içerisinde tezkirede en çok tekke ve dergâh isimleri geçer. Camilerin de sayısı tekkeler ve dergâhlarınkine yakındır, hatta haklarında verilen bilgi yönüyle camilerin tezkiredeki ağırlıkları daha hissedilirdir. Tezkirede geçen pek çok camiyle ilgili tam olarak bulunduğu yer, yapıldığı tarihe dair kitâbe, kimin yaptırdığı ve mimari üslubû gibi tekkelere ve dergâhlara göre daha detaylı bilgiler yer alır. Ziyâretgâhlar başlığı altında yer alan mezarlıklar ve türbeler sayıca bir hayli fazla olup diğer mekânlara göre tezkirede daha sık geçer. Bu bağlamda tezkirede sonuç olarak en fazla dinî mekânların bulunduğu ifade edilebilir. Genel olarak mekânlar İşkodra ve çevresindedir ancak birkaç tane de olsa İşkodra dışından mekânlara da tezkirede rastlamak mümkündür. Mimari eserler inşa edildiği dönemin zihniyetini, toplumsal arka planını yansıttığı ve o dönemdeki önemi kapsamlarında değerlidir. Emirî'nin tezkiresinde de bu mekânların bazen sadece adlarının bazen de mimarisi, kim tarafından yaptırıldığı ve bulunduğu yer vb. özelliklerinin verilmesi dönemin ve o yörenin dinî, askerî, kültürel ve sosyal yapıları hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlar.

Geçmişten geleceğe bir iletişim aracı olan gelenekler sözlü kültürün bir parçasıdır ve bu kültür unsuruna tezkirelerde rastlamak mümkündür. Emirî'nin *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* adlı tezkiresinde de İşkodra yöresine ait bazı gelenekler bulunur. Bunlar mübarek gecelerde ziyaret edilen mübarek mezar ziyaretlerine, bir şehrin çarşı kültürüne ve mezar taşlarına yönelik âdetlerden kareleri, yaşantıları ve davranışları yansıtan bazı geleneksel unsurlardır. Bu, tezkirenin sosyal yaşantıdan da izler taşıdığına bir göstergesidir.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise *İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri* adlı tezkirenin bağlamli dizini ve işlevsel sözlüğü yer almaktadır. Tezin sözlük çalışması kısmına başlanırken İsmail Ünver'in çevriyazıda birlik sağlanması üzerine yaptığı çalışması ve Türk Dil Kurumu sözlükleri dikkate alınarak tezkirenin e-kitap formatındaki çevriyazı metninde bazı düzeltmeler yapılmış ve sözlük çalışmasında da bu yapıların düzeltilmiş formları kullanılmıştır. Çevriyazı metinleri üzerine yapılan çalışmalarda eğer bilimsel kabullerin dışında bir yazım söz konusuysa bunu devam ettirmemek, daha sağlam ve doğru metinlerle bilimin ilerlemesine katkıda bulunmak için bu tarz tutumlar önemlidir. Çevriyazı metnindeki düzeltmeler yapıldıktan sonra tezkire metni TEBDİZ sistemine, sistemin standartları göz önünde bulundurularak aktarılmış ve sözlük/dizin çalışmasına başlanmıştır. TEBDİZ'e 70 sayfa olarak yüklenen tezkire metni, sistemden satır bazlı alınan çıktı sonucunda 1500 sayfa kadar bir hacimle genişlemiştir, veri temizleme ve düzenleme sonucunda da 1100 kadar sayfayla son halini almıştır. TEBDİZ sistemi çok hacimli bir kelime/kelime grubu anlam deposuna sahip olduğu için bağlamli dizin ve işlevsel sözlük çalışmalarına şüphesiz büyük bir kolaylık sunmaktadır. Teze yazım aşamasından önce bu kolaylığın tezi normal bir akış hızında ilerleteceği düşünülürken süreçte TEBDİZ'den kaynaklı bazı zorluklar da yaşanmıştır. Özellikle sistemin daha etkili/verimli çalışmasına ve sistemden alınan çıktıların daha temiz/düzenli olmasına yönelik iyileştirmeler yapılmalıdır.

Tezkirede Arapça ve Farsça metinler haricinde yaklaşık olarak 16.000¹⁰⁹ kelime bulunmaktadır. Bu kelimeler içerisinde bağlaç ve edat gibi tek başına anlamı olmayan kelimeler, belgisiz sıfatlar, "kim ve ne" soru zamirleri, i- ek fiili, nazım bölümlerinde sık sık tekrarlanan başlıklar sözlüğün akışının bozulmaması ve kullanımının kolay olması gerekçeleriyle anlamlandırılmamıştır. Bu durumda sözlük madde girişlerinde yer alan kelime/kelime grubu miktarı yaklaşık olarak 14.500'dür. Tezkiredeki kelime/kelime grupları anlamlandırılırken TEBDİZ sistemine daha önce girilmiş anlamlardan ve kaynakçada belirtilen sözlüklerden faydalanılmıştır. TEBDİZ sisteminde olmayan ve taranılan kaynaklardan da bilgisine ulaşamayan kelime/kelime grubu, tezkireden anlatılanlardan hareketle metin içerisindeki bağlama uygun olarak anlamlandırılmıştır. Tez kapsamında hazırlanan sözlükte geçen kelimelerin/kelime gruplarının anlamlarına tanık gösterme konusunda ise şöyle bir yöntem izlenmiştir: TEBDİZ'den seçilen veya hemen hemen her sözlükte kolaylıkla bulunabilecek kelime anlamlarına metin içi sözlük/kaynak atfı verilmemiştir. Bu durumların dışındaki anlamlandırmaların kaynak atfı, ilgili kelime sayfasında dipnot ile gösterilmiştir. Tüm bunlar sözlüğün kolay kullanılabilmesi, akışının bozulmaması ve tezkirenin söz varlığını/anlam dünyasını olabildiğince gün yüzüne çıkarıp okuru bilgilendirmesi amacına ulaşmak için tercih

¹⁰⁹ Sözcük gruplarındaki her bir sözcük tekil kabul edilerek bu sayı içerisinde yer almaktadır.

edilmiştir. Tezkirenin söz varlığını oluşturan kelimeler veya kelime grupları bağlamli dizin (concordance) aracılığıyla alfabetik olarak sıralanmış ve bu söz varlığının işlevsel anlamları tespit edilmiştir. Madde girişlerinin altında yer alan ifade başındaki rakamlar, o kelimenin tezkirede geçme sıklığını göstermektedir. Anlamlandırma yapılırken yan veya mecaz anlam söz konusuysa ve/veya deyim, dua, kalıplaşmış veya ayet olan ifadeler bulunuyorsa bu durumlar ilgili madde açıklamalarında belirtilmiştir.

İşkodra Vilâyeti 'Osmanlı Şâ'irleri Adlı Tezkirenin Bağlamli Dizini ve İşlevsel Sözlüğü tezi, hem tezkirenin edebiyat tarihi içerisindeki yerini hem de yazarın üslubunu daha somut verilerle ortaya koyarak son yıllarda artan sözlük çalışmalarına önemli bir dil malzemesi sunmuştur. Bu tarz sözlük çalışmaları edebî metinlerin günümüz diliyle anlaşılıp okurlarıyla buluşmasına, kültürel miras olan tezkirelerin söz varlığının ortaya çıkarılmasına ve edebiyat tarihi çalışmalarına katkı sağlayabilmektedir.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Namık (2013). Klasik Türk şiirinde üslup eleştirisi terimleri. *T.C. Ordu Üniversitesi Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu Anısına), 10-12 Mayıs 2012, Ordu.* s. 650-654. Ordu: Ordu Üniversitesi Yayınları. 30.12.2020 tarihinde https://www.academia.edu/35852323/Klasik_T%C3%BCrk_%C5%9Eiirinde_%C3%9Cs%C3%BBp_Ele%C5%9Ftirisi_Terimleri adresinden erişildi.
- AÇIL, Berat (2017). On yedinci yüzyıl İstanbul’unda âlim ve kitap ilişkisi: Carullah Efendi örneği. *Sahn-ı Semân’dan Dârülfünûn’a Osmanlı’da İlim ve Fikir Dünyası Âlimler, Müesseseler ve Fikrî Eserler XVII. Yüzyıl Sempozyum Tebliğleri, 22-23 Aralık 2016, İstanbul.* s. 45-56. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları. 22.09.2019 tarihinde https://www.zeytinburnu.istanbul/Document/FileManager/Sahn%C4%B1_Seman_2.pdf adresinden erişildi.
- Ahmet Refik (24 Kânun-ı sani 1340-1924). “Ali Emirî Efendi Hayatı ve Âsârı”. *İkdam* (Sayı: 9631).
- AKBAYAR, Nuri (2001). *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Ali Emirî (t.y.). *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şa‘irleri*. Defter, Ali Emirî Tarih Yazmaları Koleksiyonu, 1190 numaralı kayıt. Millet Kütüphanesi, İstanbul.
- Ali Emirî, Tezkire-i Şu’arâ-yı Âmid, Birinci Cild, Matba’a-ı Âmidî, İstanbul 1328.
- Ali Nazîmâ ve Fâik Reşad (1902). *Mükemmel Osmanlı Lugâti*. İstanbul: A. Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası. 22.10.2020 tarihinde https://insak.net/lugat/8_Mukemmel_Osmanli_Lugati.pdf adresinden erişildi.
- ANSARI, A. S. Bazmee (1995). “Feyzî-i Hindî”. *İslâm Ansiklopedisi, 12*, 524-525. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 15.02.2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/feysi-i-hindi> adresinden erişildi.
- ARSLAN, Mehmet (2014). HAKKI PAŞA, Hasan Hakkı Paşa, İşkodralı. 16.02.2020 tarihinde <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hakki-pasa-hasan-hakki-pasa-iskodrali> adresinden erişildi.

- ARSLAN, Mustafa Uğurlu (2008). *Alî Emîrî Efendi ve Divanı* (Yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul). 05.02.2020 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- ATALAN, Mehmet (2012). Cenknâmelerde Hz. Ali'nin yeri. *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları dergisi*, 2(Güz), 7-29. 05.03.2020 tarihinde <http://www.emakalat.com/tr/download/article-file/63744> adresinden erişildi.
- ATALAY, Mehmet (2013). “Zahîr-i Fâyâbî”. *İslâm Ansiklopedisi*, 44, 87-88. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/zahir-i-faryabi> adresinden erişildi.
- AYAN, Hüseyin (1993). “Cevrî İbrâhim Çelebi”. *İslâm Ansiklopedisi*, 7, 460-461. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/cevri-ibrahim-celebi> adresinden erişildi.
- AYVERDİ, İlhan (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- BARDHI, Ali (2009). *Müfettiş Davut Boriçi'nin günlüğünde (1870-1877 eğitim) İşkodra Vilayeti'nde eğitim* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul). 14.09.2020 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişildi.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2013). *Osmanlı Yer Adları: I, Rumeli Eyaleti (1514-1550)*. Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay. 30.08.2019 tarihinde <https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Yayinlar/Yayinlar.aspx> adresinden erişildi.
- BEYATLI, Yahya Kemal (2000). *Eski Şiirin Rüzgârıyla*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- BİLGE, Mustafa L. (1991). “Arnavutluk”. *İslâm Ansiklopedisi*, 3, 383-390. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 17.09.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/arnavutluk> adresinden erişildi.
- concordance (2020). *Cambridge dictionary* içinde. İngiltere: Cambridge University Press. 11.02.2020 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/concordance> adresinden erişildi.

CAN, Adem (2020). Sehl-i mümteni estetiği. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü dergisi*, (67), 37-52. 30.12. 2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/956855> adresinden erişildi.

ÇAKICI, Fatma Zehra ve AKAN, ER Aslı (2009). Osmanlı cami mimarisinin Balkan ülkelerindeki yansımaları. *6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay. 24.03.2021 tarihinde http://isamveri.org/pdfrg/D188458/2009/2009_CAKICI_AKA.pdf adresinden erişildi.

ÇATIKKAŞ, M. Atâ (2009). *Şiirimizin Beyitler ve Mısralar Sözlüğü*. İstanbul: Sütun Yay.

ÇELEBİ, İlyas (2012). “Vefk”. *İslâm Ansiklopedisi*, 42, 605-607. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 20.02.2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/vefk> adresinden erişildi.

ÇELİK, Kemal (1988). *Ali Emîrî Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri -1857-1924-* (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara). 09.02.2020 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.

ÇELTİK ERDOĞAN, Seher (2007). *Alî Emîrî'nin Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası üzerine bir inceleme* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara). 09.02.2020 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.

ÇELTİK ERDOĞAN, Seher (2011). Ali Emîrî'nin biyografi çalışmaları ve Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid. *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klâsik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri, 6-8 Mayıs 2010, Nevşehir*. s. 259-266. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

DAĞLAR, Abdülkadir (2014). Tezkire-yi Şu'arâ-yı Âmid'in kaynakları ve kültür tarihine kaynaklığı. *Alî Emîrî Hatırasına Uluslararası VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu, Kasım 2014, Diyarbakır*. s. 137-150. 29.01.2020 tarihinde https://www.academia.edu/35841429/AL%C3%8E_EM%C3%8ER%C3%8E_HATIRASINA_ULUSLARARASI_VIII._KL%C3%82S%C4%B0K_T%C3%9CRK_EDEB%C4%B0YATI_SEMPOZYUMU adresinden erişildi.

DEMİREL, Şener (1999). *Şehrî hayatı, sanatı, Divanı'nın tenkitli metni ve tahlili* (Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ). 05.10.2019 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişildi.

DEMİREL, Şener (2009). XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup-Sebk-i Hindî-Hikemî Tarz-Mahallîleşme. *Turkish*

Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 4(2), 279-305. 29.12.2020 tarihinde <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=630> adresinden erişildi.

DEVELLİOĞLU, Ferit (1993). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. A. S. Güneşal (Yay. haz.). Ankara: Aydın Kitabevi Yay.

DOĞAN, Esra (2018). *Mesîhî Dîvânı sözlüğü (Bağlamli dizin ve işlevsel sözlük)* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara). 29.04.2021 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişildi.

DURMUŞ, İsmail (1988). “Abdünnâfi İffet Efendi”. *İslâm Ansiklopedisi*, 1, 288. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 30.12.2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/abdunnafi-iffet-efendi> adresinden erişildi.

DURU, Necip Fazıl (2003). Şîraz'dan Hindistan'a Örfi'nin Sergüzeşti ve Klâsik Türk Şiirinde Örfi-i Şîrâzî. *Bilig dergisi*, 26(Yaz), 117-145. 15.02.2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/234651> adresinden erişildi.

Ebûzziyâ Mehmed Tevfik (1891). *Lugât-i Ebûzziyâ*. 03.12.2020 tarihinde https://insak.net/lugat/4_Lugat-i_Ebuzziya.pdf adresinden erişildi.

ERCAN, Özlem (2013). Bektâşî ve İsrâkî bir şair: Sâfi, hayatı ve Divan'ının nüshaları. *Turkish Studies dergisi*, 8(1), 1375-1395. 24.08.2019 tarihinde https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=1686803008_68_Ercan%C3%96zlem-edb.pdf&key=15967 adresinden erişildi.

ERDEM, Sadık (2008). “Sabrî”. *İslâm Ansiklopedisi*, 35, 356-357. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/sabri> adresinden erişildi.

EYİCE, Semavi (1969). İşkodra'da Kurşunlu Camii. *Belgelerle Türk Tarihi dergisi*, (17), 73-76.

EYİCE, Semavi (1991). “Bahçelik köprüsü”. *İslâm Ansiklopedisi*, 4, 481-482. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 14.02.2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/bahcelik-koprusu> adresinden erişildi.

EYİCE, Semavi (1994). “Edhem Bey Camii”. *İslâm Ansiklopedisi*, 10, 415-416. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 18.08.2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/edhem-bey-camii> adresinden erişildi.

- FAUQ, Hanif (1996). “Gulâm Hasan”. *İslâm Ansiklopedisi*, 14, 185. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/gulam-hasan> adresinden erişildi.
- GENÇBOYACI, Melek (2012). Diyarbakır’dan İstanbul’a Ali Emîrî Efendi. *e-Şerkiyat İlmi Araştırmalar dergisi*, VII. 29.01.2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115992> adresinden erişildi.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki (1977). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- GÜLEÇ, İsmail (2008). “Her vadide inşâd-ı şî’re muktedir idi” Osmanlı Müellifleri’nde şair ve şîir değerlendirmeleri. *İlmi Araştırmalar*, 0(25), 69-83. 01.01.2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fsmiadeti/issue/6502/86162> adresinden erişildi.
- Hüseyin Remzî Efendi (1888). *Lugât-i Remzî*. İstanbul: Matbaa-i Hüseyin Remzî. 10.12.2020 tarihinde https://insak.net/lugatlar/3_lugat-i_remzi/ adresinden erişildi.
- İbrahim Cûdî Efendi (1913). *Lugât-i Cûdî*. Trabzon: Mirkoviç Matbaası. 03.11.2020 tarihinde https://insak.net/lugatlar/10_lugat-i_cudi/ adresinden erişildi.
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal (1969). *Son Asır Türk Şairleri*. C. II. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İSPİRLİ, Serhan Alkan (2000). Türk Edebiyatında tarih düşürme geleneği. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü dergisi*, (14), 79-88. 13.05.2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32732> adresinden erişildi.
- JOHNSON, Francis (1852). *Dictionary, Persian, Arabic, and English*. London: WH Allen and co. <https://catalog.hathitrust.org/Record/012468785#> adresinden erişildi.
- KADIOĞLU, İdris (2018). *Tezkire-yi Şu’arâ-yı Âmid*. 29.01.2020 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58689,ali-emiri-efendi--tezkire-i-suara-yi-amidpdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- KANAR, Mehmet (2006). “Nazîrî”. *İslâm Ansiklopedisi*, 32, 459. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/naziri> adresinden erişildi.

- KARAHAN, Abdülkadir (1995). “Enverî, Evhadüddin”. *İslâm Ansiklopedisi*, 11, 267-268. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/enveri-evhaduddin> adresinden erişildi.
- KARATEKE, Hakan T. (2018). *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şa‘irleri*. 15.01.2019 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57434.iskodra-vilayeti-'OSMÂNli-sairleripdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- KAYA, Bayram Ali (2011). “Taşlıcalı Yahyâ”. *İslâm Ansiklopedisi*, 40, 156-157. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/taslicali-yahya> adresinden erişildi.
- KAYA, Doğan (2001). Sivas kaynaklı cönklerde Kızıldeli. *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi*, 23, 28 Kasım 2001. 29.08.2020 tarihinde <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/23.php> adresinden erişildi.
- KAYGUSUZ, KARAKOÇ Özge (2019). *Heşt Behişt Tezkiresi'nin bağlamsal dizini ve işlevsel sözlüğü* (Yüksek lisans tezi). Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.
- KAYTAN, Gizem (2019). Balkan Savaşları'nda kuşatılmış bir şehir ve kahraman bir kumandan: İşkodra Müdafaası ve Hasan Rıza Paşa. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dergisi*, 9(17), 158-200. 27.07.2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/633582> adresinden erişildi.
- KIEL, Machiel (2001). “Karlı-ili”. *İslâm Ansiklopedisi*, 24, 499-502. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 16.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/karli-ili> adresinden erişildi.
- KIEL, Machiel (2009). “Sarı Saltuk”. *İslâm Ansiklopedisi*, 36, 147-150. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 31.12.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/sari-saltuk> adresinden erişildi.
- KIEL, Machiel (2016). “Debre”. *İslâm Ansiklopedisi*, 1, 311-313. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 31.12.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/debre> adresinden erişildi.
- KILIÇ, Ayşegül (2016). Yanya'da ilk Osmanlı hâkimiyet dönemi ve XIV. yüzyıla ait unutulmuş bir zâviye. *Balkan Araştırma dergisi*, 5(1), 145-182. 27.07.2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/407999> adresinden erişildi.

- KILIÇ, Filiz (2003). Tezkirelerde şiirin ahengini belirten kelimeler üzerine. *Milli Folklor*, 15(60), 110-115. 29.12.2020 <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=60&Sayfa=106> adresinden erişildi.
- KILIÇ, Filiz (2007). Edebiyat tarihimizin vazgeçilmez kaynaklar: Şair tezkireleri. *Türkiye Araştırmaları Literatür dergisi*, 5(10), 543-564. 07.04.2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/655833> adresinden erişildi.
- KUFACI, Osman (2017). Millet Kütüphanesi Ali Emiri manzum 543 numaralı şiir mecmuasında yer alan şiirlere göre on iki imam inancı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar dergisi*, 10(51), 151-169. 05.03.2020 tarihinde <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/twelve-imams-belief-according-to-the-poems-in-the-poetry-magazine-with-the-number-of-543-in-al-emr-poetical-works-section.pdf> adresinden erişildi.
- KURTULUŞ, Rıza (2007). “Örf-i Şîrâzî”. *İslâm Ansiklopedisi*, 34, 96-97. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/orfi-i-sirazi> adresinden erişildi.
- MADEN, Fahri (2014). Karaağaç’da bir Bektaşî Ocağı: Sarı Sufî Hüseyin Baba-Hasib Baba Tekkesi. *Alevîlik Araştırmaları dergisi*, 7(Yaz), 29-76. 08.09.2020 tarihinde http://isamveri.org/pdfrg/D04118/2014_7/2014_7_MADENF.pdf adresinden erişildi.
- Mehmed Salâhî (2019). *Kâmûs-ı Osmânî*. Ali Birinci (Haz.). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay. <http://ekitap.yek.gov.tr/urun/kam%C3%BBs-i-osmani--takim-2-cilt-686.aspx> adresinden erişildi.
- Mehmed Süreyyâ (1996). *Sicill-i Osmanî*. Nuri Akbayar (Yay. haz.) ve Seyit Ali Kahraman (Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay. <http://tarihvedenedeniyet.org/2009/08/sicili-osmani.html> adresinden erişildi.
- MENGİ, Mine (2009). “Sehl-i mümteni”. *İslâm Ansiklopedisi*, 36, 321-322. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 30.12.2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehl-i-mumteni> adresinden erişildi.
- MERMER, Ahmet (2004). “Mezâkî Süleyman Efendi”. *İslâm Ansiklopedisi*, 29, 515. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/mezaki-suleyman-efendi> adresinden erişildi.

- Muallim Naci. (1307). *Istılâhât-ı Edebiyye*. İstanbul: A. Asadoryan Şirketi Mürettebiyye Matbaası.
- Muallim Nâcî (1894). *Lugât-i Nâcî*. 03.12.2020 https://insak.net/lugat/5_Lugat-i_Naci.pdf adresinden erişildi.
- Mütercim Âsım Efendi (2009). *Burhân-ı Katı*. Mürsel Öztürk ve Derya Örs (Haz.). İstanbul: Türk Dil Kurumu Yay.
- OKAY, M. Orhan (2009). “Selâset”. *İslâm Ansiklopedisi*, 36, 359. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 04.10.2021 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/selaset> adresinden erişildi.
- ÖNGÖREN, Reşat (2016). *Balkanlarda Tasavvuf ve Tarikatlar*. Balkanlarda İslâm: Gönül Fethinden Zihniyet Temsiline. Muhammet Savaş Kafkasyalı (Ed.). Cilt 3. Ankara: Tika Yay. http://isamveri.org/pdfrg/G00180/2016/2016_ONGORENR.pdf adresinden erişildi.
- ÖZER, Fatih (2010). *Arşiv Vesikalarına Göre XIX. Yüzyılda Karadağ İsyanları* (Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne). 30.08.2019 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- ÖZER, Mustafa (2016). Balkanlar’da osmanlı kenti ve mimarlık mirası. *Restorasyon Yıllığı dergisi*, 13, 120-133. 01.04.2021 tarihinde https://www.academia.edu/30289574/Balkanlarda_Osmanl%C4%B1_Kenti_ve_Mimarl%C4%B1k_Miras%C4%B1_Ottoman_Cities_and_Architectural_Heritage_in_Balkans adresinden erişildi.
- ÖZTEKİN, Özge (2004). *XVIII. yüzyıl Divan Şiiri'nde toplumsal hayatın izleri: Divanlardan yansıyan görüntüler* (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara). 23.09.2020 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişildi.
- ÖZTEKİN, Özge (2016). *XIX. Yüzyılda İstanbul- Kent Mimarisini Şiir Üzerinden Okumak*. Ankara: Ürün Yay.
- ÖZTÜRK, Furkan (2007). *Bâkî Dîvânı Sözlüğü (Bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük)* (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara). 27.04.2021 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

- PARLATIR, İsmail (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- RRUGA, Ilir (2011). *Arnavutluk'ta Hristiyanlık ve İslâmiyet'in Tarihçesi* (Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya). 05.03.2020 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- SADIKOĞLU, S. Cengiz (2008). “Sâib-i Tebrîzî”. *İslâm Ansiklopedisi*, 35, 541-542. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/saib-i-tebrizi> adresinden erişildi.
- SELÇUK, Bahir (2013). VECDÎ, Derviş-zâde Abdurrahman. 05.10.2019 tarihinde <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vecdi-derviszade-abdurrahman> adresinden erişildi.
- SELÇUK, Bahir (2014a). HAYRÎ, Mehmed Hayrullah. 16.09.2020 tarihinde <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayri-mehmed-hayrullah> adresinden erişildi.
- SELÇUK, Bahir (2014b). NA'ÎMÎ, Ömer. 18.09.2020 tarihinde <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/naimi-omer> adresinden erişildi.
- SEVİNÇ, Fırat (2014). Beyâni Tezkiresi'nde şairlerin edebî şahsiyetleri ile ilgili ifadeler. *Turkish Studies dergisi*, 9(3), 1257-1276. 30.04.2021 tarihinde <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=6444> adresinden erişildi.
- STEINGASS, F. (1998). *Persian – English Dictionary*. Beirut: Librairie du Liban Publishers.
- ŞAFAK, Turgay (2016). “Şevket-i Buhârî”. *İslâm Ansiklopedisi*, 2, 557-558. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/sevket-i-buhari> adresinden erişildi.
- Şemseddin Sami (1889). *Kâmûs-ı 'Alâm*. İstanbul: Mihran Matbaası. <https://tarihvedenedeniyet.org/2010/01/kamusul-alam-semseddin-sami.html> adresinden erişildi.
- Şemseddin Sami (2007). *Kâmûs-ı Türki*. İstanbul: Çağrı Yay.
- ŞENÖDEYİCİ, Özer (2011). *Nâilî Dîvânı Sözlüğü (Bağlamli dizin ve işlevsel sözlük)* (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara). 27.04.2021 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- TANYILDIZ, Ahmet (2018). Akçahisar (Kruya) Bektaşî Tekkesi Şeyhi Şemîmî Baba ve bilinmeyen bir mektubu. O. Kurtoğlu ve A. Çamkara Erginer (Ed.). *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu, 18-20 Ekim 2018*,

- Ankara, Türkiye, *Bildiriler* içinde (s. 547-574). 29.08.2020 tarihinde http://isamveri.org/pdfrg/G00573/2018/2018_TANYILDIZA.pdf adresinden erişildi.
- TANMAN, M. Baha (1996). Hacı Bektâş-ı Velî Külliyesi. *İslâm Ansiklopedisi*, 14, 459-471. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 29.08.2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/haci-bektas-i-veli-kulliyesi> adresinden erişildi.
- Tarih ve Medeniyet. (t.y.). 20. Yüzyılda Osmanlı Vilâyetleri. 28.07.2019 tarihinde <http://tarihvedenedeniyet.org/documents/makaleler/20.%20yy%20Osmanli%20Vilayetleri.pdf> adresinden erişildi.
- TAYŞI, M. Serhan (1989). “Ali Emîrî Efendi”. *İslam Ansiklopedisi*, 2, 390-391. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 29.01.2020 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/ali-emiri-efendi> adresinden erişildi.
- TDK (2019). *Türk Dil Kurumu* online *Türk Dil Kurumu Sözlükleri* içinde. Ankara: Türk Dil Kurumu. 16.02.2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- TOVEN, Mehmed Bahâeddin (1927). *Yeni Türkçe Lugât*. İstanbul: Evkâf-ı İslâmiye Matbaası. 20.02.2020 tarihinde https://insak.net/lugat/11_Yeni_Turkce_Lugat.pdf adresinden erişildi.
- ULUDAĞ, Süleyman (1999). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yay.
- UZUN, Mustafa İsmet (2006). “Nahîfî”. *İslâm Ansiklopedisi*, 32, 297-299. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/nahifi> adresinden erişildi.
- ÜNAL, Mehmet (2014). FASÎH, Ahmed Fasih Dede. 23.09.2020 tarihinde <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fasih-ahmed-fasih-dede> adresinden erişildi.
- ÜNVER, İsmail (2008). “Çevriyazıda yazım birliği üzerine öneriler”. Sibel Üst (Yay. haz.). *Turkish Studied*, Vol.3/6 Fall. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.449>
- VARDAR, Berke (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yay.
- YAZICI, Tahsin (1997). “Hâkânî-i Şirvanî”. *İslâm Ansiklopedisi*, 15, 168-170. 05.10.2019 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/hakani-i-sirvani> adresinden erişildi.
- Yazım Kuralları (t.y.). *Türk Dil Kurumu* online *Yazım Kılavuzu* içinde. Ankara: Türk Dil Kurumu. 11.02.2020 tarihinde <http://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/bitisik-yazilan-birlesik-kelimeler/> adresinden erişildi.

YILDIRIM, Dursun (1998). *Türk Bitiği Araştırma/İnceleme Yazıları*. Ankara: Akçağ Yay.
07.04.2021 tarihinde <https://tarihvedenedeniyet.org/2010/02/ahmet-vefik-pasa-lehce-i-osmani.html> adresinden erişildi.

YILDIRIM, Nimet (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yay.

سالی اندکی شد که در این آید چه در روزگار ابدی در
- خربت نمودم اگر در منج مکتب و گرم
بی همام حب خرم دانه چلیق
مدامه رفته و مزارت ، کان جود و معدلت
حاکم عالم طریقت ، داور آصفه دایل محکم
این بلاد و دانش سال حیات
صاحب پاک اعتماد و فاعل شجرت جیل
حاصل ثوبه عمر عزیزین شاه ادب
طرح پاک ابدی خلق آنچه خیرت عالم
حسن توفیق و آیدات حسن جرات
اوقی مقبول بلاه آنی باعث ذکر جیل
جای ندمه پایت ابدی سفر تال ایله
وامدل اولاده ساخت لقبه صوت و جیل
- نعمانی شریب پاکیزه سن ابراهیم
ایندی روح پر تنوعی عزم راه سلوک
دانای اولاد و جودین خدا مستود ایله
ایله محمود و آیدان با بحر طویل
(سانی) تاج جواهره هم گزین [۱]
آیدان مرثیه چندی روح مستور جیل
سنه ۱۱۸۹

مشاوره توفیق عین داشته چندی معانی وجدی
فوائد عدم بکفره و انقاصه اسب اولوب انشودره
قله تاپور رساله عالمی خلق خدیبه میان ایلیز
ما لورده عد که کدی ایله ایلیز انشودره
روم اول و انکار کنده برینش ۱۱۱۰ سنه سنه
افغان ابدی

سلطان داشته چندی هر یکده وایلیک توفیق
اوتومش ایله اولک دری اولاد عد پاشا مش
ماوروریزده بولنده سکرة انشودره وایلیک
پایتین ۱۰۲۵ نوزده نوز وایلیک دوزم ابدی

و ح - پاشا چندی سکن بطن برادره بولان
بد خلیفه لویه بودف بکرمه بوزان اولاد
سنانی عد خان - مزارتیه مای اولقه شرقیاب
و انان شاه گزینتیه دانه کاراب اولدره

لوی عد پاشا رفاق - سکرة بیله موطری
معانی پاشا انشودره وایلیک ابراهیم گوزان خندان
[۱] جواهره نامی هم (ج) عربی از ج ابدی

ایش وایلیک که اولی از این سنه ای اولان
۱۲۰۲ سنه وفات و قریب لاری پرینه برادره اولد
عمرد پاشا طرف مالکیت خندان عربین اولدره ،
جوسله قدره و پاشا اولاد ایلیه آقامه دری
بمن مناسبت خاله تمدنی انش ایله درمال
اشه از ثبات و پایداری ایلیک مدلت بدوام
اولدره خدمت متکرمه حسن سنجانده بیله
بیرونی اولدره

ایسته صاحب ترجمه ابراهیم خلق پاشاکه آقا
واجدهای یا وزیر ، یا وزیرزاده اصحاب نامدار
ایلیز

کده بزرگه ترجمه خانه کتبه پلاوه قطع
تاریخه منی درج اولدی که انشودره و حواشی سالی
انندی گئی برنماز شاه مسمول کالات ایشی

ووشک برار گریله اگری وکره بولنده
عالم شرا ایل الفت و توفیق بیانه ماری کالات
ایله اصحاب و امات بکده بولنده ایشی
سنه ۱۲۱۸ سنه برادره قره مزور ایلیک
قره مزور کتبه شیب ایلیک ائده برابری ایلیک
وایح شرا اولدی انشودره و انان وایلیک شیب
ترجمه ابراهیم ایل پاشاکه و مدینه و بیرونی
پاشا - ایران بکرات و وزارت ابدی اولدره
من گورده و جوانده بولان ایشی بولنده
سلطان سلطنت حضرت ایشی بولنده
سنه سنه دوزم ایل ، سر حکم که در ایلیک

هونسنه پاتوبیه هموم دوزم ایل طرف زده بولان
اشقای دائرة اطافه آفاصه ، ایدر بیرونی [۱]
پاشا بیل سلطنت سرف شاهه و دست بیل
حصانتی براندانه سکر ایله انشودره بولدی
تألیف ، کیمسی اسباب ایله استعمال وادی
پایتین برصورته موق اولدره بولان
او آورده صورت لریق خوش گوزین بیله
ایش اولدری خدمت و بار بولدی حیران اولدر
[۱] دخی ثبات مادامه بیله برکات ایشی
ایلیک اولدره وایلیک وایلیک اولدره
[۱] ۱۲۱۸ سنه دوزم ایل ایلیک - برصورت
افغانیه ایشی دره نصیری ابراهیم پاشا پاتوبیه
دوم ایله کیمسه و معانی دست و زاده و بیل
ورجی - کورج جوت جلد ۷ ص ۲۱۹

کاراب اولدره ، بوسورده حسن خندان
قدم اولدری اصحاب ایل و نوز ایلیک اولد ایلیک
وایلیک ایل ایلیک سنه اولد ۱۲۲۲ سنه
عزم لیدین لاهوت ابدی انشودره و بولنده
ساکره لری اولاد نوروشی جامع مطبوعه دین
اولدری ، کدی ایلیک مشا ایلیک حوالی وزارت
اولدی ایله انشودره و ایلیک سنه ایلیک اولاد
هونسنه نوزی تحویل حیرانده ، طباقه میانه
زمانه بر مدینه بریدر اوزاری حواسنده
اولدی حواله حامل اولاد ثبات متأسفانه لویه
صرا مازک بولنده

بدرجه شوا بولنده انشودره و ایلیک
مدای نام عصر مداری اولوب کره انشودره
و کره حیرانسنده جوامع مدارس کتبه ایلیک
ایلیک بیله جوی حلا و زلمه ایلیک و بیل
شرا و دانی و کره و کرام ایلیک ابدی

مشاوره ابراهیم پاشا بر شاعر ماس اولوب
(خلیل) ائده انشاد ایلیک
انشا ایلیک ، بیانه ، اوباده ، انشودره ،
وزیر اولاد ایلیک ، عالم اولاد مازم اولدره
کلیه خدیبه بولنده و کرام ایلیک ابدی
بر کار ایلیک حواله اوزمه نظریق عمل و اول
گورده خدیبه و دوزم ایل سانیق بود [۱]
بیتین گورده تمدنی ابدی
کلیه ولایت حواله شرا و ادا ایلیک ماحضه
اؤدوب بولنده ایلیک ایران مازم که کتبه نویسنه
بولون اولدره

بیتین آتاری او حواله سامری بولان بر
جوی شرا که نامبرده بولنده اولدری انشودره
ایلیک ایلیک کتبه گورده و بولنده و جودره
باز بولنده روح بیلیک کتبه کتبه ایلیک
سلطان مظهره مازم ایلیک اولد ایشی
ماخان مایل ساق حضرت ایلیک
مای و دوزم ایلیک حواله سانیق بود
بیتین گوش ایلیک کورده مازم ایلیک

[۱] (۲) ایلیک (ایل) حساب حروف ایلیک
سالی بیل حرا مازم ۱۲۸ در

معامل خزان شاه لری توج و مستقری طالب
اولاد زما شرا انشاد ایلیک مازم ایلیک
نوز اولدری مازم ایلیک مازم ایلیک
انشودره ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
بوزان و بیه ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
روزگار بر حرا بیل اهل خزان بود
آیا که حساب ایلیک مازم ایلیک
ماسوا ایلیک ، لا خندان سانیق بود
آب و حرا بیل ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
بوشه مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
بوتای ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
نمکه ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
انشودره ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک

خوش بولنده مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
ارکاب مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
عمر پاشا زاده شکر بیله
و بیه نا اهل کرام مازم ایلیک مازم ایلیک
سکم شری به تخت ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
ایل و قال عالی تکه ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
شریه بولنده مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک

مشاوره ابراهیم پاشا معانی پاشا و دوزم
بیله اسلر ، ایلیک اولاد ایلیک ایلیک ایلیک
برادره عد آسف پاشا مازم ایلیک مازم ایلیک
شرقی پاشا دما ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
وایلیک ابراهیم پاشا مکره مازم ایلیک مازم ایلیک
شربلی پاشاکه مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
بزرگ مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
بکر مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
سنه سنه انشودره مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
ابراهیم خلیل پاشا ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
بازمه تخت ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
بازمه مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
حیاطه بولنده - لکن بولنده وزارت موزم ایلیک
پاشاکه مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
و معالج کرانه بیله مازم ایلیک مازم ایلیک

ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
زمانه بری دوزم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک
کرانه بولنده مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک مازم ایلیک

سیرت الهی که کرب علاقه دوستان
 جانه صب اول ای حیات جان شین
 مثال بی ای نه مستقیم کلی
 اهل بوقدمی قیامه ن کار شین
 جویوش تخت سینه همت خاکدوم
 مثال مزده پایید آبی شین
 پرافت گشت فراده نور انجاری آمدیون
 ایا عطای خداوند مستعان شین
 دیگر خراب
 همه دریندی کیمزه خراب ایدم
 کینه دگانه برید کیماری و کنگر ایدم
 صورت خیرین آزاده ایکن مایعول
 همه بریز مثال ملوک امور ایدم
 علم خرابهوش آینه کیمز ایدم
 حاصل دولت دنیا ایه بخر ایدم

هر جمعه ایکن مدعی امانه
 همه بر آسرت ایمانی تاخیر ایدم
 دلتا شوق ایدم ایدم بری ای (چاکر)
 لدرک دونه بیلمو که نه شیر ایدم
 قلمی خراب
 کله ام پوزا فرستادم
 گوهر مدها فرستادم
 مده هزارش بیاس میگم
 ای بیایرت تا فرستادم
 راه طول و دراز مغلطان
 می گزدم مدها فرستادم
 سوزش از برای همیش
 سوختم بهرا فرستادم
 در بحر و فرازا پس
 کینه و کنگر فرستادم
 سوی آن ملل از سود مرا
 آرزوی کتا فرستادم
 پاستن هیچ شیده ای (چاکر)
 تنهای با فرستادم
 حضرت مولانا خشنده
 درمن ایله بیلمدگی های مولانا
 خیر اولدی ده - سوی مولانا
 اولدی وانظ اوسرک اکر کم اکل
 اوزن باوردی دما از برای مولانا

مناج و وجدیهک اجوائی آ کلمه راغز
 آیزدی زهدی ایثارای مولانا
 پیلدیز غمخیزه شمس نایح ایونکن
 جمع شیلر اولوردی که
 نه جسم جوهر جلاله شین بیله اکر
 آیزدی روحی علم ندای مولانا
 کسه بیلمدی قدر و پهای مولانا
 کسه که رویدارده حق دریندی
 کسه بیلمدی قدر و پهای مولانا
 شو دکلو عام دهر ایلی ماسودن کیم
 لغای حق ایلی آغچ ندای مولانا
 قلوب مولوی شوموس و سده
 منور ایلی نور ذکای مولانا
 مقام برده خوانیدی دانه ماسان
 ملمات لم یزل اولدی نای مولانا
 مه چهارده شمسکی لوح خرنده
 وجود شمس ایله آرزوی خدای مولانا
 لغش شمس حقیقت کرم کیم اولدکم
 مثال نیم هدایت خدای مولانا

حاج شمسک امر به کادی تبریز
 کیم اوله توبنده تا زهدی مولانا
 بولوشدی ایلی ارشاد همه
 طریقی مولویه مصلحتی مولانا
 اولسه بولده ارشاد شمس تبریز
 بر اشدی توبندی نور خدای مولانا
 آنکچون اولدی ولایتلر ایزدی بولونه
 دهر رویده دار اولدی مولانا
 تقاضا لا ایلله سزا ایلی اولی
 خای نفس ایلی حق خدای مولانا
 خای شوی به طالع در معانی آل
 اولاسان ایستایرت آشتای مولانا
 لغان ولط شین آتک سناشده
 نه تمکن ایلمسته سن ثای مولانا
 عرض وصله پونصیلدن اکر (چاکر)
 ای او وصله کیم اولسون سزای مولانا

بکامل جعفر صادق پاشا
 اعتبار ایله که شایسته ده لاشه نام کرب و لاک
 بکلی قنصانی (۱۱) خاندان قدیمین اوزمیر بران
 کز لغین سله ایشور - سایلن ایشاک ۱۲۳۹
 سینه سینه ولوغ وقت - سینه کوجوک
 برادری آقا لرحمه ابراهیم همسک شین ارضی
 انشا الله تعالی

بیرم کیمدی جهانل ایوب خرم اعدا
 آملاروب ایلمم عقی درون ایه دعا
 روز عشرده شین اولشاه کونین
 حق و بره جنت علینده مکان اعلا
 بران کرمان ایلی چون دنیاوه
 اولک شاهده دمی میر صوف سنا
 شرای سلسه شریین ایلور آکاردی
 ایشدینه انشاده طبعیت پیدا
 او کرم انلیک ذاتی بواوردی ایلی
 صاحب علم و ذکا سینه الطاف وسطا
 کیم غمخیزه کلاورده ایلی ای (پس)
 کیم غمخیزه کلاورده ایلی دنیا
 ارتحال ایلمس و بیلدیدی عرض
 غلام سن سنا اولدی سایلن پاشا
 سنه ۱۲۳۶

صاحب جعفر صادق پاشا اولان مانه بکینه ده
 تحصیل مصلحت ایلدی - سوکره اشقودیه
 کشتی اولدکه آقا لرحمه عرضی صالی اندین
 و کتار باطنی تمکنند اینه کالات ایلی
 شمسک ایدم موعکول اولور کولدا ایلر رویه
 ایشاک ۱۲۳۶ سنه تمکنه دوشدی - چوکنک وفاق
 اکر زین ۱۲۳۶ سنه تمکن اولان بکلیق ایلان
 و کوه صکر داری دهاسار ارامه و پلنده ایلان حسن
 کت ایلی و اوزنامه و اول اولان دولت خایرتانک
 چاهانه اشراق و ابرار صفا لک ایله کتار
 شمسک بالدر ۱۲۳۸ سنه مدهمه طرف
 دولت علیه دن بقیه بومرانی توبیه اولدی ۱۲۴۲ سنه
 ماجین ۱۲۴۵ ایشادده اینه شومکر مده قاری ایلی
 مده صفر اولدی

۱۲۴۶ سنه ده سعادته کارک مطهر العاک
 ایلر اولدی - سنا کرم ایلر و ایلر و ایلر
 ۱۱۱ بکلیق قنصانی اولد ایلر ایشو دمو لاشه مانه
 ایلر ایلر کیم پاشه و ایشو دمو لاشه مانه
 بر اچ سنه مقدم اشقودیه دن فک ایشاک و سناش
 ولایته انصالی ایشو لاشه مانه

۱۲۴۵ سنه سعادته ترک غلام خرم و همسک
 دار الحضور ایلرک (غلام الحضور) ایلرک
 و فانی و باغ اولدی - برادر ایلر همسک
 کت صاحب ترجمه کت بولنه بولار شین ایلرک
 میر بران کرمان داروم جعفر پاشا
 مرید عبا ایلی رحمت قله زین غلور

مخلص (صادق) ایلی مشی و همسک ایلر
 نام ایلی دهن و ذکای حیح و کزده ایلر
 ایشاک مصلحت آملار مرید اولور
 ماه دینای صرف ایدم کلدی ایلر
 هشتین جعفر طیار اوله فرود سده
 حضرت جعفر شیم اوله همسک بولور
 آد ایلرک زادی همسک کلوب هانت دمی
 عین اوله مسکن آکا لرحمه (دار الحضور)
 سنه ۱۲۴۰

مشاریه جعفر صادق پاشا امیل و کرم
 و فانی و سنا ممال و حیل ایشاک ماله بر
 ذات ایلی

بکلیق مدهمه حد خایری و دله با ایلر
 ایشاک (اشک خایر) ایلرک موقوف اولان مده
 شریف مدهمه کله مکرک فراده - بولور
 آتک و ایشاک

عزل
 و بیاید کینه محبت و همسک
 کینه لوق و سنا خیل و ختم و برادر
 ایلرک پاشه کتار سنه بر ایلر
 هدای مدهمه کتار خیل او و برادر
 سنه اول و سنی جوان اوله ایلرک کوه
 بکا مای ایشاک پاشه همسک
 دون کینه مجلس عفاقه بر خیل اولین
 زاهدک دنده بر سنا همسک

(صادق) آتک علی مصلح ایلان
 مده ایه زره ایلر همسک
 ایشو دمو صالی

اسی (مالکین) دهر اولشده کتار مدهمه
 علوم ایلرک مدهمه ایلرک ایشاک ایلر
 بریدت دوشاه بر عفاقه خیل همسک ایلر
 و سنی تمکنی کتار ایلر
 مکره تمکنه مدهمه مدهمه مدهمه
 مدهمه اولدی و سنی مدهمه کتار ایلر

اول اشكودرده (سلطان بایزید اول) خاندان
 اولاد و مؤخر آسکی باشند (بر همین جهت) که
 سلطان و امین اولدی .
 ۱۱۵۰ حدوده اشکودرده وقت اشکودر
 یعنی خراب و انبیاک مغازم اولدی .
 پوخل آکولمده
 آه آهینه برمله کواک اشکوی نامه
 بر شوخ بری پیکر آلهامدی شایه
 نیا دکا بن له کلام آله مدعوش
 کلچری آله ایله مستان خرازه
 پاری حکوم دودی چلوب طوئی ساق
 چشمه فی بیوسه اولوب ایزباره
 همت دیندر بحرمه ، احیانه صلاعه
 شربت مسخر ایزبوز بار دویاره
 دینار آله آوری (حسن) به چینهاره
 قرینه کداسک آکوک آله وقاره
 حسن حق پاشا
 شیخ لوزلی اسکی اشکودرمل شریک مصطفی
 پاشا مرصوم فرزند عمی در .
 ۱۲۴۲ سنهی عمرتمده اشکودرده شهرتدنیایه
 کشید ۱۱۱۱ .
 ایرانی آقا آقا جمه عرسوری اقتدانت منصور
 اولان اولانکی چله آلی تعبیهی منظومه تبریکه
 نظراً مشارایه حسن حق پاشا ، حسین نام برادر
 ۱۱۱۱ حسن حق پاشان اکی سنه اول ، برکن
 محمود پاشا ۱۲۴۰ سنه سنه دنیایه کلرک آلی آنچه
 ایرانی ادهم شیدیک تو بیغله باشلایق
 میر محمود الحسین شریک التلب
 بیرونی محمود یک اومیر برنج تور
 نجل دستور شریک والی اسکندره
 حضرت محمود یک فخر اقران فخور
 اولان اکی بیلی بر منظومه اشاد اقتدر که صوک
 پشیمان نام بوز دولت تاریخ بیقرارمده ، اکتار
 کللی موجب اولدندن دوج تحریریه زور و کورلدی .
 محمود پاشا حتی بقوله در سعادته باورد و اصل
 سن کار اولدندن صکره منتیقا ، از استان آفرین
 موش هاسلیه ، یکی بازار متصرفانده بویش و صوک
 متصرفی اولان هر سکه ۱۲۸۶ ده وقت ایلوک
 مرکز لوان موزده هار کوز نامی حصار سنه
 درن اولدند . زوم اول کلرک آلی سن حار ایلی

نوامتو محضرت کور منظومه تک تاریخ سن کور
 قدوم یک معصومه سوزی یک خا تاریخ
 صدور اشکوی روم طلب خاندان پانکی لوراد
 سنه ۱۲۴۲
 اشکودرده اولدی ای شاه خنوز حیدر
 اکیک بونک واقع اولان اتاسی اوزرت زاکلغه
 حریمه بیوک برادر ای خود پاشا ایلر کده ۱۲۴۳
 سنه سنه عهده لرینه زتی رفیقه میر میراق تویه
 بیورلش و خنوزی شریک مصطفی پاشانک ۲۳
 سنه اشکودرده والیکن اعانک صکره ۱۲۴۷ سنه
 سنه قضایای قوم وقاره خراسک سنه
 مذکورده عاقل لشکرده بیان اولدنی اوزره
 اشکودرده والیکن شتام برادر بیوک در سعاد
 حلب اولدنی صرده بیوله برکنه در سعاد
 کشید . دی اشکودرده اولدی بر مرده سلطان و دغان
 قالی حضرت ای حضور شاهانه آریه کره اولدنی لاس
 بر مصوم اولدنی خاندان بیورمش نظامیه السی
 کیوب اولدنیه اختار ایلی خنده و خمت مایون
 لوزلی بیورلشی معصومه بر اسان اهل تیار و استرام اشکودر
 ذات ششاهه ابراز تاروش و شفقت بیورلش
 رسای دانی قبول ایله نظامه معصوم اولان السی
 هرمنلی وز غنلی بر صورتده کیسه و خمت مایون
 بیورلشدهن شفق بر طایفه موهر و مرصم ساخت
 احسانیه ذاتی لطیف بیورلشده که ششای کدک
 اوزمانه عاقل قوم وقایع عراقی سنه زنده هر در
 حسن حق پاشا اکتساب علم و معرفت و اسکند
 فن کسابت ایلدکن صکره صاوتده بری حار اولدی
 میر معالی قریشی ۱۲۶۲ سنه سنه بالان سنه
 و بر سنه تجویلی ایشده بر رنک مکوی خارجی سنه
 جیراق اولدند .
 بیت مدینه باب عالی دوام ایله قطع مراتب
 ایلی ۱۲۷۲ سنه سنه اولی تایی ۱۲۷۵ ده
 اول اول اولدی .
 ۱۲۷۸ ده سنه ۱۲۸۰ ایدر دوس ۱۲۸۲ ده
 و عین سنه ده وارله ۱۲۸۵ ده گواهی ۱۲۸۸ ده
 از میده ۱۲۸۶ ده یکده و متافاً هر سکه ۱۲۹۱ ده
 قلمصره قنقریه ، فاصله و انفصال و قویمولسوزی
 متوال بر صورتده همین اولدنی ایلی حسن خدمت
 ایلی و بیایده بی ۱۲۹۰ سنه سنه اکیس

زاده سنجدی شایه قطب اولدی .
 ۱۲۹۲ سنه سنه لای الاخر اولدین مبارک
 ولایتن فک ارتباط ایله مستقل متصرف اولان
 معنونه المیز متصرفه تعین اولدی .
 ۱۲۹۳ سنه سنه عهده دولتیله زتی سابع
 وزارت التویه وان ولایتی ایلیکه سنروز ایلیدی .
 ولایتده کورده والیکندوسنی سنه قدر ایلی
 حسن خدمت و الخامه و سیه محارمی سنه سنه ابراز
 درایت و کدایت و سیاست ایلی و ۱۳۰۰ سنه سنه
 انکاک کورده اولدند . متافاً بی ۱۳۰۲ سنه سنه
 سالیان لای و ایلیکه انفصال ایلی .
 ۱۳۰۴ سنه سنه نامه قوم بیون جلی اعصافه
 و ۱۳۰۵ سنه سنه عمرتمده حلب لای و ایلیکه امین
 بیورلش برین سنه مغازی ایلی و طایفه مهم
 آفتاب اندی . ۱۳۰۷ گزیده انکاک و قویمولسوزی
 ۱۳۱۱ سنه سنه ذی الحجه سنه تالی حلب والیسی
 اولدی .
 چو ک حاجه ۱۳۱۳ سنه سنه عمرتمده معنور
 العزیز ولایتی دیندارانه بالین عمل مأموریت
 الشاق عمرتمده کلرکله اولان حلب شهرت
 اورغاش و مشارایه ایله برنجی و صوکده اولدی
 ملاقات ایلی و اودیا نه دائر کوزل صیقل اجرا
 ایلیش ایلی . معنونه اوله برابر وجود سنک
 سنه سنه زنده سنه بیورلش اولدنی سیاسی
 کور بیورلش .
 عین بریاشنده اولدنی حاده سنه سنه
 کوره جمادی الاخری سنه انفصال و قویمه کلرک
 در سعادته عودت و مواسلتنه بی ماه صکره ای
 ۱۳۱۳ سنه سنه ذی الحجه سنک دودخ کورنده
 احوال دواتیم ایلرک و خود مقرت نمودی بیوان
 طریقت علایدن حضرت مرکر قدس سره الاعراب
 حضرت مرکر مایلری حطیره سنه دین عالم
 حقران ایلیشدر .
 متافاً ایلی ، امیل و نجسه مکرر سنه و وزیر
 ان وزیر براد حاکم سیر ایلی . تاغل ایلی کدک
 اولاد و اعصابی بوخدر .
 یک جوق کتب غنیه مالک و طریقت علای
 مولویه سالی ایلی . کتابار سنک طهر سنه با کلا سلاف
 اولی اوزره اکثرای بریت تحریری و لاجن سن

مولوی (انصاری) و سن باون حسامین ایلی
 سن لسان ایله انکاک اندوزی که هرجه فارسی
 ترکیه ، فرانسجه ، آردوجه ایلی .
 کتابی سنس ، اشعاری لطیف ، دکلی و جبر
 ایلی . بر جوق مفاصل و کلام اشعاری و اورد .
 دیوان اشعاریت صریحا اولدی حایده کورده سنک
 وقت سولشدی .
 هلسلر تاریخ خصوصیه و اورد و زاکلغه
 طیار زاده عاقل ک هر حرمکله ۱۳۱۱ سنه سنه
 طبع و نشریه موقن اولدنی (آخرین تحریر)
 له تحریر سوریه تنظیم ایلیک منظومه تک تاریخ
 بنده سکان تاریخ جیفلمشدر که مبلوغه عاقل
 تاریخده کرک عموم ایلی و کرک معنونه اجراع
 اولدنه داتر سکان ایلی تاریخ تریاق
 زورده سلطوزیر . وزیران مشهور کالی پاشانک وقت
 اولان شو بوزهر تاریخه بو سنه اولان بهار
 و طرافت بیغه دایر :
 حاکم دین اولدی سادات کالی
 سنه ۱۳۰۰
 بیوک جمعه ای ابراهیم خلیل پاشا عتمده بر
 لیده یان اولدنی اوزره حادانلاری بوست ک
 ایا واقع سلطان محمدان حیدر شریکه حسن خدمت
 و سادات ایلیکسن (حلالی) و صفت عاقله
 مظهر اولان جناب فاتح طرفین قوجه بوست لایله
 نظریه اولدنی تا اوزمان سنه مازده قلدیر و حاکمان
 بر سنوی والی و وزیر الامرا و زور مای کلر کوری
 و صیه و ایلی و سن اولدنی سنه و سادات عظامه مظهر
 ایشدر . صاحب ترجمه حسن حق پاشانک برادر
 زتی بلا برینلین مرصوم و صایک ، عذر اسلایلی
 معصمه اجمعه فایده و شاعره مشهوره فایده سلطان
 حمرایه نامک اولدنی کریمه عفت و سنه ای
 حیره حاکم سادات ترجمه کتاب اولدنی ایلی .
 مرصوم و صایک معنوی جان لای پاشا حیدر
 الحقه و وزرای عظام مکارم التسلیم و امداد
 معالی براد حضرت شهر فریدین .
 مشارایه حسن حق پاشانک ایلی حار سادات الحقل
 آسفا نه لای حضرت مولانا قدس سره الاعلاد
 استادی حایر اشاد ایلیک معنونه منظومه زور
 ترکیه بر ععدی تحریر اولدنی .

اولادى خواهي توي قهرى تان سكا
اولوروى خاسر زوي ، آقاب سكا
اچنه خواهنك آقاز تور وگيت
وروى حوم ييب ايشه تراز سكا
فرويا يلكه شتاب اولسون بوليه
جهان اقا بر ايشه زراب سكا
اولور جهات ايله يرمه ده خوشيد
نگاه اوله خوش ايله يقاب سكا
شاده از عشق چاكنكازگر
دوشمري امني رازگن اجنبسكا
ديگر حزل
مشلور هرم حواي عشق ايله ديوه ي
يله سير ايت غرض ايسر سوز دل سياهي
ليل تا لشكري خلوص ايلز كاروم
باشلاخه نيمه واسو ايله افلاوي
دو اور هر دم مدام طالع لاوگون
راز عشقك برده سن كفت ايلز قاهان
سيمي سوزان دلي پروا نده حرفي ناهي
كوتيا عشق ايله پاي آتش جراهي
لوك دلتور چشم ليل غويون
تر حمار يگيش تيراب سيمسوراهي
شاه برجات و بزرگست بروجدنه
دله عشق ايه سفاور مجلس شاهان
يتمه ملاي روم چوقدير (حق ااكر
خرطيسي مديان اوپورسه بوته لالامي
استيدان بولانا
كوي تان باه افغاس بولانا
سامي آس چارجهان حان بولانا
او حرت و كرامت ايله غره اولمي ترون
روه گوهر نيكه دومان بولانا
ريشه طاوت ، اولسون تيرم آزادهاك
حماسي رن لشكري هيچان بولانا
زالن حياي كي من طايه طامع اشدق ملك
مع ميل ذهن برهشاني بولانا
بست معارف ايشك ايل لشير ايله
طالع حائر و تراي بولانا
مطمنكن ديلم دشمني قوت
اي ايلمن تليم ايلي بولانا
عشق طالع غله ايشي قواي غله
اي اعدام برهشاني بولانا
دستور همي لونه نيان ايلور
دست اعداده كرسان بولانا

ايده دست خلوق همته اير
زر بودك گسه دمان بولانا
ايدهم درج تير هر كراشيدن
ورقكلو چين زماي با بولانا
بز اولوم بولكده عن جيس
قيل سوره بل ايراني بولانا
ايه ايجاي ايله حاسن افغاسي
تلف ايوب معقول عياني بولانا
سين كيا بياز ايشك حلقه كودع ايشم
شادام ايله حواي بولانا
وله ووالكه سكا ايات ايشم
شاني ، شان ا اياي بولانا
شاه شهاده تايد ايله ديور اري
رشك روز ايت برهشاني بولانا
خجيا ، شيلو باغ وطن باشيدو
آيد خرس ايشك ورحاني بولانا
سكن
اشدور بولوت وسيلانده انصا سكر ايان
ايه حصار بيمه سويد . فوسر بولك برطانه
طامع غاي مريب وپش اولدو حوسكر برته
اوزنه موويك كوروي ساهلان ۹۰ گيوشمك
سهلاه دور .
آقر سوري وچشملري بولونا اصل
اسي اكر دوجه ديشه ديك اولان لور واددور
نكزه داراك فوسر كيايه اولن اوته شيري
كوب ليله كورك كرمي تات برهشانه تر كركي
وصور وناي غاري اوز او توي ايل عيشه شمشير
واردك اوسته شوكانه حكوك و منقوشور
صاحبا شيرات وزير امله غاري اولسون كيا
سنه ۹۵۰
معلومندكه غالي اوراوسنك اوقا ننده جانده
دك ايلي ، اچله حصار هوارانته و تان عيسيك
ين اوزايوس يك بافت ذكر طير اولسون ايجوي
بازي تانه اتا ايدرمشقي .
الهدول سلطان محمد خان ناي حامي موجودور .
كرك ايله حصار شيرنه كرك موجود و مسود اولان
انه سنده برچوق شيدا و مطه گرام خرفندي
واردور . يرم زيارت ايشك كير شوربور .
۱ آله حصار شيرنه ايلخ جره اندي ،
تره من موجود ونيكيمي موجودور ،
وقتي ۹۵۰ سنه سندهور .

بوتنيك نيمي مرور زمان ايله سراب اولدندن
آله حصار حمان قديمين طومان اوده اولدنا ۱۱۹۲
سنه سنده عهده اولشدين برده بنا ايله برمش
واردن اوتوز دوت سنه سكره يبي ۱۲۲۶ سنه
سنده خمروي قاپان باشا طرفين دوروي تلون
كوا كون ايله ترين ايشلدم .
۲ بيه آله حصار تيرى اچنده فوجي ايلال
اندي نيكيمي موجودور ،
۳ بيه آله حصاره باب سلطان اندي نيكيمي
واردور ، ايشه اولل عبدالرحمن انديك مراديه
بوتنور .
۴ بيه آله حصار شيرمه زمزم باب مراد
ونكيمي زيارت كندور .
۵ بيه آله حصاره شيخ شمس اندي نيكيمي
بولندهور .
۶ آله حصار قلمسي واروشنده شيخ احمد
اندي نيكيمي واردور .
۷ آله حصار شيرمه دوروشنده دونه ميه اولان
عليه حاي حصار اندي نيكيمي واردور و ياشنده
شيخ شياخ اولدي موجودور .
آله حصار اندي عياله اشقودره كي
برج خال بر ايشك شيرينه بگور ايله فورومه
ويوار ايشك كورون ومنتور تر كه كتابل واردور .
مزا ايشك نكده با ايلر دهي تر كمور .
بيله حصاري يردور چالماك موردور . شقه
بيله وگننه رجبل طمايك فرن ائي يوز كوا
شور وكرمانده كي حرقنده اولاي اولدنها برقاچ
شام بوزاري چاقيمه زويوشه واصل اولور ك
مشهور ماري صانق بايك بريغام قابسده يوزور
سيله واملور .
آهيه حصارك اوكنده دور وواسم اوومك
اچنده ايران ، شياق ، فراج قمار ليله سلبيه قلمسي
از ايشيك بر بود عيسن بولندهمن او مطيل
چوقن اوقنده بد نظر ، بوواسه واشخار ايله چل
صرازك بر جوق ايشي طمايك انكده مساهلان
حوزيله مل ايدرك ذكره واصل و آذربايجان كرمي
اقيه حصاره يك ياك بر مسافنده بوتنور ش
اولور و مله ايجي هزارده كوشك خروف
ايتانده ذكره لونه طرده و تان ايتايا سواحلي
يله مدظره چاقيمه بولنور .

آله حصارده بولنديم مدغم طومان زاده
خاندانك حدي آدم اياك قوامي اولوي الحاقه
هله سكوت قواي بولان جهاننا خانه امانت
ايديكنل نظر كاهنده بولان ساهه بورغر بشك اول
بر مطرقة اكنكا اوايه ايلديكنل پونك دغا سوي
چيقوق صاري صانق بابا مقابنده زيارت ايلان
آزوشنده بولدم . بولك مشكلان و يك چوق ميتهين
سكه ايشك ايتانديلر . فالاته يي كوزه اهلدهم .
بركون اول برقاچ لوزي وسائر مائرمه كوفله يدي .
كوتيك كوا روزين زمان اولان تور ايتنده ايني ، يوم
موجودده حضور كون طومردن اول قائم مقام ،
فلس مال مديري انديلر وسائر امين اشراف
ملكته طالع برماندي .
چنده كاه بوزور ، كاه اولنور ، كاه لطيفه لاله
اكتيروك . قسه ايله طمايك وسطه سوي وازره
آب حيات كي چرشفه واردور .
اوزده برقميقار اولنور دلفن سكره بيه باش
بوقري خوج ايشك ايتاندي . بولك ايشك حورب
الدينشاه ايشك اولان سنس بو تان سكره كاوردي ،
كاه بر مراد ايردن طومر بوقري به طومر
چكر ، كاه آرزندن بر زميني به ايلورك .
آر نورد اماره شيازاري اوجيني بولر ، ايشين
اولدن كوكك كي فوشان ردي . بفس اا
يكيلري ن ارقابره آتاي بيه نكله ايلوردي ،
سرن روزگار اسكده اولغي ، باطلوردي
سزمدي به بر طرف اولدورده كي ايله يك عنصر
قالين جالده شيه هرايون آدر آشيده ن ترده
باشورق .
ن بفس شينبازي كوي افضان مشورنده
ايرين طومر حاضي شكل لوشان ورتدم .
او ايري كوده ايله قوشار ك بيليزي صل
ايدهم برك بره قايير . بصيولي طه اولوشنده
بورگن قون طعافر كنديسي نه حاله كير .
شكي موس موزاولان چهره شين اكلو ايه سنده
آله بربازي ماشاياله كوله اولشوروسك بوزم .
زرا شر قوق و ايله سنده اولده ترار صر
وجوده ملكه اولدندل كملك سوزاي موزورا
عيسن هوز عرف نظر ايه سندهم .
لكن سنه لعله افديكي كنده يازدم اما
كوا ايشك كوستور ك آي برلوردم .

کینک آله آرشون قالی اولیور . کیمس
 سامری ناکه قیس اولان آنون وکوی ایزلی
 برمن عربی امپور کیمس ورتکی اشیک
 یارمسی آبور . کیمس آله صاحب کوربور .
 کیمس آله ترازو مازنه طاروب مشتری
 وریور . حینت . و مطرّه بیه قارشیده بدم .
 فرانس کوی صاحب حساب کورور . مانتفری
 اشیک برمانسی نوبه ایزک کشیاریه برجل
 نه قار . هر طایه ایدیزی نوبی و همه بکا
 زوی حیدیه برانک اشیک و پلزل طرفه قاشان
 یوز اوقی اولی بنی طوب آلم . چون ازی
 سده اوله قدر بو قاشلر یانده موجوده ایدی . حتی
 بر قاشک صحن استانبوله آلمس ایلکم
 قلت کیشانه کوربور یعنی کلم قلم
 نامه سوره ای بدم . الحاقه قدر کیشانه موجوده .
 کورورک نظر داتی جنب ایزک خیمور ایلور .
 بنی اولون دوت طوبی کیشانه کو کوربور مجرمورده
 یاقی صورتیله تری یانده چکدم . لکن فیما بین برافاضله
 یوقاشلی . حاقن سابق مرصوم و مقفور سلطان
 قدر رشادخان حفر تری . الشاد بیوردقزی عرب
 شاه یارنه ابراهیم کیمس قدر ایزک یخ
 مانج عایجه دونه اسم شاهه کرمانک خرفی
 عرب و اوزری تاج شکلی جاری برین اوزده هم
 زوال هر شروی ساختاری کورسوز و عهته برکه
 فوربور مع مورودون احسان بیوردقزی ساخته و دعا
 ساتر برطاق کیمس اشیا اله وار سرف ایدی . اله
 انصاف و برسون .
 کله صاحب برجه شیخ علی اندیک ترجه خانه
 اسمی شیخ سلم اندی . شریک اسمی شیخ
 و س اندی اولی پدیک اسمی شیخ رحیم اندی
 اولی پدیک اسمی دورین اندیمز و ابرازی
 یاد زاده . اجناد کرای سراج مشایخ مقام
 قدر جندور . از جمله جندالی شیخ رحیم اندی
 بریزنده صاحب وقوف اولوقی بوخا کدان قاده
 یوز اولی طوب سنه معسر اولشدر . شکلی اولان
 نیکده دشمه اجرای مشیخت اولشدر مرید
 همت ایزک . سنه سنه وفات اندیمز .
 مرتکبیلن برجه مان برمشلی شیخ جاری جندی
 صاحب ترجه شیخ سلم طیب اندی مع قارخ

شو فارسی متلوه ای افاد اجتمه :
 مدد مارا یکن ای بی مطلق
 که مارا این معنیثا بیفاد
 مدد پنهان شی رسالت
 یا غور شوکس پست امداد
 شایخ ای رجال القب مارا
 باعداد نظر بکنید دلشاد
 مدد درگاه شادرا تاندم
 زو یارب یا خواهم امداد
 مدد شایخان صاحب کشف وداع
 همه بیان شدت از پوست ارشاد
 خصوصاً شیخ رحیم آن طبعی
 مشیخت کرد او نامل عفتاد
 کله کترا اسرار حل بود
 مرضی اولیا کشفه او تاد
 حساب عمری کشفه او تاد
 دانش او فیه دنیا هو آراد
 شریعت هر طریقت هر شیفت
 همه بود دریا کنی پروا نداد
 شام ذکر و اوراد و صلوات
 همه روز و ایام کشفه او تاد
 زهد و باورع همی ریاضت
 موای صبی دوست جلا
 سلوک از طریق اهلوی بود
 که فیض بود از سلطان بناد
 بیزان برمشاد بود اقدم
 سلوک قدری واکرد ایجاد
 باغاس کرانت چون کیم
 باذن حق مرضی انرا شغاداد
 باطریق مؤثر نفوس بود
 جویمسی مرده دارالتمک داد
 مؤدب شیخ کامل بود واصل
 مراد آرا یوصل حق فرستاد
 نگاه لغزین برکوه بودی
 مدد اگاه شدی چون زاده بود
 نگاه لغزین برکوه بودی
 نگاه برشیدی حرمان و تاد
 زینقوی تا غریب بافت شریعت
 که در عهدان شدی کس بیاد
 جانی الاخری ازین روزش
 برود شده روحش بر آرا داد

کیم نبوت ای اهل جام
 و تو این خابستره ای باد
 * حلیس * کیم این لایح یوس
 اصل اولیا شیخ رحیم باد
 سنه ۱۲۰۱
 ایسته صاحب ترجه باک جانی بردان اندیمز
 اولدی کی جزوی شیخ یوس دخی برشیخ کیمز
 الفطائل ایدی . سنه سنه وایع اولان
 و فایه (معتبر اسما) تاریخ نوشتمز .
 ۱۲۱۷
 تیران خالصان آل از جمعی هم جزوی اندی
 حلتک تا کبری طاری مع مرتبه دلوز بر تاریخ
 افاد اندیمز .
 و نه آئی ازجه ادهر شیخ یوس کیمز بر شیخ
 نظم ایزک صوک بن شوتارخ تصادف اندیمز :
 (معتبر اسما) تاریخ
 ۱۲۱۷
 شیخ یوس ایله عقی مارا
 سنه ۱۲۵۷
 ایسته صاحب ترجه شیخ سلم طیب اندی
 بلودون مشیخت نامه سله زاده
 شیخ سلم اندی ۱۲۰۸ سنه سنه بیانده
 شایخ
 عی خصلت مشیخت و کلات ایش و جزوی
 حیرت کیمز کیمزین خلت و برصوب درده
 طریقت ایزک دره شیره مشیخت مقام عظام
 قدری کیمزین خصلت العارفین درین شیخ عین اندی
 حیرت لاین لاین اس خلت اولس و صبا ایشدر .
 شیخ طیب اندی بلودون صوبی اوزده بره شیره
 کیمز شیخ عین اندی مشیخت اولشدر
 مشیخت ایزک بیازه عیبت ایشدر .
 بیانده وایع نیکه طایفه بکری سندان
 زیاده زاره تین ارشاد اولان سنه ۱۲۷۰
 سنه و حینتله اون اوچین کون ترک جهان فانی
 ایدی زاره نامه ادهر شیخ سلم اندی اولشدر .
 وحیرت زاره شیره عیبت ایزک زوجه بر طریقت
 فایه حیران اولم .
 آرا و ایدان اولان لایح قدر زاده کی دیگره ترک
 ایضا مدقون اولدی حقایق کیمز کیمز
 افاد اندیمز . مکمل و فخر ابرازنده بود .
 شیخ مشایخه علوم مرصوم مآدوم و عهده
 زور نظیر وحیرت و دلی و حق کی مزارف مرصوم

دوقول اولشکن لایح اوج نامه ای برشاد
 کامل اولشکن بولم هر دیمه صاحب اولس مشیخت
 بر روی دیگر و برمن و کیم اشیا ایش ایدی .
 وای قریب ایل کی آتاده کیمسینه برجه
 کلرک عرب الساره اولی اوزده تمام اولور ایزک
 پت بره اجابت بیخ افاد ایش و صوب صهرای اولان
 وارم علی الخلیس فی حینت نام
 مصر ایله کاله معصومه اناسی برکیمه ایشدر .
 حالت اختصارده بوکله طریقت برصیده افاد حقیقت
 بیوک برضیتمز .
 وفایه آئی ازجه هر سرزی ایشکن جندی بر آری
 سعد اندی مع مرتبه شو قاریش تنم ایشدر
 آه کیم برصیده آری بلده مرده قلندی
 کامل اولسون غایب اولسون ایشدر ترک جهان
 اوزده اقدم جمله مزارع یواندی
 ذکر ایله توحید ایلدی اسی ایلان
 بوست ارشاد مشیختده در کیم ایدی
 جمله کتاب مریدان ایدوی شادمان
 سرزد کامل اولموشده کیمز اوچسه
 اندی طایفه دایمیشل اشیا
 شیره ایران ایسته کاشیدی بوکله ذات
 بر احکام طریقتده بود کیمشای
 هر شریعت هر طریقت هر مشیخت عارفی
 ذات ایدی با یاری صبا اولموشده و اشیا
 علم وفق و علم جبر و زنده مآدوم ایدی
 علم تاریخ و علم شعر و وایف سکت بیان
 روز و شب ایش کی دام اولور ایدی کتاب
 بقی و بیعت ایزدی با دهمان ویزان
 نیکه برکیز و سوره بوکله بر اهل کمال
 وازمه ازان سنهده . بو صوره بی شان
 کیمز در می ذکر و عهده مقام
 صدر ازان در حیات اولور و سنه بر زمان
 روز آتیه رحمت عالم اوچین کون ایدی
 آه کیمز شیخ سلم اولدی مکان دارالجان
 در بل الفیخ ایله عیبتن خلایق مشایخ
 همت شیخ ایله اولدی مازن عارفان
 شیشک ایدی (معتبر) جوهر فارسی
 شیخ سلم اندی اضر سنه کادی کامران
 سنه ۱۲۷۰
 مرصوم مشایخه شیخ سلم طیب اندی

مشاوران و توفیق و شوق قطعی روی باشد
مرحوم او معین و مصطفی در تریب و جوان اشعار
ابلیح باشد صاحب ترجمه و جوان تریک مؤثره
اشعار آلودگی
جنب پروری معون اول مدیر حق
هیغه ایله عمر و طویل ایله شانان
ایوب پونسه معنی ژبه محافل شعرا
ذیلشه نامه کفزار معرفت شایان
عمر و صرف استی محسوم خزانی خبری
اندی (شامله عهد شایان) ثلثه بر مجموعا اشعار
تزیینشده اولفته شو که یکی اشعار الاقشور: ۱۱
آفرین شیری شیرین کفاز
بته نرو اثر ایندهک اشعار
کلیه ایکن شاهن ممتاز اولدهک
جه افرا به افرا اولدهک
بلدعت ایوب علم و عهده
القلم ایله از پاره
یوه اشعار بقلاعه ادا
که اولور عیار و ده له شعرا
ایده که اشعار یکه چون
شکر ایله املا شور یوق
شیره ترک شیر ایدم
نورینه حتی تحریر ایدم
شایخ بره نسیم مرحوم
عالم فاضل و کامل معلوم
که سنک محرابی اول تحریر
او هر منته حرری تحریر
لوه فکر ایزدی طهر
شیری و یوق در ایدی مل و ملین
سنده اله ایچون شان ایندهک
پرله افراز کلان اشعار
حق و (شایخه عهد شایان)
اولدی آتارک بر اصل مختار
کهنه اولوسک شایع معیر
شکره و شکر ایدم بر اوله بر
شعرا ایزره یولور سنک شیر
ایلر ایکن سنده و یوق و فیهوت
مدح و تخریص سعادت (همی)
و سفین ایسته بر آتاری حق
صاحب ترجمه اسماعیل معنی اندی معنور و لوز
قلوب ازیندن اشعار سنکر و رساله و یوق
اندی مدحت القلم معنی لای اولدی مدحت شوق
حضرت مدحت القلمه جناب لای
قلمری ایله یازد ایله شکر اعلا
بری حکمت ایله عاتده ایندهک
اولدی اصحاب کا ایزره (تیسر ایله)
شیکری شعر لطیفه مثال حسان
دیلور سه بر اشور لینه (شیخ الشعرا)
وکنت اول حریر معنی (ترجمه طبعیت) اسمی
مامل اولدی اوزده شو ایکن اشعار الاقشور
ت انان الله حزبا سنه یا کبره عرفان
و واهد حریر جان اعتبار ایله ایسه انسان
ج جلی هر معنی سنده نیکو ایله احوال اولدهک
م مین هر معنی سنده شون کزین دوران
ای هر معنی صبح انکاره وطن اولور معنوت
ن نجات ملک احوالی ایل عالم ایله
ج حکم سنده هر معنی گزی عالمه
ق قریز هر معنی اصحاب نای و اله و طبع
ق یوله هر معنی شکر راه مستقیم ایله
ق اوسه این کیمه گوهر ترق استی احوال
ب بانه اولور معنی اوسه اولور تا عتک
... حریر استی اولدی کریمه (معنی لغت)
شوق ایله اله طبعی و زاغه گوهر سنک سهر
شوق:
... بر انسان ذات خوشگله بر ترجمه شیکری
ب قدر مدح و ثنا ایزره او چیچک سنک
و لطفته بر شی علاوه ایدم. فقط مدح کندی
و سنایسته حس ایله یکی معنی بیدانه فریض اولدی
اولدی عجزه و انکاره شیا (ترجمه طبعیت) ایسه
اولدی عجزه ایزره بر منظومه الهامه و سوس
ایستورم - دعا زاده ضامه مائه اولی اوزده
ایله دعا اعلاشی یازده
ان ایکن و اکن الحزازی
اسم لکر حایل العوائی
لغتا قول ایله ترجمه فریح و ایدم
اول وقت ترجمان جوانه کنر ایله شیکری
منلوهر ایله مکتوب کریمه منظومه کورلندی
ترجمان طبعیت
... عجزه اشعار ایله شیکری معنی توجه موجد
شکران ایله ایکن اولدی - اشعار اشعار - معنی
ایله شکر کی بر شاهن کفر آتیه سنک

شوق ایله اله طبعی و زاغه گوهر سنک سهر
شوق:
... بر انسان ذات خوشگله بر ترجمه شیکری
ب قدر مدح و ثنا ایزره او چیچک سنک
و لطفته بر شی علاوه ایدم. فقط مدح کندی
و سنایسته حس ایله یکی معنی بیدانه فریض اولدی
اولدی عجزه و انکاره شیا (ترجمه طبعیت) ایسه
اولدی عجزه ایزره بر منظومه الهامه و سوس
ایستورم - دعا زاده ضامه مائه اولی اوزده
ایله دعا اعلاشی یازده
ان ایکن و اکن الحزازی
اسم لکر حایل العوائی
لغتا قول ایله ترجمه فریح و ایدم
اول وقت ترجمان جوانه کنر ایله شیکری
منلوهر ایله مکتوب کریمه منظومه کورلندی
ترجمان طبعیت
... عجزه اشعار ایله شیکری معنی توجه موجد
شکران ایله ایکن اولدی - اشعار اشعار - معنی
ایله شکر کی بر شاهن کفر آتیه سنک

گندری و یوق ایله بر قدرت ایله نایله نالی اولدی
آز موفیقینجو ؟ بر قنستان وطنین یوقه انقارنه
منظر اولدی کورلندی ایلی حیده سلووت
شوق جمیع الاضلاع سنک کریمه ایله کنکن امین
اوسسولر . نالانکه مقدار سیه کوزه مکافات
گورله های بر حضرت موجودین قدر خدمت اولدی
برده آیزون شکر ایله نالی نالی قدرین
قرانه قدرین ایله *

صاحب ترجمه اسماعیل معنی اندی اله یازده
حق شیکری لوزره هر معنی و یوق فرق بر سنه
اون کوروش شیکری ایدم هنوز تریک و اولم ایدم
اعلاشی ایسه دهان اولدی مقدار اشعار
موجود اولدی شو شوق:
... هر معنی خندوی یوق اوج دوت سنه اوله
قدر و اولدی کزین ایدم سنده مستقیم اولدی
عده اولدی شکره کریمه کیهلر سنک و شوق
ب ناموس سنده اولدی بیلنه کزین سن ایوان
سوله
... هر معنی شوق دوق ایکن ایسه احتیاج
دیوان ناله گوهر سنک مین اولدی اولدی
عده هر معنی اولدی ایکن ایسه اولدی خانه
ایسه ایکن شوق اولدی و هر وقت ایکن
ایسه ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن
... ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن
شوقن ذکر اولون طریقه
حاجی یکه کندی شیا اشعار اولدی حط
و کیشیه به سیر اولور احوال حط
... دوق سوخته کی خبر شتاب ایزره
صفت بر اله بلکه کور ایکن حط
... حط مده حط حط حط حط حط
علان یوقه دوق ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن
اوروسون لری ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن
کیمین یوق اولدی کیمین ایکن ایکن
... حط ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن
قران صاحب جوانچورم ایکن ایکن ایکن ایکن ایکن

شوق ایله اله طبعی و زاغه گوهر سنک سهر
شوق:
... بر انسان ذات خوشگله بر ترجمه شیکری
ب قدر مدح و ثنا ایزره او چیچک سنک
و لطفته بر شی علاوه ایدم. فقط مدح کندی
و سنایسته حس ایله یکی معنی بیدانه فریض اولدی
اولدی عجزه و انکاره شیا (ترجمه طبعیت) ایسه
اولدی عجزه ایزره بر منظومه الهامه و سوس
ایستورم - دعا زاده ضامه مائه اولی اوزده
ایله دعا اعلاشی یازده
ان ایکن و اکن الحزازی
اسم لکر حایل العوائی
لغتا قول ایله ترجمه فریح و ایدم
اول وقت ترجمان جوانه کنر ایله شیکری
منلوهر ایله مکتوب کریمه منظومه کورلندی
ترجمان طبعیت
... عجزه اشعار ایله شیکری معنی توجه موجد
شکران ایله ایکن اولدی - اشعار اشعار - معنی
ایله شکر کی بر شاهن کفر آتیه سنک

شوق ایله اله طبعی و زاغه گوهر سنک سهر
شوق:
... بر انسان ذات خوشگله بر ترجمه شیکری
ب قدر مدح و ثنا ایزره او چیچک سنک
و لطفته بر شی علاوه ایدم. فقط مدح کندی
و سنایسته حس ایله یکی معنی بیدانه فریض اولدی
اولدی عجزه و انکاره شیا (ترجمه طبعیت) ایسه
اولدی عجزه ایزره بر منظومه الهامه و سوس
ایستورم - دعا زاده ضامه مائه اولی اوزده
ایله دعا اعلاشی یازده
ان ایکن و اکن الحزازی
اسم لکر حایل العوائی
لغتا قول ایله ترجمه فریح و ایدم
اول وقت ترجمان جوانه کنر ایله شیکری
منلوهر ایله مکتوب کریمه منظومه کورلندی
ترجمان طبعیت
... عجزه اشعار ایله شیکری معنی توجه موجد
شکران ایله ایکن اولدی - اشعار اشعار - معنی
ایله شکر کی بر شاهن کفر آتیه سنک

EK 2. İŞKODRA VİLÂYETİ ‘OSMANLI ŞA‘İRLERİ ÇEVRIYAZISI¹¹⁰

[1] İŞKODRA VİLÂYETİ ‘OSMANLI ŞA‘İRLERİ

‘Osmanlı edebiyatı ‘âleminde yeni zuhur eden bir hazine

Cenab-ı Hakka farîza-ı tahmîdi ifadan sonra şöylece söze başlarım: Hicrî 1314/1896 senesi eva’ilinde Erzurum vilayeti defterdarı bulunuyordum. Ani olarak Dersaadetden aldığım bir telgraf-namede, bâ-irade-i seniyye 7500 guruş ma‘aşla Yanya ve İşkodra vilayetleri umur-ı maliyye müfettişliğine ta‘yin olduğumdan yerime bir münasibini bi’t-tevkil ‘azimetim emrolunuyordu.

Birkaç gün zarfında Erzurum'dan hareket ve Dersaadet’e muvasalatla onbeş gün kalarak Yanya’ya [Ιωάννινα] gittim. Bir müddet sonra Leskovik, Piremedi [Përmet], Berat, Vuştine [?, herhalde Lushnjë], Kavaye [Kavajë] tarikıyla Draç’a [Durrës] ve Draç’tan bahren İşkodra’ya [Shkodër] ‘azimet eyledim.

Ben bu havalî ahâlisini pek zekî, muktedir, Devlet-i ‘aliyyeye sadık ve merd adamlar gördüm. Lâkin buralarda kadim bir Türk edebiyatı olduğunu ne kendileri söylediler, ne de ben hissettim. İşkodra vilayetinde iki üç mah kadar cevelân eyledikten sonra yine Yanya’ya ‘avdet eyledim.

Yanya ve havalisinde bir müddet geşt ü gûzar eyledikten sonra, ikinci def’a olarak İşkodra’ya geldim. Tesadüf bu ya, İşkodra ‘ulemasından ziyarete gelen ba‘zı zevat ‘Arapça tekellüm ettiler. Benim garabetimi mucib olarak ne suretle öğrendiklerini su‘al edince, biz Türkçe’den başka hem ‘Arapça, hem Farisî bilir ve konuşuruz, bizim ecdadımız da böyle idi dediler. Ve hakikaten ba‘zıları da pek fasih Farisî konuşmağa başladılar. Benim ta‘accübüm artmakla beraber kelâmı ‘Osmanlı edebiyatı cihetine döktüm.

(s. 8)

¹¹⁰ Bu bölümde Karateke’nin (2018) *İşkodra Vilâyeti ‘Osmanlı Şa‘irleri* adlı çevriyazısı e-kitap formatındaki haliyle verilmektedir. Sayfa sonlarında yer alan (s. 8) şeklindeki gösterimler Karateke’nin çalışmasının sayfa numaralarına atıftır.

Âbâ ve ecdadları içinde pek beliğ ve hatta sahib-divan şa'irler bulunduğunu söylediler ve ba'zılarının eş'arından ve teracim-i ahvallerinden bahseylediler. Halbuki ben o tarihe kadar pek çok tarihler, kitablar okuduğum halde İşkodra vilayetinden harice çıkmamış zevat arasında 'Osmanlıca şi'ir söylemiş bir ferdin değil âsârına ve hatta ismine de tasadüf etmemiştim. Beyan eyledikleri şa'irlerin isimlerini yazdım ve teracim-i ahvâllerini ve eş'arlarını kendilerinden istedim. Bana bir hayli 'Osmanlı şa'irleri isimleri zabtettirdikleri gibi, divanlarını ve mecmu'alarını getirmeğe başladılar.

Benim böyle bir kitab yazmakta olduğum İşkodra'da şuyü' bulunca garibi şurasıdır ki, ba'zı okuyup yazmak bilmeyenleri bile müraca'at ederek, "Efendim, benim ceddim şa'ir imiş, işte kitabı veyahud mecmu'ası şudur alıp okuyunuz, benim ceddimi de vesile-i rahmet olmak üzere kaydediniz" dediler. Odam bir kütüphane şeklini aldı. Bir aydan ziyade duramayacağım cihetle, gece gündüz çalışmağa başladım. Lâkin ba'zılarıyla aramızda tuhaf bir ihtilâf zuhur etti. Şöyle ki, onlar getirdikleri kitapları, "Efendim, alınız sizin olsun, iade etmeyiniz, bizde suretleri vardır" derlerdi. Ben ise "Teşekkür ederim fakat bir kıymet takdir ediniz de, öyle alayım" derdim. Lâkin âlî-cenab adamlar oldukları için satmağa tenezzül etmiyorlardı. Ben ise parasız bir şey almamak gibi meslek-i müttehamamı bozmak istemiyordum. El-hasıl para kabul ettirmek bir vecih ile mümkün olamadı. Ben de istinsahtan ilerisine varmadım. Ah, ah ihtimal ki ba'zı kimseler benim bu sözlerime inanmak istemezler. İnanmak istemeyenler kâşki bir kere oraların hâlini ve onlarda olan safvet-i vicdanı ve hayatı görseler, ondan sonra inanmasalar.

İşkodra şü'arası hakkında tedkikatımı gören mütefekkirîn, yalnız İşkodra'da değil Akçahisar ve Tiran gibi kazalarda dahi bir çok 'Osmanlı şü'arası bulacağımı beyan eylediler. Fi'l-hakika öyle oldu.

'Osmanlı şa'irleri hakkındaki tetebbuâta teşebbüsüm İşkodra'ya son 'azimetimde idi. Lâkin evvelki 'azimetimde haberim olsaydı veyahud şü teşebbüsümünden sonra bir kere daha gidilseydi, elbette daha pek çok ziyade şeyler bulacaktım.

Bulduğum şü mikdar ise gerek İşkodra'da ve gerek havalisinde topu üç aylık bir geşt ü güzar neticesidir. Bununla beraber o kadar sahib-divan şa'irleri, o kadar metin sözler, o kadar içtima'î müşa'areler gördüm ki Arnavutların 'Osmanlı Edebiyyatı hususunda memâlik-i sa'ire-i 'Osmaniyye'den hiçbir fark olmayacak derecede terakki ettiklerine mütehayyir kaldım. Bilmediğim, memul etmediğim bir hal olduğu için kitabımın ismini *'Osmanlı Edebiyyâtı 'Aleminde Yeni Zuhur Eden Bir Hazine ve İşkodra Vilayeti 'Osmanlı Şa'irleri* tevsim etmeyi münasib gördüm. Huruf-ı heca ile tertib eyledim. Ve min Allâhi'l-i'aneti ve't-tevfik

Ali Emirî

(s. 9)

İŞKODRALI İBRÂHİM HALÎLÎ PAŞA

Müşarün-ileyh merkez-i vilayet olan İşkodra şehrinde dünyaya gelmiştir. Pederleri vüzeradan Koca Mehmed Paşa, onun pederi Kaptan Mehmed Bey, onun pederi Süleymân Paşa, onun pederi 'Ömer Bey, onun pederi Mehmed Paşa'dır. Pederleri Koca Mehmed Paşa, İşkodra'ya üç sa'at mesafede kâin Buşat karyesi ümera ve hanedanından idi. Ben bu karyeye gidip gezdim ve tedkikât icra ettim ve bâlâda beyan ettiğim silsilenameyi ve daha ba'zı âsâr buldum.

Buşat ahalisi kadim asaletlerini ve mihmân-nüvazlıklarını el-haletü hazihi muhafaza ediyorlar. Lâkin karyenin önünden cereyan eden Drin nehri tahvil-i mecra eylediğinden ba'zı bataklıklar hasil olmakla beraber yedi sekiz yüz hane kadar olan o zengin karyenin eski servetinin tenakusuna bâdi olmuştur.

İşte sülâle-i kadimesi bu karyeye mensub olan Koca Mehmed Paşa İşkodra kal'esinin muhafızlığında bulunduğu esnada sahib-i tedbir u dirayet bir zat olduğundan 1175/1761-62 senesinde taraf-ı Devlet-i 'aliyyeden İşkodra valiliğine ta'yin ve 'uhdesine rütbe-i vezaret ihsan olunmuştur. Paşa hüsn-i idareye muvafik olarak on dört sene valilik eyledikten başka, İşkodra'nın Tabakhane mahallesinde sekiz on kubbeli gayet zarif bir cami'-i şerif bina eylemiştir. Cami'-i şerifin 1187/1773-74 senesinde ikmal edildiği müzeyyen kapısı üzerinde muharrer bulunan 'aynen şu kitabeden müstebandır:

Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Mehmed Paşa'nın binâ eylediği câmi'-i şerifin tarihi: Sene 1187/1773-74

Müşarün-ileyh Mehmed Paşa 1189 senesi Cumade'l-ulâsının on altıncı Cuma günü (14 Temmuz 1775) beyne's-salateyn vefat ederek cami'-i mezkûr haziresine defnolunmuştur. Cami'-i şerifin itmam ve resm-i küşadında icra edilen hayrât ve hasenât o havalice el-haletü hazihi dillerde dstandır. Müşarün-ileyh Koca Mehmed Paşa'nın vefatına İşkodra'nın mümtaz 'ulemasından bir bülbül-i yekta-yı belâgat olan Murtazâ Sâfi Efendi şu tarihi sebt-i ceride-i ruzigâr eylemiştir:

Hazret-i düstûr-ı ekrem, menba'-ı lutf u kerem
Ya'nî hem-nâm-ı Habîb-i muhterem zât-ı celîl

Ma'den-i rüşd ü sahâvet, kân-ı cûd u ma'delet
Hâtem-i 'âlî-tabî'at, dâver-i Âsaf-'adîl

Merkez-i emn-i bilâd ü nâzım-ı hâl-i 'ibâd
Sâhib-i pâk-i 'tikad ü fâ'il-i hayr-ı cezîl

Mâ-hasal nakdîne-i 'ömr-i 'azîzin bezl edip
Tab'-ı pâki oldu el-Hak niçe hayrâta delîl

Mahz-ı Tevfikât u te'yidât-ı Sübhâniyyeden
Oldu makbûlü'l-ahâlî bâ'is-i zikr-i cemîl

Cây-ı Kudse 'âkibet kıldı sefer ikbâl ile
Vâsıl oldukta simâh-ı kalbine savt-ı rahîl

Muktezâ-yı meşreb-i pâkîzesin icrâ edip
Etti rûh-ı pür-fütûhu 'azm-i râh-ı selsebîl

Dâ'imâ evlâd u emcâdın Hudâ mes'ûd ede
Eyleye ma'mûr u âbâdân bâ-'ömr-i tavîl

Sâfiyâ tâc-ı cevâhirle dedim tarihini
Âşiyân-ı 'arşa çıkdı rûh-ı düstûr-ı celîl
Sene 1189/1775-76

[2] Müşarün-ileyh Mehmed Paşa'nın pederi Mustafâ ve ceddî Kaptan Mehmed Beylere valilik nasib olmayıp İşkodra kal'e-i meşhuresinin muhafızlığı hizmetiyle mübahi idiler. Ama Kaptan Mehmed Bey'in pederi Süleymân Paşa İşkodra ve Rûmeli valiliklerinde bulunmuş ve 1110/1698-99 senesinde infisal eylemiştir. Süleymân Paşa'nın pederi Ömer Bey de valilikle tanzif olunmuş ise de, onun pederi olan Mehmed Paşa ba'zı me'muriyetlerde bulunduktan sonra İşkodra valiliğine bi't-ta'yin 1075/1664-65 tarihine kadar valiliği devam eylemiştir.

Bu Mehmed Paşa'dan yedi sekiz batın yukarıda bulunan cedd-i 'âlîleri Koca Yûsuf Bey'dir ki, bu zat Ebü'l-feth Sultan Mehmed Hân hazretlerine mülâki olmakla şeref-yâb ve iltifat-ı şahanelerine na'iliyyetle kâm-yâb olmuştur. Koca Mehmed Paşa'nın vefatından sonra büyük mahdumları Mustafâ Paşa İşkodra valisi olmuş ve güzel hizmetler etmiş ve valiliğinin onüçüncü senesi olan 1202/1787-88'de vefatı vuku' bularak yerine biraderi Kara Mahmûd Paşa taraf-ı saltanat-ı seniyyeden ta'yin olunmuştur.

Bu silsileden Kara Mahmûd Paşa iğfalât-ı ecanibe aldanarak ba'zı münasebetsiz hallere tasaddi etmiş ise de derhal izhar-ı nedamet ve peşimanî ederek yine meslek-i sadakatta ber-devam olduğundan hidemat-ı meşkûresi seyyi'âtından pek çok fazladır. İşte sahib-tercüme İbrâhîm Halîlî Paşa'nın âbâ ve ecdadı ya vezir, ya vezir-zade ümera-yı namdâr idiler.

Kendilerinin tercüme-i hâline gelince bâlâda kıt'a-ı tarihiyyesini derceylediğimiz İşkodralı Murtazâ Sâfi Efendi gibi bir mümtaz-ı fazıldan tahsil-i kemalât eylemiş ve bununla beraber gerek

peder-i ekremi ve gerek biraderleri ‘ulema ve şu‘ara ile ülfet ve tezyid-i biza‘a-ı ma‘arif u kemalât ederek imrar-i vakt u sa‘at eylemekte bulunmuş olduğu halde 1211/1796-97 senesinde biraderi Kara Mahmûd Paşa'nın Karadağ'ı kâmilten zabtelediği esnada bir ecl-i kazayla vuku‘-ı şhadeti üzerine, İşkodra vilayeti valiliği sahib-tercüme İbrâhîm Halîlî Paşa'nın ‘uhde-i hasafetine tevcih bulunmuştur. Paşa cidden ibraz-ı me‘asir-i kifayet ve dirayet ederek vilayet-i mezkûrede ve civarında bulunan eşkıyayı temizledi. Sultan Selim Hân-ı sâlis hazretleri tarafından 1218/1803-04 senesinde Rûmeli eyaleti seraskerlik ünvanının inzimamıyla, ‘uhdesine bi‘t-tevcih ‘umum Rûmeli taraflarında bulunan eşkıyayı da‘ire-i ita‘ata alınmasına me‘mur buyuruldu.

Paşa yed-i yemin-i satvetini seyf-i şeca‘ata ve dest-i yesar-i hasafetini berat-ı ‘adalete merkez ederek eşkıyanın kimisini te‘dib, kimisini istîman ile istihsal-i rıza-yı padişahîye bir surette muvaffak olmuştur ki, bu zatın o me‘muriyyete suret-i ta‘yinini hoş görmeyenler bile, etmiş oldukları hidemat-i vatan-perverîye hayran kalmışlar. Paşa dahi hidemat-ı sadıkanesinin bir mükâfât-ı kıymetdarı olmak üzere rütbe-i valâ-yı vezareti ihraz ile kâm-yâb olmuştur. Bu suretle hüs-ni hizmette sabit-kadem olarak imrar-ı leyl ü nehar eylemekte olduğu halde, valiliğinin onikinci senesi olan 1223/1808-09'da ‘azm-i nişîmen-i lâhut ederek, İşkodra'da pederlerinin bina-kerdeleri olan Kurşunlu cami‘ haziresine defnolundu. Gidilip müşarün-ileyhin merkadı ziyaret olunmuş ise de, İşkodra'nın enhar-ı selâsesinden birisi olan Drin nehri tahvil-i mecra ederek, tuğyan-ı miyah zamanlarında bir müddetten beridir oraları su basmakta olduğu cihetle hasıl olan tagayyürât münasebetiyle levha-i merkad-ı mübareki bulunamamıştır.

Pederleri ile şu üç biraderin İşkodra'da valilikleri müddeti yarım asır mikdarı olup, gerek İşkodra'da ve gerek havalisinde cevami‘, medaris, kütübhaneler bina ederek pek çok ‘ulema ve fuzela yetiştirmişler ve niçe niçe şu‘ara ve üdebayı memnun ve bekâm eylemişler idi.

Müşarün-ileyh İbrâhîm Paşa bir şa‘ir-i mâhir olup “Halîlî” mahlasıyla inşad-ı eş‘ar ederdi. Eş‘arı hakîmâne, belîğâne, edibâne, mütevazî‘ânedir. “Vezir olanlar âdil, âdil olanlar mütevazî olmalıdır” kelâmını her zaman yad ve tekrar ettikleri gibi bu kelâmını,

Bir gelir mîzân-ı ‘adl üzre nazar kıl nemi ü fil
Görme nefsin mûrdan fâ‘ik Süleymânlık budur

beytindeki mü‘edda da tasdik eder. Merkez-i vilayete cem‘ eylediği şu‘ara ve üdeba ile müşa‘areler edip bu vesile ile edebiyât-ı ‘Osmaniyye'nin teksir ve ta‘mimine muvaffak olmuştur. Kıymetdar âsârı o havalide mu‘asırı bulunan bir çok şu‘aranın nazireleriyle birlikte olarak İşkodra ile mülhakatındaki şehirlerde gördüğüm mecmu‘alarda mevcuttur. [3] Bunların cümlesini dercetmeğe

kitabımızın tahammülü olmadığından selâtin-i mu‘azzama-i ‘Osmaniyyenin onuncusu olan Kanunî Sultan Süleymân Hân hazretlerinin

Hây u hûdan fâriğ ol ‘âlemde insânlık budur
Pendini gûş eyle gel mûrun Süleymânlık budur

matla‘lı gazel-i şahanelerini tetebbu‘ ve müstağrak-ı ‘atıfeti olan zamanı şu‘arasının ba‘zıları da tanzir eylemiştir ki, nümune olarak mütala‘alarının tahririyle iktifa eyliyoruz:

İşkodralı İbrâhîm Halîlî Paşa

Bu fenâya verme dil ‘âlemde insânlık budur
Rûzigârı ber-hevâ bil ehl-i ‘irfânlık budur

Akçahisarlı Hikmetî

Mâsivâdan geç dilâ dünyâda insânlık budur
Kesreti terk eyle mahzâ ehl-i ‘irfânlık budur

Priştine Müftüsü Hüseyin Efendi

Bu fenâ-yı bî-bekadan geç ki insânlık budur
Nefsine râm olma dâ‘im şöhret ü şânlık budur

İşkodralı Niyazî

Hoş suhan söyle dil-âzâr olma nâdânlık budur
İrtikâb-ı gadre sâ‘î olma hayvânlık budur

‘Ömer Paşa-zade Şükrî Bey

Verme nâ-ehle gönül ‘âlemde insânlık budur
Hükm-i şer‘îye teşebbüs eyle sultânlık budur

Tiranlı Yûsuf Bey

Kıl u kal-i ‘âlemi terk eyle insânlık budur
Hırka-ber-düş-ı fenâ rind ol ki sultânlık budur

Müşarün-ileyh İbrâhîm Halîlî Paşa, Tâhir Paşa ve Dervîş Bey isimlerinde iki evlad istihlâf etmiş ise de, biraderi Mehmed Âsaf Paşa merhumun mahdumu Mustafâ Şerîfi Paşa daha erşed olduğundan

İşkodra valiliği İbrâhîm Paşa'dan sonra müşarün-ileyh Mustafâ Şerîfi Paşa'nın 'uhdesine tevcih olunmuş ve mahdumlarının büyüğü Tahir Paşa yirmi bir ve küçüğü Dervîş Bey yirmi yaşlarında birer civan-ı necib oldukları halde 1236/1820-21 senesinde İşkodra'da terk-i hayat ettirilmişlerdir.

İbrâhîm Halîlî Paşa ile, benim İşkodra'da bu kitabı yazmağa teşebbüs eylediğim zamanın arasında doksan seneden ziyade bir mesafe olduğundan paşayı görenlerden kimseyi hayatta bulamadım. Lâkin pederlerinden rivayet suretiyle paşanın pek çok hikâyelerini işittim. Paşa sünniyyü'l-mezheb ve meşayih-i kirama pek mu'tekid imiş.

Leyâlî-i mübarekede İşkodra'da Fâtih Sultan Mehmed Hân zamanından beri defn-i hâk-i gufran olan meşahir-i mazanna-i kiramdan kal'e kapısında medfun Baba Mustafâ'yı (Moye Baba) ve 'Alî Bey mahallesinde Bağçalık köprüsünün başında Seyyid Kasım Bâlî Sultân oğlu Seyyid Kalender Dede'yi, Tekye sokağında Şeyh Mehmed Efendi'yi ve kezalik Sûk-i Sultani'de Tekye sokağında Kayyûm Baba Sultan'ı, Cami'-i kebir mahallesinde Baba Atı'yu (Atı'yu ?), Tekye sahrasının dağ eteğinde Baba Mustafâ'yı, Kara Hasan cami'-i şerifi musallasında eş-Şeyh Mehmed Efendi'yi vebaklar üstünde "Havale" tabir olunur mahal ile Tophane mahallesi tarıkındaki merakıd-ı mübarekeleri ziyaretle kurbanlar zebh eder. Ve İşkodra kazasındaki Jabyak'ta medfun Emîr Evhad Sultan'ı ve yanında medfun 'Abdurrahman Baba ve Dragos kal'esi kurbunda Gumir (Kanber Baba) merakıd-ı mübarekelerini ziyarete 'azimeti vesile-i bezl-i sadakat ve hasenat eylerdi.

Hele Kanber Baba ziyareti şayan-ı tezkâr merasim-i mu'tâdeye tâbidir. Yaz mevsimi geldi mi, İşkodra ahalişi Kanber Baba ziyaretine hazırlanır, lâkin 'umum memleket ahalişi birlikte gitse mevki'-i mezkûr kendilerini ihata edemeyeceğinden kafile kafile, mahalle mahalle 'azimet ederler. [4] Zikr olunan Dragos kal'esi civarında medfun olan müşarün-ileyh Kanber Baba rivayete göre zaman-ı hazret-i Fâtih mazanna-i kiramından bir zat-ı 'âlî-kadrdır. İbdita belediyye re'isi bir ziyafet tertib ile ba'zı eşraf ve mütehayyızân-ı memleket ve dilek eden memurîn-i hükümet 'azimet ve ifa-yı vazife-i ziyaret ederler.

Her mahallenin sırası ve günü geldi mi, meşayih-i kiram ve sa'ir pîr ü civan bir araya toplanır, bayraklar açılır, sancaklar çekilir tabl-ı nevbet vurulur. Na't-ı şerifler okunur, tehlil ve tekbirlere devam olunur. Kudümler, defler, nefîrler çalınır. Sokaklar, sahralar seyircilerle dolar. Her mahallenin hemen büyük ve küçük ahali-i zükûru denecek bir surette merkad-ı müşarün-ileyhe gidip üç gün ve nihayet bir hafta kadar kalırlar. Kurbanlar keserler ve enva'-ı et'ime pişirirler. Hem 'ibadet hem tenezzüh ile vakit geçirirler. Benim İşkodra'da bulunduğum zaman şu mevsim-i ziyarete tesadüf ettiğinden belediyye reisi gelerek, vali ve kumandan-ı memleket Müşir Kâzım Paşa hazretlerini da'vet eyledi. Müşarün-ileyh hazretleri de benim re'yime ta'lik etti. Yolun bir mikdarını araba ile

gitmek mümkün ise de, diğer bir miktarının esb-süvâr olarak gidilmesi ve gece de kalınması ve gerçi zaviye var ise de, böyle kalabalık içinde müşkilâtı mucib olacağı gibi mütala' alardan sarf-ı nazarla 'azimete karar verdik ve her bir tedarikimizi gördük. Lâkin her nasılsa gitmek nasib olmadı.

İşte sahib-tercüme İbrâhîm Halîlî Paşa'nın 'azimet ve ziyaret eylediği zevatın birisi de bu zat- ı 'âlî-kadr Kanber Baba idi. Bu ziyaret ve ibzal-i sadakât esnasında dahi 'ulema ve üdeba ile sohbet-i 'ilmiyye ve edebiyeye icrasıyla mütelezziz ve mübtehic olurdu. Müşarün-ileyh İbrâhîm Halîlî Paşa'nın eş'arı sehl-i mümteni' denilecek derecede zariftir. Yalnız iki kıt'a ve zîrî gazellerinin derciyle bundan ziyade iksârdan keff-i kalem eyliyoruz.

Gazel

Ey sabâ benden cüdâ düştü nigârım kandadır
Bir peyâmın var mı âyâ gül-'izârım kandadır

Doğmadan subh-ı visâl erdi yazık şâm-ı firak
Dostlar bilmem benim subh u nehârım kandadır

Gerçi bir dervîş şeklinde gelip geçti velî
Ya melektir ya Hızır ol tâc-dârım kandadır

Bahr-ı bî-pâyân-ı 'aşka nâ-gehân saldı beni
Matlabım sâhil değildir nazlı yârim kandadır

Düşmüşüm bir 'âleme kim anda yok subh u mesâ
Kimse hiç bilmez dilâ dâr u diyârım kandadır

Nâle vü efgânla geçti çâr fasl-ı bâğ-ı dehr
Bâğbânâ bu cihânda nev-bahârım kandadır

Geldi geçti düş gibi kaldı hayâli dîdede
Ey *Halîlî* pes bugün sabr u karârım kandadır

Diğer gazel

Gül nikabın ref' edip şekvâya hâcet kalmadı
Cennet-i rûyun görüp dünyâya hâcet kalmadı

Kadd-i mevzûnun görüp ey şâh-ı hûbânım benim
Serv-i bâğ-ı cennet ü Tûbâya hâcet kalmadı

Meclisin dârü'ş-şifâ yâkut-ı ahmerdir lebin
Rûh-bahşâdır sözün 'Îsâ'ya hâcet kalmadı

Mihr-i dîdâra mukâbil feyz ile buldum kemâl
Encüm-i Zühre, Kamer, Cevzâya hâcet kalmadı

İçem ey vâ'iz seninle ba'dezîn artık nihân
Bendedir hamr-ı ezel sahbâya hâcet kalmadı

Serserî gezdim cihân iklimini Mecnûn gibi
Dilde buldum yârimi Leylâya hâcet kalmadı

Ey *Halîlî* ben bu gün oldum cihânın mukbili
Yâr ile yâr olmuşam Dârâya hâcet kalmadı

İŞKODRALI AHMEDÎ

İşkodra medreselerinde tahsil-i 'ulûm u kemalât eden 'ulema-yı ze'vî'l-ihitiramdandır. Tahsilini ba'de'l-ikmal müderrisîn-i memleket 'idadına dahil olarak neşr-i 'ulûm-ı 'âliye ile meşgûl olmuştur. Da'ire-i tedrisinden bir çok 'ulema ve üdaba yetişmiştir. Bilahare İşkodra müftülüğüne ta'yin olunduğu halde yine neşr-i 'ulûm-ı 'âliyeye devam-ı meslek-i 'âlîsini terk etmedi. Ta'lik hattıyla elimize geçen ba'zı eş'arının üstünde "li-muharririhî" 'ibaresi bulunmağla hatt-ı destinin dahi güzel olduğu anlaşılıyor.

İşkodra'da gördüğüm müte'addid kitablar zahrında "Min kütübî'l-fakir, ileyhî'l-kadir, Ahmedî el-İskenderiyyevî el-müderriş ve'l-müftî, 'afâ 'anhi'l-Bârî" 'ibaresi muharrer olduğundan fazıl-ı müşarün-ileyhin birçok kütüb-i kesireye mâlik olduğu istidlâl olunuyor. Akçahisar kasabasında meşhudum olan bu kitab zahrında fâzıl-ı müşarün-ileyh "İstahabehu.." 'ibaresini ra'şedar bir surette yazmış olmasına nazaran 'ömr-i pîrîye vasıl olduğu ve o 'ibareyi ihtiyarlığı zamanında yazdığı anlaşılıyor. Lâkin kitablar arkasına yazdığı 'ibarelerin altına tarih rakamı koymadığı için her bir 'ibareyi ne tarihte tahrir eylediği tabî'i bilinmiyor. [5]

Vatanından harice çıkmamış ve memleketi ise Dersa'adet'e ba'îd bulunmuş olduğundan teracim-i ahvâl kitablarımızın hiç birisinde nam-ı fazılânelerine tesadûf olunamaz. Mazmûn-ı eş'arı neşve-i tasavvufî mâlî, ka'bî 'âlî bir 'Osmanlı şa'iri olduğu âsârından müstebandır. Türkçe lisan-ı

mader-zâdı olmadığı halde, bu kuvvette şi'ir söylemesi edebiyât-ı 'Osmaniyyenin o havalide vaktiyle ne kadar terakki eylediğine bir delil teşkil eder. Mu'asırı bulunan İşkodra şu'arasıyla birçok müşa'aresi olduğu gibi ahlâfî da ba'zı eş'arını tetebbu' etmiştir. Nümune olarak birkaç neza'ir tahrir olunur:

Sahib-tercüme Ahmedî

Tavâf-ı Ka'be-i kalbe o hoş-reftâr gelmez mi
Nazargâh-ı Hudâya ol perî-ruhsâr gelmez mi

İşkodralı Vefkî

Gönül mülkün harâb etti o şûhun fitnesi *Vefkî*
'Aceb insâf edip lutf etmeğe ol yâr gelmez mi

Ahmedî, sahib-tercüme

Bismillâhirrahmânirrahîm
Mecma'-ı esrâr-ı Kelâm-ı kadîm

İşkodralı Murtazâ Râcî Efendi

Bismillâhirrahmânirrahîm
Menba'-ı eltâf-ı Latîf u Kerîm

Ahmedî sahib-tercüme

Bismillâhirrahmânirrahîm
Râhber-i vahy-i kelâm-ı 'azîm

İşkodralı Murtazâ Râcî Efendi

Bismillâhirrahmânirrahîm
Fâtih-i ebvâb-ı cinân-ı Na'îm

Vefatı İşkodra'da, 1150/1737-38 hududundadır. Eş'arıyla şehir-i mezkûr ve havalisindeki edebi mecmu'alar mâlâmâldır. Üç 'adet gazel-i belâgat-şi'ârlarını tahrir eyliyoruz:

Gazel

Zâhidâ sen ne bilirsin niçedir hâlet-i 'aşk
Şahs-ı bî-mağz bilir mi niçedir lezzet-i 'aşk

Hâne-i dilde komaz nakş-ı nukuş-ı gayrı
Lutf ile cilveger oldukda güzel sûret-i 'aşk

'Âşık oldur ki cemâl ü ruh-ı cânânı görüp
Ola cân terki ile behrever-i devlet-i 'aşk

Hamdülillâh geçirim nüh feleği 'arşa kadem
Her nefeste basarım, olsa eğer himmet-i 'aşk

Kişi 'aşk ile olur sâhib-i kadr u 'izzet
Cümleye gâlib olur debdebe-i 'izzet-i 'aşk

'Aks-ı ruhsârını âyîne-i dilde görelî
Mürşid ü rehberimiz oldu bizim hazret-i 'aşk

'Adem-i fehm ile sofû bana ta'n eylese ne
Ahmedî gibi demâdem çekerim gurbet-i 'aşk

Diğer gazel

Bir sebât-ı ma'rifet göstermedi dünyâ bize
Gösterir reng-i tagayyür dâ'ima eşyâ bize

Zîb ü nakşa aldananlar ta'n ederlerse nola
Rûz u şeb dîdârdır hep matlab-ı a'lâ bize

İçmişiz câm-ı mey-i 'ahd-i Elesti yârdan
Münkeşiftir sırr-ı sübhânellezî isrâ bize

Biz 'ibâdet etmeziz Cennet için 'âbid gibi
Hak cemâlidir ezelden maksad-ı aksâ bize

Hamdülillâh edeli tebdîl zâhir, bâtına
'Aynımızda oldu eşyâ Cennet-i Me'vâ bize

Meylimiz yok cîfe-i dünyâyâ 'âlî-himmetiz
Ahmedî ism olsa lâyıktır eğer 'Anka bize

Diğer gazel

Tavâf-ı Ka'be-i kalbe o hoş-reftâr gelmez mi
Nazargâh-ı Hudâya ol perî-reftâr gelmez mi

Dırîgâ bend-i hicrâna düşürdü Kays-ı pür-zârı
'Aceb bir gün o Leylâ-nâz u hoş-güftâr gelmez mi

Meded hayfâ beni giryân, künc-i gamda terk etti
Gözüm yaşına rahmen ol mürüvvetkâr gelmez mi

Hayâl-i rûy-ı cânânım beni bîmâr-ı 'aşk etti,
Devâ-yı hasta-ı 'aşka tabîbim yâr gelmez mi

Asılsam Ahmedî zülfünde yârın çok belâ çeksem
Dimâğ-ı câna bûy-ı gülşen-i didâr gelmez mi

İŞKODRALI ÂSAF MEHMED PAŞA

İşkodra vali-i esbakı Koca Mustafâ Paşa'nın hafidi, kezalik İşkodra vali-i sabıkı Mustafâ Paşa'nın mahdumu ve şeyhü'l-vüzera âti't-tercüme Şerîfî Mustafâ Paşa merhumun pederi Âsaf Paşa'dır. Silsile-i nesepleri 'amcaları, "İbrâhîm Halîlî Paşa" bahsinde geçmiştir. Cedd-i 'âlîleri Koca Mehmed Paşa'nın valilikleri vaktinde 1172/1758-59 senesinde İşkodra şehrinde dünyaya gelmiştir. 1189/1775-76 senesinde cedd-i âsafânelerinin vefatı üzerine pederi Mustafâ Paşa İşkodra valisi olarak onüç sene mikdarı valiliği hüsn-i ifa ile 1202/1787-88 senesinde sefere memur edilmişti. Sene-i mezkûrede Mora canibinde vefat eyledi. Yerine biraderi ve sahib-tercüme Âsaf Mehmed Paşa'nın 'amcası Kara Mahmûd Paşa ta'yin olundu. Müşarün-ileyh Âsaf Mehmed Paşa saye-i cedd ü pederde İşkodra'da istirahat-ı kâmurânî ile imrar-ı ma'îşet ve tahsil-i kemalâta bezl-i himmet eylemiştir.

'Amcaları Kara Mahmûd Paşa'nın valiliği zamanında taraf-ı Devlet-i 'aliyyeden Dersa'adet'e da'vetle silâhşörân-ı şehriyarî sunûf-ı mümtazesine idhal ile tebcil olundu. 1208/1793-94 senesinde diğer 'amcaları sabıku't-tercüme İbrâhîm Halîlî Paşa ile birlikte 'amcası Kara Mahmûd Paşa üstüne sevk olunmuş idi. 1211/1796-97 senesinde Kara Mahmûd Paşa'nın vefatı üzerine İbrâhîm Halîlî Paşa İşkodra valiliğine ve Âsaf Mehmed Paşa dahi rütbe-i mîr-i mîrani ile Ohri sancağı mutasarrıflığına tahvil-i me'muriyyet eyledi. Bulunduğu sancaklarda 'ulema ve şu'ara ile ülfet ve musahebetten bir ân hâlî kalmadı. Sinn-i necibâneleri tabaka-i erba'inde olduğu halde 1222/1807-08 senesinde terk-i leza'iz-i hayat eyledi.

Âsaf Mehmed Paşa daha bir sene kadar müsa'ade-i kadere na'il olarak yaşasaydı, valilik nöbeti kendisine geliyordu. Lâkin 'ömrü vefat etmediğinden bir sene sonra 'amcaları İbrâhîm Halîlî Paşa'nın vefatı üzerine mahdumu Şerîfî Mustafâ Paşa henüz oniki yaşında olduğu halde taraf-ı Devlet-i 'aliyyeden İşkodra valiliğine ta'yin buyuruldu. [6] Âsaf Mehmed Paşa edib, kâtib, şa'ir idi. Farisî eş'arı pek metin ve Türkîsine gâlibdir. O havali şa'irleri makarr-ı hükümete gelerek kendisine şî'irler takdim ederler ve kendileri de etraf ve enhasında bulunan şu'araya şî'irler ca'izeler gönderirdi. Fuzelâ ve hususıyla Farisî-dân olan üdeba ile mutayebe ve mükâtebeleri çoktur. İşkodra'nın Sâ'ib ve Nâbî'si makamında olan âti't-tercüme Demir-zade Müsevvid Kanber Efendi'nin kütüb-i fikhiyyeden 'Alî Efendi fetavasını taleb suretiyle Paşa'ya irsal eylediği şu kıt'a-ı Farisiyye bu cümledendir.

يك تمنى هست پيش حضرتت اين بنده را

مينهى مهر كرم كچه لب خواهنده را

آن فتاوى را كه دارد سوى اقبال شما

عاريت احسان نمايى قنبر افگنده را

چند روزى بهر تسويد اقتضا دارم بسى

بعد از ان خواهم رسانم جانب فرخنده را

مهر و مه را از افق تا در شفق باشد مدار

بخت و نصرت يار باد اين دولت تابنده را

Paşanın sohbetine yetişen ba'zı zevata vasıl olan pîrân-ı memleketin rivayetiyle sabittir ki, paşanın da'iresi bir kütübhaneye şeklinde idi. 'Örfî, Sa'dî, Hâfız, Selmân, Hasan, Enverî, Tâlib, Feyzî, Sâ'ib, Şevket, Câmî, Zahîr, Nazîrî, Hakanî gibi İran şu'arasının ve Bâki, Nef'î, Yahyâ, Fehîm, Sabrî, Vecdî, Nâ'ilî, Mezâki, Şehrî, Cevrî, Nâbî, Nedîm, Nahîfî, Râgıb Paşa gibi 'Osmanlı üdebasının âsârını piş-i nazar-ı mütala'adan ayırmazdı. Fi'l-hakika ben bu divanların cümlesini nefis yazımla yazılmış olduğu ve ekseri müzeyyen ve müzehheb bulunduğu halde el-haletü hazîhi İşkodra kütübhanesinde ve üdebası ellerinde mevcut gördüm. Hele bir Nâbî divanı gördüm ki divanının itmamına bi'z-zat Nâbî'nin söylediği ba'zı tarihler kitabın nihayetinde muharrer ve mevcut idi. Şimdiye kadar öyle bir Nâbî divanı bir yerde bir daha gördüğüm yoktur.

Müşarün-ileyh Âsaf Mehmed Paşa şu'ara-yı eslafın pek çok âsâr-ı nam-darını tanzir, tetebbu', tahmis etmiştir. Şu iki kıt'a sultan-ı şu'ara-yı Rûm Bâki merhumun bir gazelinin tahmisindedir ki, üstadiyyetine numûne olarak iki kıt'ası tahrir olundu:

Âh-ı cünûn-nişâne-i dil saldı velvele
 Eflâk ü hâki eyledi pür ra'ş u zelzele
 Zülfünden ermedi yine el bir siyeh tele
 Ser-rişte-i visâl dahi girmedi ele
 Bağrım delindi hecr ile dürr ü güher gibi

Âsaf şarâb-ı nâz yeter içme mey sakın
 Elverdi gûş eylediğin zevk-i ney sakın
 'Aşk iste Hak'dan isteme bir gayri şey sakın
 Bâki 'acûz-ı dehre zebûn olma key sakın
 Merdâne bas ayağını meydâna er gibi

Âsâr-ı 'âlsinden Türkî ve Farisî gazel-i belîğleriyle Farisî gazeline Müsevvid Kanber Efendi'nin vaki' olan naziresi tahrir olundu:

Gazel-i Türkî

Felek lutf eyledi birgün bana dildârı gösterdi
 Sehâbı kaldırıp hûrşîd-i pür-envârı gösterdi

Yine terk eyledi lâkin tarik-i şefkat-âsârın
 Niyaz ettikçe yârı ol bana agyârı gösterdi

Melâhat gülşeninde istedikçe bir gül-i handân
 'Înâd etti o bâğın bâğbânı hârı gösterdi

Gözüm yaşına rahm et söyledim ol meh-lika yâra
 Bakıp çeşm-i gazabla, çağlayan enhârı gösterdi

Arardım kendime cân vermeğe bir ka'be-i maksûd
 Bana Âsaf erenler meşhed-i Kerrârı gösterdi

Farisî gazel

علم سازم بگردون رشتهء آه جنونم ر
 شعاعش تا که بفروزند بخت واژ گونم را

قضا مهر ختام دفتر عشاق میسازد
بخون اشک چشم خاتم داغ درونم را

نباشد جای حیرت آه را بر چرخ ار اندازم
فراق گلرخان دریا کند سیل عیونم را

کند شیرازه کنج حکایت‌های مجنون
اگر یابد نظامی قدر زنجیر جنونم را

پری رویان و نازک قامتان و گلتنان آصف
ربودند از دل غمخوار من صبر و سکونم را

Nazire-i İşkodrah Kanber

بگردون میرسانم نالهء درد درونم را
رمیده تا کنم از خویش بخت سرنگونم را

قضا چرق من ندارد یادگاری مهر آن داده
ورق‌های جنون را این سیه سنک درونم را

نهرید [؟] جمله گوهرهای گنج قصهء مجنون
نظامی گر شناسد قیمت سنگ جنونم را

چه باید گنج بی گوهر حکایت‌های مجنون را
ستد از من نظامی کرد هم سنگ جنونم را

عجب نبود هدف را گر نهم با دیدهء اعی
بنار هجر پخته یار من نور عیونم را

جو دانستی ندارد مثل در شعر و غزل آصف
چرا کردی نظیره قنبرا این شعر دونم را

BÂLÎ

Ahalisi şeca'atla meşhur ve tevarih-i 'Osmaniyyede niçe niçe celâdetleri mestur olan müntehâ-yı hududda ve kenar-ı bahirde vaki' Ülgün kasabası ümerasından ve 'asrımız şu'arasındandır. Halâ kasaba-i mezkûrede sakin ve kendi umur ve hususuyla meşgûldur. Kasaba-i mezkûre muharebe-i za'ile neticesinde Karadağ'a terk olunduğu cihetle bi't-tab' gittim. Lâkin sahib-âsâr olduğunu İşkodra'da iken işitiyordum.

İşkodra'dan infikâkımdan dört beş sene sonraya kadar hayatta olduğu 1320/1902-03 senesinde hakan-ı esbak merhum ve mağfur Sultan 'Abdülhamid-i sani hazretleri hakkında İstanbul gaze telerinde, gayr-i mükerrer yedi tarihi hâvi olarak gördüğüm dört beyitli manzume-i tarihiyyeleri ile anlaşılıyordu. Dört beyite yedi tarih derceylemek tezekkür olunursa haylice maharettir. Mezkûr tarih şudur:

Sâl-i nev <i>tafdil</i> olunmak pek becâ	1320/1902
Kalb ile buldum <i>fazîlet</i> sâlidir	1320
Ehl-i tahkik etse 'arz-ı <i>mefharet</i>	1320
Doğru el-hak <i>hüsn-i hibret</i> sâlidir	1320
<i>Mefharetle baht-ver sâl-i cedid</i>	1320, 1320
Çünkü bu sâl <i>fart-ı şevket</i> sâlidir	1320
Ola hakkında <i>hümâyûn baht-ver</i>	1320
Pâdişâhım bu <i>fazîlet</i> sâlidir	1320

TEVFİK

İşkodra vilayetinin Draç sancağında ve Draç kasabasının 17 kilometre cenub-ı şarkisinde vaki' ve hem-nâmı olan kazanın merkezi bulunan Kavaye kasabasıdır. Bu kasaba 969/1561-62 sene-i hicriyyesinde yani 'Osmanlılar zamanında 'Alî Haydar Bey nam zat tarafından te'sis edildiği mervîdir. Kavaye kasabasında takriben iki üçyüz sene evvel zarif bir surette bina olunmuş kubbeli ve eyvanlı Ahmed Paşa cami'-i şerifi mevcuttur. Mürûr-ı zaman ile cami'-i şerifin harem kapısının üzerinde bulunan kitabe bozulmuştur. Yanında bir de güzel bir çeşme vardır. Civarında gayet mürtefi' ve dört köşeli mevcut olan sa'at kulesi, bir 'asır evvel oranın hanedan ve mütemevvilânından olan İbrâhîm Bey tarafından bina olunmuştur. İbrâhîm Bey zengin olmakla beraber gayet zî-nukud ümeradan imiş.

Mu'arızı bulunan bir zat tarafından İşkodra valisi Mustafâ Paşa'ya 'aleyhinde şiddetli şikayetler tevali edince, merkumu celbederek, eğer bir daha hakkında, efendisi olan İşkodra valisine şikayet ederse, derisini yüzerek altınla doldurup takdim etmek suretiyle efendisini memnun edeceğini, makam-ı tehditte beyan ettiği, halâ o havalice meşhurdur. İbrâhîm Bey'in ahfadı elan mevcuttur. İşte sahib-tercüme Tevfik Bey bu İbrâhîm Bey'in akrabasından imiş.

Eva'il-i hâlınden İşkodra ve Tiran şehirlerinde tahsil-i kemalât ederek ha'iz-i şî'ir ü inşa olduğundan, havalisi şu 'arasıyla müşa'aresi vuku' bulmuştur. Vefatı 1260/1844 hududundadır. Âti't-

tercüme Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey'in nazire teklifi suretiyle yazdığı gazel ile sahib-tercümenin yazdığı nazirenin numune olarak her ikisi de tahrir olundu.

Gazel-i Peklinli Fehmî Bey

Dil hevâ-yı zülf ile bend oldu zünnâr olsa da
Herçi-bâd-â-bâd meylim yâra gaddâr olsa da

La'l-i nâbın bâdeye ni'me'l-bedeldir bezmde
Kim bakar câm-ı meye ey sâki ser-şâr olsa da

Yâr olup bâr olmamak âdet imiş ammâ çe sûd
Eyledim teklîf-i vuslat yâra ben bâr olsa da

Cünbiş-i ebrû ile bârî nigâh et câ-be-câ
Eyleme terk-i 'inâyet yani agyâr olsa da

Himmat eyler belki Tevfik *Fehmiyâ* tanzîrime
Nev-zemînde bu gazel pek sâde-güftâr olsa da

Nazire-i sahib-tercüme Tevfik Bey

Sîne mecrûh-ı gam-ı gaddâre-i yâr olsa da
Çâre ne meyl eyledik ol şûha gaddâr olsa da

Bâde-i la'l-i leb-i dilber dururken sâkiyâ
İltifât eyler mi rindân câm-ı ser-şâr olsa da

Gonçe-i nâzım eder yek şemme-i vaslın dırğ
Nâle-i cân-sûz-ı murg-ı dil hezâr-bâr olsa da

Kûşe-i çeşminle olsun gör gözet âşıkını
Ey meh icrâ-yı muhabbet ile agyâr olsa da

Nazm-ı mîr-i Fehmî'yi tanzîre 'acz-âver olur
Hâme-i Tevfik ne denli tâze güftâr olsa da

PEKLİNLİ CA'FER SÂDİK PAŞA

Müşarün-ileyhin pederi İşkodra vilayetine tâbi Arnavutluk'un Peklin kazası hanedan-ı kadiminden ve mîr-i mîran-ı kiramdan Süleymân Paşa'dır. Süleymân Paşa'nın 1236/1820-21 senesinde vuku'-ı vefatına sahib-tercümenin küçük biraderi âti't-tercüme İbrâhîm Fehmî Bey şu tarihi inşad etmiştir:

Pederim geçti cihândan edip 'azm-i 'ukbâ
Ağlayıp eyleyeyim sıdk-ı derûn ile du'â

Rûz-ı mahşerde şefi'î ola şâh-ı kevneyn
Hak vere Cennet-i 'ulyâda mekân-ı a'lâ

Mîr-i mîran-ı kirâmdan idi çün dünyâda
Ola 'ukbâda dahi mîr-i sunûf-ı sülehâ

Şu'arâ-yı selevin şi'irin okur anlardı
Etmemişdiyse de inşâda tabi'at peydâ

O kerîmü'ş-şiyemin zâtı nevâdirde idi
Sâhib-i hilm ü zekâ menba'-ı eltâf u sehâ

Cez' ü fez'in ne olur faidesi ey *Fehmî*
Kime bâki kalacak mülk-i fenâ-yı dünyâ

İrtihâlin işiden böyle dedi tarihin
'Âzim-i cennet-i lutf oldu Süleymân Paşa
Sene 1236/1820-21

Sahib-tercüme Ca'fer Sadık Paşa eva'il-i hâlinde Peklin'de tahsil-i mukaddemât-ı kıra'ât eyledi. Sonra İşkodra'ya gitti. Orada âti't-tercüme Murtazâ Sâfi Efendi'den ve sa'ir 'ulema-yı memlekette ahz-ı kemalât eyledi. Şi'ir ve inşâda heveskâr olarak güzel eserler yazmağa başladı. Ba'dehu memlekete döndü. Pederinin vefatı üzerine 1236/1820-21 senesinde memleketi olan Peklin kazası müdüriyyetinde ve sonraları daha sa'ir me'muriyyetlerde ifa-yı hüsn-i hizmet etti ve o zamanda vaki' olan devlet muharebâtının cümlesine iştirak ve ibraz-ı sadakata inhimak eylediğinden, hidemâtı bi't-

takdir 1238/1822-23 senesinde 'uhdesine taraf-ı Devlet-i 'aliyyeden rütbe-i mîr-i mîranî tevcih olundu. 1243/1827-28'de Maçın ve 1244/1828-28 Şevval'inde İnebahtı ve sonra da Karlılı mutasarrıflıklarında bulundu. [11] 1249/1833-34 senesinde Dersa 'adet'e gelerek mazhar-ı iltifat-ı şehriyarî oldu. Sıla-i rahm için mesruren vatanına 'avdetini müte'akib 1250/1834-35 senesinde terk- i 'âlem-i gurur ve 'azm-i cenab-ı darü'l-huzur ederek Dârü'l-huzûr tabiri tarih-i vefatı vaki' oldu. Birader-i elem-didesi İbrâhîm Fehmî Bey sahib-tercümenin vefatına bu tarihi inşad etmiştir:

Mîr-i mîrân-ı kirâmdan dâderim Ca'fer Paşa
'Azm-i 'ukbâ eyledi rahmet kıla Rabb-i Gafûr

Mahlası *Sâdık* idi münşî vü hem şâ'ir idi Tam
idi zihn ü zekâsı hiç bulunmazdı kusûr

Zindegânî mansıbından âhirü'l-emr 'azlolup
Câh-i dünyâyı tasarruf etmede geldi fûtûr

Hem-nişîni Ca'fer-i Tayyâr ola Firdevs'te
Hazret-i Haydar şefî'i ola hem yevmü'n-nüşûr

Âh ederken dâd[er]ji *Fehmî*, gelip hâtif dedi
'Adn ola mesken ana tarihidir *Dârü'l-huzûr*
Sene 1250/1834-35

Müşarün-ileyh Ca'fer Sadık Paşa asil, kerim, vefî, hayr u hasenâta ma'il ve hüsn-i ahlâka mâlik bir zat idi. Peklin kasabasında cedd-i 'âlileri vaktiyle bina edip el-haletü hazihi Eski cami' namıyla ma'ruf olan cami'-i şerif haziresinde gunude-i mirkad-ı gufrandır. Bu gazel âsâr-ı valâlarındandır.

Gazel

Bu cihânda kimine mihnet ü gam vermişler
Kimine zevk ü safâ hayl u haşem vermişler

Yârimin yanına gitmiş yine bir iki rakîb
Hezeyân söyleyerek hayli elem vermişler

Benden ol vahşî civân öyle kaçar kim güyâ
Bana meyl etmemeğe yâra kasem vermişler

Dün gece meclis-i 'uşşâkta bir hâl olmuş
Zâhidin destine bir sâgar-ı Cem vermişler

Sâdikâ âl-i 'Alî matbah-ı in 'âmından
Hamdülillâh bize envâ'-ı ni'am vermişler

ÇÂKER

İsmi Mehmed'dir. İsminin Mehmed ve mahlasının Çâker olduğunu hemnâmı olan bir zata hitaben yazdığı bu beyit ile işaret etmiştir:

Mahlasım Çâkerse ismimdir Muhammed sen gibi
Gel Muhammed hakkı-çün gel kardaşım cânım yiğit

Sahib-tercümenin aslı Zileli olduğu halde sâ'ik-i kader kendisini İşkodra'ya sevk ve orada te'ehhül ve evlad u 'iyal sahibi olarak tavattun eylemiş ve şehri mezkûrda vefat etmiştir. [7] İştîyak- ı vatanla bir çok eş'ar tanzim ve inşad etmiştir. Bu ebyat bu cümledendir.

Yolun uğrarsa eğer Zile denilen şehre
Zâyi' etme şu emânetimi ey bâd-ı sabâ

Zeyl-i ahhâbımız âdâb ile ba'de't-takbîl
Eyle teblîğ-i selâm cümleye ferden ferdâ

Sorar olursa eğer *Çâker*'in ahvâlinde
Gördüğün var mı o bî-çâreyi derlerse sana

De ki tâ Rûmeli'nin cânib-i garbîsinde
Bir şehir var denilir nâmda İşkod[r]a ona

Gördüm ol beldede Mecnûn gibi ser-gerdândır
Târ-ı müyu ile bend etmiş onu bir Leylâ

Cenab-ı Çâker, bir şa'ir-i zarif olmakla beraber, divan-ı sa'ibe tahririne mübaşeret eylediği mufassal ve mükemmel bir şerh kitabının mukaddimesinde bir çok nevadir-i edebiyeye ve feva'id-i garibe beyan ederek, kendi tercüme-i hâlini ve zaman-ı civa[nî]de başından geçen serencâmı dil-sûz bir surette tahrir eylemiştir. Biz de mebadi-i tercüme-i hallerini kendi lisanından olarak kari'lerimize dinletmeyi münasib gördük. Cenab-ı Çâker diyor ki:

“1205/1790-91 senesinde Zile kasabasında tevellüd eyledim. Kayd-ı zaruret mâni'-i tahsil olduğundan yalnız sarfa kadar okuyabildim. 1237/1821-22 senesinde arzu-yı ikmal-i tahsil ile Der- sa'adet'e 'azimet eyledim. Bîkesliğim hasebiyle han ve hane ve mescid ve meyhane ve tekve ve kahvehane gibi mahalleri dolaşmış isem de bir aşınaya dest-res olamadım ve bir oturacak yer bulamadım. Ba'zı hemşerilerin delâletiyle Tophane'ye geldim.

Bir nefer topçu tazesini görür görmez belâ-yı 'aşka giriftar oldum. Heva-yı 'ilm ü 'ameli, 'aşk- ı mahub-ı bî-bedele tebdil ve kayd-ı zarureti düşünmeği, ma'sukumun gam u âlâm-ı muhabbetine tahvil ederek saye-misal yanından ayrılmamağa başladım. Civan-ı merkum ise bir dilber-i vefakâr idi. Onun sevk ve ibramını canıma minnet bilerek silk-i 'askeriye duhul eyledim. Üç sene 'ale't-tevali ol civanın 'aşkıyla ta'lim ve ta'allüm-i sinayi'-i ateş-bazî ve tahsil-i fûnun-ı top-endâzî ederek, fûnun- ı mezkûrede kesb-i maharet ü kemal eyledim. 1240/1824-25 senesinde sadr-ı esbak müteveffâ Reşîd Paşa ma'iyyetiyle Maslak'a memur olarak altı ay anda karar eyledim ve mahub-ı dilâram ve vefakârım yanımda bulunduğu için ol havali nazarımda cennet-misal idi.

Felek böyle medîd bir muvaffakiyyeti kimseye reva görmeyeceğinden ol esnada ol civan-ı bî- hemtâya bir 'aded dâne-i top isabet ederek şerbet-i şhadeti nuş eyledi. [8] Artık mecâle kararım kalmadığından hem ân sa'at oradan hareket ve seyr-i serî' ile Manastır şehrine muvasalatla ruz u şeb nalân ü giryân olarak mâsivâyı bütün bütün terk ve gündün güne arzu-yı merg eyledim.

Nihayet ba'zı yaranın ilhac ve ibramıyla hayr-ı celis olan kitab mütala'ası tarikına insilâk ederek, şu'ara-yı eslaf-ı 'aşk-ittisafın gâh divanlarını tedkik ve tekrar etmeğe sa'y u verziş ve gâh müşahede-i sun'-ı Rabbanî ve ru'yet-i kudret-i Samedanî zımında 'azm-i mesire-i dil-keş ve arzu- halcilige sülûk ile te'min-i ma'îşet ederek güzârende-i evkat ve iki sene mikdarı zeban-ı şeker-efşan-ı Farisînin tekemmülünü mu'tad eylediğimden lisan-ı mezkûr dahi bana keşf oldu, bî-ta'lim-i üstad harikası zuhura geldi.

Bir taraftan Firdevsî, Hakanî, Sa'dî, Hâfız gibi şu'ara-yı be-namın âsârını mütala'a ve diğer taraftan da eş'ar ve âsâr-ı 'Arabîyye ile mümarese hasıl eyledim. On sene mikdarı bu suretle evkat-gûzar olduktan sonra 1251/1835-36 senesinde Rûmeli valisi müteveffâ Mahmûd Hamdî Paşa'nın kitab-ı belâgat-nisabı si[[I]]kine duhul ettim. Ma'iyyet-i devletlerinde Prizre[n'e] 'azimet etmiş isem de beliyeye-i istirkaba uğrayarak me'mulum nisbetinde kâm-yâb olamadım.

Vermeyince sana Ma'bûd ne yapsın Mahmûd

mısra'ını tekrar eylemekte olduğum halde Paşa-yı müşarün-ileyh vefat eyledi. Bâ-rütbe-i samiyye-i müşirî Rûmeli valiliğine ta'yin olunan Ahmed Zekeriyâ Paşa, kadr-dân bir müşir-i fâ'ikü'l-akran olduğundan bu hakiri kethüda kâtibi ta'yin ederek fakr u felâketten tahlise himmet eyledi. 1253/1837-38 senesinde İşkodra'ya ta'yin olunan Yenişehirli Hasan Rıf'at Paşa'nın divan kitabeti hizmetine ta'yin edilerek kadr ve menziletim terfi' eyledi. 1255/1839-40 senesinde müşarün-ileyh Hasan Rıf'at Paşa'nın İşkodra'dan infisâli üzerine yine Manastır'a gelerek kemâ-kân müşarün-ileyh Zekeriyâ Paşa'nın hizmet-i kitabetinde bulundum. Ba'dehu halefleri Halil ve onun halefi Dilâver Paşaların dahi kitabetleri hizmetiyle mübahi olarak ol havalice kesb-i rıf'at u şân eyledim. 1259/1843 senesinde İşkodra valiliğine ta'yin olunan Bosnalı Süleymân Paşa-zade 'Osman Mazhar Paşa'nın kitabeti hizmetinde bi't-ta'yin saniyen İşkodra şehri-i dilârasına vasil oldum."

İşte sahib-tercüme Çâker Efendi buraya kadar bu suretle tercüme-i hâlini yazmış ve iştiyak-ı vatanla:

Etdi Çâker felek-i süfle-nihâd âhir-i kâr
Gerçi kim gurbet ile bizleri hâtır-fersâ

Lik vuslatla mülâkat değildir bir şey
Meded eylerse eğer himmet-i 'Osman Paşa

beyitleri gibi sûzişli şeyler söylemiş ise de sıla-i vatan etmeğe muvaffak olamamıştır. 'Osman Paşa'nın mazhar-ı ihtiram u hürmeti olarak 1270/1853-54 senesine kadar onbir sene müddet devam eden İşkodra valiliğinde kemâ-kân divan efendiliğinde bulunmuş ve zaten ilk İşkodra'ya geldiği vakit orada te'ehhül etmiş olduğundan paşa-yı müşarün-ileyh kendisine mükemmel bir çiftlik ve bahçe ve büyük bir hane ihsan eylemiştir. Vali-i müşarün-ileyh 'Osman Mazhar Paşa 1270/1853-54 senesinde Selânik valiliğine tahvil-i me'muriyyet etmesi hasebiyle, ma'iyetlerinde 'azimet ve 1271 /1854-55 senesinde Trablusgarb valiliği 'uhdelerine tevcih buyurulması üzerine oraya da birlikte muvasalat eylemiş ise de, iki üç mah sonra hastalandığından mahdumları Mustafâ Sâfi Efendi'yi Paşa'nın ma'iyetinde bırakarak ma'-a'ile İşkodra'ya 'avdet ve ihtiyar-ı ikamet eyledi.

Aynı senede İşkodra valisi Âgâh Paşa'nın divan kitabetine ittisal ve onun infisâli üzerine artık inziva hanesinde ikamete karar vermiş ise de, 1272/1855-56 senesinde İşkodra valiliğine gelen Menemenli-zade Mustafâ Paşa'nın ibramı üzerine tekrar İşkodra vilayeti divan kitabeti hizmetini der'uhde eylemiştir. İki üç mah kadar devam edebilmiş ise de nahafeti iştidat eylediğinden bi'z-zarure terk-i me'muriyyetle hanesinde ikamet ve eş'arını tertib ile uğraşarak mükemmel bir divan şekline ifrağ eyledi. [9] Divanını tertib ve bu tertibi İşkodra şehrinde icra eylediğine da'ir şu:

(s. 29)

Hâkini vardır yeri İşkodra'nın medh eylesem
Bu zemîn ürcûzeli bir tâze dîvân oldu cem'

Çâker hele 'âşıklara tertîbi-y-le dîvân
Koydun bu cihân içre büyük bir eser-i pâk

beyitlerinde işaret eyliyor. Latife suretiyle söylediği şu beytin:

Ölürsem de yemem gam belde-i İşkodra'da Çâker
Değil mi der-kenâr-ı vasla tıfl-ı Arnavud çekdim

hükmü zuhur ederek 1274/1857-58 senesinde İşkodra'da vefat eyledi. Vefatına İşkodra 'ulemasından âti't-tercüme Halîl Necîb Efendi'nin inşad eylediği bu tarih seng-i merkadında mahkûkudur. Sahib-tercüme Çâker Efendi'nin vefatı sene-i mezkûrenin Cumade'l-ülâsı gurrelerinde vuku' bulmağla tarihteki "جماء" cemazi'ye, "ل" ülä'ya işaret olarak "خيم بر" usulüyle tarihi meydana getirilmiş, "âl-i hams" tabiriyle de beş 'aded ta'miyyesi olduğuna işaret eylemiştir. Tarih budur:

Çıkdı tarih âl-i hamsın 'aşkına gurre-cemâl
Ey Necîb Çâker Mehemmed etti mesken cenneti
Sene 1274/1857-58

Merkadları İşkodra'da Çukurçeşme mahallesinde, haneleri civarında bulunan Çukurçeşme cami'-i şerifi havalisinde safadâr bir mevki'dedir. Mustafâ Sâfi ve Dervîş isimlerinde iki evlad istihlâf etmiştir. Sâfi şa'ir idi. Tercüme-i hâli âtide gelecektir. İkinci mahdumu Dervîş Efendi el-haletü hazîhi İşkodra defter-i hakanî başkâtibidir. Çâker Efendi merhumun cesîm hanesinde mahdumu Dervîş Efendi ikamet etmektedir. Mufassal ve müretteb divanı serâpâ manzurumuz olmuştur. Pek çok eş'ar tanzim etmiştir. Sa'ir şu'aranın zemin-i teng addedip pek az şî'ir söyledikleri harflerde elliden yüzelliye kadar gazeller tanzim eylemiştir ki, gâliba kendileri de ta'accüb ederek bir gazelinde:

Şâ'ir-i pür-gûylukta Çâker emsâlin senin
Gelmedi zanneylerim vakt-i sa'âdetten beri

beytini inşad eylemiştir. Âti't-tercüme Tiranlı Toptan-zade Mahmûd Muhsin ve Peklinli İbrâhîm Fehmî Beylerle pek çok müşa'areleri ve İşkodra'da mutavattın Mehmed-i Mağribî hazretleriyle ba'zı

mülatafaları vardır. Mahallerinde mezkûrdur. Bir gazelinde Peklinli İbrâhîm Fehmî Bey sahib-tercümenin iktidar-ı tab'ını şöylece takdir ediyor:

Makal-i Çâker'i tanzîre düşme *Fehmiyâ* sen de
Ki Peklin gibi yerde öyle erbâb-ı sühan çıkmaz

Rûmeli vilayetinde İşkodralı-zade Hasan Hakkî Paşa'dan gayri Mevlevî bulunmadığına şu beytinde te'essüf etmekte:

Hayf ki Rûm diyârında Hakkî'dan gayri
Kimesne bilmedi kadr ü behâ-yı Mevlânâ

Ve kendisinin tarikat-ı 'aliyye-i Mevleviyye muhibbânından olduğu:

Çâker'i bak ki kabûl eylediler Mevleviyân
Deme ahrâr-perestâr ile etmez ülfet

ve

Dergeh-i Sultân Mevlânâ-yı Rûmî'de müdâm
Kemterîn cârûb-ı dîvânız ezelden tâ ebed

beyitleri gibi birçok âsârının delâletleriyle anlaşılmakta ise de, bâlâda beyan olunan tercüme-i hâlinde buralarından bahsetmiyor. Müretteb ve mufassal divanından başka meşahir-i münşiyânın muharrerâtını cem' ederek hatt-ı destiyle tahrir eylediği bir münşe'âtı ve şu'ara-yı 'Arab'ın eş'arını ve nevadir-i ahvalini muhtevi kezalik hatt-ı destiyle muharrer ve mufassal 'Arabî ve iktitafi, diğer bir mecmu'aları manzumumuz olmuştur. Yukarıda zikri mürur eylediği üzere divan-ı sâ'ibe mufassal bir şerh tahririne ibtidar ederek bir cild mikdarı olmak üzere elif harfinde olan gazellerin şerhlerini ikmal eylemiş ise de itmamına 'ömrü vefa etmemiştir. Rıka hattı dahi okunaklı ve nefistir. İki Türkî ve bir Farisî gazelleriyle Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî hazretleri hakkında bir manzumelerinin tastiriyle tercüme-i hâline netice veriyoruz.

Gazel

Yetiş ben ölmeden ey şâh-ı dilsitân yetiş
Serim dolaşmada cellâd-ı bî-emân yetiş

Hazân-ı deyle cehennem gamında kaldım ben
Eyâ nesîm-i bahâr-ı behiştîyân yetiş

Bilirsin indi ki kerb-i helâka dûçârım
Hayâtıma sebep ol ey hayât-ı cân yetiş

Misâl-i tîr eyâ kadd-i müstakimim gel
Ecel bu kametimi kılmadan kemân yetiş

Cuyûş-ı baht-ı siyehle hemîşe cenkdeyim
Misâl-i müjde-i te'yîd-i âsumân yetiş

Bırakma dest-i garîmde bu Çâker'i medyûn
Eyâ 'atâ-yı Hüdâvend-i müste'ân yetiş

Diğer gazel

Kıssa-i der[d]-i dili kimlere takrîr edelim
Kime dinlettirelim kimleri dil-gîr edelim

Sûret-i gayrdan âzâde iken câmi'-i dil
Niçe bir deyr misâli tolu tasvîr edelim

'Alem-i hâbda nûş ettiğimiz bâdeleri
Hâsıl-ı devlet-i dünyâ ile ta'bir edelim

'Ömr ta'cilde iken müddetini itmâma
Niçe bir âhîret a'mâlini te'hîr edelim

Dâ'imâ sevk eder idbâra bizi ey Çâker
Kaderin def'ine bilmem ki ne tedbîr edelim

Farisî gazel

نامه ام یار را فرستادم
گوهر مدعا فرستادم

صد هزارش سپاس میگفتم
بی نهایت ثنا فرستادم

راه طول و دراز مغلطه را
طی کردم دعا فرستادم

سوزشم از برای فهمیدن
سوختم پنبه را فرستادم

در هجر و فراقرا بستم
نکتهء دلکشا فرستادم

سوی آن طفل ارنبود مرا
آرزوی لقا فرستادم

پاسخش هیچ ندیدم ای چاکر
نامهای بسا فرستادم

Hazret-i Mevlânâ hakkında

Ne remz eder bilebildin mi nây-ı Mevlânâ
Nedir o nâyda sırr-ı nevâ-yı Mevlânâ

Olaydı vâ'iz o sırrın eger kim âgâhı
Özün kılarıdı fedâ ez berâ-yı Mevlânâ [10]

Semâ' u vecdinin ahvâlin anlasa zâhid
Ederdi zühdünü îsâr-ı pâ-yı Mevlânâ

Bileydiler ne şehensâh-ı şems-tâc idüğün
Cemî'-i şehler olurdu gedâ-yı Mevlânâ

Ne cism-i cevher-i cân olduğun bileydi eğer
Ederdi rûhunu 'âlem fedâ-yı Mevlânâ

Hayf ki Rûm diyârında Hakkî'dan gayrı
Kimesne bilmedi kadr ü behâ-yı Mevlânâ

Şu denli sâ'im-i dehr idi mâsivâdan kim
Lika-yı Hak idi ancak gedâ-yı Mevlânâ

Kulûb-ı Mevleviyânı şumûs-ı vahdetle
Münevver eyledi nûr-ı zekâ-yı Mevlânâ

Makam-ı kurbda mahvetti zât-ı esfâsın
Sıfât-ı Lem yezel oldu kuvâ-yı Mevlânâ

Meh-i çehâr-deh-i şeb gibi evc-i 'izzette
Vücûd-ı Şems ile arttı ziyâ-yı Mevlânâ

Ne Şems şems-i hakikat-kerem kim olmuştur
Misâl-i necm-i hidâyet-nümâ-yı Mevlânâ

Cenâb-ı şeyhinin emriyle geldi Tebriz'den
Kim ola Konya'da tâ reh-nümâ-yı Mevlânâ

Buluştı eyledi irşâd-ı Hakka hem oldu
Tarik-i Mevlevî'de muktedâ-yı Mevlânâ

Olunca böylece irşâd Şems-i Tebrîz'den
Pür etti Konya'yı nûr-ı hüdâ-yı Mevlânâ

Anınçün oldu vilayetler içre bu Konya
Diyâr-ı Rûm'da dârü'l-vilâ-yı Mevlânâ

Nikab-ı lâ ile setr eylemişti illâyı
Beka-yı mahz idi 'ayn-ı fenâ-yı Mevlânâ

Bihâr-ı Mesnevî'ye dal dür-i ma'âni al
Olasın ister isen âşinâ-yı Mevlânâ

Lugât u lafz yetişmez onun sitâyışine
Ne mümkün eyleyesin sen senâ-yı Mevlânâ

Garaz vasıfısa bu tafsîlden eger Çâker
Kanı o vasf kim olsun sezâ-yı Mevlânâ

HASAN HAKKÎ PAŞA

Şeyhü'l-vüzera-yı esbak İşkodralı Şerîfî Mustafâ Paşa merhumun ferzend-i necibidir. 1242/ 1826-27 senesi Muharreminde (5 Ağustos-3 Eylül 1826) İškodra şehrinde dünyaya gelmiştir. Tiranlı âti't-tercüme 'Ömer Sûzî Efendi'nin manzurumuz olan oniki beyitli ve altı ta'miyyeli manzume-i tebrikiyyesine nazaren müşarün-ileyh Hasan Hakkî Paşa, Hüseyin nam biraderiyle tev'em doğmuştur. Mezkûr manzumenin tarih beyti şudur:

Kudûm-i pâk-i ma'sûmeyne *Sûzî* pek becâ tarih
Sudûr etti zehî lutf-ı Hudâdan bu iki nev-zâd
Sene 1242/1826-27

İşkodra'da bulunduğu esnada henüz hadisü's-sin iken pederinin vaki' olan iltiması üzerine zadedânlığa hürmeten büyük biraderi Mahmûd Paşa ile birlikte, 1243/1827-28 senesinde 'uhdelerine rütbe-i refi'a-ı mîr-i mîranî tevcih buyurulmuş ve pederleri Şerîfî Mustafâ Paşa'nın 23 sene İşkodra valiliğini ifadan sonra 1247/1831-32 senesinde tafsilâtı Takvim-i Vekayi' gazetesinin sene-i mezkûreye aid nüshalarında beyan olunduğu üzere İşkodra valiliğine hitam verdirilerek Dersa'adet'e celbolunduğu sırada pederiyle birlikte Dersa'adet'e gelmiştir. Yedi yaşında bulunduğu sırada Sultan Mahmûd Hân-ı sani hazretleri huzur-ı şahanelerine Arnavud libasını lâbis bir masum olduğu halde kabul buyurulmuş ve Nizamiyye elbisesi giyip ol vecihle iftihar eylemesi hakkında ruhsat-ı hümayun erzân buyurulmasını masumâne bir lisan ile niyaz ve istirham eylemiştir.

Zat-ı şahane ibraz-ı nevaziş ve şefkat buyurarak rica-yı vaki'i kabul ile Nizam'a mahsus olan elbiseyi sırmalı ve ziynetli bir surette giymesine ruhsat-ı hümayun buyurulduktan başka bir kıt'a

mücevher ve murassa sa'at ihsanıyla dahi taltif buyurulmuştur ki, tafsilâtı kezalik o zamana ait Takvim-i Vekayi' gazetesini nûshalarında muharrerdir. [12] Hasan Hakkî Paşa iktisab-ı 'ilm ü ma'rifet ve istikmal-i fenn-i kitabet eyledikten sonra sabavetten beri ha'iz olduğu mîr-i mîranlık rütbesini 1262/1845-46 senesinde bi'l-iltimas saniye rütbesine tahvil ettirerek mektubî-i hariciyye kalemine çerağ olunmuştur.

Müddet-i medide Bab-ı 'âlîye devam ile kat-ı meratib eyledi, 1272/ 1855-56 senesinde ûlâ sanisi ve 1274/1857'de ûlâ evvelî oldu. 1278/1861-62'de Midilli, 1280/1863-64'de Rodos, 1282/ 1865'de Biga, ve aynı senede Varna ve 1284/ 1867-68'de Kütahya ve 1288/1871-72'de İzmir, 1289/1872-73'de Niğde ve müte'akiben Hersek, 1291/1874-75'de Filibe mutasarrıflıklarına, fasıla ve infisal vuku' bulmaksızın mütevali bir surette ta'yin olunarak ifa-yı hüsn-i hizmet eyledi ve bu meyanda yani 1290/1873-74 senesinde ikinci rütbeden Mecidî nişanıyla taltif olundu.

1292/1875 senesinde rütbe-i bâlâyı bi'l-ihraz Diyarbakır vilayetinden fekk-i irtibat ile mutasarrıflık olan Ma'muretül'aziz mutasarrıflığına ta'yin olundu. 1293/1876 senesinde 'uhde-i devletlerine rütbe-i samiye-i vezaret bi't-tevcih Van vilayeti valiliğiyle mesrur edildi. Vilayet-i mezkûrede valiliğinde yedi sene mikdarı ifa-yı hüsn-i hizmet ve bilhassa Rusya muharebesi sırasında ibraz-ı dirayet ve kifayet ve siyaset eylemiş ve 1300/1882-83 senesinde infikâkı vuku' bulmuştur. Müte'akiben yani 1302/1884-85 senesinde Selânik vilayeti valiliğine ittisal eyledi.

1304/1886-87 senesinde nafi'a komisyon-ı celili a'zalığına ve 1305/19 Eylül-19 Ekim 1887-88 senesi Muharreminde Halep vilayeti valiliğine ta'yin buyurularak bir buçuk sene mikdarı ifa-yı va zife-i mehamaşınayî etti. 1307 Recebinde/21 Şubat-22 Mart 1890 infikâkı vuku' bularak 1311 senesi Zilhiccesinde/5 Haziran-4 Temmuz 1894 saniyen Halep valisi oldu. Bu 'abd-i âciz, 1313 senesi Muharreminde/24 Haziran-23 Temmuz 1895 Ma'muretül'aziz vilayeti defterdarlığına bi't-ta'yin mahall-i me'muriyyete esna-yı 'azimetimde güzergâh olan Halep şehrine uğranılmış ve müşarün-ileyh ile birinci ve son def'a olarak mülakat eyleyip tevarih ve edebiyata da'ir güzel sohbetler icra edilmiş idi. Sagirü'l-cüsse olmakla beraber vücudunun sinnine nisbetle ziyadece yorulmuş olduğunu siması gösteriyordu.

Yetmişbir yaşında olduğu halde sene-i mezkûre Cümade'l-ülâsında infisâli vuku'a gelerek, Dersa'adet'e 'avdet ve muvasalatından yedi mah sonra yani 1313 senesi Zilhiccesinin dördüncü gününde/17 Mayıs 1896 irtihal-i Dar-ı Na'im ederek vücud-ı mağfiret-nümünü pîran-ı tarikat-ı 'aliyyeden hazret-i Merkez kuddise sırruhu'l-'aziz hazretlerinin merkad-ı 'âlîleri haziresinde defin-i hâk- i Gufran edilmiştir.

Müşarün-ileyh asil, necib, mükrim, sahî, vezir ibn-i vezir bir zat-ı hatem-semîr idi. Te'ehhül etmediğinden evlad ü a'kabı yoktur. Pek çok kütüb-i nefiseye mâlik ve tarikat-ı 'aliyye-i Mevleviyye'ye sâlik idi. Kitablarının zahiresine yadigâr-ı ahlâf olmak üzere ekseriya bir beyit tahriri ve Hasan Hakkî-i Mevlevî imzasının vaz'ı 'âdet-i hasenelerinden idi. Beş lisan ile tekellüm ederdi ki, 'Arapça, Farisîce, Türkçe, Fransızca, Arnavutça idi. Kitabete selîs, eş'arı latif, tekellümü veciz idi. Bir çok

münşe'ât ve küllî eş'arı vardır. Divan-ı eş'arının müretteb olduğunu Haleb'de görüştüğümüz vakit söylemişti.

Hele tanzir-i tevarih hususunda nevadir-i ruzigârdandır. Tayyar-zade 'Atâ Bey merhumun 1291/1874-75 senesinde tab' ve neşrine muvaffak oldukları Enderûn Tarihi'ne takriz suretiyle tanzim eylediği manzumenin tarih beytinde seksen tarih çıkarmıştır ki, matbu' 'Atâ Tarihi'nde gerek 'umum ebyatı ve gerek ne suretle ihrac olunacağına da'ir sekseniki tarihin ta'rifatı zuber-ı suturdur. Vüzeradan meşhur Kânî Paşa'nın vefatına olan şu mücevher tarih de bu fende olan maharet ve zerafet-i tab'ına delildir:

Hâke defn oldu sadâkat Kânî
Sene 1300/1882-83

Büyük 'amcaları İbrâhîm Halîlî Paşa bahsinde bir nebze beyan olunduğu üzere cedd-i 'alâları Yûsuf Bey, Ebü'l-feth Sultan Mehmed Hân hazretlerine hüsn-i hizmet ve sadakat eylediğinden ni'me'l-emîr vasf-ı 'âlisine mazhar olan cenab-ı Fâtih tarafından Koca Yûsuf tabiriyle taltif olunmuş, ta o zamandan zamanımıza kadar bu hanedandan bir çok valiler ve mîr-i mîranlar ve hatta ondan ziyade vüzerâ-yı 'izam zuhur etmiştir. Sahib-tercüme Hasan Hakkî Paşa'nın biraderi rütbe-i bâlâ ricâlinden merhum Rızâ Bey, muhadderât-ı selâtin-i mu'azzama içinde fazıla ve şa'ire-i meşhûre âdile Sultan hazretlerine damad olarak kerime-i 'iffet-vesimeleri Hayriyye Hanım Sultanı tezevvüce kâm-yâb olmuşlar idi. Merhum Rızâ Bey'in mahdumu Celâleddîn Paşa hazretleri de el-haletü hazihi vüzerâ-yı 'izam-ı mekârim-ittisamdan ve damad-ı me'alî-nejad-ı hazret-i şehriyarîdendir.

Müşarün-ileyh Hasan Hakkî Paşa'nın iki gazel-i sâlimü'l-halel-i âsafâneleriyle hazret-i Mevlânâ kuddise sırrihu'l-a'lâdan istimdadı havi inşad eylediği müte'addid manzumelerden teberrüken bir 'adedi tahrir olundu:

Gazel

Olaydı hâhiş-i nûş-ı şarâb-ı nâb sana

Olurdu sâgar-ı zerrîn, âfitâb sana

İçince hâhişin artar nedir bu keyfiyyet

Verir mi hûnum 'aceb neş'e-i şarâb sana

Karîn-i yek nigeh-i hışmın olmasın yoksa

Cihâmı eyleme bir iş midir harâb sana

Olur hacâlet ile tîre-dîde-i hûrşîd

Nigâh kılrsa bu hüsn ile bî-nikab sana

Fütâde-i elem-i 'aşk cân-güdâzındır
Düşer mi *Hakkî*-i zârından ictinâb sana

Diğer gazel

Demlenir her dem hevâ-yı 'aşk ile dîvâne ney
Neyle seyr et 'arz eder sûz-ı dilin canâna ney

Bülbül-i nâlişgeri hâmûş eder gülzârda
Başlayınca nağme-i dil-sûz ile efgâna ney

Dem urur her dem makam-ı 'âlem-i lâhûtta
Râz-ı 'aşkın perdesin keşf eylemez nâdâna ney

Sînesi sûzân, dili pür dağ, muhrik nâlesi
Güyyîyâ 'aşk ile yandı âteş-i hicrâna ney

Nâvek-i dil-dûz-ı çeşm-i neyzen-i mahbûbdan
Şerhalar çekmiş serâpâ sîne-i sûzâna ney

Başka bir hâlet verir sermest-i bezm-i vahdete
Neş'e-bahşâ-yı safâdır meclis-i rindâna ney

Bende-i Mollâ-yı Rûm'um çok mudur *Hakkî* eğer
Her nefes dem-sâz olursa bu dil-i nalâna ney

İstimdad-ı Mevlânâ

Güş kıl nâle vü efgânımı yâ Mevlânâ
Sıktı ekdâr-ı cihân cânımı yâ Mevlânâ

Elem-i gurbet ü kürbet ile derd oldu füzûn
Zûd gönder bana dermânımı yâ Mevlânâ

Bir nefesle dağıt olsun serim âzâd-ı helâk
Sardı gam leşkeri her yanımı yâ Mevlânâ

Zülf-i hûbân gibi hep darma dağın etti felek
Cem' kıl zihn-i perîşânımı yâ Mevlânâ

Dest-i mi' mârî-i lutfun ile ta'mîr eyle
Hâne-i hâtır-ı vîrânımı yâ Mevlânâ

Matbahımdan dilerim kısımetimi bî-minnet
El elinden dilemem nânımı yâ Mevlânâ

Nefs-i zâlim galebe etti kuvâ-yı 'akla
Eyle i'dâm bu fettânımı yâ Mevlânâ

Destbürd-i himeminle koma çâk eyleyeler
Dest-i a'dâda girîbânımı yâ Mevlânâ

Ede bî-minnet-i mahluk hemîşe leb-rîz
Zer-i cûdun kef ü dâmânımı yâ Mevlânâ

Edemem hiç şumâr 'ömr-i girân-kıymetten
Firkatinle geçen ezmânımı yâ Mevlânâ

Yeter oldum bu elemgehde mihen mümtehenem
Kıl sürûra bedel ahzânımı yâ Mevlânâ

Eyle is'âf ile hâcâtımı dil-şâd beni
Lutf edip 'afv kıl 'isyânımı yâ Mevlânâ

Sen nigeş-bânların hıfzına tevdî' ettim
Hânedânım eyle ihvânımı yâ Mevlânâ

Veled ü validi ki sana emânet ettim
Cânımı, şânımı, îmânımı yâ Mevlânâ

Sâye-i şemste nâbûd ola deycûr-ı firâk
Reşk-i rûz et bu şebistânımı yâ Mevlânâ

Hakkıyâ bülbül-i dil bâğ-ı vatan 'âşıkıdır
Anda gars et gül ü reyhânımı yâ Mevlânâ

İŞKODRALI HÜSEYNÎ

İsmi Mollâ Hüseyin'dir. Eva'inde tahsil-i mukaddemât-ı 'ulûm ederek mu'allimlikle imrar-ı evkat eylemekte idi. Bir müddet dervişâne bir kıyafetle diyar-ı gurbeti ihtiyar ve ba'zı memleketleri geşt ü güzar eyledi. Sonra memleketine 'avdet ederek yine mu'allimlik vazifesiyle meşgûl oldu. Musikiye aşına ve sadası güzel olduğundan evvela İşkodra'da Sultan Bâyezîd-i Veli cami'inde mü'ezzin ve mu'ahharen İskelebaşı'nda Kara Hüseyin cami'inde hatib-i dil-nişin oldu. 1150/1737-38 hududunda İşkodra'da vefat etmiştir. Ba'zı gazel ve ilâhiyyâtı manzurumuz oldu. Bu gazel âsârındandır:

Âh âh yine bir tıfla gönül başladı zâra
Bir şûh-ı perî peykere aldandı ne çâre

Tenhâ değilim ben leb-i gül-fâm ile medhûş
Gül-ruhları al eyledi mestâne hezâra

Yandı ciğerim dûdu çıkıp tuttu semâyı
Çeşmim nemi peyveste olup ebr-i bahâra

Himmet demidir 'aczime ahbâba salâdır
Gurbet mütehassir ediyor yâr u diyâra

Şehnâz ile âvâzı *Hüseyinî*'ye çıkarma
Gurbette gedâsın a gönül bakma vakara [13]

HİKMETÎ

İşkodra vilayet ve sancağında kaza merkezi olan Akçahisar kasabasındandır. Bu kasaba yüksek bir dağa dayanmış gayet sarp ve tabi'i olarak müstahkem bir tepe üzerinde ve Venedik körfezi sahilinden 30 kilometrelik mesafededir. Akarsuları ve çeşmeleri çoktur. Asıl ismi Arnavutça "çeşme" demek olan "Kruya"dır [Krujë].

Türklere da'ir en kadim bir kitabe olmak üzere, şehri geçip kal'eye girerken kemeri gayet yüksek Türk-kârî ve suyu vâfir Gâzî Evrenos oğlu 'İsâ Bey çeşmesi vardır ki üstünde şu kitabe mahkûk ve menkuşdur:

Sâhibü'l-hayrât vezîr-i a'zam Gâzî Evrenos Bey
Sene: 850/1446-47

Malumdur ki Gâzî Evrenos Bey o tarihte hayatta değil idi. Akçahisar muharebâtında bulunan 'Îsâ Bey bin Evrenos Bey bâis-i zikr-i hayr olsun için pederi namına inşa ettirmişti.

Kal'ede Fâtih Sultan Mehmed Hân gâzî cami'i mevcuttur. Gerek Akçahisar şehrinde, gerek mevcut ve ma'mur olan kal'esinde bir çok şüheda ve mazanna-i kiram merkadleri vardır. Bizim ziyaret ettiğimiz şunlardır:

1. Akçahisar şehrinde el-Hac Hamza Efendi, türbesi mevcut ve tekyesi ma'murdur. Vefatı 940/1533-34 senesindedir. Bu türbenin kubbesi mürur-ı zaman ile harab olduğundan Akçahisar hanedan-ı kadiminden Toptan-zade Âdem Ağa 1192/1778 senesinde müceddeden dil-nişin bir kubbe bina ettirmiş ve ondan otuz dört sene sonra, yani 1226/1811 senesinde mahdumu Kaplan Paşa tarafından derunu nukuş-ı gûnâgûn ile tezyin edilmiştir.

2. Yine Akçahisar şehri içinde Koçak Abdâl Efendi tekyesi mevcuttur.

3. Yine Akçahisar'da Bâlî Sultan Efendi tekyesi vardır. Yanında oğlu 'Abdurrahman Efendi'nin merkadı da bulunur.

4. Yine Akçahisar Şehri'nde Zemzem Baba merkad ve tekyesi ziyaretgâhtır.

5. Yine Akçahisar'da Şeyh Şemsî Efendi dergâhı bulunmaktadır.

6. Akçahisar kal'esi varoşunda eş-Şeyh Ahmed Efendi tekyesi vardır.

7. Akçahisar kal'esi derununda "Dolma" tabir olunan mahalde hacı Mustafâ Efendi tekyesi vardır ve yanında şeyh Şucâ' merkadı mevcuttur.

Akçahisar kasabası 'aynıyla İşkodra gibi bir 'Osmanlı, bir İslâm şehrine benzer. Ebniye kapılarında ve duvarlarında mevzun ve mensur Türkçe kitabeler vardır. Mezar taşlarındaki yazılar dahi Türkçedir. Ben Akçahisarı bir dürbüne benzetirim. Tabaka tabaka yükselen bir cebel-i 'azîmin bahrden altıyüz kilometre irtifa'ındaki bir mahallinde olup, ondan daha birkaç sa'at yukarıya çıkılırsa zirve-i cebele vasıl olunur ki, meşhur Sarı Saltık Baba'nın bir makam-ı 'âlîsi de bu zirve-i cebelde vaki'dir. Akçahisar'ın önünde düz ve vâsi' ovanın içinde Tiran, Şayak, Draç kazalarıyla Selimiyye kazası arazisinin bir büyük kısmı bulunduğundan bu 'azametli cebelden bakılınca medd-i nazar, bu vâsi' ve eşcar ile memlû sahraların bir çok kısmını dağın eteğinde saklanmak suretiyle tayy ederek denize vasıl ve Adriyatik denizi Akçahisar'a pek yakın bir mesafede bulunur zannolunur ve hele açık havalarda güneşin gurubu esnasında denizin öte tarafında bulunan İtalya sevhili bile medd-i nazara çarpmakta bulunur.

Akçahisar'da bulunduğum müddetçe Toptan-zade hanedanının cediti Âdem Ağa'nın konağı olup el-haletü hazîhi hükümet konağı bulunan cihan-nüma hanede ikamet eylediğimden nazargâhımda bulunan saha-i berr ü bahr pek güzel bir manzara-i dil-küşa'ra'e eylediğinden bunun daha fevkine çıkararak Sarı Saltık Baba makamını da ziyaret etmek arzusunda bulundum. Yolun müşkülâtından ve pek çok sıkıntı çekileceğinden bahsettiler. Katlanmayı göze alırdım. Bir gün evvel birkaç kuzu ve sa'ir malzeme gönderildi. [14] Günlerin en uzun zamanı olan Temmuz ayında idi. Yevm-i mev'udda henüz gün doğmadan evvel kaymakam, kadı, mal müdürü efendiler ve sa'ir ba'zı eşraf-ı memleketle dağa tırmandık.

Yolda gâh yürür, gâh oturur, gâh latifelerle eğlenirdik. Kasaba ile makamın vasatında suyu vâfir, ab-ı hayat gibi bir çeşme vardı. Orada bir miktar oturduktan sonra baş yukarı 'urûc etmeğe başladık. Yolun en sarp, en çıkılması müşkül olan kısmı bundan sonra geliyordu. Gâh birbirimizin ellerinden tutarak yukarıya doğru çeker, gâh arkadan birbirimizi iterdik. Arnavud jandarma şehbazları o çetin yollara alışık olduklarından keklük gibi koşarlardı. Ba'zı babayiğitleri beni arkalarına almayı bile teklif ederlerdi. Serin rüzgârlar esmekte olduğu, paltoları, setreleri çıkararak üstümüzdeki elbise pek muhtasar kaldığı halde, yine her on adım attıkça kan terlere batardık. Ben ba'zı şişmanları güya iltifat suretinde ellerinden tutarak haydi seninle koşalım derdim. O iri gövde ile koşanların ba'zıları tahammül edemeyerek yere kapanır ve ba'zıları benimle koştukça yüreğinden kopan helecanlar kendisini ne hale getirdiğini mosmor olan çehresinden anlar isem de, aldırılmayarak "Maşa'allâh, ne güzel koşuyorsunuz" derdim. Zira sinnim kırk radesinde olmakla beraber sıhhat-i vücuda mâlik olduğumdan gençlik sevda-yı mağrurânesinden henüz sarf-ı nazar edememiştim. Lâkin benim de ne hale geldiğimi, kendim de bilirdim ama güya babayiğitlik göstererek aldırılmazdım.

Nihayet tam öğlen vaktine karib cebelin müntehasına vasıl ve Sarı Saltık zaviyesine dahil olduk. Oturduğumuz odanın pencerelerini kapatarak sırtımıza kalın paltolar aldık. Zaviyenin altında olan pek derin bir mağara Sarı Saltık Baba'nın makamı imiş. Zaviyede ve etrafında ba'zı ebyat ve eş'ar muharrer ve hususuyla ilk girecek kapının üstünde şu beyit menkuş ve mahkûk idi:

فطوبى لىباب كبيت العتيق

حواليه من كل ف ج عميق

Mağaraya bir çok müşkülât ile indik. Her tarafında sular çağlayarak mağaranın gavrına doğru akıp gidiyordu. O rutubetli ve sengîn yerde biraz toprak toplattırıp teberrüken kendini defn ettirmiş ba'zı zevat merkadları vardı. Merkadların üzerleri ve seng-i mezarları rutubetin tesirinden yemyeşil bir şekil almıştı.

Mağaranın yüksek ve müstesna bir yerinde bir insan oturup yatacak kadar bir mevki' vardı. İşte burası Sarı Saltık Baba'nın inzivagâhı imiş. Girip ziyaret ettik. Ondan sonra mağaradan çıkıp

üst tarafında bulunan zaviyedeki odamıza geldik. Arkadaşlarımız zarif adamlar idi. Kimisi mağarayı Ashab-ı Kehf mağarasına, kimisi zaviyeyi hazret-i 'Îsâ'nın kahve ocağı odasına, kimisi bu mürtefi' cebeli Demavend dağlarına benzetiyorlardı. [15] Kimisi buraya gelen bir daha gelmez ve kimisi de bunun aksi olarak bir def'a gelen her vakit gelmek ister latifelerini sarf ediyorlardı.

Biraz rahatlaştıktan sonra odadan çıkıp, dağın arka taraflarını dolaştık. Bu 'azîm dağ arkasını bir muhtasar dere vasıtasıyla Mat silsile-i cibâline dayamıştır. Bir pek güzel bir tenezzüh ve teferrüc icra ederken yemek hazır olduğunu haber verdiler. 'Avdet ederek diğer bir odaya gidip yemek başına oturduk. Bu yemek bana öyle lezzetli geldi ki, gûya 'ömrümde böyle lezzetli bir yemek yememiştim. Anladım ki dünya lezzeti çekilen zahmetin mükâfatıdır. İnsan ne kadar gayret eder, zahmete katlanarak çalışırsa hasıl olacak netice-i maksud o kadar lezzetli görünür.

Yemek arasında içtiğim sular o kadar lezzetli ve o kadar soğuk idi ki, dişlerim tahammül edemediğinden ağızımı çokça açar suyu boğazıma doğru akıtmağa çalışırdım. Lâkin mideye indirilen o sıcak yemekler öyle burudet peyda ettirdi ki, midemde yemek değil, buz parçaları var zannedirdim. Birkaç lokma yedikçe su içer, hâzım ve hafif suyu içtikçe yemeğe Rüstemâne hamle ederdim. Lâkin bir gün sonra öyle şiddetli bir göğüs nezlesine mübtelâ oldum ki, böyle bir müz'ic ve zahmetli nezle görmemiştim. Bu nezle, yirmi gün kadar odadan dışarı çıkmamak suretiyle bana çektirmediği meşakkat kalmadı. Bir çok tedaviye inzıman eden Akçahisar şehrinin o latif havasının yardımıyla ve güç belâ ile def' edebildim.

Akçahisar şehrinde mevcut ba'zı kitabeler, sahipleri ve şa'irleri teracim-i ahvâllerinde görülecektir.

İşte sahib-tercüme şa'ir Hikmetî bu Akçahisar şehrendendir. İsmi Ahmed'dir. Dervişandandır. "Dervîş Hikmetî" diye ma'ruf idi. Âti't-tercüme Akçahisarlı İbrâhîm Kemâleddîn Şemîmî Dede'ye hizmet etmiş ve Akçahisar kasabasında vaki' Şemsî Efendi zaviyesine zaviyedar olmuştur. Bir vakit sonra İşkodra'ya 'azimet ve İškodralı hanedanına takdim-i âsâr ederek eltaf ve iltifatlarına mazhar olmuştur. İškodralı İbrâhîm Halîf Paşa bahsinde altı 'aded nazireler içinde sebkât eden şu matla'lı gazele:

Mâsivâdan geç dilâ dünyâda insânlık budur
Kesreti terk eyle mahzâ ehl-i 'irfânlık budur

gazeline, 1240/1824-25 hududunda vefat eden Priştineli şa'ir İskender Zârî Efendi'nin birader-zadesi Ya'kub Meylî Efendi'nin dahi naziresi vardır. Şu beyit ondandır:

Etme meyl-i intikam 'âlemde sultânlık budur
Hikmet-i Hakkı tefekkür eyle insânlık budur

Ahîren müşarün-ileyh İbrâhîm Halîlî Paşa hazretlerine bir manzume takdim ederek bir esb-i saba-reh-var istirahat eylemiş ve na'il-i matlab olunca 'azm-i seyahat kılmış olduğu mervîdir. Bir müddet geşt ü güzar-ı aktar u memleket ve seyr-i büldan ve mesâlik eyledikten sonra yine İškodra'ya 'avdet ve icra-yı ayin-i dervîşân ile imrar-ı vakt-ı sa'at eylemekte olduğu halde 1240/1824-25 hududunda vefat etmiştir. Evzan ve kavafiye vâkıf bir zat-ı 'ârif imiş. Oniki imam-ı hümanın esamisini havi bu sitayiş-güne gazel âsârındandır.

Gazel

Hâlik-i kevn ü mekân Bârî Hudâ'nın 'aşkına
Pâdişâh-ı enbiyâ ol Mustafâ'nın 'aşkına

'Ömr ü iclâlin ziyâd etsin cenâb-ı Müste'ân
Sen muhibb-i evliyâsın Murtazâ'nın 'aşkına

Şâh Hasan ile Hüseyin olsun mu'înin her nefes
Lutf edip ben bendeye Zeynü'l-'abâ'nın 'aşkına

Ol Muhammed Bâkır u Ca'fer, imâm-ı şer' ü dîn
Mûsâ-i Kâzım 'Alî Mûsâ Rızâ'nın 'aşkına

Ey velî-i ni'metim ihsânını efvân kıl
Şâh Takî ile Nakî nûr-ı Hudâ'nın 'aşkına

Şâh Hasan el-'Askerî olsun niğebânın müdâm
Bir söyünmez şem' kıl mîr-i livânın 'aşkına

Tâ kıyâmet hânedân-ı devletin ma'mûr ola
Mehdî olsun dest-gîrin evliyânın 'aşkına

Kâm-yâb eyle beni ey ma'den-i lutf u kerem
Çârdeh ma'sûm-ı pâk âl-i 'abânın 'aşkına

Sifle-perver çarha minnet eylemez bu *Hikmeti*
Var iken lutfun senin kân-ı sehânın 'aşkına

TİRANLI HALÎMÎ

İşkodra vilayetinde Draç sancağında Tiran kazasının merkezi bulunan Tiran şehir-i dil-arası meşayih-i kiramından ve 'Arabî, Farisî, Türkî lisanlarıyla inşad-ı eş'ar eden şu 'ara-yı hüner-pîradandır.

Tiran şehri gayet vâsi' bir ova ötesinde vaki' olup, suları gayet vâfir ve etrafı firdevs-i dünya denilecek derecede sa'atlerce bağları bahçeleri havidir. [16] Tiran şehrinin bânisi elf-i kâmil ricâlinden ve Tiran'a tâbi Milet [Mullet] karyesi ahalisinden olup hidemat-ı Devlet-i 'aliyyede sadıkane hüsn-i hizmet eden Süleymân Paşa'dır. Cami'leri latif ve Arnavutluk'a mahsus tarz-ı mi'marîyi ha'izdirler. Denilebilir ki meşhur-ı dünya olan 'Osmanlı tarz mi'marîsi alınarak Arnavutluk'a mahsus olan uslûb-ı mimarî birleştirilmiş ve her ikisinden güzel bir tarz-ı mahsus zuhura getirilmiştir. Bu tarz-ı mimarînin en güzel numuneleri Tiran şehrinde vaki' Mollâ Bey ve Süleymân Paşa cami'-i şerifleridir.

Mü'essis-i memleket ve bâni-i cami' olan Süleymân Paşa İran muharebâtında 1023/1614-15 senesinde şehid olarak na's-ı mağfîret-nakş-ı Tiran'a nakl ile cami'-i mezkûr derununda ihzar etmiş olduğu türbe-i mahsusaya defn olunmuştur.

Bu şehirde hiç bir yerde görmediğim bir 'âdete tesadûf ettim. Şöyle ki: Her Cuma gününe mahsus olmak üzere bir çarşı kurulur. Oniki yaşından itibaren ne kadar mekteb talebesi varsa, bu dükkânlarda oturtturulur. Kimisi kazzazlık, kimisi bezzazlık, kimisi tacirlik, kimisi tuhafcılık, kimisi bakkallık ve kimisi sa'ir ticaret ve san'atları ifa etmek için, el-hasıl Tiran'da ne kadar san'at erbabı varsa, zaten Cuma olmak münasebetiyle çarşı pazar ta'til olduğundan herkes mallarından lüzumu mikdarını getirip, bâ-defter bu talebe efendilere teslim ederler. Her nev' eşyaya mu'tedil bir fiyat gösterirler. Oniki yaşından küçük olan talebe efendiler de, ağabeyleri var ise onların yanında, yok ise diğer bir arkadaşının dükkânında oturur.

O gün 'umum ahali mucib-i teşvik ve terğib olmak ve bunlara ticaretin lezzetini tattırmak için o çarşıya giderek, bu talebe efendilerden alış veriş icra ederler. Talebe efendiler de öyle bir vakar ile sadr-ı dükkâna otururlar ki, görenler bunların her birini kırk yıllık birer 'anka bezirgân zanneder. Gülmek yok, hafiflik yok, vakarlı bir tacirde ne kadar evsaf-ı 'âlîye var ise cümlesi bunlarda mevcut bulunur.

Ben Tiran'da bulunduğum yirmi gün zarfında üç Cuma günü bu çarşıya devam ettim. Ne göreyim kimisinin elinde arşın, kumaş ölçüyor. Kimisi sattığı malın kıymeti olan altın ve gümüş paraları birbirinden tefrik ediyor. Kimisi verdiği eşyanın parasını alıyor. Kimisi elinde kalem hesap

görüyor. Kimisinin elinde terazi, malzeme tartıp müşteriye veriyor. Hakikaten bu manzara-i bedi'a karşısında [hayran] kaldım. Ferdası günü sahibleriyle hesap görürler. Sattıkları eşyanın sermayesini tesviye ederek kendilerine bir hayli temettu' kalır. Hem talebe efendileri teşvik ve hem de bana lüzumu hasebiyle Tiran'ın ipekli ve yaldızlı zarif kumaşlarından yüz liralık onbeş top aldım. Bundan iki sene evvele kadar bu kumaşlar yanımda mevcut idi. Hatta bir kumaşın nısfını İstanbul'da te'sis eylediğim Millet kütüphanesine götürüp ba'zı Kelâm-ı kadim masasına örtü yaptım. El-haletü hazihi kütübhanede mevcuddur. Görenlerin nazar-ı dikkatini celbederek, takdir ederler. Mütebâki ondört topu kütübhaneye götürüp pencerelere perde yapmak suretiyle tezyin edecektim. Lâkin bî-eman bir insafsız bu kumaşları, hakan-ı sabık merhum ve mağfur Sultan Mehmed Reşâd Hân hazretleri, inşad buyurdıkları gazel-i şahanelerine icra eylediğim tahmisi takdir ederek, beni mabeyn-i hümayuna da'vetle, ism-i şahanelerinin ilk harfleri muharrer ve üzeri tac şeklini havî bir mil üzerinde, hem zevalî hem gurubî sa'atleri gösterir ve haftada bir kere kurulur, ma'-kordon ihsan buyurdıkları sa'atle ve daha sa'ir bir takım nefis eşya ile beraber sirkat eyledi. Allâh insaf versin.

Gelelim sahib-tercüme şeyh Halimî Efendi'nin tercüme-i hâline ismi Şeyh Selîm Efendi, pederinin ismi şeyh Yûnus Efendi, onun pederinin ismi şeyh Receb Efendi, onun pederinin ismi Dervîş Efendi'dir ve şöhretleri Kubâd-zadedir. Ecdad-ı kiramı serapa meşayih-i 'izam-ı Kadiriyye'dendir. Ez-cümle cedd-i 'âlileri şeyh Receb Efendi, bir mürşid-i sahib-vukuf olarak bu hâkdan-ı fenada yüzondokuz sene mu'ammer olmuştur. Memleketi olan Tiran'da yetmiş sene icra-yı meşihat ve irşad-ı müridâna himmet ederek 1204/1789-90 senesinde vefat etmiştir.

Mertebe-i kutbiyyet ve tercüme-i hal-i pür faziletlerini havî, hafidleri sahib-tercüme Şeyh Selîm Halimî Efendi ma'-tarih şu Farisî manzumeyi inşad etmiştir:

مدد مارا بکن ای حی مطلق
که مارا این مصیبتہا بیفتاد

مدد پیغمبران ذی رسالت
بما غیر شما کس نیست امداد

شما نیز ای رجال الغیب مارا
بامداد نظر بکنید دلشاد

مدد در جاه ظلمت را بما ندیم
زتو یا رب بما خواهیم امداد

مدد شیخان صاحب کشف و دانا
همه پنهان شدند از پوست ارشاد

خصوصاً شیخ رجب آن قطب تیران
مشیخت کرد او باسال هفتاد

کلید کنز اسرار علی بود
 مریدش اولیا کشتند و اوتاد

حساب عمریش گشته زی حق
 دلش از قید دنیا بود آزاد

شریعت هم طریقت هم حقیقت
 همه بودند با آن یار و آباد

بدائم ذکر و اوراد و عبادت
 همه روز و لیالی کرد مزداد

بزهده و با ورع هم با ریاضت
 هوای نفس را بودست جلا

سلوکش از طریقت قادری بود
 که فیضش بود از سلطان بغداد

بتیران بر مشایخ بود اقدام
 سلوک قادری را کرد ایجاد

بانفاس کرامت چون مسیحا
 باذن حق مریضانرا شفا داد

بیا نطق مؤثر خفروش بود
 جو عیسی ی مرده دل را زنده گی داد

مؤدب شیخ کامل بود و واصل
 مریدانرا بوصل حق فرستاد

نکاه قهریش بر کوه بودی [17]
 معاذالله شدی چون ذره بریاد

نکاه لطفیش بر خاک بودی
 بکمیا پر شدی عمران و آباد

زمشرق تا بمغرب یافت شهرت
 که در عصرش نظیرش کس نیقتاد

جمادی الاخری از پنج روزش
 بروز شنبه روحش یار را داد

بکفتم تاریخ ای قطب عالم

زتو این حافدت را همتی باد

حلیمی کفت این تاریخ یا رب

اجل اولیا شیخ رجب باد

Sene 1204/1789-90

İşte sahib-tercüme pek ciddî bir zat-ı 'âlî-kadr olduğu gibi pederleri, şeyh Yûnus dahi bir şeyh- i kesirü'l-faza'il idi. 1247/1831-32 senesinde vaki' olan vefatına *mazhar-ı esmâ* tarih düşmüştür. Tiran fuzelâsından âti't-tercüme Hacı 'Ömer Sûzî Efendi rihletinden te'essürünü havi ma'-mersiye dilsûz bir tarih inşad etmiştir. Ve yine âti't-tercüme Edhem Şehîdî Bey ayrıca bir mersiye tanzim ederek son beyti şu tarih tesadüf eylemiştir:

Yakışır *mazhar-ı esmâ* tarih 1247/1831-32

Şeyh Yûnus ede 'Adn'i Me'vâ 1247

İşte sahib-tercüme Şeyh Selîm Halîmî Efendi şu zevat-ı fazılanın netice-i silsileleridir. Şeyh Halîmî Efendi 1208/1793-94 senesinde Tiran'da dünyaya gelmiştir. Bi-hakkın tahsil-i faza'il ve kemalât etmiş ve pederleri hîn-i vefatında kendilerine hilâfet vermeyip Debre'ye 'azimet ederek, Debre şehrinde meşhur meşayih-i 'izam-ı Kadiriyye'den kutbü'l-'arifin Debreli şeyh 'Osman Efendi hazretlerinden ihraz-ı meşihat ederek Tiran'a 'avdet eylemiştir. Tiran'da vaki' tekye-i 'âlîlerinde yirmi seneden ziyade zaviye-nişîn-i irşad olduktan sonra, 1270 senesi Recebinin onüçüncü günü (11 Nisan 1854) terk-i cihan-ı fanî eyledi. Zaviyelerinde vaki' türbe-i mahsusalarına defnolunmuştur.

Bu hakir zaviyelerine 'azimet ederek ruh-ı şeriflerine fatiha-hân oldum. Abâ ve ecdadından kalan kadim zaviyeyi diğerine terk ederek, medfun oldukları hankahı kendileri müceddeden inşa etmişler. Mükemmel ve ferah-feza bir zaviyedir. Şeyh-i müşarün-ileyh 'ulum-ı 'Arabiyyede me'zun ve fıkıhta nadirü'l-butûn ve cifr, remel, vefk gibi ma'arif-i 'Arabiyyede zû-fünun olduktan başka üç lisanda dahi bir şa'ir-i kâmil olduğundan, böyle her fende sahib-kudret olması meşihatına bir revnak- ı diğer vermiş ve kesb-i iştihar eylemiş idi.

Vefatı takarrüb eylediği esnada kendisine bir cezbe gelerek 'Arabiyyü'l-'ibare olmak üzere tamam otuziki beyit münacat-ı bedî' inşad eylemiş ve son mısra'ı olan

وارحم على الحليمي في جنة نعيم

mısra'ıyla ikmal-i ma'dude-i enfası birlikte vaki' olmuştur. Halet-i ihtizarda böyle tavîl bir kaside inşad, hakikaten büyük bir fazilettir. Vefatına âti't-tercüme 'Ömer Sûzî Efendi'nin mahdumu Tiranlı Sa'îd Efendi ma'-mersiye şu tarihi tanzim eylemiştir:

Âh kim bir mürşid artık beldemizde kalmadı
Kâmil olsun 'âbid olsun ettiler terk-i cihân

Kadirî'de akdem-i cümle meşâyih bu idi
Zikr ile, tevhîd ile eylerdi ihyâ-yı zamân

Post-ı irşâd-ı meşîhatta dür-i yektâ idi
Cümle ashâb-ı mürîdânı ederdî şâdumân

Mürşid-i kâmil oturmuştu yigirmiüç sene
Eylemişti hânkah-ı dilpesendin âşiyân

Şübhesiz Tiran içinde gelmemişti böyle zât
Sırr-ı ahkâm-ı tarikatta budur kenz-i nihân

Hem şerî'at, hem tarikat, hem hakikat 'ârifî
Zât idi, eylerdi hep ikrâr ü tasdik bi'l-cinân

'İlm-i vefk ü 'ilm-i cifr ü remlde me'zûn idi
'İlm-i şer' ü 'ilm-i şi'irde vâkıf-ı hikmet beyân

Rûz u şeb bülbül gibi dâyim okur idi kitâb
Buğz u gıybet eylemezdi bâ-dehân u bâ-zebân

Binde bir gelmez vücûda böyle bir ehl-i kemâl
Varsa akrânı selefte, bu 'asırda bî-nişân

Geçirirdi 'ömrünü zikr ü 'ibâdetle müdâm
Sad hezârân rahmet olsun rûhuna her bir zamân

Rûz-ı Âdîne Receb mâhı üçüncü gün idi
Âh gitti şeyh Selîm oldu mekân Dârü'l-cinân

Debreli ş-şeyh ile 'Osman'dan hilâfet ahz edip
Himmat-i şeyh ile olmuştu melâz-ı 'ârifân

Şeyhinin dedi *Sa'îdî* cevher-i tarihini
Şeyh Selîm Efendi kasr-ı 'Adn'e geldi kâmurân
Sene 1270/1853-54

Merhum müşarün-ileyh şeyh Selîm Halîmî Efendi'nin hatt-ı destiyle kutbü'l-aktab-ı samedanî hazret-i Şeyh 'Abdülkâdir Geylanî'nin *Fütûhü'l-Gayb* nam kitab-ı 'âlîsi ve daha üç dört cild sa'ir istinsah eylediği 'Arabî kitablardan manzumumuz oldu. Galattan müberra olmakla beraber hattı dahi latiftir. Zikr olunan *Fütûhü'l-Gayb* kitabını 1242/1826-27 senesinde ikmal eylediği zîrindeki ketebelerinden anlaşılımıştır.

Müşarün-ileyhin üç lisanda olan iktidarına numune olmak üzere Farişî âsârından cedit vefatına olan mersiyesi yukarıda mürur eylediği gibi Türkî bir gazel ile vefatı zamanında 'Arabî olarak inşad eylediği otuzüç beyitli münacât-ı belîğasının dahi iksarından ihtirazen yalnız oniki beytini teberrüken derc eyliyoruz.

Türkî gazel

Ziyâde cezbe olur dilber-i hat-âverde
Yazıldı vefk-i sad ender sad ol ruh-ı terde

Rumûz-ı vefk müsennâdır ol iki ebrû
Yazıldı hâme-i kudretle vech-i dilberde

Misâl-i vefk müselles olur serî'ü'l-eser
Dü lebleriyle dili nutk edince her yerde

Değil mi vefk-i müretteb o çâr saf müjgân
Ne pâk yerde 'ayândır o çeşm-i enverde

Halîmî mahlası vefk-i murabba'a benzer
'Aceb mi şi'iri mü'essir olursa dillerde

'Arabî Münacâtından

ان العباد يا رب منك الامان يطلب
في حالة العواقب عن قهرك العظيم

انى اليك راج وقت الصباح ناج
ادعوك بابتحاج يا كاشف الغموم

ابليتنى بقرح سيالة كجرح
ان كان لى نجاح من عندك العظيم

هب لى من السرور فى الحشر والنشور
وصن لى من العبور يا رب فى الجحيم

لم يبق لى انيس ولا صاحب جليس
فمالى سوك حرس يا مونس القديم

بالحق انت قاض وللحق انت راض
لو جدت لى بفيض قد فزت بالنعيم

عمرى على الهبوط وجسى على السقوط
وقلبى على القنوط اغثنى يا كريم

لا بالقليل يقنع لا بالكثير يشبع
ولما يراه يطمع لعنادها العظيم

يا راحم الخلائق منجى عن المضائق
بين لى الحقايق من علمك العظيم

لم يبق لى مجال عن علة عضال
ومن ضعفه السعال يا شافى السقيم

أمنت بالأله وبكل ما قضاه
وتركت ماسواه بجنابى القويم

يا رب فاعف عنى جرمى وكل ذنبى
وارحم على الحليمى فى جنة النعيم [18]

İŞKODRALI HAMDÎ

Merkez-i vilayet olan kubbetü'l-İslam İşkodra'dandır. İsmi Mahmûd'dur, şöhreti Nalband-zade'dir. 1210/1795-96 hududunda tevellüd eylemiştir. İşkodralı âti't-tercûme şa'ir-i şehir Demir-zade Müsevvid Kanber Efendi'nin aşına ve musahibi olduğunu şu beyti gösteriyor:

Âşinâ tab' ehli olsa sohbet-i dil-keş olur.
Bezm-i Kanber'de suhandan gayri bir güftâr yok

Tahsil-i 'ulûm u kemalât eyledikten sonra mekteb mu'allimliği mesleğine sülûk ile imrar-ı vakt ü sa'at eyler imiş. Gâyet tuhaf bir zat olduğundan şunun bunun hakkında ba'zı latifelerde ve hicviyelerde bulunduğundan şe'ametini görmüş ve ufak bir beyti memleketinden ihracını mucib olmuştur. Şöyle ki vali-i memleketin hizmetinde bulunan bir zat 1250/1834-35 senesinde ziyaretine gelerek, hacc-ı şerife 'azimet edeceğinden râsime-i veda'ı icra eyledikten sonra 'acaba tekrar 'avdet edip etmeyeceği su'aline karşı şu beyti bi'l-bedahe inşad ederek okumuştur:

Vâliye hizmet eden Hacca giderse müjdelik
Ka'be'den tekrâr vâliye gelirse mürdelik

Beyit memlekette şuyu' bularak okunmağa başlamış, nihayet valinin kulağına kadar yetişmiştir. Sa'ir ba'zı dokunaklı leta'ifi de buna inzimam ederek vali tarafından memleketinden ihrac ve onbeş sene kadar şurada burada dolaşmağa iz'ac olunmuştur. Sonra yine vatan-ı aslîsine gelerek mu'allimliğine devam ve bir hayli zekî talebe yetiştirmeğe ikdam ve cevami'-i şerifede va'z u nasihatla imrar-ı eyyam eylemekte olduğu halde 1277 senesi Ramazan-ı şerifinde/13 Mart-11 Nisan 1861 vefat etmiştir.

İşkodra şa'irlerini kayd eylediğim esnada bir gün oda kapısı açılarak on altı on yedi yaşında genç ve gayet güzel bir efendi girdi. Elinde bir kitab ile bir mecmu'a olduğu halde içeriye girdi. Efendim bunlar benim ceddimin âsârıdır. Ceddin şa'irdir. İştittim ki İşkodra 'Osmanlı şa'irlerini yazıyorsunuz. İşte âsârı, lütfen okuyunuz. Benim ceddimi de yazınız. Birkaç gün sonra gelir alırım dedi. Pederi kim olduğunu ve niçin pederi getirmediğini su'al ettim. Pederimin ismi Mustafâ Efendi'dir. İşkodra mekteb-i rüşdiyye mu'allimi idi. Bundan üç ay evvel vefat eyledi. Bunun için ceddimin âsârını başkasına emniyet etmedim. Ben getirmeğe mecbur oldum dedi.

Divan-ı âsârını okudum. Hakikaten pek tuhaf sözler gördüm. Sonra İşkodra'nın ba'zı nüktedanlarından ahvali sordum. Pek tuhaf hikâyelerini söylediler ve hafızalarında olan ba'zı beyitlerini okudular, anladım ki İşkodraca meşhur bir zat imiş. İşkodra ahalisinin halâ ezberlerinde olarak okudukları beyitlerden ba'zıları şunlardır:

Beyit
Ümerâ ardına dâ'im kişiler cem' oluyor
Ki ta'âmın kokusundan kediler cem' oluyor

Diğer Beyit
Tehî el ile dolaşmak olur mu kayd-ı murâd
Tuzak ki dânesiz olsa ne gûna sayd alacak

Diğer Beyit

Bereket ehl-i necâbette olur ey *Hamdî*
Seg ü hıznîr katârında olur mu bereket

Ba'zı tuhaf fıkraları

Kurâ ahali kendisine müteveccih imişler. Ba'zı hedâyâ takdimiyle nüshalar yazdırırlarmış. Mumaileyh ise hedâyâdan geçememekte olduğu gibi, tuhafılığı da bırakamadığından her birinin hal ve tavrına göre ba'zı leta'if yazarak nüsha şeklinde verir ve te'siri görülür imiş. Bir avcı biraz balık hediye getirerek, tazısının çabuk tavşan avlaması için bir nüsha yazılmasını rica etmiş, o da şu beyti yazarak nüsha şeklinde tazının boynuna asılmasını tavsiye etmiş imiş:

Tama' ettim semeğe, nüsha yazdım köpeğe
Ya tavşanları o tutsun, ya dayansın köteğe

Yine fıkrasındandır ki, bir gün cami'de va'z ederken, bir köylü kemal-i telaş ile cami'e girer. Merkebinin kaybettğini ve fakr u zaruretini söyler, merkebinin buldurulmasını rica eder. Hamdî Efendi merkebin şimdi bulunacağına da'ir köylüye teselli verdikten sonra, cema'ata hitab ederek içlerinde 'aşka mübtelâ olmayan ve belâ-yı 'aşk ne olduğunu bilmeyen var ise kıyam etmesini rica eyler. Sade-dil bir kimse benim başımdan 'aşk geçmedi ve sevda-yı 'aşkın ne olduğunu bilmem di yerek kıyam edince, hoca efendi merkum köylüye hitaben, al merkebinin götür, demiş.

Bu hikâyeler ihtimal ki başkaları namına da söylenilmiş olur. Lâkin bu zat tarafından dahi vuku' bulunduğunu bir cemm-i gafır beyan eylediler. Ceddinin eş'arını getiren genç efendi birkaç gün sonra gelip kitabları aldı. Ceddinin namının bu suretle ihya edildiğinden dolayı teşekkür eyledi. Lâkin yazık ki bu kıymetdar efendinin ismini zabt etmemişim. [19]

İşkodralı Hamdî'nin hakikaten garib mazmunları ve bulunmaz me'alleri vardır. Ben hiç bu vadide bir şa'ir görmedim. İşte iki gazel numunesi meydanda:

Gazel

Mûy-ı sefid hüsn-i hısâla delil olur
Yağdıka kar o yıl berekâta sebîl olur

Dil-rîş etme kimseyi 'ömrün zevâllidir
Kelb-i 'akur bir iki günde katil olur

Her kim yılan-sıfat ki sokar halk gönlünü
Seng-i cefâ ile ezilip muzmahil olur

Ham olsa kadd-i pîr, türâba nazar eder
Evvel rükû'a sonra sücûda yemîl olur

Hamdî gazab külefleri rahmet suyu çeker
Kan ile kan gidermeğe râhı delîl olur

Diğer gazel

Gurûr erbâbının kârı 'akislikten emîn olmaz
Sücûda inmeyince hâtemin hattı yemîn olmaz

Cefâ-yı tâbı devrânın sebâtın mâyesi olmuş
Bükülmüş olmayan iplik burulmuştan metîn olmaz

Çıkar mı süfle kesb-i câh ile çâh-ı sefâletten
Giderse Hacca har-mühre gelip dürr-i semîn olmaz

Habâset gerdine âlûd olan olmaz kerîmü'l-hulk
Tahâretsiz huzûr-ı 'izzete vaz'-ı cebîn olmaz

Seg u pars i'tibârından hamel burcu sefil olmuş
Ki sâl-i hûk devridir domuzdan koç emîn olmaz

Harâmdan kaçmayan âdem cihânda zevk eder *Hamdî*
Bu pis dünyaya bak hergiz necasetsiz ekîn olmaz

AKÇAHI SARLI HÂTEMÎ

İsmi Haydar'dır. Karçin nam 'a' ileye mensubdur. Âti't-tercüme İbrâhîm Kemâleddîn Şemîmî Dede'nin akrabasındandır. Akçahisar kasabasında dünyaya gelmiştir. Memleketinde tahsil-i mukaddemât-ı kemalât eyledikten sonra, Edirne'ye 'azimet ederek şehir-i mezkûrda vaki' Sultan 'Alî

Dergâhı'nda İbrâhîm Baba'nın bir müddet hizmetinde bulunmuştur. Ondan Hacı Bektâş-ı Velî dergâh-ı şerifine gidip, ca-nişin-i Hacı Bektâş-ı Velî olan Hâkî 'Alî Dede'den ahz-ı dest-i icazet eyledi. Bir hayli zaman dergâh-ı hazret-i pîrde mücavir kaldı. Sonra seyahata çıktı. Sultan-ı Necef hazret-i 'Aliyyü'l-Murtazâ ve şehriyar-ı Kerbelâ cenab-ı Hüseyin-i Müctebâ Efendilerimizi ziyaretle kâm-yâb oldu. Oradan Horasan'a 'azimet ederek İmâm Rızâ hazretlerini de ziyaret eyledi. Yine Rûmeli'ne döndü. Yanya'da meşhur Tepedelenli 'Alî Paşa ile görüştü. Ba'dehu Şemîmî Dede'nin ma'iyyetinde bulunan çil kalenderân ile vatan-ı aslîsi ve maskat-ı re'si olan Akçahisar'a geldi.

Kasaba-i mezkûreye iki sa'at mesafede vaki' ashab-ı mazannadan 'Alî Baba Horasanî'nin merkadı yanında Şemîmî Dede'nin inşa eylediği zaviyede dedenin manzur ve makbulu olarak ikamet edip, Şemîmî Dede ile ve sa'ir o havali şu'arasıyla müşa'areler icra eylemekte bulunmuş idi. Cenab-ı Şemîmî'nin Toptanzade Kaplan Paşa tarafından vuku' bulan şehadetinden sonra Akçahisar'a dört sa'at mesafede vaki' Mat Nehri kenarında olan çiftliğine çekildi. Mahall-i mezkûrda imrar-ı evkat-ı dervîşâne etmekte iken 1224/1809-10 senesinde vefat etmiştir.

Muharrir-i hakir, Selîmiyye (Leş [Lezhë]) kasabasından Akçahisar'a gelirken zaviyesine uğradım. Eşcarı kesir ve ferah-feza bir mevki'-i dil-küşada gunudedir. El-haletü hazihi türbesinde mevzun bir çok Türkçe kitablara ve manzumeler mevcuttur. Bunların cümlesini gözden geçirdim. Kendisinin bir hayli dervîşâne eş'ar ve güftarı vardır. Bu gazel âsârındandır:

Gazel

Feyzi dilde seyr kıl her dem gönül
Men '-i hussâd etmesin pür gam gönül

Derde dermân bizdedir ey mürde dil
Bâb-ı ihsân u keremdir hem gönül

Devlet u ârûn olur her yerde lîk
Nefha-i Cibrîl ile mülhem gönül

Cifr ile vefk-i mutalsam dopdolu
'İlm-i sırr-ı Hâlik-i a'zam gönül

Şehperinde gizlidir sehm-i kazâ
Murg-ı 'Anka olsa da hem-dem gönül

Hâtemî bâb-ı rızâda bul emân
Sür yüzün nûş eyle her bir sem gönül

TİRANLI HÂDİM

İsm-i valâları Hasan'dır. Meşayih-i 'izam-ı Kadiriyye'dendir. Memleketi olan Tiran'da tahsil-i 'ulûm u kemalât ederek hüsn-i hulku ve adab ve terbiyyesi hasebiyle bi-hakkın insan denilen sunuf- ı mümtazeye dahil olmuştur. Bilahare ekmel-i 'urefa-i müdekkikîn, eşher-i meşayih-i muhakkikîn be-dereke-i Rabbanî, el-haletü hazîhi o havalide şeyhü'l-İslam nam [20] ve 'unvanıyla ma'ruf olan âti't- tercüme Şeyh 'Abdüsselâm Tiranî hazretlerinin nazar-ı iksir-i gavsânelerine ve [mut]tasıl silsile-i meşayih-i kirama dahil olmuştur.

Zat-ı 'âlîlerinde Seyyidü'l-kavmi hâdimuhum sıfat-ı mâdihasını ihraza liyakat hasıl olduğu cihetle, mürşid-i bî-nazirleri canibinden kendisine Hâdim mahlası ihda ve ilbas-ı libas-ı meşihatla kâm-yâb edildi. Kırk seneden ziyade Tiran'da bina ve te'sis eyledikleri hankah-ı Kadirî'de teşne-dilân-ı tarikata irva-yı ab-ı füyuzât etmekte olduğu halde 1220/1805-06 hududunda 'azm-i nişîmengâh-ı melekût eyledi. Hankah pişgâhındaki türbelerinde defn-i hak-i gufrandır.

Müşarün-ileyh lisan-ı tasavvufa aşına bir şeyh-i belîğ-i hakayık-gûyâ olduğundan elsine-i selâsece nadire-senc-i belâgat oldukları eş'ar ve âsârı bî-hesab olduğunu rivayet etmeleri, eyadî-i ihtiramda görülen ba'zı eserlerinin de fi'l-hakika nefis olması ve divan-ı eş'arından başka metrukâ tından şayan-ı ziyaret bir çok kütüb-i nadire mevcut bulunduğu haber alınmağla kaymakam ve kadı ve mal müdürü efendileri müstashiben zaviye-i mezkûreye 'azimet olunmuş ve suret-i 'azimetimiz evvelce kaymakam bey tarafından bir zabtiyye ile bildirilmiş idi. Ahfadından zaviyede bulunan derviş, yeni gelen bir müfettişle heyet-i hükümetin 'azimet etmelerini haber aldığı gibi zaviyeyi kapatarak Martin tüfeğini alarak oradan tarlalara doğru savuşmuştur.

Vusûlümüzde tekyeyi mesdud bulduğumuzdan derviş-i merkum taleb ve taharri edilmiş ise de bulunmak 'akimül-imbân olduğu anlaşılmağa cenab-ı şeyhin âsâr-ı giran-behası ve sa'ir kütüb-i nadiresi bi'z-zarure ziyaret olunamadı. Yalnız merhum müşarün-ileyhin merkad-ı 'âlîleri ziyaret ve ihlas ile ihda-yı fatiha edilerek 'avdet olundu.

Derviş-i merkum sonradan işi anlayıp izhar-ı nedamet ve bi'l-vasıta bu yolda bast-ı i'tizar eyledi. Her ne vakit kaymakam, kadı gibi memurlar zaviyeye gelirlerse, ceddinin kitaplarını ziyaret ederek, aman şu kitabı çok beğendim, yadigâr olarak bana ver derler, ben de bi'z-zarure kıramam. Bu münasebetle ecdadımın bir çok nefis kitapları elden çıktı. Anladım ki bir müddet daha böyle devam ederse nefa'is-i âsârdan hiç bir şey kalmayacaktır. Binaen-aleyh hatırandan çıkılamayacak bir memur gelmekte olduğunu haber verdiler mi, zaviyeyi kapatıp firar etmekten başka çare bulamadım. Sizin o maksatla gelmediğinizi bana şimdi anlattılar. Zeminde isti'fa-yı kusur ile da'vet eylemiş ise de tekyenin biraz uzak bir mahalde olması ve benim de meşgûliyyetimle beraber Tiran'dan müfarakatım zamanına tesadüf etmesi hasebiyle gidemedim.

Bundan bir gün sonra idi ki, kadı efendiyle birlikte yukarıda tercüme-i hâlini kayd ettiğim şeyh Halimî Efendi dergâhına gitmiştim. Hafidi bulunan şeyh fazıl ve kibar bir adam idi. Bizi istikbal ederek ceddinin kütübhanesine götürdü. 'Umum kitapları ve ceddinin âsârını gösterdi ve yadigâr

olarak birkaç kitabın alınmasını teklif ve ısrar eyledi. Lâkin benim hediyeye suretiyle kitab almak ‘adetim olmadığını teşekkürle beraber anlattım ve asla bir şey kabul etmedim.

Veda edip dışarıya çıktım. Ben zannediyordum ki kadı efendi arkamsıra geliyor. Bir de dön düm baktım ki, arkamda beraber götürdüğüm iki zabtiyyeden başka kimse yok. Kadıyı su’al ettim. Çıkmadı, odada kaldı dediler. Ben zabtiyyenin birini gönderdim. Bekliyorum dedim. Yine gelen yok. Ta’accüb ettim. Derhal dönüp kütüphaneye kadar gittim. Bir de ne göreyim. Kadı efendi benimle beraber mütala’a ettiği kitablardan beş altı ‘adedini koltuğuna vurmuş, “Vallâhi götürüleceğim” diyor. Şeyh efendi de oda kapısını tutmuş, “Kadı efendi rica ederim ceddimin yadigârlarıdır veremem kitabları, bırak” diye yalvarıyor.

Ben içeriye girdim. Kitabları bırak diye ısrar ettiğim halde, kadı efendinin gözleri öyle kızışmış ki, halâ bırakmak istemiyor. Çekip koltuğundan kitabları aldım. Kendisini tekdir ettim. Kapıdan çıkarken göz altından baktım, şeyh efendiye karşı başını sallıyor. Ve eliyle gözüyle, hele bu müfettiş gitsin de sana ne yapacağımı bilirim yolunda, tehdidkârâne imalar, işaretler yapıyordu. Artık ben kadıya dünyada ne söylemek icab ederse söyledim ve şeyh efendiye de benden sonra kadının eğer kendisine zerre kadar bir tecavüzü görülürse bana telgrafla bildirmesi için yemin ettirdim. Görülüyor ki insan olmak başka, bu sîret ve meslekte kadı olmak yine başkadır. Ondan sonra gittiğim mahallere kadı ve kaymakam gibi zevatı birlikte götürmez, yalnız mütehayyizân-ı memleketten olan ba’zı zevat ile giderdim. İşte şu hâli gözümle görünce sahib-tercüme Hâdim Efendi’nin hafidi dervişin tekyeye bir hatırlı memur gelmekte olduğunu haber alınca tüfeğini kaptığı gibi sahralara firar etmesi hususundaki mecburiyyetine yerden göğe kadar hak verdim. [21]

Farisî bir manzume-i tarihiyyesi âti’t-tercüme şeyh-i muhteremleri ‘Abdüsselam Mücrim hazretlerinin tercüme-i hâli zîrinde görülecektir. Eğer divan-ı eş’arını ve sa’ir kitablarını görmeğe bahl- i zaman mâni’ olmasaydı, kim bilir o muhit hakkında daha ne kadar hakayık meydana çıkacaktı. Şeyhlerinin vefatına müte’addid tarihleri ile ba’zı gazelleri mecmu’alarda manzumumuz olduğundan bir ‘aded Farisî tarihleriyle, bir ‘aded Türkî gazel-i ra’naları şuraya tahrir olundu:

Farisî tarih

المدد ای مطلع نور سلام
مظهر اسرار آن فخر الانام

المدد ای مقتداى اصفيا
مخزن علم على ذوالاختتام

المدد ای سرور ابرار حق
منبع لطف و کرم ذوالاحترام

المدد ای دستگیر عاجزان
انصر انصار و سلطان کرام

المدد ای من یوسف قدرک
در زمین و آسمانها ای همام

المدد مطلب خادم ازین
درد را درمان مرامش بی مرام

المدد ای هاتفت تاریخ گفت
خازن نور ازل عبدالسلام
Sene 1190/1776-77

Türkî gazel-i üstadâneleri

Gülşen-i hikmete mir'ât-ı hakikat derler
Sûret-i kudrete gülzâr-ı nefâset derler

Aç kalıp cürm edene eyleme tekdîr-i 'anîf
Neylesin eylemesin derd-i ma'îşet derler

Cümle mahluka müsâvî nazar etmek güçtür
Bunu herkes yapamaz hüsn-i tabî'at derler

Yâr 'âşıklarına kahr ile de etse nazar
Ne mürüvvet ne sa'âdet ne 'inâyet derler

Bî-tarikatlar eder eylese ancak ta'rîz
Suhan-ı *Hâdim*'e esrâr-ı tarikat derler

AKÇAHI SARLI HULÛSÎ BEY, TOPTAN-ZADE

Akçahisar kasaba-i dilârasındandır.

Nola murgân-ı ma'ânî ile etse bâzî
Arnavud aslıdır ol taşlı yerin şebâzı

medlûlüne ma-sadak olan zat-ı valâları meşhur Toptan-zade 'a'ilesindedir. İsmi Şa'bân, kendisi şi'ir ve inşaya vâkıf bir mîr-i valâ-şan idi. Pederi mîr-i mîran-ı kiramdan Toptan-zade Mustafâ Paşa, onun pederi Âdem Ağa, onun pederi İbrâhîm Ağa, onun pederi 'Alî Bey'dir. 'Amcaları kezalik mîr-i mîran-

ı kiramdan Kaplan Paşa'dır. Cedd-i 'âlîleri Âdem Ağa Akçahisar kal'esinin muhafızı olup hayrât-kâr ve dirayet-şi'ar bir zat-ı şeca'at-nihad idi.

Bu 'a'ile İşkodralıların ve sa'ir ba'zı gerdenkeşânın tuğyan ve 'isyanları sırasında Devlet-i 'aliyyeye sadakat ve hüsn-i hizmet ederek da'ima Akçahisar kal'esi gibi gayet müstahkem ve metin olan bir mevki'i Devlet-i 'aliyyenin yed-i zabtında olmak üzere muhafaza etmişlerdir. Bu 'a'ile kendilerini Akçahisarlı meşhur İskender Bey sülâlesine mensub 'addederler. Lâkin Tiran ve Akçahisar'da görüştüğüm ba'zı ihtiyarlar, Âdem Ağa Ohri Kazasında, Rahiçe karyesinden 1170/1756-57 tarihlerinde Akçahisar'a gelerek Akçahisar müsellemi Kör Süleymân Ağa'nın hizmetine girmiş ve giderek bölükbaşı olmuş ve bu münasebetle Akçahisar'a yerleşmişlerdir derler.

Ma'mafih Ohri Kazasından Akçahisar'a gelmek İskender Bey sülâlesinden olmağa mâni' olmayacağı tabi'idir. Lâkin Âdem Ağa merhumun Akçahisar kal'esinde Dolma denilen mahalde mazanna-i kiramdan hacı Mustafâ Efendi tekyesi civarında yüksek bir mevki'de ak taştan yapılmış mezarına gidip ziyaret ettim. Mezar taşında 'aynen şu 'ibare mahkûktur:

Hüve'l-Gafûrû'r-Rahîm

Hazâ tarih-i vefât-ı cennetmekân Toptan-zade Âdem Ağa ibn İbrâhîm Ağa bin 'Alî Bey Akçahisarî,
sene 1198/1783-84 Rahmetullâhi 'aleyhim

Şu 'ibareye nazaran gerek Toptan-zadelik gerek Akçahisarîlik 1170/1756-57 tarihinden daha evvellerine aid olmak lazım gelir. Lâkin mezar taşında mahkûk olan silsilede 'Alî Bey'den yukarısını bulamadım. [22]

El-haletü hazihi Akçahisar'ın hükümet konağı olan ve gayet cesim ve safadar olarak yapılmış olan konakta gördüğüm intizam-ı taksimât, Toptan-zade Âdem Ağa'nın hüsn-i tabi'at sahibi ve değerli bir zat olduğunu gösterir. Bu konağın kitabesi şudur:

Târîh-i binâ-yı sarây, sene 1180/1766-67

Âdem Ağa'nın meşayih-i kiramdan Hacı Hamza nam zata inşa eylediği türbenin kitabesi de şöyledir:

Sâhibü'l-hayrât Âdem Ağa'nın Hacı Hamza türbesini inşâ eylediği tarih: sene 1192/1778

ve Dolma mevki'inde Hacı Mustafâ Baba nam zatın türbesini inşa eylediği günbet-i valânın 'ibare ve tarihi de budur:

İşbu binyüzdoksanüç tarihinde Toptan-zade Âdem Ağa'nın binâ eylediği kubbe-i şerîf

Görülüyor ki Âdem Ağa hakikaten sahib-hayr ve hüsn-i tedbir sahibi bir zat imiş. Ahfadından mütehayyiz zatlar ve güzel şa'irler zuhur etmiştir ki, cümlesi mahallerinde mezkûrdur. Tiran, Akçahisar, Şayak, Draç kazaları dahilinde bulunan o 'azîm ve vâsi' arazinin kısm-ı a'zamı el-haletü

hazihi Âdem Ağa'nın mevcut olan ahfadı yedinde olduğundan kemal-i ni'met-i kâmurani ile imrar-ı evkat ederler. Bu 'a' ile fitraten zekî ve ekserîsi tahsil görmüş zatlardır.

İşte sahib-tercüme Şa'bân Hulûsî Bey, müşarün-ileyh Âdem Ağa'nın mahdumu Mustafâ Paşa'nın sulbünden 1189/1775-76 tarihinde Akçahisar kasabasında dünyaya gelmiştir. Vasıl-ı sinn-i rüşd olduktan, tahsil-i ma'arif ü kemalât ederek, şi'irde mahir ve kemalde kâmil bir mîr-i dirayet-semir zuhur etmiştir. Me'muriyete meyl etmemiş pederinden intikal eden servet ve çiftliklerle te'min-i ma'îşet eylemiştir. Tiran ve İškodra şu'arasıyla müşa'areler icra etmekle beraber pay-ı taht-ı saltanat-ı seniyye şu'arasının âsârına da güzel nazireler yazmıştır. Ahlak-ı hasene sahibi sahihü'l- i'tikad bir mîr-i kemalât-simat olduğunu haber verenler zade-i tabi'atı olmak üzere Farisî bir münacâtını ira'e eylediler. Şu iki beyit ondandır:

ای خدای عالم و دانای راز
در دو عالم بندگانرا چاره ساز

مالك الملك و خداوند احد
كاشف اسرار بی حد و عدد

Bu zat bir takım kimselerin yekdiğerleriyle uğraşmasına pek 'aleyhdar olduğundan, o kabîl adamlara nasihat ederek mutlaka barıştırır ve herkesi da'ima ittihad ve ittifak ile hüsn-i mu'aşerete sevk eylemeğe çalışmıştır. Şunun en büyük delâ'ilindendir ki, İškodra valisi İbrâhîm Halîlî Paşa 1222/1807-08 senesinde Tiran mütesellimi Mollâ Bey'i şehid ederek, yerini sahib-tercümenin 'amcası Kaplan Paşa'ya vermiş ve Mollâ Bey'in mahdumu âti't-tercüme Edhem Şehîdî Bey firar ederek az müddet sonra İbrâhîm Halîlî ve 1234/1818-19 senesinde de Kaplan Paşalar vefat eylediğinden âti't-tercüme İškodralı Şerîfî Mustafâ Paşa İškodra valisi olduğu gibi Der-i 'aliyyede Karaağaç dergâhı post- nişini Mustafâ Fâtih Baba nezdinde münzevi bulunan Edhem Şehîdî Bey'i de vefat eden Kaplan Paşa yerine Tiran mütesellimliğine ta'yin eylemişti.

Sahib-tercüme her iki 'a'ilenin abâ ve ecdadları arasındaki münafeseye ehemmiyyet vermeyerek Edhem Şehîdî Bey'le hoş geçinmiş ve Edhem Şehîdî Bey'in 1238/1822-23 senesinde Tiran şehrinde bina eylediği kebir sa'at kulesine ma'-tarih bir de manzume-i tebrikiyye tanzim eylemiştir ki, baş mısra'ı şudur:

Kef-i nedâmet ile sînesin döger sâ'at

Sahib-tercüme Şa'bân Hulûsî Bey muvakkar ve müreffeh bir surette imrar-ı evkat eylemekte olduğu halde Tiran'da 1249/1833-34 senesinde terk-i cihan-ı bî-beka eyledi. Evlad-ı zükûru olmayıp Elbasan şehri beyzadelerinden bir zata tezvic eylediği bir kerime-i 'iffet-vesimesinden elân Elbasan'da ahfadı mevcuddur.

Toptan-zade ‘a’ilesinden âtide teracim-i ahvâlleri görülecek olan şu‘ara, hüsn-i terbiyeye aid bu zatın bıraktığı bir iz sayesinde yetişmiş olduğundan, bir ‘a’ilede yetişen bir kemalli adamın o ‘a’ileye ne kadar faydası dokunduğuna ve dokunacağına bu zatı basireti ve dirayeti delil-i kâfidir. Gerek bu zatın ve gerek sa‘ir Tiran şa‘irlerinin mezar taşlarından tarih-i vefatlarını ahz için şehrin mezarlıklarını dolaştığım sırada pek garib bir şeye tesadüf ettim, şöyle ki:

Ba‘zı ‘a’ileye mahsus mezarlıklar içinde dikilmiş bir tek mezar taşı üzerinde, mesela “*Miralay iken Plevne muharebesinde şehid olan Tiranlı Mustafâ Bey'in ruhuna el-fatihâ*” ‘ibaresi gibi yazılar mahkûk bir çok mezar taşlarına tesadüf ettim. Ben evvel emirde, oralarda şehid olan veya vefat eden zatların na‘şları memleketine naklolunmuş zannettim. Lâkin birer tek taş olduğu için sebebini sordum. Meğerse öyle değilmiş. Dediler ki, ‘ulema ve fuzelâ ve ümeradan olup da memleket ve devlete hüsn- i hizmet ederek gurbette vefat edenlerin şehrimizde namı payidar ve muhalled ve vesile-i rahmet olmak için mezarlıklarına ve icab ederse herkesin göreceği bir mevki‘e böyle tek birer mezartaşı dikeriz. Bu güzel ‘âdet hakikaten pek hoşuma gitti. Eğer bu ‘âdet [23] memâlik-i İslamiyye'nin her tarafında öteden beri ittihaz edilmiş olsaydı rical-i mensiyyeden olan meşahirimizin hiç birisinin maskat-ı re’si ne hemşerilerine ve ne de erbab-ı taharri ve meraka mahfi kalmayacaktı.

Şu gazel sahib-tercüme Hulûsî Bey'in İstanbul şu‘arasına nazire olarak inşad ve nihade-i nazargâh-ı takdir-i emsal ve emcad eylediği âsârındandır:

Gazel

‘Âşık olsa vâsıl-ı dilber hem ağlar hem güler
Mevsim-i hicrânı zikr eyler hem ağlar hem güler

Zevk ü şevkin geçtiğin fikr etmemek kabil değil
Olsa da insân şeh-i kişver hem ağlar hem güler

Ebr içinde mihr olur gâhi ‘iyân gâhi nihân
Nevbahâr-ı gülsitân-perver hem ağlar hem güler

Tev’em olmuş sûruna kahbe cihânın mâtemi
Duhterin tezvîc eden mâder hem ağlar hem güler

Gâh handân gâh olurlar şebnem-i eşke karîn
Anladım gülşende de güller hem ağlar hem güler

Bu *Hulûsî*’nin gelir idbâr-i hüsnün fikrine
Vechine baktıkça ey dilber hem ağlar hem güler

İŞKODRALI HULÛSÎ

İsmi ‘Abdullâh, pederinin ismi Hamza, onun pederinin ismi hacı ‘Abdullâh Girize[vî]'dir. Girize [Grizhê] İşkodra'ya iki buçuk sa‘at mesafede bir karyedir. Ecdadının o karyeden İşkodra'ya nakl etmesi hasebiyle bu lakabla yad olunurlar. Sabikü't-tercüme Monlâ Mahmûd Hamdî Efendi'den tahsil-i kemalât etmesi ve mekteb hocalığıyla ve inşad-ı kelâm-ı mevzun ile me'luf bulunmuş idi. 1307/1889-90 senesinde şehri mezkrda vefat etmiştir.

İşkodra şu‘arasına mahsus kitab yazdığımı haber alan otuzbeş yaşlarında mahdumu pederinin ba‘zı eş‘arıyla *Şahidî* ve *Tuhfe-i Vehbî* vadisinde *Gülzâr* isminde manzum bir risalesini getirerek, vesile- i rahmet olmak üzere pederinin isminin de kaydolunmasını rica eylediğinden ma‘a'l-memnuniyye kabul etmiştim. İcab eden ba‘zı eserleri ahz eyledikten sonra yine i‘ade ettim.

Gazel

Ol hûb-rû-yı dilkeş misl-i firişte mevheş
Hûrî-sıfat perî-veş mânend-i serv-i serkeş

Etmez bana mürüvvet benden kaçır be-gayet
Bilmem nedir bu vahşet hâlim benim müşevveş

‘Aşk ettirmiş ancak âteşle suyu memzûc
Çeşmimde âb-ı cârî kalbinde vardır âteş

Her gece âh u feryâd hasretle san‘atımdır
Gündüz işim o bed-hû canân ile keşâkeş

Lâyık mıdır *Hulûsî* çeksin melâl-i hecrin
Artık mürüvvet eyle ey âfet-i sitemkeş

‘Arabî, Farisî, Türkî şü birkaç beyit manzum lûgat kitabından tahrir olundu.

‘Arabî beyit:

صلوا على النبي صلوا على الصفي
بالقلب واللسان بالصبح والعشاء

Diğer

استغفرالله من كل ذنب
اذنبته وقت الشباب

Diğer

اثر الحمر عمره الثاني
وله الحمد كل لحظ و حين

Diğer

ارحملنا واغفر يا ملجأ المساكين
واحفظ عن الخطايا ياربنا بآمين

Farisî

خواهی که خوشخوان میشوی میخوان و خوان میخوان و خوان
خوهی که باشی خوش نویسی بنویس بنویس بنویس دائما

Diğer

زهار دل کس ی را مشکن که قلب مؤمن
منظرکه خداهست ویرا بکن تو شادان

Diğer

زنا گفتن امان باشم یمان می آید از گفتار
زبان سرفراز شمع می برند زیر گفتن

Türkî

Dinlemeğe okumağa yazmağa
Cehd edegör olmayasın tâ himar

Diğer
Semt-i sükûta varıp halt-i kelâm eyleme
Mahzen-i esrâr ol olma sakın bed-zebân

ZİHNÎ

İsmi İsmâ'îl'dir. İşkodra muhasebe ketebesinden İbrâhîm Şu'ûrî Efendi'nin sulbünden 1250/1834-35 hududunda İşkodra'da dünyaya gelmiştir. Pederinin aslı Prizrenli olup, bir kan davasından dolayı genç iken memleketini terk ederek İşkodra'da tavattun etmişti. [24] Sahib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi mebadi-i tahsili bi'l-itmam tahsil-i 'ulum-ı 'âliyye mecburiyyet çağına geldikte âti't-tercüme Boric-zade Halîl Necîb Efendi'nin biraderi İşkodra 'ulemasından Dâvud Şükrî Efendi'den 'ulum-ı 'âliyye ve sabıkü't-tercüme Mehmed Çâker ve Mollâ Mahmûd Hamdî Efendilerden de kayık-ı şî'ir ü inşayı tahsil eyledi.

İşkodra muhasebe kalemine devama başladı. Tedricen terakki eyleyerek 1284/1867-68 senesinde ikibin kuruş maaşla İşkodra merkez vilayet muhasebecisi oldu. Müte'akiben merkez vilayet muhasebeciliklerini ilgâsı hasebiyle Dersa'adet'e 'azimet eyledi. 1290/1873-74 hududunda Cebel-i Lübnan muhasebeciliğine ta'yin olundu. 1292/1875'de liva-ı mezkûr muhasebecisi bulunduğu halde saniye sınıf sanîsi rütbesiyle taltif edildi. Cebel-i Lübnan ahalisinden sahib-i divan-ı eş'ar-ı 'Arabiyye Halîl Efendi el-Horî tebrik rütbesi hakkında şu kıt'a-ı tarihi inşad etti:

جميل احسان المليك قلاند
تهدى ممن يهدى العباد جميلا

كافي بها من يستحق مورخا
وانال ثانية لاسماعيلا

1292/1875-76

Diyarbakır vilayetinden fekk-i rabîta ile müstakillen mutasarrıflık olan Ma'muretül'aziz muhasebeciliğinde mutasarrıfı olan sabıkü't-tercüme İşkodralı Hasan Hakkî Paşa inhasıyla 1293/1876-77 senesinde 3200 kuruş maaşla ta'yin olundu. 1292/1875-76 senesinde Diyarbakır, Ma'muretül'aziz, Sivas heyet-i ıslahiyye ser-komiseri Âbidîn Paşa ile devren Ma'muretül'aziz'e gelip onbeş gün kadar ikamet eylediğimiz sırada orada muhasebeci idi. Kendisiyle aralıkta mücaleset ve sohbetimiz vaki' olurdu. Zarif ve nüktedan bir zat olduğunu bizzat müşahede eyledim.

1298/1880-81 senesinde liva-ı mezkûr, vilayete tahvil olundukta yine maaş-ı sabıkı ile vilayet-i mezkûre defterdarlığına istihdam olundu. Ma'muretül'aziz'de muhasebecilik ve defterdarlık

sıfatlarıyla me'muriyeti on sene kadar devam ederek ifa-yı hüsn-i hizmet etmekte bulunmuş olduğu halde, 1302/1884-85 senesinde vilayet-i mezkûre defterdarlığından infisal ve Dersa'adet'e 'avdet eyledi. Az bir müddet munfasıl kaldıktan sonra o sırada müşarün-ileyh İşkodralı Hasan Hakkî Paşa Selânik vilayeti valisi bulunduğu gibi sahib-tercüme de vilayet-i müşarün-ileyhâ mâliyye müfettişliğine ta'yin olundu. 1304/1886-87 senesinde vilayet-i mezkûrede vefat etmiştir.

Ma'muretül'aziz'de on sene kadar bulunduğu esnada fuzelâ-yı vülât ve mutasarrıfından Adanalı 'Abdünnâfi' Efendi ve İzmirli Muhyiddîn Rûmî Paşa ile sa'ir Harput şu'arasıyla müşa'areleri vuku' bulmuştur. Şu kıt'ayı Rûmî Paşa merhum Ergani Ma'deni mutasarrıflılığında tertib-i divan-ı eş'ar eylediği esnada, sahib-tercüme, divanı tebrik suretiyle inşad eylemişti:

Cenâb-ı Rûmî-i mu'ciz-edâyı hazret-i Hak
Hemîşe eyleye 'ömr-i tavîl ile şâdân

Edip bu nüshayı zîb-i mahâfil-i şu'arâ
Denilse nâmına gülzâr-ı ma'rifet şâyân

Dersim mutasarrıf-ı esbakı merhum Harputlu Hayrî Efendi *Hâtıra-i 'Ahd-i Şebâb* namıyla bir mecmu'a-i eş'ar tertibine muvaffak oldukça şu takrizi inşad eylemiştir:

Âferîn Hayrî-i şîrîn-güftâr
Yine bir nev-eser ettin izhâr

Genc iken şâ'ir-i mümtâz oldun
Cümle akrâna ser-efrâz oldun

Bezl-i himmet edip 'ilm ü hünere
İktifâ eyledin isr-i pedere

Bu ne eş'âr-ı belîğâne-edâ
Ki olur cân u dile neş'e-fezâ

Kıtaâtında letâfet pek çok
Gazeliyyâtına asla söz yok

Şîve-i nesrini ta'bîr edemem
Ne desem hakkını tahrîr edemem

Şârih-i Bur'e Na'îmî merhûm
 'Âleme fazl u kemâli ma'lûm

Ki senin 'ammın idi ol nihrîr
 Ol hünermend-i Harîrî-tahrîr

Kuvve-i fikrin ederdî takdîr
 Hayrî'ye yok der idi misl ü nazîr

Sen de Allâh için isbat ettin
 Böyle ibrâz-ı kemâlât ettin

Hele bu *Hâtıra-i 'Ahd-i Şebâb*
 Oldu âsârına bir fasl-ı hitâb

Ne hünerdir olası şâbb-ı sagîr
 Şi'irine reşk ede bernâ ile pîr

Şu'arâ içre bulursun şöhret
 Var iken sende bu tab' u kudret

Medh u takrîze ne hâcet *Zihnî*
 Vasfdan işte bu âsârı ganî

Sahib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi Ma'muretül'aziz defterdarlığından infisalden sonra Dersa'adet'te bulunduğuş esnada Midhat Efendi'yle, Mu'allim Nâcî Efendi hakkında şuş küt'ayı nakşetmişti:

Hazret-i Midhat Efendi'yle Mu'allim Nâcî
 Kadrini eylediler nazm ile nesrin i'lâ

Biri hikmet ile mânende-i İbn-i Sînâ
 Oldu ashâb-ı kemâl içre re'îsü'l-üdebâ

Diğeri şî'ir-i latîfiyle misâl-i Hassân
 Denilirse yaraşır nâmına şeyhü'ş-şu'arâ [25]

Ve kezalik evvel harflerinden *Tercümân-ı Hakikat* ismi hasıl olmak üzere şuş ebyatı inşad eylemiştir:

T Te‘âlallâh ne zîbâ nüsha-i pâkîze-i ‘irfân
R Revâdır hırz-ı cân[a] i ‘tibâr eyler ise insân
C Celî her safhasında nîk ü bed ahvâlî akvâmın
M Mübeyyen her sûtûnunda şu‘ûn-ı gerdiş-i devrân
A Eder tashîh-i efkâra vatan evlâdını da‘vet
N Necâh-ı milletin ahvâlin eyler ‘âleme i‘lân

H Hüküm-sencâna her fasl-ı güzîni câlib-i dikkat
K Kılar her bendi ashâb-ı nühâyı vâlih ü hayrân
İ Yoluyla herkese ta‘lîm-i râh-ı müstakim eyler
K Komaz elden gece gündüz terakki isteyen ihvân
T Tamâm olmaz bi-Hakkın vasfı ol mecmu‘a-i fazlın
Hurûf-ı ismi oldu gerçi *Zihnî* vâsıl-ı pâyân

Şu kıt‘a ile manzumeyi rabten gönderdiği mektub şudur:

“Bir insan gayet hoşlandığı bir zarif çiçeği ne kadar medh ü sena eder ise o çiçeğin hüsn ü letafetine bir şey ‘ilâve edemez. Fakat mâdih kendi vicdanında hisselediği muhabbeti meydana koymuş olur. Binaen-aleyh bu efkâra tebe‘an *Tercüman-ı Hakikat* namına olarak ‘âcizâne yaptığım bir manzume ile kıt‘ayı ‘arz ediyorum. Daha ziyade biza‘aya mâlik olmuş olaydım elbette daha a‘lâsını yapardım.

ان لم اكن راكب الحواشى
 اسعى لكم حامل الغواشى

Lûtfen kabul ile *Tercüman*'a dercini rica ederim.”

Ol vakit *Tercüman-ı Hakikat*'ın neşrelediği şu iki manzume ile mektubun zîrinde şu satırlar görülmüştü:

“Hakkımızda izhar eylediğiniz ‘ulüvv-i teveccüh mucib-i şükran-ı bî-payanımız oldu. İftihar ettik. Nasıl etmeyelim? Sizin gibi bir şa‘ir-i kadr-aşınaya hizmet beğendirip de böyle bir takdirname- i ‘âlîsine na‘il olmak az muvaffakiyyet midir? Terakki-pesendân-ı vatandan böyle iltifatlara mazhar oldukça gönlümüzdeki ifa-yı hizmete müdavemet, şevk-i mümteni‘ü’l-izalesinin tezayüd edeceğinden emin olsunlar. Madem ki mikdar-ı sa‘ye göre mükâfat görülecek bir ‘asr-ı hümayundayız, kadr-i hizmetimiz arttıkça biz de onlardan şimdikilere kat kat fa‘ik takdirât kazanacağımızdan eminiz.”

(s. 67)

Sahib-tercüme İsmâ'îl Zihnî Efendi ile yukarıda bahsi geçtiği üzere Harput'ta bundan kırkbir sene evvel görüşdüğümüz esnada henüz tertib-i divana mübaşeret etmemiş ise de divan olacak miktar eş'arı mevcut olduğunu söylemişti. Merhumun mahdumu bundan üç dört sene evvele kadar Dersa'adet nüfus idaresinde müstahdem olduğu halde ondan sonra nereye gittiğini ve şimdi ne me'muriyette bulunduğunu bilemediklerini ba'zı ihvan söylediler. Mecmuası veya tertib-i divan etmiş ise ihtimal ki divanı 'a'ilesi nezdinde mevcut olmak lâzım gelir.

Harput'ta zaten odun pek pahalı olduğu halde o sene kış pek şiddetli olması ve mahrukatın ateş pahasına çıkması ve Palu kazası kaymakam vekili Kürd Ağa-zade Hacı 'Ömer Bey'e ismarladığı hatabın te'ehhür etmesi üzerine inşad eylediği bir Hatabiyye manzumesini bana ithaf eylemişti. Şu beyitler zikr olunan *Hatabiyye'*dendir:

Hâcî Bey geldi şitâ etmedik irsâl-i hatab
Bu gidişle neye müncer olur ahvâl-i hatab

Biz dahi suhte gibi cerre şitâb eyleyelim
San'at-ı cer ile belki gelir eskal-i hatab

Hatabın sîgasını hutbeye tahvîl ederiz
'İlleti yoksa dahi eyleriz i'lâl-i hatab

Kurusun elleri efrâd-ı tam'-ı mu'tâdın
Kimisi Bû Leheb oldu kimi hammâl-i hatab

Şimdi Harput'ta tezek'anber-i sârâ gibidir
'Ud-veş micmerede eyleriz iş'âl-i hatab [26]

İŞKODRALI RÂCÎ

İşkodra şehrinin fuzela ve şu'arasındandır. Mahlası Râcî, lakab ve ismi Abdâl Murtazâ'dır. Pederi âti't-tercüme Murtazâ Za'îfî Efendi olduğu gibi mahdumu da âti't-tercüme Murtazâ Sâfî Efendi'dir. Veled ve peder ve ceddin her üçünün de isimleri mutabık yalnız mahlasları ayrıdır.

Nefs-i İşkodra'da, mülhakatında, Dersa'adet'te yüzlerle kitablar gördüm ki zahrında sahib-tercümenin hat ve imza ve mührü mevcuttur. Zaman-ı hayatında pek çok kütüb-i nefiseye mâlik olduğu bu delâ'il ile nümayan oluyor. Manzumumuz olan kitabların ba'zıları da kendi hattıyladır.

Kendi hattıyla yazdığı kitab ve mecmu'aların zahr veya kenarlarına 'ale'l-ekser imzasını şu 'ibare ile vaz' ediyor:

Mülkühü'l-fakîr bi-hattî'l-hakîr Abdâl Murtazâ el-muhallas bi-Râcî bin Murtazâ Za'îfî gafarallâhu zunûbehumâ

İştira suretiyle sahib olduğu kitablara zahrında da imzası şöylece görülmüştür:

İstashabehü'l-hakîr Râcî Murtazâ bin Za'îfî gafarallahu zunûbehuma

Hateminin hattı dahi şu 'ibaredir:

Yercû likâe rabbihi te'âlâ, 'abduhu Murtazâ

İşkodra vilayetine aid ekser mecmu'alarda müşarün-ileyhin âsâr-ı güzidesi muharrerdir. Kendi destiyle tahrir eylediği mecmu'alarda dahi ba'zı şu'ara âsârına "li-nâmıkîhi yahud li-muharrirîhi" ve ba'zı def'alarda "li-muharrirîhi'l-fakîr" veya "li-nâmıkîhi'l-hakîr" 'ibareleriyle nazireler tahrir eylemiştir. Şu'ara-yı eslaf ve mu'asırine güzel cevaplar vermiştir. Ba'zı nazireleri İstanbul kibar-ı şu'arasına olmasına nazaran yalnız memleketi veya vilayeti şu'arasıyla iktifa etmeyip mu'asırı bulunan pay-i taht üdebasıyla mürasele ve muhabere icra eden şu'aradan olduğu istidlâl olunabilir. Hatt-ı destiyle olarak gördüğümüz bu kabîl naza'irden ba'zılarının matla'ları tahrir olunur:

Fasîh-i Mevlevî

Sabâyı sanma ki giysû-yı dil-rübâyâ gider

Nevâziş-i dil-i şeydâ-yı mübtelâyâ gider

Recâyî

Gönül ki sür'at ile bûs-ı hâk-i pâya gider

Misâl-i merd-i tahassür-nümâ salâyâ gider

Tâlibî

Gönül ki hasret ile kûy-ı dil-rübâyâ gider

Misâl-i murg-ı seher, gülşene nevâyâ gider

Ca'ferî

Gönül ümîd ederek bûs-ı meh-likaya gider

Koyup tarik-i savâbı reh-i hatâyâ gider

Râcî, sahib-tercüme
 Gönül ki bezmgeh-i yâr-i bâ-safâya gider
 Zehî makam-ı safâ-bahş u cân-fezâya gider

Mu‘asırı bulunan sabıku’t-tercüme İškodra müftüsü Ahmedî ile besmele-i şerifeyi tazmin suretiyle iki nazire müşa‘aresi Ahmedî bahsinde mürur etmiştir. Besmele-i şerifeyi tazmin suretiyle daha birçok ebyatı vardır. Numunesi geçmiş olmağla burada diğerlerin dercine lüzum görülmedi.

Sahib-tercüme Murtazâ Râcî Efendi'nin vefatı 1130/1717-18 hududundadır. Üç ‘adet gazeli yazıldı:

Gazel

Ol bütün cevri safâdır râhat-ı dildir bana
 Refte refte vuslatı el verse kabildir bana

Rahm ile eyler nevâziş hâtır-ı dil-dâdeyi
 Peyk-i istiğnâ ile peygâmı vâsıldır bana

Cân u dil kesb-i safâ eyler o yerde hâsılı
 ‘Âlem içre kûy-i dilber özge menzildir bana

‘Arz-ı hâle gâh girye gâh mâni‘dir hicâb
 Neyleyim bilmem meded kim hâl müşkildir bana

Râciyâ ağyâr elinde âb-ı hayvân olsa da
 Tab‘ım ikbâl eylemez zehr-i helâhildir bana

Gazel

‘Âşıkım bir meh-likaya kim be-gayet nâzenîn
 Çârdeh yaşındadır ol mâh-peyker hûr-i ‘în

Gördüğünce gül-ruhun ol gonca-i nev-restenin
 Karşısında ‘andelîb-i dil eder âh u enîn

Hat çekerdi dest-i gayretle vücûdu nakşına
 Ol büt-i hüsnün göreydi sûretin nakkaş-ı Çîn

Oldu çeşminde mümessil sûret-i nâdîdesi
Nûr-ı çeşm-i 'âşıkândır şâh Zeyne'l'Âbidîn

Ol perînin *Râciyâ* söz yoktur asla hüsnüne
Hak te'âlâ eylesin cümle hatâlardan emîn

Diğer gazel

Gönül ki bezmgeh-i yâr-i bâ-safâya gider
Zehî makam-ı safâ-bahş u cân-fezâyâ gider

Esîr-i hecr-i hemîşe eder visâli taleb
Derûnu hasta olan hâne-i şifâyâ gider

Kadem dirîğ eğer etmese ziyâretten
'Acéb mi yâr-i kadîm ekser âşinâyâ gider

Cihânda oldu musallâ-yı 'aşk-ı kûy-ı nigâr
Du'âlar etmeğe 'uşşâk hep oraya gider

Hezâr 'acız u niyâz ile *Râcî*-i şeydâ
Huzûr-ı pâdişeh-i hüsne bir ricâyâ gider [27]

TİRANLI RIZÂ BEY

İsimleri 'Alî'dir. O havalinin el-haletü hazîhi ber-hayat olan şu'arasındandır. Bu zat ile görüştüğüm vakit sinn-i 'âlîleri yetmiş bulmuş ve son me'muriyeti olan Kavaye kazası kaymakamlığından teka'üd olmuş idi. Sinn-i pirîde sameme mübtelâ olduğundan kendisiyle tahiren konuşurdum. Yazısı pek güzel ve imlâsında en zekî bir Türk edibi gibi asla yanlış yok, ifadesi gayet selis ve münakkah idi.

Tahiren kendisinden o havalide yetişdikleri ve işittikleri şu'aranın bir iki satırlık muhtasar tercüme-i halleriyle zîrine bir iki beyitleri yazılmak suretiyle bir vesika istedim. Bir gün sonra Akçahisar ve Tiran ile havalisine aid olmak üzere on iki şa'ir ile velâdetleri ve vefatlarını verir veyahud ikişer beyit eserlerini havi üç dört sayfalık bir muhtıra getirdi. Pek memnun oldum. El-haletü hazîhi o güzel hatt-ı destiyle yanımda mevcuttur. Sonra kendilerinden bu zatlar hakkında arzu et tiğim malumatı su'al ederek, tevsi' ettim ve her memlekette mevcut bu gibi zatlara bilen kimler var

ise isimlerini ve o zatlarda edebiyata da'ir ne gibi kitablar olduğunu kendisinden tahkik ederek defterime kaydeyledim.

O memlekete gittim mi, derhal o zatları bulur şübhe ettiğim hususlarda onlardan hall-i mes'ele eder ve onların da o havalideki her bildiği zatlar kimler ise tahkik eder ve cüzdanıma kaydederdim. Bunun için bir memlekete gitmezden evvel 'uleması, fuzelâsı, zaviyeleri, tekyeleri, meşayihî bir hayli mühim kitabları, sefineleri malumum idi. Ya kendim bizzat gider yahud onları yanıma celb ederdim. Benim bir memleket fuzelâ ve meşayihini kendilerinden ziyade bildiğimden dolayı hayrette kalırlardı. İşte şu tercüme-i hâlini tahrir edeceğim 'Alî Rızâ Bey Efendi bu yolda bana mu'avenet ve rehberlik edenlerin birincilerindendir, medyun-ı şükranım. Gelelim tercüme-i hâline:

İsmi 'Alî Rıza, pederinin ismi âti't-tercüme hacı Edhem Şehîdî Bey, onun pederinin ismi Mehmed Mollâ Bey, onun pederi Edhem Bey, onun pederi Şa'bân Bey'dir. Pederi Hacı Edhem Bey 1265/1848-49 tarihinde Tiran'da vefat etmiş, onun pederi Mollâ Bey Tiran mütesellimi iken 1223/1808-09 senesinde şehid edilmiş, onun pederi Edhem Bey 1182/1768-69 senesinde vefat etmiştir. Sahib-tercüme 'Alî Rızâ Bey 1248/1832-33 senesinde tevellüd eylemiştir ve pederleri oğlunun velâdetine birçok tarihler inşad etmiştir ki, yalnız bir mısra'dan yirmisekiz tarih çıkardığı manzumumuz olmuştur. Tarihlerinin biri *Necm-i Dirahşân* (1248/1831-33) ve birisi de *Ke-Zülfikarı 'Alî*'dir (1248/ 1832- 33).

Vasil-ı sinn-i şebab oldukça âti't-tercüme Tiranlı şa'ir-i fazıl Altıparmak İbrâhîm Müznib Efendi'den ve sa'ir efadıl-ı Tiraniyye'den tahsil-i kemalât etmiş ve dekayik-i şî'iriyeye üstadlarının himmetiyle 'ârif ve vâkıf olmuştur. Asaleti ve hüsn-i terbiyyesi hasebiyle ba'zı vülât-ı 'izam kendisine hürmet ederek mühürdarlıklarında istihdam ve yazısının dahi güzelliği sebebiyle mazhar-ı ikram olmuştur.

Bir müddet bu suretle imrar-ı evkat eyledikten sonra kaza kaymakamlıklarında ve 'adliyyenin teşkilinden sonra liva müdde-i 'umumî mu'avinliklerinde bulunmuş ve ahîren re's-i maskat-ı valâları olan Tiran'a civar Kavaye kazası kaymakamlığına nasb ve ta'yin olunmuştur. O sıralarda 'illet-i sameme mübtelâ olduğu halde kaza-i mezkûr kaymakamlığında yedi sene ifa-yı hüsn-i hizmet eylemiştir. *İşkodra Vilayeti 'Osmanlı Şa'irleri* eserimizi tahrir eylediğimiz esnada kendi arzu ve müraca'at ve rızası üzerine 550 guruş ma'aşla teka'üdü icra olunarak mahdumları Draç sancağı tahrirat müdürü Kâzım Bey'le birlikte ikametle 'ibadet ve ta'at ve vatanın nef'ine hizmet suretiyle imrar-ı evkat eylemektedir.

Natûk ve mütekellim ve zarif ve kuvve-i hafızası vâsi' ve bir çok âsâr-ı kıymetdar-ı eslaf hafızasında menkuş bir pîr-i ma'arif-semir olmakla beraber âbâ ve ecdadı o havalinin zadedân ve umera-i sahib-ihtiramından olmağla gerek kendileri ve gerek efrad-ı hanedanı hürmet-i 'azîmeye mazhar olmaktadır. Âsâr-ı kalemiyyesi kesir ve tarihleri de latiftir. Pederinin vefatına tanzim ile Tiran'da

(s. 72)

cedleri Mollâ Bey cami'-i şerifinin sofasının önünün sağ tarafında bulunan merkadının ser-levha-i mezarında mahkûktur. [28]

Sahib-tercüme Tiranlı 'Alî Rızâ Bey'in bu babdaki selâset ve meharetine nümune olmak üzere İškodralı Şerîfî Mustafâ Paşa'nın ser-kâtibi olup 1270/1853-54 senesinde vefat eden 'Ömer Sırrî Efendi Gogola hakkında söylediği tarih isim ve mahlası havi olmakla beraber hak budur ki, tamami-i ifadeyi cami'dir

'Ömer Sırrî Efendi vâsıl-ı Dârü's-Selâm olsun

Sene 1270/1853-54

Muhterem 'Alî Rızâ Beyefendi'nin o havali üdeba ve şu'arasıyla müşa'aresi ve zarif mutayebeleri de vardır. Ati't-tercüme Peklinli Süleymân Sâlim Bey, dayı-zadeleri bulunan Toptan-zadelerle görüşmek için Tiran'a gelip Toptan-zade Ahmed Bey'e misafir olur. 'Alî Rızâ Bey de bir gün vakt- i zuhrda görüşmeğe gider. Uykuda bulunduğundan 'avdet ve civar bir mahalde ikametle bir müddet sonra tekrar gider. Henüz uykudan kalkmamış bulur, odanın kapısına tebeşir ile:

Ashâb-ı Kehf içinde yatmış mağaradır bu

mısra'ını terkim ile 'avdet eder. Süleymân Sâlim Bey uykudan uyanıp kapıyı açınca mısra'-ı mezkûru görür. Altına,

Bir uyku elde kaldı bî-pul u paradır bu

mısra'ını yazıp savışır.

Sahib-tercüme 'Alî Rızâ Bey'in âsârından şah-ı velâyet efendimizden istimdad-ı 'aşıkanevi havi bir terci'-i bend-i 'âlîlerinin teberrüken derciyle iktifa eyliyoruz.

Terci'-i bend

Ey şâh her dü 'âlem bâbında bir gedâyım
Nâ-merde etme muhtâc kim fakrım ile bâyım

Derd ü belâlarınla me'lûf u mübtelâyım
Bâl u peri yanık bir pervâne-i cefâyım

Kurbân-ı 'ayn u lâmım, mecrûh-ı tîr-i yâyım
Yâ şâh emân mürüvvet bâbında bir gedâyım

'Aşk âteşiyle her dem ey gonçe-fem dahi gül
Gâh şem'-veş yanarım gâh inlerim çü bülbül

Ne tende tâb u tâkat ne dilde var tahammül
Feryâdına yetiş gel ey şehsüvâr-ı Düldül

Kurbân-ı 'ayn u lâmım, mecrûh-ı tîr-i yâyım
Yâ şâh emân mürüvvet bâbında bir gedâyım

Bâbındadır niyâzım her şâm u subhgâhım
Sensin benim ümidim ey melce' vü penâhım

Şem'-i cemâlin olmuş mihr-i münîr u mâhım
Dîdârdan ayırma iki cihânda şâhım

Kurbân-ı 'ayn u lâmım, mecrûh-ı tîr-i yâyım
Yâ şâh emân mürüvvet bâbında bir gedâyım

Nâdi 'Aliyyen ancak hırzîst fi'n-neva'ib
'Avnen lenâ ve idrek yâ mazhare'l-'acâ'ib

İki cihânda sensin maksûd-ı külli tâlib
Hubbunla müftehirdir hep hâzırân u gâ'ib

Kurbân-ı 'ayn u lâmım, mecrûh-ı tîr-i yâyım
Yâ şâh emân mürüvvet bâbında bir gedâyım

Zulmette geçti 'ömrüm hicrân gamıyla ey mâh
Vuslat yüzünü çeşmim hiç görmedi seher-gâh

Kulun *Rızâyî* eyler bâbında şey'i lillâh
Hüsnün zekâtını ver lutf eyle ey ganî mâh

Kurbân-ı 'ayn u lâmım, mecrûh-ı tîr-i yâyım
Yâ şâh emân mürüvvet bâbında bir gedâyım [29]

(s. 75)

TİRANLI ZİVER

İsmi Murtazâ'dır. Memleketi fuzalâsından tahsil-i 'ulum u kemalât etmiştir. Bir müddet müderrislikle imrar-ı hayat ve te'min-i ma'îşet ederek haylice fuzelâ yetiştirmiş ve sonra Tiran şehrine müftü-i müşkül-küşa olmuştur. Natûk, mütekellim, hamiyetli, cerbezeli bir zat imiş. Tevârih-i İslâm mütala'asına pek çok hevesliymiş. İslâm hükümetlerinin vuku'ât-ı muzafferânelerini nakl ve hikâye eyledikçe iftihar damarları kabarır, gürlür dururmuş.

Lâkin ba'zı muzipler hicret-i seniyyenin bin tarihinden sonra zuhura gelen hadisât-ı mü'essifeden bahis açarak, bunun nakl ve hikâyesini rica ederlerdi. Ricacıları kırmayıp nakl-i hikâyeye devam ettikçe hararetlenir, kendisini unuttur. Hasıl eylediği hararete tahammül edemeyerek, evvelâ başından imamesini ve biraz sonra sırtından cübbesini ve daha sonra da ayaklarından mestlerini çıkarırdı. Lâkin galeyan-ı hararet-i hamiyetkârîsi bununla da sükûnet-yâb olamadığından nakleylediği hikâyeyi tamamlamamış iken "Biz 'Osmanlılar cihangir bir devlet iken niçin bir takım fena adamların su-i idaresiyle bu hale geldik" diye bağırarak odadan kalkıp gider olduğundan, bıraktığı libaslarını arkasından yetiştirirlermiş. Vefatı 1294/1877 senesindedir. El-haletü hazîhi Kavaye kazası müftüsü bulunan Mu'tasım Efendi mahdumdur. Mahdumunun ismini bile tarihi bir surette vaz' etmiştir.

Malumdur ki hulefa-yı 'Abbasiyye'den Mu'tasım bin Me'mun ibn Hârûnü'r-Reşid 'Ammûriyye taraflarında esir düşen bir Haşimiye'nin sicn-i esarette "Vâ-Mu'tasımâh!" diye sayha eylediğini ve zindancıların "Lebbeyk" diye istihza ettiklerini haber aldığı anda elinde içmekte olduğu şerbeti terk ile münadiler vasıtalarıyla "en-Nefîr, en-Nefîr" nidalarını ta'mim ettirip ve heman kadı ile şuhud huzurunda emvalinin bir sülüsünü evlâdına, bir sülüsünü fî-sebilillâh hayrata, diğer sülüsünü de azad eylediği köle ve cariyelerine vasiyyet ile heman bilâd-ı Rûm'a yürüyerek Ma'muriyye ve 'Ammûriyye şehir ve kal'elerini zabt ederek istimdad eden esireyi ve hayatta olan sa'ir üserayı ta hallüs ile muzaffaren 'avdet ederek içmeyi sakladığı şerbetin mütebâkisini kemal-i afiyyetle henüz içmişler idi. İşte sahib-tercüme Murtazâ Zîver Efendi bu fıkra olan rabîta-i meclubiyyeti hasebiyle oğlunun ismini Mu'tasım koymuştur. Ben Kavaye kasabasına gidip Mu'tasım Efendi ile görüşüm. Hüsn-i hal ashabından 'afif bir zat buldum.

Sahib-tercüme Murtazâ Zîver Efendi'nin 'acîb ve tuhaf mevzun sözleri de vardır. Mesela Tiran kazasına tâbi İşim nahiyyesi müdürü bulunan hüsn-i idare erbabından Mahmûd Bey nam zatın 'azliyle yerine "Kurd" namında biri ta'yin olundukta şu beyti demiş imiş:

Ne 'acebdir bu cihân kurdunu mahmûd eyler
Hikmet-i bâliğadır müdbiri mes'ûd eyler

İşte bu kabîl hamîyyetli ve tuhaf sözleri memleketi ahâlisinin elsinesinde dâ'ir ve caridir. Ba'zı tarihleri vardır. Bu gazel âsârındandır:

Gazel

Nâz ile gülmeğe dilberlere fem vermişler
Bize de ağlamağa dîde-i nem vermişler

Hûn-ı 'uşşâkı mürekkeb ederek yazmak için
Yârimin destine mektebde kalem vermişler

Gelecekmiş bu gece hâneme ol mâh benim
Müjdeler şimdi bana ehl-i kerem vermişler

Pederi seyre götürmüştü o cânânı bugün
Köpeğin yanına âhû-yı harem vermişler

Zîverâ hüzn ü fütûr u helecândan vazgeç
Bu cihân müdbiredir müdbire hem vermişler

EK 3. ORIJİNALLIK RAPORU